Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer ha-Tashbets

Ḥuṭ ha-meshulash

Avraham ben Yaʿaḳov ibn Ṭavah
האווט ובא בקעי וב מהרבא

Amśṭerdam, 498 [1737/1738]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9070

Visual Library

5723

הוד השם
15994

X 1921

II

[illegible]

ספר

התשבץ

חלק שלישי

אשר חבר ויסד המלך הנשר הגדול בעל הכנפים זה סיני ועוקר הרים
המפורסם שמו נודע בשערים · מאור הגולה נר ישראל · פטיש
החזק עמוד הימני הרב הגאון הגדול המופלג מורינו ורבינו
ועטרת ראשינו אשר אור תורתו לא תמה ולא תזנח ·

כמוה"רר **שמעון בר צמח** זלה"ח

אשר היה שלש מאות ועשרים שנה היה גנוז וטמון ביד זרע קדש יוצאי
ירך הרב המחבר ז"ל הנ"ל לא יצא לאור העולם על יד הדפוס :

זאת תורת העולה · והאיש **משה** מובחר מכל עם סגולה · לשם
ולתפארת ולתהלה · מעלת הגביר המרומם תפארת הקצינים
המפורסם בכל העולם שמו הטוב כבשמים ראש מור דרור

כה"רר **משה צרור** יצ"ו

בן המנוח הגביר המרומם כה"ר **יצחק צרור** נ"ע אשר חזיל
הזהב מכיסו לקיום הדפסת הספר הזה · וזיכה את הרבים
זכות הרבים תלוי בו : ושכרו מרובה מדת תשלומי כפל
ירום ונשא · בזכות המצוה הגדולה הזאת אשר
עשה · הון ועושר בביתו · וצדקתו
עומדת לעד · אכ"ר :

נדפס

באמשטרדם

בבית ובדפוס

הגביר הרופא המובהק ה"ה כהר"ר **נפתלי הירץ לוי**
רופא בן הגביר החלוף והקנין פ"ו כהר"ר

אלכסנדר זיסקינד לוי

מעמדין :

בשנת **צ**דיק **ת**מר **יפר** **ח** לפ"ק :

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

הקדמת
הרבנים הגדולים הנאונים המופלגים
המפורסמים של קק אשר באלגזאייר
הנקראת ארגיליעא

ותבונן החכם ויראה המשכיל יבין ולבו יורהו דעה · ערצם אמיתות דברי רבותינו ז״ל שאמרו אין לך דבר שאין לו מקום ושעה · גם כי לנמנע טבע קיים לא ישנהו · כל מה שבכח האפשרות ואם רחוק הוא · תשלוט על המצאותו ההשתדלות והיגיעה · ואורח תורת האדם ודרך ישרה שיבחר לו · לפנות היאוש מלבבו ושכלו · ולהיות בכל עז דופק · על דלתי התוחלת והקיווי מתרפק · לשאוב ממעייני הישועה · ואת המרגעה · כי עת וזמן לכל חפץ תחת **השמים:**

שמים לה׳ מרום וקדוש גבוה מעל גבוהים ממעל שמי השמים וכוכבים נגוהים · שם צוה ה׳ את הברכה שמורה בכל וערוכה · כאן בבתי גואי היתה אצלו אמון תתקע״ר דורות מראש מקדמי ארץ נסוכה · והאר״ש נתן לבני אדם על יד מבחר המין האנושי זה משה בחירו עיר גבורים עלה שמים ויורד עוז יתן אש דת למו מימינו תמוכה · כתוב ישר דברי אמת לאמיתה של תורה שבכתב ופי צדיק יהגה חכמות על פי הדברים האלה תורת אמת היתה בפיהו והמצוה זו תורה שבעל פה דודי תורתו הן הן גופי הלכות דברים שנאמרו למשה מסיני להלכה · מים חיים נוזלים מקצה תעלת הברכה · ומשלחן גבוה זכה · וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו · צדקת ה׳ עשה ומשפטיו לבני ישראל עם קרובו · באר היטב פירש להם כל שכיות החמדה · ארוכה מארץ מדה · ורחבה מיני הים גדול ורחב **ידים:**

ומשרתו יהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו עשאו ככלי נדרש מחזיק את המרובה בו ובמה שבתוכו בעין יפה נתן לו את השבח ולא חשך ממנו מאומה · כל מה שנמסר למשה מפי הגבורה · הן הן גופי תורה · והלכות מרובות במועט מקרא · והרחיב התלים בשערה · וכל יקר ראתה עינו · הקרו וגם הכינו · והופיע עליו דוח קדשו באמרתו הנעימה וצחות הגיונו · הן לחכם לב יקרא נבון ויוסיף לקח מתק **שפתים:**

ויהי ה׳ את יהושע ישועות ישית חומות וחיל חיליה לאורייתא · ויאחז צדיק דרכו דרך הקדש יקרא לה קדוש לשעתה וקדשה לדורות ללמוד וללמד ולהבין ולהורות · לזקני׳ קנו חכמה בעלי אסופות ומשמרות · וזקנים מסרוה לנביאים ונביאים ליחידי סגולה · אנשי כנסת הגדולה · שהחזירו עטרה לישנה ועיר על תלה כוננו עיר אלהינו עד עולם סלה · היו לנו לעזרה בצרו׳ ולפקוח עינים ערות להעיר אזן לשמוע בלימודים את ההקים ואת התורות יהמה היו למאורות לנו **לעינים:**

עד אשר לא ירחק חבל הכסף · ורוחב לב מלכים אין חקר לגודל מעלת התשוקה והכוסף · וחוט של חסד היה משוך · וראה אותו כל הנשוך · מנשיכת נחש נחשת תנופת השכחה · ימצא לנפשו מרגוע ומנוחה · והיה לעולם חיים למוצאיו׳ בפתח ולבן של ראשונים פתוח כפתחו של אולם תורה מבפני׳ כבור סיד למזכרת · וכמאן דמנהא בכיסתייהו לדם למשמרת · כליותיהם נרבעות חכמה ושפתותיהם ירוו דעת ומזמה · ערים שלחו קצירים · ואל נהר ינקותיהם כעץ שתול על פלגי **מים:**

ממכוכות הספקות לבם בטוח · וממחלק השכחה מצאו מנוח · ובעוצם זכרונם יחליפו כח · ותנח עליהם הרוח · והמה בכתובים על לוח · לבם קבלתם הרושה · אין קול ענות חלושה · לא הרשו עצמם לכתוב דבר הלכות ושמועה · במגלת ספר כתוב וידיעה · לא חשדו אמונת ציורם ורעיונם הזר להם לעז מבטיח · לשנות את תפקידם לכתוב לבנה על גבי אריח · על הקלף ודוכסטוס וגויל דעפיץ ומליח וקמיח · כי שמו מגמתם · לבלתי עשות אמיתת שלימותם · כשאר הקניינים בזויות ביתם · למקוצעות המשכן **בירכתים:**

ומאז נתמעטו הלבבות · מרוב תוקף הצרות מחלישות הנפשות ומכאיבות · חזר עולם לאחוריו והשכו הרואות כאדובות נתבלבלו השמועות ולקו המאורות · ונעשית התורה כשתי תורות · ונחלקו חכמי אומתנו בקבלתם · בכמה פרטי דינים כמבואר במקומותם · לולי ה׳ צבאות הותיר לנו שריד אחד קדוש מדבר בצדקה רב להושיע הוא ובניו הקדוש א״ר רוח הקדש בבית דינו הופיע · הכין את לבבו ונאמנה לאל רוחו · מבכי נהרות תעלומה חבש · הכשרין צדקה לבש · הדור בלבושו צועה ברוב כחו · להקים נפילת סוכת התורה והתעודה · להכין אותה במשפט וצדקה ולסערה · ולתכלית מגמתו הגיע · דכן שמיא מיהב יהבו ליה עושר וכבוד במקום אחד תורה וגדולה · ולשובב נתיבות הדרך ישכון אור להרי המכשלה ולסקל המסלה · עינו על פיזור רוב קנינו לא חסה · כלביא יקום וכארי יתנשא · תמיד בעשר אצבעותיו יגע · עד אשר יעץ ורבץ · ואסף וקיבץ · כל שמועות והלכות · אצל חכמי דורו שמורות וערוכות · אחוזות בסנסני שלשלת הקבלה · עד אנשי כנסת גדולה יוכלל אותם בלשון קצר וצח · שפת אמת תכון לעד כל תמוט לנצח · סדרים בסדר נכון איש על דגלו ועל מחנהו תורת אמת היתה בפיהו ורוח ה׳ נדה עליו · בושל יקיכון מליו · מדד בשעלו מי ים החכמה והמון גליו · וישים בריח **ודלתים:**

והמלאכה הקדושה הזאת אדר היקר · לבא עד חכליתה אין חקר · ואשתמיטו כמה פרטי הלכות ושמועות · לא נשנו בבית מדרשו ובסדר משנתו אינם נקבעות · אספו אותם וחברו לברייתו׳ ותוספתות ערכו וסדרו · עמודי התוך משענת בית מדרשו של רבינו תרין מן חבריא · רבי חייא ור׳ אושעיא · ואחריהם קמו חכמי התלמוד אשר פירשו המשניות והברייתות בנימוקם וטעמם · בעוצם פלפולם · עוקרים הרי עד וגבעות עולם · והוזרים להעמידם במקומם וגם בדברי רבותינו האמוראים בטעמי המשניות ופסקי דיניהם · ונמצאו חלוקים בדעותיהם · זה סותם וזה פוטר · זה בונה וזה סותר · על כנפי רוח בינתם רוחפים · להציב גבולות דעותיהם על קו הצדק שואפים · צופים מן **הרמתים:**

וכל אותם הדורות לא הובר ספר כולל · בטעמי המשניות והלכות גבורות ימלל · והדיה לשתי סבות · האחת לבלתי הספיק הזמן בכל דור להביא לידי גמר לקבץ כל הדעות להיות על ספר נכתבות · והשנית כי רחקו זה מזה מקומות מושב החכמים ובתי מדרשות והישיבות · עד אשר הופיע וזרח · אור רב אשי אשר שש כגבור לרוץ אורח · וברוך הונו ואונו יגע בכל כחו · ונאמנה לאל רוחו אשר חבר התלמוד וכלל בו כל דעות וסברות האמוראים אשר קדמוהו · כל רז לא אנים קמיה וכל

סתום

הקדמה

סתום לא עמדו • והרבה להטיב לבא עד תכלית ביאור כל פרט מהמשניות והברייתות בדרך הויכוח • לא ימנע בו ממשפט •
החלוקה צדדין וצדי צדדין עד אשר כל דבר על בוריו יונה • ופוק חזי נוסף על זה תוספת מרובה • ארוכה מארץ מדה ורחבה •
כי מהויכוח בכל ענין וענין • על דרך הסתירה והבנין • רבו כמו רבו הלימודים דלאו בפירוש נאמרו אלא מכללא • שבהא דאתי
מכולא • כי זו הדרך ישכון אור הדרך הקדש יקרא לה • כי מכל פרט ופרט גמר ומקנה בקנין אגב גרר • רוב מנין ורוב בנין מיני
טעמים וסברא • לא יערכם פטדת כוש וזהב פרוים :

עוד הגדיל לעשות עמנו לטובה אות • ברב הדינים לאלפים ורבבות • פזיק בסכינא חריפא ומכריע • בדברי התנאים וקצת
מדברי האמוראים לפסוק הלכה אומר יביע • גם כי קצר המצע מרוב הפרטים עליו להשתרע • הציב ציונים ועשה
סימנים • כוללים רוב הפרטים בדרך כלל בקיצור • את דרך עץ החיים • ונתיבות לימוד התלמוד ישמור בם רינצור • ואחריו
קמו רבנן סבוראי וראשי ישיבות והגאונים • מיסדי ארץ והאיתנים • בדרכיו הלכו ואחזו בעקבותיו • והתנהגו על פי מדותיו •
לא סרו ימין ושמאל מנתיבותיו • אפס כי לכל הנביאים אינו עולה סגנון אחד • לכן בפירוש כמה שמועות לא הושוו דעותיהם
יחד • ומזה נמשך מהלוקת ביניהם בכמה דינים • מינים ממינים שונים • וברוך ה׳ אלהי ישראל • אשר לא השבית לנו גואל •
הרב הגדול • מעוז ומגדול • מכריע כל חכמי ישראל בכף מאזנים • הנשר הגדול בעל הכנפים :

רבינו משה בר מימון • זצ״ל בעוצם בינתו פירש כל סתום וטמון • רב להושיע מדבר בצדקה • חיבר ספר משנה התורה
בידו החזקה • שם שם לו חק ומשפט וכלל בו כל פרטי מצוה והוקה • שקל בפלס ומאזני משפט כל פרט והדינים
הנזכרים בתלמוד בבלי וירושלמי ובריתות ותוספתות • ואת אשר יבחר בו יקריב אליו להלכה פסוקה • נוסף על זה כמה דינים
נלמדים מהנזכרים בתלמוד וסעיפים משרשיהם קבע אותם בסדר נכון • שפת אמת לעד תכון • בלשון צח וקצר רצון מפיק •
דוא לבדו חיבור מספיק • כולל כל מצות תורתינו הנוהגים בזמן הזה לקיום האומה הצולעה והנדחה • וגם במצות הנוהגים
בזמן הבית והלכתא למשיחא • הניח לנו כל תעלומות חכמה ולתושיה כפלים :

הן אמת בכמה מקומות ממאמריו • חלקו רבני הדורות על דבריו • ובהרבה דינים לא הלכו במהלכיו • ולא דרכיהם דרכיו
רבותינו הצרפתים בתוספותיהם • והרא״ב ור הרמ״ך בהשגותיהם • והרמ״בן והריש״בא והרא״ש בחידושים ובתשובותיהם
ושורש דבר נמצא במהלוקת עליו • מסובב מחילוק דעותיהם בפירוש קצת סוגיות והילוף גירסאות בהכרעתם בדעות חכמי
התלמוד כל אחד לפי רוחב שכלו יישר מעגליו • סר סבר לה כמר ומ״ס לה כמר ובטעמים נכונים • לדבריהם מראים פנים •
מנה אדת אפים •

לואת עמד וימורד אר״ש דהכמה וכל בשליש ראש השלישים • מבחר החכמים וקדש הקדשים • עטרת תפארת צבי
תפארתנו ורבן של כל בני גלותינו • מרן יוסף הוא השליט הוא המשביר לרם ומזון ובר • בירר חסולת מתוך
הפסולת והאוכל צבר • ולהקים דגל התורה חנר כלי זיינו • וכל יקר ראתה עינו • עיניו כיונים על אפיקי מי התורה צופות •
עד אשר אסף והיבר כל דברי בעלי אסופות • רבותינו הפוסקים והמפרשים ראשונים ואחרוני • הידושים ושיטות ופסקי דינים
ותשובות הרשים גם ישנים בשמם ומעשיהם ומקומן • ויסד אדני פסקיו על פי יסודי עמודי ההוראה ורובא דאיתיה קמן • קבעו
להלכה פסוקה יתד במקום נאמן • ואחריו האיר נתיב הגאון המפורסם מה״רם איסרלאס ז״ל במים אדירים • והיפש חיפוש מחיפוש
עליו והדרים • ולקט השבלים מאחרי העמרים • כמה סברות ודינים בספרי חפוסקים מפוזרים • אשר נשמטו מספרו של רבינו
מהרי״קא ז״ל ובמשנתו אינם סדורים • והקריב אותם לשמן • על מזבח הקדש נתן להם קבע באיזה הוא מקומן • דבר דבור על
אופניו • אסף רוח הדכמה בהפניו הקומץ והשירים :

ועם כל זה לא נמנעו רבני הדורות • אשר אחר זמן הרבנים הנז׳ היו לנו למאורות • מלה עלות על ספר פסקים ותשובות לגלות
לנו כל נסתרות • מהם עלו על מזבח הדפוס ויצא טבעם בעולם לקצוה • הארץ האריכו בדים ושלחו סנסנים ופארות •
ומהם שעדיין באוצרות המדתם גנוזות ושמורות • וכוונתם רצויה כי הדבר ידוע לכל מי שחננו ה׳ דעה • כי היריעה אי אפשר
לה שתהיה בפרטים מקפת • והספקות עשויים להתחדש והתלכה רופפת • ובהבדל מעט בנושאים ישתנה הנשוא בגרעון או
הוספת • ומן הקצה אל הקצה תהיה השיטה מחולפת • וכפי עוצם החקירה יתבאר נתיב ההבדל ודרכו • כדרך יום כה וכדרך
יום כה וכאמתים :

ברם אור לטובה האיש הלזה • דלביש מדה טובה מרובה מזה בן מזה • פטיש החזק עמוד הימני אשר כל גלילות
המערב עליו נשענים • תל שהיו הכל אליו פונים • זה סיני ועוקר הרים בפלפולו וטוחנם כקמח • מורינו הרב
הגדול מוהר״ר **שמעון בר צמח** זצ״ל ועניגלגולי סבותיו עד שבא לכלל יישוב זה גלוי וידוע • כי הרב ז״ל הלך הלוך
ונסוע מארץ מולדתו עיר ברצלונה • מפני חמת אימת הגירוש אשר התחיל בשנת אל ק״נא • בארץ ההיא ולא ערב אל לבו
להעתק דירתו משער לשער במחנה ולנוס אל אחת הערים • אף הוא ראה את הנולד כי הגוי כלו תואנות מבקשים ובעד השארית
הנמצאה מדנים מעוררים • להכחידם מגוי ולהאביד ולהחרים • כי יש יום קראו נוצרים • בהר אפרים :

לכן הכין לדרך פעמיו הוא וכל הסרים אל משמעתו • כי על כן באו בצל קורתו • ולשכון כבודו בעיר הזאת שם מנמתו •
גדול מבני הגירוש • ומלכם לפניהם הוא מורינו הרי״בש זלה״ה לקצין ולראש • וכמה רבנים וחכמים רשומים • אל הרבנים ז״ל
דברו יהדיו והיו תואמים • וגם כי מורינו הרי״בש זלה״ה גדול הדור היה ונתנו נשיאותו ברוב מלכות קטלרנייא בצדק ובכשרון •
ולהרש״בץ ז״ל היה לאב ולחבר ולפטרון • התם שבט הכא מחוקק כי סילק עצמו מן הרבנות ולהרש״בץ ז״ל הניח המעלה
והיתרון • לשבת על כסא ההוראה יורה יורה ידין ידין • לא יפלא דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין • ולכל שואל יואל לדעתו
דבר הלכה על בוריה ולהקשיב • הרבה להשיב בדברים כראי מרצף הזקים • חקים ומשפטים צדיקים • מבטח כל קצווי ארץ ים
רחוקים • ירוצצו מברקים • יאירו כאור החמה שבעתים :

ובאשר ה׳ אתו • מים בואו לארץ הזאת חמשים ושלש שנים האריך ימים על ממלכתו • ולפי רוב השנים חיילים
הגביר עד אשר אסף ורבר תשובות מצור האמת הצובוה • כלם כעדר הקצובות • וחיברם בזה הספר הנותן
אמרי שפר • הוא ספר **החשבץ** ממשפחות סופרים ישבי יעבץ • וכאשר הופיע יזרח האור הנערב • הוא הרב
הגדול מוה״רר יעקב בי רב • זצ״ל • ונסע ממדינת פ״ס ממרצא וממערב • צדק לפניו יהלך להר ציון קרית מלך רב • ודרך
הילוכו אל העיר הזאת קרב • ונתעכב כאן ימים אחדים וראה זה הספר כלו מחמדים • וליקט ממנו קצת תשובות נפרדים •

ומסרם

ומסרם לתלמידו מרן ז"ל ולא זז מחבבן עד שקבעם בספרו המאיר לארץ ולדורים כאבני שהם יקר וספירים • אפס כי מעט אשר
היה לפניו מעוטא דמיעוטא ורוב הספר בכלו נשאר למשמרת • במחנה אלהים זה לכבוד ולתפארת • כענקי לגרגר • ועדי **עדים**:

ומורעת זאת כי בדור הרב המחבר והסמוכים אחריו • לא יצא מטבע הדפוס לעולם ולא נפתחו שעריו • גם בצאת מלאכה
זו לאויר העולם ונודע טבעה • ומלאה הארץ דעה • מגלילות אלו רחק דרכה ונתיבה • ולא הניח בהם אור
שביבה • וריחוק מקומות אלו ממקומות אשר המלאכה בהם נקבעת • היא סבה אשר הבאת ספר זה לדפוס מונעת • ונשאר
ביד זרע קדש יוצאי ירך הרב ז"ל מכל משמר נצרו אתו • ומדור לדור מחדשים העתקתו • ופשטו הוראותיו בכל מקום אשר
הגיע דבר המלך ודתו • וכל מקום ששנה רבן שמעון במשנתינו הלכה כמותו • וכל גלילות אלו על פי מדותיו דרכו מנהגיהם
כרגנו • אחרי דברו לא ישנו יגם כי בכמה דברים הכרעת מרן ז"ל כב"י הפך מנהגינו מ"מ כל דבר שהכרעת מרן להקל ומנהגנו
להחמיר • קאיבלא יחליף אותו ולא ימיר כמו שכתב מרן ז"ל בהקדמה • לשכנו תדרשו ובאת שמה • שורש דבר תשמע בו
מילתא בטעמא • ומאן **הדגים**:

וכן בדברים אשר בהלכות קירושין וניטין נשנים • והכרעת מרן ז"ל להחמיר אין אנו רשאין לשנות מנהגנו שלא להרצי לעז
על הראשונים • גם בדברים דלית בהו לא קולא ולא חומרא • בענין צדקתך בר"ה שוחל בשבת וקריאת ואני תפלתי כשחל
בשבת היום האיום והנורא • וכהנה רבות עמו • ואפי' בשאר דברים שהכרעת מרן כב"י • להחמיר ונהגו להקל ע"פ פסק המחב'
וטעמו • אין אנו חייבין לשנות מנהגנו בכל מה שנהגנו ע"פ פסקי הרב המחבר דמלבד מה שהוא מריה דאתרין ומרביץ תורה
בכל מקומות אלו הוא השליט הוא המשביר • נוסף על זה טעם בעיקר כי רוב פסקיו ליד מרן הב"י ז"ל לא הגיעו • ומאן לימא
לן דאי הוה שמיע ליה דלאו כשיטתיה הוה אזיל בכל דבריו כאשר ראינו באותו מעט אשר היה לפניו מדברי הרב המחבר
ולמר סתום מן המפורש ויגיד עליו רעו • ודוגמא לדבר מה שראינו שפסק מרן בהלכות ס"ת בדין קרע הבא בתוך שלש שיטין
לא יתפור כרעת מורינו הריב"ש ז"ל בתשובה • ובזה החיבור כתב מורינו הרשב"ץ ז"ל שאפי' עבר הקרע למעלה משלש שיטין
יתפור ונתן טעם לדבר בתוספות טובא ושם נאמר כי הריב"ש ז"ל מרוב ענותנותיה בקש ממנו לדון לפניו את הדין בטעמו
ונימוקו • ואם ישרו דבריו בעיניו אינו חושש למה שכתב בספרו וכששמע ראיות הרשב"ץ ז"ל הודה לו פה אל פה • וכל זה
למרן הב"י לא נודע ולא ראה כי אם דברי הריב"ש ז"ל אשר בספר הוחקו משם חפר אוכל לאסוקי מילתיה דהריב"ש ז"ל להלכה'
כאשר ראה דין זה • זה כתוב בספרו קבוע בהלכותיו רובץ בין **המשפתים**:

והמורם מכל זה חיות דברי החיבור הזה אף עפ"י שיש להם קדימה בזמן עדיין קדימתם במעלה קיימת • כי הדשים ממש
יחשבו • וכל ירדע ספר אשר נגה קצת אורם עליו ימלא פיו תהלתם לאמר מי יתן איפה ויכתבו • לעד בספר
ויוחקו ותהי צורתם בדפוס נרשמת • והיום הזה נתגלגל זכות ע"י זכאי שלוחא דרחמנא יקיר לנו ציר אמונים • החכם הנכון
כמה"ר מאיר קרשקש יצ"ו בן החכם השלם **כמהו"ר נתנאל** ז"ל נין ונכד לאותו צדיק מר קשישא אבן
הראשה החכם השלם הדיין הישיש **כמוה"ר נתנאל קרשקש** זלה"ה • וכאן החכם הנזכר נמצא
היה שלו ושקט על שמריו יהולך בדרכי אבותיו מנעוריו אפס כי עז ורקשה פועל פעל הזמן • אשר בבריתו
בלתי נאמן • ההפך עליו בלהות • הממו וערבבו להרציאו ממחיצתו שף מדוכתיה נע ונד בארץ בארבע הפאות • וכמעט נפל
ברשת השבי במדה בהבל ובכלי ברזל **ונחשתים**:

דן אלה קצת הרפתקי דעדו עליה דהאי גברא כל גלגולי סבותיו ונסב הגבול משער לשער עד בואו אל העיר הגדולה לאלהים
רבתי בדעות עיר **קושטנטינא** יע"א • והיו תרצאתיו הצר הד"ר הוא לכל חסידיו הגבירים על רום המעלות
שכליות וזמניות דרהים ומוקיר רבנן ואיהו גופיה צורבא מרבנן המיוחדים מיחידי סגולה • בש"ם פוע"ל ומל"ה כל הרבנים
הגדולים וגם הגבירים המפורסמים י"א אשר עשו כמה חסדים גדולים עם החכם הנ"ל כאשר פיו מלא תהלתם • ויום ליום
יביע אומר • מתחיל בשבח ומסיים וגומר על כל הטובות אשר גמלו אותו • ישלם ה' פעלם • ותהי שלמה משכורתם • ובזמן
שהחכם מאיר הנז' בעיר קושטנטינא יע"א נדר וקבל על עצמו שיחזיר לעיר אלגזאייר יע"א ויקח ספר **התשב"ץ** למורינו
הרשב"ץ זלה"ה לדפוס אותו אשר עדיין לא הוחק בדפוס רמות תבניתו ושם היו שלמים וכן רבים אנשים חכמי' וידועים
אשר הסכימו לעצה נכונ' זאת ובהזדת החכם הנז' מעיר קושטנטינא הנז' יע"א הלך למסעיו הלוך ונסוע עד עיר המהוללה ליוורנו
יע"א ושם נמצא שלמים וכן אנשים חכמים וידועים גם הם הסכימו לעצה הנכונה הזאת ובפרט הגבירים המפורסמים
האחים היקרים הנכבדים כה"ר **יוסף רפאל** יצ"ו בני המנוח כה"ר **משה פראנקו** ז"ל אשר השתדלו למצוה רבה
זאת ולסייעו בכל כוחם וברוב הון' יען לשמוע אזן שמעו יקר תפארת הספר הנבחר הלזה ונכספה וגם כלתה נפשם
להיותו בדפוס נרשם • לצאת אורו לאויר העול' ומלאה הארץ תהלתו לקצות הארץ יגיד מלבוא חמת על נחל **מצרים**:

ובחזרת החכם הנזכר למחנה אלהים זהופירש לפנינו שיחותיו תכף ומיד קמנו ונתעורר להעתיק הספר ונתנו לו העתקתו
ורבים מיחידי קהלינו יצ"ו פתחו במצוה זו תחלה וחייבו עצמם בכתב ידם לקרות ממנו שיעור תשעים ספרי' בעד
ג' זהובים אדומים בעד כל ספר לכשיודפס החבור בס"ד יצרף השי"ת מחשבתם הטובה לפועל ותהי צדקתם עומדת לעד • והגר
הוגד לנו מפי ה"ר מאיר הנז' כי הוא ראה את הנשמע מפי חכמים וגבירים מקהלות הקדש מבקשים גם הם יקחו חלקם מהספרים
הנזכר ובודאי כה יעשו וכה יוסיפו ולא יפול דבר ארצה מכל דברם הטוב לא ישוב ריקם כי אם עשה והצליח כי כל זה סיוע
שיש בו ממש להביא הענין לידי גמר • וכאשר ראינו שהחיבור הזה מוכרח ליחלק לשני קובצים הסכמנו להיות שנים משלשת
חלקו בקובץ אחד • ולחלק השלישי צירפנו קצת תשובות אשר הסכים הפנאי להעתיקם מתשובות הרב הגדול מר זקני כמוה"ר
שלמה דוראן זלה"ה ומתשובות הרב כמוה"ר **שלמה צרור** האהרון זלה"ה המחבר ס' אשק שלם ומתשובו'
זקני הרב כמוה"ר **אברהם אבן טוואה** זלה"ה להיותם שייכי לתשובות מורינו הרשב"ץ ז"ל מכמה
טעמים לא יעלמו מעיני כל חכמי לב ובפרט כי הרבה מפסקיהם יסודתם בהררי קדש על שרשי דיני הרשב"ץ ז"ל ותקנותיו
כל רואיהם יכירום כי הם קמח שטתן הרב ז"ל והוו להו כחלק מהחיבור עצמו והסכמנו לקרות החלק הרביעי הזה בשם
חוט המשולש להיותו משולש מתוך שלשת השרגים הבשילו אשכלותיהם ענבים מנצר מטעם של שלשת הרבנים
זצ"ל • ומהאל העזר וחיל מאזר • לסייע לבאים ליטהר ישלח עזרו מקדש להחזיק במעוז כל אנשי חיל
המשתדלים בכל מין השתדלות לתכלית הכונה הרצויה לעלות החיבור הלז על מזבח הדפוס ויוחקו מליו בעט ברזל ועופרת
יפוצו מעיגותיו חוצה לרוות כל הצמאים לטל אורות טלו • וישובו יושבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן ממצרים הסיע • לקנות
שאירתה יוסיף שנית ידו וברחמים יופיע • לקבץ נדחים ופזורים בכל פאות יפרה ויושיע • וכמו רמים יבן מקדשו בימינו במהרה
ויקיים מקרא שכתוב כי מציון תצא **תורה** ודבר ה' **מירושלים**:

הקדמה

בראותי שלמות הספר ומעלתו · ואת יקר תפארת גדולתו · רוח השיר נוסכה בי ועל לשוני מלתו :
ומשירי אהודנו בשבח קצת משלמותו:

אפצח בהגיוני באמרי שפר · לאל אשר חנן ולמד דעת ·
שם לב חכמים כבאר נובעת · לשבור צמא איל צבי ועופר ·
וכמו ערוגה גדלה ותפר · עת על יאורים תהיה נטעת ·
כן התבונה תהיה מופעת · על איש מאד חושק מביני ספר ·

לכן שעו מלי שתילי חמד · לרוץ בכל אומץ ולומר אשרי · איש יעשה זאת בה ימינו יחזיק ·
כי כן בנסיון ולא מאומד · מבית נכאתם כל רפואה גם צרי · מחטא יהי שמור ומכל נזק ·

מרוב רצונם לעשות עמנו · טובה כפולה בעבותות קשר ·
עודם בעולם יחוו פשר · סתום וחתום פירשוהו לנו ·
גם לא במותם עזבו אותנו · כי על ספרים כתבו כל ישר ·
מפז מאד נבחר ומכל עושר · מדור לדור כיום לחזותנו ·

כי ידעו כל דור יהי נוסע · חלד ומסעיו לאחור חוזרים · לכן תרופה לחליה הקדימו ·
שפע נבואתם אשר הופיע · תמיד לדור ודור כאישון נוצרים · חלבי תרומתם אשר הריטו ·

הן יום בשורה יהיה זה לנו · עת בוא בעט ברזל וגם עופרת ·
ספר חמודות גם כליל תפארת · רוח תבונה הוא ינופף בנו ·
תשב"ץ כתונת הוד אלי כלנו · יקר מאד מדר ומסוחרת ·
עת צאת כבודו על מרומי קרת · חרשו בני אל חי ברוב אונים קנו ·

אותו ולכם יהיה משמרת · תורה תמימה בו משיבת נפש · מלים לרב שמעון בעז הגבירו ·
סולת נקייה גם מאד נבחרת · לא סיג ולא חלאה וטיט ורפש · כי כפנינים הם מאד יזהירו :
כה דברי רוח לענה שבע מרור · נרדף מקורות הזמן כתרוני מנוחה הדריכוני בלי חופש ודרור :
נרצעלעבודת עבדי ה' ונאמן אהבתם בלב זך וברור :

הצעיר רפאל ידידיה שלמה צרור ס"ט

ואפריין נמצייה להדין גברא · אחר לדבה רוחו ונפשו ונשמה יתירה השתכחת ביה ונגלגלה בו רוח טהרה · לגבר הוקם על
במעלה והשיבות · נכבדות מלוכר בו יקוס על נדיבות · עם סלר המעמות נמלאו בו מסבלות זהב מוסבות · הוא
הגביר המרומס כה"ר **משה** יל"ו בכה"ר **יצחק צרור** נ"ע שהקדיש מוהר מתן רמיס מידי דלית ביה שיעורא · יהיה
לעזרת המדפיסים ספרי הקדש מהרה · ויתמלא העולם מהם תורה · ולא תבוא מלוה זו לידי חימון ולא שליט בה אורלא · וביום
כלות את המלאכה לא יבואו ושמה יהיו ביד פקידו קנת מהספרים כמדת הכסף המתוכן · ומהתם להכא יגיעו וירלו וכל הגדול
והגולב יהא מזומן ומוכן · להשליש ולתת מולא שפתו אים אים על עבודתו אלה פקודי המשכן · ולכן בדין הוא שיטול שכרו הראוי
לכסף אשר הזיל מכיסו · מן שמייא מיהב יהיבי מלה טובה מרובה מדת תשלומי כפל ירוש ונשא דגלו ונסו · בגאות דשא ירביהו
יגאהו במעגלי לדק כוס ישועות ישא ברכה רוייה כוסו · ועינינו למרוס נשואות יקיס מאשפות עמוסי התלאות עמו ולמן מרעיתו
ישיס לראש פנים · ועד עפר יגיע ויסקיע אויביהם מרעה אל רעה תרמסנה רגל מועדת לפי רוב השפיס :
כ"ד החותמים פה מתא **ארגיל** יע"א :

סלר מה טובו מהלוך יעקב וכו' י"ג לתמוז יה"ל שנת **פתדו** שעריס ויבוא גוי צדיק שומר אמונים :

יעקב צרור ס"ט רפאל ידידיה שלמה צרור ס"ט אברהם יאפיל ס"ט
יאודה עיאש ס"ט בנימן דוראן ס"ט

הקדמת

שלוחא דרחמנא להדפסת ספר התשב"ץ אשר בשפה ברורה מדבר לכבוד הרב הגאון המחבר

יתברך הי"ר ויסתכן הבורא שברא העולם כולו לכבודו ונתחייב כל הגברא לעובדו ולדבקה בו ולשרתו ולברך בשמו. אשר מכל עם בחר בנו. ומבין הגויים הבדילנו. וכנים קרא לנו. וממלכים העלנו. ובתוך היס ביבשה העבירנו. ומן במדבר אכלנו. הוא חיינו והורך ימינו. הופיע רוח קדשו עלינו. ותורת אמת נתן לנו. על יד משה בחירו רועינו. וכל יקר ראתה עינינו. לפקוח עינים עורות. מכח המאורות הטהורות. יאירו שבעת הנרות. ברוב הדינים ותרי"ג מצות. קלות וחמורות. אשר לא תמלא אזן לשמוע ולא תשבע עין לראות. הכתובים אות באות. אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות. הכתובים בתורתינו היקרה. אשר אין לה שיעור ותמורה. וחובה עלינו לעובדה ולשמרה. לא יפקול הכסף והזהב למוכרה. הן הן גופי תורה בדינים עמוקים תלויים בשערה. הרמוזים בהלכות ופוסקים בטעם וסברה. וברש"י ז"ל ובתוספתא של גמרא. היתה לנו על ראש עטרה. ולשמור במחות לעזרה:

ברוך ה' אלהי ישראל אשר יצר את האדם בחכמה. ונתן לפתאים ערמה. ולנער דעת ומזמה. ללמוד בתורה הקדושה והנעימה. ולעסוק בה ויעלה למעלה רמה. וברוחב שכלם ופילפולם נחלים נובעת ממקור חכמה. בספרי הלכות והגדות גדולות. מתוקים ממים עמוקים. נבוהי' עד שחקים.

מעלת התורה ליהודים היתה אורה ושמחה:

ושמחו השמים ותגל הארץ בדברי התורה הכתובה בספר הזה. אין זה כי אם בית אלהים. אשר בנה המלך הגדול בענקים. המפורסם שמו ברחובות ובשוקי. ובמדינות מרחקים. קדמה ימה וצפונה. לו נגלו כל תעלומות חמשים שערי בינה. זה סיני ועוקר הרים ספר התשב"ץ אשר יסד המלך הנשר הגדול הרב הגאון המופלג שר גדול בני ישראל בוצינא דנהורא. אשר קיים את כל התורה. מורינו ורבינו שידו כותבת ולבו ישמח כמהו"ר שמעון בר צמח זלה"ה בעל כנפים. ותורתו כמה מאות שנים היתה רובצת בין המשפתים אין דורש ואין מבקש ונמס כל לב ורפו כל ידים. דור הולך ודור בא. והתורה היתה שמורה בבית ועלייה על גבה. מרגליתא טמונה וגנוזה בחדרי חדרים. עם ארבעה עשר ספרי. אשר חבר הרב הנ"ל בספר התש"בץ שמם נזכרים. וזיכה את הרבים. מעורר ישנים ומקיץ נרדמים. בדינים ישרי' ותמימים. ודגל התורה מרים. ושמו נודע בשערים. מוכיח תעלומות לתורה. ונבעו מים מתוקים מתחת הקורה. כמעיין המתגבר כאריה ויחיו כל פרי אשר טוב למאכל ונחמד למראה. שכמה מאות שנים אשר הוא סתום. עד היום הסקיף ה' ממרום. ונבקעו כל מעינות תהום. להשקות כל עשב השדה ימחו. ואדובות השמים נפתחו. בדברי התורה הזה כל יגיעי כח יגיחו. וישמעו עמים וישמחו. והיו בזה הזמנים. דשנים ורעננים. להדפיס הספר הזה ולובב שפתי ישנים. ולעשות נחת רוח לרב המחבר זל"ה על כל אבר ואבר. שכמה מאות שנים היו גנוזים בקבר. אשר עשה בשליחות דעתו ובישיבה של מעלה היתה מנוחתו:

ורהי' ראשית ממלכתו. פה בעיר אלגזאייר הנקראת אלג"ל יע"ם ויפומו מעינותיו חולה. ועיני כל ישראל עליו והראה להם את הדרך ילכו בה. ואת המעשה אשר יעשון ומימיו כמים קרים על נפש עייפה. וימלאו קורת רוח ויתעשנו בו כל הלומדים. וימלא חן בעיניהם. לא תמוש תורת הספר הזה מפיהם. ומזרעם לאחריהם. אשר מלא בדינים חדשים גם ישני: בדברים מתוקים וערבים. ברוב הדיעות לאלפים ולרבבות. שואלים לו כענין ונותן תשובות בסברות בחורות וקצורות: על פי חידושים והלכות. לא בלו בדפוס מעולם. מיום שנברא האדם. עד עתה:

ועתה בן אדם. מה לך נרדם. קום קרא בתורת בני חוה ואדם. כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם. כי על מוצא פיהם. וכתבו בידיהם. ודות ה' עמה עליהם. לא יפלא דבר מהם. ופפטו בדיניהם בין דין לדין ובין דם לדם. ברוחב שכלם וכח פילפולם. ברוב הדינים וחדושים עלו סולם. ואת תהיה תורת האדם. חוט המשולש חלק רביעי לספר התשב"ץ שחברו שלשת הגבורים שו"ת מסודרים על ארבעה טורים. גם הם גנוזים ופשמרים. עד היום שנעשו עם ספר התש"בץ חברים. יעלו למזבח הדפוס כקרבן לזבוח פרים. כל אחד מר סבר. או על פי שלשה עדים יקום דבר. הלא הם הרב הגדול הגאון כמהו"ר שלמה דוראן זלה"ה והרב הגדול הגאון כמוה"ר שלמה צרור זלה"ה והרב הגדול הגאון כמהו"ר אברהם אבן טווא זלה"ה אשר היו מימי קדם ביסיבה של מעלה מנוחתם. אוכלים מפרי אדמתם. שקיימו וקבלו עליהם בחיים חייתם. וכל ישראל נשענים על פי גזרתם. ונאמן הוא בעל מלאכתם. עם כמה פסקי דינים שפסק אדוני זקני בחברתם. הלא הוא הרב הגדול הישיש כמהו"ר נתנאל קרשקש זלה"ה אשר רוח ה' נחה עליהם. וקבלו שכר יד ישם: כי כבר רצה האלהים את מעשיהם. אשרי עמדי עדותם ומקיים דבריהם. מעין דברי הרב רבינו שמעון בר צמח ז"ל. אשר אור תורתו לא תמוש ולא תזנח. מונחת עד היום שעלתה לדפוס על המזבח כריח נחוח:

צדיק כתמר יפרח. המחבר הקדמת הספר הזה ונתן השבח. וכתב בידו הרמה. היום שקבלתי מיד זרע קדש יגלאי ירך הרב זל"ה הספר הזה לדפוס לא מצאתי בו הקדמה. דומה לגוף בלא נשמה. עמד הרב בכוחו הגדול ונפח בו נשמה. דובב שפתי ישנים אשר כמה מאות שנים היו גנוזים באדמה. וסלל דבריו בבקיאות חכמתו. כצאת השמש בגבורתו. את הכל עשה יפה בעתו. הלא הוא כבוד מעלתו. מעלת מורי ורבי ועטרת ראשי הרב הגדול הגאון המופלג כמוה"ר שלמה צרור האחרון זלה"ה בן הרב הגדול הגאון כמהו"ר יהושע זלה"ה נין ונכד להרב הגדול המופלג כמהו"ר שלמה צרור הראשון זל"ה הנזכר למעלה עם הרבנים בעלי חוט המשולש. חלק רביעי לספר התש"בץ. זה הרב שלמה צרור האחרון ז"ל הנ"ל אשר נדבה לבו ואזר מתניו וחבר הקדמת הספר הזה בדעתו הנכונה. בחכמה ובדעת ובתבונה. בדברים ערבים במתק שפתיים. ובלשון תלמוד ופסוקים מתוקים. ודברי משקל בין הדבקים. בדיני' ומשפטים ישרים לדיקים. וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. ולכל בני ישראל עם קרובו. התחיל במשה רבינו קבל התורה מפי הגבורה. וליהושע בן נון מסרה. ונם לזקני' ולנביאים ולאנשי כנסת הגדולה. ולא הניח דבר סתום וטמון. עד שבא לדברי רבינו משה בר מימון.

ומאריך

ומאריך בשבח . על שבח לדברי רבינו שמעון בר צמח ז"ל מיו' שבח
מעיר **ברצלונה** ארץ מולדתו . וחבר הספר הזה וקן דין
מיתת לאמיתו . וגם לא ימצא משבחיו לשלשת הגבורים בעלי חוט
המשולש . שבסוף ההקדמה מפורש . בנוסח ברב ויפה לעיניים .
ומשליים בדבר ה' מירושלים .

וגם הרבנים הגדולים הגאונים המופלגים המפורסמים אשר
בקהלמו הקדוש' י"ל כשרשו יוסף דברי ההקדמה שחבר הרב
הג"ל במתק שפתיים . שמתו שמחה רבה ותתמו ברוחב ידיים .
הלא הם הרב הגדול הגאון היקר כמהו"ר **יעקב צרור** נר"ו
והרב הגדול הגאון כמהו"רר **אברהם יאפיל** נר"ו
והרב הגדול הגאון כמהו"רר **יהודה עיאש** נר"ו והרב הגדול
הגאון כמהו"רר **בנימין דוראן** נר"ו בן הרב הגדול הגאון
כמוה"רר **צמח** זלה"ה בן הרב הגדול הגאון
המופלג כמוה"רר **בנימין** זלה"ה נין וכבד לרב הגאון הגדול מורינו
ורבינו ועטרת דקשינו כמוה"רר **שמעון בר צמח**
דוראן זלה"ה המחבר ספר התש"ן אשר בשתדלו עמי בכל
כחם עם כל יחידי סגולה י"ל על קיום הדפסת הספר הזה . ובגלל
הדבר הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיהם . ומפי זרעם
ומפי זרע זרעם . עד סוף דורותם . אשר נתנו לי רשותם .
להדפיס דברי חכמים וחידותם . לפקות עיני חכמים . וגם
לגדולים ופלים :

עני אני שפל כל הספלים . אשר בחתי ללקט הסבלים .
להחיות את נפשי אחרי הקוברים אשר אספו בעמרים .
בזה הסלה אשר זרע המלך הגדול בכח דעתו . ולהחיות את נפש
כל מי בתורתו . וכבר הרב הגדול ז"ל הג"ל כתב בהקדמתו .
וגתן שבח גדול לרב המחבר על התבונתו . בכח חכמתו והבינתו .
וגם הרבנים הגדולים י"ל אשר בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר
בשרתו את ספר התש"ן אשר בא לעלות למזבח הדפוס שמתו
ונחנו הודאות ותשבחות למלך העולם . ונתנו בספר הזה
הסכמות בכח חכמתם ופלפולם . בשבחים גדולים לרב המחבר
ז"ל וגם אנכי קמתי מתחת עפר רגליהם . אתן שבח ותעס
לדבריהם . אני הצעיר שבצעירי התלמידים . בחתי להדפיס את
דברי התורה הזה לשמח לב חברים וידידים . ולדברי הרב כל
העולם אמרו מודים . וחובה על לברך את שם ה' שהחייני וקיימני
והגיעני לזמן הזה לקיים את המצוה הגדולה . להדפיס את התורה
מן הכח אל הפעולה . ולגלות את אור הנערב אשר עין לא ראתה
אלהים . ולבי שמח מכל עמלי . ואמרתי זה היה חלקי מכל אשר
אני עמל . וכשראיתי דברי שה"עה שאמר על כל המעשים אשר
נעשו תחת השמש והנה הכל הבל ורעות רוח . אשר אדם שגדל
בתורה וליקרו עשה נחת רוח . ודברתי אני עם לבי להדפיס אלו
הקונטרסים . ולזכות את נפשי בזה הזמנים . קודם שיתמו
שנותי והאלהים יקרא אותי ממרומים . עם היות שאין השעה
מסכמת עלי והזמן בוגד לנגדי אשר בעוונותי הרבים מיום היותי
על פני האדמה עד היום הזה שאני בן חמשה וארבעים שנה מעט
ורעים הסי' **אד"ם** להבל דמה ימיו כצל עובר וכל ימי מכאוביו
ונתקיים בי מקרא שכתב כי כלו בעונן חיי ושנותי בתאנחה כפל
בעווני כחי ועצמי עששו . וכמה יסורין קשים בא עלי וצרות
רבות . אש לפרשם ולברר יכלו ימים ולילות . והפכו עלי
בלהות . ויצאתי ממחילתי והיתי נע ונד בארץ בכל ארבע הפאות .
עד שבחתי לעיר הגדולה אלהים רבת היא בדיעות :

קושטאנדינא יע"א עיר המהוללה בחכמים ורבנים
גדולים ואנשי כנסת הגדולה . בעלי
חסד אנשי פעולה . לדקתם עומדת לעד לירושלים הבנויה
ולעיר שחברה לה . יחדיו כל היום עוסקים במלאכת שמים .
ושולחים כסות ומזונות ליושבי ירושלים בלב שמח ותריכות
אפיים . ונותנים צדקות לעניים ודברים טובים במתק שפתיים .
ה' יסקיף עליהם ברחמים מן השמים . וגם לכל בני ישראל על
נחל מצרים . וגם עשו עמי חסדים לאלפים הלא הם הרב הגדול
הגאון כמוה"רר **אברהם רואניש** נר"ו והרב הגדול
הגאון כמוה"רר **קונורטי קמחי** נר"ו והרב הגדול
הגאון כמוה"ר **יצחק בכה"ר דוד** נר"ו וגם
הגבירים המופרסמים
הנכונים כמה"ר **יהושע משה צונצין** י"ל וכל
החכמים
אחיו ובני ביתם י"ל
וגם הגביר
המופרסם החכם הנבון כמה"ר **שבתאי אפאנדא"י**
יל"ו וכל אחיו ובני בית' י"ל וגם הגביר המפורסם החכ' הנבון כמה"ר
דור קמחי יל"ו וגם הגביר הנכבד החכם הנבון כמה"ר :
אברהם שלום יל"ו וכל בני ביתו
י"ל וגם הגביר המרומם החכם הנבון כמה"ר :
יוסף גוראדו יל"ו וכל אחיו ובני ביתם י"ל עשו עמי
חסדים גדולים וגם כל יחידי סגולה י"ל
עמדו לימיני בעזר גדול ובגלל הדבר הזה יראו זרע ויאריכו ימים
על ממלכתם . שקיימו כל המצות על מתכונתם . ובאריכות
הזמן אשר ישבתי בזאת העיר המהוללה ראיתי כמה ספרים חדשים
בדפוס מקרוב בא שחברו בעלי חכמה ותבונה . דבחתי אני עם
לבי בכונה . להדפיס את ספר התורה הזה אשר כמה שנים היתה
טמונה . לעשות נחת רוח לצדיקי' שכבר נתקבלו בישיבה העליונה :
וגם בחתי לעיר **אזמיר** יע"א שיאמרו עליה כלילת
יופי בעלי תלמוד והלכות ופוסקים על פה . וברחש כל
מעלה להרב המובהק נר ישראל מורינו ורבינו כמוה"רר
חיים אבולעפיא נר"ו וגם הרב הגדול הגאון כמוה"רר
יצחק הכהן נר"ו וגם כל
אנשי העיר חכמים גדולים .
ומעשים טובים . ועשו עמי חסדים לאלפים . הלא הם החכם
המרומם הנגיד הנכבד החסיד הענו כמה"ר **משה** נר"ו
בן המנוח הנגיד המפורסם כמה"ר **יהושע צונצין** ז"ל
וגם החכם המרומם הנגיד הנכבד כמה"ר
יצחק ברקי יל"ו וגם החכם המרומם הנגיד הנכבד
החסיד כמה"ר **יצחק סאלינס** יל"ו
ה' יגלם להם שכר מעשיהם . ואלוה
בכל
אלהיהם ולכל בניהם מעתה ועד עולם . ומעיר אזמיר יע"א הלכתי
בדרך היה בספינה לעיר **ליוורנו** יע"א ובזמן שהיתי
בספינה בדרך היה בא עלינו הרבעה ספינות גדולות של
אספאניולים בעלי מלחמה . ולקחו אותי וכל מה שהיה לי לשביה בין
כסף וזהב ובגדים ופרקמטיא . ויסור ישרני י"ה . ובגדים של
ברזל על ידי ועל רגלי ואני ערום ועריה . ודמעתי על לחייה .
לא כסות ולא מזונות ולא מחיה . ואמרתי הנה יד ה' היה . אשר
דבקני אלהים וגם הבהילני . כמה פעמים הכלאבני . אבל למות
לא נתנני . אמרתי לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה . ועל
הכל נברך יה :

ברוך הא' העושה נפלאות . ותשועות גדולות וטרלות .
ונמרתי ההלל בכונה אות באות . בכל התשבחות ורוב
ההודאות . אשר הפק את רצוני . ופדה את נפשי מכל צרה ומכף
כל אויבי פדאני . ובאתי לעיר **ליוורנו** יע"א ושמחו כל
הק"ק י"א בכל אומש מקטנם ועד גדולם . וברכו לאלהי ישראל מן
העולם ועד העולם . ושבתי בישיבה של בית המדרש של הגביר
המפורסם החכם המרומם כמה"ר **משה אירגאם** יל"ו
בשבת אחים גם יחד על התורה ועל העבודה עם החכם השלם
החסיד הענו כמוה"ר **משה** נר"ו בן הגביר הנכבד כה"ר .
שמואל הכהן יל"ו וגם הסכים לעלתי הנכונה
להדפסת ספר התש"ן המפואר
והמהולל וסייע אותי בסיוע שיש בו ממש עם יחידי סגולה אנשי
ליוורנו יע"א ה' יזמרהו תמיד יהיה בעזרו ויזכה לראות זרע ויאריך
ימים וללמוד בתורה כל הימים . ומעיר ליוורנו יע"א חזרתי לעיר
אלגזאיר יע"א ארץ מולדתי מקום אשר דבר המלך המחבר
הספר הזה וישבתי עם בני ביתי . ומרוב השמחה
פרחה נשמתי . בשלשה בנים אשר נתן לי אלהים הראשון
צמח שמו ומתחתיו ישמח כפרי עץ הדר כפות תמרים . והשני
יעקב איש תם שקט ושלמן ישב אהלים והשלישי **דוד** הוא
הקטן ברוך אתה בני דוד יזכה לשנות המלך דוד זקן
אשר בא בימים . ברוך ה' שזכיתי לראותם . ולב בנים על
אבותם . וגם הם גדלה שמחתם . וישמע אלהים את נאקתם .
ותפארת בנים אבותם . וברכו לאלהי אבותינו . שזכינו לראות את
פני אבינו . כמה בנים תלויות עינינו . עד היום שבח אלינו ה'
ישמרם כאישון בת עין . וכדברי התורה יקיים בהם . ויאריכו ימים
ושנות חיים . לא ימוש ספר התורה הזה מפיהם . מעתה ועד
עולם

עולם הבא:

וגם חובה עלי בזה ההודאה. לאיש אחד לי תש ויאר מקור חמלה. לא יעדי עביד שלטן מלבית יהודה. אשר כרע ורכן כאריה. ובעצתו הנכונה עשה פרי. והגיל את נפש אחיו על יד איש מדייני סוחרי. אשר דבר בגלוי וידוע לעיני כל העמים. כמו שאמרו חכמים כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים כל העולמים. ורוקף אחרי התורה ומלות ומעשים טובים. ידידי יחידי כי אחי וכשרי הוא. יקר וכבד משכיל ונבון כה"ר

יהודה קרשקש יצ"ו"ה יהיה תמיד בעזרו. ומכל רע ישמרהו. ובכל דרכיו יצליחהו. ובשובע שמחות ישמחהו. וגם כל בני ביתו יתברכו ימי' ושנות חיי':

וגם ישבתי לפני החכמים הרבנים הגאוני' הגדולים שבקהלינו הקדוש וגם כל יחידי סגולה י"א ופירשתי לפניהם כל מה שאירע לי בכל הדרכים אשר הלכתי. וכששמעו שיחתי להדפסת זה הספר נתכונתי. ובטחתי על זכות הרב המחבר יהיה בעזרתי. ויאמר די לגרתי. ותהא טוב אחריתי מראשיתי. והכל ברכו לאלהינו שבשמים ערב ובוקר ולהרייש. שעשה עמי נסים גדולים ונוראים כנסים אשר עשה בימי הפורים. אשר נשמרים וזוכרים. ונתנו שבחים גדולים ונעריץ. ושמחו שמחה גדולה. כיום שתבא ליישראל הגאולה. ואמרו זה היום עשה ה' נגילה. וגם חכמים רבנים גדולים בראש כל מעלה. ישבו בבית הכנסת הגדולה. וקבצו כל אנשי יחידי סגולה. וחתמו שמם הטוב על ספר התש"בן. וסייעו אותי בסיוע שיש בו ממש. הלא הם החכם השלם הדיין הרב הגדול הגאון המופלג כמוה"ר.

יהודה עיאש נר"ו וגם החכם השלם הדיין הרב הגדול הגאון המופלג כמוה"ר

בנימין דוראן נר"ו נין ונכד לרב המחבר הספר הזה זלה"ה וחובה עלי ליתן להם שבח ותהלה. וכל היום עוד יהלוך סלה. ותהא משכרתם שלימה. מעם ה' אלהי ישראל שקיימו את דברי התורה הזאת:

ואת הברכה אשר ברך משה איש אלהים. אשר התחיל במלוה וקיים דברי הרבנים הקדמונים. ועשה עמי חסדים גדולים. ונתן לי ממון רב לסיוע הדפסת הספר הזה דמיס מזומנים. ומפזר ממונו לעניים ולאביונים. וביתו פתוחה לכל עובר ושב ולחכמים גדולים. וכל ימיו עומד בפרץ מגין על ישראל. בכמה נסים ונוראים. הגביר המרומם הנדיב המפורסם הלא הוא שמו הטוב כבשמים ראש מר דרור. כה"ר **משה צרור** יצ"ו בן המנוח הגביר הנכבד כה"ר **יצחק צרור** ז"ל ובגלל הדבר הזה אשר זיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. וה' יהיה תמיד בעזרו. וכל הברכות שבתורה יתקיימו בו. וגם בניו ובני בניו יזכו למקומו. ולעניים ולאביונים נתן לחמו. ובמדותיו הטובים קנה עולמו. וברכת ה' היתה לו לארץ ושמים:

השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. ללמוד בתורה ולקיים המצות ולשמור ולעשות. אשר קיימו כל

קהלינו הקדוש י"א ונתנו לבם ונפשו מתנים עם היות שאין השעות מוסכמות. ונשתדלו מכל מין ההשתדלות. להדפסת הספר הזה שכלול מכל שכיות התמדות. ונתנו ממון רב שאין יכול להמנות. ושלחוני להדפיס הספר הנ"ל בתופים ובמחולות. בשמחה ובשיר וקול רננות. ואני תפלתי לשוכן ערבות. מלא ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימות. ויאריכו ימים על ממלכתם. וישלם להם ה' שכר פעולתם. ויעזרני לקיים גזרתם. ועומדת להם לעד לדקתם. וגם לבניהם ולבנותם. בכלל הברכה יהיו:

ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה'. ואמרתי זה היום עשה ה'. ולברך בשמו הגדול והנורא אשר עזרני ושמרני בכל הדרכים אשר הלכתי. כמה ניעות נגעתי. ולחם לא אכלתי. ומים לא שתיתי. ועל מטתי לא עלתי. ומנוחה לא מצאתי. וכמה מדינות וכפרים הלכתי. בדרך סיס בסכנות גדולות. ובינשה בהרים ובגבעות. בראשונה **חונם** יע"א עיר מלא חכמי' ורבנים גדולים. ישרים וטפסרים ה' ישמרם ועשו לי כבוד גדול לכבוד הרב המחבר. ואתמו בידם הרמה לקחת מה ספרים. לאחר שיהיו בדפוס נעמרים. על ידי הגביר המשתדל במלאכת הקדש אשר קבץ ואסף כה"ר.

אברהם נטף פ"ע הלך לפניו לדקתו. אשר עשה בחיי' חייתו וזמן הרבה ישבתי בביתו. ואכלתי על שולחנו וישבתי על מטתו. ותהא שלימה משכורתו. ובגרור החיים תהיה נשמתו. ואריכות ימי' ושנות חיים להגבירים אחיו ולכל בני ביתו. וגם לכל פני משפחתו. וגם הרבני' הגדולים אשר בהקדמתם נזכרים. נתנו שבח לרב המחבר בכח חכמתם ברוב דברים. התחילו יסוד **הקדמיות** ותכלית **הקדמות** וסיימו הגלו ירים לתופה ולאות. ה' יגלה לנו הגואל ברפואות ובחמות. ולקבץ נדחים ופזורים בכל ארבע הפיאות:

וגם חזרתי בדרך היש לעיר **ליוורנו** יע"א פעם שניה וישבתי ימים מועטים והלכתי לעיר שיאמרו עליה כלילת יופי **בירינצי** יע"א עיר הלוכם ושמו הטוב:

כואה אלטיצא רייאלי יואן גאכטוני די מיריצי גרנרוכה די טוסקאנה

אשר הגדיל חסדיו עם כל ישראל היושבים תחת ממשלתו. ובכל עת מזכה אותם במשפטו. וכל מעשיו נעשה נסים פנייתו. וכשראיתי שלימה מדתו. דברתי עם לבי שם נקריב הספר למזבח הדפוס להעלותו. ויום אחד הייתי הולך בשוק וראה אותי מתחת החלון מביתו. וקרא אותי עם משרתו. ובאתי לקראתו. וברא אותי את עושר כבוד מלכותו. ואת יקר תפארת גדולתו. בתחילת דבורו ושאלתו. אמר לי על מה באתי למדינתו. אמרתי לו בשביל ספר קדמון של חכמי ישראל באתי לדפוס להעלותו. וה' נתן לי חן וחסד לפניו וגדלני מעל כל השרים אשר אתו. ועשה לי כבוד גדול כפי ערך מעלתו. ושלשה שנים ישבתי בחצר גינת ביתו. ונתן לי מתנות גדולות על ידי משרתו. וכזמן הנ"ל הייתי עוסק במלאכתו. והלכתי בדרך היש למדינת מרחקים בשביל עבודתו. ושכר טרחי ועמלי. ותהא שלימה משכורתו:

וידי כי ארכו שם הימים. ורוב השנים וחיבור הזמנים. לא מלאתי פנאי לדפוס ספר הקדמונים. צריך ממון רב מעות מזומנים. ישבתי בעיר הנ"ל עם חבנים גדולים וחיילי סגולה י"א על דבר הספר הנ"ל ואחיתי חכם אחד הולך בדרך חמי'. מגזע הפרתמים. עושה חסד לאלפים לכל העמים. וכמה יגיעות יגע עמי ועצות טובים ועריבים. טובים מזהב ומפז נחמודים. הלא הוא החכם השלם פילפלא חריפא מנה יפה כמוה"ר

רפאל נר"ו בן החכם השלם החסיד הענוו כמוה"ר

אהרן אשכנזי זצ"ל ה' יעלם לו שכר טרחו ועמלו. ושלום לכל אהלו. וגם לבנו בחירו התלמיד הנעים **בצלאל** רא"ג קרא ה' בשם בצלאל י"ה יאריך לו ימים ושנות חיים וכל אחיו גדולים וקטנים ובכלל הברכה לכל אנשי חברתו. י"א ויהיה תמיד בעזרם ויקיים בהם מקרא שכתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם:

ואחר שטרחתי ויגעתי להדפיס הספר הנ"ל בעיר פיריצי הנז' ולא יכולתי תן הסיבות הנזכרים למעלה באתי לפני הדוכס והתחננתי לפניו. אמרתי לו אם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי. שלחוני במקום אחר לעשות עבודתי. להדפיס הספר הזה ולחזור אל ארץ מולדתי. וכשמע דברי ותחנוני. נכמרו רחמיו ואמר לי לך לשלום לעבוד עבודת ה'. וחזרתי לעיר **ליוורנו** יע"א ודברתי עם **פרנסי** של ק"ק י"א על דבר הספר הנ"ל ועמדו על תילם ואתמו ביד. שיקבלו ממני סך ספרים לאחר שיהיו בדפוס נעמרים. וגם כל יחידי סגולה י"א חתמו בידם הרמה. על ידי המשתדלים העוסקים במלאכת שמים הלא הם החכם השלם הדיין המנון כמוה"ר **גבריאל דיל ריאו** זצ"ל שנתקבלה בגן עדן נשמתו. עם הצדיקים ביושיבה של מעלה מנוחתו. וקבל שכר עבודתו. בתורה ובמלות שעשה בחיים חייתו. וגם הגביר המרומם היקר והנכבד כה"ר **גבריאל פריראדי ליאון** יצ"ו שטרחו עמי טרחא גדולה וקיימו המלוה מן הכח אל הפעולה. וכל הקהל קדוש י"א עשו עמי חסדים לאלפים כל אחד כפי יכלתו. ה' יעלם לכל אחד ואחד שכר טוב פעולתו:

קמרי אני לפתוח לדודי: שהתחיל במצוה והסכים על הספר
הזה ונתן בידי: ועל **הכל** שסדר בהסכמתו אני
מודה: אשר כל ימיו עוסק במלאכת שמים: כל היום תורתו
אומנותו: עם חכמים גדולים מגשי חברתו: ויום ולילה לא
יסבותו: בעת שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו: כמלאכי אלהי
שוקד על עבודתו: הלא הוא החכם השלם הדיין המליץ החסיד
העניו כמוה"ר **מלאכי** מר"ו כבה"ר **יעקב הכהן** ז"ל
והוא כהן לאל עליון: ה' יעלה עזרו מציון: ויקבץ
עם לב ואביון: אשר התחיל במצוה הזאת כן יזכה הוא וזרעו
וזרע זרעו ללמוד בספר הזה לשם ה'

ה' לא יחנע טוב להולכים בתמים: לשני אחים הגבירים
הנכבדים המופרסמים: אשר פיזרו ממונם דמי' מזומנים:
להדפסת הספר הזה: ועשו עמי חסדים גדולים: ולשם שמים
פיוקתם: זה דרך מדותם: הולכים בדרך אבותם: וקובעים
עיתים לתורה כל היום ביושבתם: ובשתדלו בעדי מכל מין
ההשתדלות לכבוד הרב המחבר: הלא הוא המרומם והגביר: בר
ולחם ומזון הוא משביר: כמה"ר **יוסף** יצ"ו וגם אחיו בחירו
הגביר המרומם כמה"ר **רפאל** יצ"ו בני המנוח הגביר
המרומם כמה"ר **משה פראנקו** ז"ל ובגלל הדבר הזה ירלו
זרע ויאריכו ימים על ממלכתם: וגם לכל
אחיו יצ"ו בכלל הברכה במקומותם: וגם לכל בני משפחתם: וירבו
בישראל כמותם:

ברוך המלך הגבור והגורא: ישמור ויעזור האיש המקריב
אותי בביתו בקדושה ובטהרה: במטה ובשלחן בסלו
ומכורה: ממשפחת חכמים גדולים מאנשי החברה: הלא הוא
הגביר הנכבד כה"ר **דוד** יצ"ו בן המנוח הגביר הנכבד החכם
הנבון החסיד העניו כמה"ר **אברהם דיל ריאו** ז"ל
אשר הגדיל חסדיו עמי ה' ושמרהו ומכל צער ונזק ינילהו: וגם
בנו בחירו ברוך **אברהם** לאל עליון קונה שמים: יעזרהו
ויסמרהו כזית רענן: ולכל אחיו מגדול ועד קטן:

ואני טרם אכלה לדבר אלה הדברים: אתן שבח לשני אחים
הגבירים המובחרים: אשר נפלו לי בנעימים: אנשי חסד
ואמונה: בעלי חכמה ותבונה: וכמה יגיעות: יגעו עמי בסיבת
הדפוס של זה הספר הנ"ל לכבוד התורה התמימה והנעימה:
הלא הם האחים שלא יתפרדו הגבירי' הנכבדים החכמים הנבחרים
כמה"ר **משה**: יצ"ו וכמו"ר **אליעזר סבורנו** יצ"ו ה' יהיה
תמיד בעזרם וישמרם כאישון בת עין וגם לכל בני ביתם יאריכו
ימים ושנות חיים:

זאלה מוסיף על הראשונים לעיר המהוללה המפורסמת
מכת הקדמונים: מלאה חכמים ורבנים וגאונים:
בעלי עושר וכבוד וכלים מכלים שונים: הקהילה הקדושה
שקבלו התורה מיד משה מורשה: של עיר **ויניציאה** יע"ל
שיאתרו עליה כלילת יופי: כל העולם יהללוה ויסבחוה על פי
כשמעו ספר התש"ן אשר בה לעלות לדפוס נעורו ממעון קדשם:
ונלבו בכל לבם ובכל נפשם: ושלחולי לעיר לאורנו יע"ל חתימת
ידיהם לקחת שך ספרים מספר הנ"ל בקולמוס על גויל נרשם: כמו
שכתבו דבריהם ופירושם: וחזרה התורה עטרה על ראשם:
ומכל צרה יחלצם: ויאמר לצרותם די ותהי אחריתם טוב מראשית:
ויאריכו ימים על ממלכת: זכות אבותם מסייעתם: ולעד עומדת
להם לצדקתם: ולכל בני ישראל היה אור במושבותם:

ולפי שראיתי היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים:
אמרתי עם לבי להדפיס הספר הזה בעיר אמשטרדם
יע"ל שהם במלאכת הדפוס מורגלים: והלכתי בדרך
פראנסייא ביבשה ובאתי לעיר **בורדיאוס** יע"ל
ושבתי בבית החל' הסלם הדיין הרב הישיש
כמוה"ר **יוסף פאלקון** ז"ל בזמן חייו שמח שמחה
וכשרלה ספר התש"ן בידי שמח שמחה
גדולה בלבו: וקבץ כל יחידי סגולה עם קרובו: ועמד לימיני
בעזר גדול בסיבת הספר הזה והיתה נפשו צרורה בצרור החיים
לקבל שכר התורה והמצות: וגם לבנו בחירו יזכה לאורך ימים
ושנות החיי' ללמוד בתורה ולקיום המצות: הכתובים בספר הזה:
וגם כל יחידי סגולה יע"ל אשר חתמו בידם: על הספר הנ"ל על ידי
הגבירים הנכבדים: **פרנסי וגבאי** של ק"ק הנז' יע"ל
שהתחילו במצוה הזאת: ורצוי' לכל התשבחות: ונתנו לי מתנות
יפות לסיוע הדפוס: וגם הגבירים המיוחסים הנכבדי' כה"ר
דוד פינטו יצ"ו וכה"ר **בנימין גראדיס** יצ"ו
וכה"ר **משה אנריקיס** יצ"ו וכה"ר
מרדכי מנדיס פראנסייא יצ"ו וכה"ר
דוד לינדו יצ"ו אשר קבלוני בביתם בהכבה ובשמחה רבה:
ה' יהיה תמיד בעזרם ועומדת לעד לצדקתם: ותהא שלימה
משכרתם: ויאריכו ימים על ממלכתם: הם ובניהם ובנותם:
בכלל הברכה יהיו: וגם לא אמנע מלשבח לתפארת בחוריה היקר
הנכבד כה"ר **אברהם די קונייא** יצ"ו שטרח טרחת
גדולה בעדי בסיבת החתימות: שחתמו לי כל יחידי סגולה
ולבו שמח בקיומם זה המצוה ה' יעלה לו שכרו הטוב באורך ימים
ושנות חיים: וגם הלכתי לעיר **ביואנה** יע"ל עיר אנשי
חכמה ותבונה: ושבתי בבית הרב הגאון הגדול המופלא בתורה
כמוה"ר **רפא מילדולה** מר"ו המחבר ספר חדש הנקרא
מים רבים אשר מלא בדיני וחידושים מתוקי' ונריבים:
שסדר בכח חכמתו ותבונתו: וכן דין אמת לאמיתו: ה' ישלם
לו שכר טוב עבודתו: וכל בני ביתו יהלו זרע יאריכו ימים
בזכותו: אשר גם הוא נשתדל בזה המצוה לכבוד הספר הקדמון:
וקבץ כל גביר חכם ונבון: הלא הם הגבירים המפורסמים **פרנסי**
וגבאי יצ"ל אשר גם המה נשתדלו בכל כחם וחתמו בידם הרמה
על הספר לקחת שך רושם בעד כל **הקהל הקדוש** יצ"ל
ובגלל הדבר הזה יזכו לעלות לארצ' ולבא
לציון גואל: לקבץ את כל עם ישראל:

ואחר כך הלכתי בספינה בדרך הים לאמשטרדם יע"ל
וכשראיתי את המקום מרחוק: התחיל לבי לשמוח ופני
לשחק: ובאתי לעיר הגדולה לאלסים **אמשטרדם** יע"ל:
וקראתי עליה הלל לגמור: ושם נשיר שיר מזמור: ויסבתי לפני
שני המאורות הגדולי': אשר מפיהם תלא תורה בשעמי' ופילפולי':
והנה מלאכי אלהים עולים: הלא הם הרב הגדול הגאון המופלא
מר גדול בישראל כמו"הרר **דוד ישראל עטיאש** מר"ו
והרב הגדול הגאון המופלא מר ישראל כמו"הרר **יצחק חיים**
ן דנארי בריטו מר"ו וכשראו ספר התש"ן אשר בה
להעלות למזבח הדפוס: ברכו לאלהי ישרא' אשר בא לנו הגוא'
כן נזכו להעלות לארצ': ועשו לי כבוד גדול לכבוד הרב המחבר
ונשתדלו מכל מין ההשתדלות בשמחה ובטוב לב ועמדו בעדי לפני
המזעמיר של קהילה קדושה יצ"ל וכשראיתי בני מלכים: יפי
קומה יפי צורה: עוסקים במלאכת שמים בקדושה ובטהרה:
פרנסי וגבאי יצ"ל של קהל ועדה: אחזתני פחד ורעדה:
ובער גדול בחבלי יולדה: מכח אור השכינה שטורה על פניהם:
ורוח ה' נחה עליהם ואמרו בכונה לאלהי אבות ינו: ברוך ה' אשר
זכינו: לספר הנחמד הזה אשר בא לידינו ובהעסקת המלוה
הגדולה הזאת חונה עלינו: לכבוד הרב המחבר הספר הזה אשר
יסד המלך אדוננו: וחזרה התורה ליושנה עטרת ראשינו: ונתנו
לי מתנה יפה שראויה להתכבד כפי ערך מעלת גדולתם לסיוע
הדפוס: וגם כל יחידי סגולה בעלי גדולה ותפארת: חתמו בידם
הרמה על הספר הזה ושמחה בלבם בוערת: ונתגלגל הזכות על
ידם: ה' ישלם להם גמולם: וירחיב את גבולם: ויאריכו ימים
על ממלכתם: ולכל בני ישראל היה אור במושבותם:

ועוד יעלה מן הארץ טובה ורחבה: מקום גדלו ועמידתו עמוד
הימין ויתן מושבו בית מושב עיר חומה: המובחר ממין
האנושי זה **משה** גבר בגוברין אדיר מן המהדרין ראש הסנהדרין
ומיל חילא לאורייתא תקיף: תמי דקלא וזקיף: ומן השמים עליו
יפקיף: השקיפה לטובה: באותיות דאביי ורבה: מופת הדור
שם האחד המיוחד בהדר: לו תואר ולו הדר: שלם בכל חכמות
ממנו לא נעדר: הלא הוא החכם השלם המקושרשם הגביר המרומם
הגזבר המנהיג בבית המדרש של **עץ חיים** למחזיקי' בה
ותומכיה מאושר כמוה"ר **משה די ג'אוים** ה' יאיר
נרו כאור החמה: חובב עלי לכבדו בלשוני בכבוד החכמים אשר
בארץ המה: וגם כל הגבירים **הפרנסים** אנשי חברתו אשר
הם עומדים שמה: המפורסמים בכל העולם קדמה לפונה נגבה
וימה: ה' ישמרם ושלח עזרם ויעלה מעלתם על השמימה: וגם
לבני ביתם מגדול ועד קטן הושב על האדמה. ויאריכו ימים על
ממלכתם

ממלכתם מעתה ועד עולם הללו יה:

הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומי' לבלבת הסריגים אשר נפלו לי בנעימי' **הראשון** זקן ושבע ימי' ושנותיו בן שמוני' **והשני** רך בשנים ממשפחת מרומים **והשלישי** מזרע הפרתמי' תש ויסר הולך בדרך תמי' ה' יהיה תמיד בעזרם כל הימי' שהקריבו עמי את הספר הזה על מזבח הדפוס ויהיו לי סגולה מכל העמי' חובה עלי לשבחם ברוב התשבחות בכל

פי ובכל לשון:

הטור הא אשר נשתדל בכוחו ובכל אונו לודי ירד לגנו ופתח התיבה ויפזר נמוגו: וקבלני בשמחה רבה הוא ושני בניו היקרים עמו וברוב מדותיו היקרי' שמו נודע בשערי' הלא הוא הגביר המרומם היקיש כה"ר **יצחק ישורון** יל"ו אין כאל ישורון רוכב שמי' בעזרך ותראה בנים לבניך ה' ישמרם ויעזרם ויעלה מעלתם על ההרי' כפרי עץ הדר כפות תמרי' ידידי' גביריים כה"ר **יעקב** מלד שמאל ומלד שני כה"ר **בן ימין** י"ל לבנימן אמר ידיד ה' ישכון לבטח כל הימי' ויפקחתי בביתו ימי ושני' ואכלתי על שולחנו כמה מטעמים ומעדני' בשמחה ובטוב לב מיום ראשון עד הימי' אחרוני' וגם בת זוגו אשת נעורי' בת גביר ויסר ותמים ממשפחת מרומי' הכבודה הנכונה והנעימה שמה **אביגיל** אשה טובת שכל תמה שכל ביתה לבוש שני' כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביוני' נודע בעלה שמו בשערי' בשם טוב בכל מדינות וכפרי' ויעקב אים תש יושב אהלי' עשה לי כמה חסדי גדולי' והלך עמי בדרך משרים וירא בני ובני בניו ללמוד תורה ולקיים המצות

וגמילות חסדים:

הטור הב אשר רכב במרכבת המשנה כל היו' נברכו ודבש וחלב תחת לשונו שהיה כבר נקרא שמו וה' נתן חכמה **לשלמה** אשר התחיל במשפטו כתיקוק בן יומו בתחלה אמר גזרו ופסק הדין תמו לה זה אמו ובכח חכמתו דן דין אמת לאמיתו ולא מצאתי בכל הארץ כמותו שעזרני ובנה מזבח להדפסת הספר הזה על מתכונתו ולשם שמים כונתו ה' נתן חכמה מפיו דעת ותבונה וקבץ עמו שני ידידי סגולה אנשי חסד ואמונה אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה אורך ימי' בימינה בשמאלה עושר וכבוד אשר נתן ה' לאיש העוסק במצות ובתורת ה' יעבוד הלא הוא החכם ונבון הגביר המרומם אשר מדותיו טובי' ג' דולי' וגבוהי' על ההרי' נימוסו מיכאל ומשמאלו גבריאל כמה"ר **שלמה קוריאל** יל"ו שנשתדל בזה המלה וזיכה את הרבי' זכות הרבי' תלוי בו וגם אשתו תמה ברה כחמה בת מלך פנימה הגבירה הנכונה והנעימה **ויולנטה** בת חשובי' עוז והדר לבושה ועל פניה מלויה הבושה וגם כל בני ביתה אתה ה' תשמרם ומכל שנאי ומפגע רע ויבלח מלאכו לפניהם ויאריכו ימי' ושנותיה' בנעימי' כן יהי רצון ונאמר אמן:

הטור הג תרשיש ושוהם ויספה אשר הלך עמי בדרך ישרה ואין נקרצת המלה אלא על שם הגומרה והוי רץ למלוה קלה כבחמורה ונשתדל בכוחו ובמתנו וגמר זה העבודה לא יסור שבט מיהודה שעשה כבוד לתורה ולתעודה ועליו כשיר שיר מזמור לתולה אשרי אנוש יעשה זאת ואין זאת אלא תורה היתה לנו על ראש עטרה הלא הוא הגביר המרומם אשר קיי' התורה הנעוזה בהיכל קדשינו כה"ר **ידורה אורבינו** יל"ו ובנאות דשא ירביצו אשר הזיל הכסף מכיסו ובכוס ישועות ישא וברכה רויה כוסו עם שני ידידי סגולה הנזכרי' ובגלל הדבר הזה יאריכו ימים שעשו רצון קונם מלך העולמים יפרוש עליהם סוכת שלומי' יחדיו יהיו תמים:

שיר השירים אשר לשלמה שקבל עול המצות על שכמו נותן מזונות לעניי' דבר יום ביומו עושה כסות לכל עני ערום כיוצא ממעי אמו מעלת צדקתו ומעשיו הטובי' בסתר מכל אדם נעלמו הולך בדרך אחיו הגבירים כל אחד במקומו ירומו הלא הוא היקר הנכבד הגביר המרומם כה"ר **שלמה** יל"ו בן המנוח הגביר המפורסם כה"ר **משה פראנקו** ז"ל אשר עשה עמי כמה חסדים גדולי' ונורא'. ונתן לי סך רשום לסיוע הדפוס עולה על גביהן כן יזכה לבנות בית ויראה זרע ויאריך ימי' כשלמה אשר בנה בית בירושלים ואני שלם וכי אדבר לאיש תם ויסר ובתוס לבבו מדבר ולא ראיתי כמותו בכל הארץ מכל שב ועובר הלא הוא המרומם והגביר אשר כל ימיו עובד את האל כה"ר **יעקב אברבניל** יל"ו ה' ישלח עזרו מהרי אל וגם כל בני ביתו יאריכו ימי' ויזכו לראות משיח הגואל בכלל הברכה לכבוד מעלת לאיש הגבירי' הנכבדי' ידידי' נחמדים כה"ר **משה** יל"ו וכה"ר **יוסף** יל"ו וכה"ר **יעקב** יל"ו בני הרב המובהק המקובל האלהי הגאון הגדול והמסיל עמוד הימיני שמו נודע בשערים כמו"הרר **שלמה אאיליון** זצק"ל ה' אל עליון קונה שמים וארץ ישמרם ויעזרם וגם לזרע ולזרע זרעם זכות אבותם מסייעת ולצדקתם עומדת לעד:

אחר כל אלה הדברים הלכתי למקום השרים הגבירים המפורסמים ממשפחות מרומים אשר דירתם באחד הערים בער **האנא** יע"ל השלימה בכל יופיה המשובחות מכל המדינות היושבים ראשונה במלכות בעלי עושר וכבוד ועבדים ושפחות הראשון ראש לבית אבות כל היו' עוסק במלות חק בל ישבות עושה חסד לאלפים חובת הלבבות מעלת הגביר המרומם המפורסם שמו בכל העולם כה"ר

אברהם ישראל סואסו

ז"ל ברוך ה' אלהי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו וכבר נגן עדן כתקבלה נשמתו וקבל שכר המצות אשר עשה בחייו חייתו וגם אשתו הטיב בעבודה הכסף והזהב לפניה נחשב כעפרא אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה ויזכור אלהים את **רחל** וישמע אליה גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה ויפתח אלהים את רחמה ובני מלכי' יצאו ממעיה תורת חסד על לשונה פיה פתחה בחכמה כל ביתה לבוש שני' שש וארגמן ורקמה ולכל העניים והאביוני' תביא לחמה לחם לאכול ומים לשתות וכלה על שכמה בין כסות ובין מזונות היה בודקת על מי ועל מה קמו בניה ויאשרוה המובחרי' מכל אומה הגבירי' המפורסמים אשר כל היום עושים צדקה לשמה קובעי עתים לתורה אשרי אדם מצא חכמה שמש נודע בשערים ויזרע **יצחק** בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערי' **יעקב** אים תש יושב אהלי' והשלישי כמלאך הגואל וקראת שמו **עמנואל** ה' ישלח עזרו מהרי אל והוא יפדה את ישראל וגם **משה** עלה אל ההריס וקבל עשרת הדברי' הכתובים בלוחות משני עברי' וגם **אהרן** אחיך וראך ושמח בלבו ואת המטה הזה תקח בידך את האותות אשר תעשה בו ויברכהו ויאמר ברוך **אברהם** לאל עליון קונה שמי' וארץ אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל וה' ברך את אברהם בכל ברוך ה' אשר חלק להם חכמה ודעת ותבונה ראש עדה נאמנה אשר קבלוני בבית' באהבה ובשמחה רבה ועמדו לימיני בעזר גדול ונדבו לבם הם ונפשם וכני ביתם ונתנו לי סך רשום לסיוע הדפוס פנייתם ה' ישלם להם פעלם ותהא שלימה משכרת' ולא יעדי נשיא מבית' וגם בניהם עדי על יקראו בנחלת' וגם ראיתי האיש גדול מכל היהודי' בעל מצות וגמילות חסדי' הולך בדרך תמי' ומתם ידו הרמה בזה התורה התמימה ונתן לי מתנה שלימה הלא הוא הגביר המרומ' כה"ר **בנימין דא קושטא** יל"ו ובגלל הדבר הזה יאריך ימי' על ממלכתו וגם אשתו ובתו יחידתו תראה בנים ובני בנים כמותו **ענה דניאל** ואמר אשר התחיל בזה המלה וגמר ונשתדל בכל כוחו עם יחידי סגולה לכבוד הרב המחבר לא מצאתי בכל הארץ כמותו ותור ה' עבודתו הלא הוא כבוד מעלתו החכ' השלם הותיק כמוה"רר **דניאל הכהן לודריגיז** י"ל והוא כהן לאל עליון ישלח עזרו מציון ויקבץ עם לל ואביון וגם אחיו וברכהו ויאמר ברוך אברה' לאל עליון קונה שמים וארץ אשר קבלני בביתו באהבה ובשמחה ובשירי' נגיד נגידים חכם חרשי' ונבון לחשים מדובר בו נכבדות איש חמודות הגביר הנכבד כה"ר **אברהם הכהן לודריגיז** י"ל ואל שדי התהלך לפני והיה תמים:

וישלח עזרך ממרומו׳ ותרמה בניס ובני בניס:

ברוך ה׳ אשר לא השבית לנו גואל. רב גדול ומפורס׳ שמו ביסראל. גבור חיל במלחמתה של תורה. סר וגדול בוניגא דנהורא. כל היום שוקד על עבודתו. ולן דין לחמיתו. יום ולילה לא ישבותו. ויכיגו את כל העם בדרך ישרה. מדקדק בפלפולו כחוט השערה. מעט עוז מקל תפארה. והסכים בספר הזה בתחם בתו להוציאו לאורה. לכבוד הרב המחבר זה התורה. אשר עיני ראו ולא זר. הרב המובהק המקובל האלקי הגאון הגדול כמוה״ר **ארעזר מקרקא** י״א ראש הרבני׳ דק״ק **אשכנזים** י״א וגם בנו בחירו הרב הגדול הגאון כמוה״ר **משה** י״א שנתן ידו הרמה והסכי׳ בספר הזה לכבוד התורה הקדושה והנעימה. ויקויים בו מקרא שכתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם:

ויהי ה׳ את **יהושע** ויהי שמעו בכל הארץ. רב גדול ביסראל. עמוד הארץ. ממשפחה רמה ומפורסמת בכל הארץ. וקיי׳ כל דברי התורה וקנה שמי׳ וארץ. והודיעם חפץ זה ויקר כבודו. וגודל חכמתו והדרו והודו. ורשם בעטו ובנה יסודו. ונתן דמיים דלית ביה שעורא. להוציא תעלומות לאורה. כל שבבל לבו מזומן ומוכן. וברוח חכמתו עשה את המשכן. כל היו׳ עוסק בתורה ותלמודו בידו. מגונה נגדו. הארץ האירה מכבודו. ולמד כל התורה לות בלות. וקיים כל תר״יג מצות. והסליס חקו. אשריו ואשרי חלקו. הלא הוא הגאון הגדול מוריגו ורביגו כמוה״ר ר׳ **יהושע פיבלמן** זלה״ה בן הגאון הגדול כמוה״ר **יהודה ליב קליף** זלה״ה אשר נתקבלם בשמתו ביסיבה של מעלה עם הצדיקי׳ בשמת:

כל יסראל **יש** להם **חלק** לעולם הבא. אשר בחייס חייתו נמלגי כמה טובות וכמה מתנות קרובות. וגם אחתו הגבירה. בעלת צדקה עם העניים והאביוני׳ הנשי שירה. וגם ממדינת ורחקי׳ שוטן הבירה. הבבודה הנעוצה והנעימה. בת מלך פגימה **מלכה** שמה תמה. ברה כחמה. ביתה בכסות זהב ורקמה. עוז והדר לבושה. ובניה הרמי׳ כל היום עוסקי׳ בתורת משה מורשה. הולכים בדרך אבותם ולשם שמי׳ פנייתם. וקיימו כל דברי התורה על מתכונת׳. וכסה כבוד מעלת׳. אחיס שלא יתפרדו הגבירי׳ הרמיים. תפארת הכמיים ונבוני׳. עטרת אבות בניס. הלא הם הקליניס המפורסמי׳ בעלי הכמה ותפארת כמוה״ר **שלמה** י״ו וכמה״ר **גומפיל קליף** י״א אשר שלמי׳ בכל מכמות. שמש המוב לפני כל הבריות. גמלוני כמה חסדיס טובות. ונתנו לי יסך הטוס שאין יכול להמנות. לקיו׳ הדפסת הספר הזה אשר שקול כנגד כל המצות. ה׳ יחלא ימיהם בטוב ושנותיה׳ בנעימות. וגם התלמיד הנעי׳ **בער** י״ו בהר מיס חיי׳ הולך בדרך אחי׳ יחדיו יהיו תמיס. ויפרוש עליהם סוכת שלומי׳. מהיום עד אחרית הימי׳:

וגם אני נשאתי ידי בתפלה ובבקשה. לאל נערץ בקדושה. לאיש אשר לא קם כמוהו בכל העולמים:

ברוך תהיה מכל העמיים. כלו ממתקי׳ וכלו מהמדי׳. ביתו פתוחה לחכמי׳ ולעניים מרודי׳. כל היום בתורת ה׳ לומדי׳. לילה ויומם לא ישבותו. מערב עד עלות השחר. עוסקי׳ בתורה אוכלים חלב תירוש ויצהר. ונותן להם כסות ומזונות וגם זהב המסוחר. תכף ומיד ולא למחר. בלב טוב ובאריכות אפיס. עוסק במצות כל היום ערב ובוקר ולהריי׳. ממיטב שדהו ומיטב כרמו. נותן לחמו דבר יום ביומו הלא הוא מעלת כבוד שמו. הגביר הנדיב המעולה כמוה״ר **בענדיט נייא מעגין** י״ו ה׳ ישלח עזרו ממרומיס. לעד לעולמי עולמיס. וגם לבנו בחירו ראש העדרים. החכם המרומ׳ כמה״ר **מאיר** י״ו עיני חכמי׳. יזכה לבנות בית וירלה זרע יאריך ימיס. וגם לכל בני ביתו גדולי׳ ונערים. וגם כל אחיו הגבירי׳ אשר מעלתם על ההרי׳. כל אחד במקומו יריס. אשר נתנו ידם הרמה בספר הזה שלם מכל הסדרי׳. ובגלל הדבר הזה יאריכו ימיס ושנות חיי׳. ובכלל הברכה לכל בניה׳. מקרא שכתוב יקיי׳ בהם. לא תמוש ספר התורה הזה מפיה׳. ומלאך ה׳ הולך לפניהם:

והאלהים אנא לידי להצדיק האחי׳ יחידי סגולה תפארת הכהני׳ אשר הקריבו את קרבנ׳ בקרבן עולה. מסכתי את אחר כת עד כי רבו למעלה. שאין די למעלת׳ והתחיל במלוה מן הכח אל הפעולה. וכונתם להוציא אור לתעלומה. וחתמו שמם הטוב ביד׳ הרמה. עוסקי׳ במצות על אחת כמה וכמה. אשר קבלוני בביתם לילה ויומם. בכבוד גדול ומעלה רמה. ובניית׳ שלימה. לכבוד הרב אשר חבר התורה הזה הקדושה והנעימה. הלא הם בכבוד מעלת׳ הגבירים הראשי׳ כל העם האחי׳ המפורסים תפארת החכמי׳ כמוה״ר **יונה** י״ו וכמה״ר **שמואל** י״ו וכמה״ר **יעקב** י״ו וכמה״ר **נעטשליק** י״ו בני החכם אשלם מוריגו הישיש כמוה״ר **יחזקאל הכהן** נר״ו המיוחד בדורו לאמה ה׳ תשמר׳ כלנה רגון תעטר׳. אשר מדותיהם שלימי׳ בכל כאחד. הנה מה טוב ומה נעים שבת אחי׳ גם יחד. וגם כל בני ביתם נחלת ה׳ בניס הנעימי׳ בטעמי׳. כשתלי זיתים סביב על שולחני׳. ויאריכו ימיס בטוב ושנותיהם בנעימי׳

וגם הלכתי לעיר המהוללה **רוטארדם** יע״א הסמוכה לאמסטרדם. ושבתי בבית הרב הגאון הגדול מכל בני אדם. המופלג בתורה. אשר כל היום מסלסל בתלמודו בשפה ברורה. כמוה״ר **יהודה בן כה״ר שלמה** זל״ל אשר לקח הספר התש״כן זלה״ה מידי ורלה גדולתו. שמח שמחה גדולה והתחיל בחתימתו. ל קח הספר לאחר הדפוס בשלימותו. ונשתדל בעדי עם כל יחידי סגולה **פרנסי וגבאי** י״ל ישלם ה׳ פעלו בהשקם ובטח ושלום בכל אהלו. וגם לבנו בחירו הוא יברך בברכת השיס לטובה כולם טוים ולחופת חתני׳ דשיס ורעניים:

וגם הלכתי לעיר המהוללה המפוארה **לונדרים** יע״ל. ושבתי בבית החכם השלם הליין הרב הגאון הגדול המופלג כמו״הר **יצחק ניטו** י״ל וכשרלה ספר התש״כן בא לעלות לחזבח הדפוס גדלה שמחתו. ואתחל על הספר בתחלתו. ונשתדל בכל כוחו עם יחידי סגולה י״ל אשר כל אחד חתם שמו הטוב. ועליה׳ תבוא ברכת טוב. לקחת מהספרי׳. אחר הדפוס בעמרי׳. ובגלל הדבר הזה יאריך ימיס ושנות חיי׳ וגם בני ביתו יקיי׳ בהם מקרא שכתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם:

וגם ראה ראיתי שני אחי׳ שלא יתפרדו. יפי קומה יפי צורה בעלי עושר וכבוד וגדולה ותפארה. ועשו התורה על ראש עטרה. בעלי מצות הולכי׳ בדרך ישרה. בית כבית מלכים פתוחה לחכמי׳ שלחן כסא ומנורה. נוחני׳ לדקות לעני׳ בסתר לשם שמי׳ ולא לירלה. הלא הם הגביר המרומם המפורס כה״ר **יעקב מינרס דא קושטא** י״ו ה׳ ישלח מלאכו מהרי׳ אל. ויסמוך הבחור בנו בחירו **חננאל** י״ו. זכה ללמוד בתורה ולמעשי׳ טובי׳. ויעלה לחופת העדני׳. וגם לשני בנותיו הנעימי׳. בכלל ברכת אחיהם. ויאריכו ימי׳ ושנות חיי׳. לעד ולעולמי עולמי׳. וגם הגביר המרומם המפורסם שמו הטוב בכל העולם כה״ר **בנימין מינרס דא קושטא** י״ו ה׳ ישמרהו ויעזרהו. ואורך ימי׳ ישביעהו. וגם בנו בחירו התלמיד הנעי׳ ידיד רועים ושמו הטוב. ישלח עזרו האל זה **רפאל** יסד עולם חי׳ יתגדל. ויתקדש בתורה וחיבת חופת חתן מחדרו. חונה מלאך ה׳ סביב על משמרתו כרועה עדרו. ושלם בכל אהבו אשר עשו לי ונתנו לי מתנות. גדולות כפי כבוד מעלתם הרמה. וכונתם השלמה. ולשם שמי׳ פנייתם. ותהי שלימה משכרתם. מעם ה׳ אלהי אבותם. ויאריכו ימי׳ ושובע שמחות את פניה׳ וגם לכל בני ביתם אכ״ר:

תורה צוה לנו **משה** מבחר ממין האנושי. אשר הקריב קרבן אשה. שר גדול ביסראל הגביר המפורסם זה **משה דא קושטא** י״ו אשר עמד על חילו. ונשתדל עם המלוה עם אנשי עירו. ונתן לי מתנה יפה לסיוע הדפוס בעל הגמול ישלם לו את גמולו. ויריחב את גבולו. זכות הרב המחבר יהיה בעזרו בחלקו מכל עמלו:

לדוד ה׳ רועי לא אחסר. לאיש שר וטפסר. ביתו פתוחה לעניי׳ אוכלי׳ לחם וכסר. מי זה האיש ירלה ה׳ יורינו בדרך

בדרך יבחר · ממלת הלבבות ואור עיני בעלות השחר · כל היום מוסיף על ברכתו בירלה ובחימה · בספה ברורה ונעימה · ואני זוכר חסדיו מימי' ימימה · הלא הוא הגביר המרומם החכם ונבון החסיד הענו כמה"ר **דוד לופים פריר'א** יצ"ו חסדי לוד הנאמנים · אשר כל ימיו הולך בדרך תמים וגם לכל בני ביתו יאריכו ימי' ושנות חיים · וה' יסקיף עליהם מן השמים ברחמים :

וגם הלכתי לדרך **אשכנז** · המובחרי' מזהב ומפז · הלוך וכסוע עד שבאתי למקום קדוש אשר ירד עליו את המן · עיר המהולה **פרנקפורט דמיין** יע"ה עיר מלאה רבני' ונאמני' וחכמים ובינים · כל היו' עוסקי' בתורת ה' מלמדי' · לילה ויומם · לא הניחו ברכה מפומם · ותורת חסד על לשונם · מגדולי' ועד קטנם · כל אחד ואחד עוסק במסכתות של גמרא · ומפלפל בחכמתו כחוט השערה · ומגלה כמה סודות שבעים פנים לתורה · בעלי תלמוד ופוסקי' וספרי וספרה · וגם בדברי קבלה וסודות החדרה · וברחם כל מעלה הרב הגאון הגדול המופלג כמו"הר **יעקב הכהן** יאיר כאור הכמים בגבורתו · שמתן כבוד גדול לרב המחבר בהסכמתו · במתק שפתים ובנוסח ערב על מתכונתו · וגם כל הקציני הגדולי' המופרסמי' המנהיגי **ק"ק פרנסי וגבאי** ז"ל אשר עמדו לעזרי וכל יחידי סגולה · אשר חתמו שמם הטוב על הספר הנ"ל וקיימו המלוה מן הכח אל הפעולה · כאלו הקריבו קרבן עולה · יגלם ה' טוב פעלם · ויקריב הכהן את קרבנם · לפני ה' כרצונם :

ויעל משה אל הר סיני כאשר צוה ה' אותו ויקח בידו שני לוחות אבנים · הנלם בכל הכתרי' בהפלגת התורה וברוב העושר ותפארת הבני' · ומהניג כל קהלתו הקדושה בכח חכמתו והוא רך בשני' · לא קם כמוהו לא בדורות הראשונים וגם אחרונים · ונפשו חשקה בתורת ה' כל היום תלמודו נגדו · ולישראל גלה סודו · ובה"ר ה' בסא כבודו · מעלת ראש החכמים ונבירים · המפורסם שמו הטוב בחלומות וכפרים · החכם הנלם הגאון הגדול תפארת הקציני אשר כבודו כאן כמוה"ר **משה קן** יצ"ו אשר נשתדל במלאכת זה המשכן · וכסאו כשמש יכון לעד וגם לכל בני ביתו יקיים בהם מקרא שכתוב לא ימוש ספר התורה מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם אכי"ר: וגם לא נמנע לשונו · ולבבו בגדולי' · בכוחי ורוב אוני · למעלת ראש חכמי ונבוני · החכם הנל' פילפלא חריפא מנה יפה הגביר המפורסם כמוה"ר **אלעזר ריזר אופנהיים** יצ"ו אשר הגדיל חסדיו עמי והתחיל בכתב ידו הרמה · עם הגאון הגדול אשר חכמתו שלימה · כל היום עוסק על לימודו בתורת ה' תמימה · בכח פלפולו תולה ארץ על בלימה · ולא לחתי כמותו מיום היותי על האדמה · מעלת כבוד החכם הנלם הדיין הגאון הגדול כמוה"ר **יואל ענגריש נר"ו** אשר גם הוא חתם בידו הרמה · מאירות כאור הכוכבי' אשר בשמימה · כל היום אני זוכר חסדיו מימי' ימימה · יהיה בעזרם · ותהי משכרת' שלימה מלאי' · שבע רצון וברכת ה' היתה להם תמימה · יאריכו ימי' על ממלכתם הם וכל בני ביתם : וברחם כל מעלה המובחר מיחידי סגולה החכם הנלם הקצין הגדול **כמה"ר יוזפעל שיף** יאיר נר"ו הוא וכל בני ביתו יאריכו ימי' ושנות חיים : **ואני** טרם אכלה לדבר אתן שבח להגביר · הלא הוא החסיד הענו המפורסם כמה"ר **בער דמבורג** ה' יאמרהו · ואורך ימים ישבענו וגם להגביר המפורסם מחיו כהר"ר **יוחנן** ולכל בני ביתם ויאריכו ימים על ממלכתם ויראו ביראת כמותם :

וגם הלכתי לעיר המשובחת כלילת יופי **מינהיים** יע"ה ויושבתי בבית הרב אב"ד ר"מ אשר נלם בכל חכמה · ומודע בכל תעלומה · לן דין אמת לאמיתו על מי ועל מה · הלא הוא הרב הגדול הגאון המופרסם כמוה"ר **שמואל הלמן** נר"ו ברכת ה' היתה לו אשר נשתדל עמי עם כל יחידי סגולה · ואתם שמו הטוב ברחם כל מעלה · ה' יאריך ימיו ושנותיו ללמוד בספר הזה יומם ולילה · וגם הגבירי' הרשומי' **פרנסי וגבאי** של ק"ק י"ל אשר עמדו לעזרי בכל פחם בנופם ובממונ' לכבוד הרב המחבר · וגם חובה עלי לדברי אתן כבוד לגביר המכבד · את הבריות כל היום עובד במלות · וברלת שמים החכם המרומ' הנדיב המפורסם כמוה"ר **יעקל ווייל** יצ"ו אשר עשה לי כמה חסדי' גדולים וטוראי' · ה' לים מלחמה · יאריך ימיו ושנותיו בנעימה · וגם כל בני ביתו יזכו ויאריכו ימים ללמוד בספר הזה מימי' ימימה · וגם כל יחידי סגולה אשר נתנו מתנה מעולה · ונשתדלו בזה המלוה מן הכח אל הפעולה · כאלו הקריבו קרבן עולה · ה' יאריך ימים על ממלכת' · וגלוס בכל ביתם : וגם בכלל הברכה הקצין כה"ר **קופעל הכהן** בביגב **ולאדחר** שהלכתי לבמה מדינות וכפרים אחרי' מערי' אשכנז כולם שוים לטובה · בעלי חסד ומעשה אנשי הגמה · כל היום עוסקי' בתורה יום ולילה לא יסבותו ועשו לי כבוד גדול לכבוד הרב המחבר כל אחד אתם שמו הטוב על הספר הנ"ל והני הולך וכסוע לעוף העומד על ההרי' · ולא מלאה היומה מנוח לכף הגלה · עד שהגיעתי **לאמשטרדם** עיר הגדולה · ובניתי מזבח לעצמת הספר · לדפוס בבית הגביר ראש הקציני הרופא המובהק כמה"ר **נפתלי הירץ** בן פ"ו כהר"ר **אבסנדר** זסקינד **רומעמרין** יצ"ו ועמד על חילו ונשתדל בכל כחו מכל מין השתדלות לכבוד הרב המחבר זלה"ה ונדלה שמחתו אשר נדפס הספר בביתו · ונתן כמה הודלו' ותושבחות לה' לבאות · אשר זכה להדפיס ספר התש"ן זלה"ה שכמה מאות שני' סמון וגנוז · עד היום הזה · ופלה בדפוס יפה ונחמד למראה · וגם אשרו תמה הכבודה והנעימה ויהיו חיי **שרה** שמה כולם שוים לטובה · אשר הקריבה ידה בזה המלאה · ועשתה כאשר שלמה המלך צוה · ופרשה לעני כפה · ברכת ה' לפרי בטנה · לשני בנותיה הנעימות האוכלים על שולחנה · ה' ישמרם ויאריכו ימיהם ושנות' בכל שנה ושנה בזכות הספר הזה אשר נדפס בביתה · וחזרה התורה ליושנה : **היום** הזה יום בשורה · ולמרבה המשרה · על האיש אשר רוח אלהי' בו · ובכל הארץ ילא קו שמו הטוב ובקלה תבל מונה לנגדו · ליהודים היתה אורה זו תורה · אשר נתקיימה על יד המופלא לעשות מעשה רב לשמור עבודת הקדש ובכח חכמתו הרמה · סדר זה התורה התמימה · אשר חברו הרבני' ונאונים ולדיקים · שלם בתלמוד ובכל הפוסקים · ובהגהת הספר אשר סדר על מתכונתו · ואין קץ לחבונתו · הלא הוא כבוד מעלתו · החכ' הנלם המדקדק כמוה"ר **מנחם מן** יצ"ו בן כמר **שלמה הלוי** זלה"ה אשר סדר ספר התש"ן · בחכמה ובעיון נמרץ · ונשתדל בכל כוחו וחונו · ותידד שינה משינו · והשלים הספר כל חלק במקומו · וגם אני טרחתי עמו טרחא גדולה · וסדרתי כל המפתחות בדרך סגולה · ולא מלאתי פנאי כל היום רודף אחר הממון להולאת הדפוס ובמחתי על החכם הנ"ל ה' ישמרהו ובגלל הדבר הזה יזכה גם בחירו יאריכו ימים בו מקרא שכתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם אכי"ר:

ישומע תפלת כל פי · ישמע מהיכלו · וישלח מלאכו לעמוד האיש אשר במזבח הדפוס נטע שם אהלו · קורא הדורות מראש ישנני גלו · בגדול העונה בלא לו · הלא הוא הגביר הנעלה חכם בכל פעולה כה"ר **שמואל זנוויל** יצ"ו בן הריר **יוסף שואב** זל"ל ברכת ה' היתה לו · אשר רצע אזנו לעבודת הקדש וסדר כל האותיות בעולם ידו ובמעשה ידיו להתפאר · מסייעתא דשמייא כל הבא ליטהר · ה' ישמרהו וכל בני ביתו ויאריכו ימים ושנות חיים וגם בכלל הברכה · לכל בעלי המלאכה:

היום הרת עולם שזכיתי ורחיתי ספר התשב"ן בדפוס תפ ונשלם · ושמחו כל העולם מגדולם ועד קטנם · ושמת לביונם אני בכללם · אשר כמה שנים עיניהם תלויות · עד היום שעשה עמהם ה' נסים ונפלאות · כן יזכיהו לירושלים לעלות ולירהו' ולקבץ נדחים הפזורים בכל פאות · ויבחמיהו בנחמת ציון וישלח לנו משיחנו במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

כ"ד אנכי תולעת ולא איש · הנרצע לעבודת ה' לקיים מצוותיו הוא מבקש · הצעיר **מאיר קרשקש**

סדר חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם · היום עשרה לאדר שני בשנת ורחוקים יבאו ובנו בהיכל ה' וידעתם כי ה' **צבאות** שלחני אליכם :

וכראותי שנשלמה בעה זאת התורה: ערוכה בכל ושמורה: יפה כחמה כלבנה ברה: נשא לבי את פי לשוררה: ואשא משלי ואומרה:

אשוע וגם אקרא לאישים • נערים עם זקנים גם ישישים:
נבוני לב וחכמי חרשים • רועי ישראל צאן קדשים:
יתנו שיר והלל למגביר חלשים • ונותן צדי ותעלה לאנושים:

הנותן כח לטורח ולאין אונים עצמה • להאיר עיני עב׳רים בתעלומות חכמה:
צמח צדיק הצמיח ה׳ אלהים מן האדמה • אמת מארץ תצמח לקדושים אשר בארץ המה:
ערבו דברי דודים בהוציאם לאור תעלומה • כספיר ושוהם וישפה לשם שבו ואחלמה:
יוציאו מים ממעין יוצא מבית ה׳ לרוות כל צמא • מלבני שמעתתא אליבא דהלכתא ברה כחמה:
רשום בכתב אמת ומעין כל עד הנה נעלמה • פענח צפונה ונגבה מזרחה וימה:

מה נמלצו לחיך דברי גאונינו רבינו הרש׳בץ • אשר אסף ברוח חכמתו ובינתו בספרו **התשבץ**:
אורות מאופל הגיה והאיר תבל בתורתו אשר קבץ • ובפלפולו בים התלמוד במים שאין להם סוף רבץ:
יריו היו אמונים עד בא שמשו ואז כרערבץ • כאריה וכלביא מי יקימנו עד חזון ונמר עם גדי ירבץ:
רוח מחכמתו ותבונתו הניח לזרעו אחריו ישבי יעבץ • מי יכול לספר כל שבחם ולא יאחזנו רעדה ושבץ:

קדושי עליון **חוט המשולש** לא ינתק ולא יעוקש • דבריהם מכוונים להלכה אין בהם נפתל ועקש:
רוכבי אתונות צחורות ישבי על מדין אמת לבקש • עושה צדקה ומשפט אמונה הוא מבקש:
שלשה המה מטיבי ציר לסור מדרך מוקש • קולם נשמע בבואם אל הקדש כבעמון מקשקש:
קולי שמעה כחסדך את פניך ה׳ אבקש • לקבץ נדחי ישראל וכשה אובד עבדיך בקש:
שעה לתפלת רש נעונד מטולטל ונדף כקש • אסקופה הנדרסת **הצעיר מאיר קרשקש**:

ענין ראשון

בואייה בית החיים בגלו אחד ביש דירה לישראל ובגלו אחר בית הכנסת ויש בו חלונות פתוחות ונאסר לכהנים ליכנס בבית והותר להם ליכנס לב"ה על ידי סבכה שסתומה החלון. ולפי מה שכתב הרי"אף ז"ל בהלכות טומאת מת היה נראה שאין הבתים טמאים שהוא כתב וז"ל אי הוה מתא תותי הכך זיזין והכסדראות שרי ליה לכהנא למיעל ולמיתב בגוו בית שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס כדתנן זיז שהוא סובב את הבית והכל בפתח שלש אצבעות טומאה בבית כלי שתחתיו טמאים כך היא גרסתו וגרסת הרמ"בם ז"ל וכן מצאתיה במסכיות והיא תימה. ורבינו שמשון ז"ל גרים טהורים ואינו ענין לענין הזה. וסוף המשנה הוא טומאה תחתיו ר' אליעזר מטמא את הבית ור' יהושע מטהר. וכיון דקי"ל כר' יהוש' לגבי ר' אליעזר וגם במסכת נדה אמרו שאין הלכה כר' אליעזר בסדר טהרות אלא בארבע הלכות וזו איננה אחת מהם א"כ אלו הבתים שיש בהם זיזין בולטין מאהלין על הקבר טהורין הן וכנסין שם הכהנים לפי שאין דרך טומאה ליכנס אלא לצאת ומשנה זו היא בפ' י"ד ממסכת אהלות ובשום מקום לא נמצא על משנה זו לשון זה שכתב רי"ף ז"ל שאין דרך טומאה ליכנס אבל בפ"ק דבילה ובפרק בתרא מייתו מתני' ובפ"ז דאהלות במת שהוא בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאים שאם יש תקרה על הפתח מבחוץ כליס שתחת התקרה טמאים אף על פי שהפתחים נעולים לפי שדרך הטומאה לצאת ועדיין לא הוברר באיזה פתח יצא. ואם נפתח אחד מהם הוא טמא וכולן טהורין שהרי דרך הטומאה לצאת מהפתח הפתוח ואחר הפתחים הנעולים טהורים אבל אם היו פתוחים אף על פי שאינם להוציאו מאחד מהן כולם טמאים כן הוא פירוש משנה זו לרש"י ז"ל וכן פירשה הרמ"בם ז"ל בפירוש המשנה. ובפ"ז מהלכות טומאת מת וכן פירשה רבינו שמשון ז"ל ואף על פי שנתחלפו בטעמא ומה שסיימו בתוספתא בבתים הפתוחים לאכסדרה והמת באחד מהם אם היה דרכו של מת לצאת בחצר בית שער והבתים טהורים וכן היא הגרסא הנכונה כבר פירשה הרא"ש ז"ל בהשגות דמיירי דכגון שיש דרך לחצר מצד אחד ופתחי הבתים שהם לאכסדרה מונפין והרמ"בם ז"ל גרסתו תמוהים ומשנה זו של זיז פירשה הוא ז"ל שאין טומאה שבתוכו מטמאה הבית לפי שאין בזיז פותח טפח ורבינו שמשון ז"ל פירשה בענין אחר ולא יצא ממשנה זו אחר לבליס שבבית אם יש טומאה תחת זיז הסובב אם יש בו פותח טפח אבל נראה בכגון הזה שהבתים הם טהורי' ומה שסיימו בפ"ד ממסכת אהלות מגדל שהוא עומד באויר וכו' היה עומד בתוך הבית טומאה בתוכו הבית טמא טומאה בבית מה שבתוכו טהור לפי שדרך הטומאה לצאת ואין דרך הטומאה ליכנס וכיוצא בו שיש שם בתיבת המגדל והביאוה בגמר' בפ' העור והרוטב ואף על פי שהבית שיש בו פתחים הרבה אם הם כולם פתוחים כולם טמאים אף על פי שאינם להוציאו באחד מהם וכן זיז שיש בו פותח טפח מביא את הטומאה אפ"ה בשמת בבית מה שבתוך המגדל טהור שלפי שאין דרך להכנים המת במגדל לא גזרו בו חז"ל דמוכח בפ' משוח מלחמה שאין בכל זה אלא גזרה דרבנן וכמו שכתב רש"י ז"ל בפירקא קמא דבילה ובפרק העור והרוטב וכן בהסכמה הסכימו כל המפרשים ז"ל שאין בכל זה אלא גזרה דרבנן. והוא הדין לכדון הזה שאין דרך להוציא המת מהקבר להכניסו בבתים שאין לגזור עליו ואם היה צריך שתיהם היה צריך לסתמו בפשוטי כלי עץ העשויין לנחת כמו שהזכירוהו חז"ל בפרק בני העיר יעויין שם בת"ה. אבל שתיהם שבכה הוא כלוס בחלון העשוי לאורה אם יש שם אויר כמלא מקדח במקום אחד כדברי בית הלל כמו שסיימו בפרק שלשה עשר ממסכת אהלות ובמסכת בכורות בפרק על אלו מומין ובפ' ממסכת כליס פירשו במשנה מלא מקדח שהוא כשיעור פונדיון אם פירש הרמ"בם ז"ל שהוא כשיעור חלי זיז משקלן שמנה גרגרי שעורה ושבכה שכתב הרמ"בם ז"ל בלשון המשנה הוא סריגות ודפפות. העולה מזה הוא שהבתים הם טהורים ונכסים שם הכהנים ואין צריך שתיהם בחלון ואלו היה צריך שתיהם שתיהם השבכה אינה כלום אם יש שם במקום אחד אויר כשיעור זיז קטן הנוהג אצלנו שמשקלו שמונה גרגרי שעורה שולאי אינו החלונות עשויין לאורה הם שאם לא כן יסתמוש לגמרי:

ענין ב

ההיכל הוא בנוי על גבי קבריס ומתחלה לא היה סתוס סביב הקבריס אלא היו כפין כמין אכסדרה והוכרחו לסתוס אותם כפין שתיהם גמורה ונעכשו כותל ההיכל וההיכל הם במיס על גבי קבריס שאין להם פתח בשום מקום ונראה שהכהנים אסורים ליכנס להיכל. ודבר זה נלמד ממה שסיימו בפ"ג ממסכת אהלות ביב שהוא קמור תחת הבית וכו' יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא ופי' זה הוא שזה הביב הוא מקום שופכין והוא מכוסה וראשו אחד הוא כנוס בבית וראשו האחר הוא חוץ לבית ושם יוצאין השופכין וקתני שאם אין ביציאתו פותח טפח שהבית טמא אם יש שם טומאה בביב אף על פי שאינה בבית אלא בראש האחר שהוא חוץ לבית הבית הוא טמא לפי שהטומאה היא מתפשטת בכל הבית האוהל ויש בו פותח טפח ואינה יכולה לצאת לפי שאין ביציאתו פותח טפח והיא בוקעת ועולה. ופי' רבינו שמשון ז"ל דהאי דסגי ביציאתו פותח טפח היינו כשאין הביב בו אלא בזית מן המת פתחו פתח טפח אבל אם הוא מת שלש שפתחו ד' טפחים כמו שסיימו שם צריך שיהא ביציאתו ד' טפחים והכי פירשו בתוספתא דאהלות וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ"ז מהל' טומאת מת. ובתוספתא דבתרא אמרו שקבר דוד וקבר חולדה שהיו בירושלם אין מפנין אותם לפי שמחלות היו להן וטומאה יוצאה למחל קדרון. וא"כ דבר פשוט הוא שההיכל הזה טמא הוא שהרי אין ביציאתו ארבע' טפחים והיינו כקבר כתוס שהוא מטמא כל סביביו כמו שסיימו שם בפ"ז נפש הטומאה אם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רוס טפח העוגב בה מ"מ טמא מפני שהוא כקבר סתוס וכתב הרמ"בן ז"ל דטומאה דאורייתא היא. והבית הזה מדתיא בספרי כמו שהיא כתובה בספרו ספר תורת האדם ומלוי הוא אצלכם וכן כתבה לבריתא זו רבינו שמשון ז"ל בפירושו בפ"ז מהלות וכן דעת הרמ"בם ז"ל בפ"ב ובפ"ז מהלכות טומאת מת וכן בגמרא מפורש בפ' השותפין שרצו בבית כתוס פורץ פצימיו מטמא כל סביביו כדין קבר ורש"י ז"ל ור"ח ז"ל פירשו אפילו אין שם זיזין ורבינו שמשון ז"ל פירש דדוקא אם יש בו זיזין ואם סביביו מטמא כ"ש עליונו שהטומאה בוקעת ועולה ופי' ו דאהלות תכן בית שמלאהו עפר או צרורות וכן כרי של תבואה או גל של צרורות אפילו כגלו של עכן טומאה בוקעת ועולה והביאוה בפ' חלון ובפ"ק דסוכה ותניא בתוספתא גל של צרורות וכן כרי של תבואה וטומאה בתוכו טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם יש מקום הטומאה טפח על טפח ברוס טפח הרי הוא כקבר סתוס ומטמא כל סביביו ואף על פי שיש מעזיבה מפסקת הכל טמא שכן שנינו בפרק שביעי מאהלות טומאת בסתל כל העליות שעל גבה אפילו עשרה רן טומאות וכיון שההיכל טמא והוא פתוח לבית הכנסת גם בית הכנסת טמא כדמוכחא ההיא דביב שהוא קמור. ושמא יש תקנה בדבר לעשות פתח באותה שתימה ארבעה טפחים. ומשום כבוד שכינה שיתפללו בו הכהנים אין לגזור כמו שהתירו לרלג על גבי ארונות לכהנים לקראת מלכים כמ"ש בפ"ח דברכות וזה על דעת רש"י ז"ל שפירש ההיא דבית סתום משום גזרה דרבנן כמו שכתוב בפירושו אבל לפי מה שכתב הרמ"בן ז"ל שהיא טומאה דאורייתא וכן דעת הרמ"בם ז"ל כמו שכתבתי וגם רש"י ז"ל מודה שעליונו מטמא דבר תורה. וכיון שאיסורו דבר תורה בלא פתח ארבעה טפחים ובפתח גזרו משום מיעוט ארונות שאין להם פותח טפח. ולא התירו אלא מפני כבוד מלכים כדאיתא בפרק מאימתי בגדון הזה שיש בית הכנסת בעיר יש לכהנים תקנה להתפלל בו לא מצינו שהקילו בכיוצא בזה. והרוצה להקל יקל. וכן הדעת נוטה להקל:

ענין ג

כתבתי מה שכתבתי לענין הכהנים אשר עליו נעשה ונגמר התיקון אצלם לפי המסופר לנו אבל לענין להתפלל שם כל זמן שאין ביציאתו ארבעה טפחים נראה שאסור כיון שדינו

בקבר סתום ובקבל סתום אסור להתפלל תוך ארבע אמות ואף
על פי שבבית סתום שלא פרץ את פנימיו דאמריגן בפרק השותפין
ממטמא כל סביביו כי רש"י ז"ל ורבינו הננאל ז"ל פירשו אפילו אין
שם זיזין בולטין ורבינו שמשון ז"ל חלק עליהם דדוק אם יש זיזין
בולטין ותחתיהם כלים שאם לא פרץ את פנימיו אינו אלא סתום
בעלמא ומסתמא יפרילוהו ויוצא המת דרך שם. אבל פרץ את
פנימיו מטמא כל סביביו שהזיזין שסביב מאהילין על הכלים שאין
ידוע באיזה פתח יצא המת. וכי האי גוונא שנינו במסכת אהלות
המת בבית ולו פתחים הרבה וכו' מתניתין כמו שבתבתיה למעלה
והזקיקו לרבינו שמשון ז"ל לומר כן דקשיא ליה על פירוש רש"י ז"ל
ורבינו הננאל ז"ל הא דאמריגן בסוטה בפרק משוח מלחמה אחר
הקבר העומדת בתוכה טהור משום דמסיימי מחילת והאי בית נמי
למה מטמא כל סביבו מסיימי מחילתא אן הן דברי רבינו שמשון ז"ל
ואף על פי שמראה לי להעמיד דברי רש"י ז"ל ודברי רבינו הננאל
ז"ל שיש לחלק בין בית סתום לאחר בית הקברות כי מחילת אחר
הקבר המגולה אין דינה כקבר ובית סתום המחילות עלמן דינן
בקבר כיון שהוא סתום מכל מקום רבינו שמשון ז"ל מודה הוא
בגלון שלפנינו שבית הכנסת עם ההיכל שהוא על הקבר הם אהל
אחד שהטומאה היא מתפשטת בכל הבית ומשום הכי הכהנים
נאסרים ליכנס שם. אם כן המתפלל שם הוא כמתפלל בבית
הקברות ודבר זה אסור הוא בלי ספק ואף על גב דבפרק מאימתי
קוראין משמע דדוקא בסוף ארבע אמות הוא דאסור. אבל חוץ
לארבע אמות מותר ובפרק משוח מלחמה אמריגן דמת תופס
ארבע אמות. היה אפשר לומר דדוקא בבית מגולה כאחר הקבר
שהרי הקבר אינו תופס אלא ארבע אמות כדאיתא התם. אבל
בבית מקולה כמו בית הכנסת זה היה אפשר לומר דכל הבית הוי
בארבע אמות לענין איסור תפלה כמו שהוא לענין טומאת אהל
לכהנים אלא שבפרק בני העיר משמע דשרי להתפלל בו ולא
הוצרכו לעשות מחילה אלא לכהנים. אבל מכל מקום תוך ארבע
אמות הדבר פשוט שהוא אסור דינו כקבר סתום. וכל היכא
דאיכא למימר הכי. והיכא למימר הכי ואפשר לכהן לנאת ידי
כל הספקות המתעקש בזה. אין רוח חכמים נוחה הימנו. גם
כי הדבר מבוער שיתקיים בהם השוכן אתם בתוך טומאותם
ואף על פי שיש מעזיבה מפסקת כיון שהכותל הוא בנוי על הקבר
הכל טמא אפילו עשר עליות זו על גב זו כדאיתא בפרק שביעי
מאהלות. וגם להניח ספר תורה על גבי קבריס בלא ספק שהוא
אסור משום לועג לרש כדאמריגן התם לא יצא אדם בבית הקברות
וספר תורה בזרועו וכדאמריגן בפ"ד אבות נזיקין בעינן ס"ת ע"ג
נמה אמוחי לא מנחינן ובפרק אלו מגלחין אמריגן כי נח נפשיה דרב
הונא סבור לאמוחי ספר תורה אפרסיה אמר להו רב חסדא מלתא
דמחייס דיליה לא סבר האתא נקוט ונעביד ליה והרי זה ק"ו שאם
לתלמידי חכמים שקיימו התורה ויכולין עליהם לומר קיים זה לו
למד זה מה שכתוב בזה אסור כ"ש שאסור לעשות כן בקברי עמי
הארץ. אי משום לועג לרש. אי משום זילותא דס"ת והגאונים
ז"ל אסרו להניח ס"ת על גבי מטתו של תלמיד חכם בשעת הספדו
כמ"ש הרמ"בן ז"ל בספר תורת האדם ובית זה דינו כקבר סתום
בלא תקון ובתקון יצא מכלל קבר ושפיר דמי להכנס בו הכהנים
ולהתפלל בתוכו ולהניח בהיכל ספר תורה:

תלמאן

שאלה ד

ראובן הקדיש שני חדרים בחצרו שימכרו ויקנו בדמיהן ספר תורה ויש עליו כתובת אשה ובעל חובות ונסתפקת אם יפקיע הקדש זה שעבודם שהקדש מפקיע מידי שעבוד כמו שכתב הרמ"בם ז"ל:

תשובה

רש"י ז"ל כתב בפרק השולח שאין הקדש מפקיע מידי שעבוד הקדש מזבח שהוא קדוש קדושת הגוף אבל הקדש בדק הבית שהוא הקדש דמיס אינו מפקיע מידי שעבוד והביא ראיה מפרק שוס היחומיס דתנן התם המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב אין האשה יכולה לגבות כתובתה ולא בעל חוב את חובו מן ההקדש. אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו כדאיתא התם אלא שצריך עוד להוסיף דינר כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון כדפרים עלה בגמרא וכן כתב בעל הערוך ז"ל בערך הקדש ואף על פי שהרמ"בם ז"ל נתן הטעם בזה מפני שהקדש מפקיע מידי שעבוד. כבר השיג עליו הרא"ש ז"ל וכן הסכימו כל אחרונים שאין הקדש בדק הבית שהוא קדושת דמיס שאיפשר לו בפדיון מפקיע מידי שעבוד קרקעות ולא חלק אדם בזה מעולם. וכן כתב הרמ"בן ז"ל בחדושיו בפרק החולץ ובפרק אע"פ וכן כתב בחשן המשפט בסי' קי"ד ואף לדברי הרמ"בם ז"ל שסובר שההקדש מפקיע מיד שעבוד אפילו בהקדש קדושת דמיס לא אמר פן אלא כשההקדש חל בגוף הקרקע או המטלטלין כמו הקדש הבית וכן בקונמו כדאיתא בפרק האשה רבה שקודם פדיון יש לו קדושה בגופו ואם נהנה ממנו מעל ויש מעילה בקונמו כדאי בפ"צ דשבועות ובגדרים פרק אין בין המודר וכן בקדושת דמיס יש מעילה כדמוכח בפרק קמא דשבועות ובמסכת מעילה שאפילו בקרקעות איפשר לבוא לידי מעילה בהקדש בדק הבית כמ"ש בפרק המוכר את הספינה וכגון הדם מלעין בשדה הקדש שהוא נהנה מגוף הקרקע אחר שנתלש משום דלבקא מעלי להו כמו שמזכר במקומו במסכת מעילה אבל המקדש קרקע לקנות בדמיו ס"ת לא חלה קדושה על הקרקע להפקיע מידי שעבוד בלא להוסיף דינר שאפילו נקנה הספר בדמיו יכולה אשה ליטלו בכתובתה וכן הב"ח וכמו שפיר בתשבצת בכוריס וכן ספר תורה כלומר כמו שהבכוריס הם נכסי כהן ונותנן בעל חוב בחובו ואשה בכתובתה כן הדין לענין ספר תורה וכן פי' רבינו שמשון ז"ל וכן כתב הרב הסרדי ז"ל בשם הרב אלבנגלוי ז"ל בספר התרומות וכן בספר חשן משפט שבעל חוב וכתובת אשה נוטלין ספר תורה ואף על פי שרש"י ז"ל בפרק הזרוע פירש וכן ס"ת לומר שלוקחין בדמי בכוריס ספר תורה וכן פירש הרמ"בם ז"ל וכן הרמ"בן ז"ל בחדושי חולין אבל הדין אין אמת הוא וכן יראה מדין סדור שמסדרין לבעל חוב דדוקא תפליו שהם דרך מלבוש מניחין לו. אבל ספרים אחרים אין מניחין לו. ונוטלן ב"ח ואשה בכתובתה והרמ"בן ז"ל עלמו כתב כן בחדושיו בפרק המקבל וא"כ איך יפקיע הקדש הקרקע שעבודם שאפילו קנה ספר תורה נוכין ממנו. ואפילו היה הדין נותן שאין אשה גובה כתובתה מהספר עלמו מפני קדושתו אבל המעות הנקדשים לקנותו לא חלה עלייהו קדושה כלל ואפילו לאבני דסבירא ליה הזמנה מילתא היא באורח בגד אמת כדאיתא בפרק נגמר הדין מודה בזה דלא מילתא היא. ודמי לטווי לאריג דלאו הזמנה היא. וכדמוכח בפרק בני העיר וכל שכן לרבא דסבירא ליה דהזמנה לאו מלתא היא. שאפילו לקנוגוילין לכתוב בהם ספר תורה. לא חלה עלייהו קדושה וכן כתב בעל התרומה. וקיימא לן כרב חסדא דאמ' בפר' מי שמתו ובפרק נגמר הדין בכים של תפלין דאזמניה ולא גר ביה דשרי למיגר ביה פשיטי. ואם כן זה האיש שייחד ביתו לקנות מדמיו ספר תורה ולמסרו לגבור הא שעבוד שעבד נכסיו לתת לגבור ואינו יכול לחוב לא לאשה ולא לבעל חוב. ואפילו לענין מה שאמרו אין נשבעין על ההקדשות אין הקדשות אלו בכלל דלא ממעטי הקדשות אלא מדכתיב רעהו. והקדש לענייס רעהו קרינא ביה וכן כתב הרש"בא ז"ל בתשובה וכן כתוב בספר חשן משפט והוא הדין למקדש חדרו לקנות בדמיו ס"ת למסרו לגבור שהרי אמרו בגמרא בפ' חזקת דכולי עלמא לגבי ספר תורה עניים דינהו ולענין חזנה לא ממעטי ספר תורה מדכתיב עמיתך. ואפילו למתן דאית ליה שאין בהם חזנה. וכ"ש לדידן דקיימא לן שיש להם חזנה כדאיתא בפרק הזהב:

מיורקא

שאלה ה

שאלוני על ענין שתי בתי כנסיות אחד במיורקא הבית הגדול הקדוש והקטון השני שהקדישו אחרון מעאני אחר שנכנסו עכו"ם בשכונה בחרב שלופה עמדו חרבים ולאחר זמן מועט כמו חמש שנים קנו הקטון יהודים שנאספו שם סוחרים וזולתם והביאוהו והקדישוהו והתפללו בו הגבור כמו כ"ה שנים ואח"ז ייחדו אנשי האחרון שכונה אל היהודים קרוב לב"ה הקדוש ועמד אחד וקנה אותו וייחד מחנו

אדר אחד להיות בית תפלה דרך שאלה אל הקהל ועל זה האומה מנעה הגבור מלהתפלל בבית הכנסת האחר באמרם שאין לתת להם שתי בתי כנסיות ונשאר בית הכנסת סגר ומסוגר. והעושה בלא לקחת חוב שעבדו הקהל על אותה בית הכנסת עם פירות המס הקבוע בכל שנה שכר מעותיו ואם לא יפרעוהו יגביה בית הכנסת ההוא המשועבד בחובו ויוציאוהו לחולין לגרכיו או ללמד בו תינוקות עכו"ס. והקהל הם מצטערים על זה מאד שתלא קדושת ב"ה ליד האומות אחר אשר עזרוס מן השמים והתפללו בו כ"ה שנים. ועוד שהם זקוקים להתפלל בבית הכנסת דרך שאלה להיותם כפופים ליחיד ועתה השאלה היא אם איפשר להפקיע קדושת הבית שנקנה בראשונה והתפללו בו ואם זה שנקנה באחרונה יש לו קדושה ואם היחיד ההוא יכול לכוף הגבור להתפלל בו בשאלה או אם יכולים לכופו למכרו או להקדישו:

תשובה

ע"ז שבשעת החורבן פקעה קדושת שתי בתי כנסיות לגמרי שאפילו בבית המקדש שקדושתו יותר חמור מקדושת מקדש מעט אמרי בפ' ר' ישמעאל שכיון שנכנסו עכו"ס בו הופקע קדושתו משום לקרא אשכח ודרוש ובאו בה פריצים וחללוה כדאמרינן התם וכשקנו הבית הראשון אנשים מקובצים והקדישוהו לכל יבוא להתפלל בו חלה בו קדושת ב"ה של הרבים שאינו נמכר לעולם כדאיתא בפ' בני העיר וכשקנה הקונה הזה זה הבית לעצמו הרי הוא חולין בידו שהרי קדושתו הראשונה הופקעה מפני החורבן ומפני קנייתו לא ירדה בה קדושה והוא לא הקדשו לגבור אלא השאילו להם ובידו לסלקם ממנו ולעשות בו כרצונו. ואינו בסודרא דלר ביה ולא אזמניה כיון שלא הקדישו. וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפרק אחד עשר מהלכות תפלה. וכן הוא בירושלמי פרק בני העיר ומעתה הבית הראשון חייבין הגבור לסלק שעבוד העכו"ס מעליו כדי שלא יסתקע בידו ויגבה הממון מכל הדרים במקום ההוא. כל אחד לפי ממונו שכל דבר שבממון אינו נגבה לפי נפשות אלא לפי ממון כמו שהוא מוזכר בפרק הגוזל בתרא לענין תייר ובפרק השותפין לענין חומה. ואם נריכים עוד מהקהלות חייבין הקהלות לעזרם להביב גבול אלמנה ולא יהיה מסח דבית גאים. ואם אינם יכולין להתפלל בו יעמוד שומם עד יחנן ה' ויעם בלב אנשי הארץ להרחיב את גבולם ולהתפלל בו ובין כך יעמוד בקדושתו סגור כאשר הוא עתה שאפילו היה חרב כך הוא דינו כדאיתא בפרק בני העיר וזה הבית שנקנה עתה יכולין הגבור לכוף לקונה למכרו להם שהגבור חייבים לבנות להם בית הכנסת כמו שכתב הר"ם במז"ל פ' אחד עשר מהלכות תפלה מהתוספתא וכשימכרו להם ימכרו בלאתו סך שקנה אותו שכיון שיחדו לבית הכנסת גלוי אדעתיה שלא קנאו לצורך תשמישו אלא לצורך תפלה וכיון שהדין נותן שהן קודמין לזה ממנו א"כ הרי הם כבעל המצר שהקונה אינו אלא שלוחם כדאיתא בפ' המקבל שאין לך ועשית הישר והטוב גדול מזה וכ"ש שהן בעלים ראשונים ויש להם דין בעל המצר כדאיתא התם וכשימכרו להם יפרע הוא חלקו עמהם לפי ממונו ואם יתשוב זה פגם לבבודו ואינו רוצה למכרו יכולין לכופו להקדישו לגבור בכל הדברים שהם צורך גבור שהגבור כופין היחיד כדאיתא בפ' השותפין. וכמו שכתב הרמ"בם ז"ל גם בפ"ו מהלכות שכנים בתחלתו שכתב שיכולין בני העיר לכוף זה את זה לבנות בית הכנסת ובריתא היא שנויה בתוספתא בפ' בתרא דמליעא והביאה הרי"ף ז"ל בפרק קמא דבבא בתרא ולשון התוספת' הוא לקנות בית הכנסת והוא ז"ל כתב לבנות וזה הבית כל זמן שהוא של יחיד אינו בית הכנסת ודינו כדין רחבה של עיר כמו שכתב הרמ"בם ז"ל סוף פ' אחד עשר מהלכות תפלה ואם יש מי שלבו נוטה לומר שלף על פי שנכנסו עכו"ס לשכונה לא הופקעה קדושת בתי כנסיות מדכתיב והשמותי את מקדשיכם קדושתן לף כשהן שוממין כדאיתא בפרק בני העיר וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפרק המזכר וקרא דובלו בה פריצים וחללוה דמשמע דזכו בהן עכו"ס גזרת הכתוב היתה במקדש ראשון ובאבני מזבח מפני שהפקירום ישראל כמו שנראה מדברי רש"י ז"ל שם ואינו ענין לבתי כנסיות א"כ קדושה ראשונה שהיתה בזה הבית שקנה זה היחיד עדין היא בו ויחזיר לרבים כמו שהיה ואם הוא פדה אותו מיד עכו"ס בממונו זכה לשמים שאין לו בו אלא בחלד מישראל זהו לפי סברא זו. אבל האמת הוא שהופקעה קדושתן וזכה בהן המלך מדינא דמלכותא כדמוכח פ' חזקת הבתים אחר שאין רשות לישראל לבנות בתי כנסיות אלא בהרמיני' דמלכא ומלכא אמר שכל ממון שאין לו בעלים ליהוי דמלכא וזה הרי הניחוהו בעליו אם מפני אונס השמד אם מפני ברירתם משם ומתחלה כשהוקדש על הגלי זה הוקדש וא"כ אין לזה האחרון קדושה עד שקנוהו הגבור או הקדיש אותו הקונה לגמיתות לדורותיו ותרד בו קדושה חדשה והגבור יכולין לכוף אותו ע"ז כמו שכתבתי העולה מזה בקצרה הוא שהבית שקנה זה היחיד לבית הכנסת ממה נפשך אסור לו ליחדו לעצמו שאם לא הופקעה קדושה ראשונה הרי הוא בית הכנסת של רבים והוא אין לו חלק בו אלא כאחד מהם ואם הופקעה קדושתו הראשונה א"כ הרי הוא חולין וחייבין הגבור לכופו להקדישו במכירה או בהקל' בדי שיהא להם בית הכנסת שזה אינו בית הכנסת כל זמן שהוא ממון יחיד. עד כאן לשון התשובה:

קפצה ואלהאמה

שאלה ו

שאלת שטר מתנת שכיב מרע שכתוב זמנו בעשור האחרון לירח אייר ונתאחרה מתיתתו עד שבעה עשר בסיון שאחריו וכתוב בו דמנו מרעיה איתפטר ליה לבית עלמיה. ועדים מעידים שאותו זמן שהוא עשור האחרון לירח אייר היה המצוה בריא. בלי ספק והעדים שחתמו בו אמרו שכן הוא האמת אלא שטעו בין חדש סיון לחדש אייר והיה להם לכתוב סיון במקום אייר ושאלתם אם נאמנין העדי' בזה ורשאין לכתוב שטר אחר בזמן שהם זכורי' עתה. או אין נאמנין ותבטל המתנה. כי אם נכשר זה השטר והוא בריא המתנה בטלה שאין בה קנין ומתנת בריא צריכה קנין ואם היא מתנת שכיב מרע הפסר הוא מוקדם:

תשובה

שטר זה פסול הוא ועדיו פסולין הן ואין ראוי שתתקובל עדותן לא על פי בית דין ולא שיכתבו שטר אחר וכן כתב הרמ"בן ז"ל בחדושיו במסכת מציעא פרק איזהו נשך ז"ל אם כתבו העדים בסיון והקדימו זמנו מתשרי שעבר פסולין הם שאין אלו ראויים לעדות אם אינן בקיאים בדבר זה. ועוד שהרי שקר העידו דלאו בתשרי הוא אלא בסיון עכ"ל ואם היו נאמנין לומר שטעו בחדש שהיה להם לכתוב סיון וכתבו אייר והלא זמן התתימה היה בשבעה עשר לחדש סיון ואם זמן הטוהר היה בעשור האחרון לירח סיון איך יהיה קיים באותו זמן וכבר נפטר קודם י"ז בסיון ושיטעו בחדש מסיון לאייר וכן בחלין ימי החדש מעשור האחרון לקודם זמן י"ז בסיון אינן נאמנין בזה כלל. ואחר שהשטר הוא פסול והעדים פסולין המתנה בטלה ומה שאמרתם שיש עדים אחרים שאומרים שמעו נוהה זו מפי השכיב מרע. אלא שהאחד הוא מסרת בבית מקבל המתנה הזו היא אמו של שכיב מרע. והוא עם האדון והאחר הוא שומא ואינו רואה אלא מעט - וגם השכיב מרע לא הזמינן עדים אם ראוי שתתקובל עדותן בזה אני אומר שאם מפני שלא הזמינן לעדים. אין לפסול עדותן דבמתנת שכיב מרע אפילו אותה המתקיימת מחיים אין צריך לומר אתם עדי וכן כתב רבינו שמואל בפ' יש נוחלין והסכים על ידו הרמ"בן ז"ל ואמר דמילת' דפשיטא היא. אבל אם העד אשר הוא קרוב לשומא אינו יכול להבחין בין איש לאיש אפילו כשהוא מסתכל בהם עדותו בטלה מן התורה אף על פי שהוא מבחין אותו בטביעות הקול וזה הוא מגזרת הכתוב שנאמר והוא עד ראה וכו' מי שהוא ראוי לראות עדותו עדות וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ"ע מהלכות עדות וכן מוכח בסנהדרין פ' אחד דיני ממונות ובגדה פר' בא סימן ובפרק יש נוחלין ובפרק שני דגיטין וכן אותו מסרת שהוא עם האדון נראה שהוא פסול לעדות ממה שאמרו בפרק קמא דקידושין כל שאינו במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב ואמר ר' יוחנן ופסול לעדות ואף על פי שבפרק חומר בקדש אמרו כמאן מקבלין הילדה שהדותה מעם האדון כמאן כר' יוסי ההוא עם האדון ישנו בדרך ארץ וכן פירש רש"י ז"ל וכן כתב הרי"אף ז"ל פרק אלו עוברין אחר כל אלה הדברים מתנה זו שהיא להפניר הגחלה מן הירוש דבר תורה בטלה היא וירושו הירושים הנכסים דבר תורה ואסור להעביר נחלה בעדות כאלה. וכל מה דאיפשר

לבית דין לעשות להעמיד הנכסים ביד היורש דבר תורה רשאין הן וזכורים לטוב וכתב ר' אפריים ז"ל דכל היכא דליכא ספקא במלתא דנחלה מוקמי' אדאוריית' וכן כתב בעל העטור ז"ל והרמ"בן ז"ל ס' יש נוחלין ובהלכות בכורות מסמו' ומה שאמרתם שהנכסים היו משועבדים לכתובת אשתו שהיא זקוקה ליבם כמו שכתוב בכתובתה' אם משועבדים הם לכתובת אשתו אינו יכול להפקיע שעבודה ע"י מתנה לא מתנת בריא לא מתנת ש"מ אפילו נעשית המתנה בהלכתה בשטר כשר ובעדים כשרים ע"כ:

קוסנטינא על הענין הנזכר

ענין ז

שטר לוה שהזמן שכתוב בו הוא י"ז בסיון וכתבו כי הדברים נמסרו להם בעשור האחרון לירח אייר ומלאו כי בלותו זמן היה בריא וכן הודו העדים אלא שטעו בין אחד לאחד והדבר פשוט שהשטר פסול שעדים שחותמין על השטר נעשה כמי שנמקרע עדותן בב"ד כדאיתא בפ"ק דקידושין ובפ' שני לכתובות ואלו העידו בב"ד כמו שכתוב בשטר עדותן בטלה ובשטרי חוב המוקדמין שכתב רש"י ז"ל שהוא כשר לגבות מבני חורין והקשו ע"ז הלא עדים פסולים הם שהקדימו הזמן הוצרכו לתת טעם כגון דטעו בהיא דרב אסי אי נמי כגון דטעו בשיפורא בין מלא וחסר כגון שעמד המלך ביום שלשים של אדר וכשכתבו שכיסן עמד וכותבין באדר הבא שנה ראשונה והשטר הוקדם בטעות שאינן יודעין עיבורו של אחד או שהיו אנוסים מחמת נפשות ונודע על פיהן או על פי אחרים אבל שיטעו בין אחד לאחד שאין טענה לטעותם אינם נאמנים בזה. וכ"ש אם כתב ידם יוצא ממקום אחר דאפילו בשטרי חוב המוקדמין שהירושלמי אומר שהם עצמם נאמנים להכשירו כשידענו טענת טעותם. כתב הרמ"בן ז"ל שאינם נאמנין אלא כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אבל כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנין אף בזה ובשטרי חוב המאוחרין שהם כשרים פירש הרמ"בם ז"ל בפירוש המשנה באחרון משבועות שהיא כגון שלוה בניסן וכתבו השטר באייר ולפי פירושו זה לא הזכיר בחבורו בהלכות מלוה מה שהעלו בפרק מי שמת שאינו כשר אלא כדכתב ליה דאקנה אלא העלו כן שם אלא כשכתבו השטר יום ההלוה ואיחרו הזמן ולו כתב ליה דאקנה אתי למיטרף לקוחות אלא כדין אם קנה נכסים בין ההלוה לזמן השטר ומכרן דמן הדין לא נשתעבדו למלוה אלא אם כתב לו דאקנה אבל אם לא נכתב בשטר יום ההלוה אלא בזמן הכתוב בשטר הרי באותו יום היו כבר ללוה אותן נכסים ואם טורפן המלוה כדין טרפן זהו פירוש של הרמ"בם ז"ל בשטרי חוב המאוחרין. והעולה ממנו לפי דעתי. ובפ' אחד ליני ממונות מוכח דמיירי שההלוה היתה בניסן ונכתב זמן השטר באייר ומשום הכי אמרי' התם דאיפשר בדריסה וחקירה וצרוה מדברי הרמ"בם ז"ל שאם נכתב השטר בניסן והזמן הכתוב בו הוא אייר שאינו כשר שהרי עדות שקר היא אף על פי שהרמ"בן ז"ל מכשיר בזה לפי שכיון שהודע כחו של מלוה שאינו טורף אלא מאייר ואילך דשאים הם העדים בכך ואי אתו לאמלוכי בו אמרי' להו זילו חתומו שהמלוה רוצה ליזוק בנכסיו וכן אמרו בירושל' דשביעית המאוחרין כשרים מפני שהוא מודיע את כחו אבל שיכתבו העדים באחד שהוא בריא שהוא ש"מ לקייס דברי בריא לפי הזמן הכתוב בשטר כדברי ש"מ להודיע כח היורש אינן נאמנים ודבר זה פשוט הוא וכל מה שחדשתי הוא שאף בעל פה אינם נאמנים והוכחתי זה מלשון הרמ"בן ז"ל שכתב באחרונים אבל אם כתבו בניסן והקדימו זמן מתברי שעבר פסולין הם שאין אלו ראוים לעדות אם אינן בקיאים בדבר זה ועוד שהרי שקר העידו דלאו בתברי הוא אלא בניסן וכתבתי עוד שאפילו יגידו טעותם להאמינם שטעו בין אחד לאחד והדברים נמסרו להם בעשור האחרון לירח ניסן סיון הלוך נתאחרה החתימה לשבעה עשר בסיון הקודם לו ובאחד שיפורא טעו אינשי בתרי שיפורי לא טעו אינשי ועד רובא דירח' טעו אינשי ספי לא טעו. ומה שחזקת דבריך להאמינם לפי שאין הזמן מעכב בשטר אף על פי שהיא עדות שאין אתה יכול להזיק' אינו חזוק שאף על פי שאינו מעכב אם כתב בטעות פסול זה דומה לשם עירו ושם עירה שנראה שאינו מעכב ואם טינה פסול ומה שאמרת שהעדים נאמנים לומר שלא נתרפא מה ענין זה לזה שאינו סותר דבר ממה שהעידו והרי קברו מוכיח עליו אבל שיעיד באיש שהוא בריא לפי הזמן הכתוב בשטר שהוא חולה אינם נאמנים ומה שחזקתה דבריך מהיא דשטר שזמנו כתוב בשבת דמוכשרי ליה אינו חזק שהעדים לא כתבו שחתמו בו ביום שבת שאם כתבו כן פסולין הן אבל כתבו שנמסרו להם הדברים באותו יום ומלא שהיה שבת לפי השבון ימי החדש ואנו מעמידין אותם בחזקת כשרות שלא חתמוהו ביום שבת והרי זה יש בו אחד משני דברים אם הדברי' נמסרו להם בערב שבת וכתבו זמנו בשבת והרי זה מלאוה וכשר או הדברים נמסרו באחד בשבת וכתבו זמנו בשבת והוא מוקדם ופסול. ואנו דנים להקל שהשטר בחזקת כשרות וכן פירשו הגאונים ז"ל וכן נראה דלחזוקי שהדי בשקרי לא מחזקינן כדאיתא בפ' השותפין שראו אבל שטר שנודע בברור שהיום שכתבו בו שהוא ש"מ היה בריא פסול הוא בלי ספק והחולק ע"ז לא ידע בדיני ממונות ולא כלום והדבר ברור גם כן לתלן דנחית לעומקא דדינא שאפילו על פה אינם כשרים בעדות זו ונראה מדבריך בזה שכתבת שראית טעם הכשר שטרי חוב המוקדמי' שהוא כשר מפני שטעו בשנות המלך או בחדש אלא ואחר אלא ירדת לסוף דבריהם שהכל הוא דבר אחד שטעו בשנות המלך מפני טעות חדש אלא ואחר דבהא ודאי נאמנין דטעו בשיפורא דירחא כדאיתא בסנהדרין אבל שיטעו בשנות המלך בלא טעות אלא ואחר אינם נאמנין:

תנס

ענין ח

מעשה אירע במקומכם שנולד בן יום א' ב' ימים לחדש אב והיה יום ח' ללידתו יום תשעה באב שהוא יום צום ואביו משעת לידתו אינו שלא ימול אותו עד מחרת הצום שהוא יום ט' ללידתו כדי שיוכל לשמוח ולשמח בסעודת המילה ואתם אמרתם לו כי אפשר לתקן הסעודה מן המנחה ולמעלה ולאכול אותה בלילה ולא שמע אליכם וימול הילד ביום ט' בלילה ולעזה עליו כל המדינה ויש אומרים כי המילה נעשית באיסור שכפר בתו' וחייב לקבל חרם וגדוי ואתם חפשתם בספרים אם יש עליו עונש ולא מצאתם אלא מה שכתבו שמי שלא מל ביום ח' בכל יום עובר בעשה ולא מצאתם שהעובר בעשה הוא כידון בחלל הדינין אלו הן תורף דבריך ועתה מה אשיב אחר שנעשה מעשה באיסור אבל כדי שלא יורגלו לעשות כן אכתוב מה שנראה לי בזה.

תחלה

יש לך לדעת כימי שאינו בקי בדינין מפני מיעוט הרגל התלמוד ומפני העדר הספרים יש לו לדעת אחר המנהג כמ"ש בירושל' בפ"ה ממסכת מעשר שני וביבמות פרק אלמנה לכ"ג ובפ"ז ממסכת פאה אם הלכה היא רופפת ביד רוח איך הלבור מוכן ומוגן כמותם. ומעולם לא נשמע שתעכב המילה ליום ט' מפני סעודת המילה שלא תיעשה ביום צום ואדרבה מוהגין כשהמילה היא באותו יום מכנין שם הילד מנחם כמו שאם תהיה המילה ביום פורים מכנים אותו מרדכי ואחר זה אודיעך כי הסכלתם עשוה וגדול עונכם מנשוא כי המילה בזמנה נתנה שבת לדחות אגלה ושלא בזמנה לא נתנה שבת לדחות אגלה ולא עוקר מצותה אינה אלא ביום ח' כמו שנו' בפ' ר' אליעזר שאמר שם שמיני למעוטי תשיעי ואם שבת שהיא שקולה כנגד כל התורה והמחלל שבתות בפרהסי' שחיטתו כבילה כמו עובד עבודה זרה כי שאמרו בראשון מחולין ורבן של כל הנביאים דן לסקילה עליה כמו המגדף והי' קודמת לתורה כמו שנזכר בפ' אלמה שאכלו שהמילה נכרתו עליה י"ג בריתות והתורה לא נכרתו עליה אלא ג' בריתות וא"כ איך דחיתם אותה מפני סעודה קלה והנה הסעודה היא סעודה של מצוה כשנעשית המצוה כהלכתה שתהיה המצוה עיקר והסעודה טפלה לה אבל לעשות הנאת הכרס עיקר והמצוה טפלה לה אין זו סעודה של מצוה שיהיה ת"ח ראוי ליהנות ממנה ואני קורא ע"ז מארתי בריתי עלי זבח כי זבחיהם כלחם אונים. ופליהם אינם קורא וזריתי פרש וכו' ובודאי שהסעודה כשנעשית המצוה כהלכתה היא סעודה של מצוה ולולי נערא דינוקא היינו מברכין שהשמחה במעונו כמו שנזכר בשני מכתובות ועליה אמר דוד שם אנכי אמרתך לפי שפרשת מילה נאמרה בלשון אמירה לא בלשון דבר ועליה אחר לאנלח על השמיני על המילה שנתנה בשמיני כי

שנזכר בפר' התכלת אבל כשנעשית שלא בזמנה ועבר בעשה היא מצוה הבאה בעבירה שהרי אפילו כשנעשית בשמיני והיא כשרה כל היום הזהירה התורה שתעשה בבקר כמו שנזכר בפ"ח מפסחים ובפ' ח"ל הממונה דזריזין מקדימין למצות ושיהיה העושה אותה זריז ונשכר וזה שאפילו נעשית באותו יום ואיחר אותה עד לערב אינו מהזריזים וכ"ש אם עבר כל אותו יום ולן כל אותה הלילה באיסור עשה שהוא שפל ונפסל ואין לו שכר עושה מצוה בשעתה ומוכר שכרו של חיי הע"ה מפני הגאה של חיי שעה ואלו ידעתם כמה חביבה מצוה בשעתה לא הסכמתם על ידו לעשותה שלא בזמנה: ובתורת כהנים שנינו ר' שמעון אומ' חביבה מצוה בשעתה שהקטר חלבים כשרים כל הלילה ודוחין את השבת בשעתן ואין ממתינין להם שיקרבום במוצאי שבת וכן הביאוה במנחות פרק רבי ישמעאל ובפסחים פר' אלו דברים וכן בראשון מקדושין ובפ' אלו טריפות אמרו גדולה מצוה בשעתה שהרי אין בעלי הומניות רשאין לעמוד מפני ת"ח ועומדי' מפני עושה מצוה בשעתה: והם המביאים בכורים לירושלם וכן אמרו כי מי שלא קרא ק"ש בעונתה אף על פי שאם עבר זמנה קורא אותה בברכותיה שכר ק"ש יהבי ליה שכר ק"ש בעונתה לא יהבי ליה כמו שנזכר בראשון מברכות ואמרי' במדרש קהלת חביבה ק"ש בעונתה מאלף עולות שהכשיל זובח וא"כ חביבה היתה המילה בשעתה מאלף עולות למזבח וכ"ש מאלף סעודות להאות הכרס: ואלו נעשית המצוה בשעתה לא היתה מתבטלת מפני זה הסעודה של מצוה אם לא נעשית באותו יום היה איפשר לעשותה למחר והיה לו שכר מילה בזמנה ושכר סעודה שהרי סעודות ר"ח וכן סעודת פורים לבני א"י שחל ט"ו של אדר בשבת היו עושין אותה לאחר השבת כמו שאמרו בירו' וכן כתב רי"ף ז"ל בפ"ק דמגילה ואם סעודה שהי' מדברי קבלה אם אי איפשר לעשותה בזמנה מאחרין אותה למחר כ"ש סעודה של מילה שאם לא היה איפשר לו לעשותה באותו יום שמאחרין אותה למחר ושפיר דמי וכן נוהגין כשהמילה היא בערב שבת שעושין הסעודה ביום השבת ויותר קרוב היה לעשות הסעודה באותו יום לעבור על עשה של דברי קבלה ולא לעבור על עשה של תורה שהאסור באכילה בט"ב אינו אלא עשה של דברי קבלה והמילה בזמנה היא עשה של דברי תורה וזה אפילו היה יום המילה בתש"ב עכ"ו כ"ש כשהוא לאחר תש"ב מפני הלחיי' כמו שהיה בשנה זו שיש לו קולא אחרת שהרי אמרו בפ' קמא דמגילה ארבי היה רוצה לעקור תש"ב לגמרי כשחל בשב' ואמר הואיל והלחי אילחי ואע"ג דלא הודו לו דוקא שלא במקום מצוה אבל במקום מצוה היה אפשר להתיר לעשות הסעודה באותו יום ובמגילת תענית שנו אמר רבי אלעזר בר' לדוק אני הייתי מבני סנהה מבני בנימין וחל תש"ב בשבת והמינוהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה וזאת הברייתא הביאוה בגמרא פפ"ק דתעניות ובפ' בכל מערבין ומכאן למד רבינו יעבץ ז"ל כשהיה בעל ברית ביום תענית אב שנדחה לאחר שבת שהתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים אותו לפי שיום טוב שלו הוא זהו מנהגן של חסידים ואנשי מעשה שנהפך אבלם לששון של מצוה לא מה שעשיתם אתם להפך שמחה של מצוה לאבלות ישנה כמנהג כשיש ועמי הארץ לשמלה בקמיכם ומה שאמרת שלא מצאת בשום ספר שיהיה בזה אלא איסור עשה אבל שיהיה בזה עונש בידי אדם לא מצאת בשום מקום וכי מי זוטר העובר בעשה וא"כ אין יקר המצוה בעיניך אלא מפני רבוי עונשה ומה עונש יותר גדול יש למי שמחליף פניו לומר מצוה זו היא בידי ולא אעשנה לעבור על דברי קונו ומר"עה נענש מפני שנתעצל בה שנאמר ויפגשהו ה' ויבקש המיתו כמו שנזכר במסכת נדרים ואמת הוא שאחר שעבר על עשה לא נתנה לו תורה עונש אלא שיבא עול' לאחר שיעשה תשוב' כמ"ש בתורת כהנים ואף על פי שכשעשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו כמו שהזכירו באחרון מיומא העולה היא דורון כמו שהזכירו בזבחים בפ' ראשון שאם לא עשה תשובה הוא זבח רשעים תועבה והיום שאין לנו עולה קורא בפ' עולה ומתכפר לו כמו שהזכירו באחרון ממנחות זהו אחר שעבר על עשה אבל קודם שעבר והמצוה לפניו ואומרים לו עשה אותה ואינו רוצה לעשותה מכין אותו עד שתצא נפשו כמו שאמרו בפ' הכותב לדידך דאמרת פריעת ב"ח מצוה היא אי אמר לא ניחא לי למעבד מצוה מאי אמר ליה תניא בד"א במצות ל"ת אבל במ"ע סוכה אינו עושה לולב אינו מוטל מכין אותו

עד שתצא נפשו וא"כ ביום א' למילתו היה מותר לכם להכותו ע"י עכו"ם עד שתצא נפשו לעשות מצוה בזמנה אבל אחר שהתעללתם בזה באותו יום ועבר היום והסליס מצותו אין עליו עונש כדוי אבל אבד שכר מצוה בזמנ' בעול' הבא ודי לו בעונש כזה ויותר קשה הוא מעונש כדוי ואף על פי שאמרו שזו היא מצוה על האב ואם לא מל אותו אביו היא מצוה על ב"ד כמו שהזכירו בראשון מקדושין זהו כשאין אביו כאן אבל כשאביו כאן אין מצוה זו מוטלת על בית דין שהרי אמר' בפ' החולץ אין אדם מל בן אים בע"כ ואף על פי שיש מפרשים אותו לענין גר הבא להתגייר אבל בפ' הערל אמרו בענין מילת זכריו מעכבתו מלעשות פסח שאם היה האב חבוש בבית האסורים שאין הבן נמול ביום א' שחל ערב פסח ושם פי' רש"י ז"ל שאין מצוה זו מוטלת על אחרים והרמ"בם ז"ל כתב פר' ראשון מה' מילה אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא א"כ עבר ונמנע כראה מדבריו שאם לא עבר ונמנע אלא שהוא מתעצל בה אין חייבין לעשותה בזמנה אבל היו חייבין לכופו אפילו על ידי הכאות כיון שלא היה לו אונס כמו שכתבתי:

לאיסרדאנייא

ענין ט

מעשה היה פה באלגיר בחור אחד מאי סרדאנייא שמו יהודה בר יצחק שדך בחורה אחת מאלגיר הנזכר

ששמה בלנקא בת ר' יצחק הלוי נ"ע והבחורה הנזכר היא ברשות אמה ובעל אמה ואחר זמן מה מיאנה הבחורה הנזכר מהיות לאשה לה בחור הנזכר ושדכה עצמה ברצון אמה לבחור אחד שמו קרשקש אברם דר פה היום באלגיר הנזכר ואחר חדש אחד ששדכה הבחור קרשקש הנזכר רצה קרק' הנזכר לקדש בלנקא הנזכר וכאשר שמע יהודה הנזכר שדע' הבחורה בלנקא הנזכר להתקדש ולהכנס להבחור קרש' הנזכר קרא יהודה הנזכר רוב בני קהלינו יל"ו לבית הכנסת ופרסם שם ברבים שתשמר הבחור' בלנקא הנזכר שלא תקבל קדושין מיד הבחור קרשקש הנזכר כי היא מקודשת מיד יהודה הנזכר ודעתינו ודעת רוב קהלינו היה כי יהודה הנזכר עשה זה מרוב כעסו נגד הבחורה הנזכר על אשר מיאנה בו כי הרחיק את עדיו עדי קדושיו ואמר כי בפני שני אורחים אשכנזים אשר עברו פה שתי שנים קודם זה המחלוקת אמר שבפני האורחים ההם קדשה והרוגה לשקר ירחיק את עדיו מה עשה קרשקש הנזכר הלך בבית אחד מהעיר הזאת אשר היתה שם הבחורה בלנקא הנזכר עם אמה וקדשה שם בפני שני עדים כשרים אחר כל אלה הדברים היתה קטטה בין שני הבחורים הנזכר על הבחורה הנזכר והלכו ע"ז בפני החברים המלכים והנים כל אחד דינו לפני החברים הנזכר ואז נוו החברים לנאמני קהלנו י"ן שיברר הנשים חכמים ונבונים מהנמלאים בתוך קהלנו ויהיה כח בהם לשפוט ע"ז המחלוקת כפי דיני ישראל וברר ג' בי דינא ע"ז וקבלו טענות כל אחד ואחד מהנזכר וטענת בלנקא הנזכר' שאמרה שמעולם לא קבלה קדושין מיד יהודה הנזכר כי אם מיד הבחור קרשקש הנזכר וקבלו עדות העדים שהעידו שקדש קרשקש הנזכר הבחורה בלנקא הנזכר בפני אמה וברצונה ככתוב בתורה בפרוש הנעשה ע"ז מפי אב בית דין אשר הוברר ע"ז ואחר שראו ב"ד טענות כל הנזכר ורצו להסיר ריב ומחלוקת וקטטה מהנזכר ופסקו גזר דינם שתצא מזה ומזה בלנקא הנזכר' ואשר פטורה משניהם ותלך ותכנס למי שתרצה ולפי הנשמע תוך בני קהלינו יש"ן מפי נשים שהיתה דעת הבחורה הנזכר' ודעת אמה שתוך ימים מועטים תלך הבחורה בלנקא הנזכר' ותכנס לבחור קרשקש הנזכר מה עשה יהודה הנזכר עם קצת יחידים מבני קהלינו י"ן המחזיקים בידו סבבו עם החברים המלכים שיקבלו עליהם יהודה וקרשקש הנזכר שבועה חמורה ובכח חרם שלא יוכל אחד משניהם לקדש וליכנס הבחורה הנזכרת כל ימיהם לעולם והבחור יהודה הנזכר כאשר ידע כי הבחורה בלנקא הנזכר' לא רצתה אותו בשום פנים אחר שהוא יסבל שלא יסלחה כל ימיו לעולם אך כזאת שיסבל נ"כ הבחור קרשקש הנזכר כמוהו אז ענה קרשקש הנזכר שלא יסבל בשום צד ולפי דעתינו כי על זה היה ממאן קרשקש הנזכר ליסבל בשאר היה אוהב מאד הבחורה בלנקא הנזכר' והיא גם כן אוהבת אותו אחר זה בלו קצת יחידים להתחל עם נשבדם קרשקש אב

הבחור קרשקס הגז׳ וחלו פניו בכל לב שיסבב עם הבחור בנו קרשקס
הגז׳ שיקבל עליו בשבועה ממורה ובכח חרם שלא יקדש ולא יגע כל
ימיו לעולם הבחורה בלנק׳ הגזר והבחור קרשקס היה מחזיק
בדעתו שלא יקבל עליו השבועה הגזר פשוט גד לעולם אחר זה
הלך יחיד אחד להשתדל עם נחבדים קרשקס ועם בנו קרשקס
הגזר אשר עכ״פ יקבל עליו קרשקס הגזר השבועה הגזר כי אם
אין קרשקס הגזר רוצה דעת האדון הפרנס לשום קרשקס
בתפיסה ולעמותו בכבלי ברזל ולהעניש ממון ומרוב ירא״תם מאלו
הדברים כמוכרחים להגיל ממונם הודה נחבדים הגזר שיכריח
בנו הגזר שיקבל עליו בשבועה ובכח חרם שלא ליגע כל ימיו
לעולם הבחורה הגזר׳ וכן עשה הבחור הגזר כמוכרח למלאת
רצון אביו נשבע קרשקס הגזר השבועה הגזר לפי מה שהוא
אומר עתה שלא נשבע ברצון נמור אומנם בשעת השבועה הידה
בפני עדים בשבועה הגזר שהוא נשבע בלב שלם ובנפש חפצה
והבחור יהודה הגזר נשבע ג״כ בשבועה וקבל עליו בכחרם
שלא יגע כל ימיו לעולם הבחורה הגזר ואחר שמונה ימים אשר
קבל עליו יהודה הגזר השבועה הגזרת כ״ז אשה בחורה
אחת מבני קהלינו יש״ן ואחר זה יצא קול בבני קהלינו כי קרשקס
הגזר אומר כי השבועה והחרם אשר קבל עליו אל יגע בחורה
בלנקא הגזר אומר כי השבועה והחרם אשר הוא נשבע היו באונס
ואשר אין מקום לשבועה כזאת והדברים האלה הגיעו לפני האדון
הפרנס כאשר שמע האדון הפרנס כי אהבת הבחור קרשקס
הגזר יתרה על הבחורה בלנקא ואשר בלנקא חפצה ג״כ מאד
ליגע בבחור קרשקס הגזר לזה האדון הפרנס לנו ח״מ להתיר
שבועה זו הגזר לבחור קרשקס הגזר כדי שיוכל קרשקס הגזר
לקדש וליגע הבחורה בלנקא הגזר ואנו ח״מ כאשר ראינו כי
המחלוקת רבתה על זה בתוך בני קהלינו בשנה שעברה קבלנו על
עצמנו שלא להתיר ולא לאסור ואמרנו אל האדון הפרנס כי יצטרך
ע״ז העניין חכמים גדולים ממנו ואז נזה לנו אנו ח״מ האדון הפרנס
מצד אדוננו המלך דארגון יר״ה ובקנס מאה פרחים דארגון להעיד
כלל העולה מהענייניים הגזר בחתימת ידינו ויעשה לפני מוריס
הורלות בישראל וחסד וברוב חסדיו כתבו דעתם בחתימת יד
כבודם באר הטיב על דבר השבועה הגזרת ואנחנו חתומי מטה
כמו מצוויים מהאדון הפרנס להעיד כלל העניין כתבנו באמונה
מעשה שהיה כך היה ובעדות נאמנה חתמנו שמותינו פה בשבעה
עשר יום לחדש כסלו שנת חמשת אלפים ומאה וחמשים ושש לבריאת
עולם: אשתרוק בן הלוי: שמואל בר רפאל:

הדברים נראים פשוטים שבשבועה זאת אפילו לא אמר
הנשבע שבאונס היתה יש לה היתר אפילו שלא
במקום מצוה דמאי שנא משאר שבועות שיש לחם היתר וכ״ש
במקום מצוה להחזיר גרושתו ומה שהיה איפשר לטעון בזה הוא
שבשבועה זו נעשית בפני יהודה ואמרו בירושלמי דהגודר מחבירו
לא יאכל לו אלא בפניו ובגמרא בפ״ר אליעזר בנדרים כשהזכירו
זה אמרו מנא ה״מ אמר רב נחמן ואית דאמרי׳ ויחמן דכתיב ויאמר ה׳
אל משה לך שוב מצרימה אמר לו במדין נדרת לך והתיר נדרך
במדין דכתי׳ ויאמר משה לשבת את האיש ואין שם אלא שבועה דכתי׳
ונם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים ומאי מרדותיה
דאית׳ל לשבועתיה שלא בפניו ויש מפרשים מה שאמרו בירושלמי
לא יאכל לו אלא בפניו דאין מתירין לו אלא מדעתו של אותו שנדר
בפניו והיינו ליאכל דלא יאכל לו שלא בפניו כלומר מדעתו וברצונו
כמו אין מבין לו לאדם אלא בפניו ולפ״ז לא היה לשבועה זו היתר
אלא ברצון יהודה אבל לפי הטעם שנתנו בירושלמי בזה והוא מה
שאמרו שם ר׳ יוחנן אומר מפני הבושה ר׳ יהושע בן לוי אומר מפני
החשד היה נראה דלאו דוקא בפניו וכ״ש דלא בעינן רצונו אלא כל
שמודע לו ההתרה שני אם מת אין צריך כלום והכי מוכח בסוגיה
בפ׳ והלו נאמרין דאמר ליה יוסף לפרעה אני השביעני אמר ליה
דל איתסיל לשבועתך אלא היה יכול להתיר שלא בפני יעקב וחלת
רצונו וכן כתב הרמב״ם ז״ל בהשגה ועוד היה אומר ר״ת ז״ל דאין
צריך בפניו אלא דוקא דומיא דמשה דומחמת הנדר נתן לו יתרו בתו
וכן לדקיה היה מסור ביד נבוכד נצר לאורנו וע״י השבועה הניחו
אבל היכא שהגודר עושה שלא מחמת טובה שעשה עמו מתירין לו
והנדון שבפנינו שבועה זו לא נעשית מפני טובה שעשה עמו
יהודה ולפי זה מתירין אותה שלא בפניו ונם הרשב״ם ז״ל כתב

בתשובה שמתירין לו אף על פי שיש הנאה להבירו בקיומה אלא
שמודיעין אותו מפני החש׳ והבושה מפני הטעם הנזכר בירושלמי
והביא ראיה ממאי דאמרינן פרק השולח דרבי יהודה דיק דהה
שהודר ברבים אין לו הפרה מדכתיב ולא הכוה בני ישראל כי נשבע
להם נשיאי העדה ומאי קאמר דילמא התם משום דאין מתירין אלא
ברצונם הוא שהרי יש להם הנאה בקיום השבועה אלא שמע מינה
שאפילו בשיש הנאה למשביע כיון שלא קבל הנשבע הנאה בשעת
שבועתו יש לה היתר שלא כרצונו אבל אלה הדברים נתברר לנו
שלאחרים שבשבועה זו יש לה היתר אם צריכה היתר׳ אבל מהגראה
אינה צריכה היתר דקיימא לן דנדרי אונסין מותרין כדאיתא בפ
ארבעה נדרים וקיימא לן כשמואל דאונס צריכים שאלה לחכם
דהא תנא תני ארבעה נדרים נדרים התירו חכמים וחד מנייהו נדר
אונסין ואע״ג דרב אסי סבירא ליה התם דצריכין שאלה לחכם
קיימא לן הכי משום דליסנא דמתניתין דייק כוותיה דשמואל ועוד
דבמסכת נזירות בפרק הריני נזיר שכינו יודע אני שהנזיר אסור
ביין אבל סברו הייתי שחכמים מתירים אותי מפני שאין אני יכול
לחיות אלא ביין ומפני שאני קובר מתים הרי זה מותר ורבי שמעון
אומר והקיימא פלוגתייהו בנדרי אונסין וקא מיפלגי בפלוגתא
דשמואל ורב אסי דרבנן סברי כשמואל ורבי שמעון כרב אסי ושיי
דשמואל קאי כרבנן קי״ל כותיה וכיון דקיימא לן דנדרי אונסין אינם
צריכים היתר הכי נמי שבועת אונסין אינה צריכה היתר והכ
אמרינן בשלישי משבועות האדם בשבועה פרט לאונס וכן בפרק
ארבעה נדרים אמרינן נודרים לחרמין ולאונסין וכולי דיש
שאמר אומרים בכל נודרין חוץ מבשבועה ובית הלל אומרים אף
בשבועה וקי״ל כבית הלל ובלשון הזה כתב הרמב״ם ז״ל בפ׳ שלישי
מהלכות שבועות כל הנשבע שבועה מארבע מיני שבועות הללו
באונס הרי זה פטור ואחד הנשבע מתחלתו באונס או שנשבע
ונאנס ולא הניחו לו לקיים שבועתו אף שהשביעו אונס וכו׳ ובזולת
זה שנשבע כדי שלא יפסיד ממון או שלא יעבוד בכבל רגלו אונס
הוא ואפילו אונס ממון על יד גויים הוי אונס כאונס הנוף מדאמר
בפרק הגוזל בתרא ממונם של ישראל כיון שנפל ביד גויים שוב אי
מרחמין עליו מדכתיב בכיר עלפו שבו ברחם כל חולות כתוב
מכמר כדאיתא התם׳ וכ״ש בשיש שום אונס הגוף ודבר זה פשוט
הוא ואף על פי שלא עשו אונס אלא שהיו מאיימין עליו ויש כח בידם
לעשות כן מקרי אונס מדאמר בפ״ק דגיטין אומרים כפותו כופתו
הרגוו הורגין אלו הרגו דוסתאי מן כתן לאנא בן כמותי אמר ל
בני אדם הללו קרובים למלכות הם אמר לו הן וכו׳ כדאיתא התם
הרי שנקרא אונס מפני ההפחדה אם יכולין לעשות אעפ״י שלא
עשו מעשה וכן כתב רבינו חננאל ז״ל בפרק חזקת וכן הרמב״ם ז״ל
בפרק עשירי מהל׳ מכירה וכן פירש רש״י ז״ל בפרק הניזקין ביאשה
לקח מבית יקון וכן כתב הרמב״ם ז״ל בפרק חזקת ואף ע״פ שבשעה
שבועה אמר לפני העדים שהוא נשבע בלב שלם ובנפש חפצה לא
מפני זה נכתב בכם שום אונס מ״ג׳ שבכסם שהיתה השבוע באונס
כך היו העדים באונס׳ וכשהדם מוסר מודעה׳ אפילו בפ
המודעה אין הביטול מועיל כלום׳ שבכסם שהיתה התכירה
נתינת הנגר באונס׳ כן היה הביטול באונס׳ וכן נראה ממה שכתב
הרמב״ם ז״ל פרק שני מהלכו׳ ניטין על כן אנו מצריכין לומר בבטול
מודעי ומודעי דמודעי ובנדון הזה לעע״ז אלא היתה שם מסירת
מודעה כלל׳ ואפילו לא היתה לנו ידיעה באונסו אלא מפי עצמו
אינו צריך שאלה לחכם שכל אדם נאמן על עצמו כמאה אינשי כדאי
בבריתות בפ׳ אמרו לו וכדמוכח בפ״ק דמציעא וכן כתב הרשב״ם
ז״ל וזה לשונו׳ אפילו לא הוכרנו באונסו כלל אלא שאומר הוא
עכשו שהיה אנוס באותה שעה אונס גמור מיקרי ואין צריך שאלה
לחכם ואין צריך להכיר באונסו אלא במכר בלבד׳ אבל בנגר ובמתנה
לא כדאיתא בפרק חזקת וכ״ש באיסורין שכל אחד נאמן על עצמו
שאל״כ באו ונאמר אלא לפתוח לדם אלא בפתחים שיש בהם עדים
ואנו מכירין בהם שהם כן כמו שהוא אומר עד כאן לשון הרב ז״ל
וכן כתב פוא ז״ל בתשובה שאפילו נשבע על דעת רבים אין בכך
כלום ואני כתבתי בתשובה שאפילו נשבע על דעת המקום אינו
צריך היתר שכיון שהוא אומר שבאונס היתה השבועה כשאומר על
דעת המקום הרי הוא כאלו אומר אל אלהים הוא יודע ועד שאני
מפני האונס אני נשבע ואם בעיקר השבוע הוא נאמן לומר שבאונס
היתה וכ״ש אם אנו יודעים אונסו שהוא נאמן לומר שמה שאמר

שהוא

שהוא נשבע בלב שלם ובנפש חפצה שמפני האונס אמר כן ואעפ"י שבשורדין למוכסין צריך שיעקו בלבו מה שאומר בפיו כגון שיאמר בלבו אונס אשתו נהנית לי היום כדאיתא בברק רביעי לנדרים ואם לא חשב בלבו לעקור הנדר כמו הנדון שבפניכם הנדר הוא קיים זהו כשהאונס אינו אונס אותו לאסור אשתו אלא שאינו מכשן לו מכשן ואם טוען שהוא של בית המלך ופטור מהמכס יאמת דבריו בנדר הו בשבועה ויאמר קונס אשתי נהנית לי אם אינם של בית המלך אבל אם האנס אונס אותו באיסור אשתו ואומרלו אם לא תתאור אשתך בשבועה אעשה לך כך וכך אפילו לא יעקר הנדר בלבו אינו אשתך בשבועה אעשה לך כך וכך אפילו לא יעקר הנדר בלבו אינו צריך היתר וקי"מ לן האדם בשבועה פרט לאמוס וכמו שכתבתי למעלה כך נראה לי העולה מזה הוא שבועה זו אינה צריכה היתר ומי שלבו נוקפו ורוצה לצאת ידי כל מערער יש לה היתר בשלשה הדיוטות ושפיר דמי:

מפני דרכי שלום ולהשבית מלחמות וקריאת תגר בין איש ובין אחיו ובין בעל דינו דברים עליו אונר. ולהפיק רצון השולטים שמכם שמן זית זך ברחש אמיר וברחש הזית כל מ' מגרגר. יצאתי מסבת הענוה לדבר במקום גדולים להתהלל כמפתח חוגר. כי הכל מסייעין למלאכת שמים להכנס כלה בית איסה ולהוציאה ממסגר. ואומר מי לי לראה זאת שלום עליך נפשי כי יגעול ביתי במכיל ונגר. ואיך אלא לריב מהר וטוב הוא שיעשה עצמו פסח ואגר. ולהכביד ולשבת בביתו כתפארת אדם לשבת בית ולעבור את כחל הבשור יפגר. גם בזה לא בחר והרשות נתונה לכל עת לדבר כסוס ענוד מלפלף ועונר. גם שב גם ישיש גם בחור גם בתולה וכל אשה חכמת לב קשון וקטנה נער ונערה בוגרת ובוגר. אולי יחנן ה' ויצלח דבריו בעיני רצון לזוג הזוג נאה וירנו לרוב בפרי בטן מבורך פרה ורבה ולוגר. ויתברכו בנכסים קרובים לעיר רחוקים מן הענין לאן ובקר ופטר שגר. והחל אחר מלטלנו מלטולה גבר. יאכף לדחנו לבית הבחיר האזהת הגר. ואם אנף ישובב לנו ואחרי תמות יהיה חוגר. ומבקשים רעתנו והרודפים אותנו כאשר ירדוף הקורה בהרים כסאם לארץ ימגר. ושמידם יאבדם יכניעם וכאשר יביע בכבדה יגיעם. וחרבם תבא בלבם רב הפגר. ומלך ושרים המושלים בנו ומרחמים עליונו שולחיהם בידיהם יסגר. כה דבר כיוסבת על המסגר חיילים יגבר. כמגחת שלומות דורות מסגר. אל הקהל הקדוש וקיניו וסופטיו וסוטריו עולם וזקן קבעו לירתם בהיסר דלתיה בעיר אלגיר. הנים אשר הוא ואבותיו עמד טעמם בם וריחם לא נמר. והם הורקו מכלי אל כלי מפרובינצא למיורקא ומיורקא לאלגיר החותם בחדש אדר שנת ח"י מ"י הו"ה יודו"ך לשמע שלומכם יגיל ישמח. שמעון בה"ר לחמ"ה זלה"ה:

הנין

שאלה י

שאלת למה נהגו היתר בחמאה ואיסור במבושלת כי לפי דעת הרמב"ם החמאה אינה מותרת על שיבשלוה והמבושלת שהוא אוסר מטוס גיעולי גויים לא נראה לך דסתם קדירות אינן בני יומן. עכל"ה:

תשובה

תחלת מה שיש לעיין בזה הוא אם אסור החמאה הוא בכלל איסור גבינה אם לא כי אם נאסרה החמאה בדין אחד עם הגבינה אין לה היתר בטוס פנים מטוס דדבר שנאסר במקום צריך מקום אחר להתירו ואפילו בטל טעם האסור לא בטלה הגזרה וכבר הסכימו הגאונים ז"ל שהגבינה אפילו העמידו בעשבים אסורה היא. ואמרו כי יש ספרים בירושלמי שנורסין מרגלותיהן ומלותיהן וגבינתן מי"ח דברים וזה הירושלמי ולאי שבוש יש בו שהגבינה אינה מי"ח דברים לפי גמרא דידן בפ"ק דשבת אבל הרשב"ם ז"ל כתב שדין החמאה כדין הגבינה וגרסה לי שלא נאסרה החמאה עם הגבינה שהרי הטעמים שהזכירו בגבינה לא שייכי בחמאה כלל והרבה טעמים נאמרו בה מפני שמעמידין אותה בעור קיבת עגלה ומפני שמתליקין. פניה בשומן חזיר ומפני שמעמידין אותה בחומץ ומפני שמעמידין אותה בשרף עגלה ואלו הם איסור החמאה בכלל איסור הגבינה היו מקצין בגמרא אי הכי חמאה השתרי שהרי חד מהני טעמי לא שייכי בה ובין שלא גזרו עליה בכלל הגבינה אין לנו לאסור אותה מטעם גזירה לגבינה אם אין טעם באיסורא ואחד מן הטעמים שנתנו בגבינה הוא מטוס נקור שהגויים אין הוסשין לגלוי ובזה יש לומר שבדורות הללו לא חששו לגלוי ואעפ"י שהרמב"ם ז"ל אומ' בהגבל' אסורה מטוס טעם נקור אף במקומו' שלא נהגו לאיסור בלוי היינו דווקא בגבינה שגזרו עליה אבל בבר הוכחתי שהחמאה לא היתה בכלל אותה גזרה וזהו טעמם של גאונים ז"ל שהתירוה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מ' מלכות מאכלות אסורו' וכן כתבו רבותינו הצרפתים ז"ל שבארבה מקומות נהגו בה היתר וכן נמצא שזהו אחד מהטעמים שבין אנשי מ. רק ואנשי מערב ומה שכתב הרב ז"ל שיש גאונים שחששו לה לגחלוח חלב זהו לפי פירושו של רש"י ז"ל שפירש מה שאמרו בגמרא אי בגבינה אי איסור לה בלא לחלוח חלב דשמא היה מעורב בחלב שנבנו ממנו חלב טמא ונשאר בגבינה לחלוח אבל לר"ת ז"ל לא פירש כן אלא לפי שהקשו בגמרא על ר' יהושע בן לוי ז"ל שאמר בטעם איסור הגבינה שהוא מטוס נקור אי הכי יבשה תשתרי לפי שאין מניחין אותו ליבש. בא ר' ירמיה ותירץ שאי איפשר בלי לחלוח חלב כלומר שמא יש בגבינה נומות וכתוך אותם נומות נשאר זו החלב ואותו חלב לא נתייבש ויש בו הרס הנחש זהו פירוש ר"ת ז"ל אבל לחוש לגחלוח חלב טמא אינו נכון. כי הגוי שידע שחלב טמא אינו עומד למה יערבנו עם חלב טהור שילך לאיבוד עם הנסיוב בזה אין לחוש כלל. ומה שאמרו בגמרא בענין חלב שחלבו גוי השתא דאתית להכי גבינה כמי איכא דקאי ביני טפי אינו לתת טעם לאסו' בגבינה כמו שפירש בו הרבה מפרשים דמאי שייכא הכא והלא אין דבריהם אלא בחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אבל הוא לתת טעם למה אסרו חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו ולא התירוהו לעשות בו גבינה בכיון דחלב טמא אינו עומד מה יש לחוש ונשאו ונתנו בזה ובמסקנא אמרו. שאי אפשר לעמוד על דבר זה לפי שאפי' נעמיד החלב ונעשה ממנו גבינה יש לחוש שמא יאסר מהטמא ביני טפי. אבל מה שמעמיד העכו"ם בביתו. אין לחוש לתערובות חלב טמא וזהו טעם ההיתר שנהגו בו הגאונים ז"ל הראשונים ולא חששו לגחלוחי חלב טמא כמו הגאונים האחרונים ז"ל ואלו היינו מוששים לגחלוחי חלב טמא אם היתה מספקת הקנתו של הרמב"ם ז"ל בביטול יש לדון כי הראב"ד ז"ל וגם הר"מ ז"ל השיגו עליו שאין לוקחין מהעכו"ם דברים שיש לחוש לאסור על סמך בטול וזה אינו כל כך קשה שהרי היו שבורים בגמרא שחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו שיהא מותר ללקחו על סמך תיקון לולי שלא מצאו לו תקון אבל אמת הוא הדבר שהחמאה היא מותרת מדין התלמוד. ולא היתה בכלל איסור הגבינה ואין בה טעם לאסור לא מטוס תערובת ולא מטוס גלוי ולא מטוס העמדה בדברים האסורים ואעפ"י שחולטין מעט מים ומערבין בנוד כדי להעמידו לא חשיב מעמיד בדבר האסור בעור קיבת עגלה לגבינה. לפי שאותן מים מותרי' הם בדיעבד מטוס דנוחן טעם לפגם הם דסתם קדרותיה' אינן בני יומן ומהאי טעמא שרי' בגמרא כוספן של עכו"ם שהוחמו חמין בין ביורה גדולה בין ביורה קטנה כדאיתא בפרק אין מעמידין ואף לדברי הרמב"ם ז"ל שחוששן לחמאה שבשלוה עכו"ם לגיעולי עכו"ם החמאה מותרת היא. אפילו נאמר שהמים הם אסורים מטוס גיעולי עכו"ם ולא חשיב מעמיד בדבר האסור לפי שאין המעמיד בכאן הוא הפליטה האסורה. אלא רתיחת המים יותר לך שהדבר כן שהרי בימות החמה אינם צריכין מים חמים. וכיון שאין ההעמדה אלא מכח הרתיחה אפילו היתה הרתיחה במים אסורים לא חשיבא העמדה בדבר האסור שאין הפליטה בכאן עקר אלא טפל ולא יהיה הטפל המור מן העיקר ומזה הטעם אין תתיכה שצריכה קליפה מפני שהיא בלועה מאסור שאינו מפעפע אוסרת תתיכה הסמוכה לה שכיון שמחמת עצמה אינה אוסרת מחמת בליעתה אינה אוסרת מהאי טעמא. וכן כתוב בתוספות ובספר התרומה. הכא נמי כיון שאין הפליטה אשר במי' הרותחין נחשבת מעמיד אף המים הרותחין בלועין ממנה אינם נחשבים מעמיד בדבר האסור ואפילו נאמר שהמים עצמם הם אסורים מטעם גיעולי עכו"ם כדעת הרמב"ם ז"ל בחמת' המבושלת שחוששן לגיעולי עכו"ם וכן כתב בפרק י"ח מהלכות מאכלות אסורות שהסופגנין יש לחוש להם אף מטוס גיעולי עכו"ם. כלומר כמו שיש לחוש להם לבשולי עכו"ם דאפי' בפת יש מטוס בישולי עכו"ם כדמוכח הכא דשלא מלאכות בפת ולא התירו אלא פת פלטר

משום חיי נפש. וכסופגנין לא מצינו התיר דלאו פת מקרו לענין המוציא וברכת המזון וכיון שכן אסורים הם משום ביטולי עכו"ם כתב הרב ז"ל דלקח משום גיעולי עכו"ם הם אסורים וכבר הגיה עליו הרב רבי משה הכהן ז"ל בזו של סופגנין דהא קי"ל דסתם קדרות לאו בני יומן ניתנו. ואולי נאמר דדעתו של רבינו ז"ל בסופגנין ובחמאה מבושלת שהוא סובר דכיון דתדירי למיעבד הכי וזו היא אומנותן נאסרו משום גיעולי עכו"ם מחדא מתרי טעמי אי משום דחשבינן להו בני יומן או משום דחשיב לכתחלה וכאומר לו עשה בשבילי דודאי אסור וכדמוכח בפרקא קמא דחולין גבי האומר לשכנתו אפת עם הארץ דאי אמר לה עשי לי משליכי חשיב לכתחל' וקדרות שאינן בני יומן אף על גב דניתן טעם לפגם הן אינו מותר אלא בדיעבד כדאיתא בפ' בתרא דע"ז וכיון שהעלינו שחמאה היא מותרת בכל השנה אף בפסח היא מותרת דנותן טעם לפגם אף בחמץ בפסח מותר כהסכמת האחרונים ז"ל וכן התירו הגאונים ז"ל מטעם זה שמן ודבש בפסח שכיון שהוזכר היתרן בגמרא סתם לא מחמירינן בהו בפסח בפי מכל השנה שהטעם בהותרן מ' משום נתינת טעם לפגם ולתערובת איסור בעין לא חיישינן דאחזוקי איסורא לא מחזקינן:

ענין יא

ומענין הפולין המתליעין בחביהן שהוקש"ל שנהגו בהן היתר במקום בני תורה ונראה לך לאסור כמו העדשים שנהגו בהן איסור וכן כתבו המפרשים איסורן שהגם בגמרא נזכרו כמו העדשים לאסור ולפי פי' בעל ה"ג שפירש יתושין שבכלוסין בחק"לי בלשון ערבי ובחק"לי הם פולין ודע כי אלו ואלו שוין הן לאסור בלא בדיקה כי הרחץ מצוי בהם מה שאין כן בחפונין שאין הרחץ מצוי בהן אבל ההיתר הנהוג בפולין יותר מן העדשים הוא מפני הבדיקה כי נהגו לבדוק הפולין בתחלת חדושן לעשות מהן גרים ואם לא נמצא תולע בין הקליפ' לפרי ולא בין הפלח הפלח הרי הן מוחזקין שלא התליעו בחביהן וכיון שבדקו מהם שיעור סעודה הנשארים מאותן הנבדקין הם בחזקת היתר. ומותרין על כן לא תאסור מה שנהגו בו היתר אבל ראוי לך ללמדם לעשות בדיק' זו ויש לסמוך עליה שהרי בעודם לחין אין הרחץ מצוי בהן וכולם אנו אוכלים אותם בליחותן והחשש אינו אלא אם התליעו בחביהן אחר שנתייבשו וזו חשש רחוקה ובבדיקה כזו יצאנו ידי ספק ג"כ בספר מצות הגדול כתוב בפירוש כי אין לאוסן אלא לאותן הגדלים בשרביטין אבל אותן הגדלים בפולין עצמם ודאי לאחר שנתלשו גדלו ואין לאוסן להם אא"כ פירשו וכ"כ בספר העורים ויותר יש לאוסר לאסור הסופגנין שאתם מהגין בהם היתר בהורתת חבם שאף על פי שאין לאוסן בגיעולי עכו"ם שסתם כלי עכו"ם אינן בני יומן ובדיעבד מותר כמו שהתירו ליקח מהם כוספין ושמן ודבש ואלא חשיב לכתחלה אבל יש לאוסרן מפני ביטולי עכו"ם שאע"פ שהדייסא אין בה משום ביטולי עכו"ם לפי שהחטים נאכלין כמות שהן אין חיין אבל אחר שנטחנו אין הקמח נאכל כמות שהוא אי ולא"ז לולי שהרסנא עיקר היינו אוסרין אותה מפני הקמח וא"כ הסופגנין יש בהם משום ביטולי עכו"ם ולא התירו אלא פת פלטר והפייה לחוד ובשול לחוד והרת"בש ז"ל אסרן אף משום גיעולי עכו"ם אלא שהרב ר' משה הכהן ז"ל הגיה עליו בזה הטעם והכלל אומר לך כי מה שמברכין עליו המוציא מותר אם הוא של פלטר והמברכין עליו בורא מיני מזונו אסור והסופגנין שנעשין על ידי משקין אין מברכין עליהן אלא בורא מיני מזונות ושומר נפשו ירחק מהן ומעולם לא פשט היתר זה במקומנו ואני מתיר הקורלא שהרי פת היא ומברכין עליה המוציא' והקורלא שמה שהיא חלת לחם ובלשון חכמים מקרלות בפרק ראשון של מס' טהרות מקרלות הנושנו' זו בזו ובירושלמי דחלה על הקורן שתקנתתיה ותרגום חלה גרסא במעט שנוי באותיות התת דמות שהן ממונא ה"ה הזל"ויבא ומיני מתיק' אנו מתירין לפי שהדבש עיקר ואין בו משום ביטולי עכו"ם ואין מברכין עליה אלא שהכל נהיה בדברו ודומיא לתבשילא דלפתא דאע"ג דמפשי בה קמחא אין מברכין עליו בורא מיני מזונות משום דקמחא לדבוקי בעלמא הוא דעבד ליה והוא הדין לאותן מיני מתיקה שהדבש הוא העיקר וסולתא לדבוקי ומ"ה אין מברכין אלא על הדבש שהוא העיקר. וכתב הרמ"בש ז"ל ואדם חשוב יש לו לאוסרן לעצמו. כדמוכח בפ' במה מומנין ולאסור הקורלא אפילו אפשר ישראל מפני חשש לחבלה עם הבשר. כמו שאתרו בפ' כל שעה אין לשין עשה בחלב ואם לא השת כולה

אסורה כיון שיש בה שמן וניכר שהיא בחמאה מותרת. ו[illegible] במיורקא הם נוהגין בה היתר מפני טעם זה דומה למה שאמר[illegible] בגמרא כעין תורה:

ענין יב

ומה שאלת להאיר עיני שכל[illegible] במקוה חסר תשעה עשר אם יצילמו פעם אחת מארבעי' על יד[illegible] המשכה או לא ראיתי הרב ר' אברהם ן' דאוד ז"ל חולק כי הנפתח אחר המשכה ופחת ממי הגשמים וממי השאוב ואין כאן אחד ועשרים כשרים ואם המשיכו פעם אחת נפסל כולו ואחר נשתפק לך הר[illegible] אם אחר ההמשכה חסרו מימיו י"ט סאין וירדו עליו מי גשמים והכשירוהו לארבעים ואחר כך חסרו פעם שלישית י"ט אם מי גשמי[illegible] הכשירוהו כולו כאלו אין שם שאוב ומותר לכתחלה להמשיך מ[illegible] אמרי' אין מי גשמים מכשירין זולתי בפעם הראשונה ואתי החסרון כו[illegible] כאלו הוי חלוי בחליו ועל ידי ההמשכה נפסל כולו ע"כ מה שנראה מ[illegible] מדעתך כי מקוה שהיו בו כ"א סאין והמשיכו לו י"ט סאין והשלימו[illegible] ואחר כך חסרו ועמד על כ"א סאין וירדו עליו גשמים והשלימו[illegible] שהוא כשר אינו כן לפי סברת הרא"ש ז"ל שעליה בלא שאלתך כ[illegible] אלו הכ"א סאין יש בהן מהמים שהמשיכו עליה מתחלה שהם שאובין [illegible] ואע"פ שבהמשכה באו עליו כיון דליכא רביה בלא המשכה הרי הוא [illegible] פסול כאילו לא המשיכו וכל מקוה חסר שנפלו לתוכו שלשה לוגי[illegible] מים שאובים אף על פי שנפלו עליו מי גשמים הרי הוא בפיסולו [illegible] עד שיצא ממנו מלואו ועוד כתבתן בפ"ג דמקואות בור שבחצ[illegible] ונפלו לו ג' לוגין מים שאובין לעולם הוא בפיסולו עד שיצאו ממנו [illegible] מלואו ועוד ואותו עוד הוא כדי שיחסרו השלשת לוגין ושאלתך אם [illegible] יש לה פנים היא במקוה שהיו בו שלשים סאין והמשיכו לו עשר סאין [illegible] והשלימוהו ואח"כ חסרו וחמנו י"ב סאין ועמדו על כ"ח שיש מהם [illegible] לפי חשבון הראשון כ"א סאין מים כשרים ושבעה סאין מים שאובין [illegible] ואחר כך נפלו עליו ארבעה עשר סאין מי גשמים והיו בו מ"ב סאין [illegible] ואחר כך נתמעט ועמד על כ"ה סאין ושאלת הרי זה כשר להמשיך [illegible] עליו עד ארבעים סאין לפי ששאלת מהמקוה הם שאובין שהם ז' [illegible] סאין למ"ב וכשעמד על כ"הם אין ושאלת יש שם כ"א סאין מי מקוה [illegible] ושבע סאין משאלת מים שאובין כיון שיש שם כ"א סאין משלים על [illegible] החמשה ועשרים ושאלת י"ד סאין ואחת שאלת ויהיה כשר. אבל אם [illegible] חסר יותר ולא נשאר בו כ"א סאין ושאלת אינו כשר ע"ד המשכה לפי [illegible] שלא נשאר בו כ"א סאין מים כשרים ואין רביה והמשכה בעינן וכ"ז [illegible] לדעת הרא"ש ז"ל שכיון שהוא פוסל מקוה שיש בו מ"סאה מים [illegible] כשרים ונפלו בו מ"סאה מים שאובין אשם לא חשר כלום הוא כשר. [illegible] ואם חסר ממנו מ"סאה פסול משום דליכא במקוה אלא מחצי כשרים [illegible] ואין רובו בעינן כדאיתא בפ' הערל כ"ש בשאלתך שבמקוה הזה שנפלו [illegible] בו מים שאובין ולא הוכשר אלא בהם וחסר מ"ארבעים ד' אצבע' להכו[illegible] מים שאובין כאלו עתה נפלו ופוסלין המקוה אם לא נשאר שם כ"א [illegible] סאין ומשיכו עליו לתשלום מקוה. וזהו כלל הדבר שכן הוא לפי [illegible] דעת זו מים שבאו בהמשכ' ורביה במקוה חסר כמו ממלא בתוך [illegible] למקוה שלם וזהו שחדשתי לך מסברתי ומ"מ זהו לדעתו של הרב ז"ל [illegible] אבל לדעת רבינו משון ז"ל ונם הרא"ש ז"ל הסכים עמו לעולם [illegible] מקוה כשר שנפלו בו מים שאובין או מקוה חסר והמשיכו לו מים [illegible] והכשירוהו אינו נפסל לעולם שהרי המים השאובין הם מזרעין [illegible] בתוכו ולעולם הוא נחשב כאלו הוא מי גשמים והיא דנתן [illegible] שאה ובטל שאה בפ"ז דמקואות ופירשו בפ' הערל דבעינן דישתייר [illegible] רובו במי פירות הוא. כדתוכחא מתני' דהתם וכן כתבו ר"ת [illegible] והרמ"בם והרא"ש ז"ל ולפי דעת זו בין שנתמלא בהמשכ' בין שנתמלא [illegible] במי גשמים וחזר וחסר ומתשך לו י"ט סאין אם נשאר בו כ"א סאין [illegible] וזאת הסברא ראוי לסמוך עליה בשעת הדחק דולאי שאובה [illegible] שהמשיכוה אינה פסולה אלא מדרבנן ואם אפשר לצאת ידי כל [illegible] הספרות הוא היותר והנכון. ואם הוא שעת הדחק באיסורא דרבנן [illegible] אשר לסמוך על המיקל בסיולא בזה שהדעת מרעת כן:

גרנאטא אל החכם הר' עמרם י"א

ענין יג

מספטי ה' אמת ועדות ה' נאמנה פתי מתחכמת. יעירו ויעוררו נפש מתנמנמת. שוכבת בדהמת יכיונה

מנה את

מנהמת · ברחות מדת הדין מרשעים עין מעלמת · מחיה אותם ומחלמת · וקרנות מרוממת · וכל חפצם משלמת · שמנם וקטרתם מפטמת · מלאו בתיהם כל טוב החטה והכוסמת · וכרחם אב עליהם מרחמת · ועין לחמלה עליהם פותחת וסותמת · ונפש היושבים לפני ה' יושבת שוממת · והלמות עמליס הולמת · ומחניהם הוממת · ובחרב נוקמת · חזנם נורמת · ולבם מטמטמת · גודרת בעדם ומרכם חוסמת · לא תנא כקטינת וגדמת · תרחיק ממנה אוהב וריע כאשה מפוחמת · מלוכלכת במומים ומזוהמת · וכחומט והתנשמת · על זאת דלפה עיני מתוגה ומי דמעה זורמת · ונפש זוממת · היתה כחולמת · וכאדם דומם · סוגרת פיה ונאלמת · ולדעת זאת מערמת · מה הסבה הגורמת · וכי עמל הוא לעיני עדיה בולמת · ותשב כשוממת כמו בולמת · אך ראיתיה מתנחמת · כי טובת העולם הזה אל הרשע אשר הוא חי מדבר מת אינה אלא כאדם מפולמת · מקנעת ומסקלת ורוגזת · מחרכת ומחרמת · וכעגלה מתקוממת · ובלבה שוממת · ואם היום בגד שש לו רוקמת · ועורות תחשים עליו קורמת · עוד מעט גזר דין עליו חותמת · ועל הטובה מתנחמת · ועם השופי לותה גוממ · ובגדי יקר מעליו פורמת · מהטוב הצפון נפשו תלמת · גריתת וגדמת · ואם לא נפח לו נפח · ממנת · וכירה מסקת ולא קוטמת · ונפש הצדיק בטהרה חורמת · ותאמר לה לא נטמאת ממעשי · לא מתביש · ולא נכלמת · ולא בפניה מכורכמת · רק מקוטרת ומבושמת · ובכעיסת נגה מנעמת · ומעט צרי ומעט דבש לאכול בעולם הזה קולמת · ובעולם הבא הקדן קיימת · וכי ראיתי עולה עם האמת נלחמת · יהיה מתעקמת · וכעגלה מתעלמת · ושן חורקת ומגזמת · מפחדת ומתיימת · אמרתי אולי אם נפשי עינה מראות תהיה עולמ' · תהיה האמת מתעורת וכמיה · ותחלק התיומת ותשל הפטמת · והערבה נקטמת · ע"כ גברה ידי להיות בשבח מסיימת · וחוב המוטל עליה פורעת · ונשיה משלמת · ודברי ריבות להתם ושלום משלמת · וכן מריבה מרעשת ארץ ופולמת · סוגרת וסותמת · ובתוך שדה להבה הלמות השלום מהלמת · ואחזק בספר ומה שדעתי בו מסכמת · ולהנחות בדרך אמת נפש מאל שולמת מערבת ומשכמת :

קהל ראו שהיה להם טורח בחפירת קבר והיו צריכין לשכור חופרים ולפעמים עד דינר זהב וכדי שיהיו מצוין בעלי מלאה זו בכל עת תקנו חבורה אחת בתנאים ותקנות אשר מכלל התקנות הסכימו שכל מי שמת והוא אמוד יוקח מנכסיו שלשים זוזים ואם הוא בינוני עשרים זוזי עד עשר ומי שהוא נצרך יתעסקו בו הגם ואלו הזוזים עם זוזים אחרים שנתנו לקבץ בכל קבורה ובכל חלש ינגזו לכל צרכי קבורה לצרכים לאחרון ולתכריכין ואם יש בחבר' מי שהוא צריך ויוכרח לעמוד בגורלו לחפור שיתן לו כשכיר יום יקוה פעלו באותו יום שיתעסק כדי להחיות את ביתו · ובכלל פרקי תנאי התקנה שיוציאו מאותה תיבה לפדיון שבויים ולצדקות הצריכות לפי ראות עיני הזקן והגבאים וטובי העיר וכל הקהל הסכימו בזה ועמדו בהנהגה זו זמן מה אחר זה נתעורר א' מהקהל ואמר עבירה גדולה היא זאת ואסור גמור הוא ביד החברים אחרי שיקחו שכר מנכסי המתים אלא יתעסקו בחנם וכשראו החברים זה אמרו אם נתכוונו לשכר ועשינו עבירה אין אנחנו חפצים בזה ועל זה נתבטלה החבורה ע"כ :

האומר כי עבירה גדולה היא ואיסור חמור ליטול החבורה דבר קנוב מנכסי המתים לא כיון יפה להלכה ולבאר זה אקדים ואומר כי קבורת מת שיש לו קרובין אינה מוטלת אלא על קרוביו ולפי זה הכהנים הם מטמאים לשבעה מתי מצוה שלהן שאם הם לא יתעסקו בהם לא ימצאו קוברים · ואפילו כהן שנשא יתומה קטנה שאין נשואיה נישואין דבר תורה ואינה שארו אם מתה מטמא לה כיון שהוא יורשה ונתנו טעם בזה ביבמות בפ' החשה דבה דעשאוה כמת מצוה שהכהנים ואפילו כהן גדול ונזיר מטמאי' לו וכן הוא ימא לזו · אף על פי שאינה שארו דבר תורה וטעמא דשויה כמת מצוה דכיון דאיהו ירית לה קרי' ולא טעמו לה שהקרובים אומרים איהו ירית לה ואנן קבריגן לה · והגלמד מזה הוא כי מי שיש לו קרובים יורשים נכסיו אין הרחוקים חייבין לקוברו וכיון שהדבר זה הוא ברור אם החברים נדבה רוחם אותם להתעסק בכל המתים ואינם רוצים להתעסק בהם עד שיקחו ממנו ענין קנוב · לא מפני זה אבדו שכר מצותם ומה שאמרו בגמרא בפרק ואלו מגלחין בענין המת בעיר כל בני העיר אסורים בעשיית מלאכה חבורתא כיצהו יש בו שני פירושים האחד שהעיר היא נחלקת לחבורות כל חבורה מתעסקת בחבריה שלה ואין לאחר בני העיר עסק באותם חבריה והשני שהעיר נחלקת לחבורות חלפות חבורה אחת מתעסקת תחלה ואחריה השנית ואחריה השלישית לכל בני העיר אבל שתהיה חבורה אחת מתעסקת לכל בני העיר ואחר בני העיר לא יתעסקו אם לא רצו לקבל עליהם זה אלא על תנאי הנזכר בתקנה דאשין הן בכך ולענין שכר המלות אמרו תלמידי הלכות קמילה היו נוטלין שכרן מהרומת הלשכה כדאיתא בפרק שני דייני גזירות וכן מה שאמרו במשנת שקלים והביאוה בגמרת מנחות בפרק קרבנות הצבור וכן בפ' הבית והעליה שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואפילו אמרו לעשות בחנם אין מקבלין מהן משום בעלי זרועות ולר' יוסי דלא חייש לבעלי זרועות אם רצה ליטול שכר נוטל וכן נמי כהן המטהר טמאי מתים אף על פי שהיא מצות עשה ואסור ליטול שכר על המצות שנאמר והאתי לזה ה' ללמד אתכם ודרשו חז"ל מה אני בחנם אף אתם בחנם אמרו בגמרא בכורות בפ' עד כמה שאם בטלו ממלאכתו נותן לו שכרו כפועל בטל · וכן אמרו בפרק האיש מקדש דשכר הבאה ומלוי שיש בהם טורח הוא מותר ואינו אסור אלא שכר הזאה וקדוש שאין בהם טורח ולענין הצד' אבילה שהיא מצוה אמרו בפרק ואלו מליאות שאם היה בטל מן הסלע נותן לו שכרו כפועל בטל ואם התנה עמו בב"ד נותן לו כמו שהתנ' ועוד אמר הרמ"בן ז"ל שאפילו שכר מצוה עצמה אם פסק עמו נותן לו כמו שפסק כמו שהאריך בספר תורת האדם וגם הרש"בא ז"ל הסכים עמו בחדושי יבמות בפרק מצות חליצה העולה מזה הוא שמצות קבורה אינה מוטלת אלא על הקרובים היורשים וכן לענין אשה אמרו קבורתה תחת ירושתה ואם רחוקים מטפלים בהם רשאין ליטול ממון מנכסיהן לצורך מצות ומי שהוא צריך למעשה ידיו רשאי ליטול שכרו כפועל בטל לו כמו שהתנה עמהם ואפילו היתה חפירת הקבר מצוה בכלל מצות הקבורה דהוי כשכר הזאה וקדוש וכ"ש שירקה שאינו אלא כהבאה ומלוי שאם טורח בהבאר מצוה שאין מצות הקבורה אלא להכניסו לקברו והחפירה הבאר מצוה היא שהרי האדם בחייו יכול לחלוב לו קבר כמו שכתוב מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר חוצבי מרום קברו וכן בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני לפי מה שנראה מדרך הפשט וכן נראה בגמרא בפרק נגמר הדין ובמסכת משקין שהמערות וכוכין והמסמורות מוכנות לקבור שם הארונות וכן הוא מוכח במתניתין בפר' המוכר פירות בענין המוכר קבר לחבירו וכולה סוגיא דהתם וכיון שהאדם יכול לחלוב קבר בחייו ואין מוטל על הרבים אלא להכניסו בקבר שהי' חפר זה אלא על ידי אחרים אם רוצה להטיל טורח החפירה על החיים רשאין ליטול ממונו כמו שהתנו ומה שתקנו שיהיו אותן מעות מוכנים לפדיון שבויים ולאחרון ותכריכין לענים זה נדר הוא וכן הוא ראוי לכל מי שיות ויש נכסים שיקדיש מהם לענייה וכבר אמרו בספרי כפר לעמוך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מכלל שהמתים צריכין כפרה כדאיתא בהוריות ומכאן נהגו לנדור נדרים מפני המתים ואם החיים בחייהם קבלו עליהם זה הרי הוא נדר ואסור לבטלו כמו שכתב הרי"אף ז"ל בפרק שור שנגח ד' וה' וכן כתב הרמ"בם ז"ל פרק כ"ב מהלכות מכירה · יאלא לנו מכל זה כי המבטל חבורה זו הכשיל רבים לעיקר מצוה שקבלו עליהם ואיכי מאריך בזה כי לא היתה עיקר השאלה בזה ודי לחכם כמוך בראשי פרקים ואין מפרשין לחכם :

ענין יד

בענין הקטלנית שהתרתם לבוגסה אחר שנתארסה על פה הרמ"בם ז"ל אחר שנתליתם באילן גדול ויצא הדבר בהיתר יצא ואף על פי שהר"אם ז"ל בפסקיו בפרק נערה שנתפתתה היה אומר לחמירא סכנתא מאיסורא ויוציא וכן כתב בנו ז"ל בספר אבן העזר לא נהגו כן ואני הייתי אומר להרב ר' יצחק ז"ל בר ששת ז"ל דהלוקח יחוס לעצמו ואין ב"ד זקוקין לכך וכמו שאמרו בירושלמי דתרומות לענין גלוי דבעי יחוס ליזיל גובתיה יחוס ובירושלמי דעבודה זרה אמרו וכי ערבה דנפשך אנא · ואבוי עבד עובדא בנפשיה ונסיב חומה כדאיתא בפרק הבא על יבמתו ולא הסכים עמי הרב בזה לבל הוא התיר בכאן אשה שנתארסה ונהרג האורס במיורקא ונשאת בכאן ונהרג זה השני

ויהי אומר ז"ל כי אין לומר כזו מזל גורם אלא זכותו גרם שנהרג בקדושה ואני הייתי אומר הרבה כיוצא עם זה ההרוג וקבולני ה' ומכל מקום נשאת לשלשי ועדין הם קיימין ויש לכם עם היות' קבלנית ולא יכולתי לעכב על ידה ולא רציתי לחתום שבועת אבל ז"ל היה אומר שאם מתו הגשיה במגפה יש להקל בהתובת אבל ז"ל היה אומר שאם אכלה הגב אינו יכול לומר מזלך גרם מהיות הפרץ המקבל אם אכלה הגב אינו יכול לומר מזלך גרם דומה היא וגם הוא ז"ל כשדברו לו אחת הרב ר' חסדאי ז"ל שנשאת לאיזופף חכיס ט"ע ממיורקא ומת זקן מופלג לא רצה ליגשא אותה והיה אומר איך אחיר לעצמו מה שאני אוסר לאחרים:

עניין טו

רצית לעמוד על דעתי במה שנהגו בארצות אדום להשביע העדים אם לזה שורש דבר בשום מקום כי גם בעיניך יפלא ואם אחת רבים ונכבדים מהגיים כן וגם אני מעיד באוזך כי הרב רבי יצחק בר ששת ז"ל היה נוהג כן במקום הזה ואמרו לי ג"כ שעל עדות שנמסרה בברצלונה היה אומר הרב ר' נסים ז"ל אני רוצה שבועה בעדות זו ובאמת שאין זו שבועת העדות שנזכרה בתורה ופירשוה חכמים ז"ל שזו השבועה שמשביעין הדיינים בארצות אדום היא שיעיד שמיד הנתבע וזו היא שבועת העדות שנתחייב עליה קרבן ושבועת ביטוי היא וזה מתפרש ממה שאמרו בשלישי משבועות דשבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע פטור הואיל וליתיה בשאיני יודע בשבועת ביטוי ואע"ג דליתיה בשבועת העדות בכאן מפורש כי אין שבועת העדות אלא באיני יודע והוא יודע. וכיון דבלאו איני בשבועת ביטוי לא מתחייב בהן בשבועת ביטוי ולא בשבועת העדות ובהן בשבועת ביטוי לא הן בשבועת ביטוי ולא בשבועת העדות ונראה שאף על פי שאין חייבין להשבע כשנשבעין להעיד אמת אינה שבועה שאינה צריכה דהא קיימא לן דנשבעין לקיים את המצות בדליתא בנדרים ובתמורה. ויש אומרים שאם לא קיים פטור מקרבן ומהלקות דאינה אלא לזרוזי נפשיה וכן כתב רש"י ז"ל ויש אחרים שאומרים דאם הוא פטור מאי זרוזי איכא מ"מ אף לפי זה אין כאן חיוב לעדים להשבע וכל מה שיכולים אנו לומר בזה שהוא רשות ואין בה איסור הזכרת שם שמים אלא לצורך עוד אני מוסיף לומר שיכולים בית דין להחייב להשבע אם רואים הדור מקילים בעדות שקר. דאף על גב דעדות שקר ושבועת שקר שניהן שם בלאו ואם אתה חושדו שיעיד שקר ויעבור בלאו איך תאמינהו בשבועה מאי אלמיה דהאי לאו מהאי לאו. אף אי אשיבך הכופר בשבועה מאי אלמיה דהאי לאו מהאי לאו. אף על גב דבמלינעא כיון דחשיד אומנותא חשיד אשבועתא. אף על גב דבמלינעא פרק שניים אוחזין אמרו משום דפרשי אינשי מספק שבועתא ולא פרשי מספק מומנא משום דמומנא איפסר בחזרה. ושבועתא לא איפסר בחזרה. מכל מקום אם אנו רואים הדור מקילים ודורשים היתר לעצמם בעדות שאין בה שבועה אין בה איסור. אנו מייבין לדון על פי טעותם וכדאמר התם לא תתמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ואני אין אני משביע העדים אלא אם כן יעמוד הנתבע ושתק העד כי הגדלים בארץ הזאת קשה להם כמנהג האומה הזאת ובארץ אדום נהגו להשביע כמנהג האומה ההיא לא שמותר ללכת בחקותיהם אלא לפי מסשבת העדים שנגלו על מנהג ס ותשבוהו אלא רציתי בזה דבר לאחד מהראשונים ז"ל אבל מצאתי תורה ולא ראיתי בזה דבר לאחד מהראשונים ז"ל שאמר בתשובה שהשבועה שנשבעין הישמעאלי' לרבינו האי גאון ז"ל שאמר בתשובה שהשבועה שנשבעין הישמעאלי' וח"ק לא אלה אלא אלה שהיא שבועה חמורה מה שיש לדקדק בשבועה זו היא שאם אמרו שבועה שלוה פלוני לפלוני ולא הלוהו אם חייבין משום שבועת ביטוי דאף על גב דליתיה בהיו ולאו ליתיה בלהבא שהאומר שבועה שלוה פלוני לפלוני דמי לשבועה שיזרוק פלוני ליש ברור ואין זה מענין השאלה ול ענין עיקר הדבר נראה שעדים שצריכין שבועה נפקי להו מתורת עדות כדמוכח ריש פרק שני דקדושין דאמרינן והאידנא דתקון רבנן שבועת היסת וכמו שכתבו שם המפרשים ז"ל והרי שנשבעו העדים וגמלה האחד אינו מכוון בעדותו ונשאר האחד והוא קם לשבועה ואם יכחישנו הנתבע יצאה שבועת האחד מהם לשקר והש"ם

קפיד בהכינבי מוען מעגת גגבה
במשכון בפ' המפקיד
ע"כ:

עניין יו

גם נכתב ונחתם בקורטבא לאשה שהיא ברמון ספרד ושלחו הבעל לשליח שימסרנו ליד האשה והגם מקויים בתוכו וגם שטר השליחות מקויים ונמסר הגט ביד האשה ונקרע קרע בית דין והוחזקה מגורשת אחר כך ערערו על הגט לפי שלא נתקיים בחותם מיין והשליח לא נכתב ולא נחתם לפניו ולפי ערעור זה רצו לקיימו ולא מצאו אלא עד אחר מכיר חתימת שני הדיינין ועד אחד מכיר חתימת העדים ונסתפק הדבר אם אשה זו יכולה ליכנס בגט זה ולא השאר ענוה כי בעלה נשתקע בין העכו"ם במורסיה:

הרבה

כתבת בזה וקראתי עליך דולה מים מבורות עמוקי' ואם נתתי להשיב על הכל הייתי מאריך אלא לעורך ולא נתתי לסחור אלא לבעות והנהגה מדבריכם כי אתם סוברים שקיום בית דין צריך קיום והיתה כשגגה שלא קיימתם אותו קודם מסירה והחרתם לקיימו אחר המסירה ולא נתקיים בודאי ובודאי שכן נראה מדברי התלמידין שקיום בית דין צריך קיום דהיינו דעד ולייון מיימונידין בפרק האשה שנתאלמנה מוכחת הכי לפי פירוש רש"י ז"ל אף על פי שהרי"ף ז"ל פירשה בענין אחר בפרק גט פשוט והכי מוכח בירושלמי דמסכת בתא שנה הבנה ובפרק זה בורר לגרסי' התם אחר הלוגים מהו שיהא צריך בית דין ואמרו שם יתקיים ההלכה בכתב ידי עדים ובכתב ידי דיינין והביאור ר"ת ז"ל בפסק ההלכה וכן הרב בעל העטור ז"ל הביא ירושלמי אחר דמסכת בתרין וכן הרש"בא ז"ל דקיום בית דין צריך קיום ואף על פי הסכים הרמ"בן ז"ל דקיום בית דין צריך קיום ואף על פי שהתוספות הקשו על זה הירושלמי מירושלמי אחר דמסכת שביעית והרש"בא ז"ל הגדרך לחלק בין בית דין קבוע לבית דין שאינו קבוע אבל הרמ"בן ז"ל בחדושי כתובות פירש הירושלמי הזה בענין אלא יקשה כלל לירושלמי האחר ומכל זה מוכל לגמוד שהסכמת הכל היא שקיום בית דין צריך קיום וכן נראה דעתך שהוצרכתם לקיים קיום הגט ושטר השליחות ואלו העידו שניים על חתימת שני דיינין היה מספיק שאפילו לא חתמו בו אלא שניים בין שכתבו בחותם תלתא בחדא הוינא וחד ליתוהי כשר כמו שנזכר בשני הכתובות ואחרון דבתרא וכן בפרק אלו מציאות אמרו ז"ל לייתי לי תרי מנו תלתא מעתה גט זה נמסר שלא כהלכה אף על פי שהוחזקה מגורשת ויש לה עד אחד מעיד על הקיום לא הועיל לה כלום שעל פי עד אחד לא נתקיים הגט אלא באומר בפני נכתב ובפני נחתם ואם התירו עד אחד באומר מת משום דבמלתא דעבידא לאגלויי לא משקרי אינשי שאם חי הוא יבוא ויהיו ממי דייקא ומנסבה לא התירו בגט כן ודבורה אינו מחזיקה מגורשת שלא מסר הבעל הגט ליד והיא אינה יודעת אלא מה שאמרו לה אנחנו ודבורו אינו מחזיקה מגורשת כיון שנשתפק לנו אם הוא מזייף ולא נקיימנו בעד אחד. אם צריך קיום ומשום עדים החתומים בשטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין לא נקל יותר ממה שהקילו בעלי הגמרא והוא לומר בפני נכתב ובפני נחתם וגם זה הרי הוא כמי שאינו מקויים כיון שקיום בית דין צריך קיום ועד אחד בקיום שטרות לא כלום הוא ואלו נמסר בלא קיום בודאי אינה מותרת ליכנס אפילו עד אחד שבבית דין. אמרו לו שהוא מקויים שלא התירו עד אחד בגט אלא באומר בפני נכתב ובפני נחתם אבל מה שאשר לומר בהיתר אשה זו הוא הכיון דקיימא לן. דלא חייבינן לשמה כרבא וכמו שפסק הרי"אף ז"ל והסכימו עמו האחרונים ז"ל ולא הסריכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם אלא כשאין עדיו מקויים לקיימו ואם עדים מקויין לקיימו מתירין אותה בגט זה מעתה גט זה שבא מקויים כשר הוא אפילו תאמר שקיום בית דין בשטרות דעלמא צריך קיום וזה יתבאר ממה שאומר שאם הבית דין חתומים בקיום היו בפניהם ונשתתקו ואינם יכולין לדבר והיינו לנו שהגט הוא מקויים היינו מכשירין אותו אף על גב דשאר עדויות דעלמא בעינן מפיהם ולא מפי כתבם בעדות אשה הקילו ומשום ענוגה כמו שנזכר בפרק מי שאחזו וכיון שאם היו הבית דין בפניהם ונשתתקו ולא יכלו לדבר ונכתבו לנו שהיא מעוגנת היינו מתירין אותה ולא חששו לומר שתאמר תורה מפיהם ולא מפי כתבם עכשו שהם חתומים בו ומן התורה הוא כשר משום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין ורבנן הוא דאצריך משום ענוגה נקל להתירו שאם אי אפשר תורה דהיינו מפיהם ולא מפי כתבם הקלנו כ"ש שנקל

במה

עניין טו

מקום כי גם בעיניך יפלא ואם אחת רבים ונכבדים מהגיים כן וגם אני מעיד באוזך כי הרב רבי יצחק בר ששת ז"ל היה נוהג כן במקום הזה ואמרו לי ג"כ שעל עדות שנמסרה בברצלונה היה אומר הרב ר' נסים ז"ל אני רוצה שבועה בעדות זו ובאמת שאין זו שבועת העדות שנזכרה בתורה ופירשוה חכמים ז"ל שזו השבועה שמשביעין הדיינים בארצות אדום היא שיעיד שמיד הנתבע וזו היא שבועת העדות שנתחייב עליה קרבן ושבועת ביטוי היא וזה מתפרש ממה שאמרו בשלישי משבועות דשבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע פטור הואיל וליתיה בשאיני יודע בשבועת ביטוי ואע"ג דליתיה בשבועת העדות בכאן מפורש כי אין שבועת העדות אלא באיני יודע והוא יודע. וכיון דבלאו איני בשבועת ביטוי לא מתחייב בהן בשבועת ביטוי ולא בשבועת העדות ובהן בשבועת ביטוי לא הן בשבועת ביטוי ולא בשבועת העדות ונראה שאף על פי שאין חייבין להשבע כשנשבעין להעיד אמת אינה שבועה שאינה צריכה דהא קיימא לן דנשבעין לקיים את המצות בדליתא בנדרים ובתמורה. ויש אומרים שאם לא קיים פטור מקרבן ומהלקות דאינה אלא לזרוזי נפשיה וכן כתב רש"י ז"ל ויש אחרים שאומרים דאם הוא פטור מאי זרוזי איכא מ"מ אף לפי זה אין כאן חיוב לעדים להשבע וכל מה שיכולים אנו לומר בזה שהוא רשות ואין בה איסור הזכרת שם שמים אלא לצורך עוד אני מוסיף לומר שיכולים בית דין להחייב להשבע אם רואים הדור מקילים בעדות שקר. דאף על גב דעדות שקר ושבועת שקר שניהן שם בלאו ואם אתה חושדו שיעיד שקר ויעבור בלאו איך תאמינהו בשבועה מאי אלמיה דהאי לאו מהאי לאו. אף אי אשיבך הכופר בשבועה מאי אלמיה דהאי לאו מהאי לאו. אף על גב דבמלינעא כיון דחשיד אומנותא חשיד אשבועתא. אף על גב דבמלינעא פרק שניים אוחזין אמרו משום דפרשי אינשי מספק שבועתא ולא פרשי מספק מומנא משום דמומנא איפסר בחזרה. ושבועתא לא איפסר בחזרה. מכל מקום אם אנו רואים הדור מקילים ודורשים היתר לעצמם בעדות שאין בה שבועה אין בה איסור. אנו מייבין לדון על פי טעותם וכדאמר התם לא תתמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ואני אין אני משביע העדים אלא אם כן יעמוד הנתבע ושתק העד כי הגדלים בארץ הזאת קשה להם כמנהג האומה הזאת ובארץ אדום נהגו להשביע כמנהג האומה ההיא לא שמותר ללכת בחקותיהם אלא לפי מסשבת העדים שנגלו על מנהג ס ותשבוהו אלא רציתי בזה דבר לאחד מהראשונים ז"ל אבל מצאתי תורה ולא ראיתי בזה דבר לאחד מהראשונים ז"ל שאמר בתשובה שהשבועה שנשבעין הישמעאלי' לרבינו האי גאון ז"ל שאמר בתשובה שהשבועה שנשבעין הישמעאלי' וח"ק לא אלה אלא אלה שהיא שבועה חמורה מה שיש לדקדק בשבועה זו היא שאם אמרו שבועה שלוה פלוני לפלוני ולא הלוהו אם חייבין משום שבועת ביטוי דאף על גב דליתיה בהיו ולאו ליתיה בלהבא שהאומר שבועה שלוה פלוני לפלוני דמי לשבועה שיזרוק פלוני ליש ברור ואין זה מענין השאלה ול ענין עיקר הדבר נראה שעדים שצריכין שבועה נפקי להו מתורת עדות כדמוכח ריש פרק שני דקדושין דאמרינן והאידנא דתקון רבנן שבועת היסת וכמו שכתבו שם המפרשים ז"ל והרי שנשבעו העדים וגמלה האחד אינו מכוון בעדותו ונשאר האחד והוא קם לשבועה ואם יכחישנו הנתבע יצאה שבועת האחד מהם לשקר והש"ם

קפיד בהכינבי מוען מעגת גגבה
במשכון בפ' המפקיד
ע"כ:

אמה שמייבו חכמים והוא שנצריך קיוס על הקיוס ואף על פי שנע שאינו מקוייס אמו צריכין לעד שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אם בגנו נכתב הקיוס נעמידנו על חזקתו וטפי עדיף גנו מקויס אלא נתקייס הקיוס מעד אחד אומר בפני נכתב ובפני נחתם ודבר זה למדתיו מדברי הרמ"בן ז"ל והרב בח ז"ל שהם כתבו בירושלמי שהביא הרי"אף ז"ל בסוף יבמות מאלו כתוב בשטר איש פלוני מת דקיימת לן כמאן דאמר דכשר דלא בעינן מסיהם ולא מפי כתבם מהיות דפרק מי שאחזו ואמרו שאפילו אין אמו מכירים חתימת העדים היא מוחזקת ותמהו על הרמ"בם ז"ל שכתב שצריך שיכירו חתימת העדים ואמרו שאם מפיה ולא מפי כתבם שהוא דבר תורה הקלמו כל שכן שנקל בעדים חתומים על השטר שנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד דבר תורה ולא נחמיר בקיו' דלמרוך הבנן ואף על גב דאמרינן בריש גטין דמשום הכי תקנו לומר בפני נכתב ובפני נחתם משום דאתי לאחלופי בקיוס שטרות ולפי זה היה אפשר לומר בנ דון הזה דאתי לאחלופי בקיוס שטרות דעלמא בעד אחד להכשיר קיוס בית דין בלא קיוס שהי הכא דשם בית דין עליהם ולא דמי לעד אחד ונקנת דמיון יש לזה ממה שאמרו בפ"ק דסוכה דשם ארבעה מחילות עדיף משני מחילות גמורות:

אמ"ה

אלו נחתא בשטר פלוני בתנרשה היה הכרון דומה לפליה אבל בזו אין אדם מחזיר מעיר בנרשה ואם בתת לתתנן הם ל"ל בלא הכרת חתימתן מ"מ אף בלא קיוס בית דין אלא בעדים שחתימין בגנו ישפיק אף בשטר בגנו לא בעינן בפני נכתב ובפני נחתם ישנו שהם כ"ז ז"ל כתב דבנין דישראלין בהכי מקלא כשאה עדות משום דליקה ומנכסה ומלתה דעבידה לאחלופי אבל בנשין לא וס"ע. יי"ל ודאין שבל פי דרש אל הרי"אף ז"ל אין היתשלמי חולק על מרתנו ומכור מעצה בית דין אין מרין קיוס ובלפי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק שקיוס דהכנן הוא פדהכנן אחרינן כלפי הוא פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק כיון שאמרנו בפ"ק דבלה כן ומלה לי לענינות דעתי שלמה בר הרב ר' שמעון ז"ל ה"ה:

שאלה יז

ראובן הלוה לשמעון ממון ידוע ומשכן לו בתים והיה מטבע היולא באותה שעה שבעים וזזים באוקייא ובזמן הפירעון נשתנה המטבע במלות המלך והיו באוקייא שמונים והמטבע הראשון לא פסלו המלך ולא נשתנה שער דינר זהב ומלוים הם לערף בהם הזוזים הראשונים כאשר היו ועתה לראובן תובע המטבע הראשון שמעון אומר לא יפרע אלא ממון היולא בשעת הפרעון:

תשובה

הדין עם ראובן בודאי מה שנתן לו חייב לפרעו ובגמרא בפ' הנזהל עני' לא הזכרנו לדבר על כיולא בזה ומה שדברו בגמרא הוא במטבע שנפסל שהמלך או המדינה פסלו אותה צור' ואינו יולא במקום ומוכר כלל שאינו יכול לומר טול מה שנתת לי דאף על גב דלענין נסכא ליכא שנויא כלל כיון שהצור' מפסלה הרי בטל חשיבו אותה המטבע שאין חשיבות המטבע אלא מפני הצורה וכמו שאמרו בפ' הזהב דאין מטבע נעשה חליפין משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה. ובין פסלתו מדינה דסני במדינתא אחריתי בין פסלתו מלכות דסני בנגעא באותה מדינה בכולהו לא הוי חלפין מה' ו' טעמא דדעתיה אצורתא דסניא בכל דוכתא ובפרהסיא ומשום הכי המרי' דאי אית ליה מרתא למישן יכול לומר לך והוליא במישן דמאי פסידא אית ליה. זה נהגה וזה אינו הסר הוא ומהיות טוב לא תקרא רע קרינן ביה אל תמנע טוב מבעליו. וכן דברו בגמ' בחלוה על המטבע והוסיפו עליו ונראה שפירוש דבר זה הוא שהמלך נוה להתך המטבע הראשון ועשו מטבע אחר באותה צורה הראשונה אלא שהמטבע יש בו תוספת לענין נסכא ובהא אסיקנא כרב פפא ורב יוסף בריה דרב יהושע דעבד עובד בזוזי דאגר דמי פייעא עד עשר' בתמניא אי לא זיל תרעא מחמת טבעא אבל אי זיל תרעא מחמת טבעא. מנכי ליה וטפי מעשרה ת מניא אפילו לא זיל תרעא מחמת טבעא מנכי ליה משום דשבחא לענין נסכא. אבל שבחא דלענין נסכא עד עשרה בתמניא לא מנכי ליה. זהו העול' מהגמרא בענין המלוה על המטבע והוסיפו עליו והרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל כתבו שהוא הדין לענין גירעון דמתמניא עשרה לא מוסיף ליה וכל זה אינו ענין לדון שזה שהמלך לא הוסיף במטבע הראשון כלום אבל הניחו ועשה מטבע אחר שחייב לתת לו המטבע הראשון. אף על פי שהמטבע החדש הוא פחות מחומש מלבר אפי' לדברי הרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל שהשוו הגירעון לתוספת שחומש שבעים מלבר הוא שמונה עשר וחצי והמטבע לא היה הגירעון אלא משבעים לשמונים שהוא אחד מז' והגע עצמך הלה פרח שוה י"א די רייאלים ותשע' די נקיסש וחמשה עשר די מיורקיש ורחובן נתן לשמעון מאה פרחים בבלאגסיה שיתן לו אלף ומאה די רייאלים שהוא מטבע היולא בשע' הלוואה והמלך לא פסל הרייאלים אבל שוה שיהיה מקחם ומתכרם בנקיסש או במיורקיש כי בלא ספק אין ראובן יכול לומר לשמעון תן לי אלף ומאה די נקיסש אם נשתנו נקיסש וכן שמעון איני יכול לומר לא אתן אלא אלף ומאה דמיורקיש אם נשתנו למיורקיש שביון שהמטבע נשאר כאשר הי' ולא פסלו המלך אע"פ שלוה שיהי' מקחם במטבע אחר והמטבע הראשון יולא במשא ומתן ג"כ דודאי שחייב ליתן לו מה שהלוהו וכן בנדון הזה המטבע הראשון לא נפסלה לורתו וגם הוא יולא כמו שהיה מתחלה בגירוף דינרי זהב ומפני שחדש המלך מטבע אחר לא נשתנה דין משאם ומתנם ונראה לענין ברור ההלכה שהרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל שהשוו גירעון לתוספת אלא מתורת רבית נגעו בה שאין בגירעון שרך רבית וכן לא מפני חסרון הנסכא מפני ההתכה ממטבע למטבע שאם מפני ההתכה הוא למה השוו הגירעון והלא בהתכה יהיה הגירעון יותר ויפסיד משני הצדדין ותימה אני ממה שכתבת שהרא"ש ז"ל פי' טעם התוספת מפני ההתכה והסכים עם הרי"אף ז"ל שהגירעון כמו התוספת שהדברים נראים שוים סותרים זה את זה אבל נראה טעם ההשוואה בין גירעון ותוספת משום דשמו רבנן דעתייהו דאינשי דלא קפדי במטבע לענין נסכא בחומשא בין לתוספת בין לגירעון כיון דלא זיל תרעא ולא יקיר מחמת טבעא והכי קים להו לרבנן כדקים להו דבפחות משתות הויא מחילה במטלטלין וכן כתוב בספר התרומות ולפי טעם זה ליכא לאפלוגי בין פרקמטיא להלוה דליכא חשש רבית בתוספת נסכא כיון דלא קפיד אבל המחלקין בין תוספת לגירעון צריכין לחלק בין מלוה לפרקמטיא מפני הרבית וסבירא להו דבגירעון אפי' טובא אי לא יקיר תרעא נותן לו מטבע היולא ולא חיישינן לנסכא ואכתוב לך מה שכת' בזה הרב בעל העטור ז"ל בעא מינה רבא מרב חסדא וכו' כדאיתא בהל' ומסתברא כר"ש ז"ל דאמר דוקא המלוה את חברת פרקמטיא ליתן לו כדוכך מטבע אבל הלוהו מעות אע"ג דלא זילי פירי כיון דשבח לענין נסכא רבית הוא ונותן לו מטבע שהלוהו לפיכך כותבין מל' פשוטות של כסף ערוף מכך וכך הזקוק והיינו דאמר עד עשרה בתמניא שהמוכר הרויח מפרקמטיא שלו חומש כדאמרי' המשתכר לא ישתכר יותר מחומש והא דאמר רי"ף ז"ל ה"ה לפחתו מסתברא מדלא בעי לי' פחתו והוסיפו מהו ש"מ פחתו בזמן הפירעון לא קמבעיא ליה הוסיפו קמבעיא ליה משום רבית אבל שדרו ממתיבתא גברא לחוזיף זוזי ואפחות ואל זוזא דאוזיף שוי תרי זוזי מהני דנפקי השתא ואפחות לענין נסכא דיקא הוא דמשלם לפי שבחא וכ"ע ס"ל ז"ל דאמר דבעיא דרבא אליבא דמ"ד נותן לו מטבע היולא הוה משמע דאליבא דשמואל דאמר לך והוליאו במישן היכא שהוסיפו עליו לא נפסל הראשון והרי יכול להוליאו במדינה עצמה והיכי אמר נותן לו מטבע היולא באותה שעה וגם סברא דיליה ליתא להוא דעבד עובדא עשרה בתמניא אליבא דהלכתא ובמתיבתא אסקוה כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עכ"ל. ולענין הדון שהוא בגירעון אם אנו דנין אותו בדין המטבע שנתבטל וחדשו אחר גרוע לפי דברי הרי"אף ז"ל אי לא יקיר תרעא אינו נותן לו אלא מטבע היולא כיון דלא גרע חומשא אבל מדברי הגאונים ז"ל נראה דמשלם לפוס שבחא ואע"פ שלא הזכירו זה שלא בפיחתה דמחד תרין וכזה מודה הרי"אף ז"ל שנותן לפוס שבחא נראה שהגאונים ז"ל לא ירדו בזה לדקדוק חומשא וה"ל לפחתה דבליר מהכי סבירא להו דיהיב ליה לפוס שבחא אבל לפי מה שחלקתי בין שנשאר המטבע הראשון למטבע שנתבטל לעולם נותן לו מטבע שהלוה לדברי הרי"אף ז"ל וכ"ש שאם יכול להוציאו במדינה זו שנותן לו מה שהלוהו כדאמרי' לך והוליאו במישן וזה לכולי עלמ' ובספר תשן משפט שהמלוה לחברו בשעה שיש עשרה קרונלדוס בזהוב ובשעת פירעון יש ששה קרונלדוס בזהוב חייב ליתן לו עשרה קרונלדוס כמו שהלוהו אם המטבע הראשון נשאר והרש"בא ז"ל נשאל מי שהלוה לחבירו מטבע ונפסל ולזמן בא לפרוע והלוה אינו רוצה אלא במטבע שלוה והמלוה אינו רוצה לקבל לא מטבע היולא והשי' מי שהלוה את חבירו מנה ונתחלף המטבע הדין מתחלף לפי ביוון המלך דהא קי"ל דדינא דמלכותא דינא בכל מה שהוא מחקי המלכו'

מדין המלוכה הוא להחליף המטבע ולעשות קבבה לומר מטבע זה מתחלף בזהו כך וכך אז מי שחייב במטבע ראשון לחברו יפרע מזה בכך וכך להוסיף ולפחות ולפי מה שאמרו בגמ' מדין חליף המטבע לא נאמרו הדברים אלא כשהחליף אתם זלא כתב דבר על נווי ומעשה היה בארץ הזאת שהחל"ף אדוניו המלך המטבע הראשון במטבע היולא ונוה שכל מי שחייב לחבירו מנה יפרע חמשים מן המטבע היולא עכשו וכן נוה נווי ידוע הבא להחליפו עם הזהוב

ולנו בו כחק המלך עכ"ל ז"ל:

שאלה הי

ראובן הניח יתום ונשא בת שמעון ואמו נתנה לו בת ב"בשטר בערכאותיה' ובמקום ההוא הם מכשירים השטרות העולים בערכאותיהם ואחר הנשואין היתה קטנה בין כלה לאמותה והבן החזיר המתנה בערכאותיהם לאמו ומת הבן ולא הניח נכסים לגבות אלמנתו כתובתה אלא מאותן בתים והדיינין פסקו שתהיה גובה כתובתה מאותן בתים שחל שעבודה עליהם וטעמם בזה שאפי' מכר אותם בעלה היתה טורפת כתובת' מהם וכ"ש בנדון הזה שנראה שהחזר' המתנה לא היתה אלא קנויה וערערו עליהן אשר הם הכשירו שטר המתנ' לא היתה אלא קנויה ונראה לומר לא הכשירו שטר ההחזר' שלפי מה שהמתנ' שעשת' חמות' לבנה למה לא הכשירו שטר ההחזר' שלפי מה שאין השטר בטל השעבוד של הכלה מהבתים והדיינים השיבו שאין מכשירין באותו מקום שטרות שהם אלא על תנאי שלא להפסיד זכות שום אדם דלתיקוני הסכימו ולא לעוותי:

תשובה

יפה דנו ויפה זכו שהאשה זכותה קיים על הבתים ומפני החזרת המתנה לא נתבטל זכותה ודברי המערערין אינם כלום שמפני שהכשירו שטר המתנה העשוי בערכאותיהם לא היה להם לבטל זכות האלמנה מפני שטר ההחזרה שנעשה בערכאותיה' ואין בדבריהם שתהיה כלל ועיקר דבר זה הוא שכשהכשרתם שטרות העול"ם בערכאותיהם לא הכשרתם לדון באותן שטרות בדיניהן אלא שהם כאלו נעשו בעדים כשרים ומשו' דינא דמלכותא דינא והמלך מקפיד הוא לפסול עדיו אבל אחר שהוכשרו שטרותיהם נידון בהם בדיניהם כאלו היו שטרות נעשים בעדי ישראל ולא יותר ול"ל שטר החזרה אם נעשה בעד ישראל לא אבדה זכותה האלמנה שאין הבן רשאי לחזוק לאשתו להזיק שעבודה כיון שאם נעשה השטר בעדי ישראל היה זכות האלמנה קיים אף אם נעשה בערכאות נשאר זכותה קיים ואע"פ שאינו כן בדיניהם ודבר זה כתבוהו הראשונים ז"ל ומפני זה אמרו שאם יחסר בשטר העולה בערכאותיהם תנאי או דקדוק שמבטלו בדיניהם לא נקיים אותו אף ע"פ שאינו מבטלו בדיניהם שאין המלכות מקפדת אלא להכשיר השטרות לא לדון בדיניהם תמצא זה מפורש בתשובת הרמ"בן ז"ל בספר התרומות בשער ס"ז ומה שהוציאה בעל העורים בספר חשן משפט בסי' ס"ז וכ"כ הרש"בא ז"ל בתשובה וכן בחדושי גטין בשם

רבו הרב רבי יונה ז"ל:

ענין יט

להתיר בטלטול המת והוצאתו וחזירת הטפר ב"ט ראשון הרבה נוח בזה הרמ"בן ז"ל ות"ר בספר תורת האדם דטעו בטלטול וטעו בהוצאה שאע"פ שהותר ההוצאה אלא לצורך דוקא בשיש בה צורך נפש קלת אבל מת שאין בו צורך נפש הוצאתו הויא כהוצאת אבנים לבנין והעידו לנו כי בברצלונא מתה בת יחידה לאביה ערב שבת עם חשכה ולא היה פנאי לקוברה קודם השבת וחל י"ט של שבועות באחד בשבת ולא נקברה עדי"ט שני כי לא רצה אביה שיתעסקו בה עממין ובמיורקא היתה מחלוקת בזה ואני הייתי בארגון ובמקום הזה שאלו לי בהיות הרב רי"בש זל"ה קיים ואמרתי הלכו אלו ואמר להם שהוא קבל עליו אלא להורות בזה לא אסור ולא היתר לפי שבארגון חלקו עליו בזה וכשמעו כך נהגו היתר בזה אלא כרצונו אח' אלא מנעם אבל אני זכיתי וקיימתי הלכה זו לאחר מותו ולא הגחתי לישראל להתעסק כלל במת בי"ט ראשון לא בטלטול ולא בהוצאה והיה המת ההוא מהנכבדים במקום הזה גדולים ובעלי זרוע ואתה את נפשך הצלת וקולר תלוי בצואר התיר:

ענין ך

ענין דרש הדורש שהתיבה היתה תחתי' שנים ושלישי' רמז לגוף האדם שהוא נחלק לשלשה מפכים התוך והטרפש המפסיק בין הלב והמעיים והוא רמז לשלשה עולמות ז' תיבוקות של בית המטבחים יודעים אותה שהבהמות כך הם נחלקות ומה גלתה התורה ברמז זה שלורך היה לעשות התיבה קו שיהיו עליונים לאדם האמצעיים למדור ותחתיים לזבל ובמשכן הוא שם לומר שהוא רמז לעולם גדול ולעולם קטן בשלשה חלוקו' ולזה נעשה ע"י בצלאל שהיה חכם בחכמה ובתבונה ובדעת שבשלשה אלה נברא העולם ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו ויש בכל אחד מהחלקים דמיון ודוגמא לזה החלק הוא מקום המזבח רמז לעולם השפל שהוא מקום ההויה והפסד וכן הוא הכבד באדם מושך ומחזיק ומעכל ודומה. בית הקדש רמז לעולם האמצעי שבו י"ב מזלות ושבעה כוכבי לכת וכן יש בו השלחן בשתים מערכות שש המערכת כנגד י"ב מזלות ששה לפנים וששה דרומים ויש בו מנורה בז' נירותיה. ונר מערבי כנגד השמש היה האמצעי אם היתה המנורה מונחת לפון ודרום אם היתה מונחת מזרח ומערב ודומה למחלוקת הזה נחלקו חכמי התכונה השמש אם הוא האמצעי לשבעה כוכבי לכת או הוא השני בין כוכב ולבנה ובאדם הוא הלב אשר בתנועתו חיי האדם כתנועת הגלגלים. ולפני לפנים ששם הארון והכרובים סובבים בכנפיהם רמז לעולם המלאכים ומקרא מלא הוא בד"ה ולתבניות המרכבה הכרובים וכו' ובאדם הוא המוח שהוא מרכבת הנשמה המשכלת אלו הם דברי חכמה והמקרא הזה אומר דורשני כך שאי איפשר לחלוק על רמזיה אלו אלא בעל מוח מזוהם אבל שתהיה התיבה רמז לזה והנה המדור התחתון שהוא לזבל איך הוא רמז לזה העולם התחתון שהוא מורה חכמת הבורא ית' במה שברא בו ממחצב ומחצב ומי מדבר והתמדת ההויה בו תורה על הסגנון המסגיתית' ולפי הדורש הזה תהיה הסגנתית הי"ת במדור התחתון שהוא זבל והמדור האמצעי שהוא כולו אפלה ובעלי חיים אוכלים ומתרעין איך הוא רמז לעולם האמצעי שהוא כולו ספירה מסתרים כבוד אל ומכירים אותו בלא השמים ולו משתחוים והמדור העליון שהוא לאדם איפשר שיש בו קלת רמז שהם נח ובניו ארבעה כנגד ארבעה החיות או ארבע מלאכים סובבים כסא הכבוד אבל חס המקולל לאיזו מהחיות הוא רומז אם לשור אם לנשר או לשאר ולאיזה מהמלאכים הוא רומז אם למיכאל או לגבריאל או לשאר ולפי דרכו היה אפשר לו לומר כי נח ובנו הם רמז לארבעה כוחות האדם שהם בחוץ. חס הוא החוש המשותף שהוא המוקדם שהוא מקבל המוחשים מהחושים הגשמים ולרוב תנועת המוחשים וכל תנועה מחממת נקרא חס כי כן נברא המוח קר כדי לקומם חמימות התנועות שהם חוזרות אליו מהעצבים הוצאים ממנו ויפת הוא הכח המדמה שהוא באמצעות המוח ונקרא יפת לשון הרחבה כי הוא מתרחב הרבה אחר שקבל המוחשים מהחוש המשותף והוא מוסכם אל הכח הזוכר שהוא אחורית המוח וגם הוא מתרחב להרכיב המוחשים כי אחר שקבל מהחוש המשותף לוקח הספינה והתעופפו' הנשר הוא מרכיב ומדמה הספינה מעופפת ובכאן טעו המדברים שאמרו כל מדומה אפשר וכן נקרא יפת לשון יפוי כי שם כח המחשב שהוא מייפה דמיון המדמה ובורר הטוב מהבלתי לודק וזאת היא פעולתו וסם בן נח הוא הכח הזוכר שהוא היותר רוחני שבכחו ע"כ נאמ' ויסבון באהלי שם ונקרא שם כי הזכר סבת השם ושם וזכר הם שמות נרדפים נאמרים בלשוננו זה תמיד זה ונח היה כח השכלי אשר מלא חן בעיני השם כי הוא לבדו נשאר משאר כחות הנפש והוא הלדיק התמי' המתהלך את האלהים ונקרא נח כי נחה עליו רוח ה' והיתה מנוחתו בבוד וזה על פי דרכו הרצה להוליא רמז דברי חכמה של דרך אמתתה וכיולא בזה נמצא בספר הזהר להרש"בי זלה"ה וחם ושלום שיהיו דרשות אלו דומות לדרש אבריהם ושרה חומר וצורה כי הדורש ההוא לא פי' זה על אברהם ושרה הנזכרים בתורה וחלילה. אלא על אותה הנבלה של רבי בנ' ולא היו בדברו דברים רעים רק אשמת הגלוי ברבים אבל לא הדברים שיאמרו בפי' התורה קרוב הוא להביא השומעים להבל שלא היתה תיבה ולא היה מבול והכל משל ואתה הידיד מלך יקימון כושל ונכשל. כי אתה לדיק ירלת ה' מושל ברוב ממשל שופט ולא נשפט מושל ולא נמשל. וחס אים יעריס ערוס לקרוא בגד האמת ולפרוס ידך עליו תרוס. להכות דבריו על השל משל כמים יגל ובקיר זורעי עמל תשלח מגל. כי בשל וחס קס למה רשע. אים חמס ולבו כלב האריה כהמס דונג מפניך המס יתמו

והאחרים

ואחריך יהיה נחשל · ואם מקדשו יבן כמו רמיס תרדפהו עד אבל
כרמיס וזיתו יסל · ואשר נטה אל אל ידו · ירמו עינו כידו ·
וקיקלון על כבודו · יהיה לפניך מוכשל · כה דברי אחיך הלא
לאמונה להפיק רצונך נתחזק ולא נתרשל · בשעשוע דבריך עלץ
לבו ושמח מעתיר לא למתך יעשה קמח · שמעון בהה"ר נמח זלה"ה:

ושעל הבתב

תעלומה יגלה אור סתומה ועוממת · חכמתו ביתרון הכשר כל
מסרון סוכמת · רוח נדיבה תסמכהו לגלות כל רז לא מנחשת ולא
קוסמת · החכם הישיש רבי עמרם אפרתי בן מרואם:

בלנסיא

שאלה כא

כתבת כי ספינה בתה מקלאבריאה שהיה בה יין כשר · והיה בא בסכינה יהודי א' שומר וקודש הגיעם לקאליר השליכם הרוח למקום אחד קרוב פלירס ושמע היהודי השומר הגז' שהיו בפלירס שמונה דונייאות ויירא היהודי שמא יתפשוהו ולא רצה לבא עם היין לקאליר וכתב כתב אל יחידים אל הקהל בכתב מולה כמנהגו לכתוב להבריו והודיעם כי בספינה הנזכר יש כך וכך פטיסים של יין ושהוא טענם קודש יין של העכו"ם בתחתית הספינה ראשונה לטעינה אחרונה לפריקה ושהיו עליו יותר משבעים והפקיד היין והכתביס אל מנהיג הספינ' שהיה אנ"ם וילא מהספינ' ופרשו כם ובאו מאותו מקום לקאליר בשלום ובעת הגיע הספינ' עלו שני יהודים מטובי המקום וראו אם היין כמו שנכתב בכתב יהודי הגז' ולא יכלו למצוא כלום מהיין הגז' כי המלחים אמרו להם לא תוכלו לראות כלום נוהכסר שלכם על שיפרקו יותר מחצי מעשה הספינ' והגיחו שם שומר על שיפרקו הספינ' וע"ז נחלקו הקהל לשתי כתות קצתם מתירים ואומרים הואיל והודיע לחבירו ונמצא כמו שהודיעו שהוא כשר דלא ברח ומזייף הוא לא טרח ומנסך וכ"ש שהקהל אין להם יין לשתות והזמן היה עצוב והמיס רעים והחרף מסכלת והיו שם פורני גדר אמרו המקילין מוטב שיתירו יין זה יסתו אותו בהתיר ולא שילכו לשתות מהמוגרים והאוסרים אומרים הואיל ונשאר ברשות העכו"ם שהוא אסור לגמרי ואין לו היתר וכ"ש שלא היה ביין חותם כלל ע"כ תורף שאלתך:

תשובה

היין מותר היה בלי ספק מן הדין כיון שפטיסים הרבה על היין ולא היה אפשר ליגע בו העכ"וס אלא אם כן יפרקו אותם מעל היין וזה הוא ברור שלא פרקו אותן עד שבאו לקא"ליר והרי הוא כאלו היה בו חותם ועדיף טפי מדיקונא אפומא דחביתא ומיהדק דהוי חות'ב"ח כדאיתא בפ' אין מעמידין וכן מבול בדסקינא דרור' וחתומה וכו' כדאיתא התם ובנדון הזה ג"כ כיון שהיו הפטסין של יין נסך עליו ולא היה אפשר לזייף ביין כשר בשום ענין אין חשש בדבר דהא אמרינן בפ' השוכר את הפועלים וכי מאחר דקי"ל כרש"בג דלא חיישי לשתומא וכר"א דלא חיישי לזייופא האידנא מ"מ לא מותר בינן חמר' בי עכו"ם מי שיכן לשבי כלומר שמא יוצא היין מהנקב שבפי הפטס שמניחין אותו כדי שיכנוס האויר ובנדון הזה שאין לחוש לשבי מותר הוא ומה שאומרים האוסרים כיון שנשאר ברשות העכו"ם שהוא אסור לגמרי טעות הוא בידם שכל שהו בענין שהוא כמו חב"ח שלוחים אותו ביד עכו"ם שהרי אמרינן בפ' כל כתבי רב חיינא היתר לבית רב לשתות יין הבא בקרונות של עכו"ם בחותם אחד ולא ידענא מי משום דסבר ליה כר' אליעזר מי משום דאיתא בבי נשיא' וכל הספק הזה לא היה אלא בשלא היה שם אלא חותם אחד ולדברי קצת המפרשים מפתח היה ביד של בית ר' דר"א לא שרי אלא במפתח וחותם אבל בשני חותמות לא נסתפק אדם שלא יהי' מותר לשלוח יין ביד עכו"ם ואפי' במיהר יינו של נכרי ומניחו בחצירו שאמרו בגמרא בפ' ר' ישמעאל שאינו מותר אלא על מיסב ומשמר כתב הרמ"בן ז"ל כי רבות יינו הארפתים ז"ל התירוהו על ידי חב"ח שכל שיש בו שני חותמות אינו צריך כלום ואפילו שתי אותיות כתבו בשם רבינו יצחק ז"ל בעל התוספות דהוי כשני חותמות וכ"ש בנדון הזה שהיו כמה פטסין עליו ואי אפשר ליגע בו

עד שיפרקוס והדבר ברור שלא פרקוס שאין לחוש כלל וגם בעל התוספות אמרו שכל מי שסולח יין לחבירו והודיעו שיש בו חותם א' והעכ"וס יודע בכך והיהודי שנשתלח לו מולא החותם באותו ענין שהודיעו ישראל חבירו שהוא חותם ואע"פ שאין בו שני חותמות וכ' בעינן שני חותמות היינו כשאין מודיעו ענין חותמו היאך הוא דאי איכא שני חותמות שרי וזו שטה נכונה ואף לדברי האומרי' שאף בשני חותמות צריך שיודיעו היאך הוא חתום וכדאמרו התם הסולח יין וכולי אם מכיר חותמו מותר ואם לאו אסור בנדון הזה שכבר הודיע' השומר איך היה ומצאו כדבריו ואף לדברי הרא"ש בד ז"ל שכת' שצריך הכרה בטביעות עין לפי דבריו אין תקנה ביין שסולח ישראל לחבירו אלא בכתיבה בפי הכלי לפי שאין אותו סימן יוצא מתחת יד עכו"ם לעולם ואע"פ שלא נראו דבריו לאחרונים ז"ל אבל אפי' לפי דבריו זהו בחות' העשוי בפי הכלי שאפשר לזייפו אבל בנדון הזה אפי' ארב ז"ל יודה שאין צריך כלום כיון שאין לחוש להשתנות ומשא הספינה מתחתון עליון ממקום שהגיחו השומר עד שבא לקאליר ובפ' אין מעמידין גרסינן ההוא ארבא דמוריסא דאתא לנמילא דעכו אותיב ר' אבא דמן עכו נטורי בהדה א"ל ר' אבא לר' אבא דמן עכו ועל השתא מאן נטריה א"ל עד האידנא למאי ניחוש לה וכו' ולילמא מאתרא אתא דנפיש חומרא התם עקולי ופשורי איכא כלומר כיון שממקום שיצא אין לחוש עכשו שעבר על שאר מקומות אין לחוש ג"כ לפי שיש עקלתונות והפסדת שלני' ואין יכולין לעבור שם וכן בנדון הזה כיון שממקום שהגיחו היהודי השומר אין לחוש אף ע"פ שהגיחו השומר אחר כך ובאה הספינ' לקאליר דרך ישר אין לחוש לפריקה וטעינה וכן בפ' לא יחפור אמרינן חבית שלפה בנהר אמר רב נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל מותרת כנגד עיר שרובה עכ"וס אסורה ושמואל אמר אפי' בעיר שרובה ישראל אסורה אימא מהאי דקירא אתא ואסיקנא דבהא פליגי דרב סבר אם איתא דמהאי דקירא אתאי אקולי ופשורי הוו מטבעי לה ושמואל סביר חריפתא דנהר נקט ואתאי וקי"ל כרב באיסור' כדאיתא בפ' יש בכור ובנדון הזה אפילו שמואל מודה שאין לחוש כלל שהרי אין זה היין ע"י שומר אתא והוי כחבית שלפה על פי הנהר שאפי' לא ידענו שהוא של ישראל אמו תולין להקל שבהא מעיר שרובה ישראל אלמלא חשש דמהאי דקירא אתא לשמואל ובכאן שאין לחוש שנתחלף היין הכשר בשל עכו"ם מותר אפי' לשמואל ומעשי' בכל יום בימי זקינינו ז"ל וגם בזמנינו זה להתיר בכיוצא בזה ואין חולק ותו לא מידי ע"כ:

שאלה כב

הנין · כתבת כי שמר שליחות קבלה נעשה בודי' אם נתקיים ובמלל' קא אתם אחד בסוף כי הוא מכיר חתימת העדים ובמקומך הנין לא הכרתם חתימת העדים ולא חתימת הב"ד שקיימוהו אבל הכרתם חתימת היחיד שחתם במל' קא וע"ז סמכתים לקבל השליח הגט ונעשה מעשה ב"ד להתיר האש' ונקרע הגט ונשאת ונתת בזה אם קיום ב"ד צריך קיום אם לא ואם תימצא לומר דצריך קיום אם תספיק חתימת היחיד דאינו אלא גלוי מלתא בעלמא:

תשובה

הסכמת אחרונים ז"ל היא דקיו' ב"ד צריך קיום והכי מוכחא הכיא דפרק האשה שנתאלמנ' דעד דליין מלטרפין דמשמע דבדייני קיו' קיימא ואם"ה אסיקנא דעד דליין לא מלטרפי דמאי דמסהיד האי לא מסהיד האי ומאי דמסהיד האי לא מסהיד האי ומכאן יתברר דעד המעיד על חתימת הדיינים כמו הנדון שלפניך שאינו נאמן דלאו גלוי מלתא היא אלא לעדות גמורה בעינן כיון דחייסנן לזייפא ואע"פ שהרי"אף ז"ל בפ' גט פשוט לא פי' הכיא דעד דליין מלטרפין בדייני קיום אלא בשנים שהעידו בב"ד והעידו בב"ד אחר אם יבוא א' מכל ב"ד ויטרף אבל בדיני קיום היה נראה דעתו שאין צריך כלום אבל בירושלמי מפורש דהכיא דעד דליין מלטרפין היא בדייני קיום דהכי גרסי' התם בגטין קרא ערער על חתימת ידי עדים או על חתימת יד הדיינים אם רצה לקיים בכתב יד עדים מקיימין בכתב ידי הדיינים מקיימין ואני אומר אפי' בעד אחד ודיין א' מלטרפין ע"כ וכן במס' ר"ה ובפ' זה בורר גרסי' התם אמר הדיינים מהו שיהא צריך ב"ד רב הושעיא ושמואל חד אמר יתקיים אם בכתב ידי העדים אם בכתב ידי הדיינים · וחד אמר אפי' בכתב עד א' אם בדיין אחד ור"ת ז"ל כתבו לזה הירושל' בפסק

הלכה הגה זה מפורש דהיא דעד ודיין מלטרפין לקלו בדיוני קיו׳ דשמואל אמר לה בגמ׳ דידן והוא אמר לה בירושלמי ושני התלמודים מסכימים שקיוס ב״ד צריך קיוס ואין מחלוקת בגמרא וב״ר׳ אלא אם עד ודיין מלטרפין או אין מלטרפין ותלמודא דידן אסיק דאין מלטרפין וכן היא הסכמת הרמ״בן ז״ל בחידושיו דקיוס ב״ד צריך קיוס וכבר הוקשה לבעלי התוספות ז״ל ע״ז הירו מהירושלמי אחר דבסדר זרעים ממסכת שביעית בפ׳ בתרא דתניא התם אין מעשה ב״ד צריך קיוס זה הקשו הם ז״ל ואני לע״ד אומר שאפי׳ יהי׳ פי׳ זה הירושל׳ כפשוטו ויהיה חולק על הירו׳ האחר יש לנו לדחותו מהכרעת גמרא דידן דמהיא דעד ודיין מלטרפין משמע דס״ל לגמרא דידן דקיוס ב״ד צריך קיוס אבל דאיתי לרש״בא ז״ל בתשו׳ שהוא מקיים הכל ומחלק בין ב״ד קבוע לב״ד שאינו קבוע דב״ד קבוע כיון שתתימתן ידועה וכברת לא יבואו לזייף משא״כ בב״ד שאינו קבוע ע״כ כתב הרב ז״ל ולי אינו מתוק וערב זה החלוק שאם תשאנו לזייף בכל ענין יש לנו לחוש שהמזייף לא יחוש לא לכבוד ב״ד ולא לחתימתן אם היא ידועה אם לא והכי מוכח בפ׳ גט פשוט בההוא גברא דזייף חתימת רבא ורב אחא בר אדאוכ׳ז הוא כדי שלא יוקשה הירושלמי זה על זה והרמ״בן ז״ל כבר כתב שאין קושיא ביניהם דהיא דשביעית מיירי בפרוזבול המקוסר דר׳ יהודה אמר שהלווים מותמין בפנים והעדים בחוץ וע״ז אמרו לו אין מעשה ב״ד צריך קיוס כלומר שכיון שחתמו הלווים בפנים אין צריך שיחתמו העדים בחוץ זהו ענין זה הירוש׳ אבל לענין קיוס מעשה ב״ד אינו ענין והדברים הם מוכרעי׳ בעצמם שכיון שחששנו לזייף ידי עדים למה לא נחוש לזייף ידי ב״ד ומה שכתב הרמ״בם ז״ל בהלכות עדות ולעולם אין ב״ד בודקין אחר ב״ד אלא מחזיקין אותם שהם בקיאים ולא יטעו אבל בודקין אחר העדים ע״כ אפשר הוא לטעות בדבריו לפי המקום שכתבו אבל לפי לשון התלמוד בזה המקום שהוציא הרב ז״ל ממנו זה הלשון לא מוכח הכי דבפרק יש כוחלין ובפרק חלות הלילה הכי גרסי׳ אמר רב דימי מנהרדעה הילכתא אין חוששין לבית דין טוענין מאי שנא מדרבא דאמר רבא אין חולקין אלא אם כן מכירין ואין ממאנין אלא א״כ מכירין לפיכך כותבין גט חליצה אף על פי שאין מכירין וכותבין גט מיאון אף על פי שאין מכירין מאי טעמא לאו משום דחיישינן לב״ד טוענין כי דינא בתר כי דינא לא דייקי ובי דינא בתר עדים דייקי עכ״ל הגמרא וענין זה הוא שאין בית דין חוששין לבית דין שחתמו בחליצה ובמיאון שטענו ולא הכירו החלוצה והממאנת דודאי בדקו אחריהם והכירום אבל מכל מקום צריכין אנו להכיר חתימותיהם דשמא הוא שטר מזויף ולא ב״ל חתמוהו כל זה כתבתי לאחד מהחברים ממיורקא בתשובה סי׳ קע״ב זה לו קרוב לעשרים שנה אלא שבגדון הזה יש להקל שמצינו בעלי התלמוד מקילין בעדות אשה בעל שנשתתק והיו יכול להעיד מפיו לבדוק אותו להעיד ברמיזה אף על גב דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם וכן כתב הרי״אף ז״ל בפרק מי שהחזו דלא בעינן מפיהם בעדות אשה ״ וכן פסק הרמ״בם ז״ל ומכאן למד הרא״בד ז״ל דקיימא לן בההיא פלוגתא דירושלמי שהביא הרי״אף ז״ל סוף הלכות יבמות מלהו כתוב בשטר פלוני מת דקיימא לן כמאן דאמר משאין את אשתו דכיון דלא בעינן בעדות אשה מפי כתבם כי היכי דאם יעיד ברמיזה משאין אותה הוא הדין אם מצאה כתוב בשטר אלא שהוא ז״ל כתב שצריך שיכירו חתימת העדים וכן כתב הרמ״בם ז״ל אבל הרש״בא ז״ל כתב בחדושי יבמות שאין צריך שיכירו חתימתן שאם במה שהוא מן התורה דהיינו מפיהם ולא מפי כתבם הקלנו איך נחמיר במה שהוא מדבריהם דהיינו קיוס שטרות דעדים החתומי׳ על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב״ד ורבנן הוא דאגרוך ומשום ענוגא יש להקל ולזה הסכים הרמ״בן ז״ל הלכך שטר שליחות קבלה שלא נתקיים וקבל השליח הגט סומכין על השטר השליחות אף על פי שלא נתקיים משום ענוגא ואף על גב דרבנן אגרוך לומר לשליח הגט בפני נכתב ובפני נחתם שאני אתה שיש תקנה בדבר כיון שהשליח הוא מביאו יעמוד עליו אבל בשטר שליחות הנשלח אל השליח יש לסמוך על העדים החתומים על השטר שנעשה כמי שנחקרה עדותן בב״ד משום ענוגא וכ״ש בגדון שלפנינו שאשה הנתרת להנשא היא במקום שנעשה השליחות והיא קודם שתנשא חלתה דעבידא לאגלויי שם שטר שליחות הוא מזויף טפי מפלוני מת דלא הויא חלתה דעבידא לאגלויי אלא אם יבא מי ואף אם לא קיבלן בלא שטר שליחות והעידו עדים שהיא מינתה אותו שליח היא מגורשת וכיונא בזה הסבתי ברמון ספרד זה לו קרוב לשנה על נט שבא מקר״טבא ״ לעיל סי׳ יו׳ הגב בט סי׳ רס״ו:

שאלה כג

עוד שאלת בחטים הנאלרים בבורות אם יש לחוש להם לחמון מפני לחות הקרקע אם לא או דומה זה להוא אדבא דעבעת בחיטתא אם לא זהו תורף דבריך ואם האריכת:

תשובה

הראשוני׳ ז״ל שאלו בחטים הנמצאי׳ בקרקע הבורות שנתעפשו אם יש להם דין חמץ אם לא והרי״אף ז״ל כתב בהלכותיו בשם תשובת רבינו האיי גאון ז״ל שיש לחוש להם לחמון אם נתבקעו והרש״בא ז״ל נשאל מזה אם דינו כחמץ שנפלה עליו מפולת שדינו כמבוער ויהיה מותר בהנאה אחר הפסח ולעתו היה נוטה להתיר אלא שחשש לדברי רבינו האיי גאון ז״ל שהיה אוסר אלא שמצא לו היתר ממקום אחר שאין כאן חמץ ידוע דשמא אין שם חטים מבוקעי׳ ואף אם תמצי לומר שיש שם חטים מבוקעי׳ שמא נפשלו מלאכול לכלב שהדבר קרוב שאין כאן חמץ אלא עפוש והפסד זהו לשונו ז״ל ואף על פי שאנו רואים שאוכלי׳ אותו אלו הישמעאלים בטלה דעתם אצל כל אדם שאפילו הכלבי׳ והעופות מואסים אותו ומה שאינו ראוי לכלבי׳ אינו מאכל אדם כלל כדאמרו בפ׳ חלון נבי הא דאמרו מערבין בפת עדשים איני והא ההוא דהוה בשני מר שמואל ושדיה לכלביה ולא אכלה והכי מוכח בפ׳ אלו עוברין דפת שנפסלה לכלב אינה ראויה לאכול לאדם והאוכלה בטלה דעתו אצל כל אדם ואני אומר שאין לזיעת הבותלים דין מים להחמין ודין מי פירות יש לה שאינם מחמיצי׳ וכן נראה לי במה שנשנינו בפ׳ שני ממם׳ת מכשירין זיעת הבתים והבורות והשיחין והמערות טהורה׳ זיעת האד׳ טהורה כלומר שאין לה דין מים להכשיר ממה שכתוב וכי יותן מים על זרע הרי שהשוו זיעת הבורות לזיעת האדם וזיעת האד׳ אינה מחמצ׳ מדתנן אבל שפה היא על בשרה יבש ופירשו המפרשי׳ ז״ל אלא חיישינן לזיעה שאין לזיעה דין מי הפה שאין מחמיצין מדתנן לא יצעום אדם חטין ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין ומי הפה ג״כ יש להם דין מים לענין הכשר זרעים דהכי תנן פרק המיצי ממסכת מכשירין דתולדות המים הוו מי הפה וכיון שמי הפה הם מחמיצין כמו שהם מכשירי׳ א״כ זיעת האדם שאינה מחמצת כמו שהיא אינה מכשרת נלמוד מזיעת הבורות כמו שאינה מכשרת כך אינה מחמצת ואף על פי שכל זיעה אינה אלא מחמת הטיבת המים כיון שנבלע בכותלים יצא לו מתורת מים לענין הכשר והוא הדין לענין חמץ וא״כ אותם נרעיניס הנמצאים בבורות אין להם דין חמץ וכ״ש לגדון שלפנינו שהחטי׳ אלא הגיע בהם הפסד שהם כשרים למצה של מלוה והם עשו להם שמור כשאר חטים הנאלרים על גבי קרקע בשקים ואין ביניה׳ הפרש ע״כ:

אם״ה

נראה דוקא בשלא נפל חיים על גדרי האגורה אז על פיה אינ׳ אפיה סתם בעפר שהרי הרבה פעמים המגורה שותת חיים שמפלין עליה והתבואה שותת אותם וכזה נראה שהם מתחיי׳ שהרי בחסכת מכשירין בפרק שנינו בקרקע שבבית והבית מזיע מחחתה הם שאלה זיעת כל הבית שחחתת הבית שאלה ואף על גב דגבי זיעת האדם שנו שם שתה מים שאלין והזיע זיעתו שהאדה כן נראה לי שלאה בר הרב רבי שאינון ז״ל ה״ה:

תמוגראן

שאלה כד

שאלת שתי עיירות סמוכות זו לזו והתנו ביניהם שכל מי שיעתיק דירתו מעיר לעיר יתן המס לעיר שנעתק ממנה לא לעיר שהוא דר בה ואשר יבוא מארץ רחוקה וידור באחת מהעיירות הנזכר שבעיר שידור שם יתן את המס וכתקוי׳ תנאי זה ביניהם ימים רבים אח״כ בא יהודי מבלנסיה ונתגורר באחת מהעיירות ופרע עמהם מס ימים רבים ואח״כ העתיק דירתו לעיר אחרת וחשבו אנשי העיר השניה שכיון שהוא מארץ נכריה ״ שיפרע המס עמהם ולא עשו הראשונה שנתגורר בה מתחלה ולא חשבו שיהיה

בכלל בכלל התנאי וההסכמה לפי שהוא מארץ נכריה שיפרע המס עמהם והכרימוהו. על כך ועתה רצתה אחת מהעיירות לבטל התנאי הנזכר והעיר האחרת לא הסכימה בבטולו וטענו אנשי העיר שרצו לבטל התנאי לומר אתם בטלתם התנאי לפי שהכרחת היהודי הנזכר לפרוע המס אצלכם. ענו אנשי העיר האחרת אנחנו כטועים בדעתנו הכרחנוהו לפרוע המס אצלנו וגם אתם הכרחתם לפרוע המס אצלכם אנשים בהו ממיורקא ונתגרו אצלנו שנים רבות כי חשבנו שלא היו בכלל התנאי וגם עתה אם כדבריכם כן הוא היהודי שהוא אצלנו מלבנסיה יפרע אצלכם והיהודים שהם עמכם ממיורקא יפרעו אצלנו ענו אותם שמא זה התנאי שעשו אבותינו עם אבותיכם היה מפני שהייתם מתיימים עליהם במסירו. ועוד אבותינו התנו תנאי זה והנהנו אין אנו חפצים בו עכ"ל השאלה:

תשובה

כל מה שהתנו בני העיר בענין ממון תנאם קיים וחזר להיות דין גמור ודבר זה מפורש בגמרא בפר' ראשון מבבא בתרא ובתוספתא וא"כ אם בני חברון התנו ביניהם שכל מי שיעתיק דירתו מהם ללכת לדור בלוד יפרע עמהם מס המלך ומפני העתיק דירתו לא יפטר מהחוב ההוא הרי הוא כאלו כל יחיד ויחיד קבל עליו שעבוד זה ובשילא ראובן מחברון והעתי' דירתו ללוד לא נפטר משעבודו וחייב לפרוע עמהם כאשר בתחל' ואף בני לוד אינם יכולים לחייבו לפרוע עמהם להפקיע זכות בני חברון שאינם רשאים לחוב להם אלא ברצונם וגם ראובן כיון שעבוד בני חברון נשאר עליו והוב המלך הוא פורע עמהם פטור הוא מבני לוד לפי שיכול לומר חוב המלך כבר אני פורעו בחברון אתם מה לכם עלי שכן הוא חק המלכות שמי שיפרע חוב המלך במדינה אחת ממדינות המלך אינו בני מדינה אחרת מחייבין אותו לפרוע עמהם ואם בני לוד עושים תנאי זה עם בני עירם שכל המעתיק דירתו מהם ללכת לחברון יפרע עמהם רשאין הן בכך ג"כ וכל הבא לדור עמה' ממקומות אחרים הוא ככנס עמהם באותו תנאי שכל הדר בעיר אחת הרי הוא כבני העיר כמו שנזכר בפר' השותפין שרצו ותנאי זה בין שיהיה קדוש מזמן אבותיהם בין שחדשוהו הבנים מעצמם הכל הוא דין אחד אחר שידעתם שורש דין זה שהוא שבני העיר רשאין להתנות עליהם כל תנאי שבממון ותנאם קיים עד שיסכימו כולם לבטלו ובימות סוף פ"ק דמריגן כסף בלבולתא היכא יהבת בפוס נהרא לי הכי מפוס נהרא אתי ואמרו זה על מי שהעתיק דירתו מפוס נהרא להרפניא ע"כ:

שאלה כה

תנס: שאלת ראובן יבם אשת אחיו ויש לה קרקע שנפל לה בירושה והאשה הנזכר מונעת בעלה מלאכול פירותיו ואומרת לו לא נדור בו לפי שאתה מעביר עלי את הדרך ולפיכך נדור בין אנשים וממי שהוא העוות יישרוהו. והבעל אומר זאת אעשה לך אך שאשכיר לי החצר ומדמי שכירותו אשכור במקום אחר והאשה אומרת לא כי אלא שכור לי בית דירה במקו' אחר ופירות דירתי לי אכלם ועוד האשה הנזכר מונעת בעלה מלמכור מטלטלי אחיו המת והמטלטלים הנזכר אינם תכשיטיה ולא תכשיטי הבית ומטלטליו אלא כלי אומנות וזולתם ובכל יום מתיימת על בעלה למכור החצר ושמעאלים כדי להפקיע זכות בעלה והיא ניזונית מן בעלה ועושה מלאכה ואינה רוצה לתת מעשה ידיה לבעלה מהו שרת הדין בזה:

תשובה

בענין פירות הקרקע הדין עם הבעל לפי שהם ככסי מלוג ורבנן תקינו ליה לבעל שיאכל פירו' ככסי מלוג של אשתו ואין אשתו יכולה לעכב עליו וגם אינה רשאית למכור אותו להפקיע זכות בעלה ובית דין מחייבין למונעה מזה בכח בדוי אלא תזיק שעבוד בעלה למכרו לישמעאלים ואם מכרה אותו. הבעל בוטל כל מה שלקחה מהישמעאלים ולוקח בהם קרקע ואוכל פירותיו וכן לענין מעשה ידיה זכה בהם הבעל כיון שהוא זן אותה משלו אלא שיכולה לומר אינו ניזונית ואינו עושה אבל שתהיה ניזונו' משלו ומטלת מעשה ידיה לעצמה אינה רשאית אבל לענין מכירת המטלטלים אם זכתה בהם מכח הגדונית שהיה לה על בעלה הא' אינו יכול למוכרם שאפילו היה קרקע דבאשה אחרת יכול הבעל למכרו ואין האשה יכולה לעכב על ידו על שעה שתבוא לגבות כתובתה ממנו שאם לא תמצא נכסים אחרים טורפת מן הלקוחות. ביבמה אינו יכול למכור כלל לפי שעבוד כתובתה אינו אלא על נכסי בעלה הראשון כ"ם במטלטלין שאינו רשאי למכור ביבמה שאפילו באשתו אין אדם רשאי למכור כלים שהכניסה לו אשתו אלא אם הם כלים שאינם צריכים לה רשאי למכרם ולקנות מאותן דמים כלים אחרים שישאר שעבודה קיים עליהם וכל זה מפורש בדברי המפרשים ז"ל ביבמות פרק אלמנה לכ"ג ובכתובות סר' מלאכת האשה ובפרק נערה שנתפתתה ושלום על דייני ישראל במוציאים הדין לאמתו ע"כ:

מאלקא אל הר' חיים נר"ו

ענין כו

אורך ימי' ושנות חיים ושלום יוסיפו לך. עמדתי על מה שכתבת בענין כיס של תפילין שמשתי טענו' צריך שיעור והטענה הראשון לפי שאין מעבירין על המצות צריך שיהיה הכיס טפח ולא יותר שלא יתערבו ויבואו לעבור על המצות ולפי טענה זאת כל שהוא קטן הוא יותר משובח: והטענה השנית משום תלינה שיהא מגין על הטומאה או על הערוה שבבית. ולפי זה היה צריך שיהיה חללו טפח באל"כ לא היה חוצן דבטומאה כה"ג טומא' בוקעת ועולה אלו הן דבריך כמשמען ומה שאמרת שהיותו קטן הוא יותר טוב מטעם שלא יבוא לעבור על המצות כן הוא האמת מהמיא דאמרינן בפ' אמר להם הממונה דאמרי' התם ש"מ מדרים לקים דאמר אין מעבירין על המצות עבורי אדרעא אטוטפת אסו' ורש"י ז"ל היה מפרש להעביר מלפניו של יד ולהניח תפילין של ראש אסור וזה הפירוש דהה אותו ר"ת ז"ל שהרי אין זה מעשה אין מעבירין על המצות אלא מעשה ולטוטפת בין עיניך כל זמן שהם בין עיניך יהיו שתיים כדאיתא בפרק הקומץ רבה וגם מה שפירש רבינו אליהו ז"ל דנפקא מינה לענין מה שאמרו חייב אדם למשמש בתפלין כל שעה שימשמש תחלה בשל יד הסמוכה לו יותר משל ראש גם זה הפי' אינו נראה שאם ע"ז הפשר לומר אין מעבירין על המצות א"כ לא היינו צריכין לדרשא דכל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שנים דתיפוק ליה מטעם זה שהיד יותר סמוכה לו מראשו דליכא למימר דקרא אתא לעשה על כן מה שפירש בזה ר"ח ז"ל בשם הגאון ז"ל הוא הנכון דמיירי כשחולקן ונותנן בתיק שיש תחלה בתיק אותו של ראש ואח"כ יסיים עליהם של יד כדי כשירצה להניחם ימצא ש"י תחלה ויניחם ואח"כ יניח ש"ר כדי שיתקיים הכתוב כל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שנים ואלו היה התיק רחב יתערבו ושמא יפגע בש"ד תחלה וילטרך להעבירם מלפניו ואסור מדר' שמעון בן לקיש דאמר אין מעבירין על המצות וזה הפירוש נכון ומכאן ולא המנהג לעשות התיק צר ולפ"ז כל שהוא צר הוא יות' משובח אבל לפי הטענה השנית שאמרת משום תלינה ודאי צריך טפח אבל שיהיה החלל טפח אחר שהכנים התפילין אינו צריך ולא נזכר זה בגמרא לענין טומאה אלא מפני הטומאה הצריכו טפח שאין אהלו מוזהרי לטומרם מטומאת מת והרי אהלו כולו טומאי מתים וכמו שאמרו בפר' עד כמה וכי הזאה יש לנו וטומאת מת אין לה מהרה אלא באפר פרה וגם לא משום ערוה ומקום הטופת דכסוי כל דהו' מהני לענין והיה מחניך קדוש אלא לעני' הנחה ע"ג קרקע מוזכר זה דבכלי שהוא כליין אם אין בו טפח יש בו אל זול והנני כותב לך מה שכתבתי בזה בפירוש. הלכת ברכות שעשיתי זה לו שלשים שנה או קרוב וזהו שכתבתי בפרק מי שמתו בלילה עושה להם כיס טפח פירש כשהוא חולצן ע"מ להניחם בבקר עוש' להם כיס דחללו טפח דחשיב כלי אהל להפסיק בינו לקרקע ל"ש דבעי טפח אלא בכלי שהוא כליין כלו' כיס העשוי לגרכן דכליין קרוב להיות בטל אצלם הלכך בענין דבר הנזכר שיהא חוצן בפניה' אבל כלי שאינו כליין אפילו פחות מטפח ומפרש טעמא בגמרא שהרי פכים קטנים מצילין באהל המת. בהיקף למיד פחיל ואע"ג דלא הוי טפח חייבי. ואי קשיא וכלי שהוא כליין כי איכא טפח אמאי חיין והא כנופן דמי וכדתניא בפרקין בסופי' בית שיש בו ס"ת ותפילין אסור בתשמיש המטה עד שיוציאם או שיניחם כלי לתוך כלי ואמר אביי לא אמרן אלא בכלי שאינו כליין אבל בכלי שהוא

שהוא כליין אפי עשרה מאני כחד מנא דמי והא ודאי ל"ק דכלי א'
מיהא הוי והיינו דא' דבא גלימא עלוי קומטרא ככלי בתוך כלי
דמי דאלמא קומטרא מהני בכלי אחד ולא בעי' אלא כלי א' בלחוד
אלא אי קשיא הא קשה דאדרבה אפילו כלי שהוא כליין אמאי אינו
מציל ואפילו בפחות מטפח דמי גרע כליין מעורן שהוא מחובר
עליהן והתודק ואי לאו משום שי"ן דכתיב בהו מציל כדמוכח בפרק
במה בהמה יוצאה בענין קמיעין וכ"ל דלא קשה כלל דודאי לענין
קדושתן של תפילין להכניסן לבית הכסא סגי חפוי עור אי לאו
משום שי"ן דכל שהן מחפין אפי' בחפוי מהודק הרי הן בקדושתן
והכא הא דבעינן כלי לאו משום קדושה הוא אלא דלאו בבית הכס'
איירי דהא בלילה הוא דמצרכינן כלי ובביתו ומשום כבוד אלא
יהיו בזל זול ע"ג קרקע וכן מוכח בפירוש רש"י ז"ל והתם בעינן כלי
ואם אינו כליין סגי כל דהו דכיון שאינו כליין לא בטיל לגבי תפלין
וכיון דכלי הוא הוי דבר חשוב להניח שם תפילין דרך כבודן ואי
הוי כליין כיון דבטל קלת לגבי תפלין וגם הכלי יש לו קדושה אי
לאו הוי כלי טפח הוו להו מוטלין בביזיון ומש"ה צריך טפח כך נראה
לי כל זה העתקתי מלשון פרישתי. והעולה מכל זה הוא שלענין
תשמישים המטה אסור לשמש מטתו בבית שיש בו תפילין אלא אם כן
הם כלי בתוך כלי והעליון כלי שאינו כליין ואם יש מחילה עשרה
טפחים מפסק' שרי אפילו בלא כלי בתוך כלי מק"ו דס"ת ולתלותן
בכליין מותר אפילו בכלי בפחות מטפח ולהניחן בחלון או בתוך
תיבה או ע"ג דף נראה שאפילו בכלי אינו צריך ולהכנס בביתהכסא
סגי בכסוי כל דהו ולהניחם ע"ג קרקע בכלי שאינו כליין מותר
אפילו בפחות מטפח ובכלי שהוא כליין צריך כלי טפח על טפח
ומזה שם אתה מזהירן יפה עשית ושיעור טפח ששל' אני דקדקתי
בשיעורו לפי שיעור הנזכר בהלכות ס"ת ולפי מה שאמרו בפרק
התכלת שהטפח חצי זרת שלי והזרת שלי הוא הזרת הבינוני ממדת
מוכרי בגדים בקנה המדה ממיורקא שהיא מ' זרתות אבל מורי
הקדוש הר' ודאל אפריס ז"ל היה מרבה בשיעור' והיה אומ' שהאמה
שהיא בת ששה טפחים שיעורה שני זרתות וחצי מזרתות קנה
המדה אשר במוגטפלי"ר שקנה שלהם מת' זרתות הם עשר זרתות
מקנה המדה אשר במיורקא הנה אצלכם סוחרים לא וכיון המדה
והכרייב בשכלך בין מדתו למדתי איזו היא יותר נכונה ע"כ:

ענין כז

אמרת שראיתי בנוסח ברכ' המלמד תורה לעמו ישראל שלא הזכירו בה מלכות ותמהת דהא קיימא לן דכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אל תתמה שאפילו לדברי הרמב"ם ז"ל והר"ז ז"ל שסוברים שהיא ברכה בפני עצמ' ומתחלת הערב נא ה' אלהינו אין לחתום בה במלכות לפי שבמטבע קצר תקנו אותה כברכת צורכי עמך ישראל מרובים שהיא חותמ' בא"י שומע תפלה וכן אחרות יש כיוצא בהן שנתקנו במטבע קצר חתימ' בלא פתיחה ועל זה שנינו במשנה מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך וכ"ש לרש"י ז"ל ולר"ת ז"ל שסוברי שהיא סוף ברכת לעסוק בדברי תורה. וכן יש בסדורי צרפת והערב בוי"ו לומר שהכל הוא ברכה אחת ואין צריך להזכיר בה מלכו' דכל מטבע ארוך שיש בפתיחת הברכה שם ומלכות ובחתימתה שם בלא מלכות ולפי זה אין לענות אמן בין לעסוק בדברי תורה ובין הערב נא לפי שהכל היא ברכה אחת וכן אני אומר שברכת גומל חסדים לעמו ישראל היא בחתימת ברכת המעבי' חבלי שיל' מעינינו ותנומ' מעפעפינו ואין לענות אמן עד שישלים גומל חסדים לעמו ישראל וברכת המפיל חבלי שינה תוכיח שהכל היא ברכה אחת עד המאיר לעולם כולו בכבודו. אבל מה שהקשית אשם מפני סמיכותה אין בה מלכות. אם כן אשר בחר בנו מכל העמים למה יש בה מלכות זו ודאי שאלה היא ואפילו לפתוח בברוך לא היה צריך אבל הטעם בזה הוא לפי שאותה ברכה על קריאת התורה בבית הכנסת אינה סמוכה. וגם רב הונא שהיה מברך אותה על קריאת התור' בשחר לא היה עושה אותה סמוכה הילכך בדין הוא לפתוח בה בברוך ואתן אף על גב דסמוכה להערב עבדי' לה משום דרב פפא דאמר הילכך נימריהנו לתרוייהו לא קארנו ממנה פתיחתה דומה לאשר ברא ששון ושמחה שאף על פי שהיא סמוכה לברכת שמח תשמח היא פותחת בברוך לפי שאנו מברכין אותה לבדה בשבעת ימי המשתה וכיון ששם היא פותחת בברו' מן הדין אף כשהיא סמוכה לא קארנו ממנה פתיחתה וכן כל הסמוכות הפותחות בברוך יש בהם טעם ע"כ:

ענין כח

במה שהשיג הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל בקריאת שמע שכתב ולא יניח הנח והוא ז"ל השיג ואמר לא ידעתי בטול הנח מה הפסד יש בו וכתב כי טוד הנח הו' כאלו' של אלים הו לאלהי"ם כדבריך כן הוא שאפשר שימלא אבל הרב המשיג ז"ל לא אמר שאינו נמצא אבל אמר שאין הפסד בזה ואם הניח אל"ף של אלהי"ם אין בזה הפסד שתפסל הקריאה אבל הרב ז"ל נראה שלא על כיוצא בזו שאין בהם הפסד דבר אלא כגון להניח שבא נח שהוא בא אחר תנועה קטנה כגון שב"א של שי"ן ישראל שאם קראה בהגעה כאלו היתה חטף פתח הרי הפסד וכן כיוצא באלו והרב ז"ל השיג עליו שאין דרך בני אדם לעשות כן ואין לריך להזכירו ובמה שנוהגין בני אדם כגון לאלי"ם לאליב"ם אין הפסד בזה ובספר אורח חיים כתב לשון הרמב"ם ז"ל ולשון ההשגה ולא הוסיף בזה כלום:

ענין כט

תורת בחתימת אתה יצרת שאין הותמין בה והנחילנו שבת ורצית חדשים כדי שיהא סמוך לחתימה מעין החתימה כמו שעושין בשבת וחולו של מועד אין בטשחתים והנחילנו כלל אלא סוף הברכה הוא מתחיל אדם עליונו את החדש הזה כמו במוסף של חול ומסיים בה וחקי שבתות ורצית חדשים להם קבעת כדי שיהא סמוך לחתימה מעין חתימה והשבת גם כן חק הוא שנאמר שם שם לו חק ומשפט ודרשו בסנהדרין שבת ודינ' במרה איפקוד:

ענין ל

במה שנהגו במקומכם חכמים מקרוב בלו כשנמצ' פיסול בספר תור' ומוציאי אחר שיתחיל לקרות ממקום שפסל במקום הטעות והוקשה לך יפה כוונת שזה שיבוש גמור הוא שאם רצה המתחדש מנהג זה לסמוך על מה שנמצא בתשובת הרמב"ם ז"ל שמברכין על ספר פסול וכן כתבו התוספות. א"כ למה הצרך להוציא ספר אחר והיה לו לחוש לפגמו של ראשון כמו שם שבו בגמרא יומא ובגמרת סוטה. ואם לא סמוך עליו בזה כי גם הרמב"ם ז"ל עצמו כתב בסוף הלכות ספר תורה שספר תורה שנמצא פסול אין בו קדושת ספר תורה ואין קורין בו א"כ הקריאה הראשונה לא עלתה להם וצריכין להתחיל מתחלת הפרשה ודבר זה פשוט הוא ונהוג בכל המקומות שיש בהם רבני' גדולים וכן ראיתי במיורקא בפני רבני צרפת וקטלוניא ובארגון בפני הרב רבי יצחק צרפת והרב ר' חסדאי קרשקש ומורי חמי הרב ר' יונה דסמשתרי ז"ל בתירוצ' שהיו כולם שם בניאותי דון טודרוס וכן בכאן עשינו מעשים בכל יום מיו' היותינו בכאן. ובירוש' פרק אין עומדין והביאו הריא"ף ז"ל בהל' מגילה אמרו מי שקור' בתורה ונשתתק לא יקרא האח' ומתקו' שפסק אלא יתברכו הראשוני' לפניהם ולא לאחריה' ואחרונים לאחריהם ולא לפניה' וכתיב תורת ה' תמימה וכן בכאן שקראו הפסוקים הראשונים בספר פסול והאחרונים בספר כשר אין זה תורת ה' תמימה

לת"ה

ראיתי בגליון ספר אחד כי בקשו ביאתו של הרב רבי יצחק דולאלון בשהיו קורין פרשה בספר תורה ביום שבת ונמצא טעות בספר תורה ואין ספר אחר היום משה הרב ז"ל להשלים בלא ברכה. ע"כ:

ענין לא

במה שנהג הסופ' לברוך ולברך על הגדל גויל ולכתוב על אין זה רע שהרי בירושלמי פרק המגילה והביאו הריא"ף ז"ל בסוף הלכות ס"ת אמרו הלי' שיהיו כותבין בעורות וכותבי' בדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בסדינים וטולין במטלית ודובקין בדבק ותופרין בגידין וכשהוא תופ' יהיה תופר בתפירה הזאת וכתוב בסוף' התרומה דמיירי בנקרעה הריש וקאמר שמבחוץ אם ירלה יעיש מטלית או קלף בדבק ע"כ ולשון טולין בטי"ת הוא מלשון טלאי והוא הדין שאם מבפנים ירלה לדבק שם גויל ממינו שהוא מותר וגם אם יכתיב עליו מה בכך שכיון שדבקו יפה הרי הוא כגוף אחד וכבר אמרו בפרק העור והרוטב ובכל הקומץ רבה כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב וכן מעשים בכל יום שאם יש בגויל נקב מדבקין בו גויל וכותבין עליו ומעיר הדיו ועל זה הוספת לכתוב ולחלוק ולומר שלא בכל נקב אמרו וחלקת

בין נקב לנקב ולא נתת טעם לדברך ודע שהעיקר בכל זה הוא שתהיה כתיבה תמה וזהו שהוקשו בפר' העור והרוטב תפלין היכי כתבינן וה"ס ת"ת ומ"ז כמו שכתב הרמ"בן ז"ל והא בעינן כתיבה תמה וליכא והקשו על זה מה שהיו סבורין לומר כי מקום הסער הוא נקב והשיבו הא אמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו הוא נקב וכיון שהדיו עוברת עלי' כתיבה תמה הויא וכן הוא בפר' שמונה שרצים וכן בפר' הקומץ רבה אמרו אמר אביי הא קלפא דתפלי גריך בדיקה דילמא אית ביה ריעותא ובעינן כתיבה תמה וליכא והסיקנא דקלמוסא בדיק ליה ומשם למדו הסופרים שאם יש נקב בגויל שמדבקין גויל מבחוץ וכותבין עליו להויא להו כתיבה תמה כיון שהוא מדובק יפה והוספתי בזה שכיון שכן הס מעשים בכל יום מה לי מדובק מבחוץ מה לי מדובק מבפנים הדרכה יותר נאה הוא מבפנים כיון שהיו ניכר כ"כ כמו שכתבת ולא כשהוא מבחוץ ודומה לטלאי ובכל זה אין לנו אלא שתהא כתיבה תמה ושיהיה נאה משום התנאה לפניו במלות ויותר טוב הוא דבוק זה ולא לכתוב על הגרד דמחזי כמגומר כמו שכתב הרא"ש ז"ל וכל מה שכתבת מדברי הר"ש מרוטנבורק ז"ל שהוא אוסר הדבק אינו ענין לזה שהוא לא דבר אלא בספר תורה שנקרע שחילק התלמוד בין אפילו לא אפילו שאין לדבק הקרע מבחוץ בדלא אפילו לפי מה שהדקין אותו וקורין בו וזה מושך לכאן וזה מושך לכאן ושמא יקרע זה אסר הרב ז"ל אבל מה שהוא מבפנים אפילו ימשכו כל היום יקרע כל הספר ואותו דבוק עומד במקומו וזה לא אסר הרב ז"ל ופש בכתיבה עליו הכל הוא למראית העין אם האותיות הם פרודות או דבוקות ככתיבה תמה · ולפי מה שאמרת שהדבוק הוא יפה שאינו ניכר אלא לדקי הראות על כן אמרתי אומר שהדבוק הוא טוב הוא · ומי שאחר לך שאין הרמ"בם ז"ל מונה זה בכלל לדבק טוב הוא · ומי שאחר לך שאין הרמ"בם ז"ל מונה זה בכלל הדברים הפוסלים ספר תורה אמת הוא שלא מצאו שאין פסול בזה הדברים הפוסלים ספר תורה אמת הוא שלא מצאו שאין פסול בזה אלא מפני שתהיה הכתיבה תמה וכבר מנה פיסול זה אבל אם הכתיבה תמה כשר הוא ולא היה לו לאמרתו וכבר התיר התפירה בקרעים אם לא תשתנה צורת האות כמו שכתו' בסוף פ"ט מהלכות ס"ת וכן בסוף פ"א התיר לכתוב על נקב שהדיו עוברת עליו ולפ"ז על פי שהרב ז"ל כתבו כל הדברים הפוסלים ס"ת הנה הסמיכו אחת שהוא כתב בפ"א מאמר כתב מקצת הסם בפנים ומקצתו תלוי שהוא פסול ולא מנה זה בכלל הפוסלים בפ"י מהלכות ס"ת וכתבתי לך זה ואם אינו מענין השאלה כי הוא תמה ע"כ:

ענין לב

בריאה שנחתכה ונמצא בחלק ממנה מהמראות האסורות אם היא אסורה דומיא דמחט דנמצאת בריאה אחר שנחתכה או אם היא מותרת דומיא דבא זאב ובכל בני מעיה והחזירין מנוקבין שהיא מותרת · נראה שהיא מותרת דדבר ידוע הוא שבריאה משתנה מרא' שלה למראה הפוסל אותה בדיניה וכיונא בזה וא"כ הרי יש כאן ספק ספיק דאפילו בא סורא דאוריתא חוץ מאיסור ע"ז חזלינן ביה לקולא כמ"ש בפ' בהולה ובזבחים בפ' התערובות ובפ' ל' אבות ולא אסכחן תנא דס"ל ס"ם אבור אלא ר"יהו בפ' התערובות ולא קי"ל כותיה ור"ג דפסיל בס"ם דוקא במקום שמא כדאיתא בפ"ק דכתובות וכאן יש ס"ם שמא כשהוציאוה הבהמה לא היה בה זה המראה ואת"ל שהיה בה זה המראה שמא אם נפחתו אותה חזרה למראה כשר · והגאונים ז"ל הורו בזה להקל משום דריא' בחיי הבהמה נפוחה היא וכן אם נהפך זה הספק בכל ס"ם שצריך שיתהפך כמ"ש רבותינו הצרפתים ז"ל לאחר שמא אם נפחתו אותה חזרה למראה כשר ואת"ל שהמראה עמוד בעינו שמא אחר שהוציאוה מהבהמה נשתנה המראה הזה וכיון דקי"ל שבהמ' אחר שנשחטה ה"ז בחזקת היתר כל עצמדקי דמסכתא להיתיראה אין לך לאוסר שהתורה חסה על ממונם של ישראל וכן אמרו ספק קנייה ספק שוגרא אימא קניא לפי שאנו תולין במלאת דשכיחא טפי וכמ"ש בהיא אימראתא דאות משגרת ברעה בתרייתא דלא חיישינן לאוט השדרה שמא נפסק ותלי' בשגרונא משום דשגרונא שכיח טפי מנפסק' חוט השדרה וגם כאן יותר הוא מצוי המראות לאחר שנשחט ונשתהא ולא קודם שחיטה מה שאין לומר במחט שנמצאת בריאה החתוכה שהרי הורעה חזקתה דודאי מחיים נכנסה בה ואין בה אלא ספק ספיק דילמא שמפונא נקט ואתא וגם זה רחוק שאין הבהמה בולעת דרך קנה אלא דרך ושט ויותר קרוב ושכיח טפי שניקב הושט ונכנסה בריאה ונקבה אותה כן נ"ל ואתה תבחר ותקרב הגאות והערב ואף על פי שמראה פסול הוא אוסר בכל שהו וכן אנו מורין אף על פי שהרא"ש ז"ל סובר שאין אוסר אלא בכולה אבל הרא"ה ז"ל כתב דריאה דקיימא גילדי גילדי והם למחים ונמצא בה מהמראות הפסולין היא מותר שכיון שיש בה למחים אנו תולין שנוי המראות מפני הלמחי' וגם זה שיעור להתיר הבהמה שנאסרה להרבות בה ספיקו':

ענין לג

בענין שיעורי המקוה כפי ידעת שיעורו אמה על אמה ברוס ג' אמות וזה מפורש בתור' שנאמר כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר ואמרו בסיפרא מה ביאת שמש כולו כחתח אף רחיצת גופו כולו כא' פי' שלא יהא רוחץ אבר אבר ובת"כ שנינו ומייתו לה בגמר' בפ' ע"פ ורחץ במים אפילו במי מקוה את כל בשרו במים שכל גופו עולה בהן ובמה הן אמה על אמה ברוס ג' אמות נמצאת או' שיעור מקוה מ' סאה וכן הוא בראשון מחגיגה ובפ' הממונה וזה פסוק הוא בפ' אים כי תלא ממנו שכבת זרע אמה על אמה ברוס ג' אמות הוא מפורש בכתוב אחר שכוונת הכתוב שיהא כל גופו עולה בהן כא' · והאדם הוא אמה על אמה ברוס ג' אמות · כבר בארתי לך בתשובה ששלחתי לך בענין המקוה וחכמים הם שפירשו שזה השיעור מחזיק מ' סאה וגזירת הכתוב הוא שיהא במי המקוה מים כשיעור הזה ואפילו לאדם קטן שכל גופו עולה בפחות מזה ושתהיה העוקה גדולה מזה השיעור כדי שכשיכנס שם האדם ישאר בה מ' סאה אחר שיטפשו ממנו כשיעור גופו ואיני חושב שנשתפק בדבר זה אפילו תלמיד קטן וכ"כ רבי' יהונתן ז"ל בפי' ההלכות ממסכת שבועות וז"ל לריך שיהיה המקוה גבוה יותר מחמש אמות או ד' אמות כדי שלא יחסר המקו' כשיכנס האדם בתוכו לטבול ויטפטפו המים אילך ואילך עכ"ל אבל כל החרדה הזאת לכם היא במדות המקוה באלכעות אחר הסורש ראשור לנו כי אמה של שיעור מקוה היא בת ששה טפחים כמ"ש הרא"ש ז"ל והיא שוחקת ולא עליבה כמו שהוא מוכיח בראשון מעירובין והטעם יש בו ד' אלכעות בגודל כמו שנזכר בפ' התכלת וז' עור האלכע לדקדק בשיעורו הרמ"בם ז"ל בהלכות ס"ת כי הוא כשיעור שתי שעורות באורך שהוא שיעור ז' שעורות ברחב והרבה הועלנו בזה לכוין האורך עם הרוחב כדי שלא נטעה בשעורות דקות ארוכות או קצרות עבות אלא ביצוניות מתייחסות האורך והרוחב ואחר כל אלה הסרשים אם יש בכם בקיאים בשיעורין ימדדו כי האלכעות שוות הן בכל המקומות וכשיאמרו באלכעות ימדדו האלכע היותר גס שימצאו והאלכע היותר דק ומה שביניהם הוא הביצוני ובו ימדדו אלכעות המקוה וכיונא בזה אמרו פ' י"ז מכלים והוא יותר מכוון ממדידת הביצים כי אינם שוות בכל מקום וכל זה הוא אם הוא חובה שיהיה המקוה מלומלם אמה על אמה ברוס ג"א ואם יהיה יותר יפסל ושיטבול בו אדם א' ולא יותר כי יחסרו המים בעבילתו אבל אם אינו חובה שיהיה מלומלם מי שהוא בעל נפש ירבה בשיעורין ללאת ידי כל ספק וכן נוהגין בכל המקומו' לעשותו יותר גדול מהשיעור כפלים וכפלי כפלים ואף על פי שהטובלת במקוה חסר עדיין היא בעילתה אבל אין בניה ממזרים שאף על פי שאבל חייבי כריתו' הולד ממזר נדה יולאה מכלל זה כמ"ש בפ' החולץ כי גם קדושין תופסין בה משא"כ בשאר חייבי כריתות אבל אף על פי שאין ממזר מן הנדה הולד פגום והוא מבני תשע מדות שנאמר בהם וברותי מכם המורדים והפושעים בי כמ"ש בנדרים והבועלה הוא חייבת כרת על כל ביאה וביאה · זהו ראוי שיאמר לענין מעשה שיגדילו המדות ולא יחושו ללעז כי מנהג הוא להוסיף ולגרוע לפי צורך השעה ואין כאן זילותא דבי דינא וליכסיף אינש בהאי עלמא ולא ליכסיף · בעלתא דאתי אם יש חשש איסור וכ"ש איסור כרת והדבר נראה לענין כי כשתשער המקוה באמות שלנו היום ותכוין אותו למדת הביצים במקומות אלו תמצא שהביצים הם קטנות מהשיעור הרבה וכשיש שני שיעורין לפנינו בלתי שויס ראוי להמיר בשל תורה וכן בתוספתא דמקואות אמרו כל שהוא מד"ת ושיעורו מד"ס הולכין בספיקו להתיר וכ"ש אם שיעורו ג"כ מדברי תורה:

ענין לד

עוד על הענין הנזכר למעל׳:
כתבת כי יש מי שטועה בדברי
הגאון ז״ל שכתב שאם היה נובה
המקוה ורחבו לך לך שהוא כשר שהכשירהו לטבול בו אף על פי
שלא יתכסה בו האדם וזו טעות גדולה היא שהרי אמרו בספרא
פרשת ויכזרו מקדשי בני ישראל יכול לטבול אבר אבר ת״ל כי אם
רחץ בשרו במים ובא השמש ויטהר מה ביאת שמשו כולו כאחת אף
רחיצתו כולו כך׳ ולא בא הגאון לו׳ אלא דלאו דוקא אמה על אמה
ברוס ג״א אלא אפילו אמה על ג׳ אמות ברוס אמה או אמה וחצי על
אמתיים ברוס אמה כשר לטבול בו אדם קטן שלא הוזכר שיעור זה
אלא לו׳ ששיעור המים בשעת גמר טבילה צריך שיהיה בהם מ׳
סאה שהיא שיעור אדם בינוני שהוא אמה על אמה ברוס ג״א ואם
השתנה הצורה הזאת אין קפידא בדבר אבל צריך שיהיה בו בשעת
גמר טבילה מ׳ סאה שהרי מוסכם הוא בכמה מקומות מהתלמוד
במ׳ סאה טובל במ׳ סאה חסר קורטוב אינו טובל כדאיתא בראשון
מר״ה ובפ׳ הטשא בכתובות ובמנחות בפ׳ המנחת והנסכים
ובמכות פ״ק׳ והקרטוב הוא אחת משמונה בשמינית בלוג שהוא
פחות מעשירית ביצה׳ והרמ״בם ז״ל כתב בהלעת מקוואות שהוא
משקל דינר וזה לפי מ״ש בה׳ ערובין׳ שמשקל דביעית הוא י״ז
דינר ומחצה בקירוב׳ והשמינית לפ״ז הוא ח׳ דינר וג׳ רובעי דינר
ושמינית השמינית שהוא קורטוב הוא דינר בקירוב ואם יחסר שיעור
זה המועט ממ׳ סאה לא עלתה לו טבילה וכן צריך שיתכסה כולו
במי׳ בשעת טבילה׳ אפילו שערה א׳ מראשו יוצאה מהמים היא
מעכבת טבילתו׳ ולכן הגריבו הראשונים ז״ל להעמיד אשה על
אשה הטובלת כדי שלא יצאו שערות ראשה חוץ למים וכן נהוג ואפי׳
במעיין שהוא מטהר בכל שהוא היה אז׳ ר״י בעל התוס׳ ז״ל שצריך
מ׳ סאה לאדם כשיעור גופו של אדם בינוני ואפילו לאדם קטן
והביא ראי׳ מפ׳ חומר בקדש דאמרי׳ התם והא אריעא חלחולי
מחלחלא ובעי׳ מ׳ סאה ואין זה אלא כמעין דבמקוה אריעא לאו
חלחולי מחלחלא אלא שהרא״ב ז״ל והרמ״בם ז״ל כתבו דבמעיין
לא בעי מ׳ סאה אלא שיהא כולו במים וכו׳ של מקוואות שנינו
מקוה שמימיו מרודדין פי׳ שהוא רחב הרבה ויש במים שיעור
מקוה אבל אין הטובל בהן מתכסה כל גופו לפי שהן מרודדי׳
ומתפשטין׳ וכבש אפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים פי׳ לפי
שאינן כלים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל ומ״ש חבילי עצים ה״ה
אבנים אלא רבותא קמ״ל דאפילו בחבילי עצים ש״ד אף על פי שהמי׳
נכנסין לתוך העצים הוו מחוברין והמקוה כשר׳ והנה המקוה
שהיה בבית המקדש בגג בית הפרוה לא היה רומו כי אם ג׳ אמות
כמו שנזכר בפ׳ אמר לה׳ הממונה ולא היה רחבו כי אם אמה כמ״ש
בפ״ע ע״פ ואל״כ איך היה טובל בו כהן גדול ביום הכיפורים והלא
כשהיה נכנס בו יצאו המים ואין טבילה בפחות ממ׳ סאה אבל
המים היו יורדין בו מעין עיטם׳ ושנינו בפ״ה דמקוואות מעיין
שהעבירו ע״ג בריכה והפסיקו הרי הוא כמקוה לפי שאין מי הבריכה
מחוברין למעיין ולפיכך הרי הוא כמקוה וצריך מ׳ סאה אבל אם
לא הפסיקו הטובל בבריכה אין צריך מ׳ סאה שדינה כמעיין ומעין
מטהר בכל שהוא כמ״ש בפ״ח ממקוואות וכן הוא בת״כ׳ ומ״מ
צריך שיבוא כולו במים ע״כ היה בו אמה על אמה ברוס שלש אמות׳
עוד כתבת כי יש מי שאומר שאם העמוקה היא קטנה וכשהטובל
נכנס בה המים יוצאין לחוץ כיון שהם מחוברין למים שבפני׳ הרי
הוא כאלו המקוה גדול שהמים נתפחין למעלה והוי חיבור אלו הן
דבריו והשבת עליו שלא אמרו כן אלא בשיש עוקה קטנה בסמוך
למקוה והמים מחוברין שהטובל בעוקה כאלו טובל במקוה שהמים
הם מחוברים זה אמת הוא׳ אבל ארחיב לך הביאור לשלם מעליך
כל אלו הספיקות׳ שנינו במקוואות ג׳ מקוואות בזה כ׳ ובזה כ׳
ובזה כ׳ מים שאובין וירדו וטבלו ונתערבו המקוואות טהורים
והטובלין טהורין עוד שנינו שם והביאוהו בפ״ק דיבמות ובפ׳ בתרא
דחגיגה עירוב מקוואות כשפופרת הגוד בעוביה ובחללה כשתי
אצבעות חוזרות למקומם׳ עוד שנינו שם כותל שבין ב׳ מקוואות
שנפלק לשתי מצמרף לערב אין מצטרף עד שיהיה במקום אחד
כשפופרת הגוד׳ עוד שנינו שם השידה והתיבה שבים אין מטבילין
בהם אל״כ היו נקובין כשפופר׳ הגאד ושק וקופה מטבילין בהם
במה שהם מפני שהמים מעורבין׳ וכן בפר׳ חומר בקדש מוכיח
שטובלין בכלי שבתוך המקוה אם הוא כשפופר׳ הגאד נקוב׳
עוד שנינו שם עוקת המערה אין מטבילין בה אל״כ היתה נקובה
כשפופרת הגאד מכל אלו המקומות נראה שאין מקוואות מתערבין
בפחות משפופרת הגוד ור״ת הקשה שהרי נר׳ בהרבה מקומות
דבפחות משפופרת הגוד הוי חבור שהרי שנינו מטהרין את
המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כילד מביא שילון
של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו על שהוא מתמלא מים ומשפך
ומשיקו אפילו כשערה ודיו׳ וכן במס׳ טהרות שנינו הגיעור
והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור ומייתו לה בגמרא בפ״ק דנישין
ובפ׳ בתרא דע״ז ומשמע דטופח ע״מ להטפיח הוי חיבור ולא בעינן
כשפופרת הגאד וכן בפ׳ חומר בקדש וכן במסכת פרה מוכח
דבקליפת הבוס הוי חיבור׳ וחלק בזה ר״ש ז״ל דכשהמים מתערבין
דרך נקב או דרך פרלה של מעלה שיעור המים כשיעור הפרלה
בין לכשפופרת הגוד בין לקליפת הבוס בין לר״יהו בין לרבנן׳
וכי פליגי במים לפיו מלמעלה מן הכותל בלא פרלה דרבנן בשו
בקליפת הבוס ולרי״הו סגי בטופח להטפיח׳ ולענין הגדון
שלפנינו זולת החיבור יש ענין אחר והוא ענין הזחילה שאין טבול
במקוה זוחל׳ ואם כותלי החדר שבו הוא עוקת המקוה הם
סמוכות למקוה והמים הם לפיס בשעת טבול׳ ויולאין חוץ לעוקה
הם עומדין באשבורין והכותלים מעכבין זחילתם בלי ספק
שהמקוה כשר והטובלים טהורי׳ והרי הוא כעוקה קטנה בתוך
מקוה גדול שהטובל בתוך העוק׳ ויולאין המים לתוך המקוה הגדול
שאטובל בו הוא טהור כאלו לא היתה שם עוקה שאפילו כלי שהוא
בתוך המקוה וניקב כשפופר׳ הגוד הטובל בו הוא כשר כיון שיש
שיעור מקוה בשעת גיור טבילה שאם יחסרו המים בשעת גמר
טבילה לא עלתה לו טבילה ולא פליגי רבנן ורי״הו בפ׳ אין דורשין
במקוה מלומלם וירדו שנים וטבלו זה אחר זה לרבנן אמרו דראשון
טהור ושני לא עלתה לו טבול׳ לפי שחסרו המים בעלייתו של ראשון
ורי״הו פליג ואמר שאם רגליו של א׳ במים שהשני ג״כ טהור מטום
דאמרי׳ גוד אחית׳ וכאלו המים שבגוף הראשון ירדו למקוה דקי
רגליו והוו חיבור אבל אם אין רגליו של א׳ במים אפילו ר״יהו מודה
שהשני לא עלתה לו טבול׳ שהרי חסרו המים בטבילתו של א׳ ואף
ר״יהו מודה דמטוומאה לטהרה לא אמרי׳ גוד אחית׳ והעולה מזה
לענין הגדון הוא שאם כשירד הטובל לטבול ונתפחו המים ויצאו
לחוץ וכותלי החדר עכבוהו מזחילת המי׳ שהטובל עלתה לו טבול
אף על פי שלא נשאר בתוך המקוה מ׳ סאה כיון שיש מ׳ סאה בין
במה שבתוך המקוה ומה שיצא לחוץ׳ אבל אם המים הפיס
למעלה מכותלי המקוה אין כותלי החדר מעכבין זחילתן בשעת
טבילה בזה לא עלתה טבול׳ דמי מקוה אין מטהרין בזוחלין אלא
באשבורן וזהו שנינו במקוואות טוטפין שעשאן זוחלין סותר ואפילו
מקל ואפילו קנה אפילו זב אפילו זבה יורד וטובל דרי״הו ור״יוסי
הו׳ כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחלין בו ופי׳ ר״ש ז״ל טוטפין
שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומייתו יוצאין זוחלין
אסור לטבול בו דכיון שמי המקוה נעברו והתחילו לצאת הרי הוא
טובל במקוה זוחל אפילו יאחר במקוה מ׳ סאה אחר שיצאו הזוחלין
מ״מ השתא מיהא הוא טובל גם במים העליונים שהן זוחלין זה פי׳
ר׳ שמשון ז״ל והרש״בא ז״ל בשער המים האחרון שלו׳ כתב דבעודם
זוחל לא יטבול שנעשו המים זוחלין ואין המים הנוטפין מטהרין
אלא באשבורן ולא משום שלא יחסרו המים מארבעים סאה קאמר
אלא אפילו היו שם מ׳ סאה ואפילו כמה לפי שנעשו כולן זוחלין
וכלקתני טוטפין שעשאן זוחלין דאלמא שעמא משום זחילה הוא
עכ״ל ואף על פי שהר״אש ז״ל סובר שאין זה אלא כשלא נשאר
במקוה מ׳ סאה אבל אם נשאר במקוה מ׳ סא׳ טובלין בו אף על פי
שהוא זוחל וגם הרמ״בם ז״ל יש לו פ״א במשנה זו וכן הרא״בד ז״ל
בס׳ בעלי הנפש אבל מי שיכנים ראשו בין הריס גדולים להקל
באיסורי תור׳ ובחיוב כרת׳ במה שהראשונים ז״ל החמירו ובמה
שאפשר לתקן לצאת ידי כל הספיקות׳ וכל זה הוא אפי׳ כשאין
במקוה מ׳ סאה אחר טבול׳ אבל אם לא נשארו במקוה מ׳ סאה הכל
מודים שלא עלתה לו טבול׳ ואין המים הנפין משלימין למ׳ סאה
אפילו הן מחוברין כיון שאין להם בחוץ כותלים מעכבין אותם
מלזחול שאין חיבור כזה מצלים למקוה׳ ובמסכת מקוואות שנינו
והביאוה בפ״ק דיבמות מעשה בסוקת יהוא שהיתה בירושלים
וכל טהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו ב״ש והרחיבוה ובפ׳
ג״פ כשהוקשה להם בגמרא היאך היו מטבילין השלחן שהיה אמה
רחבו

ויהבו במקום שלמו אלא אמה והיו סוברים לו׳ דשל פרקיס הוה ודחו שאם מ״מ להטבילו במקום של אמה על אמה היו מטבילין אותו ביס שעשה שלמה שהיה מחזיק ק״ן מקוואות כמו שנזכר בראשון מעירובין הרי שלאלת ידי כל הרחקין היו מתקנין ומרחיבין ומחזירין אחר מקוואות רחבין ואתם ג״כ לאלת ידי כל הספיקות הרחיבו המקוה ותלאו מכל עסק ושטנה אל רחובות וירחיב ה׳ לכם ופריתם בארץ ותאמרו מלאנו מים חיים הם למולאיהם:

ענין לה

כבר כתבתי לך כי שיעור התורה הוא אמה על אמה ברוס ג׳ אמות כשיעור גוף האדם ורז״ל אחר קבלתם זו דקדקו בשיעור מים כזה מ׳ סאה וכן הוא מפורש בגמרא חגיגה בספ״ק ובפ׳ ע״פ ובפ׳ אמר להם המומחה ואחר שידענו שאמה על אמה ברוס ג׳ אמות הם מ׳ סאה וידענו כי האמה היא בת ו׳ טפחים והטפחים בו ד׳ גודלים ובסאה ו׳ קבין ובקב ד׳ לוגין ובלוג ו׳ ביצים מצם יצא לנו דרביעי׳ של תורה שהיא ביצה ומחצה היא אצבעיים על אצבעיים ברוס אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בגודל וכשדקדקנו בשיעור האצבע יצאו לנו כל השיעורי׳ מכוונין והאצבע הוא הבינוני לא היותר גס שבבני אדם ולא היותר דק אלא מה שבין הגס אל הדק ׳ והרמ״בם ז״ל דקדק בשיעורו להשיבו כשיעור ב׳ שעורות כמ״ש בה׳ ס״ת ודרך קצרה לדעת כי אצבעיי׳ על אצבעיי׳ ברוס אצבע וחומש אצבע הוא שיעור רביעית אמה על אמה ברוס ג״ח מחזיק מ׳ סאה וג״ח הם י״ח טפחים ובכל טפח יש עשרים חמישיות אצבע כי הוא ד׳ אצבעות בגודל כל אצבע נחלק לחמשה חומשין וכשנוטל מהם א׳ מכ׳ יהיו י״ח חמישיות אצבע חמשין וחצי חומש שהם אצבעיי׳ על אצבעיים וחצי אצבע. וחומש אצבע נעשה כן במים שהן מ׳ סאין נטול א׳ מכ׳ שהם כ׳ סאין ונחסר מהן רביע יצאר סאה ומחצה שהם ט׳ קבין כי הסאה ו׳ קבין וט׳ קבין הם ל״ו לוג כי הקב ד׳ לוגין א״כ כלי שהוא אמה על אמה ברוס אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק ל״ו לוג: ואמה על אמה הם ל״ו טפחים כי האמה היא בת ו׳ טפחי׳ א״כ ל״ו טפחים ברוס אצבעיי׳ וחצי אצבע וחומש מחזיק ל״ו לוגין כל טפח מרובע שהוא ד׳ אצבעות על ד׳ אצבעות ברוס אצבעיי׳ וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק לוג חצי שהוא אצבעיים על ד׳ אצבעות על זה הרוס מחזיק חצי לוג חצי זה שהוא אצבעיים על אצבעיים על רוס אצבעיי׳ וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק רביעית לוג שהוא ביצה ומחצה ובפי׳ רבי׳ שמואל ג״כ יש דרך אחרת קצרה אלא שזאת יותר קצרה ׳ ובהל׳ הרי״אף ז״ל יש דרך ארוכה והיא ג״כ בגמרא אבל רבי׳ שמואל כתב שאינו לשון התלמוד אלא מלשון הלכו גדולות וכתבוהו בתוך התלמוד ׳ והם אצבעיי׳ על אצבעיי׳ ברוס אצבעיי׳ וחצי אצבע וחומש אצבע הם רביעית שהם ביצה ומחצה כשתחסר השליש מברוס שהוא שישר חצי ביצה יהיה הנשאר שיעור ביצה והרוס הוא י״ג חומשי אצבע וחצי חומש והשליש הוא ד׳ חומשין וחצי חומש יהיה הנשאר ט׳ חומשין שהם אצבעיים פחות חומש א״כ אצבעיים על אצבעיי׳ ברוס אצבעיי׳ פחות חומש הוא שיעור ביצה:

ענין לו

לפי מה שכתב הר״ם ז״ל בהלכות ערובין משקל הרביעית הוא מהמים או מהיין י״ז דינ׳ וחצי ובפ׳ בתרא דפיאה בפי׳ המשנה כתב כי הדינר משקלו שש״ה זוזים מזוזי מצרים משקל כל אחד י״ז גרעיני שעורה וא״כ זה הזוז שלנו שהוא ב׳ שלישי הזוז החדש שש״ה מהם הוא משקל דינר שהוא רביע השקל של תורה וא״כ זהו מעה שהזכירו חז״ל שש מעה כסף דינר וכן הפונדיון שאמרו מכמים שיש שני פונדיונין במעה כמ״ש בפ״ק דקידושין והם מ״ח פונדיונין בשקל כמ״ש בערכין הוא הזוז הקטן שנוהג עכשיו שמשקלו ח׳ גרעיני שעור׳ וכ״כ הר״ם ז״ל בפי׳ המשנה בפי״ז ממסכ׳ כלים ובפ״ח מהל׳ שקלים וכן האיסר שהוא חצי פונדיון כמ״ש בפ״ק קידושין הוא משקל ד׳ שעורות וכ״כ הר״ם ז״ל בפי׳ בסדר טהרות בפי׳ המשנה ובפ״ח ממסכת שביעית נתלא שהזוז הקטן שבקטנים שעובר היום אצלנו שהוא חצי זוז קטן אם יהיה במשקלו ד׳ שעורות הוא איסר האיטלקי הנז׳ בש״ם נמצא שהפרוטה שהוא אחד משמנה באיסר האיטלקי איננה אלא חצי שעורה כסף נקי מעורב בז׳ חלקים

נחשת יהי׳ במשקל האיסר הנקי מלחשת זוז קבלת הגאונים ז״ל כמ״ש הרי״ף ז״ל בהל׳ קדושין ולפ״ז משקל רביעי׳ שהיא י״ז דינר וחצי משקל כל דינרו׳ זוזים הנקראים זוזים גדולים שהם ד׳ זוזים חדשים יהיה ט׳ זוזים חדשים מהיין שהם מאוקיות הצורפים ג׳ אוקיות והר״ם ז״ל משקל העומר שהוא מ״ג ביצים ושליש שהם פ״ו סלעים ושני שלישים כי כל ביצה משקלה ב׳ סלעים שהם ח׳ דינרין כמ״ש בה׳ חלה אם כן ביצה ומחצה הם י״ב דינרין שהם מ״ח זוזים חדשים כי כבר הוכחנו כי הדינר משקלו ד׳ זוזים חדשים ואם ביצה ומחצה מהקמח אין משקלה אלא מ״ח זוזים חדשים והמים ביצה ומחצה משקלם ע׳ זוזים א״כ המים יותר כבדים מהקמח יותר מהשליש כי שליש מ״ח י״ו כשהוספנו י״ו על מ״ח יהיה ס״ד והמים משקלם ע׳ יש יותר ו׳ זוזים על שליש שהוא שמונית מ״ח שהוא קרוב למחצית מ״ח בין הכל שהרי כ״כ היתרי׳ על מ״ח קרוב לחצי מ״ח הם ׳ והר״ם ז״ל שכתב כי העומר הוא פ״ו סלעים ושני שלישי סלע לא היה צריך אלא ב׳ חומשי סלע דמ״ג ביצים וחומש ביצה הוא שיעור חלה אבל הגדיל המדה מפני שיש ועוד כדי שישאר בעיסה שיעור עומר אחר הרמ׳ חלה ויהיה לפי השיעורין האלה משקל העומר מקמח מצרים אלף שש״ מ זוזים חדשי׳ בקרוב לפי שיעור י״ו זוזים חדשים בסלע כמו שהתבאר שהם כ״ט אוקיות בקירוב ואנחנו שקלנו קמח שלנו ומצאנו משקל ביצה ל״ב זוזים ושליש ושקלנו המים ומצאנו משקל ביצה ל״ח זוזים ורביעית זוז יהיה משקל המים יותר קל ממשקל הקמח ב״ז זוזים ורביע שליש זוז בכל ביצה וההבדל בזה הוא בין קמח מצרים לקמח המקום מפני דקדוק הטחינה שהם טוחנין בריחיים של מים והוא דק כאבק ואינו טוחנין בריחיים של בהמה והוא גס וכבד ׳ ואין ההבדל הזה מפני שהמים שלנו יותר קלים אדרבה מי נילוס יותר הן קלין מכל מימות שבעולם כמו שהעידו הרופאים א״כ אם מדת העומר של קמ״ח מצרים הוא משקלו ל״ט אוקייה בקירוב יהיה מדת העומר מהקמח שלנו שהוא קרוב לחצי משקלה יותר משמונ׳ אוקיות מאוקיות העטרים ׳ במס׳ כלים בפ״ב כתב הר״ם ז״ל בפי׳ המשנה שהרביעית שהיא י״ז דינר וחצי משקלה ט׳ דרהם מצרים וכן בהל׳ חלה כתב כי פ״ו סלעים וב׳ שלישים הם ה׳ מאות ועשרי׳ זוזים מצרים ירלה מזה שהדינר משקלו זוז וחצי מ זוזים מצרים גדולים והזוזים הקטנים משקלו ו׳ זוזים א״כ יש בזוז הגדול ד׳ זוזים מאלו הזוזים הגדולים הנוהגין אצלנו שהם ב׳ שליש׳ הזוז החדש לפי מ״ש במס׳ שביעית ירלה כי הדרכמון יש בו ל״ו שעורות והם י״ן דרכמון באוקיא וי״ז אוקיאות בליטרא ותהיה הליטרא כ״ד זוזים חדשים משלנו כל זה כתבתי קודם שהפחיתו הזוזים והוסכיל יבין דבר מתוך דבר לפי משקל הזוזים שבכל זמן:

ענין לו

תלמסאן: כתבת כי מ״ש שבירושלמי אמרו שלא היה הנס שלא אירע קרי לכ״ג אלא במקדש ראשון כי ירלה לך שהוקשה להם איך אפשר שיעשה נס למי שאינו הגון כגון רוב כוהני בית שני עד כאן לשונך:

והנה

אתה בזה סותר דבריך הראשונים שכתבת שלא היה הנס לכבוד ב״ה אבל עם כל זה אין הדבר כן שלא הוצרכו בירושלמי לומר שלא היה הנס במקדש ב׳ מפני שאין הכהני׳ הגונים חלילה להם לו׳ כן שאם היו הכהנים רשעי׳ מאריכין בדעתם היה אפשר לומר כן אבל כבר אמרו בפ״ק דיומא כי לא הוציא כל א׳ שנתו ובשנה אחת ביום א׳ בשנה אם לא אירע קרי עם כל אותן השמירות שאמרו בגמ׳ אין הדבר פלא עד שנייחס אותו לנס והנס היה ראוי לצדיקים המאריכין ימים כשמעון הצדיק מ׳ שנה ויוחנן כ״ג קודם שנעשה לדוקי כדאיתא בפ׳ ת״ה פ׳ שנה ור״ח בן חרסו׳ י״ח שנה וגם קודם שמעון הצדיק יהושע הכהן הגדול ובנו יהויקים ובנו אליאשיב שנמשו בימי דריוש הפרסי כמ״ש בס׳ עזרא והיו ל״ד שנים כמ״ש בפ״ק דע״ז וכן שמעי בנו של שמעון הצדיק כמ״ש בסוף מנחות וז׳ בני קמחית בפ׳ הוציאו לו את הכף ור׳ ישמעאל בן אליעזר ז״ל בראשון מברכות וכן רי״בז בסוף בית שני שנר׳ בספרי ובתוספות פ׳ שהיה כ״ג ויוחנן בן גרבאי ופנקאי רבו כמ״ש במקום שנהגו שהיו לדיקים והאריכו ימים בזה היה נר׳ הנס ואף ישמעאל בן פאבי שמנו אותו פ׳ מקום שנהגו עם אותן בעלי זרועות של בית בייתוס ושל בית חנין ושל בית קתרוס ואמרו שהיו בעלי אגרופין כבר מנו אותן עם הלדיקים בפ״ק דיומא וכן בפ׳ מקום שנהגו אמרו כי היה כשר וכ״כ

רש"י ז"ל שם וכן באחרון מסוטה יכן בפ"ק דיומא וכן בתוספת דפר' נר' שהיה גדול בתורה וכן בסנהדרין וגם במשנה נזכר עם משה ועזרא ושמעון הצדיק ויוחנן כ"ג והליוני בן הקוף וחנמאל המצרי וכו' שכולם היו צדיקי ורהוין לגם ולף מותן שהזכירו בכלל המתמני בשביל המון צדיקים גמורי היו שהרי בפ' הבע"י אמרו על יהושע בן גמלא קטריתא חזיל' הכא ופרש"י ז"ל קשר של רשע' מפני שסגיגו כתמנה כ"ג ולא שגיגו מגוהו ואמרו בגמ' תרקבא דדינרי עיילא מרתא בת בייתוס ליגאי מלכא לאוקומי יהושע בן גמלא בכהני דכהני ואפי' הכי הזכירוהו לשבח בפ' לא יחפור ברס זכור אותו הטוב לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל וכן בפ' ה"ל הממונה הזכירוהו לשבח שעם' בורלות של זהב ואמרו עליו ועל בן קטין שהיה כ"ג זכר צדיק לברכה וא"כ רחוי לגם היה אע"פ שהיה מהפלהדרין הא למדת אע"פ שאמרו עליו בגמ' בבלית וירושלמית ושנות רשעים תקצורנה לא רשעים ממש אלא שלא היו מתמני כהן בן כהן ככהני בית ראשון וכן אמרו בירושל' אבל כשתסלק זה מהם לדיקים גמורים הן והיו רהוין לגם שלא היו זבחם של ישראל בי הכ זבח רשעים תועבה אבל תפלתם בבית קדשי הקדשים היתה תפלת ישרים רצונו ואם במלא ר' מהם לדוקי כבר נגף ביומו ונכנס אחר תחתיו כמ"ש בתלמוד בבלי וירוש' ולא מצינו שנוחה העזרה בבי' שני אלא מפני שנשכר איש כפר ברקאי ולא מפני שהיה רשע בלתי רהוי לגם אלא דהוה כריך ידיה בשירתי כמ"ש בסוף כריתות ובמקום שנהגו ושקליה למטרפסיה בהאי עלמא שהיה מזלזל בכבוד שמים מפני כבודו והיתה חגיגה כמו שפרש"י והתו' ז"ל ואפ"ה רשעים בהני בית שני כמו שעלה בדעתך שלא היו רהויין לגם למה לא נוחה העזרה עליהם וכמה מקומות ביומא בהני בית ב' אמרו מפני כבודו של כ"ג והיו אומרין לו אפי' הסגן אישי כ"ג וכן העוסק שליחות באותו יום אומרין לו כשמגלו בשוק אישי כ"ג עשינו שליחותך וזה כדי לכבדו בפני העם ולף באותן שלהדרין שהרי היו אומרין לו אישי כ"ג שמא לא למדת וכל ישראל היו מלגין אותו כשיוצא מן המקדש וא"כ רהויין היו לגם ואם היו מתמנים מפני ממון ושונאין זה את זה עון זה עון כולל היה לכל ישראל בבית שני ואין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא:

ומה שהזקיקם ביה שלמי לו' אזה הגם לא היה אלא במקדש א' לא מפני זה אמרו כן אלא מפני שהיו מתקינין לו כהן ומיכנעין מפנו כל מאכל המרגיל קרי וקורן לפנין אם ה לא יבא' בית וכו' כדי שישמור את עלמו והיו מעסיקין אותו כדי שלא תהא שינה מוטפתו ואם היו סומכין על הגם לא היו צריכין לכל זה ע"כ אמרו כי הגם לא היה במקדש שני ולזה היו מתקינין לו כהן אחר מפני קרי ובפי' אמרו שמפני הקרי היו מתקינין אשם שאלו למה לא חשבו שיארע קרי בשניהם כי מפני טומאה אחרת לא היו צריכין להתקין לו כהן אחר כי היה אפשר להשמר מזה אבל מפני הקרי שהוא אונס היו מתקינין לו כהן אחר כיון שלא היה שם גם ואפי' לשמעון הצדיק ולשאר כהנים הצדיקי' היו מתקינין כי משנה שלימה שגיגו לכל כהן ולא הפרישו בין כהן לכהן ומעשה דיוסף בן אילם יסייע לז' שמפני הקרי היה כמ"ש בירושלמי אלא שבירוש' יש מי שאומר שאפי' תאמר שהגם היה בבית ב' אפ"ה היו מתקינין כהן אחר והיו משמרין אותו בל אותו שימור שלא יבוא לידי קרי שלא לסמוך על הגם משום לא תגשו אל ה' ז"ל הירוש' וזה מורה שהגם היה בבית ב' ומולה לשני מקדשים כי בשניהם היו מתקינין והוא עולה יפה דהכי אמרי' בפ' תמיד נשחט דלא סמכי' אניסא ומעשה דיוסף בן אילם מפני קרי היה:

עוד כתבת שאין לסמוך על הירוש' בזה כי לא היה בין מקדש ראשון למקדש שני אלא ה' דברים שהוזכרו בגמרא שאסר בית שני והם אהרון ופרוכת וארובי ואם ושכינה ואורים ותומים ע"כ ואין לדחות הירוש' מפני זה כי גם הם מונים באלו הה' דברים שאסרו בבית שני כמ"ש במדר' חזית שהיא אגדה ירושלמית וכן בגמרא תעניות בפ' סדר תעניות כילד ובפ' אלוהן הגולין אבל גם זה אלא אורע קרי אינו כיונא באלו שבאלו הה' דברים היה אהרון כבוד לבית כמו שנרמז באהרון ה"א והרלה בו ואכבדה אסר ה"א כדאיתא בפ"ק דיומא אבל אם היו משמשים שני כהנים ביום אחד אין זו אהרון כבוד בית שני מבית ראשון כי גם בבית ראשון היה אפשר כן מפני טומא' אחרת ואם היה בבית שני מפני קרי אין זה מפורש כי הכהן עלמו היה כוסה קלונו אם אירע כן בקלת שנים ואין כאן אהרון כבוד שיהיה כמו בה' דברים הנזכרים המפורשים בכל זמן בית שני · ומה שהקשית לעצמך מאילו זהב שהיו עושים פירות באחד ולא בשני והרלת מפני שהיה גם קבוע ולא היה בב' אלא באחד כמו אהרון וכפורת וזו טעות גדולה דבגמרא לא אמרי' הכי אלא למה לא מנו אותה נסי' במשנה דנסים דקביעי לא חשיב אבל בדברי' שבין אחד לשני כמו שמנו אהרון וכפורת וארוב וכו' לא מנו אילני זהב וזה יסייע מ"ש שלא מנו אלא מה שחוא אהרון כבוד לבית אבל מה שאינו אהרון כבוד לבית כמו אילנו זהב ולא אירע קרי לא מנו אף על פי שהיו נסים ולא הו בשני:

עוד כתבת ואשר ירלה לי בשבת הגם הזה והיא המחו ר אלא שהגם הזה היה נעשה מפני שפרשת כ"ג מביתו ז' ימים היה מן התורה ושומר תורה לא ידע דבר רע והפורש מן האשה ז' ימים אם הוא בריא אולם וקרוב לודאי הוא אף על פי שלא יהרהר שיבוא לידי קרי ולכן היה נעשה הגם הזה כדי שלא יתטיא ברשות התורה אשר מנעתהו מן האשה ז' ימים ותבוא לו תקלה גנות ונפילת מעלה ע"פ התורה ולכן לא התמיד הגם הזה בטומאה אחרת כמו שקרה לבן קמחית וזהו סותר שהגם היה נעשה לכל כהן · וכל זה טעות כי הפרים היתה מן התורה אבל הפרישה מאשתו אינה מן התורה כמ"ש בגמרא יומא בבלי וירוש' ויכולה היתה אשתו לישן עמו בלשכה כל ז' הימים ויטבול עי"כ לקרוא ויעריב שמשו ויטמא למחר וכן פרש"י ז"ל אבל פרישתו מביתו היתה בגזיר' דרבנן שמא תמלא אשתו ספק נדה ויטמא ז' ימים שלמים וכ"פ בגמרא בבלי וירושלמי והרי לא באה לו תקלה ע"י התורה כי התורה לא מנעה לו אשה וברשות התורה יכול לבעול עד שיהיה בבילה המוזרת שלא יבא לידי קרי וחכמים שאסרוה לו אין בידם לעשות לו גם שלא תארע לו נפילת כבוד מפני גזירתם ומה שלא נמשך גם זה בשאר טומאות לפי שהטומאה היולאה מגופו היא מגונה משאר טומאות ולף החמירה בו התורה לכבוד המקדש לשלוח מהמקדש יותר מטומאת המת החמורה שהמת אינו משולח ממחנה לוויה וכ"ש ממחנה ישראל וכ"ש טומא מת ובעל קרי משולח ממחנה כמ"ש בסוטה פ' היה נוטל ובפסחים פ' אלו דברים ובמס' תמיד ובראשון מכליש ובתוספתא דספרי · ואלת ח"ל מותרת לכהן טומא מת ואסו' ליולאת טומאה מגופו כדאיתא בבכורות פ' עד כמה ולא יעלם זה אלא ממי שאינו רגיל בתלמוד · וכ"ג בי"ל פרישתו לקדושה והרוחה קרי אינו קדוש ומי שאינו רוחה קרי נקרא קדוש כמ"ש על אלישע בפ"ק דברכות וכן בתעמד הר סיני היתה פרישה מאשה לקדושה ע"כ הולרך הגם הזה לכבוד כ"ג יותר משאר טומאות וגם להתקין כהן אחר מפני שאר טומאות לא היו צריכין לפי שיכול הכהן להשמר מהם אבל טומא' קרי הוא מגונה וצריכה גם והוא אונס וצריכה תקנת כהן ועם היות דברים אלו שאמרת טעות בראייה מהגמרא · אבל הסברא עצמה היא רחוק שלא היה כ"ג הגכנס לפני לפנים וגדול מאחיו בתורה לפי התורה כמ"ש בפ"ק דיומא שטוף בזיעה כברזילי הגלעדי כמ"ש בפ' הערל ובשבת פ' שואל ומנוי אבל אשתו כתרנגולין שיבוא לידי קרי מפני פרישות ז' ימים ושתבטיחנו התורה לעשות לו גם ואדרבא אפילו הי"ל כך פרישתו הוא רפואה לו וכאמרם ז"ל בפ' החליל מעביטו רעב מרעיבו שבע ואמרו זה על דוד בענין בת שבע בפ' חלק:

עוד כתבת שסיבת הגם שלא נמלא פיסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים הוא מפני שהתורה אמרה והבאתם את העומר א' ולא שנים וכן לחם תנופה וכן י"ב חלות וא"כ הגם הבטיח שלא ימלא בהם פסול שאם היה אפשר שימלא בה' פסול היו מלריכין מן התורה לעשות אבל מן ומין שמא יפסלו ויביאו אחרים תחתיהם ויתכן שזה כיון רש"י ז"ל בפירושיו לפי שאין אחרים להביא תחתיהם אלא שפירשתי הדברים בסבותיהם ע"כ לשונך · וכ"ז טעות שאם מפני לשון התורה א' ושתים עשרה נעשה הגם למה היה הגם בהלו יותר מתמידין ומוספים ושאר דברים שנשנו במשנתי' עמהם בפ' כ"ל והן זבחי שלמי צבור ושעירי ר"חוכן שעירי הרגלים הנזכר בגמרא שם שהרי בכל אלו יש בתורה שנים א' ורש"י ז"ל אלילה לו שיהיה דעתו כן ולא תתלי ביה בוקי סריקי וכבר נשמר מקושיא זו והולרך לתת טעם לשבח טעם כעיקר בשבת המליאות מפני מה יצאו אלו שיעשה בהם גם מכלל האחרים ונתן טעם לפי שא"א להביא אחרים תחתיהן אם

יבואו לידי פסול לפי שמלותם בחותם יום. ואינן דומין לא שבת ולא י"ט לא בקירת העומר שאין מלות קירה אלא בלילה כמ"ש בפ' ר' ישמעאל במנחות ובמגיל' פ"ב והכי קי"ל כר"ח בר"ש דאמר הכי כמו שהוכיחו בתוס' לא בחפיית שתי הלחם ולא בהפיית לחם הפנים כמ"ש בפ' שתי הלחם. ואם תירע פיסול ביום השבת קוד' סידורו על השלחן לא היה אפשר להביא אחרים וכן פרש"י ז"ל אבל האחרים אם יפסלו יביא אחרים תחתיהם מלשבת הטלאים וא"ל לנס ואפי' צריכין חלול שבת מחללין עליהם לכל שזמנו קבוע דומה שבת כדאיתא בפ' הוציאו לו את הכף ובפ' ב' שעירי שניהו בשעיר המשתלח אם מת יקח לו זוג וכן אמרו בנגעים בלפורי מצורע ובירוש' בפ' טרף בקלפי אמר שאפילו דבר שאין מעכב דומה שבת ובפ"ב דתמורה שניהו שכל שזמנו קבוע דומה את השבת והכי מוכח בפ"ק דיומא ועם היות שהדברים האלה הם טעות גמור כנר' מהגת' אבל היא סברה בלתי הגונה שהתור' לא קבלה עליה אחריות האונסין שתעשה בהם נסים:

עוד כתבת שמה שאינו בפ' כ"ל שהעומר ושתי הלחם ולחם הפנים הן באין בטומאת קיי' בטומאת לבור או רובו ומאחר שאין התורה לבור שנטמא קרבנו קרב אין זה מכלל הבטחותיה שלא יפסלו בטומאת ציבור אבל ש"ט מאו הן בעצמם הלבור טהורים ויהיו באין בטומאה לא שמענו ע"כ וכל זה טעות דמתני' בפ' כ"ל בטומאת עצמן איתא ולא בטומאת לבור דאלו בטומא' לבור היו אוכלין פסח הבא בטומאת לבור בגופן שהיה נאכל דהכי אמרי' בגמ' לא לבור אמתי אין הבשר נאכל בטומאה שאין לחלק בין הקרבה לאכי' אלא מפני רצוי אין הצין מרצה בטומאת הגוף כדמוכח בגמ' וכמו שאפרש וכיון שקרבין בטומאת הגוף דלבור ה"ה דאכלין א"כ מתני' לאו בטומאת הגוף דלבור איתא והכי מוכחא סוגיא דגמר' דעל הניא מתני' ומש"ה אוקימנא במסקנא דשמעתא דמתני' דלא כר"י דס"ל כר' יהושע דבעי' תרתי ולא ס"ל כר"א דאמ' דס אע"פ שאין בשר וס"ל דאין הצין מרצה אכילותו וכיון דס"ל דאין הצין מרצה על אכילות מש"ה אינו לאוכלן בטומא' וס"ל כר' יהושע דבעי' תרתי דס ובשר א"כ מתני' דלא כר"י שהרי כיון שאינו נאכלי' בטומאה לפי שאין הצין מרצה אכילות היאך היו קרבין בטומאה והרי ר"י ס"ל דבעי' תרתי כר' יהושע דס ובשר וכיון שאין שם בשר שהרי אינו נאכלין בטומא' לפי שאין הצין מרצה אכילות אלא עולין היאך היו קרבין בטומא' והא ר"י בעי תרתי כר' יהושע ומש"ה אסיקנא דמתני' לא כר"י וזה מוכיח דמתני' דלאו בטומא' לבור עסיקי' אלא בטומאת עצמן שאין הצין מרצה בטומא' לבור בטומאת גופן דהכי מוכח בפ"ק דפסחים ובפ' האש' רבה ביבמות ובפ"ק דיומא ובפי' אמרינן בפ' הקומץ רבה עון הקדשים הוא עושה ואינו עושה עון המקדשים וכן הוא בפ"ק דשבועות וכן בפ' הקומץ זוטא על מתני' דבטומאת א' מן החלות דפליגי ריש"ל ורבנן פירש רב פפא דצין מרצה על אכילות פליגי ובהיא לאו בטומאת הגוף של לבור עסקי' אלא בטומאת א' מן החלות וכן אמרו שם שבט א' טמא וכל השבטים טהורין יעשה בטומאה לפי שאין קרבן לבור חלוק והכא מאי הצין מרצה אכילה כלומר והלא הצין אינו מרצה בטומאת הגוף אלא בטומאת התהום וסיפא דמתני' דהיא מוכח' הכי לתנן הפס' שבא בטומאה נאכל בטומא' וכולה ההיא מתני' בטומא' עצמן היא מתניית שבטומא הבשר אחר זריק' הדם כמו שמפורש בגמרא בפ' תמיד נשחט וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ל מהל' פסחים לא בטומאת לבור בגופן ובפ"ק דיומא ובפ' רבי ישמעאל במנחות נמי מוכח הכי דתניא התם היה מקריב מנחת העומר ונטמא' בידו אומרין לו הוי פקח ושתוק והיינו טעמא משום דטומא' דחוייה היא בלבור כדאיתא התם ודבר זה נלמוד מק"ו שאם טומאת הגוף בכרת גלתה תור' שהיא דחוייה טומאת בשר בלאו כדמוכח בפ' כ"ל שזה ק"ו הוא ובפ"ב דתמורה שניהו דחביתי כ"ג ופר י"ה שהם קרבן יחיד דומין את השבת ואת הטומא' והיא לאו בטומאת לבור היא אלא בטו מאת עצמן ובפ' כ"ל היו כלי שרת או כהני' טמאים עושים בטומאה. ומה שהטעך בזה לשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ולשון טומא' בלבור דחוייה לו הותרה והבנת טומאת לבור טומא' גופן ואינו כן שהכל בכלל טומאה בלבור בין בטומאת גופן בין בטומא' קרבן טומאה דחוייה היא לו הותרה היא בלבור והכי מוכח ברפ"ק דיומא ובפ' טרף בקלפי ובפ' המזבח מקדש ובכמה מקומות ממסכת קדשים והכל מודים שאין הצין מרצה טומאת הגוף בין דיחיד בין דלבור ופליגי אם מרצה טומאת עולין דוקא או אפילו טומאת אכילות וכ"ז בטומאת הקדשים בלבד וטהרת המקדישים והעולה מכל זה גילוי הטעות שאמרת דההיא מתני' דבפ' כ"ל בטומאת הקהל או רובו הוא ובפסח הבא בטומאת לבור לא הזכירו שיהא צריך ריצוי צין כלל דוק ותשכח:

עוד כתבת שאם יטמאו הם בעצמם והלבור טהורים ויהיו באין בטומא' זו לא שמענו שהרי שניהו בפ' הקומץ קמא בטומאת א' מן החלות הו א' מן הסדרים וכו' ואמרי' בגמרא אר"א מחלוקת לפני צריקה אבל לאחר צריקה הטמא בטומאתו והטהור יאכל ומ"ש בגמרא דצין מרצה על אכילות קמיפלגי דרבנן סברי הצין מרצה על אכילות ואין קרבן לבור חלוק ע"כ לשונך. וכ"ז טעות שהרי הוכחתי דמתני' דפ' כ"ל בטומאת עצמן היא ולא בטומא' לבור והיא דפ' הקומץ רבה לא מוכחא כלום לא מתני' ולא גמ' דילה דלכ"ע אם נטמאו שניהם הם מתרלות ואינן נאכלת כמ"ש בפ' כ"ל ולא פליגי אלא אם נטמאת א' מהן ונשארה האחרת אי אמרי' כיון שנפסל חציו נפסל כולו לאכילה לפי שאין קרבן לבור חלוק או אמרינן הטמא בטומאתו והטהור יאכל ולא חייבי' לקרבן לבור שיהא חלק אבל לענין פיסול הקדבה לא חיירי כלל בהך מתני' דהא חיירי בה במתני' בפ' כ"ל דתרוייהו מתני' בטומאת עצמן היא ולא בטומא' לבור והכי אמרי' התם נטמא א' מהבזיכין ר"יהו או שניהם יעשו בטומא' שאין קרבן לבור חלוק ופר"שי ז"ל שם שניהם יעשו במזבח בטומא' ויגיעם זה לזה אם ירצה לפי שאין קרבן לבור חלוק ואפילו אין מגיעין שניהם טמאים וק"ל דוחה טומאה בפ' כ"ל עכ"ל רש"י ז"ל אחרי יולדתו והפורש ממנו פורש מחייב וכל בנייניך בזה הם פרק נופל:

עוד כתבת אף על פי שהרמ"בם ז"ל פסק בהן בפי' המשנה ובפ"ה מהל' תמידין הטמא בטומאתו והטהור יאכל אבן ס"ל כרי"הו דאמר שניהם יצאו לבית השריפה שהריר' יוחנן העיד תלמוד ערוך הוא בפי ר"יהו שאין ק"ל חלוק עכ"ל. וכ"ז טעות שאין מדברי ר"י ראיה דס"ל כר"יהו שבפסוק כמותו שאם בא ר"י לפרש ברייתא סתומה אליבא דר"יהו והיה יכול לפרשה אליבא דרבנן הייבו אומרין מדמתרץ ר"י אליבא דר"יהו ש"מ דס"ל כותיה דהכי אמרי' בפ' אלו קדשים ובפ' ב"מ אבל מפני שהוא מפרש טעמו של רי"הו לא מוכח דס"ל כותיה ולא בא אלא לומר שאין לחלוק בדעתו של רי"הו בין נטמא לפני צריקה לנטמא לאחר צריקה כסברה דר"א דמשנה שלימה שניהו רי"הו שאין ק"ל חלוק ובא ר"י לומר דמשנתינו דוקא היא וכן פרש"י ז"ל במשנה במסקנא דשמעתא היא דרי"הו ס"ל שאין ק"ל חלוק כלל שזה תלמוד ערוך הוא בפיו של רי"הו שכן קבלה מרבותיו אבל שיהא הלכה כרי"הו לגבי רבים לא אמרה ר"י. ובפ' כ"ל בענין היו ישראל מחנה טמאים ומחנה טהורים סוגיא דתלמודא דהשתא דלא כר"יהו ואף על גב דהי אמר ר' יוחנן בפי' הלכה כרי"הו לא הוה מקשי' עלה והא"רי הלכה כשתם משנה כיון שמחלוקתו בלידו או מפני שסמוכה בלשון חכמים כמ"ש הרמ"בן ז"ל בחידושיו בפ' החולץ אבל ר"י לא פסק כרי"הו אלא פי' דבריו. ומאן דילדה אימיה כרביהו משה תוליד ואי לא לא תוליד ורחוי לך לקבל תענית עד שיוסחרו פניך מפני התענית ותאמר נעניתי לכם עצמות רבי' משה כתו שעשה רבי יהושע לב"ש בפ' חומר בקדש ולהיות תלמוד ערוך בפיו של הרמ"בם ז"ל הטמא בטומאתו והטהו' יאכל כתבו בחיבורו בב' מקומות בפ"ה מה' תמידין ובפ"ז מה' פסולי המוקדשי' ולדברי ר"א היה אפשר לומר דהלכה כר"יהו כיון דפרים טעמיה דס"ל אין צין מרצה אכילו' דהכי קי"ל כדמוכח בפ' כ"ל אבל דברי ר"א הם משם בריש מתני' טעמי חדא דרי"הו ס"ל טומאה הותרה בלבור בפ"ק דיומא ובפ' כ"ל ובפ"ק דסנהדרין וכיון דהותרה לא צריך צין לרצוי כדמוכח התם. ועוד דהוא אוקי טעמא דחכמי' ס"ל דצין מרצה אכילות וסוגיא דתלמודא בפ' כ"ל דליכא תנא דס"ל צין מרצה אכילות אלא רבי אלעזר ולא קי"ל כותיה והכי פסק הרמ"בם ז"ל בפ"ד מהל' בית מקדש:

עוד כתבת שזה אלגך א' מן המקומות שלא אמר הרב ז"ל הרבשים בם' קדשי' אבל מ"ש בבודך שבענין עיר הנדחת לא אמר הפדר ופסק כר"ל לגבי רבי יוחנן ואמרת שכן כתבו הבאים אחריו לנו. גר' שאמר בזה הכללים וזה כי ר"י דאמר דנין וסוקלין ור"ל שאמר מרבין להם דיינין מקשי' לר"י אליבא דר"ל ואינו מתרץ

לר"י ומתרץ אליבא דר"ל ובכל כה"ג ולאי הלכה כר"ל ע"כ לשוך
ויש בכאן הרבה דברים נעלמים שברא"ה ולאי שהכללים המסורין
לנו בגמ' בפסקי הלכות מדברי האמוראים שלא היה דעתם
בהילכתא למשיחא דהא בסנהדרין בפ' ד' מיתות ובזבחים בפ'
ב"ש אקשי' הלכתא למשיחא ואע"ג דבקלת מקומות פסקו הילכתא
למשיחא ולא הקשו כבר הרגישו בזה והרמ"בן ז"ל בחידושי שבת
פ' המילה אמר כיון דאקשי' בחד דוכתא לא איסתריכי להקשות
בדוכתי אחריני ומתרצי' בכל דוכתא כדמתרצי' בפ' ד' מיתות
ובתוס' אמרו דבר אחר אבל מ"מ הכללים הסתומים בר' שאינן
בכלל הילכת' למשיחא שאין לאמוראי' להכניס ראשן במה שיעשה
מלך המשיח ובית דינו וכמ"ש בגדה פ' תינוקת לכשיחיו משה רבינו
עמהם ואמרו בפ"ק דיומא לכשיחיו אהרן ובניו ומרע"ה עמהם אבל
כל זה הוא בפסק בין יחיד ליחיד שאין האמוראים כוללין כלליהם
כגון הלכה כר"ע מחבירו וכיוצא בו אבל בהלכות הנוהגות בזמן
הזה והילכת' למשיחא לא היו כוללין כלליה' אבל לפסוק כרבים
לגבי יחיד שהוא מלוה מן התורה משום שנאמר אחרי רבים להטות
שנאמר גם ע"ז כמ"ש בפ' כ"מ בלי ספק יש לשמור זה הכלל אפילו
בהלכת' למשיחא ואם בכללי הפוסקים בין יחיד ליחיד נכנס בזה
הלכתא למשיח' לא היה הרב ז"ל פוסק כר"ל בעיר הנדחת לגבי
ר"י משום דסוגיא דשמעתא דהטא כותיה שהרי בהנהו תלת
דפסקי בפ' החולץ כר"ל לגבי ר"י איכא חדא דתניא כותיה ואפ"ה
אנטריכו בגמ' למיכלל בהדי איכך דלא תניא כותיה ומשמע מהבא
דליכא שום דוכתא דקי"ל כותיה דר"ל ואפילו מסתיימא מלתיה
מסוגיא דתלמודא אלא בהנהו תלת וכ"כ רבי' ברוך הכהן ז"ל בס'
התרומה בהל' ע"ז וכן פסק הרי"קף ז"ל בפ' כ"ש לענין מעשה שפס
לגבי ר"ל ור"י אע"ג דאתותב ר"י מהאי טעמא וכן פסק רב אחא
משבחא וכן הסכימו האחרונים ז"ל הרמ"בן והרש"בא והרא"ש ז"ל וכן
פסקו התוס' * א"כ מה שפסק הרמב"ם ז"ל כר"ל בענין עיר
הנידחת אם היו הכללים גם בהלכתא למשיחא לא הי"ל לפסוק
כמותו אע"ג דסוגיא דשמעתא כותיה כיון שלא כללוה בהדי הך
תלת דהא בהנהו תלת איכא חדא דתניא כותיה ואפ"ה אנטריכו
למיכלל בהדייהו הלא שברא"ה לפ"ז שאין כללי הפוסקים שמורים
בהלכת' למשיחא ולפ"ז איכא לפסוק כר"ל משום דמסתיי' מילתיה
אע"פי שלא כללוה עם אותן ג' ודבר זה צריך תלמוד ועיון גדול
בתלמוד שמלי' פוסקי' הלכות בהלכת' למשיחא בפ' התכלת ובפ'
י' יוחסין ובפ"ק דיומא גבי כ"ג שאירע לו קרי ומינו אחר תחתיו ובפ'
המזבח מקדש אבל דבריך באו בלי טורש' ובפ' אלו הן הלוקין
איפליגו ר"י ור"ל בטומאת שנגע בקדש דר"ל ס"ל דלקי ותניא כותיה
ולא פסקה הרמב"ם ז"ל והרב ז"ל פסק כחכמים מן הדין והרא"ב
ז"ל לא השיג עליו בזה והגוטה ממנו נוטה מן האמת וכר"ל לא היה
מוכרח לפסוק מפני הסיוע המסתייע מן הגמרא אם הכללים הם
אפי' בהלכת' למשיחא אלא שאין אותן כללים בהלכת' למשיחא
ומתך על סיוע התלמוד ואלו היו דבריך אמת אר"י פסק כר"יהו
היה טוע' הרב במה שפסק כחכמים שאע"פ שאין לשמור הדברים
הכוללין פסקי הלכות בהלכת' למשיחא היינו דוקא בכללים
הסתומים כגון הלכה כר"ע מחבירו וכיוצא בהלו אבל במה שנפסק
בגמרא בפי' בהלכת' למשיח' מי שאינו פוסק כן הוא טועה ראה
כמה נעויות נטה קולמוסך בדברים אלו ולפי שכתבתי לך
שהראשונים אמרו שהר"ב ז"ל אינו שומר הכללים אלו בהלכת'
למשיח' אכתוב לך לשון רבי' שמשון ז"ל כתב הרב ז"ל וז"ל ולפ על פי
שסיעת הרב ז"ל כר"ל אין לחוש מהא דקי"ל כר"י לגבי ר"ל בכל
דוכתא בר מתלת דה"מ בדברים הנוהגין בזמן הזה ולא בהלכת'
למשיחא וסיעתא דתלמודא בפ' חלק כר"ל עכ"ל ר"ש ז"ל והרחבתי
לפרש סתומותיו:

עוד כתבת ז"ל לענין מחמאת שתי הלחם ולחם הפנים
מדאמרי' בגמרא מחלוקת לפני זריקה וטומא' לפני
שחיטה לא הוזכרה כלל בין במשנה בין בגמרא לא בסתם ולא
במחלוקת ולפי' מינה שאם נטמאו קודם שחיט' שנתבט' קרבן נבור
לגמרי אליבא דכ"ע לפי שאין הלחם מתקדש אלא בשחיטה כדאיתא
בפ' התכלת ואין הכבשים קרבין על חלה א' וה"ה לשאר והטעם
שלא הוזכר לפי שאין הדבר תלוי בהם ע"כ:

ובאמת שאלו הן דברי חכמה ויפה עוררת אבל בגמרא
נזכר למי שיודע לפרש דסתם בפ' התכלת גבי הא

דא"ר הכל מודים שאם הוזקקו זה לזה שהם מעכבין זה את
ואיזו זריקה שלהם בשחיטה איתביה ושחיט' עושה זריקה ודמיכה
עד שלא שחט' וכו' אם משחטה נטמא לחמה הדם יזרק והבשר
יאכל וכו' ואם ד' שחיט' עושה זריקה כיון דהוזקקו זה לזה בשחיט
איפסיל ליה לחם תפסול מי אודה שאני תודה דרחמנא קרי
שלמים מה שלמים קרבין בלא לחם אף תודה מי קריבה בלא לחם
ולמוד מזה שאם הלחם מעכב את הכבשים לכ"ע אחר שהוזקקו
זה לזה בשחיט' אם נפסל הלחם נפסלו הכבשים ואם הפיסול
ביולא קרבן נבור בטל ואם יצא קודם שחיט' יכניסנו שאין הלחם
מתקדש להיפסל ביולא אלא בשחיט' וזה בהפך דבריך שאתה
סבור שהלחם אינו מתקדש אלא בשחיט' אם נפסל קודם שחיט
קרבן נבור בטל ואמת הוא שאין הלחם מתקדש אלא בשחיט' שם
אמרו בפ' התכלת ובפ"ב משבועות לא פסל ביולא וכלן
הפסול הוא בטומאה אינו בטל קרבן נבור שהרי ק"ל הוא קו
בטומאה כדאיתא בפ' כ"ש אלא שיש מחלוקת אם נאכל אם לא נאכל
אם הנין מרצה אכילות כמו שמרצה עולין אם לא כדאיתא שם
ומה שאמרת ואין הכבשים קרבין על חלב א' זה אמת הוא בפסח
יולא אבל בפסול טומא' הוא מאחר לטעותך שחשבת מחלוקת
ר"ה ורבנן דפ' הקומץ זוטא אם ק"ל חלוק בפסול הקרבה וכ
פירשתי לך טעותך בזה דכ"ע מודו דקרבין בטומאה ולא נחלקו אלא
לענין אכילה: ומ"ש וה"ה לשאר איני מבין לאיזה שאר אתה מדבר
אם ללחם הפנים שהזכרת בתחילת דבריך ובלחם הפנים אין
בשר שאם יטמא הלחם יפסל הבשר: ובאמת שפגול נוהג
כמ"ש בפ' ב"ש בזבחים במשנה וכן בגמרא יומא בפ' הוליאו לו
הכף כל דבר שיש לו מתירין יש בו משום פגול ולחם הפנים מתיר
הוא הקומץ של לבונה כמ"ש בפ' הקומץ זוטא ובפ' שתי הלחם וב
ואלו מנחות באות מלה מוכח דלחם הפנים שוה לשאר מנחות לענין
פגול ובפ' הקומץ זוטא לא אפלינו ר"מ ורבנן אלא אם הקטיר
מן הבזיכין לאכול ב' סדרים למחר אבל אם הקטיר ב' בזיכין לאכ
ב' סדרים כולהו מודו דפיגול וחייבין עליו כרת וכולהי שאם לחם
הפנים יש בו משום פגול אינו לאסור הקומץ אלא לאסור אלו
שהרי שניהו אלו דברים שאין חייבין עליהם משום פגול הקומץ
וכו' כדאיתא בזבחים בפ' ב"ש ומייתי לה בפ' הקומץ זוטא: ומ
שאין הלחם מתקדש אלא בשחיטה אמת הוא שבגמרא אמרו דפסח
ליה לרבי יוחנן דשחיט' עושה זריקה אבל לא פסיט להו אי תמ
עושה זריקה אלא סלקא בתיקו אבל סוגיא דתלמודא בפ' הקומ
זוטא דתנופה עושה זריקה לאמרי' אתם ובריכא דאי אשמעינ' הו
הלחם אינו מפגל את התודה אתם הוא דכי מפגל לחם לא מפגל
תודה משום דלא הוזקקו זה לזה בתנופה פי' שאין מניפין התוד
עם הלחם אבל כבשים דהוזקקו זה לזה בתנופה פי' שהרי מניפ
הכבשים עם הלחם מפגל מי כבשים קמ"ל וכן אמרו זה בס
לות' סוגיא ומהכא משמע דסוגיא דתלמודא הוא דתנופה עוב
זריקה דאלו איתה שחיטה עושה זריקה דוקא ולא תנופה אין ב
תודה לכבשי עצרת כלום דלהוי כריכות למיתני בתרוייהו דהא
היכי דשתי הלחם מיקדש בשחיטת כבשי עצרת כדאיתא בפר
הקומץ רבה ובפ"ב דשבועות ה"כ לחמי תודה מקדשי בשחיט
הזכח כדאיתא בפ' התודה וכ"ל שעל זה סתר הרמ"בם ז"ל בפ
מהל' תמידין והרא"בד ז"ל השיג עליו ואמר א"א ספק הא בגמר
וזכינו לקיים דבריו ועוד שהרב ז"ל דרכו לפסוק בכ"מ כמו אם
תימצי לומר ובגמרא בפ' הקומץ יש את"ל תנופה עושה זריקה ושנ
הדבר בפשיטות מה שלא עבו בלחם ת"ל תנופה אינה עושה זרי
ועוד דהוי ספק איסורא ולחומרא ובאותה סוגיא ג"כ יש תנופה
עושה זריקה: ומ"ש שם שאין כבשי עצרת מתקדשין אלא בשחיט
ה"כ ליפסל ביולא כמו שפרש"י ז"ל אבל לענין מעכבין זה את זה
כמו שנראה מדבריך אינו ענין לאי שחיט' עושה זריקה או תנופה
עושה זריקה ענין אחר הוא אבל מה שיש לשאול בזה הוא למה נפסל
כבשים בפיסול הלחם דהא אמרי' בפ' הקומץ זוטא הלחם אינו מפגל
את הכבשים משום דלחם גלל כבשים וי"ל דפגול אינו אלא מחשבה
וטומאה הוא מעשה ומחשבה לא חשיבא כמעשה דטומא' ואינ
לפסול הכבשי' מפני הלחם שהוא גלל כבשים אבל מחשבת כבשים
חשיבא לפסול הלחם לפי שאין הכבשים גלל הלחם ומנא תימר
דשני לן בין טומא' דמעשה ובין פיגול דמחשבה מדאמרי' בפ' הקומ
זוטא א"בעא סברא לא עדיפ' מחשבה ממעשה טומא' תדע דאינ

לאמלוגי ביניהו דהא ר"יהו פליג בטומאת' ואמר אין קרבן נבור
הלוק ואלו בפגול מולה שאם נתפגל הלחם נתפגלו כבשים וזה נ"ע
נדול אם טעם זה מספיק לחלק בין פגול לטומאה ואריך לי"שב
זה עם מ"ש בפ' התערובות חטאת שקיבל דמה בב' כוסות ויצא מ'
וכו' סוגיא דהתם וכן מ"ש בפ' הקומץ זוטא נטמא מ' מן הבזיכין
הטמא בטומאתו והטהור יאכל וכן פגל ירך של יחין לא נתפגל
ירך של שמאל ויש לחלק בין ב' נופין המעכבין זה את זה לגוף מ'
הנחלק והשם יגלה עיניכו להביט נפלאו' מתורתו ומ"ש והטע' שלא
הוזכרה לפי שהדבר הזה תלוי בנם כבר כתבתי שנזכר בפי' בגמ'
ומפני סמיכות הנס אין נמנעין בעלי הגמרא מלפרש הדינין אם
נרם החטאת ולא נעשה הנס שהרי אמרו בפ' ב"מ ובפ' כל קרבנות
הבבור שנר מערבי נותן בה שמן כמידת חברותיה וממנה היה
מתחיל ובה היה מסיי' ושזו עדות לישראל שהשכינה שורה ביניהם
והחם' היה גורם שלא היה נר מערבי דולק אחר שמעון הצדיק בכל
פעם כמ"ש בפ' טרף בקלפי וכן בסדר תמיד שניכו נכנס ומצא ב'
נרות דולקות וזה היה בשעת הנס מצאן שכבו וזה שלא בשעת
הנס ובגמרא בפ"ק דיומא בחם אירע פיסול בכ"ג ומיכו אחר תחתיו
כירשו דיכו ופסול זה הוא קרי כמו שמפורש בירוש' ופירשו דיכו
לא על פי שהוא נס ולדבריך למה הזכירו טומא' לפני זריק' ולא
הזכירו לפני שחיט' והלא הכל תלוי בנס:

עוד כתבת כי שבת לא הסריח בסר הקדש מעולם כי
הקרבנות הם לריח ניחוח לה' ועלו על רצון מזבחו והסרחון
הוא הפך הרצון והפך ריח ניחוח וכל הקרבן לגבי מזבח הם נפסלין
בלינה חוץ למזבח וכשיעלו למזבח לא ירדו ואפילו נתעכבו שם
יש לו יומייס לעולם הם קרבן ואף על פי שהכהנים זריזין היו
ולא היו מלינין אותם ע"ג המזבח אם הפסר להם אבל אם היה
שיזדמנו קרבנות רבים בבת א' ובפרט בימות החמה ולא יוכלו
הכהנים להקריב כולם ביום ההוא הנה הם עשויין להסריח בדרך
טבע אם היו מתעכבין שם למחר ומחרתו ולכן היה נעשה זה הנס
מפני הבטחת ריח ניחוח לה' ומשם שלא יאמרו שלחן ה' מגואל הוא
ומזה הטעם ג"כ לא נראה זבוב בבית השובחים כי יש בזה מיאוס
גדול והטלת זוהמא בסבר ובלילה מזה בחשי ה' הקרבן על מזבחו
לרצון לפני ה' תמיד ע"כ:

ואמרת הוא שאם נתעכבו הקרבים זמן מרובה בראשו של
מזבח שלא ירדו ואפשר שיבואו לידי סרחון דהכי
אמרו בפ' המזבח מקדש קרבים שלנו בעזרה מקטיר והולך כל
הלילה לנו בראשו של מזבח מקטיר והולך לעולם ' ונם מ"ש שהנס
היה שלא יאמרו שלחן ה' מ: ולא הוא אמת הוא וזה מספיק ללא נראה
זבוב בבית המטבחים אפילו לא היה שם בסר שיהיה נמאס מפני
הזבובים ואלו לא אמרת בזה יותר היה טוב וכן אומרין בכל העולם
ולין בזה חדוש אבל מה שחדשת בזה שהוא מפני הבטחת ריח ניחוח
ראיתך לשאר סברותיך בשאר נסים שהם מפני הבטחת התורה אשר
כבר ראית שתירתם במה שקדם אבל בזה יש סתירה גדולה
מהגמרא שהרי במ"ש בפ"ק דזבחים לשם ו' דברים הזבח נזבח והיא
מסנה בפ' כ"ם פי' בגמרא שם לשם ריח ניחוח לאפוקי קרבים
שלנלן דלא דמ"ר יהודה קרבים שנלנלן והעלן אין בהם מיאוס ריח
ולא אמרו למעוטי שלא הסריחו. והא דרב יהודה אית' אמי בפ'
הקומץ רבא ואלו היה כדבריך שבכלל ריח הוא שלא יסריחו היו
פסולין כמו איך עשה דברים שהזבח נזבח לשמן אשם לא נעשו
לשמן פסולין אשם לא נשחט לשם זבח פסול הוא ' וכן לשם זבח
אם לא נשחט לשמו כגון עולה לשם שלמים דפריש התם פסול
הוא דהוי קדשי קדשים לשם קדשים קלים דפסול בדאיתא בפ"ק
דזבחים ומוכח התם דלא עלו לבעלים לשם חובה וכיוצא בזה לשם
ריח אם לא נעשה לשם ריח אלא לשם גלייה פסול וכ"ם אחרים
שלנלן שפסולין ולפי דבריך ה"ה אם הסריחו בראשו של מזבח ולא
אמרו כן וכוונת התורה באמרה כן ריח שהקרבן בעת הקרבתו יוצא
ריח מחמת האש של מערכה וכן אמרו ניחוח לשם הנחת הריח כלו'
שיתכוין בזה שיעלה אותו הריח שמעלה האש לנחת רוח להק"בה
שאמר ונעשה רצונו כמ"ש בת"כ ויכלול זה שלא יעלנו לשם עניש
בדמוכח בפ' הרי עלי עשרון ובזבחים בפרק התערובות ובזוטא
בפ' הוליאו לרוחת הכף ' ואם נאנסו הכהנים ולנו אחרים עלנבי
המזבח כבר יש שם ריח מחמת האש ונעשה רצונו דאוכם רחמנא
בטוריה והתו' התירה אם לנו בראשו של מזבח לעולם אפילו הסריחו
כדאיתא בפ' המזבח מקדש ולא היינו צריכין לנס לקיים הבטחת
ריח ניחוח ' ועוד שאתה בעיניך מגדיל הנס ואתה ממעיטו שלפי
דבריך אין הנס אלא במה שהוא ריח ניחוח ועולה למזבח אבל במה
שאינו עולה למזבח שאינו ריח ניחוח אין הנס נעשה בו ואינו כן
שעיקר הנס אינו אלא מפני בשר החטאת וכל הנאכל ליום ולילה
עד הצות וגם מפני בשר השלמים וכל הנאכלין לשני ימים ולילה
א' וכמו לא הפילה אשה מריח בשר הקדש השנוי שם ויגיד עליו
ריעו שאותו בשר קדש מבושל הוא כמ"ש באחרון מיומא עובדה
שהריחה בשר קדש תוחבין לה כוס ברוטב ' אבל בקדשי מזבח לא
היה צריך אל הנס מפני שהייתם אחר עלייתם למזבח בעתים
רחוקות עם זריזות הכהנים והנחת האברים בשולחנות של שיש
כדי שלא ירתיחו כמ"ש במס' תמיד ומליחת דאברי' שהיה מולחו
והופכו ומולחו כמ"ש בקומץ רבא ושוב שלא היו צריכין לנס לאברים
העולי במזבח כדי שלא יסריחו שהרי אף עולות היה מעלה שלמה על
המזבח כמ"ש במלכים ולא הסריחו לעולם שהרי אם של שמים
מסייעתן כמ"ש בזבחים בפ' קדשי קדשים ומה צורך יש לנס יותר
גדול מזה ובמקדש ב' שלא היתה אם מסייעתן לא היו כל הקהל אלא
ד' רבוא והיה מספיק המזבח להם כמו שהיו יודעים ג' נביאים
שעלו מבבל שיסדו אותו והוסיפו על מדות המזבח הראשון כדי
שיספיק להם כמ"ש בגמרא בפי' בפ' קדשי קדשים ועוד אף על פי
שלא היתה אם של שמים מסייעת בבית ב' כמ"ש בפ"ק דיומא אם
של מערכה היתה מתנברת כל ימי שמעון הצדיק ולא היו הכהנים
צריכין אלא לשני גזירי עצים כמ"ש בפ' טרף בקלפי וכשמת שמעון
הצדי' ונתמעט זה הנס לא נתחדש נם הסרחון ' וכמדומה שאתה
בורח מריח מעט סרחון שאינו מתפשט אלא בתוך אמה א' ואינך
בורח מריח הבשר והעצמות הסרופים שהוא מתפשט לכמה אמות
אולי המלאכים הוא מזיק להם ריח בשר שנשתהא והעלה ריח ואינו
מזיק להם ריח הבשר והעצמות הסרופים והאמת הוא מ"ש שאינו
אלא כדי שלא יאמרו שלחן ה' מגואל הוא וזה עולה אפילו לבשר
קדש הנאכל שצריך שיאכלהו למשחה ולגדולה כדרך שהמלכים
אוכלין כמ"ש בפ"ב דסוטה ובפ' הזרוע ובזבחים פ' כל התדיר ויש
מצוה באכילתן אבל מפני הבטחת התורה נשתקע הדבר ולא נאמר
ואם הסריחו ברלפה קולם ליה אפשר שהם פסולין ולא יעלו
למזבח כשמן שריחו רע וסולת שהתליעה ויין שהעלה קמחין מסוס
בעלי מומין כדאיתא בפ' כל קרבנות נבור או מסוס הקריבוהו נא
לפחתך כדאיתא בפ' ג"ה ובפ' המוכר פירות ובפ' לולב וערבה ובפ'
המזבח מקדש ובפ"ב דסוטה אבל מפני ריח ניחוח הן דברים
בלא שורש:

עוד כתבת כי טעם לא כיבו הנשמים אם של מערכה שהתור'
אמרה אם תמיד תוקד על המזבח לא תכבה ואף על פי
שהיא אזהרה שלא לכבות היא ג"כ הבטחה והנס הזה היה נדול יותר
מאד שהיו הנשמים יורדין על המערכה והיתה האש יורדת לוחכת
אותן כלחוך השמן כדתניא יש אוכלת לחים כיבשים ומפ' בגמרא
אם של מערכה והיתה האש לוחכת ומזה הטעם לא נלחה הרוח
עמוד העשן שאם היתה נולחת העמוד היה נולחת נם האש ויתפזרו
הנחלים ותתבטל הבטחת לא תכבה ע"כ תוקף דבריך ואם
ההרכת ויש בדבריך טעות גדולה שאמרת שאם של מערכה שאוכלת
לחים כיבשים היא אם של הדיוט וגרפת לזה לא נלחה הרוח עמוד
העשן ובגמרא חלקוה כי אם של הדיוט יש לה עשן ובה היה הנס
שלא נלחה הרוח אותו העשן ואם של מערכה שירדה מן השמים אין
לה עשן והיא אוכלת לחים כיבשים אבל אם של הדיוט לא אמרו
שהיא אוכלת לחים כיבשים וזו טעות א' וטעות ב' שאין פי' אוכלת
לחים כיבשים שהיתה לוחכת המים כמו שמן שזה היה באם של
חליבו ועליה אמרו בגמרא פ"ק דיומא אוכלת ושותה אבל אם של
מערכה שהיא אוכלת לחים כיבשים ר"ל שהיתה שורפת עצי' לחים
כיבשים והנה נתברר טעותיך בזה מלבד שהסברא היא רחוקה
שיהיה הנס מפני הבטחת הכתוב לא תכבה ובגמרא פירשו שהוא
טעות גמורה שהרי היו עושין מערכה קטנה לקיום האש כמ"ש בפ'
טרף בקלפי ורי"הו ס"ל התם דלא בעי' במערכה קיום האש ואית
ליה דדשה דאש תמיד כדאיתא בירוש' דהתם ולא פליג בעשרה
נסים ח"כ נם זה אינו מסוס לא תכבה ומאן דאית ליה קיום האש
עושין מערכה ומפני הנשמים היו כופין עליה פסכתר כמו שהיו
עושין באש של מעלה במסעות לקיים לא תכבה כמ"ש בספרי פ'

לו וגם בירושל׳ בפ׳ טרף בקלפי לאם של הדיוט ב״כ לר״יהו אף ע״ג
דלית ליה קיום האם דברים אם תמיד לענין אחר חיים ללאו דלא
תכבה וכופין על מזבח הנחשת פסכתר כדי שלא יהא נפרף בגד
ארגמן כדאיתא בירושל׳ התם וגם שיהיה הגם שלא נלחה הרוח מפני
זה אפילו רוח של אליהו ושל איוב לא יכנה מערכה של כ״ד אמות על
כ״ד אמות שהיה במזבח בית ב׳ כמ״ש במסכת מדות והביאו בזבחי
בפ׳ איזהו מקומן ובפ׳ קדשי הקדשים וגזירי עצים גדולים וכבדים
ולפעמים שהיה ע״ג התפוח כשלש מאות כור כמ״ש בפ׳ ג״ה ובמס׳
תמיד ואפילו היה מתפזר קלת נחליים היו יכולין לכבדן באמה ואין
בו חשש כיבוי ובשבת לכפות עליהן פסכתר כמו שסגינו במסכת
תמיד כבוי מקלת לא שייה כבוי כמ״ש בפרק כל התדיר ואפי׳ היה
כבוי כשמתכוין לכבות אבל אם אינו מתכוין לכבות מותר דקי״ל
כר״ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר כמ״ש שם בגמרא. אבל גם
שלא כבו אם של מערכה היה דוגמא לגם של אליהו שנא׳ בו וכל
המים אשר בתעלה לחכה ולא נעשה אותו הגם לאליהו משום קיום
האש שלא יכבה. ואם מפני פזור הנחליים היה הגם הוה מספיק
שיעשה דלאיף ופשיט כי דיקלא ובדורי לא הוה מבדר כמו שהיה
במולאי י״ט האחרון כמ״ש בפ׳ מי שמת וכשלהי פ״ק דיומא אבל
שיעשה הגם הגדול שיעלה העמוד זקוף אינו מפני חשש כבוי אלא
לגלות כי הקרבן מתקבל ועולה לרצון ולדבריך גם הגשמים והרוח
לא הוה מפני חשש כבוי והיה להם לשנות לא כתתה אש של מערכה
והיה נכלל בזה גשמים ורוח ובראשון מיומא מנאום ב׳ נסי׳ בפירוש:

עוד כתבת כי מה שהיה הגם בלא הזיק נחש ועקרב בירושלים
ובלא אמר אדם לחבירו לך לי וכו׳ כי ירושלים נקראת
מנוחה והמקום אשר יבחר ה׳ ומקום השמחה ואם הוקם שם אדם
ע״י נחש ועקרב וגם אם היה לך לו המקום לשבת בו לא היו מזונותיו
ולחזקין שם לא היתה לו שם מנוחה ולא שמחה והכתוב הבטיח והיה
המקום אשר יבחר ה׳ אלהיכם לשכן כו׳. וכל זה טעות שאין
ירושלים נקראת מנוחה אלא לדברי ר״ש. וריה״ו ורבי ישמעאל
חולקין עליו ואומרים מנוחה זו שילה ולדבריך היה ראוי שיעם הגם
בשילה ולמה נתייחדה בזה ירושלים וגם האומר מנוחה זו ירושלים
אינה מנוחת ישראל אלא מנוחת אהרון כמו שפירש בפ׳ פרת חטאת:
ואחר שנת ברר זה הטעות נשתברו דבריך עם היות זה נמשך לטעו׳
ההבטחה והגם היה מעין ימות המשיח שנא׳ ושעשע יונק על חור
פתן ואין ערוד ממית אלא חטא ממית כמ״ש ר״ח בן דוסא בפרק אין
עומדין ומה לנו לבקש עוד טעמות דחוקות. מהשכל רחוקות. ונכיח
הלכות. כנגד האמת ילוקות:

עוד כתבת כי הגם שעומדים לפופים כו׳ שהיה מפני עולי
רגלים בנזר ג׳ רגלים ירלה כל זכורך. וכל זה טעות שהגם
הזה היה גדול בי״הב שהיו מתחויים כשעומדין השם מפי כ״ג והיו
מתודים ע״כ היה מתרחק כל א׳ מחבירו ד׳ אמות כדי שלא ישמע
ודויו של חבירו כמ״ש בב״ר ואע״פ שהיו נדחקים עד אחר י״א אמות
שאחורי בית הכפורת בשעת ההשתחויה היו כלם משתחויים כנגד
פתחו של היכל כמ״ש במדרש ויקרא רבה ובאבות דר׳ נתן ואין הגם
מפני ירלה כל זכורך שאין המלוה הזו שלא ברגלים שהיו מביאי עולת
ראייה וברגלים יכולין היו ליכנס כתות כתות כמו בשחיטת פסחים
וכל הרגל היה לתשלומין ומה לזרך לגם מפני זה והגם היה גם כן
דוגמא לימות המשיח שנא׳ עוד יאמרו באזניך בני שכולך וכו׳
הרחיבי מקום אהלך כמ״ש בילמדנו בפר׳ לו ובב״ר פ׳ יתרו ובב״מ
שיש גילוי שכינה מועט מחזיק את המרובה וכל דבריך בפירש אלו
הגסים שורש א׳ להם שרלית לגזור כי הגסים האלו היו להבטחת
קיום התורה והוא השורש אין לו שורש כלל בהלכה והוא נפסד כמו
שגליתי לך הפסידו בראיות גמורות עם היות שהשורש עצמו בלא
ראייה אינו עושה בשכל אכם כלל כי התורה לא קבלה עליה אחריו׳
מצותיה שיתקיימו דרך גם ואם גזרנו כן ירבו הגסים והתלאים
שהתנה הקב״ה עם מעשה בראשית לקיום תרי״ג מצות לכל ישראל
בכל יום באלפיים מן השנים ומה תאמר בשאר נסים הנעשים
במקדש שלא נשנו במשנה זו ותנא תנא ושייר כמו״ש בפ״א דיומא
וכן בהבות דר׳ נתן יש נסים אחרים שלא נזכרו בגמרא ואין ראוי
לחכם לפרש מקניות בסברא בלא שורש הלכה:

הרמב״ן ז״ל בס׳ תורת האדם כתב כי הראב״ד ז״ל נשאל
בחולה שיש בו סכנה ויש לפניו נבילו׳ להאכילו
אם נדחה שבת להאכילו שחוטה או נאכילנו נבילו׳ ולא הביאתשובתו

והניח בספרו המקום חלק וכמלומה שהניח הרב ז״ל מקום לעיין
ולא היה לו הדבר ברור והרשב״א ז״ל נשאל בזה והשיב דרך נמנום
כי נר׳ לו שענין זה תלוי במחלוקת שנויה בשבת אם דחוייה הוא
אצל הדברים שהותרו בה או אם הותרה וכן לענין טומאה אצל רבים
אם דחוייה היא או הותרה שלא״ת דחוייה היא מאכילין אותו הנבילה
המלוה ואין שוחטין שלא הותר שבת אצל המלה המסוכן כדי שיתן
חזרה שבת להיות מותרת כחול להציל את המסוכן אלא שדוחין את
השבת במקום סכנת נפשות וכיון שיש בכל להנילובה לא הותר לנו
לשחוט זה כתב הרב ז״ל וכתב עוד כי ברוב התקומות ירלה כמ״ל
דחוייה היא ולא הותרה ולפ״ז מאכילין אותו הנבילה שלא דחוין שבת
להאכילו שחוטה ואפילו לפי דבריהם נראה דדוקא אם מצינו נבילה
ולא נצטרך לומר לעכו״ם לנחור נראה שלא יאמר הרב כן שהרי
שנינו בברייתא בפ׳ בתרא דיומא אין אומרין לעשות דברים הללו
ע״י עכו״ם ולא ע״י נשים אלא ע״י גדולי ישראל כלו׳ גדולים ולא
קטנים ישראל ולא עכו״ם ולפ״ז קשה כי כמו שחללנו שבת ולא
נאכילנו נבילו׳ שנבילה עכו״ם למה לא נחלל שבת כדי שלא נאכיל
אותו הנבילה המלוה אללנו ואף ממה שחשב הרב ז״ל ראיה
לאסור חלול שבת במקום נבילה משום דשבת דחוייה היא ולא הותר
מיברא דלענין טומאה נראה דסוגיא דתלמודא דדחוייה היא ולא
הותרה בפרק תמיד נשחט ובפ׳ כל הפסולין בזבחים וכן בסוגיא
קמייתא דיומ׳ ופליגי בה אמוראי רב נחמן ורב ששת ואוקמוה כתנאי
דר״ש ור׳ ורבי יוסי כולהו ס״ל דחוייה היא ולא הותרה והכי אסיק
תלמודא בפרק כילד מולין דר׳ יוסי אית ליה דחוייה היא וליכא תנא
דשמעת ליה הותרה בלבור אלא ר״יהו וקי״ל כותייהו דר״יהו דס״ל
הותרה הוי יחידאה לגבייהו ולית הלכתא כותיה וכן בפ״ק דסנהדרין
קאמר ר״יהו טומאה הותרה בלבור וכן בפ׳ כ״ל ס״ל לרב חסדא ורבה
דחוייה היא ואם באנו לדמות שבת לטומאה דדחוייה ולא הותרה היה
כדברי הרב ז״ל שזהו מה שיש בין דחוייה להותרה שאם היא דחוייה
לא מחללינן אלא אם א״א בדבר אחר ואי אמרינן הותרה לא מהדרינן
אהיתירא ודחינן לה להדיא והכי מוכח התם בפ״ק דסנהדרין וכן
פרש״י ז״ל אבל לענין שבת אשכחן בפרק טרף בקלפי ואמרי׳ בהדיא
דשבת הותרה לגבור וטומאה דחוייה היא בגיבור לענין קרבנו׳ לגור
וכן בפרק י״ה אמרי׳ מה למלאכה שכן הותרה מכללה פירש לענין
עבודה בשבת וכן פרש״י ז״ל וזה הלשון מוכיח דהותרה ולא דחוייה
כי מזה הלשון הוכיחו בפ״ק דיומא ובפרק כילד מולין דרבי יוסי
ס״ל טומאה הותרה בגיבור ולא דחוייה ואע״ג דבפ״ק דפסחי׳ ובפ׳
תמיד נשחט אמרו בטומאה דהותרה מכללה בגיבור לא איתמ׳ הא
ליכנא בדוקא דהא אסיקנא בכל דוכתי׳ דדחוייה היא ולא מנאתי
בשום מקום בתלמוד שאמרו בשבת דדחוייה היא אלא שבפ׳ הנזיקין
לו את הכף בכל שזמנו קבוע דוחה שבת וטומאה והא לא מוכח
וכיון דלענין עבודה אסיק תלמודא דהותרה שבת ה״ה לענין פקוח
נפש דהא תלמוד יה״כ יליף ר״ע דפקוח נפש דוח׳ שבת ממה שאמר
התורה מעם מזבחי תקחנו למות ואמר רבא בר רב הונא לא שנו
אלא להמית אבל להחיות אפילו מעם מזבחי ומה זה ספק שיש מתם
בדבריו ספק שאין ממתם בדבריו ועבוד׳ דוחה את השבת ק״ו לפקוח
נפש שדוחה את השבת ואפילו למאי דפרכינן התם לילמא בדאבני
דאמר אבי מסרינן ליה זונא דרבנן אם יש ממתם בדבריו אין ואי לא
לא ואשכחן ודאי ספק מנ״ל מ״מ איכא דאיכא ודאי פקוח נפש מבטלין
עבודה שהיא דוחה שבת א״כ פקוח נפש חמיר טפי מעבודה ואי
לענין עבודה אמרינן דהותרה כ״ש לענין פקוח נפש וזהו אפילו
לפוס האי פירכא וכ״ש לתאי דאסיקנא דטפי חמיר פקוח נפש
מעבודה דאפילו בספק מחללינן שבת ומשא״כ בעבודה הדבר
פשוט מק״ו שכמו ששבת הותרה לענין עבודה כ״ש שהותרה לענין
פקוח נפש וכן נמי יש להוכיח כן מדברי ר״א בן עזריה שלמד פקוח
נפש ממילה ונראה ודאי דשבת הותרה למילה דל״ו דחוייה בלבד היא
ואע״ג דליכנא דתלמודא הוא בכל דוכתי׳ מילה נתנה שבת לידחות
אצלה ה״ה שהותרה שאין בין עבודה למילה לענין שבת כלו׳ דשניהם
התירתם התור׳ בהדיא בשבת והרי כאן אמרו עבודה דוחה שבת וכן
בפ״ק דיבמות ובפ״ג דיני ממונות ולאו דוקא דה״ה שהותר׳ כדאמר
בפ׳ טרף בקלפי וה״ה למילה ובמכות אמרי׳ בענין עומר דאיכא
טורך גבוה וניתנה שבת לידחות ולאו דוקא וכן בפסחים בפ׳ אלו
דברים ולפ״ז אם ענין נבילה וחילול שבת תלוי במחלוקת זו של
שבת אם הותרה או אם דחוייה הדבר פשוט שמחללין שבת ואין
מאכילין

ומאכילין אותו נבלה וגם הרא"ש ז"ל התיר כן בהדיא וז"ל תשובתו
שזה החולה אינו איסור עומד לפניו ומעכבו ולאו איסור שבת ולא
איסור נבלה תדע שאלו לא היתה שבת מי היינו מבקשין נבלה
להאכילו לא כי אם שחוטה וכיון שכן האיסור העומד לפניו ומעכבו
ולאו איסור שבת ולא איסור נבלה הוא שבב היתר גמור לא איסור
אחר ולפי מתירין לו איסור שבת לא איסור נבלה עכ"ל תשובתו ואף
ע"פ שהשאלה היתה אם נאמר לעכו"ם לנחור לו והדבר שאינו
מהתלמוד שאין לו לעכו"ם לעשו דבריה הללו רלא הרב ז"ל ללמוד
היתר אפי' אם הנבילה היא מצוה והר"ן ז"ל הקשה עליו ואמר שאין
איסור שבת עומד לפניו יותר מאיסור נבל' שאם מצא תרנגול נחור'
נאכילנה אותו ולא נשחוט שכשם שהרב ז"ל או' שאיסור שבת מעכבו
מלשחו' כך איסו' נבלה מעכבו מלאכו' נבלה שאם לא היה איסו' נבל'
מעכבו היה אוכל אותה ולמה עומד לפניו איסור שבת יות' מאיסו'
נבלה ועוד שאפילו היה כן למה לא נאכיל אותו האיסור שהוא קל
ביותר אלו הן דבריו ז"ל. ומ"ש ז"ל שכל כך עומד לפניו איסור
נבלה כמו איסור שבת אינו כן שזה החולה לכל צרכיו מחללין שבת
שאפילו מצינו נבלה לצריכין אנו לחלל שבת לבשלה וכן כשהתירה
התורה פקוח נפש בשבת לא לענין להאכילו בלבד התירה אלא לכל
צרכיו כגון להברותו בדאיתא בפ' יה"כ ולהדליק לו את הנר אפילו
בסוגיא בדאיתא בפ' מפנין וא"כ שבת היא שהותרה ועומדת
לפניו וכיון שבמקצת צרכיו אנו צריכין לחלל שבת א"כ חזרה שבת
בחול ואין אנו צריכין לחזר אחר איסורין אחרים כדי שלא תתחלל
שבת שהרי לכל פקוח נפש שלקה תורה קדושת שבת והחזירת' חול
בחור ומצו דהותרה שבת לשאר צרכיו הותרה לענין שחיטה דומה
למ"ש במס' סוכה בפ"ק בענין סוכה העשויה כמבוי דמצו דהויא
דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת ויהא מותר להזיא מר"הי
לסוכה בשבת שבתוך הסוכה אע"ג דבשבת אחרת אית בה איסור
שקילה משום מצו ה"ל מצו דהותרה שבת לשאר צרכי החולה הותרה
לענין שחיטה וא"כ יפה אמר הר אב"ד ז"ל שאיסור שבת הוא מעכבו
ואותו איסור הותר ועוד דאיסור נבלה אינו עומד בפניו שהרי כמה
דברים הם עומדים לרפואתו ולא דמי לכבשים למי שנשנו נחש
דגוזזין אותן בשבת כדאיתא בפ' יום הכפורים דרבנן קיים להו שהם
רפואתה אבל תרנגולת יש לה חלפין חלמוני ביצה והרבה דברים
עומדין במקומה והשבת עכ"פ צריכין אנו לחללה והיא העומדת
לפניו. ומה שהקשה הרב ז"ל למה לא נאכיל אותו האיסור הקל
ודאיתה זה הרב לנבילה ושביעי שמאכילין אותו האיסור הקל קושי'
זו איכה קושיא ואדרבא אי להאי טעמא בלאוד הוה צריכינן מאכילין
אותו נבלה מעשה שבת ואין מאכילין אותו נבלה דמעשה שבת קי"ל
דמותרין הם להוא קדש ואין מעשי' קדש והשוחט לחולה מות' לבדי'
בלומלא ואפילו המבשל לחולה היה מותר לבריא אלא משום גזירה
שמא ירבה בשבילו כדאיתא בפרק כירה ובפ"ק דחולין ובפ' מרובה
וכ"כ הוא ז"ל וכיון דהאי מצוה דפקוח נפש על כל ישראל רמייא
משום ואי בהם ולא שיומת בהם ומשום לא תעמוד על דם רעך
והזריז ה"ז משובח והבשאל ה"ז מגונה והשואל ה"ז שופך דמיס
כדאיתא התם ובירושל' א"כ מוטב שנחלל שבת להאכילו היתר ולא
שנאכיל אותו איסור שאם חללנו שבת קיימנו מצוה ואם האכלנוהו
איסור והיה אפשר בהיתר עברנו על ולפני עור לא תתן מכשול.
ולפי שהתו הרב ז"ל דלגבי חולה אין איסור נבלה יותר קל
מאיסור שבת דהכי לנבלה איסור לאו ושבת איסור שקילה איכא
אומרא אחרינא בנבילה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית
שבה כדאמרינן לענין נזיר שהיה שותה יין ואמרו לו אל תשתה אל
תשתה והוא שותה חייב על כל א' ואחת אבל לענין שבת לא עבר
אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרין ומש"ה
לאוין הרבה דנבלה לא מיקרו איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג
דהוי איסור שקילה אלו הן דבריו ז"ל ודבריו אינן מוכרעים שיש
לאומר שיאמר דמ"מ שקילה אמורה ממלקות וכדאמרי' בפ' ב"מ
ובפ' הערל לענין כרת ומיתה בידי שמים דאשבינן כרת אמורא
אע"ג דבהך נפשין סמכי' אהאי טעמא דכרת חמיר ממיתה וה"ה
לשקילה ומלקות אבל יש לנו עליו ב' קושיות גדולות א' שהרב ז"ל
נתן דבריו לשיעורין שאם החולה הזה א"ל אלא לבזית או למשקין
ברביעית דלא עבר אלא חד לאו היינו מתירין לו איסור נבילה ולא
מחללין עליה שבת ורוב חולים מסוכנים כך הוא ענינם שהרופאי'
מניחים להשקותו מרק תרנגולת מעט מעט אפילו פחות מרביעי'

ושיהיה שיעור רב בין שחייב לשתייה יותר מכדי אכילת פרס כדי
שיוכל כח המסוכן לסבלו והרב ז"ל מגדולי הרופאים היה וידע זה
ובכה"ג ליכא ריבוי לאוין א"כ צריכין אנו להכנים טורטני אימתי
נחלל שבת ואימתי נאכילנו נבל' שאין אנו מדרכי התורה. והקושיא
הראשונה שאם היה איסור שבת ואיסור נבילה נעשה הכל באיש א'
היה אפשר לו' דמוטב לדחות איסו' שקילה מהרבה איסורין במלקו'
אבל בנדון הזה אינו כן שאיסור נבילה הוא דוחה אותו החולה
עצמו ואיסור שבת אנו דוחין אותו בשבילו ומוטב היה שידחה הוא
איסור נבלה בעצמו לפקוח נפשו ולא נדחה אנחנו איסור שבת
בשבילו דמאי דאמרינן בערובין ניחא ליה לאחר לעביד איסורא
זוטא ולא ליעביד עם הארץ איסורא רבא דוקא כי האי גוונא אבל
לעביד הכי איסורא רבא בחבול שבת כי היכי דלא ליעביד חולה
איסורא זוטא באכילת נבל' ליכא מאן דאמר ואפילו לדברי הרב ז"ל
שאומר שהרבה זיתים בלאוין הרבה חמיר טפי מאיסור שקיל' בלאו
א' אפ"ה ליכא מאן דאמר דליעביד ראובן איסורא אפילו זוטא כי
היכי דליזכי שמעון וכדאמרי' בפ"ק דשבת גבי דביקת פת בתנור
וכי אומרי' לו לאדם חטוא כדי שלא ימות חביריך וכן כל כיוצא בזה
הקשו בפ' התכלת ובפ' האיש מקדש והניח דאחר כבר תירצו בתו'
שלא נאמר אלא בדבר שבא האיסור לידי ע"י אחר אבל בענין
אחר אין אומרין לו לאדם חטוא כדי שיזכה חביריך או כדי שלא ימות
חביריך וא"כ מפני רבוי לאוין החולה באיסור נבלה לא היה ראוי לנו
להתיר לאחרים אפילו להוא א' ועוד הרי דבריו הם נשבריס מהגמרא
דתניא התם מי שנשנו נחש קורין לו רופ' ממקום למקום ואפילו
בשבת וקורעין לו תרנגולת פירם לתת על המכה שזו היא רפואתה
ונוזמין לו כרישין פי' מן המחובר ומאכילין אותו וא"ל לעבר דברי
ר' וזה יקשה לרב ז"ל שהרי התרנגלו כמה זיתים לאכול בלא מעשה
ולא התרנו אד איסור לעבר ולפי דבריו ז"ל שחושב איסור חמור
ריבוי זיתים אפילו לגבי איסור שקילה לא הי"ל לרבי לסקל בזה
וכ"ש כשהאי איסורין הם שוין שהרי תקון מעשר הוא שבות מדרבנן
ואכילת טבל של כרישין הוא איסור דרבנן דמעשר ירק אינו אלא
מדרבנן ונוסף בזה ריבוי זתים אלא ולאי משמע שאין רבוי זתים
מתן חומרא כלל:

ענין לח ולענין הדין בעצמו באיסור נבלה ואיסור שבת איזה
מהם נדחה היה נראה דבמחלוקת היא שנויה ההיא
דכרישין פליגי בה רבי אר' אלעזר בר"ש דר' ס"ל מאכילין אותו וא"ל
לעבר אף על פי שהאיסורין שוים. ור"א בר"ש ס"ל לא יאכל
עד שיעבר והיה אפשר לומר לדברי ר"א דה"ה שנחשטין לו ולא יאכל
נבלה ואע"פ שהאיסורין דינן שוה לפי שאין מחלקין בגמרא בין
איסור קל לאיסור חמור אלא בחולה עצמו ושני האיסורין בפניו אבל
אם האיסור האחד הוא אל החולה והאיסור האחר הוא אל המפקחין
נפשו כשם שהתרנו להם איסור קל כדי שלא יעשה הוא איסור
באכילתו כן נתיר להם איסור חמור אם א"א בלאו הכי שהרי הותר
להם שבת מה לי באיסור קל מה לי באיסור חמור כשהוא כך הוא
אצלו ולא אל האיסור הקל ואם ענין איסור נבלה ואיסור שבת הוא
תלוי בפלוגתא דהכי תנאי יהיה אסור לחלל שבת אם אינו לו
תרנגולת בחורה משום דקי"ל הלכה כר' מחבירו. ור' ור"א בר"ש
חבריה היו כדאיתא בפ' הפועלים ואע"ג דפלוגתייהו היא באיסורא
דרבנן דאיסור תיקון מעשרות בשבת ואיסור טבל בירקות דרבנן
מיהו מדרבנן נשמע לדאורית' דאיסור שבת לגבי איסור אכילת
נבלה הוי כתקון מעשרות לגבי איסור טבל דרבנן דהכי דאורייתא
והכי דרבנן. ואע"ג דהתם אוקים רבה פלוגתייהו דתנאי דטבל
ותרומה בשבת ובדלא אפשר בחולין כלו' שא"א לרפאת החולה
בחולין שיאמרו אחרי שסילקנו התרומה מהטבל דא"א בחולין מודו
כ"ע דמתקנינן ליה בשבת ולא יאכילוהו לא טבל ולא תרומה וא"כ
לפ"ז היה מותר לשחוט לחולה ולא להאכילו נבלה וא"כ יהיה דעת
רבה דלא כר' כבר דחו לה בגמרא דאפילו ר' מודה בהא שלא אסר
ר' תקון מעשר ולהאכיל טבל אלא במעשר ירק שהתקון הוא שבות
ואכילת טבל ירק דרבנן ליכא למינז' לטבל דאורייתא אבל בפלוגת'
דתנאי דטבל ותרומה הרי אוקמה רבה בענין שאינו נקוב. ואע"ג
דתיקון טבל הוי דרבנן ועניין שאינו נקוב טבלו הוא דרבנן מ"מ
דמי למעשר ירק דבענין שאינו נקוב שהוא מין דגן יש לגזור אטו
ענין נקוב דהוי טבל דאורייתא ומשמע דלא עבדי איסורא שבת
דרבנן אלא היכא דאיכא למגזר לחולה איסור טבל דאורייתא אבל

בבשר איסורין שוין הם לאורית ולאורית הוא דרבנן ודרבנן ליכ לחיגו
בדלאורייתא מאכילין האיסור לחולה ולא עבדינן מן איסורא ומכל
זה יצא לנו איסור אפילו כשיש לפניו נבלה שאינה מבושלת ונטרוך
לומר דל"ד לטבל משום שזה האיסור עומד לתקן ואינו אסר אלא
תקון ואלו היה חול היה מוזר היתר ע"י תקון ומפני פקוח נפש
התירתו התורה כאלו היה מתוקן והרי הוא כאלו אינו חייב לתקנו
כדגן עכו"ם שהתורה פטרתו מפני פקוח נפש וכשאוכלו החול' אוכל
היתר אבל זאת הנבלה מ"מ לא להיות שחוטה כל עוד שהיא ראויה
למאכל אדם דמאי דאמרי' במנחות וכי"ט אפשר לנשאלא שתעשה
שחוטה היינו לכשתסרח ולא תהיה ראויה לגר ותו' לא אסר' אלא
נבלה הראויה לגר אבל בעודה ראויה לגר אין לה תקון לא בחול
ולא בשבת והרי היא כאלו אינה לפניו כלל דאריא דאיסורא רביע
עלה הילכך נשחוט לו מה שבפניו דאלו לא היה לפניו אלא
תרנגולת זאת החיה וז"ש הראב"ד ז"ל שאיסור שבת הוא עומד
בפניו ולא איסור נבלה אבל בשבל אין איסור שבת עומד בפניו
וכיון שלא הצריכתו התורה תיקון וכל זה יש לו לומר שלא לשבור
דברי הראב"ד ז"ל דרב גדול ומובהק היה ודברו צריכין לפנים
ולפני לפנים והוא ראש המדברים בשאלה זו וירד לעומקה
וה' ברחמיו יוציאנו ממרה למתקה:

שאלה לט

מנס: שאלת ראובן קדש אשה והלך למדינת הים ונתעכבה זמן מרובה

וחא"כ נרשה בנו ששלח לה ממדינת הים והיא כתבה עליו שטר
לחיוב מזונות על נכסיו וחא"כ נישאת וכשבא ממדינת הים תבעה
אותו במזונות כל זמן היותה מקודשת עמו מכח השטר והדיין
חייבו לפרוע מזונותיה מה הוא הדין בזה:

תשובה

אין לארוסה מזונות על הארוס דהכי אמרינן בפ' המדי' דמתמיהינן
התם ואמרי' ארוסה מי אית לה

מזונות ואהדרו ואמרו דמאי דאמרי' דארוסה אית לה מזוני היינו
בהגיע זמן ולא נשאה דאמרינן בפ"ק דכתובות ובפ' נערה שנתפתת'
ועיקרה בפרק אעפ"י שהיא כיזונת משלו אבל אם לא תבעה ליכשא
ולא נתנו לה זמן שנים עשר חדש לפרנס את עצמה אין לה מזונות
והא דמחייב לזונה כשהגיע זמן ולא נשאה היינו טעמא משום
דכיון דפרנס עצמה אחר שתבע ליכשא ולא נשאה ואין לו אונס הרי
היא כנשואה וחייב במזונותיה מדרבנן כמ"ש רש"י ז"ל בפרק המדי'
וזה אפילו למ"ד דמזונות נשואה הם מדאורייתא וכן דעת הרמב"ם
ז"ל וכ"ש למאן דס"ל דאפילו מזונות נשואה אינו אלא מדרבנן וכן
דעת הרמב"ן בחידושיו פ' המדיר ובפ' ואלה המשפטים. אם כן
אם הגיע זמן ולא נשאה דמיזונת משל בעלה אינו אלא מדרבנן
אבל כל י"ב חדש שנתנו לה לפרנס את עצמה אין לה מזונות אפילו
תבעה ליכשא וכ"ש שאם הלך למדינת הים ולא תבעה שאין לה
מזונות עליו אפילו עמדה זמן הרבה מקודשת עמו. ומה ששאלו
בפ' נערה שנתפתתה ארוסה מי אית לה מזוני פרש"י ז"ל דבארוסה
יתומה היא בעיא אם יש לה מזונות מהאחים. ומ"ש שם מסברא
אית לה כיון דארוסה לא ניחא ליה דתתזול וכן היא גירסת רש"י ז"ל.
ה"פ מסברא אני אומר שאין לה מזונות מן האחים. דמ"ט תקון
רבנן מזונות לבת מנכסי האב כי היכי דלא תיתזיל על הפתחים.
הכא ליכא למיחש להכי דכי חזי לה ארוס דמיזלא לה זיין לה איהו
מדיליה ואע"ג שאינו מחוייב לזונה כיון דאירסה לא ניחא ליה
דתיתזיל ואסיקנא דמסברא אית לה מהאחין דארוס לא זיין לה
דכיון דלא קיים ליה בנווה אם תגשא לו שמא ימצא בה מום לא שדי
איניש זוזי בכדי וכל זה לשון רש"י ז"ל מכאן נראה מפורש שאין
לארוסה חיוב מזונות על הארוס. ור"ח ורי"ף ז"ל פירשו בארוסה
שמת הארוס לאחר שתבעה ליכשא ונתחייב לזונה אם יש לה מזונות
מהיתומים כשאר אלמנות כיון שנתחייב לזונה אי לא. והגיד ז"ל
פירשה ביתומה שנתארס אם יש לה מזונו' מהארוס שכיון שבשביל
ארוסיה הפסיד מזונות מהאחין בעי' אם יש לה מזונות מהארוס

ומכל אלו הפירושים תדע כי הארוסה אין לה מזונות מהארוס
אא"כ תבעה בב"ד ליכשא ונתנו לה זמן והגיע הזמן ולא נשאה שלא
מחמת אונס כדמוכח בפרק בתולה שהיא כיזונת משלו שהרי היא
כנשואה לענין מזונות כיון שדעתו לכונסה אעפ"י שעדיין היא
ארוסה לענין תרומה אם היא בת ישראל ונתארסה לכהן שהיא
אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה כדאיתא בפרק אף על פי אם
תפס' ממנו מזונות על ידי ב"ד טוענין חייבת להחזיר מה שתפסה:

ענין מ

עוד שם האשה שנתגרשה בגט שהבעל משומד במיורקא ושלחוהו בחנם ונתגרשה בו ונשאת נראה שהוא בטל

שדינו כדין נכרי שאינו כשר לכתוב הגט כדאמר בפ' המביא תנין
וה"ה למשומד לע"ז או לחלל שבתות בפרהסיי' שהוא כמשומד לכל
התורה כולה ושחיטתו נבילה כדאיתא בהכל שוחטין וכ"ש משומד
לכל התורה וכ"כ הרמב"ם בפירוש וכן בטוש"ח ואם נשאת והיו לה
בנים הם ממזרים ואם הבעל קיים צריכה גט מ' להתירה להנשא
ואסורה לשניהם: והגט שנכתב באלבזאייר ומסר ביד שליח
הולכה כיון שלא הגיע לידה אינה כלום וצריכין אתם לעמוד בזה
על דברי ר"ר מיורק"מ מה טענה יש לה שהכשירו אותו
משומד לכותבו והעמידו הדבר עד אשר תבוא תשובתם והדיעות

ענין מא

עוד שם הגט שנמסר במאזו"ר בלא עידי מסירה והבעל לא נתן לסופר לכתוב ולעדים ולחתום

בטל הוא ואפילו ריח הגט אין בו לאוסרה לכהונה ותמה אני מהאון
אשר במוסתבגי"ם מה נראה להכשירו וגם מהאומ' שהוא פסול שאם
לא היה אלא פסול היה צריך הבעל אם החזירה לקדשה אלא בודאי
בטל הוא והבעל כשהחזירה לא היה צריך לקדשה ולא לכתוב לה
כתובה אחרת כיון שלא נקרעה הראשונה אעפ"י שמחלת לו אלא
מחלה לו אלא אם נתגרשה והיא לא נתגרשה ואם בשעת חזרה ברט
ברכת אירוסין וכישואין היו ברכות לבטלה ועל כל ברכה וברכה
עברו על לא תשא מדרבנן כדין מברך ברכה שאינה צריכה שאל
עובר על לא תשא דרבנן כדאיתא בפ' אין עומדין ופר"ת ז"ל דאינו
עובר אלא מדרבנן כדמוכח לה מדאמרי' ספק אמר אמת ויליב סתם
לא אמר אם אמת ויליב דאורייתא חוזר ומברך כדאיתא בפרק מי
שמתו. ואם ברכה שאינה צריכה יש בה משום לא תשא מן התורה
למה חוזר ומברך מוטב שיעבור מן התורה בשב ואל תעשה ולא
יקרא אמת ויליב ולא שיעבור על לא תשא שהוא מן התורה:

שאלה מב

מליי"ח שאלת כלה מה שתיתן עם בעל' במטה אחת ולהו דוקא עם

בעלה במטה אחת ביצוע אחת חלילה ואפילו הוא בבגדו והא
בבגדה דדבר ברור הוא דאסור דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא
תקרב שום קריבה בעולם. מיהו אם היתה המטה גדולה כל כך
עד שיוכלו להגיע שתי מלעות בשני מפסין ושני סדינין ובכל מלע
ומלע כרים וכסתות עד שיהא האיש יכן לבדו בזוית זו ביצוע
והאשה גם היא לבדה בזוית אחרת ביצועה במפלה וסדינה וכרים
וכסתותיה היה דבר זה מותר ודומיא דשלחן שמותר לה לאכול
עליו עמו דגזי' לא יאכל הזב עם הזבה הוא כשאוכלין בקערה אחת
אבל על שלחן לא דדומיא דעוף ובביצה שמותר להעלותם על
שלחן כשפירשו מפה אחרת כדי שיהא הדבר ניכר אם אם יש בדבר
איסור משום דכל מטה מזומנת היא לשכיבה ואמרו לך לך אמרין
נזירא שחור שחור לכרמא לא תקרב ויהיה אסור ליתן לה בחות מטה
כלל ועיקר שהרי הרז"ל כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה
עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו
ורגליו. והצעת המטה בפניו דמשמע בפניו אסור משום
שהמטה הזמנה לשכיבה היא ולפ"ז הפי' יהיה אסור לה ליתן עמו
במטה א' ואפילו הוא ביצועה והיא ביצועה ואני מחלה פני כבודך
אי"ונגו לברר לי כל הענין:

תשובה

יפה פלפלת וכל מה שראוי לכתוב בזה כתבת ולא יחסר מדבריך אלא דבר א' שהראב"ד ז"ל כתב בס' בעלי

הנפש בשער הפרישה שמתשובת ר' האי גאון ז"ל נראה שאסור
ליתן על המטה של כלה אפי' בשעה שאינה במטה משום הרגל ודוקא

בדה ולאי אבל כלה שנבעלה מותר ליתן על אותה מטה אחר שעמד
מאצלו אעפ"י שהיא אסורה כנדה עד שתטבול אפי' באותו סדין
שדם בתולים עליו מותר ליתן אבל נדה ולאי אסור לבעל ליתן על
מטתה אפי' בשעה שהיא עליו וכתב הרב ז"ל שאע"פי שאין זה מן
ההלכה הם דברים שהדעת מכרעת עליהן וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפ"ז
מה' נדה שלו וכ"כ הרשב"א ז"ל בשער הפרישה בת"ה וכן בספר י"ד
כתוב כן והוסיף שם שאפילו שלא בפניה אסור ולפי אלה הדברים
אני אומר שאם המטה היא מטולטל כמו עגלה באופני כמו שראיתי
עושין היהודים בארץ ארגון או אפילו קבועה בלא אופנים שלא שהיא
בין מטולטל כמו שעושים הנוגרים וכן היו המטות של רו"ל כמו
שהוא מוכיח בסדר טהרות במסכת כלים בפי"ז ובפי"ט ובמקומות
אחרים מהתלמוד ולאי שהוא אסור ליתן באותה מטה עם הנדה
אעפ"י שהפרישו ביניהם לפי שהכל מטה א' ואם היא מטה קבועה
דרך בנין במעזיבה או אפי' בקורות קבועין בכותל והמטה היא
ארוכה שתגיע מטתה במרגלות בעלה בלי קירוב למרגלותיו ולאי
מותר הוא וכן נוהגים היתר בזה שאין זה אלא כמי שמגיע מטה אצל
מטה בקרקע הבית דמאי שנא אבל להגיע המגע שלו ושיהיו
פנים כנגד פנים יראה שיש בזה משום הרגל אעפ"י שכלא' מהם
במגע מיוחד ובכסות מיוחדת אא"כ יש מרחק רב ביניהם או
תהיה מחיצת סדין ביניהם ובסנהדרין פ' א' דיני ממונות אמרו
שוגה בשוגים שאפילו בשוגה של שוגים לא יפרנו בהם פרנסת
כלו' שאפילו אין בין אשתו נדה אלא שייג של שוגים לא יבואו
ליידי עבירה:

ענין מג

תנס: שאלת על גט הנכתב במיורקא וכתבו א' מהגקרלים אנוסים ובלי ספק שהם משתחוים לע"ז ומחללין שבתות בפרהסיא והעידו יהודים שתחלת יציאתו מהכלל היתה באונס וגם בהיותו באונס השמד היה נוהג יהדות כשמונה עשרה ציצול מהמות וגם במותו לא נהג מנהג עכו"ם ולא רצו לקברו כמנהג כופר בדתם עד שבזבזה אשתו ממון אלו הן ענייני זה האיש שכתב זה הגט והיתה השאלה אם הגט שכתב הוא בטל כדין נכרי וכ"כ הרמ"בם ז"ל שדינו כדין נכרי ואם נשאת אשתו בגט זה והיו לה בנים יהיו ממזרים ולריכה גט אחר או יהיה הגט כשר ובניה כשרים והיא מותרת למי שנשאה או להנשא לאחר אם מת זה שנשאה בגט זה:

ואמרת הוא שהר"ם ז"ל כתב כן וסמך על מ"ש בראשון מהולין דמשומד לע"ז ולחלל שבתות בפרהסיא דהוי כעכו"ם לכל דבריו ופי' הוא ז"ל דה"ה לענין כתיבת גטין וכשר הגיה עליו הר"ם הכהן ז"ל שהיה נראה מדבריו שאין קדושין קדושין ולא משמע הכי דהא קי"ל דמשומד שקדש קדושין קדושין דאוריתא ואפילו גר שחזר לסורו קדושין קדושין כדאיתא בפ' החולץ וה"נ מוכח בבכורות בפ' עד כמה ובפ"ק דיבמות והרב ז"ל נ"כ כתב כן בהלכות קדושין ומדקדושין קדושין היה נר' דגיטו הוי גט לכל המקדש אדעת' דרבנן מקדש וכ"כ הרב בעל העטור ז"ל ומעשים בכל יום שמשומד מגרש אשה שנתקדשה לו אפילו ביהודותו וכתב ר"ת ז"ל שאין כותבין בגט אלא שם יהודה לא שם ביות נראה שדבר פשוט הוא דגט משומד גט הוא והרמב"ם ז"ל לא פירש דעתו אם גטו גט אם לא אלא שכתב שאינו כשר לכתוב את הגט כדין נכרי ודבריו נ"ע ומ"ש בתשובת הגאונים ז"ל דמשומד לחלל שבתות בפרהסיא אינו כישראל שנאמר ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כל המשמר שבת נקרא ישראל וכן בפ"ק דחולין אמרי' דאין מקבלין קרבנות מן המשומד מדכתיב אדם כי יקריב מכם ואמרי' מכם ולא כולכם להוציא את המשומד לנסך יין ולחלל שבתות בפרהסיא כשר כתב בעל העטור ז"ל דעכו"ם שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"ז הם כדאיתא בפ"ק דחולין א"כ האי דקא לאו משומד לע"ז מיקרי ומחלל שבתות ליתה אלא בעבדות קרקעות וילא לנו מזה שכל המשומדים שקדשו קידושיהם קדושין דבר תורה ובזה הודה הרמ"בם ז"ל והיה נראה שאם קדושיו קדושין גטו גט וכזה הוא הסכמת האחרונים ז"ל ומעשים בכל יום יוכיחו והרמב"ם ז"ל לא פירש דעתו בזה אם גטו גט ובודאי שדעתו לומר שגטו גט אף על פי שלא פירש כן כיון שכתב קדושיו קדושין שאין שום לחלק בין גטין לקדושין אלא שהוא ז"ל כתב מה שנמצא מפורש בגמרא שאמרו דקדושי משומד קדושין ומה שלא נזכר בגמרא בפירוש הניחו שתוש וילמד שתוש מן המפורש ואין ספק שזהו דעתו והיה נראה שאם גטו גט שהוא כשר לכתוב גט ולא דמי לנכרי דנכרי ליתיה כלל בתורת גטין וקדושין ואפילו לפי דעתו שהוא פוסל בעבד בכתיבת גט וכן דעת ר"י ז"ל בעל התוספות יש לומר דדוקא עבד פסול לכתיבת גט שאינו בתורת גטין וקדושין כלל שאין לו אישות ומש"ה פסול בשליחות גט בין להולכה בין לקבלה אבל משומד כיון דאיתיה בתורת גטין וקדושין ובר ברית הוא ובר שליחות הוא דלף על פי שחטא ישראל הוא היה נראה שהוא כשר לכתוב הגט ואפילו תאמר שכתיבת הגט אינה אלא שליחות והפסול בשליחות הגט פסול לכתוב הגט וכ"ש שאין טעם פסול הכתיבה משום שליחות דלא בעינן בכתיבת הגט שליחות כמו שפי' הראשונים ז"ל ואין פסול הכתיבה לאותם פסולין אלא משום דבעינן לשמה וכנרי אדעתא דנפשיה קעביד ולא כתיב לשמה וא"כ איכא למימר דמשומד לאו אדעתא דנפשיה קא עביד ואם אמרו לו שיכתוב לשמו ולשמה קא עביד אדעתא דידן דכיון שאין הדבר תלוי בפסול גופו מפני שמדותו אלא מטעם לשמה איכא למימר דאע"ג דלענין פסולגופו הוי כעכו"ם אבל לענין אי עביד אדעתא דנפשיה או אדעתא דידן איכא למימר דאינו כעכו"ם וכל זה הוא לספק בדעתו של הרמב"ם ז"ל אבל הוא לא ראה לחלק בזה ואולי לחוש לדבריו אבל בנדון הזה שהעידו העדים שאין זה כשאר המשומדים פורקים עול ולבו היה לשמים הרמב"ם ז"ל יודה בזה שכשר לכתוב הגט בודאי לאו אדעתא דנפשיה קא עביד אפי' מאמר שלענין שחיטתו ושאר דיניו דינו כעכו"ם לפי שהכתיבה הזאת איננה נפשלת מטעם פסול הגוף אלא מטעם לשמה ואי בריר לן דלשמה קא עביד ודאי הגט כשר הוא ומה שחשבתם לתקן בזה שאחד מעידי הגט אינו זוכר אם זה האנוס כתבו במלות הבעל או הבעל אזה לאחר ואותו אחר כתבו לזה לכתבו לפי שהיה סופר מיושר בכתיבתו אלו היינו חוששין לזה קלקול גדול הוא זה שאין הגט כשר עד שיאמר לסופר לכתוב בדאיתא בפ' התקבל אבל לפי מה שנאמר לי כי הגט נמסר במיורקא אין לחוש לשום ערעור אחר מעשה ב"ד דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי ולזה נוהגין לקרוע הגט ולעשות מעשה ב"ד כדי לסלק ערער דבעל:

ענין מד

מיורקה: תשובת כתב אחד המתחיל כבוד מלבים חקור דבר כבוד אלי"ס דבר הסתר ולכוף פסבתר. בטענת תובע מקנתר עושה דין פלסתר. ועל דבר אמת מנותר. עמדתי ואתבונן בטענות ר' פרנ על יורשי אחיו וראיתי טענותיו המחודשות. כגחלים לוחשות. כי התשעים דינרי זהב אינם משארית הספינה שנשתפה בגמל והזכיר בזה כמה ראיות אפשר הם אמת והיו היורשים גדולים. אבל ליורשים קטנים אין דיין השאי לשמוע אותם וכדאמרינן בפרק הגוזל ומאכיל גבי בר חמוה דרבי ירמיה אמר ליה מייתיב' סהדין לאחזקי בה בחיי אבוה אמר ליה וכי מקבלים עדים שלא בפני בעל דין דיתומים כמאן דליתנהו דמי ואפילו יצא עליהם שטר חוב והניח אביהם קרקעות אין נזקקין להם אלא אם כן רבית אוכלת בהן משום דאיכא פסידא ליתמי. או לכתובת אשה משום חיצה דאמרינן בפרק שוס היתומים וכ"ש אם אין שם אלא מטלטלין דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי אפילו גדולים אפילו כתקנת גאונים אלא אם אביהם שעבד מטלטלי אגב מקרקעי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות אישות והלכו' הלואה וזה מספיק לפתח ר' פרנ בטענותיו החדשות אמנם בטענותיו הישנות על שתירת פסק דינו ואת טענתו אם אביהם ברצונו רצה להכניס ההפסד בחשבון אף על פי שהמלך פטרה ועשה זה לפנים משורת הדין חייבין הבנים לקיים מצות אביהן והאב הוא שעשה לפנים משורת הדין. אבל הבנים מן הדין חייבין שהרי האב חייבם וחזר לפנים משורת הדין דין גמור וכל זה דבר שאין לו שורש כי האב עצמו היה יכול לחזור בו ומה שנתן נתן ומה שלא נתן לא נתן ואם חזר בו רשאי וזה דין פשוט הוא אינו צריך לפנים ומכל מקום ראיה מפורשת יש בזה בירושל' בפרק התקבל אמר רבי יוסי בר' יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר ליתן מתנה לאחיו ובקש לחזור בו חוזר ואם הוא יכול לחזור בו כ"ש שאין היורשין חייבין לקיים דבריו שאפילו במה שהוא

איכו יכול לחזור בו וכפלו הנכסים ביד יורשיו אין הולאתו ודבריו
מחייבתן ובדאי בפ׳ הגוזל עניים אמר ליה אי כתב לך התקבלתי
לאו כלום הוא דילמא אדאתית אכיב ר׳ אבא וכפלו זוזי קמי יתמי
והתקבלתי דר׳ אבא לאו כלום הוא ואפילו בשטר חוב דאמריגן מצוה
על היתומים לפרוע חוב אביהם כבר כתבו רש״י והרמ״בן ז״ל שאין
בופין על מצוה זו וכן הוא דעת הרמב״ם ז״ל ולא מצינו שיהיו
היורשין חייבין לשלם מפני כבוד אביהן אלא כשהניח להן אביהן
דבר מסויים כגון פרה וטלית של רבית ועשה תשובה ולא הספיק
להחזיר עד שמת אבל בדברים אחרים כגון אלו אין חייבין לשלם
מפני כבוד אביהן שאין כאן עבירה בדבר מסויים ובזה נתקיימו
הנכסים ביד היתומים ובטלו טענות דודם. וידוע הוא כי
הנכסים הם מועטין בפני יתומות קרובות להתפרנס בגישואין
ויתום ללמדו ספר ויתום לגזלו משוד אמו מלבד מזונותיהם בכל
יום ואכזריות גדולה היא לדודם המחזר אחר טענות ואם היה לו
דין עליהם היה חייב להגיחו להם בתורת צדקה וכ״ש במה שאין
הדין נותן לחייבם ואלה הדברים הם במקום ההוא חדשים וזרים
כי לא הורגלו בדיני ממונות ולא שמעו ולא ראו באותם ארצות אלא
איסור והיתר. והלכות סעודה לבדך העוד והמטיב שתקנו על
הרוגי ביתר ולבדוק בטריפות וכסימני עופות ובקרני מגבים אם
יש להם כרעיים על הארץ לנתר. ואף בזה שמע ארצכם לבנו
בתוך ובתר. כי נוהגים שם זלזול וזה משחית הוד פניים וקלסתר.
כה דברי האיש יושב על משבר מפני עקת גזלן בפניו קרקע עולם
כאשתר. מיחל כי עוד לאלוה מלין לראות נקמת ה׳ אם זעיר
אכתר. ודאיק כי יחזה נקם ישמח אחיכם נאמן באהבתכם
מעתיר. לאל למחכם יעשה קמח. שמעון כה״ר נמח ז״ל ה״ה:

שאלה מה

בגאייה: שאלת כי קודם שנתאספו אגלכם האנשים
בגלו מארץ אדום הייתם מתפרנסים בריוח עם הערביים שהיו
בריכין לאומנתכם שהיו מביאין להם מעות בהקדמה ואתם נושאים
ונותנים בהם ומרויחין פרנסתכם וכשבאו אלו הנאספים הביאו
עמהם נכסים המקדימין לעשות מאותה אומנות והערבי כשהוא
נכנס אצלכם מוצא כל צרכו עמהם ואינו זקוק לכם ובזה נתמעטה
פרנסתכם ותבעתם לאלו האנשים שיתנו עמכם במס המלך והם
נתחייבו אליכם בזה ונתנו כמו שפסקתם עליהם שש שנים
ובשביעית יצאו לחפשי חנם בלא טענה ועל זה נתעוררו דברי
ריבות בשעריכם ואתם רוצים לדעת הדין בזה מהו מתחילה
עד סוף:

תשובה

מתחלה כשראיתם שנתמעט משא ומתן ביניכם מאשר היה קודם שבאו אלו האנשים מפני ביאתם שורת
הדין היה להתנות תנאים ביניכם לתקנת כל האומנים כדין בני
העיר שהם רשאין להתנות על השערים ועל המדות ולהסיע על
קנותם כמו שנזכר בפרק השותפין שרצו ודין בעלי האומנות הוא
כדין בני העיר כמו שנראה שם ממה שאמרו הנהו טבחי דאתנו
בהדייהו כל מאן דעביד ביומא דחבריה לקרעוה למסכיה וכן
בתוספתא דבבא מציעא אמרו רשאין. הנבעין והנמרין להתנות
ביניהם שכל מקח שיבוא ביניהם בעיר יהיו שותפין בו זה היותם
רשאין לעשות מן הדין לא עשיתם זה אבל תבעתם אותם שיפרעו
עמכם מס המלך זאת פעם היתה לא דין שמן הדין כל מי שהוא
מבני העיר או מעיר אחרת ופורע מס המלך אין בני העיר יכולין
לעכב עליו מלעשות מלאכתו ולמכור סחורתו ואינן יכולין לומר לו
פסקת לחיותינו כמ״ש בפ׳ לא יחפור על מה שאמרה הברייתא כופין
בני הגבולות זה את זה שלא להוסיף ביניהם לא חייט ולא בורסי
ולא אחד מכל בעלי אומניות אמרו שם אמר רב הונא בריה דרבי
יהושע פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריני מני מעכב ואי שדי
ברגיא להכא לא מני מעכב אם כן מה שנתחייבו לפרוע מס המלך
עמכם לא היה דין אלא פשרה ואלו היה חיוב המס חוב שהטילה
אותו התורה ונתחייבו הם מעצמם לפרוע אותו אף על פי שהיו
שטורין הרי הדין נותן שיעמדו בחובם ולא יפסקו כיון שהתחילו
אין מפסיקין שכן שנינו במשנת שקלים קטן שהתחיל אביו לשקול
על ידו אינו פוסק עד שיגדיל ושקול על ידי עצמו ואם בשקלים

שאמרה התורה העשיר לא ירבה אם חייב עצמו לפרוע על
שהתורה פטרתו כקטן אינו פוסק כ״ש בנדון הזה שעל ידי שנתמעט
נתחייבו בפשרה שלא היה הדין נותן לפסוק מליתן כל זמן שהמלך
קיימת אם לא מסרו מודעה שיוכלו לטענו אנשים היינו ושהם
נתחייבו בלי שום תנאי אבל חיוב מס המלך אינו חיוב שהטילה אותו
התורה אלא חיוב מס נמוס האומה ואם עמדתם בפני ערכאות
ופטרו אותם כבר נסתלק חיובם שהנמוס המטיל חיובם פטרם
ואין כח ביד דייניכם לחייב מה שפטר דינם בענין חיוב נמוסם אלא
כשאר לכם שאם הטענות הראשונות הם קיימות להתנות ביניכם
תנאים לתקנת האומנות שלא יפסיק האחד חיי חבירו ואי אתם
עמך כתיב אם שניהם יכולין לחיות והנה עמכם מה שאין בהרבה
מקומות מאלו האדלות זקנים יודעים הנהגת הציבור יודעי הדין
ודין ואתם במעמדם תתקנו תקנות כדי שיבוא הדבר לידי פשרה
כאשר בתחילה ואז כל העם על מקומו יבוא בשלום:

שאלה מו

תנס: כתבתם כי מעשה התיישבות הקהל הכנסת ממיורקא לתקומה
בחלקו בענין כסף גולגלתא וכרגא דמלכא מקהל האזרחים לתו
והתושבים הם נותנים מס למלך בכל חדש שני זהובים ושמונה
והאזרחים שלשה זהובים כי כן יסד המלך וכן עמד הדבר בקבישי
נס אחר אשר נתן המלך מתנו אל השופט לא הוסיף ולא גרע ואחר
עמדו ראשי קהל האזרחים ותבעו אל התושבים ואמרו להם נשאר
זה חלק כחלק ורצו להוסיף על התושבים שלשה שמיניות ומ
ולגרע מעליהם והתושבים לא נתפייסו להם בזה כי אמרו אין לכם
דין ודברים עמנו ואין לנו כי אם מלכנו ושריו ומה לכם ו
גבולות חלק המקום. ביניכם ובינכם * אכן בדינן ואתון בדינ
וכשראו כך האזרחי׳ הסכימו ביניהם ליפרד מהתושבים בפת בג
ובין משתיהם שלא יאכלו מבשר שחיטתם ולא ישתו יינם וגם
יבקרו חוליהם ולא ימולו את בניהם ולא יעשה אחד מהם בנ
הכנסת בעת הקבוע להם בבית המדרש ובשבוע שתהיה לכ
מזמרת שלוחם יתפלל שלא יעמוד אחד מהם לקרות בתורה
זה בכח הרם ועתה שאלתם אם יש לאזרחים דין על התושבי
בתביעתם ואם נעשו הסכמות אלו כדין וכהלכה:

תשובה

ידוע הוא כי לתת מכת המלך מחוקי המלכות כמו שנזכר בס
עורא שלא פטר מזה אלא החכמי
ופירשוהו חז״ל בפרק קמא דבבא בתרא כל אשר יגזור המלך ב
הוא בדין המלכות כ״ש אם יש לו בזה חוק לפי דתם דבריו קיי
מן הדין ואין לשנות כלום בכל מה שיגזור בזה דקיימא לן ד
דמלכותא דינא כדאיתא בפרק ארבעה נדרים בענין נודר
למוכסין ובפרק הגוזל ומאכיל בענין פורטין מתיבת המוכסין ו
בפ״ק דגטין בענין שטרות העולים בערכאות של עכו״ם ובמ
חזקת בענין נכסי העכו״ם הרי הן כמדבר ומי שהוא בקי בהלכו
אלו יתמה מפורש כי דין המלך דין הוא וכל הבוטל דבר מתבי
לעבור על מה שגזר המלך גזילה היא בידו וא״כ כיון שהמלך הו
על כל אחת משתי כתות הנזכרות מה שהטיל אין טענה לא
על האחרת להוסיף ולגרוע ואם עשו כן הם בכלל בעלי זרוע
לא תהי כזאת בישראל ואפילו יטענו ויאמרו אנחנו כבדים ה
קלים ורפים אין להם דין ודברים עליהם אם המלך רצה לה
עליהם רשאי הוא לעשות בנכסיו מה שירצה ויש לחיה לזה מ
בפ׳ חזקת אמר רב אשי פרדכת מסייע מתא והני מילי לאנש
בני מתא אבל אנדיסקי סייעתא דמייא ופירש ר״ח ז״ל פרה
אדם טייל והוא לשון מורכב פורייה דוכתיה. ואם הגילוהו ב
העיר ואמרו למלך זה בטל הוא פטור הוא מהמס ומסייע מ
לבני העיר אחר אשר הם פטרוהו. אבל אנדיסקי שהם לא הגילו
אלא שהמלך נתן לו כתב וזהו פירוש אנדיסקי לפוטרו או לה
מעליו וכן בירושלמי בפ׳ המניח את הכד מוכח שאחרי אשר הוקל
המס על בני העיר זה נותן כך וזה נותן כך אין אחד מבני הע
רשאי להחזיר אנדקי להקל מעליו להטיל על אחר כדגרס
התם רבה אמת המים שנטפת ובאה לתוך שדהו עד שלא נכנ
המים לתוך שדהו רשאי לפנותם למקום אחר פי׳ לתוך של חבי
כלומר שיסתום גדר שדהו אף על פי שהם נכנסין לתוך של חבי

ואם

ואם מסכנסו לתוך שדהו אינו רשאי לפטותם למקום אחר פירוש לתוך של חבירו עד כאן והגלמד מזה הוא כיון שהמס כבר נקבע עליו אינו רשאי להטילו על חבירו אחר אשר הוקבע עליו וכן אמרו שם בפי' אהן אכריסו ארגידא עד לא ייתו אהן כריסו ארגידא שאני מימר ליה פלן עביד עיבדתי מן דאתי כריסו ארגידא אסיר פירוש כריסו ארגידא כוס של כסף מוזהב בלשון יון ר"ל אם המלך הוא שולל שיעשו לו כוסות של כסף מוזהבים ומלא ביד אחד מאנשי העיר כוס של כסף מוזהב אם קודם שנכנס לעיר ראהו בידו ואמר לו אני איני אומן אים פלוני אומן עשאהו ליכדי לפטור את עצמו ממלאכת המלך אבל אחר שנכנס לעיר והוטלה מלאכת המלך על כל אנשי העיר אינו רשאי לפטור את עצמו בטענה זו שכבר הוטלה עליו בכלל אנשי העיר מלאכת המלך. תו גרסי' התם אהן אנסנו פירכא עד לא ייתון רומאי שרי משחדיניה מן דייתון רומאי אסיר ופי' כשהמלך הוא הולך ממקום למקום וחייליו הם יושבים באהלים וכשנכנסין לעיר הם שולטים אכסנייא מן היהודים ונקראים אנסנו פירכא כי פירכא מלשון פרכא ופירכא היא פרכת ואהלים קרויין פרכת וקודם שיכנסו הרומיים חיל המלך לעיר מותר להשחידם כשיכנסו לעיר לא יטלו ממנו אכסנייא אבל אחר שנכנסו והוטלה האכסנייא על כל בני העיר אסור להשחידם כדי לפוטרו לפי שהוא מלא עצמו במומן חבירו שהם לא יתאכסנו אלו יתאכסנו אלא אחר וכבר הוטלה האכסנייא על הכל משעה שנכנסו לעיר ונלמוד מכל זה שהדבר הנקבע מחוקי המלכי' על בני העיר אינו רשאין להקל מעליהם ולהטיל על אחרים. ואחר שנתברר שאין דין ודברים לאזרחים על התוספים להוסיף על מה שגזר המלך ושריו כלום ולבטלו לעצמם להקל מעליהם אם כן כל אותם הסכומות שלא כדין נעשו וחייבין להתיר החרם מן הדין ואינו רולה להאריך בזה מפני כבודם. ואדון השלום ישים לכם שלום:

שאלה מו

והראן: על אלו האנשים שהם נושאים נשי' אנוסו' בחופ' וקדושין אם תלא איזו אנוסה להכנס בבריתנו ויהיה בעלה חי אם יהיה דינה כדין עכ"ם או כדין יפת תואר שאין אישות לעכ"ם או לא. ואם יהיה זה הדין פוהב בחי שהוא ערל שנולד אחר השמד או בחי שאחר שנשתמד נשא אשה אלו הן דברים:

תשובה

אין בין ישראל למשומד בענין זה כלום דקי"ל אע"פ שחטא ישראל הוא כדאיתא בפ' נגמר הדין וכדאמרי אינשי אשא קאי ביני חלפי אשא שמיה ואשא קארו ליה ואפילו גר שנתגייר וחזר לסורו הרי הוא כישראל לענין זה וכדאמרי' בפ' החולץ טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו לחלי הלכתא ר"ר יוסי ב"ר הגולה אלי הדר ביה כישראל משומד הוי ואי קיים בת ישראל קדושין קידושין ואמרינן בחי' בפ' עד כמה הגר שקיבל עליו דברי תורה ונתשב לדבר אחד ואפי' אחד לכל התורה כולה הרי הוא כישראל משומד כ"מ דאי קיים קדושין קדושין ואע"ג דאמרינן בפ' השולח דגר שחזר לסורו אין הוא אפ"ה אסיקנא דקידושין קדושין כ"ם אלו האנוסים שהם תולעת יעקב ומתי יהודה שאם קדם אחד מהן את אשה שקידושין קדושין ואפי' הנולד מהן בשמדותן והוערל כך הוא דינו כל שאמו אנוסה אפי' היה האב עכ"ום דקי"ל בפ' כיצד ביבמות בן בתך הבא מהעכ"ום קרוי בנך כ"ם אם היה אביו ואמו אנוסים. והכי נוכח בפ"ק דיבמות דאמרינן התם אמר רב יהודה אמר רב עכ"ם שקדם בזמן הזה חוששין לקדושין שמא מעשרת השבטי' הוא ושמואל לא פליג עליה אלא כיון דנשאו להם עכו"ם הולד כמוה כדאמרי' בפ' האומר בקידושין וכשאמם מעשר' השבטי' מודה שמואל אלא מסוס דגמירי דבנת דההו דרא אילטרויי אילטרו כלומר נבקע רחמן ונעשו עקרות כמו שפי' רש"י ז"ל והרי"ף ז"ל בקידושין פרק באומר. ואף לדעת בתרא דאמר התם לא ידו מסס עד נעשאוס עכו"ם נמוריס שנאמר בה בגדו כי בני זרים ילדו אלא אמרינן דכל הנולדים ממשומדים עשאוס עכו"ם גמורי' אלא בני שנולדו מהאותן נשים של אותו הדור הוא שעשאוס עכו"ם גמורי' וכן כתב הרש"בא ז"ל בחידושיו בפ' כיצד ביבמות. אבל בכל משומדים ובני משומדות הרי הם כישראלי' גמורי' לענין קדושין מק"ו דגר שחזר לסורו דהוי מין וכדאמרינן בפרק אלו מציאות. קדושין קדושין גמורין כישראל גמור וכן בעל ה"ג ז"ל בסוף הל' קידושין כתב בר משומד דאתליד מעכ"וס אי מקדש לא תפסי ליה קדושין. משמע מדבריו דוקא דאתליד מעכ"וס אבל בן עכ"וס דאתליד ממשומדת תפסי ליה קידושין:

ומה שיש לעיין בזה הוא שאם ישראל גמור נשא ישראלית גמורה ומת בלא בנים ויש לו אח משומד אם היא זקוקה לו אם לא ומלאתי בה"ג בהל' יבמות בלשון הזה שומרת יבם דנפלה קמי משומד לא משתרייא לעלמא עד דאתיין לה דהא בקדושתיה קאי דקי"ל דאי קדם תפסי ליה קדושין עכ"ל וכ"כ בעל הטורים ז"ל בשם רב שרירא גאון ז"ל אבל ראיתי להרש"בא ז"ל שכתב בשם רב יהודה גאון ז"ל שהוא מחלק בזה שאם נשתמד אחר שנשאה אחיו היא זקוקה. ואם כשנשאה אחיו כבר היה משומד כתב דלא בעיא חליצה. ועוד כתב משמו שאם הבעל הוא משומד ושבה תחתיו באונס ומת בשמדותו בלא בנים אינה זקוקה ליבם דהא לו אחיו הוא ואינה זקוקה גם כן לחליצה. והרב ז"ל חלק על הגאון ז"ל בכל זה משום דאע"פ שחטא ישראל הוא. וגם בעל הטורים ז"ל לא ידענא למה לא תהיה אשת משומד זקוקה וגם מה שחילק בין אם היה היבם משומד כשנשאת אם לאו עכ"ל ז"ל. נראה אם בשעת ניסואין היו שניהם ישראלים ואח"כ נשתמד אחד מהם בין נשתמד הבעל בין נשתמד היבם זקוקה היא דבשעת ניסואין אחי' היו ומפני שמדות אחד מהם לא פקעה זיקה דחיילא עליה. ואי איכא למימר דליכא זיקה. ליתה אלא כשהיה משומד בשעת ניסואין בין שהיבם היה משומד בין שהבעל היה משומד ונשא' באונס או היתה משומדת כמוהו ונתאלמנה וחזרה בתשובה דאיכא למימר דכיון דבהיתר שעתא דנשאה הוי חד משומד וחד ישראל לא קריבן בהו כי יבמו אחד יחדיו דכיון דנטמע בע"ז לאו אח הוא. ודבר זה נלמד מדגרסינן בפ' אין מעמידין המינים והמשומדים מורידין ולא מעלין א"ל אבי שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המשומד ואת אמרת מורידין סמי מכאן משומד. והנלמד מכל זה הוא שכל שמורידין אותו ליה אחוה בהדן ואע"ג דסמי מכאן משומד היינו משומד לעבירה אחת כגון אוכל נבילות כדאיתא התם. אבל הנטמע בעכ"וס הרי הוא כמין ומורידין אותו וכיון שמורידין אותו אינו קרוי אח. ואף הרמ"בן ז"ל החמיר בזה בחידושיו בפ' איזהו נשך בבן הנולד ממשומד' והתיר להלוות לו בריבית משום דלא קריבן ביה ואי אחיך עמך דלאו אח הוא מהאי טעמא ולא דנו כדין תינוק שנשבה לבין העכ"וס ובייבוס דבעינן אחים יחדיו ה"ה והוא הטעם אם בשעת נשואין היה משומד ובספרא לענין טומאת קרובים ומייתו לה בפ' נגמר הדין דרש בעמיו בעושה מעשה עמיו והדברים נראין שדין יבוס ודין טומאה שוים הם דאחוה דהתם כאחוה דהכא וכיון דמשומד לא מיטמי ליה אחוה ה"ה לא מיקרי אח לענין זיקה והדברים כפשטן נראים דמסייענין אל הגאון ז"ל אלא א"כ נאמר מדאלטריך רחמנא למעוטי התם משמע דבכל דוכתא מיקרי אח והדברים מסופקין הם דאיכא למימר מדגלי התם ה"ה בכל דוכתא ובשאר מחלוקות זה אי אלטריך אי דגלי ובסוגייא קמייתא דיבמות ובמקומות אחרים. ומיהו אם בשעת נשואין היה ישראל ואח"כ נשתמד איכא למימר שהיה זקוקה ודילמא באחוה בשעת נשואין תלייא מילתא זה נ"ל להלכה. וזה שנאמרו הדברים בשם גאון ז"ל והרמ"בם ז"ל בפ"ב מהל' גיטין כתב ישראל שנשתמד לע"ז או מחלל שבתות בפרהסיא הרי הוא כעכ"וס לכל דבר ולא פיר' אם יכול לגרש כמו שקדושין קדושין וכן אם יבמתו זקוקה לו וכבר תמה עליו הר"מ הכהן ז"ל מ"מ אם שניהם הם משומדין ומת אחד מהם בלא בנים בלי ספק שהיא זקוקה לייבוס ולא גרעי מעכ"וס גמולי' דאית להו חיים כדאיתא ביבמות בפ' הבא על יבמתו וכי היכי דאי' להו חיים לחבות ה"ל אית להו חיים דאחוה וה"ה למשומדי' דאית להו חיים דאחוה בהדי הדדי והכי מילי לענין יבוס דבע כן אחוה אבל לענין קדושין לא תלייא באחוה אלא על שמו ישראל וזה אע"פ שחטא ישראל הוא ובפ' הנוזל קמא אמרינן יבמה שנפלה לפני מוכה שאין תיקון בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה אמרי התם מאי אם כדי דמיכה ניחא לה בכל דהו וכו' טב למיתב טן ד' ומלמיתב אמרלו ובודאי דבמשומד לא ניחא לה וזה סיוע אל הגאון ז"ל שלא יצטרך חליצה למופלת לפני משומד ודאי

אם"ה בפרק ראשון מהלכות ייבום כתי' שאם משומד לעבודה זרה זוקק כן נראה לי

דלדעתה דהכי לא נשאלת לו שהרי משומד היה. ומה שחילק בזה בין נשאלת לאחר שנשאת תיר לנשתמד אחר שנשאלת לפי כשנשאלת כבר ידעה שיכול להשתתר כמו הבעל וכמו שבהשתתר הבעל לא פקעי קדושין כן בהשתתר היכס לא פקעה זיקה. ואחר שהעלינו שקדושי קדושין כן בהשתתר היכס לא פקעה זיקה. ואחר שהעלינו שקדושי משומד בבת ישראל הוי קדושין גמורים ה"ה בקדושי ישראל במשומדת הוי קדושין גמורים וה"ה בקדושי משומד במשומדת דטעמא דאע"פ שחטא ישראל הוא שייך בכולהו. ומה שיש לדון בענין שאלתך איכו אלא מפני העדות דקי"ל דהמקדש בלא עדים אין קדושין וכדאיתא במסכת סנהדרין בפ' זה בורר. וא"כ זה האנוס שקידש אנוסה זו אם קדשה בפני עידי ישראל גריר' גט. ואם קדשה בפני עדים אנוסים דלכוותייהו אין קדושין קדושין דולאי פסולים לעדות הם דלא נרעי מישראל בעל עבירות שהוא פסול לעדות שכיון שעמדו שם ברצונם ומתפקרים לעבור על דברי תורה בכמה דברים אפילו כשהן לבין עצמן כגון אכילת נבילות וחלול שבת מלבד השתתויתן לעבודה זרה אין ספק שפסולין הם לעדות דבר תורה והמקדש אשה בפניהם איכה מקודשת כלל ודבר זה אין בו ספק כלל:

ומה שיש לעיין בזה הוא שאם קדשה כדת משה וישראל בפני עדים אנוסים כמנהגם אם הוא אנוס מנהג קבוע ונשאלה אח"כ כדרך ניסואין אלו שבאו אחר קדושין כאלו שהן בפסולי עדו' דאיכא למימר דכיון דגלו דעתן דלאו בתורת זנות קא נסבי להו כיון דמקדשי ובתר הכי נסבי אם כן איכא למימר דגמרי ובעלי לאם קדושת ניסואין וכיון שיש ישראל כשרי' לעדות בעיר עמהם ויודעין שהם מתייחדין אמרינן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה וחיילי קדושין משעת בעילה דחזקה היא שאין אדם מחזר אחר קדושין ועושה בעילתו בעילת זנות ודמיא הא מלתא למגרש את אשתו ולכה עמו בפונדק דקי"ל כב"ה שאם נתגרשה מן הניסואין שלבו גם בה שצריכה ממנו גט ואוקימנא בגמ' בפ' הזורק כשלא ראוה שנבעלה ובדאיכא עידי יחוד דס"ל לב"ה הן הן עידי ייחוד הן הן עידי ביאה ואם ראוה שנבעלה אפי' נתגרשה מן הניסואין צריכה גט משו' דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ואף ע"ג דבפנייה בעלמא לא אמרינן הכי כדעת הרמ"בם ז"ל וכן הסכימו עמו האחרונים ז"ל הכא כיון שהיתה אשתו לא אמרינן דעביד בעילתו בעילת זנות ודכוותה הכא כיון שקדשה בפני עדים אנוסים דכוותיהו ודאי לאם נסואין נתייחד עמה ולא לאם זנות ומה שלא קדשה בפני עדים כשרים הוא לפי שהוא אומר שהאנוסים הם יותר כשרים בעיניו מישראל' ודומה למה שאמרו בפרק חומר בקדש בענין עם הארץ שאמרו שם כלי של ע"ה טמא אם אמר ר"ל טמא ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך ולא עוד אלא שאומר לך שלך טמא ושלי טהור. וכן בכאן אם ישאלך האנוס אם פסול אם כשר אם נאמר לו פסול אינו משגיח עליך עוד אלא שאומר לך אתה הוא פסול ואני כשר לפי שלבו מסור לשמי' וכיון שכן זה האנוס שקול שנשא אשה זו קדשה בעדים אנוסי' אני אומ' שאם נתייחד עמה וידעו זה עידי ישרא כדאמרי' הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה וכשו בעלה לפניה' לאם קדושין ואינו עושה בעילתו בעילת זנות וחוששין לה להצריכה גט ממנו זה נ"ל להחמיר בזה. ושמא תאמר זה שקדשה בעדים פסולים אע"פ שבעל אח"כ על סמך קדושין הראשונו הוא בועל ולא לאם קדושין וכיון שקדושין הראשונים אינן כלום אף מה שבעל אחר כך אין אותן בעילות אוסרות אותה שהרי על סמך קדושין הוא בעל וכמ"ש בקדושי פעו' בפ' בא סימן שאפי' בנה מורכב על כתיפה ממאנת והולכת ור"ל שאין קדושין קדושין הא ליתיה דדוקא בענין שבלוגות שבאו אחר קדושין בטלים הוא דאמרינן הכי שכיון שהוא טועה בקידושין הראשונים אף השבלוגות שבאו אחר כך לא שלחם בתורת קדושין שהוא טועה שקדושין הראשונו' הם קדושין אבל אם בעל אחר קדושין פסולים שטעה בהן שהם קדושין כשרים ונמר לעולם ובעל לאם קדושין והכי מוכח בפ' האיש מקדש וכמו שכתבו המפרשים ז"ל שם והביאו ראיה מהתוספתא דתניא הת' המקדש בפחות משוה פרוטה וכן קטן שקידש ושלח שבלוגות לא עשו כלום שעל מנת קידושין הראשונים שלחו בעלו קנו. ואע"ג דרבי שמעון פליג התם ואמר דלא קנו שמחמת קדושין הראשונים בעלו לא קי"ל כוותיה דימילהה

הוא אלא כת"ק דשם"ל דקנו:

והיוצא מכל זה הוא שאם קדשה בעדים כשרים קדושין קדושין דבר תורה. ואם קדשה בעדים אנוסי' אין חוששין כלל לקדושין. וכן אם נשאת בחוקות העכ"וס הרי הוא אצלו כפילגש ואין לחוש כלל לבעילותיו שאין בעילותיו דרך אישות. ומה שיש לחוש בזה הוא אם קדשה בעדים אנוסים ונשאה בחוקות העכ"וס בעיר שיש בה ישראל שאפשר לומר דגמר ובעל לאם קדושין וחוששין להם כנ"ל:

ומצאתי בספר עיטור סופרים בלשון הזה וכד משומד דאתיליד מגוייה לא תפסי קדושיו משומד נוסיה תפסי קדושיו דגרסי' בבכורות וכו' ובפ' החולץ וכו' ומדקאמר וקדושיו קדושין ולא קאמר וחוששין לקדושיו ש"מ דאורייתא תפסי קידושין והילכך ניטיה גט דכל דקדוש אדעתא דרבנן קדיש ואי נפלה ליה יבמה חלץ לה כדאמרי' בסנהדרין אע"פ שחטא ישראל הוא וכן מלינו בתשובות רבינו שלמה ז"ל ואפי' משומד לחלל שבתות ולע"ז אבל בתשובה דקתא משומד לחלל שבתות אינו כישראל שבכל ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כל המשמר שבת נקרא ישראל ותניא מקבלין קרבנות מפושעי ישראל חוץ מן המשומד לנסך יין ולחלל שבתות בפרהסיא הילכך מחלל שבתות בפרהסיא עכ"ס הוא וקדושיו לאו קדושין ומסתברא כיון דקי"ל עכ"וס שבח"ל לא עובדי ע"ז הם אידלא אינו משומד לע"ז. ומחלל שבתות בפרהסי' ליתיה אלא בעבודת קרקע וקדושיו קדושין וגירושיו גירושין עכ"ל. וזכינו להסכים לדעתו אלא שבמה שהורה הרב ז"ל במשומד לע"ז שלא בח"ל וכן מחלל שבתות בעבודת קרקע דלאו ישראל מיקרי אינו נראה דהא דאין מקבלין מהם קרבנות לאו משום דלאו ישראל מיקרו אלא גזירת הכתוב היא מדכתיב אשר יקרב מכם ודרשי' מכם ולא כלכם כדאיתא בפ' הכל שוחטין ואדרבא מהתם משמע דאיקרו ישראל מדמעטינן להו מדכתיב מכם ולא כלכם הא אלו כתב קרא אדם כי יקריב מכם לא הוה ממעטינן להו דבכלל ישראל הן כנ"ל. וסיוע מצאתי לדברי בספר אבן העזר שכתב שם ישראל משומד שקידש קדושיו קדושין וצריכה ממנו גט. וי"ל דמשומד לחלל שבתות בפרהסיא ולע"ז דינו כדין עכ"וס גמור ואין קידושיו קדושין ולא נהיר' עכ"ל וכן הרמ"בם ז"ל לא חילק בזה בפ"ד מהל' אישות וכו' שאפי' עובד ע"ז קדושיו קדושין ואולי בעל העיטור ז"ל סמך על בריתא דתורת כהנים דתניא התם מכם להוציא את המשומדין שאינו מכם אבל בריתא דמייתו בגמרא לא משמע מיהא הכי והדברים מוכרעין הן מעצמן דודאי מי שלא כתנייר אלא שעה אחת וחזר לסורו לאלתר ועבד ע"ז וחלל שבתות בפרהסיא כמנהגו קודם שנתנייר ומין הוא ומן המורידין הוא דלא קרינן ביה אחיך כמ"ש למעלה ואפ"ה חשבינן ליה ישראל משומד וקדושיו קדושין ואף אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר אין קדושי אחרון כלו' מפני קדושי ראשון דקדושי ודאי חשבינן להו כמ"ש הרב בעל העטור ז"ל וכן ראיתי בתשובה למורי חמי הרב רבי' יונה ז"ל שכתב כן. וכן כתוב בספר העיטור ובספר אבן העזר שמעשה היה בכותי שקדש ואמרכוה גיטא מר רב יהודה ומר רב שמואל ריש כו' והדבר ידוע שגזרו עליהם להיות כעכ"וס גמורים כדאיתא בפרקא קמא דחולין:

שאלה מח

ברשן: ראובן בדק בהמה ומצא אותה האומה מצד פנים דבוק בעיקר הריאה ונתפשט הדבוק עד שומן הלב וכים הורה כשיעור שני אצבעות ברוחב בלא פילוס כלל ולא הגיע הדבוק לשיפולי הריאה והי' הדיבוק חזק שלא יכול להתפרק מחמת כענוגה ולפי שהיה הדיבוק בלא פילוס התירה לפי שהריאה לו שלא היתה סירכא כיון שנדבקה בלא פילוס ואף ע"פ שאינו מקום רביתה הרי תחילת ברייתה ושמעון אסרה כדין סרכה היוצאה מאומה לאומה מקומות ועוד לאחר שהוציא ידו ראובן משמשו בריאה ומצא שם פילוס וראובן אומר שהפלוס נעשה אחר הבדיקה והעלו אותו בכפיפה ורואו שהדיבוק לא הגיע לשיפולי הריאה וכבו בזה המקילי על המחמירין והתירוה במכון אלא שמעון האוסר כיון שאחר שויה אנפשיה מתיכה דאיסורא וכל האחרים אכלוה לפי שהדברים נראין שזה תחלת ברייתה היה כן:

תשובה

אמת הוא שראובן היה נאמן לומר בשעת בדיקה לא היה שם פילוש וזה לירע אחר שבדקתיה שאנו תולין

שעל ידי משמוש השני נעשה הפילוש כלאמרינן בשחיטת חולין בפ' אלו טריפות ריאה דאנקיבא היכא דמשמשא ידא דטבחא תליגן או לא תליגן ואסיקנא הלכתא תליגן דהא תליגן בזאב ־ וכן בנדון הזה אנו תולין שעל ידי המשמש נפגל וכ"ש אחר שהבודק הראשון העיד שלא היה שם פילול דעד אחד נאמן באיסורין אבל זה הכלל אשר אתם סומכי' עליו שבכל מקום שיש דיבוק בלא פילוש שהיא כשירה ואפי' שלא במקום רביתא לא נזכר בשום מקום מהתלמוד ולא מלינו שהתיר התלמוד שלא תרתי אוני דסריכי אהדדי בכסדרן משום דהיינו רביתייהו ופי' רביתייהו ריביעתייהו שזהו מקום רביתה והוא שתימה מעלייתא ולא יתפרקו לעולם ־ ויש במקומות אחרים שפירשו רביתייהו לשון גידול בסוף פ' אלו טריפות בענין תולעים בכליה היינו רביתייהו ־ וכן בפרקא בתרא דיומא רביתיה דינוקא לשון גידול ־ אבל בכאן פירושו לשון רביתה ולשון קצר הוא וכאילו אמר היינו רביעייתהו ־ ואע"פ שמדברי רש"י ז"ל נראה שהוא מפרש זה לשון גידול ־ אבל מנסחת ההלכות נראה שהוא לשון רביתה וכן פירשוהו כל האחרונים ז"ל ־ וכן בריאה שניקבה ודופן שותתה אמרי' בגמרא דכשירה במקום רביתה ואמרי' התם והיכא מקום רביתא מקום חיתוכא דאוני זהו שנמצא בתלמוד ־ אבל הרב רבינו יהודה אלברגלוני ז"ל כתב בשם הגאונים ז"ל שאם כל גוף האומה מהשלמת כל האונין ולמטה דבוק בשדרה כשירה דאמרינן שכן הוא ברייתה כיון שאין שם פילול והוא מקום רביתא וסמכו כל האחרונים עליהם בזה לפי שקבלתם של הגאונים ז"ל קבלה הוא וראוי לסמוך עליהם כאלו נזכר בתלמוד וכן נמצא בשם הרא"ש ז"ל שאם עגונית דוורדא היא סרוכה לכיס שלה בלא שום פילוש שהיא כשיר' שהדבריס נראין שכך הוא דרך ברייתה ־ ואם אמרה הרב ז"ל ראוי לסמוך עליו דרב מובהק היה שלא מצינו בתלמוד שהזכירו טריפת בסרכות אלא שרבינו שלמה ז"ל כתב שאם נסרחה לאונות טריפה דכולהו לגבי לידה להו כסדרן ניהו ־ ובשם הגאונים ז"ל אמרו שאף לכיס שלה טריפה ־ וכשאין שם פילוש הדבריס נראין דדרך רביתה הוא כדברי הרב ז"ל ־ אבל איך תלמדו מזה למקומות אחרים וכ"ש שלא במקומות רביתה וכי יש בדור הזה מי שהוא כדאי לדמות בטריפות זו דומה לזו ובפ' יש נוחלין אמרי שאל ואמרו לו הלכה למעשה ילך ויעשה מעשה ובלבד שלא ידמה ואמרינן מאי ובלבד שלא ידמה רב אסי אמר ובלבד שלא ידמה בטריפות שאין אומרין בטריפות זו דומה לזו שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן ומתה והכי אמרי' בפ' אלו טריפות ובפ' בהמה המקשה ־ ורש"י פי' בפ' אלו טריפות חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן והריה חותך סימניה או גיד טורה ומתה חותך כל כתיפה וחייה וכן פי' ז"ל שם בענין פסול בריאה כשר בכולהו ־ אבל למעלה בחותו פרק פי' חותכה במקו' לומת הגידין ומתה ו חותך בשר רגליה למעלה מזה שלא בת קו"ל ומת הגידין ומתה וזהו הפירוש הנכון ־ ומוכח בפ' בהמה המקשה שאפילו נחתך העלם כיון שאינו במקום לומת הגידין כשירה ע"כ אני אומר לא תניתו להאי כללא אלא במקום שנזכר ואל תלמדו ממנו למקום אחר שאין אומרין בטריפות זו דומה לזו וכ"ש ללמוד ממקום רביתה למקום שאינו רביתה הינו ככון שאין למדין חמור מקל להקל עליו והכלל הראוי לסמוך עליו מ"ש הרמ"בן ז"ל בחידושיו וז"ל כללא דמילתא לא סתום בריאה אלא אונה לדופן או אונה לחברתה כסדרן ואונה לאונה אבל אונה לדופן ואונה לחברתה שלא כסדרן או מגב לגב וכן אונה לאונה ולסריכה לגרגרת או לסמוכיתא דגרגרת או לגרת או לטרפשא דליבא או לטרפשא דכבדא או לעטוניתא דורדא או לקנה הלב ומצינו שבסמפון שקורין קורדביגא או לשאר כל המקומות כיון שלא מצינו לרבותי' בעלי התלמוד שהתירו אותן האסורות דכלהו שלא במקום רביתן ניהו כדאמרי' מקום רביתא הוא במקום חתוכי דאוני וכלהו באומה לדופן ניהו ואין סומכין על לפיחתן כמו שאין סומכי' באומה לדופן היכא דליכא מכה בדופן ואפילו יש מכה באותן מקומות שהסירכא דביקה בהן טריפ' שהין תולין סרכה במכה אלא בדופן מפני שהוא מקום קשה וחזק בנגד רכות הריאה ומכה של דופן ריאה נסרכת ואין דופן נסרך ומחמת ריאה ליתיס שלה כל כך אבל במכת שאר מקומות לא ואין אומרים בטרפות זו דומה לזו עכ"ל ז"ל ־ וכבר כתבו האחרונים ז"ל שאין הפרש בדברים אלו בין סרכה לדבק ובכל מקום שהסרכ' אוסרת הוא הדין הדבק ובזה ראוי לכם לסמוך מכאן ולהבא וה' הטוב יכפר בעדי:

שאלה מט

והראן: כתבת כי במקומכם נהגו להתיר אומה שנסרכ' לטרפש לפי שמצאו כתוב וכן כל נקב שהבשר או חלב המותר באכילה סותם אותו אותו הרי זה מותר חוץ מחלב הלב והכיס שעל הלב והמחיצה שבאמצע הבטן המובדלת בין איברי המאכל ובין איברי הנשימה והיא שקורעין אותה ואחר כך נראית הריאה והיא הנקראת טרפש הכבד המקום הלבן שבאמצעה ולפי' הורו במקומכם שהסרכה שנסרכת במקו' הלבן היא אסורה ושנסרכת במקום החדוש מותרת:

תשובה

הלשון אשר בא בשאלה אשר ממנו הותרה אומה לטרפש הוא לשון הרמ"בם ז"ל פ"ו מהלכות שחיטה ולא נזכר שם לא אדום ולא לבן ואפי' נזכר שם לבן אין ללמוד משם שהאדום הוא כשר אדרבה יש לומר דלרבותא נקטיה שאפילו בלבן שהוא יותר רך מהאדום אינה שתימה כ"ש האדום ־ אבל מ"מ לא כתב הרב ז"ל אדום ולבן ונסחא משובשת נזדמנה והדין עצמו טעות גדולה ־ כי לעולם אומה הסרוכה לטרפש באיזה מקום שהיא סרוכה היא טרפה ־ וכן כתב הר"ש במ"ז פ"ו מהלכות שחיטה וכ"כ הרמב"ן ז"ל בחדושיו בפ' אלו טרפות וכן כתבו האחרונים ז"ל דסרכה לטרפש אסורה ־ הרש"בא ז"ל והר"אש ז"ל וכן הר"ן ז"ל והמתיר איסור הפושט בישראל מפני לשון מחבר שלא נאמר בפי' אלא בחלב טהור קשה הוא שהרי בגמרא לא נזכרה שתימה אלא בחלב טהור כגון הדרא דכנתא וקיבה שניקבה וחלב טהור שותת' ובבשר הצלעות לאונות והאונות זו לזו מחתוך לחתוך וכן שמפוני הריאה לבשר הריאה לפי שהם מקומות דחוקים וקבועים ואינם מתפרדים לעולם ואין ללמוד מהם לאומה הנסרכת לטרפשא אשר המקום ההוא מרווח ומתנודד תמיד ־ ורחמנא ליצלן מגסי הנורלה ואיני יכול להאמין שהתיר זה מי שיקרא בעל הורלה:

תונס אל המשכיל רבי כעדיה יצ"ו

ענין נ

כתבת לשון הרי"אף ז"ל בפ' גיד הנשה דמסקנא ביצה בשפיס ואיא אסורה בשפיס ואחת והיא מותרת ולא חלק בין קלופה לשאינה קלופה וגם הרמב"ם ז"ל כן כתב ־ ושאלת אם הם חלוקים בזה כי רבינו יהונתן ז"לה"ה מחלק בזה ־

דע כי רבינו יהונתן מפרש הוא כי התלמוד שלנו לא חלק כלל אלא בין ביצה טמאה לביצה שיש בה אפרוח או קורט דם ־ דבביצת טמאה בכל ענין הוא מותר דומיא דביעי ניהו ־ ואין בפליטתה בניתן טעם כלל ואפילו קלופה ־ וביצה שיש בה אפרוח בכל ענין הוא אסור דפליטת אפרוח היא כיון שיש בה ריקום דאסור משום הארן הנורן על הארן כדאיתא בפ"ק די"ט דאפילו רבנן דפליגי עליה דר' אליעזר בן יעקב באפרוח שלא נתפתחו עיניו היכא דלא יצא לאויר העולם מודו ליה כדאיתא בפ' אלו טריפות ואף על גב דמאוריתא שרי רבנן אסרי ליה וקרא אסמכתא בעלמא ובעל התרומה כתב דאסמכתא דקרא לא הוצרכה אלא לאפרוח של ביצת טמאה דלית בה משום נבילה ואגב טמאה אסמכיה אקרא לטהורה אבל אפרוח דביצה טהורה אסור משום נבילה מן התורה דכיון דחייב בשחיטה לר' אליעזר בן יעקב אפילו נולד ולא נתפתחו עיניו ולרבנן אם הוא עדין בתוך הביצה ־ ונראה שהרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל סמכו על התלמוד שלנו שלא חלקו בביצת טמאה בין קלופה לשאינה קלופה ובזה הם שויס ואין מחלוקת ביניהם אבל בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם ביצים טרופות שנלקן עם הטמאות מותרות ־ הלא דתימא שנלקן בקליפי הן אבל שלקן כשהם קלופות שיעור אחד יש להם זה נמצא בירושלמי ־ ראוי לחוש לדבריו להחמיר אף על פי שיסברו שאין בזה אלא איסור דרבנן לא דמי' ליה כיון דבגמרין לא אתפרש

בהדיא

דעתו ע"ל

בהליה דפליג עליה דירושלמי בהא דאפילו בשאינן קלופות יש מי שאוסר דטעמא דמיא דביעי גינהו דחייה היתה זלא סומכין אדתני אלא שאין כן בסכמת האחרונים ז"ל ובקלופה יש לאסור בירושלמי:

ענין נא

מה שמצלה במכילתא חמץ עונשו שבעה ואזהרתו לעולם אם אנו סומכין על הברכה הזאת שלא יהיה בה שבוש יהיה פירשו מה שעלה בדעתך שתוך שבעה עמוש על אכילתו כרת ולאחר שבעה אינו אלא באזהרה ויהיה זה לדעת ר' יהודה דס"ל הכי בגמרא בפ' כל שעה משוש ולדעת ר' קראי דכתיבי חד לפני זמנו וחד לתוך זמנו וחד לאחר זמנו ואף על גב דאגן קי"ל כר"ש דאמר דלאחר זמנו אינו עובר עליו מכילתא זו נסתיים על דעת ר' יהודה דר' ישמעאל תני לה למכילתא ואיהו סבר לה כר' יהודה ואם אנו מוסיפין שתהיה ברייתו זו משובשת א"כ נתרץ אותה חמץ אזהרתו שבעה ועונשו לעולם ויהיה פירושה שאין איסור חמץ אלא כל שבעה ואם עברו ז' ימים מותר לאכלו ומי שאכלו תוך שבעה נשאר בעונשו לעולם שהוא חייב כרת. ובזה לפרש כי מה שכתוב וכרתה הנפש ההיא מיוש כרת הראשון עד יום השביעי שהוא שב אל הרחוק ובריתא זו לא נשנית בתוס' דרבי חייא ולא הביאוה בשוש מקוש מהתלמוד שנוכל להכריע בגרסתה ובפירושה מהתלמוד וכל בריתא דלא מתנו להכריע בגרסתה ובפירושה מהתלמוד אינה מתרצא דדילמא לה בי ר' חייא ור' אושעיא לא סומכין עלה דהיא מתרצא דדילמא היא משבשתא היא ואזלי בה בתר סברא זה גלו לנו בעלי התלמוד בפ' שלוח הקן:

ענין נב

כתבת ירוש' שבפ' קונס נדר להתענות וגמלאו ימים טובים ושבתות לוקה ואינו צריך תקירת חכם. נדר להתענות וגמלאו ימים של מגלה ר' חזקיה וכו' תרויהון מודין וכו' זה אמר מתענה ואינו משלים ואחרינא אמר לוקה ואינו צריך היתר חכם עכ"ל הירוש' והוקשה לך כי לא נחלקו אלא בימים של מגלה אבל בי"ט ושבתות לא נחלקו. והרמ"בס ז"ל כתב הנודר בשבת לנוס או בי"ט חייב לנוס שהנדרים חלים על דבר מצוה עכ"ל. נראה שהבנת לשון הירושלמי סותר דעתו של הרמ"בס ז"ל ואינו כן כי דין פשוט הוא בתלמוד שהנדרים חלים על דבר מצוה כדאיתא בפ' אלו מותרין ובפ' שבועות שתים בתרא וכן כתב שם הרי"אף ז"ל. והאי דקאמר בירוש' דאינו צריך היתר חכם אלו בנדר גמור קאמר הכי אלא שקבל עליו להתענות וקבלה כזו כיון שלא אמר הרי עלי לא חמירא כנדרים ממש למעקר י"ט אפילו דמגילת תענית וכמ"ש בגמרא וכי נדר הוא לגבי לוה אדם התעניתו ופורע ומשוש הכי קאמר בירושלמי שאינו צריך היתר חכם ובי"ט של מגלה הוא שנחלקו יש מי שהשוה אותם לשבתות וי"ט ויש מי שלא השוה אותם והצריך להתענות מפני קבלתו ואינו משלם מפני ימי המגלה. והאי לוקה דאמרינן לאו מלקות דאוריתא הוא כיון באינו נדר גמור אלא מכת מרדות מדרבנן וכן כתב הרמ"בן ז"ל בהלכות נדרים:

ענין נג

כי הרמב"ם ז"ל בחלק הראשון מספר מורה הנבוכים בפ' ט' כתב כי אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור הוא מורה שהכסא הוא דבר בלתי נפרד ממנו כי הוא מורה על גדולתו ועלמותו שאינה דבר יוצא מעצמו ובפ' ט' מחלק השני הביא אותו פסוק וגזר עליו לדעת החכמים כי הוא מן הנבראים. ומה שאמר כסאך לדור ודור אינו אלא להורות על הנצחיות ושאלת אם היא סתירה בדבריו מאיזה מין מהסתירות היא אם החמישית או השביעית. דע כי בתקוש הזה נטה אבן כספי בפי' שחבר לספר המורה וזה לשונו שכתב על לשון הרב ז"ל וכבר ביאר ואמר אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור. רצה בכאן להגיחב"כ כסאך עצמך ית' לפי שהשוה אותו לו ית' ונלחותו וזה מופלא באומרו לדור ודור ואם יוצא על השמים ה"ז כדעת ארס"טו בקדמות ולהעירנו יפרשנו על השמים. פ"ט מהחלק השני וכאלו הרה לנו כי האחרון יותר מדוקדק כראוי בכל חלוף שנמצא מצד הסבה החמישית וזכור זה עכ"ל הנושה הזה. ואני אומר תלמוד שפתי שקר הדוברות על לדיק עתק בגאוה ובוז כי הוא טוענה ותולה ברבון טעותו שהעולם הוא קדמון כדעת ארס"טו ודברי הרב נכונים הם אין בהם נפתל ועקש. ואני אפרש דבריו שהוא תמה על ר' אליעזר הגדול שהוא מבקש אמר לשמים ואמר לארץ כתהו מהם ואמר הרב ז"ל שאם דעתו שא"א שיתהוה דבר מלא דבר א"כ איך תפול השאלה באור לבושו ובשלב שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא ואם יהיה להם אמר נברא ממנו תפול השאלה אותו אומר מהיכן נברא ועל כל פנים יגיע הדבר לאמר אחד ולא תפול עליו השאלה אותו אמר מהיכן נברא לא יגיע ההתחלות לאין חכלית ואחר שיגיע הדבר לאותו אומר שלא תפול עליו השאלה לא יגיע מאחד מצני דברים או שאותו אמר הוא נברא מלא דבר או הוא קדום ואם יאמין שנברא מלא דבר למה בקש אמר לשמים ולארץ נברא ממנו ומהנמנעות שלא יהיו הם נבראים הראשונים מלא דבר כמו אותו אמר נברא ממנו. ואם יאמין שאותו אמר שלא תפול עליו השאלה מהיכן נברא הוא קדמון א"כ אינו על דעת תורתינו ויהיה על דעת אפל"טון שהאמין הבריאה על דרך זה אף על פי שאינה על דרך ארס"טו וטא"ליס מ"מ אינה נ"כ על דעת הגלה מתורתנו ואין לנו כח להוציאו מנגלהו כמו שפי' הרב ז"ל בפרקים הקודמים לו זאת היא תמיהת הרמב"ם ז"ל על דברי ר' אליעזר הגדול. והרמ"בן ז"ל תיקן דברי ר' אליעזר שהוא מאמין חידוש העולם מהאפס המוחלט אבל יאמין עם זה כי האמר הראשון הנברא הוא יותר דק מהשמים והארץ ואחר שנברא אותו אמר לו אותם אמרים מהאפס המוחלט נבראו השמים והארץ מהם. אמנם הרמב"ם ז"ל נשאר בתמיהתו על רבי אליעזר הגדול ואמר שדעת החכמים היא שכסא הכבוד נברא אלא שאמרוהו על פנים זרים רמז בזה למה שאמרו בפסחים ובנדרים ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם וא' מהם כסא הכבוד. וזרות זה האמר שכסא הכבוד הוא חלק מהעולם הזה ואיך יהיה ברא עול' קודם עולם. אבל הרב ז"ל לא נתכוון בכאן מפרש האמר הזה אלא ללמוד ממנו שכסא הכבוד נברא לפי דעתם ז"ל. וכוונת הרב בזה הוא להוסיף תמיה על דברי ר' אליעזר המבקש לשמים ולארץ מהיכן נבראו והביא אלא שתחת כסא הכבוד למה לא יאמר כסא הכבוד מהיכן נברא. ואחר שסידר תמיהותיו על ר' אליעזר מדעת החכמים חשב הרב ז"ל שאמר ר' אליעזר ראה שכסא הכבוד לא נברא כלל ויסמוך על פסוקי הכתובים שלא זכרו בו בריאה בשום מקום כי אם בתמור ה' בשמים הכין כסאו כי לשון הכנה זו תורה על בריאה כמו מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך' וזה המזמור אינו מכריח כלום כי יסבול הפי' כי הוא תואר לעצמו יתברך כמו שכתב בפירוש כסא בחלק הה' אמנם הגלת מו כתוב ואם יפרשנו ר' אליעזר על כסא הכבוד ויאמן לו הגלחות הגלחות לא יורה על הקדמות כמו שכתוב בפ' שאחר זה ואם על כל פנים יתן הקדמות כמו הגלחות הנה הוא תאר לעצמו כמו שכתוב בפ' כסא כי חס"ו שיאמין ר' אליעזר קדמון השמים כדעת ארסט"ו אלא"ס אחר היותו נלחי. ואם הוא תואר לעצמו איך יתהוה דבר מתאר. זהו פירש לשון הרב ז"ל מספק על רבי אליעזר על כוונתו ואין סתירה בדברי הרב ז"ל כלל. ומה הכרח היה בלמוד לכתוב סתירה בפי' פסוק זה כי להודיע שהכסא הוא מורה על עצמותו כבר הביא לזה דמיון מפסוק כי יד על כס יה ולא היה צורך לת ז"ל להזכיר פסוק זה דמיון לזה ויכתוב סותרו במקום אחר. גם אם כוונת הרב ז"ל בפירוש הפסוק הוא לומר כי השמים קדומים מה עומק יש בזה בפי' הפסוק שיצטרך להעלימו תחלה ואחר כך לפרשו. והמפרש הזה לא הבין כוונת הרב ז"ל בסתירה החמישית ולא כוונתו בפסוק הזה והאמת הוא מה שכתבתי:

ענין נד

עוד כתבת שמות יחו"א פע"מ כיצד הם יוצאי' מפסוק לו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וכו' כמדומה לי בספר מוסיעה נזדמן לך כי חכמי הקבלה כך כתבו כי בחלפה ביתא של מוסף שבת שהיא מהופכת יש שלש שמות של הקב"ה והם רקי"מ יחו"ה. פעמ"ל. והם בחילוף סדר האותיות וכשת הפך החלפה ביתא יבואו כסדרן והם הא' הוא יוצא מפרשת קרבן שחרית. והם הב' הוא יוצא מפרשת מוסף של שבת. והם הג' יוצא מפרשת קרבן בין הערבים. וכתבו ג"כ המקובלים שכל השמות האלו יוצאים מהפסוקים על ידי פירוף האותיות כמו י"ה מל"א יהו"ה יה מל"א אלהי"ם מה שלא תוכל לצרף אם נתחלפו ע"כ פירשו ולא הורשתי לפרש יותר ממה שלא

הרשוני

הראשוני הם: אבל אחה רואה שאלמלא שהאלפא ביתא מהופכת לא היה יוצא אחד מג' שמות הללו כסדר: ולירוף האותיות הוא גדול וידע היה בלאחל לערף האותיות שבהם כברא העולם ואינם דברים שיעלו במכתב אלא מהפה לאזן למי שזכה בהם:

ענין נה

עוד כתבת אמי דאמר רב המנונא כל מאן דמיחד יחודא דא בכל יומא חדוה זמינא ליה מלעילא מהכא דאתון אלין ס"מ מהאי סטרא ומערף אתון למפרע שדי ובמיסר מיים: וסימניך אמת בפסוק שמע ישראל למפרע שדי ובמיסר מיים: והיאך יוצאים מזה הפסוק ע"כ דבריך: והנה יש בספרך חסרון וכך הוא הלשון המדוקדק ס"מ מהאי סטרא וח"ח מהאי סטרא: וכך פירושו כי עי"ן של שמע גדולה וכן דל"ת של אחד והסוד עד ה' בכם וכשתסלק עד משמע ואחד יאמר ס"מ כמ"ס פתוחה שהוא סוד מלכות תיתא כי היא ידיעה יכנסו בה: וס"ס פתוחה היא סוד מלכא עילאה לא נכנס בה אדם: וכן יאמר מאחד ח"ח וזהו אדוה זמינא ליה מלעילא ס"מ בחמלא וח"ח בתחלה ובסוף: והסוד אבכי אמת בה' וגם שדי יתן לו חיים: כי ס' שמע שהוא הקלה הראשון הוא שדי למפרע כי הש"ן המאוחרת בחלפא ביתא לאות דל"ת ויו"ד היא ראשונה בשם שדי וחי"ת של אחד שהוא הקלה האחרון היא חיים במיסר כלו' ביושר הפך למפרע כי כן הוא סדר האותיות בחלפא ביתא ובהרבה מקומות יש מיסר שהוא לשון יושר ארח מישר ארחא עקימתא:

ענין נו

עוד כתבת כי לא הספיק לך תשובתי בענין שתין אתון שב"ק שהם ס' תיבות כשתכפול פסוק בשב"מלו והקשית ע"ז לפי שאין אלו אותיות אלא תיבות ובלשון המדרש תיבין כן הוא האמת בלשון המדרש הוא תיבין מאותה ראיה שהבאת תליסר תיבין מבראשית עד אלהים תניגא: וכן אמרו שבעין קלין בחושבן תיבין דיענך ה' ביום ארה: וגם בחלפא ביתא של אל אדון על כל המעשים אמרו דאינון אתון בחושבן תיבין: וגם אני ידעתי זה כי הרבה יש כיוצא באלו באותם מדרשות אלא שהענין מחייבנו לפרש במקום הזה אתון תיבות שהרי אין שמע עד ובשעריך יש יותר משש אותיות ויתפרש לפי מקומו וכן במדרש אחר אמרו וצריך לכוין במ"ט אתון דשמע ובשב"מלו לסלקא במ"ט תרעין דיובלא וחשיב קודשא בריך הוא להוא ברכא כאלו קיים אורייתא כולה דאתיא במ"ט פנים ע"כ: וכדי שלא יקשו המדרשות זה לזה ראוי לנו לדחוק ולפרש אותם בכל שיסכימו לאמת ולשון המדרש הוא הקורא ק"ש על מטתו כתקנה ושמעתי פירושיה שמושיף שני פסוקים שהם בידך אפקיד רוחי וכו' ועורה כבודי וכו' ובתוספת זה יש שתין אתון ויותר טוב מכל זה כשתמנה כל האותיות שלימות שבפסוק שמע תמצא אותם ששים על דרך זו: שמע: ש"ין מ"ם ע"ין: ישראל: יו"ד: שי"ן: רי"ש: אל"ף: למ"ד: ידו"ד: יו"ד: ה': ו"ו: ה': אלהינו: אל"ף: למ"ד: ה': יו"ד: מ"ן ו"ו: ידו"ד: יו"ד: ה': ו"ו: ה': אחד: אל"ף: ח"ת: דל"ת: סך האותיות ששים:

ענין נז

עוד כתב אמה שפירשתי לך דיבוק מטרופית שהיא מטרופא כלומר שיתמתק ויתנקה מלכלוך הקשית כי לפי הדקדוק המ"ס היא יתירה: וגם יבסם ר"ל דיבוק וקירוב והנה קושית המ"ס איננה קושיא כי מצינו ומצותה לא רוחק כי תפול המ"ס על הנקוי והרחיקה והמתוק אם הוא דבקות הוא דבקות עם הקדושה והנקיות והטהרה: וכבר מצא לשון בסוס במדרש על הנקוי והלבון: כמ"ש דענבין טבין חווירין טבין בחלמא: מאי טעמא בגין דשלטי חווירי יתבסם אלין כלומר יתנקה ויתלבן וכן אמרו בפסוק ואיש כי ימרט ראשו וכך אתעבר מניה שערא דריסא איתבסם: ובניני כך איקרי טהור הנה מפורש שהבסום אנלם הוא נקיון וטהרה וכן אמרו שם וכבסו בגדיהם והטהרו ובגין דיתבסמון יתיר בעי בהנא דאתי מסטרא דחסד עולאה לאחרמא להו לכתיב והגיף וכו':

שאלה נח

תלמידאן: שאלת הנדה כילד יתנהג עמה בעלה ואם יתי נדות כימי ליבון או יש ביניהם הפרש ואם היא מלעת השולחן בפני בעל ואם אוכלת עמו על שולחן או על מפה אחת: ואם אוכל עמה בקערה אחת עם אנשים אחרים: ואם ישב עמה על המיטה או על המחצלת: ואם ישב עמה ע"ג קרקע בקירוב ד' אמות ואם יקח מידה כלום או משליך מידו לידה ואם ישנו ע"ג מטה אחת הוא בסדינו והיא בסדינ' ואם יכול לדבר עמה דרך שחוק כדרך שמדבר עמה בשהיא טהורה ואם הוא רשאי ליגע בבגדיה: בשהם לבושים עליה או חלוצים: ואם יכול לישב על מטתה או ליתן עליה: ואם יוכל ליגע בה בעץ או בקנה: ואם יהיה אחד מהם חולה אם תוכל ליתב בגדו או אם תאכילהו ותשקהו ותליע לו המטה בפניו ותלביש בגדים ותחלוץ לו אחרים ותמשמש בבשרו אם הוא חש: ואם יכול הוא ג"כ לעשות לה כן: וכילד תבדוק עלמה: ואיזה יום תתחיל לספור אם יום שפסק הדם עולה למנין ואם תטעה במנין או שכחה מתי פסק הדם מאי תקנתה וכילד תטבול ומתי תטבול אם יום ז' לספירה או יום ח': ואם ביום או בלילה ואם צריך בעלה לעמוד עליה עד שתטבול או אשה כשרה ואם נאמנת לומר כבר טבלתי ומה הם הדברים שחוגלין ומה הן שאין חוגלין ואם נאמנת לומר טהורה אני אחר שאמרה טמאה אני: ואם תוכל להקדים טבילה יום אחד ולמחר תשכב עם בעלה: ואם תטבול בשבת או בי"ט או בע"ב ובי"כ ודין כתמים שנמצאו בבגדה או בבגדו ואם יכול לשמש בלא עדיים או בעל אחד ובבדיקת העדיים אם היא נאמנת על שלו והוא על שלה ודין אם לא בדקו כלל או אם אבדו העדיים קודם בדיקה או אם שמשו קודם בדיקה ואח"כ נמצא כתם בעדיים ודין אם יוכל לשמש לפני וסתה או לאחר זמן וסתה ומה הוא חייב על כל דין ודין בפני עצמו: ודין היולדת זכר או נקבה: ודין המפלת זכר או נקבה: ודין ספק אם הפילה אם לאו: ודין ספק אם הפילה זכר או נקב' כמה תשב ותטבול ואם מותר בזמן הזה דם טוהר אם לאו ודם בתולים אם הוא כדם נדות אם לאו:

תשובה

אין הפרש בין ימי ליבון לימי נדות שאין אשה עולה מטומאתה אלא בטבילה ודורות הראשונים היו מובלות אחר ז' אם פסקה טבילה דאורייתא ואח"כ סופרת ז' נקיים כמנהג בנות ישראל: ובזה אמרו בפ"ק דשבת שהיה מיקל אותו תלמיד ליגע בה ואחר אליהו זכור לטוב ברוך המקום שעקרו שלא בשא פנים לתורה לעשות שיגע מדבריהם כ"כ ר"ת ז"ל: ב' מותרת להגיע שלחן בפני בעלה שלא אסרו אלא הנעת המיטה בפניו: ג' להכול על שלחן א' בקערה מיוחדת לה הרא"ש כד ז"ל אסר כדין ב' אכסנאים זה אוכל בשר וזה אוכל גבינה ובס' עמודי גולה כתוב שאנחנו אוכלין בשלחנות גדולות אין להקפיד כי אם בקערה אחת דאפי' עם אחרים אסור: ד' ליתב סמוך לה בקרקע ע"ג מחצלת מותרת וא"ל הרא"ש ד' אמות שלא נאסרה אלא נגיעה ממש וכ"כ הרמ"בם ז"ל: ה' אסור להושיט דבר מידו לידה: ובגמ' בפ' אף ע"פ משמע דוקא מידי דאכילה אבל רש"י ז"ל היה נזהר אפי' להושיט לה מפתח וכן נהגו: וליטול מידה התינוק נראה שמותר דאי נוגעת את עצמו: ולהשליך מידו לידה מותר שלא אסרו אלא על ידי חבור בהושטה: ו' ליתן במטה אחת אסרו גב' בפ"ק דשבת הוא בבגדו והיא בבגדה כאשת איש שהכתוב הקישן ביחזקאל שנאמר ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה בנדת טומאתה לא קרב וכל שכיבה שהיא אסורה עם אשת איש אסורה באשתו נדה אבל יש לחלק בזה אם המטה היא מיוחדת לה אסור כמ"ש הרא"ש כד ז"ל בס' בעלי הנפש: וכן אם היא מוטלטלת אבל אם אינה מיוחדת לה אם המט' היא רחבה ואינו מתקרבין זה לזה ודאי מותר שלא אסרו אלא קריבה: אבל זה אינו אלא ייחוד: ואף ע"פ שבשאר עריות אסור להתייחד עם אשתו נדה מותר להתייחד כדאיתא בפ"ק דכתובות: ובפרק הדר ובסנהדרין אמרי' בהאי סוגיה בשושביס ובלבד שתהא יכנה בכלי מגע מיוחד לה והוא בכלי מגע מיוחד לו: ז' באבות שנינו ל' תרבה שיהה עם האשה באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו: ובאבות דר' נתן פי' באשתו נדה ורש"י ז"ל פירש באשתו טהורה: ח' בעת החולי אם אסורה קריבה זה לזה ודאי מותר שלא אסרו וכל הדברים האסורים משום הרחקה אם לא: הרש"בא ז"ל הה אחמיר בזה בתשובה: ולא התיר אלא א"כ יש צורך פקוח נפש ואין אחר בעיר שיעשו דברים אלו על ידו ולפי הנראה אפשר להקל באיסורין דרבנן להתרפאות בהם שלא במקום סכנה כדמוכח בפ' כל שעה וכל מה שאפשר להחמיר בזה

הוא בדברים הנכנסים בגוף שאין מתרפאין בהם אלא במקום סכנה
וכ"כ הרמ"בן ז"ל בס' תורת האדם מ"מ אם אפשר ע"י אחרי' לא יתיר
איסורא דרבנן • ט' ליגע בבגדיה בעודה לבושה יש להתירא •
אבל כשאינן עליה מותר אלא נאסר משכב ומושב שלה לטהרות
אבל בטבלה לא • י' האשה צריכה לבדוק את עצמה יום שפוסקת בו
ונהגו הנשים ללבוש חלוק לבן בין השמשות או לכרוך בגד לבן
להפסיק בין חלוקה המלוכלך לבשרה ומתחלת לספור מיום המחרת
ז' ימים ולבסוף ז' ימים טובלת בליל מ' אם תרצה ואם מתפחדת
מהגנבים תטבול למחרת שהוא יום מ' לתחלת ספירתה ויו' שפקקה
אינו מן המנין כמות שהיו עושות בנות כותיים • ואף ע"פ שהרא"ה
ז"ל היה מיקל בזמן הזה שהגדות מוכות ו'קיים אין לסמוך עליו כיון
דמשוינן להו טועות ודינן כדין זבות וקודם טבילה תבדוק עצמה
וכן בכל יום ואם לא בדקה אלא ראשון וז' דייה • אבל אם לא בדקה
ראשון וז' צריכה לספור ז' ימי אחרי' בבדיקה דבעינן ספורים בפניהו
והני איתא בפ' תינוקת וכן פסקו האחרונים ז"ל ובדיקה זו היא
שתכנים בגד לבן או לחר גפן בחורין ובסדקין עד מקום שהשמש
לש והני מוכח בפ"ק דנדה ואם טעתה במנין תתחיל לספור מאותו
יום שהוא ברור לה אם בדקה בו ותבדוק בסוף המנין ואם לאו
תספור ספירה אחרת בבדיקה • י"א טבילת נדה שלא בליל מ'
בדאיתא במגלה פ"ב וביומא פ' יה"כ ובפסחים פ' אלו דברים ובנדה
פ' תינוקת וכן היולדת ואם טבלה ביום מ' ומשש ואילך עלתה לה
טבילה ואם טבלה ביום ז' כתב רב אחא משבחא שלא עלתה לה
טבילה ואמה הוא שהרי לא אסרו בג' בפ' תינוקות שלא תשמש
בחותו יום שמא תראה דם באותו יום מחמת תשמיש ותסתור • ומ"מ
א"א לחלוק על הגאון ז"ל • י"ב האשה טובלת דרך גדילתה שאינה
צריכה להרחיב יריכותיה יותר מדאי ולא להגביה זרועותיה יותר
מדאי אלא דרך הלוכה ותנוחה דייה ולא תקפוץ פיה יותר מדאי ולא
תעמוץ עיניה יותר מדאי ואינה צריכה להגביה רגליה שכיון שהמים
קולפין אינה חציצה ונהגו הנשים ליטול לפרעיהם מפני הלכלוך
המתקבץ חוץ מהבשר שהוא חוצץ כמו שנזכר בתוספתא ואם לא
הכה אותם ואין שם לכלוך עלתה לה טבילה שאין הלפרני' חוצצים
וכ"כ בעל התרומה ז"ל וכל זה מתבאר בפ' תינוקת ואם טבלה ולא
בדקה בלפרניה ולא נזכרה עד לאחר זמן אינה צריכה טבילה אחרת
דתלינן לקולא דמיעוטו המקפיד אינו אלא מדרבנן וכ"כ הרא"ב
ז"ל בספר בעלי הנפש וצריכה אחה לעמוד עליה או בעלה כדי
שתתכסה כלה במים בבת אחת ולא אבר אבר בדאיתא בספרא ולא
יהיה דבר חוצץ דבק בה כגון טיט ובלק וכיוצא בו שהיא מקפדת
בלכלוכו דמיעוטו המקפיד גזרו משום חבו המקפיד ושלא יהיו
שערותיה קשורות זו בזו ולזה נוהגות מתקנת עזרא לעשות חפיסה
במים חמין בדאיתא בפ' מרובה ואם יש לה מכה ויוצא ממנה לחה
ונתיבש חוצץ הוא והטבעות נ"כ חוצצין מפני שמקפדת עליהן
ומסירתן בשעת ליסה ואם נכנסו' בהם מים אין חוצצין וה"ה למילי'
ולמעלה שהם רפויים אינם חוצצים ובפ' במה אשה מוכח דגזמי
האוזן אינם חוצצין דהוי מיעוטו שאינו מקפיד עליו שלא אסרו אשה
לצאת בשבת אלא בגזמי הלף והרא"ם ז"ל דגזמי האוזן מותרת
לצאת • ואו היו חוצצין היתה אסורה לצאת בהן כדין חוטין שברגלי
הבנות • והלבנה שלובעין בו ידיהן ורגליהם אינו חוצץ כ"כ הרא"ש
ז"ל בשם רבו הרמ"בן ז"ל • והביא ראיה מהפרכות שהיו לבועות
ומצאנו להם טבילה בדאיתא בפ' גיד הנשה • ואינה ראיה כל כך
משום דמצותן בכך אבל הדין דין אמת לפי שאין שם ממשו של לבע
וכן הנשים שמלאכתן לבוע סובלות בדרכן וכן אמרו בזבחים דם
שעל בגד חוצץ ואם היה טבח אינו חוצץ וכן רבב למוכר רבב • ובפ'
הגוזל עצים מוכח שאין ממשו של לבע קיים שלא היתה הבעיה אלא
אם יש ממין במאר אבל בממשו לא נסתפקו וכן בנדה פ' האשה
מוכח דלבע אינו חוצץ בטבילה • י"ג האשה נאמנת על טומאתה
וטהרתה שג' וספרה לה לעצמה בדאיתא בפ' המדיר ואם אמרה
טמאה אני וחזרה ואמרה טבלתי אח"כ נאמנת • ואם אמרה טהורה
הייתי באותה שעה אם נתנה אמתלא לדבריה כגון שאמרה אותה
שעה היתה אחותך בבית ונתביאתי ממנה או לא היה לי כח לסבול
אותה שעה נאמנת וכן הוא בפ"ב דכתובות בבלי וירושלמי • י"ד
האשה טובלת בשבת וכי"ב כלמוכח בפ' במה אשה יולאה ובפ"ב די"מ
ואין טבילת שבת אסורה אלא לגר משום דמתקן גברא בדאיתא בפ'
החולץ ובפ"ב ובי"הב טובלת לדעת הגאונים ז"ל בדאיתא בפ' י"הב

אבל ר"ת ז"ל ס"ל דלא קי"ל כרבנן דס"ל טבילה בזמנה מצוה אלא
בר' יוסי בר יהודה דאמר בכדה בני טועה היא טבילה אחת באחרונה
והרמ"בן ז"ל דעתו כדעת הגאונים ז"ל וכ"כ ז"ל בס' תורת האדם
וכן הכרעתי הני לענינות דעתי בספקים שלי בפ' המפלת והקדים
טבילה יום א' אינה יכולה שאפי' בז' אינה טובלת עד לערב • פ"א
דין כתמים אינו אלא מדרבנן שאין האשה טמאה מן התורה עד
שתרגיש בבשרה ואם הוא בחלוקה אינו תולין אותו בספק עד
שיביא בו בגרים ועוד שהוא שיעור ג' עדשות באורך וג' עדשות
ברוחב כי זה הוא שיעור גרים כמוזכר בספרא ובמסכת נגעים
לענין נגעי' ואם הוא בבשרה במקום שיש לאוש שיצא מבית התורים
אין לו שיעור ואם מצאו בבגדה נ"כ במקום שיש לאוש ש לא מבית
התורפה חוששת לו אם יש בו כשיעור • ואם יצאה על בגדי בעלה
או אשה אחרת או בכל כלי שהוא מקבל טומאה חוששת
לו • ואם לא יצאה עליהם או אפי' יצאה ע"נ כלי שאינו מקבל
טומאה טהורה וכן הקרקע אינו מקבל כתמים מדרבנן וסמכו לזה
וקתה לארץ תשב ולפי שכתמים דרבנן לא אמרו בזה להחמיר אלא
להקל ואולה בכל מה שאפשר לה לתלות במכה ואם נתנסה
בדם ובחברותי' כדות שישנו אצלה כדמפורש בפ' הרואה כתם בגדה
י"ו לשמש בעדים יש אומרים שלא נאמר זה אלא לטהרות אבל
לבעלה אינה צריכה כלום וכן תופסין עיקר האחרונים ז"ל • י"ה
שאחי' לבעלה צריכה ב' עדי' אחד לו ואחד לה והיא נאמנת על שלו
מנו שהיא נאמנת על שלה ואינן צריכים בדיקה אלא פעם א' בלילה
ואפי' שמשו הרבה בדיקה אחת לבסוף ואם מצאו דם בין בשלו בין
בשלה אפי' כל שהוא טמאה אם היה העד בדוק קודם תשמיש ואם
לא היה בדוק אם מצאה בו דם אחר תשמיש אם היה יותר מגרים
טמאה פחות מכאן תולה במאכולת להקל • ואם שמשה ואבד העד
אסורה לשמש עד שתבדוק עצמה פעם אחרת וכל זה מתפרש
בפ' כל היד • י"ז וסתות ק"ל כמ"ד וסתות דרבנן בפ' כל היד והאשה
אסורה לשמש בשעת הוסת עונה אחת וכדילפי' לה בגמ' שבועות
מוהזרתם את בני ישראל שאם היתה רגילה לראות כל מוצאי שבת
אסורה כל אותו הלילה ואם עברה אותה הלילה היא מותרת שלא
נעקר ווסתה אבל חוששת לו פעמים אחרות עד שיעקר ג' פעמים
ואם הוא ווסת דגופה אינה מותרת לשמש כל זמן שחוששת בגופה
עונת הוסת • י"ח אם שמשה בשעת וסתה וראתה דם שלא
בשעת וסתה צריך ליפרוש באבר מת שיציאתו הנאה לו בביאתו
ואם יתחייב אשם תלוי או חטאת מפורש בפר' ידיעות הטומאה
ובהוריות וכשיבנה בית המקדש מלך המשיח הוא יורה חטאים
בדרך ובזמן הזה יקבל עליו תעניות כדין העובר על מינו
כריתות • י"ט היולדת בזמן הזה כל שיצאה ז' נקיים אחר שנפחה
ז' לזכר וצבועים לנקבה טהורה ויתי לידה שאינה רואה בהם
עולים לה כרבא כמו שפסקו הגאונים ז"ל שלא כדעת ר"ת ז"ל
בדאיתא בפר' בנות כותים • כ' המפלת בין זכר בין נקבה דאם
תשב לזכר ולנקבה ואם לא הוחזקה מעוברת והפילה ואין ידוע אם
רוח הפילה אם נפל הפילה אם זכר אם נקבה תשב לזכר ולנקבה
ולנדה כדמפורש בפר' המפלת ודין יושבת לזכר ולנקבה הוא שהיא
טמאה י"ד לנקבה ואין לה דם טוהר אלא עד מ' כזכר ודין יושבת
לזכר ולנקבה ולנדה הוא שהיא טמאה י"ד כנקבה ואם רואה יום ל"ו
ויום מ"א ה"ז ספק נדה וכן יום פ"ד ויום פ"ח • וכל אלו הדינים
אינן טהנין עכשיו אלא איסור שבועיים לנקבה בין רואה בין אינו
רואה ואיסור ז' לרואה שאינה חוששת לנקבה עד שתשב ז' נקיים
ודין דם טוהר אינו נוהג אצלנו • כ"א דין דם בתולים כדין דם נדה
כדאסיקנא בפר' תינוקת:

שאלה נט

בגאיים. שאלת סוחרים
בקשו מרחובן להוציא
להם צווי מאת אדונם
המלך יר"ה ורחובן הוציא הוצאת להוציא הצווי ההו' וכשהיציאו הגיע
לסוחרי' כי הוציא סך מעות קוד שהוציא הצווי ההו' וסם קבלו ע"ם
בקנין גמור לפרוע הסך ההוא בזמן ידוע ונתן להם הצווי ההו'
וכתבו לו שטר חוב במעותיו וחתמו בו קנתם וקלתם לא חתמו בו
אח"כ כשתבעם במעותיו אמרו לו לא נתן לך כלום לפי שלא הועיל
לנו כלום הצווי שהוצאת אם הסוחרים חייבים לפרוע הסך הועיל

הצווי

הצווי לו לא הועיל לו פטורים אם לא הועיל ואם יתחייבו לפרוע אם יפרע ראובן ממי שירצה מהם אם לא ואם הם אחרלין וערבאין זה לזה:

תשובה

זה השלית עשה שליחותו והוציא הוצאותיו כמצותן וחייבין לפרוע לו כל מה שהוציא ומה שטענו המחרים שלא הועיל להם כלום אינה טענה לפטרם שאפילו לא הוציא מעלו כלום בשבילם במצותם אלא שעכרוהו לעשות שליחותם ועשה חייבים לשלם לו מה שפסק עמהם אף על פי שלא הועיל כלום כמו שאמרו בחומ' השוכר את הפועל להביא עבים וחפומים ודרתסקין לחולה הלך ומלאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן לו שכרו משלם. וכ"כ הרי"אף ז"ל בפסק הלכה בפר' האומנין. וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפר' ט' מהלכות שכירות וה"הו כ"ש אם הוציא הוצאות במצותן חייבין לשלם לו כל מה שהוציא ואף על פי שלא הועיל להם שליחותו ואין טענתם במה שאמרו שלא הועיל להם כלום טענה לפטרם. ולענין חיוב המחרים שאינו חתומים בשטר ונתחייבו בקנין חייבים הם ואף על פי שלא חתמו כיון שנתחייבו בקנין והם מודים בזה ואף על פי שאין עדים בקנין דלא חיבו סהדי אלא לשקרי כדאיתא בפר' האומר בקידושין וכ"ש אם יש עדים בקנין. ולענין אם הם ערבים זה לזה ואם יכול להפרע ממי שירצה דבר זה בחפרם בירושלמי בפ' הפקדון וכתבו הרי"אף ז"ל שם וכן הרמ"בם ז"ל כתבו בפר' ה' מהלכות מלוה ולוה ה' שלוו בשטר ח' או שלקחו מקח אחד וכן השותפין שלוה אחד מהן או שלקח לשותפות הרי הן ערבין זה לזה אף על פי שלא פירשו ע"כ:

שאלה ס

והרלן: שאלת לוי אחד היה בלוח וכתב ללאה אמו שהיא בחברון שתשדך בתו יוכבד לעמרם וכשהגיע הכתב לידה קדשתה לו. שלא בפני לוי וגם לא כתבלה האב בקדושי עמרם ונסתפק לכם אם חוששין לקדושיו אם לא:

תשובה

האב מתחלה לא נתן לה רשות לקדשה אלא לשדכה שאם נתן לה רשות לקדשה הויא מקודשת דקיימא לן אומר אדם לבתו קטנה אני וקבלי קדושיך כדאיתא בפר' האשה נקנית. וכיון שלא נתן לה רשות להתקדש אלא לשדך אין כאן חשש קידושין ואפילו לרב ושמואל דס"ל בקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה דפריכה גם ופריכה מיאון משום דמיישינן שמא נתרצה האב זה הוא מסתמא אבל אם בפירוש אמר להם לשדך הרי גלה דעתו שאינו רוצה לקדש ואפילו לרב ושמואל אין חוששין לרצון האב אלא כשקדמו השידוכין לקדושין כמו שפי' רב נחמן והוא ששדכו שכיון שהוא שדכה והלך לו אם נתקדשה שלא בפניו אין חוששין רב ושמואל להפריכ' גם ומיאון אבל כשהאב גלה דעתו לשדך ומתוך גלוי דעת זו נתקדשה הרי זו כאלו אמר לה האב אל תתקדשי דודאי כ"ע מודו שאינה מקודשת כל זמן שהיא קטנה בין שהיא נערה כל זמן שלא בגרה וכל זה אפילו לרב ושמואל וכ"ש לרבינא ולרבא בר שימי דלא ס"ל להא דרב ושמואל ואין חוששין שמא נתרצה האב ואפילו שדך וכמו שהסכימו בזה כל הפוסקים הראשונים והאחרונים דקי"ל כוותייהו ואפילו שדך אין חוששין שמא נתרצה האב ואפילו לדברי רש"י ז"ל שכתב שאין חוששין שמא נתרצה האב אלא א"כ שמעינו ומשמע דס"ל שאם שמענו שנתרצה שהיא מקודשת בנדון הזה אין לחוש לפי מה שבא בשאלה שהאב לא נתרצה בקדושין ולפי זה נתבטלו הקדושין לגמרי וכ"ש לדעת הרי"אף ז"ל שכתב היכא דקדשה עצמה בלא דעת אביה לא הוו קדושין אפילו נתרצה האב ואפילו לדברי בה"ג שכתב שקטנה שהלך אביה למדינת הים והשיאתה אמה נישואין נישואין דתקינו דבגן נישואין לקטנה כי ליתיה לאב כי זהו בשהאב אינו קרוב למקום שבת שם ולא יכלו לעמוד על דעתו אבל אם האב יכול לעמוד על דעתו לא תקינו דבגן נישואין לקטנה בבה"ג. וכן התוס' מולקים על בה"ג ז"ל בזה. והעולה מזה הוא שזאת הבת היתה קטנה או אפילו נערה כיון שעדין אינה בוגרת בשעת קידושין והאב לא נתן לה רשות אלא לשדך דווקא והיא עמדה ונתקדשה

וכשמע האב מיחה בקדושיה אינה מקודשת:

ענין סא

קטנטיעה: יורש מחמת חקנת הקהל תבע כתובת אם אמו משותף בעלה זקנו וכתבתי שנפרע שלא בפניו כדין בעל חוב וכתב אחד מהחולקים הלכתא כוותיה ולא מתרגמיה אלא משום חינא. והשבתי שאם בטל הטעם בעלה ההלכה ופטור הוא שצריך הוא לאודעי הדין גדוניא הוא כדין חוב במו שמוכח בגמרא וכמו שכתב הרש"בא ז"ל בחידושיו בפר' הניזקין ומפו' בירוש' לענין זבורית ולענין לגבות לעולם בדעת ריב"ל דק"ל כוותיה לגבי' יוחנן כמו שהוכיחו האחרונים ז"ל ואני כבר כתבתי בכתבי האחרון טעם הינה לענות כסיל כאולתו שהיה אומר שאין נפרעין שלא בפניו שלא בחוב אבל לא בכתובה והשבתי לפי דבריו שעיקר התקנה לא היה אלא בכתובה משום חינא ודברי אלה היו לדחות דבריו שאמרה בלא הסגחה בגמרא אבל לפי הדין אם מפני טעם חינא פטור היה לפי מה שפי' הרי"אף ז"ל בפ' אלמנה ניזונת. והרמ"בם ז"ל בפ' י"ב מהלכות מלוה משום חינא שיהיה לה חן להנשא ופיר' זה מוכיח בירוש' דשבועות כשאמרו משום חינא שירבו קופצים עליה וזה הטעם הוא בעל באיש הבא לגבות מוכח ירושתה שכבר בטל חן נישואיה כדין קפלה ונשאה וכן מוכיח בפר' אלמנה ניזונות שאין להגבות מטעם חינא אלא אם ירשתה בתה או אחותה ואף על פי שרש"י ז"ל פי' בטעם חינא פירוש אחר בפר' הניזקין ובפרק אלמנה ניזונת כבר דחו דבריו מטעם זה על כן הגהתי טעם זה ותיובתיו מדין כדי שלא תבעול דלת בפני לוין שאף בגדוניא הוא טעם זה כמו שפי' הרש"בא ז"ל ולינא למימר יותר משהאיש רוצה ליקח וכו' אלא במנה ומאתים ותוספת. ומה שבא בזה מדרך שבאה שאין לחוש לפרעון. הגאונים ז"ל כתבו בהפך שאין נפרעין לעולם שלא בפניו אפילו יש נאמנות בשטר כ"ש ה"ב העיטור ז"ל"ה בשם רבינו האיי ז"ל ואם מועיל נאמנות אינו אלא לפטור משבועה לאחר טעם נעילת. וטעם חינא ואם נפל טעם נעילת אלא לפי טעותיו ושעם חינא לפי האמת בשאר פטור ולענין גדוניא אם היא נגבית מן הזיבורית ואם נריכה הכחזה בר' שהיורש לא מיירי כלל בגדוניא דמילתא דפשיטא היא דדינה כבעלת חוב. ופלוגתייהו ליתה אלא בתוספת. וכזו ודאי הלכה כר' יוחנן דאמר דדינה מן הזבורית ונריכה הכחזה דקי"ל תנאי כתובה ככתובה דמי וכ"כ הרא"ש ז"ל בפר' הגוזל בפסקיו:

ענין סב

מה שרגית לעמוד על דעתי באלמנה שמתה בלא שבועה במזונותיה מה היא בכתובתה אם יורשיה מפסידין כתובתה מכל וכל או תוספות לבד. ולא ביארת היאך היתה ניזונת בלא שבועה. כי לדעת הרמב"ם ז"ל אין פוסקין לה מזונות על שתרלה כתובתה ותשבע אף על פי שהרב בעל העיטור ז"ל כתב שאין נריכה להראות כתובה למזונות משום דהשונאן אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום כדברי הרמב"ם ז"ל דנין בכל בתי דינין ואף על פי שהרמ"בן ז"ל כתב דאלמנה למזוני לא בעיא שבועה בתחילה אלא לכם וף כבר נהגו שלא לפסוק לה מזונות אלא בשבועה ושמא המעשה היה שייחד לה קרקע במזונותיה דבהא ודאי א"ל שבועה ואתם יודעים כל זה. אבל הספק שנסתפקתם בו אם מפסידים היורשים כתובתה או התוספת בלבד יותר היה ראוי ליפול הספק אם הפסידה כתובתה הנזכר בגמרא בלא תוספת או אם הפסידה גם התוספת ומכל מקום הכתובה הפסידה משום דילמא לדרי אתפסה. וה"ה לתוספת דתנאי כתובה ככתובה דמי לשבועה וכבר ראיתי החלפות פירושי הפוסקים והמפרשים ז"ל בזה ופתירת הרמ"בן ז"ל לפירושיהם ברים אף על פי. ואם מתה ויורשיה תובעים כתובתה אם אין נאמנות בשטר כתובתה הפסידו הכל דאין אדם מוריש שבועה לבניו ואם יש שם נאמנות אף על פי שנהגו להשביעה כדברי אבא שאול שאין נאמנות מועיל ליורשים ופירשו קצת המפרשים דאבא שאול פליג אתנאיתין וכבר פסקו הלבתא כוותיה בפר' הכותב ועל פי פי' זה נהגו להשביעה אפילו אם יש נאמנות בכתובתה אף על פי שאינו מחוור לאחרונים ז"ל אבל מ"מ אם מתה בלא שבועה אין היורשים מפסידים כלום דלא עבדינן בהו תרי קולי. קולא דאבא שאול דאמר נשבעת במקום נאמנות וקולא דרב ושמואל דאמרי

אין לדם מורם שבועה לבניו ובני הא עבדינן לכתחילה כר' אעזר
ואין על היורשים אלא שבועת היורשים אלא פקדנו אבא וכו' וכ"כ
הר"ז ז"ל אלא בפרק כל הנשבעין וכ"כ הרש"בא ז"ל בתשובותיו וכן
כתבתי אני בתשובה:

שאלה סג

תלמיד: שאלת ראובן הניח בת בחייו ונתן לה ת"ק דינרי זהב ואח"כ מת ונשארה ממנו בת קטנה ולוה בפני עדים שיתנו לה ת"ק דינרי זהב והיו דבריה אלו בלא קנין מהו דין הבת הזו הקטנה אם תטול ת"ק דינרי זהב כמו הגדולה אם לא:

תשובה

זהו נקרא פרנסת הבת ואף על פי שאינו מתנאי הכתובה כמו מזונות הבת הי' אולות חכמים כמו שנזכר בפר' נערה שנתפתתה ואלו לא הניח בת בחייו או לא נוה שיתן לה כלום לא היה לה זכות בנכסיה אלא עשר נכסי אלא שאומדין דעתו כמה היה רולה ליתן כך יתנו וכזה יש מחלוקת בין הראשונים ז"ל אם כזה האומר מוסיפין על העשר או לא. וכזה כר' שהוא הסכמת האחרונים ז"ל וכן אנו דנין אבל בנדון הזה אין אנו צריכין לכל זה לפי שכבר הניח בת בחייו וכמו שנתן הוא לראשונה יתנו לזו אלא פחות ולא יותר וזה אפילו לא נוה כלום והני איתא בפרק מליאת האשה וכ"ש אם נוה כן בחייו שזכתה הבת ת"ק דינרי זהב בדבור בעלמא שאין צריך אלא גילוי דעת ואפילו לא הניח בחייו והבת היא בעלת חוב בפרנסה זו וקודמת ליורשיו כדאיתא התם:

ענין סד

ובענין שמטת כספים אם נוהגת בזמן הזה הסכמת הכל היא שהיא נוהגת לפי שהיא חובת הגוף ונוהגת בכל מקום ובכל זמן ואמת הוא שהרבה מקומות יש שאינה נוהגת בהם ואינם יודעים אותה ובמקום הזה גבה הרב ר' יצחק בר ששת חוב שעברה עליו שמטה וגם הוא בעצמו גבה חוב שהיו חייבין לו בבלבסיה בכתב יד לוה וכל זה אינו מעכב על דיין שרולה לדון דין שמטה אבל בספרד נוהגים שאם כתוב בשטר שיכול להתבעו בין בדיני ישראל בין בדיני האומות הרי הוא כאלו התנה עמו אלא תשמטנו שביעית שאינו משמיט בתנאי זה ולפי זה אם השטר הוא בנוסח של עכו"ם אינו משמיט כאלו התנה עמו בפירוש. וי"א שבמקומות שאינם יודעים דין זה הרי הוא כאלו התנה בפירוש אבל הרש"בא ז"ל בתשובה אינו מורה כזה:

שאלה סה

תוגם: שאלת מוהל שמל ובדק על הכוס בורא פרי הגפן והטעים לתינוק הנימול והמוהל לא טעם כלום אם ברכה זו הוייא ברכה לבטלה או לא וכן המברך ברכת מתנים על הכוס והמברך ברכת אירוסין על הכוס אם צריך המברך בעצמו שיטעום מן היין אחר שבירך בפ"הג או אין צריך לטעום הוא עצמו אלא מטעים לאחרים והוא אינו טועם ודי בטעימתם ואין בזה משום ברכה לבטלה ולא קעבר על לא תשא האיהה עינינו בתשובת גאוניך ורחיות ברורות מן התלמוד לפי ההלכות ובשרך כפול מן השמים.

תשובה

לא נזכר בשום מקום מהתלמוד כוס יין לא בברכת אירוסין ונישואין ולא במילה ולא בפדיון אבן כמו שנזכר בקדוש היום והבדלה בפ' אלו דברים בברכות ובפר' ערבי פסחים. והרמ"בם ז"ל כתב במקצתן נהגו העם להביא כוס יין ולכן בפ"ק דכתובות כשהזכירו ברכת נישואין אמרו בריך שית ולא נזכר ז' ברכות בשום מקום וכיון שאינן חובה כמו שהם בקדוש היום דינן כברכת הנהנין שאין לברך אותם אלא השותה מהם כמו שנזכר בפר' ראוהו ב"ד ולפי זה היה חייב המברך עצמו לטעום את הכוס בין בברכת מילה בין בברכת אירוסין בין בברכת נשואין. אבל בתוס' כתבו שאם נזדמנה מילה ביו"הכ אז בנו"ב שמטעימין הכוס לתינוק אחר ולא חייבי דילמא אתי למסרך כמו שחששו בגמרא בפר' בכל מערבין בענין זמן שאין לאמרו על הכוס ביו"הכ ולהטעימו לתינוק משום דלמא למסרך וכן אמרו בפ' תולין בענין כשותא בכרמא ולפי דרכנו למדנו ב' דברים האחד שאין המברך חייב לטעום והב' שאינו מספיק מה שהוא טועם הולד הנימול ודבר זה ברור הוא בדבריהם ואלו במה שטועמין החתן והכלה בברכת אירוסין ונשואין יצאו ידי חובה ואינה ברכה לבטלה אם לא טעם המברך וכן במה שטועם אחד העם או השמש כמנהגנו או תינוק אחר כמו שנהגו ב"כ בקדוש והבדלה של בית הכנסת כמו שכתוב בס' א"ח יצאו ידי חובה ואם ברכה לבטלה ואף על פי שברכת הנהנין היא ואין לברך אותה אלא מי שנהנה כבר אמרו בפר' ראוהו ב"ד שאדם פורס לבניו ולבני ביתו אף על פי שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצות ובהברכה עצמה היא נעשית בשביל הטועמים כגון חתן וכלה כשר הדבר להטעימם כוס ברכתם ועדיף טפי מחיוב הקטנים דברכת המילה היה אפשר לומר זה הטעם שכיון שהברכה נעשית בשביל המילה שנעשית בגופו שהיה מספיק להטעים ואף על פי שאין מי שאינו בן דעת ראוי לחיוב כיון שהוא טועם היין לא גרע מקטן שיכול לאכול כזית גלי שאביו שותה עליו אם פסחו ורבי יהודה שאמר עד שיודע הפרש בין מכילה לאכילה יחידאה הוא ולא קי"ל כוותיה ואף על פי שהפסח אינו נאכל אלא למנויין מן התורה כ"ש בברכת היין שאין בה איסור מן התורה אם לא שתו מהכוס דברכה לבטלה שיש בה משום לא תשא כדאמרו בפר' אין עומדין אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כדכתב ר"ת ז"ל ולפי זה התיר לברך אל הנסים ברכת השופר ואף על פי שהם פטורות א"כ להטעים הקטן שנעשית הברכה בשביל מצותו היה אפשר לומר שיצאו ידי חובה וצ"ע אינו חובה אם המברך שיטעום ואם לא הספיק להטעימו לילד הנימול די בזה שיטעום אותו התינוקות או השמש או אם הילד כמו שהגיע לעשות כן בתעניות שאין מניקות מתענות בהם והנאונים ז"ל כתבו שאם יש מילה ביום התענית מייתינן אסא ומברכין עליה נשאל הרמב"ם ז"ל מילה שנזדמנה ביו"הכ או בט' באב אם מברכין על הכוס כורת הברית ומשקין ממנו לתינוק ולא ניחוש דילמא אתי למסרך או אין מביאין כוס כלל ומברכין בלא כוס והשיב ז"ל הברכה טעונה כוס ומי שבירך בפה"ג בימים אלו ברכו ברכה לבטלה מפני שלא שתה הוא ולא זולתו ממי שיבין ענין הברכה מי שיהיה זה על לד לימוד התינוק ולפיכך אין מביאין כוס כלל בשום אם שני ימים ולא בזולתם מימי התענית עכ"ל:

שאלה סו

תגם: סופם שטר הנ מנוה אמון סהדות' דהו בחופניה אבן סהד דחתימות ידנא לתתא סוף שטרא דנן כן הוה בזמן אחד עשר מלכות חמשת אלפים ומאה ותמנין ותרי שנין ליציר' במדינת נוה אמון דעל כיף ימא עפעפינו דגל מחנותינו הוינו והדרנו זוהר יקרנו חדות לבנו יפעת ימינו יחיד דורינו מנהיג קהליתינו בשיא אלפי בתוכנו מורינו ורבינו הרב ר' שמעון הרב המובהק פטיס החזק הגגיד החסיד נגיד הנגידים תפארת החסידים גדול ליהודים מדרכי הזמן נגנגת המן הרועה הנאמן תכון ממשלתו לנצח ויהי שמו לעולם כירח יכון עולם יקום על הדרת מלכותו ותוהביו בלתי השמש בגבורתו. ביומתב תלתא כחדא הוינא בא ר' יעקב ב"ר שלמה המכוכה בנל אל תריד דמדליית מליאתא והוא היום עומד במדינת נוה אמון ונירש את אשתו מונא בת מרדכי נמאלה דמדלינת תגם ונתן ניטה ליד ר' יוסף בר' אברהם המכוכה בר אל ניאמייה שעשאתו מונא הנז' שליח בעדים לקבל ניטה מן יעקב בר' שלמה בעלה הנז' לעיל אמר לו התקבל גט זה למונא אשתי בת מרדכי הנז"ל והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם. וקודם נתינתו בטל לפניו כל מודעין ותנאין דהוי לי' שאם מסר שום מודעה שתהיה מבוטלת ולא נתן שום תנאי בנירושין ונירשה נירושין גמורין והגט קיימה ורחיוהו כשר כדת וכהלכה ומחמת שראינו נירושי יעקב בן שלמה בעלה הנז"ל שנתן ניטה ביד שלוחה ר' יוסף הנז' לעיל כתבנו שטר קיום ב"ד להיות בידה לראיה ולזכות והכל שריר וקיים. מתתיה בר אברהם נ"ע. יוסף בר יאשועה הרופא נ"ע. זהו טופס שטר שבא לידינו מנוה אמון אות בהות תיבה בתיבה ואין בו כי אם עדים ובכאן אומרים כי אינה שוה כלום אחר שאין בו אלא ב' עדים

ר"ת שאין אלו העדים מעידים על קיום ב"ד אלא עדותם כמו שכתבו בראש הדף אבל סהדי דחתימת ידא לתתא אלו היו מעידין על קיום ב"ד היה נכתב אבל דייני דחתימין לתתא אלא עדותן היא מעידין שנכתב קיום ב"ד בהכשר עשו שניהם עדות והדבר תלוי עד שיבא הדין מלפני מעלתך כדי להוציא זאת האשה ממסגר ולא תשהה עגונה כי זה עשר שנים שהיא עגונה עד שעשתה שליח קבלה והגיע הגט ליד שלוחה כדת וכהלכה בגוף אמון ובא שטר מקויים בשני עדים ולך שלום ולכל הגלויים עליך:

תשובה

מה שנפל הספק ביניכם מפני שאין בו אלא שני חתומים ואלו היו שלשה הייתם מורים לו לעשות בו מעשה אין בכאן ספק כלל שהרי אמרו במותב תלתא כחדא הוינא וכיון שיסבו שלשה בשעת מעשה אפי' לא חתמו בו אלא ב' השטר כשר שלא שהיה צריך לכתוב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתוהי אם מת הג' קודם החתימה או הלך למדינת הים כדי שלא יראה ב"ד חלוף כדאיתא בפ"ב דכתובות ובפ' גט פשוט אי נמי שיכתבו ואתיימנא ביה תרי ינו תלת כמו שהוזכר בפ"ד ואלו מציעות או שיכתבו דמקלתנא אתיימין לתתא ואם לא כת ו כן אמרו בפ' הסולח לא שנא כתוב בלשון דיינין ואתמו עדים כלומר שהוא כשר וזה אפי' בקיו' שטרות שצריך ג' אבל בעדי קבלת הגט א"צ שלשה אלא ב' וכדאמר בפ' התקבל צריך שני כתי עדים שניים שיאמרו בפניהם אמרה וב' שיאמרו בפניהם קבל וקרע ואפי' הם הראשונים והם האחרונים ואלו שהעידו שראו שטר קבלת עדות הרי שעידו על האמירה ועל הקבלה ואלו באו לפניהם ואמרו בפניהם נתגרשה היינו מתירין אותה וכדאמ' בפ"ק דגיטין ובפ' ב' אלו באו שנים ואמרו בפניהם נתגרשה מי לא מהימנינן להו ואלו הרי העידו שנתגרשה אבל מה שיש לחוש לזה הוא מפני שלא נתקיימה עדות העדים שאנו חוששין שמא כוזייפה עדותם ואפילו קיום ב"ד צריך קיום כמו שכתבו הראשונים ז"ל וזו השאלה תלבנן הוא דמן התורה עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ורבנן הוא דאצריך וכיון שזו השאלה דרבנן היא איכא למימר בנדון הזה שהיא מותרת שלאיזה זיוף ניחוש לזיוף הבעל ליכא למיחש שאינו חשוד לקלקלה בידי שמים וכדאמ' בירושל' ולזיוף השליח נמי ליכא למיחש דאין אדם חוטא ולא לו כדאיתא בפ"ק דמציעא דמה הנאה אית ליה בהאי זיופא ולזיוף האשה ליכא למיחש שהרי ממקום אחר באה זה העדות וידיעה אלא בדוכתיה דאיהי לא זייפתיה וכיון שאנו רואים שחכמים הקלו בענין האשה שלא להתמיר בה יותר מדין תורה והתירו עד אחד לומר בפני נכתב ובפני נחתם גרשה שבכאן אין לחוש לזיוף שהאשה מותרת היא ובפר' מי שחזו מוכח דבעדות אשה לא בעינן מפיהם ושרינן להו מפי כתבם ואפילו קיום אינו צריך כדעת הרמ"בן ז"ל והרש"בא ז"ל שאם פסול תורה הקלנו בה דהיינו מפי כתבם הילך נתמיר בה חששא דרבנן דהיינו קיום הגט ומה שהמירו לומר בפני נכתב ובפני נחתם היינו בגט עצמו קודם שנמסר אבל בכותבין שנמסר בפניהם יש להקל ע"כ:

שאלה סו

עוד שאלת קדושה של מיוחד אם יכול לאומרה ביחיד והרמ"בם ז"ל כתב בחבורו שאין היחיד רשאי לאומרה כי אם בצבור ואורחות חיים כתב כי הרא"ב השיג עליו וג"כ העיד ר' אברהם בנו כי אביו הזר בו ונתן רשות לאומרה ביחיד ורובי האחרונים חייב לאומרה ביחיד ונעשית שאלה מזה לפני רבני נרפת זלה"ה ולפני הרבר' פרץ זלה"ה והשיב כי קדושה של יוצר ובא לציון יכול לאומרה ביחיד אחר שיכול לומר בקדושה של יוצר אופן ומאורה וקדושת ובא לציון גואל בלשון ארמית ועשו הפסק. אבל של מעומד אין יחיד רשאי לאומרה כי אם בעשרה כיון שכתוב בו נקדישך ונעריצך ונקדש את שמך וכתר יתנו לך ואין יכול לדבר בנתים ועל זה אין יכול לומר קדושה של מעומד ביחיד ודבר זה נסתפק אצלנו ותודיענו האמת ושלום לך:

תשובה

קדושה של יוצר אמת הוא שהרמ"בם ז"ל אסרה בחבורו וחזר בו בתשובה כמו שהיא אצלנו והאחרונים ז"ל הסכימו לדברי הראשונים כי נר' מהתלמוד שאסור לפרוש על שמע בפחות מעשרה אף על פי שבמס' סופרים התירו ובביולא בזה הממעט הרי זה משובח דשב ואל תעשה שאני ע"כ:

מוסתגאנים

שאלה סח

שאלת ראובן מת והניח אשה ובת ובן ומת הבן ונשארה אמו אחריו כמו עשר שנים ויותר והניח הבן ארבעה בנות והיה לראובן בת ונשאת לשמעון והחזיק שמעון בבית בלי שום ערעור לא האלמנה ולא בנות הבן וזה הבית היה כתוב לאשה בכתובתה בשטר מקויים ומתה האשה ונשארה הבית ביד שמעון בעל הבת ובנות הבן שוכרות מקום לדירתם ולא היה להם חזקה לא בחיי אם אביהם ולא אחר מיתתה אחר זה מת שמעון והניח שלשה זכרים והחזיק בבית אחר מיתת אביהם קרוב לט"ו שנים מלבד מה שהחזיקו אביהם בחייו בלי שום מערער ובנות הבן הג"ז אחר זה בני שמעון הג"ז מכרו הבית ללוי והבנים האלה הגדול שבהם יש לו קרוב לעשרים שנים ולא קנה אותה אלא במעמד שלשה אחים והקטן היה תחת ממשלת אחיו והיתה המכירה בערכאות של עכו"ם כמנהג המקום וקבלו השנים הגדולים אחריות כל מערער ודר בבית לוי קרוב לשנה בידיעת בנות הבן כי בעיר היו כשקנה לוי הבית ותקן הבית וטרח בו טורח גדול אחר זה נתחרטו האחים וערערו מצד אחיהם הקטן בדיני האומות אבל מצדם לא יכלו ולוי התחזק עליהם באחריות שקבלו עליהם אחר זה באו לדיני ישראל ובטל המכירה ודן שיחזור הבית לבנות הבן כי הבן הוא היורש אחר זה העידו עדים ששמעו מהאלמנה שהיא מוכרה מכח צד"אק שלה הבית לשמעון והיה אומר שמעון גם אני קניתיה והדיין דן שכיון שאין שם עדים וקנין העדות בטלה וכן אחד מן העדים נשא בת לוי ואמרו שהוא קרוב:

תשובה

אין לבנות הבן זכות בקרקע זה מכחה פנים חדא שכיון שהחזיק שמעון בקרקע זה שנים רבות בלא שום ערעור מהאלמנה הכתובה לפ' בנדוניתה מתורת חזקה זכה בה ואלו היה קיים היה צריך טענה והיו ב"ד צריכין לידע ממנו היאך החזיק בו אבל כיון שמת אין יורשיו צריכים טענה שהרי טענינן ליורש כדאיתא בפר' לא יחפור ובפר' חזקת וגם לוי הלוקח א"צ טענה שהרי טוענין ללקוחות כמו שטוענין ליורש כדאיתא התם ואין כאן חיוב שבועה כלל לא ליורשי שמעון המוכרים ולא ללוי הלוקח באפילו היה שמעון קיים והיה טוען בתורת קנייה בא לידי והחזקתי בה ג' שנים באמן בלא שבועה לחזקה בשמה היא ובלבד שיברר החזקה וכן כתבו הראשונים ז"ל וכ"ש שאין ליורשיו ולא ללוי הבא מכחם חיוב שבועה הרי שמטעם זה נתבטלו טענות הבנות על הבית הזה ועוד שכיון שהם בעיר ורואו שנמכר הבית בערכאותיהם מכירה קיימת בדיניהם והחזיק בו הלוקח ושתקו והניחוהו לדור בו ולא ערערו לפני הערכאות לבטל המכירה הרי המכירה קיימת אפילו לא היתה חזקה לשמעון בבית והכי איתא בתוספתא דבבא בתרא המוכר שדה חברו במעמד חברו לא עשה ולא כלום מקיימני אחריו דבריו קיימים וא"כ אפילו היה בית זה לבנות ורואו שנמכר בפניהם ושתקו והניחוהו לדור בו הרי הוא כאלו קיימו מכירתו והמכירה קיימת וכבר כתב בתוספתא זו הרמ"בן ז"ל בס' הזכות בפר' אלמנה לכ"ג. ואין להם טענה לומר האחרון נוח לי והראשון קשה ממנו כדמשמע בפ' חזקת שהרי לא מחמת טענה זו הם רוצים לזכות הבנות ועוד דלא מקבלינן טענה זו אלא היכא דמוכח כדאיתא התם ובפרק שני דייני גזרות ועוד מפנים אחרים נתבטלה טענת הבנות מבית זה שכיון שראו לוי בונה וסותר ומתקן בבית ושתקו הרי הודו לו שאין להם זכות בבית זה ואפילו לאלתר הוייא חזקה וכדאמר בפ' חזקת לא עבידי איכסי דנחתי אריסי לארעייהו ושתקו וכן בענין סתימת החלונות אמר רב נחמן ולפתוס לאלתר הוייא חזקה שאין אדם עשוי שסותמין אותו בפניו ושותק וכן אמרי' התם דאי דלי ליה לואי דפירי לאלתר הוייא חזקה דמשמע דבכל מקום שאנו רואים שהיו בשתיקתו שהוא שוהה שאינה אלו הפסיד ומה שהעידו עדים ששמעו מן האלמנה שהיא

מכרה הבית לשמעון והיה כתוב לה בגרושיתה אם נתקבלה עדות
זה בב"ד דנין על פיה ואע"ג דליכא קנין עדות כשרה היא
אלא העידו במכירה שריכה קנין אלא שהעידו ששמעו כן מפיה
וכיון שדרך הודאה היתה אומרת כן מעידים ומקיימין עדותם והכי
איתא בפר' שבועת הדיינין ואע"פי שכן אחד מהעדים הוא חזן לוי
אינו פסול לעדות ללוי דקי"ל אבי החתן ואבי הכלה מעידין זה
לזה כדאיתא בפ' זה בורר וכל זה אפילו לא היתה טענה אחרת
לבטל תביעת הבנות מכל אלו הטענות אין לבנות ראובן זכות בזה
הבית כלל. ולענין בני שמעון שמכרו ללוי אם לא היה לגדול
ע"ריס שנה מכרו בטל דקי"ל למוכר בנכסי אביו עד שיהיה בן כ'
כדאיתא בפ' מי שמת ואם יש לו כ' שנה מכירתו קיימת עליו ועל
אחיו הקטן וא"ל מנוי אפטרופוס דיתומים שסמכו אגל ב"ה דינו
כאפטרופוס אבל האמצעי שלא היה קטן וגם לא היה בן כ' יכול
לבטל המכיר' אבל מפני שקבל עליו אחריות חייב בכל הפסד שיגיע
ללוי מפני ביטול מכירה זו בחלקו וכן הדין אם הגדול אין לו כ' שנה
ונתבטלה המכירה גם בחלקו גם בחלק הקטן חייב בכל הפסד
שיגיע ללוי מפני בטול מכירה זו וכל טענות אלו לזכות בני שמעון
היה מן הדין לקיימם אלו באו מתחלה לדון בדיני ישראל אבל כיון
שהלכו תחלה לדון לפני האומות ובדיני האומות יצאו חייבין הרי
הם כאלו קבלו עליהם לדון באותו דין ומחלו זכותם והרי מה שדנו
האומות בין לוי ובין בני שמעון קיים ודין הבנות בדינינו אין להם
דין ע"כ:

שאלה סט

עוד שאלת ראובן מת והניח אלף בנות ונכסים ויצאו עליהם תביעות בכתב ידו ובשטרי ישמעאלים ומצאו כתוב בפנקסו שאמת הדבר אלא שהתובע חייב לו כנגד אותם תביעות מצד אחיו שמת שהיה חייב לו ובאו לידו מנכסיו והוא נתנם לו שימכרם ועכשם תחת ידו וזה היה בידיעת יהודים והתובע נתחזק כנגד היורשות בערכאותיהם ומנו מורשי האפטרופוס לטעון כנגדם ולפי שהוא חק באותו מקום שבכל דין שבירושה הבא לפני השופט בטל דבר קלוב בכל מלה בזרוע וגם הוצאות יתירות הוזקק האפטרופוס להשתעבד בחוב גמור אל התובע ודלא למסור מודעה ונתגלה ולא יכול למסרה אבל הזקיקוהו ליתבע שלא ימסרנה ונתן קצת מהחוב משלו ומהשאר נתן משכון וגם פנקס המתנה וכל זכיות היורשות הוא כיד שליש מהו שיתבטל כל מה שעשה האפטרופוס כי לא הסכימו היורשות עמו בכלום ויחזרו להם זכיותיהם לתבוע בב"ד של ישראל כל זכות שהיה להביאם על התובע ואם חייב התובע להחזיר לאפטרופוס מה שנטל ממנו מחמת שטר חוב שנשתעבד האפטרופוס שלהן כי אין האפטרופוס רשאי לחוב:

תשובה

אין הבנות חייבות כלום מפני מה שנשתעבד האפטרופוס לתובע בטל הוא אף על פי שלא מסר מודעה ואפילו ליתומים כדאיתא בפ' הניזקין וגם שעבוד האפטרופוס לתובע בטל הוא ואפילו לא ידעו העדים באומנם שעבודו בטל דלא בעינן שידעו העדים באומנם אלא במכר לו שדה שכיון שנטל מעות אפילו מסר מודעה אם לא ידעו העדים באומנם אין המודעה כלום אבל במתנה אף על פי שלא ידעו העדים באומנם כיון שגלה דעתו שהוא אנוס מתנתו בטלה ובשעבוד זה כיון שלא נתמת מעות שנתן לו לא חייב לו בחוב גמור אפילו לא נודע האומנם שעבודו בטל כיון שגלה דעתו שהוא אנוס ורצה למסור מודעה ואלו לא היה אנוס איך היה התובע מכריחו להשבע שלא ימסור מודעה ודבר זה מפור' בפ' חזקת ואפילו היה צריך למסור מודעה אם הדבר מודע שאם יתגלה הדבר במסירת המודעה יתבטל הדבר אפילו לא נמסרה המודעה הרי הוא כמו שנמסרה דאמרי' בפ' שני דייני גזלות דאמרי' הוה ליה למימסר מודעה ורבנן חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה ובגדון הזה שהלך למסור מודעה ונתגלה ולא מסרה הרי הוא כשו מסרה על כן יחזור השליש כל מה שהושלם בידו אל היורשים והתובע ג"כ יחזיר אל האפטרופוס מה שנטל ממנו ויעמדו לדין לפני ב"ד ישראל:

ענין ע

עוד לו: מי שאמר שהקרשים לא היו מצופים זהב כולם כי אם במקום הבריחים הכתוב ולא אמרה אדם מעולם והאמת הוא כי היו מצופים זהב כלם מכל הצדדים והבריחים היו קבועים בהם מבחוץ ולא היו נראים מצד פנים אבל היה הצד הפנימי פשוט בצפוי זהב אבל הקושיא בזה היא מה שהקשה הא"ע ז"ל כי זהב התנופה לא היה אלא פחות מחלק אחד מתשעת אלפים וארבע מאות מהזהב שהניח דוד והברובים היו מעני שמן גם מזבח הקטרת לא היה כלו זהב זה לשונו והגדול הקושיא לרבותינו ז"ל שאמרו כפרת טפח וכן מ"ש ג' ארונות היו והוא תרץ בזה לפי דעתו שהצפוי היה למראית העין ומעט זהב יכנס בצפוי והוא מורה כי הקרשים והבריחים והשולחן ומזבח הקטורת כלם מצופים ואין דבר שהוא כלו זהב רק המטר והכפרת ועוד הקשה שאם ג' ארונות עשה למה הוצרך לעין די לו באחד של זהב ואלו הן קושיות גדולות באמת אבל מה שפי' בזה הוא כי הצפוי היה למראה העין ולא יתכן וכבר כתב כן החכם ר' לוי זלה"ה כי על כל פנים הצפוי על הקרשים היה לו עובי וממשות כי לא יתכן לעשות צפוי למראה העין של עץ כמו שעושין עם כסף ועוד מני מקשה קושיא אחרת שאם הצפוי היה למראה העין איך היו מבערי אש על מזבח הנחשת שהיה מכוב לוחות וצפוי נחשת עליו בלא ספק שאותו צפוי ממשות היה בו וכל מה שהפלינו חז"ל בזה הוא מה שאמרו בצפוי מזבח הזהב שלא היה אלא כעובי דינר של זהב בפרק חומר בקדש והיה דרך פלא שלא יצלום האור בענן ואני תמה לתה לא הפלינו זה במזבח הנחשת שלא שלטו בו האו' אשר היה אש תמיד בו לא תכבה וא"כ יורה צפוי מזבח הנחשת כמזבח הזהב על שאר צפויים שהם טפים שיש בהם ממש וכן כתוב בפירוש כי רקועי פח' מחתות החטאים לעשותם צפוי מורה זה על כל צפוי שהוא רקועי פחים והנה אנחנו צריכים לקיים שלשה שרשים האחד שהקרשים היו כלם מצופים זהב וזה לא חלק עליו אדם לעולם והשני שהצפוי היו למראה עינים כי אם טפים עומדים בעצמם ויוכיח על זה צפוי מזבח הזהב ומזבח הנחשת והשלישי עובי הכפורת טפח שמזה אמרו לא ירדה שכינה למטה מעשרה דאהרן תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה בפ"ק דסוכה ולמדו זה בג"ש פני פני דאהרן פנים פחותים מטפח ושאר הדברים המגדילים הקושיא אין אנו מוכרחים לקבלם אם לא נאמר בזה שדרך גם היה שמזהב מועט עשו כלים גדולים מרובים ואם קבלה היא נקבל ואם לדין יש תשובה ונאמר שהצפוי של קרשים אעפ"י שהיה דבר שיש בו ממש אבל היה בחלני' הדקות שלא היה יכול לעמוד בעצמו אלא על ידי קביעותו בקרש' וכן הוא דעת רז"ל שאמרו בפ' כשו כהן עני שיש עומדי' שמעמידי' את צפויים ופרש"י ז"ל שהם קבועים בהם במסמרות עוד פי' פירוש אחר שלא היו מתולעים וכן פי' בפ' לולב וערבה ושני הפירושי' אמת הם שלא היו מתולעים והיא הצפוי קבוע בהם במסמרות לדקותו וכן נאמר שהקרשים לא היה עובי שלהם עמה מלמטה עד למעלה אפילו לפי דבריהם וכן מוכיחים המקראות בדבריהם שהיה עובים אמה ממה שהוצרכו לעשות ח' קרשים במערב ומה שתיקן בזה הא"ע ז"ל ה"ה שהשני קרשים אשר למקולעות המשכן לא היה רחבן אמה וחצי האמה ולכך הבדילם הכתוב ואינו מחוקן שאם כן למה הוצרכו לעשות שמנה קרשים ויהיו שנים מהם גריס מהשאר היה מספיק שיהיו שבעה קרשים שוים בשיעוריהם אלא ודאי אמת הוא שהקרשים עובים אמה אבל עם כל זה נוכל לתקן שזה העובי לא היה אלא למטה אבל למעלה היו משופין כיתד וכלין עד כאצבע כדברי ר' יהודה בשבת בפ' הזורק והנה תקננו ענין הקרשים שאין הקושיא גדולה כ"כ מהם וכענין שלש ארונות נ"ל נוכל לתקן שלא היה העובי ג דול לכל אחד כדברי מי שאמר בפ' בא אלו כ"ג שנובה האחרון החילון היה עשרה ומשהו ט' כנגד ארון של עץ והעשירי כנגד הכפורת ומשהו הוא הזר וגדלו דברי האומר י"א ומשהו שהיה נותן עובי לארון של זהב טפח ורש"י ז"ל כתב שם שלא מצא היכן נחלקו בזה וא"כ אנו יכולין לדחות דברי המרבה בשיעורין שהרי סוגית התלמוד בפ"ק דסוכה ובפ' המצניע היא שלא היה גובה האחרון עם הכפורת אלא עשרה ומזה אמרו לא ירדה שכינה למטה מעשרה והנה תקננו ענין האחרון וכענין הכפורת טפח נוכל לתקן כי לא היה זה העובי אלא בדפקות אבל כל הכפור' היתה דקה. ונסתייע בזה ממה שאמרו במס' סוכה ובמסכת פסחים שלחם הפנים היה עוביו טפח ובפ' שתי הלחם לא נתנו שיעור לעוביו כי אם לארכו ולרחבו ולקרנותיו ספר"שי ז"ל שהיו כענין קרנות בולטות בקרנות המזבח וכמו שמוכים שם בגמרא

ואע"פי

ואע"פי שלא פי' כן הכס ר' לוי זלה"ה . וא"כ היאך אמרו כאן עביו טפח ועוד שא"א לשאר העובי שאין כל הבלקות שוות . וגם למרלית העין א"א שיהיה משני עשרונים חלה בת עשרה טפחים ארך וחמשה טפחים רוחב שיהיה עוביה טפח על מה שהשריסו חז"ל בלחמה על לחמה ברוס ג' אמות מחזיק מ"סלה א"כ היאך אמרו עביו טפח על כן פרש"י ז"ל עובי דפנותיו טפח כי הלחם היה דק כלו אבל בדפנותיו היה עביו טפח וכן נוכל לומר שהיתה הכפורת עובי דפנותיה טפח כדי שיתקיים לנו לא ירדה שכינה למטה מעשרה ובאמצע היתה דקה לתקן הקושיא הגדולה היאך אפשר להיות מזה הזהב המועט כל זה העובי בכפורת זה נראה לנו לתקן בזה להעמיד דברי המקובלים ונשאר לנו לתקן מה שהקשינו מענין מזבח הנחשת שהיה נכוב לחות ולא שלם בו האור מפני לפוי הנחשת ויותר הוא ענין זה מלפוי מזבח הזהב שבזה כתיב אם תמיד תוקד על המזבח לא תכבה וזה לא היה בו אם אלא בקר וערב ונאמר כי אין פלא ממזבח הנחשת לפי שהיה בו אם של מעלה והיה הכל מעשה נסים וכן בילמדנו בפ' תרומה אמרו שלא היה העובי של נחשת אלא כעובי דינר זהב ולא שלם בו האור דרך נס ואין מביאין ראיה ממעשה נסים ולא היה אלא קודם שנבנה בית המקדש ובבית שנבנה שלמה ובבית שני לא היה שם לפוי נחשת אבל מזבח הזהב היה אם של הדיוט בשני הבתים והיה ענין גדול שלא שלטה בו האור ועל זה הזכירו בגמרא ענין לפוי של זהב ולא הזכירו לפוי של נחשת :

שאלה עא

קסגטינא: שאלת יהודי אחד הלך בשיירא עם הערביי' במדבר ונמצא שם לסים למאן גדול כפי מה שהעידו הערבייס שהיו עמו ומת בנמצא ובא יהודי אחד לעיר שילא ממנה המת והעד שידע שהיהודי ההוא מת בארמת והיהודים אשר במקום תקו"הנו שלחו לנו כתב ואמרו לנו שהשמעאלים הגידו להם שעמדו על גבלתו וזאת מצאתו ואשתו כשרלתה להנשא עכב הדיין על ידה ואמרנו מלפים ומיחלים לתשובת אדוננו בזה :

תשובה

נראה מתוך השאלה שהעד שהעיד שמת והיהודי שכתבו שמעו שמת כלם הם מעידים מפי עכו"ם שאמרו שמת כי בני רא שהיה הוא לא היה שם יהודי שלא הוא ועכו"ם מסיחים לפי תומם הוא דומה למה שאמרו בפ' בתרא דיבמות מעשה ביסראל ועכו"ם שהיו מהלכין בדרך ובאה עכו"ם ואמר חבל על יהודי שהיה עמנו ומת וקברתיו והשיאו את אשתו וכן מעשה בקול' וכו' ושוב מעשה בשני בני חדס וכו' כדאיתא התם ונראה שכך היה מעשה בזה שכשחזרה השיירא אמרו יהודי פלוני שהיה עמנו מת בנמצא והיהודי שהעיד שמע זה וכן היהודים שכתבו הכתב שמעו זה ובודאי שכיון שאמרו שמיתתו היתה בנמצא מסיחין לפי תומם היו ולא כמתכוונים להעיד אמרו כן וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ' אחרון מהלכו' גירושין כיצד היה העכו"ם מסיח לפי תומו ואומר כשהייתי בא בדרך נפל פלוני שהיה בא עמנו ומת ותמהנו על דבר זה כיצד מת פתאום וכיוצא בדברים אלו שאין מראין שאין כונתו להעיד הרי זה נאמן ויראל ששמע מהעכו"ם מסיח לפי תומו מעיד מה ששמע ותנשא על פיו עכ"ל . ובודאי המעשה הזה כן היה שתמהו ממיתתו בנמצא וספרו הדברים בלא מתכוונים להעיד ואפילו היה עכו"ם אחד היה נאמן אפי' במקום הנשה כ"ש במקום אחר שאין צריכין לעדותו שאין לחוש שהי' מתכון להעיד להתיר אשתו וזה אפילו היה עכו"ם אחד וכ"ש שיירא ואפי' חזרו היהודים ששמעו אותם לחקור מהם איך היתה מיתתו ואמרו להם כך וכך מת וזו היא מלנפתו לא נפיק ליה מידי מסיח לפי תומו כמ"ש הריא"ף ז"ל סוף הלכות יבמות גבי זה מקלו וזה תרמילו ודבר זה ברור הוא שאין לעכבה מלהנשא מפני חשש מתכוונין להעיד : והרמב"ם ז"ל שכתב דבעכו"ם מסיח לפי תומו אינו נאמן עד שיאמר וקברתיו אין דבריו מחוורין דבגמרא משמע בהדי' דלא בעינן שיאמר מת וקברתיו מההוא דהוה קאזיל ואמר מאן איכ' בי חיי מאן איכא בי חיי שביב חיי ואינסב' רב יוסף לדביתהו והתם לא אמר וקברתיו ואפ"ה אנסבה רב יוסף לדביתהו וכן מההוא דקאמר ווי ליה לפרשא זריזא דהוה בפומבדיתא ושביב ואנסבה רב יוסף לדביתהו אף על גב דלא אמר וקברתיו ובולאי עכו"ם היה כדמוכח בגמרא דמייתי לה גבי מסיח לפי תומו וכן בברייי' דמייתי התם בגמרא משמע כמי הכי דלא בעינן וקברתיו דתניא התם שמע מקומכטריהן של אומות העולם מת פלו' והרג פלו' לא תנשא אשתו והיה בולאי בשלא אמרו קברנוס מיירי ואפ"ה אקשינן עלה בגמרא בפרק כל הנפש המתי הא קי"ל דכל מסיח לפי תומו הימוני מהימן אמת דעכו"ם מסיח לפי תומו אע"ג דלא אמר וקברתיו נאמן. וכ"כ הרשב"א זלה"ה מכח ראיות אלו ותמה על הרמב"ם ז"ל שהצריך לומר מת וקברתיו וכן כס' אבן העזר כשהביא לשון הרמב"ם ז"ל כתב ואיני יודע למה צריך וקברתיו והא דאמרינן מעשה דישראל ועכו"ם מת וקברתיו וכן במעשה דקולר ובמעשה של ששים בני אדם מעשה שהיה כך היה ואפילו לא אמרו וקברתיו נאמנין היו ובמעשה דפונדקית שאמרה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו לא מוכח מהתם דבעינן וקברתיו אלא שמעשה שהיה כך היה או אמרו כן בגמרא שאם אמרו זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו הרי זו מסיחה לפי תומה ונאמנת ואפילו אמרו השיירא שילא עליהם ערביים זה מת בשיירא לא בעינן שיאמרו מת וקברתיו דהאי עכו"ם מסיח לפי תומו הוי כמאה כשים דדמו לעד אחד ובעד אחד במלחמה נראה דלא בעינן מת וקברתיו מדגרסינן בירושל' עד א' מהו שיהיה נאמן בשעת מלחמה ושמעי' מן הדא חד בר כש אתא ביומיה דר' אמרין ליה ההוא פלן אמר לון מת ההוא פלן אמר לון מת ההו' פלן מת אמרין ליה וכולהון מיתין אמר לון ואו הוו בחיין לא הוו מתו רבי ירמיה בשם רבי חנינא מעשה בא לפני ר' ואמר מאן דנשאת נשאת ומאן דלא נשאת לא תנשא א"ר אבו בן יצרי בשעת מלחמה היתה הדא היא אמרה עד א' נאמן בשעת מלחמה ע"כ בירושל' ומכאן שעד אחד נאמן בשעת מלחמה אפילו אמר מת שתש והוא הדין לעכו"ם מסיח לפי תומו ומשיאין את אשתו לכתחלה והא דאמרינן בירושל' מאן דלא נשאה לא תנשא היינו משום דקאמר אלו הוו בחיין לא הוו מיתי לפי חשש ר' שמא בדדמי קאמרי ומיהו למאן דנשאת אמר לא תצא שתלו שודאי מת הא אלו אמר ודאי מת נאמן היה להשיאה לכתחלה וכן דעתן של הרמב"ן זלה"ה והרשב"א זלה"ה וכך כתוב הראב"ד זלה"ה דעד אחד במלחמה לא בעי' מת וקברתיו ומנסבין לה לכתחלה ודייק לה ממעשה דפרק בתרא ביבמות דאינסבה אפומא דחד דאמר מאן איכא בי חסא טבא ומשמע דבמיס שיש לחש סוף מנסביה לה אפומא דעד אחד אפילו לא אמר וקברתיו ולא חיישינן דאשהיד בדדמי וה"ה לעד אחד במלחמה וה"ה למסיח לפי תומו והריא"ף ז"ל כתב דאפי' בשני עדים במלחמה בעי' וקברתיו וכ"ש בעד א' והרא"ש ז"ל חולק עלא בשני עדים ומסכים עמו בעד א' ולפי דבריהם אלו העידו מסיחין לפי תומם מת במלחמה לא היו משיאין את אשתו עד שיאמר מת וקברתיו אבל זה הוא אלו אמרו מת ע"י מלחמה דאמרי' בדדמי ס"ל דכל הני אקטול והוא פליט אי נמי אזמנין דמחו ליה בנירא ורומחא וסברי ודאי מאית וזמנין עבדי סמתא וחיי אבל אם אמרו מת על מטתו ולא נהרג אפילו במלחמה נאמנת היא לומר מת בעלי ולא בעיא לומר וקברתיו וה"ה לכל הנאמנין להשיאה כגון עד א' ומסיחין לפי תומם ואלו כיון שאמרו כי בנמצא מת ולא על ידי חרב המלחמה לא בעי למימר וקברתיו ומה שכתבתי שאפילו במלחמה אם אמרה מת על מטתו נאמנת הכי מוכח בגמרא בפרק האשה שלום ואף הרמב"ם ז"ל כתב כן לעפ"י שכתב שאם אמרה מת במלחמו' וקברתיו אינה נאמנת וכבר חלקו עליו האחרונים בזה דאם אמרה וקברתיו נאמנת ואף הרשב"א ז"ל כתב שאם אמרה הוכה בחרב במלחמו' ועלה על מטתו ומת נאמנת אעפ"י שתחלת מיתתו במלחמה והראש הרב ז"ל פיס לדבריו ומ"מ כשהעידו כי מת בנמצא אפילו אמרו שהיתה להם מלחמה נאמנין הם במסיחין לפי תומן ולא בעי למימר וקברתיו כיון שלא היתה מיתתו בנירא או ברומחא ולהתירה מתוך עדות יהודים בכתב ידם אפשר הוא ואעפ"י שהריא"ף ז"ל הביא בסוף הל' יבמות ירושל' במחלוקת אמוראים ומתניתין מסייעא לדין ולדין ולא הכריע הלכה כמי והראב"ד ז"ל השיב עליו שהיה לו לפסוק מפי כתבם כשר לעדות אשה כדמוכח בפרק מי שאחזו והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות כי אעפ"י שלא פסק הלכה כמי באותו מקום אבל בניטין בפ' מי שאחזו כתב שמפי כתבם כשר בעדות אשה וכ"כ הרמב"ם ז"ל אלא שכתב שצריך שיהיו עדים מצויי' לקיימו כדין המביא גט ממדינת הים וכ"כ הראב"ד ז"ל ואין הדון דומה

לראיה

לראיה דהתם לא עבידא לאגלויי ובמת בעלך עבידא לאגלויי שאם אינו מת יבא ודברי תמוהים הם שאם מפי כתבם שהוא פסולא דאורייתא הקלנו בה איך נחמיר בקיום שטרות דהו' דרבנן כדאיתא בפ"ק דגטין וכן דעתו של הרמב"ן ז"ל והסכים עמו הרשב"א זלה"ה וכן ראוי להורות ובס' אבן העזר נסתפק בעדות הרשב"א זלה"ה וכן ראוי להורות ובס' אבן העזר נסתפק בעדות שטר וליתה הילכך אשה זו מותרת היא לינשא ואסור לעגן ורחמנא ליצלן מעונש המעיקות העלובות:

ענין עב

שאלת אשה אחת נשתעבד לראובן בקנין גמור לפרועי לו תוך חדש ימים טוב שהיה לו על בעל' ומשכנ' בידו שכשיביה למכרם אחר הזמן אם לא יפרענו בעלה ואחר זה מתה ולפי תקנת הקהל בנה הוא יורש הני כדוגייתה ולא היה רשות בידה להפקיע זכותו:

דנרתי כי המלוה רשאי למכור המשכונות ויעצתי אותו למכר' בעדים כמ"ש הרמ"בם ז"ל בפי"ג מהלכות מלוה ולוה ואין זכות היורשים מעכבים מלמכור לפי שהיא בחייה היתה רשאית למכור ולתת תשיטיה ברצון בעלה ואין היורש מעכבה מפני חשש זכות שיבא לו אם תמות שאפילו הבעל במה שיש לו זכות לאחר מיתתה אינו יכול לעכב עליה מלמכור דקי"ל בפרק האשה שנפלו לה נכסים דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים וכ"כ בס' התרומות בשער שני וכן לא היתה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי לפי שאפילו נשתעבדו שניהם וקנו מידה תחילה או אפילו קנו מידו תחילה וקבלה עליה אחריות אינה יכולה לו' נחת רוח עשיתי לבעלי כדמוכח בפ' חזקת ובפ' הנזקין לענין סקריקון וכן כתבו המפרשים ז"ל וכ"כ בס' אבן העזר בסי' ל"ח וכ"ש אם היא לבדה חייבה עצמה בחוב זה שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. וכיון שבחייה היתה רשאה למשכנם בידהמלוה הנזכר עכשיו שמת' אינו יכול היורש לטרוף אות' דאפי' ב"ח אם נשתעבדו לו מטלטלין אגב קרקע דקניתי ודאקני ומן הדין יכול לטרוף אותם ב"ח כדאיתא בפרק חזקת אפ"ה כתב הרא"ש ז"ל שכיון שאין המנהג כן אינו טורף אות' מפני תקנת השוק שאם היה טורף אותם לא היו בני אדם קונין מטלטלין זה מזה מחשש שמא ימרפו אותם הנשיס מפני כתובותיהם במיתת בעליהם כמ"ש בח"מ סימן כ"ט וכ"ש ביורש מחמת תקנה שאין לו לטרוף אם מכרה אותם בחייה דאפי' כתובת בנין דכרין שהיא תנאי ב"ד אסיקנא בפ' אעפ"י דלא טרפא ממשעבדי מלשון התנא ירתין תנן וכן בדין תקנה זו שהרי כתוב בה לשון ירושה הילכך לא טרפא מהלקוחות וה"ה אם משכנה אותם דקי"ל כרבי יצחק דאמר ב"ח קונה משכון כדאיתא בפרק האומנין ובפ' הדייגין ובפ"ק דקדושין ולא שייך הכא מנה אין כאן משכון אין כאן משום דנוף המשכון קנוי לו כדמוכח התם וכ"כ המפרשים ז"ל ובפ"ק דב"מ גבי הילך והעפ"י שהתקנה היא מעכבת על האשה מלהפקיע זכות בנה זהו מה שישאר אחר מיתת' אבל במה שהופקע בחייה הופקע וזכותו הוא קיים על אביו אם קנה נכסים ואם לא קנה אם יקנה מכאן ולהבא ואם לא יקנה נעשה כלוח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה ביס ככל יורש שמת מוריש ולא הניח נכסים:

ענין עג

בגאייה: ראובן נשא אשה במיורק' והיא בת אחיו ואין לה יורש יותר קרוב ממנו והכנים' לו בגדוגיית' שלש מאות דינרין זהב מאתים מבית זקנה אבי אביה ומאה דינרין מבית זקנה אבי אמה ואח"כ נשא אשה אחרת בחיי הראשונה ונתגלגלו שחוטים הבעל ואשתו הראשונה ונתעלמו בדין יורשי הזקן אבי אביה ויורשי הזקן אבי אמה והאלמנה הנשארת אחר בעלה ותקנת הקהל היתה שאם מתה האשה בחיי בעלה שיחזרו אלו הנכסים למי שנתנם לה בנישואיה והשבתי בזה כי זה הוא דין נכסי הבית עליו ועל אשתו וחלק החולק ואמר כי כיון שלא ידענו מי הוא זה שמת תחלה קרובי האשה מצד אביה הם ודאי והבאים מחמת תקנה הם ספק ומוציא מחברו עליו הראיה ולא יטלו כלום יורשי זקנה אבי אמה הבאים לירש מכח תקנה ותטלם אשתו האחרונה מיורשי בעלה ועל זה נשאלתי פעם שנייה והשבתי:

עבידי אינשי לאחזוקי שקרייהן וכ"ש בדבר אמת ולא נתקבל ראוי לו להמליצו ולהטעימו עד אשר תזל כטל אמרתו:

במה שכתבתי בנדון שלפניכם שנמצאו הרוגים איש ואשתו ויש שם שתי כתובות אחת מהאשה שמתה שיורשי יורשין מכח תקנת הקהל והאחרת מהאלמנה שנשאת אחרי ואמרתי כי זה דומה למשנת מו בנפל הבית עליו ועל אשתו דקי"ל כבר קפדא דאמר הואיל והללו בחיים לירש והללו בחיים לירש יחלוקו וכתבת כי פקפקו בזה ואמרו שכיון שיורשי הראשונה אינן יורשין מן התורה אלא מכח התקנה הם נוטלין הוו להו ספק ויורשי הבעל ודאי ולא אתי ספק ומוציא מידי ודאי ולא אמריכן הללו בחיים לירש והללו בחיים לירש ויטלו הנכסים ביד יורשי הבעל ותטלם האשה האחרונה מהם בכתובתה אלו תורף דברי המפקפק ואם אמרת בלשון אחרת ולא עיין בה להבין טעמו של דבר ולסמוך אותו על יסוד הלכה כי אם בדקדוק לשון ירושה והנה בד' מקומות נז' דין זה בגמרא ובקלתם אמרו יחלוקו ובקלתם אמרו בנכסים בחזקתם ונראה הנדון שלפניכם למי דומה ולא אמרו בשום מקום בזה המוציא מחבר עליו הראיה. ובתוס' פ' החולץ נתנו טעם בזה לפי שכל אחד מהם בא להוציא ואין הנכסים בחזקת אחד מהם שיהיה האחד מוציא מחברו ותחלה אקדים שתי הקדמות נודעות הא' כי בתנאי ב"ד אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם ולאדם שאינו בעולם דרך ירושה וזה נתפרש בגמרא בפ' יש נוחלין בענין כתובת בנין דכרין וכבר אמרו דכתובת בנין דכרין בגמלה שוויגה רבנן דירתון תנן והשנית כי תקנת בנין דכרין בה כתנאי ב"ד ודבר זה נתפרש בגמרא בפר' התקבל בענין הגל היה דורש לשון הדיוט וכ"כ שם הרמ"ם ז"ל בחידושיו וכן הרש"בא ז"ל בתשובה ומעשים בכל יום להפקיע ירושת הבעל להורישה למי שלא היה בעולם בזמן הנשואין מכח תקנת בנין דכרין אי מי שיש לו זכות מכח תקנת בנין דכרין הוא והמדקדק בלשון התלמוד הללו בחיים לירש והללו בחיים לירש לא הועיל כלום בדקדוקו שהוזכה בתנאי ב"ד יורש הוא בלשון התקנה ובלשון התלמוד כמו שכתבתי וגם מהענין בעצמו שזה הזכות בלתי להם מכח המתנה א"כ יורשים הם ובלשון הכתוב נקרא יורש שנולד והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה וכיון שנקראת נחלה בא לירש הוא כמו שאר יורשין אף על פי שאינה נחלה דאורייתא ואחר שתי הקדמות אלו נראה הנדון הזה למי דומה והמקום האחד מד' מקומות שנזכר דין זה הוא נפל הבית עליו ועל אביו ועל מוריש ועליו כתובת אשה ובעל חוב בס"א יחלוקו דס"ל דעטר העומד ליגבות כגבוי דמי והרי בעל החוב ויורשי האב שוין בחזקתם ויחלוקו אף על פי שאין כאן אלא יורש אחד וכ"ה נמי לא פליגי עליהו משום הא טעמא אלא כיון דמחוסר גובייאה הוא לית להו לכתובת אשה ובעל חוב חזקה בנכסי ומשום הכי נכסים בחזקתם ואפילו ב"ה מודו בנדון שלפנינו דיחלוקו דהתם אמרי נכסים בחזקתם משום דבחיי האב אין לבן זכות מנכסיו לשעבדם לבעל חוב אבל בנדון שלפנינו אפילו בחיי הבעל כבר היו משועבדים לכתובת אשתו ויורשיה מכח הקנאה למי שלא היה בעולם כתקנת בנין דכרין והרי יורש בה כמו שנתבאר והמקום השני נפל הבית עליו ועל אמו ויש להם אחים מן האב ואין לו בנים יורשי האם אומרים הבן מת תחלה ויורשי הבן אומרים האם מתה תחלה וירש אותה בנה ואנו יורשים אחינו ובזה נחלקו ב"ש וב"ה אומרים יחלוקו ור' עקיבא אומר נכסים בחזקתם ונחלקו האמוראים בגמרא בחזקת מי רבי אלעזר אומר בחזקת יורשי האם ור' זירא אומר בחזקת יורשי הבן ור"ז פסק כת"ק דאמר יחלוקו ולדבריו הדבר פשוט בנדון זה דיחלוקו דהתם אמרי יחלוקו אף על פי שאין לאחים חזקה בחלו הנכסים אלא א"כ מתה האם תחלה כ"ש בנדון הזה שיש להם חזקה אפילו בחיי הבעל מכח ההקנאה למי שאינו בעולם בשעת נישואין מכח תקנת בנין דכרין יורש הבן הרי"אף ז"ל פסק שהם בחזקת יורשי האם והוצרכו לתת טעם בגמרא לפי שהחזקה נחלה בחלקו שבט וא"כ שבט האם הוא ודאי ושבט הבן הוא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ולולי טעם זה היינו דנין יחלוקו ובנדון הזה הנכסים אלו מתחלתם בחזקתם יורשי האשה הם מכח התקנה שהיא תקנה דבר שלא בא לעולם למי שלא בא לעולם וא"כ בחזקתם הם הנכסים והוו יורשים ולא הוחזקה נחלה בשבט הבעל והמקום הג' הוא מה שאמרו בגמרא אב שנשבה ומת בן בתו במדינה כגון יעקב שנשבה ומת בן בתו במדינה הוא בנה של דינה ויש לו אחים מן האב שבעלה של דינה שהיא אביו של זה הבן נשא אשה אחרת והיו לו בנים מעגה והם אחים לזה בן דינה

ומתה

ומתה דינה ומת יעקב ובנה של דינה אחריה ואם יעקב מת תחלה
קודם בן דינה היה בן דינה עומד במקום אמו ויורש את יעקב כי לא
היה בנים ליעקב אלא דינה ובזה בנה עומד במקומו ואם מת לאחר
כן היה מוחל לאחיו מאביו אלא אמא בן דינה מת תחלה ואינו יורש
יעקב זקנו בקבר להנחיל לאחיו מאביו והירושה של יעקב תהיה
לאחיו הילכך יורשי יעקב שהם אחיו ויורשי הבן שהם אחיו מאביו
בני דינה מאיש אחר יחלוקו זהו דין ברייתא זו והרב ר' אברהם אב
ב"ד דהם אותה ואמר שדינה כדין נפל הבית עליו ועל אמו דקי"ל
שהנכסים בחזקת יורשי האם מפני שהחזקה נחלה באותו שבטו
וכן כתוב בס' חנן משפט בשם הר"ר יעשיה זלה"ה ואפילו לפי
דברין דוקא מהאי טעמא אבל בנדון הזה לא החזקה נחלה בשבטו
הבעל שהרי מתחלה קנאתם האשה למי שלא בא לעולם מכח
תקנה והוו יורשים כמו שכתבתי אבל הרמב"ם ז"ל פסק בזו נ"כ
דיחלוקו ואף על פי שהוא פסק בהיות דנפל הבית עליו ועל אמו
שהנכסים בחזקת יורשי האם וראה שדבריו סותרים זה את זה
כבר עמדו בזה המפרשי' ז"ל ואמרו שהוא מפרש היות דנפל הבית
עליו ועל אמו כשיש להם בנים אחרים אלא כפי' רבי' שמואל ז"ל
ומשום הכי נכסים בחזקת יורשי האם שהם זלאין ויורשי הבן ספק
ואתיא כהיות דיבמות דספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי שבא ואין
ספק מוציא מידי ודאי אבל בהא דאב שבשבה דהללו והללו ספיקא
כיצהו הדין נותן שיחלוקו ובנדון שלפנינו נ"כ כל זמן שאין אחד ודאי
ושניהם הם ספק שהרי כל כך מוחזקים יורשי האשה מכח הקנאה
למי שלא בא לעולם כמו יורשי הבעל הדין נותן שיחלוקו דהללו
בתין לירש והללו בתין לירש. והמקום הרביעי הוא מה שאנינו נפל
הבית עליו ועל אשתו דקי"ל דיורשי הבעל יורשין מנה מאתים
ותוספת שהרי לא יצאו מחזקתם לעולם ויורשי האשה יורשים
בנכסי מלוג שלא יצאו מחזקת האשה אתין בהם לבעל אלא פירות
ובנכסי אלין ברזל נחלקו אימורתים בגמרא בחזקת מי הם רבי
אלעזר סבר בחזקת האשה שהיא הכניסתם ורבי יוחנן סבר בחזקת
בעל כיון שאם פיתחו פיתחו לו ואם הותירו הותירו לו ובר קפרא
סבר בחזקת תרוויהו קיימי בחזקתה שהכניסתם ובחזקתו שאם
פיתחו פיתחו לו ומשום הכי יחלוקו וקיימא לן כוותיה וכבר הקשו
והיאך יחלוקו והלא לא נשבעה האשה ואוקמוה בספטרה הבעל
משבועה או שייחד לה ארעא בארבע מארנהא והנדון שלפנינו נ"כ
יורשי האשה אומרים בחזקתנו היו הנכסים מתחלה שהרי הקנה
אותם מוריש לאשה למי שלא היה בעולם מכח תקנה ואנחנו
יורשים ויורשי הבעל אומרים בחזקתנו הם כיון שאם פיתחו לו
הותירו לבעל ואנחנו יורשים והואיל והללו בתים לירש והללו בתים
לירש יחלוקו ואינם דריכים שבועה לאשה קודם שתמות כי כך
היתה התקנה שיירשו בלא שבועה וכן הם מעשים בכל יום שאין
משביעין הבתים לירש מכח תקנה שאם מתה בחיי הבעל אף על פי
שלא נשבעה שתפילו יורשי האלמנה שמתה בלא שבועה כתב ה"ר
זרחיה הלוי ז"ל שלא הפסידה כתובתה כיון שיש נאמנות
בכתובתה וכן כתב הרש"בא ז"ל בתשובה האריכתי בזה ואם אין
צורך אין לרוב פשיטתו ואשר לי לספק בזה אל לבי ערב גם הוא יכול
לספק שאין תנה שוקעת במערב ולומה אל האומר לאביו אני היום
ילדתיך והאומר לחרש ילפת אתה וגרב כי זהו דין לאמתו ומאן
דלא דאין הכי ליתיה דיינא והוא אבלי בעל זרוע הו חלוש ההבנה
והיה נראה כי יורשי הזקן אבי אביה אין להם זכות בכתובתם לפי
שאם מתה תחלה בעלה יורשה מחמת קורבה כי הוא היורש ואם מת
תחלה כיון שמתה ולא נשבעה הפסידו יורשיה אבל יורשי הזקן אבי
אמה יירשו אבי המחלית מגדוניתה שיש להם בו זכות מכח
התקנה שאם מתה תחלה כבר נשת עבדו להם הנכסים בס' דינרים
ואלו נתקיים הוא היו גובים אותם מיורשיו בשבועה כדין הבא
ליפרע מנכסי יתומים והם קודמין לכתובה אחרונה אם אין
הנכסים מספיקין ושבעו כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים
ואם מת תחלה אין להם כלום כיון שמתה ולא נשבעה עכשו
שנסתפק מי הוא שמת תחלה ויש בנכסים ק' דינרי זהב הם
אומרים האשה מתה תחלה ואנחנו נירש חצים ונשבע כדין הבא
ליפרע מנכסים משועבדים ואנו יש לנו קדימת זמן על כתובתיך
היא אומרת הוא מת תחלה ואין לכם זכות בו כיון שלא נשבעה
ואנו אטלם בכתובתי וא"כ הרי אלו חזקתם שזה שבחיים ליפרע
מכח כתובתם והדין נותן שיחלוקו אותו החצי אבל לפי מה שכתב

הר"זה ז"ל והרש"בא ז"ל בתשובה שכתוב בה נאמנות
ומתה האלמנה שלא הפסידו יורשיה משום דלא עבדי' בה חדי
קולי חדא דאבא שאול דאמר שאין נאמנות מועיל לפטרו ועוד
קולא דרב ושמואל דאמרי אין אדם מורים שבועה לבניו א"כ לא
הפסידו יורשי זקנה אבי אביה כי אם החצי ויורשי זקנה אבי אמה
כי אם חצי חציה:

ענין עד

ובענין מה שאלת שבכתובה שנעשית במיורק וכתו' בה רייא"ל
ובארצנו זאת אין שם אלא דינרי
זהב לא רייא"ל איך ירפו הריי"אלים לדינרי זהב כבר כתבו
הראשונים ז"ל דלענין רבית המלוה דינר בדינר דינו כמלוה שאה
בשאה דאע"ג דלענין עצמו זשאר מטבעות דינרי זהב דינו כמטבע
ואין דינו כפירות אלא בענין דינרי כסף לענין הלואה משום חומרא
דרבית דינו כפירות וכיון שכן הרי זה כמי שנתחייב לתת לחבירו
במקום היוקר כבר שעות ואלא למקום אזל שחייב לתת לו שוויו
במקום היוקר וכן זה הנדון כי הזהב הוא מקום היוקר בארץ אדום
ומקום אזל בארץ הזאת כי מהארץ הזאת יוצא הזהב לארץ אדום על
כן יתן לה זהוב בכאן במשקל הריי"אלים שכתב עליו ויוסיף לה מה
שהוא מרויח הסומר בזהב אחר שיוציא ממנו מה שנהנו לתת למי
שמבטיח שכנת היש באחריותו ואחשוב שיש לדקדק בכאן דקדוק
אחר והוא לראות אם בין הזהב שאינו טבוע לזהב טבוע יש בזהובים
אשר בארץ הזאת לזהובי' אשר בארץ אדום הבדל בשכר האומנים
ויוסיפו לו יגרעו לדומו אלא יטול אלא בשווי הרייא"לים ולא יפחתו
לו ממנו עוד יש לדקדק דקדוק אחר אם זהב הריי"אלים הוא מזוקק
כזהב הדינר:

ענין עה

ולענין כתובת האלמנה הנשארת
אם תבול זהובי' כמו שכתוב לו
כמו שהיו שוים בשעת הנישואין
הדין בזה הוא כמנהג המדינה דהא קי"ל כרש"בא דהכל כמנהג
המדינה בפ' מציאת האשה ואם תבול יותר ממה שהביאה אין בזה
משום רבית אם הכניסה זהובי' וגם אם הכניסה תכסיטין ושמו
אותם בזהובי' וזה מכח הסכמת קהל מיורקא שאתם מתנהגי' אבל
מדין האחרוני ז"ל אני דן שתבול בלאותיה הקיימין באותה שעת
הראשונה כמו שכתב הרי"אף זכרונו לברכה בפ' אלמנה לכהן גדול
וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות אישות וכן כתוב בספר
אבן העזר:

ענין עו

ולענין קדימה כל שכתובתה
קודמת נובה תחלה במה
שזוכ' בו מן הדין זולתי בבלאותי'
שהכניסה עמה שאין לבעל חוב זכות בהן וכן כתוב בספר אבן
העזר בסי' ל"ח:

ענין עז

מוסתגאלים: מי שנתחייב לתת
מטבע ובעת הפרעון פחתו משקלו
אם הוקר השער של התבואה שהוא
חיי הנפ' מפני פחת המטבע חייב ליתן לו כפי חשבון המטבע היולא
בשעת חיובו ואם השער עמד במקומו ולא הותר מפני הפחת אם
אין הפחת אלא חומש שחמשי' מהמטבע החדש הם במשקל ארבעי'
מהמטבע שעת החיו' אינו חייב לפרוע לו אלא מהמטבע היולא בשע'
הפרעון אם נתחייב לו מאה יתן לו מאה וזה על דעת הרי"אף ז"ל
שכתב בפ' הגוזל עלים שדין החסרון כדין התוספת המוזכר בגמ'
וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' לוה ומלוה ועמהם הסכימו הבתים
אחריהם ואין הפרש בזה בין הלואה למשכונת קרקע ולכתוב' הכל
דינן שוה וזהו דין מטבע של כסף ודין דינרי זהב כבר אמרו
הראשוני' ז"ל שדין דינרי זהב הוא כדין פירות ואם נתן אדם לחבירו
מעות או פרקמטייא על דינרי זהב כפי מה שהן שוין באותה שעה
ובשעת פרעון הוקרו דינרי זהב חייב ליתן לו דינרי זהב ואין בזה
משו' רבית כיון דבשעה שפסק היו מצויין דינרי זהב באותה שעה
שפסק עמו ויכול להתנות עמו על שער הגבוה שאם יוזלו דינרי
זהב יתן לו מעותיו או זהב יותר ממה שפסק עמו עד כדי שיעור
מעותיו ובזה נ"כ אין הפרש בין הלואה למשכונה לכתובה ואף ע"פ
שלא היו לו מצויין דינרי זהב אין זה דבר שלא בא לעולם שאף ע"פ
שאין לזה יש לזה כמו שאמרו בפ' איזהו נשך והחוזר בו מקבל עליו
מי שפרע וכ"ד מקילין אותו לפי שאינו מהעושה מעשה ישראל כתוב

שלמרו בפ׳ הזהב ואין להקל בזה בכתוב׳ יותר מחוב לפי שאין מקולי כתובה אלא הכותב מעות מדינה שהם גדולי׳ ויצא למדינ׳ שמעותי׳ קטני׳ כמו שכתב בפ׳ שני דייני אבל במדינה עצמה בהפרש שיש בין מוטבע למוטבע דין כתובה הוא כדין מלוה ואף קולי כתובה אינו אלא במנה מלתים אבל בגדוניא שהביאה עמה דינה כדין חוב ודין קרקעות כדין מטלטלין לא מפני שאין אוגאה לקרקעות שאין אוגאה אלא בשנת אגה בשעת מקח אבל בגיולא בזה אין כאן דין אוגאה אלא שהדין הוא כן בין בקרקעות בין במטלטלין :

שאלה עח

תגם : שאלת מפני מה שבח רבי אותו תלמיד שאמר מפני מה אין מוסקין בטהרה והיה לו לשבח האומר מפני מה מוסקין בטומאה׳ לפי שקיצר לשונו ואמרי׳ לעול׳ ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה כדאיתא בפ״ק דפסחים :

תשובה

יפה שאלת והרבה תיהוני׳ לאמרו בזה בתוספ׳ אמרו מכח קושיא זו אלא שבח אלא האומר מפני מה מוסקין בטומאה אבל שמעתי מאבא מארי ז״ל שאמר בשם הרבנית אשת הרב ר׳יוסף בר׳ יוחנן אבי הרב ר׳ מתתיה זקנו של הרב רבי יוחנן שבדורינו כי הטעם ששבח אל האומר מפני מה אין מוסקין בטהרה לפי שדבר בלשון נקייה אע״פ שהאריך בלשונו ומה שאמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה זהו הרב לתלמיד כדי שלא ישתבש בלשון ארוכה אבל התלמיד השואל מהרב׳ לשון נקיה עדיף ולא בעי לשון קצרה שהרי הרב לבו רחב ולא יתבלבל בלשון ארוכה ותירוץ יפה הוא זה : ויש מתרצי׳ שהוא שבח אל האומר מפני מה אין מוסקין בטהרה אע״פ שהאריך בלישני׳ ולא שבח האומר מוסקין בטומאה אע״פ שהוא לשון קצרה לפי שאין לשון מוסקין בטומאה לשון מדוקדק דמשמע דחייב

הג״ה

אמ״ה אלא היה המשנה האומר מוסקין בטומאה היה מזכירו בגת׳ אחר האומר אין מוסקין בטהרה כלי שיהיה מוכשר אחי בזה מוזר אל הקודם אבל כאן שלא הזכיר בסוף אלא האומר אין מוסקין עשאן לו מוכשר אחי בזה על האחרון הוא השבח כב״ל שב״ש :

למסוק בטומאה אבל האומר מפני מה אין מוסקין בטהרה אף ע״פ שהאריך בלשונו בא לשונו מדוקדק כלומר מפני מה אין אנו מחזירין למסוק בטהרה כמו שאנו מחזירין לבצור בטהרה זאת היתה השאלה ובאה מדוקדקת אע״פ שהאריך בלשונו ע״כ שבחו אבל האומר מפני מה מוסקין בטומאה אע״פ שקיצר בלשונו לא דקדק בה שאין אנו מייבין למסוק בטומאה אלא שאם מסקנו בטומאה אין הטמן מטמא יטהרנו בכך אם הכלים הם טמאי׳ לפי שלא הוכשרו הזתי׳ באותו מוהל היוצא בהם שאין אותו מוהל ראוי להיות שמן עד שיכנסו הזתים למעטן ומתחממים שם וכיון דאין אותו משקה ראוי להיות שמן והוא הולך לאבוד אינו מכשיר הזתי׳ לקבל טומאה מהכלי׳ משום דכתיב וכי יותן מים על זרע כתיב יתן וקרי יותן ואמרי׳ מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא ליה ובהאי מוהל כיון שהולך לאיבוד לא ניחא ליה ע״כ אינו מכשיר ולפוס הכי מצי למסוק בכלי׳ טמאי׳ ומשא״כ בבוצר לגת ובבוצר לכלים מזופפי׳ דהכי מוקמי׳ לה בפ״ק דשבת דאותו משקה היוצא מהם אינו הולך לאיבוד וניחא ליה ואם היו הכלים טמאים היו מטמאים העגבים שהרי הוכשרו באותו משקה ומשום הכי אין בוצרים אלא בטהרה :

שאלה עט

תוגם : שאלת המל ובירך על היין אם חייב לעשות כוס של ברכה או מותר להטעימו לאחר גדול או תינוק או אם יוצא ידי חובה במה שמטעימו לתינוק הנימול :

תשובה

דע כי ברכת המצות יכול להוציא אחרים לפי שכבר יצא ולזה מי ששמע קול שופר או קרא מגילה תוקע לאחרים וקורא מגילה לאחרים ומברך ויכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לפי שכל ישראל ערבים זה לזה ולא הוציאו מזה הכלל בירושלמי אלא תפלה שאין לאחד מוציא את חבירו אלא א״כ הוא שליח לבור להוציא את שאינו בקי והטעם בזה שכל אדם צריך להתפלל על עצמו ולא יתפללו אחרים עליו וכן ברכת המזון שאין אדם מוצי׳

את חבירו אא״כ אכל עמו וסופר מברך וכור יוצא והטעם בזה בגי׳ כי מי שלא אכל איך יברך על מי שאכל ושבע אבל בשאר המצות אף ע״פ שיצא מוציא ובברכת הנהנין אין מי שלא נהנה מוציא את הנהנה ואין בזה משו׳ישראל ערבים זה לזה שאין חובה על זה ליהנו׳שיוציאו חבירו לא ליתהני ולא ליברך ולא שאלו בגמרא אלא על ברכת היין שבקדוש היום וברכת הלחם של אכילת מצה שיש בקדוש היום מצות עשה שנאמר זכור את יום השבת לקדשו וכן באכילת מצה בלילי פסחי׳ים מצות עשה שנ׳ בערב תאכלו מצות וא״כ ברכת קדוש היום וברכת אכילת מצה היא ברכות המצות ומי שיצא מוציא לאחרי׳ אבל בורא פרי הגפן והמוציא הם ברכת הנהנין אם מי שיצא יכול להוציא כדין ברכת המצות או לא כדין ברכת הנהנין ופסקו בגמרא שאינו מוציא ועתה שאלתך היא ברכת הכוס שעל המילה אם היא כדין ברכת הכוס שעל הקדוש ולא מצינו בגמרא שנזכר ברכת היין על המילה בפ׳ ר׳ אליעזר למילה וכן בברכת אירוסין ונישואין לא הזכירו ברכת היין ולא נזכר בגמרא בפ״ק דכתובות בנישואין שנים ברכות אלא בריך שית וכן בדדין הבן לא הוזכר בגמרא בפ׳ ערבי פסחים כוס של יין והרמ״בם ז״ל כת׳ במקצתן ונהגו להביא כוס של יין וכיון שאין חובה להביא כוס של יין דינו כברכת הנהנין והיה נראה שאם אינו טועמו אינו מברך אבל בתוספות כתבו שאם יש מילה בט״ב או בי״הכ שמברך על הכוס ומטעימו לקטן ולא מישתי דילמא אתי למיסרך ויבא לשתות כשיהיה גדול בט״ב ובי״הכ אינו בשאל תעשה באחד בשבת אסור להבדיל על הכוס וכן אין מקדשין על הכוס ביום הכפורים ולהטעימו לתינוק דילמא אתי למיסרך אמרו בתוספות דשאני התם דאיתיה בכל שנה וכן ט״ב אם בשבת הוא דבר קבוע ברבה שנים אבל במילה בט״ב אין הדבר קבוע לתוש דילמא אתי למיסרך ואע״פ שיש חולקים עליהם בזה אבל למדנו מדבריהם שאין המל צריך לטעום ויספיק להטעימו לקטן וכן כתבו הגאונים ז״ל שאם יש מילה בתענית שאין חולה מתענ׳ שמטעימים את הכוס אליה ויש לסמוך דבר זה שאפי׳ בברכו הנהנין אפשר לברך ולא לטעום כגון מי שמברך לבניו ולבני בניו כדי לחנכם במצות ולזה נהגו להטעים התינוק והכלה כוס של ברכת אירוסין ונישואין שכיון שהמצוה נעשית בשבילם הם יותר ראוי לטעום הכוס יותר מאחרי׳ וברכת המילה אפשר שכיון שהתינוק הוא טועמו אין צריך המל לטעום שקטן שיכול לאכל כזית פסח אבינו שוחט עליו אע״פ שאין מבחין בין אכילה לאכילה כדע״ת ק״ק החולק על ר׳יהודה במס׳סוכה ה״ה בכאן כיון שהקטן הוא טועמו ונעשי׳ המצו׳בגופו סני ואם מטעימו לקטן אחר הדב׳פשוט שאין צריך המל לטעום כמו שנהגו בבתי כנסיות בקדוש והבדלה וכ״כ בספר אורח חיים וכן אנו נוהגים במילה להטעים הכוס לשנים או לתינוקות ואין המל טועם כלום :

שאלה פ

ב״גייאה : שאלת מי שהיה ביד חברו עסק של סחורה להוליכו למקום אחר ואם עסק הוא עסק ביש המתעסק בו יש לו יגיעה גדולה ונם שלא אנשים מהגדולים שהם קונים אותו והתנה עמו בשכרו יותר כ רביע הריוח שיאכל ויש׳ כל זמן שמתעסק בסחורתו לתכר׳ תנאי זה יצא ממקומו והלך אל המקום שנשלחו שם בעל העסק ו שם זמן מרובה מוכר העסק ההוא על יד על יד ובאשר היה מתעס במכירת אותו עסק אירע שבא מאותה סחורה באותו מקום יו טובה מזאת וקפצו מוכרים יותר על זאת האחרונה מראשונה עמד זמן מרובה שלא יכול למכור אפי׳ בפרוטה אחת עם היותו מ משתדל לא מזו ולא מזו כשראה המתעסק הזה כך הלך לסחו לעניים אחרים והגיח הכל ביד איש נאמן קרובו ובשובו מספר מצא הכל באשר הניח כי גם אותו איש נאמן לא יכול למכור אפ׳ בפרוטה אחת עם היותו איש משתדל ואדם חרוץ ובקי באות׳סחו ובשובו מכר הכל אחר יגיעה רבה והוצרך להוציא בהוצאת מזונו מ מסך כל העסק ההוא ממון הרבה ועתה הוא רוצה לבוא לביתו ה עם בעל העסק ויודע בבירור שהוציא במזונותיו ממון ידוע מ יותר מהסך היוצא מהעסק ההוא אחר הוצאות גדולות שהוציא ה העסק ההוא והשאלה היא אם יוכל לטענן בעל העסק עליו בהוצ מפני שהלך למקום אחר ואם המתעסק הוא נאמן לומר כמה הו במזונותיו ויטול מהמשלח מה שהוציא יותר על מה שיצא מ

העסק

תשובה

העסק ההוא:

לפי דין התלמוד הנותן עסק לחבירו
שתהא מחלוק עמו השכר בשוה ונותן
לו שכר עמלו ומזונו העסק ההוא
הוא הנין מלוה ומציו פקדון ואם התנו בחלק השכר תנאי אחריס
יש דרכים בזה לתחבריס ז"ל וראה מלשון השאלה שאין המנהג
ביניהם כן אלא העסק כלו הוא באחריות בעל העסק ובכל כי הא
מנהגא מילתא היא והוי כאלו התנה כן בפירוש דהוי תנאי שבממון
וקיים ומה שנשתפק לשאול הוא מפני שהניח העסק ביד אחר והלך
למקומות אחרים אם הורע כחו מפני זה בשכרו ועל זה אני משיב
דאע"ג דקיימא לן שאין הנפקד רשאי להפקיד ביד אחרים מפני
שיכול הלה לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר רשאי היה זה
להניח העסק הנזכר ביד קרובו הנאמן אם נזדמן לו יציאה במקומות
אחרים דמאי טעמא אמרי' שאין השומר רשאי למסור לשומר משום
דמצי א"ל אנת מהימנת לי בשבועה ההוא לא מהימן לי ואם הדבר
ידוע שהוא נאמן לכל אחד ליה אמי טעמא כדמוכח התם ועוד שכל
זה הוא אם נאבד הפקדון ביד השומר השני מחמת פשיעתו אבל אם
הפקדון החזירו השומר השני לשומר הראשון בשלימותו אין כאן
טענה של כלום שאפילו נאנס ויש עדים שנמרו כראוי הוא פטור
כמ"ש שם הרי"אף ז"ל"הה בהלכותיו ולא נשארה טענה לבעל העסק
על התתעסק אלא מפני הליכתו למקום אחר שהדין נותן שהמתעסק
יעמוד על העסק עד שימסר בעל מנת כן הוא נותן לו שכר עמלו
ומזונו וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' שותפין וכדאיתא בברייתא שהביאה
הרי"אף ז"ל בפ' איזהו נשך ומה שהוא פוטר מטענה זו המתעסק
הוא מה שטען שמפני יציאתו מאותו מקום לא נשתנה כלו במכירת
העסק לא עכוב מכירה ולא פחות מהסך ואף אם עמוד באותו מקו'
לא היה מוכר כלום וכיון שכן אין טענה לבעל הממון להפסידו
כלום משכרו והרי זה כמאן דאגר אגירי לדולא ופסקיה נהרא
בפלג דיומא דהו' פסידא לבעל הבית וכדאיתא בפ' האומנין שאם
הלכו האומנין למקום אחר לא הפסידו מפני זה כלום וגם בנדון
הזה כיון שנפסק המכר באותו זמן מפני חסרון קונים והלך בין כך
ובין כך למקום אחר לא הפסיד כלום ואף אם הרויח באותה הליכה
אינו מעכב לו כלום ממזונו בשביל אותו הריוח שהרי אותו הריוח
הוא מציאה שמצא וקי"ל דאפי' מציאת עבדו ושפחתו העבדים הוא
לעצמם וכ"ש מציאת פועלי כדאיתא בפ' שנים אוחזין ובירושלמי
בפ' מי שמת בענין אחים שותפים אמרי' ההוא דבר כש אתעביד
ספר בנו אחוי למפלב בהדיה אתא עובדא קמיה דר' אמי ואמר כך
אנו אומרים אדם שמצא מציאה אחיו חולקים עמו בתמיה. ובפ'
הנושא אמרי' שאם פסק האחד לאשתו לזון את בתה ה' שנים ונשאת
לאחר ופסק לזון אותה חמש שנים שהאחד זן אותה והאחר נותן לה
דמי מזונות ואין יכולין לומר הרי אנו זנין אותה כאחד וכן בכאן
כיון שזה חייב לזון את המתעסק הזה עד שימכור העסק ובתוך כך
נזדמנה לו מזונות ממקום אחר בלא גרמת ביטול במכירת עסקו
לא הפסיד מזונו מפני כך וב' הוא דאגר ריחייא לחברה לטחינה
ולבסוף חיעתר אסיקנא דלא מפסיד כלום אגירא דכופין אותו על
מדת סדום הרי נמי כיון שבעל העסק לא הפסיד כלום מפני
הליכתו של זה כופין אותו על מדת סדום לתת לו מזונו כשו לא יצא
ממקומו ומ"מ אם הוציא במזונו יותר מסך נמנון העסק נראה שאין
בעל העסק חייב לתת לו מכיסו כלום והרי מוכח בפ' האומנין
שאין נותן יתן לבעל מכיסו אלא אם באה חבילה לידו ואלו לא היה
עושה כי אם מזונו או היה עושה בשכר עמלו דבר קלוב והלך למכור
והפסיד הכל היה משלם לו מכיסו וכמו שנו בתוספתא השוכר
את הפועל להביא שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו
שכרו משלם וכו' וכמו שכתב הרי"אף ז"ל בפ' האומנין אבל זה היה
עושה דבר ידוע בריוח והוי כמו שותף נראה שלא נתחייב לו בעל
הממון אלא מיני' ביה וביולא בזה כתוב בחשן משפט בסי' קע"ז וסי' ו
והרמ"בן ז"ל בחידושיו בפ' המקבל ואם המתעסק נשאר בידו כלום
יעלנו לצורך מזונו ואם שלחו בעל העסק חייב לשלם לו מזונותיו
עד כדי מה ששלח לו ובכל אלו הטענות אם יש הבחנה ביניהם
המתעסק נאמן בשבועתו שהמפקיד את חבירו בשטר נאמן לומר
לו החזרתי מצו דלא בעי אמר נאמנו שהאמינתו התורה בשבועה
כדאיתא בפ' המוכר את הבית וה"ה לשאר טענות:

שאלה פא

תלמסאן: שאלת מי
שהלך בדרך מרחוק
והניח אשתו וחושש
שמא תתבעמו מזונות והיא היא בבית בנה וגם כשיצא משם היתה
קטנה בינו ובינה ומהו הדין בזה:

תשובה

נראה שהוא פטור מתביעתה לפי
שאפי' פסקו לה כ"ל מזונות אינו
מתחייב לתת לה כלום אלא כשפסקו
לה כ"ל כדין ואח"כ לותה בעדים והעדים יודעי' כמה לותה וכמה
היתה צריכה ללות כי אינו מתחייב הבעל אלא א"כ לא הספיקו לה
מעשה ידיה לדברים גדולים הצריכה לה אבל אם הספיקו מעשה
ידיה לדברים גדולי' אע"פ שאין מספיקין לדברים הקטנים ולותה
לאותם דברי' הניח מעותיו על קרן הצבי ואשה זו שבנה פרנסה
בביתו אין הבעל מתחייב לשלם אלא לפי ברכת הבית וגדולי מעשה
ידיה ומשוטה לבנה היו מספיקין למה שהיה נותנת לתוך פיה ומה
שא"א זולתו ואלו הם הדברים הגדולי' ודבר זה מספיק לפוטרו
וכ"ש שקודם שיצא משם היתה קטנה בינו לבינה הרי הוא כשלו אמר
לה לאי מעשה ידיך במזונותיך והוא נאמן בזה שהיא שתקה וכיון
שתקה נפטר ממזונותיה ואפי' עמדה בביתה ולא הספיקו
מעשה ידיה לדברים גדולים אלא שאינו צריך לטענה זו שבטענה
הראשונה נפטר:

ענין פב

בענין מטמא טהרותיו של חבירו
ובכלהו איכ דפ' הנזקין קי"ל כר'
יוחנן דאמר היזק. שאינו ניכר לא
שייה היזק כמו שכתב הרי"אף ז"ל בפ"ק דבבא קמא ולא קיימא לן
כחזקיה דאמר שייה היזק אע"ג דחזקיה רביה דר' יוחנן הוא ואין
הלכה כתלמיד במקום רבו כיון דרב נחמן בר רב יצחק דבתרא
הוא מתרץ למתניתא הכי בוותיה קי"ל ועוד דהכי אסיק לה פפא האי
דחזקיה בתיובתא וכיון דהיזק שאינו ניכר אינו היזק שוגג פטור מן
הדין והכא דמזיד חייב אינו אלא מפני תקון העולם שלא יטמא כל
אחד טהרותיו של חבירו ויאמר פטור אני כדמפרש תלמודא התם -
ור' מאיר דמחייב בין במזיד בין בשוגג משום דקנים שוגג אינו מזיד
הוא דמחייב שוגג לא שייה סבור דהיזק שאינו ניכר שייה היזק ולא
קי"ל כוותיה אלא כר' יהודה דס"ל דלא קנסינן שוגג אחדא דר"מ ורבי
יהודה הלכה כר' יהודה ועוד דמסתברא טעמייה שאם מזיד פטור מן
הדין ולא חייבתו אלא מפני תקון העולם היאך תחייב שוגג משום
לתא דמזיד ועוד דסתם מתני' דהניזקין כוותי' וקי"ל הלכה כסתם
משנה. ובתוספת דגיטין תנא בראשונה היו אומרים המטמא
המדמע חזרו לומר אף המנסך שוגג פטור מזיד חייב מפני תקון
העולם הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין שוגגנים פטורין רופא
אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק שוגג פטור מזיד חייב מפני תקון
העולם המתחך את העובר במעי אשה ברשות ב"ד והזי' שוגג פטור
מזיד חייב מפני תקון העולם ע"כ לשון התוספתא והא דמחתך
את העובר באשה המקשה לילד במס' אהלות ולכאורה הוה משמע
דפטור שוגג ברופא אומן ובמחתך העובר הוי מפני תקון העולם
וחזובס מן הדין אפי' למ"ד הזיק שאינו ניכר לא שייה היזק דהכי אזי'
ניכר כ"כהו ומן הדין חייבין אפי' בשוגג דקי"ל אדם מועד לעולם בין
שוגג בין מזיד כדאיתא בפ"ק דב"ק וכן בפ"ב אלא שפטרו שוגג מפני
תקון העולם לרופא אומן ועוד' ברשות ב"ד שאם לא נפטרו בשוגג
אפי' לאמנועי מלרפאת וכבר נתנה התורה רשות לרופא לרפאת
כדאיתא בפ' החובל ובפ' הרוג' בברכות ומ"ה אמרו בתוספתא דב"ק
רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק פטור מדיני אדם ולימו מסור
לשמים והיינו כשהזיק בשוגג כי היכי דלא תיקשי הייא תוספתא
אחריתי דגיטין דתני התם דבמזיד חייב בדיני אדם זה נראה לפרש
בהיא תוספתא דגיטין אלא דקשיא לן פורתא לדידן דקי"ל כרבי
יוחנן במטמא טהרות דחיובו הוי משום תקון העולם ופטורו מן הדין
וברופא אומן' איפכא דפטורו הוי מפני תקון העולם וחיובו מן הדין
כדעתיה דחזקיה במטמא טהרות ואיכא למימר דהא לא קשיא דהא
כדאיתא והא כדאית' ומשום הכי לא חשו בגמרא למפרך מינה לר'
יוחנן ולתרוצה. ובתוספתא דב"ק תניא רופא אומן שריפא ברשות
ב"ד והזיק פטור חבל יותר מן הראוי לו חייב ונראה שזה הוא פירוש
שוגג ומזיד שאם עשה הראוי לו והזיק פטור דה"ל שוגג אם לא
נעשית מלאכה כראוי בשגגתו וזהו מפני תקון העולם דמן הדקיהיה
ראוי

לאוי לחייבו לאדם מועד לעולם ודינו מסור לשמים ואם עשה יותר
מן הראוי לו הוי מזיד וחייב. וחייב כדין חובל ולענין רציחתו אמרו
בתוספתא דמכות רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והרג הרי זה גולה
וזהו כשעשה הראוי לו אבל אם עשה יותר מן הראוי והרג אינו גולה
דמזיד הוא ואין מזיד גולה אף אינו מתחייב מיתה וכגון אלא התרו
בו וכדאיתא בפ' אלו הן הגולין ופסק בגמרא הזכירו הרב הרודה את
תלמידו והאב המכה את בנו ושל"ח ב"ד שאינן גולין משום דהתם
במצוה קא עסיקי. ותימה שהרי הרופא ג"כ במצוה קא עסיק דהא
אבידת גופו היא ואיכא לאתלוגי ביניהו כדמוכח התם והרמ"בן
זל"ה כתב בס' תורת האדם שזה לא נאמר אלא כשידע שטעה והזי'
לו המית בידים אבל בלא הודע שלו אינו חייב כלום בין בדיני אדם
בין בדיני שמי' דומה לדיין שאין לו אלא מה שעיניו רואות אלא שאם
יודע טעותו משלם על הדרכים הידועים:

העולה מזה הוא כי רופא אומן ונתנו לו רשות ב"ד לרפאת
וטעה והזיק והכירו טעותו רופאים אחרים אומנים
חייב הוא בין בשוגג בין במזיד מן הדין כדין חובל ואם הרגיש יש לו
דין רוצח ואם לא טעה ועשה הראוי לו לעשות אלא שבגב בפשיעתו
וחבל פטור מפני תקון העולם ודינו מסור לשמים ואם הרג גולה
ואם עשה יותר מן הראוי לו הוי מזיק ורוצח ומשלם ונהרג עליו אם
התרו בו ואם לא התרו בו דמו מותר לגואל הדם והשם יתן חלקנו
עם המלילים באומנתם ויצלינו משגיאות אמן.

ונראה כי פי' רופא אומן הוא רופא החבורות במלאכת היד
שבגנתו וזדונו היא חבלה ורציחה בבחזל שהעידה
התורה שאפי' מחט אינו צריך לומר כמו שבו' בגמרא והוא דכרזיה
מכרז ולשון אומן הוא המתחך בברזל כמו המל שנקרא אומן בגמרא
כדאמרי' האי אומנא דלא מייץ אבל רופא חוליים במשקי' ובמשלשלי'
ובמרקחות ובמרתחאות והגחות אינו נקרא רופא אומן אלא רופא
סתם ואינו בכלל זה שאינו בא לידי חבלה להתחייב בניזקין ואם
שגג או הזיד והמית אז הוסיף מכאוב על מכאובי החולי ונתכוון
לרפאת ולא נתכוון להזיק פטור הוא אף מדיני שמים שאין לו אלא
מה שעיניו רואות אלא שאין לו לדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה
כדין זין ולא לסמוך על נסיונותיו וע"ז אמרו טוב שברופאים
לגהינם כמ"ש טוב שבנבחי אומותיו של עמלק וכ"כ הרמ"בן ז"ל אבל
אם נהג כראוי וכשורה שכרו מרובה לשמים שאומנותו אומנות
לסטים ונזהר בה כך נ"ל:

זה כתבתי אל הרב רבי יצחק בר ששת זלה"ה

ענין פג על ענין גביה שלא לו אחל מהאנוסים היה חשוד לאכול
גביה של עכו"ם והיה סומך
עליו הרב זכרונו לברכה שהיה בחזקת שאינו מאכיל לאחרים וסמך
עליו הר"ם ז"ל שכתב התיר זה בספר בדק הבית ואסרתי לו
והודה לדברי:

דינו של הרמ"בן ז"ל הן הן דברי רש"י ז"ל שהוא פי' דבעל
הבית שבסורא חשודא לפני עור לא תתן מכשול. ואינו
חשוד לאכול. ואף על פי שהר"ה ז"ל הקש' שלא מצינו כן אלא
בכותיים אינה קושיא. שהרי בעלי הגמרא העידו שבסוריא היו
חשודין לאכול ואינו חשודין לאכול וכל חידושה של ברייתא זו אינו
אלא לומר שאף על פי שהם חשודין למכור אינם חשודין ליתן
לנתן מדמי' ליה לאכול שאינו חשוד בו ולא למכור שהוא חשוד
בו. והיי' דמסיי' לי' לר' יהושע בן לוי דאמר שונר לו וכו' דניתן
מה לי בביתו אם נתארח אצלו. מה לי אם שונר לו במתנה הא והא
חדא היא לדמוייהו לאכול שאינו חשוד בו ומאי דאמרי' מאי טעמא
בעל הבית לא שביק היתירא ואכיל איסורא מוכיח כן. אלא שבכאן
אינו מתפרש כמו בשאר מקומות שר"ל הא אי לא משכח אלא איסור'
אכיל כדאמרינן גבי משומד לתיאבון בפ"ק דחולין ובכאן אינו
מתפרש כן אלא הכי פירושה בעל הבית שבסוריא אע"ג דחשיד
למכור אבל לפנינו לא שביק היתירא ואכיל איסורא. ואי לא משכח
היתירא לא אכיל לא איסורא ולא היתירא. וכיון שאינו חשוד
לאכול ממאי דאכיל יהיב ושדר. וזה פירוש השמועה בלא שום

לעל ברכה

דוחק ויצא לנו מזה שאם היה אוכל איסורא אינו מתארח אצלנו ולא
מקבל מתנותיו כדברי הרש"בא זלה"ה. וסברת הרא"ה ז"ל אינה
מתקבלת כלל דודאי אשכחן חשוד להאכיל ולא לאכול ככותאי
משום דליית להו ולפני עור לא תתן מכשול. אבל בהפך שיהא
דמא דאבריי' סומק טפי מדמי דידיה לא מצינו. ועל סמך שהוא
אומר מה יועיל לו אם אשלח לו דברים אסורים לא נתיר לזה שיאכל
מה שהוא נחשב כהיתר למשלחו שגם עתה יאמר החשוד המשלח גם
אם אשלח איסור יסמוך עליו מפני סמך זה. שכיון שהדבר אינו
חמור עליו לאכלו כל טלדקי דיכיל עביד להאכיל לאחרים ואין
סברתו אלא סברא הפוכה וגם פירושו דחוק מאד. ברתן מן הרמ"ן
וכפל בנחליים שהוא הוקשה לו לפרש ברש"י ז"ל כדי שלא יאמר שהם
חשודין להאכיל ואינן חשודין לאכול. וסבל פי' רעוע בהלכה
שנפרש דדומיא קאמר דרך חידה ומשל כלומר הבעל הבית דעלמא
אי משכח היתירא לא אכיל איסורא וכיון שכן הכי נמי אי לא
משכח היתירא לא שפי ליה איסורא. וגם פירושו השני אינו נקי
יפה ואין להאריך:

ענין פד

מלייאלא: אשם אשמת ולא
ككלמת אשר לבך אמת כאשר לא
חכמת עד שעקמת ובגבך
רמת לעשות לגרש לאיש לא נתרלה. לאשתו אשר בו חפלה
וגירושין לא תבעה וכזה לא נמלא. כי אם באירוסין כעשו באיסורי
דחייבי לאוין. או איסורין בכל שוין. וכבר אמרו אין מעשין אלא
לפסולות. ולפי מה שכתבת בענין המעשה הזה מקודשת נמורה
היתה בפני שני עדים. ואף על פי שהעד האחד אמר אף על פי
שאמת היו הדברים שלענין קדושין נתכנסו אשם האיש והאשה
לזה הזמיטום אלא שהוא לא ראה מסירת הקדושין בידה עדות זו
אינה מבטלת הקדושין. שכיון שנתקדשה באותו מעמד ואיש ואשה
מודים בדבר והעד האחד אומר שראה המסירה אף על פי שהעד
הב' לא ראה המסירה מקודשת היא שכיון שאין צריך לומר בקדושין
אתם עדי כדאיתא התם בפ' האיש מקדש כיון שהדבר אמת שקבלה
קדושיה באותו מעמד מקודשת ואף על פי שהרש"בא ז"ל כתב
שאם הכמין לה עדיס אינה מקודשת דיכולה לומר אנו ידענו
שהכמין לי עדיס לאקבלתיס. דווקא כשהיא אינה יודעת שיש
שם עדים אבל אם יודעת שיש שם עדים בהמנה מקודשת הרי
כיון שהדברים בחוים שהיא קבלה הקדושין אף על פי שלא ראה
המסירה וכ"ש שהאחד ראה והב' אפי' לפי דבריו מה שלא ראה הוא
מפני שלא היו קדושין הנוכים בעיניו ולא יהיו ומפני זה לא נתבטלו
הקדושין ועוד הרי בספר המלות גדול וקטן הם מגריכין גם
בקדושין שהם בעד אחד אם המקדש והמתקדשת מודים בדבר
ואפילו לדברי המקילין כשאין שם אלא עד אחד יודו שאם היו שנים
אלא שהאחד ראה והאחד לא ראה והמקדש והמתקדשת מודים
לריכה גט ועוד שכיון שאחר הקדושין היה נכנס ויולא שמו
ומתיחדין בחזקת קדושין הרי היא אשת איש גמורה שאפילו בזמן
שגירש את אשתו ולנה עמו בפונדקי אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן
עדי ביאה וצריכ'גט לפי שאין אדם עושה בעילתו בעיל'זנות וכ'
זו שהיא בחזקת מקודשת אלו כשנתיחד עמה לא נתיחד אלא לשם
אישות וצריכה גט ואף על פי שבשבלוו' הבאים אחר קדושין בטלי
אמרי' שאין חוששין לכן. דאדעתא דקדושין הראשונים שגרש
בבעילה ליכא למימר שכי אלא נחית אינש נפשיה בספיקא ובטל
לגבי קדושי' כדמוכח בתוספתא דקדושין במקדש בפחות משוה
פרוטה ובקטן שקידש ועוד שכיון שיצא קול שבת קדשה בשני עדים
ובשעת הוצאת הקול לא היתה שם אמתלא שמבטלת הקדושין אלא
שאח"כ היתה אמתלא אין הקדושין מתבטלים וזה העד אפילו אמר
דברים המבטלים הקדושי' אין הקול מתבטל בכך כיון שהאשה
מודית שנתקדשה ועוד אפילו לפי שבושר איכל. מאשה
גדולה. שאם לא היה אלא הקול והיה הדין נותן לפי דבריך לבטל
למה חזקת אותה ולהצריכה גט. ואחר שהצרכתה גט איך תגרשה
הגט מעושה שלא כדין על ידי עכו"ם שאפילו ריח הגט אין
הסכלת עשה ולולי פני אביך כ"ע אני נושא הוכחתיך בשבט אנשים
הלא ידעת שמי שאינו יודע בטיב גטין וקדושין לא יהיה לו עסק
בהם. ומי שלא קרא לעולם מס' גטין וקדו' איך ישלח ידו בהם
שאפילו הרב רבי אחר ז"ל לא היה נשען על בינתו לעשות ככה
ומה שאמרת שאפילו אשתו הראשונה לא מלי קאיש בסיפוקה אל
היא

אינו מתפרנסת ממעשי ידיה ומה שעשו ומה שאחתו בזה הלא מעשה ידיה לבעלה ואפילו אחר איני זן ואיני מפרנס היה הדין נותן שיוציא אשתו הראשון' אבל זאת שידעה כל זה ונתפייסה אין הדין נותן לכופו והרי היא אשת איש גמורה · מתוך הדיה ברורה ;

שאלה פה

תנס: שאלת שמעון קדש את האשה בחוב שחייב לו ראובן בתעמד שלשתן · ואח"כ בא ב"ח של שמעון לגבות מה שחייב לו ראובן לשמעון אם יהיו נפקעין הקדושין או לא ;

תשובה

שאלה זו היה לדעת הרמ"בם ז"ל שסובר שהיא מקודשת · אבל נראה שהר"ף ז"ל אין דעתו כן ותלוי ממחלוקתן שאם יכול למחול המלוה ללוה אחרי מעמד שלשתן כמו מוכר שטר חוב וחזר ומחלו שהוא מחול שאם יכול למחול אינה מקודשת ואם אינו יכול למחול מקודשת אבל השאלה היא אם יש לה מקום אפילו נתן לה כסף בקדושיה ויש לו עליו מלוה בשטר בדקניתי ודלקני ומטלטלי אינו מקרקעי שאין הדין יכול בעל חוב לטרוף אותו ממון שנתן בקדושיה קודם שנתנו אם יכול לטרוף אותו אחר שקדשה ואיתבטלו הקדושין אם לא דמיה שנראה בזה הוא שאם המלוה הוא בעיר כשקדשה ולא מיחה בקדושין כבר מחל בשתיקתו שאפילו במקדש בטבעת שאולה אם השאילה לו על מנת לקדש בה את האשה הרי היא מקודשת מטעם זה כמו שהאריך בזה הרא"ש ז"ל בפסקיו כ"ש בזה שאין לו בכסף זה אלא שעבוד דולאי מחליה כיון שלא מיחה וגם אם אינו בעיר ואינו ידוע שזה הכסף שנתן לה בקדושיה אם היה ביד הלוה ואל שעבודו עליו אמו טוענין שלא נתן לו זה הכסף לקדש את האשה על מנת שלא יחול עליו שעבוד המלוה דקי"ל טענינן ללוקח כדאיתא בפר' לא יחפור וכפ' מוקח והחשש אינו אלא אם קדשה שלא בפני המלוה בתמון הידוע לו ללוה בשעת הלואה דודאי אל שעבודו עליה אם יוכל לפרוע אותו ואתבטלו הקדושין לגמרי וכבר כתבו הראשונים ז"ל דאע"ג דאין יכול לפרוע אי כתב לה מטלטלי אינו מקרקעי בדקניתי ודלקני כדאיתא בפ' חזקת כבר נהגו בתי דינין שלא לעשות מעשה בזה משום תקנת הסוק · וכ"ש שאין לעשות מעשה בזה משום תקנת זיווג · וא"כ נפלו כל אלו השאלות ;

שאלה פו

בגאיית: שאלת מי שנשא אשה בבגאיית ואין לו שם קרובים וכל קרוביו הם שלגזאיי ואתנה עמה בשעת נישואיה שלא יוציאנה משם למקום אחר תוך עשר שנים ועבר הזמן והבעל יצא למקומות אחרים ואשה כי המקום אשר נשאה שם ישיבתו קשה לו ליזקר השערים ומיעוט ריוח והמקו' אשר עבר בהם יותר טוב לו ולאשתו ממקום נישואין גם כי במקום הנישואין הוליאו קול של פריצות ועבירה על אשתו מפני בני אדם רעים ופריצים ורוצה להעתיק דירתו משם לשגזאיי עם קרוביו אם יכול לכוף את אשתו ללכת אחריו אם לא ואם הדין נותן לכופ' ואינה רוצה מהו דינה לענין כתובתה ;

תשובה

אם הדבר ברור שבתנאי זה נשאה שיוכל להוציאה אחר עשר שנים ועבר הזמן דין פשוט הוא שיוכל לכופה שאפילו בשתים והדברים מוכיחים שלהוציאה משם נשאה יכול לכופה כדאיתא בתוספתא שהביא הרי"אף ז"ל בפ' שני דייני כ"ש אם התנה עמה בפירוש שהדבר פשוט שיוכל לכופה ולשון התוספתא הוא שעל מנת כן נשאה מוכיח זה הלשון דתנאה מיהני בהאי מילת' ואם אין הדבר ברור שהיה תנאי ביניהם והיה מרחשת אין לו עליה אלא שבועה על זאת הטענה ולענין טענת אשה רע היולא עליה שם והבעל רוצה להוציאה משם הדבר פשוט ג"כ שיכול לכופה ודומה לזה כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מה לכות מרשות האיש שאחר שיני דר במדינה זו מפני שבני אדם רעים או פרוצים או עכו"ם בשכונתו ואני מתירא משם שומעים לו ואף על פי שלא הוחזקו בפריצות שכך לוו חכמים הרחק משכן רע אפילו היה המדור שלה מוציאה ממנו ודר בין בני אדם כשרים עכ"ל ומשכימו עמו האחרונים ז"ל וכיון שזה האיש יוצא ובא למלאכתו

ללמוד ללא שיתו ממקום למקום ואי אפשר לו לשמרה באותו מקום הרי כל המקום ההוא כמדור אחד ויכול להרחיקה משכונת אותו מקום כלל כדי שלא יוציאו עליה שם רע כאשר עשו פעמים אחרות אבל אין אמו מרשין לכל זה בנדון זה כי דין הוא לנושא אשה בבגאיית שיש לו הנאה בדירת שלגזאיי יותר מדירת בגאיית יכול לכוף אותה ללכת משם ולהביאה עמו לשלגזאיי ובזה נריך הקדמה אחת והיא ידועה ומפורסמת אפילו לנשים ועמי ארצות והיא כי דירת שלגזאיי היא שוה לדירת בגאיית לאיש ואשתו מבני עמנו כי אין דירת בגאיית יפה מדירת שלגזאיי והרי היא ככרך וכרך בארץ אחת ואין נריך להאריך בזה כי לא יכחישון כי אם הרוצה להכחיש הידוע לכל העולם ואחר שנתברר הקדמה זו הנה הדין נותן לכוף האשה ללכת עמו לשלגזאיי וזה מלשון המשנה שבפר' שני דייני אבל באותה הארץ מוציאין מכרך לכרך ומעיר לעיר וכן הרמ"בם ז"ל כתב בפ' י"ג מהלכות אישות הנושא אשה באחת מהארצו' והוא מוציאו אותה הארץ אינו יכול להוציאה לארץ אחרת אבל מוציאה מכפר לכפר וממדינה למדינה באותה הארץ עכ"ל והוא לשון המשנה אלא שמשנה לשון כרך בלשון מדינה ולשון עיר בלשון כפר · וכן בספר אבן העזר כתוב ובאותה הארץ יכול להוציאה מעיר לעיר ומכפר לכפר עכ"ל והוא לשון המשנה אלא שעשה מכרך עיר ומעיר כפר וכלם נתכוונו לדעת אחת כי יכול להוציאה בארץ אחת ממקום למקום כשסייסה אם שויס נדירתם ודבר זה פשוט הוא שהוא דעתם של גאונים ז"ל בהסכמת האחרונים ז"ל ורבינו תם ז"ל פי' שהדבר תלוי ברצונה ולעולם אין כופין אותה משום דכתיב בעולת בעל בעליתו של בעל וכתיב כל כבודה בת מלך פנימה ומה שאמרה המשנה דבאותה הארץ מוציאה מכרך לכרך ומעיר לעיר מוקי לה במילתא אחריתי על פי הירושלמי ומשנה גרסת התוספתא דתני תם שהוא גורס אבל בן יהודה שאירם אשה בגליל כופין אותו ללכת ואינו גורס כגירסת הרי"אף ז"ל שגורס כופין אותה ללכת ואין זה דעת הגאונים ז"ל כמו שכתבתי ולשנות גירסת התוספת' אינו נכון והר"ם מרוגטבורג ז"ל הוכיח מהירושלמי דיש כח בבעל מכח האשה דנרסינן התם הוא רוצה לעלות ולא"י והיא אינה רוצה לעלות כופין אותה לעלות · היא רוצה לעלות והוא אינו רוצה אין כופין אותו לעלות וכיון שנברתו ליפות כח האשה היא נדחית מהירושלמי אם כן פירושו נדחה וכן דעת הר"אש ז"ל כדעת רבו הר"ם מרוגטבורג ז"ל לדחות פי' של רבי' תם ז"ל וכן נשאלנו מזה באחת מדרשך הרב הגדול יצחק בר ששת ז"ל ואני בהסכמה אחת זה שלא בידיעת זה הסכמנו כדעת הרי"אף והרמ"בם ז"ל ואמר לי ה"ר אברהם הכהן שולאל נ"ע כי הרב אמר בלשון הזה לא נגיח תלמוד ערוך בפיו מתגאונים ז"ל מפני שברתו שלר"ת והארכתי בזה לפי שכבר כתבתי בפשיטות שהוא יכול לכוף אותה ושמעתי שחלקו עלי והיו הדברים תמהים בעיניהם ולא הודיעוני מה נסתפק להם והשתתי שמא הם טועים לסמוך על שברת ר"ת ז"ל אשר היא כתובה בספר אבן העזר ובאמ' שקרוב הדבר לטעות למי שבא לדון על פי אותו הספר אבל בעל הספר לא כתב אותה שברא לסמוך עליה שהרי הוא מימי הרא"ש ז"ל אביו הוא שתה וכתב ז"ל בפסקיו שרבו הרמ"בם ז"ל דחה אותה שברא ופי' הירושלמי והתוספתא בדרך אחרת וילאו לו שברות על פי פירושו כתבם בעל ספר אבן העזר ז"ל ואח"כ הרי הוא תופס פירושו עיקר כיון שכתב שברות היולאות על פי פירושו וגם הוא כתב בפירוש שבאותה הארץ יכול להוציאה מעיר לעיר ומכפר לכפר כמו שכתבתי לשונו למעלה ואיך יסתור דבריו מפני דעת ר"ת ז"ל ובודאי לא כתב שברתו לסמוך עליה והנה בספר הרמזים שחבר על מסכת כתובות כשהגיע למשנה זו כתב פי' ר"ת ז"ל והשלים דבריו ואמר והר"ם מרוגטבורג לא פי' כן עכ"ל ואולי כן היה כתוב בספר אבן העזר והשמיטוהו הסופרים וסמך על מה שכתוב שם קודם לזה ובעל העיטור ז"ל כתוב באות פסיקתא דמוכרך לכרך כשאין שם שכנה מוציאין ודינה כמורדת ופי' לגו נ' דברים הא' שהדבר תלוי ברצון האיש בדעת הגאונים ז"ל והב' שדינה כמורדת והג' שאין הדבר תלוי אלא בשכנה לא בשינוי המלכות וכן באות מחאה בענין ג' ארנות לחזקה הנזכרות ג"כ לענין נישואין ופי' בגמרא שטעמא מישום חירוס כתוב בשם רבינו האיי ז"ל שאין חירוס אלא לשון הרב כמו כל חרס אשר יחרס אבל חירוס ממון אינו חירוס וכתב

עוד ז"ל בשם ר"ת ז"ל שחירוס נרפת ופרוביגלה אינו חירוס שאין
הורגין בשבת ואין קרוי חירוס אלא חירוס עכו"ם וישמעאלים ע"כ
ואחר שנתברר שזה יכול לבוסה לצאת מב"נאייה לאו זאייר כדין כל
ב' מקומות שוין בארץ אחת והיא אינה רוצה לצאת צריך אני לברר
מהו דינה בכתובתה וכם' לבן העזר לא דבר בזה כלום:

לפי הגרלה מהגמרא שזו אין לה כתובה שהרי בסנהדרין אחד
שנינו הולכה מכרך לכרך בעיר אחת כהולכה מחוצה
לארץ. וכיון דבהולכה מחוצה לארץ אמרינן בגמרא בבריתא תצא
בלא כתובה ה"ה לזו וכן כתב הרמב"ם ז"ל שדין חוצה לארץ באיבד
כתובה בדין א"י שכן כתב שיש שהיה מארץ מן הארצות ונשא אשה
בארץ אחרת כופין אותה ויולכה עמו לארצו אז תצא בלא כתובה
וכו' גלה לנו דעתו ז"ל כי בכל מקום שיכול לכוף אותה אם אינה
רוצה לצאת אבדה כתובתה וזה פשוט הוא:

ועדה צריך לברר מהו זה שמאבדה אם מנה אם מאתים
בלבד. אסנס התוספת עמהם אם אפילו הגדוניא
ולענין התוספת דבר ברור הוא שאין לה מדאמרינן בפרק אעפ"י
אלא כתובה כתובה דמי. כלומר בכל מקום שאין לה כתובה
גם התוספת אין לה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' עשירי מהלכות
אם התוספת אין לה וכן כתב הרי"ף ז"ל בפ' עשירי מהלכות
אישות דין התוספת ודין העקר אחד הוא לרוב הדברים לפיכך
כל מקום שנאמר בו כתוב שתהא הוא העקר והת ספת כאחד עכ"ל
והרי הוא כתב בזה תצא בלא כתובה כמו שכתבתי למעלה וא"ל
ה"ה לתוספת ומ"ש הרב ז"ל שדין העיקר כדין התוספת לרוב
הדברים ולא לכל הדברים הוא על פי דעתו ז"ל שכתב בפ' ט"ו
מהלכות הגז' וכן כתב הרי"ף ז"ל בפ' הבא על יבמתו ויש נפי' שיש
להם תוספת ואין להם כתובה כשניה ואילונית כמו שכתב ז"ל בפ'
ד"ל מהלכות הגזכרות בקלת נשים יש להם כתובה ואין להם תוס'
אלא בעינא חוטרא לידאי ומרא לקבורה שיש להכתובה ואין
לה תוספת כמו שכתב בפ' ט"ו וכו' וכן כתב הרי"ף ז"ל בפ' אלמנה
ניזונת * וכן טוען טענת פתח פתוח מלאתי כמ"ש הרי"ף ז"ל בפ'
בתולה והרמב"ם ז"ל כתב בפ"י מההלכות הגזכרות על כן כתב
כאן כי ברוב הדברים דין התוספת כדין העיקר ולא בכל הדברים.
ומ"מ זו מהרוב היא כיון שכתב שאין לה כתובה ולא פירש שיש
לה תוספת כמו שפירש בשניה ואילונית ואיכך אחריתי ודבר זה
ברור הוא שאת כיון שאין לה כתובה לפי דעתו אף תוספ' אין לה
דמאי דאמרינן בריש פרק אעפ"י הנאי כתובה ככתובה דמי למאי
דפקא מינה למוכרת ולמוחלת ולמורדת והך כלהו דמני התם
ולא מני בהדייהו לעלות ושלא לעלות ובודאי דבכלייהו
היא לדעת הרב ז"ל כיון שלא פירש בהם שיש להם תוספת איכא
למימר דבכלל מורדת היא. שזו כיון שהדין נותן לכופה לצאת והיא
איבי רוצה הרי היא מורדת דאמרת בעינא ליה ומצערנא ליה. וכן
כתב הרמב"ן ז"ל בספר הזכות בפרק אעפ"י וכן בחידושי התורה
בפ' מסעי שהאומרת שלא לעלות דינה כמורדת וכן כתב הרב
בעל העיטור ז"ל באות פסיקתא שדינה כדין מורדת כדכתיבנא
והרמב"ם ז"ל הסוה ההולכה ממקום למקום לעליית א"י לאיבוד
כתובה ה"ה והוא הטעם ודבר זה פשוט שאבדה העיקר והתוס':

ולענין גדוניתה אם אבדה אותה אם לאו הדבר פשוט שאבד'
אותה ואין לה אלא בלאותיה הקיימין כדעת האחרוני'
ז"ל וכן נראה מדעת הראשוני' ז"ל דבכל מקום דאמרי' תצא שלא
בכתובה שתהא אף הגדוניא בכלל וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו
בפ' אעפ"י וזה לשונו והא דאמרינן תצא כתובה ככתיבה דמיא
דווקא תוספת ותנאים דכתובה אבל גדוניא אינה בכלל. ולא
מסתבר לי שהרי גדוניא כתובה שמה בכל מקום כמו שאמרנו אף
עפ"י שכתובתה מבית אביה וקבורת' תחת כתובתה הבו לה ארבע
מאה זוזי לכתובתה דברתא וכן כיולא בהם הרבה הילכך למוכרת
ולמוחלת גדוניא ודאי בכלל היא ולכתובות בנין דכרין נמי כל
עיקרה משום גדוניא תקינו כדי שיקפון אדם ויתן לבתו כבנו וכן
מורדת כבר מפורש בגמרא שמפסדת גדוניא וכן העוברת על דת
אינה נוטלת נכסי לאן ברזל דליתנהו כדאיתא בפ' אלמנה ניזונת
וכך אמרו שם במתלת וחברותי' דלית להו נכסי לאן ברזל בדליתנה
מילכך כל דיני כתובה דמנה מאתים על נכסי לאן ברזל ומיהו
דווקא בדליתנהו ובאה לגבות מנכסיו בשעבוד כתובה אבל היכא
דאיתנהו לא שאפילו זמתה לא הפסידה בלאותיה הקיימין בלאן
ברזל על"ל רבינו ז"ל והרי דעתו מפורש שבכל מקום שאמר תצא
בלא כתובה אין לה מגדוניתה אלא בלאותיה הקיימין וכי הוא אומר
לעלות והיא אומרת שלא לעלות אמרי' בפירוש תצא בלא כתובה
ולדעתו ז"ל אף גדוניא מפסדת וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל כמו
שכתבתי וכבר כתבתי כי דין הולכה ממקום למקום באותה לאדון
כדין אומרת שלא לעלות לא"י באבוד כתובתה וא"כ מהו שזאת
מאבדת גדוניתה אף זאת מאבדת גדוניתה ואיה מפורשת נראית
לי בהאומרת שלא לעלות שהיא מפסדת גדוניתה שהרי כפהו' אומר
שלא לעלו' אמרינן יוציא ויתן כתובה ובודאי אף הגדוניא יתן שאם
מה שכתב לה מעלו חייב ליתן. דהיינו עיקר כתובה והתוספת
כ"ש מה שהכניסה לו. א"כ בכלל יוציא ויתן כתובה איתא לגדוני'
נמי הכי נמי באומרת שלא לעלות כדאמר תצא שלא בכתובה אף
גדוניא בכלל דבת בקתא היא וכסנגון א' תני להו תצא תצא שלא
בכתובה יוציא ויתן כתובה. והרמב"ן ז"ל כתב בספר הזכו' וכביה
הירושלמי בפ' המדיר וכן הרי"ף ז"ל סס דתני התם אחד נשים
שאמרו חכמים אין להם כתובה ואחד נשים שאינן יולאת שלא
בכתובה לא סוף דבר בכתובה מנה מאתים אלא כתובה של אלף
דינרין מאבדת ומוטלת בלאות שיש לפניה ואיתיתי מי שפי' בכתובה
של אלף דינר בתוספת אבל גדוניא יש להם ואינו נראה שהרי בפי'
אמרו שאין לה אלא בלאות וכן בפ' האשה רבה מוכח בהדיא דכל
היכא דאמרינן דאין לה כתובה גדוניא בכלל דאמרינן התם באשה
שנשאת בעלי מיתה אין אחיו של זה ואחיו של זה יורשים כתובתה
ואקשי' כתובתה מאי עבידתה ואסיקנא כתובת בנין דכרין הרי
שהוכירו גדוניא בלשון כתוב' שתם שאין כתובת בנין דכרין שיורשין
אלא הגדוניא וכן כתב הרשב"א ז"ל:

העולה מכל זה הוא שני מקומו' אלו שוים הם ובאמת אחת
הם וזה גלוי לכל העמים וכיון שהם שוים יכול לכוף
לצאת מאותו מקום לזה המקום כדעת הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל
והמתמיכים אחריהם מהאחרונים ז"ל ולכאו' מאן דחש לדעתו של
ר"ת ז"ל כיון שיכול לכוף אותה אם היא מסרבת תצא בלא כתובה
כי כן כתב בפירוש הרמב"ם ז"ל ודבריו נראין שהם בסנגון מ' ומה
הולכה ממקום למקום בחוצה לארץ ואומר לעלות לא"י ובהיא
שלא בכתובה אמרינן הא"ה לזו כיון שאין לה כתובה אין לה לא תוס'
ולא גדוניא אלא מה שנשאר מבלאותיה וכמו שנתבאר למעלה
מדעת הראשונים ז"ל ומתה שהוסיפנו לקח על דבריהם להעמידם
בראשות מפורשות. והנה הרא"ש ז"ל כתב על זו בשם הר"ם
מרונטבורק ז"ל שדינה בכתובתה כדין אילונית וצריך לפרש דבריו
והוא מודה שאין לה מגדוניתה אלא בלאותיה הקיימי' כי זה הוא
דין אלונית אבל אפשר היה לטעות בדבריו שאם דינה כדין אילונית
א"כ תוספת יש לה שכן דעת הרי"ף ז"ל בפרק אלמנה ניזונ' ואעפ"
שהראב"ד ז"ל חלק עליו דכיון דמקח טעות הוא כיון שלא הכיר
בה כבר למד עליו הרמב"ן זכות שכיון שכתב לה תוספות על מנת
שתשמשנו והיא רוצה לשמשו והוא רוצה לגרשה ולא מחמת מעשה
היא תגבר' דין הוא שיתן לה תוספ' ורב ליזוק בכסיו אבל באומרת
שלא לעלות אינו דין שיתן לו תוספת שאפי' במקו' שאמרו יוציא ויתן
כתובה. אם היא תובעת גירושין כגון חוטרא לידאי אמרי' דווקא
כתובה בטלה אבל תוספת דאדעתא למיקם קמיה כתב לה
אדעתא למשקל ומיפק לא כתב לה כמ"ש הרי"ף ז"ל בפ' הבא על
יבמתו כ"ש בזו שאין לה כתובה מפני סרבנו' שמפסדת תוספת
וכשא' הרב ז"ל שדינה כדין אילונית בא לפרש דמאי דאמרי' תצא
שלא בכתובה ה"ה לגדוניא אבל תוספת בלא ספק הפסידה וזה לא
הולרך הרב ז"ל לפרש דכיון דאמרי' תצא שלא בכתובה וקי"ל תצא
כתובה ככתובה דמי כבר נתפרש שאין לה תוספת ובגדוניא היא
חפשר לטעות לפיכך כתב הרב ז"ל שדינה בזה כדין אילונית. ומה
הרב ז"ל לא דן שתהא כאילונית אלא באומר לעלות שהדין מקו
לכוף אותה אפי' מנה היפה לנוה הרע כדי שיבנה ממנה שאם היא
מסרבת אינה מורדת דאיהי לא מפקדא אפריה ורביה ויש לה דין
אילונית שאינה ראויה לבנים וכן הרב בעל העיטור ז"ל אף על פי
שכתב בפסיקתא דבארץ ישראל אם היא מסרבת יש לה דין מורד
מנוה לנוה כתב באות מרד דמספקא ליה באומר לעלות מהו דינה
אם יש לה דין מורדת אם לא ועל זה כתב הרא"ש ז"ל בשם הגו
הר"ם מרנטבורק ז"ל שדינה כדין אילונית ובודאי שאין טענת שוי'
אלא כטענת קיום פריה ורביה שהרי כשהיא אומרת לעלות והוא
אומר שלא לעלות אם בלא טענת פריה ורביה דינה כדין אלונית

מה יהיה דין הבעל אבל כשאין טענת הבעל משוש פריה ורביה
ויש לה דין מורדת גם בטענת האשה יש לו דין מורד ואם בטענת
הבעל היא משוש פריה ורביה ויש לה דין אלוני' גם היא בטענת
בעילה מוטרת לידה ומורה לקבורה יכולה לכוף אותו הר"ר יהונתן
הכהן ז"ל בפירש ההלכות בפ' שני דייני כתב שאין לה מנה מאתי'
ולא תוספת אבל מה שהביאה לו מחזיר לה משלם זהו לשונו ונראה
שאין דעתו לחייב אלא בלאות גדוניתה הקיימין שהוא לא כתב
ומורע לה משלם גדוניתה אלא מה שהביאה לו מחזיר לה ואם
אבד אינו יכול להחזירו וכן נראה באמת שזו היא דעתו ז"ל ואחר
שכתבתי זה ראיתי טעות הטועה כמו שחשבתי ועל כן
הוספתי זה:

בענין שני המקומות התלמוד הזכיר יהודה ועבר הירדן
והגליל ואין הגדון שלנו כיולא בהם דבהגהו שתמיהו
אוכלא מירוש ביניהו שאף המומה בימי שהחזיק בשדהו בפני שלשה
אינו בוטח שיגיעו הדברים אל המחזיק תוך שלש שנים וכמו שאמר
שם שתם יהודה וגליל בשעת מירוש דמי ואף לענין ביעור שביעי'
הזכירוש שאפי' בהמה שביהוד' אינה גדילה בפירות שבגליל והדב'
ידוע שאין זה בגדון שלפנינו שאף בעת היותם לשתי מלכיות אינם
נמצעים מלשחור וללכת ממקום למקום ובכל יום עוברים ושבים
ממקום למקום וא"כ אין אלו שתי ארצות מחמת מירוש ואף לא
מחמת מנהגיה' ולשונם בארץ אדום וארץ ישמעאל ואם שתי המקומו'
הם שוים כברך וכרך זה יודעות אפילו הנשים ולחלוק על זה אינו
מדרך הוראה שיצטרך הדיין שיאסר לו דין זה לשאול לאחרים:

והסומך בזה על פי ר"ת ז"ל לא מחכמ' עשה זה וטוב' היתה
לו השתיקה שבארה זו אלא כתבה לחד מהמפרשי'
ז"ל בגליות קטלוניא כי כלם סומכים לדעת הרי"ף ז"ל והרמב"ם
ז"ל ולא מצינו שכתבו אלא הרא"ש ז"ל וכתב תשובתה בלבדה כי רבו
הר"ם ז"ל חלק עליו והרי זה קול ושברו עמו וגם בעל הטורים ז"ל
שכתבה כבר כתב קודם לה דעתן של גאונ' ז"ל ומעולם לא נעם
מעשה על שברתו של ר"ת ז"ל ואינה כדאי להעלות אותה על ספר
לאחותה וזה שסמך עליה כתב' שהאחרונים ז"ל כן דעתם ולא
ידענו אחד מהאחרונים שיהא דעתו כן ח"ו:

ביון שמוציא אותה מן הדין מאותו מקום למקום זה אם נמצעה
אין לה כתוב כדין לעלות ובלה לעלות שהרי התוספתא
וכן הירושלמי הזכירו בזה כפיה ואין כפיה זו אלא במזון להפסידה
כתובתה ולא נזכרה כפיה בשטרין אלא לגרש אבל בכל מקום
שנזכרה כפיה בלא גרושין הוא כפיית מזון ומשם למד הרמ"בם
ז"ל שתא שלא בכתובה ולא חלק עליו שום אדם ואינה לריכה
הגרזה אלא במורדת ממקום דירת הבעל כדי לביישה ותשוב אבל
זה שנופה לגלות והיא הפכה עורף נגלתה דעתה שלא תשוב לעולם
ואין מוכרין אותה בכאן מפני קשיות עורף כיון שאין לה כתוב אין
לה תוספת כי כן דעת הרמ"בם ז"ל בפירש שכתב בכל מקום
שהפסיד כתובה הפסידה תוספת וכן רבי' יהונתן ז"ל בפי' ההלכות
כתב שאין לה תוספת אלא שפתב שמה שהביאה לו יחזיר וזה הוא
מה שהוא בנין מבלאותי' שהאבוד אינו יכול להחזיר וכן בעל
העטור ז"ל כתב בפי' שדינה כדין מורדת וכ"כ הרמ"בן ז"ל שבכל
מקום שהפסידה כתובה הפסידה אף הגדוניא אם בחה לגבותה
מיד הוב כתובתה וכן נראה מהירושלמי בפ' המדיר והביאה הרי"ף
ז"ל שם וכ"כ הר"ם מרוטנבורג ז"ל שאמר שדינה כאילונית שאין לה
בלאות ואע"פ שהאילונית יש לה תוספת כדעת הרי"ף ז"ל לא היתה
כונת הר"ם מרוטנבורג לחייב התוספ' שמאינו טעם הפסיד הגדוני'
ויהיה לה תוספת לא אמרה אדם מעולם וכבר האריך הר"יף ז"ל
בפר' הבא על יבמתו ואפילו יהיה דעתו לחייבו תוספת אין זה אלא
כמוני' אמה היפ' לנוה הרע מחול' לארץ לארץ הוא חייב' לנאת אשה
מפני פרוצות אם ממלאת אין לה עליו מזונות וכן כתבו התוספות
בפירוש אם כן תחזיר לו נכסיו ואם הפסידתם תשלמם מבלאותיה
ואם מברבת משמתינן לה כדין מאן דלא נאית לדינא ושלוש על
דייני ישראל:

ענין פז מחזונה: נראה מלשון השאלה כי
יעקב בן שלימאן הוא מודה בשותפו'
וכן נראה מהעדויות שנתקבלו
בקהלות הקדושות מוסתגאים ותנש ומה שטען יעקב הנזכר כי
כבר נתן חלקו ליעקב בן יחייא כי הוא חשב בינו לבין עצמו ונתן לו
כל המגיע לו לחלקו אין בדבריו כלום. כיון שלא עשה זה בפני שלשה
דהכי אמרי' בפ' אלו מציאות איסור ורב ספרא עבדו עסקא בהדי
הדדי אזל רב ספרא ופלג בלא דעתא דאיסור אתו לקמיה דרבא א"ל
זיל אייתי תלתא דפלגת קמייהו אי נמי תרי אנו תלת אי נמי תרי
דפלגת קמי בי תלתא א"ל מגלך הא א"ל דתנן אם יש בס"ד מתנה
עמו בפני ב"ד א"ל מי דמי התם אפוקי ממונא ממר ומיתן למר
הכא אנא דידי עקלי גלוי מילתא בעלמא הוא בתרי סגי תדע דתנן
אלמנה מוכרת בלא ב"ד ולאו אתמר עלה אמר רב יוסף בר מניומי
אמר רב נחמן אינה לריכה ב"ד מומחה אבל לריכה ב"ד הדיוטות
עכ"ל הג"ר אבול' מזה הוא כי שותף אינו רשאי לחלוק שלא בפני חברו
אלא בפני שלשה הבקיאים בשומא וכ"כ הר"מבם ז"ל בפ"ה מהלכות
שותפות וז"ל אחד מהשותפין שבא לחלוק שלא מדעת חברו חולק
בפני שלשה אפי' בן הדיוטות ובלבד שיהיו נאמנין ויודעין ובקיאין
בשומא חלק כחלק אבל בפחות משלשה לא עשה ולא כלום עכ"ל וכן
איתא בגמרא בפר' אינו נשך בהגהו תרי כותאי דעבדו עיסקא
בהדי הדדי אזל חד מינייהו פלג בלא דעתא דחבריה אתו לקמיה
דרב פפא וכו' ומפלגינן התם בין זוזי לחמרא וכזוזי אינו צריך ב"ל
ובחמרא צריך ב"ד והמעם לפי שהזוזים כלם הם שוים אבל ביין
שיש יין טוב ויש יין רע לפיכך אם חלק שלא בפני חברו אין חלוקתו
כלום ואמרינן התם אפילו בזוזי אם יש בהם טובים ורעים צריך
ב"ד וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפר' הכ"ל וז"ל בד"א בשחלקו פירות אבל
אם היו מעות המעות כחלוקין הם ויכול להלקם שלא בפני ב"ד
ומנין חלק חברו ביד ב"ד עכ"ל עוד הוסיף הרב ז"ל שאפילו המעות
צריך שיניחם ב"ד עוד כתב ז"ל בד"א בשהיו המעות כלם
מסבע אחד ושוין אבל אם היו מקצתם חדשים ומקצתם
ישנים ואין צריך לומר מקצתם רעים ומקצתם טובים שהן כפירות
ואין מולקין אותם אלא ב"ד עכ"ל ואפילו לא היתה השותפו' במזון
אלא שותפין שנשתתפו בחומנותם השתוף קיים כדעת האחרוני'
ז"ל ודין שכירות שכל אחד שוכר את עצמו לחברו והשכירות קיים
כל זמן שלא חזרו בהם ומה שהרויחו חולקין בשוה כמו שמוכיח
בפ"ח ממציעא שאם שכרו ללקט מציאות מציאתו למשכיר ואינו
יכול לומר לעצמי מצאתי אם חוזר בו צריך שיאמר כן בפני שני' ואם
לא אמר כן כל מה שהרויח חולק עם שותפו ואינו יכול לומר לעצמי
הרוחתי דהכי אמרי' בפ' הגוזל ומחכיל רבא אמר הכא בפועל
עסיקינן וכדרב דאמור רב פועל יכול לחזור בו ואפי' בחצי היום
אמר איהדר הדר ביה לא אמר לא הדר ביה וכתב הרשב"א ז"ל בתשוב'
דמה שפועל יכול לחזור בו דוקא כשחזר בו קודם שהרויח אבל לאחר
שהרויח אינו יכול לחזור בו וכשהוא חוזר בו צריך שיחזור בו בפני
שני עדים אבל אם אמר הוא כשהרוחתי מה שהרוחתי כבר חזרתי
ביני לבין עצמי אינו נאמן עכ"ל תשובתו ז"ל:

והעולה מזה הוא שיעקב בן שלימאן כיון שלא חלק עם
יעקב בן יחייא בפנינו אם בפני ב"ד אין חלוקתו
חלוקה וחייב לתת חלקו ליעקב בן יחיא בכל מה שהרויח בשחורתו
ואף אם הרויח בחומנותו עמו כדין שותף ולענין טענת סך המזון
שזה אומר כך וזה אומר כך כבר אמרו חז"ל בפ' כל הנשבעין
שהשותפין נשבעין בטענת ספק וזאת השבועה היא שבוע' המשנה
שהיא בבקיאות חפץ בשבועת התורה ואע"פ שאמרו שם שאם חלקו
השותפין אין משביעין בטענת ספק כבר ביארתי שזה לא חלק
עדין כי חלוקתו אינה חלוקה כיון שלא היתה בב"ד על כן יכול
להשביעו שבועת המשנה אפילו בטענת ספק כ"פ שאם ישלו טענ'
בריא שיכול להשביעו שבועת היסת ואלו היו שניהם במקום אחד
היה נאמן בשבועתו לומר נתרצינו שניהם בחלוקה מגו דלא בעי
אמר נאנסו ונאמן כדאי' בפ' המוכר את הבית אבל כל שלא בפני
צריך ב"ד כדכתיבנא ועל ענין מה שטען יעקב בן יחיא שבזמן
השותפות היו זנין ומפרנסין בניהם ופשותיהם ושהוצאת יעקב בן
שלימאן היתה יותר גדולה מהוצאתו הדבר תלוי לפי ראות ב"ד
ולפי מנהג השותפין באותו מקום שאם אינן מקפידין בזה הוי מחיל'
ואין לו דין עמו ואם הם רגילים להקפיד בזה חייב לעמוד עמו
בדין חשבון בשביל הולד' זו ויש לו העודף ושלוש על דייני ישראל
כתב שב"ן זלה"ה:

מגדול מורביטר למנהיגי הקהל

הקדוש

הקדוש אשר שם ישצ"ו

ענין פח

אילי בני ישראל לוחות הברית ועלין זר· חסן ואפוד ומעיל ועין גזר· ישכנכם אלהי מסכנות מבטחים ומלריכם יהיה לכם עזר· ויגיס מפניכם מסגאיכם ואויביכם יפין ויפזר· תעב יתעבם ויהי שקוליס בתוכם לבוסת הגזר· וילילכם מפח יקום ויעקם דרכיס פותל וסוזר: ותגזרו אומר ויקוס לכם מקיס דבר עבדו מקיס אבר גוזר· ויתן לכם כח להעמיד דרכי תוביה וכגבורה להסיב מלחמתה של תורה חיל אתב' יאזר· והיו סלת נקיה לא יתערב בכם זר מוזר וממזר· וכמזל הלומת תלמח תסועתכם ויהיה מזל קבוע ולא גלגל חוזר: הנה קבלתי כתבכם הנכתב בפ' ויי' פקד את שרה וקבלנו אותו בעת הלידה הוא חג הפסח על אודות האש' מונה אחות זהירא אשת אהרון פלוס שהיא אשת חיון בר אברהם ובקשתם ממני להודיעכם אם נתגרשה כאשר היא אומרת וכן אמר אהרון הנזכר והנה היא עדין אשת איש כי כאשר היו דריס במלייאנה בא בעלה חיון ללקוח בין גמריגו ועשינו עמו כדי בנו ובשובו למלייאנה מלא כי אהרון הנז' הפקיר אשתו מונה ליסמעאליס בפרהסיא כי היה מוכר יין אם וזה הוא דרכם של סוכרי יין להפקיר אפי' נשותיהם· ואחי אמה משומד היה ושמו עבד אלחק בן סידון אשר עתה מת במנפה בא אליכו קובל על אהרון הנזכר שהיה מוציא את אחותו לתרבות רעה מונה הנז' ולא אדכו ימים ועלה בספינה שהיתה בגמל מפחד' שלא נחריס לותס ולא תבעה גירושין ולא נתגרשה וכבר הודעתי אתכם זה ושלחתי הכתב למיורקא להודיעוני כי שלחוהו אליהם וידעתם שהיא נשואה ולא שתמהתם עליו שטרנוה בלא נגו והנחנו אותה במכסול זנותה שהיתה מונה עם העכו"ם במדינ' ויליכסיא' וכמדומה שלא הגיע אליכם כתבי ומה שכתבתי בזה עולה כהוגן בנאמנותה קודם שבאו עדים שהיתה נשואה ובעבור כישואיה אחר העדות אלא שהעלמת עין בהתיחדה עם הגטען היא שלא בהלכה וי"ל הטוב יכפר בעדי והנה זאת האשה עדין היא נשואה ואסורה להנשא לכל העולם עד שתתאלמן או תתגרש ואף אם תתאלמן או תתגרש ואסורה לבעל ואע"פ שהוא היה כהנים לפי שלא ידע שהיא נשואה כיון שהיא היתה יודעת שהיא א"א והפקירה עצמה נאסרה שהכל תלוי בה כמו שהוכיחו המפרשי' ז"ל ממה שאמרו בכתובות בפ"א בענין בת שבע מפני מה לא אסרוה אונס הוא: ולכהונה אסורה לעולם לר' משוס דשויא נפשה חתיכה דאיסורא באמרה שהיא מגורשת אם מפני האמת מטעם זנות ה וכהן הבא עליה לוקה משוס זונה גם כי הפקירה עצמה לעכו"ם בארץ הזאת ונם שמענו כי היתה מפקדת עצמה לעכו"ם במדינת ויליגסיאה ולענין הולד אם הגטען הוא מזר' שהם בני הודאתו הוא הודאה וחייב להתאבל עליהם ולזונם ויורשים אותו ואפילו יהיו ממזרים. דכל שיש לו בן מ"מ הרי הוא בנו לכל דבר ואפילו ממזר כדאיתא בפ' ב' דיבמות ולענין הבנים אם הם ממזרים היא היתה נאמנת לומר מישראל נתעברתי כדי שיהיו ממזרים אלא שאם לא נאשה שזנתה עם העכו"ם הם ממזרים ודאיס· ואי דימא מעלמא ואפילו מהעכו"ם בזה יש לדון אם הם ממזרים ודאים או ספק· או כשרים שזאת אם בתו שנתשדה מזה הגטען נאשה מעכו"ם נמורים שהיונו אמוסי' הבנים הם כשרים לפי שזו רוב כשרים אצלה וכמו שאם היתה פנוי' שנתעברה או נבעלה ויש רוב כשרים אצלה היא כשרה לכהונה כן זאת שהיא א"ארוב עכו"ם שהם פוסלין אותה לכהונ' הם מכשירין בניה דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר· ואפילו א"א ואע"פ שלהכשירה לכהונה אנו צריכין תרי רובי משוס מעלה ליחסין של כהונה לענין להכשיר בניה סגי בחד רובא דרובא דאורייתא הוא ואם הדבר שקול בין כשרים והם עכו"ם גמורי ובין פסולים והם ישראלים ומנוסים או שהיא הולכת לביתם לזנו' בין שיהיו הרוב עכו"ם בין שיהיו ישראלי' הוי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ויהיה לאנו הולדות דין הספקות ואף על פי שהיא נאמנת מפלוני ישראל נתעברתי אי דימא מעלמא וכמו שזנתה עם זה זנתה עם אחרים ואין האם האומרת בני זה ממזר נאמנת כי לא האמינה התורה בזה אלא האב אחרבה היא נאמנת לומר תעכו"ם נתעברתי ובנה כשר וכן כתב בפירש הרמב"ם ז"ל בפרק

ט"ו מהלכות איסורי ביאה כתבנו לכם זה לא ללמד כי אם לעורר אתכם לדרוש הדבר ולהעמידו על בוריו למלאכת שמים רוכב שמים יהיה בעזרכם בנפשכם ונפש נאמן אהבתכם דורש שלומכם שמעון בה"ר נתן זלה"ה:

אחר אחר נכתב ונחתם נתחדש כי יום שלישי בבקר חול הפסח ערב יום שירה אים האש' הנשבתה חיון בר אברה' הנז' לא עלמו כי חלה והי' חלוי חזק ולא יכול להתאפק ולסבול מכאוביו ושחט את עלמו ומאותה שעה מונה אשתו אחות זהירא אשת אהרון פלוס היא אלמונה ותבא אחר עבור תשעים יום ויהיה יום נישואיה אם תמלא מנות יום ג' אחר תעניית תמוז והיה מותרת לכל העולם זולתי אל הגטען מורטול ולבהונה מטעם זנותה ואם תתעבר מיום שנתאלמנה אין לולד ספק ממזרות והילדים אשר היו לה בעודה א"א כבר עוררתי אתכם בזה שנראה לי ושמע הכם ויוסיף לקח· ואין להמיר על זאת האשה לאסרה בימים שנהגה בהם היתר כמו שמתמירין במו שכדר ועבר על כדרו שאין מתירין לו עד שיכהוב איסור בימים שנהג בהם היתר וכן היה מתמיר הראב"ד ז"ל בזמן שכנה אלמנת חברו תוך שלשה חדשים לפי שהזמן הזה הוא אחרו' ואי אפשר לשמרה כל זה הזמן וכיון שאינו אלא משוס קנס אין להתמיר במקום שאפשר לבא לידי איסור דאורייתא וכן הורו בתוספו' בענין מי שעבר על כדרו ונם הרמב"ן ז"ל חלק על הראב"ד ז"ל ואמר שמומרא יתירה היא ולא הוה שתיה נמרא מינה ושלום: שעל גבי הכתב הרייתם בירתה ה' עולה וקוטר· מהם פנה מהם יחד מושל ושוטר· מנהיגי הקהל הקדוש במנדל מורביקא"ר· ישמרם הא' וכלנה רצון אותם יעטר:

שאלה פט

והראן: מה ששאלת בענין נכרי המטהר יינו של ישראל אם הוא מותר לשתות ממנו אם לא:

תשובה

דע כי המטהר יינו של נכרי ומניחו בתוך אוצרו של נכרי עצמו לפי הנרא' מפשט הגמרא בפ' ר' ישמעאל אין לו תקנה עד שיהיה הישראלי יושב ומשמר שכיון שהיין הוא שלו והוא סוגר אותו בלילה הנו חושש שמא יזייף· החותם כיון שאינו נתפס עליו כנגב ונם אינו חושש שיבא מי שיראנו זהו הנרא' מפשט השמועה וכן דעת הרבה מהפוסקים אבל ר"ת ז"ל כתב שאם יש חות' בתוך חותם שהוא מותר ונם הוא מיקל קולא אחרת שלא נאמר בגמרא שצריך שיהיה יושב ומשמר הלא כשהנכרי הוא מטהר מכרמיו אבל אם הוא לוקח מהשוק ומטהר כדי להרויח אין לחוש לזיוף כדי שלא יפסידוהו היהודים מ"מ הכל תלוי לפי מה שיראה ל' הקהל שאם השומר הוא הים אמונים ואין חושדין אותו שיניח הנכרי לנסך מפני פחד או אהבה וירא שהאומר יש בו שני חותמות מלבד המפתח אז יהיה היין מותר אף על פי שמפתח וחותם דינם כשני חותמות זהו במפתח של ברזל שאינו יכול להזייף· כי אם בעומל ושורח אבל במפתחות שבארצות אלו יש לחוש לזיוף ואם יש לחוש לזיוף הוא אסור ושומר נפשו ירחק ממנו והמזיר את העם יזהר כזוהר הרקיע ותבא עליו ברכה:

ענין צ

ומה ששאלת על הפרוצה שיצא מהכלל והיא נכנסת לבתי ישראל להסית אותן לעשות כמעשיה אם יש לאסור בני ישראל עליה משוס נדר:

הדבר פשוט שצריך לעשות נדר גדול בזה והתורה החמירה על המסית חומרות גדולות יותר משאר חייבי מיתות שמכמינין לו עדים להרגו כמו שהוא מוזהר בפ"ד מיתות ואסור להאהב אותו כמ"ש בספרי לפי שנאמר ואהבת לרעך כמוך יכול אף זה כן ת"ל לא תאבה לו לא תאבנו והמכנים אותה בביתו הרי הוא אוהב אותה ועובר בלאו בזה וכן בדברי קבלה נאמר הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה ופי' רז"ל בגמרא בפ"ק דע"ז הרחק מעליה דרכך זו מיעות ואל תקרב אל פתח ביתה זו ע"ז וזנות וכל כמה אחר רב חסדא עד ד' אמות ואם אסור להתקרב אל פתח הנינין עד ד' אמות וכדאמרי' שאני מיעות דמסכא וכן לפתח ע"ז

וזנות

חנות איך יכניסוה לבתיהם להוציאם לתרבות רעה לע"ז וזנות וכמה דברים אמרו חז"ל להתרחק מדירת עכו"ם כדי שלא ילמוד ממעשיו כדאיתא בפ' הדר וכל עצמם לא אסרו יין נסך אלא משום בנותיה' וכן סבר לא נאסר אלא משום חתנות והיאך יניחו פרוצה להכנס בבתיהם להסית בנות ישראל לנאת מהכלל לזנות ולפרוץ דבר זה ראוי לקהל לעשות בו גדר וסייג ולשמת ולהחרים ולקטום מימון דב"ד מכין ועונשין משו' מיגדר מילת' כדאיתא בפ' האשה רבה ביבמות וכן בפ' והלו מגלחין אמרי' מנא לן דקנסינן דכתיב ירחם כל רכושו והמכניסה בביתו יהא בנדוי:

ענין צא

ומה ששאלת אם פשרה צריך קנין ואם נעשית שלא בקנין אם אחד מבעלי דינין יכול לחזור בו:

דע שבפ"ק דסנהדרין דאמרו דפשרה צריך קנין ואם אין שם קנין אף על פי שנפסק הדין בפשרה ביניהם יכולין לחזור בהם ולדון להם דין תורה והבר זה פשוט הוא מאד. והרא"ה ז"ל כתב שאפילו במחול לך יכול לחזור בו וכ"ש באתן לך:

ענין צב

ומה ששאלת מי שערב לאשה אחת לחוב ואח"כ נשאלת לו ומת והנושה בא לתבוע את חובו

היורשים אומרים תפרע האשה את החוב כי אין חיוב על הערב כל זמן שיש נכסים לבנה והאשה הזאת יש לה נכסים. והאשה טוענת שעל נכסי בעלה הוא החוב שמכיון שנשאלתי נסתלק השעבוד מעלי והוטל על נכסיו:

הדין

עם היורשים שכיון שקודם שנשאלה היה החוב מוטל עליה ולא עליו אם מפני שנשאלה לא נסתלק השעבוד מעליה והוטל על נכסי בעלה לפי שהבעל עושה אשה יש לו זכות בנכסיה דמה שקנתה אשה קנה בעלה ואין לאשתו זכות בנכסיו אלא מה שהטילו חכמים עליו בכתובה ותנאיה ואין זה מתנאי הכתובה שיפרע החוב שערב עליה קודם נישואין אם יש להנכסים אלא אם היה תנאי מפורש ביניהם ונתקיים בעדים וקנין:

ענין צג

ומה ששאלת בענין הקפת הראש שנוהגין בזה קולא פריצי ישראל. אמת הוא שזה מכת מדינה היא ואני כבר הזהרתי את העם וחזרו לטובה במקום זה. ודבר פשוט הוא שהמקיף את הראש להשוות לדעיו ואחורי אזניו ופדחתו הוא עובר בלאו על כל פאה ופאה כמו שהוא מוזכ' במס' מכות ואפילו נגע כל ראשו עם הפאות לוקה שתי מלקיות דהקפת כל הראש שמה הקפה כי כן העלו בגמרא ריש מסכת יבמות ומה שנוהגין להניח מצח חוט קטן ארוך כבר כתבו האחרוני' ז"ל שאין זה מספיק לפי שאין יודעים מקום הפאה ושמא אותן החוט אינו בפאה גם יש מפרשים כי מה שאמרו בגמרא כי בכל אחי יש שתי פאות שהם למעלה במקום חבור הלחיים עם הלדעים ברוחב הלחי ואני כתבתי אל החכם ר' משה גבאי ז"ל כי מה שאמר הרמ"בם ז"ל שצריך שיניחו ארבעים שערו' שצריך שיהיו מרובעות שש שערות בארוך ושש שערות ברוח' שהם שיעור ג' עדשות בארוך ושיעור ג' עדשות ברוחב כי זהו שיעור גרים כמו שנאמר במסכת נגעים ובתוספתא ובספרא וא"כ המניח מצח החוט בלבד עובר ואפילו הקיף את הראש במספריים כעין תער הוא עובר בלאו שלא נזכר לשון הסחתה שהוא גלוח כעין תער אלא בפאות הזקן אבל בפאות הראש לא נזכר אלא לשון הקפה ואפילו במספריים אם הוא כעין תער קרוי הקפה וכן נראה ממס' נזי' וכן כתב רבינו ז"ל וכן כתוב בספ' יורה דעה. ואף על פי שיש שמתירין במספריים למה יכנים אדם ראשו בין המחלוקת להכנס בספק לאיון על כן כל המעביר פאות הראש עובר על לא תקיף ויהי בגלוי וכן היה נהוג בימי חכמי ישראל שהעכו"ם היו מגלחים פני ראשיהם ומניחים מחלפות שערותיהם לאחור וקרויה בלורי' והיו אוסרים אותו כדי שלא יבאו כדיני העכו"ם וזהו המספר קומי שאמרו שהוא מדרכי האמורי בפ' אחרון מסוטה ובפ' מרובה וכן בפ' בתרא דקדושין בארבע מאות ילדים שהיו לדוד וכלן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית ופי' רש"י ז"ל שהיו מספרים קומי כעכו"ם והיו מתירין זה לקרובי המלכות מפני כבוד המלכות כמו שהוא מוזכר באחרון מסוטה ובמס' מעילה ופ' מרובה ואף על פי שלא היו עושין זה אלא לשם ע"ז כמו שפירש רש"י ז"ל בסוטה ואומה זו אינה עובדת ע"ז מ"מ רחוי' ישראל הכשרים להתרחק מהם ויהיו נכרין בתגלחותיהם וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' ובמדרש חזית על לאיה ורחינה בנות לין וכן במדרש קימות על בני לין היקרים אמרו בנים המלוייני במילה וליצית ותגלחת ומי שמספר פני ראשו ומניח ליצית שערותיו לאחוריו והוא בלורית ראוי הוא לקללה. ואמרו במ' סוט' על אליעזר וישראל ויקללם מה ראה ראה שהיו מגדלי בלורית כעכו"ם. ומי שאינו מגדל בלורית יתברך ותהיה לו תקוה ואחרית טוב טוב ה' לטובים ושלום לכם:

ענין צד

בגאייה: כתבתי כי המבית עלי ישמעאל לאשה בפני ישראל ואמרו לה הישמעאלים תרצה להיות אשה לזה ואמרה הן וכתב לה לדאק שהוא משועבד לה במזון ואף על פי שלא אמר במעמד ההוא הרי את מקודשת לי מקודשת היא דיליס מוכיחות הן אחר שהיו אשעדי ישראל ע"כ:

וכל

אלו הדברים הם שבוש שאין כאן ידיס לא מוכיחות ולא שאינן מוכיחות שהנותן כסף לאשה ואמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי נחלקו האיטורים בגמרא אי ידיס שאינן מוכיחות הוין ידיס או לא ופסקו הגאונים ז"ל שאינה מקודשת כיון שלא אמר לי אף על פי שאמר הרי את מקודשת אבל אי לא אמר לה כלום ואם נתן לה בכר אחד ליכא מאן דאמר דהוו קידושין ואם אמר לה הרי את מקודשת לי ולא נתן לה כלום אפילו נשתעבד לה במאה מנה נ"כ איכא מקודשת ואפילו נתן לה משכון עליהם אמרי' בגמרא מנה אין כאן משכון אין כאן ואפילו אמר לה קני במשכון זה מנה כתב הרמ"בן ז"ל שלא נתקדשה כלל משום דזוזי אגידי גבי בעל ובנדון הזה שלא נתן לה משכון כלל במה תתקדש ועוד אפילו השעבוד אינו חל לפי דיניהם אלא לאחר שיתקיים הזיווג ואם הזיווג אינו מתקיים לפי דיניו בדבור כמו שהוא בדיניהם גם הם ידונו שאין השעבוד חל והרי זה כמשתעבד על תנאי שתהיה אשתו ואם איכא אשתו אינו חייב לה כלום ולא נזכר כמעשה הזה לעולם במקום שהיו שם היהודים ואפילו היו שם יהודים ועיקר הזמנת העדות היתה בעכו"ם וישראליים לא באו לעדות אלא למיחזי אפי' קדשה בכסף ואמר לה תרצה להיות אשתי ואמרה הן וכתבו לדאק"ק היה קרוב לפסול העדות הזאת כיון שעיקר העדות והזמנה היתה בפסולי עדות ראוי לבטלם שהמזמין פסולי עדות ואפילו עד אחד אפילו היו שם עדים כשרים עדותן בטלה כיון שהיה העד פסול בהזמנה כמו שהוא מתבאר בפ"ק דמכות אבל זה לא נזכר לעולם ולא היו הדברים אלא בסבלונות ששלח אח"כ קודם כתיבת הגד"אק אם יש לחוש להם ואם הדין נותן לחוש להם הרי זה קדושין ועל זה לא נאמר מיהדר הדרי כמו שטעה האומר כן שהרי בתורת קדושין אנו דנין אותם לפי דעת אחת ואם אינן קדושין אלא שאנו חוששין שקדמו להם קדושין אפילו הדרי יש לחוש לקידושין וכי האומר מהדר הדרי הוא חולק על האומר חוששין לסבלונות והדברים ארוכים בזה ואין צריך לכתוב אלא לדאות דברי המטעה לומר הגד"אק על דרך הנו' הוא קדושין שאם אתה אומר כן ופשטה ידה וקבלה קדושין מאחר והם קדושין גמורים אתה מבטל אותם ותתיר א"ל לנמרי וכן אם קדש את אחותה והיא מקודשת גמורה תתירנה ולזה חששו בגמרא בבכא בתרא בפ' ד' אחים ובפ' מי שמת ובפ' ב' דקידושין וכן כתב הרש"בא ז"ל בת שובה והאומרים דברים אלו הם קשים לעולם יותר מדור המבול ונאוב דוק ממעשי' בכל יום שכותבין גדאק על הדרך הנז' וכשמתבטל הגד"אק איכן זקוקין לגרושין וזה מפורסם בכל ארצנו ומעלו מימות הגאונים ז"ל ואף על פי שכותבים גדאק"ק הם מבקשים בכסף ואלו הם ידיס מוכיחות אלו היינו צריכים להם שאין כותבין גדאק"ק בתורת קדושין ואין בדעתה להתקדש לו בזה השעבוד וגם הוא אין בדעתו לקדשה בו וליכא למטעי למימר דבהיא הגאה דקא משתעבד לה מקדשא ליה:

ענין צה

והמסובין בסעודה ונטל אחד כוס יין מלפניו ונתנו לאחד ואמר לו הרי בתך מקודשת לי. בכוס זה ובטלנו הקדושין אמת הוא אבל לא מפני פסולי העדות שהדברים היו בפני בנים ושלשה והאחרים לא שמעו כלום אמת הוא שנתגלגלו בזה דברים אחרים מענין הזמנת עדות אבל לא נתבטלו הקדושין אלו מפני טענה זו כי לא הוצרכנו לה וגם מפני

שקדשה ביין של בעל הסעודה והוי כמקדש בגזל לא מפני זה בטלתי הקדושין והלילה לי להפקיע קדושין בטענות משובשות כאלה כי בעל הבית אינו מקפיד בזה אבל הוא שמח שהרי גם המקבל הכוס מיד הנותן גם הוא מהקרובים היה ואם אחד נטל ממה שלפניו ונתן לו זכה בלקיחתו ונתנו למי שאין ב"ה מקפיד עליו: ואף על פי שאמרו שאין האורחים רשאין ליטול מלפניהם לא מתורת גזל נגעו בה אלא מפני מעשה שהיה ואף על פי שאינן רשאין אם נתנו לא הויא גזלה אפילו לא נטל רשות מבעל הבית וכ"ש בנדון הזה שהרי אין בעל הבי' מקפיד בכך וכל זה הוא אפילו היו כלם אורחים אוכלים ממנה שנותן לכם ב"ה משלו וכ"ש בסעודת חתן שהחברים משגריס יין ואוכלים ושמחים שם אם נתנו כוס של יין אל השמש משלהם הם נותנין ואין כאן דין גזל וכבר היינו מלריכין אותו לגרש אלא שנמצאת הבת בוגרת בשנים ובשימנין בעדות אנשים ונשים כדין וכהלכה: ועל זה נתבטלו הקדושין:

ענין צו

תנש: שאלת מורי' החתי אם היה ישראלי או גר בתלמוד בב' אחרון דקידושי' כשאו ונתנו באוריה החתי ובללך הממוני ובאתי הנתי שהם שרי חיילותיו של דוד אם הם ישראלים או גרים ובאתי הנתי הענלו ש"ה גר אבל אוריה ובלק לא נתבאר לרבותינו ז"ל יפה אם הם גרים או ישראלים וביתרא היסמעאלי פי' פרק הערל שהיה ישראלי והמפרשי' פירשו בכולם שישראלים הם אבל לא נתבאר להם לאיזה שבט הם מתיחסים אבל עובד אדוס הגתי מפורש בכתוב שהיה לוי:

ענין צז

וענין ואת ערובתם תקח ר"ל פירשוהו בפ"ק דכתו' ונם בפ' ב"מ בהמה יולאה פי' דברים המעורבי' בין איש לאשתו כלו' שיתירו הקשר שביניהם והם הקדושין ע"י גט כריתות והיו עושין כן מפני שאם ימות אחד במלחמה לא תשאר אשתו עגונה ואף על פי שזה הפסוק בכתב במלחמת שאול רש"י ז"ל פי' שכן היו עושין במלחמת בית דוד ולפי זה אמרו שאדונינו דוד לא בעל בת שבע באיסור והלילה לאדונינו דוד שיכשל באשת איש:

ענין צח

וענין יציאת בחורי חמד בשעת כ"ת וכמעט שאני אומ' שעליהם נאמר ועוזבי ה' יכלו ומתרגמינן ודשבק אוריתא דיי' ישתלון ואף על פי שהתלמוד לא אסר אלא באמצע הפסוק והתירו בין גברא לגברא והיתה השאלה בין פסוקא לפסוקא זה כשאירע הדבר באקראי בעלמא אבל בשעושין זה תדיר נראה פירוק עול תורה ואם יוצאים בהפטרה ואומר חוזרי' לתפל' מוסף ראוי לגבור לגדור זה בקנס לשמן למאור והזהרו מלהטיל מרס כי לא ישמעו ולא ימצעו עצמם מפני זה ויבואו להקל בחרמים כשהם על דבר חמור כמסירה ועריות וחלול שבתות והגיע הלבור בנתת ושלום לכם:

שאלה צט

והראן: שאלת אשה שהכנים קרקע לבעל' בנדוניתה בסך ידוע והוא הוסיף על נדוניתה ומת והניח קרקע ומטלטלין מהו דינא בגב יתה אם יכולה לכוף היורשים ליתן לה מעות או אם היורשים יכולים לגבות בנדוניתה הקרקע שהכניסה בשומא והשאר במטלטלין:

תשובה

אין על היורשים חיוב לפרוע חובות אביהם בין מלוה בין כתובה אלא ממה שהניח אביהם ואפילו היה אביהם קיים אינו חי ב לטרוח ולמכור אלא בית דין ישומו לו מהקרקע כדי לפרוע חובו והמלוה טורח ומוכר אם ירלה וכן אמרו בפ' הכותב אלא אם כן היה הלוה תולה מעותיו בעכ"ום שכיון שעשה שלא כהוגן עושין לו שלא כה גן אבל אם הדבר ידוע שאין לו מעות אין חייבין אותו לטרוח ולמכור אלא מגבין אותו בין מלוה בין כתובה מהקרקעות שלו או מהמטלטלין וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפר' י"ח מהלכות מלוה ולוה ואין מטריחין למכור ולפרוע אלא לשכיר כדאי' בפר' הבית ועליה וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו בפר' המוכר פירות בשם ר"ת ז"ל וכן הרא"ה ז"ל בחדושיו בפ' ראשון דקמא וכודאי שבעל חוב דינו על המטלטלין ואין הלוה יכול לדחותו על הקרקע וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפר' ח' מהלכות מלוה ולוה וכן כתב הרי"ף ז"ל בפר' בית כור. אבל זאת האשה דינה הוא על הקרקע שהכניסה בנדוניתה באותה שומא שהכניסה אותו אם משתמשים בו כמו שהיו משתמשין בעת השומא ואפילו היו מטלטלין ואף על גב דבכסי לאן ברזל אם פיחתו או אותירו לבעל הוא נ"מ מנהגן של ישראל הוא שהאשה נוטלתן בשומא שהכניסתן וה"ה לקרקע וכ"כ הרי"ף ז"ל בפ' אלמנה לכ"ג והרמ"בם ז"ל בפ' כ"ב מהלכות אישות וכן כתוב בספר אבן העזר. ולענין המטלטלין יכולין היתומים להגבותה מהם כפי מה שהם שוים בעת הגביה ע"פ שומת ב"ד ואח"כ מוכרין אותם בלא הכרזה ומגבין את האשה והכי איתא בפ' אלמנה ניוונת וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ"י"ב מהלכות מלוה ולוה וכן כתוב בספר חשן המשפט בסי ק' וזה לשונו וכל מה שיתן לו ישומו לו כפי מה שיכול למכרו מיד אפילו בביתו לפי השע' ולפי הזמן ולא שילטרך לחזר ולמכור בעיירות ובשווקים אולעבבו עד שימלא קונים או יתיקר וכו' ע"כ ולענין הקדש שנינו בפ' שש היתומים אף על פי שאמרו עבדים ממכרים בכסותן לשבח שאם תלקח לו כסות בשלשים דינר משביח הוא מנה וכן פרה אם מתתינין אותה לאטלים משבחת היא וכן מרגלית אם מעלים אותה לכרך משבחת היא אין להקדש אלא מקומו ושעתו וכן כתב הרמ"בם ז"ל בתשובה וכן גם כן כתב ששומת ב"ד שאם מלאו קונה באותה שומא או ביתר מאותה שומא יגבו למלוה הדמים ואם לא מלאו קונה יתנו המטלטלין למלוה באותה שומא שאם לא כן למה שמים אותם ב"ד ימכרום בלא שומא:

קסטינא לשאלות שאלו אנשי אלדאמא יש"צו

שאלה ק

שאלתם אשה שבא לה בעלה לזון את ביתה כל זמן שהיא עמו בנישואין ואין שם שנים קלובות אם יועיל זה הלשון שהוא כל זמן שהיא עמו בנשואין בשנים קלובות חמש או עשרה או לא יועיל עד שיהיו שנים קלובות ואם יועיל אם יזונו הבנים עד שיזקינו או עד שיהיו בגדולים ואינם צריכים לאמם ואומדין דעת האיש:

תשובה

הרמ"בם ז"ל כתב בשם רבותיו ז"ל שהמחייב עלמו בדבר שאינו קנוי אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד ומן טעם בזו מתנה היא ואין כאן דבר מצוי שנתנו בתת נה. והרא"ה ז"ל השיב עליו וגם הרמ"בן ז"ל חלק עליו והביא ראיה מפ' יוחסין ומפ' יש נוחלין אמרי' התם באומר בני זה בכור נאמן דמיירי בגרש הוכרא כגון שבא ממדינת הים ואקשי' דפשי' דנאמן לתת לו פי שנים ואמאי צריך קרא אלו בעי מיתן ליה נכסים ב"ותנה מי לא יהיב ליה ומשנינן לא נצרכא אלא בנכסים שבאו לו אחר מכאן. ומשמע מהכ' שאל' יכול ליתן נכסיו שיבואו לו לאחר מכן אע"פ שאינן קנוכן כלל וגם הרש"בא ז"ל כתב בתשובה שאף לפי דברי הרמ"בם ז"ל אם קנן דבר ידוע בכל שנה ושנה ולא קנן שנים ידועות אלא כל ימיו חיין משתעבד. והביא ראיה מפ' המוכר את הבית. בן לוי שמכר שדהו לישראל על מנת שמעשר ראשון שלו ואם אמר לו לי ולישראל מת יחזיר לבניו והרי בכאן שאפי' נאמר דמעשר ראשון שלו הוא דבר קבוע אבל שנים אינן קלובות ואפ"ה קנה ומדבריהם ז"ל למדנו בנותן מתנ' להרמ"בם ז"ל כפוסק לזון את בת אשתו שלא חלק הוא אלא בנותן מתנה אבל בפוסק לזון את בת אשתו מוד' שהרי משנה שלמה היא וכיון דבנותן מתנ' לאי שאומר קנה קנה בכל ענין בין שלא קבע שנים בין שלא קבע מזונות ה"ה לפוסק לזון את בת אשתו אין לחלק כלל אלא בכל ענין בין בשנים שאינן קלובות בין במזונות שאין קלובות בכלן נשתעבד שהטעם שנתן לפי שהם כדברים הנקנין באמירה עולה לכל ומה שהזכירה המשנה הנוטל את האשה ופסק לזון את בנה חמש שנים לאו דוקא ש"קבע שני' אלא מהכא דבן לוי משמע דאפי' בלא קבע שנים קנה אלא אורחא דמילתא נקט. ובנדון הזה היא חייב לעולם לזונם כל זמן שהיא עמו בנישואין אפי' גדולים כיון שלא פי' וכמ"ש בפ' המוכר את הבית גם לא

אלא את הבור ולא את הדות ולא את הבת היה לו לפרש ובריש פרק המקבל אמרי' בשני מקומות אי איתא דהכי הוא איבעי ליה לפרושי ליה משום שכל אלא פי' מסתמא הכל בכלל וכן הרש"בא ז"ל כתב בתשובה שכל המקבל עליו לזון כל זמן משמע והביא ראי' מדאמרי' בפ' ל' נדרים היכי נדר אי באומר יאסרו פירות עלי איתסור כל פירי דעלמא עליה ופרקינן באומר היום שאתם כל אתם בלעולם דמי ובתוספתא שנינו הפוסק לזון את בת אשתו או בן אשתו לא יאמר להם עשו מלאכה ואני זן אתכם שלא הוא זן אותם והם יושבי' ובטע' לפי שהם כבעלי חוב כמו שפירשו שם וכן אמרו בירושלמי הפוסק לזון כלתו זכה ומעשה ידיה לבנה ולא חלקו בכל זה בין גדולים לקטנים בין יש להם מזונות בין אין להם:

שאלה קא

עוד שאלתם שני אנשים בני שני אחים שנתנו מתנה זה לזה כל נכסיה מהיום ולאחר מיתה שאם ימות אחד מהם ישארו הנכסים אל המ' במתנה גמורה מעכשיו ושטר מתנה נעשה כהוגן וכראוי אין בו שום דופי ולימים כשל אחד מהם אל המטה ונטה למות ונכנסו אנשים לבקרו ועשה צוואתו לפניה' והניח נכסיו לאחיו ואם מתה יחזרו לבן אחיו הנזכר ואם מת בן אחיו הנז' בלא בנים יחזרו לבית הכנסת. זאת היא צוואת צוואתו ונעשית כהוגן ורצו לדעת אם המתנה שהיתה ביניהם קיימת ותתבטל הצוואה או הצוואה תבטל המתנה:

תשובה

הדבר פשוט שהמתנה קיימ' והצוואה בטלה אבל צריך לעיין בנשא השטר שנשא אחי נתן במתנה לאחיו ואם ימות מי יירש הנכסים אם יירשם בן המת תחלה אם הניח בנים או יורשים:

שאלה קב

עוד שאלתם ראובן היו לו נשים ומאחת מהם היתה לו בת אחת והיו לו אחים ובשעת מיתה אמר שהבת שהניח אינה בתו והיא ממזרת והנשים שהניח נשארו זקוקות לאחיו לפי דעתו:

תשובה

אם היה האב נאמן לומר על הבת הזאת שהיא ממזרת נשותיו היו זקוקות ליבם דלאמנות זו דבר תורה כדאיתא בפרק יש נוחלין ובפ' החולץ ובפ' י' יוחסין והיתה מותרת בממזר ודאי דאורייתא וכיון דאשבחינן לה ממזרת ודאית מן התורה. אם כן הרי הוחזק לו מן התורה אחין לו בנים ואשתו זקוקה מן התורה דכיון שהתרנו איסור לאו דממזרות על פיו ה"ה דאתי איסו' כרת דאשת אח דבפ' הערל אמרי' כל בדאורייתא לא שנא איסור לאו לא שנא איסור כרת וכן אמרי' בפ"ק דיבמות דבאיסורא דאוריי' מה לי מומרת רבה מה לי מומרת שוטה וכן אמרו בפ' בתרא דיבמות ובפ"י אמרו דלא פליגינן דבורא בחד גופא בפ' יש נוחלין אבל זאת הבת כיון שהוחזקה שהיא בתו מפי עצמו שוב אינו נאמן לומר דממזרת היא לאוסרה לבא בקהל דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והכי מוכח בפרק יש נוחלין דאמרי' התם אמר רבי יוחנן אמר בני הגלה ואח"כ אמר עבדי הוא אינו נאמן וכן כתב הרמב"ן ז"ל לענין חזקת בכור וכיון שאינו נאמן דממזרת היא ממילא נשיו פטורות מן החליצה ומן היבום להא הוחזק לן דאית ליה בני ואינו נאמן כנגד חזקה. ומה שכתב הרמב"ם ז"ל היה מוחזק שיש לו אחים ואמר בשעת מיתתו אין לו אחים אינו נאמן: יראינו שהוא פוסק כר' נתן שהוא נאמן לאסור דלא כרבי שהוא סובר שאינו נאמן לאסו' כי כבר כתב הרמב"ן ז"ל שכן הוא דעתו של הרי"ף ז"ל ומה שהשמיט הריא"ס שוגיא דבפ' האומר אינו כדברי הר"ם הלוי ז"ל דהשמיטה לפי שהוא פוסק כרבי דאינו נאמן לאסור שהיה לו לכתב בה ללמדנו שאף בדמוחזק לן דאית ליה אחי נאמן להתירה. אבל הרב ז"ל השמיטה משום דהכך שיטוייא דשני אביי ורוקומי מתניתין כרבי נתן. ולזו דסמיכה הוא. אלא בריתה נמי בדלא מוחזק לן דאחי היא ובהא הוא דאסר ר' נתן להתיר אבל בדמוחזק לן באחי אינו נאמן להתי' ולומר שאין לו אחים כדמוכח בפרק יש נוחלין אבל מ"מ נאמן הוא לומר יש לי בנים אבל אתחזק דאית ליה אחי דהא לא מרע לחזקה ובכדון הזה כיון שהוחזקה זו בתו ואינו נאמן לומר שהיא ממזרת מתילא נפטרו נשותיו מן החליצה ומן היבום שאם בדלא מוחזק לן דאית ליה בני בריכן ליה אפילו אית ליה אחי בדבורו שאומר יש לי בנים וכ"ש דאית ליה בני בפנינו שאשתו פטורה ולזו כל מיניה לאוסרה:

שאלה קג

קסנטינה: שאלת כי אנלכס נוהגין במשכנתא דסורא במשלם שנייא אלו וכו' והמלוה יתן ללוה מעותיו ומתנין ביניהן הגיכוי בכל שנה ויאמרו לך וכך שנים תיפוק ארעא דא בלא כסף והם מתנין ביניהן ג"כ שהרשות ביד כל א' מהם לאחר שנה או שנתיים להוציא ולתבוע מעותיו וברוב יתן לו זהובים והזהובים אנלכס יעלו ויוסיפו בסך בכל חדש ובכל שנה ואתה מתנהג כי בשעת הלוואת המשכונה לפי אותה שעה לכתוב שוויי הזהובים בשוויים ואו' כך וכך הזהובי שוויים דינרין חדשים כסף כך וכך וניכויי' כך וכך לכך וכך שנים תיפוק ארעא דא בלא כסף ולאחר שנים כשיבוא איזה מהם שירצה להוציא או לתבוע ימצא הזהב שעלה מאותו הסך לפעמים יהיו המעות פיחתו או התירו במשקלו ואתה דן שיתן לו כמשקל אותן מעו' שהיו בשעת הלוואה לפי שוויים באותו זמן. ולפעמים לא פיחתו ולא הותירו במשקלם אבל עלה הזהב ואתה דן שיתן לו בשוה אותו הזמן בין שעלה הסך בין שפחות:

תשובה

משכנתא זו שאתם נוהגים אין לה שורש בגמרא. וכיון דמשכנתא דסורא היא ובמשלם שנייא אלין נפקא בלא כסף למה יתן נכית' אלו בשופטני עסיקנן שיתן ממונו לאיבוד. לא נזכרה נכיתה אלא במשכונה לזמן שחוזר המלוה וגובה מעותיו מהמשכן. ומה שאתם נוהגים שיכול לשלקו בזוזי א"כ אין זו משכנתא דסורא המותרת. והרמב"ם ז"ל כתב כן: אבל לא על דרך שאתם נוהגים שיהיה תלוי ברצון הלוה. אלא שהתנה שבכל עת שיביא מעות יחזיר לפי רוב השנים. או לפי מיעוט השני' וישלקנו. ואף על זו חלק עליו הראב"ד ז"ל שאין משכנתא דסורא המותרת שלוק כלל. אלא א"כ יתן לו מעותיו ויחזיר עמו שכירות השני' שדר בה כמ"ש הרמב"ם ז"ל על כן נראה שהמשכונא זאת היא כדין משכנתא שתם באחרא דמשלקי. שאם היא בנכיתא היא אבק ריבית ולענין מה שנשתפק לך בדינרי זהב לענין יוקרא וזולא כבר כתבו הראשונים ז"ל דלענין ריבית דינרי זהב הוו פירי ולא טבעא הטוען דינרי זהב לחבירו בעת הזול אסור ליטול ממנו דינרי זהב בעת היוקר ודינו כשאה בשאה ולפ"ז אם יצא השער ונתן לו כסף ופסק עמו בשער הזולא אם כותב דינרי זהב חייב לתת לו דינרי זהב אפילו איקרו כמו הפוסק על התבואה דמלוה א"ל הא מיטי בהיכי הא מיטי בשלי ה"נ מלי א"ל הרי דינרים בשלתות ויכול ליטול ממנו דינרי כסף בשער היוקר של זהב אעפ"י שנוטל יותר ממה שנתן לו דמה לי הן מ"ל דמיקן ויכול לפסוק עמו בשער הגבוה אם שעלו דינרי זהב יכול לו' לו תן לי דינרי כסף שנתתי לך ואם נתן לו דינרי זהב ויצא השער אין לו עליו אלא דינרי זהב בין הוזלו בין איקרו ולענין פחת המשקל ותוספתו יש לעיין בזה אי זילי פירי מחתת תוספות או יקירי מחתת מגרעת נותן לו באותו משקל של שעת הלוואה ואי לא זילי ולא יקירי אי תוספת הוי על חומשא נותן לו מטבע היולא אע"ג דשבח לענין נסכא ואם טפי נותן לו מטבע של שעת הלוואה וה"ה לפחת לדעת הריא"ף ז"ל בפ' הגוזל עליים וכן לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' מכירה וכ"ד הסרדי בס' התרומות וכן דעת הרא"ש ז"ל וכ"כ בס' יורה דיעה וכן ראוי לדון לעפ"י שיש חולקין בפחות. ואין מפרשין לחכם וכדי להרמיב הביאור אומר כי הרמב"ם ז"ל כתב במשכנתא דסורא שאם התנה הלוה שכל זמן שיביא לו מעותיו יחזיר לו עשר בכל שנה וישלקו ממנה שהוא מותר: והראב"ד ז"ל כתב עליו טעה בדברי הגאונים ז"ל ומה בין זה למשכנתא בנכיתא וכי יש הפרש בין נכיתא רבא לנכיתא זוטא ע"כ ודעתו לו' שכיון שדעת הגאונים ז"ל שאין היתר במשכנתא בנכיתא בחלר זו אסורה היא דמה לי אם היא נכית' זוטא כגון זוז בשנה או נכיתא רבא עשר בשנה ולדעתו של הרמב"ם ז"ל צריך שיתנו בתחילה דבר קטן כמה יתן לו בכל שנה אם ישלקנו הלוה אבל בלא קצבה אלא שיפרענו כל מעותיו באותה נכית' שהתנו

בתחלה

בתחלה ה"ז משכנתא בנכיתא דאסירא בחלר לדעתו ז"ל ואפשר היה לדעת האחרונים ז"ל שאם התנו בתחילה שאם יפרענו בסוף שנה א' יסתלק ואם תעבור אותה שנה לא יוכל לסלקו עד סוף השנה כמו שאנו נוהגין שיהא מותר דהוויא משכנתא בנכיתא באתרא דלא מסלקו שהיא מותרת בחלר לדעתם ז"ל ואע"פי שיש מספקי' בזה ובכל כיולא בזה שומעין אל המיקל להעמיד התנהג וגם בתנאי שיהא המלוה יכול לתבוע מעותו אימו ע"ד הר"ם ז"ל אא"כ יתן לו שכירותו לא באותה נכיתא קטנה שהתנו מתחי' זה נראה שהוא דעתו ז"ל ותן לחכם:

שאלה קד

תלמיד: שאלת ראובן הקדיש שני חדרים בחלירו שימכרו ויקנו בדמי הס"ת ויש עליו כתובת אשה ובעל חוב: נשתתף לשוא אם יפקיע הקדש זה שעבודם בזה שהקדש מפקיע מידי שעבוד כמו שכתב הרמב"ם ז"ל:

תשובה

רש"י ז"ל כתב בפ' השולח שאין הקדש מפקיע מידי שעבוד אלא הקדש מזבח שהוא קדוש קדושת הגוף אבל הקדש בדק הבית שהוא הקדש דמי' אינו מפקיע מידי שעבוד והביא ראיה מפ' שוש שיתומים לתנן התם המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב אין האשה יכולה לגבות כתובתה ולא בעל חוב את חובו מן ההקדש אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו' כדאיתא התם אלא שצריך להוסיף עוד דינר כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון כדפרישו עלה בגמרא וכ"כ בעל הערוך בערך קדש ואע"פ שהרמ"בם ז"ל נתן טעם בזה מפני שהקל' מפקיע מיד שעבוד כבר הסיג עליו הרא"ב ז"ל וכן הסכימו כל האחרונים ז"ל שאין הקדש בדק הבית שהוא קדושת דמים שאפשר לו בפדיון מפקיע מידי שעבוד בקרקעות ולא חלק אדם בזה מעולם וכן כתוב בת"ת בסי' קי"ד. ואף לדברי הרמ"בם ז"ל שסובר שהקדש מפקיע מידי שעבוד אפי' בהקדש קדושת דמים לא אמר כן אלא בשהקדש חל בגוף הקרקע או המטלטלין כמו הקדש בדק הבית. וכן בקונמות כדאיתא בפ' האשה רבה שקודם פדיון יש לו קדושה בגוף ואם נהנה ממנו מעל אפילו בקרקעות אפשר לבא לידי מעילה בהקדש בדק הבית כמ"ש בפ' המוכר את הספינה וכגון הדש מלעין בשדה הקדש שהוא נהנ' בגוף הקרקע אחר שנתלש משום דאבקא מעלי להו וכת"ש במקומות במסכת מעילה אבל המקדיש קרקעות לקנות בדמיו ס"ת לא חלה קדושה על הקרקע להפקיע מידי שעבוד ולא לפוסיף דינר אפי' נקנה הס"ת בדמיו יכולה אשה ליטלו בכתובה וכן ב"ח וכמו שסיימו במס' בכורים וכן ס"ת כלומר כמו שהבכורים הם נכסי כהן וטוטלן בעל חוב בחובו ואשה בכתובתה. כן הדין בס"ת וכן פי' רבי' שמשון ז"ל וכ"כ הרב הסרדי בשם הרב ברנלוני ז"ל בס' התרומות וכן בס' ח"מ שב"ח וכתובת אשה טוטלין ס"ת ואע"פ שרש"י ז"ל בפ' הזרוע פי' וכן ס"ת שלוקחין בדמי בכורים ס"ת וכן פירש הרמ"בם ז"ל וכן הרמ"בן ז"ל בחדושי חולין אבל הדין דין אמת הוא וכן יראה מדין סדור שמסדרין לב"ח דדוקא תפליו שהם דרך מלבוש מניחין לו אבל ספרים אחרים אין מניחין לו וטוטלן בעל חוב בחובו ואשה בכתובת' והרמ"בן ז"ל עצמו כתב כן בחדושיו בפ' המקבל וא"כ איך יפקיע' הקדש הקרקע שעבודם שאפי' נקנה הס"ת נוכין ממנו ואפי' היה הדין נותן שאין אשה נוטה כתובתה מה"ת עצמו מפני קדושתו אבל המעות הנקדשים לקנותו לא חלה עליה ס קדושה כלל ואפי' לאביי דס"ל הזמנה מילתא היא ודמי לטווי לאריג דלאו הזמ' היא וכדמוכח בפ' בני העיר וכ"ש לרבא דס"ל דהזמנה לאו מילתא היא שאפי' לקח גוילין לכתוב בהם ס"ת לא חלה עליהם קדושה. וכן כתב בעל התרומה ז"ל וקי"ל כרבה וכרב חסדא דאמר בפ' מי שותה וכפ' נגמר הדין בכיס של תפילין דאזמניה ולא נר ביה דשרי למיגר ביה פשיטי וא"כ זה האיש שייחד ביתו לקנות מדמיו ס"ת ולמסרו לגבור הוא שעבוד שעבדו נכסיו לתת לגבור ואינו יכול לאחרים לא לאשה ולא לב"ח ואפי' לענין מה שאמרו אין נשבעין על ההקדשות. אין ההקדשות אלו בכלל דלא ממעטי הקדשות משבועה אלא מדכתי' רעהו והקדש לעניים רעהו קריבן בית. וכ"כ הרש"בא ז"ל בתשובה וכ"כ בספר ח"מ וה"ה למקדיש אבנו לקנות בדמיו ס"ת למסרו לגבור שהרי אמרו בגמרא חזקת כ"ע לגבי ס"ת עניים ניכסו ולענין אושא לא ממעטינן ספר תורה מדכתיב עמיתך ואפי' למאן דאית ליה שאין בהם אושא. וכל שכן לדידן דקיימת לן שיש להם אושא כדאיתא בפ' הזהב:

ענין קה

עוד שאלת מה שכתב הרמ"בם ז"ל בפ"א מהלכות מושבן הורו רבותי שאם אחר התובע ישבע וכו' שהא ז"ל חולק על רבותיו איני יודע מי הזקיקך לשוויי פלוגתא ביניו וביו רבותי' בכדי שדברי' אז הרי"ף ז"ל כתבם בפ' הכותב והסכים עמו הרמ"בן ז"ל בחדושיו וכן הרא"ש ז"ל בפסקיו והוזקקו לזה מפני מה שאמרו בגמר' התם ואי פקח אידך מייתי ליה לידי שבועה דאוריתא. והוקשה להם מה ריוח יש בזה בין שבועה דאוריתא לשבועה דרבנן. ורש"י ז"ל היה אומ' לנקוטי חפצא ולא הסכימו עמו בזה שגם בשבועות המשנה יש נקיטת חפץ אף על פי שאין בשבועות הסמ נקיטת חפץ וכן רש"י ז"ל עצמו כתב כן בפ' השולח על כן נתקיים מה שכתב הרי"אף ז"ל שם דלא מחלק: וכן הרמ"בם ז"ל לא כתב דעת זו לדשותה אלא שהוא סובר כן:

ענין קו

עוד שאלת השוכר את החמור להביא עליו עשר מדות חטים והביא עליו אחד עשר מדות שעורים ומת החמור בדרך הדבר פשוט שהשוכר פטור ואינו מתחייב אלא כי הוי תקלא בתקלא ונפחא הוי תוספת כרבא דקי"ל כוותיה לגבי אביי אבל אי בגיר תקלא דשעורים מתקלא דחיטים הדבר פשוט לפטור ואף על פי שבגמ' הזכירו חוספת שאה לתתא והוא אחד מעשה עשר וכן כתב הרי"אף ז"ל כבר כתב הרמ"בן ז"ל בחדושיו דלא דוקא אלא לפי שבמשנה הזכירו שלשת קבין שהוא אחד משלשים אם לא שנה מחטים לשעורי' אמרו בגמרא שאם שינה מחיטים לשעורים דקילי טפי צריך כפלים דהיינו שאה אם הוא תקלה בתקלה וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' ד' מהלכות שכירות וכן כתוב בס' מ"מ דלא מחייב משום נפחא אלא כי הוי תקלה בתקלה ודבר זה אין צריך להביא עליו ראיה מרב ולא מנאון דמילתא דתליא בסברא היא שכיון שהוקל משאו לא פשע השוכר ואפילו כי הוי תקלה בתקלה תמהו הראשונים ז"ל איך יהיה הנפח תוספת אלא שהגסיון אמת זה כמו שהגידו לי עובדי אדמה אבל מ"מ אם הוקל המשוי ממה שהתנה עמו אין שכו מחטים לשעורים מחייבו וגם הרמ"בן ז"ל היה אומ' שאפילו הוסיף על משאו ומת החמור הוא פטור אם רגיל החמור לשאת אותו משוי אע"פי שיש עליו טענת תוספת שכירות מפני תוספת המשוי כ"ש שאם הוקל המשוי אין חיוב על השוכר מפני הטינוי:

ענין קז

עוד שאלת הסכמת הסחוק שנעשית בחרס ולא נזכר בלשון ההסכמה שנעשית לזמן והנטר אומרים כי לא היה דעתם לקבלה אלא בזמן הנהוג וכן המוקדם שהיה מהמתקנים אומרים שכן היה דעתם בכל כיולא בזה אלא בחר מנהגא וסמכי' אמאי דאמרינן בגמרא כל הנודרת על דעת בעלה נודרת כדאיתא בפ' המגרש ובפ' יולה דופן ובפ' בנו בנו' ובכדי' ופרה ובפ' ד' אחין וע"ז סמכו להתיר תרומות בלא פתחים ושאלה לחכם אלא אם האוסרין הם המתירין שעל דעת כן אוסרין וה"ה בנדון הזה שכיון שאין מנהגם להחריש בלא קביעת זמן הנהוג אותר החרס ונשאר הדבר באיסורו בלא מכשול תרומות:

שאלה קח

בגאיה: שאלת יודע לחדוני גר"ו כי בדקתי בהמה ומצאתי הריאה והאונות הכל דבוקות בלא שום פילוש אבל היתה האונה סמוכה לשומן הלב והאונה סמוכה לטרפס והעמוניתא סמוכה לכיס שלה ואסרתי הבהמה אח"כ הראוני לא' מבעלי הוראה והתירה ואומר שהיא פולמוכל"ה ואני אמרתי לו שכשהתירו הפלומכל"ה לא התיר אלא כשאין הסרכא מתפשטת מהדופן למקום העושה אותה טריפה ולא שמע לי והתיר הבהמה ילמדנו רבי' מהו הדין בזה ושלום:

תשובה

אמת הוא שיש מי שכתב שאם הריאה כלה היא סמוכה לדופן בלא שום פילוש שהיא כשירה וכן כתבתי אני בפרק ה' מהלכות

מהלכות בדיקה שלי וגם כתבתי כי במנהג פרובנצי"לא נוהגין בזה
איסור וכתבתי שהכל תלוי במנהג אבל אפי' הסכים להתי' כדברי
המקילין זהו אם אין בה סרכה אחרת האוסרתה אבל אם יש שם
סירכה אחרת שמפני אותה סרכא היתה נאסרת אלו היתה לבדה
אלא נתירנה עתה מפני זאת הסירכא שהיא מותרת זה לא נזכר
בשום מקום ואין לו טעם שא"ת כן א"כ כשמלינו סירכא מחיתוך
לחתוך וסירב לשומן הלב נתירב'ווז לא אמרה אדם מעול' א"כ כמ'
זו אסורה היתה ולא היה ראוי לדבר מה שכבר עשוהו אלא כלי
שלא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות :

שאלה קט

מחזונה: שאלת קהל שכרו
מלמד והתנו ביניהם
שיתנו לו דינרי זהב בכל

חדש וגם יגבו המלות ושכר התלמידי'ושכר הבדיקה והכל באחריות'
אין לו דין על שום אדם אלא על הקהל ונתנו לו רשות להתבטל י'
ימים והוא נתבטל ג' חדשים והוא תובע שכר ג' חדשים והם אומרין
אין לך עלינו אלא שכר י' ימים שהרשינו אותך להתבטל מהו
הדין בזה :

תשובה

דבר פשוט הוא שאין לו עליהם אלא
שכר י' ימים שהתבטל ברשות' אבל
מה שנתבטל ברצונו אין חייבין

לשלם שזה פועל הוא ופועל שהגיח מלאכתו שלא ברשות ב"ה אעפ"י
שהוא רשאי לכתיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים
אבל אין לו בשכירותו אלא כשיעור מה שעשה כדאיתא בפ' האומנין
אדרבא יש עליו שוגם בטול ת"ת שאין מבטלין תיקונות של בית רבן
אפילו לבנין ב"ה כ"ש כדאיתא בפ' כל כתבי וזה שבטלם שלא בחוגם
ענוש הוא ודינו מסור לשמים ואפי' מפני כבוד אב ואם אין מבטלין
אותם לגדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם כדאיתא בפ"ק דמגילה :

שאלה קי

תוגם: שאת אדונינו תוד'עונו
שורת הדין בחשה שיעשת
בעיר אלגזאיר ואח"כ הלך

הבעל עם אשתו ובניו אל מקום תוגם ודר שם ימים רבים וברצותו
שאין הריוח מספיק לו ההולכה יתירה על הזכח בא לעיר אלג'זאייר
לשחר את הארץ והדרך עינה כחו ולא יכול לשוב לתוגם ושלח אחרי
אשתו לבוא אליו ונתנה כתף שורדת ותפסה כל מטלטלין שיש לו
בתוגם ברשותה אם הבעל יכול לכוף אותה לבוא אצלו ובמה יכוף
ואם חייבת להחזיר לו כל מטלטלין שתפסה :

תשובה

שורת הדין בזה הוא שהיא חייבת
לבוא לאלגזאייר שהוא מקום שנשאה
שם שאפילו נשאה בתוגם והוא היה

במקום אלגזאייר חייבת לבוא עמו לאלגזאייר אעפ"י שלא התנה עמה
בשעת נישואין שהוא בו שאה שתבוא עמו דמסתמא אדעתא דהכי
נשאה כמ"ש בתוספתא בן יהודה שאירס אשה בגליל כופין אותה
ללאת עמ"מ כן נשאה וכתב זאת התוספתא הרי"ף ז"ל בהלכותיו
בפרק שני דייני גזירות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ג מה' אישות ואם
הדין נתן שהמארס אשה במקום והוא במקום אחר לכוף אותה
ללכת אחריו כ"ש אם נשא במקומו והוא מאותו מקום ולא משם
למקום אחר שהדין נותן לכוף אותה לחזור עמו למקום שנשאה
שהוא מקומו ומקומה וכיון שהדין נותן לכוף אותה אם מרדה עליו
ואינו רוצה לבוא אצלו דינה כדין מורדת וכ"כ הרב בעל העיטו' ז"ל
באות פסיקתא שאם הדין נותן לכוף לאשה ללכת אחר בעלה אם
לא רצתה מורדת היא ודין זאת המורדת כדין האומרת בעינא ליה
ומצערינא ליה להבריז עליה בבתי כנסיות ובב"מ ד' שבתות ואם
עמדה במרדה הפסידה כתובתה ואין לה אלא בלאותיה שהביאה
מבית אביה אם הן קיימין ותפסה אותן אבל מה שאבד מבלאותיה
או אם תפס אותן הבעל הפסידה אבל ותחזיר כל נכסים שיש ביד'
לבעלה וכן מתבאר בגמרא בפרק אף ע"פי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד
מה' אישות ואם לא השמע לב"ד משמתין אותה כדין מאן דלא
ציית לדינא דמשמתי' ליה ושלוש על דייני ישראל :

שאלה קיא

מוסתגאים: שאת בני
הכמים אם פטורין

מחוקי המלכות אם לאו :

תשובה

בני חכמים רגוויין הם לכבוד מפני
כבוד אבותם ולפ"ז אמרו בפ' הנזקין
שהם קורין בתור' אחר ת"ח ובפרק'

קמא דקדושין אמרו שאם יש בהם דעת לשאול שיושבין ופניה כלפי
אביהם ואחוריהם כלפי העם וזהו מה שנמצא בתלמוד לענין כבוד
בני ת"ח אבל לענין לפוטרן ממגדה בלו והלך . אינו מן הדין
שיפטורו מפני כבוד אבותם שלא נפטרו החכמים אלא מפני שהם
עוסקין בתורה במ"ש בפ' הסותפין שרגו . אבל שיפטורו בניהם
ואינם עוסקין בתורה לא פטרום חכמים כלל שאפילו החכם עצמו
אם שנה ופירש הוא יותר גרוע מעם הארץ כמו שנזכר בפרק אלו
עוברין וכ"ש אם כן החכם אינו עוסק בתורה שאינו פטור . וכבר
אמרו במס' מנחות אי בר אהבן הוא ולאו בר אוריין הוא אסור תיכלי'
ושמעתי שהלבור אומרים יעסקו בתורה ואגחנו נפטרם ואני חושב
שזהו תנאי שאינו יכול לקיימו כמי שאומר ע"מ שתעלה לרקיע
שהם יודעי' כי הבני' הם אין נפסח לעסוק בתורה מכל מקו' אם
הבנים שומעי'אליהם ויעסקו בתורה יפטרו אות' שהרי שינו אחל
המרבה ואחל הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמי' כמו שנז' בשלהי
מנחות וברלשון מברכות . ובפ' היה קורא :

שאלה קיב

עוד שאת אנשי' היו
בשוק של ערביים
ובא להם ערבי אחל

ומכר להם זהב ידע בזה יהודי אחד אמר להם אם לא תשתפו אותי
עמכם אמסור אתכם אל השר על הזהב הזה הוכרחו לשתפו עמהם
ובשובם בעיר אמר לאחיו לך אליהם ואמו' להם שישתפוך עמהם
וכן עשה ונאמר להם שהוא ימסור אותם אם לא ישתפוהו עמהם
אמרו לו ולמה והלא לא היית עמנו . סוף דבר שתפוהו עמהם
מפני פחד איומיו אחר זה נתגלה הדבר אל השר והפסידו ט"ו זהובי'
ותבעו אל האמים שיפרעו חלקם בהפסד ולא רצו עמדו לדין בפני
אביהם ופטרם מהו הדין בזה :

תשובה

אין זה כהגלה שאפילו לא הפסידו
היה הדין נותן שיחזירו להם הזה' כי
לא נתרצו לשתפם עמהם אלא

מפני האונס ועכשו שהפסידו יהיו פטורים . א"כ מצינו חומרא
נשכר על כן שהיו שותפים ברוח יהיו שותפים בהפסד ואין זה
צריך לפנים :

שאלה קיג

עוד שאלת שליח לבור
ירד לפני התיבה ליל
שני של ר"הוכשאמ'קדוש

היום על הכוס לא הזכיר זמן והזקן אמר שם נער בו שיברך זמן
ולא שמע אליו ועל זה אמר לו שהוא פסול לירד לפני התיבה לפי
שהוא ערל אזן :

תשובה

הפסול הזה לא נו' בשום מקו' מפני
שדרכיו מתוקני'וביתו ריקן מעביר'
ואין לו בנים שפוטטין ידיהם בגזל

ובגנבה ולא משלחים לשוא' במסירות ולמה יפסל ואם מפני כובד
השמע רגה לפסלו כיון שהוא מחויב במלות למה לא יוציא את
הרבים ידי חובתן ואיכי ידע פסול לשליח לבור מפני כובד השמ'
אלא לענין תקיעת שופר שאם אינו שומע כלל אפילו כשנועקים
באזניו הוא פטו' מתקיעת שופר שהרי על השמיעה אנו מברכין לא
על התקיעה וכיון שאינו שומע כלל הוא פטור ממנה וכיון שהוא
פטור אף הוא אינו מוציא את הרבי' י"ח אבל לשאר מצות אינו נפסל
שהרי מחויב הוא בהם שהרי פסקו הלכה כרבי יהודה שאמר שאם
קרא קריאת שמע ולא השמיע לאזנו יצא וכיון דמי שיכול לשמוע
אם לא השמיע לאזנו יצא בדיעבד זה שאינו שומע כלל ויצא אפילו
לכתחלה דלכתחלה דידיה כדיעבד דאמרים דמי' וכן מוכח בירוש'
דמגלה לענין מקרא מגילה וכל זה אפילו הוא מוציא אחרי'בקריאתו
בשמיעתם לבדם וכ"ש עכשיו שהכל מוהגי' לקרות ק"ש והלל
שיכול זה האיש לעבור לפני התיבה
להתחיל הברכות והקריאות
והם יגמרו אותם :

ענין קיד

ולענין לומר זמן בליל שני של ראש השנה כך אנו מוהגין וכן דעת רש"י ז"ל ושם שאין אומרים אותו משום דכיומא אריכתא הוא ואין טעם נכון בדבר ושם מסתפקי בזה ומקדשין על יין חדש כדי שתעלה ברכת זמן על היין דאקדמא חדתא אמרי' זמן:

שאלה קטו

עוד שאלת חכם שבניו הם נוהגי' שלא כשור' ומתקוטטים עם בני אדם ומקללין אבותיהם והם כששומעין חרפתם וקללת אבותיהם משיבי להם ומקללים אביה' החכ' אם חייבי' כדוי או לאו:

תשובה

המקלל אחד מישראל עבור היא בידו ורשע הוא שהרי הוא עובר בלאו וכיון שהוא רשע מותר לקלל אביו החכ' וזה למדנו מהתורה שנאמ' את אביה היא מחללת ואמרו בפירו' הכתוב שאם היו נוהגי' בו קדש נוהגי' בו חול מפני גדולי' הרשעי' שנלמו דאמרינן כמאן קרי' האודנא לרשיעא בר לדיקא רשיעא ברשיע' כמאן כי האי תנא וכיון שמותר לקלל אביו החכ' א"כ אמו' לגדותו ואם נהגו בילויו אינו כדוי ויש עליו עונש מכה למי שאינו חייב כדוי ועל זה נאמר ומקללך אחר ואורריך ארור ועל המברכי' נאמר ומברכיך ברוך ואברכה מברכיך:

עניז קיו

ומי שהוא מכוי אצל מצות השחיט' ובליק' הריא' ומומח' לגבור בהם אין ראוי לפסלו מפני מריב' שיש לו עם מנהגי הקהל ואם פסלו ופנס כבודו שלא כדין נא יפה עשה וכר עונשין הוא והאיש ההוא רשאי הוא לשחוט ולבדוק בין בשלו בין בשל אחרי' והמעכב על ידו הוא מעכבו מלעשות מצוה והוא בכלל הארבעה ועשרי' דברי' שמנדין על כבוד הרב כמו שנא' בירושלמי דמועד קטן וכתבו הרמב"ם ז"ל בהלכות תלמוד תורה:

שאלה קיז

מלייגא: שאלת בענין הרחי' של מיסשסות מין הנקבי' שלא יכנס מיס בקמח. אם מותר לטחון בהם חטים דפסחא ולא ניחוש שמא יפול מהבלק בתוך הקמח או אין לחוש לזה כלל:

תשובה

נראה שמותר לטחון בהם אפי' בתוך הפסח לכתחלה שאין מחזיקין שזה דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן שזה ספק מדרבנן היא ואזלי' לקולא שאע"פ שאיסור חמץ הוא דאורייתא ביון דאיסור חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן אזלי' לקולא בספיק וכן מוכח בגמרא בפ"ש עוברין וכל שאיסורו דבר תורה ושיעורו מדברי סופרי אזלי' בספיקו להקל וכ"כ הרי"ף ז"ל בפ' כל שעה ואפי' היה חושש בתערובת כל כך שיהיה אסור מן התורה יש להקל מטעם ספק ספיקא ספק נתערב ספ' לא נתערב ואם תמצי לומר נתערב שמא יתבטל ברוב דמין במינו בטל ברובא מן התורה בכל האיסורין ולא עוד אלא אפי' ראינו שנתערב שם לא נאסר הקמח אא מעבירו בנפה וכל שהנפה קולטתו ישלך והשאר מותר וכ"כ הרא"ש ז"ל וזה אפי' בתוך הפסח שהחמץ אוסר במשהו וכ"ם לפני זמנו שהסכימו רבותינו הצרפתים ז"ל שאינו אוסר במשהו:

ענין קיח

ורלועה של יד בגמ' בפ' הקומץ רבה אומרו שעיטורה עד אצבע גדולה ומתלית לה ופי' הגאוני ז"ל כמו שכו' בשמושא רבה והביאו הריא"ף ז"ל בהל' תפילין שהוא האצבע שקרוי אמה ופירש מתלית לה שבורכה נ"פ סביב האצבע ונתנו סי' בדבר והחוט המשולש לא במהרה ינתק וכן כתוב בס' התרומה אע"פ שרש"י ז"ל היה מפרשה לענין רלועה של ראש בדוחק ומה שנהגו לברוך בריכות בצורת שדי לא היה מנהג רבותי' ולא מנהג הגאונים ז"ל ולא מנהג אשכנז וצרפת ופרובינצא וקטלונא ומספרד ילא מתוך הבוכם במצות ואינו מעכב וכבר יש שם שדי קבוע שאינו משתנה בקנילה של ראש ש"ן ובלועה דלת בקשר ובקשר של יד רלועה קטנה כעין יו"ד:

ענין קיט

ולענין בית הקברות שאין שם מקום פנוי וכשחופרין קבר משלחין עצמות אדם מהקבר יש בדבר ראוי לגבור לדחוק עצמם ולקנות קרקע לבית הקברות ואל יטולו המתים וכ"כ הגאון ר' אבי בתשובה ואם א"א בשום דר לא ידעתי תקנה אחרת אלא שיוציאו העצמות ויעמיקו הרבה לתפור הקבר כדי שיאחר אחר שנקבר המת ג"ט למעלה מהקבר התחתון ושלשה טפחים אלו הם תפיסת הקבר להפסיק בין קבר לקבר וכן כו' בהבל רבתי ואע"פ שבפ' המוכר פירות נתנו לתפיסת הקבר ו"ט והיה נר' דהיא דהבל פליג' אגמר' דילן אינא למימר דל"פ דבגמרא דילן איירי בין קבר לקבר מן הצד. ובמס' אבל איירי בין קבר עליון לקבר תחתון וסגי בהכי שכיון שנפתח הקבר התחתון סתימ' אחר אין לחוש שיתערבו הקברים זה בזה כשיש ג"ט ביניהם אבל מן הצד יש לחוש שמא יתקלקלו הכתלים ויתערבו הקברים ומש"ה בשי' ו"ט ואף בין קבר לקבר קאמר רש"בג הבל לפי הסלע שאם הסלע הוא חזק ואין לחוש לנפילה סגי בבציר מהכי ה"ה בין קבר עליון לקבר תחתון דסגי בבציר משהו טפחים כמו שנזכר בהבל רבתי' וישראל שמחה:

שאלה קך

תונגס: שאלת מה שאמרו בספרי בפסו' לא תוכל לזבוח את הפסח אעזר בן מתיא אומר לפי שאינו שהבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובן טמאים יכול יהא יחיד מכריע את הערלה. ת"ל לא תוכל לזבוח את הפסח הכרעה לטומאה ידועה דאחד מכריע אם היה יותר על מחצה אחד כאן עושין פסח בטומאה אבל הכרעת ערלה עד שצריך הכתוב למעטה לא הבנתי ואם פירשו שהערל אע"פ שהוא בטמא אינו מכריע היה אומר יכול יהא ערל מכריע את הטומאה ועוד לא צריך לקרא דהא אינו מכריע אלא אמיתא מת ומ"מ כבודך יבאר לי באר היטב עוד בתוספת דבריתא נופה ר"ש אומר הטוחב את הפסח על היחיד בבמת יחיד בשעת איסור הבמה עובר בלא תעשה. יכול אף בשעת היתר הבמה ת"ל בחד שעריך בשעה שישראל מכוסין בשער אחד בשעת איסור במה ולא בשעת היתר במה וכי ר"ש פומר המקריב פסח בבמת יחיד בשעת היתר הבמות והלא הלכה רווחת היא דלוק: ומפי השמועה למדוה שזו מזרק לשוחט בבמת יחיד אפי' בשעת היתר ביאות ע"כ:

תשובה

מה שהוקשה לך לשון ספרי יכול יהא יחיד מכריע את הערלה. יפה הקשית לפי הנסחא אשר מצאת אבל היא משובשת וכספרים שלנו כתוב מכריע את העולם ובגמ' פסחים פ' כ"ל הביאוה בזה הלשון אלעזר בן מתיא אומר אין היחיד מכריע את הבור לטומאה. אל' לא תוכל לזבח את הפסח ומה שנו' בבריתא מכריע את העולם אמרי' בגמרא מכריע את הבור אלא שלשון הבריתא הוא דרך גוזמא. כלומר איך אפשר שיחיד מכריע את העולם אם הוא מחצה על מחצה. והכונה היא על הבור הוא קהל ישראל העושין את הפסח. ומה שתמהת על הרמ"בם ז"ל שפסק בפ"א מהל' פסחים שהעושה פסח בבמת יחיד שהוא לוקה ולפי לשון הבריתא שהיא בספרי לדברי ר"ש אינו לוקה אלא בשעת איסור הבמות. זאת הבריתא הביאוהו בגמרא פסחים פ' האשה וגם אני הוקשה לי זה אלא שמצאתי שהרב ז"ל סמך על מה שאמרו בגמ' זבחים פ' פרת חטאת וחכמים אומרים כל שהבור מקריבין בהבל מועד שבמדבר מקריבין בהבל מועד שבגלגל וכאן וכאן לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים הנה שדעת חכמים הוא שאפי' בשעת היתר במות לא קרבו ליחיד פסחים ופסק הרב ז"ל כחכמים:

מלייאנה אל הר' דוד יצו בר' שמואל

חלאיו נ"ע

שאלה קכא

שאלת שמנהג הרבים לתרנם קלת הפטרות של פסח

פסח וכל עצרת בלשון ארמי ושירת דבורה בלשון הגרי וכפסח
ועצרת המפטיר הוא המתרגם אבל שירת דבורה קורא אותה בלשון
הקדש ומברך לאחרי' ואחר הברכה חוזר ומתרגם אותה בלשון הגרי
אמת על זה מה לי כשהוא מתרגם בלשון ארמית מה לי כשהוא
מתרגם בלשון הגרי שעזרא ובית דינו התקינו להעמיד מתורגמן
ביתה דעתם כדי שיבינו העם מה שהם קורים. ירא מזה שבכל
מקום צריך שיתרגם המתורגמן כפי הלשון שהם מכירים ובמקומו
אחרים ראיתי שהמפטיר עצמו היה מתרגם שירת דבורה בלשון
הגרי והפסוק האחרון חוזר לאמרו בלשון הקדש ומברך אח' ההפטר
דרך שעושין כשמתרגמין בלשון ארמית יודיעני רבינו אם יש בזה
שום טעות:

תשובה

דעבי בימי חכמי התלמוד היו מתרגמין בדמוכא במגלה והיו מתרגמין ארמית כדי שיבינו העם
ולשונם היה לשון ארמית. אבל לא היה מקבל בימיה' בכל המקומות
כדמוכא הא דאמרי' נביא הא דאכיה במגלה פ' הקורא עומד
ויושב לא שנו אלא במקום שאין מתורגמן אבל במקו' שיש מתורגמן
פוסק: משמענא בימי התלמוד היו מקומות שלא מתרגמין. וכן
אמרו בירושלמי מן מה דאתן חמי רבנן כפקי לתעניתא וקרו ולא
מתרגמי הדה אמרה שאין התרגום מעכב. והא"ת שאין אנו מדברי'
בלשון ארמית מה ועיל לענמי האדם לתרגם בלשון ארמית. י"ל
דשאני תרגום אונקלוס שנתקן ברוח הקדש כדאמרי' בנדרים וכיון
שנתקן ברוח הקדש אע"פ שאין מבינים אותו יכולים לתרגם אותו.
אם מתרגמין בלשון הגרי שמכירים אותו כשר הדבר וכל מה שאמרו
בגמרא שלא יבינו הקורא למתורגמן וכל אותם דקדוקי' לא נאמרו
אלא בתרגום התורה שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה אבל בתרגום
של נביאים אין מדקדקי' בו כל כך ע"כ נהגו לתרגם המפטיר עצמו
מה שנהגו במקומו לתרגם בלשון הגרי שירת דבורה. אחר הברכה
הוא יותר ראוי מלתרגם אחר קריאת ההפטרה ולחזור פסוק אחרון
ולברך כיון שאינו מתרגם פסו' עברי פסוק הגרי והזהר שלא יתרגמו
הברכות שהברכות נאמרות בכל לשון ואם יתרגמו אותם הרי הם
כאלו ברכו ברכה אחת שתי פעמים והויא האחת ברכה לבטלה:

שאלה קכב

עוד שאלת על ענין אלו שלוקחין שחור מהתגרי' ביוקר הרב'
ממה שהיא שוה במקומם על דעת שיוליכו אותה למקום אחר
שוה ביוקר והם מרויחי' בה ואחרי בואם מתני' דמי הסחורה אם
יש בזה רבית מפני שכשמוכרים התגרים אותה סחורה במקומם
במעות בעין מיד הם מוכרי' אותה בעשרה דינרין ואלו לוקחין
אותה בי"ג דינרין ובמקום שמוליכין אותה לשם שוה יותר
אם יש בזה שום רבית ועוד לפעמי' לוקחין בהמה ששוה שני'
זוז בשמונים זוז ומשתמשים בה ארבעה או חמשה פעמים ואח"כ
מתני' השמני' זוז יותר ממה שהיא שוה ממה שנתן שלשה או ארבעה
כפולות שכירות אם יש בזה משום רבית:

תשובה

אם כשמוליכין הסחור לאותו מקו' הוא אחריות הדרך על המוכר מותר לו ליקח יותר ממה ששוה
במקו' הזול אם מכרוה ביוקר במקו' שמוליכי' אותה ואם אחריות
הדרך הוא על הלוקח אסור דהכי איתא בפ' איזהו נשך המוליך
חבילה ממקום למקום מלאו חברו ואמר לו תנה לי והני אעלה לך
כדרך שמעלין לך באותו מקו' ברשות מוכר מותר ברשות לוקח
אסור וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' ט' מהלכות הלואה וענין
שכירות החמור ביותר מכדי שוויו אם הוא ברשות מוכר
על שיפרענה לוקח אפשר מת או נשבר או נשבה הוא
ברשות מוכר מותר. ואם הוא ברשות לוקח אסור: ואף על פ"י
שזאת הנאה היא ללוקח גם אם יאנה מחבירו מהה במאה ועשרים
ליתן ויפה ויתן בהם ויהויא ארבעים הנאה של לוקח הוא ואפ"ה
אחרתו התורה שזה רבית קצוצה היא כיון שבשכר המתנת המעות
הוא מעלה לו הדמים וכללא דרבית הוא כל אנר נטר לי אסור:
ומו שאמ' בגמרא אלו הוו ליה זו זיה הוה שקל כדהשתא וכו' וגם זה
אלו היו לו מעות היה לוקח בשני' מה שהוא לוקח בשמונים ומפני

שאין לו מעות העלה לו בדמי' ואסור אלא אם הבהמה באחריות
המוכר בכל אופניה עד שיפרענו שכיון שקבל עליו אחריות הבהמ'
קרוב לשכר וקרוב להפסד הוא ואם לא קבל עליו אחריו' הוא
קרוב לשכר ורחוק להפסד והטועה כן נקרא רשע:

ענין קכג

קי"ל דבשביעי לתקופה שואלין את הגשמים בגולה.
וכתבו הראשוני' ואנו בתר
בתר בני בבל נגרירינן ויש מקומות שאולין בשביעה במרחשון
שאין לנו לילך בזה אחר בני בבל. לפי שבבל טבעית היא ואינם
לריכין גשמים עד שביעי בתקופה. אבל שאר מקומות הם לריכים
קודם לזה וזה המנהג היה טוב אלא שלא נהגו לשאול עד שביעי
בתקופה ואמרי' בראשון ממש' תענית דיום שביעי כלאחר שביעי
אם כן ביום שביעי בתקופה שואלים ויש בירושלמי דאבי שביעי
מכינן להו מעת לעת. ואם התקופה היא בתחלת היום אין שואלין
בלילה. וכתב הרא"ש ז"ל אלא נהגו כן אלא לעולם שואלין מתחלת
הלילה אפילו היתה התקופה בסוף היום הכי משמע בגמ' שלנו
ואמרו' יום שביעי כלאחר שביעי ולא חלקו בין אם היתה התקופה
בתחלת הלילה או בסוף היום בסנהדרין פ' ראשון איפליגי תנאי
לענין עיבור השנה אם יום התקופה נוחר כלומר ולא מכינן אלא
מאחר יום שנפלה בו התקופה או יום תקופה מתחיל ומאותו יום
מכינן. ור' יהודה סבירא ליה יום תקופה נוחר. ור' יוסי סבירא
ליה יום תקופה מתחיל ומ"ה מכינן וקי"ל דר' יוסי ור' יהודה הלכה
כר' יוסי וא"כ כוותיה קי"ל דיום תקופה מתחיל ואף על גב דר'
שמעון איירי בהא מילתא אי יום תקופה נוחר או יום תקופה
מתחיל. כיון דלא מסיימי בגמרא מאי סבירא ליה אי כר' יהודה
אי כרבי יוסי הדרינן לכללין דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי
ועוד רבי יוסי מימוקו עמו וכן כתוב בס' א"ח דיום תקופה מתחיל
והעולה בידינו מזה לענין שאלת גשמים דקי"ל יום תקופה מתחיל
ויום שביעי כלאחר שביעי שתהיה השאלה בשביעי ועשרים יום
דלעמיב"ר לפי ביום תקופה הוא בכ"ד שתי' מבדי וכשנתחיל למנות
מאותו יום ישאר משמיברו שבעה ימים כי הוא משלישים יום ול"א
יום מא"מבדי הם ל"ח יום. וכ"כ יום מנואמ"ברי הם שבעים יום
ולפי שבעת חצה היא שב"ה יום ורביע והטוענים אין שנתם אלא
שב"ה יום ויחסר לה' בכל שנה רביע יום על כן הם משלימים אותו
רביע בשנה הרביעית ועושין פיב"ריר שהוא יום אחרון משנתם
מכ"ט. אף על פי שהוא בשאר השנים מכ"ח כי שנתם מתחלת
ומתחרם שהיא תקופת ניסן ולתקופה קי"ל בראשון מר"ה כר' יהושע
דמכינן מניסן על כן בכל אותה שנה רביעית שהיא שנת התוספ'
שהיא שלישית להתחלת ניסן הם נחשבת התקופו' יום אחד ותקופת
תשרי אינה אלא בכ"ה משתי"מברי ויום שבעים הוא בכ"ג מנואי"מברי
וכשתשליך שנות העולם ברביעות שנה הרביעית המתחלת מתשרי
שהיא שלישית להתחלת ניסן היה השאלה בכ"ג יום מנואי"ברי.
ובשאר השנים בכ"ב יום מנואימ"ברו וסדר הארבעה שנים כך הוא
שנה ראשונה תקופת תשרי בשלש שעות מהיום והשניה בט' שעות
ושתיהם בכ"ד שעי"מברי והשלישית בשלש שעות מהלילה בכ"ה
שעימ"ברי ויהיה ס' בתקופה בכ"ג נוחימ"ברי והרביעית בט' שעות
מהלילה בכ"ד שעימ"ברי. מפני שכבר הוסיפו יום אחד בפי"בריר
וכן חוזר חלילה ומה שהוסיפו הגוזרים יום בשנה השלישית ולא
המתינו עד השנה הרביעית לפי שכבר נתרו להם בשלשה שנים
י"ח שעות והוא רובו של יום והוסיפו יום אחד להשלים השש שעות
החסרות בשנה הרביעית הם מותרים וכן בכל היקף של ארבע
שנים ושמעתי ממורי הקדוש ה"ר וידאל הפרים ז"ל כי קבלה היא
ביד הגאונים ז"ל דבשביעי בתקופה לתקופת שמואל אנו מוגים ולא
לתקופת רב אחא. ואמר לי הרב ר' יצחק בר שמשת ז"ל כי בסרקסטה
מארלבון הם נוהגים בכ"ד מנואי"מברי ונותנין סימן כ"ין שאלת
כלו' כ"ד יום נוחימ"ברי שאלת גשמים ונראה לי שנפל טעותם שהם
אומרים יום תקופה נוחר ומתחילין למנות מאחר יום תקופה
ואומרי' שיום שבעים כלפני שבעים וכל זה אינו כהלכה דקי"ל כר'
יוסי דיום תקופה מתחיל וקי"ל נמי דיום ס' כלאחר ס' ואנו נותן
בזה סימן בנן שאל כלו כ"ב נוחימ"ברו שאל גשמי' שנת חמשת
אלפים קל"ב היה שנה רביעית וסימן השנה ששואלין בה הגשמים
הוא כגן רוה וכמולא מים:

שאלה קכד

תלמסלן: שאלת מי שמת והניח אלמנה וכת והניח

עליו חובות ולאחר זמן מרופה בא אחד מבעלי חובות לתבוע ילמדנו רבינו ממי הוא חובע מן האלמנה או מן היתומה וכן אם היה זה החוב בשטר והיה החוב קבוע לזמנים שיתן הלוה למלוה בכל זמן וזמן דבר ידוע ועברו כל הזמני׳ שקבע לו בשטר בחייו או מקצתם בחייו ומקצת׳ לאחר מותו אם יש לו לגבות מן היתומי׳ מאחר שעברו הזמנים שקבע להם והם אינם יודעי׳ אם פרע או לא שהם היו קטנים בשעת מיתת האב וכן אם התנה עליו על מכת שלא השמטתנו שביעית ולאחר שמת עברה שביעית אם תנאי זה קיים על היתומי׳ כמו שהוא קיים על אביה׳ וכן אם לא נודע מה הניח וטענו הבעלי חובות שהם כתבו כל העזבון לאחר מותו והוציאו כתב ידם אם יועיל כתב ידם להוציא מיד היתומי׳ אחר כפירת האלמנה בהם ואם תפסה האלמנה מטלטלין במזונותיה ומזונות בתה אם מהניא תפיסה אחר מיתה ממשעבדי או מבני חרי ואם תפסה ג״כ לכתובה מטלטלי׳ שנקנו אגב קרקע שאין בהם דין קדימה והמטלטלי׳ הם מה שהוציאה בנדוניתה וכן אם היה לאלמנה בן מאיש אחר והיו לו מטלטלי׳ בבית אמו ולאחר מות הבעל טענו הבעלי חובות כל המטלטלין הם של בעל אמו ויש לבן ראיות ברורות שהם שלו ועוד משכן לו הבעל מטלטלין ולא הוציא למקו׳ אחר מפני שהוא דר שם וכתבו אותם הבעלי חובות עם שאר המטלטלין אם יכולין להוציאם מידו אם לאו:

תשובה

דין פשוט הוא שב״ח קודם לירושת היתומה ונוכה ממנה חובו ואין לו דין על האלמנה כל זמן שיאמרו

נכסי׳ ליתומ׳ ואפילו בעישור נכסים שאינו תנאי ב״ד אלא מצות חכמי׳ ומש״ה אינו נגבה אלא מהקרקע אפילו כתקנת אחרונים והוא נגבה מהיורשין מדין ב״ח כמ״ש בפ׳ מציאת האשה כ״ש חוב גמור שהדין נותן שהוא נגבה מהיתומה היורשת ואין לב״ח דין על האלמנה כלל כל זמן שיש נכסים ליתומה מירושת אביה ואם השטר הוא בזמנים ועברו הזמני׳ ומת הלוה והיורשין טוענין אין אנו יודעין אם פרע אבינו אם לא פרע המלוה נאמן הוא לומ׳ לא נפרעתי שאם פרעו היה כותב על גבו של שטר הפרעון או לכתוב שובר וכבי אמרו בפ׳ השואל שטרא לגובינא קאי אי איתא דפרעיה איבעי ליה למיכתב על גביה אי נמי למיכתב תברא ומהאי טעמא אמרי׳ דלא דמי לשכירות שלאחר זמנו דנאמן לומ׳ פרעתי אפילו היא שכירות בשטר אלא שיש לו שבועה על המלוה אם נפרע מאביו שהבא ליפרע מנכסי יתומי׳ לא יפרע אלא בשבועה כדאיתא בפ׳ הנזקין ואם מת המלוה אחר שמת הלוה אין היורשים נוטלי׳ כלום מיורשי הלוה כיון שלא נשבע בחייו כמו שנו׳ בפ׳ כל הנשבעין ומ״מ אם השטר בערכאות של עכו״ם נראה שאם עברו הזמני׳ בחיי הלוה שהפסיד המלוה לפי שכך הוא דיניהם וכיון שכן הוא דיניה״ לא היה לו הלוה לחוש שאם פרעו שיכתוב לו שובר שהיה סומך שאם יתבענו המלוה בדיניה׳ שהוא נאמן לומ׳ פרעתי אלא שיש לו שבועה על יורשי הלוה אם שמעו מאביה׳ שעדין הוא השטר קיים אם הוא טוען בריא שהם יודעין שעדין הוא קיים ואם אינו טוען כן בבריא אלא בשמא אין לו עליה׳ אלא חרם שתם והתנאי שלא תשמיטנו בשביעית כמו שהוא מועיל למלוה על הלוה כן הוא מועיל על יורשי לוה שהשביעית היא מפקעת החוב בגזרת מלך וכמו שאמר בגמרא בפ׳ המקבל על כיוצא בזה שביעית אפקעתא דמלכא הוא אבל בתנאי זה כיון שאינו מתנה על מה שכתוב בתורה והוא תנאי שבממון וקיים כדאיתא בפ׳ קמא דמכות ה״כ כמו שהחוב הוא קיי׳ בשעבודו על הלוה כשהיה חי כן הוא קיים על היורשין שכבר הופקע דין שמטה מחוב זה׳ וכתב ידי המלוה בעזבון הלוה אינו מועיל כלו׳ אם האלמנה כופרת כיון שלא נכתב העזבון בשטר מעשה ב״ד הנקרא שטר שמוש ב״ד ועל המלוי׳ להביא ראיה שאלו הנכסי׳ הם של לוה ואין נאמנים בכתב ידן ודבר זה פשוט הוא ואין צריך לפנים ותפיסת האלמנה מטלטלי למזונותיה בין מחיי׳ בין לאחר מיתה מהניא בנכסים בני חורין אבל תפיסה למזון הבנות אינה תפיסה ואם הם בני חורי׳ יפחתו ביד ב״ד והם יזונו אותם מהם ותפיסה בנכסי׳ משועבדי׳ לא מהניא כלל שאין האשה והבנות מיזונות אלא מנכסי׳ בני חורין

כמו שנזכר בפ׳ הנזקין ותפיסה לכתובה מהניא לאחר מיתה ואם הם נכסי׳ משועבדין לה שאין לבעל חוב דין קדימה בהם תגבה מהם כתובתה ומטלטלי׳ של בן מאיש אחר שהיו בבית בעל אמו אם יש לו ראיות שהם שלו אין לבעלי חובות דין עליהם ואם טענו הבן שהם ממושכנין אצלו צריך להביא ראיה שכל מה שהוא בביתו של אדם בחזקת שהוא שלו ואפילו אשתו אינה נאמנת לומ׳ שהם שלה וכ״ש בנה מאיש אחר וכן נראה דעת הרמ״בם ז״ל בסוף פ״ו מגלכות תלוה וכן כתב הרמ״בן ז״ל בחדושיו בסוף כתובות וכמו חזקת וכתוספתא דבבא בתרא שנינו מי שיצא הוא ואביו למדינת הים ומת הבן או מת האב לעול׳ נכסי׳ בחזקת זקן אלא שאם בא האשה היה לו דירה קבועה באותה חצר והיו התטלטלי׳ באותה דירה בחזקתו נאמן בשבועה לומ׳ שהם ממושכני׳ אצלו עד שיבא דמיה׳ כמו שהוא מוכח בפ׳ חזקת:

תנס אל הר״ר שמואל חכים י״צו

שאלה קכה

שאלת מי שמת ולוה קודם מיתתו בפני אחר

או בפני קרוב ובשעת מיתתו אמר בפני עדים עשו כל מה שיעיד אפילו פלוני שמיתי בפני אם יהיה נאמן אותו אדם בכל מה שיעיד אפילו הוא קרוב לפי שכבר האמינו המלוה או לאו:

תשובה

דבר פשוט הוא שהוא נאמן כיון דבשעת מיתה האמינו עליו אפילו בבריא שאמר נאמן עלי אבא נאמן

אבא עליך אינו יכול לחזור בו אם קנו מידו כדאיתא בפ׳ זה ברור כ״ש בשכיב מרע דלא בעי קנין דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו כדאיתא בפ׳ מי שמת ואין אדם עשוי לשקר בשעת מיתת׳ כדאית׳ בירושלמי בפ׳ הגוזל עני׳ דאמר התם הלא איתת דמי הונא בר חנא מדימנא אמרה אתן קדישא דברתי כלו׳ אלו הגזלנים הם של בתי ואיהו אמר לית הוא אלא דידי אתא עובדא קמיה דר״מ אמר אין אדם עשוי לשקר בשעת מיתה ואף על פי שבחייה לא היתה נאמנת בשעת מיתה נאמנת ובכל מקו׳ שאדם מאמין עצמו קרוב או עד א׳ או אפילו בעל דין בעצמו אינו יכול לחזור ודברין קיימין כדאמרינן בפ׳ הגוזל קמא בענין שורף שטרותיו שחברו תהא במאמינו כלו׳ שאם אמר לו נאמן אתה עלי במה שכתוב בו כותבין עדי׳ שטר על פיו ובפ׳ יש נוחלין אמרינן האומר זה בני נאמן ואמרו בגמרא למאי הלכתא אמר רב יהודה אמר רב שמואל ליורשו ואקשינן פשיטא לא הא אלא אחר אי בעי למיהב ליה במתנה מי לא יהיב והכי איתא נמי בפ׳ עשרה יוחסין וכן בנדון הזה זה שאמר בשעת מיתתו יהא נאמן פלוני על לוותי אלו אמר ניכסי יהיו לו מי לא יהבינן ליה׳ כ״ש שאם אמר יהא נאמן לומ׳ לי נתתי נכסי שהוא נאמן ובפ׳ יש נוחלין אמרי׳ מי שמת ונמצאת לו לחתיקי פי׳ מתנת שכיב מרע קשורה לו על ירכו אינה כלום שאינו אומ׳ כתובים הם ונמלך עליהם וכתבו שם המפרשי׳ שכיון שלא אמר בשעת מיתה עשו מה שכתוב בה אינה כלו׳ אבל אם אמר בשעת מיתה עשו מה שכתוב בה עושין מה שכתוב בה ובנדון הזה ג״כ כיון שאמר עשו מה שכתב פלוני במלותי עושין כל מה שאמרה אותו פלוני במלותו:

שאלה קכו

עוד שאלת מי שמת והניח בנים ובנות ואב אם

יורש האב במקום זרע הבן או לא:

תשובה

דבר פשוט הוא שאין האב יורש במקום הבן דהכי אמרי׳ בריש פ׳ יש נוחלין לאמרי׳ התם שאם הוא

האב מלמד שהאב קודם לאחים פי׳ יעקב קודם לירש בנו ראובן לשמעון אחיו יכול יקדים לבן פי׳ שיקדום יעקב לירש ראובן קודם לתנוך ת״ל הקרוב קרו׳ קודם שהבן קודם לפי שקדם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה ודבר פשוט הוא זה שאין האב

יורש את בנו אם יש לו לבנו

בנים או בנות:

שאלה קכז

עוד שאלת ראובן היה נפטר לבית עולמו ומיכה

לאפטרופוס על בניו וכספיו והאפוטרופס היה בעיר אחרת ואומר לשמעון מול מפתחות בית גנזי והניחם בידך עד שיבא האפטרופוס ומסרם בידו אמר לו שמעון המפתחות הם ביד אשתך ואשתך הרשה לא תמסרם בידי ענה הסכיב מרע ואמר כתבו כל מה שבארגז והניחו המפתחות בידה ועכשיו בא האפטרופוס ומסר לו שמעון המפתחות ותבע לאשה מפתח של הארגז וכל מה שהניח הבעל בתוך הארגז והיא טוענת שכיון שאמר בעלה הניחו המפתחות של הארגז בידה וכתבו כל מה שבתוכו שהניחה לאפטרופא על כל מה שמצא בארגז או הניחו לה במתנה והאפטרופוס טוען לא כי אלא שהאמיך לבד עד שאכוא אני כמו שהפקיד אצל שמעון מפתחות כל האוצרות עד בואי אני ילמדנו רבינו גר"ש עם מי הדין:

תשובה

הדין עם האפטרופוס שבכל דברי ש"מ אזלי' בתר אומדנא דקי"ל כר"ש בן מנסיא בדאיתא בפ' יש נוחלין

ובר"פ אף על פי ואומדן דעתא הוא שכיון שמתחלה אמר לשמעון שיטול המפתחות כולם ויניחם בידו עד שיבוא האפטרופוס דעתו היה שהאפטרופוס הוא ממונה על הכל ולא נזה שיניח המפתחות ביד אשתו כדי שתהא האפטרופא על מה שבארגז אלא מפני שהיא קשה לא רצה להטריח שמעון שיתקע עמה עד אשר יבוא האפטרופוס וגזה שיכתבו הכל ואנו רצה שתהיה היא לאפטרופא לא היה מצוה לכתוב מה שיש בארגז אבל לפי שהיה דעתו שיבוא הכל ביד האפטרופוס גזה שיכתבו הכל וזה דבר פשוט הוא אבל יש לאשה זכות במה שבידה מדין תפיסה שהאלמנה שתפסה מטלטלין בין במיי בעלה בין לאחר מותו אין מוציאין מידה כדאמ' בפ' אלמנה ניזונת ואמרי' התם מעשה בכלתו של ר' שבתאי שתפסה דפקיא מלאה מעות ולא היה כח ביד חכמים להוציא' מתחת ידה אלא שירושלמי איכא מאן דאמ' דאמרי' לה מי מה ביידך וכן כתב רבינו שמשון ז"ל וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' י"ח מהלכות אישות וכן כתב הרא"ש ז"ל אלא שכל זה הוא לענין אלמנה הנזונת לפי דין התלמוד כל זמן שתרצה אבל לפי התקנה שאינה ניזונת אלא שלשה חדשי' אם יפרענה כתובתה אין לה לתפוס אלא בשיעור כתובתה ומזונות שלשה חדשים אלא אם יש לה בנים קטני' והם עמה ומגדלתם תופס' כדי מזונות בניה ובירותה כאלו היתה שפחה מגדלתם בנ"ז בפ' נערה שנתפתתה וביבמות פ' חדש והכל כפי מה שירצה לאפטרופוס אם היא אשה חשובה וזילא בה מילתא להיות בשפחה ואינה רוצה לסבול כלום צריכה לקבל עליה שתזון אותם מעצמה בדאיתא בפ' האובל או יפקידו להם שפחה ואם ירצה לאפטרופוס שיש מפסד' הבנים יסלקו מתחת ידה ויצליחו הבנים ויתן לה מה שראוי לתת לה מזונות וכתובה ומזונות בניה ושכר גידולם אם רוצה לגדלם:

שאלה קכח

עוד שאלת מהו דין האם במזונותי' לאחר מות בעלה

על פי דין התלמוד ומהו דינה על פי תקנת הקהל אל נזאייר

תשובה

דינה ע"פ התלמוד כבר פסקו הגאונים ז"ל דאין כאנשי גליל עבדינן וכל זמן שלא תתבע כתובתה ניזונת והולכת

דינה לפי התקנ' שלשה חדשים ולאחר ג' חדשים רשאי האפטרופוס לסלקה ממזונות אם יפרענה כתובתה משלם:

שאלה קכט

עוד שאלת אמה שהיו לה תכשיטין בחיי בעלה וזה

ירוע ומפורס' והבעל לא היה ממי שיזכור תכשיטי אשתו ואחר מות בעלה החביאתן וטענה שאין לה תכשיטין לפי שמכרם בעלה אם היא נאמנת בזה או לאו:

תשובה

במה שהוא ירוע ומפורסם אין מוסרין שבועה להכחיש המפורסם דקי"ל כחיסי בן יהודה דאמר בפ'

האומנין שאומר שטען שאנשים הפקדון מתקוים שרבי' מלוויים שם שאין מוסרין לו שבועה וחייב לשלם או יבאר בעדים שנאנס מדבתי' או מת או נשבר או נשבה אין רואה הא יש רואה יביא ראיה ויפטר וכן בנדון הזה כיון שהוא מפורסם שהיו לו תכשיטין והיא טוענת שמכרם בעלה אפילו היה בעלה מוכר כליו אינה נאמנת ומריכה להביא ראיה למי מכרם ומתי מכרם ואיך מכרם וכ"ש שאם בעלה לא היה צריך למכור כליו ומהקונים היה לא מהמוכרים שאינו נאמנת להפסיד היתומים:

שאלה קל

עוד שאלת מי שמת ולוה קול' מוחו שבתו פלונית תבעה לפלוני

ובנו פלוני יש לו בת פלוני אם מצוה לקיים דבריו או לאו:

תשובה

בזה יש לחלק שאם אמר כן במצוה לבנו שיש לו פלוני לפלונית ופלונית לפלוני מצוה לקיים דבריו אם ידע

ליורש מה שהניח להם אביהם וכופין אותן על מצוה זו וכן כתב הרמ"בן ז"ל בחדושיו בפ' קמא דביצה שעל מצוה לקיים דברי המת כופין והוכיח כן מהתוספתא והירושלמי ואם לא אמר במצוה אלא אמר תנו לבני כך וכך ושלח בת פלוני ולבתי כך וכך ותבעה לפלוני הרשות בידם לשלח לו שלא לשלח ואם אמר שלח פלוני לפלונית ושטול כך וכך ופלונית לפלוני ותטול כך וכך אם לא קיימו דבריו לא יטלו כלום ויירשו האחים כל הנכסים והכי איתא בפ"ב די"ט והביאה הרי"אף ז"ל בפ' מי שמת ופי' הטעם לפי שזה הוא תנאי ואם לא יקיימו התנאי לא יטלו כלום ואף על פי שם חולקים עליו על טעם זה כבר כתב הרא"בד ז"ל שאין לזוז מדבריו וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' י"ב מהלכות זכייה ומתנה:

שאלה קלא

עוד שאלת מה מספר מי שאינו רוצה

לקבל עליו הדין:

תשובה

מאן דלא ניחא לדינא משמתינן ליה כדאיתא בפ' ואלו מגלחין:

שאלה קלב

תונס: שאלת ראובן היה לו בלתגזאייר

והעתיק דירתו למקום תונס והשיא שם בתו לשמעון והיה דר עמו בחצר אחת והיו אוכלים ושותים כאחד הם ובתיהם ושמעון היה מוציא ההוצאה על כלם לאחר הנשואין כל שלשה חדשים הראשונים ועל הדרך הזו הוציא ראובן גם ההוצאה משלו על כלם לאחר עבור השלשה חדשים ולא זז מלהוציא ההוצאה הזאת עד תשלום חמש שנים וכן כך וכך שכר ראובן תנות למכור שם בגדים של צמר כדרך שעושין קצת מהיהודים אשר שם שהם קונים הבגדים מהסוחרים באשרלי ובדרך שהיה קונה מהסוחרים היה קונה משמעון לפעמים כשהיו נמצאים אתו בגדים ואחר עבור החמשה שנים הנזכר אמר ראובן לשמעון לא אוכל לעשות ההוצאה הזאת עוד כי כבד ממנו הדבר ויותר ממתה זהנים להוצאת כל שנה והנה הוצאתי כל מה שבידי הקרן והריוח אז אמר לו שמעון אין ההוצאה כל כך כמו שאמרת ועתה נתנה את בכך על ההוצאה ויהיה הפנקס בידו ויכתוב כל מה שיוציא בפרט ועל דרך זו נדע כמה הוצאת בשנים שעברו וייטב הדבר בעיני ראובן ויעשו כן ולאחר עבור ט"ו יום מעת שהיה מוציא ההוצאה בן ראובן היה ריב בין ראובן ובין שמעון ולקח ראובן הפנקס מיד הבן וקרע אותו והעתיק דירתו לחצר אחרת ולא סר ראובן שואל משמעון שיפרע לו חצי ההוצאה שהוציא כל החמשה שנים אז שטען שמעון כי כל מה שהוציא ראובן היה מריוחו השותפות שהיתה ביניהם וראובן כפר שמעולם לא היתה שותפות ביניהם ואמ' לשמעון אם כדבריך כן הוא שאנחנו שותפים שיש בחנות כל מה שהרוחת אתה והני אשים נ"כ בחנות כל מה שהרוחתי וחוציא מעם ההוצאה ולא חבה שמעון לשמוע יודיענו אדוננו שורת הדין בזה:

תשובה

שמעון מודה הוא שראובן הוציא הוצאות בשבילו אלא לפי שענתו הראשונה היה מסתפק אם הוצי' כל

אותן ההוצאות או לא ועל זה מסרו פנקס ההוצאה ביד בנו של ראובן אם לברר כדברי ראובן אם כדברי שמעון ומתוך מריבה לא נתברר ושורת הדין בזה הוא שכיון ששמעון מודה בהוצאה ואינו יכול לכפרה אלא שלא ידע כמה היא שראובן יטול משמעון כל מה שטען עליו כדין ראובן שתבע משמעון מנה ושמעון אומר אמשין ידענא ואמשין לא ידענא דהוי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם ודבר זה מתברר בפ' כל הנשבעין ובפ' הבית והעליה ואינו צריך לישבע אלא שבועת בטול בלא שבועה כדמוכח בפ' שבועת העדות. וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' י"ג מהלכות מלוה ולוה ובפ' ד' מהלכות טוען ונטען אלא שמשמעון יכול להחרים סתם על ראובן אם חובע דבר שאינו חייב לו כמו שכתב הרב ז"ל זהו שורת הדין לפי הטענות הראשונו' ולפי הטענות האחרונות שטען שמעון שמתשותפות היה אנו' ראובן ההוצאות מהריוח וראובן כופר בזה האמת הוא שמשמעון נאמן בשבועה בזה אלא שטענת ראובן בזה היא חזקה שאם היו השותפים כמו שמהריוח שהריוח ראובן עשה הוצאות בבית יתן לו שמעון חלקו במה שהריוח הוא וזה דבר ידוע בין הסוחרים וחייב שמעון לעמוד עם ראובן לדין בפני הסוחרים ואם לא ישמע לקול הסוחרי' יפרע כל מה שיטען עליו ראובן סוף דבר אם יודה שמעון שמסר פנקס לבן ראובן לחשוב ההוצאות ומתוך מריבה נקרע ותן כל מה שטוען ראובן בלא שבועה ויחרים הרב סתם ואם יכפור בזה חייב שבועה אלא היו דברים מעולם ויברר להם שנים לפסוק הדין ביניהם בענין השותפות אחר שישבע שמהריוח השותפות היה עושה ההוצאות וכמו שהוציא ראובן הוצאות מהריוח לפי דברי ר' שמעון יתן לו שמעון חלקו בריוח שהוציא הוא:

תנס אלה"ר ר' יוסף בן אבא ישמרהו

שאלה קלג

שאלת מהו לשחוט לישמעאלי' פסחים ולאכול ממנו:

תשובה

הישמעאלים אינן עובדים ע"ז שיהיה תקרובת שלהם זבחי מתים וכן כתבו הגאונים ז"ל אע"פי שבימי

רבותינו ז"ל היה זבחם זבחי מתים כדאיתא בפ' ג' דחולין ובפ"ק דע"ז ואפילו היה זבחם זבחי מתים אם ישראל הוא שוחט אינו אסור דקי"ל כר' יוסי כדאיתא התם אבל כבש פסחם נראה שאסור ישראל לשחוט אותו לפי שזו מצוה קבועה להם ואין מניחין לבני נח להוסיף על שבע מצות שלהם שהרי אמרו בפ' ארבעה מיתות בן נח ששבת חייב מיתה וה"ה לשאר מצות כמו שכת' הרמ"בם ז"ל בהלכו' מלכים וא"כ היאך בני ישראל רשאי לשחוט להם והוא חייב למנעם והרי אמרו אסור להושיט אבר מן החי לבני נח ואע"פי שאינו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול אלא כדקאי בתרי עברי נהרא כמו שהוזכ' בפ' קמא דע"ז מ"מ אסור לסייעם שהרי חייב להפרישם וכן כתבו בתוספו' בפ"ק דשבת ואם זה הכבש הוא כעין פסח זכר לעקידה הרי הוא קרבן ועכו"ם רשאין להקריב קרבנות בבמה שלה' אם איננה מצוה קבועה להם וא"כ ישראל השוחטה הוא שוחט קדשי' בחוץ וחייב כרת אפילו בקדשי עכו"ם וכן האוכל ממנו הוא אוכל קדשים בחוץ ובזבחי' פ' דם חטאת גרסי' עכו"ם בזמן הזה רשאין לעשות כן כלו' להקריב בבמה לפי' כל א"ו' הולך ובונה במ' לעצמו ומקריב עליה כל מה שירצה ואמ' יעקב בר אחא אמ' רב אסי ואסור לסייענן ואסור לעשות שליחותן ולא התירו בגמ' אלא לגמרא איך יעשו אותו בטהרה כדאמר התם אמ' רבא אורויי להו שרי וכן כתב הרמ"בם ז"ל בסו' הלכות מעשה הקרבנות ולא הסיג עליו הרא"ב ז"ל במה שכת' שחייב כרת אע"פי שלא אמרו בגמרא אלא אסור ובפ' הבא על יבמתו אמרו גבי חברי דאתו בבבל דמחטטו שבבי משום דשמחים ביום אידם משמע דאסו' לשמוח עמהם ביום אידם ולא מצינו חילוק בזה בין עובדי ע"ז לשאינן עובדי ע"ז וא"כ אפילו לא היה כבש זה קרבן היה מן הדין לאסור להתעסק עמהם בשחיטה ולהשתתף עמהם באכילה וגם מפני שהם מגריכים לשחוט בהתם לפנות אלא הדרוש אפילו אלא ביום אידם השוחט

להם הוא חייב מלקות משום לא תלכו בחקות הגוים והרש"בא ז"ל כתב בתשובה שראוי לנעור במי שמוחט בתזבח כמנהג הישמעאלי' וכיון שאינן עובדי ע"ז מותר ליתן עמה' לפני אידיהן וכדאמר' בפ' בתרא דע"ז רב יהודה שדר קרבנא לבי אדרבן וכן כתי' רבא שדר קרבנא לבי בר שיסק ביום אידו אמ' קים ליה בנויה דלא פלח לע"ז והתמה שלקחו לפסחם מותר לקנותה מהם שאפי' היתה קנויה לתקרובת ע"ז אינה נאסרת אפילו לנבוה לפי שאין הקדש לע"ז כדאיתא בפ' כל הצלמי' ומשום מוקצה לעבודה זרה לא מיתסר עד שיאכילהו כרשיני ע"ז או יאסרהו לבומרים או יגזו אותו לבשם ע"ז כדאיתא בתמורה פ' כל האסורין:

שאלה קלד

עוד שאלת שכיב מרע שאמרו לו הגה

אשתך שלחה אחר אביה שיבוא אליה מה"כין אמר הבעל ומה לאביה ולה בעסקי אין לה עלי אלא כתובתה ולא יותר תשלנה ותלך לה יודיענו רבינו גר"ז אם אמה זו יש לה שום זכות בנכסי בעלה לדין אפוטרפסות ומתנה זולת כתובתה אולא. וגם האשה הנזכרת שלחה ידה באפוטרופוס שמנה בעלה ובר העיר ידע זה וקנסה ס"ה זהובים ונתנם האפוטרופוס בשבילה ובלוייה. והאפוטרופוס רוצה לנכות אותם מכתובתה. והיא אומרת לא כי אלא היתומים יפרעו אותם משלהם וב"כ האשה רוצה לעלות מתנם להגין ובר העיר שואל ממון קודם שינתנה לאשה והיא טוענת שהיתומי' חייבים לפרוע עליה משלהם. והאפוטרופוס אומר הנה כתובתך לפניך לכי ופדי את עצמך. יודיענו רבינו גר"ז עם מי הדין ולמדנו עוד רבינו מעות הגדולי' מאיזה מעות תגבה אותם. אם ממעות תנם שנשאלת שם ואם ממעות הנין שבאה משם ורוצה ללכת שם ויש שטר בין הבעל ואבי האשה בתנאים הנעשים בכתובה והשטר כתוב וחתום כהלכה אם האשה או אביה טוענים דבר נגד אותו שטר אם טענתם טענה או לא. יברר לנו רבינו גר"ז הדין וזכרו הרבה מאד:

תשובה

מסתמא אין לאשה זכות בנכסי בעלה יותר מהכתוב לה בכתובתה ותנאי ב"ד בחזוקות כפי התקנות שקבל עליו הבעל בשטר כתובתה. וכ"ש שאם הבעל כתב מחמת מיתה נוה כן שאין לה זכות יותר מהכתוב לה. ואם קנסה שר העיר על שליחות ידה באפוטרופוס. אין לה דין על נכסי היתומי'. שאפילו הבעל שהוא חייב בפרקונה אם נשבית באונס אם חבלה באחרים אין הבעל חייב לשלם אלא עד שתתגרשה תתאלמן ותפרע מכתובתה כמו שנו' בפ' החבל וכ"ש היתומי' שאין חייבים בחבלתה ובקנס שנקנסה. שאפילו בפרקונה שחייב הבעל אינן חייבים כמו שנזכר בפ' נערה שנתפתתה שאם היו חייבים היתומים בזה היתה מפסדת נכסיהם ביד. וכמו שאמרו במשנת ידי' והביאוהו בפרק קמא דבבא קמא שאם הרב היה חייב בנזקי עבדו אם היה מקניטו היה הולך ומדליק גדישו של חבירו ולא דמי לשורו של אדם שאדם חייב בנזקיו לפי שאין בו דעת. אבל בור שיש בו דעת אין האדון ולא הבעל חייבין בנזקיו ואם רוצה לגבות מהעיר והשר שואל ממנה מעות אין לחייב היתומים בזה שאין זה מתנאי כתובה אפי' בבעל וכ"ש ביתומים. ולענין פרעון כתובתה מאיזה מעות תטול אם מתנם שהוא מקום השעבוד להקל על היתומים או מהנין מקום הפרעון שהוא מקום הנביה. דיש הוא בין בחוב בין בכתובה לאזלינן בתר שעבודא בין להקל בין להחמיר אלא שכתובתה אזלינן בתר גובייתה להקל דמקולי כתובה שאנו כאן כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן גמליאל בשלה בכתובות. וזהו דוקא במנה מאתים אבל בנדוניא דינה כמלה אבל בתר גובייתה להחמיר. ליכא מאן דאמר אפילו בחוב לא בכתובתה ולענין התוספ' אם תגבה אותו אם לא לפי תקל' הקרן אחר נכתבה הכתובה עליהם. אינה גובה תוספת באלמנות. ומה שמעתי שטוענת שהיא לא ידעה בהותה תקנה ויש לה כל מה שכתוב לה זאת הטענה אינה כלום שהתוספת איננה תנאי ב"ד כמו מנה מאתים. אלא שעבוד שהבעל משעבד עצמו ברצונו כמו שאינו בפ' אעפ"י אם רצה להוסיף לה מאה מנה מוסיף. וכיון שאין זה תנאי ב"ד אלא שעבוד ברצונו ואין לה אלא כמה שנשאת עכ"ל

והוא

אחוה לא נשתעבד לה אלא אם יגרשנה. אבל אם תתאלמן לא נשתעבד לפי התקנה שנכתבה בכתובה עליה. ונהגו בה וקי"ל כרשב"ג דאמר הכל כמתנה המדינה בפ' מליאת האשה ואפילו דבנן דפליגי עליה מודו בהא כיון שלא קבל עליו זה התוספת אלא על פי התקנה. הרי פירש שלא נשתעבד לה באלמנות. והגורס בטול באלו התקנות הוא עובר על החרם וחייבין הכל לנהוג בו כדוי וכיון דקי"ל בכל האי גוונא הכל כמנהג המדינה ואזלינן בגביית חוב וכתובה בתר מקום שעבודה אם כן אין היתומים חייבין אלא לתת בכל כפילה כ"ח זוזים מהמטבע היוצא במקום השעבוד. כי כן הוא מנהגם בכל מקום ומתנס לכתוב כפולות ולפרוע כ"ח זוזים בכל כפילה:

תלמבאן תוספת חזוק בקונדריס הכתוב למעלה בסימן ל"ז:

ענין קלה ראיתיך מתחזק שפריסת כ"נ מביתו היא מן התור' ולא יפה אתה עושה בזה שאם מן התורה היה אסורה לו כל שבעה היה לוקה עליה ולא מנאוה בכלל הלוקי' בשום מקום ולא מה ייבי עשה בבעולה לכהן גדול והתלמוד נותן טעם שמא תמצא אשתו נדה ואתה אומר כי מן התורה היא אסורה ואין התורה אוסרת משום שמא ואין אסורי תור' אלא איסורין קבועין וכל מקום שנותנים טעם שמא הוא גזירה לדבנן משום עשו משמרת למשמרתי. ואלו היה אסור לביתו מן התורה כשאנו בגמ' מביתו למה היה פורש היתה רואיה התשובה בשאלה זו כמו בשאלה דלקמן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דזו תורה וזו תורה. ואם מן התורה היא פריסה זו אין לה סוף אלא ממקום שלמדנו פריסה לבעלה. ואם באו לומר שפריסה זו שהיא מן התורה מה טעם אמרה תורה כן עדין לא למדונו שמן התורה היא שיאמרו לה אמרה תורה כן ועוד שהיה להם לומר מפני מה אמרה תור' שיפרוש והיתה בזה התשובה כהוגן. כמו מפני מה אמרה תורה נסכו מי' בחג וביוצא בזה אבל לשאול למה פורש אם מן התורה היא היו מתמיהין למה פורש רחמנא אמר לפרוש וכמו שאמרו למה תוקעין רחמנא אמר תקעו. אלא ודאי השאלה היתה דמן התורה מפרישין אותו לבעלה כדילפינן מקראי. אבל מאשתו ליכא קרא שאין לומר שפריסת משה ואהרן וכניו היתה מפני חשש שמא תמצא אשתו נדה ולא למדנו אלא הפריסה מביתו אל הלשכה. אם כן למה פורש מאשתו ואמרו שמא יבא על אשתו ותמצא נדה ומחשש זו הפרישו הדבנן מאשתו ובספרא הביאו הברייתא לפרש המשנה כי כן דרך הברייתות לפרש המשניות וכן היא בתוספתא וכמו שיתפרש בגמ' יתפרש בברייתא ובירושלמי מוכח דמדברי רבי יוחנן שנותן טעם לפריסה אל הלשכה היה מותר לשמש מטתו ולא למדנו איסור שמוש מטה אלא מדברי ר' יהודה בן בתירה אם כן דברי רבי יהודה בן בתירה אינם נהוגת טעם להיסור תשמיש בלבד אלא לפרש עיקר האיסור למה נזרו עליו וכשנפל העמוד הזה נפל הבנין שבנית עליו:

בענין לא נמצא פסול בעומר על כרחנו נודה שהטעם הוא לפי שאי אפשר להביא אחרים תחתיהם. כמו שכתב רש"י ז"ל ומה לנו לחלוק בורות נשברים ולעזוב מקור מים חיים. אבל היה לך להתעורר כי הרמב"ם ז"ל פסק שאם העומר לא נקצר בלילה נקצר ביום וזו קושיא גדולה היא אבל נוכל לתקן על פי דרך רש"י ז"ל שאין לא נמצא פסול ממנין הנסים דכלהו בחדא פסולי מינין להו אבל כבר כתבתי לך בקונדריסי האחרון שהתוס' פסקו שאם לא נקצר בלילה אינו נקצר ביום וזה דעת רש"י ז"ל ומזה נראה לי כי לא הסגנת בקונדריסי ואלו הסגנת היית מתקן הרבה דברים כאן בקונדריסך בשבוש ונתבטל טעמך בלא נמצא פסול וזהו המבוקש:

עוד כתבת בחומשה דברים שחסרו בבית שני. מאן יימר לן שכל נס שאין בו חסרון כבוד לבית לא היה בבית שני שהרי נס העומר ושתי הלחם והלחם הפנים לא היה בחסרונם חסרון כבוד לבית ולא היה הנס בהם אלא מפני כבודן של ישראל והבטחת הנס היתה בבית שני ע"כ דבריך. וכן אני אומר שכל נס שאין בו חסרון כבוד לבית היה נס בבי' שני ולא מיעטו אלא שלא נמנו בכלל החמשה דברים הנרמזים בה"א ואכבדה. אבל בכלל עשרה נסים היו ועל כן נמנה בכלל עשרה נסים לא אירע קרי אע"פי שאין בזה חסרון כבוד לבית אלו הן דברי יתד אלא תמוה:

אמת הוא שאני כתבתי במעשה דיוסף בן אילם היה מפני קרי לדעת הירושלמי שאמרו כן אמרתי זה ללמוד מה שהייתי רואה ללמוד דמדידהו נשמע להר"ן שלא לסתור מה שכבר כתבתי בפירושי למס' אבות דברי רש"י ז"ל שכתב שלא היה מפני קרי. וכבר ידעת כי בירושל"ים מחלוקת אם הנסים היו בבית שני אם לאו ואין זה חולק על המשנה כמו שכתבת אלא המפרשים הם שהמשנה לא נשנית אלא לבית ראשון ואפילו לגמרא דילן אם פעם אחת אירע כן לא יפגום הנס וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל בחדושי שבת שמעשה דיוסף בן אילם היה מפני קרי אחר שבירושלמי העידו כן ואם בגמרא דילן מה שיסתור זה ראוי לסמוך עליו:

וראיתי בדבריך קושיא גדולה שהקשיתי למה חסרו מהשני גם מקום עמידת האהרן ואילני הזהב ואע"פ שהיו נסי דקביעי שהרי חוס לחם הפנים גם קביעה היה ומנהו בכלל עשרה דברים זאת היא קושיתך וקושי' עמידת האהרן כבר הרגש' אלא נה קושיא שכשחסר האהרן חסר מקום עמידתו ואילני הזהב נשתפקת ביומו' שמנו חוס לחם הפנים היה להם למנות אילני זהב דתרויהו נסי דקביעי. וזאת אם היא קושיא לגמרא היא הקושיא. אבל היה קושיא שלחם הפנים מוצבת לשבת היו מוסדרין אותו ואינו קבוע שם לעולם כמו אילני הזהב ולכן מנוהו ולא מנו אילני הזהב וזה טעם כאן הוא ואיך יתפשט מזה שהיה לו לר' אחא למנותו בכלל המשה דברים ולאמר ששה דברים אלא שהשמיטו רבי אחא כמו שלא מנאוהו בכלל עשרה נסים ואין הדבר כן שהמשנה היא מונה נסים דלא קביעי וכדין השמיטה אילני זהב משו' דקביעי ורבי אחא אינו מונה אלא כבודות ולא היה לו למנות אילני זהב שאין בו חסרון כבוד וזהו פשוטן של דבריה ואיך עלה על דעתך דרבי אחא תנא ושייר והלא מרמז ה"א והכבדה למד זה ואיך יתקיי' הרמז אם הם יותר מחמש' ונתבא' בזה טעותך במה שכתבת בקונדריסך הראשון שאין לסמוך על הירושל' שאמר כי בבית שני לא היה נס לא אירע קרי כיון שלא מנאוהו בכלל חמשה דברים וזהו המבוקש:

וכתבת כי טעית במה שחלקת עלי בפירוש משנה כילך טולין. וכיון שהודי' על האמת שטעית כתפייסתי כי לא הוקשה לי בדבריך אלא זה שהיה סותר פי' הקבוע כמו שהודעתיך:

ועדין לא נפטרת מהתענוית לפסוק כר' יהודה דהיא ברייתא דפרק כילד טולין היו ישראל טמאים וכהנים וכו' כולי עלמא מודו בה ולהו כר' יהודה היא ולזה פסקה הרמב"ם ז"ל שלא חסר מנהו שיפסוק הטמא בטומאתו והטהור יאכל דלא כר' יהודה ובהא יפסוק כר' יהודה דאין קרבן לבור חלוק שאין חולקין על רבי יהודה אלא כשמקצתן טמאין ומקצתן טהורים אבל בכלן טמאים כולי עלמא מודו שיעשה בטומאה ומה שאמרו שאין קרבן לבו חלוק הלשון דומה ללשון ר' יהודה שאמר אין קרבן לבור חלוק אבל אינו דומה לו בענין שלשון אין קרבן לבור חלוק בברייתא זו הוא לומר שאין לחלק בטומאתן בין טומאת גופן לטומאת הבשר ע"י הכנים או על ידי כלי שרת דבכולהו דחי טומאה אבל מ"מ בעינן שיהיו כולן טמאי' ומ"ש רב חסדא דאם נטמא בטומאת שרץ טהוריס עבדי' טמאים לא עבדי' לא מודה בה ר' יהודה דס"ל קרבן לבור אינו חלוק אפילו ס"ל טומאה דמויה היא דמאיזה טעם שיהי' החלוק אינו ע"ד ר' יהודי אלא שר' טומאת הותרה ס"ל ואתה כתבת דכ"ע ס"ל דחויה היא וסוגיא דרב ודרב כהנא בתרי לישני דלא כר' דהללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן או טהורין עושין את הראשון וטמאים עושין את השני או טהורים עושין את הראשון וטמאים אין עושין לא את הראשון ולא את השני כלהו דלא כרבי יהודה גינהו. יהיה מעשה מחלה כרוב או מעשה אחר ר' יהודה לא מודה בה בכלל שאפי' שבט אחד טמא וכל השבטים טהורין יעשה בטומאה לפי' שאין קרבן לבור חלוק כ"ש ששה שבטים טמאים וששה טהורים יעשו בטומאה ונתבאר טעותך בפסק זה וזהו המבוקש:

כבר כתבתי לך כי הגאונים ז"ל והאחרונים ז"ל פסקו כרבי יוחנן בענין מעשה אלפס. אע"ג דסוגיא דשמעתין דהכא כרים לקים בהיא דעיר הגדחת ממש ומזה יתבאר לך שהמעשה הוא כמו שכתבתי וכן פירשו המפרשים ז"ל ונתבאר בטול הריכות דבריך בזה וזהו המבוקש:

בענין

בענין תמופה עושה זיקה זכיתי הרמב"ם ז"ל מסוגיא דפרק
הקומץ זוטא והבאתי סעד לזה שהוא סמוך על וחא"ל
תמופה עושה זיקה וחעפ"י שכתבת שיש ג"כ וחת"ל תמופה היכה
עושה זיקה זה לא ממני. אבל הוא ז"ל לא סמך על זה לפי שהעלו
בשאלתם הדבר בספק ולא ת"ל תמופה עושה זיקה העלו הדבר
בפשיטות וכביול כזה סומכין על השטה הפשוט ומניחין המסופקו.
וגם באותה סוגיא יש תמופה עושה זיקה וקף אם יהי' הדבר בספק
כדבריך היה לו לפסוק תמופה עושה זיקה משום דספקא דאוריתא
לחומרא ביה שמעה זאת:

וגם לא הסריח בשר הקדש לא היה צריך בחלקו של מזבח אחר
היותו בראש של מזבח לא בבית ראשון שאש של מעל מסייעת.
וגם בבית שני שכבר שערו ג' כביתי המזבח לפי ד' רבות שעלו מבבל
זה כתבתי. ובקונדריסי האחרון הוספתי שבימי שמעון הצדיק היתי
אש של מערכה מתגברת ולא היו צריכים הכהני' לא שני גזירין. וא"כ
אפילו בבית שני אין צורך לגם שלא יסריח בראשון של מזבח ואחרי
שמעון הצדיק לא נתחדש זה הגם אחרי שהעונות היו גורמין לבטל
אותן שהיו ולא אחרש אדם מעולם. ובחלקו של הדיוט הנאכלים
לשני ימים היה הגם ויפה הקשית שבכל העיר היו נאכלים וא"כ גם
זה גם ירושלם היה ולא גם המקדש ואחת היתה קושיא אם לא היו
נאכלים בכל אלא לתוך החומה ואיכו כן דרשאין היו לאכלן במקדש
אפילו ישראלים מעשר בהמה ושלמים וכ"ש כהנים בכור ואזור ושוק
של שלמים ונסתלקה קושיה זו:

דחקת עצמך לפרש תוחבין לה כוש ברוטב ציר הגוטף
מהצלי ואין בציר מה שיתחוב בו כוש שאינו אלא
מושיח' דקה ומה שאמרו תוחבין ולא אמרו כוללין הוא למעט האיסו'
וכן נראה מפירש רש"י ז"ל ובח וספתא אמרו אם הריחה תרומה
תוחבין ברוטב ואין בתרומה צלי וכפ' השוחט אמרו בשר בתרומה
מי איכא בתמיהא:

בתבתי לך בקונדריסי האחרון שר' יהודה לית ליה קיו האש
כלל וקרא דאש תמיד תוקד על המזבח דרשינן ליה
אש שנאמר בו תמיד והוא אש של מצורה ידליקוהו מעל המזבח ור'
יהודה לא פליג אמתניתין דעשרה נסים א"כ אין גם לא כבו בשמי'
ולא נגאה הרוח לקיים אש תמיד תוקד על המזבח ותנאי דפליגי
עליה ומצרכי מערכה לקיום האש לא היה הגם על אותה מערכה
דקטנה אלא על המערכה הגדולה וא"כ לכולי עלמא אין גם לא
כבו הגשמים מפני מצות קיום האש ולא דלא תכבה הוא ליחיד
המכבה גחלת אחת אפילו בשאר המערכה קיימת ואפילו רבי
יהודה דפליג בקיום האש מודה בה וכבר כתבת מחלוקת ר' יהוד'
ור"ש בפירש ודשנו:

בתבתי כי הגם של עומדים לפופים היה ביום הכפורים
ויום גדול משאר רגלי' וזה אמת הוא וכן ביקר רבא
וקבות דרבי נתן ולזה לא היה הגם מפני הבטחת ירלה כל זכורך כי
אין מצות ירלה ביום הכפורים וזה אמת הוא ונתבטל טעמך בגם
זה שהיה מפני מצות ירלה כל זכורך:

רב תלמידו של ר' חגיגא היה כן כתבתי וחלקת עלי והוא
מפורש בפ' אחרון מיומא דאמרי' עליה דר' חגיגא רב
שאני לגבי רב ואתה דחית זה ופירשת רב שאני שעשה לפני משור'
הדין והיה לת"ל לומר לפנים משורת הדין עבד ועוד שהגרסה
הנכונה היא רבה שאני ובפרק תינוקת בענין תחלתן אע"פ שאינן
סופן דספקי' הלכה כרב לגבי ר' חגיגא הוכרחו הפוסקי' להסתייע
משום דר' חגיגא יחיד הוא לגבי רב בהא ואי לאו הכי הוה פסקי' כר'
חגיגא משום דרביה דרב הוה כן כתבו המפרשים ז"ל ואף על פי
שרש"י ז"ל כתב רב שאני מחמיר היה לעצמו אין נראה פי' זה שדרך
התלמוד לומר על כל כיוצא בזה לפנים משורת הדין עבד ואם ר'
יוחנן היה אומר לרב קדש רביו שבבבל כ"ש שיאמר כן לרבי חגיגא
ועתה אני מוסיף כי רבי יוחנן היה תלמיד רבי יהושע בן לוי שהרי
באחרון מקדושין אמר על ריב"ל ר' אמר דבר זה ולא פירשו וכן
כתבו הראב"ד ז"ל והרמב"ן ז"ל ובירושלמי אמרי' דרבי יהושע בן לוי
הוה קשיש רבי חגיגא שאמר עליו שאלתי כשאלת הראשונים
ואם רבי יהושע בן לוי היה תלמיד רבי חגיגא כ"ש רבי יוחנן וכסוף
אלו מליאות ירוש' יש שר' יוחנן קרע על רבי חגיגא קרע תלמיד
על הרב ומזה המעשה הוכיחו שם דר' יוחנן ס"ל כר' יהודה דאיזהו
רבו כל שרוב חכמתו ממנו א"כ אם אין הכרע לפסוק ביה' מסוגיי'

דתלמודא אם מיפתח דאמרי' בתראי פסקי' כר' חגיגא לגבי ר'
יוחנן וכפ' בתה אשה אמר אילפא לרבה בר חנה אתון דתלמידי דר'
יוחנן עבדו כר' יוחנן אנן נעביד כר חגיגא גבי סנהדל המסורה
שהיה לך לומר דאתם אוקימנא להו בהאי פלוגתא דספינה דיוקנא
אם בתיבה ערולה בתנאי ור' יוחנן כאתם ברייתא ור' חגיג' כאחרים
והיה לו לרב ז"ל לפסוק כאתם ברייתא כי כן דרך הגאונים ז"ל
בפסקיהם לדחות דברי המורה שאומר אמר דאמרי כר' אלעזר ודאמרי
דברי האומר ברבים אבל היכא דאיכא למימר הכי והיכא למימר
הכי רבינו ז"ל סומכה סברתו על מה שכתב ואין כח בידינו לחלוק
עליו ואעפ"י שמצינו בהרבה מקומות שפסקו כתלמיד במקו' הרבה
כמו רב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן בפ"ק די"ט ור' יוחנן ור' אלעזר
הלכה כרבי אלעזר ברבית קטנה אין ללמוד מהמפורשות
הפתוחות:

בעניני כהני בית שני ביתפסת עליו על שהשמטתי ר' ישמעאל
בן אלישע יפה תפסת אבל כבר נזכרתי קודם
דבריך ואינו בתלמוד בראשון מברכות הוא אבל יוסף בן
יועזר לא שכחתיו וכן יוסף הכהן המסיל באחות אלא שלא מלאתי
שהיו כהנים גדולים ומתתיה בן יוחנן כהן גדול בעל הנסים הוא
נזכר אמרתי אולי תואר כהן גדול הוא ליוחנן אביו וכתבת כי יוחנן
הרגו ינאי בנו ובגמרא אמרו הוא ינאי הוא יוחנן וכתבוהו בכל
הצדיקים קודש שנעשה צדוקי ושמעון בן פיאבי כבר שכחתי אותו
ולא אמרתי שהיה בעל אתרופין אבל אמרתי אף על פי שמעלה
עם בעלי אתרופין כבר היה וכבר כתבתי פירש רש"י ז"ל בזה:

בירושלמי מפורש וכן בויקרא רבא כי הנותן תרקבא
דדינרי הוא המגונה לא המלך המקבלו והם
אמרו וכן בספרי פרשת פנחס בא השיח וכפה את המנורה כמו
שאמרו בגמ' דידן אתא אמרא וכטשיה לשרגא ואני נחכותי להרבה
כהנים כשרים בבית שני כדי למעט את התפלה כי בירושל' ביקר
רבא אמרו שלא היו אלא פ' כהנים וא"כ מעטים הם אותם שלא
הוציאו שנתם כי אפשר שקודם יום הכפורים היו מתים רבי' מהם
והמשמשים ביום הכפורים הארכו ימים ותלמוד שלנו שאומר ש
כהנים אולי שלא היה זבח רשעים תועבה וזכיתי להצדיק לדוחה
תפלת ישרים רצונו:

תלמסאן עוד לו על הענין הנזכר

ענין קלו

כבר הזהרתיך לחוס על כבוד
שלא תחזיק בתרמי' לומ' שפרש
כהן גדול מאשתו היא מן התורה
ולא נזהרת והנני אודיעך מוסתו בפי' ההלכה על פי דרכך אמרת
המשנה מפרשין כהן גדול מביתו כלומר מאשתו שהוא אסור
בתשמיש המטה ושאלו בגמרא למה נאסר בתשמיש המטה שלא
ללמוד ממשה אלא פרישה לבשכה אבל איסור תשמיש אין ללמוד
ממנו אלא מפני פרישה למחנה שכינה נאסר באשתו שהרי מקודם
נתן תורה נאסר בכלל ישראל וגם אחר כן מדכתיב לך אמר
להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי כתו שאמרו בפר
רבי עקיבא ובפ' קמא די"ט וגם מאחרן ובניו אין ללמוד איסור
תשמיש שלא נאסרו בו מפני פרישה למחנה שכינה אלא משום שניהם
שהיו האב והבנים כאחד וכמו שאין פרישת משה מאשתו מפני
פרישתו למחנה שכינה כן פרישת אהרן ובניו שהרי אין בין ר' יוחנן
הלמד מאהרן ובניו לריש לקיש הלמד ממשה כלום כיון שלא אמר
בגמרא מאי בנייהו א"כ מכון לנו פרישה מאשתו לאסרו בתשמיש
והשיבו דודאי אין זה מן התורה שאין לנו רמז אלא בפרישה לבשכה
אלא מטעמו של ר' יהודה בן בתירה שאכמיש אסרוהו בתשמיש מ
חשש תבא לידי ספק כלה שהתשמיש מרגיל האורח וכן פירשו
בירושלמי דאמרי' התם אלו דאמר רבי יוחנן ולא אמר בן בתירה
הוינן אמרין ישמש מטתו ויסכב לו בלשכת פלהדרין הוי צורכא לאמר
דאמר רבי יהודה בן בתירה הנה זה מפורש שמהכתוב שהביא רבי
יוחנן אין לאסרו בתשמיש וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה
עיין עליו וכן נראה מדבריו בהלכות עבודת יום הכפורים וכבר
עמדת עליו ולא רצית לטעמו ורש"י ז"ל אם ליה שיאמר שמן התורה
היא גזרה זו ואחר בחת היום ראשון ללמוד מהבריתא דין אם הוא מן
התורה

התורה אם מדרבנן הלא ידעת אם לא שמעת כי כל הראשוני' אמרו שאין ללמוד מהברייתות במה שהם מסכימין אל הפסוקים שיהיה מן התור' שהרי מעשר ירק בפירוש בתלמוד שהוא מדרבנן וסמכוהו בספרי אל הכתוב והוא כדרך אסמכתא וכן מדומע ושאובה כמו שכתבו התוספות וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בפ' המוכר את הבית וכבר כתב זה הרב ז"ל בחדושי התורה משיב על רש"י ז"ל ומצוי הוא אצל התלמידים ורואה אני שאתה רגיל בו וגם בברייתא לא הזכירו המקרא אלא לפרישה ללשכה לא לפרישה מאשתו ומה שהפלגת בקונדריסך הראשון גם בזה א"א שיהיה מותר לשמש מטתו במקום קדושה לגמרא את עלמו ולטמא את המקדש הרך רואה כי אם היינו בטוחים מחשש זה שמא תפרוש נדה לא היינו מונעים אותו ממצות עונה ומפני חשש זה נאסר לא מפני הקדושה ואשר הרעשת עלינו שמיים וארץ במה שאמרתי שאם היתה פריעת אשתו מן התורה היה מהלוקין או מחייבי עשה אם מן התורה אינו אלא מפני קדוש המקדש ואם עבר על זה הרי הוא בכלל ולא יחלל את מקדש אלהיו ודבריך שמא תבא שמא לא תבא וכו' הם הבלים שהאיסור מן התורה אינו אלא לשמש מטתו וההפרשה הנו' במשנה היא לאסרו בתשמיש המטה ואם באה באקראי ולא שמש מטתו לא נזהר מזה ומה ענין נזירה לנזירה בכאן האיסור הוא אחד לשמש מטתו והטעות בזה שפירשת מפרישין אותו מביתו ביתו ממש ואינו אלא אשתו לאסרו בתשמיש:

ומה שהרבית ליעיס שיש איסורי תורה שהם משום שמא והבאת פן יחטיאו פן יוסיף ולא יסור לבבו ולא יסיב כלם עדי שקר הם והנה לאחי יתירי ניכהו לחייב עליו בשני לאוין או להוסיף תגאי באזהרה וכבר פירש זה הרמ"בן ז"ל בספר המצות והרחיב בו המאמר אחשוב עמדת על קצת דבריו מספרו

זוהר הרקיע:

ומה שאמרת שכל דבר שהוא מן התורה אינו ממוייב שיתמהו ויאמרו רחמנא אמר שהרי אמרו מפני מה אמרה תורה נסכו לפני מיס בחג ולא תמהו ואמרו רחמנא אמר זה מחסרון הבנה הוא שלא תמהו אלא כשאלו טעם מפני מה עושין כך אבל כשיאמרו מפני מה אמרה תורה אין לתמוה על מי ששואל טעם הדבר אבל אם הפרישה מאשתו היא מן התורה אלו שאלו מפני מה פורש היה נכון אבל לומר למה פורש אינו נכון שהרי התורה אמרה שיפרוש ומי שכותב דברים כאלה תזוח דעתו להשיב על דברי

תמה הוא ראה כמה קורי עכבים ארגת בזה הדרוש:

אמרת שחוש לחם הפנים הוא גם קבוע כמו אלני הזהב וזה יקבלהו נמולי מחלב עתיקי משדים שאם היה החוש של לחם שבת בעברה נעתק אל הלחם של שבת הבאה או היו אלני זהב נעקרין בכל שבת והוזרים אחרים תחתיהם היה הגם שוה אבל אילני זהב קבועים הם לעולם והחוש נעתק מהלחם ובא אחר תחתיו מי שמועלה דברים כאלה על שפתיו אין להשיב על דבריו:

אתה פסקת כר' יהודה במה שאמר שאין קרבן נבור חלוק לפי זה אם שבט אחד טמא וכלם טהורים יעשה בטומאה זהו דעתו בפי' בגמרא והרמ"בם ז"ל פסק על שיהיו רוב נבור טמאים זהו פשטן של דברים וכל המתורלים הכי סבירא להו ואיך תשוה ר' יהודה שאומר שאפילו שבט אחד טמא וכלן טהורים יעשה בטומאה עם האומרים דוקא רוב או מחצה על מחצה אם מחצה למחצה כרוב אלו דברים הם בדוייס וא"כ בקש רחמים על עלמך שעשית עלמך גאון לומר ואנן סבירא לן דהלכה כר' יהודה דסבירא ליה אין קרבן נבור חלוק אפילו במיעוט טמאים לחלוק על רב וגאון אביהן של ישראל בדברי תורה ואתה מתהפך בזה מצד אל צד. אין דבריך הראשונים כמו האחרונים:

הרמ"בם ז"ל פסק בעיר הנדחת כריש לקיש וכר' יוחנן במעשה אלפס והסוגיות הם שוות ואין מעשה אחר בזה אלא דקי"ל כר' יוחנן אפילו היכא דסוגיא דשמעתא כותיה דריש לקיש בר מהנהו תלת ובעיר הנדחת שפסק כריש לקיש מפני שלא נכלל באותו כלל הלכתא למשיחא וברכבת בזה דעת הפוסקים כריש לקיש במעשה אלפס ואנו אין אנחנו נושאים ונותנים אלא על דעת הרמ"בם ז"ל ואתה זורק דברים שאין בהם ממש:

לפסוק תגובה עושה זיקה לאומרא אמרת שהיא תומרא דלתיה לקולא ות אלה לוויעך · דלא אמרי' חומרא דלתי לידי קולא אלא כשאסרו מה שהוא מותר מן התורה להחמיר ותתחייב הקולא מאליה בהיא דמסמי' לה משום לידה להחמיר על דברי תורה שהקולא מתחייבת למיתב לה ימי טוהר כדאיתא בפ' המפלת אי ממי פהיא דקפיזא קפיזא דפ' אלו עוברין הידוע לתלמידים וכן ההיא דפ' ארבעה אחין אם אתה אומר חולצת מתיבמת אבל לספק לידות אמרי' תשב לזכר ולנקבה לחוש לשניהן בפ' המפלת ובפ' יש נוחלין ובמקומות אחרים וכן בשליה שיצאה מקצתה בפ"ק דבבא קמא וכן בבעיות שעולין בספק שהחומרא היא מן התורה לא ממנעי' להחמיר משום דלתיא ההיא חומרא לידי קולא ובפ' המפלת אמרי' יהבי' לה ימי טומאה וימי טהרה לא יהבינן לה שאין להקל בידים מפני חשש קולא שתבא מפני החומרא ואחר שזה אמת הנה דבריך הבל שאם אמרנו תגופה עושה זיקה מספק נתבטל קרבן נבור בשב ואל תעשה ואם אמרנו אינה עושה זיקה מספק הכנסנו חולין לעזרה או קרבן פסול בידים ומוטב לעבור בשב ואל תעשה ולא לעבור בידים ויביאו אחרים תחתיהם אם הפסר ואיני יודע לדבריך מה יעשו מפני הספק יבטלו קרבן נבור או לא יבטלו ובכל אחד מהלדדין אם אינו כן עברנו על דברי תורה א"כ ההלכה שראוי לפסוק בזה הוא שיתבטל קרבן נבור בשב ואל תעשה וכבר ביאר זה הרמ"בם ז"ל בפ' י"א מהלכות שגגות וכבר אמרתי לך שהסוגיא של פ' הקומץ זוטא רהטא דתגופה עושה זיקה וכן באות' הלכה שבפ' התכלת הזכירו תגופה עושה זיקה וכשהעלו במקום אחר בעיא בספק וסוגיא רהטא במקום אחר באחל מהלדדין פסקי' הכי ולא השגחת בכל זה כדי לחלוק ברצון ואיך חולק על עלמך ואני תמה ממך שכבר הוכחתיך בקונדריסי הראשון על מיעוט השגחתך בהלכות שהן לפניך להחליף אינם בחיש ולא נוכחת כי בקונדריסך האחרון כתבת כי אינן נראין לחלאין הוא לכל הנבור וההלכה פשוטה לילדים שאינו אלא לאיש אחד שיש לו עשרה בניס ותי שטועה בפשט ההלכה איך מלאו לבו לחלוק עלי' ואפילו באיסור ואיתר שהיא ידיעה קודמת לכל מורי הוראה יורה יורה ילין ילין יתיר בכורות אל יתיר איך משגיח כי כתבת תוכחין לה כוס ברוטב שהוא רוטב הנוטף מהצלי ולא השגחת כי אותו רוטב הוא גוף האיסור ומה בין זה לבשר הצלי ומאי הקל תחלה אוכא ובפ' העור והרוטב כשאמרו מאי רוטב שומנא הקנו טומאת אוכלין לטמא ובמקומות אתה אומר ומה שהגריכני לפרש כן כך וכך ויודע אני כי הטועה אינו טועה אלא מפני דברים המגריכין אותו ואינו מנולל בזה ובמקומות אתה אומר גלאיתי בכלל וזה טוב הוא אבל מי הזקיקך ליכנס במקום שאינך יכול לצאת ממנו כל אותן דברים מהתעוררותך הן ובמקומות אתה מדלג ואינך משיב והיה טוב שהודיעני שהודית ובמקומות אתה אומר אמת הוא שטעיתי והטעני כך וכך וזה טוב מאד מאד והלואי היית עושה כן בכל מקום והרבה דברים אני מניח מלהשיב עליהם והזכרתי לך עתה מקצתם כי קונדריסך הראשון מכף רגל ועד ראש אין בו מתוס ולא השבתי אלא לקיים לדברי חשבתי כי בזה שתתי קצי למלין ואתה רוצה להוסיף תקון ואתה מוסיף קלקול ואתה מתאנה לי למצוא עלי חטאות ומבקש תואנות כי גם אני טעיתי כדי לכסות מומי טעיותך בזה ולא ירדתי בדברי אלה אלא מקצתם לרב ז"ל שאמרת הוא פסק כן ואנן סבירא לן דהלכה כר' יהודה כאלו היית גאון כמוהו והיה לך לומר ולעניו' דעתי היה נראה לי כן על כן רציתי להודיעך כי טעי' בדברים שלא יטעה בהם אחר מתלמידי הזמן ודבר גדול הוא המכיר את עלמו ידע לבני כי בלי ידע וזה חלקי בחכמה:

תלמיאן עוד לו על הענין הנז' למעלה

ענין קלז

מוסכם הייתי שלא להשיב על דבריך עוד ולפי שגלגלת בדבריך סתירה דברי בספר זוהר הרקיע אשר זה הייתי כוסף לשמוע אשיב על תחלת דבריך עד הגיעי שם:

כתבת כי מה שכתבתי כי מניעת תשמיש להחרן וכנון בשבעת ימי פרישה היה מפני מניעות לפי שהון ביחד הוא טעות ע"כ ואם הטעם הוא אמת אפילו יש בו טעם אחר

בתן שהשבת אינו טעות אבל להטעו' מי שמזכיר חד מתרי טעמי
הוא טעות גדולה:

עוד כתבת כי האיסור היה לפי שבעלי קריין האסורין ליכנס
במחנה לויה בלא טבילה ובלא הערב שמש ע"כ וכמה
מחנה לויה בית המדרש ולא קריית פר' במדבר סיני כי לא היתה
שנים גדלת בבית המדרש ולא קריית שהיו קודש ניסן והמנין אשר
מחנה לויה בשבעת ימי המלואים שהיו קודש ניסן ומנין אשר
אחריו נתקדשה מחנה לויה היה בחייר ובלא ספק שנתעלמה ממך
הלכה כמ"ש בפ' הנזקין שמנה פרשיות נאמרו ביום שמיני למלואים
שמשה ירחה כי כבר נבדלו המחנות בר"ת ניסן שאלו ידעת אותה
הלכה לא היה לך לטעות כי בז' המלואים נבדלו המחנות ואם
בלתי אותו יום על מחנה שכינה שכבר הוקרשו הכהנים ועל מחנה לויה
כשובלו הלוים בחדש השני כמו שהוא מפורש בכתוב ואם בסדר
הפרשה לא נזכרת איך אשיב עליך במה שאמרת שצריך הערב שמש
להכנס למחנה לויה וכי לא שמשת ביטיבה ולא קרית לעולם מסכת
יבמות ושם אמרו בפ' ראשון שלא אסרו טבול יום אלא בחלר החדשה
שחדשו בה דברים בימי יהושפט וזה מדברי סופרים אבל מן
התורה אפילו עשה לית ביה כמו שאמר ר' יוחנן ובמשנת כלים
שנינו הר הבית מקודש הוא בימינו שאין זבים וזבות נכנסים לשם
הא טבול יום נכנס לשם ותנאי סיפא עזרת נשים מקודשת בימינו
שאין טבול יום נכנס לשם הא בחול ובהר הבית מותר ואפילו
בעזרת נשים אינו אסור אלא מדרבנן לפי שהחלר החדשה שנזרו
עליה בימי יהושפט ובמסכת תמיד שנינו אורע קרי בלחד מהן
יורד והולך במסכה הולכת תחת הבירה טבול ועלה ונתחמם
כנגד המזבח וכא וישב לו אבל אחוי הכהנים אף על פי שזה טבול
יום היה לפי שלא נאסר טבול יום אלא בחלר החדשה שנזרו בה ומה
שהולך תחת הבירה אע"פ שהוא בעל קרי ובעל קרי אסור בכל
מחנה לויה הא אמר ר' יוחנן כתוב דמחנות לא נתקדשו ומה שהעליך
הכתוב הערב שמש למי שהוא טמא מקרה לילה הוא מפני מחנה
שכינה וכל זה כתבו התוספות ולא דייך שטעית במקרא במסכה
ובגמרא אלא אפילו בדברי עצמך טעית שאפילו יהיה טעם האיסור
תמיד לאהרן ולבניו מפני טומאת קרי אין ללמוד ממנו לכהן
גדול לדורות בשבעת ימי פרישה שהרי בעל קרי היה מותר ליכנס
בלשכת פלהדרין שהרי לא נתקדשה כלל כמו שאמר רש"י שאם היה
אסור בעלי קרי ליכנס שם לא היינו צריכים לטעם שמש יבא על
אשתו ותפרוש כדה:

ועוד כתבת לאהרן ובניו היו מוזהרים שלא לצאת כל שבעה
ממחנה שכינ' ע"כ ודעתך לומר שלפני מן הקלעי עמדו
שבעה ימים בקביעות ולדבריך וכי לא היו צריכין לנקביהם ואיך
היו נכנסים במחנה שכינה מה יש לך לומר בשעת צרכיה היו יוצאים
אף אתה אמור שאף לתשמישם היו יכולין לצאת אלא מפני הצניעות
וכל זה אינו עולה כהוגן אבל מה שמרפא שבר קושיא זו הוא מה
שאמרו בויקרא רבה שהמשכן היו מפרקין אותו אחר תמיד של בין
הערבים ונשאר מפורק עד תמיד של שחר וכיון שנתפרק אין בו
קדושת מחנה שכינה כמו שנו' במלאכות בענין כליק המחנות וכיון
שאין לו קדושת מחנה שכינה אף קדושת מחנה לויה לא היתה לו
שעדיין לא נתקדשה עד אחר מנין הלוי' ומגייתם שביב למשכן שהיה
בע"ו בחייר ומה שיש לך לתמוה הוא וכי הלוים היו אסורי' בתשמיש
המטה בהליכם במדבר ואם תמצא להם היתר אותו היתר בעצמו
היה אפש' להמשיך לאהרן ולבניו ח"כ לא תלינו מניע' תשמיש לאהרן
ובניו מפני פרישתן למחנה שכינה שנלמוד מהם לכ"ג לדורות בז'
ימי פרישה ועוד שלדברי ר' יוחנן דאמר מלואים דבר שאין מעכב
לדורות אין מעכב בהם ופרישה אינה מעכבת לדורות מדתנן
מתקיין ולא תנן מפרישין מ"כ אפי' אהרן ובניו היו מותרין בתשמיש
המטה אבל לא יכנס זה בשכלך שהכנת מחלוקת ר' חגיגה ור' יוחנן
לדורות הבאים ועוד אדרך טעותך בראיות מפורשות וכל זה אינו
אלא להגדיל תורה שאין אנו צריכין לכל זה כי ר' יוחנן דס"ל דבר
שאין מעכב לדורות מעכב בהן כבר לאה דבריו ריש לקיש מדתנן
מתקיין ולא תנן מפרישין ושתק לו ר' יוחנן מ"כ אזר הדבר לטעמו
של ריש לקיש שלמד ממשה ופרישת משה מאהל היתה עולמית לא
מפני פרישה למחנה שכינה שנלמוד ממנו לכ"ג לדורות וגם בפי'
אמרו בגמ' דמתני' ר' יהודה בן בתירא היא לאסר מפני חשש
ספק נדה לא שיהא לו סמוך מן התור' וזה עורון גדול למי שיתחזק
לומר כי מן התורה היא ומה שראוי לך לדעת הוא כי לדברי ריש
לקיש פרישת ז' ימי' מאשתו הוא מטעמו של ר' יהודה בן בתירא ולא
למדנו מטעמו פרישה למחנה שכינה ואם פורש מאשתו בביתו דין
לא שמשה למדנו שצריך שיהיה שם ימים האחרונים במחנה
שכינה כמשה והיום הראשון משבעה אם עמד בביתו פרוש מאשתו
ליון ואתה לא הבנת זה הכלל:

עוד כתבת ואלו היתה הלכה כריש לקיש שאמר שהפרישה
לקדושה אינה אלא שבת וחכמים הוסיפו יום א' מדעתם
משום חששא היה מקום לסברתך אבל מאחר שהלכה כרבי יוחנן
דיליף לה משבעת ימי המלואים וכל המעכב בהם מעכב לדורות
אין כאן מיפת ולא ראיה ע"כ ויש בזה כמה שבושים שאין בין ל'
ורבי יוחנן מחלוקת אלא מתיקון למדנו אבל שיהיה ביניהם הן שלפי
דברי רבי יוחנן הדורות הבאים אסורי' בתשמיש מן התורה ולדברי
ריש לקיש אסורים מפני חששא אינו כן שאפילו הוא אומרים בגמרא
מאי ביניהו איסור תשמיש מן התורה איכא ביניהו כמו שאמרו
במחלוקת רבי יוחנן ורבי חייא ומה שאמרת דהלכה כרבי יוחנן
והלא ר' יוחנן שתק לו לריש לקיש מסתם מתני' דר' יוחנן דסבר' ליה
הלכה כסתם מתני' על כרחו חזר לדעתו של ריש לקיש אפילו הוא
עובר מתחלה דמן התורה נאסר ויאמר על כרחו מתני' רבי יהודה
בן בתירא היא כמו שאמר ריש לקיש וגם רב ספרא דהוא בתרא
סבירא ליה כסתם מתני' אלא שכל זה הכל נדף שלא עלה על דעת
שום חכם שרבי יהודה בן בתירא דעתו שמן התורה הוא אסור
בתשמיש והלא הירושלמי אמרו בפי' אלו אמר רבי יוחנן ולא אמר ר'
יהודה בן בתירא היה מותר לשמש מטתו כרי שבירושלמי על דברי
ר' יוחנן אינו הדברים ולא כמו שטעית ואמרת שהירושלמי לא אמרי
אליבא דאמתן דאמר שאינו מעכב כל הכתוב במלואים והלא ר' יוחנן
וריש לקיש סבירא להו כל הכתוב במלואים מעכב בהם וטעית
בפי' ההלכה כי הבנת מלואים כל הכתוב בהם מעכב בהם אם אין
מעכב הוא לדורות הבאים לא לאהרן ולבניו וזו טעות גמור ואלא
מפורשת מה שאמרו פרישת שבעה איכא ביניהו דלמאן דאמר דבר
שאינו מעכב לדורות אינו מעכב בהם פרישת שבעה אינו מעכב
בהן לדורות אינו מעכב מדתנן מתקיין ולא תנן מפרישין ואין
לדורות אינה מעכבת הפרשת שבעה אף אהרן ובניו לא מעכבת
וזו ראיה מפורשת וגם רבוי ומשיחה וסמיכה ותנופה ומקרא פרשה
ועכוב' מלה לן ועשית לאהרן ולבניו בכה לא שייכי בכהן גדול ביום
הכפורים שלא כלהו לאהרן ולבניו שייכי ואי ילפי' דורות ממלואים ז'
מחלוקת אחרת ר' יוחנן וריש לקיש הוא ודחו דברי ר' יוחנן ותקישו
דברי ריש לקיש אבל במחלוקת רבי יוחנן ורבי חייא לא היתה
לדורות אלא לאהרן ולבניו וזה ממיעוט הסגתתך שהלכות שם
לפניך איך מבין וכבר הוכחתיך ולא טרחת ומה שלא הקשו בגמרא
מאי דהוה הוה כמו שהקשו בכילד הלבישן במה שאינו אלא ספור
מעשה שייכא האי קושיא אבל במה שהוא אמו' לא שייכא ואפי' בהני
אמרי' למכבר קרא וכולא בהא אמרו שור סיני בבמה ובן בבקר נחור
שבניסו ישראל באהל:

בתבתי לך כי מה שנם פייעת מהבריתא דרבי יהודה בן
בתירא ס"ל דמן התורה הוא איסור תשמיש החמה
בשבעת ימי פרישה שאין מסברית' היא סיוע אלא הביאה הבריתא
דברי רבי יהודה בן בתירא על הפסוק אלא תשלש הבריתא סיום
אחר שלמדנו מהפסוק פרישת שבעה ואמרתי שאפילו סמכו זה אל
הפסוק היה דרך אסמכתא כיון שמת בלא מהגמרא שאינו אלא חשש
ואין ראיה מהבריתא ואפי' שתמה זה אל הפסוק שהרי מלינו שלמדו
מהפסוק מעשה ירק ומחומש ובגמרא מפורש שהם מדרבנן אז הם
עיקר לדברי ועל זה בלבלת עצמך שהרמב"ם ז"ל מורבית מן
מלות התורה הביא להם ראיות מהתוספתא ומכילתא וספרא וספר
ע"כ דבריך והריני בן שבעים שנה ולא זכיתי לשמוע שילמדני למה
עמוק כזה עד שבאת אתה ולא ראיתי ספרי זהר הרקיע וראה שלא
בעלם ממני דבר זה וכי זה הוא סופר מה שכתבתי בענין איסור
תשמיש בימי פרישה ואמרתי ולא אמו איסור זה בפירוש מן התורה
שיהיו דברי קושיות על דברי הבל הוקבע במוחך שבוש זה ונשיש
הלכה למשה מסיני והחולק עליו כופר בעיקר וכתבת אחר זה ולא
טוב שעשית בשמוך ראיתי הרב מנה שטען שהתכלת והלבן אף ע"פ

אלין מעכבין זה את זה שאינם שתי מצות ונפשיטתא מהמכילתא
יכול שהן שתי מצות ת"ל והיה לכם לציצית מצוה אחת היא וגדרת
עליו שמוה אלא לדעת ר' ולא לדעת חכמים שאומרי שאין מעכבין
זה את זה ולפי כן הם נתנו שתי מצות ולא השגחת על דבריו שהו'
אחר בשרשי ה' אבר התבאר לך שהפילו החלקים שאינן מעכבים
זה את זה אבר יהיו מצוה אחת אם העגין אחד ונמר דברך ע"כ
והנה לא על תלונותיך כי אם על הרמב"ם ז"ל פכל מה שכתבתי
בזה בשם הרמב"ן ז"ל כתבתיו ועתה קום ריב את הריב אבל אחר
שבאת ללמדני חדשות ובאורות ולא ידעתים לודיעך כי אתה מגשם
כעורים בכל זה ולא הבנת לא דברי הרמב"ם ז"ל ולא דברי הרמב"ן
ז"ל המשיגו דברי הרמב"ם ז"ל הם כי כל שתי מצות שהן מעכבות
זה את זה אז ראוי למנותן שתי מצות ומזה הדרש מנה תפלין לשתי מצו'
חולק על הגאונים ז"ל שמנאום מצוה אחת ולפי שורש זה היה ראוי
לו למנות מצות לבן אחת ומצות תכלת אחת דהם קי"ל שהתכלת
אינו מעכב את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת אלא
שמצות במכילתא שבאו שם יבוא שהם שתי מצות ת"ל והיה לכם
לציצית וכו' ועל זאת הברייתא סמך למנותן מצוה אחת ולפי שהוקש'
לרב ז"ל שדרשו שיהיו שתי מצות שאינן מעכבות זו את זו נמצות
בחלק הטלים דבריו ואחר שקף ע"פ שאינן מעכבין זה את זה כיון
שהעגין אחד אין נמנין אלא מצוה אחת אלו הן דבריו והרמב"ן ז"ל
בא ואחר שאם הדרש שהשריש בזה שהמצות שאין מעכבות זו את זו
ראוי למנותה שתים אמת תכלת ולבן ראוי למנותן שתים כיון שאין
מעכבין והמכילתא שאמרה שהן מצוה אחת ולא שתים היא נשגית
לדעת ר' שאמר שהתכל' מעכב את הלבן שלא בא בדבריתא זו למנו'
המצוה אלא אם מעכבין זה את זה או אין מעכבין זה את זה שבזה
הלשון נזכר גמרת מנחו' מעכבין או אינן מעכבין וכיון שהברית'
הזו בשמרה מצות אחת הן נאמרה לדעת ר' שאומר שמעכבין
זה את זה אין ללמוד ממנה למנין המצות שהיא מצוה אחת דהא ק"ל
שאין מעכבין זה את זה ונחזור לדרשינו שכל שתי מצות שאין מעכבו'
זו את זו נמנות לשתים אפילו לדעתו שהרי מנה התפלין לשתי
מצות אלו הן דברי הרמב"ן ז"ל וכבר הבנים הרב ז"ל על כל מה
שאמר הרמב"ם ז"ל לתקן דבריו בזה שמנה מצוה אחת תכלת ולבן
לעגין שאינן מעכבין זה את זה שאותו תיקון הוא לפי מה שפירש
הברייתא על דעת חכמים ואם מהגמרא מתפרש שלשון הברית' הוא
לשון ר' בגמרא ולדעתו שנויה אין לנו צורך לאותו תיקון ואני בכל
זה אני אלא כמתעקש דברים ומה שדברתי בזה הוא לעגין מנין
המצות אם הרב ז"ל מנה מצוה אחת תכלת ולבן ומפני אותה המכילתא
ואותה ראיה אינה ראיה היה ראוי למנותן שתים אלא
שבסוף ספרי הסכמתי למצותה אחת בתפלין כדעת הגאון ז"ל
שקיבלת הרב ז"ל על הגאון ז"ל מלשון התלמוד מאן דלית
ליה תרי מצות אינה קושיא שהרי בשלשה מינין שבלולב
אמרי' שהן תלתא מצוה אף ע"פ שאינן אלא מצוה אחת זהו
שכתבתי אם יערב לך קבל אותו ואם לאו הניחהו לא גזרתי משו'
אדם שיקבלהו אבל דע שאם אומר דבר דרך סברא שאני אומר
אותו אלא א"כ מוסדנו על מאזה שרש מהגמרא אבל יודע אני שדברי
אלו לא יכנסו באזניך כי אינם מבריחך כי לא הורגלת בתלמוד ולא
ידעתה דרכו ואינך רוצה לחלוק על דברי הגאונים בפסקיהם
בדמיונות והזיות:

עוד כתבת נחזור לדבריך שאם היינו בטוחו' שלא תפרוש
אחתו לא היינו מונעים אותו ממצות עונה ומפני
הקדושה אין הכי נמי שמטעם מפני שאין אנו בטוחים שלא תפרוש
אחתו נדה יפרוש ממנה שבעה כדברי רבי יהודה בן בתירא להיות
פרישתו לקדושה מן התורה לגזרה שבעזרה ומה עגין יש לבטל
עונה אחת ומה חשש אבל קדושה והמקדש ואשר תקנת אלו היתה
פרישתו מאשתו מן התורה ועבר עליה שאינו חייב אלא מפני
קדוש המקדש שהוא בכלל ולא יחלל את מקדש אביו יתכן שבדברך
כן הוא מתחר שכהן גדול באותם ז' ימים לאחרה שכינה הוא מפורש
ולא"ע שאם יצא אלא בשעת עבודה הוא פטור לדעת הרמב"ן ז"ל
אבל ויקום לדעתו אם יצא בשעת עבודה בלא יחלל הוא חייב וכ"ש
אם שמש מבותו ונטמא לרצונו ונטרד מן העזרה בשעת עבוד' ושלא
בשעת עבודה שבלאו זה הא מחייב ע"כ ודבריך הם מורכבים
מתתי הגאות אשר השגתיך האחת על אמרך שמן התורה היא
הפרישה מאשתו והשגתיך שאם מן התורה היא הפרישה ועבר

עליה היה לוקה ולא מפאחוהו מהלוקין ואתבת שאוכך יודע מאי זה
שם הוא לוקה וכתבתי לך שאם מן התורה היא אסורה אינה אלא
מפני קדוש' המקדש ואם עבר לוקה ומשום לא יחלל את מקדש אביו
אינ"פ שלא עבד בקדוש ולא הביא עבודה ושאם וכיון שלא מנאוהו
מן הלוקין א"כ אינה מן הת ורה וההשגה הב' היא על תמיהתך עלי
שאיך אפשר לי לומר שמן התורה היא מותר לשמש מטתו לחלל
קדושת המקדש וכתבתי לך שאם היינו בטוחים שלא תפרוש אשתו
נדה לא היינו מונעים אותו ממצות עונה וכשמנעוהו אינו אלא
מפני חשש זה לא מפני קדושת המקדש אשר הפלגת אלו היא דברי
ועתה בא לך להשיב על דברי וכתבת דברים נאמרים בפה אינם
מצויירים בנפש ואולדת תולדה אמתית משלש הקדמות שהיה
כוזבות והאחת לודקת אמנם היות דבריך נאמרים לא מצויירים
הוא שאם האיסור הזה מפני קדושת המקדש שלא יחללנו בתשמישו
ובקרוביו בעבודה אינו מפני חשש שמא תפרוש אשתו נדה שאפי' יבא
אליהו ויאמר אשה זו חדל ממנה אורה הוא אסור לשמש מפני קדוש'
המקדש ואין הפרש בזה בין ז' ימי פריסה לכל השנה ואם האיסור
הוא מפני חשש נדה אפילו בלשבה אע"פ שלא נתקדשה הוא אסור
לשמש מטתו אמנם התולדה והקדמות הנה התולדה היא אסור
תשמיש והקדמה הנודקת חשש נדות והכוזבות האחת שהאיסור
מן התורה ובבר נתבאר מאמתי בזה שהקדמתי והשנית שהאיסור
מפני קדושת המקדש ג"כ כוזבת שלא נתקדשה הלשבה כמ"ש רש"י
ז"ל ואם מפני עבודה כל השנה כלה שוה בזה והנה נתבארו כל
דבריך אבל הם שבושים חשבת כי כהן גדול כל שבעה היה חייב
לעבור עבודה בעזרה ואם יצא עובר משום ולא יצא מן המקדש
ואם היה זה אמת מה לנו לטעמו של רבי יהודה בן בתירא שמא
תפרוש אשתו נדה והלא צריך לעבוד עבודה ואסור להניחה ואע"פ
שיש לך לומר אלמלא טעמו של ר' יהודה בן בתירא היינו מתירין
אותו לשמש מטתו אחר העבודה ויעבוד ויעריב שמשו ויחזור הדב'
לטעמו של רבי יהודה בן בתירא ואין זכר לקדושת מקדש בזה ואין
הפרש בין ז' ימי פריש' לשאר ימים אבל כל זה אינו אמת שמן התור'
אינו חייב לעבוד בשבעת ימי פריסתו ואם לא הרגה לנאת מהלשבה
רשאי הוא ואין בין שבעת ימי פריסה לשאר ימות השנה כלום אלא
פריסה ללשבה והיה יכול לשמש מטתו ואסרנו לו התשמיש מפני
חשש נדות ומה שמניתי כל שבעת הימים מקטיר ומטיב אינו חייב
מן התורה אלא להרגילו בעבודות ואהרן ובניו בשבעת ימי פריסה
לא עשו עבודה כי משה היה כהן וגם משה כשפרש לא עבד עבוד'
ואפילו היה חייב מן התורה היה רשאי לנאת אל הלשבה וישמש
מטתו שם ואפילו במליתו ויטבול ויעריב שמשו אלמלא חשש נדות
וכמ"ש בפ"ק דיומא דמפרשי ליה שנה אחת קודם שקיעת החמה:

ואחר שהגיעו הדברים ע"כ אפסיק הדבור כי לא דברתי עד
הנה אלא להכות אחיתך לדברי אשר בספרי ספר
זוהר הרקיע אשר זה הייתי מחאה לשמוע ודי לי בזה כי מהאש
האחד תלקחראיה על כל אותי המין ושמחתו שמחה גדולה על
חולשת הבנתך בזה כי בלא ספק כן הוא בכל השאר ולפי שהרגשתי
שאתה מוכה אותי בשאר בזה ובדברים אחרים כמתגדר לשתור
דברי הוכחתיך בדברים אינו יודע אם אתה מכיר חולשת דבריך
ושודך מחזיק בם כדי שלא תתן חסרון לעצמך להודות שאת' טועה
וזה בלה ובלון ודרך רע ופי תהפוכות או אם התאו הגוברת מונעת
אותך מלהכיר טעותך ואיה אני מגלל אותך ובי אני השון שאני
מאבד דברי עמך ומוסר ואותן עם כיונה בך ואני רוצה להאלי' דבר
להשיב על שאר דבריך אבל מזה שהשבתי בענין איסור תשמיש
לכהן גדול תוכל לשער שאם אשיב על שאר דבריך לא אייה שמות
בתשובתי כבר הזכרתיך שלא תכתוב עוד וכתבת וטובה היא לך
השתיק ואיך אפשר שיצא בכבוד בויכוחו מי שחולק על האמת ואיך
בוש לומר פעם אחר פעם עלי טעית וכ"ז דרך כסילות כדי שלא
תוד' על האמת ולא יכולת להגיע מפיך לעולם שאת' טוע' בהטעותך
המ"ב בס ז"ל בפס שלו שם שבעון גדול מזה ויותר כפלא מזה שאת'
משבש הגמ' לקיים טעותך באומרך כי פוס לחם הפנים הוא נם
קבוע כמו נם אלני זהב ובגמרא אמרת הפך ואף הפסוק אח' מטעה
ברמז ואכבדה והוספת בו אילני זהב וזו עברה גדולה היא יותר
מתעורו של עבודה הבבלי מאמ' יומא והירושל' בתש' תענית ומדרש
תנחומא ושאר המדרשות כלם הסכימו שאינן אלא דברים לקיים רמז
הכתוב ואתה לקיים טעותך משיף אילני זהב ואפי' בלשון המשנה

אין

אין אנו רשאין להוסיף יותר ממה שנטלנו אפי' אין בו מנין וכמו
שאמרו בראשון מקדושין תנא תני אלו ואת אמרת תנא ושייר וכ"ש
כשמזכירין מנין אין מוסיפין על המנין ואתה בא ברמז הכתוב
המקובל להוסיף וכ"ז כדי שלא תאמר שאני הטעיתיך על כמן
ובירושלמי אמרו שר' יוחנן תלמידו של ר' חייא מפני שקרע עליו
קרע תלמיד על הרב ואתה אמרת שאין זה שלא מפני שלמדו דבר מ'
ובירוש' למדו מאותו מעשה שר' יוחנן ס"ל כר' יהודה דאיזהו רבו
כל שלמד רוב חכמתו ממנו אבל אתה אין לך ספרים וממה שאני
כותב לך אתה גונב קלת וכדבריך האחרוני' הכרתי כי למדת הרבה
דברים ממה שכתבתי לך כי אין דבריך האחרוני' ברבה מקומות
באותו קלקול שהיו הראשוני' ממה שלמדת מדברי שלא שלמת' מבלי עם
בנעימות הלא ידעת כי נחש ינחש איש אשר כמוני וכשאני מזכיר
בענין אחד שני טעמים אתה מניח הטעם יותר חזק ומסתבך באחר
שאפי' היה בטל נשאר הטעם האחר וכ"ז כדי לקנטר ואתה מסתלק
מענין לענין להסתבך בדברים באו דרך גרדות ומניח הדרשים
המשורשים במקומם ומלפה אותם בחלמיות כסף סגיים מצופה
על חרס עץ ורקבון משוח בשער שה הם דרכיך והנה דברי הראשוני'
והאחרוני' אצלך לא הלכתי ולא אמרתי דבר מדברי אבל החזקתי
אותם ומי נפשי הרבה רבנים וחכמים ראיתי דבריהם ושמעתי
פלפולם ומעולם לא ראיתי כמותך איש העמיק שחת לו לקייש
בעיותיו והרבה מהגדולים ממך בשאו ונתנו עמי בהלכות בין
במכתב בין בפה ולפה וחלקתי עליהם מלחמות ה' מלחמות תנופה
ואת והב בסופה להודות לדברי ומטך אשר הכית בו את היאור יפה
אמרת כי הוא מטה עוז מושלים מכתיבת' ושבטי ומשענתי הוא שבט
בושלים ומשענתם וכושל מלוי יקימון ומעלותיו ירומון ומשנאיו מן
יקומון המדבר שמעון בה"ר למח זל"הה:

ענין קלח

מי שהלך למדינת הים או בדרך מרחוק והניח במקומו קרקע והמלך
תובע המס ראוטל עליו דינו כך שהמלך הוא מוחזק בשעבודו על
נכסיו ויכול למכור בנכסיו וממכרו ממכר כמכרו הלוקח ממנו מקחו
קיים ודבר זה מתברר ממה שאמרו בפ' חזקת הבי זהרורי דזבינו
לרעא לטסקא זבינהו זבינו פי' זהרורי הם המוזנים מן המלך לגבו'
המס הקבוע על השדות ודין המלך הוא שאם לא יפרעוהו שיכול
למכור הקרקע וכיון דדינא דמלכותא דינא ממכרו ממכר והרי הוא
מוחזק בקרקע ועדיף שעבודיה משעבוד בעל חוב וכתובה דלגבי
שעבוד המלך אמרינן התם שאם מת קודם שפרע מה שחייב למלך
אין הבכור נוטל פי שנים משום דהנהו נכסי הוו ראוי שהרי המלך
מוחזק בהם ואין הבכור נוטל בר אוי כבמוחזק ואלו קדם שמת ועליו
חוב וכתובת אשה לא נתבטלה ירושת בנו הבכור והיינו טעמא משו'
דשעבוד המלך עדיף משעבוד ב"ח וכתוב' דאיכא בעו ב"ד ומחוסרי
בוביאנה והמלך אינו צריך לכל זה משום דדינ' דמלכותא דינא והרי
הוא מוחזק בקרקע כן כתבו בשם ר"ת ז"ל והסכימו עמו אחרונים
ז"ל ואע"ג דאמרינן התם דחזקא אי זבינו לטסקא משום דטסקא
אחרעא רמיא אבל אי זבינו לכרגא זבינהו לאו זבינו משום דכרגא
אקרקף גברא רמיא ולאו אחרעא איכא למימר דהיינו דוקא בדינא
דפרסאי בדאית' התם שמנהגם היה שמי שינא ממקומו והניח קרקע
שלא היו מחייבין אותו לפרוע כרגא אבל בדין הישמעאלים שהם
מחייבין המס לכל מי שיש לו נכסים במקום שדר שם ולא העתיק
דירתו למקום אחר לפרוע שם מס המלך איכא למימר דאפי' זבינו
לכרגא זבינהו זבינו כיון דדינא דמלכותא מחייב כללא דמילתא
הוא דינא דמלכותא דינא ולאו גזלנותא דמלכותא הוא כיון שדין
קבוע הוא לכל הבא לדור במקומם על שעבוד אותו דין דר שם וכן
כתבו רבינו אבן מגאש ורבינו שמואל ורבינו הרמ"בן ז"ל וכיון
שהמלך יכול למכור מן הדין והרי הוא מוחזק בנכסיו ה"ה לכל מאן
דאתי מחמתיה כגון זהרורי דפרסאי ואם המלך ממנה פרנסי
הקהל לגבות המס הרי כחם ככחו ואינם אלא שלוחין ויכולים
למכור הקרקע בלא אחרזתא דאיתא בפ' אלמנה ניזונית או
להשכירו או למשכנו וה"ה שהם רשאין לגזות מעכו"ס ברבית
לפרוע המס ויכולין ליטול ממנו הרבית שנתנו לעכו"ס ואע"ג
דאמרי' בפ' איזהו נשך שמי שלוה מעכו"ס ברבית ובקש להחזירם
לו ואמר לו ישראל תנם לי ואני מעלה לך כמו שאתה מעלה לו

אסור ואפילו העמדה אצל העכו"ס אמרי' התם דלא שרי אלא אצל
בעל העכו"ס ונתן ביד משום דאין שליחות לעכו"ס בדבר הא
שאני דכיון דדינא דמלכותא דינא והמלך יכול למכור הקרקע
ולשעבדו ולא מצא אלא מי שיאמר לו שחורה לזמן שלשה חדשים
בפסיקא על יותר משער שבשוק א"כ כל אותה פסיקא הוא חדשים
זה המלך ואין כאן רבית שאם היה חייב עשרה והמלך כדי ליטול
עשרה שעבד נכסיו בחמשה עשר א"כ אותן החמשה עשר הם
חייב למלך שאין המלך בשעבודו מרויח הזמן ואין כאן רבית
וממוני הקהל מחייבין אותו לפרוע הכל ואינן אסורין לקבלו מ
מטעמ' דאין שליחות לעכו"ס שהרי אין כאן רבית כלל שמה
כשינא מהמקום הניח נכסיו משועבדים על הכל לאחד שיטלו
המלכות אותן שלא ירויח המלך הזמן בשעבוד' ואם הדין
בקרקעות כ"ש במטלטלין דשאין למכרן או למשכנן ברבית
הדרך שכתבתי למעלה וגבייתן קודמת גביית קרקעות כדין
חוב שנובה מהמטלטלין קודם מהקרקעות כמו שכתב הרמ"בם
בפ"ח מהלכות מלוה ולוה ומטלטלין שהכניסה בגדוניתא
שאינו רשאי למכרן כמ"ש בירושל' שהביא הרי"לף ז"ל בפרק מי
האשה הוא הדין שאין בעל חוב גובה מהם וכן כתוב בספר
העזר מתשובת הרא"ש ז"ל ולי"ח שאפילו מכרן אינן מכורין וכן דע
הרמ"בן והרש"בא ז"ל אבל הרמ"בם ז"ל כתב שאם מכרן מכורין
דבריו כיון שהמלך הוא מוחזק בחובו הרי הן כאלו הן מכורי
וגובים מהם המס אם אין שם מטלטלים אחרים ואם לא
נכסים לא קרקעות ולא מטלטלין ויש לו מלוה אצל אחרים נ
ממנה דקי"ל כר' נתן דאמר מכין לטשה בחברו וחברו בחב
שמוציאין מזה ונותנים לזה שנאמר ונתן לאשר אשם לו כדאי
בפ' השולח ובפ' האשה שנפלו לה נכסים ובפ' כל שעה ומוכח מ
שור שנגח ל' וה' דדוקא אי ליכא לאשתלומי מניה דלוה אלא מ
חוב זה אבל אם יש לו נכסים אחרים גובין מהם תחלה וכן כתב
בספ' חסן משפט אלא שאם אין שם מטלטלין אלא מה שהכניס
בגדוניתה גובין מהמלוה תחלה ואם יש לו מלוה ופקדון מ
אחרים ושולח מעות לאשתו למזונות גובין מהמלוה והפקדון
שאפילו למזונותיה מגבין מהם ואם יש לו פקדון אצל אחרי' גובי
ממנו תחלה ואח"כ מהמטלטלין שלו שאם היה הוא בכאן לא הי
מוכר מטלטליו לפרוע המס והיה פורע מהפקדון ואם אין לו מלו
ופקדון ושלח מעות למזונות אשתו גובים המס מהם והם קודמי
למזונותיה שאפילו בשאר חובות דעלמא הם קודמין למזונות
אשתו וכנו ואפילו תפסה למזונותיה מטלטלין מנכסי בעלה
מוציאין ממנה וגותנין לבעל חוב כמו שכתב הרמ"בם ז"ל בפ' לא
מהלכות מלוה ולוה ודבר זה נלמוד מדין סדור שמסדרין לבעל
חוב שאין מסדרין לו לאשתו ולבניו ובעל חוב נוטל הכל כדאיתא
בפ' המקבל ובפ' שור התומים וכן כתוב בם' חסן משפט בשם
תשובת הרי"לף ז"ל ואם בעל חוב דעלמא קודם למזונות אשתו
ובניו אע"ג דלא מיקרי מוחזק כל שכן חוב המלך שהוא יותר מוחזק
בנכסים מהם ואפילו יש לו מטלטלין וקרקעות ומעות נוכ
מהמעות כדין לוה שיש לו מעות שאינו יכול לדחות המלוה
למטלטלין וקרקעות כמו שכתב הרי"לף ז"ל בפ' המוכר פירות
ויש לומר כי אין לאשה דין בשעבוד כתובתה על נכסי בעלה אע"פ
שהיא קודמת לזה המס שנתחייב בעלה אפי' את אלמנה אי נתגרשה
כ"ש בחיין דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים כדאיתא בפ' האשה
שנפלו לה לפי שמאותה שעה שנתחייב לפרוע המס נשתעבדו כל
נכסיו לכל מס שיתחייב בכל שנה ושנה ולא אמרי' המס של שנה זו
כבר קדמה היא ודבר זה נלמוד מ"י שמחייב עצמו לזון בת אשתו
שהיא סורפת מנכסים משועבדים עד סוף הזמן כדאית' בפ' המוצ
ובפ' הנזקין ולא אמרי' כבר קדם החוב למזונות הזמן הזה לפי
שמאותה שעה שקבל לזון כבר נתחייב בכל אותן מזונות עד סוף
הזמן ואע"ג שבירוש' מי שהיה נשוי שתי נשים דאמרי' התם
שהראשונה קודמת לשניה אמרו דדוקא לענין כתובה אבל לענין
מזונות שתיהן שוות וכתב הרב בעל העצור ז"ל דמההי' משמע שאין
דין קדימה למזונות היינו דוקא בשתי נשים דכי היכי דחייב לזון
את זו חייב לזון את זו אבל במזונות ובעל חוב במזונות איכא
קדימה כדמוכח הוא דפ' הנשא נ"כ הרמ"בם ז"ל פ' י"ח מהלכות
אישות פי' מעם הירושל' בשבאות לזון והמטלטלין לפי שאין
קדימה במטלטלין והרא"בד ז"ל השיג עליו מירוש' בם בספר אבן

העזר ומכאן דן הרמ"בא ז"ל שבני ישראלים הנושים לנכרי ברבית
והאחד קודם לחברו שכמו שהוא קודם בקרן כן הוא קודם ברבית
שנתרבה אחר שלוה מהאחרון והוא הדין לחוב המלך שמאותה שעה
שנתחייב במס נתחייבו נכסיו בכל שנה ושנה עד יום מותו ואפילו
לקח נכסים אחר שנגזלו האשה אינה למימר שהמלך קודם בשעבודו
לכתובה דאע"נ דבפ' מי שמת מנכי' דלוה ולוה ואח"כ קנה וכתב
לכל אחד מהם דלקנה דיחלוקו דעת הרמ"בם ז"ל הוא דיחלוקו
בשוה שפר ולפי דעתו נפקא מינה שאם תפס אחד מהם לא מפקי'
המלך תפוס ועומד הוא שהרי הוא מוחזק בנכסים ואם אין לו
נכסים ואינו שולם לה מזונות הרי ניזונת ממעשי ידיה והות ירה
מה דן הרמ"בם ז"ל בפ' אלמנה ניזונת שאם לא נתן הבעל מזונות
לאשה ועשתה ואכלה אע"פ שהות ירה אין לבעלה עליה כלום ואינה
צריכה להתנות עמו בבית דין ולומר איני ניזונת ואינו עושה שהרי
הנכסונה בידה וזו היא שבינינו אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה
מעשי ידיה שלה עכ"ל וי"ל דדוקא העדפה שעל ידי הלחץ כגון
שאתה משכמת ומערבת יותר מדאי לבל שלא על ידי הדחק
דבעל הוא ובעל חוב נוטלו וכן כתוב בספר התרומות וכם' לבן
העזר ואינו נראה שזה לא נאמר בגמרא בפ' מניאת האשה והביאו
הרי"לף ז"ל בפ' אע"פ שלא בשבועתן לה בעלה מעה כסף לצרכיה
אבל בשאינו נותן לה מעה כסף לצרכיה שתקנו תחת מותר מעשי
ידיה הבל הוא שלה וא"כ אין נובין המס ממנו כדברי רבינו הרמ"בן
ז"ל וכתב שמעון בה"ר צמח זצ"הה:

שאלה קלט

מוסתגנים: שאלת אלמנה אחת הקדים, משכונ' אחת שהית, לה על קרקע אחד והעידו בזה ג' עדים שלא היו במעמד אחד אלא זה שלא בפני זה אח"כ הוציאו שטר אחד חתום בשני עדים שהיא נתנה במתנת שכיב מרע אותה משכונה לאחד מקרוביה ואחד מהעדים העיד כי בהותה שעה לא היתה בדעתה וגם עדי ההקדש העידו כי קודם מתנ' זו היה ההקדש וקרוביה קבלו עליה, לזונה כל זמן שלא יהיו לה נכסים ועתה נסתפק להם אם עדות העדים המעידים בהקדש היא קיימת מפני שלא היו במעמד אחד ואם עדות המתנה היא בטלה מפני עדות העד שהעיד שלא היתה בדעתה ואם תהיה ניזונת מהמשכונה או יזונו אותה אותן שקבלו עליהם לזונה אם יזכה ההקדש במשכונה והיא אין לה נכסים אחרים:

תשובה

מה שנסתפק לכם אם דינן ע"פ ג' עדים או לא לפי שלא היו במעמד אחד בשעת עדותן וכל אחד היה ידידי אין בכאן ספק כלל דהא מילתא פלוגתא היא דתנאי היא בפ' מסנהדרין דת"ק ס"ל אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניה' כא' ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ואפסיקא דהלכתא בהדיא כר' יהושע בן קרחה ואפילו הודאה אחר הודאה כדאית' התם ובגדון שלפנינו שהעדים העידו בהודאת ההקדש ושהיתה קדש שטר שעשתה לבטל הקדש זה אפילו היה השטר ההוא נעשה כהלכתו ההקדש ידו על העליונה וכ"ש שהשטר האחרון בטל הוא כיון שאחד מהעדים העיד שלא היתה בדעתה דהא קי"ל כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר עד אחד אומר תנאי ועד אחד אומר אין תנאי דלמעקר שהדותייהו קא אתי ובטל השטר כדאיתא בפ' ב' דכתובות ונתבררה שאלת כם שההקדש הוא קיים וזכה בו גבוה ועניין שאלתכם אם אותם שחייבו עצמם לפרנסה כל ימי חייה אם לא יאמרו לה נכסים אם הם חייבים אין פטורים ותחזור ותפרנס מן המשכונה ידאה בזה שאין טענתם טענה כיון שחל ההקדש עליהם היא מוטלת שהרי לא נשאר לה נכסים ולא נאריך בזה כי שמעתי שכבר מתה ולא נשארה טענה ביניהם אלא אם ההקדש זכה במשכונה או יורשיה ומקבלי מתנתה והאמת הוא שההקדש זכה ואין לאחר זכות במשכונה:

שאלה קמ

תנס' שאלת ראובן טען על אשתו שנגנבה את כיסו או שפתחה את תיבתו והיא הודית במקלת מהו שיטול חרס בבית הכנסת עליה או שיבינה בבית דין ואם קרוביה חייבים שבועה אם ידעו דבר זה:

תשובה

אלו היה טוען טענת ודאי ואומר אני ראיתיה שנגנבה כך וכך והיא הודית בתקלת היתה חייבת שבועה מן התורה כדין כל מודה במקצת ואע"פ שיש מהגאונ' ז"ל מי שאו' שאין משביעין אשת איש לפי שאין מחייבין אותה בבית דין כל זמן שבעלה קיים זהו מפני טענת אדם אחר אבל מפני טענת בעלה משביעין אותה וגם אין כל הגאונים מסכימין בזה אלא אפילו מפני טענת אדם אחר שאינו בעלה משביעין אותה אם גזל' ויכתבו עליה שטר מעשה ב"ד עד שיהיו לה נכסים באלמנות או בגירושין וכל זה הוא אם היה הבעל טוען טענת ודאי אבל אם אינו טוען טענת ודאי שראה אותה שנגנבה אלא שכיון שהיא מודית במקצת טוען שכל מה שנגנב ממנו היא נגנבה אותו וכיונא בזה הוא טענת שמא ובטענת שמא אפילו שבועת היסת מדרבנן ליכא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ח' מהל' טוען ונטען אלא שיכול להחרי' חרס שתם בינו לביניה מתקנת הגאונים ז"ל אם נגנבה יותר ממה שהיא מודית ותתן לו מה שהודית אם לא הוציאה אותה לצרכיה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהל' גזילה ועל קרוביה אין חיוב של כלום שאפילו העידו עליה שנגנבה יכולה להכחיש שהם פסולים להעיד לה בין לזכות בין לחובה:

שאלה קמא

עוד שאלת מי שגירש את אשתו ובאה לגבות כתובתה מהו שתטול כליה שהכנים' לו בנחוניתה ואם היא נוטלתן באיזה שומא נוטלתן של עכשו או של שעת שעבוד כתובה:

תשובה

לפי דין התלמוד הרשות ביד האשה ליטול את כליה משום שבח בית אביה ואם אינה רוצה אותן חייב הבעל לשלם כפי שומת זמן הנשואין ואם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לו אבל הריא"ף ז"ל כתב בפ' אלמנה לכהן גדול בשם הגאונים ז"ל שאם היו הבלאו קיימין ועושין מעין מלאכתן הראשונ' שנטלתן בדמיהן ששמו אותן בשעת הנשואין ואם פיחתה פיחתו לה והרמב"ם כתב כן בפרק כ"ב מה' אישות והוסיף עליו שאם נתיקרו אין לו לבעל כלום וכתב שכן הוא המנהג בכל המקומות ואם בלו ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה אין נוטלתן אלא כפי מה ששווים עתה אם תרצה ליטלן והרשות בידה בזה זה לתבו הם ז"ל ומ"מ אם יש מנהג בזה אין עושין אלא כפי המנהג ואם אין שם מנהג עושין על פי הדין ובכאן אנו נוהגין שאין מנבין לאשה אלא כ"ת זוזים בכל כפולה ממשקל הזוזים שהיו בעת השומה והכל תלוי במנהג ואם הוא מגרשה ברצונה אין לה תוספת לפי ההסכמה והתקנה ואם מגרשה שלא ברצונה חייב לתת לה תוספת לפי' דין ולפי ההסכמת התקנה ומאתים מעיקר כתובה ואין שוין לה מה שעליה כפי דין התלמוד כדאיתא בפ' נערה שנתפתת' וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' י"ו מהלכות אישות שהתקנה לא דברה בזה כלום וכשאר על דינו ויש לה מזונות עד שיגיע גט לידה ודבר זה פשוט הוא שאפילו במגורשת ואינה מגורשת הבעל חייב במזונותיה כדאי' בפ' שני דייני גזרות וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' י"ח מהלכות אישות:

שאלה קמב

מלוינה שאלת מי שיש לו אשה ובנים במקום אחד ורוצה לישא אשה אחרת במדינה אחרת אם יספיק לקבל שיגרש הראשונה שיש לו ממנה בנים ושאר עם האשה הזו לא:

תשובה

אסור לישא במקום זה ושל אשה ובנים במקום אחר אינו מפני קפדת האשה אלא מפני הבנים שתלד לו שאם יש לו אשה ואין לו בנים מותר לישא כמו שכתבו התוספות והוא הדין שמותר לישא זקנה שפסקה מלהוליד וכן אם יש לו בנים ואין לו אשה כגון שמתה או שגירשה אסור לישא אשה שהטעם הוא כדי שלא ישא אחת אחותו ועל זה נאמר ומלאה

בארץ זמה שאם יבא בן האשה האחת למקום בת האשה האחרת ולא יכיר אם היא אחותו ישאנה אם כן הכל תלוי בבנים ולא באשה גל כן אין תקנה בגירושי האשה הראשונה וכל שכן בקבלה שיקבל עליו לגרשה ואע"פי שבגמרא בפ' החולץ וברא"ש ממסכ' יומא גרשה שמותר למי ששמו מפורסם וכן כתב הרמ"בם ז"ל אבל הרי"אף ז"ל השמיט זה גרא"מדעתו שלא לכל בעלי הסם התירו אלא כגון רב תלמידו של רבינו הקדוש חברו של שמואל וכיולא בו ולקבל עליו לגרש הראשונה ולפרוש לה כתובתה כמו שנהגו יש לו מקום כשאין לחוש שישא אח את אחותו כשאין בנים לראשונה או זאת האחרונה אינה בת בנים:

שאלה קמג

עוד שאלת חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו הנאסר מתקנ' חכמים אם יש לו שום היתר כי ראית קצת עוברים על גדרם וקוים אותו בפרהסיא:

תשובה

חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו אינו מתקנת חכמים וגדריהם כמו שכתבת אלא ספקא דאוריתא משום תערובת חלב טמא וכבר העידו לי כי אחר שחולבין הגמל ונשאר בעטין לחלוחית ממנו חולבין בו בהמה טהורה ומת ערב חלב טמא האסור מן התורה עם חלב טהור וגם יש לחוש שמא ערבו בירוס הרבה וספקא דאוריתא הוא:

שאלה קמד

תלמסלן שאלת ראובן מת והניח בן ובת קטנים והאלמנה אמם תבף עבור ג' או ד' חדשים בשאת והתנה עליה בעלה שלא יקרב בניה ולא יכניסם לביתו ונשארו היתומי' בבית זקנתם שהיא אם אמם ותבעה זקנתם מהקהל ישנו שיפסקו להם מזונות מנכסי אביהם וברא"ות הקהל כך בירו בית דין ובית דין בירו האפטרופוס לפקח על עסקי היתומים וברא"ות האפטרופוס שבשביל המזונות נכסי היתומים הולכים ומתמעטי' חשב מחשבה טובה לתועלת היתומים ורצה לזונם משלו וברא"ות אם אמם ובעלה שהוא זקנם כך לא רצו להוציא היתומים מאצלם אלא שיפסקו להם מזונות מנכסי אביהם וישארו היתומים אצלם והאפטרופוס לא רצה לתת להם דבר אלא שיבואו אצלו והוא יזון אותם ושלו והלכו והזמינו האפטרופוס לערכאות של עכו"ם וגברו עליו שיתן להם מזונות כדי צורכם ולא יוציאם מרשות' ולהיות הלמת נעדרת בחלו הארצות הם גובים מהאפטרופוס המזונות והנכסים נתמעטו בשביל כך ואם יאחר הזמן יאבד הקרן' והאפטרופוס אשתו היא אחות אמם ורוצה לזונם עם בניו כדי שיגדלו ישארו להם נכסיה קיימי' הם עוזבים שלו היה האפטרופו' דר עמהם בעיר אחת שהיא עיר הונין היו מניחים אותם אצלו אבל הוא דר בתלמסלן והאפטרופוס עבה אותם שאם לא ירצו להניח לבוא אצל דודתם שהיא כאמם יזונו אותם משלהם ולא רצו אלא שיגבו בכל חדש וחדש מזונותיהם והם מתגברים על האפטרופוס בערכאות הם של עכו"ם וסומכים על תשובת הרשב"א ז"ל שאומר שהבת תשאר עם אמה ועוד שיש לה זילות והאפטרופוס אומר שאין זה זילות שכבר התנה הבעל על האם שלא תכנס' בביתה:

תשובה

תחלת כל דבר היה להם לבית דין לראות אם יהיו מזונין כאחד הבן והבת או שתהיה הבת מזונית והבן ישאל על הפתחים שאם היו הנכסים מרובים ויספיקו לשניה' עד שיגדיל הבת מזונים שניהם ואם היו מועטים ולא יספיקו לשניה' עד שתגדיל הבת היה הדין נותן שהבת מזונת והבן ישאל על הפתחים ואם לא עשו כן גרמו הפסד אל הבת וחייבין בידי שמים אם אפי' בדיני אדם אם ע"י עכו"ם חייבו האפטרופוס לזון הבן שלא כדין אבל יש בדבר זה עניין אחר שאם האפטרופוס היה רוצה לזונם מנכסיו וישאלו הנכסים אל היתומים ועל ידי עכו"ם זן אותם האפטרופוס מנכסיהם הרי הפסידום בידים וחייבין לשלם להם כל מה שלקחו מהאפטרופוס במזונותיהם שאפי' לפרוע חובו של חברו שלא בפני חברו אחרו בירושלמי שהניח מעותיו על קרן הצבי

ואפי' יש בידו משכן ואפי' ב"ח דוחק כ"ש בזה שכיון שהיתומים היה להם מי שיזונם שלא היה לו לזונם ואפי' החולק בפרוע חובו של חברו שלא הניח מעותיו על קרן הצבי אלא כמי שזן אשת חברו כשהלך למדינת הים מפני שהיה יכול לומר היתה מלמלת בהולאתה כדי שלא תקרא רעבתנית אבל בשאר חובות לא הניח מעותיו על קרן הצבי כגדון הזה שכבר היה ליתומים מי שיזונ' בודאי הניח מעותיו על קרן הצבי והם זן אותם מנכסיהם חייב לשלם להם ומה שטענו כמו שנו' בשאלה שזהו זילות ליתומים שיהיו ניזונין משל אתפטרופוס חכמי' לא חשבו לזילות היתומים בזה שהרי אמנם הבת ניזונת והבנים ישאלו על הפתחי' ועוד שזאת אחות אביה' הוא ורא"ויים ליורש' ואין להם זילות אם יהיו סומכין על שלחנה ומה שטענו בזה שהדין נותן שהבת עם אמה כמו שאמרו בגמרא ואם אומרת הבת עם אמה אינה טענ' שהרי אמה מחלה זכות' ואם אמה אין לה זכות בזה וכיון שאין לה זכות בזה ויש כאן אחות אביה' שרוצ' לזונם בחנם ואם אמם אינה רוצה לזונם אלא מנכסיהם הדין נותן שישארו עם אחות אביה' כדי שישארו נכסיהם קיימין ו.ל שישארו עם אמם ויצטרכו לבסוף לחזור על הפתח' וכיון שלא עשו כן ובי' עכ"וס זן אותם האפטרופוס מנכסיהם חייב זקנם לשלם כל מה שנטל במזונותיה' ומכאן והילך יאחר הקרקע אליהם כפי דינ' ואלמ' לתלמסלן במקום דודת' ואע"ג דאמרי' התם מי שמת וכניה בן קטן ורבי' האב אומרים יהי גדל אצלנו והאם אומרת יהי גדל אצלי אלי' מניחין אותו אצל מי שרצוי ליורשו מעשה היה ושחטוהו ערב הפסח ואפי' לא היה להם יורש אלא אחות אביהם אין לחוש בנדון הזה לפי שלא חשבו לזה אלא בן אחד אבל בשנים אין לחוש שאם ישחטו אחד יאחר האחר יורש ואין לחוש לשחיטת שני' באחד מפני שמת האמצ' שלא תטול כל הנכסים ולא תהיה שם ירושה וכן כתבתי בתשובה בשם תשובת הרשב"א ז"ל שאם אין לחוש לרציחה שמניחין אותו אצל קרוביו ולא אצל אמו:

שאלה קמה

הגין: שאלת לי רי' חייב לשמעון קק"ן זהובים בשטר והלך במדבר בשחורות ונפטר לבית עולמו והניח שחורות וחובות על אחרי' ומכלל החובות חוב על אחיו יהודה ממאתי' זהוב' וקודם מיתת לוי שלח יהודה אחיו על יד ראובן הנו' מהחוב חמשים זהו' בין כך ובין כך מת ונשארו החמשי' זהובי' ביד ראובן השליח ובו' בשמעון לטרוף הכ' זהובי' מחוכו ולא רצה ראובן לתתם לו עד שקבל שמעון על עצמו לראובן אחריות כל תביעה שתבא על ראובן השליח מחמת החמשי' זהובי' הנזכרים וכן עשה שמעון וקבל על עצמו בכחות ובחזוקי' אחריות כל תביעה שתבא על ראובן מחמת הכ' זהובי' הנזכרי' ואחר ימים הלך ראובן השליח למקו' שדר בו יהודה המשלח אחי לוי ותבע יהודה לראובן החמשי' זהובי' ששלח בידו לוי ואמר לו אחר שמת אחי למה נתת המעות לאחר והזמינו לבי' דייני המקו' וחייבו ראובן להחזיר ליהודה החמשי' זהובי' שטרף ממנו שמעון וכתבו שטר לראובן מזה ובא ראובן והוא תוב' לשמעון הכ' זהובי' מכח האחריות ושמעון טוען אני לא קבלתי עלי אחריות בזו אלא כל תביעה שתבא עליך ותתחייב להחזיר החמשים זהובים על פי הדין האמתי ועתה אם אותו בית דין חייבו להחזיר בית דין טועים הם והאחריות בזה לא קבלתי עלי שלא עלה על דעתי שבית דין יחייבוך להחזיר ממון שלא כדין מהו שורת הדין בזה:

תשובה

שמעון בדין בטל מראובן מה שנטל ומסתמא לא קבל עליו אחריות אלא אם יבא לטרוף ממנו מי שיש לו בהם זכות יותר ממנו אבל שיתחייב באחריות בזולן לו אומם שיוציאם ממנו שלא בדין בזה לא עלתה על דעתו לקבל עליו אחריות אלא אם התנה כן בפי' וא"כ זכה במה שקבל ואם ראובן חייבוהו שלא כדין נסתחפה שלהו ואין לו דין על שמעון וכבר כתב הרמ"בן ז"ל בחדושו מציעא בפ"ח בשם רבי' האיי גאון ז"ל בענין קבלת אחריות שהמקבל עליו אחריות צריך לפרש איזה אחריות הוא מקבל אם אחריו' דנפש' אם אחריות דאתי ממחתיה או אחריות דמעלמא ו.ם חלוק בזה בין מכירה למתנה במקבל סתם או במפרש אחד מהם אם כלם בכלל' או לא תבל אחריות אומם שלא כדין לא קבל אם לא פירש ובפרק מי

שאחזו

שלחזו לאמרי' דמלן דמקבל עליה לוגסא ואיתביס לי לוגסא דלא
שביח הוא לא מחייב וזה לוגסא דלא שביח הוא שלא עלתה על דעת
שיבא דיין ויחייב לרחוכן בטעות בדבר שאין התיבוקות טוענין בו
ואם הדיין לא טעה אלא שהשליח לא ידע לטעון בפניו כי בדין נטל
שטענון מה שנטל ר"כ השליח מעל בעלמו ואיהו דאפסיד אנפשי' ואין
לו דין על שמעון:

שאלה קמו

עוד שם: שאלת ראובן
מת בלא בנים והניח
נכסים ויש לו אח ובני
אח מי יירש הנכסים האח יורש את הכל
או בני האח יחלוקו עמו
חלק אחד כמו האח או כל אחד מבני האח יירש כמו האח:

תשובה

דבר פשוט הוא שבן האח יירש חלק
אביו כאלו הוא קיים ואם הוא אחד
ואם הם יותר מאחד לא יטלו אלא חלק
אחד כאלו הוא אביהם קיים ודאיה לזה מה שאמרו בפ"ים טוחלין
דבנות לאפחדיהו בנכסי חפר חלק לאפחד אביהם עם אחיו וקומה
שאמרו בפ' החולץ בענין ספק ובני יבם הבאים לירש בנכסי שבא
וכן מה שאמרו דבת ובת הבן בת הבן קודמת לבת לפי שיפה
כחה אבל אחין נראה מזה שבת הבן יורשת עם אחי אביה וכ"ש בן
הבן או בני הבן בין בנכסי האב ובין בנכסי האח הכל הוא שוה וענין
זה הוא כי מי שמת וזרע אין לו נחלה היא משמשת והולכת עד אביו
ואם הוא מת יוצאי ירכו הם נוחלין אם הם קיימין ואם מת מ' מהם
יוצאי ירכו נוחלין חלקו בלבד אע"פ שהם רבים ובנות אלפחד אע"פ
שהיו רבות לא לקחו עם אחי אביהן אלא מה שהיה אביהן כיטל אז הי'
קיים והיורש אחיו מכח אביו הוא יורש ודינו שוה כאילו יורש
לנכסי אביו ואם הם שני אחים ומת אחד מהם ויש לו שני בנים
יטול האח' חצי ובני האח חצי ולא נתברר בשאלה אם הניח אשה
זקוקה ליבם שאם הניח אשה זקוקה האח היבם הוא יורש את הכל
אם ייבם:

אלחמא אל הקהל אשר לשם ה"י

שאלה קמז

שאתם שני בני אחים
שכתבו כל נכסיהם זה
לזה בחייהם מהיום
ולאחר מיתה וזה נוסח השטר אנו עדי' ח"מ בחו לפנינו שלימאן בן
מכלוף שלמלוי ויוסיף בן בו סעיד ואמרו לנו הוו עלינו עדים וקנו
מאתנו בקנין גמור מעכשיו שאנחנו בני אחים שכל מי שיגיע זמנו
לשטר בשטר הוא סוף כל הדם שכל מה שיניח מקרקעו' וממטו'
וכלים דבר קטון או דבר גדול הוא לאחיו מתנה גמור' מפורסמ'
בשווקים וברחובות והעידו עלינו שסולימאן הנזכר הוציאו אחיותו
אים אלבוז"ן ואזיינה ברביע זהוב כל אחת הפסקת ירושה וכן
ויסף הנזכר הוציא אחותו שמסה ובני אחותו עזיזא ויעקב וזהרא
ברביע זהוב כל אחת הפסקת ירושה וכל מה שהניח כל אחד ממנו
בין רב למעט הוא לאחיו מעכשו מתנה גמורה מעכשו ולאחר
מותו וקנינו מבני האחים הנזכר על כל מאי דכתיב ומפרש לעיל
בקנ"מ כתי קנין חכמים בדת וכהלכה והיה זה בכך וכך וכו' ואחר
שכתבו זה לזה נחם הא' מהם וחזר בו ורציתם לעמוד על דעתי
אם השטר קיים ואם התנאי שבו קיים ואם כל מה שקנה כל אחד
מהם ומה שיקנה עד יום מותו הוא בכלל המתנה או הוא לא ירשים:

תשובה

הדבר נראה ברור אצלכם שהמתנו'
הם קיימות ולא נסתפקתם אלא
אם המתנה קיימת היא במה שלא
היה להם בשעה שנה וקנוהו לאחר מכאן וכן אם מ' מהם יכול
לחזור בו והדבר ברור הוא שאם המתנות קיימות אינו אלא בדבר
שהיה בעולם אבל במה שלא היה בעולם וקנוהו לאחר מכאן אינו
בכלל דק"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אפילו בדבר
שהוא בעולם ועושה פירות אין אדם יכול להקנות הפירו' דהמקנ'
פירות דקל קודם שבאו לעולם לאחיו יכול לחזור בו כמו שנזכר
בברכה מקומות מהתלמוד ובכתובות בנין דכרין שאדם מקנה דבר
שלא בא לעולם ולמי שאינו בעולם: שהני אתם דתנאי ב"ד הוא
ב"ד יכולין להפקיע ממון דק"ל הפקר ב"ד הפקר וכן אמרו בפרק

ים נוחלין על כתובת בנין דכרין תנאי ב"ד שהני וכפ"ק דב"מ
שאמרו מה שאירש מאבא מכור לך או מה שתעלה מצודתי מכור לך
שאינו יכול לחזור בו כבר אמרו שם שתקנת חכמים היתה במה
שאירש מאבא משו' כבוד אביו כגון שהי' אביו גוסס ומוכר לתכריכיו
כמו שנזכר בירושלמי ובמה שתעלה מצודתי אוקמוה בגייד עני
ומשום כדי חיין וכבר נחלקו הראשונים ז"ל אם יכול למכור יותר
מכדי חיין או כדי חיין דוקא אבל במקומות אחרים אין אדם מקנה
דבר שלא בא לעולם ואפילו דבר שהוא בעולם אם אינו ברשותו
עתה אינו יכול להקנות ומטעם זה כתב הרמב"ם ז"ל אע"ג דקי"ל
בשנים שסדרו שאם אמר כמה אתה נותן לבנך שהם דברים הנקני'
באמירה דדוקא אם אותן הדברים הם בעולם אבל אם אינ' בעולם
יכולין לחזור בהם וכן באומנין שנשתתפו במה שירויחו כתב הרב
ז"ל שאין כאן שותפו' כלל לפי שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעול'
אעפ"י שבזה חלקו עליו ואמרו שהשותפות קיימת ביניהם ואם
ירויחו כל אחד זכה בחלקו כבר נתנו טעם בזה לפי שכל אחד נעשה
פועל לחבירו והרי הוא כמו ששכרו ללקט מציאות שזכה המשכיר
ממה שלקט אבל הדברים פשוטים שאין אדם מקנה דבר שלב"ל
וכת ברורה שפקתכם בזה ומה שכתוב בשטר שכל מה שהניח יהיה
לבן אחיו ואפילו מעות אפילו היו בעין באותה שעה לא קנה אותם
דאין מעכבא נקנה בחליפין אפילו בש"מ כדאיתא בפרק מי שמת
ובש"מ דאמר נכסי לפלו' דאמרו' פ' מי שמת דזוזי איקרו נכסי דוקא
בתתנת ש"מ שאינה צריכה קנין אבל במתנה הנעשית בקנין אין
המעכבא נקנה: והשאלה קנה שטרי חובות אם לא היתה שם
כתיבה ומסירה והספק האם אם יכול מ' מהם לחזור בו דבר ברור
הוא שאם נתקיימו המתנות לשעתן מאותו יום ולאחר מיתה בק"ג
שאין מ' מהם יכול לחזור בו שאין לא' קנין כלום אפי' בש"מ וכדאמרי'
בפרק מי שמת ילמדנו רבינו ש"מ שכתב וזכה וקנו מידו מהו
אמר להו אין לאחר קנין כלום: ומוכיח התם דלא מצי הדר ביה
בין לעצמו בין לאחרון וכ"ש בברייתא שנתן מהיום ולאחר מיתה וקנו
מידו שאינו יכול לחזור בו כלל:

אבל

אם המתנות הם קיימות מתחלתן אם לא אם הין שני
שטרות כל מ' הקנה לבן אחיו נכסיו מהיום ולאחר
מיתה כל מ' היה זוכה במתנתו מכח שטרו אם ימות בן אחיו ויאחר
הוא אחריו אבל אלו המתנות יצאו בשטר אחד ואי אפשר שיתקיימו
שתי המתנות אלא לאותו שיאחר קיים אחר בן אחיו וכיון שהשטר
אי אפשר להתקיים בשניהם י"ל שהוא בטל מעכשו וכדאמרי' פ' שני
דקדושין ובפ' נערה המאורסה ובפ' מי שהוציאוהו כל שאינו בזה
אחר זה אפי' בבת אחת אינו ובאומר הרי זו תמורת עולה תמורת
שלמים הייתו מבטלים דבריו ולא חיילא עלה קדושה כלל משום
דאי אפשר להיות עולה ושלמים וכיון דאי אפשר להיות שלמים
היה הדין שלא תחול קדושה כלל עליה אלא משום טעמא דאפשר
דתמכר ויהי אחי דמיה עולה ואחי דמיה שלמים אבל בלאו הכי
הוה אמרי' דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו ומשום
הכי שנינו שהמקדש אשה ובתה באחת אינם צריכות גט דכיון
שאינן בזו אחר זו אפילו בבת אחת אינן וכנדון הזה כיון שאי אפשר
השטר הזה להתקיים בזה אחר זה שכיון שמת האחד אי אפשר לו
לכות בתה שזכה לו בן אחיו אף הנשאר קיים לא זכה כלל והוי זה
כמי שמקנה לולדים ולעובר דכיון דעובר לא קנה אף הנולד לא
קנה דהוי ליה קנה את ואמור דלא קנה דאע"ג דקי"ל דקנה את
ואמור קנה מאלה התם שאני שהמקנה כבר נתכוון להקנות לזה
מאלה וכן במקדש ה' נשים והוו בהם שתי אחיות דאמרינן דאחיות
אינן מקודשות הא נכריות מקודשות דאוקימנא דאמר הראוי' מכם
להתקדש וכן פסק הרמ"בם ז"ל כבר הם נכרות הראויות להתקדש
אבל בנדון הזה אלא ידעו מי ימות תחלה איכא למימר שכל
אחד היה מתכוין לקנות שיאחר הוא קיים ולא נתכוון להקנות
שימות הוא וכיון דאיכא למימר הכי לא מפקינן ממונא מספיקא
ונתבטלו המתנות ואלו מת אחד מהן היה אפשר לומר שזכה
הנשאר מטעם ברירה דאמרי' הוברר הדבר שזה זכה מתחלה
במתנה אבל אם עדיין שניהם קיימין ליכא ברירה כלל ואם חזר בו
אחד מהם חזרתו חורה ועוד דהא קי"ל דבהוריית' לא אמרינן יש
ברירה ואפילו היה הדבר ספק אי אמרינן דבדאורית' יש ברירה
הוי ליה ספיק' דאוריית' ובאסורא דתורה ובממונא קולא לתבע
ומומרא לתובע כמדומה שכל זה אין לו ענין בנדון זה לפי שלכל

אחד

אחד נעשה שטר מיוחד:

ומה שכתוב בשטר שכל מ' מהם הוא מניח ליורשותיו רביע זהוב מפני הפסקת ירושה לא היה לריך לזה אפי' בס"מ לקיים המתנות שכן שנינו הכות כל נכסיו לאחריים והניח את בניו מה שעשה עשוי אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו ואם מפני שאמרו אין רוח חכ"ה וגם אמרו לא תהוי באעבורי אחסכתא מפני הגחה מועטת כזה לא תהא רוח חכ"ה ועוד לשון הפסקת ירושה הנז' בשטר אין לו שורש בשוס מקו' ובגמרא פ' יש נוחלין אמרו ירושה אין לה הפסק אם היה ראוי ליורשיו אותו שהניח לו כל הנכסים לא ליה לריך לכך אע"פי שהעביר נחלה מאחריים. ובטופס שטרות לראשונים ז"ל יש שיורד' זוזי וכתב גאון ז"ל דמשום כדי שתהא רוח חכמים נוחה הימנו כמו שכתוב בספר עטור סופרים דמתנת ס"מ וזה הלשון יותר מתוקן מלשון הפסיק ירושה:

שאלה קמח

תנס: שאלת גנביס שנכנסו לאוצר ומצאו ב' חביות סתומות ופטס א' בו למוקין דרוכים להוציא מהן יין וגנבו א' מהחביות והב' פתחוה והניחוה מה לעשות לחבית ולפטס:

תשובה

ידוע הוא שמנע הישמעאלים אינו אוסר אלא בשתייה כמו שכתבו הגאונים ז"ל לפי שהיין נאסר להם ומותרין אותו ואיך יגסכוהו וכיון שאינו אסור בהנאה אם יש לחוש שמא גנבים ישראל הן אע"פי שרוב גנבי העיר עכו"ס הוה ליה ספק ספיקא ספק עאל עכו"ס ספק לא עאל ואת"ל עאל ספק נגע ספק לא נגע דשמא פתחו אותו והריחו בו ולא נגעו בו והניחוהו. אף מפני הפחד וכיון דאיכא ספק ספיקא איכא למשרי אפי' בעכו"ס עובדי ע"ז כדאמרי' בפ' בתרא דע"ז וכ"ש בישמעאלים דאיכא למימר דאפילו בחד ספי' שרי כגון אפילו ודאי עאל. אי ספק נגע ספק לא נגע שרי מיהדיס אבל יין כגר תושב מ"מ אם ברור לכם הדבר שאין לחוש בזה לישראלים ודאי ישמעאלים פתחו החבית ימכר לעכו"ס והכלי לריך הכשר והפטם הוא מותר כיון שלא נעשה בו מעשה כלל. אין לחוש לו כלום שאע"פי שנגעו בו עכו"ס עע"ז יש להתירו מדנרסי' בגמרא פ' בתרא דע"ז עם הארץ שהושיט ידו לנת ונגע בהשכולות אשכול וכל סביבותיו טמאים וכל הנת טהורה ואפילו יש משקה מהלך בנת. וה"ה לענין יין נסך כמו שכתבו בשם רבינו שמואל ז"ל אשם נגע עכו"ס באשכול אשכול אסור. וכל הנת כלה מותרת ואפילו נתערב אותו אשכול עם הכל הוא בטל ואף על פי שיין נסך אוסר במיעוט בכל שהו כיון שיש זנין וחרלנין שאינן מינו איכא למימר סלק את מינו כמי שאינו ואינו מינו רבה עליו ומבטלו. כדאמרי' בענין סני כוסות א' של חולין וא' של תרומה פ' בתרא דע"ז וזה אפילו ביין נסך של עכו"ס כ"ש במנע אלו הישמעאלים על כן הפטם כולו מותר בלי ספק:

ובענין עכברים הנמצאים ביין כבר אמרו בגמרא פ' בתרא דע"ז דעכברא בשכרא אסבוחי מסבח ואסור בשיש אבל רבותינו הצרפתיים ז"ל הורו דדוקא בשכרא ואלא אבל ביין ושמן ושאר משקין פונס הוא וכן כתב הרמ"בם ז"ל על כן היין הוא מותר למי שדעתו יפה והכלים אינם לריכים הכשר ואם הוא שכר תאנים לריך שיהיה עשוי בשכר לבטל העכברים:

שאלה קמט

עוד שאלת מי שלקח קרקע ולפרוע הסך בשני זמנים. ואם יעבור כל אחד מהזמנים קבל עליו חרם ויתן לו דינר זהב בשכירו שנה. ועברו כל הזמנים ולא פרע אם מותר ליטול ממנו הדינר הנו' או אם יש בו משום רבית:

תשובה

אין כאן רבית של תורה דכללא דרביתא כל אגר נטר לי אסור וזה אם החנה עמו מתחלה שיתן לו דינר זהב בכל שנה אף אם יפרענו בסוף זמנו היא רבית קצוצה. שהרי בשכר המתנת מעותיו נתן לו הדינר. אבל התנאי לא היה אלא אם לא יפרענו בסוף זמנו ואם יפרענו לא היה חייב לו כלום. מ"ל אין כאן שכר המתנה כלל לא למפרע ולא להבא אלא כעין קנס שהוא קונס עצמו ליתן לו דינר זהב מפני שלא פרעו בזמנו ואין זה רבית וכן כתב הרב ר' יהוסף הלוי ז"ל אבן מיגאש בפ' גט פשוט ובן הרב"בא ז"ל חזק זה בראייה מפ' לאזהו כסף ואילו היה זה רבית היו הסופר והעדים פסולים לעדות שכתבו ואתמו שטר שיש בו רבית ועברו על לאו לא תשימון עליו נשך והלוקח הזה שקרקע זה עבר על קבלתו אף בפירעון ראשון כ"ש בפירעון שני אין לו טענה לפטרו ממה שקבל עליו:

שאלה קן

בנאי"ת. שאלת אחרונים הודיענו אורח מישר בענין אשה אחת נשואה במיורקא בימי קדם בסוד אלוה עלי אהלי הקהל ההוא וכתובת' מן פי הסכמותיהם ותקנותיהם ומתה האשה ובן אין לה זולתי בן הבעל ובעלה חי והסכמת הקהל היתה כי זרעה יירש כתובתה וגדוייתה והרשות בידה לנוות ולתת כתובתה וגדוייתה למי שתרלה ותחסון והאשה הנזכר' בלאת נפשה כי מתה לזותה כי הכל יהיה תחת הלו עיני בעלה אם במשמעות הלשון הזה שוס ממש שיהיה בו זכות לבעל לומר שזה הוא ללשון מתנה לו אף אם יהיה במשמעות הלשון הזה מתנה אם מתנת' מתנה כיון שלא אמרה מעכשיו והוי לה מתנה לאחר מיתה לו לא הודיענו מורינו הדין ברור:

תשובה

מתנת ס"מ שאין בה מעכשיו קיימת היא וזכה מקבל המתנה במתנ' אם מת מתוך חליו והמקבל מתנה דינו כיורש שלא זכה בנכסים אלא לאחר מיתה ומש"ה מוציאין ממקבל מתנה לפרוע מלוה אפילו על פה כמו שמוציאין מן היורש וכלשון הזה כתב הרמב"ן ז"ל בחדושיו בפרק יש נוחלין ושמעינן מיני' לדברי רבינו הגדול ז"ל דמלוה על פה גובה ממקבל מתנת ס"מ והרי הא כירושה וכן כתב תלמידו הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל עכ"ל ואפי' מזון האשה והבנות מוציאין ממקבלי מתנת שכיב מרע אע"ג דקי"ל בפ' הניזקין דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסי משועבדין וא"נ דחיוב מזונות אינו אלא בשעת מיתה קדמו למקבלי מתנת ס"מ משו' דמתנת ס"מ אינ' קונה אלא לאחר גמר מיתה ומזון האשה והבנות עם גמר מיתה' והרי קדמו למקבלי מתנות והטע' בזה דמתנ' ס"מ לאו אינו שויה רבנן וכמו שמזון האשה והבנות קודמין ליורש וה"ה למקבלי המתנות מק"ו שאם קדמו ליורשה דאורייתא כ"ש שיקדמו ליורשה דרבנן דמתנת ס"מ אינה אלא תקנה דרבנן כדי שלא תטרף דעתו עליו כדאיתא בפרק מי שמת וכן כתב הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל ותלמידו הרמב"ם ז"ל בפ' שמיני מהלכות זכייה ומתנה ואלו נכתב במתנת ס"מ מעכשו ולא כתב לאחר מיתה ולא נכתב בשטר אין היתה בטלה שהיא מתנת בריא וכיומתנת בריא בעינן קנין ואין צורך להאריך בזה כי אינו מעניין השאלה אבל במה שהוא עיקר השאלה במה שלותה האשה ואמרה שהרשות שיש לה בכתובתה לפי תקנת הקהל שיהיה לפי ראות עיני בעלה דודאי שבזה הדבור לא חבר היורש זכותו לפי התקנה שאפי' כתבה כדת וכהלכ' אין שמתה בטלה הרשאתה וכתב הרמב"ן ז"ל בחדושיו בפרק הספינה כהיא דרב פפא דהוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי וזה לשונו ואי הרשאה הות עדיין יש לחוש שמא ימות ובטלה הרשאתו דקי"ל שליחא שויה ואין שליח לאחר מיתה וכך מורה רבינו הגדול ז"ל ע"כ לשון רבינו הרמב"ן ז"ל אבל מצד אחר אין בדבריה כלום לאבד זכו' היורש לפי התקנה דודאי דין התקנות הוא כדין תנאי ב"ד ומש"ה אין קיימות להפקיע ירושת הבעל אע"פי שהמתנה עם אשתו שלא יירשנה אינו מועיל תנאי זה אא"כ התנ' עמה בעודה ארוסה כדמוכח בפרק הכותב ובפרק חזקת וכן כתבו המפרשים ז"ל אף"ה תקנות הגבור הם קיימות בכך כתנאי ב"ד וכמו שאמרו בפרק יש נוחלין בענין כתובות בנין דכרין שהוא מקנה למי שאינו בעולם שאמרו שם תנאי ב"ד שתני. וה"ה והוא הטעם לתקנת גבור ובפ' המקבל קי"ל כיתקן דדרים לשון הדיוט בתנאי ב"ד כמו שכתב הרמב"ן ז"ל שם בחדושיו בשם ר"ח וכן כתב הרשב"א ז"ל שדין תקנת גבור כדין תנאי ב"ד וכיון שאין קיום לתקנת גבור אלא משום דהוי כתנאי ב"ד אין לייפות כוחה יותר מתנאי ב"ד ובתנאי ב"ד אם אנו דנים לשון תנאי דוקא ולא מוסיפין עליה כלל ה"ה וכ"ש שאין לנו לתן בלשון תקנת גבור אלא במה שכתוב בו ולא להוסיף עליה ובודאי שבלשון

מלשון תנאי ב"ד אינו דבין ע"פ הלשון מבלי תוס' כדמוכח בדוכתי
טובא דבפ' נערה שנתפתתה אקשינן בת בן הבכורות תירת ולא
אמרי' דה"ה לאו דוקא בכין דברין אלמא משמע דדוקא תנן ואין
להוסיף על תנאי ב"ד לא הוי בטפי אלא במאי דתפרש בהדיא והכי משמע
מתי בהסיא פירכא דפרכינן התם בת מתי תירות ולא אמרי' דה"ה
כן בתנאי כתובה דכל כשתנשאי לאחר תשלי מה שכתוב ליכי
דייקינן ביה דיוקי טובא בעיקר ליסנא בענין ארוסה שאין לקברה
כדאיתא בפרק נערה ואי יבם מיקרי אחר כדאיתא בפרק אשה
שנפלו לה נכסים ומוטלת כתובתה ע"פ עצמה כדאיתא בפ' האשה
שלוש והיינו טעמא משום דליסנא דתנאי ב"ד הכי דרשי' ליה
כמדרש תורה משום דליסנא דוקא תקון וכן משמע בפרק נערה
שנתפתתה דתני רב יוסף בביתי ולא בבקתי הרי שדרש ליסנא
דלית תהא יתבא בביתי כאלו הוא לשון תורה וכן מתי דייקינן התם
ובבהנית אהדדיניך למדינתיך · וביטראלית אותיבנך לי לאמתו
וכן בפרק אעפ"י וכפ' יש נוחלין דייקי' דכתובת בנין דברין לא
מרפא מתשעבדי משום ליסנא דירתון תנן ולא יסבון וכיון דתנאי
ב"ד אין לנו בו אלא מה שכתוב בו וכ"ש בתקנת לבור שאין לנו בה
אלא מה שכתוב בה ומה שכתוב בה הוא שיכולה לצוות על נכסיה
להוריש למי שתרצה לא נתנו לה רשות שתרשה לבעלה שיתנם למי
שירצה ואם כן דבריה בטלים ונשאר זכות היורש לפי התקנה
בירושתו.

שאלה קנא

תנס: כתבת יודע למעל' הדרת כבוד אדוניכו שאוחרי תנס עשו הסכמה ביניהם והטילו בה כח חרם שלא יוכל שום אחד מהם למכור שום פרקמטיא לשום יהודי מבעלי החניות עד שיתן היהודי זוז אחד בכל דינר ודינ' יתר על מה שמוכרין אותו לישמעאלי' הגיד לנו דבר המשפט:

תשובה

דבר זה לא ניתן להאמין מ"ו לא תעשה זאת בישראל שהרי למכו' שוה בשוה מן הדין להקדי' ישראל לעכו"ם
מדדרשי' בספרי וכי תמכרו ממכר לעמיתך כשאתה מוכר מכור
לישראל חבירך וכתבו רש"י ז"ל בפירוש החומש ושם מרבה מטלטלין
שם הקרקעות מדכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד
היה נראה שאפילו בפחות מהעכו"ם הוא מזהיר הכתוב שאלו שוה
בשוה פשיט' כדפריך תלמוד' בפ' איזהו נשך גבי עמי וגוי עמי קול'
פשיטא וסריק לא נצרכא אלא אפילו לעכו"ם פרבית וישראל בחנם
הכא מי קרוב הדבר לדמותו לזה שוה בשוה לא הוצרך הכתוב
להזהיר שיקדים ישראל לעכו"ם אלא אפי' לישראל בפחות ולעכו"ם
ביתר ישראל קודם ואפילו בגר אמרי' להקדים נתינה דגר למכירה
לעכו"ם תדע דשוה בשוה איצטרכי' להאי דרשא דלא גרע ישראל
מגבי עכו"ם מקרוב לגבי רחוק ובהוא פשיטא לן דקרוב קוד' ולא
אצטריכי' לדרשא דקרא וכדאיתא בפרק המקבל דמשמע מהתם
דקרוב ורחוק קרוב קודם שאפילו ליתיה בר מישרא וכמו שכת' שם
ריש"ף ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות שכנים ולענין ישראל
לעכו"ם כל דכן הוא דישראל קודם בלא דרשא מ"כ כי אזהר רחמנא
לאמר כי תמכרו ממכר לעמיתך מכור הוא משמע דאפילו בפחות
מהעכו"ם ישראל קודם · ומעתה אין עלתה על לב לתקן תקנה
של איסור למכור ביותר לישראל מהעכו"ם זה בכלל אל תונו · דאע"ג
דלית ביה שתות וקי"ל דפחות משתו' לית ביה דין אונאה מכו' דאית
ביה מחילה היינו היכא דזבין שתות ואשתכח ביה טופינא דאמרינן
דכיון דפחות משתות הוא דדכן של ב"ח למחול ולא קפדי בהכי לפי
שאי איפשר לאמנס שויין של מקח ודדכן להוסיף או לפחו' עד שתו'
אבל להתנות מעיקרא למיעבד זביני טפי מדשויי' אפילו בפחו' משתו'
איכא איסורא וקא עבר בלאו כיון שנתכוון להונות וכן כתב הרמב"ן
ז"ל בפרק בהר סיני ובספ' ח"מ בשם הרא"ש ז"ל ודמי לאומר לחבירו
על מנת שאין בו אונאה דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה כדאיתא
בפרק האיש על פירוש המפרשים ז"ל אף על פי שהלוקח הוא לוקחו
ברצונו משום דנקטיה בנכסיה דלשבקיה לגלמיה שכיון שאינו
מוציא לקנות אלא ממנו ע"כ יתן לו כל מה שישאל ולא נסיק מידי
איסורא כדמוכח בפרק השואל ואף ע"ג דלא מחייב להאדורי הייא

אונאה וכ"ש שהמקח קיים כיון דהוא פחות משתות מ"מ קא עבר
בלאו כיון שנתכוון להונות ואם נעשה הדבר בהסכמה ובקיום הוא
יותר קשה ודומה למה שאמרו בפרק איזהו נשך אחר רבי יוסי בא
ורואה כמה סמויות עיניה של מלוי ברבית אדם קורא לחבירו רשע
יורד עמו עד לחייו והם מבאי' עדים ולבלר ומגילה וקולמוס ודיו
וכותבין וחותמין שכפר זה בא' ישראל וכיון שאיסור לאו יש בענין
זה כמו שאיסור רבית הוא בלאו כן איסור אונאה הוא בלאו וכפירתו
של זה ככפירתו של זה:

שאלה קנב

בגאיית: שאלת מה הדין בחיים אחל שנפטר לב"ע ותיי לרבנן שביק ולכל ישראל ואין לו יורש אלא אחותו והיתה בעיר אחרת וכתירא שמא במותו יקח הכל שר העיר ולפיכך נתן כל אחד היה לו בעין אל סוחר אחד כמלא שם בעת ההוא ואזהו שיתן הכל להקדש ירושלם והמת הנו' כתב שטר בערכותיהם בעד א' שיתחלק מנכסיו לאנשים חלוקי' דבר ידוע ושכל מה שישאר מהממון אחר שיותן ממנו מה שצוה יהיה אל יורשיה ע"פ הדין ועתה היורשת טוענת ואומרת שמה שצוה לתת הממון להקדש אם צוה ככה לא היה אלא מפני פחד מושל העיר שמא יקח הכל · ועוד הרי שבשטר שכתב בערכאותיהם צוה שיתנו הכל ליורשיו ע"פ הדין ועוד שאפי' ת היה צוואתו קיימת שיתנו הכל בצדקות בירושל' שהיא קודמת לפי שהיא עניה ורחוקה להתפרנס מן הצדקה:

תשובה

זה המצווה לא צוה שיתחלקו אלו הנכסים אלא ע"י זה הסוחר כשילך לו ישלחם להקדש ירושלם והקדש ירושלם הוא לעניי' כי אין לנו היום הקדש אחר כמו שכתב הרש"בא ז"ל בתשו' ובשעת מיתתו לא הוברר מי שיהיה עני בשעה שילך שם הסוחר הזה שאותם שיהיו עניים באותה שעה שמת שמא יהיו עשירי' או ימותו קודם שיגיע לשם הסוחר ההוא או ילכו למקומות אחרי' וא"כ ממון זה בשעת מיתה היה ממון שאין לו תובעין ודומה למתנות כהונה ולמתנות עניי' שאין זוכין בהן עד שיגיע לידם והמזיקם או הגוזל אותם הוא פטור כמו שנו' בפ' הזרוע וכיון שבשעת מיתה לא היה להם זכות לשום אדם א"כ הרי הם בזכות היורש דבר תורה אחר זכתה אותו התורה בהם בשעת מיתה וא"כ הם קודמין לעניי שיהיו בירושלם כשילך שם הסוחר ההוא או לאחר בשבילו וכיון שהם קדמו בזכיית' מוטלין אותה דומה למי שצוה שיתנו ככסי' לאחרי' שמזון האשה והבנות קודמין למקבל המתנ' לפי שהם זכו בנכסי' מפני תנאי ב"ד בשעת מיתה ומקבל המתנ' לא זכה אלא עד לאחר המיתה ומשום הכי הן קודמי' כמו שנו' בפ' יש נוחלין וכ"ש בנדון הזה שהיורש זכה בשעת מיתה' מן החור' ומקבל המתנה לא נודע עדיין מי יזכה בהן שיהי' עני עד שילך הסוחר לשם שהדין נותן שהיורשי' קודמין · ודומה זה לשביב מרע שאמר לחבירו אם לך מכה ותנהו לפלוני שאם היו מת אותו פלוני באותה שעה לא זכה במתנ' שיחזרו ליורשי המלאך ואין בזה משום מצוה לקיי דברי המת כמו שנו' בראשון מציטין אע"פ שהתור' נתנה רשות לאדם להע ביר נחלה מיורש זהו בזכה למי שאינו יורש ואל זכותו מיד אבל זה לא זכה לשום אדם ידוע ולא חל זכותו כלל ואין צריך לחקור בזה אם הקדש עניי' יש לו דין הדיוט או דין הקדש כי האחרונים הסכימו שיש לו דין הדיוט ובין כך ובין כך זכה היורש גם כי הדברי' נכרים אמת שלא נזהכן אלא להבריח האחי מנכסיו כמו שנו' בשאלה ואע"פ שצוה ואמר שיהיו הקדש כבר מצינו לשון הקדש בצדקה לעניי' דאמרי' בפרקא דחסידי הרי הם הקדש עליך ואין לך הנאה בהם אלא כאחד מעניי ישראל וכן בפ' יש נוחלין עמד והקדיש כל נכסיו ליוסתן בן עוזיאל מה עשה יוסתן הקדיש שליש ומכר שליש וכו' כדאיתא התם במעשה שהביאו בירושלמי דסנהדרין פ"ה דיני ממונות בבהול' דדמוך בח"ל ושביק ירתוי לר' יאשיה בא"י ושבק ספרין וכתב ר' אלעזר תתן לירותייה ספרי' עזכתה בהם א"י אין מוציאין אותן מ"ל אינו דומה לנדון זה שהרי שם זכה בפירוש לרבי יאשיה ואי דמי אלא לסופא דהתוא עובדא דאמר התם ר' נסא בשם ר' אליעזר אם כתב על מנת להוציא מוציא ע"כ:

אם"ה כן דעת הרא"ש כפ ז"ל בהלכות אכירה פרק י"ז עד כאן:

שאלה קנג

עוד שאלת תלמד תינוקות אם הוא חייב לפרוע אם המלך ושאר עולי המלכות המוטלי' על הגבור או הוא פטור כדין תלמיד חכם:

תשובה

הגבור חייבים להושיב מלמדי תינוקות ביניהם מתקנת יהושע בן גמלא כמו שנו' בפ' לא יחפור וכל עיר שאין בה מ"ת מחייבין אותה כמו שהזכר בפ' כל כתבי וכיון שחובה זו מוטלת על הגבור להושיב מ"ת כמו שהיא חובה עליהם להעמיד ס"ן להוציא הרבי' ודי חובתן לכל דבר שבקדוש ח"כ מאותו דין שהחזן פטור אע"פ שמלין ת"ח לא היה פטור אם לא היה ס"ן מאותו דין עצמו המלמד פטור ואין חיוב עליו בזה אח"כ יש מלמד תינוקת אחר ואין בעיר כ"ה תינוקות שיכולין בני העיר לומר לו לי לכו במלמד אחד אבל אם אין אם אלא מלמד אחד או הו התינוקו' יותר מכ"ה ופריכין להושיב מלמד אחר מן הדין או רים דוכנא לשייע המלמד אותו דוכנא או המלמד פטורין שהרי אמרו בפ' לא יחפור דלא איכא הרבעין מותבינן ריש דוכנא ומסייענא לי' ממתא וכיון דריש דוכנא מסייענין לי' ממתא כ"ם שהוא פטור מחיוב המלכות המוטלי' על הגבור ואי ריש דוכנא פטור כ"ם המלמד עצמו שהוא העיקר ובאמת לא נזכר בגמ' אלא לענין שכירות אם שברו הגבור מלמד תינוקות שהם אין יכולין בחייבו ללמד יותר מכ"ה כמי שאסור פועל למלאכ' קלה שאינו יכול לתת לו מלאכה כבדה ואם אם יותר מכ"ה עד מ' אינו יכול לומר להם שברו מלמד אחר אלא יושיבו ריש דוכנא לשייענו ואם יפרעו שברו מ"ת בוכל ללמוד מכאן שכיון שהוא פועל אלהים שאין מוטל עליו עול המלכות כמו שנפל המנהג שאין מוטל עול המלכות על הס"ן ואע"פ שבגמרא לא נזכר פטור אלא לת"ח אין מסם ראיה לחייב למ"ת שהם לא הוצרכו להזכיר אלא ת"ח שהוא פטור מן הדין אף אם אין הגבור צריכי' לו בגון שיש הרבה ת"ח בארוקו מקום שכולם פטורי' אפי' יש להם מזון הרבה אבל מ"ת שהגבור צריכי' לו ואם אינו בעיר חייבי' לטרוח ולהביאו אצלם איך יתחייב בזמם שהוא מוטל עליה' ואלא ס"ן בלי ספק פטור הוא שאם לא היה ספק ביד הגבור להושיב ביניה' חכם וס"ן היה קודם ס"ן לחכם כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשוב' לפי שתפלת הגבור דבר קשה הוא לו שתבטל ואם ס"ן הוא פטור מזה הטעם כ"ם מ"ת שהרי אמרו בפ' כל כתבי כל עיר שאין בה מלמד תינו' מחייבין אותה ומפני שלא נזכר בגמרא בפירוש לא נחייבם והרי הרמ"בם ז"ל לא הזכיר דרש דוכנא מסייענין לה ממתא לפי שהוא דבר פשוט כיון שחייבין להושיבו ובדברים הפשוטים אם לא נזכרו ילמד שתוס מן המפורש:

שאלה קנד

תכס: שאלת מי שלקח מהגבור עזר יין ואח"כ מכרו יחידי' יין ואינם רוצים לפרוע העזר כי מוענים מומן היה ואין זה בכלל המוכר:

תשובה

דע כי בפ' היוכר פירות נחלקו בזה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דיתיה אלא אמרה וטעמיה אמרה מי חוי אלא אמרה והרי"לף ז"ל פסק פ' ערבי פסחים כר' יוחנן דאמרי' דסוי אמרה ואע"ג דרי"בל פליג עליה וקי"ל כרי"בל לגבי ר"י משום דרביה הוא בדמוכח בפ' בני העיר ובפ' בתרא דקדושין הכא קי"ל כר"י משום דרבא ואביי פליגי בהא מילתא בפ' בתרא דקדושין וקיים ליה רבא כר"י וקי"ל כרבא לגבי אביי ומ"מ זהו לענין קדוש אבל לענין יין נסך הר' מאיר ר"ת ז"ל אלא לשתותו עם הערב"ש עד אחר שני' עשר חדש וכן הרמ"בן ז"ל משום ערלה ואם היה תוסס ע"ג קרקע היה מתירו הרש"בא ז"ל אפי' תוך שני' עשר חדש ולענין השאלה הזה במי שמכר לחבירו מרתף של יין שאם הוא יין המכר בחנות פיהו יכול לטעון לא אקבל אלא יין טוב והגדון הזה נ"כ אם היין הזה המכר בחנות לשם יין לא לשם חומץ חייבין לפרוע לו העזר כדין יין ואם זה אומר חומץ גמור היה וזה אומר יין היה יביא ראי' שיין היה ויטול לו יקבע הנתבע שחומץ היה ויפטר ואם נסתפק הדבר אם היה יין או חומץ המוליא מחבירו עליו הראייה ופטור הנתבע בשבועת

שאינו יודע אם היה יין:

שאלה קנה

מלייאכה: שאלת ס"ת שיש בו ר"ל ה' דפין ו' אחרי' האותיות כלם רחבות מאד עד שהעיניים מסתכלות בקריאתם כל כך הם רחבות אם הוא כשר וכן ספר תורה שיש בו דפין אחר קטרה ואחת מרובה ממנה בשתי שטין לו בשטה אחת אם יהא פסול מפני שהדף שהוא קטר מחבירו אותו המקום הפ' ווי ירלה בו ריוח שכן פרשה לפרשה לו מתפני הפשה איתרה ירלה בתוב מן לדף ע"ב:

תשובה

מפני אותך הפשות אינו נפסל כי לא נאמר זה אלא למלוה מן המוכר אבל לפסול את הספר אין לנו וכן דעת הרמ"בם ז"ל שלא הזכיר זה בכלל הדברי' הפוסלין ס"ת בפ' אחרון מהל' ס"ת ופנין הדפין אשר קצתם ארוך מקצת' אם הקצרי' הם הרבה לצד אחד והארוכי' הם הרבה לצד ג' אינו נפסל בכך שם היה ספר מחובר מנמי חלקי ספרים וכשר הוא כיצר שאין זה פרשה וכן אם אין הארוך כי אם דף אחד באמצע הרבה קצרי' והוא שתוף בשרטוט גם זה הוא כשר אבל אם דף ג' קצר בין דפין מחוברין בזה יש לחוש לפסול אבל זה גרוה כמו הפסק פרשה אלא שאם לא היה שם שום שרטוט אפשר להכשירו שבהפסק הפרשיות יש שרטוט וכיון שאין שם שרטוט ניכר שאין זו פרשה וכדיעבד יש להכשירו אם אי אפשר לתקן ולא לפסלו לאבד ספר תורה:

שאלה קנו

והראן: שאלת קל ברזו עשרה בני אדם לעשות הזכו' הקריאה ס"ת בכללם שדרכם לחברים יוסי שמחת התורה ונתנו' לכם בתם שנה ג' ועמדו כך כמו חצי שנה ואח"כ אמרו להם תתנו לנו שני המצות שעשיתם או נלמו לכם ממה שאתם עושי' אם יכולין לקול אם תוך שנתם ואם יש עליה' שום תביעת ממון בשכירתו:

תשובה

כיון שאלו העשרה שבירו הקהל נדבה רוחם אות' לקיי' המצות שהם אחת ונהנו לעשות מה שקבלו עליהם ברצון הקהל חלי שנה ולא נתגל עליה' מום מהמומין הפוסלין אותם מלקיימ' ח"כ הרי מלוה או שלהם כל שנתו ודומה למי שנאה ומשמרתו לעבוד עבודה שאין ח' מעאר המשמרות רשאי לסלק ממשמרתו כל אותו השבוע שכך התנו ביניה' ותנאם קיי' באמירה בעלמא דאמירה לגבוה כמשיר' להליוטו ובחלוקת החין כיון שנתרצו בחלוקה ועלה גורל לא' מהם קנו כולם אפי' בקרקעות וכן בשכירות פועלי' ח"ל קנין ואין רשאין לחזור בהם אם התחילו במלאכה וכיון שאין רשאין לסלקן המסלקן מבטלן ממלותן שזכו כמי שנתנו והוא עצמו חייב לכסות ובא אחר וכסה שלא עשה יפה ולפי מה שנאמר בגמרא בזה חייב לתת לו מן הדין עשרה זהובי' שכר מלוה אפילו היתה המלוה בלא ברכה כגון שור העומד לבריאה ואילן העומד לקליפה וה"ה למי שאחזו ס"ת אע"פ שאין בה ברכה מבטלו ממלותו יש לקנסו עשרה זהובי' ובירושלמי מוכיח כן שאמרו ביומא בפ' כל לו כל אתה את אומר הלך אחר תורה ואלו את אומר מוליכין התורה אצלו אלא ע"י בני אדם גדולי' התורה מתעלה בהם ואם הוא מלוה שיש בה יתר מברכה אחת חייב לתת לו עשרה זהובי' על כל ברכה וברכ' וזה נתבאר בפ' החובל ובפ' כיסוי הדם וא"כ המבטל מלקחות סתורה מי שהיה משמרתו חייב לתת לו מן הדין עשרי' זהובי' על כל פעם כמו שחייב לתת לרבני' על ארבע ברכות של ברכת המזון וה"ה לשאר מצות כמו שכתב הרמ"בם ז"ל בפ"ו מהל' חובל ואף ע"פ שאין דינין זה אלא דייני ח"י לפי שהוא דומה לדיני קנסות כתב הרי"לף ז"ל ללמוד ממנו שאם תפס לא מפקינן מינה כי כן הוא לכל דיני קנסות כדאיתא בפ"ק ב"ק ובפ' אלו נערות וכן בפ' שור שנגח ארבעה ואחמשה אחרי' כגון שקדם בעל דין זה פס זכיין שעלה בידיו שלא היו רשאין לחזור לחוזעם מן המצות כל שנתם שהייתה משמרתם וסילקו' בלא טעם חייבין להם על כל פעם עשרים זהובי' אלא שאין דנין דין זה דייני ח"ל ואם תפס לא מפקינן מניה ומי שהוא חיי' שכר חלי שנה אפי' קבלו עליהם המצות בשכר הריהוא תפוס ועומד

בשלו

בשלו כעבד כנעני שיוצא בשן ועין כדאיתא בפ"ק דקידושין אף
בזמן הזה ולזה כתב דין זה הרי"אף ז"ל ואינו חייב לתת כלום אם
חייבוס שלא כדין חייב בין להחזיר להם שהרי זכה בהם והכי מוכח
בספ"ק בכורות ע"כ:

ענין קנז

בגמ' לפי שהשבתי
בשאלת ר' יצחק עבד שאחק
אל ענין תביעתו לאשתו שהיא
בבגמ' שתבוא אליו לשנאחר שהיא חייבת ללכת אחריו והיו דברי
אל ר' שם שובהלוי בעל קרוכתה כדברי הספר החתום ואנו יכולי'
לומר על ביאה בו עד השתא הוו קרו לן בבלאי טפשאי והשתא קרו
לן טפשאי דטפשאי דמגמרי לן ולא גמריגן ולא עור אלא שכתב כי
אני מחזיק ביד מרעים ואתיתי מית בידיה שזה החובע הוא רע
ואני יותר רע ממנו להחזיק בידו שאין אדם חוטא ולא לו ע"כ
אוסיף ידי שנית לבדר אלבן הדברים שתי טענות טענתי לחייבה
לאחת משם הא' מלשון ההלכה שלא אחרלה לנשואין יהודה ועבר
הירדן והגליל בארתה הארן מוליאין מכרך לכרך ומעיר לעיר
ורמתי שתי המקומות האלו שוין בארן אחת ולפי דעת הגאונים
ז"ל הבעל יכול לכוף לאשתו לצאת תמקו' למקום בארן אחת
ואחולק עליהם בזה בבר בדאו דבריו ואין לוחך להשיב עליהן ועוד
שדברי הגאונים ז"ל קבלה הם ועליהם אנו סומכי' בכל דבריהם
אבל מה שיש לברר בזה בתה שאפשר לתלמידים התחילו'
המתעקשי' לטעות בזה הוא מפני שבני המקומו' הם לשני החלכים
ויש מרחק קצת ביניהם וכל זה טעות כי לא דנו בעלי התלמו'
שתי ארצות אלא יהודה וגליל אשר הוא ידוע מהתלמו' שיש חירוס
ביניהם לעולם ואין הולכין מארץ לארץ מפני החרוס ומפני זה
המחזיק בארץ אחת שלש שנים לא עלתה לו חזקה שבעל הקרקע
לא שמע עזה החזיק בקרקע שימחה ועל"ב צריך המחזיק להראות
שטרו אם טוען לקוחה היא בידי ואין טענה למחזיק לומר דעד
תלת שני מזדהר אינש בשטריה טפי לא מזדהר אזה היה לו להזהר
בשטרו לפי שבעל הקרקע לא שמע עזה החזיק בשלהו שימחה
ושתגיע מחאה זו בחוצי המחזיק לפי שאין יוצא ובא מארץ יהודה
לארץ גליל ועל כיוצא בזה אמרו שאין מוליאין מארץ לארץ לפי
שהאשה חולה לשמוע שמועות בכל יום מקרוביה אבל ביהודה
עצמה מוליא ממקום למקום ואפילו מסוף הגבול לתחלת הגבול
ואע"פי שיש כמה פרסאו' ביניהם שהרי ס' רבוא עיירות היו לו
לינאי המלך בבר המלך והיא בארץ אחת ועבר הירדן גדולה היתה
לשני המטות ואלו המטה ובפ' מקום שנהגו אמרו שבכל אחת מהן
יש שלש ארצות לענין ביעור וא"כ אין טענה מהמרחק ולא מפני
שבני המלכות שהרי ביהודה עצמה היה שני מלכות כמו שמוכיח
בפ"ק דכתובות לענין טענת בתולים שביהודה היו מיחדים החרוס
עם חרוסתו לפי שהיו גוזרים שכל בתולה שתבעה תבעל להנמון
תתלה ואמרו שם שלא היתה כל ארץ יהודה שוה לענין זו ומקומות
מקומות יש' וזה מפני שני המשלה שבקצת ארץ היתה גזרה
זו מפני המושל הרע ובקצתה לא היתה גזרה זו ואפ"ה היה יכול
להוציא אשתו בכל יהודה ממקום למקום כיון שלא היה החירוס חזק
והדבר ידוע בשני מקומות אלו שמעולם לא נמנעו עוברים ושבים
מלכת ממקום למקום מפני החירו' ואע"פי שיש קצת שני בין
המקומות בין רב למעט התלמו' לא חלק בזה אלא בין דרך לעיר
ידוע הוא שדרך בלשון רז"ל הוא מוקף ועיר הוא שאינו מוקף חומה
בלל וכמו שאמרו הביאלכדי יין בענין אלפסים מהי עירוביתא מהי
עירוביתא אמר אביי לפי מקלייתא וכשדרו לענין מקו' מגלה לחלק
בין מוקף למוקף אמרו כרכים ועיירות גדולות אבל בכל מקום
שמזכירין כרך ועיר כרך הוא מוקף חומה ועיר שאינה מוקפת חומה
ואנשים מעבים ומהביה כמנהג יושב שדות וכן הרמ"בם ז"ל כתב
בדיה וכפר בלשון ארץ ישראל וכן בספר אבן העזר בתבעיל
וכפר לפי שמנהג הלעזות ללעוז עיר בשם מוקף חומה וא"ל כיון
שאינן הם מוקפות חומה אין הפרש בין גדול וקטן שלא הצריכו
להוציא זקנים למדור רוחב העיירות וכן בענין נוה ונוה לא הפרישו
אלא בין יפה לרע אבל בין יפה הרבה ליפה מעט לא הפרישו בדין
אנשים יפות ונמצאו יפות אז רעות בפ' המוכר פירות א"כ הדבר
ברור שזה יכול לכוף את אשתו ללכת אחריו מבגאיה לשנאחיר

בענינה זו:

השנית לפי שבבגאיה יצא עליה קול שלא פרישות דלתי
כי מפני טענה זו יכול להוציאה משם כדין שלנו הראשונים
ז"ל מאחר לאחר שהרי כל המקום ההוא אחד שהוחזקו
להוציא קול זה עליה בכל מעשה שבעלה יוצא משם והוא צריך
לצאת משם לבקשת הפרנסה נעשה כל אותו מקום כאחר אחת
ויכול להתרחק משכונת אותו מקום וזה טען ר' שם טוב כי
הפריצים הוציאו עליה קול זה זאת היתה טענתו וטענה זה שהיא
הנותנת שאם היה הדבר מפי עדים כשרים שהכל הוא אמת לא
היה מספיק להוציאה משכונה לשכונה אבל היה חייב לברשה ומפני
קול בעלמא הוא שאמרו שיכול להוציאה משכונה לשכונה כי כן
לו חכמים ז"ל התרחק משכן רע. אבל בענין זה יש דברים קשים
הרבה כי לא פעם ולא שתים יצא עליה קול זה וכבר נשאלתי מזה
פעם אחרת על ענין הנפל שהפילה אחר שבא בעלה בזמן מועט
ובכה הנפל וכל המדינה לעזה עליה שא"ל שהיתה מעובר מבעלה
ומדתי עליה זכות ואני גבור שנוים יצאו מקסונטו יצא לתלמסאן
ומתלמסאן לבאן שלא כיוונו שמועתי באותו לין ואני התנצלתי כי
אם טעיתי השואל הטעני ביפוי שאלתו ואין למשיב אלא מה
שעיניו רואות בשאלה זכן פעמים אחרות עד שהגיעו הדברים
לתלכות וקנסה ממון ואין הדין כיון שהשמועות הם תכופות אע"ב
דלא מפקינן אשה מבעלה אלא בעדי כישור ובקלא דלא פסיק
בדאיתא בפ"ב דיבמות אבל בשמועות התכופות והחמרוות
מחזיקות הראשונות היה אפשר לאחר שב"ל מוציאין אותה מהבעל
שכיון שיצא עליה קול ולא נזהרה אח"כ אמרינן בקול אחרון אלומי
אלמיה לקלא ומפני טענה זו אמרי' אתם תלא כ"ש בשיר המלכות
נוגעות בדבר דאית לן לאיסור דמלכותא לא עבדא מילתא בלאו
דינא דלא גרעא מערכאות ואין לך כיעור יותר גדול מזה ומ"מ
אפילו נאחר שאין ב"ל מוציאין אותה מיד בעלה אבל הוא מצוה
לגרשה בדאיתא בפ' בתרא דגיטין ואם גרשה אין לה עליו כתובה
כיון שמצוה עליו לגרשה והע"ב לעוברת על דת גריבה התרלה
בדאיתא בפ' אחרונה וה"ה ליולדה משום דם דע כתוב שכתב הרי"אף
ז"ל מהראלמי בבר פירשו המפרשי' ז"ל שאם הבעל רוצה לגרש' אין
לה עליו כתובה שלא תקנו כתובה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו
להוציאה וזמת הלוחי שיוציאנה וכן מוצא בסוף כריתות בההו עובדא
דההוא נוחף לעל לביתא שהוצרכו לטענות להתירה לבעלה הא
מסתמא אסורה לו משום תשלה בעלמא דמשום הכי קרו ליה נוחף
וא"א לומר שב"ל יוציאוה ממנו דלא הוו אתם עדי כיעור וקלא דלא
פסיק אלא שהוא חייב להוציאה לצאת ידי שמים כן פירשו בזה כל
הראשונים ז"ל ואם כן בנדון הזה הקולות היוצאים פעם אחר פעם
המכניסים גדול בלב כל העולם ואפילו בבא דומה אמרינן בסוט'
דהתיה פרוצה ביותר חוששין לה אין צריך לומר שיכול להוציאה
ממקום ההוא אל כל אשר יחפוץ אפי' מנוה היפה לנוה הרע אלא
אפי' להוציאה בלא כתובה רשאי לצאת ידי שמים וכן כתב הרא"ב
זלה"ה כמו שכתבו הראשונים ז"ל בפ' המליר שאלה לגרשה כמו
שגרשה בשלהי גיטין וכיון שאלה לגרשה אין לה כתובה וכן כתב
הרמב"ם ז"ל בפרק מהלכות אישות וכן כתב הרמב"ן ז"ל בספר
הזכות בפ"ב דיבמות ולתבאר זה והמחזיק ביולה הוא מחזיק ביל
מרעים וכ"ש אם היא מושחתת אשתו ובעל בלשתו וע"ז אמרו
בפ' הדיינין אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין בולה מוכסין משפחה
שיש בה ליסטים שאין בולם ליסטים שהכל מחפין עליו ונתבאר
זה ומה שטען ר' שם טוב שאפילו היה הדין נותן להוציאה משם
יכולה היא שתאמר שלא תבא לא עמו יד ביל רגל בחבל ואין בטעלה
זו עיקר שהיא חייבת ללכת אחריו מקרא מלא הוא ובאתי עמך ובית
אביך כי הוא אדונך והשתחוי לו ואפילו ביבמה למלוה עלי' ליבם
דמוה דאיתתא לא מתקדא אפריה ורביה אמרינן והיפה הולך אחר
היבם ואי משום יחוד א"כ לא תבא אשה לעולם מעיר לעיר אלא עם
בעלה והיאך אמרי' בגמרא מסר הלב לבעלה הבעל והיא אלמנה -
ובירושלמי אמרינן רבי חייא בר יוסף שלא בתר איתתיה אמר יסקון
עמה ג' תלמידי שאם יפגה אחד מהם תתיחד עם האנשים סוף דבר
אין ממש בדברים הללו לענין כתובה הרמב"ם ז"ל כתב בענין
הולאה ממקום למקום שאם לא תלה לצאת שאין לה כתובה ולאל
זה מהתוספתא שאמר כופין אותה וכפיה זו במזון היא וא"כ דין זו
הדין הוא אומר לעלות והיא אומר שלא לעלות שאמרו בגמ' בפירוש
שתלה שלא בכתובה וה"ה לתוספת דתנאי כתו' בכתובה דמי וכן
כתבו בפירש וה"ה לגדוניא שבכל מקום שאין לה כתו' אין לה
מגדוניתה

מ"לדוכייתה אלא בלאותיה הקיימין כן כתב הרמ"בן ז"ל בחידושיו
בפ' אע"פי ויש לזה הוכחה בפ' האשה רבה וכן כתב הרש"בא ז"ל
שם בחידושיו וכן מוכיח התלמוד בזו שהרי בשביל לומרת לעלות
לו מ"כ בהוא לומר לעלות והיא לומרת שלא לעלות דאמרינ' תנא
שלא בכתובה נדוניא בכלל שנחד גוגא תני לה תנא וה"ה לענין
הולאה ממקום למקום דבת בקריה היא וכן הר"מ מרוטנבורק ז"ל
כתב שאין לה אלא בלאותיה הקיימין כדין חילוניות ואע"פ שחילוני'
יש לה תוספת כבר נתן טעם הרמ"בן ז"ל מפני שהיא לא גרמה
היציאה ממנו והוא כשכתב לה תוספ' רצה ליזון בנכסיו אבל זאת
שאינה רוצה לצאת עמו אדעתא דהכי לא כתב לה וכן כתב הרי"אף
ז"ל פרק הבא על יבמתו ודבר זה ברור הוא ומכל מקום זה יהיה
בשתתבע ממנו גירושין ויבואו לדין על ענין כתובתה אבל עתה
שעומדת במרדה אין עליו דין מתנאי הכתובה לא מזונות ולא
שאר תנאים וכיון שאין לה עליו דין אם החזיקה בנכסיו חייבת
להחזירם מן הדין ואם נמצעת מזה משמתינן לה כדין מאן דלא
ניחא לדיניה:

שאלה קנח

תנס: שאלת רחובן נתקוטט עם חברו. שמעון ומתוך קטטותם אמר לו שמעון אתה בועל גויות ואני אעשה עליך שטר בערכאותיהם בכך עד שירגמו אותך בחצים ואלך אל השופט ואומר לו שאתה אומר כי כל השטרות שעושים עדי ישמעאל הם שקר וכן הוא מותם עליהם בשקר ורצה לילך להגיד לו לולי שהחזירוהו היהודים ועדין הוא מאיים במסירות ואם רחובן הוא תלמיד ומגדה שמעון לכבודו אם גדוייו גדוי:

תשובה

דבר ידוע הוא כי המוחזק במסירות שהוא חייב מיתה מדין רודף ואפי' אמר אלך ואמסור הותר דמו כמו שנז' במסכת ברכות פרק הרואה וכן בפ' הנזקין באגדה גבי קמצא ובר קמצא דבעו למקטליה וכן בפרק הגוזל בתרא בבבא קמא מדכתיב בגיך עולפו שכבו בראשו כל חולות כתא מכמר מה התוא הזה כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו כך ממונם של ישראל כיון שנפל ביד אומות העולם אין מרחמין עליו ומלבד זה כבר ידעתם כי מנהגם של ישראל הוא לגלות ולהחרים המסורות בחרם קדמון המסודר מהראשונים ז"ל אמנם יש בזה שני דינים האחד כמי שהוחזק במסירה לאבד ממונם של ישראל שנים ושלשה פעמים וזה מותר להרגו ולמסרו ביד אומות העולם והוא מן המורידין ולא מעלין כמו שנזכר בפרק אין מעמידין והשני ההומר אלך ואמסור וזה אין מותר להרגו אלא אחר התראה ואם התרוהו ולא חזר הורגין אותו ואפילו מפני המון הקל כי הוא דהוה מחוי תבוהא לחבריה ואמר לה רב כהנא לא תחוי ואמר מחוינא ומחוינא ושמעי' רב כהנא לקוציה וקטליה כדאיתא בפרק הגוזל בתרא על כן הראוי לנבור בענין זה הוא להתרות בזה שהוא אלו המסירות מפיו שמא דרך בעם אחרון ונוגע היה ואף על פי שקשה הדבר ללמד זכות בדברים אלו ואם אחר שהתרו בו ישוב לכסלה חייבין הנבור לפרסמו שהוא מנודה ולבדל ממנו וכל מי שאינו מהג נדוי עובר על דברי חכמים וכל ישראל יש להם חלק בזה כי אם לא תגדרו פרצה זו כאש' עשה לזה יעשה לכל אחד מכם ותגבירו ידי המסורות על הטובים החלושי כח ואם אלו הדברים יצאו מתוך מריבה שביניהם על ענינים אחרים יגשו אל המשפט והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ויאמרו לו זקני העדה ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל וענין תלמיד שנלה לכבודו לא נאמר על כיוצא בזה שזו עבירה היא וכבוד שמים הוא:

שאלה קנט

מליאנא: שאלת רחובן מת והניח בן גדול ובת מאשה אחת בחייו ושני בנים קטנים ושתי בנות מהאשה שנתאלמנ' ממנו והניח קרקע ומטלטלין וכפרעו השתי כתובות מהמטלטלין והבנו' תובעות מזונות ונשאר הקרקע ומטלטלין אחרים המספיקי למזונו' עד שיתחרסו והאלמנה רוצה לדור עם בניה בחצר בלא שכירות ושאלת איך תהיה חלוקתם בזה הנשאר ואם חייבת לתת שכירות בחצר אם לא:

תשובה

כיון שנפרעה האלמנה כתובתה אין לה מזונות אבל ריצה שתשבע בב"ד שלא לקחה יותר על כתובתה וכיון שבן האשה הראשונה יורש כתובת אמו כי כן הדין נותן מדין כתובת בנין דכרין דראה שהקרקע שהגיעה היה שוה יותר מכתובת' של הראשונה אשם לא היה שוה יותר מכתובתה של הראשונה לא היה יורש כתובת אמו וכיון שירש כתובת אמו האשה שנשארה אחריו נגבית מכתובתה שכן הוא הדין ששתי הכתובות יפרעו תחלה כיון שהקרקע הוא שוה יותר מכתובה הראשונה והנכסים הנשארים מספיקין למזון הבנות ויפרעו בשלמות נדוניא והוספת ועיקר כתובה שהוא מנה לאלמנה ומאתים לבתולה והמאתים הם משקל ממשה ועשרים דינרי זהב ממטבע כסף צרוף ומלבושו הם בכלל כתובתה בין של חול בין של שבת אם כן אחר זה יפלגו הנכסים בראות היורשים יטול הבן הגדול שלש הנכסים אם אינו בכור לאביו ראשית אומנו ושני שלישים יטלו שני בניו הקטנים ויאמנו להם בית דין אפטרופוס והבן הגדול והאפטרופוס יזונו הבנות מנכסיהן כל אחד כפי החלק המגיע לו מירושתו השלש הבן הגדול אם אינו בכור והבני שלישים האפטרופוס וכשיגדלו הבנות להגשה יתנו להם מהנכסים הנשארים כפי אומדן הדעת כאשר היה אביהם נותן להם אלו היה חי ומה שנטל הבן הגדול מכתובת אמו הוא משועבד לצורך גישואי הבנות אם לא יספיקו שאר הנכסים וכן אמרו בירושל' דפרנסת הבת קודמת לכתובת בנין דכרין ופרנסת הבת רוצה לומר גישואיה אבל הנכסי' ישאר בראות היורשים והאפטרופוס אלא שאם רוצים בית דין שהם מפסידים הנכסים יזהירום מזה והאלמנה תגדל את בניה ותחזר עמהם בחלקם בחצר ואין עליה דין שכירות והאפטרופוס יהיה אומר מהנכבדים גברא מהימנא ושפר נכסיה ויכתבו העדים הנמסרים לו ויעשו מזה שני שטרות אחד ישאר ביד אחד מהקהל ובשטר מנוי האפטרופסו' יזכרו כי נתמנה האפטרופו' ע"פ הקהל יעל"ו ויחתמו בו גדולי הקהל יל"ו במעמד כולם ושלו' לכם:

שאלה קס

אלמדייא: שאלת מי מנהג אבותיך הוא להתענו' ביו' הושענא רבה וכתבת כי מלאת בקלת סידורי סליחות תחנונים לתענית הושענא רבה וקלת מן העם הוקשה להם מנהגך ואמרו לך אתה אומר הלל וקדוש' רבה ותתפלל ענגו ודינת לדעת אם יש במנהגך טוש איסור: עוד כתבת כי רש"י ז"ל כתב בפירש החומש המול ימול אחר ולבני הפילגשים אחר ביום כלות אחר ואתה מלאתה כלם מלאים בכל הספרים אם הם פסולים בכך:

תשובה

חולו של מועד אסור הוא בהספד כמו שנזכר בפרק ואלו מגלחין וכן שכן שהוא אסור בתענית כי כל יום שאסור בהספד אסור בתענית ויש שהוא מותר בהספד ואסור בתענית כמו שנזכר במגילת תענית והביאוה בגמרא בפרק שני מתעניות ואם תנוכה ופורים שהם מדברי סופרים אסורים וכל שכן חול המועד שהוא מן התורה ואע"פ שנהגתם להתענות ביום הושענא רבה אין מנהג איסור ראוי להתקיים כמ"ש בגמרא פרק ג' מראש השנה היכא דאיכא איסורא ונהוג מי שבקי' להו וכן כתב הרמב"ם זלה"ה בהלכות שביתת עשור וכן כתב הרב זלה"ה בהלכו' תענית ובהלכות יום טוב כי חולו של מועד אסור בהספד ובתענ' ובירושלמי במסכת תענית וכן במסכת נדרים אמרו בכל מתענין חוץ מסבתות וימים טובי' ובראשי חדשים ובחולו של מועד ובחנוכ' ופורים כן מצאתי וכן בראשון מראש השנה מעשה ונזרו תענית בחנוכה ואמר להם רבי אליעזר לאו והתענו על מה שהתעניתם:

בענין

המול ימול לא אמר שום אדם שהוא אסור וא"ו אבל בפרק אין מעמידין ובפר' התכלת למדו מכאן שאין ערל אל שנאחר המול ימול ושם כתב רבינו שלמה ז"ל קרי ביה המל ימול כלומר מי שהוא מהול ימול אחרים אבל הפילגשים וכו' כלות משה נמלאו מדרשות שהם חסרים אבל כבר כתב הרשב"א ז"ל

ז"ל בתשובה שאין סומכין על אלו המדרשות לתקן הספרים ומניחי' אותם שלמי' אלא בדבר שיצא ממנו דין כגון בסכת בסכת בסוכו' או קרנת קרנת קרנות וכיוצא בהן:

שאלה קסא

והראן שאלת ראובן היו לו ארבע בנות ולאחת מהנה שני זכריס. ולאחרת שתי נקבות ונתן הזקן לבני הבת אחר אחת שבה עליה ובית. העליה לאחד והבית לאחד מתנה מחיים ואמר אני נותן להם האחר הזו שיטלו הבנים האלו בנות הבת האחרת ולא כתב שטר מתנה אח"כ מת הזקן וחיי לרבנן ולכל ישראל שבה ולא היה במקום שיכול לגוות. ואחר מותו כתבו הבנות הארבע שטר בערכאותיהם לקיים מתנת אביהם לבנים הנזכרי' ובעליהן נתרצו במעשה נשותיהן ככתוב בשטר ההוא. אחר כן רצו הבנים שיכתבו להם שטר אחר בשלנו בקיום מתנה וקם איש האשה אבי הבנות ואמר אמתנו לא נתרצינו לתת לבנים בלבד אלא לבנים ובנות ונפלה קטטה ביניהם על זה ורצית לדעת אמתת הדין בזה:

תשובה

הבנים זכו במה שנתן להם הזקן והרשות בידם ליטול הבנות או לא יטלו ודבר זה מפורש הוא בגמרא בפ' יום טוב שחל הגרסינן התם ההוא גברא דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלניא ולפסיב ברתאי אמר רב פפא ארבע מאה זוזי שקיל. ברתיה אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב וכן הרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"א מהל' זכיה שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות זוז לפלוני ושא בתי הרי זה כמי שנתן לו שתי מתנות כל איזה מהם שירצה יקח לפיכך אם רצה ליקח המעות ולא יקח הבת יקח עכ"ל. וזה הטעם כתב הרי"ף ז"ל בפ' מי שמת. והע"פ שהרז"ה ז"ל חלק עליו בטעם זה הראב"ד ז"ל קיים דבריו וכן האחרונים ז"ל. וה"ה לבריא אם נתקיים מה שמתנה כראוי שהטעם בזה הוא שאין תנאי במתנה שישא הבת כמו שהוא מוכיח בגמרא וגם בגמרא לא הזכירו שכיב מרע אלא הה"א בגמרא ומשמע בין בריא בין שכיב מרע ואע"פ דאמר הבו ואין זה אלא לשון שכיב מרע. גם לפשר שיהיה זה במפרש בשיירא או הולך למדינת הים. ומ"מ הדין והטעם הוא שוה בין בבריא בין בשכיב מרע דמילתא דתליא בסברא היא שאין בדבריו ומשמעות שיהיה תנאי במתנה נשואי הבת. כמו האומר לינסיב ברתאי והבו ליה ארבע מאות זוז כמו שנזכר שם בגמרא ודברים פשוטים הם. וכל זה הוא לפי מה שנזכר בשאלה ואם דבריו היו בהפך שאמר ישאו הבנות ותנתן להם המתנה לא זכו במתנה עד שישאו וכל זה יתברר לפי עדות העדים ואם אינו יכול להתברר הדבר אין היו דברי הזקן. ישאו הנכסים בחזקת הבנים והבנות שבלם שוים בירושת הזקן ולא יזכו במתנה אלא אח"כ ישאו הבנות. ואם הדין נותן לפי מה שיתברר בעדות העדים שלא זכו הבנים אלא אם ישאו הבנות ולא ירצו ליטול אז נתבטלו דברי הזקן ותחזור הירושה לארבעה הבנות בשוה. והטעות הנעשים בערכאותיהם אינם מוסיפים ולא גורעים בענין הדין כי לא נעשו אלא לקיים דברי הזקן:

שאלה קסב

מוסתגאים. שאלת אשה ערבה לבעלה ותהלמנה ובא המלוה לגבות והיורשים דוחים אותו אצל האלמנה:

תשובה

כיון שיש בנכסים כדי לפרוע החוב אחר שנפרעה האלמנה מכתובתה והיורשים הם גדולים. הדבר פשוט שתפרע האלמנה כתובתה והיורשים יפרעו החוב. וזה ליתא דין וליתא דיין. ואין בין הראשונים ז"ל משא ומתן בזה אלא אם יהיו היתומים קטנים. אם יפרע מהערב ולכשיגדלו יתבע אותם הערב או אם ימתין המלוה עד שיגדלו היתומים ואם יש חלוק בין ערב לחבלן. בזה נתחלפו הסברות ואינכם צריכים לזה. כי ירחה מתוך השאלה שהיורשים הם גדולים והמלוה הוא עכו"ם אלא ליתא דינא. ואם היורשי' הם קטנים והמלוה הוא עכו"ם הפרע האלמנה עתה החוב וכשיגדלו היתומים אם הם קטנים תחזור האלמנה ותגבה מהם:

שאלה קסג

בוגה: שאלת שליח לבור שקור' לאחד לקרות בתורה ואינו רוצה לקרות והשליח לבור עצמו מברך וקורא ומברך לאחריה. ואח"כ קורא אחר לקרות ואינו רוצה וחוזר ומברך וקורא ומברך מבלתי שיחזון אחר עליו ומבלתי שיאמרו לו הבור או חזן הכנסת קרא. ועוד שהוא חוזר ומברך פעמים שלש בזה אחר זה. ואם הקריאות הם עולות למנין שבעה אם יתכן לעשות ככה או לא:

תשובה

מי שקורא אותו לקרות בתורה ואינו רוצה לקרות עביהה היא בידו והוא מהלבריס שמקצרין ימיו ושנותיו כמו שנזכר בברכות בפ' הרואה. ואם אותו האיש אינו חושש לזה ואינו רוצה לריכות ימיו אסור לשליח לבור לקרות על שיעמוד אחר ויחזן עליו כמו שאמרו בתוספתא חזן העומד לקרות אחר עומד ומחזן עליו. ובגמרא דבני מערבא גרסינן רב ושמואל בר רב יצחק על לבי כנישתא וחזא חזנא דקרא ולא קלי בר איכא תמוהו א"ל אסיר לך כשם שניתנה על ידי סרסור כך אנו בין להוג בה על ידי סרסור ולמדו זה ממה שכתוב אמכי עומד בין ה' ובינכם ותקנה יש בדבר זה להעמיד אצל החזן אדם אחר ואפי' קטן שיודע לקרות שיחזן עליו. לפי שאפילו למנין שבעה עולה קטן כמו שנזכר באחרון ממגלה וכ"ש שיכשר להיות סרסור ואם כל הקהל הם נמנעים מלעלות. יקרא ש"ל ויפסוק ויחזור ויקרא. וזה אפי' ז"פ שהרי שם בתוספתא בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב וזה אפילו ז"פ ומברך בכל פעם כמו כהן הקורא במקום לוי שהוא מברך שתי פעמים ומאי שנא שתי פעמים משבעה פעמים. וכן כתבו האחרונים ז"ל שיברך בכל פעם. וכל זה כדי שלא יתבטלו מקריאת התורה שבעה כתקון חכמים ז"ל ובלבד שיהיו עשרה בבית הכנסת שאין קורין בתורה בפחות מעשרה. ואף על פי שאמרו בתוספתא שאין חזן הכנסת רשאי לקרות על שיאמרו לו קרא. כבר אמרו הטעם לפי שאין אדם מבזבז לעצמו וזה כיון שקורא לאחרים ואינם עומדים הרי אינו מבזבז לעצמו אלא לתשלומין:

שאלה קסד

תנם: שאלת ראובן מת וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ולא הניח זרע שיירשנו. וגם לאביו לא היה זרע אחר אלא הוא וגם אבי אביו לא היה לו זרע אלא אביו של זה המת. אבל היו לאבי אביו ארבעה אחים שמתו כלם. והניח אחד מהם שני בניים זכריס. והבנים בן אחד לכל אחד מהם. והרביעי לא הניח אלא בת אחת היאך יתחלקו אלו הנכסים שהניח זה המת ביניהם ואם המשולכת שלו יש לה דין בנכסיו מחמת שדוכיו:

תשובה

אין למשולכת חלק בנחלה ואפילו אחתו הגשואה אין לה דין בנכסי בעלה מחמת ירושה. כ"פ אחשה. וכ"פ משולכת. וכיון שאין לזה המת זרע ולא אחים ולא אחיים לאביו לא זכריס ולא נקבות. א"כ נחלה זו ממשמשת ועולה על הזקן אבי אביו ויירשוהו ל' אחים בשוה חלק בחלק וכדאמרינן בפ' יש נוחלין הא כיצד נחלה ממשמשת ועולה עד ראובן וכיון שהארבע אחים הם יורשים נחלה זו. יטלו שני בני האחד רביע הראוי לאביהם. וכל אחד מהשנים בני שני האחים כל אחד יטול הרביע הראוי לאביו וכדאמר' סתם מכל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים אחד יש לו שני בנים. והאחד יש לו בן שמחזירין אצל אביהם וחולקין בשוה. והאחד שהוא יחיד לאביו יטול כמו שני בני האחד. ובת הרביע תטול הרביע הראוי לאביה וכדאמרי' התם מה לבת שכן יפה כחה במקום אחיים. זה הוא דין אם מת ולא לוה על נכסיו:

שאלה קסה

עוד שאלת ראובן מת והניח בן ובת והבת היו לה שלשה בנים. והבן ל' בנות והניח ראובן קרקע והחזיק בו שנים

רבות בעל הבית • וגם אחריו שלשת בניו ומכרו שלשת הבנים
הקרקע לשמעון בערכאותיהן וערערו עליו הבנות ועשה שמעון
הולאות לקיים חזקת אבי המוכרים וחזקתם אח"כ בהו לפני דייני
ישראל ובטלו מכירת אחיה לפי שאין להם דין בנכסי הזקן מכח
אמם והחזיקו הבנות בקרקע זקנם מכח ירושת אביהן ועתה שואל
שמעון הולאות שהפסיד לקיים חזקת אבי המוכרים וחזקתם וגם
נמצא בשטר המכירה שהמוכרים קבלו עליהם אחריות המכירה
והמוכרים כחשו זה • והלוקח טוען כיון שאתם מודים ששטר
המכירה נעשה במלותיכם אף קבלת אחריות נעשה במלותיכם
הדין עם מי :

תשובה

מה שנראה מנוסח השאלה הוא כי
שמעון זכה בקרקע שקנה מהשלש
אחים כיון שאביהם המוריש החזיק
בקרקע שנים רבות • וגם החזיקו מכח ירושת אביהם והיה הדין
נותן שיעמוד הקרקע בחזקתו מתורת חזקה כדאיתא בפ' חזקת
לפי שהבא בירושה אינו צריך טענה דב"ד טוענין ליורש כי אביו
החזיק בקרקע בתורת קנין ואירכים • ליה שטריה כדאיתא בפרק
לא יחפור ובפ' חזקת • אבל לפי שבב"ד של ישראל לא דנו כן כמו
שנזכר בשאלה ונראה שהב"ד לא ירד לדין זה אלא בתורת ירושה
שאין להם אחין המוכרים ירושה בפני אחיה ולא השגיח כלל לענין
חזקה ומ"מ אין כח ביד ב"ד לבטל דין שדן ב"ד אם לא שיודה הב"ד
שהוא טועה אם הוא קיים ואם אינו קיים יאמר הדבר על דינו דבי
דינא בתר בי דינא לא דייקו כדאיתא בפ' יש נוחלין • וכן אמרו
כי אתי לקמייכו פסקא דדינא דלא מסתבר לכו • לא מקרע
תקרעוניה וכו כדאיתא התם • ואחר שכן הוא וגם השאלה לא באה
על זה אלא הפסד הולאות הנה אע"פ שהמוכר שדה שאינה שלו •
אין ללוקח טענה על המוכר אלא כדמי המקח ובשבח שהשביח הקרקע
מחמת הולאה כדאיתא בפ"ק דמציעא אבל בשאר נזקין אינו חייב
אפילו למאן דדאין דינא דגרמי משום דלא בארי היזקיה • ובזה
הלכות מרובות דלא מחייב מדינא דגרמי אלא הכא דברי היזקיה
אבל בגדון הזה כיון שמתחלה לא תבעוהו דייני ישראל ובדיני
הלומות שתבעוהו הפסיד ממון כדי לקיים דינו • אף על פי שאח"כ
תבעוהו דייני ישראל חייבים לשלם לו הולאותיו מדין מזיק • דהאי
ברי היזקן שכיון שתבעוהו בערכאותיהם • דברי רוע הוא שהוא
יולא הולאות להעמיד קרקעו בידו בדיניהן והדיינין שהחזירו
הקרקע כדינינו למוכרים היה להם לחייבם בהולאה ואע"פי שלא
עשו כן דין הלוקח קיים על המוכרים • והלוקח נאמן במה שהודו
שברי יודעים שהולא ואינם יודעים כמה ודמי לחתשין דדענא
וחמשין לא ידענא דהוי מחוייב שבועה שאינו יכול ליטבע דמשלם
ויסול התובע בשבועה אם לא הוליא יותר מהגהוג והראוי לפי מה
שיראו מנהיגי הקהל ישל"ו • ואע"פ שהמחוייב שבועה ואינו יכול
ליטבע • נוטל הלה בלא שבועה מכל מקום אינו יוצא מידי חרם
סתם כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות טוען ונטען ובתקנת
גנזל באשו אמרו בפ' הכונס שהגיזק נשבע במאי דאורחיה לאנוחי
התם כמו שכתב רי"ף ז"ל שם :

ענין קסו

תנס : שמעתי את תלונותיך
ראית את דמעתך • כמה
שהעביר עליך הדרך אחיך
בשרך • השם ברחמיו יאריך האחוה בינכם ויתמיד האהב' ויסיר
השנאה מקרבכם • ואשר נראה לי שהוא הדין בענין טענותיך הוא
שהכתב שכתבת לו בחיובו המשי' והובי' הוא בטל וכחרם הנשבר לפי
שלא כתבת לו זה אלא מפני ההבטחה שהבטיחך לשלח לך מאה
זהובי' בכל שפיכה וכיון שאחר בו ולא קיים הבטחתו אף חיובך בטל
ומה שאמר לשוחרי' שדברו עמו שאינו נהר שלא יחזור לאחור • זאת
היא תשובה לרמי שאמר ליתן דרך גמילות חסדי' ואחר בו אבל אם
ההבטחה היתה בשביל אותו שעבוד שנשתעבדת לו כיון שאחר בו
בטל השעבוד ולא היה בידו אלא כענין שטר אמנה עד שקיים דברו •
ועוד שאתה לא כתבת לו אותו מכתב אלא מפני שהיה טוען עליך
שהיה לך המחלית בשחורות אל לח"ה • ומפני פחד ההפסד ושלא
היה לך עליו ראיה בטענותיך שלא היה לך בן כי אם רביע בריוח
כתבת לו אותו כתב • ואחר שמלאת כתב ידו שהיה שולח לאוהבו
כי אחותו עסק היה לו הוא שלשה רבעים בריוח • א"כ הרי נתברר
טענתך בהולאת בעל דין כמאה עדי' דמי • וכיון שנתבררה

טענתך ואתה לא כתבת אותו כתב ידך בחיוב כ' זהובי' אלא מפני
שלא היית יכול לברר טענתך • עכשיו שנתבררה בהולאתו חיובך
נשתלם והרי אתה פטור ודבר זה ברור הוא מהיחשלמי לכתובות
דאמרי' התם הכותב שטר לחבירו בחזקת שהוא חייב לו ואמלא
שאינו חייב לו אינו חייב לתת לו כלום • ואע"פ שהרי"ף ז"ל בפרק
הנושא דחהו לענין אם כתבו שלא בטעות • אבל בלמוד ממני אם
כתבו בטעות שאינו חייב לתת לו כלו' וכן כתוב בספר חפץ משפט
בסי' מ' וכיון שאתה פטור מן' זהובי' חייב לתת לך התשעי' זהובים
שהרויחו מעותיך בחטה שנלחת לשותפו בסחורה שלא שותפו לו
לתת לך מדמי החטה • וזה דבר פשוט הוא אם לא ידעו לבעל
אותך בפרהסיא ולא תמלא בשטר עזרתיך • ובענין מות הבעלים
שנלחת על ידו ושלחם לוינילה וטוען שלא נתכת ביותר מהחלאה
שנתן לך עליהם שהם ר"ם זהובי' אין לך עליו אלא חיוב שבועה •
ומה שטענת שהסחורות שהגה שולח לך אלא"ה היה מעלה
אותן יותר מדמיהן בתכס ויותר ממה שהכניסן בחשבון
לשותפו • אם דבר זה הוא ברור חייב להחזיר לך כל העולף •
זה נראה לי ברור :

שאלה קסז

בגליה : שאלו
ראובן היה חולה
ונטרפה דעתו אחר
כך נשתפה באותו יום עצמו ואמר לאיש א' כתוב מה שאומר לך
ואותו האיש לקח מעט נייר וכתב לו כל מה שהיה אומר • ואלו הם
דבריו כתוב שלשים דינרי' להקדש • וחמשה ועשרי' דינרי' לאמי •
ואני חייב לפלוני ולפלוני • ועתה אבי אביו שהוא יורשו טוען כעבד
נוסף זו טענית • האחת כי המלוה היה מטורף בדעתו • והראיה
בזה כי לאחי אמו היה חייב ל"ב דינרים ומעט כספים והוא כתב לו
הוא חייב שלו וכן כתב הכותב יש לי ברשות דודי פלוני כך וכך והיה
בהפך ומזה יתברר שהיה מטורף • עוד הוא טוען כנגד עדות
הכותב שאינה ראויה להתקבל וגם הנעד האחר הוא עם האדון ולא
ראוי שתקובל עדותו • עוד הוא תובע היורש הנזכר מה שהוא' עליו
בגדולו ובלמודו תורה שאינה בזה הרבה אלו הם טענות התובע
היורש דבר תורה :

תשובה

אם אמת הוא שנטרפה דעתו קודם
דבריו אלו אין דבריו מתקיימין אלא
אחר בדיקה אם חזר לדעתו ויפה
ודבר זה נלמוד מדין נטו שאין נטו ונטו אחר שנטרפה דעתו מן
שיבדקו אותו אם חזר לדעתו יפה זה"ה לענין מתנתו ודבר זה
פשוט הוא וכן מוכיח בפ' מי שהחזו וכן כתוב בספר ח"מ וכן כתוב
בפי הכל' מלים שאמרו בפניהו לזה פלוני כשהוא שכיב מרע הכל לא
נתברר לנו אמת מתוך אותו חולי שהמתנה בטלה לגמרי אלא
ראיתו אינה ראיה ואפי' דיירי באותה חצר וכ"ם לדברי רבי' הנרו
ז"ל שהוא אומר דעמד בין חולי לחולי והלך על מסעותו בשלו
אומדנא דיש לחוש שמא עמד והלך לביתו וחזרו וגרוך אומד ודבר
לא ראוהו ולא הכירוהו בכך דהעמיד ממון על ח קתו מלתא דנפ
היא ולא מבטיל באומדנא לפיכך נריכין עדי' לבקרו תמיד עד שיר
בחיזה חולי מת ומ"מ יכולים העדים לסמוך בדעותו על פי נגה
המשמשות אותו אם הכביד הלין ויצא קול מזה הרי זה בחזקת מ
מאותו חולי דכל כי האי גוונא גלוי מלתא בעלמא הוא • ופר
סמכי' בדיני ממונות ע"כ ואם יש ספק בדבר אם חזר לדעתו אם
לאו הוי יורש ודאי והבנים מחמת מתנה ספק ואין ספק מוציא מיד
ודאי וכן הוא מוזכר בגמרא פ' החולץ בשני מקומות בכל ספק ודאי
הבנים לירש בנכסים • וכן בפ' מי שמת בענין מתנת שכיב מרע
דלא כתיב בה כל הוה מהלך ברגליה בשוקא ולא כל קיר ורי
בערסיה אמרי' איכא למימר הכי אלא למימר הכי אוקי מתנ
בחזקת מריה • הכא נמי אי איכא למימר דלא נתישבה דעתו ואינ
למימר דנתישבה דעתו אוקי ממונא בחזקת יורש • זהו לשו
טענת מה שנטרפה דעתו אבל נראה שמתנה זו בטלה היא ואינ
היה בדעתו • לפי שאמר לו כתוב כמו שנו' בשאלה ושכיב מר
שאמר כתבו ותנו לפלוני ומת מתנתו בטלה שהוא לא נמר להקנות
אלא בשטר • ואין שטר לאחר מיתה • וזה מספיק לבטל מתנה
ועוד שלא אמר תנו ולענין פסול המתנה מחמת פעידה • דבר
תלוי בידיעת חכמי המקום בעניה' וכן לענין תביעת שכר הלמוד
והגדול

ומגזל הם סעמות בטלות כיון שלא כתב שטר עדות עליו שדעתו
לתבוע ממנו הולאתו: כי אנו אומרים מסתמא דרך גמילות חסדי
אנו ופרנסו. וכ"כ הרב הספרדי ז"ל בשם תשובת הרי"ף ז"ל. ויש
הוכחה לזה בפ' מי שמת בענין שושביות. וכן כתב הרמ"בם ז"ל
סוף פ' ז' מהל' זכיה ומתנה:

שאלה קסח

טרחבלום: שאלת
ראובן הוא סגי
נהור והרח לחברה
עם שמעון וכיון לראובן הבני נהור קלת מרגליות תפורי' בבגדו.
שמעון היה מתחבר עמו בדרך ויכן אצלו. וכשבקש ראובן המרגליו'
אלא מלאם הוא חוסד כי שמעון גנבם לו עם היות שמעון רוצ
מעלליס. וכשתבעו ראובן כפר מהו הדין בזה:

תשובה

ידוע הוא כי הגוזב אינו גוזב בעדים
ואם באנו לדון על פי עדים בכוזלא
בזה תלקה מדת הדין. והרשות
נתונה ביד כל דיין בכל דור ודור לגזור גזרים בזה כמו שנהגו
הגאונים ז"ל בדיני קנסות. ואף מדין התלמוד מותר לעשות כן
ומכין ומוכסין אלא כדין מעוס מגזר מלתא. וכ"ם להגיל עשוק
מיד עושק: ונעלב מיד עולבו. ומצינו בתלמוד שעל ידי אמתלא
כפו לאדם אחד עד שהודו בגנבה. בפ' אלו מציאות מר זוטרא
אסירא אגנוב ליה כסא דכספא מאוסניזיה חזייה להאוא בר בי רב
דמשא ידיה ונגב בגלימא דחבריה אמר האי הוא דלא אוכסת ליה
אמוזגא דחבריה כפתיה ואודי. ובפ' גט פשוט ים בשני מקומות
כפתיה ואודי. ובכאן נראית אמתלא זה העלוב הוא מאור עיניס
ובהתבדו עם אחזיהו פרץ הסם מעשיו והכיחו במקום דובי' ואריו'
ונכנס לעיר. הדין נותן לאיים עליו ולגזול לעשות כך וכך אם
לא יודה. וכן כתוב בספר המשן בסי' ס"ד בשם תשובת הרא"ש ז"ל
ובבר אמרתי אני בבית הסוהר יהודי מכאן טען עליו אורח נפוסי
שגנב ממש ועל ידי נכרין דברי אמת אסרתיו ולא היה שבועמל
שפטרוהו. ואח"כ מצאת הגנבה בידו וקלסוני כל הקהל יש"ט על
זריזותי בזה:

ענין קסט

חנם: הנודר להעלות
לארץ ישראל אינו עובר
בכל תאחר בשלשה רגלים
כדאיתא בפ' מרובה דאמר' התם מי שנדר ליקח לו בית או ליקח
אשה בארץ ישראל אין מחייבין אותו ליקח מיד אלא עד שימלא
הגון לו ואין שלשה רגלים לכל תאחר אלא בנדרי גבוה. אבל
בנדרי בטוי אין בו משום כל תאחר. וכן כתב הרמ"בן ז"ל בספר
המצות וחלק על הרמ"בם ז"ל במה שכתב בספר המצות שיש כל
תאחר בנדרי בטוי. מ"מ חייב הוא לקיים נדרו כשימצא שיירה
הגונה לקיים מצותו מצא שפתיך תשמור וכל היוצא מפיו יעשה.
אם מצא שיירה הגונה ומתעצל מלעלות בכל יום הוא
עובר בעשה:

ענין קע

ומי שקבל עליו בחרם לתת
שעור קודש אלול ועבר הזמן
ולא נתן צריך היתר כיון שעבר
על קבלתו. אבל מה שאמרת שבתשובת הרמ"בן ז"ל יש שהפילו
לא עבר הזמן צריך היתר. אני תמה אם אמרה רבינו ז"ל שמא
טעית בדבריו ישלח לי טופס אותה תשוב' כי האומר דבר זה למדה
מגדולו של יהודה ולא נאמר זה אלא בדבר שאין בידו לקיימו כמו
השבת בגיימין שהיה ביד יוסף ומשום אריה וגבי דהוי בידי שמים.
כדאיתא בפ' אלו טריפות:

ענין קעא

קניית המצות אין אני
מתיר בכאן לקטן אלא
לקנות ההפטרה שאינה
מענין המצורע. אבל בשאינה מענין המצורע וזה ביום שמוציאין
ספי תורות. אני משתדל שיהיה המפטיר גדול שאין מי שאינו
מחוייב בדבר מוציא הרבים ידי חובתן. וכן כתב בעל המנהיג
בשם רבינו תם ז"ל בהלכות חנוכה. אבל לקלקלם בתורה ולתפלת
ערבית ליל מוצאי שבת. אינו מתיר עד שיהיה גדול. וכן הוא
בגמר' בפ' הקורא את המגלה תניין ומן הדין היה לבדקו אם הביא
שתי שערות וכמו שנראה בפ' שלשה שאכלו על שולחן אחד לענין
ברכת המזון. וכן כתבו המפרשים ז"ל אבל לא דקדקתי בזה
הרבה מפני המחלוקת. וגם האב נאמן לומר שתי שערות יש לו
לענין תפלה. אף על פי שאינו נאמן לענין קדושין כמו שכתב
בעל התרומה ז"ל. אבל קודם שיהיו לו י"ג שנים זיש לאחב
איני מניח:

ענין קעב

ולענין הטריפה. היולאת
מתחת יד הטבח אף על פי
שאמרו בפ' כ' מסנהדרין
דמשמתינן ליה זמעברי' ליה זה לא נאמר אלא אם הוא מזיל
אבל אם הוא שוגג אין מעבירין ולא משמתינן ליה אלא שצריך
שיקבל עליו בפני שלשה שיבדוק יפה מבפנים ולהבא. וכן כתב
הרא"בד ז"ל בספר איסור משהו:

שאלה קעג

והראן: שאלת הראובן
נתן משא חמילות
לשמעון שיוליכנה
ללוי למדבר ושמעון לא נתן כלום ללוי. אבל מכר החמילות וקנה
בדמיהם אגוזי שרך ובא לו לעירו והבריח האגוז מן המכס בא
המלך ולקח הכל ועתה אומר שמעון לראובן הרי שלך לפניך
וראובן אומר לו מי אזך למכור ולקנות. אני לא אמרתי לך אלא
שתתנם ללוי ועתה אני רואה שתתן ביד לוי משא חמילות כמו שלי
באשר לויתיך:

תשובה

הדין עם ראובן לפי שכל שליח
המעביר על דברי משלחו לא עשה
כלום כדמוכחא כוניא דפ' אלמונה
ניזונית ואם היה איפשר שיחזרו החמילות עצמן זה הוא הדין
דזביניה לאו זביני ניהו כדמוכח התם. אבל אם אי אפשר כגון
שנמכרו למאן דלא לאית דינא. הוי דינא הוא שהמעות שקבל
שמעון השליח מהם הם של ראובן המשלח דלא קי"ל כר' מאיר
דס"ל דקני להו שליח בשימוי אלא כר"י וכאן דלא קני להו שליח
בשינוי אם פתחו פתחו לשליח. ואם הותירו הותירו לבעל המעות
כדאיתא בפ' הגוזל עצים. הילכך זה שאמר שקנה אגוז שרך
במעותיו של משלחו חייב להעמיד לו אגוז אם יש בה שבח. ואם
יש בה הפסד ההפסד לשליח. ואף על פי שההפסד בא באונס
חייב בו השליח כדין שומר שפשע בשמירתו שאם תאלחו בפשיעה.
אף על פי שסופו באונס חייב. כדאיתא בפ' המפקיד. ואם
המשלח אומר לשליח תן לי החמילות במדבר הרשות בידו שזה
משנה הוא וידו על התחתונה כדאיתא בפ' הגוזל עצים ובפ' האומנין
ובפ"ק דע"ז:

שאלה קעד

ויש תגאים:
שאלת ראובן
שם לשמעון
שחורה במאה זהובים ושיהיה הריוח וההפסד ביניהם בשוה ונתן
לו בשכר טרחו ששה זהובים בשנה. ושיולך המתעסק השחורה
היו לספרד ולא מצא המתעסק דרך ללכת לספרד והולרך למכור
השחורה ששם עליו בעל העסק בהפסד ומאותם מעות קנה
המתעסק שחורה אחרת והרויח בה וכל זה בתוך שנה אחת ועתה
שואל המתעסק אם הוא חייב לתת חצי ההפסד השחורה
הראשונה. ואם חייב המתעסק לתת חצי הריוח שבשחורה השנית
לבעל העסק או לא ואם בעל העסק חייב לתת למתעסק הששה
זהובים שהתנו ביניהם בשכר טורח המתעסק או לא:

תשובה

ענין התנאי שהתנה לתת לו ששה
זהובים בשכר עמלו וטרחו נעשה
כהלכה דהכי תקנו רבנן כדאיתא
בפ' המקבל דעסקא ליהוי פלגא מלוה ופלגא פקדון לחלוק הריוח
וההפסד בשוה וליכיב ליה אגריה דלא ליתחזי כרבית אם בזה שטורת
בפלגא דפקדון. וכיון שנתקיימו התנאים כהלכה חייב לתת לו
שכרו כמו שהתנה עמו בין הרויח בין הפסיד. ומה שהפסיד
בשחורה הראשונה יפסיד עמו חלקו מן הדין שהרי פלגא מלוה הוא
וההפסיד עליו בחלקו וחייב לתת לו חלקו בריוח השחורה השנית
שלקח בלא ידיעת בעל העסק אף על פי שאם הפסיד היה ההפסד
כולו עליו. כיון שלא עשה כן בראשונה שזה הוא הדין לכל המתעסק
המפסיד

שהמפקיד במה שלא הרשוהו שיהיה ההפסד כולו עליו · אע"פ שאם שמחייב חולק עמו שותפו · וזה נלמוד מפ' הגוזל עניים שאמרו שם הגוזן מעות לחברו לקנות לו בהם חטים וקנה בהם שעורים אם שיתתן פיחתו לו · ואם הותירו הותירו לא נע וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' ה' מהלכות שלוחים ושותפים :

שאלה קעה

תנם : שאלת רחוכן היה חייב לשמעון מנה בשטר ומכר שמעון ללוי השטר בפרקמטיא שנתן לו · ותבע לוי לרחוכן המנה ושמעון טענו לפטרו ועכשיו חוזר לוי על שמעון ושמעון אומר לך אצל רחוכן הדין עם מי :

תשובה

מכירה זו לא נעשית כהלכה שהרי אין אותיות נקנות אלא בכתיבה ומסיר ובכאן לא נעשית כתיבה א"כ יתבע לוי לשמעון מאי שנתן לו בפרקמטיא ושמעון יתבע ללוי שטרו ואע"פ שאם נתן רחוכן ללוי מה שחייב היה פטור משמעון משום דמחילה בטעות הוא מחילה כדעת ר"ת ז"ל והסכים עמו הרמ"בם ז"ל בחדושיו בפ' אין מוהו כסף · כיון שלא נתן כלום הרי הוא כאילו לא אומר כלל ויתבע בעל הפרקמטיא לשמעון ושמעון יתבע לרחוכן אם יש לו דין עליו :

ענין קעו

ובענין חבינו מלכנו אם אומרים אותו בשבת המלאכ הוא לאומרו בין בשבת בין ביום · ואע"פ שהר"ן ז"ל בפירוש ההלכות כתב שאין המנהג כן בעות נפל בידו כמו ששמעתו מתלמידיו פה אל פה · אבל נדקתך בשבת שחל בו רגש השנה אינו מנהג שהרי ר"ח הוא ולא נרע משאר ר"ת · וכן הוא המנהג אצלנו אף על פי שלא כתב כן בעל העטורים זכרונו לברכה ואין בזה אלא משום אל תטוש תורת אמך · ומשנה שלמה שבימו אל יפנה אדם מפני המחלוקות והמשנה אין דעת חכמים נוחה הימנו :

וכל

נדרי אינו מתיר אלא שבועות שבגות וכיוצא בהן · אבל השבועות הקיימות וכן החרמות במקומם הם אע"פ שלא התנו כן בשעה שאמרו כל נדרי :

שאלה קעז

והראן : שאת יעקב צוה בשעת מיתה שיתן לקצת בניו במתנה דבר יחוד ואחר זה כתב שאר נכסיו שיחלקו בניו וזה לשון הצואה ושאר נכסי אני מורים לשלשת בני · לפי שהיו לו הראובן הבכור ושמעון ולוי ואמר יחלקו כל השאר בשוה חלק כחלק ע"כ לשון הצואה · ואמר עוד אני מצוה לבני ראובן שלא יערער על אחיו לתבוע יותר על דין פשוט לפי שלקח משלי והוציא והפסיד את ממוני בחיי וזה אם יערער על אחיו לתבוע יותר על דין פשוט ילקח מהחלק שיגיעהו מחילוק השוה בחילוק ילקח שוה מחתים כפולות וינתן לשמעון ולוי והשאר יחלוקו · ע"כ אם צואה זו קיימת או לא :

תשובה

נראה שדברי שביב מרע קיימין בזה לפי שהתנה ואמר שאם יערער הבכור תתבטל הירושה וינתן אל הפשוטים מתחים זהובים והשאר יחלוקו ודבריו אלו האחרונים קיימין הן שהרי בדיבור אחד נאמר הכל · ובתוך כדי דיבור יכול לחזור מדבריו הראשונים · והרי הדברים הראשונים שנאמרו בלשון ירושה נתבטלו ונריך לדון ביניהם ע"פי דבריו האחרונים ודבריו האחרונים הם שיתנו אל הפשוטים מתחים דינרים והשאר יחלוקו הבכור והפשוטים ואע"פ שלשון חלוקה אינו בלשון ירושה והיה הדין נותן שיחלקו שוה בשוה הבכור עם הפשוטים אבל אולי דעתיה דשביב מרע כי דעתו הוא שיחלוקו כדין תורה הבכור בכבודתו והעניר כל עניתו :

ענין קעח

תוואת קטנה בת יפשכר מתוואת נשבית ביד עכו"ם והביאוה לעוכם וקנאה יהודי אחד והעידו שהעליל בה ומלאה בתולה · ואח"כ בת אדם א' שמו

כליפא והוציא' מעם להוליכה לאביה ונשאה בכוא"ל וכתב לה כתב בכתובות הבתולות במתתים ועברה בקסנטינא ונם כתבו אחרת גדולה דרך פסק דין בהתנגלות אחר הניחוה עם האיש הזה ולהרה עליו זכות וכי יפשכר אביה חייב לפרעו · ולפי שהוזקקתי לקיים החתימות הוצרכתי להאריך בענין הדין ובדקתי אותה ע"י כשרים נאמנות והיו לה שתי מערות וזהו שכתבתי לפי שנדרשתי לקיים דבר החתימות אני צריך להודיע מה שיראה לי בענין זה לפי הדין ובאמת הקהל המכבד קהל קסנטינא הנשת אלו יפה בענין ואם הכר ואין לפקפק במה שעשו ומה שהעידו בלימוד זכות על האיש הזה שנשאה וכי יפשכר חייב לפרעו עדותן מקובלת ומאושרת וקיימת זולתי בדבר אחד שהגיחו מגומגם שהתחילו לכתבו ולא פרשוהו אם נבעלה על ידי שבאו אל על ידי ישראל שאם בא עליה שבוד אלילי אסורה היא לבעלה אם תלא מתחת ידי זה כליפא בחל אמרו שלא בגירושין ואם בודאי בא עליה ישראל כשר אין לנו לאחוש לכלום ונשאר הדבר שקול · אם היא נאמנת מכאן ולהבא אחר לכשר נבעלתי ומתוך הדברים היה נראה כי לישראל נבעלה אמרו שמודע להם כי בקהל מומים נשרו בתולים · וא"כ אין לאחוש לכלום כי נאמנת היא לומר נשביתי וטהורה הנני ואפילו יש שבשבית נאמנת היא לומר יש לי עדי שלא נטמאת ובענין פסק דין שזאת לפי שהיא נערה או קטנה לפי דבריהם קדושיה וגשואי' תלויים אם ירצה האב לבטלם או לקיימי' אם לא תלא מנערות לבגרו' קודם הגיעם לתוואת אשר אם אביה יפה אמרו · אבל כתבו הקדוק אחר נראה שנפל בידם בטעות · וזה שהם אמרו בפסק דינם שאם ירצה האב תהיה נשואה לדברי כל חולק שאם בקידושין לבדה יש חולק שאפילו נתרצה האב אחר ששמע איזה מקודשת דוקא בשאין שם נשואין אבל אם יש שם נשואין יודה זה שאם נתרצה האב תהא נשואה · וזה אין לו שורש ולא טעם דדאי ודאי חדא והיא שזה האחר הוא הריא"ף שסובר שנריך שיתרצה האב קודם הקידושין · אבל אם לא נתרצה עד אחר קידושין איזה מקודשת כלל · ורש"י ז"ל פירש כן ובדעת הריא"ף ז"ל אין לחלק בין נתקדשה בלבד לנתקדשה ונשאת קודם ששמע האב · שכיון שהוא רוצה שיתרצה האב קודם קידושין ואם נתרצה לאחר קידושין איזה מקודשת שמעכ' הקידושין בשעתן היה בטל כיון שלא נתרצה האב · וא"כ מה הועילו הנשואין בזה כיון שלא היתה שמוע' לאב בבתיה והם טענו בזה שלא אמרו דברים אלו אלא אם נתקדשה שלא לדעת האב ושמע האב ושתק שאיזה מקודשת שאם נשאת אח"כ אע"פ ששתק היא מקודשת שהשתיקה הראשונה אנו אומרי' מחמת כעס הוא שותק אבל שיתרצה כל כך שתנשא שלא מדעתו אלא שנתרצה בקידושיה לא שתק אלא בזה אין דעתו ז"ל ברור בכך · ובדי שלא יתבטל שאני מודה להם בדבר הוצרכתי לכתוב זה :

ואחרי

הדברים והאמת ההלה וידוע הוא כי קודם שיגיע לתוואת שהוא מקום אביה יעברו יותר משנה אחדים לשמני בגרות · ולא היום טולדה · א"כ בהגיע עם הי' כאשת איש גמורה ואין רצון האב ועשבו מעלה ומוריד בזה · כי אם היתה בנערותה והיא ברשות אביה לדברי האומר שאם נתרצה האב היא מקודשת לתפרע אם נתקדשה שלא בפניו היינו צריכים לשמוע מפי האב שנתרצה ומסתמא לא הוו קדושין · אפילו שתק והיתה יכולה היא לחזור בה ולדברי האומר שאינו' נתרצה האב לאחר שמיעה איזה מקודשת אלא א"כ נתרצה קודם שנתקדשה אפי' נשאת איזה מקודשת כיון שלא היתה לו שמיעה ושתיקה אחר קדושין ושתיקה בשעת נשואין · כי מפני שנשאה אחר שקדשה קודם שמיעת האב לא חיילי קדושין שהיו שלא מדעתו וגם אם נתקדשה בפניו שלא מדעתו ואח"כ נשאת שלא מדעתו ושתק הוא מחלוקת בגמרא אם נשאת לכהן אם תאכל בתרומה או לא · ויש פוסקים שאיזה אוכלת אע"פ שידע האב בקידושיה קוד' נשואיה כל שכן שאם לא היתה לו ידיעה בין קדושין לנשואין דלא חיילי נשואין כלל · ואפי' נתרצה לפי דברי זה · ומ"מ כיון שיצאה מרשותו והיא בוגרת אע"פ שבשעה שנתקדשה היתה קטנה היא אשת איש גמורה דכי גדלה גדלי קדושין בהדה על כן בדיקה זו שנבדקה אצלינו שלקו ממנה כל אלו החששות · ונשאה חששה אחרת ואין בידינו לשלקה והיא אם קבל אביה קדושיה קודם הגיעה לשם · ואם קבלה בעודה קטנה או אפילו בעוד' בנערה ולאו והוא שהעידו העדים

בי בשעת קבלת קדושין לא היתה בת י"ב שנה ושתה חדשים ויום
אחד שאפילו היו לה סימנין תוך זמן זה עדין היא ברשות אביה ולא
ברשות עצמה הוי דינא הכי שהיא מקודשת ולאי לאותו היום
ואסורה לזה שנשאה במזרח מקומנו זה והיא מותרת למקדש שקבל
אביה קדושיה ממנו אע"פי שנבעלה ולא נאסרה לראשון מפני
שומאה לפי שזלת בהתר נשאת לזה שלא היה לחוש שאביה יקבל
קדושיה עליה. שאין אדם עשוי לקלקל את בתו ובחזקת פנויה היתה
בשעת שאת. וכ"כ בתוספות. וכן הסכים עמהם הרמ"בן ז"ל והסכים
עמו הרש"בא ז"ל והרא"ש ז"ל דלא חייש' שמא קדשה אביה ומעשים
בכל יום שקטנות שאביהם במדינת היש הם נשואות שלא מדעת
אביהם אע"פי שיש מי שאומר שאע"פ שאין חוששין שמא קדש אמו
חוששין שמא יקדש כמו שלענין מיתה אע"פי שאין חוששין שמא
מת אמו חוששין שמא ימות. כבר הסכימו האחרונים ז"ל דלא דמו
וחלקו ביניהם. ה"כ כיון שזלת נשאת בהיתר אם אביה בנגדו בה
אבל למכרה וקדשה לאחר בעשותו שלא כהונן. לא נאסרה על
המקדש מפני שאולי זה לפי שאנוסה היתה כיון שנשאה בהיתר
ואינו דומה זה לאשה שהעידו לה עדים שמת בעלה ונשאת שאינה
מותרת לבעלה אם בא משום הלי טעמא דאנוסה היתה שזו אנוסה
היתה כיון שנשאת בהיתר ולא היתה אשת איש נמורה בודאי בשנשא'
כאשה שהלך בעלה למדינת הים. אלא אם הוא כהן נאסרה
עליו דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה. ואע"פי שמעשה
שבויה לא היתה נאסרת עליו שהיא נאמנת לומר נשביתי ושהורה
לי. ואפילו יש עדים שנשבית נאמנת לומר יש לי עדים שלא
נטמאת. וכ"ש שהרי העידו שלא נבעלה אלא לאחר שנפדית
ובעלה ישראל והשיר בתולה ואת ראיה שטמרה בתולה ביד שבאי
ושלא כדרכה לא חיישינן שאין דרך שבאי להניח בעילת בתולה
כדרכה ולבעול שלא כדרכה. וכ"ש דשבויה הקילו וא"כ הם הוא
כהן מעשה שבויה אינה אסורה עליו. אבל מעשה שנשאת ונבעלה
לזה דהויא בעילתה בהוכם לישראל שריא. לכהן מיהא אסירה
ואם יש מי שלבו נוקפו תלא מזה ומזה. ואז אם היתה ודאי
קטנה או ודאי נערה כשקבל אביה קדושיה ואם הוא ספק צריכה
גט מספיהם ואם ירצו יגרשו ראשון ויקיים שני. אבל לגרש שני
ויקיים ראשון לא. שלא יאמרו אחיר גרושתו אחר שנשאת ומי
הוא ראשון ומי הוא שני מספר כתובתה עלמוד מתי נשאת ואע"פי
שלא נתקיים חייב לפרוע הודאת בעל דין כמאה עדים דמי והרי
הוא מודה שנתחייב לה אותו ממון. ואם כתב לה מאתים ואיתה
בעולה ירצה ליזוק' בנכסיו וכבר אמרו אם רצה להוסיף לה אפילו
מאה מנה מוסיף ולכתוב לבעולה בתולתה כרצון הבעל. לא
חיישינן כבהא למחזי כשקרא. ולענין ממונא חייב ישבר לפרוע
לו שכרו והוצאותיו וביטול ריוח מעותיו וגם חייב לתת לבתו
כמשפט הבנות לפי ממונו ולפרנסה שמין כאב כאלו לא נשאת
עדין. שאין מן הדין שיהיה נגרע ערכו מפני שנשאה לשם שמים
שלא בפניו ורצוי שיזכה ומלאכה גדולה עשה. להציל את הכבשה
מפי אריות שוגבים והמחזיק בידו יאת ברכה מאת ה':

ענין קעט

במקומות שיש קהלות חלוקות בהקנותיהם שהם כמו שני בתי דינין
בעיר אחת פלג מורין כב"ש ופליג מורין כב"ה דלית ביה משום
לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות כדאיתא בפ"ק דיבמות.
ונשא איש מאנשי קהלה אחת אשה מאנשי קהלה אחרת אין
ספק שהאשה היא בכללת עם בעלה בכל חיובין דאשתו כגופו בכל
הדברים ונפטרה מקבלת בית אביה. ודבר זה תלתא
דפסיטא היא ואין בו ספק שלא יהיו שנים מסובין על שולחן אחד
חלוקין בענוותיהן האסור לזה מותר לזה ואם היו הקהלות מורדות
זו מזו מחמת איזו תקנה ביניהם. והשאלה איננה אלא אם נתאלמנה
האשה אם היא חוזרת לבית אביה כאשר היתה קודם שנשאת. או
שאר עם בית בעלה כאשר היתה קודם שנתאלמנה וראה שאם
יש לה זרע ממנו שאר עם זרעה בכלל חיוביהם ותקנותיהם.
ואם אין לה זרע ממנו תשוב לבית אביה. ודבר זה נלמד מן
התורה ומדברי חז"ל מן התורה בת כהן שנשאת לישראל נפסלה מן
התרומה נתאלמנה אם יש לה זרע נפסלה. אם אין לה זרע חוזרת
לבית אביה. וכן בת ישראל שנשאת לכהן אוכלת בתרומה שנא'
כל טהור בביתך יאכל אותו. או מן הכתוב וכהן כי יקנה נפש

קנין כספו הוא יאכל בו נתאלמנה אם יש לה זרע אוכלת בתרומה
בשביל זרעה. אם אין לה זרע אינה אוכלת אפילו יש לה עובר
שנא' ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו. ופי' בש' הערל ילוד מאכיל
שאינו ילוד אינו מאכיל הרי למדנו מן התורה שהאלמנה הולכת
אחר זרעה בין זכר בין נקבה מדברי חז"ל מה ששנו בזוס' שמחות
אביה אומר תקבר אצלי ובעלה אומר תקבר אצלי קוברין אותה אצל
אביה. והם יש לה בנים ואמרה קברוני אצל בני קוברין אותה אצל
בניה ואע"פ שראה מזה דמשמעה קוברין אותה אצל אביה אפילו
יש לה בנים אין ללמוד מזה לגדון שלפנינו שבענין קבורה יש מעם
לקברה אצל אביה מן הסתם מפני שאמרו ביהושלמי שמותר לפנות
המת בתוך שלו אפילו מהמכובד לבזוי משום דערב לאדם בשעה
שהוא יונח אצל אבותיו. ולפי זה אפילו אמר בעלה תקבר אצלי
תקבר אצל אביה. אף על פי שבחייה היא נמשכת אחר בעלה.
אבל בגדון הזה יש ללמוד כיון דאם אמרה קברוני אצל בני. היא
נקברת אצל בניה. הוא הדין שהיא נשארת עם בניה בחיוב שהיתה
כשהיה בעלה קיים. כיון שקרובי אביה יכולין לבוף לבניה שתהא
נקברת עמהם כדמוכחא הניא ברייתא דבכפיה מיירי מדתניא
שיכולין קרובי האב לבוף לבעל לקברה אצלו מפני שהוא חייב
בקבורתה כדאיתא התם. וה"ה שאם בניה אינם רוצים שתקבר
אצלם והיא רוצה להקבר אצלם שכופין אותם ותקבר אצלם שהיא
נמשכת אחריהם כמו שהיתה נמשכת אחר בעלה וכיון שדינה
בקבורתה עם בניה כדינה עם בעלה ה"ה לכל הדברים דינה עם
בניה כדינה עם בעלה ודינה אם נתגרשה כדינה אם נתאלמנה:

ענין קפ

תנם: ראיתי הגט הנמסר בתנם בשביל מרע שגירש את אשתו. וזה לשון התנאי הנכתב
בתוך הגט וכדו פטרית ומבקית ותרוכית יתיבי ליבי מעכשיו אם
לא מתי מחולי זה לא יהא גט. ואם מתי יהא גט ואם לא מתי לא
יהא גט די תהויין רשאה ושלטאה בנפשיכו. וזה הגט אפי' היה
ח פסר להכשירו. הסופר שכתבו ראוי לפסלו שאפילו היה אפשר
בדיעבד להכשירו גט שנכתבו בו התנאים קודם הטורף כדעת
קלת מהגדולים. אבל לכתחלה אין ראוי לסופר מובהק לעשותו
להכנים ראשו בין המחלוקת שהרי לפי דעת הרמ"בם ז"ל אם נכתב
קודם הטורף. וזהו הרי את מותרת לכל אדם הוא ספק מגורשת
וכן היא הסכמת הרש"בא ז"ל. וכ"ש לדעת הרי"אף ז"ל שכתב
בתשובה שאם כתב תנאי הגט בתוכו. הוה ליה לבעל זכות בו
ואינו כריתות. והר"אש ז"ל אע"פ שנראה לו כדעת המכשירין כתב
בתשובה שלא מלאו לבו להקל וכל מה שהורה הלכה למעשה
בתשובה הוא אם כתב אם מתי מחולי זה קודם הטורף ואחר הטורף
חזר וכתב אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט מעכשיו
שכיון שלא נכפל קודם הטורף לא חשיב תנאי. ואע"פ שהרב ז"ל
מגמגם לומר דלא חשיב תנאי דאם מתי מעכשיו אלא בקביעות
זמן לא נראה לי כן שאם לא היה תנאי לא היה צריך לכפלו והן
קודם ללאו אבל מ"מ לא מלאו לבו להקל אפילו בדיעבד להכשיר
הגט אם נכתב התנאי קדם הטורף דהיינו הרי את מותרת לכל
אדם וכבר ראיתי מה שכתב בעל העטור בזה ואם הגדולים הם
חוששים להחמיר איך יקומו הנערים ויסתקו לפנינו לסוק המציא
לידי גלוי ערוות לכתוב תנאים בתוך הגט מה שלא נמלא בשום
ספר שהסופרים שהיום בעלי הוראה אינן רשאים לכתוב אלא
נוסחאות הנמצאים לראשונים. ואם מעצמם יראו לחוש ואין להם
סורם בהלכה. הם מרבים ממזרים בעולם ומלבד זה אפילו נאמר
על פה זה התנאי אינו מכוון שהי"לל אם מתי יהא גט מעכשיו
והזכיר מעכשיו באם לא מתי. ולא הזכירו באם מת. וכיון דקי"ל
כר' מאיר דבעינן תנאי כפול ולא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן.
א"כ כשאמר מעכשיו אם לא מתי לא יהא גט אינו נשמע אם אם מתי
יהא גט מעכשיו אלא לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה. ועוד
שמעכשיו היה לו לסומכו אל המעשה והוא אם יהיה גט או לא יהיה
גט וסמכו אל התנאי וזה חמורות. ועוד שהפסיק בין ותרוכית
ובין די תהויין רשאה ושלטאה ויותר טוב היה אם לא נכתב כיון
שיש בגט מיומא דנן ולעלם וכן כתב בעל העטור ז"ל ועכשיו
שכתבו שלא במקומו קלקל לשון הגט. ועוד שכתב מה שלא אמר
המגרש כי המגרש אמר שאם ימות יהא גט מעכשיו והוא כתב
שמעכשיו אם לא ימות לא יהא גט והנה הוא מזייף מתוכו. ועוד

מה רוצה לומר מעכשיו אם לא ימות לא יהא גט. אין אנו רוצים מעכשיו אלא לקיימו מעכשיו כדי שלא יהיה גם לאחר מיתה. ועוד שכתב לא יהא גט די תהויין דשאה ואם אינו גט איתה. ועוד שכתב לא יהא גט אי"מ לא יצאה מדי חליצה איך תהיה דשאה וקרוב הדבר לבטלו. ומ"מ לא יצאה מדי חליצה וחולצת ולא מתיבמת ואין לה מזונות מהיורשי' מן הספק כדמוכח בפ' אלמנה מזונות וכן כתב רש"י ז"ל וכן כתב הרמ"בם ז"ל פ' מהלכות אישות. וכן כתב בעל העטור ז"ל ואם היא תובעת ליבם אישות וכן כתב בס' אבן העזר ואם היא רוצה לעמוד באלמנותה כשאר האלמנות אע"פ שהרמ"בם ז"ל כתב בפ' ב' מהלכות יבום שאין שומעין לה. זה הוא ביבמה העומדת ליבום אבל זאת שאינה עומדת ליבום אין שייכה לכוף אותו לחליצה כמו שנראה מלשונו שם. וכן מוכח בגמרא בפ' אע"פ וכן כתבו שם המפרשים ז"ל. וכיון שאינה מורדת נוטלת כתובתה ותעמוד ענוגה. ואם מתה יורשי אביה יורשים כתובתה. ובזה אין ספק שכיון שהיא ספק מגורשת היה ליה יבם ספק כיון שאינו יכול ליבם ויורשי האב ולאו ואין ספק מוציא מידי ודאי כדאיתא בפ' המולק. וכן פיר' המפרשי' ואם נחיחד עמה בעדים אחר שנכתב הגט אע"פ שאמ' בגמרא בפ' מי שאמרו שצריכה גט אחר. אינו אלא מן הספק והוי ספק מגורשת וכן כתב הרמ"בם ז"ל פ' י' מהלכות גטין. אחר זה העידו העדים כי הבעל בטל הגט קודם מסירה וכתיבה:

ענין קפא

עוד שאלת בענין המבוי לפי מה שראיתי בשאלתכם כנגד בית הכנסת דר השמש או החזן. ולפנים יש ישמעאלים. ואם הדבר כן צריך המבוי תקון בתחלת כניסתו לתי גובה עשרה טפחים או קורה רחבה טפח ואם כותל המבוי אינו שוה ויש לו בתחלתו בליטה כל שהוא כגון זה 5 או כגון זה 2 יהא נדון מקום לחי ואין צריך לחי אחר וכזה הם מותרים להוציא מבית השמש למבוי. ובלאו זה אסור. אע"פי שהמבוי אין בו אלא שבע זרתות רחב כי להוציא מרשות לרשות. אפילו תוך פסיעה קטנה אסור ולא הוזכרו ארבע אמות אלא להעביר בתוך המבוי ממקום למקום ואם יש הרבה ישמעאלים דרים בתוך המבוי והם בחצר אחת צריכין לערב בפת ואם הם בשתי חצרות צריכין להשתתף במבוי ואם ערבו בפת סומכין על ערוב במקום שתוף ויקבלו מעט קמח מהבתים ויעשו עוגה בערב הפסח כמנהג הראשונים לפי שהמלה מתקיימת יותר מהחמץ ויניחוהו בבית השמש הדר שם משנה לשנה כמו שהזהרתי לעשות כאן באלגזאיר מקומו ואחר הערוב או השתוף צריכין לשכור מהישמעאלים ואפילו מנשותיהם ואפילו פחות משוה פרוטה משנה לשנה וצריך שיהיו במבוי שתי חצרות ובכל אחת מהם שתי בתים ודרים בכל בית ואם לאו צריכין לחי מכאן ולחי מכאן:

ענין קפב

ונידוין של יהודה חל לע"פי שהחזיר בניסן מפני שקבל על עצמו מה שאין בידו לקיים. שאם ירצה יוסף לעכבו לא היה יכולת בידו להשיבו והוא לא היה יודע שאדוני הארץ הוא יוסף שיסמוך על חסידותו. וכן משוש אריה ונכבי שהוא בידי שמים כמו שכתב ר"ת ז"ל והקושיא הגדולה היא למה לא התירוהו יעקב. או בניסן הבליק. וגם הוא למה לא בקש להתיר את עצמו. וזו קושיית הראשונים ז"ל ואני הקשיתי עוד למה לא נהגו עמו נדוי ויוסף למה כפל על נוחרו והלא יהיה אסור לו ליסב בתוך ארבע אמותיו והנדוי היה נוהג להם שהרי חל על יהודה ואין נדוי דבר אחר אלא הרחקה ל' אמות כדאמר בראשון בנדרים בדינא מיהך דלא קאימנא בארבע אמות דידך. ובזה ראיתי אני לאחר מהשואלים אותי על זה. כי לא נתבלבל יהודה בעולם הזה אלא לעולם הבא שכולו ימים ואין בו לילות וכן פירשו בברחשית רבה. על כן לא הוצרך התרה בעולם הזה. ונדוי עולם הבא לא חל על שילא מזה העולם ואין מתירין הנדוי עד שיחול וכשמת חל הנדוי והיו עצמותיו מגולגלין באחרון. עד שבא מרע"ה והתפלל עליו ואפילו נאמר שהיה מגולגל בשני עולמות. אם כן שני נדויים היו אחד בעולם הזה. ואותו התירו ואחד לעולם הבא ולא היו יכולין להתירו עד שיחול ובא משה ע"ה והתפלל עליו:

ענין קפג

ומולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית אבל אין מחללין עליו את השבת אלא א"כ היתה ערלה כבושה. ואם אין מחללין עליו את השבת מברכים על ההטפה אם לא. יש בזה סברות. וטוב הוא שלא לברך שלא להוציא שם שמים על הספק והברכות אינם מעכבות שאינם אלא מדבריהם.

ענין קפד

בשני ימים של ר"ה ויום הכפורים אני עובר לפני התיבה ואומר ותמלוך אתה ה' לבדך ולא אמרתי לעולם ותמלוך אתה הוא ה' לבדך שאינו נופל על הלשון שאם באנו לומר שהוא אלהינו היה נופל יפה כמו שאנו אומרים אתה הוא אלהינו. וכן אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם. אבל אין אנו אומרים עתה שהוא אלהינו. אלא מבקשים שימלוך לבנו על כן לפי הדקדוק הלשון אין צריך לומר אלא ותמלוך אתה ה' לבדך והמדקדק לומר שאנו מבקשים שימלוך ברחמים בלא שתוף מדת הדין. כל זה בכלל ותמלוך אתה ה' לבדך ס"ם כן ארבע אותיות הוא מדת הרחמים והרי בקשנו שזה הם לבדו ימלוך ומה צורך להוסיף הוא וכספר שערי אורה כתב והוא על מנהג מקומו ולא נמצא בנוסח תפלות להרמ"בם ז"ל:

שאלה קפה

תוכם שאלת ראובן היה דר באלגזאיר ושמעון בתוכם ושני שמעון בת ראובן והתנו ביניהם ששמעון יתן לראובן כל ההוצאות שיעשה בהעתקת דירתו לתוכם וכל מה שיוצי' מאלגזאיר ועד תוכם עליו ועל אנשי ביתו ועמד שלוחו של שמעון וקדש בת ראובן והולך בתו והעתיק דירתו לתוכם מקום הארוס ועלתה ההוצאה שהוצ' ע"ה זהביים וכשנכנס לתוכם אמר אף ה' רוס אני הוצאתי כך וכך אמר לו הארוס אחר הנשואין אתנס לך ואחר הנשואין נתן שמעון לראובן חמיו מעות להתעסק בהם. ונשאר דבר החמשה ושבעים זהוביים בשתיקה. ואחר זמן רצה החתן ליפרע מחמיו מעות העסק שנתן לו להתעסק. אמר לו ראובן חמיו אנכה לך ע"ה זהוב שאתה חייב לי מההוצאה. אמר לו החתן למה שתקת עד עתה. ענהו חמיו לפי שהיו מעותיך בידי. עתה שאתה רוצה ליטול מעותיך אני רוצה ג"כ מעותי הדין עם מי:

תשובה

שורת הדין בזה לענין חיוב השני כמו שהתנה עמו חייב הוא ואף ע"ל דאמרינן בפרק הנזהל הרי שהיה בורח מבית האסורים והיתה מעבורת לפניו ואמר לו טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו ואמרי' ביבמות פ' מצות חליצה מפני שיוכל לומ' לו משמה הייתי בך אבל בנדון הזה אין לו לומר כן דלאו מילתא יתירתא היא למי שרוצה שתבוא אחרוסתו אצלו דרך כבוד ודרך היתר שאצלו היה שולח מתוכם שלוחיו לאלגזאיר להביאה אלו יותר היה נותן. וכיון שכן חייב הוא לפרעו מה שהתנה עמו. ואף ע"פי שעבר זמן מרובה ולא תבעו לא הפסיד מפני זה שכרו שלא אמרו שהשתיקה היא גורמת הפסד אלא בכתובה לאלמנה שהיא בבית אביה. שאם עברו כ"ה שנים ולא תבעה אבדה כתובת' דאמרי' אחולי אחלא לכתובתה. על כן צריכה להזכיר תוך כ"ה שנה שאינה שותקת מפני שהיא מוחלת. ואם לא הזכירה מחלה כדאיתא בפ' הנזקין. אבל בבעל חוב אחר אפילו עמד זמן מרובה ולא תבעו כיון שהחייב מודה שלא פרעו חייב לפרעו. וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה דחוב ישן אע"פ שהחלוה בה לתכלית העוני לא הפסיד ואם הוא בשטר הרי היא בקיומו ואם הוא בעל פה ומודה לו הלוה חייב לפרעו ואין בין מלוה לחיוב שכירות בזה כלום ושלום:

שאלה

שאלה קפו

מוסתגים: שלח ראובן ושמעון היתה להם תביעה אצל עכו"ס והעכו"ס היה במקום אחר. והחוב היה לראובן בו שני שליחי' לשמעון שליח. אמר ראובן לשמעון ללך שיבו לתבוע החוב אמר לו שמעון לך אתה לבדך וכל מה שתוציא במזונות וכיוצא וזולתם אתן חלקי בו והלך ראובן ומצא העכו"ס והוצרך לבוא עם היסמעאלי בדברי ריבות והוציא ראובן הוצאות מרובות במזונות וזולתם והלך העכו"ס למקום אחר והלך ראובן אחריו ולא זז מעם ראובן עד שהגיע מיד העכו"ם י"ג זהובים והוציא ג"כ במקום ההוא הוצאות מרובות אלא שלא הוצרך להוציא דבר במזונותיו לפי שנתאכסן בבית חבירו. וכשראה ראובן לשוב לביתו ויהי בדרך עמדו עליו לסטים וגללוה והוצרך ג"כ להוציא מעות מרובות עד שהחזירו שיו בגדיו והיתה ההוצאה יתירה על השכר. ועתה תובע ראובן לשמעון שיתן לו חלקו במה שהוציא יותר על הי"ג זהובים. וגם חלקו במה שאכל בבית חברו לעפ"י שלא הוציא הוא דבר משלו עתה לפי שלולי שעשה לו ראובן נחת רוח קודם לכן לא היה מאכילו חנם. מהו שורת הדין בזה:

תשובה

המורשה הזה עשה שליחותו בהוגן וזכה בשכרו אע"פי שנתאבד לו מה שהביא. כיון שלא נתאבד בפשיעתו וזה מה דבר מהתוספתא דתניא התם השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא קיץ ודורקנים לכרם והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא ענבים ותפוחים ודורמסקיס לחולה הלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן לו שכרו משלם. והביא זאת התוספתא הרי"אף ז"ל בהלכותיו בפ' השוכר את האומנין. וכן בגמרא בפ' הגוזל בתרא הביאוה. ואסיק התם דכיון שעשה שליחותו חייב ליתן לו שכרו משלם ובנדון הזה כיון שהלך בשליחותו של בעל השלים נותן לו שליח שכרו כפי מה שנוהגין לתת שכרו להלוך ממקום למקום דבר קצוב בכל יום ויום' מכיסו והוא יזון את עצמו כדרך כל השכירים ואפי' בלה לו מצית' שמצא מי שיזון אותו לא יוכה לו משכרו כלום שזו מציה' היא ומציאת הפועל לעצמו כדאי' בפ' שנים אוחזין. וכן בפ' הנושא את האש' אמרי' שאם פסק האחד לאשתו לזון את בתה ונשאת לאחר ופסק לזון אותה שאחד זן אותה והאחד מעלה לה מזונות ואינו יכול לטעון כבר יש לה מזונות ממקום אחר. וכן בכאן כיון שחייב לתת לו שכרו אינו יכול לנכות לו מה שזן אותו אחר דרך נמי לות חסדים אבל מה שהפסיד בסכנת הדרכים בשביל הצלת עצמו אין המשלח חייב לתת לו כלום. וכ"כ פרש"בא ז"ל בתשובה אלא מצינו תשלומי נזק אלא בנזקי עצמו או בנזקי ממונו. ונזק ממונו כעין נזקי עצמו לפי שפשע בשמירת ממונו. אבל בנזק שהגיע לשליח מה הזיק המשלח ומה הגיע לו מחמת פשיעתו וכ"ש אם השליח שכיר שהרי הוא הלך בשכרו כדכתיב ואליו הוא נושא את נפשו ודרשינן שבשביל שכרו עלה בכותל ונתלה באילן. כלומר ולפעמים יפול ממנו וימות ובכלל סכנת נפשו הכנים עצמו מחמת שכרו ואפי' היה פועל בחנם ואפי' תאמר שבגרמת שליחות זו נזק גרמה בנזקין הוא ופטור עכ"ל הרב הזה בתשובתו ואני' אומר שאם ההוצאה שהיתה להגיל מה שהוצי' היתה הקצלה יותר מההוצאה שעלתה ממה שהגיל ומה שיחסר לו משכרו ישלם לו שלים חלקו ואתם שלום:

שאלה קפז

נאל בשמה: שאלת ראובן ושמעון היו שותפים והסר להם מעות ליטא וליתן וכו' והלכו אצל לוי לתת להם מעות להתעם' בהם אמר להם לוי אין לי מעות אבל סחורות יש לי ושם עליהם קצת סחורות בסך ידוע ובכלל הסחורות היה אסטים ונתן להם הסחורו' לשנה תמימה ובשוף השנה יתנו לו מעותיו משלם ויהיה הוא שותף עמהם בסחורות שנתן להם כל הזמן הנו' סוף השלים והשני השותפים הראשונים שהם ראובן ושמעון שני שליחים ומכרו השני שותפים שאר הסחורות זולתי האסטים והפסידו בהם שמונה זהובים והאסטים לא מצאו לו קונה שלחן מקצתו לאלבזאייר לראות אם

ימכר שם ואחר העמל והיגיעה והשתדלות הרב ימכר בסך שהיו מפסידים בו חצי ערכו ממה שעשה אותו בעל העסק והב' השותפי' נשאו ונתנו במיעוט הסחורות והניחו האסטים ולא מכרוהו והרויח הת' זהובים שהפסידו וקנו סחורות אחרות ועתה נשלם הזמן בעל העסק תובע מעותיו והם עונים אותו המתן עד שנמכור הסחורות שקנינו מדמי העסק וטול האסטים שלך כשומתו הראשונה כי לא נמכר ויש בו אולאה גדולה יותר מכדי בטול מקח והוא טוען לא אטול מהאסטים כי אם השלים שהוא חלקי והב' שלישים מכרו אותו אתם ותנו לי מעותי ומה שפעלתם בשאר המעות שאמתין עליכם עד שתמכרו הסחורות שקניתם איני רוצה להמתין שכבר נשלם הזמן תנו לי השלים של חלקי בסחורות והב' שלישים מכרו אתם בין בריוח בין בהפסד ותנו לי את מעותי הדין עם מי:

תשובה

הנראה מלשון השאלה שראובן ושמעון קבלו הסחורות הנזכר ב' שלישים לאחריותן והשלים נשאר באחריות לוי ואלו נגנבו או אבדו הסחורות אחר שקבלום עליהם אבדו לשלמתם בשוה שהרי הב' שלישים הם אצלם בחורת מלוה בפירש ולפי מה שנזכר בגמרא פ' המקבל כל המקבל עסק מחבירו תקון חז"ל הוא שיהא העסק ביד המתעסק מן הסתם פלגא מלוה ופלגא פקדון וכ"ש אם התנו בפי' כמו זה הנדון אלא שיש למתעסק יותר מחצי בריוח שאם לא היה נוטל אלא חצי הריוח היה טורח בהותו החצי שהוא פקדון בחנם ומחצי כדבית שמפני שהלוהו הוא טורח בפקדונו ותקנו שיתן למתעסק שכרו כפועל בטל אם אין לו מלאכה אחרת אלא זו ואם יש לו מלאכה אחרת יתן לו שכרו אפילו דינר אחד כדי שלא יטרח בשבילו ואם אינו רוצה לתת לו שכרו יטול שלים במה שהריוח בפלגא פקדון וכל זה מתפרש בפ' איזהו נשך זהו דין המתעסק לפי דין התלמוד אם נתעסקו סתם וכלמוד מכאן לנדון הזה שהב' שלישים הם באחריות ראובן ושמעון ולוי נותן להם שכרם כפי המנהג לכל מתעסק בסחורות חברו ואם יש זמן קצוב ל' השותפות יכול לוי לכופם לחלוק השותפות בתוס הזמן כדאיתא בפ' המקבל ומה שישאר בשותפות אחר ההפסד והריוח יטלו ראובן ושמעון ב' שלישים והשלים יטול לוי ואם יספיקו הב' שלישים לפרעון מה שקבלו עליהם וילה לוי לקבלו בפרעון ב' שלישים מוטב ואם לאו יטלימו מבתיהם ויכו מזה שכרם כמנהג המתעסקים ליטול בשכר טרחם ובענין אולאה אין עליו דין אולא' שאין הלוקח יכול לחזור בו אלא בכדי שיראה לתגר אולו לקרובו ואם שהה יותר אתריכן דאחולי אחיל אבל יש בזה דין אבק רבית שמי שמכר פירות ביותר מהשער לפרוע לזמן וזקפן עליו במלוה מטילן עליו תרי חומרי חומרא דאולאה לבטל המקח אם הוא יותר משתות כגון שוה הרבעה בחמש דאלו משוס אבק רבית לא מבטלינן המקח אלא המקח קיים והיו נותן אלא בשער של היתר כי כן כתבו הגאונים ז"ל ומשוס אולאה המקח בטל לגמרי זהו תומר' דאולאה וחומרא דאבק רבית דאפילו פחות מכדי אולאה כגון שוה שבעה בשמנה לא מפקי' מניה דלוקח ולפי זה אם הדבר ידוע שנתן להם האסטים ביותר משווין המקח הוא קיים ושאר ביד ראובן ושמעון כפי שהיה שוה באותו זמן ומה שהוא יותר מאותו שער של היתר יכנו מהחוב והשאר יפרעו לוי לתשלום שני שליש' אחר שיטול שלים שלו במה שיש בידם מ' הסחור' שילאו מהסחורות הראשונות ויטול ג"כ שלים באיסטים:

ענין קפח

בגאייה. אשה אחת נשאת בעדות עדים שנתגרשה והייתי מעכב על ידה עד שתבא לנו ידיעה מהמקום שנתגרשה בו וקמו עלי הרבה מהקהל כיון שהעדי' העידו למה אעכב על ידה כי אמרו לי שתשתמד והכחתיה ברשות עצמה אבל לא רציתי לחתן בכתובתה ונמצאו עדים בדאים ואמרתי כי צריכה גט מזה ומזה ועל זה חלק עלי ר' שם טוב י"ן וכתבתי לו זה:

במקום

שאמרו לקבר אין אדם רשאי להאריך וזה הזקיקני בראשונה לכתוב מקבר ועולה נשען על הבכתב ועתה אני אומר במקום שאמרו להאריך היינו רשאי לקבר האשה הזאת העידו עדים עדות ברורה כי נתגרשה בתנם ומלבד עדות

העלים אמרו כי מי שאינו בתורת עדות מהדרים כאן והיו שם כגון אחות בעלה ואחרי שהיו כדמי להחזיקה בשמיה אבל בעדות המעיידים לא היה פקפוק וב"ד היו חייבים להגיחה ליגשה בעדות, ובלשון הזה כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב מהלכו גירושין היו לה שני עדים שהיא גרושה הועפ"י שאין שם גט מותרת ליגשה לכתחלה וכן בס' אבן העזר בסי' קל"ג כתוב בלשון הזה יש לה שני עדי שנתגרש, מתירין אותה ליגשה על פיהם אפילו אינה מוציאה גט עכ"ל ומה לנו לחזר אחר דברי המחברים ז"ל והלא בגמרא הוא מפור' דאמרינן פ' האשה שנתאלמנה רב אשי אמ' כגון דאמרי עדי' עכשיו מת עכשיו גירשה מיתה ליכא לברורה גירושי' ליכא לברורה אם איתא דהכי הוא אחוי גטיך הרי זה מפו' דלא אמרי' לה אחוי גטיך אלא כשאומרי' עכשיו גירש אבל אם אומרים זה לו זמן מרובה שנתגרשה לא אמרינן לה אחוי גיטך ובראשון מגיטין אמרו אמו מי אמרו שנים בפניכו גרשה מי לא מנסביגן לה וכן אמרו בפ' שני וכפ' האשה רבה אמרי' נמי בהדיא דאינה דאינה שני עדים אינה צריכה לב"ד: ובבר אלאנו טופס העדות לתנם ותמהו מהם איך כיוונו עדותם במה שנתפרסם אצלם הפכו ולולי שהעדי' עצמם מצאנו בהם אמתלאות ורמיות חזקות שהם היו רשעים בעדות זו היה הדבר קשה לפסול עדותם וכבר שלחנו לך טופס הכל והעפ"י שהדין היה נותן להגיחה ברשות עצמה להגשה עכבתיה תלהגש' מותרת בעלמה עד שבכתוב לתנם לחוש לטרעוד דבעל לפי שהיו מעידים שעל ידי קטטה גרש' וזה לא הייתי עוש' מן הדין אלא כדי שלא יוני' הבעל לעז עליה וכשבאו לפני אמרו לי זאת היא ברשות עצמה הו לא אמרתי להם כיון שיש לה עדים הרשות בידה להגשה אמרו לי א"כ למה תעכבנה מלהגשה אמרתי להם עד שאכתוב לתנם לחוש לטרעד דבעל אמרו לי כיון שהיא מן הדין יכול' להגשה אין כח בידך לעכבה אלא תעכבנה תשתמד לו אמרתי בלבי הם זאת תשתמד יאמרו כי ע"י גשתמדה לפי שעכבתיה שלא כדין אלא נמצאו הדברים אמת הייתי פוטר בשמדותה לו אמרתי להם שיעשו כן לזכם אך שלא תהיה בגישותיה כן היו הדברים ולא מפני פחד שמד התרתיה שלא כדין שהיא מותר' היתה לפי העדותות אלא שהייתי מחמיר שלא כדין כראוי לכל ירא ומרד וחושש לכל הספיקות ומפני פחד השמד לא עכבתיה להחמיר עליה וסכחתיה לרצונה כדין והרבה עשיתי שלא הייתי בחתימת כתובתה ואלו נמצאו בחתימת כתובתה כמוני לא נשאת ונתגלגלה חובה על ידם ואני וכסלי נקיים ונתקיים בי לא יאונה לצדיק כל און ואין בזה רק הבל בתוסס' ביאור כי כבר כתבתי לך מה שהיה ראוי לחכם כמוך להבין מדעתו בראשי פרקים:

ענין קפט

ואת' הודיעך את כל זאת הדבר ברור שאריכה גט מהשני וכן הסכימו הפוסקים ז"ל דלא קי"ל כרב פפא דסבר למיעבד עובדא דמאי הוה לי למיעבד וכמו שכתב הריא"ף ז"ל בפ' האשה רבה בתחלתו ובהלכות גדולות בהלכות יבמות כתוב בלשון הזה אשת איש דאינסבוה בי דינא בלא גיטא כיון דבי דינא נסבוהא תצא מזה ומז' ואריכה גט מזה ומזה ואין לה כתובה וכו' וכן היא בגמרא בפירוש בפרק האשה רבה ובמיי ראשי איגו מבין כלל דבר ממה שכתבת בזה איני יודע אם אתה חולק עלי לומר שהאשה שנשאת על פי עדים שאינה צריכה גט מהשני או אם אתה אומר שזאת לא היו לה עדים ונשאה בלא עדים לא יכולתי להוציא דבר מדבריך אל מה הם טוטים וכל זה אינו אמת שזאת על פי עדים נשאת וכיון שעל פי עדים נשאת צריכה גט מזה ומזה עוד כתבת זה לשונך ולולי הודאת' זאת אם אמרה גדשני בעלי אעפ"י שמעיזה ומעיזה פניה אלא בפנין אחר שאתה אחדון זכית את פלוני ופלוני המהוללים הייתי חוכך בראיות שלא להוציאה ממנו עד כאן לשונך ואיי ראשי לא יכולתי להבין מדבריך מי הוא זה משניהם שלא להוציאה ממנו אם הוא זה האחרון או הראשון ואיזה מדבריך שעל האחרון הם דבריך וא"כ למה לא תצריכה גט ממנו והרי דבריך סותרים זה את זה שאחר זכות המהוללים הנזכר דבריה' לא מעלים ולא מורידים שהאשה שהעידו לה שנתגרשה על ידי שלוחה עדים יו דעים בגירושיה והיא איבה יודעת ואם בעדות המהוללים הנזכרי' היא מותרת לשני וכנו כשר לפי דעתך איך תשים לנו עתה בהודאת פיה ואין האם נאמנת לומ' בני זה ממזר אבל זה גורם שפקפקת בי בדיני ועשיתו טועה כשגגה היומלה והיה מן הראוי לך לומ' בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ולא מסופק בדיני כתבתי לך אלא כאותך הדין במה שהוא ברור לי ועל עדות המהוללים לבדם לא הותרה כי לא היו בתקנת ועדויות אחרים זולתם היו ומה שכתבת שיראה לך שאין להצריכה גט מן השני כלל כדי שלא יתערב עם הספיקות שזה ממזר ולאו הוא וכן אני אומ' שזו ממזר ולאו ובעבה זאת איבה כלום שלא להצריכה גט שהרי התלמו' אומ' תצא מזה ומזה ובניה ממזרים מזה ומזה ואמרי' בגמ' משני ממזר דאוריתא מראשון ממזר ואחר בממזרת וחשש ערוב ספקות הוא דבר שאין לו זכר בשום מקום ותמה אני איך מלאך לבך להרהר אחרי בפשוטות כאלה ואמרת כי מפני פחד שמד התרתיה שלא כדין ופעמים כתבת לי כי ברוש עיין אני כותב ואם הטעיתני בזיל קמרי בי רב הוא ומיחל הייתי תמיד נערוך במבעטים בי ומנוכו לחתוס כתובה שלא בפני וחושב רבי שאתה יודע דלאו קטיל קני בגמרא אגא ואם אני בטעות אתיה מחזיק עצמי בפני כל יודעי דת ודין כאחד מהתלמידים ונקלתי עוד מזאת ידוע תדע כי זכר לאריות הייתי בימי חרפי וזיקוקי דמי הוו נפקי מפימי לפומייהו ודברי היו נחשבין בעיניהם והוסשין לם וגם היום עדיין לחלותת קיימת ותלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה מתוספת בהם ואיני בהוראתי מגשש בעורים קיר שאיני אומ' אסור או מותר אלא אחר החקירה ומעולם לא אמרתי דבר הוראה וחזר דבורי ויעידו עלי כל חכמי האמלות הללה עד ספרד והאשה ה אלת היה כוף עניה כי זנתה עם ישמעאלים ונתעברה ונשתמדה עם בנה הממזר וברוך הנם אשר הסיר חרפה מעל עמו ישראל ובער הרעה מקרבנו ובזכות הבותיכו לא נשתמדה על ידי הוראתי:

שאלה קץ

עוד שאלת אשה אחת יש לה נכסים וחלתה ורצתה להעביר הנחלה מקרוביה הראוי ליורשה דבר תורה ולהקדיש נכסיה לענני' אם לבית הכנסת וקרובה היורש אותה הוא עני ויש לו בני' בני תורה וג"כ יש לו בת צריכה ליגשה והולך לצאת מעירו לשאול מהקהלות להשיא את בתו זה ההקדש שרוצה האשה הזאת לעשות להעביר הנחלה מהקרוב הזה האם דעת חכמים נוחה הימנו אם לאו זהו עיקר השאלה:

תשובה

הכל יודעים מה שאמרו בגמרא לא תיהוי כי עיבורי אחסנתא אפילו מברא ביישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא ואם בראוים ליורשו אמרו כן כ"ש לאי שאינו ראוי ליורשו כלל כמו ההקדש ובית הכנסת שהקדש בית הכנסת כ"ל לחזק את בדקו אם לפרנסתו בשמן לאור ושאר צרכיו ודברי אלו הם מוטלים על הגבור והמקדים נכסיו לזה אינו שלא לפטור הגבור מחיוב בהקדש זה והרי הוא מעביר הנחלה מהראוי ליורשו למי שאינו ראוי ליורשו וה"ה המקדיש לענייש מתרי טעמי חדא שהוא פוטר הגבור מחיוב שהוא מוטל עליהם ועוד שהוא מעביר נחלה מהראוי ליורשו לאת אותה לענייש שאינם ראוי' ליורשו והם קרוביו הראוים ליורשו הם עניי' נ"כ הוי כעני המתפרנס בחברה ובא אחר ונטלה ממנו שנקרא רשע אבל כל זה אינו לבטל המתנה אם נעשית אלא שאין לו לעשותו אבל אפשר לבטלה ממה שמצינו בירושלמי דזרעים בסוף פיאה ר' מתי לרב תרעא לבי כנישתא דקא בני אמ' כמה ממון שקשו אבותי במקום הזה א"ל אדרבה כמה נפשות שקעו אבותיך במקו' הזה וכי לא הוה תמן בר נש דמלף באוריתא או חולים המוטלים באשפה קרא עליו המקרא הזה ושכח ישראל את עושהו ויבן היכלות ע"כ בירוש' ומכאן נראה שיותר היה המצוה ללמד התלמידי' ולפרנס העניי' מבנין בי"הכ וכ"כ קלת מהראשונים ז"ל וכיון שזה נכנס בכלל ושכח ישראל וכו' וקי"ל ס"מ שלוח לעשות עבירה מנכסיו אין שומעין לו כמ"ש הרמ"בם ז"ל בפ"ט מהל' זכיה ומתנה א"כ הקדש זה בטל הוא וירשנה קרובה ובדרש לא נתן שלמה מקדשי דוד אביו דבר בתלאכת המקדש אמר רבב היה בימי אבא ג' שנים והיה לו לבזבז ההקדשות הללו להחיות בהם עניי ישראל:

שאלה קצא

והראן: שאלת אשה אחת ואיש אחת אינו יכול עליה קול של פרילות עם פרין אחד קלא דלא פסיק והקהל התרה בה שלא תתייחד עמו והוציאוה משכונתו והניחו הדברים לבל העיר וקנסו אותו והיו לה פרקליטין ואחר התרהה עברה עליה ולא נמנעה

כמנעה מלהתייחד עמו והטילו חרס בב"הכ שמי שיש לו עדות יבא ויעיד ונתעברה ויש חוששין שמא מהנטען נתעברה וזה עורף העדויות ראובן העיד שיש אחד היה יושב הוא ואחר עמו והנה אחי החשוד בא ויכה עמהם והוא נאנח ואמר להם שהוא ראה אחיו יוצא ממחבואה ומעילו מושלך נתון ופניו מוריקות והיה יוצאה קול' והוא אחריה ושמעון העיד כי הנטען אמר לו הוא התעלל עמה בנגה אחת ושמעאלי מלאם וגם הוא הת עלל בה והסר ידע זה וקנסו ולוי העיד כי הוכיח אותו ואות' והודה לו בזכותו עמה כמתפאר ומשתבח ויהודה העיד שראה אותו אחר התראות מדבר עמה בלחש ונתן לה מתיכת נייר כפול לא ידע מה יש בו כסף או זהב ושסכר העיד כי בראותו הקול אינו נפסק הלך להוכיחו והודה ולא בוש כמשתבח בדבר:

תשובה זאת האשה כיון שהתרו בה ועברה על התראה הפסידה כתובתה שהרי נשים שאמרו חכמים בפ' המדיר יוצאת בלא כתובה והאחת מהם עוברת על דת משה ויהודית לריכות התראה כדאיתא בסוטה בפ' ארוסה וזאת האשה על פי העדיות עוברת על דת יהודית היא וכיון שהתרו בה הפסידה כתובתה ולענין שתאסר על בעלה כתב הרא"ש ז"ל בפ' המדיר בשם הראב"ד ז"ל שהבעל מצוה לגרשה כמו שנז' בשלהי גיטין וכיון שמצוה לגרשה אין לה בתובה וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ' כ"ד מהל' אישות וכן הרמ"בן ז"ל בפ' ביצד ביבמות בם' הזכות ולענין אם מוציאין אותה ממנו משו' עוברת על דת אין מוציאין אותה ממנו דהא מילתא אבעיא לן התם ולא איפשיטא אלא שעדות ראובן היא עדות דבר מבוער שראה אחיו יוצא ומונר ופניו מוריקות אחר שילאה היא מהמתבו דומה לרוכל יוצא ואשה מונרת בסיגר בפ' שני דיבמות ואע"פ שהוא אחיו ואינו נאמן עליו הוא נאמן עליה דפלגינן דבורא כדאיתא בפ"ק דסנהדרין ובפ"ב וגם עדויות אחרים המעידי' שהוא הודה בעבירה אע"פ שהם זה שלא בפני זה ומלטרפין אפי' בדין ערוה כמו שהם מלטרפין בדיני ממונות כדאיתא בפ' הסולח וכן הוא מפו' בענין עידי כיעור בירוש' בפ"ק דסוטה כמו שכתב בת שובה הר"ר מאיר מרוטנבורק ז"ל ואלה העדויות עם עדות הפרילות שהעידו קנת מהעדים שראו אותם מדברים בלחש במקום אחד ונתיחד אחר התראה הם יותר רעים מעידי כיעור ומלטרפין לעדות הכיעור שהעיד אחיו ולוי לאוכרה על בעלה ולרדותה ברבים משום ונוסרו כל הנשי ולא העשינה כזימתכיהה וגם לקרוע כתובתה בבית הכנסת ואין לה אלא בלאותיה הקיימי' דאם היא זינתה כליה מי זנו ולכתותה שלשים יום ולפרוע את ראשה ולגלח את שערה כמו שנז' בפרקי ר"א בקללו שקלל הק"בה את חוה שמגדלת שער כלילית ומגלחתו כזונות ותעמודנה הנשים בעזרה כמו שהיו עושים לסוטה בעזרת נשים ודין הבועל כדינה ובוד ב"ד להקל ולהחמיר לפי לורך השעה והבן אין מכריזין עליו שהוא ממזר ואע"פ שאמרו בסוטה בפ' ארוסה ביותר חוששין לבניה זה הוא לענין חשאה בעלמ' אבל להכריז עליו לפסלו לבא בקהל לא דממזר ולאי אסרה תור' ולא ממזר ספק כדאיתא בפ' בתרא דקדושין:

אמ"ה כן יעשה מ"מ ז"ל מיעשה ונתן הסער בידי הקהל וסם לותו על פם והוליכו בכל הכתים ותמרות ונלה האשה על סמן תשובה זאת:

שאלה קצב

עוד שאלת מי שמקלל אביו ואמו מה דינו ומה עונשו וכן האב קרא לבנו ממזר זה אם יש לחוש לדברי האב ולהעביר ממנו הנחלה:

תשובה הבן המקלה כבוד אביו אף ע"פ שלא קללו בשם אלוה הוא מפי הגבור שנא' ארור מקלה אביו ואמו ומקולל הוא מפי הקבלה שנא' עין תלעג לאב ותבוז לקהת אם יקרוה עורבי נחל ויאכלוהו בני נשר ובר נדוי הוא וכן כתב הרמ"בם ז"ל בהלכות ממרים ואין האב נאמן עליו לומר בני זה ממזר הוא אחר שהוחזק שהוא בנו שכיון שהגיד שוב אינו מאמן ממזר ומגיד כ"כ הרמ"בן ז"ל בפ' נוחלין וגם להעביר ממנו הנחלה אין רוח חכמים נוחה הימנו כדאמר ליה שמואל לרב יהודה שנא' לא תהוי כי עבורי אחסנתא אבי מברא בישא לברא טבא דילמא נפיק מנה זרעא מעליא כדאי' בפ' נערה שנתפתתה ובפ' יש נוחלין:

שאלה קצג

עוד שאלת מי שהיה בלוי הרבה עד שהוא קרוב להטשטש ויש בו כמה גרדים ותיקונים אם הוא פסול וצריך גיזה או לא:

תשובה כיון שהוא כל כך יפן והולך לימחק ולהעביר דיו על המחק הוא מגמרו יגנז כמו שאמרו בפ' השולח ולהעביר עליה קולמוס ונקדשיה ה"ל מגומר ועוד יש לאסור להעביר דיו על הסם דקי"ל דכתב על גבי כתב חיי' מש' מוחק התחתון וכן כתבתי בתשובה בס' תשובתי הראשון בסי' קכ"ז:

שאלה קצד

עוד שאלת מי שהקדיש ס"ת לב"ה ורוצ' להגדל בו ולהעלותו לבימה הוא או אח' תחתיו אם רשאי בכך או אם יכולין לעכב על ידו הפרנסים:

תשובה דבר זה תלוי בשנ' הקדש אם הקדישו על תנאי שתהיה לו חזקה זו ויהיה יכול למנות אחר תחתיו קטון ממנו יתקיי' תנאו ואם לא השאיר חזקה אלא לו לבדו הגבור יכולין לעכב על אחר שאינו גדול כמו המקדיש שכבוד התורה הוא שיתכבדו בה גדולי הקהל וכמו שאמרו בירושלמי דיומא בפ' בא לו על ידי בני אדם גדולים התורה מתעלה בהם ואם אין שם תנאים ויש מנהג בזה בעיר יעשו כמנהגם שכל אלו הדברים תלויים במנהג וכשיקבע המנהג חזר הדבר להיות דין:

שאלה קצה

עוד שאלת אמה שנתנה כל כתוביתי' ותוספת וחזרה לתבוע כתובתה מנה מתתיים אם יש לה זכות בהם או לא כיון שכבר כתב לה תוסכת על כתוביתה והם הדין שוה בחלמנה ונרושה:

תשובה האשה שנובה כתובתה בין בשמנות בין בנירושין כמו שנובה תוספת נובה עיקר כתובתה שהרי אינו אלא תוספת על העיקר וכמו שאמרו בפ' אף ע"פ אם רצה להוסיף לה אפי' מאה מנה מוסיף אלא אם יש תקנות קבועות מפורשות שהעיק' הוא ככלל עם התוספת יעשו כמנהגם אבל מן הסתם נובה הכל ומתתיים לבתולה הם משקל כ"ה דינרי זהב בכל אחד משקל ל"ו שעורות כקבלת הגאונ' ז"ל ויהיה הכסף צרוף טבוע במטבע היוצא במדינה והמנה לאלמנה היא מחצית זה:

ענין קצו

תנן: כתבכם ראיתי וזה הוא מה שראוי להשיב עליו ואתם צריכים אליו שכיב מרע שאמר הלוותי לפלוני אינו צריך לומעמד שלשתן אע"ג דקי"ל דמלת' דליתיה בבריא ליתיה בשכיב מרע כבר פי' בגמר' דהא כיון דאיתיה בבריא זו במעמד שלשתן בשכיב מרע דבריו קיימין אפי' בלא מעמד שלשתן אי נמי הוחיל ויורש יורשה זוכה בה מקבל מתנה כדאית' בפ' מי שמת מ"מ אם הנכסים אינם מספיקים לפרעון כתובת האשה היא קודמת שהרי כל נכסיו מטלטלי אגב מקרקעי הם ומשועבדין לכתובתה ואפי' מלוה היא משועבדת לכתובתה כמו שכתב הרי"אף ז"ל בפ' האשה שנפלו לה נכסים ואינו יכול לאבד זכותה ואף על פי שבפניה היה ושתקה לא הפסידה מפני שתיקתה שאינה מפסדת מפני שתיקתה אלא כשכתב כל נכסיו לבניו ועשאה שותף בין הבנים כדאיתא בפ' יש נוחלין ובפ' מי שמת אבל אם לא כתב כל נכסיו ושייר כל שהוא אע"פ שעשאה שותף עמהם לא אבדה כתובתה כמו שנז' שם וכ"ש אם כתב נכסיו לאחרים אלא שב"ד משביעין אותה ומחרימין בב"ה אם יש נכסים יותר מה שנמלאו לו ואם יש בנכסים כדי כתובתה תגבה אותם ואם יש יותר תגבה בעלת המתנה מה שנתן לה והיא קודמת אל היורשים ואם לקח שר העיר דבר

מהגבסים אין ההפסד על האלמנה כי אם על שאר הנכסים אחר שתהא נפרעת:

ענין קצו

וענין הזכרת המתים מי קודם ומי מאוחר אני הנהגתי בכאן שמי שקדמה מיתתו יזכר קול

בין מת כאן בין בארץ שמועתו ובזה יסורו המריבות וכל העם אים על מקומו יבא בשלום אלא שאם האחד יש במקום שמתאבל עליו יש להקדימו אע"פ שמת אחרון ואיש לכל ישראל:

ענין שלש ארצות לנישואין

ענין קצח

הואיל ואתה טרדן טיט' ביה גולתא ומ"ה בלא שום חדוש. מפשטא דשמעתא

דבשלהי פ' שני דייני מסמע דשלש ארצות אחן יהודה ועבר הירדן וגליל כלהו דין ארץ ישראל להם לענין נישואין להעלות מחוצה לארץ להם ושלא להוציא מהם מת"ל שהרי אחר משל' זו חלקו בין חוצ' לארץ לארץ ישראל אפי' מנוה היפה לנוה הרע ואלו בשלש ארצות אלו אין מוציאין מהיפה אל הרע אפי' בארץ אחת כ"ש מארץ אחת לארץ אחרת משמע דכלהו דין א"י יש להם וכן הדין נותן שאם דין הגלגל' לאו הוא משום מצות יתרות והחולה משם היא משום שמפקיע מן המצות וכדמוכח היא דעבדים כדאיתא התם ובפ' השולח וכן בפ"ק דע"ז לענין מכירות שדות לעכ"ום א"כ דין א"ש להם לאו שלש ארצות לענין זה וכדמוכח הכא דפ' מקום שנהגו דשלש ארצות לביעור דומסמע מהתם דשביעית נהגה בהו בזמן הזה וה"ה לכל חובת קרקע ומצות דירה היא בכל מקום הנהגות בו חובות קרקע וצריך לומר לפי זה דעבר הירדן דהכא ובפ' מקום שנהגו לא היינו עמון ומואב שנחלקו בה במס' ידים מה הן בשביעית כמו שפירש רש"י ז"ל דאפי' תמלא לומר שלא כבשוס עולי בבל מ"מ שביעית נוהגת בהן כדמוכח הכא לתנן בפ' מקום שנהגו וב"ש שנרלה דמוכבוס עזרא הוא עבר הירדן שלא נתחייבו במעשרות אלא מה שכבש עזרא וכן בפ' בתרא דערכין ומייתו לה בפ' ידיעות הטומאה דמני עיירות המוקפות דעבר הירדן אמרי' התם שלא מנו אלא אותם שקדשו בני הגולה ואני תמה מהרמ"בם ז"ל שכתב בהל' שמטה דעבר הירדן לא קדש וכ"כ הרא"ש בד ז"ל בהשגות בהל' שמטה דעבר הירדן לא כבשוהו עולי בבל ווו שבערכי תשובה עליהם אלא על כרחין לא נחלקו אלא בעמון ומואב שלא טהרו בסיחון שאותן לא נכבשו מעולם ומ"ה מדמו להו התם במס' ידים למצרים ובבל וכן מה שאמר בפ' חזקת כל מה שהרלה הקב"ה למשה חייב במעשר ואמרי' לאפוקי הר שעיר עמון ומואב בהכי איירי וכן מה שאמרו בירושלמי דפ"ג דבכורים בפלוגתא דר"ש בן גמס ור"ע בעטור בכורים שלא מצבעת המיכים דפליגו בעמון ומואב אי מעטרין אי לא מעטרין לאו בכבוש ישראל הויא פלוגתא דהיא פלוגתא אחריתי היא דר' יוסי הגלילי ורבנן כדבעינן למימר לקמן אבל באותם שטהרו בסיחון ובכבוש ישראל לא איירי ואע"ג דבשלהי פ"ק דיבמות וכן בריש תגיגה איתי עלה בריכים הרבה דבכבוש עולי מצרים ולא בכבוש עולי בבל והניחוש כדי שיסמכו עליהם בשביעית והוה משמע לכאורה דבארץ עמון ומואב שטהרו בסיחון הוא פליגי לא היא דהכי קאמר שלף מה שכבשו בתחלה הניחו עולי בבל מלכבוש משום תקנת עניים וכ"ש עמון ומואב שלא כבשו מעולם שיש להם לתקן בהם בשביעית מעשר עני מפני תקנת עניים דראיה לזה דלא איירי בהאי פלוגתא בעמון ומואב שטהרו בסיחון דר' אליעזר קאמ' מעשרין מעשר עני ואפ"ה הוה ס"ד למימר בפ"ב דשבועות דשביר' ליה דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא ומשמע דנהגו בהו קדושת שביעית ואי נהגו בהו קדושת שביעית ולא זרעי א"כ אין בה חיוב מעשר לא שני ולא עני ואיך אמר ר"א דמעשרין מעשר עני אלא ודאי לא היתה מחלוקת אלא בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון אבל אותן ארצות שטהרו בסיחון דין א"י אחר לתשע המצות יש להם ולפי זה יש לנו לומר דהא דמייתי בפ"ק דתגיגה עובדא דר' יוסי בן דרוסקי' ומסיים בה במילתיה דר' אליעזר הויא דהרבה כרכים כבשוס עולי מצרים לאו מדברי ר"א היא דבמקני' דוקא לא קא מסיק הכי במילתיה דר' אליעזר אלא פירושא דתלמודא הוא דמפרש דכי היכי דלמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא הניחו כרכים הרבה מושם תקנת עניים כמו כן תקנו עמון ומואב שלא כבשו ישראל לעולם שיהיו מעשרין מעשר עני מפני תקנת עניים והנה נתבאר שעבר הירדן שדינא כדין יהודה וגליל לענין ביעור ולענין הגלגל והוצאה הייתו ארץ סיחון ועוג ודינה כדין ארץ ישראל לכל חובת קרקע וכ"כ הרמ"בם ז"ל בהל' תרומות אלא שבפירוש המשנה בתוס' ידים פי' שהשאלה דעמון ומואב מה הן בשביעית דבארץ סיחון ועוג היתה השאלה וכ"ע בדבריו ז"ל ובפ"ק דכלים דמני עשר קדושות ומני ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות לענין עומר וכבורי' ושתי הלחם בודאי עבר הירדן בכלל א"י היא והכי מוכח בפ' כל קרבנות הצבור לפי' טעמא דשני הלחם משום דכתיב ממושבותיכם ולא מחוץ לארץ ובודאי דעבר הירדן בכלל מושבות היא בשאר ארץ ישראל ובעומר הוא דפליגי ר' יוסי ורבנן התם בקראי וכן בפרקא קמא דסנהדרין אמרי' דעל שלש ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן וגליל ואע"ג דאמרי' התם שאין העומר בא אלא מיהודה היינו לכתחלה אבל אם שהוה קרוב וכ"כ הרמ"בם ז"ל בהל' תמידין ומוספין וכן בבכורים דדרשי בפ' הספינה אשר תביא מארץ למעוטי א"ל עבר הירדן בכלל מארץ הוא והכי איתא בפ"ק דבכורים ואף ר' יוסי הגלילי דס"ל דאין מביאין בכורים מעבר הירדן כדאיתא התם ובברייתא דספרי וכן ר"ש לאו משום דסבירא להו דאינה מכלל א"י אלא משום מיעוטא דקרא משום דכתיב אשר נתת לי ה' פרט לעבר הירדן שנטלתו מעכו"ם א"נ משום דאינה זבת חלב ודבש וכטעמא דר"ש דס"ל דאין מביאין בכורי' אלא מארץ חמשה עממין ולא מארץ נתנ' ופריזי משום דלא כתיבי בפרשת קדש לי דכתיב ביה זבת חלב ודבש אפי' בשאר א"י אין מביאין אלא מן המובחר וכדתנן בפ"ק דבכורים ומייתו לה בפ' כל קרבנות לבור אין מביאין בכורים לא מתמרים שבהרי' ולא מפיטו' שבעמקים ולא מזיתי שמן שאינן מן המובחר ולא מפני שהיו קדוש' ומעמיט' וכן בעמ' קדושות דמס' כלים שמנו עיירות המוקפות חומה עבר הירדן בכלל היא והכי איתא בהדיא בפ' בתרא דערכין וכן מצאתי בתוספתא דסוטה דמרבי עבר הירדן לענין עגלה ערופה וכן בברית דספרי וכן כתב ל"ז הרמ"בם ז"ל דאין מביאין עגלה ערופה ומחוץ לארץ ואע"ג דפליגי תנאי בברייתא דספרי ומייתו לה בפ' בתרא דבכורות ירדן אי הוי מארץ כנען אי לא וכן בירושלמי דמס' חלה אית תנאי תני הירדן מא"י ואית תנאי תני הירדן מח"ל אית תנאי תני הירדן גבול בפני עצמו ומשמע דטלהו מוה דעבר הירדן לא מארץ כנען הוא לאו לענין פטור חובת קרקע אי איירי אלא לענין פירושא דקרא דכי אתם עוברים את הירדן מלא כנען דכתי' לגבי ערי מקלט הוא דפליגי אבל לענין חיוב חובת מצו' קרקע שוות הן היכא דאיכא מיעוטא דקרא משום זבת חלב ודבש וכדברי ר' יוסי הגלילי דלעיל והא דאמרי' בפ' אלו מציאות ירק שנטל מזה ונתן לזה מה שנטל נטל ומה שנתן נתן רש"י ז"ל פירש לענין שטף נהר קורתיו ועליו וה"ה לשאר נהרות אלא דתנא אר הירדן קאי ולא מיתוור האי פירושא דא"כ ליתני נהר סתמא דהוי אקשינן על כיולא בזה בפ' בתרא דבכורות והפי' הכמן הוא מה שפירשו בירושלמי דמס' אלה דלענין קדושת הארץ עסקינן שאם הירדן נכנס והוא אינו כל מה שהוא לפנים יש בו קדושת הארץ ומה שהוציא לחוץ אין בו קדושת הארץ לפי שהכתוב תלה קדושת הארץ בירדן שנא' הירדן ונבול ולפי זה הירושלמי היה נראה דעבר הירדן מה שנחלו ישראל אין לו קדושת הארץ מלינו בנבול הארץ בפ' יהושע שהירדן היה מפסיק בין נחלת יוסף וכנימין ושבטים אחרים לנחלת ראובן וגד והם זה אחת אוב הארץ ראובן וגד אינה חיובה במצות הארץ וא"ל לומר כן כדמוכחא מתני' דשלש ארצות לביעור אלא שאין זה קשה כלל שלא דברו בכאן בירדן שנטל ונתן באותו זמן שהוא מפסיק בין השטים אלא שהירדן יש ממנו מפסיק ביניו ובין א"ל ובו אמרו מה שנטל נטל ומה שנתן נתן וכן נראה מהירושלמי שהביא הרמ"בן ז"ל בחדושיו שהירדן מפסיק בין א"י לארץ העמי' ולא על פי שבפ' הספינה מוכח דכלו הוא כא"י דאמרי' התם שיולא ממערת פמיים ומערת פמיים היינו לשם דבחלקו של דן ומשו' הכי נקרא ירדן שיורד מדן כדאיתא בפ' בתרא דבכורות ומשם הלך בימה של טבריא' וכימה של סדום ומתגלגל והולך לים הגדול וכל אלו המקומות הם מא"י אית לן למימר לפוס האי ירושלמי דבהאי גלגול נפיק לארץ העמי שמשם מעשר שני ומיתו לה בפ' שני וערכה ובפ' ט"ט של ר"ה ובפ"ק די"ט מוכח שאין הירדן רחוק מירושלים לגר מזרח כי אם מהלך יום אחד ידוע הוא כי ירושלים אינה רחוקה

מיס

מים יצדוק כי אם מהלך יום אחד ויהושפט בחלקו של בנימין היא
כרמונבתי קרוי והבי אחיתא בזבחים והים הוא גבול המערב לכל א"י
ואי אדרן גבול בנימין לצד מזרח ואיכא אפשר שיהיה רחבה של א"י כל
כך קצר אלא שירדן יש בו עקלתונות ולפי מה שבראתי בכתובים
הוא כלה בים המלח במקצוע דרומית מזרחית מגבול בני בנימין
ובכלן אמרו שהוא מתגלגל ליס הגדול ויש הגדול הוא בתערב
א"ר"ל כן שהרי הוא מתערב בימים אחרים כמו שנזכר כאן ימה
של סדום ומקה של טבריא וימה של סדום וכן אמרו אין ירדן אלא
מיריחו ולמטה אבל מה שהוא למעלה מיריחו אין דין ירדן עליו לפי
שמתערב עם ימים ובטל שמו וכן פירש רש"י ז"ל בפרק בתרא
דבכורות ומכל אלה הדברים עלה בידינו שעקלתונות יש לו ואפשר
שהוא יוצא לארץ העמים ובכר חקרתי אנשים במה מ"י ואמרו כי
הירדן רחוק מירושלים מלך אחד ז' ימים ומלך אחד שמונה ימים
ומלך מזרח יותר מכל זה והוא שופך בימה של שושן הבירה רחוק
ומדמשק שמנה ימים ומדמשק רחוקה מירושלים שמנה ימים מזרחית
לפנית ואחרים אמרו כי שושן הבירה רחוק מירושלים ס' יום ואינה
על שפת הים והירדן רחוק מירושלים יום ואני לצד מזרחי ובפרק
אלו מציאות הוקשה לרש"ל שונים שפס אמרו כי מירושלים לסוף תחום
ש"ת ליכה אלא ט"ו יום וא"י אחרבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה
שהם מהלך מ' יום ואפי' היתה ירושלים באמצע א"י הוי מהלך עשרי'
יום תמצה לסוף התחום ועוד שירושלי' סמוכ' לירחו וירחו ירדן א"כ
סמוך לירושלים והעלו כל זה בדוחק וקושיותם יותר גדולה וכבר
קדמתי הכל ואפילו נאמר דס"ל דאין ממנו כלל יוצא לחולה לארץ
כפרים מה שבטל בטל ומה שנתן נתן לענין חלוקת השבטים שבט גד
ובני ראובן לעולם יצאו מעבר הירדן מזרחה אפי' ככנס הירדן לצד
מערב וכן אחר השבטים לעולם יצאו מעבר הירדן ומה אפילו ככנס
הירדן לצד מזרח אבל לענין קדושת הארץ זו וזו שוות הן וכדאוכחא
מה היא דשלם ארנות לביעור וכן מה שאמרו בסוף פ' המקבל אמר
עקיבה הרבה מצות נצטוו ישראל בארץ יתקיימו על ידי לזה לענין
מעשרות דקאמר דהוא בעבר הירדן הוה ושם נוהגות ולמה בקש
שיעבור הירדן יכולה היתה שבועת הקב"ה להתקיים שלא יעבור
הירדן ושאר בעבר הירדן ויקיים שם המצות אלא במצות הנוהגות
בחלמות עממים ובהבדלת ערי מקלט להשלים מצוה שהתחיל בה
ובהכרתת זרע של עמלק ובמצות מלך ובכנין ב"ה שלא היו נוהגות
עד שיעברו את הירדן הנהו הוה בעי לקיומי אבל לענין קדושת
הארץ כמו שארץ כנען אחר לעבר הירדן ומה היא קדושה כן ארץ
סיחון ועוג נוהגו בה כל חובת קרקע והכי מוכח בע"ז בפ' ר' ישמעאל
ורים לקים איקלע לבצרה וחזנהו דאכלי פירות דלא מעשרן ואסר
להו משום דס"ל בצר היינו בצרה ובצרה בעבר הירדן היא ומשו' הכי
לא טרחך קרא לרבו' שיהו ערי מקלט קולטות לרוצח שבא"ל וכדאיתא
בספרי משמע דח"ל גבולת היא לגמרי מארץ סיחון ועוג משום דדין
ארץ יש לה וכן היא נקראת בכל מקום ארץ ישראל וכדתניא בספרי
לא הוכיח משה את ישראל עד שהכניסן לא"י שנאמר אחרי הכותו
וכן היא דפ' הרואה דמעברות הרגון שנדעזעו א"י כשנכנסו לה
ישראל בארץ סיחון ועוג היא וכן בענין חיבור ע"ז אמרי' בספרי ארץ
ישראל אתה מצוה ואי אתה מצוה בח"ל הרי שעבר הירדן היא בכלל
א"י היא למצוותיה אשם ג"כ היתה מצות החיבור הנה נתבאר שארץ
סיחון ועוג הוא היא לא"י למצוותיה לענין חובת קרקע ואע"ג דאמרי'
דאין מעברין את השנה אלא ביהודה כדאיתא בפ"ק דסנהדרין לא
מיעטו מזה עבר הירדן ומשו' דח"ל היא שאפי' גליל מיעטו אלא משו'
דכתיב לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דריסות שאתה דורש לא יהו
אלא בשבט של מקום וזה לחולה אבל לא לעבוד הכל ארץ ישראל שזה
היא כדאיתא בפרק בתרא דברכות וכן כתב הרמ"בם ז"ל בהלכות
קדוש החדש:

ענין קצט

מה שיש לתקדק בזה בהאי חיובא אי הוי דאורייתא או
דרבנן וגרשה פשוט
דקדושה יהושע בטלה לגמרי מדאמרי' בפ"ק דחולין ר' אחיר אכל
עלה של ירק בבית שאן והיקר ר' בית שאן עליו ואף על גב דבית
שאן בקדושת יהושע הוא דכתיב ונגשה לא הוריש את בית שאן
דקאמרינן התם קסבר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא
ומשמע דהכי הילכתא ומשום דמעשה רב וכן כתב הרמ"בם ז"ל
בהלכות תרומות ואף על פי שהרא"ש ז"ל דחה דשאני עלה של

ירק שאפילו בקדושה ראשונה היינו אלא מדרבנן כיון דאסיקנא
והתיר ר' בית שאן על ידו ומשמע דלגמרי היתר דאסיקנא בחולה
לארץ דאין תרומה ומעשרות נוהגין בו ובדמובחתא היא דסוף פ'
ר' ישמעאל גבי הרים דרים לקים דאקלע לבצרה וחזנהו דאכלי
פירות דלא מעשרן ואסר להו ואמ' ליה ר' יוחנן זיל הדר בצר לאו
הייתו בצרה וכן מהתם דהרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא
כבשום עולי בבל משמע דקדושת עזרא קדש מה שכבשו והשאר
נתבטל וגם במדרש רות אמ' ר' יוחנן משגלו נפטרו כשעלו בימי
עזרא קבלו מאליהם חיוב מעשרות ובבראשית רבה פ' וימי
ובירושלמי דשביעית גרסינן בה רבי יהושע בן לוי וכן בגמרין בשלהי
מכות וכן במדרש תלים ובזהלי בהלי קבלה חייבו בה מדאורייתא
דליכא למימר דכבית שני לא נהגו בתרומה ובמעשר מן התורה
ואין להביא ראי' מכל הני מלה דקדושת יהושע בטלה ויש לנו לומר
דבקדושת עזרא נתקדשה מן התורה אלא דבירושלמי גרסינן במס'
שביעי' ר' אליעזר אומ' מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי
יהושע מה ביאת בימי יהושע פטורים היו ונתחייבו אף ביאתן בימי
עזרא פטורים היו ונתחייבו ר' יוסי בר חנינא אומר מדבר תורה
נתחייבו ומשמע התם דכחיובא אי מן התורה אי מדרבנן פליגי דר'
יהושע סבר מדרבנן דוקא נתחייבו וכן בירושלמי פ"ק דתרומות
ובירושלמי דיבמות פ' ב"ש משמע דר' יהודה ס"ל דדוקא מדרבנן
נתחייבו בבית שני וכן מוכ' בירושלמי בפ' בתרא דתרומות דמיקל
בבטול תרומה יותר מגבלה אף על גב דתרומה במיתה ובגלה
בלאו גרידא משום דתרומה מדרבנן ואע"ג דהיא מתניתין בזמן
הזה היא ואיכא למימר דס"ל דקדושה שנייה בטלה כיון דיהבי
טעמ' התם משום דמאליהם קבלו עליהם משמע דס"ל דאפי' קודם
חרבן לא חייבו בהו מן התורה וכן בפ' ג' דדמאי איכא פלוגתא בהכי
ובפ' בתרא דתרומות אמרי בירושלמי וכן בפ' בתרא דשביעית
ובגיטין בפ' השולח אפילו לתלן דאמר מעשרות דבר תורה מודה
בשמעה שהיא מדבריהם פי' משום דאין יושביה עליה כדאיתא בפ'
בתרא דערכין ומכל הני משמע דבבית שני איכא מאן דאמ' דלא
נהגו תרומה ומעשרות אלא מדרבנן והדבר קשה על כן שיהם רבינו
שמשון ז"ל דלבולי עלמא דתרומות דגן ותירוש ויצהר נהגו מן
התורה בבית שני והא דקאמר שקבלו מאליהם בתרומת שאר הפירות
קאמר והכי מוכח בבלהי מס' מכות דמייתי התם קרא וכפרון הדב'
ובהוא קרא משתעי בכל הפירות כדמוכ' בריש הנודר מן הירק לא
נתי איכא למימר דאפילו בדגן תיחוש ויצהר משום מאליהם אף על
פי שהם מן התורה לפי שיהושע נתחייב לקדש כל א"י ועזרא לא
נתחיי לקדש וזהו שאמרו בבראשית רבה שביקש הקב"ה להתיר להם
תרומו' ומעשרו' שאם לא קדשו אותם לא היה מעניתן ועזרא קדש מה
שראה והגיחמה שראה כדאמרי הרבה כרכים כבשו עולי מצרים
ולא כבשו עולי בבל והגיחום כראוגם כדי שיסמכו עליהם עניים
בשביעית ומה שקדש נתחייב מן התורה ופלוגתא דר' אליעזר ודר'
יוסי בר חנינא לאו לענין זמן הבית פליגי דכלהו מודו דכיון
דנתקדשה נתחייבו מן התורה אלא לענין אחר החרבן דלר' אליעזר
דס"ל דמאליהן נתחייב' כיון שחרב הבית נפטרו מן התורה שלא
קדשה אלא לשעתה ולר' יוסי בר חנינא דס"ל נתחייבו מן התורה
לקדשה כיון שנתקדשה לא בטלה קדושתה ורשה דקי"ל דקדושת
עזרא בטלה ואע"ג דסב' תנא דסדר עולם קדושה ראשונה ושנייה
יש להם שלישית אין להם בדאיתא בפ' הערל ופי' שלישית אין להם
דבימי מלך המשיח אין צריכין לקדש דקדושת עזרא קיימת היא
עדיין משמע דלא קי"ל הכי אלא דקדושת עזרא אפילו תימא דהויא
מדאורייתא כיון שחרב הבית בטלה אותה קדושה מן התורה ולא
נתחייבו מן התורה בתרומה ומעשרות דבהא מילתא פליגי בה ר'
יוחנן וריש לקיש בפ' הערל גבי שתי קופות אחת של חולין ואחת של
תרומ' ולפניה' ב' שאים אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו
לתוך אלו מותרי' שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך
תרומה נפלו ואמ' ריש לקיש והוא שרבו חולין על התרומה לסבר
תרומה בזמן הזה דאורייתא ורבי יוחנן אמר אף על פי שלא רבו
לסבר תרומה בזמן הזה דרבנן ופליגי אליבא דרבנן ור' יוסי
בדאיתא התם ומשמע דקי"ל כרבנן מדסקלי ומרי אליבייהו דהבי
אמרי' בפ' אלו קשרים מדמתרץ ר' יוחנן אליבא דר' יהודה הכי ס"ל
וכ"ש דר' יוסי יחידאה הוא ואין הלכה כיחי' במקום רבים א"כ הסיא
בריתא דסדר עולם דהיא אליבא דר' יוסי דס"ל דקדושה שלישית
אין

אין להם לא קי"ל כותיה ור' יוחנן ס"ל דר' יוסי תני לה וסבר לה
כדמוכח סוגיא דהתם ורים לקיש הוא דאיכא למימר דאית ליה
כר' יוסי תני לה ולא סבר לה ואפילו תאמר שבימי עזרא נהגו
מדאוריתא כשחרבה הארץ בטלה קדושתה דקי"ל כר' יוחנן דאמ'
תרומה בזמן הזה דרבנן דרים לקיש ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן בר
מהגהו תלת דמוקי בפ' החולין ופלהי בהמה המקשה וכן בפסחי בפ'
אלו עוברי' ובנזיר פ' שלשה מין אסורי' קאמר תלמודא על הא
דשני קופות הגזכר לתרומה בזמן הזה דרבנן ולא קאמ' קסבר
תרומה בזמן הזה דרבנן א"כ מאמע דהכי הילכתא ואע"ג דהתם
ברים שמעתתא פליגי רים לקיש ור' יוחנן ואמר' רים לקיש תרומה
בזמן הזה דרבנן ור' יוחנן אמר דאוריתא התם אלו סברא דנפשייהו
קאמרי אלא מפרכי מלתיה דר' יוסי אבל הגהו ס"ל כדמשמע בתר
הכי דר' יוחנן ס"ל אליבא דרבנן תרומה בזמן הזה דרבנן ומשמע
דהכי הילכתא והכי מוכח בגדה פ' יולא דופן בענין מופלא הסמוך
לאיש דתרומה בזמן הזה דרבנן וכן פסק רבינו ברוך ז"ל בשם רבינו
יצחק הזקן בעל התוספות ז"ל וכן דעת הרמ"בם ז"ל והרש"בא ז"ל
ואפילו בימי עזרא סוב' הרב ז"ל דהויא מדרבנן משום דלא הוו כל
יושביה עליה אבל הרא"ב ז"ל הסיג עליו ז"ל וכתב לא כוון להלכה
יפה דהא קי"ל כר' יוחנן דאמ' ביבמות תרומה בזמן הזה דאוריתא
וכן כתב הרמ"בן ז"ל בש' הזכות פ' השולח דקי"ל שביאת אין להם
והרא"ב ז"ל הודה לו בחלה דהכי מוכח במס' נדה בפ' יולא דופן :

ענין ר

עוד יש לדקדק שאין טעם חיוב
העלאה זו משום קבורה בא"י ומשום
כפרה ומשו' לער גלגול מחלות ולא

משום דהדר בא"ל דומה כמי שאין לו אלוה בודאי אפילו בכבוש
יהושע קודם שחרבה א"י לא היתה עבר הירדן בקדוש שאר א"י
לענין קבורה ולענין שכינה שהרי הכתוב קורא טמאה שנאמר
ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם ומשה רבי' ע"ה מת בחלקו של ראובן
ונקבר בחלקו של גד כדתניא בברייתא בספרי ומיתו לה בגמרא
בפ' המקנ' ולא נקבר בא"י כדמשמע בילמדנו במדרש הכל כאשר
לכל שהושוה משה רבינו ע"ה לדור המדבר שנקברו בחולה לארץ
ולא זכו ליקבר בארץ והכי מוכח בפ' שני דיני דאמ' ר' זירא דוכתא
דלא זכו ביה משה ואהרן מי איתי דזכינא ביה הרי שהשוו מקום
קבורת משה למקום קבורת אהרן שנקבר בגבול ארץ אדום ולא
בכנס אפי' בארץ סיחון ועוג וכדמוכ' קראי וזהו שאמרו בספרי ההר
הטוב הזה והלבנון זו היא שר' יהודה אומ' ארץ כנען טובה ואין
בחלק גד וראובן טובה וכן מה שכתוב כי ראו עבדיך את אכניה ואת
עפרה יחוקנו ומשה הכי מר הוה מנשק כיפי דעכו ומר מתקן
מתקולי ומר מנגדר בעפרא עבר הירדן אינה בדין זה דלאו בחיוב
מצות תלויה מילתא דדירה וקבורה תדע דבחורבן ראשון בטלה
קדושתה לגמרי ואפילו הכי בנו בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא
מעברה של א"י כדאיתא בפ' בני העיר וכמו שפירש רש"י ז"ל בפ' כל
הכלמים כי יכניה בגלה משו' כי ראו עבדיך וכו' וכן פי' רב שרירא
גאון ז"ל בתשובה וכן מה שאמר בענין ישיבת הארץ לענין מי שלא
זכה ליבמות בחולה לארץ בפ' הבא על יבמתו וכן מ"ש בפ' שני דיני
לכל הדר בא"י עונותיו מחליס והנקבר בה כנקבר תחת מזבח
אין עבר הירדן ככלל בזה והרמיה ממה שלא זכה משה ליקבר בא"י
אף על פי שנקבר בחלק גד וכן מה שאמרו בפ' מי שמ' אחרא
דאחרעא דא"י מחכיס אין זה בחלק גד וראובן ומה שאמ' במס' מ"ק
בפ' וחלו מגלחין שאין הגבוהה שורה על הגבוהים אלא בא"י אין
זה בחלק גד וראובן דתרי ענייני נינהו קדושת שכינה וקדושת
מצות וקדושת שכינה היא מיוחדת בעבר הירדן ומה וקדוש' מצות
בין בזו ובין בזו וחיוב העלאה הוא מפני קדוש' מצות ושם הוא מצות
דירה בלבד ומשום הכי שותה עבר הירדן ליהודה וגליל העליון
בענין זה וחבוב הארץ לדירה משום שכינה ולקבורה אין עבר הירדן
בכלל זה ואפ"ה אין מעלין מעבר הירדן ליהודה דמשום תוספ'
קדושת שכינה בדירה ובקבורה לא כייפנן אבל בענין חיוב מצות
כייפינן תדע דאהרן יהודה ליה תוספ' קדוש' על הגליל כדאמר
לעיל ואפ"ה אין מעלין מהגליל לארץ יהודה כיון שהם שוות
בחובת קרקע שוות הם במצות דירה וא"ת כיון דחיוב העלאה זו
למצות דירה אינו אלא מפני המצות המוהגות בה ואותם המצות
הא אמרת דאין נוהגות בזמן הזה אלא מדרבנן דקדוש' עזרא בטלה
א"כ מה בין חולה לארץ לא"י בזה שהרי גם בחולה לארץ יש חיוב

מעשר דרבנן כדאמ' בבכורות פ' עד כמה רבה מבטל לה ביתי
רבינא כי הוה מתרמי ליה חמרא דתרומה הוה רמי תלתין עטלי ומ
ומעשר אלף אלף בארץ אינו אלא מדרבנן נוהג בחולה לארץ בפ
כילד מברכים ובימי רב יוסף הטבילוה קודש לאמה לסוכה שיר
של תרומה כדאיתא בפ' בנות כותיים ופ"ק די"ט אמרי' רב בוזי
הוה ליה גרגא דחמרא דתרומה וכו' א"כ כמו שמלות דירה מן
התורה היא מפני חיוב המלות מן התורה כן חיוב מדרבנן הא
מפני חיוב מצות מדרבנן וא"כ מה בין א"י לח"ל בזמן הזה ובאין וכיון
לא נתחייבו אלא מדרבנן והיה אפשר לומר שמלות דירה הא
במקומות שחייבה בהם תורה מעשרות ואף על פי שנפטרו בבטול
קדושת' אבל בזה תירץ ר"ת ז"ל שבחולה לארץ פטור מיהא מדאו
ובהאי עדיפא א"י מינה וכדתנן מכזיב ולהלן דפטור מדאו' וכן נמי
איכא קולא אחריתי דתרומת א"ל אוכל והולך ואח"כ מפרש כדאיתא
התם אבל הגאונים ז"ל תרצו בזה תירוץ יותר מרווח לסלק קושיא
זו כי רבנן דבבל חומרא בעלמא היו מחמירין בעצמן שאף על פי
שברייון במקום טומאה ולא היתה להם טהרה וכדאמרי' התם ומי
הזאה יש לנו היו מפרשין תרומה ואף על פי שבדורות האחרונים
לאחר חורבן היתה להם הזאה וכדמוכ' בפ' כל הבשר גבי ר' אמי
ור' אסי דהוו אכלי תרומה בכלאי חמתית דהוו כרכי ידייהו בהו ולא
הוו בטלי ידייהו וכיון דכרבי ידייהו לא הוו בעבי בתרומה ולא הוו
פסלה להו בידייהו שהן שניות ושני פוסל את התרומה וכן שמואל
אמ' התירו מפה לאוכלי תרומ' ומשמע דהיתה להם הזאה שאם לא
היתה להם מה הועילה כריכה זו והלא היו טמאים או משום אהל
המת או משום חרב הרי היא כחלל או משום הסח הדעת דבשי
הזאה שליסי ושביעי כדאיתא בזבחי' בפ' שבול יום אי משום שבא
מארץ העמי' מבטל לא"י ואהרן העמים מיבעיא לן בפ' כהן גדול
בגזיר אי בעינא הזאה שליסי ושביעי אלא ודאי הזאה היתה להם וכן
בגדה פ"ק ובחגיגה פ' חומר בקדש אמר עולה חבריה מדבן בגליל
ומ"מ אף על פי שהיה לבני א"י הזאה אפילו תאמר שעדיין היה להם
אפר פרה בימי רב יוסף ורבא ורבינא ורב טובי דבבבל היו ואין
העמים גזרו עליה טומאה לא הועילה להם הזאה ולזה אמרו גם
הזאה יש לנו ואפ"ה היו נוהגים להפריש תרומה ומעשרות וגם
מתנות עניים וכדגרסי' בפ' הזרוע לוי זרע בכיסור לא הוו עניים
למשקל לקט וכו' והגאונים ז"ל היו בקיאין כי כיסור הוא מבטל
ואפ"ה מנשו חומרא בעלמא היה מוליא מתנו לעניים שהרי אלו
נוהג בזמן הזה לקט כדאיתא בפ' החולין ומשום חומר' בעלמא הו
נוהגים בה בבבל והתם מוכח דבא"ל לא נהגו לקט שכחה ופיאה
ומעשר עני וכן במס' דמאי שמנו מכזיב ולהלן פטור מן המעשר
וה"ה מן הודאי כמו שמוכיח בהרבה מקומות אלא גזרו אלא על
הפירות הבאי' מהמקומו' הקרובי' לא"י ויש כיוצא בהם בא"י וכן
כתב רבי' שמשון ז"ל בפירוש המשנה במסכת דמאי וכן פטורה
חולה לארץ בשאר חובת הקרקע ומכל זה שאין דין א"ל שוה לדין
א"י ועוד דגזרו טומאה על ארץ העמים ומשום הכי מעלין מחלה
לארץ לא"י וכל אלא מצות אין אף עליפי שעבר הירדן אינו
שוה לה לענין שכינה ולענין חבת קבורה ולענין זכות להבטיח
מלאשתו ולא גליל לארץ יהודה לענין עיבור שנה ולהבאת העומר
ואם תאמר אם הענין הזה במצות דירה תלוי דוקא בענין רגלי
מצות א"כ למאן דאמ' כבוש יחיד שמיה כבוש וסוריא היינו
במעשרות אמאי אמרי' דסוריא שוותה לח"ל למוכר עבדו שלא
לחירות כדאיתא בפ"ק דגיטין והלא למאן דאמ' כבוש יחיד שמיה
כבוש אסור למוכר שדהו לעכו"ם משום דמסקינא ליה מידי מעשר
ואף בבית הוה בעינ' למימר הכי אלא דמזוזה לאו חובת בית הא
אלא חובת הדר וכדאיתא בפ"ק דע"ז וא"כ למה שותה לח"ל כיון
דכבוש יחיד שמיה כבוש ס"ל והייבת בתרומה ומעשרות אלא
למימ' אלא היתה מצות דירה אלא בכבוש רבים אבל לא בכבוש
יחיד אף על פי שנתחייב במעשר אי נמי איכא למיומ' דסוריא
נבדלת היא מא"י אפילו למאן דאמר כבוש יחיד שמיה כבוש דמ"מ
גזרו טומאה עליה כארץ העמים אלא שהקלו בחוירא כדאיתא הת
וכיון דגזרו עליה טומאה אינה כארץ ישראל לחיוב מצות ומשום
הכי המוכר עבדו לסוריא יצא לחירות שהוציאו ממקו' טהרה לתוך
טומאה וה"ה לענין ניסוחין ובודאי דארץ סיחון ועוג אין בה טומאה
ארץ העמים כדמוכ' בתוספתא דאהלות בענין סימני תחומו א"
לענין טומאת ארץ העמים ומייתו לה בפ"ק דגיטין לענין המבי

גט ממדינת הים דומה מלו דלמרינן התם מרקס למזרח ורקס
כמזר' לתו היינו קדש דכתיב בין קדש ובין ברד ומתרגמינן בין רקס
ובין תגרא כתו שפי' רש"י ז"ל דהכיא מחרן פלשתים היא וארץ
פלשתים ממערב א"י היא ורקס שמנו כאן וכן בספרי שמנו אותה
בבנות יהושע ועזרא וכן בירושלמי דשביעית במזרח היתה לחלן
מחלקנד ורמובן ואותה היא בח"ל לענין המביא גט ממדינת הים
דהכא מוכ' דרקס בח"ל היא אלא דס"ל לחנא קמא דבין דסמוכ'
לא"י שכיחי שיירתא ובקיאין לשמה ואלו בתוספת' תני בהדיא דעבר
הירדן היא כא"י לגטין וכיון דמא"י היא אין בה טומאת ארץ העמים
כדמוכח התם דכל שחייב במעשרות אין בו טומאת ארץ העמי'
מה שאין כן בסורי' וגרהה דמשום הכי אצטריך קרא לרבות עגלה
ערופה לעבר הירדן אלא תאמר' כיון שאין שכיחה שם ועגלה ערופה
איכה בתה אלא לכפר על הדם המסמה את הארץ ומסלק את
השכינה דמשום הכי לא תתחייב בעגלה ערופה קמ"ל דמ"מ מה"י
היא ועדי מקלט אתקון לה רחוקה דלא ליתו לידי שפיכות דם
נקי מה שאין כן בחולה לארץ ומ"מ אצטריך לרבויי שיהיו קולטות
מה"ל וכדרכתיבנא לעיל אלא תאמר כיון דבח"ל ליכא ערי מקלט
אף אותן שבארץ לא יקלטו לרוצחי חולה לארץ קמ"ל בחולה שארץ
תשעת המטות יש בה שכיחה וחביבא לדידה ולקבורה וכולה היא
שוה לענין זה אלא לדרישות שאתה דורש שיהו בחלקו של יהודה ולא
בגליל וארץ מיהון ועוג אע"פ שאין בה שכיחה ואין בה אותה חביב
כיון שתקון לה ערי מקלט ישלה עגלה ערופה כשאר מצות א"י וזה
מרבוייא דקרא וחולה לארץ אין בה ערי מקלט ואין לה דין עגלה
ערופה ומרבוייא דקרא ערי מקלט קולטות לרוצחים שבה ומכאן
יתבאר כי מה שקראה הכתוב טמאה הוא כמו שפי' רש"י ז"ל
שנקראת כן מפני שאין בה שכיחה לא כמו שפי' המפרשים שפירושו
טומאה בעטיכם:

ענין רא

וגריך לדקדק מה קדושה נשארה לירושלים לענין היוב מצות משאר א"י שהיו מעלין
מע"י לירושלים שהיה גרהה שאם בטלה קדושת א"י שהוא הדין
שבטלה קדושת ירושלים וגרהה דאפילו דלמלן דאמ' דקדושת
עזרא בטלה הני מילי בשאר א"י אבל מירושלים ומקדש לא בטלה
דהא ר' יוחנן ס"ל תרומה בזמן הזה דרבנן ואפ"ה קאמ' בזבחים פ'
קדשי קדשים דג' כביסים עלו ובבלו ואחד אמ' מקריבי' ואף על פי
שאין בית וכן בפ' השוחט והמעלה א"ר יוחנן המעלה בחוץ בזמן הזה
חייב דקדושה ראשונה קדשה לעתיד וקדשה לעתיד לבא ולהכי
חייב מסו' דרשו לבא לפתח אהל מועד וכגון שבנה מזבח במקומו
שאם לא היה שם מזבח לא היה ראוי לבא לפתח אהל מועד לכל
הקדשים שנשחטו בשבפנים המזבח פסולין כדאיתא התם אי ממי
במקטיר קטרת או קומץ מנחה דלא בעי מזבח כדאמרי' התם
מזבח שנעקר מקטירין קטרת במקומו והרמ"בם ז"ל בהלכות מעשה
הקרבנות בסופו לא פי' זה וכתב סתם דהשוחט ומעלה בחוץ בזמן
הזה חייב מכל זה נראה דיש לחלק בין קדוש' הארץ לקדושת מקדש
וכן קדושת חומת העיר לאכול קדשים קלים ומעשר שני אפילו
נפול מחילות אף על גב דקדוש' הארץ בטלה לענין תרומה ומעשרו'
לענין קדוש' חומה נשארה במקומה ובקדושתה ואף על גב דבטוב
ובגבעון הוי איפכא שהארץ היתה קדושה לענין תרומות ומעשרות
והותרו הבמות כיון שבנה שלמה הבית נתקדש עולמית ונאסרו
הבמות למלן דאית ליה הכי דפלוגתא היא בפ"ק דמגלה ובפ'
ידיעות הטומאה והכי משמע בפ"ק די"ט ובפ' התערובות גבי
ליטרא קליעות דר' יהושע ס"ל תרומה בזמן הזה דרבנן ואפ"ה ס"ל
מקריבין אף על פי שאין בית כדאיתא בפ"ק דמגילה ובפ' ידיעות
הטומאה ובפ' השוחט והמעלה ומשמע דאיכא לחלק בין קדושת
הארץ לקדושת הבית ויחושלים דקדוש' הארץ בטלה וקדושת
חומת העיר וקדוש' מקדש לא בטלה והנכנס שם היום חייב כרת
שאין לנו הוצה ונפקא לן מדכתי' אשר לו חומה אף על פי שאין לו
עכשו והיה לו קודם לכן אי נמי מדכתיב זאת מנוחתי עדי עד
ומשם נאסרו הבמות וחלוקן גדול יש בין קדושת הארץ לקדוש'
המקדש שקדושת המזבח וירושלים היא מפני השכינה ושכינה איכה
בטילה והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרי' במס' מגילה
אע"פ שהם שוממים בקדושתן הן עומדים ובילמדנו אמרו בין מרב
בין אינו מרב שכינה שם שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים ואומ'
קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה אמר ר' אחא לעולם אין
שכינה זזה מכותל מערבי שנאמר הנה זה עומד אחר כתלנו ואומ'
הי בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ ומה ששנו בברייתא דספרא
דמעשר שני אינו נאכל אלא בפני הבית אינו אלא מפני שהקישו
הכתוב לבכור להנהו תנאי דס"ל התם דאין בכור נאכל אלא בפני
הבית וכטעמא דפירשו עלה בגמרא בפ' ואלו הן הלוקין ובתמורה
בפ' ואלו הן קדשים והתם מסיק דקדושה ראשונה קדשה לשעתה
קל שה לעתיד לבא מחת היא גרסתו שלרש"י ז"ל שם בתמורה
אף על פי שלא היה נראה כן מפירושו לתם' מכות ומה שאמ' בפ'
הזהב ובפ' חלק במעשר שני שלא הם פודין אותו אם לא כנון
דנפול מחילות ואחרו מחילות להכול דאוריתא ומחילות לקלוש
דרבנן לא מפני בטול קדושה מפני חורבן איירי אינו אלא דקרא
קפי' מחילות וכדמוכח התם אבל מ"מ נראה דקי"ל דקדוש'
ירושלים קיימת היא וכן דעת הרמ"בם ז"ל וכן הכתוב אומ' והשמותי
את מקדשיכם אפי' בשעת שהם שוממים בקדושתן הן אף על פי
שהרב ז"ל סוב' דקדושת עזרא לא בטלה אף על פי שקדושת יהושע
בטלה דס"ל כתנא דסדר עולם אלא שהוא סוב' שאף בימי עזרא
לא נתחייבו אלא מדרבנן וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל מ"מ למדנו
מדבריו שאין קדוש' הבית תלויה בקדושת הארץ וכן כתב בפי'
בהלכות בית הבחירה והראב"ד ז"ל השיג עליו ואומ' שאשיבו לומלן
דאמ' קדושה ראשונה לא בטלה קדושת הבית בטלה ואתן טעם
לדבריו לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש ויחושלים עתידין
ל[illegible] שתבות ולהתקדש קדוש אחר עולמי בכבוד לא קדשו לעתיד לבא
ולדבריו הנכנס למקדש היום בטומאת הגוף אינו חייב כרת וזו
סברא הפוכה הוא והדבר העולה לנו להלכה הוא שקדושת הארץ
בלה בטלה מן התורה ואינן חייבין בתרומה ומעשרות ובשאר חובת
הקרקע אלא מדרבנן ובזה שוות שלש ארצות יהודה ועבר הירדן
וגליל וקדושת העיר לא בטלה לענין דברים שנאמרו
בירושלים דאיתנהו בפ' מרובה וקלתיהו בפ' בני העיר והמקדש
נשארה קדושתו ואסור ליכנס בו ושמטה ויובל נהגו מדרבנן אפילו
בבית ראשון מנגלו ראובן וגד דבעינן כל יושביה עליה כדאיתא
בערכין ויש סמך ראיה שקדוש' המקדש והעיר היא קיימת שעליין
הם עולים לרגל ממערים ושאר ארצות ויש בזה רמז במדרש קינות
ובמדרש שיר השירים במדרש פסוק אני חומ' ובפסוק אלה אזכרה
ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדה עד בית אלהי' בקול רנה
ותודה המון חוגג ואמרו כי עליין נשאר מהנסים שהיו בירושלים
שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום כי בבית הכנסת שבירושלים
הם מריבים לאנשי המקום כל השנה ומתמלאת פה עלופה בעת
התקבץ שם בחג הסבועות החוגגים יותר מג' מאות איש כלם הם
נכנסים שם ויושבים הוחים כי עליין היא בקדושתה וזה סימן
גאולה שלישית:

ענין רב

שמטת קרקע נוהגת לאחר הבית בסנהדרין פוקו וזרעו משום תרומה וכן מפורש התם
בעובדא דריש לקיש ובפסחים בפ' מקום שנהגו לא תאכל שפיחי
כרוב והתם גרסא דמתרא בשביעית אלו כתבו הראשונים ז"ל ואני
מצאתי ראיה בפ' הספינה א"ל ר' יוסי בר חנינא לשמעון אצורלי
פירות תלת שנין ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית ושמטה
היא נוהגת בזמן הזה בארץ ישראל וידועה היא שנת השמטה וידענו
בפירור שנת קפ"ו היה שמטה שם וזה על פי מה שכתב הרמ"בם
ז"ל בהלכות שמטה:

ענין רג

בספרי מרבה מעשר ירק מן התורה ושמטת בעלמא היא כן כתב רבי' תם
ז"ל בפ' קמא דר"ה וכן דיים מעשרות
ירושלים מעשר ירקות מדבריהם בנדרים פירות האילן מדבריהם
דמוקי קרא לוכפרון הדבר בפירות האילן ואפי' זתים וענבים כמו
שכתב הרמ"בן ז"ל בפ' נטע ובפ' ראה וכ"ע בחלוסיו ז"ל בפ' הפועלי'
ומלאוריתא לא מיחייב אלא דגן ותירוש ויצהר ובפ"ק דר"ה מעשר
חרובין דרבנן ובפ' כילד מברכין מעשר אלף דרבנן ובפ' אלו עוברין
תרומת תבלין דרבנן ובפ' מעשר בהמה דגן תירוש ויצהר דאוריתא
שאר מינין דרבנן ובפ' העור והרוטב משקין לקדש כתרומה תירוש
ויצהר מידי אחרינא לא ומתעטר דבש תמרים ויין תפוחים ובריש
ביצה אלו תנא תנא דליטרא קליעות הוא דאמר כל דבר שבמנין

אפי' בדרבנן לא בטל וכפ' הערל משמע דתלמיס עגול בעגולי' אינו עולה לי תרומה בזמן הזה לאוריתא הוא טעמא משום דכעין דאורייתא תקון וכפ' ואלו הן הליקין כהן שעלתה בידו תלמה של טבל דכהן שאכלה לוקה אחת וזר שתיס וכמסכת פרה פי"א דבלה של תרומה שנפלה למי חטאת שהאוכלה חייב מיתה כל הני לאו דוקא תלמה ודבלה אלא דלסימנא נקטא ונפקא מינה לתרומה דאוריתא לי כמי לוקה מכת מרדות וחיוב מיתה לקבדו בין רשעים כמין מה שאמרו בפ' ארבעה אחין:

שאלה רד

בגאיה: שאלת מי שהוציא שם רע על חבירו שהוא רשה לאותו מתיימר עם אשה אחת זקוקה ליבם ואמר זה דרך מריבה מהו דינו:

תשובה

אע"ג דקי"ל בפ' החובל בייסו בדברי' פטור כתבו הגאוני' ז"ל שמגדין אותו עד שיפיים את חבירו ומלאו סמוך בתלמוד שאמרו משמתינן ליה עד דמשלם היזקי' וכל זה כדי שלא יתפרצו לבייש זה את זה אם ידעו שהמבייש את חבירו פטור זה כתבו הם ז"ל ומה שמצינו בתלמוד בזה הוא שאם העיד בחבירו יחיד שהוא רשה אותו עובר עבירה מכין אותו מכת מרדות מעובדא דלאסיר זיגוד דטובי' חטא ונגדיה רב פפא וא"ל טוביא חטא וזיגוד מנגד א"ל כיון דליכא חד בהדך אם רע הוא דמפקת עליה דהא מנגד א"ל כיון דליכא חד בהדך אם רע הוא דמפקת עליה יחידי וכתיב לא יקום עד אחד באיש כדאיתא בפרק מוסדת עליה יחידי וכתיב לא יקום עד אחד באיש כדאיתא בפרק ערבי פסחים ואם אמר כן שלא בב"ד אף ע"פ שאין מכין אותו מהאי עובדא ראוי הוא לעונשין כדעת הגאונים ז"ל וכן כתב הרמ"בם ז"ל בהל' חובל שיש לב"ד לגדור בדבר וכבר מצינו לר"זל שהיו דנין בביולא בזה בבזיונות כגון מה שאמרו בפ"ק דקדושין הקורא לחבירו עבד מגדין אותו משום דאוקמיה באחרוב כנען עבד עבדיס וכו' מוקמיה ליה באחרוב לאחרוב בו גדוי בו קללה והקורא לחבירו ממזר מלקין אותו משום דאוקמיה בלאו אלא יכא ממזר שהוא חייב מלקות ילקו אותו מדה כנגד מדה והקורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו ויש מפרשים שיכול להכותו ולסטרו בלחייו ויש מפרשים שיכול לירד לתוך אומנותו להפסיק חייו וכן מוכיח זה הלשון באחרון מיומא ומכאן נוכל ללמוד בכל מיני בשת שיש רשות ביד הדיין לקנוס כפי מה שיראה לו לפי צורך השעה לפי המבייש ולפי המתביש לו יפיים את חבירו בדברים וכן הדור לו שיתחול על כבודו ויהיה מן הנעלבין שומעין חרפתן ואין משיבין ולא יהיה מכזר לבקש ממנו מחילה ומטו וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם המבייש הוא מחזיק ומבעט בדין ואינו רוצה לשמוע לתוכחתו בזה הדין נותן לגדות להדיא משום כבודו של דיין דקי"ל דמאן דלא ציית לדינא משמתינן ליה כדאיתא בפרק אלו מגלחין ומי שקורא לגבור עדת כלבים שמועה רעה היא ואפי' לא אמר כן אלא ליחיד ראוי לקנסו כל שכן לגבור והרי הוא מהדברים המעכבים את התשובה שאינו יודע למי מקבל בזה שיבקש ממנו מחילה:

ענין רה

מוסתגאים: מי שיש עליו כתובת אשה ומשכן אצירו ואחר שנשא האשה חדש שטר המשכונה והשאיר השטר הראשון בידו הדין נותן אם כך היה מעשה שלא הפסיד בעל המשכונה את דינו בקדימת זמן שלא השאי' השטר הראשון בידו אלא לקדימת זמן ועדיין לא נמחל ואם אינו כן אלא שכתובת האשה היא קודמת למשכונה היא נובה כתובתה קוד' לבעל המשכונה שאין דינגו כדין אומה זאת שאין להם דין קדימת זמן בחובות והמאות' והקודם גובין כאחת וכן דנין שהמשכונה המאוחרת קודמת לחוב קדוש וכדיגנו כל הקודש בזמן גובה תחלה בין כתובה בין בעל חוב בין משכונה ומה שטוען בעל המשכו' על האשה למה שתקה ולא ערערה אינה טענה שאפי' ערבה לבעלה במשכונה לא אבדה זכותה שיכולה לומר אחת רוח עשיתי לבעלי כדאיתא בפרק מי שהיה נשוי ואינה מאבדת זכותה לעולם עד שתסלק זכות' מבעל המשכונה ותאמר לו דין ודברים אין לי עליך ותקבל עליה אחריות המשכונה בקנין ואמו שהאשה היא קודמת בכתובה לבעל המשכונה כן היא קודמת להקדש שהקדיש אחר שנשאה דאע"ג דקי"ל להקדש

מופקיע מידי שעבוד לא בכל הקדש אמרו אלא בהקדש שהוא קדוש קדושת הגוף שאין לו פדיון אבל בהקדש שיש לו פדיון אינו מפקיע מידי שעבוד וכן אמרו בפ' שום היתומים המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה וב"ח אין האשה יכולה לגבות כתובתה ולא ב"ח את חובו אלא הפורה פורה על מנת ליתן לאשה את כתובתה ולבעל חוב את חובו ומוסיף עוד דינר שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון על כן הדין נותן שיאמרו ההקדש ויפרעו האשה כתובתה ואם לא יספיק לכתובה יתנו דינר להקדש ומה שיאחר תטול האשה בפרעון כתובתה:

ענין רו

עוד שם: ומי שטוען שיש לו תביעות על אשה אחת אלא שאינו רוצה לתבעה היום אלא לאחר זמן והיא טוענת כל מה שיש לך לטעון עלי טוען עכשיו כי מפני דברך אלו יש לי הפסד גדול והדין נותן דאע"ג דקי"ל דאין נזקקין לנתבע אלא לתובע מי מתזלי ככסיה נזקקין לנתבע וכופין התובע לסדר תביעותיו בפני ב"ד כדאיתא בפ' שור שנגח את הפרה ועכשיו התובע אומר אם לא תרצה להמתין בוא עמי לדין במקום הדיינין ולא אעמוד לדין עמך עם מורשה אלא את בעצמך תבוא עמי הדין עמו שלא יסמעו ב"ד טענותיה מפי מורשה שאין ממנין מורשה אלא לתובע אבל לנתבע אין ממנין מורשה הקר' אנטלר אלא לכשיש יקרות שלא יתבזו בב"ד אבל בנדון הזה להוליאה ממקומה ללכת למקום אחר אין הדין נותן כן אלא יסדרו טענותי' במקומם וישלחו לב"ד והם דנים על פי הטענות הכתובות וכן כתוב בירושלמי תרין גברין הוון להון דין באנטוכיא אמר חד לחבריה מה דר' יוחנן אמר מקובלני עלי שמע ר' יוחנן אמר לאו כולא מיליה מטרפא בעל דייניה אלא יסמעון מלהון תמן וכתבין ומשלחין לרבנן ע"כ בירושלמי ולפי זה יכתבו טענותיהם וישלחום לב"ד והם ישלחו להם הדין ושלום על דייני ישראל:

הונין אל תלמידנו ר' אברהם הכהן שלאל ישמרהו האל

שאלה רז

שלת ספרי תורה יש בכאן שהם מקודעים בתוך הריעה. ועבר הקרע כמו ששה או שבעה שטין אם אפשר לתפרם ביתר משלש או לאו כי משופקני בדברי הרמ"בם ז"ל שאם בשאין שניכר שהוא עפון שתופר אפי' קרע הבא בתוך שלש אם בדוקא כתב הרב כן בתוך שלש הא ביתר משלש לא או כיון שניכר עפונו תופר קרע אפי' הבא בתוך ג' ואין ה"ל אפי' ארבע וחמש ואם אפשר לתפירה ביתר מג' אם טוכלג"ל לדבקו בדבק טוב מאחורי הריעא כדין תפירה ואם החמירו בתפירה מפני שני האותיות בדבק ליכא למיחש ושמא לזה חלקו בתפיר' ולא חלקו בדבק ומה שהביא הרי"אף ז"ל בהלכו ס"ת הלכה למשה מסיני שיהו כותבין וכו' עד דובקין בדבק לא ידעתי אם זה הוא דבוק שאנו עליו או ענין אחר ולמה לא הזכירו הרמ"בם ז"ל:

תשובה

בענין קרע הבא בתוך שלש שטין שמחלק התלמוד לחדתא לעתיקא וכין אפיקן ולא אפיקן נראה דטעמא הוי דבעינן שתהא התפירה חזקה שלא יהא נוח להקרע שם יותר משאר מקומות מאותה ריעה ומשום הכי כשהריעה היא חדשה לא כמי עפונה שעליין ניכר עיבור העפלים ולא כתיבן כל כך שאינו ניכר בו העיבור כדברי הרמ"בם ז"ל או אפי' הוא יש הרבה כיון שאין הספר בעיבור סוד אלא בעיבור עפלי' כמו שפי' ר"ת ז"ל אי נמי שיהא פירוש אפיקן לשון חיבור כמו בורית אפונה שבפ"י מאכלות כמו שפי' התוספות בשם רבינו יחיאל ז"ל ופי' אפיקן תפיר' מחוברת ביותר הנה הטעם בכל זה שתהיה הריעה חזקה וכשאינו אלא שני שטין הקלו בתפירה חלושה זהו הגרא' ממשמעות ההלכה מיתה וכל ללמוד לענין שאלתך דלאו דוקא תוך שלש שטין אלא אפי' אחר אם התפירה היא חזקה אלא ליחוש שבשיקרא בו זה ימשוך מכאן וזה ימשוך מכאן שיעוב ליקרע שם יותר משאר מקומות וגם לדברי המפרש שעשה אפיקן הוא משום שאין התפירה נראית כל כך ג"כ יש לומר שאין חילוק בין ג' שטין ליותר מג' שטין שעם זה אינו כי לפי אלא

אלא משום התנאה לפכין במלות ואינו מוי לספר אם התפירה נכרת
בו ואם נעשית בלד שאינה נכרת כ"כ מה לי ג' מה לי יותר מג' ומה
שהקילו בשתי שטין אפי' בדלא אפילן הטעם הוא כמו שהזכרתי
שכיון שאינו אלא מועט הקלו אפי' היה אלוסה התפירה ונכרת לפי
כל אחד מהפירושים אלא ברש"י ז"ל פי' בהפך דבדאפילן אפי' אחת
נכרת התפירה מפני שהוא שחור ושאלתך על הירושלמי שהביא
הרי"אף ז"ל בסוף הל' ס"ת טולין במסלת זיובקין בדבק אם נאמר על
קרע הבא בג' שטין דע כי בעל התרומה ז"ל הביא זה בהל' ס"ת ופי'
דמיירי בס"ת שנקרע והביא ראיה ממסכת סופרים דקתני התם
ס"ת שנקרע טולה עליו מטלת מבחוץ ועוד כתב כי במסכת סופרים
שנו וכן הוא בירושלמי בפ"ק דמגלה הלכה למשה מסיני שיהיו
כותבין בעורות וכותבין בדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בשע' וטולין
במטלת ודובקין בדבק ותופרין בגידין וכשהוא תופר יהא תופר
בתפירה הזאת וכתב הרב ז"ל הנ' דמסכת מסמע דמיירי בנקרעה
הירועה וקאמר שבמחוץ אם יתפוץ ישים מטלת או קלף בדבק או
אם ירצה יתפור הירוע' בגידין עכ"ל ספר התרומה וכתב הרא"ש ז"ל
כי הוא היה רוצה לעשות מעשה לטלות במטלית ולדבוק בדבק ורבו
הר"ם מרוטנבורג ז"ל לא הניחו לסמוך על בעל התרומה בזה וטעמו
היה שכיון שבשקורין בו זה מוסך מכאן וזה מוסך מכאן ישוב
הקרע אין סומכין על הדביקה הזאת ובאמת שזו חשבה רחוקה
היא והכל כפי מה שירצה על המתקן אם רוצה שתקונו יפה עולה
יתקן אם א"א להחליף הירועה כדי שלא יפסל הספר לגמרי וכבר
ראית מה שהזהיר הרמ"בם ז"ל שבעת התפירה לא תחסר
אות אחת ולא תפסד אותה ולא תהיה נפסקת ואם
נפסקה אות אחת ואחר הדבוק מחזי לדבקה דבוק יפה בעור עצמו
שאינו ניכר ההפסק יראה שהוא מותר אע"פ שנקרע שם העור דהוה
ליה כתיב תמה שפיר שהרי אמר בפ' העור ובפ' הקומץ רבה כל נקב
שהיו עוברי עליו אינו נקב זה נ"ל להסיב בזה ואיני יודע טעם
להשמטת הרמ"בם לזה הירושלמי ורבו הרי"אף ז"ל ואחריהם כתבוהו
להלכה ויש לסמוך עליהם:

ודע כי בבאן אירע בס"ת אחד שנקרע יותר מג' שטין והרב ר'
יצחק בר ששת ז"ל פסלו ואני הייתי מכשירו והוא שלח לי
על ידי אביך נ"ע ור' משה עמאר נ"ע וספ' תשובותיו שהוא הסיב
לגאוניה כן ואני עניתים בבר הורה זקן והם ספרו לו הדברים והם
חזרו לי ואמרו לי משמו שאם יש לי טעם להכשירו לא יחוש למה שכתב
בתשובותיו ואני אמרתי להם שיאמרו כי מה שאמר בתלמוד קרע
הבא בתוך שתי שטין יחבור בתוך ג' לא יתפור ואסיקנא דאפילו
בתוך ג' שטין יתפור לו דוקא שלש שכן דרך התלמוד כשאומרים
ספ' מועט ומוסיפין עליו לו דוקא אותו ספ' המועט והבאתי
ראיה מפ' הבא על יבמתו דאמרי' התם מל הראשון ומת שני ומת ג'
לא תמול ולא דוקא ג' אלא ה' רביעי וחמישי והראיה מדפליג רש"בג
ואומ' שליש תמול רביעי לא תמול אלו היו הדברים והסכים הרב
ז"ל עמי בהכשירו והרי אנו קורין בו והעקר בכל זה הוא לחזלי בתר
טעמא אם התפירה הוא מהודק יפה ואינה נכרת ושאר נוי לספר
עושין אותו בדבק או בתפירה אם לא נשתנו צורות האותיות:

שאלה רת

עוד שאלת ראובן ושמעון שיש להם חלר בשותפות ואין א' מהם
רוצה את חלקו כי לא בא לו לכלל חלוקה אלא שניהם משתמשי' בכלו
והלך ראובן בסחורה לדרך רחוקה ושמעון ירד שלא ברשות ובנה
בתא אחד של שניהם כותלים וגגות שהיו רעועות ופרוץ מרובה על
העומד ודר בכל החלר שנים רבות ואחר ימים רבים בא ראובן ותבע
משמעון שכירות חצי חלירו של כל השני' אדר שמעון בתוכו או ידור
ב"כ הוא בכל החלר כימים אחר דר בו שמעון והשיב שמעון כי אין לו
לתת כלום מהשכירות כי לא היה לו חלק מיוחד לבדו ולא מנעו
מלדור בו ומהשתמש בו כמוהו ושמעון עוד שיתן לו ראובן חצי ההוצאה
שהוציא בבנין ותבאר לנו אם חייב שמעון לתת שכירו' או לא כיון
שעדיין לא חלקו ולא מודע איזהו חצי חלירו שיתחיי' שמעון בשכירתו
לכל מעניני הוצאות הבנין יראה שלא יהא זה פחות מהבונה חרבתו
שלא חברו שלא ברשות שחייב לו יציאותיו בשומת של בנאים ודינא
עבד ליה:

בכחורה ולא השכיר חצירו ואמרי' בפ' כיצד הרגל דאחר דלא קיימא
לאגרא ודר בה מאן דעביד למיגר אינו צריך להעלות לו שכר דלא
חסרי מידי וכדאמ' התם מה חסרו מה הזיקו ואע"ג דאיתהגי ההוא גבר'
הדר בה פטור הוא משו' דה"ל זה מהנה וזה אינו חסר וכ"כ הרמ"בם
ז"ל בפ"ג מה"ג גזילה ולענין הוצאת הבנין כיון שהוא רעועה ופרוץ
מרובה על העומד חייב לשלם לו יציאותיו משלם ושמין לו וידו על
העליונה כמו שכתבו הגאונים ז"ל וכמו שכתב הרי"אף ו"ל ומשמש
בהלכותיו בפ' שואל וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ו מה"ג גזילה וכ"כ הרא"ש
ז"ל בתשובה כמו שהוא בח"מ ואע"ג דאמרי' בפ' הגוזל עצים ובפ'
איזהו נשך הדר בחל' חצירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר
הלוהו ודר בחלר צריך להעלות לו שכר ופירשו טעמיהו בגמ' משום
דמחזי כרבית בנדון הזה אין לחוש דאפי' לר' יהודה דחייש להכי בפ'
הבית והעליה הכא מודה דליכא חשש רבית לפי שכבר היה לו דירה
בחלר והכי מוכח בפי' רש"י ז"ל:

שאלה רט

עוד שאלת תוקע שהפסיק בתש"רת בין שברים לתרועה אם
חייב לחזור כדעת הרמ"בן ז"ל או לא כי בבאן ערערו וסמכו על ר"ת
ז"ל לנגח ויליל בנשימה אחת לא עבדי איכסי ואני אומ' כי אע"פ שלו
ולנו דברי אלהים חיים מ"מ כדי לצאת מן הספק ראוי לחוש לדברי
הרמ"בן ז"ל.

תשובה

דע כי הרבה מהראשונים ז"ל הם
סומכים עליו כי הרי"אף ז"ל כן נר'
דעתו שאין להפסיק בשברי' ותרועה
דכלהו חד קלא נינהו ומ"ה לא קא חשיב להו אלא כ' ז' קולות וכן דעת
הרא"ש ז"ל ורחית רבינו הרמ"בן ז"ל היא מדברי ר' יהודה דאמר בפ'
החליל וכן בפ' אין בערבין אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום משום
דלדידיה מלוה אחת היא ומניה נשמע לרבנן לענין שברי' וביבבות
דמלוה אחת הן דשמא נגח ויליל אמר רחמנא ורחיה זו אינה מבוררת
כ"כ דאע"ג דאמרי' בגמ' התם דהאי ולא כלום דוקא היא ולא
לאפוקי מדר' יוחנן דאמר שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא
אפ"ה איכא למימר דהאי ולא כלום לאו למימר דעביד להו בנפיחה
אחת אלא למימרא דלא פסיק טובא טפי מנשימה אחת וכן כתב רש"י
ז"ל שם בפירושיו אין בין תקיעה ותרועה ולא כלום שלא היה מפסיק
בה אלא כדי נשימה והזקיקו לפרש כן לפי דעתי שלא אמר תוקע
ומריע מתוך תקיעה ואמר אין בין תקיעה לתרועה כלום משמע
דמפסיק הוא בנשימה אחת דבפ"ק דחולין משמע דתקע ומריע
בנשימה אחת הוי בהפסק מועט דמ"ד הכי פליג אמאן דאמ' תוקע
ומריע מתוך תקיעה כלומר קודם שיסיים התקיעה ומ"ד תוקע
ומריע בנשימה א' מפסיק בנחת ייס וכ"כ שם רש"י ז"ל משמ' דשיעור
נשימה אחת אף ע"פ שנראה בה הפסק מועט קול אחד הוא ואין
לפסלו כאלו הפסיק בו יותר מנשימה אחת ומתוך זה נראה שאם
הפסיק בין שברים ויבבות נשימה אחת קול א' הוא ולא הוי הפסק
וצירושלמי אמרי' דתקיעה ותרועה בנפיחה א' ילא משום דקולות
מופרשים הן וריעא אית לה וסיפא אית לה וראה מכאן דתקיעה
ותרועה בנפיחה א' לא סלקי לשתי תקיעות דתקיעה ותרועה
בנפיחה א' תקיעה היא ולמדנו מכל זה סיוע למנהגינו שהתקיעה
שעושין בנפיחה א' אין עושין אותם פשוטה כלה אלא מפסיקין בחצי
דכיון דבנפיחה א' הוי קול אחד וכן נלמוד מזה להפסיק נשימה אחת
בין שברים ליבבות דלא הוי הפסק כיון דבנפיחה א' והוי קול א' ומ"מ
לצאת ידי כל הספיקות אם אפש' לעשות הקול פשוט בתקיעה
כמנהג הספרדיים ושלא להפסי' בין שברים ליבבות אפי' כדי נשימה
כדעת הרמ"בן ז"ל זהו הטוב והיפר:

שאלה רי

עוד שאלת מי שנשבע
לחועלת חברו כגון מי
שקבל עליו בקנין בכח חרם
וגדוי לפרוע לחברו חוב שעליו לזמן ידוע וקבל עליו שלא יהיה
ניתר מהחרם והשבועה כסברת הפוסק בזה להתמיר כהרא"ש ז"ל
מהיא

דהיינו דלדיקיה אם לא אלתי אסר בזה וכו' ואח"כ התירו לו החרם
והשבועה בזה אני שואל אם הותר החרם והשבועה ויכול לעבר
בידו הפרשון ואין עליו מספט החרם או אם הוא עדין בחרמו
ובאלתו. ועם עבר בידו הפרעון לזמן שקבע הוא עובר על החרם
ביון שקבל עליו סברת הפוסק בזה להחמיר. ואם אפשר בהתרה
אפי' לדעת המחמיר. מאי תקנתיה למקבל עליו בחרם שלא יכול
להיות כיתר:

תשובה

דבר פשוט הוא שהנשבע לפרוע לחברו או קבל עליו בחרם לפרעו בזמן פלוני ועבר הזמן ולא פרעו שאין להתירו ואם התירו אינו מותר דהכי אמרי' בנדרים בפ' וא"ו מותרין דתניא התם מי שנדר ועבר על נדרתו אין נזקקין לו עד שינהוג איסור בימי שנהג בהם היתר ואין היה ההיתר היתר בדיעבד לתנא ינהוג איסור והלא הנדר כבר נעקר שהחכם עוקר הנדר מעקרו אלא דקאי שהיתר אינו היתר שהתירין עשו שלא כהוגן וקנסי' ליה דהכי אמרי' התם דבי דינא דמזדקיק ליה לא עבדי שפיר ומשמתינן ממי לההוא בדינא כדאיתא התם. וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ"ד מהלכות נדרות. וכן הרמ"בן ז"ל בהגהת מספט התרס. וא"ת מאי שנא מנשבע מדבר ואכלה דאמר אמימר בפ' ב' דשבועות דאפילו אכלה כלה ואפילו כפתוהו על העמוד ללקות ונעליין לא לקה נשאל עליה וכתבה הרמ"בם ז"ל בפר' ו' מהלכות שבועות. בזה כ"ל דלא אמר אמימר נשאל ומתירין לו אלא כשעבר על נדרו בדבר שאי אפשר לקיימו כגון הנשבע על הכבר ואכלה וכי אמרי' דמתמהי' עליה היינו בדאיפשר לו לקיים נדרו כגון הנודר בנזיר. ומכאן נלמוד שמי שקבל עליו בשבועה או בחרם לפרוע בזמן ועבר הזמן ולא פרעו וחל עליו החרם שאם התירוהו אינו מותר ומנדין ההיוטות המתירין אותו וזה פשוט הוא. והשאלה איכה אלא אם קודם שעבר הזמן רוצה להשאל אם הוא מותר. ולעניין לכתחלה להתירו ואם התירוהו בדיעבד אם הוא מותר. ולעניין אם נזקקין לו דבר פשוט הוא שאסור מדקאמרי' בפרק ר' אליעזר בנדרים המודר מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו מנא הני מילי אמר רב נחמן ואיתימא ר' יוחנן דכתיב ויאמ' ה' אל משה לך שוב מצרימה אמר לו במדין נדרת לך והתי' נדרך במדין. וכן אמרו בירושל' הנודר הנאה מחבירו בפניו לא ישאל לו אלא בפניו. וזה דבר פשוט הוא ואין השאלה אלא אם התירוהו אם הוא מותר ובדיעבד אי הוי היתר ויש אומרים בדיעבד הוי היתר מדאמרי' בפ' השולח לענין אלמנה הנודרת ליתומים וניחוש דילמא אזלה גבי חכם ושרי לה משום דאפילו בנדר שהוא לתועלת היתומים אם התירו חכם הוי היתר. וכן יש להוכיח מנדקיהו שהיה לדיק גמור כדמוכח בסנהדרין בפ' חלק ובערכין שבקש הקב"ה להחזיר עולמו לתוהו ובוהו מפני חורו של נדקיהו עד שנסתכל בנדקיהו ונתישבה דעתו. וכן בפ' וא"ל מנלן אמרו מה כושי משונה בעורו כך נדקיהו משונה במעשיו לשבח שהיה לדיק גמור ומאי דכתיב ביה ויעש הרע בעיני ה' שהיה בידו למחות ולא מיחה. אבל הוא בעצמו לדיק גמור היה אפילו הכי נזקק על סנהדרין שהתירו לו נדרו שלא בפני נבוכד נצר אף על פי שהנדר היה לתועלת נבוכד נצר. ומכאן נראה שהנשבע לחברו לפרוע לו תוך זמן והלך לחכם להתיר נדרו אף על פי שאין ראוי להתירו לכתחלה. אם התירו בפתחים וחרטה כדינו שהוא היתר ומה ששאלת אם יש תקנה בזה כשיקבל עליו שלא יהא כיתו' מהחרם כדעת הפוסק בזה להחמיר ואומר שאפילו בדיעבד לא יהוי התיר ואח"כ נשאל והתירוהו אי הוי היתר בזה יש לומר שכיון שקבל עליו דינו של המחמי' שאין לו לעבור על דבריו דהרי קבלו עליו כרבו ואסור לעבור על דבריו. ואם עבר על דבריו ונשאל והתירוהו לעבור על דברי רבו שאין ההיתר התיר והחרם עליו דבר זה איפשר לדמותו לבני העיר שקבלו עליהם דברי רב אחד שהמתיר כנגד אותו רב חייב נדוי מדאמרי' בסוף פ"ק דשבת. ההוא תלמידא דאורי בחרתא דאתרגיז כר' שמעון ושמעתיה רב המנונא משום דאתרייה דרב הונא ובאתריה דרב לא הוא ליה לאורויי כר' שמעון ואין היחיד בזה אם קבל עליו כדברי מחמיר אחד דינו כדין בני העיר שלא לעבור על דבריו. עוד יש תקנה אחרת שהוא נותן רשות לבעל דינו להכריז עליו שהוא מנודה אם לא יפרענו בזמן בלא רשות ב"ד והרי הוא כמו ב"ד שכתבין פתיחה על מי שהוא מחרב לבא לב"ד כמו שהוא נזכר בפרק הגוזל ומאכיל וכן נוהגין בספרד. ועוד יש תקנה אחרת שהוא יקבל עליו שיהיה מוחרם כשילך אצל החכם להתירו שבשעה שהלך אצל חכם יחול עליו על שהלך להשאל על זו החרם. ואם יקבל עליו כן שוב אין לו היתר. לפי שזה החרם לא יחול אלא אחר שילך אצל חכם להתירו. וכיון שאינו חל אלא אחר שילך. אי אפשר להתירו קודם שילך. לפי שאין חכם מתיר הנדר אלא אם כן חל הנדר דהכי אמר רב פפא בנדרים בפ' וא"ו נדרים וקי"ל כותיה. ויותר נקל מזה יסבב על דעת רבים ועל דעת המקום בלא שום פתח היתר ואז אין לו הפרה. ואין לה צריך בזה. שהרי מורגל הוא בפי הכל בשטרותיהם. וכן תרגיל עצמך ותלא ידי כל הספקות ומיהו מי שיקבל עליו לפרוע בזמן פלוני בחרם ועבר הזמן ולא פרעו חייב לנהוג נדוי. ואם טוען שאין לו לשלם ישבע ויתירוהו מהנדוי וכשתשיג ידו יפרע ושלום:

שאלה ריא

עוד שאלת מי שהחרים ונדר עצמו על דבר מה אם נדרו חל עליו לבד. או ג"כ חל על אחרים להתנהג עמהם כדי מוחרם. כי לפי הגראה דלאו כל כמיניה לאסור שאר אנשים במה שהם מותנים ולהכריחם להתנהג עמו כדין מוחרם שהוא לא החרים נכסיו ודבורו אלא עצמו:

תשובה

דבר פשוט הוא שהמנדה עצמו וחל עליו הנדר. העולם כלו חייבים להתנהג בו נדוי שלא נסתפק אדם לעולם שהמנדה את עצמו שחל עליו הנדוי. וזה נלמוד מנדוי של יהודה שהיו עצמותיו מגולגלין בארון כדאיתא במסכת מכות ומשום למדנו דנדוי על התנאי צריך הפרה אפילו מפי עצמו. והשאלה איכה אלא אם אחרים חייבים להתרחק ממנו כמי שהתנדה מפני עברה ודבר פשוט הוא שחייבים הכל לנהוג בו נדוי אף על פי שלא נתנדה אלא מפי עצמו. שכיון שחל עליו הנדוי. חייבין הכל להתרחק ממנו שאין הנדוי דבר אחר אלא הרחקה מהמנודה. וכדאמרי' בנדרים בפ"ק בענין נדיקא מנך ובמשומתאי מנך ובמנודה אני לך דאפי' איין ידיס לנדוי ולא לאיסור הנאה ומשמע דחל עליו הנדוי אפילו לאחרים ודלא יתיבנא בד' אמות דידך משמע. ואם הנודר הוא אסור ליסב בד' אמות המנודה. אלא שהמנודה אסור ליסב בד אמות הנודר:

שאלה ריב

עוד שאלת אם יכולין חב הקהל להתיר חרם ושבועה והסכמה אף אם יש מוחה בדבר ואפילו אין מנהג ידוע בזה:

תשובה

במה שכתבת שאין מנהג ידוע יש לו שני פנים שאין מנהג ידוע שהנבור עצמם יכולין להתיר חרמם. או שאין מנהג ידוע שאם יש מוחה בדבר יכולין להתירו. ואם כונתך היא שאין מנהג ידוע שיכולין הם עצמם להתיר". א"כ צריכין שילכו אצל חכם ויתיר להם. וכן כתב הרי"אף ז"ל בתשובה וקבל שה שכיימו ילכו אצל חכם ויתיר להם. ואם הבונה לומר שאין מנהג ידוע שיוכל יחיד לתחות על ידם. יש לומר שאם מנהג ידוע יש שהקהל יכולין להתיר בעצמן מה שאין בכך שהרי בשעה שהחרי' ימו הוי כאלו התנו כך בפירוש שאם חל אלא כל זמן שיהא ודומה לזה שאמרו בגמרא כל הנודרת מן דעת בעלה נודרת. ואם יש מנהג שאף אם יש יחיד מוחה אינו משגיחין במחאתו הרי הוא כאלו התנו כך בפירוש מתחלה שהרוב יוכלו להתיר חרמן ולא יעכבו על ידם היחידים ויהיו הם מוחרים ואותם יחידים אסורים. ואם יש מנהג שיחיד יכול למחות על ידם. אינן רשאין להתיר חרמן עד שיסכימו כלם. ואם אין מנהג לא בזה ולא בזה הראה שאין להתיר חרמן אם יש יחיד מוחה דאזלינן בה לחומרא והו בה הריכו הראשוני ס בזה בתשוב ומיהם:

שאלה ריג

עוד שאלת אם אפשר לקרות בס"ת שנים ושלשה כהנים בזה אחר זה על ידי הדחק כגון שבת של אירוסין או של נשואין או של אבי הבן וחולתם • ובעלי השורה הם כהנים ורוצים לעלות בשורתם • אם מוכל לומר שאין בזה משום פגם ראשון שהדבר ידוע גלוי ומפורסם שלא נעשה זה אלא שבעלי השורה הם כהנים וגם אם אין לוי דשורת הדין שהכהן בעצמו שקרא ראשון יקרא במקום לוי אם אפשר לקרות אחר מאחר שהכל במקום לוי או לא דבשלמא לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם • אבל ישראל במקום לוי למה לא יקרא כיון דלא חיישינן לפגם:

תשובה

בספר ארח חיים כתוב יש מקומות נוהגים לקרות בהם הרבה כהנים בהפסק ישראל ביניהם ואינם חוששין שיאמרו הראשון פגום הוא כיון שקרא ישראל אחרין • וכן כתב רב עמרם וכתב דקרי כהן לוי וישראל קרי מתן דבעי • ואי בעי כהן למתני ומקרי שפיר דמי ע"כ מצאתי שם • וגראה מזה שאין להתיר כהן אחר כהן אלא בהפסק לוי וישראל ביניהם • אבל ישראל במקום לוי אין להתיר שאם אין לחוש לפגם הישראל יש לחוש לפגם אבהן שיאמרו שאינו כהן כיון שלא קרא אחריו לוי ולא קרא הוא במקום לוי • והכי מוכח בפ' ב' דכתובות בהוא דאתא לקמייה דר' אמי ואמר ליה מוחזקני בזה שהוא כהן • אמר לו מה ראית אמר לו שקרא ראשון בבית הכנסת • בחזקת שהוא כהן • אמר לו בחזקת שהוא גדול • שקרא אחריו לוי והעלהו לכהונה • ע"כ ואלו קרא אחריו ישראל לא העלהו לכהונה • אחר שכתבתי זה מצאתי לרש"בא ז"ל על עניין זה • וכך הסיב כך דעתי נוטה שלא יקרא וזה לי כמה שניים קראתי תגר על מי שהיה מתיר לעשות כן • הכלבד שיאמר ש"ץ יעמוד פלוני אף על פי שהוא לוי • ואני אומר שאין זה מוציאו מידי פגם דהא איכא משום הכנסין שלא שמעו כן • דאי לא אפילו לוי אחר לוי יקרא ובהודעה זו • עכ"ל:

בפ"ק דרה"

ענין ריד

תני' בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובו' השמים נפתחו ר' אליעזר אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הק"בה עליה' מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום והביא מבול לעולם ור' יהושע אומ' אותו יום שבעה עשר באייר היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברין • ומתוך ששינו מעשיהם שינה הק"בה עליה' מעשה בראשית ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם • בשלמא לר' יהושע היינו דכתיב שני • אלא לר' אליעזר מאי שני • שני לדין • בשלמא לר' יהושע היינו דשינה • אלא לר' אליעזר מאי שינה • כדרב חסדא דאמר רב חסדא ברותחין קלקלו ברותחין נדונו ברותחין קלקלו בעברה • ברותחין נדונו כתיב הכא וישובו המים וכתיב התם ותמת הולך שכבה • הפירוש י"ב מזלות יש בגלגל והם שלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים • ואלו המזלות הם קבועים בגלגל ט' ובגלגל ח' יש כוכבים אחרים מלבד ז' כוכבי לכת • שיש לכל אחד וגלגל בפני עצמו והם שבתאי לדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה • וכוכב כימה הוא בגלגל ח' למטה מגלגל המזלות והוא זנב טלה כמו שיהו שנזכר במסכת ברכות בפ' הרואה וכן נראה מפ' המקבל יש בו ארבע כוכבים כמ"ש ז"ל מאי כימה כמאה כוכבי ורובם הם במזל שור בתחלתו והחמה היא מהלכת בגלגלה בגגל שנים עשר מזלות • והלבנה הוא חדש אחד בכל מזלות • ובחדש כיון היא בגגל מזלות שלה ובחדש אייר היא בגגל מזל שור וכן עד סוף השנה שהיא מגעת עד מזל דגים שהוא המזל השנים עשר • וחוזרת בתחלת ניסן למזל טלה על כן נקראת השנה שנה שהיא שוכה לאותו מקום שהיתה בו בשנה שעברה ובכל זה יש קצת קרוב כי שנת החמה היא שש"ה יום וربיע ושנת הלבנה אינה אלא של"ד יום ח' שעות תה"ע ונקיים ואין אנו צריכין לזה בפירו' זאת ההלכה • ולעולם שנה

מזלות הם למעלה על הארץ ושנה מזלות שבגגל' הם למטה מהארץ וכשהחמה נכנסת בראש טלה בתחלת ניסן כשיאור היום מתחיל ראש טלה לעלות • וכל אותה הלילה היא על הארץ מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים מאזנים בסוף המערב ודגים בתחלת המזרח וכשמתחיל טלה לעלות מתחיל מאזנים לשקוע ובחדש מרחשון מוזר עקרב להתחיל לזרוח ושור לשקוע וכן בכל חדש וחדש ובחדש תשרי מתחיל מאזנים לזרוח וטלה לשקוע ובחדש מרחשון חוזר עקרב להתחיל לזרוח ושור לשקוע ובחלי החדש מתחיל חלי עקרב לזרוח וחלי שור לשקוע • ובחלי היום יהיה חלי עקרב באמצע השמים • וחלי שור תחת הארץ באמצע התהום והמבול ירד כי"ז לחדש מרחשון בחלי היום • דבאותה שעה נכנס כח בתיבה כמו שאמרו בספרי שאמר הק"בה חלי מכניסו בחלי היום וכל מי שאפשר בידו למחות יבא ויחתה ולא נכנס עד שדחקוהו המים כמ"ש בבראשית רבה כי כח מקטני אמנה היה ולא הגיעו שיבא המבול עד שדחקוהו המים א"כ בחלי מרחשון בחלי היו' התחיל המבול ואותה שעה היה חלי עקרב בחלי השמים • וחלי שור שכנגדו שוקע באמצע הארץ למטה בתהום • ושינה הק"בה מעשיה' והעלה מזל כימה שהיה שוקע והביא מבול לעולם • ור' יהושע שאמר בשבעה עשר באייר היה המבול • ולפי דבריו מזל כימה היה עולה ביום ומעיינות מתגברין • יקשה לדבריו מאי שינה על כן תירץ שאין השינוי בעליית כימה אלא בתחיית המתים זה למדנו מפי' הרמ"בם ז"ל בהלכה זו • אבל רש"י ז"ל גורס בהפך כי ב"ז במרחשון היה מזל כימה עולה ביום וכ"ז באייר מזל כימה שוקעות והוא מודה שמזל כימה הוא בזנב טלה • ומשנה הגרסא בשלמא לר' יהושע היינו דשינה שהעלה מזל כימה ביום ופי' עולה ביום ושוקע ביום סוף היום כי כי"ז במרחשון כששוקע עקרב בסוף היום יעלה שור • ובחלי החדש של מרחשון שוקע חלי עקרב ועולה חלי שור ואין דבריו ברורים כי אם כימה הוא בזנב טלה איכו עולה בחלי מרחשון בסוף היום כי בסוף היום עדין כל מזל טלה הוא למטה מהארץ וחלי שור והמבול בחלי היום היה • ודברי הרמ"בם ז"ל הם ברורים:

ענין רטו

עוד לו אמר שמואל יכילנא לתקוני לבולה גולה • אמר ליה אבא אבוה דרבי שמלאי לשמואל מי ידע מר הא מלתא דתני בסוד העבור מולד קודם חצות או לאחר חצות • פי' ברייתא היא שנויה ברמזים ומולד קודם חצות ולאחר חצות הם רמזים לומר שיש חלוק בין אם מולד הלבנה קודם חצות או אחר חצות א"ל לא • א"ל מדהא לא ידע מר איכא מילי אחריתא דלא ידע מר • כי סליק רבי זירא שלח להו לריך שיהיה לילה ויום מן החדש חו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי לפני רבי' שמוא' מחשבין את תולדתו • מולד קודם חצות בידוע שנראה שמוך לשקיעת החמה • מולד לאחר חצות בידוע שלא נראה שמוך לשקיעת החמה • למאי נפקא מניה • אמר רב אשי לאכחושי שהדי • פי' רש"י ז"ל לריך שיהיה לילה ויום מן החדש שצריך שיהיה היום הולך אחר הלילה שיהיה היום מן החדש בליל שלפניו • ולמדנו שאם נראית הלבנה הישנה מחשיכה יום כ"ט שהוא ליל' אין מקדשין אותה ביום • ואת פשיטא דאין מקדשין שהרי לא תראה הלבנה החדש ביום • דקי"ל כ"ד שעי מיכסי סיהרא • אינטריך למ"ד מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ותשמעי' שאם נראית הישנה בלילה אין מאיימין שהרי הכל ראו שהלילה מן החדש שעבר • ומו שאמר אבא אבוה דר' שמלאי לפני רבי' שמואל ולא ידע לפתור מה חלוק בין מולד קודם חצות למולד אחר חצות • אני מפרשה לכם מחשיבין מולד הלבנה • מולד קודם חצות היום בידוע שנראה' היום קודם שתשקע החמה שאין הלבנה מתכסה מבני ארץ ישראל שהם במערב אלא שעה שעות לאחר חדושה • ומתוך קטנה של לבנה שהלבנה לעולם בשעה שעות לאחר חדושה בקרן מערבית דרומית ואם לא מולד קודם חצות בידוע שלא יראה היום שהיא נעלמת כל שש שעות מתוך קטנה לאחר נפקא מניה לחשב הרי על פי הראיה אנו מקדשין לאכחושי שהדי • אם מולד אחר חצות ואמרו ראינו החדשה לפני שקיעת החמה כדי לקדשו היום עדי שקר הם עכ"ל פי' רש"י ז"ל • וזה הפי' דחוק הוא כי השאלה היתה מהו מולד קודם חצות ומהו מולד לאחר חצות • ומה ענין לפרש זה • לריך שהיה לילה ויום מן החדשה • ועוד שאם המולד הוא קודם חצות איפש' שיראה

לחדש בשקיעת החמה דלאותו יום לבני מ"י כמו שיתבאר אחר זה.
והרמ"בם ז"ל פי' צריך שיהיה לילה ויום מן החדש לומר שאין קובעין
ר"ח ביום המולד אלא מ"כ יש לילה ויום אחר המולד כגון שאם היה
המולד בשעה ראשונה מליל שבת הוא שקובעין ר"ח בשבת. אבל
אם היה המולד בשעה שנייה מליל שבת ואילך אין קובעין ר"ח בשבת
אלא באחד בשבת. ואחמי' וזה שאמר אבוה דר' שמלאי לפני
רבינו שמואל מחשבין את תולדתו. גולד קודש חלות בידוע שהוא
נראה סמוך לשקיעת החמה. לא גולד קודש חלות בידוע שאינו
נראה סמוך לשקיעת החמה. למאי נפקא מינה כלומר מאחר
שאמרת בכל מולד שיהיה ביום דאוי הוא עד שיהיה בתחלת הלילה
מאי אתא אבוה דרבי שמלאי לאשמועינן בחלות וקודש חלות והוא
דאוי אאלך כל מולד שיהיה חלות בין קודש חלות ופסק
רב אשי לאחרוני שהרי שאם חשבנו וידענו כי אחר חלות גולד ביום
כ"ט ובאו עדים ואמרו ראינוהו ליל שלשים בידוע לאחרוני דאי
איפשר שיראה כדאמר אבא אבוה דר' שמלאי עכ"ל והנה הוא מסיב
דברי רבי זירא שהם על השאלה לפרש מה שלא ידע רבינו שמואל
והוא מסכים עם רש"י ז"ל בפי' לאחרוני שהרי שאם גולד אחר חלות
ואמרו ראינוהו ליל שלשים שהם מכחישים. אבל אוך תתיישב
תמיהתנו על מה שאמר צריך לילה ויום מן החדש עם דברי אבא
אבוה דר' שמלאי גולד קודש חלות בידוע שנראה סמוך לשקיעת
החמה. והלא אמרנו צריך לילה ויום. ואין תשובת לאחרוני שהרי
מסלקת תמיהת זו. וגם הרב ז"ל הקשה בה הרבה וזה לשונו
וקשיא לן האי מימרא טובא דהא אמר ר' זירא אם היה המולד בשעה
ראשונה אומ' ר"ח היום ודבר זה לא נתברר לנו כלל דהא קימא לן
כזה ראה וקדש והחשבון והראיה. כהדדי נינהו וכדאמרי' לאחרוני
שהרי. ואם היה המולד בליל ביום שני בתחלת הלילה היאך עושין
ר"ח יום שני אפשר שנראה בליל יום שני בשעת המולד הא קימא לן
דאחר המולד בשש שעות נראה כדאמרי' גולד קודש חלות בידוע
שנראה סמוך לשקיעת החמה. ועוד האריך בתמיהותו. וסוף
דבריו כתב וכללו של דבר קשיא לן האי מימרא טובא. עכ"ל ועתה
אפרש מימרא זו. ע"ד האמת והדקדוק והקדמ' בזה הקדמה ואומר כי
המולדות הוקבעו על סוף המזרח וכשאנו אומרים מולד תשרי הוא
ביום א' בתחלת שעה ראשונה מהלילה אין זו על ארץ ישראל אלא
מסוף המזרח. וכבר זכר הגאון רבינו סעדיה ז"ל שהוא ראה לקות
שמשי בחשבון שעה שיהיה המולד יותר על אותה שעה ח' שעות
ובלא ספק שהלקות אינו אלא בשעת המולד וסיכת מרחק הלקות
מעת המולד במקומו של רבינו סעדיה הוא מרחק מקומו ממקום
המולד כי הוא היה בבגדאד והוא רחוק מקצה המזרח מעלות
וכשעברו מקצה המזרח בעת הלקות עשר שעות עם התחלפות
ההבטה. עדין לא עברו בבגדאד אלא שתי שעות. וזהו סבת
ההתחלפות שראה הגאון ז"ל והוא מגלה לנו כי מקום המולד הוא
בסוף המזרח. ונתבארה הקדמה זו. עוד הקדמה אחרת דע כי
הלבנה היא נסתרת ממנו כשהיא קרובה אל השמש י"ב מעלות ואינה
נראית אלא כשמתרחקת מן השמש יותר מי"ב מעלות והלבנה פעמי'
מאחרת במהלכה וזה כשהיא הולך ממערב למזרח וגם בגל היקף
מגזרה למערב שהוא מחזירה לאחור. ופעמים ממהרת במהלכה
וזה כשני המהלכים הם לצד אחד ממערב למזרח ויש מהלך
אמצעי בין המהירות והאיחור ושהיא במהלכה המאוחר הנה היא
הולכת אלו הי"ב מעלות בכ"ד שעות משעה שהתחילה להסתתר עד
שעת המולד שהיא תחת השמש בכיון יש כ"ד שעות במהלכ' המתוני
ולא תגיע להראות אותה עד כ"ד שעות אחרות שתתרחק מהשמש
לצד מזרח י"ב מעלות. ואז היא הראיה וזה הוא כ"ד שעי מכסי
סיהרא. כי אלו השעות הם כפולות כמו שנזכר בפ' ר' אליעזר
שאינו מונה אל היום ואל הלילה אלא י"ב שעות. וזהו שאמרו צריך
הלילה ויום מן החדש. כי אחר המולד צריך שתתרחק מהשמש י"ב
מעלות שהיה מהלכת אותם בכ"ד שעות במהלכה המתוני וכן כתב
הרמ"בם ז"ל שהלבנה היא נסתרת מ"ח שעות. כ"ד קוד' המולד
וכ"ד אחר המולד כתב זה בהלכות קדוש החדש. ודע כי גוף השמש
הוא שתי מעלות. ועם כ"ד מעלות הם כ"ו מעלות והלבנה הולכת
בכ"ג שעות י"ג מעלות בקירוב. אם כן מתחלת הסתרה עד
הראותה שהם כ"ו מעלות צריכה שני ימים. ודוגא הוא כי יש
מקצה מזרח עד קצה המערב מהלך י"ב שעות וכשהיא בקצה
המזרח אי היום הוא בקצה המערב חצי הלילה וכשהמולד הוא

קודם חצות בקצה המזרח ואותה שעה היא חצי לילה בקצה המערב
מ"ל כשתתרחק הלבנה מהשמש י"ח שעות יהיה סוף היום בסוף
המערב ותפסר שתראה הלבנה באותה שעה בקצה המערב. אבל
כבר אמרנו שמ"ח לראות אלא אחר י"ב שעות במהלכה המהירי.
אבל יש איש בתוך היום בסוף המערב שהם רחוקים מסוף המערב
מהלך שתי שעות. ובאותן איש אפשר שתראה הלבנה בסוף היום.
וכיון שאפשר שתראה הלבנה באיזה מקום מהיישוב. באותו יום
אנו קובעין לאותו היום. וזהו שאמר גולד קודש חלות בידוע שנראה
לא אמר שראינוהו. אלא שנראה באיזה מקום מהיישוב ומה
שהקשו בגמרא על זה מאי נפקא מינה ואמר רב אשי לאחרוני שהרי
הוא לומר שמאחר שלמדנו מזה שא"א ללבנה להראות בקצה המערבי
אם גולד אחר חלות. נלמוד מזה שאם בא עדים ואמרו שראו
שהלבנה היא בירושלים כשהיה המולד קרוב לשקיעת החמה שאות
מעשרים שעות לפי חשבון קצת המזרח. ודע דנראה שהם עדי
שקר ותחישים. ולפי פי' זה הנה הזכירו בגמרא שני גבולים
לראיית הלבנה. האחד כ"ד שעות אחר המולד והוא מה שאמרו
צריך שיהיה לילה ויום מן החדש וא"א שיתרחק יותר. והשני עשרי
שעות לאיש הרחוקים וזהו גולד קודש חלות שא"א להתקרב יותר
ומה שאמרו אמר מר צריך שיהיה לילה ויום מן התדש אלא לן אוך
ר' יוחנן מערב ועד ערב תשבתכם. ור"ש בן לקיש אמר עד
יום האחד ועשרים בערב. ואמרינן מאי ביניהו אמר אביי משמעות
דורשין איכ' ביניהו רבא אמר חצות לילה איכא ביניהו לפי הרמ"בם
ז"ל אינו מתישב כלל. ולפי הש"י ז"ל הוא כפשוטו שמתחלת לחדש
שהיום הולך אחר הלילה. ור' יוחנן לתד מיום הכפורים כמשה
ולילה ויש לקיש למד מפסח שהלילה אינה אלא מבערב. ולאבי
ליכא ביניהו אלא משמעות דורשין. מר יליף מבכא ומר יליף
מבכא ולרבא איכא ביניהו חצות לילה שהיום הולך אחר חצי הלילה.
כמו שמצינו בפסח שלא התחלנו לאכול מצה רשות אלא בחצי הלילה
כי עד חצות היא חובה ונפקא מינה לענין איום שעדים על פי דת
רבינו ז"ל שכתבתי למעלה. וזה הזקיקו לרבינו ז"ל לפרש כך.
אבל לא יבטל זה מה שפרשתי בענין גולד קודש חצות ולמוד לילה
ויום מן החדש ממה שאמרו כ"ד שעי מכסי סיהרא שהם שעות
כפולו' כמו שנזכר בפר' ר' אליעזר וכמו שכתבתי למעלה. אבל
ליתב דברי ר' זירא שיהיה צריך לילה ויום מן החדש נקשר עם
גולד קודש חצות נוכל ליתב זה נם כן ולומר איזה רמז יש לה
בכתוב לעשרים וארבע שעות מן החדש שיהיו מתחלת הלילה עד
סוף היום שהם כ"ד שעות שעת הראיה הראה והביאו סמוך מערב עד
ערב תשבתו שבתכם. כמו שהשביתה היא מתחלת הלילה עד
סוף היום שהם כ"ד שעות. כן יהיה מתחלת המולד עד הראות
שם שעות שהיא מתחיל לחנות משעת עשיית הפסח שהוא מלא
היום. ואין האב יולא אלא בערב. ולפי זה צריך שלשים שעות
מעת המולד עד הראיה ואם כן אין דבריו על הדקדוק האמתי
ע"ד לו. אמר רבי זירא אמרת

ענין ריו

נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא לחדש
שית מעתיקא. ותמני סרי
מחדתא לדידהו שית מחדתא ותמני סרי מעתיקא. למאי נפק'
מינה. אמר רב אשי לאחרוני שהרי דרך רש"י ז"ל בפירושו שעשר
וארבע שעות מתכסה הירח מפני שהוא קרוב אל השמש והוא קטן
הרבה. ומפני קטנו אינו נראה. ואלו כ"ד שעות אינן שוות קודם
המולד ולאחר המולד שיהיה י"ב שעות מהיישבה שהוא קודם המולד
ו"ב שעות מהחדשה לאחר המולד. ואמר ר' זירא משמיה דר
נחמן דלדידן הם מכסי בכל שהם במזרח אינה מתכסה אלא ז
שעות קודם המולד לפי שהם במזרח והלבנה נראה במזרח בסוף
החודש ולפי שבני בבל הם במזרח הם רואים אותה עד ז
שעות קודם המולד. אבל בני ארץ ישראל שהם רחוקים מהמזרח
שהם במערב היא מתכסית מהם י"מ שעות. ולאחר המולד לא
נראית במערב. ובני ארץ ישראל שהם קרובים למערב אינו
מתכסית מהם אלא שש שעות. ובני בבל שהם במזרח ורחוקים
מהמערב היא נכסית י"ח שעות זהו טורף פירושו. וכן פי' הרמב"ם
ז"ל. והוא תימה. ודוגא שהלבנה מתכסה מ"ח שעות כי י"ב מעלו
רחוקה מהשמש קודם המולד בסוף החדש היא מתכסית. ו"ל
מעלות לאחר המולד בתחלת החדש היא מתכסית והשמש הוא מ
מעלות

מעלות הס"ן כולם כ"ו מעלות והלבנה הולכת י"ג מעלות בכ"ד שעות ח"כ ו' והכ"ו מעלות שהיא נסתרת מהלכת אותם ב"ח שעות: ומה שאמרו בכאן כ"ד שעות מכסי סיהרא אלו השעות כל אחת מהם שתי שעות כי כן בפרקי ר' אליעזר היום אינו אלא י"ב שעות והם שעות בפולות: ומעתה מה לי לבני מזרח מה לי לבני מערב הכל הוא שוה כי אי אפשר שיהיה בשום מקום הירח בתוך ב"ד שעות לפני המולד ותוך כ"ד שעות לאחר המולד: ודבר זה מבואר הוא ועוד היאך אפשר שבין בבל לארץ ישראל שיהי' ההבדל הגדול הזה ושעת המולד היא שוה בכל העולם ואין ההבדל ביניהם אלא באיזו שעה מהיום: לפי שהתחלת הזריחה אינה שוה בכל העולם ויש בין סוף המערב לתחלת המזרח י"ב שעות: ומה שיש לומר בזה הוא שהחכמים היו מדברים בזה דרך רמז שזה הוא סוד העבור וכמו שפירש רש"י ז"ל בענין גולל קודם חלות: וכן רב נחמן דבר בזה דרך רמז וענין שית מהדתא ותמני סרי מעתיקתא זה המקום יצא מתה שהוליד בי אמלבע היסוב הוא רחוק מתחלת המזרח מהלך שם שעות וכשהגיע תחלת הלילה בתחלת המזרח הוא עדין בני היום באמלבע היסוב זאת הקדמה אחת: וארץ ישראל היא באמלבע היסוב אז קרוב לו: זאת הקדמה אחרת: וקדוש החדש לא היה אלא ב"א ומעשה היו שולחים שלוחי' לבבל אז מעיקון משואות: וזאת הקדמה אחרת: ואחר שלש הקדמות אנו יתפרש סוד העבור הזה ברמז: וזה פירוש ההלכה כ"ד שעי מכסי סיהרא: שאם לא נראית הלבנה ליל שבת: מפני קטנה לא תראה עד מוצאי שבת ותתכסה כ"ד שעות לדידהו שית מחדתא: אם תראה ליל מוצאי שבת בבר היקה יכולה להראות בקלה המזרח בתחלת הלילה שהיה שם שעות קודם שקיעה בארץ ישראל: א"כ לדידהו מכסי שית מחדתא ותמני סרי מעתיקתא מתחלת ליל שבת: עד אני יום השבת שהוא תחלת הלילה בקלה המזרח: לדידן י"ח מחדתא שמשע שקדשו את החדש בארץ ישראל שהוא תחלת ליל מוצאי שבת עד שיקבלו סוף המזרח תחלת החדש אלא יקבלוהו אלא אחר סוף י"ח שעות הפעה שקבלוהו בני ארץ ישראל אותם ש"ם שעות שיש מחצי יום השבת עד ליל מוצאי שבת שקדשוהו בני ארץ ישראל: וכיון שלא נתקדש בארץ ישראל הוא עתיקתא: ודבר זה אמת הוא והלשון הוא שהו' כי הוא דרך רמז וסוד: ועל כן קראוהו סוד העבור כך כ"ל בזה: וכבר הגיעו לקות החמה שהוא עת המולד ערב שבת קרוב לשקיעת החמה ונראית הלבנה במוצאי שבת: ופי' לחכמי סהדי הוא שאם לפי החשבון ידענו שלא תראה בתחל המזרח בתחלת הלילה ובאו עדים שראוה בתחלת הלילה בח"י נכחים אותם כי עדי שקר הם על פי מה שנתבאר: כי תחלת הלילה בתחלת המזרח קודם לתחלת הלילה בארץ ישראל: ואם בתחלת המזרח ולא נמנו בחשבון שלא שראו אם העידו שראו בארץ ישראל דע באמת כי מוכחשים הם: ומה שנראה לי כתבתי וכתב שמעון בה"ר צמח ז"ל:

ענין ריז

קוסמטיקא: מעשה אדם בתוכם בחיים אחד שנפטר והיו לו שתי נשים אחת בקסומטיקא ארוסה ואחת בתוכם נשואה ויש לנשואה בת תמנו ויש לו אח ועידו עדים בשעת מיתתו אמר שהבת אינה בתו והיא ממזרת ושלעולם לא בא על אשתו ושאתה תחתיו: וע"ז נחלקו שני בתי דינין שבקסומטיקא ובתוכם אם נשיו נאיכות חליצה אם לא: הדיין הנכבד אשר בקסומטיקא אומר שנשיו פטורות מן החליצה ומן היבום: וטעמו בזה שכיון שזאת הבת הנואשה בחייו שהיא כתו אפילו לא הוחזקה אלא מפיו: שוב אינו נאמן לומר ממזרת היא: ולא על נב דהוה אמר לעיר לאתי דבור אחרון: ומבטל דבור ראשון: לא אמרי' הכי: כל שכן אם הוחזקה מפיו ומפי אחרים שאינו נאמן: והביא הוכחה לזה ממה שאמר בפרק יש נוחלין אמר בני אחוד ואמרן עבדי אינו נאמן: עוד מייע דבריו שאם לו נאמר שהוא נאמן לומר שהי' ממזרת: א"כ אשתו פוטה היא ונראת סיטה פטורה מן החליצה ומן היבום ומזה הטעם נפטרה הארוסה אשר בקסומטיקא: והדיין הנכבד אשר בתוכם מתו ליה אמוראה והרבה דברים לסתור דבריו: ולפי שאינם מסכים לנדון זה איני ראוי להזכירם בפרט ועיקר דבריו הוא שהוא לא הגריכה חליצה מפני דברי האמת: אלא שזאת האשה יצא עליה קול שהיא מזנה והיתה פרוצה ביותר ומפני זה הנשואה לזאת הבת אמה היא ממזרת ואינה פטורה אמה ולא פרטה מן החליצה: וסמך בזה על מה שכתב הרמב"ם ז"ל אשת איש שיצ' עליה קול שהיא מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחרי' אין חוששין לבניה שהם ממזרים: ברוב בעילות אחר הבעל ומותר ליש' בתה לכתחלה אבל היא עצמה חוששין לה משום זונה: ואם היה פרוצ' יותר מדאי אף לבניה חוששין: ובאר הוא בענין האומר בני זה ממזר הוא נאמן שהאב נאמן לומר בני זה מחייבי כריתות הוא או מחייבי מיתות דמהני הוי ממזר ונאמן לפסלו מלבוא בקהל ע"כ לשון דייני תונס:

הנראה מתוך הדברים שזאת היתה מוחזקת שהיא בתו בחייו של זה שאמר בשעת מיתתו שהיא ממזרת והרי זה כאומר בשעת קדושין יש לי בנים ובשעת מיתה אמר אין לי בנים דאינו נאמן לאסור כדאיתא בברייתא דקדושין בפרק האומר ואפילו ליתנהו לבריה הכא אמרי' דכיון דאמר מקמי מיתה יש לי בנים: שוב אינו נאמן בזה שאמר בשעת מיתה שאין לו בנים: כ"ש היכא דאיתנהו קמן בחזקת בריה אינו נאמן לאסור: ומה שאמרו אמר בשעת קדושין הוא הדין לאחר קדושין אלא דאורחא דמילתא נקט שאין האשה רוצה להתקד' לאי שאין לו בנים ויש לו אחים: וה"ה אם אמר כן לאחר קדושין ובאה מילתא פלי עלמא מודו: בין ר' בין ר' נתן דהיכא דלא דאתחזק לן בבריה: שאינו נאמן לאסור: ופלוגתא דידהו ליתא אלא במוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני: ואינו ענין לנדון הזה ולא נפקא לן מידי מהיא פלוגתא אלא כדמוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני דלפוס אוקמתא דאביי בפרק האומר סבירא ליה לר' דנאמן: ור' נתן סבירא ליה דאינו נאמן: והריא"ף ז"ל השמיט זה מההלכות: וכתב הר"ז הלוי ז"ל שנראה מדבריו שהוא פוסק כדבריו ואינו נאמן לעולם לאסור משום דקי"ל ה' לכה כר' מחבתו: ורבי נתן חבתו דרבי הוה: והרמב"ן ז"ל הקשה עליו אם הריא"ף ז"ל הוא פוסק כר' היה לו להביא ברייתא זו ללמדנו שאפילו היכי דמוחזק לן באחי: ובשעת מיתה הדר ביה ומודע לדבוריה אפ"ה נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור דלא שמעינן לה אמתניתין: אבל הרב ז"ל פירש שהריא"ף ז"ל השמיט הך שנויא דאביי דלאו דסמכא הוא דודאי היכא דמוחזק לן באחי לא מהימן למימר אין לי אחים להתירה לשוק ושנוי' דחיקא הוא דשני אביי לאוקמא למתניתין דרבי נתן וליתיה הך שנויא אלא ברייתא נמי בדלא מוחזק לן באחי ואפי' הכי לרבי נתן נאמן אף לאסור לומרא דבמילתא דעבידא לאגלויי חיש' לדברי הבעל כדקא ס"ל מעיקר' וכך מוכחא סוגייא דפ' יש נוחלין דהיכא דמוחזק לן דאי' ליה אחי לא מהימן לומר דלית ליה אחי אלו הם דברי הרמב"ן ז"ל: ולא הגהבתי לכתוב זה אלא שראיתי שהדיין אשר בתוכם כתב כי הרמב"ם ז"ל פוסק כרבי נתן ואינו כן שהרמב"ן ז"ל ג"כ שדבריו כדברי הריא"ף ז"ל שאם היינו מוחזקים בו שיש לו אחים אינו נאמן: ואלו היה סומך על אוקמתא דאביי היה לו לפסוק כר' דנאמן ואין ראוי לפסוק כר' נתן לגבי רבי: וכל זה פירשתי להוציא מלב האומר שהרמב"ם ז"ל פסק כר' נתן דליתה אלא הוא כדעת הריא"ף ז"ל שביאה ליה שסמך על הסוגיא דפ' יש נוחלין דהיכא דמוחזק לן באחי אינו נאמן להתיר: וכל זה אינו ענין בנדון הזה: אלא הבשא בעלמא שנתפטנו בזה: אבל הנדון הזה שאמר קודם מיתה יש לי בנים ובשעת מיתה אומר אין לו בנים: שאינו נאמן לאוסרה: וזו היא שסמכו בפרק יש נוחלין האומר זה בני נאמן הוא: ואמרינן בגמרא למאי הלכתא אמר שמואל לפטור את אשתו מן היבום: ואם היכא אפילו היכא דמוחזק לן דאית ליה אחי נאמן: וכיון שבשעת מיתתו נאמן: שוב אינו יכול לחזור בו מדבריו דכיון דבחזק' היתר היה עומדת אלא כל הימנו לאוסרה: ובזה אזאת הבת שכל זמן שהיה הוא קיים היתה בחזקת בתו ולא שמעו מפיו לעולם שהיא ממזרת אלא בשעת מיתה: לזו כל הימנו לאסור אותם מלבא בקהל ולא תפטור את אמה ונראתה מן החליצה שכיון שהיא עם אשתו אמרי' הן הן עדי ביאה: הן הן עדי ביאה: זה פשוט הוא: אבל לפי שנתגלגל בזה ענין האומר זה בני ממזר הוא נאמן: אעכה אף אני אלקי על פי דרכם: אמרי' בפרק יש נוחלין היינו מחזיקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר שהוא בכור מהו: ואסיקנא דלרבי יהודה נאמן וקימא לן כותיה: ורבינו שמואל ז"ל היה מפרש דחזקה זו בקלא בעלמא דהוה קרי ליה אבוה בוכרא אבל לא היכא עדים שנולד קודם אחיו ואמר דלזו בוכרא הוא אינו נאמן: והרמב"ם ז"ל אלק עליו ואמר דאדרבה אי אפשר הוא שמע דאי אבוה

אוה רגיל למימר בוכרא הוא כיון שהגיד שוב אינו מוזר ומגיד: אבל
אי איכא עדים שנולד קודם לאחיו נאמן שהוא מעיד על עצמו שהוא
בכור והשאר אינו שלו דלר' יהודה נאמן אדם גומר זה בני ממזר
עכ"ל הרמב"ן ז"ל וכן לדברי רשב"ם ז"ל כן לדברי הרמב"ן ז"ל אם
הוחזק בעדים שהוא בכור והוחזק מפי האב עצמו אינו נאמן לומר
אינו בכור לחזור מדיבורו. שלא האמינתו התורה אלא בדבור
ראשון וכיון שהוחזק בכור. אין כח בידו להוציא מחזקתו ויסתייע
זה ג"כ ממה שאמרו באותו הפרק אמר בני הוא זה וחזר ואמר עבדי
הוא אינו נאמן. ופי' הרשב"ם ז"ל דאפילו תוך כדי דבור אינו נאמן
ויש חולקין דבתוך כדי דבור נאמן. ומכל מקום לאחר כדי דבור
אינו נאמן לכולי עלמא. והרי הדברים קל וחומר. שאם באומר בני
הוא דלא אשכחן דהאמינתו התורה. אלא בהכרת בכור. אמרי'
דאינו יכול לחזור בו לומר עבדי הוא. כ"ש בבכור הוא שהאמינתו
התורה שאינו יכול לחזור בו שהדבור הראשון הוא נתפס ואינו יכול
לחזור בו. מעתה למוד מזה לענין ממזר שכל עיקר לא למדנו
לאומר בני זה ממזר הוא שהוא נאמן: אלא מדאשכחן שהאמינתו
התורה להכרת בכור. ואם בבכור אינו יכול לחזור בו מדבורו הראשון
שלא להחזיקו בבכור. כן הדין בבנו ממזר. כיון שהוחזק מפי
אחרים ומפיו ולא הוציא עליו אביו שם ממזרות לעולם ובחזקת
כשרות היה בישראל. אינו נאמן להוציאו מחזקתו חזקה לעולם. ודבר
זה פשוט הוא ומעשים בכל יום בכל ארצות אדוס הבקיאים בדבר
הלכה באדם שרוצה בנו שאינו טהור כשורה ואומר עליו שאינו בנו
שאין מפנימין בדבריו כיון שהוחזק בנו עד אותה שעה ומה שהוקש
לדיין הנכבד אשר בקסומטינה מדברי הרמב"ם ז"ל עם דבריו שהו'
כתב בפ' ט"ו מהלכות אסורי ביאה אבל האב שהוחזק זה בנו ואמר
בני זה ממזר הוא נאמן. ובהל' נחלות פ"ד כותב האומר זה בני
וחזר ואמר עבדי הוא אינו נאמן. אלא קשיא שאם הוחזק בנו כשר מפיו
אינו נאמן לומר ממזר הוא. אבל אם הוחזק מפי אחרים נאמן לו
ממזר הוא. וכיון שעלה בידינו שהבת הזאת שעמדה בחיי אביה
בחזקת כשרות. אינו נאמן אביה להוציאה מחזקתה. א"כ אמה
וגרתה פטורות מן החליצה ומן היבום. ומה שכתב הדיין שבטוסם
שהוא לא סמך על דבורו של מת להצריכה חליצה. ויפה עשה כי
זה הוא ממדות החכם להולות אל האמת. אבל כתב שהוא סמך על
מה שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל אשת איש שיצאה עליה קול שהיא מזנה
תחת בעלה והכל מרננין אחריה אין חוששין לביאה שהם ממזרים
שרוב בעילות אחר הבעל ושוחר ליאשן בתה לכתחלה אבל היא
עצמה חוששין לה משום זונה. ואם היתה פרוצה יותר מדאי אף
לביאה חוששין. עכ"ל ואין לו לדיין הנזכר לחייבה חליצה מטעם
זה. דהיא חששא בלחוד היא למי שרוצה ליאשן אותה. אבל לא
לדונה ממזרת. דהא מיבתה אתאמרה בסוטה בפ' ארוסה דנבי
אשה מזנה ביאה כשרים רוב בעילות אבל הבעל איבעי לן היתה
פרוצה ביותר מהו לחוש לה משום מעלה דיוחסין דומה למה שאמרו
בפ' עשרה יוחסין כל הפוסל פסול ובמומו פוסל דאסי' אתם דלאו
לאכרוזי עליה אלא למיחש ליה. הכא נמי בהוא גונא איתמר
חדש דהתם לאתן דאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה
בעיה ולא אפשיטא היא ובודאי דאזלי' בה לקולא דספק ממזר
ליתיה איסורא דאוריתא כלל דניזיל בה לחומרא. וא"כ אליבא
דמ"ד אין אשה מתעבר' אלא סמוך לוסתה דפשיטא לן דחשש בלחוד
היא דפשטא לן דליכא למימר דלדידיה אכריזון עליה דממזר ודאי
הוא דליכא ביניהו כולי האי וכיון דחשש בלחוד היא לענין יוחסין
סמכינן לענין ממזרת ארוב בעילות לבעל ואבתריה דידיה אדינן
לה והרמב"ם ז"ל פירש זה דאינה פרוצה ישא לכתחלה. ובפרוצה
חושש לכתחלה. וכה"ג כתב בהלכות חילה וז"ל האומר בני זה
ממזר אינו נאמן דכי קי"ל כרבי יהודה דאמר נאמן היכא דאיכא
בכור. אבל ליכא בכור דליכא יכיר דתלייה רחמנא בבויה לא מהימן
ולא הוי ממזר ואפי' אשתו פרוצה ביותר. רוב בעילות אחר הבעל
אלו הם דברי בה"ג ז"ל כתב הרמב"ן ז"ל בחידושיו' בפרק יש נוחלין
וכן כתב רבינו ז"ל בשם ר"ת ז"ל דאינו נאמן אלא בהכרת בכור
אבל רב אחא משבחא ז"ל כתב בפ' וארא דבכל ענין נאמן כדמוכח
בפ' החולץ. וכן דעת מהרי"אף ז"ל בפ' עשרה יוחסין וכן הרמ"בם
ז"ל בפ' ט"ו מהלכו' איסורי ביאה ולפי דברי בה"ג ז"ל אין כאן חשש
כלל. אפילו לא הוחזקה כלל בכשרות בחיי כיון שאין כאן הכרת
בכור ואף לדברי המחמירים בזה כיון שהוחזקה בחיי בכשרות

לא כל כמיניה להוציאה מחזקתה. ופוטרת בשיו מן החליצה
ומ"מ כבר כתב בה"ג ז"ל בפירוש שאפילו פרוצה ביותר תלינן ברוב
בעילות לבעל ואינו נאמן לומ' לא בעלתי כיון שהוחזקה הבת
בכשרות בחייו שענין פרוצה אינו תלוי בנאמנות האב ולא שיך
בהא פלוגתא דר' יהודה ורבנן שאפילו היה הדין שלא להאמינו כדאמר
בה"ג ז"ל היה לנו לחוש לאסור הבת. וכיון שכתב הרב ז"ל שאין
לחוש לה כלל דתלי' ברוב בעילות לבעל משמע דבעינה בגמרא
לענין חששא בלחוד ליאשן אותה כדאמרי' התם לא יאשן בת דויה
אבל להחזיקה בממזרת לא. ומכל זה יוכל ללמוד הדיין אשר
בתוסם כי מה שאמרו שהאב הוא נאמן לומר בני זה ממזר הוא
שלמדנוהו מהכרת בכור שהוא כמי שיש לו בניס מאשתו הכשרה
וטוענן עליה. שזנתה תחתיו שלא למדנו נאמנות זה אלא מהכרת
בכור כגון ראובן שאמר על פלוני שהוא הגלנו בחזקת פשוט שהוא
בכור דממילא חכוך שהיה שגלנו בחזקת בכור אם אינו ראשית אונו
הוא ממזר. ומה שנאמרו ונתנו בענין סוטה אם צריכה חליצה לדין
הדיין אשר בתוסם. אלא שלא הזליס ונלחק לומר דחזקה ודלי
סוטה פטורה מן החליצה. אבל ספק סוטה אינה יוצאה מידי חליצה.
אבל מ"מ בנדון שלפניו הכשיס פטורות הם מן החליצה. כדברי
הדיין אשר בקסומ' שזו ודאי ספק סוטה היא כמו שכתב הדיין אשר
בתוסם כיון שלא ראו העדים שזינתה והיא בעולת בעל ולא
אתי ספק סוטה ומוציא מידי ודאי בעולת בעל והרי הבת היא ודאי
בתו משום דרוב בעילו' לבעל. וכבר הרגיש הוא חולשת דברין.
כשהתנגל לתה קבל עדויות שהוא אמר בשעת מיתה שאינה בתו.
שלפי דבריו שזאת היתה פרוצה ביותר מה צריך לדברי בעלה.
ועוד זאת שהיתה בחזקת כשרות כל זמן היות אביה קיים. ואחר
מות אביה הושיבו ב"ד לקבל עדויות שהיא פרוצה ביותר. לא יפה
עשו שהרבה הקלו חז"ל באשת איש שיש לה בניס כדי שלא יוציא
לעז על בניה נבי נמצאן ביבמות בפ' כילד אם יש לה בניס לא יוציא
ובאחרון מקדושין מלקין על יחוד דפנויה ואין מלקין על יחוד
דאשת איש שלא תוציא לעז על בניה. ובשלהי נדרים אמרו
שהאומרת טמאה אני אוכלת בתרומה שלא תוציא לעז על בניה עם
זה הפרילות הגדול אף לא נתפרסם בחיי בעלה. והיאך היה
רואה זכוב בכוסו ומוצאו ושותהו. והקהל איך היו סובלים שתהא
קהלתם קופה של זכות ומעלימים עין וכשחשבו בגמרא לפרוצה
ביותר והוסיף הרמ"בם ז"ל על לשון הגמרא וכתב פרוצה יותר
מדאי הוא כשהעידו בדברים קרובים לטומאה ורגלים לדבר שאם
שלא יהיה בחזר מהזמני' ודאי טומאה וכן מוכיח לשון הגמרא על
בת דומה אשה מזנה וזו באה מטפה כסולה. וכל זה הוא בלחוד
זכות בהכשר הבת. ובלימוד זכות לפטור אשתו מן החליצה זאת
בחזקת היתר לשוק היא עומדת מן הספק אתה בא לאסרה. לא
נאסרנה מן הספק. ואת לחומרא. חומרא דאתיא לידי קולא הוא
כמ"ש ברים יבמות שאם אתה אומר חולצת מתיבמת וקא פגע באשה
אחיו שלא במקום מצוה. וזו מן התורה איכא ממזרת אפילו יש
עדי טומאה דממזר ודאי אסרה תורה ולא ספק וספיק דרבנן
היא. וכספיקא דרבנן אמרי' בפ' ארבעה אחין דלא תחלון. שאם
אתה אומר חולצת מתיבמת ואפילו בספק קידושין וכל זה אפילו
העידו בזנותה דחלינן ברוב בעילות לבעל כ"ש אם אין שם עד
טומאה אלא עדי פרילות כמו שכתב דיין תוסם שאמר שזו ספק
סוטה היא. ומה שאמר דיין קסומטינה שכיון שאינו נאמן לומר בו
בתו שהיא ממזרת א"כ אשתו פטורה מן החליצה דלא פליגינן דבורא'
אע"ג דלא שיך הכא פליגין דבור שלא מפני דבורו אנו אומרים
שהיא בתו. אלא שאין אנו מאמינין לאותו ומעמידין אנו לאמה
בחזקתה. וכיון שהיא בחזקת נפטרו הנשים מן החליצה ולא הוי
שיך פליגין דבורא. אלא אי הוה נאמן לומר ממזרת היא דמיחלי
הוזקקו נשותיו לחליצה אף ליבום דלא פליגין דבורא. אפילו
למאן דאמר נאמן הוא להתיר ואינו נאמן לאסור שא"א שלא תהיה
בתו לשוייה ממזרת בנאמנותו ושתהיה בתו לפטר' מן החליצה ומלא
להאמינו בזה. וגם זה אינו פליגי' דבורא. שהרי דבור אחד הוא
שנאמר ממזרת היא. אבל בנדון הזה לא שיך פליגין דבורא
ומ"מ מה שהביא דיין תוסם שהרי מלינו שהאומר בני זה ממזר הוא
שהוא נאמן על בנו ואינו נאמן על אשתו שהי' זונה. הוא הוא
לא דמיא להא. שהרי אמרו בגמרא בפר' יש נוחלין דבתרי גוונא
פליגין דבורא ויש נאמן על בנו ולא על אשתו. אבל בנדון הזה

חל נופה הוא ולא פלגינן דבורא · שכיון שהיא בתו ואינו נאמן לומר שהיא ממזרת הרי יש לו זרע ואין כאן זיקא שאי אפשר שתהיה בתו ולא בתו ועוד דלענין פלגינא דבורא לא שייך באומר לאשה לא באתי עליך · אלא אם הוא נאמן לאסרה ואפילו תאמר דבתרי גופי לא פלגינן דבורא למה יהא נאמן עליה לאסרה אם התורה האמינתו על בנו · לא האמינתו על אשתו ותרי מלי נינהו וכיולא בזה כתב הרמ"בן ז"ל בחדושיו בפ' האשה שנתאלמנה וענין פלגינן דבורא הוא כגון האו' פלו' בא על אשתו שהוא נאמן על פלוני ואינו נאמן על אשתו ונאמן שפלוני בא על אשת איש · ולא נאמין אותו בכל דבריו שאמר על אשתו בא דאדם קרוב על אשתו וכגון פלוני רבינו לרבנו שהוא נאמן באמרו רבינו ואינו נאמן באמרו לרבנו · והוא ואחר מלטרפין להרבו כדברסי' בפ"ק דסנהדרין · וכן לדידי אוזיף ברביתא שהוא נאמן באומ' אוזיף ברביתא ואינו נאמן לומר לדידי כלאיתא בפ' זה בורר · וכן ביבמות בפ' כיצד נבי הרגנוהו הרגנוהו · שהם נאמנין בהיתר לאשתו שהרי נהרג ואינם נאמנין על עצמם באמרם הרגנוהו · וכן בפ"ק דגטין באומר לעבדו עצמך וכספי קנייס לך שהוא נאמן בעצמך ואינו נאמן בכספי דעצמך וכספי תרי גופו נינהו כמו שכתב הרמ"בן ז"ל בפ' יש נוחלין באומרים אבוסים היינו מחמת ממון דלא פליגי' דבור' ולומ' אבוסים היינו אבל לא מחמת ממון אלא מחמת נפשות · איך נאמר אנחנו מה שלא אמרוהו הם · וכן כתב הרמ"בן ז"ל בפ' ב' דכתובות וכל זה אינו ענין בנדון הזה שהרי הודה הדיין אשר בתוכם שלא מפני דברי הבעל הראיכה הליכה · וראיתי בדברי הדיין אשר בתוכם דבר זר שהוא כתב וז"ל וגרא' מה שלא הזכירו בגמרא אמר בני אחוז ואמר אינו בני חד הוחזק לן נפקא להו דהוחזק לן והוחזק מפי אביו חד מילתא הוא ולא גרע הוחזק לן מהוחזק מפי אביו ולעולם האב בחזקה הוא ולא ודאי כדתניא בספרא יאמר אביו ואני אומר ומה אביו בחזקה מעמא לו · אמו שהיא ודאית לא כ"ם הרי לעולם דמפי האב אינו אלא בחזקה ואינו ודאי · ומוחזק לן ומוחזק לו חד טעמא הוא ולית חד עדיף על חבריה · עכ"ל והנה לא עיין בגמרא בפ' יש נוחלין שסש אמרו אמר בני אחוז ואמר עבדי אינו נאמן וחלופא לבית הילכם והטעם שנתן הוא שאין בין דברי האב לחזקתו כלום דזו חזקה וזו חזקה אינו אמת שהרי בראשון מחולין למדו דרובא דאוריתא ממכה אביו ואמו ולא למדו מכאן חזקה דאוריתא והרבה נשאו ונתנו שם חזקה דאורית' מנאלן ולא למדוה ממכה אביו ואמו · ומה שאמרו בספרא ומייתו לה במס' מזיר בפ' כהן גדול דאביו ליכא ביה אלא חזקה לא נאמר בדקדוק חזקה דוקא · אלא חזקה להתיא מכח רובא ע"כ:

שאלה ריח

בגא"ייה שאלת לראובן היה דר בתוכם ופשה שם אשה וכולדה לו בת ומתה האשה ונשארה הבת ורצה להביאה עמו לבגאייה ולחוות אמה עכבתה אצלה ומנעתה לבוא עם אביה ואחר שבא האב לבגאייה שלח האב גם כן אחר בתו ולא הניחתה לחות אמה ליך אצל אביה · והאב מפחד שמא תתבענו לחות אשתו במזונות הבת:

תשובה

מן הדין לא היתה אחות אמה רשאה לעכב על אביה שלא תבוא עמו דדוקא אם נתגרשה אמה ואביה אומר תעמוד עמי ואמה אומרת תבא עמי · אמרי' בכתובות בפ' הנושא הבת עם אמה אבל אחות אמה אין לה רשות עליה כלל · וא"כ זאת שעכבתה אזלה וזנה אותה שלא ברצון אביה · הניחה מנעותיה על קרן הנבי אפי' היה חייב אביה לזון אותה מדין הנאי בתובה וקפלה אחות אמה וזנה אותה אין לה עליו כלום כדין פורע חובו של חברו שלא בפני חברו כמ"ש בירושלמי דכתובו' בפ' בני דייני גזרות · וכ"ם בזה שאין חיוב על האב לזון את בניו אלא כשהם קטני קטנים · אבל בקטנים אינו חייב אלא בתורת צדקה לא אמיל בדאיתא בפ' אע"פ · וזה שהיה רוצה לזון אותה ובאה זו ולא הניחתו עבר נפטר מתורת צדקה והיא עזבה אותה הניחה מעותיה על קרן הנבי · ועוד שאם הוא במדינת הים אפי' הניח נכסים אין ב"ד מוכרין אותם לזון בניו ובנותיו כדאיתא בפ' נערה שנתפתתה כ"ם שאם אחר זן אותם שאינו חייב לפרעו:

שאלה ריט

תלמסן: שאלת האשה שנתאלמנה בתנם והיא תובעת תוספת אע"פ שנכתבה בכתובתה על פי תקנות קהל אלג"זאיר שאין לאלמנה תוספת וטוענת בזה כי היתה קטנה כשנשאת ולא היתה יודעת בתקנה זו:

תשובה

אין בדבריה כלום שהתוספת אינו תנאי ב"ד כמו עיקר הכתובה שאע"פ שלא נכתב הרי הוא כאלו נכתב ואינו אלא מנהג · וכבר אמרו בגמרא בפ' מציאת האשה דרש"בג אמר הכל כמנהג המדינה · ואם מנהג המדינה ותקנה קבועה שאין לאלמנה תוספת בין לגדולה בין לקטנה · אין לה תוספת שהכל תלוי ברצון הבעל ולא שעבד עצמו אלא על פי זאת הידועה ידעם היא לו לא ידעה · ומה שהבן היורש שהגדיל אחר מיתת אביו העיד שאביו נוהו שיתן לאמו תוספ' אם הוא רוצה ליזון בנכסיו רשאי הוא בכך · אבל בחלק אחיו הקטן אינו רשאי לחובלו · כי גם בחלקו היה היה אפשר לומר שהוא בעצמו יכול לחזור בו · לפי שדבריו בגדלותו אינן כלום בתה שמתה בקטנותו · וכזה צריך ישוב אם הוא צריך לחזו' בו בחלקו ומה שטענה האלמנה כי היא יש לה לדאוק בישמעאל ידענו כי מזוייף הוא ועדי עקר עשאוהו בשוחד שנתן חמיה לעדים כדי לקנתר האפטרופוס ואח"כ נתחרט אבל אפי' היא אמת אין לגדאוק אם יש בו זכות אלא דין תוספת כיון שכתבין בתובה והתוספת אינה נובה אלמנה לפי התקנה · והבן הגדול שכתב כל נכסיו קודם שהגיע לעשריס שנה בקנין גמור לאחד מקרוביו זה טוטה הוא אפי' יש לו סימני גדלות כי מי שמניח את עצמו ונותן לאחריס טוטה הוא ואין מעשיו כלום · והלא רב נחמן בטל מכר אחר שעשה קטן שהגיע לגדלות קודם שהגיע לעשריס שנה בנכסי אביו משום דשטותא יתירה חזא ביה דהוה משחרר עבדיה כדאי' בפ' מי שמת · ואם מפני שחרור עבדים בטל מעשיו · כ"ש אם כתב כל נכסיו לאחריס שמתנתו בטלה · וכ"כ הרא"ב ז"ל דהא דאמרי דמתנתו מתנה דוקא אם לא ניכר בו סימן שטות · והכי מוכח בגמ' דמההוא טעמא דמבטלינן ממכרו · משום דילמא מזבין לכלהו נכסיה · מזה הטעם יש לבטל אם נתן כל נכסיו · וברא"ש מתניתה תניא אי זהו שוטה המאבד כל מה שנותנין לו:

שאלה רך

מוסתנאנים: שאלת ראובן נפטר לבית עולמו וחיי' לכל ישראל שבק והיה לו אשה ושתי בנות · והאשה ההיא מעוברת · וב"ד הגבו לאשה כתובתה אלא שלא השביעו' מחמת שכנת נפשות מפני הריונה ומינו אחיה אפטרופוס על היתומים וגפל חשד על אחי המת · לפי שאחר מות אחיו נכנס בבית והוציא כליס והפקידם בבתים ועתה נשתפקו הדיינים תחלה בענין שבועת האלמנה · עוד בענין מזונותיה בעת הריונה · עוד בענין מזונות הבנות והנולד אם זכר ואם נקבה מה יהיה משפטו · ובענין מינוי האפטרופוס אם יש מערערי' על מינוי ואם יסלקוהו או אם רוצה האפטרופוס להסתלק אם הוא רשאי · ואחי המת הנחשד או אחריס אם יתחייבו שבועה או הרס שתם ואם בפניו או שלא בפניו · ואם יתחייב שבועה אם רשאי האפטרופוס לפטרו משבועתו · ועל ידי נתינת ממון דרך פשרה · ואם יתן הדין שיכול האפטרופוס לעשות מחילה איך היא בטוח הנתחל מטענת אונס ומסירת מודעה:

תשובה

האלמנה כיון שנפרעה נפטרה משבועת אלמנה כיון שיש נאמנות בשטר כתובה · שאפי' מתה קודם שנשבעה שהדין נותן שלא יפרעו יורשיה מכתובתה כדאיתא בפ' כל הנשבעין כתב הרב בעל המאור ז"ל שאם יש נאמנות בכתובתה לא הפסידו שהשבועה בשטר כתובה שיש בו נאמנות · אינו אלא חומרא בעלמא ואם היו אחיה החמירו עליה · וכשמתה נעמיד הדבר על דינו ויטלו יורשיה וכ"כ הרש"בא ז"ל בתשובה · וכ"ש אם נפרעה קודם שבועה שאין להשביעה עוד · אלא שמחרימין עליה חרם שתם ככל טוענת שמא בתקנת הגאונים ז"ל אם נטלה יותר מכתובתה · ולענין מזונותיה בעת הריונה אין לה מזונות כלל כדין גרושה כיון שנפרעה כדין גרושה · ואם נקבה הלך יש לה

בנכסים כלאחיותיה מדין ירושה ואמה תניק אותה ויתנו לה שכרה שכר הניקתה כ"ד חדש וכ"כ בעל העטור ז"ל בשם רבינו האיי ז"ל כדין גרושה הנז' בנמ' בפ' אע"פ ויוסיפו לה על שכרה מזונות היפים לחלב מחלקה ושתי האחיות תטול כל אחת שליש כדאיתא בפ' יש נוחלין. וכ"כ הר"מבס ז"ל בפ"ט מהל' נחלות. ואם זכר תלד אם בנכסים יספיקו לזכר ולבנות למזונות עד שיגדילו הבנות וזה נקרא בנכסים מרובים יהיו מזונים כאחד. ודין הזכר כדין הנקבה בהנקתה אם לא יספיקו לזה הנכסים וזה נקרא בנכסים מועטים. הבנות יהיו מזונות כפי כבודם מהקרקעות והזכר ישאל על הפתחים כדאי' בפ' מי שמת. ובפ' שני דייני ואם אמו לא תרצה להניקו אלא בשכר. גבאי הקהל חייבין לפרעה מארנקי של צדקה. ואם הנכסים הם מטלטלין יהיה מזון עם הבנות וכ"כ הריא"ף ז"ל בפ' מי שמת והרמ"בם ז"ל בפ' י"ט מהל' אישות. והאפטרופוס שנתמנה אין מסלקין אותו אם אינו מפסיד בנכסים וגם הוא אינו רשאי להסתלק שהרי מצוה קא עביד. וכן אמרו בתוספתא האפטרופין עד שלא החזיקו בנכסים רשאין להסתלק משהחזיקו בנכסים אין רשאין להסתלק. וכתב רבי חננאל ז"ל זאת התוספתא בפסק הלכה בפירושיו. כן כתבו האחרונים ז"ל והדיינין יכתבו כל הנכסי' בשטר הנקרא שמוש ב"ד ויעשו שני שטרות. יתנו האחד ביד האפטרופוס. והאחד ביד אמי האמת כי כן כתב הרא"ב ז"ל. וענין החשדים שהיו חושדין על שאלתו ידם בנכסים מה שהודו יחזירו ומה שלא הודו יטילו חרם חמור כל מי שיודע עדות יביא ויעיד בתקנת הגאוני' ז"ל וכמנהג בתי דינין בכל מקומות ישראל וכל מה שיעידו יחזירו. ואם אין שם עדים יחרימו על הנחשד אם שלח ידו בנכסים עד שיחזיר כל מה שנטל. ורשאין ב"ד להחמיר בהטלת חרם זה כל מה שאפשר כדי לאיים עליהם ואני מסכים עמהם לכל מה שיעשו ויטילום בשמי אם ירצה להם איוס וחוזק בזה ואם אין שם אלא חרם סתם. יטילו אותו בתביעות האפטרופוס כי כן כתב בעל העטור ז"ל בשם רבינו האיי גאון ז"ל ויטילוהו בפניו אל נחשד לו שלא בפניו כמו שכתב הרב ז"ל בשם בעל מתיבות ז"ל בין יענה אמן בן לא יענה החרם חל עליו. אפי' שלא בפניו. ואם יש עליו חיוב שבועה אינו יכול להפטר בפדיון שאם יבדלו היתומי' ויתנאו עליו חיוב שבועה יכולין לחייבו בב"ד ואין פטור שעשה האפטרופוס כלום כי אין האפטרופוסי' רשאין לחוב ליתומי' ויוכלו לומר נחזיר לך מה שנתת להאפטרופוס והשבע. אבל לפי הנראה אין בזה כל חיוב שבועה לא לאפטרופוס ולא ליתומים. לפי שאין חיוב שבועה אלא בטענת בריא ובטענת ספק אין שם חיוב שבועה ומה יוכלו היתומי' לדעת יותר ממה שהוא יודע האפטרופוס. ולעולם לא יבא לידי חיוב שבועה. אלא חרם סתם ואם האפטרופוס רוצה תועלת ליתומים אם יפטרנו מזה החרם על ידי פדיון רשאי בכך. ואם יעשו מחילה בבטול כל מודעי ומודעי דנפקי מנו מודעי. המחילה תהיה קיימת ואין לו לחוש מטעם מסירת מודעה לא מהאפטרופס ולא מיתומים. ושלום על דייני ישראל:

תלמסאן עוד על הענין הנז' בסי' ריט

ענין רכא

אמת הוא שהמתנה שעשה לך היורש מכל נכסיו שרש מאביו שהיא בטלה אע"פי שהוא גדול בשנים ובסימנים כיון שהוא פחות מבן עשרים וכ"כ הרא"ב ז"ל דהא דאמרי' בפחות מבן עשרים מתנתו מתנה דוקא בשלא ניכר בו סימן שטות. זה לשון הרב ז"ל. ואין לך הכרת סימני שטות יותר ממי שנותן כל נכסיו וצטרך לחזור על הפתחים וכבר אמרו בפ' א' מחגיגה איזהו שוטה המאבד כל מה שנתנין לו. ובהאוא דזבין נכסיה אמר רב נחמן לא עשה ולא כלום. אמרי' בפ' מי שמת דמשום שטותא יתירתא דחזא ביה. אמר לא עשה ולא כלום משום דהוה משמרר עבדיה ובטל המכירה לא השחרור כמו שכתבת. דא"ו שיבטל השחרור שהרי יצא עליו שם בן חורין. וזה אף ע"פ שיש בו קלות הדעת לאבד הנכסים ומפני זה בטל מעשיו אבל אינו שוטה גמור שלא יהו קדושין ונטו גט. וכיון דנטו גט שחרורו שחרור שהרי הושוו לגיטי נשים שחרורי עבדים. אבל בטול מעשיו בנכסי אביו הוא מפני קלו דעתו ואבד נכסי אביו וב"ד חייבין לשמרם מפני השבת אבדה. וכמו שרב נחמן בטל מעשיו במקרקעי אפילו שבירא ליה תוך זמן כלאחר זמן כדאיתא התם בגמרא ה"ה דבמטלטלי מבטלין זביניה אי חזינן ביה שטותא יתירתא. דהא תוך זמן במטלטלי הוו כלפני זמן במקרקעי למאן דאית ליה דהוו כלאחר זמן. ואם מפני שטותא יתירתא בטל מעשיו במקרקעי תוך זמן אפילו מאן דאית ליה דהוא כלאחר זמן ה"ה במטלטלי תוך זמן שאין מעשיו כלום לא בזביני ולא במתנה דלמאן דאמר תוך זמן כלאחר זמן מטלטלי ומקרקעי שוים הם בזביני ובמתנה. וגם ממה שב טלו ממכרו משום טעמא דקיים להו לרבנן דינוקא מקרבא דעתיה לגבי אזוזי. ואי אמרת זביניה זביני מזכן להו לכלהו נכסי מההוא טעמא גופיה. אפילו בלא טעמא דשטותא יתירתא מבטלינן מתנתו אם נתן כל נכסיו שאם מפני חשש שמא ימכור כל נכסיו אנו מבטלין ממכרו במקצת. כ"ש שאם נתן כל נכסיו ולא שייר כלום מעשיו בטלים. ואם קיימו מתנתו במקצת משום טעמא דאי לאו הא:מה דהוה ליה מניה לא הוה יהיב ליה מתנה. ומשום טעמא דלעבדו ליה מליה אמור רבנן תהוי מתנתו מתנה כשנותן כל נכסיו המרובים ולא שייר כלום לא קיימו חכמים ז"ל מעשיו שלא נשאר לו כלום דלעבדו ליה מליה וחשבינן בהא תוך זמן כלפני זמן אפילו במתנה אפילו במטלטלין שאינו הגיעה לו ממקבל המתנה שתהיה כנגד אלו הנכסים המרובים. ואלו עשה לך הרשאה לתבוע נכסיו מיד האפטרופוס היו דברי דעת. וענין הנדחק אמת הוא שהוא מזייף ואותו מקום מפורסם הוא אצל הקהל כי הערכאות עושים שטרות מזייפים בשוחד וכבר נשאלתי מזה מהם פעמים רבות ואין ספק בדבר. ודין הנדחק אפילו היכא דליכא למיחש לזיופא. אמת הוא שאין לו אלא רק תוספת אף על גב שנהגו לגבותו מחיים משום דתנאי שבגמון קיים. וכן אם התנה עמהם שתגבה תוספת מחיים. נם כן תנאי שבגמון הוא וקיים. ומ"מ אין לו אלא דין תוספת שהרי משלו הוא מוסיף לה על נדוניתא וכבר שנינו אם רצה להוסיף לה מאה מנה מוסיף. ואם בתקנתם תנן שלא תגבה תוספת. והתקנה היתה שלא תגבה אלא מה שהביאה לו. הלדא בכלל התקנה הוא. ומה שכתבת שלא תתבע אותו עד בא חליפת' אינו יודע שרש לאלו הדברים אם יש לה זכות בו למה לא תתבענו בחייה ומה שהוה הבן שאביו לזהו שיתן תוספת לאמו והודית כי הול אתו אינם כלום לחוב לאחיו. אם הבן רוצה לתת מחלקו התוספת כלה לו הלא מותר אפילו בלא צווי אביו ומה היה צריך בזה לומר שאביו צוהו לפני מותו. יתן ויחזור ויתן משלו. צוה לו לא צוה. אבל נראה שאלו הדברים למדוהו בני אדם שאינו יודעים בין ימינם לשמאלם. ואם מצות אביו היתה. למה לא צוה כן לעדי צואתו וצוה כן לקטן שצוה עליו אפטרופוס. ומכל זה נראה שהבן הוא שכל וטענתו אגמרא עורכי הדיינין. על כן אמרתי לך שהוא בעצמו יחזור לחזור בהודאתו ולומר כך. למדוני לומר ולא צוה אבי לומר כן. וכיון שהוא לא קבל על עצמו לתת אלא מפני מצות אביו. יכול לומר לא צוני ולא אתן כלום. כי אין עלי חיוב המצוה ולא שעבוד עצמי ואפילו אמת הוא שאביו אמר לו כן. לא נאמר על זה דברי שביב מרע ככתובים ומסורים דמו. כיון שלא אמר כן לעדי צואתו. ויאמר לקטן הצריך לאפטרופוס ואינו מתחייב מפני צואת אביו ולא מפני הודאתו. כיון שלא קבל עליו לתת לאמו ויכול לחזור בו אם ירצה ואין ב"ד מחייבין אותו אם יחזור בו והדבר נודע ומפורס מהעומדים שם בחליו שלא זוז משם אפילו שעה אחת עד מותו ושמענו דבריהם במקומנו שמעולם לא צוה אביו כן. ולפי זה אמרתי לך שתתרחק מן הכיעור שלא יאמרו שאתה מלמדו טענות כאלה. ודברים מכוערים הם אלו ויסייע לזה המתנה שעשה לך ומה שאמרת שלא בטלו חכמים מתנת מי שכותב נכסיו אלא לאשתו והנזכרים בגמרא כן הוא האמת ולא הוצרכו להוציא מזה הכלל פחות מבן עשרים בנכסי אביו שהדבר נודע שאין הבן שלם לשמור נכסים שנפלו לו בירושה עד שיהיו לו עשרים שנה ולא הוצרכו להזכיר בגמרא אלא אותם שהם בדעתם שלמה שנתנו בנכסי עצמן:

ומה שעלה בזה הוא שהמתנה בטלה והולאת התוספת הוא בעצמו יכול לחזור בו ויכול לתבוע ממך נכסיו כלם אם יחזרם לך האפטרופוס ואם מפני הודאתו נתת לאמו התוספת יכול להוציא מנכסיך שמענה ועתה דע לך:

וענין האפטרופוס אם הוא מפסיד הנכסים או מגליחם ואם מוציאים

מוציאים ממנו חלק הבן שהגדיל ואם כתבו הנכסים בשטר שמוש ב"ד ואם יצבע בטענות בריא או יקבל חרם שתם בטענת ספק · כבר כתבת כי יש שם בתי דינין גדול וקטן עליהם המלוה לגמור וקולך תלוי בגורלם · איני נכנס בכל זה · ולא כתבתי לך אלא על פי הדברים שכתבת לי ופטור אני מענשם אם לא היה נשאל מהבית דין עצמו :

ענין המקוה של בית הכנסת של אלמלאחין

ענין רכב

יש בו למטה מהמדרגה התחתונה אמתים אורך ואמה רוחב ואחי אמה גובה שהם בת שבורת אמה אחת ושיעור המים י"ג סאין ושליש והם שני קביים שהם שלש מ' סאין ולמעלה מהמדרגה התחתונה יש אמתי' אורך ואמה ואחי רוחב ואחי אמה גובה שהם בת שבורו' אמה ואחי עם אמה הראשונה הם שתי אמות ואחי · ושיעור המים ל"ג סאין ושליש שהם שני קביין וכשיגיעו המי' לאחי המדרגה העליונה יהיו המים על המדרגה היא אמתים אורך ואמה ואחי רוחב ורביע אמה גובה שם אלכעות שהם בת שבורות ג' רביעי אמה עם האמה הראשונה שהיא למטה מהמדרגה התחתונה יהיו המים אמה ושלשה רבעי אמה · ושיעור המים כ"ג סאין ושליש · ואחי מקוה שהוא ג' אמות הוא אמה ואחי שהם ד' סאין יש בו רביע אמה יותר על אחי מקוה שהוא ג' סאין ושליש · א"כ כשיגיעו המים לאחי המדרגה העליונה יכולין להמשיך בו להשלימו למקוה שהרי יש בו רביע והמשכה · ולפי הלקלוק אין צריך כלל כך כשיעלו המים על המדרגה התחתונה ששית אמה שהם ד' אלכעות שהוא טפח א' ואלכע יהיה שיעור המים אמה ואחי שהם כ' סאה ושתהיה שם רביע יספיק אחי אלכע לפי דברי הרמ"בם ז"ל שאינו צריך אלא רביע מועטת · ולפי הגרלה בגמרא במסכת תמורה דבעי' כ"א סאין צריך יותר · א"כ כשיעלו המים על המדרגה התחתונה המש אלכעות בקירוב יש שם רביע וממשיכין בו להשלים שיעור מקוה ויהיה שיעור המים כ"א סאין שני שלישים · וכשיגיעו המים עד תחלת המדרגה העליונה הם ג' אמות ואחי שהם ל"ג סאין ושליש יחסר להם לתשלום מקוה אחי אמה · והמדרגה העליונה היא אמתים על אמתים שהם ד' אמות הם היו המים גובה אמה ולא נצטרך אלא אחי אמה שהוא שמיניית ד' אמות א"כ כשיעלו למעלה מהמדרגה העליונה שיעור שמיניית אמה שהוא ג' אלכעות בגודל · כי האמה ששה טפחים והטפח ארבע אלכעות בגודל בין הכל כ"ד אלכעות · ושמיניתים ג' אלכעות אז יהי' המקוה שלם ויכולות לטבול בו · ולפי שהמקוה הוא רחב ומיימי מרודדין והאשה צריכה שתטבול דרך גדילתה יכולין למלאת בכתף ולשפוך לתוך המקוה כדי שיטפהו המים · וכל אלו השיעורים הם שחוקים דבמקוה בעינן אמות שוחקות באמה בת ששה טפחים להחמיר · דבשל תורה מחמירי' לחפוקי נפשן מכל ספיקא · כל זה היה במקוה הראשון · אבל אחר כך עשו מקוה אחר יותר גדול מן הראשון :

ענין רכג

הגאון ז"ל כתב שאין אדם רשאי לגרש אשתו אם לא יפרע לה כתובתה · וכן נמצא בתשובה לרי"אף ז"ל · והביא ראיה ממה שסיכו לקתה חייב לרפאתה אמר הרי ניטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי דוקא הרי ניטה וכתובתה · אבל אלא בכתובה אינו רשאי · ואם לא קבל עליו את הדין מנדין אותו · עכ"ל התשובה · ולי יש ראיה לזה מדאמרי' בתנאי ה' בידי לא אוכל קום זו אשה רעה וכתובתה מרובה כדאיתא בפ' הבא על יבמתו · וכן מהנהו עובדא דשלהי אגדת הנזקין · וכן מעובדא דר' יוסי הגלילי דירושלמי שהיתה אשתו רעה ור' אלעזר בן עזריה הלוה לו מעות לפרעה כדאיתא בפ' אלמנה נזונת ובויקרא רבה בפרשת בהר סיני · וכ"ר בפסוק אעשה לו עזר כנגדו מכל הני מקומות שאינו יכול לגרשה אלא א"כ פורע אותה · וכן משמע בפ' מי שהוציאוהו :

ענין רכד

הרש"בא זלה"ה נשאל כי במקום אחד נמצא המטר מחלק אייר עד יציאת חג השבועות והתחילו האמתים להשתנות ומקצתן להתיבש ונזרו תענו' והתפללו כל הקהל כאחד בבית הכנסת כל היו' · ונחלקו התלמידים בתפלה · כת אומרת שאין לומר שם ברכות ומי שענה בזמן הזה אלא בזמן שנמצא המטר בזמן הזריעה · אבל עכשיו לא · אלא שמרבים בתפלה · ומתריעין בשופרות · ואמרו שכך נראה מהגמ' ומדברי הרמ"בם ז"ל וכת אומרת שאומרי' ברכות לפי שהאמתי' התחילו ליבש ואין לנו שהות להכרזת י"ג תעניות ולפיכך נהגו לזה אומרא בשבע תעניות אחרונות · וכן מצאנו מפורש לה"ר יונתן ז"ל והשיב הרב ז"ל שנראה לו כדברי הכת הראשונה מכמה טעמים דכשמזכירין טל בפסח אין מזכירין גשמים אפי' הרבי' אלא בשומע תפלה כיחידים ואפי' צריכים לגשמים הרבה וכדאלא להו ר' שמעון לבני גלילא דגרסי' בפ"ק דתעניות שלחו ליה בני גיזה לר' כגון אנו דצריכין למטרא אפי' בתקופת תמוז · כיחידים דמיגן בשומע תפלה · או דילמא כלבור דמיגן ובברכת השנים · שלא להו כיחידים דמיגן ובשומע תפלה · והקשו עליו בגמרא א"ר יהודה אמתי בזמן שהשנים כתקנן וישראל שרויים על אדמתן אבל בזמן הזה הכל לפי השנים · והכל לפי המקומות והכל לפי הזמן א"ל אתי' רמית עליה דר' ר' תנא הוא ופליג ואסיקנא דאפסיק' הלכתא התם הכי ואם אינן מזכירין אלא בשומע תפלה היאך יוסיפו בתפלה שם · ובההוא מעשה דגיזה אמרו בירושלמי בגיזה צריכין למיעבד תעניתא בתר פסחא אמ' להם לאו ועשו וכלבד שלא תשנו ממטבע הברכה · ועוד לתנן עברו אז ולא נענו ממעטין במטר ומתן והיחידי' חוזרים ומתענין עד שיצא ניסן · יצא ניסן הגשמים שיתן קללה · שנא' הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ולא ראינו מעולם מי שעשה כן עכ"ל תשובתו ז"ל · ותשובתו ז"ל אינה נראית נכונה · מאי שנא שאלת גשמים שצריכין לאחר ניסן מאחר צרות שמוסיפין שם · ומה שאמר בירושלמי וכלבד שלא תשנו ממטבע הברכות היינו שלא יאמרו בברכת השנים ותן טל ומטר אלא בשומע תפלה · ומאי דאמרי' שאם יצא ניסן הגשמים שיתן קללה · כבר נתפרש זהו אם לא ירדו קודם לכן · אבל ירדו ופסקו אינן שיתן קללה ובירושלמי מפורש שמוסיפין שם ברכות לאחר הפסח דהכי נרסי' התם בגנוה צריכין למעבד תעניתא בתר פסחא · אתא שאלון לר' אמר להו לכו ועשו וכלבד שלא תשנו ממטבע של תפלה · היכן הוא אמר ר' ירמיה סבר מימר בשומע תפלה · א"ל ר' יוסי לא כן אמר לי ר' זעירא בשם רב הונא לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים אומר בשומע תפלה · אמר לן רבי לכו ועשו וכלבד שלא תשנו ממטבע התפלה · על דעתיה דר' יוסי היכן אומרה בשם שהוא מוסיף עד כדין נבור שיש לו שם יחיד שאין לו שם · אמר ר' חנינא לא כן א"ר זעירא בשם רב הונא יחיד חובע צרכיו בשומע תפלה · ואלו צרכיו הם ע"כ הרי מפורש שמוסיפין שם · והם מזכיר גבורת גשמים :

ענין רכה

בענין בתי חורף בשבת כתב ר' מאיר מרוטנבורק ז"ל כשהייתי בבי' מורי ז"ל אמר שרבינו יעקב מאורלנש היה אומר לעכ"ום לתקן האש משום חולה שאין בו סכנה שאומר לעכ"ום ועושה והכל חוליים לגבי אש · אחוכם בעירנו היו מהגין איסור משום גדר הפרישות ע"כ · ורבי' י"ט ז"ל כתב מנעורי אני משתומם על האומרים להתחמם כנגד מדורות עכ"ום המוסק בשביל ישראל בשבת כי ראיתי את אבא מארי ז"ל ואת בנו משלש מ"ק שהיו פרושים מתחממים וכן גדולי עולם · וטעמא דהכל חוליים אצל הקור ומצטערים הם לכל הפחות ואמרי' בבכתובות נוח יונק חלב בשבת משו' מפרק כלאחר יד ולא גזרו רבנן והכי הלכתא · ולולי שיתמהו עלי הייתי מתיר האמירה בפירוש · כ"ש בעכו"ם העושה מעצמו בשביל ישראל ואין להתיר במקום צער · שהרי גבי מכחול עינא בשבת מעכ"ום אף על פי שישראל עושה ופותח עיניו כ"ש הכא דלא עביד אפי' עקימת שפתים ואפי' מעשה שרי בכבוי נחלת של מתכת לכ"ג אם היה זקן או אסמנים ע"כ · ולי נראית דהיה מפורשת להתיר בפ' כירה דאמרי' התם א"ל אביי לרב יוסף מהו לשהות פי' על גבי כירה בשבת א"ל הא רב יהודה משמו ליה ואכיל אמר ליה בר מינה דהיא

לכיון למלרבגן הוא אפילו בשבת שרי למעבד ליה עד כאן * שמעון בה"ר צמח זל"ס:

בגאייה בענין חמשת סלעים של פדיון בכור כמה הם

ענין רכו בגמרא בכורות אמרו כי שקל של תורה תלתא דינרי והלתא הויא וחמשת שקלים שיתסר ותרי תולתי וזה קודם שהוסיפו על המדות שתות כי מן התורה אין השקל אלא עשרים מעין כמו שתרגם אנקלוס. וחכ"ח שם מעה כסף דינר והשקל שהוא ד' דינרין חזרו להיות כ"ד מעין א"כ חזרו שיתסר ותרי תולתי עשרים דינרין וכן כתבו הראשונים והאחרונים ז"ל ודבר מוסכם הוא שחמשת שקלים הם עשרים דינרים ורש"י ז"ל היה אומר כי השקל שהוא ד' דינרי הוא חצי אוקיא של מקומו. והיא האוקיא של צורפים במקום הזה אשר עשרים זהובים הם ג' אוקיא. ובזה אין ספק ויהיה חמשת שקלים שני אוקיות וחצי. והר"מבן ז"ל ראה בארץ ישראל זה השקל משקלו כמו שכתב רש"י ז"ל אבל הגאונים ז"ל שאומרים שהדינר משקל ל"ו חבאת והוא הדינר הזה שהוא יוצא היום. וכ"כ הרמ"בן ז"ל שהוא ראה אותו שם. והוא זה שאומרים הגאונים ז"ל א"כ יהיו ה' שקלים משקל עשרים זהובי' שהם ג' אוקיות וזה אינו סותר דברי רש"י ז"ל כי השקל שראה הר"מבן ז"ל אינו אלא אוקיא של תורה קודם שהוסיפו שתות שהרי בין כותייס היה ואינם מחזיקים בדברי חז"ל שהוסיפו שתות. אבל אחר שהוסיפו שתות והשקל לא היה אלא עשרים מעין עשאוהו כ"ד מעין. א"כ חזרו ד' אוקיות וחצי שכתב רש"י ז"ל ג' אוקיות כדברי הגאונים ז"ל. אבל בלא ספק כי הגאונים כבר ראו אותו שקל וכזה היא הסכמת הר"מבן ז"ל עם הגאונים ז"ל כי הוא כתב שהדינר הוא ג' ארגינן ובכל ארגינן יש ל"ב חבאת. כי יש בו ח' גרעיני חרוב ובכל גרעין ד' שעורות יהיה הדינר ל"ו חבאת כדברי הגאונים ז"ל והוא הדינר זהב שנוהגין בו בארצו האדומות שהם שוקלים בו כ"ד גרעינים חרוב ובכל גרעין חרוב ד' חבאת הכל ל"ו חבאת. וזה שיראה מדברי הרב ז"ל בהידושי כתובות שהם י"ו ארגינן באוקיא ולפי זה יהיו עשרי' דינרין של פדיון הבן שהם ששים ארגינן ג' אוקיות ושלש רביעית אוקיא וכ"כ הרשב"א בתשו' שהדינר לדעת הגאונים ז"ל ג' ארגינן כמלאה ה' סלעים שהם ד' דינרים שהם ששים ארגינן שהוא חצי זקוק פחות רביע אוקיא. ע"ב וחצי זקוק הוא ד' אוקיות וזה בזקוק אוקיו' של מארץ מקומם אבל באוקיות של צורפים בכאן שיש ב' ארגינן באוקיות הם ב' אוקיות וכן הוא משקל ב' דינרי זהב שבארצות אלו ויבא הכל מכוון דעת הרמ"בם ז"ל ששקל באוקיות המארץ. והגאונים ששקלו בדינרין שהם עשרים בג' אוקיות הכל שיעור אחד. כי הדינר ג' ארגינן אשר בכל ארגינן ח' גרעיני חרוב ובכל חרוב ד' שעורות כי כן כתב רבי' ז"ל בסוף חדושי כתובות ובהל' בכורות שלו ועשרים דינרים הם ס' ארגינן שהם ח' אוקיות המארץ שהם י"ו ארגינן באוקיא ג' אוקיו' וב' רביעי אוקיא ומאוקיות הצורפים במקום הזה שיש כ' ארגינן באוקיו' ג' אוקיות. וכדברי הר"מבן בחדושי כתובות בסופו יתבאר כי הוא שקל במארץ שיש בו ח' אוקיות כל אוקיא י"ו ארגינן וכזה מוציאים הרבה בני אדם כי לא הרגישו בדברי הר"מבן זכרונו לברכה בהבדל שיש בין אוקיות המארץ ואוקיות הצורפים שיש בעשרים זהובים שלש אוקיות:

כתב תוכחה לקהל אשר באי מיורקה

ענין רכז לא נכחד ממני עצמי. ועיני ראו גלמי. ויודע אני בעצמי. כי איני מהמוכיחים. והלואי הייתי מן הראויים לקבל תוכחות. גם כי אין הדור הזה יותר טוב מהדורות הראשונים שהעידו עליהם שאין בהם מי שראוי לקבל תוכחת. אבל שמי שאפשר לו למחות ואינו מוחה הוא נתפס עליו. על כן הציקתני רוח בטני לדבר מה שאינו מהתי. ותהי בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי. נלאיתי כלכל ולא אוכל. ואני נשען על עצותיכם תדינוני לכף זכות. והמקום ידין אתכם לכף זכות ואולי היה עת רצון להכנס דברי באזניכם ותחשב לי לצדקה. וכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו. ועתה אחר אלה הדברי' * הלא ידעתם כי סבת החרבן הקהלה הקדומה אשר היתה במקומכם היתה מפני המחלוקת עד אשר פגעה מדת הדין בהם והשליכתם אל ארץ אחרת כיום הזה. מתהלכים מעכו"ם לעכו"ם וממלכה אל עם אחר. ואין מקבץ לנודד. והיום אשר ברחמי שמים נתישבתם אתם במקומם למה לא תקחו מוסר לאחר זאת הארץ אוכלת יושביה היא ולא תוכל להכיל בעלי המחלוקת ותקיאה אותם כאשר קאה את הקהל אשר לפניכם. ואם הראשונים לא מרובים חשק הבם בהם ולא הועיל הוכם ביום עברה. אתם מה הבטחון הזה אשר אתם בוטחים בשנאת חנם שביניכם' אשר על זה דבריכם נשמעים בין הנכבדי' האנושים. כי הלא חכם אם ומצאה קולים ביניה' וסוף דבר נאכל גדיש' לא טוב הדבר הזה ואין ה' בקרבכם על הדבר הזה ואינו שומע בקולכם ולא מקבל תפלתכם כי אין בישורון מלכו של עולם כי אם בהתאסף ראשי עם יחד ואם אתם חברי מקשיבים זה לזה אומרת שכינה השמיעני. ואם אין ברח לך דודי ותשוב השכינה למקומה. ואתם בהסתר פנים כאלו אשר אין להם רועה אשר בא אחרי ודורש וחוב וטורף ואין מציל מידם אחלי אחינו בית ישראל הסתירו את אלהי הנכר אשר בקרבכם זהו יצר הרע הוא שטן הוא מלאך המות והטהרו והחליפו שמלותיכם להגביר היצר הטוב ובחרו בחיים ודרשו את שלו' חבריכם וכל אחד מכם יוכיח את עצמו ויסבור את לבו הזוכה וידבר שלום לכל עמו. ואל תאמרו הנה אנחנו במקומנו זה רחוק' מהקהלות הגדולות אשר בארץ אדום. ומי ישמיענו את דברי ריבותינו דעו באמת כי כלנו בני איש אחד נחנו והקהלו' ארץ ישמעאל יהיו לאגודה אחת להוכיח במיסור לעמוד ארץ כי הארץ הזאת בלה נעשה מרוע הנהגתכם אשר כל אחד מכם היצר בעיניו יעשה והקטון אינו שומע לגדול. והגדול מתגאה על הקטון ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים. וכ"ש שילמדו מוסר הקטנים לשמוע אל הגדולים. ועשו גדר בדבר בחרם וב' אלה שלא יכנס אדם בינו לחבירו אחד מהאנוסים. ועוד אני מדבר בתפלה שתהיו זריזים באיסור והיתר אחר שאתם במקום שאין מניחים אתכם לדון בדיני ממונות ותורתכם היא קרה קיימו אותה כראוי. כי שמעתי שאתם שותים יין שהמוכרת היא ישמעאלית. אלא שבהוראת מורה הוראה אחד הותר לכם מפני שעבלה ואם אין עליכם אשם אחר שבהוראתו נעשה הדבר הזה והאשם אינו אלא על המורה ההוא ועלי אם אחר ששמעתי אשתוק כי המורה הזה הגיד על עצמו שאינו יודע בין ימינו לשמאלו. כי אף על פי שעבילת גרים שנעשית שלא בפני ג' היא מתרת אותם לבא בקהל אבל צריך שיהא מקבל עליו התורה בפני ג' קודם עבילה שהרי משפט כתיב בה ואין משפט פחות מג' ותה שאמרו בגמרא מי לא עבלה בנדותה. זו הוא באשה שהיא נוהגת במנהג היהודי' ואינו מושפין לבניה מפני שלא עבלה עבילת גרים ואחרו כיון שהיא נוהגת מנהג יהדות ונוכלת לטהרת נדתה אותה עבילה עלתה לה לטהרות נדות לפי שהיא עבילה של מצוה. אבל אשה שהיא מוחזקת ישמעאלית מפני עבילה אחת שנעשית בנערותה שהיא כעובלת ואדון בידה אינו מוציא אותה מחזקתה אם לא קבלה עליה תורת ישראל בפני ג' והיא לא עשתה כן שהרי אינכם רשאים לקבל גרים מפני פחד המלכות ואפי' היתה אותה עבילה לשם גרות. וכ"ש שלא היתה אלא לשם שפחות ואפי' עבלה לשם מצוה וחייבת בכל מצות שהנשים חייבות בהם מגע' אסור עד שתקבל גט שחרור בהסכמת הרבה מהגדולים על כן הזהרו שלא תשתו ממנעה. עוד שמעתי כי היא מולדת היין בכליו של עכו"ם ואח"כ בכליו של ישראל. וזה אפי' היה המוכר ישראל היין אסור הוא מדין נסוך. כי כבר הסכימו האחרונים ז"ל כי כיון שכתתבר היין שבכלי המוכר עם היין שבכלי העכו"ם שלא הודח נאסר הכל מדין נסוך ולגזרת ידי כל ספק יהיה הכלי במים. עוד שמעתי כי הגוי מכניס קנה המדה בפטם לדעת כמה מדות יש בפטם ואתם שותים יין זה ואין בזה היתר אלא שמרוח הקנה וימרוד ישראל. ואם אין עושים כן. לא נשאר אלא שתלטו לאנוסות של עכו"ם לקנות משם יין. והותר לכם שתם יינם באמת דברים קשים הם אלא חדלו לכם מזה ומכיולא בזה. גם ראיתי שערוריה בבחורי חמד הבאים מאצלכם שהם כלם קטני פלה. וכבר ידעתם כי על כל פלה ופלה חייבין מלקות אחד אבי

בעצם

בפעם אחת. ואפי' במספרים כעין תער. יש מלקות בפלת הראש דלא כתיב בהו השחתה. ואם כל כך הורגלו בזה עד שהותר לכם הדבר כאלו לא נכתב בתורה. הרי הם כאלו עברו על כל התורה כלה ואין שחיטתם כשרה. והמקדש בפניהם אשה אינה מקודשת. אלה הדברים יאמרו על ראש אויביכם. ועתה אף ע"פ שהתחלת בגנות אני מסייע בשבח ואשריכם שזכיתם לבנות לכם בתים בעופר ובנכסיה וכבוד במקום ההוא. אשר בכל יום אתם מסגלים עליכם מלות בכבישות ינרכם לעלות עיניכם מראות ברע. אלמים אלתים ופריצות גויות. יהי רצון שתהיה עמידתכם שם לטובה לכם כל הימי בעולם שכלו טוב לחיותכ' פיוס הזה בעולם ובעולם הבא. שלום לכם שלום שלום בנפשכם החשובה. ונפש שכלו ארוך. שלום לכם שלום שלום בגופכם הבלתי יותרכם לחיכם נזרקה בו שיבה. אוהבכם כדבה. מעתיר לאל יותרכם לטובה שמעון בה"ר נמוק זלה"ה. אחר שכתבתי זה לא שמעו לקולי. ותוך ימים מועטים פגעה בהם מדת הדין ונשתמדו כלם בשביל המחלוקת ואני את נפשי הצלתי:

שאלה רכח

בגאיה: שאלת הסוחרים אשר בבגאיה העלילו עליהם זה ימים רבים. כי שבויי בן אדונינו המלך יר"ה ברחו בספינתם אשר היתה בנמל ובקשו מהם קנס. הון עתק עד שכל הסמורות שבאו להם בספינה ההיא לא היו מספיקים לחלי הבקשה ההיא והתנו ביניהם בפני החבר עיר שכל ההוצאות וזולתם יחשבום לפי ממון הבא בספינה ההיא. ובספינה אחרת שבאה להם קודם לזו. וקבלו בקנין גמור מאלי זה על עצמם ואח"כ הטה הש"ית את לב אדונינו המלך יר"ה לחסד והקל מעליהם עול בנו והטיל עליהם סך ידוע ושיפרעוהו לבנו לזמני' דבר ידוע בכל זמן וזמן ושיכתבו שטר הסוחרים לבן אדונינו המלך שיפרעו הסך ההוא בזמני ידועי'. ואמרו הסוחרי' אם קבלת הממון הזה יהיה כפי הממון הבא בספינה הרי יש מי שבאו לו נכסים מרובים והוא אינו אמוד שיש לו נכסים מרובים ולא יבטיח המלך בו. אבל יכתוב בשטר החוב כל א' כפי עשרו ולא כפי הממון הבא בספינה. אבל הפרעון לא יהיה אלא על פי התנאי הראשון שהתנו בו בפני חבר עיר יל"ו ועשו ככה ופרעו הפרעון הראשון כפי השטר לא כפי קבלת השטר חוב אח"כ אלו הדרך ואמרו לא נפרע אלא לפי קבלת שטר החוב יודיענו רבינו שורת הדין בזה:

תשובה

שורש הדין בזה הו' מה שאמרו בגמ' בפ' הגוזל ומחליל שירה שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גיים לטרפה. מחשבין לפי ממון זה כו' בגמרא ובודאי שאין מחשבין אלא לפי הממון שיש להם שם במדבר. ומי שיש לו ממון מועט שם לא יתן אלא לפי ממונו ואשר יש לו ממון הרבה יתן לפי ממונו. ואף על פי שאותו שיש לו ממון מועט יש לו בעיר ממון הרב' יותר מאותו שיש לו ממון רב במדבר כי העיקר כזה הוא שאם הגיים יטול הממון יפסיד המרובה יותר מן המועט ומזה נלמוד בנדון הזה שהמלך לא חייב הסוחרים אלא מפני שספינתם הזיקה נכסיו ואלו המזיק חייב לא למי שלא הזיק ואי"כ מי שיש לו ממון רב יות' ממה שיש לו בספינה אין החיוב על אותו ממון אלא על ממון הספינה. ואי"כ תנאם הראשון היה דין תורה ואף ע"פ שלא התנו כן היה הדין לדון כן כ"ש שהם התנו כן שחייבים לקיים תנאם. ואף על פי שבשטר החוב לא נזכר כן. כיון שלא נעשה השטר אלא להבטיח המלך התנאים לא זזו ממקומם:

שאלה רכט

והראן: שאלת שני שותפים שהלכו בסחורה ממקום למקום ובחלי הדרך נפטר אחד מהם וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ועמד השותף ההוא וחלק השותפות והפקידו בעיר מושב ביד אנשי' נאמנים והלך לדרכו ועתה הוא מתחר שמא יאמרו לו היתומים מאן פלג לך כי הוא לא חלק בפני ב"ד. או אין יכולין לטעון כך כיון שמת א' מהשותפין ובטל השותפו':

תשובה

אלו היה השותף קיים היה הדין נאמר מאן פלג לך שאין לו לשותף לחלוק אלא בפני ב"ד. אבל בשמת השותף נבר בטלה השותפות לפי שכבר נפלו הנכסים ביד היתומי' וכן כתב הרמ"בס ז"ל בשם הגאונים ז"ל בסוף פ"ה מהלכות שלומי' ושות פיס. ויש ראיה בתוספתא וכן בגמרא בפר' המקבל דאמרי' התם האי שתלא דשכיב מסלקינן ליה. וכן כתב הרמ"בן ז"ל בחדושיו שם. וכן הרש"בא ז"ל בתשובה. וכיון שמן הדין בטלה השותפות אין לו להתעסק בממון היתומים. ואם הניחם במקום נאמן נפטר אלא נשתעבד זה לשותפו להתבטל מעשקיו בשביל נכסיו וכן כתב הרמ"בס ז"ל בפ' ז' מהלכות שאלה שמי שיש פקדון בידו ואין שם המפקיד להחזירו לו ורוצה לצאת בשיירא שמניח הפקדון במקום נאמן שאין אוסרין זה במקום פקדונו של זה ולא הגריך הרב ז"ל ב"ד אלא כדי שהב"ד יברר הדבר נאמן. ואם בנדון הזה האיש אשר הפקיד בידו חלק הבירו שמת הוא נאמן. כבר יצא ידי חובת השבת הפקדון. אלא שב"ד חייבין למנות אפטרופוס על היתומי' והאפטרופוס משביעו כדין שבועת השותפין שהיה על טענת ספק כדאיתא בפ' כל הנשבעין והאפטרופוס של היתומים יכול להשביע כמו שהיו יכולים הם לעשות אלו היו גדולים וכדמוכח בפ' שור שנגח והו דהא מוקמינן אפטרופא ליתמי לשוי שור דידהו מועד וקרינן ביה והועד בבעליו. והרמ"בס ז"ל כתב בפ"ע מהלכות שלוחים כי היורש יכול להשביע וא"כ הוא הדין אפטרופוס שהוא במקומו:

שאלה רל

מוסתנגאים: שאלת אם מותר להושיב דבר מידו ליד אשתו נדה כי ראית מקילין בזה והוקשה לך הדבר: **תשובה** דע כי הרבה הם מחמירים בזה. וכן כתבו תלמידי רש"י ז"ל שרבנו היה נוהר מכל דבר ואפילו ליטול המפתח מידה לידו ומה שאסרו בגמרא מזיגת הכוס פי' הר"מבן ז"ל לא הוגרכו בזה ליטול מידה לידו אזו בכל דבר אסורה או שלא תמזגנו ותניחנו לפניו בשלחן והוא יטלנו מן השולחן ושמואל היתה אשתו עושה שנוי ומניחתו לפניו ביד שמואל ואשת אביי היתה מניחתו על פי הכובא שאינו מקומו ומשוש שנוי והרחלת פניו ידיו ורגליו אסור לשפוך מים על רגליו מן הקיתון אע"פ שאינה נוגעת בו. והעולה מזה הוא שאסור ליטול מידה כלום אפילו בלא נגיעה ואפילו מפתח ומזיגת הכוס אסורה אפילו להניח על השלחן אלא על ידי שנוי והרחלת ידיו ורגליו אפי' לשפוך מהקיתון אסור. וכן אנו נוהגין אלא שיש להקל ליטול תינוק מידה משוש דהחי נושא את עצמו כדאי' בפ' מפנין ובפ' נוטל והיא אינה עושה כלום אלא התינוק עצמו הוא יולא מחיק אמו ובא לחיק אביו ובכל זה אין חלוק בין ימי נדות לימי ליבון שלעולם היא בטומאתה על שתבטל במי מקוה. ומה שנראה מדברי הראשוני' ז"ל שהיו מקילין במי ליבון יותר ממי נדות כתב ר"ת ז"ל שזה המנהג היה להם לפי שהיו טובלת כדין תורה בסוף שבעה. ואם"כ מונין שבעה נקיים משוש חומרא דר' זירא דאפילו רוחות טמא לם כחרדל יושבת שבעה נקיים ולפי שכבר נטהרה דין תורה ולא היו יושבות שבעה נקיים אלא משוש חומרא. דבנות ישראל היו מקלתן מקילין ליטול מידה לידו. אבל עכשו אלא נהגו בטבילה אלא לאחר ימי ליבון הכל הוא שוה ימי נדות וימי ליבון ומה שאמרת שיש מחמירין לטמא מעכבה ומושבה של יולדת ואפילו מנעל שברגליה מגריכין שהרה. דע כי אין כל זה שרש בתלמוד ואין הפרש בין נדה ליולדת אף על פי שהבא על הנדה הוא בחיוב כרת בכל מקום ובכל זמן שטומאת נדה לבעלה אינו תלוי בטהרות שהרי אמרו בשני מחולין בעלה חולה הוא כלו' דינו כדין חולין ואם נדה נאסרה וטבלה אע"פ שאינה אוכלת בתרומה היא מותרת לבעלה לקדשי' בעי' כונה לטבילה ולחולין לא בעי' כונה אבל לשאר הדברים בטומאת נדה. אין הפרש בין בעלה לקדשים והבועל נדה חייב כרת הוא. אבל לענין מרכב ומושב אין זה אלא לתרומה וקדשים. וכשתפסוק הנדה אחר שתנקה סדיניה המלוכלכים לראות אם פסק מעינה. אינה צריכה כיבוס אחר לא למסכבה ולא ללבושה ומנעליה בין נדה בין יולדת. ומה שנראה מתשובת רבי' האיי ז"ל שבתולה שבעלה שאין משכבה טמא. היה נראה מדבריו שהנדה משכבה טמא כבר פי' הרא"בד ז"ל שאין זה אלא לומר שהבעל אסור ליגע במטת אשתו בעודה נדה משוש הרחקה אבל שיהא צריך משכבה רחיצה ולא טבילה. אין זה מדין התלמוד. וכבר כתב זה הרמ"בס ז"ל

לאחרי תימן:

ענין רלא

לפי שבא רבי שמואל בן החכם רבי סעדיה עגאר ז"ל מעיר תלמסאן ותובע בפני מעמוד זקני הקהל וגדוליהם בבית הכנסת של מלאחין ליורשי אברהם לוי בר' שלמה הלוי. ותביעתו היתה כי הוא שלח מתלמסאן לאביה' המזכר אסמים ושאר סחורות למכרם ולשלוח לו ערכם. ואביהם המזכר קבל הסחורות המזכרות ומכרם ונשאר ברשותו. והיורשי' המזכרים. הגדול שבהם והאפטרופסים של הבנים הקטנים שהם ר' שמואל הכהן בקרי יצ"ו ור' משלם אל בנאזן יצ"ו הסיבו ואמרו אין אנחנו יודעים מה אתה שח. על כן נויתי לר' שמואל המזכר שיברר טענתו והוא הודאה כתב ר' אברהם המזכר שהוא קבל הסחורות ונפי' שהיורשים והאפטרופסים היו טוענים שמת אחר שקבלם החזירם לך. על כן נערכתי לר' שמואל המזכר לברר שלא החזיר לו כלום והוא הוציא שטר נעשה בבגדאיה שהעידו בו שר' שמואל תבעו בבגדאיה לפני הדיין הר' בנימין בר' עומרם עמאר ז"ע והוא השיב כל מה ששלחת לי נתתיו לר' יצחק אחיך והוא אומר לו מי נוך לתת לאחי כלום. לא אקבל ממך טענה זו אם לא תראני כתב ידי שאני נותיך לתת לאחי ור' אברהם הנז' בשבע בלא חיוב ב"ד שלא נשאר בידו כלום. זהו נסח השטר. ועל זה פסקתי הדין שכיון שהוא מודה שקבל הסחורות ומודה שנתנם לאחיו בלא מצות ר' שמואל אף על פי שנשבע שלא נשאר בידו כלו'. ואפילו נשבע באמת. אם נתנם לר' יצחק אחיו שלא במצותו ולא נשאר בידו כלום. אבל אינו פוטרו מר' שמואל וגם ר' יוסף דרשן העיד כי כשהלך לתלמסן אמר לו ר' אברהם המזכר אמור לר' שמואל כי אחיו ר' יצחק הוא מנער אותי שאתן לו מה ששלח לי אם ירצה שאתנם לו. וכשספר הדברי' אליו אמר לו אמר לו שלא יתן לו כלום על כן מכל אלו הטענות נשאר ר' אברהם הלוי מחוייב בכל מה שטוען עליו ר' שמואל כי הוא קבל ואמר שנתן למי שלא נהו זכיון שנתברר שהוא קבל ולא פרעו נתחייבו נכסיו ואפילו מן היתומים. ומתוך פנקסו של ר' אברהם בכתב ידו מלינו שהסך היה ל"ט זהובים. ולפי שלא נשתיירו מטלטלי מ'ורשי' לפרוע הסך המזכר והיה צריך ל:בות זה מהקרקעות והיינו צריכים בזה להרמנות החדון הטופט. על כן הודעתי אליו כי בדינו נתברר שהיורשים מחיבין לר' שמואל ל"ט זהובים והוא גמר הדין ביניהם כאשר חייב דינו ונלוס:

שאלה רלב

בגאיה: שאלת אשה שמכרה כתובתה לאמה בר"ן דינרים ושלחה אחיה לישלם ממנה ולהביאם לה ואחיה הביא עדי שמעאל שתורה בפניהם שכבר קבלתם ופתה את אחותו והודית בזה שסומכת עליו שהוא יביאם לה ואחר שנכתב שטר ההודאה יצא לה הדרך ולא נתן לה כלום ולא סרה תובעת ממנו והוא לעולם טופר אם הדין נותן להשביעו או לא:

תשובה

דבר פשוט הוא שחייב שבועה כיון שהיא טוענת בברית שלא נתן לה כלום ואומרת לו תנם לי שעדין הם ברשותך והוא טוען כבר נתנם לה. הרי זה כאומר לחברו מנה יש לי בידך. והוא אומר אין לך בידי כלום שהוא חייב שבועה דרב נחמן שהיא שבועת הסת ודבר זה פשוט. ואם האח טוען לא נתנה לי אמי כלום ועדין הם ברשותה ישבע על זה ו פטר וגם האם פטורה היא שאינה מתחייבת מפני הודאת בנה אלא שאם תמות וירשנה בנה תעלם מאחיה בלא שבועה מפני הודאת פיו שלא קבלה אחותו כלום אם ירצה שתתקיים מכירת הכתובה. ואם לא יתן לה הר"ן דינרין תתבטל המכירה וכל זה הוא אם נתקיים המכירה כדת וכהלכה שתהי' שם כתיבה ומסיר' השטר בידה. ואם אינו כן המכירה בטלה היא לגמרה:

שאלה רלג

עוד שאלת אלמנה ח' נשאת והביאה לבעלה נדוניה וכתבו בכתובתה דהבעלת ליה מבית אמה ומנהג המקום שאם תמות' האשה בחיי בעלה שתחזור הנדוניה לאותו שנתנם לה בנשואיה והאשה אומרת אני לא הבאתי מבית אמי כלום כי אם מנכסי הבאתי אותם ואני רוצה שאותו אני החוזר לאחר מיתה שלא יהיה לאמי זכות בהם ולא לאחי שאינו אחי מאבי והסופר שם דהבעלת ליה מבית אמה מעצמו ולא נתלך עמי בלל וכן יודה הסופר וגם העדי' מעידים כן אלא שחתמו על מה שכתב הסופר והסופר כתב כפי מה שאלה בטופס שטרות ח:רות:

תשובה

אם הסופר והעדים מעידים כי אותו דבור הנכתב שלא בחזקתה נכתב הוא בטל והרי הוא כאלו לא נכתב. שכל תנאי שהוא בשטר שאינו נהוג בשאר שטרות אין לסופר לכתבו עד שיסמע מפי האשה בפירוש. ולזה אנו כותבי' בשטרות שיש בהם נאמנות וקנינא מניה ועל הנאמנות בפירוש. ואם לא כתב כן אנו תולין שהסופר כתבו מעצמו כמנהג פלי שטרות והוא בטל ואין בזה משום מגיד ומגיד שכיון שאין מורין בהן מעיקר העדות ותולין דבריהם במה שחסר לטעות השטר הוא קיים ואותו התנאי הוא בטל:

ענין רלד

והאשה שאבדה כתובתה וכתב לה בעלה כתוב' דמירכסא והפקידה אותה ביד אחיה ואינו רוצה להחזירה לה עד שתשבע לה שאבדה כתובה. אין בדבריו כלום. שאם היה בדבריו כלום לא היה מחייבין לבעל לכתוב כתובה דמירכסא עד שתשבע אשתו שאבדה כתובתה ואם הבעל אינו משביעה. איך ישביעה אחיה הנפקד:

ענין רלה

והאיש אשר כתב לאשתו דינרי זהב אמיריה יתן כמו שכתב. ואם בלבו היה שלא יתן לה אלא שלשים זוז בזהוב. דברים שבלב אינם דברים. ואם כתב לאלמנה תוספת יתן לה שהרי שניהם הם נגה לכתוב לה אפילו מגה מנה מוסיף:

ענין רלו

הנם: שמעתי את הלוטיך על אשר לא השבתי מן שאלותיך. ואני תמה מזה שאתה בעצירך כתבת כי הוציאו לוזי מלכה שכל הטענות יבואו לבית המלכות ישמעאל בדינו ויהודי בדינו ואיך אשיב לדברי האדרון אדרש לאשר לא נשאלתי. כבר כתבתי אל הקהל מה שהוא מוטל עליהם הובה לעשות ועל מה שכתבו לי לעשה. מענין הזה נכדך יצ"ו אין התובע ולא הנתבע במקומי. ואין דינם קולר תלי בצוארי אלא א"כ אהיה נשאל מהם ומה שכתבתי בזה לר' יוסף שספורטים הוא בזכות היורשה לבטל התתנה לא שיהיו נכסי היורש על הספק אם ירצה להחזירם לו או לא. וגם כי לא הדע מה יולד יום. על כן מהרתי לכתוב לו שאין התתנה כלום וגם לבטל טענת האלמנה בענין התוספת והצדקה. וכל זה לזכות היורשה הני חושב כי יש לי בזה זכות לפני הדיין האמת היודע מחשבות לבולא מנעתיה מלתבוע להאפטרופוס חלק דוד שהגדיל. כי הלילה לי לתת מקום לאפטרופוס להפסיד ליתומים. אבל אמרתי לר' יוסף שספורטים שאם עשה לו היורש הרשאה היו דברי דעת והרשאה אינה אלא לתבוע כי כיון שהוא גדול נתחלק רשות האפטרופוס וחייב להחזיר אל היורש ירושתו וכין שיהיה בקי בטוב משא ומתן כן שיהיה בלתי בקי ומפסיד נכסיו. אין ב"ד זקוקים לו ישולם שלו ויעשה בו מה שירצה. וכן כתב הרמ"בם ז"ל בהלכות נחלות. על כן אם דוד רוצה את שלו חלק פשיטות וחלק בכורה. יתבטל בב"ד וב"ד יחייבוהו בדין. ומה שמעתי שהאפטרופוס אומר שאין עליו חיוב שבועה. כיון שמיגהו אבי היתומים. אמת הוא זה שאין מחייבין אותו שבועה מפני טענת ספק. אבל אם יש טענת ברית ליורש על האפטרופוס חייב שבועה. ואיך תהיה לו טענת ברית

בספר שלמה כי בלא ספק הנכסים בלוס לקחם בשטר שמוש ב"ד
במספר במפקד כי כן כתבתי לו ואחשוב כי כן עשה. שהיו פתי
האפטרופוס שיקח הנכסים בלא מעמוד ב"ד שלא יאמרו לו היורשי
הבנות דיברין הכיח אבינו. וכיון שחייב להראות מסבר הנכסי'.
ובבר הוא נולע בין הסוחרים איך מרויחים הנכסים. אם ימלא
בדרך האפטרופוס בכל זה. הנה היא טעל בריח ויש עליו שבועה.
כתבתי לך זה כדי לנקות את עצמו מעוכשן של יתומים. כי זקנתי
ראיתי ולא ידעתי יום מותי ולא אראה ליתן דין וחשבון לפני דיין
אחת מעוכשין של יתומים. ואתה חכם תבין דבר מתוך דבר כי
מי יתוש חוץ מתוך ואני את נפשי הגלתי:

ענין רלז

תנס: עוד על ענין הגז' למעלה. עתה שבת היורש
אגלכם לתבוע נכסי אביו.
יכול לטשות הרשאה ויכול לכוף האפטרופוס או לשלוחו שימסור
בידו חלקו בנכסי אביו ממון ושטרות בכח חדש וגדוי וירשה לו
פרקי אביו ושטר שמוש ב"ד איך קבל הנכסי' במספר במפקד.
ואם יעלה בזה טענות יכול להשביעו בטענת בריח. וכן מה שמוכר
האפטרופוס קרקעות אם אביהם נוה שעתיקו לירתם. להנין
מוכרם בלי שלא יאמרו שמה ושהיה ממכרו קיים. ואם שמך
לשיתת הביה' אמר רבי בועלעז כי כן נוה שיתנו לגשואי בתו אלף זהב
וכתב בנוהה כן שמוך לשיתתו דבריו קיימים. ואם לאו דבריו
בטלי. ובריך שימלך עם היורשים כמה יתנו לאחותם פרנסה
לנשואיה. ואם אמת הדבר שאביהן נוה שהאפטרופוס יהיה
האפטרופוס ע"מ שיתחתנו בניו עמו. אם קיים תנאו יאמר
בהאפטרופוס. ואם לא קיים תנאי יסתלק מהאפטרופסות
מכל וכל. ומענין מלה זהב של הקדש חייב לעשות ספר תורה כאש'
נוה. ומשאר מה שנתן לענייס בפי רשות עיניו. כבר זכו בו
הענייס. ואם נשאר בידו מהם ישלי' לדרו ולא יעבור על כל
אלמר. ואם הפסיד האפטרופוס או הרויח ירשו זה הסוחרים:

ענין רלח

מוסתגאים: מענין
היולדת שכתבת כבר
נהגו כל ישראל שלא
לבנות על דם טוהר. ובתבר' אברהם אב ב"ד שהוא שמע מהרב
הגאון ר' יהודה בר' ברזלי שהגאונים ז"ל החרימו כל הבועל על דם
הטוהר. אלא צריכה היולדת לספור שבעה נקיים אחר שתלד חוץ
מיום הלידה ויעברו ז' לזכר וי"ד לנקבה ומי לידה שאינה רואה
בהם עולים לה לז' ימים נקיים שכן פסקו הגאונים ז"ל ואם יש בה
ז' נקיים והיא יולדת זכר תוכל לטבול אחר שבעת ימי לידתה מיד
ואינה צריכה לעמוד בטומאתה לא מ' לזכר ולא פ' לנקבה שזה
דרך מינות הוא כמ"ש הרמ"בם ז"ל. וטבילתה כטבילת הנדה
בשי מקוה ואסורה לבעלה כנדה בחיוב כרת ואינה טובלת אלא
לאחר ז' נקיים שיעברו ליל מ' או לאחרתו אם אינה יכולה בלילה
מפני פחד הגוייס. ובמקומות שאין להם מקוה יש אוסרין לטבול
בנהר אם יש לחוש שמא גדל הנהר מפני מי גשמים לפי שאין מי
גשמים מטהרין בזוחלין אלא בשאובין כשהם מתקבצים בתוך
עוקה במקוה. [אמר המגיה ראיתי להרב ר' יצחק צרפת ז"ל
שכתב שאם נהגו זה לגדר ופרישה הע"פ שידעו שהוא מותר הו
מפני נקיות מפני שאותה הימי' דמים מצויים בה ראוי להניחם על
הנהגם ואין מתירין אותם בפניהם אבל אם נהגו בטעות ראוי
להודיעם שהם טועים בדברי הרמ"בם ז"ל עכ"ל]:

ענין רלט

הדברים נראין מהעדיות
שראובן חבל בשמעון
בהכאה בחבן או בחגרוף
ופצעו בפיו ויצא ממנו דם. ואחר החבלה נפלה שנו אלא
שלא העידו בבירור שראובן הפילה ודעו שאין מזיק זה לענין הדין
לפי מה שהודיעם כי אין דייני בבל רשאין לדון מן הדין בנזקי
הגוף. וכל מה שהם רשאים לדון הוא שבת ורפוי רק שבתו ויתן
דמי ירפא. אבל מזק שהוא דמי מיבריס ונער ובשת אין דנין זה
לתלמיי ארץ ישראל. כבר כתב זה הרמ"בם ז"ל בהלכות
סנהדרין אבל כתבו הגאונים ז"ל כי המובל בחברו בין חברו אבר בין

פצעו והוציאו ממנו דם מוכדין אותו עד שיפיים חברו בדבריס או
בממון כפי מה שיראה ב"ד על כן זה האיש חייב פדוי ולא יפטר מהגדוי
עד שיפיים חברו כפי מה שיראו זקני הקהל. וכשיראו זקני הקהל
שהוא נתן לפי ראות עיניהם. יתירוהו מהגדוי. וראוי הוא לכך
מפני חלול שבת להבות בהבן שהוא אסור לבטלם ואינו נפטר מפני
שברותו אם לא הגיע לשברותו של לוט. וזה האיש אף על פי שחבל
בשבת ואלו נתחייב מיתה היה נפטר מהמוון כלאחרי' בפ' ואלו
נערות ובפ' ואלו הן הלוקין משוס דכתיב כדי רשעתו כדי רשעה
אחת התה מחייבו ואין אהה מחייבו משוס שתי רשעיות אבל זה
מפני חבלה זו אינו חייב מיתה מפני חלול שבת והא לאחרי' כל
המקלקלין פטורין חוץ ממובל ומבעיר. כבר פיר' הראשונים ז"ל
להיינו בחובל ונריך לדם והיא מלאכה הצריכה לגופה. ואף על פי
שלא נראה כן מדברי הרמ"בם ז"ל כבר הקשו עליו האחרונים ז"ל
מ"מ הגדוי הוא ראוי בין משוס חלול שבת בין משוס חבלה גופה
אפילו היתה בחול. והאשה שנלחה ידה והחזיקה בזקנו תקנסו
אותה שמן המאור על אשר הניזה פניה להכנס בין האנשים לתלוש
שערו של איש. ואם לא תשמע אליכם הנדוה בקהל עד אשר
תשמע לכם והש"י ברחמיו ישע שלום ביניכם ושלום:

שאלה רמ

מליאלה: שאלת אשה
אחת נתן טבעת לבת
אחותה ואותה טבעת
נתן לנגלה ביד אדם אחר. אם קדשה באותה טבעת אם היא
מקודשת או לא:

תשובה

בזה יש לחקור אותה טבעת שנתנה
האשה לבת אחותה אם נתנתה לה
במתנה גמורה או דרך שאלה.
ואם באה ליד המקבל במתנה או בשאלה שאם באה לידי
המקודשת במתנה ומידה ליד המקדש במתנה היא מקודש ונראה
לאפי' בדלא שדך. ואפי' שתקה דלא בעי שדך או אמרה אין אלא
ב. זיל' דידה דאי לא שידך ולא אמרה אין לא מוכחא מילתא דבמתנה
נתנתה לו כך להתקדש. ומ"ה בעינן שידך. וה"ל לא שדך דאמרה
אין כשאמר לה מתקדשת לה. אבל בנדון זה שהטבעת הזו נתלתה
לה אחות אמה במתנה והיא נתנה אותה למקדש מפחמא אפי' לא
שדך ואפי' לא אמרה אין בתורת קדושין שקלתה. והויא מקודשת
בלא קדשה בכסף שלו. וזה פשוט הוא. וכל זה הוא אם הענין
כמו שכתבת שבאה בדרך מתנה מאחות אמה אל האשה ומהאשה
אל המקדש. ואם אינו כן אלא שדרך שאלה באה ליד האשה או דרך
שאלה אל המקדש יש לחלק ולומר שאם אחות אמה השאילתה לבת
אחותה והיא נתנתה למקדש אינה מקודשת שהשואל אינו רשאי לתת
מה שהושאל בידו. ואם עשה כן הויא גזלה ביד מקבל המתנ' והרי
הוא מקדש אותה בגזל דאחרים שאינה מקודשת אלא לאחר היאוש
לקניה ביאוש ולא קי"ל כר"ש דאמר סתם גזל יאוש בעלים הוא. ואם
האשה נתנה הטבעת לבת אחותה במתנה והיא לא נתנה אותה
במתנה אל המקדש אלא דרך שאלה לקדש בה בזה נפלו דברים בין
הראשונים ז"ל במה שנהגו לקדש בטבעת שהוא שיש אומרים
מקודשת מן הספק. וי"א מקודשת ודאי. וי"א אינה מקודשת כלל.
ואם נתקדשה לאחר לאחר מכאן מוסשין לקדושי שניהם. והרא"ש
ז"ל כתב שאם בשעת שאלה אמר לו השאלני טבעת זו לקדש בה את
האשה שהיא מקודשת שעל דעת זו השאילו דאלמן שהרי דגמר בלבו
ליתנה לו בחוזו לשון שיועיל לענין קדושין שתהא אשה מקודש' בו.
כי אדעתא דהכי מסר לו הטבעת. ואם לא יועיל בלשון שאלה יהיה
בלשון מתנה ובכל הפחות תהיה המתנה על מנת להחזיר והיא
מקודשת ויקנאו מן האשה ויחזירו לו הו יחזיר לו דמים וחזרת דמי'
הויא חזרה אלא דבריו ז"ל. והאריך לראות טעם בזה. וזהו אם
בשאלה מאחרים אבל אם שאלה מן האשה עצמה. בנדון הזה ודאי
מקודשת ממה נפשך שאם הוא מתנה הרי היא שלו ובכסף שלו
קדשה. ואם אינה מתנה ודרך גזלה הוא בידו ואם לא קדש' ועכבה
בידו נקרא עליה גזלן. מ"כ הרי קדשה בגזל דידה דאי שדך או
אמרה אין דהויא מקודשת. וכללא דמילתא. אם באה במתנה
ליד האשה. ומיד האשה ליד המקדש במתנה או בשאלה הויא
מקודשת ואם באה ליד האשה בשאלה. לא הויא מקודשת בין באה
ליד המקדש במתנה או בשאלה. ואתה שחשבת בכל זה ורצית לנאת

ידי כל הספקות רוח חכמים נוחה ממך:

ענין רמא

תמהת מהרמב"ם ז"ל שכת' ששליח הבעל שלחו לקדש את האש' אינו צריך עדים. כיון שהשליח והמשליח מודים בדבר ותמהת אם השליח הוא במקום אחד והמשלח הוא במקום אחר מי יודע אם הוא אמת או שקר. אין זו קושיא שהרב ז"ל לא כתב שנחזיק אותה במקודשת אלא כששמענו כך מפיהם. והרב ז"ל חולק בין שליח האיש לקדש וכין שליח האשה להתקדש שצריך שם עדים כמו שליח קבלת הגט. וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל בחדושיו בפ' האיש מקדש. וגם הרא"ש ז"ל בפסקיו הורה כן והוסיף שאף שליח האיש שאינו צריך עדי' ולא דמו קדושין לגט. דגט שבא להתיר צריך עדים. אבל קדושין שבא לאסור אינו צריך עדים. אבל הרא"ב ז"ל בהשגותיו כתב על לשון הרמב"ם ז"ל תמיהה היא זו דכיון דפסקינן המקדש בלא עדים אין מושבין לקדושין ואפי' שניהם מודים. א"כ מה מועיל הודאת השליח והמשליח. כיון דהודאתם חיוב לאחריני ע"כ לשון ההשגות. וכן הרב ר' משה הכהן ז"ל הגיה על הרמב"ם ז"ל בזה. וגם הר"ן ז"ל בפי' מהל' היה מפקפק לומר שאם בשליחות האיש אין צריך עדים. ה"ה בשליחות האשה. אלא שכת' מחוורתא דמילתא דבין בשליחות האיש בין בשליחות האשה צריך עדים דאין דבר שבערוה פחות מב' ואתם זרע אמת שלום לכם.

תלמסן ה' אלהיך ירצך

ענין רמב

עמדתי על כתבך. ומה שירשה להשיב בזה הוא שספק כלו לו חדשיו וגמרו סימניו הוא מן התורה ודאי ילוד וליכא לספקו בנפל. דהא רוב נשים ולד מעליא ילדו ורובא דאוריתא הוא ומ"ה אם נשאת לכהן לא מפקי' ליה מניה ואזלו לא היה ודאי ילוד אלא הוה שבקי' לה בספק איסור יבמה לשוק מפני שהוא כהן אלא לפי שהוא מן התורה ודאי ילוד שבקי ליה בהדיא כדאיתא בפ' החולץ ופ' המילה ומשום מיעוטו מפילות חששו חכמים להתירה לשוק עד שתחלץ ולא שרי לה אלא אם שהה שלשים יום כרשב"ג כדאיתא בפ' המילה. או אם קיים לן ביה שכלו לו חדשיו כדאיתא בפ' יוצא דופן. וכבר פי' בתוספת מהי שנא דחייבי הכא לאי מיעוטא טפי משאר מקומות. וכיון שהיא מותרת לשוק הכא יש לו בן ואם בא עליה יבם קיימא עליה בחיוב כרת והבן ממזר ודאי לאוריתא וכן כתב בעל הטורים ז"ל חולק על הרמ"א ז"ל שכתב דבדיעבד שבקי' ליה בהדי יבם. גם הרא"ש ז"ל תמה בפ' המ לה מפני מה פסקו כרש"בג אלו הם דברים פשוטים יבינם כל מבין וגם כל תלמיד וכבודך נסתבך בזה. ובאו דבריך עמומים ואלו אמרם אחד מתלמידך הייתי גוער בו והכנסת עצמך בזה ולא היית צריך לו לענין הגדון אלא בדי לחלוק. והיה די לך לומר לא סיימוה קמך. ולענין הגדון הזה היה בן שמנה ולא נודע אם נמרו סימניו אם לא. ואם נמרו סימניו בשערו ובצפורניו אמו פטורה מן החליצה ומן היבום כי הרמב"ם ז"ל בפ' ראשון מהל' מילה פסק כר' דאמרי' בפ' הערל שבן שמנה ודאי נמרו סימניו שאינו נפל דסימניו מוכחים עליו דבן שבעה היה ונשתהה והיה לך לחקור בזה קודם שתתירנה להדיא. וגם אם לא נמרו לו סימניו יש להסתפק בהיתרה שהרי הסכימו קצת מהפוסקים ז"ל לפסוק כרש"בג שאם שהה שלשי' יום אע"פ שלא נמרו סימניו שאינו נפל שהוא לא הזכיר כלל נמר סימנין אלא שיהו ל' יום ומשמע אפי' לבן ח' ודאי ולא נמרו סימניו וא"כ אם לא שהו ל' יום יש להסתפק אם הוא נפל או לאו דהא ס"ל דבן שבע שנשתהה עד חדש שמיני ילא מכלל נפל דרש"בג דס"ל שאם שהה ל' יום אפי' לא נמרו סימניו ילא מכלל נפל. דר' ורש"בג קיימי בחדא שיטתא. דאפשר לאשתהו. ור' כבר אמר דבן ח' שנמרו סימניו ילא מכלל נפל. ורש"בג דס"ל שאם שהה ל' יום אפי' לא נמרו סימניו ילא מכלל נפל. אם לא שהה הוי ספק אפי' לא נמרו סימניו דשתא בן שבע היה ונשתהה. ודעתו של ר' בן שמנה ונמרו סימניו. ודעתו של רש"בג בימי ששהה ל' יום ולא נמרו סימניו שויס הס שאפשר להתקיים. דבן שבע היה אלא שנשתהה וכיון דאיכא לספוקי בבן שבע אפי' מת מיד מספקי בבן קיימא דבן שבע ודאי וכלו לו חדשיו שויס הס שאם מת בו ביום שהוא ולד של קיימא ומה שחזקת זה ממה שאלין ספק בן ז' ספק בן ח' ממה נפשך אין זה הוכחה לענין היתר יבמה לאח. דבן ח' ולא נמרו לו סימניו דאיכא תרתי לגרעותא חשביכן ליה כנפל שאין לנו במה להחזיק בילוד שאם"פ שאפשר לו להתקיים. ואם שהה ל' יום מחזיקין ליה בבן קיימא כמו שכתב הרמב"ם ז"ל. ומה שאמרו בגמרא וכן שמנה מי קא מיי. אמרו זה על הרוב. אפילו הכי מילתא דחיקא הוי דחיי ורובא לא מתקיימי משום הכי חשבי ליה כאבן ואסור לטלטל כדאיתא בפ' המילה ובפ' לא יחפור ובפ' הערל והאורגו פטור בחלה בפרק יולה דופן ובפ' הנחקין. ואם נסתפקנו בו אם הוא בן ז' כיון דאי הוי ודאי בן שבע חייבין למולו ואפילו בשבת. עכשו שהוא ספק נמול אותו אפילו בשבת. שאם בן שבעה הוא שפיר קא מהלכינן ליה ואף אם הוא בן ח' ליכא איסורא דלאו חובל הוא שהרי בבשר בעלמא. וכן ח' ודאי אף על גב דבשר בעלמא הוא מהלכינן ליה כיון דלא חייבין לממהיליה. אמאי מתחכי' בשר לא צורך. אבל לא נסתלק מפני זה ספק נפל מבן ח' להתירו ליבם כיון שמי שלא נודע אם כלו לו חדשיו ולא נמרו סימנין אפשר לו להתקיים. ואם שהה ל' יום מחזיקי' ליה בבן קיימא הוא הדין דנמולד לח' ולא נמרו סימניו אפשר לו להתקיים ואם שהה ל' יום הוי ודאי ילוד כמו שכתב הרמ"בם ז"ל ובודאי אינו מטמא כנפל מן וכל מה שנתמעט הוא שאינו מקבל טומאה. ואם היה טמא לא היינו צריכים לומר שאינו מקבל כמו שכתב הרמ"בם ז"ל בהלכות טומאת מת פ"ח וס' ט"ו. וברייתא היא בתוספתא דאהלות. ומה אמרו בגמרא בפ' לא יחפור. ומה שסמכת על הנשים החכמות להחזיקו נפל בחותם סימנין. אינו נכון. שאם נמרו סימנין בשערו ובצפרניו. היינו מחזיקים אותו בבן קיימא. ולא היינו מחזיקים אותו כנפל מפני אותם סימנים אלא כילוד חולה. שהרי כל אותם סימנים זכרו רפואתם חכמות נשים בתלמוד שהרי דבקות האותיות אינו יותר קשה מדבקות וסתימת פי הטבעת שאינא לו להתקיים אפילו שעה אחת. והזכירו רפואתה בגמרא אמר אביי אמרה לי אמי אי יטוקא דלית ליה מפקותא. ומי שלא יונק ג"כ חולי מקבל רפואה הוא. דאמר אביי אמרה לי אם אי יטוקא שלא מיין ומי שלא הסתיים קולו חולי מקבל רפואה הוא דאמר אביי אמרי ליה אם דאלי יטוקא דלא מעוי כל זה נזכר בפר' המילה. וסתימת העינים חולי הוא כדאמרי' בפר' הערל כגון דאיכא ליה עיניה ואפתח והרבה מלדים סומים מתקיימים סוף דבר אפילו לפי דבריך היה לך לבדוק אם נמרו סימניו בשערו ובצפרניו. שאם נמרו סימניו היה ודאי ילוד והוי כשגגה היולאה מפי השליט. ואם לא הסינו בזה כשאר הדבר בספק והולד ספק ממזר. וזה אפילו לפי דבריך. וכ"ש שאם לא נמרו סימניו יש להסתפק וכמו שכתבתי על דעת הפוסקים כרש"בג אפילו לא נמרו סימניו. ויש אומרים דרש"בג מי' בנמרו סימניו. ור' מי' לא מחזיק ליה בבן קיימא אלא אם שהה ולדברייהו ר' ורש"בג לא פליגי ולא יראה כן דבתוספתא דשבת מוכח דשלם מחלוקת בדבר. דבנן. ור' ורש"בג. דבנן מחמרי בבן ח' שנמרו סימניו. דלית להו דבן ז' משהה. ולא קיימא לן כוותיהו בהא אלא כר' ורש"בג ומקילי בספק כלו לו חדשיו דסמכי' אנשים ולד מעליא ילדו. והכי קי"ל בדיעבד אם נשאת לכהן. ור' ס"ל דבן ח' שנמרו סימניו מחזיקינן ליה בבן קיימא. והרמ"בם ז"ל פסק כותיה. ובספק כלו לו חדשיו קי"ל כרש"בג דל"ת חלב חולצת ונראה מספר אבן העזר דבן ח' לעולם מספקי' ליה בספק קיימא והרש"בא ז"ל כתב שאם לא נמרו לו סימניו הוי ודאי נפל. וכדאמר' בגמרא וכן ח' מי קא מיי. וכן ז' דנמרו סימניו. הוי בן קיימא לכולי עלמא. ונראה דלא בעי' שיהו בבן תשע. וכן תשע אפילו לא נמרו סימניו הוי בר קיימא. ואפילו נולד מת פורקין החליצה ומן היבום וכדמוכח בגמרא נזיר כמו שכתב הרי"אף ל' ובספק כלו לו חדשיו צריכה חליצה. וכן ח' שנולד חי בספרי ל' חזקת תנינא הגונב במת לבל נפש אדם להביא בן ח'. ולא נתלף ר' ישמעאל ור' עקיבא אלא בדמו אם הוא מטמא. ובודאי בבן חי קא מיירי. דאלו מת לא גרע מנפל שהוא מטמא באהל כדמוכח בספרא דממעט נפלים לטומאת כהנים. וכן בפ' ניד הנשה ובנזיר פ' כ"ג מוכח דנפל מטמא באהל. וכן מדורות הגויס מטמא מפני קבורת נפלים. ואפילו עובר הוא מטמא כדמוכח בפ' נהנה המקשה ובמסכת אהלות ובפ' קמא דפסחים גבי שפחתו של מליך ובגדה. ובע"ז הביאוהו ג"כ ובכורות. ואפילו שליא כדאיתא בפ' המפלת

המפלת. ודברי הברייתא לריכין עיון. וגראה שכשנולד בשמיני מת איירי קרא ואלטריך לרבויי. משום דכשנולד חי אינו מקבל טומאה כלל כאדם אלא כאבן כדאיתא בפ' לא יחפור. משום הכי איצטריך לרבויי שאם נולד מת דינו כאדם לטמא אחרים:

שאלה רמג

מליאה: שאלת אלמנה אחת היתה לה בת שהניח לה בעלה שיש לה ממנו בן ובת ונשאת לאיש אחר והתנית עמו שידור באותו דירה עד שיגדלו הבנים שהוא יזון אותם. ועמדו כך שלוש שנים לביתה ה' שנים. ועכשו נכנסה ביניהם מריבה ורוח תזזית וילא הוא מהדירה ושכר במקום אחר. וכופה אותה לצאת משם. ואין בין שתי הדירות שנוי ביופי וברוב. אלא לפי שהיא מתנאה עליו מפני שהוא דר בדירתה רוצה לצאת מדירתה והיא אינה רוצה לצאת מדירתה לפי שבתה היא בוגרת ועומדת להנשא והוא דרך נגות לה שתלך לבית בעלה לקרקע שאינו שלה והיא יש לה קרקע ואתרתם להשלים ביניהם: תשובה: אלו היו טענות האיש והאשה שקולות היה הדין לשמוע אל האיש. שאפילו מכרך לכרך מכפר לכפר. יכול להוציאה אם הם שוים ובארץ אחת כגון ביהודה או בגליל. כ"ש בעיר אחת שיכול להוציאה משכונה לשכונה כמו שהוא מפורש באחרון מכתובות. אבל בכאן שיש טענה חזקה לאשה מפני בתה שהיא בוגרת שהוא קבל עליו לזונה. משתברא לבטל טענות הבעל מפני טענות האשה ותשאר האשה ובניה בחלקם ואם לא ירצה הבעל להשאר עמה. דכן אותו כדין מורד על אשתו:

ענין רמד

אעתיק לך מה שכתוב בספר אורח חיים מהטורי' זה לשונו ר"ח אינו אסור בעשית מלאכה. ואיתא נמי בפ"ק דמועד קטן ר"ח יוציא שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה. והא דאיתא במגלה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח ומולו של מועד אלמא שאסור בעשיית מלאכה דקאמר מפני שאין בו ביטול מלאכה אם ישתו בבית הכנסת. תקנו להוסיף אחד ולקרות ד' בתורה. ההיא לגשים קאמ' מפני שנשים בטלות בו ממלאכה. והכי נמי איתא בירושל' הני נשי דמגיני אלא למעבד עיבידא בריש ירחא מנהגא. ואיתא בפ' מ"ד מפרקי ר' אליעזר לפי שאלא רצו הנשים ליתן נזמיהם לבעליהם במעשה העגל. לכך נתן להם הקב"ה שיהיו משמרות ר"ח יותר מהאנש' ושמעתי מאחי ה"ר יהודה טעם לדבר לפי שהמועדים תקנו כנגד האבות. פסח כנגד אברהם שנאמר לוטי ועשי עוגות ופסח היה. שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק. סכות כנגד יעקב שנאמר ולמקנהו עשה סוכות וי"ב ראשי חדשים שנשים הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים ונשתטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו נאותו חטא. ע"כ לשון הספר. והני מוסיף כי יש בכתוב זכר לאיסור מלאכה בר"ח שנאמר אל המקום אשר נשתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא כי אותו יום היה ר"ח ומכלל שהיה אסור בעשיית מלאכה והיו מהגין לעשות שעודות יתרות כמו שנאמר כי זבח משפחה לנו ובאו ד' אחדש לא כתו עדיים ביום ראשון וקדשוהו יום שני כמ"ש ביום האחדש השני כמו שאנו נוהגים לעשות יום שלשים לעולם ר"ח כן היו נוהגים שמא יבאו העדי' היום. ואם לא באו מקדשין היום הב'. וגראה לי כי מה שנהגו הנשים אסור לעוות ונהגו היתר בשאר מלאכות בתפירה וכיולא בה. הוא שלפי שבמלאכת המשכן שנזדרזו יותר מן האנשים שנאמר ויבואו האנשים על הנשי'. כתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו תכלת. וכתיב טוו את העזים שהיתה הכמה יתירה. ולפי שהאנשי' נזדרזו במעשה העגל יותר מן הנשים. כי אהרן אמר פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם והם לא רצו לתת נזמיהם. וכתיב ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניה' ולא כתיב אשר באזני נשיהם. לפי זה ביטל מן האנשים איסור מלאכה בר"ח מפני זריזותם בעגל ועצלתם במלאכת המשכן ונתן אל הנשים שבת עצלו בעגל ונזדרזו במשכן. וגראה שני הימי' הם שוים. וזו תורתם של נשים היא כשל הם מהו מנהגם ואין לנו אלא מה שנהגו:

ענין רמה

מה שהוקשה לך מאמר ז"ל שני שלפים קדמה תורה לעולם והיאך אפשר זה הלא קודם הבריאה אין כאן זמן. דע כי יש מתרצים זה במאמר אחד להם ז"ל שאמרו שיתא אלפי שני הוי עלמא שני אלפים תוהו. שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ומתחילים ב' אלפים תורה תמ"ת שנה קודם מעמד הר סיני ואז היה אברה' בן ג' שנה והיה מגייר את האנשים כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן. א"כ אותם ב' אלפי' שנה היה תוהו קדמה להם התורה. כי מעת בריאת התורה על שהיה אברהם בן ג' שנה שהיו ב' אלפי' שנה שהיה תוהו וא"כ יפה אמרו שקדמה תורה ב' אלפים לבריאת העולם. כי אותם ב' אלפים היה תוהו אף על פי שהיתה שם בריאה כיון שלא היתה שם תורה עד שנגיר אברה' האנשים ושרה הנשים. אבל לפי דברי פיוט יום ילאה כלת עו כי ע"ל אילאה כן. ושמא נאמר כי אע"פ שלא היה זמן קודם הבריאה שנשאר בו אלפים זהו לנו שהזמן שלנו הוא תחת הגלגל אבל זה למדנו מיום יום ויומו של הק"בה אלף שנה ואותם שנים אינם מתנועת הגלגל אלא בשיעורו של הק"בה שיהיה משער אלו היה שם גלגל היו אלפים שנים:

ענין רמו

ולענין קדוש היום, אם לא תמצא יין אדוש אם תקדש ביין חוור או לא לפי שהרמ"בן ז"ל הוא אוסר זה. אני חושב שאלתך היא על קדוש של שעת סעודה שהרי אפשר בשת. ובארבע כוסות אפשר ביין של למוקי'. ואם הוא טורח לדרוך אותם לכבוד המצוה לפוס לערא אגרא. ובכל יום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך. ועכשו איך ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך כמ"ש בסוכה לענין אכילה בסוכה. אבל אני חושב שאלתיך היא בקדוש של בית הכנסת שנהגו כל ישראל לקדש שם. אף על פי שלא מתקן אלא משום אורחים. דאכלי בבי כנישתא והאידנא לא אכלי שם אורחי' ומפני זה היו רוצים לבטלו קצת מהגדולים. אבל אנו אומרים תקנת חכמים תקנות קבועות הם. וכיון שנתקנו מפני טעם. אף על פי שבטל הטעם. לא בטלה התקנה. ואם אפשר לעורר לאחת ידי הספקות לעשות יין אדום מובחר. ואם אי אפשר כדאי הוא הרמ"בם ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק לקדש על חמר חוור ונם יש מהאחרוני' שאומרים שאם הוא יותר מבובח מהאדום הוא קודם. ואם יש בו תערובת דבש יש אוסרין לומר עליו קדוש היום מפני שאינו ראוי לנסוך על גבי המזבח ויש מתירין. וכבר כתב שתי הדעות הרמ"בם ז"ל. ודעת מתירין נראה שאם אפשר להקל מפני המראה. אין להחמיר מפני הדבש המעורב בו. כי זה לא נאסר לגבי מזבח מפני עצמו של יין אלא מפני הדבש המעורב בו. אבל הוא בעצמו יין הוא. ומפני הדבש אין לנו לאסרו. שהדבש לא הקפידה בו התורה לאסרו אלא למזבח. וכן כתב הרמ"בן ז"ל והרשב"ם ז"ל הוה רבינו שמואל ב"ר מאיר דומרוני שהיה ממקו' רומגור. וחבר פירוש בתלמוד. וג' אחים היו והוא היה הגדול. ואחריו רבינו יעקב. הוא הנקרא רבינו תם והוא יותר גדול מכולם בתורה וחבר ספר היסר. ואחריו רבי יצחק. והיו בני בתו של רש"י ז"ל המפרש ורבינו יצחק בר' שמואל שקורין אותו ר' יצחק הזקן בעל התוספות היה כן אחותם נכד בת רש"י ז"ל והבי אלחנן היה בן רבי יצחק הזקן. ובנו היה הרב רבי שמואל ז"ל:

ענין רמז

נסח הברכה של הנותן לשכוי. אין בגמרא אלא כי שמע קול תרנגולא אומר ברוך נותן לשכוי ביגה. וכן הוא בה"ג אין שם יותר. ובסדור רב עמרם. וכן בפ' ו' מהלכות תפלה כתוב להבין בין יום ובין לילה. הוציאו זה מלשון הכתוב לשכוי ביגה שנתן לו ביגה. או לאיש השומעו להבין בין יום ובין לילה. אבל בהלכות הרי"ף ז"ל כתוב להבחין והוא לשון הברה והבדלה בין דבר לדבר כלשון חז"ל בפ"ק דשבת להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו. בפ' החולץ להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של האחרון. בין זרע שנזרע שלא בקדושה. לזרע שנזרע בקדושה בענין המתנת שלשה חדשים לאשה שנתאלמנה או נתגרשה או נתגיירה. וכסוף יומא תשיבחין בין טוב לרע נבי בולמוס. ומי שיש לו ביגה הוא מבחין בין דבר לדבר ואנחנו להבין הוא שבור בלשונו ואין להטעות האומר להבחין. ואין בזה משום שנוי מטבע. שאין שנוי מטבע אוסר בברכות. אלא כשהוא משנה הפתיחות לפתוח בברוך שלא לפתוח כנגד המטבע שטבעו חז"ל או לשנות בחתימה לחתום בברוך או שלא לחתום. או במה שהוא

עיקר הברכה כגון בהזכרת טל ומטר או בשאלה. אבל בנוסח הברכה בדבר שאין בו קפידא. כגון להבין ולהבחין אין כאן שנוי מטבע. והרי אמרו אם יש לו חולה בתוך ביתו. מאריך בברכת חולים. ואם הוא צריך לפרנסה מאריך בברכת פרנסה. ואגמנו מוסיפים פיוטים בתוך הברכות. ובתוך התפלה. ואין כאן איסור מפני שנוי המטבע. אלו היו הפיוטים הם מענין הברכה. וכבר ראית מה שפירשתי בספרי אוהב משפט בפסוק או מי נתן לשכוי בינה:

ענין רמח

והאשה שמפני חלי. אינה יכולה לטבול ולהזקק לבעלה בין לדברי הירוש' שסובר שאם מרדה לאחר שראתה נדה לא פוחתין לה מכתובתה מפני שהתורה המרידתה עליו. בין לגמרא דידן דס"ל שאפילו כה"נ יש לה דין מורדת לפי שאין לו פת בסלו. בין לזה בין לזה אין עליו דין מורד להוסיף על כתובתה. שאין התוספת אלא שמבע ממנה מלות עונה. וזו אינה ראויה לכך מ"מ יש לומר שיש לה דין מסרה אשתו על ידי אלים שנותן לה ארבה בשאר כסות ואוכל עמה מלילי שבת לגיל שבת דקי"ל כרב נחמן דאמר מאי אוכלת. אוכלת ממש ואינו לשון תשמיש מלשון אכלה ומחתה פיה. אלא על פי שהאשה מתגרשת בין לרצונה בין שלא לרצונה. אין ליעץ אותו לגרש. כיון שאינה רוצה להתגרש מפני הבת שיש לו מזונה כדי שיכול להכנס שם לבקר את בתו והיא תמנע מעצ קורת רוח בראות בעל נעוריה פנים בפנים כשמביא לה ארוכה על ידי עצמו:

שאלה רמט

תנס: שאלתם ראובן הלך לו והניח אשתו בביתו ולעולם לא נשמע עליה שום דבר לרפי. והיתה ישנה יום השבת בבקר והקהל מתפללין בבית הכנסת. עד שיצא עליה קול ששמעון נכנס לחצרה דרך גג. וכפי דברי האשה שהיא הרגישה בו כשירד מן הגג ותקש ממטתה ותצא לחוץ והוציאתו בחרופין והיתה נערה אחת עמה בחלר. וכשהרגשנו בדבר שלחנו אחריו וטען שלא היתה כונתו לדבר עבירה. אלא כדי שיצא עליה שם רע. מפני שנתקוטטה עמו. ואנחנו רדינוהו. ובא ותבע גדוניו ואמר חטאת לה' אלהי ישראל ולא אשוב עוד לכסלה והתרצוהו מגדוניו. ואחר כך בא הבעל וידע בדבר הזה. ואמרו לו קנאת כי אשתו אסורה עליו ואנחנו ראשי קהל תנס כתבנו לשאול את רבינו גר"ו לה איר עיניו בדין זה:

תשובה

אשה זו בדיני אדם אין מוסרין אותה על בעלה לפי שאין האשה נאסרת על בעלה אלא בעדי טומאה ושיהיו שנים שראו אותה דאין דבר שבערוה פחות משנים כדאי' בקידושין בפ' האומר או בשני עדים שראו דבר מכוער כדאי' בפ"ק דיבמות או על ידי קנוי וסתירה כדאיתא בפ"ק דכתובות. אבל בלא עדים אלא בקול בעלמא ואפי' בעד אחד בטומאה וכיעור אין אשה נאסרת על בעלה בדיני אדם. ואפי' הודה הנטען שהוא בא עליה אינה נאסרת ושמא רוצה לקלקלה על בעלה ואין אדם מטיח עצמו רשע כדאי' בסנהדרין בפ"א ובפ"ג. ואפי' היא עצמה שהודת בזנות ואמרה טומאה אני איני נאסרת בכך דשמא עיניה נתנה באחר כדאי' בשלהי נדרים והביאה הרי"אף ז"ל בהלכות יו בפ' האומר בקידושין ובימות בפ' בית שמאי. וכל זה הוא בדיני אדם שאין ב"ד אוסרין אותה אבל י"ל בנדון זה שאם הבעל לבו נוקפו שמא יש טומאה כיון שלא נעקה האש' תכף כשירד והמתינ' עד שהוציאתו מהפתח ואוסש מפני זה שמא יש טומאה. חייב בדיני שמים לגרשה. ואם יגרשנה חייב לפרוע לה כתובתה כיון שאין בית דין אוסרין אותה עליו. והכל תלוי באשם שיש לו עליה. שאם אוסש לאסור אל יאכל דבר האסור לו אבל אינו נאמן להפסידה כתובתה וכן אמרו בגמרא בפ' האומר בקידושין. שאם אמר לו אחד שאשתו זונה. דאי מהימן ליה כבי תרי חייב לגרשה וה"ה בנדון הזה שאם הדברים הם אלו באלו ראה אותם הוא או עד אחד שנבעלה חייב לגרשה בדיני שמי' ויפרענה כתובתה ואם אינו אוסש לאסור ואשתו כשירה היא בעיניו אל יגרשנה. ומה שנליתם הנטען אם מפני היחוד כדיתם אותו. אינו כהלכה שהרי אמרו בפ' אחרון מקדושין שאין מלקין על יחוד של אשת איש אלא להוציא לעז על בניה אע"פ שמלקין על יחוד לפנויה ואם מפני פרילות שרוצ' לקלקל אשה על בעלה ולהשניאה בעיניו. יפה עשיתם בגדוין ויספיק לו זה ואינו צריך ייסור אחר. כיון שבר בתשובה ומה שנשאלתם לי זה ימים מענין האיש שנתן כוס של יין לאיש אחר קדושין על בתו. והאיש ההוא לא רצה לקבלו הבת. היא אינה מקודשת כלל ועשו גדר בדבר כדי שלא יהיו בנות ישראל הפקר ואתם שלום לכם אחיכם שמעון כה"ר נמה זלה"ה:

בגאיה על ענין שאירע לשם

ענין רן

הענין אשר נפלו עליו עצומים בבגאיה הוא שנמצא כתוב בכתוב דהנעלת ליה מבית אמה ואומרים שאם תמות האשה תחזיר מקצת נדוניתה לאמה. ומפני זה הספיקו הכתובה שלא מדעת האשה כדי שאם יעליים הבעל הכתובה שתוכל האם ויורשיה לתבוע מהבעל באותו הסופס. והאשה אומרת שלא צוותה לסופר לכתוב ולא לעדים לחתום דהנעלת ליה מבית אמה בו האמת הוא שלא נתנה לה האם כלום. אלא היא הכניסה לתוכם ממה שנבתה מנכסי בעלה הראשון וגם ההטפסה ההיא נעשית שלא מדעתה:

והנה

העיון בזה הוא בשלשה דברים. האחד הוא במה שלא צוותה לסופר לכתוב ולעדים לחתום אם יש בטענתה ממש. והשני במה שלא נתנה לה אמה כלום או אפילו נתנה אם לא האמירה זכותה קיים בשטר חתום. דהלכה אם יש לה זכות עליה. והשלישי בהטפסה הנעשית שלא במצוותה אם היא פסולה:

הראשון

אמנם הסופר העיד כי מעצמו כתב כן. ולא מצאנו בה ולא באמה אלא שכתב כמו שמצא בשאר כתובות וגם העדים מעידים כן ואם הדבר כן אין לאם ולא לבני אחה זכות עליה. ונאמנים העדים בזה. ואין בזה משום מגיד וחוזר ומגיד ודבר זה מתברר מהירושלמי שאמרו על שטרי חוב המוקדמין. מי מודיע ר"ל אבא ר"ל יוחנן העדים מודיעין ולא כן אר"ש בן לקש עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנתקרע עדותן בב"ד תלמו כשאמרו לא חתמנו כל עיקר ברם הכא כשאמרו על זה חתמנו ועל לא חתמנו ע"כ הירושלמי. והגלמד מזה הוא דאמרינן כיון שבגיר שוב אינו חוזר ומגיד אלא כשעוקרים העדות אבל כשמקיימין הנחל בכללו ובדבר אחד אומרים שלא העידו עליו נאמנים ופירש רש"י שמשון ז"ל בפי' המשנה במס' שביעית שאפי' כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנים ובגמרא מזה שהעדים הם מעידים על גוף הדבר ובדבר שאפשר לטעות אומרים כי לא בהשגחה כתבוהו נאמנים ואין כאן משום מגיד ואינו חוזר ומגיד ואע"פ שרבינו הרמ"בן ז"ל כתב בחדושיו בפ' איזהו נשך שהירושלמי הוא כשאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אבל כשכתב ידם יוצא ממקום אחר אינם נאמנים ודבריו נראים עיון גדול. שאם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר לא אין נאמנין לומר לא חתמנו אבל בנדון הזה יולה רבי' ז"ל שאפי' כתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנין שדבר זה הגלים הוא לטעות בו הנדר' שלפי שכך הוא כתוב בשאר כתובות או כיוצא בו חשבו שאין קפידא בדבר אם נכתב אם לא נכתב ויש ראיה לזה שאפי' בשכתב ידם יוצא ממקום אחר נאמנין כדאי' בפ' גט פשוט שרבה בר חנן אמר בהוא תברא שעשתה האשה לבעלה ובאה האשה ואמרה שהיא לא צוותה לעדים לחתום. ואשה אחרת באה במרמה על שמה ואמר רבה בר חנן שמתחלה היה מסופק בדבר ואמר אני חושש. לפי שבטביעות קלא אני מכיר שזאת האשה איננה אשתו של זה. ואחר לו בגר ליה קלא כלום זאת האשה כשמעת קולה היתה קטנה ועכשו היא גדולה ונשתנה קולה וקבלו עדותו אע"פ שחתם בשטר הראשון והיה כתב ידו יוצא ממקום אחר ולא אמרו שיהיה זה מגיד וחוזר ומגיד. וכן למד מכאן הרי"ה ז"ל שבכל כיוצא בזה אין בו משום מגיד וחוזר ומגיד וכתב הר"ן ז"ל בפי' ההלכות במס' רחש הנגה שכן הוא הדין וגם הרמ"בן ז"ל יולה בזה וגם הבעל העטור ז"ל כתב שאם לא נאמנות בשטר נאמנים העדים לומר לא לוונו הלוה לכתו' נאמנים אלא מעצמנו כתבנו כן. ואין בזה משום מגיד וחוזר ומגיד. וכן נוהגין בכל המקומות לכתוב בשטרות וקיימו מפלוני על כל מה

לכתב

לכתב ומפרש לעיל ועל הגאמנות בפי' ואם לא כתב כן היו העדים
נאמנין לומר לא כתבנו זה במלות הללו אלא מעצמנו ואין בזה
חומש חוא ומגיל. וכן כתוב בספר חושן המשפט. כי העדים
נאמנין בכוללא בזה אלא כשעוקרי' כל העדות וכזה נתבטלו דברי
האומר שאינה נאמנין ודומה זה לאומר אנוסין היינו מבדין היינו.
כי כל זה לא נאמר אלא כשעוקרין עיקר עדותם. אבל בדברים
שהפסר שכתב בלא הסגתה ועיקר עדותם קיי' נאמנין הם ור אינתי
מי שהביב בזה שהעדי' נאמנין ויפה כיון אלא שהביא ראיה מהגיה
דאני פלוני כהן לויתי מבלוני מנה וחתימי סהדי ופסקי' דאין מעלין
בעדות זו ליוחסין. ולפי ראיה זו אפי' אין העדים בפנינו אין
לנין בכתובה זו במה שכתוב בה להנעלת ליה מבית אמה שכן הוא
אותה של אני פלוני כהן לויתי ואינו כן דודאי אם העדי' אינן קיימין
לנין כמו שכתב בשטר ובמנין הזה אין אנחנו נוסאין ונותנין. אלא
אם העדים הם נאמנין אם לא. אבל אינם כאן אמרי' אכולא
מילתא דשטרא קא מהדי. וזו איזה דומה לאני פלוני כהן לויתי
דאתם שתי עדויות הם אחת בהלואה ואחת ביוחסים אבל בנדון
הזה הכל הוא בענין ההלואה אם נתחייבה לאמה אם לא. ועוד
דהיא דאני פלוני כהן לויתי אמת הוא שכן כתב הרמ"בם ז"ל שאפילו
אמרו העדי' פלוני כהן לוי מפלו' אאין מעלין ליוחסין. אבל הרש"בא
ז"ל כתב שאם אמרו כן העדי' אמעלין ליוחסין בעדותם. ולא
פסקי' דאין מעלין אלא כשהוא בעצמו כתב אני פלוני כהן וכיוצא
בזה והוא מה שאמרו בפ' המגרש ומייתי להו בפ' גט פשוט עדים
חתומים על שאלת פלוס בגמ"ם שם עייני'. ואינם עדות
אחת והעולה מזה הוא שהעדים נאמני ואין לאם ולא לבאי כחה
זכות בכתובת בתה:

ודשני במה שלא נתנה לה האם כלום שהדבר ברור שכיון
שלא נתנה לה אמה כלום שאין לה זכות והמשיב הגז'
כתב להם שכיון שאין בכתובה שקנו מיד האשה שהנכסי' מבית אמה
אל' אין שם לא הוראה ולא קנין. אלא מילתא אגב גרדא ויפה כיון
בזה וחתימת הבעל אינה מחייבת אשתו שהבעל בין שהנכסים מבית
אמה בין ממקום אחר הכל שוה אליו ועוד כי מי שנותן לבנו גדוליא
עד מנת שאם תמות לא ירשנ' בעלה הרי הוא כאלו אמר הרי זו מתנה
עד מנת שתחזור לי אם תמות. ואם לא תחזור לי הרי היא בעלה
מעכשו א"כ הרי נשאר זכותו קיים באותם נכסי' מעכשיו ואם לא נתן
לה כלום א"כ לא היה לו בהם זכות לעולם ובדיבורא לא מקנו ואפי'
לא נותה האשה לסופר לכתוב ולעדים לחתום והעולה מזה הוא
שכיון שאם לא נתנ' לה כלום אין לה ולא לבאי כחה זכות בכתוב בתה
אמ' נתנה לה אמה נכסיה ולא כתבה שטר שהשאירה זכותה קיים
אם תמות בתה אין לה זכות בהם מן הדין שכיון שזכתה בהם הבת
נתבלק זכות האם לגמרי והכי איתא בגמרא בפ' הכותב ובירושלמי
ואם יש תקנה בעיר צריך לדקדק לשון התקנה אחד שהתברר
בעדים כי מבית אמה הנכיסה אותם שאין לשון הכתובה מחייבת
האשה ואין מוציאין ממון אלא בראיה ברורה:

ודשלישי בענין הטפסת הכתובה שנעשית שלא מדעתה
שהוא בטל מכתה פנים האחת שנעשה שלא
מדעת הבעל והאשה ואין ראוי לב"ד לכתוב טופס בשטר או בכתוב'
שלא בדרגון הלוה והבעל שלא יבוהו לגבות שני פעמים אחד בעיקר
השטר והחד בטופס ואפילו נעשה בב"ד במלות האשה הוא בטל
שהה הוא חוב לבעל שיכתבו עליו שתי כתובות ועוד שאפילו בדרגון
הבעל והאשה אם נעשה בעדים שלא בב"ד ואפילו חתמו אלף עדים
אם אין בו מותב תלתא היינא הוא בטל שאינו אלא כעד מפי עד
שהוא פסול בדיני ממונות וכן כתבו המפרשים הראשונים ואחרונים
ז"ל בפירושיהם בפרק גט פשוט וכן בנסח תקון שטרות הם
מתקנים טופס שטרות כדין קיום שטרות בב"ד וכיון שלא נעשה
בב"ד או אפילו נעשה בב"ד שלא במלות הבעל הוא בטל אם כן
מה כיס ב"ד לכוף המחזיק בו שלא יעשה אותו בביתו משום אל תשכן
בחלך עולה ותעפ"י שבגמרא לא הזכירו זה בפירוש אלא שטר
פרוע גם בפרק לא נזכר שטר פרוע אלא חכמים פירשו שכל
שטר שלא כיתב ליכתב הוא בכלל זה שכיון שאם יגבה בו בב"ד שלא
כדין אם כן המשתה אותו עובר בלאו מדברי קבלה וכבר הכניסו
בזה מפר שאינו מונה ואפילו ספרי הדינין שלא יבואו לחייב הזכאי
ולא בזה שיש חיוב לבעל והרי אמרו ששטר אמנה כולו עומה
ואו דהוי עולה אפי' נתן דאמר דשטר פרוע לא הוי עולה הרי

שטר אמנה נכתב אחר שנשמע כי אותו האיש הזמינו ואמרי' בגמרא
כי לא כיתן ליכתב וכיון שלא כיתן ליכתב הוי עולה ואסור להשהותו
כ"ש זה הטופס שנכתב שלא ברצון האשה והבעל שלא
כיתן לכתוב אשם יגבה בו הוי שלא כדין כל שכן
שיהא עובר עליו משום אל תשכן בחלך עולה שהרי לא
התפיסוהו אלא כדי לגבות בו והוי עולה וכיון שיש בזה אלו מדברי
קבלה ב"ד כופין אותו לקרעו קרע ב"ד או למחוק החתימות ויאשר
הקלף בידו שהוא שלו וכן דנתי הלכה למעשה בשאלה בלה מהמערב
אלהריב"ם ז"ל גם אלי והשבתי כן ואלה תשובתי והגאתהו וזה היה
לו קרוב לשלשים שנה ויותר. והרשב"א ז"ל כתב בתשו' על שטר
שהיה בטל בדיינו שקורעין אותו ב"ד שלא יבוא לגבות בו
בערכאותיהם: ומה שאומרין שכיון שהוא כחרם הנשבר הגיחוהו
בידו ומה בכך זה אינו מתקן הלוא דמ"מ עולה הוא וגם יש לחוש
לב"ד טועין ואם בעיקר ההטפסה טעו כ"ש שיש לחוש שמא יטעו
גם להכשירו וכן הראב"ד ז"ל כתב שכל הטפס שעושין ב"ד צריכין
לדקדק בה לחוש לב"ד טועין ואם ישמע המשתה אותו מוטב ואם
לאו בכל יום הוא עובר בלאו של דברי קבלה וקרוב הדבר לפוסלו
מעדות והמחזיק בידו מסייע ידי עוברי עבירה ועובר משו' ולפני
עור לא תתן מכשול ואל יתן אדם עינו במתון שאינו ראוי לו ונחלה
מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך ואשר יוריש ה' אלהיו
אותו יירש:

תלמאן על עניני היתום דוד פרג

ענין רנא

היורש דוד פרג בא לכאן
נע ונד מתהלך מאהל למשכן
כי הוא בסכל' עלוקה מסוכן

לאחרה הב הב מהכסף המתוכן. לריך רחמי כשיש רחמניות מעיסתן
ופלכן. ואני כיהר גרוני בקרבי ואין קול ואין קשב ואע"פ שאין דיט
היום מסור בידי כי כבר גלל ואין לו דין יתום וגם כי נכסיו אינם
במקומי ואין מוטל עלי מה שהוא חוץ למקומי אבל מדת רחמנותי
תכריחני להוצי' מפי מלין במה שהוא מן הדין להעלו' בדיני היתומי'.
זה כבר הוא גדול ואין לאפטרופוס להתעסק בנכסיו דאפטרופא
לדקנני לא מוקמי' היה פקח אז טפש מאבד נכסיו אין ב"ד זקוקים
לו. ואלו היה שוטה גמור שחייבין ב"ד למנות לו אפטרופוס היה
הדין נותן שהאפטרופוס אשר מנה אביו עליו ישאר באפטרופסותו
עד שישתפה ואין לב"ד למנות אחר אבל זה אינו שוטה ואם הוא
בלתי פקח יטול את שלו ויעשה בו כרצונו. והאפטרופוס טוען כי
אם יתן לזה אלקו מן הדין נ"כ חלק הקטן ממנו ימנו ב"ד אפטרופו'
עליו ויתן גם חלקו ובטענתו זאת אין ממש יתן לגדול חלקו וחלק
הקטן ישאר ברשותו עד שיגדיל ואינו רשאי להסתלק כי כן אמרו
בתוספת האפטרופין עד שלא החזיקו בנכסי' רשאין להסתלק
משהחזיקו בנכסי' אין רשאין להסתלק וכתב ר"ח ז"ל תוספתא זו
בפסק הלכה ונמשכו אחריו כל האחרונים ז"ל ואם אומר ברוצה
ללכת לעסקיו לארצות אדוס הדין נותן שיש בידו רשות ללכ' ברצונו
ככל נפקד שאין מעכבין אותו ללכת לעסקיו מפני הפקדון אשר
הופקד אתו כמ"ש הרמב"ם ז"ל. ואם דעתו ללכת ולחזור יפקוד
הנכסים ביד איש נאמן עד שובו ואם דעתו להשתקע במקום אחר
ימסור הנכסי' לב"ד והם ימנו אפטרופוס וכל זה הוא בחלק הקטן
ובחלק הגדול חייב להחזיר לו את שלו בלי שום עכוב ואם הוא בכו'
יטול ב' שלשי הנכסי' בכל מה שיהיה מוחזק בהם אביו קרקעות
ומטלטלין וסחורות ואם יש שם שטרי חובות הוי ראוי וחולקין בהם
הבכור והפשוט חלק בחלק. ואם האפטרופוס פרע חובו' בכתובי'
ושאר חובות ישום בחשבון הבכור ב' שלישים ושליש בחלק הקטן כיון
שאמרו בגמרא יצא עליהם ש"ח הבכור נותן בהם פי שנים ותימה
הוא מהרמב"ם ז"ל שהשמיט דין זה אבל אמת הוא. והנה זה היורש
נתן כל נכסיו לרבי יוסף שספרטיש בשטר הנעשה בערכאותיהם
ובשטר הנעשה בעדי ישראל והנה ב' השטרו' בטלים הם שטר
הנעשה בערכאותיהם הוא בטל מן הדין אפילו היה הנותן בן דעת
כדעת הרמב"ם ז"ל בשטרות העולים בערכאותיהם ואף לדברי
המכשירין כיון שלא נעשית כתקון חז"ל בטלה כמ"ש בגמ' ופירשוהו
הראשונים ז"ל בתשובותיהם ושטר מתנה שאין כתוב בו כתבוהו
בשוקא ותתמוהו בברא הוא בטל דהוי כמתנה עמירתא וילוע הוא

שאין

שאין היסמעאליס כותבין כן. ושטר הנעשה בעידי ישראל ג"כ הוא בטל לפי שזה לא הגיע לכ' שנה ומתכתו בטילה כיון שהיא מתנה בכל הנכסי' ולא השאיר לו מהן מיי שעה ולא קיימו חז"ל מתנ' של פחות מעשרים אלא אם עשאה מפני נחת רוח שעשו לו וכדי שיתעסקו בנכסיו להלניחם ומתנה זאת לא נעשי' בשביל זה ועוד שמתנה זאת לא נעשית אלא כדי שיתחזק על האפטרופוס בכח מתנה זו לגבות ממנו נכסיו ודמי למתנת בית חורון שנעשית בהערמה שהיא בטלה כיון שאם הקדישה אינה מקודש אינה מתנה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' נדרים וידוע שזה לא נתן לו רשות להקדיש נכסיו ע"כ המתנות הם בטילות והאפטרופוס אין לו לתת אפילו פרוטה אחת למקבל המתנה ואם יתן יפסיד הכל כי אין לו עסק אלא עם היורש. אומר האפטרופוס ואיך אתן ליורש והיום או מחר יכפני מקבל המתנה לתת לו הרושה מכח המתנה שנעשית בערכאותיה' ואינו מקבל עליו ד"ת כי כן עשתה האלמנ' שהוציאו ממני מה שהייתי פטור מן הדין בחוץ מסירה למלכות וא"כ איך אתן ליורש כלום הדין עמו בזה על כן הדין בזה הוא לבוף למקבל המתנה לבטל המתנה הנעשית בערכאות בפני הערכאות ואלו היה במקום הזה הייתי כופה אותו בכח חרם ונדוי לבטל המתנ' כדי שלא ימצא טענה האפטרופוס לעכב תחת ידו נכסי זה היורש ואם לא יבטל המתנה האפטרופוס אינו יכול ליתן למקבל המתנה כלום כי המתנה היא בטילה וגם ליורש אין מן הדין לכופו לתת לו כלום כדי שלא יהיה ניזוק ממקבל המתנה ע"י העכ"וס וא"כ יסתרו אלו הנכסי' ביד האפט' עד שיבוא אליהו וזה נזק גדול ליורש מפני עכוב מקבל המתנה ע"י העכ"וס וא"כ תלקה מדה"ד ע"כ מן הדין רבי יוסף שספורטים אם לא יחזיר המתנ' הוא מזיק שעבוד של זה היורש שאינו יכול לתבוע את שלו מהאפטרופוס והמזיק שעבודו של חבירו חייב לשלם ע"כ נכסי ר' יוסף שספורטים הם משועבדי' לזה היורש בכל מה שחייב האפטרופוס ורשאי להוציא את שלו מתחת ידו אפילו ע"י העכ"וס:

ואחר שכתבתי ראיתי בכתב יוסף שספורטים כי אין כוונתו במתנה הנ"ל החזיקה לעצמו ושלא היתה כוב' המקבל והנותן אלא כדי להוציא הממון מיד האפטרופוס וגם טענו כי נתנה לו אותה המתנה היתו' מפני על' הנכונה שנתנלו להוציא הממון ההוא מיד האפטרופוס ולפי' הוספתי לכתוב עוד לבטל המתנה מפני טענות אלו:

המתנה בטלה היא ביטול גמור מ'משו' תחלת' והב' משו' סופה ואשר משום תחלתה לפי שהחכמים ז"ל לא קיימו מתנת פחות מכן כ' אלא מפני הגאה שקבל ממקבל המתנה שהיא כבוד המתנ' ועוד צרפו לזה כי היכי דלעבדון מלתא ואין בזאת המתנה דבר מזה בהולאת מקבל המתנה שאו' שהנהו בהיתרה ובנתינת עצה ואומדן דעתא הוא שהנותן הזה לא הגיעה הגאה זו בלבו שיתן לו אותה המתנה המפורסמת שהיא גדולה מפני גרייעו' הגאה זו ואם עשה כן שמות הוא וכבר אמרו בגמרא שטותא יתירא חזא ביה דקא משחר עבדיה ואם מפני שחרור זה בטלה מתנתו כ"ש מי שיתן כל נכסיו ויחזור על הפתחים מפני הגאת דברי' בהנהגת עצה שטות הוא זה וכבר כתב הרא"ש ז"ל שלא קיימו חז"ל מתנת פחות מכן כ' אלא במקל' אבל כלה לא קיימוה וכ"ש שהדברים נודעי' וגם מקבל המתנה יודע זה שלא קבל המתנה זו אלא בשכר נחת רוח שעשה לו א"כ מצד זה היא בטלה. ואמנם מפני הגד הנני שבסופה שהרי הודה מקבל המתנה שלא נעשית ע"מ שיטלנה אלא לשבר מתל' ה' אפטרופו' וא"ל לזה שהרי האפטרופוס הוא נכנע לד"ת ועוד שמתנה שנעשי' בענין זה בטלה היא שכל מתנה שנעשית בהערמה ע"מ שלא לקבלה אלא להוציאה מיד המחזיק בה היא בטלה שכיון שאם הקדיש' אינה מקודשת אינה מתנה וכתב דין זה הרמב"ם ז"ל בהל' נדרים ונהוא העיד ע"ש שלא נתכוון בזה אלא לקנטר האפטרופוס א"כ המתנה הזאת בטילה היא ודברים ברורים הם:

עוד על עניני עד היתום דוד הנזכר ואחיו פר"ג ואחותו ואמו:

ענין רנב כל מה שהי' מוחזק ביד מכלוף פרג המורים בשעת מיתתו קרקעות וסחורות ומטלטלין כסף וזהב ומרגליות ותכשיטין ושאר מטלטלין יטול בהם דוד ב' שליסים חלק פשיטות וחלק בטורה ופרג יטול השליש והחובות שהיה מכלוף פרג דינם כדין אלו ויחלקו הבכור והפשוט בשוה אחר שיוציאו ההוצאות שנעשו בבית' מה שיאמר נקי ביד היורשים יחלקוהו בשוה והבת תטול עשור כל הנכסים בגלוייתה אחר שיגבו זכות האלמנה ופרעון חובות שהיו על הנכסים ופרעש האפטרופוס וכל מה שיאמר נקי ביד היורשין יתנו להם בפרנסתה העשור. ואם ירצה דוד הש ופרג כשיגדיל להוסיף על העשור הראשון בידם ואם ירצו שלא העשור שלה בקרקעות והאלמנה תטול מה שהביאה עמה בגלוייתי' ומאתים שהם משקל כ"ה זהובים מכסף צרוף טובע אחד שתשבע כדין וכהלכה שלא נגבה כלום כמו שידונו דייני המקום שהיא באה לגבות שם ומזונות היתומים כל ג' יפרע מחלקו מה שאכל כיון שפסק להם האפטרופוס מזונות לכל ג' ואחד ומה שהרויחו הנכסים אחר מות אביהם יחלקו שניהם שוה בשוה. ומזונות האלמנה והבת יתן הבכור ב' חלקים והפשוט חלק לפי שהנכסים הם משועבדים להם ושכר שמוש הבת ב' שליסים על דוד ושליש פרג ושכר שמוש פרג עליו לבד. והקרקע שמכר האפטרופוס אם מכרו להלוה שלא יאשר אכסניא לפרשי המלך המכר קיים ואם לאו המכר בטל והמעות הם מלוה ביד האפטרופוס ויפרע הליקח שכירות הזמן שדר בו ויאשלם לו האפטרופו' על השכירות לתשלום פרעון הסך שנטל ממנו ותחזור הקרקע ליורשין וענין פרעון האלמנה יתנו לה כמנהג המקום בפרעון חובותיהם כל כפולה ל' זוזים מזוזי המקום בשעת כתיבת הכתובה כמו שהוא מבואר בגמרת כתובות בפ' אחרון:

ענין רנג עוד שם על ענין האמתנה הנזכרת למעלה. כל החרדה הזאת שהיה חרד האפטרופוס לא היתה אלא שהיה מושם שהמקבל האמתנה יוציא במתנה הנעשית בנופן שלהם ע"י האומות וכיון שנשבע מקבל האמתנה שטעה חמורה שאין בידו שטר עולה בערכאותי' נם אלה החרדה ונאמן הוא בשבועתו דמלתא דעבידא לאינלויי לא משתרש אינשי ולא חליף כולי האי ליטבע שאינה בידו ויוציאנה אח"כ שאם היתה לו מתנה בנופן שלהם והיא בטלה בדינינו כיון שאין בה כתובה בשוקא ואתמוה בברא אפילו עשאה גדול היה מן הדין לבטל לבטלה כדין מי שיש בביתו דבר המזיק כגון כלב רע וכיוצא בה שמנדין אותו עד שיסלק הזיקו וכן אם היתה לו מתנה בערכאות ויכול לתבוע בה והיא בטלה בדינינו הרי הוא דבר מזיק אבל אם לכל זה אחר שנשבע וכיון שהאפטרופוס בטוח מהערכאות אין לו לחוש על מתנה שנעשית בעידי ישראל לפי שהיא בטלה מעיקרא וכתרם הנשבר היא השובה שלא קיימו חז"ל מתנה פחות מכן כ' אלא משום אומדן דעתא שמפני הגאה שהגיעה לידו נתן לו אותה מתנה ואומדן דעת הוא שלא יתן אדם כל נכסיו מפני הגאה מועטת ואם שיחה גאה שהרי הוא מודה שלא ההנהו בממון אלא בהתרה ובהיתרה ובעצה ואם מפני הגא' זו נתן כל נכסיו שטות' יתירה היא ורב נחמן בטל מכירה שמן הדין היא' קיימת מפני שטו' יתירת' דחזא ביה דהוה מסחר עבדיה ואי זו שטות יותר גדולה ממי שנתן אשר הוריש ה' ואשר עני מחזר על הפתחים מפני שום שיחה גאה ואפילו נתן לו הגאת ממון זה לא קיימו חכמים והא' זה הוא שטות יותר מנותן היתה גה וכבר כתב הרא"ש בד ז"ל שפחות מכן כ' שנתן כל נכסיו מתנתו בטלה וכ"כ העטור שאפילו הגדול שנתן נכסיו יכול לטעון קודם שהגיעה ליד המקבל טענות המבטלת המתנה כגון מתנה טמירת' וכיוצא בזה ולפ"ז אפילו היה זה נחל כיון שלא הגיעה המתנה ליד המקבל יכול לטעון לא נתתי לך ונבר ע"מ לקבלם ודבר זה פשוט הוא וא"ל להרבות ראיות ע"ז והא כמ"ש הפילוסופים מושכל ראשון שא"ל מופת שאין בכל השכל חכם אפילו פתי וסכל שלא יכיר שמתנה זו היא בטלה מעיקרא ועוד שלא ראינו שהישיר והדריכו אבל נתן לו עצה כבורה לו' מ' אביו טוהו לפני מותו לתת לאחו תוספת ולדא"ק שלא כדין והדבר' הם שקר מפי עדים ככוסים שלא הד"מ ואיך נאמר כי הוא הדרישו בעצה והיא נבער' להפסידו ממונו לתתו לאחו שלא כדין ואפילו מתנה מועטת היה ראוי לבטלה לפי שזה אף על פי שהגיעה לכל שנים וחזקה שאין העדים מתמין על השטר אא"כ נעשה גדול זה אם

אם העדים בקיאים בהלכה בשיעור השערות אם הגיע כדי לכוף
ראשון לעיקרן ואם יש בהם נומות שלא היו אם לפני הפרק שלא
יהיו שומה וכל אלו הדברים לא נמסרו אלא לבקיאים בהלכה
ומומחין הם החכמי' היודעים זה ואיך תקובל בזה עדות עדים
שאינן בקיאין בהלכה וכל אלו הם הספקות להעמיד ממון על חזקתו
ולפי מה שהוא מודה שלא קבל מתנה זו ע"מ שתהיה שלו אלא כדי
להציל עשוק מיד עושקו מ"מ בטלה היא מעיקרא ודומה זה למי
שנותן כל נכסיו לבנו ולאשתו שלא עשאם אלא אפטרופא וזה
המומחן דעתא ובגדון הזה אין אנו צריכין לאומדן דעתא שהרי הוא
מודה שלא קבל אלא כדי שיהיה אפטרופוס והיא בטלה ואם הנותן
אינו רוצה שיהיה אפטרופוס שלו נסתלק כחו מהאפטרופות הזאת
ואפילו נשבע שלא יסלקנו יכול להשאל על שבועתו ואפילו קבל זה
בקנין הוא קנין דברים ואינו כלום ובבר אחז"ל כל מתנה שאינה
שאם הקדישם אינה מוקדשת אינה מתנה ובבר הודה שלא נתן לו כל
נכסיו להקדישם אלא כדי שיוציאם מיד האפטרופוס להציל עשוק
מיד עושקו ולהחזיר' לו וזה אינו רוצ' שיטרח בשבילו כי האפטרופוס
קבל עליו ל"מ ומה לו להתעבר על ריב לא לו אל' לו מה שאומרין
לגרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך וכן זה אל' לו אינו רוצה
השתדלותך להוציא הממון מיד האפטרופוס ולא שתתנם לאחרי'
שאמרת שתתן אותם למקום הראוי ומי הוא יותר ראוי ממני לא
הראה ליטלם אלא מיד מי שמפרס אביו אליו וכיון שנתברר
שהמתנה היא בטלה מדין מתנה וגם מדין הרשאה ואפטרופסות
מ"כ הרי הוא שטר אונס שאסור להשהותו ואם המקבל הוא
מהמכשירים ראוי לו לקרעו ולא יעבור על לאו של דברי קבלה דואל
תשכן בתליך עולה: העולה מכל זה שהיורש הזה אל מורשה שלו
יכול לתבוע ממון מוריש מן האפטרופוס ומקבל המתנה אין לו דין
ודבריה בזה מן הדין וכל בי דינא דמזדקיק ליה לקיים מתנתו לאו
דיינא הוא:

ענין רנד

בגמרא: מנהג ארלות ישמעאלים הוא שהש"ן פטור מהמס ואף על פי
שבארלות אדום הם מחייבין אותו לפי ממונו אין ללמוד מנהג
אומה מ' לאומה אחרת החלוקות בדיניהם ובמנהגיהם ואף על פי
שהמס כשהוא מוטל אקרקפת' דגברי והו כרגא המזכר בגמרא
מ"ש בפר' חזקת והוא כסף גולגלתא כמ"ש בפרק השותפין ובפרק
הגזל ומאכיל גזיתא דשיתא וקורין לו ישמעאל גזיה ערביה כלומר
מדי דתיהם אומרים כי בדתיהם אינו פטור אלא חכם מפורסם
קורין לו ראש"ב אבל ש"ן שקורין אותו אימ"אם הוא חייב: זהו
בשהמס דתי הוא על היחידים לגלגלותם אבל כשהוא דרך פשרה
דבר קבוע על הכבור שקורין אותו קאל"ון והם פוסקים אותו ביניה'
אין לחלק תביעה על היחידים לגולגלת אלא על הכבור כיון
שפשט המנהג לפטור ש"ן הדין נותן לפטורם כמנהג שהרי אמרו
בירוש' כל הלכה בחיה רופפת בידך ראה איך הכבור מוהג ונהוג
במותם וירוש' והם מזכירין אותו המפרסים תדיר והוא בתמ'
מעשר שני פ"ק ובפ"ז דתמ' פיאה וביבמות פ' אלמנה לכ"ג על
סמך מנהג זה הם שוכרין אותו להיות שלוחם לירד לפני התיבה
בשכירות פועלים קי"ל כמנהג המדינה בפ' הפועלי' ואפילו היה
הדין הזה שלא כהלכה כבר אמרו בירוש' שם ובפ' מלות חליצה
ובפ' השוכר את הפועלים מנהג מבטל הלכה והביאו הרי"אף ז"ל
בתש' מליצה בפ' השוכר והנעל העיטור בפ' חליצה וכ"ש שאין
זה בטול הלכה שהרי הכבו' חייבין לשבור הש"ן והוא קודם לחכם
אם מ"מ לכבור זה וזה כמ"ש בסי' י"ד בשם תשובת הרא"ש ז"ל לפי
שלהוציא את הרבים י"ח בתפלה מ"מ לבטל מצוה זו שהיא מצוה
תדירה ואפשר בחכם לשאול הוראות במקומות אחרים:

שאלה רנה

עוד שאלת: ראובן נשא אשה ולקחה במומים גדולים
וזה שנפרפה דעתה ועוד שאינה יכולה להעמיד על עצמה
לנקביה וכל היום וכל הלילה לא יחדל עביט של מימי רגליה
מתחתיה ואינה יכולה לשמש הבעל והבעל נשא אשה אחרת ועתה
קרוביה טוענין שבשעת עונתה אף על פי שאינה יכולה לשמשו
יכולה לשכב אצלה בבית והוא טוען שאינו יכול ליתן אצלה מפני
ריח רע שעמה בבית אם יכולין קרוביה להכריחו לשכב עמה בבית
או אם יכולין נ"כ להכריחו לאכול עמה או לאו ואם הדין מכריחו
לאכול עמה ולשכב אצלה והוא אינה רוצה ורוצה לגרש אם חייב
לתת לה כל מ"ש לה נדוניא והוספת או לא ואם חייב לתת הכל אם
יתן לה בגדיה שהכנים לו מבית אביה בשומתם הראשונה כ"ז שהן
משמשין מעין מלאכתן הראשונה או לא וכן אם יוכל לנכות לה כל
מה שהוצא ברפואתה או לא.

תשובה

אלו המומין הע"פ שאינן גדולים אם
מפני שאינה רואיה לתשמיש: אם
מפני ריח רע אם מפני טירוף דעתה
כל אלו המומין הם פוסלין בנשים כדאיתא בפ' המדיר כיון שנולדו
בה אחר שנשאת נסתחפה שדהו ומזלו גרם ולא הפסידה כלום
מזכות שיש לה עליו ואם רצה לקיים יקיים ואם רצה לגרש יגרש
ויפרענה כל זכות שיש לה עליו בין כתובה בין נדוניא בין הוספת
וכל זמן שאינו מגרש חייב במזונותיה וברפואתה כדין כל אשה
שיושבת תחת בעלה ודינה כדין אשה שאין יכולה לשמש בעלה
כדאי' בפ"ק דכתה ובהל' הרי"אף ז"ל בפ' אלמנה ניזונית וכך כתב
הרמ"בם ז"ל באחרון מהל' אישות ואין לה דין מורדת לפחות
מכתובתה ואפי' היתה אומרת מאיס עלי או בעינא ליה ומצערנא
ליה ואע"פ שאמרו בגמ' בפ' אע"פ שהמורדת על בעלה פוחתין לה
מכתובתה אפי' היא נדה או רואה אפשר לומר שלא אמרו זה אלא אם
התחילה למרוד בבריאותה וקודם נדותה אבל אם לא התחילה
למרוד אלא מפני חולייה או מפני נדותה איכא למימר שאין פוחתין
לה והכי איתא בירוש' דאמרי' התם ואפי' נדה מה אנן קיימין כשמרדה
בשהיא נדה התורה המרידתה עליו כי אנן קיימין שמרדה עליו על
שלא בא לנדה ובאה לידי נדה זה כז' בירושלמי לענין נדה ואע"ב
דלגמרא דידן לא משמע הכי דפרכי' ונדה בת תשמיש היא ותירצו
אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו לחשיב לנדה
פת בסלו אפ"ה איכא למימר בנדון הזה אם אינה תובעת גט שאין
דינה כדין מורדת שאין פוחתין לה כלום כיון שיש לו אשה אחרת
ונשאה מפני מומי זאת האשה הרי מצא לעצמו פת בסלו ומחל לזו
פת שיש לו ממנה בסלו ואם אינו רוצה לגרשה וגם היא אינ' תובעת
גט אינ"פ שבאשה הראויה לתשמיש אפי' יש לו אשה אחרת הוא
מורדת זו כיון שמפני שאינה ראויה לתשמיש נשא אשה אחרת מחל
זכותו ויהיה דינו כדין המשרה אשתו ע"י שלוח שאין מחייבין אותו
לדור עמה כיון שאינה ראויה לתשמיש ושולח לה מזונותיה ואוכל
עמה מליל שבת לליל שבת כמ"ש בפ' אע"פ ואוכלת עמו דהא קי"ל
כרב נחמן דאמר מאי אוכלת אוכלת ממש ודלא כרב אסי דאמר מאי
אוכלת תשמיש ואם לא נעשה כן יש לו דין מורד להוסיף על כתובת'
ושעה מ' יכול לפטול ריח רע או לסלק אותו ואם יפרענ' כתובתה
אם יתן לה בלאותיה בשומתן הראשונ' כן הסכימו הפוסקים כולם
שאם משתמשין מעין מלאכתן הראשונ' נוטלתן באותה שומת
שהכנסתם וכן אנו דנין ולענין טירוף דעתה אם אינה יכול לשמור
את עצמה שלא יהנו בה מנהג הפקר אינה מתגרשת: וזה נראין
פירוש אחרון:

שאלה רנו

עוד שאלת ממונ' על
הקדש הכיר בית
של הקדש לאחד בסך
ידוע ובא אחר והוסיף עליו והראשון מאיים שאם לא יקיימו שכירתו
יפסיד הקדש מהו הדין בזה:

תשובה

יד ההקדש על העליונ' ושאר האחרון
המעלה על הראשון בזכותו דקי"ל
אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט
וקי"ל בפיך זו לדקה וכיון שכן זה האחרון שהוסיף על השכירות
נתחייב להקדש באותו תוספת בדיבורו ואפי' אחר בו ממשכנין אותו
באותו תוספת וכן שנינו בערכין בפ' המקדש את שדהו אמר ר' הרי
היא שלי בעשר סלעים ואחר או' בכ' ואחר או' בל' ואחר או' במ' ואחר
או' בחמשים חזר בו של נ' ממשכנין מנכסיו עד עשר חזר בו של מ'
ממשכנין מנכסיו עד י' חזר בו של ל' ממשכנין מנכסיו עד י' וכו'
מתני' כדאיתא התם ועיקרא דמלתא כי ההקדש אינו מפסיד ואם
המוסיף רוצה לעמו' בדיבורו כופין הגורע ממנו לצאת מהבית ואם
אינו רוצה לעמוד בדיבורו ממשכנין אותו באותו תוספת ויעלה

הפוחת בביתו ולא יפסיד ההקדש כלום · ודבר זה פשוט הוא:

תלמסאן על ענין הנפל הנזכר למעלה בסימן רמ"ב

ענין רנז

כמדומה לי שכתבתי שספק שכלו לו חדשיו ולא שהה ל' יום דלרבנן דפליגי עליה דרש"בג

בפ' החולץ ובפ' המילה הוי ודאי ילוד משום דרוב נשים ולד מעליא ילדן ומ תרת לשוק דהא רובא דאורייתא הוא אלא כיון דיש מיעוט מפילות תששו חכמים לדברי רש"בג שלא להתירה בלא חליצה ומש"ה אם נשאת לכהן לא מצרכינן חליצה וסמכי' מדאורייתא כרבנן דפליגי עליה דרש"בג ולא מהמרי' עליה וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ב מה' ייבום וחליצה ואלו היה ספק ילוד לרבנן דפליגי ארש"בג לא הוה שריא לה לכהן לעמוד עמה בספק יבמה לשוק ולהיות זה דבר ברור דלרבנן חשבי' ליה ודאי ילוד ולרש"בג ליכא אלא ספק · הקשו בתו"מ"ם האי מיעוטא דחייש' ליה משאר מיעוטי דסמכי' אדרובא ולא חיישינן למיעוטא ותרצו דכיון דמיעוטא דשכיח הוא הוו ליה רבנן לרש"בג לאצריכ' חליצה דאשכחן דחשו רבנן למיעוטא דשכיח לאסור אזה כגון בנוסס דהע"ג דהב נוסס"ן למיתה לא שריא לה וכן במיס שאין להם סוף אסרי' לה משום חש"ז מיעוטא וכן בכאן אם אפשר בחליצה הצמידוה על ד"ת כרבנן דפליגי על ה להתירה לכהן וכל זה לרש"בג אבל לרבנן דפליגי בספק כלו לו חדשיו מתירין אותה לשוק בכל ענין אפי' לישראל ואם נתייבמה תלא וכ"כ בעל המאורים ז"ל וז"ל יבמה שילדה אחר מיתת הבעל ומת הולד תוך ל' יום מולגת ולא מתייבמת וכו' ואם נתייבמה כתב הר"מה ז"ל כיון דספיקא היא אין מוציאין אות' ממנו ולא נהירא דהאי טעמ' דשרינן לה לכהן אספק משום דסמכי' אדרבנן דאמרי' אע"פ שלא שהה ל' יום הוי בר קיימא והיא מותרת לשוק וא"כ אדרבה מהאי טעמא גמי תלא מיבם דלרבנן הוי בר קיימא והיא מותרת לשוק והיא אשת אח שלא במקום מצוה עכ"ל וכמולד לספק כלו חדשיו אינו' דאלו כלו חדשיו לכ"ע ילוד הוא ומותרת לשוק ואסור' ליבם ולא היה מתיר זה הרמ"ה ז"ל · ומ"ש דאף ע"ג דרוב נשים ולד מעליא ילדן הרי הוציאו הכתוב מכללו בפי' ופדויו מבן חדש תפדה אלו דברים בלא הנחה בזה הכתוב למד ממנו רש"בג ורבנן פליגי עליה דס"ל דגזיר הכתוב הוא שאע"פ שהוא בחזקת בר קיימא לא יפדו אותו עד ל' יום ולא יהיה כשר לקרבן עד עבור ח' ימים ולא מחשש נפל וכיוצא בזה כתב הרמ"בן ז"ל בפ' המילה אבל לענין ייבום אינה ענין לדבריהם ואם רש"בג לא למד מזה שיהיה ודאי נפל אלא ספק וזה מספיק לסתור כל דבריך · ולענין הגדון אמת הוא שהמולד לא' ודאי ולא נאמרו סימניו שהוא ודאי נפל וכן מר' מהה למוד וכ"כ הרש"בא ז"ל בחדושיו בפ' החולץ ובפ' הערל אבל ארחה מדברי בעל המאורים ז"ל שצריך ב' דברים להתירה לשוק שיהא ל' יום וגמר סימנין ובכל ענין מולגת ולא מתייבמת וכן הם דברי הרא"ש ז"ל בפ' הערל ולא הזכיר היתר ייבום בלא שיהוי ובלא גמר סימנין בבן ח' אם נתקיי' אפי' שעה אחת שהרי הוא בחזקת חי ואינו מסמא באהל כנפל כמו שהוא מוכיח בפ' לא יחפור וכתו' דאהלות פ"ח · ואינו כנוסס שהוא פוטר אשת אביו מן הייבום כמ"ש במסכת אהלות וכן הם דברי הרמ"בם ז"ל בפ"ח מהל' יבום שאם נולד חי מולגת מדרבנן ומן התורה מותרת וכזה יצא ההוראה ממך להתיר שלא כהלכה ואם יש עדים שהוא ודאי בן ח' אלא גמרו סימניו יש להקל בדיעבד ע"פ הרש"בא ז"ל · קטלוניא המתנהגים על פי הוראותיו אע"פ שהרמ"בן ז"ל בפ' המילה כתב דהוי ספק נפל · ובגלילות ספרד יש להחמיר ע"פ המאורים וכ"ש אם הרמ"בם ז"ל מסייעו · ואם אין אם עדים תלא לכ"ע וצריכה חליצה וגט כמו כ"ש הרמ"בם ז"ל והמפרשים ומה שתמהת עליו בח"ש שבן ח' שלא גמרו סימניו אפשר להתקיי' המה על עצמך שהוצאת היתר מפ"ת מה' מילה ובהותו מקום כתוב בפי' שאפשר להתקיים והוא דעת רש"בג ז"ל שלא הזכיר אלא שיהו ובגמ' שאמרו שבן ח' מי חי אמרו זה לדבריו ז"ל על הרוב ובכל רוב יש מיעוט בלא ספק אבל הרב ז"ל כתב דבריס סותרים זה · וכבר דחה אותם הרמ"בן ז"ל בספר ת"ה וכן הרא"בד ז"ל והר"מה ז"ל · ומה שכתבת כי יש לך ראיה גדולה דיטוקא דלא מעוי אינו מתקיים כלל ממ"ש בפ' הערל כל היכא דלא מעוי בגופיה לא חיי והוספת וכתבת כ"ש היכא דלא מעוי בגופ' ולא חוץ מגופיה דלא חיי כלל ע"כ לשונך · ואני תמה ממך שלפי מה שבאת מזה הלשון התיטוק מעוי בגופ' ואם אינו מעוי לא חיי ואיך אפשר ואלא בפ' יולא דופן ובפ' המילה אמרו כל שלא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור לא ניין אבל בספרך יש טעות וכן הוא בפי' רש"י ז"ל ואתן אותו דכל היכא דלא מעוי בגופיה ור"ל שאם ילדה ואינו דבוק בגופה אינו מתקיים אבל אם עדיין הוא עבורו דבוק בגופה אפשר להתקיי' מטבורו שהוא נהנה ממנה ממה שאוכלת אמו וכן פי' ר"ח ז"ל והוסי' מעוי לשון דבוק בנימין פ"ב ל"ל דמעוי וכן ביאים מעורות בגידין בי"ט ובפ' ח"ט מעורה בטרפסין ובפ' הערל והרוטב מעורה בל"ח מעורה בחילון ול אזן מקרא וקיר ערה מגן תרגם יונתן דבק במעי אים ולויות אמרו ביומא כאים המעורה בלוי פי' דבוק · ולפי שאין בכל זה חדוש לודיעך ענין הוא חדש אלך לפי התובן מדבריך בדברי ר' אבהו בפ' הערל דס"ל דבן ח' אין עושין בו מעשה עד שיהיה מבן כ' ודאה שאמר זה להחזיקו בנפל וכ"פ רש"י ז"ל ודבר תימה הוא שיכנס לחופה עם אשתו ולא יתאבלו עליו קרוביו אבל הפי' אינו כן אבל ב"ח לומר שאם הגיע לימי גדלות והביא סימנין לותם סימנין אין עושין בהם מעשה להחזיקו בגדול עד שיהיה בן ל' וכן פי' ר"ח ז"ל והרא"בד ז"ל וכ"כ הרמ"בן ז"ל בחידושיו וז"ל סימני סרים ואילונים ובן ח' מי פי' סימני גדלות לשלשתם וענין טביעו הוא שכיון שלא נשלם גידולו במעי אמו הוא חלוש ולא יגיע לשלימות גידולו כשאר מולדים לע' עד שיהיו בן ל' · ואותם סימנין שכתבת מדבקות אזנים וזולתם מה שלא כז' בתלמוד אין לסמוך עליהם והסומך עליהם מתיר אשת אח שלא במקו' מצוה ומפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ח"ו רחמנ' לא' ולו היה לזה בשו הסימנין דין אמוש לא היתה אמו טמאה לידה שאינו ראוי לבריאת נשמה כמ"ש בפרק המפלת וזה הרי נתקיים והוציא קול ואינו חושב שיטעה אדם בזה וכבר אמרו חכמי הטבע שיש מבעל חיים שלא נשלם גידולם במעי אמם ונשלם אחר הלידה כמו הפירות שגמר בשולם אחר תליסה וכן יש מולדים חסירי הבריאה ואינם נפלים אם יש להם סימנין שהזכירו חז"ל:

ענין רנח

מאיזה: שאלת למה אוסרין במקלת מקומות החמה"ל עכו"ס בפסח עם היותם מתירין אותה כל השנה כולה:

דע כי החמאה הגאונים ז"ל הם מתירין אותה אע"פ שהגבינה אסורה לפי שגזרו עליה וכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו אע"פ שבטל הטעם אבל החמאה לא היתה בכלל אות הגבינה כלל שא' מן הטעמים שאמרו בגבינה הוא שמחליקין מגיה בשומן חזיר ולא שייך האי טעמא בחמא' וכן טעמים אחרים נאמרו בגבינה דלא שייכי בחמאה וכיון שלא היתה בכלל גזיר' הגבינה מותרת היא שאין לחוש לתערובת חלב טמא דחלב טהור עומד והלא טמא אינו עומד ולמה יערבנו העכו"ס שילך לחיבוד א"כ אין לחוש לתערובת ואם מפני כליהם של עכו"ס כבר אמרו שתם כליהם אין ב"י ולא אסרה התורה כלי מדין אלא בב"י וכיון שאינם ב"י האיסור הנפלנו מהן הוא פגום ואם יתן טעם בחמאה הוא נט"ל פ · ונט"ל הוא מותר שלא אסרה תור' אלא נבילה הראויה לגר וכיון שמשם פליטת כליהם אין לאסרה כל השנה אף בפסח היא מותרת דנט"ל פ כמו שהוא מותר בשאר איסורין כן הוא מותר באיסור חמץ ולתערובת חמץ בעין אין לאסור שאם נתערב קודם הפסח בטל בששים כשאר היסורין או ברוב כדין היתר שנתערב באיסור מין שמינו זה מצמר גמלים ומצמר רחלים כדאי' במסכת כלאים · ואם נתערב בפסח הוא אוסר בכל שהו אפי' שלא במינו אבל אין לחוש לא דלחזוקי ריעותא לא מחזקי' והרי אנו רואין שאין בו תערובת מין ומה נחוש לו וכן הגאונים ז"ל הורו שהחמאה והשמן והדבש נמי שהם נקחים מן העכו"ם כל השנה כן הם מותרין בפסח וע"ז נתנו במקומינו זה אלגזאייר · ומה שאמרת שנהגו במקום הזה לקנף בו · שקר העידו לך וח"ו שהרי אמרו אין לשין העיסה ביין ושמן ודבש וחלב · ואם לא תטרף מיד מפני שהן ממהרין להחמיץ וכן דרשתי להם בשבת הרגל:

ענין רנט

ועכ"וס שהביא בי"ט פירות שאין לחוש להם למחוסר אם הביאן דורון לישראל מחוץ לתחום בבר אמרו שהם אסורין למי שהוכלו לו לאכלן בו ביום: ולערב י"ל שאסורין בכדי שיעשו ויש תיקון לכשתחשך מיד ומותר לטלטלם לאחריהם הם מותרין אפי' לאכול: ואם הביאם שתים לתוך בשוק ראה שהם מותרין לכל דלאו אדעתא דישראל אייתינהו ומה שאסר רבא בהוה לפתא דחזא דהוו מפ"ז שובא היה מפני שהדברי' היו ליכרין שבשביל ישראל הביאם אבל מן הסתם אין אנו חוששין לזה בעיר ברובה עכ"וס דודאי אדעתא דרובא מייתי להו אלא אם כן אנו רואין שבשביל שהיהודי' קונין ביוקר יותר מהשמעאלי' הביאום אדעתא דישראל:

ענין רס

ובירושלמי אמרו שהאוכל מצה בע"פ הוא כבועל ארוסתו בבית חמיו ולוקה מכת מרדות והרי"ף ז"ל הביאו ולא חלק: אבל הרז"ה ז"ל או' שלא נאסר לאכול מצה אלא מעשה שהחמץ אסור שאותה שעה המצה היא כמו פרוס' אבל בשעה שהחמץ מותר גם המצה מותרת: ולדברי האומר אסורה כל היום הוא שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי והיה מכשיר פסח שנשחט שחרית גם המצה אסורה כל היום: ולדברי האו' שאין פסח נשחט עד אחר חצות אף המצה אינה נאסרת אלא לאחר חצות: והרמ"בן ז"ל הוכיח מהירושלמי שכל היום היא אסורה ויש מפקפקין בראייתו ולדברי הרי"ף והרמ"בן ז"ל המנהג שכל היום היא אסור מע"ה עד הלילה ומצה זו הנאסרת לאו דוקא מצה המשומרת אלא כל מצה אסור אלא אם כן היא מצה עשירה כגון שלש אותה בשמן ודבש אלא מנהג כלל וכן אמרו כי רבינו תם ז"ל היה נוהג ערב פסח לאכול מצה עשירה אחר שיוצא מבית המרחץ וכשחל ע"פ בשבת היה עושה בה סעודה שלישית:

ענין רסא

והאיש אשר הפקידו אצלו בהמה שתהא עושה ואוכלת ונאכסה השומר עמור הוא כי הוא ש"ח שאינו לא נושא שכר ולא שוכר ולא שואל שיתחייב באונסיה:

שאלה רסב

ושאלת מי שפוסק לתת לבתו מצה זהובים כל זהוב מסך כ"ח זוזים ונשא שתים וכשב הכתובה והשתיתו הזוזים ועכשיו תובע האתן לחמיו שיתן לו מה שפסק והוא אומר שלא פסק לתת לבתו אלא המטלטלין כפי מה שנשומו אותם ומנהג המקום לשום אותם יותר מכדי שוויים מעם וכן כותבין בכתובה באותה שעה ואם לא ירצה הבעל ליטול המטלטלין ימתין עד שימכרו ויטול דמיהם והבעל אומר שיפתתו לו מסך הכתובה כל מה שיפתתו המטלטלים אם ימכרו:

תשובה

בענין פחיתת הזוזים צריך ליתן האב כמו אותה שעה שפסק ישומו כמה זוזים היו באותה שעה ולא יפסיד האתן כלום: ולענין שומת הבגדים דע כי לפי מה שהיו נוהגין בזמן התלמוד כשהיו שמין הבגדים היו פותחין החומש ופי' ר"ח ז"ל לפי דרכן היה להוסיף בשומת לבבוד האתן וכשהיו תכשיטין כפים היו מוסיפין שלש אבל כבר אתרו בגמרא אמר רש"בג הכל כמנהג המדינה וכן אמרו בתוספתא א"ר יוסי מקום שנהגו שלא לפחות מן הכוס ושלא להוסיף על הכפים אין משנין ממנהג המדינה ולפ"ז לא ימכרו הבגדים אלא ישומו אותם כפי מה שנהגו ולפי אותה השומת ישלים לו למאה דינרי זהב כל דינר בסך כ"ח זוזים מהזוזים שהיו בזמן שפסק ואם שומת הבגדים לא תעלה לק' זהב והאב אינו רוצה להשלים יחליף הכתובה שאינו מן הדין שיתחייב במה שלא השלים אותנו והיה הדין לכוף לאב שיתן כל מה שפסק כדין מלוה כי כן כתב רש"י זכרונו לברכה בפרק המקבל וכן הסכימו עמו הראשונים ז"ל:

שאלה רסג

תוגם: שאלת איש ואשה היו מתעלמי' האשה טוענת כי הבעל יפטין על ביתו ולא יעמוד והוא מודה לה אחר כך נתעברה ועדיין היא מודה שלא בא עליה ועדיין היא בתולה אלא שנתפשט הזרע ברחמה ונתעברה בתולה והיא אומרת כי נפיש חכמות הכירו שהיא נתעברה בתולה והסירו בחוליה כדי להקל עליה הלידה וולדה בת והיה קורא אותה בתי אם שנאמין אותה שאפשר לה להתעבר ממנו בעודה בתולה: או מפני אהבת האשה שלא לאחרה עליו: או מפני שלא פי כסיל מחתה לו וקרייס מידו לו ואחר כך נשא האשה אחרת והירם אחרת ומת ונסתפק הדבר אם היא זקוקה הארוסה לייבום או לא:

תשובה

בזה יש לעיין אם אפשר לאשה להתעבר בעודה בתולה להתפשט הזרע ברחם בלא ביאה דבפרק יוצא דופן משמע דכל שכבת זרע שיוצא בהרגש' אפי' משמש מטתו בחלוש מיקרי יורה כחץ וכיון שהוא יורה כחץ מיקרי ראוי להזריע והיא מטמאה אבל יש מחלקין בין יורה כחץ ליורה כחץ שיש יורה כחץ בשעת יציאתו ועדיין אינו ראוי להזריע דשמא אינו הולך למרחוק כשיגיע בגופה במקום שתהיה אותה הזריעה ראויה להוליד אבל כשהיא בשעת הגחתו בגוף האשה יורה כחץ הוא ראוי להוליד וע"ז אמרו ביבמות בפ' הבע"י אינו קיים לה ביורה כחץ ואינו לא קיים ליה: ולפ"ז בנדון שלפנינו היה ראוי להסתפק אם אפשר שתתעבר בשפיכת הזרע מפי הרחם אל תוך הרחם אם לא ונראה שאפשר הוא שהרי בפרק אין דורשין אמרו שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו להתירה לכהן דשמא בעלה או חיישינן שמא באמבטי עיברה פי' שהאיש פלט ש"ז בתוך האמבטי והיא רחצה בו ונכנס ברחמה ונתעברה ומותרת לכהן והקשו והאמר שמואל כל ש"ז שאינו יור' כחץ אינו מזריע ותירצו ה"נ מעיקרא יורה כחץ הוה: נראה מכאן שאם היה יורה כחץ בשעת עקירה אפשר שתתעבר בתולה ותהי' מותרת לכהן ואם נאמין לספרי חיצוני' מצי' בספר בן סירא כי אמו נתעבר' מש"ז של ירמיה באמבטי וסירא בגימטריא ירמיהו ובזה הוכשרה הבת לבוא בקהל ולירש בנכסי אביה וליאסר בקרובי אביה ואם אינה זה הבת מ"מ לאוסר' לבוא בקהל לפי שרוב כשרי' אצלה בעיר שרובה עכ"וס ותלינן שנתעברה מעכו"ס ועכו"ס ועבד הבא על בת ישראל ואפי' אשת איש הולד כשר אבל היה ראוי להסתפק באשתו שתהא צריכה חליצה אבל כיון שהיה קורא אותה בתי ודר עם אשתו כל אותן טענות שהיו ביניהם אין אנאנו מקבלין אותם:

ענין רסד

שנינו בספרי בפ' כי תצא והיה לפנות ערב מלמד שהקרי פוטר בזיבה מעת לעת פי' שאם ראה קרי ובתוך מע"ל ראה זיבה אותה ראיה אינה כלום דחשבי' לה ראיית אונס דמחמת ראיית קרי באה אותה זיבה וברייתא שנייה קא מיירי שאינה מטמאה באונס וכן שנינו בפ"ב ממס' זבים הרואה קרי אינו מטמא בזיבה מע"ל וטעמא משום דחשבי' לה ראיית אונס וכן פי' שם רבי' שמשון ז"ל: ותשלום ברייתא דספרי וכבוא השמש ביאת שמשו מעכבתו ליכנס כו' ואין זיבתו מעכבתו פי' שאם טבל והעריב שמשו לראיית הקרי מותר ליכנס אף על פי שלא טבל לראיית זיבתו שהיתה בתוך מע"ל שאם ראה קרי יום א' בבקר וראה זיבה ליל ב' כיון שטבל יום א' והעריב שמשו טהר וראיית זיבתו שהיתה ליל ב' אין מעכבתו מליכנס שאין אותה ראיה מטמאתו כלל לפי שהיתה תוך מעת לעת לראיית קרי והיא ראיית אונס שאינה מטמאה כלל:

ענין רסה

בבקר בבקר בהיטיבו את הגרות. מתרגמי' באתקנותיה ית בוציניא שהיה מדשן אותם ובערב היתה הדלקה ומדברי הרמ"בם ז"ל לא נראה כן וכבר השיבו עליו ומפורש הוא במס' תמיד ובפ' ב' שערי דיומא שנינו דבין הערבים נכנס ומטיב את הגרות וכבר פרש"י ז"ל להשבה זו הדלקה היא: והרמ"בד ז"ל פי' שהיא הסבת שתי גרות הכל

אמ"ה כן הגידו לי תכו"ם שבשים הרגה מהם מתעברות ונלדיין הם נתולות וכן העיד לי החכם ה"ר אברהם ישראל שראה כן לבתולה שאינה קרוצה עד כאן:

אבל הלקה ביום ליכה שתהא הטבה בין הערבים שהוא לשון המצורה אלא בבקר מטיב ובין הערבים מדליק:

ענין רסו

כתבת למנחות בא להתיר כתות למנחות שלא יהא אסור להן ולא שיהיה מיוב בו

ובמצורה הוא בחיוב כן דר"ז ל:

ענין רסז

כהגיך ילבשו לדק הם בגדי כהונה שהם מכפרין כמ"ש בזבחים ובערכין. וחסידיך הלויים ירננו שהם המשוררים. בעבור דוד עבדך שהביא ארונו של דוד לפי שלא רצו השערים להפתח ודבקו זה בזה עד שהביא ארון דוד אביו ואחר בעבור דוד עבדך אל תשב וגו' ואז ידעו שנתכפר לו אותו עון כמ"ש בפ' במה מדליקין והוא עשה עמי אות לטובה וירא שונאי ויבושו שבאותה שעה נהפכו פניהם של שונאי דוד כשולי קדירה:

ענין רסח

בענין הטלאים שמרבינין אותן בהבאתן ע"ג בהמה עד שבשעת שחיט' נמלא בשרם אדום מבפנים כאלו הוא דם שנגרר אם יש לאוש לרסוק איברים או לא לחזוקי ריעותא לא מחזקי' ליה לא מאוש היסוך מעיס ולא מאוש ריסוק איברים:

ענין רסט

ומי שיש לו שט"ח על אחירו ומת ואח"כ מת היורש נ"כ בזה יש סברות

י"א שאינו גובה כיון שלא נשבע היורש הראשון וכ"כ הרי"אף ז"ל בתשובה וכ"כ ה"ר יהודה אל ברצלוני ז"ל וכן הרא"בד ז"ל. וי"א שגובה בשבועה שלא שקדנו אבא וכ"כ בעל העטור ז"ל וזה לכון כיון שהלוה קיים השטר בחזקתו וכן דעת הרא"ש ז"ל:

ענין ער

ולענין אם נאמן אדם לו פרוזבול היה לי ונאבד בזמן הזה שאין אנו יודעין בו הרא"ש ז"ל היה חוקרו מי כתבו ואיך כתבו ומתי כתבו וממילא היה נתפס בלשונו:

ענין רעא

רופא עכו"ם בקי שאומר מסוכן הוא אם מחללין עליו את. השבת בחסיה לפי תומו הכל לפי מה שאו' החולה ומכירין העומדין עליו אם דואים שאין בו סכנה אין סומכין על העכו"ם. ואם נסתפק הדבר לא גרע דבורו של עכו"ם מספק ברוך ספק אינו צריך דמספיקא מחללין עליו את השבת:

ענין רעב

נאמן אדם לומר זה בני ממזר וה"ה בתי דאחד טעמא הוא והמחלק בזה הוא בור גולם ושלוש לכם:

ענין רעג

מראבלס: עשיתי בשאלותיך ואשיב על ראשון ראשון והוא מה שנסתפק לכם בפ"ו את אהרן. אם פ' וידבר דהמקריב פ' סתומה או מינה פרשה. הנה בדקנו הספרים המדוייקים אשר במקומינו ויש אם ספרים ישנים ממכתב ידי סופרים שונים ממקומות שונים ובכלם מצי וידבר דהמקריב פ' סתומה אבל וידבר דכל אלב מינה פרשה כלל. ונסדר בהר סיני ונספרת כי ימוך ואיש כי ימכו. ואיש כי ימוך וכי ימוך וכי תשיג אם שם אחוזות וכי תמכרו ממכר אין בו פרשה כלל לא סתומה ולא פתוחה. והנוסחא המדוקדק בספר ויקרא מנין הפתוחות שנים וחמשים והסתומות שש וארבעים הכל ל"ח וכן הוא מכוון החשבון עם מה שהוא סוכם בסוף דבריו מנין פתוחות של כל התורה ר"ן. והסתומות ג' מאות ות שנה ושבעים הכל ו' מאות ות שנים ושמים זה ראוי לסמוך עליו ואם יש ספרים שאינם כן לריכי' להחליף הריעה. ובצורת השירה בפסוק אחרון מצינו בספרינו ילך ה' ימלוך לעולם ועד כי שנה אחת. כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים ויש ה' עליהם את מי. שנה שנית. היס ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים שנה שלישית. וכ"כ בספר אהבה בשינוי מועט שעשו כונו ראש שנה ראשונה ועליהם ראש שנה שנית. היס ראש שנה שלישית. וזה השינוי אין בו

פיסול שאינו אלא מאוש מצוה והמשנה בזה לא פסל כמ"ש הרב ז"ל בפ"ז. ורחיתי המגילות הבאות ממקומכם בצורת אריח שאינה ע"ג אריח. ולבנה ע"ג לבנה אלא כותבין ואת פרשנדתא ואת לפון על צורה זו ואינה כהלכה כי צריך שתהיה הקצר לצד א' והארוך לצד אחר כי האריך הוא חלי לבנה ע"כ צריך שיהיה בראש השיטה אש ואת בסוף השיטה כזה וכן כלם ושיהיה בשיטה אחרונה

בסוף שנה עשרת	אש	ואת
ואם אפשר להיות	פרשנדתא	ואת
אש ריש דפא זהו	דלפון	ואת
הראוי. אבל שיהיה	ויאתא	עשרת

ואת דבוק עם האמות אינו כהלכה ולפי מה שנזכר בירושלמי בראה שהיא פסולה וצריך להחליף הדף:

ענין רעד

ושאלתך הסכייה בענין שרטוט שדברי הרמ"בם ז"ל סותרין זה את זה דע כי בגמרא בפ"א מגיטין נזכר זה כנ"ר יצחק אומר שתים כותבין שלש אין כותבין במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין הרב ז"ל מתחלה בהלכות ס"ת פסק כמו במתניתא לקולא לפי שלא דברי ר' יצחק שהוא אמורא כהלכה כנגד מתניתא ואח"כ בהלכות יבום רצה דברי ר' יצחק שלמלא היותו יודע שאין מתניתא זו ככל לא היה חולק עליה ופסק כמותו ועוד שהוא מחמיר ורצוי להחמיר בזה וכן פסק בה"ג דשלש אין כותבין ושאלה שכת הרב ז"ל מ"ש מתחלה ולא נזה לתקנו שכן מצינו שהוא כותב בפ"א מהל' ס"ת שאם מקצת הפס בשטה ומקצתו תלוי פסול ובפ' אחרון בשאלה דבריש הפוסלין ס"ת שאם עשרים לא מנה זה ובלי פסק שפסחו:

ענין רעה

ושאלתך הקלגשת שדברי הרמ"בם ז"ל סותרין זה את זה בענין הפנ מבילה שבהל ת"ת כתב שאבידת אביו קודמת אם הוא חכם לפי מה שאינו שקול כנגד רבו ובהלכות גזילה כתב שאינו משיב אבידת אביו אלא אם היה שקול כנגד רבו ויפה הפנת אבל בגמרא בנ אלו מצוות הוא כמ"ש בהי' גזילה שלריך שיהיה שקול כנגדו ומתחילה הוקשה לו לרב ז"ל אם הוא שקול כנגד רבו לריכו למימר פשיט' שהרי יש בו יתרון על רבו שהוא אביו ובחכמה שיבוש ע"כ פי' שלא הולרך התלמוד לומר שמשיב של אביו קודם לרבו אם הוא חכם אלא אף על פי שאינו שקול ודומה זו לפלוגתא הבבי שהע"פי שאינו שקול כנגד רבו פודה אותו קודם לרבו מ שהוא חכם וכן מזכר בגמרא זה נראה לו מתחלה ואח"כ תפס הגמרא בפשיטות ומה שהוקשה לו מתחלה אם שקול כנגד רבו פשיטא דאה שאינה קושיא שלא הולרך התלמוד לומר שהשבח רבו קודמת לשל אביו אלא אם למד מרבו ולא למד מאביו אבל אלא למד מאביו אף על פי שאביו שקול כנגד רבו שלמד חכמתו ממנו תחלה ותקון דברי הרב ז"ל כי בהלכות ת"ת בא אביו שלמדו חכמה. ובהלכות גזילה באביו שלא למדו חכמה ועלו דבריו כהוגן:

ענין רעו

הא דפסקינן בפ' מי שמ בגבול בר מגשיא דלמ בנכסי אביו עד שיהיה ב"ר' האיי ז"ל פירשה כשאינו יודע בטיב משא ומתן אבל אם יו בטיב משא ומתן ממכרו ממכר אפי' בנכסי אביו וכן פירשה הרא ז"ל בפירושיו וכן פי' הבעל העטור בהות קבלת העדות וכן הבעל המאור ז"ל אבל הרי"ף ז"ל פירשה ש"פ שיודע בטיב ומתן אינו מוכר עד שיהיה בן כ' וכ"ל הרמ"בם ז"ל אבל הרי"ש ז"ל הסכים בזה אלא כלעת הראשונים וכן בס' חושן משפט הדעת נותנת שכיון שהביא ב' שערות והוא יודע בטיב משא ומ למה לא ימכור בנכסי אביו כמו בנכסי עלמו ונר' שזה שמכר הרא הזה ממכרו ממכר ואפילו לדעת הרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל שהוא העתיק דיראתו מהותו מקום שהם קרקעותיו שם וה"ל לחוש לזה שמפני שלא נתיישבה דעתו ימכור בזול שאינו שוה אלא שלא יאמרו קרקעותיו הפקר וזה מוכיח כי בייסוד הדבר עושה כן ובעלת אוהביו וקרוביו עשה כן להציל נכסיו שלא יה הפקר וכמו שמוצא מציאה הוא ולא מכר בזול לפי מה שדע אוהביו וקרוביו ח"כ ממכרו ממכר לכ"ע. ולענין חזקה שאינו שאין

שלחן לבן חזקה בנכסי אביו וזהו בכן שסומך על שלחן אביו אבל כן שפירש מאביו יש לו חזקה בנכסי אביו אפילו אין לו שטר שהס שלו · אחיך שמעון כה"ר נתן ז"ל ה"ה :

ענין רעז

בגאייה הטפסת שטר שנעשה בב"ד כדין וכהלכ' ונמצאו שני מהם נישים בודאי היא פסולה שהרי נישים הם פסולין להעיד לאחרים כמו שהם פסולין להעיד זה לזה מהיכא מתניתא דהוו מתימין עלה תרי ניסי וכיון שהם פסולין להעיד כך הם פסולין לדון שהרי משנה שלימה שנינו כל הכשר לדון כשר להעיד והלו היו שני גיסין כשרים לדון היו כשרים להעיד וכבר הזכרנו שהם פסולין להעיד ובירוש' מפורש מכן שלא יהיו הדיינין קרובין זה לזה אמרה תורה הרוג על פי עדים מה עדים אין קרובין זה לזה אף הדיינין אין קרובים זה לזה · ומ"ש בגמרא אין לך מומחה בישראל כמשה וקאמר רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך לא בא לו' שיהו משה ואהרן כשרים לקדוש החדש שהרי אמרו בגמרא אמר משה ואהרן מי לא מהימני אלא גזיר' מלך וכיון דגזיר' מלך לפוסלן היאך נכשירם לקדוש החדש ועוד בלמוד מסס שהנשים מומחין ויהיו קרובים יהיו כשרים לקדוש החדש וזה א"א שאפילו מומחין רחוקים צריך ג' וקרובים אפילו אלף הם פסולין אבל בזו לומר כיון דקדוש החדש משפט גו' ובדיני ממונות יחיד מומחה כשר א"כ יהי' יחיד מומחה כשר לקדוש החדש ואמרו כי א"א להכשיר יחיד מומחה לקדוש החדש שהרי אין לך יחיד מומחה בישראל כמשה ופסלו הכתוב לקדוש החדש וה"ל שלא יקדשנו והוא יחידי ולמדנו זה ממה שהצריך הכתו' לאהרן עמו וכיון שנפסל משה לקדש ביחיד מומחה חזר הדין להיות קדוש החדש כשאר דיני ממונות שהרי משפט קרייה רחמנא ובשאר ד"מ אם אין שם יחיד מומחה צריך ג' וא"כ קדוש החדש כיון שאינו כשר ביחי' מומחה צריך ג' כשאר ד"מ ולא למדנו מאהרן אלא לפסול יחיד מומחה וכיון שנפסל יחיד מומחה חזר הדין לג' כשאר ד"מ שהרי משפט קרייה רחמנ' ואם משה ואהרן היו כשרים לקדוש החדש הקרוי משפט היינו מכשירין לשאר דיניס ב' אחיס וזה א"א · וכיון שיש שנים קרובים זה לזה הטעם הוא פסול שאפילו היה שטר עדות היינו פוסלין אותו ואם כתבו להעיד בג' שהרי היקש הכתובים לשנים מה ב' נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטילה אף ג' נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטילה ולא אמרינן התקיים העדות בשאר כ"ש בבית דין צריך ג' שהם נמצא א' מהם קרוב או פסול דינם בטל וכבר אמרו הלכה בשנים או בשלשה ונמצא א' מהם קרוב או פסול חלילתה פסולה ולהלן בין דין זה לדין קיום ב"ד דברים בטלים הם כמו שמפורש בגמרא כתובות פ"ב ולא לדק בזה אלא הסופר שכתב כי שנה היתה ושפתיים יפק · וכתבתי זה שאם הייתי שותק אפשר לתעיק מינה ח רבה בשטר מעשה ב"ד בהתיר אשה להתיר קרובים :

שאלה רעח

מליגא : שאלת כיון שמה שאנו מברכין ברכת אירוסין עובר לעשייתן כמ"ש הרמ"בם ז"ל :

תשובה

התוס' כתבו טעם למה שאנו מברכין ברכת אירוסין לאחר קדושין לפי שאין המקדש עצמו מברך אלא ש"ץ ואין לברך עובר לעשייתן המצות אלא כשעושה המצוה הוא המברך וכזה נתקיים המנהג יפה ומפני חייב הערבאו' שבות בין לדא"ק לא יתנה דינם כלל וחלילה לערב דברי טומאה לדברי טהרה וקדושה ואף לדברי טומאתם אינו מחויב לקדש תשאר עמו כמו פילגש · אבל הטעם הראשון מספיק לקיום המנהג :

ענין רעט

לא יאכל הזב עם הזבה בלא סוס תנאי ושיור נאמר לפי שהאכילה עם אשתו נדה בקערה אחת מביא לידי הרגל וחבוב ויבואו לידי עבירה לאחר אכילה ולא יגילנו זה אם בניו אוכלים עמו ואפילו על שלחן א' אסרו הגאונים ז"ל וכ"כ מהגמר' שדימו זה לזב פי' עם זב עם הארץ דאפילו על שולחן א' אסור אא"כ הפריסה מפה לעצמה כמו שנהגו לעשות לבשר וגבינה · ואם השלחן הוא גדול כמנהג ארץ אדום התירו לאכול על שלחן א' כל א' בקערה מיוחדת :

ענין רפ

והטבילה בנזמים ואני כתבתי בספרי שחיברתי בלשון הזה · תוספת א' במקומות הסיריים והנזמים והטבעות · אוזן חוצץ · רפין אין חוצצין · ובפ' במה אשה פירשו בגמר' נזמים נזמי האף והנהו חייני דקפדא עלייהו וכן טבעות קפדא עלייהו בעיקן ליסה אבל נזמי האוזן לא מסתבר דחייני דהא לא קפדא עלייהו כלל והוו מיעוט שאינו מקפיד עליו ולא נזור עליה כלל · ודע כי מן התורה אינו חוצץ אלא רובו המקפיד עליו כגון שנתלכלך רובו בטיט אבל רובו שאינו מקפיד כגון שנמשך במיני בשמים וכיוצא בהן או מיעוט אפי' הוא לכלוך אינו חוצץ מן התורה · ורבנן גזרו על רובו שאינו מקפיד אטו רובו המקפיד ועל מיעוט המקפיד אטו רובו המקפיד כיון דאיכא חד לריעותא גזרינן אבל מיעוט שאינו מקפיד דאיכא תרתי לטיבותא שאינו אלא מיעוט וגם אינו מקפיד עליו לא גזרו · ואם דבוק באשה מעט בשמים שאינה מקפדת עליהם אינו חוצץ ונזמי האוזן אינה מקפדת עליהם לעולם לא בשבת שינה ולא בשעת רחיצה ואינם אלא במיעוט גופה וא"כ יכולה לטבול בהם ומש"ה יכולה לצאת בהם בשבת ואם היתה אסורה לטבול בהם לא היתה יוצאה בהם בשבת שמא חזדמן לה בשבת ושלפה להו ואתיא לאתויינהו וכיון שלא אסרו לצאת בנזמי האוזן בשבת ידאה שיכולה היא לטבול בהם · ומה שאמרה המשנה בפ' במה אשה שלא תצא האשה בנזמים פי' בגמרא בנזמי האף דהנהו דוקא קפדא בהו ומסלקתן וכיון שהגמרא דקדקה כן ידאה שנזמי האוזן מותרת לצאת בהן וכ"כ הראשונים ז"ל שבנזמי האוזן יכולה לצאת בהן ומיהא שיכולה לטבול בהם והא בהא תליא ובין חוצין ובין רפין טובלת בהן לכגופה דמיין וזהו מן הדין ואם נהגו לסלקו יש למחות בידם שמא תגא חורבה להביאם בידם בשבת :

ענין רפא

ולצאת בסנדלים המסומרים בשבת אף על פי שמן הדין מותר לפי שאין זה סנדל המסומר הנזכר בגמרא כתב בעל הטורים ז"ל דכיון שנהגו בהם איסור אין לפרוץ גדרן וכ"כ הר"ן בשם הרש"בא ז"ל · ובשאינן מסומרים כיון שלא נהגו בהם איסור מניחין אותן על מנהגן דכיון שלא חשבו דילמא משתלפי באותו מקום שנזכר בגמרא בפ' מקום שנהגו אין להוסיף איסורין הלזאי יעמדו על מה שנהגו ולא יפרצו גדרן של הראשונים :

ענין רפב

ולהזכי' ר"ח בברכ' הפטרה הרי"אף ז"ל כתב כן בפ' במה מדליקין וכתב רבי' יונה ז"ל בהלכות חנוכה שחיבר דאף לדבריו דוקא כשמזכיר של שבת ביום המנוח וביום ראש החדש אבל לא שיחתום מקדש השבת וישראל ורחמי חדשים דלא עדיפא מתפלת היום ואף בזה לא הודו רבותינו הצרפתיים ז"ל אלא כמו שנהגו ואין לזוז · אבל בהפטרת מנחה של יום הכפורים כשחל בשבת מזכיר ביום המנוח הזה וביום הכיפורים הזה וכן הוא בגמרא ואותם בשבת ויום הכפורים כמו בשחרית :

שאלה רפג

הנם : שאלת ראובן כשטר ואיי לרבנן ולכל ישראל שבק ויורשין היו בעיר אחרת ושר העיר רצה לירד לנכסיו לירש אותם והסוחרי' כתבו ליורשים שהם קרובים לעיר המלוכה ויש להם יד ושם עם המלך ושריו לדבר אל המלך או אל שר הגבא שיצוה לשר העיר שלא ישלח ידו בנכסים וכן עשו · והמלך כתב לשר העיר וצוה שלא ישלח ידו בנכסים אבל יהיו משומרים שמירה מעולה תחת משמרת עד שיבואו היורשין לירש והשר ברחותו צווי המלך בא אל הבי' לכתו' כל הנכסים ורצה והכיר כי המחבות שבבי' שלחו בו יד ותפס השמ' ורצה להכותה כדי שהגיד לו האמת והיא מפחד ההכאות הודית כי שלחה יד לסלק קצת מהנכסים להחביאם במקו' אחר המשתמר יותר מפני ששמעה כי הנשי העיר היו רוצים לשלול שלל ואו אייס עליה להכותה עד שהביאה לפניו כל מה שהחביאה כסף וזהב

ומרגליות ולקח הכל לעצמו ולא עוד אלא שלקח ממנה קנס על שלחה ידה ועכשיו הסוחריס טוענים שבשבתה נאבד הכסף הזהב והמרגליות והיא פשעה בהם ששלחה בהם יד והוצרכו לגלות וגם הקנס תפרעו היא משלה והחלמנה טוענת כל מה שעשיתי לתועלת היורשים עשיתי ופטורה אני מלשלם ולא די זה אלא שאחס חייבים לשלם לי הקנס:

תשובה

הסוחר שנתנו להגלתה אין היורשים חייבין בפרקון החלמנה כמו שהבעל חייב אבל הנכסי' שנפלו ביד האלמנו' אם היא חייבת לשלם אם לא מדין המסור שהרגה נכסי חבירו אל האדם יש לומר כי מה שהחביאה ומתוך האונס הרגתה אותו היא פטורה מלשלם דקי"ל ישראל שאנסוהו עכו"ם והרגה ממון חבירו פטור מלשלם כדאיתא בפ' הגוזל ומאכיל אבל מה שנתנה ביד היא חייבת לשלם כדברי הרי"ף ז"ל שכיון שנשא ונתן ביד אע"פ שנאנס חייב לשלם אבל רבי הא' ז"ל סובר שכיון שנאנס אפילו נשא ונתן ביד פטור וכן בירוש אמרו הדא דתימא כשאמרו תן לנו ממון שתס אבל כשאמרו תן לנו ממון פלוני אפי' נשא ונתן ביד פטור ור"ח ז"ל כתב הירוש' הזה בפסק הלכה והאמרוניס ז"ל דעתן כדע' הרי"ף ז"ל שכל הנושא ונותן ביד אפילו נאנס חייב ועכ"ז קיימו הירוש' שהביא ר"ח ז"ל שאם אמרו לו תן לנו ממון פ' אפילו נשא ונתן ביד פטור וגם בגמרא דילן יש הוכחה לזה בכמה מקומות יולפי שירלה דהני מילי שתרן אהדדי תקנו ואמרו דעיקרא דמלתא הכי היתה שכל זמן שהאונס בא מחמת אותו ממון כגון שהיה פקדון אצלו ואנסוהו למסרו להם פטור שהרי ידו ביד הבעלים ואדעתא דהכי קבל אותו הפקדון שאין אדם מניח אותו ממון שאין הממון נורס האונס כמו שאמרו לו הבא לנו ממון פ' חבירך שחייב שהרי אין אותו ממון נורס לו עכשיו אותו אונס ואע"פ שאין בזה הרג ואל יעבור אין אנו אומריס שיהרג אלא שיאסור ויש לזה העלו האחרונים ז"ל בזה לקיים דברי הרי"ף שלא יסתרו הירושלמי שהביא ר"ח ז"ל וכן הוא דעת הרמב"ן ז"ל והרא"ה ז"ל תלמידו. ובנ"ד אם נדון אותו כדין פקדון והאונס בא מחמת הממון פטורה היא מלשלם ובעל דין שירלה לחלוק יאמר זה לא היה פקדון שתהיה ידה כיד הבעלים שתכנס בו תחת הבעלים וא"כ האונס לא בא ממ' הממון אלא שהיא גרמה האונס מפני המחתרת שעשתה ולפ"ז חייבת לשלם והשתא היכי לידיינו דייני להא דינא שהטענות הם שקולו' והדין נותן שיהיה זה כדין ממון המוטל בספק וחולקין ההפסד בין החלמנה והיורשין כי כן כתב הרי"ף ז"ל בפ' האומנין וכו' השוכר את הספינה וטבעה להבחלי הדרך דאכיף רב פפא דבספינ' שתס ויין שתס חולקין ופירש הרי"ף ז"ל טעמא משום דהוו מילי דידהו שקילי כהדדי ומשום הכי חולקין ושלוש לכם:

ענין רפד

בפ' שתי הלחם שנינו לחם הפנים נאכל לתשעה לעשרה לי"ח פירש שלחם הפנים אפייתו לא היתה דוחה שבת ולא י"ט וכשאופין אותו ע"ש נאכל לשבת הבאה לע' ואם חל י"ט ע"ש אופין אותו בחמישי ונאכל לעשרה וכשחל ר"ה בחמישי וכשישי כגון שלא באו עדים יום ה' מן המנחה ולמעלה שהיו נוהגין ב' הימים קדש נאפה בד' ונאכל בשבת לי"א ורש"י ז"ל בפירושו בזה הפרק הקש' והלא י"ב הם דהא אין נאכלות עד מוצאי שבת דאות' שבת הוי יום הכיפורים ותירץ דהא ל"ק דלענין קדשים הליל' הולך אחר היום שעבר כדאי' באותו זמן בנו הילכך מיקרי י"א וכ"כ והתוספ' בפ' אלו עוברין בשם רבינו ז"ל. ובפ' אלו עוברין שהביאו משנה זו כתב רש"י ז"ל דאות' שנה יום שבת לאו יום טוב הוא דכשהיו בחיים עדים מן המנחה ולמעלה היו עושין שול מעובר ומוניס מיום שני כדאמרינן שלא היו מקבלין לעדים לקדש בו ביום אא"כ באו קודם המנחה וכ"כ רש"י ז"ל שם ולפ"ז אין אנו צריכין לת"ש במסכת מנחות שהליל' הולך אחר היום וזה יותר קרוב שאין יא"כ אל בשבת אא"כ באו עדים קודם המנחה ויהי' אותו היום קדש ולאחרתו חול ויאפו אותו ע"ש שאם תאמר כיון שאפו אותו ביום ד' מפני שאם שמא יבואו עדים מן המנחה ולמחר' ויהיו ב' הימים קדש וכיון שבאו קודם המנחה מניחין אותו לשבת אע"פ שאפשר לאפות אותו בע"ש כיון שאינו נפסל בלינה לפי שאין התנור מקדש כמ"ש במנחות מ"מ אע"פ שאפשר לומר כן אין דרך כבוד של מעלה שיסדרו לחם שנאפה בל' שהי' אתמר לאפות אותו בע"ש וכיוצא בזה אמרו במסכת מנחות על תנופת שתי הלחם שהי' אומר ת"ק שנותן שתי הלחם בין ידיות הכבשים לקיים מה שנאמר על הלחם ומה שנאמר על שני הכבשים. ואומר רבי והלא לפני מלך ב"ו אין עושין כן וכן ביומא אמרו על תפינת הקטורת בין הבדים שהיו אומרין שהי' מסייע בשניו ואמרו שם והלא לפני מלך ב"ו אין עושין כן וכן בענין עליית הפסח שלהבת בלא בחלת כגון דספייה למנה במשחה אי איתא לי ביה טורא. אמרו והלא לפני מב"ו אין עושין כן. וכן שיאפו לחם בל' בשבת ואתמר לאפות אותו בע"ש אין זה כבוד מלכו של עולם וכיוצא בזה לגבי בנה של שלומית וכתב רש"י ז"ל שם דדוקא נקט ב' י"ט של ר"ה דבזמן לחם הפנים לא היו שם ב' י"ט של גליות וגר' מדבריו שלא היה אפשר שיהיה ב' י"ט של גליות כמו שאין דוחה י"ט אחד ק' אינו דוחה י"ט ב'. ולמדנו מדבריו כי מה שסברנו בפרק המלבה יש ניטול לח' ויש נימול לט' ולעשרה ולי"א אם חל ר"ה יום א' וי' ב' לדידהו דמוקלע דה"ה ב' י"ט של גליות דמיל' שלא בזמן אינ' דוחה י"ט ב' של גליות אלא דתנא דנקט ב' י"ט של ר"ה תנא דירושלמי הוא דלית להו ב' י"ט של גליות. ובזמן שמקדשין ע"פ הראיי' מיתמיה מתניתן דאלו בזמן הזה לא מסכחת לה בשני י"ט של ר"ה דאין תוקי חל יום א' דקי"ל לא אד"ו ראש אלא ואלו בזמן שמקדשין על פי הראיי' מיתניא דלית להו ב' י"ט של גליות ומש"ה נקט ב' ימים של ר"ה וסרכא דמתניתין דמנחות דנקט ב' י"ט של ר"ה בדוקא נקט הכא נמי הה"ה לדידן דאית לן ב' י"ט של גליות כי היכי דלא דחין ספק מיל' י"ט שני של ר"ה הה"ה ב' של גליות. והרמב"ם ז"ל תפס לשון המשנ' כפשט' שאין ספק מיל' דוחה י"ט ב' של ר"ה אבל י"ט ב' של גליות דוחה וכ"כ בס' המלות הגדול וכראה כי בלא הסגנה כתב כן. וראיתי בס' יור' דיעה שהרא"ש ז"ל כתב בה שהו שאינה דוחה י"ט ב' של גליות ולא פירש למו טעמו וגרא' שמעתם זה אמר הרא"ש ז"ל וראוי לסמוך עליו כ"ש להאמיר ולפי שהוא הר' נוהג תדיר כתבתי זה. שמעון בה"ר צמח זלה"ה:

פאס על ענין היבמה הנז"ל בסי' רנ"ז

ענין רפה

האיתניים מוסדי ארץ. השומרים על אדון כל הארץ להם הגלגל קורה להם גודרי פרץ. יגדל ה' תורתכם ויאדיר אני הנכסף לשמוע את שמע שלומכם בתו היום ראשון להשמיע בית דינכם המקודש כי הגידו לי ושמעתי מ' אירע מעשה בגלילותכם בקהלה הקדוש' קהלת תאזה מענין ומה מ' שהותר להתייב' בהוראת חכם מ' מעיר תלמסאן וקלת מאתלמדו הוקש' להם ההיתר ההוא ונשאלתי מהם להודיעם דעתי בזה גם הודיעני לחכמיכם הגדולי' הוקשה להם וכתבתי ל' המתיר שהרשו היה שלא כהלכ' וכתב והשבתי ועמד ולא מצא ידיו ורגליו להעמיד היתרו ולפי שהנהגו וכל ישראל נוגעין בדבר הזה כי היתר הנתון בא לידי ממזרות ואם יתערבו בזרע הקדש ירבה פיסול בעולם עם לשתוק בחיים שהוא בא על הערו' היא עביר' גדול' אם יכולין להפרש ואינן מפרישו שכל מי שיש בידו למחות בבעלי עבירה ואינו מוחה הוא נתפס עליהם ע"כ דחקתי עצמי להדרש לתי שלא נשאלו ממנו כדי שלא תהי' שתיקתי כהודאה להיתר זה חליל לי. נשמע מ' מעלתכם שתדיעוני לכף זכות כי לא כנסתי בזה להתכבד בקלות אחרים חו' ולשוש בתקלתם כי גם בזה אין קלון כי כל אדם עשה לטעות וסנהדרי גדולה טועין בהוראה' והחכם המוד על האמת אל הפסד ט' נתנתו בשכר הודאתו לחזור אל האמת ואם יש קלון בזה אינו הלא אם עומד בטענתו כי לא ניתן זה לחכמי האמת ואדרבא הול' ולא בוש ויאמע מה שייטב בעינינו זהו מה שראיתי להקדים לכם ואחר זה אכתוב לכם המעשה שהודיעוני איך הוא ומה שלא נושא ונותן בו ולא בחתי ללמד כי ידעתי עמכם חכמה והתבונה והכל לפניכם כשולחן ערוך יהי מכירכם ברוך ותזכו לחיי עולם שכולו טוב וארוך:

אשה

שמת בעלה ויש לו לא מאביו ואין לו בן והניח' מעוברת ויולד' בת שנתקיימ' ג' ימים דבר פשוט הוא שאסור להתייבם. כיון דקי"ל כרבנן דאמרינן בפרק החולץ ובפרק הנזק רוב נשים ולד מעלייא ילדו והיה מן הדין להתירה לשוק להתי' דרחמנא

דדמנא אין וכן אין לו והרי יש לו בן ובפ' יולא דופן אמרו קטן בן
יום א' פוסק את אמו מן הייבום שנאמר וכן אין לו והרי יש לו בן
דהא חבא אוריתא הוא אלא שאפשר חכמים לדרש בג דאמר בפ'
המילה הכי אלא שהה ל' יום הוי ספק ע"כ אמרו דחולצת ולא שרי
לה בלא חלצה אלא אי קיים ליה בגוויה דכלו לו חדשיו כדאיתא בפ'
יולא דופן ואם נשאת לשוק חולצת ותעמוד עם בעלה אם הוא
ישראל ואם הוא כהן אחלוצה אסורה לו תעמוד עמו בלא חלילה
דסמכי' דרבנן דאמרי רוב נשים ולד מעליא ילדן זהו העולה
מדברי תלמוד. וכ"ה מדברי הגאונים ז"ל והפוסקים הראשונים
והאחרונים ז"ל אלא חלקו בזה בין שנולד בשביעי בין שנולד בשמיני
או בט' ל' שנתקיי' שעה א' אסורה להתייבם וכ"כ הרש"בא ז"ל
בחדושיו הפילו נולד בשמיני וי"א שאם נולד לספק כלו לו חדשיו
אפילו נולד מת אסורה להתייבם ומוכיחין זה מ"ש במסכת נזיר
האומר הריני נזיר לכשיהיה לי ולד והפילה ה"ז ספק נזיר וזה נמלא
לדבריהם ז"ל הגרפתי' אבל פשוט הוא שאם נולד חי אפי' מת לשעה
אסורה להתייבם ומותרת לשוק מן התורה וחולצת מדרבנן וכן הם
דברי הרמ"בם ז"ל בפ"ח מהי' ייבום ואם נשאת לכהן אסורה מן
החלילות תעמוד עם בעלה וכבר כתב זה הרמ"בם בפ"ב מה' יבום.
וכל הנלוי על שורש רוב נשים ולד מעליא ילדן אלא שמפני שיש
קצת שילות חשבו מדרבנן לדברי רשב"ג דאמר כל שלא שהה ל'
יום הרי זה ספק נפל אם אפשר בחלילה ואם א"א בחלילה אם נשאת
לכהן אחלוצה אסורה לו תעמוד עמו. וכיון דאשכינן ליה ילוד
א"כ הוי יש לו בן והיאך תתייבם ואם נתייבמה תלא וכ"כ בטו"ח
לפ"ז תברר טעות המתירה להתייב' ולא יטעה בזה אפילו תלמיד
קטן והמתיר הבית הראיה להיתרו ממ"ש הרמ"בם ז"ל בפ"א
מהלכות מילה שהנולד לספק ז' לספק ח' מלין אותו בשבת ממ"נ
שאם בן ז' הוא שפיר מהלינן ליה ואם בן ח' הוא אין איסור בזה משום
חונב בשבת שאינו אלא כמחתך בשר בעצלתא והוליד מזה המתיר
שאם בן ח' הוא כמחתך בשר א"כ הרי הוא נפל ותתייבם אמו ולפי
דברי הי"ל לחקור תחלה אם גמרו שימניו ושערו ונפרניו שאפילו
הומן ח' אמרי' בפ' הערל שימניו מוכיחין עליו אם גמרו הרי הוא
בן קיימא דכן ז' הוא אלא שנשתהא וכן כתב הרש"בא ז"ל שם וכיון
שלא חקר בזה לא נמלנו מהטעות בהיתרו אפילו לפי דראיתו.
והראה מדברי הראשונים ז"ל הוא שאפילו לא גמרו שימניו לכן ח'
שאין מתירין אותה להתייבם אלא חשבי' ליה ודאי נפל לענין ייבום
וכן כתב הרש"ז ז"ל שאפילו לא גמרו שימניו אם נתקיים ל' יום הוי
ודאי ילוד א"כ אם לא נתקיים הוי ספק נפל ואיך תתייבם תלא וכ"כ בטו"ח
לענין אם יש לספקו בכן קיימא כ"ש שמלין אותו אבל לענין ייבום
אם יש לספקו בכן קיימא איך תתייבם. וכבר כתבתי כי דעת
הראשונים ז"ל שכן ח' שנולד אי לא חשבי' ליה ודאי נפל לענין ייבום
ים לחזק זה שאם היה ודאי נפל היה מטמא באהל. וכבר אמרו
בתוספת אהלות פ"ח שכן ח' אי אינו מטמא באהל וכן אמרו בפ' לא
אמור בגמרא ואלו נולד מת היה מטמא באהל בלא ספק א"כ
שאינו מטמא באהל הוא דלא חשבי' ליה נפל וה"ה לענין ייבום ואף
על פי שהאיתר הוא בטל מהל' ו שהניח מקום הלכות ייבום המפורשי'
הלך לו בדרכים אחרים ואין זה דרך הוראה להתיר ערוה ואין
ראוי להשיב עליהם אבל כיון שנעשה מעשה בהוראתו ראוי להודיעו
טעותו ויסתקע הדבר ולא יבואו לסמוך עליו ע"כ אכתוב מה שנר'
מדברי הרש"ז ז"ל בהלכות מילה אם מסקנתו הוראתו ונראה
מדבריו שנולד לשבעה או לט' אין אנו צריכי' לבדוק אותו אם
גמרו שימניו דודאי ילוד הוא וכן נר' מהתלמוד בפ' הערל. וכל
החדש השביעי וכל החדש התשיעי הוא בכלל זה שלא הוצרך הרב
גמר שימנין אלא בחדש הח' בלבד אבל בחדש הע' לא הצריך גמר
שימנין שכיון שנכנס לע' אפילו יוס א' בר קיימא הוא וכ"כ הרמ"בן
ז"ל לענין אבילות בס' תורת האדם ומעשי בכל יום שרוב היולדות
לע' יולדת למקומעין והרמ"בם ז"ל בהלכות אבל ובפ"ח מהלכות
ייבום הצריך ט' חדשי שלימים ולא נר' כן מדבריו בהלכות מילה
וכן בפ"ב מה' רוצח בתו דבריו סתומים וכן בפ' הערל לא הצריכו
גמר שימנין אלא בולד ב"ח והנולד ב"ח צריך בדיקה אם גמרו
שימניו ואם גמרו הוי ודאי ילוד מן התורה אף על פי שלא שהה ל'
יום וכן ז' היה אלא שנשתהא ומדרבנן חוששין לדברי רשב"ג עד
שהה ל' יום ואם שהה ל' יום ולא מספק נפל וכ"כ ז"ל בה' מילה
הם בהל' אבל שעדיין הוא בחזקת נפל לענין אבילות הוא סותר

דבריו וכבר דחה אותם הרמ"בן ז"ל בס' ת"ה וכן הרא"ב והר"ם
הכהן ז"ל שכל שהה ל' יום ולא מכלל נפל דלא קי"ל כר' אבהו
דאמר בפ' הערל שסימני בן ח' אין שוטין בהן מעשה עד שיהיה בן
כ' ומפרש רש"י ז"ל שבן ח' שנמרו סימניו אין מחזיקין אותו בבן
קיימא עד שיהיה בן כ' וגם ר"ח ז"ל לא פי' כן שיהיה בחזקת נפל
אלא שאם הביא שערות לא חשבינן ליה גדול עד שיהיה בן כ' ויביא
שערות אבל אם שהה ל' יום בלא ספק ולא מכלל נפל לכ"ע כדברי
רש"בג דמוכח לה מופלוו מכן חדש תפלה ואע"ג דלענין אבילות
לא מחזקינן ליה כילוד אם לא שהה ל' יום היכא דקים ליה בגוויה
שכלו לו חדשיו כדאיתא בפ' המילה וכגון שבעל ופרש ומנו לו ט'
חדשים משעת בעילה אם אבילות יום ט' הוא מדרבנן כדעת
רבותינו הצרפתי' ז"ל כיון דמדרבנן הוא לא החמירו עליו להתאבל
מן הספק ואף לדברי הגאונים ז"ל שאומרים שאבילות יום ט' מן
התורה והיה לנו ללכת לאומרא בספיקא דאוריתא ומכאן היו
מביאין ראיה התוספות לומר שאין זכר לאבילות מן התורה כנגד
דעת הגאונים ז"ל כבר למד עליהם זכות הרמ"ה ז"ל שכיון שאין לבו
של אדם דוחה עליו לספק בן קיימא משום הכי אין חיוב אבילות חל
עליו ואין לכל זה ענין לענין ייבום דמן הספק אין להתיר הערוה אלא
הן שורש הדברי' ולא מצאנו רפואה להתיר אשה זו ותלא מיבמה
וגריכה חלילה להתירה לשוק שמפני בעילה אסורה לא הופקעה
חלילתה וכן נראה מפרק החולץ וכן גריכה גט שכיון שדרך ניסואין
בא עליה לגריכה גט כדין אשת איש שנשאת באיסור שגריכה גט מזה
ומזה וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ח מהלכו' ייבום וכ"כ התוס' וכן הסכימו
עמהם האחרונים ז"ל ובניה אסורים לבוא בקהל. כה דברי אחיכם
הקטן בחכמה לשפוט על ימין שהוא ימין הגדול ברוב שנים ועתיק
ימין עומד על מלפה וכשמוע שלומכם יגיל ישמח מעתיר לחל יגו
הברכה באסמיב' ומחכם יעשה קמח שמעון כה"ר למח ז"ל ה"ה.
ושעל הכתב נר אלי"ס נשמת' כל חדרי מרכבה מופס. נובה להם
ויראה להם כי שם ה' נקרא עליהם במקום שמוחו של תיטוק רופס.
חכמים חברים מקשיבים זקנים לדיקים וטובים על מלאת יושבין
במדינת פ"ס. תרבה תפארתם ואגשי מלות יהיו כאין וכאפס:

ענין רפו

תחזה על ענין הנזכר למעלה.
מחכה אליהם זה קהל הקדוש
קהל תחזה יגדל שלומכם

ועינכם בציון תחזה אני הדל באלפי אשר משמן בשרי ירזה מודיע
אני למעלת כבודכם כי הוגד לי ושמעתי הענין אשר אירע
במקומכם הנכבד מהאשה שנתיבמה אחר שילדה ושמעתי כי קצת
מהתלמידים פקפקו בהיתר זה וגם חכמי הקהל הקדוש אשר בפ"ס
נמנעו בדבר וגם קול הברה שמעתי כי אתם ישמרכם הל חששתם
לדברי המערערין ולא שהמתיר הוא מתחזק בהיתרו ובשמעי
הדברים שנסתי מתני וכתבתי לחכם המורה הזה מה שלל
ורבו הדברים ובסוף התוכחות עמד ולא עלה עוד וכמדומה לי
שעתיקתו היא הודאה כראוי לכל חכם מודה על האמת וגם אני
חושב כי אם הודה על האמת כראוי שכתב למעלתכם הראוי לעשו'
להפרישם מהאיסור ואע"פ שהחכם המתיר הזה הוא גדול בעיניו
ואינו נגאי לו אם יגאה ממנו הורא' בטעות כי גם הסנהדרין טועים
בהוראה ואם יש נגאי בדבר אינו אלא אם יעמוד בטעותו להכשיל
רבים ליאורה ואני היום זקנתי ושבתי וחליתי חולי כבד עד אשר
נתייאשו ממני ובראחמי שנים ובזכות אבותי וזכות הקהל ותפלתם
עמדתי ואיני יודע מה ילד יום ואני ירא מיום הדין ומיום הדין ובאה
אם אוכל להפרים מאיסור ואשתוק כמעט ישאני עושני ומה אעשה
כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו ע"כ אכתוב לפני מעלתכם
תורף המעשה אשר הבנתי מתוך הדברים ואחר כך אכתוב הראיה
שהביא המתיר ואח"כ אכתוב דעתי ובזה ילאתי י"ח הקולר תלוי
בצוארכם:

מעשה

אירע בתחזה באיש אחד שמת בלא בנים ויש לו אח
ונשארה אשתו מעוברת וילדה ודאי בן שמנה ספק
בן ט' ונתקיים שלשה ימים והנשים החכמות אמרו שהוא נפל לפי
שהיו אוזניו דבוקות וקולו כאוב מאדן ולא היה יונק יפה אבל החלב
יולא מפיו מכאן ומכאן ולא נתפתחו עיניו והילוד הזה היה נקבה
ועל זה הוצרכו לשאלה אם מותרת לייבם והתירוה להתייבם כדין
נפל ודאי ולא בדקו אם נגמרו שימניו בשערו ובלפרניו ולפי שהמתי'
הביא ראיה לדבריו מדברי הרמ"בם ז"ל אין אנחנו צריכין לחזר אחר

ספרים אחרים לא מהגמרא ולא מדברי הגאונים ז"ל והפוסקים
והמפרשים ז"ל אלא לעיין בראייתו אם היא ראויה או איכה ראויה אם
יש ראויה מדברי הרמ"בם זכרונו לברכה לאסור ללכת על פי דרכו
של המתיר הזה:

הראיה שהביא הוא מה שכתב הרמ"בם ז"ל בפ' ראשון מהל'
המילה מי שנולד בחדש השביעי לעיבורו אם מולד
שלש הרי זה ילוד של קיימא ומלין אותו בשבת ספק בן שבעה ספק
בן ח' מלין אותו בשבת על כל פנים אם בן שבעה הוא שלש בדין
הוא שידחה את השבת אם בן ח' הוא זה שמל כמתחך בשר הוא לפי
שזה נפל אם הוא בן ח' עכ"ל רבי' ז"ל והמתיר הזה הוציא מזה
שכיון שהוא בשר בעלמא מ"כ הרי הוא נפל ולהי' תתייבש אמו זהו
תורף ראייתו ולא נמלט מהטעות אף לפי ראייתו שאם בדקו אותו
ומצאו שנגמרו סימניו בשערו ובצפרניו אפי' היה בן שמנה ולהי בן
קיימא הוא שכן כתב רבי' ז"ל שם וז"ל מי שנולד בחדש השמיני אם
היה שלש בשערו ובצפרניו הרי זה ילד שלש וכן שבעה הוא אלא
שנשתה זהו לשון רבי' ז"ל וכיון שאם בדקוהו ומצאוהו שלש בשערו
ובצפרניו אפי' היה בן ח ולהי אסורה להתייבש מן התורה עכשו שלא
בדקוהו הוי ספיקא דאוריתא ואסורה להתייבש מן הספק ואפי' לפי
ראייה זו וכל זה הוא אם הוא ספק בן ז' ספק בן ח' אבל אם הוא ספק
בן ח' ספק בן תשע' בנדון הזה לא דבר בו הרב ז"ל לענין מילה מהו
דינו והיה נראה מדבריו שדבר ברור הוא שמלין אותו בשבת מק"ו
מספק בן ז' ספק בן ח' שהרי רוב נשים לט ילדן ולא לשמנה וא"כ
הרי הוא בחזקת בן קיימא לענין מילה ולא תתייבש אמו ואפי' בספק
בן ז' ספק בן ח' ולא נגמרו סימניו הרי הוא בחזקת בן קיימא ומלין
אותו בשבת שאם נגמרו סימניו אפי' בן ח' מלין אותו בשבת ולא
תתייבש אמו וכ"ש ספק בן ח' ספק בן ט' בנדון הזה. וכל זה לפי
מה שכתב בהל' מילה ולמה הניח המתיר הזה מקום הל' יבום והלך
למקום הלכות מילה ללמוד דבר מדבר. ועיקר הדין בנדון זה כתבו
הרב ז"ל פ"א מהל' יבום וז"ל מי שמת והניח אשתו מעוברת והפילה
אחרי מותו הרי זו תתייבם ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם
אפי' מת בשעה שנולד הרי אמו פטורה מן החליצה ומן היבום אבל
מדברי סופרים עד שידע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לתשע חדשים
גמורים עכ"ל רבי' ז"ל והמובן מדבריו הוא שכל שלא נולד מת אפי'
מת בשעת שנולד בין נולד לשמנה בין נולד לתשעה בין נגמרו סימניו
בין לא נגמרו סימניו הוא בחזקת בן קיימא מן התורה ומותרת לשוק
אלא שמדברי סופרים צריכה חליצה ואם נשאת בלא חליצה אם נשאת
לישראל חוללת ותשאר עמו ואם הוא כהן שהחלוצה אסורה לו תשאר
עמו בלא חליצה לפי שכיון שילדה ולד חי הרי הוא בחזקת בן קיימא
וכבר כתב ז"ל דין זה ספ"ב מהל' יבום ז"ל כל יבמה שהיא ספק
דבריהם אם יש עליה זיקת יבם או אין עליה זיקת יבם בנון יבמה
שילד ולד שלא כלו לו חדשיו ומת בתוך ל' יום שדינה שתחלוץ מספק
מדבריהם כמו שביארנו. אם הלכה ונתקדשה לאחר קודם חליצה
יחלוץ לה ותשב עם בעלה. ואם נתקדשה לכהן שהוא אסור בחלוצה
אין אוסרין עליה על זה אשתו מספק דבריהם זה מפורש שאם ילד
ולד חי אפי' מת מיד בין שיהיה בן ז' או בן ח' או בן ט' בין גמרו סימניו
לא לא גמרו סימניו מן התורה היא מותרת לשוק שהוא בחזקת בן
קיימא ואם היא מותרת לשוק לא תתייבש אמו נתייבמו תצא וצריכה
גט וחליצה שכן כתב הרב ז"ל פרק ראשון מהל' יבום ז"ל הכונס
יבמתו ונמצאת מעוברת מפרישין אותה אם הפילה יחזור ויקיי' שאם
ילדה אפי' מת ביום שנולד הרי זה מוציאה בגט וחולץ לה ואחר
כך תהיה מותרת לאחרים ואפי' נשאת קודם שילדה כ"ש אם נשאת
אחר שילדה וכיון שלא ברר שנשאת באיסור הבנים אסורים לבוא
בקהל ושלום. אחר הדברים והאמת האלה הוגד לי ושמעתי שאי
אפשר להפרישה מפני שהם גדולי הקהל וחוששי שלא יבואו לידי
שפיכות דמים ע"כ כתבתי שיעשו מה שנזכר בגמרא פ"א מקדושין
אשתייר מההיא מספחה והוו פרשי מינה רבנן:

שאלה רפז

תנס: שאלת ראובן נשא רחל יתומה
והשיאוה אמה ואחיה
והוציאו לה בגדוניתה מאה ושמונים זהובים בין כסף ותכשיטין
וסחורה וכתב לה בכתובתה מאתים זהו' ממטבע תלמסאן על פי
הסכמות קהל אלגזאיר ושמרם האל והוסיף לה תוספת ק' זהובים.
אחר יומים רבים לנשואיה היתה אמותה מתקוטטת עמה לעשות
מלאכה שהבטלה מביאה לידי שעמום וברחה הכלה עבית אמה
ונכנס בעלה. ומלא אשתו עשתה מפתח אחד לפתחות הבית' ומלא
שהמעות שהניח אם לא נשאר מהם כי אם מעט מזער ועיד ונוות
ושלח לה והודיע בפני עדים כשרים שהיא עשתה זאת וכי אמי הקטל
ידו במעל הזה ורבו הקטטות ביניהם עד שעמדו לפני ערכאותיה
ונו הערכאות לסוחרים לפסוק הדין ביניהם. ואחי האשה תבע
מהבעל לגרש אשתו שאלתם מהו הדין בזה אם חייב הבעל לתן
הגדונייא והתוספת מאחר שנמצא שהיא עשתה לה מפתח ונעבה מ
כיסו מה שאינו יודע לכוון. ואם חייב להחזיר לה התכשיט
והסחורה שהוציאה לו והמעות בעין או אם חייב לתת זהב בע
מהזהב שהיה בעת הכתיבה או מהזהב שנעשה מחדש שהיינו
אינו שוה אלא חצי דינר מהראשון אבל מוכרין וקונין בו ויוצא
בדינר:

תשובה

אם הגירושין הוא ברצונה כמו שברצונו
אין לה תוספת מפני ההסכמה ואמנם
עיקר כתובת אם מאתיי' לה הולכ
ונדוניא כל מה שכתב לה ואע"פ שלא נתנה לו כל הכתוב כיון הוא
לפי דין התלמוד. שהרי שנינו אם רצה להוסיף לה אפי' מאה ומה
מוסיף ורצה ליזוק בנכסיו ויש לו דין נדוניא לא דין תוספת אחר
שכלל אותו עם הגדונייא וזה מכח לשון ההסכמה שכתוב בה מה
שנמצא כתוב בשטר כתובתה שהכניסה לו ומין מה שעליה בדין
אלמנה בין בגדי שבת בין בגדי חול כדאית' בפ' נערה שנתפתתה
אלא שהמתנות שנתנו לה קרובי' מוטלתן כמו שנראה מש. ואם
הוא מגרש שלא ברצונה יש לה יותר התוס שת ובגדי' שאין שתין מה
שעליה. והרי"ב בסי' ב' בפ' קט"ו פירש מה שעליה ר"ל מה שקנה
לה הבעל להיות עליה כלו' לבוש ולהתנאות בהם לא מה שעליה
עכשיו לבד. והרש"בא ז"ל נשאל על זה והשיב שדברים ברורי' שלא
על הבגדים שהיא לובשת בלבד בשעת גירושין נאמר כן אלא אפי' כל
הבגדים שיש לה שזכתה בהם בפני בעלה ולא אמרו מה שעליה
עכשיו אלא מה שקנה לה הבעל להיות עלי' כלו' לבוש ולהתנאות
בהם עד כאן בתשובת הרב ר' יצחק בר ששת זלה"ה. וכ"כ הר"ף
ז"ל והרמ"בם ז"ל בפ"י מהל' אישות ולפי דעת הרבה מהחכמים ז"ל
אפי' בגדי שבת היא מוטלתן ואין שמין אות' לה אבל הר"ם ז"ל דימו
שבגדי שבת שמין לה אבל בגדי חול הם שלה ואין שמין אותם לה
כתב זה בפ' שני מהל' הלוה וכן אני דן וכן נראה מהירושל' שסב
הרי"ף ז"ל בפרק קמא דבבא קמא שאם היתה מוטלת בגדי שת
היה הפסד גדול לבעל לפי המנהג שרוב הנדוניות הם בגדי שת
לאש' ואדעתא דהכי לא נתנן הבעל עליו שתטלם בתנאם אפי' מנראה
שלא בדצונה:

ולענין פרעון כתובת' אם תטול מטבע הכתוב בכתובת' או
מטבע היוצא עתה אחזר למחציתו לפי דין התל' ור'
אם נפחת הדינר ששוה כ"ו גרעיני חטה זהב מזוקק ושוה ע"ו ואם
נתייקרו הפירות כלל מפני פחת זה אלא כל מה שהם קונים בדינר
זה היו קונין בדינר ראשון נותן מטבע זה האחרון. ואם נתייקרו
הפירות אינו נותן אלא המטבע הראשון וכן אם הדינר הזה האחרון
אינו שוה אלא ע"ו גרעיני חטה מזהב מזוקק בין נתייקרו הפירות
בין לא נתייקרו אינו נותן אלא המטבע הראשון ודבר זה נלמדה
ממ"ש בפ' הגוזל עניים כמ"ש הרי"ף ז"ל שם לענין הלוה' וה"ה לענין
כתוב' כמ"ש הרמ"בם ז"ל בפ"ד מהלכות הלוה' ולפ"ז כיון שנפחת
זה הדינר האחרון כ"כ כמו שנו' למעלה בשאל' אינו נותן אלא הראשון
הכתוב בשטר כתוב' ואע"פ שהרש"בא ז"ל כתב לענין פחת לא
למיחש להאי שיעורא ובתוספת לא הקפידו אלא מטוש רבית אבל
בפחות אפי' הרב' נותן לו ממטבע היוצא. הרש"בא ז"ל בתשוב
דעתו כדעת הרי"אף ז"ל. אבל אנחנו בכאן הנגנו לתת בכל
דינר עשרים ושמונ' זוזים כי כן דרך הסוחרים במשאם ומתנם
ובכל כיוצא בזה הולכין אחר המנהג דקיימא לן בכל דוכתא הכל
כמנהג המדינה:

ולענין הסחורות והתכשיטין שהכנים' לו ופיחתו אם פיחתו
לו או לה. הסחורות באחריותו הם כדין נכסי לא
ברזל שאם פיחתו פיחתו לו ואם הותירו הותירו לו ויפרעו בחצי
והכסף שנתנ' לו אם הוא מטבע אין במטבע של כסף יוקר וזול לפי
דין הגמרא ומותר ללות דינר של כסף בדינר של כסף ואין בו משום
רבית

ביית וכל המטבעות בין של זהב בין של מתכת הם פירות אבל הכסף
כדאיתא בפ' הזהב: ואם הוא חלי כסף או כלי כסף מפני שכר
האומנין יש בו דין אחר תכשיטין אית ביה יוקרא וזולא ולפי דין
התלמוד האשה יש רשות בידה לישלן מעוס שבח בית אבי כדאיתא
בפ' אלמנה לכ"ג ולפי מה שכתב הרי"ף ז"ל והסכים עמו הרמ"בם ז"ל
בפ"ב מהל' אישות האש' מופלגן לפי דין הגמרא בשומת של עכשיו
ואם פיחתו פיחתו לבעל: אבל הם כתבו שבחנו בכל המקומות
שתטול אותם בשומת של שעת הכישואין אם הם עשין מעין
מלאכתן הראשון' ואם פיחתו פיחתו לה וזה שיטת הרמ"בם ז"ל שאם
הותירו הותירו לה וכן כתוב בספר אבן העזר: וזה הדבר תלוי
במנהג ידוע הקהל כפי מנהגם ומסתברא אפי' לפ"ז אם פיחתו
מחמת שינוי הזמן כמו שדרך שתכשיטין לפעמי' הם ביוקר ולפעמי'
הם בזול שזה הפחת הוא לבעל וכן אם הותירו ותעלם בשומת של
עכשיו אם תרצה: ואם פיחתו מפני שנשתמש בהם ובלו קלת
ועדיין הם ראויין למלאכתן הראשון' הדין נתן שהפחת יהיה
לאשה שהרי אמרו בירושלמי רוצ' אשה לתלות כליה ולפחות תושש
וכן אם שמו אותם בשעת נשואין ביותר מעשוין כמו שרגילין בזמ"ן
רש"י ז"ל בפ' מליחת האשה שמטלתן בשומת הראשונה:

ולענין הגבה מה שהודית שנכב' אם הוא ברשות' או הפסיל'
אותו או נתנתו לאחרים תשלנו בפרעון כתובת' ומה
שלא הודית יש לבעל להחרים עלי' חרם כתם על שתודה וכ"כ
הרמ"בם ז"ל בפ"ב מהל' אות ג' ולה:

ולענין מתחיים של בתולה הם משקל כ"ה דינרי זהב כסף
מזוקק מטבע ויהיה משקל כל דינר ל"ו גרעיני שעורי
וזה ארץ לי להשיב לפי נוסח השאלה ודומה שלום מרומיו ישים לכם
שלום אכי"ר:

שאלה רפח

מוסתגאים: שאלת העולה לארץ ישראל ונכנס לתחומה אם כל עונותיו מתכפרים קלות וחמורות עם התשובה וכן מי שהיה עולה לארץ ישראל ומת בדרך אם כוונתו רצוייה כאלו דר בא"י הו לא:

תשובה

הדיה בפ"ו מעשה גדול' ובבר מנה אות הרת"בן ז"ל מכלל תרי"ג מצות ובספרי אמרו שקולה ישיבת א"י כנגד כל המצות שנאמר ורשת' וישבת' בה ושמרת לעשות ובבר הפלגנו רז"ל ואמרו שכל הדר בא"י דומה למי שיש לו אלוה שנא' לתת לכם את ארץ כנען כי אני ה' אלהיכם: ובל הדר בח"ל ארוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון: ובל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח שנא' המזבח אדמה תעשה לי וכתיב אתה וכפר אדמתו עמו: ואבמי ישראל היו מסבבים בעולמם לעבור מצות כדי ליכנס לא"י והיו אומרים הוכיחה דלא אזבו לי' משה ואהרן מי יאמר דזכינא לי' והיו מבקשים הארכים ומתגלגלים בעפר שנא' ע' רגלו עבדיך את אבני' ואת עפרה יחוננו ובקרתא לבי בארץ החיים ליתתה חיים בלא לבר גלגול מחילות שהמתים בח"ל יש להם לבר גלגול מחילות שהקב"ה עושה להם מחילות בקרקע ומתגלגלי' מתחת ע"ז ומשם מבבלים ועזל' שנאמר ומצאנו מעיר בעצב הארץ ואין עיר אלא ירושלים שנ' והעיר אשר בחרתי בה ואין מותר לצאת מח"ל אלא ללמוד תורה אם אינו מוצא בא"י מי שילמדנו או מפני כבוד אב ואם ומכל זה תתברר שאלתכם כי מי שהוא בעל תשוב' ומתחרט מעונות שבידו ורוצה לעלות לא"י עם היות שהתשובה מכפרת העלייה לא"י היא מוספת לו זכות ומצילתו מן החטא כל ימיו: ומה ששאלתם אם נתנם ולא הבלים מנותו אם נחשב לו מצות כמו שהבלים מצותו כבר אח"ז בפ"א ומסכת קידושין מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעש' שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לירא ה' ולחושבי שמו אמר רב אחי אחי' חשב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה ומקום יעזור אותו על כונתו כמו שאמר מלך הבחור אל החבר בשגגה ממנו לעלות לארץ ישראל:

שאלה רפט

מליינת: שאלת אשה אחת במליינת ואחי' בתוכם והדרך רב ביניהם ובלאת נפשה כי מתה לוותה שיתנו נכסי' לעניי עירה ונכסיו בת אחי' והוא עני אי אזלינן בתר אומדן דעתא שאנו אומרין שאנו עלה בדעת שיבוא למליינת או שילאמוס לו במליינת לא היתה מקדשת נכסיה לעניים כ"ש אם הוא עני אי אמרי' עניך ועניי עירך עניך קודמין:

תשובה

קיימת לן כר"ש בן מנסיא בפרק יש נוחלין ובפ' הף על פי דאזלי' בתר אומדנא ואומדן דעתא הוא שאם היה אחי' עמה או במקום שהוכל לשלוח לו נכסי' לא היתה נותנת נכסי' לאחרים ולעבור אחלה מאחי' היורש דבר תורה וכ"ש אם הוא עני ועניי עירך עניך קודמין ע"כ כל מה שיש מנכסי' בעין לא הוא אלא הקהל בשאלותיהם יתנו בידו מן הדין:

שאלה רץ

בגמרא: כתבת שלא לבור ירד לפני תיבה בין' ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת ובתפלת המוספין במקום זה היום תחילת מעשיך אמר זה היום זברון מעשיך: ובמקום היום הרת עולם אמר היום נצב לדיין ה' ובי"ט שני לא שיה כלום ושאלת אם השימו הזה הוא אפשרי או הכרחי ואם יש חילוק בין י"ט ראשון לי"ט שני בתפלה בין בחול בין בשבת:

תשובה

בגמרא בפ' ראוהו ב"ד אמרו במקום הלינו המילה זה היום תחילת מעשיך מתן כר' אליעזר וכן כותבין בכל ישראל לאומרו ונצב לדיין ה' לא כזכר בגמרא ולא בשום תיקון תפלה זהוא לבקש' ולפורענות ואין לאמרו: והיוצא מדרך הראשוני' ז"ל אין מזכירין אותו לשבח: וכתב רב עמרם גאון ז"ל בסדור תפלות בתפלת מוסף של חול ולא שיש ביניכם שנראים במדקדקים וגזרעים ומוסיפים לא יפה הם עושים שמשנים מנהג אתי יסיבות ומנהג שלנו אין אנו מעכין מנה אחת' ול בתלמוד בין בשבת בין בי"ט ואי מתקלעי למקום ואמר ש"ץ מאי דלא בעי מסלקין ליה עכ"ל ובסדר הפסח כתב על בני אדם שהיו מנשים בהגדה ז"ל תמה גדול יש בדבר זמי שנהג זה המנהג אין נדרך לומר שלא יצאו ידי חובתן שלא כל מי שהוא עושה כך מקן הוא זחלוק לב וכופר בדברי חכמים וכזה דמרי מעשה זה תלמוד שמיין כל ישראל לנחמו ולהבדילו מקבל ישראל בכתוב והוא יבדל מעל הגולה ובסוף דברו אמר לריבי' לגדות שלא להתפלל עם ישראל בב"ה ולהבדילם עד שיחזור למוטב ומקבלין עליהם שנהגין במנהג של שתי ישיבות שכל מי שאינו נוהג מנהג שלנו לא יצא י"ח עד כאן: ומכאן תוכל להבין לענין הגדון שלכם:

ענין רצא

בענין המיים הדרופים שקורין אותו בלע"ז אנו"ה ארדי' נטי וכל' ערבי מ"מ אלאיי"ה יש מתירין אותו ומסי' אינו אלא אפר בעלמא וזרי הוא כזנין וחרגנין של יין נסך שהם חותרין והרי אנו מתירין להדייא עדיבר של יין נסך ושמעתי מי שאמר שאפי' היה דינו כאפר אפי' הכי אסור הוא והביא ראי' מראמרי בפ' השוכ' את הפועל ההוצ' ברא דאגר ארבייה לשתים יינם ונתנו לי' חלפי בחגריה אתא לקמיה דרב חסדא א"ל זיל קליגנו וקברינהו בקברי ולתר מכאן שאפי' אפר הבא מחמת מתם יינם הוא אסור כ"ש אפר מתם יינם עצמו: ודבר תמה הוא להתירו אפי' יהיה אפר שהרי אפר של ע"ז אסור הוא כדאית' בפ' כל הכלאים וה"ה של יין נסך שאפי' לאחי' דאמרי' בתמורה כל הנשרפין אפרן מותר הרי הוא מהכלל אשרה הנשרפת שאפרה אסור וה"ה ליין נסך ואפי' תאמר דבאשרה יש טעם לאסור אפרה מפני דיש לה בטול כדאיתא התם ובין נסך ליתי' לאחי טעמא דדמי לתקרוב' ע"ז שאינה בטלה עולמית אפ"ה אפר שלה אסור שאפי' בנשרפין אמרו שהרוחות ליסרף ישרף והרוחות ליקבר יקבר ופי' התם אוכלין בשריפה ומשקין בקבורה והרי אמרו שכל הנקברין אפרן אסור אפי' שרפן אלא שהרוחה שהביא מפרק השוכר את הפועלין אינה רוחה שאותם חטים שנפל בשכרו לא מדין יין נסך נאסרו שהרי לא נפל

עליהם יין נסך אלא מדין שכר יין נסך נאסרו ואפי' נתנם לו שרופים הרי נשכר בשתיה יינם ומשום הכי אפי' נתן לו חציים ושרפם אסורי' בהנאה אבל הדין בעצמו צריך עיון שאין מיס אלו אפר אפי' באחרנים וזגים כל זמן שקיים לחיים וזהו כלי ב' חדש הם אסורים כדאמרי' בפ' אין מעמידין וכ"ש אלו המיס שהם לחיים וראויים לשתותם לתענוג ולרפואה איך יהיה להם דין אפר ונראה שיש להם דין יין מבושל שאם היה תחלתו יין שאסור בהנאה כמו שאמרו בפ' אין מעמידין הרי שניהו יין מבושל של עכו"ם שהיה תחילתו יין אסור בהנאה וזה אינו במשנה כמו שניהו במשנה חומץ של עכ"ום שהי' תחלתו יין אבל הוא בתוספתא ואמרו שם בחומץ וביין מבושל דאף ע"ג דלא מנסכי ליה אם היה תחלתו יין אסור בהנאה דמשום דאחמיץ ואתבשל לא פקע איסוריה מיני' ולא כאן ללמדנו זה דפשיטא דמשום דאחמיץ ואתבשל לא פקע איסוריה מיניה ולא למדנו מזה אלא שמותר להפקידה אצל עכו"ם בחותם אחד כדאמר רב אשי החתם שאם משום מגע לא מיתסרו ואי משום אחלופי כיון דאיכא חד חותם לא טרח ומזייף ונראה מזה שהנעשה משתה יינם אסור בהנאה והנעשה מיין כשר מותר לשתותו עם העכו"ם כיון דלא אחליד ואע"פ שהאשה שנשרפה היא אסורה כדאמרי' בתמורה אף"ה האחרנים וה"נים הם מותרים יבשים לפי שהאשה עצמה אסור' ואפי' נשרפה לא פקע איסור' מינה אבל האחרנים והזגים לא מפני עצמן הם אסורים אלא מפני לחלוחית היין האסור ובשכלה הלחלוחית לא נשאר בהם איסור וינא לנו היתר הגרתקון שנקרא אל טר"טר שהוא שמרי יין נסך להדיא כמו שפשט המנהג ולולי שפשט המנהג הי' ראוי לפקפק בהתירו שכיון שהי' תחילתו יין ונתעב' ונעשו שמרים לא פקע איסור מיני' ודורדיא דאמרא דאמרמי' בפ' אין מעמידין דבתר תריסר ירחי שתא שרי אותם שמרים שלא היה יין לעולם אבל זה אל טר"טר יין היה אלא שנקפה ונדבק בדופני החביות ודומה קצת לחרס הדרייני וגם ר"ת ז"ל אומר דהאי דורדיא הוא בשמרים שנתמדו אבל אם לא נתמדו אפי' לאחר י"ב חדש אסורים והוכיח כן מהתוספתא דמסכת תרומות ודימה אותם לחרס הדרייני אבל הרמ"בם ז"ל התירם בכל ענין ויש מדמין הגרתקון שהוא אל טרטר להתירו לדורדי' ויש לחלק כמו שכתבתי אבל אין כח בידינו לאסור מה שנפשט המנהג להתירו וכן כתב הרש"בא ז"ל אבל אין ללמוד ממנו היתר לאיסי הערופים שהלחלוחית שהי' ציין נשאר בהם ולא נם ליחם ונראה שלשון אנ"ונא דורדי"נתי אפי' מ"ם שרופים הטעה המתירין אותו ומתירין עוד ליקח יין מהעכו"ם ועושים אותו בתחיתם וזה איסור פשוט הוא שאפי' יתירוהו אם עשאו עכו"ם לפי דעתם אבל להביא יין האסור ולעשותו בבית הרי זה רולה בקיומו ואסור והרי פקפקו בגמרא אם שכרו לשכור ביין נסך שכרו אם הוא מותר מפני שהוא רולה בקיומו עד שיתבר ולא התירוהו אלא משום דלמעוטי תפלה שרי ושפיר דמי ושכור ותבא עליו ברכה הא לאו הכי אסור לקיימו אפי' שעה אחת:

שאלה רצב

תגם: שאלת זה לשוכך בכאן הם שוחטים בקר ונאן ויצאו טריפות אם מותר לעשו' מהם עם החלב שלהם הבשול מבשר מליח וחלב שקורין שמעאל אל בלי"ע:

תשובה

הטרפה מותרת היא בהנאה אפילו אות' שטרפה. הרי שנא' ובשר בשדה טרף' לא תאכלו לכלב תשליכון אותו ואף לדברי רבי אבהו דס"ל כל מקום שנאמר' לא יאכל לא תאכל תאכלו אחד אסור אכילה ואחד אסור הנאה במשמע הרי הוליא הכתוב טריפ' בפי' מן הכלל כדאיתא בפ' כל שעה מדכתיב לכלב תשליכון אותו וכן חלב מותר הוא בהנאה וקרא מפורש הוא חלב נבל' וח"ל טריפ' יעשה לכל מלאכה וכו' וכן הזכירו זה בפי' לענין איתר בהנאה בפ' כל שעה וכל זה הוא אם נזדמנו לו לאדם טריפות שהוא מותר למכרן אבל איקלה טריפות ויעשה בהם שחור' אסור וכדתנן בתס' שביעית ליידי חיה ועופות ודגים שנו דמנו להם מיני' טמאים מותר למכרם ומוכח בגמרא בפ' כל שעה דדוקא אם נזדמנו להם אבל לכתחלה לא דהכי אמרי' התם לענין שקלא וטריא והרי שרצים דרחמנא אמר שקץ הוא לא יאכל ותנן ליידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מיני' טמאים מותר למכרן שאני התם דאמר קרא לכם שלכם יהא אי הכי אפי' לכתחלה נמי שאני התם דאמר קרא יהיו בהויתן יהיו והעולה מזה הוא שלא התירו הכתוב אלא אם נזדמנו לו בדיעבד אבל לכתחלה לגוד אותם ולמכרן אסור וה"ה ליי' ששחט בהמתו ויצאה טריפ' שמותר למכרה מיד לעכו"ם וכן מוכחת הלכה דמכריזין בפ' גיד הנשה שהיו מוכרין טריפות לבני חילא העכו"ם אבל לקנות טריפה לעשות שחורה אסור וכן האחרוני' אני בכאן שהיו קנת קוני' הטריפות משכיניה שמוכרים אות' לעכו"ם והזהרתים מזה ושמעו לקולי והרמ"בם ז"ל כתב שמותר לעשות שחורה בחלב וכן מוהגין לקנות נרות של חלב לעשות בהם שחורה והוכיח זה מהמקרא שאמר וחלב נבלה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ובפר' כל שעה לא נתפרש כן יפה שיהא בו היתר יותר משאר איסורין והיולא לנו מזה הוא כי השוחט בהמתו ויצאה טריפה שיכול למכרה לעכו"ם מיד ואם לא ימצא קונים מיד שימלא אותה עד שימצא קונים מותר אבל אם מצא קונים ומולחה להרויח אסור שזו היא שחורה לכתחלה שאסרה תורה וכן שנינו במס' שביעית פרק ז' אין עושין שחורה בפירות שביעית ולא בבמורות ולא בתרומות ולא בטרפות ולא בנבלות ולא בשקצים ורמשים ובירושל' גרסי' במס' שביעית כתיב טמאים הם לכם מה ת"ל וטמאים יהיו לכם אלא אחד לאיסור אכילה ואחד איסור הנאה פירוש איסור הנאה דרך שחורה וכאמת מבואר הדבר שיש אם לאדם טריפה בביתו אין מרובה כדי להרויח אפילו לא מצא קונה למרפא שומר נפשו ירחק מזה והדבר פשוט שאם מצא קונה אפילו בזול הרבה שהוא עובר על דברי תורה אם אינו מוכרה מיד:

שאלה רצג

עוד שאלת מי טרפה מפני סרכה איכה טרפה שאל תורה אלא שטרפה ארי בשדה והיא אסורה בהנאה ומטמאה וזו אינה אסורה בהנאה:

תשובה

כמה דברים יש בדברי' אלו בלא הנאה שאמרת שאין החורה אין איסור אלא בטרפת ארי והיא אסורה בהנאה ומטמאה ויש בזה ג' שגגות האחת שסמכה עצר טריפות כלן הן מן התורה ואין הפרש בין איקבה הריאה מפני חולי לאיסור שטרפה ארי הכל הוא שוה ואיסור הסרכה אינו אלא מפני הסכנה וכבר האריכתי בזה בהלכות בדיקה שחברתי וכבר אמרו חכמים במכילתא שמה שכתוב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו איסורא שדבר הכתוב בהווה וה"ה לכל שאר חליים וכ"כ הרמ"בם ז"ל בהל' מאכלות אסורות והשגגה השנית שהטרפה שטרפה ארי אסורה בהנאה וזה אינו כן שהרי התירה הכתוב בפירוש שלאחר לכלב תשליכון אותו וה"ה לשאר הנאות שדברים האסורין בהנאה אין מאכילין אותם לכלב ואפילו לכלב של הפקר כמו שהוא מאכל בפסחים ירוש' בפ' כל שעה. והשגגה הג' כי הטרפה שטרפה ארי היא מטמאה וזה אינו כן שהרי אמרו בפ' בהמה המקשה שהטרפה אינה מטמאה לחולין אלא למוקדשין והרמ"בם ז"ל כתב שאין טומאתה מן התורה אלא מדבריה' מעלה עשו בקדשים אבל לחולין שחיטתה מטהרתה מידי נבילה כדאיתא במתני' התם ובפסחים פרק אלו דברים בשוחט את הטרפה אמרו מאי תקון תקון להוציאה מידי נבילה וכן במקומות אחרים מפורש ששחיטת הטרפה מטהרתה מידי נבילה ונתבארו אלו השגגות יפה:

שאלה רצד

עוד שאלת מי יש עכו"ום קונים בשר מן הנקר ומביאין אותו לביתו של ישראל לבשל בביתו זה הבשר אם נקרות נבילה הנבילה שלא נשחטה כהונן אם אסור לבשלה ושאלת הישמעאלים ששוחטין הסימנין והורידין אם מותר לישראל לבשלה ויאכלנה הנוצרי:

תשובה

שחיטת העכו"ם אפי' שחטה שלא כהלכה היא ומטמאה בחטאת מן הנזכר בראשון מחולין ובפ' הגיד והריטב ואם מותר לישראל לבשל לעכו"ם ויאכלנו בן נח אינו אסור בנבלה ומותר לישראל להושיט לו מה שהוא מותר לו ואינו אסור אלא

אלא להוציא לו אבר מן החי שהוא אסור לבני נח וכמקום שאינו
מוכל ליטלו בן נח מסם כגון דקלו בתרי עברי נהרא שאין בן נח
יכול ליטלו מסם אם לא יתנו לו הישראל אסור משום ולפני עור
לא תתן מכשול וליתן לאחר ואחר יתנו לו כגון למכור לבוכה
לעכו"ם והעכו"ם נותנה לבמור להקטירה לע"ז ואין בזה משום
ולפני עור לא תתן מכשול משום דאלפני מפקדי' אלפני דאלפני
לא מפקדינן וכל זה מפורש בע"ז וכן בפר' כל שעה אמ' אסור
לוטיטו אבר מן החי לבני נח וכיון דנבלה מותרת לעכו"ם אין בזה
משום ולפני עור לא תתן מכשול ואכל עד שתבקע כרסו ולטומאה
לא חייש' שאין טהרה נוהגת בינינו היום והרי אנו כלנו טומאי
מתים שאין לנו אבר פרה ומה לנו לחוש לטומאת נבלות הקלה ואנו
טמאים טומאת המת החמורה מיהו זה מן התורה אבל יש בזה
כיעור להתעסק עמהם בתת פגם ויש לו לאדם להתרחק מן
הכיעור ומן הדומה לו שהרי אמרו אסור למזוג יין נסך לעכו"ם
מסם לך לך אמרין גזירה שהור שהור לכרמא לא תקרב והגיע
ביתר בזה אין בו רוח טהרה ואם משום דרכי שלום ומפני חסד איבה
יכול להשמוטי מניה ולומר לו מה שאין אנו אוכלין אין אנו רשאין
לבשל ובכיולא בהלו הטעמות אמרו בפ"ב דע"ז ויכול לפייסו
בדברים כשרים ונבלה מותרת לעכו"ם במכירה ולגר בנתינה
בפסח הכתוב וכן מזכ' בגמרא בפ' כל שעה ובפ' העור והרשב :

שאלה רצה

עוד שאלת אם מותר לבשל חמאה לבדה

ולהשליכה לתוך בשר שנתבשל בחלב :

תשובה

בשר בחלב אסור הוא בהנאה ואסו' לבשלו שהרינ' פעמים נאמר בתור' לא תבשל גדי בחלב אמו אחד לאיסו'
לגילה ואחד לאיסור הנאה וה' לאיסור גיטול והאשלך חמאה
נתכת אתה בתוך בשר הרי הוא עובר בלאו דגיטול ובלאו דאיסור
הנאה אם מוכרו ואע"פ שברא' בגמרא שאיסור בשר בחלב חדוש
הוא שהרי כל מ' מותר לעצמו ואינו מבטל להו בהדדי מתסרי וכן
אי תרנ"ה כולי יומא הרי בטיל גיטול אסור בלאיתא בפ' אינו
עובדין אבל החמאה הנתכת בתיתה קרוב לגיטול הוא דערוי
דכלי ראשון הוא ככלי ראשון וכל אלו הדברים מבוארים הרבה בעל
נפש יתרחק מאלו הדברים :

ענין רצו

ובענין הישמעאלים שמוחטין הווירדין ואם לאו אין אוכלין אותה דע כי בפ"ב דחולין

בגמרא היו אומרים שאסור לזמן עכו"ם בבני מעים לפי שכיון
שחתך שני הסימנין הרי הריאה והכרס כאלו הם מונחים בכלי והם
אבר מן החי לבני נח ואסור להם ולפי זה היה אסור למכור להם
ריאה וכרס אפילו של בקרה שהרי אינה מתה להם עד שתלא נפשה
ולישראל כיון שנחתכו רוב הסימנין כבר היא מתה ואינו אבר מן
החי אנו אלא שהיינו בגמרא שא"א שיהיה המותר לנו אסור להם
לוקח מידי דברי לישראל שנתנו להם מצות יתירות ואסור לבני נח
והיה אפשר לומר שזה אינו אלא כשהבהמה היא כשירה לנו ואנו
אוכלין בני מעים שהם מותרי' למכרן להם אבל אם היא אסורה
לנו שיהא אסור למכור להם בני מעים שאין בזה טעם ליקח מידי
דשרי לישראל ואסור לבני נח אבל זה אינו נראה שלא בא בזה
מעטעם איסור ויתר אלא אם נקרא אבר מן החי אם לא נקרא
אבר מן החי וכיון שאינו נקרא אבר מן החי לישראל מה לי אם היא
כשרה או טרפה ואפשר היה לומר כי בשחיטתן נשאר להם איסור
בני מעים מבני אבר מן החי ואין להם תקנה בזה אלא בהכשרה או
בשחיטת מקלת הסימנין ויצא לנו מזה שבני מעים של שחיטתן
אסור להושיט להם משום ולפני עור לא תתן מכשול ובני נח נקראו
כל העכו"ם תוך מישראל והם ידריכנו בנתיב מצותו ויריס
מכשול מתורתנו :

ענין רצז

בפ"ק דמגילה : כרכים המוקפי' חומה מימות יהושע בן נון קוראים בע"ז כפרים

ובעיירות גדולות קורין בי"ד יש שואלין מה ראו אנשי כנסת הגדולה
לחלוק מצות זו לימים חלוקים מה שאין כן בשאר מצות ואע"ג

דליכא הכא משום לא תתנודדו לא תעשו לכם אלילים אבל
דהוו להו שתי בתי דינין בשני עיירות ואפי' אבני מודה דליכא הכא
משום אלילים כדאיתא בפ"ק דיבמות מ"מ לכתחלה למה חלקום
לשתי כתות ועוד היכן מצינו מצות בתורה חלוקה בכך והתורה
אמרה תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם וכל דתקון רבנן כעין
דאורייתא תקון וי"ל לפי שנעשה הגם בשושן בי"ד ונוח שלהם שהיה
ט"ו קבעו להם להורות ביום נוח שלה' והשוו כל הכרכים המוקפי'
חומה לשושן שהיתה מוקפת חומה ולפרזים קבעו יום י"ד כיון נוח
שלהם אלא שאין הדין היה דין המוקפים חומה מימות אחשורוש
כדין שושן אבל מפני כבוד מ"י שהיתה חרבה בימי אחשורוש והיה
להם נגאי שיהיה דינן כפרזי' לפיכך תלו הדבר בימות יהושע
ואינו מחוור לי מדאמ' בגמרא לתנא דידן שושן כמאן עבדא
כלומר שהיה להם לקרות בי"ד שהרי אינה מוקפת חומה מימות
יהושע ואם איתא דכל עצמו של חלוק כרכים ופרזי' אינם אלא
מפני שושן איך עלה על הדעת שיקראו בשושן בי"ד וכמוקפים
בע"ו ואין לומ' שכיון שראוי לתלות הדבר בימות יהושע אין לחוש אם
יקראו בשושן ביום י"ד הע"פי שיום נוח שלה' היה בע"ו שהרי פרזים
המוקפי' חומה מימות יהושע יום נוח שלהם היה בי"ד וקורין בע"ו
אע"פ שאינו נוח שלהם הכא נמי אם נקבע י"ט שלה' ביום י"ד אין
לחוש כדי שתתקיי' תקנת חכמים בתלית הדבר בימות יהושע
וזאת היתה סברת המקשן זה אי אפשר לומר דבשלמא נבי פרזים
אין חשש אם לא נקבע במקצתן ביום נוח שלהם לפי שהגשר קיי'
שהפרזים שלא היו מוקפי' חומה מימות יהושע בן נון קורין ביום
נוח שלהם ועוד שהרי נשתנו לעלוייא לידון ככרכים לקרות בע"ו
אבל שושן שהיא עיקר תקנת ע"ו ובשבילה קורין בע"ו היאך הקשו
שושן כמאן עבדא שבני מוקפין קורין משום לתא דידה בע"ו פשיט'
דאינהו בע"ו קורין שאם יתבטל בה' ע"ו ממילא יתבטל במוקפין
שא"א שבני מוקפין יקראו בע"ו ובשושן לא יגיבא בארעא וגיורא
בשמי שמיא ועוד למאי איצטריך לטעמא דהואיל ונעשה בה הגם
כלו עיקר הגם היה בה ומפני כך קורין בה במוקפין אפילו לא
נעשה בה גם למה לא יקראו בע"ו דהלא בשבילה היתה עיקר התקנ'
בע"ו ומוקפין הם קורין בשב לה לא היא בשביל המוקפין הואיל
ונעשה בה ה"ם ועוד קשה לזה הטעם שהרי עיקר הגם לשושן
עצמה ביום י"ג היה והנה ראוי שיקבע להם יום י"ד יום טוב עם
כל ישראל אע"פ שעשו בשנת הגם יום נוח בע"ו אז שיהיה לשושן
יום טוב יום י"ד עם כל ישראל ויום ט"ו מפני נוח שלה' ומוקפין
יהיה י"ט שלהם ביום י"ד וזאת תשובת הרמ"בן ז"ל על זה הטע' על
כן נתן הוא ז"ל טעם אחר בחלוק הזמן של פרזים ומוקפי' והאריך
בזה והר"ן ז"ל הקשה על דבריו ומה שירצה לי הוא שעיקר הטעם
כדברי הרמ"בן ז"ל דעל כראין אית לן למימר דבשנת הגם לא היה
להם למוקפין יום כלל שאם היה להם יום נוח היה להם לקבוע יום
טוב שלהם ביו' נוח שלהם ומה ראו לשנות דינם לגמרי לדמות'
לשושן יותר טוב היה לקבוע ביו' נוח שלהם מיו' נוח של שושן וכן
מוכיחין המקראות דכתי' ואתר היהודי' נקהלו ועמוד על נפשם
וגו' ביו' שלשה עשר לחדש אדר ונוח בארבעה עשר בו וכתיב
בתריה על כן היהודי' הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את
יום י"ד ונומר ה"ל כיומפני שהיה יום נוח שלה' בי"ד על כן הסכימו
לעשות מעצמן בכל שנה ביו' י"ד יום משתה ומתה ואף לדברי
הרמ"בן ז"ל שאומר שאין זה אלא נתינת טעם לחלוק פרזים
ממוקפין אפילו הכי אם היה למוקפין חומה יום נוח בי"ד כפרזי'
לא היה טעם נכון לקביעות י"ד לפרזים מפני נוח שלהן שהרי
המוקפין הם כמותן אלא ודאי המוקפין לא היו שוין לפרזים בזה
וכיון שכן צריך לתת טעם לדבר למה נשתנו פרזי' ממוקפין לענין
זה אלא ודאי הענין הוא שהרי ישראל היו בעריה' בארץ ישראל והיו
מהם בערים בצורות דלתי' ובריח ומהן בערי הפרזי ואלו היו
בסכנה גדולה וביום י"ג עלו עליהם אויביה' ככל אשר צוה המן
והם נלחמו בהם ונעשה להם נס והרגו אותם ונעשו יום נוח מחרת
הגם אבל היושבי' בערים בצורות לא נלחמו באויביה' כי היו בתוך
חומותם ולא היה להם יום נוח ואפילו יהיה הדבר כדברי הרמ"בן
ז"ל שרוב ישראל היו הולכה לארץ מ"מ זכר הגם נעשה בשביל אותם
שהיו בארץ ישראל מפני שסס היו הסנהדרין לו מפני מעלת א"י
שלא חרבו הערי' שהיו בהן ישראל ולכבודה נעשה זכר הגם שבחולה
לארץ אין חלוק בין פרזים למוקפים שכלם היו בין האויביה ואין

החומה מעלה ולא מורדת להם אלא עיקר הזכר מפני מ"י היה
ובשנת הגם עשו כפרזיס ביו' נוח שלהן שהוא י"ד יום טוב ובשושן
ביום ט"ו שהיה יום נוח שלהן וכן עשו מעלמן בכל שנה כי כן כתוב
וקבל היהודי' את אשר החלו לעשות. ומפני שנת הגם לא היה
אומר כך. אחר כך ראו לקבוע זה הגם על כל ישראל כי הגם
נעשה לכלם וראו לחלק פרזיס ממוקפי' לזכר כי בהם היה הגם
יותר גדול וקבעו לפרזיס ביום נוח שלהן ולמוקפי' יום אחר ולא
מצאו יותר הגון מיום נוח של שושן והיינו דאמרי' בגמרא ואיתא
בי"ג כלומר לחלוק מוקפין מפרזיס מה הכרח יש יותר בפ"ו ומבי"ג
ומהדרינן בשושן כלומרין שמצינו יום נוח בפ"ו לשושן מפני כך
תקנו למוקפין שראוי לחלוק אותם מפרזי' באותו יום והשתא אתי
שפיר מאי שאמרו בירושלמי שמפני כבוד ארץ ישראל תלו הדבר
בימות יהושע שכיון שעיקר טעם החלוק הוא מפני שהפרזי' היו
בשכנה יותר מהמוקפי' היה נגלה לירושלי' ולערי יהודה הנמורות
שיקראנו ב"ל שיהיה זה זכר שהם היו פרוזים ומפוזרים והשתא
ניחא מאי דאמרי' ותנא דידן שושן כמאן עבדא שהרי אין עיקר טעם
החלוק מפני שושן אלא מפני שאלו היה נסן יותר גדול תאלו וכיון
שתלו הדבר ביהושע. כשם שנשתנו פרזיס לארץ ישראל לט"ו
היה לה לשושן להשתנות לי"ד מאחר שהחלוק היה מוכרח מפני
טעם אחר ומהדרינן הואיל והיה בו נס כלו' אין ראוי לשנותו הואיל
שעיקר הגם היה בו וראוי לפרסמו כיום נוח שלהן ולולי טעם זה
היה ראוי להשתנות שושן שאין טעם חלוק פרזיס ומוקפי' מפני
שושן ואף על פי שהה שנקבע יום ט"ו אינו אלא מפני שהוא יום נוח
של שושן אפ"ה כיון שהדבר מוכרח לחלק פרזיס ממוקפי' מטעם
אחר אף אם שושן היה משתנה דיכן ליום י"ד מפני שהוא מוקף
מימות יהושע יום ט"ו לא היה זז ממקומו שהרי היה הוא ראוי יותר
לקבוע מיום י"ג מפני שהיה יום נוח ויום י"ג לא היה יום נוח כלל
אבל היה זמן קבלה לכל ולזה הטע' אתי שפיר חלוק פרזיס ממוקפי'
שהעיקר היה מפני הסכנה ופרזיס היו יותר מסוכני' ממוקפים
אבל לטעם אחר מה ענין פרוז ומוקף אם מפני שושן היה להם
להיות עיירות גדולות שאין מוקפי' ולמה השוו לה כרכים מוקפי'
ואף על פי שהם קטנים מאד ולא השוו לה עיירות גדולות שאין
מוקפות חומה. אינו הוא הטעם לדמות מוקפות לשושן יותר
מעיירות גדולות אבל לטעמו של הרמ"בן ז"ל הדבר עולה יפה ומה
שתמה הר"ן ז"ל על דבריו הרמ"בן ז"ל שאמר שאחר מיכן האיר השם
עיניה' ואמר שלא הוזכר זה בגמרא ירוש' הוא וכתב דבריו ז"ל פר'
ואתחנן וכן הוא במדרש רות רבתי הר"מ ז"ל כתב תל י"ד בשבת
קורין בערב שבת והרא"ש כד ז"ל השיג עליו מלשון הראשון שאחר
מקדימין ליום הכניסה והרמ"בם ז"ל בערב שבת לפי שבזמן זה אין
שם הקדמה ליום הכניסה לא קשי מדי לדבריו הרמ"בן ז"ל מאי
דאמרינן בגמרא שאין אומרי' שירה על נס הנעשה בחוצה לארץ
לא"ע דישראל הוו בארץ ישראל ועליה נעשה זכר הגם אבל מכל מקו'
הגם בחוצה לארץ נעשה שהרי בשושן היו מרדכי ואסתר ושם נעשה
המשתה ונתבטלו כתבי המן ונתלה שם ונתן להם רשות להרוג
בשונאיה' והיינו דאמרי בגמרא שאני שושן הואיל והיה בה הגם
כלומר ששם היה עיקר הגם שמשם יצאה תשועה ופורקן לישראל
וכיון ששם היה הגם אמרו בגמרא שאין אומר' שירה על נס שנעשה
בחוצה לארץ:

ענין רצח

מה שאמרו בירושל' דסעודת פורים אינה נעשית בשבת ונדחית לאחר השבת אין לנו
בגמרא דידן מי שהוא חולק על זה ומה שא"ר בפ' בני העיר גבי
פורים שחל להיות בערב שבת דמאחרין פרשת זכור. כיון דאיכא
מוקפין דעבדי בחמיסר עשייה וזכירה כהדדי אתין ומשתע מהכא
דבשבת נושין סעודת פורים. דאי לאו הכי אתיין כי הדדי והלא
קריאה קדמה וסעודה מתאחרת אינו אסה כלל חדא דעיקר תקנת
אנשי כנסת הגדולה קריאה בשבת הוא ורבנן בתראי הוא דגזור
שמא יעבירנה' אמות וכיון דמעיקרא הכי אתקון זכירה ועשייה
בעיקר תקנה כי הדדי נינהו ומשום גזרה דרבה לא אזו פרשיות
ממקומם ועוד אכתי איכא איסור הספד ותענית בהותו יום
דאיפסר דמשום שבת גופיה לא מיתסר בהספד דלא אשכחן לשבת
איקרי יום שמחה אלא עונג בהכילה ויש אכלות בשבת בלנעה
ומשום פורים מיתסר ויש כן בתענית למאן דלייש כוליה שתא

כמר בריה דרבינא בפ' אלו דברי' בפסח משום איסור וכדאמר
התם מר בריה דרבינא כוליה שתא יתיב בתעניתא לבר מיום
דעצרתא ושודייה ומעליה יומא דכפורי ומשמע דכל שתא ליים בי
מהני יומי ואפי' בשבת דאי לאו הוה אמרינן בפ' ירום ובר משבח
וכדאמר רבא התם הכל מודים בשבת דבעינן מני לכם ולא כ"ן
דעיקר תקנת דסעודת פורי' אינה אלא שלא להתענות ודבני סעודה
מדרבנן בלחוד הוא זכירה ועשייה דעיקר תקנה כי הדדי נינהו
ועוד דאף על גב דקריאה וסעודה ליתנהו בשבת הזכרה בתפלה
בשבת הוא לכי הדדי נינהו שהרי בהזכרת תפלה מוכחא מילתא
דעשיה היום היא והוו זכירה ועשייה כי הדדי ולא עוד אלא אפילו
תימא דמשום שבת מני מיתסר בהספד ותענית. כיון דמשום
פורים נמי מיתסר זכירה ועשייה כי הדדי אתיין. ועוד דעיקר
קושיה ליתא דתלמודא נסיב הא ליסבא לכשתמצא לומר דמשום
פורים נעשית בשבת אמ"ל נעשית לאחר השבת הא אתי טפי שפיר
דקדמה נמי זכירה לעשייה ודב לא סגי ליה בהכי דבעי דתקדום
זכירה מקמי שום עשייה ואפילו בעיירות. ועוד לא קשי מידי
אי סבירא לן אליבא דשמואל דסעודה נעשית בשבת דהא לא קיימא
לן כוותיה וכיון דתלמודא נסיב הא ליסבא לתרוצו לדשמואל
דלא קיימא לן כוותיה נסביה אפי' תימא דהאי ליסבא פליגא אתמרא
דבני מערבא לא מוכח דסבירא ליה לתלמודא דידן הכי ועוד
דמאי דאמרי' זכירה ועשייה כי הדדי נינהו לא עשיית מצוות היום
קאמר אלא זכירה ביום פורים קאמר שהרי אותו יום בשאר שנים
הוא יום עשייה וגם היום אף על פי שהוא שבת שואלין וחוזרין
בענינו של יום ומזכירין בתפלה על הנסים והא דלא קרינן מגלה
ולא עבדינן סעודתא אריא דאיסורא הוא דרביע עלייהו ויום פורים
הוא ושפיר היין זכירה ועשייה כי הדדי ויום שלפניו לקריאה
ויום שלאחריו לסעודה אינן אלא לתשלומין דידיה דעיקר עשיית
ביה הוייא והוי יודע דהאי זכירה דהכא לא דמיא לזכירה דקריאת
מגילה ותפלה דאלו בהנהו בעינן דלאו ביומן בהדיא עשייה ואלו
בהאי זכירה בעי רב דתהוי מקמי עשייה וזכירה דמגלה ותפלה
עשייה מקריא לגבי האי זכירה ירושלמי פ"ק דמגלה רבי יוסטא בי
שונם בעה קומי רבי מנה ולא עזרא תקן שיהיו קורין בתורה ב' ו'
ובשבת במנחה ומרדכי ואסתר מתקנן מה שעזרא עתיד לתקן
אמר ליה מי שסדר המשנה סמכיה למקרא מגילה ומשפחה ומשפחה
מדינה ומדינה ועיר ועיר:

ענין רצט

דין ראובן נשא אשה ויש לה בת מאישה הראשון והכניסה לו
האשה נכסים בנדוניתה. ואחר שנשא אלף למדינת הים ומתה
האם והשיאה בתה והוציאה לה בנדוניתה נכסים שהיו של הבת
והוסיפה לה ממה שהכניסה לבעלה שהוא במדינת הים והעלתה
עליה גם כן הוצאת סעוד' הנשואין ונתנה לה מתנות ביום הקלת
הפאות כמשפט הבנות וכל זה עשתה אם מכלי רשות הבעל וכפי
כתובת הבת כתוב ודלא נדוניתא דאגעלת מבית אמה ועכשו בא
הבעל ממדינת הים ומערער בכל מה שעשתה אשתו אם יוכל
לתבוע כל מה שנתנה וכל מה שהוציאה אשתו או לא וגם כן הבת
הנזכרת הביא לה זקנה אבי אמה נכסים ומוציאת האם שלא מתנה
היא מה שנתנה לבתה עד שמחלה להכל ירושת זקנה קודם שנשאת
והבת מודה בזה אם הבת נאמנת בזה לחוב לבעל או לא:

מספר

כתובתה בלמוד שכתוב בה דהגעלת ליה מבית אמה
וכיון שהבעל הודה שהנכסים שהכניסה לו הם מבית
אמה וידוע הוא שאין לאשה הנשואה נכסים אלא או נכסי אין
ברזל והם הנכסי' שהכניסה רחוקה לבעלה. או נכסי מלוג
והם שאר נכסים שהשאירה לעצמה או שנפלו לה בירושה אחר
שנשאת ואם נדוניתא זו שהכניסה הבת שהודה הבעל שהם מבית
אמה הם נכסי אלמן ברזל שהכניסה לבעלה יחזרו לבעל אמה. שאין
לאשה זכות בהם בחיי בעלה ואם מכרה או נתנה אותה מכירתה
ומתנתה בטלה כמו שהוזכר בגמר' בפ' אלמנה לכ"ג וכתב הרמ"ם
ז"ל בפ"כ מהלכות אישות ובפ' ל' מהלכות מכירה ואם מה שנתנה
לבתה הם נכסי מלוג בודאי שהגוף הוא שלה ואין לבעל בהם אלא
הפירות בחיי אשתו ואם תמות בחיי ירש הכל על כן בנדון הזה
יצאו מתחת יד הבעל ויאשו ויתנו בהם ויאכל בעל האם הפירות
בחיי אשתו ואם תמות בחיי ירש הכל ואם ימות הוא בחייה תטול

הבת

הבית ריה ס נתנה לה אמה וכיון שהבעל הודה שמבית אמה הכניסה
לו כדוגייתה אם יש הכחשה ביניהם זאת אומרת נכסי נאן ברזל היו
ואחרת אומרת לא כי אלא נכסי מלוג היו תשבע האם אם היו נכסי
מלוג לו נכסי נאן ברזל · ולענין המתנות שנתנה האם לבתה
ביום קצירת הפאות אם הם נאן ברזל או נכסי מלוג הדין שיה לאמה
שנתנה בגדוגייתה ויש תוספת זכות לאם כזה שאם תמות בתה
אבלוס יחזור הכל אם הבלאות הם קיימין אפילו לא היתה
בתה כמו שהוא מוכיח בגמרא בפ׳ נערה שנתפתתה דאלעתא
דהי נתנה אותם לה וכן הוא המנהג על פי הדין ולענין הוצאת
הבאין שעשתה האם שלא ברשות בעלה אין לבעל דין כי אם עם
אמו כדין אמה שכרה כלים · ולפי דעת הרמ״בם ז״ל בפ׳ כ״ה
מהלכות אישות היא חייבת ויפחות אותם לה מכתובתה שלא פטרה
אלא בשעת עשיית מלאכה מפני התקנה שלא תהיה קטטה ביניהם
אבל לפי דעת הרא״ב פטורה היא לפי שהיא שמירה בבעליה שהרי
בעלה שכור לה בכל שעה ודברי הרמ״בם ז״ל הם מפורשים בכתובו
ירושלמי׳ בפ׳ הכותב וכן ראוי להורות ולענין עזבון זקנה של בת
הרבלת הבת שלא נתנה לה הגדוגייה אמה אלא על מנת שתתחול
אותו עזבון אינה כלום לפי שהיא באה לחוב לבעלה אבל יש שבועה
כל הבעל אם נתנה חמותו גדוגייה זו על תנאי זה ותו לא מידי
ושלום וכתב שמעון כה״ר נתן ז״ל ה״ה :

ענין ש

ענין ממון המוטל בספק וכל חוקותיו וכל מסקנותיו : תשו׳ זו הלא היא כתובה בחלק שני מהתש״בן בסי׳ רע״ב אות בתות תיבה בתיב׳ לא חסר ולא יתר לפיכך לא הדפסתיהו כאן :

זה נסח שטר הכתובה

ענין שא

בכך וכך בשבת כך וכך לירח פלוני שנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במקום פלוני אתה דעל מקום פלוני מותבא איך החתן ר׳ יצחק יצ״ו בר אברהם מנו יצ״ו אמר לה לאמרת רבקה כלתה בתולתה ת״מ בת ר׳ בתואל יצ״ו הוי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא במימרא דשמיא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס ואסובר ואכסה יתיכי ליכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין ומסוברין ומכסין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזו ליכי ומזוניכי וספוקיכי וכסותיכי ואעול לותיכי כארח כל ארעא וכבית מרת רבקה כלתה בתולתה דא והות ליה לר׳ יצחק יצ״ו מתן דנן לאנתו ודא נדוניה דאנעלת ליה עם נפקה מבית אביה ואמה לבית בעלה בין בכסף וזהב ובגדים ותכשיטין ושימוש ערסא ושאר מטלטלין כך וכך דינרי זהב זייתאיה יפים וטובים עוברים במדינה זו היום בכל מקום וממכר ולבי החתן ר׳ יצחק יצ״ו המזכר והוסיף לה מדיליה תוספת על עיקר כתובתה לרצונה כך וכך דינרי זהב מהמטבע הנזכר כך שומת הכל בין נדוניה ותוספת כך וכך דינרי זהב זייתאייה מהמטבע הנזכר וכך אמר לנו ר׳ יצחק יצ״ו המזכר חתן דנן שטר כתובתה דא ונדוניה דא והוספת דילה קבילת עלי ועל יורתאי בתראי להתפרעא מכל ספר ארג נכסין קנינין דאית לי תחות כל שמיא דקניתי ודאקנה ממקרקעי וממטלטלי מקרקעי ואגבן מטלטלי נכסין דאית להון אחריות ולגבן דלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין ומשועבדי׳ לשטר כתובתה דא ונדוניה דא והוספת דילה למגבי מנהון הכל מנכלס אפילו מגלימה דעל כתפאי וכל זמן שטטר זה יצא קיים מתחת ידה לו מתחת יד בתי כהה בדלא קרוע לו בדלא כתוב על גבו שהוא פרוע תהא נאמנת היא ויורשיה ובתי כהה עלי ועל יורשי אחרי ועל בתי כהי לה ליורשיה ולבתי כהה בדבורם הקל בלבד לא נפרענו בכל סך הכתובה והגידוניה והתוספת הנזכר הן בכלה הן במקלתה ובכל עניני שטר כתובתה כשני עדים כשרים לעולם בלא שום נדר ובלא שום שבועה קלה וחמורה ונלגולא ואפילו מרס שתם והדדת הראש שכך קבלתי עלי ועל יורשי ועל בתי כהי לה ליורשיה ולבתי כהה בהנין גמור מעכשו ולאמונות זו בפירוש בכל מנין זכותה ויפוי כהה ובכל לשון של זכות בלי שום תנאי ושיור בשלם ואחריות וחמר שטר כתובתה דא ונדוניה דא ותוספת דילה קבלתי עלי ועל יורשי אחרי אחריות גמור בקנין גמור מעכשיו · על פי ההסכמות והתקנות שתקנו עליהם הקהל הקדוש קהל פלו׳ יש״ו אם יש תקנה יכתוב ואם אין תקנה יכתוב באחריות ואמר כל שטרי כתובות שרירין וקיימין דנהיגין בישראל שתקנו חז״ל מיומא דנן ולעולם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בטול כל מודעי שמחדתי ואמאסור וקנינא מהחתן ר׳ יצחק יצ״ו בר אברהם יצ״ו הנזכר לאמרת רבקה ת״מ הנזכר בת רבי בתואל הנזכר על כל מאי דכתיב ומפרש לעיל ועל הנאמנות בפירוש במנא דכסר למקניא ביה והכל שריר וקיים ואותמי׳ החתן והשוטביים והעדי׳ :

וזה פירוש שטר הכתובה בס״ד

אני שמעון בנו למתן אלמד לסופרים חוק ומשפט הכתובות :
ועינם אפקח׳ להלוך לאורה ולא ילכו כסומא באפלות :

בכך וכך בשבת וכו׳ מה שכותבין בכתובות ושטרות זמן הוא שאם יגלו שטרות אחרים על הבעל או על הלוה או אם מכרו נכסיהם לדעת מי הוא הקודם ויהיה נפרע תחלה ואף על פי שאם אין זמן בכתובה ולא בשטר אינו נפסל בכך ואע״פי שהיא עדות שאין אתה יכול להזימה היא כשרה לפי שאין בודקין עדי ממון בדרישה והקירה כדי שלא תגעול דלת בפני לווין בפר׳ קמא דסנהדרין ובפ׳ א׳ליני ממונות ואף לא עדי נשים משום ענוגה כדברי הרש״בם ז״ל או משום חינא כדברי הרמ״בן ז״ל בחדושיו באחרון ביבמות ומשום הכי שטרי חוב המאוחרין כשרים וכן כתב הרמ״בם ז״ל וה״ה שאם אין בשטר שם מקום שהוא כשר כדמוכח בפ׳ שני דייני גזרות ואם יגלו שני שטרות בפנינו באחד כתוב בו זמן ובאח׳ אין כתוב בו זמן יד בעל השטר שאין כתוב בו זמן על התחתונה ואפילו יגלו באחד ובאחד כתוב יום החדש ובאח׳ לא כתוב שלא חדש סתם יד בעל השטר שכתוב בו יום החדש על העליונה וכמ״ש בפר׳ מי שהיה נשוי הכהו תרי שטרי דנפקי קמיה דרב יוסף חד כתיב ביה בניסן סתמא וחד כת׳ ב ביה בתמוז בניסן ואמר רב יוסף לההוא דכתיב ביה ניסן סתמא אמר בר תשעה ועשרין את ולא תגבה ובגטין אם אין בו סתם כלל הוא פסול משום פירות ומשום בת אחותו ואם יש בו זמן כשר אף על פי שאינו מבורר באי זה יום ואפילו כתוב שבוע סתם ולא כתב בו שנה ולא חדש ולא יום כשר דאהני לשבוע דלקמי׳ ולשבוע דלבתריה כדאיתא בפ״ב דגטין ובכל השטרות נהג׳ לכתוב הזמן בסוף השטר לפי שהרבה פעמים מקבלין העדות ואין כותבין השטר עד לאחר זמן וכמ״ש בפ׳ גט פשוט אם דכירותו יומא דאקניתו ביה ואי לא כתבו יומא דקיימתו ביה ופירוש בפ״ק דמציעא נראה שמקום הזמן הוא סמוך לחתימת העדים אף על פי שלא פירשו כן רש״י ז״ל ור״ח ז״ל כמו שכתוב בחדושי הרמ״בן ז״ל והוא מעשה שהזכרתי ובגטין אי איפשר לאחר החתימה שאין מתמיים בו אלא יום שלוה אותם הבעל וכן בכתבות אע״פ שאפשר לעשות כן אבל כבר נהגו לחתום השטר ביום הגישואין בפרסום גדול על כן בין בגטין בין בכתובות כותבין הזמן תחלת ובשטרות שכותבין הזמן לבסוף נריכין להתחיל השטר יודעים אנו עדים וכו׳ לשון הכתובה עד לו ראה לו ידע ואמרו בגמרא בפ׳ שבועות העדות ידיעה בלא ראיה כגון שהולה בפניה׳ שהוא חייב לו ובכתובו׳ אין לפרש זה כיון שכתוב בו זמן בתחלה אינו כופל יפה לשון יודעים אנו עדים ויספיק מה שכתוב בו וקנינא מניה ובשטרות ובכתובות ובשטרי מכירה לשון השטרות הוא דברי העדים כאלו באו להעיל בבית דין דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם ועדים החותמי׳ על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבית דין על כן כותבים אמר לנו פלוני או זכרון דברי׳ שהיו בפנינו כמ״ש בפ׳ מי שמת דוכרן פתגמי דהון באנפנא ובגטין הוא דברי הבעל שבקית ותרוכית שהבעל צריך לגרש בעצמו ולא על ידי שליח שאפילו אמר לב״ל הגדול שבירושלים שיאמרו לעדים שיגרשו את אשתו אינה מגורשת כמו שנזכר בפר׳ מי שמת עד שישמעו קולו ובכתובות ובשטרות כותבין מה שאמר להם הבעל והלוה או המוכר והגיורים בשטרותיהם הם כותבין לשון הלוה או המוכר אני פלוני לויתי או מכרתי והערכי הוא חותם בסוף והוא הדין בשטרות שלנו אם כתב הלוה אני פלוני לויתי וחתמו העדים במנותו יש לדון לו דיני מלוה בשטר כי כן כתבו הגאונים ז״ל והישמעאלים אינן כותבין שטרותיהם אלא בשם הלוה והמוכר ולא בשם העדים אנא פלוני

העיד על עצמו ואמר לעדיו ואח"כ חותמין העדים וזה אין לו שרש
אלא אם יאמרו שהוא לשון הסופר המקייים הסמר בגימוסיהם
ותקנת חכמים היא שתכשר הכתובה ביום רביעי ותבעל ליל חמישי
כדאיתא בפ' בתולה הגיסוקין יום רביעי לפי שבתי דינין יושבין
בשני וחמישי מתקנת עזרא כדאיתא התם ובפ' מרובה ואם יהיה
לו טענת בתולים ישכיב לבית דין קודם שתקרר דעתו ולא תקנו
שתכשר באחד בשבת תשוב דשקדו חכמים על תקנת בעולת ישראל
שיהא טורח בסעודה אלא ימים יום א' ויום שני ויום ג' ותהא
נבעלת ליל חמישי משום ברכה דדגים שנברכו יום ה' ויברך אותם
אלהים ואמרו בגמרא שעכשיו שאין שם בתי דינין קבועים שבשאת
בכל יום ונראה מהגמרא דבער' שבת אין נושאים שמא ישחוט כן
עוף בשבת לצורך הסעודה ומה שנהגו עכשו ליקח ערב שבת כתב
הרמ"בן ז"ל שהוא מנהג בורות וכן כתב רבינו יהוסף הלוי אבן
מגאש ז"ל אלא שלא מיחו בידם חכמים והיתה מותרת להבעל ליל
שבת ואינו אסור משום חבורה כמ"ש בפ' בתולה ובפ' תינוקת וכן
תקנו חז"ל לאלמנה שתכשר ביום חמישי שלא ישכיב למלאכתו שהוא
אסור בעשית מלאכה כמו שנזכר בתוספתא ויהיה שמח עמה
שלשה ימים ביום חמישי ויום שני ויום שבת מצות עשה היא מן
התורה לשמח אשה חדשה שנאמר ושמח את אשתו אשר לקח ונבעל
ליל שני משום ברכה דאדם שנברא יום שני אבל להבעל ליל
שבת אסור כמו שאמרו בירושלמי הני דכנסי אדמלן ליכנסן מבעוד
יום לפי שאין אדם קונה את אשתו ליורשה ולהיות זוכה במציאתה
ובמעשה ידיה אלא בחופה אם בתולה ואם היא אלמנה שאין לה
חופה בביתה ואם יבעול אותה בתחלה בשבת נמצא קונה קנין
בשבת ואסור וכן להכנים בתולה לחופה בשבת אסור שעל ידי
החופה קונה אותה לזכות בירושתה ובמציאתה ובמעשי ידיה ויש
מקומות שמתחילין בשם ה' צ עולם כמנהג הישמעאלי ואינו כמנהג
חכמים ז"ל שהרי עשו יום טוב כשבטלו הזכרת השם מהשטרות
כמו שנזכר במגלת תענית ובראשון מרחש השנה לפי שלמחר
יפרע זה את חובו ונמצא השטר מוטל בחשבון. בכך וכך
לבריאת עולם למנין שאנו מונין כאן במקום פלוני הוא רבו
לומר כן לפי שיש מונין מימות מולד ו"ל שהוא מולד תשרי שנה אחת אחר
מולד בהר"ל וכן הם מניני התורה למנות מבריאת אדם הראשון
שהוא מולד ו"ל ונברא ביום שני ולפי שהבריאה היתה יום ראשון
והוא כ"ה באלול לדעת ר' אלעזר שאמר בתשרי נברא העולם. ע"כ
כדי שלא יניחו אותם החמש' ימי' מתחילין בקצת המקומות למנות
ממולד בהר"ל שהוא מולד תוהו שהוא שנה אחת קודם שנת ו"ל וכן
נוהגין במקומותינו ואלו לא פירש לאיזה יום מונין היה אפשר לטעות
בין מוקדם למאוחר שאם כתב בו שנת חמשת אלפים ומאה ותשעי'
וחמש לבריאת עולם סתם היה אפשר לטוען לטעון זה החשבון הוא
לפי מולד ו"ל והוא מוקדם ופסול. ומשום ב"ד טוענין שהרי לפי
הדין אינו נפסל בכך דתליגן שהסופר כתבו בדקדוק כדמוכח בפ"ק
דע"ז על כן פירשו שהוא לפי המנהג הידוע למנות לבריאת עולם
במקום ההוא וכימי רבותינו היו מונין למלכות יון וכן נוהגין במזרח
ואומרי בכך וכך לשטרות ומתחיל בשנת שלשת אלפים וארבע קמ"ח
שנה אחר בריאת העולם אלף שנים אחר יציאת מצרים כמו שהוא
מפורש בתלמוד בפ"ק דע"ז והיה אומר ר' מאיר שאם שינה
ממטבע שטבעו חז"ל ומנה למלכות אחרת שהולך ממזר אבל אנן
ק"ל כרבנן דפליגי עליה שאפי' לא כתב אלא לשם סנכר שבעיר כשר
וכ"ש לבריאת עולם שאפי' ר"מ אינו פוסל אלא אם כותב לאיזה
מלכות אחרת שהיא יותר גדול ממלכות יון אבל לשם מלכו של עולם
שהוא בריאת העולם אפי' ר' מאיר מודה לכתחלה עבדי' הכי ולשון
מתא פלוניית הוא כולל עיירות גדולות וקטנות בפ"ק דגטי' אמרי
מתווותא דארעא דישראל קא משיב גבי וקינה ודימונא ועדעד' והם
עיירות ובפ' עושין פסין אמרי' אחזיהו מתווותא די שולמן בתוך ע'
אמה ושיריס והם כפרים קטנים כן כתבו בתוספות. דעל כיף
ימא יתבא תרגום על שפת הים על כיף ימא ולומר לשון יתבא והיא
איננה יושבת לשון מקרא הוא ואמרת אל צור היושבת על מבואות יס
ביחזקאל יושבת העמק בירמי' וכן יושבת בלבנון ולשון רבותי' ז"ל
דיתבא בריש טורא יושבת בנחל יושבת בין החלות ואם הוא על שפת
הנהר יכתו' דעל נהר פלוני יתבא כי כן לשון רז"ל בפ' כל הגט ובפ"ק
דמציעא בשיורי מתא דעל רכים נהרא ואם היא רחוקה מהם מעט
בתוב דעל תחום כיף וכו' ונהגו לכתוב בכתובות ובגטין איך אמר ר'

פלוני ואינו נופל יפה על הלשון וכבר הוקשה זה להרא"ש בנמסה הגו
ועם כל זה כתבו הוא בנמסו שלא לשנות ובכתובות אפשר לתקן
שהוא לשון העדים וכאלו כתבו יודעי' אנו איך אמר לנו פלו' ואם הי
בתולה כותבי בתולתא דא ואם אינה בתולה כותבי' כלתא דא ובה
הרמ"בם ז"ל בנמסה הכתוב שאם היא אלמנ' כותבי' אלמנה ואם יהיה
גרושה כותבי גרוש' ואם היא שבויה כותבי' שבויה כדי שלא יבו
כאן ובקצת כתובות ראיתי כן בגרושה שכהני' הדיוטי' מגויים הי
באלמנה לא נהגו כן ונראה לפי שאין כ"ג האסור באלמנ' מגוי בגר
ואף בגרושה חשש רחוק הוא שהכהן הגושא אותה אחר זה שבבה
אלמנ' או גרוש' אם יבדוק בכתובתה וירא שאין לה אלא מנה לבר
בכתובתה וירא שאין לה אלא מנה יבדוק אם נשאת לשני אלמנ
גרוש' ואם היא אלמנה ותתאלמן מזה השני הרי היא קטלנית ואסור
לכל העם ככהן וחשש רחוק הוא זה ואם גרושה מן האירוסין אל
שיש לה מאתים היה קרוב לחוש לזה הוי לי לאחתי כדת משה וישראל
שעד עכשו לא היתה אלא מקודשת ואינו חייב בשאר כסות ועונה
ועכשו נעשית כשואה להיות אשתו גמורה להתחייב בה שכתוב
בכתובה ואנא במימרא דשמיא אפלח ואוקיר ואזון ואפרנס ואכסה
ואכסה וכו' מענין אפלח היה מוכיח רבי' אליעזר שחייב אדם לשמר
את עצמו לזון את אשתו וכן היה נראה מפ' אע"פ דאמרי' המודר מן
אשתו ממלאכה הוי כאומר איני זן ואיני מפרנס ור"ת ז"ל היה תולה
בזה דהוא בפ' אע"פ שהיא כמודר מזונות ונגד מעשה ידיה שבתו
שהוא נוטל מעשה ידי' חייב לזונה ואם אינו עושה כן הוי מודר ומלקי
כתובה שכתוב בו אפלח אינו לשון שכירות שישכיר את עצמו לא
עבודה שצריך האיש לעשות בביתו ושדהו לחרוש ולזרוע ולהאכיל
נכסיו לא להשכיר עצמו לאחרים. ואוקיר הוא לשון כבוד ומ
שאמרו בפ' גיד הנשה לענין יכלכל דברי במשפט אוכבה כנופ
ומכבדה יותר מנופו ואזון הוא חיוב מזונות שחייבה תורה שארה ומ
לא יגרע ותרגם אונקלוס זיונה וכן דעת הרמ"בם ז"ל והסכים עמו
הרש"בא ז"ל בחדושיו בפ' המדיר והרמ"בן ז"ל בחדושיו בפ' הנזקי
וכן בפ' המדיר אומר שאין חיוב מזונות אלא מדרבנן שתקנו מזונות
תחת מעשה ידיה כדאית א בפ' נערה שנתפתתה והר"מה ז"ל כתב
דאע"ג דלא מחייבינן ליה למפלח אבל היכא דעבד ושקל אגרא
מחייבינן ליה לזונה ואפי' אי לית ליה אלא מזונא דחד יומא ואף על
פי שבעל חוב א"ן דיינו כן אלא משייריגן ליה מזון שלשים יום בחשבו
אינו כן שאין מסדרין לו ולו נראה שאם לב"ח מסדרין שחיובו מן הדין
כ"ש למזונות אשתו שאין חיובו אלא מדרבנן כדעת הרמ"בן ז"ל אבל
דברי הרמ"ה ז"ל דברי טעם הם דלא שייך סדור במזונות אשתו
שהרי המזונות הם החוב בעצמו מש"אל בחוב הבא מלד אחר ושר
דלא גרע' אשתו מעבד עברי דכתיב ביה וטוב לו עמך במאכל יכו
אמרו בגמרא בפ' אע"פ ואפרנס אין בכלל פרנסה מזונות אלא שאר
צרכים וכן לשון התלמוד האומר איני זן ואיני מפרנס ואפי' בדברים
שאינו בין איש לאשתו שייך לשון פרנסה כגון להשיא בתו אל יפרנסנו
בנותי מנכסי לפרנסה שמין בחב ואפי' להשיא אחריים אמרי' יתום
ויתומה שבאו להתפרנס וכל חיובי האיש לאשתו יותר מהמזונות
כגון תכשיטין ונותן לה מעה כסף לצרכיה בכל שבת כמ"ש בפ' לקח
על פי ומדור הכל בכלל הפרנסה. ואסובר כן הוא מתרגם לגלגל
שתרגו לסובר תך וכלכלה ופרנסה הכל אחד שלא שזה לשון מקראה
לשון חכמים ותרגום וכן משק ביתי ובר פרנסה הדין ותרגם ייתכן
רועים כלבי עבדי רעותי ויתפרנסין יתכון ואונקלוס תרגם החיה
אותי דין יתי וכן תרגם אכלכל אתכם אזון יתכון כי רעיה וכלכלה
בלשון עברי הם פרנסה ומזון ומסובר בלשון ארמית ומה שאתו
לכתו' יתיכי ליכי ואין בנמסה רבי' משה ז"ל אלא יתיכי אבל אינו מסוגת
כי נוהג בלשון ארמית להוסיף לי עם יתי זבדני אלהים אותי תתנ
אונקלוס יהב ה' יתי לי ותוספת היום נוהגת היא אפי' בלשון עברי
המעטרכי חייבי למחייבי וכן רבי' ואכסה הוא חיוב כסות הכתוב
בתורה. כהלכת גוברין יהודאין וכו' כדין חיוב כל ישראל אם אין
התורה אם מדברי סופרים ונכנס בכלל זה חיוב פרקונה וקבורה
ושאר תנאי כתובה ממזונות אלמנה וכתובת בנין דכרין וכתובת בן
נוקבן שאע"פ שלא נכתבו כמו שנכתבו דמי לפי שהם תנאי ב"ד אבל
בכלל כל זה בכלל אפרנס ואסובר וכל שפוקייכו בשופרא דשטרא
כמ"ש בפ' המוכר את הבית בענין מוכר דקל לחברו שקנה תלתן
וגילין והולין ואע"פ שנהגו לכתבם אם לא כתבם קנה דשופרא
ד שטרא הוא למכתבנהו ואם לא כתבם קנה כי אינו חיוב לכתבם

וכן בכל חיובי האיש לאשתו אע"פ שאם לא כתבם נתחייב אם כתב שופרא דשטרא הוא וחרגוס כמשפט הבמות כהלכת בנות ישראל וכן כהלכת גוברין יהודאין כמשפט בני ישראל ויהבנא ליכי מוהר בתולייכי לשון הכתוב כמהר הבתולות הוא מה שנותן הבעל לאשה משלו כמו הרבו עלי מאד מהר ומתן. כסף זוזי מאתן לחזו ליכי. ויש כותבין לחזו ליכי מדאוריתא ולחו זה שאין חיוב כתוב אלא מדרבנן כדמוכח בפ"ק דכתובות ופ' בתרא ומאתים של כתובת בתולה לפי קבלת הגאונים ז"ל הם משקל חמשה ועשרים דינרי זהב שמטבע מדינה אינו אלא שמונית מטבע טורי ולא חייבו חכמים אלא מאתי' מזוזי מדינת ירושלים ס"ה שמונית מטבע טורי וחזרו מאתים כ"ה דינרי זהב מכסף ברוף כל דינר משקל שבה ותשעים גרגירי שעורה או חטה ובכתובת אלמנה כותבין מהריבי כסף זוזי מאה מחציתם שהם משקל שנים עשר דינרי זהב וחצי דינר ודין גרושה כדין אלמנה ואם היא מן הנישואין אע"פ שהיא בתולה דינה כדין בעולה כדאיתא בפ"ק דכתובות ותרגוס מאתים מאתן ואין לטעות שיהיה פירושו מקומנו לפי שיש מקום בלשון ארמית מתא שא"כ היו אומרין מאתין כי בלשון ארמית כשהם רוצי לומר מקומינו אומרים מאתי' תיתי ותשבע במאתין יהב לן גברא דעל מאתין וכן גברא אתא מאתהן אבל כסף זוזי מאתן ר"ל מאתי' לא מקומינו. ואיעול לותיכי כארח כל ארעא זהו מלות עונה כדרך כל הארץ והוא לשון מקרא ואיש אין בארץ לבא עלינו כדרך כל הארץ ומלות עונה פירשוה חז"ל הטיילים בכל יום וכו' כדאיתא בפ' הפועלים וכל זה שופרא דשטרא הוא שאפילו התנה עליה לבטל מלות עונה אין תנאו קיים לפי שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאי בטל כדאיתא בפרק אף על פי ומקומות אחרי' ממליעא וגזיר ובתרא ואין להאריך בזה כי דבר ידוע לכל ובביאת ארת פלונית והות לי לאנתי ובביאת לשון רצון בלשון ארמי בדניאל ולמאן די הוה לבי הוה מחי וכן לשון רז"ל לעושין לביונו של מקום כלו' רצונו וכותבין כן לפי שאע"פ שהאשה מתגרשת לרצונה ושלא לרצון אבל אינה מתקדשת אלא לרצונה ואפי' קטנה לכתחלה כמ"ש אין מקדשין את הקטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה נקרא לנערה ונשאלה את פיה בפ' האיש מקדש ובאחרון מקדושין ובפ' אע"פי. ודלא כדוגיא לשון גדוגיא נאמר על מה שמכנסת האשה לבעלה כתובת לאן ברזל שאם פיחתו לו ואם הותירו התירו לו ולשון תלמיד הוא ההוא דאמר הבו גדוגיא לברת' בפ' לערה שנתפתתה ובפ' איזהו נשך הוא גברא דיהב זוזי אגדוגיא דבי חמוה ז"ל גדוגיא ולפי שהכל היא לבעל נקראין לאן ברזל דרך משל כמו הלאן שאין להם אמר לבנו' אותם והם כמו ברזל שאינו מוסיף שיקח התוספת ויאחר העיקר כי הם אלו הנכסים שהכל הוא שלו לא הפירות לבד ונכסי מלוג הם הנכסים שיש לאשה שנפלו לה בירושה או במתנה שאין לבעל בהן אלא הפירות בחייה כמו מי שמולג הגמר ולוקחו לעצמו והשאר נשאר לאשה עד שתמות וירושה וביתומי וכן בב"ר פרשת ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר בעו קומי ריש לקיש מהו דתניא נכסי מלוג כמאן דאת אמר מלוג מלוג דאנעלת ליה מדנפשה אם יש לה נכסים ואם השיאה אביה מנכסיו או אחר מאחר בני אדם כותבין מבית אביה או מבית פלוני לפי שאם מוזרת גדוגיתה ליורשיה כגון אם מתה ותקנת חכמי' היא שתחזור גדוגיתה או מקלתה ליורשי' תחזור לאותם שנתנו לה כי כן נהגו ועל דעת כן נתנו לה שיחזרה לאם ויש להסתפק אם כתוב בכתובה דהנעלת ליה מבית אביה ואמה אם יכול הבעל לטעון לאשתו אם גרשה כבר נתתי לך מקלת כתובתיך בגדוגית בתנו שהרי על שמך נכתבו כמו על שמי ויהיה מחלה שלו ומחלה שלה כמו שהוכיחו חכמים מוהיתה לאהרן ולבניו מחלה לאהרן ומחלה לבניו כדאיתא בפ' מי שמת ובפ"ק דע"ז ובפ"ק דיומא דהנעלת ליה לשון פסוק הוא בדניאל בין בכסף הם כלי כסף או זוזי כסף. וזהב אלי זהב ודינרים ובגדים הם בגדי למר ופשתים כי כן דרשו חז"ל כל מקום שנאמר בגדים סתם אינו אלא למר ופשתים לענין טומאה ולענין גילת בפ"ק דיומא אתכשיטין כגון כלי מטי ורקמה חשובים שהאשה מתקשטת בהם ולשון תכשיטין לשון קשוט כי הכ"ף והקו"ף מתחלפין כמו כובע וקובע ובפ' במה אשה יוצאה תכשיטין הם לו לאן מוגעין תכשיטין מן הכלה ברחשון מכתובת ושאר מסלטלין כמו אורות וקומקומוסין וכיוצא בזה מתשמישי כלי סעודה ושמש ערסא בגון כרים וכסתות וסדינין ומדידין שהם תשמישי המטה ואם הבגיסה קרקע צריך לכתוב וקרקע פלוני בשימנין הנשוס בכך

וכך וכ"כ בפ' חזקת הבתי' שדה שהכניסה לו שוס משלה ויש כותבין הכל קבל עליו חתן לכן וזקף הכל עליו במלוה ורשו וכן הוא בנוסח הכתובה לברמ"בם ז"ל ולשון ורשו הוא חוב מתרגם לא תהיה לו כמושה כרשיא משאת מלוה ורשו כל מדעם ולשון רז"ל מאחרי רשותך פארי איפרע כלו' שהבעל חובך אני' לא תוכל ליטול ממכל אלא סודין להפרע מחובך בטול ומנין וזקף עליו הכל הוא לשון רבותי' ז"ל בכל מי שהוא מחזיר חיוב שיש לו על חברו מ"ז דבר שיהיה שטר חוב ומלוה כמ"ש בפ' איזהו נשך ישראל שלוה מעות מהעכו"ם וזקפן עליו במלוה ובפ' הגוזל עליהם הגוזל את הגר וזקפן עליו במלוה וכן בפ' המקבל גבי שכר חמר שכר כתף יכול אפי' זקפן עליו במלוה תלמוד לומר כי תשה בפ"ב דגטין כתובה מאמיתי היא משמעות משתפגוס ותזקוף ורולה לומר כי הכתובה אינה משמעות לפי שהיא כמעשה ב"ד ואם נבתה מקלתה ואם פגמה אותה ומה שנשאר החזירתו מלוה וזהו לשון זקיפה אם עברה עליה שמטה מאותה שעה שמטה מתורת כתובה וחזרה לתורת מלוה שהשביעי' משמטתה וכוחבין כן שלא יהיה דין הגדוגיא כדין הכתובה לגבות בפחות שבמטבעות ואם נכתבה כתובה במקום אחד ונובה במקום אחר כדאי' באחרו' מכתובות זהו מקולי כתובה וכו' יש קולא לאחרי' בפ' יש בכור על כן כותבין שהחתן קבל עליו גדוגיא זו כדין מלוה ורשו לא כדין עיקר כתובה שהוא מנה מאתים לדון בו כדין קולי כתובה אלא כדין חומר מלוה וזה לא היה צריך לענין גדוגיא שמקבלין דינה כדין מלוה לגבות לעולם בלא הזכרה ואינה כדין עיקר כתובה שהוא מנה מאתים שלא לגבות אחר ר"ה שנים שלא בהזכר' כדאי' בפ' הנושא והכי איתא בירושלמי ולא הוצרך תנאי זה אלא לענין תוספת דקי"ל כרבי יוחנן דאמר בירוש' בפ' הנזקין שהתוספת הוא כדין כתובה מהאי טעמא וכ"ם הרא"ם בפ' הנושא ולזה הועיל תנאי זה שיהיה התוספת כדין מלוה כמו הגדוגיא אבל בגדוגיא עצמה לא היה צריך תנאי זה שדינה כדין מלוה לא כדין כתובה לגבות מן הזיבורית וכמו שמוכח בפ' הנזקין וכ"כ הרש"בא שם בחדושיו ולפי מה שכתבו הגאונים ז"ל בפ' המקבל מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה שתהיה נגבית לפי' מחייס אע"פ שלא כתבה כתובה לגבות מחי' כדאיתא בפ' האשה שנפלו לה נכסים א"כ הכותבים יש רשות לאשה לגבות מחייס אבל רש"י ז"ל לא כתב כן אלא שאם האב נדר לבתו גדוגיא הרי הוא חוב עליו וינבה אותה התחן ממנו כדין מלוה וכן הסכים עמו הרמ"בן בפי' זה וכתבו הגאונים ז"ל דמאי דאמור דנכן לא נתנה כתובה לגבות מחייס היינו דוקא מיבעיא למישאל ולמפקי אבל כי טענה הב לי מאי דכתבת לי בכתבתא דאעביד תכשיטין ואיתיב תחוקך ואשמשיך דינא הוא דיהיב לה כל מה דכתב לה וכתב הרב בעל העיטור ז"ל דהכי מסתבר אבל הרש"בא ז"ל חולק בתשובה ואוסיף לה מדליה בפ' אף על פי שטנו אם רצה להוסיף לה מלה מנה מוסיף פירוש על עיקר כתובתה שהם מתחיים יכול להוסיף ולא חייבי לכסופא דאחרי' שאין מוסיפין ודין התוספת כדין מתחיים כמ"ש שם תנאי כתובה ככתובה דמי ופי' רש"י ז"ל ודין תוספת כדין העיקר לכל אותן הדברים הנזכרים שם בגמרא וכבר נפל ספק בדין התוספת אם אין לבעל נכסי' יזעיים איך יתעבדו נכסיו לאחר מכאן בתוספת והלא דבר שלא בא לעולם הוא ואע"פ שכתב דקניתי ודלקנה ואמרי' בפ' מי שמת דמשתעבדי זהו בדבר שהוא חייב בו הואיל ונופו מחוייב משתעבדים הנכסים שיקל בכלל גופו וכן אם היו לו נכסי' יכול לשעבד עצמו לחוב שיתחייב בו מיד אבל זה שאינו מחויי' עצמו אלא לכשתשלמן ותתגרש אם אין לו אותן נכסי' בשעת הקנין איך יתעבדו לאשה וי"א שאין משתעב' אלא מה שיש לו בשעת הקנין ואין כן מנהג שלנו. וי"א שמינו בענין זה כמ"ש בפ' הפועלים מתנה שומר חנם להיות בשואל כשקנו מידו ומשמע בכל ענין אפי' אין לו נכסים ואין זה קנין דברים שהרי כשהיו לו נכסים יחול השעבוד עליהם וי"א דכיון שהודה שהוא נותן לה כך וכך הודאת בעל דין כמאה עדים דמי דומה למה שאנו כותבין והקניתי ארבע אמות קרקע בחגר אע"פ שאנו יודעין שאין לו קרקע הודאתו כמאה עדים דמיא ומה שנהגו להוסיף לבתולה אינו הגז' בגמרא בפ' מציאת האשה שאותו דין הוא להוסיף בכספים שלא מהטעם שאמרו בירושלמי רוצה אשה ליטה ליתן בכספים ולהוסיף שלא ולפחות חומש בבגדים מאותו הטעם שנתנו גם כן בירושלמי רוצה אשה לבלות כליה ולפחות חומש ואנו נהגנו כן בין בבגדים בין בכספים להוסיף שלא לבתולה ולאלמנה ולא כלום

אפילו

אפילו בכספים אלא מנהגנו אינו כו' בגמרא וכבר אמר רש"בג שם
על זה הכל כמנהג המדינה: ואמר לן מתן דגן וכו' שאינו רשאין
לחתום עד שיאמר להם חתומו אז יחתמו בפניו שאינן אלא שלוחים
ואם נמחק השטר או נאבד אינן רשאין לכתוב שטר אחר שלא במצותו
אפי' בריה להם שלא נפרע לפי שכבר עשו שלימותו כמו שהוא
מפורש בפ' נט פשוט ובפ' המקבל שטר כתובה דלא הם מנה מתתיס
שהם עיקר כתובה: קבילת עלי ועל ירתאי בתראי שהמלוה קודמת
לירושה כמו שנזכר בפר' נט פשוט דשעבודא דאוריית' להתפרעא
מכל שפר ארע אנכסין תרגום כל כבודה בת מלך פנימ' כל שבח ארע
נכסי פלכין ואוצרי מלכי דמטמרין מלגו יקרכון קורבניהון קדם מלכ'
ודורונין די מרמלן בדהבא סגינא לבושיהון כן מלאתי תרגום זה
כתוב בחידושי הרמ"בן ז"ל בתס' כתובות בסוף המסכתא: ספר יופי
אחר: המלה ולשון ספר הוא לשון גמרא בפ"ק דמציעא סוף: ה שבחא
ופירא אחר תרגום ומחמד ומרגנ' וקבל עליו שתהא נפרעת מן
העידית לא מן הזיבורית כדין כתובת אשה שאינה נפרעת אלא מן
הזיבורית כדאיתא בפ' הגזקין ובפ' ארבע אבות וגם לא כדין מלוה
להפרע מן הביטוחית כדאי' התם וכיון שפיר' שהי' נפרעת מן העידי'
אפי' מיורשיה תגבה מן העידית אע"פ שאין נפרעין מן היתומי' אלא
מן הזיבורית ואפי' בעל חוב וכ"ש כתובה שאפי' מן הבעל אינה
נפרעת אלא מן הזיבורית כיון שפירש שתגבה מן השבח אפי' מן
היתומים תגבה מן העידית כן כתבו האחרוני' ז"ל בפ' הנזקין ובכלל
נכסים הם עבדים ושטרות ובהמות ועופות ותפילין כדאי' בפ' מי
שמת וקרקעות הם נכסים שיש להם אחריות ומטבעות זהב וכסף
ופירות וכל דבר הנקנה הם בכלל וקנינין כדאי' בפ' הזהב וכן ס"ת
בוטלתו האשה בכתובתה כמו שנראה ממס' בכורים וכן פירש רבינו
שמשון ז"ל וכן כתוב בספר התרומות בשם הרב אלברגלוני ז"ל וכ"כ
בס' חסן המשפט וכ"כ הרמ"בן ז"ל בחדושיו בפ' המקבל וקנינין
דלית ליה תחות כל שמיא דקניתי ודלקנה כן נהגו לכתוב ובנסח
הרמ"בם ז"ל דלקנאי ודלגא עתיד למקני ולהרב בעל העיטור ז"ל לא
יצר בעינינו זה אלא כמו שכתב בגמ' בפ' האשה שנפלו לה נכסים
דלקנאי ודקנינא ואין לשנות המנהג שאין הכל בקיאין להבין שיהיה
דלקנינא לשון עתיד ולשון התלמוד בפ' מי שמת דלקנה קנה ומכר
וכן בפ' חזקת וכותבין כן שאם אין לו עכשו נכסים וקנה אחר כן
נכסים שתוכל האשה לגבות מהן ואפי' מכרם אחר כך לפי שבשעת
נכסים שתוכל האשה לגבות מהן ואפי' מכרם אחר כך לפי שבשעת
קנין נשתעבדו לה כל הנכסים שיקנה אע"פ שלא היו בעולם כדאי'
בפ' מי שמת: ממקרקעי וממטלטלי מקרקעי ואגבן מטלטלי נכסין
דלית להון אחריות ואגבן דלית להון אחריות כל קרקעות שיש לו
לאדם וכן מטלטלין שהיו לו בשעת שעבוד חל שעבוד עליהן ואם
לא מכרם תגבה מהן כדאמר בפ' מי שמת מניה ואפי' מנלימא דעל
כתפיה ואם אין קרקעות עכשו וקנה קרקעות לאחר מכאן
ומכרן אם לא כתב לה דקניתי ודלקנה אינה גובה מהן וכל שכן
מטלטלין שאפי' כתב לה דלקנה אם מכרן אינו גובה מהן
ואם כתב לה דלקנה וקנה קרקעות ומכר גובה מהן שהלוקח
הפסיד לעצמו שלקח קרקע משועבדת לכתובה ובעל חוב דשטרא
קלא אית ליה אבל אם קנה מטלטלין ומכרן אפילו כתב לה דלקנה
זכה הלוקח דאין דין קדימה במטלטלין שאין אדם סומך עליהם
כמו שהוא סומך על הקרקעות ואם כתב לה קרקעות ואגבין
מטלטלין חל השעבוד על המטלטלין ואפי' על המטבע. אגב קרקעו'
כלו' על גב קרקעות נוענין על גבי חרשו חורשים וזו היא שנינו
נכסים שאין להם אחריות ניקנין עם נכסים שיש להם אחריות
כדאיתא בפ"ק דקידושי' ולמדו זה מהכתוב בבני יהוספט ויתן להם
אביהם מתנות עם ערים בצורות ואמר' שם שאפילו אין המטלטלין
לבורין בתוך הקרקע כיון שנקנה קרקע נקנו המטלטלין בכל מקו'
שהן ואפי' קרקע כל שהוא ומטלטלין הרבה וזהו לשון הכתוב
בכתובה ממקרקעי וממטלטלי שהם בידו עכשו מקרקעי ואגבן
מטלטלי דלקל שיהיו הכל משועבדין לכתובה זו ואפי' מכרם תוכל
להוציאם מיד הלוקח והיה מן הדין שאם הבעל ימכור מטלטלין
שהיו לו אם קנאם אחר הנישואין שתוכל האשה לגבות מהן כאלמנו'
וגרושין אלא שלא נהגו כן מפני תקנת השוק שלא יהיה אדם מוצא
מי שיקנה ממנו מטלטלין כשיצטרך להם אבל הדין בקרקעות
נשאר קיים שאם ימכור קרקעותיו אפי' אותן שקנה אחר הקנין תוכל
לטרוף אותן מן הלוקח ואם לא היו לו נכסים וקנה אחר כן והיו עליו
שתי כתובות או כתובה ובעל חוב ומכרן זהו שאמרו בגמרא בפ'
מי שמת לזה ולזה ואח"כ קנה מהדורא בתרא דרב אחי אמרלן
יחלוקו לפי שיל שניהם שזה בו ויש אומ' שמפני ספק יחלוקו ולפי זה
אם קדם האחרון ותפס אם הם מטלטלין זכה ויש אומרי' שאינו
מפני הספק אלא מפני שיל שניה' שזה בו ולפי זה לא מהניא תפיסה
ויחלוקו ויש אומרי' יחלוקו לפי ממון ויש אומר' יחלוקו בשוה וכן
נראה וכבר האריכתי בזה בתשובה בחל"ב סי' ק"מ ומה שלהוב נכסין
דלית להון אחריות ואגבן נכסין דלית להון אחריות אינו אלא פירוש
מקרקעי ואגבן מטלטלי שקרקעות יש להם אחריות שהם קבועים
במקומן והמטלטלין אין להם אחריות ויכול להסמיכן ולשון אחריות
הוא מלשון אחר שיכול לרדוף אחריהם ולטרוף אותם מהלוקח:
כלהון יהון אחראין: בפ' האשה שנפלו לה נכסים אמרו לא יאמר
לה הרי כתובתיך מוכנת על השולחן אלא כל נכסיו אחראין
לכתובתה ומתקנת שמעון בן שטח היא כדאיתא התם שאם מכרם
תלך אחריהם ותטרוף אותם מהלוקח וכיון שכתוב כלהון נכסין
בכלל זה כל המטלטלין אפילו חטי ושערי כדאיתא בפ' מי שמת
ובפ' אלמנה נזונת אמרי מטלטלי דיתמי מזבנין להו אפילו אמרת
ושכרת: וערבאין הוא לשון תלמוד בפ' יש בכור ובפ' נט פשוט
נכסוהי דבר אינש אינון ערבאין ליה ולמדו מזה שכמו שאין נפרעין
מן הערב עד שיתבע את הלוה תחלה כן הדין בנכסים שדינן כדין
ערב ולשון ירושלמי הוא דאמרי' בפ' שבועת הפקדון שנים שלוו מת'
הם אחראין וערבאין זה לזה והביאה הרי"אף בהלכותיו: ומשועבדין
לשון עבדות והשתחוואה דעבד לוה לאיש מלוה תרגום ישתחוו לך
לאומים ישתעבדון לך מלכין ותוספת הש"ין הוא כהוב בלשון ארמית
אומרים נט שחרור מלשו' כי לא ח פשה שתרגומו אריי לא אשה חדרת
ושבלולי מל' ויכלו שתרגמו והשתכללו והוא לשון הכתוב בזמרא
ושוריא אשתכללו ולשון תלמוד הוא בפ' קמא דקדושין ובפ' נט
פשוט שעבודא דאוריתא: למנהגי מנהון הכל משלם כך כותבין
והוא טעות נפל בפי הסופרים ובספרי הקדמונים מלינו נותן לו
שכרו משלם בוא"ו אחר המ"ם אבל כיון שנפל הטעות אין כח בשום
אדם לסלקו דשבשתא כיון דעאל עאל ואפילו מנלימא דעל כתפאי
לשון התלמוד הוא בראשון מקמא ובפ' מי שמת מניה ואפילו
מנלימא דעל כתפיה ודע כי הרי"אף ז"ל פסק דמסדרין לבעל חוב
בפ' המקבל כמו שמסדרין להקדש שהמקדיש כל נכסיו אין מוציאין
ממנו מה שצריך לו שנאמר ואם מך הוא מערכך החייבו מערכך בן
לבעל חוב מסדרין דנמר מיכה מיכה מערכין נאמר כאן וכי יתוך
אחיך ונאמר להלן ואם מך הוא מערכך מה להלן מסדרין אף כאן
מסדרין ור"ת ז"ל חלק עליו ואמר דמספר כתובה עלמוד שכותבין
ואפילו מנלימא דעל כתפאי והרא"בן ז"ל כתב דהא ודאי לאו דאיה
היא שאני התם דאתכי ואפשר דמהני ליה תנאה ואפשר דלא מהני
ליה דמנלימא דעל כתפיה שאינה ראויה לו קאמר כגון שהיה לבוש
אבטלא של מלה מנה שמפשיטין אותה ומתנו ואף על פי שלא היה
צריך להתנות שמן הסתם כך הוא הדין שופרא דשטרא הוא כן
כתב רבי ז"ל והכי מוכח בנדרים בפ' ר' אליעזר וכן כתב הראש ז"ל
שם ולענין שינוי המטבעות אם פיחתו אותן בעת הפרעון ממה
שהיו בעת הנשואין אם היה יותר ממומם שעשו מארבע יותר
ממומם צריך לפרוע אותה כמו עת כתיבת הכתובה כדעת הרי"אף
ז"ל בפ' הגוזל עניים וכן כתב הרמ"בם ז"ל בהלכות מלוה ולוה בפ'
וכן הסכמת האחרונים ז"ל וכל זמן שטר זה יצא קיים מתחת יד
בדלא קרוע אם היה קרוע קרע ב"ד שהוא שתי וערב בלוקח
אחד באורך וקרע אחד ברוחב הוא בטל אם לא היה בו אלא
קרע אחד אין הוכחה שנקרע על ידי ב"ד אלא מעצמו שכן דר
השטרות להתקרע באורך או ברוחב כשהן נכרכין אלא אם נפסק
לגמרי שהוא בטל וכן שני קרעים אחד באורך ואחד ברוחב נעשה
על ידי אדם כדי לבטלו כדאיתא בפ' נט פשוט או בדלא כתיב
על גבו שהוא פרוע אם היה כתוב על גבו שהוא פרוע הוא בטל
כדאי' בפ' שנים אוחזין שמפון היוצא לאחר חתום שטרות אילו
דפרוע הוא לא הוה מרע לשטריה ובפ' השואל אמרו אם אותה
דפריעה היא הוה ליה למכתב על גביה וכו' תהא נאמנת אם
ויורשיה והבאים מכחה הבאים מכחה הם יורשים שלה או אם אדם
קונה כתובתה ולשון התלמוד הוא הבאין ברשותה בפ' הכותב
מדין התלמוד גרא' בפ' הכות' דנאמנות זו תועיל לגבות בלא
שבועת אלמנה ולא נהגו כן ונתנו טעם בזה שיש מפרשים דאמר
שאול דאמר הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה

פליג

פליג אמתני' דלא מהני נאמנות לגבי יורשים וכבר אפסיקא הלכתא כוותיה בפ' הכותב והף על פי שאין זה הפירוש נכון לאחרונים ז"ל על פיו נהגו כן וכיון שנקבע המנהג חזר להיות דין גמור שכל הכותב נאמנות אינו כתבו אלא על סמך מנהג זה ומיהו אם מתה האלמנה ולא נשבעה אף על פי שאם לא היה שם נאמנות היו יורשין מפסידין כתובתה לפי שאין אדם מורים שבועה לבניו כלו' ממון שאינו נגבה אלא בשבועה אין היורשין יורשין אותו כדאי' בפ' כל הנשבעין בהא מהני נאמנות ליורשי' שלא יפסידו כתובתה לפי שזה הדבר שלא יגבו יורשין אם לא נשבעה קולא לנתבע היא כי יש לומרי' שם שיגבו וכיון שיש בו נאמנות לא עבדינן להו תרתי קולי לבטל הנאמנות ולהפסיד הכתובה וכן כתב הרש"בא ז"ל בשם בעל המאור ז"ל ונשבעין היורשין שבועת היורשין שלא אמר לו אבא ולא פקדנו אבא על ידי אחר ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא שטר זה פרוע ואם גרשה ברצונו גובה בלא שבועה כן כתב הרמ"בם ז"ל בפ' י"ז מהלכות אישות וכן כתב בפ' חצן מספר נסי' ק"ו והוסיף כי אם האמין גם ליורשין נוטלין בלא שבועה בשני עדים כשרים שלא יהיו פסולים מפני קורבה ולא מפני עבירה בלי שום נדר וכו' שלא יאמרו לה היורשין לא נפרע אותך עד שתאסרי עליך פירות פלוני אם נפרעת מכתובתיך ולשון התלמוד בפ' השולח נתנו מלשביעה התקינו שתהא נודרת ליתומים והוא פוטר אותה מזה הנדר וכן פוטר אותה משבועה בין שתהא קלה וזו היא שבועת היסת שהיא בלא נקיטת חפץ והזכר' הש כאן שכתב רש"י ז"ל בפ' הכותב אלא כעין קללה בתורה בין שבועה חמורה וזו היא שבועת התורה כגון שבועת עד אחד ושבועת מודה במקצת ושבועת השומרים או שבועת המשנה כגון פוגמת כתובתה ושהר הגזכרי' בפר' הכותב ושבועות אלו הם בנקיטת חפץ והזכרה בדליתא בפ' הדיינין מן הכל הוא פוטר אותה. ונלגולא אם תתחייב שבועה מפני תביעה אחרת שלא יגלגל עליה על פרעון זה שלא נפרעה וגלגול שבועה הוא מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן אמן מאיש זה אמן מאיש אחר שאף על פי שאין לו טענת בריה על אותו האיש יכול לגלגל עליה אם זינתה עמו וזהו ענין גלגול ומזה הוא פוטר אותה ואפילו הרש שתם שהוא מתקנת הגאונים ז"ל בכל טענת ספק שתחייבין ב"ד חרש שתם כמו שכתב הרי"אף ז"ל בפ' כל הנשבעין שבית דין מחריבין על כל מי שכופר בתביעה זו והחרש חל עליו בין בפניו בין שלא בפניו ואין צריך לענות אמן כמו שכתב הרב בעל העיטור ז"ל בשם הגאונים ז"ל גם מה החרש הוא פוטר אותה וכל זה הוא אם אין לאם ראיה אבל אם נגזלה אבל אם יש לאם ראיה עליה לא פטרה שלא האמינה לגזל וכן כתב הרב בעל העיטור ז"ל בשם הגאונים ז"ל. והדרת הראשונה לשון משנה בפ' זה בורר דור לי בחיי ראשך כלו' אני פושרך משבועה אבל אני רוצה ממך שתדור לי בחיי ראשך כלו' בחיי ראשי לא גזלתיך אפילו מזה הוא פוטר אותה. שכך קבלתי וכו' נאמנות זה בפירוש. אם לא הזכיר בפירוש שהוא מאמינה אין לאם רשות לכתבו כשאר דברים הנהוגים לכתבם בשטרות שאם ראשים לכתבם אף על פי שלא שמעו כן ממנו לפי שכל אדם משגיח עמנו על דעת מה שהוא נהוג לכתוב בשטרות והסופרים כותבין כן מעליון כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה ואפילו אחריות ראשון לכתוב אע"פ שלא נזה אותם הבעל והלוה וזהו מה שאמר בפ"ק דמציעא אחריות טעות סופר הוא כלו' אף על פי שלא שמעו כן מפיו אם לא כתבוהו הוא טעות סופר לפי שאין אדם נותן כסיו אלא אם כן קבל עליו אחריות וכן פי' הראשונים ז"ל אבל בענין נאמנות אינו כן שאם לא שמעו מפיו כן אינו רשאי לכתבו וכן כתב הרב בעל העטור ז"ל על כן כותבין שהוא מקבל עליו נאמנות זו בפי' ובסוף הסדר כותבין וקנינא מינייהו וכו' ועל הנאמנות בפי' בכל ענין זכות שאם יש ספק בכתובה בדברי הבעל לעדי' אם זכות אם חובה דינו באותו לשון המסופק לזכותה ויפוי כחה הוא ענין מוסף על לשון הכתובה וכ"ש בפ"ים כוחלין ובפ' מי שמת בענין מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין שהי' בטלה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה שאם כתוב לשון יפוי כח כגון שכתוב בה וקנינא מנייה מוסף על מתנתה דא שאין הקנין אלא ליפוי כח היא קיימת ובפ' נערה שנתפתתה בענין שהי' שטרות אמרו שאם הראשון לשון מכר והשני לשון מתנה לא בטל השני את הראשון אלא כתב לשון מתנה אלא ליפות כחו משום דינא דבר מגרשה וכן

בכל לשון שיש לטענון עליו בכתובה שהוא לגרעון כחה אמו דנין אותו ביפוי כחה ובכל לשון זכות אינו אלא שופרא דשטרא לפרש ענין זכותה ויפוי כחה הנזכרים לומר שאפילו בלשון השטר דנין בכל לשון המסופק לזכות כמה דברים לעדים. בלי שום תנאי שאם באו עדים ואמרו אנאי פלוני היה בשטר זה שהם נאמנים כמ"ש בפר' שני מכתובות הוא מעיד על עצמו שאין שם שום תנאי והודאת בעל דין כמאה עדים דמי ולא נאמנין העדים שאמרו תנאי היו דברינו ובלא שום שיור לפי שאמוכר דבר לחברו יש דברים שאינן נזכרין בהותו דבר לפי שאנו דנין שישיירם לעצמו כמ"ש נזכר בפ' המוכר את הבית שאם יאמר לא שייריתי בזביני אלין כלום בכאן הוא מעיד על עצמו שלא שייר כלום אלא כל נכסיו שעבד בכתובה זו. ואחריות ואומר וכו' אחריות גמורה בקנין גמור מעכשו לריך שיאמר מעכשו שבקנין סודר אם אין בו מעכשו לא נו מקנה אלא לאחר זמן הקנין בטל כדאית בגדרי בפ' השותפין על כן כותבין כל הנכסים שיקנה מכאן ולהבא הם משועבדים מעכשו לא לאחר שיקנה אותם והאחריות הוא מקבל עליו שלא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן טלי אתה על כן הוא מקבל עליו אחריות שתקן שמעון בן שטח כדאיתא בכתובות בפ' האשה שנפלו לה נכסים כאמר כל שטרי כתובות דנהיגין ביישראל שתקנו חז"ל זה נמשך לדיינין לדון כפי מה שימצאו בספרים בענין גבייה בין ממנו בין מן היורשין בין היא בין יורשיה על פי התקנות. יש מקומות שיש להם תקנות להפקיע ירושת הבעל בכולה או במקצת או לגרוע זכותה בתוספ' הכל הוא קיים ורשאין הם בכך כמו שהוא מוכיח בפ' המקבל והרי הוא בתנאי ב"ד שיכולין להפקיע לירושת הבעל כדאיתא בפ' יש נוחלין דאמרי' תנאי ב"ד שאני הוא הדין לתקנת מקום וכן כתבו הרמ"בן ז"ל והרש"בא זל"הם על כן הוא מקבל עליו התקנות לגרע זכותו ואף בגרעון זכותה שהרי לא שעבד עצמו ביותר מכן ואם התקנה היא בגרעון זכותה בתוספת וכיולא בו שאינו מחיוב הנאי ב"ד רשאי הוא לומר אי איפשי לשעבד עצמי אלא בתקנה זו ואין צריך בזה להודאתה. דלא כאסמכתא ודלא כטוספי דשטרי זה הלשון נזכר בגמרא בפ' חזקת והוא דכתיב לה דלא כאסמכתא ודלא כטוספי דשטרי וענין אסמכתא הוא אדם שקבל על עצמו להתחייב בדבר קשה. ונוסף על המנהג יכול לטעון הייתי סומך בדעתי שאוכל לקיים זה ועכשו איני יכול לקיימו וק"ל דאסמכתא לא קניא בפ' המקבל ובפ' גט פשוט ואם קבלו ממנו בקנין בב"ד חשוב קניא כדאיתא בפ' ד' נדרים ובמעכשיו קניא אפילו בלא ב"ד חשוב כן הוא מקבל עליו שעבוד זה החזק דלא כאסמכתא בקנין גמו' מעכשיו ודלא כטוספ' דשטרי גרא שרלה לומ' שלא יוכל לטעון שכל מה שכתב בכתובה זו לא נתיתי מזה כלום לסופר אלא שהסופר יש לו טוספסין ומהם הוא רוחה וכותב כל מה שהוא כותב שם על כן הוא מקבל עליו שאין זה השטר כדין טוספסי דשטרי הי"ר ר' יונה ז"ל פי' שלא יוכל לטעון לא לשעבוד גמור נתכוונתי אלא לשופרא דשטרא ולסמוך על מה שיש בדעתי לפרוע מעות לו מטלטלין לו קרקעות בני חורין וזה שכתבתי בשטר הוא כמו הסוסרים שכותבין בטוספסי דשטרי מה שלא שמעו מהלוה על כן פי' שלשעבוד גמור נתכוון. בבטול כל מודעי. שלא יטעון ויאמר אנוס הייתי כמו שהודעתי לפלוני ולפלוני עדי ובמ"ש בפ' ב' דכתובות עדים שאמרו מודעת היו דברינו על כן הוא מבטל כל אותם הדברים שאם' לעדיו ולשון מסירה נזכר במודעה בפ' חזקת מהן דמסר מודעה לגטה וכן בערכין ושאסור הוא לשון מיותר שלאחר קנין אין ימסור מודעה וקנינא שאלו לר' יהודה הלוי ז"ל מה הועיל זה הלשון והלא לשון עתיד הוא כמו ושמעו ועשינו שהוא כמו ונשמע ונעשה שהו"א הופכתו לעתיד וא"כ וקנינו ר"ל ונקנה ועדין לא קנה והשיב כי הפרש יש בין שהוא תחלת הדבור בין שהוא באמצע דבור כי ונעשה בלשון הוא"ו והוא"ו ההפוך ויעש בלשון אכל מי פעל ועשה הוא וא"ו העשה המשך להתחלת הדבור שהוא פעל שהוא עבר וכן ועשה הוא עבר וכן וקנינא הוא נקשר עם אמר לא פלוני וקנינא עבר עם עבר וקנינא מר' פלוני וכו'

אם"ה

מה שמתנין בכתובה על פי ההסכמות והתקנות שתקנו וקבלו עליהם קהל אלגזייר כתב הרב החכר ז"ל בפירוש תקנות בתקנה ט' שאין צריך לגרש על מי זה קהל הם מוחרים זה אם על קבל הנאת מתרן אדום אם על הקבל הקדוש כיון שהוא מודע להתנין וכולה אם מהקבל הנאת מתרן אדום ושהוא קורא שם עתהם וזכרון ז"ל שם בראשיה:

ועל הגאמונות בפי' כבר נתפרש למעלה למה צריך לומר כן. ועכין
זה הקכין למדבו מבועז שנאמר שלף איש נעלו ונתן לרעהו ונחלקו
רב ולוי בפ' הזהב מי נתן למי הגואל שהוא המקנה נתן לבועז
ובהיות הגאה דקביל מניה אותו נעל הקנה לו אותה נחלה שהיתה
ראוייה לו או בועז שהוא הקונה נתן לגואל וכיון שקבל הגואל אותו
נעל נקנית הגחלה לבועז ולזה נקרא זה הקכין קכין חליפין שבאותו
כלי משך המקנה מיד הקונה החליף לו אותו דבר הנקנה לקונה
מיד המקנה וקי"ל דבועז נתן לגואל ונקרא זה הקכין קכין סודר
וכזה הקכין אדם קונה קרקעות ועבדים ובהמה וכל המטלטלין
כדאתא בפ"ק דקידושין וכשלהי חולין אמרינן מטלטלין נקכין
בסודר ובקרא דבועז לקיים כל דבר כתיב אבל מטבע אינו נקנה
בסודר אלא באגב כדאיתא בפ' כל הזהב ובגדרים בפ' השותפין
אמרי' דסודרא קני על מנת להקנות הוא שהוא מתנה על מנת
להחזיר ואם תפס אותן המקנה החליף לו אותו דבר הנקנה לקונה
מיד המקנה וקי"ל דבועז נתן לגואל ונקרא זה הקכין קכין סודר
וכזה הקכין אדם קונה קרקעות ועבדים ובהמה וכל המטלטלין
כדאתא בפ"ק דקידושין ובשלהי חולין אמרינן מטלטלין נקכין
בסודר ובקרא דבועז לקיים כל דבר כתיב אבל מטבע אינו נקנה
אין שום מתק דעת בה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין פי' משום
דחליפין מתנה על מנת להחזיר הוא ומה שאמרו בפ"ק דמציעא
האי סודרא כיון דתפס שלם אגבעות על שלם אגבעות כמאן
דפסיק דמי ולא לאיתרא שאם רצה הלה שיפסקנו ויתנהו לו
שמועין לו אלא כמאן דפסיק על מנת להחזיר וכן כתב הרמ"בן
ז"ל בחדושיו בפ"ק דמציעא ובהלכות גדרים פ' השותפין ונריך
לתפוס שלם על שלם או יותר שזהו בגד לענין טומאה והסופר או
העדים שהם מקנין בסודר שלהם הרי הוא כאלו נתנוהו אל הקונה
שיקנה בו וכן תקנו הגאונים ז"ל ואחר שנעשה הקכין חוזר אליהם
דמתנה על מנת להחזיר היא בין שיהיה הסודר של הקונה עצמו
בין שיהיה של אחר וקי"ל דמטבע אינו נעשה חליפין שאם נעשה
הקכין במטבע לא קנה משום דדעתיה אלורתא ולורתא עבידא
דבטלה ובכלי קונין אף על פי שאין בו שוה פרוטה אבל בפירות
לא דקי"ל כרב נחמן דאמר פירות לא עבדי חליפין שאם נעשה
הקכין בפירות לא קנה וזה כתבינן וקינינא מיניה במנא לאפוקי
מדרב ששת דאמר קונין בפירות שנריך כלי. דכשר למעוטי
איסור הגאה שאם נעשה הקכין בדבר שהוא אסור בהגאה כגון כלי
של ע"ז ושל עיר הנדחת אינו קכין כלל למקניי ולא לאקנויי לאפוקי
מדלוי דאמר בכליו של מקנה שנריך שיהיה כליו של קונה ויתפסנו
המקנה. ביה למעוטי מטבע שאין מטבע נעשה חליפין ולמעוטי
מריקה שהוא כלי הנעם מלציתי בקר לא נריך דפשיטא שאינו
נעשה קכין לגרעינותו וקכין דברים אינו כלום כדאיתא בפ"ק דבבא
בתרא שאם אמר קנו ממני שאחלוק אגר זו המשותפת ביניכו הוי
קכין דברים ואינו קכין שאין הקכין נתפס אלא בדבר שיש בו ממש
אלא אם אמר קנו ממני שרוח פלונית תהיה לפלוני ואני אטול רוח
אחרת הוי קכין לפי שהקכין חל על הקרקע כדאיתא התם ולא נזכר
בנסח כתובה לראשונים ז"ל כתבנו וחתמנו ומסרנו אבל נהגו
שהחתן מוסר ביד הכלה בפני העדים הכתובה ושרש דבר זה הוא
כי הרי"אף ז"ל סובר שטבע מתנה בקכין לא קני עד דמטי שטרא
לידו והביא ראיה מפ' יש נוחלין דאמרי' התם מי שמת ונמצאת
דאיתיקי פי' מתנת שכיב מרע חנורה ביריכו איזה כלום ומפרש לה
הרב ז"ל אפי' כתוב בו קכין דאף על גב דאית בה קכין כיון דלא
מטיא לידיה לא זכה בה וכן דעת הרמ"בם ז"ל וכן נראה דעת ר"ת
ז"ל בפ"ק דמציעא שהכותב ללות ולא לוה לא משתעבד בקכין עד
דמטי שטרא לידיה ולענין עיקר כתובה לא נריך מסירה משום
דתנאי ב"ד הוא ואף על פי שלא נכתב כמו שנכתב דמי וכן לענין
גדוייה כיון שקבלה משעת קכין נשתעבד אבל לענין תוספת
שהיא מתנה לא נשתעבד בקכין עד דמטי שטרא לידה. ולפי
דעת זה נהגו לאסור הכתובה בפני העדים מיד החתן ליד הכלה
אבל הר"ר יהוסף הלוי ז"ל אבן מאגש פירשה להדיה דאיתיקי בלא
קכין דבקכין משעת קכין לה נשתעבד וכן נראה דעת רש"י ז"ל בהגיה
שכתב ללות ולא לוה בפ"ק דמציעא וכן הרמ"בן ז"ל והרש"בא ז"ל
ולפי זה לא נמלא בנסח הכתובה ומסרנו בידה ולחוש להרי"אף ז"ל
ולהרמ"בם ז"ל הנהיגו למוסרה בידה בפני העדים ביד הכלה
ובכתובה שאין בה תוספת לא היה צריך ואף על פי שנהגו ואין
למחות בידם ואם יש מחקרין והוא שנמחק הדיו בעודו לח או גרד
שגרדוהו יבש והבי מתפרש במנהגות ערך הקומץ רבה מתה או גרד

או תלויות על הסטה הראשונה או בין הסטין יקיימו אותם ויאמרו
תיבה פלונית היא על המחק או על הגרד או על הסטה העליונה
או ביני סיטי או ביני חטי שהו' לשון תלמוד תלייה ליה רב לר' ביני
חטי בכתובות פ' מליאת האשהופי' רש"י ז"ל בין הסטין וזהו לשון
תלה ליה דבר התלוי בין דברים אחרים ויש מפרשין ביני חטי
שהיתה האגרת תפורה ובין החוטין של התפירה תלה ליה ואחר
שיקיימו הכל יכתבו כך וכך מתוקן והכל שריר וקיים כלו' אלו
התקונין עם הכל הוא שריר וקיים וזהו לשון והכל שהוא ענין מצוף
עם אחר ולשון שריר הוא חוזק כמו לשרורי מנא קא מכוון ובנסח
הרמ"בם ז"ל והכל בריא ושריר וקיים כותבין וקיים ביוד לאחת מלי
קיימו וקבלו עליהם וכאשר קיים הכתוב במגילת אסתר ויש אומרים
שסטר שאין כתוב בו שריר וקי' שהו' בטל ואינו נראה כן דעת הרי"ף
ז"ל שהוא לא כתב זה בהלכותיו שלא נזכר בגמרא אלא לענין נט
מקושר ונריך שלא יהיו הקיומין בשטה אחרונה שמא הראשונים הם
תתימתן שטה אחת ואחר שתתמו מתקנו ונרדו ותלו ועשו קיום
והרמב"ן ז"ל היה מכשיר אם כתוב והכל שריר וקיים על פי המנהג
ונריך להחזיר בסוף השטה בשטה אחרונה שהיא מעצינו של שטר
שאם יש בשטה אחרונה ענין שאינו נזכר בתוך השטר אין למדין
ממנו שאנו חוששין שמא אחר שתתמו העדים הוסיף אותה שטה לפי
שדרך העדים להתרחק מעט מהשטר על כן אין למדין ממנה אבל
כל השטר הוא כשר זולת אותה שטה ואם יש בו הכל שריר וקיים
למדין משטה אחרונה על כן למדין מקיום מתקין ונרדין ותלויות
משטה אחרונה כמו שכתבתי ואחר הכל שריר וקיים יתתמו השטר
ונריך שיקראו העדים השטר קודם שתתמוהו ולא הכשירו לאתוס
מפני שמיעת הקרייאה אלא כגון רב נחמן וספרי דדייני משום
דמרתתי מניה אבל רב נחמן וספרי אחריני ואי נמי ספרי דדייני
ולא רב נחמן לא יתתוס עד שיקראנו או יקראנו הסופר לפניו כדאי'
בפ"ב דגטין ויכול לקרות הסופר וקינינא קוד' קנין ולא חייבי למתני
כשקרא אלא בדבר שהשקר יכול להתברר כגון שהיא דפ' גם פשוט
כי קיימתו בהיני כתבוהו בהיני ואע"ג דמיימסרן לנו מלי כשילי מנו
מחזי כשקרא שהרי יכול להתברר שקר זה אם כתבו המקו' שנתמסרו
להם הדברים ולא כתבו המקום שתתמו אבל בכל דבר שאחר נתר
מעשה הוא אמת אע"פ שבשעת הכתיבה אינו כן לא חייבי למתני
כשקרא אחר שנגמר הדבר נראה שהוא אמת וכן כתבו המפרשי' ז"ל
בחדושי גטין בפ' כל הגט וכן בכאן אף על פי שבשעת הקרייאה לא
קנו ממנו עדיין כיון שאין חותמין עד שקונין ממנו יכולין לקרותו
ולא מחזי כשקרא ואלו היינו חוששין למחזי כשקרא היה אסור לכתבו
עד שקנו ממנו וכיון שכתובה אין חוששין למחזי כשקרא כ"ם בקרי"אה
ונהגו שהחתן חותם קודם העדים וכתב הרש"בא ז"ל ה"ה שיש תקון
גדול שאם לא מלאו קיום בתתימת העדים ויש עדים בלא זה יש
ראוהו בהתתימת החתן הרי הוא כאלו התקיים באותו יום ואינו צריך
לומר פרעתי וטורפת מן הלקוחות כדין שטר מקויים והביאו ראיה
ממה שאמרו בפ' גט פשוט שכיב מרע שאמר מה יש לפלוני ביני
תנוהו לו נותנין לו ומוקמינן לה התם שיש בידו שטר שאינו מקויים
אמר תנו קיימיה לשטריה ודוקא בתתימת החתן ככתב ידו אבל
אם לוה לסופר לאתוס אולאחר אין התימה זו כלום אפי' מדין על
אחד שהרי נהגו שאפילו קרוב חותם בשביל החתן ואם היה לו דין
עד אחד היה פסול השטר ונריך להתיישב בדבר אם היה חשוק לם
יש לו דין עד אחד ונהגו לאתוס השוטרים ושאר העם בין קרובים
זה לזה בין קרובי לאתן ולכלה וכבר נשאל הרש"בא ז"ל הה מזה
והשיב שכיון שאותתמין העדים באחרונה פלוני עד פלוני עד כשר
שהרי אמרו מיליהו בקרובים כשר והשם ברחמיו ימלא כל
משאלותינו לטובה אמן:

ענין שב אלו הם התקנות אשר תקננו על עניני הכתובות וקבלו עליהם יתר הקהלות

אם ישאלך בנך מחר מאי היא זאת האגרת
תאמר אליו על שם שמעון בן איש אמת היא נזכרת
ואילו התקנות כבר נלפסו בחלק שני סימן רל"ב והמבקש
ימצאם שם מראשם ועד סופם:

שאלה שנ

בגאיה: שאלת להודיעך שורת הדין בחסם שפשה בתנס ונתחלמה בגאיה וכתובתה היא כתובה בתנס והוא מקום שקבלו עליהם תקנות קהל אלגאיירי"ן אבל לא נכתב כן בכתובה בפי' אם סתמן כפירושן או לא: ומה שכתב בכתובה שהוליאה לו כך וכך כפולות המטבע תלמסאן אם הגבה והב כעין כנז' בכתובה או מעות בהוב בלשונם במשאם ובמתנס כ"ח זוז בכפולה ואם תגבה מעות ולא כפולות אם יהיו ממעות היום או במעות זמן העבוד של כתובה לפי שחסרו המעות מאותו זמן עד היום הרבה מאד יותר מהומשיתה ואם סמין מה שעליה ומטלטלי הבית: או תטלם בתנס וכן אם היא קודמת לבעלי חובות לפי שיש עליו חובות מרובין. וגם האלמנה הוליאה שטר חוב על בעלה בגופן שלהם אם תגבה בו או לא והמת קודם בשעת מיתתו שהוא חייב להקדש ל' דינרים ולזה שיתנוס להקדש: אם ההקדש קודם לכל אדם או דינו כשאר הבעלי חובות וגם יש מהסוחרים שיש להם תביעה על נכסי המת שנתנו לו מעות לקנות עורות ושעוה ולזה המת שיפרעו אלו קודם שאר הבעלי חובות אם דבריו קיימין או לא: והבעלי חובות אם כל הקול' בשטר נובה ראשון או יחלקו לפי הממון ואם אחד מהבעלי החובות קדם ונגבה שלא בכ"ד אם גבייתו גבייה או לא: וכן זה המת יש לו חוב על סוחר אחד בכתב ידו ובשעת מיתתו שלח אחריו ואמר לו החוב שיש לי עליך בכתב ידך תתנהו לפלוני שאני חייב לו והכתב בעבו אתה חייב לי כך וכך והמת כפר אם נאמן בשבועה כיון שאינו אלא כתב ידו או לא:

תשובה

הקהל הק' אשר בתנס קבלו עליהם בענין הכתובות תקנות קהלינו זה הק' הק' אלגזאיר ולפי אלו התקנות אין האשה נובה בחלמנות לא תוספת ולא מתנה לחוד ואין לה אלא עיקר כתובה מאתים לבתולה ומנה לאלמנה ונדוניית' הם נכסי לאן ברזל. וזאת האלמנה אשר בתה עליה השאלה שיש לה בנדוניתה מאה כפולות לפי מה שנהגו שם לגבות בכל כפול כ"ח זוז מנהגא מילתא היא דקי"ל כרש"בא דאמר בפ' מציאת האשה לענין כתובה הבל כמנהג המדינה. א"כ המאה כפולות הם מאתים וד' דינרי כסף כל דינר עשרה זוזים. וב"ד מנכין לה לפי שיעור משקל המטבע שהיה נוהג בשעת העבוד שכיון שהחסרון הוא יותר מחומש גובה כשעת העבוד. כי כן נזכר בגמ' בפ' הגוזל לענין אם חוסיפו על המטבע ודעת הרי"אף ז"ל שם להוא הדין לענין פחת ב"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ד מהל' מלוה ולפי זה אם המשקל הראשון היו חווי כ"ה בתוקיא והיום הם מ' זוז בתוקיא שלנו יש לה זכות בנכסי' מאה וי"ב תוקיות של כסף שהם תמ"ז דינרין מתרבעים זוז בתוקיא שלנו ויהי' כסף לרוף טובע מבית הגרים' ולענין עיקר כתובה הם משקל כ"ה דינרי זהב כל דינר משקל כ"ו גרעיני שעורה או חטה ואם יש תוקיא וחצי בשעה דינרי זהב. יהיו משקל ד"ה דינרי זהב שלש תוקיות ושלשה רבעי תוקיות והם מ"ו דינרים חדשים וכן בפדיון הבן שהיא משקל ד' דינרי זהב כנז' בבכורות פש לפי חשבון זה המעות הלו י"ב דינרי' חדשים. א"כ צריכה לגבות בין עיקר כתוב' ונדוניא הם נ' דינרים חדשים יפים וטובים. ומה שעליה ולא תטול לפי' מנעל שברגלה ולא כלי מכלי הבית והיא קודמת בזה לכל בעלי חובות בין במטלטלי בין בקרקעות. שהרי כתוב בכתיב' תנב דקניתי ולקחה ויש לה חיוב מזונות מתנאי כ"ד אם תהא ית אנא בביתי ותתזנא מנכסי ויכולין לסלק אותה מהמזונות אם יפרענה כי כן היא התקנה והיא קודמת בהלו המזונות לשאר בעלי חובות דקיימתה בנדוניתה. לפי שמשעת כתיבת הכתוב נשתעבדו הנכסים למזונות. וכן יראה מפ' הנזקין ומפ' הגוזל בענין הגוזלת אשה ופסק לזון את בתה שהיא טורפת משעת כתיבה אע"פ שחיוב המזונות הוא מאוחר לבעלי החובות ומפני תקון העולם נכסים המשועבדין בחייו הם קודמין למזונותיה. אבל במה שהול' בשעת מיתה היא קודמת כמו במתנה שכיב מרע דלהיתה בפ' מי שמת שאין בזה תקון העולם זכותה. וכל זה אחר שישביעוה בב"ד. ושטר חוב שכתב לה בעלה אם כתוב בשטר שהם דרך הלואה שלוה מתנה בעלה אין לה כלום כי כן כתב הרמ"בם ז"ל בפ"ב מהל' מלוה לפי שכל הנכסים שיש לאשה הם בחזקת הבעל ואם יתבאר בשטר שנתעבד לה דרך מתנה וגמילות חסדים תטול אותם מהנכסים

בנכסי חובות. ונה שהולה בשעת מיתתו שיש בידו ל' דינרים חדשים להקדש ורולה שיתנו מנכסיו אלו הל' דינרים. כבר שמענו עליהם והעידו כי הוא היה מלוה שישלחו' אלינו להתחלק על ידינו והוא כפר מיתתו תהא כפרה. והדין בזה הוא שכיון שאלה בחסם יל נעשו חוב עליו והרי הם כשאר חובות שיש עליו. ואלו לא נזה ליתנם היו הנכסים פטורין מזה החוב לגמרי לפי שזה הוא ממון שאין לו תובעין אלא הקדישם להנכסים יהועים וכיון שהוא ממון שאין לו תובעין המזיק אותו פטור כדאמרי' בפ' הזרוע לענין מתנות כהונה שהמזיק אותם ואוכלם פטור מפני שהו ממון שאין לו תובעין שכל מי שיתבענו יכול לדחותו ולומר לו אין לך אתנס אלא לאחר וה"ה לענייני וכיון שאין לו תובעין המזיקן ואוכלם פטור. וה"ה להקדש עניים. ואע"פ שהתוס' אומרים שאם הם לענני העיר ממון שיש לו תובעין הוא זה הוא אפי' לדבריהם כשהקדישם לענני העיר אבל אם לזה לשלחם למקום אחר בלא ספק ממון שאין לו תובעין הוא ובפ' החובל מוכח שהקדש עניים אינו בתורת שומרין דדרשי התם לשמור ולא לחלק לעניים. וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ה מהל' שאלה ופקדון ופירשו המפרשים ז"ל שאפי' פשע בהם פטור: וכל זה הוא אם לא נזה הוא להחזירם אבל אם נזה דרך השובה להחזיר נתחייבו הנכסים כשאר חובות שיש עליו. ולענין חובות הסוחרים שיש עליו אם הוא דרך עסק שהוא מתעסק בשבילם שנותנין לו מעות וקונה סחורות באחריותם שאם נגנבו או אבדו האחריות הוא עליהם ישלום ולא חל עליהם שעבוד כלל. ואם הנכסים הם באחריותו שאם נגנבו או אבדו הוא חייב לפרוע מה שנתנו לו. אינן אלא כחוב בעלמא ויטלום כל בעלי חובות בשוה שאין דין קדימה למטלטלין כי לפי תקון חז"ל בכל עסק הוא פלגא מלוה ופלגא פקדון דעביד רבנן מלתא דניחא לתרוייהו שיהא הרויח והפסד בין שניהם כדאיתא בפ' המקבל ובפ' המוכר את הבית גבי שטר כים הולא על היתומים וכדמוכח בפ' איזהו נשך אבל הסוחרים לא נהגו כן ובכל כי האי מלתא מנהגא מלתא היא. וכ"ש שהרי הודה בשעת מיתה שלא נאבד העסק ובעלי חובות והקדש והאשה בשטר חוב שכתב לה אם יש לה זכות בו על פי מה שכתבתי כלם יחלוקו שוה בשוה. אחר שהטול היא כל זכות שיש לה. וי"א שיחלקוס לפי ממון. אבל הרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל סוברי' שיחלקוס שוה בשוה כרב מתנא עד שיפרע היותר פחות ויסתלק. וכ"כ הרי"אף ז"ל בפ' מי שהיה נשוי והרמ"בם ז"ל פ"ב מה' מלוה ובפ' י"ז מהל' ירושות וכן ראוי להורות ואם אחד מבעלי חובות קדם ונגבה לא גבה ויחזיר מה שגבה לאמצע ויגבו לפי הדין כלם כי כן פסקו הגאונים ז"ל בפ' מי שהיה נשוי דבעל חוב מאוחר שקדם ונגבה לא גבה וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ד מהל' מלוה והמכתב שנמצא בשם אחד שהוא חייב לו ואותו שכתבו טוען שכבר בא להשבון עמו ולא נשאר בידו כלום. דע כי בענין הוליא עליו כתב ידו אמרו בגמ' בפ' גט פשוט שאינה נובה אלא מנכסים בני חורין. והרש"בא ז"ל פי' דווק לענין בני חורין ויש לו דין מלוה ע"פ אבל לומר פרעתי לו נאמן יכול לומר לו שטרך בידי מאי עביד. אבל הרי"אף ז"ל סובר שנאמן לומר פרעתי וכן כת גדולה של חכמי כתבו כן ובכללם הרמ"בם ז"ל ולפי דבריהם אין עליו אלא שבועת היסת דטענת ברית יש עליו כיון שהמת תובע והוא אומר שאין עליו כלום שכבר נפטר מאותו שעבוד:

עוד בגאיה לאבור קבורת המת בשבת על ידי עממין

ענין דש

בר"ה בפ"ק אמרינן כי אתא עולא אמר עברינא לאבול אמר עולא ידעין חברין בבלאי טובותא דעבדינן בהדיהו כלומר שלא יהיה יוס הכפורים ושבת סמוכים זה לזה. מאי טיבותא עולא אמר משום ירקיא רבי יוסי בר חנינא אמר משום מיתיא ואסיקנא דכלהו אית להו משום מתיא ביום הכפורים ושבת ולא פליגי אלא ביו"ט טוב ושבת דמאן דאמר משום מתיא ליכא דאפשר בעממי' אבל ביום הכפורים ושבת לא אפשר בעממין. ובסוגיא קמייתא דפ"ק דיבמות אמרי דרך שקלא סריא קבורת מת מלוה תוכיח דדחיא עבודה ולא דחיא שבת אלא על ידי ישראל מן התורה ולא ע"י עכו"ם

מדרבנן

ודרכנו דהא בהא תליא ואפי' בדיעבד לא התירו בפ' שואל אלא בנגעה ובכדי שיעשו ולא נמלא בגמרא היתר אלא בשבת דשבות דמילה שבתנה שבת לידחות אלא והרמב"ם ז"ל שהשוה שאר מצות למילה לא השוה אותם אלא לשבות אבל למלאכה גמורה לא ומי שהשוה אותם אפי' למלאכה גמורה מחו ליה מאה עוכלי בעוכלא והרמב"ם ז"ל כתב שהרב בעל העטור טעה בהיתרו הלקת נר בסעודת שבת על ידי עכו"ם וכשהקשו לו איך מתיר זה ואיסור קבורת מת על ידי עממין היתה התשו' דמשום כבוד המת נגעו בה אלא יתעסקו בו עכו"ם אבל בשאר מצות שאין בהם זה הטעם נתיר ולא הגיעה הטעות להתיר כן במת אם היה אפשר לקבור לת המת בעממין בשבת למה לא נקבע ר"ה בד' או בו' ונלחו תקיעה שופר שהיא מד' אורייתא וגנור הוא בפי הרגילין בקבועין וכן הוא בתו' בפסחי' בפרק תמיד נשחט ובסנהדרין בפרק דיני ממונות שטעם דמיה זו הוא אלא יבואו תרי שבי סמוכין זה לזה משו' מיתיא וכ"כ הראב"ד ז"ל בהשגות בה' קדוש החדש וכל הדחיות לא בד"ו פסח ולא בה"ו עצרת ולא בג"ו יום כפור ולא בז"ד פוריס אינם אלא מפני לא אד"ו הראש ומעול' לא נעשה מעשה כזה לקבור המת בשבת ע"י עממין אפי' בשעת הדחק:

ויש מתיר לישראל לקבור את המת בשבת שאפילו על ידי עממין אסור כמו שכתבתי למעלה ולמד זה ממילה שדוחה שבת וזה פלא להביא מצות מרמוק לסתור פסקו התלמוד שהרי בפי' אמרו בפ' שואל אפי' דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת שב' בתתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ולא הותירו לו אפי' מלבוש אלא ע"י ככר או תיבוק כדאי' בפ' במה מדליקין ובאחרון משבת אמרו מולד בשבת מת בשבת כלו' לפי שחללו עליו את השבת יתות בשבת ולא יוכלו לחלל עליו שבת ובירושלמי במס' כלאים ובכתובות פ' הנושא כשמת רבינו הקדוש ערב שבת היה והיו דואגי' שמא הלנו שבת אלא שהיבטחו בבת קול שהם בני הע"הב ולא חללו שבת שדרך כם עמד' להם תמה והמתיר הזה למד זה בנ"ם נאמר במילה ובינוס השמיני ימול ונאמר במת תקברנו ביום היום מה מילה דוחה שבת אף קבורת מת דוחה שבת ואין אדם קן נ"ם מעצמו ועוד דאיכא למפרך מה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות וכמו שאמר בפ' המילה ולא היה צריך נ"ם אלא מנופיה דקרא דבעומר ושתי הלחם ובלולב וסוכה ומצה ושופר דרשי' ביום ואפי' בשבת בלא נ"ם · ואפי' הייני דנין נ"ם זו היינו אומריס דיו לבא אין הדין להיות כנדון ומה מכשירי מילה אינן דוחין שבת שהרי אין עושין אוזמל בשבת נצרך מילה אף מכשירי קבורה אינן דוחין שבת ותכירת הקבר מכשירו קבורה היא שאין מצות קבור' אלא להכניסו בקבר ולהחזיר עליו העפר ואם מצא קבר פתוח אינו חייב להלוב לו קבר וכמו שאמר בשתי הלחם אם מצא קבור אינו קופר ובגמרא לא הזכירו תקברנו ביום ההוא לומר שמצות קבורה דוחה שבת ודרוש ביום ההוא ואפי' בשבת כמו כל אותן שהזכירו בהם ביום ואפי' בשבת לפי שאי אפשר לדרוש כן לפי שזה נאמר בהרוגי ב"ד הנתלין ואין ב"ד דנין דיני נפשות בשבת כמו שלמדו מפ' לא תבערו אש וה"כ כשאמר הכתוב תקברנו ביום ההוא שהוא יום התליה אי אפשר לדרוש ביום ההוא ואפי' בשבת שהרי בחול נתלה ונדרוש בו ביו' ולא בלילה כמו שדרשו בלולב וש פר ובמחוסרי כפרה ובמילה ושם הלינו אחד מהרוגי ב"ד עוברים בלאו לא תלין ובעשה דקבור תקברנו ביום ההוא ובספרי דרשו לא תלין נבלתו על העץ מה עץ דרך בזיון ואם הלינוהו לכבודו אינה עוברים וכן הוא בפ' בנמר הדין וכבודו הוא שלא יחללו עליו שבת שנגאי גדול הוא לו שיאמרו שנחלל עליו שבת · וכ"כ הרמ"בן ז"ל בספר תורת האדם והעול' מזה הוא כי נשארנו על אורשנו שקבורת מת מצוה אע"פ שדוחה עבודה אינו דוחה שבת אפי' לדה"מעה כמ"ש בפ"ק דיבמו' והוכרחתי להסיב על זה אע"פ שהוא פשוט משום דבד"ת כתיב ענה וכו' :

ענין שה

זה כתב לי בכתב ידו הר"י ב"ש זלה"ה: הוסיף עליו כל שהוא פסול אף עפ"י שמתחלה היה בו שיעור שופר והטעם דשופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות וכן דבר שברי שופרות פסול מן הטעם הזה וכן נתן שופר בתוך שופר ותקע אם קול פנימי שמע יצא"ל קול פנימי לבדו שהוא עודף על החיצון אבל אם קול חיצון שמע לא יצא דהוה ליה קול שני שופרות · ואע"ג דבתקיעה אמרי' דתרי קלי משתמעי אף אם הא' כשר והאחד פסול אם הכשר חלוש והפסול חזק כגון שופר ושתי חצוצרות שבמקדש זהו תרי קלי מתרי גברי אבל תרי קלי מחד גברא לא והכא בתר תוקע אזלי' וחד הוא אעפ"י שהשופרות שנים כ"כ הרמב"ן ז"ל וכי נראה שאין צריך לזה שהרי כאן הקול מתערב וקול אחד הוא הכא משני שופרות אבל כשהם קולות חלוקי' אין לפסלו אלא מטעם תרי קלי לא משתמעי אבל אי תרי קלי משתמעי הא יהיב דעתיה ושמע קול שופר אחד ואפשר שאפילו בתוקע אחד בשני שופרות יחד כל אחד לבדו שיצא י"ח דהוה ליה כתרי קלי מתרי גברי כיון שאין הקולות מתערבין עכ"ל הר"ב ז"ל ואני עניתיו שאפי' יהיה טעם הפסול אם שמע קול חיצון מפני ערבוב הקול אבל האפשרות הזה שיהיה תוקע בשני שופרות יחד יוצא דתרי קלי מתרי גברי אינו שהרי זכור ושמור תרי קלי הוו וכיון דמחד נפקו אמרי' בגמרא שאין ההוין יכולה לשמוע כיוצא בו ומתמ' ילפי' תרי קלי מחד גברא לא משתמעי :

ענין שו

ע"ד כתב לי הרב הנזכר ז"ל בה"ר דשמע ט' תקיעות מט' בני אדם כאחד כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן לא יצא דהרי תרי קלי מתרי גברי בהלל וכיונלה וכתקיע' משתמעי אלא יצא גרסינן והמפרשים ז"ל כתבו דליתה להכא משום הכי לא יצא לפי שהוא צריך לשמוע עלהסדר תקיעה ותרועה ותקיעה והכא הרי שמעו כלן בבת אחת יוצא מדבריהם דתקיעה מזה ותקיעה מזה בבת אחת ואחר כך תרועה מזה ותרועה מזה בבת אחת וכן כל הסימן שיל לשני סימנין דתרי קלי מתרי גברי משתמעי ויהיב דעתיה ושמע זה וזה ועולה לו לשנים ע"כלה ז"ל: ואני עניתיו והכתיב נשמה אחרת בדרשת הרמב"ן ז"ל אם קול חלון לבדו שמע לא יצא · אם שמע קול שניהם י"א יצא דהה קיימת לן בשופר תרי קלי משתמעי דכיון דהיב עליה יהיב דעתיה ושמע ואפילו יהיה קול אחד פסול והשני כשר ואפי' היו הפסולים רבים וקולן גדול וחזק: והכשר יחיד וקולו חלוש מהם דהיינו שופר ושני חצוצרות דמקדש כדמסיק בגמרא ואני אומר אם שמע קול חיצון ופנימי הוו להו תרי קלי מחד גברא ולא משתמעי ולא אזלינן בתר רוב שופרות ושנים הם אלא בתר תוקע וחד הוא ויש קצת ראיה מלפנו זהב מבחוץ ונשתנה קולו מכמות שהיה דהא שמע תרוייהו ובתרי קלי נינהו וכ"ע ע"כ לשון הרמב"ן ז"ל · ויש לתמוה לאחרים איך אפשר שישמע קול חיצון לבדו בין שיהיה עודף החיצון מעל בין שיהיה עודף משני לדדין · הרי הקול עובר בפנימי על כל מי ושני שופרות הם · וראיה שהם מפרשים אם קול פנימי שמע אלא נשתנה קולו מכמות שהיה והוא עודף על החיצון משני לדדין אם שאין כאן אלא קול שופר אחד ואם קול חיצון לבדו שמע אלא שיהא קולי הפנימי כלל לא יצא אעפ"י שקול שופר אחד שמע כיון שהקול הוא יוצא מהפנימי הוא חוצן ולא דמי לקדמו בזכרותו דהוי גוף ה' ואינו חוצן אבל זה חוצן ואם קול שניהם שמע אלא היה הקול דומה לקול פנימי ולא לקול חיצון אלא קול מ"מ מעורב משניהם הו סוברין להכשירו כתרי קלי מתרי גברי בשופר וחצוצרות ולא פסל מטעם שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות אלא כשדבק שברי שופר או הוסיף עליו כל שהוא אי נמי בקרן פרה כדאמרינן בגמרא משום שנעשה משני שופרות שופר אחד · אבל בכאן שני שופרות חלוקין הם · והרמב"ן ז"ל חלק עליהם משום שהתוקע אחד הוא אעפ"י שהשופרות הם שנים והוו כתרי קלי מחד גברא דומיא דזכור ושמור דאחר בגמרא מה שאין האזן יכולה לשמוע ואף בזה אצריך רבינו הרמב"ן ז"ל עיון משום דזכור ושמור קול אחד ולא שתי קולות ולא ראה ה"ר יצחק ב"ם ז"ל זאת הנסתה וכתב מה שכתב על הנסתה שמצא וכבר כתבתי עליו גם כן אפי' לפי אותה נסתה: ושלום על ישראל:

ענין שז

הנותן חפץ לסרסור למכרו והחזה לקנותו אומר לסרסור לסרסו עליו בהותו סך שאומר לוונהו שאינו יכול לחזור בו הוא תמה דדווקא בענין הקדש אמרי' בערכין פ' המקדיש שאם חזר בו מי שהוסיף על השום מתנכין אותו וחוזרין על האחר שלפניו משום דאמירתו לגבוה כמשיכתו להדיוט ובאמירה זכה ההקדש וגובה מהחוזר בו מי שהוסיף והאחר מהקודם לו אבל הדיוט שאינו קונה אלא במשיכה אבל מה אינו יכול לחזור בו וי"ל שמשני תקנת השוק הוא ויכולי להמיה על

על דין תלמוד במקלת ולא מעוס תקנה לפי שכל הנותן חפץ ביד הסרסור למכרו כבר מסרהו לו על דעת שימשכנו הקונה בתורת קנין בלותו סך שאומר לו אם לא יוסיפו עליו וכיון שמשכנו הקונ' על דעת שאם לא יוסיפו עליו שיהיה נקנה לו כבר נתקיים המקח באתה משיכה ואינו יכול לחזור בו ומי שהוסיף עליו אינו יכול לחזור בו ונסתלק הראשון לגמרי זה נראה לי להעמיד המנהג וכל זה דווקא במטלטלין:

ענין שח

עוד שאלת מבוי שיש לו שלשה כתלים ופרוץ מרביעית או יש לו ב' כתלים ולורת פתח הנ' לו עומד מרובה על הפרוץ בשלישית אם יש ברוחרביעית לחי אז קורה אסור לטלטל בו ואלוניא מהאמרות למבוי בלא ערוב וכן האמרות שדרין שם בני אדם לריכין עירוב אפי' הם כלם ישראלים וכן בעיר שדלתותיה נעולות בלילה אפי' כלם ישראלים דינה כחרמלית ולריכין עירוב כמ"ש בירוש' ובר"ה אפי' כלם ישראלים ואין מותרין לטלטל בו אפי' ע"י עירוב אא"כ יש לה דלתות ונעולות ובעיר שכלה עכ"ום אינה ד"ה ובישראל אחד דלא שכיחי לפי שדירת עכ"ום אינה נלא גזרו בשני ישראלים דשכיחי גזרו כדי שלא ילמד ממעשיו כדאיתא בפ' הדר:

ענין שט

ולומר היום הרת עולם בשבת וזה היום תחלת מעשיך אין הפרש בינו לשאר ימות השבת שאינה יום מימי השבוע הוא בא אחד לאחד השביעי שהוא יום הדין הוא ע"כ אמו מלאיתין אחר זה היום תחלת מעשיך ועל המדינות בו יאמר ואם בא לדקדק ענין ההתחלה שיה"ה בימי השבוע תחלת הבריאה א"כ לא נעשה לעולם פסח אלא יום ה' שכן כתוב זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וכמו שאין ביום הזה שבשבוע אותה לימי השבוע שהרי כתוב בשו"ו לאחד כן זה היו תחלת מעשיך אלא דווקא לימי השבוע שהרי כתוב באחד לאחד שיהיה בא'ה יום מימי השבוע שאין התורה ה"ה בשבת ואמו לעולם אין עושין שבועות ביום שבת ועוד מה נשתנה שבת משאר ימי השבוע שאם תאמר בשא' ימי השבוע היתה בריאת זה שבוש ששת ימי בראשית לא היו בת שרי אלא באלול בחמשה ועשרים באלול נברא העולם ובריאת אדם היתה יום הששי ואין אמו קובעין לעולם ראש השנה יום ששי ומי שאינו רולה לקיים מלות תפלה רשע הוא ופסול לעדות ואינו עולה למנין עשרה:

ענין שי

המינים מגניס את ישראל על שהקדימו עשיה לשמיעה כלומר שמתחלה ראוי שישמע האדם אח"כ יעשה מה שישמע. וקראו לישראל עמא פחיזא כמו שנזכר בסוף כתובות וכן עמא פזיזא כמו שנ' בשבת בפ' ר"ע וחז"ל ענו בזה לבטל בהוא אמן דסגיגן בשלימותא כתיב תומת ישרי תנחם דר"ל הם מסבחים על זה ואמרו בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ששים רבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל א' מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע כמ"ש בפ' ר' עקיבא דרן בתורה ולמדנו בפ' ויקרא אמרו כא ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו הם ישראל שהקדימו עשיה לשמיעה ר"ת שאומרים שכן ראוי להיות להקדי' עשיה לשמיעה שהיא הבנה שמיעה זו לשון הבנה הוא כמו גוי אשר לא תשמע לשונו ואני אומ' שהדברים כמשמען שבפ' יתרו לא אמרו אלא כל אשר דבר ה' נעשה ואמו בקבלת התורה בכללה כי לא פרט להם המשפטים ובפרט אם לא בקבלת הברית שספר להם את כל דברי ה' ואת המשפטים בפ' אלה המשפטים אמרו תחלה כל אשר דבר ה' נעשה כאשר אמרו בקבלת התורה ועתה הוסיפו כל אשר דבר ה' מאלה המשפטים נעשה ואל תאמר שיספיקו למו אלו המשפטים ולא נשמע מהאל יתר אבל נעשה אלו ונשמע יותר וזהו שבחם שקבלו עליהם לשמוע יתר מאלו המשפטים וזהו מדרשן של חכמים בפסוק אם שמוע תשמע אם תשמע ביון תשמע בחדש שלשון שמיעה הוא על הרעתיד כמ"ש בפ' כיצד מברכין ובפ' לולב וערבה. וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים:

שאלה שיא

בגאיה: שאלת זקנה אחת היתה מתגוררת בבית מתנה ומתפרנסת מנכסיה וגם פורעת לאתנה שכירות דירתה אחר זה חלתה חולי כבוד עד שנתבטלו כל חיבריה ולא נשאר בה כח וכשהרה כן חמש שנים ובנה היה מוליא עליה כל ערכיה משלו כמו ד' חדשים ומפני שאחותה היתה מתקוטטת עמו היה נמנע מלהוליא עליה ועמד מחנה בלא רשות ב"ד ובלא רשות בנה היורש ותפס מעותיה והיה מוליא עליה כדין ושלא כדין והיה מוכר מטלטליה בכל יום וכשנזר הפס ומתה בא בנה היורש והזמן אתנה לב"ד ותבע ממנו מטלטלין אמר שהיו כתובים בפנקסו והוא טוען בבריא שהיו אלל אמו השיב לו האתן שאין לו כל אותן מטלטלין ולא הודה לו אלא בקלת בלשון וכן זה האתן שאין לו זכות מחמת אשתו בירושת אמה אם היה רשאי לשלוח ידו בנכסי אמוותו בלא רשות ב"ד ובלא רשות בנה היורש:

תשובה

מה שהוליא שלא כדין הפסיד ומה שאמרו בפ' שני דייני שמי שהלך למדינת הים ועמד אחר ופרנס אשתו הניח מעותיו על קרן הלבי בבר כתבו הגאונים ז"ל שאם לוותה ואכלה מוליאים ממנו וכ"ש בנדון הזה שלא היתה צריכ' ללוו' אלא להתפרנס מנכסיה ואינו צריך להוליא מעוס אדם מה שהוצי' שאין ליורש דין עליו כלום ובמי שהלך למדינת הים ועמד א' ופרנס אשתו ולוותה מוליא מיד הבעל ואפי' לוותה שלא בב"ד ולא פסקו לה מזונות בב"ד וכ"כ האחרונים ז"ל ולא הפסיד מה שהוליא ואפילו הוליא משלו כ"ש זה שאינו תובע לשום אדם כלום אלא שאומר שפרנס אותה מנכסי' שאינו בדין שיפסיד וכל זה יהיה שכרו שטרת בשמושה שיפסיד מה שהוליא בדין עליה הא דשנא להאי פרדשנא זה הגמול לזאת הטובה ועל כיוצא בזה קראו בפ' נערה שנתפתתה מוציב רעה תחת טובה וכו' ומה שהגריכו ב"ד בפ' אלמנה נזונת לאלמנה שאכרה למזונותיה אינו שתלטוך רשות ב"ד בזה ואם לא בעלה רשות ב"ד שתפסיד מה שנטלה אלא כדי שישומו לה מה שתמכור ולא תמכור בזול ומ"ה סבי ב"ד הדיוטות כדאיתא בפ' אלו מליאות אבל אם מכרה שלא ברשות ב"ד ומכרה כראוי לא הפסידה כלום ואם מכרה בזול יחשבו לה בשעת היוקר וזהו כשמכרה בנכסי בעלה אבל זה שמשכנו בידו ימכור מה שהוליא בלא רשות ב"ד ואם מכר כראוי והוליא כראוי מה שעשה עשוי כי המלוה על המשכון שהוא תפוס בידו אינו צריך לב"ד כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ' ג' מה' מלוה וכתב הרמב"ם ז"ל בפ' אלמנה נזונת שאם לא נתן הבעל מזונות לאשה ועשתה ואכלה הע"פ שהותירה אין לבעלה עליה כלום ואינה צריכה להתנות עמו בב"ד ולומר איני נזונת ואינה עושה שהרי משכונה בידה וזו היא שנשכנו אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה אלא עכ"ל ז"ל ורשות היורש נ"כ לא היה צריך כי אין רשות ליורש בנכסי מוריש עד שיומות והרשות ביד המורים לעשות בנכסיו מה שירלה וכבר אמרו בפ' יש נוחלין ובפרק עשרה יוחסין אחר אי בעי למתן ליה במתנה מי לא יהיב ליה ומשנה שלימה שנינו שם הכותב נכסיו לאחר והניח בנין מה שעשה עשוי וכ"ש לצרכי גופו שפשי' כתב כל נכסיו לבנין בחייו יש מי שאומר בפ' נערה שנתפתתה הוא ואשתו נזונין מהם אע"ג דלא קי"ל הכי בלמוד מזה שאם לא מכר שהוא נזון מנכסיו בלא רשות היורש ולענין כפירה והודאה שיש ביניהם במטלטלין או בכמה נמכרו אם היתה צריכה אליהם יש על האתן חיוב שבועה עד כדי דמיהן כדאי' בפ' חזקת ובפ"י מה' טוען דכל היכא דליכא עדים ורהיה נאמן עד כדי דמיהן במינו ואינו פוסקין שכר שמוש לקרובות המשמשות קרובותיהן ומוליאין ואפי' מהבעל:

שאלה שיב

עוד שאלת מאלו האנוסים האחרונים אשר עדין לא יצא עליהם שם שהם מחללים שבת בפרהסיא אם הם נאמנים על על עצמם שאולחים יין בספינה ואומרו שתו יין זה כי אני עשיתי בביתי אם הוא מותר לשתות:

תשובה

אם יצא עליהם שם שהם מחללים שבת בפרהסיא אפי' מנגנן אסור

ובשלא יצא עליהם שם זה משום חשדא בעלמא חשבי' להו חשודין לזה והכי מוכח בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין ומ"מ אפי' תאמר דלא חשבי' להו חשודים משום חשדא בעלמא זהו להתיר מגבן אבל להאמינם ביינם שהוא כשר אינן נאמנין לפי שאפילו האנוסים הראשונים שהיו ולאי אנוסים מפני חרב שלופה לא היו נשמרים מהתנאל ביין משתיהם ואפילו החכמים הגדולים וכל שאלותיהם לא היו אלא אם יברכו עליהם ברכת הנהנין וכן אם יכולין לבטלו מעט מעט בחיים וקמא קמא בטיל וכל שכן באלו שלא נאנסו אונס גמור שאין ספק שאין נשמרי' מלסתות סתם יינם וכיון שהם חשודין באותו דבר אין נאמנין עליו ואפילו ישראל המוחזק בכשרות ומקיים כל דברי התורה אם נחשד לסתות סתם יינם אינו נאמן להכשירו ומשנה שלימה שנינו בבכורות בפ' עד כמה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ואם יש לחלק בנאמנותם הוא לומר שאף עפ"י שאינו נאמן על שאר אחרים דקי"ל כרשב"ג דאמר הכי כדפסקי' בפ' בתרא דיומ' וטעמ' דרשב"ג שהוא נאמן על שאר אחרים הוא משום דאדם מוטל ולא לו אבל על שלו אינו נאמן זהו הדין בזה ולפי זה אסרתי היין הבא מאלס לפי' אותו שנעשה קודם הגזרה וכ"ש מה שנעשה אחר הגזרה שאם הראשון הקל לעשותו בכשרות ואסור כ"ש האחרון החמור שנעשה אחר הגזרה ומה שראינו מהם ושמענו מפיהם וכתבו לנו מהם מחזיקים חשודים נמורים וכיון שהם חשודים אין להאמינם:

*שב אלב נמשנה של לב'

שאלה שיג

תלמאן. שאלת אחר אחת משותפת בין ג' שותפים וכל אחד מהני' חלקו ויש לכל אחד בחצר בית ועליה על גביו והבנים יש להם אכסדרה לפני העליה והאחד לא היה לו אכסדרה לפני עליתו ולא היה לעליתו פתח אלא מהלך ולא היה לו בחצר ג"כ אלא דרך לכניסה ויציאה בלבד ועמד זה בעל העליה ובנה ג' עמודים בחצר ובנה על גבם אכסדר' ושותפיו מיחו בידו וכ"ש אותו שבנה עליתו לפי שאתה לו אורו ועוד שעשן החצר היה מתפזר ועכשיו נעשה לבור לתוכה והוא מזיק להם ולעקו ולא נענו כי היה בעל זרוע וגברא אלמא ומיחו בפני עדים וארך הזמן מעת ההמחאה עד עתה ושאלת אם אמר שמיחו בפעם ראשונה די לו צריך למחות בסוף כל אלא שנים ושאלת אם כשתהיה ידם גוברת יכולין לומר לו שיסתור כל מה שבנה בלא רשותם או לא:

תשובה

טענת המעכב לבנות האכסדרה מפני שהוא מחפיל עליו טענ'ית' וכדאמר בפרק השותפין ארבע ההו' גברא דהוה בני אשיתא אחורי כוי דחבריה פי' שהיה בונה כותל כנגד חלון חבירו אמר ליה קא מחפלת עלי ואמרי' התם אמר רב חמא דינא קאמר ליה ועכשו מלבנות וכן טענת העשן טענה גדולה היא ולפי' החזיק בו אינה חזקה דהא אמ' רב נחמן אמ' רבה בר אבוה אין חזקה לגזקין ואמ' רב מארי בקוטרא וי"א אפילו מכירה לא מהניא ויכול לחזור בו והרמ"בם ז"ל סובר דמחילה מהניא וכ"ש מכירה וכן דעת הרמ"בן ז"ל וסובר שאפילו קנין אינו צריך אע"פ שהרמ"בם ז"ל מצריך קנין. וכל זה אם נעשה בתוך שלו ומגיע ההיזק לשל חבירו אבל בגדון הזה שבנה בתוך החצר המשותפת ומיחו בו השותפין צריך לסלק היזקו אע"פי שאם שתקו השותפין והחזיק כדאמרי' בפ' חזקת שאם החזיק בחלון ושתתו חבירו בפניו ולא מיחה בו לאלתר הויא חזקה ואינו צריך חזקת שלש שנים שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק אבל אם מיחה בו וע"י הזמנות בנה חייב לסלק היזקו אפי' החזיק זמן מרובה ואינו צריך המחאה כל זמן שלא ית ברר שמחל שותקו היזקו שכיון שמתחלה החזיק בו באונס אין חזקתו כלום שהרי אמרו בפ' חזקת הראשי גליות אין לה חזקה לפי שהיו בעלי זרוע וכשמחזיקין בנכסי אחרים אינם יכולים לעכב בהם וה"ה לגזלן וזה אינו שהחזיק לקרקע זו שלא מדעת שותפיו בזרוע כן דינו שאין חזקתו חזקה ואין צריך למחות כל זמן שלא ידענו שמחל לו שותפו ואלו היה צריך למחות היה צריך למחות בכל שלשה שנים כדאמ' בפ' חזקת אבל בנידון הזה אין צריך למחות אלא לגלות דעתו בשעת בנין שלא נתרצה וכיון שנתברר שזה בנה ברשות שאינה שלו סותר בנינו והולך לו ובכל הגזקין אמרי' בפ' אלו נערות וכפ"ק דבבא קמא

דמשמתינן ליה עד דמסלק היזקיה ואי לא ניית דינא משמתינן ליה ומה שמעון אחד מבעלי הולאה החזיק ביד המזיק ואמרו לו שאם יתרוס כנגדו יכדו אותו ואם כן שתיקתו אינה שתיקה דמה לו אנסוהו עכ"וס או ישראלים ואם כידהו אין כדוי וכיון דקי"ל דאי הדרא אדעת הדרי פירי א"כ חייב לתת לו שכירות כל זמן שהחזיק בו:

שאלה שיד

מלייאנה: שאלת אילנות שעלו בתוך חצרו של אדם והם סמוכים מזה לזה כמו ט"ח אמה או טפחיים אם יש בהם תורת כלאים אם לאו.

תשובה

אין איסור באילן אלא הרכבה והוא שיקח ענף או נוף אילן והוא שקראו הרמ"בם ז"ל יתד בלשון קדר ויתקענו באילן וזה בין בארץ בין בחו"ל אסור מן התורה וכן אמרו בראשון מקדושין ולא נזכרה הרחקה בשני מינין אלא בכלאי הכרם אבל באילנות לא נזכרה הרחקה ואפילו לערב זרעוני אילן ולזרעם כאחד מותר כדאיתא בתוספתא דכלאים:

ענין שטו

דין בפ"ק דהוריות אמ' רב יהודה אמ' שמואל אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקים מודים בו אבל בדבר שהצדוקים מודים בו פטורים מ"ם זיל קרי בי רב הוא מיתיבי יש ע"ו בתור' אבל המשתחוה פטור ואמאי והא כתיב כי לא תשתחוה לאל אחר דאמרי כי אסורה כדרכה אבל שלא כדרכה שריא ואי בעית אימא השתחואה גופה כי אסורה בשטוב ידיים ורגליים הא השתא לית בה פשוט ידיים ורגליים שריא מכאן נראית לו ראיה שהשתחואה לפי' בלא פשוט ידיים ורגליים חייבין עליה ואע"ג דהשתחואה דפנים בפשוט ידיים ורגליים היא אפ"ה חייבין עליה בע"ז אפילו בלא פשוט ידיים ורגליים והטעם משום דבע"ז אתולדות עבודה מי חייב כדאיתא בסנהדרין בפ' ד' מיתות ובע"ז בפ' ר' ישמעאל וכי היכי דבשבר מקל לפניה חייב משום דהויא קבין זביחה ה"נ חייב משום תולדת השתחואה ואע"פ שיש לחלק קצת דבשבר מקל לפניה יש לחייב משום דדמיא לזביחה דהוה לי שבירת מפרקת מה לי שבירת מקל אפ"ה הדברים נראים דיותר ראוי לחייב בהשתחואה בלא פשוט ידיים ורגליים משבירת מקל ואפי' לרש"י ז"ל שפי' דאינו חייב בשבירת מקל אלא בע"ז שעובדין אותה בקשקוש מקל משום דמקל לאלוהה זו כבהמה בפנים הוי הכא שאני דשם השתחוה' אחת היא מה שאין כן בשבירת מקל אלא מיקריא זביחה אלא כשעובדין אותה בקשקוש מקל הויא להתל כבהמה עלמה ומה לי שבירת מפרקת מה לי שבירת מקל וכשאין עובדין בקשקוש אלא לפני לזביחת בהמה בפנים אבל השתחואה בלא פשוט ידיים ורגליים הויא בכלל לא תשתחוה לאל אחר ואע"ג דבמקל לא הויא אלא בפשוט ידיים ורגלי' עוד מצאתי ראיה במסכת כריתות בפ"ק מדקא קשיא לי השתחואה לית בה מעשה ואמ' ר' יוחנן כפיפת קומתו הויא מעשה מדמקט כפיפת קומתו ולא נקט פשוט ידיו ורגליו מכלל דבכפיפת קומתו חייב ואע"ג בלא פשוט ידיו ורגליו:

ענין שיו

מלייאנה: אשה שרואה דם מחמת תשמיש דינה הוא שאם ראתה כן נ"פ שהיא אסורה לשמש וצריכה להתנדש ומותרת לשמש לאיש אחר לפי שאין כל האנבנו' שוות ואם ראתה כן עם הבעל השני אסורה ומותרת לו' ואם ראתה דם בביאה ראשונה מותרת לשמש שניה וג' לפי שאין כל הבחו' שוות ואם ראתה נ"פ עם הבעל השלישי אסורה לכל אדם עד שתבדוק עצמה אם בא מהמקור והיא אסורה ואם מן הצדדין והיא מותרת ובדיקה זו היא שתקח שפופרת של אבר מפני שהיא חלק ופיו רחוף לתוכו ובתוכו מכחול ובראשו מוך כזה הנאה עוד אם נמצא דם במוך הוא מהמקור ואסור' ואם לא נמצא דם במוך הוא מחמת מכה בצדדין ומותרת וה"ה שאם רגילה לבדוק בעל ראשון ומצאה טהורה שהיא מותרת לו לעולם ואינה חוששת לאותו דם כי בודאי דם מכה היא ולא מהמקור ואם נמצא הדם אחר שבדקה וידעה שהוא מחמת מכה ונתרפית ואח"כ חזרה להיות שופעת כבראשונה וחוששת כאב בשעת תשמיש ובעת שהיא עושה צרכיה בפעם הראשונה כיון שבדקה עצמה בראשונה ונתברר

שאינו

שאינו מן המקור אלא מחמת מכה עתה שחזר הדבר ליושנו אינו תולין להקל שמחמת מכה ראשונה היא והיא נאמנת שחוששת כאב בשעת תשמיש ובשעה שהיא עושה צרכיה שבודאי מן הגדלין הוא הדם וכפ' האשה בגדה מוכח שדם היולא מהמקור אין דרכו לצאת עם מימי רגלים וכיון שהיא אומרת שבצאת מימי רגליה היא כואבת מוכחא מלתא דלאו מהמקור הוא יולא אלא מהגדלין וזאת היא המכה הראשונה שחזרה ונתרפית וכפ' הרואה בגדה אמרו מעשה באשה אחת שבאה לפני ר' עקיבא ואמרה לו ראיתי כתם אמר לה שמא מכה היתה ביך אמרה לו הן וחיתה אמר לה שמא יכולה להגלע ולהוציא דם א"ל הן וטיהרה ר' עקיבא:

שאלה שיז

מאזונא: שאלת ראובן הוא מקבל מזונאה ויש לו בת אשה הביאה ממוסתגאכים ולפי שלא היו לו בניים ממנה הלך למטמאטה ונשא בת אשה וטולדו לו שתי בנות ועתה רצה להעתיקה למאזונ' וקרוביה עכבו על ידו ובאו לידי מסירות והפסידוהו ממון וברח מבת מפני פחד מה הוא הדין בזה אם חייבת לבא אצלו אם לאו כי גם מקום דירת מאזונ' יותר טוב ממקום מטמאטה שאין בת אשה קבל כמו מאזונה והין מתקבלים לתפלה:

תשובה

כיון שהוא ממאזונה ויש לו בת אשה חייבת ללכת אליו דמסתמא לא נשאה אלא להוליכה עמו למקומו והיה לה לפרש בשעת הנשואין שלא יכוף אות' להוליכה' מבת וכיון שנשאת סתם רשאי לכופ' ללכת אחריו והכתוב אומר ושכחי עמך ובית אביך וכ"ש אם המקום הוא יותר טוב מאותו מקום ואין חייב הבעל להניח מקום טוב במקום קבל וללכת למקום שאינו טוב כמוהו ולא לסכן עצמו להפסיד ממונו:

שאלה שיח

בגאיה: שאלת ראובן נתן לשמעון ק' זהו' להתעסק ושיחלוקו שניהם השכר וההפסד בשוה וכדי שיבטח לב ראובן כתב לו שמעון שטר חוב בנופן שלהם במאה זהובי' ומשכון אצלו מרבה אחת בסך הנו' ובשאר שמעון מתעסק זמן ארוך ומה שהרויח חלק עם ראובן בשורה וכשנשלם זמן העסק תבע ראובן את שלו ורצה שמעון לתת לו מעות כפי מה שהיו שוים הזהובי' בשע' שקבלם מיד ראובן וראובן אומר לא כי אלא זהב תתן לי כי הזהב הותיר ותן לי זהב בעין וזהב כתוב' בשטר וזהב אטול ושמעון טוען שזה אינו חוב שאתחייב לתת לך זהב לא היה אלא עסק ועתה נטלת חלקך ברויח אם אנטורך לתת זהב יש הפסד ויש לך לתת חלקך בהפסד כמו שנטלת ברויח ועל זה עמדו לפני השופט והשופט חייבו לתת לו זהב כמו שנתנלה בשטר ורצית לדעת שורת הדין בדינינו מה הוא:

תשובה

מן הדין חיי' לתת לו זהב כמו שנתן כי דין דינרי זהב כדין פירות ואוה אדם שאה בשאה על סחר שער שבשוק ואין בזה משוש רבית אבל יש בזה ענין אחר והוא שזה הגדון עסק הוא ומדין התלמוד דין עסק הוא פלגא מלוה ופלגא פקדון ואם נאנס העסק חייב המתעסק לפרוע החצי שהוא משוש מלוה ופטור מהחצי שהוא פקדון ולפי זה אינו מן הדין שיחלוקו הריוח בשוה שאם כן יוצרח המתעסק בחצי שהוא פקדון בלא ריוח בשטר חצי המלוה והוי רבי' ע"כ תקנו חז"ל שבעל המעות יטול שליש הריוח והמתעסק יטול שני שלישים מן הריוח ואם נתן יותר עושה עמו חשבון ויגבה לו מהקרן ואם יש הפסד יחלוקו בשוה על כן יבואו לבית החשבון מה שלא מהזהב ומה שיצא מהקטן ממנו ומה שיצא מהכל אם יש שם ריוח על הקרן יטול בעל המעות שליש וב' שלישים יטול המתעסק ואם יש הפסד מהקרן יחלקו בשוה:

שאלה שיט

קסונטינא: שאלת ראובן נשא אשה וילדה לו בן ונדר בנו לתת לו קצת מטלטלין ואח"כ מתה האשה והאב מחזיק בדבורו שהוא הקלה כך וכך מטלטלין לבנו בשטר ונשא אשה אחרת וגדל הבן עד שהיה מבן ך' שנה ואח"כ מת האב והבן חובע המטלטלין שהקנה לו אביו בשטר ואשת אביו טוענת שהיא קודמת בכתובתם מהו הדין בזה:

תשובה

מה שנדר ראובן בנו להקנות לבנו אותן מטלטלין ואותן חפצים הם דברים שבלב ולא זכה בהם הבן וכשנשא האשה חל שעבוד האשה על אותן נכסים ואין הבעל רשאי לאו' אשתו לזכותם לבנו ואפי' זוכה אותן לו בקנין גמור וכ"ש בנדון הזה שאפי' האב עצמו היה יכול לחזור בו לפי שלא זכה בהם הבן מכח הולדה שאין מטלטלין נקנין בהולדה אלא בשכיב מרע כי כן כתבו כל הראשונים ז"ל ואין חולק ומבל זה יתברר שזכות האשה קיים באותם מטלטלין ואין לחורגה זכות בהם וכ"ז הוא אם נכתב השטר אחר הכתובה אבל אם נעשה קודם הכתובה זכה הבן מכח השטר אם יש בו קנין שהמטלטלין נקנין בקנין דבשלהי חולין אמרו מטלטלין נקנין בקנין סודר וכן בפ' שניים אוחזין ובפי' רש"י ז"ל ריש בבא בתרא:

ענין שך

דין: לפי שהחזנים טופים בזה כתבתי אני שמעון בכ"הר לימת זלה"ה המפטיר אינו קורא בתורה אלא לכבוד התורה שיאמרו התורה עיקר והוא קורא קצת ממה שקורא הסביעי ע"כ אומרי' קדיש אחר הסביעי וכיון שהפסיקו בקדיש אינו עולה למנין ובתעניות ובמנחה של י"כ וכן בשחרית של ט"ב הוא עולה למנין ג' אע"פ שהוא קטן כיון שלא הפסיקו בקדיש אחר שקרא הב' ובשחל ר"ח בשבת אחר שהשלים הז' הפרשה אומר קדיש ככל שבתות השנה והמפטיר קורא פרשת ר"ח וצריך שיהיה גדול ולא קטן כמו שכתב בעל המנהג בה' חנוכה לפי שהקריאה היא חובת גבור ואין מוציא מי שאינו מחויי' בדבר מחויי' בדבר בקטן ואחריו אומרים קדיש ב' שזאת הקריאה אינה נקראת מפטיר כמו בכל שבת שאינה אלא מפני כבוד התור' אבל היא חובה ואומרי' עליה קדיש וה"ה לכל יו' שיש בו ב' ספרים כמו ברגלים ויה"כ שאומר קדיש על הראשון וקדיש על הב' וכן ביום שמחת התורה שנהגו לקרות פ' בראשי' שלא ימנא הסטן מקום לקטרג על ישראל לפי שבבר השלימו התורה וקורא אותה הו' גם אותה קריאה צריכה קדיש ובכל אחד משלשה ספרים שמוציאים באותו יום אומרים קדיש ובר"ח טבת שמוציאים ב' ספרים אחד לפרשת ר"ח ואחד לפרשת חנוכה ובפ' ר"ח קורין ג' מ"ו פסוקי' לכל אחד ה' אין אומרים קדיש בראשון לפי שאין מפסיקין בקדיש בין ג' לג' שחובת היום בארבעה ואין אומרים קדיש עד שיעלו כל המחוייבין לעלות ואומר קדיש אחר בספר שני אחר שקראו הארבעה וכן בחולו של פסח שמוציאים שני ספרי תורות וקורין ל' ובשבת שיש שלש ספרים כגון ר"ח שבת ור"ח אדר ור"ח ניסן שאלו להיות בשבת שקורין הפרשה שאה והסביעי פ' ר"ח והמפטיר פ' חנוכה ושקלים והחדש אין אומרים קדיש על הראשון כדי שלא יפסיקו בין שני לו' ואומרים קדיש על השני שקראו בו הו' וקדיש על השלישי שקורא בו המפטיר פ' של אותה שבת שיהי' ובברכת ההפטרה של מנחה ביום הכפורים או' על התורה כמו בשחרית בין בחול בין בשבת בלא שום שנוי ונהגו להפסיק בפסוק ולערב יחלק שלל והוא טעות:

שאלה שכא

תלמסאן: שאלת אשה שמת בעלה ולה שני בנים מבעלה הא' ונשאת וכתב לה לדאלק שתוכל לגבותו מחייב והכניסה לו נכסים בגדוניתה והשאירה ברשותה נכסים אחרים ובעודה ארוסה כתב לה שדין ודברים אין לו באותם נכסים לא בחייה ולא במות ותקנת המקום הוא שבעל יורש חצי הגדוניא ונשתפק לך בחצי הנדאלק אם יירשנו כמו הגדוניא או יורשיה ירשו אותו והיא לותה ממנת מיתה שבנה הקטן יירשנה אלא שהעדים קרובים הם ובטלה הלוואה:

תשובה

מה שראוי לומר בזה לפי שטח השאלה הוא שבעל הוא יורש חצי גדוניתה לפי התקנה באותם שהכניסה בגדוניתה ובאותם שלא הכניסה בשומה אם התנו עמו בעודה ארוסה שלא יהיה לו זכות בהם ולא ירש אותם כבר בטל זכותו מהם

מהם ולא ירשם כלל שהע"פ שלפני התקנה יורש הכל כדין נכסי מלוג כבר בטל זכותו והאומר לו אפשי בתקנת חכמים כגון זה שומעין לו ויירשו שני בניה הכל בשוה שאין דין נכסי מלוג ויירשם וכן נראה לענ"ד בזה אלא שאם יתברר שאותם נכסים נגבה אותם מנכסי בעלה והכורו בהם שהיה אביה מוחזק בהם בחייו יש לבכור דין בכורה בהם ומותה אפי' נתקיימה בעדים אין בה כלום וענין הלדאק אפי' נבתה אותה בחייה היה לו דין נכסי מלוג ויירשם הבעל כ"ם אם עדיין לא נבתה אותו שאין מוציאין מיד הבעל כלום ולא דברה התקנה אלא בנדוניה שהם נכסי נאן ברזל אבל בנכסי מלוג לא דברה ונשאר על דין תורה ולא סלק עצמו במה שאמר דין ודברי' אין לי עליך אלא במה שלא הכניסה לו בשומה שהם נכסי מלוג כמו שכו' בשאלה אבל במה שלא הגיע לידו לא סלק עצמו והלדאק מתנה הוא והנותן מתנה לאשתו דקי"ל בפ' חזקת דקנתה ואין הבעל אוכל פירות בין בקרקע בין במטלטלין כתבו הגאונים ר' שרירא ור' האיי ז"ל בתשובה שאפי' מכרה ונתנה ומתה הבעל יורש אותה וכ"כ הגגיד רב שמואל והרמ"בן ז"ל בחדושיו ור"ת ז"ל בספר היסר ואפי' סלק עצמו מהנכסי' וכ"כ בספר אבן העזר בשם הר"מה ז"ל שאפי' התנה עמה שלא יירשנה יורשה ומה שהאשה נובה לדאק מחייס כשנתחייב לה הבעל בפי'מן הדין הוא ואין צריך לבא בזה מדין תנאי שבממון קיים כמו שכתבת מתשובת הרי"בש שלא נתנו טעם זה אלא כשהוא עוקר דין תורה כגון מה שאמרו בירושלמי הלין דכתבין אין מיתת בלא בני תהדר מודלה לבו בשא שהוא עוקר ירושת הבעל ומהני משום שהוא תנאי שבממון וקיים וכגון המקדש את האשה על מנת שאין לה עליו שאר וכסות אבל הכותב מתנה לו חוב לאשתו שתגבה אפילו בחייו מן הדין נובה אותה שהרי בפירש נתחייב לה כן ואינו עוקר דין תורה כלל שנצטרך לבא בזה מדין תנאי ממון וקיים וכתבתי לך זה להבין הדברים בדקדוק:

ענין שכב

נתעוררת בענין אלה תסוב נחלה ממט למט אחר מי שהיו לו בנות נשואות לשבט אחר ולא היו לו יורשין אחרים זולתי נקיבות ומת כי הבנות הם עומדות במקום זכרים לירש אביהן הנה בחלוקת הארץ בדור הזה תעבור נחלה משבט לשבט או תאמר שלא ירשו מוריש"הם זה אינו כי משפט הירושה לא תשתנה ומה נעשה אלו דלא תסוב נחלה ממטה למטה ע"כ תורף דבריך:

דע כי הרמ"בן ז"ל נתעורר על זה ותירץ בזה שלשה תירוצים כי התורה לא רצתה לתקן אלא העת ההוא ואם יקרה אחר כן למות בלא בנים והבנות הנשואות לשבט אחר יירשום בניהם או בעלים לא תמוש התורה לזה כי לא היתה הקפדה אלא על עת חלוקת הארץ והתירוץ השני הוא שלא היו בכל הדור ההוא הבנים לארץ בנות יורשות נחלה אלא בנות בלבד ועליהם הוצרך לתקן ואם שמא אחר הדור ההוא תהיה בת יורשת נחלה לא תבא לשבט אחר וזהו התי' הב'. והתי' הג' הוא שלא תסוב נחלה לאו לו' שאם באותו דור יש בנות נשואות לשבט אחר וימות אביהם או אחיה' ויהיו יורשות נחלה שאין בניהם ולא בנותיהם יורשים אותם כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה ותתבטל ירושת הבעל בנכסיהם וזהו התי' הג':

ודע כי במושב אחד היינו בבית הכנסת זה לו קרוב מ' שנה הרי"בש ז"ל והרב ר' יצחק בונאשתרוק ז"ל ואני הצעיר ואמ' ר' יצחק כי הרמ"בן ז"ל עשה פשט כנגד התלמוד לבטל ירושת הבעל בזה והיה תמה הרבה כי לא נמצא כן בגמרא ואמרתי לו אל תתמה מזה כי כיוצא בו אמרו בגמרא כמו שאמרו שם ויאמרו ירושת פליטה לבנימין ולא יתמה שבט מישראל אמ' ר' יצחק דבי ר' אמי מלמד שהתנו על שבט בנימין שלא תירש בת הבן עם האחים הרי שבטלו ירושת התורה כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה ועשו כן לבני בנימין לפי שלא נשארו מהם אלא מעט והארץ היתה גדולה והיתה העברה גדולה ממטה למטה אז ענה הרב ז"ל ונעולם לא שמעתי כזה אמ' ה"ר ר' יצחק בונאשתרוק ז"ל אני זוכר בו זה הפסוק נזכר בגמרא אבל איני זוכר על מה וכשבאתו לבית הכנסת לתפלת מנחה הודו לדברי ושבחוני ואתה יפה נתעוררת:

שאלה שכא שכב שכג שכד

ענין שכג

הוקשה לך למה הוצרכו להזות ג' וז' בשביל הרוגי מדין שהרי העכו"ם אינם אלא כבהמה וטומאת נבלת בהמה אינה אלא טומאת ערב ואין לה הזאת ג' וז':

דע כי לא נסתפק אדם לעולם שהעכו"ם הם מטמאים במגע לענין טומאת ז' והזאת ג' וז' שהרי מקרא אלא הוא בהרוגי מדין כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו וזה בכל העכו"ם הא למאי שנא וברשון מנזיר מוכח הכי בפי' שהיו רוצין ללמוד שמשון לא היה נזיר לפי שהיו נוגע במתי עכו"ם כמ"ש בלמי החמור הכיתי וכו' וכן ויך ויקח את חלצותם ואף במשא הן מטמאין טומאת ז' כמ"ש בספרי בפ' חוקת אלא שבתם בריתא היו לדין זה מק"ו מנבלה ואף לז' כמו במגע אף על פי שטומאת נבלה אינו אלא טומאת ערב דלית להו דין לבא מן הדין להיות נכדון ור"ת דלית ליה דין למד זה מהכתוב כל הורג נפש שהורגו בדבר המקבל טומאה כלו' דרך משא כמ"ש הרמ"בן ז"ל בפ' מצות ולא נתמעטו העכו"ם מדכתיב אדם כי ימות באהל ודרשי' אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויין אדם אלא מטומאת אהל והרי אמרו בכל הבא על יבמתו רבינא אמר נהי דמעטינהו קרא לטמוויי באהל דכתיב אדם כי ימות באהל ממגע וממשא מי מעטינהו קרא והרי זה מפור' שהעכו"ם מטמאין במגע ובמשא כישראל אף על פי שאינו קרויים אדם ולענין טומאת אהל הוא שנסתפק אם הם מטמאין באהל דבפ' המקבל א"ר אבהו אשכחיה לאליהו דקיים בבית הקברות של עכו"ם א"ל ר' אבהו לאליהו מר לאו כהן הוא א"ל לא אמר מר סדר טהרות דתניא רש"בי אומ' קברי עכו"ם אין מטמאין באהל מכאן נראה דהלכה כר' שב"י כיון שאליהו ז"ל שבירא ליה כותיה והרבה הקשו על זה שהרי באחרון מאהלות שנינו רשב"ג אומ' מדורות העכו"ם טמאים מפני שהנשים קוברות אם נפליהם ור"ת ז"ל פסק כן אף"ל כל שבנה ר"ג במשנתינו הלכה כמותו ויש דוחין דלא אף"ל כלל כמ"ש הרי"אף ז"ל בפ' נט פשוט ואני אומ' דאי אפשר למדחייה להא דרש"בג שהרי אתם משנה היא ולא נזכר רש"בג בהא דמדורות עכו"ם אלא בתוספתא אבל במשנה אתם נשנית ואין הלכה כאתם משנה ועם כל זה אומר אני שאין לדחות דרש"בי משום הא דמדורות עכו"ם דהתם לא לענין טומאת אהל נשנית אלא למען טומאת ארץ העמים שגזרו עליה טומאה ומדורות העכו"ם אף מלבד שהם מארץ ישראל דנו אותם כדין ארץ העמים לענין טומאה אע"ג דאפשר שאין קברי העכו"ם מטמאין באהל בהיות דרש"ר ועוד אומרים דאף אם תימצי לו שאין קברי עכו"ם מטמאין באהל אותם מדורות הם טמאים משום טומאת מגע שאין דרך לקבר הנפלים בעומק ושמא יתגלו העצמות ויגע בהם עוד הקשו מדאמ' במס' מ"ק מנין שמליינין על הקברות שג' ואלא עצם אדם ובמה אגלו ציון וההוא נבי בוב ומבוב כתיב שהם עכו"ם אלמא עכו"ם מטמאין באהל שאין מליינין אלא על טומאת אהל כדאמ' ההלוים דוחין דלעתיד על הכל מליינין כדי להרבות בטהרה עוד הקשו מדאמרי' בפ' חזקת ר' בנאה הוה מליין מערתא דאדם הראשון ודאברהם אבינו והם היו בני נח אלמא עכו"ם מטמאין באהל וי"ל שאלו שהיו לפני הדבר היו מטמאין באהל והוכיחו כן מספרי והרמ"בן ז"ל דחה דהתם דספרי לענין מגע אתמר וכ"כ רש"י בנזיר והרב ז"ל כתב שמפני כבודם היה מליין לא מפני הטומאה אבל שאין מטמאין באהל אלא ישראל שקבלו התורה אבל דעת ר"ת ז"ל הוא לדחות ההיא דרש"בי משום הא דמדורות העכו"ם והרמ"בם ז"ל פסק כותיה שאין קברי העכו"ם מטמאין באהל וכן נהגו להקשה הכהני' בקברו העכו"ם והרב ר' פרץ הכהן ז"ל אשר נפטר בברלונה היה נזהר מפני המטומאים דקי"ל אע"פ שחטא ישראל הוא ושלוש לכם:

בגאיה בענין כלאי בגדים

ענין שכד

הראשונים ז"ל הם מפרשים כוז ארוג ולא שזור כי' שהם מפר' האחרונים ז"ל וילא לנו מזה שהבגדים שאינן שזורים יש בהם איסור כלאים התורה וכירו' מתבאר כדברי הראשונים ז"ל דאמרי' התם בפ' שנים

שעטו כלו' למה כתבה התורה שעטנז היה די שתכתוב שעטו לאסור שוע ושווי למה הוסיפה כז והשיבו אלו כן כלו' אם לא כתבה אלא שעטו ולא כתבה כז היינו אמריכן כוז מותר כלו' אם הבגד הוא כוז יהא מותר ומתניתן לא אמרה כן ובפי' שנינו כוז אסור שהרי שנינו סיף של לא לבד ושל פשתן אסור מפני שמזרים לאריג כלו' לא הוצרך לכתוב שעטנז לפרש כי האריג הוא אסור משום כלאים וה"ז מבואר מהירו' כי כוז הוא תרגום לא שזור וא"כ הבגדים שהם שוע ושווי ותרגום הם כלאים דאורייתא מע"פ שאינם שזורין וכלאים דרבנן הם הבגדים שאין שוע ולא נזכר בירו' שיהיה צריך שיהיה שזור ומה שכתב שם כלוז הוא ומליז הוא עליו אבינו שבשמים אינו מוכיח שיהיה שזור אלא לו' שבלובש כלאים הוא מליז עליו אבינו שבשמים והזכירה התורה שוע ושווי ואם נתחבר באריגה או בקשר כדאמרי' קשר עלין דאורייתא נאסר מדכתיב שעטנז ולא כתב שעטו נזיש כדאמרי' בגמרא ובמות ולא הזכירה התורה שזור כלל כי כלוז הוא הלובש לא המלבוש כי אין לו אב בשמים יליז עליו והדבר הוא מוכרע ממקומו שהבגדים שאינם שזורים אסורים משום כלאים מן התורה אלא לתדנו היתר כלאים בגיליות בפ"ק דיבמות אלא ממה שחייבה התורה להטיל תכלת בבגדי פשתן ותכלת עמרא הוא ובגדים הנאמרים בתורה סתם הם לא לבד ופשתים הרי שהתירה תכלת דהוא עמרא בסדין של פשתן וסדינין של פשתן אינן שזורין לא הטלית עצמה ולא הפה שבה תמובין הגיליות וזה לא אמרה אדם מעולם שיהיו שפתי הסדינין שזורין כמו שפתי בגד לא לבד ומ"כ כשהתירה סדין בגיליות דהוו כלאי' ואפילו בלא שזורין התירה ולולי שהתיר' התור' היינו אומרים דהוו כלאים מ"כ בגדים שאינן שזורין אלא במקום מלוה יש בהם משום כלאים שזה הסדין אם חבר בו לא כלאים אף על פי שאינו שזור אלא התירה התורה אלא גיליות דאתו עשה דגיליות ודחי לא תעשה דכלאים ודבר זה נראה בשוע לקיים דברי הראשונים להתיר בשל תורה וכן כתו' בס' מנ כי מזה תדע' יראה כן וגם ר' שמשון ז"ל דוחה דברי ר"ת ז"ל ומכאן כתבתי אני שיש לחוש לדברי הראשונים ז"ל להתיר בשל תורה ולא כתבתי זה שיהיה צורך לענין אסור המל"חס כי בין שיהיה איסור בגדים שאינן שזורין מן התורה כדברי הראשונים ז"ל בין שיהיה מדרבנן כדברי האחרונים ז"ל בגד אחרון לא לבד ופשתן אסור הוא לבדו עם בגד לא לבד אלא התירה המשנה לחבר לא לבד עם בגד פשתן ומעורב עם קנבוס אלא כשנתערבו על ידי טרוף כגון במסרק מתוכרים יחד ויהיה הרוב קנבוס והמיעוט פשתן שבדרך זו בטל הפשתן לגבי הקנבוס והוי כאלו אינו וא"ה מותר לחברו עם בגד לא לבד ודמי לקערה שנפל בה טיפת חלב ונתבטלה ברוב ירקות שמותר לערב בה בשר כיון דהחלב נתבטל אבל אם לא נתערב הפשתן עם הקנבוס דרך טרוף אלא נשאר בעינו אפילו במעט פשתן שהוא בעין אסור לחברו עם לא לבד ודומה למעט גבינה שנפלה בקערה של ירקות והוא בעין שאסור לערב בה בשר שאין איסור העומד בעינו מתבטל מעולם ודבר זה כתבוהו הראשונים כבר והאחרונים ז"ל וא"ל להאריך בזה ודבר זה נתפרש בירושלמי ובתוספתא דכלאים גבי הא דתנן לא לבד ומר גמליס ומר רחליס שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמליס מותר אם רוב מן הרחליס אסור וכן פשתן וקנבוס ותני עלה בתום' בתה דברים אמורים שהביא פשתן ושרף ביניהם אבל הביא חוטי לא לבד רחליס ושרף בין חוטי לא לבד גמליס אסור עכ"ל בתוס' והטעם בזה פי' בסמ"ג כיון שהחוטים הם בעין לא בטלו וזהו ענין המל"חס ובירו' אמרו אבא בר רב הונא בשם ר' ירמיה לא לבד ופשתן שטרפן בטלו רב אמר אסור בתערובתן מה פליג בתמיה כלו' וכי חולק הוא על רב הונא בשם ר' ירמיה שהתירו ע"י טרוף אם רוב לא לבד גמליס ונחתה להו מה דאמר רב בשעשאו בגד בפני עצמו מה דאמ' ר' ירמיה דבעי מעדבתיה עם חוקן ז"ל הירו' ור"ל כי הטרוף הוא מתיר כשמערב עם אחר כגון לא לבד ורב שאסרו בשעשאו בגד בפני עצמו ופי' הרא"ש ז"ל בפסקיו משום דלא שייך ביה בטול ואפילו הוא אחד אוסר כל הבגד מדתניא בגד שאבד בו כלאים ה"ז לא ימכרנו לעכו"ם שמא יחזור וימכרנו לישראל עכ"ל הרב ז"ל. ומזה יתבאר שהבגד שנארג בו חוטי פשתן אפילו הוא בלא לבד נפן או קנבוס אסור לחברו עם בגד לא לבד ובדבר זה אין הפרש בין קנבוס לנפן ולמשי שהרי אנחנו מתירין להדיא לחבר משי עם בגד לא לבד כמו שכתבו הראשונים ז"ל ולא הישינן למראית העין שלא אסרה המשנה מפני מראית העין אלא

בשיראין והכלך ואינו משי שהרי פי' בפ' במה מדליקין שיראין שירא פרגלא וכסוף סוטה אמרו דמשחרב בית המקדש נגנז שירא פרגלא וכן כתבו בתו' ור"ש ז"ל במשנה בלאים וה"כ כשאסר ביורה דעה לחבר בגד שפתיו משי וערבו פשתן עם בגד לא לבד ה"ה שפתיו לא לבד נפן וערבו פשתן או הפך כגדון שלפנינו הכל הוא בכלל האיסור שאין האיסור מפני המשי אלא מפני הפשתן ומי שחילק בין משי לא לבד נפן לא חש לקמחיה ודברים פשוטים הם וכתב ליר' שם טוב הלוי ז"ל בכתב ידו בזה הלשון ועל דרך האמת שאין לאסרם כ"ה מתורת אם וכבר הודיתי לר' מיימון ז"ל בזה על הדרך שכתבתי לו ותו לא מידי עכ"ל כתבו ויהיה איסורו מן התורה כדעת הראשונים ז"ל וכלל בלאו דלא תלבש שעטנז או מדרבנן כדעת האחרונים ז"ל וכלל בלאו דלא תסור לו מתורת אם כדבריו וכל בלאו מדברי קבלה דומל תטוש תורת אמך הכל הוא שוה לתטוש הנכשלים בזה ולא תהיה התכשלה הזאת תחת ידי מי שיכול למחו' ושלום לכם:

ענין שכה

מי שכתב נכסיו לאשתו בשטר ישמעאל וחתומי' בו עדים ישמעאלים הדבר שטר מתנה זו קיים או בטל:

פשוט שאינו אלא חספא בעלמא וזה מכמה טעמים הא' שזה השטר אינו אלא לראיה בעלמא ואינו שטר הקנאה שלא כתבו בו שדי קנויה לך שזה הוא לשון שטר הקנאה וכשהוא כתוב כן וחתמו בו עדים ומסרו ביד המקבל המתנה זכה בו ואין צריך הקנאה אחרת ועל זה אמ' שהקרקעות נקנין בשטר ואם אינו כתוב כן אף על פי שכתוב בו פלוני נתן קרקע פלוני לפלוני אינו אלא לראיה בעלמא ואפילו חתמו בו עדים כשרים וכ"ש בשטר העשוי בעדים ישמעאלים שאינו אלא לראיה שאינו כלום וכ"כ בס' החכן בשם הרא"ש ז"ל בסי' רל"ז ובשהכשירו בגמרא שטרי מתנה בערכאות היכא דאיכא דינא דמלכותא כדאיתא בפ"ק דגטין לא הכשירו כן אלא בשטר הקנאה דהכי אמרי' התם במאי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא ואסיקנא דדינא דמלכותא דינא משמע דלא אתכשר משום דינא דמלכותא אלא בשטר קנין אבל בשטר ראיה לא דדינא דמלכותא לא מהני אלא לאכשורי עדותא שאין בו פיסול אחר אלא פיסול עדים אבל אי איכא פיסולא אחרינא בגופו של שטר לא מהני ביה דינא דמלכותא והכי מוכחא כולה סוגיא התם דמקשי' והא צריך לחזור בסופו של שטר ומעינו של שטר כדמהדר ומקשינא אחר מקשה התם משמע דדינא דמלכותא לא מהני אלא לאכשורי פסול גופו של עדותא אבל לשאר עניני השטר לא מהני דינא דמלכותא וא"כ שטר מתנה שכותבין עדי ישמעאל אינו שטר כלל שאינו אלא לראיה בעלמא ולא להקנאה ואפילו בעדים כשרים פסול הוא אם לא כתבו וקנינא מניה ולא אפשר לאכשורי שטר מתנה הכתוב בלשון ישמעאל ועדי ישמעאל אלא אם כן הקנה הנותן למקבל בקנין סודר ועדי ישמעאל כתבו בפנינו הקנה פלוני בקנין סודר קרקעו לפלוני דבמאי דאתמסר קמייהו לא מרעי ספיה' לאסהודי שקרא וכדאמרינן התם מי לאו דיהב זוזי קמייהו לא מרעי נפשייהו משמע דבעדות הנמסרת להם הם נאמנין אבל בלאו הכי לא מהני כלום שטר מתנה שכתבוהו עדי ישמעאל ואף מתורת הודאה לא מהני שהרי הם מעידים שהודה בפניהם שנתן לפלוני כך וכך ואף אם נודה שהודה בפניהם הויא הודאתו אינו כלום משום דלא מהניא הודאה אלא בשכיב מרע כהיא דאיסור ביאה בפ' מי שמת משום דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו אבל בבריא לא מיקרו אכסיה בהודאה דאי מקרו אכסיה בהודאה לא הייתו צריכים לתקן הקנאות אחרות ולא אשכחן בשום זוכתא דאמרי דנכסי' נקנין בהודאה וכ"כ הרב בעל העטור ז"ל וכ"כ דעת הראשונים ז"ל שלא מצינו דרך להקנות מטבע אלא אגב קרקע וכן הלוהה אלא במעמד שלשתן ואלו היתה הודאה מהניא בהו אמאי לא אשכחו תקנתא דהיתירא וכ"כ אני בתשובה אל ה"ר משה גבאי נ"ע הלא היא כתובה בספר תשובותי הראשון בסי' קכ"ב והביא דפ' הנושא חייב אני לך מנה דמשמע דמהניא הודאה לא מוכחא דבחייב אני לך מנה ליכא הקנאה אבל הודאה דהקנאה לא מהניא עד שיאמר בשטר שדי קנויה לך או יכתוב שדי פלונית לפלוני כהיא דפ' השולח ויומסור לו השטר הגה משני הטעם זו בטלה מתנה זו. והב' שאפילו היה השטר נכתב

כהונן שטר הקנאה ואיה ביה דינא דמלכותא לאכשוריה אפ"ה שטר מתנה זה בטל הוא אפילו חתמו בו ישראלים לפי שבכל מתנה צריך לכתוב כתבוהו בשוקי וחתמוהו בברא דלא תהוי כמתנה טמירתא אלא אם היתה מתנה מעכשו והחזיק המקבל בנכסים מיד במ"ש הרי"אף ז"ל בתשובה ובפ' חזקת קיים דבריו הרמ"בן ז"ל וכ"כ בעל העטור ז"ל אבל בלאו הכי בטלה היא ואפילו כתוב בשטר שאמר לעדים שיכתבו בכל לשון של זכות כמ"ש הרמ"בן ז"ל בחדושיו ועוד מתנה זו בטלה אפילו נעשית כהלכתה משום דקי"ל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא וכיון שטר זה בטל בדינינו אע"פ שהם מכשירי' אותו בדיניהם אינו כשר בדינינו אלא הכשירו העולים בערכאו' של עכו"ם אלא להכשיר העדים לפי שהמלכות מקפדת לפסול עדיהם אבל אם דיננו אינם כדיניהם אין המלכות מקפדת אם נדון בדינינו אלא כדיניהם וכ"כ בס' התרומות לרב הסרדי ז"ל בשם תשובת הרמ"בן ז"ל בשער פ"ז וכתוב בחשן משפט בסי' ס"מוכ"כר' יונה ז"ל כמ"ש הרש"בא ז"ל מעמו בחידושי ניטין וכ"כ הוא ז"ל בתשובה וכ"כ אני בתשובה אל ה"ר עמרם מדוראם נ"ע בגרגאסה אלא היא כתובה בס' זה למעלה בסי' מ"י אחרי שמעון כה"ר נמתן זלה"ה:

אל ארץ קשטיליא מעיר אוקניא

ענין שכו

מי שיצא למדינת הים והניח אשתו עגונה והוא במקום שיש חירום בין ב' המדינות ואין שיירות מצויות לישראל להוליך לה גט בשליחות הבעל מהו שיכתוב הגט במקומו וישלחנו על יד עכו"ם וימנה שליח במקום האשה למסרו לה בשליחותו:

ידוע הוא שאין העכו"ם בתורת שליחו' דבעינן אתם גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ואפי' אי איכא למימר דמכשירין לעבד משום דליתיה בתורת ברית שהרי הוא מקבל גט שחרור מיד רבו אבל בעכו"ם דליתיה בן ברית וליתיה בתורת ברית כלל לא וכדתנן במתניתין בפ' המביא חגיגה הכל כשרין להביא את הגט חוץ מאשה ועכו"ם ולפי זה אדם ששולח גט לאשתו ע"י עכו"ם אין האשה נשאת באותו גט וזה דבר ששוה הוא אבל מה שיש לשאול בזה הוא במי ששולח גט לשלוחו שהוא במקום אשתו אם יכול למסור הגט ביד עכו"ם שיימסרנו ביד השליח והשליח ימסרנו ביד האשה בשליחות הבעל או לא כיון שלא יצא הגט מתחת יד הבעל ליד השליח והיה אפשר לומר שיד העכו"ם אינה כלום אלא כאבן בעלמא. וכמ"ש בהעור והרוטב כששמש מעשה עץ בעצמה שמש. וכן בפ' הוציאו לו ביומא אמרינן דהולכת דם בזר דעביד מעשה אינטבא. וא"כ זה הגט שהיה ביד העכו"ם כאלו היה בקרקע. והאומר לאשתו טלי גיטך מעל גבי קרקע אינה מגורשת כדאיתא בפ"ב דגיטין ובפ' הזורק וכן השליח שנטלו מיד הנכרי הרי הוא כאלו נטלו מעל גבי הקרקע הגרלה שיש לחלק בין מעשה עץ ליד העכו"ם שכיון שיש בו דעת למסרו והוא לא נתמעטו אלא מגזרת הכתוב אם נעשה אמצעי בין הבעל לאשה לא הוי טלי גיטך מעל גבי קרקע שהרי הבעל מסרו לכן דעת שיתנהו לשליח והאשה כשנטלו מיד השליח הרי הוא כאלו נטלו מיד הבעל וכ"ש בזה בהולכ' דלא פסול מגזרת הפסוק אינו בקרקע ממש ולאו דווקא עכו"ם אלא אפילו בעלי חיים אפשר להכשיר כיונא בזה בענין שליחות שהרי בפ' בכל מערבין בענין חזקת שליח עושה שליחותו אמרי' אם שגר הערוב לשלוחו ע"י פיל או ע"י קוף ואמר לו לקבלו הימנו שהוא כשר אע"פ שלא בא לידו מיד המשלח ומה שהזכיר פיל או קוף ולא אמר בעלי חיים אורחא דמילתא נקט שכיש בהם קצת הבחנה לקיים מצות משלחם כמ"ש הטבעיים וכיון שכן לא גרע עכו"ם מפיל וקוף לענין זה ואע"ג דבריש זבחים בענין חטאת שאחטה לשם עולה פסולה לשם חולין כשרה משום דבת מינה מחייב בה דלאו בת מינה לא מחייב בה ואפ"ה אמרי' אם כתב גט לשם עכו"ם פסול והכי נמי הוה אפשר למימר דע"י קוף כשר וע"י עכו"ם פסול דהוא בת מינ' ומחייב בה הא אמרי' התם דלאו משום בת מינה ומחייב בה הוא אלא משום דהאי עכו"ם כמי שאינה היא והו' ליה שחיטה ואם כתב גט שתם ולא כתבו לשמה פסו' אבל בעכ"ם להוליך גט לא בעי' שיהא זה לשמה כלל שיהא

מחייב בה יותר מפיל וקוף וכבר כתב הגט לשמה וכבר נתקיים הגאונים ז"ל הראשונים בזה כמ"ש בה"ג ים פוסלין ויש מכשירין בדיעבד וכבר נפל האחרון בכל התקומות להכשיר אפילו לכתחלה ע"פ דברי גדול האחרונים ז"ל ותלת העלה היישלה לפ"ז בגלון הזה שיכתו הבעל גט במקומו לשמה ולשמה ויכתוב שם מקומו ומקומה ויכתוב שטר שליחות הולכה לאחד במקום האשה ואם לא ידע שם מקומה יכתוב להות דיירא או דדיירת השתא אם ידעו מקומה לא דאתילדת בדוך פלן ויכרוך הגט בסיימנים מובהקים ויתמסרו לעכו"ם והעכו"ם ימסרנו לשליח והשליח ימסרנו לאשה ואע"פי שהבעל אינו מכיר לשליח לא מסתבר דלהוי עיכוב בדב' והכי מוכח בפ' כל הגט בעובדא דאבא בר מיומי ובפ' התקבל אמרו שהאומר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו כותבין היכא דליכא למיחש לשוי דחזו ליה בבוחה דבבוחה ואע"פי שהבעל אינו מכירו וכ"כ הראשוני ז"ל ואי ופש ושפיר דמי. כתב שמעון כה"ר נמתן זלה"ה:

עוד לארץ קשטיליא אל עיר שוריא

ענין שכז

מי שדן בענין היבמה המזכת למעלה בסי' רפ"ה בדין חלה ומת אינו כן דכיון דקי"ל כרבנן דרוב נשים ולד מעליא ילדן ואסורה להתייבם והא דמלרכי' לה חליצה להתירה לשוק אינו אלא לחוש לרש"בג לכתחלה. א"ל ואת הבת אלו מתה בעודה על המשבר אחר שנולדה היה היתה בחזקת קיימת אם אח"כ מתה הרי היא בחזקתה כשעה ראשונה ואין מוציאין מחזקתה אלא אם אירעו בה דברים אחר שנולדה המוציאין אותה מחזקתה שהיה לה בשעת לידה ובפיהק ומת אמרי' דלאו כי קיימא הוא דקיים להו לרבנן דפיהוק הוא סימן נפל אם פיהק ומת בשעת לידה כמו שכתב הרמ"בם ז"ל בפ' המילה וכנפל מן הגג ואכלו אמרי הרי הוא בחזקתו הראשונה שאו המקרים הם אפשריים לבן קיימא ובחלה ומת הוא דפליגי אי דמי לפיהק או לנפל מן הגג וכל זה אין לו ענין בנדון הזה שזאת הבת נולדה ומומה עמה ולא נוסף בה ענין לאחר שנולדה ואלו מתה אחר שנולדה ודאי אמה אסורה להתייבם דלא אתרע בה מילתא דלהוי הוכחה דנפל היא ואפילו האוסר בחלה ומת מודה בזה שאין באלו המומין הוכחה שהיא נפל שאלו הן דברים יארעו לבני קיימא שהרי דבקות האזנים אינו יותר קשה מדבקות וסתימת פי הטבעת שא"א להתקיים אפי' שנה א' והזכירו רפואתו בגמ' אמר אביי אמרה לי אם אתי ינוקא דליתי ליה נפקות' עבדי' ליה וכו' וכן העידו פילוסופי יון שראו שור שלא היה לו פי הטבעת כמ"ש בספריהם ואפילו נולד בלי אזניים בר קיימא הוא וכבר ראיתי אשה א' אנבעותיה דבוקות ומה שלא היתה יונקת ג"כ חולי מקבל רפ"א הוא דאמר אביי אמרה לי אם אתי ינוקא דלא מייץ כו'. ומה שלא השמיע קול חולי של בני קיימא דאמר אביי א"ל אם אתי ינוק' דלא מעוי כו' כדאיתא בפ' המילה. וסתימת העיניים חולי הוא לבני קיימא כדאמרי' בפ' הערל וכגון דאמר ליה עיניה ואיתפח והרבה נולדים סומים ומתקיימין והרבה בלא נולדין סומין כמו גורי כלבים ויש סומים אחר הלידה י"ב יום וכשנגלו ילמחו עיניהם כבר כו' זה בם' בעלי חיים וזכרו כי הנה הבחור מוליד גוריס סומין וכשנגלו יתפתחו עיניהם והזקן מוליד סומים ונשארין כן וכן אמרו כי הנולדים בשביעי גולדים שתיים שבילי האזניים והנחיריים וכשהם נגלים הם נפתחין כי לתיחת יציאתן לא נשלם. גדולם ברחם כמו התבואה. הנתלשת קודם גמר ביאולה ונגמר ביאולה אחר שנתלשת מכל זה נראה שאפילו לאחר דאתי ליה חלה ומת שהוא נפל יודה בנדון הזה שאמו' להתייבם ונתבאר האיסור ביבום לכל הנדדין ולענין המוזרות אפי' נפנים לו' דחלה ומת פלוגתא דאימורלאי היא אי אסורה להתייבם או לא ולפי זה יהיה בבניה פלוגתא דאימורלאי אם הם ממזרים או לא ויהיו ספק ממזרי' מפני המחלוקת הזה אפ"ה אין להתירן לבא בקהל משום דאמרי' ספק ממזר לא אסרה תורה אלא כאמר זה אלא מפי שלא נפל ריעותא בו אלא בידיעתנו אלא ידענו בו אם הוא נפל אם הוא ממזר בנגון שתוקי ואסופי וכותי שהוא אי' כשר אי' ואין לי לחוש לספק ידיעתכם אבל במי שנפל בו ספק מפני ריעות שיש בנגון הנדון הזה שנולד מספק ערוה לא נאמר על זה לא אמרה תורה אלא ולאי ממזר אדרבא אמרי' ספיקא דאוריתא לחומרא הוי

אפי' לפי הדין וכ"ש שאפילו בחסופי ושתוקי וכותי מצוה מעלה דיוחסין אסור לבא בקהל ונתבאר האיסור מדינא דג"מ ומה שדן בזה שהוא לא גמרו סימניו מפני אלו המומין אינו כן דגמר סימנין המכריעים בגמרא הוא בשערו ובצפרנו אבל מפני שאר מומין לא חשבי' ליה לגמרו סימנין וזה דבר ברור הוא בגמרא דגמרו סימניו הוא בשערו ובצפרניו ואם גמרו סימנין אלו אפילו היו בו כל מומין שבעולם בר קיימא הוא וכיון שלא נבדקה בסימנין ואלו נבדקה ומצאו בה סימנין בגמר שערות ולפרנים היתה אסורה להתיבם ועכשו שלא נבדקה נאסרה מן הספק ולמעלה בסי' רל"ז כתבתי אל המתיר בזה הלשון ולענין הנדון אמת הוא שגולד לשמול ולאו לא גמרו סימניו שהוא ולאי נפל וכן נראה מהגמ' וכ"כ הרש"בא ז"ל בחדושיו בפ' הערל ובפ' החולץ אבל נראה מדברי בעל הטורים שערך ב' דברים להתירה לשון שהוי ל' יום וגמר סימנין ובכל ענין חולצת ולא מתיבמת וכן הם דברי הרא"ש ז"ל בפ' הערל ולא אזכיר איתר יבום בלא שיהוי ובלא גמר סימנין בבן שמונה אם נתקיים אפילו שעה אחת שהרי הוא בחזקת חי ואינו יומא בהא בכל כגפל כמו שהוא מוכיח בפ' לא יחפור ובתוספתא דאהלות פ' א' ושינו בנוסף שהוא פוטר אפת אבין מן היבום כמו שנזכר במשנת אהלות וכן הם דברי הרמ"בם ז"ל בפ"א מהלכות יבום שאם נולד חי חולצת מדרבנן ומן התורה מותרת לשוק ובזה יצאה ההוראה ממך להתיר שלא כהלכה ואם יש עליה שהוא ולאי בן ח' שלא גמרו סימניו יש להקל בדיעבד על פי הרש"בא ז"ל בגלילות קטלוניא המתנהגים על פי הוראותיו אע"פ שהרמ"בן ז"ל כתב בפ' המילה דהוי ספק נפל והגלילות ספרד יש להחמיר על פי הטורים וכ"ש אם הרמ"בן ז"ל מבייע ואם אין שם עדים תלה לכולי עלמא ובריבא חליצה ונגו נמי בעיא כמו שכתב הרב ר' משה בר מיימון ז"ל והמפרשים ז"ל עד כאן כתב שמעון כה"ר פמוח זלה"ה:

תם ונשלם חלק שלישי כדת וכשורה:
ה' יעזרנו לקיים את כל דברי התורה:
יעלו בו שאלות ותשובו סך אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד:

מפתחות לשאלות ותשובות מספר התשבץ כל ענין וענין בפני עצמו

חלק שלישי

הלכות מלמדי תינוקות

קהל שעברו מלמד ונתבטל מלימודו אם נותנין לו שכרו מוצלס דף כז קט

הלכות קריאת שמע וברכותיה

בענין ק"ש שצריכה להיות קריאה תמה דף ח כח
איך בק"ש למפרע שדי ובמישור חייס דף יז כה
בענין ס' תיבות שיש בפרשת שמע דף יז ט

דיני תפלה ובית הכנסת וציצית ותפילין וס"ת וש"ץ ושמן של ב"ה ותענית צבור וקריאת ס"ת ומפטיר

ענין שתי בתי כנסיות בעיר א' הא' קדוש והב' מחודש דף ח ה
בחת ימת אתה ישרת דף ח כט
כיס של תפילין אם צריך להיות טפח וכמה הוא טפח דף ח כו
פ"ת שנמצא בו טעות מהיכן חוזר לקרות בס"כ דף ח ל
ספר תורה שנמצא בו טעות אם מותר לקלוף מקו' הדבוק הטעות ולהדביק בו גויל חדש ולכתוב עליו תקון הטעות דף ח לא
אם קדושה מיוסב נאמרת ביחיד דף יט סז
לגאת יומ"ה בעת הוצאת ס"ת דף כה לח
ערל אזן אם כשר להיות שליח לצבור דף כז קיב
מי שהוא מומחה אם מותר מפני מריבה דף כז קיו
רצועה של יד כמה שיעורה ולורת שדי בבריבה אם מעכב אם לא דף כז קיח
לתרגם ההפטרה ואם אסור לתרגם הברכות דף כז קכא
שאלת גשמים בשאים לתקופה דף כח קכב
ס"ת שקלת שבותיו אחוכות וכן קלת דפין ארוכין דף לה קכה
להתענות ביום ערבה והמול יחול ואם נפסל ס"ת שנתלא חסר או מלא מה דינו דף לו קם
ש"ץ שקורא לאחד לקרות בתורה ואינו רוצה איך תהיה הקריאה ע"י אחר דף לז קסב
אם קטן כשר להוציא הרבים ידי חובתן דף לח קעא
ס"ת בלוי אם טעון גניזה דף מא קלב
מקדים ס"ת אם יש לו זכות למוסרו לאחר מחוהביו להתכבד בו בכל יום שמחת התורה דף מא קלד
אם מותר לקרות הרבה כהנים בחתונה דף מה ריג
אם אומרים ארבעה ועשרים רננות על הנשמים אחר ניסן דף מח רכד
למה נשים נוהגות שלא לעשות מלאכה בר"ח דף נא רמד
בענין פרשיות פתוחות וסתומות דף נד רעב

ענין שמיש כותבין שלש אין כותבין כלי שרטוט דף נד רעד
ענין המפטיר והקדישים בשבתות שיש בהם נ"ש"ת דף סד שך
בהטבת נרות דף נד רסה
וכתית למנחות דף נד רסו

הלכות ברכות וקדוש היום והבדלה

ענין ברכת התורה של שחרית אם צריכה מלכות דף ח כז
אם מקדשין על יין לבן דף נח רמו
נוסח ברכת הנותן לשכוי ביינה דף נח רמז

הלכות שבת ומלאכות שבת ושתופי מבואות

חולה שיש בו סכנה אם נדחה שבת להאכילו שחוטה או נבלה דף י"ג לח
בענין הכשר המבוי דף לט קפח
אם מותר לתקן אם בשבת על ידי עכ"ו דף מח רכה
אם מחללין שבת ע"פ רופא עכ"ו דף נד רעח
לצלות בסנדליס מסומרים בשבת דף נה רעח
לאסור קבורת המת ע"י עממין בשבת דף סב דס
בענין הכשר מבואות וענין ישראל שהוא בעיר שכלה עכו"ס אם מותר לטלטל בה דף סג שח

דיני ר"ה ויום הכיפורים וי"ט וחול המועד וראש חדש

לומר זמן על הכוס ליל שני של ראש השנה דף כז קיד
בשבת בנתים אם אומרים אבינו מלכנו וכל נדרי מהו מתיר ואם אומרים לדקתך בשבת שחל בו ר"ה דף לח קעז
אם אומרים בר"ה ויה"כ ותמלוך אתה הוא ה' לבדך דף לט קפד
בתקיעות אם יש להפסיק בין שבריס לתרועה והפשוטה אם צריכה להיות קול פשוט דף מל ריט
עכו"ס שהביא דורון לישראל פירות בי"ט או אם הביאם מחוץ לתחום למכרם בשוק והביא מהם דורון לישראל דף נג רנא
להזכיר ר"ח בברכת ההפטרה דף נה רנב
אם אומרים היום חרת עולם וזה היום תחלת מעשיך בי"ט של ר"ה שחל בשבת דף נז רן שט
כרכין המוקפין חומה בקריאת המגילה דף נח רנז
סעודת פורים אם נעשית בשבת דף נח רחן
ענין תרי קלי לא משתמעי בשני שופרות בחיש אחד דף סב שה
על הענין הנז' למעלה דשמע ט' תקיעות מט' בני אדם דף סב שו

הלכות מילה

מילה שנתאחרה ליום ט' מפני שהיה יום ח'תענית ט"ב דף ב ח
המל אם צריך לטעום יין וכברכת אירוסין וחתנים דף יח סה
נולד כשהוא מהול דף לט קפג.
המל וצריך על היין אם חייב לטעום כוס של ברכה דף כא עט
אם ספק מילה דוחה יום טוב שני ופי' לחם הפנים נאכל לט' לי"ל לאחר עשר אם יש למול לשמנה בי"כ ב' של ר"ה דף נה רפד

דיני ברכת אירוסין וזפריון הבן

שיעור פדיון הבן דף מח רכו
למקש מקדשין ואחר כך מברכין ברכת אירוסין דף נה רעח

הלכות כבוד אב

אכילת אביו אם קודמת לאכילת רבו דף לד רעה

הלכות חמץ ומצה ופסח

חיטים שנפלו בבית ונפלו לתוך הנהר דף ז כב
חמץ שנשו שבעה ואזהרתו לעולם דף יח פח
אם מותר לטחון מצות של פסח ברחים של מיס דף כז קי
לשחוט את הפסח על היחיד ואם מקריבין בבמה דף כז קי
אם מותרת חמצה בפסח והתרה בכל השנה וענין הלבש והשמן אם מקטפין בהם בפסח דף לב רנו
אוכל מצה בערב פסח דף נד רס

הלכות קבורה והזכרת נשמה

בענין חפירת הקבר אם מותר ליטול שכר דף ה ט
בענין בטול המת והוצאתו בי"ט ראשון דף ו יא
מקום שהין להם בית הקברות אם קוברין על הקברות הישנים וכמה צריך להיות בין קבר לקבר מן הגדלין דף כז קיט
להזכיר המתים הקודם קודם דף מח רלו

דיני שופטים וקנסות ומסורות ומלשיני

רופא שהזיק דף כב פו
למנוע פרוצה להכנס בבתי כנסיות דף כד ג
מי שאיים על בני אומתו שיפסידם אם לא ישתפוהו עמהם והפסידו אם חייב להפסיד חלקו בהפסד דף כז קיד
האומר אלך ואמסור ונדהו הנמסר אם גדול מן המסור דף לו רמו
אשה מזנה מה דינה דף מ קלא
מקלל לאביו והמו וקורא לאביו ממזר דף מא קלב
המוציא שם רע על חבירו שראוהו מתיחד עם זקוקה ליבם והמביאים את חבירו בדברים חייב גדול והקורא חבירו רשע או מחזר הקורא לגבור עדת כלבים דף מג רי
מי שחבל בחבירו ועדיים ראו שנפלה שנו והחובל בחבירו בחצן בשבת ואשה שהחזיקה בזקנו שליחים דף כ רלב
אשה שילא עליה קול שראו איש אחד יורד מעליתה ובעלה איננו בעיר דף כא רמג
אם נאמן אדם לומר בתי ממזרת דף כד רעב
ראובן מקבל מאשו"ה ויש לו שם אשה והלך למטמ"אה ובשא אחרת ולאחר נישואיה רצה להעתיקה וקרוביה מעכבין ובאו לידי מלגמת מהו הדין דף סד שז

דיני הדיינים

מאן דלא ניית לדינא מה משפטו דף כט קלא

דיני עדות ושטרות ומשכונות וכתב יד ופנקס

עם הארץ אם הוא פסול לעדות דף ב ז
אם מבטלין את העדים להעיד אמת דף ה ט
שטר העולה בערכאותיהם אם דנין בו כפי דינינו או כפי דייניהם דף ו יא
קיום בית דין אם צריך קיום אחר דף ז יב
מי שמת והוליאו על יורשיו כתב ידו שהוא חייב ודין מודעא דף יט שז
פטרה אם צריכה קנין דף כה לא
בענין משכנתא דסוריא וענין דינרי זהב ופחת המשקל ותוספת דף כו קי
ענין קרע הבא בתוך שלש שיטין דף מב ח
אם הסופר והעדים אחר שחתמו נאמנין לחזור בהן ושטר שכתב בו נאמנות ואין כתוב בו וקנינו מיניה על הנאמנות בפי' ר' מנ רלו
הטפסת השטר שנעשית בשנים דף נא ח
אם נאמן לומר פרוזבול היה לי דף כל עו
הטפסת שטר בשלשה ושנים מהם גיסים דף נה רעו

הלמת

דל׳ נדרים ושבועות וחרמות ונדויים

מי שנשבע שלא יעלה אשה לחתן אם יש לו היתר דף ג ט
נדר להתענות ומלאו ימים טובים דף יז נב
מרס שהוטל על השחוק אם יכולין להתיר דף כו קז
בני חכמים שמקללין אחרים אם מותר לקלל אבותיהם ת״ח ואם
ניחה אותם החכם מה דינו דף כז קטו
המודר לעלות לא״י אם עובר משום בל תאחר דף לח קסט
מי שקבל בחרם לתת בתוך הזמן ועבר הזמן דף לח קע
לענין כדוי של יהודה דף לט קפב
מי שנשבע לתועלת חבירו אם מתירין שלא ברצון חבירו דף מד ריז
העובר על כדוי אם אחרים חייבים להתרחק ממנו דף מד ריח
נבור שהחרימו ורוצים להתיר אם יחיד מוחה דף מד ריב

דיני צבורות וקנותיהם ומסים וארנוניות ומנהגות הקהל

מני עיירות הסמוכות זו לזו אם נעתק אחד מזו לזו עם מי יפרע
המס דף ח כד
ענין תבעו הקהל לקהל אחר לסייען במס וחק
המלכות דף יל מה מו
בני חכמים אם פטורים מהמס דף כז קיח
מס המלך למי שהלך חוץ למקומו דף לב קלח
תלמיד תינוקות אם פטור ממס המלך ות״ח וש״ץ דף לה קנג
מי שלקח עזר היין שהטילו הנבור וטוענין שהיין היה חומץ ורוצין
לפטור עצמן דף לה קנד
לבור שייחדו אנשים להוציא לבור י״ח שנה א׳ ובתוך
שנתם שלקוט דף לה קטו
לפטור החזן ממס המלך דף נג רכד

דיני אסור והיתר ויין נסך ומאכלות אסורות ובישולי עכו״ם ובטל בששים

ענין חמאה של עכו״ם שנהגו בה היתר וענין גבינ׳ של עכו״ם דף ד י
ענין פולין המתליעין בחביתן תוך י״ב חדש והאספגיס וענין
הלל״ו ולחב״ייה והלל קור״סה
ענין יין שבא בלא שומר בספינה דף ז יא
בילה אסורה בששים והוא לו בששים ואחת דף יז כ
גבינה של עכ״וס אם יש לסמוך על הטוס דף כב פג
המסחר יינו של נכרי דף כד פט
הלב שחלבו עכו״ם והין ישראל רואהו דף לג קמב
המשלי׳ גבינים נכנסו בתוכו יין ונכברי׳ המצלחי׳ ביין דף לד קמח
ענין המיס הסרופים הנק׳ מ״ח אלח״ייה בלשון ער״ב
ונתגבל ענין א״ל טר״טר דף נז רלא
אם מותר לבשל בשר טרפה בחלב למכרו לעכ״וס ונתגבל אם מותר
למכור החלב דף נז רלב
אם מותר לבשל לעכו״ם טרפה דף נז רלד
אם מותר לבשל חמאה ולערבה עם בשר מבושל למוכרו
לעכ״וס דף נח רלה
ענין אבר מן החי ולזמן עכ״וס בבני מעיים דף נח רלו
החשוד לשתות יין נסך אם נאמן לומר יין זה כשר הוא דף סג שיב

דיני עז וחוקות העכו״ם וכלאים

מותר לשחוט לישמעאלים פסחים ולשאת ולתת עמהם ביום אידם
הבהמה הקנויה לפסחים אם מותר לישראל
לקנותה דף כט קלב
בשחטיה לע״ז אם חייב אפילו שלא בפשוט ידיים
ורגליים דף סג שטו
ענין כלאי בגדים דף סד שכד

הלכות שחיטה וטריפה

ריאה שנחתכה ונמלא בחלק ממנה מן המרלות האסורות דף ט לב
ריאה הדבוקה בעיקר הריאה בלי פילוס דף טו מח
ריאה הדבוקה לטרפס דף יז מט
סרכה בריאה ובאותות הכל דבוק דף כו קח
טבח שילאה טרפה מתחת ידו דף לח קעב
ענין הטלאים אם יש לחוש לריסוק איברי׳
הסרכות אם הם אסורות מן התורה דף נז רלב

הלכו׳ טומאה וטהרה ודיני נדה ומקוה וטבילה

בתים פתוחי׳ לבית הקברות אם אסורי׳ כהני׳ ליכנס שם דף א ח
על הענין הנזכר בדרך אחרת דף א ב
ענין מקוה חסר והשלימוהו דף ד יב
ענין שיעור המקוה דף ט לג
על הענין הנזכר דף ט לד
על הענין בעצמו דף י לה
ענין שיעור רביעית כמה הוא דף י לו
ענין מ״ש לא אירע קרי לכ״ג בהיזה מקדש היה ראשון לו שני וכן
שאר נסים שנעשו בב״ה דף י לז
נדה מהו שתיכן עם בעלה במטה אחת דף יג מב
עשרים דינין יש בעניני נדה דף יז נח
ענין מוסקין בטהרה דף כא עח
מקוה של ב״ה שלנו כמה מים מכשירין אותו דף מח רכב
אם מותר להושיט דבר מידו ליד אשתו נדה דף מט רל
אם בועלין על דם טוהר ואם עושין טבילה בנהר דף כ רלח
קרי אם ממעט בזיבה דף כד רסד
לא יאכל הזב עם הזבה בקערה א׳ אפי בניו עמו דף כה רעט
הטבילה בנזמים דף כה רפ
למה הוצרכו בהרוני מדין ג׳ וז׳ שהרי עכו״ם אינם
אלא כבהמה דף סד שכג

הלכות אירוסין וקדושין וסבלונות ונשואין

ענין קטלנית שנתארסה אם מותרת לינשא דף ה יד
ארוסה אם יש לה מזונות דף יג לט
ענין האנוסים בקדושיהן ובכשואיהן וגרושיהן דף טו מז
מי שכתב לאמו שתקדש בתו דף יח ס
דין עד אחד שראה הקדושין ואמר לא ראה
ה״ז קדש במלוה במעמד שלשתן דף כב פה
צד״לק אם יש לחוש לו לקדושיהן דף כה צד
המקדש אשה בכוס של יין והיו שם כשרים ופסולים דף כה לה
המקדש בטבעת שאולה ואם שאלה מהאשה עצמה
וקדשה בה דף כ רנו
אם שליח הבעל לקדש צריך עדים דף ג רמח
מי שנתן לחבירו כוס של יין קדושין על בתו ולא קבלו
בסוף הסימן דף גח רמט

דיני גביית כתובה והעמדת אפטרופוס ותפיסת אלמנה ומזונות האשה והבנים ושאר הלכות אשות

אלמנה שמתה קודם שנשבעה מה יהיה בכתובתה דף יח סב
מי שציוה בשעת מותו שיתנו לבתו בנשואיה כמו
שנתן לבתו שנשאת בחייו דף יח סג

אשה שנשתעבדה לפרוע חוב בעלה ומשכנה תכשיטיה ומתה ושאין
הגוביה במטלטלים ואפי' כתב מקרקעי ומגבן מטלטלי משום
תקנת השוק דף כ עב
איש ואשתו נמצאו הרוגים איך יהיו דין הנכסים דף כ עג
כתובה שיש בה מטבע מקום ונעתקו למקום אחר דף כא עד
אם יש מטבע בכתובה ונשתנה המטבע דף כא עה
שתי כתובות מי קודמת דף כא עו עז
מי שהלך למדינת הים ואשה שמא תכתוב עליו אשה
מזונות דף כב פא
להוציא האשה ממקום למקום והוא אומר לעלות לא"י
והיא אומרת לא מה תפסדת דף כג פו
לחייב אשה ללכת עם בעלה למקום אחר דף לו קנז
אלמנה אם נובה כתובתה מקרקע שהכניסה או ממעות דף כה לט
הפוסק לזון בני אשתו דף כה ק
מי שילא למדינה אחרת ותפסה אשתו מטלטלין ואינה
רוצה לבא אליו דף כז קי
דין אלמנה במזונותיה ע"פ התלמוד וע"פ התקנות דף כט קכא
אלמנה אם נאמנת לומר שבעלה מכר תכשיטיה
בחייו דף כט קכט
האומר בשעת מיתה שיתנו לאשתו כתובתה אם יש לה זכות יותר
על הנכסים ואם קנס אותה שר העיר אם היורשין חייבין לפדותה
ופרעון כתובתה מאיזה מעות דף כט קלד
המגרש את אשתו אם תגבה כתובתה מכליס שהכניסה לו ובאיזו
שומא נוטלת ועניין גביית תוספת מגורשת ואם שמין מה שעליה
ומזונותיה עד שלא קבלה נטה דף לג קמא
ועניין לא ישא אדם אשה במקום זה ויש לו אשה במקום
אחר דף לג קמב
יתום שאחות אביו רוצה לזונו בחנם וקדם זקנו וזן אותו אם הבית
מעותיו על קרן הגבי דף לג קמד
אשה שמתה ולפי התקנה בניה יורשין אותה במקום
בעל דף לד קן
אשה שערבה לבעלה והניח נכסים אם יכולה לרחות
ב"ח אצל הנכסים דף לז קסב
קטנה שנשבית ונתעללו בה ונשאת לאיש אחד בחיי אביה שפלאה
ונבדקה והיו לה סימנים אם חייב אביה לפורעו ואם מותרת
לכהונה דף לח קעח
במקום שיש שני גבורי חלוקים בתקנותיהם ונשאת אחת מגבור
לא' מגבור אחר היאך תתחייב בחיים ובמות דף לט קעט
מי שקדם אשה שהיא במקום אחר וקבל לתת הוצאות
עד בואה אצלו דף לט קפה
אלמנה שנבתה כתוביה ותוספת אם נובה מנה ומאתי' דף מא קלה
עניין שלש ארלות לנשואין ועניינים הרבה דף מא קלח
מי שמשכן הגרו וחב"כ נשא אשה מי קודם המשכונה או
הכתובה דף מב רה
מי שיש לו בת במקום אחד ושלח אחריה וקרובותיה לא הניחוה
ללכת אם חייב במזונותיה ועניין מי שהיה במדינת הים אם ב"ל
מוכרין נכסיו למזונות בניו דף מז ריח
אשה שתובעת תוספת ונעשית הכתובה במקום
אחר מגבין תוספת דף מז ריט
אלמנה שנבתה כתובתה ולא השביעוה מפני הריונה ועניין מזונותי'
וזכר הנקה וערעור האפוטרופוס ועניינים אחרים דף מז רך
מי שקבל מעות כתובת אחותו וכה עלמה כתב לו שכבר קבלתם
אם קיימת הודאה זו דף מט רלב
עניין כתובה דארכסא דף מט רלד
הכותב לאשתו מטבע והוא אומר לא היה בלבי ליתן אלא פחות ואם
חייב לתת תוספת לאלמנה דף מט רלה
איש ואשה שנתעלמו אם בדירתה אם בדירתו דף נא רמג
כתובה שנמצא כתוב בה דהגעלת ליה מבית אמה והעדי' אומרים
שמעלמן כתבו כן דף נא רן
אשה שלקתה במומין אם הפסידה כתובתה דף נב רנה
אשה טוענ' על אשה ישנן על ביתו ולא יעמו' ונתעבר' דף נד רסג
אלמנה שנכנסה בפונדק בעלה ונגנבה מאם נכסים והוצרכו
להסחיד המלכות מפני שנתפסה כגנב דף נה רפג

איש נירש אשתו מפני שנגנבה כיסו והיא הולית בזה אם תגבה
תוספת ובאיזה מטבע והתכשיטין אם פיחתו ולענין מאתים של
בתולה כמה הם ומטבע שנפחת דף נו רפו
אשה שהשילה בתה בעוד בעלה במדינת הים מנכסי בעלה ועניני
אחריס דף נח רפט
נסח הכתובה ופירושה דף נט רפא
פירוש התקנות של קהל אלבולחייר יע"ה דף סא רפב
אשה נשאת במקום שיש להם תקנות אבל לא נזכר בכתובה עליו
התקנות אם סתמן כפירושן ומנהגא מילתא בעלמא היא ועניינחסרון
המטבע והתוספת ואם שמין מה שעליה ואם היא קודמת לבעלי
חובות ואם יש לה חוב על בעלה ואם הודית בשעת מיתה שהוא חייב
להקדם ואם הבעלי חובות גובי' בגוף ובעל חוב שקדם וגבה והחת
שיש לו חוב על אחרים בכתב ידם דף סב רפג
אשה שיש לה מכה ברחם אם מותרת לבעלה דף סג רפד
ראובן נולד לו בן ונדר בלבו לתת לו קנת מטלטלין חב"כ מתה אם
הבן והאב עודינו מחזיק בדבריו שהוא הקנה כ"ו מטלטלין לבנו
בשטר ונשא אחרת וגדל הבן ומת האב והבן תובע המטלטלין
שהקנה לו אביו בשטר ואשת אביו טוענת שהיא
קודמת דף סד רפה
אשה יש לה בנים שני' ונשאת לשני וכתב לה צד"אק שתוכל לגבותו
בחייו והבנים לו בגדולייתה והשאירה ברשותה נכסים אחרים
ובעודה אחוזה כתב לה דין ודברים אין לי בהותם נכסי' לא בחיים
ולא במות ותקנת המקום הבעל יורש אני גדוניא אם אני צד"אק
יירשנו כמו אני גדוניא או יורשיה יורשים אותו ונותה מחצית מיתה
שבנה הקטן יירשנה והעדים הם קרובים דף סד רפו

דיני גיטין ויבום וחליצה

ענין גט שלא נתקיים בחותמיו ולא נכתב ולא נחתם בפני
השליח דף ה
ענין מי שיבם אשת אחיו והכניסה לו מנכסי אחיו ונם היא יש לה
נכסים מה משפט הבעל בפירותיהן דף ח
גט שכתבו ומשומד דף יג
גט שנכתב ונחתם בלא מעות הבעל דף יג
גט שכתבו אחד מהאנוסים דף יד
עדות גט שבא מנו"ל לת"ן למלייאנה בשטר קבלה ולא נתקיים
בחותמיו ואם צריך נתינת הגט לשליח בפני ב"ד דף יח
ענין כופין לגרש ואחד רואה הקדושין ואחד לא רואה דף כב
אשה שהחזיקה עצמה מגורשת אם נאמנת דף כד
מי שאמר בשעת מיתתו שבתו היתה ממזרת אם נאמן
לאסור אשתו במקו' יבם דף כו
גט שהתנאים כתובי' בתוכו אם הוא בטל ותתיב'
ודין היבם עם יבמתו דף לט
אשה שנשאת בעדי שקר אם צריכה גט מזה ומזה
מי שאמר על בתו שאינה בתו אם זקוקה אשתו ליב דף מו
אם אדם רשאי לגרש אשתו קוד' שיפרענה דף מח
אשה שילדה לספק אדם שגמורי' אם מתיבמת דף נ
על ענין הנפל שנתיבמה אמו דף נג
כתב לקהל פא"ס על אשה שהפילה ונתיבמה דף נה
כתב לקהל תא"ז על הענין הנזכר דף נו
מי שהוא במדינת הים והניח אשתו ענוגה והוא במקו' שיש חת"ן
שתי המדינות אם יכתוב הגט במקומו וישלחנו ע"י עכ"ום ומקו
שליח במקו' האשה וימסרנו לה דף סה
בענין היבמה הנז"ל בסימן רפ"ה דף סה

הלכות נחלות וירושות ומתנות וצוואה

שכיב מרע וכתב ירו ופנקס המת

שטר ס"מ שכתוב בו מגו מרעא לתפטר ועדיס מעידים שלא
יום היה בריא דף ב
על ענין אותו שטר בעלמו הג"ל דף ב

שני בני אחים שנתנו מתנה זה לזה מהיום ולאחר
מיתה דף כו קא
ב"א אם קודם ליורש דף כח קכד
מי שציוה בשעת מותו שיתנו המפתחות ביד אשתו על שיבא
האפוטרופוס אם זכתה האלמנה בנכסים דף כט קכז
מי שציוה ואמר תנו בתי לפלוני וכת פלוני לבני אם מצוה לקיים
דבריו דף כט קל
מי שמת והניח אח וכן אח מי יירשנו דף לד קמו
ב' אחים שכתבו נכסיהם זה לזה שאם מת אחד מהם יירש האחר
הכל ומה שנהגו לתת ליורש רבע זהוב מפני הפסקת
ירושה דף לד קמז
מי שמת ויש לו אחות יורשת ממקום אחר והקדיש נכסיו מפני אימת
מלכות שלא יירש נכסיו דף לה קנב
מי שמת והניח בן וכת מאשה שמתה בחייו וכנים ובנות
קטנים מהאלמנה איך תהיה חלוקתם בנכסיו דף לו קנט
מי שציוה שיטלו שני בני בתו לשתי בנות בתו
האחרת דף לז קסא
מי שמת ואין לו ליורשים אם ירושה ממשמשת ועולה ואם יש לו אשה
המוחלת אם יש לה דין בנכסיו דף לז קסד
מי שמת והניח בן וכת והניח קרקע והחזיקו ומכר והחזיקו ומי
שקבל עליו אחריות מכר דף לז קסה
חולה שנטרפה דעתו ואח"כ נשתפה וגזר מתנת מיתה
ונכתב במתנה שאמ"ל כתבו וטענת פסול העד דף לז קסז
ש"מ שאחר הלואתי לפלוני אם צריך מעמד שלשתן דף מא קטו
מתנה שנעשה יורש אחד אם היא בטלה ואם הודאתו
שאביו א"ל ליתן תוספת לאשתו אם יכול לחזור בו דף מז רכא
המובע ליורש תמון חייב לי אביך דף מט רלא
יורש שתובע דיני ישראל ובזרוע מבטלין אותו דף מט רלו
על ענין הכז' למעלה דף נ רלז
יורש מוצעין אותו מירושת אביו בזרוע ולבטל מתנה
שעשה דף נב רנא
על ענין הנ"ל דף נב רנב
הנותן מתנה אם יוכל לחזור בו קודם הגיעה ליד
המקבל דף נב רנג
מי שמת ויש לו שטר חוב ולא נשבע היורש ומת היורש
אח"כ דף נד רסט
בן בנכסי אביו אינו יכול למכור עד שיהיה בן כ' וכן מי שאינו
סומך על שולחן אביו אם יש לו חזקה בנכסי אביו דף נד רעו
אשה שמתה ויש לה קרוב במקום רחוק ומתיאש מלבא
והקדישה נכסיה אם אומדין דעתה דף נז רפט
אמות מהגוררת בבית חתנה והיה זן ומפרנס אותה ומתה והניחה
מטלטלין ברשותו אם נאמן לישבע כמה הוציא ויטול
מהם דף סג שיא
ענין לא תסוב נחלה ממטה למטה בארוכה דף סד שכב
מי שכתב נכסיו לאשתו בשטר ישמעאל שטר מתנה זו
קיים או בטל דף סה שכה

הלכות שלוחין ושותפין

אם נופין לשותף לפרוע מה שחייב שותפו כתובה ודין
הלוויה כדין הוב דף יח סא
הנותן עסק לחבירו להוליכו למקום והניחו ברשות
אחר דף כא פ
חלוקת שותף שלא מדעת חברו ושתוף בלומטות וכן השותפים שהיו
מפרנסים נשיהם ובניהם והוצאת א' יותר מחברו דף כד פז
שותפין שהיו נזונין כאחד וטענו האחד יותר ממה
שהרוחנו הוצאתי ואתה חייב ליתן לי משלך דף כט קלב
מי שנכר שליח להביא נכסיו ונאנסו בדרך והוציא הוצאות להביל
עצמו מן הסכנה אם צריך לשלם מה שנכרו דף מ קפו
שותפין שהוצרכו למעות ונתן להם אחר סחורות
ונשתתף עמהם דף מ קפז
מי שותפין בחצר והאחד אינו כאן והאחד בנה וסתר
דר בחצר דף מ רח

דיני ממונות וטוען ונטען ודיני לוה ומלוה והלכות מכירה

סוחרים שהסכימו שלא למכור לבעלי החנויות עד
שיתנו זוז אחד בכל דינר תוספת דף לה קנא
המלוה על המטבע ונתקנה דף ו יז
סוחרים ששכרו שליח להוציא להם ציווי מלת המלך דף יז נט
מי שהחזיק בקרקע ובא עליו ערעור דף יט סח
מי שערב לאשה וכשלת ומת דף כה נב
מי שמסר ממון לחבירו לפרוע חובו וקבל עליו אחריות וקודם
שנתן מת והדין הכריחו להחזירם אם חייב מפני
האחריות שקבל דף לב קמה
מי שנתחייב בחרם לפרוע סך קרקע שקנה לזמן ואם
יעבור הזמן יתן כ"ו שכירות דף לד קמט
מי שכתב שעבוד על עצמו מפני הבטחה שהבטיחו
ולא קיימה דף לז קסו
שני בהור נתלוה עם אחד בדרך וטען שגנב לו
מרגליות שהיו בידו דף לח קסח
מי שמסר סחורות לחברו ליתנם לאחר ולא נתנם אבל
מכרם וקנה סחורות אחרות והפסיד דף לח קעג
מי שנתן סחורות לחברו למכרם במקום פלוני ונדר לו שכרו ולא
יכול לילכת שם ונדר לו שכרו ומכרם וקנה אחרות אם חייב לתת
לו שכרו דף לח קעד
הלוכן מכר לשמעון סחורות ונתן לו שטר חוב שיש לו
על אחרים ולא יכול לגבותו דף לח קעה
ענין פוסק עליו לכתוב מטבע ופיחתו אותו דף נד רסב
המסרסר חפץ ובא אחר ונתן לו סך אם רשאי
לחזור בו דף סב שז
ממון המוטל בספק בכל תקותיו ובכל משפטיו כתובה בחלק שני
בסי' רע"ב דף נט ש
ר' לוכן נתן לשמעון ק' זהב להתעסק בהם וההפסד והשכר ביניהם
בשוה וכתב לו שמעון שטר במאה זהב ומשכן לו חרבה אחת ונשאר
שמעון מתעסק זמן ארוך ורלוכן תבע את שלו ורצה לתת לו
שמעון מעות כפי מה שהיו שויים הזהובים בעת שקבלם ורלוכן
לא רצה לקבל כי אם זהב כמו שהוא כתוב בשטר מהו
הדין ב"ה דף סד שיח

הלכות גנבה וגזלה

מי שטוען על אשתו שגנבה את כיסו דף לב קמ

הלכות שאלה ושכירות וד' שומרים

השוכר את החמור להביא עליו עשר מדות חטים
והביא עליו י"א מדות שעורים דף כו קנ
השוכר בית של הקדש ובא אחר והוסיף עליו דף נב רמו
אחד שהפקידו אצלו בהמה שתהא עושה ואוכלת
ונאנסה דף נד רסא

הלכות רבית וקצת דיני שותפין

לקנות סחורה ביותר על שער שבשוק להוליכם למקום
אחר אם יש חשש רבית דף כח קכב
סוחרים שהעלילו עליהם והפסידו ממון איך יחלקו
ביניהם ההפסד דף מט רכח
שותפים שנפטר אחד מהם אם יכול הב' לחלוק קודם
שיגיע למקומו וענין מי שבידו פקדון ורוצה לילך דף מט רכט
חלר משותפות וכל אחד מכיר חלקו ועמד א' ובנה בחלק חברו
שלא ברשות אם יכולין לעכב על ידו דף סג שיב

דיני שמיטות ויובלות ונטע רבעי וכלאי הכרם והקדש

המקדיש ביתו וס"ת ויש עליו כתובת אשה אם הקדש מפקיע מידי
שעבוד ואם האשה מוטלת בכתובה ס"ת של בעלה דף ח ל
שמטת כספים אם נוהגת בזמן הזה דף יח סד
הקדש מפקיע מידי שעבוד דף כו קל
תנאי אם תשמיטנו שביעית ואם השטר
בערכאותיהם דף כח קכד
ענין עדות הקדש אם מצטרפין שלא היו כאחד דף לג קלט
אשה שרצתה להעביר נחלה מקרובה העני והקדישה דף מ קז
בקדושת ארץ ישראל דף מב קצט
בזה הענין בעצמו דף מב ר
שמטת קרקע אם נוהגת בזמן הזה דף מג רב
לדקדק מה קדושה נשארה לירושלים לענין חיוב דף מג רא
בחובות קרקע אם נוהגת בארץ ישראל דף מג רג
אילנות הסמוכים זה לזה אם יש בהם משום כלאים דף סג שיל

חדושי בפי הלכות ושמעתות ופסוקים

ענין דרש תיבה של נחונם המשכן דף ז כ
תשובת כתב האתחיל כבוד מלכים חקור דבר על ענין
היחומים עם לודם והוא דבר נאה דף יב מד
בענין אתה ה' לעולם תשב דף יז ע
בענין שמות יחו"ה צע"מ"ל דף יז עד
ענין דיבמס מטטפה דף יז עז
הקרשים אם היו מצופים זהב דף יט ע
אוריה החתי אם היה ישראלי דף כה עו
ענין ואת ערובתם תקח דף כה עז
לבאר מ"ש הרמ"בם ז"ל פ"ח מהלכות טוען הורו
רבותינו שאם אמר וכו' דף כו קה
בענין פרישת כ"ג ללשכת פלהדרין ושאר נסיס
שבמקדש דף ל קלה
על הענין הנזכר דף ל קלו
עוד על הענין הנזכר דף לח קלז
מתי היה המבול לפי' פי' ההלכה דר"ה דף מה ריד
פי' יכילנא לתקוני לכולה גולה דף מה רטו
כ"ד שני מיכסי סיהרא דף מה ריז
כתב תוכחת לקהל מיורקא אשר לא קבלו תוכחת
ונשתמדו דף מח רטו
ענין שני אלפים תורה דף נא רמה
מי הוא הרש"בם ז"ל ומי הם אחיו דף נא רמו
העולה לא"י ונכנס בתחומה אם כל עונותיו
מתכפרים והעולה לא"י ומת בדרך דף נז רפז
בענין נעשה ונשמע דף סג שי

נשלמו המפתחות של חלק שלישי
כל ענין וענין במקומו
הודו לה' ברכו שמו

אלו הספרים שחבר הרב זל בעל
ספר התשבץ וזה דבריו זלהה

הנה נא זקנתי ושבתי וכי משתי את כל כלי מה סגלתי בזמן הבלי להכחיל אוהבי יש ולבני הוד והדר מלאתי כי הכינותי בעניות דעתי הספרים האלה אני שמעון בהר"ר למח זל"הה:

ספר ראשון פירוש הלכות ברכות להרי"אף ז"ל וברכות לרשש לדיק:

ספר שני פסקי מסכת נדה מתחלתס ועד סופס.

ספר שלישי פסקי ההשגחה אשר קראתיו אוהב משפט כי יש בו גם פי לאיוב. ס' המצות קראתיו זהר הרקיע על שס האזהרות אשר בו מפורשות.

ספר רביעי

ספר חמישי קראתיו ספר התש"בן על שס תשובות שמעון בה"ר למח וזה הספר נחלק לג' חלקים והראשון שהוא הס' החמישי יש בו קודריסי' קע"ח:

ספר ששי והוא החלק השני מהתש"בן והוא זה הספר ויש בו קונדריסים רח"ן.

ספר שביעי הוא החלק השלישי מהתש"בן ויש בו קונדריסים שז"ך.

ספר שמיני הוא ספר מגן אבות והוא נחלק לארבע חלקים:

החלק הראשון הוא נקרא חלק אלוה ממעל. ויש בו חמשה פרקים.

פרק א לבאר מציאות האל במופתים.

פרק ב לבאר ג"כ אחדותו.

פרק ג לבאר ג"כ קדמותו וצרפתי לזה חיוב עבודתו.

פרק ד לבאר התואריס הנאמריס בו יתברך.

פרק ה לבאר בו מעין פרק הרביעי.

החלק השני הוא נקרא חלק שוסינו לפי שבזה החלק ביארתי יוזף בעלי הדתות המתחדשות אחר תורתינו הקדושה ויש בו ד' פרקים

פרק א בנבואה ופירשתי בו כל מעשה בראשית.

פרק ב בנבואת משה רבינו ע"ה והשלמתי בו ענין מעשה בראשית ומציאות המלאכים. ופירוש פרשת ראה אתה אומר אלי. וענין מעמוד הר סיני ומעשה המשכן וכליו והקרבנות.

פרק ג בתורה מן השמים ואפי' תורה שבע"פ כנגד הצדוקים ופירשתי בו המרכבות של ישעיה ויחזקאל ותשלום ענין המלאכים.

פרק ד בנגחיות התורה כנגד שני האומות העכו"ם וההגרי בתשובות נגחות מדבריהס.

החלק השלישי הוא נקרא חלק יעקב כי הוא מדבר בתחיית המתים ויעקב אבינו לא מת ויש בו ד' פרקים:

פרק א בידיעת האל יתברך.

פרק ב בהשגחה

פרק ג בביאת מלך המשיח.

פרק ד בתחיית המתים. והוא נחלק לשני נושאות.

הנושא הראשון במהות הנפש ובחותיה הזן והחיוני ונכלל בזה מדות ובכח המרגיש והמשוש והטעם והראות והשמע ונכלל בו צורת האותיות והדקדוק וכח הריח וכח התנועה ונכלל בזה האיברים בבדבר ובחיוני דמיי ובלתי דמיי ובטופות והדבר בפרדים וחוש המשותף והדמיון ונכלל כח הזכר והמתעורר והשכל ונכלל בזה הדבור בנשמה ובהשארות ובגיהנם ובגן עדן:

הנושא השני בחידוש העולם ותחיית המתים.

החלק הרביעי הוא נקרא חלק ה' עמו והוא ספר בפני עצמו וקראתיו חלק ה' עמו לפי שהוא מפרוש מס' אבות ונהגו לפתות בה כל ישראל יש להם חלק להע"ה.

ספר תשיעי הוא נחלק לה' פרקים שהמסכת נחלקת והוא החלק הרביעי מספר מגן אבות:

ספר עשירי יהיה קדש לה' הוא קבוץ קונדריסין נפרדים ועשיתי כמו חכמי ישראל לתרי עשר שהם ספרים קטנים ועשאום ספר אחד. ויש בזה הספר תחלה פירוש מסכת עדיות. עוד פירוש מסכת קנים. וקיצור הלכות ר"ה ורמזי פסקי מסכת נדה. ופירוש קצת פיוטים אשר יסדום רבנים וחכמים גדולים הוליאו מהמדרש והם פיוט אשר אשש ליה"כ. ופירוש הושענות. ופי' יוסי יצהר כלת עדנים. ופירוש טובייה דברייה וקונדרים תחנות. ופזמונים ומגן דהוה. בקשות. סליחות. תוכחות. זולת. גאולה. מסתגאב. יסדתם אני. וכתיב לשבח ארץ ישראל. ולכבוד ההכם אבא מארי רבי למח ז"ל. ולכבוד גמי אחי אשתי ה"ר שלמה בן הרב רבי יונה דסמאשתרי ז"ל. והאריך הש ימי והוספתי קונדרים אחר בסוף הספר בפירוש מסכת אזהו מקומן:

ספר אחד עשר והוספתי תהלה על תהלותיו הודהה לא יתברך אשר הוסיף על ימי וחברתי ספר אחד וקראתיו אור החיים מלא תשובות על ספר אחד שחבר הרב רבי חסדאי בר' יהודה ז"ל בפרסקתא אשר בארגון. ויש בו ה"ן שעריס סימן ויאמר לאדם ה"ן ירא ה' היא חכמה. והספר הזה קראו מחברו אור ה' וכשחברתי זה הספר נכנסתי בשנת ע"ו שני יותר משנה חדשים וכתבתי זה בירח אלול משנת חסדי דוד שהיא שנת **הנאמנים** ג"כ בפרשת כי היא חייך ואורך ימיך:

ספר שנים עשר

עוד זכיתי והאריך הפס ימי על היום

שאני בן שבעי' ושבע שנים קרוב לסוף שנת השבע וחברתי ספר אחד וקראתיו לוית חן · והם הגהות על פי' התורה להחכם השלם הגדול קרובינו רבי לוי בן גרשום ז"ל וכתבתי זה בשני ימים לירח כסליו שנה דודי צח וארום דגול מרבבה בפ' כי שרית עם שהי' ואם אנשים ותוכל עוד הוספתי על זה הספ' שתי אגדות וקראתי' ענקים · האחת סתירות לספר אור ה' שחבר הרב רבי חסדאי ז"ל · והשנית אגרת קראתיה מאמר היחוד לשמעון אבן צמח סתורות גם כן לספר אור ה' · ושתי אגרות אחרות על ענין זה:

ספר שלש עשר

עוד זכיתי והאריך הפס ימי חברתי

מאמר אחד וקראתיו מאמר יכין שמועה על שתי הלכות שחיטה ובדיקה הריאה · וכתבתי זה היום שליסי פרשת ותחיין את הילדים · שנת ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר שנת ה' אלפים ומאתים ומשנותי קרוב לסוף לשוני עט סופר מהיר

ספר ארבע עשר

עוד האריכתי ימים והיום שאני בחדש

השני' באמצעו משנת שמני' משנותי חברתי מאמר אחד בהלכות הפסח וקראתיו מאמר חמץ ובסופו פירוש ההגדה קראתיו אפיקומין שנת ה' חפץ למען צדקו · ובסופו קובץ שיר קראתי תפלת ישראל בענין המולדות:

נשלמו שמות ארבעה עשר ספרים אשר חיבר הרב הנ"ל בכח חכמתו בעזרת האל· סימן ולכל היך החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל

אלה דברי המעתיק הראשון מכתיבת ידי הרב המחבר זלה"ה

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל שהחיינו וקיימנו ועזרנו והגיענו שהשלמנו העתקת הספר הזה הנקרא תש"בן למוריש הרשב"ן זל"ה ביום השני עשרה ימים לחדש טבת היום התענית יהפך לשמחה ולשמחה בבית גואלנו שנת חמשה אלפים ומאתים ותשעים ואחד וסימנה יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד באלנזאיר ונעתיק מספר שהוא בכתיבת ידי המחבר הרב זל"ה · ולפיכך אם יהיה בזה הספר שום טעות הוא מחני אני המעתיק · על כן אני משביע לכל המעיין וקורא בספר זה · או המעתיקו אם ימצא בו שום טעות יתקן אותו וזכרו הרבה מאד וגם אני משביע לכל המעתיק הספר הזה יעתיק בסופו מנין הספרים הנזכרים · והעתקתיו לבני התלמיד החשוב וזה שמו נתן י"ל הפס למען שמו יקיים בו מה שנאמר לא ימוש מפיך ומפי זרע זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם אמן וכן יהי רצון · ויזכנו להגות בו ולשמור מצותיו ונהיה מכת הצדיקים המתעדנים ומתענגים בגן אלהים ולאור באור החיים הנצחיים כמו שכתוב תודיעני אורח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח · אני נכדו המעתיקו המכונה דורלן · וזה שמי שמעון בן הרב רבי נתן בן הרב רבי שלמה בן הרב רבי שמעון בן החכם רבי נתן זל"ה:

אלו דברי המעתיק השני מכתיבת ידי נכדו של הרב המחבר זל"הה

לך אלה אבתתי מהודה ומשבח אנה די חיינא וגבורתא יהבת לי עד שהשלמתי העתקת הספר הגדול הזה וסבת העתקתי לפי שנת בלה וגרקב עד שכמעט ח"ו אבדה תקותו והיה הולך לחיבוד והיתה יגיעת הרב ע"ה ח"ו ויגיעה לריק לכן עמד נכדו של הרב המחבר ה"ה החכם השלם הדיין מורינו הרב כמהור"ר בנימן דוראן נר"ו ואזר חיל וגם מתניו לחזק בהן הספר הלז עם היות שהזמן בוגד לגנז דו אפ"ה עמד בכל עוז לתקנו כדין ושלא כדין והעמים עלי אני החותם למטה להעתיקו פעם אחת ואם היות שלא העתקתיו בחגם אלא בסבר סברו מועט וסברו האמתי רב מאד אל אלהים יודע שמיום שהתחלתי להעתיקו אני מנקש ומתחנן לאל להאריך ימי ושנותי עד שאזכה להשלימו מפני שאני יודע שיש לי זכות וסבר גדול מאת הפס ב"ה מפני שכל מי שהיה רואה הספר הנזכר היה אומר שכבר נאבד ונפסד ולא היה בו תועלת ח"ו וכל מי שמעתיקו בודאי שיש לו סבר גדול ואני בעוונותי הרבים מיום היותי על פני האדמה כל ימי מכאובים ונתקיים בי מקרא שכתוב כי כלו ביגון חיי ושנותי באנחה כשל בעווני כחי ועצמי עששו · ובפרט בזמן הזה שהייתי עסוק בהעתקתו שהו' זמן זקנתי גדל כאבי וחליי עד מאד עד שכמעט בכל יום ויום אלאמ ימי ושנותי ועתה ברוך ה' אלהי ישראל שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה עד שהשלמתיו ואינו בכחי ועוצם ידי אלא ודאי עזר אלהי הוא שעזרני להעתיקו ולהשלימו עם היות שאני תש כח ואין לאל ידי שאני היום בן חמש ושבעים שנה והסימן כי אין מל"ה בלשוני · והיתה השלמתו ביום הפס אחד עשר יום לחדש תמוז יה"ל סדר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל שנת חמשת אלפים וארבע מאות וחמשה וחמשי לבריאת עולם והסימן נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' יהי רצון מלפני אלהי השמים שיאמר לחצרותינו די ויעלה לנו תגואל במהרה בימינו אמן וכן יהי רצון · נאם החותם בדמע ותמרוד משה ס"ט כה"ר אפרים נרור נ"ע:

נשלמו שמות הרבנים המעתקים · אשר נשמתם בישיבה של מעלה עם הצדיקים

חוט המשולש

חלק רביעי

הטור הראשון

שחבר המלך הגדול אשר נורע בשערים שמו· וה׳ נתן חכמה לשלמה שחירש כמה חידושים נאים· ודינים עמוקים ונפלאים· כאשר עיני הקורא תחזינה משרים· הלא הוא המאור הרב הגדול

כב הור״ר **שלמה דוראן** זלה״ה

ראחרון המחבר ספר חשק שלמה גם אלו תשובותו שחבר בכח חכמתו הרמה גם הם כמה מאות שנים גנוזים ונשמרים עד היום שנעשו. חלק רביעי לספר **החשבון** חבירים· והיום הזה נתגלגל הזכות על ידי שלוהא דרחמנא יקר רוח איש תבונה החכם המרומם כמהור״ר

מאיר קרשקש יצ״ו

מבנן של קדושים ושלשלת יוחסים בן החכם השלם כמהר״ר נתנאל זלה״ה· נין ונכד לאותו צדיק החכם השלם הדיין הרב הגדול הישיש כמוה״רר נתנאל קרשקש זלה״ה· אשר רוח ה׳ נוסחה בו ונדבה רוחו לזכות את הרבים ולעשות נחת רוח· דובב שפתי ישנים להרב המחבר ז״ל הנ״ל זכות הרבים תלוי בו ולכל בני ישראל עם קרובו:

באמשטרדם

בבית ובדפוס

הנגיד הרופא המובהק ה״ה כהר״ר **נפתלי הירץ לוי** בן פ״ו כה״רר **זיסקינד לוי מעמדין יצ״ו**

בשנת **צדיק כתמר יפרח** לפ״ק:

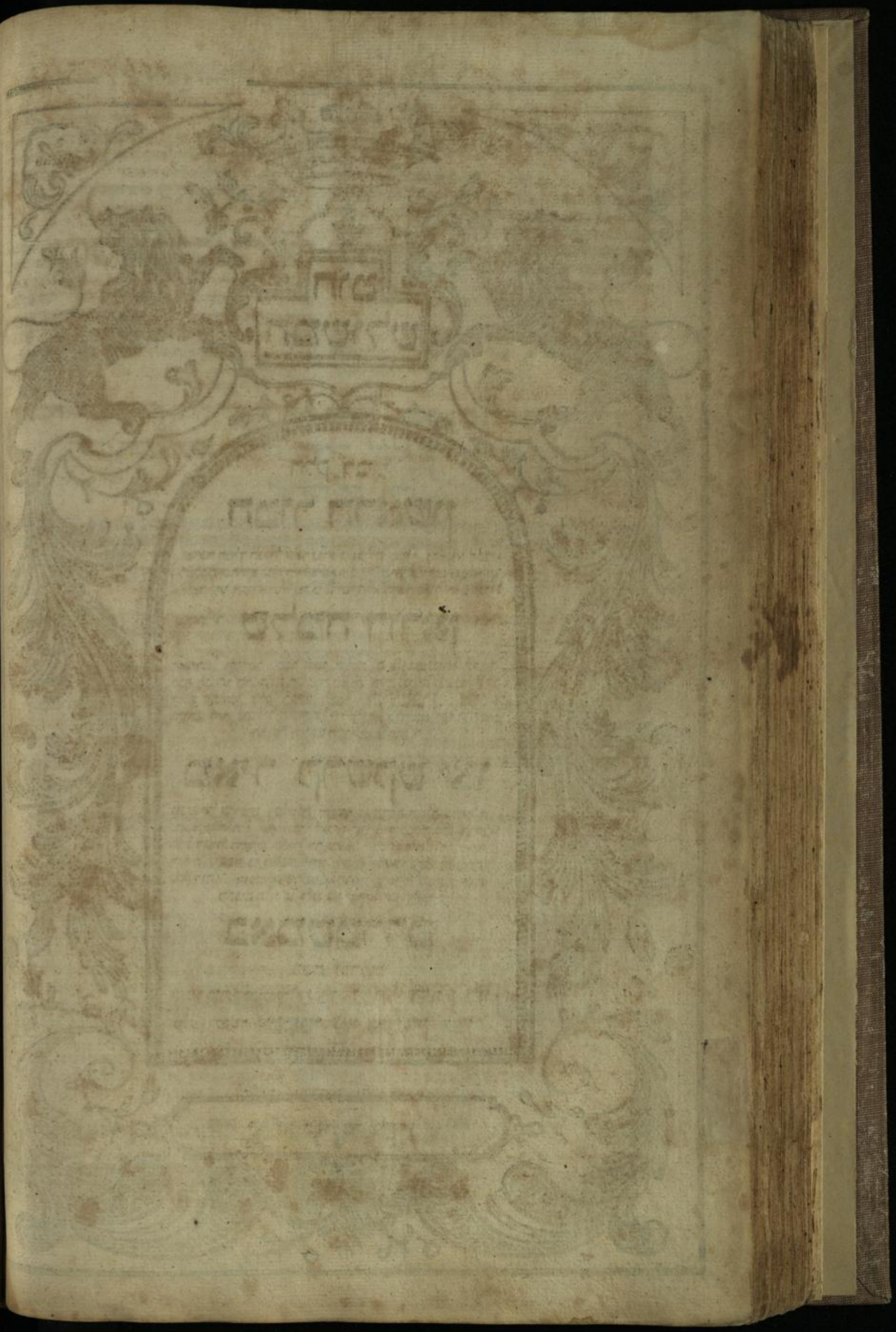

הטור הראשון

תקורט לחברנו המשכיל הנבון הר׳ סלימאן אלחאמי יצ״ו

שאלה א

תורף השאלה אלמנה שמת בעלה והיא נזונת עם היתומים בבית בעלה ויש לה בגדים שהיו למלבושיה משל בעלה והיו מונחי׳ בחדר א׳ לפניס מחדר אחר והיו הבגדי׳ ההם תלויים ביתד עם הכותל ורוב תשמיש׳ הוא בחדר החיצון ושם היו שוכבים בלילה והאשה ההיא קמה בעוד לילה ובני הבית שוכבים ולקחה בידה לדיקה אחת מהבגדי׳ וכנכנסה לחדר הפנימי וגרפה הבגדים ההם בפשיעתה כי אחזה בהם האש מהדליקה שהכניסה בידה ולא נודע הדבר עד למחר ועתה תודיענו בבירור אם האלמנה חייבת בבגדים ההם שנשרפו בפשיעתה אם לאו:

תשובה

הגראה לנו בזה כי האלמנה הזאת היא חייב׳ בה שלומי הבגדי׳ הנשרפי׳ גם אם לא הכניסה בידה לשם רק אר אחד או פתילה אחת ועשתה פועל כזה היתה חייבת בהיזק שלא מתחת ידה לפי שאדם מועד לעולם׳ כדתנן פ״ב דב״ק אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד וכו׳ וקי״ל כהיא מתני׳ וכן פסקו כל הפוסקים ז״ל ואחת מארבעה אבות נזיקין היא הבערה ואין בדינ׳ אלי׳ נזקי נזק שלם לפי שכל עניני האש הם מועדי׳ בנזק ואפי׳ השולח את הבערה ביד חש״ו דאע״פ דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים אמרי׳ בגמרא ה״מ שמסר להם גחלת ולבבוה שדרך הגחלת להבבות הוד׳ שתעבור ותדליק אבל אם מסר להם שלהבת חייב שהרי מעשיו גרמו וכ״ש האשה הזאת שהכניסה בידה הדליקה מלובבת ולא נתכוונה דעתה לשמור את הבית ואת הכלים וכל שכן שהבגדי׳ ההם לא היו מעשי׳ תחת שום דבר רק תלויי׳ ביתד גלויי׳ לעין כל א דגם אם היו מעשי׳ ומכוסי׳ היתה חייבת בהם דהא קי״ל דמדליק את הבור׳ אל תבירו משלם כל מה שבתוכה וכו׳ וגדולה מזאת אמרו בגמל שהוא משון פסתן ועובר ברשות הרבי׳ וכנכנס פסתן לתוך החנות ודלקה בגרו של חנוני והדליק את כל הבירה בעל הגמל חייב מפני שהרבה בגמשו וכו׳ היה החנוני גרו מבחוץ החנוני חייב אף בדמי פסתן מפני שהניח גרו מבחוץ ואפי׳ גר חנוכה ברשות ב״ד למלוה קעביד אף״ה חייב דהיה לו ליסב ולשמור דאין הלכה כר׳ יהודה דפטור בהגהו דברשות קעבדי אם הזיקו אלא הלכה כרבנן דאמרי כל הני דאמרי׳ לאית להו רשותי׳ למיעבד אם הזיקו חייבין בהזיקן כמו שביאר הרמ״בם ז״ל דיני׳ אלו פי״ד מהל׳ נזיקין והטור בח״מ סימן רי״ט וא״כ האשה הזאת אף אם לא הכניסה בידה הבערה בוערה אף פתילת דקה כדרך כל הארץ היה לה להשמר בעניני הבית וכ״ש בשה שהכניסה בידה הבערה עד שעברה מעברה והיה מה שהיה שנה הזאת עולה זרון היא. ב וזה הזיק הוא גדול יותר ממה שכתב הרמ״בם ז״ל פכ״א מהל׳ חיסות שכתב האשה שעברה כליס בשעת מלאכתה וכו׳ וכבר חלקו עליו בין שעת מלאכת לשלא שעת מלאכתה. והרי האשה הזאת ילאה תקלה זו מתחת ידה בתכשיטין אלו בלא שעת מלאכתה בודאי שחייבת בפשיעה זאת לדעתי גם אם היה בעלה קיי׳ לפי שלא פטרו אותה אלא מכלי׳ שעברה בשעת מלאכתה הוחיל והיא עושה מלאכה באות׳ כלי׳ ונפלו מידה ונשברו אף״ה מן הדין היתה חייבת בהם מן הטע׳ האמור דאדם מועד לעול׳ אלא משו׳ שלו׳ הבית שאם תחייב אותה בשבירת כלי׳ בשעת מלאכת׳ ילאת נמנעת וכו׳ ויבואו לידי קטטה ומריבה אמנם שלא בשעת מלאכה איכא למימר דחייבת היא בפשיעה כשאר איכסי דעלמא וכ״ש בגדון דידן שאין הדין עם הבעל אלא עם היורשי׳ י״ל דליכא הכי טעמא דשלוס הבית דהא חייבת בהם אף אם שברה בשעת מלאכה דאין לנו לחוד אחר שלומים ויעמוד הדין על כנו׳ כהיא דאמרי׳ בריש פ׳ אלמנה נזונת מ״ר זירא אמר שמואל מניחת אלמנה לשמנה טעמא מאי אמרי רבנן מניחת אשה לבעל׳ משו׳ היבא הכא תהוי ותהוי והביאה הרי״אף ז״ל וכן פסקו כל הפוסקים ז״ל הכך דאה כי בענין המניחה לגבי הבעל עברו על הדין ונתנו אות לבעל משו׳ שלום הבית. גם אם אינו מן הדין אמנם אם היורשי׳ העמידו הדין על אמתתו ואמרו תהוי היבה ביני׳ו ותהוי הכא כמי מאחר שלא פטרוה מכלי׳ שעברה וכו׳. אלא משום שלום בעלה לגבי יורשי׳ לא אמרי הכי ויקוב הדין את ההר ואם תהיה היב׳ ביניה׳ תהוי ותהוי וגם לדעת הרא״ש ז״ל שהשיב על הרמ״בם ז״ל ואמר דטעמא הוי משו׳ שמירה בבעלי׳ הייכו עם הבעל עצמו לפי שהוא שכור לה בכל שעה אבל היורשי׳ אינם שכורי׳ לה וכבר חלקו עליו ז״ל ואמרו שלא מן הדין הוא אלא משום שלום הבית ושלום על ישראל׳. זה הוא הנראה לענ״ד דעתי בזה׳. שלמה ס״ט בכה״ר לנתן דורלאן נר״ו:

אל קלעאי לתלמידנו הר׳ מרדכי אברהמי י״ץ:

שאלה ב

שאלתי בני על ענין בגדי שנשחטו שנסתפקת׳ בו אם עברו ח׳ ימים לילדתו אם לאו ורצו לאוסרו מספק זה קלת בעלי תורה ואתה נסתפקת בזה ולעתך להתיר:

תשובה

מבורר הוא בפ׳ ר אליעזר דמילה דלא הקריבו ח׳ ימי׳ אן אלא מספק נפל ואל״כ אם ידוע לנו שכלו לו חדשיו דהיינו ה׳ חדשים לדקה ותשעה לנסה כמו שמבואר בפ״ק דנכורות הוא מותר אפי׳ בן יומו א דבית הרא׳ אין בו משו׳ רסוק איברי׳ כדשייט לן בחולין בפ׳ ואלו טרפות לפי׳ ר״ת ודלא כפירש רש״י ז״ל וא״כ הבדי הזה שנסתפקת׳ בו י״ל שהוא מותר מטע׳ ספק ספקא דק״ל בכולהו דוכתי דס״ס מותר אפי׳ בדאורייתא דהא בדי זה ספק אם יש לו ח׳ ימי׳ אם לאו ואם יש לו הרי הוא מותר ואת״ל אין לו ח׳ ימי׳ שמא כלו לו חדשיו כ״ש שמרת בגדי הזה שרבו בני אדם האומדי׳ אותו שהוא בן מ׳ ימי׳ מאות׳ האומדי׳ שאינו בן שמנה ואע״ג דהרש״בא ז״ל כתב בתשובה שאין סומכין על העכו״ם בגדיים קטנים הנלקחי׳ כשאומר שהם בני ח׳ ימי׳ מכלל דהוא ז״ל מצריך דאיה שיש לו ח׳ ימי׳ י״ל דלא אמר הרש״בא ז״ל דברי׳ אינו אלא בבגדי קטן כל כך דלית ליה הוכחה שהוא בן ח׳ ימי׳ אלא ע״פ העכ״ום ולא סמכינן עליה דפיה׳ דבר שוה אבל בנדון דידן שקלת בני אדם אומרי׳ שהוא בן ח׳ ימי׳ לפי אומדנא דידהו ואף ע״ג שקלת אומריס דעדיין אין לו ח׳ ימים לפי אומדנא דידהון הו״ל ס״ס כדאמרינן ומותר וכ״ש שאינו לקלת גאוני׳ ב שאמר דלא בעינן ח׳ ימי׳ אלא לקרבן אבל לאכילת חולין אפי׳ בן יומו מותר כמו שכתב אורחו׳ מי׳ ואף על גב דלא קי״ל הכי ה״מ בודאי אבל בספק עבדינן כוותייהו כ״ס בספק ספקא וא״כ אין לאוסר טעם יפר׳. וטעם התתיר יכבר׳. וכחו יישר׳. נאם הצעיר שלמה ס״ט בכמ״ר לנתן דורלאן נר״ו:

מלייאנא להר׳ מבלוף בעבון י״ץ

שאלה ג

שאלתני ידידי על חתיכות מהכרם שלא נמלחו ומלגו אותם במי׳ מינן להסי׳ מהם הטעם אי חייסינן להו ולכלי שנמלגו בו משום דם אם לאו:

תשובה

בפרק כל הבשר אמרינן אמר רב מסרסיא אין מחזיקין דם בבני מעי׳ תרגמא אכרכשא ומיעייא והדרא דכנתא׳. ופי׳ רש״י ז״ל אין מחזיקין דם וכו׳. אינם בחזקת דם לאסר אם לא נמלחו. הדרה דכנתא׳ דקין שסביב הכנתא ומיעייא הקבה והכרס ואחר הדקין. וכרכשא עבחייא. וכתב אמרדכי ז״ל הא״ל אם נמלחו בקערה שאינה נקובה שרו וכתב עוד רא״ן בן ז״ל

שהרא"שוי"לה היו מולחין כרס של בהמה קול' תשלומו לגרו' הטעד מטוס שלא היו מחזיקין בו דס' והר"ן ז"ל בסס ר"ת ז"ל כתב שהכרס איכו בכלל המעייה לאמר רב מסרטיה ומחזיקין בו דס והביה ראיה הוא ז"ל שהרי אמרו במחט שנמצא בעובי בית הכוסת אם אין עליו קורט דס בידוע שהוא לאחר שחיטה מכלל דאית ליה דס ומקו עליו בזה ואמרו בודאי דס מועט אית ביה ופלהו מעייה נ"כ בודאי יוצא מהם דס על ידי חבורה אבל אין בהם דס כ"כ שיתפרס מהם בבטול והו"ל דס האבריס שלא פירס וכן המליחה נ"כ לא תוציא מהם רק המוהל ולפי זה גם החתיכות עצמם והכלי שנמלחו בו מותרי' אחר שהחתיכות היו מבוקריס משמנם דשמנם בודאי אית ביה מטוס דס ודבר זה הוא מבורר בדברי הפוסקים ז"ל ולמבין די ברא"שי פרק' ממני הצעיר שלמה דורלאן ס"ט:

שאלה ד

כשאלתי מתלמידי יש"לו וז"ל יורכו מורכו גר"ו לא יכבה לעד אמן: על מאי דחזיכן דעבדי קצת מבני אדם כשיהיה להם בן חולה ומתרפה מחליו הם עומדי' בפני ס"ת ומברכין ברכת הגומל על רפואת הבן כי חששת' שמא הוייא ברכה לבטלה אחת שלא נתקנה ברכה זו אלא לחולה עצמו או י"ל לא הוייא ברכה לבטלה מאחר דטובא רבא אית להו ברפואת חולה זה עכ"ל ישמר' האל:

תשובה

בני ותלמידי רעי ודודי הש"י ב"ה יקיימכם לו לגחלה: עד היותכ' לעם ולתהלה: כפ' הרואה אמרי' אמר רב יהודה אמר רב ארבעה צריכין להודות וכו' עד רב יהודה אלא על לגביה רב חנא בגדתתה ורבנן אמרי ליה צריך דאמצא דייהבך לן ולא יהבך לעפרא אמר להו פטוראן יתי מלהודויי והאמ' אביי וצריך להודויי באפי עשרה להוו עשרה וכו' והעמידוה הפוסקי' ז"ל בטענה אמן אחריה' וגם העמידוה בשאמרו שם ומלכות שאמרו בצריך רחמנא מלכא דייהבך לן וכו' וכתב הרב רבינו חננאל זלה"ה למדנו מכאן שאם יש שם עשרה וברכו ברכה זו ועונה החולה אמן אין צריך לברך ברכה אחרת ואם אין שם עשרה צריך לברך הוא פעם אחרת ונראה שהם יכולי' לאומרה אפילו בלא עשרה אף עפ"י שאין החולה נפטר בה מפי מורי גר"ו עכ"ל מבורר מדבריו ז"ל כי אבל אחרי' יכולי' הם לברך ברכה זו להודות לאל על רפואת החול' כ"ש האב על רפואת בנו גם מדברי הרב בעל הטורי' ז"ל ירלה שיכולין אחרי' לברך על רפואת חולה אדם אחר שכתב בשם רי"ט ופירש א"ח ז"ל אע"ג דשמע יולא בשמיעה וכו' עד לכך הוצרך הוא לענות אמן ולא חשיב ברכה לבטלה כיון שהם לא נתחייבו בה שהם נתנו שבח והודאה למקום כדרך בני אדם שמשבחין על הטוב' שמזמין להם וכו' הנה נראה מדבריו ז"ל שאחרי' יכולי' לברך ברכה זו אלא אם ענה החולה אחריה' אמן נפטר גם הוא מלברך ואם לא ענה אמן צריך לברך פעם אחרת והם לא הויא להו ברכה לבטל' לפי שהם נתכוונו לתת שבח והודאה למקו' וכו' וכן כתב הגאון מוהר"י קארו ז"ל ואמנה שכתב רבי' ז"ל ולא חשיב וכו' אי יש ללמוד על קלת אנשי' שנהגים כשיולדות נשותיה' הם עומדי' ומברכין ברכת הגומל ולא הוייא ברכה לבטלה וכו' דכשם דרב חנא בגדתתה ורבנן וכו' א"כ נראה לדעת הגאון ז"ל שדעת רבינו בעל הטורי' הוא שיכולין אחרי' לברך אם יש להם טובה והנאה ברפואת חולה זה ואף על פי שהביא הגאון מוהרי"ק ז"ל תשובת הרשב"א ז"ל שכ"תה ממנה דלא יצפינן מהיא דרב חנא בגדתתה ורבנן אלא אם החולה הוא רבו של המברך וא"כ אחרי' אינן יכולין לברך ברכה זו כדמוכח בתשובת הרשב"א ז"ל: אני אומר לא דמי שאני הכא דבנו משוב בנוסו ויותר מנופו וא"כ בודאי הרשב"א ז"ל והגאון ז"ל שפסק כותי' מודי' הם בגדון דידן וכ"ש דבנו קטן אם היה מת לא היה מת רק מעון אביו כדאמרי' התם מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתי' כשהם קטני' כדי שיבכה וכו' וכן מוכח בכאה דוכתי דבני' קטני' מתי' בעון אבותיה וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' תשובה וז"ל יש חטא וכו' או בבניו קטני' שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות בקנינו הן דכתיב אים בחטאו יומת עד שיעשה איש וכו' א"כ שייך הכא בטוב לברך על רפואת בנו דכ"ש מהרב לתלמיד לאב וכן דנופו הוא ולא מצע הרשב"א ז"ל מלברך רק קרובי' ואהובי' אבל בנו קטן דנופו הוא ויש לו חובה במיתתו יותר ממיתת עצמו בודאי מברך עליו: ומיהו אם הבן הוא גדול ויכול לברך על עצמו ואם היה מת בחטאו יומת י"ל לדעת הרשב"א ז"ל שאין האב יכול לברך עליו ברכת הגומל ואמנו רואין שלא נהגו מנהג זה רק על הקטני' עליכן מנהגם קולא טוב ואתם בני ידידי ה' יסמרכם מקטוב ועליכם תבא ברכת טוב: כחסן אביכם ילדכם:

מוסתגאנים הר' חיים סבעון י"ן

שאלה ה

עיינתי בשאלתך אשר שלחת ממני בענין הסופר אשר תייג הקין של יו"ד לאחר כתיבת הפרשה שלתפלין אם יקרא כחובה שלא כסדרה אחר אשר קולו של יו"ד מעכב כדאמרי' בהקומ' אפילו קולו של יו"ד מעכב או י"ל ביון שסיו"ד נכתב בצורתו כתיקון ספר תורה אחר נעשה אחר כך הו"ל כשאר תגין הנעשים אחר תשלום הכתיבה:

תשובה

הנה כ"ת יודע כי כתיבה שלא כסדרה פוסלת בתפלין ומזוזות מה שאין כן בס"ת כדאמרינן התם תולין בספרים ואין תולין בתפלין ומזוזות דבעינן בהו והיו שיהו נכתבין כסדר וכו': והפוסקים ז"ל דייקו מזה ואמרו מהכא משמע תלייה דווקא מפסיל אבל לתקן אות בעלמא שפיר דמי דלאחר הכתיבה יכולין אנו לתקן צורות האותיות וליסבם היטב ולינא קפידא בדבר זה א אבל בודאי אם האות הנתקן היה דומה לאות אחרת ובתיקונו עתה חזר לאות אחרת כמו שעשה דל"ת בצורת רי"ש ותיקן אותה להחזירה דל"ת ברור הדבר כי כתיבה זו היא שלא כסדר ומיפסל בכך וגם אם עשה הרי"ש דל"ת וגרר השוקן של הדל"ת ומזר רי"ש בודאי מיפסיל בכך דהו"ל חק תוכות ופסל אפילו בס"ת כאשר הכל מבואר במקומו ולחכם כמוך די בזאת פרקים ועתה לכ"ד לענין קולו של יו"ד לא נעלם מעיניך המחלוקת שנפל בין רש"ור"ת ז"ל בפירש קולו של יו"ד לדעת רש"י ז"ל הקולו של י"וד הוא רגל ימין שהוא כפוף ועליו אמרו אפילו קולו של יו"ד מעכב: והקשו התוספות ז"ל ואמרו דרגל ימין בודאי ופשוט שהוא מעכב לפי שהוא גוף האות ומאי אפילו דאמרינן ביה לקי פירש ר"ת ז"ל דקולו של יו"ד היינו ראש שמאל שלריך שיהא כפוף למטה: הנה נראה לדברי הכל שהיו"ד צריכה להיות רגל היקון כפוף והוא מכתיבת היו"ד עצמה וגם מה שפירש ר"ת ז"ל שהוא שמאל נ"כ יהיה כפוף כן פסקו כל הפוסקים ז"ל לפי שהוא ז"ל הביא ראיה מהיא דאמרי' בפסיקתא מפני מה יו"ד יש לה נקודה אחת למעלה ואחת למטה רמז לרשעים שיורדים וכו' ועתיקין לעלות וכו' משמע שלריך להיות ליו"ד בראש שמאל כפופה למעלה ולמטה וכן כתב מהר"י קולון ז"ל וז"ל ועל דבר קולו של יו"ד עשיתי שיש לחוש לדברי ר"ת כיון שהביא ראיה לדבריו וכו': נמצא שהר' היו"ד עצמה לרש"י ור"ת ז"ל הוא על זה האופן ואם לא נעשית על זה האופן בתפילין ומזוזות אינו יכול לתקנה לאחר שכתב אות אחת אחריה דהויא ליה כתיבה שלא כסדרה: וכמו שכתב מהרי"ק בשם האגור וכשעשה היו"ד על הצורה הנזכר בודאי הוא שדי לו בכך וכשמתקן אח"כ לתייג קוץ התחתון והעליון ולתקנם היטב ליעשותה כצורה זו י' אין קפידא אבל הגאון מהרי"ק ז"ל כתב גם מהר"י אסכנדראני ז"ל גנס אם קולו של יו"ד מעכב כדברי רש"י מ"מ בתפלין ומזוזות אם לא עשאו לא פסל מאחר שאם יו"ד עליה אפילו בלא אותה קוץ שבצד שמאל אבל ברגל ימין אם לא עשאה מתחלה אין לתקנה אח"כ בתפלין ומזוזות משום שאמר נקרא יו"ד בלא אותו רגל וכ"ה אלא כתבן שלא כסדרן עכ"ל ז"ל: ונ"ל נראה דלא אפשר להעמיד דבריהם אלו אלא אם עשאה בשום אופן לרגל שמאל על דרך הצורה הנזכר אבל אם לא נייר לה בשום אופן י"ל שהיא פוסלת בתפלין ומזוזות כלומר לתקנה אחר כתיבת אות אחת אחריה ויותר מזה הת"ו ז"ל דאפילו כתב אות אחת תלוקה לשתי אותיות בגון נד"י שכתבה יו"ד נון והם קרובים בחבורה אל שקודם היקונם תיגוק דלא חכים ולא טפש קרי לה נד"י מהר לחברה ולתקנה ולא הוא ליה כתיבה שלא כסדרה כ"ש הכא שהו"ל נעשה כתקנו כמו שראיה מדבריך שהסופר עשה היו"ד כתקנה דהרי בא בלשונך. או יש לומר כיון שכותב היו"ד כתקנה כמו בס"ת

בס"ת חסרון קוץ לא הוי חסרון וכו' והיו"ד של ס"ת הוא בודאי נעשה
על הצורה הנזכר ואם לא עשאה כצורתה היא פסולה. והגני תמיה
מדבריך באומרך או י"ל כיון שכותב היו"ד כתיקון כמו בס"ת חסרון
הקוץ לא הוי חסרון וכו'. ירהה מדבריך שלא אמרו ז"ל קוצו של
יו"ד מעכב רק בתפילין ומזוזות ומהיכא תיתי לומר האי סברא
כי בודאי על שלשתם נאמר ומה שהוא פוסל בזה הוא פוסל בזה
אין ממה שהוא מפורש שהוא התלייה כדאמרי' מעטים והיו וכו'
ואחר אשר אתה מודה שהסופר כתב מתחלה היו"דין כמו בס"ת א"כ
עשה רגל הימני וראש השמאלי ומה שמתקן אח"כ הוא תקון בעלמא
ומעשיו ישרים. ותפיליו ומזוזותיו כשרים. ובזה די לפי העת
והשעה. שלמה דורלון ס"ט:

בסברא לנבון וחכם הר' נתן זמור י"ץ וחבריו י"ץ

שאלה ו

האחים י"א. הלא לכם לדעת כי נדרשנו לשאלתכם להשקיע האמחלוקת והמריבה
מביניכם ואמרנו אולי ב"ה בהגיע לכם דברינו יהווך שלום ביניכם
וכל קהלכם הנכבד אים על מקומו יבא בשלום:

אמרתם בשאלתכם כי בת רבי יוסף שולחכא היא נשואה
לר' יהודה אלגב היום י"א שנה ולא ילדה והו' הלך
למקום אחר ונשא אשה אחרת על אשתו בלא רצונה ואתם מנהגכם
לכתוב בכתובה שלכם שלא ישא אשה אחרת על אשתו וכו'. ואם
לא זכה ליבנות ממנה בנן ובת חיים וקיימי' ורצה לישא אשה אחרת
ונראנה בנגד כשר לאלתר ויתן לה מה שהביאה מבית אביה לבד:
אמרתם עוד שר' יהודה הנזכר אינו יכול להספיק מזונות שתי
נשים ולזה הוצרך לפטור את הראשונה בנגד אמנם רצה לאסור
אותה על קלת אנשים שלא תנשא להם. עוד אמרתם כי כשנשא
האיש הנזכר בא"לקלע"ת אשתו השניה כתב לכם לבם כרא ואמר
לכם כל אשר יגזור עלי הדין ב"ה בהסכמת אמיכם ישל"ו לפי
מנהגכם הנה אני מוכן ומזומן לעשות ואין לנטות ימין ושמאל ואתם
שמרכם האל פסקתם לאשה מזונות כפי העת והזמן והוצאתם
מתחת ידה קלת מנכסי הבעל והנתתם קלת בידה ועכשיו הבעל
הוא מערער על מעשיכם גם שלא אינו כתב והוא סובן כי פסקת
לה מזונות יותר מדאי גם מסרתם בידה נכסיו לבד מה שהביאה
מבית אביה. עוד בא בשאלתכם אם האיש חייב במזונות אשתו
עד שיגיע הנגד לידה או נתבטלו המזונות מעת כתיבת הנגד אף
אם נתעכב ביד השליח בדרך זמן הרבה. עוד בא בשאלתכם כי
הבעל הוא מערער על כסות של חול שלא רצה ליתן לה הלא מה
שהיה עליה בשעת קבלת הנגד וגם ראינו כתב הבעל בענין זה
ואמר שהתכשיטין אשר היו לה לשבתות וי"ט לבשה אותם בחול כדי
להפסיד הבעל וגם טענו הבעל כי האשה אינה כל כליו הנמצאים
אתה בבית אלו אם דברי התעלומות אשר הגיעו לפנינו מאתי
הכתות ושאלתם אתם מה משפטן:

תשובה

לראשונה י"ל ראינו לפי הדין והאמ'
כי הבעל הוא מחוייב לנדרש האשה
הזאת. אם מצד התנאי המוטל
ביניהם הכתוב בכתובה שלא ישא אשה אחרת כפי מנהגכם וכל
הנשא אשה לפי מנהג מקומו הוא נושא וזה אפי' נשא בסתם וכ"ש
מנהג וכתוב בכתובה. **א** ואם מצד שלא קיים ליה בסיפוקייהו הנה
הריב"ש ז"ל כתב בתשובה שאם הוא עני ולא יכול לפרנס שתיהן
כולה הראשונה לעכב עליו מלישא אחרת עליה או יולא ויתן כתוב'
והביא ראיה מהא דאמרי' פר' הבא על יבמתו הנושא אשה על אשתו
יוליא ויתן כתובה וכו'. רבא אמר נושא אדם כמה נשים והוא
לא אפשר ליה בסיפוקייהו ופסק הריא"ף ז"ל שם הלכה כרבא וכן
הרמב"ם ז"ל פי"ד מה"ל אישות והרא"ש ז"ל בפסקיו והטור סימן
קל"ד כתבו שמפני מועט הפרנסה חייב הבעל לנדרש ורחייתם מהא
דאמרינן בפרק המדיר האומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן
כתובה וכו' אייתוה לקמיה דשמואל אמר אבשה שערי לאלעזר
עד שאתה כופהו להוליא כופהו לזון וגם כי יש מהפוסקי' ז"ל שפסק
הלכה כשתם משנה הריא"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל פי"ב מה"ל אישות

פסקו כשמואל דאמר יזון או יוליא וכתב א"ז ז"ל שאם מפני מיי שנה
כופין אותו להוליא על אותם דברים הנזכרים בפרק המדיר כ"ש מיי
עול דעל פת לחם יפטר בדר. **ב** גם מטעם אחר חייב הבעל הנז'
להוליא האם הנז' במה שראינו מכתביו וטענותיו במה שהוא הוסלה
בדברי אחרי' והו' מאמת את הדברי' ולפי דבריו שוויא לנפשי' מתיכא
לאיסור' כי דבריו בענין זה לא מראם בסתר וא"כ לפי דבריו אסורה
היא לגבי דידיה וחייב הוא להוליאה ואחר אשר האיש הזה חייב
להוליאה לאשה הזאת מצד הדין מכל הטעמים הנזכר **ג** אינו יכול
להתנות עליה בנרוניה בשום תנאי אלא ברצונה דכיון שהדין נותן
לנדרש למה יכ ריחה להתנות עליה בשו' תנאי יקוב הדין את ההר
ויגרש כפי הדין כ"ש שיש פנים שסברני לומר אפילו אם תתרצה
היא בתנאי לקבל התנאי כי דינא לא שבקינן ליה למיעבד תנאה
שכ"כ א"ז הר"ם בן הרשב"ן ז"ל בתשוב' וז"ל וכל שחייב לנדרש אין לו
להתנות עליה אפילו ברצונה שא"כ מה הועילו חכמי' בתקנתן לא
יקיימו התנאי ויתבטל הנגד עכ"ל ז"ל. ובנדון דידן אחד מהטעמי'
שהזכרנו שהוא מחויי' מצד נדרש הוא דשוויא לנפשי' מתיכא דאסור'
וא"כ כדי שלא תשוב אליו עוד אין מניחן אותם לעשות שום תנאי
רק נגד כריתות לאלתר דא"כ מה כח ב"ד יפה ומה הועילו חכמים
בתקנתן:

ד ואל השניה מענין טענת הבעל על עניני המזונות. אני
תמיה מהב"ד יצ"ן מי הכריחם ליכנס בזה לפסוק לה
מזונות מחדש ראשון שהלך לה הבעל והלא חזקה אין אדם מניח
ביתו ריקן שלשה חדשי' דאפילו לאחרב' חדשי' היא פלוגתא דרב
ושמואל בפ' ב' דייני גזירות וק"ל כרב דאמר פסקינן מזונו' לאשת
איש אלא אם תאמר שהב"ד עשו לפי מאמר הבעל שכתב להם כל
אשר תגזרו עלי וכו' והם ידעו בברור שהניח ביתו ריקן ובטלה
החזקה וע"כ פסקו לה מזונות וא"כ בטוב עשו וגם י"ל שאפילו לא
כתב להם הבעל אם באה האשה ועמדה בפניהם והראתה בברור
שהניח ביתו ריקן וכתאמת זה לג"ר יש להם לפסוק לה מזונות
אפילו מיום ראשון שהלך דבטלה החזקה מצד הבירור שנתברר להם
דמאחר דק"ל כרב דפוסקין מזונות לאשת איש אפילו מיום ראשון
שהלך ראוי לפסוק אלא דחז"ל אזלי בתר חזקה והא איתרעא לה האי
חזקה לאחר נתברר לב"ד כי האיש הלזה הניח ביתו ריקן:

ה האמנם מענין טענת הבעל שהב"ד יצ"ן פסקו לה יותר
מהראוי וכו' בודאי ראוי הוא לגערה על דברי' אחר
אשר הם בקיאים ומעיינים היטב בסדר ההלכות על פי הדין חזקה
אין ב"ד בזה טועין כדאמרי' בכמה דוכתי. גם אמרו ז"ל במקומו'
הרבה אין אחר מעשה ב"ד בלוס וכ"ש שאם נבוא לראות ולדקדק
היטב ונראה מה שפסקו לה הוא דבר מוצע כפי הסדר אשר סדרו
רז"ל כפי מה שהזכיר הרמב"ם ז"ל פי"ב מהל' אישות וכ"ש לפי יוקר
השער שיש באותם מקומות:

ו וא השלישית אם יתבטלו המזונות לסבת כתיבת הגט גם
בטענה זאת בטלים הם דברי הבעל דכל זמן שלא הגיע
הגט לידה הוא חייב במזונותיה כמו שהביא הרי"ף ז"ל בהלכותיו
כמו מה שכתב הרמב"ם ז"ל פי"ח מה"א והטור ז"ל הוסיף לומר כל
זמן שלא נפרעה מכתובתה וכן כתב א"ז הרשב"ן ז"ל בתשובה
ודבר זה הוא מחלוקת בין גאוני עולם ז"ל כמו שהביא הריא"ף
בפ"ק דמציעא ובפ' בתרא דכתובות כי הוא חולק שם על הירושלמי
וסומך על תלמוד שלנו והר"ן ז"ל הביא שם דברי החולקים ודברי
הטור והרמב"ן ז"ל בספר הזכות שם הוא מביא המחלוקת בארוכה
וא"ז הרשב"ם ז"ל כתב בתשובה וז"ל ולענין מעשה אנו סומכין על
הריא"ף ז"ל והרמב"ם והמסכים אחריהם עכ"ל. גם ראיתי
כתוב בגליוני אדוני אבי מעשה נפל לפנינו כמה פעמים ונתנו
לה מזונות עד שעת מסירת הגט לידה עם היות מחלוקת בדבר
אנו הולכים על פי הרמב"ם ז"ל בכל מספריו ולא עשינו כדעת
הטור. וא"ז הרשב"ן נתת מזונות עד הפרעון. **ז** ואני הסדיוט
מוסיף לומר דגם אם אין אנו דנין ע"פ הרמב"ם ז"ל אחר אשר
מחלוקת בדבר זה בין הפוסקים ז"ל בודאי אין כח בנו להוליא ממון
מהאיש למזונות האשה עד פרעון הכתובה דמוליא מחבירו עליו
הראיה וא"כ יכול האיש לטענו ולומר זל אייתי ראיה דלית הלכתא
כהריא"ף ז"ל והרמב"ם והמסכים אחריהם דכן הוא הדין בכל דבר
שבממון שאין כח ביד ב"ד להוליאו מיד המוחזק בו אם יש מחלוקת
בדבר כמו שכתב מהר"י קולון ז"ל כמה פעמים בתשובותיו וכן

כתב

כתב הרשב"א ז"ל כל היכא דאיכא פלוגתא ודבוותא נקטינן הכי
להקל על הנתבע כמו שכתבו המפרשים ז"ל בפ"ק דע"ז וכן כתבו
הרמב"ן והר"ן ז"ל בפ' אלו טריפות ע"ל וכמו שכתב נ"כ תרומת
הדשן ז"ל כמה פעמים בתשובותיו ורמב"ם ז"ל כתב שאם היתה
ספק מגורשת אין לה מזונות מהיורשים וז"ל בפי"ח מהל' אישות
שהיה לה ספק גרושין ומת בעלה אינה מזונות מנכסיו שאין מוציאין
מיד היורש מספק והטעם הוא אחד דלא מפקינן ממונא מספיקא
א"כ לענין הדין שלפנינו דעדיין לא הגיע הגט ליד האשה ולא ליד
שלוחה חייב הוא הבעל במזונותיה עד שעת שיבא הגט לידה
לפי שכל זמן שלא נמסר לה הגט אע"פ שנכתב והוא ביד שלוחו
עדין היא אשתו ואם מתה יורשה ומטמא לה אם הוא כהן ומעשה
ידיה שלו כדאמרינן בקדושין ובכתובות הוא הדין דחייב במזונותיה
אבל משהגיע לידה אע"פ שלא נפרעה מכתובתה אין לה מזונות
כמו שביררנו:

ח ולרביעית לענין נכסים שעליה דברי' ברורי' הם שבטול
כל מה שעליה כדאמרינן בגמרא ובפירוש מה
שעליה הרשב"ן ז"ל פירש ואמר כל מה שראוי להיות עליה אף ע"פ
שאינו עתה עליה וזה במה שהוא בגדי חול בלבד כפי מה שפסק
הריא"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' אלוה ומלוה אין בעל החוב גובה
לא מכסות אשתו וכו' בד"א מכלי החול אבל בגדי שבת והמועד
גובה אותם בעל חוב וכו' ירושה מזה שבגדי שבת אינם נקנים לאש'
לגמרי ושמין אותם עליה וכפ' י"ו מהל' אבל אם גרשה לרצונו
וכו' ואין שמין כסות שעליה שהרי לקחן לה וזכתה בהן והו' רוצה
להוציאה לא היא עכ"ל: בכאן שם ולא פירש אם רצונו על בגדי
חול ושבת או בגדי חול בלבד: וי"ל שמה שסתם כאן פירש כאן
והריב"ם ז"ל ביאר ההלכה כפירוש הרשב"א ז"ל דמה שעליה מה
שראוי להיות עליה ולא עליה דווקא ובבגדי חול לבד אמרינן הכי
וסמך בזה על דעת הרמב"ם ז"ל דמה שסתם כאן פירוש כאן: וא"ז
הרשב"ן ז"ל כתב וז"ל שלענין מעשה אני דן מה שעליה מה שראוי
להיות עליה ובגדי חול לבד עכ"ל:

אמנם הרא"ש ז"ל והטור והרבה מהפוסקי' ז"ל דעתם לאפי'
בגדי שבת אין שמין אותם וכבר כתבנו
שכל אלו האדנות הם מתנהגים על פי סברת הרמב"ם ז"ל
וכ"ש בהלטרף עמו רבני האדנות אלה שני בני היאהר הריב"ש
והרשב"ן ז"ל ולענין טענתו שבגדי שבת עשתה אותם בגדי חול
לפי שרצונה להפסיד אותו לא נתבארה טענתו בזה שאם עשתה
דבר זה לעגל עיניו ובעולה עמו יושבת לבטח נשתמשה באותם
בגדים בחול והוא סבר וקבל אם כן בגדי חול איקרו אחר שהיא
החזירה אותם ליומי החול והוא לופה ומביט הוא להו בגדי חול ואם
לא נשתמשה בהם בימי החול אלא בעת שרצתה סימני גירושין
בודאי אנו רואים בגדים אלו דאם הם לפי כבוד הבעל ועשרו איל'
דאוייס לה לחול אלא לשבת בודאי בגדי שבת איקרו ואלו כל כמינה
לשווינהו בגדי חול להפסיד לבעל בלא רשותו ואם הם ראוי' לחול
לפי כבוד הבעל בגדי חול איקרו ומה שעשתה אותם לחול בלא רשות
בעלה בטוב עשתה דמחוייב הוא בכסותה כפי הסדר שסדרו
חז"ל:

ט ואם הם ראוייס לחול ולשבת לע"ד נראה דאין שמין אותם
לאמרינן דבגדי חול איקרו לפי שהרא"ש והרבה מהפוסקים
דעתם לומר דגם של שבת אין שמין אותם גם יש מפרשי' בדברי
הרמב"ם ז"ל שדעתו הוא דאפילו של שבת אין שמין אותם לפי שלא
פירש בהל' אישות ולכן יש לסמוך עליהם בבגדים אלו שהם ראוי'
לחול ולשבת וזה דבר ברור:

י אמנם יש לדקדק בזה בגדון דידן אם מוטלת בגדים אלו אם
לאו לפי שהרי"ף ז"ל כתב בשילהי פרק נערה שנתפתה
וז"ל ש"מ דמאן דמגרש אנתתיה מדעתה דנפשיה אין שמין מה
שעליה דלאו איהי בעיא למיפק אלא איהו בעיא לאפוקה ע"כ: גם
הרמב"ם ז"ל כתב אבל אם גרשה לרצונו וכו' וכתב הרב הגאון
ז"ל שאם היה יוצאה בעל כרחו כגון אלו שכופין אותם להוציא ודאי
שמין מה שעליה ובגדון שלפנינו אחר אשר בטענה הראשון הלעגו
ואמרו שהוא מחוייב מהדין להוציאה א"כ אינה מוטלת לא בגדי
חול ולא בגדי שבת וכ"ש לפי מה ששמענו שהאשה עצמה וקרוביה
היו תובעים אותו על הגט ומאחר שהיתה רוצה בגט אין לה כלים
ושמין כלומה שעליה כדעת הריא"ף ז"ל וגם לשון הרמב"ם ז"ל
שכתב בזה הלשון והוא רוצה להוציאה ולא היא הגה הוא ז"ל
ביאר שלא תטול מה שעליה אלא אם הוא רוצה להוציאה ולא היא
והאשה הזאת היתה רוצה בגט יותר ממנו:

יא והחמישית שטען הבעל כי האשה כאשר שמעה
שנשא בעלה אשה אחרת שברה והבד' כלי ביתו וכמו
הגמלאים אתה בבית בודאי הוא שאם האמת אתו ויתברר בעדים
שהפסידה לו כלים שחייבת היא בהם ויעלה הכל עליה בחשבון
כתובתה דאפילו בהיות האשה עם בעלה יושבת לבטח אם שיברה
כלים בפשיעה שלא בשעת מלאכה היא חייבת בהם ולא פטרו
אותה אלא אם שברה כלים בשעת מלאכתה בהם לצורכי ביתה
משום שלוח ביתה שאם אתה אומר שחייבת בהם נמלאת נמנעת
וכו' ויבואו לידי קטטה ומריבה וכ"כ הרמב"ם ז"ל פכ"ח מהל' אישות
האשה ששברה כלים בשעת מלאכתה וכו' והאשה הזאת אשר
בלה לידי כעס ולידי שטות לשבר כלים ולהפסיד הנכסים גמולה
ישוב בראשה להפסיד כל מה שאבדה אם יתברר בעדים ואם
הכחישה תשבע על כל מה שיטענו עליה בודאי ועל טענ' שפקוחיו
מטילין עליה חרם סתם ואתם חברים חקרו הדין וקחו מועד
לשפוט מישרים והוא ית' יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו אמן: כן
נראה לי להשיב אתכם דבר כפי הסכמת מורי ורבי כמהר"ר אחאי
אבי נר"ו: אחיכם שלמה דורמן ס"ט:

תלמסאן למשכיל ונבון הר' שלמה אל נקווה יצ"ו

שאלה ז

שאלת יעקב הוליא קרקע
מאחיו ובנה עליה קי' קטנה
לשם בית הכנסת להיות
הוא שליח לבור בה ונשתמשו בה הצבור בחיין יותר מעשרים שנה
והוא היה הש"ץ כל ימי חייו וילך בדרך כל הארץ והניח אחריו שלשה
בנים ראובן שמעון לוי ושמד ראובן בנו הגדול במקום אביו לישות
ש"ץ במקום הנו' ומילא מקום אביו כי הוא הולך בדרכי מישרי' לאמו
ושמעון נפטר לעולמו ולוי הקטן אינו בתורה ולא בדרך ארץ לחלוף
מקו' אביו ויהי כי ארכו הימי' ראובן הגזבר הלך לבית הכנס' הידול'
לאבותיהם מעולם כי מתו כל האנשים אשר היו ראוייס להיו' שליח
לבור בתוכה ובאה הגחלה לראובן הגזבר למקום אבותיו ולא
ורצה למנות תחתיו חנוך בנו הגדול במקומו זה אשר היה תחת
עד עתה ובא לוי אחיו הגזבר ועכב עליו ואמר לו לא תוכל למנות
בנך במקומך אלא אם תרצה לעמוד אתה עמוד ויהי ריב בין האחים
הגזבר ראובן הגדול אומר אני לי משפט הבכורה והירושה כי אני
הגדול ומלאתי מקום אבותי היום כמה שנים ומכח כחי אעמיד
בני חנוך במקומי כי גם הוא ראוי לכך והוא מבן עשרים שנה
ומעלה והוא טוב לשמים וטוב לבריות ולוי אומר לא כי אני ואתה
שוין בנחלה ואם אני איני ראוי להיות ש"ץ אביא אתי במקומי עד
אשר יגדל גרשון בני ויעמוד הוא במקומי והשאלה היא להודיענו מה
יהיה בקרקע המשכן אם חל עליו דין הקדש כל עוד שנשתמשו בה
רבים כמה שנים בחיי יעקב ואחרי מותו או אם יכולים להחזיר
בית הכנסת הגזבר לחזר ולחלוק אותה ואין עליה דין הקדש
ואת"ל שאינם יכולים להחזיר ב"ה שרשתה של מי היא ואת"ל של
שניהם אם יכול לוי להביא אתנו במקומו ש"ץ או תשאר ב"ה בד
חנוך בן ראובן שהוא ממלא מקום אביו עד אשר יגדל גרשון בן לוי
ויכנס למקומו ולמשמרתו בחזר בית הכנסת ושלום האדון יגדל
וטובתו תרבה. ונרו לא יכבה:

תשובה

גם שלומכם יגדל. להיות כמלא
וכמגדל. כאות נפשכם החשובה
ונפש אחיכם המשיב אתכם לאמן
שאלתכם מה יהיה בקרקע המשכן אם חל עליו דין הקדש וכו'. מי
הגראה לנו בזה לפי הדין אחר אשר אתם מעידים שיעקב הגזבר
כשהוציא המקום ההוא לשם ב"ה לא הקדישה לרבים לשמיתות רק
עשאה להיות לו בה יד ושם להתפלל הוא בה עם שיעתו ולהיות
הוא הש"ץ המתכנסים בתוכה נמצא שאין על המקום ההוא דין ב"ה
של רבים לדון אותה כדין ב"ה של כפריס או של כרכים כדאמרת
אתם בפ' בני העיר רק היא ב"ה של יחיד ויכול הוא לעשות בשלו
מה

מה שירלה למכרה לכל מילי למשתי ביה שכרא או למשתי ביה עמר' כדאיתא התם ואין צריך להעלות בדמיו מקדושה קלה לקדוש' חמור' כדין ב"ה של רבים כדתניגן בפ' בני העיר מכרו ב"ה מותר לקנות בדמיה תיבה תיבה לוקחין בדמיה וכו' עד חומשין לוקחין בדמיהן ס"ת וכן כתב הטור ז"ל וז"ל וכן כל יחיד בשלו יכול למוכרו ולעשות בדמיו מה שירלה וכן ס"ת עכ"ל. ועם היות שבענין ס"ת שכתב הוא ז"ל וכן בס"ת יש מחלוקת בין הפוסקים ז"ל שי"א אפילו ס"ת של יחיד אינו יכול למוכרו אלא ליש"א אשה או ללמוד תורה אפ"ה מודים הם בב"ה דיכול אדם לעשות בשלו מה שירלה דקדוש' ב"ה קלה היא מס"ת כדאמרי' במתניתין שהבאנו לעיל וכ"כ הריב"ש ז"ל בתשובה וז"ל אני חוכך להחמיר בס"ת של רבים למוכרו אפילו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו בשל כפרים דמאי דאמרינן אבל מוכרין ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה עמרא נראה דאינה הכנסת קאי וכו' עכ"ל ז"ל. וא"כ כי היכי דלגבי רבים יש חילוק בין ב"ה לס"ת ה"נ לגבי יחיד ואם יש להחמי' על היחיד אינו אלא בס"ת לבד אבל בב"ה היחיד עושה בשלו מה שירלה למוכרו או להכניסו לביתו או להסתרו **א** וגם יכול הוא לעכב הנבור מלהתפלל בו כמו שכתב ההגמ"ה ז"ל וז"ל אינ שהאיל ביתו לב"ה ויש לו מריבה עם אחד אינו יכול לאסרה עליו אלא אם יאסור אותה על כל הקהל הרי לך בבירו' מדבריו דיכו הוא לעכב על הקהל להתפלל שמה אמנם איכא למידק בדבריו ז"ל דמאי שנא על היחיד אינו יכול לאוסרה ועל הקהל בכלל יכול לאוסרה וי"ל בזה דכשאוסרה על הרבים הם יבקשו להם דרך לעשות ב"ה אחרת דלא אפשר לנבור למיקם בלא ב"ה אבל כשאוסרה על היחיד מה היה ליה לאותו יחיד למעבד ויאחר בלא תפלת רבים והרי זה האוסרה מכשילו ומעבירו ומונעו מן תפלת נבור נפקא מינה שאם יש ב"ה אחרת באותה עיר שיכול לאוסרו מלבא לב"ה שלו בכל"ל וא"כ היחיד יכול לעשות בשלו מה שירלה ולמנוע רבים מלבא לב"ה שלו כ"ש למוכרו או להכניסו לביתו וכן כתב המרדכי ז"ל בפר' בני העיר דהא דתניגן אין מוכרין ס"ת ישן וכו' קאי אמתני' דאוקמו' בנפרים אי נמי בברבים כדמפרש לעיל אבל כל הני קדושו' דמתני' אם הם משל יחיד יכול לעשות בהם מה שירלה דאדעתא דיליה עבידינהו וכו' עכ"ל ז"ל וכן כתב א"ז הרשב"ץ ז"ל בתשובה על ענין ב"ה אחת היתה במיורק"א והיתה של רבים ואח"כ כשעברה חרב השמד לעם וגורשו כל הישראלים מוויורק"א ונתחלל המעון ההוא ביד פריצים כי בזאו בו והללוהו ואחר כך בעבור הזעם חזרו יהודים לעם וקנה יהודי אחד המעון ההוא מיד האוביים והשאילו לרבים להתפלל בו ונשאל הוא ז"ל אם יש לב"ה ההוא דין ב"ה של רבים והשיב ז"ל וז"ל בתשובתו הרמתה כשקנה הקונה זה הבית לעצמו הרי הוא חולין בידו שהרי קדושתו הראשונה הופקעה מפני החרבן ומפני קנייתו לא ירדה אליו שום קדושה והוא לא הקדישו לרבים אלא השאילו להם ובידו לסלק אותם ממנו ולעשות בו כרצונו. ובסוף התשובה ההיא כתב וז"ל וא"כ אין לזה דין קדושה עד שיקנה הנבור לו יקדישהו הקונה לצמיתות לדורותיו שזה אינו ב"ה של רבים כל זמן שהוא ממון יחיד עכ"ל ז"ל. הנה מבואר מכל דברי הפוסקי' ז"ל שב"ה של יחיד אין עליו דין ב"ה ויכול למוכרו ולעשות בו מה שירלה ולסתרו ולסמותו כחפצו ורצונו ואין מי שיעכב על ידו ואין להאריך בזה דמבואר וברור הוא כביעתא בכותחא. **ב** וא"כ בנדון דידן אין המקו' ההוא מוקדש עד שיקדישנו בעליו לצמיתו' לדורותיו ואין לטעון עליו שהוא הקדש מצד הנבור שהם מתפללים בו היום כמה שנים אחר שהם מודים שלא ירדו למקום ההוא רק דרך שאלה ואינם עתה טוענים שיעקב הקדישו לנבור או מכרו להם וא"כ אין כאן חזקה דהא קיימא לן דכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה ובנדון דידן הנבור לא בא בשום טענה. וכ"ש שיעקב עצמו הוא שהחזיק בב"ה כל ימי היותו בחיים חייתו ואח"כ קם בנו אחריו להיותם שלוחים לנבור המתפללים במקום ההוא בכל אלו השנים ולקבל הנאת המקום ההוא בכל פירותיו. ומודעת זאת בכל ארצכם כי המקום ההוא לא הקדישו יעקב לרבים רק הוציאו מביתו להיות לו שם לומר ב"ה שלו פלו' כדרך אנשי ארצכם וא"כ עדיין הוא ממון יחיד והרי לזו עתה הוא יכול לעשות בחלקו מה שירלה ויכול למוכרו לאחרי' או להשכירו ולעשות בחלקו מה שירלה ואין אחיו יכול לעכב על ידו וכ"ש הנבור דאין להם בו שום תוקה וכיון שבזה מצינו למהרי"ק ז"ל **ג** שהשיב בענין ס"ת שהוחזק שהיה של אבותיו של ראובן דאין הנבור יכולין להחזיק בו דלא שייך חזקה בס"ת העשוי מתחלתו על מנת כן שיקראו בו הרבים ושיהיה מונח תמיד בב"ה עד יום פקוד אותו הבעלים ואפילו אם העידו מבני הקהל שהוא של נבור לא מהני כי נוגעים הם בעדות זו עכ"ל: אם כן אין לנבור טענה מצד שהתפללו בו היום כמה שנים ודשו בה כי מתחלה בתורת שאלה ירדו לה וזה מבואר:

ד וגם אין טענה ג"כ לראובן אחי לוי להעמיד בנו תחתיו אחר שהוא הוחזק להיות ס"ת במקו' אביו היום כמה שני' כדקי"ל פרק המושה והאמכוה אקרא דכתיב למען תאריך ימים על ממלכתו וכו' והביאה הרמב"ם ז"ל ואמרי' בספרי הוא ובניו הוא בנו עומד תחתיו מנין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתם ת"ל בקרב ישראל כל שבקרב ישראל וכו' ותניא בת"כ ובנים לא היו להם הא אם היו להם בנים הם היו קודמים וכו'. דהיינו בשרה של נבור בב"ה של נבור. ובכ"ד דהמקום הוא של יחיד א"כ לוי יכול לעכבו על חלקו להעמיד בו איש אשר כלבבו הן קרוב או רחוק ואם הנבור אינם רוצים בשליח שיש מיד לוי במקומו ילכו להם באשר יהי' רוחם ללכת להתפלל במקומות אחרים כאשר ייטב בעיניהם ואינם יכולי' להכריח ללוי להניח חלקו להחיו לראובן להעמיד בנו במקומו וכ"ש אם הנבור ישל"ו רוצים בחיים ההוא אשר יעמיד לוי בחלקו בודאי לא נשאר לראובן שום מקום לחלוק בזה וזה כלו מבואר לפניכם כשלחן ערוך. יהי מכירכם ברוך. ותזכו לעולם שכלו ארוך. כרצון נפשכם החשובה. ונפש אהבכם אהבה רבה. בשלומכם לבו יגל וישמח. שלמה בכה"ר נתן דורלנגר"ו וזאת חתימת אחוני אבי מר"ו לחתים עלה. להיותי כי כשל בעוני כחי ואור עיני גם הם אין אתי וכבדו עיני לראות גם במראות הצובאות ולכן לא יכולתי להשיב אתכם דבר האומנם דברי בני המשיב הם דברים נכונים וישרים ועלו כהוגן וכשורה דדברים של מעם הם ולהורו' על הסכמתי על התשובה התמתי שמי פ"ה. נתתם ס"ט בכמה"ר שמעון בן הרב ראב"ם זלה"ה. גם רבותי שאר חכמי העיר יש"ן חתמו עלה:

נקאווץ להה"ר שלם עדא יץ

ענין ח אודיעך הגביר אדך עמד לפנינו משה בן קטרן והעמידנו על פסק דין שהבי' מהחברי' אשר בבסכ"רה יצל"ו. וחלה פני להלטרף עמהם אם נראו לי הדברים או להשיב עליהם אי חזיב' להו פרכא וזה לו חודש ימים הולך ובא אלי ולא מצאתי לו שעת הכושר להשיב אותו דבר ועם היות שלא בא בפסק דינם יש"ן הטענות כלשונם האמנם עקרן של דבריה הוא שנמצא האיסטים רע למאד ורצה הקונה להחזירו ובא פסק דינם בזה שטענת הקונה איבה אמת שאינו יכול להחזיר האיסטים למוכר. שאם הוא בא בטענת האונאה כבר עבר זמנה. ואם הוא בא מצד המוס שאחר לעולם מאחר שהיה לו לבדקו ולעמוד על עניניו ולא בדקו איהו דאפסיד אנפשיה זהו תוכף דבריהם ועל זה סמכו בפסק דינם: **א ואני** אומר שהמומים אינם על דרך אחד ולא תוכן אחד שאם הוא מוס גלוי כגון עורת או שבור או כלי נקוב בזה אומרים בודאי סבר וקבל ושוב אין לו טענת מוס. ואם הוא מוס שבסתר דהוי מקח טעות גם זה יחלק לחלקי שכב' ביאר הרמב"ם ז"ל פי' מהלכו' מכר' **ב** ענין זה המוס אם הוא דבר המבטלו ממלאכתו או המפחיתו מדמיו ופירש זה שאם הוא דבר הנלקח למלאכה כגון סוס או חמור או עבד והיה בו דבר המבטלו מעשות מלאכה כראוי לאותו המין הרי זה מוס וזהו שאמרו אין סמפון לעבדים והטע' הוא שאם הוא מוס גלוי לעין כל הרי ראהו וסבר וקבל ואם הוא דבריס שבסתר העבד אינו נלקח אלא למלאכה והמוס אינו מבטלו ממלאכה **ג** ואם דבר המפחיתו מדמיו והוא דבר הנלקח לסחור' כגון בגד שנמצ' בלוי או אלמוג שנמצא בו שעוה וכיוצא בזו הרי זה מוס וחוז' האמנם צריך לבאר המוס על פי היודעי' בטוב הסחורה ההיא ואז יהיה חוזר לעולם:

ולענין הדין שלפנינו שהוא האסטים הנה זאת הסחורה טובה נודע לכל שהאסטים יש בו גווניס שונים וגם עושי' בו זיופים רבים וזה המוכר בשעת המכירה לא אמר לקונה אסטים טוב ומובחר אני מוכר לך והקונה גם הוא לא התנה על המוכ' לאמר

אינו קונה ממך רק האסטים הטוב והמובחר רק קנה אתם ואעפ"י שבלק האיסטים כמנהג הסוחרים לותה הביקה אינה אלא לגלות קנת מעניני האיסטים ואינה מורה על ענינו לקנה אחרון והנה בשעת המכירה לא נזכר בין המוכר והקונה רק שם אסטים וי"ל עתה אסטים מכר לו ועדיין אסטים נקרא שמו כמו שאמרו שם ז"ל אסא שמיה ואסא מתקרי וזה דומה לאותה תשובה שהביא הטור ז"ל עד שעת הלביעה כי אז עומדים על עקר הדבר אם הוא טוב למעלה ואם הוא רע למטה ואם הוא אמצעי ואז יתברר דמי קנייתו אם הוא כפי שיעור האומדה הידועה לסחורת אם לאו וכן כתב א"ז הרשב"ם ז"ל בתשובה על ענין החרגמן הנקרא אלו"ך ומכר ולא נודע ענינו עד שעת הלביעה ונתלה שאינו נובע כלל והשיב אין בירור המוס בסחורה זאת עד שעת הלביעה ומאחר שאינו נובע הרי זה מוס וחוזר ודומה זה למוכר זרעוני ולא נתנו עכ"ל ז"ל. א"כ הוא הדין לנדון שלפנינו שהאסטים ג"כ הוא אין מוחו ניכר אלא בשעת לביעה ולכן אין לנו לבא בדין זה אלא מצד האומדה. ומה שאמרו החבירים י"ן עבר זמן האומדה הנה כבר בארנו שאין בירור מוס זה אלא בשעת לביעה וא"כ אין לומר בזה עד שיראה לתגר אלא עד שיעשה בו הלביעה וכל זמן שלא נתבה' שיעור דמי האסטים לפי גוזמו ולפי לביעתו לא התברר האומדה' ע"כ אם הקונה הזה עתה נתבאר לו בעת הלביעה החסרון ויש לו שיעור אומדה וכ"ם יותר בטל המכר ומוזר לבעליו וזה דבר ברור ד ואין לטעון על הקונה ולומר דה"ל לנדוק האסטים לשעתו ולנסותו בלביעה לאלתר דהקונה הזה לא קנאו לגבו בו הוא רק למוכרו לגובעים ואין מנהג הסוחרי' לנסות בלביעה רק מוכרי' אתם ויומי' ידברו והנה הודענו וס דרכו הדברים לפני החברי' יש"ן והם יעמדו עליהם והאמת יורה דרכו והפסק דין שלהם החזרנו אותו לדיה' ועבידנא כהיא דאמר מר כד אתי פסקא דידי קמייכו וחזיתו ביה פרכא לא מיקרע תקרעוניה וכו'. ולכן החבירים יש"ן לא התעין בדברינו ובדבריהם יוציאו הדין לאמתו:

ה אמנם אם הקונה הזה נתבאר לו המוס בלביעה וחזר פעם אחרת ליכור הנשאר לו אם הוליכו לאיזה מקו' לאמכרו הרי ראה וידע שיש בו מוס ונשתמש בו בדולאי מחל על הזיקו בכל דבר שיתברר לו לאחר שיש לו דין חוזרה על חבירו ולא החזיר אלא נשתמש בו אמרינן בזה שמחל כדאמרינן בהתקדש את האשה ובא עליה ונתגלה בה מומין דאמרי' חזקה אין אדם שותה בכוס אלא א"כ בדקו ומייב בכתובתה ודיני מקח וממכר שויש לדיני אשה בדברים אלו כדאמרי' בפ' המדיר כל' והוא ית' יעמידנו על האמת ' הנעיר שלמה ס"ט בכמהה"ר לאמת דורהן נר"ו. גם אדוני אבי אתוס עלה:

קלעת אל עבאסי לתלמידים אשר שם

ענין ט

שמענו דבריכם בענין המחלוקת אשר נפלה בין שני האחים ר' משה ור' אהרן בני ר' יוסף נויל וביניכ' ולבטל המחלוקת הוצרכתי לכתוב שורות אלו גם להעמידכם על האמת כי אתם מהתלמידי' שלנו ורגלוי לנו להעיר אזנב' בלימודי' לבל תגא מבשלה מתחת ידיכם וכ"ם בדבר ערוה דעוותו אינו יכול ליתקן. אמרתם בכתבכם שהאחי' הנז' הסכימו ביניה' ליתן בתו של זה לבנו של זה ובתו של זה לבנו של זה ונתן כל אחד מהם קדושין לאבי הבת בעד בנו ולעת כזאת נתקדשה בתו של ר' משה הנזכר לאיש אחד ועמד ר' אהרן וערער ונתנו שהבת היא מקודשת לבנו ונענותיו הם כי בנו הי' בן ט' שנים והבן בעצמו נתן קדושין ליד דודו בעד בתו ואמר שעידי הקדושין הם רבי' ועתה יש מהם עומדי' בנקאו"ן ומהם מתו ואחד הוא מצוי לשם אצלכם. עוד טענו שכלם היו דרים בבית אחד ונתייחד הבחור עם הבתולה. עוד טענו משו' קלא דלא פסיק כי כל אלו הימי' יש קול אצלכ' שהכל אומרי' פלונית מקודשת לבחור בן דודה ואחיו אבי הבת מעיכו לטענותיו כי הקדושין ההם שיצאו בקלא דלא פסיק היו ע"ז האופן שאחיו הוא שנתן לידו הקידושין ולא קבלם מיד הבן כי הבן לא היה בזמן ההוא רק בן ד' שני' ולא היה לו דעת לקדושין ולא לדבר אחר ולענין היחוד היינו כלנו דרים בבית אחד אבי' ובני' ומשפ' ולא נגע ביחוד.

הנראה לנו כי אלו הטוענים' עמדו על דברי הטור ז"ל אבן העזר סימן מ"ב וסימן מ"ז וסימן קמ"ח ומש' סדרו טענותיה' והנה ב' הכתות הם מודי' שהבן בשעת הקדושין היה פחות מבן י"ג שנים ודבר זה הוא מודע בכל הארץ ובעדי' גמורי' כי הבן היה קטן ולא נפלה ההכחשה ביניהם אלא זה אומר בן ט' שני' היה וזה אומר בן ד' שנים היה הנה ב' הכתות הם מודי' בקטנות ותיאחר אשר עמדת' על דברי הספר הנז' והוא אומר קטן שקדש אינו כלום וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' אישות: ובפ' המדיר כתבו רש"י ז"ל טעם לדבר ואמר דקטן לאו בר קיימה הוא דכי יקח איש וכו' כתיב ובראש פ' חרש אמרי' הכי אלא תקינו רבנן לקטן כי שואלין לקטנ' דווק' קקנו כי היכי דלא לינהגו בה מנהג הפקר. א ואפילו אם שלא שבלומה משהגדיל אינו כלום כמו שמבואר במשנה פרק האיש מקדש ופירש המשנה הטעם משו' שע"ל קדושין ראשונו' שלא שבלומה ולא נשם קידושין חדשי' הנה מבורר מהפוסקים ז"ל ומהתלמוד דקדושי קטן אינן כלום ולא מצינו מהפוסקי' ז"ל שחשש לקדושי קטן רק מהרי"ק ז"ל שכתב על קטן בן י"ח שנים שקדש לו אביו שלריכה גט לדעת קצת פוסקים וכתב עליו הגאון מהר"י קארו ז"ל שדבריו הם תמוהי' ולא חשש לדבריו להצריך גט לקדושי קטן. וא"כ מעתה בטלו דברי אבי הבן הטוענו כי יש לו עדים בנקא"ן כי אפילו לפי דבריו בן ט' שנים היה ואין מעצמו כלום ובודאי כיון שנתו זאת לתדה מזה שאמרו ז"ל קטן בן שש בן תשע בודקין אותו אם הוא חריף ויודע בטיב משא ומתן וכו' מקחו מקח וממכרו ממכר הייט דוקא לגבדים ולמקח ולממכר אבל בענין הקדושין אינ כתי' דכתיב כי יקח אש

וכו' וקיימא לן דאינו נקרא איש עד שיהיה מי"ג שנים:

ב גם לענין טענת רבי אהרן אבי הבן הנזכר בענין היחוד גם כן טענה זו לקחה מדברי הרב בעל הטורים ז"ל שהנזכר ודבריו אינם כלום שדברי הרב ז"ל הם על דרך קטן שקדש או נשא אשה אינה כלום וכו' לאחר שהגדיל חלין הקדושין שם בעל ואפי' אין עדים שבא עליה משהגדיל אלא שתיחד עמה לריל גט ע"כ ז"ל. והמסתבר בזה הוא טועה בודאי שענין היחוד הוא שאמר הטור ז"ל הוא מה שאמרו ז"ל בפ' המדיר תניא קטן שקדש אף על פי שאלה שבלומות לאחר מכאן אינה מקודשת בעלו קטן רש"ם בעלו לא קטן והלכה כת"ק דאחר בעלו קטן. וכתב עליה הרא"ש ז"ל דהיכא דאמרי' בועל לשם קידושין היינו דאיכא עדי יחוד דאמרינן הן הן עדי יחוד הן עדי ביאה. הילכך איכא לאיחוד דמסיק אדעתיה דילמא קדושי קטנות לאו כלום נינהו ונמר ובעל לשם קדושין ובגדון דידן לא שייך אדם מהני מילי אדם ואינה שייך להקביל דברי זה המסתבר כי הבן הזה אשר ק"ש לו אביו עדיין הוא קטן בעת הזאת אשר הבא נתקדשה לאיש אחר וא"כ גם לפי דבריו שנתייחדו הבחור והבתולה בבית ונגע את"ל שבעל לשם קדושין עדיין קטן הוא ואנן בעינן שבעל לאחר שהגדיל וטעמא דקאמר הרא"ש ז"ל דמהיאך אדעתי' דילמא קדושי קטנו' לאו כלום הוא ונתר ובעל לשם קידושין ועוד דבעינן עדי יחוד מפרשים שראו אותם שנתייחדו לעצמם לענייני הביאה דאז אמרינן הן הן עדי יחוד וכ' ובענין גם כן דהוא והיא ידעי דאיכא עדים שהם רואים ייחודם דאז אמרי' דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דהכי כתב הרשב"ם ז"ל בתשובה כ"ל שאפילו היו כמה עדים מבחוץ כל שלא ידעו אם שם עדים וכגון שנתייחדו הם ואח"כ בא עדים אין חוששין להם שאדם יודע שאין קדושין בלא עדים ואפילו שניהם מודים וכן כתב הרב המגיד ז"ל והר"ן ז"ל. ובגדון דידן לא איכא הא מילתא ולא מהן דאסקא אדעתיה. ועוד גם לדברי המסבול הטוענו הלא ייחוד זה שהוא טוענו בו הוא מן האירוסין ואנן קיי"ל דשביב מרע שנתן נתן לאשתו שאם הוא מן הנישואין אם נתייחדה עמו חיישינן שמא בעל שלבו גם בה ופריכה גט מספק. ואם הוא מן האירוסין אפי' נתייחדה עמו לא חיישינן לפי שאין לבו גם בה. וכן ג"כ המגרש את אשתו ואח"כ נתייחד עמה אם הוא מן הנישואין פריכה גט שני ממנו נתן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה ובעל לשם קדושין. ואם היא מן האירוסין אינה פריכה ממנו גם ב' לפי שאין לבו גם בה ולא אמרינן שבעל לשם קידושין כמו שדברים אלו הם נופרשים משנה ונמ' בפ' הזורק ודבר זה הוא גם לדברי האומר דמחלוקת ב"ש וב"ה הוא דבשלא הוה שנבעלה אלא ראוה שנתייחדה וכ"ם לדברי האומר שלא

אלא נחלקו ב"ש וב"ה על שרשה שנתייחדה שאינה צריכה גט
אליבא דכולי עלמא אלא על מה נחלקו על שרשה שנבעלה:

והנם כי בג"ר ז"ל שאחר שהם בני חיים וקרובים והם בבית
אחד וא"כ בודאי הוא דגייסי אהדדי גם מן האירוסין
הא אמרי' דלא חייסינן להו לייחוד אלא כשרשו אותם ב' עדים יחד
שנתייחדו והוא והיא רואים אותם ג"כ הא לאו הכי לא חייסינן
להו ואפילו ראוה שנבעלה דודאי בעולת זנות היא. וכנ"ד ליכא
הא מילתא ועוד כי הייחוד הזה הוא בבית שהוא רשות הרבים לפי
שהכל הם דרים יחד וכתב הרש"בא ז"ל דמקום שזה נכנס וזה
יוצא אין בו תורת ייחוד:

ג ומה שטען מענין הקול שיצא שהבחור והבתולה קדשו זה את
זה תשובת בעל דינו היא תשובה נאה כי הקול שיצא
בשורו עמו שהשמיעה שהיתה והשמחה שנעשתה בשביל קדושי בנו
של פלו' לבתו של פלו' וכולי עלמא ידעי דקטני קטנים הין וטועים
הין שחשבו שקדושי קטן הם קדושין ועתה ידעו ויבינו כי קדושי
קטן הם לאין ולאפס ותוהו ובטלה השמיעה ההיא. וכהיא דאמרי'
בגמ' הא דנפיק עלה קלא דאיקדשאה לחד מבני פלניא אמר
רבא אפילו למאן דאמר לא מבטלין קלא בהא מבטלין מימר אמרי
עיינו ביה רבנן בקדושין וקדושי קטן הוו וכו'. וכן כיוצא בזה
אמרו בגמ' ללמד מהם שאם יש אותלה לבטל הקול ולשברו
מבטלין ליה וא"כ לפי זה הבת אשר קדשה אביה לאיש אחר היא
מקודשת לב' וקדושין ראשונים שהיו לקטן אין חוששין להם והמבטל
הנוטן הטענות שאין בהם ממש ישתוק ותהי לו לחכמה. ויש לנו
לבנו מבנות עיש וכיתה. וכפי מה שמעינו שהוא רוצה לתלות
באמות להבריח המקדש הב' ללכת לו לארץ אחרת כדי שתהיה
הבחורה הנז' מונחת לבנו כפי רצונו הנה נא ידעתם גם שמעתם
שהיא מקודשת לב' קידושין גמורין קיימין ושרירין כדת. מעה
ישראל ואם ילך לו האיש לארץ אחרת תהיה הבחורה צרורה וקשורה
בידו כי הוא ראשה והיא אשתו ואין לה פירוד ומזנו כי אם בגט או
במיתה ולכן תתרו ותגערו באיש המבטל ההוא ותקראהו לפניו
ברית הברית הזאת ואם הוא שומע התורה והמצוה הנה מה טוב ומה
נעים. ואז יחשב לנו מהדודים והריעים. ואם עדאלה לא יוסר
אמר יאמר כי בשרירות לבי אלך תודיענו עם המקדים לבא ואמו
אנא לקראתו בחרב החלה. ובחנית הקללה. ונכהו עד חרמה.
דמתוני ליה בסלוא דלא מבע דמא. ואז במסתרים תבכה נפשו.
כי המלו ענה בו ודמו בראשו. ואני ידעתי כי הוא ירא את ה'
ברים ולא תלא כזאת מלפניו כי עד עתה שונג הוא בדבריו.
בודאי הוא שלא יתריץ ולא ישא ראש לפני מורין. והוא ית' יורנו
בדרכיו ונלכה באורחותיו. אחיכם הצעיר הכותב ברשות אביהו
מוריהו עטרת פז לראשו. שלמה ס"ט. אחר זה שמענו כי האיש
ההוא קבל את דבריהו וכתבנו למעלה מראשו נשאהו. ברוך הוא
לה' וברוך טעמו. הוא ית' יענה את שלומו. וירוס לרחמנהו.
ויחנה לחננהו. וברכות רבות יעטיהו. וטובו הצפון ליריאיו ינחילהו:

למשכיל ונבון הר' יעקב גבושון יצ"ו

שאלה י

זה לשון שאלתו ראובן נתן פקדון לשמעון למכרו לו בהליכתו למדינת רוס
אמר לו מכור לי זה הפקדון שתם ובעת בא הנפקד לעירו שאלו
ראובן המפקיד בכמ' מכר הפקדון וא"ל בכך וכך מכרו וילענק ראובן
בנקה גדולה ויאמר היאך מכרת לי מה ששה שעים דינרי זהב
ואתר בה' ד' לא יעשה זה אפילו מי שלא ראה מאורות מימיו והנה
כל העולם יודעים שזה הפקדון שוה לפחות ששים דינרי זהב ואתה
אמר שמכרת אותו בה' דינרי זהב זה לא אפשר לשום דעת בעולם
בלבו ושמעון טוען אתה האמנתי על פקדונך ועשיתי מה שראה
לו. יורנו מורינו אם הדין עם שמעון כל עוד שהאמינו ראובן
ובמר שמעון מלשלם. או כל עוד שיצא זה הענין מגדר האונאה
ואין זה אלא היתול בעלמא ויתחייב שמעון לשלם האר עינינו ושכרך
הרבה מאד ואתה שלום:

תשובה ק"ל בפ"ב דקידושין ובגיטין פרק
השולח ובכתובות פ' אלמנה ניזונת
ובפ"ה דבתרא דשלוחו של אדם
כמוחו בכל מילי כדנפקא לן מקרא דושלחה מביתו וכן מקרא
דושמטו אותו כל קהל עדת ישראל וכו' ואתיא מביניה ומשום הכי
האומר לשלוחו לא ומוכר לי קרקע או מטלטלין או קנה לי הרי זה
מוכר ולוקח ועושה שליחותו וכל מעשיו קיימין ואין העושה שליח
צריך קנין או עדים אלא באמירה בעלמא בינו לבין חבירו ואינו
צריכין עדים אלא לגלות הדבר אם יש ביניהם כפירה בקלת טענו'.
ולא אמרן דמה שעשה השליח עשוי אלא אם עשה השליח לגון משלחו
א אבל אם השליח שינה מדעת משלחו לא עשה ולא כלום ואפי' אם
לא נזוהו המשלח בפי' אלא אמר לו מכור שתם או לקנות שתם והלך
השליח ועשה בכל שהוא בין בקרקע בין במטלטלין חוזר שהרי
הוא אומ' לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ולא אמרינן כחזי שסתא לי
איכא אונאה או לא דלא אמרי דשתות קנה ועבדים ושטרות
וקרקעות אין בהם דין אונאה אלא במוכר שלו או קונה לעצמו אבל
שליח שעשה בכל שהוא חוזר כדאמרי' פ' אלמנה ניזונת איקלע רב
נחמן לסורא ועל לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא א"ל כה"ג מאי
וכו' א"ל אע"ג דעשה שליח א"ל בעשה שליח לא קאימנא א"ל והאמר
מר אין אונאה בקרקעות א"ל ה"מ היכא דעשה בעל הבי' אבל היכא
דעשה שליח א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכן ברים פרק האיש
מקדש נבי הא דאמר רב נחמן האיש שחלקו הרי הן כלקוחות וכו'.
עד ולא אמרן שלא דלא שוי שליח אבל שוי שליח א"ל לתקוני שדרתיך
וכו'. ובפ' אלמנה ניזונת ג"כ אסקינן דשליח כאלמנה בלומ'
שאם עשה בכל שהוא חוזר כדאמרי' **ב** וכל זה בשליח שתם אבל אם
החנה השליח עמו שהוא נעשה שליח אין לתקון בין לעוות או אפי'
מכר לו שוה מנה בדינר או לקח לו שוה דינר במנה אינו יכול לחזור
עליו דהא קי"ל כל תנאי שבממון קיים:

אם כן לענין הדין לגדון שלפנינו לפי השאלה מאחר שראובן
עשה לשמעון שליח למכור לו פקדונו שתם ר"ל שלא אמר
לו בין לתקון בין לעוות והלך השליח ועשה טעה ומפורסמ'
כפי שאלתך אם היה אפשר שיצא השליח את הקונה ויברר בעדים
שידע הקונה שהוא שליח היה המכר בטל וחוזר החפץ לבעליו
ולא יפסיד השליח כלום ולדעת מה"ריק ז"ל אע"פ שלא ידע הקונה
מתחלה שהמוכר הוא שליח רק שיברר אותה בעדים שהוא שליח
שהמקח בטל ואם אי אפשר להמצא הקונה כפי השאלה שהוא
מעבר ליס יפסיד השליח כדאמרי' בפ' גט פשוט ההיא איתתא
דאמרה לגברא על זבין לי מרעא חזל זבין שלא בחריות וכו'
ומסקינן אמר ליה רב נחמן זיל זבנא וכו' וכן הביאוהו הפוסקים ז"ל
וכן כתב הרמ"בם ז"ל וז"ל השליח שקנה או שמכר והודיע שהוא
שליח בדבר זה לפלוני אף על פי שמשך או שהמשיך ונמצא שעבר
על דעת המשלח בטל המקח ומחזיר ואם לא הודיע שהוא שליח
נקנה המקח ויהיה הדין ביניו ובין זה ששלחו עכ"ל:

ג ומה שנראה לי לדקדק בזה הוא אם המשליח נתן לשליח חפץ
אחד למכרה ואינו מהדברים שיש להם ערך ידוע ולא
הזכיר לו הסכום שימכור בו רק אמר לו מכור לי שתם חפץ זה והלך
השליח ומכרו כדרך המוכרים שהראה לחברים ועשה כל יכלתו
ועכ"ז נתאנה במכירת החפץ כמו שיקרה תמיד לסוחרים בדברים
שאין להם סכום ידוע י"ל שאין למשליח על השליח כלום דהיה לו
להודיע ולומר לו חפץ זה ערכו כך וכך ואין לו עליו רק חרס שתם
או הדרת הראש שלא פשע ועשה כל יכלתו ושלא לקח לעצמו שום
דבר מאותו פקדון ואין לו עליו שבועה אפילו דרבנן אלא אם יטענו
עליו טענת ודאי שהוא פשע או לקח וזה דבר ברור הוא. ואם
הפקדון הוא מהדברים הידועים והגיכרים בסכומם והטעות נראה
לעין כל כפי שאלתך אז הוא הדין כאומר בסכבר וזה די לכבון וחכם
כמוך האדון כי על כיוצא בך אז"ל לחכימא ברמיזא נאם אחיך שלמה
ס"ט בבמהה"ר למח דורקן נר"ו:

תלמיד אמת לתלמידינו הר' יהודה בלאיצ'ין

שאלה יא

אדוני וגאוני. המאיר לארץ הדר עיני. בתשובת שאלתי זאת
כי עמוד מקור חיים באורך נראה אור ולך תהיה לדקה:

וזאת היא עיקר שאלתי גויים ישמעאלים נגבים שודדי לילה
נכנסו לאונרו של ישראל ומצאו שם חמשה חביות
סתומות

בתומות ומתומות ל׳ של יין ואחת היתה בה פרקמטיא הפרקמטיא שלהו והאחריס פתחו אותם וגטלו מהם והישראל נכנס ביום ומלא חבית הפרקמטיא ריקנית והאחריס כלם חסריס ממה שהיו ולא ידענו אם בעצם ורשאוה כתכוונו ליין והפרקמטייא בתה לילם במקרה או כתכוונו לפרקמטייא והיין בא לילם במקרה והיין הנז׳ הוא מעורב בדבש ואתה אדונו תורנו משפט היין ומעשיהו כי כנגע נראה לנו בבית והנה סגור עד עת בא דבר האדון לדעת מה יעשה ישראל. הנעיר בתלמידך יהודה כלאן ס״ט:

תשובה בני אדוני. יקירי ותלמידי. מדבריך ניכר שיש להקל במנגען של נגביס אלו ולהתיר היין זה מתלתא טעמי. הא׳ שהעכו״ס הללו אינם ע״עז ולזה כתכוונתה באמרך ישמעאלים שהישמעאלים אינם עובדים ע״ז והב׳ הוא מצד שיש לומר שנגיעתן ביין זה איננה לכוונת היין אלא לבקש דברים אחרים וכשבא לילם היין הוליכוהו דהואיל ואתה לידייהו עבדו ביה מילתא. והג׳ הוא דיין זה אינו ראוי לניסוך הואיל ויש בו דבש וראית דברי הרמ״בם ז״ל בענין זה ויכבר מבין ריסי אמריך שאתה סניגורו של יין זה להתירו בשתייה כי זה הוא המכוון מרמיזותיך. דע לך בני י״ל כי הטעם הה׳ אינו מועיל לענין היתר השתייה רק להתיר ההנאה לבד ונעשה זה הוא כי איסור יינם הוא מתרי גזרות חדא עשאוה מתחלה משום בנותיהם ולא אסרו יינם בהותה גזרה אלא בשתייה וגזרה אחריתי עשאוה ב״ד שבאו אחריהם לאוסרו גם בהנאה כיון שראו שהיו רגילין לנסך ולכן אסרוהו גם בהנאה כיון שמשם לע״עז וא״כ ישמעאלים אלו שאינם עובדי ע״ז הם שנתנסך ממש לע״עז וא״כ ישמעאלים אלו שאינם עובדי ע״ז הם מגזרה ראשונה ויינן אסור לנו משום חתנות גם אם אין בהם חשש ניסוך לע״ז ואין שינוי בין יינן ובין מנגען ביין שלנו דהכל אסור דלך לך אמרין לגזירה וכ״ש לדעת האומרים שבתחלת גזרת משום בנותיהן אסרוה גם בהנאה כמו שתראה בטור י״ד וא״כ מ״מ שתים ביינן של ישמעאלים אלו הוא אסור בשתייה וז״ל הרש״בא ז״ל בתשובה אם מנגען של ישמעאלים מותר בשתייה וכו׳. מ״ו לא פקפק אדם בדבר זה אלא מנגען בשתים יינן וזה אסור. וגם מלשון הרמ״בם ז״ל בפ״ג מהלכות מ״א ירא שהוא משוה מנגען לשתים יינן שכן כתב וז״ל נראה לי שכל מקום שאמרנו בענין זה ביין שלנו שהוא אסור בשתייה ומותר בהנאה מפני גד נגיעה שנגע בו הכותי בשהיה הכותי עע״ז אבל אם היה איסורו בגלל כותי שאינו עע״ז בגון הישמעאלי שנגע ביין שלנו אלא בכוונה או שטפח על פי החבית הרי זה מותר בשתייה וכן כל כיוצא בזה. הרי שלא התיר רבינו מנגען של הישמעאלים ביין שלנו אלא כשנגע שלא בכוונה ואחר דברים אלו אין להשיב על סניגוריתך הנ׳ על יין זה באמרך שזה היין אינו של ניסוך כי הוא מעורב בדבש דלאו משום ע״ז קאי אתינא עליה אלא משום חתנות וכבר כל האחרונים ז״ל דחו סברת הרמ״בם בענין זה שסמך על גאוני המערב וכו׳. דהרמ״בם ז״ל דעתו דבגזרת ראשונה לא חששו ולא גזרו אלא על יין הראוי לניסוך והאחרונים ז״ל סברו דיין שיש בו דבש אית ליה מגזרה אחרונה אית ביה מגזרה ראשונה לחתנות ושאני יין מבושל ויינומלין ואלונתית דלא שכיחו לאגזרו בהו וג״כ אמרו אף את״ל דמתחלה לא חששו אלא על יין הראוי לניסוך וג״כ יין של דבש מאן ליימא לן דלא מנסכין ליה אינון לע״ז דאינהו מקרבו לע״ז מאי דאסור לן לקרובי ע״ג מזבח בכנות שוח ופירות וכו׳. ואסיקנא בגמרא דיין מזוג יש בו משוש יין נסך אף על פי שהוא אסור לגבי מזבח. והטעם הנכי שאמרת מצד הכוונה דליהוי כמנגע הישמעאלים אלא בכוונה שאמר הסו״ז ז״ל בשם הרמ״בם ז״ל שהוא מותר אפי׳ בשתייה. דע לך י״ל כי הסביות הללו לפי דבריך נמצאו כלם חסרים א״כ היאך אנו יכולין לומ׳ שלא בכוונה אחר שפשטו ידיהם אל החביות ולקחו מהם מעיקרא לא שלחו ידם אלא לבקש על דברים אחרים אלו לא הוליכו מהם כלום היינו אומרים כשהביאו אחם של יין נזורו אחור והואיל ולא נתכוונו מעיקרא למנגע יין יהיה מותר אף על פי שיש לחוש אלו בהולאת ידיהם כדאמרי׳ בגמ׳ ההוא דנפל ליה אתרוגא בחמרא וכו׳. אמר להו אביי וכו׳ אבל עתה שנגעו לדבר אחר ומצאו יין והנה לאותם ולקחו ממנו אין לך כוונה גדולה מזו וכ״כ הטור ז״ל בכיוצא בזה וז״ל נגביס שנכנסו למרתף וכו׳. אם רוב נגבי העיר וכו׳. ואם רוב ישראל וכו׳. ובמקום שיש לישראל שכונה וכו׳. ובמקום שרגילין להגניע ממון בחבית אבל היין מותר אפילו אם רוב נגבי העיר עכו״ם דשמא לא באו אלא בשביל הממון וכשראו שהוא יין לא נגעו בו עכ״ל ז״ל הרי שלא התיר הוא ז״ל אלא דשמא לא באו אלא לבקש על הממון וכשראו שהוא יין לא נגעו בו דקיימא לן ספק נגיעה במנגע הישמעאלים דלאו בני ניסוך הינהו מותר ובכדון דידן כמלא כל החביות חסרים וא״כ לא הוא ליה ספק נגיעה ולא כנגע נראה בבית אלא כל מראות נגעים איכא הכא וכ״ש שבזמן הזה אין רגילין להגניע ממון בחביות אבל היין כמו שכתב הרא״ש ז״ל ולא אין דין זה מצוי בינינו דאין רגילות להגניע בחביות עכ״ל. כ״ש בדורות אלו לא שמענו מעולם שיתנו פרקמטיאות בחביות ואל״כ לא נתנו ידיהם בתוך החביות מעיקרא אלא בכוונה הראשונה ליין ומכל כן היין הזה אשר בתה עליו שאינתך הוא אסור מכל הני טעמי ואין להקל בו רק בענין אחד אם עדיין קצת מהחביות נשארו שתומות כאשר היו מעיקרא ונוכל לומר שלא שלחו בהם יד אז בודאי אותו היין יהיה מותר דספק מנגען הוא אף על פי שבודאי נכנסו אל המרתף ולקחו מהאחרים דהו״ל ודאי ביאה אפ״ה מותר משום ספק נגיעה דספק דרבנן לקולא כדק״ל בכולהו דוכתי וכן כתב מ״ר הרש״בן ז״ל בתשובה וז״ל על נגביס שנכנסו לחצירו של ישראל בלילה והיו שם חביות יין שלא היו שתומות אלא אבן אחת על פני כל אחת ונגבו קצת מהם והשאר נשארו כמו שהיו והשיב ז״ל שסיון מותר בשתייה כיון דמנגע ישמעאלים אינו אוסר בהנאה לא חיישינן לספק מנגען וכו׳. וכן הרי״בש ז״ל השיב תשובה כענין זאת ואחר דאפי׳ היו כלן פתוחות ולקחו קצת הוה אמינא באמתן שהגיעו שפק מנגען וכ״ש אם יש להם שום היכר שלא שלחו בהם יד עכ״ל ז״ל. זהו מה שנראה לי להשיב בענין זה בקולר לפי הזמן. אשר נשכנו כחוי חרמן. ואנו מקויים רחמי אבינו הרחמן. הוא הלל הגאמן. הקרוב לקוראיו המשלם שכר טוב ליראיו ולחושבי שמו. שלמה ס״ט בכמ״הר למוח דורלאן נר״ו:

החכם הישיש הר׳ ישראל בעבון יין

ענין יב שר התורה. אלוף המשרה. מגה עוז מקל תפארה. בדיק לן מר במה שכתב הרי״ע ז״ל בשור אלא סי׳ תכ״ה קדירות של חרס וכו׳ ומותר להשהותן על לאחר הפסח ומשתמש בהם בין במיין בין שלא במיין וכו׳. אמאי מקם רבי אלי לישנא ומאי רבותא קאמר בין במיין ובין שלא במיין וכדי להתיישב על הסברא מילתיה דרבינו אבאר דברין מתוך הגמרא:

גרסינן בפ׳ כל שעה אמר רב קדרות בפסח ישברו ושמואל אמר לא ישברו אבל מסתי להו עד לאחר הפסח ובעיר בהו בין במיין בין שלא במיין. ופי׳ רש״י ז״ל שטעם מחלוקתם הא דרב אזיל לטעמיה דקאי כר׳ יהודה דאמר חמץ לאחר הפסח אסור במשהו דסבר רב כ״ט לפגם אסור וע״כ אין תקנה לקדרות אלו. וי״מ שאין סברת רב בכל מקום כט״ל אסור אלא בדבר שאיסורו במשהו אבל בדבר שאיסורו בששים סבר כט״לפ ואוסר והכא היינו טעמא דאסר קדרות אלו דלא אמרי׳ כ״ל מותר אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא. ושמואל קאי כר׳ שמעון דלא קא קנים אלא בחמץ בעין אבל בחמץ בלוע או בתערובת חמץ לא קנים וע״כ התיר קדרות אלו לכתחלה אע״פ שיתנו טעם ואף ע״פ שיהא טעמו לבבח אלו לפגם והיינו דקאמר בין במיין דהיינו לבבח בין שלא במיין דהיינו לפגם ועל כן אמר רבינו ז״ל בין במיין וכו׳. כדקאמר שמואל:

ואחר זה יש לדקדק במה שאמר רבינו ז״ל קדרות של וכו׳ אפי׳ אותן שעושין בהם דייסא ומיני קמחין וכו׳ מאי רבותא קאמר אפילו עושין בהם דייסא ו״ל דאמר רבינו האי ליישנא אתי דפרכינן בגמרא לרב ונשהיהו לאחר זמן ונעביד בהו שלא מחמץ ופירש דהאי פירכא הוא משום דסבירא ליה לרב חמץ לאח׳ הפסח במינו במשהו ושלא במינו בכ״ט וי״ל בהאי פירכא דקא פריך תלמוד ונשוי להו וכו׳. ואי אסיקנן להו ועבידנא בהו שלא במיין מאן ליימא לן שלא יהא בפליטתן כ״ט ותירצו התוספות ז״ל שסתם קדירות שמשתמשין חמץ בהם אין בפליטתן שיעור שיש פליטתו בכ״ט שסתם קדירות אין משתמשין בהם חמץ הרבה עכ״ל א״כ לא פריך תלמודא האי פירכא אלא אסתמא דכלים שמבשלין בהם בשר ודקות אלו אית בהו חמץ אלא משהו דמשהו אבל הקדירות דעושין בהם דייסא

וקמחין

ומאמון בודאי לא פריך תלמודא האי פירכא דקדירות אלו יש בפליטתן שיעור כ"ט וא"כ אי הוי הלכתא כרב הוה אמינא דקדירות של חמץ שמבשלין בהם ירקות וכיוצא הוו מותרין לאחר הפסח שלא במינן דהו"ל חמץ לאחר הפסח שלא במינו ואין כאן ל"ט אבל במינן אז אם הם של דיסא אסור דלא הוו להו תרתי לטיבותא אבל מאחר דלית הלכתא כרב בהאי אלא כשמואל א"כ בכל מילי קדרות אלו מותרין ועל כן רבינו נקיט בליסניה הני רבויי ולמעוטי דברי רב דצריך להגהו פרטי כמו שביארנו:

א ואחר שביארנו דברי רבינו על הגבון איכא למידק טובא בהאי הלכתא דעבדינן כשמואל דהא ק"ל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני לבר מתלת דאינון איסורי והלכתא בהו כשמואל כדאמרינן בפרק במה מדליקין אמר אביי כל מילי דמר ר"ל רבה שהיה רבו של אביי עביד כרב לבד מהני תלת דעבד כשמואל מדליקין מגר לגר פי' בגרות חנוכה ומתירין מנגד לבנד פי' בחוטי ציצי והלכתא כר"ש בגריר' וא"כ היכי עבדינן הכא באיסורא דחמץ כשמואל. וירלה לע"ד כי היכי דקי"ל כשמואל בגרירה דקאי כר"ש ה"נ קי"ל כוותי' באיסוריה דחמץ דקאי כר"ש. אבל עדיין לשון הגמ' קשה שאמר לברמהני תלתא דגרא דהני תלת דוקא וירלה לע"ד לתרץ להתקושיא דהאי כללא דקאמר תלמודא דהלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני ה"מ בדבר שנחלקו בו לפי סברתם אבל אם הם חולקין אליבא דתנאי כשמעתין דשמואל קאי כר' שמעון ורב קאי כרבי יהודה ליתא להאי כללא דאי אתי חד מנייהו כחד תנא דקימא לן הלכתא כותיה עבדינן כוותיה אף ע"ג דנמיל כללא בתריתא דלא תקשי הלכת' אהלכתא וירא לי שהריא"ף ז"ל דייק בליסניה האי דיוקא דהני קאמר והלכתא כשמואל דקאי כרבי שמעון. הרי פירושו ז"ל דהא דעבדינן הכא כשמואל ולא כרב דשמואל קאי כרבי שמעון וקי"ל כותיה ולא כר' יהודה. זהו מה שנ"ל להשיב מעכ"ת וידעתי כי הכל לפניך ברור וערוך ואיכך צריך לדברי ואני להגדיל ולהאדי' התורה כתבתי מה שנ"ל כתלמיד המסדר מסגתו לפני רבו: הנעיר אשר באהבת האדון יניל ויעמת שלמה בכמה"ר נתן נר"ו:

שאלה יג

קסנטיגא לחכם ודיין ה"ר יהודה עלוש י"ן ולתלמידו בנו ה"ר פרץ

יל"ו. שאלתם רבינו וז"ל שאלתכם ראובן שלח מקסנטיגא לשמעון אחיו בתוג"ם מטמא"קל זהב טהור ולוה עליו ליתנם לאומן לעשותם ריקועים המקרלים אלורק"ה ואחלה פניו בכל לב להזהרו בעשייתם מהרה ולשלחם לו עם אשר יבא ראשונה מתוגם לקסנטיגא כי הוא צריך אליהם למלאכתו ושמעון הנזכר כן עשה והשלים החפץ במהרה ומסר מאלורק"ה הנזכר ביד לוי הידוע בנאמנו לכל העול' ואגן שהדי כי ראובן הנזכר הוא עצמו וזולתו הפקידו ביד לוי הנז' יותר מזה הפקדון כמה פעמים ואחר אשר נמסר זה הפקדון ללוי הנזכר ושם הפקדון קשור תוך נכסיו ורצה להלוך בא איש אחד וחלה פני שמעון הנז' ואמר לו אני צריך ג"כ ללור"קה למלאכתי ועתה הוצרכתי להלוך לקסנטיגא במהרה ולכן בבקשה ממך אוהה ור"קה אשר נתת ביד לוי בשביל אחיך הא לך תמורתם והא לך שכירות האומן ואתה תשתדל לעשות ור"קה אחרת ותשלחנה לאחיך ושמעון נשא פניו לדבר הזה ולקח תמורתה ולוה על לוי לאמר בהגיענכם בע"ה לקסנטיגא האלוור"קה שנתתי לך תתן אותה לזה האיש ובבואם שניהם לקסנטיגא כאשר שמע ראובן דבריהם אלו הגמיד את לוי הנז' בדין ועכב בידו שלא ליתן האלו"רקה הנז' ליד האיש הנז' כי היא שלו כידוע לכלם וזה האיש אומר אני עשיתי עם אחיך מה שעשיתי ונתתי התמורה ביד שמעון שהוא שלוחך ואני אקבל האלו"רקה הנזכר ואלך נשאר בתוגם ביד שלוחך ע"כ לשון שאלתכם:

תשובה

ידעתי נאמנה כי אינכם צריכין למודעי אמנם ענותכם תרבני ולפי הגראה כי דבר זה הוא ברור אך להקיע הריב השבתי אתכם דבר וזהו מה שנראה לי בקנני מילין. קי"ל ברוים האיש מקדש דשלומו של אדם כמותו כדילפי' מושלח ושלחה ומשמיטת קדשים ואחיה מבינייה דראמרינן התם וע"כ אומר לחבירו לא ומכור לי או קנה לי הרי זה מוכר וקונה ועושה שליחותו ואפילו עדות אינה צריכה השליחות אם השליח והמשלח מודים כמו שכתב הרמ"בם ז"ל:

אבל בודאי השליח צריך שלא יעבור על דעת משלחו. ואם שינה מדעת משלחו בטלה שליחותו כמו שהוא מבואר בכל הפוסקים ז"ל וא"כ זה האיש אשר שלח לאחיו שקלי הזהב לתקנ' לו ריקועים ועשה שליחותו ונגמרה מלאכתו ונתן הרקועים ביד לוי להוליכם לו לקיים שליחותו שאמ' לו תשלחם לי עם הבא ראשונה ואמר ללוי הולך חפץ זה לראובן אחי ולקחם לוי וזכה לראובן בהם מעתה לא נשאר כח ביד שמעון הנז' להחליף או לשנות כי כאשר נתנם ללוי הנז' פסקה שליחותו ואפילו אם היה שמעון עצמו רוצה לקחת אותם אחי הזהב ולעכבם אינו אין לו רשות בזה ואין רשות ללוי לחזירם בידו כי כבר זכה לראובן בהם דהולך כזכי דלוי וקי"ל דזכין לאדם שלא בפניו **א** ואם החזירם לו והעני שמעון הנז' היה לוי חייב בהם לפי שהחזירם לו ודבר זה פלוגתא דרב ושמואל בסוף פ"ק דגיטין והלכתא כותיה דרב ואע"ג דקי"ל כשמואל בדיני שאני חייב הכא דאשכחן תנא כותיה דרב דתניא תן לו הולך מנה לפלוני שאני חייב לו לו פקדון שיש לו בידי חייב המשלח בחזירתו ואם בא לחזור אינו חוזר וכו'. וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל וז"ל הטור ז"ל ראובן שהיה חייב מנה לשמעון לו שהיה לו פקדון בידו ואמר ללוי הולך מנה זה לשמעון אם בא לחזור וליטלו ממנו אינו יכול דהולך כזכי דמי ומיד כשהגיע ביד לוי זכה בשבילו וכו'. עד ואם החזיר לוי המנה לראובן והעני אח"כ ולא היה לו במה לפרוע בעינן שהפסיד שמעון שלו לוי חייב לשלם שהוא פשע במה שהחזירו. והרמ"בם ז"ל כתב בפ"ו מהלכות מלוה וליה וז"ל ראובן היה חייב לשמעון מנה ואמר לו ללוי הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו אם בא לחזור אינו חוזר וה"ל חייב באחריותו עד שיגיע המנה לשמעון החזיר לוי את המנה לראובן שניהם חייבים באחריותו עד שיגיע ליד שמעון כל חובו עכ"ל ז"ל. ופי' דברי רבינו ז"ל שאמר שניהם חייבים באחריותו שאם העני שמעון ולא מצא ראובן מאין לגבות משמעון לוי חייב בהן לשלם לראובן וכן נם כן שמעון הוא חייב באחריותם עד שיגיע ליד ראובן:

אם כן אפי' שמעון עצמו לא היה יכול להוליאם מיד לוי ולוי לא היה לו רשות להחזירם לשמעון ואם היה מחזירן היה מתחייב באחריותן כמו שביארנו **ב** אלא אם היה לוי אמנם ר"ל שהיה שמעון אונסו ומוליאם מידו כעובדא דר' דוסתאי ברבי יאנאי בגמ' דגיטין אז היה פטור:

ואף על גב דאמרינן דלוקח אם הוחזק הנפקד כפרן דבהא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו דזכות הוא לראובן שיצא פקדונו מיד מי שהוחזק כפרן וכנכס ביד מי שהוא נאמן אבל אם לא הוחזק כפרן יכול הוא לחזור וליטלו מיד לוי דאמר ליה האי משלח הואל ועדיין אני חייב באחריות הפקדון עד שיגיע ליד הבעלים תחזיר לי פקדוני. י"ל בנדון דידן דלא היה יכול לחזור וליטלו מיד לוי מתרי טעמי חדא דאותם ריקועים ששלח ראובן לאחיו לעשותם לו הוא צריך אליהם למלאכתו ורצונו הוא ודעתו שלא יתעכבו שם בתוגם מופקדים תחת יד אחיו וכ"ש שהוא כתב לאחיו וא"ל השלחם לי עם הבא ראשונה א"כ לא שייך הכא למימר שיאמר המשליח ללוי אין רצוני של מפקיד וכו'. ונם שמעון אינו חייב באחריותן דרצונו ורצונו הוא שישלח לו עניני מלאכתו וע"מ כי שלחם לו ולוה עליו הוא בעצמו שישלחם אליו עם הבא ראשונה ולא נשאר עליו אחריות בשליחותם. **ג** וה"ב מאחר שלוי הוא המימן לנבי ראובן ואנן סהדי דרצונו שיהא פקדונו אצלו דרגיל הוא ואחרי להפקיד אצלו אם יבא לחזור וליטלו ממנו אינו חוזר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בס"פא מהל' שכירות וז"ל וכ"מ שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל האחר ומסר לו זה שאין הנפקד הא' יכול לחזור בו שהרי כבר נפטר מאחריותו כמו שנתבאר למעלה בדין שומר ומסר לשומר עכ"ל:

וכל שכן הכא שכבר פסקה שליחות שמעון הנזכר מראובן אחיו כתב לו שישתדל לעשות אותם ריקועים ולשלחם לו עם הבא ראשונה וכן עשה ופסקה שליחותו ועוד אחרת שאין כונת שמעון עתה להחזירם מיד לוי מצד האחריות לו מצד שאין לוי נאמן וכיוצא רק רצה לעשות טובה וחנות עם אותו האיש אשר חלה פניו ומי נתן לו רשות לעשו' דבר זה להחליף שקלי הזהב עשויים בבלתי עשויים ולעכב מלאכת אחיו בתוגם אין זה שליח לתקן אלא לעוות ומעשיו ודבריו בטלים:

ר וגדולה מזאת אני אומר שאפי' היו אותם רקועים ביד אותו פלו' והוליכם בידו לקסמטיגה היה יכול ראובן למיקם עיימיה בדינא ודיינא ולהוציאם מידו מאחר שסמעון עצמו אסר החליפם לו הודיעו שאינם שלו רק של ראובן אחיו אותה מטיגה שמסכם אינה קונה לו וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ב מהלכות שלומין וז"ל ודוקא שהוציא שהוא שליח של פלוני לפיכך אע"פ שאשך לו המשיך אם נמצא שעבר על דעת משלחו בטל המקח וכו' וכ"ם הכא בכ"ד שעליין הרקועים ביד לוי הזוכה לראובן ועל כן ראובן יטול את שלו ולית דין צריך בשם ואותו פלוני יחזור על שלו בתולם זהו מה שנראה לי בזה והוא יתברך יעמידנו על האמת.

נאם אחיכם שלמה ס"ט בכמ"הר אמת דורלאן נר"ו:

שאלה יד

תלמסן לה"ר מימון בלאן יל"ו. וז"ל שאלתו ראובן שכר המכס מהמלכות כמנהג המדינה לגבות שער ידוע לכל ענין מכל היוצא ובא אל המדינה ושמעון היתה ידו תקיפה בעכ"וס אלמים מאנשי החיל והיה מוציא שחורות משער המדינה ומכניסם ולא רצה לתת לראובן המוכס המכס העולה לו עליו ונתגבר על ראובן הנזכר וגם על האיש אלדוני האדון מלך מאנשי החיל וראובן כאשר ראה כי אזלת ידו על שמעון וירא כי לא יכול לו כתב מודעא ומסר דבריו בפני עדים לומר שהוא אנוס ושכאשר תמצא כביר ידו לעמוד עם שמעון לדין לגבות ממנו המכס שלו יעמוד ויטול את שלו ועתה לאחר ימים בא ליד ראובן המוכס הנזכר ממון של שמעון הנזכר ורצה לתפסו מחמת המכס הנזכר. תב אמו תשובת אדוננו הרמתה אם יש לו יכולת בזה אלא מצד הדין אי יש לומר מאחר שהוא מכס אין עליו חיוב בזה ואין לראובן לעכב ממונו של שמעון ע"כ:

תשובה

תמו דברים הנחל בתרא אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין ולא טוטלין מהם לדקה אבל כולל הוא מתוך דיתו וכו' וסירס"ו ז"ל אין פורטין להחליף סלעים בפרוטות מתיבת המוכסין אם נוטלין הפרוטות מתיבה עצמה שנותנין בה המלכ וכן מכיס של גבאי המלך שנתנין בה כסף גולב לתה ואכולה לפי בהם נזל וכו'. ופרבינן בגמ' והאמר שמואל ר נא למלכותא דינא פי' ומה שקבל מהמכס של המלך בדבר קלוב כך וכך א מו גזלה ופרקינן א"ר חיננא בר כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו פי' שאין לו קצבה אלא נוטל כפי חפצו ופי' העומד מאליו שלא ברשות המלך אפי' עשה לו קצבה. ותנן נמי במס' נדרים נודרין להרגין ולחרמים ולמוכסין ומוקמינן לה נמי במוכס העומד מאליו. או שאין לו קצבה ס"מ שכל זמן שהמלך אם מכס בקצבה ידועה והשוה תדותיו לכל אדם והמוכס קש ברשותו לגבות אותו המכס לאו גזלן קרינן ביה דדינא דמלכותא דינא וכן פסקו דינא כהו רבותא הרי"אף והר"אם והרמ"בם. והטור ז"ל עיין בהרמ"בם פ"ה מהלכות גזלה ובטור ח"מ סי' שס"ט. וכן על הנהר דאמרינן ולהבריח מן המכס מי שרי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא ופי' רש"י ז"ל וז"ל דינא דמלכותא דינא ונמצא גוזל מוכס ישראל זה שקבלו מנד המלך עכו"ם בהיתר עכ"ל: כתב הרמ"בם ז"ל בפ' הגזלן לאדם לעבור על המכס לכל המבריח עצמו מן המכס הרי זה גזלן לפי שנוטל מנת המלך בין שהוא מלך עכו"ם בין שהוא מלך ישראל וכן כתב הטור ז"ל. ופי' הגאון מה"ריק ז"ל דטעם הרמ"בם ז"ל הוא משום דאם לא כן כל אקשינן בגמ' ולהבריח מן המכס מי שרי והאמר שמואל וכו'. הוה ליה לשנויי ל"ק כאן במלך ישראל כאן במלך עכו"ם אלא תרץ ל"ק כאן בעומד מאליו וכו' א"כ משמע דאין לשנות בין מלך עכו"ם למלך ישראל. ולי הנעיר נראה דגם ל"ל אם יש להקל בדבר אדרבא על מלך ישראל יש להקל להבריח ממנו המכס כי מלך ישראל אשר הקיש אותו אם ואותה קצבה לתת לו דבר ידוע לכל ענין וענין י"ל עליו דשלא כדין עשה וכמעט שהוא גוזל את הרבים וע"כ תיסק אדעתין להבריח ממנו אבל מלך עכו"ם דכך הוא דתם וענייניהם הכל הוא לפי דינא דמלכותא א"כ ודאי המבריח ממנו גזלן קרינן ביה וע"כ כתב הרמ"בם ז"ל בין מלך ישראל וכו' דזיל בתר טעמא והכל לפי דינא דמלכותא וכתב הרא"ש ז"ל והביאו הטור בנו ז"ל אם ישראל קנה המכס מהמלך המבריח עצמו ממנו ה"ז גוזל ישראל שקנאו **א** אבל אם קנאו עכו"ם מותר להוי כהפקעת הלוחתו דשרי במקום דליכא חילול השם והטעם בזה מאחר דדינא דמלכותא דינא וקונה המוכס קנאו בדין ונובהו בדין ר"ל בקצבה שקצב לו המלך לכל העולם א"ל הגזל אותו גזלן נקר' וכן כתב ה"ז הרשב"ץ ז"ל בתשובה ח"ל דין המלך דין הוא וכל מי שנוטל מחבירו מה שנזר המלך גזלה היא בידו עכ"ל. והטעם בעכ"וס הקונה המכס שמותר להבריח ממנו משום שאינו גוזלו מתם דהיינו לוקח ממנו בחזקה כדאמרי' התם ולפיכך מקרא דוגזול את החנית מיד המצרי וכו' אלא מפקיע ממנו הלוחתו ובמקום דליכא חילול ה' ר"ל אלא יבין העכו"ם בזה מותר כדאמרי' התם אהא דפרכינן אמתניתין דתני' מודדין למוכסים וכו'. והאמר שמואל דינא וכו' ופרקי' וכו הכ אמי אמר במוכס עכו"ם דתניא ישראל ועכו"ם שבאו לדין וכו' עד ל"ק כאן בגוזלו כאן בהפקעת הלוחתו. וכתב הגאון מה"ריק ז"ל נראה שאפילו ידוע שזה המוכס ישראל הוא מוכיח ליקח ביותר מחק המלך שרי הוא כגזלן אסור להבריח ממנו כדי מה שהוא חקן דאמנו מפני שהוא עושה אלא כדין לגזול יגזלו בני אדם חקן אלו הוי כהיא דאמרינן היינו דאמרי אינשי בתר נגבא נגיב וכו':

אם כן יצא לנו הדין בכ"ד אחר שראובן הנז' קנה מכס המלך אשר חק קבוע מנמוס המלכות לקחת שיעור ידוע ונתן ברשות המלך הרי החק ההוא שקנה הוא ממונו דדינא דמלכותא דינא והמבריח ממנו ה"ז גוזלו וכ"ם אם ראובן הנזכר נאחן בגבוי ואינו גוזל את הרבים להוסיף על השער הידוע וע"כ שמעון אנו שהוציא עליו שחורתו בחזקת חייב הוא לתת לו את שלו בכל זמן שתמצא יד ראובן לגבות ממנו כשיברר בעדים כמה עלה לו עליו במכס וגם יברר בעדים שהיה אנוס במה שהוציא עליו שמעון וכו'. כי הרבה מוכסים מוחלים לכמה בני אדם מוכס שיעלה להם עליהם וגם מנהג הוא להביא להם רבים ונכבדים לתלות פניהם לדבר הזה וע"כ ראובן יש לו להביא עדים כי לא הוציא לשמעון לבאת רק מעט אונס:

ואם נפלה ביניהם הבחשה בשיעור המכס הנזכר. או שיכנסו ביניהם אנשי חסד ויפשרו ביניהם או שיתן שמעון המזכר השיעור אשר הוא מודה בו שהוציא אותו על ראובן בחזקה ויסבע על השאר כדין מודה במקצת והתפיסה שתפס ראובן אל שמעון לא שייך הכא למימר בה המ"עה ויסבע ראובן ויטול מה שתחת ידו כי מה שתחת ידו של שמעון הנזכר כבר קודם שבאו לב"ד הודה בו שהוא של שמעון רק שהוא רוצה לעכבו במה שחייב במקום אחר **ב** גם לא שייך הכא למימר מנו דהוה מצי למימר אין תחת ידי כלום דמה שתפסתי החזרתי כמו שכתב הטור ז"ל סימן קע"ט בשם הרא"ש ז"ל על הנהר דאמרינן דבר הידוע מקל הסותפות אין לא' חזקה בו על חברו כתב הוא ז"ל והוא דלא מצי ליה למטען לא היו דברים מעולם או החזרתי לך כגון דחזו ליה סהדי תחות ידיה השתא וכו'. ואם כן כיון שכן כל"ד יהיה ראובן הנזכר נאמן לומר שהחזיר מה שתפס כיון דליכא עדים דחזו ליה השתא ואמרי' מנו וכו'. ויהיה נאמן בשבועתו הא ליתא כיון שראובן הנזכר כבר קודם שעמד לדין עם שמעון הראה לבני אדם מה שם תחת ידו והודה בו קודם עמדו לדין בעיל ליה תודת מינו וכיון שכ' הרא"ש ז"ל בתשובה וז"ל ירא לה לי כיון שראו החפצים ביד קודם שתבעוהו לדין אזלא ליה מינו דידיה. ובאותה תשובה מבורר כי מה שראו החפצים בידו הוא הראה אותם בעצמו בלא תביעת בעל דינו ובלא מעמד ב"ד הראה התיבות סגורות שיין באותה תשובה בכלל ק"ו וא"כ לכ"ד כיון שראובן הוא הראה מעצמו כיון שעשה זה קודם עמדו בדין ובלא תביעת חבירו בב"ד אזיל ליה מנו דידיה ולא שייך הכא ג"כ המ"עה כמ"ש דלא אמרינן הכ.

ג אלא בדבר עצמו שזה אומ' שלו וזה אומר שלי וה"ר בה הוא תחת יד אחד מהם אמרינן המ"עה כדפי' רש"י ז"ל על הא דתניא לוחזין בטלית זה אומ' אני מצאתיה וכו'. ופי' רש"י ז"ל דוקא לוחזין דשניהם מוחזקין בה ואין ליה כח בה יותר מזה שאלו היה ביד אחד לבדו הוי אידך המ"עה ודבר זה הוא מבורר בתלמוד בכמה דוכתי ובדברי המפרשים ז"ל וכאן ראובן עצמו הוא מודה מה שתחת ידו הוא של שמעון רק שהוא רוצה לעכבו במה שהוא חייב לו ממקו' אחר ואדרבא הראיה היא עליו לברר כמה הוא המכס שהוציא עליו שמעון ואם לא יטול ראובן מה שיודה לו בו שמעון

אחר ישבע שמעון ויפטר אחר שיתברר שכל מה שהוציא עליו באונס ושלא הניחו להוציי רק מצד האונס וכ"ש אם יש מסירת מודעה דאם נתברר האונס בעדים אינו צריך לתודעה כי כן היא דעת הרמ"בם ז"ל והרמ"בן והטור ז"ל וגם אין לומר שראובן הוא גנזל וא"כ יש בו הוא ויטול דהכי קי"ל דהגנזלין נשבעין ונוטלין וכו'. לפי שי"ל שאין שמעון בעצמו זה גזלן ממש דאוריתא לפי שלא נתכוון לגזול רק להוציא שלו והוא מורה התירא לנפשיה למימר אין שקליה ודידי שקלית ועל דעתו המוכס ההוא הגזלן דלהו כולי עלמא בקיאי בדיני זהו מה שנראה לי להשיב אתכם כפי מה שבא באלתכם והוא יתברך יאיר עינכנו במאור תורתו. ויזכנו ליושעתו. ואז יגיל לבנו ויאמת. נאם הצעיר שלמה בכמ"הר למח דורלאן נר"ו:

שאלה טו

מזאב למשכיל ונבון ה"ר יצחק מסאלתי י"ן. וזה לשון שאלתו אחר דברי מוסרו וענוותנותו. עיר קטנה ואנשים בה מעטו אשר הם כלם קרובים וכמעט שהם פשוטים זה לזה להעיד משום קורבה אם יש יכולת בידם לעשות תקנה והסכמה ביניהם שיהיו כלם כשרים להעיד זה לזה אפי' שהם קרובים מי אמרי' כח הגבור עדיף ויכולים להסכים ולתקן דבר זה אם יש לו' שאינן יכולי' לעשות דבר זה להכשיר פסולי עדות. תאיר עינכנו בדבר זה ותורנו הדרך הישרה. להעיר עינכנו במאור התורה. ושכרך כפול מן השמים ושלום:

תשובה

תכן בפרק זה בורר נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנים עלי ג רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו. ובגמרא איפלגו ריש לקיש ור' יוחנן ר"ל אמר מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין. ד"ה אין יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר מחלוקת לאחר גמר דין ורב נחמן בר יעקב פסיק הלכתא לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כחכמים דאין יכול לחזור בו וכן נ"כ פסקו כלהו רבותא כותיה דרב נחמן בר יעקב

א ואם קנו מידו על הקבלה אינו יכול לחזור בו ולא בעינן נ"ל דאין לאחר הקנין כלום כדאמר כן בגמרא שלחו ליה מבי רב שמ"אל ילמדו רבנן לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קנין כלום וכן פסקו כלהו רבוותא הרי"אף ז"ל בפ' דיני ממונו והרמ"בם ז"ל כתב בפ' ז מהלכות סנהדרין וז"ל מי שקבל עליו קרוב או פסול בין להיות דיין בין להיות עד וכו' אם קנו מידו של זה אינו יכול לחזור בו ואם לא קנו מידו יכול לחזור בו עד שיגמר הדין עכ"ל.

ב וכי היכי דאמרינן לענין הדין דלאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו ה"נמי לענין קבלת העדות שאם קבל עליו אפי' עדות כותי ותקבלה העדות מפני ב"ד הוי"א ליה כגמר דין ואינו יכול לחזור בו מטו שכתבו הרי"בם ז"ל והרמ"בא ז"ל בתשובתיהם והביאם מהר"יק בטור:

ומעתה נתבארה תשובתם לגדון דידן ומכ"ש הוא דבכללהו מילי אשכחנא דכתא דלבור' עדיף מיחידאה והלבור ויולים הם לתקן תקנות לצרכם כפי מה שיראה להם שהוא תקנתם כדאמרי' פ"ב דבתרא דתניא ראשין בני העיר להתנות על השטרים ועל המדות ועל שכירות פועלים ולהסיע על קיצותן פי' להסיע מדין תורה ולענוש העובר על קיצת דבריהם ואמרינן בגמ' הנהו טבחי דאתנו בהדי הדדי דכל דעבד ביומא דחבריה ליקרעיה למסכיה אזל חד עבד ביומא דחבריה קרעיהו למסכיה אתא לקמי דרבא חייבינהו איתיביה רב יימר בר שלמייא לרבא ולהסיע על קיצותן לא אהדר ליה אמר רב פפא שפיר עביד דלא אהדר ליה ה"מ היכא דליכא אדם חשוב אבל היכא דאיכא אדם חשוב להו כל כמיניהו דמתנו ותנינא בתוספתא ראשין הממרין והצבעין לומר לא מקח שיבא בעיר נהיה כלנו שותפים בו ראשין האתומים לעשות תגיעה ביניהם פי' אלוקת הרגעים כלומ' לא תמכור ברגעי ולא אמכור ברגעך וכן פסקו כל הפוסקי' ז"ל וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ' י"ד מהלכות מכירה וז"ל ראשין בני העיר לקץ להם שער לכל דבר שירצו' להתנות ביניהם לכל מי שיעבור יעשנו אותו כך וכך. ראשין בני אומנות לפסוק ביניהם אלא יעשה אחד ביום שיעשה חבירו וכל מי וכו' יעשנו וכו' בל"א בתוספתא שאין בה חכם אחד לתקן מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה אבל אם יש בה חכם אדם חשוב אין התנאי שאינו מדעת החכם משלם עכ"ל. והיינו הא דאמר רב פפא שפיר עבד דלא אהדר ליה.

ג והאי אדם חשוב דאמר רב פפא ר"ל חכם ומומנה על הגבור וע"כ דבינו ז"ל אחריך בלשונו ואמר חכם חשוב לתקן מעשה המדינה וכו'. ר"ל שהוא ממונה על כך אבל אם היה מנוי ביניהם אדם חשוב שאינו ממונה על צרכיהם אפילו בזולתו תנאם קיים כן הביא הר"מ ז"ל בפס הרבן' מינגש ז"ל וברור הוא דאם לא היה ממונה עליהם מניאותו כהעדרו ופירש הריב"ש ז"ל דבתקנות בני העיר אפילו בלא אדם חשוב מני. והביא ראיה מדברי רבינו ז"ל שלא הזכיר דין זה של אדם חשוב רק בבני אומנות עכ"ל ז"ל. ולי ההדיוט נראה כי גם בתקנות בני העיר איכא ביניהו אדם חשוב ממונה על כל עניניהם דאין תקנתם תקנה בלא הוא ואין לענות על מה שתקנו בלא הוא לפי שבבר קבלוהו עליהם להיות כל מעשיהם לפי ראות עיניו ואין להם לעשות דבר זולתו ומה שהבי' ראיה מדברי רבינו ז"ל שלא הזכיר דין זה של אדם חשוב רק בבני אומנות יש לומר כי רבינו ז"ל תפס שיטת הגמרא שהזכירו דבר זה במעשה דהנהו בי טבחי דאתנו וכו' ומעשה שהיה כך היה. ובפרק הגוזל ומאכיל חניא דאין החמרין להתנות ביניהם כל מי שתאבד ממורו נעמיד לו חמור וכו' ודאין הספנין וכו'. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' ב מה"ג וכל אלו הדברים הם אפילו באמירה בעלמא בלא קנין אלא מכח הרבים דאי בקנין מאי אתו לאשמועינן אלא ודאי האי דפ' הגוזל כי היא דפ"ב דבתרא אם במעמד כלם או שיש ביניהם אדם חשוב והסכים עם רובם אף על גב דלא הוו במעמד כולם:

ואם כן לענין הדין שלפנינו שרצו בני העיר במעמד כולם לעשות תקנה לקבל על נפשם עדות הקרובים יכולי' הם ואינן צריכין קנין ואינן צריכין לגמר דין וכ"ש אי איכא אדם חשוב ביניהם והסכים עמהם וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה שאם הקהל מינו עדים ופסלו שאר עדות הקהל זולתם יכולים להעיד אף לקרוביהם כיון שקבלום עליהם כמו שהביא הטור ז"ל תשובה זו וכתב הרא"ש ז"ל עוד בתשובה אחרת וז"ל אבל אם המנהג הוא שכל העדים הממונים בעיר צריכין להעיד על כל דבר ובפחות מכלום לא נגמר שום דבר בו השטר כשרכי כן קבלו עליהם בני העיר אפילו הם קרובים כיון דאחר זולתי הברורים אין יכולין להעיד והברורין צריכין כלם לחתום הרי קבלו עליהם הקרובים והשטר כשר וכ"כ הרשב"א ז"ל בענין יותר מזה שנשאל על גבור שרצו לעשות תקנה שיהא סופר מתא כותב עיקר העדות ותגלו בפנקסו ושיהא אותו פנקס נאמן בשני עדים כדרך שנוהגי בפנקס ערכאות העכו"ם והשיב הוא ז"ל כל מה שהסכימו לגבור בעניני ממון ראשין הם והרי הוא מוסכם ומקובל כדין גמור שהסכמת לגבור חזרה דין וכלבד שיעשה מרצון הגבור ואם יש ת"ח ממונה על הגבור צריך שיהא הוא מסכים עמהם ושומין מדעתו ומרשותו כדאמרינן פ' השותפין הנהו טבחי דאתנו אהדדי וכו' ומה שובה זו ג"כ יש להביא ראיה שגם בתקנות בני העיר אי איכא אדם חשוב ביניהו צריכין שיעשו מדעתו ודלא כהריב"ש ז"ל כדאמרינן לעיל כי הנה הרשב"א ז"ל בתקנות אנשי העיר כתב ואם יש ת"ח ממונה וכו' והביא ראיה מהנהו טבחי וכו' והיא מעשה באנשי אומנות הוא אלא מחוורתא כדאמרן דמעשה שהיה כך היה ואין לשנות בין אנשי העיר ובין אנשי אומנות דכלהו טעמא חדא איתי להו ובחד' מתתא מתתיהו וכסוף תשובת הרשב"א ז"ל הנזכר כתב וז"ל ואע"ג דביחי' קודם גמר דין יכול לחזור בו הסכמת הרבים יפה היא שאין היחיד יכול לבטלה שאפילו לכתחלה הרוב כופין את המועטים עד שיסכימו כלם עכ"ל ז"ל. גם מהר"ם ז"ל נשאל על זה והשיב כיונא בזה וכסוף דבריו כתב ומנהגן של קהלות תורה היא ועל כיונא בזה אמרינן מנהג מבטל הלכה וכן השיב א"ז הרשב"ץ ז"ל בתשובה ובנו הר"ש ז"ל:

ד ואחרי אשר ביארנו תשובתם יש לעורר אתכם כי כל דברים אלו לא נאמרו אלא במילי דמתנה אבל בדבר שבערוה בגיטין וקידושין אין תקנה אלא בעדים כשרי' שאפי' עד אחד פסול עד שיהו ב' עדים ואפילו שניהם מודים דגזרת כתוב הוא שאין דבר שבערוה פחות משנים כדאיתא בקידושין פרק האומר וכן כתב א"ז הרשב"ש ז"ל וז"ל הגבור אינם יכולים לעשות תקנה

תקנה זו אלא בעניין עדות ממון ואע"ג דאמריגן פ' חזקת וכפ"ק דכתובות וכפ' השולח וביבמות כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ורבנן אפקעינהו לקדושין מניה היינו בהפקעה אבל בקיומי לא עבדי רבנן תקנתא וזה ברור לפי שהפקעת הקדושין אנו אומרין דאם קדשה בכסף הפקירו רבנן אותו ממנו ואם קדשה בביאה שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות ואם קדש בשטרא אפשר לומר דשויהו רבנן להנהו עדים פסולי עדות אבל במי שאין קדושין קדושין אי אפשר לומר דשויהו רבנן קדושין דכיון דליכא קדושין ליכא דעת רבנן כנ"ל ע"ל ז"ל · הנה כתב הרא"ש שאלתכם באר היטב כי הלבור יכולין לעשות תקנה ביניהם לקבל עליהם עדות הקרובים ודבר זה היו אלא במי דאדם יכול לעשות בשלו מה שירצה אבל דבריהם שבערוה צריכין שנים כשרים כפי הדין כי אין ביד הלבור כח בדבר זה לרחק הקרובים ולקרב את הרחוקים רק הוא יתברך הוא מקרב הרחוקים והוא יתברך יתן בלבנו לנצור תורה ומצות וחקים · ויכמידנו על האמת · ואויבנו ינמית · ואז לבנו יגיל וישמח · נאם הצעיר שלמה ס"ט בכמה"ר למה גר"ו :

ענין יו

תלמסאן לחכמיה ודייניה יש"ץ ולפי שראיתי קבלת העדו' אשר שלחו לידינו והכחשותיהם זאת אומרת בכה וזאת אומרת בכה אחת מחייבת ואחת פוטרת ואחת אומרת לא כך העדתם ואחת מעידה על חברתה שהתקבלה שלא בפני בעל דין · ולכן קדמתי להם תוכחת זאת שכך אמר שמע"ה טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת :

בראותי

המגלה · והנה איננה חשבה גדולה · נפלה עלי · ואומרה אויה לי אללי · כי תורה נעשית כתורות הרבה · לזאת יחרד לבי · וירלה ורעד יבא בי · והדבר אין כי בקרלאי קבלת העדויות · בבתי דינין עשויות · והם בדבריהם שונים · והנה עלו כלם קמשונים · וכמו פגיהם חרולים · לאחר הם כמו דברי התולים · כי כל אחד מהעדים לדרכו פונה ודברי חבירו משנה · ואשתומם על המראה פחד קראני ורעדה · ובאה בי קפדה · לאשר ראיתי שערוריה · אשר כדבר הזה לא נהיה · כי הב"ד יש"ץ אומרים בפסק דינם שהעידו לפניהם עדים כשרים בדברים ברורים · כי האב והבן כל ימי היותם היו יחד · סמוכים כלם על שולחן אחד · ועל זה בטלו כח החזקה · והיתה להם ליורשים לאכסול ולפוקה · לעשות להם דין מאן דלא ניית לדינא · ולכן נמסרו ביד האומות ולא מצלו בפניכם חנינה · והחכם ה"ר פלו' נגד היורשים נתמרמר יונתכם ביד אדוני הארץ כתוה מכמר · ובעדות אחרת כתוב הפך מזה · וקרא זה אל זה · ואמר כי העידו עדים אחרים · ולפני הב"ד השמיעו קול דברי · כי האב והבנים היו מפורדים בממון ובקניניהם · ולא היו דרים כל ימי היותם · וחלוקים היו בדירתם ובעיסתם · והאב ואשתו היו דרי באוריה · והבן לעצמו דר בחצר כי שם הוא · הוא ובניו כל ימי היותו · והחל היתה כמה שנים בחזקתו · והנה א"כ לדברי העדות הזאת טענת היורשים היא טענה · ואם לא רצו לצאת ון החצר אין להם טענת מאן דלא ניית לדינא · כי חזקתם וחזקת אביהם המוריסם היא טענה חזקה · ולהם היא החצר לחקה · ואף גם זאת העדו' האחר' · מעידה ואומרת · כי עדות הראשונה נתקבלה שלא בפני בעל דין · ומזה נעשה בשרי חדודין חדודין · וגם העדים הראשונים הם עצמם מעידים · ואחר עדותם הראשונה חוזרים ומגידים · כי לא העידו על סמיכת השלחן רק אמרו לא ידענו · וא"כ אין כאן עדות דאינה ראיה לא ראינו · ולכן על כל דברי העדיות האלה לא ידעתי אי מי מהם אפנה לעזרה · כי כל אלו העניינים אינם מדרך הישר · ועל כן על זאת החזקה · אשר נפלה עליה ביניכם התלוקה · לא אשים תורה וחקה · כי דרכה בכל אלו הבלבולים מדרך האמת רחוקה · אמנם מעיקרא דדינא פירכא · דהאי מילתא לית בה ממיכה · לתנבי לאתרמלתא · באתרא דנסיני למכתב כתובתא · בכתובות קדובתיה · בנות דודה ואחותיה · עקר ותוספת ונדוניא · מה שלא הסכימו הפוסקים ולא אית ליה שום ראיה · ובודאי כל מה שעשה ה"ר פלו' ליורשים הוא שלא על פי הדין וכ"ש דלפי האמת שהיתה ביניה' היה לו לסלק עצמו ולא יורה ולא ידין · כי בעלי הדין לא קבלוהו עליהם · והיה להסתלק מדיניהם · ולא די לו בזה אלא שהקריב לפני האומות משפטיהם · והפסידם ממון רב תוספת על מה שדן שלא כדין להם · והוא יתברך יודע אם לעקל אם לעקלקלות · ואין לנו להוסיף בדברים אלו ולגלות · כי ענייני דין זה כמוהו לא נהיה מעולם · אמנם המשפט לשהם הוא והוא ית' יביא במשפט על כל נעלם :

והנה

הדין בזה אזכרנו · ומהגמרא ומדברי הפוסקים ז"ל אודיענו · ממה שהוא ידוע כי בימי רז"ל חכמי התלמוד היו מקומות חלוקים במנהגם בענין כתובותיהם שיש מקומות שהיו נוהגים לכתוב כתובה ומקומות היו נוהגין שלא לכתוב כתובה ועל האי מנהגא תנן בפ' נערה שנתפתתה לא כתב לה כתובה אלמנה נובה מנה ובתולה נובה מאתים · ועוד תנן בפ"ב דכתובו' האשה שנתאלמנה או נתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני וזוא אומר בעולה וכו' ומהיא אומרת והוא אומר ש"מ דבתקום שאין כותבין תנן דאם איתא דאין נישואין בלא כתובה מספר כתובתה נשמע אם בתולה נשאה אם אלמנה · ותנן נמי בפ' הנושא הוציאה נט ואין עמה כתובה נובה כתובתה וכו' ואוקמא שמואל בגמרא במקום שאין כותבין כתובה ומאי דאמרינן אסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה היינו במקום שנוהגין לכתוב כתובה אבל במקום שנוהגים שלא לכתוב כתובה יש לסמוך דזה על תנאי ב"ד דקי"ל בפ' נערה דתנאי ב"ד אף ע"פ שלא נכתב כמו שנכתב דמי · ותנן נמי בפ' הנושא אלמנה שבאה לגבות כתובת' כל זמן שהיא בבית בעלה נובה כתובתה עד כ"ה שנים וכו' וחכ"א וכו' ואמרינן עלה בגמרא אמר רב יהודה אמר רב הביאר' יש"ש בר' יוסי לפני ר' שאמר משום אביו לא שנו אלא כשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה אבל אם שטר כתובה יוצא מתחת ידה נובה ל' שולם · ואתוקמא שמעתתא דכשאין שטר יוצא מתחת ידה מחלוק' דגרסינן התם שלח ליה רב נחמן וכו' לרב נחמן בר יעקב לאמרו רבינו בשטר כתובה יוצא מתחת ידה מחלוקת או בשאין שטר כתוב' יוצא מתחת ידה מחלוקת והלכתא כדברי מי שלח ליה בשאין שטר כתובה יוצא מחלוקת והלכתא כדברי חכמים · והאי דאוקמינן בשאין שטר יוצא מתחת ידה היינו במקום שנוהגין שלא לכתוב כתוב' אבל במקום שנהגו לכתוב כתובה ואין שטר כתובתה יוצא מתחת ידה אפי' תבעה כתובתה ביום מיתת בעלה אין לה כלום והיינו הא מתניתין דאייתינן לעיל הוציאה נט ואין עמה כתובה נובה כתובת' ואוקמה שמואל במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין כתובה אפילו הוציאה נט אם אין שטר כתובתה יוצא מתחת ידה אינה נובה כלו' וכהא אוקמתא פסקו רובי רבותא ע"ה הריא"ף והרמב"ם והרמב"ן והרא"ש והטור ז"ל וז"ל הרמב"ם בפי"ו מהל' אלמנה שהיה שטר כתובתה יוצא מתחת ידה וכו' · ואם אין לה שטר יוצא מתחת ידה אין לה כלום ואפילו עקר כתובה ואפילו תבעה ביום מיתת בעלה וכו' עד בד"א במקום שדרכן לכתוב וכו' : א ועתה יש לבאר מה היא נובה במקום שאין כותבין כתובה והנה ש בזה מחלוקת לפי הגרסאות דגרים רש"י ז"ל ושאר רבותא כמו שתראה בגמרא בפ' הנושא ועיין בפי' רש"י ותוספות ז"ל והרא"ש ז"ל פסק כגרסת רש"י ז"ל ולא כפל המחלוקת ביניהם אלא בענין הענ' והתוספת אבל בנדוניא כ"ע לא פליגי דאינה נובה אפי' במקום שנהגו שלא לכתוב כתובה דהנדוניא אינה תנאי ב"ד אלא חוב וקי"ל דאין גובין מהיתומים אלא אם היה שטר חוב יוצא עליהם ועל פי הדברים הידועים לרז"ל ופירש כן בביאור ה"ה ז"ל בפי"ו מה"א וז"ל ודין הנדוניא כדין החוב לדעת רבינו וכ"כ הרשב"א ז"ל וא"ת אין צורך לזה שהרי פשוט הוא שאינה נגבית הנדוניא אלא כשאותה כתובתה וא"מ כ"מ היכא שהיורשים מודים שלא פרעוה אלא על פי שאבדה כתובתה נובה נדוניא · עכ"ל מתוך דבריו · לתדע דבכל מקום בין במקום שכותבין בין במקום שאינו כותבין הנדוניא אינה נגבית אלא אם שטר כתובתה יוצא מתחת ידה או אם היורש' מוד' בנדוניא שהוא כך וכך ואלא נפרעה :

ואחרי

הדברים האלה י"ל כי בזמננו זה כל העולם הם נוהגין לכתוב כתובה וגם כי שמענו דבמקל' מקומו' אין כותבין בשעת כניסה לחופה רק מעידים עדים וקונין מהבעל וסומכין בזה על מה שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל ל' הכותב וא"שהעידו עדים עליו וקנו מידו וכו' אין זה נקרא מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה דמאחר שקנו מידו הו"ל כמו שכתבו דק"ל שתם קנין לכתובה הוא עומד · וא"כ יראה בבירור כי בזמננו זה אם בלה אלמנה אחת לגבות את כתובתה אפי' שמוך למיתת בעלה ואין שטר יוצא מתחת ידה אין להגבותה כלום כמו שהוכחנו וכמו שכתבנו לשון הרמב"ם ז"ל

ז"ל בביאור אבל קלת מהפוסקים ז"ל הסכימה דעתם שאם כאבד' כתובתה של אשה מחזיר חזקה דבר ונתנה לאחלה לדברי' שנאבדה כתובתה שמוליאין כתובות קדובותיה וכו' וכ"כ בעל העטור ז"ל וז"ל ורבינו שרירא ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה שהאשה שאבדה כתובה ונתאלמנה או נתגרשה לא מיבעיא מאתן דחזו לה דנובה אלא אפי' תוס' נובה וכילד עושין מוליאין ב' אוג' כתובו מקדובותי' ומגבין לה כפחותה שבהם ובשבועה עכ"ל ז"ל הגראה פשוט מלשון זה דאפי' לתקנת רב שרירא ז"ל שמוליאין כתובות קדובותיה היינו לענין התוספת דרולין בכתובו קדובותה כמה נהגו להוסיף בכבוד אותה משפחה לפי כבודה ויחוסה כי כן היו נוהגין להוסיף לנשים לפי כבוד ייחוסן ומשפחתן אלא היה להם דבר מיוחד בענין התוספ' אלא כל משפחה לפי ייחוסה אבל הגדוליא ליכא מאן דאמר דמכ"ש הם במקום שנהגו אלא לכתוב כתובה אמרי' דהגדוליא אינ' מגבית אלא בהולאת היורשים וק"ו במקום שנהגו לכתוב ואין שטר יולא מתחת ידה דודאי כדוליא שהוא חוב לא מגבינן לה וזה דבר ברור שעל הגדוליא הוה מני אבוהן למטען למימר לאינתתיה את מחלת לי או פרעתיך הו מכרת לי כתובתך וכיולא בזה ואין לה עליו רק שבועה והשתא דליתיה לבעל אגן טעינן ליורשים כל מאי דהוה אבוהן יכול למטען אמנם בעיקר הכתובה שהוא תנאי ב"ד והתו' שהוא תנאי כתובה ק"ל המטען אחר מב"ד אין בדבריו כלום ודבר זה הוא מבורר במקומו וא"כ אפי' מי שירלה לסמוך על דעת רב שרירא ז"ל היינו בענין התוספת אלא בענין הכתובה וכדי שלא יחלוק בזה שום חולק האחר דבר זה מלשון הטור ז"ל וז"ל סימן ס"ו ואם יש משפחות שנוהגין לכתוב בכתובתן יותר משיעור חכמים הרשות בידם וכו' עד לפיכך אשה שאבדה כתובתה ידקדקו בכתובות קדובותיה וכו' הרי לך מבואר שאין מדקדקין בכתובות קדובותיה רק על התוספת ודברים פשוטים הם. וגם מהר"י קולון ז"ל כתב שורש י"ט וז"ל וכן כתב ראבי"ה ז"ל במשפטי הכתובות ולאו דוקא מנה מתתיים דוקא גוב' אלא גובה כפי המנהג שנהגו לכתוב לבתולות כמו שכתב המרדכי ז"ל שמביאין ב' אוג' כתובות מקדובותיהם ונוחנין לה כפחות שבהם ואם כן עתה שנהגו כל האשכנזים לכתוב לבתולות שם מאות דוקאט"ו ובגדיה וחכשיטיה ודאי תגבה שם מאות דוקאט"ו דאין לך בדיקת קדובות יותר מזה כיון שנהגו כך עכ"ל. הרי לך מבואר מדבריו וז"ל שאין בדיקת קדובות רק לענין התוספות וע"כ למנהגן שהיה ידוע להם שם מאות דוקא"טי מוסיפין לכל הבתולות אמר שאין צריך לבדוק בכתובות הקדובות רק מגבינן לה שם מאות דוקא"טי והדברים פשוטים הם דוק ותשכח. וכ"כ הא"ר הרב שלמה בן הרשב"ץ ז"ל וה רש בביאור שדעת רב שרירא ז"ל ורבינו האיי ז"ל בהולאת הכתוב' הוא רק לענין המתתיים והתוספת אבל הגדוליא ליתא מאן דאמר הכי וז"ל בתשובותיו סי' רפ"ט וכיון דאנן כתבינן כתובה והיא לא רוליא שטר כתובתה אינה נובה כלום והעפ"י שנחלקו על זה קלת מהגדולים ז"ל ונחלקו בדיעותיהם דקלת מהם סוברים דמנה מתתיים דהוא תנאי ב"ד נובה אבל תוספת לא גביה והכי נמי סבר ר"מ ז"ל ורש"י ז"ל אבל רבותא אחרינא סברי דאף תוספת נמי גביה דתנאי כתובה בכתובה דמיא כדאיתא ברים פ' אע"פי וזהו סברת רבינו יהוסף הלוי אבן מאגש ז"ל והרב בעל העטור ז"ל וכת' בכן היא דעת רב שרירא ז"ל ורבינו האי וגאוני וסברת ריש מתיבת' ז"ל וכתב בשמם כילד עושין מוליאין ב' אוג' מכתובות קדובותיה ומגבין לה כפחות שבהם ובשבועה עכ"ל ז"ל. הרי לך מבואר בהיר שאין דעת רב שרירא ורבי' האי בבדיקת כתובות הקדובות רק לענין התו' אמנם הגדוליא ליתא כמו שהוכחנו מתשובות ומדברי הפוסקים ז"ל:

ואחרי אשר כתבנו דברי מה"ר קולון ז"ל שכתב בשם ראב"יה ז"ל במשפטי הכתובות ושכתב ג"כ בשם המרדכי ז"ל שמולאו על דברי המרדכי ז"ל במקומו וראינו מהם לכאורה כי דעתו ז"ל שנובה בכתובות קדובותיה גם הגדוליא שכ"כ וז"ל בשאלתו פ' אלושה וז"ל ורבינו שמשון בן אברהם ז"ל פסק כר' יוחנן דהמוטען אחר מב"ד לא אמר כלום ואפי' לא נקטה כתובה וכן פסק הרמ"בם ז"ל הלכה למעשה וכל גדולי אשכנז ולאו דוקא מנה מתתיים אלא אפי' מאה דינרים וגדוליא דהוו להו עתה כב"ד של כהנים שהיו כתבים ארבע מאות זוז וכתב ה"ר יצחק ברבי מנוח ז"ל דכן עשו כל גדולי צרפת וכן כתבתי לעיל פ' הכותב משם ספר חסן וכן כתב

ראביה ז"ל במשפטי הכתובות עכ"ל. הנה נראה מדבריו שגם הגדוליא נובה שכן אמר ולאו דוקא מנה מתתיים אלא אפי' מאה דינרים וגדוליא אבל אי דייקת ספיר בלישניה האי גדוליא דקאמר לאו בגדיה ותכשיטיה קאמר דהיינו גדוליא אלא האי גדוליא דקאמר היינו למנהג שנוהגים בקלת מקומות להוסיף בגדוליא שאם גדוליא שהביאה מבית אביה היה מתתיים דינרים כוהבין שלם מאות בשם גדוליא ומוסיף מאה אחרים או מתתיים וקורין אותם בשם תוספת ועכ"א ז"ל ולאו דוקא מנה ומתתיים אלא אפי' מאה דינרים וגדוליא דהוו להו כב"ד של כהנים וכו'. הנה נראה בפי' שאין דבריו ז"ל על הגדוליא בפי' ממה שאמר דהוו להו עתה וכו'. ואין דבריה אלו נאמרים רק על התוספת כמו שמבואר בגמ' במקומו. וגם יש להוכיח שאין דבריו ז"ל רק על התוספת מתחלת לשונו שכתב הרש"בא פסק כר"י דהמוטען אחר מב"ד וכו'. ומב"ד היינו המאה והמתתיים כי הגדוליא אינה מב"ד ולא תגאי ב"ד רק בשטר חוב וא"כ אין דבריו של רש"בא רק במנה ומתתיים והוסיף לומר וכן פסק הרמ"בם ז"ל וכל גדולי אשכנז וכו'. ר"ל פסק הר"ם כמו שפסק רש"בא ז"ל. והוסיף לומר ולאו דוקא וכו' ר"ל שהוא ז"ל מבאר דעת רש"בא ז"ל וגדולי אשכנז דהם אינם חולקים על ספר המצות במנה ומתתיים לבד אלא אפילו בתוספת דאינהו ז"ל אמרו דאיה לדבריהם דהמוטען אחר מב"ד ואא"כ דעתם הוא אפילו התוספות דהיא ג"כ נקראת תנאי ב"ד. ואעידה לי עדים נאמנים דהאי דאמר המרדכי ז"ל והגדוליא לאו דוקא אלא על התוספת קאמר אלא שמה"רי קולון ז"ל אמר בלשון שכתבנו לעיל וכ"כ המרדכי ז"ל וכ"כ ראב"יה ז"ל בתשובות הכתובות והזא ז"ל אין דבריו אלא בתוספת כמו שהוכחנו מדבריו לעיל ודוק בלישניה דאמ' וא"כ עתה כיון שנהגו כל האשכנזים לכתוב לבתולות שם מאות דוקא"טי ובגדיה ותכשיטיה ואלו תגבה שם מאות דוקא"טי אלא לך בדיקת קדובות יותר מזה כיון שנהגו כך שבתב המרדכי ז"ל. ועוד יש ראיה נוכחת בלשונו ז"ל דקאמ' וכן נהגו ועשו מעשה כל גדולי צרפת וכן כתבתי לעיל פ' הכותב בשם ספר חסן ובסילהי פרק הכותב ז"ל וז"ל כתב בעל החסן אשה שאבדה כתב כתובתה ונתאלמנה או נתגרשה נובה אפילו תוספת ומביאין ב' אוג' כתובות וכו'. הרי אלא הזכיר בעל החסן גדוליא כלל דלא ריבה בלשון אפי' אלא תוספ' מטעמא דתנאי ב"ד כדאמרי' וא"כ ולמד סתום מהמפורש וזה ברור הוא וגם יש להוסיף ראיה לזה מלשון סמ"ג ז"ל בהלכו' אשה וז"ל אלמנה שאין שטר כתובה יולא מתחת ידה אין לה מזונות ולא מזון הבנות שמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה ואע"פי אלא טען היורש אנו טוענים לו ואמרי' לה הביאי כתובתך והשבעי ואלו מזונות אא"כ אין דרכן לכתוב כתובה ויש מרבותינו שבצרפת חולקים על זה מההיא דהמוטען אחר מב"ד לא אמר כלום עכ"ל ז"ל הרי בפי' קאמר סמ"ג ז"ל דרבותינו שבצרפת טעמא דידהו הוא מההיא דהמוטען וכו'. ואין דברים אלו נאמרים רק על המנה והמתתיים ואם יש לרבות ולהוסיף בדבריהם נוסיף התוספת והמרדכי עצמו הביא ראיה לדבריו מרבני צרפת וזה דבר ברור וכל זה הארכנו אלא להטעות הנוסחא הכתוב בה אפי' מאה דינרים וגדוליא ולפי האמת היא נוסחא מוטעת כי גדוליא לא בא בכתובים כמו שכתב בס' הכותב בשם בעל חסן:

ומעתה יש לתמוה על הב"ד ישל"ו איך הגבו לאלמנה זו גדוליא ותוספת אין להם בזה ידים ורגלים ומה שאמרו שהם סמכו על המנהג זה המנהג מעולם לא שמענו שנהגו בו בארצכם ומה שמענו מפי הזקנים הוא כי כאשר בא גר ואויב בשערי תלמסאן ואבדו כל הכתובות ואח"כ כאשר נתיישבו הנשארים מהקהל מה"רר שלמה כלן זל"הה ובנו מה"רר יהודה ז"ל עשו תקנ' בדבר והכריחו לכל האנשים לחדש כתובותיהם לנשיהם כמו שהדין נותן ואם היתה נופלת הכחשה בין האיש והאשה במה היה בגדוליא היו מוליאין כתובות הקדובות להוכיח אמנם לענין נבייה מן היורשים לא שמענו דבר זה מעולם ולא היה להם לב"ל להוליא היורשים מחלרם ולהפקיע חזקתם להגבות כתובת זקנתם בלא שטר כתובתה בידה אבל החמשים דינרי זהב המוצאים אחה יכולה היא לתפסם אע"פי שאין שטר כתובתה יולא מתחת ידה תשבע שיש לה שטר כתובה על בעלה ואין בו פחות מחמשים דינרי

אחב ושלה מחלה וכו׳ · ותבטל אותם אבל להוציא מן היורשים הגדוניים בכתובות קרובותיה זו אינה משנה כמו שהוכחנו בראיות ברורות לבעלי השכל והמדע להורות ולהורות והוא ית׳ יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו ויעמידנו על האמת ולוויכנו ימית · ומלוס רב יבא ויקרב · על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון דאלה זעירא די בהון · שלמה ס״ט בכמ״ר נמח דורלון נר״ו :

וזהו מה שחתם עליה כמה״ר אבי נר״ו :

חכם בני ישמח לבי גם אני נפל לידי הלכה למעשה והוצאנו כתובות הקרובות לענין התוספות לא לגביית הגדוניים שלא נאמרו דברים אלו רק לענין מנה ומנתים והתוספת לא לענין הגדוניים ולפי שאמרו רבותי ז״ל אם בא להוסיף מוסיף לזה הוצאנו הכתובו׳ לידע כמה נהנו להוסיף לכבוד המשפחה :

נאם אחיכם נמח ס״ט :

וזהו מה שהוסיף החכם ה״ר משה מסיס נר״ו :

אעפי שדברי הה״ר המשיב נר״ו נאים ויפים · מתוקים מודבש ונפת צופים · תשובות נלחות מספיקות בענייניים רצופים · נכוחים למבין מחודדים חריפים · אין בהם פסתל ועקש ולא דברים מחולפים · ברואות ברורות · סוגיות וסברות · להוציא תעלומה לאורות · התחיל בתוכחותיו בספתי דעת וטוב טעם · אין ימצא כמאמר הכתוב ולמוכיחים ינעם · גם אני לא אחסוך פי להביא ראיה בחרה שלא אמרו ז״ל כתובות קרובותיה אלא לענין התוספת מדברי בעל הטורים ז״ל וז״ל ואם כשי משפחתו יתרות על כשי משפחתה עולה עמו וכו׳ · ודבריה אלו לא שייכי אלא בתוספת דאלו בגדוניא אין בה עלייה וירידה אלא לפי מה שהוציאה בין רב למעט על פי החשבון · זהו מה שנראה לנו מן הדין והס״ו יגילנו ומגיאות · אמס״ו · אחיכם משה ס״ט בן החכם השלם ה״ר יצחק מסיס זל״הה :

ענין יז בסברא אל המשכילים אשר שם יש״ן : על הריב אשר נפל ביניהם על גביית הכתובה ותפיסת האלמנה וכתבתיו בשם חכמי הדור ישפ״ו וחתמו עליה כלם :

אדונו אנשי שלומינו הק״ק קהל בסברא יאמרס יגארס יעזרם האל הגדול הגבור והגורא ויחון ויחמול עליהם · ולא יתן המשחית עוד לבא אל בתיהם · הן הואלתי לכתוב לכם על דברי התעלומות אשר נפלו ביניכם בין היורשים והאלמנות אף לזאת יחרד לבנו ויתר ממקומו שהסכימו ב׳ הכתות להגיש דבריהם ודיניהם לפני ערכאותיהם ותמהנו מזה למאד מאד על אלו הדברים המרים אשר נפלו בקרב מתניכם ואתם רואים בעיניכם ומתיצבים מנגד **א** והלא ידעתם חומר האיסור החמור בזה להביא דינכם לפני ערכאותיהם וכ״ש בדיני איסות והוא באיסו׳ ע״ז ממש כמו שדרשו על פסוק כי לא כצורנו צורם ולפי שאתם העלמתם עין מענין זה יש לנו להאריך ולהזכיר לכם ענין חומר עון זה ולהעיר לכם אותן בקצת מה שאמרו ז״ל בדבר הרע הזה · הלא אמרו ז״ל כי דבר זה יש בו חלול הש״י שאין לו כפרה באר״ה חלוקי כפרה כי אם במיתה וגם יש בו עון ע״ז כי בלבתם אל בית טעותיהם לדרוש ערכותיהם בזה הם נותנים מעלה והשיבות לאלהיהם ולתורתם ומניחים אלהים חיים ומלך עולם ותורתו תורת האמת ועל זה אמר הנע״ה ירבו עצבותם אחר מהרו כי הם נותנים מהר והשיבות לאל אחר וכל זה הוא אם דיניהם כדינינו וכ״ש אם הוא מוציא בדיניהם אשר פיהם דבר שוא מה שלא חייבה תורתינו תורת אמת שנמצא גוזל את חבירו. וחומסו ואינו מיישב גזלתו ואין לו כפרה לעולם וחז״ל אמרו לפניהם ולא לפני עכ״וס כי מספטיו ית׳ לא נחנם אלא לעמו ישראל שנאמר לא עשה כן לכל עכו״ם ומשפטים בל ידעום וכמה חומרות נמצאו בדברי רז״ל במדרשים וע״כ הלוי היה לכם לפרוש ולמחות על ידיהם מלעשות תקלה זאת להם ולאחרים וכתבו הראשונים ז״ל שמנדין על דבר זה וכ״ש בזמננו זה שהאומות הם מבקשים לנו מקום מאין יבואו עלינו להיות הערכאות שלהם נוטל חלוקתו עם היורשי׳ כאשר הוא חק דתם ונפקא מינה חורבה לכם ולכל קהלות הקדש והייתם אתם גרמתם בגזקין ולכן עמדו ישרים עמודו לגדור פרץ להחזיר האנשים האלה החטאים בנפשותם למוטב ולמחות על יד המחזיק בדבר זה ואי לא נייתי לכון תודיעונו דברי האמת והנו נצוה את הנש״ם בגזירת עדרין ובמימר קדישין ונשך למלון דלא נייתי לדינא כי אין הלוי להעלים עין מהדבר הזה וכל המזהירי׳ זהירו כזוהר הרקיע ואשר לא ישמע אל קול מוריה נוע ינוע והוא בחטאו ימות ועל ישראל שלום לבד ממנו :

ולענין ב הריב והמסה אשר נפלו בין היורשים · והאלמנות בענין המזונות והכסות לנוכח אלמנות הנה מה שהוא נודע לנו כי אתם נוהגים על פי דין התלמוד ואין לכם שום תקנה ומנהג בנשואין שלכם כמו שהם נוהגין התוספים אשר בעירנו הנקראים אל שכ״ליין וידוע הוא כי דין התלמוד הוא לראות האשה כל ימי מינר אלמנותה יתבא בבית בעלה ויתזנה מנכסיו כי זה הוא אחד מתנאי כתובה ואע״פי שלא נכתב בכתובה כמו שנכתב דמי וע״כ הדין הוא שיהיו אלמנות אלו נזונות מנכסי בעליהן כל זמן שירצו לעמוד באלמנותן ולא יתבעו כתובתן בב״ד דהלכה נפסקה כשמואל דאמרי הלכה כבני גליל שחסו על כבודן שלא תצוז אלמנותם מתוך ביתם ולא כאנשי יהודה שחסו על הרוצן והין חלוק בין היו הנכסים מרובים או מעוטים לתזון מהם על שלא ישאר אלא שיעור כתובתה ונוטלתו והולכת לה :

ג ולענין כמה הוא לזרך מזונותיה בזה לריך הב״ד של המקום לעשות כפי ראות עיניהם כפי העת ולפי המקום ולפי כבודה וכבוד הבעל אם הוא יותר מכבוד׳ דקי״ל שלא עמו והיגה יורדת ואפי׳ לאחר מיתה וכן ג״כ המדור תגיגה בבריאן נותנין לה מדור לפי כבודה ולפי כבוד בעלה וכן לענין הכסות נותנין לה כפי מנהג המקום וכפי מה שהיה כבוד הבעל להלבש אותה בחיין ובבריאתה תגיגה שמשתמשת בכלי כסף וזהב כמו שהיתה משתמשת בחיי הבעל :

ד וכן ג״כ ירלה לע״ד מה שנהגו האלמנות לבוא בגדים שחורים ולהתעטף שחורים הכל כפי שנהג המקום וכפי כבוד הבעל ובודאי שאם האלמנה הוסיפה להפסיד ולהשחית יותר על הראוי שיעלה עליה מה שהפסידה בחשבון כתובתה · **ה** ומה אם היה לה בחיי הבעל משמשת לשמשה ועשה דבר זה לפי כחה ולא מצד אונס חולי ראוי לעשות לה כן בימי אלמנותה לבדאם היתה מולכת והולכת הבעל להביא לה משמשת אין עושין לה דבר זה בימי אלמנותה אם נתרפאת מחליה וכל זה הוא פשוט בדברי הפוסקי׳ ז״ל דרשו על ספר ה׳ וקראו ונתברר לכם הכל בהר״ש :

ו ומה שרצו היורשים לומר לאלמנות לשולל מעשה ידיהן במזונותיהן אין ממשות בדברי היורשים וכ״ש הלא בנדון דידן שהיורשים הם גדולים דפוסקים לאלמנה מזונות אע״פי שהיורשים קטנים ופוסקים כפי ראות עיני הב״ד שם שאמרנו ואפי׳ באשה דספקי לה מעשה ידיה אנו פוסקים לה מזונות ואם ימלאו לה היורשים אחר כך מעשה ידיה יתבעוה נמי ואם לאו יאכלו להם כמו מה שכתב הרמ״בם ז״ל וכ״כ הטור בשמו וע״כ אין שומעין לדברי היורשים שאמרו לאלמנות שלו מעשה ידיהם במזונותיכם אמנם הב״ד כשיפסקו לה מזונות הם נותנים על דעתם כמה הם מעשה ידיה וכמה תצטרך תוספת על מעשה ידיה ופוסקים לה וכל מה שיותר לה אח״כ הוא ליורשים שאינם למעלה על עצמה במזונותיה המותר הוא ליורשים :

ז ומה שרצו היורשים להוציא מתחת ידה קצת נכסים לפי שהנכסים הם רבי׳ דעו לכם אחינו כי כל מה שתפסה האלמנה אין ליורשים רשות וכח להוציא מידה כלום ואפי׳ יהיה המיון הרבה שלא ידעינן כמה יהיו ימי חייה אז רעב כי יהיה בלתן אז אם תחלה ותצטרך לרפואה שאין לה קצבה שהיא בכלל החזקת ולכן פסקו כל הפוסקי׳ ז״ל שאפי׳ אם תפסה כסר של זהב אינו מלאן מידה כלום וכבי אמרי בגמרא פ׳ אלמנה נזונת אחר ר״א אלמנה בתפסה במזונותיה מה שתפסה תפסה וכן כי אתא רב דימי אמר מעשה בכלתו של ר׳ שבתאי שתפסה דסקיא מליאה מעות ולא הוה כח ביד חכמים להוציא מידה כלום וכהאי עובדא עבדינן אין להוציא מתחת ידה כלום אלא כותבין עליה הכל ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה והיא נזונת עד שתמות או עד שתתבע כתובתה אמנם לריך לחשב מה שבידה דהכי אמרי׳ בתלמוד יחשלו תלמידו דר׳ יוסה אמרי אמרינן לה אחוי לן מאי דביד׳ וע״כ נתן הפוסקי׳ ז״ל מחשבין עמה אבל אין מוציאין מידה ולכן אתם נתן ה׳ נריכין אתם לעמוד ולחשוב על האלמנות כל מה שבידן קודם מעט ותפסקו להם מזונות אחר שתשביעו אותן שלא החביאו אל הבריחו וכו׳ · דהרי פסק הרמ״בם ז״ל שמשביעין לאלמנות ומלא ז״ל

ל"ל אמנו דנין וכן אתם גם אתם · וא"כ אין להוציא מתחת האלמנות כלום ואפי' אם הוא ממון הרבה :

ח אמנם אם טענו היורשי' לומר שיונחו הנכסי' תחת יד האלמנה ויעשה בהם איזה הגלה או שבח והכל יהי' תחת רשות האלמנות לחזון ממנו כדי שלא תבלה הקרן מחוייבי' הם הב"ד יל"ו לעשות דרך ככוונה כי כן כתב הרי"לף ז"ל בתשובה כי הב"ד צריכין הם להתחדל לשמור ממונם של בני אדם וכן אמי דנין ושופטין להעמיד הנכסי' באיזה דרך ואופן שיעשו הגלה ופירות כדי שתצון מהם האלמנה והקרן יהיה קיים אבל אם אמרו היורשי' ליתן בידם הנכסים והם עצמן יעשו בהם פרשות ולא יטלו מהם דבר אין שומעין להם דחיישינן דילמא אכלי להו ומיכליה קרנא ואפי' אם יתנו ערבין בדבר אינו מן הדין דאין אכל האלמנה אדם לתן בעצמו ועל יד הב"ד אפשר להתלה דרך ישר שיבררו לה ועלת לבי' הכתות ואם לא ימצא בארנכם דרך שתהיה נכונה לעשות פירות והגלה בנכסי' שיהא קרוב לשבר ורחוק להפסיד תביחו הכל ביד האלמנה כי אין בנו כח להוציא מידה כלום כמו שכתבנו והוכרחנו מדברי הפוסקי' ז"ל :

ט ואשר נפל הריב ביניכם לענין פירעון הכתובה אם תפרע מהמטבע הנהג עתה או מהמטבע שהיה בזמן שעבוד הכתובה י"ל בענין זה כי שורת הדין הוא שהמלוה לחבירו על המטבע והוסיפו בו עד חומש או גרעו בו חומש שלא יפרע לו אלא מהמטבע של שעת השעבוד שכאשר יהיה התוספת או הגרעון עד חומש וכ"ש ביותר אין אנו רואין אם הוקרו או הוזלו הפירות וכן הדין הוא בכתובת אשה כמו שכתב הרמ"בם ז"ל פ"ל מהל' מלוה ולוה ודבר זה ברור הוא בדברי הפוסקי' ז"ל ולא אמרינן בגמרא מקולי כתובה וכו' אלא בענין מנה ומאתיים דאמרי' שתטול האשה הפחות שבמטבעות כדתנן פ"ב דייני גזרות נשא אשה בארץ ישראל ונרשה בקפוטקיא וכו' אבל בנכסי אין ברזל דין חוב יש להם ל"ל בענין הדין אלו הוא לגבות לאלמנות אלו ממטבע שעת השעבוד זהו הגראה לאורה לפי שורת הדין · אמנם מצד אחר נראה לנו דאין לגבות אלא ממטבע שעת גובייתא לפי שהכלל בידינו דכל הנושא אשה על דעת מנהג המקום הוא נושא והנה אנו רואים כי בכל זאת המלכות הן בכתובות הן בהלואות דאין נוביין זה מזה אלא לפי מה שהוא המטבע בשעת גובייתא בין למעלה בין למטה ודבר זה הוא נהג בכל המלכות אפי' בין האומות ולא נפל בזה שום גרעון בין בני אדם בכל אלו הזמני' אשר המטבעות בהם הם הלוך ושבור והאמת אע"פ שהם כותבין בשטרותיהם פלו' חייב לפלוני כך וכך דינרי זהב וכו' מן סכ"ת הדריכונו שפי' מן מטבע הזמן הנו' בסוף השטר אע"פ אינם מנהגים אלא לפי עת הגבוי ואין פוגם פה ומפלף שום טענה בדבר זה וא"כ חזר הדבר להיות מנהג מדינ' וכל המלוה לחבירו על דעת המנהג הוא מלוה וכל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא כי מנהג המדינה הוא יותר מדינא דמלכות' ס"ם הרש"בא ז"ל בתשובותיו וכן אז החסרונו' שנפלו במטבעותיהם היום כמה שנים הוא על פי המלכות והם מנהיגו בני המלכו' להגבו' בכל זמן וזמן כפי מה שהוא המטבע וכבר אמרנו כי כל הנושא על דעת המנהג הוא נושא וכל המלוה וכו' וכן אמרו לנו האנשים אשר באו ממדינת פא"ס דאינם מגביים בכתובותיה' והלואותיהם אלא כשעת הגבוי ואע"פ שנפחתו המטבעות אלא ביותר וכן בתלמ"ן בכתובות ראשונים כתוב בהם דינרי זהב זיאלנייי"ם ממטבע וכו' · ואחר כך נפחת המטבע הנו היום בפחות מהחצי ממה שהיה ועכ"ז אינם גובי' אלא כפי עת הגוביינא ואתם עלמכם כמה הלואות וכמה גיבוי כתובות עברו עליכם ולא גביתים אלא כשעת גוביינא ועכ"כ אין שומעין לטענת אלו האלמנות שהם טענו מה שלא נהגתים בו עד עתה ואני ידעתי כי המשימים עצמם כעורכי הדיינין הם אשר הכניסו באזניהם קול הברה זאת ולכן מה שהי' בארנכם ובארנכו עד עתה לא שיהיה עם אלו האלמנות כי אין לשנות מתנהג המדינה אשר הוא יתד ופנה · בכל אלו האדנות ימים על ימים שנה על שנה :

י ולענין בלאות האלמנה וגכסי נדוניית שהביאה מבי נשא הדין נותן שתטול אותם משום שבח בית אבי' ואם הם עושין מעין מלאכתן נוטלת אותם כשומת ראשונה וכל המשא על דעת מנהג זה נושא וענין זה שאמרנו שנוטלת אותם כשומת ראשונה פי' אותו מהר"י קאדרו ז"ל בס"ה סי' פ"ח וז"ל וכ"ל שאותו מנהג שכתבו הרי"ף והרמ"בם ז"ל לא נאמר אלא במקום שנוהגים לכתו' בכתובה הכניסה לו כלי פלוני בכך וכך וכלי פלוני בכך וכך וכמו שהם נוהגין היום בני רומאנ"יא והא"ל מסתע"רבן אבל כגון אנו שאין אנו כותבין שום כלי בפרטות אבל כוללי' הכל וכותבין הכניסה לו בגדים ותכשיטין כך וכך פרחים אין מקום לאותו מנהג כלל וזה דבר ברור עכ"ל ז"ל · ואנו במקומנו זה עיר ש"ג נזאייר נהגנו שלא לכתוב פרטות הבגדים והתכשיטין בכתובה אבל אנו עושין שומת נדוניא על פי שמאי' וכותבי' בפנקס אחד פרטות כל תכשיטו ותכשיט בכמה הוא כסוף וכותבין בסוף הפנקס בזה הלשון זאת הנדוניא שהוציאה פלוני לפלוני שסך שומתה כך וכך ובזה הסכום קבלוה שלוחי הבעל והיה זה ביום וכו' · והעדים חותמין ואשר הפנקס ההוא ביד הבעל למשמרת עד היום אשר יבואו לידי נוכי כתוב' ויביאו הפנקס ההוא ותקבל נדוניתה כפי שומת ראשונ' זה מנהגנו והוא כמנהג של בני רומאנ"יא והא"ל מסתע"בין אשר כתב מהר"י קאדרו ז"ל ועל כיוצא בזה כת' הרמ"בם ז"ל כל הנושא על דעת המנהג הוא נושא ואתם אחינו אחד שאין אתם כותבין התכשיטין בפרטות בנדוניא ואין אתם עושין פנקס בעידי שומת כמונו דודאי האלמנה אינה נוטלת בלאותיה אלא כפי שיווין בעת הגבייה דהכי אמרי' בתוספתא הכניסה לו עבדים הכניסתן לו בדמים נוטלתן בדמים וכו' כלומר אם הכניסה אותם בשומת בדמים נוטלתן בדמים ובין שהכניסו בין שהכניסו הכל לבעל זהו לפי הדין ואם יש לכם שום מנהג בגבייה עשו כפי מנהגכם כמ"ש הרמ"בם ז"ל :

יא ומאשר האלמנות טוענות שלא לקבל כליהם ובלאותיהם טענתם בזה אינה טענ' ויכולי' היורשים לסלקם בכליה' בעל כרחם כמו מה שכתב הרי"בש ז"ל אף על פי שיהי' המנהג שלא לגבות לאלמנ' כי אם מן העידית כמו שנוהגים בקצת מקומות כ"ש אם מנהג מקומכ' כמנהגנו לגבות לאלמנה מן הזיבורית ומה נש עתה בלאותי' ואחר אשר הראינו התכס שורת הדין אם ראו עיניכ' לעשות משפט של שלום לפשר בין האלמנות והיורשי' הנה מה טוב ומה נעים ואנו מסכימים עמכ' בזה שתעשו פשרה ככוונה ויפרה להוסיף לאלמנות על כתובתן כפי מה שיראה לכם לפי העת ולפי המקו' ולפי כבוד הבעל ותוליאו האלמנות מהתזונות והמותר יטלו אותו היורשים ליהנות הם גם הם בנחלת מוריש · ואכלו את חקם ואיתה נפשם · והקולות יחדלון ולא יהיו כל הימים במחלוקות · כי היורשים לנחלתם עיניה' תלויות · והאלמנו' לכלות הכל הנה הוויות · ולהוציא הוצאות למיכלא קרנא לבן לופיות · לפי שאין היורשי' ביניהם וכ"ש לפי מה שסמענו יש ביניה' מלחמה ערוכה · וע"כ פשרו ביניהם ועשו אתם ברכה · וסיה זה שלום והיש על מקומו יבא בשלו' וגדול הוא השלו שאין כלי מחזיק ברכה אלא שלום · והוא ירום לרחמיכם ויחכה לחננכם ויפן ברחמיו כאות נפשכם הטהורה ונפש אחיכם · דורשים שלום האהבה על שתחפץ · ואתמו עליה חכמי העיר יש"ו ואני באתי אחריהם · ואתמתי בעקבותיהם · שלמה ס"ט בכמה"רר למת דורלן נר"ו :

שאלה יח

והרלן אל החכם ה"ר מרדכי בן זכרו י"ן · שאלת האדון כי נשאול נשאלת על אחות ראובן אשר נשבה הוא ואשתו ביום חרון אפו בקהל תלתם"ן וכל אחד מהם היה בעיר אחת לעצמו ולא ראו זה את זה ובתוך השביה מת ראובן הנז' והקהלות פדו את אשתו ובאה ומצאה משכונה אחת מבעלה ונבתה דמי המשכון וראובן הנז' השאיר אחריו בן אחד עמה ואחד עם אשה אחרת ובנה של השבוי' היו לו קצת מעות וגם היה לו לבוש נאה ומת בחיק אמו השבוי' אחר שעברו כמה שנים מתה האשה השבויה בלא שבועת אלמנה ואין בכתובה ונאמנות ונתנה עזבונה להקדש בעד אחד ולא נתנה על אחר ובא בן ראובן אשר היה לו מאשה אחרת וטען על אותו עזבון שהוא משל אביו ושל אחיו האמת והאשה מתה בלא שבועה כנז' ושהוא הוא היורש ואין לה מה ליתן אם מצד שאין מעיד במתנתה אלא עד אחד ואת"ל יש שני עדים אין לה מה ליתן מצד שהאב הניח ברכה על מה תחול

השבועה

בשבועה ונם בנה מת בחיקה ונשאר הכל בידה ומתה בלא שבועה ומה שנראה לעניות דעתנו שהדין הוא עם היורש כי הנה טענתיו גלויות ומפורסמו' אבל יש מי שערער על זה לכן אוחילה לחלה פני מע"כת וכו' עכ"ל שאלתך:

תשובה לפי הנראה מלשון שאלתך האדון שהאלמנה כשנבתה סך המשכון' לא עבדה גוביינא בבי דינא אלא נבתה לעצמה דמי המשכון'. ואנו אומרים שהית' כונתה לתפוס דמי המשכון' למזונותיה ותפיסתה תפיס' **א** למזונות איל' נריכה ב"ד ואפי' מכרה שוב דבר ממכרה קיים כדתנינן אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנישואין מוכרת למזונותיה אלא בב"ד רש"א מן הנישואין מוכרת אלא בב"ד מן האירוסין וכו'. והאלמנ' הזאת היתה כונת מאותה דמים ומטפלת בהם לעצמה וא"כ לפי זה מעשה ידיה ליתומים כיון שהית' כונת מנכסיהם ונם מותר מזונותי' שלהם הוא דהכי תנן פרק אלמנה נזונת מנכסי יתומים ומעשה ידי' שלהם ועתה כשבאה להקדיש אין לה מה להקדיש דכל הנמצא אצלה ממעשה ידי' וממותר מזונותי' הוא בחזקת היורשים ואין כח עתה להקדש להוציא ממון מחזקת היורשי' מכח כתובת האלמנ' לפי שעדיין לא נגבית והאלמנה מתה בלא שבוע דהא תנן בפ' הכותב וכפ' השולח אין האלמנה גובה כתובת' אלא בשבועה דטענינן להו ליתומים דלמא נראי' אתפסה ומטעם זה אם מתה קודם שנשבעה ואין נאמנות בכתובת' אין יורשיה יורשים כתובת' דק"ל כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבוע' לבניו ר"ל אין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבוע' ומאחר דאין כח ליורשיה לירש את כתובתה הא"כ דאינה יכולה להקדיש הממון מכח כתובתה כל עוד שלא נשבעה והממון בחזקת היורשים א"כ לכאורה נראה שאין להקדש כלום מטעמים אלו:

אמנם יש לד' אחר לומר שלא נבתה אותה משכונה רק בתור' גוביינא מכתובתה והסברא נותנת כן כי כשבאה מהשביה ומלאה אותה שארית הנמצאה לבעלה נבתה אותה לעצמה בלא ב"ד ובלא שבועה. **ב** ועתה יש לראות לפי הדין אם גבייתה גבייה אם לאו והנה מלאנו ראינו מחלוקת בין הפוסקים ז"ל בענין זה כי יש אומרים דמה שתפסה תפסה ויורשיה יורשי' מה שתפסה אותו ומה שהחזיקה בו ואעפ"י שלא נשבעה והרב המגדי ז"ל פרק הכותב האריך בענין זה וכתב דברי כמה גאונים חולקים בדבר זה וכתב דברי ר"י בר יצחק ור"ם בר יצחק ז"ל ובה"ג פסקו האלמנה שלא נשבעה על כתובתה ונתנה במתנה או מכרה נכסי בעלה ל"ש מקרקעי ל"ש מטלטלי אינה כלום ואפילו תפסה בחיי בעלה אתו יורשים ומפקי מינה דהא קי"ל אין אדם מוריש שבוע' לבניו ומהר"ם ז"ל כתב נ"כ דל"ל דברי הגאונים עיקר דמה שתפסה אינו כלום ומה שמכרה ונתנה אינו כלום דנכסים בחזקת מרייהו קיימי כל זמן שלא נשבעה והוסיף הוא ז"ל לומר אפילו נשבעה אחר שנתנה ואחר שמכרה אין במעשה כלום דבשעת מתנה לאו דידה הוו ודעת הרמב"ם ז"ל דאם תפסה מחיים תפיסתה תפיסה ולאח' מיתה אין במעשיה כלום וז"ל פי"ו מהלכות אישות וכן אם תפסה מטלטלין בכתובתה בחיי בעלה ומת גובה מהם אבל אם תפסה לאחר מיתה אינה גובה מהם עכ"ל ומאחר דאינה גובה מהם הרי הן בחזקת מרייהו ואם מתה חזרו ליורשי הבעל וא"כ לזה הכל לענין שאלתינו דזה שתפסה לעצמה בלא שבועת ב"ד אין במעשיה כלום

ואין הקדשה הקדש וממון בחזקת יורשים קאי:

אבן האבי"ה ז"ל ורבינו ברוך ורבינו שמחה ובעל תרומת הדשן ורבים אחרים ז"ל פסקו דמה שתפסה ומעשיה קיימים ואם מכרה או נתנה קיימים דבריה אפי' שלא נשבעה ומת' מעשה דכבר תפסה הנכסים וטעמם הוא משום דרבי אליעזר סבר אדם מוריש שבועה לבניו ופליג אהרב ושמואל וק"ל לי דיינא דעבד כר אליעזר עביד נמו לדעת זו כמה גאוני עולם והנה נראה לסברא זו כי מה שנבתה ותפסה לעצמה הוא עשוי וא"כ הקדשה הקדש ומעשיה ברירין וקיימין. ונם י"ל דאפילו לפי סברת הסובר דאין תפיסתה תפיסה היינו בנכסים ומטלטלין דעדיין מחוסרי גוביינא אינן ונרירין שומא בבי דינא אבל זאת האלמנה שתפסה דמים בעין לא מחוסרי גוביינא י"ל בהם מה שתפסה תפסה ומעשיה קיימים וההקדש קיום:

ג ובר מן דין ומן דין אמינא דאלמנה זאת אינה נריכה שבועה דהא פתא פתא פתאום כשבית היא ובעלה ומת בעלה בשביה דחשבה דלרדי אתפסתי לא חיישינן לה אלא בשעת מיתה דהכי פירש רש"י ז"ל בפ' שוס הדיינין דחיישינן לנרדי הייט שמת בעלה בשעת מיתה אתפיס לה נרדי והאשה הזאת שמת בעלה בשביה היכא הוו ליה נרדי דאתפסי לה וכ"כ הרא"ש ז"ל בתשובה כללא ס"ה ז"ל האידנא דמנבינן כתובות לכל יורשי האלמנות ולא חיישינן לנרדי וכו' עד לפי זה אם נהרג או אם מת מיתה חטופה או נטרף דעתו אין לחוש לנרדי עכ"ל. ונם לדעת הרמב"ם ז"ל דאחר שמשביעין אותה נ"כ שלא מחלה לוכתובתה וכו'. אם כתובתה קיימת עדיין כתב הטור ז"ל דלא חיישינן להא מילתא דאלו מחלה שטרך בידי מאי בעי אם כן מכל זה נראה דההקדש קיים ואין ליורש כלום:

ד ועוד יש לד' ואראה אחריונא אי מעייל' ספיר לקיי' ההקדש מאחר שהאלמנה הזאת היום כתה שנים הי' מטפלת לעצמה והיא נושאת ונותנת לעצמה ואפילו בנה לא היה מסתלק עמה כי כן יונן מלשון שאלת מעכ"ת שאמרת ובנה של השביה היו לו קלת מעות וכו'. וגם יראה מזה דנדול הוא ואפ"ה לא חייש במה שהיה לאמו א"כ יכולין אנו לתלות ולטעון ולומר דכל מה שהיה תחת ידה ובחזקתה הכל הוא שלה דמליא אי בחתן נתנו לה וכ"ש אם יש בידור שיראה שוס ירושה דסא מציאתה לעצמה כדאמרי' אמר שמואל מציאת האלמנה לעצמה טעמא מאי אמר רבנן וכו' והסכימו בזה כל הפוסקים זלה"ה ויעתה שמתה האלמנה והציאה עזבונה להקדש שהיה בידה ובחזקתה היום כמה שני' אחרי דשלה הם דמליאה מצאה או במתנה נתנו לה כדאמרינן בפ' מוקח הבתים אתמר אחד מן האחים שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אומות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לו בירושה מאבי אמא רב אמר עליו להביא ראיה ושמואל אמר על האחי' להביא ראיה שהן משל אמצע אמר שמואל ומודה לי אבא שאם מת אל על האחין להביא ראיה ומחלוקתם נ"כ באלמנה כי דין אחד לנכסי דהכי תניא אחד מן האחין וכו' וכן האשה שהיתה נושאת וכו' ופסק הפוסקים ז"ל הע"נ דקי"ל כשמואל בדיני הבא עבד כן כרבנן תניא כותיה דרב נחמן דהוה דיינא קמי כוותיה ועל האח להביא ראיה ועל האלמנה להביא ראיה ואם לא הביאו ראיה אין להם כלום אבל אם מת האח וכו' או מתה האלמנה קי"ל כשמואל דעל האחין להביא ראיה ואם לאו הכל ליורשי האח וכן הדין באלמנה דכל היתומים להביא ראיה ואם לאו הכל ליורשי האלמנ' דבענינן לו דעלמא מציאה מצאה או במתנה ניתן לה ואנ"נב דאקשי' בגמרא אלא מילתא דאנן קי"ל דלא טענינן ליתמי אלא מאי דהוה אבוהון ועל למיטענן והכא אבוהון דהכי יתמי ר"ל האח הגדול היה דהו"ל למיטענן ראיה וסלקא בקשיא. אפ"ה קי"ל הכי דאם מתו על האחין ועל היתומים להביא ראיה ואם לאו הכל ליורשי האח ליורשי האלמנה ונתנו המפרשים טעם לדבר ר"ח ז"ל כתב בשם הגאונים דלא דמינן מיימרא בקושיא אלא בתיובתא דפירוש קשיא הוא קשיא ר"ל דלא ידענינן לחיוני מאי מיימרא אבל. המיימרא תרילא אלא דידע טעמא דידה. והרי"בש ז"ל כת' דטעמא דמילתא תשב דאמ"נ דבעלמא לא טענינן ליתמי מאי דלא הוה מאי אבוהון למיטענן הכא כיון דאפשר דאלו אבוהון הוה קיים הוה מייתי ראיה אלא דהכי לא ידעי מאן ידע במילתא דאבוהון ונם הסטר יולא בשם תשוב הכי על האחין להביא ראיה וקרוב לזה כתב רימון יוסף ז"ל בפרק חזקת הבתים וכן פסק הרי"אף ז"ל וכן הסכים הרש"בא ז"ל והרי"בש ז"ל והטור ז"ל סי' ס"ב וכן פסק ר"ח ז"ל וכן פסק הרמ"בם ז"ל בפ"ט מהלכות נחלות וז"ל אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית וקנה עבדים בשמו לבדו ואמר מעות אלו שלי לבדי הן שנפלו לי מבית אבי אמה או מציאה מצאתי עליו לאחי' ראיה וכן האשה שהיתה נושאת ונותנת וכו'. וכן אלמנה שהיה נושאת ונותנת וכו'. ואמרה מירושה נפלו לי או מציאה מצאתי עליה להביא ראיה וכו'. בד"א באחין ובאלמנה שאין חלוקין אבל אם היו חלוקין וכו'. וכן אם מת זה המושא והנותן בתוך הבית של האחין להביא ראיה וכו'. עכ"ל ז"ל. והראיה בעדים בעינן כראה ולא כרב ששת דאמר ראיה בשטר דק"ל כרבה ואם כן האלמנה הזאת מאחר שמתה אין טענינן להקדש דמה שהניחה מעזבונה שהיה נושאת ונותנת בו היום כמה שנים דמשלה הן ומציאה מצאה או במתנה נתנו לה ועל היורש בן בעלה להביא הראיה בעדים שאותו ממון

מחזן הוא מזל אביו וכ"ש דקושטא קאי עם האלמנה דמה שתפסה מזל הבעל הוא דבר מועט היום כמה שניס ואתן סהדי דבטל במיעוטו ועלה מזה שההקדש קיים ואין ליורש כלום:

ה ומה שטען היורש שלא נמצא רק עד אחד טענה זו אינה מועלת לו שהוא נקי מנכסי' אלו כפי מה שכתבנו ואם יש לאלמנה שום יורש מלדה אם יטענו הוא טענה זאת מקבלין מניה שאין להוציאו טענתיה מכח ירושתו אלא בשני עדים דעל פי שנים עדים יקום דבר אמר רחמנא ואין חלוק בין מילי דהדיוט למילי דהקדש בענין זה וכ"ש לדעת האומרים דהקדש בזמן הזה הוא כהדיוט לכל מילי ואינו נקנה אלא בדרך קנין ההדיוט ע"כ אם לא נמצאו שנים עדים בדבר יורשיה יטלו עזבון האלמנה וזה דבר ברור: **ו** ואם לא נמצא לה שום יורש בלא לוותתה ראוי להיות נאבדה להקדש כמו שכתב א"ז הרש"בא ז"ל דינא מנהג בכל הקהלות דמי שמת ולא נמצא לו שום יורש שנותנים נכסיו הקדש לעניי אותה העיר וכ"ש הכא דאינא חד סהדא דיעמוד אותו עזבון להקדש כפי המנהג שכתב הרב ז"ל ועל פי הענין:

ז אמנם לענין טענתו שהיו לאחיו קלת מעות וגם היו לו בגדים נאים ומת ונשארו ביד אמו אני אומר בזה גולאי אמו נטפלה בקבורתו ובתכריכיו ועתה אם זה היורש יברר בעדים וברהיה ברורה על העזבון הנז' שיש בו מנכסי אחיו כ"ש אם הבגדים קיימים בעצמם יטול אותם ואין צריך לפנים שהוא ברור מעצמו אמנם בלי ראיית עדים כ"ל אלא יטול כלום זהו מה שנראה לנו בדון זה ודעתך רחבו מני יס וידעתי שאינך צריך למודעי רק ענוחך תרבני ואם תעיין היטב בענין שכלך היטר והבאות תעמוד על האמת ווי' אלי"ס אמת ינחנו בארח אמת ושלום שלום אל האדון בנפשו הטהורה שחוברה לה יחדו רוח חכמה ודעת ויראת ה' היא אוצרה. ונפש אחיך הנעיר אשר בחלקו יגיל ויפמח שלמה בכמ"הר למח דורלן נר"ו:

שאלה יט

תקורם לאחד מהתלמידי' אשר למדו לפני: וזה לשון שאלתו יורנו מורי נר"ו ויתמוך לבי דבריו כי נעמו. ראובן קדש את בתו קטנה לאיש אחד וקבלו זמן לנישואין ועבר הזמן ביותר מכפלים ממה שקבלו ביניהם ועתה אבי הארוסה תובע את הארוס לינשא עם הארוסה והארוס טוען כי הבת עדיין היא קטנה ולא בגרה ולכן לא יאות אותה עד אשר הגדל בשנים ותביא סימנים אמת אחזוני תאיר עיני במאור תורתך כי למאה נפשי לשמוע בלימודיך וכו' עכ"ל שאלתו:

תשובה

בפרק האיש מקדש תנן האיש מקדש את בתו בשהיא נערה בו ובשלוחו וכו'. ודייקינן בגמרא בשהיא נערה אין בשהיא קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' אליעזר דאסור לו לאדם שיקדש את בתו בשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה וכו'. ואע"ג דקי"ל אחתא ניחא לה בכל דהוא כדאמרי' טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו היינו דוקא בגדולה דאם נתרצית ליאשא ניחא לה בכל דהו אע"ג דלא חזותיה לגברא אבל קטנה אם נכנסה בלבה השנאה גם כשתגדל תשאר עומדת בשנאתה ולפי הגראה כי המיומרא חזאת שאמר רב היא הלכה דהא תלמודא דייק ממתניתין דיוקא לסיועיה לרב א. וא"כ איך אין אנו חוששין בזמן זה לאיסור' זה שהרי אנו רואים כי רוב בני אדם משיאין בנותיהם בקטנותם ואין מוחה בידם וי"ל בזה כי מה שאמר רב אסור לו לאדם שיקדש וכו'. לאו דוקא אסור אלא ר"ל שאין ראוי לעשות כן וכן משמע מהא דתניא קטנה בין היא בין אביה יכולין לעכב דמשמע דאי ניחא לה ולאביה כונס ואי איסורא איכא הלא איכא ברשותם ואפי' אם ירצו אינם יכולין ומאי יכולין לעכב דקאמר וכן נמי משמע מלשון רש"י ז"ל שפי' על ההיא דאמרי' בפ' אע"פי א"ר אבא בר לוי אין פוסקים על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה אבל פוסקים על הקטנה להשיאה כשהיא גדולה פשיטא מהו דתימא ליחוש דילמא מעיילא פחדא מהשתא ואלשא קמ"ל. ופי' רש"י ז"ל פוסקין על הקטנה וכו' דוקא בלא קדושין אבל קדושין בקטנו' לא עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה עכ"ל ז"ל הרי רש"י ז"ל לא הזכיר בפי' לשון איסור אלא אמר אבל בקטנות לא. וכן נמי משמע מלשונו כמו שפי' במתניתין דריש פרק האיש מקדש דתנן האיש מקדש את בתו בשהיא נערה בו ובשלוחו ופי' רש"י ז"ל בשהיא נערה וכ"ש בשהיא קטנה אם קיבל קידושיה מקודשת והאי דנקט נערה אורח ארעא אשמעינן דקטנה לכתחלה לא עכ"ל ז"ל. הנה נראה מדבריו ז"ל דלאו איסורא איכא אלא אורח ארעא וא"כ היאך אסור דאמר רב לאו דוקא אסור אלא למימרא דלאו אורח ארעא וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ג מהל"א בפ"י וז"ל אע"פי שיש רשות לאב לקדש את בתו בשהיא קטנה אין ראוי לעשות כן אלא מלות חכמים שלא יקדש אדם את בתו עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה עכ"ל ז"ל. וכן כתב בפ' י' וז"ל ואם רצו לכונסה בשהיא קטנה כונס ואין ראוי לעשות כן עכ"ל ז"ל. מכל הני מילי משמע דאיסורא ליכא והאי דאמרי' אסור לאדם שיקדש וכו' לאו דוקא אסור אלא אינו ראוי ולכן בכל דורות האחרונים לא הקפידו בדבר זה ונהגו להשיא בנותיהם בקטנותן כי האדם מתיירא שמא לא יבא לידו איש אחר כזה שהוא מבקש על בתו עתה וכבר אמרו רז"ל שמארסין ביום ט"ב אם תבא לידו אשה הגאותה אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים וה"ה לאיש הזה אבי הבת כי הוא מתפחד שמא ילך לו האיש העומד על בתו ויפנה על ימין או על שמאל ולא ימצא אחר כמותו וגם כן חיישינן שמא לא תמצא ידו בזמן אחר להתנות בדוניית בתו כמו שכתבו התוס' ז"ל וז"ל עכשיו שאנו נוהגין לקדש את בנותינו אפי' קטנות היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו ואם יש ספק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא שמא לאחר זמן לא יהיה ספק בידו ותשב בתו עגונה לעולם עכ"ל ז"ל. ור"ת ז"ל כתב דלית הלכתא כותיה דרב דאמ' אסור לו לאדם שיקדש את בתו וכו'. שהרי בפרק עשרה יוחסין אמרי' דרב חסדא קדש לבתו קטנה ולא חש לה להאיש דרב וגם בפרק בתרא דגדה מביא מעשה בבתו של ר' חביבא שקדש אותה בקטנותה:

ואם כן מכל הני מילי דאמרן נראה שנישואי הקטנ' ליתה בה איסורא אלא אורחא דמילתא ואם כתרלה אביה והיא יכולה לכנסם וכ"ש בזמננו זה לית מאן דחש להא מילתא דרב וא"כ בכ"ל שקבעו זמן והאב והאשה נתרצו בנישואין אין הבעל יכול לעכב מלכנסם ולומר עדיין קטנה היא שהרי קבע זמן והאי תקנתא דעבדי רבנן משום דילמא מעיילא פחדא מהשתא ואחשה לאו תקנתא דידיה היא אלא תקנתא דידה היא ומאחר שהרשות בידו לישא והוא מעכב ועבר זמן קביעות זמן הנישואין חייב הוא במזונותיה:

ומצאנו ראינו מי שכתב גדולה מזאת דאמר על ההיא דאמרו בין היא בין אביה יכולין לעכב דאע"פ הוא חייב במזונותיה שכ"כ הר"ן ז"ל וז"ל יכולין לעכב מלינשא וכו' והיינו לומר שאין כותבין עליה אגרת מרד אבל ולאי אינו חייב לזונה לעולם אינו חייב במזונותיה אלא היכא דאיהו מעכב ואיכא מאן דאמר דמיחייב לזונה דמשום תקנתא דידיה נמי היא ואחייב לזונה כ"ש היכא דמשום תקנתא דידיה בלחוד דמעכב מחייב לזונה עכ"ל ז"ל. הנה נראה דלכ"ע אי איהו מעכב ואביה והיא רוצים לכנסם אחייב במזונותיה ולדעת איכא מאן דאמר דחייב במזונותי' אפילו אם הוא רוצה לכנסם והם מעכבים חייב במזונותיה ובודאי שזאת היא סברא רחוקה. ואתם לפי הגראה משאלתכם כי הספק שלכם הוא אם י"ל כשם שאחר"ל היא ואביה יכולים לעכב נ"כ הוא יכול לעכב או אם י"ל דדוקא אביה והיא יכולים לעכב לא הוא י"ל בזה שלא עשו תקנה זו רק לדילמא מפחדא ואלשא ולאביה נ"כ דילמא ממרדא ותבא אליו עד שתגדל ומצא נרוך לתכשיטין אחרים אבל אם נתרצית היא ואביה וסברא וקבלה הוא אינו יכול לעכב וכ"כ הר"ן ז"ל בס"ף אותו לשון עצמו שכתבנו וז"ל ועוד דאם איתא דמשום תקנתא דידיה אמרינן הכי כי היכי דאמרי' דבין היא בין אביה יכולין לעכב ה"ל הוה לן למימ' דאיהו נמי מצי מעכב ולא אמרינן אלא בין היא בין אביה וכו'. עכ"ל ז"ל. הנה נתברר הספק שלכם ולא הדין ברור שחייב האדום הנז' במזונות האדוסה הנז' זה מה שנראה לנו להשיב לשאלתם בקוצר כפי העת והזמן ואבינו הרחמן. הוא האל הנאמן. שומר הברית והחסד יפן אלינו ברחמיו וברוב חסדיו ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו הנעיר שב"ן:

ענין כ

תלמסאן אל החכם הדיין ה"ר שלמה בלאן י"ן: שאלת וז"ל מגדיל עורלאקי ואליעזר בן פוסקאן קיו

שניהם למל גפן טוב ומגדיל הגזר הולך הסחורה הגזר אל ביתו
קולם שחלקוה והגיה הפרק מטייה הרא בביתו עם סחורותיו ואח"כ
בלו לסעדים שולדי לילה ורדו לתוך החצר ונגבו מסם הפרקמטייה
הרא עם קצת מסחורותיו ורלה לפטור עצמו מחבירו בטענת
הגנבה הגזר ואליעזר שותפו הגז' טוענן עליו לאמר כמה פעמים
אבעתיך להלוק הגמר גפן הגז' ומחלת והיית לוחה אותי ונם בשעת
המקח תקפה ידך עלי והולכת הלקוטון לביתך אלא מדעתי נם
לפי דבריך לא קמת והרגשת ולוחת על הגנבים כדי שיבואו בני
אדם להגיל מידם הגנבה וג"כ לא נתתו פנית שחת' שרוי אלא נתתו
בבית בדיורין של תחתית ואין מסגר על הבית כל כך אלא פותחת
על עץ ומגדיל טוען לא אחן לך כלום לפי שנגנב עם שלי ע"כ
דברי טענותם וריבותם. וז"ל פסק דיוק:

הנראה לע"ד ומיעוט הפנתי וקוצר הסנתי בנדון זה
שמגדיל הגז' אשר גוכב מרשותו ה"אל קופ"ון הגז'
הוא חייב בכל הפסד הגנבה ומריך הוא לשל' לאליעזר חלקו בסחורה
הרא לפי שכל טענות אליעזר הגז' הם טענות חזקים וכפרט
הטענה שטען שחבעו לחלוק כדי ליטול חלקו ומאן לתתו והודה בה
מגדיל הגז' ונם הביא אליעזר הגז' עד אחד על הדבר הזה וכבר מן
דין דין פשוט הוא שהשותפים שומרי שכר זה לזה הם להתחייב
בנגנבה ואבדה שכך כתב הטור סי' קע"ו וז"ל השותפין שומרי שכר
שאם נגנב או נאבד דבר מהשותפות ברשות אחד מהם חייב
באחריותו כל"ל וכו'. וכתב שם הגאון ב"י ז"ל שעיקר דין זה
בבתרא פ' ח"ה אמר שמואל השותפין מחזיקין זה על זה וכו'.
ונעשין שומרי שכר זה לזה וכולי. ופריך שם בגמ' אמאי שמירה
בבעלים היא ומשני רב פפא כגון דאמ"ל שמור לי היום ואשמור לך
למחר וכתב ז"ל שפי' רש"י ז"ל שם שמירה בבעלים היא שכל אחד
משמר קצת מהשותפות בביתו וכה"ג שמירה בבעלים היא ופטור
אבל שמור לי היום. ואשמור לך מחר כיון דלא שמרו ביחד כלל אלא
זה אחר זה ליכא שמירה בבעלי והילכך נעשו ש"ש זה לזה להתחייב
והתוספת כתבו זפו'. והמובן מדברי התוס' דדבוהיה דרש"י ז"ל
סבירא להו אלא שעשו חלוק בדבר ואמרו אם נתעסקו יחד תחלה
וכו' אם נתעסק אח"כ כל אחד לבדו אפי' אין ברשות האחד כלום
מתעסק בשעת גנבה פטור ורש"י ז"ל מלדיך דבשעת הגניבה היה
העסק ברשות שניה והטור תפס לפסק הלכה לשון התוס' ומדלא
נקט לשון הגמרא. ושיטו דמשני רב פפא בשמור לי היום ואשמור
לך למחר מיניה שמעינן דלאו דוקא שמור לי אלא אפי' קנו השותפי'
בשת' ושמר אחד מהם בשתם ונגנב או אבד אפ"ה חייב שיוכל לומר
לו אתה שומר שכר שלי שלאחר שהיית שומר זמן מה הייתי אני רוצה
לשמור ע"כ. וכתב עוד דלפי דעתו רוצה לדקדק דשותף אפי' ש"ח
אינו וכו'. אבל רז"ל חולקים ע"כ. ומה"ר קולון ז"ל כתב בשרש
ק"ד בתשובה על שרה ורבקה שבשתתפו במטוה שקנו מנוי' אחת יחד
והרוויחו בו פרח אחד וחלקוהו ונשאר עליהם הקרן של הגוי' ונטלתו
רבקה שמה לותו עם הריוח שלה בבית אחד והלכה חוץ וכו'. ונפל
הקרן של הגוי' עם הריוח בפסק הדין שם לאחריות כל הפסד
האבידה על רבקה לבדה וכו'. ותלה ז"ל עיקרא דדינא דלא הויא
שמירה בבעלים אלא אם כל השותפות ברשות שניהם וזה משמר
וזה משמר אמנם אם כל השותפו' ברשות אחד לבדו וחבירו אין בידו
כלום ונגנב או נאבד מרשותו חייב השותפין שומרי שכר הן. והנה
בשרש קל"ה שם נלה דעתו לשותפין אפי' מן השתם שומרי שכר.
ובסימן הגז' שרש ק"ד כתב דאפי' שמר כדרך השומרין לא אחריון
מאי ה"ל למעבד אלא חייב בנגנבה ואבדה. ועוד פשוט ומבואר
בטור ח"מ סי' ש"ג בשם הירושלמי שאמר שכר אפי' הקיפוהו חומה
של ברזל אין אומרים אלו היה שם והיה יכול להגיל חייב ואם לאו
פטור אלא לעולם מיירין בנגנבה ואבדה אא"כ היה שם ולא היה יכול
להגיל ואפי' בעידנא דניימי איכפי או קפץ עליו אמולי ולא היה יכול
לשמרו חייב. ועוד מעשיות רבו מספר בגמרא דמשמע מיניהו
דבשומר שכר אפי' בנגנבה ואבדה לאונס חייב כי הא דהוה
רועה שהעביר הבהמות על הנהר ודהפה אחת לחבירתה וכו' וחייבו
בדין רב פפא ובשערי הרי"ף ז"ל כתוב אם יטען השותף מאותו
נאורע שאירע בממון השותף דינו כש"ש להתחייב בנגנבה ואבד ולכן
פטור דעתנו בכלון לידן ונלה בידינו לפי סברתינו הקלר מהפוסקים
ז"ל שהדין עם אליעזר הגז' וחייב מגדיל הגז' לפרוע לו כל חלקו
בהחלקו"טון הגז' ולא יפסיד עמו כלום בנגנבה זו. ובתקוס
שאמרו רבינו ז"ל לקנר אין ראוי להאריך. אע"פ שלמוד אמנו
צריך וכו' עכ"ל נר"ן:

ואת תשובתי אליו י"ן. מה שהעלה כ"ת שמגדיל זה הוא ש"ש
להתחייב בנגנבה ואבד גם אם הוא שומר שתם ולא שתמה
עם שבירו לומר אשמור היום ואת' למחר והבאת הלוה מלשון השומר
ז"ל מדלא נקט לשון הגמרא ושיטו לרב פפא וגם הבאת רא' מלשון
המרדכי ז"ל שהביא משום רבי' מאיר ז"ל גם הבאת הלוה מתעשה
לשרה ורבקה שהזכיר מהר"י קולון ז"ל. אשיבך מילין בזה שכל אות'
הנמה שהביא כ"ת אינה מכוונת להלכה. אם מלל לשון השומר ז"ל
דע שהשומר ז"ה לקח לשון גמרא ופי' רש"י והתוספת ז"ל שברכם
בלשון אחד והוציא מהם הדין כאלו תנא אחד תניהו ובחדא מתתא
מתתיהו לפי שלשון הגמרא הוא אמר שמואל השותפין וכו'. ונעשין
שומרי שכר זה לזה פי' שכל אחד מהם מתחייב בנגנבה ואבדה של
חלק חבירו ופרכינן בגמרא אמאי שמירה בבעלים היא ר"ל שהמקשן
סבר בדברי שמואל שהם כוללים בכל אופן שאפי' אם תהיה השמור
קצת ממנה ביד זה וקצת ממנה ביד זה אפ"ה הם כשומרי שכר וכו'
וע"כ הקשה ואמר שמירה בבעלים היא ופי' רש"י ז"ל שמיר בבעלי
היא שכל אחד משמר קצת מהשותפות בביתו וק"ל שמירה בבעלים
ופטור וכיון שהיה ראובן משמר מחלק שמעון וכו'. ותירץ חלמודא
אמר רב פפא דא"ל שמור לי היום ואשמור לך למחר. ופרש"י אמר
רב פפא כגון שהתנו ביניהם כך שמור לי היום כל השחורה וכו'.
דכיון דלא שמרו ביחד כלל אלא בזה אחר זה ליכא שמיר' בבעלים
הילכך נעשו שומרי שכר הנה רש"י ז"ל ביאור בביאר דלא נקרא
ש"ש אלא אם התנה בפי' כך שמור לי וכו'. והא רב פפא אמר דא"ל
שמור וכו'. ורש"י הוסיף בביאור דבריו ואמר כגון שהתנו וכו'.
ורבותינו התוספות ז"ל חדשו חדוש אחר בדברי המקשן שהקשו ואמאי
אמאי שמירה בבעלים היא שדעת המקשן הוא שאם התחילו שניהם
יחד בשמיר' אפי' אם אח"כ היה כל אחד מתעסק בו לבדו הוה שמירה
בבעלים מאחר דבתחלה נתעסקו ביחד הוייא ליה שמירה בבעלים
דבתר התחלה אזלינן ר"ל שאם בתחלה היה עמו במלאכתו גם אם
בשעת אונס אינו עמו במלאכתו בעליו עמו קריינן ביה והחדוש הזה
שחדשו התוס' ז"ל גם רש"י רמזו בפירושו שכך פי' בתירוצא דרב
פפא כגון שהתנו ביניהם וכו'. דכיון דלא שמרו ביחד כלל אלא
בזה אחר זה וכו'. ומשמע מדבריו ז"ל דטעמא הוא דלא שמו
ביחד כלל הא אם שמרו ביחד גם אם כל אחד ואחד כך שמר לעצמו
הוייא ליה שמירה בבעלים וא"כ רש"י ז"ל והתוס' ולה"ה לעתם אחת
היא אלא מה שרמז רש"י ז"ל דרך רמז אמרוהו התוספת בפירוש לפי
דעת שניהם כפי מה שפירשו בלשון המקשן ורב פפא דלא חשבינן
לשותף כשומר שכר אלא אם מתחלה לא היתה שמירתם ביחד
דמיעקרא כשקנו השותפות החנו ביניה' שמר לי היום ואני אשמור
לך מחר. גם הוסיפו התוס' ז"ל דאם מתחלה היתה כל א' שמירתו
לעצמו גם אם אח"כ נתעסקו בו שניהם יחד ונאבד מבית אחד מהם
מה שים בידו אם מה שים בבית השומר הראשון הוא שנאבד חייב
דבתר התחלת שמירתו אזלינן ושמירתו מתחלה לא היה עמו חבירו
במלאכתו והב' פטור לפי שבשתחיל הוא לשמור כבר היה עמו
חבירו במלאכתו דהא לא שמר הוא עד ששמר חבירו בתחלה ועתה
בשעת אונס חבירו עמו במלאכתו. והטור ז"ל תפס לשון שמואל
שאמר השותפין שומרי שכר וכו' כתירוצא דרב פפא ועכ"ל בדל"ז
בזמן שכל אחד מתעסק בשותפות וכו' והיינו בתחלה שהתנו ביניה'
וכו'. דלתין הטור ז"ל הולך על פי' רש"י שהבל מודים לפי' רש"י ז"ל
דהא אפי' המרדכי ז"ל שהביא דברי רבינו מאיר דלאו דוקא קאמר
ליה שמור לי אלא אפי' בשת' הוא ז"ל פליג עליה ואמר דדוקא קאמר
דא"ל שמור לי וכו'. ואם איתא דהטור ז"ל ס"ל כדעת רבינו מאיר
ז"ל לא הוה שתיק מיניה הגאון מהר"י קאמרו ז"ל שה"ל לנמיר שהטור
סובר כדעת רבינו מאיר ז"ל דאין עסקו של בית יוסף אלא לברר
דעת הטור. וגם איכא למילק שהטור ז"ל דעתו בזה הוא דאמר
ליה שמר לי היום דוקא קאמר דהא הטור ז"ל פסק הדין בכל
פירושא דתוספת ז"ל דהא אפי' החדוש האחרון שהוסיפו הם דהראשון
חייב והשני פטור הביאו הוא נ"כ בכלל הדין והתוספות ז"ל דעתם
כתירוצא דרב פפא דדוקא קאמר ולא כמו אפי' ר' מאיר לפי שהם

ז"ל

ז"ל על תירוצה דרב פפא דה"ל שמור לי היום הקשו ואמרו וה"ת
אכתי שמירה בבעלים היא דאמרי' ברים הסולל דבעלים באמירה
וכו' · וי"ל שאני התם דבאמירה משעבדי עצמם ליכנס במלאכתם
אבל הכא לא משתעביד עד למחר עכ"ל · הנה לך בבירור מדברי
התוספות ז"ל שהשותפים אלו שהתנו ביניהם שמור לי היום וכו' ·
דלא קיימן ביה עמו במלאכתו הוא מלד דלא משתעבד שני לשמור
עד למחר מלד התנאי שהתנה ואמר שמור לי היום וכו' · דאם
איתא דאפי' בסת' היכי קאמרי לא משתעביד עד למחר והא בסתם
בכל שעתא ושעתא משתעביד השני לשמור לראשון ודבר זה קל
להבין ואם כן אחר אשר מצאנו ראינו שדעת התוספת ורש"י ז"ל
דדוקא בדאמר ליה שמור וכו' היכי מצינן למימר שהטור ז"ל חולק
עליהם והוא ז"ל דפסק שלו כלו הולך על דעת התוספות בכל
מילי דקאמרי :

ומה שהבאת ראיה ממעשה דשרה ורבקה שהביא מהרי"ף ז"ל
והוכחת מפס שדעת מהרי"ק ז"ל הוא אפי' בסתם תמהתי
למאד מאד מהוכחה זו שהוכחת מדעת מהרי"ק דמהר"יק ז"ל לא
פטר שרה אלא מלד שנחלקה השותפות לגמרי בין רבקה ושרה דהא
חלקו הריוח ביניהן ושמו את הקרן ביד רבקה לתתו ביד הגוי ולא
נשאר דבר ביניהן מהשותפות כלל וע"כ המעות שנאבדו ביד רבקה
אין שרה ממויבת להחזיר מהריוח שקבלה דלא אתאי לאנס דאבדה
עד שקדמה חלוקה ואח"כ הוסיף ז"ל לומר דודאי אם נשאר דבר
מהשותפות עדיין ביניהם בלא חלוקה והוא ביד שרה כאופן שנמלאו
שתיהן משמרות כאחת שרה משתמרת מה שנשאר מהשותפות
ורבקה משמרת המעות שהוציאו בשביל הגויה הוי"לה שמירה
בבעלים דהא תרוייהו נטרו בשעתא חדא ואני תמיה מכ"ת איך
הבנת הבנה אחרת בלשון מה"ריק ז"ל והדברים הם מבוררים
ביותר לדודאי השמש · וכ"ש שכשוף דבריו ז"ל סיים וכן כתבו התוס'
ז"ל והטור וכבר הוכחנו דעת התוס' והטור ז"ל מהיא :

והוכחה הבית שהוכחת ממה שכתב ג"כ מהרי"ק סימן
קל"ה גם בזה אני תמיה ממע"כת והוא מאחר
אשר עומדת על לשון מהרי"ק ז"ל וראית כמה טעמים נתן לאותה
הלכה אשר למד אינו מתחייב השותף אלא בתנאו ולא בסתם ולא
הזכיר דעת רבי' מאיר ז"ל אלא כנגד בעל הדין לבד לסיועא בעלמא
אמנם הוא ז"ל דעתו בתירוצין דרב פפא דדוקא בדאמר ליה שמור
לי וכו' · וע"כ הוא ז"ל חלק אותם חלוקים כי היכי דלא תקשילן
תירוצא דרב פפא למשנתינו דפרק אלו מציאות ולהיות דחלוקת
כלים מבית האומן ולאחר שראה כ"ת אותם דברים איך כתבת מה
שכתבת :

ואם כן העולה מדברים אלו שאם אנו באים על מנדיל הנז'
מטעם שמירת השותפות יהיה פטור דהא שמר
בסתם ועמו במלאכתו הוא ואפי' לפי הנחת כ"ת דבסתמא ג"כ חייב
היה פטור מנדיל דטעמא מאי בסתמא חייב מסוס דאמרי' דלימא
ליה שומר שכר אתה לי שלאחר שהיית אתה שומר יום אחד או חדש
אמים הייתי אני ג"כ שומר ולכן סתמא הוי"ל כפירוש בכ"ד ליכא
למימר הכי דהא אליעזר הוא נזוח על החלוקה שלא קנו האלק"טון
הנז' שיהיה בין שניהם להתעסק בשמירתו כי לא קנוהו רק לחלקו
לשעתו ולפי זה איך יכול אליעזר הנז' לטעון על מנדיל הנז' שומר
שכר אתה לי שאחר שתכלה שמירתך הייתי אני ג"כ שומר וכו' דודאי
בדבר הזה לא שייך למימר הכי :

אמנם דע לך בני תחי' לעד כי אני אומר לך בחיוב זה שחייבת
את מנדיל שהוא חייב בודאי וכותיך ולא מטעמיך אלא
שהוא חייב מטעם זה והוא שהאלקי"טון הנז' לא קריגן ביה שותפות
כלל דהא מתחלה לא קנו אותו אלא לחלקו לשעתו ומדבריהם ניכר
כי מתחלה היה רצונם לחלקו קודם שיוליכוהו מבית המוכר ומנדיל
הוא שהוליכו בהכרח ובחזקה אל ביתו ודבר זה נקרא שנים שלקחו
מקח אחד והגך רוחה בהגל שלוחין ושותפין להרמ"בם ז"ל שכתב' וז"ל
שנים שלקחו מקח אחד או שני שותפין וכו' הרי שהזכיר שני מינים
שותפים ולקחו מקח אחד ומנדיל זה שלקח עם חבירו המקח בשביל
החלוקה והוליך לביתו המקח ההוא גם אם היה בדרכו אליעזר לא
הוליכו אלא לחלקו לשעתו ולא שייך למימר הכא שמור לי ואשמור לך
לחלוקה קאי לשעתו ומנדיל הוא שעכב וכ"ש שהליכו בחזקה על
אליעזר וכ"ש שהיה תובעו לחלוק כדברי כ"ת והוא דוחהו מיום ליום
על כן חייב הוא בגנבתו ואבדתו ואני אומר שהסתורה הראה היתה
ביד מנדיל בתורת עושק מאחר שהי' אליעזר רוצה להוליך את חלקו
והוא היה מעכבו וכ"ש שהוא מודה בדבר זה ויש עד אחד בדבר זה
ומאחר שהודה בב"ד אינו יכול לכפור עוד וקי"ל שהמעכב ממון
חבירו בידו ה"ל עושק ומתחייב באונסין וכ"ש שלפי דברוכם שהוא
פשע ג"כ בשמירתו ולכן חייב הוא לשלם לאליעזר דמי חלקו ואין
להאריך בזה כי פשוט הוא · שלמה דורמן הקטן :

ענין כא

פסק דין וחתמו עליו חכמי העיר וה"ל הפסק דין : אנו
חתומי מטה היושבים על מדין
בארנגו זאת עמדו לפנינו לדין החכם ה"ר נהוראי קרשקס יצ"ו ור'
יאשעה בן עזרה מורשה ב"ד מתלמסאן אשר הרשוהו לדבר בעל
יהומי הגניד ה"ר אברהם ששפורטיש נ"ע וענין ר' יאשעה הנז' עבד
החכם הנז' כי הגניד הנז' כאשר היה בכאן עור אל נזאייר נתן
לה"ר נהוראי יצ"ו הנז' אלף ומתתיים דינרי זהב נמיריה בתורת
עסק כדי שילך לקוסטנטינה להלבים סחורות בשך הנז' והעסק
הנזכר ביניהם לחצאין לטוב ולמוטב וכתב עליו שטר עסקא והלך
לו הגניד הנז' נ"ע לארצו והניח העסקא ביד החכם הנז' והשך הנז'
שנתן לו היה בוני"טוס העלה חשבונם עליו כפי שוויים באותה שעה
והחצי האחר היו ריי"אלי"ם העלה אותם עליו במעות נ"כ כפי מה
שהיו שוים באותה שעה ל"ה וזוים לכל פי"סא באופן שעלה שטר
העסקא מסך אלף ומתתיים דינרי זהב מדינרי אלנזאייר ואח"כ
נתעכב החכ' הנז' ולא אבה ללכת אל נד המזרח ושלח ידו בבוניטיס
הנז' ומכר וגם הוציא בהוצאותיו האלריי"ליס הנז' כפי אותו סך
שקבלם בו ונתארך הענין כמו שנה וחצי וכזמן הנז' הגניד הנז' נ"ע
נל"ע וכאשר בא המורשה הנז' לתבוע את החכם הנז' עלה שטר
האלריי"אליס וחזר להיות שוה ס"ה וזוים לכל פיס"א ותבע אותו ר'
יאשעה הנז' לפרוע לו האלריי"אליס הנז' בענין או כפי מה שהם שוים
עתה בשעת התביעה מאחר שלא היתה העסקא אלא להוליך
האלריי"אליס לנד המזרח להוסיף בדמיהם ואחר שנתעכב ולא הלך
לא היה לו לשלוח יד להוציא האלריי"אליס בהוצאותיו והחכם הנז'
השיב לטוענו הנז' ואמר לו כל טענותיו הם אמיתיים וכנים אמנם
הוא בראותו שנתעכב מלכת אל נד המזרח פחד אל הבוני"טיס
שמא תאכלם עם כי הם מעותיהם לכך ולזה מפחדו שמא יבא לידי
הפסד כי כבר הוא חייב בהפסידם לכן שלחיל בהם ומכרם וג"כ
האלריי"אליס היה דרכם באותו זמן להיותם עולים ויורדים ועכ"פ
מפחדו ג"כ שמא יגיעהו הפסד אם ירדו מהסך שקבלם בו ע"כ פרע
אותם כפי מה שקבלם מיד הגניד נ"ע שהגניד נ"ע לא העלה עליו
העסקא בסך דינרי אל נזא"ייר אלא מפחדו שמא ירד השער עד כאן
טענות ב' הכתות · ואנו חתומי מטה אחר אשר שמענו טענותיהם
ואחר עמדינו על דבריהם פסקנו הדין ביניהם כי גם שלא היה
ראוי לחכם הנז' לשליח יד בהאל"ריי"אליס הנז' כי באמת אתו בענין
האלבוני"טיס שהם מועדים להפסיד ובטוב עשה שמכרם אמנם
הריי"אל"יס רחוק רחוק הוא החשש שאמר שעלה בדעתו כי יותר היו
ראוים להוסיף בדמיהם מלגרוע אך אמנם אחר אשר כבר עשה
מעשהו וחוליאם ובשעת ההוצאה לא היו שוים רק כפי אותו סך
שקבלם אמנם משלם בדמיהם אלא אותו סך שהיו שוים בשעה
ששלח בהם יד ואינו משלם כשעת התביעה דגם בפקדון אם שלח
בו יד דהו"ל כגזלן הא קי"ל דמשלם כפי מה שהיה בשעת שליחת יד
בין לייקרא בין לזולא בין לשבחא והפסידא הכל כשעת ההוצאה ·
וכ"ש בכ"ד שהגניד העלה העסקא בחשבון דינרי אל נזאייר ואנו
הלך החכם לנד המזרח ובא ומצא שעלה שער האלריי"אליס הרבה
כאשר הוא שוה היום לא היה נוטל בדמי הקרן שלו רק חשבון
האלנזאייר וכן בהפסד אם היה ירד שוויים היה נוטל כפי מה
שהעלה אותם בשטר העסקא · אמנם לאחר שמענו מפי הטוענ
וגם מפי אחרים כי סיבת שליחות יד החכם הנז' בהאלריי"אליס
הנז' הוא להסתחר ולשאת ולתת בדמיהם וכן בדמי האבוניטו'
והרויח בהם ר"ל במה שנשא ונתן בהם ומצא שנה מדעת בעל
העסקא שהמשא והמתן שהיה לו לעשות בקוסטנ"טינא עשהו בכאן ·
ונפסקנו הדין בזה מאחר שהוא שינה מדעת הבעלים שהם נתנו לו
לעשות סחורה במזרח והוא עשאה בכאן מה שלא היה זה דעת
הגניד נ"ע דודאי אם היה אומר העסקא להסתחר בחלנזאייר
לא היה נותנה לו לכן אם הרויח איזה דבר הוא לאמצע ואם הפסיד
הפסיד לעצמו כענין מי שנתן מעות למחצית שכר לחבירו לקנות
חטים

חטיס והלך וקנה שעוריס וכו׳. ולזה הטלנו שבועה על החכם שלא הרויח שום דבר לתת חליו לבעלי המעות. והוא נשבע שבועה המורה שלדרבנא הפסיד במסלו ובמתנו ושלא עלה בידו כלום חלא ההפסד והטורח ובכן פטרוהו מטענות ר׳ יעקב הנו׳. ושלום רב. כנ״ל ופשוט הוא. שלמה דורלן ס״ט ואחריו כל יסרי לב:

שאלה כב

תלמיסאן אל החכם הדיין יצ״ו. אשר שאלני על ענין שמטת כספים אם נוהגת בזמן הזה ומהו מנהגו בארצנו זאת:

וראה תשובתי אליו החכם י״ח אחר אשר עמדת על הדין בהרמב״ם ז״ל ובטור ז״ל אין להאריך מענית לב״ת וכ״ש שעמדת נ״כ על תשובות מ״ז הרשב״ן ז״ל. אמנם מה ששאלתני על מנהגנו דע לך האדון כי כל הסברות אשר ראינו מעולם בארצנו זאת אין כתוב בהם על מנת שלא תשמטנו בשביעית ונובין בהם גם אם העבור עליהם השביעית ולכן חכמי העיר לעולם לא בקשו דבר לידע זמן השמטה באיזו שנה נופלת משנת המחזור שהלו היו נוהגין בשמטת כספי׳ היו צריכין לקבוע זמנה וכ״ש שיש מחלוק׳ במנין בין ר״ת ור״י ורש״י ז״ל והיו צריכין לחקור על הדין ולומ׳ הלכה כמר או כמר ואם היה הדין עומד להם בספק היו צריכין לקבוע הדין שיעברו על החוב כל המנייניס דספקא דרבנן לקולא שמטת כספים בזמן הזה אינה אלא מדרבנן. אבל בודאי בזה סמכו על הרבנים שפסקו דהאידנא כיון שנהגו שלא להשמיטו נעשה כאלו התנה עמו מתחלה שלא תשמיטנו בשביעית שכל המלוה על דעת המנהג הוא מלוה ועל כן נהגנו לגבות אף אם תעבור עליו השמטה. ואע״פי שהרש״בא ז״ל דחה סבר׳ זאת ואמר דאדרבא אם נהגו שלא לכתוב עלמנת וכו׳ אמרינן דטוענין הם בדין השמט׳ כשבורים הם שאינה נוהגת. הנה הר״אש ז״ל אע״פי שהיתה סברתו שאין לגבות שטר שעברה עליו שביעית מ״מ לא היה מוחה ביד הגובים במקום שנהגו לגבות כמו שכתב בתשובה שסיים בה הביאתני מיום בואי הנה איני דן שלא תשמיט שביעית וגם איני מוחה מנהגם אלא אני מניחם לדון כמנהגם עכ״ל ז״ל. הנה הרא״ש ז״ל לא היה מוחה ביד הגובים אע״פי שהם נגד סברתו ז״ל וא״כ עולם כמנהגו נוהג ואותם שנהגו לגבות גובין ואין מוחין בידם. וכן כתב מה״רי קולון ז״ל על אנשי מקומו וז״ל ועוד כי עכשיו אין אנו מורגלין לטעון טענת שמטה כלל והדרבה אנו רגילין לגבות שטרות שעברה עליהם שביעית. וגדולה מזאת כתב באותה תשובה נ״כ שאפי׳ במקומות שנהגו להשמיט בשביעית שהם עצמם לבסוף שינו את מנהג׳ ונהגו לגבות אף אם תעבור עליו שביעית כמו שכתב על מנהג אשכנז וצרפת שמתחלה היו טוענין שביעית כמו שכתב בימי הפוסקים הראשונים ועכשו אינם רגילים לטעון טענה זאת כלל אלא גובין בלי פקפוק כלל עכ״ל ז״ל. ובזה נחה דעתי על מנהג ארצנו זאת כי לפי הגרא׳ מתשובת מ״ז הרש״בן ז״ל ונם מתשובת בנו מ״ז הר״ם שביאמיס ז״ל היו חוששין לשמטת כספים ולא היו גובין שטר שעברה עליו שביעית ועתה בדורות האחרונים אין חוששין וגובין שטר שעברה עליו שביעית בלא טענת פרוזבול בודאי הוא שנשתנה המנהג בימי האחרונים שסמכו על קצת מהפוסקי׳ שכתבו דהאידנא וכו׳. ונקבעה כך הלכה בכל אלו הדורות בחין אומר ואין דבריס ולכן אנו נוהגים לגבות אחר השביעית בלי שום פקפוק ואנו כופין את המלוה לפרוע שטר שעברה עליו שביעית ואולי גם מתחלה כך נקבעה הלכה בארצנו זאת אליבא דהרי״בש ז״ל ולא כא״ז הרש״בן ולא כבנו הר״ם ז״ל שכ״כ מ״ז הרש״בן שהרי״בש ז״ל הגבה שטר שעברה עליו שביעית ונם הוא ז״ל עצמו גבה חובות שהיו לו ביד אחרים אחר שעברה עליהם שביעית ועליו סמכו אנשי הארץ הזאת כי הוא היה הקברניט הגדול להנהגת הארץ הזאת ולהורותיה **א** וכ״ש אם החוב מעיקרא קבעו לו זמן ארוך ביותר באופן שהעבור עליו השמטה תוך הזמן הזה בודאי אינו משמט ויכול לתובעו אחר השמט׳ לפי שמטת כספים אינה משמטת אלא לבסוף ובזמן אחרון לא קאי בלא יגוש דאינו יכול לתובעו וכן פסקו כל הפוסקי׳ כליבא בתרא דשמואל ז״ל דאחר בפ״ק דמכות דהמלוה לעשר שנים אינו משמט דהשתא מיהא לא קאי בלא יגוש לפי שיש אחרון של שמטה אינו יכול לתובעו ולגבות שעדיין לא הגיע זמנו ולא קריון ביה לא יגוש את רעהו ולא חלה עליו המלוה והחוב עדיין הוא קיים. והני נמי תנן בפרקא בתרא דשביעית השוחט את הפרה וחלקה בראש אם היה החלש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט פי׳ שאם נתעבר אלו״ל אותו יום שחלק את הפרה חול והוא יום אחרון לשמטת השמטה והיה יכול לגבות באותו יום וקריון ביה לא יגוש וע״כ הוא משמט ש״מ שאם אינו יכול לתובעו ביום אחרון אינו משמט ואל״כ זה שקבע זמן הגיעה שמטה בתוך הזמן שאינו יכול לגבות ביום אחרון של שמטה אינו משמט. **ב** וכן נ״כ אם החוב הזה מסכנה על הקרקע והוא באתרא דלא מסלקי או שקבעו זמן למסכנה באופן שאינו יכול לגבות ביום אחרון של שמטה אז בודאי אינו משמט דלא קריון ביה לא יגוש **ג** וכ״ש אם השטר כתוב בו אחרית נכסיס דיש לסמוך על מהר״יק ז״ל שכתב באותה תשובה נ״כ דאינו משמט אפי׳ במקומות שנהגו להשמט וכ״ש במקום שנהגו שלא להשמיט. ואנו אין אנו יודעים בענין מנהג מקומכם ומה היו נוהגי׳ בית דינכם הנדק הראשונים גם האחרונים ואם אתם נוהגים לכתוב בשטרות שלכם על מנת שלא תשמטנו בשביעית ואם אתם נוהגים לכתוב כך ובשטר אחד לא נכתב בודאי אם יטענו הלוה טענת שמטה אין מוציאין ממנו. **ד** ואין לנו לפקות בטענת פרוזבול כמו שראית בתשובת מ״ז הרש״בש ז״ל וכמו שכתב הרא״ש ז״ל באותה תשובה שהביא בנו הטור ז״ל דמה לנו לפקות בדבר דאנן סהדי דלא מסקי אדעתייהו הפותח בזה הוא פותח במילי דשקרא שלא אמרו ז״ל פתח פיך לאלם בכיולא בזה. **ה** ואף אם יש בשטר שבועה על המלוה לפרוע לא אמרינן כופין אותו לקיים שבועתו דהא השביעית מפקעת החוב בגזרת מלך כמו שאמרו בפרק המקבל שביעית אפקעתא למלכא ונעקרה השבועה ונשטר מהחוב. והנה מה״ריק ז״ל כתב באותה תשובה עצמה וז״ל ועדיין אני עומד במקומו דהיכא שנשבע הלוה לפרוע דאין להכניסו בספ׳ שבועה ורחוי הוא לחייב הלוה לפי הגלי היכא דהמלוה טוען פרוזבול היה לי ואבד מאחר שהרבה פוסקים אומרים שנאמן בלא שבועה וכן פסקו התוספות שהם עקר ההוראה ז״ל וכן ר״י מקורביל ז״ל שהיה אחרון וכו׳ עכ״ל ז״ל. ובסוף אותה תשובה מסיק בה הכי וכלל העולה על דעתי בקצרה שאלכה רופפת הרבה ואלו להלך בה אחר המנהג והנה קיים לך מנהג אשכנז וכו׳. ואם אין מנהג קבוע אם יש בשטר שבוע׳ אומדים על הלוה לפרוע ראוי לחייב הלוה ולא שנכנס בספק שבועה או מסיק טעין מלוה שטר פרוזבול היה לי ואבד ואי לא טעין אז שאינו לא חרס ולא שבועה בשטר אפי׳ טעין. אמנם כיון שאין אנו תולין עכשו בפרוזבול כלע״ד שאין בידינו לכוף את הלוה לפרוע ואם״ל עכ״ל ז״ל. הרי לך בפי׳ שלא חייב מה״ריק להלוה לפרוע מלה השבועה שקבל עליו לפרוע אלא אם טוען המלוה פרוזבול היה לי ואבד ואע״פי שאינו נאמן לומר כן אלא בשבועה כפי מה שכתב המרדכי ז״ל בשם הרבה פוסקי׳ היכא דיש שבועה על הלוה לומר אז נאמן המלוה לומר פרוזבול היה לי ואבד ופטרינן ליה מהשבועה אבל בלא טענת המלוה לומר פרוזבול היה לי ואבד אין מחייבין ללוה לפרוע מנד השבועה שקבל עליו והטעם הוא כמו שהתבאר לעיל. זהו מה שנראה לי להשיב לב״ת בקצני מילין. ושלוח יגדל. כחומה וכמגדל. ולעד לא ידל. כאות נפשך המשרה ונפש אחיך. שלמה דורלן ס״ט:

ענין כג

פלוני נוה לפני מותו אמר כול״ש פי׳ יל״ד לו״מא וחו״מ ל״ל לא״ר לאוכ״תי ואו״מא מ״ה א״ל מ״ל א״ל תע״טי לח״ד ובע״ד מי״ת או״מא כו״לשי הה״דש. ונפלה הדברים במשמעות הלשון שאמר כול״ש פי׳ יי״ד לו״מא אם אמר לשון מתנה. או אם הוא לשון אפוטרופוס שות אמו של המלוה אמרו אם אפוטרופא בעלמא ואין לה שום זכות לעלמה בנכסי הבן. ע״כ אמרתי הנה בחתי במגלת ספר לבאר הענין הטעם מתוך הגמרא והפוסקים ז״ל בקצני מילין והאמת יורה. דרכה וכל חוק חיים יסר בעיניו ותוכן לבות. והוא שמירתנו על האמת:

גרסינן בפרק מי שמת אמר רב ששת יטול יזכה יחזיק יקנה כלן אינן אלא לשון מתנה. אינביעא להו יהבה יעמוד ירחת ישתן בהם מאי תיקו. הנה הם ע״ה ביארו הלשונות שיהבה בהם הש״מ ויועילו להיותם לשון מתנה בודאי ועמדו בתיקו בלשונות המסופקים להם אם הם לשון מתנה. וק״ל כרב ששת

במאי דברירא ליה כמו שפסקו כל הפוסקים ז"ל וכהני ליסני
דתיקו פסקו דלא קנה דהוי ספיקא דממונא ואוקי ממונא בחזקת
מאריה דהיינו היורשים. גם הוסיפו הפוסקים ז"ל לשונות אחריים
לבל מדרב ששת שיועילו בדברי הש"מ דרב ששת דאמר הני ליסני
לאו דוקא קאמר דאסור תנא כי חכלא דלימני ולישיל אלא הני
ליסני דקאמר וכל דדמו להו וע"כ הרא"ש ז"ל הוסיף לומר לשון הגהה
ר"ל שאמר הני מניח לפלוני כך וכך גם מ"ו הרש"בן ז"ל הוסיף לשון
מוהה שאמר הש"מ הני עוזב לפלוני כך וכך דבריה להו להני
דמותא ז"ל הכי ליסני לשון מתנה חיונן ודמיין לדרב ששת.
וגם נסתפקו הפוסקים בקצת לשונות כמו לשון שלינו דכתב
הרי"בש ז"ל דדמי ליה הא ליסנא להני ליסני שעמדו בהם בתיקו.
ופתה בגדון דידן נראה גם אנחנו אם לשון אמלוה שאמר הכל ביד
אמי אם לשון מתנה היא ודמי לדרב ששת או אם ספק הוא דדמי
לאותם שעמדו בהם בתיקו או אם י"ל עוד דגרע הני ליסנא מגייהו
דברירא לן מלתא דלהו לשון מתנה הוא אלא אפוטרופסות בעלמא
כי לשון זה לא מצאנוהו שנזכר בדברי הגמ' ולא בפוסקים:

ואני אומר כי נהירא לי לפי דעתי הקצרה וברירא לי דאמי
ליסנא לשון מתנה גמורה הוא ודמי לדרב ששת לפי
שמצאנו בכמה מקומות במקרא שלשון בידו הוא במקום שלו כמו
שאמר הכתוב ויקח מן הבן בידו וכו' * שר"ל שלא מנחה לאחיו
משלו ממה שהביא בידו מעניו ויניע כפיו. וגם אמר הכתוב ויקח
את כל אלנו מידו שר"ל האלנות שהיו שלו ובחזקתו לקחם ממנו.
ואמי' קרא דעבד אברהם לאמר וכל טוב אדוניו בידו אמי אומר
דגם משם ראיה ולשון ידו הוא שלו לעטפויי כחא דאליעזר קאמר
קרא לשון ידו לומר כי אליעזר אינו אפוטרופוס ומנוכא בעלמא
אלא דקאים במילי דאברהם אדוניו כשלו ממש ולשון הכתוב' ויוציא
ויקח העבד וכו'. ונתן טעם לקיחתו עשרה נמלים וכו'. לפי
שכל טוב אדוניו ממש בידו דיוק. טוב קאי בקרא ואין אנו צריכין
לתקון המדרש שאמר וכל טוב וכו'. זה שטר דייתיקי וכו'. והיינו
מאי דקאמר רחמנא לשון הנו בידיך וכו'. ר"ל שלך ממש רק את
נפשו שמור כמו שיאמר. נתתיו לך לעשות בו כחפצך ורצונך ע"מ
שאין לך רשות בנפשותו. ואם יחלוק המולך ויאמר דאין לשון יד
דעבד אברהם אלא לשון אפטרופסות ושליחות וכן דשמן נמי וכן
אינו כמה כתובים דאינו אלא לשון אפטרופסות וא"כ הני ליסנא
הוה ליה ספקא ומנוכא בחזקת מאריה כאותם לשונות שעמדו
בהם בתיקו:

ויש להשיב בזה ולומר אלו המצוה הזה לא אמר אלא הכל ביד
אמי ושתק היינו יכולין לומר דבר זה להעמיד הדבר
בספק אך אמנם עתה שהוסיף המצוה הזה לחלוק נכסיו בלשון
מתנה שאמר עוד ושמיכית האחר לאחותי הנה הוא עתה אמר שני
דברים בדבורא חדא ולא פליגינהו ובחדא מתתא מתתינהו שאמר
הכל ביד אמי ושמיכית האחר לאחותי בוא"ן העטף אחותו קשורה
עם אמו ואמו עם אחותו וכיון שלאחותו אמר לשון נתינה א"כ לאמו
נ"כ בלשון נתינה קאמר דוא"ו העטף הוכיח על אומרו הכל ביד אמי
דבלשון מתנה קאמר ודמי ממש נדון דידן למאי דאמרי' בגמרא
בפ"ק בוחלין כי אתא רבין אמר יירש פלוני שדה פלוני ותתן שדה
פלוני לפלוני ר' יוחנן אמר קנה ור"א אמר לא קנה ור"ל אמר
לעולם לא קנה עד שיאמר יירשו פלוני ופלוני שדה פלוני ופלוני
שתתי להם במתנה ויירשוה. פי' הסוגייא בקנגי מילין למאי
דקי"ל אם אמר בלשון ירושה על מי שאינו ראוי ליורשו דלא אמר
כלום אם הוסיף על לשון ירושה לשון מתנה כגון דאמר יירש פלוני
שדה פלוני ותתן לו אמרי' דודאי שתתן לו אליבא דכולי עלמא.
ורבין הביא הא פלוגתא בשתי שדות ושני בני אדם אם אמר בחד
לשון מתנה ובחד לשון ירושה אם מועיל לשון מתנה ללשון ירושה
דלדך ר' יוחנן אמר קנה ור"א אמר לא קנה ור"ל דלעולם לא קנה
עד שיאמר וכו'. ונחלקו המפרשים בפי' דברי מי דוקא קאמר על
שיאמר נתני' בחמצא כדי שתאמר על שניהם או לא כמו שהאריכו
למעניתם במקומותם ומותיב רב אסי לכלהו בגמ' מהא דתניא
נכסי לך ואחריך יירש פלוני ואחריו יירש פלוני וכו'. מת ראשון
קנה שני מת שני קנה שניהן והא הכא דכשני שדות ושני בני אדם
אמי ונתני דקנו תיובתא דכלהו תיובתא. והוסיף בגמ' ליישב
דלית הלכתא כרבי לקים ר"ל הוא"ל ואיתותב והאמר רבא הלכתא
כר"ל בהני תלת והאי חדא מנייהו ופריקינן ל"ק כאן תוך כדי דבור

כאן לאחר כדי דבור ר"ל דתוך כדי דבור אפי' בשני בני אדם
ובשתי שדות יועיל לשון נתינה דהאי ללשון ירושה דהאי וכן פסקו
כל הפוסקים ז"ל עיין בהרמ"בם ז"ל בפ"י מהלכות נחלות והטור
סי' רכ"ח. וכתב למוקי יוסף ז"ל מה שהעלינו דתוך כדי דיבור
מהני מתנה דהאי ללשון ירושה דהאי היינו כשאומר יירש פלוני
שדה פלוני ותתן שדה פלוני לפלוני דוא"ו אבל אם אמר תתן
בלא ו"ו אפילו בחדא שדה אחת לא מהני לשון המתנה ללשון
הירושה אלא אמרינן או תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון כמו
שכתבנו לעיל כך פסק הרש"בא ז"ל עכ"ל ז"ל. הנה נראה בביאור
דאם אמר לאחד בלשון ירושה ואינו ראוי ליורשו דאינו מועיל כלל
ונגרע מאותם לשונות שעמדו בהם בתיקו ואם"ה אמרינן דאם אמר
לאחד ותתן שדה פלוני לפלוני דמועיל לאיבד הואיל ובחדא מתתא
מתתינהו וכ"ש הכא דאמר הכל ביד אמי דודאי עדיף לשון יד מלשון
ירושה והוסיף לומר בו"או העטף ושמיכית האחר לאחותי אין ספק
כלל דמועיל נתינה דלאחותו ליד דאמו והוה ליה דפרוייהו בלשון
נתינה קאמר להו ודאיה זו היא כשמש בהריס בהורה. והמכחיש
אותה הוא כמו שירלה לכסות השמש בכברה: ולומי שיעשה זה
בפלפולא וסברא. כמטיר את הארץ מן התורה. רק מדבר
דבריה בלא טעמא נכון עמה. ולו דייקת במיליה והקשית עליה
ירבה בשתיקה ויעשה עצתו כאבן דומם:

גם כן יש להוכיח כן מה דיבור הג' שאמר ואמי אין לה רשות
לתת לאחר דאי אמרת בשלמא דנתן לה הכל להשתפך
ממנו כל ימי חייה היינו דהוצרך להתנות עליה שלא תתן לאחריה
שרצונו הוא שאותו השיור שישאר אחריה שיהיה הקדש וע"כ התנה
עליה שלא תתן לאחריה אלא תשתפך ימי חייה לבד והנשאר אחריה
יהיה הקדש. אלא מי אמרת דמתפלה לא נתן לה כלום בגוף
הנכסים שלו אלא היכא תיתי לה למיהב לאחריני עד שהוצרך להתנות
עליה שלא תתן. א"כ אחר שנודעה כוונתו מתוך דבריו לא
דייקינן לישניה למימר בלשון יד קאמר דהא נודעה כוונתו מתוך
דבריו. ודומה זה למה שכתב הגאון מהר"יק ז"ל בסימן רנ"ג על
אותו שלוה ואמר אני מלוה להניח. המעיש דוק"אמי למנחש וכתב
הגאון ז"לגם כי לשון להניח אינו מועיל לפי הדין אלא קאמר אני
מניח אלא להניח משמע דמלוה לאחריה להניח אם"ה הואיל ונודעה
כוונתו שהוא המניח יועילו דבריו ואין קפידא בדבר. הרי לך ראיה
ברורה ג"כ מורה באצבע דבלשון נתינה קאמר מאחר שאמר
בסמיכות ואמי אין לה רשות לתת לאחר:

ואת ועוד אחרת שאמר בסוף דבריו ואחר' תנת אמי הכל
להקדש הלא כדבר הזה הוא נווח ואומר דכל עוד שתהיה
אמו בחיים הם שלה מאחר שאמ' מה שישאר אחריה יהיה הקדש
ודומים דבריו אלו ממש למאי דאמרי' בגמ' נכסי לך ואחריך
לפלוני דקנה ראשון וקנה שני שישאר אחריו הראשון ובכאן
ג"כ אמו תהנה כל ימי חייה והנשאר הוא הקדש גמור אליבא דכ"ע
לא מיבעיא לדעת הר"ן ז"ל וקנת המפרשים ז"ל שפסקו כר' אלעזר
דאמר כל האומר אחריך כאומר מעכשו דמי אלא אפי' למ"ד לא
כאומר מעכשו דמי אם"ה הואיל ואמר אחרי אמו הכל הקדש קיימין
דבריו כאומר נכסי לך ואחריך לפלוני דאמרי' מת ראשון קנה ב'
ואין בזה שום מחלוקת ולפי דעתי הקצרה אני אומ' כי לפי כל
ההוכחות האלה אחר הוכחנו שהאם הזאת היא מוחזקת בנכסי
בנה בודאי והמוציא מידה הוא מוציא הודאי בספיקא דספיקא ולא
אמרינן בחזקת המת אוקי ממונא בחזקת מאריה שהיא יורשת דאין
כאן ספק כלל. וכ"ז הוא גם אם היה למאה הנזכר יורש אחר לבד
מאחותו הנזכר שנתן לה השמיכית הנו' מהאחר הנו' וכ"ש עתה שאין
לו ליורשו רק אחותו הנו' ואמר כו' לפי פיר' יי"ד אומ"ח ותו' מן מ"ל
נא"ר לאוכ"תי שמשמעות דבריה אין מוריה שלא הניח לאחותי הנו'
שום ירושה אלא תומ"ן נא"ר הנו' נתנו לה במתנה לא בתורת ירושה.
ואם יאמר האומר לא כי אלא כוונתו היא שמיכית האחר מעתה
הוא לאחותו ליהנות בו והשאר הוא נ"כ לה אלא שיהיה ביד אמו
בתורת אפוטרופסות. אני אומר שאי אפשר לפרש כן לדבריו
לפי שאמר הכל ביד אמי ושמיכית האחר לאחותו ואם היה דעתו על
הדרך הנזכר היה אומר הכל ביד אמי לבד משמיכית האחר שיהיה
לאחותי או היל"ל תומ"ן אנא"ר לאו"כתי וכול"שי פיר' יי"ד אומ"ח
ואולם עתה שאמר ושמיכית האחר לאחותי נראה שהוא מתלק
נכסיו לאמו ולאחותו. ריבה לאמו ומיעט לאחותו וזה

דבר נראה מבורר בסגנון הדברים שהוא מדבר בשני נושאים ואם היה כל דבריו בנושא אחד שהוא אחותו היל"ל לבד מסמיכת האחר שיצא מכלל האפוטרופסות והיה הכל חוזר לאחותו. וכ"ש שכפי מה שנודע לנו שהיה ביניו ובין אחותו שנאה וקנטה והיה נשבע שלא תהיה היא יורשת אותו ולא עשה הצוואה אלא לבטול הירושה וא"כ אין לנו להליך אלא אחד כוונתו ולא לדקדק המילות שהוציא בלשונו. וכמו שכתבנו בשם מה"ריק ז"ל וכן הוא מוזכר בכתבי דוכתי בגמ' שאין הולכין אלא אחר כוונתו וכפי מה שהיינו יודעין מעניינו וכהיא דאמר בכסי לטוביא וכו'. ואחר זה מצאתי תשובה להרש"בא ז"ל הביאה מה"ריק ז"ל סי' רמ"ו וז"ל ש"מ שאמר אני נותן לבני כך וכך ושאר כל נכסי לא שתי כיון שנתן מקצת נכסיו לבנו ואין לו אלא אותו הבן זה ודאי מוכיח מצד עצמו שלא נתכוון בצוואתו אחשה לעשותה אפוטרופא בשאר נכסיו עליו שא"כ מאי שנא אותו מקצת שלא עשאה אפוטרופא עליו כמו שעשאה על השאר עוד שכבר אז"ל ה' עד שיכתבו כל נכסיהם וזו אחת מהם וכאן הרי לא כתב כל נכסיו שהרי נתן מהם מקצת לבן אע"פי שיש לבעל דין לחלוק מ"מ כל שבנו מוציא מידי זה אינו כמחולק. ועוד כיון שבשעה אחת נתן מקצת לבן והשאר לאשה הרי זה כמשייר בין שנתן לבן תחלה ואח"כ לה בין שנתן לה תחלה ואח"כ לבן עכ"ל ז"ל. הרואה תשובה זאת יראה כי היא סייעתא דידן לכל מילי דאמרן. אם לענין שאמרנו דלא פליגינן דבורא כל עוד שבאו בדבורא חדא. ואם לענין שאמרנו שא"א לומ' שלאחותו נתכוון לתת הכל אלא שבמקצת עשה לאמו אפוטרופא ובמקצת לא עשה לאמו אפוטרופא דהא ליתא כלל אלא נשם מתנה נתכוון לשתיהן. וגם למה שאמרנו שיותר האם היא מוחזקת באותם נכסים שנתן לה בנה כפי מה שה כתבו מלשון הצוואה שלו בנה מהאמות מצד הירושה ובודאי הוא שהאם היא ודאי והאחות היא ספק ולדידי לאחות אפי' ס"ס ליכא. ואין אני כמורה לפני רבותי ח"ו אלא כתלמיד המסדר מסכתו לפני רבו ועתה רבותי אם הסכמתם בדבריו אלו הנה מה טוב ואם אין בעתכם הרחבה נוטה אליהם הנה מה נעים ועשו כטוב בעיניכם. זיי' אלי"ם נבחות. ירחנו מתורתו נפלאות. ויעמידנו על האמת נאם הצעיר המקוה רחמי קונו. להגיה לו מרגזו ועצבונו. ולהסיר ממנו המית שאונו. ולתת לו מקום להפלים חפצו ורצונו. להיות כל ימיו תורתו אומנותו ואז לבו יגיל ויפמח. שלמה ס"ט בכמ"הר

למתן דורלאן נר"ו:

שאלה כד

תקונו להחכם ה"ר דוד עדלא י"ן. ולהחכם הנ"ר שלימאן אבי

סדיל י"ן: לשלותך תהי ארכא. ובכל משלח ידך תהי ברכה. שמורה וערוכה מוריגו ורבינו החכ' השלם הנ"ר שלמה דורלאן נר"ו:

כבת עלותינו במעלת רמת תשובת כ"ת הוא על ענין אברהם בן תביהית הדר בכאן עיר תקו"רט יע"א. והעלוב יוסף בן חיון ל"ע שפטר בעיר אלגיזאייר והוא שקודם שהלך העלוב הנז' לאלגזאייר היה שניהן בחזקת משותפין בכל ענין ומתעסקין יחד בתקו"רט ובכפרים הסמוכים לה מלבד שקנת תשא ומתן היה להם של כל אחד לעצמו. ואח"כ קנו השותפין הנז' פרקמטייא ושמו הכל בשומא ביניהם לבין עצמם בלא עדים וקנו סוס בסך ס' דינרים ונתנו עליו הפרקמטייא והלך העלוב יוסף הנזכר לאלגזאייר בחזק' שכל מה שהוליך העלוב הנזכר בידו הוא בין שניהם לחלקין מסתמא אבל אין עדים בדבר. ובהגיע העלוב הנז' לאלגזאייר חלה חוליו אשר מת בו וחיי לכל רבנן שבק וקודם מותו עשה צוואה לפני עדים כמו שיראה לכ"ת מנסח שטר הצוואה ומכלל הצוואה צווה ברובע הנן והאחר שקנה העלוב יוסף הנז' מראובן בעיר אלגזאייר קנאם לעצמם ואין לשותפו בהם שום זכות לפי שהמעות הם שלו לעצמו. ונסתפקנו בדברים אלו אם ר"ל שדמי הקרקע יתרים על השותפות והם שלו לעצמו שלא נכנסו בשותפות כלל כמ"ש על ל"ב דינרים היתרים. או ר"ל שנטל מהשותפות דמי הקרקע שקנה ונתנם במחירו וקנה הקרקע לעצמו ואין לשותפו שום זכות בו לבד מודה הוא שיטול שותפו דמיו כנגד מה שנטל הוא ועל זה בתחלת הצוואה לא עשה יתרון על השותפות כי אם אותם ל"ב דינרים לבד ונכנס בענין אחר ולא זכר לשם חבר ומיד דמי הקרקע ומזה יראה משמעות הלשון האחרון. ועוד טענו שותפו אברהם שכל מה שהוליך שותפו בידו הוא ביניהם לחלקין ואין לשום אחד יתרון על חבירו כלום. ועוד הביא עדיה שהשום שלקחו בש' דינרין נתנו להנכן בעל הקרקע במחיר הקרקע והשלים לו דמי המכר מהפרקמטייא שלו שותפות ואחות העלוב היורשת טוענת ואומרת שמא אחיה ברור הכסף לקח בידו ממה שיש לו לבדו בלא שותפות ובהם לקח הקרקע ולכן יעמידנו רבינו על האמת ויורנו איזה הדרך ישכון אור ולך אדוני נדקה:

תשובה

אלה שני בני היקר המיוחס ונכוכים. עם קדושים נאחמים. אחים וריעים. ידידים ושונים. המשכיל מסיד ועניו. המאושר בכל עייניו. הה"ר דוד עדלא אלי"ם יתנהו לחסד ולרחמים. ויוסיף על ימיו ימים. אמן'. ואח"כ לנו אהובינו יקרינו אים שלומיכו ידידינו החכם העניו הנ"ל שלימאן אבי סדיל. ישמרהו ויעזרהו העוזר על דבר בסדר שמו. אמן':

מלשון שאלתכם נראה כי השותפין הנזכר היה לכל אחד מהם נכסים לעצמו ומומן אחר לבד מהקרן שהשם ביניהם בכים השותפות בהופן שהם עצמם בהיות שביניהם בחים לא היה הגמלא ביל כל אחד מהם בחזקת שניהם. ואתה בל"ל גם אם בעת שבא הנזכר כ"ע לנאת מאדנו להשתתר בארץ אחרת היה ניכר ונראה לעין כל שלא יצא אלא במומן השותפות ואם שהוליך בידו בחזקת שניהם הוא. מאחר שלא היו עדים ביניהם ולא פנקס ולא כתיבת יד להורות ממנו שכל מה שהוליך בידו הוא משל השותפות הנה הוא עצמו היה יכול לומר לחבירו הולכתי בידי מהמומן שיש לי לעצמו כך וכך והיתה טענתו טענה מאחר שיש לו ממון לעצמו ולא היה לחבירו עליו בטענה זו רק בגבול דברו זה עם שבועת שותפות:

א אמת הוא אם היו ביניהם עדי ידעו וראו שכל מה שהוליך בידו. היה משל שניהם ולא היה בידו משלו לעצמו כלום או כל מה שהיה בידו בעיר אלגזאייר היה בחזקת שניהם ואין לאחד מהם חזק' בו על חבירו ולא היה יכול לטעון יוסף הנפטר שלקח ממקום אחר או שניתן לו במתנה אלא ברורה והראה היא בעד כמו שפירשו המפרשים ז"ל וכ"כ הרמ"בם ז"ל בפ"ה מהל' שותפין וז"ל דבר הידוע לשני שותפין אע"פ שהוא ברשות אחד מהם אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השותפות ואינו יכול לטעון שלקחו מתנה או שנתנ' לו במתנ' ונאמר לאחר המיתה אלא הרי הוא בחזקת שניהם עד שיביא האחד ראיה עכ"ל ז"ל. וה"ש רבינו ז"ל כלומי השותפות למעוסי אם חלקו שאם חלקו השותפים והיה אחד תפס ואמר וכו'. אמרינן המע"ה. ובנ"ד מאחר שנפטר יוסף הנזכר באלגזאייר בבואו להסתחר בימי השותפות הוא דנם שהשותפות בטלה מאליה בפטירתו כדקי"ל ח' מהשותפין שמת בטלה השותפות אפ"ה בשעת מותו היה' השותפות קיימת ודמי הגן שנתן הוה הוא שנתנו בימי השותפות ולא היה יכול לומר שדמי הגן הוא משלו לעצמו אלא בעדים וראיה לפי שכל מה שהיה בידו בחזקת שניהם. כל זה הוא אם היה בעדי' וראיה ביניה' שכל מה שהולך בידו יוסף הנפטר היה משל שניהם והודה בפני עדים שלא הוליך בידו משלו כלום אבל עתה שאין עדים וראיה ביניהם הנה הוא עצמו היה יכול לומר משלי קניתי הגן כי יש לי ממון אחר לעצמי והבאתיו בידי לאדם אלגזאייר והיו דברי קיימי' כדאמרינן לעיל נם עתה שלוה כן הדין קיימי' וחרי הקרקע הוא בחזקת היורשת. וכ"ש לדעת הרב בעל התרומות ז"ל הה דבעי עדים מעיקרא בידעי בהוא מדעם לאתי בשיתוף לתרוייהו ועדי ראיה השתא דעדיין ההוא מדעם איתיה ברשות השותף ולאי לא מנו דיכול למיימ' אהדרתיה ניהלך ובכל' בטלי תרוייהו שלא היו עדי' ביניה' בתחלה בשלת יוסף הנפטר מתק' ונו' וא"כ אין כאן עדים שיעידו שכל מה שהוליך בידו הוא בחזקת שניהם ואפי' היו עדים ביניה' עדיין היינו יכולין לומר ששלח לחבירו איזה דבר כנגד אותו ממון שקנה בו הגן כי הוא עצמו היה יכול לטעון כך בהיותו בחיים נ"כ אנו טוענין ליורשת מה שהוא היה יכול לטעון וממון בחזקת יורשין הוא והשותף שרצה להוציא מהם עליו הראיה וזה דבר ברור כפי מה שהורנו אבינו שבשמים ית':

ולענין הספק שנפל לכם במשמעות לשון הצוואה עמדנו על שטר הצוואה ולפי מה שמראה לנו שאין בלשון השטר האל

שני

שני המעמעות כי אם מעמעות אחד לבד שהוא לזכות היורשת לפי שהוא אמר שכל מה שאני מניח אחרי בכאן עיר אלגזאייר הן מעות הן מטלטלין הרי הן ביני ובין וכו׳ · ואין לי עליו תוספת בכל מה שאני מניח בכאן עיר אלגזאייר רק ל״ג דינרים וכו׳ · הנה הוא אמר את עצמו שאין כוונתו על האלאן רק על אותן מעות ומטלטלין שהוא מניח להוציא מה שאינו מניח בעין בעיר אלגזאייר ומה שלא הזכיר דמי הגן והחלר עם הל״ב דינרים לפי שדמי הקרקעות אמה לא היו תלויין בכלל מה שהניח אחריו בעיר אלגזאייר ולכן לא הוציא מכלל מה שהוא מניח אלא הל״ב דינרים שהיו מצויים · ואדרבא משמעות לשון הנוא הוא נר׳ מפורש שדמי הקרקעות הם שלו לעצמו מעיקרא לפי שהוא לאחר אשר פסק דברין מעכייני השותפות אמר והחלר וכו׳ · קניתי אותם לעצמי ואין לשותפי בהם שום זכות בשלו׳ לפי שהמעות אשר קניתי בהם וכו׳ · הם שלו לעצמי · ויש לי בעיר תקור״ט ביד שותפי ר׳ אברם בתורת פקדון וכו׳ · ויש לי ג״כ ביד שותפי חטה ושעורה וכו׳ · כל הנז׳ הם שלי לעצמי וכו׳ · דברין אלה מורים באלבע שדמי הקרקעות הם שלו לעצמו מעיקרא משני טעמי הא׳ הוא לפי שאחר שאמר ואין לשותפי בהם שום זכות בשלו׳ לפי שהמעות וכו׳ · הם שלי לעצמי תוספת זה הסיף אותה לומר אמה שאמר ואין לשותפי בהם זכות אינו מלד קנייתו שקנה לעצמו לבד אלא ג״כ מלד המעות שבה׳ קנה הם לעצמו · ב והב׳ הוא ממה שאמר אחר זה ויש לי בעיר תקור״ט בו״מ העטף עד שהגיע כל מה שיש לו לעצמו נראה מזה כי דמי הקרקעות הנז׳ הם שלו לעצמו באות ב דברים שהסדיר אחריהם בוי״ו העטף ודמיא הא לההיא דאמרינן כי אתא רבין אמר וירש פלוני׳ שדה פלוני׳ ותנתן שדה פלו׳ לפלו׳ ר׳ יוחנן אמר קנה דיועיל לשון מתנה דהאי לשון ירוש׳ דהאי הוא׳ל ואמר ותנתן שדה פלו׳ ב״ו העטף וכמו שפירש נימוקי יוסף ז״ל · וגם אנו שאלנו פי העדים המתומים על שטר הנואה ואמרו שכן פירש ממש שאותו סך שקנה בו הקרקעות הבילו נשלו לעצמו · ג ואין אומרים בזה עדים שהתמו בשטר הזה לזו כמי שנתקרע עדותן בב״ל וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד דאין עדות זו הפך הראשון׳ אלא בירור דבריהם לבד ואפי׳ במשמעות רחוק יכולין הם לברר דבריהם וכמו שכתב הר״ן בתשובותיו · וכ״ש שמה שאמרו ע״פ הוא המשמעות הקרוב המובן מדברי השטר עצמו ואין כאן חוזר ומגיד כלל · והרי״ב זלה״ה סימן קס״ח סייס הכי וראוי שיהיו עדי הנוה׳ כשאלים ע״ז ונאמני הם לברר דבריהם וכו׳ עכ״ל ז״ל · וכ״ש בנ״ד דלא צריך ביאור דברים דמבואחרים ומפורשים הם כדאוכמן :

ומה שטען השותף שהסוס של השותפות וגם הפרקמטיא של השותפות הם עצמם מה שנתן במחיר הקרקע וכו׳ · גם זה אין טענתו טענ׳ שאנו אומרין עשה חשבון לעצמו ופרע ממעותו דמי הסוס והפרקמטיא לשותפות הנז׳ מאחר שאין עדים ורואי׳ שכל מה שהביא בידו הוא משל השותפות כנ״ל · זהו מה שנ״ל להשיב על שאלתכם כפי השעה הלאולה שאני בה ואתמתי פה עשור אמרון לטבת פרשת בא שדי יאמר לגרות עמו ישראל די ויריק עליהו ועליכ׳ ברכ׳ עד בלי די כאות בפשכם החשובה ונפש אחיכם אשר בשמחתכם יגיל ושמח · שלמה ס״ט בכמ״הר נמח דורלאן נר״ו · ותתמו עליה חכמי העיר יש״ו :

שאלה כה

קשנטינא אל החכם הדיין ה״ר יהודא עלוש והחכם ה״ר יעקב לפחאל יש״ו · שלומים וכן רבים הגיעתנו אגרתכם האוגר׳ עכוה ומוסר וחן אלי״ם נטוי על ראשה כלו אומר כבוד ושאלתם ממני להודיע אתכם מה לעשות ביבמה שנפלה לפני יבם ואינה רוצה בו ושעמתיה עליו שדופות קדיש וכל רוח אין בהם אם יש לבופו לחלוץ לה מאחר שאינה רוצה בו אי״ש לבופה ליבם מאחר שהוא רוצה ליבמה :

תשובה

השאלה הזאת היא מבואחרת מעצמה שכבר נהגו בכל אלו הגלילות שאין לבוף לא לגרש ולא לחלוץ כדעת גדולי הפוסקים וכדעת הרא״ש ז״ל שאמר שכל הבופ׳ לגרש או לחלוץ הוא מביבה ממזרים בישראל וכ״ש לדעת האומרי׳ מצות יבום קודמת לחלוצה חליצה · והנה הרי״בש ז״ל וא״ז הרש״בן ז״ל הסכימו שאין כופין לחלוץ גם אם נתנה היבמה אמתלא לדברי׳ כגון שאמר׳ שהיבם הוא כבר ובער ושאינו יכול לזון וכיוצא בדבריס אלו שאין לנו לכוף לחלוץ אלא אם היבם הוא מאותם שנזכרו במשנה שכופין אותן לגרש שהם מוכה שחין והבורסקי וכו׳ · ואולם על טענות אחרים אין כופין לחלוץ :

א ואפילו אם טענה שהיבם אינו רוצ׳ לייבם לקיו׳ המצוה אלא למלאת תאותו ותפלו וכן הוא נר׳ ממנו עכ״ו אין כופין אותו לחלוץ דהא ליתא הלכתא כאחר דאין מיבמין לפם כוי ולפם איסות ולפם דבר אחר אלא הלכתא כחכמים דאמרי יבמה יבא עלי׳ מ״מ אם״ו לפם מי וכו׳ · וטעמייהו משום דמצות יבום קודמת וכן פסקו הלכתא כחכמי׳ הרמ״בם ז״ל והרי״אף ז״ל והרש״בא והרמ״בן וג׳ גדולי הרבנים ז״ל · ולפ״ז היבם הזה שהוא רוצ׳ ליבם תהיה מה שתהי׳ כוונתו אין לבופו לחלוץ והיבמה שאינה רוצ׳ בו יש לה דין מורדת · ב ואולם אם ראו ב״ד שיש אמתלא בדברי׳ יטריחו את עצמם עם היב׳ אולי יתרצ׳ לחלוץ גם אם יטעו אותו במתון עד שיחלוץ ואחר כך לא יתנו לו כלום דקי״ל חליצה מוטעת כשרה הגם דקי״ל גם מוטע׳ פסול · וכ״כ הרא״ש ז״ל בתשוב׳ שאם יש לה אמתלא לדברי׳ כגון שהוא נער ובער מטעין אותו במתון עד שיחלוץ ולא יתנו לו כלום שחליצ׳ מוטעית כשרה · וזה היבם כפי הנשמע עליו ולפי דברי שאלתכם אינו נער ובער וגם אם יהי׳ כן אין לנו לכופו לחלוץ שבכר נהגו כל גלילותינו שאין לכוף לא לגרש ולא לחלוץ ומי אנשים כמוכם בישראל ראוי׳ להעיד על הדבר הזה אם שמעתם והונד לכם שמעולם נהגו בקסנט״ינא בדין הכפי׳ בגירושין או בחליצ׳ שבודאי הוא שקסנ״טינא היא כפי מנהגנו שאין לנו דין בדין הכפיי׳ שזה הוא אחד מהשלש׳ דינין דלא עבדינן בהו כהרמ״בם ז״ל ואנו ואתם הכל במנהג אחד דכל מילי עבדינן כהרמ״בם ז״ל לבד מתנלא דלא עבדינן כותי׳ ולכן אין לכוף אל היבם הזה לחלוץ וכ״ש שאין ממשות בדברי היבמ׳ כפי שאלתכם ואם היא אינה רוצ׳ להתייבם יש לה דין מורדת וכותבין עלי׳ אגרת מרד ג וגם כי הרב מגיד משנ׳ ז״ל כתב בשם המפרשים ז״ל שאם נפלה לפני יבם שאינו הגון שאין כותבין עלי׳ אגרת מרד שלא על זה אמרו מצות יבום קודמת עכ״ד ז״ל מ״מ נראה מדבריו ז״ל שאין כופין אותו לחלוץ רק אין כותבין עלי׳ אגרת מרד · והשאה הזאת אם בקשה עילה ושמיתה ליבם הזה אין כותבין עליה אגרת מרד על כל פנים אין כופין אותו לחלוץ לה ויש לכם להאריך לה זמן עד שתראו איך יפול דבר שאין דברים אלו נתונים אל המה ירות :

ד ולענין מזונותיה מאין יהיה מוצאים בגמרא אמרי׳ת״ר ג׳ חדשים הראשונים היא נזונת משל בעל׳ מכאן ואילך אינה נזונת אלא משל בעלה ולא משל יבם וכו׳ · והטעם לשלש חדשים הראשונים שהיא נזונת בהם משל בעל לפי שהיא אינה יכולה להנשא מחמת ג׳ חדשים של הבחנה · והטעם שמכאן ואילך אינה נזונת משל בעל ולא משל יבם לפי שהיא ארוסתו דאשה הקנו לו מן השמים וארי היא כאלמנ׳ שנתארס׳ שאין לה מזונות משל הבעל וכן ג״כ אינ׳ נזונת משל היבם לפי שהיא ארוסתו ועדיין לא נכנסה עמו לחופה ולכן היבמה כל זמן שהיא שומרת יבם אין לה מזונות מהיבם אלא א״כ תביעתו בב״ד לומר חלוץ או פטור והוא ברח והלך לו כמו שהוא מבואר בהרמ״בם ז״ל ובטור א״ה והשאה הזאת שהיבם הוא תובעת להתיבם והיא אינה רוצה א״כ אין לה מזונות ממנו ולא מנכסי הבעל הראשון · ואולם שאין ראוי לנו לפתוח פינו לשטן תיינו מבאריס מה משפט היבמ׳ זאת ודינ׳ בענין ירושת׳ אם מתה בשהיא שומרת יבם ואתם בהגי׳ אליכם המצוה הזאת לתווך שלום ביניהם עד שתתקיים מצות התור׳ ביניהם והוא ית׳ ישים את שמו ביניהם ויתן להם בן בשר והגון לקיים שם המת ולא יתמ׳ שמו בישראל אמן׳ ו נאם אחיכ׳ דורש שלומכם הנעים שלמה דורלאן ס״ט וכן עשו הלייני יש״ו והאריכו זמן ביניהם עד שנתרצית היבמה ליבם והולידו בן מראשונה ונקרא על שם המת ועלה זוגם יפה ת״ל :

שאלה כו

עוד לקסמטיג׳ של החכמי׳ הנז׳ יש״ו שאתם הגיעתני על ענין ראובן נפטר לבית עולמו והניח אשתו מעוברת ולו אח ויהי׳ לאשלום ט׳ חדשים ויזהר לעבור האשה האלמנה ילדה בת מתה והבת הנולדת נגמרה בשערו ובלפרגיה רק לא יגאה לאויר העולם בחיי׳ היבם והיבמה

יען כי ראו שהבת מולדה מתה חשבו שהיבמה הזאת היה מותרת להתייבם והסכימו ביניה' ביבום ואתם מנעתם מהם היבום באמרכ' שהאם הזאת היה חולצת ולא מתיבמת והעתקתם לנו לשון הרמ"בם ז"ל ולשון הטור ז"ל ולשון רבינו ירוחם ז"ל ולפי שלא שמעו לכם היבם והיבמה למה שקלת בעלי תורה החזיקו בידם רציתם לעמוד על דעתי בזה: זהו תורף דבריכם ואם באו באחרונה:

תשובה

מה שרציתם לחוכיח מדברי הרמ"בם ז"ל והטור ורבינו ירוחם ז"ל שהיבמ' הזאת היה חולצת ולא מתיבמת אני אומר במחילה מכ"ת שאין לנו הוכחה מדבריהם והדרכה להיות גרסא יש להוכיח מדקאמרינן הכי אתיובתא מי שמת והניח אשתו מעוברת אם הפילה אחרי מותו הרי זו תתיבם וכו' משמע דלא כל כפל קאמרי ר"ל שכל מי שלא יצא לאויר העולם מי הוא נפל ותתיבם אמו ואין כזה אומר ודברי' שלא כפלו הדברים אלא אם יצא הולד חי לאויר העולם אז נפלו החלוקי' והדקדוקי' כפי מה שנז' בגמרא בפ' החולץ ובדברי הפוסקי' ז"ל ואולם במי שלא יצא לאויר העולם מי דברי הרמ"בם והטור ז"ל וזולתם באו בסתימה וכדאמרן. והראיה שזאת היה דעתם ז"ל שהרי הגאון מהרי"ק ז"ל כתב על לשון הטור ח"ל ומ"ש ואם הפילה נפל אחרי מותו מתיבמת וכו' כן כתב רבינו ירוחם ז"ל אם לא יצא לאויר העולם' חי אז חולצת אז מתיבמת וכך מבואר בדברי הרמ"בם ז"ל פ"ה מהל' יבום ובריש פרק החולץ אמרי' אם יבוא אליהו כ"ה ויאמר דהא דאיעברא אפולי מפלא בת אליה וייבו' היא עכ"ל ז"ל. הרי לנו מבואר שדעת מהרי"ק היא שהרמ"בם והטור ז"ל הם סוברי' כדעת רבינו ירוחם ז"ל אם לא יצא לאויר העולם מי אז חולצת אז מתיבמת והביא ראיה לכולם מהיא דאמרינן אם יבוא אליהו עי"ה וכו'. וכמו שתתבאר לקמן הסוגיא ההיא ומעתה אין צריך להשיב על מה שפוכחת' על דעת רבי' ירוחם מהיא דאמר הספקות חולצין ולא מייבמין דמה ענין אותה ראיה לגדון דידן: ועוד להדרכה רבינו ירוחם ז"ל הוא שכתב בפי' אם לא יצא לאויר העולם מי אז חולצת וכו': וכמו שהביא ממנו הראיה מהרי"ק ז"ל וכנז"ל. ואולם לדעת הרי"ף ז"ל שכתב משמו בעל העורי' מה שכתב בודאי האשה הזאת היה חולצת ולא מתיבמת ומכ"ש הוא שאם הרי"ף ז"ל כתב דהיכא דאיכא לאסתפוקי שמא כלו לו חדשיו אפי' ילדתו מת אסורה להתייבם: וכ"ש האשה הזאת הנז' בנ"ל שאתם כתבת שעברו עליה בהריונה ט' חדשי' ויותר וגם נגמרה הבת בשערה ובפרניה: ואם הרי"ף ז"ל החמיר ואמר שאשה זאת איכה מתיבמת מי יבמת מי הוא זה שיתירנה: איברא שהגאון מהרי"ק ז"ל נראה ממנו שדעתו לפסוק דלא כהרי"ף ז"ל שכן כתב ומ"ש בשם הרי"ף ז"ל היכא דאיכא לאסתפוקי וכו': יש לתמוה עליו דמאי מייתי ראיה מכ"ש וכו': ולבסוף מסיק הכי ומ"מ איכי יודע למה הניח תלמוד ערוך שבראש פ"ק החולץ מפורש בענין יבום וחליצה ואיהדר למילף מגזיר עכ"ל ז"ל. ולכן בספר שלחן ערוך השמיט דעת הרי"ף ז"ל ולא כתב אלא כדברי הרמ"בם ז"ל והתלמוד הערוך שבראש פ"ק החולץ שהזכיר מהרי"ק ז"ל הוא זה שאמר החולץ למעוברת והפילה ר' יוחנן אמר איכה חליצה מן האחי' ר"ל אומר צריכה חליצה מן האחין. ר"י אומר אינה צריכ' חליצה מן האחין חליצת מעוברת שמה חליצה וביאת מעוברת שמה ביאה. ור"ל אומר צריכה חליצה מן האחין חליצת מעוברת לא שמה חליצה וביאת מעוברת לא שמה ביאה במאי קמיפלגי אב"ח קרא אב"ח סברא אב"ח סבר אם יבוא אליהו ויאמר דהאי דאיעברא אפולי מפלא מי אלו בת חליצה ויבום היא השתא מי איגלאי מילתא למפרע וכו': ור"ל אומר השתא איגלאי מילתא למפרע לא אמרינן. ואב"ח קרא ר"י סבר ובן אין לו אמר רחמנא והא ליתי ליה. ור"ל סבר ובן אין לו עיין עליו. והכוונה להם ז"ל במחלוקתם זאת לומר שלדעת רבי יוחנן מאחר שלבסוף איגלא מילתא שהעבור ההוא לא היה לו קיום והיה נפל גם שהחליצה או הביאה קדמו הרי הוא כאלו לא נעשו החליצ' והיבום שלא לאחר שהפילה ולזה איכה צריכ' חליצ' אחרת ואם נתיבמה אותה ביאה הוויא ביא' ואם יראה להוציא' יוציאנ' בגט לפי שנעשית אשתו ממש. ולדעת ר"ל כיון שהחליצה או הביא' נעשו בזמן העבור לא הוויא לה חליצ' ולא הוויא לה ביאה גם אם הפילה אח"כ אמרינן שמא אותה שעה שהלך אז שייבם היה ראוי אותו העבור לקיום והיה יולא לאוי' העול' חי ואותה חליצ' איכה חליצה ואות' ביאה איכ' ביא' שתקרא אשתו לכל מילי ותלא ממנו בגט בלבד. ומה שראינוה שהפיל' אח"כ אמרינן שמלד איזה מקרה שקרה לה אחר החליצ' ההיא הפיל' ומ"מ בשעת החליצ' היה ראוי אותו עבור לקיו' ולזה היא צריכה לחליצה תייתא לפוטרה לשוק או לביאה אחריתי כדי שיוציאנה בגט בלבד. נמצא דלדעת הכל שהמעוברת שהפילה או חולצת או מתיבמת דלא איכא פלוגתא אלא בחליצה או בביא' שנעשו בזמן הריוג' דלדעת ר' אמרינן איגלאי מילתא וכו'. ולדעת ר"ל לא אמרינן איגלאי מילתא וכו'. וצריכה חליצה מן האחין לאחר שהפילה. והאי דאמרינן צריכ' חליצה מן האחין יש מן המפרשים פירשוה מן האחין דווקא ולא מן האח הזה שחלץ לה בתחלה. וי"א דאפילו מאותו אח עצמו תחלון ואין לנו עתה בזה. זהו התלמוד הערוך שבראש פ"ק החולץ שרמז אליו הגאון מהרי"ק ז"ל ונמצא לפי דעתו ז"ל שהאשה הזאת אשר אנו עומדין בגדון דידן חולצת או מתיבמת ואין בה בית מיחוש להתייבם מאחר שלא יצא לאויר העולם וכך היא מרלית דעת התוספת ז"ל שעיקר סוגיא זאת היא על זה שאומר ר"ל שכל עובר שלא יצא חי לאויר העולם קרוי נפל ואמו מתיבמת או חולצת דהתור' אמרה ובן אין לו וזה לא נמצאה בן בטוש שעה אחת בעולם. אי נמי תורה אמרה ולא ימחה שמו. וזה שמו מחוי מהעולם שלא נמצאת לו שום תולדה וגם כיר"ל ובן אין לו עיין עליו ואמר זה גם על הבריון שאמת אם נמצא לו הבריון בבטן האמא' קרינן ביה בן לו הא ולאי לאו מלתא היא דמאי דקאמרי על הבריון ובן אין לו עיין עליו לאו למימרא שהבריון פוטר זיקת הייבום כדאמרן בדין הבן ובודע פסול אלא למימרא שעיין עליו לעכב את החליצ' והייבום כל זמן הבריון עד שיתגלה לבסוף אם יצא לאויר העולם אי אם לאו וזה דבר מוכרח לפרשו בדברי ר"ל שאם דבריו הם ובן אין לו עיין עליו דאמרינן הכי לפטור את זיקתה על הבריון כמה דאמרי' בבן הבן וכו' א"כ למה אמר ר"ל שהיא צריכה לחליצה אחריתי או שתתייבם ואלא פרחה זיקתה מלד ההוא אלא על כרחין האי עיין עליו דקאמר היינו לענין העכוב לחליצה ולייבום עד שנראה איך יפול דבר הבן פירשה רבותינו בעלי התוספות ז"ל:

ואולם

אחרי שהרי"ף ז"ל החמיר ואמר שלא תתייבם האשה שיש לנו ספק אם כלו לה חדשיה אפילו אם עלד העובר מת. כ"ש האשה הזאת שאנו עומדים בדינה שהזכרתם בכתבכ' שנשלמו לה תשעה חדשי' לבריונה ויותר הבת הנולדת נמוח שערה וצפרניה מי הוא זה שיתיר לו' לה להתייבם. וכל שכן שמצינו לרבינו יוסף ן' לב שהוא אחרון האחרונים שכתבה דעתו לדעת הרי"ף ז"ל וכתב דאפשר לאוקי האי סוגיא דר"י. ודר"ל אנפל שיש לנו בודאי שלא כלו לו חדשיו ולא איירי בנפל שיש לנו ספק בו אם כלו לו חדשיו דנפל שכלו לו חדשיו או אם ספק כלו חדשיו ילפינן לה מהיא דגזיר וכהרי"ף ז"ל. והרב ז"ל האריך מענית בתשובתו זאת ומסיק בה הכי ומכל הני דכתבינן היה מקום להקל בנ"ד אבל מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה כי מיראי הוראה אני וכ"ש בגדון שכתב עליו הרי"ף מה שכתבתי ומה גם שמעתי וידעתי שיש מן הגדולים שסוברים לפרש דברי הרי"ף דחולצת ואינה מתיבמת אפילו ילדתו מת ולא קיים לן שכלו לו חדשיו אלא שהוא ספק אם כלו לו חדשיו ומקיימין את דבריו עכ"ל ז"ל: הנה לפי מסקל הרב הזה ז"ל שהאשה הזאת היה חולצת ולא מתיבמת דכ"ש היא מהיא דהרי"ף ז"ל וכדכתבינן. ולכן היבם הזה יש עליו לשמוע שריקות רועה עדרי לאנו ית' ונפשו אמרתם תהיה שומרת. ולא יתן אל המוט כתף סוררת. וצריך הוא לחלון לאשה הזאת כדי שתהיה לשוק מותרת. ובזה יהיה מתברך בחל האון וטובתו תהיה מרובה ומיותרת. ולא יחוש לדברי המהבילים האומריס שחליצה עניות ומיתה היא גוזרת. שאלו הדברים הם דברי מיעוט והכסף הקדוש מהם נבדלת וגוזרת. וכ"ש לדעת גדולי הרבני' האומרי' שמצות חליצה קודמת והיא היא המדה המובחרת. ולכן מובטח יהיה שאם יפטור האשה בחליצה כפי דין תורת מרע"ה הנבחרת. שהמצוה אשר עשה לו תהיה שומרת. כפי מה שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. זהו מה שנ"ל להשיב אתכם בדרך קצרה. כפי הזמן והעת אשר היא עת צרה. וממנה נוטע בע"ה נאם אחיכ' שלמה

ס"ט בכמה"ר למה דורלאן זלה"ה:

שאלה כז

לורא:בלאן לנבון וחכם ה"ר חיים יל"ן. וזה לשון שאלתו ראובן היו לו

לו שתי נשי' וגל"ע וזרע אין לו משתיהן ויש לו אח ובדין תורתנו הקדושה אשר ירלה האח לייבם אינו מיבם אלא אחת מהם לבד דכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו בית אחד אמרה תורה ולא שתי בתים ואם רלה לחלוץ אינו צריך לחלוץ אלא לאחת מהם ונפטרה חברתה בחליצתה . ובג"ד הסכי' האח לחלוץ ולא ליב' ויהי כאשר יצא הקול בעיר כי פלו' הסכי' לחלוץ ולא ליבם היו בני אדם אומרי' מי יודע למי מהן יחלוץ והיו מדברי' בענין זה ברלוא ושוב ובכן עבר עליהם החכ' הסל' כמה"ר יחיא חתנו ז"ל ואמר להם דעו לכם שאם יחלוץ לא יחלוץ אלא לפלונית ותפטר חברתה ובהפך אינו יכול לעשות ולאחר ימים מועטים הלך לו החכם הסל' לדרכו ועתה באנו לידי מעשה וכמעט שהאח הנזכר לא רלה לחלוץ אלא לאשה ההיא שאמר החכם הנזכר שלא יחלוץ לה החולץ ואנו עמדנו במבוכה גדולה כי אמרנו שביחת ת"ח צריכה לימוד שבודאי הוא שלא אמר החכם הנזכר אותם דברי' אלא על פי מולא הדין כי לא דבר רק הוא לומר חכם כמוהו לפלונית יחלוץ ולפלונית לא יחלוץ ופעם אנו אומרים שמא אמר אותם דברי' בהקרחי בעלמא לפי מה שידע מאומדן דעת האח ולכן לא רלינו לעשות מעשה על בוא הדברים לפני הדונו והוא יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי ממנו תולאות חיים :

תשובה

חיים וחסד עשית באשר השבת לדברי החכם הסלם הנזכר . והנה אני בקרחי כתב כ"ת הנעול' הייתי מחרים מסתאה לדעת מהות הענין איך הוא ולא מלאתי את מי אשא ואת מי אנסה להודיעני פרטי הענייניים כי אדרבה רחוקה ממנו דאין יולא ואין בא לאמרות באלה ממקומכם כי אם בזמן רחוק רחוק : ומתוך רבוי המחשבות האלהי לבי נמתני' דתנינן ביבמות ארבע אמין נשואין ד' נשים ומתו אם רלה הגדול שבהם לייבם את כלם הרשות בידו . מי שהיה נשוי לב' נשים ומת ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה . היתה אחת מהן בשרה ואחת פסולה היה חולץ לפסולה ואם היה מייבם מייבם לבשרה ע"כ ופירושא דמתני' בקנני מילין . לבבא קמייתא קי"ל דאח אחד יכול לבנות כמה בתים של אחים רבים דהאי דקאמר רחמנא בית אחד ולא ב' בתים היינו באח אחד . ואולם באחים רבים שמתו אח אחד אם אפשר ליה לייבק בסיפוקייהו יכול לבנות אפילו עשרה בתים מנשרה אחים ומאי דקאמרת מתניתן ד אחין לאו דוקא אלא עלה מוכה קמ"ל ד' אין מפי לא כי היכי דנמטיינהו עונה בחדש וכדמפרש לה בגמרא . ולגבי אמלעית א הכונה לומר שאח אחד בונה בית א' ולא ב' בתים מאח אחד דכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו בית א' ולא ב' בתים וכן נ"כ לא חלץ לתרווייהו אלא לאחת מהם שכל שאינה עולה לייבום אינה עולה לחליצה והואיל ולא סלקי תרווייהו לייבום בהדי הדדי ה"נ לא סלקי להו תרווייהו לחליצה . ולגבי בתריתא לומר שאם היה חולץ לפסולה ר"ל פסולה לכהונה ובעמא דמילתא היא דכהן הדיוט אסור בגרושה או בחלוצ' והפסול' דקאמרה מתני' היינו גרושה ר"ל שהיתה גרושה מאיש אחר קודם שנשאה זה שמת עליה ועל כן היא פסולה לכהונ' לעולמים והכשר' דקאמרה מתני' היינו שיוכל הכהן לישאנה שהיא אלמנה לבד ולכן כשחולץ האח יחלוץ לאותה פסולה כלו' לפסולה על הכהונה בשכב' ולא יחלוץ לאותה שהיא כשרה ליגשא לכהונה שלא לפסל' בחליצתו וזה מעשה ועשית הטוב והישר והוא מה שאמרו"ל בגמרא כאן שנה רבי וכו' לא יעשוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לו דוקא בהנה וזה אינו חסר . וקי"ל דכופין על מדת סדום ומש"הכ פסק הרמ"ה ז"ל בפסקיו שכופין אותו לחלוץ לפסולה ואם עבר על דברי המזהירין מכין אותו כדין העובר על דברי חכמים ואם התרו בו למלקו' כלו' למכת מרדות מלקין אותו ויינו"ש בטא"ה סימן קס"ח במחודשים לאחרי' ק"ל . ולאחר הדברים האלה בימים מועטים באו אנשים עברים מארצכם ושאלתי את פיהם על ענייני אותם הנשים למי הנה ומה מלאכתן ומה מעשיהן ויענו אותי כפי ענייניהם ובתוך דבריה' אמרו לי כי פלונית מעיקר היתה נשואה לחנוך וגרש מתוך מחלוקתו עם בית אביה והמה השיאו אות' לראובן הנז' אשר מת עלי' שהיה בר פלונית דחנוך ומתתי שמח' רבה לקול דבריהם ואמרתי שדברי החכם הסלם היו שיכים ע"פ הלכה שמורה וערוכה ומילתיה מילתא יקירתא . והאי דלא אמרה לכו במילתא פסיקתא לחדודי לכו קא בעי אי מדכריתו הלכתא . דפתבי לה רבנן במתניתא היולא כחוץ וכבר הוא עומד בחוץ ולכן בהו דברינו בקלרה . וגם דשלמתא דא היא ברירא . והוא ית' ירלה שלומכם ושלום כל עמו בית ישראל כאות רצונכם ורלון הנבוך והטורוד בעול הרבים שלמה בכמה"ר נתן זלה"ה :

ענין כח

ווהראן אל החכם הסלם זרע קדש כה"ר יצחק יל"ו בן הרב הגערב כמה"ר אברהם עוזיאל זלה"ה בהיותו שמה מעשה היה בשני אנשים עברים יצא מווהראן להסתחר בתחומה שהוא ממלכות אדום ויהי בהיותם באותו מחוז נפל עליהם ביים של החוגרמים ויוליכום שבויים לשר מוסתגאנים אחר עבור להם ימים ביד השר הנז' הלכו יהודים ממוסתגאנים לווהראן ודברו עמהם הק"ק מווהראן על ענין ב' היהודים השבויים שיפסקו עליהם עם השר הנז' בכדי שיוכלו ושיכנסו הם ערבנים בעד פסיקה פדיונם וקרובי השבויים הנז' עשו להם שטר בקנ"ת ושבועה ושעבוד ומיזב לפרוע ולתת להם הסך אשר יפסקו בו עם השר פרעון גמורה עספ"ח וכו' . ואמו של אחד מהם נתנה להם משכון מיוחד בעד הסך אשר יעלה בפדיון בנה לך אמנה לפחדם שמא השר אחר אשר יקבל מהם סך הפדיון ושלח היהודים ללכת לווהראן יעשה איזה רמאות או איזה עלילה ויחזור לקחת היהודים תחת ידו או ישלח אחריהם ממקום אחר אנשי חיילו לבוד אות' בדרך ולהביאם אליו בשביה מחדש בדרך השרים הגוברים לעשות פעמים אחרות . לכן התנו על היהודים הנזכר שלא יעשו עם השר איזה דבר עד שיתנו עליו ויקבלו מידו כתב נאמנות שישלח עם ב' היהודים מאנשי חיילו להוליכם לווהראן ושכאשר יגיעו לווהראן הם יפרעו כל הסך הנזכר ויהי כן שיהודים עשו ככל אשר צוו עליהם קרובי השבויי' וקיימו התנאי' בכל עוז ואומץ ויהי הם הולכים בדרך עם אנשי חיל מהשר ילאו עליהם לשמי' ערביים אשר אינם מחיל שר מוסתגאנים ואדרבא הם מורדים עליו ואינם רוצים אותו לכלוס . והיהודים הנזכר אחד מהם ברח לבד הים וכנגם לתוך הים מהלך מיל אחד ונמלט לנפשו והא' אשר אמו נתנה המשכון בעד פדיונו כנזכר בחשאו מת ביד הליסטים הנזכר שהכוהו בחרבותיהם . והיהודי הנמלט יצא מהים ופגעוהו אנשי חיל של השר שהוליכו לשמרם כי הם ברחו להם במקו' אחר ופגעו ביהודי הנז' והחזירוהו עמהם למוסתגאני' ליד השר הנזכר כי הוא אדוניהם והשר הנזכר הרה לו על מות היהודי והאחד הנמלט נתן לו אנשי חיל אחרים והוליכוהו לווהראן לחיים ולשלום : אחר זה היהודים הנזכר אשר פדו את היהודים לאחר שפרעו אל השר כל מה שפסקו עמו על ב' היהודי' השבויי' הנזכר הלכו לווהראן לקבל הדמים ביד המתחייבי' להם כפי מה שנזכר . והנה אם המת פסטה להם את הרגל ואמרה להם שהיא התנית עמהם שלא תתחייב בכלום עד שיבנם בנה לווהראן חי וקיים ועתה שקרה לו אותו מקרה בדרך אינה חייבת לתת להם כלום . והחכם הנזכר פסק להם הדין שאינה חייבת לפרוע כלום לאנשים האלה אשר נכנסו בעובי הקורה כפי טענת האם הנזכר וכתב לי כתבו הנעלה והרמה פניה לפסק דינו אשר פסק והוא נר"ו כפי רוב חשיבותו ויחוסו וענותו הרבה לנו שבחים רבים ועצומים בדרך שיר ותלילה לאה דברים עתיקים . בעליל שכלו הישר ברופים ומזוקקים . ומדבש ונופת צופים מתוקים . לכן השיבותיו בדרך כבוד כפי הראוי אליו ולאבותיו הקדושים . אראלים ותרשישים :

הירדן

מלא על כל גדותיו . משקה הרים מעליותיו . הוא עדינו העלני . יושב בשבת תהלמודי . רחש השלים . זרע אנשים . לקדושים אשר בארץ המה אראלים ותרשישי' . למרחוק שמעוהו . ורוחו הכירוהו . כי הוא זרע ברך ה' כלם יעידון יגידון כי אברהם ע"ה הרב הנערב אשר היה פאר דורו והדרו ונשיאו : ממזרח שמש עד מבואו . הוליד את יצחק על פי מדותיו והליכותיו . הליכות אלי מלכי בקדש . עפעפינו יישירו נגדנו . בעת גלילי אגבעות האדון יעבורו לפנינו : ויתרועעו אף ישירו כפשוטינו . ואומר למחשבות לבי . וסעיפי בקרבי . זמרו אלי"ם זמרו . זמרו למלכנו זמרו . כי בפותחי המגלה העפה . אשר אלי כמו שחר נשקפה . כלבנה יפה . וכחמה ברה . נתמלאת כל הבית עלי אורה . למול אותיותיה הנלחיות והמריה הנעימים . נשאים ורמים . תפוחי זהב במשכיות . בגויים לתלפיות . שוכנות ומקננות

בין קן קולמוסא · פי׳ה׳ על כל מוצא · ומוד׳ ברי כ״ת הנעימים · רבים וסליחים · ידעתי נאמנה · כי דעתך שלמה ויפה ונכונה · וקמרא דאבוך אהגייך למשויך חריף ודייק בסמעתא · וחילך יאי ויכסר בחורייתא · בהפתך קמאי ע״ה דלא הוה כוותייהו · בכל הני גברי אחרייתא דהוו עמהון בדרייהו · ומילי עדיפי דיקן לא פסקי מפומי בלילה וביומא · בעידן שכיבה ובעידן קימה · ורחשן שפוותי בהון כדין דשתי קונדיטון · וידענא מנהון דמר הוא גברא רבא וסלטון · בחמרי המליצה · למאד נערצה · ולו לשון הזהב והאדרת · והוא אדוני הר״רש ולשונו לשון למודים לדבר נאות ומהרת · ולכן מפני ההוד והדר · בחתי אדר בחדר · כי קולך קול עטות גבורה שמעתי ואחבא · כי כבד פה וכבד לשון אכי והדבר אין בי · וערוס אכי מהמליצה הלמה · ולא אית לי בה אורחא רווחא · ולא יכילנא לאיעבד כהני דיוקי דמר אפילו חדא דיוקא · דמר חריפא סכיניה למעבד דיוקא בלשון המקרא ולאפסק פיסקי פסקי בכל פסוקא ופסוקא · וכביכול דידן חליפא ולא אית בה חילא לאפסק בגברא ודקא · והר״מ דר לן חורפא ואכן מסדרינן ליה מחקא · ולפוס כן אמינא לאיעדק ומסתיי עירוקא · ובזה אספיק ואפסיק אך לא מתפלה ואחמיס · לבורא עולמוס · להאריך ימי החלון בטוב ושמתיו בנעימים · ולהיות יונאי חלניו כחותו ובשמחה ובגיל ישוב אל ביתו · והבית הנכון בית ועד לחכמים · רבים וסליחים · אשר הוא מתאכסן בה בית אדר והטפסר אדר המאוסר רועינו קדושינו שר גבאותינו אדם חיל רב פעלים החכם השלם כמה״ר יצחק קדושינו נר״ו תבנה ותכונן בתוספת ברכה שמורה וערוכה ברכת ה׳ חוסיף ימים לבניו בחייו ולכל אוהבי שמו והחפיצים בשלומו · כמאמרם ז״ל תכף לת״ח ברכה אגס״ו:

ולענין שאלת האדון נר״ו אחרי עמודינו על טעמות ב׳ כתות כפי מה שסדרם כ״ת ואחרי ראותינו היטב בדברי האדון כפי מה שיחוייב למי שיעיין בדברי אדם חכם לב כ״ת · העלתה מגודלתינו כי לאה הייבת בדמי בנה גם שמת בדרך על אותו אופן מיתתו תהיה לפרתו · ובגרור החייס תהיה גרורה בשמתו · וזה החיוב אשר חייבתיה הוא לפי דעתי חיוב גמור · ושמעתתא דידן בהאי בריתא דמילתא בטעמא היא ולא בזמורתא זמור · וכפי מ״ש מעכ״ת לפטור אמינא לכ״ת ר׳ מטוך דאדרבא מסס ראיה לחייב כי והו לשון כ״ת לפי מה שראה לע״ד שלאה פטור מדמי הפדיון לפי שאותו דרך שכנתו גדולה ומצוייה בכל עת ובכל זמן · וע״כ אני אומר שכמו שלא האמינה לשלוחים הנז להולך המעות עד הגיע בנה אצלה לבלתי יעליל האר אדוני עלילות דברים ולא יתירנו מאחסרו כן היה בדעתה לעכב המעות עד שיגלה בנה מהדרך ההוא וסכנתו אשר כמעט היא נמנעת · וכ״ש שראובן זה נשבה בדרך באשר המוגלכות מתחלפות ובהכרח אמו תסתפק בהמלטו מהדרך עד הגיעו ואמרינן דעתה שע״מ כן נתנה האשכון וקבלה על עצמה דמי הפדיון וכמו מה שאנינו בהשובת הרא״ש ז״ל וכו׳ · עד כאן אמרי מעכ״ת והכלל מדברי כ״ת שעשה היות שלא היה בתנאי לאה על השלוחים כי אם לבלתי יעליל האר ולבלתי יעשה רמאות להחזיר הבחויים אליו אפ״ה להיות הדרך ההוא מעוותה לסכנת הלסטים אמרינן דעתה אפי׳ שלא הזכירה בפי׳ ענין תנאי סכנת הדרך ועל כן אמרינן מה שהיה בלבה כאלו אמרתו בפירוש:

ואני לענות דעתי ואחר שכל עסק תנאי לא היה אלא לבלתי יעליל האר וכו׳ · אין לנו להוסיף מילי אחריני בתנאי ההוא מצד אומדנא דמוכחא שאין לנו אלא מה שאמרה בפירוש · והגם דכלל הוא אצלנו דאזלינן בתר אומדנא וכהיא דתנן בפ׳ מי שמת ש״מ שכתב כל נכסיו לאחרים שיר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת לא שיר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת · ואתמר עלה בגמ׳ מאן תנא דאזלינן בתר אומדנא אמר רב נחמן ר׳ שמעון בן מנסייא היא דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואח״כ בא בנו מתנתו קיימת ר׳ שמעון בן מנסייא אומר אין מתנתו מתנה שאלמלא יודע שבנו קייס לא היה כותבן · ומייתי לה נמי בפ׳ים טוחלין נבי האומר אים פלוני ירשני ואמר רב נחמן התם הלכה כר׳ שמעון בן מנסייא · וכן פסק הרי״אף ז״ל וכן פסקו כל הפוסקים וז״ל והרמ״בם ז״ל כתב בפ״ו מהלכות זכיה ומתנה וז״ל לעולם אומדין דעת המתנן אם היו הדברים נראים סוף דעתו עושין על פי האומד אע״פי שלא פירש כיצד מי שהלך בנו למדינת הים:

אעפב בנדון דידן אין אנו דנין על פי הכלל הזה כי הכלל הזה אינו מענין נדון דידן כי הנדון שאנו בו הוא בענין מה שהתנית לאה על אותם שלוחים שיזהרו להם שלא ישיגו האר וכו׳ · ולא הוסיפה להזכיר שום תנאי אחר לכן אין לנו להוסיף מילי אחריני בתנאי ההוא מצד אומדנא דמוכחא שאין לנו אלא מה שנז׳ בפירוש

א כי הדברים הנאמרים בדרך תנאי בין זה לזה אין להוסיף עוד בהם דברים אחרים מצד אומדנא דמוכחא וכמו שכתב הרי״בם ז״ל בענין אים אחד אשר שכר אל שיז״ל מהבשר והיין מנקה אל ישל״ו וכדרו לו פרנסי הקהל בשטר כתוב וחתום שכל אונס שיבוא לקונה אל שיז״ל מהמלך בענין אל שיז״ל שהם מתחייבים לו בלאנס ההוא · ואח״כ המלך הוציא גרוזה בחיל לאמר שכל אים העומד במלכותו יהודי לו אחרתי ממדינה אחרת שילך אל מקומו ולאחרו והלכו יהודים רבים מהמדינה והגיע הפסד גדול לקונה אל שיז״ל בשביל כן אמה שנתמעטו הקונים · והשיב הרב ז״ל שמאחר שלא היה התנאי בפירוש אלא לענין האונס מהאלשיז״ל אין לנו להביא דברים אחרים גם כי הם קרובים לתנאי ההוא · ולפי הנראה כי האונס ההוא שבא לקונה אל שיז״ל מחמת המלך אשר גירש את הקונים ועכ״ז פסק הדין ז״ל שאין הפרנסים חייבים כלום · וכ״ש בנ״ד שהתנאי היה שלא יעליל האר והאר לא העליל ולא עשה שום מרמה והאונס שבא על האת לא היה מצדו ומחמתו ואדרבא כי לאים הנמלט עשה עמו טובה ושלחו לשלום לדרכו לפי מה שנתפרסם לנו:

וגם כי לפי ההנחה שהניח כ״ת שמצד שהדרך ההוא סכנתו וכו׳ · אמרינן דעתה וכו׳ · אדרבא איסכא מסתברא שמשם ראיה לחייב את לאה דהא קי״ל דבכל מילתא דסכיחא בטל התנאי הו״ל להתנוי בפירוש בההיא מילתא ואי לא לא אתי אים לאפסיד אנפשיה כההיא דאמרי׳ בגטין ובכתובות ההוא דאמר אי לא אתינא עד תלתין יומין ליהוי גיטא אתא ופסקיה מברא ואתי חזו לאתאי חזו דאתאי ואמר רב הונא לא שמה מתיית והוינן בהנפ׳ ל׳ נדרים מאי שנא מההוא דאמר אי לא אתינא עד תלתין יומין ואתא ופסקיה נהרא ואמרינן דהוי אונסא ופטור ומתרצינן אונסא דשכיח שאני ופר״שי ז״ל ומברא אונסא דמגליא היא דזמנין דלא משתכח בהאי גיסא ומבעי ליה לאסוקי דעתיה ודילמא אסיק דעתיה ואמ״ה לא אתנה ואיהו דאפסיד אנפשיה בדלא אתני אכ״ל ז״ל · ואינלא מדייק בדברי רבינו ז״ל דקאמר ומיבעי ליה לאסוקי דעתיה ודילמא אסיק אדעתיה ואפ״ה לא אתנה וכו׳ · אכ״ל שלפי שהדבר עלה ונראה לרואי האומם ואיה מילתא דמוכחא לא יעלה הדבר מב׳ פנים · או שנאמר שהאים הזה לא שם פניו אל הדבר הזה ולא עלה לו על לב ומתוך כך לא אתנה בו · או שנאמר שראה אותו והעלהו על לבו ועכ״ז לא אתנה בו לאחר הדבר הוא מוכיח את עצמו ועל כן אמר רבינו ע״ה שלשני פנים · לא אמרינן ביה מוכחא מלתא שאים לא העלהו על לב ומתוך כך לא הזכירו לזה חייב הוא דמיבעי לאסוקי אדעתיה דבר שהוא ניכר ונראה ועתה דלא אסקיה אדעתיה אינו דאפסיד אנפשיה כי פשע בעצמו במה שהיה לו להעלות על לבו מה שהוא נראה לעין כל · ואם העלהו על לב והביר בדבר ועכ״ז לא הזכירו זאת לו לפוקה ולמכשול ביותר מהראשונה והוא מה שהשלים רבינו ע״ה ואמר ודילמא אסיק אדעתיה ואפ״ה לא אתנה ולא אמרינן בזה שהוא סמוך על מה שהדבר הוא עגלה וניכר לעין כל דאדרבא איהו דאפסיד אנפשיה בדלא אתני בפירוש שלא היה לו לסמוך על דברים שבלב · וכן פסקו כל הפוסקים ז״ל דאונסא דשכיח טובא בעל התנאי שלא אתנה בו ולא הזכירו בפה אינו דאפסיד בדלא אתני · והיא דפ׳ ד׳ נדרים שהזכרנו לעיל דאסקיה נהרא פירשוה המפרשים ז״ל דהיינו נהרות דהפשרת שלגים ומיתי גשמים שלא שכיחי אינהו · ודברים אלו הם ארוכי הפרשים ולחכמי לב הם ידועים ומובארים והרוצים לעמוד על ביאור הדברים ידרשו בספרי הפוסקים ע״ה ובפרט בדברי רבותינו בעלי התוס׳ ז״ל ובריש גמ׳ כתובות האריכו בזה מענית כדי לאתן תרי ליצני דרכה והרש״בא ז״ל בגמ׳ גטין בפ׳ מי שאחזו בחחוטי

האריך בענין זה אם תרצה ממוך עליו:

אם כן בנ״ד לאה הנזכר היא דאפסידא אנפשה בדלא אתנה בפירוש על סכנת הדרך ההוא מהלסטים דהיא כפי הנת׳

כ"ת מילתא דשכיחא טובא ולא היה תגלה אלא בעניני הסר שלא
העליל וכו' ושלא יעשה עוש מרמה. ולא דמיא הא להתיא דהרא"ש
ז"ל שעליה סמך כ"ת והביא ממנה הראיה דהתיא ודאי אמדינן דעת
הגודרים שלא נדרו אלא לפדיון השבויים התיא ולא שנדרו לה לאכול
המעות הממה בניותה דכסיא דמי שמש בבנו שמת שהביא
ממנה הרא"ש ז"ל הראיה וכלל אי אני מילי דאמרי בהו רז"ל דאמרי'
דעת הנודר ודעת המותן. אבל בדברי התנאי' איפלו בין היש
לחבירו אנו הולכין אחר מה שנז' בפירש ובדאתנו אתנו ודאלא
אתנו לא אתנו ומאן דלא אתני בדבר שהוא נרא' ומיכר איהו דאפסיד
אנפשיה בדלא אתנו כמו בנ"ד שלאה הנזכר' לא התנית על האנשים
הממה אלא שלא יעליל הסר ונתקיים התנאי ושלחם לדרכם ולא
העליל ולא שינה טעמו וקיים את נאמו אם נזרת אלהא עילאה
מטת על הים הוא ממקום אחר מה יוכלו עשות השלוחי העלוב'
הממה. הגע עצמך בהתיא דהרא"ש ז"ל אנו היה המעשה שהקהל
הגודרים עשו שליח לאיש אחד לפסוק על השבויים ההיא בכל כך
ממון ועשה כן השליח שהלך והוציא אותה מיד אדוניה ונתתיי' בדמ'
אליו ובסיותה בידו קודם גביית המעות המוחה קדם בחול היעלה
על דעתנו לומר שיסיד השליח ההוא בודאי הוא שאין אדם בעול'
שיעלה על דעתו דבר זה. וכן בנ"ד אחר אשר לאה התנית על
השלוחים הממה שיעשו עם הסר לשלוח השבויי' ולא יעליל וכן עשו
המה על פי תנאיה וכתב להם הסר כתב נאמנות נכתב ונחתם
בטבעתו וקיי' דבריו ומתוך כך נתחייבו היהודי' הממה אל הסר
בסך הפסיקה למה יומתו מה עשו להפסיד משלהם דמי הפסיקה.
וכ"ש שניתן בידם המשכון לדמי הפסיקה ונעשה ברשות' כפי מ"ש
כ"ת בסדר השאלה ואין להוליא מידם אלא בראיה ברורה ואין לאמוד
דעתה ולומר שלא נתנה מעותי' בעד המת אלא בעד החי כדאוכחן
וגם כי היה מילתא דמוכחא שאין אדם נודר ונותן בעד המת
אלא בעד החי אפילו הכי אם השליח עשה שליחותו נתחייב
שולחו בהתיא דאמרינן בתוספתא דמייתו לה בפרק האומנין
השוכר את הפועל להביא לו תפוחים לחולה והלך והביא ומצאו מת
או הבריה לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך. ובגמרא פרק
הנזל בתרא מייתי לה ומסיים בה הכי אלא נותן לו שכרו משלם
ודייקי בה רבותינו בעלי התוספות ז"ל דמדקאמר נותן לו שכרו
משלם ודאי אבל אם שכרוהו בשביל המול' ביותר מדאי חייבין לתת
לו הכל דהכי משמע נותנין לו שכרו משלם. ומיה ילפינן לנ"ד
דהא הכא אע"ג דאומדנא דמוכחא היא שלא נדרו ביותר ובתוספת
שכר אלא בעד החי ולא עלתה בידם מחשבתם שמת החולה ההוא
ועכ"ז חייבין הם השוכרים לתת לו הכל משלם הכל כפי מה שנדרו
לו ולא מזלינן בתר מחשבת לבם דדברי' שבלב אינן דברי' כדאמרי'
בהוא דזבן נכסיה אדעתא למיסק לא"י וכו'. סוף דבר בהא
סלקינן בהא נחתינן דלאה זו חייבת היא בדמי הפדיון והשלוחים
ההמה אין ראוי לגמלם רעה תחת טובה והוא ית' יעמידנו על
האמת ואויבינו ולמית. אכי"ר. וכתב אחיך אשר בדבריך המתוקי'
הנחלים מבארות עמוקים. ובאהבתך לבני ישמח. שלמה ס"ט
בכמה"ר נתן דורלן זלה"ה:

ענין כט

עוד לו נר"ו בבואו הנה ודברנו
עמו פה אל פה. ורואיתי עדיין
הוא רוצה למצוא זכות לבלאה הנז' מצד השגגה
הנזכר דאגן שהדי ואומדנא דמוכחא היא שלא היה בדעתה לתת
ממונה בעד המת אלא בעד החי ואמר כי לאה הנזכר נשבעה כמה
שבועות שהיה בדעתה להתנות על השלוחים ההמה שלא תתן דמי
הפדיון הנזכר אלא כאשר יבואו בע"ה לוזהרון אצלה חי וקיים
ובגלל מהלכעיס בדרך אלא שפחדה לה שכאשר תתנה עליהם
התנאי הזה ימאנו לקבלו ולא יכנסו בעובי הקורה ושאר בנה בשבי'
ביד הסר לכן הגיתה הדברים בסתם ומומה בדעתה על מה שהוא
הדבר ידוע לכל העולם כי לא היה נדרה אלא על דעת שיגיע בנה
אצלה חי וקיים:

ואני הסכתי אותו כי דברים אלו אין להם שחר ואין בהם
ממשות כלל והוא נר"ו חלה פני להוסיף עוד שורותיהם
בענין זה כדי שתקבל עליה את הדין ותפרע הפדיון לאנשים ההמה
כי לא תמאן עוד אחר אתראה אלה הדברים האחרונים. ולהוציא
הדברים לאמיתם הוספתי עוד שנית ידי בקצרי מילין:

האדון ישמרך ב"ה בעצה הזאת שאחרונה לא ימנע הדבר
מעני פנים אם לטוב אם לרע וזה שאם האשה הזאת
כוונתה לטובה במה שלא הזכירה התנאי ההוא בפירוש בפחדה
שמא ישובו אחור ויאחר בנה בשבייתו לכן העלימה הדברים וסמכה
על אומדן דעתה לפי הנראה לבני אדם שכלם יעידון ינידון שלא
מתן ממונה בעד המת אלא בעד חי ולפי זה אמור אמרה להליח
הדברים בסתם שאם יגיע בנה אצלה והיה זה שלום ותתן הפדיון
בשמח' ובטוב לבב ואם יקרה לו מקר' רע לא תתן מאומה מצד הדין
כפי מה שעלה בדעתה והאנשים ההמה גם הם לא יפסידו כלום
כי הסר הנזכר כאשר יראה שלא יקבלו ממנה כלום מצד הדין גם
הוא יאנח וישוב אחור ולא יכוף אותם לפירעון ולפי זה נלך אחר
אומדנא דמוכחא ואם הסר יכוף לאנשים ההמה מזלם גרם ומה
גם עתה שלפי דעתה שהאנשים ההמה לא יפסידו כלום כי הסר
לא ימצא מקום להם להפסידם מצד האמת והצדק. והנה אפי'
שיהיה הדבר כן שזאת היא כוונתה ושבועתה היא אמיתת ושלא
נדרה לתת הפדיון אלא על האופן הנזכר עכ"ז היא חייבת לפרוע
לאנשים ההמה כל דמי הפדיון כי מה שדברה בלבה ובדעתה אין
אנו מקפידין על זה דאדרבא מאחר שעלו הדברים על לבה הוא
לה לאתנויי ואיידי דלא אתנית אפסידא אנפשא ומה שטענה כי מה
שלא התנית בפי' הוא מפחד לבבה שמא ישובו אחור וכו'
אדרבה היא הטותנת וכי כדי שלא ישאר בנה בשביה תטעה אותם
ותרמה בהם עד שנכנסו בעובי הקורה ואע"פי שנאמר שכוונתה
היא שהסר לא יכוף אותם ולואי שהיה הדבר כן ואולם עתה שהסר
כפה אותם ופרעו לו הכל משלם כפי האמת בלא שום התפתלות
והתעקשות מה להם לעשות לא שייך למימר בזה מזלם גרם כי
מזלה הוא דאתרע ולא הנגעלת בעדה ובעד בניה לא נפתחה
בעוונותיה הרבים:

ואם כוונתה היתה מעיקרא לרעה ומעיקרא דדינא פירכא
שאמרה בלבה להניח הדברים בסתם כדי שלא ישובו
אחור האנשים ההמה אלא יכנסו בעובי הקורה וכפי מה שהדברים
ידועים וניכרים שהסר יקבל כל דמי הפדיון ולא יחסר לו מאומה
על כל אופן שיהיה בין לטוב בין למוטב והיא תתיצב מנגד ובאשר
יגאו הדברים לשלום הנה מה טוב ואם לאו היהודים ההמה אם
ימותו ימותו ויפרעו אל הסר כפי מה שכתבתה בהם ועשתה והצליחה
ונמצאת היא חכמה. במה שעשתה ערמה. על האנשים ההמה.
כי הם ימותו ולא בחכמה. ונמצאו ונדמו בבהמה. והיא תקרא
אשה חכמה:

הנה לענין הזה ראוי לומר שלאה הנז' אשר שמה זאת הכוונה
רעה במחשבתה כפי הדין וכפי הראוי קופר עצתה זאת
כי כן מצאנו ראינו לרז"ל בעלי התלמוד הרבה מעשיות להפל
מחשבת בעלי מרמה ולקלקל מחשבתם ולהשיב גמולם בראשם
וכהתיא דאמרינן בגטין פ' השולח ההוא עבדא דהוה בי תרי קס
חדא מינייהו ושחייה לפלגא דידיה אמר מידך השתא שמעי רבנן
ומפסדי ליה מינאי אזל אקנייה לבנו קטן שלאה רב יוסף בריה דרבא
קנייה דרב פפא שלא ליה כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו
וביבמות פ' ב"ש אמרי הוא עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה לו שלא
בהוגן. וכן בפ' המקבל אמרינן בענין דינא דבר מצרא אמרי'
לי זבן גריזתא דאתרעא במליעתא דאתרעא חזיגא לי עידית היא לי
זיבורית היא אמינא נעשה עידית זבן נעשה זיבורית זבן ואי לא
ערמה היא ומפקינן ליה מיניה וכן הרבה מעשיות בתלמוד מעניינ'
אלו וכל זה הוא הגם שהדין נותן שיתקיים המעשה אלא שרז"ל
הפרו עצת המערימים על תומתו דרך ההולכים לפי תומם וכ"ש
במעשה דילן שמן הדין שכל דבריה שבלב אינם דברים ואינם
מעלים ואינם מורידים ואיידי דאפסידא אנפשה בדלא אתנית ואם
היה שבה אחור תלהתנות בפירו' כפי שבועתה כדי שלא יניחוה
וילכו להם. לפני פנים הנז' היא מחוייבת לפרוע להם פרעון גמור
ואדרבא תקנתה היא קלקלתה עכ"פ. והדברים בזה בארוכות הם
מהמותר כי האמת יורה דרכו. ובכן כל נדוק יאחז דרכו לבסות
אותה בדברים קשים ומרים ואי לא לייתא לדינא יבפנה בתקל
ולצועה ואי לא יתהגה בסלוזה דלא נבע דמא עד שתפרע לאנשים
ההמה הפדיון עד תומו. והעצה זה אלינו שבשמים ישקוף
אליו בעין החמלה ממרומו. ויוסיף בטובתו ויברכה
את שלומו. הלעזר שלמה דורלן ס"ט:

ענין

ענין ל

אל החכם הותיק הדיין כמה"ר שלמה דורלון נר"ו: על ענין אוס אל כשיר אלמנת ר' יוסף סוסי ל"ע שתבעה את שלוס עדה יל"ו בעד מה שיש בידו מוסקד משל חמיו ר' יוסף הנז' ואמרה לו כי שלוס הנז' הביא הפנקס לכ"ת ועשית חשבון ביניהם בחופן שיטול שלוס הנז' עשרים דינרי זהב ממה שנשאר לו מהגדוניה שהוציאה לו שמתה והוא ירשה ונשאר לו על ר' יוסף סוסי העשרים דינרים הנז' ועתה יטול אותם ממה שיש תחת ידו. וביום ההוא כשהיינו בבית הועד דברנו פה אל פה בענין זה ואמרתי אני לכ"ת ששלוס עדה אין לו להנות מה שנשאר לו מהגדוניה על ממון יוסף סוסי כי אחר שמתה האשה קודם הנבייה אין לבעל בהם כלום ואינו ירשה בהם ואני לא היית זוכר הדין היטב רק אמרתי לכ"ת אותם דברים בגיס ולא גיס תיר ולא תיר ולפי הנראה כי כ"ת לא הבנית כלום בדברי ולא עיינת בזה בדברי הפוסקים כלל. ולזה כאשר אמרה אלי אוס אליכיר הנז' כי כ"ת הוציא לה העשרים דינרי זהב מרשם ממון חזרתי לעיין בדברי המשנה והגמ' והפוסקי' לעמוד על אמיתת הדין הזה חזיתי ואספר' וממע"כת תלא תורה. ואם האמת אתי תבברני בשורה. טובה ואם לאו תודיעני דרך ישרה. ואנא קמי דמר מוליגא ומאיגא מודים מודים בכריעה כחזרה:

לא נעלם מעיני כ"ת מ"ש בעל הטורים ז"ל סי' כ"ה וז"ל מתה אין האדוס מטמאה לה וכו' כתב לה אביה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה ומתה אינו יורשה ופי' רש"י ז"ל מת מן האירוסין. ור"ת פי' אפי' בשאת אם מתה קודם שיבואו ליד הבעל אינו יורש אותה וכן מסקנת מ"ה הרא"ש ז"ל עכ"ל. וכסי' כ"ו כתב מסרה האב לשלוחי הבעל וכו'. או שהיה לבעל חצר בדרך וכנסה עמו ונתייחדה עמו ומסת מה לשם נישואין בכנסו ויורשה אם הגיעה בידו אבל אם לא הגיעה לידו אינו יורשה לדעת ר"ת כדפירשתי לעיל והרמ"בם ז"ל כתב שיורשה אפי' שגדוניתה בבית אביה. ועתה ראיתי י"א הגם כי כל דינו הם על פי הרמ"בם ז"ל לבד מתלת בל"ד שבתחלה בהיות יוסף סוסי חי וקיים נפלה הבחשה ביניו וכין שלוס עדה כי אמר יוסף סוסי לשלוס עדה כי כל מה שקבלתי עלי להוציא לבתי בגדוניתה הכל פטרתי עם"פה ולא נשאר לך עלי כלום. א"כ איך לאחר הבחשה זאת שעשה יוסף הנזכר לאותנו שלוס הנז' נגיח אחרינו מתקנת הרא"ש ור"ת והטור ז"ל דלדעת' כולם אין הבעל יורש מה דעדיין לא נכנס בידו מהגדוניה ואפי' האב מודה. כ"ש הכא שהבחיש: **א** והלא כלל יש לנו דמקום שהפוסקים חולקים אלו מחייבין ואלו מזכין והממון ביד אחר אין להוציא מידו דאמר לו אייתי ראיה דלית הלכתא כהני גברי אריוותא דפטרי ואשלם לך. וכדכתב מה"ריק ז"ל בתשובותיו כמה פעמים וכן בעל תרומת הדשן ז"ל וכ"כ א"ז הרש"בם ז"ל בתשובותיו וז"ל כל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא נקיטינן הכי להקל על הנתבע כמו שכתבו המפרשי ז"ל בפ"ק דע"ז וכ"כ הרמ"בן ז"ל והר"ן ז"ל בפ' אלו טרפות עכ"ל. ומה גם עתה בל"ד דהנתבע בחייו הכחיש ואמר לתובע לא היית לך נבי מידי ואיך לאחר מיתת נעבה מהיורשים לתת לשלוס עדה ירושת הנשאר לו מהגדוניה וכאמור לעיל והיא פלוגתא דרבוותא ורבו המזכים על המחייבים:

ב ואי מעיינינן שפיר אין אנו צריכין להני מילי דבכ"ל לא אשכחן פלוגתא כלל אלא כ"ע מודים שהאשה אם מתה אפי' לאחר נישואין שאין הבעל יורש גדוניתה אם היא עדיין בבית אביה כלו אבל אם זכה לה כלו ולא ייחד לה כסות או כלים ידועי' אין מחלוקת רז"ל אלא אם קנה לה האב כסות או כלי וייחדן לגדוניתה ומתה ועדיין הם תחת ידו. אבל אם לא קנה לה בגדים ביחוד אף על פי שקבל על עצמו לתת לה ומתה אין לבעלה כלום במה שקבל על עצמו לתת אם עדיין לא נתן.

וזה לשון המשנה ולשון מפרשיה ע"ה. הגן בפ' נערה לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנישואין וכו' ותניא בגמרא הלך האב עם שלוחי הבעל וכו'. מתה האב ירשה אע"פ שכתובתה בבית הבעל. מסרה האב לשלוחי הבעל וכו' מתה אע"פ שכתובתה בבית אביה בעלה יורשה. ופי' רש"י ז"ל אף על פי שכתובתה וכו'. מטלטלין שייחד אביה לגדוניתה. הרי בפירוש אמר רבינו ז"ל מטלטלין שייחד לה אביה לגדוניתה מכלל דאין בעלה יורשה אלא אם כתובתה מיוחדת כסות וכלים שאז אף ע"פ שעדיין הם בבית אביה בעלה יורשה. אבל אם עדיין לא ייחדם לה אלא קבלם עליו לבד אין בעלה יורש אותם. ולדן דיילפא רש"י ז"ל מלשון הברייתא עצמה דמרישא נשמע לסיפא דבריסא אחרי' אף ע"פ שכתובתה בבית בעלה. ועל כרחין לא שייך למימר הכי אלא בכסות וכלים שנתן לה אביה שתביאה עמה לבית בעלה. והגיעו לרשות הבעל קודם שהגיעה היא וכן נ"כ בסיפא דאמרינן אף על פי שכתובתה בבית אביה על כרחין דומיא דרישא היא ויש לומר דהיינו כסות וכלים שכבר הם קנויי' ומיוחדים אליה רק עדיין הם בבית אביה ולהכי אמרה מתניתא אע"פ שכתובתה בבית אבי' ולא קאמרה ברשות אביה והחלוק מבואר וקל להבין ובהכי הוא דקאמרה מתניתא הבעל יורש אותם אם מתה אבל אם עדיין לא נתייחדו לה הכסות והכלים לא אמרינן שיירש הבעל בהם כלום אם מתה וז"ל הרי"בש ז"ל בתשובה סי' ס"ד דבר פשוט הוא שהבעל יורש כל נכסי אשתו וכו'. עד ולא סוף דבר בגדוניתה שהוא מוחזק בה שהרי קבל עליו אחריות וכו'. עד אלא אפי' היו עדיין ברשות האב אלא שייחדן לה בכתובתה מתה בעלה יורשה. כדתניא פרק נערה הו שהיתה לו חצר בדרך וכנסה עמו לשם נישואין אף ע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה ופי' כתובתה גדוניתה עכ"ל הרי בפירוש פירש הרי"בש זלה"ה שאין הבעל יורש אלא אם ייחדן לה לכתובתה שכן התנה ואמר אלא שייחדן לה בכתובת. דאי לא תימא הכי לימא אפי' עדיין היא ברשות האב ולשתוק וזה הדבר ברור ולברר הדבר היטב הביא לשון הרא"ש ז"ל שכתב בתשובה הביאה הגאון מהרי"ק ז"ל בשורש א"ה סי' קי"ח וז"ל אם יבררו אובן בעדות ברורה שאשתו הייתה אחר מורשה זכה בירושת אלא דמי לגדוניית חתנים אלא נבו דשלחו התם לגדוניה שהאב פוסק בדעתו תלייה וכו'. עד אבל כי האי לא אזלי בתר אומדנא אלא במתון שפסק האב ועודנו בידו דלא מפקינן מייניה אבל ירושה שנפלה לה דהיינו ככסף מלוג בהאי לא תקונרבנן והבו דלא לוסיף עלה ע"כ. א"כ כל זמן שלא ייחד לה מה שפסק אם מתה לא ירשנה הבעל ואין מוציאין מהאב. וכ"ש בל"ד שנפלה הבחשה בין האב ובין חותנו וכנו' למעלה וגם אלו העשרי' ל"ז לא נתייחדו בכסות וכלים וכו'. וכן ממי משמע מלשון הרמ"בם ז"ל פכ"ב מהל' אישות וז"ל הבעל קודם לכל אדם וכו'. ומאימתי יזכו וכו'. עד אע"פ שכתובתה עדיין בבית אבי' בעלה יורשה מדקאמר ז"ל כתובתה עדיין בבית אביה משמע דהיא מיוחדת ומוכנת אלא שעדיין היא בבית אביה שזהו משמעות ועדיין היא בבית אביה. הנה נראה מכל הדברים האלה שאין לבעל ירושה בגדוניית אשתו אלא אם ייחוד לה כסות וכלים בבית אביה אפי' שעדיין הם בבית אביה אבל במה שפסק לה ולא ייחד לה כסות וכלים אין לבעל בהם יחס:

ופלוגתא דא דנפלה בין רש"י ז"ל ור"ת והבאים אחריה' ע"ל לפי שמלינו בריתות דפליגי חדא אמרה ת"ר כתב לה אבי' כסות וכלים שיבואו עמה לבית בעלה מתה לא זכה הבעל בדברים הללו משום ר' נתן אמרו זכה הבעל בדברים הללו. ופסק הפוסקים כת"ק. ופי' רש"י ז"ל אם מתה מן האירוסין וכו' מתאר בדברי רבינו ז"ל דאם מתה מן הנישואין כ"ע ל"פ דזכ' הבעל בדברי הללו. וא"כ הברייתא הסתמית האחרת שכתבנו לעיל שאמרה אם בהה האשה עם שלוחי הבעל וכו' אם מתה אע"פי שכתובתה בבית אביה הבעל יורשה היינו ככולי עלמא. ור"ת ז"ל פירש הא דלא זכה הבעל בדברי' הללו אפי' לאחר הנישואין ולפ"ז הברייתא הסתמית שאמרה הבעל יורשה אע"פי שכתובתה בבית אבי' אתיא כר' נתן ולא כת"ק דלת"ק אביה יורשה כן פירשו רבותינו בעלי התוספות ז"ל. וכמו שהביא זה מהרי"ק ז"ל בשורש וכתבתי זה הקדמה לתי' קושיא אחת אם ירשה אותה מי שירל' להקשות אותה על דברנו והיא שהברייתא אמר' כתב לה אבי' כסות וכלים ומתה לא זכה הבעל בדברים הללו וכו'. משום ר' נתן אמרי וכו' ופי' רש"י ז"ל דלאחר אירוסין מיירי אבל לאחר נישואין כ"ע אמרי דזכה הבעל וא"כ י"ל דאפי' בכתב לה אבי' לבד כלו' שפסק לה ולא ייחד אמרה הברייתא שלאחר נישואין זכה הבעל כפי' רש"י ז"ל שכן משמעות לשון הברייתא שאמר' כתב לה אביה. ומזה יש קושיא למסקנתינו דאמרינן דאין ירוש' לבעל אא"כ ייחד לה אביה וכו'. על כן הבאתי דברי בעל התוספת ז"ל שכתבו דלדעת רש"י ז"ל שהברייתא שאמרה הבעל יורש' אע"פ שכתובתה בבית אביה אתיא כע"ע כלומר כת"ק דאותה ברייתא דאמרה לא זכה הבעל בדברי הללו וכ"ש כרבי נתן

דלא

דלא אמר ת"ק לא זכה הבעל אלא מן האירוסין אבל מן הנישואין מוד' דזכה הבעל ובאותה ברייא פירשו ז"ל שכתובת ' בבית אביה מטלטלין שייחדן לגדוניית' א"כ בהא כמי דאמרינן דזכה הבעל לאחר נישואין הייגו בדייחד לה וכו' ומ"ש הברייא כתב לו וכו' . דמשמע דאפי' לא ייחד לה אלא פסק לה לבד י"ל דמשו דעיק הברייא לאירוסין איתפיל' והאירוסין על הדוב לא עבדי אינשי אלא פסיק ולזה אמר המגיד בלשון פסיקא ולאו דוקא כתב לה אלא אפי' ייחד לה אם מתה מן האירוסין אמר ת"ק דלא זכה הבעל וכו' ואם מתה לאחר הנישואין זכה הבעל כפירוש רש"י ז"ל . ולפירש ר"ת אפילו לאחר הנישואין אמר ת"ק דלא זכה . ומה שפירשנו בלשון הברייתא הוא מוכרח דאי לא תימא הכי ונימא כתב דווקא ולא שייחד וא"כ אם ייחד לה ומתה אחרום יורשה אליבא דת"ק לפי' רש"י ז"ל דאמר דבאירוסין משתעייא בר י' וזה אינו דלרבנן אחרום אינו יורש כלום אפי' אם ייחד וא"כ מה שאמר' הברייא' כתב לה היינו אפי' אם ייחד לה . וכפי זה פירוש רש"י ז"ל בפירש הברייתא ההיא דכתב וז"ל כתב לה פירות כסות וכלים פסק לה אב בגדוניתא שתכנים לבעלה מטלטלין כגון פירות התלושין וכסות וכלים וכתבן לה מן האירוסין עכ"ל ז"ל הרי בפירש קאמר דייחד לא עסקינן דהיינו דקאמר פירות תלושין וכו' . וכתבן לה מן האירוסין עד"ל שייחדן וכתבן לה ובהאי קאמרי רבנן דלא זכה מן האירוסין אבל מן הנישואין זכה משום דייחדן לה וכתבן לה . ולפירש ר"ת אפילו לאחר נישואין לרבנן אם מתה אינו יורש . והיא ברייתא אחרינא שתיתא לתיתא כר עתן וכתבו התוספות ז"ל שבאה הלכה למעשה לפני ר"ת בתתן אחד שמתה אשתו והיה אבי הכלה מוחזק בגדוניתא ופסק לה זכה הבעל מכח הברייתא הנזכר לפי פירושו לפירש דבנישואין אירא . ובנ"ל לית דין ולית דיין שמאחר שלא ייחד לה האב וכ"ש שנפל ההכחשה בין האב והבעל בהיות האב בחיים ולכן אין לבעל כלום בירושת העשריס דיורי זהב . זהו מה שאליו דעתי נטת וכבר קבלתי עלי שלא לדבר לענין הדין במבטא רק בכתב מפרש ובשם' . והוא יתב' יורנו דרכו הישר' . ומילתא אמינה לקבוע עיזים לתור' . טו הלב נר מן המגר . והיד תקלר . בכל אחד ממנו כח לא עגר . ורחמיו ית' מרובים כי חנוניו ית' הם חנוניים . ומרוחמיו הם המרוחמים . ואדוני שלום נאם המם דר

משכתו קמי מהריה . שלמה דורלאן ס"ט :

ענין לא

מעשה היה כי המשכיל ה"ר אבר' חנין יצ"ו נתחייב לו יהודי אחד אשר הוא דר בעיר מוסתגאני כך

וכך מעות והגיד עליו עדים בקנין גמור מעכשיו לפרוע לו הסך הנז' לזמן פלוני והעדו נעשית בפי' לום' כתבו וחתמו ותנו לו לפלוני היהודי ההוא הלך לו לדרכו לעירו והעביר מועד הזמן שעשו לבעל חובו ולא פרע לו כלום וה"ר אברם חנין הנז' לא כתב שטר בחוב הנז' ובראותו שהזמן עבר ובאו יהודים רבים ממוסת"גאנים ובעל חובו לא בא ולא שלח לו כלום רצה לכתוב ש"ח על בעל חובו אע"פי שעבר הזמן . והלך אל החכם השלם הדיין כמה"ר שלמה דורלאן ז"ל לכתוב לו השטר וסיפר לו המאורע שאירע לו והוא נר"ו לא רצה לכתוב לו השטר לפי שעבר זמנו ושולח אותו מעל פניו . ואחר כך בא אלי ולא אמר לי שום דבר ממה שעבר בינו ובין החכם נר"ו הנז' אלא בא אלי וספר לי המאורע ואמרתי לו לפי תומי איני כותב לך השטר עד אשר תבאר לי בראיה ועדות ברורה שלא פרע לך בעל חובך כלום לאמנם אע"פ שלא בא הוא עצמו מיום הליכתו שמא שלח לך כלו והלך והביא לי היהודי אשר באו ממוסת"גאנים והעידו לי בית בוחש הנה ר"ל בעת נאת' מעיר מוסת"גאנים אמרו לאותו יהודי החייב לה"ר אברם חנין פלוני והלא היית אומר שרצונך להלוך עמנו לאלגזאייר והשיב אותנו דבר איך אלך ואין בידי במה לפרוע החוב שיש עלי לר' אברם חנין כי עבר זמנו היום כמה חדשים ולא פרעתי לו כלום ב"ה אני לאחר ימי מועטי' אלך לי לאלגזאייר ואפרע כל חובות שיש עלי שמה לו ולזולתו . ואתם אחי תדרשו שלומו ותתגללו עלי על אומר הפירעון כי לא לאדם דרכו וכו' ואמרתי לכם מ"כ מודע לכם שהחוב של ר' אברהם עדיין לא פרעו לא כלו לא מקצתו ואמרו לי כל זמן שפלוני פרע כלום לרבי אברם אחותו הוא אין מקבלין עלינו כך וכך ח"ו והנה פלוני החייב בוכה בלב מר הוא בנפשה וכלמה מאימור הפרעון . ועל כן כתבתי לו השטר והוספתי לבסוף בזה הלשון ואנו עדי' נתב' רר לנו בירור גמור

וידענו ידיעה נאמנה שאע"פ שעבר זמן החוב הנז' כי עדיין פלוני לא פרע כלום לפלוני והחוב הנז' עדיין כלו קיום עד עתה . וה"ר אברם חנין הנז' הולך השטר ההוא לפני החכם הדיין יצ"ו הנז' ואמר לו למה שלחתני דיקר מאת פניך והלה פלוני כתב לי זה השטר . והחכם נר"ו כמעט שחרה לו על המעשה אשר נעשה מכתיבת השטר לאחר שעבר זמנו ולאחר תפלת מנחת ערב דבר עמו דברים קשים ואמר לי כי כפי הדין לא היה ראוי לשטר ההוא ליכתב ואין ראוי להקרות בשם שטר ואין נותן הדין שיעשה הטפסה לשטר ההוא וכן דברי' רבים כאלה . ואני אמרתי לו כי מה שעשיתי עשיתיו על פי הדין והאמת והצדק ולמחר הלכתי אליו לישיבתו ונשאתי ונתתי עמו והראיתיו פסק בעל שלחן ערוך סימן ל"ט פ"ג שאמ' בזה הלשון ואפי' כשתהא זמן מרובה ואח"כ בא המלוה ותבעם שיכתבו לו הרי אלו יכתבו ויתנו ואינו' נריכי' לאומ' שמא פרע וכותבין זמן הקנין או יכתבו שטרא דלא אימרמוהי וכתבנוהו ואפי' מת המלוה קודם כתיבת השטר אפי' קבע לו זמן ועבר הזמן יכולים לכתבו אחר מותו וכן אם מת המלוה ובאו יורשיו לעדי' שיכתבו להם השטר כותבין להם ויש חולקים ואומרי' דאי משך מילתא טפי משלשי' יום אין כותבין ואם קבע זמן לפרעון אין כותבין אחר אותו זמן דחיישינן שמא פרע עכ"ל ז"ל . ואמרתי לו הנה דעתו של בעל הש"ע ז"ל שהוא אחרון הגאונים והרבני' ועליו אנו סומכין בכל גלילותינו שכותבין וכו' . ואע"פ שאמר לבסוף ויש חולקין וכו' . אין לנו לסמוך אלא על דעתו הוא ע"ה . והשיב אותי החכם נר"ו ואמר כי דעת הרב בעל הש"ע ע"ה איננה כי אם כיש חולקי' . שבכלל הוא בידנו שהמחבר אשר יזכור דעות רבות מהפוסקי' ז"ל שדעת אותו המחבר הוא הפוסק האחרון אשר יזכור . והביא לי ראיה ממ"ש זקנינו הרש"בא ז"ל הה בתשובותיו **א** שהכלל מסור בידינו בענין בעל הטוריס ז"ל שבכל מקום שכתב וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל או וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל שכן היא דעתו ז"ל . וכן נ"כ מסר לנו כלל אחר והוא שבכל מקום שבעל הטוריס ז"ל יזכור דעות רבות מהפוסקים ז"ל שדעתו הוא ז"ל כדעת הפוסק האחרון שיזכור . **ב** ואני השבתי לאותו דבר ואמרתי לו דהני מילי הרי כשהמחבר ז"ל יתחיל בפסק שלו לומר כתב הרב פלוני כך וכך וכתב הרב פלוני כך וכך וכן יזכור רבנים אחרי' החולקי' באותו ענין שדעתו הוא ז"ל כדעת האחרון מהרבנים שיזכור . ואולם אם הוא ז"ל מתחיל הפסק בסתמא ואחר כך אמר יאמר ויש אומרים או ויש פוסקים או הרב פלו' כתב . שדעתו הוא כפי מה שכתב בתחלה בסתמא וכן הוא דרך כל הפוסקי' ז"ל בספריהם ודוק בהר"ף ובהרמ"בן ובעל הטורים ז"ל ותשכח דהני הוא וסגנון הדברי' הנ"ל ויוכיחו דהני הוא כדקאמינ' ואין צריך להביא ראיה על זה כי הוא מוכח את כל פני מבין דברי הפוסקים ז"ל . וגם דרך זאת היא סלולה בדרך המפרשים שהדעת הראשונה אשר יזכיר המחבר בסתמא היא דעת המחבר ואח"כ יביא דעות אחרים מזולתו . ואם בתחלה התחיל ואמר ה"ר פלוני פי' והוסיף דעות אחרות ולא הזכיר דעתו בודאי הוא שדעתו כדעת הרב האחרון שהזכיר . והחכם נר"ו לא הניח להאי כללא דכיילנא ואחשביה דהוא מילי מולייאתא הוא שדעת המחבר כמילי דאייתי בבתריתא . דהכי היא מסקנא דמרלאן אבונה מהרה דהאי שמעתתא . ועל זה כתבתי לו אלה הדברים האחרונים בסוף הדברים הראשונים :

חכם

לב ואמיץ כח הנה לא נעלם מעיני כ"ת מ"ש בעל הטוריס ז"ל סי' ל"ט בענין המחלוקת שבין הפוסקי' ז"ל בענין אם נתאחרה כתיבת השטר עד שעבר זמן שקבעו לפרעון שרבנים גדולים ואיתנים מוסדי ארץ דעתם שכותבים ואין לחוש שמא פרע דאם פרע איכו דאפשיר אנפשיה שמאחר שהוא יודע דשתם קנין לכתיבה עומד היה לו לחוש על עצמו ומיזל לגבי עדים למימר להו הא פרענא חוב שעלי לפלוני או למכתב תברא על אותה עדות ותהנו קימא נ"ז ואי פרע ולא חש לעצמו הו"ל כפורע לבעל חובו והגיה שטרו אצלו שפשע בעצמו שלא יעלם דאמר ליה בעל חובו אי פרעת לי שטרך בידי מאי עבד ופוסקים אחרים דעתם שיש לחוש שמא פרע ולכן אם נתאחר הזמן ביותר משלשים בדלא קבע לי זמנה או אם עבר הזמן בדקבע ליה זמנה לא כתבינן לזה הכל מבואר לעיני אדוני נר"ו . ואח"כ שהדבר הוא מחלוקת בין הפוסקים ז"ל אמת הוא שיש לחוש לדברי המחמירין ואין ראוי לאחל

א"ח

וכשיכתבו לו הקנין העדים נריכים לכתוב הזמן שיום הקנין ע"כ:

שלא

שלא הגיע לפעוטות כמוני היום להבריע לגד אחד מהם וראוי הוא לסוב אחור מזה. ומה גם עתה שא"ז הרש"בם הבריע להחמיר כדברי המחמירין ז"ל בתשובה סי' ל"ח ואם היתה האלוקה לזמן ולא עבר הזמן כיון שקנו מידו כותבין השטר לתלוה ואין מוסשין שמא עבר הזמן ועמו מוסכם מהרמ"בן ז"ל והגאון ז"ל כתב שהע"פי פרעו תוך זמנו וזה מוסכם מהרמ"בן ז"ל והגאון ז"ל כתב שהע"פי שעבר הזמן והיא בקנין אז אינה בקנין ולא עבר הזמן כותבין אבל הרמ"בן ז"ל מפקפק בדבר וראוי לחוש לדבריו שלא לכתוב אלא אם היה בקנין ועדיין לא עבר הזמן עכ"ל ז"ל. ולפ"ז היה לי לחכוע עלמי מכתיבת השטר ההוא:

אך אמנה ת"ל אני חשבתי דרכי ורואה ראיתי כי לדברי המחמירין ז"ל שהם אומרין דאנו מוסשין שמא פרע מאחר שעבר הזמן ועל כן אני הצעיר לחשש זאת הצרכתי לה"ר אברהם חנן להביא אותם עדים כנו' לעיל ומתוך דברייהם נתברר לנו בירור גמור שלא פרע ב"ח כלום לא מעט ולא הרבה כמו שמ"ל מ"כ מה משש נשאר לנו לחוש אין זה בית מיחוש כלל. וכ"ש שלדברי רוב הגאונים והפוסקים ועמהם בעל השלחן אשר לפני ה' שכותבין בלא בירור כלל:

ולטענת החכם גר"ו שבעל השלחן ע"ה דעתו כדעת ויש חולקים. הנה השבתי את כ"ת דברים ברורים ככוכים בטעמם. ואולם להגדיל תורה ולהאדיר אוסיף שנית ידי ואומר. הנה בענין שכתבנו לחעלה כתב הטור ז"ל וז"ל מתה אין האדום מטמא לה וכו'. כתב לה ואביה וכו'. פר"ש ז"ל אם מתה אין האירוסין. ור"ת ז"ל פי' אפי' אם נשאת אם מתה קודם שיבואו לידי הבעל אינו יורש אותה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל ולפ"ז הטור ז"ל עלמו דעתו כדעת אביו ז"ל כהוא כללא דכייל אדוננו זקננו ז"ל. ובסי' הנז' כת' הטור וז"ל מסרה האב לשלוחי הבעל או שמסרה וכו'. עד ויורשה אם הגיעה נדוניית' לידו אבל אם לא הגיעה לידו אינו יורשה לדעת ר"ת כדפי' לעיל. והרמ"בם ז"ל כתב שיורשה אפי' נדוייתה בבית אביה. ואם כדברי האדון כן הוא שהטור כשמזכיר דעת פוסק אחד באחרונה אחר מה שכותב בשתמא הדעת הראשונה והשלכה אצלו הוא כדעת שהזכיר באחרונה. א"כ הו"ל הטור ז"ל כהרת"בם ז"ל ולעיל קאמר דמסקנת הרא"ש כר"ת והו"ל קושיא מדידיה אדידיה. א"כ נראה דקושטא קאמינ' דלא אמרינן אותו כלל דקאמר קדישא קדישא אבוי' ז"ל אלא כשהמחבר מתחיל' לכתוב הלשונות בלשון הפוסקי' אמר כדאיתיה ולאר כדאיתיה. ואולם כשכותב הדין בדרך שתמה כדאיתיה הוא הוא כשמזכיר דעת פוסק אחד באחרונה אחר מה שכותב בשתמא הדעת הראשונה והשלכה אצלו הוא כדעת שהזכיר באחרונה. א"כ הו"ל הטור ז"ל כהרת"בם ז"ל ולעיל קאמר דמסקנת הרא"ש כר"ת והו"ל קושיא מדידיה אדידיה. א"כ נראה דקושטא קאמינ' דלא אמרינן אותו כלל דקאמר קדישא קדישא אבוי' ז"ל אלא כשהמחבר מתחיל' לכתוב הלשונות בלשון הפוסקי' אמר כדאיתיה ולאר כדאיתיה. ואולם כשכותב הדין בדרך שתמה וכמשנה שנייה בודאי הוא שאותם דברים הם הם דעתו ומסקנתו לע"פי שכותב אח"כ שיש חולקים בדבר. ומי שיראה גם בלא עיון בטורים וכזולתם מהחבורים יראה זה בבירור ואם לא מידי. ושלום אדוני יגדל ולא ידל. וכבודו יכפר בעד הצעיר והדל. המסדר משנתו לפני רבו. שלמה דורלון ס"ט: והוא גר"ו כפי חכמת לבבו הודה אל הדברים וכתב בידו ההטעסה לשטר ההוא כדי לשלחו למוסתנאים לגבותו ונגבה השטר בלא שום טענה ואין אדוני עמו ואין דברים. והיה השלום לדורשי האמת. ואויבי עמו יכרית הש"י כ"ה ויאמרו. ויראנו מתורתו נפלאות. ולטובה יעשה עמנו אות. שלמה ס"ט בכמ"הר אמת דורלון זל"הה:

לתלמידנו יקרנו החכם ה"ר יהודה בלאיז נר"ו

ענין לב

שאלני תלמידנו חמודנו הה"ר חמד אלי"ס הותיק החשוב ה"ר יהודה כלאן נר"ו. להקיש לו חזון בענין חלב שחלבו עכו"ס ואין ישראל רואהו במה שנהגו בעיר תלמסאן יע"א על פי אבותיו קדושי עליון ז"ל לשתותו כשהובא תוך המדינה עמה גם מסביבותיה הקרובים אליה שהם בעבודי העיר שהוא ידוע שלא יאמלו אם גמלים מיניקות. גם בארצינו זאת עיר אלגזאייר נהגו כן ולא מיחו בידם הראשונים רז"ל. והיתה שאלתו אלי בדרך שיר ובראותי כי הוא יג"ו שוקד על דלתי הלמוד ולבבו דופק ומתרפק לחכמה בנפש תמה השבתיו לפי הדין כפי מה שהורוני מן הנמצים ולכבודו ולכבוד אבותיו הקדושים בביתי לו בתיש תשובת שירו. וזאת היא שאלתו. ונעימות אמרתו.

הצרופה. ברה כחמה וכלבנה יפה:

עטרת החכמים: ואור נעתמים: ומשיח אלמים: להבין ולהורות
ומחמד העין: ועזרי מאין: הלא מפיך הין: כפרים ועיירות
יקור תורת משה: ותבור רב אש: וברורות שש: לאלוף התורות
להלם דרך השיב: בטעם מחיישב: ומי בלתך משיב: גדולות ובצורות
בכל מתי שעמי: בל בן הארמי: וסברת חכמי: גאוני הדורות
ומי הם מהמירין: ומי הם מתירין: כרגן כגורן: ומגמי הדורות
בארצנו אוקרין: בשאין מבירין: אבל הם מבשירין: בל בן וחצר"ות
ששמע קול דל רזה: חכם לבב הוזה: ובגיך תחזה: בחופות נהדרות
ושלום על רבי: קאור עיני לבי: ותחזה עת תשבי: בבואו בבשורות
בתורת איש ירד: לעולם בה תרד: למען אל מורד: נשמים בגבורות

וזאת תשובתי אליו על דרך השיר כלול בה כל מה שכתבתי בתשובתי אליו כפי הדין כמו שיבוא לפניכם ב"ה:

בני חכם ושמח את לבבי: זמירותיו ואמרותיו טהורות
בשיר נעים שאלותיו שקולו: והוא דורש להבין ולהורות
לבב רעים משמח בשירין: כאבני דר וספיריס יקרות
דבריו הם מיוסדים בחכמה: וגם הולכים עליו סדר טהרות
הלא תורה מחזקת מקומה: ודורשת ואוחזת שמורות
והוא נכד לרב קדוש וחכם: בנעלמות ועבר מאמרות
ואב אמו מאד גודע בחכמו': בכל מדע וקלות וחמורות
שאלני להוציא לו סברות: ואמרי דת בל"בן והל"רות
כפי מנהג אבותיו הקדושי': להסכימו במשנה וגמרות
תשובתי לתתר ההלרות: והדיריס ומחנה הגלרות
בקרוב עיר בעבורה תחומה: בהמות הטמאות נעדרות
לבל נחוש לחלב הגמליס: וסוסיות ותתוכות לחורות
אבל נחוש בחוק המקומות: במו יער וארץ מדברות
ואם חלב טמאה הוא ביוקר: בכל מקום כפרים ועיירות
להתירו הלא הורו גבוני: והמליאו סברות הישרות
ואיש קדוש הלא ירבה פריש: שכרו רב ויחזה אור יקרות
והוא יוסיף בימיך ויאיר: לעיניך בחכמות הבנורות
ונפשך תשאבה מיס בשמון: במו עי"ן ועיי"נה המקומות

כאות נפשך בני יקירי ונפש אותך אוהב אהבה רבה. האומר לשאלתך הנני הנני:

בפרק אין מעמידין תנן ואלו דברים של עכו"ס אסורין ואין אסורין איסור הנאה חלב שחלב עכו"ס ואין ישראל רואהו והפת והשמן שלהם וכו'. ואמרינן בגמרא חלב למאי ניחוש ליה אי משום חלופי טהור מוור טמא ירוק. אי משום איסורא ניכסי דאמר מר טהור עומד טמא אינו עומד ומהדרינן אי דקא בעי ליה לגבינה ה"נ הכא במאי עסקינן דבעי לי' לכמכא ר"ל לתבשל של חלב. ומותבינן ולישקול מניה קלי ולוקמיה ומפרקינן מין דבטהור נמי איכא נסיובי דחלבא דלא קיימי ליכא למיקס עליה. לפי סוגיית הלכה זאת נראה כי החלב שחלבו עכו"ס ואין ישראל רואהו לא אסרוהו משום גזרה כמו הגבינה שאסרו אות' במנין משום גזרה כמ"ש הרמ"בם ז"ל בפ"ג מהל"מא בשם הגאונים ז"ל וכן שהוא דעת רוב המפרשים ז"ל. אלא איסור החלב הוא משו' תמהת חלב טמאה ואי בטל טעמא בטל איסורא. וע"כ בגמ' נשאו ונתנו בדבר לנסותו ולעמוד על אמתתו דאלו היה איסורו בגזרה מה"ל לא שייך ניסיון בדבר להתירו. ולפוס כן תנן באלו מותרין באכול חלב שחלבו עכו"ס וישראל רואהו. ואמרינן עלה בגמרא תניא לה דת"ר יש ישראל בגד עדרו של עכו"ס ועכו"ס חולב ומוציא לו ואינו מוסס והיינן בה היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא אי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי ומתרצינן לעולם דאיכא דבר טמא בעדרו וכי קאי חזי ליה וכי אתיב לא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה דילמא מייתי ומערב ליה קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה אורתותי מירתת ולא קא מערב. מסוגייא זאת נראה בפירוש שלא נאסר החלב שאין ישראל רואהו משום גזרה אלא משום תערובת ולזה קאמר תלמודא אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא מסתם דלא מיישינן אלא לתערובת. **א** ויש חלוק בין הגבינה והחלב שהגבינה שאסורה במנין ובגזרה גם אם בטל טעם לא בטל איסורא. כלל דבר שנאסר במנין אצריך מנין אחר להתירו כדאיתא בפ"ק דע"ז אבל החלב הואיל ואיסורו הוא משום תערובת אי בטל טעמא בטל איסורא. ולפ"ז אדוננו הרמ"בם ז"ל כתב ומפני זה יתן הדין שכל חלב הנמצא ביד עכו"ס אסור שמא ערב בו חלב בהמה טמאה ונבילה העכו"ס מותרת שאין חלב בהמה טמאה מתגבן אבל בימי תבו

המשנה

המשנה גזרו על גבינת העכו"ם ואסרוהו וכו' . הנה הוא ז"ל אמר בפירוש שטעם איסור החלב הוא מפני תערובת . ואולם בגבינה אמר עם היותה מותרת לפי הדין עכ"ז חכמי המשנה גזרו בו איסור אוסיף עוד לומר וז"ל גבינה שמעמידין אותה העכו"ם בעשבים או במי פירות כגון ערק התאניס וכו' . הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה עכ"ל . והטעם לפי שבאסרה משום גזרה לא שנא היא אסורה אם לא נתנו דבריהם לפיעורים . ולא נמנו מזה כי חלב שחלבו עכו"ם וישראל רואהו שיהא מותר אם אין חשש לתערובת . לפי זה התירו מקצת מפרשים לקנות חלב מהבתים והחצרות אשר בעיר אע"פ שאין ישראל רואה כל שהדבר ידוע שאין בו אותה אחר בהמה טמאה . וא"ז הרש"בץ הוא מהמתירין בדבר זה . ובעלי סברה זאת הם מפרשים משמעות סוגייא דתלמודא הכי דהאי דהאיכא אי לאיכא דבר טמא בעדרו פשיטא כלומר האי ישראל יושב בגלד עדרו של עכו"ם דקאמר' למה אנו צריכין לישיבתו בגלד העדר אי לאיכא דבר טמא וכו' . פשיטא שהוא מותר אפילו כשאין ישראל יושב בגלד העדר . ואי לאיכא דבר טמא אמאי כלומר מה תועלת יש בישיבתו . ויש מתחירין בזה ואומרין אפי' בדלאיכא דבר טמא וכו' . בענין ישראל יושב בגלד עדרו ומפרשים הסוגייא הכי אי לאיכא דבר טמא וכו' . פשיטא שהוא מותר הואיל וישראל יושב בגלד עדרו דודאי דבהאי כני ולפי משמעות הל' זון של הקושיא ראיה שכן הוא פירושה מדלא קאמר אי לאיכא דבר טמא וכו' . למה לי ישראל יושב בגלד עדרו . ולפ"ז אפילו במקום שהוא ידוע שאין בו בהמה טמאה צריך שיהיה ישראל בתחלה יושב בגלד העדר דחיישינן שמא הביאו חלב בהמה טמאה ממקום אחר וערבוהו וכ"כ הרי"אף ז"ל דלא שרינן בדלאיכא דבר טמא בעדרו אלא דוודאי אם ישראל ראה תחלת החליבה ושלא היה בכלי שום חלב ממקום אחר . ויש סוברין שאם העכו"ם חלבו לצורך עצמו דלא חיישי' לתערובת ומותר הוא לישראל הבא ומצאו חלוב לשתותו ומזה נהגו קצת חכמים להתיר לאות' הולכי דרכים לשתות החלב שחלבו עכו"ם לצורך עצמו . וי"ל שדעת המתירים בזה הוא מצד שתערובת זו של חלב אחשבו אליה דז"ל איה כי אם לזיוף בשביל אחרים להיזו כוונה אבל לגבי דידהו אין להם תועלת בערוב זה שאין חשש תערובת חלב כמו חשש תערובת מוריי"ם דאסרוהו ז"ל משום תערובת יין . דהתם יש לחוש אפילו במוריי"ם שעשאוהו לעצמם למי שאומנותו בכך ולפ"ז אמרינן בגמ' ת"ר מוריים אומן מותר ופרש"י ז"ל מוריי"ם של אומן עכו"ם מותר דמוריי"ם לא עבדי ליה מדבים סמאים ומשום חמרא אסרינן ליה ואומן לא תרי ביה חמרא עכ"ל ז"ל וא"כ חשש תערובת דמוריים הוא משום דאמנותו בכך שמערבין בו יין בשביל שיתקיים . ואינו כן חשש תערובת החלב דאין תקון לחלב בתערובת . החלב דכל שאין לעכו"ם הנאה בתערובתו לא חיישינן . וכהיא דאמרינן בגמרא בעא מניה ר"ש בן לקיש מר' יוחנן עטלזאה של בית עזאה מהו וא"ל לא הלכת לצור מימיך וראית ישראל ועכו"ם שפופתין שני קדרות על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים ואמרינן עליה מאי לא חשו להם חכמי' והדרינן אמר אביי לא חשו להם חכמי' משום בשר נבלה דלא אמרינן דילמא מהדר אפיה ישראל וסדי עכו"ם נבלה בקדרה ישראל דלית לי' הנאה לעכו"ם וכו' . ולפ"ז יראה החלב שחלבו עכו"ם לצורך עצמו שיהי' מותר דלא חיישי' לזה שערבו דמה הנא' לית ליה בערובו ואין לחוש אלא בחלב שחלבו לצורך אחרים שמא יערב אותו כדי להרבותו ולמכרו זה עם זה אולנתנו וכיוצא בזה:

אבל מדברי הרמ"בם ז"ל שכתבו למעלה שאמר שכל חלב שימצא ביד עכו"ם וכו' . יראה שהוא אוסר כל חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו וכן הרב בעל הטורים ז"ל כת' כן בפי' וז"ל חלב שחלבו עכו"ם וי"ר לא שנא חלבו לצרכו או לצורך ישראל וכו' . וכן הביא מהרי"ק ז"ל בשם שת"צ . ולפי סוגייא שטת התלמוד יראה שהוא אוסרו בכל ענין דגם במה שחלב לצורך עצמו אמרינן דילמא אתרמי ליה מילתא וערבו:

ומעתה נבוא לבאר אי זהו היא בהמה טמאה שחששו רז"ל לתערובת חלבו ולפי הגרא דתלמודא קאמר שתמא חיישינן לכל מילי . ואולם אי מעיינינן שפיר י"ל שלא חששו רז"ל אלא לאילתא דשכיחא דכל מילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן בה . אבל יש לראות לפי זה בענין זה לפי הענין ולפי המקומות דכי ליכא מילתא שכיחא דאיסורא בודאי לא גזרינן והוא דין פשוט בכל הדברי דרבנן . **ב** ועתה יש לראות אם חשש זה של בהמה טמאה יש לחוש אליו מחשש חלב גמלא לבד או ג"כ אם מחשש חמורתא וסוסייא וכיוצא ואולם לא חיישינן מכלכתא וחזירתא דלא שכיחי אינשי בהאי המקומו לחלבם כלל . ולפ"ז גם בארצנו זאת ובתלמסאן יש לאסור חלב שמ"ג וי"ר דחמרתא וסוסייא מלוייס הרבה . וי"ל שלא אחשו רז"ל אלא לחלב גמלא שדרך אנשי העולם לחלבם אבל חמורתא וסוסייא לא שכיחי למיחלב להו והיא מילתא דלא שכיחא . וכ"כ א"ז הרש"בא ז"ל וז"ל שלפי מה שאומרין שאין חולבין החמורות וסוסייות לפי שיש להם לבהמות אלו הנחלבות הוק גדול והם חסי' על בהמתם א"כ אין חוששין לזה כדאמרינן נבי הרבעה דעכו"ם חס על בהמתו שלא תעקר וכו' . אלמא כל שהעכו"ם חס על בהמתו ליכא למיחש לאיסורא עכ"ל ז"ל . והני מינו ונכדו אומר טעם אחר תוספת על זה שהדבר הזה ר"ל לחלוב חמורתות או סוסיות הוא להם דבר נמאס וגנות וחרפה וגם יש להם בזה נזיקות רע לעוש' זה א"כ אין לחוש לדבר הזה:

איברא כי החכם ידידנו ה"ר שלמה צרור המר דודי לי יצ"ו . העיד לי כי הוא עיניו ראו עכ"ם א' מאותם המוכרים החלב על הבתים שהיה חולב חמורתא אחת לתוך הכלי של חלב שהיה בידו למוכרו על הבתים . ואולם הוא עצמו יצ"ו . העיד כי אותו עכו"ם שעשה זה היה נער קטן משחת מאיש מראהו כבזה וחלל מאיש והיה מידתת הרבה ורואה הנה והנה כשעשה המעש' ההוא . והנה דבר זה הוא מילתא דלא שכיחא כדקאמינא ולא גזרו בה רבנן ובדידי הוה עובדא שהיה לנו חולה ולפיקוח נפשו הוצרכנו לחלב חמורתא על פי רופאים בקיאים ובקשנוהו ולא מצאנוהו כי היו העכו"ם אשר שאלנוהו מהם נוערים בנו ואומרים לנו ומי הוא זה שיעשה זה המעשה ולא נתנהו לנו אלא בדמי' רבים ובצער גדול ואחרי הבקשה ממקו' למקום ולפי זה החשש מחמורתא וסוסייא בטל הוא דהיא מילתא דלא שכיחא:

ולתערובת חלב גמלה שהוא מילתא דשכיחא י"ל גם כן שבארצנו זאת אין לחוש אליו . וזה מתרי טעמי . האחד לפי שבגבול הארץ הזאת אין מלוייס גמלי' מניקות שבגבו הארץ הזאת אינו מגדל גמלים לתולד' כמו שהוא ידוע ואמרו לנו האמעאלים כי גם עשו כל יכלתם לעשות שיהיו להם בבלל מקניהם גמלים מניקות ולא עלה בידם כי טבע הארץ הזאת אינו עושה תולדת גמלים . ועוד דגם אם ל' שימצא חלב הגמלה אפי' שיהיה מצוי בארץ הזאת שמנהג הערביים אנשי המקנה שחלב הגמלים הוא אכלם ביותר חשובות ואינם נותנים אותו רק לחסוביהם וליקריהם והוא אכלם ביותר ערך כפלי כפלי' מחלב בהמה טהורה . ובגמרא אמרינן דכל זמן ב שהאסור ביוקר והמותר בזול לא חיישינן לתערובת כדאמרינן בהחיא ארבא דמוריישא דאתא לגמלא דעכו אותיב ר' אבהו דמן עכו נטורי בארבא א"ל רבא לר' אבהו ועד האידנא מאן נטר' א"ל זעירא ועד האידנא אמאי ניחוש ליה אי משום דמערבי חמרא קסטא דמוריישא בלומא קסטא דחמרא כתרי לומי וכו' וכפי זה כתב הטור ז"ל וז"ל המוריים שלהם אסור ואין איסורו מחמת עצמו אלא מחמת שמערבין בו יין לפיכך אין איסורו אלא במקום שהיין בזול יותר מהמוריים אבל אם דמי היין יקרים מדמי המוריים מותר עכ"ל ז"ל . והרמ"בם ז"ל הוסיף תוספת ביאור להתלמד בו לגדון דידן וכיוצא שכן כתב בפ"ו מה"מא וז"ל המוריים במקום שדרכן לתת לתוכו יין אסור ואם היה ביוקר מהמוריים מותר וכזה מורין בכל דבר שחוששין לו שמא ערבו בו העכו"ם דבר אסור שאין אדם מערב היוקר בזול כדי להשתכר עכ"ל ז"ל . וכן מורי ורבי החסיד כמה"רר יוסף אבן דבי זל"הה שהיו כל הנהגותיו על פי הרמ"בם ז"ל היה שותה החלב שחלבו עכו"ם אף ע"פ שאין ישראל רואהו בארצנו זאת ואמר לנו שהוא ז"ל עושה כן על דעת הרמ"בם ז"ל כי כן כת' ז"ל וכזה מורין בכל דבר שחוששין לו וכו' . וכפי זה בארצנו זאת שחלב הגמלים הוא ביוקר מחלב בהמה טהורה אין חוששין לתערובת ולזה היה הוא ז"ל שותהו . ויצא לנו הדין שהחלב בארצנו זאת גם אם אין ישראל רואהו כשחלבו הוא מתרי טעמי דקאמרינן אם מצד העדר מציאות חלב הגמלים ואם מצד יוקרו וחשיבתו אצל האמעאלים וכמו שביארנו זה מהגמרא ומגדולי הפוסקים ז"ל:

ובקשתי ליסעד לדבר הזה מגאוני עולם ומצאתי בספר כפתור ופרח שהביא דבר זה מבורר בשם גאוני עולם וז"ל והנך רואה התר חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו

מלכה דקי"ל שאין שם לדבר איסור כי מ"ש בס' העתים ז"ל ואין בכל
אותה מדינה דבר טומאה לאו כל בהמה טמאה קאמר אבל ארלויה
לחלוב שהרי מ"ח מכלבא ומאור וכיוצ' בהן ואחר שהענין כן נראה לפי
זה שאם היה במדינה דבר טומאה ע"ר אזי לחלוב אלא שחלבו יותר יקר
מן הטהור כמו שהוא בחלב גמלה כנגד שאר החלבים פה בארץ
הערב' שיהיה מותר מההוא דפ' אין מעמידין גבי ארבא דמוריסא
וכו' עכ"ל ז"ל · הא תניא דמסייעא לן בכל מילי דקאמרינן · ומזה
מצאו להם סמך אנשי ארצנו לאסור חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל
רואהו · ואולם כל זה בחלב הבא מהעיר עצמה או מהדירי הקרובי'
אליה שאין מצוי בהם גמלה לחלוב ולא מהבא מרחוק העיר המקום
הנקרא מתי"גא וכ"ש בארחוק משם שיש לחוש שמא יגלה שמה חלב
גמלי' וגם יש לחוש לחל' חמורתות וסוסיות שמא העבדי' המתפרצי'
יחלבום ויערבום עם חלב בהמה טהורה :

ד וגם בענין האל לכ"ן הבא ממתי"גא יש לחוש אליו יותר
מהחלב דאגב קיומא דידי' הוא מקבל הזיף ביותר
ולא יודן זיופו גם לפי יוקר החלב בזמננו זה בארץ הנ"ז אפשר
שיערבו בו חלב גמלים אם ימצא להם וחלבים אחרים · והאיסור
הזה הוא איסור דאורייתא ויש לחוש אליו אפי' לאשאר רחוקה ואבא
מ"ר זלה"ה אחר לנו כמה פעמים שהביו ז"ל היה מכה וגוער במי
שיקנ'האל לכ"ן שיבוא ממתי"גא וגם אבא מר זלה"ה עצמו היה גוער
הרבה בישראלים הקונים הא"ל לכ"ן ואני מעיד שראיתיו ז"ל שהיה
מסבר להם הכלים ומצליכם אראה והיה שולח אליה ב"ר פעם אחר
פעם לתחות בהם ולהחרות בהם והיה מעניש וקונסם ממון
לגמר"ואר עד שראה שהדור שוה ולא היו שומעים לו העלים
עיניו מהם וסמך על החזקה שאמרינן שחלב גמלים אינו נמצא
באראלות הלו · ולחלב הגורתות וסוסיות היא חשאה רחוקה ועל
כן אמר במילתא דאית בה סמך להיתר מוטב שיהיו שוגגין ואל
יהיו מזידין :

ה וגם האל ראוי"ב שהם מוכרין על החנרות אמרו לנו קצת
היהודים כי ראו אותם מקפיאים אותו בקיבה כמו
שעושין לגבינה לכן ראוי לחוש אליו יותר מהאל' לפי שיש לו תוספת
איסור קיבה ושומר נפשו ירחק מכל אלה כי אלה הדברים אינם
מהדברים המוכרחים אשר נזרתם אין הכבור יכולים לעמוד בהם
ואני היום כמה שנים אסרתי על עצמי גם החלב הנמכר על הבתים
אע"פ שהוא מהדירים הקרובים לעיר או מהעיר עצמה · עכ"ז אני
חושש לעדות החכם ה"ר שלמה הנז"ל · אבל מה שיהיה ביד בעלי
הבתים או הבא מהדירים ביד ישראלי'גם שחלבו עכו"ם ואין ישראל
דואה אין לחוש אליו מהטעמים שהזכרנו והרונה להחמיר על עצמו
הבוא עליו ברכת טוב · ויהיה כגן רטוב · ושמרנו האל מקטוב ·
ולאלה האנשים אשר נהגו בו היתר כפי מה שנמצא להם סמך וסעד
אין ראוי ללעוז עליהם המדינה ואנו רואים דגם הגבינה שאסרוה
במנין ובגזרה אפ"ה נהגו בה היתר כל קהלות הקדש בני אינ"ליא
לאשר הם מעמידין אותה בפרמי העשבים · וכן לענין החמאה אשר
במה בארוני עולם החמירו בה לאוסר'וגם הרמ"בם ז"ל שעליו נסמכו
כל אלו הקהלות אינו מתיר כי אם ע"י ביטול · עכ"ז נהגו בה היתר
בכל אלו הארצות גם בעיר הגדולה לאל"יס פאס יע"ה נהגו התר
בחמאה שלא על ידי ביטול והם ראוי להם לחוש ביותר ממנו לפי שחל'
גמלים נמצא אצלם הרבה וע"כ אין להוציא לעז על מנהג הראשוני'
רק מי שירצה להחמיר יחמיר וחז"ל אמרו כל המחמיר תבא עליו
ברכה · שמורה וערוכה · אכי"ר · ושלום בני יקירי יגדל ולא ידל
בנפשך היקרה והחשובה · ונפש אוהבך אהבה רבה · ובשקידתך
על הלמוד לבו ישמח · שלמה ס"ט בכמה"רר למח דורלון זלה"ה ·

שאלה לג

תוקרע אל החכם ה"ר שלימאן אבי סדיד יצ"ו
זה לשון שאלתו אחת

שאלתי מאת אדוני נר"ו אותה אבקש ותורני על דבר אמת ועטוה
לדק כי עתה מקור מים בארוך נראה אור · יודע לכ"ת כי שני
אנשים ממדינת מרא"בש נתוועדו שניהם לעלות לארצנו הקדושה
והיו שניהם שפה אחת ודברים אחדים אחים ורעים ויהי בהיותם
בתוגם המדינה ואירע להם דבר שעכב אותם ללכת לדרכם נכח
מקדש מלך ית' וילאו שניהם מתוגם ויבואו לעיר עוז"ר וא' מהם
אשר שמו ה"ר יהודה אזולאי נשא אשה שמה על מנת שתעלה עמו
לארצנו הקדוש'ואבירו אשר שמו ה"ר מרדכי עלון נתעכב עמו כי היו
שניה'שותפי'ואבדו פה אחד ושפה אחת ד"ד ברי'אחדי'והיה'הסכמתם
שר'מרדכי עליונ'ל הנז'יסא אחות אשת אבירו הנז'ואז ישלימו נדרם
לעלות יחד כשני אחים נשואים לשתי אחיות · ואחר כך חלה ה"ר
יהודה אזולאי הנז' חולי גדול ואדרבו ימי חולו ובראותו כי בא קצו
וידע כי לא יחיה אחרי נפלו היה מתאונן על אשר לא עלתה בידו
כוונתו והוא ימות ח"ל ואמר לאשתו פעם אחר פעם במלוא מיצר
אחות לי עשי לי נחת רוח והוא כשאמות לא תנשאי לאיש אחר אלא
לה"ר מרדכי עלון כי הוא כאח לי כמו שנפשך יודעת מאד וכל נכסי
אני נותן אליו במתנה גמורה ואם יהיה לי זרע של קיימא מהבעור
שאת מעוברת יהיה הוא אפוטרופוס עליו עד שיגדל ואם אין לא
יהיה לו זרע של קיימא יהיה הכל לה"ר מרדכי הנז' ויולך נכסי
ותזכי שניכם בקדושתה ואני אזכה עמוכם בנכסי שתוליאו'בישיבת
ארצנו הקדושה · כל זה היה אומר לה פעם אחר פעם בכל יומי
חוליו והיא היתה בוכה לפניו על דבריו אלה ונשבר לבה בקרבה על
דברי בעל נעוריה · והי כאשר רמה כי ארכו ימי חוליו רמה ללכת
אל עיר מ"ז'ב אולי ימצא שם מזור לחליו כפי טובות הארץ ההיא
והנה אשתו מעוברת בעיר תקורט ובעת שהם לדרך פגעניו אלה
ה"ר מרדכי אבירו ללוותו עם יהודים אחרי'ואמר בפני עדים אתם
עדי שאני מצווה בפניכם שאם אתי ולדה אשתי זרע של קיימא
יהיו כל נכסי לזרעי וה"ר מרדכי יהיה אפוטרופוס עליו עד שיגדל
ומיתיו והרשיתיו על כל אשר יש לי ואם אין לא יהיה זרע של
קיימא הנה אני נותן כל נכסי לה"ר מרדכי נתתם לו מתנה גמורה
ואמר לו ה"ר מרדכי הנז' בדמעה על פניו ואני אוציא אותם כלם
במצוות ובחפצי שמים לזכות נפשך בעו"הב וא"ל תעשה בהם מה
שתראה ומה שייטב בעיניך · והלך ה"ר יהודה הנז' לעז"אב ואת
שמה אחותו חליו שהיה בו נב"ת וחיי אריכין שבק למר ולכל ישראל
ואחר ילדה אשתו בן זכר ונתקייים ימים או עשור ואח"כ מת בן
הנולד · וה"ר מרדכי הנז' היה בעיר אחרת · והאשה הרה תשא את
עונה וקפלה ונשאת לאיש אחר לאחר שנשבעה שבועת האלמנה
וקבלה את כתובתה אלא בפני ה"ר מרדכי הנז' · ובבוא ה"ר מרדכי
הנז' רצה לזכות בנכסי המת כמו שצוה לו אחותו מיתה · ושמה
אדוניו תוליא לאור משפטנו אם הנכסים הם לה"ר מרדכי ינ'
הנז' כפי רצון המת וכוונתו · או אם הנכסים הם ליורשי הבן אשר
הם עומדים בגורלכם מאחר שהבן נתקיים והיה בן קיימא ימים לו
עשור וירושה אין לה הספק · וה"ר מרדכי הוא אומר שיוציא הנכסים
כולם בספרי הקדש ויביאם לבית התלמוד לזכות המת · ואם
נראה לאדוניו שהנכסים הם בחזקת יורשי הבן תודיענו מהנעשה
בהם עד שיבואו היורשים כי ארצם מארצינו רחוקה מאד :
עכ"ל השאלה :

תשובה הנכתה פסיקתא היא דאזלינן בתר
אומדנא דנותן אע"פי שלא פירש
דבריו וכהיא דאמרינן פרק מי
שמת מי שהלך למדינ' הים ושמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר
ואח"כ בא בנו · א"ר שמעון בן מנסיא אין מתנתו מתנה שאלו היה
יודע שבנו קיים לא היה כותבן לאחר ואמר רב נחמן הלכה כר"ש ן
מנסיא · וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל ואין מי שחלק עליה :

איברא שמצינו שהרמ"בן ז"ל והר"מה ז"ל כתבו דבמי
ששמע שמת בנו וכתב כל נכסיו וכו' · ואח"כ בא
בנו דמתנתו קיימת דכיון דשבק נפשיה ויהיב לאחרינו לבריה נמי
שבקיה · והאיה דפ' מי שמת מוקי לה בש"מ · ואין לנו עסק בזה
לגבי כדון דידן דכולי עלמא אמרי שבעבייני לוותא ש"מ אזלינן בתר
אומדנא דדעתיה שכפי מה שראינו ממנו ומכוונתו אנו מתרשים
דבריו גם אם לא פירש הוא אותם אנו הבאים לדון דינו כפי מה
שתתברר כוונתו אלינו ותסתייים תתבאר לוותו ותתקיים :

והנה כפי סדר השאלה נראה שהנפטר העלוב הזה מיום אשר
נראה כי לא יחיה אחרי נפלו היה מדבר על לב אשתו
ומבקש ממנה להיות חברו במקומו לכל מילי דידיה וכ"כ היתה
דעתו קרובה אל חברו ז"ל עד שהיה מדבר בפיו מה שלא נעשה בן
מעוז אדם שתהיה אשתו נשאת אליו ושיזכה בכל ממונו שבה
תמלא נפשו נחת רוח · וא"כ מאחר שידענו שזאת היא כוונתו
ותאות לבו ואח"כ נראה להלוך למז"אב לוה בפני עדים אחים
דברים הנסדרים בשאלתכם · כפי זה אפי' שיהיה לנו שום הסתפקות
לפנים

לפנים אחריס בצוואתו זאת אמו אין לנו לפרש דבריו אלא כפי אומדנא דידיה ר"ל כפי מה שידענו ונתברר לנו מכוונתו ומרגון לבו ותאוותו:

ולפי זה הצוואה אשר נזה לפני עדיס שאמר שאם ח"ו מתי אם ילדה אשתי זרע של קיימא וכו' ואם ח"ו לא יהיה זרע של קיימא הנה אני נותן כל נכסי לה"ר מרדכי כי נתתיס לו במתנה גמורה וכו' ועתה אין לנו שום דינא ודיינא אלא במאמרו זה אשר אמר ותלה עניניו בזרע של קיימא ולכן אומר בטוב מאמר:

אמת ויציב הוא כי זרע אשר יצא לאויר העולם בשלמותו ועברו עליו שלשים יום שיצא מכלל נפל ונקרא זרע של קיימא כמו שהוא ידוע הדין לענין אבלות ולענין יבום וחליצה. וכפי זה נראה לכאורה שהזרע הזה אשר אנו בדינו אחי יחיים או עשור שנקרא זרע של קיימא וזכה בממון אביו ועתה שמת חזר הממון ליורשיו שירשוהו מכח הבן:

ויותר עוד מזה לדינא דתלמודא שאפי' בן יום אחד הוא נוחל את אמו להנחיל לאחין מן האב שלא מיעטו בגמרא אלא העובר משום דאיהו מאית בריאה ונם דעובר לית ליה זכייה כדאיתא פרק יוצא דופן ובפרק מי שמת. ונם הרש"בא ז"ל דכתב שאין בן יום אחד יורש ומוקי סוגייא דתלמודא כי אורחיה וחלק בזה על הרמ"בם ז"ל אפי' לדידיה אי קים לן בגוויה שכלו לו חדשיו כגון שבעל והלך למדינת הים אפי' הוא בן יום אחד הוא יורש ואפי' הוציא ראשו לבד לפרוזדור דחשבינן ליה כילוד ונתקיים שעה אחת ומת וקים לן בגוויה שכלו לו חדשיו הוא נוחל כדאית' פ' יוצא דופן. וכ"ש זה שהיה קרוב לשנה תמימה שזכה בנחלת אביו ועתה שמת נחלתו תעבור לקרוביו בני אביו ואמו וה"ר מרדכי לא תהיה ולא תקום צוואתו כי יראה אין לה הפסק:

אך אמנה לפי הקדמתנו המוכחת שבענין צוואת המת אין אנו רואין ומביטין ללשון הסתר ולדיוק לשונו כי כל פנייתינו תהיה אל כוונת המת ולאומד דעתו. י"ל שכוונת המצווה הזה בלומרו אם ילדה אשתי זרע של קיימא וכו' רצונו לומר זרע שיתקיים ויהיה לאיש בת בגמ"ס אשר אז לא יפסרנו לאפוטרופסו' וזה יתברר לנו מדבריו מלד מה שהיה מדבר עם אשתו בימי חליו לאותם דברים אנו יודעין כוונתו שאינו אומ' זש"ק על מי שינא שנה שנתיים ואח"כ אם ימות לאחר קיומו זמן מועט יהיה ממונו ליורשיו אלא כל כוונתו היה שאם יהיה לו זש"ק עד שיגדל ויבוא בנמ"ס יהיו לו נכסיו ואם לאו ר"ל שלא יתקיים עד שלא יצטרך לאפוטרופוס יהיו כל נכסיו לאחיו אשר הוא לו במקום אחיונק שדי אמו עד שרצה להקימו במקומו אפי' באשתו ואם באשתו היה מאמינו ר"ו ובמנוגו שלא רצה להיו' ממונו נכסיו רבוסין ומונחין עד שיבואו יורשיו מארץ רחוקה ואנו שהדי שזרע של קיימא שאמר האיש הלזה אינו כמתם זרע שלקיימא הנאמר בדברי חז"ל אלא זרע של קיימא דידיה הוא הזרע אשר יגדל ויבוא בנמ"ס ויאמר עליו אפוטרופא לדקני לא עבדינן וזה יתברר ביותר גמור מהמשכ' דבריו בזה אחר זה שכן אמר אם ילדה אשתי זרע של קיימא יהיו כל נכסי לזרעי ור' מרדכי הוא אפוטרופוס עליו עד שיגדל ואם ח"ו לא יהיה זרע של קיימא יהיו כל נכסי לר' מרדכי נתתים לו במתנה גמורה. הנה נראה מדבריו כאלו פירש ואמר שהזרע של קיימא שרצה הוא באופן שיגדל בנמ"ס עד שלא יהיה צריך לאפוטרופו כי לכן אמר בתכיפות ובדיבור אחד אם ילדה אשתי וכו' ומכיתיו והרשיתיו על כל אשר יש לי ואם ח"ו לא יהיה זרע של קיימא יהיו כל נכסי לה"ר מרדכי ומכל זה ידענו אומדן דעתו וכוונתו. ומתוך כך אין לנו לומר מאחר שהמצווה הזה אמר בתחלה יהיו כל נכסי לזרעי. ואח"כ ואם לא יהיה זרע של קיימא אני נותן כל נכסי לר' מרדכי ונתתים לו במתנה גמורה שהוא כמו הוא דאמרינן נכסי לך ואחריך לפלוני וכו'. שאם היה הראשון ראוי ליורשו הכל לראשון וליורשיו וכו' דהוא סבר למיפסקיה ליורשה וק"בה לא אפסקה. אלא דמיא הא דנדון דידן דלהיא דנכסי לך וכו' דהיא דהתם הכי קאמר נכסי לך מסעה זאת ואחריך לפלוני דירשה אין לה הפסק. והכא בנדון דידן קאמר אם ילדה אשתי זרע של קיימא יהיו כל נכסי. לומר אלא יהיו כל נכסיו לזרעו אלא בעת שיהיה זרע הנוא של קיימא. ובדבר ידענו מאומדן דעתו שענין זרע של קיימא שהוא אומר לו הוא הזרע שיהיה גדול בשנים וכמו שהוכחנו זה למעלה ואולם כשאלה יהיה הזרע של קיימא על האופן הנז' נתן הכל לר' מרדכי הנז' משעת צוואתו ואין זה בדרך נכסי לך ואחריך לפלוני והחלוק מבואר הוא לרואי השמש ולהסיר כל ספק אבאר כל הדבר בפירוש מטעמה גדולה שהזכרנו בקצרה עתה אבאר אותה בדרך הרוכה. והוא הנה מדברי זה האיש המצוה ניכר ומבואר ומפורסם שהוא חשש שמא לא יהיה לו זרע ויאחרו נכסיו ויגיע כפיו ועמלו אשר עמל בו לאנשים הראויים ליורשו אשר הם עומדים במראשם המדינה כי ידע שאם יהיה כן הדבר שהנכסים יהיו רבוסין והאשה ההיא וזולתה יפסידו הנכסים ההמה וחלש נכנס וחלש יוצא והנכסים איננם: או מלד אחר אולי עינו היתה נרה באחים היורשים ההמה העומדים בארצם ונחלתם להורישם יגיע כפו וע"כ רצה ונתר בדעתו שאם יהיה לו זרע של קיימא זרעו יהיה למעלה דאש והוא יקח הכל והאפוטרופוס עליו יהיה ה"ר מרדכי הנז' להיות נכסיו נשמרים תחת ידו ועינו תהיה פקוחה על עזבונו ועל בנו לטובה כי הוא לו כאח ברע ואם הזרע לא יהיה זרע של קיימא הכל יהיה לה"ר מרדכי הנז' כי בחר בו להיותו עומד בנחלתו גם באשתו וכפי זה אותר זרע של קיימא ולא אמר אם יהיה לי זרע בסתמא כי אין יעלה על לב שום אדם לומר כי הבהלה שלו וכל צוואתו אינה כי אם על שלשים יום לבד שאם הפילה האשה או ילדה ולא היה שלשים יום שהוא ספק נפל יהיו הנכסים לה"ר מרדכי הנז' ואם היה שלשים יום ומת יהיו הנכסים ליורשי' אין זאת כי האמת וחי התורה כי לא נתכוון בדעתו המיתנא ל"ע כי אם לזכות לה"ר מרדכי הנז' כל זמן שהזרע ימות קודם קיומו ר"ל קודם גדלו בשנים ובוהו לכלל נפשים. ולפי דעתי אני אומר ובלבי גומר כי כוונתו היא באומרו של קיימא דהיינו שיהיה לזרע ההוא תולדה ליורשו ואולם כל זמן שלא יהיה קיום לזרע בתולדה הכל לה"ר מרדכי ולמעוטי כח היורשים של מרא"בם מכל וכל נתכוון ולא שייך למימר הכא הוא בעת למיפסקיה וקב"ה לא אפסקה כדאוכחן לעיל:

וכבר ידוע אנלנו כי בענין הצוואה העיקר אנלנו הוא כוונת המצווה וגלוי דעתו לא לשון הסתר דהע"ג דבענייניס אחריס הסתר הוא לראיה גמורה והוא המעלה והמוריד בצוואת המת אינו כן דאין הסתר דייתיקי אלא לגלות ממנו דעתו וכוונתו של המצווה. וכמ"ש הריב"ש ז"ל בתשובה כפי ענין זה ומסיק בה הכי וז"ל ולענין מה שאמר שלא הזכיר בפירוש האפוטרופסות אלא נכסי אז מה שיש לו אומנומו ותכף שמת יצאו הנכסים מכלל ממונו כהיא דפ' הסותפין קונס לביתך שאינו נכנס ומת או שמכרו לאחר מותו כ"ל דלענין ס"מ אנו הולכין אחר אומדן דעתא ומקיימין דבריהם ככל מה שאנו רואים שהיה בדעתו לומר בכל כיוצא בדברים אלו עכ"ל ז"ל. וגם הרב הגדול הרש"בא ע"ה כתב בתשובה וז"ל וכל שאתם יודעים האמת שכך אמר הולכים אחר דבריו ואחר גילוי דעתו וכו' עכ"ל ז"ל. סוף דבר בהא מסקינן כי כפי מה שהוכחנו שהנכסים הם של ה"ר מרדכי הנז' כפי מה שהקנה לו המת ה' הוא נחלתו. ובלרור החיים נראה. נשמתו שלפי הנראה מסדר הש"ה שהאיש ההוא היה תם וירא אלי"ם וסר מרע כי כל עניניו ודבריו הם ירא"ת שמים בודאי אין בדבריו רצוא ושוב. אך אמנה אני תמיה מהאשה זרה ההיא כי בודאי זרה היא בדעתה ונכריה במעשיה אשר לא זכרה עשות חסד כפי תחנוני בעל נעוריה אליה ומי הוא זה אשר לבו קשה כלב האבן אשר לא יתפונן מדברי המצוה ההוא ל"ע. ואולם ידעתי נאמנה כי הכל היה מפאת האיש ההוא אשר נשאה כי הוא איש יודע ליד וגדול כחו בפיתוי בני אדם ולרמותם וכפי מה שמעתי שהוא הרבה עליה דברים על ידי שלוחיו עד אשר נגמרו ליקוחיו באשה ההיא אשר תשא את עונה ואם כוונתה לשם שמים או לאיזו סבה נכונה כי עת לחננה מהמבין מחשבות. ונגליס לפניו מלפני הלבבות ית' ויתי' ואולם האיש ההוא אשר נשאה הנס כי ידעתי כי לורבא מרבנן הוא ונדול כחו בתורה. כפי מה שראיתיו בבית מדרשא כי היה גדול בכל בני החבורה. עכ"ז אמר החכם אם אפלטון אהובינו האמת יותר אהוב ממנו ועל מעשהו זה אני תמיה ומשתומם וחושש כי שמא לא יעלה הזווג ההוא כהונן ואם מתוק אליו הדבר בראשיתו. שנתן דעתו על הנכסי' וליופי האשה ח"ו שמא מרה תהיה באחריתו והוא ית' יודע תעלומות שאולם כפי מה שהוא ת"ח ולורבא מרבנן כוונתו טובה ומצויה. ומה שחשבנו עליו לא היה ולא נהיה. לו

ית' יגמול טובות לבות · ויושיענו ישועות קרובות · ולנו ימחול · ותורתו ית' יגחול · גאם הגעיר שלמה דורמן ס"ט

לאחר שלחתי תשובה זאת כתעכבה השירה בעיר בסברלא · ולא הגיעה המגלה · עד שבאה המלה ח"ו אל האיש ההוא ומת בחולי ב' ימים לבד מיתתו לפרתו · וסליחה לאשתתו · והאשה ההיא חורה ונשאת לה"ר מרדכי עלון יצ"ו ונתקיימה כוונת המת ורצונו ועמד בנכסים וקבה ברובם ספרים חדשים גם ישנים והוא רוצה לעלות עם האשה ההיא לארצנו הקדושה הש"י ישלים מאוויהם וכוונת המת בו תהיה נגמרת על ידיהם בהשגחתו ית' המשגיח עלינו ועל ידיהו:

ענין לד

מעשה היה באיש אחד מארצנו זאת שהלך לברוח על נפשו מסבה שהיתה לו ונתגורר ימים רבים בהלי הערביים · ואח"כ יהודי אחד שהוא קרוב לאמו של האיש ההוא בא לכאן ואמר כי האיש ההוא נהרג על ידי עכו"ם ושהוא יודע בבירור שמת טופל בחרב והיתה נבלתו לדומן על פני האדמה והוסלך לאחד הבורות ואמר דברים אלו לפני חכמי העיר ובפני המון העם וביום ההוא גדל המספד מאד לאמו ואחיותיו וקרוביו של האיש ההוא והמבית השמועה של המיתה הנז' הלך אצל אמו של האיש ההוא ובכה עמה בכי גדול ונפש אחיותיו כי הוא קרוביהם · ויהי לעת ערב ביום ההוא באו ב' עכו"ם ונכנסו לבית אמו של האיש ההוא ואמרו לה הנה בנה פלו' דורש שלומה ושלום אחיותיו וכי הוא יושב לבטח בבית העכו"ם פלו' וכי הביאו מאתו כתב ולא ידעו היכן הוא הכתב ההוא אם יבואו לידם יביאוהו לה ובכן המספד היה לשמחה ולששון ולקול ענות גבורה לאמר כי הוא חי וקיים והעכו"ם ההמה נתנו להם מה שאכלו ושתו והלכו ולא הרגו אמרו לו אנשים ישראלים ואיך אמרת שמת פלו' והלא באו העכו"ם ואמרו שהוא חי · והיה נועץ להם ואומר כמוהו יהיו כל אויבי הש"י ונרפה ממנו שהיה לו פחד לבחר היטב היאך היתה מיתתו וע"כ היה משנה בדבריו לקנת בני אדם ואומר להם איכי יודע מה היה לו אם מת אם חי ונש אמר לקנת בני אדם שמעתי עליו שהלך לצד המערבי · אח"כ בא כתב אחד מאת חכם אחד מארץ מז"אב שלחו לב"ד יצ"ו ואמר להם דעו ורבותי כי תלמיד אחד מתלמידי שמו יעקב פרסוס יצ"ו הלך לו להסתחר אנה ואנה וקרה מקרהו שבא לבי' העכו"ם סי' עס"י שהיה מתגורר אצלו פלוני כמה ימים והתחיל העכו"ם ואמר לו אם תבקש על פלו' היהודי כבר מת ולואי שיבואו יורשיו ויקחו להם מה שנמצא בביתו והוא סוסייא אחת ובתה וב' גמלים ואמר יעקב הנז' שהרגה לו העכו"ם ההוא הסדור והחומש תורה שלו וז"ל אלו הם ספריו שהיה קורא בהם · עד כאן הורף הכתב שכתב החכם הנז' לענין זה · אח"כ בא היהודי ההוא שהביא השמועה בראשונה והעיד בב"ד ואמר כי הוא היה הולך לדרכו בדרך שהיה הולך בה ופגע בו עכו"ם אחד ואמר לו אהרן מה אתה יודע מהיהודי של סי' עי"פי והשיב שמענו עליו שהוא בצד המערב ואמר לו העכו"ם ההוא והיכן הוא והלא כבר נהרג ונתנתח לנתחים והוסלך בבור מ"ל כאד"ם והשיב הוא לעכו"ם ההוא ואמר לו מאין לך ידיעת דבר זה וז"ל העכו"ם פלו' שהיה עומד בשעת ההריגה אמר לי הדבר הזה · ואמר היהודי הנז' בפני ב"ד כי הוא מקודם דבר זה ביום אחד פגע הוא בעכו"ם ההוא שאמ' עליו העכו"ם הב' ששמע ממנו ההריגה הנז' וכשפגע הוא בעכו"ם התחיל העכו"ם ואמ' לו אהרן דע כי היהודי של סי' עי"פי מת הרוג ואני הייתי עומד עליו בשעת הריגתו ואמר שכאשר אמר העכו"ם הב' לותם דברים בפם העכו"ם ההוא אז ידע שהדברים אמתיים וכנים לפי שבאו מכוונים זה עם זה · ובסוף הדברים אמר בפני ב"ד שמעו רבותי פלו' זה מת מת והנה הוא עם המתים הקבורים העתידים לקום לעתיד לבא ואמרו לו הב"ד ולמה לא תברר דבריך איך היה המעשה ומניין אתה יודע אז נענה נדולה ואמר מי שמיים לי שמיים מה לכם מקור מילין פלו' מת מת ואיימו עליו ב"ד איומים גדולים להודיעו חומר העדות ושהוא ח"ו מרבה ממזרים בישראל אם הוא משקר ח"ו והוא נשבע שבועות חמורות וקבל עליו בגדויים ואלות ח"ו כי הוא יודע בבירור ובידיעה נאמנה כי פלו' מת ואחר כך בסוף דבריו אמר אמ"ת הו קנא"ת מא"ת מא"ת מ"ה פיה"ת כל"אם אחר הדבריים האלה בא יהודי אחד ואמר כי הוא נתלווה עם יהודי אחד והיו מדברי' זה עם זה על שדברו בענין זה היהודי שאנו מתעסקים במיתתו ואמר לו אותו יהודי דע לך שאני ראיתיו בבית סי' עי"פו ולא ישרו בעיני דרכיו ואני ידעתי כי אם ישאר שמה בבית סי' עי"פו סופו לנפול בחרב ואמר שאמר לו זה היהודי הנז' דע לך כי לאח"כ באתי אני וחבירי לבית סי' עי"פי וכשנכנסנו אצלו כמנהגנו אנו וזולתנו ונער בנו נערה גדולה ואמר עליון היהודים יכנסו במקומי לכו לכם לדרככ' פן אשלח בכם יד והלכנו בפחי נפש ונכנסנו אצל עכו"ם אחר ואמרנו לו מה זה היה לם"י עים"י לנעור ביהודים ולשלחם כלה מביתו כי לא זאת היא מדתו שכל הימי' הוא שמח ביהודים ועושה עמהם חסד והעכו"ם השיב אותנו דבר לאחר כי סי' עים"ו עשה זה על מה שעשה פלו' בביתו כך וכך ולכן שלחהו מביתו ושלח אחריו שני עבדים שלו והרגוהו והיה עומד שמה עכו"ם אחד ואמר כן הוא הדבר ואני אחד מהבנים שהלכו עמו והרגוהו והעכו"ם האחר הוא מ"ל ווהרא"ו העבד של סי' עים"י כל זה העיד זה היהודי הנקרא נתן בוסוסא ששמע מפי היהודי שנתלווה עמו ונתאכסן אצלו ומכל אלה הדברים נעשו עדויות ושטרות בב"ד אחר החקור כפי הראוי בדברי המעידים והמגידים:

ואני הנה באתי במגלת ספר להודיע ולהשמיע דין האשה האלמנה מהיהודי הנזכר שנתקבלו עליו העדיות האלה אם יש בה שום פקפוק מלהנשא אם לאו וכפי הנראה כי האשה הזאת היא מותרת להנשא לכתחלה בלא שום פקפוק ובלא שום ספיקא דספיקא אפילו בעדות אחת מאלה העדיות וכ"ש בהצטרף כלן כאחת שהכלל מכלם כי היא מותרת להנשא · וזה כי העדות הראשונה של היהודי הקרוב וכו' יש בה די והותר להתיר האשה הנזכר להנשא מפה שהעיד בפני חכמים ובפני ב"ד ובפני אנשים יחידים כי הוא יודע ידיעה נאמנה שפלו' מת והלך הוא עליו לנוד לו עם אמו ואחיותיו ולנחמם שאין עדותו זאת נרועה מאותם מעשיות שנזכרו בתלמוד כי באותם מעשיות סמכו גם על קול בעלמא לחזו ליה בבואה דבבואה ועל עכו"ם מל"ת וכ"ש הכא בנ' שבא יהודי איש נדול בא לכלל זקנה ושיבה עומד ואומר בקול קורא בכרוזה קרא בחיל כי פלו' נהרג ושהוא יודע בבירור שמת וכי זה אני אומר שאם באולי כל מתי ישראל שמתו ביום ובינבשה בא עליהם עדויות כעדות זאת לא היתה בת לא"ת ע"ה נשאלת ענוכה · ואעפ"י שאח"כ באו אותם ב' ישמעאלים ואמרו אותם דבריים כי הוא חי וכו' אין לבטל עדות היהודי ההוא מחמת עדות העכו"ם ההמה שמאחר שהיהודי העיד ואמר פלו' נהרג וכו' ואין לקחת דברי העכו"ם ובדוה הוא זה: **א** וכן כתב הר"ן ז"ל בתשובותיו והביאה מהרי"ק ז"ל בשמ"ה וז"ל שהעכו"ם שאינו מל"ת כשם שאינו נאמן להתיר כך אינו נאמן לאסור אם הוא מכחיש למי שאומר שמת. וכתב בב"ד שהיהודי אומר שמת בפני יחידים ורבים והלך להספיד את המת עם הקרובים שבודאי הוא שלא עשה כל זה אלא משום דקים ליה במיתתו והעכו"ם ההמה לא באו והכחישוהו על פנינו לאמרי פלוני הוא חי וכי הוא שלחם לדרוש שלום אמו ואחיותיו וכו' אלא באו כמתנגדים חרש לאמר כי הוא חי וכו' והלכו להם ולא הוסיפו עוד להראות · והנה אדוננו הר"ן ז"ל כתב כך אינו נאמן לאסור אם הוא מכחיש למי שאומר שמת דמשמע שאפילו הוא מכחיש בפני למי שאומר שמת ואומר לאחי אלא חי הוא וכיונא אין לקחת דברי המכחיש הזה דהבי משמעינו לשון הכחשה וכ"ש בב"ד דלא הכחישו על פנינו אלא באו כמתנגדים ואמרו אותם דבריים והלכו להם ולא נראו עוד · ומשמע נמי מדברי הר"ן ז"ל מדקאמר אינו נאמן לאסר אם הוא מכחיש למי שאומר שמת ירא מזה שאפילו אותו שאומר שמת הוא עכו"ם מל"ת או עבד ואפילו שפחה שאין כח בדבר העכו"ם המכחי' אותם לאסור דה"ק למי שאומר שמת שר"ל כל מי שמת ורצוי לקבל את דבריו ולהתי' את האשה על פיו אינה מכחיש לאסור וכ"ש הכא שהמעיד להתיר הוא יהודי בן חמשים שנה ויותר שבא להספיד על המת בתוגה ואנינה שאין לבטל דבריו מצד אות' עכו"ם:

ב וכל שכן שאותם עכו"ם אמרו לאמו הנה הוא במקו' פלוני ויבקש הדבר ולא נמצא היהודי במקום ההוא · והנה הרב המרדכי ז"ל כתב בגמרא כתובות כי ג' עכו"ם מל"ת שהתנו לפלו' ואחר זמן בא יהודי ואמר ראיתיו בצרפת ושלחו יהודי אחר עמו לראות אם יש ממש בדבריו ויבוקש הדבר ולא נמצא ואחרי הר"ם

הר"ם ז"ל. ומהר"ר יוד הכהן ז"ל כתב דעכו"ם מל"ת נאמן להתיר ולא לאסור וכ"ם העכו"ם האלה שאינם מל"ת שבולאי במתכוין לבם' אמנו ואמיותיו באו כדי לקחת אגורת כסף על הבשורה ההיא אשר בארו אותם וכן היה שלקחו להם אגורת כסף על הבשורה ולא יספו עוד להראות להם עד היום הזה:

ובר מן דין שהגם אם נאמר שדברי אותם עכו"ם הם אמתיי' שראוהו מי במקום ההוא שאמרו עליו שהוא בן אשר שהיו הדברים אמתיים. ואולם היה זה קודם מיתתו כי לא נודע מהם אימתי נפרדו ממנו אם בסמוך אם בזמן רחוק ולפ"ז עדות היהודי קיימת כי אין לה הכחשה מדברי העכו"ם ההמה ולמיה דא למ"ם הטור ז"ל וז"ל ואפילו אם היה חלול בפניו שאין מעידין עליו שלא עד ג' ימי' אם מצאוהו הרוג ומכירין אותו בטביעו' עין ואין עדעין מתי נהרג תולין שנהרג תוך ג' ימי' ומעידין עליו ע"כ ואע"פ שיש חולקי' בדבר זה בנ"דק"ל כי כ"ע מודים אחר שהדברי' מוכיחי' שיש לנו אפשרות לומר שנפרדו ממנו אות' עכו"ם היו' כמה ימי' ואחר כך היתה מיתתו:

וכן גם כן אין לבטל עדות היהודי הזה ממה שאח"כ היה מעלה בדיבורו בענין המקו' שסיתה בו הריגה אחר אשר נודע ממנו כי מתוך פחד לבבו היה אומר אות' דברי' וכמו שאמר בסוף דבריו פלו' מת פלו' מת ואיני יכול להאריך דברי ומה לכם חקור מילין וכן ע"כ בעדותו האחרונה כשהביעוהו הב"ד והחריפו עליו לעקר ואמר אי' ואבוי פלו' מת מת ואין לו חייס אלא כסיקו' בתחיית המתים וקלת בני אדם אמרו שהו' קנה מתת העכו"ם ההורגי' קלת מנכסיו ולפיכך היה אומר דבריו בדרך הבלעה כמגלה טפח ומכסה טפחי' ועל כן אין ראוי לקחת מדבריו אלא האחרוני' שאמר בפני ב"ד אחר האיום והשבועות: **ג** וראיה לזה שהרי הדין הוא שכל הבא להעיד על עדות אשה אין צריך דרישה וחקיר' וכמ"ם הטור ז"ל סי' י"ז והרמב"ם ז"ל והגאוני' ז"ל ואע"ג דפלוגתא דתנאי היא ר"ת ז"ל והני רבוותא ז"ל הגזור ואחרי' רבי' ושלומי' זל"ל כלהו פסקי כתנא דאמר אין נוקין עדי נשים בדרישה וחקירה. ובפרק האשה שלוש תנן אחת אומרת נהרג ואחת אומרת מת מת ר"מ אומר הואיל ואין מכחישות זו את זו הרי אלו לא יגשאו. ורבי יהודה ור"ש אומרים הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים הרי אלו יגשאו. וקי"ל דהלכה כר"י ור"ש וכן פסק הרא"ש ז"ל והטור ולפ"ז הואיל והם אינם בכל עדותיו שהעיד הוא מעיד על מיתתו של פלו' אין לנו לחקור עליו בדרישות וחקירות ולתפסו בדבריו ולהקשות מדידיה אדידיה וכמו שהשיב הרמב"ם ז"ל בתשובה לאותם שרצו לחקור בדרישה וחקירה בעדות האשה ואמר להם שאין לעשות נוחה באות' דברי' דבמקום ענוגה הקילו רבנן וכל זה הוא גם אם לא היתה לנו עדות אלא עדותו של האיש הזה אשר אנו מתעסקים בעדותו וכ"ש שנתוספה לנו עדות האיש אשר כתב החכם הנזכר עדותו כפי מה שנזכר למעלה:

ד אדר אשר העכו"ם בראותו את הישראל התחיל ואמר לומר אתה מבקש פלו' שהיה אצלנו הנה הוא מת אין לנו עכו"ם מל"ת יותר מזה שאין לומר שאחר שהעכו"ם התחיל בלשון שאלה מה אתה מבקש וכו' שלא עשה כן אלא בשביל שהבין ממנו שהוא רוצה לשאול אותו עליו וע"כ קדם הוא להשיבו על שאלתו וכפי זה אנו אומרים שהעכו"ם הזה אינו מל"ת. שהאמת הוא שהעכו"ם ההוא לא אמר מה אתה מבקש פלו' אלא לפתיחת דברים בעלמא. והגם אם נאמר שהבין ממנו שרצונו לשאול ולבקש על היהודי שהיה בביתו וקדם הוא את פיו באותם דברים להודיע שמת עכ"ז אמרינן דעכו"ם מל"ת יחשב יען שלא שאלו היהודי ולא דבר לו דבר:

וראיה לזה מה שתנן מעשה בבני לוי שהלכו לנוער עיר התמרים ואלה אחד מהם והניחוהו בפונדק בחזרתן אמרו לפונדקית איה חבירנו אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו ואמרי' עלה בגמרא אמר רב כהנא פונדקית עכו"ם היתה ומשיאה ל"ת ואקשי' והא איה חבירנו קאמרי לה ומתרצינן כיון דחזיתהו בכתה אמרה לה איה חבירנו אמרה להם מת וקברתיו הנה נראה בברור שגם שהעכו"ם הפונדקית ידעה שהיהודים ההמה שחזרו אליה שרצונם הוא לעמוד על ענין היהודי שהניחו אצלה ולדעת אם הוא חי או מת וכיונה והיה קדמה פניהם בבכיה להשיב להם על מה שהם מבקשים ואפילו שהם אמרו לה מתוך בהלתם ואיה חבירנו והיה אמרה להם מת וקברתיו ועכ"ז חשבינן לה מל"ת וכ"ש וק"ו בנ"ד שהעכו"ם ההוא לא ידע מהיהודי שלא בא אל ביתו אלא לבקש על היהודי אשר היה אצלנו כי בית העכו"ם ההו' היא מקום תחנות היהודים בכל הזמנים והיהודי ההוא עצמו כמה פעמים כתאכסן אצלו ואין ביאת יהודי זה לבית העכו"ם ההו' הודעה שבא לחקור על היהודי שהיה אצלו כחזרת האנשים ההמה אל בית הפונדקית וק"ל החלוק הרב שיש ביניהם ואם בעובדא דא חשבו רז"ל הפונדקית ההיא מל"ת וכ"ש וק"ו לנ"ד דהוה ליה העכו"ם מל"ת:

וגדולה מזאת מצאנו ראינו לגדולי הרבנים שחשבו מל"ת לתוגר שאמר ליהודי אחד לא שמעת כלום ממשה סוסי ואמר לו היהודי לא שמעתי ממנו דבר ואמר לו התוגר דע לך כי תוגר פלו' הרגו והתירו הרבנים ז"ל את אשתו בדברים האלה דחשבו לתוגר זה מל"ת ויש חלוק גדול בין עובדא דא לגרייעות' ובין נ"ד לסיבותא וק"ל:

ה ועוד בנ"ד יש בו ענין גדול להתר האשה אפילו לדעת ר' עקיבא דאומר שאין מעיאין האשה אלא ע"פ עד אחד כשר ולא ע"פ אשה וקרובים וגמל"ת דהא דמי כ"ד להתי' דמתני' דהכי תנן אמרו לו חכמים לרבי עקיב' מעשה בבני לוי שהלכו לנוער עיר התמרים וכו' עד א"ל ולא תהא כהנית כפונדקית אמר להם לבשתהא כפונדקית נאמנת פונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וס"ת שהיה בידו הרי לנו מפורש שאפילו לרבי עקיבא שאינו משיא לא שה רק ע"פ עד כשר. אע"ז הוה במעשה דפונדקית לפי שהוציאה להם מקלו ותרמילו. ובנ"ד נמי הוציא העכו"ם ליהודי ההוא הבא אל ביתו הסידור והחומש של היהודי שהיה אצלו והעיד זה האיש יעקב פרטוש כי הוא הכיר החומש והסידור שהיו ביד היהודי המת ורואה אותו קורא בהם בבית העכו"ם והכיר בטביעות עין הפירה מעליה:

ו וכן גם כן עדות נתן בישוא שהעיד בשם היהודי וכו' דאין לחוש בזה משום עד מפי עד דאפי' בגמל"ת במה שישמע מפי עכו"ם אחר אמרו מקלת רבוותא דהו"ל מל"ת. ואם יש מחלוקת בזה אינו כי אם בעכו"ם מפי עכו"ם אבל בישראל שמע מפי ישראל אין בזה שום מחלוקת כמפורש בספרי הפוסקי' ז"ל:

וכן גם כן אין לומר שאלת היהודי ליתמעאלי מה זה היה לפי' עים"י לשלח היהודים מעל פניו אמה שהשיב אותם על שאלתם והזכיר להם מיתת היהודי לא הו"ל גמל"ת אחר שקדמה לדבריו שאלת היהודים מה זה היה לפי' עים"י. כי אין זאת טענה לבטל כח מל"ת מאחר שאלת היהודים היתה על שינוי סי' עכ"ו ממנהגו הטוב עם היהודים וענין היהודי שהיה אצלו לא נזכ' לא ברמוז ולא בדבור והישמעאלי שהשיב אותם לא היתה כוונתו רק להשיבם על נערת סי' עים"י. **ז** וגדולה מזאת מצאנו ראינו שהתיר מהר"י בי רב ז"ל באותו מעשה שבא לפניו בא' שהעיד שיהודי הי' זימן ישמעאלים לסעוד אצלו ושאל היהודי את חבירו כלום שמעת מה נעשה מפלו' ופלו' והשיבו הישמעאלים אנו מכירין מי הרבן והתיר הוא ז"ל נשואיהם ע"פ עדות זאת ובודאי דיש מזה ק"ו וכ"ש לנדון דידן וקל להבין:

ח וכן גם כן אין לחוש ממה שאמר העכו"ם העומד שמה אני הרגתיו עם העכו"ם אל ווהארת"י שהרי אפילו אם ישראל הוא שאמר אני הרגתיו לפלו' נאמן הוא להתיר את אשתו דאין אדם משיש עצמו רשע ופלגינן דבוריה וכדאיתא פרק שני דיבמות וכ"ש גבי גמל"ת ואומר אני הרגתיו את היהודי דאי מוכחא מילתא דלא למירמא אימתא על הישראלי' קא מיכוין דיש לנו לקבל את דבריו ולהתיר את אשתו. וכ"ל ברירא מילתא דאותו העכו"ם שאמר אני אחד מהנהרגים אותו דלא למירמא אימתא קא מיכוין:

ט וכן גם כן אין לחוש משינוי המקומות שיהודי אחד אמר שהולך בבור א"ל כאדים. והעכו"ם אמרו שהפילו עליו מפולת ונקבה המקום גו"רף אל"ו הודי. מאחר שכל הדברים הולכין לסגנון אחד שהיהודי מת והלך לו לבית עולמו והראיה מהני דאמרינן לעיל בפרק האשה שלוש א' אומר נהרג וא' אומר מת וכו' וכ"ש הכא בנ"ד דשינוי מקום אינו כשינוי מת ונהרג. סוף דבר בהא סלקינן ובהא נחתינן דאשה זאת בעדות אחת מכל העדויות האלה היא מותרת ליכנס כדאוכמן בכל חלוקה וחלוקה מאילו העדויות ולכן תכנס לפי רצונה ותמלא מנוחה בית אישה והרוגה

הרוצה לעשות יפה לאותה ויפה ברכה מאת ה׳ והוא ית׳ יגדלנו משגיחות וירחמו מתורתו נפלאות אכי״ר נאם הנעיר שלמה דורלן ס״ט:

שאלה לה

מזה״ב חכם ירא ש״יס וסר מרע זקן ונשוא פניס מימיו נאמנים אים אפרתי החכם הישיש כה״ר מסאלתי אל״יס יחון שאריתו ולא יוסיף עוד לעמותו אכי״ר:

הגיעתני שאלתך וז״ל ראובן נפל מאה והוליד ממנה בנים ונפטר לב״ע והניח בנין קטנים יתומים ואין אב והאשה אם היתומים הלכה ונשאת לאיש אחר ולא נשבעה שבועת האלמנה והכניסה לבעלה האחרון מה שמגיה ידה מעזבון בעלה הנזכר ואחר כי שוליה לאיש האחרון מתה ובעלה האחרון ירשה ובאו בניה אשר היו לה מבעלה הראשון ואמרו לאשה האחרון לנו היא הירושה לקחת נכסי אמנו אשר הניחה אחריה כי היא אין לה בהם כלום לפי שלא נשבעה שבועת אלמנה ומה שהכנים לך בגדוניתה מנכסי אבינו אין לה בו כלום ובחזקתינו הוא עומד דמה שנתנה אינו גבוי דאין לה לגבות כלום אלא בשבועה דלא נתנה ולא מחלה ולא אתפסה נדרי כפי מה שהדין נותן והאיש הזה האחרון הוא טוען ואומר להם אמרתי לא הנבעתם אותה בראיתם אותה שהוליכה לה מה שהכנים לו בגדוניתה שתיקחו עליה היא מורה על שמחלתם לה השבועה שהיה לה ליטבע וטענו קרובי היתומים כי מה שלא השבעמוה בהותה שעה לפי שהיו בניה קטנים ואמרנו מה לנו ליכנס בעובי הקורה עד אשר יגדלו הנערי והמה יעשו עם אמם כרצונם יורנו מורנו איזה הדרך ישכון אור ולמל״ת תהיה צדקה ללמוד תורה ולהשקיע הריב ולתת הנכסי לבעליהם אם היתומים אם הבעל האחרון וס״ש:

תשובה

עם דברי השו״ת הזאת אנו מסופקי ספיקות רבות כי לא ידעתי אם המנהג אצלכם לכתוב נאמנות בכתובה כמו מנהגנו שאנו כותבין בזה הלשון וכל זמן שסטר כתובה ולא קיים מתחת ידה או מתחת יד בני כתה בדלא קרוע או בדלא כתוב עלגבו שהוא פרוע תהא נאמנת היא ויורשיה ובני כתה עלי ועל עלגבו שהוא פרוע תהא נאמנת היא ויורשיה ובני כתה עלי ועל יורשי ועל בני כתי וכו׳ אם אם המנהג אצלכם שלא לכתוב הנאמנות כמו שהוא מנהג מקום מקומות ואנו קי״ל שכל הנוס׳ אשה על דעת אנשי מקומו הוא נוסח גם יש לי ספק אם האשה הזאת שנתנה לעצמה מנכסי בעלה הראשון או נכסיו כלם אם הניבוי ההוא היה על ידה לעצמה בלא שידע שום אדם כמה הוא הסך שנתנה אם הוא כדי כתובתה או אם הוא ביותר מכדי כתובתה או אם אינו כדי כתובתה. או אם היה בלי ידי גדולי הקהל יש״ו ויורעיהם שעמדו על מה שנתנה ושמו הכל כפי דאות עיניהם והגבו לה ע״פ מאמר ואולם לא השביעוה קודם הניבוי כפי מה שהדין נותן. גם יש לי ספק אם הנכסים אלה שהוליכה אותם בלא שבועת אלמ׳ והכנים אותם לבעלה האחרון אם הם מטלטלין כלם או הקרקעות כלום או אם הם מזה ומזה. ועל כן תבוא תשובתכם כפי כל הנדדין הנז׳ כדי שתעמדו על הדין כפי הגדון:

א והנה אם המנהג שלכם הוא לכתוב הנאמנות כמלהנו הדין הוא אף ע״נ שאם היתה האשה בחיי׳ ובאה לגבות כתובתה מהיורשי׳ אינה גובה אלא בשבועה אע״פ שכתב לה בעלה נאמנות וכמו שיתבאר בסמוך עכ״ז אם מתה ולא נשבעה יורשיה מוטלין כתובתה מאחר שבעלה כתב לה נאמנות. ומה שחייבו אותה שבועה אם היא בחיי׳ ובאה לגבות כתובתה מהיורשי׳ אע״ג דבעלה כתב לה נאמנות. הטעם בזה נתנוהו קלת הפוסקי׳ ז״ל דאמר שאול דאמר הבא ליפרע מנכסי יתומי׳ לא יפרע אלא בשבועה הוא פליג אהיא מתני׳ דאמרה דמתני נאמנות לגבי היורשי׳ ובפרק הכותב מיפסיקא הלכתא כוותיה דאמר שאול:

והטעם בזה הוא מדרך ואול׳ קנני מילין דהכן קי״ל דטענינן ליתמי כל מאי דהוה אבוהון יכול למיטען דב״ל אמיהם של יתומי׳ ובאה אם היה הבעל שכתב לאשתו הנאמנות קיי׳ ובאה אשתו לגבות מיני כתובתה מחמת גירושין וטען עליה טענת ברית שיש לו אצלה כך וכך ממון וכ״ב קיים ליה בזה עד שאם אומרי׳ לו שישבע ויטול מה שהוא טוען שיכול הוא לישבע והיא כחשה בו לומר לא ראיתיך וכו׳. וכי משום שהוא האמינה וכתב לה שתהא נאמנת עליו וכו׳ תהיה בטלת שלא במאי דקי׳ ליה בחמיתות ובירור אצלה שיש לו אצלה אם עשה לה נאמנות הוא על הספיקות ומילתא דלא ברירא ליה וע״כ אע״פ שכתב לה נאמנות על הולמי ומאי דקי׳ ליה בגוויה שיש לו אצלה אם היתה גובה ממנו היה יכול להשביע שיכול הוא לטעון ולומר שמה שהאמנתי אותה לפי שהיתה אצלי בחזקת נאמנת ואולם אחר כך נתברר לי שנגבה כיסי וכיונא ונתבטלה חזקת נאמנותה אצלי. ולפי זה אחרי מותו שבאה האשה לגבות מהיורשין מעניגן להו ליורשין מאי דהוה אבוהון יכיל למיטען:

ואינה גובה אלא בשבועה אע״ג דכתב לה בעלה נאמנות:

מבר מקום אם מתה ולא נשבעה יורשיה מוטלין כתובת דבתה מילתא מהני נאמנות שכתב לה בעלה שלא יפסידו יורשי כתובתה אם מתה בלא שבועה. אל״כ לפי זה אם מנהגנו לכתוב נאמנות בכתובה כמנהגנו האשה הזאת אין לבניה כלום אצל הבעל הב׳ שנשאת לו וכפי מה שיתבאר לפנינו בע״ה:

ב ואם המנהג שלא לכתוב הנאמנות הדין הוא שאם בא היורשי׳ שלה לגבות כתובתה אחר שמתה בלא שבועה אין ליורשיה כלו׳ בכתובתה לפי שהיא עצמה לא היתה גובה אלא בשבועה וכשמתה הניחה ליורשי׳ המגון שהיתה צריכה לישבע עליו ואנו קיימא לן שאין אדם מוריש שבועה לבניו כלומר ממון שלא היה הוא עצמו מוטלו אלא בשבועה:

וא״ תימה מאי שנא האי מקמייתא דבקמייתא אמרינן מאי דמחייה אינה גובה אלא בשבועה כאבא שאול דאמר הבא ליפרע מנכסי יתומי׳ לא יפרע אלא בשבועה וכטעמא דאמרי׳ ואל״ל לאחר מיתתה מאי נימא אין אדם מוריש שבועה לבניו. התשובה לקושיא זו כתבה הרש״בא ז״ל בשם בעל המאור ז״ל דלא עבדי תרי קולי לגתבע. וזה כי בגדון דידן יש חולקין ואומרי׳ דאדם מוריש שבועה לבניו לדעת׳ ז״ל יכולי׳ היורשי׳ לגבות הכתובה אע״פ שמתה האלמנה בלא שבועה. ואולם הקלנו על הנתבע ואמרנו דהלכתא כמאן דאמר אין אדם מוריש וכו׳. ולפי׳ אין יורשיה גובין כתובתה אם לא נשבע ואזלא קולא אחת לגבי הנתבע. וכן ג״כ לגבי הנאמנות הא אית לן מתני׳ שהיא חולקת על אבא שאול דאמר אין נפרעין מנכסי יתומי׳ שלא בשבועה אע״ג דכתב לה הבעל נאמנות. ולדעת המתני׳ אם כתב לה הבעל נאמנות עליו ועל יורשיו נפרעין אלא בשבועה ואי בהא נמי עבדינן כאבא שאול הויא לה תרי קולי לגבי הנתבע לבטל הנאמנות ולהפסיד הכתובה ולא יהי למי שנעבד הכי. ותן לב אל התשובה הזאת שכתב בעל המאור ז״ל ואי״כ לפי זה נמצא שאם אין מנהגנו לכתוב נאמנות ומתה האשה ולא נבת אין יורשי נוטלין כלום דאין אדם מוריש שבועה לבניו:

ג ואלה הדברים הם נאמרי׳ אם האשה הזאת עדין לא נבתה ובאו יורשיה לגבות. ואולם אם נבתה ומכרה ונתנה או הכנים אותם בגדוניתה לבעלה השני כל״ד הנה אם הניבוי הזה שנבתה הוא קרקע כלו או מקצתו הדין בזה הוא מבואר מאחר שלא נשבעה הלמנה שאין נכייה ואין תפיסה תפיסה דקרקע בחזקת בעליה קיימת ולפ״ז מוציאין הקרקע מיד הבעל האחרון ומחזיקי׳ אותו ביד יורשי׳ דאיהו מרא דיהו קמלי ולא מזקמינן להו ביד הבעל האחרון מסברא דגם במטלטלין שתפסו הוא מחלוקת כמו שיתבאר אבל בקרקעות אין הבעל השני בהם כלום מאחר שנבתה אותם האשה בלא שבועה הלמנה:

והנם שהניבוי ההוא נעשה על פי בקיאי׳ מגדולי הקהל ששמו לה אותו קרקע ונתנוהו לה עכ״ז אחר שלא השביעו אותו הלמנה׳ אין במעשיה כלום ואין נכייתה נכיי׳ ותפיסת הוא מהם שנגבו הלמנה בלא שבועה. וכ״ש אם לא שמו לה בקיאי ולא דייני׳ אין היא מעצמה החזיקה בקרקע ההוא והכנים׳ אותו לבעלה בגדוניתה והבעל האחרון הוא רוצה להחזיק בקרקע הוא מחזיק אשתו מחזיק ליה ערבך ערבא לריך דאיהי עצמה אין חזקתה בהם חזקה מחזיק שלא נשבעה שבועת הלמנה. וכפי זה הקרקע ההוא יחזור לבעליו ר״ל ליתומי הבעל הראשון:

ד ואני מוסיף בזה שמאחר שהקרקע ההוא הוא בחזקת בעליו הראשוני׳ שיחזרו גם הפירות שאכל הבעל האחרון כל זמן היות הקרקע ההוא בידו. דהכי קי״ל שכל זמן שיתבטל מכר הקרקע מחמת איזו סיבה יחזרו הפירות שנאכלו ממנו כדלית״ת פרק איזהו נשך וכן כתב הרמ״בם ז״ל בפי״ו מהלכות

מכילה:

ה ואם הגיבוי אחר נבתה הוא מטלטלי ואין כו קרקע הנה בדבר זה יש מחלוקת בין הפוסקי' ז"ל כי יש שהם אומרי' דמה שתפס' תפסה ויורשי' יורשים מה שתפסה ומה שהחזיק בו ואע"פ שלא נשבעה. וי"ל דמה שתפסה וגבתה בלא שבוע' הינה גביי' ואינה תפיסה ומכירתה בהם אינה מכיר' ומתנת' אינה מתנה ל"ש מקרקעי ל"ש מטלטלי ואחרים מוסיפי' שאפי' תפסה בחיי בעלה. ואולם הרמ"בם ז"ל פי"ו מהל"ח כתב וכן אם תפסה מטלטלין בכתובת' בחיי בעלה ומת גובה מהם. אבל אם תפסה לאחר מיתת הבעל אינה גובה מהם עכ"ל ז"ל. ומאחר דתפיסתה אינה תפיסה אם מתה תוזרין ליורשי הבעל ואין חזקה בהם למי שהם בידו אם בדרך מכיר' אם בדרך מתנה כי כל מעשיה בעלים. ואחרי הוסיפו לומר שאם נתן' לו מכר' לו הכניסה אותה בנדוניא לבעלה הנני קודש שנשבעה שבועת האלמנ' אף ע"פ שנשבעה אחר המתנ' שנתנה לו אחר המכיר' שמכרה שאין מת נתה מתנה וכו'. וטעמא משום דבשעת מתנה ולו דידהו הוא ובחזקת מרייהו הוו קיימי כל זמן שלא נשבעה. וא"כ לפי דעת אלו הפוסקים ז"ל ז"ל לענ"ד כי מה שגבת' ותפסה האשה הזאת בלא שבועה דאין במעשיה כלום ואף על פי שהכניסה אותם נכסים לבעלה הנני עדיין בחזקת מרייהו קיימי וזה אפי' אם הגבו אותם לה בקיאי הקהל דטועי' הם בגבייתם שהגבו לה בלא שבועת אלמנה ואין במעשיהם כלום וכ"ש אם היא נבתה מעצמה בלא העמדה אפילו בפני שלש הדיוטות:

אבן מצאנו לרא"ביה ז"ל ורבינו ברוך ורבי' שמחה ז"ל ופוסקי' אחרים גדולי' ז"ל שפסקו כי מה שתפסה תפסה ואם מכרה או נתנה מעשיה קיימים לאחר שמתה אף ע"פ שלא נשבעה שבועת האלמנ' וטעמא משום שכבר תפסה הנכסי' בחייה ואומרים אלו הפוסקים ז"ל משום דר"מ סבר דאדם מורים שבועה לבניו ופליג אדרב ושמואל וא"ג דהלכתא כוותיהו הא אמרי' התם דדיינא דעבד כר' אלעזר עבד. וכמה גאוני עולם נטו לדעתו א"כ לפי זה התומים האלה אינם יכולים להוציא מיד הבעל הב' מה שהכניסה לו אמם בנדוניתא כי אם היתה היא קיימת היתה יכולה להחזיק בהם בשבועתה שתשבע להם אחן נמי מענינן לכל הבאים מכחה לעכב מה שכיל ואע"ג דאיהי לא מעכבא אלא בשבוע' באי כחה כגון הבעל הזה מעכב שלא בשבועה דלא איפסר ליה להשבע. וכמו שהאריך בזה הרב המרדכי ז"ל פרק חזקת ומביא ראיה לזה מהא דאחריגן רבא מפיק זוגא דסרבלא וכו'. וקאמר תלמודא דטעמא דרבא משום דהוו דברים העשוי' להשאיל ולהשכיר דאבוהון דיתמי לא הוה מצי מעכב להו אפי' בשבועה אלא בראיה בעדים שקנאן. אבל דברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר לא הוה מפיק להו משום דאבוהון הוה יכיל לעכב להו בשבועה. ועלה בידינו כפי סברת אלו הפוסקים האחרוני' ז"ל שבני הבעל הראשון אינם יכולי' להוציא מיד בעל אמם מה שהכניסה לו אמם בנדוניתא אע"פ שלא נשבעה וטעמא דקאמרינן:

ו ואולם להוציא הדין לאמתו אני מעיר אזניכם לדבר אחד הוא שאם יש ליתומים האלה שום ראיה בעדים שמה שהוציאה אמם בנדוניתא מנכסי בעלה הא' לבעלה הב' שהוא ביותר מכדי כתובתה שסיתה לה על בעלה הראשון הנה הבעל האחרון חייב הוא להחזיר להם המותר שהוא דמה שגבתה בכתוב' כפי האמת נכל בו מחלוקת בין הפוסקים וכתו שבתבנו. וכ"ש מה שגזלה ולקח ביותר מכדי כתובתה שאין במעשיה כלום והנכסי' המותרים בחזקת מרייהו קמאי קיימי וזה אינו אלא אם יש להם עדות ברורה בזה. דהכי קי"ל בכוליה תלמודא נכסים בחזקת מי שהם בידו והמע"ה וקי"ל ג"כ דכל מקום דאז"ל עליו הראיה דראיה היא בעדים ברורים. ומעתה שאלתכם מפורשת לכל הדדין ולתכם די בראשי פרקים לנגור מספטים וחקים. ומה גם עתה כי השעה דחוקה. בוקה ומבולקה. לגרות רבות ורעות אשר סבונו כתרונו. מגוחה הדריכונו הוא ית' יהא בדוקה השעה. ויתגנו מאתו בינה והשכל ודעה אכי"ר. נאם אחיכם שלמה דורלאן ס"ט:

עניין לו לגבון וחכם תלמידנו ה"ר משה מיון יצ"ו. אמרת כי מעשה היה באשה אחת הוציאה חמאה בכף חולבת ונתנ' החמאה היא לתוך המאכל והכף ההיא לא קנתה אותה האשה אבל רק נשארה כמו שהיא במבט חמאה מדובק בצדדיה ואח"כ לאחר שעה או ב' שעות האשה ההיא הורידה קדירה מתבשיל על בשר מעל האש והניחה אותה על הארץ כמו שעה או יותר באופן שנחה הקדירה מסרתיה' ואח"כ באותה כף בשנגה ממנה הוציאה התבשיל אל הקערות ויש מי שרצה לאסור התבשיל והקדירה והכף וכו':

אני אומר שאם המעשה היה על האופן הנו' שהכל הם מותרי' ואין בהם בית מיחוש זה שמאחר שהאש' היא אומר שהקדיר' נחה מהרתיחה והתבשיל ההוא לא היתה יד סולדת בו כ"כ א"כ אין כאן ביטול שנאמר שהקדירה בלעה והכף פלטה וצריך שנשאר בכל הכף דאין בליעה לקדירה ואין פליטה לכף אלא ברתיחה ובחמין גמורים ולפי זה אין כאן אפשר אלא מתערובת החמאה שהיא מדובק' בצדדי הכף שנתערבה בתבשיל וזה דבר מועט הוא ובטל בששים דאגמ' שהרי' לן שלא היה מדובק בצדדי הכף מהחמאה אלא מועט של מועט לגבי התבשיל והחכם עיניו בראשו לדעת דבר זה ואין ראוי להחמיר ולאסור דבר שהוא מותר. וברור הוא ואתה עתה בני בחוך תהיה לה' אכי"ר. נאם הצעיר שלמה דורלאן ס"ט:

שאלה לז

מוסתגאנים שהקהל העיר' והקהל אחים ורעיי' קהל מוסתגאנים ישל"ו ובראשם הגבון ה"ר אהרן אלזוק יצ"ו. וה"ר מאיר בן דיני יצ"ו וכל העד' כלם קדושים. לעבודתו ית' נגשים חלוצים חושים. ה' עליהם יחיו וכו':

הנה נא אודיעכם כי בה אלי שאלתכם בענין אשה שלו' שהיתה אלמנה מאישה ערג בן בדו"ך ג"ע שנבתה קודם נישואיה עם אישה האחרון קצת מכתובתה ונשאר לה קצת מכתוב' על בניה ובשעה שרצתה לגבות כתובתה אמרו לה האפוטרופסים שתשבע שבועת האלמנה קודם הגיבוי והיא אמרה להם שלא ישלימו לה מה שנשאר לה מגיבוי כתובתה עד שתשבע שבועת האלמנ' כפי מה שיחייב הדין וכן היה שהגבו לה קצת מכתובתה והתשלום עד אחר השבועה וביני ביני הלכה היא ונשאת לאישה זה שהיא עמו והכניסה לו בנדוניתה מה שנבתה ומה שנשאר לה על בניה מסך כתובתה. ועתה בה היא ובעלה זה האחרון לתבוע את הנשאר לה מכתובתה והאפוטרופסים ענו אותה דבר שלא יגבו לה כלום מהנשאר לה עד שתשבע שבועת האלמנה והבעל האחרון נעק ואמר לא תשבע אשתו ורצה שאשתו תבטל מה שנשאר לה מכתובת' בלא שבועה יען כי היא אשת איש והין הדין שישביעוה כפי מה שעלה הוא על דעתו:

תשובה

אמת הוא כי רב האיי ז"ל כתב שאש' איש אין משביעין אותה אלא כותבין לתובעה כי היא נתחייבה לו שבועה ואם תתאלמן או תתגרש תשבע. אך הרא"ש ורבים מהפוסקים ז"ל כלם הסכימו שאשת איש שנתחייבה שבועה שמשביעין אותה בי השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה וכן פסק גדול האחרוני' מהר"י קארו ז"ל:

ואחרי הדברים האלה אני מוסיף ואומר לכם כי לא נפל המחלוקת בין הני גברי ארייותא אלא בענין כשהאש' היא נתבעת מאחרים ורוצים ממנה ממון דלדעת רבינו האי ז"ל מאחר שאינה פורעת לתובעה ממון מלא שהיא אשת איש שכל הנמצא אתה הוא שלו לכן אין מזמינין אותה לב"ד ואין תובעין אות' לא לממון ולא לשבועה. ולדעת הרא"ש ז"ל ומאן דעמיה זצ"ל שהגם שהיא אשת איש ואינה משלמת על כל זה מזמינין אותה לבית דין ומשביעין אותה כדי שמחמת השבועה אולי תודה שממון התובע הוא מלוי בידה או נתנה אותו לאדם אם לבעלה אם לזולתו ואז יטול אותו תובע אותו ממון שהוא מלוי ואם לאו ר"ל שאינו מלוי כשתודה מחמת השבועה כותבין לנתבע שטר על פי הודאתה ויהיה ביד התובע עד שתתאלמן או תתגרש ותקבל כתובתה ותפרע לבעל דינה זהו טעם הרא"ש ומאן דעמיה וגבון ויליב הוא זצ"ל:

ואולם לענין כדון דידן שהאשה הזאת היא מובעת להוציא ממון מיד היתומים לגבות מה שנשאר לה ומכתובת' כולי עלמא יודו בזה ויאמרו שאינה נובה כלום מנכסי יתומים אלא בשבועה וא"ס בשבועה כדין האלמנה שאינה נובה כתובתה אלא בשבועה וא"ס לא רצתה ליגבע אינה מוציאה מידם כלום וכי מפני שהיא אשת איש תטול ממון אחרים בטענתה בלא שבועה אין זאת סורת הדין ולכן אין לפורעה כלום אלא בשבועה וא"ס לא תשבע אין לה כלום והדברים מבוררים וכ"כ הרמב"ם ז"ל וז"ל אתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשיה יורשים מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע וא"ס בשאת קודם שתשבע הרי זו כשבעת אחר הנישואין ונוטלת כל זמן שתרצה עכ"ל ז"ל:

וכפי זה אני אומר שהב"ד ואפוטרופסי היתומים שפרעו לה בתחלה מה שפרעו ואמרו השבועה שהסכילו לעשות כי מי זה אמר להם לפרוע קצת ואח"כ תשבע כשתבוא לגבות מה שנשאר לה שמא ואולי תמות היא או הם או תתבלבל השעה ולא תביא לידי שבועה על מה שנבתה אין זאת מהם כי אם חסרון דעת וסכלות והוללות. **א** ואי אמינא יקוב הדין את ההר הב"ד אשר הגבו לה מה שהגבו לה טוענין הם בדבר משנה וחייבין הם לשלם מניתם כמו שמבואר הדין בענין דיין שטעה בדבר משנה וכו' ואנן קי"ל דלאו דוקא בדבר משנה אלא אפילו טעה בדין שהוא פשוט בדברי הפוסקים ואין בו רצוא ושוב הו"ל כטועה בדבר משנה. וכ"ם בכ"ד דאית ביה תרווייהו דבר משנה בדתנן אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה ודברי הפוסקים ז"ל כלם מודים בדין זה שהאלמנה אינה נובה אלא בשבועה. וע"כ אני אומר לכם אבסוחי שערי לדיין זה שהגבה לה קצת מכתובתה על סמך שתשבע לבסוף ולא תשב דהכו לומר שמא נבתה או מחלה או אתפסה לדרי ולבסוף לא תשבע והיה לה לשלל מה שנבתה אם מעט ואם הרבה:

ב ובכן אני מוסיף לומר שהאשה הזאת דלא מיבעי שהגשה' לה מכתובתה שלא תגבנו אלא בשבועה אלא אפילו הגבוי בידה בשכבר לא מחזקינן ליה בידה אל בשבוע' וא"ס לא תרצה להשבע לריכה היא להחזיר מידה מה שנבתה וכ"ם וק"ו שא"ס יש עדים ורמיה בחורה שהאשה הגזר כשנתנו לה בתחילה האפוטרופוס והב"ד התנו עליה שלריכה היא ליגבע והיא גם היא קבלה עליה שתשבע על כל כתובתה ותגבה את הנשאר לה אני אומר כי מה שנבתה אינו אלא כי אם בתורת פקדון והלוואה וע"כ עתה שאינה רוצה ליגבע שהיא לריכה להחזיר ליתומים מה שנטל' ואינה יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי כי לא נטלתם בתחלה כי אם על סמך השבועה וא"ס לא תשבע תחזיר ליתומי' מה שנטלה כל זמן שיתלה לה ממה להחזיר או תשבע ותטול מה שנשאר' לה וזה דבר מבואר ומבורר ואתם שלום:

שאלה לח

עוד למסחנאיס יורנו מורינו על לאה שמתה והניחה בת קטנה בת ד' שנים ואמרה זקינתה של הבת שהיא אם לאה שנפטרה לבית עולמה כי הבת הקטנה תהיה אצלה כדין הבת אצל אמה שבני בניס וכו' ואבי הבת אומר לא כי רק הבת תהיה אצלי כי אני אביה ואין לה גואל קרוב ממני. יורנו מורינו ורבינו עם מי הדין ולו תהיה צדקה עם ה' אלהיו:

תשובה

הנה מ"ז הרש"בץ ז"ל כתב שנשאל הוא על האם שמתה והניחה אחריה בן קטן ורצתה אם אמו שיהיה אצלה כי תהי' היא עומדת במקום בתה לגדל את הבן ההוא בתוך היקה כאמו אחר ילדתו והאב לא רצה ואמר שיהיה בנו גדל אצלו וכו'. ופסק הוא ז"ל שהדין עם האב והבן יהיה אצלו לגדלו וללמדו מוסר השכל וללמדו תורה ולחמול עליו כאחר יחמול האב על בנו וכו'. ועתה בנ"ד שהנעזב אחר האם היא בת ולא בן יש להסתפק אם דין אחד להם כפי מה שכתב' מ"ז הרש"בץ ז"ל וכו'. או אם י"ל דשניה בת מבן דבת היא לריכה לגדול האם יותר מהבן כמו שידוע מטבע הענין ולפוס כן אוכל לאמר שתוכת הבת הנעזבת אחרי אמה אצל אם אמה מאחר שהיא רצתה לגדלה ולהיותה מטפלה בה כי אין זאת כי אם רחמנות גדולה ממנה על בת בתה ועדיפא היא לבת שתהיה אצלה לשתהיה אצל אביה מאחר שהבת לא שייך בה לימוד

ענין לט

ולקלישות דעתי אני אומר שטוב הוא הדב' להיות הבת ההיא אצל זקינתה לגדלה ולהטפיל בה כאמה אשר ילדתה כי רחמי הזקנה על בת בתה כרחמיה על בתה עצמה **א** אך אמנה אם הזקנה הזאת היא נשואה לאיש אחר לא אבי הנפטרת הוא אני אומר שלא תתנתן הבת לה לגדלה כי האב הזה נרה גדולה היא אליו לראות בתו מונחת בבית איש אחר לא קרוב לבתו הוא כי בודאי הבת ההיא תהיה ככובד אבן ונפל החול על לב האיש ההוא ואם יהיה כמחריש לאשתו קלת ימים לטפל בבת בתה אבן שהדי אלא כן עם לבבו ולכן הדין עם האב להוליך בתו אצלו שתהיה יושבת בביתו אפי' עם אשה אחרת כי עינו תהיה פקוחה עליה יומם ולילה ואין כבודו שיהיה טפול בתו ונער גדולה על איש אחר וכן הוא האמת שהרב ז"ל הגו' פסק בתשובה אחרת בחלק ג' מתשובותיו בסי' קנ"ד שאם האם אין לה זכות אחי בבת עיין שם. כנ"ל הנעיר שלמה דורלון ס"ט:

מעשה היה כי ראובן יש לו חנות אחת סמוכה לחנות שמעון והחנות ההיא היא בשכר של סוחרים גדולים ושכירותה רב וכפי המקום שהיא סמוכ' לחנו הגו' לחנר הגז' אי אפשר שיכנסו החנות הגז' לחנר הנזכר ולא שיוסיפו מהחנר הגז' בחנות הגז' ולא שיסימו פתח מזה לזה כי כפי סמיכותם אי אפשר להיות בין החנר ובין החנות שום עינ' בעולם. וגם כי החנות הגז' לפי חביבותה בשכירותה ובמעלה לא תגע בה יד להכניסה לחנר ולבטלה כלה או מקלתה. ולאוקמה בשכת והרעב כבד בארץ הולרך למכור החנות הגז' אם לצורך מזונותיו ומזונות אנשי ביתו. וכן נ"כ מדמיה רצה לתת לפרנסת בתו להשיאה לאיש גם הולרך לפרוע מדמי החנות הגז' החנות שעליו וגם לפרוע פנקס הקהל במסים וארנוניות כי הנגשים מעבדי המלך אנשים אותו לאמר תן מה שעלה עליך במסים וארנוניות. ובכן ראובן זה מכר החנות הגז' ללוי ונגמרה הלקיחה ביניהם ופרע לו הקונה דמי החנות ההיא ויהי כשמוע שמעון בכל החנר הסמוכ' לחנות הגז' המכירה ההיא בא ואמר כי הוא אצל תהיה הקנייה בחנות ההיא מדינא דבר מצרא ונפלה הסכמת השוק שמעון יטרוף החנות מיד לוי הקונה בדינא דבר מצרא ונשאלו על זה מתלמידי ישל"ו:

וזאת תשובתי בפ' המקבל אמרינן בענין דינא דבר מצרא חזינא לי אפסיק משוכיתא לו ריכבא דדיקלא חזינא אם יכול להכנים אפי' תלש אחד וכו'. ואי לא לא וכו'. ומזה פסק ר"ת ז"ל ומאן דעמיה זל"ל שבבתים אין דינא דבר מצרא דבהפסק משוכיתא וריכבא דדקלי נסתלק המצרנות נ"כ הבתים הם מונחים בחומות ואינם מתערבים יחד. **א** ואע"נ דחלקו רבים עליו ז"ל ואמרו דאית לן דינא דבר מצרא גם בבתים עכ"ז בנ"ד אלו שכל העולם מודים דלא שייך דינא דבר מצרא. וזה דמשמע דרז"ל החולקי' על ר"ת דאומרים דיש דד"מ בבתים משום שאם הבתים הם מופסקים בחומות אפשר להם להתעת יש בפתחים ולכך הם עשויים וכמ"ש הרש"בא ז"ל בתשובה וז"ל אל דאיית כ"ת שאין בבתים דינא ד"מ אין הגדון דומה לחויה הקן סלע אין עשוי להסתלק וכן ריכבא דדיקלא דבר חשוב הוא ולא הבעלים עשויין לעקרן ולהבדן וא"כ שדות חלוקות הם לעולם וכל בתים דרכן לחברן בפתחים ולכך הם עשויים עכ"ל ז"ל. ולפי כפי דברי רבינו הרש"בא ז"ל שהתנה ואמר וכל בתים דרכם לחברן בפתחים והוסיף ואמר ולכך הם עשויים ס"מ שהחנות הזאת שאין דרך לעוס אדם להכרה לחנר ולפתוח בה פתחים ואינה עשויה לכך דלא היית בה דד"מ וכ"ש דסמיכותה עם החנר הגז' הוא בחופן מעוקם ועליה ורידה ואין לה דרך להתחבר עם החנר אלא בהפסד החנות מחיותא וכפי זה לא היית בה דינא דבר מצרא. וכמ"ש הרי"בש ז"ל בתשובה סי' של"ז בענין מקומות בית הכנסת שכת' שיש להם דינא דבר מצרא וכתב שם ז"ל על מקום ב"ה שהוא כותל עבה יותר מטפח מפסיק וגבוה לגד בן המצר יותר מב' אמות גם ישיבתו של זה גבוה מישיבתו של זה קרוב לב' זרתות מיבל השכול' הרי"ג גבוהה כן ועולין לה במדרגו' עד שאין דרך לחבר שני המקומות האלה בשום פנים שאין בו דד"מ שאין דד"מ תלוי בשכנות

שלא יזיקנו שא"כ למה אמרו חזינן אי יכול להכניס אפילו תלש אחד
וכו'. אלא הכל תלוי בהגעת בית בבית שדה בשדה ובזה שאין דרך
להגיע זה בזה אין בו משום דינא דבר מלרא עכ"ל. ולפי זה לכדון
דיקן כ"ש הוא דאין שום כד ומליאות להגיע החנות בבית או הבית
בחנות כפי מה שהוא נראה לעין כל:

עוד אית לן ראיה מדברי האשל הגדול תגאון מהר"יק ז"ל
סב"כ בטה"מ וז"ל ולכאורה היה נ"ל שאם הבית היה חלוק
בשלש שא"א לערב ב' הבתים יחד לכ"ע לית בהו דד"מ דהיינו
אפסיק משוניתא וכן אם כותלי הבית עבים וחזקים שאין דרך
לסתרם דמי לאפסיק רוכבא דדיקלי דלית ביה דד"מ. והוסיף
וכתב ז"ל אך מצאתי שכתב המרדכי ז"ל אי אפסיק משוניתא וכו'
מכאן מוכיח ר"ת דאלא שייך דינא ד"מ בבתים וחצרות אלא בשדות
וכרמים שהרי בכותלים איכא כותלים חזקים משוניתא וכו'.
וריב"ם פי' דבמלכותא עושין דין פשוט דד"מ בבתים וכו'. עכ"ל
המרדכי ז"ל. ואם כדברי כיון שר"ת הזכיר שבבתים איכא כותלים
חזקים הו"ל לרי"בם ז"ל להזכיר חילוק בין כותלים חזקים לשאינם
חזקים אלא בודאי לא שנא ובכל בתים איכא דינא ד"מ וטעמא לפי
שאפ"פי שהכותל שבין ב' הבתי' עב וחזק ואין פותחין פתח מזה
לזה יכול להשתמש בחד מהבתים בעצים ושמן ויין ודברים
הצריכים לבית ובבית אחד לדירתו או שיעשו חצר אחד ע"י היקף
מחיצה לפני ב' הפתחים וכיון ב' הפתחים לחצר אחד הרי הוא
משתמש בשתיהן כאלו הם פתוחות זו לזו כנ"ל עכ"ל ז"ל. ואת"ה
הרואה תראה שלא חזר בו הגאון מה"ריק ז"ל מסברתו הראשונה אלא
אלא שמצא מליאות להיות תשמיש ב' הבתים יחד אם במה שיהיה
אחד מהם מיוחד לעצים ולשמן וכו'. ודברים הצריכים לבית
האחד מיוחד לדירה באופן שאני הבתים כאלו שניהם הם בית
אחד לענין תשמישי בעלי בתים. או שיעשה להם חצר מקיף את
שתיהן. אך אמנה בנ"ד דשתי ההמלאות לא שייכי שאין תשמי'
החנות עשוי לצרכי תשמיש הבית כי כן התנה הגאון ז"ל ואמר בעצי'
שמן ויין ודברים הצריכים לבית וכו'. ואולם הכא בנ"ד תשמיש
החנות הוא לסחורה ולמשא ומתן והבית תשמישו לדירה ולצרכי
הבית א"כ לא הוו כבית אחד. וכן ג"כ א"א לעשות להם חצר להקיף
שניהם יחד עד שישתמשו שניה' בפתח אחד כי כן לא יעשה בתדינה
אלא לעולמים להיות היקף אחד לבית ולחנות א"כ בטל הטעם בטל
דבר ואין כאן דינא דבר מלרא:

ב עוד גדולה מזאת יש לנו טענה לבטל דד"מ מכ"ד דזה
המוכרלא מכר אלא מחמת דוחקו כדי לזון עצמו
ובניו ובנותיו כי שנת מכירתו הרעב כבד בארץ גם להשיא את בתו
לאיש גם לפרוע המס למלכות כי כל הדחקים היו בו יחד. והנה
בפרק המקבל אמרינן לברגא ולמזוני ולקבורה לית בית משום דינא
ד"מ דאמרי בהדדי לברגא ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא
וטעמא דמילתא הוא דדברים אלו הם צריכים להיות במהירות כפי
צורך המכירה ואי אמרינן לית בהו דינא ד"מ לא אשכחינן קונה
דחיים לכן המצר שיסלקנו ובני ביתו העומד למכירה ימות
מחמת דוחקו ולכן בטלו ז"ל בענין זה דינא ד"מ שאינו אלא מחמת
ענית הטוב והיסר והוא טעמא ג"כ לבטול האכרזתא לפי שמכירה
זו ליתא צריכה בשם ובודאי הוא דהאי טרבא מרבנן דדן דינא ד"מ
הכא לישתמיטתיה האי הלכתא ועל כן נתעסק לעשות דרכים
בחילוק ובילוק לראות פנים שהחנות היא אפשר שיבוא זמן שיתכן
הענין שיתערבו יחד החצר והחנות ולא איתא להאי מילתא דרז"ל
לא תשוו לערוב בית בבית ג. אלא לפי השעה ההיא וראיה לזה
דאמרי ז"ל אי ריכבא דדיקלי מפסיק וכו'. וריכבא דדקלי הרי
אפשר לאחר זמן שיסור מסס וליהוו ב' המקומות יחד. וכן נ"כ
אמאי דאפסיק אדעתיה הגאון מהר"יק ז"ל בתחלה שאם הבתים
נעים וכו' וכן לדעת ר"ת ז"ל דאמר כל כותלי הבתים מפסיקי' והרי
לאחר זמן אפשר להם לסור מסס ויהיו הכל יחד. אלא ש"מ דלא
חזינא אלא לשעה ההיא:

ד עוד שיש מגדולי עולם שהוציאו ממשמעות לשון רש"י ז"ל
דגם בחלו דאי ידע המצר מעכב על הלוקח מליקח
לוקח המצר מדינא ד"מ אלא שאין מחחרין מלמכור ללוקח עד
שישאל למצר אם רוצה ליקח אם לאו. עכ"ז בנ"ד שכבר מכר
המוכר ולקח הלוקח ונתקיים המקח ביניהם כפי הדין ואח"כ בא
המצר להוציאה בדין דינא ד"מ בודאי הוא שגם רש"י ז"ל מודה
דלית ביה דינא ד"מ דאי לאחר שקנה הקונה אמר רש"י ז"ל דיכול
בן המצר להוציאו והלוקח הייבו דינא דכלהו בר מצרא ומה יתרון
עשו רז"ל להני מילי. אכן דברי רש"י ע"ה אינם כי אם שבא בן
המצר קודם שנגמרה המכירה ביניהם ורצה לקנות שיכול לעכב על
הלוקח ויקח המכירה ההיא המצרן ולפי שהיינו אומרי' שלפי דעת
זאת האומרת שאם ידע המצרן ובא לעכב על הלוקח מליקח שיכול
הוא לעכב מדינא ד"מ א"כ לפחות כדי שלא לגרע זכותו אנו צריכין
להודיעו ולשאול את פיו אם רוצה ליקח אם לאו לפי שאם נחתך
את המכירה אפי' שיבוא היא תכף ומיד לעכב אינו יכול. ע"כ
הוסיף רש"י ע"ה ואמר שאם"ה אין מאחרין מלמכור ללוקח עד שנשאל
למצרן וכו'. ואולם בשאר המוכרים בודאי הוא שאין צריכין לשאול
את בן המצר לפי שאפי' מכר המוכר וקנה הקונה אם כשידע בן
המצר בא לטענון להוציא המכירה לעצמו הדין עמו ומה לנו לשאול
את פיו בתחלה עדיין הרשות בידו ואפי' יעברו ימים רבים ואח"כ
בא לטענון ונתן טעם לעצמו על מה שלא בא לטענון עד עתה
ורצו ב"ד שיש ממשות בדבריו הדין עמו. אכן בהני מילי דאין לבעל
המצר כלום לאחר גמר מעשה אפי' שבא תכף ומיד הוה לן למיסק
אדעתיה ולומר שצריכין להודיעו וכו'. לכן כתב ע"ה ואמר שאף
בזה אין צריך להודיעו. א"כ בנ"ד שכבר נעשה מעשה ונתקיים
המכר בין המוכר והקונה לית דינא ד"מ גם לדעת רש"י ע"ה וכ"ש
לדעת ר"ח ז"ל שפירש דלית בהני מילי דינא ד"מ כלל אפי' שבא
קודם קיום המכירה. וכ"כ הרמ"בם ז"ל המוכר כדי לגאול בקרוב
לו ביפה לו לפרוע מס וכו'. עד ולמה אין בהם דין בן המצר
שכל אלו טרודים הם למוכר ומשום טורך גדול מוכרים ואי"ת יש
להם דין בן המצר לא יאמרו לוקח שהרי אומר למה אטרח ואקח כדי
שיבוא זה ויסלק אותי ואין הבעלים יכולים להמתין עד שיבוא בעל
המצר מעות ויקנה עכ"ל. ומדלא חלק בין אם בא המצרן קודם
גמר המכירה או לאחר גמר והדברים פשוטים וברורים והוא ית'
יראנו נפלאות מתורתו. ויטע בלבבנו אהבתו ויראתו. כאשר
הנעיר בחלקו יגיל וישמח. שלמה בכמ"הר למה דורלאן זל"הה:

שאלה מ

בשבת לנבון וחכם ה"ר יהודה זמור יל"ו: נבון
לחקיש דבריו נעימים
וזוהר לנפשים. טוב היא וטוב טעמו אל ה' יאכל אכשים. יקרי
חמודי. אהובי וידידי. אחד ונאמן. עם קדושים נאמן. נבון
וחכם ה"ר יהודה זמור. אלי"ס יחננו ויברכהו ולטובה בעבדו יגמור.
ויוסיף על ימיו ימים. יבלה ימותיו בטוב וזכותיו בנעימים:

אאת קולך בני שמעתי מתהלך בתוך גן אלי"ס בעדן מקדם
לשוחך לשון הזהב טהור מזוקק שבעתים מחוקים בחוק
חוג הגיון הלב הזך והטהור תמוכים ערוכים במערכות השכל היסר
והמאוסר עוטים במעגה לשון למודים חדים חידות במעשה חידודין
מזמרים בטעם נועם אמרי בינות. כלמנצח בנגינות. ערבו עלי
דברי דודי הם. ולי מה יקרו רעיהם. מה עצמו ראשיהם. אך
אמנה לאשר ראיתיך כי הגדלת מעשי. לפני אלוה עוסי. והעצמת
והאדרת כחי וחילי. בדברי עלומים אשר המה נפלא"ים ממני
ורחוקים מגבולי. אלוה את כ"ת שלא להוסיף אלי עוד פעם אחרת
כדברים האלה לאמר. להפליג עלי בשיר ומזמור. ולעשות לקל
חמור. כי כבודי לפי רצוני לזכרני במאמר אחד דיי והותר. ובזה
אשמע לקול הקריאה והעתר. כי נפשי קצה בלחם הקלו"קל.
שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט ולהקל. ולולא שבאו דברי כ"ת
אלי על אותו אופן הייתי מראה אותם אל כל החבירים והתלמידים
וריעים ודודים לעשות לך שם והבלה ותפארת. על כל דברי
האגדת. האוגדת חכמה ודעת ודברי חן ונעימות. שבלם מתאימות.
ושבולה אין בהם. ונונה להם. וזיקוקין דנור נפקין מנהון. ופוס
ממלל רברבן ושונין די פרזלא להון. והוד והדר וכבוד אלי"ם
נטוי על ראשיהם. כלו אומר כבוד בכבוד תרוס קרקר ורוכב
שמים יהיה בעזרך ורכיבך על במתי ההלאות. ושבת עולם
ועד בשאנני המנוחות. ותראה בנים לבנים הגונים ונאמנים
ובתורתו ית' תהיה גודע ומסויים. ובכל מכל כל תהיה שריר וקיי':

וואת היא שאלתך ליהוי ידוע למרגא כי אשת קד קרה מקרה
רע בעיר נקאומן שנפל בית אחד על חמשה נפשות
ומכללם אחד שמו דוד קטרלאן ובנו נער קטן ואשר בתו בני
אדם

אלם להתור את המפולת מעל הנפילים אשר היו בארץ ויעשכו ויעלו את האב בתחלה ומלאו בו רוח חיים כמו שירלה מהסטר אשר אלתתם שהעידו עדים כי כשסוליאהו נתנו מים בפיו ורלו שקמץ פיו על המים מעפו וגרונו היה מתנועע בהעברת המים בתוכו וגם העיד אחד מהם שרלה אותו מרפרף בעינו אחת והאחרים האותרים להוליא את הנפלים לא הספיקו להוליא את כנו של רבי דוד הנזכר עד שמת דוד מיתה עולמית ובהוליאם את הנער הוליאוהו יבש כעץ שנרלה מהיובש ההוא שהיה מת מקודם לאתו מהמפולת שעות הרבה כמו שכתוב בסטר הנזכר · ואמרת כי בעלי תורה הנמצאים אתכם עמדו בשני חלוקות לקלוות בלי חלוקה אמצעית כת אחת אומרת כי אמת דוד המזכר היא זקוקה ליבש לאשר בודאי מת הבן לדעתם קודם האב ונתאמת להם זה מראיה ומעשה הראיה היא כי הבן בהולאתו היה יבש כעץ ויותר קר מהאבן והטעמה כי טבע הענין מחייב שמת הבן קודם האב כי כפי קטנות הוא מת בתחלה לפי דוב ערמת העפר שהיתה עליהם · ולכן נתאמת להם מתוך כך כי המת בתחלה הוא הבן והאב בשמת בן אין לו ואשתו היא זקוקה לאחיו מדין תורה · וכת אחרת אומרת הנה אנו רואים כי האב שילא בתחלה מת מיתה עולמית ואחר כך הוליאו הבן אף על פי שילא מת ויבש כעץ · עכ"ו האב הוא מוכן לפנינו מת ואח"כ כשילא הבן אעפ"י שילא מת אנו אומרין כי עם יציאתו ממש ילא נשמתו ונתנו טעם לדבריהם שהמוליאים אותו אמרו כי הוליאוהו בחזק מתחת העפר והחוט והשכל מעידים כי אותה שעה ילא נשמתו וקיים להו לפי דעתם כי האב מת בתחלה ובעת מיתתו בן היה לו ולכן אשתו מותרת לשוק בלי רצוה וטוב · ואמרת כי לא רליתם לעשות מעשה לדרך בדרך כת אחת מהכתות עד אשר תעמדו על דעתי ובאשר תהי' רוחי ללכת שמה תהי' רוחכ' ללכת ואמרתם כי בשאר בלו לכאן אנשים מלגשי בקוזאן · שאלו את אלת פי הד מרבנן מאדנו זאת ואמר להם כי הכת האומרת שהאש' זקוק' ליבש אליה דעתו נוט' · ועל כן היבש שמח לקול הקריאה ואמ' כי ליבש אשת אחיו ידו מטה · ולדברי המור' הזה אור כשלמ' שעה ע"כ לשון שאלתכם :

תשובה

ליית הלכתא לא כהילל ולא כבילל לא כהנהו דאמרי דאסור שהאשה זקוקה ליבש בודאי ויבמה יבוא עליה ולא בהנהו דאמרי דהיא מותרת לשוק ואין ליבמה בה שום אחיז' ותפיס' דהכי קי"ל בהולהי מתני' דיבמות ובסוגיי' בגמרא דכלהו ספיקי דליהוו ביבתין דחולצין ואין מייבמין דמשום ספיקא דאשת אח שלא בא במקום מלוה שהיא ערוה דאורייתא ומשום יבמה לשוק שהיא ג"כ עדוה דאורייתא ע"כ חולצין ולא מייבמין דזיל הבא לחומרא וזיל הבא לחומרא · והרמב"ם הכתוב ז"ל תנו להו לכלהו ספיקן דגמרי בהו חולצין ולא מייבמין דרשו מעל ספריהם וקראו וכשלהי הלכו יבוש ואלילה דהרמב"ם ז"ל כתב וז"ל ולעולל הוי זכור בכל הספיקו' הללו בעיקרים אלו שכל מה שיסתפק לנו שמא בת חליצה היא לאיש הזה הו איבה גדיכה לחליצה ממנו אוכה בתרת להבאה לשוק עד שיחלוץ לה אותו האיש · וכל מי שיסתפק לך שמא ביאתה אסורה על איש זה בין מד"ת בין מד"ס אוכה מתייבמת לו עכ"ל ז"ל · ולגבי ג"ל הנס שהעדים העידו שהאב בעת יציאתו מתחת ערמת העפר היה מרפרף בעינו אחת וקמץ את פיו על המים שנתנו לו והעבירו בגרונו וי"ל לפ"ז כי האיש ההוא בים גדול היה גוסס באותה שעה ובגרונו וקי"ל דגוסס הסבינן ליה כחי לגבי טומאה' מת ולזקוק ליבו' וליפטו' מהייבום כדתנן פ"ק דאהלות המגוייד והגוסס וכו' הנה העדויות ההוה היו מועילים לנו אם היה' הולאת האב והבן יחד והיינו רואי' ברלייה חוסיית כי הבן מת והאב גוסס כי אז היתה אשת המת זקוק' ליבום בודאי ויבמה יבוא עליה אבל אחר שלא הוליאו הבן אלא לאחר מיתת האב מיתה עולמית · והיה עכוב מועט בין מיתת האב ויציאת הבן וכ"ש אם היה העכוב שעה או שעות הנה אין העדויות מחזיקות מיתת הבן בקודם בודאי ולומר יבמה יבוא עלי שעדיין אנו עומדין בספיקא שמא לא מת הבן אלא לאחר מיתת אביו ואשתו של מת היא ערוה על אחיו · וכן נ"כ שמא מת הבן קוד' מיתת אביו ונמלאת אשתו של מת זקוקה ליבום על כן זיל הבא לחומרא וזיל הבא לחומרא דמשום שמא מת הבן קודם שמת האב ונמלאת האש' זקוקה ליבם על כן היא ניתרת לשוק אלא בחליצה ומשום שמא מת האב קודם לבן ונמלאת האשה ערוה על האח על כן היא מתייבמת אלא מולצת כי אז תהיה מותרת לשוק וילאנו ילי חובה ממה נפשך לשני הנדליס דל"ד הוא כאחד מאותם ספיקות דתנינן במתני' ובסוגיי' דשמעתא ובכללי דכללו הנהו אריותא דרמב"ם וכעל המורים וזולתם מהפוסקים זל"ל :

ומיה שנמצא כתוב בסטר שהבן היה יבש כעץ בשעת יציאתו אין זה ודאי המוליא מידי ספק דאורייתא דמאחר שיש לנו דבר המוליא אותנו מידי ספיקא בחליצה מה לנו לאומדן דעתא ולהתבאות לבקר במילי דבנין איסור · ערות הי' אחות כי היבש הזה וקרוביו שהם רודפים אחרי הדברים האלה שאין כוונתם לשם שמים ואין מגמתם לקיום המצוה רק כל מגמתם היא למילי דעלמא ואע"ג דקי"ל דהלכתא כחכמים דאמרי יבמה יבוא עליה מ"מ אפילו לשם מי ולשם יופי ולא כאבא באול דאר דאין מייבמין לשם מי ואפי' לשם איסות אלא לשם יבום מצוה וחליצה להקים שם המת וכו' עכ"ו רוב חריצות האנשים האלה להחזיק באשה האחת הוא מורה עליהם כי דרך העכו"ם שהם דריס ביניהם לה שדרך העכו"ם ההמה נגות והרשה להם שתלת האש' מתשפחתם לתשפח' אחרת ושופין על זה מלאחוות והרע זאבדן לא כאלה חלק יעקב ולפי זה אפילו היה יכול היבם ליבם אינו דאוי ליבם אלא לחלוץ מאחר שכוונתו אינה לקיים מצות התורה רק לקיים רצונו ולעשות לו שם בעכ"ום וכ"ש לדעת האומרים כי מצות חליצה קודמת לחליצת יבום אפילו בחקוס שיכול ליבם כ"ש בחקוס שפק כנגדן דינן :

והנה מצאנו ראינו לרז"ל שאף במילי דמצוה בחקוס ספק כל"ד הלכו בו לגד זה ולגד זה דהכי תנן בבוף פרק חי שמת נפל הבית עליו ועל הבן אלו ואלו מודים שיחלוקו מ"ר עקיבא מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן · ובגמרא אמרי' בחזקת מי היא אילעא אמר בחזקת יורשי האב ורבי זירא אמר בחזקת יורשי הבן וכו' הא קמן דלת"ק דמשום ספיקא דמי מת מהם קודם יחלוקו המונן בכל מתון המוטל בספק · וכ"ש בחיים דת דעדיות דמשום ספיקא אית לן למימר זיל הבא לחומרא וזיל הבא לחומרא · ואפילו לר"ע ע"כ לא קא פליג את"ק אלא משום חזקה הקודמת ליורשי האב לרבי אלעזר וליורשי הבן לרבי זירא אבל היכא דליכא חזקה לא להאי גיסא ולא להאי גיסא יחלוקו אליבא דכ"ע · תדע שהרמב"ם ז"ל בהיות דנפל הבית עליו ועל בן בתו וכו' כת' שיורשי הבן חולקין עם יורשי האב דלדידיה ז"ל בהאי בבא ליכא חזקה · וכדמפרשי למילתיה הרא"ש ז"ל והר"ן ז"ל יע"ש · וה"כ אם במתנה אזלינן להאי גיסא ולהאי גיסא ואמרינן יחלוקו משום ספק · וכ"ש בהיסורא דעדיות דאורייתא דאמרינן זיל הבא לחומרא וזיל הבא לחומרא כלומר דמשום שמא מת האב קודם ואינ' בת יבום ואז ערו' לאח ע"כ אינו יכול ליבמ' · ומשום שמא מת הבן קודם ואז זקוק' ליבום ואסורה לשוק ע"כ בעיא חליצה ותהי' פטורה מצרה ומלד זה · וכ"ש לדברי האומר גם במקום ודאי יבמה מצות חליצה קודמת כ"ש הבא במקום ספיקא דבעיא חליצה ולא יבום · ומן אחוזי דמיתה ארייך לאפטורי לאתתא דא בחליצה כפי הראוי להתיר מידי ספק · ואי לא ניית למיפטרה עליהו דכלהו מידאי לאכרוחיה למיחלץ לה דהכי קי"ל בכלהו הני דאמרי דטוחה דחולצות ולא מייבמות שכופין את היבם לחלוץ · ואל יקשה בדברי שקר לאמר כי החליצה תביא לדי מיתה כי דבריס אלו הם דברי מינות כי מצות התורה מלאיות לחיים נצחיים ולידי מוקות העה"ז וחנות וכבר כתבנו כי יש מנהולי עולם אומרים שמצו' אלה קודמת למצות יבום · ואחרי הדברים האל' אלה תמיתו למילי אחרייתא דאמרי' מסמיה דההוא מרבנן דאינון מילי מולייתא כי אמר להו · וכ"ש דאנא אמינא דלית דאמר הכי אם הוא בעל תורה ואי שגג ואמר לא אמר אמינא ליה הוא בר תורה · ועל דברים אלו סמוכו ובהם תמוכו ותומך נפשות חסידיו יתמוך אתכם בכנפי הוד והדר ילבשכם ומעלה מעלה יעלכם כאות נפשותיכם החשובה ונפש אוהבכם אהבה רבה המותם בסדר אל תקרב אלם

ש"ל נעל"ך מע"ל הגל"ך · שלמה דורלון ס"ט :

ומנעל החליצה אשר לקחת תמורתו מאת החכם הדיין ה"ר יהודה עלום יצ"ו התמונה היא כפי המנעל שתקן אדוננו זקננו הרמב"ן ז"ל ועליו תסמוך יהוה ית' ישמור אותך מעוך · וכן המשפטים תהיה רוכן · כאות נפשך ונפש התסב"ן · אחי"ר מו"ע אנס"ו · ואלה דברי החכם הנלם כמה"ר משה מסים נר"ו אשר כתב ואתם על התשובה הנזכרת לעיל :

יברך

יברכך ה' מציון האיר והגעיש פלפל ח' מריפת ידידיכו
אחיכו ה"ר יהודה זמור יצ"ו הא' אתו את הברכה
חיים והשלום אכי"ר. הנה לך תשובת הה"ר גר"ו המשיב
כדת וכהלכ'. ודבריו ורלוותיו אינם צריכים חזוק ומי הוא זה אשר
מלאו לבו לחלוק על דבריו ח"ו דבגדון כי האי דנפל הבית וכו'
ולא מודע מיזה מהם מת תחלה אפילו במילי דממונא אמרי' בכללו
הלכתא יחלוקו כ"ש וק"ו גבי ספיקא דעריות כי כפי מסקנת הגמרא
והסכמת כל המחברים ז"ל האש' אסור' להתייבם ולא שייך בזה
אומדנות וכל האומר זה דבריו אם בטלים ומבוטלים ולית בהו
משום כי מי הוא זה אשר לא תעמוד בין עינינו חשש דאיסור ערוה
וכמו שביאר הה"ר המשיב בתשובתו הרמתה והאם אחי שלום שלום
כאות נפשכם החכמ' ונפש אחיכם אשר לכבודם תמיד חושש. וכדם
ברית אהבתכם כדי שלא יקרוש ממרם ומתפש. משה בן החכם
השלם כמהר"ר יצחק מגיש זצל"ה:

ענין מא

תשובה זאת השיב לות' החכם
השלם הרב כמהר"ר אברהם
עוזיאל זצל"ה וכתבתיה כאן

ודנה דברי העכו"ם ההוא לא נת בארו כל הצורך כתומים
ותתומים כיון להסת בק בדבריו אם כאשר נפל בידו
היה באותה שעה שפלטה היש או אם עברו עליו שעות אחר שנפלט'
וכאשר עיינתי היטב בתלמוד ובדברי הפוסקים ראשוני' גם אחרוני'
ראינו שיש בזה להקל ולהתיר אם להקל ממה שכתבו התוספו' ז"ל
על משנת אין מעיילין שלא נעבד' ימים ז"ל ויבול להיו' דהיכ' דאין ידוע
מתי נהרג אין לתליהו כיאם תוך ג' ימים. וידוע הוא שערך שעה
אחת בנטבע כערך ג' ימים בנהרג וכמו שבמעיד סתם בנהרג יש
לתלותו שהיה בתוך ג' ימים ולא אחרג' ימים כמו כן בנטבע יש
לתלותו שהיה בתוך שעה אחת. ולא לנו מזה בגדון שלפנינו הוא
והעכו"ם לא בירר דבריו שבהיה תולין להקל שבתוך שעתו שפלטהו
היש ראהו. זהו לכאורה נראה בתחלה. אבל יש לדיק שני להתיר
והוא שהר"ן ז"ל בתשובותיו סימן ע"ח כתב שאין הגדון דומה לראיה
דבשלמא בנהרג שזמנו להעיד עליו הוא ג' ימים שהוא זמן ברור
יותר קרוב לתלותו תוך ג' מלאחרג' שאם היה אחרג' היה ניכר
לעין. אבל בנטבע שזמן עדותו הוא קצר ביותר שאינו כי אם שעה
אחת אין לתלותו שבאותו שעה עצמה שנפלט ליבשה נזדמן שם
העד הוא שדבר זה מרחיקו השכל שיותר מצוי הוא שבשה יותר
משעה אחת. וכיוצא בזה כתב הרמב"ן ז"ל בתשובותיו סי' קכ"ח
שאין להתיר אלא במעידים שפלטוהו הים לעיניהם וראוהו מיד
והכירוהו. א"כ הי לדיק להקל ולדי שני להתיר:

אבל מ"מ נלע"ד להקל מדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו והר"ן זה ז"ל
שכתבו שלא אמרו חז"ל שצריך להעיד תוך שעתו אלא
באותם עדים שראו הטביעה דחיישינן להו דאמרי בדדמי. אבל
אחר שלא ראה הטביעה נאמן בטביעות עין ואין מדקדקים אחריו.
וכ"כ בטא"הסי' י"ז אבל אחר שלא ראה הטביעה נאמן אפילו לא
ראהו מיד אחר שהועלה. א"כ כ"ש וק"ו בזה העכו"ם שאמר שתם
ונפסר הוא שראהו בשעתו והיה מכירו היטב ואהובו בחיים ובמות
עד שנטפל בו לקברו:

ועם היות שיש לאומר שיאמר שעם שזה העכו"ם לא ראה
הטביעה אבל אפשר שהיה יודעה ומה לי ראה ומה לי ידע
עדיין נחוש שיאמר בדדמי כמו שכתב הריב"ש ז"ל סימן שע"ח
אחרנו לו עדיין נסמוך בזה להתיר על דברי ר"ח ז"ל שהביאו התוס'
ז"לגבי הרא"ש ז"ל הביאו בפסקיו שאם נמצא המת שלם מהני
טביעות עינא ואפילו לאחר כמה ימים ועל זה נהגו האידנא
להתיר גבי האנשי' שטבעו על ידי הכרה בטביעות עין בלא סימני':

אם כן כיון שנראה מעדות העכו"ם הנזכר שמואל לא עוזאבי
מלאו שלם והיכירו היטב היטב עד שמתוך אהבתו אנלו
קברו. אנו תולין בזה להקל ולהתיר את אשתו אף אם אפשר שלא
ראהו מיד כשפלטהו הים שיש לנו לסמוך על מה שכתב הרא"ש ז"ל
בתשובותיו סימן כ' וז"ל וכן ראוי לכל מורה לחזר על כל דדין
להתיר וכו'. כ"ש בנ"ל שאין כאן איסורא דאורייתא שהטובע במי'
שאין להם סוף אשתו היא מותרת מן התורה ואינה אסורה אלא
מדרבנן ולכתחלה לא תנשא ואם נשאת בדיעבד לא תצא וזה אף אם
לא נודע מקומו עוד אין כ"ש זה שפלטהו הים ונקבר לפי דברי
הנמו"ס המסיח ל"ת בעדותו:

ואם ישאר עדיין מי שחוכך בזה להתיר ולומר כי די לנו במה
שהקילו בו קדמונינו ז"ל והבו דלא לוסיף עלה ומי יכניס
ראשו בין הריס הגבוהים עמודי עולם הריא"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל
שנראה מדבריהם שאין מעידין אלא בשעתו לבד שעם שהנוסחאות
הנמצאות היום של הרמב"ם ז"ל כתוב בהם י"ב שעות טעות הוא
שנפל בספרינו כי ספרי דיוקנאי כתוב בהם שעות כמו שכתב הר"ן
ז"ל בתשובה הנז"ל וגם הריב"ש ז"ל עיין עליו והוא בלי ספק מוכרח
ממקומו מלשון הגמרא. א"כ איך מלאנו לבנו להתיר כי מי האדם
שיבוא אחרי המלכים האלה: זה ת"ל לגאת ידי כל הספקו' נתוסף
לנו שנית עדות יוסף הכהן שהעיד בפני בית דינינו עדות ברורה
שהוא שמע מפי עכו"ם מל"ת שבאו מים אל תוך הספינ' ונפו מים
על ראש שמואל לא עוזא"בי הנזכר ובאו מים בקרבו לגבות בטן
ורלהו מת בספינ' ושם הנליו על חזהו עד שידע בודאי כי כל רוח
אין בקרבו. א"כ לפי העדות הזאת השנית אין כאן חשש שמא נשתני'
צורתו ולא הכיר' ועם היות שאסר בעדות זו וקברתיו שכתב
הרמב"ם ז"ל פי"ג מהל"א טבע בים ל"ל וקברתיו וכן יש קצת
אחרונים שסוברים כן כדעת הריא"ף ז"ל הרי שלימים וכן רבים
חולקים עליו ואומרים שאין צריך לומר וקברתיו כי אם במלחמה.
ועוד שאפי' לפי סברת האומר של"ל וקברתיו אנו יכולים לנהוג דברי
ב' העכו"ם הללו ומה שאסר זה הבלים זה. כיצד העכו"ם הב' ר"ל
אשר העיד יוסף הכהן משמו שאמר מת בספינה ולא אמר וקברתיו
ויש לחוש בדבריו שמא לא מת כי אם נתעלף במים כיון שלא העיד
על קבורתו הרי העכו"ם הא' ר"ל שבאה עדותו מאלגזא"יר הבלים
זה ואמר הכרתיו וקברתיו. וקרוב הדבר לומר ששמואל בן עוזאב"י
המת בספינ' הוא בעצמו אשר נמצא מתעל שפת הים. א"כ הרי
בודאי מת ולא נתע"ף כיון שזה הראשון קברו. ומה שאסר זה
הראשון שלא בירר אם ראהו בשעתו ויש לחוש שמא אינו הוא שמואל
לא עוזא"בי כי אם אדם אחר ומתוך שנשתנה ולא ראהו מיד נשתני'
צורתו לצורת שמואל לא עוזא"בי. הרי הבני הבלים זה במה שאמר
שמת בתוך הספינ' ואין כאן חשש לשינוי הצור'. א"כ מני' זמניה
תשתיים התירא מן שריית. והוא ית' יסכים על ידינו. ועל דבר
כבוד אתו יעזרנו אכי"ר נאם החותם פר' והתור' והמלוה אשר
כתבתי להורותם. ושלם רב. אברהם עוזיאל ס"ט ועמו חתומי'
כל חכמי ורבני דורו זר"ל:

ענין מב

לתוכם לא מהתלמידי'
הא"ל ב"ה יעזרהו על
כבוד שמו

בני יקירי ידידי חמודי שמחתי כשמחת בקיר. ובהשיב דיש לת
בעיר. בדבריך הנעימים. רבים ושלימים. והוא ית' יוסף על
ימיך ימים. וינחילך נחלת ב' העולמים. אמת לבי אף רוחי
בקרבי יגיל אף גילת ורנן באשר שאלת ממני להזכירך מה שפירשתי
אני הנעיר שבת אחד במסכת יומי בן יוחנן אומר יהי ביתך פתוח
לרוחה ויהיו עניים בני ביתך וכו' ואמרת כי שמעת ממני במסגה
זאת פירושים נאמ"ם ורצית לזכרם משמי שמה יזכרך אלי"ם לטוב.
ושמרך מקטוב ויפתח לך שערי חכמה ותשב בניות ברוחה. אכי"ר:

דע לך בני יא"ל כי בקשתי בקונטרוסים הכתובים אצלי
במה שחדשתי במסכת אבות ומצאתי כתוב בזה
הלשון. יוסי ן' יוחנן אומר יהי כו'. לאשר חבירו הטוב שהוא
יוסי ן' יועזר אומר בקודש יהי ביתך בית ועד לחכמים וכו'. שזאת
אזהרה על שלימות העיון בא זה והאיר נתיב אחריו בשלמות המעשה
שהעיקר בו ג"ח. ואולם כדי לקשר דברי שניהם יחד אכתוב כאן
מה שכתוב אצלי בהגי תרתי מתכייתא אעג"כ דמילתא זוטרתא
היא מאי דפרישית בהו. אע"פ אין מדרש בלא חדוש ויאמע חכם
ויוסיף לקח ולשון חכמים תטיב דעת כלומ' לשון חכמים בדרש
הדעת לפני העם תיטיב אותו דעת שידרשוהו ותמתיק אותו
ותטיבהו לפני השומעי' וגם תהיה מלת תטיב מענין בהיטבו את
הגרות. ויר"ל לשון חכמי' תאיר ותגהיר ותלהיר הדעת אל
השומעים. וגם תהיה מלת דעת היא הפועלת לא נפעלת ר"ל

לשון חכמים תיטב אותו הדעת שבהם כי כפי דעתם הראבה תהיה
הסבת לשונם ונתיקותה. וכן נ"כ נאמר שפתי חכמים יזרו דעת
יר"ל שפתי חכמים אפי' שיהיו דבריהם מן הספה ולחוץ לבד ר"ל
בלא עיון והגיון הלב אע"פ יזרו דעת כלו' שיעשו שפתותיהם אל
הדעת זר זהב סביב ויהיו דבריו לעטרת תפארת בפני השומעים.
ואולם הכסילים לבם לא כן ר"ל אע"פי שיהיו דבריהם בעיון
ובהשקפת לבם עכ"ז דבריהם יהיו לא כן ר"ל אינם כפי האמת
והצדק כי לבם נפון משכל וגם כי יגלול במים אדירים. כלו'
יסקיף ויעיין בדברו אם"ה יעלה חרס בידו. ואתה בני חכם
כמלאך אל"ם ודעתו מאמנה כי לשונך ופפתיך ייטבו דברי אלה
אל שומעיהם ויוסיפו בהם לקח. ויעטרו אותם בעטרת תפארת
לשון הזהב והדרת חכמה רמה אשר בלבך ישמח אביך זה ילדת
ותגיל יולדתך:

יוכי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו
מהם וכו' גרסת ה"ו הרש"בן היה קבלו ממנו ולא גריס
מהם לאשר לא היתה קבלתם אלא מאנטיגנוס איש סוכו שקדם
זכרו. וכן וראה מרש"י ז"ל שכך היא גרסתו ממנו ולא מהם יע"ש
בפירושו ז"ל. ולכן שלא לשבש את הנוסחאות שכתוב בהם קבלו
מהם ומהם דקאמר היינו התלמיד והרב שקדם זכרם במשנה
הקודמת שכן אמרה המשנה אנטיגנוס איש סוכו קבל ומשמעון
הצדיק ואמר במתני' דידן יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן קבלו מהם
ר. היינו משמעון הצדיק ומאנטיגנוס איש סוכו. וראיה מזה שתחלת
קבלתם היתה משמעון הצדיק וסוף קבלתם מאנטיגנוס איש סוכו.
ואולי אנטיגנוס ע"ה היה רש"ר לשמעון הצדיק וקבלת
התלמידים היתה יוצאת ומסתיימת מתרוייהו וראיה לזה באומרו
אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק ולא קאמר קבל ממנו כמו
שאמר בהני תנאי אחרינא קבלו מהם ש"מ דאנטיגנוס היה תלמיד
הבר ורש דיברא לשמעון הצדיק ולכן אמר במתני' דידן קבלו מהם
כפי גרסת הספרים:

יוכי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים וכו'. הנה
בא לתלות דברי רבותיו שאמרו העולם עומד על
התורה והודיענו הוא איך נעמוד בשלמות על התורה והיו זוכים
בה זכיה נתורה ואמר שהתורה נקנית בג' דברים הא' שרבה
בישיבה ר"ל לעשו' בית תלמוד מיוכן בספרים וסופרים. ב'
לשאול ר"ל לעשו' בית תלמוד מיוכן בספרים וסופרים. ג'
להתדקק מהבנאה ורוש לבב כי התורה נמשלה למים וכו'. ואמר
בה לא בשמים היא וכדרשתם ז"ל. ג' שיהיה לנו אליה חשק מורן
וטוסף גדול כי בשלשה אלה נתחתן בתורה ותתקיים בידינו והוא
מה שאמ' תנא דידן ע"ה אם כנגד להרבות בישיבת בית תלמוד
ולהרבות סופרים וספרים אמר יהא ביתך בית ועד לחכמים. ר"ל
שיהיה לו בביתו וכחומותיו מקום מיוחד לת"ת לו ולאחרים ויהיה
בו ספרים ויהיה הוא עצמו רוכן בין המשפטים. בהופן שכל איש
המושקת נפשו בתורה ויהיה מדי עוברו יסור שמה כי הנה ימצא שמה
מנוה ושלחן וכסא זמנורה ומתוך כך יזכה להורה בתה שיהיה חכם
למד מכל אדם ומזכה את אחריו וזכותם תלוי בה וכבר דרשו ז"ל
על עושי צדקה בכל עת זה הקונה ספרים ומשאילן לאחרים. וכנגד
הב' אמר והוי מתחבר בעפר רגליהם לומר אע"פי שיהיו נועדים
אליך עדת הבריים השמר לך ושמור נפשך פן ירוש לבבך עליהם
ולהשוב שיש לך חשיבות עליהם דאדרב' תשתפל ותתעפר לפני
הלמ רגליהם והוא אומרו והוי מתחבר בעפר רגליהם:

ואפשר לומר שכוונתו לומר שבעת רחוקו אותם ירון אליהם
ויביאם אביתה וגם אם הם אנשים עניים מרודים
מלאים מים חולות ורגליהם מלאים אבק וכיולא בזה תביאם
אליך ותהיה אתה וביתך ותשמישי ערסם אליך מתחבקים בעפר
רגליהם והאור זה בדרך נוחמת וקללה לומר שלא יקלו בעיניו מפאת
עניים ודלותם וכפי מה שאמרה ילתה אשת רב נחמן בשעת כעסה
ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי:

וגם תהיה הכוונה לומר שלא יעלה האדם הזה על לבבו לומ'
כי מאחר שיש לו בית ועד ומקום מיוכן לת"ת ולהת' ועד
בו החכמים שאינו צריך לרדוף אחריה' ולבקש עליהם. לז"א והוי
מתחבק בעפר רגליהם וכהיא דאמרינן מאן יהיב לן נגרי דפרזלא
ונשמשוך ר"ל שהוא צריך להלך אחריהם בכל מקום אשר יפנו
שמה עד שמרוב הליכתו אחריהם יתעפר באבק רגליהם. וכנגד
הג' אמר והוי שותה בצמא את דבריהם לומ' שתמיד תקבל באהבה
ותבה את דבריהם ותכסף אליהם כלקרלת אמה התינוק אחר
המים ההם יהיה קרים על נפשו העייפה:

ואפשר לומר שיר"ל שיהיה הולך אחריהם ואומר ואחר
ירחו ממנו דבריהם אשר לא כן בעיניהם ויוסיפו
על פניו שיקבל תוכחתם ותעבר לחכו ולא יתאם מוסרם ויקבל
בתוכחתם רק יהיה שותה בצמא את דבריהם כי הצמא למים כפי
אמאונו הוא פוער פיו לכל המימות שיהיו גם אם מרים הם מלאים
ויערבו לחכו. כן נ"כ יהיה הוא שומע לקול נערתם ויקבל את
תוכחתם באהבה ותאבה להטיבו באחריתו:

וגם יש לומר שכוונת התנא הסלם הזה בג' חלוקות אלה שאחר
להודות את בני ישראל שלא יתבטלו מת"ת מפאת ג'
טענות. א' לומ' איתה לי דמעתי בשביל לחם יומם ולילה וכ"ש
אם תלויים בו בנים ובנות. ב' מ"ו מפני נאוה וגודל לבב לומ' כי
הוא רב ורבי שאינו צריך ללמוד מאחריים. ג' באומרו שכבר מלא
אזניו לשמוע בלימודים היום כמה שנים ואין חדוש בתה שישמע
מעתה מחדש. כי הנה כנגד ג' טענות אלו מבאר לרו"ל מאחר
אחד לבטל שלשתם בדרך מליצה נערלה. והוא אז"ל שמעו והאזינו
ואל תגבהו כי ה' דבר שמעו לד"ת והאזינו לד"ת ואל תגבהו
עצמכם מד"ת כי ה' דבר והיכן דבר מסיר אזנו משמוע תורתנו
תפלתו תועבה. ד"ה שמעו לד"ת והאזינו לד"ת ואל תגבהו
עצמכם בד"ת כי ה' דבר והיכן דבר תועבת ה' כל גבה לב. ד"ה
שמעו לד"ת והאזינו לד"ת ואל תגביהו הטובה תלבות עליכם כי
ה' דבר והיכן דבר אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו
ומריתם חרב תאכלו מאי חרב תאכלו פירוש דשערי במילחא גלגליתא
ע"כ. ע"ה חשבו לקושיא הנראית בפסוק שמעו וכו'. כיה דבר
וכי לא ידענו מדברי הנביא ע"ה הם דבריו ית' וח"כ מהו ההכרח
שהוא מכריחם לשמוע ולהאמין דבריו בטענת כי ה' דבר ואלא אם
בשבבר ידעו כי ה' דבר דבריו ועכ"ז אינם שומעים אליו. ואל
פירשו ז"ל כי ענין אומרו כי ה' דבר אינו טעם לשמיעה מלד שהם
דבריו ית' כנראה מהפסוק. רק הם הכרח לשמיעה מלד הטעם
ועשו ז"לג' חלוקות כנגד ג' טענות הנז"ל. אם כנגד טענת
הטורח והתעסקות דאורך הפרנסה. ואם כנגד טענת הגאה
מפאת כח"ח חכם ורב ורבי ואינו ראוי לשמוע ד"ת מזולתו. ואם
כנגד טענת שכבר שמע פעמים רבות ומה שישמע היום כבר שמע
ימים רבים אשר עברו. והנה כנגד טענת שאין כבוד בכך
לשמוע מהזולת כ"ם אשר הם לעגירים ממנו ל מים ולעגירים אלו
בחכמה אמר שמעו לד"ת וכו'. והיכן דבר תועבת ה' כל גבה לב
ויהיה לפי זה פי' ואל תגבהו כפשוטו מלשון גובה לב וגבה עינים
ובחלוקה זאת גרסי' ואל תגביהו עצמכם בד"ת כך קבלתי מרבותי
ז"ל. וכנגד טענת שכבר שמע ד"ת פעמים רבות ולמה לו לטרוח
לשמוע עוד בלמודים אמר שמעו לד"ת וכו'. כי ה' דבר
והיכן דבר מסיר אזנו משמוע תורה וכו'. שיר"ל שהאיש המסיר
אזנו ומגביה עצמו מלשמוע ד"ת בטענת כי כבר שמע פעמי' רבות
גם תפלתו הוא שהוא מתפלל בכל יום ויום התפל' עצמה שהתפלל
בשבבר תהיה תועבה אליו מזה כנגד מזה באומרו אליו ית' מה
לך להתפלל אלי כבר שמעתי את תפלתיך זאת כמה פעמים ולאו
חלוקה גרסי' ואל תגביהו עצמכם מד"ת שיר"ל שלא יגביה עצמו
מד"ת שהיה מתעסק בה ימים רבים בטענת שכבר שמע. וכנגד
טענת ההתעסקות בטורך הפרנסה אמר שמעו לד"ת וכו'. ויש
דבר אם תאבו ושמעתם וכו'. שיר"ל שאם ישמע לד"ת ויעסה
עצמו בחסידים הראשוני' שעשו תורתן קבע וכו'. הוא ית' ימלא
לו פרנסתו וזה וזה יתקיים בידו. ואם ח"ו תמאנו ומריתם חרב
תאכלו. ופי' מהו חרב זה שיאכלו ואמר שהיא פיתה דשערי
וגלגליתא דמילחא דזה קשה לגוף כהרבות ויוכרחנו אליו מפאת
הענינות והדלות ומחוסר כל כי בהגיחו ד"ת לשבת ההתעסקות
בצרכי הפרנסה זה וזה לא יעלה בידם. ובמסורה ג' יוקח. יוקח
לא מעט מים. גם שבי גבור יוקח. ברזל מעבר יוקח. לומרלי
ראוי לקבל ד"ת מכל אדם שהיה מי שיהיה כמו המים שהגדול
לוקחם מיד הקטן ושואלם אליו ואין לו בזה בושת. וכן אם ישמע
ד"ת פעם אחר פעם גם הוא נ"כ השבחו לומר פעם אחר פעם אתה
גבור ר"ל תפלתו ויקבלנה ממנו ית' ויוקחנה מידו. ובשבר לאיזהו
התורה והנחתו עסקי העולם תהיה ברכה שורה במעשה ידיו
והעפר יחזור אליו לברזל כיאין מעצור לה' להושיע. וג' אלה
המה

אמה דברי התנא ע"ה שאמו בדבריו שבנגד שהתעסקות בעניני
פרכי הפרנסה אמר יהי ביתך בית הועד לחכמים ליר"ל שתהיה
ביתו ועיקר ישיבתו בבית הועד לחכמים ליסב בו שהוא בית
המדרש וכה"ב ומעט מזער מהזמן יעשה בו מלאכתו ואין מעצור
לגיו ית' להשיעו ולהמציא לו פרנסה. וכהיא דאמרינן חסידי
הראשונים היו יושבים ג' שעות קודם תפלה וג' שעות בתפלה וג'
שעות אחר התפלה. והקשו ז"ל וכי מאחר וכו' מלאכתן לימות
הגשמים וכו'. ואמרו מתוך שהיה לבם לשמים מלאכתן מתברכת
והורתו ומסתמרת. וכנגד הגאוה ורוח הלבב ח"ו אמר והוי מתאבק
בעפר רגליהם וכפי מה שפירשה הרמ"בם ז"ל שיר"ל שיהיה דבק
ושפל רוח לפני החכמים שיהיה יושב על הארץ בפני רגלי החכמים
ויתאבק בעפר הנתון בפני רגליהם כי הם שמה ישבו עלי כסאות
ויתקדר אז והוא יושב מרלה בפני רגליהם וכאמור. וכנגד הטענה
לפי שמעט פעמי רבות וכו'. אמר והוי שותה בצמא את דבריהם
לומר שלא תעשה עצמך שבע מדבריהם רק יהיה כאיש אשר הוא
צמא למים ר"ל שיהיה לו חולי הצמא כי אם יגיע ירדן אל פיהו לא
ירוה מהמים כי אם הצמא הבוערת בקרבו לא תאמר די. וכן נ"כ
על זה הדרך יהיה חשקו בד"ת תמיד כל היום והדרשת ז"ל על
פסו' יום אשר עמדת לפני ה' אלי"ך בחורב. יעו"ש. ועל פסו'
מילת אהביה וכו'. ע"כ. ובא אחריו תכירו הטוב למלאת
את דבריו:

יוכי בן יוחנן היה ירושלם ואמר יהי ביתך פתוח לרוחה וכו'
לאשר תכירו קדם פניו להזכירו בשלמות התורה והעיון
וכפי כל הפירושים בא הוא ע"ה להזכיר ולגזות כל שלמות המעשה
כי זה כל האדם עיון ומעשה ואמר יהי ביתך פתוח לרוחה כביתו של
אברהם אבינו ע"ה ויר"ל יהיה ביתך פתוח ומוכן להיות כל רעב
ומת ויגע ורפה ידים ימצא בו מנוחה ורוחה והכונה לומר שלא
יצטרכו הבאים אליו להקראות מבעל הבית רק בני אדם מעצמם
יהיו נועדים מעצמם לבוא שמה למנוחה ורוחה ופי' הרמ"בם
ז"ל ור' עובדיה ז"ל ידע ואמר יהיו עניים בני ביתך לומר שאשר
יבואו שמה האכסנאים למנוחה שם רוחה יהיו בני ביתו מלומדים
ומתנו להשכיל להיותם נכנעים לפני אותם האכסנאים הבאים שם
למנוחה רוחה שמה ויהיו המה נחשבים בעיניהם כעניים והעניים
הבאים יהיו הם כבעלי הבית בחופן שיבא בארעא וגזרה
בשמי שמייא:

וגם יר"ל יהא ביתך פתוח לרוחה יר"ל שאשר יבוא האורחים
לביתו יהיה הבית פתוח לרוחה ר"ל שתהיה ההולכה
בנדיבות ובעין טובה בהספקה מרובה ואמר יהיו עניים בני ביתך
לומר שאם ירצה לדקדק בהולכה ולמנם יהיה זה עם בני ביתו
והוא מ"ש ויהיו עניים בני ביתך והוא מבואר:

וגם יר"ל יהי ביתך פתוח לרוחה לומר שביתו יהיה מוכן ומזומן
לכל בני העולם למנוחה בו רוחה הקרובים והרחוקים כאלו
הבאים ומתוך כך ויהיו עניים בני ביתך פלומר שיבוא שמה
בלבם נכון עמם בלי בושה וכל זה באומרם כי הבית ההוא כמו
ביתם כפי מה שידעו מנעם בעל הבית הרחבה ועינו הטובה וכפי
זה ויהיו עניים בני ביתך נמשך מהקודם לא אזכרה בפני עלמו
ואמר ואל תרבה שיחה עם האש יר"ל אם אפשר שבתוך הבאים אל
הבית בזה אשה אחת למנוחה רוחה אל תרבה שיחה עמה אפי' בדבר
מצות והר"ל לדבר על לבה בדברי בועז אל רות וכיוצא רק יהיה מקצר
ועולי עמה בדברים האלה ואמר עם האשה בה"א הידיעה ולא קאמ'
אל תרבה שיחה עם אשה י"ל כי הכונה בזה לומר שהגם שתהיה
האשה נודעת בבחרות ונגיעות ע"ז לא ירבה דברים עמה ואמר
באשתו אמרו ק"ו באשת חברו המפרשים ז"ל לא פירשו שזאת הבבא
היא דברי רבינו הקדוש ע"ה המחבר המשנה שלאחר כך שכתב דברי
התנא ע"ה שאמר ואל תרבה שיחה עם האשה הוסיף הוא ע"ה לומר
אלת טעם לדברי התנא שאמר כך שלא ירבה שיחה עם האשה
הבאה אל הבית למנוחה רוחה אמר רבינו ע"ה הנה מלאנו לחכמינו
ע"ה שהזכירו במקומות רבות שלא להרבות אדם שיחה גם עם
אשתו וכפי מה שדרשו ז"ל על פסוק מגיד לאדם מה שיחו וכ"ש
באשת חבירו וא"כ טוב הוא התנא מה שהזכיר ואמר אל תרבה שיחה
עם האשה ואפי' שתהיה גדולה במעשיה ונודעת כי אשת חיל היא.
ונכון הוא שהבבא הזאת היא ג"כ דברי התנא עצמו ע"ה שאמר ואל
תרבה שיחה עם האשה שהוסיף לתת טעם לאזהרתו והוא שאז"ל

אמרו שלא להרבות שיחה עם אשתו וכ"ש מה שהזהרתיך אני באשת
חבירך אז אשה אחרת מוץ מאשתך גם שתהיה מה שתהיה. ואמר
מכאן אמרו כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובטל
מד"ת וסופו יורש גיהנם. י"ל באומרו מכאן אמרו וכו'. דמהיכא
יצא לה מכאן. וגם י"ל נ"כ בענין אלו הג' דברים שאמר מה נשתנו
הם ולא זולתם. וי"ל בזה לפי שהוא נוה אותו להיות עניים בני
ביתו ואחר לא יהיה לו במה לפרנסם ברוך הוא לפייסם
ולדבר על לבם דברי נחומים כמו שאח"ז נדול המפייסו בדברים
יותר מהמפרנסו וא"כ אמר ואל תרבה שיחה עם האשה הענייה
הבאה אל ביתך לפייסה כי בזה אתה תהפוך לעצמך הברכה לקללה
כי המפייס את העני אמרו שם שהוא מתברך בי"ג ברכות כמו
שאמר הכתוב ותפק לרעב נפשך וכו' ושיקר אותם הברכות הם
אלו הג' שהם והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן
רוה וכו'. שכל עניני הברכות הם כלולים באלו הג' שהם גופיות
שכליות נפשיות כי זה כל האדם והברכות האחרים הם ענפים
לאלו הג'. ואמר שהפיוס הזה הוא רבה לדבר על לב האשה ולפייסה
הוא מעבירו על דעת קונו אפשר שיבוא לו מיתו שמלה בקמיו ודופי
כי אתה יופי. והנה כנגד ועצמותיך יחליץ שהוא רומז לשמירת
הבריאות והגבורה כי אין עושר כבריאות אמר גורם רעה לעצמו
לעצמו דוקא. וכנגד והשביע בצחצחות נפשך שהוא רומז ללמוד
התורה די שובע נפשו. אמר ובטל מד"ת כמאמר הכתוב לא רעב
ולחם ולא צמא למים כי אם לשמוע וכו'. וכנגד והיית כגן רוה
שהוא רומז לתענוג עולם הבא להתהלך ולטייל עם השכינה בג"ע
אמר וסופו יורש גיהנם:

ואפשר לומר כי זכר אלו הג' רעות ולא אחרים דהתנא
דבר על דרך לא זו אף זו קתני. כי בתחלה אפשר
שמצד ריבוי השיחה עם האשה אפי' בשיחה קלה של הבאי יבואו בני
אדם לחשדו והוא נקי אין בידו מאומה מאותו חשד והנה זה גורם
רעה לעצמו ר"ל דהוא הוא גרמא בנזקיו ליחשד בדבר של ערוה על
לא פשע ולא חטאת. ואם ימשך בענין זה יגיע רבים לא זו בלבד
להביא עצמו לידי חשד אלא אף בטל מד"ת כי אפשר שיתפתה
לדבריהם ולחלקות אמריה' ויהיה בטל מד"ת להמשיכו אחר שיתתן
של נשים. ולא זו בלבד אלא גם אפשר שיבוא לידי עבירה עמהם
וע"כ אמר וסופו יורש גיהנם לומר אחר כל אלה מות אחר החשד
ובטל תלמוד תורה סוף סוף יבוא לידי עבירה ויורש גיהנ'. דדייק
בלשונה למימר יורש גיהנם ולא קאמר יורד לגיהנם אפשר לומר
שבא לרמוז שכל כך יהיה נשקע בעון עד שיהיה מאותם שכתוב
בהם ח"ו כי תולעת לא תמות ואז הו"ל גיהנם ירושה וחלק ונחלה
הם"י ינילנו וינילך אני"ר. נאם אביך זה ילדך. שלמה דורקן ס"ט:

מצרים יע"א להחכם ה"ר חיים כפוסי יצ"ו

ענין מג

תשובה על הפסק דין
הנזכר שלא אלינו:

ראיתי והנה מגורת זהב
כלה. שבעתים כאור החמה לה. היא המגלה
הנותנת אמרי שפר. באמתה של תורה נקראת ספר.
ערכו עלי דברי דודי החכם השלם הרב הנערב ומשאו
ומתנו. וחן שפתיו ומתק לשונו. להתיר לראובן
נדרו להיות אוכל בשמחה לחמו ושותה בלב טוב יינו. יען כי אנוס
הוא ורחוק מלא פטריה מלד עוניו וחסרונו. ורחיתי ממנו נר"ו שכנגד
האוסר נחמרמר ונפך עליו חרונו. לפי שהורה לאיסו' נגד חפצו
ורצונו. ולכן אני הנעיר ברהותי. כי לדברי האוסר נטתה דעתי.
למנוע עצמי מהתשובה חשבתי. שחשבתי פן אהיה מנגד ח"ו לאדון
ואחלש לדעתיה עלוני אך אמנה לאשר הכרתי. מבין ריסי דברי
האדון נר"ו כי דעתו רחבה. וענותו מרובה. וחכמתו שלמה.
אמרתי אראנה ויהי מה. גם כי דעתי קצרה ואין אני יודע עד מה.
תורה היא וללמוד אני צריך ושלמה רבא מנהלה רבא למ"ר יהיבנא.
והורמנא דידיה שקילנא. למוות דעי גם אני והאדון בשכלו הישר
ואן ערכו. יסקול הדברים והאמת יורה דרכו:

דברי אגור כלם הם סובבים. הולכים ושבים. על ב'
קטבי. הא' כי ראובן הנודר הוא אנוס מצד עניו וע"כ
רמונא פטריה. ולאכול בשר ולשתות יין שרא ליה מאריה. נדרו
ואיסורא

ואיסורא הלך לו ואינו. כי לקח אותו אלי"ס מלך עוכיו וחסרונו. והקוטב הב' מסיב ומחמין ומקשיב. כנגד דברי האוסר באומרו אונסא דשכיח דשלמי. ורחובן זה איהו דאפסיד אנפשיה בדלא אתני. ומלך זה פסק הדין לאומרא. והאדון העלה מכח עיונו דאדרבא איפכא מסת ברא. דעניות שכיחא טובא ואנן סהדי דלא עלתה על לבו והו"ל כנדרי טעות ומלך זה עדיף ליה למר כחא דהתירא. ולכן יהיה דברינו כנגד ב' הקטביס. להגיב בהם גיביס:

בנגד הקוטב הא' אומר אמת ויליב שהעניות הוא אונס גדול והוא למעלה מכל האונסים שהזכירו רז"ל במסכ' ונמר' כי הוא דבר שמעידים עליו הכל והסברא: **א** לפי שמלאנו דאינו שהאונסים הם תרי גווני. אונסא דנפשיה ואונסא דאחריני. אונסא דנפשיה כגון שהטעהו לבו שהדבר כן וגשבע עליו ונמצא שאינו כן הויא ליה שבועת אונסין בהיא דאמרינן בשבועות וגדרי' מר אמר שבועה הכי אמר רב ומר אמר שבועה הכי אמר רב ואמרי' דאד מנייהו דלא אמר רב כוותיה פטור אשבועתיה דלבו אנסיה. וכן ההיא דקונס אשתי נהנית לי שנגבה את כיסי ושהכתה את בני ונמצא שלא נגבה ושלא הכתה. וכן ההיא דאמרי' בפ' הגוזל עליס דאמר רבא כגון שהיתה דסקיא של אביו מופקדת ביד אחרי' ונשבע הבן וכו'. ופרש"י ז"ל דכי איתבע האי בקונסטא איתבע דלבו אנסיה. ואונסא דאחריני אם לפחד הפסד ממון כהיא דאמרי' בפרק איזהו נשך מעשה בההוא פרדיסא ואמר אריסיה לשטר מסכנתא ואמינא לקוחה היא בידי ומשום הכי זבנא נהליה ואמרינן דהוי אונסא ובטיל זביניה. וכגון מאני' דנו' דין למוכסין ולהורגין וכו' וקי"ל כב"ה דגדרין אפילו בשבועה. וכגון ההיא דפ"ק דגיט' רבי אחי בר יאשיה הוה ליה אסקופא דכספא בנהרדעא וכו' אמר להו לר' דוסתאי וכו' עד אותם בני אדם הם וכו' א"ל בני אדם הללו קרובים לתלכות וכו' יש להם פרדיס ושוסיס וכו' א"ל אי הכי אפיר עבדת וכ"ם אם יש סכנת נפשות כגון ההיא דאמרינן עדיס שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות נאמנים דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש: **ב** ואפילו אונס קרוביו חשבינן ליה אונס כגון מאני' דתנינן נדרי אונסין כיצד כגון שהדירו וכו' ואלה הוא או בנו וכו' ואי דייקינן בהני אונסי כלהו אונס העוני א"ו הוא גדול מכלם דבכלהו אונסין אפשר לו לאדם לרחות את עצמו לקיי' נדרו. אבל מי שאולת ידו ובא עד כיס"ו ואין עוזר לו ההוא אמר ולא יעשה בעל כרחו שלא בטובתו כי רחקה ממנו ישועתו ומה לו לעשות. כמו מ"ש הריב"ם ז"ל בתשובה סימן ק"ג היגנוב הו יגזול וכו' וע"כ רז"ל לא הוצרכו לזכרו במאני' דנדרי אונסין כיצד דאונס העניות הוא מלא הה עדר ולא יעצרנו גדר. וא"כ בודאי הו שהגשבע להדירו לפרוע לו חובו לזמן פלו' ובבוא הזמן הנועד העני ולא מצא לאל ידו לקיים שבועתו פטור הוא על השבועה גם כי העני' מועדי' ומנים דעליו אמר קרא מסיר שפה לנאמנים כמו שהבי' בפירושיה דקרא א"ו ז"ל. וא"כ לפי הנראה לכאורה בל"ד שהעני ראובן וגם האל ת"ו אם הוסר מיד האל מעמ"לם ובסבת זה מטה ידו הו"ל אנוס זפטור הוא מנדרו דיותר אנוס הוא מנדרי אונסין דתנינן במתניתין ולא מיבעיא לרבא דפריך עליה דרב הונא אלא אפילו לרב הונא נופיה דמייביה לבהוא דאתפוס זכותיה בבי דינא וכו' ואתנים ולא אתי וכו' בל"ד י"ל דמודה רב הונא דהוא פטור וכמו מה שכת' הרא"ש ז"ל שם לתרץ על רב הונא דלא חש לשטויי פירכיה דרבא דשאני נדרים ממונא. ובודאי דהרא"ש ז"ל בבלהו נדרים קא מיירי אפילו דאית בהו דרבא דממונא מדקא תלי טעמא דבנדרים בעינן שיהיו פיו ולבו שוים א"כ בכלהו נדרים קאמר אפילו דאית בהו דרבא דממונא דבכלהו בעינן להיות פיו ולבו שוין וגם מאותם הברחות שהברח כ"ת בלשונו של הרא"ש ז"ל איכא למימר דבכלהו נדרים קאמר:

אמנם לפי דעתי החלוקה אני אומר אי מעיינת בה שפיר ז"ל דיש מקום לחלק ולומר שלא הותר ראובן זה מנדרו ועדיין הוא עומד באיסורו. ולא דמי ל"ד להיא דהריב"ם ז"ל לפי שהאיש הנשבע להבירו לפרוע לזמן פלו' ולא מצאת ידו בגאולתו לקיים שבועתו ומה לו לעשות הנמנע והעבר עליהו ואינו בקום עשה לקיים שבועתו לאנוס הוא ואין עליו חיוב לא בדיני אדם ולא בדיני שמים. וכמו מה שסיים הריב"ם ז"ל בתשובה הנזכר וז"ל ובכלון זה אעפ"י שנשבע אין עונשין אותו עד שיהיה ידוע שיש לו

ואינו משלם וכו' אבל בל"ד דראובן זה הדיר את עצמו בבשר ודם אם לא יפרע לזמן פלוני ונדר על דעת חבירו מחמת טובה שעשה עמו והלוה לו את ממונו וחייב את עצמו בדבר זה בלא שום תנאי ואיזר דהיה לו להתנות על כל מילי דשכיחי והעניות היא מילתא דשכיחא וגם הסרת האלמאיל"ם מהאלת"ו אם היא שכיחא ושכיחא דדרך מלכות העכו"ם אשר אמו בקרבם הוא להיות הסרו' מתחלפי באיזו סיבה שתהיה וגם דרכם הוא להיות כל המוסיף נורע בשלת חבירו ומעבירו מסרתו ועל כן היה לו לראובן זה הנודר להתנות ולומרם אלא א"כ ח"ו יהיה וכו'. ומדלא אתני איהו דאפסיד אנפשיה והוה ליה כאלו קבל נדרו עליו גם אם יעני דבאונסא דלא שכיחא הוא דאמרינן דליהוי פטור דלא הוה לאסוקיה אדעתיה לאתנויי ביה כגון ההיא דאמרינן התם בפרק מי שאחזו רב הונא ורב פפא קבלו עלייהו ואסתכר נהרא וכו' ואמרינן דהתי אונס ז"ל דלא שכיח הוא וכן ממי ההיא דאמרינן ההוא דזבין אריעא מחבריה ואפיקו ליה נהרא וכו' וכן מתני' דכפל הבית עליו ואכלו אריה וכו' וכמו שפירש קלת המפרשים ז"ל ההיא דפ"ד נדרים שעכבו נהר דהיינו בהפסדת שלגים ומימי גשמים. וא"כ בל"ד שהדיר ראובן עצמו בבשר ודם אם לא יפרע לחבירו לזמן פלוני ולא התנה על העניות דהיא מילתא דשכיחא לא השבינן לה נדרי אונסין דאמרינן שאני עניות דשכיחא וה"ל לאתנויי כדאמרינן בהיא דגטין שאני מברא דאונסא דמצלא

היא וכמו שבואר פירושה בקונטב האחי בע"ה:

ג ומצאנו ראינו תשובה לחתר"ן ז' לב זלה"ה על איש אחד נשבע לאשתו בשעת כעיסתה לאוסה שלא יוציאנה למדינה אחרת ואח"כ ראה שאינו יכול להתפרנס באותה מדינה שמזונותיה ביוקר וכו' ואשתו עכבה עליו מלגד שבועתו שלא לצאת וכו' והשיב הוא ז"ל דהא מילתא דשכיחא שאין אדם יכול להתפרנס במקום אחד וקשים מזונותיה ובשם ליה בהאי מילתא ליזיל למתא אחריתי ושם יגוה לו וכיון דכן הוא הו"ל מילתא דשכיחא והו"ל לאתנויי עכ"ל ז"ל. ולפי הנראה דמילתא דא ליכא מאן דמשכח אדעתיה לומר שלא יתלה פרנסה במקום זה ועכ"ז אמר הרב"ל דהיא מילתא דשכיחא וכ"ם הסרת האלת זא"ם והעניות דהי' שכיחא דאמרינן בהו הוה ליה לאתנויי:

וגם אם ראובן זה עתה הוא אומר דלא היה בדעתו בשעת נדרו לאו אם יאמר על מה שהוא אבל אם יעני לא קבל עליו נדרו לאו כל כמיניה למימר הכי דעל דעת חבירו נדר והבירו דעתו הוא להיות מדירו עכ"פ. דלא אמרינן נאמן אדם לומר לא כוונתי וזה לא כוונתי שלא במילי דידיה ר"ל שנדרים שעשו בדברי שבינו לבין קונו בהיא דשבינו פ"ב דנדרים נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של יש בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבן אלמי' וכו' דהנהו מילי דמתניתין כלהו הם בנדרים שבינו לבין קונו. אבל במה שהוא חייב לחבירו ונשבע לו נדר לו לפרעו לאו כל כמיניה למימר לזה כוונתי כמו שהזכירו זה הרמבי"ם ז"ל והיא מילתא דברורא. וכ"כ הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ח' סימן ד' וז"ל אף אלמי שלא תבע ראובן לשמעון בתוך הזמן השבועה במקומה עומדת כי הזמן נעשה לזרו וכו' עד אבל הכא מחוייב הוא לפרוע תיכף זהו בל דעת חברו נשבע לפרעו ועיקר דעתו על פריעת הממון וכו' אי לך בבירור דלא אזלינן אלא בתר דעת המשביע והמדיר ואינו לא איבעי להו לאתנויי דמאי איכפת להו בכך אדרבא דעתייהו להחמיר על הנודר ואיהו דהוה ליה לאתנויי. וכ"כ הר"ן ז"ל נשבע על הא דרב הונא דלא חש לשטויי פירכיה דרבא כתב הוא ז"ל ומשום דהתם לא הוה ליה למדיר לאתנויי דמאי איכפת ליה אבל הכא גבי מתפיס זכותי' כיון דהו"ל לאתנויי ולא אתני איהו אפסר אנפשיה עכ"ל ז"ל. הנה הדברים ברורים דהנשבע והנודר אם נדרו על מה שהוא חייב לו דאינו נאמן לומר לזה כוונתי ולזה לא כוונתי לפי שעל דעת חברו נשבע ונדר:

ד איברא אם לא היה חייב לחבירו כלום מן הדין אלא שהוא חייב את עצמו לחבירו באיזה דבר והוא אמר מחוייב לו כלום אז הוא נאמן לומר לזה כוונתי ואפי' במילתא דלית בה דרגא דממונא. וכן כתב ח"ז הר"ש בן הרשב"ץ ז"ל בת שהה אחת על מעשה שהיה שראובן קבל עליו שבועה וחרם שלא אלמא אשתו למדינה אחרת כי אם בראוה ואם רוצה הוא לצאת מיהא שיהא מחוייב לפוטרה בגט כריתות אחר שיפרע לה כתובה משלם ולא יעלה עליה בחשבון שום דבר מבגדיה ותכשיטיה ואחר"כ

ריה

ריפה הבעל לגרש אשתו הנזכר ולא ילך למקום אחר אלא עדיין
רצונו לעמוד במקומו · והשיב הוא ז"ל וז"ל ולענין הטענה הב'
בחלק ג"כ בכוונה ולשון הש"ע מוכיח כן שלא קבל אלא כשרוצה
להעתיקה והיא אינה רוצה שלא יתחייב מן חיוב קבלתו לגרש ולפרע
ולא יכנס בחשבון וכו' · והנה הפרעון לא תלה אותו אלא בחיוב
הגירושין · אבל כל שאין שם חיוב הגירושין אין שם חיוב פרעון ·
וכל שיגרש מרצונו בלא חיוב לא יתחייב לתת כי אם לפי הדין לבד
לא כפי השבועה לפי שאינו מושבע ועומד על דבר זה · וזה מתברר
כפי לשון הש"ע ואפילו היה אפשר לספק בלשון הש"ע וטען הוא
שכך היתה כוונתו נאמן הוא שהרי כשאתה מחייבו איך מחייבו מן
הדין אלא מחמת השבועה והחרם ואדם נאמן על עצמו כמאה איש
עכ"ל ז"ל · ולא לגו מדבריו ז"ל דבדבר שאינו מחוייב לחבירו מצד
הדין רק מצד קבלת השבועה והחרם יכול הוא לומר לא היתה
כוונתי וכו' אבל צריך שיהיה בדבריו אפשרות למשמעות הכוונה
הזאת שהוא אומר שכוין אליה שכן כתב ז"ל ואפילו היה אפשר לספק
בלשון הש"ע וטען הוא שכך היתה כוונתו נאמן וכו' משמע דאינו
נאמן אלא אם היה אפשר לספק בלשון הש"ע לפיתי משמעות דאז
נאמן הוא לומר למשמעות זה היתה כוונתו · אבל אם הוא אומר
שכוין לדבר שאין לו שום אפשרות בדברו ובשבועתו אינו נאמן
דלאו כל כמיניה לומר הכי · וכן פירשו המפרשים ז"ל ההיא דתנינן
נדר בחרם ואמר בחרמו שלי יש וכו' דצריך שיהיה אותה המקום קוריים
לחרמו שלי הרם · אבל אי לא קרו לחרמו שלי יש חרם באותו
מקום לאו כל כמיניה לומר לזה היתה כוונתו שאין הולכין בנדרים
אלא אחר לשון אנשי אותו מקום וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהל' נדרים פ"ב:

והשתא דאתינא להאי דהיינא ואסירנא ונמירנא להיא
דמהר"י ן' לב זלה"ה שהביא כ"ת ממנה ראי' לנ"ד
בכתבת עוד דנ"ד מכ"ש מהרי"ד דמהר"י בן לב ז"ל ולפי חליצת הענין
אמינא דק"ן פריכא הוא דאיכא לפלוגי בין נ"ד להיא דמהר"י
בן לב ז"ל · לפי שאותו הנדון שנתעסק בו מהר"ן ן' לב' ז"ל הוא
במה שחייבו אותם השותפים עצמם זה לזה ולא במה שהיה להם
שום חיוב זה על זה מן הדין וכשאתה מחייב אחד מהם לחבירו איך
מחייבו אלא מצד קבלת הנדר והקונם דהא דמיא להיא דא"ז ז"ל
דנתיבנא לעיל וע"כ כתב הוא ז"ל דנאמן האחד מהם לומר לזה
היתה כוונתי ואדעתא דהכי נדרינא כי משמעות הש"ע שביניהם
יש לו פנים לכאן ולכאן כמו שפירש הוא ז"ל הב' משמעות שיש בלשון
אותו שע"ר שביניהם וע"כ יכול לומר האחד לחבירו אדעתא דהכי
נדרנא ר"ל כפי משמעות אותו הדרך מאותם דרכים המובנים
בלשון הש"ע ונחן לנו רבי ז"ל נתיב לשבח בזה שאין להחמיר
במנון הקל יותר מבנדר כלומר מאחר דמנון זה שאתה מחייבו
בו אינו מן הדין אלא מצד נדרים ובנדרים קי"ל דנאמן אדם וכו' ·
גם בחמונא דאתי מחמת נדרא אין להחמיר בו יותר מהנדר אבל
בחמונא דאתי מחמ' דינא והוסיף עליו נדרים ואסרים בהא אמרי'
על דעת מדינו נדר ולאו כל כמיניה לתימר אדעתא דהכי נדרנא ·
זהו המובן האמתי שיראה בפשטיות דברי רבינו בן לב זלה"ה :

ואני הגני הואלתי ובקשתי ומצאתי ת"ל החלוק בזה בדברי
רבינו בן לב זלה"ה שכתב בתשובותיו ח"ב סי' כ"ב וז"ל
דשאני כתובה דעליה דידיה דמיא מתקנת רז"ל והו"ל כחוב גמור
ואע"ג שיכפוהו לגרש אינו נפטר ממנה כדאמרן · אבל מה שהוא
התנה מרצונו וחפצו וקבל על עצמו שלא ליפרע אשה אחרת שלא
בדעת ב"ד וראה דמאי למימר דאדעתא דהכי לא נשבעתי ואיכא
למימר נסתתפה שדהו שהרי לא היה מחוייב לקבל עליו זה החיוב
וכשקבלו לא קבלו אדעתא דאונסא כי האי עכ"ל ז"ל · הרי לנו
בברור שחלק הוא ז"ל בין דבר שהוא מחוייב בו מן הדין דהיינו
כתובה דלאו כל כמיניה לומר לזה כוונתי · אבל בדבר שאינו מחוייב
בו מן הדין אלא מצד קבלתו יכול לומר אדעתא דהכי לא נדרנא :

ועוד תשובה אחרת מצאתי לרבינו ן' לב עצמו ח"א תשובותיו
כלל ה' וז"ל ובר מן דין דין וכר מן דין לא דאמרי' ההיא דקרבן
לענין שבועה דהיינא דקרבן הויא דברים שבינו לבין קונו ולא שייך
מדי לשום אדם אבל בשבועה דהוי דבר דשייך לאחריני מעולם לא
עלה על דעת לומר שיהו' נאמן על עצמו יות' ממאה עדי' שהרי הלכה
רווחת היא שאינו פוסלין אותו לשבועה ולעדות בשני עדים עכ"ל
ז"ל · והנה המעיין יראה בנקל דההיא דקאמר בה ז"ל לא יהיה
נאמן אדם וכו' · ונאמן לומר לזה כוונתי פירושה הוא כדפירשנוה

דהיינו בדבר שחייב בו עצמו לחברו מצד נדרו ושבועתו דהוא כמו
כדברים שבינו לבין קונו ונוקי אלו תשוב' דידיה לכתבנו בתרייתא'
במילי דחייב לחברו מצד הדין · אבל אם נפרש ההיא כדפירשה
מר דהיא משתעיא בכל מילי ר"ל גם בדבר שהוא חייב לחברו מצד
הדין אקשי אלו דאיתינא בתרייתא אקמייתא :

עלה בידינו לפי דרכנו כי ראוכן זה עדיין הוא עומד
באיסורו ואינו מותר בבשר ויין גם כי הענין דאינו
אפשיל אנפשיה בדלא אחני : **ה** ובר מן דין אחינא עלי' בדינא
אחריתי כפי ענינות דעתי דהא דאמרינן הנשבע לחברו לפרוע לו
לזמן פלוני והענין שהוא פטור · י"ל בזה שהוא פטור מצד אונסו
אבל שבועתו עדיין קיימת ועומדת ואם ירויח מכאן ולהבא חייב הוא
לקיים שבועתו · כמו מ"ש הרא"ש ז"ל בהנהיא דכתבנו לעיל משמו
שסייס בה הכי מ"מ עדיין הוא מוזהר ועומד בשבועתו כשיש בעוהו
ולא דמי לנשבע שאכל בכר זו היום ולא אכלה וכו' ויותר מזה כתב
מהר"י קולון ז"ל סימן כ"ב ע"ד ז"ל אע"ג דהנשבע על דבר שאין
בידו לעשות זו היא שבועת שוא מ"מ אם יזדמן לו האפשרות בעשו'
הדבר מחוייב הוא לעשותו וכו' · והשתא אמינא ק"ו ומה אם בידי
שנשבע על דבר שאינו בידו דלא חלה השבועה אמר מהרי"ק ז"ל
שנשיבות לידו האפשרות הוא חייב לקיים שבועתו · וכ"ש בדי
שחלה עליו השבועה שהוא בקום עשה דודאי גם אם העני לא
פקעה ליה שבועתיה ונאסר תמצא ידו עדיין הוא מחוייב לקיים
שבועתו · וא"כ בנ"ד עדיין נדרו ואיסורא עומדין בדיומדין נגדו
כאשר תמצא ידו ולא פקע ליה איסוריה אפי' בשעת עוניו וחסרונו
דשאני שבועה דאין צריך לומר לו קום עשה אבל בנדרים ישנו בקו'
עשה לקיים איסורא שלא לאכול בשר ויין עד אשר יפרע חובו באשר
קבל על עצמו בפיו ולבבו :

ואל תשיבני דבר לאמר הנה מצאנו להרשב"א ז"ל שהוא
חולק על היא דהרא"ש ז"ל ומדמה לה לנשבע
שיאכל בכר זו היום וכו' ואם עבר הזמן ולא פרע
לדעתו ז"ל אית ליה להאיגברא רווחא דשבועה דידיה אזלא לה
ופרחה · י"ל בזה דבדברים ושבועות הם דאוריתא ואזלינן לחומרא
כדברי הרא"ש ז"ל וכ"ש מהיא דמהרי' קולון ז"ל כדאמרן · ועוד
י"ל גם כי הרשב"א ז"ל מודה בנ"ד דלכ"ע הנשבע לחברו או העולר
לפרוע לו לזמן פלוני והעני אם עדיין בשאר לו איזה דבר לתתו צריך
ליתנו לבטל חובו ואפי' הסדר שסדרו רז"ל בב"ח דילפי לה מערכין
לא עבדינן ליה כפי מ"ש בעל חזה התוספה ז"ל והביאה מהרי"ק ז"ל
בטח"מ שמי שיש עליו שבועה לפרוע חובו אין סודרין לו חובו אלא
שצריך למכור אפילו המכנסים מעל בשרו וכ"ש דראובן זה דל"ל
לפי הגראה עדיין יש לו דרך להסדיר על חובו דענינות העשירים
עושר הוא לגבי העניים ואם אין לו כלום עתה אולי בכל יום ויום
הוא מרויח איזה דבר במה לפרוע וכל זמן שיש לו בביתו אינו אחרית
ותקוה בכל יום ויום הוא בקום עשה לפרוע ולתת · ומצאנו לא"ז
הרא"ש ז"ל שהבריח בדבר זה להחמיר ביותר שכן כתב בספר
תשובותיו גם בספר תקון סופרים שלו על מי שקבל עליו בחרם
לפרוע לזמן פלו' ובבוא הזמן לא מצא לחל ידו אפי' שהוא אנוס כתב
ז"ל שצריך אדם זה לחוש לחרם ובעי התרה ונתעסק בו ז"ל אם
ראוי להתרים לפרוס ממנו על פי קבלתו אם לאו כמו שהבי' לעם ·
ונעתה אמינא ק"נ"ש בקבלת החרם שהוא מדרבנן כדמוקי לה
הריא"ף ז"ל אמר מרן זלה"ה שיש לו לחוש לחרם הואיל ולא אתני
איהו דאפסיד אנפשיה · כ"ש בנ"ד דקומי ואסרי דאוריתא אינו
שיש להחמיר בזה יותר מקבלת החרם · ואיכא למיפרך על א"ז ז"ל
מהיא דהריב"ש ז"ל וזולתו דאמרי אם נשבע ואנסו הענינות להוא
סטור כדאמרן לעיל די"ל דשאני שבועה דכשהעני אמרינן מה לו
לעשות וכו' דמעיקרא כשנשבע היה בדעתו לקיים שבועתו ולא
נשבע לשקר בעת שבועתו ועתה רצה לקיימה ולא מצאה ידו אבל
הכא בנ"ד דא"ז ז"ל דקבל עליו בחרם אם לא יפרע לזמן פלו' ולא
אתני יש לו לקבל תרמו ולהתירו דאיהו אפסיד אנפשיה דהוה ליה
לאסוקי הדעתיה ולאתנויי · ויש לי להביא ראיה לדברי א"ז ז"ל מהני'
דאמרינן במסכת מכות דמי שנדר עצמו אם לא יעשה דבר שאינו
בידו שהוא צריך הפרה וילפינן לה מגדויו של יהודה שהיו עצמותיו
מגולגלין בארון מפני שאחר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי
וכו' וחל עליו הגדוי מפני שלא בידו להביאו שהרי ביד יוסף היה
מסור לו מצוה אריה וגנבי כמו שפירשו רבותינו בעלי התוספות

ולענין שבועה קי"ל הנשבע על דבר שאינו בידו דהויא לה שבועת שוא ואינו לוקה. וא"כ נמצא מעתה שהנשבע לחברו לפרעו לזמן פלו' נס כי לא התנה והוה ליה כמי שנשבע על דבר שאינו בידו פטור הוא לשבועתיה. אבל מי שקבל על עצמו נדוי על דבר שאינו בידו צריך הפרה כדאמרן על כן כתב מ"ו ז"ל בנדון דידיה דאותו האיש צריך לקבל עליו חרמו. והנס כי מצאנו להרשב"א ז"ל שהוא אומר בה שהמקבל עליו בנדוי לפרוע לזמן פלו' ואחר כך הענו ולא מצא במה לפרוע שאינו חוטם לנדויו דפטור הוא מנד אונסו. מ"מ במילי דאורייתא יש להחמיר ולנטות לדעת המחמיר:

וגם יש לומר דבר"ד נס להרש"בא ז"ל נמי דאובן זה יש לו לחוש לאיסורו שכ"כ הוא ז"ל בתשובתו הרמתה וז"ל מ"מ אם עברו ימו חל עליו נדוי ואם אין לו שום דבר לפרוע ואפילו כסות אנוס הוא ופטור ואייס בה הכי ואם היה לו שום דבר לשום לב"ח שאז חל עליו הנדוי באותו יוסיף להתיר נדוי בג' וכו'. ודאובן זה לפי הגראה לא בא לידי מדה זו שלא נשאר לו בביתו כלום לא כסות ולא כליס כמו שהתנה הרש"בא ז"ל ואם יש לו בביתו איזה דבר איך שיהיה איך יהיה מותר לו לעבור את נדרו ולהתיר איסורו ובכל יוסף ויוסף הוא מחוייב לפרוע ולתת ולקיים הסדר שסדרו רז"ל

ו ולקוטב הנני אשר בנה עליו האדון יסוד ההתיר בחלוקה אשר חדש מתוך משא ומתן של הלכה. ומהדיוק בדברי רש"י ז"ל לעשות חלוק בין מילתא דשכיחא טובא ובין מילתא דשכיחא ולא שכיחא. והביא האדון ראיה מהא דאמרינן דאין פותחין בעולד אבל פותחין בענינות וכו'. והביא דברי מהר"י קראנו ז"ל והראה בזה האדון כחו בדיוקים. מדבש וטופת לופים מתוקים. אמינא בהא חליה דמר יבשר וכחו ייבר. ואפריין כמטייה למר לעביד בהא מילתא דיוקא בתר דיוקא. וידענא דמר מוביינא דחכימי כר' כתן דנחית לדינא לעומקא. ואנן דעתין קליטא ולא יכילנא למידק כהדין הדוקא. ומודינא דנהמא דמר סמילא ודילן נהמא דהנדקא. וידענא דבעידנא דחזי מר מילי דילן דיימא חזו לבאי זעירא מרבנן אנא משדרנא ליה חורפא והוא משדר לן מתקא. ועכ"ז בהאי הלכתא דקאמ' מר למיעבד פלונתא בין שכיח טובא ובין שכיח ולא שכיח משדרנא עלה ומספכנא בזכותי' כדמספכי אינשי בעסקא. ולא אשכחנא לה סמיכתא לא במתניתי' ולא בגמ' ולא בספרים דכלהו פוסקי פסקא. וכ"ל. אבל כאשר שמענו מפי רבותי' כן הוינו בכל דברי המפרשים ז"ל דאין לנו בכל מילי רק ב' חלוקים אונסא דלא שכיחא דאמרינן עליה דאנוס הוא ואונסא דשכיחא דאמרינן עליה לאו אונס' הוא דהו"ל לאתנויי ולא אתני כדאיתא בכלהו דוכתי בתלמודא ובדברי המפרשי' ז"ל:

איברא שהחלוק הזה ר"ל אונסא דשכיחא טובא ושכיח ולא שכיח מצאנוהו שנוסאוהו רז"ל בעלי התוספות הביאוהו בריש גמ' כתובות לענין נטין בלבד דאמרי' התם תרי ליסני לרבא בליסנא קמא אמרי' אמר רבא ולענין נטין אינו כן אלמא קסבר רבא אין אונס בנטין ואוקמינן דסברא דנפשיה קאמר וטעמא הוא משום לגיעות ופרולות. ובליסנא בתרא אמרינן איכא דאמרי אמר רבא וכן לענין נטין אלמא קסבר רבא יש אונס בנטין ואשכחנא שתתא דתלמודא כפ' השולח דקאי כלשנא קמא דרבא דאמרי' התם הוא דאמר אי לא נסיבנא עד תלתין יומין לאו נטיא כי מטו תלתין יומין אמר מיטרח טרחנא ואסקי' אי משום אונס אין אונס בנטין. וכפ' מי שאחזו מסקינן איכא דאמרי' התם הרי זה נטיך מהיום אם מתי מחולי זה וכפל עליו הבית וכו' אינו נט וטעמא משום דאנוס הוא דקאמרי' בתר הכי הוא גברא דזבין ארעא מחבריה קבל עליה כל אונסא דמתי לה וכו' אנלגל מילתא ואתי לקמיה דרבא ואמר אונסא דלא שכיחא הוא ומייתי ראיה מאכלו אדי וכפל עליו הבית וכו' הנה רבא עלמו אוקי טעמא משום דאונסא דלא שכיחא הוא והוי אנוס ואפי' בנטין והכא קאמר רבא בליסנא קמא דאין אונס בנטין אפי' באונסא דלא שכיחא כדמוכחא סוגייא דשמעתא ותירצו בזה ז"ל וז"ל ואומר ר"י דשלשה ענייני אונס הם דאונס דלא שכיחא כלל כהאיש דמי שאחזו דאמרי' בין דאמר הרי זה נטיך אם מתי מחולי זה בין אם אמר אם לא לעמוד מחולי זה וכפל עליו הבית וכו' דלא הוי נט אפי' לליסנא קמא דרבא דאמר אין אונס הכא ישאונס דלא שייך התם לתקן משום לגיעות ופרולות דלעולם לא סברי לרועות דנפיל עליו הבית כיון דלא שכיח כלל פרולות נמי ליכא למיחש כיון דלא שכיח כלל שיעשה כן ואונס דשכיח כגון ההוא דפסקיה מעברא אפי' לליסנא בתרא אין אונס דאי בעי ליה לאתויי וכו' אבל אונס דשכיח ולא שכיח בהא פליגי תרי לשני דרבא והלכתא כלשנא קמא כדפי' עכ"ל ז"ל הנה מבורר מדבריהם ז"ל שאין לחלוק בין אונסא דשכיח טובא ובין אונסא דלא שכיח אלא בענין הנטין בלבד:

וראיתי דברי האדון הנעימים רבים ונלוים להוציא מכח הדיוק והפלפול מדברי רש"י ז"ל דהתם דפסקיה מעברא דאמרינן בה שאני מבראה דהאי אונסא דשכיח ולא שכיח הוא אבל אונסא דשכיח טובא הו"ל כאונסא דלא שכיח:

ואני הנעיר לפי דעתי החלוסה אומר כי מדברי רש"י ז"ל אדרבא איפכא מסתברא לי שמעתא דהוא דפסקיה מעברא היינו מטעמא דשכיח טובא ובודאי כן הוא האמת ובכל הענין מחייב כן מאחר שרגילות המעברא הוא להיותה פעם עומדת מצד זה ופעם עומדת מצד האחר א"כ אונס זה שכיח טובא הוא יותר מכל מילי דשכיחו נס יותר מהענינות דאמרינן בה דהיא שכיחא טובא דיותר רחוק הוא להיות העשיר עני מהמעברא להיותה עומדת בצד האחר שכן רגילותה תמיד פעם מצד זה ופעם מצד זה. ולשון התוס' ז"ל שהבאנו לעיל מוכיח כן שכן כתבו ז"ל ואונסא דשכיח כגון ההיא דפסקיה מעברא וכו'. אבל באונסא דשכיח ולא שכיח וכו'. א"כ חלוקה הראשונה דמעברא היא שכיחא טובא מדקאמרי בתרי' תא אבל באונס דשכיחא ולא שכיח. מ"מ דקמייתא היא שכיחא טובא. וגם מלשון התלמוד יש להוכיח כן דאמרינן התם בפ"ד נדרים מ"ם מהאוא דאמר להו אי לא אתינא וכו'. עד אונסא דמגליא שאני ומעברא מגליא אונסא. הלא תראה איך התלמוד שינה בלשונו לומר שאני אונסא דמגליא. ולא קאמר שאני אונסא דשכיחא כמו שאומר במקומות אחרים אלשון שכיח אפשר לפרש בו שכיח ולא שכיח. אבל לשון אונסא דמגליא משמעותו הוא גלוי וכיבר לענין כל. וע"כ התוספות ז"ל עשו חלוק בזה לענין נטין ואמרו דהיא דמבראה אפילו לליסנא בתרא דהא אונסא לא הוי אונסא דהוה ליה לאתויי:

וזהו מה שאריך רש"י ז"ל בלשונו שכתב וז"ל ומעברא אונסא דמגליא היא דזמנין דלא משתכחא בהאי גיסא ומבשרא ליה לאסוקה אדעתיה ודילמא אסיק אדעתיה ואפ"ה לא הנה משום הכי אי מתנה בהאי זמן אמרינן נמרו מקבי דילהוי נשא אפי' עכבו שום אונס אבל בעלמא אי אתנים פטור עכ"ל ז"ל. והרואה יראה כי רבינו הקדוש האריך ביותר ולפי הגראה לפ"ד בפי' דבריו ז"ל דה"ק ומעברא אונסא דמגליא היא וכו'. דזמנין לא משתכחא וכו'. ר"ל לפי שזמנין לא משתכחא בהאי גיסא והוא חדר המעברא להכי קאמר תלמודא דהוא אונסא דמגליא ר"ל יחשב ומפורסמת. והוסיף ז"ל לתת טעם לדבר ולומר דבהאי אונסא דמגליא אמרינן לגבי האי גברא חדא מתרתי ותרוייהו לחובא חדא דמחמ' דהיא מילתא דמגליא איבעי ליה לאסוקיה לדעתיה ולאתנויי והאי ולא אסיק אדעתיה איהו לאפסיד אנפשיה דודאי פושע הוא בעלמו דלא אסיק אדעתיה מילתא דמגליא כי האי. ועוד אתמ' אמרינן דילמא אסיק אדעתיה ואפ"ה לא התנה א"כ נמרו והקנה אפי' שיעכבנו אונס אבל בעלמא לא. זהו מה שיובן מלשון רש"י ז"ל ואתיא פירושיה כדברי רבותי' בעל התוס' ז"ל דהאי אונסא דמבראה הוא שכיחא טובא:

וגם ראינו להרש"בא ז"ל בחידושי נטין פי' מי שאחזו הביא החלוק הזה עלמו שעשו התוס' ז"ל קחנו מהם וטוהר וכן א"ז הר"ם בן הרש"בן עשה חלוק זה וסייס בה הכי בסוף דבריו ז"ל האונסין הסג' אונסא דשכיח ולא שכיח ואונסא דשכיח ואונסא דלא שכיח. אונסא דשכיח בכל מילי לא הוי אונסא דאל"ל לאתנויי. ואונסא דשכיח ולא שכיח בכל מילי אמרינן מי דהו אונסא כגון מתני' דד' נדרים וחלה הוא או בנו וכו'. אבל בענין אמרינן בהאי אונסא אין טעמא אונס בנטין משום לגיעות ופרולות וכו'. ואונסא דלא שכיח כלל בכל מילי אמרינן דהוי אונסא עכ"ל ז"ל. וכן כתב פוסקי' ז"ל הביאו חלוק זה ואין להאריך להביא דבריה"ז"ל דלאו נברותא היא לממני גברי וכולהי דכל הכי רבותא דקאמרי אונסא דשכיח היינו דשכיח טובא מדקא אמרי בתנייתא ואונסא דשכיח ולא שכיח כדאמרן לעיל:

וכדי להסיר כל פקפוק מהלב בדבר זה אביא מ"ם הרן ז"ל בלשונו

בלשונו הלא שכן כתב בפי' האונייא ההיא דמס' נדרים
ר"ל אוכסא דמגליא שאני כלום' כיון דשכיח טובא הו"ל לאתנויי
וכו'. עכ"ל ז"ל. וכן במס' ביצה בפ' כל הצבא כתב ז"ל על האי
דמסיק הרי"אף ז"ל ושמעינן מינה דהלכתא אין אוכסא בצבור כתב
הוא ז"ל וג' מיני אוכס הם. אוכסא דשכיח טובא ואוכסא דשכיח
ולא שכיח. ולא שכיח כלל. אוכסא דשכיח אפי' במקום לא הוי
אוכסא מדה"ל לאתנויי ולא אתני כדמוכח בריש כתובות. ואוכס
דלא שכיח כלל אפילו בצבור טועינן ביה טעמא אוכס וכו'. אבל
באוכס דשכיח ולא שכיח הוא דאיכא פלוגתא בין ממון לגבין וכו'
עכ"ל ז"ל. הנה הטובה אשר בקשנו עליה מגלמוה לפוכה אתו
שלמה תהיה מעשרתו מה טוב הוא ומה טוב ממנו לבם וחלב תחת
לשונו ז"ל מכל הני מילי דאמרינן בשם הני רבוותא זכ"ל דלא
מבדינן האי פלוגתא דאמר מר ואדרבא כל עוד דמילתא שכיחא
טובא אמרינן דהו"ל לאתנויי ולאסוקי אדעתיה:

ועלה בידינו מקוטב זה השני בנ"ד דראובן זה היה לו להתנו'
על הענינות דהיא מילתא דשכיחא וכ"ש דהיא שכיחא
טובא וכיון דלא אתני איהו דאפסיד אגפסיה ומה נגם עתה אם
ראובן זה עדיין יש לו דרך להסדיר עניני חובו וכ"ש אם יש לו אזה
דבר במקומי חובו דבכל יום ויום הוא בקום עשה לפרוע לב"ח כפי
אשר הוכחנו בקוטב הראשון ולע"ד נראה כי הוא אסור בבשר ויין
כפי אשר נדר עליו בפיו ולבבו והענינות לא הו"ל אוכס דהו"ל
לאתנויי ביה ולהעלותו על נס:

ומעתה נכון להיות שהבית האדון ממנה ראיה דפותחין
בענינות והבאת כזה דברי מה"רי קאדרו ז"ל ואני
הצעיר בקליסות דעתי קשיא ליבנווה טובא דהיכי מר מייתי ראיה
מינה דאין האדון דומה לראיה דל"ד הוא במי שנדר לחברו על
מה שהוא חייב לו מן הדין דעל דעת חבירו נדר ולאו כל כמיניה
אמ' לזה כוונתי ולזה לא כוונתי כמו שהוכחנו לעיל. אבל מי
שנדר ואסר על עצמו לאסור איסר על נפשו קי"ל דנאמן אדם על
עצמו כמאה איש. וכן כמה מומרות איכא בין האי להאי דהאי
מתירין לו נדרו בפתח וחרטה והאי אין מתירין לו אלא בפני חברו
מדעת חברו וטעמא משום דעל דעת חברו נדר ופתח דידיה לאו
פתח הוא ופתחו יהיה סגור לפי שנדר על דעת חברו. אבל מי
שנדר לעצמו נאמן לומר לזה היתה כוונתי דהכי תכן סתם נדרים
דאמיר ופירושן להקל כמו שפירשו המפרשים ז"ל אבל צריך שיהיה
מומעות פירושו כלשון נדרו כמו שכתבנו למעלה וע"כ כשבאנו
לפתוח פתח להאי גברא למשרי ליה נדרא חששו רז"ל שמא אנו
אומרין לו על איזה דבר שעלה בדעתו בשעת נדרו שמא לזה לא
כיוונת והוא אומר אליבא דהאי לא נדרנא ומצאנו אנו מעבירין
אותו שפתחנו לו פתח שאינו אמת וע"כ אמרו ז"ל שאין פותחין לו
בפתח בדבר שאפשר לומר בו שגם אם היה בא לדעתו בשעת נדרו
לא היה מניח מלידור דהיינו בנולד דשכיח ולא שכיח שאינו מצוי
תמיד כגון חולי ומיתה וכיוצא דגם אם יאמ' אמת הוא שלא נדרתי
על דעת כך לאו כל כמיניה דאנו אומרין שמא עלה על דעתו דבר
זה ועכ"ז נדר שהיה אומר זה האיש שמא לא יבואו אלו הדברים
לעולם ולא היה מניח מלידור. אבל במילי דשכיחי טובא כגון מי
שהדיר את עצמו מהנאת אחרים או הדיר אחרים מהנאתו בהא
אמרינן דפותחין בענינות דשכיחא טובא דאנן סהדי דקוסטא קאמר
דאנו עלתה על לבו הענינות בשעת נדרו לא היה מדיר את עצמו
מהנאת אחרים גם אם יעני או ידיר אחרים מהנאתו גם אם יעני
דלא אמרינן בהא מילתא אפשר שבאה לדעתו ועכ"ז נדר דמיומר
אמר שמא לא יבוא הדבר דהיא שכיחא טובא ואינה על לב האפשר
דלא קרובה לודאי וא"כ אנן סהדי דאנו בא דבר זה לדעתו בשעת
נדרו היה מניח מלידור וע"כ פותחין ביה. וזהו מה שפי' הרא"ש ז"ל
על מתני' דתניגן ועוד א"ר אלעזר פותחין בנולד וחכמים אוסרים
פי' הרא"ש ז"ל וחכמי' אוסרים דטעמא דחרטה משום שע"י חרטה
מנקר הנדר מעיקרו ובדבר שאינו מצוי אינו נעשה נדר מעולת
מעיקרו כי בשביל זה לא היה מניח מלידור כי היה סבור שמא לא
יבוא דבר זה לעולם עכ"ל ז"ל:

דבואר מהדברים אלו דלגבי המדיר את עצמו שייך
למימ' ביה האי פלוגתא דשכיח טובא ולא שכיח
דקא דבאה אמינא קוסטא קאמר דלא אסקיה אדעתיה דאי אסקיה
אדעתיה הוה מניח מלידור והו"ל כנדרי טעות עם הכלל שיש
בידינו דנאמן אדם אצל עצמו וכו' ובהא אמינא שבשביל דבר זה
דלא שכיח טובא לא מניח מלידור דהיה סבור שלא יבוא לעולם ולאו
כל כמיניה למימר אלו היה בא דבר זה לדעתי לא הייתי נודר עם
הכלל שיש בידינו דאין אדם נאמן על עצמו אלא בדבר שיש לו
הוכחה בדבריו וכל זה הוא בשביל שלא נתחרט על נדרו מעיקרו.
אבל אם נתחרט על נדרו מעיקרו מתירין לו כמ"ש הרמ"בם ז"ל
פ"ו מהלכות שבועות קחנו ובואה ועיין בהגהות הרא"ש ז"ל:

אבל בנ"ד שנדר לאחרים על מה שהוא חייב להם על דעתם
נדר ועל דעתם נשבע והו"ל לאתנויי וכו'. מאי אית לן
למימר כדאמר מר דבמילתא דשכיחא טובא אגן סהדי דלא אסקיה
אדעתיה וכו'. מהאי טעמא גופה נחייביה דהו"ל פוסק בעצמו
דהוה ליה בשעת נדריה למתניה נפשיה ולאסוקיה אדעתיה כל
מילי דשכיחי וכ"ש דשכיחי טובא ואי לא אסקיה אדעתיה איהו
דאפסיד אגפשיה כמו שהוכחנו מלשון רש"י ז"ל לעיל וזהו הלשון
המורגל בפי המפרשי' ז"ל לומר הו"ל לאסוקי אדעתיה ולאתנויי
וכו' לפי שנדר לאחרים על דעתם ודעתם הוא להיות נדר זה עליו
בלא שום תנאי ושיור בעולם ואיהו דהו"ל לאתנויי וכו'. כמו
שביארנו לעיל:

הלא הראה מ"ש הר"ן ז"ל בשם התוס' ז"ל וז"ל דוקא בשבועה
ונדרים שנשבע ונודר לעצמו. אבל מי שהשביעו
חבירו או הדירו אין ביטול זה מועיל לו כלום שעל דעת חבירו הוא
נשבע ונודר וכתו שמבטל תנאו לגמרי דמי דהא אסיקנא דלא
מסתבע דאפשיה אלא ע"ד משביעו כדאמרינן בסמוך בשמתא
לנדרי הבאי עכ"ל ז"ל. ובתשובות להרמ"בן ז"ל סיים בתשו' סי'
רמ"ח הכי ומה ששניתו פ"ד נדרים הרולה שלא יתקיימו נדרו וכו'
אמרינן בתוספתא שאין זה אלא דוקא שנשבע ונדר לעצמו אבל אם
השביעו או הדירו חברו אין בטול זה מועיל כלום שעל דעת חברו
נשבע. וכן בשבועות ממון או שמשביעין הקהל איזו בטלות עכ"ל
ז"ל. והאי שבועת ממון דקאמר ז"ל סתם לומר דכללא היא על
כל ממונא בין שנשבע לו על פריעת ממון או על כפירת ממון
דבכלן י"ל על דעת חברו נדר או נשבע ובטלה דעתו אצל דעת
המשביע והמדיר:

ואם כן ברור הדבר דבנדון דידן אין להביא ראיה מהיא
דאין פותחין בנולד ופותחין בענינות וכו' דשאני הא
מהא דהא כדאיתיה והא כדאיתיה נהרא נהרא ופשטיה דתרי
טעמי אית להו ולא במחתא חדא נחתי נהו:

ומעתה אין צריך להאריך בהיות שהבית האדון נר"ו
ממכילתא דנזיר יודע אני שהנזיר אסור ביין וכו'
והבית ראיה מדברי ר"ת ז"ל שהענינות הוא אוכס וחשבינן ליה להוא
דאמר יודע אני שהנזיר וכו'. בנדרי אוכסין אליבא דת"ק כדאקמינן
בגמ' דבפלוגתא דשמואל ורב אשי קמפלגי וכו'. אין אנו
צריכין לזה שכבר הקדמנו שהענינות ח"ו הוא למעלה מכל האוכסין
אבל חלוק הנושאים ביכר דהתם בנדרי עצמו קאמרינן ואנן בנ"ל
בנודר לאחרים קא עסקינן והאדון נר"ו לשיטתיה קא אזל דבכללא
חדא כיילינהו. ואנן אזלינן בתר שיטתין דלתרי כללי ליפלגינהו.
ואף כי ידעתי את עצמי ולגביה דמר אני כמי שאינו. עכ"ז
האמת יורה דרכו והראיות יוכיחו בין שננו:

והדיא שקלא וטריא שהוסיף האדון נר"ו בבתריתא לומר שאם
ראובן זה על דעת מדירו נדר א"כ הו"ל כנדרי זרוזין
שמחשבת המלוה איכה רק לזרז כדאמרינן בגמרא מי שברת דאדיר'
מזמנא לזמנא וכו'. והכא כמי אי ניימא שהנדר הוא לדעת המלוה
ולא אזלינן רק בתר מחשבתו וה"ל כדרי זרוזין דכלל גדול הוא שכל
מה שמתנה המלוה אינו רק לזרז הלוה שיפרענו עכ"ל כ"ת י"א.

ואני אומר דלא נצית להאי כללא דכייל אח"י ורא"ש דלא
כללא הוא חדא דהא אקימנא לדעתייהו דכלהו רבוותאי
ז"ל שהנשבע לחברו והנודר על דעת מדירו ומשביעו הוא נודר ונשבע
והא מילתא דברירא. והיכי עביד לה מר תברא. ולומר אי ניימא
שהנודר הוא לדעת המלוה וכו'. בודאי דניימא ונימא הכי שהאמת
כן הוא. ועוד דקאמר מר הו"ל כנדרי זרוזין דכלל גדול וכו'.
במחילה וסליחה מכבוד תורת האדון לומר דבר זה ולמעבדי' כללא
והיא מילתא בתר איפכא אזלא. שבודאי הוא ובלי שום ספק שדעת
המלוה הוא לחזק ולאמץ זרועות הלוה לפרעו בזמנו. ועל דעת זה
ונכח אותם שבועות ונדרים נתן לו את ממונו. ומעמיד הוא את
דברין

דבריו מלבו ובלבו הוא גומר. וגם בפיו לומר ואומר. שלא יפול מגדריו ותגלאו על הגודר כ לום הרגה. כי בזה לתת לו מעמו נתרלה:

והלא אפילו באותם גדרי זרוזין עצמם דאמרינן במתניתין אתמא עלייהו בירושלמי הכי הלא דתימא דשאין מעמידין אבל מעמידין מריכין התר חכם. ופי' הר"ן ז"ל כשאין מעמידין שאומרין שלא נדרו בדוקא אבל לזרז אבל מעמידין דבריה' לומר שבדוקא נדרו מריכין התר חכם עכ"ל. ולע"ד אני אומר האי שאומרין שלא נדרו בדוקא דקאמר הר"ן ז"ל לאו אומרין דוקא בעינן אלא ר"ל אם ניכר מכוונתם שהם מעמידי' דבריהם או איכא מעמידים הו"ל כאלו אמרו בפי'. וכן משמע מדברי הרמ"בם ז"ל פ"ד מהל' נדרים וז"ל נדרי זרוזין מותרין וכו'. כילד כגון שהדיר חבירו וכו'. עד לפי שכל אחד לא נתר בלבו ולא נדר אלא לזרז את חבירו ולא נתר בלבו. עכ"ל ז"ל. הרי שלא הקפיד רבינו ז"ל אלא על כוונת נתר לבו של כל אחד מהם. ומדברי הטור ז"ל יתבאר זה ג"כ ביותר שכ"כ ז"ל ודוקא כשאין מעמידין דבריהם אלא שניה' נתרלו בנ' דיעריס אבל אם לא נתרלו אלא זה בשלא וזה בשקל ונתבטל המקח ואלו לנדר נתור נתכוונו ואל הנדר וכל מי שיעבור על נדרו הרי זה מילול דבריו עכ"ל. א"כ נראה בודאי דאומרין דקאמר הר"ן ז"ל היינו בכוונתם ר"ל ממה שיובן מהם ומהמהם ומכוונת עייניה' ובכ"ל המדיר הוא מעמיד דבריו על עמודי שיש בלתי ירופפו וגם הנודר עצמו על דעת המדיר הוא נודר ונשבע ואין לך מעמידין דבריה' יותר מזה דאי לא תימא הכי לא שבקת חיי לכל בריאה דכל אד ואד אזל ונסיב ממון אחרו וגם אם בעל הממון יסביעו וידירו יפסום את הרגל ואכיל ואחדי ואומר לב"ח נדרי זרוזין הוא דעבדי. ואני אומר שלא הזכיר האדון דבר זה רק להגדיל תור' ולהאדיר כמו שאמר נר"ו בדבריו להלכה ולא למעשה אני אומר. ועכ"ז היא הלכתא בלא טעמא היא ולא הוה לזה למר למיסקא ולמיכתבא דחיישינן דילמא נפק מילה חוצה דשמא ילמדו הרמאין לשקר לעבור על נדריהם באומרם נדרי זרוזין הם. וגם אנן קי"ל דלא אמרינן נדרי זרוזין אלא בהגהו מילי שפירשו במתני' ואין למדין מהם לאקוש אחר. ובפי' הביא כן הגאון מהר"י קארו ז"ל בשם רבינו ירוחם שכתבו גם הוא ז"ל בשם המפרשים זכרונם לברכה וזה לשונו אין למדין מהלכה זו של נדרי זרוזין למקום אחר חוץ מדבר' שו שנתפרשו בגמרא עכ"ל ז"ל:

הנה העלינו מדברים אלו לפי מה שהורונו מן השמי' כי ראובן זה עדיין הוא עומד באיסורו ולא הותר לו נדרו כמו שהוכחנו בב' הקטבים. בדברים פשוטי' ברורים וקרובים * והאל ית' יחלא הסרונו. ויפתח לו מאוצרו הטוב שערי פרנסה וברכה לו מנוזו. לפרוע לבעלי חובותיו לכל אחד הונו. ואז בכבוד תרום קרנו. ויאכל בשמחה לחמו. ושתה בלב טוב יינו. ובחדות שלות מעוזו ישבע בטוב. והיה כגן רטוב. אמן"ו:

ולא יעלה על לב אדם לומר על ראובן זה שעבר ח"ו על נדרו וצריך להאמיר עליו כאותם הימי' שעבר כדאמרינן התם בגמרא דלא היא דראובן זה לא נתכוון לעבור ח"ו אלא עשה על פי הוראת חכם ונשאל סמכא ובר סמכא. ואם לא נתכוונה הוראה זו לפי דעתנו להלכה. אין עליו חובה ואשמה. דכוונתו שלימה ותמימה. והו"ל אנוס בדבר זה כהיא דאמרינן לעיל לבו אנסו. וראיה לזה מדברי מהר"י קלון ז"ל סי' י"ז וז"ל פשיטא דהכא אין לפשלו מאחר שהיה סומך על הוראת המורה וכו'. וסיים הכי ס"מ דמהדרינן להעמיד כל אדם בחזקת כשרות. כ"ש הכי דאיכא רגלי' לדבר שסומך על המורה אליו עכ"ל ז"ל. והמורה הזה נר"ו. ירבה האל ית' שכרו. יען כי פלפל בחכמה. ומחוך דבריו נר"ו ידענו יחו הרמה. ודעתו השלמה. ירבו כמותו בישראל. כי גבר בחיו בתורת האל. ואני הנעיר גם כי חלקתי עליו. ידעתי כי כוונתי טובה מתרלה אליו. כי תורתנו הקדושה נתנה לנו רשות לומר כל אחד דעתו. ולפעמים הקטן אומר לפני הגדול דבר טוב בעתו. והרוח מדברנן אמר לי הוינה התם הוה אמינא מילתא דעדיף. מינייהו וכו'. והוא יתברך יעמיד נו על האמת. ואודבנו פליליס יכרית ולמית. וירחמו מתורתו נפלאות. ויעשה עמנו לטובה אות. ושלמה רבה וחסדה ואני מריכין לימנו מלכה רבה על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ותלמידי תלמידיהון דאמה זעירה די בהון המבקש רחמי קונו. להמליאו חנו. להשליט רצונו. להראותו בית קדשו ומעונו. אז יסור ממנו יגונו ועצבונו. ויגל לבו ויסמח. כאשר הגעיר שלמה ס"ט בבמה"רר למת דורמן נר"ו:

שאלה מד

לחכם ונבון תלמידנו כה ר משה מיון יצ"ו. אמרת כי מעבה היה וכך היה שאשה אחת הוציאה חמצה בכף חולבת ונתנה החמצה שהוציאה בכף תוך כלי אחד כדי לבטל החמצה ההיא בפת והכף ההיא היתה מלוחלחת מהחמצה ההיא ואחר כך האשה שבחה והכניסה הכף ההיא כמו שהיא תוך קדירה של תבשיל של בשר והקדיר היתה מונחת על האדן כמו שעה אחת ולא הכניסה הכף לקדיר' ההיא אלא כדי לערות התבשיל אל הקערות למנהג הנשים. ואמרת כי שאלת אל המורה לנדקה נר"ו. מהו הדין בזה והשיב אותך מאחר שהיה הכף בן יומו וכ"ש שהיתה שארית החמצה נראית בפתליו וא"כ צריך לשער בכל הכף והתבשיל אין בו ס' מהכף ולכן התבשיל אסור והכלים ג"כ אסורים כפי הדין:

תשובה

דברי המורה נר"ו הם כפי הדין הפשוט. אך אמנה צריך היה לחקור על מעשה שהיה איך היה קודם שאסר כי התורה הקפידה על מנוסם של ישראל ואפי' על דברים קלים וכמו שהוכיחו ז"ל ממה שלתה תורה ואמרה ונוה הכהן ופנה את הבית וכו'. ואז"ל על מה חסה תורה אם על כלי מתכות וכו'. אם על כלי עצים ואבני' וכו'. הא על מה חסה תורה אלא על כלי חרס וכו'. וע"כ היה לו למורה נר"ו לחקור על אותה קדיר' שהיתה מונחת באדן אם עדיין הייתי רותחת או חמה ביום כשיעור שתוכל טעם מהכף הבלוע מהחלב בדרך בשול שאז אם היה כן אף על פי שהקדיר' לא היתה מונחת על האש היה הדין כדבריו דקי"ל דעיון רותחין בכלי נקרא הכלי ההוא ראשון. אך אמנה אם נתקרר הקדירה בחמה שהתה על האדן עד אלא אפשר לחייבו בה לא פליטה ולא הבלעה אז נתבטלה טעמת הבשול מבשר בחלב ולא נשאר לנו אלא ערוב בשר בחלב ר"ל על החמצה שהיא בלבדי הכף שנתערב בתבשיל בקדרה ואליבא דכ"ע כי התבשיל היה בו יותר מס' מהחמצה הדבוקה בלבדי הכף כפי דאות העיניים וכפי דאות הכלל ולפי זה התבשיל עצמו מותר והכף עדיין הוא בחזקתו להשתמש בחלב והקדירה והקערות ג"כ עומדין בחזקתן לתשמישיהן לתן כאן לא בליעה ולא פליטה אלא ערוב בעלמא. ואחר זה שלחו אחר האשה ההיא שהיתה זקנה וכשרה במעשיה ובעלת שכל ושאלנו את פיה ואמרנו לה חומר הענין ואמרה לנו כי היא מקבלת עליה ועל עצמה יוסי הדין שהתבשיל ההוא היתה היד יכולה לגרום בו ואינה נכוית ולפי דבריה אלו אחרנו התבשיל והכלים ואחרון

א דקיימא לן האשה נאמנת על ענייני ערבי הבית וסמכין אדיבורא אפילו בענין איסור דאורייתא כגון איסור נדה והיא נאמנת על וסתה ואע"פ שהחזיקה עצמה בטומאה ואחר כך אמרה טהרה אני סמכינן עלה אם נתנה טעם לדבריה כגון שאמרה חלה היינו ופחדתי מהתשמיש וכיוצא בדברים אלו כמו שהדין פשוט בחקיקו והדברים פשוטים. וכדי להיות חדוש נמצא בם ורוחיים אלו אזכיר לכתוב מה שראיתי כתוב בספר תולדות יצחק על מה שאמר אדם הראשון לחל ית' האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל שנראה שדבריו אלה הם מבלי הבן כי איך ישיב דבר אליו ית' לחייבתו עליו המן העץ אשר ציותיך לבלתי אכול ממנו אלא האל אשר נתת עמדי וכו' ואלא תשובתו בדרו לומר לו בדברי הרב הנרי התלמיד דברי מי שומעין. אך אמנה אדם הא' חכם היה ותשובתו היתה בכי הדין האחר שהאשה נאמנת על ענייני הבית בכל מה שתניח לפני בעלה וכניה לאוכלו בלי לחקור מילין אם הוא אסור מותר וזאת היא תשובתו של אדם הא' לפניו ית' לומר אלוני מאד עצמה האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ מכל הסעודה שהגיעה לפני ואוכל על פיה כפי שורת הדין. ע"כ תורף דברו ולו. ומשלי הוספתי ואומר אכן אדם הא' טועה בדבר זה היה דלא סמכינן על פי האשה אלא על הסתמא אך אמנה אם הדבר מצוי שיש איסור בדבר כגון דמיבר מילתא שלא ניקרה את הבשר אז שלא עברה וכיוצא בזה אין לסמוך עליה לאכול דבר אסור על פיה ולפי כאשר נתנה לו מן העץ אשר צוהו עליו ית' לבלתי אכול ממנו לא היה לו לאכול על פי האשה וכן היא תמיהתו ית' אליו המן העץ אשר

ביתיך לבלתי אכול ממנו אכלת אחר שידעתה והכרת אותו שהוא עצמו אשר נתיתיך עליו לבלתי אכול ממנו ואולם הביב לפי הקדמתו המוכחת אצלו בטעות ואמר האשה אשר נתת עמדי להיותה אשתי הוא נתנה אותו אלי לאוכלו שהותר לי וכזה התגלות היה מוסיף חטא על חטאו שתלה שרחונו בו ית׳ ח״ו ועכ״ה יתברך כשהעניש א״ל כי שמעת לקול אשתך שי״ל כי שמעת לקול אשתך בדבר הידוע לך איסורו ויע״ש בהרב בעל העקידה ז״ל לפי שיטתו ומדברי הרב בעל תולדות יצחק ז״ל ודברי אלה באו אלו הפסוקים נכונים והוא יתברך יאיר עינינו במאור תורתו אכי״ר. הלעיר שלמה דורלן ס״ט:

עם היות שזאת התשובה נכתבה לעיל סי׳ ל״ו שניתיה כאן בשביל מה שנתחדש בה:

שאלה מה

שאלת אדוני ומורי ורבי נר״ו. הולרלתי לשאול ממע״כת

ראובן ושמעון לקחו מעות מהעכ״וס ברבית לזמן ששה חדשים אם בתוך הזמן עמד ראובן ואחר לשמעון תן לי חלקך וכשיבוא העכו״ס נתן לו חלקי וחלקך וגם הרבית בעדך נתן לעכו״ס ונתרצה שמעון ונתן לראובן המעות וכא זמן העכו״ס ובא לגבות מהו עמד ראובן ואחר לא נתן אלא חלקי בלבד ברבית והרבית אשר עלה על שמעון אינו נותן לפי שיש בו גם רבית ולא לקחתי המעות של העכו״ס אלא מיד שמעון ולאחר שהם גרשותו כמו חדש וכא לשאול על זה בב״ד ועדיין הם עומדין עד שתשיבני על זה אם יש גם רבית והדין עם ראובן משני פנים אחד מצד מה שקבל המעות מיד שמעון ולא מיד העכו״ס. ב׳ לפי שהמעות הם כבר גרשות שמעון כמו חדש הו הדין עם שמעון. ועדיין אני מיחל לכבוד תורת אדוני ומורי ותשובתו הרמתה כי אם ביתו וכו׳. ולך תהיה לדקה:

תשובה

שאלה זאת היא מילתא דפשיטא וברירא כביעתא בכותחא דהדין הוא עם ראובן בודאי אחר אשר לא קבל המעות אלא מיד שמעון והדין הזה הוא מבואר בטו״ר סימן קס״ט וז״ל ישראל שלוה מעות מהעכו״ס ברבית וכו׳. והוסיף עוד לומר ואפי׳ העמידו אצל העכו״ס וא״ל העכו״ס תנם לישראל זה והפסיד ואני אתנה עמו שיתן לי רבית ואין אסור דכיון דקבל מיד ישראל עראה כגוזן רבית לעכו״ס בשביחותו של ישראל וכו׳. וכ״ש בנדון זה שלא אפי׳ העכו״ס ומה שעשו עשו ביניהם דהו״ל רבית של ישראל ממש שאין לו לראובן לפרוע כלו מהרבית של עכו״ס ושמעון הוא שיפרע הרבית לעכו״ס. אך אמנם יש לו על ראובן תרעומת דברים לפני המקום ב״ה אם הוא עשה לו הדבר הזה בערמה מעיקרא שהיה יודע את הדין ורימה אותו לתת לו המעות של הקרן מידו ויהיה הוא מתעסק ומשא ומתן בהם ומרויח והוא יפרע הרבית לעכו״ס אין לך רמאות והיתול יותר מזה ואם ירצה ראובן לעשות חסד ואמת לאחר אשר יפרע שמעון הרבית לעכו״ס השיעור הראוי אשר נתן לעכו״ס יתנו הוא לו במתנת חנם דרך צדקה וחסד וכזה תן תן לו תן שמים ותן הברירות. א וכן ג״כ ראיתי לעורר אתכם על דבר אחד והוא שאם ראובן ושמעון הנו׳ כשלקחו המעות מהעכו״ס ברבית נעשו שניהם לעכו״ס ההוא ערבים קבלנים ונערבנות מנהג העכו״ס שתהא שלוף דוק באופן שאין אחד מהם יכול לומר לעכו״ס כשיתבענו בעל חובו לך תביע את חבירי תחלה בעל חלקו ואמנם שראובן זה היה העכו״ס יכול ליפר׳ ממנו כל החוב והרבית הנו׳ לפי זה חייב היה לפרוע כל הרבית לעכו״ס שאינו נוגע בעל שמעון אלא בעל עצמו שהגם אם לא קבל הקרן מיד שמעון הנו׳ והיה מפסידו ואוכלו היה הוא חייב לפרוע לעכו״ס הכל קרן ורבית ומה שלקח מיד שמעון הקרן להנל׳ עצמו עשה מה שעשה ל״כ בעל עצמו הוא נותן הרבית לעכו״ס ולא בעל שמעון. ב וכן ג״כ אם ראובן ושמעון הנו׳ היו שותפים שניהם לשאת ולתת ולקבל חובות באחריות שניהם והלכו והביאו המעות ברבית תחת העכו״ס ואח״כ עשו חלוקה ואמר ראובן לשמעון שיאחרו המעות אצלו והוא יפרע את הרבית בודאי הוא חייב לשלם ולפרוע לעכו״ס כל הרבית אחר שבשעת קבלת המעות היו שותפים וכל אחד מהם היה ערבן קבלן בחברו שכן הדין שכל אחד מהשותפים הוא חייב בכל המוב שיטלו מאחריו ע״כ. נאם שלמה דורלן ס״ט:

שאלה מו

שאלה תורה היא ולמוד אני לדרך יורנו רבינו דרך ישכון אור בענין

ראובן שהיה הולך דרך אניה בלב ים וכשראה אותו שמעון שהיה הולך דרך ים מסר לו פקדון להוליך אותו בידו והבטיח׳ בדלך שמעון שאדוס משוטטים בים נגנבו למקום הנקרא אלקו״ל ופחד היהודי ושמועת אדוס כנזכר וירד מהספינה והוריד הפקדון בידו עם רכושיו והלך דרך היבשה לבו״ה ובלכתם ובאו עליהם שודדי׳ שללו הפקדון הנו׳ עם נכסי הנפקד הנו׳ והדרך ההוא הוא מסוכן ביותר וכל שיירא שהיתה הולכת באותו דרך היתה נשללת לפי שדרך מסוכן ביותר ושמעון הנו׳ טוען על ראובן הנו׳ שפשע בפקדון לפי שלא מסר לו הפקדון אלא להוליכו דרך ים ומי נתן לו רשות להורידו וא״ת שמלך לו אונס לפי שמעון שאדוס משוטטים בים זה אינו אונס לגבי אונס היבשה דהוי תרי ספיקי ספק אתיין ספק לא אתיין ואת״ל אתיין ספק יגלו אותם ספק לא יגלו אותם. וא״ת כשם שעשה בשלו כך יעשה בענין הפקדון והדרבא ראוי להחזיק לו טובה על שרצה להציל הפקדון כמו שרצה להציל את מיתונו הנה המפקיל טוען ואומ׳ כי הנפקד מ״מ הוא פושע דהו״ל להניח הפקדון באלקו״ל ולא היה לו להוליכו מסס לבוא״ז דרך יבשה כי אותו דרך הוא מושב לסטים ובודאי שבלכתו באותו דרך לא היה נינול ועשה פשיעה גמורה. יורנו מורנו הדין עם מי ושכרו מן השמים. ושלום על ישראל ועל רבנן וכו׳. נמחבן החכם השלם הדיין כמהר״ר שלמה דורלן נר״ו:

תשובה

את קולך בני שמעתי מתהלך בגן אלי״ס מיום ומלך עולם ושמח לבי ויגל כבודי. לבאורה נראה כי הנפקד הזה מעשיו הם טובים ונכוחים במה שהוריד בידו הפקדון עם נכסיו מחמת פחד השמועה הנזכר בשאלתך ובזה קיים מצות והבית לרעך כמוך ומצות השבת אבדה. אך אמנם לפי דברי השאלה שהדרך מהאל״קול לבוא״ה הוא מוחזק בסכנת לסטים ואין ספק בהסכנה והשאלה היא בדרך גם הנה קלקל מעשיו הראשונים אשר עשה כי פושע הוא בעצמו ובאחרים ואין ברגלים חוטא קרינן ביה שהיה לו להמתין באל״קול יומים מספר עד שימצא דרך ישר בים ואם רצה להלך מהרה אחר שהדרך הוא מוחזק בסודרים ולסטים ונגבים לא היה לו להוליך הפקדון בידו כי היה לו ליתן ביד איש נאמן באל״קול אפילו עכו״ס אם ידוע הוא בנאמנות היה לו להניחו אצלו. ואין להתגלל עליו ולומר כי כשם שעשה בשלו כך עשה בשל המפקיד. ומשום דקי״ל הנפקד שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו ונגנב מסס אז אבד אפי׳ נאנס שם כגון שנפלה דליקה וארף כל הבית הרי זה פושע וישלם ואע״פי שהניח הפקדון עם שלו אם אין המקום ראוי לשמירה חייב כי בשלו רשאי ואינו רשאי בשל אחרים. ועכ״ש בנו׳ ח״מ סי׳ רל״ה. ולפ״ז אם הדרך מהאל״קול לבו״ה הוא בחזקת סכנה כדברי השאלה הרי הנפקד פושע ואי״ב בשלומי הפקדון כך נראה לענ״ד והוא דבר מבואר. והוא ית׳ יחזיק במשוזך בני לתורה ולתעודה כפי רצון לב אביך זה ילדך. שלמה בר נמח זל״הה:

ענין מז

שאלה למורינו והדרינו ועטרת לראשינו בנוה החכם הש״ל החסיל הענין המאוסר בכל עניינו כמה״ר

שלמה ד״ר נר״ו. מהלעיר הבא בחתוס מתפקד בשלום מע״ת ילמדנו רבינו על דין אחד שבא לידינו מדיני הטרפות. בהמה שנקרע הבשר שבין הצלעות שלה והעור עדיין הולקיים והקרע היה יותר מטפח בחודך הצלע מהו מי אמרינן לא אסרו חכמים אלא בשר החופה את הכרס והוא מה שנראה מן הכרס כשהבהמה פורע וסותמו מהיריכים ועד החזה לפי שהבהמה כשהיא עומדת כובד הכרס על אותו קרע והוא הנקרא כרס הפנימי מה שפונה לחרן ולפיכך אסרוה. אמנם הקרע שבין הצלעות והוא הנקרא כרס החיצונה לא אסרוה לפי שאין עליו כובד וכשרה. אז דילמא לא שנא. וגם לא״ד הכרס הפנימי הוא הכרס עצמו וכרס החיצונה הוא בשר החופה את הכרס מאי מי אמרינן לא שנו דטרפה אלא

בקרע הכרם אבל בקרע שבין הגלעות לא וכשירה · אם דילמא לא
סגא · ע"כ :

שאלה מח

ועוד שאלה אחרת למוריגו יש"ן על ענין חלב הכרם

שראיתי בכאן במתא מוסתגאנים שהם אוכלים אותו והוא החלב שבין עובי הכוסות הנקרא בלערבי גלי"ד אלב"רם ואמרו לי שמימי ה"ר חני זל"ה הם אוכלים אותו והתירו להם ואמרתי ח"ו שהם טועים בלבם ותולים ברבם שהוא אסור איסור גמור איסורא דאורייתא והוא בכרת · ושאלתי לכה"ר אהרן יצ"ו ואמר לי שהם אוכלים אותו מזמן ידוע עד שבא כהה"ר יהודה נקאווה זל"ה בימי החכם ה"ר חני אביו ואמר להם שהוא אסור נחלו הם מלאוכלו אמנם הקהל כלו הם אוכלים אותו בפומבי · וכשבא מעשה לידי שהביאו לי הילדים מעט שבשיל מאחיכ' הכרם ורציתי הרבה אתיכות כרם שהם כפולים ומדובקים בחלב מיד עמדתי על רגלי והלכתי אצל הה"ר אהרן יצ"ו · ואמרתי לו וכי חלב הכרם מותר או אסור אמר לי אסור מיד הראיתי לו האתיכות ונענע עלי ראשו ואמר מוגים הם לאוכלו אמנם אני ואבי ביתי מנקרים אותו ואוכל וכל מיום אשר בא כה"ר יהודה נ"ע ושלחנו אחר האבשל והביאוהו ושערנו הירק והמרק ומצינו שהיה יותר מס' על האתיכות שהיה בהם החלב והשלכנום והשאר האכלנום · וקצת מבני אדם המומיים קרוי הבנה והמדע אמרו למה השליכום אלו היינו שם היינו אוכלים אותם שאסורת הוא בידינו מאבותינו · ואמרתי להם רבותי הגה הטאתם לה' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם שהוא אסור ועון הוא בידכם שהרי בדיני הטרפות אומר ניקב הכרם טרפה לפי שאין לו דבר שיסתום אותו שהרי החלב שעליו אסור ואינו סותם · הרי בפי' הוא אומר שהוא אסור ואם איתא שיש חלב בכרם שהוא מותר כדעתכם הי"לל חוץ מחלב פלו' מותר אבל הזה לא עשה חילוק אלא איזה חלב שעל הכרם שהוא אסור לא שבא הכרם עצמו ול"ש עובין ע"כ · ועל כל זה אני מקוה אסור לא שבא הכרם עצמו ולהודיענו האמת מהעבד המשתוקק ומחכה תשובת אחוני הרמתה ולהודיענו האמת למע"כת ושלום רב · לראות פני האדון מורי יצ"ו הצעיר המזומן למע"כת זל"ה :

יוסף בה"רר מרדכי בן פלילה זל"ה :

תשובה

אגרתך זאת הכתובה בעבר הלז הגיעתנו ושמחתי בה שמחה רבה לדעתי ממנה כי כ"ת הוא בגדר השלימות והשלוה כן יהי רצונו ית' להחזיק במעוזך להשגיח עליך לטובה להחזיר לביתך מלא מכל טוב ולא תוסיף נפשך לדאבה אמן אמן · אחר זה אודיעך הגדיר כי שאלותיך הכתובים בעבר הלז ראיתי ועיינתי בהם ולפי הגראה לי מהם כי כ"ת עומד על דברי הטור סי' מ"ז זלכן תמהתי למאד מאד מדבריך באותם לדדים שעשית לשאלתך כמו שכתב בפני' ולכן לא רציתי להעתיק דבריך בנייר אחר כדי שתעמו' על דבריך אלה ותראה הקושי שיש בהם באותם לדדים שעשית לשאלותיך · אך אומה תן לחכם ויחכם עוד הגה לא הואלתי לכתוב לכ"ת הפי' האמיתי שיש לפרש בדברי הטור ז"ל כפי דברי המשנה ודברי הגמ' ומתילא תדע ותשכיל הדברים כפי אמתתם והכל בקוצר ובקצרי מילין · בפ' ה"ם תנן הכרם הפנימי שניקב או שנקרע רוב החילוה טרפה · ובגמ' אופלינו אמורא בענין פנימית וחילוה דקאמר מתני' ר"י בר חנינא ורבה בר רב חנא דר"י אמר כל הכרם בכללה היא הכרם הפנימית · וכרם החילוה היא בשר החופה את רוב הכרם · ופי' רש"י ז"ל בשר החופה את רוב הכרם קרוש עב העובר על כל החלל ושמו מן החזה ועד הירכים והכרם שקורין פאג"לה וישעטו בחבא בגלעות החזה ורובו תחת אותו קרוש ורוב החילוה דקאמרה מתני' רואים כמה יש מן הקרוש כנגד הכרם אם נקרע בו באורך טפח ובקטנה אם נקרע רוב טרפה ואם ממקום שהכרם כלה נקרע אותו קרוש כשרה עכ"ל ז"ל · ומתלא לפ"ז לר"י ע"ה כל הכרם בכללה היא כרם פנימית דקאמרה מתני' ונקיבתה בוושמו בכל מקום שתנקב בו · וכרם החילוה דקאמר מתני' הוא הבשר שאמו קורין אל דר"אע ודינו הוא בגדולה טפח ובקטנה ברובו וכפי זה אין אנו רואין וחוששין בקריעת הכרם החילוה אם העור קיים או אם נקרע כמו שיתבאר לפנים ב"ה · ורבה בר רב חנא אמר כרם הפנימית דקאמרה מתני' היא מפרעתא לטבתא · ופר"שי ז"ל הכרם הרואה את הקרקע הגראה מיד כשפותחין את הבהמה להוציא המעיים והיינו דמפרש היכא דפרעו טבחי ושאר הכרם מה שהוא לגדרי הבהמה מכאן ומכאן הוא כרם החילוה דקאמר מתני' · ומתלא לרבה בר"ח הכרם הפנימית שנקבתה במשהו היינו מה שגראה מהכרם כנגד האדן והוא מה שפותחין כנגדו הטבחים וכו' · וכרם החילוה שנפריפתה בקרע טפח היינו כל גדרי הכרם מכאן ומכאן שהוא תחת הגלעות מצד זה ומצד זה · ואולם הבשר החילון הנק' אל דר"אע לדעתו לא בא בכתובים ואינו בכלל הטרפות שמנו חכמים כי פנימית וחילוה דקאמר מתני' הכל הוא בכרם עצמה · והפוסקים ז"ל נחלקו איכא מאן דפסק כרבה בר רב חנא ואיכא מאן דפסק כר"י בר חנינא · והרמ"בם ז"ל והטור ז"ל הם מהפוסקי' שפסקו כר"י בר חנינא ואחריהם אנו נמשכין וא"כ לפ"ז לענין כ"ד הקרע שמצאתם בבהמה בין הגלעות וכו' · הנה זה ידענו כי בין הגלעות אינו נקרא כרם החילוה אליבא דכ"ע שגם לדעת רבה בר"ח מה שהוא בין הגלעות אינו בכלל בשר החופה את רוב הכרם וכפי' רש"י ז"ל דבתביגן לעיל · ולכן מאחר שהעור קיים הגם שהבשר הוא שבין הגלעות נקרע קרע גדול בבהמה היא מותרת · ומה שאמרנו מאחר שהעור קיים וכו' · לפי שאם מצאנו ראינו שיש ביצור שום קרע אנו אומרין וחוששין שמא הקרע הנמצא באותו מקום הוא מצד מכת חרב או רומח ואם הוא כך שמא ראש אותו חרב או רומח נכנס לפנים וניקבו המעיים או הכרם הפנימית במשהו · ואת"ל ליבדקינהו בבר הרשב"א ומאן דעמיה אמרי שאין לנו יכולת לבחון הנקבים שהם במשהו וה"מ במקום זה שאין קריעת הבשר שבין הגלעות אוסר ממתת עצמו · אבל אם נקרע בשר החופה את רוב הכרם לדעת ר"י בר חנינא היינו כרם החילוה דקאמרה מתניתי' דטרפיותה ברובה וכדאמרן לעיל אין אנו רואין בעור אם הוא קיים שהגם שהוא קיים הבהמה היא טרפה ממתת אותו קרע עצמו שנמצא במקום ההוא ולא ממתת חשש דשמא ניקבו המעיים · וחזור על דבר זה והבינהו ובזה לי לשאלתך הראשונה ובזה תבין

ותשכיל כי לדדי שאלתך אינם ודי לחכם בראשי פרקים :

ולענין

השאלה השנית אשר חרדת עליה אותה חרדה וקראת לחלב שבתוך הדבקים הנקרא גלי"ד אלב"רם בית דאורייתא וכו' · גם בעיני יפלא דבר זה שלפי הגראה שכ"ת שותה על דברי הב"י סי' ס"ד ומאחר שעמדת עליו איך היתה לך חרדה הזאת · ועתה קצני מילין חזור חזור אל דברי הב"י ע"ה בסי' הנ' ותראה ועיין והבין כי המחלוקת שנפל בין רבינו אפריים האוסר ובין המתירים הוא בענין החלב הנמצא בכרם תחת החלב הנחל הפרוש כשמלה על הכרם שהוא תותב קרוש ונקלף והוא חלב שחייבו עליו כרת כי בבשר הכרם תחת אותו חלב הפרוש כשמלה יש מקומות שיש בהם חלב ועליו קרוש מופסיק בין החלב הפרוש ובין אותו הלב הדבוק בבשר הכרם ובענין אותו החלב שהוא תחת החלב העליון הפרוש ורבינו יואל וגדולי האכנז התירוהו ואולם הקרוש שעליו המפסיק בינו ובין החלב הפרוש וכו' · צריך לקלפו ולהסירו · ורבינו אפריים אוסר את החלב הדבוק בבשר הכרם אפר הוא תחת הקרוש המפסיק וכו' · לפי שהוא דבוק עליו ונלמעלה החלב הפרוש וכו' · והמרדכי נטה להחמיר כדעת רבינו אפרים ובייש לה מלשונו של הרמ"בם ז"ל וכתב דבמקלת מקומות מוכחן לאותו שהוא מכלל החלב הפרוש וכו' · ואיסורו אינו מומרא אלא מכלל החלב דכרת דאורייתא · ובעל הספר האגדה כתב שהרב הקהלות נוהגין בו היתר כדברי המתירין · ואסיק רבינו הנ"ל שמעט שהנשים הכשרות שהם מנקרות הכרם מכל חלב שבו ונראה שמנהג אבותיהם בידיהם שהיו נוהגים כדברי רבינו אפרים ז"ל · הנה הוא עתה אלה הענין במנהג אבותיהם שקדמו עלמו לאסור כל אותו חלב הדבוק בבשר הכרם כדברי רבינו אפרים ז"ל ואם אומר שהוא בכרת ודעו וראו חטאתכם כמו שעשה כ"ת אותה חרדה רק מנהג הוא אלו נוהגים להתיר ואלו נוהגים לאסור וכל זה אינו כי אם באותו חלב הנמצא בבשר הכרם גלוי לעין כל ואולם במקום הדבקים כלו' החלב שהוא בין בשר לבשר בתוך הדבק ואין עליו שום קרום ולא בא עליו החלב העליון הפרוש רק הוא בא חדרי חדרי בתוך הדבקים לא בא בכתובים ולא נחלקו בו לפי שהוא מותר היתר גמור ולכן אנו אוכלים אותו במקומינו זה ובמוסתגאנים וכל

אלה

אלא המקומות רק אנו מחמירין לנקרו ממנו מה שהוא קרוב לספק
החיצונה ואולם לחטט אחריו ולפרק את הדבקים להוציאו מבית
חדריו ליתא כלל לא בגמ' ולא בפוסקי ולא בדברי המחמירין
ואם בפ"אם נהגו בו קדושה לחטט אחריו מכל וכל קדושה יתירתא
היא ולית מאן דאמרה ולכן מאן דלא נהיג בהיא חומרתא יתירתא
לא אמרינן ליה דעבר אדאוריתא ובין תבין את אשר לפניך ושמת
סכין בלועיך אם בעל נפש אתה שלא להוציא לעז על מנהג
הראשונים ואני רוצה ממך שיהא הכתב אצלך למשמרת עד
שתראיהו לרבותיכו ונאוצינו חכמי פא"ס י"א ולפי הנראה כי כ"ת
לא שם בין עיניו לוותתו אשר צויתי עליך וכו' ובכן אני חפצתי
בדרך במקום ההוא שתלא מהם בשלום ב"ה ועצתי הראשונה חוזר
לקראה פעם ופעמים ושלש ושמור אותה וכו' והוא ית' ישמור את
נפשך ושמור לאחך ובואך ויצניח עליך לטוב' עד בואך אל המקום
אשר בחר בו ה' אלי"ך לשרתו ולברך בשמו ממו"לא טהור קדוש
נאות בנפשך התשובה ונפש אוהבך אהבה רבה בשלומך לבו ישמח
שלמה דורקן ס"ט:

בספר שלחן ערוך סי' ס"ד כתוב חלב שעל המסס ובית הכוסות
אסור וחייבין עליו כרת וכו' חלב הדבוק לכרס אם המסס קאמר ביה ונמוס
כרת עליו ובענין חלב הדבוק לכרס קאמר אסור ולא קאמר נמוס
עליו כרת לפי שיש מתירין אותו ואינו אסור אלא לפי המנהג למי
שנהג בו איסור עוד דקאמר הדבוק לכרס תחת הפריסה ס"מ
שאין הדברים אמורים לאסרו אלא מעוס מנהגא ובאותו שהוא
תחת הפריסה דוקא מעוס מחובר ודבוק אליו אבל מה שהוא בין
הדביקים בפנים לית מאן דאמרה וק"ל וס"ס:

שאלה מט

מאת החכם הרופא כהר"ר יעקב גאבישון נר"ו שאלה מאת
החכם השלם יש"ן לאה נשואה לראובן זה כמה שנים ויש להם
מהזרע מה שחננם האל ואח"כ נולד לה ענין היום כמו שני שנים
ואנידנו עם שאעיז פני כי תורה היא ולמוד אני צריך כי כשתקנא
מביאה הראשונה לבתולה של מצוה יצא העד אדום כאלו הוא דם
ואת העלובה תפרוש מבעילה כמשפט בנות ישראל שהחמירו על
עצמן שאפי' וכו' והלך עניינם ללא תכלית וכבל זה דם הוסת
נמתבוננתו בלי שום שינוי אלא מדי אדם בחדשו כמשפט הנשים
הבריות ואחר זה בא אלי אני הרופא לאה הנז' לאמר היש שום
תרופה לענין זה כי הלך בהבל ימיהם ואמרתי כי זה הדם אינו דם
אלא אדמימות בעלמא והוא טהור שהרי הוסת על מתכונתו אין
בו שום שינוי וכ"ל מלד הרפואה שהוא לאחד מסני סבות או לריבוי
החומר כי אמרו הרופאים כי כשיתרבה החומר סבה לתאומים או
לאגבע יתירה ואם החומר רע יתוסף שם דמות לפרדע ה' יגילנו
ואת לאה קרה ולאה החומר רב ולפיכך יזוב לרוב התאוה ואפשר
שיהיה טהור אם לסבת כח המחזיק שאינו חזק בזאת האשה והוא
נודע כי בכל אבר מר"מה שיבריח יש בו ה' כחות והמחזיק מכללם
ובפרט בראש האשה הכח הזה בו חזק מאד כי כן נזרה חכמתו ית'
כדי שיהיה בו כח להחזיק הולד כמה"זל בא וראה שלא כמודת הקב"ה
מדת ב"ו והביאו הראיה מנאד מלא מים אם יהיה פיו פתוח למטה
יצא כל מה שבתוכו והאשה אף ע"פ שפיה למטה ופתוח והיא מליאה
ואע"פכ אינה מפלת עד עת בא דבר ה' ויצא לאויר העולם והטעם
שהכח המחזיק חזק מאד וזאת היא כוונתם ז"ל במאמרם נ"משמשים
במוך מעובר קטנה ומנקית קטנה שמא תתעבר ותמו מינק שמא
תתעב' ימות התינו מעובר שמא תעב' ולדה סנדל וכוונת במלת
שמא כי כל הנשי' הינם שוות בענין זה כי יש נשים שהכח המחזיק
חזק מאד בהן ויש נשים הלש מתחלתן או נולד בהם אחרי כן כלאה
הזאת. והעיד חכם כי הוא ראה ברומה אשה ילדה בן ואחר ד' חדשים
אחזה צירים וחבלים וילדה בן אחרי כן ושאוה מה טיבו של עובר זה
כשהוליכוה לכנסיה הגדולה לחקרה ואמרה שכשהיתה בעבורה מה'
חדשים נתחברה עם חשוקה ולרוב התאוה נתעברה ממנו והראשון
מבעלה והב' מהחשוק וסקלוה. והבית זה בספרי הרפוא' להורות
שהכח המחזיק בזה האבר חזק מאד על כל האיברים ויש נשי' בארץ
שהוא חלש מאד בהן עד שהן מפילות או יזוב זרעם בנדון שלנו כי
נון הזרע של האשה הוא דאום ומזה גזרתי שהוא טהור אבל אין

כדאי לסמוך על עצמי בענין טורא מאד כמו זה כי איסורו איסור
חמור ע"כ צריכין אנו למודעי בכ"ת להודיענו האם האדום האדו'
הזה לקה ובלתי טהור הוא ובטוב עשתה שהחמירה על עצמה
ומעתה אני צריך לבדוק בספרי הרפואה מה יעשה לאשה הזאת
שבאה בלל קורתי. או טהור הוא ושכר שנתה הבית כפר תקח לה
מאת הקב"ה בבן זכר כי אינו מקפח שכרו ית' שמו ושכר טוב יקנ
כבודך בעמלו ויבוא אמן ושלום:

תשובה

החכם הענין הרופא המובהק נר"ו מי אמת והצדק כי נפשי
נבהלה גם חלה לקול האשה אשר
היא בדבר חמור שנגעתו עולה זדון כרת ח"ו ועל כן אמרתי אשיבה
ידי אחור מלהשיב דבר כי מידאי הוראה אפי' בדבר קל אני כל שכן
בדבר כזה אשר פתחו סגור ולא יבואו בו כי אם אנשים חכמי' ושלמי'
נאמנים ורמים. ואולם חשבתי לכבוד מע"כת כפי חוזר מתני'
דאמרה דמשיב מפני הכבוד גם בין הפרקים דק"ם ולכן נערתי
אני להשיב אותך דבר כפי דברי ז"ל ואני תפלה לאל"יס שלא אכשל
בדבר הלכה ולא אומר על טהור טמא ולא על טמא טהור:

תחלה אומר לדברי האדון שאמר כי האשה ההיא אמר' לכ"ת
שהדם אשר היא מולאה אותו על העד שלה אינו כל
כך באדמימות ואינו דם ממש ומתוך כך נראה מבין ריסי קולמוסך
שהיא טהורה כפי הראות שהביא כ"ת מחכמי הרפואה. ואני אומר
כי ד"ת לחוד ודברי הרופאי' לחוד וכ"ם בזמננו זה שאין לנו בקיאות
להורות בין דם לדם וכו'. והרי בעל הטורים כתב וז"ל דברי תורה
ה' דמים טמאים באשה ותו לא והאידנא שנתמעט הבקיאות חזרו
לטמא כל מראה דם אדום בין אם הוא כהה הרבה או עמוק וכו'
עכ"ל ז"ל. אלכ"ל ז"ל כי הדם שהיא רואה האשה הזאת אף ע"פ
שאינו כ"כ באדמימות ואינו עבה דם טמאה הוא וצריכה ליסב עליו
ז' נקיים כפי דין הגדה בזמננו זה שבטלה ממנו הוראת מראה' דמים
וגם ראיתי בדבריך הנעימים שאתה מקיל על אשה זאת מטעם
שוסתה קבוע לה לבוא אליה בעתו אם כן הדם ההוא שהיא רואה
בשעת תשמיש אינו מהמקור ואינו אוסרה:

ואני אומר אמת היא כי דברי' אלו אמרוס קצת מרז"ל שכן הרב
המרדכי ז"ל בריש נמרא שבועות כתב וז"ל אשה שיש לה
וסת קבוע שהיא רואה דם נדה תולה בוסתה שיכולה לומר שהדם
הזה שהיא רואה טהור הוא שעדיין לא הגיע וסתה. עכ"ל ז"ל
ובסברא הזאת הוליא אותה הרב ז"ל הנז' מהיא ברייתא דאמרה
ואם יש לה וסת תולה בוסתה. והרב בעל הטורים ז"ל והרמ"בם
והרמ"בן והרש"בא ז"ל פירשוה דהכי קא אמרה שאם שימשה סמוך
לוסתה אנו תולין ואומרין שראייתה בשעת תשמישה הוא מחמת
וסתה ולא חשבינן לה רואה מחמת תשמיש כלומר דלא חשבינן לה
הפעם הזאת מהשלשה פעמים שראתה מחמת תשמיש והוחזקה
להקראות רואה מחמת תשמיש ותאסר על בעלה כמו שיתבאר
לפנים ב"ה. ורש"י ז"ל פירשה בדרך אחר וז"ל ואם יש לה וסת
קבוע לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים
תולה בוסתה ומשמשת בין וסת לוסת בלא בדיקה עכ"ל ז"ל. וכתב
מהרי"ק ז"ל דהני תרי פירושי הלכתא נינהו דלא פליגי אלא בפירושה
פירוש לדבריו ז"ל כי שני הפירושים הם שניהם כאחד טובי' ונודקי'
שכל זמן שיהי' אחד מהם תולין להקל ואין להחזיק את האשה כרואה
דם מחמת תשמיש:

ואולם הפירש הנזכר שאמר הרב המרדכי ז"ל בפרק הבריי'
אין מי שהזכירו כי הוא קולא יתירא ובודאי הוא ולא
עבדינן כוותיה בהא במחילה מנכבוד הטהורה. וגם הגאון מהרי"ק
ז"ל בשולחנו הערוך הביא ב' הפירושים של רש"י ז"ל ושל הרמב"ם
ומאן דעמיה ולא הזכיר הפירש הנ' של הרב המרדכי ז"ל מכלל
דלא חש ליה כלל. ואחר שהקדמנו הדברים האלה בקצני מילין
כפי הראות והראוי לחכם כתוך שדי לו בראשי פרקים אביא לענין
הדין עם האשה הזאת שאנו בדינה ואומר שתחלה אנו צריכין לחקור
על האשה הזאת שאם המקרה הזה אשר היא עומדת בו לא הוחזקה
בו ג"פ רצופות בלא הפסק רק פעם קרה לה כך ופעם לא קרה לה
כך אעפ"י שהרבו לה הימים על זה החופן אעפ"כ סמכינן אפירושא
דרש"י ז"ל הנז"ל חזור אליו ותהיה מותרת לבעלה אחר ז' נקיים כפי
הדין. אך אמנה צריכה היא להתעסק בדפואות תעלה ע"י חכם
רופא כמו כ"ת וכמו שיתבאר לפנים ב"ה. וכן אם בחתת מג"פ אלה
שראתה

שרחתה בהם היתה סמוך לוסתה אמריגן שדם זה שרחתה הוא מחמת
וסתה ועדיין לא הוחזקה להקרחות רוחה מחמת תשמיש וכפירש
הרמב"ם ז"ל ומה דעמיה שפירש בברייתא וכנו"ל חזור אליו: וכן
יש לנו לשאול את פי האשה הזאת אם יש לה שום מכה או שום חולי
בגדרי בית הרחמה וכ"ם אם היא חוששת בזה בשעת תשמיש
ומצטערת שאם הוא כן אמריגן מכהיב לה בגד אחד מגדרי בית
רחמה וממנו הדם שהוא וטהור היא לבעל' כי כשיהיה הדבר הזה
אז נסמוך על פי המרדכי הנו"ל דאמריגן מאחר שיש לה וסת קבוע
בדרך הנשים זה הדם שהיא רואה בשעת תשמיש אינו כי אם דם
מכה שיש לה בבית הרחם וסתמיגן מדיבורא דידה לומר שהיא יודעת
שיש לה חולי בבית רחמה ושהיא חוששת בשעת תשמיש כי היא
נאמנת בדבר זה שהיא נאמנת על כל פרטי דיני נדותה:

ואף על פי שהרמ"בן ז"ל הוא מחמיר בזה ואומ' שהאידנא
אין תולין בדם המכה לפי שאריכין אנו לבדוק
אם דם מכתה מטמא רחייתה ועכשיו אין אנו בקיאין
במראות לידע אם הוא מטמא אם לאו: אפ"ה סמכיגן אליבא
דרוב הפוסקים ז"ל שבתבו שתולין בדם מכתה אין הסתם ואין לומר
שהוא הוא מטמא מדם וסתה שאין לנו לחוש לזה כלל אלא אם ראינו
בעינינו שהם מטמאים אז יש לחדש ולומר אין הסתמא תלינן להקל
ואין לבדוק בזה: וכן יש לנו לחקור שאת הבעל של האשה הזאת
יש לו שום חולי בתוקף השתן ובאמה ושהוא לפעמים מטיף טיפי
דם מהאמה שלו כי כן יקרה כמה פעמים לכמה אנשים שאם הוא
כן יש לתלות שהדם הזה שתלאה האשה הזאת הוא מחמת הבעל
ומטמא היא ואין לחוש לה כלל וכפי מה שהביא הגאון מהרי"ק ז"ל
בשם הרש"בא ז"ל והם דברים ברורים ומוקש עמם:

ואם לא היו כל הנדדים האלה והאשה הזאת רחצה ג"פ תכופי
זה על זה מחמת תשמיש ובדיקתה היתה תכף לתשמישה
כפי הסיעור שבתבו חז"ל שהוא בכלי שתושיבה ידה לתחת הכר או
לתחת הכסת ותטול עד לבדוק בו: וכ"ם אם היא מרגשת ברחיית
הדם בשעת תשמישה הנה אז הדבר הוא קשה במאד מאד כי היא
אסורה לבעלה ואי אפשר לה להשתמש עמו אלא עד שתבוא לידינא
דידיה הנו' לר"ז ב"פ' תינוקת דהכי אמריגן התם ת"ר הרואה דם
ממחת תשמיש משמשת פעם א' וב' וג' מכאן ואילך לא תשמש עד
שתתברר והנשא לאחר: נשאת לאחר ורחצה דם מחמת תשמיש
פעם ראשונה וב' וג' מכאן ואילך לא תשמש עד שתתברר ותבשא
לג': נשאת לאחר ורחצה דם ג"פ מכאן ואילך לא תשמש עד
שתבדוק את עצמ' כיצד בודקת את עצמה מביאה שפופרת ובחוכה
מכחול ובראשה תוך אם נמצא דם על ראש המוך בידוע שהוא
מן המקור ואם לא נמצא על המוך דם בידוע שהוא מן הנדדין
וטהורה היא: עכ"ל הברייתא: ובגמרא פי' שפופרת זו תהיה
של אבר זיהיה פיה רצוף לתוכה כזה ונ"פ שאמר' הברייתא
שרחצה בהם צריכים להיות בג"פ תכופים בזה אחר זה
כמו שבתבאר זה בגמרא: וכן נ"כ ג"פ אלו שאוסרין אותה אין זאת
לה אלא אם תהיה בדיקתה סמוך לתשמישה כפי הסיעור שבתבו
רז"ל האומר למעלה ואולם אם לא רחצה אלא לאחר אותו סיעור
אין לומר עליה שרחצה מחמת תשמיש דתלינן להקל ולומר שמבעה
הוא לרחצת הדם אחר תשמישה בשעה אחרת ואפי' שנשאר' בזה הדרך
ימים רבים שתרחצה הדם לאחר תשמישה בשעה אחרת תהיה מותרת
לבעלה לאחר ז' נקיים ככל הנשים הרואות דם: ולענין הסדר
הזה שסדרה הברייתא שאמרה שתשתמש עם בעלה פ"א וב' וג'
ואח"כ תתברר מזה ותבשא לאחר וכן וכו': ואח"כ תתברר ותבשא לג'
וכו': ואחר כך תבדוק את עצמה במכחול וכו': בגמרא הקשו
על ברייתא זאת ואמרו א"ר ל"ר' ותבדוק עצמה בביאה ג' של בעל
ראשון אלא לפי שאין כל האצבעות שוות: א"ל ותבדוק עצמה מביאה
אחד של בעל שלישי א"ל לפי שאין כל הכחות שוות: ובענין זה נפל
המחלוקת בין הפוסקים ז"ל יש מהם אומרים כי כשהוחזקה ג"פ
עם בעל ראשון שהיא רואה דם מחמת תשמיש שהיא אסורה עליו
ומייב לברשה ותבשא לב' וכו': וכן לג' ואח"כ תבדוק עצמה ע"י
שפופרת כנזכר בברייתא ובטעם לפי שאין כל האצבעות שוות
ושמא עם בעל אחר לא תצטרך לבדיקה בדבר ממור שהוא בר
כרת ולכן מוטב שתתברר ותתקן עצמה ולא תבא לידי ספק כרת:

ויש מהפוסקים ז"ל שהם מקילין ואומרים שיש להתירה ע"י
בדיקה זו של שפופרת גם ע"י נ"פ של בעל ראשון דהאי
ברייתא דאמרה שתתברר מהראשון והשני והבדיקה תהיה לאחר
נ"פ של בעל ב' אקולי הוא דאקילא גבה לגבי ב' וג' דברייתא להו
בלא בדיקה: ואולם אם היא רוצה לבדוק את עצמה ע"י נ"פ של
ראשון הרשות בידה: וג' הנשים שסדרה הברייתא אינם בהכרח
דעצה טובה הברייתא קמ"ל לבד ולא על דד ההכרח: ועל דעת
זו הסכים מ"ז הרש"בן ז"ל בפסקי נמ' כלה שלו: ולפ"ז האשה
הזאת אשר אנו בנדון דידה אם הוחזקה ג"פ לראות דם מחמת
תשמיש ועל פי התנאים האמורים לעיל יכולה היא לבדוק את
עצמה כפי הבדיק' הנו': ואע"פי שהרא"ש ז"ל האחיר ואחר
שהאידנא לא סמכינן אבדיקה דא דלא בקיאינן למיעבדא כפי
הראוי ומי הוא זה שיכנים עצמו לבא בספקא דכרת ח"ו: הנה רוב
הפוסקי' ז"ל הסכימו לעשות בדיקה זאת גם בזמננו זה לפי שאין
בדיקה זו כאותם דברים שאמרו עליהם ז"ל השתא דלא בקיאינן
בהו דהיא מילתא בדיראויכולות כל הנשי' למעבדא ואין בה תכלה
יתירה ולדעת זו הסכים ג"כ מ"ז הרש"בן ז"ל בפסקי נמ' כלה שלו:
מ"כ בעלת נדון דידן יכולה היא לבדוק את עצמה ואולם צריכה
היא לעשות לה השפופרת של אבר על פי חכם בקי בענין וגם צריך
לגזות עליה לעשות הבדיקה כפי דברי רז"ל שכן כתב הרמ"בם ז"ל
וז"ל ומכנסת הכפופרת עד מקום שהיא יכולה והופקת מותו עד
שיגיע המוך לגוהר הרחם וכו' ובודאי שדבר זה צריך מתון ומיון
והשקפה בכנסת המכחול שיהא מגיע עד מקום שהשמש לא
שאל"כ אין כאן בדיקה:

ואולם אם אשה זאת נקשית עליה בדיקה זאת ורצתה
להתרפאות ע"י חכם רופא מומחה כמו כ"ת הנה
בעל ספר התרומות ז"ל האחיר ואמר דלאחר שהוחזק ג"פ וכנו'
לעיל צריך עיון אם תוכל לסמוך על רפואה לשמש בלא בדיקה
אפי' על ידי רופא מומחה: ויש מקילין ואומרין דסמכינן הרפואת
רופא מומחה אם הוא חכם ישראלי שאם הוא עושה לה רפואה
מוכחת אלו ונסה בה פעמים ש"ש שהיא עוצרת הדם וכהיא
דאמריגן באין הרופא לומר קמיע זה מומחה ברפאתי בה ג' אנשים
וכ"ש אם רחה מדבריה אשה שנעצר גם דם וסחה ממנהגה הראשון
שתהיה מותרת לבעלה על פיו: והוא ית' יודע כי בכתב המעלה
הזאת פחד קראני ורעדה ורוב עצמותי הפחיד לאומר אמשה
שבאנו בו ואולם הכוונה לשמו ית' ונס לא הסכמנו להתיר בדבר
שהגלאנו אותו בדיוק כפי דעתינו וכפי עיוננו רק כתבנו בתנאי
מילין מה שסכימנו בו בגאוני עולם ואין אני אלא כמעתיקים: וגם
אם הדברים עתיקים: ע"פ רז"ל אם טדקים: וכדי להוציא מלבי
פחד אומר הענין עשיתי לי רב הוא רבי ומארי מר"ו ועל דעתו
נשענתי ובו נסמכתי: ואתה אחי הגאון שלום וכנ"ל הנעשים
אחים לא יתפרדו שלום ובחדות שלות מעוזם נשבע בטוב לאת
נפשך החשובה מלאה לה חכמה ודעת ונפש אחיך המר והגאון
יגולי יגיל וגמוחי גנגח: בוכה ומובכה על נפשות ז' מתים הרבי
הרב שלמה דורקן ס"ט:

גם זאת הסכמה על הפסק דין הנו"ל מעם החכם השלם הרמשה
מפיש בר"ו יצחה וז"ל:

דברי החכם המשיב בטוב טעם ודעת מה שחקר ומין
בבקיאותו ובפלפולו בדברי המחברים המקילים
והמחמירין עד שהוציא לאור דעתם ואין להוסיף על מה שכתב
וביאר בדבריו כי כדאי הוא לסמוך על דבריו כי הם חזקים כרוש
מוצק: ואני מסכים לדעתו הנכונה ואין להאריך כי אם בשלום
ושלום בגיך שיהיה זיגדל ולעד לא ידל: בנפש נאמן ומבטח
מפה ס"ט בן החכם השלום ה"ר יצחק מפיש זצל"ה:

שאלה נ

לנאמני קהלינו יצל"ו:
אחי וריעי אלי"ם ישזור
אתכם על דבר כבוד שמו:

שאלתם אותו בעד ראובן שהיה לו ממון ביד מתעסקים לרוח
לאנשין וילכו המעסקים ההמה לסמור את הארץ ובהיותם חולה
למדינה הוטל על הקהל יצ"ו מהחלכות מסים ומכדת בלו והלך
והודיעו הקהל יצ"ו לעשות הערכה לפסוק הקבה אשר הגיעו
אליה לפי השעה ומנהג הקהל יצ"ו בהערכה הוא להעריך את
העשיר בעושרו מכך וכך מעות לכל מאה דינרי זהב וכן לענני
בעוניו: והנעריכים לאשר בהו להערך את ראובן הנו' שם
פניהם

פניהם אל העסקים אשר היו לו ביד חבירו כנ׳ והעלו עליו העסקים ההמה בכלל ממונו באופן שעלה עליו על העסקים הנ׳ כפי משפטן כך וכך מעות למאה דינרי זהב כמו ט״ו ד״ז בכל פנקס הנגבה. ויהי היום ותבא השמועה כי ממון העסקים נאבד קלת בטביעת ימים וקלת בשוד השוללים והאבוד היה מקודם ההערכה היה. ועתה הקהל יצ״ו אומרים לראובן שהוא צריך לפרוע כל מה שעלה עליו בהערכה בלא שיכיו לו מה שעלה עליו בהערכה כנגד העסקים הנ׳ ועונתם בזה הוא לפי שיש תקנה קדומה בגבור שכל פנקס ההערכה יעמוד ביד הגבור נ׳ שניס רצופים לגבות בו מכל יחיד ויחיד כפי העולה עליו בהערכה ההיא והנס שמצוך ג׳ שניס הנז׳ ופסי׳ מה שיפסיד לא יוכיו לו מהגבייה כנגד ההפסד רק לאחר ג׳ שניס אז תתחדש ההערכה לפי השעה העשיר בעשרו והדל בדלותו. והוא הדין להפך שאם הרויח בתוך הג׳ שניס ממון הרבה שלא יתוסף עליו כלום אלא לאחר הג׳ שניס וחשבו הגבור שהוא הדין ממי בכ״ד שמאחר שלאה גזרת ההערכה במה שיצאה אין לנכות לראובן בלוס מכח התקנה הנז׳. וראובן טען ואמר שלא יפרע כנגד מה שהעלו עליו המעריכין על ממון העסקי׳ כי כבר היו אבודים כי המעריכין עצמם אלו ידעו מה נעשה בשכבר לא היו מעריכין אותו כפי אותה הערכה שהעריכוהו א״כ נמצא שהערכתם בטעות היתה ובטלה היא ובטל טעמא כי טעמא הוא ממון העסקים אשר שמו אליו פניהם לא עמד ולכן ריאם נמר אלו הם טעונות ב׳ הכתות יורו מוריו הדין עם מי והוא פעולתו אתו ית׳ כדי להסיר מחלוקת מתוך הקהל יש״ן:

תשובה

לפי הגראה לע״ד י״ל שטענת ראובן י״ן כנגד הקהל י״ן היא לולקת אחר שההערכה נזכר בה בפי׳ שהיא מכך וכך מעות למאה דינרים וראובן זה העלו עליו כך וכך כנגד ממון העסקים שהיו לו ביד חבירו אשר הלכו להם לסחור את הארץ להביא טרף לביתם ולביתו ואם שהדי וקים לן בנוויהו דאיכון מעריכין שאם היו יודעים שהממון ההוא נאבד שלא היו קולבין על ראובן אותה הערכה א״כ אותה הערכה נעשית בטעות ואינה כלום ולכן יש לנו לנכות לראובן מההערכה כנגד אותו ממון של העסקים שנאבדו ממנו וזה מבואר הוא ואינו צריך לפנים. ואמי אומר שלא מבעיא לכ״ד שעליין לא נבו ממנו ההערכה שאין מוציאין ממנו כנגד הממון הנאבד א״ל הגם אם נבו ממנו כל ההערכה בשלימותה ואח״כ באה השמועה כי הממון נאבד קודם ההערכה מחייבין הם הקהל להחזיר לו מה שעלה עליו כנגד הממון הנאבד דמה שלקחו ממנו לקחו אותו בטעות שכבר היה ממונו נאבד ממנו. אי״כ אם היה נופל להם ספיקא אם הממון נאבד קודם ההערכה או לאחר ההערכה הוא אמינא המ״עה לגד זה ולגד זה ואולם אחר אשר הוא נודע להם שבעת ההערכה נאבד כבר הממון מקודם צריכים הם שיחזרו לו מה שלקחו ממנו. דמיא לא להיא דאמרינן בפ׳ א״ט ת״ר מחט שנמצאת בעובי בית הנוסות וכו׳. עד הגליד פי המכה בידוע שג׳ ימים קודם לא הגליד פי׳ המכה המ״עה. ופר״שי ז״ל הגליד וכו׳. בידוע שהוא ג׳ ימים קודם שהיטהו אם לקחה בתוך ג׳ ימים הוי מקח טעות צריך המוכר להחזיר לו מעותיו. לא הוגלד פי המכה איכא לספוקי אי קודם מקח הוא אי לאחר מקח הוא ועל הטבח שהוא אולא מידו דמסתמא כל כמה דלא יהיב זוזי לא יהבי חיותא עליו להביא ראיה שקודם מקח הוא דמספיקא לא מפקינן ממונא מחזקתיה ורז״ל בעלי התוס׳ כתבו על הלוקח להביא ראיה שברשות מוכר נטרפה ואע״פי שלא נתן המעות וכו׳. יעו״ש וכן בהר״אש ז״ל. וכן בכ״ד אחר שנודע לכל כי ראובן זה היתה אבידתו בתחלה והוגלדה פי מכתו קודם הערכתו חייבין הם הקהל יצ״ו להחזיר לו שיעור מה שלקחו ממנו כנגד אבידתו וכן דין זה פשוט הוא ומבואר בכל דיני מקח וממכר שהמקח אשר היה בטעות שהוא בטל ומחזיר את הדמים:

אמרת הוא שאם היתה ההערכה באומדנא לבד ר״ל שהמעריכין הם מעריכין כפי ראות עיניהם וכפי מה שהוא כל יחיד ומשלו ובמתנו ובעניינו אז היה אפשרות לטענת הקהל י״ן מכח תקנתם הנז׳ כי היינו אומרים שההערכה היתה מעלה מטה שלא נתנו המעריכין עיניהם על אותו ממון של העסקי׳. ואולם אחר שההערכה היא נעשית בפירוש על אותו ממון והממון כבר היה אבוד אין לך טעות יותר מזה:

ב וגדולה מזאת אני אומר שהגם שלא נאבדו העסקים ההמה אלא שמודהו והעריכוהו כפי ערך מאה מאות וכיוצא ואח״ך בירר להם הנעתך בראיה ברורה שאין לו אותו ממון כפי הערכתם ואפילו טעו בשיעור מועט שהם צריכים לנכות מההערכ׳ שיעור טעותם אם מעט ואם הרב׳ דמי האי לדבר שבמנין ובמדה דאמרינן בריש פ׳ האיש מקדש ובדוכתי אחריתי אמר רבא כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפי׳ פחות מכדי אוגאה חוזר וטעמא כדפי׳ הש״ז ז״ל דטועה במדה ובמנין טעות הוא ואדעתא דהכי לא עביד. ולפי זה ליתדין ולית דיינא דראובן זה טענתו טענה וצריכין הקהל יצ״ו לנכות לו כנגד הפסדו והוא ית׳ יגלה חסרונו:

ולענין טענת הקהל יצ״ו שיש להם תקנה קבועה וכו׳ וכנז׳ בשאלתכם ולדעתם שנ״ל דראובן נמי שייכא ביה התקנה דכמו שאם יפסיד יחיד מהיחידים אחר זמן ההערכה אינם מנכים לו מפסיד כן ג״כ הואיל ויצא ההערכה ועליין לא באה השמועה לא יכיו לו דמאי דהוה הוה. דגזרת גבור היא בתקנה קבועה בהסכמת הכל והסכמת חבר עיר ואין לזוז ממנה. י״ל אמת הוא שהגבור יכולים הם להסכים ולעשות תקנות במאי דאית להו רווחא להאי כי האי לפי ראות עיניהם לפי צורך השעה ולמיגדר מילתא במילי דשמיא. וכהיא דתנינן בתוספתא בפ״ק דב״מ דשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר פועלין ושאין לעשות קנותן ושאין בני העיר לומ׳ כל מי שירצה אצל המלכות יתן כך. ול״מ גבור אלא אפי׳ יחידים בעלי אומנות אחת יכולין לעשות תקנה ביניהו במילי דאית להו רווחא כדמסיימינן בהדיא תוספתא נופא דשאין הבנין והאמרין לומר כל מקח שיבא לעיר וכו׳. ושאין החמרין לומר כל מי שתמות חמורו וכו׳. וכ״ש בעניני המסים שמנהג הקהלות הוא מנהג אפי׳ לבטל הלכה וכדכתב המרדכי ז״ל פ״ק דב״ב בשם הרא״ש ז״ן. ולגבי כ״ד הגה ההסכמה. לא דברה אלא לעתיד וכיהא היא מילתא דידה לפי שבשעת ההערכה לא נפל למעריכין שום טעות כי כפי האומדן והגכון היתה השערתם והערכתם. והלה על כל היחידים לעשיר בעשרו ולדל בדלותו ולכן הגם כי אח״כ יפסיד מה שיפסי׳ לא יעשיר מה שיעשיר בלה על נכון תקנת הקהל יצ״ו שהסכימו להסיע על קיצותן להיות ההערכה עומדת ג׳ שניס בלי שיכיו למפסיד או שיוסיפו על מי שיעשיר שכוונתם בזה הוא למיגדר מילתא שלא להרבות במחלוקיות במה שיעשו הערכה לכל יחיד ויחיד פעם אחר פעם ואית להו לגבורא רווחא בהאי מילתא להאי כי האי כי כשיעשי׳ מי שיעשיר בתוך הזמן אין להוסיף עליו וכשיעני מי שיעני אין לגרוע לו וכל אדם הוא עומד אם לעושר אם לעוני. אבל בכ״ד שההערכה נעשית בטעות מעיקרא וכדאמרינן לעיל ולאי הוא דהא ליתא בכלל התקנה ולא אתייא במסמעותא דהא כלאיתא הא כדאיתא ואין להקים מזו לזו ומאן דאמרין הכי דראובן זה אין לנכות לו עולבנא דדייני הוא דאמרין וכי משום דסדדוהו עודדים נוסיף עליו שוד ושבר אין לדבר זה סוף אלא ממקרא דקאמר לאמר אלי״ם עזבו ראשו ותפשוהו וכו׳. ראמינא ליכלן מזה ומכיוצא בזה וש״ש לכם מאת אחיכם. שלמה דוראן ס״ט:

וזאת תשובתם אלי יש לו אמרתך הצרופה בצרף כסף ענדמים עטרת לראשינו ואחרי דבר אדוננו איש לא הריס את ידו להחזיק בדברים אשר עלו על דעתנו אך אמנה ליהוי ידיע למר כי ההערכה הזאת שעליה היתה שאלתינו היתה לצורך ממון אשר הוטל עליהם לאותה שעה גם לצורך ממון אשר הוא חובות על הקהל יצ״ו ברבית מאת העכו״ם שלקחו אותו ממון לצורך שנה דחוקה לשעבר ועתה בבוא זמן ההערכה כללו כל הממונות והחסרונות בכלל כדי לתת לשעה ולפרוע החובות למה שעבר. ועתה שאלתנו מאת מוריו איך יהיה המשפט בענין ראובן הנזכר כפי מה שיעלה עליו בסך החובות הנז׳:

ג תשובה אחרי ראותכם דברינו בראשונה כמעט אני אומר לכ״ת דמה זו שאלה שהדברי׳ מבוררים הם מעצמם דודאי הוא שכל מה שהיה על הקהל יצ״ו חובות למה שהוצרכו לו בשכבר שאותם חובות הם נחלקי׳ על היחידים כל אחד כפי שיעורו דשותפין הם כל הקהל בעניינו המסים ומה שלקחו עליהם חובות הוא מוטל על כל אחד ואחד כפי ערכו באותה שעה

לפורעו. ולכן ראובן זה חייב לפרוע בחובות הקודמים כפי מה שהיתה הערכתו באותה שעה. וכי משום שהגיע לו הפסד בזמן ההערכה השניה יפרעו עליו בקהל החוב המוטל עליו בזמן עמדו ולפי זה אתם הממונים על המלאכה תעמדו סך כלל ההערכ' וכפי מה שהם החובות הקדומים יפרע ראובן בהם כפי הערכתו הראשונ'. והולם כפי מה שעלה בכלל ההערכ' לפי טורך השעה יפרע כדלמרן צקמייתא וזה דבר ברור הוא והאחריות בו הוא מהמותר כי גם אם היה ראובן זה רוצה לעקור דירתו מהעיר קודם ההערכ' האחרונה והיו הקהל י"ן תובעים אותו בכל העול' עליו בחלקו בעניני החובות אשר נתחייבו בהם לנושים בהם היה חייב לפרוע להם הכל משלם ד' ואפי' אם היה נופל שום ספק ביניו ובין הגבור היו מוציאין מחמנו דכל ענייני הגבור עם היחידים חשיבו גבור מוחזק' וכדתנינן ס' לא יחפור גם אם החילן קדם לעיר דקונך ברישא ואחר כך נתנין דמים ומפרשי רז"ל טעמא משום דקדירה דבי שותפי לא קרירא ולא קמימא. וכתב האורדכי ז"ל בשם מהר"ם ז"ל שיש מכאן סמך קצת למה שנוהגים בכל הקהלות שכל היחיד המדיין עם קהלו בענבר עניין מסיים שהקהל נותנין ממנו אם ואחר כך אם ירצה לדיין עמו ירדו לדין ואם יתברר שנטלו ממנו שלא כדין יחזירו לו ע"פ ב"ד כי הקהל י"ן יהיו מוחזקין ותופסין בתבעין ולא תובעין דאל"כ לא תהיה הקנה לרבים שכל אחד יעשה עולה ויאמר מי יתבענו לדין קדיר' דבי שותפי וכו'. לכך יש להחשיב הגבור מוחזקין הם עכ"ל ז"ל. וכ"ם בכ"ד שממוני הקהל יע"ו הם ברשות הקהל ונכנסו בעובי הקורה לקבל אותם חובות הנז' וטרעו בהם צורכי הרבי' למסיהם ואדמוניה' כי אותם חובות חשבינן להו שהמלך עצמו הוא עתה נושה בכל יחיד ויחיד העולה עליו כפי הערכתו ומסים ואדמוניות דמלכא כמוחזקי' הם אליו וכדאמריט בפ' אי זהו נשך מוהרקייהו בעפסא דמלכא מכח וכו'. ועל כן כפי הגראה לעניותנו דאיזדקק דיקא כפי מה שכתבנו והיא מילתא דפשיטא כביעתא בכותתא והוא ית' יעמידנו על האמת ולוינו ולמדנו ולמדנו ונוגשינו לדקה ובא לציון גואל וכיר"ות. כאם אחיכם

שלמה ס"ט בכמהר"ר נמה דורלאן זצה"ה:

ענין נא

מעשה היה בארצנו זאת שאים מ מנכבדי ארצנו הגיע זמנו ובא יומו ליפטר לבית עולמו והיה לו בן אחד בחור כארזים ול' בנות נשואות שתים מהנה נשואות לאחיו ושתים נשואות לאחים אחר אינם מבני משפחתו. ויהי בעת קירוב פטירתו אחיו נושאי בנותיו דברו עמו ואמרו לו שלא ביתך וכו'. ולמדוהו להועיל להם שיתן במתנת ש"מ כל נכסיו לבנותיו הנשואות להם פן תהיה נחלתו לזרים ויתן נ"כ חלק מועט לבנותיו הנשואות ונכאחר יזכה בנו לחופה יהיו המתנות בטלות ושהכל יהי' לבנו וכו'. והוא עשה כן ונתן נותנתו זאת שזה נוסחה מות בחות וכו'. לא פחות ולא יותר. יודעים ומעידים אנו עדיים ה"מ עדות ברורה אוך נכנסנו לבקר את היקר כה"רר אברהם הנזר בלבסי כ"ע ומצאנוהו חולה מושכב על מטתו יודע להשיב על כן כן ועל לאו לאו כבריה המהלך על הגליו בשוק ואמר לנו בבקשה מכם היו עדי נותתי זאת שאני תלוה בפניכם מחמת מיתה והוא ששני אחי יש"ו רבי דוד הלוי יע"ו ור' שם טוב הלוי י"ן שניהם יהיו חפוטרופיס על שאול בני יע"ו ואין להם רשות לשלוח קצת מנכסי דרך יש לו דרך יבא' וכאחר יסכימו אחי להלוך לא"י הבחור בני שאול עלך עמהם ויש להם אז רשות למכור קרקעותיהם כלל קרקעותיהם ורבי דוד אחי יע"ו הוא שותף עמו לחלוקין בכל הסחורות שיש ביننו וכל השטרות המלאים אתנו הכתובים בשמי או בשמותם להמלא השותפות ור' דוד אחי יהיה נאמן בכל טענה שיטענו עליו בענין מעני"ני השותפות הנז'. והקדשתי פירות מלה דינרי זהב לעניי' עשרה שנים שלימים. ומזה"ה אשחי תהא אוכלת ונזונת מנכסי עם אחי ר' שם טוב בקערה אחת ועם שאול בני ותהיה לובשת מנכסי כל ימי מיגר אלמנותה ונתתי לה בחדר העולה בחלקו בחלר החדשה לדור בו נ"כ כל ימי מיגר אלמנותה. ואחי ר' דוד הלוי נתן לבנו קרן מאתיים ד"ז מחמלע השותפות שיש ביننו ישאל שאול בני גם הוא מחמת יים כנגדם וכשיתברר שנטלו הנז' יותר מחמת יים ישאל שאול בני כנגד כל מה שנטל ונתתי לבנותי נו"ר ואל"ה כל נכסי מקרקעי ומנבן מטלטלי מתנ' נמור' ויטלו מהם בבקה ומרו"ן לא בנותי הנשארות מאתיים ד"ז לכל אחת מהם ובשעה שיזכה שאול בני לחוס' ב"ה המתנה בטלה ואין בה ממש. אלקי

וחלק אחי הנז' בחניות היוצאות מחצר הישנה שלנו הקדשנו אותם לפירות יהם עשר שנים שלימים מהיום שלים לעניי' ופלים לפדיון שביים ופלים לזמן המאור והאחים הנז' הסכימו בזה ונטלנו מהם קנ"מ על זה. וגם רבי דוד הנז' חייב עצמו בקנ"מ לבי"ור שאול במתתייס ל"ז שיתנם לו בתנ' נמור' בשעה שיזכה לחופה. וכך אמר לנו רבי אברה' הלוי הנז' אין רשות לדיין לו לפ"ם חכם לעשות פירושים לו דיוקי' בדבר נותתי זאת אלא דברי יתקיימו כפי פשוטן והקדש פירות החניות הנז' הוא למצוחת הזקן ר' אברהם מעור ל"ע. וכן שלשת האחים הנז' הסכימו לעשות ס"ת ותפוחים למצוחת הזקן הנז'. זאת הצוואה שצוה רבי אברהם ל"ע כל הוה קנין ודמי בערסיה ואנו יודעים דמינו מרעי' דלא איתפטר לבי עלמיה ושלא נוה נוהה אחרת שלתי זאת. ולראיה ביד האפוטרופין הנז' וביד כל מי שיש לו זכות בצוואה זאת כתבנו וחתמנו יום שני עשרים לניסן המכובד שנת הש"מת ליצירה. עכ"ל הצוואה:

וידי אחרי מות המצוו' הנז' בכמו שנתיים ימים מת בנו שאול הנז'. והבנות נוה"ר ומל"ה החזיקן בנכסיהן שירשו מאביהן כפי הצוואה הנז' והקנו לאחיותם הנשארות המאתיים דינרים לכל אחת כפי הצוואה נ"כ ותשאנה קונין הבנות האלה הנה ובעליהן על נוו"ר הר וחנה לאמר כי אחמל' שנתן להן אביהן מה בטלה יען כי לאחר שצוה אביהן שיטלו המה כל נכסיו חזרו ונתן לנשארות מאתיים דינרים לכל אחת וכן נ"כ הקדים מנכסיו מי שהיה נוחת הצוואה. מ"כ נמצא זה שנתן כל נכסיו לאחד ומקצתן לאחר דה"ל חזרה במקצת וקי"ל דחזרה במקצת הויה חזרה בכל. וכן נ"כ באו בטענה אחרת לומה שאמר ונתתי לבנותי נוה"ר ואנה כל נכסי מקרקעי ומנבן מטלטלי. וכפי מה שיזכר לפנים ב"ה טענה זאת ושוברה עמה. ואמרו הדברים ביניהם זמן זמנם וחמניהם ועמדו לדין לפני היושבים על מדין ודנו ביניהם שמתנת נוה"ר וחנה קיימת דלא שייך בה חזרה במקצת. ולא אבו שמוע כי אחד מאנשי הבנות האלה הוא ת"ח ונתחזק לבטל מתנת הנשוי נוה"ר וחנה מהטעמים הנז'. ולדעתו יע"ו כי טענותיו וראיותיו הם נראים וברורים ועשה בזה כל מאודו וחשב כי כביר הלהיה יש להביא טענות וראיות מפי סופרים ומפי ספרים. ולכן לראות להלאי לורבא מרבנן דהוא יע"ו מלד שאין אדם רוצה חובה לעצמו לא עמד על דקדוק דין זה ולא טעם את טעמו ואין ניחוקו עמו כתבתי מה שנראה לע"ד בזה והוא ית' יעמידנו על האמת ויכין לבבנו להאמתו ולירתתו. וירתנו כפלאות מתורתו אמי"ן:

זאת התורה והחוקה להאי דייתיקא כמה לאחוי לן עביד שמשא והרקא. להאי תגרא דשדו הטוענים בענין צוואה זאת שהש"מ לאחר שנתן כל נכסיו לשני בנותיו נוה"ר וחנה חזר ונתן לבנותיו האחרות. וג"כ הקדים מנכסיו אחר כ"כ לבנותיו הנזכר וקי"ל דחזרה במקצת הויה חזרה בכולה אמי אומר אמת ויליב הוא דהכי קי"ל בפ' מי שמת והרי איפשיטא בעיא התם דחזרה במקצת הויה חזרה בכלו וכמו שכתוב לפנים ב"ה:

האמנם בכ"ד לפי סדר לשון הצוואה ולפי משמעותה לא חזרה כלל שכך אמרה הצוואה ונתתי לבנותי נוה"ר וחנה כל נכסי מקרקעי ומנבן מטלטלי במתנה גמורה ויטלו תכן בנותי הנשארות רבקה ומרוכה מאתיים ד"ז לכל אחת וכו'. הדברי' האלה מוכיחים שכל מה שנתן הש"מ על ד' בנותיו הכל היה מתנו בהרדפה אחת ודיבורא חדא לכולהו דבחדא מתתא מתתינהו ולא פלגינהו וליכא חזר' כלל דכולהו מילי דידיה חדא דיבורא ליתן דמתנעות חזרה דקא אמרי רז"ל היינו להאר שנתן נכסיו לאחר והאלים דבורו וחזר אח"כ ונתן מקצת מאותם נכסים שנתן בתחל' ראשון' לאים אחר דבהני אמרי דהויה חזר' בכל מה שנתן בראשו' אבל בנ"ד שדבריו כלם אמרם בהרדפ' אחת מחוברין ומצולין תחלתן בסופן וסופן בתחלתן לא איכא חזרה במקצת כי הכל הלך וסובב למקום אחד:

והראיה לזה שמצינו לרש"ם ז"ל שפירש על הא בעיא דאיבעיא לן בפ' מי שמת ז"ל איבעיא לנו חזרה במקצת וכו'. ס"מ שנתן כל נכסיו לאחד וחזר בו במקצתו ונתן שוב לאחר שהרי הוא יכול לעשות כן כדאמרינן דייתיקי מבטלת דייתיקי מי הויה חזרה בכל הנכסים שנתן לראשון דגלי דעתיה שמתחרט בראשון ומה שנתן לשני מתנה במקצת הוא לאוכל שיור והויה מתנ'. ואולם יש להשיב להם כפי טענותיהם כלומר שהגם

שהגם אם נולה לטענתם ונאמר שיש בג"ל החזר במקלת . עכ"ז
אין כאן כי אם החזר בלוחו מקלת שחזר בו ואין כאן החזר בכל כמו
שמוכיח מלשון רבינו הרש"בם ז"ל . ותחלה יש לדקדק בארוכות
לשון רבינו ז"ל במה שאמר וחזר בו במקלתו והוסיף לומר ואין שום
לאחל ואמר לבסוף לנגלו דעתיה שמתחרט בו לשון מהיכא תיתי לן
לאחל הזאת ואולי לא חזר אלא בחותו מקלת לבד . ולפ"ז י"ל
הרשה דברי רבינו ז"ל נתקשית לו הבעייא מעיקרא שאמרה חזרה
שדברי רבינו ז"ל . שיש להקשות ולומר מה נדדין יש לבעייא הזאת שאם
במקלת וכו' . הנותן הזה שנתן נכסיו לאחד חזר ואמר הרי בו בכך וכך ממה
שנתתי לפלו' והריני נותן הסך הנז' שחזרתי בו לפלו' א"כ מה
מקום לבעייא הזאת הרי הוא לוות כי כרגיא ואמר אלא חזר בו
מהראשון אלא במקלת והולם במקלת האחר עדיין הגיחו לראשון
מכח מתנתו הראשונה ומה סלקא הבעייא דחזרה במקלת הוייא
חזרה בכולא כדלוכתן מהברייתא שאמרה כלן לראשון ומקלתן לב'
וכו' . וכ"ש אם הנותן הזה הוסיף לומר בסוף דבריו והנשאר על
מה שנתתי לזה הב' יהא מונח ועומד ביד הראשון דלא אין מקום
לבעייא זאת כלל מאחר שאמר בפי' שכל מה שנתן בראשונה לא
חזר אלא במקלתו והשאר יהא עומד לראשון א"כ אין מקום לבעייא
זאת כלל לפי זה . ואם על כל זאת היתה הבעייא יקשה עליהו
ביותר למה סלקא דהוייא חזרה בכולא . על כן ולכן רבינו הרש"בם
ז"ל הארך בפירושה דבעייא זאת כדי לברוח מהב' נדדין הנו' ואמר
הוא ז"ל דלא שייכא הבעייא אלא בדרך זאת . והוא שהש"מ הזה
שנתן כל נכסיו לאחד החזרתו היא בדרך שהמה נלוה שלאחר
שנתן לאחד כל נכסיו ראיתיו אח"כ שחזר ונוה שפלו' יטול קלת
מנכסיו כלומ' שאמר אני נותן לפלו' כך וכך דיברים בענין זה באה
הבעייא אם החזרה במקלת הוייא חזרה בכולא וזה למה שהוא נתן
הכל לראשון ומאין לו לתת לב' מה שנתן ש"מ שנתחרט בודאי חזה
המקלת ויכול הוא לעשות כן דקי"ל דייתיקי מבטלת דייתיקי .
ומאחר שנתגלית לדעתו שנפלה לו החרטה במה שעשה נוכל לומ'
שחזר בכל מה שנתן לראשון דהא רגלי"ם בדבר שנתחרט במעשיו .
לו נאמ' דבמאי דחזר חזר ואולם הנשאר הגיחו עדיין ביד הראשון
וסלקא הבעייא דחזרה במקלת הוייא חזרה בכולא וכדתניא כלן
לראשון ומקלתן לב' וסלקא בעייא בזה האופן מצד שלא אמר בכך
וכך ממה שנתתי לפלוני חזרתי בו והריני נותנו לפלו' וכן לא אמר
נתתי לפלו' זה כך וכך וכל השאר יהיה עומד ביד הראשון אלא
חזרתו היא שלאחר שנתן לראשון כל נכסיו חזר ואמר אח"כ ונתן
בדרך שהמה מקלת נכסיו לאחר וכדאמרן בהא לוכבעייא לן
ואיפשיטא בעיין לחזר בכולא דאמרינן מאחר שראיתיו שבא לתורת
דייתיקי אחרת בדרך שתמה נתבלית לנו דעתו דחזר בכל מה
שנתן לראשון והוא מה שכפל רבינו הרש"בם ז"ל דבריו ואמר וחזר בו
במקלתו ונתן שוב לאחר שיר"ל וחזר בו במקלתו וההחזרה הזאת היא
במה שנתן שוב לאחר מקלתן בדרך שתמה לא בדרך שיובן ממנה
שלא חזר אלא בחותו המקלת וכדאמרן בחותם הב' נדדים . ולכן
התוסקים כלם כשהזכירו דין זה אמרוהו בענין זה כי כל אחד
מהם ז"ל כך אמר ש"מ שנתן כל נכסיו לאחד וחזר ונתן מקלתן לאחר
וכו' . וכן הרב נמוקי יוסף ז"ל פתח ואמר בזה הסיגנון מיבעייא להו
וכו' . כבר פירשנו וכו' . עד והשתא בעינן דאם נתן לאחד כל
נכסיו ואח"כ חזר בו ונתן לאחר מקלתן דהא ק"ל דייתיק . מבטל
דייתיקי וכו' . ולבסוף כתב וז"ל הא לפסק תלמודא דהוייא חזרה
בכולהו בודאי לא משמע היכא דאמר בפי' איני חוזר אלא במקלתן
דהא נשארו מקלתן לראשון עכ"ל ז"ל . ויש לדקדק בדבריו אלה
דמילתא דפשיטא היא דהיכא דגלי דעתיה לאמיר בפי' שאינו חוזר
אלא ממקלתן בודאי הוא שהשאר יהיה עומד ביד הראשון . וא"כ
מהיכא תיסק אדעתין לחזר בו בכל עד דאיכפל הרב ר"י לחודיעו
אלה נעלה על דעתנו לומר כן . ע"כ אני אומר לקליאות דעתי
שיעור דבריו ז"ל הם על זה האופן שהה שאמר לא משמע היכא
דאמר בפי' איני חוזר אלא ממקלתן והשאר יהיה עומד ביד הראשון
ויש בדבר הזה חדוש דאיכפל הרב ר"י לאיתויה ואיכפיל הרב ר"י
ז"ל לאיסקיה בשמיה מאחר שבאה משמעות הדברים מדיוקא
דלישנה . ואולם אם נאמר שדברי ר"י הם שאמר כן בפי' דעו וראו
שאינו חוזר בו אלא ממקלתן מהי טיבוהיה דמר דאשמעינן האי
מילתא מילתא דפשיטא היא :

ונמצאנו למידין לפ"ז שגם לדברי הטוען שטען שבג"ל
היכא החזר הרי הוא אמר בפי' שלא חזר בו אלא ממקלת דהכי הכא
בליסניה ונתתי כל נכסי לב' בנותי וכו' . ויטלו מהם מרו"מה וכו' .
מהתייס וכו' . משמע שלא חזר בו ממתנת השני בנות הראשונות
אלא במתתי' דיריס שנתן לכל אחת מהאחרונות דהכי משמעות
לשון ויטלו מהם שיר"ל ויטלו מהם וכו' . והשאר יהי' מונח לראשונו'
וכדלוכתן מדברי כ"י ז"ל . וא"כ נם לדברי הטוען שטען שם בכאן
החזר במקלת הרי הוא אמר ויטלו מהם וכו' דמשמע מליסני' שהשאר
יהיה ביד הבנות הנו' :

ולענין ההקדש שאמר אח"כ חלקו וחלק אחי הנו' בחנויות הנו'
הקדשנו פירותיהן וכו' . לפי הנשמע מלשון הנוואה
שהמאמר הזה שאמר הש"מ אינו לעשות עת' בנוי ההקדש ומחדש רק
כוונתו לומ' כי כבר היה מוסכם ביניו ובין אחיו לעשו' דבר זה אומנם
מה שחדש עתה בנוי הוא להכיר לאחרים שהוא הסכים עם אחיו
על המשך עשר' שנים שלימים מהיום שעשו זה למנוחת הזקן הנו'
שהוריש את ירושתו ולכן גם שני אחיו הוא לדבריו שהם הסכימו
עמו ונטלו קנין וכו' . לומר מודים מודים על ההסכמה אשר היתה
ביניהם מקודם הנוואה' וז"ל שאמר חלקי וחלק אחי הקדשנו פירותיהן
וכו' . דאי לא תימא הכי כלומר שלא נזכרו אלו הדברי' בינו ובין
אחיו מעולם רק הוא עתה רצה להקדיש וכו' . אין אמר חלקי וחלק
אחי בחנויות הקדשנו פירותיהן וכו' . מי אמר לו שאחיו הקדישו
חלקו עד שאמר בלשון עבר הקדשנו פירותיהן . א"כ ע"כ צריכין
הנו לומר שמקודם הנוואה' הסכים עם אחיו על ההקדש הנ' וא"כ
בשעה שאמר ונתתי לבנותי נוו"הר וחנה כל נכסי וכו' . הסכמתו
עם אחיו בהקדש קדמה לכל וכפי הנרא' מדבריו ומהסכמת אחיו ומן
הקנין שקנו מידם שהגם שהיה עומד מחליו לא היה חוזר בהקדש
ההוא . וכן ג"כ אם היה שאול בנו זוכה לחופה בודאי שלא היה
מתבטל ההקדש ההוא כי לא עשה המות ההוא אלא למתנת בנותיו
וזה דבר ברור ולשון הנוואה' מור' אותו באמצע שכוונתו היא שהסכמת
ההקדש קדמה לכל ולפי זה בטל' טענת הטוען האומר שלאחר שנתן
הכל לבנותיו חזר במקלת והקדישו מאחר שקודם לוותו היא דהדבר
כבר מוסכם ועומד ביניו ובין אחיו ובענין הש"מ בתר כוונתו אזלינן
כמו שיתבאר לפני' ב"ם . וכן ג"כ מה שאמר לשון הנוואה' וכן שלשת
האחי' הסכימו לעשות ספר תורה ותפוחים למנוחת הזקן ג"ע .
ואם כן לפ"ז מתנת שנתן לבנותיו כאלו היא מאוחרת להקדש כי
בדעתו הי' ההקדש קודם לכל וכמו שיתבאר לקמן בענין טענת
בנותיו אלו עם אלו עמון :

וכל זה כתבנו אותו לפי טענת הטוען כדי להשיבו כפי דבריו
וכפי טענותיו שהתשובה הנכונה היא לפי לדברי האומר
ואולם כפי האמת אין אנו צריכין לבא לידי מדה זאת כלל דאין כאן
החזר' לא במקלת ולא בכל כי הש"מ הזה הוא מחלק נכסיו בפעם
אחת ובהרבה' אחת דלא שייך לומר החזר' אלא אי הש"מ לאחר
דפסק לנו למילי' חזר אח"כ פעם אחרת ונתן מקלת לאחר בזה הנה
דאמרינן דמוכחא מילתא שחזר בכוונתו הראשונ' . ואולם אם היו
דבריו בפעם אחת ובתכיפ' אחת ובקשיר' אחת לא אמרינן שחזר בו
במקלת והכי דייקינן דברי רבינו הרש"בם ז"ל הנה הוא ז"ל ונתן שוב
לאחר שענינו אז"ל שוב מעשה בכך וכך שי"ל אחר כך היה מעש'
וכו' . וכן ג"כ אז"ל דקי"ל דייתיקי מבטלת דייתיקי שיר"ל נוואה'
אחרונ' מבטלת ראשונ' . וכ"ל אין כאן נוואה אחר נוואה ולא שייך
למימר שוב נתן לאחר שכל דבריו קשורים ונמודים בוו"י העמודים
לאורות ממנו שכל דבריו הם בהרבה' אחת ואין לו אלא שפה אחת
ודבריה אחדים כדקי"ל בכולהו דוכתי דתוך כדי דיבור כדיבור אחד
דמיי' . וכ"ש שכל"ל לא היתה שום שתיק' וחלוק' בדבריו ואפי' תוך
כדי דיבור אין כך ולמיא דא לאהמרינן אמר רב יוסף בר
מניומי אמר רב נחמן ש"מ שנתן כל נכסיו לאחריני דוקא' אם כמחלק
נכסיו מת קני כלם עמד חוזר בכלם . אם כמהלך מת קנו כלם
עמד אינו חוזר אלא באחרון . ופי' רבי' הרש"בם ז"ל אם כמחלק
שמעש' ראשונ' שהתחיל בחלק היה דעתו לחלק כל נכסיו ולא לשייר
כלום אם מת קנו כלם כדין כל מתנת ש"מ שאינה צריכ' קנין אם
מת . אם כמהלך אלא היה בדעתו לחלק כל נכסיו אלא לאחר
שחלק לראשון שתק ולא רצ' לחלק עוד וחזר והמלך בעצמו לחלק את
כל האחר וכו' . עכ"ל ז"ל . הא קמן שכל זמן שדברי הש"מ בתוכלם
בפעם אחת ובמסכורית אחת נמשכו קריבין ליה מחלק ר"ל שכל
דבריו הם מלטרפין קלתן אל קלתן דלא אמרינן דהוו תרי דיבורי
אלא

אלא אם הפסיק את דבריו ושתק בין אחד לחבירו ובהא נמי אמור תלמודא ודילמא האי דשתיק עיוני קא מעיין במילי ויהיב כלו לאפי' אם שתק לא אמרינן בי' שהוא כמלך רק הוא כמחלק והאי דשתק לרוות ולחשב את דרכו בחלוקו זה ותירץ תלמודא ס"מ מידק דייק והדר יהיב · ופירש רש"בם ז"ל שתמי' מידק דייק בלבו מה יתן לכל אחד ואחד קודם שיבואו לפניו ואין לשתוק בין זה לזה ומדשתק כמלך הוי עכ"ל ז"ל · הנה מבואר לפנינו דלא אמרי' דאיכא המלכ' אלא אם הפסיק את דבריו ושתק בשעה אחת · וכן נמי בנ"ד לא אמרינן אם נתן לאחד את הכל וחזר ונתן לאחר מקנת נכסיו שחזר בכל אלא אי איכא הפסקה בין זה לזה דלכולהו טעמא חדא איתי להו ולזה הטור ז"ל כתב ס"מ שחלק כל נכסיו לב' או לג' אם לא הפסיק בין אחד לחברו וכו' · וסמך לזה ואמר ס"מ שנתן כל נכסיו לאחד וחזר ונתן מקנתן לאחד וכו' · גרס' ממנו ז"ל בתה שסמכן זה לזה דטעמא חדא איתי להו לב' עניינים אלו דלא שייך למימר המלכ' והחזר' אלא אם שתק ועשה דייתתיקי אחר דייתתקי אבל אם היו דבריו בפיסוק אחת ובהרדפ' אחת ליכא החזר וליכא המלכ' ובהג"המ פי' ו' מהמו"ל כתבו בשם הר"ם ז"ל דהא דתנן בפ' גט פשוט כתוב בשטר מלמעלה מנה ומלמטה מתתייס וכו' · הכל הולך אחר התחתון וכו' · היינו דוקא היכא דלא אפשר לקיים ב' הלשונות עליון ותחתון ויהיו סותרין זה את זה · אבל היכא דאפשר לקי מן לא אמרינן דסתרי אהדדי אפי' היכא דשני הלשונות מרוחקין זה מזה וכ"ם היכא דסמיכי אהדדי דלאו אורחא הוא למימר בתוך כדי דיבור שני לשונות דסתרן אהדדי עכ"ל ז"ל · וכן הטור ז"ל סימן מ"ב כתב וז"ל היה כתוב בשטר למעל' דבר אחד ולמט' דבר אחר וסותרין זה את זה הולכין אחר התחתון · וכתב הגאון בעל ב"ו ז"ל וז"ל ומה"ש רבי' ויהיו סותרין זה את זה משמע דס"ל דדוקא דסתרי וא"א לקיימן אבל אם אפשר לקיימן מקיימין אותם עכ"ל · ובנ"ד הנה דברי הש"מ הזה יכולין להתקיים דלית כאן שני לשונות דסתרן אהדדי · איברא אם הי' הדבר בנ"ד בדבר מסויים ר"ל שאם היתי' לו לש"מ זה הכר אחת מסויימת אז אף דיברים מסויימים וגזה שתנתן אות' אחר כלה לא' ואח"כ אפילו שלא שתק כלל אלא בתוך דבריו חזר ואמר האלי אז הרביע מאות' אחר אז מאות' מעות יתנו לפלוני אפשר לומר דחזר בו מהראשון בכל ואין לו כלום דהנליס לדבר יש שדבריו סותרין אהדדי ונתפוס דבריו האחרונים · אך אמנה אחר אשר אין לוותתו של ש"מ בדבר מסויים ואנו יכולין לקיים את כל דבריו אין כאן החזרה כלל וזה דבר ברור ומסויים :

ואין לומר שבנ"ד נמי הרי הש"מ הזה סיים את כל נכסי לב' בנותיו הראשונות כי כן אמר כל נכסי לגוו"האר וחנה דמשמע הנכסים בכללותם ופרטותם וא"כ הוסיף לומר ויטלו בנותי רבקה ומה"ונא והקדים מה שהקדים ולפי זה דבריו סתרן אהדדי · אין הנו יכולין לומר כך לפי שיש לומר דהאי כל נכסי דקאמר בראשונה היינו רובא דרובא מנכסיו שלפי שלא הוציא מכלל נכסיו מקרקעי ומטלטלי לב' בנותיו האחרונות אלא המעט מהמעט לזה קריה לאתנת הראשונות כל · והעד המוכיח על זה הוא מה שהעטיף את דבריו בוי"ו ואמר ויטלו מהם רבקה ומרונא מתתייס וכו' · ולשון בני אדם הוא לומר על מי שיטול הרוב פלו' נטל הכל · וכן ג"כ הוא לשון רז"ל לומר הכל על הרוב דבמקום דתנינן כל אמרינן דתנא ושייר דלא ילפינן מהכללות ואפי' במקום שנאמר חוץ · וא"כ לשון זה הוא לשון חכמים גם בני אדם גם בני אדם ולכן ספיקא כלל שלאת היה כוונת הש"מ ובתר דעתיה אזלינן כמו שנוכיח לקמן ב"ה · וכן נ"כ י"ל שכל נכסי שאמר שיהיו לגוו"האר ואנה דוקא קאמר כלומר כל ממש וזה שלפי שהש"מ בזה היה בדעתו שיוציא מכלל ממונו לבנותיו האחרונות המתנה ההיא שנתן להם והו"ל כאלו נתנו להם כבר וכל נכסיו הנשארים הם לגוו"האר ואנה לכן הקדים ואמר בראשונה כל נכסי לב' בנותי גוו"האר ואנה דכיון שמתנתו היתה בתכיפה אחת אמינא דמעיקר' שייר לרבקה ומרונה המועט ההוא ואמר כל נכסי לגוה"אר ואנה בדרך אמתות כאלו הקדים בראשונה המתנה המועטת ואמר אח"כ כל נכסי וכו' · וכ"כ הרש"בא ז"ל בתשובה הביאה הגאון בב"י בטה"מ סי' רמ"ו ז"ל ש"מ שאמר אני נותן לבני כך וכך ושאר כל נכסי להשתי כיון שנתן מקצת נכסיו לבנו ואין לו אלא אותו הבן זה מוכיח מגד עצמו שלא נתכוון בנתינת האשה לעשותה אפוטרופ' עליו בשאר נכסיו שא"כ מ"ש אותו מקצת שלא עשאה עליו אפוטרופא כמו שעשאה על השאר ועוד שכבר אמרו ז"ל ה' עד שיכתבו כל נכסיהם וזו אחת מהם וכאן הרי לא כתב כל נכסיו שהרי נתן מקצת מהם לבן · אע"פי שיש לבעל הדין לחלוק מ"מ כל שבנו מוציא מידו זה אינו כמסולק · ועוד דכיון שבשעה אחת נתן מקצת לבן והשאר לאשה הרי זה כמשייר בין שנתן לבן תחלה ואח"כ לאשה ובין שנתן לה תחלה ואח"כ לבן עכ"ל ז"ל · הא קמן מבואר דכל שנתן לזה ולזה בשעה אחת הרי זה כמשייר · ומה"ש רבי' בין בין וכו' · ירמה שהנם אם אמר תחלה כל נכסי לפלו' והוסיף לומ' כך וכך לפלו' פנ"ד קרינן ביה כמשייר כלומ' דמה שאמר כל נכסי בתחלה כאלו אמרו לאחר מתנת המקנת :

והנם כי דברים הללו הם מבוארים ומבוררים ואינם צריכין חיזוק עכ"ז להפיס דעת המעיין יע"ו כי אים חכם הוא ויכול הוא לומר הוראי מהיכן דנתוני לכן אוסיף עוד ידי שנית ואומר שהו"ל של ויטלו בנותי הנשארות הוא מבואר שהמתנות הם מחובריס יחד ואין להפריד ביניהם ולומר דאיכא החזרה ויש להוכיח זה מטענה ראיה :

הראיה היא מדאמרינן בפ' י"ב כי אתא רבין אמר יירש פלו' שדה פלונית ותנתן שדה פלו' לפלו' ר' יוחנן אמר קנה וכו' · ושקלינן ומרינן בגמ' ומסקי' תוך כדי דיבור כדיבור דמי אפי' בב' בני אדם וב' שדות אם אמר יירש פלו' שדה ותנתן שדה פלו' לפלו' דקנה אותו האיש שאמר עליו ירושה גם שאינו בר ירושה ואע"ג דקי"ל דאם אמר בלשון ירושה על מי שאינו בר ירושה דלא קנה כלום אם עובדא הוא בתרי גברי דאמר לאחד בלשון ירושה ואע"פי שאינו בר ירושה ואמר לחבריה בלשון מתנה קנה גם אותו שאמר לו בלשון ירושה דמועיל לשון נתינה דהאי ללשון ירושה דהא דהגיד עליו ראו כלו' דמדקאמר להאי בלשון נתינה להאי מי

יהיב ליה במתנה ולשון ירושה דקאמר לאו דוקא :

וכתב הרב בעל כ"ו ז"ל וז"ל ומה שהעלינו דתוך כדי דיבור מהני לשון מתנה דהאי ללשון ירושה דהאי הייט כשאומר יירש פלו' שדה פלו' ותנתן שדה פלו' לפלו' בוי"ו אבל אם אמר תנתן בלא וי"ו אפי' באדם אחד ובשדה אחת לא מהני לשון מתנה ללשון ירושה אלא אמרינן אז תפוס לשון ראשון או לשון אחרון עכ"ל ז"ל · ובנ"ד הרי הש"מ קשר את דבריו והעטיף אותם בוי"ו העטף באמרו ויטלו בנותי וכו' · ואחרי ראותנו הוי"ו הזאת וי"ו אריכא וזקיפא כוי"ו דויזתא ולא כוי"ו קטיעא דכתיבא אאופתא אך יעלה על לבנו לומ' שהדברים הראשונים חזר בהם והלכו לפם ונשארו בנותיו חנה וגונה"אר בלא שום מתנה והאחרות הנשארות עמדו במתנתן ונמצא יביא בארעא ויורא בשמי שמיא דלא אפשר לן לאמר הכי לגבי האי ש"מ כמו שיתבאר בסמוך · וקו"הוא אם מגד הוי"ו מסגיא לשון מתנה דהאי ללשון ירושה דהאי וכ"ם בנ"ד שהדברים מוכיחים שכל דברי הש"מ הזה הם שפה אחת ודברים אחדים אפי' אם היה בלא וי"ו ומה נם עתה שבאו מעוטפים בשלית וי"ו ומצומדים והיו לאחדים :

והטענה היא שבסדר טענות הטוענ הוא אומר שכל קיומי הש"מ היו לוחצים ואולצים אותו לצוות שאם שבנו שיהיו כל נכסיו לב' בנותיו הנשואות לאחיו אלא יבא זר בנחלתם והנפטר גם כי היה קשה בעיניו לפתוח פיו לשנן בנגד בנו יחידו עכ"ז לדברי קרוביו נענה כי היתה עיני כלם נגרים בזרים שיבואו בנחלתם ובאשר היה מלוה ברצון קרוביו בנו' נגנם עליו חכם אחד וא"ל הש"מ למען הש"י ב"ה תורוני דרך שתתקיים צוואתי ואלא יהיה לה ביטול מצד איזו טענה מהטענות והשיב אותו החכם ואמר לו שלא יעלה בידו רצונו להיותו נותן כל נכסיו לבנותיו הנשואות לאחיו אלא כשיתן להם כל נכסיו וכשיזכה הבן לאחיה תהיה המתנה בטלה · וגם אמר לו אינו מהראוי שיוציא בנותיו האחרות נקיות וריקניות מכל נכסיו והלמוד הזה שלמדהו החכם הוא מבואר שהכוונה ממנו היא שלא יבוא הדבר לידי הפסק ירושה כמבואר במקומו · הנה לפי זה הדברים מוכיחים מטענות המוצן עצמו שהש"מ ההוא רצונו וכוונתו שיהיו דבריו נכונים ועומדים כדיומדין שלא יהיו נכסיו וקרקעותיו כי אם לבנותיו הנשואות לאחיו · וא"כ איך יעלה על לבנו לומר שאחר שנתן כל נכסיו לב' בנותיו ההנה אשר עליהן היתה לו החרדה ההיא ובתוך כדי דיבור חזר בו ואפוקי מתרוצא אפיך דיהב מקצת נכסיו להני אחריתא וקמייתא לא יהיב להו מידי דהכי קי"ל כלן לראשון ומקצתן לב'

שני קנה בין אם מת בין אם עמד וראשון לא קנה כלו"אפי' אם מת"
מוד גדולה מזאת י"ל כי הלמוד שלמדוהו החכם שבאשר הבן יזכה
לחופה תהיה המתנ' בטלה וכולהי הוא שלמוד הזה לא היה אלא על
לחופה הכוללת שרצה לתת לבנותיו הנשואות לאחיו · וכן עשה הוא
המתנ' שעשה המתנ' הכוללת שהיא העיקרית והמלטרפת אליה
שלאחר שעשה המתנ' בני לחופה המתנ' בטלה הדברים האלה מוכיחי'
אחר ובשעה שיזכ' בני לחופה המתנ' אלא על המתנות בכללן וה"כ לא חזר בו
שלא אמר אלא הדברים אלא אם כן אמר בטלה בטלה כשיזכה
מהמתנה הראשונה והדרגא עלי' ביחוד אמר שתהיה בטלה כשיזכה
בו לחופ' כמו שהורהו החכם לעשות · א"כ איזדקק דינא אם מכח
ראיות יש מכח טענותיכו דלא אית לן דינא דהזרה במקנת בנ"ד
ואין בו שיבוי ותמוה · והנוראה היא קיימת ובריה · ולא אית לן לא
קטיבנא ולא תבריא :

ולענין טענת המתון שהש"מ הזה אמר ונתתי לבנותי גו"הר
והנה וכו' · כל נכסי מקרקעי ואגבן מטלטלי דמשמע
דלא יקנו מטלטלין אלא אגב קניית הקרקעות והקרקעות לא נקנו
אלא לאחר מיתה וכשלא יקנו המטלטלין אלא אגבן דהנהו מקרקעי
הרי זה כמקנ' מטלטלין להדם אחד אגב קרקעות של עצמו וכמו
שכתב האגון מהרי"ק בב"י בשם"מ סימן ר"ן בשם הרש"בא ז"ל יע"ש
כי מסס לקחה המוען להעמידה לו לבתחלה · לאברה שיש לנו לחוש
לדברי רבינו הרש"בא ז"ל ולדברי מהרי"ק ז"ל הכותבים בשמו דאזו
מן גבר דברבי דסהדו עלה דהאי מילתא והשם כי רבינו מהרי"ק לא
אסיק לה להאי מילתא בשלחנו הערוך · עכ"ז יש לחוש לה מ"מ
כיון דנפקת מפומי דהרש"בא ז"ל ואתיס עליו מהרי"ק ז"ל בטור
וכנ"ל · ולפ"ז לכאורה י"ל בנ"ד שלא זכו גו"הר והנה מכח מתנת
אביהן נ"ע אלא בקרקעותיו לבד והולס כל המטלטלין בשארו
לאחיבעתן לחלק אותם בשוה כפי נחלתן · אך אמנה י"ל דלית לן
למיחש להאי מילתא כלל בנ"ד · וזה מכח טענתיכו הנו"שהש"מ הזה
כל מגמתו היית' לקיים צוואתו וכנז' וגם העדים המתומים על
הצוואה מעידים ומדברים בפיהם את כל אשר קבלו מדעתו בשמיע'
והבל' וקבלה שלא היו כל דבריו וגו' זמותיו אלא לקיים מתנתו לגו"הר
והנה וכך היה אומר אנא רבותי לאמנן הש"י ב"ה שתעשו לי דרך
שלא יאחר שום פקפוק בצוואתי זאת כדי שלא יהיה שום מסה
ומריבה אחרי ועל כן מפחדו מהטענות והפקפוקים גזר אומר
לנפוף שלא יהי' רשות לשום חכם או לשום רב ודיין לעשו' פירושים
ודיוקים לדבריו אלא כולם יובנו כפי שתחיותם וכפי הנחתם · וזה
קול קורא בהמון בהמות יש ובליו שרצונו של ש"מ זה וכל דעתו
היתה להעמיד חלוק נכסיו כפי מה שחלקם בברבות לאלו ולמעט
לאלו ואחרי שידענו ידיעה לאמת' שזאת היא כוונת הש"מ איך אנו
יכולים לעשות דיוקים ודקדק' דדבריו לבטל כוונתו הגדולה ומאמו
לכל היושבים לפניו בעת שהיה מצו' צוואתו ובפרט העדים שחתמו
על שטר הצוואה שהעידו וידעו והבינו מהש"מ בכללה ובפירש שכל
דבריו לא היו אלא לחזק זרועות שני בנותיו הנשואות לאחיו בענין
שלא יבואו זרים בנחלתן · ואין להקשות ולומר שהעדים אחרי
מותמן איכם יכולין לומר שום דבר לא להוסיף כח ולא לגרוע ·
די"ל דשאני עדי צוואת היות שהם יכולים לבאר דבריהם ולומר מה
הבינו מכוונת הש"מ ומה היתה אומדנא דדעתה דידיה · וכמ"ש
הרי"בם ז"ל בתשובה סי' קס"ח דמסיק בה הכי וראוי שיהיו העדים
על הצוואה ונאמנים הם לבאר דבריהם בכוונת המורים
ומעתה שהש"מ אמר נתתי לבנותי וכו' · מקרקעי ואגבן מטלטלי
וכו' · אמן שהדי ושמים וארץ מעידים דלא קאמר הכי אלא להוסיף
אומץ לשני בנותיו וכו' · ולא לגרוע כחן · ובהאי מילתא בודאי
הוא דלא דרשינן ליסנא דשטרא אלא אזלינן בתר כוונ' דש"מ ואומדנ'
דדעתיה · וכן מצינו לרוב הפוסקים ז"ל דאמרי דהנם שיהיה לשון
הנסר בענין שאינו יפלו אדנה לא אזלינן בתר ליסניה וכמ"ש הרי"בם
ז"ל בתשובה ס"י על ענין אותו שנה ואמר שפלוני יהיה אפוטרופוס
ומנוה על מנוני ועל כל מה שיש לי ונפל הספק לפי שתכף שמת
יצאו הנכסים מכלל מנונו ההיא דפ' השותפות קונס לבינתך
שאינו נכנס ומת או שמכרו לאחר מותו וכו' · והשיב הוא ז"ל לענין
ש"מ אנו הולכין אחר אומדן דעתא דידי ומקיימין את דבריו בכל מה
שאנו רואין לומר שהיה בדעתו בכל כיונא בדברים אלו עכ"ל ז"ל ·
ובזולה מזאת כתב האגון מהרי"ק ז"ל בב"י בשם"מ סי' רל"ג על אותו
שלמה ואמר אני מצוה להניח המשים דוקא"עי למנחס וכו' · וכתב
הוא ז"ל הנם כי לשון להניח אינו מועיל לענין הדין דלא קאמר אני
מניח אלא להניח דמשמע אני מצוה לאחרים הנם"ה אחיל
ומדעה כוונתו שהוא המניח יועילו דבריו ואין קפידה עכ"ל ז"ל ·
ובנ"ד אמי אף שהש"מ אמר נתתי לבנותי כל נכסי מקרקעי ואגבן
מטלטלי אין לדייק בדבריו דיוק דדייק הרש"בא ז"ל דקושטא דמלת'
ברירא לכולי עלמא ובלויה כשיטא בשירותא שהש"ת ההוא לא
פלתה על לבבו הכוונה ההיא ולא אסקא אדעתיה דכ"ע דקאמרי
הכי לא אמרי לה אלא לתוספת כח וליות כח · ודיוקא דא דקאמר
הרש"בא אי אנן לא ידעינן לה הש"מ ההוא ידעה · ואי בהאיא דפ'
זה בורר אמרינן מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וסופרי דבי רב ידעי
וכו' · וכ"ש בהאי מילתא דלא ידעי לה לא דייני ולא סופרי דביתא
שהש"מ הזה כיון להאי דיוקא דאנן ידעינן ביה דדעתי' היתה שיטלו
בנותיו הנשואות לאחיו כל נכסיו בלי שום עכוב ומאחר יורשיו ומפחדו
מה דיוקים שה ואמר שלא יהיה שום רשות לשום חכם ורב וכו' ·
כל אלה הדברים הם לדברי המוען להשיבו כפי טענתו · ומה גם
עתה דלא דמייא דהרש"בא ע"ה לב"ד · דההיא דהרש"בא ז"ל אמו'
אמר נתתי לבלוני קרקעותי מתנה גמור ואגבן נתתי לו נכסי דה"ק
לשון השואל מי שנתן קרקעותיו ואגבן נתן מטלטליו וכו' · ומשמע
מזה שקדמה מתנת הקרקעות ואגבן נתן נכסיו ולפוס הכי פסק רבי'
הרש"בא ע"ה דלא קנה המטלטלין משום טענה דקאמר · ואולם
בנ"ד הש"מ אמר ונתתי וכו' · כל נכסי מקרקעי ואגבן מטלטלי
משמע שכלל כל נכסיו בנתינה אחת ובפעם אחת תחול המתנה
מהקרקעות והנכסי' בכללם ולא שייך הכא טעמא דקאמר הרש"בא
ז"ל בנדון דידיה והחלוק מבואר ביניהם ויש"ם בלשון השואה
במקומה ויש"מ דהכי הוא כדקאמינא · סוף דבר בהא סלקינן בהא
נחתינן בענין האי דייתיקא למיקס ולמיהוי וקיימין מילי' ובריה ·
כדאוכמן מכל הני סוגייתא דאיתון מילתא דבריהן אי בעית קרא
אב"א סברא · ומאן לאית ליה מילתא אחרינא יקירא · בסברא
ניזלותא ונהירא · ליתי וליתמא לן ונלית למיליה בהפין להיכין
ודעתא דהירא · בתלמידא דשמיע למיליו דרביה והדי בהו אדוותא
יתירא · ואי יהיר לן ד מילתין לא מתחוורא · ומשמעפין אזלא
בהר מיפכא ושמעתא דידיה הא בסיומא ובחירא · אדוותא אית לן
בהאי מילתא יקיר' · ונהירא ונהירא בה ולא אזיל בהפין סומקא
ואתי חוורא · ורחימנא ליה רחימותא סגיאתא כאהבה דרחיש לבריה
בוכרא · והאמינא ליה מוליס מודיס וכרענא קמיה כחורא · עד
שיתפקקון כל חוליות השדרה · כאם זעירא דלאו מן חבריה
עיכוהי זקיפן לשמי שמיא למיהב לי' חילא באוריית א ולאתעסק בה
בתדירא · הלעיר אחר בהלקו יגיל ויאמר · שלמה ס"ם בכמה"הר
למח דורלאן זלה"ה :

אחר זה עדיין בעל הדין היה מתאיק בדבריו ומסתבך לומר
דיש בנ"ד חזרה במקנת והוא בעל יום הולך ומתחזק
בסברתו זאת ועל כן הלכו הדברים מגדו למקומות אחרים בדרך
שהלה לשאול את פי מורי ההוראות בישראל ומהכלל בא דבריו אל
החכם השלם ה"ר חייס כפוסי נר"ו · במראים זאת תשובתו אלי
והוא נר"ו ברוב עמוקתו ומוסרו העלני למרומי עליות · והגדיל עלי
תושיות · כדרכו היסרה לשוס שפלים למרום ולכל נברא אומר
כבוד · ואלו הם דבריו ונאמו · בארך הוא וברוך טעמו :

בי דינא לדיקא דשלמה מלכא דאוריתיה בהלנ זאייר זברא
וברקא · מיומרא דה' בשעדיה לי עבד עמיה
ואדקא · שדר פרוונקא בדיסקא · ובה רשיס דייתיקא · וז"ל
יודעים אנו ומעידים עדים החתומים למטה עדות ברורה איך
בכנסנו לבקר את העלוב וכו' · כמו שהיה כתובה הנ"ואה למעלה
אות באות תיבה בתיבה על תומה :

ושאל השואל אם המתנה הכוללת האמורה בצוואה זו קיימת
או אם חזר בו במה שנתן מתנות אחרות אחריה כמ"ש
ז"ל ש"מ שנתן כל נכסיו לאחד ואחר ונתן מקצתן לב' הראשון לא
קנה וכו' · ואותי נזוה האדון נר"ו לחוות דעי הנם כי אינו נרחך
למודעי · ומאן דעמיה מקורא לחיי סס מיי מאן בעי · האמנס
לחדודי קא בעי ובדיק לן מר ואף כי טרדותי רבות ושמעתתי בעיא
גילותא ולא נחזה רק מהמר · עכ"ז יען כי מצוותך האדון עלי חובה
ובדיבור אחד זכור ושמור אסדר קמיה מאי דחזי לן ואם יהיו לרצון
ליסרי לן מר · ואם לא יכונו לנגד עיניו זמורתא זמור ונמרא במור
כי לעשות רצונך חפצתי חבירי ורעיתי ולא חסכתי לרוב טרדה ולחץ

ועיני רחמה ולבי רחם ויאמרו לאמר:

הן אמת כי כל העוכר על הפקודים דפקיד ס"מ זה בלוחה זו יתקשה על מתו המפקיד ויאחר קורא אני עלי ומוציא אני מר ממות את המתנה הכוללת הזאת שהיא קשה ממה שלפניה וממה שלאחריה דתמן תניגן בפרק מי שמת כלן לראשון ומקלתן לשני שני קנה ראשון לא קנה. מקלתן לראשון וכלן לשני ראשון קנה שני לא קנה ואוקימנא בגמ' להני תרי בני בתרי אוקמתי ריש"א בחדא וסיפא בחדא ריש"א בין אם מת בין אם עמד וב' קנה דהדרביה מראשון ואיכא שיור טובא וראשון לא קנה דחזרה במקלת הוייא חזרה בכוליה. וסיפא הוי דיוקא בשעמד ומת"ה ראשון קנה דמתנת מקלת היא והויא מתנה ושני לא קנה דליכא שיור וקי"ל דאם עמד חוזר אבל אם מת תרוייהו קנו. ואמתא בלוחה זו אם נניח השמיטה ונסתכל מה למעלה דהיינו מה שהקדים ונתן לבנו שאול תהיה המתנה בלולה בשמן בריבה בהיותה רפה ואלופה וקרובה להתבטל שאם יוסף אחד לו יומים יעמוד לא יוקם ולא יקיים כדאמר' בגמ' סיפא בשעמד. ואם אל ארץ נניח ונסתכל מה למטה והיינו מתנת שתי האחיות הנשארות ומה שהקדים לבסוף יתחייב ביטול המתנה הכלולה שלפניה כדאני בריש"א דבריתא כלן לראשון ומקלתן לב' שני קנה ראשון לא קנה ואוקימנא לה בגמ' בין עמד בין מת כמלא כי כל הנזכרים וסדורים בלוחה זו עליונים ותחתונים מבקשים לדחות פעמי רגלי המלעיגים והיא המתנה הכלולה להעמידה בחוץ אלא מפה ואלה מפה:

האמנם אחר שרז"ל הוסיו והוו ולוו לקיים דברי המת חייבים אנו לעמוד על כוונתו בתמים ובאמת כי בענין הלוחה הכתובה אללי כוונת המלוה וגילוי דעתו לא לשון השטר דאע"ג דבעלמא השטר הוא לראיה גמורה והוא המעלה והמוריד וממנו נראה וכן נעשה בלוחות המת אינו כן דאינו ראיה להבא אלא לשעבר לגלויי לן דעתו וכוונתו של מלוה דעיקר הלוחה היא לבדי הס"מ לא השטר דמסיבא הדבר מפי הס"מ נגמר מלהכתו ונעשה הגליה כמ"ז דברי הס"מ ככתובים וכמסורים דמו ומ"כ שטר הלוחה אינו ראיה להבא אלא לגלויי לן מילתא בעלמא לדה שעבר וג"מ להאי דאמרינן יד בעל השטר על התחתונה דלדעתי לא אמרי' הכי אלא בשטר בעלמא דקאים לראיה להבא ועל פי אותיותיו אנו דנין וממנו מספקנו יצא ולהכי אמרינן יד בעל השטר על התחתו' דהמ"ע. אבל בס"מ שכל הכתיבו אינו אלא לקיים דבריו ומולא שפתיו לא יעשה לא חיישינן לשטרא דלא בא אלא לגלויי לן חפצו ורצונו של ס"מ וכפי שתתברר כוונתו אגלינו ותסתיים תתבאר לוחתו ותתקיים. והנה לשון הלוחה הזאת סידוריה בו"ו עמודיה אם הס עדיה כי הדבר ברור וניכר שאין בה שום המלבה וחרטה כל עיקר ונתינת אותו מקלת שנתן לשתי בנותיו האכיות אחר שנתן כל נכסיו. לשתי בנותיו הראשונות לא מיקרייא חזרה דלפי דעתי האי בריתא שהוא כרה למעלה ודלוחתא האי דאמרינן דייתיקי מבטלת דייתיקי בגמלך ומתחרט עסקינ"ר"ל דשמעינן לו חזינן ליה דברים שמורים על גלוי דעתו שנתחרט והיינו דאייתי תלמודא הך בריתא על הייא דאיבעיא לן מי חזרה במקלת הוי חזרה בכוליה דסתם חזרה בכל מקום פירושו ומשמעו שמתנחם ונתחרט בפי' לו בגילוי דעתו קודם שיעשה מעשה אחר לא שיהא המעשה בעלמו מגלה דעתו אחר ובזולתו אין לנו גילוי דעת אחר בחזרתו:

ולדידי דבר זה מפורש לרש"בם ז"ל שכתב וז"ל חזרה במקלת וכו'. ס"מ שכתב כל נכסיו לאחד וחזר בו במקלת ונתן שוב לאחד שברי יכול לעשות כדאמרינן דייתיקי מבטלת דייתיקי וכו'. הרי שפי' בהדיא שחזר בו בחותו מקלת קודם שנתנו לאחר. ואין לפרש שאומרו ז"ל ונתנו שוב לאחר פירוש מה שאחר קודם וחזר בו במקלת ותנא וחזר בו במקלת והדר מפרש דאלי דידעינן דחזר בו במקלת היינו שנתן שוב לאחר ובהאגלי דעתיה שחזר בו בחותו מקלת שנתן מעיקרא. דלהא לא צריך הוא ז"ל לפרושי לן דפשיטא כיון שנתן אותו לאחר שחזר בו מראשון בחותו מקלת ולמאי לאכפל למיכתב מילתא דלא צריכא. אלא ודאי פי' דבריו ז"ל הוי כסדרן וכמשמעו ואתא לאשמועינן דחזרה זו של מקלת לא ממילא הויא דהיינו ממה שנתן אותו לאחר אלא בפירוש הויא דהיינו שחזר במקלת מתנת הראשון ואח"כ נתן אותו מקלת לב' ומשום דהך חזרה היא בפירוש והיא חזרה אלימתא מס"ה

מספקא ומיבעייא ליה לתלמודא אי הוייא חזרה בכוליה ומבריר דהוייא חזרה בכוליה. א"כ מהא משמע דכל מאי דשקלינן ומרינן בהאי בריתא ודכוותא משום המלבה וחרטה בפי' הוי וכיון דאיכא חרטה והמלבה משום הא לא מקיימינן אלא חד מיניהו ראשון לא כ כפום מאי דחזי לן כדאתי בבריתא. אבל כל שלא נילה דעתו שחזר מהמתנה. דראשונה וכ"ש בכ"ד דאדרבה דבריו מוכיחים שכיון להקיים כל הנמלה כה וב בספר הלוחה מלוה לקיים דבריו:

ובהא מדייקא לי מ"ש הרב בעל כ"י ז"ל שם בפרק הנז' והבילו הרב בב"י בח"מ סי' ק"ן וז"ל ומיהו הא דפסק תלמודא דהוייא חזרה בכוליה ודאי לא משמע היכא דאמר בפירוש איני חוזר בו אלא בחקלתן דאז ודאי בשאר לראשון וכו' והשתא בשלמא אי כל מאי דשקלינן ומרינן בבריתא ובבעיא הוי בחזרה גמורה דהיינו שגילה דעתו בחזרה ומה שחזר במקלת לבד ממילא משמע שפיר שלא חזר בשאר קרוב הדבר להתפשט ולומר. שאפי' שפירש בהדיא בפיה לא חזר לא ליהניא ליה והוא חזרה בכוליה כיון דחזרת אותו מקלת הוייא חזרה אלימתא ולהכי איצטריך הרב ז"ל לאשמעינן דלא היא דאם פי' בהדיא דלא חזר אלא במקלתם שזכה הראשון במה ששייר אבל אי בריתא מיירי בסתם כלו' דלא ידעינן חזרתו אלא ממה שנתן אותו מקלת לבני מהיכא אתיתי להסתפק לומ' שאפי' פי' בהדיא שלא חזר אלא באותו מקלת שלא תועיל והויא חזרה בכוליה עד שהוצרך הרב ז"ל להשמיענו שאם פירש בהדיא שדבריו קיימין. אלא ודאי מאשר דחזרה משמעה בכל מקום חזרה ממש והיינו שנתחרט ומשם מתה שעשה וכה"ג מיירי הכא בבריתא וכל מאי דאתי עלב מעיים הכי היה מקום להסתפק ולומר כיון דאך חזרה דמס"ק תלמודא דהוי חזרה בכוליה היינו שאמר בפי' אני חוזר בי בחותו מקלת ומחילה משמע שאינו חוזר בשה שפיר ואפ"ה מס"ק תלמודא דהוי חזרה בכוליה א"כ מקום י"ל ג"כ אפי' שפי' בהדיא אינו חוזר בי במקלת שנשתייר אפ"ה הוי חזרה בכוליה להכי איצטריך הרב ז"ל לאשמעינן שאם פי' בהדיא וסיים דבריו ואמר במקלת זה אני חוזר

ובחותו מקלת אינו חוזר שדבריו קיימין כנ"ל:

הא למדת ולאו מכללא איתמר אלא בפי' איתמר דהא דאיתמר ס"מ שנתן כל נכסיו לאחד וחזר ונתן לשני הראשון לא הוה היינו דוקא היכא שפי' חזרתו בחותו מקלת או שגילה דעתו בחזרתו כגון שאחר שנתן כל נכסיו לאחד הפליגו מחותו לאה"כ לאה מחדש תנו כך וכך לפלו' או שבא הב' לפניו ונזכר מאני ולוה לאת לו מקלת נכסיו או בגוזי אחריני מה שמגלים דעתו שנתה נתחדשה לו לוחה זו בהאי הוא דאמרינן דהוי חזרה ולישנא דקאמרי בגמ' דייתיקי מבטלת דייתיקי משמע שהם שתי לוחות נפרדות שכל אחת מהם חולקת ראשת ונקראת לוחה בפני עצמה והנה אם היא שתי לוחות בדבר אחד מסויים כגון שנתן דבר אחד לראשון וחזר ונתנו לשני אפי' אם בחו שתי לוחות בתכיפת בזה אחר זה כיון שאי אפשר שיתקיימו שניהן שפיר מיקרו נפרדות והשניה מבטלת הראשונה אבל אם לא היו השתי לוחות בענין זה לא אם היו כל' שנתן כל נכסיו לראשון ונתן לשני מקלת נכסיו שכבר הנראה הדבר ברור שמה שנתן לשני מקלת נכסיו חזר מהמתנה הראשונה. עכ"ז לא מיקרייא חזרה אם לא שבחו בשתי לוחות נפרדות כלומ' בב' שטרות או אפי' בשטר א' ואיכא שתיקה בנתייס אבל כל שבחו בשט' אחד ולא שתק בנתייס כיון דאפשר לקיים את שתיהן בנפרש ונאמר דהא דקאמ' כל נכסיו ר"ל כל מה שיתחייב מנכסיו מצוה לקיים כל דבריו דכיון דלא שתק בנתייס ונאמר כל דבריו בסידור אחד זה אחר זה לא אמרינן בהו המלבה וחרטה:

והבי איתא בהדיא שם בגמ' ס"מ מידק דייק והדר יהיב ופי' רש"בם ז"ל וז"ל כתמיה מידק דייק בלבו מה יתן לכל אחד קודם שיבואו לפניו ואין לו לשתוק בין זה לזה ומדשתק מאלך הוי וכו'. הא קנין דלא מיקרי נמלך אלא בששתק וכל כמה דלא שתק לא הוי נמלך אלא מוקמינן ליה אסתמיה דמידק דייק והדר יהיב ואת הכל עשה יפה בעתו ועלינו לפרש הלוחה באופן שיתקיימו דבריו. ואין לדחות ולומר דמהא לא שמעינן אלא בששתק הוי נמלך אבל לא תידוק מינה דכל כמה דלא שתק לא הוו חזרה דאיפשר דכי היכי דבנותן דבר מסויים לאחד וחזר ונתנו לשני דע"כ אפי' בלא שתיקה בנתייס הוי חזרה כיון שאי אפשר לקיים שתיהן הנה בנותן כל נכסיו לאחד ונתן מקלתן לשני כיון דלפי

הנראה

הגרלה חוזרת היא דייניגן ליה כח זרה אפי' בלא שתיקה. דהא ליתא כיון דבגמ' מסיק ופסיק ותני ס"מ סתמיה מידק דייק והדר יהיב כל כמה דלפסר לאוקומיה אספמיה מוקמינן ליה וכשנותן דבר מסויים לאחד וחזר ונתנו לאחר בזה אחר זה אע"פי שלא שתק בנתיים ע"כ הוי חזרה כיון דאי איפסר לקיים את שתיקן אבל כל שלא שתק בנתיים ואפשר לפרש דבריו באופן דלית בהו חרטה והמלכה ולאוקומיה אסתמיה מפרשינן ליה אפי' על לד הרוחק כ"ם בכ"ד שבאו כל דבריו בסידור נכון ונכנס בכי טוב ולא בכי טוב דשתא בהקדש וסיים בהקדש דסידור זה מורה באצבע שקודש שבאו העדים היה הכל לפניו ערוך ושגור בפיו ועל המצווה הזה נכוונא בו בפרטות קאמר תלמודא סתמיה מידק דייק והדר יהיב ואע"ג שהקדיש בסידור דבריו נתינת כל נכסיו לב' בנותיו הראשונות ואח"כ נתן מתנת נכסיו לשניות לאו חזרה היא דכיון דסידור דבריו מורה דלבתחל' לכך אכוון ואין מוקל' ומאוחר בדבריו ונכלו בדבור א' וכשו בדבור א' נאמר כל צוואתו ואחר שנתנה' אנלנו כי מוצנת הרגלו' הזה ודעתו שיתקיים כל מה שכתוב בצוואה זו מצוה לקיים כל דבריו ולא לבטות לא במאל ולא ימין. ובזה תנוח דעתו ונפשו ותעמוד לקץ הימין זה מה שהעלת מצודתי עם רוב טרדותי ולוק עתי. כאשר יגיד ויעיד הנכבד הלז איש עתי. ואשלחה לבגיד לאדוני בגיבי ועטי. ידעתי גבירי ידעתי כי נחנו מה ותורת האדון שלימה. ולזולתו אינו לריך עמו עוו ותושיה במה מגינו מבנין אב כלל ופרט ומבנייה ומכיפיה מבריך. אחמנם יתר נעמו רבה. ומצותי עלינו חובה. ומקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך. רק בתפלה לאלי"ם לאל חי ימים על ימי מלך יוסיף ויאריך. נאם רבינו כרע כחוית. יבשק ידיו מחוי קידה. קטין

ואע"ג והריך. חיים כפוסי ס"ט. ע"כ דבריו נר"ו:

דבהיא דרש"כם וכ"י ז"ל פירסם הוא נר"ו בתורתא אחריתי מ"מ בעיקרא דדינא באו דבריו כפי דרכנו ומסקנתו כמה קנתינו לאחר ולקיים המתנה של האחיות הנשואות לאחי הש"מ מהראיות ע"נמה שהבאנו לדבריו כי הראוה ירהה שדברי ודבריו באו בסגנון אחד ואין ביניהם אלא מה בקדימה ואיחור הכל הולך לסגנון אחד וכן קיימו דבריו ואושרו והוברו ויליב ונכון וקיים ויאר ונאמן הדבר. ועמודה המתנה לאחיות הנז' כפי דעתנו הקרה ודעת החכם השלם הנז' המלא חכמה ותני כולהו מטיי במשנה ונמ' נר"ו לא יכבה אנ"שו. שלמה דורלאן ס"ט:

שאלה נב

קבנטינא א"ל: החכמי' הפליאים הדייניס יש"ן: ושאלתם היא זו מעשה

היה בארגנו זאת בארם אחד שהניח את בתו הגדולה בחייו והוציא לה בגדוניתה כך וכך חשבון ממון ואח"כ נפטר לב"ע האיש ההוא והניח אחריו הבת הגדולה הנז' ונשואה ובן אחד ובת אחת קטנה אלא הית לאיש אחר שנתיים ימים מת הבן ההוא ונפל' ירושתו לשתי אחיותיו הנשואה והבתולה הקטנה ונפלה מריב' בין האמורים אם תנשא הקטנה קודם ותטול מת פיסת הבית כשיעור מה שהולי' האב לגדולה ואח"כ תטול החלוקה ביניהן או אם תטול החלוקה ביניהן בשוה והקטנה תנשא ושלה ובקבו ממני להשיבם כפי שורת הדין:

תשובה

לפי לוק העתים ורוב אחתיתם אשר אנו בהם נחתים אין אנו יכולים להאריך מענית לברר הדברים

בארוך ובתוספת ביאור אך אמנה חכמי לבב כמוכם מהמעט שנכתב ינינו הרבה וכא"ל לחכם די בראשי פרקים:

בענין הפרנסה לבנות אחר אביהן לפי שורת הדין יש בהן ג' חלוקות האחת אם מת האב בחטאו ובן אין לו כדין אינה בנות נשואות ובנות קטנות עדיין לא נישאו. והב' כשמת האב והניח אחריו בן ובנות בלא נישואין ולאחר מיתת האב קדמה אחת ונשאת ונטלה פרנסה כפי הדין ולא הספיקה השניה ליטול עד שמת הבן. והג' היא כהדין עובדא דבעיתו עלה בעיא דידכו שהאב הניח לאחת בחייו ומת והניח אחריו הנשואה ובן ובת בלא נישואין ומת הבן קודם שנשאת הבת ונפלה הירושה לפני הנשואה והפנויה. א והכה בענין החלוק' הראשונה הדין הוא מפורש בחלקות הבנות בשוה דהכי תנן בפ' י"ג הניח בנים גדולים וקטני' אין הגדולים מתפרנסים וכו' נישאו גדולים וכו'. עד ואם אמרו

קטנים הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להם אלא מה שנתן להם אביהם נתן. הניח בנות גדולות וקטנות וכו'. עד ואם אמרו קטנו' הרי אנו נושאות כדרך שנשאתם אין שומעין להם וכו'. וטעמא דבנות כטעמא דבנים דמה שנתן להם אביהן נתן. וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל הרמ"בם ז"ל פ"ט מהל' נחלות. והטור ז"ל בח"ה סי' קי"ג ובח"מ סי' רפ"ו:

ב ובענין

החלוקה הב' נהלקו בה רבי יוחנן ור"ח בפ' מציאת האשה דאתמ' התם תי שמת והניח ב' בנות וכן וקדמה הראשונה ונטלה עשור נכסים ולא הספיקה ב' לנפות על שמת הבן הר"י שניה ויתרה כלומ' עשור נכסים כנגד מה שנטלה ראשונה שלא תטול היא ג"כ עשור נכסים ואח"כ יחלוקו אלא זו שקדמה ונשאת זכתה דבה על הבת אין לה עשור נכסים שהרי שתיהן שוות בירושה. ור' חנינא אמ' גדולה מזאת אמרו מוציאין לפרנסה ואת אמרת שניה ויתרה כלומ' שמאחר שגדולה היא פרנס' הבת שנעבדו האחין את הנכסים יפה כח פרנסה לטרוף מן הלקוחות וכזו שהנכסי' הם עומדים לפניהן אמרינן ויתרה השניה. ופסק הרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל כר"י משום דרב אשי דהוא בתרא סבר כוותיה ובתלמודא אמרי דטעמא דר"י משום דאיכא רווח ביתא כלומ' שהרי נשתכרה הרבה ליטול חני הירושה. והירושלמי פסק בהדיא כר"ח וכת' הרא"ש ז"ל וכיון דבירושלמי פסק בהדיא כר"ח עבדינן כוותיה ודרב אשי שקיל וטרי הוא אליבא דר"י ולאו משום דס"ל כוותיה. וכתב הר"ן ז"ל שגם הרש"בא ז"ל הסכים לפסוק כר"ח ולע"נ שאם יש ביד השניה המתון תפוס אחת ידה כנגד עשור נכסים שנטלה אחות' דלא מפקינן מתחת ידה מאחר שהר"אש ז"ל ומאן דעמיה קא פסיק הלכה כר"ח ואם המתון אינו בחזקת שניה אמרי הלכה כהרמ"בם ומאן דעמיה דקא פסקי הלכה כר"י כי כהרמ"בם ז"ל נהגו לדון בכל אלו הארלות לבד מתלת ואי ממונא בחזקת הב' לא מפקינן מינה מאחר שהוא מחלוקת בין הפוסקי' ז"ל דאי בע"ן למיפק מינה מינה מיתר תימא לן לייהו ראיה דלית הלכתא כהר"אש ז"ל ומאן דעמיה וכמו שהארכנו בזה בתשובה סי' ו' והבאנו ראיה מדברי מה"רי קולון ומדברי מ"ו הרש"בא ז"ל. ואח"כ מצאתי תשובה לא"ז הרש"בא ז"ל שכתב וז"ל בסי' תק"פו שאם אין הקטנה תופסת בנכסים דחלקות בשוה כר"י ע"כ. הא קמן בפי' דלא חולקות בשוה אלא אם אין הקטנה תופסת בנכסים:

ג ובענין

החלוקה הג' שהיא בעיא דידכו לא איתא בהדיא לא בתלמודא ולא בפוסקים ז"ל. וכמן נחזי אנן מי מדמינן לה לחלוקה קמייתא דתנינן לה במתני' דיש נוחלין או מדמינן לה לחלוק' ת"ניא דאיפליגו בה ר"י ור"ח בפ' מציאת האשה ולכאורה נראה שבחלוקה זאת ג"כ שייך מחלוקת רבי יוחנן ור' חנינא דבהא נמי כשמת האב בשאר הממון משועבד לקטנה בפרנסתה והיתה הפרנס' חוב על אחיה ועתה כשמת האח י"ל כי נס בזו אומר תטול הקטנה תחלה פרנסת' ואח"כ יחלוקו בשוה ולר"י דאמר בב' בנות השני' ויתרה הה"נ בזו דיש לה רווח ביתא מירושת אבי' דאמרי' דויתרה ואינה נוטלת פרנסה מהאמצע:

אבל

אי מעיינינן שפיר בה לא מדמינן האי חלוק' בתרייתא אלא להאיא קמייתא דמתני' די"ל ואמרינן דר"ח מודה בהא דחולקות בשוה דלא קאמר דתטול השניה פרנסת' ואחר כך חולקות אלא בהאיא לפי שהניח האב אחריו שני בנות בלא נישואין דכשקדמה הא' ונטלה פרנסתה אמרינן הואיל וקא ירדינן לגוביינא חשבינן לב' כאלו גבתה ולכן כשמת הבן קאמרר"ח תטול הב' וכו' דמאות' שעה שגבתה אחותה הוה לה חלקה על אחיה מוב גמור וכגבוי הוא ולא אמרינן דכמיתת הבן לאית לה רווחה ויתר'. ואולם בג"ד שהאב השיא בת אחת בחייו ואח"כ מת והניח אחריו הנשואה והבן ובת קטנ' ולא נחתינן לגוביינא דפרנסת הבת עד שמת הבן בודאי בהא מודה ר"ח לר"י דחולקות בשוה ודייקא נמי דקאמר תלמודא בהאיא דמציאת האשה מי שמת וכו' וקדמה האחד וכו' ולא הספיק' השניי' וכו' די"ל דלמה ליה לתלמודא למיתנקט האי ליאנא דקדימ' דהו"לל ונטלה הראשונ' את פרנסתה. ועוד בשניי' ע"כ לל"ל ולא הספיקה השני ליטול וכו'. הו"לל ולא נטלה את השניי' ומת הבן. אלא י"ל דלדיוקא דא קא אמר הכי לומר דלא איפליגו ר"ח ור"י אלא מטעמא דאתו לידי גוביינא דראשונ' דקדמה לנישואין ונטלה והשניי' נמי היא מאותה שעה כבר כאלו הוא גבוי חלקה ומומל רק באחותה קדם ושלה נתאחר ולא הספיקה ליטלו עד שמת הבן כלומר שהתחילה

לגבותו

לגבותו ולא נשלמה גבייתה עד שמת הבן שזהו משמעות לשון לא הספיק שהוא מלמר מלטרפה ל ההתחלה וההתחלה היא קדימת גביית לחותה. אבל בכ"ד דלא נחיתנא לגוביינא לא מיפלגינו. א"כ עלה בידינו דבכ"ד אפי' רבי חנינא מודה דויתרה ויחלוקו בשוה כמתני' די"ב. והגם את"ל דבכ"ד נמי פליגי ר"יור"ח בדאמרן לעיל הנה הריא"ף והרמ"בם ז"ל פסקו כר"י ועל פי הרמ"בם אנו דנין ואם הבת הקטנה תופסת המגון חזר הדין לספיקה ואין מוציאין מספק הבת הקטנה לעיל וכ"ם לבני דיוקא דידן דבסא מודה רבי חנינא ודי בזה לפי השעה הגדולה שאנו בה והוא יתברך ירוח לנו מצרותינו ויעמידנו על האמת ואוכבנו ונחנת אכי"ר. נאם אחיכם שלמה ס"ט בכמה"ר נתן מתן דורלון ז"ל הה:

שאלה נג

מעשה היה באדם אחד בחיים אחד שהלך לו דרך אניה בלב ים ורוח בעיס עמדה על האניה ונטבעה במעמקי מים שאין להם סוף ונתקבלו עדויות בעינן האיש ההוא להתיר את אשתו ממאסר העיגון וז"ל העדויות אשר נתקבלו.

העיד בפנינו א.ו ח"מ אברה' בר סעיד מעיר בונ"ח ועומד פה תונס יע"ח איך היה בה בספינה עם בריהימו בר מחבוב הידוע מסליון מבו"נא לבנזרת ויהי סער גדול ביס והאני חשבה להשבר ונלאו מן הספינה ושליכו עצמם ליס אולי יוכלו להנצל לגאת אל היבשה עם קצת הנשים האריס יהודים ועממים מהגמלאים בספינה ההיא והעיד אברהם בר סעיד הנז' עדות נכונה וברורה איך ראה את בריהימו ן' מחבוב הנז' שוחה ביס פעם ושתים ולא יכול לגאת אל היבשה עד שנתנק לעקה גדולה ומרה ואמר בקול גדול רבי אברהם שאני מת כי בלו מים עד נפש והעיד רבי אברהם הנז' זה בפנינו שראה את בריהימו הנז' מת מוטל על פני המי' ונשמה לא נותרה בו ואח"כ נגלל בתוך המצולה. זהו מה שהעיד בפנינו רבי אברהם הנז' בעיסור נאמן לחדש לייר שנת השנ"ל ליצירה פה תונס מתא דעל כיף ימא מוחבא ולרחיה חתמנו פה והכל שריר וקיים.

במותב תלתא כחדא הוינא יתבין אנחנא בי דינא דחתימין לתתא כך אתא קדמנא רבי שלמה יו"ו בר מיסס נרפתי יצ"ו והעיד עדות זו בפנינו ואמר שבאשר שמעו בספינה של האנר"ניין בן מיי אשה שנטבעה ביס והיו בו יהודים רבים ולא ידעו מי הוא המת ומי הוא החי אחר כך פגע הוא ביהודי אחד קסטיני שמו ברסיס ן' סעוד אל עד"ס שהוא היה בספינה ההיא כשנטבעה ולא דרך שיטה ונילול מהמיתה בחמלת ה' עליו ונאבל אותו איך היה המעשה ואמר לו שהוא הי' עם יהודי אחר קנסטיני ועם העלות אברסס בר מחביב מסליון השליכו עצמם לשוט ביס שלשתם לחתור לגאת אל היבשה ואחר ששמו בתוך היס כנגד היבשה כמו מיל אחד ואמר שהיה קרוב אליו אברהם מסליון הנז' ואמר שבאשר היו שטים אברהם הנז' נרא' ממנו שיגע ולא יכול לשוט עוד והיה הוא מחזק את לבו ואומר לו אה"ה י"א זול"ר כו"ן רא"ל אסא"ע יחו"ן אל"לה ב"ה קרי"ב נכר"גו ללב"ר אה"ה י"א אברהם כו"ן רא"ל שו"ד רוח"ך ואמר שהיה מחזק את לבו בדברים אלו כפעם בפעם ולא הועיל כי אברהם הנז' יגע עד מאד ובא עד קצו והיו עוזר לו ולא יכול עוד להריס יד ורגל בשיט' בתוך היס ואמר שהוא ראה את אברהם הנז' שנשקע כלו בתוך היס עד שלא נראה ממנו כלום ואח"כ תכף השקיעה עלה מעט והוציא ראשו מהיס ולעק או פלוגית שהיה אמנו ואח"כ היה רואה בו שנשקע בפעם אחת שקיעה רבה ולא נרא' עוד מאותה השקיעה והיה מביט ביותר אליו ולא יסף להראות עוד. ואמר לפנינו שלמה נרפתי הנז' שחזרו על אברהם ן' סעיד הנז' על הדברים הנז' פעמים שלש והוא הולך ומתחזק בדברים אלו. ובסוף דבריו אמר להם אני רואה בו שירד ליס בפעם הג' ולא נראה עוד ומת בודאי לפי דקדוק הראיי' שראיתי ממנו. ואנחנא בי דינא דחתימין לתתא דקדקנו הדברים אל רבי שלמה נרפתי הנז' וקבלנו ממנו עדות זו ע"פ הדברים האלה ולרחיה ולזכות חתמנו פה על קבלת עדות זו לזכות מי"רה אשת העלוב רבי אברהם מסליון נ"ע הנז' והיה זה יום ג' כ"ב לחדש אייר שנת דש"ן ליצירה בגלגאייר מתא. והעיד רבי שלמה נרפתי הנז' נ"כ שאמר להם ברסיס ן' סעיד הנילול הנז' שהיהודי האחר אל קסטיני הנז' היה שט עמו ביס ולא עמו עד קרוב ליבשה ונתפרד ממנו ולא ידע מה היה לו כי לא נראה אליו עוד ואמר להם שהמעשה שהיה לו עם אברהם מסליון הנז' היה בעוד היום גדול והמעשה שהיה לו עם היהודי האחר הקסטיני הוא בלילה ולכן לא ידע מה היה לו והכל שריר וקיים:

במותב תלתא כחדא הוינא יתבין אנחנא בי דינא דחתימין לתתא כך אתא קדמנא רבי יעקב בר יוסף מסגינו יצ"ו והסדר עדות זו בפנינו וקבלנו עדות זו ממנו לאחר הדקדוק בדבריו. כפי הראיו וזהו מה שהעיד בפנינו רבי יעקב הנז' אנו בי דינא. העיד שהוא היה בב"ד אל עוב"ב והלך לשוק הרלענין לקנות מנעל אי לעצמו ובא לחנות של רצען אחד לקנות מנעל אחד מסס ומצא בחות' חנות כמה עכו"ס יושבים מספרים זה עם זה כשראה כך הלך לחנות אחרת שלפניה והוא עומד לשם כדי לקנות המנעל. ראה שעכו"ס אי עבר דרך שם והעכו"ס ההוא רב החובל של הספינה שנטבע באותו גבול באותם ימים ואמר שמע עכו"ס אחד מאותו הקבוץ שהיו יושבים באותה חנות הנז' מספרים זה עם זה אמר לחבירו תקלנו לאותו האיש שעבר אמרו לו ולמה אמר להם זהו רב החובל של הספינה שנטבעה ואני הייתי בה וכמה תחנות ובקשות עשינו עמו לחתור לגאת אל היבשה להציל את הספינה ולא רצה. אמרו לו חבירו ומה לו לעשות זה העני אמר להם לאחי שכמעט לא היו מעשיו אלא נ"דרך ניגוד וגם שהוא רצה לעשות כן להועיל לעצמו לקחת בזה ושבי. והעיד רבי יעקב הנז' שב היות העכו"ס הנז' מספר דברים אלו אמר לחבירו י"א אנחנא"בנה מא"דה אל יהו"ל יבא"פו אמרו לו חבירו מהו הפחד של היהודים אמר להם אותו היהודי עמאדי כמה פעמים הלך דרך ים ועכ"ז כשראה היס הולך וסוער היה בוכה אמרתי לו ולמה את בוכה ובי אין לך גבורת אנשים והלא כמה פעמים הלכת דרך ים והשיב אותי ואל"ה יאי סי"די מלה בי"ה ש"י על"ה רוח"י אלא אחד"ה ה"ל יתי"ס ן' כה לתי אלדי נינתו בגיד גרדהו אני הוא כאן מאשי לקסטינה ואנא נעלתהו יני לאלא אל טריק בעד דאלך בקינא אתא אנקלבת אספינה אלדי מאת מאת ואלדי חכם פי אספינה טלע עלא דאחר אספינה ואן גומלתהום עמאדי ואל יהודי נסיס אלשיך ואל יהודי ן' כאלהו עמאדי ואני קלת לעמאדי יעטיני שי מן מאלהו אלדי כאן בין ידיה פי' כבדוקהו נגגמרו ואנא בעד דאלך חייבו אנאם אדרואח הוס ללעולם פי אל בחאר ואן גומלהום יהודי ואנבהו וכדאלך אל יהודי ן' כאלתהו אלדי עמאדי ערד חוואי גהו ובקא מסתר ומרוזל אחמר עליו ורמה חמאו ללעווס פירם אל בחאר ואנא כדאלך רמית רוחי לבחאר וכרגנא לגבר ומאתו אנאם ועאשו גאב וסבת אל האנל אל יהודי כרג קבלנא אבנהו כרג מעאנא ואנא כופת עלא שא ין מהביט עלא עלא קלבי מן אול עהאב כדית אל נאבה בקית יומין לבהאר אתאלת אלדי נתת אספינה נית לשאט אל בחאר וסיבת תס בחס מסייבין וגגאל מייתין פיהום אל יהודי ברתיס ן' כאלתהו אלדי עמאדי מיית מסאייב מרמי וסרוזאל אחמר אלדי בחסכאן פי' ווסטהו ובעד דאלך חבינא נקלבוה לא יכון שי אפלא קלבו מרבוט רגנה אל ערחב גאיין טופה והרבנה פי חאלה. כל זה העיד בפנינו רבי יעקב הנז' שמע ביאר היעב העכו"ס הנז' מדבר עם חבירו בדברים אלו לעצמו מטים ל"ת ואנו ח"מ קבלנו העדות הזאת מפי ה"ר יעקב הנז כפי מה שהעיד בפנינו אות בחות תיבה בתיבה ולרחיה על שהיה בפנינו כתבנו וחתמנו יום ר"ח טבת שלשים לכסלו שנת השנה לעיר בגלגאייר מתא והכל שריר וקיים.

זה כתבתי לאחי וריעי חכמי העיר יש"ן:

תשובה

כבר אז"ל אותיות מחכימות. להבין הדברים בשלמות. וכ"ש בדינין עתיקים. אשר צריך לדלות בהם מים עמוקים. ולהביא חכמה מאין. ולשאוב מים מהעי"ה והעי"ן. המה המים היונאים מהמקדש דברי רז"ל האשמים והחרונים. ומתשובות הרבנים. וכדי שלא להיות הדברים נעים וגדים. במעשה זה דל"ד שצריך אלין דברי חדודים. אמרתי לחזק אותם בכתיבה תמה. נסכי אין בי חכמה. והדבר אין בי עכ"ז אמרתי אחכמה. מדברי אנשי שם לבושי מכלול ורקמה. ועל כן העליתי על ספר הדברים האלה אשר דעתי החלושה אליהם נטה ואליכם אחי ורעי הדעת והתבונה. לעיין בדברי האלמנה. הזאת כי עת לחננה. משוש ענוכה. והוא ית' יראנו נפלאות ויעשה עמנו לטובה אות אכי"ר:

הנם כי הדין הזה ר"ל ענין הטביעה במים שאין להם סוף הוא מים

מיס שאין להם סוף בדברי הפוסקים ומפרשי סוגיות התלמוד לפי
שחשבו לשמא ולא הגטבע למקו׳ אח׳ ולשמא קא מסהדי בדדמי עכ״ז
הם נתנו רשות לכל היושב מדין לדון במה שעיניו רואות כפי העת
והשעה וכפי קבלת העדויות ואחז״ל שכל המרבה לבדוק עד מקום
שידו מגעת ולחפש בגרות שכלו בחורי המפרשים וכסדקים למצוא
פתח של היתר לענוגות ה״ז משובח וכדכתב האשרי ז״ל בתשו׳ אחת
ח״ל וראוי הוא לכל מורה לחזו׳ על נדדין ולדי נדדין להתיר הענוגו׳
והאריך בזה ז״ל להביא ראיות על זה מכמה מעשיות נזכרו בדוכתי
שונה בתלמודא וכלם עשאום משום ענוגה ולזה אומר כי הנה
אין ספק שאשת העלוב הגטבע היא מותרת להנשא לשוק
מדאורייתא היתר גמור לפי העדות שנתקבלה בתוקס שהוא אומר
בה שאברהם ברבי סעיד שהיה שוהה ביס עם העלוב וכו׳ ראהו
מת כל פני המיס ונשמה לא נוטרה בו ואח״כ נגלל בתוך המגולה
וכו׳ וגם בעדות שנתקבלה פה אלג זאייר משמו של אברהם הנ׳
הוא אומר בה שראהו שוקע ביס פעמיס שלש כדרך הגטבעים
ואח״כ ירד במגולה ולא עלה עוד ושהוא שהה עליו לראותו ולא יסף
להראות אליו ובסוף אמר שמת בודאי לפי דקדוק הראייה שראה בו
אם כן לפי עדות זו שהגיד אברהם הנ׳ אשת אברהם העלוב היא
מותרת להנשא לכתחלה מדאורייתא אליבא דכ״ע ואם יש מחמירין
בענין כיולא בזה היא חומרא מדרבנן שעכבוה מלהנשא לכתחלה
ואם נשאת לא תצא ולפי זה אם יש ספיקא בדינא דידי׳ הוא ספיקא
דרבנן ואזלינן לקולא בכללו ספיקי דרבנן וכמו שנבאר בדברינו
אלה בע״ה:

הנה לא מצאנו ראינו להרי״בש ז״ל שהגם שהוא כוטה להחמיר
בחשתהי וחשש לה בדברי המחמירין אשר קדמוהו עכ״ז
כתב הרב ז״ל בתשובה אחת וז״ל ואם היה בכאן מי שמעיד על
הטביעה במיס שאין להם סוף כראוי אז לא היתה האשה אסורה אלא
מדרבנן לכתחלה ואם היינו מקילים בה היינו מקילים בדרבנן אבל
בכאן אין מי שיעיד בטביעה אלא שמזכיר שאחר יום שהפכה
הרוגייא ראה את מכלוף מת על שפת הים ואינו מזכי׳ בפי׳ שמכלוף
היה בדוגייא ושהוא ראה בטביעתו ושהה עליו שיעור שתצא נפשו
עכ״ל ל׳ וכן בתשובו׳ הכתובות בשם הרמ״בן ז״ל סי׳ קכ״ח וז״ל
צריך לחקור אם ראהו שטבע ממש ושהה שיעור שתצא נפשו ולא
ראהו עוד או שמת ראה ספינה מטורפת ביס וחשבה להשבר וכו׳
ומביא הר״ם ואפי׳ במיס שאין להם סוף כי במעיד שטבע ממש
ושהה עליו אם נשאת לא תצא עכ״ל ז״ל וכל״ד הא קמן שהעיד
אברהם בר סעיד שטבע העלוב הנ׳ וראהו מת מוטל על פני המי׳
ואחר שראהו מת מוטל על פני המיס ראהו שגלל תוך המגולה
ומעד עליו ושהה לדקדק בראייתו ולא ראהו ובעדות שנתקבלה
משמו בתלג זאייר הוא אומר ודקדק לראותו ולא ראהו עוד הנה
בודאי נראה לענין כל שעדות זאת היא מבוארת ומבוררת דלמיתה
הא אזיל ההוא בר עלובתא יותר מה שהתנו בדבריהם הרי״בש
ז״ל דבתנאים דידהו לא הזכירו המיתה בפי׳ אלא שהה עליו
עד שתצא נפשו וכל״ד הזכיר העד בפירוש שראהו מת מוטל על
פני המיס ואחר זה ראהו גלל תוך המגולה ולא יסף להראות עוד
אליו לאחר ששהה עליו ואם רב נחמן בהא מעשה דגלון דידה
אמר הא״ים דאכלוה כווריי לחסא בכ״ד נבבעין אנו שאמת דאכלוה
כווריי להוא עלוב ל״ע:

ואין לומר דמיכא אתיא ליה להאי גברא האי שהדותא דקא
מסהיד ואמר שראהו שמת מוטל על פני המיס ואולי עדיין
חי הוא ואמר מת בדדמי כי רחוק הוא שיזכר האדם שהוא מת מוטל
על פני המיס יל״ל דאפשר דידע ביה דמת ודאי ולא אמר בדדמי
כי האדם המת המוטל על פני המי׳ יזכר לפי תנועותיו ולפי ענייניו
זה העד שהיה שוהה עמו ביס וקרוב אליו אם הוא שדקדק בראייתו
ראהו מת וגלל ולא עלה עוד איך אנו אומרין בדדמי קאמר׳ ולפ״ז
אנו אומ׳ שגם מדרבנן היא מותרת אשה זו להנשא לכתחלה ולית בה
שום עכובא כי אשה זו דכ״ד אית לה אפין להתירה ביותר מהיא
דכתב הרב הגדול מהרי״ם ז״ל וז״ל שכ״כ הא״ז בשם רבינו מנחם
בר אליעזר ורבי קלונימוס ז״ל שכתבו בתשובה אחת וז״ל כבר
פשטה ההוראה ביראתאל דאפי׳ עד מפי עד ואפי׳ עבד ואפי׳ שפחה
הם נאמנים א״כ בזה הנדון שלפנינו שיש עכו״ם מל״ת שראהו מת
מת על פני המיס והכירוהו בטביעו׳ עינא והכרה גמורה בהכרת
פנים עם החוטם בעת לא נוכנת ולא חמה מתוך הלבה פסוקא

גראה לנו להתיר את אשתו ואין לפקפק בה וכו׳ עכ״ל׳ ומעתה
נבוא לנ״ד בק״ו שאם בעדות עכו״ם מל״ת הא אמרי הכי רבוותא
דסמכינן עלייהו דעכו״ם המ״לת דאמרי שראוהו מת מוטל על פני המיס
והכירוהו בטביעות עינא דידהו וכ״ם בנ״ד שאברהם הנז׳ שהיה
שוהה עם העלוב הגטבע ועבר ביס גרה עמו העיד בעדות ברורה
שראהו מת מוגלל על פני המיס ואח״כ נגלל תוך המגולה ושהה עליו
לראותו ולא ראהו עוד אלא אשתו מותרת להנשא לכתחלה
ואין לפקפק בה לדעת הגאונים האלו זצ״ל והרי אנו רואין דתלתא
אלין גברותא חריוותא דאוריתא אמרי בנדון דידהו לאשת אותו
מת מותרת להנשא לכתחלה והסכים עמו אור זרוע ז״ל אשר העלה
דבריהם על ספרו להלכה למעשה ואחרון האיר נתיב אחריהם הרב
הגדול מהר״אם ז״ל אשר כתב דברי הא״ז גם הוא הלכה למעשה
דאתא לידיה ומה גם עתה לנ״ד שהוא בכל שכן וק״ו לנדון דידהו
וכדאמרן:

איברא הוא דלכאורה נראה שהאשה הזאת דנ״ד היא אסורה
להנשא לכתחלה מדרבנן לדעת הרי״אף והרמ״בם
ז״ל ומאן דעמייהו שכ״כ הרמ״בם ז״ל פי״ב מהל׳ גירושין וז״ל עד מ״
אומר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת או שטבע ביס הגדול ומת
וכיוצא בדבריס אלו שרובם למיתה אם אמר קברתיו נאמן ותנשא
אשתו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא אשתו ואם נשאת לא תצא
עכ״ל׳ הא קמן בפי׳ מדברי רבי׳ דנ״ד שאמר העד ראיתיו מת מוטל
על פני המיס ונגלל וכו׳ ולא אמר וקברתיו דחיישינן דדילמא
בדדמי קאמר ושמא עדיין חי היה כשירד למגולה ושמא יצא לנקוש
אחר׳ ודברי רבי׳ ז״ל יסודם ושרשם הוא מהתיא בעיא דאיבעיא
לן בפ׳ האשה שלום עד אחד במלחמה מהו וכו׳ וכמו שפי׳ דעתו
הרב המגיד דהאי חשאה דחייסי׳ דדילמא בדדמי קאמר היא חשאה
רחוקה ואומרא דרבנן היא דלפי האמת לא קאמר מת בטובע ביס
אלא כשידע בו שמת בודאי וז״ל ה״ה ז״ל כפי מה שהגיה מהרי״ק
ז״ל ומתבאר מדברי רבי׳ שמיס שאל״ם שאי אפשר לעמוד על בוריו
של דבר לעולם אינו מעיד העד עד שישאה כדי שתצא נפשו ולא
מיישינן דאמר בדדמי וזהו שכתב רבי׳ או שטבע ביס הגדול וכן
עיקר עכ״ל׳ ופי׳ דבריו מהרי״ק ז״ל וז״ל והכי קאמר שמיס שא״לס
לעולם העד אינו מעיד ואומר מת אא״כ שהה עליו כדי שתצא נפשו
ומ״ה אע״ג דלא אמר וקברתיו אם נשאת לא תצא וזהו שכתב רבי׳
או שטבע ביס הגדול ומת כך צריך לגרוס בדברי ה״ה ומייתי ראיה
מדכתב שטבע ביס הגדול ומת דמשמע שהוא יודע מת והיינו
לבחות על ידי שאה׳ כדי שתצא נפשו ומ״ה אע״ג דלא אמר וקברתיו
אם נשאת לא תצא עכ״ל ז״ל׳ הרי לנו בפי׳ מדברי ה״ה ז״ל ומדברי
מהרי״ק ז״ל המבאר את דבריו שיש לנו להורות ולהבין כי מי שמעיד
והו׳ פלוני ראיתיו מת מוטל ביס דלא קאמר הכי אלא עד שאה
עליו וידע בודאי שמת ולכן גם אם לא אמר וקברתיו אם נשאת לא
תצא דקרובים הם לודאי דבריו ומומרא אמנינו בה בעלמא ואמרי
לא תנשא לכתחלה:

וכ״ש בנ״ד דקא מסהיד ואמר שראוהו שמת ומוטל על פני
המיס ואחר כך טבע במגולה וכו׳ ובעדות
האחרת הוא אומר שבפעם הג׳ נשקע שקיעה רבה ולא נראה עוד
מאותה שקיעה והיה שוהה ומביט ביותר אליו ולא יסף להראות עוד
ואחר כך הוא אומר שאברהם ברבי סעיד הנזכר אמר בסוף דבריו
אני רואה בו שירד ליס בפעם הג׳ ולא נראה ומת בודאי לפי דקדוק
הראייה שראיתי ממנו וכו׳ והמובן מדבריו הוא שהוא לבסוף
מבאר מה שאמר בתחלה וזה שבתחלה אמר שראוהו מת מוטל על
המיס ואחר כך לבסוף הוא אומר ומבאר כי מה שאמר שראהו מת
על פני המיס הוא דבר שלא ודאי והראיה לזה שהוא ראהו פעם אחת
שנשקע שקיעה רבה ועמד ושהה עליו ודקדק בראייתו עד שידע
בודאי כי מה שראהו מת מוטל על פני המיס הוא דבר שלא ודאי כי
אותה שקיעה אחריה לא תהיה על אותו אופן אלא למי שמת מקודם
וזהו מכוון בדבריו בשתי העדויות׳ ואם כן לפ״ז לולא שמירתו
הוראה אני אומר כי גם להרמ״בם ז״ל אשה זאת דנ״ד היא מותרת
להנשא לכתחלה ולית לאחמורי בה חומרא דרבנן וזה שהרמ״בם ז״ל
כתב הכי עד אחד אומר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת או
שטבע ביס הגדול ומת וכיוצא בדבריס אלו שרובן למיתה אם אמר
וקברתיו וכו׳ ומשמע מדברי רבי׳ ז״ל שמה שהעיד עליו שמת
בטביעת הים הגדול הוא מגד ראותו שנשקע וטבע ביס ואשתו

שיעור שתלה נפשו ולא שרלהו שמת קודם הטביעה אלא שמת
מחמת הטביעה וסיינו דקאמר מו שטבע ביס הגדול ומת ר"ל
שנרלה לו שמחמת הטביעה מת וכמו המעיד על מי שמת במפולת
דהיינו שרלה שנפלה עליו מפולת וידע הוא שמת תחת אותו מפולת
וכן נ"כ מי שמת במלחמה דהיינו כשרלה החרוס משליכים חלליס
ארל' ורלה את האיש שהוא מעיד עליו שנפל מלא קומתו ארל' מחמת
מכת חרב ונרלה לו שהוא חלל על פני האדמ' וע"כ הרב המגיד ע"ה
הוצרך לבאר דברי רבי' ז"ל דקשיא לן בגוייהו שהאיש הזה המעיד
ע"ז שרלהו שטבע ביס ומת איך תקובל עדותו שאמר שרלהו לאחר
שטבע מת מאותה טביע' והלא אפשר שיצא במקום אחר לאלתר וא"כ
בהאי חלוקה איך אמר רבי' כמו שכתבנו בשמו למעלה דלקן שהלי
כתן טעם לשבח לדברי רבי' כמו שכתבנו בשמו למעלה דלקן שהלי
דלא קאמר הכי אלא מטוס דעמד עליו ושהה שיעור שתלה נפשו ואם
כן בודאי הוא שדבריו קרובים לאמת ולפיכך אם נשאת לא תצא
ובל"ד העד הנז' המעיד שהוא רלה אותו מת מוטל על הים ונשמה לא
נותרה בו ואחר כך נלל במפולת ושהה עליו ולא רלהו עוד וא"כ הרי
לנו שהעיד בשיתה תחלה ואח"כ העיד בשקיעה דקברי בה רחמנא
ושהה עליו ולא נרלה אליו עוד זה ירלה דכאלו אמר וקברתיו דמי
וכמו שכתב הר"ן ז"ל בתשובה וז"ל ומ"מ הוו זהירין בדבר דלא בעינן
דאמר וקברתיו דוקא אלא כל שאמר דבריס שהם קרובים וכרוריס
שאין לספק בהם דאמר בדדמי סגי כגון דאמר אני נגעתי בו לאמ'
שמת או שביתיו ממקום למקום וכיוצא באלו וכדאמרינן בפ' האשה
שלש כגון דאמר אסקינהו קמן וחזנהו לאלתר וכו' וכבר יצא
להיתר בכיוצא בזה על ידינו ועל יד חבירינו אבל מ"מ צריך דקדוק
גדול בעדות זאת כדי שלא יהא בו שום צד דאיכא למימ' בדדמי אמר
עכ"ל ז"ל וכנ"ל אע"ג דלא קאמר העד נגעתי בו לאחר שמת או
שביתיו וכו' הרי הוא אומר שלקדק בראייתו וידע בו שמת בודאי
ואחר כך נטבע ושהה עליו ולא רלהו עוד אא"כ לפ"ז היה לנו לומר
דתנשא האשה זו לכתחלה גם לדעת הרמ"בם ז"ל ואולם מירלת
ההורא' אמינא דהר"ן ז"ל שנסתייענו ממנו דלא בעינן וקברתיו ממש
הרי הוא אמר כגון דאמר אני נגעתי בו או שביתיו ממקום למקום
וכ"ל דלא קאמר נגעתיבו ואין להקל ולהתיר העדו' בקהווי קהווה
אלא ברוותא דמילתא ולאסוקינן שמעתתא אליבא דהלכתא במילין
דפשיטותא. לכן י"ל שהאשה הזאת היא עומדת בהיסורא דרבנן
אליבא דהרמ"בם מדלא קאמר העד וקברתיו או שביתיו ממקום
למקום או נגעתי בו כי מי הוא זה אשר יתיר בדבר ערוה בדיוקין
ולמיזל בתר חורין וסדקין במילתא דאסרי בה הריא"ף והרמ"בם ז"ל
וכמ"ש הרי"בם ז"ל סימן שע"ט וז"ל ומה שכתבת מפני שלא אמר
מת וקברתיו כשברת הר"ף והרמ"בם ז"ל ודאי הוא כי לפי ההלכה
ועיקר השמועה כדמו דבריהם דלא בעינן וקברתיו אלא בחש' עצמה
במלחמה אבל בעד אחד במלחמ' או במים וכו' נאמן ואין צריך לומר
וקברתיו וכו' ובסוף לאחר שהביא ראיות על זה מסיק הכי וז"ל אלא
שכיון שיצא הדבר מפי הרי"ף והרמ"בם ז"ל ראוי להחמיר ולחוש
לדבריהם כמ"ש הרש"בא ז"ל בתשובה ומי לא יחוש לדבריהם וכי
הריא"ף והרמ"בם ז"ל קטני קני בתנאה כינהו אלא הם גאוני עולם
ועמודי התורה ומי יתיר לשוק אשה שהיא ערוה לדעתם חלילה עכ"ל
ועל כרחין האי ערוה דקאמר מר היינו ערוה לרבנן דהא רבי' ז"ל
קאמר עלה דלא קאמר וקברתיו הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא
ולא שייך למימר הכי אלא באיסורא דרבנן וקל להבין. וא"כ לפ"ז
אשה זו דל"ד לא תנשא לכתחלה לדעת הרי"אף והרמ"בם והסכמת
הרש"בא והרי"בם ז"ל אחריהם:

ואולם יש לנו דרך ומנהג ממקום אחר להתירה להנשא
לכתחלה ואין לפקפק בה כלל אליבא דכ"ע וזה
מצד העדות האחרת של העכו"ם המ"לת אשר היא עדות עכו"ם
המ"לת אליבא דכולהו רבוותא לומה שלא נתכוון לא להתיר ולא
להעיד רק היה מדבר עם חבירו מה שהיה ומה שעבר בדוגיא
ההיא. ומעתה בהצטרפות הב' עדויות יחד מהישראלי והעכו"ם
המ"לת האשה הזאת היא מותרת לינשא לכתחלה. וזה לפי
שהרי"אף והרמ"בם המסכימים על דבריהם הריביות שהצריכו
לומ' וקברתיו הוא מטוס דילמא בדדמי קאמר שמתוך שהדבריס
ההמה רובם למיתה חומה האיש ההוא בלבבו שמת ואמר עליו שמת
והוא לא מת לפי האמת ולזה כשיאמר וקברתיו אוסר לנו הספק.
ועודלי שהדבריס לא נאמרו אלא במי שלא נמצאת לו הוכחה אח"כ

שמת אלא עדות האישהזה שהעיד והיישינן ליה דדילמא בדדמי
קאמר ולכן הפשו לה שלא תנשא לכתחלה והולם בל"ד שאחר עדות
אברהם ן' סעיד הנז' באתנו עדות העכו"ם המ"לת דמכיר אותו
בשמו ובמעשיו ובטביעות עינא הטוב כפי מה שהיה עמו בספינה
עדות העכו"ם הזה המ"לת היא מסירה מלבותינו כל ספק שנשאר
לנו בעדות הישראלי שהספק ההוא דילמא בדדמי קאמר ובשעתא
עדיין הי הוא ושמא יצא למקו' אחר הנה עתה יש לנו עדות העכו"ם
המ"לת שרלהו מת מוטל על חוף הים והנה עדות העכו"ם הזה יש
בה די להתיר האשה הזאת להנשא לכתחלה לפי דעת הרמ"בם ז"ל
כפי מה שהבין ממנו הרי"בם ז"ל שהוא כתב שיוכן מדברי הרמ"בם
ז"ל שאם רלהו הוך נ' ימים לטביעתו דלא חיישינן להאחרו
ועדות העכו"ם המ"לת הזה הוא אומר שביום השלישי לטביעה
הספינה רלהו מת מוטל על חוף הים והכירו הברה שלימה ותוך
וגם הכירו בלבושו האל סר' ואל אח' מר א"כ האשה הזאת היא
מותרת להנשא לכתחלה בהצטרפות עדות הישראלי עם העכו"ם
המ"לת ממה נפשך שאם באנו לדון אותה כפי דעת הרמ"בם ז"ל
כמובן שהבין ממנו הרי"בם ז"ל די לנו בעדות העכו"ם המ"לת
שהיתה עדותו שרלה אותו יום ג' לטביעת הספינה דלא חיישינן
לאשתהי. ואם באנו לדון אותה כפי דעת רוב הפוסקים הראשונים
והאחרונים דחיישי לאשתהי גם תוך ג' ימים אם"ה תהיה מותרת
לדעתם בעדות הישראלי שהעיד שרלהו מת מוטל על הים ואח"כ
נשקע וכו'. דלא מצרכי לומר וקברתיו וזה דבר מבורר לענ"ד
העדויות אליבא דכ"ע לאחר כדאית ליה ולאחר כדאית ליה וק"ל.

ואם נאמר שיש לאסור לאשה זאת שלא להתירה להנשא
לכתחלה מחורת הרי"בם ז"ל ומאן דעמיה לפי שאלה
רלינו לו ז"ל שהוא נקט הב' סברות להחמיר הצריך לומר וקברתיו
וחיישי לאשתהי אפי' שיצא הוא תוך הג' ימים לטביעה. ובל"ד
הישראלי לא קאמר וקברתיו והעכו"ם המ"לת לא קאמר דחיי לא
לשעתיה רק אמר שרלהו מוטל על הוף הים. הא ליתא דודאי
דלא אמרינן הכי לדעת הרי"בם ז"ל אלא אם היו העדויות בב' נשים
חלוקות שבעדות הטביעה בים דלא קאמר וקברתיו אלו שיחדו
בספינה דהכנו ולהכי לא תנשא לכתחלה ואם נשאת לא תצא
ובעדות העכו"ם המ"לת חיישינן לאשתהי. אבל בל"ד שהעדויות
באו שתיהן על אשה אחת שבעדות הישראלי כבר היא מותרת
מדאורייתא וכדאוכמן לעיל ואח"כ באה עדות הב' של העכו"ם
המ"לת האשה דחיישינן לאשתהי היא במילתא דרבנן ופשיטא
דרבנן להקל:

וכל שכן דאשה זאת שהיא אחרי עדות הישראלי הנו' שמותרת
באיסור' דרבנן וכדאוכמן. בעדות העכו"ם המ"לת הנו'
היא אפשר ספקא דרבנן ודנין אותה להקל. וזה הספק דחיישינן
לאשתהי כדברי המחמירין ספק אי לא חיישינן כדברי המקילין
וא"תל דאזלינן לחומ' וחיישינן לאשתהי גם ביום הג' לטביעתו דה
אם היה מודע לנו דאשתהי ואולם בל"ד שבת העכו"ם פתאם
ומצאהו על חוף הים ואין בו שום סימנו ולא אתפתח מי יאמר לנו שלא
הייתה עלייתו מהים אותה שעה שרלהו העכו"ם ומהנם מתה
שמצאנו רלינו לסמ"ג ז"ל שכתב בענין אשתהי כ"ד שעות ואח"
דנרסי בהרמ"בם ז"ל י"ב שעות וגם לה"ן ז"ל המחמיר הוא נרס
בהרמ"בם שעות שיר"ל שנשתהא שעה אחת שלמה וכנגם לשאר
הב' וזה העלוב מי אמר לנו שנשתהא שעות ושמא לאלתר הוא
בתוך שעה אחת וא"כ לפי זה גם לדעת הרי"בם ז"ל שחוש
לאשתהי וכעי וקברתיו האשה הזאת דל"ד היא מותרת להנשא
לכתחלה בהצטרפות הב' עדויות וכדאמרן אלא דבר הוא ז"ל אלא
בחדא חדא דחיכא חדא ספיקא ואזלינן לחומרא אבל באשה אחת
שנצטרפו בה הב' עדויות בל"ד לא קאמר דתרי ספיקי בדרבנן
אזלינן לקולא וזה דבר מובן הוא והאריכות בו מהמותר:

וליראת ההוראה נסמכתי בחומה גבוהה ובצורה הוא הגאון
הגדול מהר אם ז"ל וז"ל בתשובה אחת ועל הסמ"ג
הב' נ"ל דהא לא צריכא רבא שפשיטא ממעידין עליו אפי' לאחר
כמה ימים מטבע ועד שעלה לאויר העולם וכן כמי כשרלה אחר
מת מוטל על חוף הים אין לחוש שמא העולה יום או יומים קודם
שרלה אותו או אפי' פורתא וטוב אין מעידין עליו אלא אם תולה
לומר שבאותו העת העולה ומעידין עליו דהא חלמודא מסיק
בהדיא דבמייא אפי' לאחר כמה ימים וכו' דמיא מיצמת נמי
וכו'.

כו׳. ולבסוף מסיק הרב ז״ל הכי בבר בתב ר״ת ז״ל בתשובה כפי
שכתוב בס״ה דהא דתניגן אין מעידין לאחר ב׳ ימים לא קאי
אדם ידוע שהיה ניכר להם בחייו למעידיו דהא אפי׳ לאחר כמה
ימים מהני וכו׳. עד א״כ בל״ד שהיה אדם ידוע למעידיו שהיה
ניכר להם בחייו והכירוהו בטביעות עין גמור שהיה כלו אלם בלתי
אוס הבול בפניו ובלתי פוס חסרון בחיבריו אפי׳ שהיה ידוע לנו
בבר הועלה מן המיס קודם שמלאו אותו יוס או יומים מעידין
ליו כ״ם בשלא ידעו בו מתי הועלה כמו בל״ד שבודאי אנו תולין
אומר שעתה הועלה ומעידין עליו ולא אמרינן שמא קודם לכן
הועלה עכ״ל ז״ל. ומעתה נבוא. לכ״ד בק״ו שאם בעדות אחת
הוא ספיקא חדא בנדון דמה״ראש ז״ל קאמר הכי שנדון להקל
אומר שעתה הועלה כ״ם בל״ד שקדמה לנו עדות הישראלי
בעדותו לבד איכא אפשי להתירה להבשא לבתחלה וכדאמרן לעיל
אם באנו להחמיר בה אינו אלא חומרא מדרבנן ואחר כך באתנו
עדות העבו״ם המ״לת על אותו אופן לא תהיה האשה הזאת מותרת
הבשא לבתחלה אליבא דמרבא מהר״אש וגם לדעת המחמירין
אסורים ומתרוצים אשה זאת היא מותרת להבשא לבתחלה
מהלטרפות העדויות וכדאוכחן:

ר״ש גם עתה שעדותו של עבו״ם זה המ״לת לא היתה כאותם
מעשיות הנו׳ בתלמוד שיש בהם קצת הוכחה ענין דומה
אי שמבוון להעיד כהיא דאמרינן ההוא דאמר מי איכא בר מיזחי
בו׳. שיש לומר בהם מתחר שהוא כמבשר להעיד אולי הוא אומר
בדאמי ואולם בל״ד שהעבו״ם ההוא היה מדבר מעשה שהיה
לאחוזת מרעהו בודאי דלא קאמר בדדמי אלא דבריו היו כנים
אמת במה שראה וידע והכיר ומצינו בתשובתו של מהר״אש ז״ל וז״ל
ראי לך בפירוש גמור שכל הפוסקים כלם מסכימים שבל״ד לא
אמרינן לומר וקבלתיו אפי׳ אם היה העד אחד ישראל מעיד בו
בל״ם הא שהיה העבו״ם מ״לת דלא שייך ביה בדדמי שכן כתב
הרי׳ מנחם בר׳ יעקב ורבי אלעזר בר יהודה ור׳ קלונימוס ברבי
יהודה שסברתם הלכה היא דלא שייכא הכא בעיא דפ׳ האשה שלום
בבי עבו״ם שאינו נאמן כי אם במ״לת דבשלמא ישראל המתכוין
להתיר ז״ל דבשעת מלאמה כת כוון להתיר ולהעיד על הגדמה ודבר
הוא אבל העבו״ם שהיה מ״לת ולא שם כוונתו לשום דבר אותו
העבו״ם אינו אומר אחר הגדמה כי אם כאשר דימה ממש וסברת
מתלת דלא שייכא בעבו״ם עכ״ל ז״ל. והעבו״ם הזה המ״לת בל״ד
לא היו דבריו עם הישראלים כלל שהיינו אומרין שמא נתכוון להתיר
אם להעיד אלא היו דבריו עם עבו״ם אחרים חבירו להודיעם מקרה
אחר קרה לו בספינה ההיא ובכלל דבריו שראה את העלוב ההוא
אחר היה עמו בספינה בודאי לא קאמר בגדמה אלא שהכיר את
העלוב הכרה שלימה ולפי זה האשה הזאת מותרת היא להבשא
לבתחלה מהלטרפות הב׳ עדיות כפי ההכחות שהוכחנו אליבא
דלעי׳. והוא״ת, יעמידנו על האמת והוינו ימנית ואם אחי ורעי
אמותכם יגדל ויונקתכם לא תחדל אכי״ר כנפש קדושתכם וגפש
אחיכם בשלומכם לבו יגיל וישמח. שלמה ס״ט בכמה״ר נתן
זורלאן זלה״ה:

שאלה נד

לחכם ונבון כהה״ר שמואל אבוזמיל אלי״ס בעדו טובה

אמור ויוסף על ימיו ימים ויבלה בטוב ימותיו ושנותיו בנעימים
אמן ואמן. וזה לשון שאלתו. מרבא ורבנא רעיא מהימנא מרי
מלכא אלגא דמניה יתזן חיוא יהא ליה שלמא רבא מן שמיא.
אמשש דקאמרי רבנן מנין שכל הנאשד בדבר אמין בו שנריך
אמודיענו שנא׳ אל תתן את אמתך לפני בת בליעל וכו׳. בהימנותא
דרבנן עלמא דלא סליק אדעתאי כלל דאשה רעה לבעלה דלהוי
לו דיגא דרעה ברעותיה או דפרץ דאי לא נמירנא ולא סבירנא
הוינא בהני חלבי חיורי דמליון קיטמא הא קא חזינא ומכן מבר בי
רב דקרי ולא תני וחזי מאי דקאמ׳ רבינו יעקב ולימא הכי וכתבא
דתיבנא הא היא בסבועה דלא גרענא מינה ולא אוסיפנא בה
שידי מן די כתיבנא לה עד האמתא אבל אגב שיטפא כתיבית דאין
הדעת סובלתה והעברית יתיה מן כתבא מיהו מאן דאמרית דגרהה
מאי קאמרי רבוותא והרי״קף אמתניתא וכו׳. דאי לית ליה במאי
לגרוע כתובה דאינו דאמר לגרשה מדקאמר מהר״יק ז״ל עיין שם

לא דאיפלגו אינו אלא דאמאי דקאמר הרא״ש ז״ל אהכיא עובדא
דנכפית דאפי׳ אין לו דמגרשה ויהיב לה מה דאית בביה לא פליגי
עליה הכהו רבוותא דאע״ג דאמרי דאי ליה ליה במאי לפרוע
אינו רשאי הכא מודה דנכפית דאי פליגי עליה ומאי דקאמרי הוא
בכל גווגא ולא שנא נכפית הא אמר ליה בהדייא מה״ריק ז״ל. ועוד
דאי איירי מתניתין אפי׳ בנכפית היכי פליג הרא״ש אמתני׳. ע״כ
נראה דמאי אסיק אדעתין זעירא דלא פליגי הכהו רבוותא אהר״אש
ז״ל ומתני׳ דכתיבנא נראה הכי לחוד אי לפוס לחוד אי לפוס
דממלא יקיר דילא אשתמע הכי אלא דאנא בעינא לדחויי האי
דנכפית למאי דקאמר הרמ״בם ז״ל אשה רעה ברעותיה דהכי קא
טעינא אין ואלא רבא מידע ידע כלא וכל מאי דקאמר רבינו
נהיר ונהיר ובריר ובריר ושריר ומאן יתי בתר מלכא ואנא ידענא
דלאו אנא בר הכי דליומא אמאי דקאמר רבינו דהכי מילתא ואהוי
כמכריע אבל אנא כתלמידא דמשכח מאי דגמיר מרביה והשתא
מילתא אני בעי מרבינו דלא ליטמע ולא ליקבל מאי דקאמרי
איכאי עלאי ליידייניגן לכף זכות דגערא דילן טובא ואין אדם נתפס
על דברו אבל ליהוי ידיע לרבינו דשו הוה אפשר דליזכן אנא כעבדא
בדיל לאותיב להאי אתתא כתובתה ודלא למיקס בהדה עבידנה
הכי ואלהא רבא ידע קושטא אמאי קבילנא עלאי גלותא דנא
אלין פתגמא דשמעא. דגסיק אכרעא. דלשתא קדמיה תאיב
דמאיך ובעיב. הלעיר שמואל אבוזמיל:

תשובה

מימר׳ דשמיא להוי בסעדך וליהיב
לך חילא. ולעדי מיכך עקרא
ונערא והילא. חזינא להאי מילי
מעליתא. דסדיר מר קמיהו דמרבן מרייהו דכלהו שמעתתא.
ודייקנה בה דיוקא בתר דיוקא. וחזינא להו לפוס סברא דילן
דלאו אליבא דהילכתא מלתייהו סלקא. דכולי עלמא אמרי
דאכתתיב קמיתא דתירוכין דידה בלא ערות דבר איכא איסורא.
ובתלמוד ירושלמי קא מוספי חומרא יתירה. ואמר דהאי מילתא
מאן דעבדא קא עבר מעשה דאורייתא. ולב״ה דאמרי אפי׳ דבר
בעלמא דהיינו הקדיחה תבשילו אית ליה רשותא לתרוכי אתתיה
היא בגמ׳ קהוו בה קהוותא ומסקי לה דהכי מילי באנתתיה תנייתא
ולא באנתתיה קמייתא. ולאפלוגי בהאי מילתא אמרי רבוותא
בתלמודא מילתא חדא דכל המגרש אשתו ראשונה דאית לעלמא
במלתיה דא לערה ואכינה גם מזבח מורד עליו דמעות ועלמא על
האי מילתא ביתא עבדא זוועה ופעמא דמדבחא קא בכי ואית ליה
בהאי מילתא לערה משום דרחמנא שוייה למדבחא למיפק מיניה
לעלמא שלמא וכסומא וקיומאי והאי גברא דעבד קרבא עם
אנתתיה. ואחרביה לביתיה עביד למדבחא מילתא דהיא פליגא
אדידיה ודלא כרעותיה. ולפוס הא בכי ואוריד דמעתיה
ולהיא דיוקא דלייק מר מלישנא דגאון מה״ריק ז״ל דקאמר ועיין
במה שכתבתי בסי׳ קי״ז בתשובת הרא״ש ז״ל ואפיק מר מינה דאית
לך רשותא לתרוכי אנתתיך דהיא לך שנואתה ומלוא קא עבדת
בתרוכין דידה דלא ליהוי לך מינה בנין דעבדין עובדא דלאו
מעלייתא. ואמר מר הואיל ואית בהאי מילתא לפוס דעתא דידך
מלוותה. לחוכא על בי דינא להודקוק להאי מילתא לאכרוחי להאי
אנתתא לקבוליגיטא דידה דלא כרעוותא. ואע״ג דלא אית לך
למיהב לא כתובתה ולא נדוייתא כך אוכחת מהנהו דיוקא
בלע״ד דלא נתכוון מרן מה״ריק ז״ל להאי מילתא דחיקה ורחיקא
לאכרוחי אנתתא עלובתא למיזל מגברא דידה בלא כתובתא. משום
דגברא דידה לא אתיא ליה כפוס דעתיה. ועובדין דידה אינ
כרעותיה. דאי תימא הכי דבר תיה דאברהם אע״ה נפקי מגבריהו.
בעל כרחייהו. וכלהי גברי אכלי פודנא דידייהו ואמרי להו זילו
לכו בלא כתובתה בשעתא דא עד דליהוי לי גוביינא דשעתא דאי לא
אית ליה אפילו פרוטה חדא. מומי עזובה דא. דהא מילתא רחיקא
מדעתא. וקושטא דמילתא אי לעיין מר בכלהו שמעתתא דאיכתתא
קמייתא. אפי׳ דפרע לה כתובתה לא אית ליה חילא לגברא דידה
לתרוכה ולמיפטרה אי לא עבדין מלין דאיסורא כדפירשו להו רבנן
בשלהו גמ׳ גיטין. וכתובות וביבמות ובכלהו סוגיין דתלמודא
אתבארו מילין בשלימות דאי עבדת האי אנתתא מילין דלא כאורייי׳
אית ליה לגברא דידה חילא למיהב לה גיטא אע״ג דלא אית ליה
מעונה. למהב לה כתובתי ופורעה. אית ליה חיובא לבי דינא
לאכרוחא לקבולי גיטא ולמיזל לקרפות. אחר דעובדין דידה
אינון

מיגון ביאין לגבי שמיה ולגבי גברא לא מיגון יפות. ואי אנתתיה דלא
לא חזלא בעובדין דידה דלא כרעות שמיה. אע"ג דהא לא אסכחית
רחמין לגבי גברא ועל דעתה לא אתיא אדרבא חיזבא על כי דיכא
למיהב לה מיגא בהדי בעלה ולמיעבד ביניהו שלמא. דלא אית לן
מצוותה רבתא כמצוה דלא דהיא קיומא דעלמא ולגבי אנתתיה
תכייתא מיברא דהכי קא אמרי דאית רשותא. לגברא דידה
למיפטרא אפי' אדבר בפלמא והלכתא כוותייהו. ואפ"ה אי לית ליה
מזונא למיהב לה כתובתה דידה מי ימר דיכיל בעלא למימר לה
זיל לך דאת שנואתא דידי ואנא לא אית ליה קבנא למיהב לך אפילו
מידי בעלמא. טול גיטך עד דיהיב רבון עלמא. חילא ושלמא
ואפרע יתך לגדוניא דילך ולכלא כתובתך. האלי"ס אלו אמרה
יהושע ן'נון האי לא נקבילנא דהיא מילתא קשיא היא עד דלא יקבל
יתה דעתא. דהא דהר"מ ז"ל דקאמר עלה דהגאון מה"ריק ז"ל
פסקי דידה למימר ועיין. במקום פלוני במלין דאיגון שייכין
לא ונס דאי לתכוון הגאון ז"ל לחלוק על הרש"בץ ז"ל ומאן דעמיה
הוה ליה לברורי מלתיה ולימא כדברי הרש"בץ והרש"בא לא אתיא
דעתיה. וכי מאן דפליג על הרש"בא והרש"בץ ז"ל אמר להו
למלתיה בדרך רמז והערה. ועיין במה שכתבתי וכו' ולימא אין
זאת דעתי במילתא ברירא. ובכן כללא דמילתא. כל אנתתיה
קמייתא אמר רבנן דשנוי הוא המשלח ומדבחא אחית עליה דמעתא.
ואפי' דפרע לה כתובתה אלא אי עבדא מלין דלא כאורחייהו דבנות
ישראל ולא כאורייתא. וכדאמרינן לעיל ולגבי תנייתה אע"ג
דהלכתא כב"ה דלא אית ליה אים רא דתרוכין דידה אי אית ליה
חילא למיהב לה כתובתה קוסטא דמילתא דלא יכיל למיפטר יתה.
ורליה מהיא לאמרו רז"ל במדרש על פסוק נתנני ה' בידי לא אוכל
קום זו אשה רעה וכתובתה מרובה. ואי יכיל גברא לתרוכי
אנתתיה. דלא אתיא ליה בדעתיה. בלא כתובתה מאי לא אוכל
קום דאמרי רבנן ולימא להו להגאון תלמידי דההוא גברא דהויא ליה
אנתתיה ביאתא למיעבד לה לדקתא ויהבי ליה ממונא לאנבויי לה
כתובתה כדלייתו לה לההוא עובדא במדרש ובולאי דאמי אשה
רעה דקאמרי רבנן ז"ל לאו רעה בעיני שמיה היא בעובדין דלאו
כאורייתא דאי הכי הוה יכיל גברא למיפטרה אע"ג דלא אית ליה
כתובתה וכדאוכחינן לעיל דרעותא דאית בה היינו ריעותא עם
בעלה דלא מותבא לה אדעתיה. ועובדין דידה לא אינן כרעותיה.
ואשה רעה דאמרי רבנן מצוה לגרשה היינו רעה בעיני שמים
ומשום הכי באתרא אחרינא קרו לה רשיעא כדאמרי אתם זו הויא
רשעה מניתו. ואמרי עלה ג"כ גרש לן ויצא מדון דאי רעה אלא
בעיני בעלה דלא אזלא אליבא דידיה ולא אתיא בדעתיה אמאי קרו
לה רשעה ולן וכו' והיינו דקאמר הרמ"בם ז"ל אשה רעה כרעותיה
ושאינה נמנעה כבנות ישראל מצוה לגרשה שנא' גרש לן ויצא מדון
ודוק בדבריו ז"ל דהרי הוא כדאסקינן אבל אי איתתא דא אזלא
באורחין דאורייתא אע"ג דהיא רעה לגבי בעלה תהוי עמיה כלהו
יומיה כדאמרי רבנן זכה כגנדו לא זכה מעבדהו דאי לא אית ליה
חילא למיהב לה כתובת' דידה תהוי עליה ידא שעליו נאמר נתנני ה'
וכו' ולא אית לו לבי דיכא רשותא למיכרחא למיפק בלא כתובה אלא
אי עבידי עמיה טיבותא למגבי לה מדידיהו כל עבדו הנהו
תלמידי לרבא דידהו וכ"ש אי ריעותא דהאי איתתא לאו איגון
מאורחין אלימתא אלא ממלין דתמימותא ופתיותא כהיא אנתתא
דאייתו עובדא דידה בשלמי נדרים פרק ר' אליעזר דלא איפסר
בעלמא למיהוי פתיותא כהיא אנתתא ועכ"ז ר' בבא ן' דומה ע"ה
עביד עלה בעותא לגבי שמיה דלהוו לה תרין בנין כוותיה וכן הוה
לה דקבל רחמנא בלותא ואי רעה דאמרי רבנן מצוה לגרשה היינו
רעה בעיני בעלה אין לך רעה בעולם ביותר מאשה וכ"ש אי ריעות'
דידה בעיני בעלה היינו משום ריעותא דלא הייא שפירא בריוה
ויאה בחזות דאין זאת מצוה לגרשה ועלה אמרו רבנן גרמא דנפל
בחולקיך וכו' ואמרי אי אנתתיך גוצא וכו' ולחזי מר מאי דמסיק
הגאון ז"ל מהר"יק במלתיה וז"ל דהאי דאמרינן כי שנא שלא בשאלה
דמיגו על ידי דבר שעשתה דעל ידי שמלא אחרת נאה ממנה אין
לשנאה וכו' ואלין מילין דאמרי ז"ל מסתמעי אפי' דיהיב לה כתובת'
כ"ש דלא מיפק לה מנשוס רעה בעיניו בלא גדוניא' דתלקה מדת
הדין על כך ובעינא מיניה דמר דליחזי להו מילין דידי בעינא טבא
ובכסימא דליבא. ואנא ידענא דמר הוא גורבא מרבנן. ואמר
דאורחא דקוסטא אזלינן. ומלתייהו דרבנן קאמרינן. ולחכיותא
רבא די בראשי פרקים ורחמנא מלבא ליחזי בדוחקיה דמר ואוקמיה
ליה מוקים. בנפשך ונפש אחיך אשר בעובתך לבך יגל ויפשמת.
שלמה בכמ"הר למח דורלאן זלה"ה:

שאלה נה

חכם לבב ואמיץ כח
החכם השלוש אחר
שפתותיו מטפת מר
וחכו ממתקים נופת צופים ומן. הה"ר נחמן סוגבל ישמרך האל
ויהיה בעזרך הבא אחרי השורות הנו דורש את שלומך בקיצה אחר
השתחוויה עד שיתפקקו כל החליות שבשדרה ומודיעך שסיבת
השורת האלו לחלות פניכם הרמתה להודיענו שני עניינים. אם
הראשון הוא כי אנחנו בכאן לענין חפיפה נוהגים קולא להכשיר
לנסים לחוף בנתר הבא מארץ אחוס ומארץ מוליטלה כי אנחנו
מכירים אותו. ונהגנו בו קולא על פה הרב המדינה הר ש"בץ ובמנ
הרש"בם זלה"ה שהם העידו שבדקוהו ומצאוהו שהוא מסלסל השער
ולא מקטף. ובאלו הזמנים אינו בא כלל. והזר לבא מאלכסנדריה
אחר ואין אנו מכירים טבעו מהו על כן האדון י"ל לריס מכשול
מדרך העם הוצרכנו לכתוב לכ"ת להודיענו מה אתם נוהגים בו
וכדי לדעת חומר הענין מהו על כן האדון תמהר תחיסה בתשובה:

גם האדון י"ל הנני מחלה פניך הנעימים להודיענו הסכמתך
המתישרת בענין חלון אחת נעשה על פתח החלון והחלון
רוחה ממנה קלת מהלר חבירו ומעבר הדרך רשות הרבים מופסקת
ביניהם כי בכאן נפלה מחלוקת בין חכמי העיר קלת אמרו שאינ
לסתוס חלונו להיותו מזיק חבירו בראיה כי ראה קלת מחלר חבירו
גם רואה הבור ומעבר לרוב תשמיש החלר ומביאין ראיה מזה
שאמרו בענין שני חצירות בשני גדי רשות הרבים וכו' וקלת
אומרים שאינו סותם ומביאים ראיה מהמשנה שאמרה ובשות
הרבים פותחים פתח וחלון כנגד חלון וכו'. כמו שפי' שם מפרש
ההלכות וקלת אמרו שהדבר בספק על כן אין הספק אינו סותם
ועדיין הענין תלוי עד בוא הברעתך המיושרת ותשובתך
המהודרת ואשמינה על ראשי עטרת. וזולת זה אין חדש מה
להודיעך. רק שאני מחלה פניך שתמחול לי על שלא בא כתבי בראשי
מסדור שבתך. ועל זה נפשי בתפלה לפניך מוחרת. ומאנו
על המקרא לך דומיה תהלה ולך האדון שלום כנפשך ונפש עבדך
קטן קטני תלמידך. הצעיר נתן ס"ט בכה"ר שמעון בן
הרב ר' נתנאל:

תשובה

בר אבהן וכר אוריין החכם השלם
גר"ו הגיעני כתבך. ובבוא נתמלא
כל הבית אורה כי מתוכו נתבאר
לי כי הח' וחבירו יראים את ה' מאד. ולזה מסתפקים ומתלבטים אפ'
ממי שאין בו דעת ליראת אל כמוני היום ואע"פכ לא אשיב פני שואלי
ריקם וכדי שלא אטול עטרה לעצמי אשיב מפי ספרים תשובות
השאלות ואומר כי הנתר אשר נסתפק לכם דינו מבואר בסור יורה
דעה כי הוא מסבך השער ואין האשה חופפת בו גם באהל הנקרא
גאש"ל באהל ערבי אין לחוף בו כי זה מותך ואח"כ אותו הנחתך
חוזר ומסתבך והאחר אע"פי שאינו חותך מסבך השער ואין לנו
לחקור אחר דבריהם כי הם בקיאים בטבע יותר מדורות אלה ואם
ישאל אדם מהו הנתר יגיד אל הערוך וימצא שהוא אותו שעושים
כלים ממנו וכן בא בת למוד כלו ואין אנו רואין כלי נתר כי אם
מאותם כלי שתיה העשויים מגרי"דא הנקרא אטו"פל באהל ערבי
ועוד נתן בו סימן אחר שמחמין אותו במים ורוחצין בו ראשן בעת
המרחץ והוא הוא הטופל שרוחצות בו ראשן אפילו הישראלית
כשהוא לנקות ראשן ולהתעדן ואין ללמוד מכאן שהדין נותן לרחוץ
שער הרא' בנתר ח"ו כי כבר כתבו עליו שמשיר או ממעט או מסבך
את השער ועזרא תקן חפיפה לאסור כל קשר ודיבוק החוצן בשביל
לכן יש לנו להבדיל בין קדש לחול ולהחמיר על נשותינו שלא לחוף
בו בגיל טבילתן ואם ירצו לרחוץ בו אחר הטבילה אין בזה אשם.
עוד העמקתני לשאל על מנהגו בו ואני לא נסית כי דרך נשים הוא
ולא אשאל מפני הבושה ולמענך אשאלה אות לדקי ואמרה שמטולם
לא חפפה בו בגיל הטבילה אבל יש חופפות בו ואחר כך רוחצות
במים חמין לתקן את הכל ואני הולך לשטתי ומזהיר שלא לעבור
על דברי הספר החתוס ומן הספק היה לנו לפרש כ"ש שהוא
מפורש ומנהג הרע הזה שאמרה לי אשתי. שנוהגות קלת נשים

לא

לא מנהגא הכא כי איכא דשמע בהא ולא שמע בהא ואף הרוחלות
שמא לא ידיחו יפה והמנהג הרע הסירוהו מבניהם וגם אני
אמלא את דבריכם בע"ה:

ענין נו

ולענין פתיחת החלון הנה דינו
מפורש בחשן המשפט סי' קכ"ה
שאם כבר נפתח חלון כנגד חלון
יש לו חזקה דלא הוי כ"כ קפידא אבל אם לא החזיק אין לפתוח
ופתח כנגד פתח סותמין אותו אפי' אחר חזקה לפי שנעשה
באיסור. ומה שהרשו לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון
בר"ה מפוש דבלאו הכי צריך ליתר מר"ה שומתכלין בו לפיכך
בעלייה גם בר"ה אסור לפתוח כנגד חלוני חבירו שבעלייתו ואפי'
כנגד חלוני הבית אם הם גבוהים קצת שאין בני ר"ה ההולכים
בעליהם יכולין להסתכל שם אסור אע"פי שהרוכבין יכולין
להסתכל שאין זה תדיר ואין מותר אלא בנמוכין כי ההולכים
בעליהם יכולין לראות. הרי כתבנו כל הצריך לענייננו זה שאם
אין אותו בני אדם ההולכים בר"ה כל מה שיוכל לראות חבירו
אם מן החלון פותח ואינו יכול לעכב עליו ואם מגלה הנסתר מבני
ר"ה אינו פותח ובזה די לחכמים ואל נא תשית עלינו חטאת אשר לא
הבאתי ראיה כי אם מבעלי המורים כי אין מורין מתוך משנה גם
לא מתוך תלמוד כי אם מתוך מעשה ודברי הפוסקים בהלכה
למעשה ומן הפוסקים הקרוב אלינו הוא אשר דברתי אליכם ואומרי'
מחשל הערב אם מצאת צרכך ביד השוטר לא תלך אל השופט ועוד
כי בית ארה היא ליעקב וממנה נוטע ב"ה ובכן אחלה פניו יגדיל
מעלתך והורתך בנפשך החכמה ונפש אחיך. נאמן סובבל ס"ט:

ענין נז

מעשה החכם ה"ר אברהם יצ"ו ב"ר
יעקב טוואה נ"ע יש לו בית סמוך
קרוב לחומה ומגד מזרח בינו ובין
החומה יש שם מקום חרב ונעשה בורסקי והקהל יצא"ן קנאוה ורצו
לעשות שם בית המטבחים ומגד לפון יש שם מעבר לדרך לחרבה
הנ' וגשו לכסותה ויבנו על גבו עליה אחת והגה בבית החכם הנז'.
בעתל המפסיק בינו ובין החרבה הנז' יש שם חלונות מהם תחתיים
ומהם במדרון התחתון והם עשויות לאורה רחבות מבפנים וצרות
מבחוץ ולמעלה מהם יש בשתי עליות כמו ח' חלונות אחרים מהם
אחת גדולה נתונה בחמצע הבית ויש חלונות אחרות על המטות
למעלה ממדרגותיהם זה בעלייה אחת ובאחרת יש זיז יוצא לחוץ
מקרת קבו' ויש שם חלון אחת בחמצע כמנהג והגה הח' הנז' רצה
לעכב על הקהל מלעשות שם בית המטבחים והנה עם היות
מעצות החכ' רבות יש מהם ראוי להסתכל בהם ויש מהם שאינם כל
כך חזקות ועם היותם רבות במנין אבל אם תעמדם על נכון
מוצאו שהוא סובב על שבה מעצות הא' שהוא נזוק מהקהל
מראיה שהם רואים אותו כשיעבור בתוך עליתו על דרך החלונות
הפתוחות בחמצע הבית. ב מגד החלונות התחתונות
העשויים לאורה ברוצים לסתם מס. ג מגד גדוד הכותל בשעה
שחתכו הבשר וישברו העצמות. ד מגד ריח רע הנכנס לביתו
על ידי החלונות מבית המטבחיים. ה מגד קול העם
מתרעומות ביתם ומעצמותיהם על הבשר ויצטער החכם בתוך ביתו
כי לא יוכל לישן כ"ש לעיין ההלכה דשמעתתא בעיא גלותא כי
הח' הוא חולני מגד כאב הראש גם כי היום ח' ואי למחר יחלה אחד
מהם בתוך ביתו. ויצטער ולא יוכל לישן. ו מגד הליצנות של
הלבנים ולא יוכל לסבול ורבים כמו אלו הטענות והנה הקהל
ישמרם האל הם טוענים ומשיבים על טענותיו הראשון ראשון
ואחרון אחרון אם על ההזק הם משיבים שיסיר גם הוא הזקו
מעליהם שיסתור חלונותיו ואם יסתמם אז לא יזוק הוא מהם גם
אנו בנים מתוך שלנו ובלי ספק אחר היתה קודם שנעשית בורסקי
אנו בנים והחלון שיסתם מאליו יסתם. ואם לגדוד אינו מגיע
לשטור כ"ש שהרי היו שוחקים שיגיע. ואם לריח רע אנו נעשו
אין שלא יהיה שם שום ריח אלא תכף ילא כל הלבלוך חוץ לחומה
כ"ש איזה קשה זו הו הבורסקי ואם מגד הקול והליצנות עד שהיה
החכ ויוכר לו נוציאו מעם הקהל כ"ש שאנו קנינו מאת העכו"ם
ישראל הבא מחמת עכ"ום הרי הוא כעכו"ם ואם מאן ימאן המלך
אין לו זה המקום וילך אצל המלך ויתן תרעומותיו עליו והנה עדין
החכם הוא משיב לקהל ואומר אם מגד המלך אני בודאי שותק
ושאו רצונכם אבל לענין הדין עדיין אני משיב שבבר החזקתי בכל
החרבה להיות חלונותי עליה ומסתכל בה בשעה שאחרלה כ"ש
שחצירי וחלונותי אפשר שקדמו לאותה אחר כ"ש שזקיני קנה
מבעליה הראשונים אותן החלונות כך קבלתי מאבי ואם מענין
שחיקת הסיתנין מעולם לא היה זה ולא שמענוהו ואם מענין הריח
רע דבריהם אינם יכולין לעשותו כי זה הוא מהנסים המיוחדים
בבית המקדש ואם הבורסקי הרי הוא נתון לגד המזרח. ואם מענין
הקול שאמרו שימנעו הקול הרי בבית הכנסת בשעת קריאת התורה
לא יכולנו בזה כ"ש בבית העבודים אלו הם קלה מעצותיהם. ולפי
שמקלת העם אומרים המלך נתן ואחר כך הש"ץ פרסם הדבר בקול
רם בבית הכנסת ואין מי שחשש לדבר אדרבה יפר בעיניהם דבריו.
לא יכולתי לסבול שיאמר על הקהל גזלנים ויבואו באונס כ"ש על
החכם הנז' על כן עלה במחשבתי להעלות בכתב הדברים שאני
סומך עליהם וארלה אותם אל המסכילים ואל הנבונים וייעינו
בהם הטב אם אפשר שיחזרו למוטב וירלו החכ' הנז' במשו ובת חנוני'
אם אפשר שיתרלה בזה ויחזרו למוטב הנה מה טוב ומה נעים ואם
לא אני את נפשי הצלתי ולא אתפש עוד בעון. ואם אני טועה
בדברים אשר סמכתי בהם ומגד זה טעיתי בהורלה הנני מודה כי
שאיני אומר קבלו דעתי ומהאל אשאל העזר והיכולת. והנה ראיתי
שכל טענות החכ' הם ישרות ונכוחות עם היות קצת מהן חלושות
אבל בהצטרפם כלם כאחד תמצאם שכלם מתאימות. ושכולה
אין בהם:

א לראשונה

ולשניה שהרי בענין החלונות אני אומר
שאם נבואו לדקדק ולכתוב כל השמועות
יצריך המכתב על כן ראיתי לקצר בתכלית הקצור כפי האפשר:

תנן

בפרק חזקת חצר המצרית אין לה חזקה ולצורית יש לה
חזקה איזהו חצר הצורית כל שאין ראשו של אדם נכנס בה ר'
יהודה אומר אם יש לה מלבן אע"פ שאין ראשו של אדם נכנס בה הרי
זו חזקה ע"כ לשון המשנה והמובן אלינו ממנה אליבא דגמרא לענין
הלכה שהחלונות הם על ג' מצבים המצרית והיא הקטנה אין לה
חזקה וכל זמן שירלה יבנה כגדה ויסתמנה. והצורית והיא
הגדולה שראשו נכנס בה כ"ש אם היה יותר מזה יש לה חזקה ועשוי
לאורה עם היותה קטנה יש לה חזקה. והרמב"ם ז"ל פ"ו מה' שכני'
בילר שלשתם כאחד זה אחר זה ומשהכנס בניהם בכל חצר וחצר
אם היא למטה מד' אמות או למעלה מארבע אמות לפי שבגמרא
על המשנה הנזכרת אמרו אם א"ר זירא למטה מד' אמות יש לו חזקה
ויכול למחות למעלה מד' אמות אין לו חזקה ואינו יכול למחות ונפלה
המחלוקת בין הפוסקי אם ר' זירא אמצרית קאי או על הצורית קאי
לפי שלא בארו דבריו כפי הראוי. והרא"ש ז"ל בפסקיו הביא המחלוק'
וכוונת היא שהאומר אמצרית קאי יאמר שהחצר המצרי שהיא הקטנה
שאמרו אין לה חזקה דוקא אם היא למעלה מד' אמות דאז אין לה
חזקה דמלי א"ל לא נתרצית בכך וקבלתי להניחן לפתוח החצר
אלא להיות הם למעלה מד' אמות לפי שאין לי בה שום היזק שאינך
יכול להסתכל בי אבל אם היא למטה מד' אמות עם היותה קטנה
יש לה חזקה שלא הניחו לפתחה עד שנתרצה בכל ההיזק ולכן חייב
להתרחק ממנה בכל התרחקות הבאים לפנינו ב"ה אבל חצר
הצורית שראשו נכנס ממנה בין למטה בין למעלה לעולם יש לה
חזקה זהו דעת רבינו הרמב"ם ז"ל וא"ז והרמב"ן ז"ל ובעל העורים
ז"ל אבל לדעת האומרים דרבי זירא אצורית קאי יאמרו
דלעולם המצרית בין למטה בין למעלה אין לה חזקה והדברי' בזה
עתיקים בדברי הראשונים וכל אחד מהם מכריח לשון הגמרא והסוגייא
לדבריו אבל מ"מ זהו דעת מחלקותם וכל אלו הדברים אינם אלא אם
אינו עשוי לאורה אבל אם הוא עשוי לאורה קנה וכדאמרינן החכם
ולאורה אמר שמואל אפילו כל שהו קנה כי המשנה לא דברה אלא
בחצר שאינו עשוי לאורה ועם היות שהרי מולקם הראשונים בזה
הם כלם מוסכמים. וזה החצר העשוי לאורה לאו דוקא שאין לו
אורה אלא על דרך אותו חצר וזולתו אין לו אורה כלל אלא כל שמוסיף
אורה בבית לאורה נקרא. וזהו המובן אצלי מדברי רבינו הרמב"ם
ז"ל שאמר אבל אם פתחה לאורה. אבל מ"ז הרשב"ם ז"ל כתב משמו
כל שאין תקרה עליו מבחוץ אלא גלוי לשמש ע"כ ראיני יודע אם
לחד זה לדעתו מדיני טומאה וטהרה מענין חצר החכמים טומאה
והרב בעל העיטור ז"ל כתב כל שביכר שעשייתו לאורה כגון שתהיה
לרה מבחוץ ורחבה מבפנים ולענין הרחקה מלפני זה החצר על
כמה תהיה גם זה משנה מפורשת פרק לא יחפור דתנן התם החצרות

מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ד' אמות ע"כ. וביאר בגמרא טעמן של דברים שמכנגדן כדי שלא יחפיל. ודבר זה הוא מוסכם מהכל. ועל כן אין להרבות בדברים שאין כונתינו להאריך. אלא לקבר כי בשעה שרצה חבירו פתח זה החלון העשוי לאורה. והניחו שעבר ונתן לו ארבע אמות בהצירו שכנגד אותו חלון. והמובן ממה שאמרה מלמעלן ומלמטן ומפירושם בגמרא על זה מלמעלן כדי שלא יצין עליו ויראה ומלמטן כדי שלא יעמוד ויסקיף. וביאורם של דברי' הוא שאם היתה החלון למטה בכותל ובא חברו ובנה כנגדו ברחוק ד' אמות יאמר לו בעל החלון הגביה כתלך ד' אמות כדי שכשתעמוד על הכותל לא תביט בחלון וכמו כן כשתהיה החלון גבוהה למעלה בכותל יאמר לזה שבא כנגדו הגביה כתלך ד' אמות שמא תעמוד על ראש הכותל ותשקף בביתי. זה פירוש מלמעלן ומלמטן. ירצה מכאן להיזק ראיה שמיה היזק שאם אינו היזק לא הוצרך התנא לכל זה עם היות שזה מבואר בפרק השותפין. שרצו מאומרם שם אמר אביי שני בתים בשני צדי הרבים זה עושה מעקה לחלי הגג ומעדיף. וזה עושה מעקה לחלי הגג ומעדיף. וזה שלא כנגד זה והעדפה היא כדי שלא יראה באלכסון. ואמרו שם מאי אריא רשות הרבי' אפי' רשות היחיד רשות הרבים אלטריכא ליה סד"א אמר ליה סוף סוף הא בעית אלטטוטי מבני רשות הרבים קמ"ל דאמר ליה בני ר"ה ביממא חזו לי. בלילא לא חזו לי אם נמי חזית בלילא לי כי קאמינא חזו לי אם כי יתיבנא נמי חזית לי. בני רשות הרבים כי מעייני חזו לי כי לא מעייני לא חזו לי אם כי לא מעיינת חזית לי וכן מהיא דאמרינן בפ' חזקת במשנת לא יפתח אדם חלונותיו אמרינן עלה בגמרא תנו רבנן מעשה באדם אחד שפתח חלונותיו בחלר השותפים בא לפני רבי ישמעאל ברבי יוסי. אמר לו החזקת בני החזקת בא לפני רבי חייא. אמר לו יגעת בני יגעת יגעת ופתחת לך יגע. ופתוח ונפסקה. שם ההלכה כרבי חייא וכל זה מפני שהיזק ראיה שמיה היזק וכן היא קבלה ביד הגאונים ומוסכם מכל הפוסקי' והמחברים ז"ל ולא נפלה בזה מחלוקת. בין הפוסקים ומפרשי ההלכות אלא בשני דברים לבד הא' אם החיזק בזה היזק אי הוא חזקתו חזקה אי לא. ב' אם תמצא לומר שחזקתו חזקה לו בחזק' חלונות העשויות לאורה אם צריך טענה אם כמכר אם כמתנ' ושטר היה לו ואבד לפי שהכל' מסור בידינו כל חזק' שאין עמו טענה אינ' חזקה ואם צריכה שבועה אי הוא לה חזקה אי לא הריא"ף כתב בתשובה שאין לה חזקה כלל וכל זמן שירצ' יכול הוא לסתו' חלונותיו עליו דמאי אמר ליה יכול הייתי לסבול ולא יכולתי וכמו שהעידו על אותם תשובה שני עדים כפרי' ונאמר' תלמידי רבינו יוסף אבן מגאש ז"ל ורשב"א ז"ל וכת' הרשב"א ז"ל משמו דאפי' קנו ממנו בקנין מתרצ' עכ"ז יכול לסתום מהטעם הנזכר. ומשכו אחריו בזה הרשב"ם ז"ל בפירוש והרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל אבל רבינו יוסף אבן מיגאש אינו סובר כן ואמר דיש לה חזקה וכן תלמידו הרמב"ם ז"ל וביאר זה בפי' המשנה בי אמר ראב' ובחיבורו ריש פ"ז מהלכות שכנים ואחר זאת הדעת נמשכו רש"י ז"ל ובעל העיטור וכ"ת אחר שהעיד על אחיו הרשב"ם שחזר בסוף ימיו וסמ"ג והרא"ש ז"ל ומה שאמר הר"ם שקנה לאלתר ביאר הרב בעל העיטור דלא לשעת קאמר אלא לאחר שלשי' יום ונראה שלמדה מ"ה היא דאמרינן בפרק השותפין סוכה דמטלא עד ל' יום הוא לה חזקה. אבל בעלי זאת הסברא עם היותם שוים בדבר אחר דיש לה חזקה הם חולקים בזה לשתי כתות כי הרא"ש ז"ל נמשך אחר דעת רש"י ז"ל ואומרים דעם היות שיש להיזק ראי' חזקה כסברת הר"ם אבל אומרים דלא הוא לה חזקה אלא לאחר ג' שנים כשאר החזקות והר"ם ובעל העיטור וסמ"ג סוברים לאלתר שהוא ל' יום כפירוש בעל העטור ואם לספק הב' שהוא אם צריך טענה הרי מבואר שרש"י והרא"ש הם מאריכים טענה ואם לא בא מחמת טענה אין אותה חזקה כלום משום דסוברים דחזקתם היא על גוף הקרקע ולדעתם הר"ם והנמשכים עמו אין צריך טענה כלל משום דחזקתו אינה על גוף הקרקע ולדעת הר"ם ז"ל והנמשכים עמו אין צריך טענה כלל משום דחזקתו אינה על גוף הקרקע עד שיהיה צריך לבוא מחמת טענה ואינה אלא שיש לו זכות על אויר אותה חדרה והאויר אינו בתורת המכר ולא בתורת מתנה וכמו שביאר זה בה' מכירה ורבינו האיי בספר היקח ולזה טענה דסבלנותא זמן מה שהוא ל' יום אם אם סיים בבניינו ובתשובה לא"ז הריב"ש ז"ל הריא"ף והרמב"ם והריב"ן ובעל העיטור סוברים דלא בעינן בטעל חלונו' חזקת ג' שנים וטענה דסבלנותא מספקת והדעת מכרעת כמותם

עכ"ל. א"כ לענין הכדון שלפנינו בשתי טענות של החלונו' העשויים לאורה והעשויים להזנת העין בראיה הדין עם החכם בהם לאחר היזק החלונות העליונות כלם הם חלונות לאוריות שהרי לא החלם נכנס בהם חזקתו בה ב חזקה כ"ש לאחר היותה תוך ד' אמות מקרקע העליה והחלונות התחתונות הם עשויים לאורה כמו שהרא' ממלמ' ומתכונתם וא"כ החזיק וקנה אותם וקנה כנגדם בקרקע החדרה שאחריהם ד' אמות וזה לדעת כל חכמי ישראל בלי ספק הולך כלל ועם היות שמנינו אומרים כל שאינו יכול למחות ר"ל לעכב על ידו מלעשו' אותו חלון אין לאותו חלון חזקה ולזה אמ' הרא"ש ז"ל בספריו פר לא יתפור שהפותח חלון על חדרת חבירו אין לאותו חלון חזקה אחר היות שאינו יכול למחות בו מאחר שאינו מזיקו וכיון שאינו יכול למחות בו אין לו חזקה לפיכך אם נמצא חלון פתוח לחדרה אין לו חזקה אם לא שהביא עדים שהחזיק בו ג' שנים קודם שנעשה חדרה וכתב זה בנו בס' החושן סי' קכ"ג. וכן הוא דעת ר"ח ור"ת והרשב"ם בתשובה ואמר שהפותח על גב דעפים של חבירו אינו יכול למחות לפי שאינו מזיקו ולכן בשעה שרצה לבנות עליה יסתו כנגד אותם חלונות אבל הרשב"א ז"ל הוא חולק בזה. ואמר בשם רבו הרמב"ן ז"ל שהפותח חלון על חדרתו של חבירו יכול למחות בידו לפי שאינו רוצה למיקם בהדיה למחר בדינא ודיינא כשיבא לבנות ומצא שהוא מקבל הנזק בגדי דידי. והביא ראי' מהירו שאמר שתם חדרות עשויות להבנות והרבה להביא על זה ראיות שאפי' לו רצה לכתוב לו שטר ה דאה בכך אין שומעין לו דמצא זה צריך לשמור שמרו מן העכברים ולא אמרו מותנין שובר אלא משום עבד לזה לאיש מלזה ומשו' לא יאכל ואחי הא לאו אכי לא ע"כ. וכן בחר מפרש ההלכו' בשם רבינו יונה והרשב"ד ז"ל בתשובה. ולנדון שלפנינו אני אומר שאפי' לדברי הרא"ש ז"ל יודה בזה שהרי זו אינה חדרה שחדרה היא אין מצויים שם בני אדם וזו אינה אלא חצר כשאר החצרים המיוחדים שתדיר היו מצויים שם עם בעלי האומנות ובדיני האומנות יש היזק ראיה כ"ש בתקוס שהם מקבלים היזק בודאי שהיה העבדן בתוך הבורסקי ומחליו ולמטה ערוס והיה נזוק מהם בראייתם אותו שיהי' בושנם היו מקבל היזק מאותם חלונות שהיו הפסד מרובן מצד הסיד גם נזקי אחרי' ולא היה יכולת בידם לסתמם א"כ אין לה דין חורבה וחזקת הקבס חזקה מעלייה הוא. והקהל שהם מזיקים אותו אם מצד האורה אם מצד הראיה חייבים להרחיק את עצמם. ומה שהקהל הם טוענים שגם הם נזוקי' מהחכם מצד אותם החלונות מהיזק ראיה ולזה רוצים לסתמ' ושאם יסתום חלונותיו אז לא יהיה לו שום היזק גם בזה אין להקהל לשום זכות כלל דמאחר הוא תקנתם לדון על פי הר"ם ז"ל וכבר נתבאר למעלה שדעתו היא דהיזק ראיה יש לו חזקה מה שאחר להם עוד לדבר כנגדו כ"ם בהלמרף אליו רש"י והרא"ש ז"ל שהם הגרינו ג' שנים יש כאן שלשים שלג' כ"ם בהלמרף אליו סמ"ג ובעל העטור והרשב"ם ור"ת כ"ם שאני אומר אפי' לדעת הריא"ף והרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל האומרים אין להיזק ראיה חזקה בנדון הזה הם מודים שהרשב"א ז"ל אחר בתשוב' דה עם היות דהיזק ראיה אין לו חזקה אם בא מחמת טענה החזיק ע"כ והחכם הה עם היותו יודע דיור' והבא מחמת ירוש' אינו צריך טענ' דאנו טענינן ליה הרי הוא טוען בפירש ואומר קנין כספינו הוא האל קב"ה ר"ל הוא והחלונות שבו ונתנו בהם יותר משוי כל החדרה ומראה מתכונת הכותל איך דבריו הם אמתיים. וכ"ם אחר היות הדבר בספק אם מהם קדם בבנין ובזכות החלונות אם החצר או החדרה ואחר היות הדבר בספק אין יכולת ביד הקהל לסתום אותם החלונות. ואינו אומר זה לדעת הרא"ש ז"ל והנמשכים אחריו אלא אפי' לדעת האומרי' שאין להיזק ראיה חזקה לפי שכך ביאר הרשב"א ז"ל בתשובה שם מזאת הכת וז"ל אפילו לדברי מי שאומר שאין חזקה להיזק ראיה כ"ם שאין אנו יודעים מי הקדם אם חלונו של זה לחצרו של זה אחר זה לחלונו של זה כל שאין אתה יכול לסתום חלונו של זה ולסלקו מספק זה אלא שכבר החזיק בעל החלון בזכות זה שאין הזכות תלוי בחלון זה אלא שהחזיק בזכות זה עכ"ל: והרבה להביא ראיות על זה עוד כתב בתשובה אחרת ז"ל דדוקא שהיה יודע שקנה חצרו של עכו"ם לפתיחת חלונותיו של ישראל זה לפי שאי אפשר ליישראל לבוא אלא מכח החזקה ואין מחזיקן על הקרקע שנודע לעכו"ם בפתיחת חלונות כמו שאמרתי אלא בשטר אבל אם אין ידוע מי קדם הדין עם ישראל בעל החלונות שאני אומר שחלונותיו קדמו לחצרו של זה

עכ"ל:

השאלה בידינו מכל זה שהחב' קנה והחזיק ברחייתו בחלוטות
ובאור הנכנס לו מהחלוטות וזכה בהיזקו עם היותם
בידי דידהו אפי' לדעת הר"ם מגד תקנת הקהל אם מגד שמגאנו
כמו כת מהגביאים · אם לדעת כולי עלמא אפילו לדעת החולקי'
על הר"ם מגד שאין אנו יודעים היזה מהם קדם ועל כן הקהל
חייבים להתרחק ממנו ד' אמות לפי שהחלוטות התחתונות הם
לאורה ואינם יכולי' לעשות שם שום בית המטבחיים כל אחר היות
החכם הוא כיזוק מהקהל מגד רחייתם וכבר ביארנו דהיזקו היזק ·
ואם היות שאינ' רואי' אלא כשיעבור בתוך ביתו וקלת מנוף העובר
תוך העליה ולבד לפי מפני זה המעט יעבר על ידם דהיזק נמור
הוי כמו שביאר רבינו ירוח' בספר מיעד' ועם היות שיש הרחקה קצת
הנם כ"ם שהחכם למעל להקהל למנ' חייבי להתרחק עד שלא יוכר
מהם אם לאמה דהיזק ראיה אין לו שיעור דהא אמרי' שני חברות בשני
בדי ר"ה ור"ה י"ו אמות הוי וכתב הרשב"א ז"ל אפי' עד ארבעי' ועם
היות כי החב' נם הוא כיזוק מגד החומ' שבנגדו מהעוברי' על החומ'
מכ"ו אני אומר שאינן יכולין שכל המרבה בהיזק ומקרבו יותר מעט
מהראוי אמנעו וכמו שביאר הרא"ש ז"ל בתשובה הביאה הרב בנו
בספר החשן שימן קנ"ג הם יכולי' לאמרו בענין כותל שיש בו חלון
בנגדו יש לו חלון כנגדו והרס הכותל ורצה להוציא זיז כנגד
החלון והשיב דחבירו יכול למונעו משו' דמקרב היזקו וכיוצא בזה
הם תשובה להרשב"ן ז"ל והשיב כן שאינו דומה היזק ודאית העובר
על החומה כ"ם כשהתקו' הוא לר עד מאד לדאית היושב בתוך ביתו
ולירו ומסתכל בחלוטותיו באופן שלא יעבור אדם בעליה עד
שיתבלה ליושבי בבית המטבחיי' איך לך חנים שנוים יותר
מאלו כנ"ל:

ב ולג' שהא מגד כדבוד הכותל בשעת שבירת העצמות אני
אומר שאם יתברר זה הדבר בודאי היזק גדול הוא
ושל למונע' שהרי הגדבוד הוא מהגזקי' שאין להם חזקה לדעת הכל
ואם היות שאפשר שלא יביע הגדבוד לאותו שיעור המוזכר בגמרא
בשלו' לא יתבר דפסי ובנאה עניהוה והעשיר בנה אפודנא
הוא עני שומני בשבבותיה וכו' אמריגן ומגדי רבי יוסי דגריה הוי
ובאה כי נאיד נכתמה אשוויה דהלבא פירש הכסוי מעל פי החבית
ופרש"י דחבית קיימה על ראש הכותל וכו' בעל התוספות תמה
עליו בזה תמה גדול דאם החבית היא על ראש החומה והביע הגדבוד
לא השיעור לאו בדיה ביעהו אלא הפסד בתים היא על כן פי' הוא
ולא כאחדם מוחז בידו הגד שזהו דבר מועט הרבה אם מתגדבד
אחדנא חייב להרחיק ובבליוני ה"ז הרשב"ן ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל
פרש שהחפצא למטה וכיון דבידא נכתמה בידוע הביע נם לחומה
ובאב הרב הגדול ה"ר יצחק בר ששת ז"ל בח"ב מתשובותיו סימן י'
דלא אמריגן האי שיעורא בכל הכותלים אלא שיש לעיין על פי
אמונין אם הוא נזק לכותל לפי מה שהוא החזק הוא הרפה ומה
שמעינים אם הקהל שהיו שוחקים שם ממנים · בודאי שאם היו
שוחקי' שם ממנים הגדבוד יותר גדול מזה והמחזיק בהיזק נדול
יכל לעשות היזק אחר הפחות ממנו וכדאמריגן התם החזיק לנטפי
החזיק לשופכי לפי שהיזק הנוטפים גדול ומרובה יותר מכל השופכ'
החזיק לאורבני החזיק לאכסורי ואפכא לא אבל אחר היות החב' מען
לא היו דבריס מעולם לריכים הקהל יצא"ו להביא עדי יפרא שהיה
שם זה הנזק ואז יבטלו מעליהם טענה זו ואם לא ימצאו שום עדות
לריכים להרחיק את עצמם באופן שלא יגזק:

ג ולד' שהיא מגד הריח של בית המטבחיים · גם בזה אם
יתבאר שאפשר שיהיה אפי' לאחר זמן טענת החכם
היא טענה שהרי היזק נמור הוא שאם לא היה היזק הריח היזק נדול
לא שמוהו מכלל הגזקים שאין להם חזקה שהרי בית הכסא והעשן
הא מהגזקי' שאין להם שום חזק' וכמו שמבואר לר"ם בפ"י מהל'
מזיקים וכתוב בספר החשן בשם ר"ת דזה העשן הוא בעשן הכבשונו'
שהא עשן הרבה וכן בית הכסא בפי' רש"י ז"ל שהוא בבית הכסא
שאל פני הקרקע שכך היו בתי כסאותיהם ומיחס היה רע ביותר
והיזקם מרובה ולכן אין לו חזקה אבל בתי כסאות שלנו שהם מכוסי'
אם לו חזקה עכ"ל · המובן מזה הוא דחזקה הוא דהויא לבתי
כסאות שלנו אם כבר עשה והחזיק אבל הבא לסמוך מהדם יכול
לעכב וכמו שפי' הוא ז"ל למעלה מזה בענין העשן · ובפי' ההלכות
בשם הר"ן ז"ל כתוב שכל שיש לו ריח רע שאין דרכן של בני אדם
לסבלו לא מהניה ליה חזקה ע"כ וכתב הרא"ש בתשובה והביאה הרב
בנו ז"ל בחשן בסוף סי' קכ"ד בענין ראובן שהיו לו בתי' בא"ל קל' עלא
והעיר עשויה אכסדראות וכו' ועתה מקרוב חזרו למנור הבאר חוץ
לחצר סמוך לביתו של ראובן וראובן מערער ואמ' שאינו יכול לסבול
שיהיו הקלבים סמוכים לביתו מפני הריח רע והכלבים והחזירים
המצויים במקום הקלבים והשיב שהד ן עם ראובן מפני הריח רע
וכו' ועם היות שם אכסדרה פתוחה למקום הקלבים וכאן כותל
מפסיק ביניהם וכל אחד בחצירו הכל בסגנון אחד כל שמגיע הריח
רע אליו כ"ם שם קלבי' לבד וכאן בית השחיטה ולכלוך הדם וסרחנו
הוא תוספת · ואם שהקהל טוענים שאנו נעשו אופן שלא יגיע אליו
היזק בהתחלה וזולתה אינו ראיה שום ממשות בטענה זאת כי אחר
היות שיתבאר שאיפשר שיהי' היזק לפי' אחר זמן אינם יכולין לסמוך
שכך כתב הרשב"א ז"ל בתשובה כל שאינו יכול לסמוך בשע' שהגיזק
מוכן כבר לקבל הגזק אינו יכול לסמוך אפי' כשאינו מוכן ואינו
ולבסוף צריך לסלקו ע"כ וכן בפי' ההלכות ז"ל שמגיגן דאין דאית
ליה לסלוקי בשעת היזק גם עתה קודם שיגיע אינו רשאי לסמוך בו
כדי שלא יצטרך חבירו להתעלם עמו בדין וכו' וא"כ אם הקהל יראלו
יום או יומים או חדש בשאפשר שום אחד לא ירחנו ויעלה אליו הריח
יכול למנעם כ"ם אחר היות דברי זה פלא עד שהוא מהנכסים
המיוחדים לבית אלי"נו א"כ בודאי בבית המטבחיים בודאי יתמלא
הריח רע וא"כ יכול למנעם · ומה שטוענים הקהל שיותר הוא קשה
ריח רע הבורסף וכבר ביארנו שהמחזיק בגזק גדול החזיק גם בגזק
הקטן ממנו · הנהגם טענת החכם בזה שהבורסקי היה בתוך
במזרח וקבלת רבותינו שרוח מזרחית מכלתו או שאינו מזיק אבל זה
יותר קשה לי ממנו בזה אני צריך תלמוד שאין לי הכרעה ועכ"כ אני
אומר שהקהל יעכבו הדבר ולא יקבעו בית המטבחיים עד שיתבאר
הדבר ותהיה ההכרעה כ"ם אחר היות הא' אינו מעכב על ידם
מטענה זו לבדה אבל אם תצטרך לחברותיה תחזור חזקה כמותם
כתאמר הכתוב מושכי העון בחבלי השוא ובהצטרפו פעמים
הרבה יחזור כעבות העגלה וכו':

ולה ולו' שאם מגד קול העם בתגועתיהם ותעצמותיהם
על הבאר ויגעשר הא' בתוך ביתו אם מגד
העיון ואם מגד החלי כו' כ"ם קול שלגיגות · אני אומר בזה דהיינו
הגי חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו אינו יכול לישן מקול
הנכנסים ומקול היוצאין ומעשה כלים בתוך החצר ויוצא ומוכר לשוק
אבל אינו יכול למחות בידו ואומר לו אינו יכול לישן לא מקול הפטיש
ולא מקול הריחיים ולא מקול התינוקות ע"כ נשאל המשנה ואמרי' עלה
בגמר' מאי שנא ריחא ומאי שנא סיפא פי' ריחא קתני אינו יכול למחו'
וסיפא קתני אינו יכול למחות בתינוקות ואוקמה אביי סיפא בחצר
אחרת ורבה דחייה לאוקמותא דאביי ואמר דסיפא בתינוקות של
בית הספר ובדאוקמתיה דאביי פסק הלכתא הרי"אף והר"ם והרא"ש
ואמר הר"ם בפי' המשנ' דאין הדין הזה נוהג שלא במלמד תינוקות תורה
אבל אם היה מלמד חשבון ותשבורת יש לו רשות למנוע ולומר לו
אינו יכול לישן לא מקול הנכנסים ולא מקול היוצאין ע"כ ואפי' סופר
הקהל דכותב להם שטרות או המלמדים אומנות לא מיבעיא בעלי
החצר הלא שיכולים לעכב על ידם אלא אפי' בני המבוי מעכבין
עליו מפני שמרבה עליהם את הדרך והרב בעל החשן כספי' קנה
לא הביא מכל זה כלום אלא כתב דרך כלל ואמר מפני שבא להם היזק
ומזמו · אם מפני רבוי הדרך אם מפני הקול הוא היזק והנה הדבר
נלוי לעינים אם קול אחד או ב' הוא ממנע והעידו בו חכמינו ז"ל
שהוא היזק ק"ו ובנו של ק"ו קול הקהל בריעו על הבשר כ"ם קול של
לינות שהוא אסור לשומעו ואם היות שקנת בני אד' רוצי' להמרו כ"ם
לשמעו הכל לפי מה שהוא האדם שזה ת"ח ות"ח חתם וחלילה שנאמר
שירבה בזה ולא יהא זה אלא כהיתר דאמרי' התם דאמר להו רב
יוסף לההוא תומני אפיקו לי קורקור מהבא ואם היות שהאומנים
היו יושבים בחצירם ובמקומם ובשלהם היו עושים מ"מ מגד היזק
זה שהיה מגיעלו מנעם וכן פי' ר"י בעל התוספות וכן כתוב הר"ם
בפי"א מהל' הנזכרות וז"ל מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבלות
וכיוצא בהם במקומו ויבואו העוברים וכיוצא בהם בגלל הדם ויאכלו
הרי הם מנערי' לחברו בקולן ונפצופן או בדם שברגליה' שהם יושבי'
על האילנות ומלכלכין פרותיהם אם היה חברו קפדן או חולה
שהנפצוף בזה מזיקו לו שהפירות שלו נפסדין לו בדם חייב לבטל
אותה מלאכה או ירחק עד שלא יבא היזק לחברו עכ"ל · ואם מפני
קול הנפצוף של העוף אם הוא מזיק צריך להרחיק מכ"ם מקול קהל

ומזה

ומזה הגיחו ר"מ והרמ"בן בכל מילת ידיעה דלית איכא סברא לה אין לה חזקה וכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו כי חכמים לא נתנו כל השיעורין הנזכרים בפ' לא יחפור אלא במילתא דברירא להו אותו היזק וברור להו עד כמה תהיה ההרחקה ולזה לא נתנו שיעור אחר בהרחקה לכלהו אלא כל אחד ואחד כפי מה שהוא באותו שלא יזיק. ולכן כל מילתא שאין ידוע שהמעשר סובלין אע"פ שבני אדם סובלין אותו אין לו חזקה וכן כתב הרי"בש בח' ב' ס"י בשם תשובת הרש"בא וכ"כ בפירש ההלכות ובחסן ולכן הגאונים הסכימו שירחיק בית הכסא מבור חברו חמשים אמה כדי שלא יטעים בחי הבור. וא"כ לענין הגדון שלפנינו אחר היות החכם מן אחיי הדעת בשמועת קול הלחנות כרב יוסף מפני הקרקור או הפסד הפירות ונם קול התש בריעו על הבאר בודאי ואחן סרדי שהוא קול גדול ועצו' כ"ם. בערבי שבתות וימים טובים והקול הוא חזק גדול להיותו מוסכם מכל הפוסקי' א"כ הקהל איכא יכולין לסמוך ולעשות שם בית המטבחיי' ועם היות הקהל הם בחצר אחרת הנה אם יהי' ביניהם שום תרעומ' אפשר לה תלות בזה באוקמתיה אבל הנה כבר נדחה כ"ש אחר היות בית החכם יש בה יותר מעשרים חלונות וכלם פתוחים על אותו מקום בודאי כחצר אחת ביניהו שהרי מגיעו שמעבכים על דרך חלונות:

ואחר אשר הרחבנו הדבור בכל טענה וטענה אשליים הדבור בשתי טענות טענות הקהל והם **דא'** שהקהל קנו מהעכו"ם והבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכ"וש כמאמר רב יהודה דאמר בפ' חזקת ובדיני העכו"ם אמרו שאין החכם יכול למנעם בזה אני אומר שעם היות שאיני כדאי שאכריע או שאכניס עצמי בין הדיים גדולים כי מה אני ומה שכלי יהוש כמוני ולולא שאבין דבריהם אבל אעלה מה שראיתי כתוב והשומע ישמע והחדל יחדל הנה בס' המרדכי בפ' חזקת הבית שם תשובה בשם רבינו מתתיה ותשוב'אחת בשם רב צמח גאון זצ"ל בענין חלונות הפתוחות לחצר חברו המוכן מהם דלא אמרינן ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם אלא לגרעותא דמה לנו ולמוסיהם וכי גניבת תלמוד שחלון יש לו חזקה ונעשו כמוסי העכו"ם הבא מהאי ישראל בהדי ישראל גיהו וכו' ועוד כתב בשם רי"בא ז"ל דהא אמרינן בכל דוכתא ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם היינו דוקא לענין הודע כחו של ישראל כגון הא דאמרינן בפ' חזקת וכי הא דאמרינן בפ' הגוזל קמא הלכתא גזל פרה משוברת בעי רבא הבאה מהו וכו' אבל קמא הלכתא גזל פרה משוברת בעי רבא הבאה מהו וכו' אבל ליפות כחו לא אמרינן דהוי כעכו"ם להחזיקו במה שהחזיק העכו"ם אלא כדין החזיק ורוחה אני את דבריו דמה לי החזק בקרקע מה לי החזק בחלונות וכן בספר רבינו אבי"א וכן הבאתי בתשובה עכ"ל. ובעדות שבפסק הרא"ש ז"ל בשם רבי' יחיאל בפ' חזקת דלא אמרי' ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם אלא לענין הודע כחו באותו מעשה המוזכר שם. וכספר העטור אמר ומסתברא הרי הוא כעכו"ם דקאמרינן בכל דוכתא כאלו אותו העכו"ם בא עם ישראל בדין תנא אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכהו. בדיני עכו"ם זכהו ואם לא באין עליו בעקיפין ושמע מינה ישראל שיש חלון בחצר עכו"ם ובא ישראל אחר וקנה החצר מן העכו"ם אע"פ שבדיניהם היה יכול העכו"ם לסתמו כיון דישראל עם ישראל הוא ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם כאלו בא אותו עכו"ם עם ישראל לדין שמזכין אותו ובדיני ישראל אין לו לעכו"ם לסתמה כך ישראל הבא מכחו אין לו לסתמו דכי אתא החלון לידיה בהיתרא אתא לידיה עכ"ל. וכתב שכן כתב רב שרירא גאון בתשובה וכן כתבו תלמידי רבינו יונ' משמו אבל הרש"בא ז"ל בתשובה עם היותו חלוק על ראיית הרב בעל העיטור ולהה ראיותיו מכל מקום הוא מודה בדיני שכך אמר בסוף אותה תשובה זה אני אומר לענין הלכה אבל מה לעשה והנה הרב בולם את פינו עם דברי הגאון ע"כ. והרא"ש ז"ל חולק בזה וא"ז הרב הגדול הרשב"ן ובנו הרב רבי שלמ' ז"ל רבני העיר הזאת קיימו דברי הגאונים ז"ל ודברי הרב בעל העיטור הלכה למעשה ואמרו דלא אמרינן ישראל הבא מחמת עכו"ם אלא לגריעותא. ואחר כך אחר היותם רבני העיר ויש להם עמוד על מה שיסמוכו מי יכול לדחותם כ"ם אחר היות אין ראיה המכרחת לבטל דבריהם:

ודב' היא שהמלך נתן לנו רצון הוא שיבואו בחוגם מלך המלכו' בחמת שאני בוש הרבה מלשמוע הטענה הזאת כ"ם לכתבה בכתב כ"ם שתאמר נגד החכם י"ה אחר היותו מוקן ואומר דין ישראל כ"ם שתאמר בפני אנשים זרים מקבלות אחרות כדי שיתפרסם הדבר בשעת התפלא והוידוי שעל כיוצא בזה ראוי ללבוש שחורים ולהתכסות שחורים ולהרעיש כל הקהלות עליהם שאם עשו העכו"ם זו הדבר היינו זועקים ומתריעים ועכשו יבואו ישראל ויעשוהו כ"ם אחר היותם קהל כי יחיד הגוזל את הרבים מלינו רבי' הגוזלים את היחיד לא מלינו ובפ' המניח אמר הכל אמרו רבי' גזלני גיהו בתמיהא ועם היות שאמרו בפ' המוכר פירות מצר שהחזיקו רבים אסור לקלקלו ופרשה הרש"בא ז"ל לפי שהרבים עשו את הדרך ותקנוה להלוך והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקל דחלו לרבים מחל עכ"ל. משמע דדוק בתורת מחילה אבל בתורת גזלנותא לא זכתבו בשם הר"י מקרקוסא ז"ל כגון שהחזיקו בו רבים בטענה כגון משנתינו וכו' אבל רבים לא גזלני גיהו. עוד כתב ז"ל שם קשיא לי היכי אמרינן אסור לקלקלו והא מקשינן בדוכתא אחריני וכי רבים גזלני גיהו בתמיהא ואיכא למימר דלא שייך גזלה אלא בדבר שגוזלים ממש מתחלה אבל כתן מתחלה לדעת אבל מה שנתנו מתחלה לדעת כי הדר וכעי למשקל ההוא מידי ואין רבים נותנין לו הדרך שנתן לא מקרו גזלנים ואסור לקלקל אותו הדר' משמ'מדברין שבל שלא כתן מתחלה לדעת והחזיקו בו רבים גזלני גיהו. ולכן הקהל אם עשו שום בנין מה שלא יחייב מן הדין או יעשו שם בית המטבחיים גזלנים גיהו אחר היות לא כיתן מתחלה בראון. ובלכן איכא יכולים לקבוע המקום שם. וזה הנראה לי לענין הדין שהוא אמתי ואל אמת הוא יגאנו באורח מישור שהוא הדרך האמת. ומפני הגזל מה שיש בידי לעשו' עשיתי כי על כל ראש הקהל ובפני רבים זעקתי עד שרצו לתפוש אותי בידים למלכות וכן עשו וכזה אני חושב שאת נפשי הצלתי. ואל אלי"ם גבהות ירלאו מתורתו כפלאות. ויעשה עמנו לטובה אות. וכדי להיות ביד החכם למופת ולאות כדי להראות לדורות הבאות. ואחתמתי שמי פה הצעיר למח ס"ט

בה"ר שמעון דורלון ן':

והוא חמישי להרשב"ן ז"ל אביו של הרב המחבר ז"ל

ואחר כך הקהל יצא"ו לפי ערכם למקום הזה ביותר עד שלמעט לא היו הצבור יכולין לעמוד בלא הזה העתידו והפצירו והרבו על החכם הנלא ז"ל רעיים עד שמחל להם והניח לעשות בית המטבחיי' במקום ההוא ועד היום הזה הם משתמשים במקום ההוא לבית המטבחיים ובודאי הוא שהחצר ההוא של החכם הנלא זלה"ה נעשה בהרוסה גדול וקבלה מוקים רבים מחמת הבית המטבחיים ההוא אבן הלוך הרב הבריח לקהל לקבוע בית המטבחיים באותה חרבה ומלך ההברת ההוא החכם הנלא זלה"ה ובניו אחריו שתקו והניחו לקהל לעשות כרצונם לצדקה רבה תחשב להם לפני ה' אלהיהם:

תם ונשלם טור הראשון מחוט המשולש

מפתחות לשאלות ותשובות מחוט המשולש חלק רביעי מספר התשבץ

טור הראשון

שאלות דשייכי לטור אורח חיים

על אב המברך הגומל על רפואת בנו קטן דף ח שאלה ד
אם המברך הגומל כשיולדת אשתו דלא הוי ברכה
לנשלה סס שורש ח
בל סופר שתיינ קולו של יו"ד לאחר כתיבת פרשה של תפילין
ויאור קולו של יו"ד פי' רש"י ופי' ר"ת דף ח שאלה ה
על אות הדומה לאות אחרת כמו דלתי"ן ריש"ן ואל"ף שהיתה חלוקה
מעם ויניק דלא תכיר וטופש יודע לקרא אותה סס שורש ח
על מקום שהוליאו יעקב מביתו וקבעו ב"ה להתפלל בו ושמש בו
כמה שנים וגם אחרי מותו מלא מקומו ראובן בנו הגדול ועתה
עמד הקטן וערער ליטול חלקו מיד בן ראובן ולמנות אחר במקומו
מהו: יין בזה דף ב שאלה ז
יבאר שב"ה של יחיד יכול אדם לסחרו ולשנותו כמו שירלה וגם יכול
לחטוא רבים מלהתפלל בו אבל לא ליחיד אם אין ב"ה באותה
העיר סס שורש ח
יבאר שאין טענת תפלת הרבים כמה שנים טענה אלא אם יטענו
טענת הקדש בוודאי סס שורש ב
יבאר על ס"ת של יחיד אין הצבור יכולים להחזיק בו שהוא
הקדש סס שורש ג
יבאר דלא אמרו אם הבן ממלא מקום אביו הוא קודם אלא בשררה
ערבים: אבל במקום שהוא של האחים יכול הקטן להעמיד אחר
במקומו אם ירצה סס שורש ד
ביאור לשון טור ח"ח סימן תכ"ח קדרות של חרס שנשתמש וכו' ומותר
להשהותן עד לאחר הפסח ומשתמש בהן בין במיכן
בין שלא במיכן וכו' דף ד שאלה יב

שאלות דשייכי לטור יורה דעה

על נדי שנשחט והוא בן שמנה ימים דהוי ספק ספיקא
ולחולא דף ח שאלה סי' ב
יבאר שבית הרחם אין בו משום ריסוק איברים סס שורש ח
מלאיסור בן ח' ימים הוא בין לקרבן בין לחולין סס שורש ב
על היתר חתיכת כרס שמולגיה במים חמים בלא מליחה דאין
מחזיקין דם בבני מעיים וגם הכלים מותרי' דף ח שאלה סי' ג
אבל לריך שיהיו מנוקרים משמנן דשמנן אין בה משום דם סס
ענגים ושמגבלים נכנסו לאוצר ישראל ושם הרבע חביות יין ואחד
מקמטיא ופתחו אותם ולקחו מהם אם נאסר היין ודין מגע
שמעגלים שלא בכוונה ודין ספק מגען ודין יין שיש בו דבש וחלוק
אם ממלאו הסריס או מקצתן לבד דף ד שאלה סי' יח
על מנהג ינו בחלבזאייר בהיתר חלב שחלבו עכו"ם
אין ישראל רואהו דף ט"ו שאלה סי' ל"ב
יבאר שהגזירה שאיסורה משום גזירה אם בטל הטעם לא בטל
איסורא אבל חלב שאיסורו הוא משום תערובת אם בטל טעמא בטל
איסורא סס שורש ח
יבאר שאין לחוש לעירוב חלב בהמה טמאה אלא במלתא דשכיחא
אבל במלתא דלא שכיחא לא חיישינן שם שורש ב
יבאר שאם האיסור ביוקר והמותר בזול אין חוששין
לתערובת סס שורש ג
על ענין הבא אל"בן ממתי"נא סס שורש ד
על אראלי"יב שמוכרים על האגרות סס שורש ה
כף חולבת מלוכלכת בחמאה הדבוק בה ותחבה אותה בקדרה של
בשר שרדה מעל האש ונחה מרתיחתה שאין הקדרה והתבשיל אסורי'
מאחר שאין היד סולדת בל כך דף יט שאלה סי' ל"ו
וגם בדף כד שאלה סי' מ"ד

על הנשבע לחבירו לפורעו לזמן ידוע ואסר עצמו מבשר ויין אם לא
יפרע והעני ומכה ידו ונתגלגל דין לונס' דשכיח ואונסא דלא שכיח
באורך ועניינים רבים דף כב שאלה סי' מג
יבאר דהנשבע ונדר לחבירו על דבר שחייב לו מקודם אינו יכול
לומר לזה כוונתי אבל הנודר לחבירו על דבר שלא היה חייב לו אלא
שעתה מחייב עצמו יכול לומר לזה כוונתי ולזה לא
כוונתי סס שורש ד
יבאר דהא דאמרינן דהנשבע לפרוע לזמן והעני דהוא פטור
מנבועתו מנד אונסו היינו לעבר אבל עדיין שבועתו קיימת ועומדת
שאם הרויח מכאן ולהבא חייב הוא לקיים שבועתו סס שורש ה
יבאר דאשה נאמנת על פרכי הבית אפי' באיסור דאורייתא ופירש
פסוק האשה אשר נתת עמדי דף כד שאלה סי' מ"ד
ראובן ושמעון לקחו ביחד מעות ברבית מעכו"ם לזמן קצוב ולאחר
חדש הו יותר לקח ראובן משמעון הקרן שלו וא"ל אני אפרע לעכו"ם
הרבית שלי ושלך אם אסור הו מותר דף כה שאלה סי' מה
יבאר שאם היו ערבין שלוף דון חייב ראובן לפרוע כל הרבית חלקו
וחלק שמעון סס שורש א
יבאר שאם היו שותפין ובשעת חלוקה לקח אחד כל הקרן חייב לפרוע
כל הרבית סס שורש ב
על בהמה שנקרע שעור טפח בבשר שבין הצלעות הנקרא אדרא"ע
בא"ל ער"בי והעור עדיין קיים אם אסורה או מותרת ופי' בשר המופס
לת רוב הכרס דף כה שאלה סי' מז
על החלב שבין עובי בית הכוסות הנקר' גלי"ד אל כר"ש בא"ל ערב"י
שהוא מותר דף כה שאלה סי' מח
על אשה הרואה דם מחמת תשמיש ולא נשתנה ושתה רק כמנהגו
נוהג והדם אינו כל כך אדום ודברי הפוסקים בזה ותיקון
בדיקתה דף כ"ו שאלה סי' מט
על הנתר הנקרא אטפ"ל שבא מעיר פא"ס אם מותר לחוף בו
בטבילת מצוה דף לב שאלה סי' נה

תשובות דשייכי לטור אבן העזר

על אלמנה שהכניסה בידה עץ דלוק לחדר שהיו בה בגדי היתומים
ונשרפו דף ח שאלה סי' ח
יבאר שאפי' היו הבגדים טמונים ומכוסים חייבת
בהם האלמנה סס שורש ח
עניין אלמנה ששברה כלי היתומים אפי' בשעת מלאכה
חייבת בהם סס שורש ב
על מליאת האלמנה שהוא לעצמה ואין ליתומים בה
כלום סס שורש ג
על מי שנשא אשה על אשתו במקום שכותבין בכתובה
שלא נשא וכו' דף ב שאלה סי' ד
על מי שאין ידו משגת למזונות שחייב לגרש סס שורש ח
יבאר שמי שחוזר לאשתו ומחמת הדבריס שאוסרה על
עצמו סס שורש ב
יבאר שמי שחייב לגרש מן הדין שאין לו לאסרה על
אחריס סס שורש ג
יבאר אין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה אלא עד ג' חדשים ואם
נתבאר בברור שהגיח ביתו ריקן אז פוסקין מיום
ראשון סס שורש ד
על מי שטען על ב"ד שפסקו מזונות יותר מדאי
לאשתו סס שורש ה
יבאר שהבעל חייב במזונות אשתו עד שתקבל גיסה היא או שלוחה
אבל כל זמן שלא נפרעה מכתובתה כמו שפסק הרש"בץ
זצה"ל סס שורש ו
שכל דבר שהוא מחלוקת בין הפוסקים יכול הנתבע לומר קים לי
והמוצא מחבירו עליו הראיה סס שורש ז
פי' הגרושה נוטלת מה שעליה הוא מה שראוי להיות עליה אפי' עתה

אינם עליה שהם בגדי חול אבל לא בגדי שבת סס שורש ת
יבאר שבגדים הראוים לחול ולשבת מוטלתן בלא
שומא סס שורש ט
יבאר אם האשה תובעת הגירושין מרצונה שמין אפי'
בגדי חול סס שורש י
על ענין קדושי קטן אם כלום אפי' שלא שבלוגות
מהגדיל דף ג שאלה סי' ט
יבאר דלא אמרינן הן הן עדי ביאה אלא מן הגיסואין
אבל מן האירוסין לא אמרינן גם נריכים האיש והאשה לידע
שהעדים רואים אותם סס שורש ב
על ענין קלא דלא פסק בקידושין סס שורש ג
אלמנה שבאה לתבוע כתובתה ואין שטר כתובה יוצא
מתחת ידה דף ו שאלה סי' יו
יבאר דאפי' במקום שנהגו שלא לכתוב כתובה אינה גובה אלא עיקר
ותוספת. אבל נדוניא לא וכ"ש במקום שכותבין כתובה ואינו יוצא
מתחת ידה דאינה גובה הנדוניא אלא א"כ היורשים מודים שלא
נפרעה סס שורש ח
על ענין בניית כתובת האלמנה ותפיסתה
למזונות דף ז שאלה סימן יז
יבאר שמנהג בסב"ר ר"ח במזונות וכסות הוא כפי דין
ההלמוד סס שורש ב
יבאר סיעור המזונות והכסות סס שורש ג
על בגדי כבעונין שנהגו לבבוע שחורים סס שורש ד
אם היא לה בחיי הבעל משמשת לשמשה סס שורש ה
אם טענו היורשין מיל מעשה ידיך במזונתיך אין שומעין להם ואם
אמנמה על עצמה והוחזקה והניחה הוא ליורשים סס שורש ו
יבאר דאם תפסה תחת ידה הרבה אין להוציאם מתחת ידה וצריכה
ליגבע למזונות סס שורש ז
יבאר דעל ידי ב"ד יעשו דרך הגאה ופירות בדי שלא תבלה
הקרן סס שורש ח
על שנוי המטבעות דאין הולכין אלא בשעת גובייתא אין למעלה בין
למטה סס שורש ט
על הבלאות ונכסי הנדוניא היאך מוטלתן אם בשומא ראשונה אם
לא סס שורש י
יבאר שאם האלמנה אינה רוצה ליטול בלאותיה אין
בדבריה כלום סס שורש יא
על אלמנה שמתה בלא שבועה ואין בכתובתה נאמנות ונתנ' עזבונה
להקדש בעד אחד בלבד והיורש שהיו בנה טוענן שהו' יורש אביו ואין
במתנת האלמנה כלום דף ח שאלה סי' יח
יבאר שאלמנה אם מוכרה למזונות בלא ב"ד הו מסכנה ממכרה
מוכר סס שורש א
יבאר אם תפסה לפרעון כתובתה בלא ב"ד סס שורש ב
יבאר אם הבעל מת פתאום או בשבי אין לחוש לטענת ערי
אם פסה סס שורש ג
יבאר אם האלמנה היתה מטפלת לעצמה ונוסמת ונותנת והרויחה
ומה שנתה מנכסי הבעל היה דבר מועט אמרינן בכי האי גוונא
מיליה מלאה או מתנה היתנה לה והקדשה הקדש סס שורש ד
על טענת עד אחד בהקדש שאין מקום לטענה זאת אלא אם יורשיה
טוענים כך אבל יורשי הבעל אין להם דין בהלו
הנכסים סס שורש ה
יבאר שאם אין לה יורשים גבאי הקהל נוטלים הכל
לעניים סס שורש ו
יבאר שבגדי המת היורשים נוטלים אותם סס שורש ז
על אחד שקדש את בתו לאחר וקבעו זמן לני שוקין ועבר הזמן ועדיין
היא הקטנה ותבעו הבעל לנישואין והוא מעכב דעדיין לא בגר' דאין
טענתו טענה וחייב במזונותיה אם העכוב
ממנו דף ט שאלה סי' יט
על אלמנה שלא רצתה להתייבם דף יב שאלה סי' כה
יבאר דאין כופין לא לגרש ולא לחלוץ אפי' אין כוונתו אלא
לדבר אחר סס שורש א
על חלוצה מוטעת דהויא חלוצה סס שורש ב
על היבמה אם כותבין עליה אגרת מרד סס שורש ג
על מזונות היבמה סס שורש ד

על יבמה שלקה בחשלום ט' חדשים בת מתה ונגמרה בטמרה
ונפרנינה רק לא יצאה בחיים לאויר העולם. ופסק בחולצת ולא
מתייבמת דף יב שאלה סי' כו
מעשה ביבמות פ' ארבע אחים וכו' היתה אחת בשירה ואחת
פסולה דף יב שאלה סי' לד
על אשה שמתה ובא הבעל לתבוע ממתיו שארית
הנדוניא דף יד שאלה סי' ל
כלל שבכלו הפוסקים היכא דים מחלוקת בין הפוסקים יכול הנתבע
לומר קים לי סס שורש א
יבאר שמחלוקת רש"י ור"ת היינו היכא דייחד לה החב כסות וכלים
ונשארו אצלו ומתה אבל כל זמן שלא ייחד לה אלא נשארו חוב אצלו
הכל מודים דאין הבעל יורש אותם סס שורש ב
על הרוג שנתעלם מן העין ועכו"ם מל"ת וגם ישראלים מעידים
להתיר ועכו"ם אחרים אומרים עדיין הוא חי דף יז שאלה סי' לד
פסק על העכו"ם שאמרו עדיין חי ליאתה לעידותיהו דלא הוי
תל"ת סס שורש א
על הבחשתם שאמרו הגה הוא במקום פלוני ולא נמצא
שם כלל סס שורש ב
יבאר דעידי ריתה אינם צריכי' דרישה וחקירה סס שורש ג
יבאר מהו הנקרא תל"ת סס שורש ד
יבאר נד ההיתר מפני שהראה להם העל"ו סדור
והותם שלו סס שורש ה
על יהודי ששמע מפי יהודי אחר סס שורש ו
בחקירת תל"ת סס שורש ז
על העכו"ם שאמר אני הרגתיו סס שורש ח
על שנוי המקומות שאח' אמר הוא הלך במקו' פלוני ואחד אומר הוא הלך
במקו' פלוני דלא הויא הכחשה ושיטו סס שורש ט
אלמנה שלא נשבעה ונטלה עזבון בעלה והכניסה אותו בנדוניאתה
לבעלה הבני ומתה ובא בניה הראשון לערער על הבעל שכל מה
שלא כדין עדיין הוא בחזקתם והבעל בוטן אני יורש מה
שהניחה לי דף יח שאלה סי' לה
יבאר שאם יש נאמנות בכתובת' הראשונה עכשו שמתה הבעל שאה
יורש שלה יורש כתובתה אע"פ שלא נשבעה סס שורש א
יבאר שאם מה שנתתה הוא קרקע אין לבעל כלו' וקרקע בחזקת
בעליו עומד סס שורש ב
יבאר אם אין נאמנות בכתובתה ומתה אין יורשיה יורשי'
כלום סס שורש ג
יבאר דבקרקע גם הפירות חוזרין סס שורש ד
דאם הגבוי מטלטלין מחלוקת בין הפוסקי' סס שורש ה
אם יש ליתומי' ראיה בעידי' שהכניסה לבעל השני יותר משך
כתובתה הראשונה יחזיר' הבעל ליתומי' סס שורש ו
על אלמנה שהגבוה מקלת כתובתה ולא השביעוה בתחלה כי
אמרו עד תשלו' הפרעון ובין כך ובין כך הלכה והיתה לאיש אחר
ובא היא ובעלה לתבוע המותר והיה רוצה ליגבע שהיא
אשת איש דף יט שאלה סי' לו
יבאר שהדיין שהתחיל לברעה בלא שבועה הוא טוענה בדבר תמנה
ויגלם סס שורש ח
יבאר דלא מיבעיא שאינה נטלה הנשאר אלא בשבועה אלא אפי' מה
שנתתה כבר רצתה להחזירו ליורשי' אם לא תשבע
עכשו סס שורש ב
על לאה שמתה והניחה בת קטנה והזקינה אם אמה מחזקת בה
לגדלה אצלה והחב עוזן תשאר בתי אצלי ופסק הרב שאם היה
היתום בת תשאר אצל זקנתה דף יט שאלה סי' לא
שאם הזקנה נשואה לאיש אחר יכול החב את בתו ולא תשאר
אצל זר סס שורש ג
אב וכנו נכלה עליה' מפולת והוליאו אחב בתחלה ספק חי ואחר
כן הוליאו הבן מת ונסתפקו בשעתו י"ל תתייב' וי"ל תתרת
לעזק דף כ שאלה סי' מ
בהיתר אשת שמוזאל אל עוב"אבי שעכו"ם אחד מל"ת ראהו מת
ומשלך בחול שפת הים והכיר אותו בטביעות עין וקברו אף על פי
שדברי העכו"ם סת' ולא אמר אם ראהו כשפלטו הים או לאחר
שעות דף כא שאלה סי' מא
בהיתר אשת נעבע במי' שאין להם סוף והאריך בסברו' הפוסקים

בדרמי וקברתיו ועכו"ם מסיח לפי תומו דף ל שאלה סי' כג
על הרוכה לגרש את אשתו ואין ידו משגת
לכתב כתובתה דף לב שאלה סי' נ"ד

תשובות דשייבי לטור חשן המשפט

כל דבר שהוא מחלוקת בין הפוסקים יכול הנתבע לומר
דיש לי כפלוני והמע"ה דף ב' שאלה סי' ו' טורש ז
על איסטים שקנאו הקונה ולאחר ימים כשל בעו ממנו
מחלה רע. דף ג שאלה סי' ח
מנין מומין שבגלוי שש טורש ח
על מומין שבסתר שש טורש ב
על ענין מוס המבטלו ממלאכתו או המפחיתו בדמיו שש טורש ג
יבאר על דבר שאין לו ב' ריקה אלא לאחר זמן אין לומר
בזה עבר זמן האוכלה שש טורש ד
יבאר אם הקונה ידע והכיר במוס ושתק דאמרינן
בזה ולא מחל שש טורש ה
כל מי שמסר פקדון לחבירו למוכרו ומכר שוה
שיש בחוטשה דף ל שאלה סי' י
על שליח שעשה חוזר אפי' בדברים שאין להם
מעלה שש טורש ח
על שליח שהתנה בין לתקן בין לעות אינו חוזר שש טורש ב
יבאר אם היה הפקדון דבר שאינו ערכו ידוע לכל דצריך המשלח
לה ביע לשליח ערכו ואם לא הודיעו איהו דאפסיד
לא פשיה שש טורש ג
על ראובן ששלח לשמעון לקנות לו דבר פלוני וקנה שמעון ומעות
ראובן ומסרם ללוי להוליכם לראובן ונתלך שמעון וחזר ואמר ללוי
לתנם לזבולון ונתנם לזבולון והלך לעיר ראובן וגם שניהו בדין
ראובן עם זבולון הגז' הא אומר שלי הם ומעותי קנאם וזה אומר
לא בעל דברים דיבי אתי דף ה שאלה סי' יג
יבאר דהולך כזבי דמי הן בחוב הן בפקדון ואם
מסירם חיב בהם שש טורש א
יבאר דאם השליח והחזירם באונס לבעליו דין אם היה
הנפקד כפרן אם לא שש טורש ב
דאם היה לוי נאמן לבעליו ורגיל להפקיד אצלו שנפטר הנפקד
מחזרתו ללוי שש טורש ג
על מוכס שקנה המכס מהמלכות וראובן מלך אלמוהו לא פרע
כלום ואחר ימים תפס המוכס ממון דראובן הגז' ליפרע ממנו
על החוב דף ה שאלה סי' יד
יבאר דאם היה המוכס עכו"ם שקנה מהמלכות דמותר להבריח
ממנו מעוס דהוי כהפקעת הלוואתו שש טורש א
יבאר דלא אמרינן כאן יהיה נאמן המוכס במינו שש טורש ב
יבאר דלא אמרינן מוציא מחבירו עליו הראיה אלא כשזה טוען שלי
הוא וזה טוען שלי הוא אבל כשמודה לחבירו שהוא שלו אלא שמחזיק
בו בטענת חוב ממקום אחר לא אמרינן המע"ה
אלא הנטען יטבע ויפטר שש טורש ג
עלמור שכלם קרובים אם יכולים לעשות תקנה
מגבירים להעיד דף ו שאלה סי' טו
יבאר דאם קנו מידו על הבטרת קרוב אינו יכול
לטוען בו דאין לאחר קנין כלום שש טורש א
דאם נתקבלה העדות של הקרוב לאחר שקבלו
עליהם שש טורש ב
יבאר דאם יש חכם חשוב בעיר צריך שיהיה בהסכמה
אפי' בתקנות בני העיר שש טורש ג
יבאר דלא אמרינן התקנתם תקנה אלא במילי דמיעוטא אבל בגיטין
וקדושין לא מיהני אלא א"כ יש עדים כשרים שש טורש ד
וכל הדן בערכאותיהם ומניח דין ישראל אפי' אם דינם כדינינו
ול"ם אם מוציא ממון מחבירו בדינם שלא
בדינינו דף ז שאלה סי' יז
נמנים שלקחו סחורה ביחד כדי לחלוק אותה והוליכה אחד מהם
לביתו וחבירו תובע להלוק והוא דוחהו מיום ליום ובאו נגבים
עודדי לילה ונגנבו הסחורה הגז' אם נכסי בעל הבית

ונתעלמו בדין ופסק לחייב את בעל הבית דף ט שאלה סי' כ
על שמי המטבעות בשטר עסקא אי אזלינן בתר עת הכתיבה או
אזלינן בתר עת גובייתא דף י שאלה סי' כא
על שמעות כספים אם מותנת בזמן הזה ומנהגינו
בעיר אל נזחייר דף י שאלה סי' כב
יבאר דאם קבע זמן לפרעון והגיעה השמיטה בתוך
הזמן אינו משמט שש טורש א
יבאר דאם החוב היה משכונה על הקרקע בארתא
דלא משלקי אינו משמט שש טורש ב
יבאר דאם החוב כתוב בו אחריות נכסים דאינו
משמט שש טורש ג
יבאר דבמקום שנהגו לכתוב אין לנו לפתוח בטענת
פרוזבול שש טורש ד
אם יש שבועה בשטר החוב מהו הדין בזה שש טורש ה
על ס"מ שלוה ואמר כולם"י פי"ד מו"ה אבד"מר לאוכ"תי ואמ"ה מ"ה
אל"ה אמ"ה תעטי' לח"ל וב"ע"ד מות אמ"הא כול"פי
הק"דש דף י שאלה סי' כג
על שותפים שמת אחד מהם בתוך השותפות ועשה צוואה על קרקע
שקנה שהוא לעצמו דף יא שאלה סי' כד
יבאר אם יש עדים ביניהם בתחלה שאינו נאמן שש טורש א
יבאר דשני דברים הכתובים בשטר ומחוברים
בוא"ן העטף דליינינן להו כחד שש טורש ב
יבאר שהעדים יכולים לבאר לשון השטר אפי' במשמעות רחוק ולא
אמרינן כיון שהגיד וכו' שש טורש ג
על מי שנתן רשות לשליח לפדות שבויים מיד שר העיר והתנה עם
השליח שלא יפרע לו דמי הפדיון עד שיבוא השבוי לעירו וחפץ
פחד השר שלא יתרוצ לו בדרך והלך השליח ופדה השבויים ובבוא
בדרך יצאו על השבויים לסטים ממקום אחר ומת אחד מהשבויים
ונחתת כך קרוביו לא רצו לפדות דמי הפדיון
לשליח דף יב שאלה סי' כח
עוד שאלה שנית על הענין הגז' דף יד שאלה סי' כט
על חוב שעבר זמנו ולא המלה לכתוב שטרו לאחר הזמן אם כותבין
אם לא ופסק דאם בירר בעדים שלא נפרע
כותבין לו דף טו שאלה סי' לא
על מי שלוה במותו על נכסי' והיתה אשתו מעוברת וז"ל לוותו
אם היה הורע של קיימא יזכה בכל נכסיו וחבירו שהוא שותפו יהיה
אפוטרופוס על נכסי' ועל זרעו עד אשר יגדל ואם לא יהיה הורע
של קיימא הכל במתנה לחברו ויצא את אשתו וילדה בן זכר ונתקיים
ימיה לו עשור ומת מי נוטל הנכסים דף יז שאלה סי' לב
על חנות שנמכרה ובא בעל האחר הסמוכה לה לטעון
דינא דבר מגרא כדי שיקחנה הוא דף יט שאלה סי' לג
יבאר שהבתים יש בהם דינא דבר מגרא אבל החנות עם האחר שאין
להם שייכות להתערב יחד בעיר הוא לית בהו דינא
דבר מגרא שש טורש א
יבאר דלא תשבו חז"ל לערוב בית בבית אלא לפי אותה שעה אבל
לא אמרינן אפשר יבוא זמן שיתערבו יחד שש טורש ב
פי' רש"י דגם בהלו אם בא המלרן קודם שנגמר המקח ורצה הוא
לקנות ליכול לסלק הקונה ויזכה הוא אבל
לאחר המכירה לא שש טורש ג
ראובן היה הולך דרך ים ומסר לו שמעון פקדון להוליכו בידו
ובדרך שמעו שאנשים לסטים שם ומפחדו כשנכנסו לגמל אחד ירד
מהספינה והוריד כל נכסיו בידו ובכללם הפקדון הגז' והלך ביבשה
והיה הדרך מסוכן ביותר ולכדוהו לסטים
ונשבה הכל אם חייב בפקדון אם לא דף כא שאלה סי' מו
על הערבה שנושן כאן בחל נזחייר על המס מג' שנים לג' שנים
ובתוך הזמן נודע לאיש אחד שהממון שהיה לו בחוץ לעיר שהעלו
עליו בסכום הערבה הגז' היה נלכד בשביה והערבה היתה
בטעות ורוצה לנכות הסך הגז' דף כו שאלה סי' כ
יבאר שאפי' מה שנגבו הקהל בטעות צריכים להחזיר
בדין שש טורש א
אם הערבה היתה באמונות מעלה מטה שלא בפרטי
הפרט שהקהל זוכים בדינם שש טורש ב

על

על החובות שהיו על הקהל מקולם כילד גובין
אותם סס שורש ג
על שטר מתנה שערערו לבטלו בטענת חוזרה במקלת הוי חוזרה
והאריך הרבה בפי' דברי הפוסקים ז"ל והסכמת החכם הר'
אברהם כפוסי ז"ל בדין זה דף כז שאלה סי' נח
מי שהניח בתו בחייו והוציא לה נדוניא כמנהג ומת והניח אחריו בן
ובת קטנה ואחותה הנשואה ואח"כ מת הבן ונפלה ירושתו לאחותו
הנשואה והקטנה כילד חולקין דף ל שאלה סי' נב
אם מת האב ובן אין לורק בנות יש מהן נשואות בחייו ויש מהן
קטנות עד יין לא נשאו כילד חולקין סס שורש ח
אם מת האב והניח אחריו בן ובנות קטנות ובחיי הבן נשאת אחת
מהן ונטלה נדוניתה ולא הספיקה ליכשא עד
שמת הבן סס שורש ב
על חלון הנעשית על פתח החצר בצד רשות הרבים ורואה ממנה
קצת מחצר חברו העומדת בצד השני של
רשות הרבים דף לב שאלה סי' נו
על קביעו' צא"ר אלא"אם שבעיר אל גז"איר בצד חצר בני טוואה יש"ן
וטענות בעל החצר הנז' על הקהל י"ן וזכה הרב לבעלי
החצר הנז' דף לג שאלה סי' ז"ן
בדיני חלון המצרית וחלון הצורית וחלון העשויה
לאורה סס שורש א
מצד גדול הכותל בשעת שבירת העצמות סס שורש ב
מצד ריח רע בית המטבחיים סס שורש ג
מצד קול העם בריבה על הבשר סס שורש ד
בדין הבא מחמת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם אם הוא
לריעותא או לטיבותא סס שורש ה

ענינים מפורדים וכללים

פירוש כלל שאמרו הילכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני לבד
מתלת דעבדינן כשמואל באיסורי מדליקין מגר לגר ומתירין מובר
לבגד והלכתא כר' שמעון בגרירה דף ה שאלה יב שורש א
פי' משנת יהי ביתך בית ועד לחכמים וכו' יהי ביתך פתוח לרוחה
וכו' ובתוכה ביאור מחז"ל שמעו לד"ת וביאור מסרה ב' יוקח יוקח נא
מעט וכו' דף כא שאלה סי' מב
בדיני אונסין שהם תרי גווני אונסא לגפשיה
ואונסא דאחריני דף כב שאלה מג שורש א
יבאר דאונס קרובים ג"כ הוי אונס ואונס הענייות
גדול מכולם סס שורש ב
יבאר דאונסא דשכיח טובא הוה ליה לאתנויי ואי לא
אתני איהו אפסיד אנפשיה סס שורש ג
יבאר מלתא דשכיחא טובא ומילתא דשכיחא ולא
שכיחא סס שורש ד
כלל דכל מקו' שמזכיר הטור ז"ל וכן היא מסקנת א"א הרא"ש
כן כתב א"א הרא"ש שכך הוא דעת
בנו ז"ל דף טו שאלה לא שורש א
כלל כל מקום שמזכיר הרב בתחלה דין אחד בסתם ואחר כך כותב
ופלוני כתב כך וכך או יש חולקין שדעת הרב הוא כסברת הראשון
אבל אם הרב הביא שני הדעות בזה הלשון כתב פלוני כך וכך
וכתב פלוני כך וכך או י"א כך וכך וי"א כך וכך דעת הרב הוא
כסברת הפוסק האחרון סס שורש ג

נשלמו המפתחות כסדרן
שחיבר בהרר שלמה דוראן

חוט המשולש

חלק רביעי

הטור השני

שחבר המלך הגדול אשר נודע בשערים שמו · וה׳ נתן חכמה לשלמה
שהירש כמה הידושים נאים · ודינים עמוקים ונפלאים · כאשר
עיני הקורא תחזינה משרים · הלא הוא המאור הרב הגאון הגדול

כמהו״רר **שלמה צרור** זל״הה

גם אלו תשובתו שחבר בכח חכמתו הרמה · גם הם כמה מאות שנים
גנוזים ונשמרים עד היום שנעשו חלק רביעי לספר **החשב״ן**
חבירים · והיום הזה נתגלגל הזכות על ידי שלוחא דרחמנא
יקר רוח איש חבונה החכם המרומם כמה״ר

מאיר קרשקש יצו

מבנן של קדושים ושלשלת יוחסים בן החכם השלם כמהר״ר נוזנאל זלה״ה
נין ונכד לאותו צדיק החכם השלם הדיין הרב הגדול הישיש כמהו״רר
נתנאל קרשקש זלה״ה · אשר רוח ה׳ נוססה בו ונדבה רוחו לזכות
את הרבים ולעשות נחת רוח · דובב שפתי ישנים להרב המחבר
ז״ל הנ״ל זכות הרבים תלוי בו ולכל בני ישראל עם קדובו :

נדפס

באמשטרדם

בבית ובדפוס

הגביר הרופא המובהק ה״ה כהר״ר **נפתלי הירץ לוי**
רופא בן הגביר החלוף והקנין פ״ו כהר״ר

אלכסנדר זיסקינד לוי

מעמדין :

בשנת **צ**ריק **ת**מר יפר **ח** לפ״ק :

חלק רביעי חוט המשולש שאלה א

הטור שני

לת זה כתבתי למגרים להחכמים השלמים החכם השלם האשל הגדול כה"ר אברהם מורינה נר"ו והחכם השלם כה"ר יוסף ן' סעיד והחכם השלם כה"ר משה ש"מן נ"ר והחכם השלם כה"ר אברהם מדינה נר"ו:

ענין א

מעשה שהיה כך היה שה"ר נתן הלוי יצ"ו הזמין את ה"ר אברהם טוואה יצ"ו וכה היו דבריו דעורבותי שאני שלחתי לר' נסים מייאחרה למגרים ק"ק סולט' וכתבתי לו הנה יגיע ליך על יד פלוני הסך הנז' אם יש את נפשך לעשות עמי שותפות תפרים ממונך כנגד הסך הנז' ותקנה בהם סחורות ותשלחם לידי ותמשך השותפות בינינו. ואם אין לבך חפץ בשותפו' תקנה לי לשמי במעותי הסחורות אשר אני כותב לך פרטם ותקח ד' לתאה שכר טרחך ותשלח לי הסחורות בספינה הראשונה שתבוא ועתה הנה באה הספינה ושלח לי מקצת המעות ועיכב בידו ק"נ גרושוש וכתב לי להתנהל על עצמו שבהיות בעונות יד ה' הויה בעיר והוא רוצה לברוח אל נפשו לא מצא פנאי לקנות לו בכל מעותיו עד שתזדמן ספינה אחרת ושלח לו מה שנשאר אצלו. ועתה כתבתי לי ששלח עם ה"ר אברהם סחורות כמו ת"ק גרושש לעצמו מהסחורות בעצמם אשר כתבתי לו לשלוח וכי לעצמו היה לו פנאי לקנות ולי לא היה לו פנאי ומה גם שאני אומר שהסחורות אשר שלח לעצמו הם קנויי' ממעותי ועתה אני תובע לה"ר אברהם שיתן לי מסחורות ר' נסים אשר בידו מה שעיכב ר' נסים אצלו ממעותי כפי ערכם במגרים. השיב ה"ר אברה' יצ"ו ואמר כן הוא האמת מה שכתב לך שלא היה לו פנאי לקנות הסחורות ומה ששלח לך גם מה ששלח לעצמו אני הוא שחילה פני לקנות לו לפי שלא היה לו פנאי ולא קניית הסחורות בלבד היה על ידי אלא שגם הסולט' שהלכו לו מלכן אני הוא שהחלפתים בגרושוש ובמאיי"דים וקניתי אלו הסחורות ששלח לך ושלח לעצמו. השיב ה"ר נתן הלוי כה דברי שאדוני שממעותי נקנו הסחורות כי כן אתה אומר שהסולט' שהלכו לו מלכן אתה החלפת אותם וקנית בהם הסחורות האלו ובגלגם הסולט' אשר שלחתי לו אני מ"כ הרי כל מעותי נקנו בהם סחורות לזה חזר ה"ר אברהם ואמר הוא נתן בידי הסולטעם ומי יודע אם הם שלך או שלו או של אחרים ועל טענה זאת נתעצלו ואין מוכיח לאמת הענין. טען עוד ה"ר נתן ואמר הן לו יהי כדבריך שהסחורות אשר שלח לעצמו קנאם ממעותיו למה יעכב מעותי בידו ליפא וליתן ולהרויח בהם הייטב בעיני ה' שיעכב מעותי להרויח בהם אני רוצה ליקח הריוח שהרויח במעותי עתה מה תמיהה. חזר ה"ר אברהם שהוא אנוס בעיכובם שלא היה לו פנאי. והביא ה"ר נתן עדים והעידו כי ר' נסים אילו היה רוצה לקנות סחורה היה קונה כפלי כפלים מהסך הנז' שכל כך היה לו זמן לקנות קודם לאתו את העיר. ואחר שמוע ב"ד יצ"ו דברי ריבותם הסכימו לפסר ביניהם לראות שלא נמצאת ראיה לצדק טענות ה"ר נתן יצ"ו גם לא נמצאת ראיה לסותרם ושלוח היה צריך לשלוח למגרים שיבא ר' נסי' הנז' שהסחורות אשר קנה לעצמו לא נקנו ממעות ה"ר נתן גם צריך ליסבא שמעות ה"ר נתן הנשארים בידו צרון והניחם ולא שלח בהם יד ולא נשאונתן בהם ולא הרויח גם זה דבר שלא יוכל ר' נסים ליסבא עליו כמו שהוא נודע לכל מי שיש לו מוח בקדקדו ולעשות כל זה היה צריך זמן ארוך לשלוח למגרים הענין הזה. ומה גם שהיו בין ה"ר נתן והר' נסים הנז' מלופי דברים מחשבונות אחרים מגיעים קדמוניות לזה הסכימו בחברת ר' שלמה אחי ר' נסים העומד כאן במקומו לפקח על עסקיו בכל עת וזמן. לפסר ביניהם ולא יאחר להם שום דין ודברים ולא חשבון ופסרו ב"ד יצ"ו שיקח ה"ר נתן הקרן הנשאר ביד ר' נסים שהוא ק"נ גרושוש דמאתו בנפשך אם לטענתו הא' היה לו ליקח כל הריוח שעולה במעותיו כמו שהרויחו הסחורות אשר בלו ממגרים והיה עולה לו יותר מששים גרושוש. ואם לטענה השנית נ"כ היה לו ליקח כל הריוח שהרויח בהם ר' נסים כל זמן שהיו בידו לפי שלא היה אנוס בעיכובם כמו שהעידו העדים והוכחש בהתרשלותו וכן עשו והלכו איש לדרכו זהו מה שעבר לפני ב"ד הצדק יצ"ו. וכשמוע ר' נסים הנז' מה שפסרו ב"ד יצ"ו פער פיו לבלי חק ושחק בשחק פיהו ואמר לא הוא ואומה הוא וסורר בעיר מגרים בביתו לא יסכנו רגליו ואחל כל פינה הולך ונועק ברחובות קריה כי ב"ד יצ"ו עקמו עליו הדרך הישרה ומצא איש כלבבו החכם ה"ר יוסף ברוך יצ"ו ויען ויאמר לו שאפילו עיכב מעות ה"ר נתן ברצונו ונשא ונתן והרויח בהם מה בכך שהרי הם פקדון בידו וכל מי שיש בידו פקדון והוא נושא ונותן בו אין לו לתת מהריוח שום דבר לבעל המעות וכל מה שנוטל ממנו רבית קצוצה שכדבריו אלא הקשה את רוחו ואמץ את לבבו להחריב פה להחריך לשון בחרופין וגידופין בב"ד יצ"ו ועלמו מספר. ואם אמרנו נשית ביניכם ונוכיח ונתווכח עם החכם הזה עצור במלין מי יוכל ושמא ח"ו ילא מפיכם דברי שאינו נאות וכבר חכמי' הגידו עונש השומע זילותא דרבנן ולא יקנה קנאת ה' צבאות מכ"ש לזלזל בכבודם. אך לבד זה ראיתי לייחד לו הדיבור ולדון עמו מאחר דפסקו הפוסקים דלב"ל טועים לא חיישינן כמ"ש מהר"יק ז"ל ח"מ סי' מ"א דלב"ל טועים בדבר ידוע שיקיימו השטר קולם שיחקרו העדים לא חיישי' ובכמה דוכתי אמרי' הכי. אך נעלמו דברים אלו מפניו שהחוכן מדעת החכם הנז' שאורו עיניו בהיות דשנינו המבטל ביסו של חבירו אין לו עליו אלא תרעומת ואיתא"ג ירוש' פ' איזהו נשך הנותן מעות ליקח בהם פירות ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומת. והסתיר פניו מסופה דמילתא דסיים התם ואם לקח ומכר מוליאין ממנו' ודבר ידוע כזה איך נזר אומר שב"ל טעו בזה ובתחילה השבתי להלין בעדו ממ"ש הרש"בא ז"ל בתשובה אלף ר"ט וז"ל בסוף התשובה ואין אומרי' בזה חזקה דידעי ולא חתמי עד דאמר להם חתומו דאגן שהלי ידעי ולא ידעי והו"ל כאיהך אודיתא דהתם דלא הוה כתוב בה במוקדם תלתא בחדא הוינא דאמר רב נתן משמיה דרבא כל כי האי גוונא חיישינן לב"ל טועין. ואולי החכ' הזה סמך על תשובה זו אך המסתכל בענין יפה יראה דלא אמרה הרש"בא ז"ל אלא בטעמא דאגן שהלי ידעי אך על הסתם ומה גם בדבר דידוע אפי' לדרדקי דבי רב לא חיישי'. ואם אמרנו שדבר ה' היה בפי החכם הזה והערה עליו רוח ממרו' וידע שב"ל טעו ובפרט אם נתכוון לשתי אותיות שהוסיף עתה בשמו לשתי מדות שמהם הנבואה שורה כמו שהוא מתגבר בחכמה הזאת. כבר בזרו אומר רז"ל שמיום שנחרב הבית בעונותינו נסתלקה הנבואה ולא זז החכ' הזה מחבב את ה"ר נסים הנז' עד שסידר כתב כחפצו ורצונו להטעי' דבריו והסיג על ב"ד יצ"ו לסתור דבריהם ואגמריה בסי' ולא ידע ונשלח לו וחכינו שיבוא לידינו הכתב ההוא לדעת מה ידבר בו כדי להשיב על תוכחתיו ולא בא לידינו אך ידענו שקנאת מחבמי מגרי' חתמו עמו ורוכם לא הטו אוזן לדברו ולא חתמו בו. וכשמוע ב"ד יצ"ו את הדבר הזה היטב תרה להם ולכן נערתי אני אני הקטן שבהם וכתבתי פסק זה להודיע להחכ' הזה שבמקום שחשב לעמוד לא עמד ואם זינו עליו ספרו כאן:

ועתה

יש לראות בטענת ה"ר נתן יצ"ו אלו נתחוורו ונתלבנו טענותיו מה היה הדין נותן בהם אם היה יולא ה"ר נתן זכאי בדינו ומפני שאין מוכיח עליהם לפני ב"ד יעשו פשרה ביניהם נמצא שעשו כדין וכשולה הו אפילו היו טענותיו צודקות לא היה הדין עמו ונמצא שב"ד עקמו עליו את הדרך כמ"ש החכם: ואעפ ואומר שבלע"ד דאילו נמצא ראיות לצדק טענת ה"ר נתן היה הדין נותן שיטול כל הריוח העולה לו במעותיו אם לטענה הא' שטען שהסחורות נקנו ממעותיו נר' פשוט שהוא זוכה בדינו ועיקרא דהאי דינא נפיק מהתם שמעתא דפרק הגוזל עניס דקתני תלמודא תרי מתניתא אהדדי ואוקי' ר' יוחנן אוקמתא חדא ורבי אלעזר אוקמתא חדא. והנה להביא אותה סוגיא ומה שיש להבין בה גם להביא דברי המפרשי' ז"ל במה שפירשו בה ואיך תתיישב הסוגייא כפי חילוף דיעות המפרשי' יאריך הענין ומה גם בעת הזאת אשר אני חלוש ביותר אשר ע"כ אני מקצר ועולה לבד זה ראיתי

ונתון אל לב להבין בהסיח אתקפתא דאתקיף רב שמואל בר סמרטי לבטל חובה דבני מערבא ולקיים דברי ר' יוחנן לבאורה גרא דרלה לדחות קושייתם בלי טעם והרי הוא כמפרש דבר המתוס בסתו' וכי מפני שקושיתם שייכת ג"כ בחטי' וחטי' בזה יהיו דבריהם לחוייס הן אמת דמריהטא דדברין גראה שדחייתו היא דמאחר שאנו רואים דמתניתו נקטה חטיס ושעורי' אע"ג דשייכת בהומי מודיעו לבעל החטי' ולא נקטה חטי' וחטי' משמע דבחטי' וחטי' פשיטא לה אם הותירו הותירו לאמצע וכמ"ש התוס' בדבו' שאני חטי' וחטי' וה"כ מאמ' דבחטי' וחטי' שייך להקשו' קושייתם מי מודיעו לבעל החטי' ולא קא מקשו לה ופשיטא להו דהותירו לאמצע ג"כ בחטי' ושעורי' אע"ג דשייכת בהומי מודיעו לבעל החטי' לא מקשינן לה ואין כאן קושיא זהו מה שגראה משמעות דברו אך כפי האמת אין מכאן לחייב כלל ומהנם כפי מה שפי' רש"י ז"ל בקושיית בני מערבא וז"ל בשלמא לר"א כו' ושליחותיה קא עביד אלא לר' דאמר משנה הוא ולא הוי שליחות וכו' גראה דס"ל לבני מערבא כל מקום שהשליח עושה מידי דלא קפיד בעה"מ קני בעה"מ מטעמא דשליחותיה קא עביד וכמו שאמר ר' אבהו לקיים דבריהם ומאחר דס"ל הכי ה"כ לא תפול קושייתם אלא בחטי' ושעורי' מטעמא דקפיד בעה"מ אך בחטי' וחטי' דלא קפיד לא תפול קושייתם א"כ מאי האי דקא מתקיף להו רב שמואל אם לא הי' ל' טעם אחר. גם יש להבין בדברי רש"י ז"ל בזה שהאריך לשונו להסיר קושיית בני מערבא מפל ר' אל יצר דלבאורה גראה דמוסכל דאסון הוא זה דלא תפול קושייתם על ר"א מטעם דלסחורה שליחותיה קעביד ואינו מקפיד. גם הטע' שנתן ר' אבהו לקיים דברי בני מערבא והביא ראיה מתניתי' דערכין גר שמוכרח לומר כן דאלת"ה למה אין להקדש בנבע שנבען לשמן וה"כ רב שמואל דלית ליה הך טעמא דשליחותיה קעביד אך יתכן ההיא מתני' דערכין. וכ"ל לומר דרב שמואל לא נעלם ממנו הך טעמא דשליחותיה קעבד דשייך בחטים וחטי' ולא שייך בחטי' ושעורי' אך ראה דבני מערבא דקא מקשו מי מודיעו לבעל החטי' שהמוכן מסתמיות דבריה אלו שגריך המוכר לידע למי מקנה המכר ולכוין דעתו להקנות לו ובמצא דלפי דבריה אלו דלא אזלינן אלא בתר דעת המוכר למי הוא מקנה ולא בתר דעת השליח למי הוא מתכוין לקנות אם לעצמו או לבעל המעות וה"כ האי קושיא בעצמה שייכא ג"כ בחטים וחטי' אע"ג דבחטי' וחטי' איכא טעמא דלא קפיד בעה"מ ושליחותיה קא עביד האי טעמא יספיק לשיוכל השליח לזכות לבע"המ ר"ל שהמוכר יזכה המכר לבע"המ ע"י השליח אך אחר שידע מי הוא בעל המעות אבל אם המוכר אינו יודע בעה"מ ולא יתכוין להקנות לו במה יזכה בעה"מ לפי קושייתם דאזלי בתר דעת המוכר וה"כ גם בחטי' וחטי' תפול קושיית * וגראה דרש"י ז"ל נדחק בקושי זה דאמאי לא קא מקשו בני מערבא אלא לרבי יוחנן דמשה שגראה מסתמיות קושיית דקא אזלי בתר דעת המוכר גם על ר"א תפול הקושיא דהוא מתרץ הברייתא דלסחורה ולזה אם הותירו לאמצע ולפי דבריהם אפי' הוי לסחורה ולא קפיד בעה"מ מקשינן מי מודיעו לבע"המ ונדחק רש"י בתירוץ קושי זה והרחב הדבריס לטעמא דשליחותיה קעביד ולא תירץ כלום ולדברי רש"י ז"ל והארכת לשונו מורה באצבע שנדחק בזה. נמצא לפ"ז אתקפתא דרב שמואל חזקה כראי מולק דמסתם דבריהם והמובן מהם קא מקשה להו דמאחר דאנהו ס"ל דבחטי' ושעורי' בעינן דעת המוכר למי מתכוין להקנות גם בחטי' וחטי' בעינן דעת המוכר וה"כ איך הברייתא לא נקטה אלא חטי' ושעורי' דגראה דפשיטא לה דבחטי' וחטי' אם הותירו הותירו לאמצעי ולפי דבריכם גם בזה למה יותירו לאמצעי אלא בהכרח דאית לן לאיתר דהברייתא לא ס"ל דבעינן דעת המוכר למי מקנה ולא דעת השליח למי מתכוין לקנו' ולזה בחטים וחטי' פשיטא לן דהותירו לאמצע לפי שאם הסתם הוא מתכוין לקנות לבע"המ ולא חדשה לנו הברייתא אלא בחטי' ושעורי' דאע"ג דשיטה השליח וקס"ד דמאחר ששיטה בלא דעתו שלעצמו מתכוון לקנות ולא לבע"המ קמ"ל שגם בזה דעתו לקנות לבע"המ דסתמא דמילתא דכל מה שעושה השליח דעתו לקנות לבע"המ וה"ת שיקנה בשיטו האי ברייתא ס"ל כר' יהודה דאמר שיטו אינה קונה. וזה הטעם עצמו שם לרב שמואל בהיא מתני' דערכין דאע"ג שהנבע הוא מתכוין להקנות הנבע לבעל מאחר שהבעל מסתמא דעתו לזכות לאשה קנתה אע"פי שהנבע אינו מתכוין להקנות לה דבתר דעת השליח אזלינן ולא בתר דעת

המקנה. ובמה שכתבנו יובנו דברי הרא"ש ז"ל שכתב בפסקיו וז"ל והע"ג דר' אבא מסני הך מתני' דערכין אליבא דבני מערבא וכו' דלבאורה גר' דר' אבא נא לבטל דבריהם ולקיים דברי ר' יוחנן שהרי ר' אבהו בא לבטל דברי ר"י ודחי אתקפתא דרב שמואל ויהיב טעמא לקיים דברי בני מערבא והביא ראיה ממתני' דערכין ור' אבא בא אחריו ודחה ראייתו א"כ גר' שבא לבטל דברי בני מערבא ואיך כתב הרא"ש ז"ל דר' אבא בא לתרץ המשנה אליבייהו. אך במה שכתבנו יובנו קצת דברי מערבא ס"ל דאזלינן בתר דעת המקנה ובא רב שמואל ואתקיף להו וס"ל דאזלינן בתר דעת הקונה ובאר' אבא להעמיד דבריהם והביא ראיה ממתני' דערכין ור' אבא ג"כ אע"ג דדחה הטע' של ר' אבהו לא דחה אלא הטעם ויהיב טעמא לכל המקיים אין דעתו על כסות אשתו ובניו ואילולי האי טעמ' הוה אמרי' מי הודיעו לנבע וס"ל דלעול' אזלינן בתר דעת המקנה אילולי הך טעמא כמנה דס"ל לר' אבא כבני מערבא דבעינן דע ז המקנה והוא מתרץ הביא מתני' כפי סברת' דקמקשו מי מודיעו לבעל החטי'. ולא נעלם ממני שיש לאומר שיתמר תיבת בחטי' ושעורי' ס"ל כוונתייהו אבל בחטי' וחטי' ר' דפליג עלייהו דהרי בחטי' וחטי' ס"ל לבני מערבא דלא בעינן דעת המוכר כדיהיב טעמא אבהו משום דשליחותיה קעביד ור' אבא שדחה טעמו ר' דס"ל דלף בחטים וחטי' בעי דעת המקנה שהרי הביא מתני' דערכין הויא בחטי' וחטי' ואילולי הך טעמא דכל המקדיש הוה אמרינן מי מודיעו לנבע גראה מזה שגם בחטי' וחטי' ס"ל לר' אבא דבעינן דעת המקנה מה דלא ס"ל לבני מערבא ה"א כ"ש איך כתב הרא"ש ז"ל בסמ' דמסני ר' אבא אל בני מערבא הבל דלא אפשר לו דמאחר דבני מערבא לא הוו מחבו אלא על חטים ושעורים שבהם דברה הברייתא דאזקי ר' יוחנן ור' אבהו לא בא ליסב דבריהם רק בחטי' ושעורי' דבעינן דעת המקנה ובא ר' אבא ג"כ לקיים דבריה בהם אע"ג דבחטים וחטי' פליג עלייהו:

ומצאנו למפרשיו ז"ל חילוף דיעות בנפקותא דדינא דעפ"ה מהסיח שמעת הרת"בס ז"ל פ"ו ממכירה כתב וז"ל הורו מקצת המורי' שאם קנה לעצמו במעות חבירו אחר שזקפו עליו במלוה קנה לעצמו כו' ואני אומר שאין דין זה אמת אלא התקח של המשלח כמו שיתבאר בדין העסק עכ"ל. וכתב הה"מ ז"ל שהרא"ש ז"ל האריך להוכיח כן מ"מ הם הפריזו על מדתם במה שאמרו שהוא נאמן בדבורו הקל דודאי דוקא כשיש עדי' שאלה בהם יד לעצמו וכו' ודעת המחבר כדעת בעל מתיבות וקרוב לזה דעת ההלכות בענין העסק בהתקבל עכ"ל. ומה"מ הרמ"בס ז"ל כתב שיתבאר בדין העסק גר' דס"ל אפי' זקפו עליו בפני עדים ואפי' בפני ב"ד המקח של המשלח כמ"ש בדין העסק בפ"ז משלוחין:

וראיתי להבין בדברי הה"מ ז"ל תחלה יש לראות מנין הוכיח שדעת המחבר כדעת בעל מתיבות שדברי ב"מ כתבן הר"ן ז"ל בקידושין פ' האומר על ההוא עובדא דרבה בר בר חנה דיהיב זוזי לרב למזבן ליה ההיא אתרא ואזל רב וזבנה לנפשיה וכו' כתב שם הר"ן ז"ל וה"ת והתניא בתוספתא ואיתא במי בירושלמי פ' איזהו נשך וכו' והכא במי ליפקה לההיא אתרא רבה מרב ותרגו בשם בעל מתיבות ז"ל דהת' בשלקח בזוזי משלח אבל הכא רב בזוזי דנפשיה לקח עכ"ל. והואיל ואתא לידן האי לישנא דהר"ן ז"ל אית לן למילך ביה מאי האי דקמקשי מהתוספתא דהתם קא משתעי במתן מעות למחצית שכר וקנה במעות העסק ולזה אם מודע שקנה מוציאין ממנו בעל כרחו דאית לן לחלק בין העסק לשליח כמו שחילק הרי"ף ז"ל בפ' המקבל בין המת עסק בממון חבירו למי שיש לו חלק בגוף הממון כמו שנכתוב לשונו לקמן בס"ד ויהיב טעמא דאי אמרינן הכי א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שאמרו האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון משא"כ בי' שיש לו חלק בגוף הממון. והחילוק שרגילו לחלק ג"כ שייך כאן בשליח לאשייך טעמא דמה הועילו חכמים. ומצאתי לרב הגימוקי ז"ל שרמז זה החילוק בפ' איזהו נשך על משנת אין מושיבין חבורי וכו' וז"ל אמר המחבר ולזה אני אומר שע"כ יש לנו לחלק בין כשעשאו שליח לנורך המשלח. לענין זה שאמר לו למחצית שכר שהרי בפ' האומר בקידושין גבי עובדא דרבה בר בר חנה וכו' משמע התם מה שעשה עשוי וכו'. וגראה שהחילוק אשר רמז הרב הגימוקי ז"ל הוא החילוק שחילק הרי"ף ז"ל משום טעמא דמה הועילו חכמים וכו' ומאחר דאית לן האי חילוקא לחלק ביניהו א"כ מאי האי דקא מתמה הר"ן

ז"ל

ז"ל עד שנחתך לתרן בסס בעל מתיבות דרב קנה במעות שלו מה דלא משמע כן מפסטא דעובדא · הן אמת שי"ל דלא ס"ל להר"ן האי חילוקא דמחלק הרב הגיאוקי ז"ל כמו שנמצא לרבינו ירוחם ז"ל שכתוב דבריו לקמן בס"ד דלא מחלק האי חילוקא אדרבה משמע מדבריו דכח המתעסק עדיף מכח השליח ולזה הוכרח הר"ן ז"ל לתרץ בסס בע"מ · אך עדיין י"ל מאחר דהאי עובדא דרב הוה בחצא דאלמי ולרב הוו כהני ביה כבוד מה שלא היו עושים לרבב"ח אלו הוו ידעי דהוא בעה"מ א"כ יש לנו לחלק האי חילוקא ולומר שאני עובדא דרב שלא היו מוכרים אלא לו ולזה לא אפקה מניה רבה אבל התוספתא איפשר שגם לבע"מ היו מוכרין ולזה מוציאין ממנו בע"כ ולעולם הא והא שקנה במעות המשלח וא"כ למה נדחק הר"ן לתרץ תירוצא דבעל מתיבות · באופן שהר"ן ז"ל הראנו לדעת ודס"ל לב"מ ז"ל שאם קנה השליח במעות המשלח המקח למשלח · ועתה יש לראות איך מדברי בעל מתיבות אנו הוכיח הה"מ ז"ל דס"ל כהרמ"בס ז"ל דאפי' זקפן עליו במלוה אפי' ב"ד לא מהני ליה דאיפשר לומר דלא אמרה בע"מ אלא בשלא זקפן עליו אך אם זקפן עליו לעולם אימא לך דמודה ב"מ דקנה לעצמו וס"ל כדעת המורי' ולכל הפחות הי"ל להשוות דעתו להרש"בא ז"ל ולא כמו שעשה שה"חיק הסברות מן הקנה אל הקנה שדברי בע"מ יובן מהס דס"ל כדעת המורים והוא ז"ל הבין בהס דס"ל כהרמ"בס ז"ל

מן אמת שי"ל דהמ"מ ז"ל הבין זה דמד"הול לב"מ לחלק האי חילוקא אלא מר כאן שזקפן כאן בשלא זקפן ולא תירץ הכי א"כ נראה דלא שני ליה בין זקפן ללא זקפן · ובאמת שאם זה הוא ההכרח שיש להה"מ ז"ל נראה דאין כאן הכרח דאיפשר לו' לעולם שאני ליה והאי דלא תירץ הכי משום דנראה לו דביאת האי תירוצא מהך תירוצא דהרי נתבטל לגיל תרי תירוצי אחריני דהו"ל לתרוצי ולא תירץ להו · הדא שהוא כן דלא אמרינן מדלא תירץ הכי לא שאני ליה דהרי המורים דשאני להו בין זקפן ללא זקפן וכן הרש"בא ז"ל דשאני ליה בין זקפן בעדים לזקפן בלא עדים נראין אנו לידע מנין להו האי חילוקא דקמחלקי דהרי בנמ' בהיא שמעתא שממנה יצא להם דין זה לא מזכרו חילוקים אלו אם רק אוקמתא דר"י ודר' אלעזר ופסקו המוסקים כאוקימתא דר"י ומניין להו להני רבוותא הני חילוקי דקא מחלקי אלא בהכרח דאית לן למימר דגם ר"י דאוקמינן בוותיה ס"ל דאם זקפן עליו במלוה קנה לעצמו והרש"בא ז"ל אם זקפן עליו בפני עדים נאמר דר"י הכי ס"ל ואם איתא דזה הכרח דמדלא תירץ הכי נראה דלא שאני ליה גם אמנו נאמר להני רבוותא אם איתא דר"י שני ליה בין זקפן ללא זקפן למה אוקי תרי מתניתא חדא כר"י ואחדא כר"מ לוקיתנהו לתרתי אליבא דחד ואחדא בשזקפן ואחדא בלא זקפן וא"כ מנין להנהו רבוותא לחלק בין זקפן ללא זקפן · ולסברת הרש"בא ז"ל אינו קשה כ"כ משום דהיה צריך לאוקומי תרי אוקמתות שזקפן עליו במלוה ושזקפן בפני עדים · וכ"ל לר' יוחנן דוחק לאוקים בברייתא תרי אוקמתות ולזה ניחא ליה לאוקים אחדא כר"מ ואחדא כר"ה אך לסברת המורים יקשה למה אוקים ר' יוחנן הכי אוקמינהו כרי"ה ואחדא שזקפן במלוה ואחדא בשלא זקפן אם איתא דזה הכרח אלא בודאי נראה דאין זה הכרח · ועוד אף אם נראה לחוק עצמנו ונאמר שזה הכרח עדיין י"ל מאן לימא לן דס"ל בהרמ"בס ז"ל איפשר לומר דס"ל כהרש"בא ז"ל ואם מפני שאינו דהרמ"בס ז"ל מחלק חילוק זה שחילק בע"מ ז"ל בין אם קנה במעות המשלח לקנה במעותיו לפיכך אנו דנין דס"ל ג"כ אפילו זקפן בפני עדים אין מזה ג"כ הכרח דהרי הרש"בא ז"ל ג"כ מחלק האי חילוקא וה נראה מתשובה שהביא מוהר"יק ז"ל סי' קפ"ג וז"ל כתב הרש"בא ז"ל שאלתם נהגו בעלי חנויות בשרוים לקנות בגדים וכו' תשובה שורת הדין וכו' ולא עוד אלא אפי' אמר לשלוחו קנה לי חפץ מה שעשה עשוי כו' ואם נתן זה לחבירו מעות וקנה הבגדים כו' נתערבין בפ' איזהו נשך וכו' וכ"כ בע"מ ז"ל עכ"ל · הנה הרש"בא ז"ל מתשובת מתשובתו שהוא מחלק בין קונה במעותיו לקונה במעות המשלח לתרץ בין מעשה דרבב"ח בפ' האומר להחיה דתוספתא דאלמי כמו שמתרץ בע"מ ז"ל ומלהנו דהרש"בא ז"ל אם זקפן עליו בפני עדים מהני ליה ואית לן למימר ג"כ דס"ל לבע"מ ז"ל כהרש"בא ז"ל דמחלק האי חילוקא כותיה וא"כ מאין הוכיח הה"מ ז"ל דס"ל כהרמ"בס ז"ל · וכבר עלה בדעתי לפרש דמ"ש הה"מ ז"ל דבע"מ ז"ל כהרמ"בס ז"ל אלא דס"ל כותיה בכל מכל כל אלא בהאי חילוקא דמחלק הרמ"בס ז"ל בין קונה במעות עצמו לקונה במעות המשלח

דלעיל כתב הרמ"בס ז"ל אם קונה במעות עצמו אין לו עליו אלא תרעומת וכאן כתב אם קנה במעות המשלח המקח למשלח ובחילוק זה בלבד ס"ל כהרמ"בס ז"ל והאיתי דפירוש זה הוא דחוי מאליו ואין לו על מה לסמוך ומכמה אנפי חדא דהרי גם הרש"בא ז"ל ס"ל האי חילוקא כדכתיבנן לעיל · ועוד ממה שסמך הה"מ ז"ל וכתב וקחוב לזה דעת ההלכות נראה שדעתו להשוות בע"מ ז"ל עם הרמ"בס ז"ל בכל מכל כל דברי ההלכות בפי' איתמר דאפי' זקפן בפני ב"ד לא מהני ליה ועוד מכמה אנפי אחריני נראה דפי' זה ככה רגליס ודעת הה"מ ז"ל להסכים דעת בע"מ ז"ל עם הרמ"בס ז"ל בכל מה דכתב ודברי שניהם ממני וקצר מצע שכלי מלבינים · ועוד יש לי גמגום בדברי הה"מ ז"ל כמ"ש וקרוב לזה דעת ההלכות דמשמע מדבריו דאינה ממש דברי ההלכות אלא קירוב דעת יש בלבד והעומד על דברי ההלכות יראה בעין יפה שבהלכות בא הדבר ברוב ענין יותר ממה שבא בדברי הרמ"בס ז"ל ואילו כתב ודברי המחבר קרובים לדברי ההלכות הוא ניחא לן ממ"ש וקרוב לזה וכו' שהרמ"בס ז"ל בדין העשק לא כתב דין זה דאפילו זקפן בפני ב"ד לא קנה רק בפלגא דמלוה כמ"ש בפ"ז משלוחין אך בפלגא דפקדון לא כתב ואף על פי דפלגא דפקדון אתייא במכ"ש דאם בפלגא דמלוה דמעיקרא בא לידו בתורת מלוה להתחייב בחוסיה וקיימא ליה ברשותיה והו"ל כנכסיו כתב הרמ"בס ז"ל דאינו רשאי לזוקפן עליו אפי' בפני ב"ד כ"ש וכ"ש פלגא דפקדון ולזה לא הוצרך הרב ז"ל לכתוב מה יהיה הדין בה אך שיהיה לא נזכר בדבריו הדין משא"כ בהלכות שבא שם הדין ביאר היטב דין פלגא דפקדון שהוא ביד המתעסק כמו דין השליח כמו שנראה העומד על דברי ההלכות ואיך כתב הה"מ ז"ל וקרוב לזה דעת ההלכות · ועלה בדעתי לומר שהרמ"בס ז"ל כתב בזה הפרק דין העושה שליח לקנות לו סחורה ועל זה כתב דעת המורים ואח"כ דעתו דאפילו זקפן עליו בפני עדים לא מהני ודין זה דשליח לא נזכר בהלכות רק בנותן מעות למחלית שכר ויש לאומר שיאמר דאיפשר לחלק ביניהם החילוק שחילק הרב הגיאוקי ז"ל שכתבנו לשונו לעיל משום טעמא דמאי אהנו רבנן מה שאין כן בשליח ולזה כתב הה"מ ז"ל וקרוב לזה ר"ל דמפלגא דפקדון דכתב הרי"ף ז"ל בדין העשק יכולין אנו ללמוד דין השליח ומשום דאיפשר לחלק החילוק ההוא לזה כתב שקירוב דעת יש בדבר זה עלה בדעתי לישב דברי הה"מ ז"ל · אך שבתי וראה הדוחק שיש בזה חדא שהרי הרמ"בס ז"ל לתד זה מדין העשק ועוד בשלמא במ"ש ההלכות בפ' המקבל לא נזכר דין השליח מפורש אך מצאנו בפ' הגוזל עפיס כתבו ההלכות דין השליח כמו שיראה ועוד הרש"בא ז"ל הוכיח בתשובה שנכתוב לקמן בס"ד שדעת הרי"ף ז"ל בשליח שקנה במעות המשלח אפי' זקפן בפני ב"ד לא מהני והיינו סברת הרמ"בס ז"ל כדמוותה בגלמה · באופן שדברי הה"מ ז"ל תמוהים:

והרש"בא ז"ל רוח אחרת אתו שאם זקפן עליו בפני עדים קנה לעצמו כמ"ש הה"מ ז"ל בשמו · ועתה צריכין אנו לראות אם דברי הרמ"בס והרש"בא ז"ל דוקא בשלא שינה השליח אלא קנה מה שאנו המשלח בזה ס"ל דלא קנה אך אם שינה יקנה בשינוי ולהרמ"בס ז"ל אם זקפן בפני עדי קנה ולהרש"בא אפי' שלא בפני עדים לפי שדבריהם בלו סתומים ותמוהים · וכ"ל דלדעת הרמ"בס ז"ל איפשר דס"ל אפילו שינה השליח לא קנה לפי דעיקרא דהאי דינא נפיק מהיא שמעתא דפ' הגוזל עפיס ואוקיר"י הך מתניתא דאמרה אם הותירו הותירו לאמצע כרי"ה דאמר שינוי אינו קונה והאי אוקימתא היא דאיתוקמא בגמ' ומאחר דאפסיקא הלכתא כר' יוחנן אליבא דרי"ה א"כ השינוי אינו מועיל לו לשליח וכן פסק הרמ"בס ז"ל בפ"א משליחות וז"ל נתן לו מעות ליקח בהם חטים ולקח שעורים וכו' ואם הוסיפו דמיהן הוסיפו לבעל המעות · הרי כתב הרב ז"ל דלא קנה השליח במה ששינה כאוקימתא דר"י ולא חידש לנו עתה הרב ז"ל אלא אפי' זקפן עליו בפני עדים לא מהני ליה וא"ת אם האי דינא דהלכות מכירה קאי על מאי דכתב בה' שלוחין למה לא כתבו שם סמוך למ"ש בהלכות שלוחין · כבר תירץ הה"מ וז"ל וקשה למה לא כתב רבינו סוף הירושלמי שאמר והם ידוע שלקח מוציאין ממנו · וי"ל שדין זה לא שייך בדיני שליח אלא בדין מקח וממכר וכבר נח בחר בדבריו בפ"ז ממכירה וזהו הדין שכתב בפ"ז ממכירה דאפילו זקפן בפני עדים מוציאין ממנו וק"ל אך לא שייך דין זה בשליח והוא בפירוש כתבו

בשליח. באופן שהגרלה מדברי הרמ"בם ז"ל דס"ל אפילו אם שינה
השליח וזקפן בפני עדים קני. ואחר שכתבתי זה מצאתי בשלטי
הגבורים בפרק הנזהל שכתב שדעת הרמ"בם ז"ל דוקא אם לא שינה
אבל אם שינה קנה לעצמו ולא ידעתי מנין הוכיח זה. והרש"בא
ז"ל אף על פי שדבריו באו סתומי' מדיוק דבריו שכתב הה"מ ז"ל
גרלה דס"ל דאפילו שינה צריך לזקפן עליו בעדים דרשוי
להבין בכפל דבריו שכתב וז"ל דוקא בשם עדים ששלח בהם
יד לעצמו או שאומר בפניהם שחוזר בו משליחותו וקונה באותם
המעות לעצמו וכו' דלכאורה גרלה שדבריו כפולים דמאחר שכתב
ששלח בהם יד לעצמו שר"ל שאומר בפני העדים מעות אלו נתנם
לי פלוני לקנות לו בהם חטים ועתה אני שולח יד בהם לקנות
לעצמי ממילא משמע שהוא חוזר משליחותו לגמרי דאילו הוה
עדיין עומד בשליחותו איך יאמר שקונה לעצמו והוא נעשה שליח
לקנות לחבירו וא"כ מאי האי דחזר וכתב או שאומר בפניהם וכו'
ודוחק לומר דס"ל דצריך שיאמר אני שולח בהם יד לעצמי ובטא
בספתיו החזרה בפירוש דהרי כתב או שיאמר דגרלה דתרי מילי
אם זה אם זה. אלא לעד"ן דס"ל להרש"בא ז"ל דתרי גווני דחזרה
איכא אם שהשליח חוזר בו משליחותו מכל וכל ר"ל שמשלח עצמו
שליח לקנו' לו חטים ונתרצה להיות שלוחו לקנות לו חטים ועתה
הוא חוזר משליחותו לקנות שעורים לעצמו דס"ל חזרה גמורה אם
שהוא רוצה לקנות חטים אשר נעשה עליהם שליח לקנותם אך רוצ'
לקנותם לעצמו דהו"ל חזרה במקצת ובילה לנו הרש"בא ז"ל דעתו
בתרי גווני דחזרה צריך להיות בפני עדים והתחיל בגדולה שבהם
דהיינו ששינה והיינו דאמר ששולח בהם יד לעצמו ר"ל לקנות בהם
מה שירצה ואפילו שעורים שלא נעשה שליח עליהם אע"ג דס"ד
דמאחר ששינה נגלה דעתו שלעצמו הוא קונה קמ"ל שגם בזה צריך
להיות בפני עדים או אם קונה השחורה בעצמה שנעשה עליה שליח
אלא רוצה באותן המעות לקנות לעצמו וזהו שדייק בלשונו באחרונה
וכתב וקונה באותן המעות ר"ל השחורה שנעשה עליה שליח לקנות
באותן המעו' אלא שחוזר לקנותה לעצמו וזו זאל"ל זו וס"ל בין אם
שינה או לא שינה צריך לזקפן בפני עדים. גם מהתשובה שהביא
מה"ריק ז"ל סי' קע"ו גרלה שזו היא דעת הרש"בא ז"ל וז"ל כתב
הרש"בא ז"ל בתשובה נתן לו מעות ליקח בהם שחורה והלך וקנה
וגולע שהעסק היה מאותן המעות ועכשיו טוען כי מתחלה לא
נתכוון אלא לעצמו אינו נאמן אבל אם חזר בו בפני עדים ואמר
שחורה זו שאני עושה וכו' וס"מ דכל היכא דמתכוין לקנות לעצמו
לא זכה בעל המעות וס"מ נמי דכל דמתכוין לקנות לבעל המעות
זכה בעה"מ ואפילו שינה בדבר שבעה"מ מקפיד וכו' ויש להבין
בדברי תשובה זו דבתחלה הורה לנו הרב ז"ל שאם עדע בבירור
שקנה באותן המעות אף על פי שנתכוון לקנות לעצמו לא קנה עד
שיחזור בפני עדים וכסוף כתב וס"מ דכל היכא דמתכוין לקנו'
לעצמו לא זכה בעה"מ דגרלה דבתר דעתיה אזלינן וא"כ שיחזור
בפני עדים ואיך בתחלה כתב הפך זה אלא שהכוונה מבוארת
בדברו ז"ל שבתחלה פירש לנו מי הוא הנקרא מתכוין לקנות לעצמו
ומי הוא הנקרא מתכוין לקנות לבעה"מ ואמר כל שחוזר בו בפני
עדים זהו מתכוין לקנות לעצמו אמנם כל שקונה סתם ולא חזר
בפני עדים מתכוין לקנות לבעה"מ אף על פי שנתכוון לקנות
לעצמו ואחר שפירש לנו דעתו ז"ל כשבא לנפקותא דשינה לא
הוצרך לפרש פעם אחרת וכתב וס"מ דכל היכא דמתכוין לעצמו
דהיינו שחזר בו בפני עדים לא זכה בעה"מ וס"מ נמי דכל היכא
דמתכוין לקנות לבעה"מ דהיינו שקונה על הסתם ולא חזר בו
בפני עדים אף על פי ששינה לא מהני ליה דלא קני בשינוי ולא
מהני ליה עד שיזקף עליו בעדים זה כ"ל בהבנת דברי התשובה.
והמיל ואתא לידן האי תשובה יש להבין במ"ש בסוף התשובה וז"ל
ומדברי הרי"ף ז"ל שכתב בפרק המקבל גרלה הפך כל זה שהוא
כתב שם דחרי שותפי אי בעי חד למיפלג בלא דעתא דחבריה
אע"ג דאתני קמי ב"ד לא מהני וה"נ משמע מהגרסינן בפ' איזהו
נשך גבי הני תרי כותאי דעבוד עיסקא וכו' והעומד על דברי
הרי"ף ז"ל כפ' המקבל ירגה שלא דבר הרי"ף ז"ל שם אלא בדין
העסק לפי שהתעסק אין לו שום דבר במתון העסק וזה כתב
הרי"ף ז"ל דלית ליה רשותא למיפלג אבל שני שותפין שיש לכל אחד
חלק במתון השותפות יכול כל אחד לחלוק בלא רשות חבירו והוכיח
זה מתרי עובדי דאיסור ורב ספרא והנהו תרי כותאי וא"כ איך
הביא הרש"בא ז"ל סיוע לדברי הרי"ף ז"ל שהשותף אינו יכול לחלוק
בלי ידיעת חבירו ומנהנו כותאי והרי"ף ז"ל הוכיח בהפך. וכ"ל
סמ"ם בשם הרי"ף ז"ל בחרי שותפי דעלמא שיש לכל אחד חלק
במתון השותפות אלא שמתעסק במתון חבירו והרי"ף ז"ל קרי להו
שותפי לפי שיש למתעסק חלק בריוח ובהפסד ומ"ש הרש"בא ז"ל
וה"נ משמע מהנהו תרי כותאי ר"ל שמשם יש להוכיח ולחלק בהכרח
בין שותף למתעסק. אך עדיין ק"ל דהרי בהדיא כתב הרי"ף ז"ל
הני תרי עובדי ס"ו ע"ב לדבריו וא"כ איך כתב וה"נ משמע דגרלה
דהרש"בא ז"ל מביא סיוע להרי"ף ז"ל מה שלא הביא הוא והרי"ף ז"ל
עצמו הביא הראיה ההיא בעצמה. באופן שגרלה מתשובה זו
דהרש"בא ז"ל ס"ל דאפילו שינה השליח אינו קונה עד שיזקף עליו
בפני עדים והורה לנו בתשובה זו דעת הרי"ף ז"ל דאם קנה בעצמו
חבירו אפילו זקפן עליו אפילו בפני ב"ד לא מהני כמו דס"ל
להרמ"בם ז"ל:

ורבינו ירושם ז"ל שהביא דבריו מהרי"ק ז"ל סי' קפ"ג נראה
שדעתו אם זקפן עליו במצוה בפני עדים קנה השליח
אך צריך שיהי אבל אם לא שינה לא מהניא זקיפה אלא אי זקפן
בפני ב"ד כפי מה שהגיה בדבריו מהרי"ק ז"ל. ובעמודי על דברי
רי"ז ז"ל במקומות מצאתי שדבריו מגומגמים גם לכאורה נראה לשון
מקום להגהה זו שהגיה מהרי"ק ז"ל בדבריו שהוא ז"ל כתב זה הדין
בשלשה מקומות. בב' מקומות כתב הדין במתעסק ובמקום אחד
כתב הדין בשליח. בתיב ח"ג כתב וז"ל כתב הרי"ף ז"ל מאותו
הדין שלמעלה שאם נתן מעות לחבירו למחצית שכר ורצה לחלוק
השחורה או המעות וכו' אעפ"י שרוצה לחלק בפני ב"ד לא מהני
וכו' וגרלה דוקא שלא שינה אבל אם שינה הכל לעצמו כאשר תמצא
בשלימות ח"ח. משמע מדבריו דאם לא שינה לא מהני תגלה אפילו
בפני ב"ד דהרי הוא בתחילה כתב דגם הרי"ף דס"ל דלא מהני תגלה
אפילו בפני ב"ד ועליהם הוסיף הוא דעתו בזה הוא אם לא שינה
וכתב כאשר תמצא בשליחית ובתיב כ"ח חלק ח' בשליחות כתב
אמר לשלוחו קנה לי חטים וקנה שעורים אם הותירו לבעה"מ ואם
אמר בפני עדים לעצמי אני קונה וכו' אם הותירו הותירו לעצמו
ודוקא כששינה דקנינהו בשינוי דאם לא שינה לא מהני ליה תגלה
בפני ב"ד וכל זה מיירי בשליחות כי למחצית שכר כהבתיו בשותפי
עכ"ל. הנה נגלה לנו הרב ז"ל דעתו בפני מקומות אלו בדין העסק
והשליח דאם לא שינה לא מהני ליה תגלה אפי' בפני ב"ד א"כ מה
מקום להגהה זו שהגיה מהרי"ק ז"ל בדבריו והיכן מצא בדברי הס"ל
הכי דאפילו שינה מהגיאיה ליה תגלה בפני ב"ד. ועוד ק"ל בדברי
שכתב וכל זה בשליחות כי למחצית שכר כתבתיו בשותפין. דמשמע
מדבריו שיש לו ז"ל איזה חילוק בין השליח והמתעסק שכן כתב וכל
זה בשליחות ר"ל הדין הזה דוקא בשליחות אתיה אבל המתעסק
כבר כתבתי מה יהיה דינו בדין השותפין וזה אינו כי מ"ש במתעסק
כתב כאן בשליח וכבר חשבתי שמדברי אלה רצה מהרי"ק ז"ל להגיה
בדבריו ולעשות חילוק בין השליח והמתעסק דבמתעסק לא מהני
ליה שום תגלה אפילו בפני ב"ד ובשליח מהני ליה תגלה בפני ב"ד
ולחלק החילוק שחילק הרב הנימוקי ז"ל. אך ראיתי לכאורה זה
אינו שוה מתרי אנפי אלא שהרי בתיב ח' כתב כאשר תמצא
בשליחות דמשמע דשניהם שקולים לפנינו במאזני צדק ודינם שוה
ועוד ממ"ש בתיב כ"ז ח"ח גרלה שדעתו לחלק בהפך ממה שחילק
הרב הנימוקי ז"ל דהרי כתב שם הנותן מעות למחצית שכר ליקח
בהם שום סחורה ואמר לא לקחתי וכו' ואם יש עדים שלקח ומכר
מוליאין ממנו בעל כרחו וזה מיירי שקנה סתם דאם אמר בפני
עדים לעצמי אני קונה נעשה גזלן על המעות והכל שלו וכו' משמע
מדברי אלה דאפילו לא שינה קנה כשזקפן עליו מדכתב הנותן
מעות לסחורה ואמר לא לקחתי ר"ל הסחורה שאמר לו לקנות וכתב
אם יש עדים שלקח ר"ל הסחורה שאמר לו. ועוד דלא כתב ודוק
כששינה כמ"ש בפני מקומות האחרים גרלה דלא שאני ליה ב
שינה דלא שינה וכשליח כתב ודוקא כששינה אבל אם לא שינה
קני א"כ גרלה דס"ל ז"ל דכח המתעסק עדיף מכח השליח וזה בהס
עדים לעצמי אני קונה נעשה גזלן על המעות והכל שלו וכו' משמע
מדברי אלה דאפילו לא שינה קנה כשזקפן עליו מדכתב הנותן
מעות לסחורה ואמר לא לקחתי ר"ל הסחורה שאמר לו לקנות וכתב
אם יש עדים שלקח ר"ל הסחורה שאמר לו. ועוד דלא כתב ודוק
כששינה כמ"ש בפני מקומות האחרים גרלה דלא שאני ליה ב
שינה דלא שינה וכשליח כתב ודוקא כששינה אבל אם לא שינה
קני א"כ גרלה דס"ל ז"ל דכח המתעסק עדיף מכח השליח וזה בהס
ממה שחילק הרב הנימוקי ז"ל והגרלה קושיא לדוכתיה מנין מל
מהרי"ק ז"ל להגיה בדבריו שהיו בדן מהגהתו דס"ל לרי"ז ז"ל שהשל
עדיף מהמתעסק דמהני ליה תגלה בפני ב"ד משא"כ במתעסק
ודוחק לומר דלענין שינוי ס"ל דעדיף כח המתעסק ולענין תגלה
ס"ל דעדיף כח השליח זה דוחק גדול. ועוד ק"ל בדברי
דבנתיב

דמתיב כ"ז נראה דבמתעסק לא שאני ליה בין שינה לבלא שינה
וכ"ח בדין המתעסק כתב דלא מהני ליה שוס תנאה אלא אם שינה
אבל אם לא שינה לא מהני ליה שוס תנאה:

ונראה לע"ד דכל מאי דכתיבנא עד השתא לאו מילתא היא
ולעולם רי"ז ז"ל ס"ל דמתעסק גריך שינוי ואם לא
שינה לא מהני ליה תנאה כמ"ש בנתיב ח' על דברי הרי"ף ז"ל מאי
דמייקרא בדבריו שכתב בכנ"ל לאו דייוקא הוא דמ"ש הנותן מעות
ליקח בהם שוס שחורה וכו' ואם יש עדים שלקח ומכר אינו ר"ל
שלקח השחורה שלו אלא ר"ל לקח ומכר מה שנראה והוכש בעי ניו
ולעולם כששינה ומה שלא כתב ודוקא כששינה כמ"ש בנ"ח לאו קושיא
היא דמאחר שפירש וגילה דעתו שם לתה לו לכותבו פעם אחרת מה
שכבר כתבו במקום אחר ואיתא לן לתימר הכי ולא לעשות דבריו
סותרין זה את זה ומה שכתב שם כמו שתתנה בשליחות לא קאי על
כל מ"ש לעיל בין אם שינה או לא שינה אלא קאי אלא על מ"ש
ואם שינה והותירו היתירו לעצמו שהדין שוה במתעסק ובשליח
ואם שינה וזקפן בפני עדים נעשה גזלן עליהם וקנינהו בשנוי ועל
זה כתב כאשר תתנה בשליחות וכ"כ בשליחות: אמנ"ל אם לא שינה ס"ל
ז"ל דיש הפרש ביניהם דבמתעסק לא מהני ליה שוס תנאה אפילו
בפני ב"ד אמנם בשליח מהני ליה תנאה בפני ב"ד וזהו מ"ש וכל זה
בשליחות ר"ל דמהני ליה תנאה בפני ב"ד כי לתתליה שכר כתבתיו
בשוחפין דשם כתב אפילו בפני ב"ד לא מהני ליה תנאה ולזה הוכרח
מהרי"ק ז"ל להביה בדבריו ולומר אלא בפני ב"ד וכזה כתו דבריו
מכוונים מ"ש בנתיב ח' עמ"ש בנכ"ח והנהת מהרי"ק ז"ל ככונה
באופן מה שעולה מדברי רי"ז: ז"ל דאפילו זקפן עליו במלוה בפני
עדים לא קני אלא אם שינה אבל אם לא שינה לא קני: ודעת בעל
העיטור ז"ל שכתב דבריו מהרי"ק ז"ל סימן קפ"ג המורם מהם
דאם נתן מעות לשליח לקנות לו שחורה אם שינה השליח והרויח
בה הריוח לאמצע ונעמוא דמילתא נראה מדבריו לפי שהריוח בא
ע"י שניהם ע"י המשלח וע"י השינוי ששינה השליח ולכך חולקי וכ"כ
המיוקי בשם הרא"ה ז"ל משמע מדבריו דאם לא שינה השליח
הריוח לבעה"מ ואפילו זקפן עליו: ומהרי"ק ז"ל הביא דעת
אחרת בשם הגהות דאם שינה השליח וזקפן עליו במלוה אפי' אלא
בפני עדים רק בינו לבין עצמו קנה לעצמו אבל אם לא שינה אפילו
זקפן בפני עדים לא קנה: והרמ"ה ז"ל שהביא דבריו הטור ז"ל
נראה דאפילו זקפן עליו במלוה בעינן דעת המוכר למי מקנה:

נמצינו למדים שדיעות הפוסקים ז"ל בהאי דינא שניין דא
מן דא שדעת המורי ז"ל אם זקפן עליו במלוה אפי'
אלא בפני עדים ואפי' אלא שינה קנה לעצמו: והרמ"ם ובעל
התיבות כפי מה שהבין בדבריו הה"מ ז"ל דאפי' זקפן בפני ב"ד לא
עשה ולא כלום וכך היה הסכמת הרי"ף ז"ל ובאמת דעת הני רבוותא
אי שאני להו בין אם שינה לבלא שינה לא בא מבואר בדבריה דאע"ג
דמוכחנו לעיל מדברי הרמ"כם ז"ל במקו' אחר משמע דלא שאני לי'
אך שיהיה לא בא הדבר מבואר בדבריו ומה גם שכתב בשלטי
הגבורי דשאני ליה להרמ"כם ז"ל והדבר שקול ויש פני' לכאן ולכאן
גם בעל התיבות לא נתברר בדבריו הן אמת שמדברי בעל העיטור
דמשמע מהם דבעי שינוי וכתב שבעל התיבות מסכים לדבריו דגם
הוא בעי שינוי אבל מדברי הה"מ שכתב שבעל התיבות מסכי' עם
הרמ"כם ז"ל יש פני' לכאן ולכאן והאי סעיקא נ"כ אית לן בדברי
הרי"ף ז"ל ועם היות דלענין כ"ד לא נפקא לן מידי כדי להתלמד
במקו' אחר אני כותב זה: ודעת הרש"בא ז"ל אם זקפן עליו בפני
עדי' קנה ואפי' לא שינה כמו שדייקנו בדבריו שכתוב הה"מ וכמו
שהוכיח בתשובתו: ודעת המיגרי' כל שלא שינה לא מהני לי' שום
תנאה אלא בפני ב"ד כפי מה שהגיה מהרי"ק ז"ל בדבריו: ודעת
בעל העיטור אם שינה חולק עם בעה"מ ואם לא שינה הכל לבעה"מ
ודעת הגהות בעי שני וזקיפה אך הזקיפה אפי' אלא בפני עדים
אבל אם לא שינה אפי' זקפן בפני עדים לא מהני: והרמ"ה ז"ל ס"ל
דבעינן דעת המוכר למי מתכוין להקנות או הם דיעות הפוסקי ז"ל
דבעינן דעת המוכר למי מתכוין להקנות בדבריהם: אך יש להבין בדברי הני
בהאי דינא כפי מה שכתבנו בדבריהם: אך יש להבין בדברי הני
רבוותא דס"ל דלא קני אם לא שינה דאיך תתישב אך סוגיא בפ' הגוזל
לדבריהם דהרי אוקימתא דאוקי' רבי יוחנן להיא מתניתא דליבה
דרי"ו קמה וגם נכב' ואי דמייא חוכא דבני מערבא ומאחר דנקיטינן
דהיא אוקימתא דשינוי לא קני דמסתמא דעתו דשליח לקנות
לבעה"מ אע"ג דשינה כמו שהכיח רב שמואל בקום ייתו והיא שעמדה

מ"כ מכין להו להני רבוותא לחלק בין שינה לבלא שינ' בשלמא להתוא
חילוקא אחרינא דזקפן עליו בלא זקפן אף ע"ג דלא נזכר דבר מזה
בגמרא תתישב הסוגיא בנקל אבל לדעת הני רבוותא אחריני דס"ל
דאין קונה לא בשינוי איך תתישב הסוגיא דאיתוקמא כריה"ו
דס"ל דשינוי אינו קונה ואפילו שינה קנה בעה"מ: ובשלמא לדעת
העיטור והרמ"ה ז"ל אינו קשה כ"כ דאינהו לא תלו טעמייהו בשינוי
ר"ל שקונה מחמת השינוי אלא משום שהריוח בא על ידו במה ששינה
ולא משום דשינוי קונה וכדמוכח מדברי הרא"ה ז"ל שכתב הנימוקי
ז"ל וז"ל ואותא בהיא דאמרי' בכתובות הוסיפו לו אחת יתירה
חולקים משום גרמא שלו הוכיפו לו והבא מי' עכשיו ששינה
הרי הוא גרם אותו הריוח וכן המעות גרמו לפיכך חולקין עכ"ל:
ונעם היות דיש לדון על דבריו ז"ל דבראה דאין הנדון דומה לראיה
ובהיא כתוב במרדכי פ' הגוזל וז"ל כתב האלפסי ז"ל דלא אמר
ריה"ו וכו' עד וכן פסקו ר"י ז"ל ולא דמייא לפלוגתא דר"י ור' יוסי
דאם הוסיפו לו מנה יתירה דפרק אלמנה ניזונת וכ' וכדי שלא
לגלות מן הכונה אין מקום להאריך כאן משמע מדבריו דלאו משום
דקונה בשינוי כדאמרן בעלמא שינוי קונה אלא משום שהוא גרמא
בהוא רווחא: באופן לבעל העיטור והרא"ה ז"ל לא קשה למו
כ"כ אך להנהו רבוותא אחריני נראה דלא מתיישבא הסוגיא ומה גם
לדברי הרמ"ה ז"ל דבעי דעת המוכר קשה להלוס דבריו דהרי אך
חוכא דבני מערבא אידאיית דס"ל דבעינן דעת המוכר למי מתכוין
להקנות ולא עמדו דבריהם וכמ"ש הרא"ש בפסקיו בפי' וא"כ איך
תתישב הסוגיא לדעתו ולע"ע:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו דכל אפייא שוין לטענה
דקטען ה"ר נתן יצ"ו שהשחורה אשר שלח הר' נסים
לעצמו היא קנויה מתעותיו זכה הר' נתן יצ"ו ולא מביעיא לדעת
הרמב"ם ז"ל ולכל מאן דעמיה אלא אפילו לדעת המורים לפי שלא
זקפן עליו במלוה ואם אמור יאמר עתה שזקפן אינו נאמן שכתב ידו
מכחישו שכתב להר' נתן שלא קנה במעותיו ולא מביעיא ג"כ לדעת
הני רבוותא דס"ל דאפילו שינה השליח לא קנה אלא אפי' להגך דס"ל
דאם שינה השליח קנה זכה הר' נתן מתרי טעמי חדא דאינהו ס"ל
דאפילו שינה צריך שיזקוף המעות במלוה משא"כ בנדון דידן: ועוד
שהוא לא שינה שהשחורו בעצמם שנעשה עליהם שליח לקנותם
קנאם לעצמו א"כ אם טענת הר' נתן. יש נה במציאות זכה הר'
נתן בדינו:

ואם לטענה הב' שטוען אפילו לא יהיו השחורות ששלח קנויים
ממעותיו מאחר שעכבם בידו בלי שום אונס והוא נושא
ונותן בהם מה שהרויח בהם יטלנו הר' נתן נראה ג"כ שהדין עמו
ואין בזה שום חשש רבית רק בהיתר גמור יטלנו ועם היות שמכל
מ"ם לעיל בטענה הא' יספיק ג"כ לטענה הב' דמאחר שר' נסים
הוא שליחו של הר' נתן ומדין שליחות קא אתינן עלה ולא מדין נפקד
שהנפקד הוא מי שהפקיד בידו חבירו מעותיו לשומרם לו אז שלחם
לו ע"י אחר להניחם בידו זהו הנקרא נפקד אך כ"ד לא שלח הר'
נתן מעותיו לר' נסים שיניחם אצלו כדי שיהא נקרא נפקד אלא עשאו
שליח שיקנה לו בהם שחורה ולכן נקרא שליח וכבר כתבנו לעיל
דיעות הפוסקים ז"ל דאפילו שינה השליח וקנה שחורות אחרו' לא
קני בשינוי ומאחר דלא קני בשינוי כל הריוח שיעלה בהם הם למשלח
וא"כ רבי נסים זה שהוא נושא ונותן במעות הר' נתן אעפ"י שקנה
שחורות לא קנינהו בשינוי וכל מה שמרויח בהם הוא למשלח אף ע"פ
שהוא מתכוין להרויח לעצמו לא מהני ליה לדעת הנהו רבוותא עד
שיזקוף עליו בעדים ולדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שלשת
עמודי הורה' אפילו זקפן בפני ב"ד לא מהני ליה ומזה בלבד היה
די והותר לחייב את הר' נסים זה לתת כל הריוח שהרויח להר' נתן
ומה ששינו המבטל כיסו של חבירו אין לו עליו אלא תרעומת זהו
במקום שלא הרויח בו אלא הוא שמור ומונח אבל אם הוא מרויח בו
יטול הריוח בעל כרחו וכן פסק הרמב"ם ז"ל כפ"ז מהלכות שלוחין וז"ל
הנותן מעות לחבירו ליקח בהם וכו' ואם כולם שלקח ומכר
מוציאין ממנו בעל כרחו עכ"ל הרי פסק הרב ז"ל שבעה"מ יטול כל
הריוח מ"מ מכל זה נראה פשוט דכל מה שיטול הר' נתן בהתר
גמור נוסל וזה אני אומר לפי הר' נסים דין שליח יש לו ולא דין נפקד
כמו שהוא בן האמת אך בשביל ששמעתי שהחכם הזה יצ"ו המחזי'
בידו ומטעים דברין היה אומר הר' נסים דין נפקד יש לו ואינו חייב
ליתן כלום מהריוח לר' נתן וכל מה שנטל ממנו רבית קלוה לזה

אני

אני אומר דלא מהכא דין שליח אלא אף דיהבינן ליה להאי גורגא
מרבנן טעמתיה דייתינן ליה דין נפקד משא"כ האמת לכל הפחות
צריך ליתן לר' נתן האחי מכל מה שהרויח במעותיו וזה כתבא מדברי
המרדכי ז"ל מכמה תשובות מגאוני עולם שכתב שם בפרק הגוזל
וז"ל ובתשובות רבינו האיי גאון ז"ל מלאתי וז"ל המפקיד מעות אצל
חבירו וכו' ואם הרויח בהם נותן לו חצי הריוח הרי שפסק הגאון ז"ל
דאם הרויח בפקדון נותן לו מחצית הריוח ואין כאן חשש איסור כמו
שאמר החכם הזה יצ"ו ועוד לעיל כתב וז"ל מלאתי תשובה אחרת
בפניהו תקף דאוכן לשמעון וכו' והראוני מן השמים ששמעון חייב
לשלם לראובן חלקו בריוח וכו' ועוד שפסקו הגאונים במה שנינו
המבטל כיסו של חבירו אין לו עליו אלא תרעומת זהו במקום שאינו
מרויח בו אבל אם הריוח בו חייב ליתן לו וכן הורה לנו רבינו אלעזר
בה"ר יהודה וכו' אמנם כן הוא המבטל כיסו של חבירו והרויח בו
שמתן הריוח לבעל המעות וכו' ונראה דנם פקדון נמי אם תובע
פקדונו והלה מעכב ומרויח נם זה מבטל כיס הוא וכו' הרי לדעת
ר' האיי ז"ל אפילו בפקדון אם הריוח יטול בעה"מ מחצית הריוח
ודבריו ז"ל אפילו לא התרה בו שישלח לו מעותיו אלא שהפקיד בידו
והוא שלח בהם יד בלא רשותו וכן דעת בעל התשו' האחר שהסכימו
בה הגאונים דאפילו לא התרה בו המפקיד שלא יעכב מעותיו א"כ
גם אם נדין את ר' נסים כמו נפקד חייב ליתן לו מחצית הריוח
מכל מה שהרויח במעותיו. גם כפי סברת המשיב שהשיב לרבניס
ההם גר' פשוט שזכינו לדין בג"ד שאם נדין את ר' נסים לשליח כמו
שהוא האמת ששלח לו הר' נתן מעותיו לקנות לו סחורה ולשולחה
לו עם הספינה הא' והוא עכב המעות אצלו בלי שום אונס והרויח
בהם חייב לתת לו הריוח שהרויח בהם לפי שבטל כיס חבירו והרויח
בו כמו שם יום הרב המגיד בכתב הריוח לבעה"מ כשנותנו מתחלה
לקנות בו דבר להלוות בכלון דיקן. ואם נדינהו כפקדון משאין כן
האמת הרי כששלח הר' נתן מעותיו כתב לו שישלחם עם הספינה
הא' א"כ הרי התרה בו שישלח לו מעותיו והוא ערבים אצלו וכתב
הרב המגיד דבפקדון ג"כ אם התרה בו חייב לתת לו חלקו אם כן
מכל כל ומכל פנה זכינו לדין שכל מה שנוטל ממנו הר' נתן הוא
נוטל בהיתר ואין כאן שום חשש איסור וכל זה אני כותב לדעת
החכם יצ"ו שמדמהו לפקדון משא"כ האמת שאין כאן אלא דין שליח
וחייב רבי נסים לתת להר' נתן כל הריוח שהרויח במעותיו ולא
יחרוך רמיה לידו ופתו אחר אכל יקיאנה. וב"ד יצ"ו בראותם
שנתעלמו שני האנשים האלו בעוון ותעלומות קטנות ומריבות ואין
רוצים להגדיק טענות הר' נתן ולא לשותרם ועל הטענה הא' לא
סמכו עליה וגם השכל מרחיקה קצת והוליר' נסים יוכל ליסבע
עליה דאיפשר שלא נקנו הסחורות במעות הר' נתן. אך לטענה
השנייה ב"ד יצ"ו ידעו את האיש ואת שיחו שאינו אמונ כ"כ שיהיו
בידו מעות הר' נתן ולא ישלח בהם יד דמטעם זה חייבו בגמ' בפר'
המפקיד לנפקד שולחני באחריות המעות שנפקדו בידו מותרין
ואפילו שלח בהם יד והחזירם למקומם משום דאי מתרמי ליה זביג
שולח יד בהם ואפילו בעל הבית פסק מהרשד"ם ז"ל בתשובה סימן
שבעל הבית בזמן הזה דיינן ליה כשולחני לפי שרוב בעלי בתי' בזמן
הזה נושאים ונותנים ומה נם ר' נסים זה דכלהו אתיהו ביה סוחר
ושולחני ואינו אמונ בנכסים דנאמר איפשר שלא שלח בהם יד
האלהים אילו אמרה יהושע לא משגחינן ביה דדברי רבותינו קבלה
דאמרו השולחני שולח יד במעות המופקדים בידו ובעל הבית בזמן
הזה דין שולחני יש לו ומסתמא הוא נושא ונותן ומרויח בהם ועל
טענה זו סמכו ב"ד יצ"ו שלא יוכל ר' נסים ליסבע שלא נשא ונתן
בהם אלא נרדו והניחם בקרן זוית דלא נברא דדינא דא נמיר
ולבבו יחשוב שאין בכך כלום ומה שמרויח לעצמו הוא מרויח ולא
ידע דלא הועיל לו כלום דכ"ל בפני עדים לעצמי אני מרויח ועל כי
האי גוונא אמרו רז"ל אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ובכמה
דוכתי איתא דדיינן באומדנא ומה נם באומדנא דמוכח דמוחזק הוא
האי גברא בכל כי האי גוונא ומה נם שהיה בין ה"ר. נתן ורבי נסים
כמה חשבונות אחרים והפרשים וכדי לברר וללבן חשבונות' ולהשקט
הריב הסכימו לפשר ביניהם ולהודיע ולהוודע שדבר ה' היה בפי
ב"ד יצ"ו ושם אלהים שופטים בארץ ולא כמו שעלה בדעת החכם הזה
שהורה לדעת שלא נחשבו בעיניו אפילו כרועי בקר. אומר אמת"
שאם בוא יבוא זה האיש לפני ועת"ת ויסבע שבועה כדין וכשורה
שמיום שהגיעו לידו מעות הר' נתן קנה הסחורות ששלח לו והנשאר
בידו נרדו והניחם בקרן זוית ולא שלח יד בהם בשום אופן לא בתורי
הלוואה ולא בעסק ולא בשותפות רק נשארו נרדים ומונחים על
ש"דע שלקח הר' נתן כאן מעותיו גם אנחנו נבריח הר' נתן להחזיר
מה שלקח ועתה הדור אתם ראו על מה חדר אליהו החרלה הזאת
החכם הזה ונתן אלבע בין שיני המיה הרעה הזאת וכבר כתבתי אם
נחפוץ לרייב עמו שמא ח"ו נב"ל לנגוע וחס ליה לזרעא דאבא לחלל
יקר תפארת התורה ולזה אני תומך פלך השתיקה בידי ואהיה מן
הנעלבים כי הגידו לי מגידי אמת שכל יעשו וחפצו לא היה דין
לנגדי ולהתכבד בקלוני היתה כוונתו ולזה נכנסתי בעובי הקורה
וה' יכפר בעד כה דברי הנרלע לעבור עבודת משא עבדי ה' ומושבי
שמו מעפר. דל שלמה נרור ס"ט:

שאלה ב

פלפלא חריפא תאוה נהיה התורה והחדש לחיינו יקרינו
החכם הנכון כה"ר שמואל
לבית חזן נר"ו. אחדש"ו ושלם כל החברים ישמרכם שומר האמת
לעולם יחזיק במעוזכם ויחיה נבולכם בתורה ובמצות. פתח
דבריך האיר אל עבר פני ושמחתי שמחה גדולה בסוב מצב בריאותכם
כן יתמיד האל שלות חדות מעוזכם ישמרכם יוצרכם יעזרכם על
דבר כ"ם והגייי מוכן ומזומן לכל אשר ידמזון פני פניני מעכ"ת
אך לדבר הזה ישלח לי כ"ת שאני יודע ידיעה תמה אח"ל בלבם
חכמים וכבוניים ויש ויש אתכם בעלי סברא ישרה ובקיאות וספרי
הפוסקים הלא המה חתומי' באוצרותיכם ואין אתם צריכין למודעי
ומה נם למי שאינו יודע לשאל וכ"ש להשיב בדיני ממונות אשר הם
כהרריים התלויים בשערה ודיני נחלות שבמה וכמה קשה להעמיד
הנחלה מבעליה כדאיתא בפר' י"נ ובתוספות פ' אף על פי וכתב
הרמב"ם ז"ל פכ"ו מה' נחלות ונם דיני קידושין אשר הם נושא
תמוד ואין תיקון לעוותו ואיתא בפ"ק דקדושין כל מי שאינו יודע
בטיב נטין וקדושין אל יהא לו עסק בהן ובזה אחרו פעמי תשוקתי
כי אמרתי אולי מקרה הוא ואפשר שנתברר הדברים ביניכם אך
ראיתי כתב אחד ממיוחד שבעם והוא קורא עלי תגר למה לא
חשתי והתמהתי מלהשיב לכ"ת וכמעט שהבנתי מתוך דבריו
שאין אני משגיח על דבריכם ואין אני מעריך אותם ולא כן אני
עמדי ולבבי לא כן יחשוב לכן לחקתי עצתי וכנסתי לפני ממחילתי
ונפשיתי להדיס דנל מהאמרכם עם היות שרבות אמרותי לאשר
לא נעלם מכ"ת אוחילה לאל אחלה פניו השאלה ממנו מענה לשון:

כתבת

וז"ל ראובן נלב"ע וחלו"ש והניח אחריו שני בני קטנים
ובהיותו מוטל על ערש דוי הזמין עדים וסדר דבריו
לפניהם בהיותו מיושב בדעתו ובוה מחנת מיתה ואמר אני מניח
מנכסי לשמעון ולוי לכל א' מהם סך ידוע להיות שעשו עמי כמה
חסדים ואני רואה שהשעה דחוקה להם ביותר אני מניח לכל א'
מהם ברצון נפשי סך כך וכך מנכסי ושאר כל נכסי שיש לי בכל מקום
בין הנכסים שיש לי ביד יהודה אחי בין הנכסים שיש לי בכל מקום
מקרקעי ומטלטלי יטלו אותם שני בני במתנה גמורה שזה בשזה
ואם א"ו יפטר א' מהם יטול אותם אחיו הנשאר במתנה ואם יהיה
עוני נדול מכאזה ויפטר גם אחיו הנשאר כל נכסי לאמה
אחי ולהיות שראובן הוא ת"ח קפץ אחד מהיושבים לפניו וא"ל למה
אתה נותן לבניך במתנה והלא הם יורשים אותך מדין ירושה ענה
ראובן וא"ל אני יודע מה שאני עושה וחזר ואמר לעדים הזהרו
בדברי שאין אני מניח שום דבר לבני מדין ירושה אלא מדין מתנה
כמו שאמרתי במתנה גמורה בכל הוזק ותוקף המתנה וכל פרטי
דיני המתנה וילאו האנשים היושבים לפניו ולא נשאר רק העדים
והאיש אשר שאל לו למה הוא נותן במתנה וחזר ושאל לו בחיך
תודיעני סוף דעתך בזה שאריך אני להתלמד בזה ואז א"ל אני אומר
לך אילו אני מניח לבני בתורת ירושה אם א"ו יפטרו בני יבואו אחי
ויירשו נכסי ואתם ידעתם כמה רעות נחלוני ונתה שאתי להם
בתורת מתנה אם א"ו יפטרו לא ירשו אחי שכך היא שורת הדין וחזר
ואמר נ"כ לעדים הזהרו במה שאמרתי שלא משום ירושה אני מניח
לבני נכסי אלא במתנה גמורה ונפטר ראובן מתוך חוליו ונכתבה
הצוואה ככל הנז"ל אך הדברים שאמר לשואל שפירש לו סוף דעתו
בסוף לא נכתבו בצוואה אך העדים מעידים ע"פ שכך ביאר דברו
ראובן ובעו"ה לא האריכו ימים אחר אביהם ובתיך ג' חדשים מתו
גם שניהם ויאודה הנזכר שהוא אחי ראובן מאמו בשמעו שמתו
הנכים

תנים הם וכלא מן המקום אשר היה שם שהיה במדינה אחרת והיא
רוצה להחזיק בנכסי ראובן הנשארים מלבד מה שיש בידו כבר
אנכסי ראובן ואחי ראובן מאביו שהם היורשים . האמתיים אומרים
עליהם משפט היורשה ולא ליהודה שהוא אחיו מאמו וגם אומרים
שאין לשמעון ולוי שום זכות במה שהניח להם ראובן ועדיין נכסי
ראובן תלויים ועומדים ולא הוחזק בהם שום א' משתי הכתות לבד
מה שהוא ביד יהודה מקודם ויש אצלינו ת"ח ממגרים והורה הדין
שאין ליהודה שום זכות בנכסי רבי ראובן לפי שלא נתן לו בלשון
מתנה רק אמר ישארו ליהודה ולשון זה הוא לשון ירושה ויהודה הכו'
אינו ראוי ליורשו שהוא אחיו מאמו והראה הדין בהרמב"ם ז"ל
בלשון ירושה למי שאינו ראוי ליורשו אינו מועיל וגם על שמעון ולוי
אומר מאחר שלא נתן להם בלשון מתנה אינו כלום ואנחנו לא נדע
מה נעשה וסדרנו דבריכם לפני הלדון להורות לנו הדרך אשר נעלה
בה ותאיר שבלנו במה שנראה לאחדון ומפיך אנו חייס שכך קבלו
עליהם שתי הכתות שאחרי דבריך לא ישנו לכן בבנו במטו מהאדון
שתשובתך מהרה תנתן עכ"ל :

תשובה

לכאורה היה נראה שאין ליהודה הנזכר שום חלק ונחל' בנכסי ראובן ונדקו דברי המורה נר"ו מאחר שהוא אחי ראובן מאמו אינו ראוי ליורשו דלמשפחותם לבית אבותם אחר ראובנה א"כ מאחר שאינו ראוי ליורשו כל שלא נתן לו בלשון מתנה אין מועיל לו כלום וגשארו הנכסי' בחזקת היורשים האמתיי' והכי תנן בפרק יש נוחלין האומר אים פלוני ירשני במקום שיש בת בתו תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום ר"י' ברוקא אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים ואפשיקא הלכתא הכי וכן פסק הרמב"ם ז"ל פכ"ו מהלכות נחלות וכ"פ הטור ז"ל בח"מ סימן רפ"א ולזה הסכימו כל האחרונים ז"ל לבד זה מצאנו ראינו בכתב מהרי"ק ז"ל סי' רנ"ג וז"ל כתב ר"י בתיב ע"ו כתב הרמב"ן ז"ל ביחסין ויורים אם אינו ראוי ליורשה נוטלן משום מתנה וכ"ע כ"ל . ונראה פשוט שהרמב"ן ז"ל יחיד בסברא זו ודאי איכא מי שסכים לדעתו לא הו"ל למהרי"ק ז"ל לישתוק מלהעלותו על ספר אדרבה לבסוף וכ"ע נראה ג"כ פשוט שלא סמך על סברתו לפסוק הדין נגד כל הפוסקים . אמנם אם נותן לו בלשון מתנה יועיל לו אפילו אינו ראוי ליורשו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר וכן הטור ז"ל בסי' הנז' והרא"ש ז"ל כתב בתשובה כלל פ"ד שאין לשון מועיל למי שאינו ראוי ליורשו רק אם הוא נותן בלשון מתנה ולזה הסכימו כל האחרוני' א"כ בכ"ד שיהודה אינו ראוי ליורשו והרי הוא לשון נכרי וראובן לא נתן לו בלשון מתנה נראה לו' שלדקו דברי המורה יצ"ו ואין לו זכות בנכסי ראובן :

איברא שיש מקום לאומר שיאמר שהלשון שאינו מועיל הנ' בגמרא ובפוסקים הוא לשון ירושה בפירוש אמנם אמנם זה שלא אמר ראובן יהודה ירשני רק אמר ישארו ליהודה הרי לא זכר לשון ירושה אף על פי שג"כ לא אמר לשון מתנה איך שיהיה הכאר הדבר בספק לזה י"ל שאם אין ליהודה טעם אחר לזכות בנכסי ראובן לבד בטעם זה נר' שהוא טעם חלוש המזג רפה הידי' מתוך הרכבה לפי שיש לנו כלל גדול מדברי האחרונים שכל ספק הנופל בדברי הנותן על מקבלי המתנה מוטל לברר הספק ההוא לפי שהנכסים מעת מיתת המורים הם בחזקת היורשים ומקבלי המתנה באים להוציא מחזקתם א"כ עליהם מוטל להביא ראיה א"כ בנעשה נדון כזה לא מצינו לאבותי אחסנתא דאורייתא דכל הנדקי דמצינו למיעבד להחזיק היורשים בנכסי מוריהן עבדי ולא לאבותי ירושה לאורייתא בטעם גרוע כזה . א"כ מכל זה היה נראה פשוט דאין ליהודה חלק ונחלה בנכסי ראובן ונדקו דברי המורה יצ"ו . אבל כל מעיינן בה שפיר אשכחן דיש ליהודה זה אלקונחלה בנכסי ראובן וכן לו יהי שמה שאמר ראובן ישארו ליהודה הוא לשון ירושה בפירש ונראלו אמר ירש יהודה כל נכסי אחר מיתת בני אפילו הכי נלע"ד שזכה יהודה בדינו :

ודראיה לזה דתנן התם בפ' י"ב המחלק נכסיו לבניו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להם את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין ובגמרא רבי דמי מתנה בתחילה וכו' ודוקא אדם אחד ושדה אחת אבל שדה אחת ושני בני אדם שתי שדות ואדם אחד לא וכ"ש שתי שדות לשני בני אדם . ואותיב רב אשי לכל הני אמוראי מהריתא דתניא נכסי לך ואחריך ירש פלוני ואחריך ירש פ' מת ראשון קנה שני מת שני קנה ג' והא הכא דבשתי שדות ושני בני אדם וקתני דקנה תיובתא דכלהו תיובתא . ופי' רשב"ם ז"ל כשאמר נכסי לך ר"ל נתונים לך הרי לא נתן בלשון מתנה ואמר אח"כ ואחריך ירש פלוני הרי לשני אמר בלשון ירושה הרי שני בני אדם לאחד אמר בלשון מתנה ולאחד אמר בלשון ירושה וכשתי שדות דמי שהרי אין לשני אלא מה שייר ראשון ואפ"ה קתני דקנה שני מה שייר א' דלשון מתנה שאמר לראשון שאמר נכסי לך אר"ל נתונים לך מהני לשני שא"ל בלשון ירושה עכ"ל ואע"ג דהאי ליתא דנכסי לך אינו לשון מתנה בהחלט והראיה לזה דאמרי' שם בגמרא לדברי ריב"ק אמר נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום א' כלום שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה ופירש רשב"ם ז"ל נכסי לך לא פי' לא לשון ירושה ולא לשון מתנה ואפ"ה מהני לשני שאמר לו בלשון ירושה ומסקנא דגמרא כרב אשי דאפילו שתי שדות לשני בני אדם ולאחד אמר בלשון מתנה ואפילו בלשון נכסי שאינו לשון מתנה בהחלט ולאחר אמר בלשון ירושה בפי' לשון מתנה דראשון מהני לשני וכן אם אמר נכסי לך ואחריך ירש פלוני בפירש אפילו אין השני ראוי ליורשו ולא יועיל לו לשון ירושה לשון מתנה דאמר לראשון יועיל ללשון ירושה דשני וקנה שני מה שייר ראשון וכמו שנתן לשניהם בלשון מתנה כדמוכח לשון הברייתא שהקשה מתנה רב אשי שהיא נכסי לך ואחריך ירש פלוני ואפסיקא הלכתא הכי אפי' בשתי שדות לשני בני אדם וכ"ש שדה אחת לשני בני אדם או שתי שדות לאדם אחד שבזה לא בעינן שיהיו דבריו האחרונים תוך כדי דיבור דבריו הראשונים אלא אפילו שהה והפסיק בין מתנה דראשון לירושה דשני קנה שני אבל בשתי שדות לשני בני אדם או באומר נכסי לך ואחריך ירש פלוני שהוא בשתי שדות לשני בני אדם בעינן תוך כדי דיבור ולא יפסיק בין מתנה דראשון לירושה לשני בדיבור אחד כדמשמע לשון הגמרא דלא פליג ריש לקיש אלא בשתי שדות ושני בני אדם דבעינן בהם תוך כדי דיבור ומסקנא דגמרא כר"ל . זהו הדין הוצאה מן הגמ' וכן פסקו הפוסקים וז"ל הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' נחלות כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין אע"פי שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף כילד וכו' ואף עפ"י שהרב ז"ל לא כתב לשון מתנה אלא באמצע נראה מדבריו שלא יועיל לשון מתנה אלא באמצע כבר ביאר דבריו המ"מ ז"ל וז"ל כתב דבינו לשון מתנה באמצע וכ"ש לשון מתנה בתחלה כל תוך כדי דיבור קנה כל אחד עכ"ל וכן פסק הטור ז"ל וז"ל ואפילו בת בין הבנים או אחר בין הבנות אם אמר לשון מתנה פס הירושה מהני בין בתחלה בין בסוף וכו' . נמצינו למדים מדברי הגמרא ומלשון הפוסקים ז"ל שאם אדם א' נתן מתנה לאחד וא"ל בלשון מתנה ותכ"ד נתן לאחר דבר אחר ואמ"ל בלשון ירושה אפילו השני אינו ראוי ליורשו שלא יועיל לו לשון ירוש' אפ"ה קנה השני וכמו שנתן לשניהם בלשון מתנה דמי וכן הדין בתי שנתן כל נכסיו לאחד ואפילו אמר לו נכסי לך שאינו לשון מתנ' בהחלט דמשמע מדברי רשב"ם ז"ל ותכף ומיד בלי שום הפסק אמר ואחריך ירש פלוני אפילו השני אינו ראוי ליורשו אם מת ראשון קני שני כדמוכח מהברייתא דנכסי לך ואחריך ירש פלוני שהקש' ממנה רב אשי והלכתא כותיה :

והשתא נידון ונאמר בנדון זה ומה התם דאיכא תרתי לריעותא דאמר נכסי לך שלא אמר לשון מתנה בפירש אלא שאנו מפרשים דבריו ונאמר ר"ל נתונים לך וגם אמר לשני בלשון ירושה כנזכר בפי' בלשון הברייתא ואחריך ירש פלוני ואפ"ה אמרי' אם היו דבריו האחרונים תכ"ד הראשונים קנה שני מה שייר ראשון בנ"ד דאיכא תרתי לטיבותא דלראשון אמר לשון מתנה בפירש כנזכר בלשון הנזואה שאמר יטלו במתנה גמורה שלשון זה נקרא מתנה בפיר' כמ"ש הריב"ש ז"ל בתשובה סי' ת"פ בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואינה נקראת מתנה אתם בכל אחר ליישני דמתנה וגם לשני לא אמר לשון ירושה בפירש אעפ"י שלשון ישארו נ"כ משמעותו לשון ירושה שאין אנו דנים לשון מתנה אלא בהני ליישני דנאמרו בגמרא כגון יחזיק ויקנה ויטול ויחלוק וכו' וכל שאר הלשונות אפילו מאי דסלקו בגמרא בתיקו דיינן בהו לשון ירושה איך שיהיה לא אמר לשון ירושה בפירש כ"ש דנימא דלשון מתנה בפירש שאמר לראשון דמהני ללשון ישארו דשני שלא אמר לשון ירושה בפירש ובנדון זה נ"כ היה תכ"ד שאע"פ שהאריך המלו'

בלשונו ואחר ואם מ"ן יפטר אחד מהם וכו' ואם מ"ן יפטר גם השני
שגרלה שיש כאן יותר ויותר משאלת שלום תלמיד לרב שהוא שיעור
לדי ליבור כדאיתא בפ"ק דמכות וכ"כ התוספות בפ' י"ג. אפ"ה
הרי ליבור כדאיתא בפ"ק דמכות וכ"כ התוספות בפ' י"ג. אפ"ה
בגדון זה נקרא תכ"ד והרגה לזה דכפ"ק דמכות על משנת ומכין
אפילו מהה"ל עדיים איתא בגמרא אמר רבא והוא שיעילו כולם
תכ"ד מ"ל רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תכ"ד כדי שאלת תלמיד
לרב מאה טובא הוו מ"ל כל חד וחד תוך כדי דבור של חבירו ופרש"י
ז"ל כל חד וחד התחיל להעיד בתכ"ד סיומו של חבירו. הרי פרש"י
ז"ל שאע"פ שהאריך העד בעדותו יותר מדאי עד שנחקרה עדותו
ופירש דבריו ובתכ"ד לסיום עדותו התחיל השני להעיד נקרא
תכ"ד של חבירו אעפ"י שכין התחלת עדות הראשון לתחלת עדות
השני יש ויש כמה שאלות שלום תלמיד לרב כל זמן שלא סיי' הראשון
עדותו לא מיהדר בהו והא בהתראה יש יותר מכדי לבור שהוא שאלת
שלום תלמיד לרב וי"ל דכל זמן שהם עסוקין בחותו ענין חשיב הכל
תכ"ד. וכ"כ הריב"ם ז"ל בתשובה סימן רס"ו בקילוסי מירות' וז"ל
אהרי היפסר שהעד העיד תכף לעדותו של העד הא'תכ"ד וכל
שלעיד כן הכל עדות אחת ויכול הא' לחזור בו מעדותו תוך כדי
דבור לעדותו של שני כדאמרי' פ' שבועת העדות כפרו שניה' בחד
שניהם חייבי' בזה אחר זה הראשון חייב והב' פטור. כפר אחד
והולה אחד הכופר חייב ופריך בגמרא הסתא בזה אחר זה דתרוייהו
כפרי אמרת הא' חייב והב' פטור כפר אחד והולה אחד מיבעיא לא
פריכא כגון שכפרו שניהם וקדם אחד והולה תוך כדי דבור והוכיחו
המפרשים ז"ל וכן פי' הרי"ף ז"ל שכפר הא' ותכ"ד כפר הב' ותכ"ד
האומתי של שני חזר הראשון להודות ומש"ה פטור המולה אף עפ"י
שכבר כפר שחזר בו תכ"ד לכפירתו של שני עכ"ל. הרי שאף עפ"י
שהעד הא' כבר פסק כפירתו ודיבורו מ"מ כיון שחזר והולה תכ"ד
של כפירת הב' חשיב תכ"ד כיון שהוא ענין אחד מכ"ש בכ"ד שהכל
הוא דברי אדם אחד וענין אחד משא"כ שם שהם שני עדים ושני
ענני' כפירה והולאה דפשיטא ופשיטא דחשיב תוך כדי דיבור:
ובהליה פירש רשב"ם ז"ל בפ' י"ג וז"ל והלכתא תוך כדי דיבור כל
שני לבדי שאדם מופיה זו אחר זו תכ"ד שסיי' הא' דיבורו התחיל
דיבורו האחרון לא חשבינן ליה כמלך אלא הוי כאלו אמר שני דברים
ביחד ואם האחד יש בו כח לתפוס והב' אין בו כח יתפוס הא' והב'
כאלו לא היתה דמי כגון ירושה ומתנה לשון ירושה בטל ולשון מתנה
קונה עכ"ל. הרי בפירש כתב רשב"ם ז"ל בתכ"ד סיו' דיבורו הא'
התחיל דיבורו השני משמע שכל זמן שלא סיי' דיבורו הא' אף על פי
שהרבה והאריך בדיבור הזה יותר מדאי אם תכף ומיד לסיומו
התחיל דיבורו הא' ולא שהה רק כדי שאלת שלום תלמיד לרב נקרא
הכל תכ"ד ומה גם בכ"ל לא שהה ולא הפסיק ולא האריך בדיבורו
הא' ולאו היפסר ליה לברר דעתו וכוונתו בלאו הכי דבריה דאמר
שהרי אמר בתחילה יטלו אותם במתנה גמורה וחזר ופי' וכל זמן
שיפטר מ' מהם יטול אחיו הנשאר כל נכסי במתנה גמורה בדיבור
זה נתן לשני וחזר תכף ומיד וסתך למתנה גמורה ואם מ"ן יפטר
הב' ישארו ליהודה הרי דבריו קשורי ומעורבי זה בזה ואין בכח לשון
לבאר הכוונה בפחות מדברי אלו. כמלינו לחדיש מכל מה שכתבנו
שגרלה פשוט שיש ליהודה זה חלק ונחלה בנכסי דאחוכן שאף על פי
שאחר יפטרו ליהודה שמשמע לשון ירושה ולא יועיל לשון ירושה
לאי שלאו דאחוי ליורשו מאחר שבתחילה נתן לבניו בלשון מתנה
יועיל גם ליהודה:

ואין לומר דבשלמא בהני לשני דנאמרו בגמ' שדה אחת לשתי
בני אדם אם שתי שדות לשני בני אדם וכו' מהני לשון
מתנה דאב לירושה דאיתך לפי שאתה יכול לקיי' המתנה והירושה
בזמן אחד במשל שתי שדות לשני בני אדם ואמר תנתן שדה לפלוני
וירש פלוני שדה פלונית וכן בשדה אחד לשני בני אדם כמו שפירש
רשב"ם ז"ל דאחוכן יירש אלי שדה זו ותנתן אייה לפלוני שאתה יכול
לקיי' שניה בזמן אחד הירושה והמתנה ולזה תועיל המתנה לירושה
אבל בכ"ל דאמר ואם מ"ן יפטרו הבני' ישארו ליהודה הרי אתה
יכול לקיי' שניה בזמן מ' שאין יהודה זוכה בזמן שזוכי' הבני שהבני
מעת פעירת אביהן הם זוכי' בנכסי אביה אבל יהודה אינו זוכה רק
לאחר מיתת הבני' ונמצא בזמן שתחול המתנה לא תחול הירושה
לזה י"ל שגם בזה תועיל המתנה לירושה שהרי הבריתא דמיני
לתיב רב אסי ואפשיקא הלכתא כותיה היא נכסי לך ואחריך לפלוני
הרי שהירושה והמתנה אינ' בזמן אחד לפי שאין שני בני' אלא
לאחר מיתת הראשון ואין הירושה בלא לשני בזמן שבאה המתנה
לראשון ומאחר דאמרינ' דמתנה דראשון לירוש' דשני מ"כ אף בכ"ל אם
שאין יהוד' זוכה בנכסי דאחוכן בזמן שזוכי' בני מהני לשון מתנ' לירוש'.
ומ"ת אכתי לכאורה קשה שאין ליהודה זכות בנכסי דאחוכן מעכשו
אחריתי שאילו דאחוכן זה נתן נכסיו בתחלה ובסוף לתי שאינו דאחי
ליורשו הוה אמינ' דמתנה דראשון תועיל לירושה דשני אבל דאחוכן
זה המתנה שנתן בתחילה היא לבניו והם קודמין בירושתו לכל אדם
ומאחר שזכו בניו בנכסיו שוב אין לה הפסק ומאחר שאין לה הפסק
כשמתו יורשיה' שהם הוי דאחוכן יורשי אותם ועיקרא דהאי מילתא
בפ' י"ג איתא התם שלא רב אחא בר רב עוויא לדבריו' בן בחוקת
נכסי לך ואחריך לפלוני אם הי' דאוי ליורשו אין לשני בזיקו' א' כלו'
שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה ואין לה הפסק א"ל רבא
והא אפסקה והוא סבר יש לה הפסק ורמינא אמר אין לה הפסק.
והא דרב אחא הלכה פסוקה היא דמיניו רבא עבד עובדא כותיה
כדאיתא התם בסמוך בההוא עובדא בההוא דאמר לחבריה נכסי
לך ואחריך לפלוני והיה מ' דאוי ליורשו סבר רב עילים למימר קנס
שני מ"ל רבא דייני דמתנתא דייני הכי אלו היינו דאלא רב אחא
הכשיף קרי עליה אני ה' בעתה אחישנה. ומדאזכן דעבד הא
עובדא כותיה דרב אחא משמע דהילכתא כותיה וכן היא מוסכמת
מן הפוסקי' הרי"ף ז"ל בתשב"ם בהלכות וז"ל הרמב"ם ז"ל פרק ו'
מהלכות זכייה ש"מ שאמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני אין לשני
אלא מה שמייר הא' ואם היה הראשון דאוי ליורשו אין לשני כלו' שכל
מתנה ליורש הרי היא כלשון ירושה וירושה אין לה הפסק ואף על פי
שאמר ואחריך לפלוני. וז"ל הטור ז"ל סימן רמ"ח המתנה מתנה
לאחיו ואחריך לפלוני כל נכסיו וא"ל ואחריך לפלוני וכו' אבל אם היה
הראשון דאוי ליורשו מן התורה שוב אינו יכול לפסיד יחשה
לאורייתא. מ"כ מאחר שדין זה מוסכם מגדולי האחרי' ז"ל והלכה
פסוקה בגמרא שאם היה הראשון דאוי ליורשו אין לשני כלו' ואדשה
ממשמשת והולכת ליורשו אחריו בכ"ד שהראשוני' הם בניו וקודמין
בירושתו הירושה ממשמשת והולכת ליורשיה' אחריה' אעפ"י שנתן
להם במתנה אין לה הפסק ונמצא שאין ליהודה זכות בנכסי דאחוכן
הן אמת שהמפרשי' ז"ל הקשו על הרמב"ם ז"ל דאם אחר בר עוויא מסכי
לכתובות פ"ק מניחות האשה דאיתא התם האומר תנו שקל לבני
בשבת ורחוי' לתת להם שלא מתנין להם שלא ואם אמר אל תתנו
אלא שקל אין נותנין אלא שקל ואם אמר ואם מתו ירשו אחרי' מתחיה'
בין אמר תנו בין אמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל הרי שבתחל'
נתן להם שקל ואח"כ אמר ואם מתו ירשו אחרי' מתחיה' דהיינו
נכסי לך ואחריך ירש פלוני דרב אחא ואחרי' הכא דאין מתנין להם
אלא שקל כדי שישאר השאר לאחרי' ואם איתא לדרב אחא דאמר
אם היה הראשון דאוי ליורשו אין לשני במקו' ראשון כלום אמה אין
נותנין להם כל ערכן והלא הכל הוא שלהם שהם בניו ראשון לראשון
ובתירץ קושיא זו כתבנו המפרשי' ז"ל ונאמרו בזה ל' תירוצים
כמו שהם כתובי' בספרי המפרשי' ז"ל אחד מהם שתרץ הר"ן ז"ל
בשם הרי"ם ז"ל שהוא שייך לענייננו דהיכא דלא נתן לראשון שהוא
דאוי ליורשו בלשון מתנה אלא לשון שתמי אז הוי דינא דאין לשני
כלו' והיינו דרב אחא דאמר נכסי לך ולא זכר לשון מתנה דאמרי
מאחר שאמר לשון שתמי והוא דאוי ליורשו לירושה בודאי
וירושה אין לה הפסק אלזה אין לשני כלו' אבל אם אמר לשון מתנה
אז הוי דינא שהשני קנה מה שייך א' והיינו הא דאמר תנו
שקל לבני דאמר לשון מתנה וכתב הר"ן ז"ל אלזה הסכי' הרא"ש ז"ל
והמ"מ ז"ל בפ"ם מהלכות זכייה כתב על בבת ש"מ שכתב מכשי
לאחר אם דאוי ליורשו נוטלן משו' ירושה ואם לאו נוטלן משו' מתנה
כתב יש מי שפי' אפילו נתנן במתנה בפירש לפי שדאוי ליורשו ו"ל
שאין זה אלא באומר נכסי לך סתם הא באומר נכסי נתוני לך
אפילו דאוי ליורשו נוטלן משו' מתנה. ואתבאר בפ"ב אזה מילו
יש בין האומר משו' ירושה ללשון מתנה ושם כתב המחבר בלשון אחר
ובפרק י"ב כתב אם היה הראשון דאוי ליורשו אין לשני כלום וכ
מימרא דרב אחא וכו' ופי' הגאונו' ז"ל שאף עפ"י שנתן למי שדאוי
ליורשו בלשון מתנה בפירש דינו כירושה ואין לה הפסק וזהו דשמ
וז"ל

מ"ל ויש מן האחרונים חולקים כדאמר בלשון מתנה בפירוש לומר
שאם לא הפסק עכ"ל · הרי דאף שהא"מ ז"ל בשני מקומות הביא
שתי הלישות ולא הכריע בדדבו בכל מקום שהוא מכריע כדברי הרב
ז"ל מתב ועיקר דראה שלא הסכים לדעתו וגם מה"ם פ"ט וסש
בתב המחבר ולא כתב רבינו כדדבו נראה ג"כ שלא הסכים לדעתו
כמ"ש הריב"ש ז"ל על כיוצא בזה וז"ל וכבר אתה רואה שהמ"מ ז"ל
לא סבח דעתו בזה ולא הזכירו בלשון רבינו כדדבו רק אמר בזה
מדין המחבר לקושיא הבית · הרי דראה שמתה שהזכירו בלשון
המחבר כתב הריב"ש ז"ל שבזה הורה שאינו מסכים לדעתו · נמצא
שהר"ן והר"ש והרז"ה ז"ל חולקים בשיטה חדא וגם המ"מ ז"ל נראה קצת
דמבר כוותייהו שאם אמר בלשון מתנה אפי' היה הראשון ראוי
ליורשו קנה שני מה שייר ח' וכן דעת הגאון בעל המפה והגאון
בעל הלבוש ז"ל נמצא ח"כ בב"ד שראובן נתן לבניו בלשון מתנ' בפי'
אמפ"שהם קולמי' ביורשתו לכל אדם זכה יאודה כמה שייריו
הבנים לדעת כל הני רבוותא הנזכר ולכל הפחות יוכל להחזיק
במה שתחת ידו ויאמר קיים לי כוותייהו:

אבנם אחר אחר ראינו שהגאונים ז"ל ומכללם הרי"ף ז"ל
פסקנו לפסוק הלכה כהרי"ף במקום שאין התוספות חולקים עליו
הדין זה לא מצינו שהתוספות חלקו עליו ומה גם שהרמב"ם ז"ל
אחר רוב תפוצות ישראל ממזרח ומערב סומכים על הוראתו
בדיני ממונות אזיל בשיטת הגאונים ז"ל וכתב בביאור שכל מתנה
לאי שהוא ראוי ליורשו אינה אלא ירושה וכן הריב"ש ז"ל בתשוב' סימן
תל"ח הסכים לדעת הגאונים וכן מורינו הר"ן הרשב"ן ז"ל בתשו'
ס' קלן ומי הוא זה ואיזה הוא אחר לו עיניים לראות דברי
האלהים האדירי' האלה ויפסוק הדין נגד דעתם שאפי' היו דבריה'
אלה ממון מחזקת היורשים היה לנו לחוש לסברתם ומה גם
לאחזיק היורשים בנכסי מורישן ושלא להעביר הנחלה מבעליה אמנם
כד מעיינן אפיר בל וואה זו דל"ד שאכתן שאפילו לדעת הרמב"ם ז"ל
אלל מאן דאזיל בשיטתיה זכה יאודה בדינו שהרי כתב בפי' מה
שייה ז"ל ש"מ שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני והיה הא' ראוי לירשו
פירש ואמר לא משוס ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנ'
הרי הפסקתיה קנה השני מה שייר אחד עכ"ל · הרי הרב ז"ל
שאלך בשיטת הגאונים ז"ל כמ"ש המ"מ ז"ל בפ"ט מהלכות זכייה
מתנת הרב ז"ל כדעת הראב"ד והגאונים ז"ל שאפילו נתן בלשון
מתנה לאי שהוא ראוי ליורשו אין לה הפסק כתב שאם פירש ואמר
לא משוס ירושה אני נותן אלא במתנה קנה השני · ובל"ד הרי פירש
אונן ואמר אין אני מניח לבני שום דבר משוס ירושה אלא במתנה
נמורה א"כ לא מבעי' לדעת הר"ן והר"ש והרז"ה ז"ל ולכל מאן דאזלי
בשיטתייהו זכה יאודה בדינו אלא גם לדעת הרמב"ם ז"ל וכל מאן
דאמיה זכה יאודה שהרי פירש ואמר לא משוס ירושה אלא
במתנה נמורה:

ואת והלא הלשון שכתב הרמב"ם ז"ל שיועיל הוא שיאמר לא
משוס ירושה שאין לה הפסק אלא במתנה והרי הפסקתי'
משמע מדבריו שצריך להזכיר ההפסקה בפירש משא"כ בנ"ד שלא
נזכרה ההפסקה · הן אמת שהמ"מ ז"ל כפירש דברי הרב ז"ל לא
הביא ההפסקה שכ"כ ותירץ רבינו שאף על פי שלאי שראוי ליורשו
אמנה בירושה כשאמר לא משוס ירושה אלא משוס מתנה בפירש
ואין לה הפסק עכ"ל · הרי הגראה מדבריו שלהו דוקא שצריך
להזכיר ההפסקה רק לבד אם אמר לא משוס ירושה אלא משוס
מתנה ואין שבלשון זה יש לה הפסק ולא יצטרך להזכיר ההפסקה ·
אבל הגאתי להריב"ש ז"ל בתשובה שלא השואל להבין הבנה זו
מדברי הרמב"ם ז"ל הריב"ש ז"ל לא נחה דעתו בזה אעפ"י שהשואל
לא הבין זה בדברי הר"ם ז"ל מדברי הא"מ ז"ל כמ"ש אין שיהי' ראיה
להבין זה בדברי הר"ם ז"ל והריב"ש ז"ל לא הסכים להבין זה בדברי
הרב ז"ל ואם הריב"ש ז"ל לא נחה דעתו להבין זה בדברי הרב ז"ל
ובודאי שעמד ג"כ על דברי הא"מ וא"כ מי הוא זה אחר יתלאנו לפו
להבין בדברי הרב ז"ל מה שלא הבין הריב"ש ז"ל אמנם כדדייקינן
אפיר לשון הריב"ש ז"ל נראה שהבין בדברי הר"ם ז"ל שמה שכתב
בדברי הרמב"ם ז"ל לשון הפסקה הוא כדי לגלות דעת הנותן שמ"ש
לא משוס ירושה אני נותן אלא משוס מתנה להורות שעל ההפסקה
הוא מכוין למה זכר הרב ז"ל לשון ההפסקה אבל אם הנותן אחר
שאמר לא משוס ירושה אני נותן אלא במתנה הוסיף ואמר דברים

אחרים שמגלה דעתו בהם שמ"ש לא משוס ירושה וכו' כוונתו על
ההפסקה אז א"ל להזכיר ההפסקה מאחר שגילה דעתו שכוונתו
במ"ש לא משוס ירושה שעל ההפסקה נתכוון · וז"ל הרי"בש שם
בתשובה סי' קס"ח ולאף לדעת הרמ"בם ז"ל בנותן נכסיו לראוי
ליורשו צריך שיזכיר הלשון שהוא כדי שיובן שעל ההפסקה הוא מכוין
שאם על כוונתו לבד היינו סומכים הרי כל האומר ואחריך כבר אנו
רואים שכוונתו להפסיקה אלא שאין סומכין על הסוגה לבד ומה
שכתוב בגוראה זו אין נראה כלל שעל ההפסק' הוא מכוין אלא שלא
יוכל הבן לתבוע משוס ירושה עכ"ל · דוק והבן בדברי הרב ז"ל
תחלה וסוף שאמר שעל ההפסקה הוא מכוין כי מה לו לרב לכוונתו
דאי איתא שסובר הרב שלהרמ"בם ז"ל צריך דוקא שיזכיר ההפסקה
ולא די לו בדברים המורים על ההפסקה לא היה לרב ז"ל לו' אלא
שלא נזכר בה לשון הפסקה לא שיאמר שעל ההפסקה הוא מכוין אלא
שלע"ן שסובר הרי"בש דלהרמ"בם ז"ל לאו דווקא שצריך לזכור
הפסקה בפי' אלא אם אחר שאמר לא משוס ירושה אני נותן לך
אלא במתנה אמר דברים אחרים שמגלה דעתו בהם שכוונתו
בדברי הראשונים הוא על ההפסקה הרי זה כמי שהזכיר ההפסקה
בפי' וצריך אני להתלמד בדברי הרב ז"ל שכתב אלא שלא יוכל הבן
לתבוע משוס ירושה שאם זאת היא כוונת הנותן מה איכפת ליה אם
יתבע משוס ירושה או משוס מתנה והלא אין בין לשון ירושה ללשון
מתנה אלא ענין זה של ההפסקה כמ"ש המ"מ ז"ל בפ"ו' זכייה
שכתבנו לשונו לעיל שכתב ובפי"ב יתבאר החילוק שבין לשון
ירושה ללשון מתנה ומתבאר בפי"ב שהחילוק שיש ביניהם הוא שאם
אמר משוס ירושה אין לה הפסק ואם אמר משוס מתנה יש לה
הפסק · גם מ"ש הרי האומר ואחריך כבר אנו רואים שכוונתו
להפסיקה אין מנהוס הכרעה דהתם אמרי' לפי שהוא רולה לתת גם
לשני לא איפשר ליה לתת בלי שיאמר ואחריך לפלוני ולא שייך שם
ענין ההפסקה לו' שכוונתו להפסיקה אלא לתת לראשון וגם לתת
לשני אחר הראשון ולפי שרלה לתת בחיין גם לשני אמר ואחריך
מע"פי שגם בדבריו אלה מכוין להפסיקה מהראשון עיקר דברו
וכוונתו לתת בחיין גם לשני והפסקה מן הראשון אתיא מילא
מתתינתו לשני אמנם מי שנתן כל נכסיו לאחד כוונתו לתת לאחר
בחיין ואמר ואחריך לפלוני שהשלים כוונתו שרלה לתת גם לשני
וחזר ואמר לא משוס ירושה אני נותן לך עשיתה ודאי שאין כוונתו
בדבריו אלא ההאחזנים אלא לענין ההפסקה שאם לתת גם לשני
הרי כבר אמר ואחריך לפלוני ולמה יחזור ויאמר לא משוס ירושה
אני נותן לך אם כדי שלא יתבע משוס ירושה אלא משוס מתנה לבני
התובע הראשון מה איכפת ליה אם יתבע משוס ירושה או משוס מתנ'
אלא בין משוס ירושה בין משוס מתנה הוא מוטלן לעצמו ואין חילוק
ביניהם אלא לבני יורשיו שאם נוטלין משוס ירוש' יורשיו יורשים
אותו ואם משוס מתנה נוטלן השני אחריו באופן שצריך להתלמד
בדברי הרב ז"ל וכעת אין פנאי לזה · ומחזור לכ"ד נלע"ד שאף
לדברי הרי"בש ז"ל שסובר כדברי הרמ"בם ז"ל שצריך הנותן לפרש
דבריו שכוונתו להפסיקה בפי' בנ"ד בראר ראובן כוונתו ודעתו שהו'
מפסיקה ומכללא איתמר ובפי' איתמר שבתחלה אמר לאיש אחר
שאל לו למה אתה מניח לבניך במתנה הביבו אני יודע מה שאני
עושה הוה בדבריו אלה שלא יגאו דבריו מפיו על נד הקרי
והזדמן אלא בכוונה מכוונת ממנו ומה גם היותו ת"ח כמו שכתבת
ודינא הרמ"בם ז"ל הוא במיר וסביר ואמר לעדים הזהרו בדברי שאין
אני מניח לבני משוס ירושה אלא במתנה ר"ל דברי אלה הם לתכלית
כוונתי והוסיף עוד לו' ככל חוזק ותוקף המתנה הגם שאיפשר
לפרש דבריו אלה בהני שופרי דלשני דכתבי בשטרי כדי שתהיה
מתנתו מתנה חזקה בלי מי שיתגלה עליה שום ערעור א"כ למה חזר
ואמר זכל פרטי דיני המתנה אלא שזה מורה באצבע לבדר דבריו
שאמר אני יודע מה שאני עושה שכוונתו להפסיק הירושה ויורשי
בנין אחריהם ולזה אמר לא משוס ירושה אני נותן לבני ובפי' נ"כ
איתתר שהרי כשחזר השואל וא"ל תודיעני סוף דעתך בזה ופי' לו
כוונתו בפי' וא"ל אילו אני מניח לבני בלשון ירושה אם א"ו יפטרו
הבנים יבואו אחיו שהם יורשים אותם מן הדין ויירשו כל הנכסים
הרי ביאר ופי' כוונתו שמה שאינו מניח משוס ירושה מפני שירושה
אין לה הפסק ויבואו אחיו וירשו הבנים ונתן טעם לדבריו ואמר
ואתם ידעתם מה עשו לי כנראה כי רעה נתלוהו ולא הסכים לו
לבאר שהירושה אין לה הפסק אלא שגם פי' הטעם שהוא נותן לאם

במתנה

בתנאה אם ח"ו יפטרו הבנים אין אחי יורשים אותם הרי פי' ואמר שמה שהוא נותן עתה במתנה לפי שבלשון זה הוא מפסיק הירושה מהבנים א"כ דבריו אלה הם מבוארים בחר היטב יותר משאילו היה לאומר הלשון שכתב הרמ"בם ז"ל שאם יכוא אחד מן השוק ואמר לנו אמה הוא פי' דברי הרב ז"ל שאמר שאין לה הפסק והרי הפסקתיה אינו מפרשים לו ואומרים לו דברי ראובן זה המלוה נמצא אע"פי שלא אמר לשון הפסקה הרי אמר פירושה שהוא יותר טוב משאילו היה אומרה בלי פירוש: ואע"פי שאמר ועתה שכתבתי להם במתנה אם ח"ו יפטרו אין אחי יורשים אותם ולשון זה הוא גרוע שנראה שמתנה על מה שכתוב בתורה כדתנן בפ' י"ב האומר אין פלוני בני בכור לא יטול פי שנים אין פלוני בני לא ירש עם אחיו לא אמר כלום מפני שהתנה על מ"ש בתורה וכו' וכן הסק הרמ"בם ז"ל פ"ו מה' נחלות וכן הטור ז"ל סי' רפ"א וא"כ בנדון זה שאמר ראובן אין אחי יורשים אותם הרי התנה על מ"ש בתורה: נראה שבנדון זה אין בכך כלום לפי שראובן זה אינו מלוה בצוואתו שאין אחיו יורשים אותו כדי שנאמר מתנה על מ"ש בתורה שדברי צוואתו כולם בתורה וכשורה שנתן לבניו במתנה וגם זה שלא משום ירושה הוא מניח כדי להפסיק הירושה ודבריה אלו שאמר אין אחי יורשים אותם אינו עתה מלוה בזה אלא לפרש ולבאר צוואתו שציוה ור"ל שכפי הדין הוא במ"ש לא משום ירושה אני מניח הדין נותן אם יפטרו הבני' אין אחי יורשים אותם ולא שהוא מלוה ואומר שאין אחיו יורשים את בניו ודבריו שסיים ואמר שכך היא שורת הדין מורים שאינו מלוה עתה על אחיו שלא ירשו את בניו רק שביאר לצוואתו כוונת דבריו וכך היא שורת הדין נותנת וזה דבר פשוט:

וא"ת בשלמא אילו נכתבו בצוואה דבריה אלו שאמר בסוף שבהם פי' כוונתו על ההפסקה היה זוכה יאודה בדינו אפי' לדעת הרמ"בם ז"ל אבל הרי לא נכתבו בצוואה אלא העדים מעידים ע"פ כיון שכתבת ויוכל האומר לו' אין לנו אלא מה שנכתב בצוואה ומאחר שלא נכתבו בצוואה דבריו שבהם פי' ההפסקה אלא עדות ע"פ כמאן דליתהיהו דמי: לזה י"ל דלא אינכפת לן מידי דהראיה לזה מדברי הרי"בם ז"ל עצמו שכתב על צוואה זו שנשאל עליה וז"ל כל צוואה זו בטלה כיון שלא כתבו וקיימא מניה מוסף על מתנה זו דהוי הקנין ליפות כח המקבלים ואפשר לו' בזה שמ"ש בצוואה אחר הקנין שאלוהו אם הוא קיי' בתנה שנעשה בנכסיו ואמר שהוא קיים בכל מה שאמר ומה שנעשה כן שזהו כדי ליפות כח המקבלים ורצוי שיהיו עידי הצוואה נשאלים ע"ז ונאמנים הם לבאר דבריהם בכוונת המורים עכ"ל הנך רואה שעם היות שעטר צוואה זו שיש בה קנין היה בסילה לגמרי מן הדין כמ"ש הרמ"בם ז"ל פ"ח מה' זכייה: וכן הטור ז"ל סי' ר"ן וכמו שהגזיש הריב"ש ז"ל סי' קס"ח וז"ל אין להניח תלמוד ערוך שבידינו והרי"ף והרמ"בם והרמ"בן והרש"בא וכל המחברי זל"ל ונלך אחר דברי נביאות וכו' אלא עכ"פ מתנת ש"מ שיש בה קנין בטלה וכו' ועכ"ז פסק הרי"בם ז"ל דסמכינן למה שיאמרו העדים ויבארו בכוונת המורים מכ"ש בנ"ד שאינם מבארים לנו שום דבר בדברי המורים רק הם מעידי' מגידים מה שאמר ובאר דבריו המורים עצמו: א"כ נר' פשוט לע"פי שלא נכתבו דבריה אלו בצוואה יכולים העדים להעיד אותם ע"פ שאין דבריהם אלו סותרים שום דבר ממה שנכתב בצוואה כדי שנאמר כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד שכל דבריהם אלו עם מה שכתוב בצוואה מכוונים אלא שלא נכתבו בצוואה מחשבו שאינם צריכין להם דלהו כ"ע דינא דהרי"בם בסברת הרמ"בם ז"ל נמירי ועתה שהשעה צריכה להם יכולים העדים להעיד אותם ע"פ מאחר שאינם עוקרים עדותם שכתב כמו שמבואר כל זה בדברי הפוסקים ז"ל א"כ מכל מה שכתבנו נר' פשוט דאפי' לדעת הרמ"בם ז"ל זכה יאודה בדינו ואפילו הרי"בם ז"ל יודה לדעת הרמ"בם ז"ל זכה יאודה בדינו דשאני נדון זה מנדון דהרי"בם ז"ל בכמה מינים ממינים שונים:

אבל מה נעשה והרי הרי"בם ז"ל נראה מדבריו שאינו מסכים בדין זה לדעת הרמ"בם ז"ל וסובר שאפילו אמר לא משום ירושה שאין לה הפסק וכו' דעתו לומר שלא יועיל כלום ואין לשני כלום כמ"ש בס' תס"ז ונעמוד של הר"ם ז"ל אינו ברור ובסי' קס"ח כתב וגם דינו של הרמ"בם ז"ל אינו נכון וגם מלשון הגמרא נראה שאפילו בדעת הנותן להפסיקה לא יועיל דרחמנא אמר אין לה הפסק וכו' וגם מורינו הר"ש בן הרש"בן ז"ל נר' שהסכים לדעת הרי"בם ז"ל וז"ל בתשובה סי' ק"ן לא נחלקו אבות העולם אלא אם דוקא אמר נכסי לך ולא הזכיר לשון מתנה או אפי' הזכיר לשון מתנה שהגאון והרי"ף ז"ל סברו אפי' הזכיר לשון מתנה וכן היא דעת הרמ"בן והרמ"בם ז"ל בה' זכייה והר"ש והר"ם וה"ז ז"ל סוברים דוקא שאמר נכסי לך סתם ולא הזכיר לשון מתנה והרש"בא ז"ל כתב בתשובה שאינו רואה להכנים ראשו בין הריים גדולים אבל הוא מניח הדבר אצל ב"ד וב"ד לדון כפי הבראתו אבל נדון כפי הבראת הא"ל יפה סיה בעיניו זאת אלא שאייר הוא הרב הגדולר' יצחק בר שאת ז"ל עכ"ל: הן אמת שהרש"בא ז"ל לא ביאר דעתו בתשובה זאת אלא בענין אם אמר נכסי לך ולא אמר לשון מתנה או אפי' אמר לשון מתנה בדין זה גלה דעתו שהסכים לדעת הגאון והרי"ף והרמ"בם והרמ"בן ז"ל שהסכים לדעתם הרי"בם ז"ל ודלא כהר"ש והרז"ה ז"ל אמנם בענין אם הנותן פי' ואמר לא משום ירושה אני נותן שאין לה הפסק שלדעת הר"ם ז"ל יש לה הפסק וקנה הסני לא נתבאר בתשובה זו שאינו מסכים לדעת הר"ם ז"ל אבל מאחר שראינו שכתב אנו נדון כפי הבראת הב"ד יפה שהיה בעיניו הרי"בם ז"ל וראינו שהרי"בם ז"ל כתב שטעמו ודינו של הרמ"בם ז"ל בדין זה אינו ברור ואינו נכון משמע קלת שגם הרי"בם ז"ל מסכים עם הרי"ם ז"ל אפילו בדין זה ומאחר שמריות אלו שואלים מי לא ירא להעביר הנחלה דאורייתא מבעליה בכל מכל כל אבן מה שנלע"ל בנדון זה דנהוו אנן דייני דחלצתא כפר"מי דייני פסרה שאינם בקיאים בדין וחוזלין מחנה לזה ומחנה לזה וכן הוא האמת כי מי הוא זה שיודע לדון הדין כפי הדין והלואי ואולי שימצאו דייני פסרה כהלכתה: ולכן הנלע"ד הוא שהנכסים שיאודה תפוס בהן מחיי ראובן לית נגר ובר נגר דיפרקנון מן ידוי ואילו היה תפוס בנכסי ראובן כלום אין מוציאין מידו ועתה במה שהוא תפוס זכה בו ומלי למימר קים לי כהר"ם והר"זה והר"ן ובעל המפ' ובעל הלבוש ומה גם שאפילו לדעת הרמ"בם ז"ל זכה ואע"פי שהנכסים בכל מקום שהם הם בחזקת היורשים: דוקא אם לא בתו כבר ליד מקבל המתנה אבל אם כבר בתו ליד מקבל המתנה אני למימר קים לי ואפי' הרי"בם ז"ל יודה בזה שבנדון דידה עדיין לא בתו הנכסים ליד מקבל המתנה כנראה מדבריו בסי' קס"ז וז"ל וכיון שיש מחלוקת בזה לראשונים ז"ל חלק הבן בחזקת היורש הבא לירש הוא ואין להקדש בחלק ההוא כלום שאין מוציאין מחזקת היורש מספק לתת להקדש וכו' הרי שעדיין ההקדש שהוא מקבל המתנה עדיין לא בתו הנכסים ליד הנזכר כדמשמע מלשונו שאמר לתת להקדש: וכן פסקו האחרונים ז"ל שאם כבר בתו הנכסים ליד מקבלי המתנה יכלו למימר קים לן וכ"ש בנ"ד שבחיי ראובן כבר היו הנכסים ביד יאודה א"כ מה שיש תחת ידו כבר זכה בו ואפילו יהיו יותר מהחלי זכה בהם ואם הם פחות מחלי עזכון ראובן ישלימו לו החלי מתוך הנכסים והחלי יזכו בו היורשים ומה שיזכו בו היורשים יתנו לשמעון ולוי מה שהגיח להם ראובן כי מי שאו' שאין לשמעון ולוי זכות במה שהגיח להם ראובן אין דבריו כנים שלשון אני מניח הוא לשון מתנה כמ"ש הטור סי' רנ"ג בשם הרא"ש ז"ל ולדעתו הסכימו כל האחרונים ז"ל ואע"פי שמה"ריק ז"ל כתב בשורש נ"ד שלשון הנחה אינו לשון מתנה כבר מהר"יק בסי' הנז' הוכיח שאם אמר אני מניח אפי' מה"ריק ז"ל יודה שיועיל ושמעון ולוי הם קודמים במתנתם לכל אדם לפי שלהם נתן ראובן בתחלה:

ומה שאני סומך לומר שהיורשים נותנים מהחלי שהם זוכים בו מתנת שמעון ולוי ויאודה לא יתן מחלקו כלום לפי שאני רואה שהנדון שנשאל עליו הרי"בם ז"ל לא היה לשון הצוואה זו כלשון צוואה זו דב"ד שלוה ראובן ואמר בפי' אין אני מניח לבני משום ירושה אלא במתנה גמורה ואף על פי שלא הזכיר ההפסקה הרי זכר פירושה וכבר ראית מ"שהרי"בם ז"ל למי שכנב דו ואמר בצוואה זו לא נראה מתנה כלל שעל ההפסקה מכוון בר"מדבריו שאילו היה משמע מתנה שעל ההפסקה מכוון אפשר שהיה מסכים לענין הדין לדעת הר"ם ז"ל ובאומרו לא נראה מתנה כלל משמע דלא נראה מתנה ולא מקנתה ואע"פ שכתב אין דינו וטעמו נכון אופשר שלהלכה אמר כן ולא למעשה ואילו היה בא מעשה לידו היה מסכים לדעת הר"ם ז"ל ומה שפסק הדין שאין למקבל מתנה שהוא ההקדש כלום מפני שלא היה בצוואה ההיא אלא לשון מתנה ר"ל שנתן במתנה לבנו ואחרון להקדש ודעת הר"ם ז"ל בזה שאין לשני כלום שלשון מתנה ליורש לשון ירושה הוא ולזה פסק כדעת הר"ם ז"ל ולא כהר"ש והרז"ה ז"ל

אבל

אבל אי לא היה כתוב בגוזה לא משום ירושה וכו' שהוא הדין האחר
שבל הר"ם ז"ל אפשר היה מסכים לדברי הרב ז"ל למעשה כדעת
הר"ם ז"ל והף על פי שגם בדין זה כתב אין דינו נכון אפשר שלהלכה
אמר כן והיינו היה נשאל עליו לא היה פוסק הדין נגד סברת הר"ם
ז"ל כמו שכתבנו ומה גם אחר שכתבנו דברי הר"ם בן הרש"בן ז"ל
שכתב בתשוב' סי' ר"ן ראיתי מ"ש בחשו' אחרת סי' תרכ"ב שכתב
בפי' שהוא מסכים לדעת הרמ"בם ז"ל וז"ל בקיצור אבל כל שנתן
נכסיו לראוי ליורשו בין בלשון ירושה בין בלשון מתנה אין לה הפסק
וכן הסכימו רוב הפוסקים ז"ל ואין לה הפסק בשום צד אם לא
שיאמר ככה אני נותן לראשון משום מתנה ולא משום ירושה אבל
אם אמנם לא פי' ככה בפי' מאחר לשון מתנה ליורש הוי כירושה
וירושה אין לה הפסק אין בדבריו כלום לעקור נחלה לאורייתא אלא
בדברים מבוררים שהיא מתנה ולא ירושה וכ"כ הר"ם ז"ל ו"ל ס"מ
שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני והיה הא' ראוי ליורשי ופירש ואמר
לא משום ירושה וכו' . הרי שהרב ז"ל הסכים לדעת הרמ"בם ז"ל
ממה שפי' ואמר לא משום ירוש' וכו' וגם הרואה דברי הרב בתשו'
זו יראה שאינו מעריך לנותן שיזכור ההפסקה שהרי כתב אם לא
שיאמר ככה אני נותן לראשון משום מתנה ולא משום ירושה ולא
הזכיר הרב ז"ל ההפסקה רק שדעתו שבאומ' לא משום ירושה אלא
משום מתנה לבד אף על פי שלא הזכיר הנותן ההפסקה בפי' במה
שאומר לא משום ירושה אלא משום מתנה בזה הפסיקה והיא כוונת
המית ז"ל שלא הזכיר הוא ג"כ בפירושו על דברי הר"ם ז"ל ההפסקה
כנ"ל . נקטינן השתא שהר"יבש ז"ל יחיד בסברא זו שסובר שאפי'
אחר לא משום ירושה אלא משום מתנה דאין לבני כלום וע"ז סמכתי
שתהיה יד יהודה על העליונה ויטול האחי לבדו ואם שהוא תחת
ידו יותר מהאחי ג"כ זכה בו ומה שיזכו היורשים יתנו לשמעון
עלי מתנתם ומה שנשאר הן רב הן מעט אם יקחוהו בחלקם וזה
עלמו ידי חובת כל הפוסקים ז"ל ולא יכלמו היורשים מכל וכל ולא
יעשו מקבלי המתנה ותמוה דעת הנותן בקבר ואיש על מקומו יבוא
בשלום . הגלע"ד כתבתי :

שאלה ג

עוד כתבת' וז"ל שאלה
אחת נשאלה לפנינו מהל
הנגב בראובן שנפטר והניח
אחיו שני בנים קטנים ותכף אחר פטירתו נפטר א' מהם ואחר
מה נפטר הב' ובעת פטירתו נתן כל הנכסים שהניח אביו לאמו
נחלה לבד חלק א' שהיה לאביו בשדה אחד הניח ליורשיו כדי
שלא להעביר הירושה מהם ושאר כל הנכסים שירש מאביו מקרקעי
ומטלטלי נתן לאמו ועדי הצוואה הם קרובים זה לזה מצד שהם
בני בנות שתי אחיות ועתה יורשי הבן טוענין לבטל הצוואה מפני
שהנדים קרובים זה לזה ועוד טוענין שהבן קטן ואין מתנתו מתנה
לאיש שרוב הנכסים הם קרקע ומעט מזער הם מטלטלין הם
חנים שתבטל אמו המטלטלים אך בקרקעות הם רוצים לזכות
נהם ועוד טוענין שאמו הסיחה והדיחה אותו לעשות צוואה זו
שלא מרצונו נתן לה אלא על כרחו ונפלו דברים בין החברים יצ"ו
ובין הת"ח הזה יצ"ו בדין זה יותר מדאי ורצינו מהאדון לבאר לנו
הדין באר היטב במה שנראה לאדון כפי הדין עכ"ל :

תשובה

השאלה הזאת היא מ"ש בתוצה
מכל גדליה שלא כתבת הבן הזה
כמה בנים יש לו ואם הוא חריף
ויודע בטיב משא ומתן גם אם יש לו אפטרופוס אם לאו שכל גד
אלו הגדלים יש לו דין בפני עצמו ואפשר שבזה נפלו החילוקים
בין חברים ובין הת"חיצ"ו ולכן צריך אני להשיב על כל צד וצד
הגדלים הנז' . ותחלה אני משיב על מה שרוצים היורשים לבטל
הצוואה מצד קורבת העדים נר' שאין בדבריהם ממש ויכולים
הם אלו להעיד לכתחלה וז"ל הרמ"בם ז"ל פי"ג מה' עדות כל
מי נשים שאן זו עם זו שני בני בעליהן מעידין זה לזה . וכתב
הר"יק ז"ל בפ' על הרב ז"ל שלמד כן מן הירוש' דלא מצינו מי
שאמר תרי בעל כחשתו שני בני בעלי וכיון דמעיקרא הוה מבעיא לן אי
אמרי' בעל כחשתו חדא דאמנא מסתיין לפסול היכא דאיתמר
בהדיא אבל היכא דלא איתמר בהדיא כשר עכ"ל . וכן פסק הפוסל
ז"ל סי' ל"ג וז"ל אבל הנשואים שתי בנות אחיות או בנות אחים
אפשר דלא אמרי' תרי בעל כחשתו שני בני בעלי ואפי' ראשון בעלי לא

אמרי' תרי בעל כחשתו ע"כ הרי הטור ז"ל הכשיר אפי' א' בעלי
כמ"ש הנשוי רחל כשר לנשוי בת לאה . ודעת הרא"ש ז"ל כדעת
הרמ"בם ז"ל כמ"ש הטור ז"ל ואע"פי שכתב שהרי"ף ז"ל פוסל
בנשואין שתי בנות אחיות כשר תמה עליו מהר"יק ז"ל וכתב
שהרמ"בם ז"ל בשיטת הרי"ף רבו אחריה וכתב שמלא בחשו לאדם בא
ז"ל דלא אמרי' תרי בעל כחשתו אלא בחשה ובתה ובעלי שתי אחיות
וכתב שכן מצא בתשו' להר"יף ז"ל . הרי הרי"ף והרמ"בם והרא"ש
ז"ל אשר הם עמודי ההוראה והרש"בא ז"ל שהוא מגדולי האחרונים
אזלי בשיטה חדא דלא אמרי' תרי בעל כחשתו שני בשני כנדון דידן
א"כ מה שרצו היורשין לבטל הצוואה מצד העדים שהם קרובים אין
להם על מה לסמוך . ועתה נבוא להשיב על הטענה השנית
שאומרים שהבן קטן ואין מתנתו מתנה . ולזה נאמר שכל שיהיה
הקטן פחות משש שנים לית דינא ולית דיינא שאין מתנתו כלום
ואפי' אנו רואים שהוא חריף ביותר אין במעשיו כלום ודבר זה הוא
מוסכם מכל הפוסקים ז"ל וזה לשון הרמ"בם ז"ל פכ"ט מה' מכירה
קטן עד ו' שנים אין הקנייתו לאחרים כלום . וכלל הרב ז"ל
בדיבורו הקצר שאמר אין הקנייתו ר"ל ממכרו ומתנתו וכן פסק
הטור ז"ל סי' רל"ה וכן הסכים הריב"ש ז"ל בתשו' סי' כ' וכן פסקו
כל האחרונים ז"ל ולא מבעיא בקרקעות אלא אפי' במטלטלין וכן
יש לו אפטרופא וכן אין לו אפי' אין לו אפטרופא או יש לו והסכים
למעשיו אין במעשיו כלום דלא אפלינו רבוותא לענין אם אין לו
אפטרופא או אם יש לו אלא אם הגיע לעונת הפעוטו' אזי מתנתו
מתנה במטלטלין בזה איפלינו רבוותא כמו שנביא דבריהם לקמן
בס"ד אבל כל שלא הגיע לעונת הפעוטות ליכא מאן דפלג דאפילו
אין לו אפטרופא אין במתנתו כלום ואם יהיה הבן מבן שש ועד
עשר ויודע וחריף ובקי בטיב משא ומתן מתנתו מתנה במטלטלין
ולא במטלטלין שקנה הוא בלבד אלא אפי' במטלטלין שירש מאביו
ועיקרא דהאי מילתא בפ' הנזקין על משנת הפעוטות מקום מקח
וכו' . איתא בגמ' ועד כמה מחוי רב יהודה לרב יצחק בריה בבר
שית בבר שבע וכו' ואיתא התם מתנתו מאי רב ייומר אמר אין מתנתו
מתנה מר בר רב אשי אמר מתנתו מתנה ומסקנ' דגמ' כמר בר רב
אשי אחת מתנת בריא אחת מתנת ס"מ אחת מתנה מרובה אחת
מתנה מועטת וכתבו התוס' וז"ל ומלא אמר כמו אחת מתנת
מטלטלין אחת מתנת קרקע נר' דוקא מטלטלין אבל בקרקעות לא
והרי"ף ז"ל כתב דברי התו' בהלכות וכן הרא"ש בפסקיו והרמ"בם
ז"ל בפ' הנז' כתב וז"ל ומשש שנים ועד שיגדיל אם יודע בטיב משא
ומתן מתנתו מתנה וכו' והכל במטלטלין אבל בקרקעות אינו מוכר
ואינו נותן . וכ"כ הטור ז"ל בסי' הנז' ומטלטלין אלו שמתנתו
קיימת בהן אם היה מבן שש ועד עשר ויודע וחריף אפי' במטלטלין
שירש מאביו כ"כ המפרשים ז"ל דסתמא תנן הפעוטות מקחן מקח
וכו' במטלטלין ולא מפלגי בין נכסי אביו לנכסי עצמו . וכן פסק
הרמ"בם ז"ל וז"ל אבל בקרקעות שירש מאביו לא יתכור על שיהיה
בן עשרים שנה . ונשמע מדבריו דוקא בקרקע אבל במטלטלין
שירש מאביו אפי' בפחות מעשרים דהיינו מבן ו' ומעלה אם יודע
וחריף מתנתו מתנה ולזה הסכים הריב"ש ז"ל בתשובה סי' קס"ח
וז"ל כל שהגיע לעונת הפעוטות מוכר ונותן במטלטלין כרצונו בין
שהם שלו שקנאם הוא או שנתנו לו במתנה בין שירש מאביו או משאר
מוריש ומבן עשר עד בן י"ג שנה ויום א' שאז נקרא איש ג"כ מתנתו
מתנה במטלטלין שירש מאביו אלא שבזה יש קצת חלוק בדברי
הפוסקים ז"ל שלדעת הרא"ש ז"ל שאפילו אינו יודע ובקי בטיב משא
ומתן כל שאנו רואים שאינו שוטה אע"פי שאינו יודע וחריף מאחר
שבא לכלל איש מתנתו מתנה . אבל הרמ"ה ז"ל סובר שגם בזה
צריך שיהיה חריף ויודע ואז תהיה מתנתו מתנה . והרמ"בם ז"ל
נר' מדבריו שמסכים לדברי הרמ"ה ז"ל שכתב ומשש שנים ומעלה
עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן מתנתו קיימת וכו' ואחר זה
כתב קטן שהגדיל והביא זכר שתי שערות אחר י"ג שנה אע"פי
שאינו יודע בטיב משא ומתן מתנתו מתנה במטלטלין הרי מדבריו
משמע שמבן שש עד י"ג צריך שיהיה יודע ובקי בטיב משא ומתן
ומבן י"ג ומעלה א"צ להיות יודע ובקי בטיב משא ומתן ולדבריהם
הסכים הרי"בש ז"ל שכתב הגיע הקטן לי"ג שנה כו' על הרי נתבאר
שמטלטלין מקום מקח וממכרו ממכר אע"פי שאינו יודע בטיב משא
ומתן כיון שהוא גדול וזה יפה כתו מן הפעוטות שאין מוכרין
במטלטלין אא"כ יודעים בטיב משא ומתן . הנה לדעת הרמ"בם

והרמ"ה והרי"בס שכל שלא הגיע הקטן לי"ג שנה אם אינו יודע
בטיב משא ומתן אין מתנתו מתנה אפי' במטלטלין · וכבן הזה
שהוא מבן שש ועד י"ג שאמרנו אם הוא יודע ובקי בטיב משא ומתן
שמתנתו מתנה במטלטלין אם דוקא כשאין לו אפטרופוס או אפי"ש
לו בזה נפל מחלוקת בין הפוסקים ז"ל ועיקר פלוגתייהו נפיק
מהתיא מימרא דס"פ מליאת האשה דאיתא התם תנן הפעוטות
מקחן ומקחן וממכרן ממכר אמר רפרם לא שנו אלא שאין שם
אפטרופוס אבל יש שם אפטרופוס אין מקחן מקחן ואין ממכרן
ממכר · דלדעת קצת מן המפרשים ז"ל לא איתמר הא דרפרם אלא
דוקא במקח וממכר אבל במתנה לא שנא ואיירי מליתיה דרפרם
דאמר אבל יש שם אפטרופוס אין מקחן מקחו דוקא מקח וממכר
ולא מתנה וזאת סברת ר"חבמ"ם התוס' שם וז"ל פירש ר"ח ז"ל
דוקא מכר אבל מתנתם מתנה דלענין מתנה אין לחלק בין יש שם
לאין שם · והרי"ף ז"ל הביא מימרא דרפרם בהלכות בפ' הנזקין
וז"ל הפעוטו' מקחן מקחן וכו' ואמרינן עלה פ' מליתא האשה אמר
רפרם וכו' ומתנתו מתנה אחד מתנת בריא א' מתנת ש"מ וכו' הרי
הרי"ף ז"ל כתב מימרא דרפרם וכתב בסמוך ומתנתו מתנה וכו'
גר' שדעתו לומר שדברי רפרם נאמרו גם על המתנה · הן אמת
שהוקשה לי קצת למה לא כתב דין המתנה אלא לאחר שכתב דברי
רפרם שיובן הזה שדברי רפרם אינם חוזרים רק על המקח וממכר
דכתב לעיל מנייהו כסברת ר"ח ולא על המתנה דכתב בתר מנייהו
שאילו היה סובר שדברי רפרם חוזרים גם על המתנה הי' לכתוב
המתנה סמוך למקח וממכר ויכתוב אח"כ דברי רפרם כ"י שיובן
שדברי רפרם חוזרים על הכל ר"ל גם על המתנה ומזה נראה שגם
הרי"ף ז"ל סובר כר"ח שדברי רפרם לא אמרם אלא על המקח
וממכר לבד אבל המתנה לא שאני לן אם אין שם אפטרופוס ליש
שם · אבל אחר שראינו שהרמ"בס ז"ל פליג אר"ח כמו שנביא דבריו
לקמן בס"ד נראה יותר לו' שבשיטת הרי"ף רבו אמרם שכלל זה
בדיניו מדברי האחרונים ז"ל שרוב דברי הרמ"בס ז"ל בשיטת
רבותיו אמרם ובקצת מקומות שחולק עליהם הוא אומר ורבותי הורו
ובאחר הוא כותב הדין בשתם על הרוב משנים עם רבותיו אם כן
מ"ש דין המתנה אחר דברי רפרם אין משם הכרעה לו' שתלמיד
חולק על רבו ובודאי שהרמ"בס ז"ל אזיל בשיטת הרי"ף רבו ז"ל
ופליג אר"ח ז"ל וז"ל הרמ"בס ז"ל בד"ח בקטן שאין לו אפטרופוס
אבל אם הי"ל אפטרופוס אין מעשיו כלום אפי' במטלטלין אלא
מדעת האפטרופוס שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו קיים
עכ"ל · הנה הרב ז"ל השוה מקחו וממכרו למתנתו ואע"פי
שבתחלה לא כתב מתנתו רק אחר אין במעשיו-כלום ויש לאומר
שיאמר אפי' מעשיו שאחר הרב ז"ל הם מקחו וממכרו ולא מתנתו
הרי חזר ופירש דבריו בסוף וזכר גם המתנה דס"ל דדברי רפרם
נאמרו גם על המתנה · והמ"מ כתב וז"ל וחילוק זה מימרא
מפורשת בתחובות ובהלכות בהנזקין ע"כ הורה לנו הרב ז"ל
בדבריו אלה דס"ל שדברי רפרם אמרם גם על המתנה שהרי אחר
חילוק זה מימרא מפורשת ר"ל החילוק הזה שחילק הרמ"בס ז"ל
והשוה בו המתנה למכר היא מימרא רפרם דאילו הוה ס"ל כר"ח
לא הו"ל לסתום ולומר חילוק זה מימרא מפורשת והו"ל לפרש ולומר
דוקא במקח וממכר ולא במתנה ומדכתב חילוק זה סתם ואינו
שהרמ"בס ז"ל בחילוק זה השוה המתנה למכר גר' פשוט דס"ל
כותיה · ועוד מדלא כתב וז"ל דוקא במקח וממכר ולא במתנה
כדרכו שחולק שכותב סברת החולקים על הרב גר' פשוט דלא חש
לסברתם ולזה לא כתב דעת החולקים · גם מה"מ והכלכות
נראה שדעתו לו' שה"מ הרי"ף ז"ל בהלכות חילוק זה דרפרם דעתו
לומר שמסכים לדברי הרמ"בס ז"ל שהשוה המתנה למכר · והר"ן
ז"ל בתשו' סי' מ"ט הסכים לדעת הרמ"בס ז"ל וז"ל הפעוטות
מתנתם מתנה במטלטלין מיהו דוקא שאין להם אפטרופוס אבל יש
להם אין מתנתם מתנה כדגרסי' ס"פ מליאת האשה אמר רפרם
לא שנו וכו' ומסתברא ודאי דכי היכי דיש להם אפטרופוס' אין מקחן
ומוכרן כלום כך מתנתם דאין לחלק ולומר ניפה בזה כח המתנה
מן המכר' והרבה הרב ז"ל להביא ראיות ולבסוף כתב וכ"כ הר"ס ז"ל
זהו דין הפעוטות כל שאין להם אפטרופוס מתנתם מתנה
במטלטלין אבל יש להם אפטרופוס אין מתנתם מתנה עכ"ל ·
ומלאתי במרדכי פ' מי שמת שנשאל רבינו גרשון ז"ל על יתום
שנפטר ונוה וקנין כל אחד לו לראובן מקרקעי ומטלטלי והיורשים
היו מתרעמים שהיה הבן פחות מבן י"ג שנה והשיב הרב ז"ל
במטלטלין מתנתו מתנה ולא חילק בין אין שם אפטרופוס ליש
שם · אבל אין משם ראיה שאלו היו דברי הגאון אלו פי' על דברי
הגמ' ולא חילק חילוק זה היינו אומרים דס"ל דאין לחלק וכל
דבריו אלה בהו תשובת שאלה ואפשר מפני שלא נשאל על ענין זה
אלא לענין אם מתנת הקטן מתנה ולזה לא השיב רק על מה
שנשאל ואפשר ג"כ שידע שאין לו אפטרופוס באופן מדלא חילק
חילוק זה בתשובתו אין משם ראיה גמורה שהיו מחלק חילוק זה
לענין הדין · אינם במרדכי פ' מליאת האשה מלאתי בפי' שכתב
שהריב"א ז"ל קבל מרבותיו כדברי המיימוני ז"ל · וכדברי הרמ"בס
ז"ל פסק מהר"יק ז"ל בספרו הקצר וכן בעל הלבוש ז"ל · והרי"ב
ז"ל גר' מדבריו שמסכים לדברי הרמב"ם ז"ל שהביא
דעת ר"ח כתב ויש מי שלא חילק בזה אלא מתנה כמכר וכשם שאינו
מוכר במטלטלין כשיש לו אפטרופוס כך אינו נותן וכן דעת הר"ם
ז"ל · ומדחזינן שהביא דעת הר"ם ז"ל לבסוף גר' דס"ל כותיה וכן
מלאתי למהר"ם גאלנטי ז"ל שהוא אחרון ופסק כהר"ם ז"ל וז"ל
ובודאי שכך נהגנו לפסוק כהרמ"בס ז"ל דהוא מריה דאתרא וכן
פסיק מהר"יק ז"ל ולא הם לסברת ר"ח ז"ל עכ"ל · נמצא שהר"ף
והרמ"בס והמ"מ והרי"בא והר"ן והרי"בס ומה"ריק ובעל הלבוש
ומהר"ם גאלנטי ז"ל כולהו אזלי בשיטה חדא דלא אמרי' מתנתו
מתנה במטלטלין אלא כשאין שם אפטרופוס אבל אם יש אפטרופוס
אין מתנתו מתנה אלא אם ידע האפטרו' והסכים למעשיו וקיים
מתנתו · והרא"ש ז"ל בפסקיו פ' מליאת האשה פסק כר"ח וכתב
שכן כתב רב האיגאון · נמצא כי דין זה תלוי בשלוגתא דרבוותא
ומי יוכל להכריע ראשו בין הרים גדולים ועצומים כאלה · ואם
יהיה הבן מבן י"ג שנה ומעלה מתנתו מתנה אפי' בקרקע שיש
מאביו ועיקרא דמלתא בבתרא פ' מי שמת איתא התם קטן שאיתתי
מוכר בנכסי אביו רבא א"ר נחמן בן י"ח ורב הונא אמר בן עשרים
ופי' רשב"ם ז"ל קטן היורש בנכסי אביו שמת מאיתתי מוכר בנכסי
אביו במקרקעי וכו' ועל האי מימרא איתמר התם בסמוך אמר
אמימר ומתנתו מתנה א"ל רב אחי לאמימר השתא ומה זביני דשקל
זוזי אמרת דלא דילמא מו זיל ומזבין כ"ם מתנה דלא מטי לידיה ולא
מידיה א"ל ולישעמיך זבן שוי המשה בששה הכי מטי לזביניה זביני
אלא קיים להו לרבנן דינוקא מקרבא דעתיה לגבי זוזי ואי אמרת
זביניה זביני זמנין דמקרקסי ליה זוזי אזיל ומזבין כל נכסי דאבוה
אבל מתנה אי לאו דמטי ליה הנאה מניה לא הוה יהיב ליה מתנה
אמרו רבנן דתהוי מתנתו מתנה עכ"ל הגמרא ופי' רשב"ם ז"ל וז"ל
ומתנתו מתנה מתנה של י"ג שנה ויום א' הויא מתנה אע"פי שאינו
יודע בטיב משא ומתן ואין מכירת קרקעותיו מכירה וכו' הייפי
רשב"ם ז"ל דלא איפלגינו אמוראי דאמר אמר בן ח"י ואמר בן
עשרים אלא לענין מכירה וכן מאי דאיתמר בפ' התקבל ומכור
בנכסי אביו עד כ' אינו אלא לענין מכירה וכדאיתא בגמ' אמת
אמרת זביניה זביני אזיל ומזבין כלהו נכסי דאבוה ובמכירה הוא
דאיפלגינו אמוראי אבל לענין מתנה כ"ע מודו דלא בעינן עשרים אלא
כל שיהיה הבן מבן י"ג שנה ומעלה אע"פי שאינו יודע וכתי בטיב
משא ומתן מאחר שהגדיל ונעשה איש מתנתו מתנה אפי' במקרקעי
שיש מאביו דבמתנה לא תקינו רבנן כדאיתא בגמ' ודברי אמיתר
הם אפי' בקרקעות אבותיו שדברי אמיתר מוחים על מאי דאיתמר
לעיל קטן מאיתתי מוכר בנכסי אביו אפי' רשב"ם ז"ל נכסי אבוי
קרקעות אביו כגון ז"ל ועל האי מימרא איתמר אמר אמיתר מתנתו
מתנה ר"ל מתנתו בקרקע שיש מאביו הכו"ל ומסקנא דגמ' כאמיתר
ולפי' רשב"ם ז"ל שכתב שדברי אמיתר הם בקטן מבן י"ג ומעלה
אפילו לא הגיע לעשרים הסכים הרא"ש ז"ל שם בפסקיו וכן פסק
הרמ"בס וז"ל בד"א בקרקע שלו אבל בקרקע שיש מאבותיו אין
ממכרו עד שיהיה בן עשרים וכו' ומתנתו כשהוא פחות מבן כ' הרי
זה קיימת וכתב המ"מ ז"ל פי' ויותר על י"ג דאי לא ואמ' אין
מתנתו מתנה במקרקעי וכו' ופי' הרב ן מיגאש ז"ל אע"פי שאינו
יודע בטיב משא ומתן וכן פי' המפרשים ז"ל ובין בנכסי אביו ובין
בנכסי עצמו מתנתו קיימת וכן פסק הטור ז"ל וז"ל ואפילו קרקע
שיש מאביו יכול ליתנו מישגדיל אפילו אינו יודע בטיב משא ומתן
ופי' משגדיל ר"ל מבן י"ג ולמעלה שאז נקרא איש ובגדול · ומדברי
הטור שכתב בשם הרי"ף ז"ל גר' שכן דעת הרי"ף ז"ל שכתב והרי"ף
כתב ובנכסי אביו אפילו יודע בטיב משא ומתן אינו יכול למכור אלא

עד עשרים. נראה דוקא למכור דביני הרי"ף ז"ל שיהיה בן כ' אבל ליתן אפילו פחות מכן כל שיהיה מבן י"ג ומעלה שני. וכך היא הסכמת הריב"ש ז"ל בתשובה וז"ל ואמנם אף בנכסי אביו דוקא למכור בעני עד עשרים אבל לתת לה אלא מתנתו מתנה אפי' בנכסי אביו כיון שהוא גדול עכ"ל:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו שאם היה הבן הזה שבאה עליו השאלה הוא פחות מבן שש כל מה שנתן לאמו אין בו ממש אפי' במטלטלין בין אין לו אפטרופוס בין יש לו. ואם הוא מבן שש ועד בן עשר ויודע ובקי בעיב מצא ומתן ואין לו אפטרופוס או יש לו וידע והסכים במתנתו מתנתו במטלטלין שנתן לאמו קיימת אפי' החזיקו היורשים בהם מוציאין מידם ונותנין לה ואם לא ידע האפטרופוס או אפי' ידע ולא הסכים למעשיו אם אתם נותנין לפסוק כהרמ"בם ז"ל זכו בהם היורשים בכל מקום שהם ואפי' באו כבר ליד אמו ואם אין אתם נותנין לפסוק כהרמ"בם ז"ל אם כבר באו ליד אמו זכתה בהם דיכולה לומר קיים לי כר"א והרא"ש והגאון ז"ל ואם לא באו לידה נשארו בחזקת היורשין כהרמ"בם ז"ל מה הדין בעצמו אם היה מבן י' ועד י"ג וכל זה הוא במטלטלין שנתן אבל בקרקעו' אין במתנתו ממשות ואם הוא מבן י"ג ולמעלה כל מה שנתן לאמו זכתה בו בין במטלטלין בין מקרקע בין אין לו אפטרופוס בין יש לו. הרי כל דין הקטן במתנתו כתוב לפניך ומבואר היטב ועל הטענה הנ' שטוענין שאמו הסיתה והדיחה אותו בדבריה ובלא רצונו נתן אלא על כרחו נראה שדבריהם אלו סותרים זה את זה שבתחלה אומרים הסיתה והדיחה אותו ואח"כ אומרים על כרחו אם נאמר במ"ש על כרחו ר"ל במה שהדיחה אותו ולזה אומרי' על כרחו נראה פשוט שאין בדבריה' ממש שאין זה נקרא על כרחו שאין ההסתה והדחה נקראין אונס שההסתה אינה אלא בדברי פיוס ותחנונים והחמסית על שהאוסת אומר בלבו ודעתו לעשות מה שאומר לו החמסית. ואם מה שאומרים שלא ברצונו כתן אלא על כרחו הוא ענין אחר מלבד ההסתה והדחה וידענו הם בהכרח שהכריחו ליתן לאמו אין מפיהם אנו מיין ולזה צריך עדים שיגידו שגלה להם דעתו הנותן שלא ברצונו הוא נותן אע"פי שבמתנה אין צריכין העדים לידע אמנם מ"מ צריך שיגלה דעתו לפני העדים שבע"כ הוא נותן כמו שאומר כל זה להרמ"בם ז"ל פי' מהל' מכירה ולזה צריך שיהיו העדים נשאלים ע"ז שאם גילה דעתו להם שכל מה שנותן לאמו הוא שלא ברצונו ועל כרחו אע"פ שלא אמר להם ההכרח שהכריחו לתת בחלו אין במתנתו כלום אמנם אם אין עדים מעידים בזה אלא שהם אומרים זה בחומר הדעת אין בדבריהם ממש אדרבא אנו אומרי' אלו לא עבדוליה אימיה נייחא לא הוה יהיב לה מידי כדיהיב טעמא בגמרא כנז"ל. הגל"עד כתבתי:

שאלה ד

עוד כתבת שנשאלה שאלה זו לפניכם מהמקום הנז"ל וז"ל ראובן היה לו קירוב דעת עם בחור אחד והבחור ה"ה נשא ונתן בקלת מנכסי ראובן בלוקח שהוא כבן בית והיתה לראובן בת אחת והבחור נתן עיניו בה ולא מהעם היו מוסכים שהיא מסולכת בידו ויום אחד היה ראובן אכל ושותה בבית קרוב אחד מקרוביו מאמו ואיש אחר עמהם ובא הבחור ויושב אצלם וכשראה הבחור שראובן שתה יין הרבה קם והלך לשבת בעל הבית ואמר לה השאילני טבעת אחת ואמרה שאין לה ויתה שתה יושבת אצלה וראה אצעדה בידי הבת ואמר לה השאילני האצעדה הזאת ולקחה האשה האצעד מיד הבת ונתנ' לו ושב לתקומו ונשל כוס יין ונתן לראובן ונתן לו האצעדה עם הכוס ולאחר ששתה ראובן הכוס א"ל מה זה האצעדה שנתת בידי א"ל נתתי לך האצעדה הרא קידושין על בתך ואז ראובן כשומעו דבריו הסליך האצעדה על פניו וא"ל הוי שכל מהולל בתחבולה אתה בא לקדש בתי ולקח בע"ה האצעדה וא"ל זאת היא שלי מאין באה לידך א"ל ומה איכפת לך אני אתן מחיר א"ל וכי אני מוכר כלי של בתי אילו אתה נותן משקלה זהב איני מניחה לך וקם הבחור והוציא קול בכל העיר שקידש את בת ראובן והקול נשמע שבת ראובן נתקדשה לבחור הנז' ויהי אחרי כן ראובן דרך הבחור מהלכו ולקח מידו נכסיו שהיו אצלו ולא הניחו לינגע לביתו עוד וכראות הבחור מה שעשה לו ראובן הלך לשר גדול מערי הכר שהוא אדונו וא"ל אדוני בת ראובן מקודשת בידי בדיעבד והוא אינו רוצה ליתנה לי ושלח השר אל חכמי הכר שיאמרו הדין ונראה שפחדו ממנו ואמרו לו שדין זה הוא חמור ובריכין הם לשלוח למו ושלחו כל המעשה כנ"ל וקבלת העדות שהעידו בפניהם העדים ואנחנו פסקנו הדין שהקידושין בטלים מצד שעד הוא קרוב לראובן מאמו ונשאר עד אחד והדין הוא המקדש בעד א' אין חוששין לקידושיו. והאי ת"ח שהוא עמנו ואומ' שהוא מכיר לאדון ולמד עמו ביסיבת החכם כה"ר אביגדור ואמר מאחר שהקרוב הזה קורבתו מאמו אין פיסולו מן התורה אלא מד"ס והראה לנו הדין בהרמ"בם ז"ל שהמקדש בפסולי עדים מד"ס צריכה גט מספק ומה גם בזה שאחד כשר ואחד אינו פסול אלא מד"ס ועוד אמר אף על פי שכתב הרמ"בם ז"ל שהמקדש בע"א אין קידושיו קידושין יש פוסקים רבים חולקים עליו ובמקרים חוששין לזה ובזה שעד אחד כשר והעד הב' אינו פסול אלא מד"ס אפילו הרמ"בם ז"ל יודה שחוששין לקידושין בלא גט וצריכה גט מספק. ואנו הסכמנו כולנו להתירה בלא גט וכן כתבנו ושלחנו לאם ואת"ח הזה בכל יום אומר לנו התרתם אשת איש בלא גט ושלח השאלה למקרים ורוצים אנו ומבקשים מהאדון לכתוב לנו דעתו אם תעזור אותנו עכ"ל:

תשובה

הת"ח הזה שאמרת לא ידעתיהו אי מזה פוח וגם את שמו לא הובל לי אבל יהיה מי שיהי' במחילה מכ"ת אני או' שאם קרא לא שנה ואם שנה לא שלש ואם שלש לא שמש רבותיו כל צורכו והאמת אתכם ולא מטעם פיסול העד בלבד אלא גם מצד ד' טעמים אחרים שנמצאו בקידושין אלו הקידושין בטלים ומבוטלין שנים מצד הענין ושנים מצד הלשון ובכל ג' מאלו הטעמים היה די והותר לבטל הקידושין האלו ומה גם בהצטרף כולם ואילו לא היה הת"ח הזה שרוי אצלכם לא הייתי מטריח עצמי לכתוב מוצא ומקור כל טעם וטעם מהטעמים הנז' אבל אחר שת"ח זה שרוי עמכ' ומה גם שכתבת ששלח השאלה למקרים לזה צריך אני להרחיב הדיבור בזה ולכתוב מוצא כל טעם וטעם מהטעמים הנז' מהגמ' ומדברי הפוסקים כדי שלא יצא לזה ענף להסתכך בו אע"פ שכל מה שאני כותב בזה הם דברי' פשוטים גלויים וידועים:

ותחלה אני בא לדון עם הת' הזה יל"ו שלא מן הצד על מה שאמר שהקרובים מצד האם אין פסולים מן התורה אין נראה כן מדברי הפוסקי' המובהקי' אלא כל הסמוי' במשנה בפ' זה בורר בין מצד האב בין מצד האם כולם פיסולם מן התור' כמ"ש הרש"בא ז"ל בתשובה סי' אלף קפ"ה. וז"ל הרי"בש ז"ל בתשוב' סי' י"ד ואע"ג דכתב הרמ"בם ז"ל בפי"ג מהל' עדות שקרובים מצד האם או מדרך חיות כולן פיסולין מדבריהם ולא מן התורה כבר סתר דבריו הרש"בא ז"ל ואמר שבין קרובים מצד האב או מצד האם כולן פסולין מן התורה ושהאומרים יש הפרש ביניהם כבר ביארו טעמתן שיצא להן זה שאותן קורבות ממדרש חז"ל הם ובדאמרינן התם אסכתן קרובי האב קרובי האם מנין אמר קרא אבות אבות תרי זימני וכל הבא ממדרש ז"ל מדרבנן הוא וכבר דחה רבינו המאיר ז"ל דבריהם אלו בראיות חזקות כראי מוצק יצוקות ותדע עוד שאם אתה אומ' כן אף קרובי האב מדבריהם שהרי פשט הכתוב אינו אלא שלא יאותו אל בחטא אנו וכן לא יהיו קרובי האב פסולין אלא לאוסרה שהרי לא יאותו כתיב וזכות לא למדו אלא מלא יאותו תרי זימני. ואפשר שהר"ש ז"ל הלך בזה לשיטתו שאמר בעיקר הב' של המנו' אחר שכל הדברי' הבאי' מאחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אינם מן התורה אלא מדרבנן וכו' מלבדשים עליו קושיות גדולות וחבילות חבילות שהקשו עליו גדולי עולם ואחד מהם אחד מרבותי רב מובהק וגדול וכו' כל זה כתב הרש"בא ז"ל בתשובה ורמז על ג' מרבותיו על הרמ"בן ז"ל שחבר ספר המצות להשיב על הרמ"בם ז"ל והרמ"בן ז"ל בספר ההוא סתר דבריו והביא ראיות גדולות וכת' בסוף דבריו וידעתי כי הספר ההוא לרב ז"ל עצמו ממתקים וכלו ממולים מלבד העיקר ההוא שהוא עוקר הרים גדולי' בתלמוד ומפיל חומות בצורות בגמ' והענין לגומדי הגמ' רע ומר ישתקע הדבר ולא יאמר וכ"כ הרי"ף ז"ל בתשו' שכל הקרובים השמוי' בפ"ז פסולין מדאורייתא עכ"ל הרי"בם ז"ל בתשוב' סי' י"ד. והרש"בן ז"ל כתב בח"א מתשובותיו סי' קנ"ח ז"ל ומ"ש הרמ"בם ז"ל שקרובי האם הבאים מדרש הם מדרבנן שסובר בכל מדרש חז"ל שאינם קרויים מדאורייתא אינו ר"ל שהם מדרבנן אלא שהם קרויים מדרבנן לענין שאינם נכללין בדברי ר' שמלאי לענין מנין המצות אבל מ"מ דין תורה יש להם והרבה בראיות מדברי הר"ש ז"ל עצמו ובסוף כתב אל"ל מ"ש בפ"ג מהל' עדות אבל שאר הקרובים

מן האם לו מדרך לשות כולן פסולין מדבריהם ר"ל אלא כאן בפי'
מן התורה אלא מדבריה' אבל מ"מ על דין תורה הם מ"כ המקדש
בפניהם מינה מקודשת כמו המקדש בפני קרובי' מן האב על"ל
נמצינו למדין מדברי הרמ"בן והרש"בא והרי"כש וז"ל שהעיקר והוא
שהגיה הרב ז"ל עוקר הריס גדולים בגמ' וכל גדולי עולם חלקו עליו
בזה ולהי שאין לסמוך עליו בזה ואין להביא ראיה ממנו ולדברי
הרש"בן ז"ל אפי' הרב ז"ל מודה שפיסולי קורבת האם אם מן התורה
והמקדש בפניהם מינה מקודשת וא"ל גב' וכן פסקו כל האחרונים
ז"ל. מ"כ אחי לורבא מרבנן אם קרא בספ' הרב ז"ל לא שנה בדברי
האחרונים הבאים אחריו אשר מהם חלקו עליו וסתרו דבריו ומהם
פירשו לנו דבריו וגלו דעתו שאפי' בקרובי האם סובר הרב ז"ל
שפיסולן מן התורה כמו קרובי האב כמ"ש הרש"בן ז"ל. ואתה
שנתברר לנו מדברי הני רבוותא שהקרוב הזה הוא פסול מן התורה
אפי' לדעת הרב ז"ל מ"כ כמאן דליתיה דמי ואין כאן רק העד הכשר
וה"ול מקדש בעד אחד שאין חוששין לקידושין כמ"ש הרמ"בם ז"ל
וכן פסק הרי"ף ז"ל בהלכות פ' האומר וכן פסק הרא"ש ז"ל בפסקיו
ובתשובה וכן הסור ז"ל סי' מ"ב וכן הרש"בא והר"ן וז"ל. וז"ל
הרש"בן ז"ל בתשובה סי' ק"ל והטענה הב' מספקת ולאי לבטל
הקידושין בדאיתא פ' האומר אמר רב יהודה אמר שמואל המקדש
בעד א' אין חוששין לקידושין וכ"כ הא"ג וכן הרמ"בם ז"ל וכ"כ בס'
עמודי גולה וכן היא סברת הראשונים והאחרונים ז"ל וכן כתב
הרש"בא ז"ל לאחד מן התלמידי' שבא מעשה לידו והיה סומך על
ס' המצות וז"ל תשובתו ומה שכתת לסמוך על זה שמצאת בספר
המצות מי שנו כ"ע והרי"ף והרמ"בם ז"ל וכל חכמי ישראל שאתה
מורה עלמך כאיש אמת יותר מכל אלו ומכל אשר נהגו בכל
האדצות לסמוך על שיטת כשיטות הגמרא דהא רב שמואל
ובי דינא רבה ורב נחמן ורב הונא ורב כהנא דאמרי דאין חוששין
לקידושין ושיטה פשוטה בכל התלמוד אין דבר שבערוה פחות מב'
וכיון שגדולי האחרונים הסכימו עם הראשונים ועשה מעשה
והדברים נראין בעיניו כדבריהם והכרענו כן בראיות כפי עכ"ות
דעתנו אין לחוש לקידושי ואריכן לה לעלמא בלא נט ואין כאן בית
מיחוש כלל עכ"ל הרש"בן ז"ל וכפי' קנ"ד כתב נ"כ מעניין זה וז"ל
וכדי שיסמוך לב כל אדם בזה ולא יהא לבו נוקפו אכתוב לך על
מעשה שהיה בטיורקא בזמן הרש"בא ז"ל מעניין אחד שטען שקדש
אשה בפני שני עדים ולא העיד בב"ד רק אחד והתירה הרב ז"ל מטו'
דאין דבר שבערוה פחות משנים ופסקו רבוותא המקדש בעד אחד
אין חוששין לקידושיו ואחד מהתלמידים בעט בהוראתו וכתב לו
בלשון הזה ויזהר רבינו שלא להתירה בלא נט והרב ז"ל כעס עליו
וכתב לו בלשון הזה מי אתה הר הגדול שאתה מזהירני על הוראותי
ומיסר הוראותי ומה המה עצותיך הלהן הוראותי תשבורנה הלהן
תענינה איני רואה אותך רק בכסיל העושה עצמו בשכלתו כסיל
ועל שיטה זו היה לי לייסרך בשוטים כאשר ייסר איש את הסוסים
ועל כל קון וקון להכות אותך בקונים אבל מוסרי וסכלותך מגיעי'
אותך גם מגולל לבב איך מכיר לבבך השובב ופתח אלי בהלכות
שראוי להמי' על אשה זו להגריכה בט ועני בדעת איך מכיר
שבשמועה זאת אתה חסר דעת עכ"ל. מ"כ אחי ת"ח שאחר שרבים
חולקי' על הרב ז"ל בדין זה דהמקדש בעד אחד לא מצא ידיו ורגליו
אדרבא רבי' גדולים ועצומים שברי כותיה ולא נמצא מי שחולק בזה
רק הסמ"ג ז"ל וכבר אתה רואה מ"ש הרש"בא ז"ל לתלמיד שהוא
שבעט בהוראתו ורצה לסמוך על הסמ"ג בזה ואני ידעתי דאחי
לורבא מרבנן בראותו דברי הרש"בא ז"ל בוש יבוש ופניו יחוורו
ומ"ש ומה גם כזה שהאחד כשר והאחד איננו פסול אלא מד"ס שגם
הרמ"בם ז"ל יודה שחוששין לקידושי עד א' הרי כבר הוכחנו מדברי
הרש"בן ז"ל שגם הר"ס ז"ל סובר שקרובי האם פסולין מן התורה
ונמצא שאחד פסול מן התורה ואחד כשר וכתב מהרי"ק ז"ל בס"ם
מ"כ וז"ל כתב רבינו ירוחם ז"ל בשם הרמ"בם ז"ל המקדש בפני שני
עדים והאחד מהם קרוב מתירים אותה ליגשה לכתחלה בלא נט ע"כ
ולא הביא שום חולק עליו משמע פשוט דהלכתא כותיה: נמצא
שהת"ח הזה יל' ומקום שחשב לעמוד לא עמד. גם מה שרצה
לקיים הקידושין מחמת הקול שלא בעיר שנתקדשה בת ראובן
לבחור והביא ראיה מן המשנה שאמר יצא שמה בעיר מקודשת ה"ז
מקודשת ואחר דמחלוקת ביקהפוסקים אם מבטלין הקול אם לאו ומן
הספק לריכה נט כו'. אומר אני דדמי האי לורבא מרבנן בדלא

גמרי איכסי שמעתא ועתה זה לי כמו שנתים ימים נשאלתי מעיר
תלמסאן על ענין זה של ביטול הקול והיה הקול הוה הזה מלא
וכתבתי ראיות רבות לבטל הקול ההוא והראיתי הפסק לבבל
מורינו כמה"רר נתנאל קרקשה נר"ו והוכשר בעינינו ואתם בפסק
ההוא ועתה אני כותב לך קיצור מה שכתבתי אז באורך והענין הא
דאיפלגינו רבוותא אי מבטלינן קלא בהראש"ם ומהר"ם ז"ל סברי
דמבטלינן קלא והרב רבינו פרץ והר"ן ז"ל סברי דלא מבטלינן קלא
ואף לגני רבוותא דסברי דלא מבטלינן קלא בענין איסור קול
ותכסיסין ובגמ' ספ"ק דנזיקין מפ' תכסיסי הקול לדי איקרא קול
הם שני דרכים האחד שיהיו גרות דולקות ומטות מוצעות וכני
אדם נכנסים ויוצאים ואומרים פלוני ופלוני מפלוני והלכו למדינת הים.
שיאמרו פ' מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו למדינת הים.
ועל הקול היוצא באחד מעני דרכים אלו איפלגינו הני רבוותא אי
מבטלינן קלא אי לא אמנם קול היוצא בעיר ולא יהיה על א' מעני
דרכים אלו אין זה נקרא קול אלא שפרה בעלמא וא"ל ביטול שאין
כאן מה שית בטל. ואף על פי שיצא הקול על אחד מעני דרכי אלא
צריך שיתחזק בב"ד כדאיתא התם בגמ' אמר רב אשי כל קלא דלא
אתחזק בב"ד לאו קלא הוא ודברים אלו לא נאמרו עליהם כוס חולק
ומוסכמים מכל הפוסקים הרמ"בם ז"ל בפ"ט מה' איסורי המזבח ז"ל
סי' מ'. ובגלון זה שבאה עליו השאלה לא היה שם א' מהב' דרכים
הנז' בגמ' לא גרות דולקות ולא מטות מוצעות. ואפי' לדברי
הרמ"בם ז"ל שכתב שם בפ' הנז' וז"ל וכן אם באו שנים ואמרו ראינו
כמו שמחת אירוסין ושמענו הברה בו' דמשמע מד"בריו דלא בעי
גרות ומטות אלא אם ראו כמו שמחת אירוסין ושמעו הברה בעבור
זה נקרא קול כבר כתבנו בפסק ההוא כוונת הבנת דברי הרב ז"ל
בלשון ההוא לפי שהיה בגדון ההוא כמו שמחת אירוסין אבל בגדון
זה לא היו גרות דולקות ולא שמחת אירוסין ולא שום ענין וגם הקול
ההוא שיצא לא אתחזק בב"ד רק הבחור עלמו הוציא הקול וכשאבו
הב"ד לחזק הקול ובאו העדים לפניהם להעיד נמצא אחד מהם מחזיק
הרי נתבטלו הקדושין מעצמם ואם הקידושין שעליהם יצא הקול
נמצאו בטלים כפי הדין מה קול נשאר עוד שיצטרך ביטול בעלמא
אילו היו העדי' כשרי' רק שאינם נמצאים לפנינו כדי שיבואו ויעידו
לפנינו גראות עדותם אם היה עדות קיימת אז היינו חוששין לקול
שיצא כבר וגם בזה צריך שיהיה הקול שיצא על הדרכים הנז' אבל
בגדון זה הרי העדים שאומר הבחור שקדשה לפניהם נמצאי' לפנינו
והומרים שהקול שיצא הוא אמת וכפנינו נעשו הקידושין אבל נמצא
שהקידושין אינו קידושין ונתבטלו מ"מ מה קול עוד נשאר ואחי' לזה
מ"ש הטור ז"ל בסי' הנז' בשם הר"מה ז"ל וז"ל כתב הרמ"ה ז"ל חזר
שנתברר בודאי ששקר היה כגון אותן העדים שתלה בהן הקידושין
שקדש בפניהם אמרו להד"מ אבל אם לא נתברר אלא באמצע
ובנגד שפק אינה מבטלת הקול עכ"ל וכתב מהרי"ק ז"ל סי' מ"ג
שכדעת הרמ"ה פירשו המפרשים ז"ל הרי לדעת הרמ"ה ז"ל אם נמצ
העדים שתלו בהן הקידושין ונמצא שלא היו שם קידושין אינה
דב"ע מבטלין הקול אפי' היה הקול בתכסיסין והרי"בם ז"ל הבשם
לדברי הר"מה ז"ל בתשובה. ובגדון זה הרי העדים שתלה בהם
הקידושין הם לפנינו אע"פ שלא אמרו להד"מ מאחר שאחד מהם
קרוב וכמאן דליתיה דמי ומאח' שהקידושין אינם קידושין כפי הדין
הו"ל כאלו אמרו להד"ם. ומן הטעם הזה של פיסול העד לבד היה
לי והותר לבטל הקידושין אמנם כדי להגדיל תורה וכדי להתלמד
במקום אחר גר' לומר שהקדושין אלו בטלין ומבוטלים מצד הרבעה
טעמים אחרים:

הטעם האחד

מצד ענין הקידושין לפי שקידש בדבר
שאינו שלו שאם החפץ הזה שקדשו הוא
של בעל הבית שהוא כו האמת שאינו שלו של ב"ה מאחר שנבטלו שלא
מדעת בעליו נקרא גזל וקי"ל המקדש בגזל של אחרים אפילו שיך
אינה מקודשת כדאיתא בפ' האיש מקדש וכן פסקו כל הפוסקים ז"ל
ואפי' כתרלה בעל החפץ כגון שא"ל אפי' היה שלי זהב לא היה קשה
בעיני אינה מקודשת כדאיתא התם בהוא דקדיש בפרוטה דשיכרא
אתא מהריה דביתא אשכחיה א"ל אמאי לא אתיב לה מהני הר פלא
וכו' הרי כמו שגלה דעתו שהוא מוחל לו אותה גזילה ואפ"ה אמר
רבא שאינה מקודשת וכן פסק הר"ם ז"ל בפ"ה מהל' אישות וז"ל
הגכנס לבית חבירו ולקח לו כלי או אוכל ויוצא בהן וקדש בהן את
האשה ובא בעל הבית אף על פי שא"ל למה לא נתת לה דברות

אמאי טוב ממה שנתת לה אינה מקודשת שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא להתביים עמו הואיל וקדש במעון הבית שלא מדעתו ה"ז גזל ואינה מקודשת עכ"ל וכן פסק הטור ז"ל סימן מ"ב וכן פסק הרי"בש ז"ל וכן הרש"בן ז"ל סימן כ"ד ולזה הסכימו כל האחרונים ז"ל. הרי אפי' נתרצה ב"ה במה שעשה המקדש וגלה דעתו שהוא חפץ במה שעשה לא מיבעיא שפתח ולא מיחה אלא אפי' אמר דברים שהורה שהוא חפץ במה שעשה אפי' הכי אתרינן שאינה מקודשת כ"ם בנ"ד שלא די שפתח ולא מיחה אלא שמיחה בפי' ואמר שאינו חפץ במה שעשה שהרי א"ל אלו אתה נותן המקלה זהב אינו מניחה לך ולקח החפץ שלו שנראה פשוט שאין כאן מיש קדושי כלל. ואף ע"פ שכתב הרמ"בש ז"ל ואם קידשה בדבר שאין בע"ה מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז ה"ז מקודשת מספק. גר' הוקא בשא"ל אח"כ דברים הנראים שהוא חפץ בכך אבל בנדון זה שהקפיד בדבר נר' בודאי שדעת הרב ז"ל דאינה מקודשת ועוד תלאתי שכתב הרש"בן ז"ל שלא אמר הרב ז"ל זה אלא בתמרת או אגוז שאינו שוה פרוטה ואין בו דין גזל וכיוצא בזה אין החבריים מקפידים זה על זה ואף על פי שאין בו ש"פ מקודשת מספק אמנם שוה פרוטה במדי אבל בדבש"ים בו ש"פ ויש בו דין גזל איז מקודשת בלי. אח"כ בל"ד נר' פשוט לאיבא דכ"ע שקדש בדבר שאינו שלו שלא מדעת בעליו ויש בו יותר מכמה פרוטות והקפיד עליו בעליו ואמר בפי' שאינו נותנו לו אינה מקודשת ואם אמור יאמר המשיב שהחפץ הזה הוא של האשה והרי נטלו מדעתה אע"פ שאין כן האמת שאינו אלא שעדה הזאת היא של האשה בעצמה היה איפשר לומר שהוא שלה מניחה לה מאחרי' במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה אע"פי שיש בזה כמה חילוקים עד שייסיה שלה ומה גם שהאשה הנשואה כל מה שיש בידה מתכשיטין על הסתם הוא של בעלה כמ"ש האחרונים בשם הרמ"בן ז"ל. אבל האמירה הזאת היא של כתה ובודאי שמשל אביה היא ומאלא שהיא של בע"ה והרי בע"ה הקפיד על הענין ואין כאן קידושין כלל. ואפי' אם"ל בדרך רחוק שהוא של האשה שעשתה אותו לבתה ממעות שנתנו לה במתנה אפ"ה נר' פשוט שאין כאן בית מיחוש כלל לפי שלא אמר לה בשעת השאלה שהוא רוצה לקדש בו ואחר שלא אמר לה כן והלך וקידש בה אינה מקודש' כמ"ש הטור בס"ל"ח בשם הרא"ש ז"ל ואע"פ שכתב שהר"ש ז"ל חולק על הרא"ש ז"ל נרא' שהטור ז"ל מסכים לדברי הרא"ש ז"ל שכתב דבריו בסוף אמרי הרא"ש ז"ל הסכים הרי"בש ז"ל בתשו' וכתב שהרב בעל הגלון כתב בשם הגאונים ז"ל שהמקדש בטבעת שאולה שאם הוא לה לקדש בה מקודשת ואם השאילה סתם אינה מקודשת ולזה הסכים הרש"בן ז"ל בח"ג סי' ר"כ וכן פסק מהר"ש די מדינה ז"ל מהר"י אלדרבי ז"ל סי' רל"ח. נמצינו למדים מכל מה שכתבנו שראוה פשוט שאין לחוש לקידושין אלו בין יהיה הספק הזה שקידש בו שלו בעל הבית או של האשה:

הטעם הב' ג"כ מצד הענין והוא שלא אמר לאבי הבת דבר מענין הקידושין בעת נתינת החפץ

ר"ל עם נתינת הקידושין אלא שהשה בידו עד שפתה הכוס ואז אמר לו הבחור הקידושין וכזה נר' פשוט שאין כאן בית מיחוש כלל. ועיקרא דהאי מלתא בפ"ק דקידושין בהאומר גברא דקריש בגיטתא דאסתר א"ל והא לית בה שוה פרוטה. א"ל תקדוש בד' וזוזי דאית בה שקלתה ואיסתיקא אמר רבא הוי שתיקה דלאחר מתן תנועות ולהו כלום היא. ופרש"י ז"ל דהאי דשתקה משום דלא איכפת לה מיתר אחרה מעיקרא לאו אדעתא דהכי שקלתיה ומסקנא דגמ' ברבא וכן פסק הרמ"בם ז"ל בפ"ה מהל' אישות וז"ל נתן לה אגודה של הדס וכיוצא בה וא"ל הרי את מקודשת לי בזו וקבלה אותה וא"ל הרי אין שוה פרוטה ואמר תתקדש בד' וזוזים המוחבאים בתוך האגודה אם אמרה הן מקודשת ואם שתקה אינה מקודשת בתנועות אלו שהשתיקה אחר קבלת המעות אינה מועלת כלום ותהי' מקודשת מספק מפני האגודה שתא"ש ע"פ במקום אחר עכ"ל. וז"ל הרי"בש ז"ל בתשובה דבשלמא בלשון הקידושין הנאמר לאשה בשעת נתינה ראיה פוסקת ידה ולוקח הטבעת אז היא מקודשת בשתיק' שקבלת הטבעת הויא הודאה כיון שכבר שמעה שנתן לה לשם קידושין אבל אם בשקבלה הקידושין לא שמעה לשון הקידושין אלא אחר קבלת הכסף אין שתיקתה כלום והסכימו כל האחרונים דהלכה כרבא דבל שתיקה דלאחר מתן תנועות להו כלום היא ולא מסלקינן בין פקדון אמאתו דשם רב אחאי פריך על רב הונא בריה ורב אינא נמי לא חש לה

ואע"ג דשלא אותן דשמיע לכון חוטו לה משוס כבוד רבש א"ל כן דאי משוס דינא אפי' אינו נמי הזה חיים לה וכ"כ הרש"בא ז"ל וכן דעת הרמ"בם ז"ל על"ל הרי"בש ז"ל בתשו'. וכן פסק מהרש"דם ז"ל וכן מהר"י אלדרבי ז"ל וכן פסק הרב הגדול מהרי"בל ז"ל. א"כ בנ"ד שבשעת נתינת החפץ לא אמר הבחור לאבי הבת שום דבר מענין הקידושין אלא אחר שהיה כבר החפץ בידו וזהה זמן רב עד ששתה הכוס אז נזכרו הקידושין נר' פשוט מדברי הני רבוותא הנז' דאין כאן בית מיחוש כלל. ואפי' לדעת הטור ז"ל שכתב בד"א שבא לידה בתורת פקדון אבל בא לידה בתור' קידושין שא"ל התקדשי לי בחפץ זה וא"ל והרי אינו ש"פ אם אמר לה יש בתוכו ש"פ תתקדשי בו ושתקה הוי ספק קידושין. דמשמע מדבריו דספק קידושין דאמר לאו משום דשמא החפץ שוה פרוטה במקום אחר כמ"ש הרמ"בם ז"ל אלא דהוייא מקודשת משום הד' זוזים שיש בתוכו שאע"פ שלא אמר לה שתתקדש לו בהם אלא לאחר שהיו בידה כבר ואע"פ שלא אמר מקודשת מספק והיא סברת הרי"ף ז"ל בהלכות לאפוקה מריב' גט ולעיולה מריבה קידושין אחרים ולא סני בהנהו קידושין והיא סברת הרא"ש ז"ל בפסקיו ולדבריהם הסכים מהרי"ק ז"ל בספרו הקצר שכתב א"ל התקדשי לי בחפץ זה וא"ל והרי אינו שוה פרוטה וא"ל התקדשי לי בד' זוזים שבתוכו ה"ז ספק מקודשת דמשמע מדבריו ג"כ דספק מקודשת הוא משום הד' זוזים כמו שפי' הטור ז"ל ולא כמו שפירש הרמ"בם ז"ל. אף"ה בנ"ד כ"ע מודו דאין כאן קידושין כלל דעד כאן לא קאמרי הני רבוותא דמקודשת מספק אלא אם לאחר שהיה כבר בידה החפץ וא"ל התקדשי לי בו שתקה אע"פ שלא אמר' הן מאחר ששתקה הויא מקודשת מספק ועוד במאי דאמרי הני רבוותא שנשאר החפץ בידה ונטלתו והלכה לה. אבל בנדון זה דאיכא תרתי לטיבותא חדא דלא מיבעיא ששתק ולא אמר הן אלא שמיחה בדב' וחרפו וגדפו לבחור וקראו סכל מהולל על המעשה אשר עשה הרי שאמר בפי' שאינו חפץ בקידושין ההם ועוד שטפחו על פניו בחפץ ולא הניחו בידו וכתב מהרי"ק ז"ל בספרו הקצר וז"ל א"ל התקדשי לי בדינ' זה ונטלתו וזרקתו ליס בפניו וכו' ואל"ל אם זרקתו בפניו למקום שאינו אבד שזה מוכיח שאינה חפילה בקידושין וזה אם בשעת נתינת החפץ א"ל התקדשי לי בו וכתב הרב ז"ל אם זרקתו מידה אינה מקודשת מכ"ש בנ"ד שלא נזכרו הקידושין אלא אחר שנכנס בא החפץ לידו וכשומעו זכר הקידושין הסליך החפץ מידו וחרפו וגדפו לבחור פשיטא דכולי עלמא מודו דאין כאן בית מיחוש כלל:

הטעם הג' מצד לשון הקידושין דאין כאן ידיס מוכיחות לפי שלא אמר קידושי לי על בתך ופסקו

רוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין דאין לחוש לקידושין כאלו משום דידיס שאינן מוכיחות לא הויין ידיס כיון דאיכא כמה וכמה אשלי רבבי דסברי הני והם הרמ"בן והרש"בא והרא"ש והטור ז"ל וגם הר"ן כתב שיש מי שאמר דאע"ג דקי' בנדדי' דידיס שאינן מוכיחות לא הויין ידיס אפ"ה לענין גטין וקידושין חזלינן לחומרא והויא ספק מקודשת והר"ן ז"ל דחק דבריו ופסק דאם לא אמר לי בקידושין לא אמר כלו' ואינה צריכה גט ומותרת לכהן וכן דעת הרי"ף והרמ"בם ז"ל שכתבו סתם הרי את מקודשת לי הא אם לא אמר לי אינה מקודשת וגם הרב הגדול מהרי"בל ז"ל כתב ברמז תשובה בראשונו' ובשלישות לשון מה"ר יעקיה מטרלאני ז"ל הראשון שכתב ואם אמר הריני נותן זה לך לקידושין לא אמר כלום. הרי אפי' אמר הריני דחשיבי קידושין לדעת הרי"בש ז"ל כמ"ש בתשובה סי' רס"ו אפ"ה פסק מה"ר מטרלאני ז"ל דלא חשיבי קידושין כ"ש בנ"ד דאין כאן לא לי ולא הריני רק אמר קידושין על בתך דסתמא דאין כאן קידושין אליבא דכ"ע. ואפי' לדעת מה"רש די מדינה ז"ל שכתב בכמה תשובות מתשובותיו שמשולש לא סמך על הטעם הזה שלא להצריכ' גט לבד אם יהיה טעם אחר. הרי בנדון זה יש ויש כמה טעמים אחרים ויהיה טעם זה סניף להם. הן אמת שאילו קודם נתינת הקידושין עבר שם במסיבה זכר הקידושין ביניהן ונתן לו החפץ אף על פי שלא אמר לי היה מועיל אבל כאן לא היה קודם נתינ' החפץ שום זכר קידושין ביניהם ולא שידוכין. ואף על פי שכתבת שקלת מן העם היו חושבין שהיא משודכת להבחור אין בכך כלום שאפילו היתה משודכת עמו מקודם מאחר שבשעת נתינת הקידושין לא נזכר ביניהם ענין הקידושין ועמד וקדש ולא אמר לי אין כאן בית מיחוש כמ"ש המגיד"ט ז"ל בתשובה סי' קכ"ז וז"ל וטעמא דשידוכין לא

אלימי כמדבר עמה על עסקי קידושיה יקדש דהרי אם שדך אשה
ואחר כך א"ל הרי את מקודשת ולא אמר לי אכתי הויין ידיס שאינן
מוכיחות דדווקא כשהיו עסוקין על עסקי קידושין הוא שכתבו דאם
אמר מיד שתם הרי את מקודשת ולא אמר לי דהוו ידיס מוכיחות
והוייא מקודשת לא כשסדך ואח"זמן קדש ולא אח"לי דלא ליסתייע
חד מן המפרשים לומר אם שדך ואח"כ קידש ולא אמר לי דליהוו
קידושין ע"ל וכ"כ המ"מ ז"ל בשם הרש"בא ז"ל דשידוכין דקול' לא
חשיב כמדבר עמה על עסקי קידושיה:

המעם הד' נ"כ מצד הלשון דבעינן בלשון הקידושין הקידושין
לכשיהיו מוציאין לשון המורה להבא ואע"פ
שדבר זה לא נמצא כתוב לראשונים הנה הרש"בן ז"ל כתבו בתשו'
סי' כ"ג והביא ראיות נכוחות לדבריו ולדעתו נמשכו האחרונים
הבאי' אחריו ומהר"יק ז"ל כתב בסי' ו"ך שהרב הגדול מהר"י בי רב
ז"ל פסק בתשובה כהרש"בן ז"ל דבעינן לשון המור' להבא שאם אמר
קידושין הם ולא אמר יהיו לו הרי הן קידושין לא אמר כלום • א"כ
בנ"ד שאמר הם קידושין על בתך אינם קידושין ומה גם שאמר בפי'
לשון המורה לשעבר שהרי אמר נתתי לך פשיטא ולאי לא אמר
כלום:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו שהבחור הזאת שבאה עליה
השאלה היא מותרת להתקדש לכל מי שתרצה ואין
לחוש כלל ועיקר לקידושי הבחור הזה ובכל טעם וטעם מהטעמים
שכתבנו יש בו די והותר לבטל הקידושין הנז' וא"ע גם כלל ועיקר
ומה גם בהצטרף כל הטעמים הנז' • ואתה עתה ברוך ה' החזק
במוחר אל תרף ואל יבטיחהו ילדו של הת"ח הזה יל"ו לומר שיש
בחומרה בית מנוס שהאוס' במוחר יתיר באסור ומה גם שהמחמיר
בענין כזה היא חומרא דאתיא לידי קולא שאם יקדשנה אחר קדושי
ודאי לדעתו א"ע גם מצי אף על פי שהיא לשני מקודשת גמורה
וכן אם יקדש זה את אחותה יתירנה בלא גם שיאמר אין קידושין
קופסין באחותה ונפלאתי הפלא ואלא איך החכם הזה אין עיניו
בראשו לירד לעומק הענין ועתה עיני כבודו מראית טעמים אלו
שהם גלויים וידועים לכל מתחיל ללמוד בדיני קידושין ומה גם
לפי שלמד בעיר גדולה של חכמי' ורבנים אבל מה שיש ללמד עליו
זכות שהשב שהחומרא בענינים אלו היא בית מנוס וה' יכפר בעד
ולאלו דבריכו בהיתר:

שאלה ה

עוד כתבת וזהו תורף
דבריך ואם באו בלשון
בלתי לא ומתוקן ראובן
נתן עיסקה לשמעון כ"כ נולת היענה להוליכה בידו לביזיליא
והריוח וההפסד לחצי והקרן של ראובן וכתבו שטר ביניהם כדין
העסקות וקבלו זמן העיסקא עד שילך שמעון לביזיליא ויחזו' והלך
שמעון וידוע שמנהג העיר כשיוצאו הסחורות מהספינה יניחו אותם
במקום אחד הנקרא אזרי"טו כל סחורה ידוע כמה זמן תשאר שם
ושמעון עשה באופן שהבריח הנולה מהאזרי"טו קודם הזמן שתשא'
שם ונגלה הענין אל מקום המספנו והיה בסכנה גדולה כאש' העידו
עדים שהיו נמצאים שם באופן שאחר כמה השתדלות הלכה הנולה
כולה לטמיון כמות שהיא ושמעון מהפחד נפל למשכב ואחר עבור
עשרים יום לכניסתו לעיר נלב"ע ואחר שני חדשים לפטירתו קודם
שבאה שמועתו נפטר ראובן פה ועתה באה הספינה מביזיליא ובאו
נכסי שמעון שהיו אצלו לבדו ובאו העדים שהיו עם שמעון והעידו
בכל מה שעבר מענין הנולה שהלכה לטמיון כמות שהיא ולא נחלט
ומנגה שום דבר ונמצא שפטר ראובן והוציא שטר העסק
ודולה לבנות מיורשי שמעון תחלה חצי השטר שהוא מלו' אל שמעון
וגם קובע החצי האחר ואו' שמעון פשע שהליא הנולה קוד' הזמן
ועל ידו הלכה לאיבוד ושמעון זה הלך כמה פעמי' לשם וידע ההפסד
שיגיע למי שעושה מעשה כזה ויורשי שמעון אומרים אנא הוא יא
אלא מפני שהיו הקונים בעת הבאת מבקשים הנולה לקנותה ביוקר
והביאו העדים והעידו שכן הוא האמת שהיו מבקשים אותה ביותר
ולזה הבריחה שמעון ונמצא שעשה כדי להרויח בעסק ועוד מנהג
הסוחרים להבריח מן המכס ובאו כמה אנשים שהלכו לשם והבריחו
הנולה מהמקו' ההוא ולא אירע להם שום הפסד ולא ידע אדם בהם
ומה גם שיש להם עד אחד שמעיד שבשעה שהיו קושרים הנולה
בשרגז כדי לטעון אותה בספינה אמר שמעון שבע"זה הוא יעשה
באופן שיבריחה מהמכס ואע"ל ראובן הלואי תעשה זה ואע"כ הרי
ברשות ראובן עשה מה שעשה ולזה הביב אפטרופוס היה ומי' שאם
באנו לעדות עד ה' הרי נ"כ עד אח' מעיד שקודם שני ימי' לכניעת
שמעון היו ראובן ושמעון יושבים בבית העד הזה והיה שמעון מגיד
להם מה שאירע לו פעם אחת ביזיליא שהליא הנולה נתאחר' ינו
בשתר ועבר עליו כמה מן הנער ואע"ל ראובן אע"כ הוא איך אמרת לי
שאתה יכול להבריחה ואע"ל שמעון ירחם ה' ואע"ל ראובן אם עשית כן
פעם אחרת איני רוצה שתהיה שותפות בכל כך אחריות כמו שאתה
אומר שילך נוף האדם ומה לא תעשה כן בפעם הזאת ושמעון
שתק ואני הייתי מושב שעד א' אינו ועכשיו שתאמרו שיש לכם עד
א' שכתן לו ראובן רשות הרי עד א' מעיד שחזר ראובן ואע"ל שלא
יעשה דבר זה ובאו שני העדים לב"ד וכל אחד העיד כנז"ל אלו שם
מעכות יורשי שמעון עם אפטרופוס יתומי ראובן • והחכם הנזכר
פטר את יורשי שמעון מכל הטענ על החצי שהוא מלוה אחר מאחר
שמת לוה שהוא שמעון בחיי מלוה שהוא ראובן ואח"כ מת ראובן אין
אדם מורשים שבועה לבניו וזקנת מהחברים הודו לו וקנת אמרו לו שלא
נאמר דין זה אלא במלוה ובחוב • וגם על החצי האחד שהם פטורי'
שהשותפין שומרי שכר זה לזה ופשיעה בבעלים פטור • ועוד אחר
שאין זה פשיעה שדרך הסוחרים להבריח מן המכס ומה שעשה לא
עשה אלא לתועלת שניהם ואילו היה שמעון חי והיה אומ' שכך התנה
עם ראובן היה נאמן בשבועתו וקי"ל דטוענין ליורש כל מה שהיה
אביהם טוען ולזה אמרנו לו הרי אין אדם מורשים שבוע' לבנו ומאחר
שהי' שמעון חייב שבועה עכשיו שמת קודם שנשבע אין יורשיו וכולי
ליבשבע לזה אמר מאחר שעד א' מסייענו אלא היה חייב ליבשבע ועדיין
הדבר תלוי ועומד והנאנו הנכסים ביד נאמן וכתבנו למלרים על זה
ולכן האדון תודיע לנו דעתך וגם מה שאמר פשיעה בבעלים פטור
חברר לנו הענין היטב שלעולם אנו יודעים שהפשע חייב בין
שומר שכר בין השותפים כל מי שפשע חייב ותבאר לנו כל זה הטב
עד כאן לשונו:

תשובה

ראיתי מה שכתבת מוסר החכם ע"ו
והייתי רוצה לראות ראיותיו מן הגמ'
ומן הפוסקים ולא שיחלק חילוקים
מדעתו כאלו דבריו דברי קבלה מסורי' לו מסיני ואיך לא ידע ולא
שמע שבע"וה כבר פסקה הקבלה ומפי ספרים אנו חיים ואף על פי
שאנו שהוא יודענו ומכירנו ואהובנו האמת לא בייסנית ולא פחדי'
והיא אהובה יותר ממנו וגל"ע עד אני הפעוט שנטה מעליה דרכו ולא
כוין אליה מכל וכל ובמהילה מכבודו לא כדעת הגמ' דבר ולא הסכל
הפוסקים • ולעל"ד שחייבים יורשי שמעון לשלם ליתמי ראובן כל
הסך הכתוב בשטר • ותחלה אני בא לדון עמו על החצי שהוא מלוה
אצל מורשים ולהיות שבהיותי בעיר תונס בשאלתי מגרב"א על ענין
כיוצא בזה ואני אז הייתי על פרק הנסיעה ולא יכולתי להשיב אמלי
דבר ואחר באתי לכאן כתבתי להם מה שכל"ע והענין היה שראובן
נתן עסק לשמעון לילך למצרים כ"כ שמן זית ומליחות וקבלו זמן
עד שילך ויחזור ותכף לכניסת שמעון למצרים הוכה במציפה ואחר
שני ימים לנסיעתו נלב"ע והלכו כל נכסיו לטמיון כמנהג העיר שכל
מי שמת והוא בר ואין יורש לו שם נכסיו הולכים לטמיון ואחר כך
מת ראובן וקמו יורשיו ותבעו מיורשי שמעון חצי השטר שהוא
מלוה אצל מורשין • והשואל רצה לפטור ליורשי שמעון מהטעם הזה
ברצה החכם יל"ו לפטור יורשי שמעון וחבריו חלקו עליו • ואחת
תשובתי אליו לעד"ן שחבריך אלא קיימוה ביד ואל ביתך לא
נשענו האמת אתם אע"פ שלא כתבת לי מאיזו טעם חלקו עליך ומה
ראיה הביאו לדבריהם איך שיהיה מה שהורו כדין הורו ולא מבעיא
אם היה כתוב בשטר נאמנות שהאמין הלוה למלוה עליו ועל בניו
כחו שנוטלין היורשים בשבועת היורשים ואם האמין גם את יורשי
המלוה עליו ועל יורשיו אפי' מת לוה בחיי מלוה שנוטלין בלא שום
שבועה ולפי שאני יודע שאין אתם כותבין נאמנות בשטר איני מתרץ
בזה אלא אפי' לפי מנהגם שאין כותבין נאמנות בשטר אפ"ה חייבין
יורשי שמעון לשלם מנכסי מורשין חצי השטר שהוא מלוה אצלו בלא
שום שבועה • והטעם לזה הוא שמ"ש מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת
מלוה אין היורשין נוטלין כלום לפי שאילו היה אביהם אי לא היה
נוטל אלא בשבועה וכשמת קודם שנשבע בזה אמרו אין אדם
מורים שבועה לבניו אבל אילו היה אביהם חי היה נוטל בלא
בלא שבועה יורשין נ"כ נוטלין בלא שבועה שהעיכוב שהיה משכב

עליהם היא השבועה שהיה אביהם צריך ליפדם ובמקום שאביהם
לא היה חייב ליפדם העיקר חלף הלך לו · והראיה לזה ענין
הלאמות שכתבנו שאם האמין הלוה למלוה אע"פ שמת לוה בחיי
מלוה הדין הוא שיורשין נוטלין לפי שאביהם לא היה צריך ליפדם
ומטורין הם מהשבועה שהיה אביהם צריך ליפדם אילו לא היה
מאמינות בשטר אבל הם צריכין ליפדם שבועת היורשי' כמו שמבואר
בל זה להרמ"בם ז"ל פי' מהל' מלוה ובטור ז"ל סי' ע"ח ובגדון זה
אילו היה ראובן חי ובא ליפרע מנכסי שמעון היה נוטל נ"כ בלא
שבועה לפי שהעסק היה לזמן עד שילך שמעון למצרים ויחזור
לגרש"א וה"ל מלוה תוך הזמן ועדיין לא הגיע הזמן שנוטל המלוה
בלא שבועה ולפי' מיורשי הלוה כדאיתא פ"ק דבתרא אמ' ריש לקיש
הקובע זמן לחבירו וה"ל פרעתיך תוך הזמן אינו נאמן הלאו שיפרע
אדם תוך זמנו וקפסיק תלמודא ולפי' מיתתי ואע"ג דאמר מר הבא
ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה חזקה לא עביד איניש
דפרע בנו זיתניה · ואע"פ שבמלוה בא ליפרע המלוה במלוה תוך
הזמן אי פליגינו רבותא דהריי"ן מיגאש והרי"ף והרמ"בם ז"ל סברי
דמסל בלא שבועה אלא כהרם סתם והרא"ש ז"ל חולק עליהם ואומר
שצריך ליפדם דוקא מן הלוה עצמו אבל כשבא ליפרע מיורשיו אפי'
הרא"ש ז"ל יודה דנוטל בלא שבוע' דהיינו טעמא שכשבא ליפרע מן
היורשים אין מי שמכחישו אבל כשבא ליפרע מן הלוה עצמו ומוען
פרעתי סובר הרא"ש ז"ל שצריך ליפדם ולא נקיטינן כותיה אלא בין
מן הלוה בין מיורשיו במלוה תוך הזמן נוטל בלא שבועה וכן פסק
הרמ"בם ז"ל בפי' מהל' מלוה וה"ל אין ההלוואה על פה נגבית
מיורשים אלא בתחת מנ' דרכים אלו כשחייב מודה בה וכו' או
שיתה מלוה לזמן ועדיין לא הגיע הזמן כל אלו נובין מן היורשין
בלא שבועה וכן פסק הטור ז"ל סי' ק"ח וז"ל או שהיתה לזמן ידוע
ועדיין לא הגיע הזמן דחזקה אין אדם פורע תוך הזמן ונובה אפי' מן
היורשים אפי' מלוה ע"פ בלא שבועה · וכתב מהרי"ק ז"ל הטוה רבי'
דין מלוה לזמן ולא הגיע הזמן נאלו משום דליכא למיחש לגרדי
דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו וכן דעת הרמ"בם ז"ל וכן ביאר
דבריו המ"מ ז"ל בדפ"יב מהל' מלוה וכתב שכן דעת הרמ"ב והרש"בא
ז"ל והרא"ש ז"ל כתב שדבריו יוצא חולק במלוה לזמן והוא ז"ל דחה
דבריו והר"ן ז"ל כתב שיש מי שחולק במלו' לזמן והוא ב"כ דחה דבריו
שב"ל · ונמצינו למדים שאם היתה מלוה לזמן ומת הלוה תוך הזמן
חלוה נפרע מיורשי הלוה בלא שבועה ולא חיישינן לא לגרדי ולא
לפרעה דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו · ואי"ת כל זה הוא אם
המלוה קיים ובא ליפרע מיורשי הלוה הוא נוטל בלא שבועה אך אם
המלוה גם הוא מת ובאו יורשיו לגבות מיורשי הלוה מאן לימא לן
שיהא דינן שוה לדין אביהן והרי בענין הלאמנות שאם האמין הלוה
למלוה הוא נוטל בלא שבועה ואם אביהם מת הם נוטלין בשבועת
היורשין לבד אם האמינן גם ליורשי המלוה עליו ועל יורשיו אז
המלוה או יורשיו נוטלין מן הלוה או מיורשיו בלא שבועה · לזה י"ל
הרי הטור ז"ל כתב בסי' ק"ח ואם המלוה מת ובאים יורשיו לגבות
מן יורשי הלוה מלוה ע"פ אם היה בתחת מנ' דרכים אלו נובין מהם
בלא שבועה אע"פ שמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת המלוה שהרי אביהם
לא היה צריך ליפדם · הרי כתב בפי' שאם מת המלוה אחר מות
הלוה כל"ד שהיה מלוה לזמן ובאו היורשים לגבות מן היורשי' נוטלין
בלא שבועה ונתן טעם לפי שאביהן היה נוטל בלא שבועה והטעם
דאלימו רבנן כח החזקה הזאת דאין אדם פורע תוך זמנו כדי לפטור
המלוה ויורשיו מן השבועה יותר מן הלאמנות אלא פטרו רק המלוה
אבל יורשיו נשבעים שבועת היורשים לבד אם האמין גם את יורשיו
לפי שבענין הלאמנות מאחר שעבר זמן המלוה חיישינן שמא פרעו
ולא הם הלוה לחבוע השטר גם המלוה לא נתן אל לבו מה שדרשו
חז"ל על פסוק ואל תשכן באהליך עולה · ואילו היה המלוה חי ותובע
ללוה או ליורשיו אמריגן ליה מאחר שעבר הזמן והיית רשאי לתובע
שיפרע לך שמא פרעך ולזה לא היה נפרע אלא בשבוע' ואם האמינו
אלא איהו דאפסיד אנפשיה ואם לא תבעו בעודו חי ובאו יורשיו
לתבוע הלוה או יורשיו אמרי' להו נ"כ מאחר שעבר הזמן והיה המלו'
רשאי ליטול את שלו שמא תבעו ולקח את שלו ולא הם לקרוע השטר
ובעת מותו אפשר שלוה את יורשיו שהשטר פרוע ולזה נשבעין
יורשין שלא לוו אבא וכו' · אבל בתוך הזמן מאחר שהמלו' חיו
רשאי לתובעו וגם הלוה חזקה שאינו פורע בתוך זמנו אע"פ שמת
לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה אין יורשי המלוה צריכין ליפדם

שום שבועה דאין לנו לת לוות שמא פרעו ולא אם לקרוע השט' ושמא
לוה ליורשיו שהשטר פרוע מאחר שהמלוה לא היה רשאי לתובעו
והלוה חזקה שמאלין אינו פורע תוך זמנו ודאי שלא פרעו ומאחר
שאין לנו לתלות שמא פרעו איך יבוא ליורשיו שהשטר פרוע · תדע
עד כמה גדולה חזקה זו דאין אדם פורע תוך זמנו שהרי אם האמין
המלוה ללוה לו' פרעתי אפי' תוך הזמן אם מת הלוה תוך הזמן ובא
המלוה ליפרע מיורשיו גובה מהם בלא שבועה אע"פ שהאמין את
אביהם לומר פרעתי בתוך הזמן וקי"ל דטוענין ליורשים כל מה
שאביהם יכול לטעון ואילו היה אביהם חי והיה טוען פרעתי היה
נאמן בלא שבועה אפ"ה אין אנו טוענין בשבילם טענה זו ומשו' דחזק'
אין אדם פורע תוך זמנו ואילו היה אביה' חי והיה טוען פרעתי
היה נאמן מטעם שהאמינו המלוה אבל עתה שמת ואבדה אמונה
חזרה החזקה למקומה ומשום דגדול כחה דחזקה זו כמ"ש הטור ז"ל
ס"ס ע"ח בשם הרא"ש ז"ל ואעפ"י שכתב דבעל התרומות חולק עליו
כדברי הרא"ש ז"ל פסק מהרי"ק ז"ל וכן פסק מהריב"ל ז"ל בתשובו'
סי' ט"ל וכן מהרשד"ם ז"ל והדין הזה שכתבנו אף עפ"י שלא נזכר
בדברי הרמב"ם ז"ל ובדברי הטור ז"ל אלא במלוה ע"פ ה"נ כן
במלוה בשטר ולשון הטור ז"ל יוכיח שכתב אפי' מלוה ע"פ בתחת מנ'
דרכים אלו נובה מן היורשין בלא שבועה · דמשמע לא מיבעיא
במלוה בשטר דליכא כח השטר בכל ענין אלא אפילו מלוה ע"פ
דגרע כחה אפ"ה אם היא בתחת מנ' דרכים אלו נובה מן הלוה וכן
יורשי המלוה מן יורשי הלוה בלא שבועה אפי' מת לוה בחיי מלוה
ואח"כ מת מלוה כנדון דידן · ואעפ"י שהסברא נותנת זה דלא גרע
מלוה בשטר ממלוה ע"פ כמו דמשמע מדברי הטור ז"ל עכ"ז היה לבי
מהסס בזה מאחר שלא נזכר דין זה בספרי הפוסקים רק במלוה
ע"פ עד שמצאתי למהרי"ק ז"ל בפירושו להרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכו'
מלוה שהשוה דין מלוה בשטר למלוה ע"פ בדין זה בפי' וז"ל וכוונת
רבינו דבמלוה ע"פ היכא דנובה מיורשים גדולי' דהיינו היכא שהיא
בתחת מנ' דרכים אלו הנזכר נובה נ"כ מיורשים קטנים ובמלוה
בשטר אם יש בה תחת מנ' דרכים אלו נובה אפילו מיורשים קטנים
שלא גרע ממלוה ע"פ וכן מצאתי להריב"ש ז"ל בתשובה סימן שכ"ב
וז"ל ועוד כל הפוסקים פסקו אין הפרש בין מלוה ע"פ למלוה בשט'
אלא לגבי לקוחות דלית ליה קלא אבל לגבי יורשין שוין הן כל היכא
דליכא למיחש לפרעון עכ"ל ובתוך זמנו ליכא למיחש לפרעון :

ואם נתחך אדם לומר שכל זה הוא אם היה כותב בשטר זמן
קבוע לפני' ולחדשים ומת הלוה תוך הזמן הנזכר בשטר
אז הוי תוך זמנו אבל בשט' זה שלא נכתב בו לא חדש ולא שבת אלא
עד שילך למצרים ויבא אפשר דלא מקרי זמן · ואפשר נ"כ שנדמה'
לו איזו שחורה אשר יפרה בעיניו ושלחה לבעל העסק כי כן יקרה
לפעמים ואף עפ"י שקובעים זמן בעל העסק והמתעסק עד שילך
ויבוא וקולם שיבות תזמן לו שום שחורה בזול ויקנהו וישלחנה
לבעל העסק קולם שיבות ונידון מכן נ"כ בנ"ד דבר זה וטענינו
ליורשים טענה זו שהרי אביהם היה יכול לטענה זו · אף אתה
אמור לו אי משום הא לא אירעה ולא מידי מכמה אנפי חדא שכתוב
בשטר וקבעו זמן העסק וכו' ומאחר שנזכר הזמן אעפ"י שלא נזכר
לא חדש ולא שנה לא איכפת לן לפי שמה שלא נזכר חדש ושנה מפני
שלא היו יכולים לקבוע חדשים ושנים שמי יודע כמה הי"ל להתעכב
בדרך וכמה הי"ל ליסב במצרים ואם יזדמנו מוכרים וקונים כרצונו
ולזה לא נזכר חדש ושבת והו"ל ההוא זמן דקבעו כאלו הזכירו
חדשים ושנים תדע שהוא כן שהרי אילו היה ראובן תובע מעותיו
משמעון והוא עדיין לא בא לא היה זוכה בדין ואינו יכול לתבוע
מעותיו ממנו עד שילך ויחזור כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' שלוחין
וז"ל הנותן מעות לחבירו לילך למ"ה לשחורה או לקנות שחורה או
ליסב בחנות אינו יכול לחזור בו להחזיר המעות מיד השותף עד
שילך למקום שהתנו ויחזור או עד שיקנה הפירות וימכור שזה כמי
שקבע לו זמן הוא עכ"ל הרי בפירש כתב הרב ז"ל שאף עפ"י שלא
קבע לו לא חדשים ולא שנים רק עד שילך למ"ה ויחזור כמי שקבע
לו זמן דמי א"כ נראה ברור בנ"ד כמי שקבע לו זמן וכבר כתבנו דין
הקובע זמן לחבירו · ועוד שנית שהרי כתבת שתכף ומיד אחר
עשרה ימים הוכה ומת א"כ אימתי מצא פנאי לקנות השחורה
ולשלחה והוא עדיין לא מכר השחורו' של העסק שהולך בידו שהרי
כתבת שבכלל הנכסי' שהלכו לאיבוד הלכו נ"כ שחורות העסק אם
השחורות אשר מדמיהם היה קונה שחורות אחרות לשלוח לחבירו

עדיין לא נמכרו איך קנה שחורות ושלחם · ואפי' אם נראה לדחוק
עצמנו ולי לכם במשעול נר מן המצר ולומר שמא היו בידו מצות
מדולי' תשלו וקנה בהם שחורה ושלחה על שמך שיתכור שחורות
העסק ויהא נפרע מהם או שלקח בהקפה אע"ג דלא עביד מינים
למעבד כולי האי למיסבק נפשיה ולמעבד הוחא לאחריני
ואפילו שנם בעסק אית ליה רווחא בגויה מה שמרויח לו
לעצמו ואין לזה אתו הוא יותר טוב ואם אמת היה הדבר הזה לעצמו
היה קונה אע"פ שזה דבר זר ורחוק ומה נם אם לא הרשהו רחוכן
לשלוח לו עם הקוד' לבוא אע"פי שהוא יתעכב ולא יבוא עם הקיל'
שלא היה שמעון עושה דבר זה מדעתו ויתחייב בחוסרין שכ"כ לא
היה עושה שמעון ויהיה רחוכן קרוב לשבר ורחוק מהפסד אלא
שאפילו היה שמעון חי וטוען שלחו לו איזה שחורה לא היה נאמן
שהרי מעת שהלך שמעון לא בחה שום ספינה מאם עד עתה שבאה
הספינה ובאה שמועת שמעון שנלב"ע · א"כ נראה ברור והאמת
יורה דרכו ששמעון עדיין לא מלא ידיו ורגליו למכור ולא לקנות שום
דבר והוא הולך בטח לעשות מלאכתו ושלוחי מות תפשוהו בבגדו
כי היה דבר המלך נחוץ ונשאר נכסיו כמות שהם עם נכסי העסק
והלכו כולם לאיבוד · הכלל העולה מכל מה שכתבנו מחייבי
יורשי שמעון לשלם מנכסי מוריהן ליורשי רחוכן הלי הסך הכתוב
בשטר שהוא מלוה אבל מוריהן והוא חייב באחריותו ואין על יורשי
רחוכן שום שבועה קלה וחמורה וכ"ד הלדק מה שהורו כדין הורה
ויפה זיכו ליורשי רחוכן ויפה חייבו ליורשי שמעון · זהו מה שכתבתי
בעת היות לגרב"ה ·

ועתה מקרוב בא לידי בת שבועות מוריהן הר"ם בן הרשב"ץ ז"ל
בתשובה סי' ת' שכתב שאם מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה
אפילו היתה מלוה לזמן ומתו גם שניהם בתוך הזמן אין היורשין
נוטלין מן היורשין אלא בשבועת היורשין וז"ל אבל אי איפשר אלא
בשתי חלוקות אי עבר זמנה או לא עבר זמנה שאם עבר זמנה אילו
היה הי לא היה נוטל אלא בשבועה וכיון שמת יורשיו אינם נוכי' לאין
אדם מורים שבועה לבניו ואם לא עבר זמנה נובה הוא המלוה בלא
שבועה כדאמרי' פ"ק דבתרא כו' וכיון דאילו הי' אבוהון אי הי' נפרע
שלא בשבועה היכא דמית אבוהון אנהו שקלי בשבועת היורשין
כדאיתא בשבועות כו' הרי שכתב הרב ז"ל שאפי' תוך הזמן אין
היורשין נפרעין מן היורשים אלא בשבועת היורשין · ונריך אני
להתלמד בדברי הרב ז"ל דלא מוכח כן לא מן הגמרא ולא מדברי
הטור ז"ל אם מדברי הגמרא שאם הביא הרב ז"ל ראיה נר' שאין
אם הוכחה לפי שדברי הגמרא אינם אלא במלוה שעבר זמנה
דאיתא התם וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה מקשה הגמרא
מאמאן אילימא מלוה אבוהון הוה שקיל בלא שבועה ואנהו שקלי
בשבועה ה"ק וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ·
ומדקא מהדר תלמודא וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא
בשבועה נראה דס"ל לרב דבכל נווכא לא שקלי אלא בשבועה · ומה
שכתב מהרי"ק ז"ל בסימן ק"ח בשם הא"מ ז"ל בפירש הסוגיא ומה
דאיתא בסמוך פלוגתא דרב ושמואל ודבי אלעזר אם מת לוה
בחיי מלוה וכו' נראה פשוט דלא קא שקיל וטרי תלמודא אלא במלוה
אחר הזמן ועלה משני תלמודא וכן היתומים · ולא משמע כלל
דבמלוה בתוך הזמן איירי שמהרי"ק ז"ל כתב וז"ל אם מת המלוה
ובאים יורשיו וכו' כתב הא"מ ז"ל זו היא שבועת היורשין המוזכרת
במשנה בפ' כל הנשבעין וע"כ לא קאמר בגמ' מאמאן אילימא מלוה
אבוהון הוה שקיל בלא שבועה ואנהו בשבועה ואוקימנא ביתומי' מן
היתומים דאלתא מן הלוה עלמו נפרעין בלא שבועה א"מ בדלא
טעין ליתתבעו לי אלא דאמר פרוע הוא דכיולא בזה אבל היה נוטל
בלא שבועה ולא הורע כח היתומים מנחו אבל בדטעין ליתתבעו
לי כיון דאי הוה טעין הכי לאבוהון היה נשבע אינהו נמי שבועת
היורשין וכ"כ הרי"ף ור' אליי ז"ל בתשובה וכן עיקר ויישוב הסוגיא
לפי שיטה זו עכ"ל · כוונת הא"מ ז"ל בפירש הסוגיא שהגמ' מקשה
למאי דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה קא מקשה תלמוד
ממי באים היתומים ליפרע דתנן לא יפרעו אלא בשבועה א"ת
מחלוה עלמו והלא אביהן היה נוטל מן הלוה בלא שבועה ואיך יורע
כח היתומים מכחו · ואי"ת היכן מצינו שאביהם היה נוטל מן הלוה
בלא שבועה והלא הדין הוא שאפילו שטר מקויים ביד המלוה והלו'
מודה פרעתי אינו נוטל המלוה אלא בשבועה ואיך פשיט תלמודא
ומקשה והלא אבוהון הוה שקיל בלא שבועה · לזה פי' הא"מ הסוגיא

באופן שהיה אביהן שוקל בלא שבועה כפי הדין ולזה פשיט תלמודא
ומקשה והענין הוא דלאמתי אמרו שהמלוה צריך ליתבע בשבועה
אז לו הבע לי שלא פרעתיך אז מייב המלוה ליתבע לבלא אבל אם
הלוה אינו אומר שלא שטר פרוע הוא ולא א"ל הבע לי אז א"ל ליתבע
לו אלא אמרי' לזה זיל אליס ונוטל המלוה בלא שבועה בדאיתא
בפ' שבועת הדיינין אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא על חבריה
וא"ל שטרא פריעא הוא אמרי' ליה זיל שליס לאו כל כמינך ואי
אמר ליתתבע ליה אמרי' ליה זיל אתתבע ליה ע"כ וכן פסק הרמ"ב
ז"ל פי"ד מהלכות מלוה וכן הטור ז"ל נמצא שאם אין הלוה אומר
ליתתבע לי נוטל המלוה בלא שבועה ועל דא קא מקשה הגמרא
והלא אבוהון הוה שקיל מלוה בלא שבועה ולזה פירש הא"מ ז"ל
הסוגיא ע"ז הלדך בדטעין הלוה ליתתבע לי שבענין זה אילו הוה
אבוהון קיים והיה טוען למלוה ליתתבע לי היה צריך ליתבע לו
היתומים צריכין ליתבע שבועת היורשין · ואם תשאל למה לא
הזמידו המשנה בהאי גוונא שהיורשים באים ליפרע מן הלוה שלמו
וטעין ליתתבעו לי שבועת היורשין שצריכין ליתבע ולמה הזמידה
ביתומים מן היתומים כבר תרץ הא"מ ז"ל קושי זה הנה הרוחה בזמן
יפה יכין הדבר לאמרו דמאי דקא שקיל וטרי תלמודא אינו אלא
במלוה שעבר זמנה שהרי בשמקשה הגמרא מאמאן מלוה אבוהון הוה
שקיל בלא שבועה וכו' · שפירושו בלא טעין הלוה ליתתבע לי
אבל אי הוה טעין ליתתבע לי הוה צריך ליתבע לא ילדק זה אלא
במלוה שעבר זמנה אבל במלוה תוך זמנה אפי' היה הלוה שומר
ונוח ליתתבע לי לא היה צריך ליתבע כדאמרינן לעיל הקובע זמן
להבירו וכו' ואפי' הלוה הו' ליתתבע לי אין משניחין בו דהכי אמרי
התם ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא
בשבועה אפ"ה אמרי' דנוטל המלוה בלא שבועה ובפירש מלאתי
במרדכי בבתרא וז"ל מכאן משמע דאם אדם מוליא שטר וא"ל הבע
לי שלא פרעתיך תוך זמנו א"ל לעשות שבועה דחזקה אין אדם
פורע תוך זמנו אא"כ אומר לו הבע שלא פרעתיך בזמני ובזמני
הרב ז"ל שתבעו אחר זמנו והלו טוען שפרעו תוך זמנו ק"ו בתנאו
תוך זמנו · ועל הא שקלא וטריא מתרץ תלמודא וכן היתומים מן
היתומים וכמ"ש הא"מ דהוה מלי לאוקומה ביתומים הבאים ליפרע
מן הלוה והוא טעין ליתתבעו לי דהוו צריכין ליתבע וע"ז אמרה
המשנה וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה משום דאבוהון נמי
אילו הוה טעין הלוה ליתתבע לי הוה משתבע אלא שהעמידה
ביתומים מן היתומים דאפי' לא טעני להו יתומי הלוה ליתתבעו לן
אנו אמרי' להו דליתתבעו כדי שתהיה חלוקה זו דהיתומי' שאמרה
במשנה שוה לכל החלוקות הנזכר במשנה דהפוגם שטרו ועד אחר
שהוא פרוע והבא ליפרע מן הלקוחות וכו' דכל הני אשלא
טען הלוה ליתתבע לי אנן אמרינן ליה דליתתבע ודי
שתהיה חלוקה זו דהיתומים לא יפרעו אלא בשבועה שוה לכל
העמידה ביתומים מן היתומים ולעולם אינו אלא במלוה שעבר
זמנה גם ממאי דאיתמר שם בסמוך מוכח דלא שקיל וטרי תלמודא
אלא בשטר שעבר זמנו דאיתא התם על מאי דאיתמר וכן היתומים
מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה רב ושמואל דאמרי תרוויהו לא
שני אלא דמית מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת
מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מורים שבועה
לבניו שלהוה קמי דרבי אלעזר שבועה זו מה טיבה שלא להו יורשין
נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ודברי רב ושמואל נראה פשוט דלא
נאמרו אלא במלוה שעבר זמנה כדאיתא טעמא משום שאין אדם מורים
שבועה לבניו וטעם זה לא ילדק אלא במלוה שעבר זמנה שבשהה
המלוה חי וזהו בני הלוה אומרי' לו יתבע שלא פרעו אביהם אם אפשר
לא טענו הרי אנו טוענין בעדם כמ"ש הטור ז"ל בשם הרמ"ה ז"ל
משום דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכשמת
קודם שנשבע שברי רב ושמואל דאפי' בשבועת היורשין לא יטלו
ור"א סבר שגם בזה היורשין נוטלין בשבועת היורשין אבל במלוה
תוך הזמן היה המלוה נוטל בלא שבועה בין מן הלוה בין מיורשיו
ואם מת קודם שנשבע לא אמרי' בה אין אדם מורים שבועה לבניו
לפי שאביהן היה נוטל בלא שבועה ואע"ג דתנן הבא ליפרע מנכסי
יתומים לא יפרע אלא בשבועה במלוה תוך הזמן לא דיינו בה אלא
דינא דמתני' דהכי אפשיקא הלכתא כריש לקיש ובני אפי' מיתתי
א"כ פלוגתא דרב ושמואל ור"א אינה אלא במלוה אח' הזמן ופלוגתא
דידהו איתמר על מאי דמתרץ תלמודא וכן היתומים מן היתומים

לא

לא יפרעו אלא בשבועה א"כ מכל זה נר' פשוט דמאי דקא מקשי תלמודא ומתרץ על משנה זו אינו אלא במלוה שעבר זמנ"ה כ"כ נריך להתלמד בדברי הרב ז"ל שאמר אפי' בתוך הזמן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועת היורשין שמן הגמרא אין משם הוכחה דבתוך הזמן קא משתעי אדרבא מוכח טובא מן הסוגיי' דלא משתעי אלא במלוה שעבר זמנה • ולא נעלם ממני פיס למעיין שיאמר שהרב ז"ל רוח אחרת עמו בפי' הסוגייא ומה שפי' המ"מ ז"ל ויבור לו זה הדרך שמ"ש המשנה וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ר"ל אפי' במלוה תוך הזמן דאע"ג דקי"ל המלוה את חבירו וקבע לו זמן דנוטל המלוה בלא שבועה דוקא המלוה בעצמו מן הלוה ואפילו מיורשיו אבל יורשי המלוה אינם נוטלין אלא בשבועת היורשים וריש"ל דמתני' מסייעא לי' דתנן הפוגמת כתובת' ועד אחד מעידה שהוא פרועה והבא ליפרע מנכסים משועבדי' וכו' כאן לא יפרעו אלא בשבועה וס"ל להרב ז"ל שכשם שכל אלו הנזכרי' צריכין שבועה אפי' בחיים ליפרע תוך הזמן כמ"ש הטור ז"ל בסימן פ"ד על הפוגם שטרו ועל עד א' מעיד שהוא פרוע בשם רבי' האיי ז"ל ונסי' ע"ח כתב דין הבא ליפרע מנכסים משועבדים אפי' מלוה בתוך הזמן לא יפרע אלא בשבוע' כ"כ ג"כ בשם ר' האיי ז"ל וכ"כ ג"כ בכי קי"ד בשם הגאון הגז' ז"ל וה"כ אשר דם ל"ל להרב ז"ל שכתו לכל הני דתנן במתני' אפי' במלוה תוך הזמן לדעת הגאון ז"ל דאינ' נוטלין אלא בשבועה אפי' מאי דתנן ג"כ וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבוע' במלוה תוך הזמן קא מיירי והרי זה כמ"ש המ"מ ז"ל בתירוץ קושיית למה הניחו דה הגמרא המשנה ביתומים מן היתומים ואמר כדי להשוותה עם החלוקות דתנן בריש"ל דמתני' כמו שכתבנו לעיל דבריו דבר' ידוע הוא דכל מאי דמלינן לאיעבד לאוקמי כולה מתני' בחד גוונא עבדינן ואפי' בדרך רחוק ממאי דמוקמי' ריש"ל בחד גוונ' וסיפא בגוונא אחרת • ועד"ז מפרש הרב ז"ל דברי הגמרא דקא מקשה ומתני אלימא מלוה אבוהון הוה שקיל בלא שבועה ר"ל שבמלו' תוך הזמן היה מלוה נוטל מן הלוה בלא שבועה ואיך אביהם היה נוטל בלא שבוע' ויורשיו נוטלין בשבועה ואיך יורע כח היתומי' מכח אביהן ולזה מתרץ הגמ' וכן היתומים מן היתומים כו' ר"ל אלו יתומי המלו' בחיים ליפרע מן הלוה עצמו אה"כ דלא גרע כחם מכח אביהם והיו נוטלין בלא שבועה אלא הב"ע בשבחים ליפרע מיתומי הלוה ולזה אמרה המשנה אלא יפרעו אלא בשבועה ולעולם אימא לך שנם במלוה תוך זמן עפקינן • זה אפשר אל המעיין לו' שהרב ז"ל בוחר זה הדרך אבל שבתי ורהה שאינ' דרך ישרה שיבור לו האדם הגדול בעניכים הוא הרב הגדול ז"ל ולא מסתברא כלל האי פירושא מכתה אבי אלא דבשלמא אילו כל החלוקות הנז' במשנה יכולין להתפרש במלוה תוך הזמן ולא היה נשאר לנו רק חלוקה זו דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה לדחוק עצמנו ונפרשה אפי' במלוה תוך הזמן כדי להשוותה לשאר החלוקות ותתפרש המשנה כולה בחד גוונא כנז"ל אבל הרי יש שם חלוקה אחרת שהיא הבא ליפרע מנכסי יתומים שחלוקה זו שלו וכן היתומי' לא יפרעו אלא בשבועה דמקלינן ומרינן בה כתובה אחר סמוך אליה ויושבת בלדה והחלוקה היא שלו הבא ליפרע מנכסי יתומים אי איפשר לאוקומה בשום לד ואופן במלוה תוך זמן דהכי איפשיטא הילכתא כר"ל ונבי אפילו מיתתי כמו שכתבנו לעיל לשון הברייתא דש"ק דבתרא הקובע זמן לחבירו וכו' א"כ השוי ברלינו להשוות כל החלוקות שבמשנה יגענו ולא שוה לנו א"כ מוטב הוא שית ברשו שתי חלוקות אלו בשווי ולא שהיה לרתה יושבת בלדה ויכילנה לתפשוני נפשין ולמימר דאמטו להכי כתבייהו הני תרתי תנא דמתני' בסוף ללמדנו דעת ולומר שאינ"פ שכל מה דתנן במתני' בריש"ל יכולין לאוקומי להו אפי' במלו' תוך הזמן כמה דאוקים להו ר' האיי ז"ל הני תרי נבי לא יכילנא לאוקומי להו במלוה תוך הזמן ולזה נקטינהו סמוכים זה לזה בסוף ועוד מה שכתבנו שכל החלוקות הנז' בריש"ל דמתני' יכולי' להתפרש אפי' במלוה תוך הזמן הרמ"בם ז"ל לא כן יחשוב ולבבו לא כן ידמה שהרי כתב בפרק ד' מהל' מלוה הפוג' את שטרו ועד אחד מעיד שהוא פרוע והבא ליפרע שלא בפני הלוה והטורף מיד הלוקח והגפרעין מן היורש בין קטן בין גדול לא יפרע אלא בשבועה וכו' ואם היה בחוב לזמן וחבע בזמנו יפרע שלא בשבועה עבר זמנו לא יפרע אלא בשבועה עכ"ל • הרי הרב ז"ל מפרש המלוה כולה במלוה שעבר זמנה כמ"ש בפי' ואם היה החוב לזמן וחבעו תוך הזמן יפרע שלא בשבוע' וכמ"מ ז"ל הבריע בכל החלוקו' כדברי הרב ז"ל אע"פ שיש מי שחלק

עליו כמו שכתבנו לעיל דברי הטור ז"ל שכתב בשם הגאון ז"ל שחולק על הרב ז"ל בפוגם שטרו ובעד אחד מעיד שהוא פרוע ובטורף מן הלקוחות המ"מ ז"ל דהה דאיות הגאון ז"ל והכר ע כדברי הרב ז"ל לבד בפוגם שטרו שכתב שהוא חוכך בדין זה שלא פוגם ונתן הטעם משום שכתבלה חזקת אין אדם פורע תוך זמנו לגבי דהאי שהרי ראינו שפרע לו והוא מודה לו במקלת והניח הדבר בל"ע • הגך רוא' שאפי' בדין זה דפוגם שטרו לא כתר דברי הרב לגמרי והבריע כדברי מי שבנגדו אלא שכתב שהיה חוכך בלבד אף ע"פ דאיתרע חזקתיה והרי בש ז"ל בתשו' הסכים לדברי הרב ז"ל דטורף מן הלקוחות אם היתה מלוה תוך הזמן טורף בלא שבועה ומהרי"ק ז"ל בסי' פ"ד כתב שבע"ה הת ז"ל ס"ל כהרמ"בם ז"ל בפוגם שטרו וטוטל בלא שבועה וכן פסק הוא בספרו הקלר וכן פסק ג"כ בדין עד אחד מעיד שהוא פרוע • ומנא שהרמ"בם ז"ל מפרש כל דיני המשנה במלוה שעבר זמנה וכל הני רבוותא שזכרנו שברי כותיה אם כן גם הרש"בא זכרונו לברכה אי איפשר שפירש המשנה במלוה תוך הזמן :

ודואיל ואתא לידן האי לישנא דהרמב"ם ז"ל בתר דילפינן מינה מאי דאמטריך לן לגדון דידן כדייק בו קלת דיוקים במ"ש והנפרע מן היורש בין קטן בין גדול לא יפרע אלא בשבועה דמשמע דבשבועה מיהא יכול ליפרע בשלמא מיתומים גדולים ניחא אבל מן הקטנים היאך יכול ליפרע אפילו בשבועה והלא הרב ז"ל עצמו כתב לעיל פי"אאין ההלוואה ע"פ בגביית מן היורשין אלא באחד מג' דרכים וכו' ובפ"יב כתב אין נפרעין מן היורשים אא"כ היו גדולים אבל אם היו יורשין קטנים אין נפרעין מהם ואפי' היה שטר חוב שהיה בו כל תנאי שבעולם לא יפרע בו המלוה כלום עד שיגדילו היתומים וכו' לבד אם היתה רבית של כותי אוכלת בנכסיהם שמעמידין להם אפוטרופוס ופורעין החוב או לכתובת אשה משום חיוב כדי שתנשא בו לאחר וכו' הרי שהחליט הרב ז"ל וגזר אומר שאין נפרעין מן היורש קטן בין מלוה ע"פ בין מלוה בשטר אלא באחד מג' דרכים וכו' או לשני דברים שכתב שהם לפרוע כתובת אשה ולפרוע רבית דכותי וא"כ איך כתב כאן דבשבועה נפרעין מיורש קטן ועוד מה שהביא הרב ז"ל בכסל לשונו ואמר עבר זמנו לא יגבה אלא בשבועה דנראה דחלוקה זו יתיר לגמרי שהרי כבר כתב בתחלה לא יפרע אלא בשבועה וכתב אח"כ ואם היה החוב לזמן יפרע שלא בשבועה ומשמע דמ"ש בתחלה לא יפרע אלא בשבועה הוא אם עבר זמנו א"כ למה חזר וכתב עבר זמנו לא יפרע אלא בשבועה דבשלמא אילו לא כתב בתחלה שיפרע בשבועה רק כתב דפוגם השטר או שעד א' מעיד שהוא פרוע וכו' אם היה החוב לזמן ותבעו תוך הזמן יפרע שלא בשבועה עבר זמנו לא יגבה אלא בשבועה הוה אתי שפיר ואין כאן שפת יתר אבל אחר שכתב בתחלה לא יפרע אלא בשבועה הרי בין שעבר זמנו אמור וכשכתב אח"כ ואם היה החוב לזמן הרי ג"כ בין מלוה תוך הזמן אמור וא"כ במה אני מקיי' הוי כבא בתרייתא דכתב עבר זמנו וכו' ותו איכא למידק בהאי בבא דעבר זמנו אידך מאי קא טעין אי דקא טעין פרעתיך אחר הזמן וכגון דא צריכא ליה לרב ז"ל למימר שלא יגבה אלא בשבוע' פשיטא ולאי מהאר שעבר זמן המלוה והלה טוען פרעתיך אחר הזמן כ"ע מודו דלא יפרע אלא בשבועה וכתבו הרב ז"ל בסימן ז"ל התובע את חבירו לפרוע וכו' טען הלוה ואמר שבע לי שלא פרעתיו ויטול משביעין אותו בנקיטת חפץ שלא פרע כלו' וכו' ואח"כ יטול וכו' ובודאי דדברי הרב ז"ל בזה הוא במלוה שעבר זמנה • ואי אידך טעין פרעתיך תוך זמני א"כ נוטל שלא בשבועה דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו אפילו הלוה עומד ומוחה ליתבע לי אין ומשניחין בו אפילו עבר זמנו ותבעו אחר זמנו והלה טוען פרעתיך בתוך זמני נוטל שלא בשבועה כמו שכתבנו לעיל לשון המרדכי ז"ל ודברי המרדכי היא בעייא בגמרא ולא איפשיטא וכתבו המפרשים ז"ל דהוי קולא לנתבע והוקא במלוה ע"פ אבל במלוה בשטר לא אמרינן קולא לנתבע וכמו שמוכח מדברי מהרי"ק ז"ל בסימן ע"ח שכתב על דברי בע"ת • א"כ במאי אנן קיימין במ"ש הרב ז"ל בהאי בבא אידך מאי קא טעין • ועוד קושיא אחרת וגדולה היא בעיני כל בעל נפש ונריך פסיס יפולן סלע להולמה שהרב ז"ל כתב בתחלה דפוגם את שטרו וכו' ואומרים לו כשתבע הבע ואח"כ תטול משמע דאפילו אלא טעין הלוה ליתבע לי אנן טעינן ליה וכך הוא לשון הגמרא בפרק שבועת הדיינין לאחר רב פפא האי מאי לאפיק שטרא על הבריה

וכו' שכתבנו לעיל וקאמר התם א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי
מה בין זה לפונס שטרו א"ל התם אע"ג דלא טעין איהו טעינן
ליה אגן הכא אמרי' ליה זיל שליח ואי אחר ליתחבע לי אמרי' ליה
זיל אשתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעינן ליה · הרי דין
זה לפונס שטרו אע"ג דלא טעין איהו ליתחבע לי אגן טעינן ליה
הוא גמ' ערוכה והן הן דברי הרב ז"ל שכתב ואו' לו כשיתבע השבע
ואח"כ תטול · ואח"כ כתב בברכה הסמוכה וז"ל התובע את חבירו
לפרעון ומטען הלוה שפרע שטר זה לו מקלתו ובעל השטר או' לא
פרעת כלום אומרי' לו שליח לו טען הלוה ואמר ישבע לי שלא
פרעתיו ויטול משביעין אותו בנקיטת חפץ שלא פרעו כלום או שלא
פרעו אלא כך וכך ואח"כ יטול ואם היה המלוה ת"ח אין נוקקין
לשבועתו עכ"ל הרי כתב ז"ל שאין משביעין אותו שלא פרעו אלא
כך וכך שזהו פונס שטרו אלא עד שיטענין הלה השבע לי וא"כ איך
בברכה' בהפונס שטרו כתב שישבע אפילו לא טען אידך שישבע
לו · ודברי הרא"ש ז"ל בזה תמוהים בעיני כל רואיהם שכתב על
האי בבא וז"ל התובע את חבירו וכו' ומימרא בפ' כל הנשבעין
ומבואר שם שזה המחלוקת בין פונס שטרו לאינו פונס דפונס אפי'
לא טען לוה אגן טעינן ליה ואם אין מלוה פונס שטרו אין לוה
פונן אין טוענין לו כדברי רבינו ז"ל עכ"ל · ופליאה דעת מרני
איך לא ראה הרב ז"ל שכתב בפי' הרב ז"ל או שלא פרעו אלא כך
וכך שזהו פונס שטרו ועכ"ז כתב הרב ז"ל טען הלוה ישבע לי
דמשמע דוקא דטעין לוה וכו' ובמעט שעלה בדעתי לומר שהרא"ש
ז"ל לא הוה גרים בדברי הרב ז"ל חלוקה זו דאמר או שלא פרעו כך
וכך אלא כך הוא גרים טען הלוה ואמר ישבע לי שלא פרעתיו ויטול
משביעין אותו שלא פרע כלום ואח"כ יטול דהיי' דין מי שאינו פונס
שטרו דכל כמה דלא טעין לוה אגן לא טעינן ליה דא"א שהרא"ש
הוא גרים או שלא פרעו אלא כך וכך וכתב מה שכתב · ואלבד
הכרח זה דהרא"ש ז"ל א"א לחוקמי האי גירסא לפי שבתחלה כתב
הרב ז"ל ושטען הלוה שפרע שטר זה לו מקלתו ובעל השטר או' לא
פרעת כלום משמע שהמלוה משיב שלא נטל כלום לא ממנו ולא
מקלתו דקטעין לוה וא"כ איך כתב הרב ז"ל אם טען הלוה ישבע
כשבע שלא פרע כלום או שלא פרעו אלא כך וכך אם המלוה משיב
שלא נטל לא ממנו ולא מקלתו אפילו פרעה ה' איך ישבע שלא
פרעה אלא כך וכך בשלמא אילו כתב בתחלה שהמלוה משיב שלא
פרעו כלום או שפרעו קצת אלא אינו כ"כ כמ"ש הלוה הוה אתיין
שפיר דברי הרב ז"ל שישבע על שתי הטענות שטוענן הלוה שפרעו
כולו או מקלתו ר"ל הסך שאומר הוא והמלוה משיבו על כולו ועל
מקלתו דאמר אבל אם המלוה אינו מודה בשום מקלת רק משיב
שלא נטל שום דבר איך כתב הרב ז"ל שישבע שלא פרעו אלא כך
וכך · באמת שדברי הרב ז"ל בברכה זו עזים וקשים שחומים
ואתומים חותם בתוך חותם עד שלבי אומר לי דלא הוה גרים
הרב ז"ל מלוקה זו דלא פרעו אלא כו"כ דאין לה משמעות אבל מה
נעשה וכי מפני שקלר מצע · שבלנו מלבנין דברי הרב ז"ל נתלה
טעות בספרים שבדקתי בכל ספרי הדפוס המצאים אצלנו להרב
ז"ל ובכולן מצאתי נוסחא אחת א"כ בודאי כך היא גירסת הרב ז"ל :

ונראה לומר לישב כל הדיוקים שדייקנו בדברי הרב ז"ל
שמ"ש והגפרעין מן היורש בין קטן בין גדול דבריו
אלה נכונים ונכוחים ישרים ומוכרחים ורחויין למי שאמרן להיות
כי עיקר הבנות אלו כולן שכתב הרב ז"ל דהפונס שטרו או שעל
ה' מעיד שהוא פרוע וכו לא נאמרו במשנה בפ' כל הנשבעין
ובכתובות פ' הבותב אלא על אלמנה הבאה לגבות כתובתה דהכי
קתני בפ' הכותב הטוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה וכן ג"כ
עדה' שהוא מעידה והגפרעת מנכס יתומים וכו' וכן ג"כ בפ' כל
הנשבעין הכי תנן נמצא עיקרא דהאי דינ'ן כולהו לא נאמרו אלא
באלמנה ומנה למדו לשאר חובת דעלמא וכבר כתב הרב ז"ל
בפי' שאלמנה שבאה לגבות כתובתה נוכה מן היורש בין קטן בין
גדול ומפני שעתה הרב ז"ל כלל דין שאר חובות עם דין כתובת
אלמנה לזה כתב בין קטן בין גדול ור"ל שדין זה שהגפרע מן היורש
בין קטן בין גדול חוזר לאלמנה דעיקרן דהאי דינין כולהו איתמרו
בה · ומ"ש אח"כ ואם היה התובע לזמן הוא על שאר חובות דעלמא
שלמדנו אותם מדין אלמנה ורחיה לזה דהרי באלמנה לא אפשר
לו' בה התובע לזמן שתוך זמן הכתובה הוא בחיי הבעל ואז לא ניתנה
כתוב' לגבות מחיים ומיוס מות הבעל נקרא אחר זמנה א"כ בהכרח
מ"ש ואם היה התובע לזמן הוא על שאר חובות דעלמא · גם מ"ש הרב
ז"ל עבר זמנו לא יגבה אלא בשבועה גר' לומר שהוכרח הרב ז"ל
לכפול דבריו לחדש לנו דין חדש בכל אלו הנו' דפונס שטרו וכו'
להיות דהוה ס"ד באלו כולם דאפילו הלא טען פרעתיך אחר
זמנו דלא היה נוטל המלוה בשבועה מטום דכל הני איכא למשדי
בהו נרגא דפונס שטרו הרי איתרע שטרא קנת מאחר שנפנס וכן
עד ה' מעיד שהוא פרוע איתרע ג"כ ואטורף מן הלקוחות מישיגין
לקטוניא א"כ הוה ס"ד דאפי' בשבוע' לא ליפקול מלוה ושבע לוה
ונפטר דבשלמא אי לא איתרע שטרא דבא ליפרע מבני חרי והכא
ליפרע בפני הלוה אם טוען פרעתיך אחר זמני המלוה שקיל
בשבועה מטום דשטרא מעליא בידיה ולא אית ביה ריעותא וכן נמי
הני בני אחרינו אבל עתה דאית בכולהו ריעותא הוה אמינא דאפי'
בשבועה לא ליפקול מלוה ויהא הלוה נשבע ונפטר קמ"ל שגם באלו
ישבע מלוה ויטול · הן אמת שדרך זה הוא חריף אבל לשון הרב ז"ל
לא מסייענן שכת' לא יגבה אלא בשבועה דמשמע דהוה ס"ד דיפרע
אפילו בלא שבועה כי כן משמע לשון אלא ואילו כתב הרב ז"ל עבר
זמנו גובה בשבועה הוה משמע כמו שכתבנו · אשר ע"כ גר' לפרש
דברי הרב ז"ל לאידך גיסא דקטעין לוה פרעתיך תוך זמני וזה
אמינא שגם באלו דיינן האי דינא שכתב המרדכי ז"ל אם עבר
הזמן וטען לוה פרעתיך תוך זמני דנוטל בלא שבועה אחוקה
אין אדם פורע תוך הזמן קמ"ל הרב ז"ל דבאלו לא דיינן האי דינא
משום דאיתרע שטרא וכו' ודוקא בשאר שטרות דעלמא דלא אית
בהו ריעותא הוא הבא ליפרע בפני לוה או מבני חרי וכו' בהאי אמרי'
דאי טען לוה פרעתיך תוך זמני הוה נוטל בלא שבועה אבל בני
לא דיינן האי דינא אלא דוקא אם תבעו תוך זמנו וז"ש הרב עבר
זמנו לא יגבה אלא בשבועה סמוך לת"ש והבא בזמנו יפרע בלא
בשבועה ר"ל דוקא בתבעו תוך זמנו שיפרע בלא בשבועה אבל אם
עבר זמנו ותבעו וא"ל פרעתיך תוך זמני לא יטול אלא בשבועה ·
ומ"ש הרב ז"ל בברכה האחרת או שלא פרעו אלא כך וכך וכו' גר' לומר
שלא בא הרב ז"ל לו' בדין פונס אינתי יסבע שהרי כתב דין פונס
שטרו שישבע אפי' לא טען לוה כגון בברכה' אבל הכוונה שכתב
כאן פונס שטרו לפי שבגמ' פ' שבועת העדות איתמר דין מי שאינו
פונס שטרו דלא ליתחבע אלא עד דטען לוה ליתחבע לי אמרי'
לעיל ליישנא דגמ' אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא על חבריה
וכו' וכתב כן איתמר מימרא דרב אחא בריה דרבא דאמר דפונס
שטרו אע"ג דלא טען איהו אגן טענינן ליה ואיתמר בתר הכי ואי
צורבא מרבנן הוא לא משבעינן ליה · ובפי' האי דאיתמר ואי צורבא
מרבנן וכו' נחלקו המפרשים ז"ל דלדעת הרא"ש ז"ל דלא קאי אלא
על דין מי שאינו פונס שטרו וטענין לוה פרוע הוא ליתחבע לי לא
משבעינן ליה לבד אם רצה מחליו ליתבע ואי אתפס מזל לוה לא
מפקי' מניה ונוטל בלא שבועה כ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו וכן הוא
סברת הטור ז"ל שהרי בדין פונס את שטרו לא כתב דין זה לצורבא
מרבנן ובדין מי שאינו פונס בסי' פ"ב כתבו · גר' דסבר כהרא"ש ז"ל
וכותייהו פסק מהרי"ק ז"ל והגאון בעל הלבוש ז"ל · אמנם הרמ"ם
ז"ל סובר דמאי דאיתמר ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעינן ליה
חוזר על כל מאי דאיתמר לעיל בין פונס שטרו בין אין פונס
אם המלוה ת"ח אין משבעינן אותו ולזה הרב ז"ל כשרצה לכתוב
דין זה של ת"ח על מי שאינו פונס שטרו כתב ג"כ עמו מי שפונס
שטרו לפי שהוא סובר שדין ת"ח שוה בשתי הכל לענין שבועתם
אם אלוקים פונס שטרו כבר כתב דינו בברכה א' דאפילו לא טענין
לוה אגן טענינן ליה ובברכה שנית כתב דין מי שאינו פונס שטרו דלא
לא טענין לוה אגן לא טענינן ליה ולפי שרצה להודיע הדין גם
שאינו פונס שטרו כתב ג"כ פונס שטרו כדי שיחזו' דין ת"ח עליהם ·
וק"ל טובא לדעת הרא"ש ז"ל דסבר דבפונס שטרו ת"ח שוה לכל
אדם אין יתפרשו דברי הגמרא והרי בגמ' שני הדינין אלו איתמרו
זה אחר זה ועליהם איתמר ואי צורבא מרבנן הוא ואין עליו דיבורא
דגמ' ואו' הרא"ש שאינו חוזר על מי שאינו פונס שטרו · ודוחק לו'
דסבר הרא"ש ז"ל דבפונס שטרו כיון דאיתרע שטרא אפילו ת"ח
משבעינן ליה דהרי מלינו בגמ' איתמר דין ת"חנס על פונס שטרו :

אמנם לע"ד לומר דדין פונס שטרו לא איתמר אחס אלא
אגב גררא דהתם הגמ' לא שקיל וטרי אלא בדין מי
שאינו פונס ואיתמר מימרא דרב פפא והקשה לו רב אחא מה בין זו
לפונס שטרו אגב גררא והשיבו רב פפא החילוק שיש ביניהם ואחר

כך חזרה הגמ' להסליס דין מי שאינו פונס שטרו ועלה איתמר ואי פרעה מרבנן הוא כו' ומסייע ליה להרא"ש ז"ל דבפ' כל הנשבעין דלאתמר התם דין פונס שטרו לא נזכר שם חילוק זה של ת"ח ח"כ הא מוכח טובא דת"ח שוה לכל אדם בפונס שטרו. אמנם הרמ"בס ז"ל סובר מאחר דמנינו דהגמ' כתבה דין מי שאינו פונס שטרו דהיי' מימרא דרב פפא ולא הסלימה דינו דאם היה ת"ח אינו נשבע ואח"כ הוה מייתי קושית רב אחא אלא הניחה דין ת"ח עד אחר שכתבה קושית רב אחא ותירוץ רב פפא ח"כ ס"ל לבעל הגמ' דדין ת"ח קאי על שניהם ומאי דלא איתמר דין ת"ח התם בפ' כל הנשבעין בדין פונס שטרו ליתי מתמן הוכחה לאיפסר שסמך הגמ' על מאי דכתב הכא בפ' שבועת הדיינין. וכבר יצאנו מענייננו אלא שדוחק לשון הרמ"בס ז"ל הכריחנו לצאת מדרכנו. באופן שמנינו למדיס שהרמ"בס ז"ל מפרש כל המסכ' כולה במלוה שעבר זמנה א"כ בהכרח פנס חלוקת וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה במלוה שעבר זמנה ואף אם תשיבני דבר זה אמר שהרמ"בס ז"ל וסב' המשנה כדעת רבי' האי גאון ז"ל דאפי' במלו' תוך הזמן מלבד שאפי' לדעת הגאון עדיין חלוקת והנפרע מן היורש והנפרע אלא בפניו לא אפשר לאוקימנהו במלוה תוך הזמן כמ"ש לעיל אלא שדברי הגמ' ממאן אליבא מלוה אבוהון אקיל בלא שבועה הא מן יורשיו לא הוה אקיל אלא בשבועה והכהרח דדייקינן הכי מדלא מקשי הגמ' אלא מלוה ולא קא מקשה מיורשיו דאילו הוה מקשה מיורשיו הוה משמע לן רבותא כיפי דלא מכניח מן הלוה עלמו אלא אפי' מיורשיו הוה אקיל בלא שבוע' שאינהו אקילי בשבוע' ומדמנינו דלא קמקשי אלא מן הלוה עלמו ולא מיורשיו דהוה משמע לן רבותא טפי והיא' קושייתו יותר חזקה משמע בודאי מיורשי הלוה הוה פשיטא ליה לגמ' דגם אבוהון לא הוה אקיל אלא בשבועה ולהכי לא קא מקשה אלא מלוה עלמו ואילו במלוה תוך הזמן קא אקיל ומרי הגמרא היה יכול להקשות גם מיורשי הלוה דיהה קושייתו יותר בעלם דהרי במלוה תוך הזמן הוה אקיל ג"כ מיורשי הלוה בלא שבועה דהכי איפסיקא הלכתא כר"ל ואפילו איתמי כדכתיבנא לעיל. בשלמא לפי' המ"מ ז"ל דמוקי לה במלוה שעבר זמנה דייקינן שפיר דוקא מן הלוה נופיה הוה אקיל אבוהון אלא שבועה אם לו' פרוע הוא ולא אמר ליתבע לי אבל מיורשיו אינו מטל בלא שבועה אפי' לא אמרי ליתבע לן אנן טעינן להו אמרי' ליה לא ליסקול עד דליתבע ולכך לא קא מקשי הגמרא אלא מלוה עלמו ולא מיורשיו אבל לי מוקמי' לה במלוה תוך הזמן גם מיורשי הלוה הוה מצי למקשי כדכתיב' באופן שמדברי הגמרא ליתי מתמן הוכחה כלל:

עם מדברי הטור ז"ל כר' פסוט שבמלוה תוך הזמן היורשין גובין מן היורשין בלא שום שבועה שהרי כתב בסי' ק"ח ואם מת המלוה והיורשין באין לגבות מיורשי הלוה מלוה ע"פ אם היא באחת מג' דרכים אלו גובין מהם בלא שבועה אפי' מת ליה בחיי מלוה ע"כ הרי שכתב שתם בלא שבועה דמשמע אפי' שבועת היורשין א"ל לשנו והראיה לזה ממ"ש בסמוך ואם מת המלוה ובאין יורשיו לתבוע שטר מהלוה ישבעו היורשי' שבועה שלא פקדנו אבא וכו' ומסמוך כתב ואם אחר המלוה שטר זה אינו פרוע בפני עדים נטלין בלא שבועה בין מן הלוה בין מיורשיו וכל הדין שיש ליורשי המלוה כשבאין לפרוע מן הלוה בין יש להם עם יורשי הלוה אם מת ואם לפרוע מיורשיו משבעין שבועת היורשין ונוטלין. הרי אחה שהטור ז"ל בתחלה כתב דין מלוה תוך הזמן וכתב שתם שנטלין בלא שבועה. ואח"כ חזר לבאר דיני מלוה אחר הזמן וכתב בתחלה דין יורשי המלוה עם הלוה ובאחר השבועה משבעין יורשי המלוה שהיא שבועת היורשין ומאחר שלא כתב בפי' שבועת היורשין אלא עתה ולא כתבה בתחילה בדין מלוה תוך הזמן אלא כתב נוטלין בלא שבועה נר' פסוט דתמן לא שייך לימר שבועת היורשין ומשמע' לכתוב פרטי דיני מלוה אחר הזמן כתב ואם יש עדים שאמר המלוה שטר זה אינו פרוע נוטלין בלא שבועה ופי' בלא שבועה דכתב הכא בהכרח הוא שבועת היורשין שהרי כתב קודם משבעין' שבועת היורשין וכשכתב אח"כ ואם יש עדים וכו' נוטלין בלא שבועה בודאי שעל שבועת היורשין קאמר. וא"כ נר' פסוט דבלא שבועה שכתב במלוה תוך הזמן אינה אלא שבועת היורשי' והטור ז"ל הביא דינין אלו בלי שום חולק גם מהרי"ק ז"ל שהוא מאסף לכל מחנות הפוסקים לא כתב שם חולק בזה שמכל זה נר' פשוט שדינין אלו הלכה פסוקה ומוסכמת מכל המפרשים ז"ל. גם ממה שמצינו שהשוו הפוסקים מלוה תוך הזמן לכשהודה הלוה בעת מיתה שלא פרע השטר ומאי שנדחו ומת בנדוין נר' ג"כ פשוט שא"ל היורשין מן היורשין לישבע במלוה תוך הזמן דהרי במלוה בשטר שלא פרעו ליתי שברה לו' שאריכין יורשי המלוה לישבע כי למה צריכין לישבע והרי הלוה עלמו מודה שלא פרעו לא למלוה ולא ליורשיו ואם בהודעת הלוה אמרי' שיורשיו נוטלין מלוה ומיורשיו בלא שבועה מכ"ש בהודאת הלוה עלמו וכן ג"כ בנידוהו ומת בנידוין דינא הכי א"כ במלוה תוך הזמן גם כן למתתו לה הפוסקים עם הודאת הלוה ומת בנידוין בחדא מתתא דינא חדא איכא להו ודע שכל זה שאני כותב הוא להלכ' והייתי רוצה שיש לי רב להתלמד בדברי הרב להבין ולהורות מאין הוציא הרב דין זה וע"ז יגעתי וחפשתי חיפוש מחיפוש ולא שוה לי אך איני לומר לעשות כי ירא אני את אלוני המלך פן יחרה גולגלתי שמאחר שאריה שאג והורה הלכה למעשה ורחה דברי הגמ' ודברי הטור ז"ל וכתב מה שכתב מי לא ירא להורות נגד דבריו. ואילו הרב כתב דין זה סתם ולא כתב כדאיתא בשבועות היינו שאמרים אפשר שאלא הרב ז"ל דין זה מפורש בגמ' במקומות אחרים או בדברי הגאונים או המפרשים ז"ל אך לא כתב הרב ז"ל מקום אחר לבד בדאיתא בשבועות ולא נזכר דין זה של היתומים בשבועות לבד במקום שכתבנו שהוא בפ' כל הנשבעין:

ואפשר לו' שטע"מי שכתב הרב ז"ל דאפילו במלוה תוך הזמן נשבעין שבועת היורשין. בנדון זה יודה הרב ז"ל משום דהתם שאני בין דהלוה והמלוה שניהם יחד בעיר אחת אמרי' איפשר דאתרמי ליה זוזי ללוה ופרע תוך זמנו אבל בנדון זה דהוי עיסקא ומעיקרא אדעתא דהכי קא נחית כדי שיהא המתעס' נוטל וכותן בכל המעון עד שישלם הזמן ואח"כ יבוא לחשבון ויקח בעל המעון הקרן שהוא שלו ואם יהיה ריוח לחלקן ואם יהיה הפסד אז בעת ההיא יפרע המתעסק חלקו בהפסד לבעל המעון ולא יוכל ליטול שום דבר קוד' בואם לחשבון ואדעתא דהכי מקבל המתעסק העסק א"כ אחלי הזה שהוא אלא המתעסק אינו מלוה גמורה רק דאתן השביגן ליה מלוה לענין חיוב האונסין. תדע שהוא כן שהרי אילו היה המתעסק רוצה ליטול אחלי הזה שהוא חייב באונסין לעשות בו מה שלבו חפץ ולהוציאו בארכיו בשאר חובות והלוואות לא היה יכול דהכי אמרי' בפ' המקבל אמר רבא להכי קרו ליה עיסקא דא"ל לאיעסוקי ביה יהיבנא לך ולא למשתי ביה שברא ומכאן פסקו הפוסקים שאין המתעסק יכול לחלוק המעות של העסק אז הסמורה ולו' אמנם אחלי שבתורת הלוה לעלמו ואעשה בו מה שאני חפץ כמו שמפורש כל זה להרמ"בס ז"ל פ"ז מה' שותפין והטור ז"ל בי"ד סי' קע"ז. א"כ לאו מלוה גמורה היא אלא דאשבינן ליה כמלוה להתחייב באונסיה א"כ אין שברא לומר שיתן לו המתעסק אחלי הזה קודם שנשלם הזמן. ומזה נאמר שאיפשר בנדון כי אחי יודה הרב ז"ל. ועוד אף אם נאמ' דבכל אופן והלוה אחר הרב ז"ל אפשר שלא אמר אלא בשהלוה והמלוה שניהם יחד בעיר אחת מעת כתיבת העסק עד יום שנשלם הזמן אבל בנדון זה שתכף לקבלת שטרות העסק חלף הלך לו כמו שכתבת שאחר ב' ימים שעברו הדברים ההם ביניהם הלך לו שמעון אוך יעלה על לב איש שפרעו שמעון. ואל תשיבני דבר ממ"ש הטור ז"ל בסי' ק"ו במי שהלך לא"ה בתוך הזמן ונשלם הזמן קודם הפרעון שאין אומרין בזה חזקה אין אדם פורע תוך זמנו שיש לחוש שמא שלח לו מעותיו ממ"ה ע"י שליח. דדברי הטור ז"ל אינם אלא בשנשלם הזמן והוא במדינת הים ועוד דחיישי' שמא שלחו ע"י אחר אבל בנדון זה מת שמעון קודם שנשלם הזמן ואחר ב' חדשים מת ג"כ ראובן ולא בא משם שום אדם שהרי תכף לכניסתו לביתו נייא מת ומיום שהלך לא בא משם שפינה כמו שכתבת. (חסר כאן הרבה מן ההעתק חבל על דאבדין).

אלא שלא אמרי' מיגו אלא כשהטענה שהיה יכול לטעון היא טובה יותר מהטענה שטוען עתה ולהכי אמרי' מיגו דהי' ל לטעון טענה שהיא יותר טובה מטענה זו שטוען עתה ולא טענה וטען טענ' זו מהימן אבל אם הטענה שהי' ל לטעון היא נחותה ממה שטוען עתה לא מהימן במיגו כמ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו בפ' שבועת הדיינין גבי מנה ליבדך אל תפרעהו לי אלא בעדים א"ל לאחר פרעתיו לך חייב אפשי שלריך לפרוע לו בעדים ואם אמר פרעתי

לך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למה נאמן · וז"ל הרא"ש ז"ל בפסקיו ולא תקשה לך כיון דנאמן לו' פרעתיך בפני פ' ופלוני והלכו למ"ה לו מתו יהיה נאמן נ"כ אם יאמר פרעתיך ביני לביניך במינו דלא בעי אמר פרעתיך בפני כו' · וי"ל דאין זה מינו טוב דיותר נוח לו לו' פרעתיך ביני לביניך כו' וכ"כ הרב הגאון מוהר"ר אליה מזרחי ז"ל בתשובה וכתבה מהר"יק ז"ל בח"מ סי' ס"ט וז"ל ואח"ת יהא נאמן בהיסת מינו שאם היה רוצה היה אומ' פרעתי · ליתא מכמה אנפי חדא דלא אמרי' מינו אלא היכא דה"מ למיטען טענה מעלייתא מיהך והכא טענת פרעתי גרועה מטענת המקה כו' וכ"כ מוהרי"בל ז"ל בכללי המינו · ובל"ד טענת נאמנסו היא גרועה מטענת ההזרתי דדמי האי להא דס"פ האומנין דתני איסי בן יהודה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה צריך להביא ראיה ומייתי התם ההו' עובדא דחביתא דאיתברה בהתקא דמקוזא וכו' וכן נ"כ בפ' השואל גבי ההוא דשאיל גרגא מחבריה דא"ל רבא אית לך שהדי דמחמת מלאכה איתבר · וכתב שם הגימוקי בפי' ההלכות הסכימו האחרונים ז"ל לפי' הרא"ב ז"ל דהכא מיירי במקום שיש עדים מצויין ולפיכך הצריכו להביא עדי' ולא האמינו בשבועה כאיסי בן יהודה כו' ובפ' האומנין על ההוא עובדא דההוא גברא דאמר לחברייה זבין לי ארבע מאה דני חמרא לסוף א"ל זבנת לך ותקיפו להו וא"ל רבא הא אית לתילתא זיל אייתי ראיה דכי זבנת ליה חמרא הוי ואיפטר וכו' כתב שם הגימוקי ז"ל בפי' ההלכות קלא אית ליה כלו' היה לך לזעוק ולהודיע לרבים ואם לאו יש לחוש שמא חומץ קנית בזול ואיכך נאמן בשבועה אלא דוקא בראיה וכו' כאיסי בן יהודה וס"ל כותיה כלומר אע"ג דמלתא דחיקא היא אלא יהיה נאמן בשבועה ומהא שמעי' דלאו דוקא בשבועת השומרים אמרה איסי אלא אפי' בעלמא כי הכא אתרא דשכיחי ביה שהדי לא מיפטר בשבועה אלא בעדים כ"כ האחר"ל ז"ל ע"כ וכן היא דעת הרמ"בם ז"ל דלאו דוקא בשומרין אמרה איסי אלא אפי' בעלמא דהכי כתב בפ"ב מה' שלוחין כל שליח שטען שאדונו אונס פ' וכו' ואם היה האונס במקום שאיפסר להביא עליו עדים וכו' ה"ז צריך להביא ראיה על טענתו ואם לא הביא איזו נאמן ומשלם מעשה בא' שאמר לשלוחו קנה לי ת' גרבי יין ממעות שהיו בידו וכו' וכן כל כיוצא בזה מדברים שראויה מצויה בהן וכן הדין בכל הטענה שיטענו השומרין וכו' הרי שפי' הרב ז"ל שהדין הזה בכל טענה בטענת השומרין וכו' הרי שפי' הרב ז"ל שהדין הזה בכל טענה שיטענו השותף כו' · ובאמת שיש לדייק בדברי הרב ז"ל בבבא זאת כמה דיוקים בכלל ובפרט ובכפל דבריו שבאו כפלים ומכופלים ולפי שלא נצטרך להאריך ולגאת מכוונתיהו אין זה מקומו · לבד זה ראיתי למהר"יק ז"ל בפי' על הרב העיר הערה אחת במ"ש הרב ז"ל קנה השליח היין ממעות המשלח שהיו בידו כתב שם מהר"יק ז"ל מעשה בא' וכו' מוכאן אמרו המפרשים ז"ל דלאו דוקא בשבועת השומרין אמרה איסי אלא בעלמא בין בשליחו' לו שותפות · ויש לדקדק במ"ש רבינו ממעות שהיו בידו משמע הא לאו הכי אלא שא"ל קנה ואני אשלם לך יכול לו' לו איני רוצה המקח ואין לו עליו אלא תרעומת ול"ע"ל · ובאמת שקושיא ענומה היא שהרי הרב ז"ל בפ"א תחלת דבריו שם אלו האו' לשלוחו לא ומכור לי קרקע או מטלטלין או קנה לי ה"ז מוכר ולוקח ועושה שליחותו וכל מעשיו קיימין כו' וכ"כ נ"כ בפ"ה ופ"ז מה' מכירה ואין סברא לו' שמ"ש הרב ז"ל שם הוא כשנתן לו ממעות לקנות לו ובזה יהיו דבריו אלה מכוונים עם מ"ש שם: בודאי אין סברא לומר כן דאם איתא דזאת היא סברתו לא הי"ל לסתום דבריו והי"ל לפרש שם ולו' בד"א כשנתן לו ממעות לקנו' לו דבכי האי לא הו"ל לסתום ועוד הרי מצינו להאחרונים ז"ל שכתבו זה בפי' כמ"ש הרש"בא ז"ל בתשובה והביאה מהר"יק ז"ל בסי' קפ"ג וז"ל ומה ששאלתם במ"ש אמור לחבירו לא זקח בגדים וכו' והלך זה ולקחן ואח"כ חזר בו מחבירו אשו הדין עם הלוקח ועל כרחו של שני יפרע חלקו וכו' הרי שכתב בפי' ע"כ יפרע חלקו דמשמע שעדיין לא נתן ללוקח שום דבר מדמי המקח ודין זה מוסכם מכל האחרונים א"כ אין סברא לו' דפליג הרמ"בם ז"ל עלייהו וא"כ איך כתב כאן ממעות שהיו בידו כמו שהקשה מהר"יק ז"ל:

ונלע"ד לישב דברי הרב ז"ל דאפשר דשליח זה שעשה לקנות לו יין עשאו שלא בעדים ואף ע"פ דשליח א"צ לא עדים ולא קנין כמ"ש הרב ז"ל בפ"ק אע"פ אם היה השליח בלא עדים וכבר להוליא מיד המשלח דמי החפץ שקנה לו" והמשלח אומר שלא עשאו שליח הדין הוא שהמשלח היה נשבע ונפטר' מפני שהשליח בא להוליא והמע"ה ואם אין לו רואי' הלא נשבע ונפטר' אמנם אם כבר נתן לו מעות לקנות וקנה ועכשיו או' המשלח שלא עשה שליח והלא אומר שבשליחותו קנה הדין בהפך שהי' השליח נשבע ונפטר כמ"ש הרב ז"ל בפ"ה וא"ע עדים אלא לגלות הדבר אם כפר א' מהם כשאר טענות ושאר טענות דינם הוא כמו שכתבנו · ואפשר בנדון זה עשאו שליח שלא בעדים והיה בו מן נ"כ שלא עשאו שליח ואם כן למה רבא לא אזלא לפוטרו אלא מטעם הני קלא אית להו והרי היה יכול לפוטרו מטעם דלא עשאו שליח והיה נשבע ונפטר מאחר דאין עדים שעשאו שליח לזה כתב הרב ז"ל שאילולי טענת קלא אית להו לא הוה מיפטר בשבוע' לפי שכבר נתן המעות לשליח ואילו לא הות הך טענה דקלא אית להו הוה השליח נשבע שעשאו שליח והיה נפטר והיה המשלח נוטל היין על כרחו לפי שהמעות היו בידו כבר ולא נעלם ממני שיש למעיין להשיב לנו ולומר בשלמא מה שכתבנו דאיפשר שעשאו שליח בלא עדים ניחא משום דמגופא דעובדא לא מוכח שעשאו בעדים וא"כ אפשר לו' שלא היו עדים בדבר אבל מה שכתבנו דאיפשר נ"כ שהיה טוען בעל הדבר שלא עשאו שליח אין סברא לומר כן דאם איתא דהוה טוען כן למה לא נזכר טענתו זאת בגמ' אע"פ שזאת דחייה בעלמא היא דהרי לא נזכר שום טענה מטענותיהם כדי שנאמר דאם איתא דהו' טענין לא עשאו שליח למה לא נזכר טענה זו כמו שנזכרו שאר הטענות אוך שיהי' יש מקום למי שירצה להשיב · לזה י"ל דאע"ג דלא הוה טענין שלא עשאו שליח א"ל לרבא לפוטרו ממקום אחר · שמוסכל דאשון הוא שהשליח הי' טוען שהיין הזה בשע' שקנאו היה יין טוב ובהשות המשלח החגיגן ויי שבעגדו היה טוען ח"ו שבשע' שקנית היה חומץ כבר או קנית חומץ בזול כ"ם הגימוקי ז"ל · אלו הם הטענות דשייכי למיהוי בגוייתא וא"כ למה רבא לא אזלא למפטרי' אלא מטעם קלא אית להו והלא אל מנו דמנו דהוה יכול למימר לא עשיתיו שליח מעולם דהרי אין עדי' על שליחתו ועתה או' שעשאו שליח אבל היין בשעה שקנה היה חומץ ולא בדקו ופשע בקנייתו או קנה חומץ בזול יהיה נאמן בשבוע' ולזה רבא לא אזלא לפוטרו אלא מהאיא טעמא לזה כתב הרב ז"ל אשר כבר המעות בידו ועתה מי שבעגדו בא להוליא ממנו ובזה אפי' ה"ל מינו לא היה נפטר דמינו להוליא לא אמרי' · ואע"פ דדין זה דמינו להוליא יש בזה מחלוקת בין המפרשים ז"ל דעת הרב ז"ל כמ"ד מינו להוליא לא אמרי' כמ"ש בפי' ד מהל' מלוה וז"ל הוליא עליו שטר מקוייס וטען הלוה מזוייף הוא וכו' ואמר המלוה כן הד ברים אבל שטר כשר היה לי ואבד אף ע"פ כו' איכו גובה בו אלא נשבע הלוה ונפטר וכו' הרי אע"פ שהיה שטר מקוייס בידו וה"ל מינו טוב שהיה יכול לומר שטר כשר הוא ועכ"ז פסק הרב ז"ל דלא מהני ליה אף מינו לפי שאין אומרים מינו להוליא וא"כ אלולי האי טעמא דאלא אע"פ שהי' ל מינו היה השליח נשבע ונפטר מפני שהמעות היו בידו ולא אמרי' מינו להוליא זהו מה שנלע"ד לישב דברי הרב ז"ל כפי השעה · אך צריך לדייק בדברי מהרי"ק ז"ל ז"ל דיוק דק שכתב ומכאן למדו המפרשים ז"ל דמשמע מדבריו דמפרשים אחריים שם למדו ולא הרב ז"ל והרי ז"ל הרב ז"ל כתב בפי' וכן הדין בכל טענה שיטענו השותף וכן הדין בטענת השומרין ובתחלה כתב כל שליח שטען וכו' הרי דבריו מבוארים בכלל ופרט דבכל מקום אמר איסי וה"ל להמרי"ק ז"ל לו' אלא ומכאן למד רבינו ובכל הפחות הי"לל רבינו והמפרשים · באופן דבל"ד לא מיבעייא דלא מצינן למימרן ליורשי שמעון החזיר מוריתן במינו דנאנסו בידו כמו שהוכחנו לעיל מסוגיית הגמרא ומדברי התוספת אלא אפי' הילו היה מורשן קיים לא יכול לטעון החזרתי במינו דנאנסו לפי שטענת נאנסו אגלו בנדון זה היא טענה גרועה לפי שהיה צריך להביא ראי' אלא ולא היה נאמן בה בשבוע' דלא יומנע מהלוקה היכן היה יכול להיות שיאנסו או בספינ' או בוינגייא אם בספינה היה טוען שנאנסו היה צריך להביא ראיה דיש רוחה אית הכא וגם בעיר קלא אית לי' אלא בשני מקומות אלו שהיה איפשר שיאנסו הסחורות מידו אם היה טוען טענה זו היה צריך להביא ראיה ואם לאו היה חייב לשלם ואפילו לדעת קלת מן המפרשים דסברי דלא אמרה איסי אלא דוקא בשומרים כמ"ש בשלטי הגבורים בשם הרמה ז"ל בכ"ד הוי טוחר שכר בחלי הסך הזה שהוא פקדון אלו א"כ היה צריך להביא ראיה אילו היה טוען נאנסו מעשה"כ בטענת החזרתי דלא היה צריך ראיה

דקי"ל

דלי"ל המפקיד אבל אבירו בעדים א"ל להחזיר בעדים א"כ בגדון זה
בטענת נאנסו היא גרועה שהיה צריך להביא עליה עדים משא"כ
בטענת החזרתי א"כ ליה הכא שוס אינו וכפי' כתב הרמ"בם ז"ל
דין זה בפ"ב מה' שכירות וז"ל וכשם שאם טען שנאנס נשבע מן
התורה כך אם טען החזרתי וכו' בד"א כשהיה השומר יכול לטעון
נאנסו ולא צריך אותו להביא ראיה על טענתו אבל אם היה חייב
להביא ראיה על טענתו כמו שיתבאר אינו נאמן לו' החזרתי וכו'
וכתב הת"מ ז"ל פ"י יהבאר ברפ"ג שבמקום רואין ועדים מצויין
שאינו נאמן בשבועה שהרי בזה הגד אין כאן דין מיגו כלל וא"כ פשוט
הוא שלא יהיה נאמן לו' החזרתי שהרי הטעם שאמרו נאמן אינו אלא
במיגו וכל זמן שאין שם מיגו ודאי אינו נאמן ופשוט הוא עכ"ל
אבל זה הוא אינו היה הנפקד חי והיה טוען החזרתי מכ"ש בכגדון זה
שאת ואנו טענינו ליורשיו דלא מצי למטען כדכתי' לעיל
אפילו אם לא היה צריך להביא ראיה דנאנסו והיו שתי הטענות
שוות אז אפילו טענת נאנסו הו"ל טענה מעליא בגדון זה לא היה
יכול לטעון החזרתי במיגו דנאנסו משום דהוי מיגו במקום עדים
דהרי יש עדים מעידים שהפקדון הלך כולו לטמיון מחמת שהבריחו
מן המכס וא"כ אילו היה טוען נאנסו לא היה נאמן שיש עדים
מכחישים אותו דלא נאנס אלא שפשע בו דהבריח מן המכס היא
פשיעה גמורה כמ"ש מוהר"יק ז"ל שורש קכ"ה ואפילו לא חשביגן לה
פשיעה הרי התרה בו ראובן שלא יבריחנה והוא עבר על דעת בעליו
חייב אליבא דכ"ע ואע"ג דליתא לן אלא עד ח' מהני כמו שכוכיח
לקמן בס"ד נמצא דאין כאן מיגו דנאנסו לפי שיש עדים שלא נאנס
ובמיגו במקום עדים לא אמרי' אפי' במקום עדים פסולין. ועוד
אפילו הו"ל טענת נאנסו בגדון זה לא היה לטעון החזרתי במיגו
דנאנסו לפי שאין אנו מאמינים האדם בטענה שטוען אותה במיגו
דהוה יכול לטעון טענה אחריתי אלא שגם טענה זו שהוא טוען
שהה יכול לטעון אותה אבל אם הטענה שטוען עתה אינו יכול
לטענן אותה אע"פי שיש לו מיגו נאמן וזה דבר פשוט שא"ל
לבאיה ראיה עליו. ובגדון זה אע"ג דהו"ל טענת נאנסו לא היה
יכול לטעון בה החזרתי שהרי עדים מעידים שהלך הפקדון כמות
שהוא וא"כ איך יכול לטעון החזרתי דהו"ל כמו עידי ראיה שראו
שתקן כידו דאינו יכול לטעון החזרתי אע"ג דאית ליה טענת נאנסו
מ"מ שמוסכם מכל הפוסקים. בחופן דאינו יכול לטעון בגדון זה
לא נאנסו ולא החזרתי ועוד בגדון זה אינו יכול לטעון החזרתי מט"ח
לפי שהוא תוך הזמן ומאחר שהוא תוך הזמן אינו יכול לטעון החזרתי
מ"מ שסייס הטור ז"ל בסי' הנ' ואמר אבל אם אין יכול לטעון
החזרתי בגון שהודה אביהם שלא החזיר לו מת תוך זמנו חייבין
לשלם עכ"ל. בחופן שאין כאן שום טענה דהוה אביהן יכול
לטעון ולהפטר כדי שנטעון אנן בעד היתומים. וגם להחשת
החמסת ברי שהתפיסו קודם שהלך בגדון זה לא חייבינן לה
מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל פ"ו סי' ב' וז"ל ומטעם זה לא חייבי'
לברי דאיתא פ"ק דבתרא גבי הקובע זמן לחבירו דגבי אפילו
מתתי ולא חייבינן לברי והקשה ר"י ז"ל מאי שנא מאלמנה דחייבי'
לברי אפילו תוך זמנו ותירץ דאדם עשוי להתפיס ברי לחשתו
בשעת מיתה שאם ימות לא תצטרך לחזור אחר היורשים לגבות
חובותה. הרי שכתב הרב דלא חייבי' לברי תוך הזמן ודברי
הרב ז"ל הם בתוב שיש קצת חשש לברי כ"ש בפקדון שהוא באחריות
בעליו דאין דרך להתפיס הנפקד לברי. מה תאמר שהיה יכול
לטענן כך וכך הוא חייב לי ואני מחזיק בפקדון שבידי הרי שלטענה
זו לא היה נאמן אלא במיגו דהחזרתי וכבר כתבנו דאינו יכול לטעון
לא נאנסו ולא החזרתי וטענת להד"מ אינו יכול לטעון משום
המבר א"כ אפילו היה אביהם חי לא היה יכול לטעון שום טענה
אע"פי שהעדים אלו שהם מעידים שאבד העסק כולו לטמיון
בהבחת שמעון ולא נאנס שבעדותם מתחייבין היורשין. אינה
בבר אלא עדות ע"פ ולא נתקבלה בחיי אביהם וקי"ל כל עדות
ש"ם שלא נתקבלה בחיי אביהם אין היורשי' מתחייבים בה כמ"ש
המר ז"ל בר"פ קחוכתב מהר"יק ז"ל שזה הכלימו הרמ"בן
הרא"ש והרא"ש והר"ן ז"ל והרב המה"ר שמואל לבית קלעי ז"ל
אמר כדבריהם אע"פי שכתב סברת החולקים ואע"פי שדברי הני
בתרא בדין זה לא נאמרו אלא בעדות החוב עצמו ולא בעדות
הטענות שאינה עדות גוף החוב עצמו ולא בא לידי בדברי האחרוני'
אלא דק בעדות גוף החוב עצמו שצריך שתתקבל בחיי המורים ולא

בעדות שהיא חוץ לגוף החוב איך שיהיה בגדון זה נר' פשוט דאין
כאן בית מיחוש כלל לפי שלא הצריכו הני רבותא קבלת עדות ע"פ
בחיי המורים אלא ביורשים קטנים דקי"ל אין מקבלין עדות שלא
בפני ב"ד וקטן כשלא בפניו דמי אבל כשהיורשין גדולים א"ל
שתתקבל העדות בחיי מוריהן וכגדון זה המובן מדבריך שמעון לא
הניח בנים אלא יורשים הקרובים אליו ממשפחתו וגם נר' שהם
גדולים שהרי כתבת ובא הפטרופוס יתמי ראובן דמשמע דראובן
הניח יתומים קטנים דמאחר שנתמנה עליהם הפטרופוס משמע
שהם קטנים דהפטרופא לדקני לא עבדי' כדאיתא בפ' המפקיד
מה שלא כתבת כן ביורשי שמעון שלא כתבת יתמי שמעון אלא
יורשי שמעון ומשמע נ"כ שהם גדולים מאחר שהם משיבים בעצמ'
לטענות הפטרופוס שכן כתבת והיורשי' משיבים מכל הא' משמע
שהם גדולים וא"כ א"ל שתתקבל העדות בחיי מוריהן:

גם מה שכתבת בשם החכם יצ"ו שאמר שאין זו פשיעה שדרך
הסוחרים להבריח מן המכס ואילו היה אביהם חי ואמר
שכך התנה עם ראובן היה נאמן בשבועה וכו' באמת שענמה נפשי
לשמוע דברים אלו שאין להם שחר דלא יתנע מחלוקה שאם הוא
סובר שההברח מן המכס אינה פשיעה והשיב לה אונס וקי"ל שאם
נאנס הפקדון ביד הנפקד שהוא פטור א"כ מה לורך עוד לטענת
התנאי שאמ' ואם כוונתו לו' בענין התנאי טענה אחרת ויר"ל שאף
אם מן הדין הברחת המכס היא פשיעה אם היה לו' שהתנה עמו
שנתן לו רשות להבריחה היה נאמן בשבועה הי"לל ועוד אף אם
נאמר שהברחת המכס היא פשיעה אילו היה שמעון קיים והיה טוען
זה וכו' לא כמו שכתבת בשמו' ולזה נשיב ונאמר שההברחה מן
המכס היא פשיעה גמורה ומזיק בידים כמ"ש מוה"ריק ז"ל בשורש
קכ"ה והמבריח שלא מדעת הבעלים ויבוא איזה הפסד חייב לשלם
ומפני שבגדון זה אין אנו לריכין לטענה זו איני מטריח עלמי
להעתיק דברי הרב ז"ל לפי שבגדון זה אינו ענין הברחה מהמכס
שהענין הזה והחק שחקקו בכל הרלות אדוש שיניחו הסחורות במקו'
הזה הנקרא אזרי"טו הוא מחמת חולי המגיפה שיש להם שברת
האומרים שהוא מחלאים המתדבקים ולזה הם עושים הרחקה
ושמירה זו ומניחים הסחורות במקום ההוא זמן מוגבל ומי שעובר
החוק ההוא מתחייב בנפשו ומכ"ש בממונו ולא משום נחיצת
המכס הם נותנים שם הסחורות שנתיצת המכס הוא בכניסת
הסחורה בפתח העיר והמקום הזה הוא הרחק מן העיר כאלפים
אמה במדה גמלא שההברחה מן המקום ההוא קרובה להפסד מבלי
שום תועלת א"כ אין כאן מקום לדברי הח' יצ"ו שההברחה מן המכס
אינה פשיעה כי כן מנהג הסוחרים שאין זה נקרא הברחה מן המכס.
ומהגם בגדון זה ראובן התנה בו שלא יעשה דבר מזה והוא עבר
על דעת הבעליה וכתב מוהר"יק ז"ל בשורש ט"ו שכל המשנה לעשו'
דבר בשותפות דמסתמא מבירו מקפיד עליו כל ההפסד שאפשר
לתלות שבא מחמת השינוי עליו. וזה בדבר שמסתמא הבירו
מקפיד ק"ו ובני של ק"ו במי שהקפיד ואוה והתרה בו שלא יעשה
והלך ועשה שלא על פיו דפשיטא ודאי דחייב לשלם. ומה שהביאו
יורשי שמעון עדים שכמה אנשים הרבה עשו כן והועילו הכל יפלה
פיהם ודבריהם בזה מהבל ימעט דאין מביאין ראיה מן השוטים
ואיך לא ראו ותמהו מהרבה שעשו כן ולא הועילו ונתפשו כדב
במלודה ומהגם כי אדם רשאי לעשות בשלו מה שלבו חפץ מה
שאינו רשאי לעשות בשל אחרים דהרי הנפקד שהניח הפקדון
במקום שאינו משתמר אע"פי שהניחו עם חפלו ואבד חייב לשלם
לפי שבשלו הוא רשאי ולא בשל אחרים באופן שכל דבריהם בזה
יצא דוח יקח הבל. ומה שכתבת בשם הח' יצ"ו שאמר שאילו היה
שמעון קיים והיה טוען טענה זו היה נפטר בשבועה כו' ואתם
אמרתם והלא אין אדם מוריש שבועה לבניו ומאחר ששמעון לא
היה נפטר אלא בשבועה עכשיו שמת קודם שנשבע אין אדם מש"ל.
לזה אני או' שהמורה הזה יצ"ו שאל שלא בענין ואתם השיבותם לו
שלא כהלכה. ונשיב על אחרון ראשון שדין זה דאין אדם מש"ל לא
נאמר אלא ביורשין שבאים ליפרע ולאוליא מיתומים אחרים בזה
אמרי' אין אדם מש"ל שפירשו אין אדם מוריש לבניו ממון שאינו
יכול להוליא מיד אחרים אלא בשבועה דכיון שהוא ביד אחרים ואחר
לא היה יכול להוליאו מהם רק בשבועה והבנים אינם יכולין לישבע
שבועה שהיתה מוטלת על אביהם לזה אין מוציאין הממון מיד
המוחזק בו אבל ממון שאדם מוחזק בו וחייב עליו שבועה כדי שלא

לבלם אותו הממון ומת קודם שנשבע עליו יורשיו מחזיקים במה שבידם בלא שבועה רק מדרבנן עליהם הרס שתם בפני מי שתובעים שאינם יודעים שמעון זה הוא ברשות מוריש שלא מציאו שבועה לבל יורשים חלה להוציא מיד אחרים אבל להחזיק במה שבידם א"ל ליתבע. א"כ בנדון זה אילו היה הדין שמעון היה נשבע וכפטר אע"פי שמת קודם שנשבע היו יורשיו מחזיקים בפקדון הזה בלי שום שבועה אבל הא' הזה יל"ג ניבא ולא ידע מה ניבא שהדין אומר כן בנדון זה שאילו היה שמעון אז' אמר התניתי עמך ונתת לי רשות להבריחה מן המקום ההוא לא היה נשבע אלא האבן דלא ימנע מחלוקה אז היה האבן מודה לדבריו אז מכחישו דאם היה יוכחישו ואז' לו לעולם לא התניתי עמי תנאי זה אלא אדרבא אמר התריתי בך שלא תברחנה היה נשבע ע"ז ונוטל שלו דאילו לא היה שטרא בידיה לא היה נשבע אלא שמעון וכפטר דהמ"ע ואם אין לו שכנגדו נשבע וכפטר אבל בנדון זה דראובן נקיט שטר בידיה היה נשבע ונוטל כמ"ש הטור ז"ל סי' פ"ב וז"ל שמעון אלוה על תנאי נעשה השטר כו' והמלוה אז' שלא היה שום תנאי וכו' אם היינו מפורש בו שלא בשום תנאי היה ואין המלוה מוד' בו נשבע המלוה כעין של תורה ונוטל. הרי כתוב הטור ז"ל שאם אין המלוה מודה לו נשבע ונוטל ובעמא נשום דנקיט שטרא בידיה ולזה עליה רמיא שבועה ואפילו אים לשמעון עד א' מסייעו היה ראובן נשבע שבועת התורה להכחיש העד וכו' ועכשיו אים לראובן עד א' מסייעו ומעיד לו שהדבר התרה בו שלא יבריחנה פוטרו מן שבועה דאם שהעד ההוא היה מחייבו שבועה להכחישו כך העד הזה שהוא יוסייעו ומעיד לו כדבריו פוטרו מן השבועה הרי שחייבו העד הזה. ונם בזה איכא פלוגתא דרבוותא כמ"ש הרשב"ם ז"ל בתשו' וז"ל בסי' תקס"ז והשורש בזה כל שאנים מחייבין אותו מגזון א' מחייבו שבועה ומועיל לפטור מן שבועה כלו' מי שנתחייב שבועה ויש לו עד א' על מה שהוא טוען פטור מן שבועה אומנם בזה נחלקו לג' מחלוקות הא' שהר"ם מרוטנבורק ז"ל דעתו שאפילו לפטור מן שבועת התורה פוטר העד והר"ן וה"א מורי הרב ז"ל מחו לסבר' זו מלה עוכלי בעובלא ברחיו ברוכו ואחרוכי זקיני הרמ"ק ז"ל דעתו שעד אחד פוטר מן שבועת המשנה וכ"ש מן שבועת היסת והר"ן כתב שבועת התורה שהיא בהעדלת עד א' פוטר מיהא עד א' ודבריו להאריך בראותיו בפ"ק דמציעא וה"א מורי הרב ז"ל מפקפק בראותיו מ"מ כתב דסברא נכונה היא והשולה מכל זה הוא שעד א' פוטר מן שבועת המשנה וכ"ש מן שבועת היסת ואם היא שבועת התורה שהיא בהעדלת עד א' פוטר מגזה נ"כ עד א' עכ"ל.

א"כ בנדון זה אפילו היה ראובן חייב שבועה היא. ואם היה ראובן מודה לו ואז' לו אמת כמו שאמרת שמתחלה תנאי היו דבריכו ונתתי לך רשות להבריחה אבל אם א"כ נמלכתי והתריתי בך שלא תבריחנה אם היה שמעון מודה לדבריו נוטל ראובן בלא שבועה ואם לא היה מודה והיה מכחישו היה נשבע ראובן ונוטל ועכשיו אים לו עד א' מעיד כדבריו פוטרו מן שבועה. באופן שבכל נד ונד דשייך בהאי עניינא לא היה נשבע אלא ראובן דנקיט שטרא בידיה ועתה אים לו עד א' מעיד לו על מה שטוען היה פטור מן שבועה ונוטל שלו וא"כ אין כאן אוס שבועה שהיה חייב בה כדי להוציאה לבעיו דהרי מכל הנדין היה נוטל בלא שבועה:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו שהשטר הזה שבאה עליו השאלה מראה שהוא לזמן עד שילך שמעון לבוגרות ויחזור אע"פי שלא נקבע בו זמן כמו שנקבע דמי א"כ מראה שהוא לזמן ומתו בם שניהם המלוה והלוה תוך הזמן אע"פי שמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה לא דיינינן ביה דינא דרב ושמואל ונוטלין יתומי ראובן מיורשי שמעון התני שהוא כמלוה אצל מוריש שמעון והתני שהוא פקדון ביד מוריש חייבים לשלמו ג"כ מנכסי שמעון לפי שפשע וחזיק בידים והבריחו מן האורי"טו ואף אם לא חשבי' ליה פשיעה מ"מ אמת כמו שהוכחנו לעיל הרי התרה ראובן והוא עבר ושינה מדעת הבעלים ואע"פי שלא היה נוטל ראובן אלא בשבועה אם לא היה מודה לו שמעון מראה שיש לו עד א' שמסייעו פוטרו מן שבועה אינ' אין יורשין צריכים לישבע. ולהיות שכתבנו שהרש"בם ז"ל כתב שהיורשין מן היורשי' אפי' במלוה תוך הזמן לא יעלו אלא בשבועת היורשין אע"פי שיעמדו למלוה ראיה לדברי הרב ז"ל ולא שוה לנו לעשות ראיה אמו פן ישרשנו בהגל פין כי מי זה שיכולה אחרי

המלך את אשר עשהו. ולכן אני אומר שהאפטרופוס של יתומי ראובן אם מינהו ראובן ישבע שלא צוהו ראובן שפטר זה פרוע ושלא מלאו בין שטרות הפרועין ואם כתובה במאמר ב"ד נשבע שלא מלאו בין שטרות הפרועין בלבד וא"ל ליתבע שלא צוהו ראובן שהרי לא מינהו ראובן מאחר שהם יתומי קטנים ואינם יכולים ליתבע לא נכון לעשות כן ולענות דינן ויהיו נכסיהן מעוכבין ביד יורשי שמעון עד שיגדלו כמ"ש הטור ז"ל בסי הראב"ד ז"ל ולדעתו הסכימו כל האחרונים ז"ל וכן פסק מהר"יק ז"ל ובעל המלבוש ז"ל הגלע"ד כתבתי:

שאלה ו

עוד כתבת וז"ל ראובן גל' בנו ובאה אלמנתו לגבות כתובתה והוציא ליורשיו כל הפני הבי' וכלי כסף שהיו לבעלה והיורשי' היו יודעים שיש לראובן כלי אחד מפורר ביחד ולא מלאוהו ותבעוהו מהאלמנה שתביא אותו ואם לאו שיחסרוהו מכתובתה והיא משיבה שאינה יודעת מה היה לו ואחר ח' לו עשרה ימים שחלה בעלה כבר בקשה אותו ומפני שהי' בעלה חולה לא אמרה דבר מזה שלא ישמע בעלה ויתעצב עליו והוא חולה ויכבד עליו חוליו מדאגה והיורשי' אומרים שהיא גנבתו וכתבה אותו לבנה שיש לה מאיש אחר וע"ז הם קטנות ומריבו' ביניהם בכל יום ויום וב"ד אמרו ליורשים שאין להם אלא הדרך שבועת האלמנה וכשבעה האלמנה וכבלל השבועה כשבעה בפרט על הכלי הזה. ועתה אחר עבור שנתים ימים לפטירת ראובן נכנסו לגשיש לבית לוי בן האלמנה והוא הכלי הזה שנאבד שיורע' ומכרים אותו ובאו והגידו ליורשיהם ותבעו היורשי' את לוי לפני ב"ד ואמר שהאמת הוא הכלי של ראובן אבל נתנו לו במתנה מידו ליתן ואמרו לו היורשים א"כ איפוא בשהיינו כל היום במתנה ומריבה עם אמך על אודות הכלי למה לא אמרת כן ואתה הוא שהיים טוען על אמך ולזה מביא שמעון שכשנתנו לו ראובן לוהו שלא יגלה הדבר אחר מותו בשתו שנים וחמ' וע"ז חייב ללוי להחזיר הכלי מב' טעמי האחד אמר שדין זה אמו דנין אותו באומד הדעת והדעת נותן שלא במתנה בא לידו והביא ראי' מהרמ"בם ז"ל שכתב בה' סנהדרין לדיין לדון בדיני ממונות כו' ועוד טעם ב' שזו מתנ' מ"מ ירתה אבי אמר שלוהו שלא יגלה הדבר וכתב הרמ"בם ז"ל שאם לוה הנותן שלא יגלו המתנ' איזה מתנה וקנת הודו לו וקנת חלקו עליו ושלמונ' על זה למלריים ורוצים אמו מהאדון לה יד לבו דעתך:

תשובה

הן אמת שאם באמו לדין ולדון אותו באומד הדעת ואחר עלבו אין לדיין אלא אמה שניטו אחות כמ"ש הרב ז"ל בפ"כד מה' סנהדרין כמ"ש החכם יל"ו וכן מצאנו להרא"ש ז"ל בתשוב' כלל ס"ח סי' כ"ג ובתבה העור ז"ל בח"מ סי' ס"ה תשו' המתחלת אחר הדברים והאמת אכתוב לכם את אשר עם לבבי ע"פ התור' אשר הורוני חכמי התור' כו' עד אע"פ שאין אנו נצרכים לדון בדברים שבלב אבל אם מעביה וכו' וירחה הרוח' מעם שלא על פי שהלכה פסוקה בפ"ק דמציעא על שטר שפכל דאמבעור' ורבנ' ונחלקו בדבריהם ר' אליעזר ור' יוחנן ומסקנא דנמ' כר' דאמר דבשאין לזה מודה כ"ע מודו דלא יחזיר והרא"ש ז"ל בתוה' תשוב' בבח האומד קיים השטר כמו שתתם רשותיו ממעשה דמר זוטרא דאינגיב כסא דכספא בי אוספי זי' אחייה להאוא בר בי רב דמשיר' וכפר בגלימי' דחברי' וכפתי' ואודי. וכ"כ מוהרי"ק ז"ל בשורש ק"ח וז"ל בקיצור נרא' פשוט דעל הדיין לדון ע"פ האמת שבתחמת אלא לא ע"פ הטענות אם הם מכחישות האמת. ובנדון זה גר' דטענת לוי מכחשת האמת שהדעת נותן והלב נומר שלא במתנה נתנה מראובן בא כלי זה ליד לוי אלא בערמה ובתחבולה בא לידו בסודו נכנס ויוצא לבית ראובן שהוא בעל אמו. ובפרט בשראהו חולה מאד למות נתן עיניו בו ולקחו שלא מדעת בעליו ואמר בלבו שאם יקום ראובן מחליו יחזרהו למקומו ואם ימות ישאר בידו ואפשר גנם אמו ידעה בו והעלימה עין ממנו מאחר שאין לה בנים מראובן ורוצה בתקנה בתה מתקנת היורשין דכל כי האורגיל למעבד הני כמי דלא ע"פ שיטבעה שאינו ברשות ולא נתנה אותו ולא הפקיד אותו אלא שום כונר מזרה היא יותר לעצתה שבשבועת בחמת ובתמי והעלמה עינה מבנה לא משמע לה שהוא בכלל שבועת ואינ' יודעת שלא נתנה לעמו מקביעון אותה בכלל כי האי לא גמרי אינשי וכ"ש בשאלה ואומדנא

אמרנא דמוכח הוא דאילו היה ראובן זה רוצה להיטיב לחורגו
ולבטל לו איזה חסד שלא פסד שקבל ממון לו בלא זכותו אותו רוצה
להיטיל לו למה לא ראה לתת לו אלא כלי זה. ועוד אילו הי' בחמת
שמתנו לו למה יגלה שלא יגלה הדבר רק אחר מותו בשתי שנים
ויתנו לו בפרהסיא בפני עדים או לצוות בפני עדי' שיטול פלוני
כלי פלוני והלא רשאי הוא לעשות בשלו מה שלבו חפץ ואם מפני
הרשעים והלא בידו להפקיע ירושתם בלא כלום. ועוד כשראה אמו
שהיתה נקטמה ומריב' עם היורשים למה לא הפקיע הרי הוא
אומר להם שהכלי הוא אלו כמו שטענו היורשי' שרוא'מי שדבריהם
הם נכונים ואע"פ שלזה מעיד לו שכן זהו ראובן שלא יגלה הדבר
עד הזמן שהגביל לו ראובן רואה אני שתשובתו בשאר מעל שאילו
היה מסיר שעל תנאי זה נתנו לו ראובן בתנאי שאם יגלה דבריו אלה
בזה הזמן הנזכר שאין מתנתו בלום ואם יסתיר הדבר שמתנתו
קיימת הוה אומינא בשביל שלא תת בטל המתנה לא חש לקטטת אמו
בכל עתה שלא היתה מתנתו בתנאי אלא שלזהו שיסתיר הדבר אם
היה מתנתו מה היה מסיר בזה ומה גם אפי' היתה מתנתו בתנאי
בהלכתו אילו היה מסתיר התנאי ואו' שלא על תנאי נתנו לו ראובן
אי היה מכחישו והלא אין עדים בדבר. באופן מכל הני אומדני
דאומרי הלב נומר שמעולם לא בא ליד לוי הכלי הזה בתנאי מראובן
אסור הוא טוען ועל כיוצא בזה אומרו אין לדיין שום מה שעיניו רואות
כמו שאמר החכם יע"ן:

אבל מה נעשה והרי הרמ"בם ז"ל עצמו בפ' הגז"ל כתב כל שו
הדברים הן עיקר הדין הכל מסרבו בתי דינין שאינן
הגונים ואפי' היו הגונים במנשיאים וכו' ולא ידון הדיין בסמיכת
דעתו ולא בידיעתו כדי שלא יהפכל הדיוט או לבני מאמין לדבר זה
דעתו סומכת ע"ז וכו' וגם הרא"ש ז"ל עצמו בכלל הגז' סי' ב' כתב
בתו' המתחלת מה שהפלת דמיה מהה דדמי בר המא כו' כמו
בראה הרוא' מפס כמה הוכחות היו שם והעולה על כולן' הוכחת
עצמו' והדלות כרוס זלות ועני חשוב כמת ולא הוליח הסט' לגבות
מעולם ויש כמה הוכחות גדולות ועצומות ועכ"ז לא סמך עליה'
הרב ז"ל לפסוק עד הדין שבא בתלמוד ובספרי הפוסקים וז"ל
הרי"גם ז"ל בתשו"ם סל"ב הבל כתבו האחרונים ז"ל שאין לב"ד כח
בה אל"כ הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה ובחסידות ומסרבו הדיינים
אותם מומחין ים להן לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך
בעצמו עכ"ל. ואם בזמנם ובזמניהם כתב הרמ"בם ז"ל והרי"בם ז"ל
שקפה ביד כל ב"ד וכ"ד לדון בחומר הדעת אל"כ יהיו בו כל המדו'
הנו' ובזמן הזה מי הוא זה ואיזה הוא שיחזיק עצמו לב"ד חשוב
ומוחזק בחכמה ובחסידות לדון בחומר הדעת לכן אין לנו לדון אלא
מה שכתבו וסדרו הפוסקים בספריהם ומפי ספרים אנו חיים
לבנר' פשוט שלוי זכה בכלי שהוא בידו ויהי' נאמן בשבועתו שמתנו
לו ראובן במתנה. והרי שאפי' אמתו אולו נטלה כלי זה ואמר' בעלי
נתנו לי במתנה אף ע"פ שכל מה שיש ביד האש' מן הסתם הוא של
בעלה כמ"ש האחרונים בשם הרמ"בן ז"ל וכ"כ מהרי"ק ז"ל בשם
הרש"בא ז"ל בא"ה ס"ס ס"ו ואפ"ה אם תפסה כלי מעל בעלה ואמר
בעלי נתנו לי במתנה ובחיי תפסתיו אם יש לה מינו היתה נאמנת
כמ"ש מהרי"ק ז"ל תשו' הרש"בא ז"ל בא"ה סי' ל"ו והרא"ש ז"ל כתב
בלנ' סי' ב' על אלמנ' שאמרה בעלי נתן לי מנה בחיי במתנה
גמורה והיא מוחזקת בו ואין עליה בדבר. והשיב כיון שיש לה
ממון בעלה תחת ידה והיה יכולה לטענו על אותו ממון אין בידי משל
בעלי כלום נאמנת גם כן במינו אומר בעלי נתנו לי במתנה
ונשבעה אבל אם אינה מוחזקת בממון בעלה נאמנת עכ"ל:

ובל זה אמרו בנתנו דמן האמת כל מה שיש ביד האשה הוא
של בעלה כ"ש בחיים ככרי ואינו מעשה ונותן בבית ראובן
דפשוטה ודאי שהוא נאמן בשבועתו שנתנו לו ראובן במתנה ואף ע"ב
אלית לי' שוש מינו דהרי יש עדים שראו הכלי בידו קודם שתבעוהו
ראובן עכ"ל ולית לי' מינו דהחזרתי לו לראה"ם שהרי עדי' מכחישין
אותו שראו הפקן בידו מ"אחר שאין עדים מעידים על שעה שבא
הכלי לידו נאמן לומר במכר או במתנה בא לידי ואפי' יש כאן עדים
מעידים על שעה שבא לידו אם אינם מעידים שבא לידו בפקדון רק
מעידים שראו שמסר ראובן הכלי מידו ליד לוי סתם אפ"ה יכול
לומר במכר או במתנה נתנו לי כמו שכל זה כתוב בחר הטיב בטור
ל' סי' ע"ב וסי' קל"ג. והכלי הזה אינו מדברים העשויין להשאיל
ולהשכיר ולא מבעיא לדעת הרמ"בם ז"ל שכתב בפ"ח מהל' טוען

שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא הדבר שעשאוהו בעליו
מתחלה להשאילו ולהשכירו וכתב ע"ז והגזיס אל תטעה בזו כמו
שטעו רבים וגדולים וכתב לבסוף ודבר זה עיקר גדול בדין והו' דבר
שלא טעם ראוי שנסמוך עליו ולדון בו וברור הוא למולאי דעת ורואי
לדיין לשום אותו בין עיניו ולא ילון. הנך רואה כמה וכמה הגזיס
בדין זה מהו הנקרא עשוי להשאיל ולהשכיר דפשיטא ודאי שהכלי
הזה אינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר. אלא אפי' לדעת הרי"ף
ור"ת ז"ל שהביא דבריה' העור ז"ל בסי' ע"ב מאחר שהוא כלי מפואר
כמו שכתבת מסתמא בעלו מקפידין עליו מלהשאילו מפני חביבתו
שמא יתקלקל ומה גם להשכירו דלא שייך כאן כלל ועיקר וקרי כאן
דבר שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר. ובודאי שב"ד הלדק עמדו על
כל אלה הדברים וידעו דעת ראובן בעל הכלי שאינ' חרוב' אבל לוי
ואפשר ג"כ שראובן זה אינו רגיל להשאיל כליו לאחרים אפילו למי
שדעתו קרובה אלו שכל זה הלוי בפי ראות עיני הדיין ויודע אם
דרך בעל הכלי להשאילו לאחרים כמו שכל זה מבואר להטור ז"ל
בסי' הנז' ומאחר שהב"ד אמרו שלוי יהיה נאמן בשבועתו פשיטא
ודאי שידעו בבירור שאין דרך ראובן להשאיל כליו ובפרט כלי זה
שהוא מפואר דלב"ד טוענין בדבר פשוט כזה לא חיישינן:

ומה שכתבת שראה החכם יע"ן לחייב ללוי להחזיר הכלי מן
הטעם הנני מודין ומתו' טמירתא במחילה מכבודו שאותו
טעם זה הוא כ"ט לפנס ותפל הוא מכלי חלח ותבלין ואמינא ליה
להאי מורבא מרבנן אנב חורפיה לא דק והרי לשון הגמרא יריע אף
יגריה שמתנה טמירתא היא שמצוה לעדים שלא יגלו הדבר ויתתמו
בסתר זו היא הקרקעות מתנה מסותרת כדאי' בפ' חזקת א"ר יאודה
האי מתנתא טמירתא לא מבטינן בה ה"ד מתנתא טמירתא אמר רב
יוסף דאמר לסהדי זילו אטמרו וכתבו ליה. ופרש"י ז"ל מיטמרו
שאחר לעדים הטמינו עצמכם ולשון הרמ"בם ז"ל יבינו אומר וז"ל
מי שנתן מתנה לאחד בפני עדים ופוה לעדים וא"ל שלא יגלו הדבר
ויכתבו ויחתמו בסתר זו היא קרקעות מתנה טמירתא שהיא בטילה.
הרי הגמרא ורש"י והרמ"בם ז"ל נוחי ככרוכיה דלא חיישינן אלא
להסתרת העדים לא להסתר דברי מקבל המתנה ואפי' יהבינן ליה
להאי מורבא מרבנן טענתי' למקרי דא מתנתא טמירתא מה שאין כן
החמת בדון זה לא חיישינן לה מכל וכל דהרי לא נזה הנותן שלא
יגלה המתנה לעול"ם שלא יגלה בעודו בחיי' אבל אחר מותו לא נזה
שלא יגלה דהרי זהו שלאחר מותו יגלה ובמתנה כה"ג שנו' הנותן
שלא יגלה רק אחר מותו אפי' אמר כן ונזה לעדים המתנה קיימת
כמ"ש הרי"ף ז"ל בהל' בפ' חזקת וז"ל בשם הגאון ועוד כתב ז"ל ש"מ
דאמר לא תגלו תפקידתא דא אלא לאחר מותו לא הויא מתנה טמירא
דלבי מתקיימא אחר מיתה הוא עידנא לאו טמירא היא דהא א"ל
לסהדי לאחר מותי גליה והא ודאי דבר מוכיח דעבידא לאיגלויי
וליכא לאיתחא למתנתא טמירתא עכ"ל וכן פסק הרב ז"ל פ"ט מהל'
זכייה וז"ל פ"מ אמנה ואמר לא הגלו מתנה זו ולא תודיעו בה אדם
אלא לאחר מיתה ה"ז מתנה קיימת וכו' והר"ן ז"ל בפי' ההלכות כתב
שהרמ"בן ז"ל פסק כדעת הגאון ז"ל והביא דאי' מן התוספת א"ר הגאון
ז"ל כתב סברת הגאון ז"ל בסי' רכ"ג. א"ב בנדון זה אפילו היתה
המתנ' בפני עדים ונזה לעדים שלא יגלו הענין אלא לאחר מותו
היא המתנ' קיימת מכ"ש דאין כאן עדים שנו לאם ואין סברא לחלק
אם נזה שיגלה אחר מיתי' דווקא ר"ל תכף ומיד אחר מיתה או נזה
שלא יגלה אלא לזמן מוגבל אחר מיתה שדברי הגאון ז"ל לאחר מיתה
סתם אמר ואין לנו לחלק מדעתנו ולא נתנו חז"ל דבריהם לשיעורין
ומה גם שדברי הגאון ז"ל אם בנזה לעדים שלא יגלו הדבר ובפי
שלא החזיק למקבל המתנ' בחיי אבל בנדון זה שהחזיק אותו ראובן
הכלי בחיי פשיטא ודאי מתנתו קיימת דהרי במתנתא טמירתא כתב
הר"ן ז"ל בפי' ההלכות וז"ל אבל אם החזיקו הוא בנכסים או החזיק
בהם בחיי הנותן בפניו ולא מיחה בו בכה"ג ודאי מהניא לאיגלאי
מילתא דלאו למתנ' טמירא איכוון אלא דעתו להקנות וכן היה דן
הרי"ף ז"ל עכ"ל ואע"ג דנר' פשוט דדברי הר"ן ז"ל בשהחזיקו הנותן
בפני עדים או שהחזיק הוא בהם בפני הנותן בעדים דאי לא לא
ניהמני' מאחר שנזה לעדים שלא יגלה משמ"כ בנדון זה דא"כ עדי'
שהחזיקו ראובן ללוי בזה הכלי אי משום הא ל"ק ולא מידי שמה שאנו
צריכין שם העדים שהחזיקו הנותן הוא כדי לבטל המתנה שהיא
טמירא ע"י עדים ולזה אם עידי המתנ' הם עידי החזק הפה שאפשר
הוא הפה שהתיר ואם עידי החזקה אינם עידי המתנ' הם יתודו מה

שאסרו

שאמרו עילוי המתנ' והגדון זה ג"כ אם כחשבי' למתנתא טמירתא הוא ע"פ לוי שאמר שטוהו שלא יגלה הדבר ופיו שאסר הוא עלמו האמתיר שאמר שהחזיקו ראובן בכלי א"כ כמו שנאמיכהו בזה שאמר שטוהו שלא יגלה הענין כאמיכהו ג"כ במ"ש להחזיקו בכלי · וכ"ז אני מתב כדי להתלמד במקום אחר אבל בגדון זה אין כאן מתנתא מטמירתא לא ממנה ולא מקבת' וזכה שמעון בכלי זה שהוא מוחזק בידו ויש בע שבועת היסת שנתנו לו ראובן ויזכה ודברים פשוטים הם מפי סופרים ומפי ספרים הגל"עד כתבתי :

שאלה ז

עוד כתבת וז"ל ראובן נלכ"ע וקודם מותו נזה על נכסיו לפי שלא הניח לא בן ולא בת לבד ב' בני אחיו ובני בני אחיותיו ולפי שנפל לנו כמה ספיקות בזה הענין אני כותב לאדון נוסח צוואתו תיבה בתיבה · אני עח"מ מעידי' איך נכנסנו לבקר את ראובן ומצאנוהו חול' מוסב על מטתו והוא מיושב בדעתו וא"ל תנו דעתכם שאני מלוה לפניכם מתחת מיתה צוואתי זאת אני נותן במתנה לשמעון בן אחי לוי החנות שלו ר' קרקע החנות וכל הסחורה שם בתוכה הן רב הן מעט הכל נתתי לו במתנ' וגם הספרים שם לי בכל מקום יטול אותם במתנה · ואני נותן במתנה ליהודה בן אחי ששכר אני אחר הקטנה שם לי וגם נתתי לו הבטר עסק שם לי עם יעקב שהוא בארנו' המזרח הכל אני נותן לו במתנה וכל מה שם לי בוינגיי"א הן סחורה הן מעות שם לי שם ביד הפחט"ור שלי הכל נתתי במתנה לדן ונפתלי בני אחיותי שיחלקו אותם חלק בחלק שוה בשוה · ואני אחר הגדולה הזאת שם לי שאני שוכן בה היא וכל מטלטלי הבית וכל מה שיש לי בבית אחר מתקח אמתי סך כתובתה מהם כל הנשאר מהם אחר שתגבה סך כתובת' כל הנשאר מהם אני הקדשתי אותם לפניכם לעני' ולא דקה ר"ל שיהיה רשות וכח לגזבר העיר שיהיה בכל זמן לחלק ולתת כפי מה שירלה בעיניו לעני' העיר הזאת או לעניי עיר אחרת או לכל מין צדקה שיכבר בעיניו וההקדש הזה שאני מקדיש יהי' הקרן קיים לעולם ולעולמי עולמים והפירות יחלקם הגזבר כנז"ל אך הקרן יהי' קיים ואין רשות לשום גזבר ליתן מהקרן כלום כל הנז"ל לזה בפנינו ראובן הנז' ונפטר מתוך חולי זה וידענו שלא לזה לזאת אחרת לבד זאת ולראיה ולזכות בידים כתבנו וחתמנו ואחר שטירת ראובן בא בני אחיו ובני אחיותיו להחזיק במתנתם והוציא שמעון בן לוי אחי ראובן בטר חוב שהיה לאביו לוי על ראובן הנז' וזמן הבטר זה לו י"ג שנה ותובע לגבות הבטר ההוא · ונפל לנו כמה ספיקות בענין זה תחילה אם שמעון יכול לגבות שטר זה מאחר שיש לו זמן רב שעבר זמנו וראובן הנז' היה יכולת בידו לפרוע הבטר שהוא עשיר וסוחר ואחיו לוי אם לא היה עני כ"כ לא היה מוחזק בעושר כ"כ כדי שנאמר שלא היה צריך לו ומה גם בזמנים אלו שאדם אינו מניח שלו אפילו לבניו ומכ"ש לאחיו שהוא עשיר ביותר אלא ודאי שפרעו ולפי שהיה אחיו לא חשש לתבוע לו הבטר · ועוד אם נאמר שמעון יגבה הבטר אם נאמר שבכלל המתנה שנתן לו יגבה החוב הזה ממנה והבטר יהיה לו במתנה או אם נאמר שאלבד המתנה יגבה הבטר הזה · ועוד אם נאמר שיגבה הבטר מלבד המתנה אם יחסרו לו ממתנתו מה שיעלה לו חלקו בבטר הזה אחר שיחשבו נכסי ראובן שהניח ויחשבו הבטר הזה ויעלה ד"מ עשרה למה' או פחות או יותר אם יחשבו עם שמעון כן ויחסרו לו ממתנתו או אם נאמר שיקח מתנתו משלם ויגבה שטרו מהאחרים · ועוד אם נאמר שיגבה הבטר מהאחרים אם יפרע מבן דודו יהודה ג"כ חלקו בבטר או מדן ונפתלי בני אחיות ראובן בלבד · ועוד אם ההקדש ג"כ חייב לפרוע חלקו בבטר זה או אם נאמר דהקדש דינו כהדיוט · ועוד בבטר העסק שיש לו עם יעקב שנתנו ליהודה בן אחיו ולא מפרו בידו ולא כתב לו עליו בוס כתיבה שהבטר נקנה בהם אם תועיל מתנתו בו · בכל הספיקות האלו נסתפקנו ולא ראיתי לכתוב לאלו מהמחלוקת שנפל בזה בין מחברים ז"ל ובין הח' ז"ל בענין זה כי יש טורח רב לכתוב דבריהם אבל ראיתי לכתוב לאדון הדברים כהויתן בס' תומים ומה שעלתה הסכמתינו בזה מהנחנו סך הבטר תחת יד נאמן קודם שלקחו כל מ' מתנתו ובטר העסק עדיין לא בא יעקב שיש בידו העסק מארץ המזרח אבל ממה שבא מוינגיא שהוא חלק דן ונפתלי נטלנו מה שיעלה להם בסך הבטר והנחנו ביד נאמן וגם מחלק שמעון נטלנו והנחנו ביד

הנאמן הנז' והגזבר לא רצה לתת מחלק ההקדש כלום לפי שהח' יל"ו ז"ל שאין להקדש לתת שום דבר בבטר ההוא שאין דין ההקדש כדין הדיוט במתנת הנפטר בחופן שעדיין הדבר מעורבב בזה וכתבנו ע"ז למגרים וכתבנו לאדון לגלות דעתו לנו בזה ולבאר ולהתיר לנו כל הספיקות הנז' ודקה תהיה לאדון להסביות ריב ומדון בין האנשים האלה וסברו הרבה מאד עכ"ל :

תשובה

ראיתי דברי השאלה והספיקות שנסתפקתם בהם וכולם נכונים למבין ויראים למולאי דעת וקלת מהם מתורת הגמ' אנו למדים להשיב עליהם וקצתם מתורת הפוסקים ראשונים גם אחרונים תתבאר תשובתם באר היטב אלא שבאו דבריהם מפוזרים זעיר שם זעיר שם ואני בעניי אסוף אסיפם · ואבן ואומר לכאורה היה נר' שאין כח לשמעון לגבות בטר זה מאחר שיש לו זמן רב כזה שעברו עליה קרוב לשתי שמיטו' וקרוב קרוב ודאי ובפרט בהיות החייב עשיר ויש ויש ספק בידו לפרוע וכ"ח אע"פי שלא היה עני לא היה עשיר כ"כ וערוי עיין בעיר אע"פי שהוא היה אחיו בזמנים אלו אין מי שמוותר משלו כלום אפילו לבניו ובני ביתו ועיניהו הרואות שעל האדרת הזמן מעט מזער בני אדם מקפידין כ"ש לוותר לאיש שאינו צריך ובודעת היה נותן שלו נפרע מאחיו ראובן ורא"ובן לא הם לתבוע מאחיו הבטר לקרעו ואולי שתבעו וא"ל אחיו שקרעו וסמך על אחיו וכבר ידוע מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ס"ח סי' ב' וז"ל ובן אני מישיב כשבאים לפני שטרות ישנים אני חוקר ודורש להוציא הדין לאמיתו ואם רואה אני באומדנא דמוכח שהדין מרומה ושקר אני אומר שאין לעשות דיין מישראל להשתדל בדין זה וזה אני כותב ואותם נוח הנתבע עכ"ל · א"כ נר' שבבטר ישן נושן כזה אין לעשות דיין ליטפל בו · ואת"ל שהוא שטר קיים ויוכל שמעון לגבותו בגדון זה גר לכאורה שאין בו ממשות ויהיה הבטר בכלל המתנה שנתן לו ראובן דידוע הוא המחלוקת שנפל בין הפוסקים על הנאה בריאה בפ' י"ב ש"מ שאמר תנו ק"ק זוז לפלוני בעל חובי שרש"בם ז"ל סובר ידו על העליונה אם היה החוב יותר מהמתנה בטל החוב ואם המתנה יותר מהחוב בטל המתנה דדווקא אם אמר בראשו אז אמרי' יטול את שתיהן כדיהיב טעמא בגמרא מבוש ליטול יתירא דהלכה כרע"ק דדרים ליבנא יתירה אף אם לא אמר בראשו לו לא יטול אלא אחת וידו על העל ונה ולדעתו הסכים הרש"ל ז"ל כמ"ש המ"מ ז"ל בשמו בפ"י מה' זכייה וז"ל והרש"בא ז"ל כתב וב"ח כשאמר בחובו לא אמרי' ידו על העליונה וכו' והיכא דלא אמר לא בחובו ולא בראשו לו כולן ידו על העליונה ואפי' ב"ח אם אמר תנו ק"ק זוז לפלוני ב"ח אין אומרים בטלן ובטל חובו אלא בטל חובו מתוך המתנה ובטל המותר מאוס מתנה וכ"כ הרי"ש ז"ל דכל היכא דלא אמר בראשו לו ידו על העליונה ועקר והרי"בקו"ל כתב בתשו' סי' ת"ף שכן דעת הרמ"בן ז"ל והוא ז"ל נר' שהסכים לדבריו הרי כל הני רבוותא סברי כל שלא אמר בראשו לא יטול אלא אחת אך ידו על העליונה בנז' · הן אמת שהר"אם ז"ל חולק בזה וסובר דדווקא אם אמר תנו ק"ק זוז לפלוני בחובו אז אמרי' דלא יטול אלא אחת וידו על העליונה אבל אם לא הוסיף ואמר בחובו אלא אמר תנו לפלוני בעל חובי אע"פי שלא הוסיף ג"כ ואמר בראשו לו בטל את שתיהן ונרא' שהטור ז"ל מסכים לדעת הרא"ש ז"ל וכתב ג"כ שכן דעת הרמ"ה ז"ל ומהר"יק ז"ל בספרו הקצר פסק כדעת הרא"ש ז"ל שכתב שברתו לבסוף · בחופן שלא יגמו מידי מחלוקת הפוסקים ומאחר דאיכא הרשב"ם והרש"בא והרמ"בן והר"ש והמ"מ והרי"בא ז"ל דסברי דאינו בטל אלא אחת אע"פי שגם איכא הרא"ש והר"מה והטור ז"ל דסברי כל שלא אמר בחובו בטל את שתיהן הרי הדבר שקול ויכולין בני פלוגתיה דשמעון לומר קים לן ככל הני רבוותא דסברי דלא יטול אלא אחת · ואת"ל דנקיטי כהרא"ש ז"ל ויטול את שתיהן נר' לכאורה שיכנס גם הוא עמהם בפרעון החוב ההוא ר"ל שיבא לו ממתנתו מה שיעלה חלקו בבטר ההוא שהרי הוא ג"כ א' ממקבלי המתנה ואיתא בפר' י"כ ת"ר ש"מ שאמר תנו ק"ק זוז לפלוני וש' לפלוני וש' לפלוני אין אומרים כל הקודם בבטר זכה לפיכך אם יגא עליו סט"ח נובה מכולם וכו' ופי' הרב"ם ז"ל נובה מכולם שהרי לכולן נתכוון ליתן ביחד אלא שאין אדם יכול להוציא ב' דברים ביחד הילך נובה מכולן אין המעט ומעט ואין הרב ורבה דמקבל מתנה ביורש שוויה הכלן

בדלתי בפ' מי שמת כו' והכי איפסיקא הילכתא בגמ' וכתבה הרי"ף ז"ל בהלכות וכתב הה"ר יונה עליו שט"ח גובה מכולן לפי חמתן הוא גובה שנוטל מכל אחד ואחד לפי מה שנטל דאזלי' בתר דעת המתן וכו' וכן פסק הרא"ש ז"ל בפסקיו וכן הרב ז"ל בפ"ו מה' זכייה והטור סי' רל"ג ח"כ נר' לראורה פשוט שיגבו לשמעון ממתנתו חלקו בחוב. ואין לו' שזהו בב"ח דעלמא שהוליא שטר וכח לגבות ממקבלי המתנה דהכי משמע מלשון הברייתא דקתני לפיכך יגא עליו שט"ח גובה מכולן דמשמע שיגא השט"ח מתחת יד איש אחר אשר לא ממקבלי המתנה ודאי אין סברא לו' כן ומי שסובר כן נר' דלא חש לקמחיה דמאי שגא איש אחר מהיותו מקבל המתנה דפשיטא דלא גרע מאיש אחרינא דעלמא דהרי פלוגתא דהרש"בם דהר"ם ז"ל דכתיבנא לעיל היא בב"ח עצמו שהוא מקבל המתנה וכתב הרא"ש ז"ל דיטול שתיהן ולא יהיה לו ג"כ יתרון מב"ח דעלמא אלא יכנו לו חלקו בחוב ממתנתו דמשמע לשון הברייתא שאמר גובה מכולן נר' פשוט שיגן חלקו בחוב מאחר שהוא מ' ממקבלי המתנה. ומה נם כדדייקינן לראורה נר' פשוט דלא יפרעו החוב הזה אלא שמעון ויהודה בני אחי ראובן ולא אחר מקבלי המתנה לפי שמעון ויהודה הם היורשים את ראובן בעת היות ראובן חי ומ"ש הברייתא גובה מכולן הוא כשאין שם יורש אלא מלא זרים בנחלת הנותן אז גובה מכולן אבל אם יש ביניהם יורש אינו גובה ב"ח אלא מן היורש ואם לא יספיק לחוב חלק היורש גובה שאר ממקבלי המתנה כמ"ש המ"מ ז"ל בשם הרש"בא ז"ל בפ"י מה' זכייה וז"ל דינא דריש דקאמר דלא אמרינן כל הקודם בשכר זכה הוא במקבלי מתנות כולן אבל אם נתן מתנה והניח נכסיו ליורשיו ואלו אם יגא עליו ש"ח גובה כולו מן היורשים דיורשי כרעא דמוריש הן ובמקומו הם עומדים ונכסי ירושתן כבני חורין ואין נוגין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ועיקר עכ"ל וכ"כ הטור בשם רבינו יונה ז"ל וז"ל מתנת ש"מ כיורש שוויה רבנן והא"פי שהא כיורש כתב הרב ר' יונה ז"ל שאם יש שם יורש נמור ומקבל מתנה ב"ח אינו גובה אלא מן היורש. א"כ בנדון זה שיש לראובן יורשי שהם בני אחיו ומקבלי מתנה שאינם יורשיו ב"ח אינו גובה אלא מן היורשים ולא ממקבלי המתנה שאינם נוגעין בירושתו.

כל זה שכתבנו היה נר' לראורה:

אבל כד בדקינן שפיר בדברי הפוסקים ז"ל ודייקינן בדבריה' אשכחן דשמעון גוב שט"ח משלם יתר על מתנתו ממקבלי מתנות האחרים ואין לו ולא ליהודה בן דולו לפרוע מן החוב ההוא שום דבר. ואשיב על ראשון ראשון אם לענין השטר שהוא קיים כבר כתבתי לך בתשו' הקודמת שבזמן הזה אין לשום דיין לדון נאומר הדעת אפי' אם יהיה רב וגדול. והרא"ש ז"ל בתשוב' הביא נאומה שכתב וכשבאים לפני שטרות ישנים אני חוקר ודורש להוציא דין לאמיתו וכו' הגדון שנשאל היה ג"כ החייב עשיר ובעל נכסים ועוד נוסף שהב"ח היה עני והגיע לדלי דלות והיה מתפרנס מן הצדק' ברצון אם היו מתכין לו ומעולם לא הוציא אז בחיי הלוה אל עד שמת הלוה אז הוציאו המלוה וכתב הרב ז"ל אם בגדון זה אין לפסול השטר בענינות המלוה שלא תבע עד הנה הילכך אין לנו כח לפסול את השטר מכח הראיות שהבאתי. ואחר כך כתב ואם יראה לדיין שדין מרומה הוא יזנע מלהשתדל באותו דין וכן אני עושה כשמביאין לפני שטרות ישנים ואני רואה באומדנא דמוכח וכו' הנך רואה שלפי שהשטר ההוא שנשאל עליו הרב ז"ל היה הלוה עשיר והמלוה עני המתפרנס מן הצדק' ועברו עליו כמו שלשים שנה ונמ"ז כתב הרב ז"ל שאין לפסול השט' מכל הני טעמי ומ"ש בסוף שאם יראה לדיין שהוא דין מרומה שיעשה כמו שהי' הוא עושה מפני שהיה נר' לו שהוא דין מרומה ושקר מחמת אומדנות מוכיחות אחרות לא מצד עשירות הלוה וענינות המלוה ואריכות הזמן שבדברים הלו אין לפסול השטר לבד אם יש אומדנות מוכיחות אחרות לבד מהנ"ל והעומד על דברי הרא"ש ז"ל בתשובה ההיא בדינו יראה ולבבו יבין הדבר להשורו. ובגדון זה ליכא שום אומדנא דמוכח שהשטר זה פרוע אלא הגראה מדבריך שהשטר עברו עליו ש"נ שנה ואין זה שום הוכחה שהוא פרוע דהרי בגדון דהרא"ש עברו יותר מכפלים בשטר זה ולא פסלו הרב ז"ל נם בשטר זה נר' מדבריך שהלוה היה עשיר והתלו' לא היה עני כמו מדבריך שהמלוה היה עשיר ואחיו אם לא היה עני כ"כ לא היה מוחזק בעושר כ"כ. ר"ל לא היה עשיר כ"כ כמו אחיו אבל היה פחות ממנו אם מעט ואם הרבה דל מהכא שלא היה עני כמו הגדון דהרא"ש ז"ל שהגיע למדרגת המתפרנס מן הצדק' אין למטה ממנה ועכ"ז כתב הרב ז"ל דלית מתמן הוכחה לפסול השטר א"כ נר' פשוט שהשטר הזה אע"פ שעברו עליו י"נ שנה והלוה הי' עשיר ויש ספק בידו לפרעו לא מבטלינן ליה ואם נתקיים נחוה מיו הרי הוא כשאר שטרות שרירין וקיימין ונובה בו שמעון אחר שיעבע שבועת היורשין. ועת' שנתברר לנו שהשטר הזה הוא קיים כשאר שטרות דעלמא נר' פשוט שיטול אותו שמעון יחד על מתנתו ואינו בכלל המתנ' שמלבד שגם לשמעון יש לו לומר ג"כ קיים לי כהרא"ש והר"מה והטור ז"ל דשברו לאם אמר שתם תנו ק"ק זוז לפלוני ב"ח הע"פ שלא אמר בראוי לו מאחר בחובו לבטול את שתיהן ונכסי ראובן הנרא' מדבריך לא החזקתם בהם לאחד מהם ר"ל שך השטר הזה שנפל החילוק עליו ביניכם וא"כ שמעון ומי שנגנדו כל אחד יכול לטיעון קיים לי והיה הדבר תלוי ועומד עד שיעבו פשרה ביניהם מלבד זה נראה' פשוט הכ"ע מודו שיטול ראובן שך הכתוב מלבד מתנתו דע"כ לא פליגי הני רבוותא אלא בשאמר תנו ק"ק זוז לפלוני ב"ח אז אני נותן לפלוני או יטול פלוני בהגי ליתני הוא פליגו הני רבוותא אם כ"ל בראוי לו אפי' לא אמר בראוי לו כמו שכתבנו פלוגתייהו לעיל אבל בנ"ד שאמר ראובן אני נותן במתנה לשמעון הע"פ שלא הוסיף ואמר בראוי לו כ"ע מודו דיטול את שתיהן כמ"ש הרי"בש ז"ל בתשו' סי' תק"ז וכתבה מהרי"ק ז"ל סי' רנ"ג וז"ל הסכימו הרמ"בן והרש"בא ז"ל דדווקא בשאמר תנו מנה לפלוני ב"ח אז לאשתי וכו' הוא דאמרינן דלא טוטלין בחובו אבל אם נתנתו אבל אם אמר בפי' אני נותן במתנה מנה לאשתי אז נוטלין ונוטל חובו. הרי שהרמ"בן והרש"בא ז"ל שהם אחלי בשיטת הרש"בם ז"ל הסכימו שאם אמר בפי' אני נותן במתנ' יטול את שתיהן והטעם לזה כמו שכתבתי במקום אחר שאם אמר אני נותן מנה לפלוני ב"ח אז אמר יטול מנה פלוני ב"ח ולא פירש ואמר בהתנה אחרי' אי"פ דבחובו נתן לו מה שנתן ואע"פ שלא אמר בחובו סברי הני רבוותא דמידי ספק לא יצאנו והרי אנו מסופקים בדבריו ולא אחי ספק זה באנו מסופקים בדבריו ומוציא מידי ודאי דיורשים שהם מוחזקים בנכסי מוריש מן התורה אבל כשהוא מפרש דבריו ואומר שמא שהוא נותן לו הוא במתנה לא כשאר לנו עוד ספק בדבריו שנאמר שמא שמה שא אמר הוא בחובו שהרי פירש ואמר במתנה. וכ"ל הרי סי' ואמר אני נותן לשמעון בן אחי לוי במתנה א"כ כ"ע מודו דיטול חובו ומתנתו. הן אמת שאני מסופק בהבירה אחת בדין זה לענין נפקותא דד"ל אם אמר שאמר אני נותן מנה לפלוני ולא אמר בעל חובי אלא אמר סתם תנו מנה לפלוני ואחר כך נמצא אותו פלוני הוא ב"ח דאיפסר לומר דלא פליגי הני רבוותא אלא אם אמר פלוני בעל חובי דסברי הני רבוותא מאחר שנזכר לשון זה ואמר בעל חובי חייסינן שמא לפרעון חובו איכוון עד שיאמר כראוי לו דהוי ליבנא יתירה ואז אמרי' דיטול שתיהן דאלו לחובו איכוון היה מוסיף במה שאמר בעל חובי ועתה ס. וסיף ואמר כראוי לו יטול את שתיהן והרא"ש ז"ל סובר הע"פ שאמר בעל חובי כל עוד שלא אמר ופירש בחובו לאו לחוב איכוון אבל אם פירש ואמר בחובו ודאי לפרעון חובו נתן לו אבל אם לא הזכיר לשון חוב אבל וכל אלא אמר תנו מנה לפלוני ולא אמר בעל חובי איפסר דכ"ע מודו דיטול את שתיהן דמאן דכר שמיה דחוב הכא ומהיכא תיסק אדעתין דלחוב איכוון וזה אני אומר שלשון הגמרא ולשון הפוסקים הוא בשאמר תנו מנה לפלוני בעל חובי ולא אשתמיט חד מנייהו לומר תנו ק"ק זוזי לפלו' בלי שיזכיר בעל חובי ואמר והיה הוא בעל חובו דנראה דדווקא שיאמר לשון זה. ואפשר נ"כ אפי' אם לא הזכיר בעל חובו אין בכך כלום מאחר שהוא יודע שהוא חייב לו אמרי' דלפריעת חובו איכוון ולא חיים לומר בעל חובי שיודע שלמחר יולא שטרו אז יבוא עדיו ויודע הדבר שהוא בעל חובו ומלשון הפוסקים שהזכירו ב"ח אין מעם דהיה ואוכא למימר נ"כ מאחר דהרש"בם ז"ל ונתן דעמיה לא מצאו דרך לבטול את שתיהן אלא דווקא בשאמר בראוי לו נר' דאין דרך אחרת בזה שיטול את שתיהן אלא כשאמר בראוי ומי איתא דגם אם לא אמר בעל חובי יטול את שתיהן הו"ל לומר ואם לא הזכיר ב"ח אלא אמר תנו מנה לפלוני והיה הוא בעל חובו אין לומר לבטל את שתיהן ומאחר דלא כתבו כן איפסר דלאו דינא הכי. ואח"ל דלאו דינא הכי דאפי' לא הזכיר בעל חובי דלא יטול אלא אחת דאמרינן מאחר שהוא יודע שהוא בעל חובו לא חש לומר ב"ח יש לעמוד על

חקירה אחרת שאפשר שתפול בענין זה בג"ד שיהיה שטר ישן נושן שאפשר שנשכח מלב הנותן ונעלם לגמרי לא היה זוכר דבר ממנו בשעה שנתן ולא אמר כ"ח אלא תנו מנה לפלוני ומוכחא מלתא דלא היה לזכר מהחוב ואח"כ נמצא שהוא חייב לו אם אמרי' שודאי יטול את שתיקן מאחר דמוכח דלא מיכוון לחיב אז אמרי' דלא פליג אלא בכל גווניא אין לו אלא אחת לדעת הרש"בם ז"ל בחופן שנריך עת וזמן לעמוד על כל החקירות האלו לנפקותא דדינא ובדברי האחרוני' לא אורו עיניהו בדבר הזה ומדעתנו אין לנו כח לחלק חילוקים · ובגדון זה כבר כתבתי שיטול את שתיקנאיבא דב"ע:

ואחר שנתברר לנו שיטול שמעון שט"ח יחיד על מתנתו נרא' ג"כ פשוט שלא יגבו לו ולא יהודה בן דודו מתחנת שוס דבר קטן וגדול מסך הסטר ולא נגבה שמעון חובו אלא ממקבלי המתנות האחרים דלא אמרי' שאם יגלה ש"חוים שם יורשים ומקבלי מתנה שיגבה הסטר מהיורשים ולא ממקבלי מתנה שלא אם בתחלה נתן לאחרים מתנות והגיח אחר נכסיו ליורשיו אז אמרי' דהיורשים יפרעו הסטר ולא מקבלי המתנה אבל כשיש שם יורשים ושאינם יורשים ונתן לכולם במתנה והתחיל לתת ליורשיו בתחלה במתנה נמה שראה לתת מנכסיו ואח"כ חילק אחר נכסיו למי שאינם יורשיו במתנ"ג כבנ"ד שבתחלה נתן לשמעון ויהודה שהם יורשיו הקרובים ליורשו בעת הסיה ונתן לכל אחד מה שראה במתנ' ואחר כדנתן לבני אחיותיו שאינם יורשיו בעת הסיה אף ע"פ שגם הם יש זמן שזכיה בירושתו בעת הסיה הם זרים נחשבים לו מפני שיש שם בני אחיו שהם היורשים האמתיי אין שמעון גובה שטרו אלא ממקבלי המתנה שאינם יורשיו והראיה לזה ממה שסייים הטור ז"ל בסי' הנזכר בשם רבינו יונה ז"ל וכתב ודווקא שפי' חלק מקבל המתנה ולא פירש חלק היורש אבל אם אמר תנו ק"ק זוז לפלוני בני וק"ק זוז לפלוני שאינו רשאי ליורשו בנו קודם שהרי הקדימו ואם יגלה עליו שט"ח גובה אותו מאיש נכרי עכ"ל · הן אמת שיש להתיש' בדברי הטור ז"ל שהדיוק שיש לדייק מדבריו הוא בהפך מן הדיוק שיש לדייק בסוף דבריו שמתחלה כתב ודווקא שפי' חלק מקבל המתנה ולא פי' חלק היורש דדייקינן מדבריו הא אם פירש חלק מקבל המתנה ופירש ג"כ חלק היורש בין אם פי' חלק היורש בתחלה או לבסוף אינו גובה אלא ממקבל המתנה דמעיקרא לא הוה אמרינן דגובה מן היורשים אלא אם לא פי חלק היורש אלא נתן למקבל מתנה והגיח אחר נכסיו ואמר כו"כ אחי נתן לפלוני בני בין נתן לו בתחלה בין נתן בסוף אינו גובה אלא ממקבל המתנה דאם אינו דווקא שפירש חלק היורש בתחלה כך ה"ל לטור ז"ל לומר ודווקא שפירש חלק מקבל המתנה בתחלה ולא פי' חלק היורש אלא בסוף אבל אם אמר תנו ק"ק זוז לפלוני בני וכו' ומדלא אמר אלא שפירש חלק המתנה ולא פי' חלק היורש משמע דלא קפדינן אלא אם לא פי' אלא הגיח אחר נכסיו ליורש אבל אם פי' חלק היורש ר"ל שנתנו לו במתנה בין נתן לו בתחלה בין בסוף לא קפדינן וכדדייקינן בסוף דבריו דאמר אבל אם אמר תנו ק"ק זוז לפלוני בני נר דדווקא שהקדים בנו ובפירש כתב שהרי הקדימו דמשמע דקפדינן אהקדמה ובעי שיפרש בתחלה חלק היורש בחופן שיש להתיישב בדברי הטור ז"ל · מ"ב בנ"ד שפי' חלק היורשים בתחלה ונתן להם ראוכן מתנות נרא' שסוט שהשט"ח שלא הגיה נגבה אלא ממקבלי מתנות האחרים דהרי הטור ז"ל הביא סברת רבי יונה בלי שום חולק נרא' שסוט דדינא הכי וכן פסק מהרי"ק ז"ל בספרו הקלר וכן פסק בעל הלבוש ז"ל · הן אמת שמדברי הרש"בא ז"ל שכתב המ"מ ז"ל שכתבנו לשונו לעיל לא נתבאר לנו לדעת הרש"בא ז"ל בחס פי' חלק היורש מה יהיה דינו ומשפטו ויש למעיין בדבריו שיאמר שדעתו ז"ל דכשהגיח ליורש נכסיו כתם היורש חייב לפרוע אבל כשפירש חלק היורש ושוה אותו כמקבל המתנה ויפרע גם הוא חלקו בחוב עם מקבל המתנה והיה הדעת נותן זה קלת כדי שלא נצא מן הקלה אל הקלה דאם הגיח סתם אמרי' דיפרע הכל היורש וכשנותן לו ויאשרו עם מקבל המתנ' יפרע הכל מקבל המתנה ולא היורש ואפשר ג"כ למעיין שיאמר שדעתו ז"ל כשפירש חלק היורש לא יפרע הכל רק מקבל המתנה שהרי כתב דדינא דרישא דלא קאמר כל הקודם זכה הוא במקבלי מתנות כולן אבל אם נתן מתנה והגיח נכסיו ליורשיו אם יגלה ש"ח גובה מכולן כו' ודייקינן בדבריו מדקאמר אבל אם נתן מתנה והגיח נכסיו ליורשיו ולא קאמר אבל אם היה אחד ממקבלי המתנה יורש

משמע דווקא כה"ג שהגיח אחר נכסיו ליורשיו אז אמרינן דיורש יפרע הכל אבל אם היה א' ממקבלי המתנה יורש לא יפרע אלא מקבל המתנה והיא סברת רבי' יונה ז"ל שכתב הטור ז"ל והדעת מכרעת שדעת הרש"בא ז"ל כמו שכתבנו לבסוף מתרי טעמי חדא מדיוקא דלישניה דקאמר אבל אם נתן מתנה והגיח נכסיו ליורשיו דמשמע דהיון דרך שיפטרו מקבלי המתנה מתחיב אלא ע"ז הדרך דהגיח נכסיו ליורש אבל אם פי' חלק היורש יחזור הדין למקבלי המתנה · ועוד דבר מבאר מודע בשטרי הפוסקים דחסוטי בפלונתא לא מפשינן ובל היכא דמצינן לקרב הסברות והסכים הדיעות אז לזו הוא יותר טוב ונאה ולמה אנו עושין הרש"בא ז"ל חולק על רבי' יונה ז"ל ודברי רבינו מוכל לישב בדברי הרש"בא ז"ל בריוח ולא בצמצום · ועוד אלתתי דאיה נכונה מדברי הגאון בעל הלבוש ז"ל שהרש"בא ורבינו יונה ז"ל מסכימים זה לזה כמו שכתבנו בסוף שהגאון הנז' ז"ל כתב בתחלה דעתו דדינא שהרש"בא ורבי' יונה ז"ל מסכימים בו והוא אם נתן מתנה והגיח אחר ליורשיו אתם שהיורש יפרע החוב וכתב דין זה כמו שכתבו המ"מ ז"ל בשם הרש"בא ז"ל וז"ל הגאון אח"ב למקבל מתנה כיורש שויה רבנן אם לא נתן אם"מ כל נכסיו והגיח מקלת לשני יורשיו אם יגלה עליו ש"ח כו' ונכסי יורשתן הם בני מורין ואין בינין מנכסים משועבדים במקום בני מורין והם אלו דברי הרש"בא ז"ל בעורתן והיא ג"כ סברת רבינו יונה ז"ל וכתב אח"כ הני מילי שפירש הם"מ חלק מקבל המתנה ולא פי' חלק היורש אבל אם אמר תנו ק"ק זוז לפלוני בני וכו' אם יגלה עליו ש"ח גובה מאיש נכרי ולדבריהם אלו הם דברי רבינו יונה ז"ל שכתב הטור ז"ל ומאחר דמלינו שהגאון כתב דברי ר' יונה ז"ל אלו אחר שסיים דברי הרש"בא ז"ל ולא כתב ו"א ה"מ כשפירש חלק מקבל מתנה ולא פי' חלק היורש וכו' אבל אם אמר כו' אלא כתב כל שני הדינין בסתם נר' פשוט דס"ל לגאון ז"ל שבכלל דברי הרש"בא ז"ל הם דברי ר' ז"ל ולזה כתב שני הדינין בסתם הרש"בא ולא כתב ו"א וזו הוא נכונה לדעת למיסדי בה נרגא דהרש"בא ז"ל סובר כרבינו יונה ז"ל · נמצינו למדין זה מוסכם מכל הפוסקי' אל"ב בגל שרלוכן בתחלה פי' חלק היורשים שהם יורשו האמתי' בעת הסיה ואח"כ נתן למי שאינו רמוי ליורשיו בעת הסיה ואלא עליו הש"ח הוה מקבלי המתנות שאינם רחויין ליורשו עליהם מוטל לפרוע החוב

הזה ואין על יורשיו מוטל לפרוע מתנו שוס דבר:

וגם ממה שהקדים נר' פשוט שנגבה ממנו ש"ח חובו שבמקצ מתנת ש"מ שוה הקדם להדיוט דהכי איתא בפ' מי שאמר אבעיא להו הקדים כל נכסיו מהו חילק כל נכסיו לענייים מהו תיקו: וכתב רשב"ם ז"ל ש"מ שהקדים כל נכסיו בלי שיור ואח"כ עמד מחלון מי מני הדר ביה מי חייב מתנת הקדש מתנת הדיוט ומלא בתיקו וידוע דכל תיקו דמתיבא קולא לנתבע · והר"יף ז"ל בחבר בהלכות וכתב שם הר"ן ז"ל וז"ל הקדים כל נכסיו מי אמרינן בתחבה בעלמא כו' וסלקא בתיקו הילכך בין הקדש בין פנויים שם המוליאין ונכסי בחזקת נותן קיימי ועליהם להביא ראיה ומן פסק הרב ז"ל פ"ט מה' זכייה ולזה הסכים הרי"כם ז"ל בחשובה סי' הקס"ו ואינו פי דבגמ' לא אבעייא להו אלא במי שהקדים כל נכסיו ושוה לו דווקא בכה"ג הוא דאמרי' הכי אלא בכל דיני מתנת ש"מ דין ההקדש והדיוט שוה והעומד על דברי הרי"בם ז"ל בתקומים יראה דבכל דין מתנת ש"מ איתמר · והרש"בם ז"ל כתב בתשו' סי' תרכ"ב דבעייא זו לא אפשיטא והרש"בא ז"ל פסק לקולא והאריך בראיות ואמר מע"פי שיש מי שפסק לחומרא אני דעתי מושה מיז שפסק לקולא והטור ז"ל כתב שגם הרמ"ה ז"ל פסק לקולא מאלא כי הרמ"בם ז"ל והרמ"ה והר"ן והרש"בא והרי"בם והרש"בם ז"ל כולן פסקו לקולא וכוותייהו נקטינן אע"ג דאיכא מאן דפסק לחומרא ומאלא מתנת ש"מ להקדש כמתנתו להדיוט ולא חייר הקדש מהדיוט וכתו שבמתנתו להדיוט אם יגלה עליו ש"חגובה מן מקבלי המתנה ה"ה ג"כ שגובה מן ההקדש · והע"ג דקי"ל בבבא דאמר הקדש חוזר ושחרור מפקיע מידי שעבוד כדאיתא בגיטין פ' השולח וביבמות פ' אלמנה לכ"ג וכפ' החולץ ובנדרים פ' ואלו נדרים ובכתובות פ' אע"פי ובכמה דוכתי בש"למוד · כבר פרש"י בנדרים דלא אמר רבא הקדש מפקיע מידי שעבוד אלא הקדש הגוף דהכי כתב הקדשוכו' עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף לחזבח ודווקא קדושת הגוף דקדושת דמים לא מפקעה מידי שעבוד וכו' הרי כתב רש"י ז"ל דלא אמר רבא הקדש מפקיע מידי

שעבוד אלא הקדש הגוף אבל קדושת דמיס אינו מפקיע מידי שעבוד · ואע"פי שהרב ז"ל נראה שדעתו אפי' בהקדש דמיס מפקיע מידי שעבוד כמ"ש בפ"ז מה' ערכין וז"ל המקדיש נכסיו וכתיב עליו כתובת אשה וב"ח אין האשה יכולה לגבות כתובת' מן ההקדש ולא ב"ח את חובו שההקדש מפקיע מידי שעבוד שקדש וכל זמן שהיא ביד ההקדש אין ב"ח יכול לגבות אלא עד שתגאל מיד ההקדש ואז יוכל לטרוף ממנה כו' ודברי הרב ז"ל הוא בהקדש דמיס דהרי כתב אבל כשימכור ההקדש הקרקע וכו' ואין זה רק בהקדש דמיס דיוצא לחולין בפדיון ואילו הקדש הגוף אינו יוצא לחולין לעולם וכ"כ ב"כ בפ"יח מה' מלוה וז"ל המקדיש נכסיו אין ב"ח יכול לטרוף מן ההקדש שההקדש מפקיע השעבוד וא"כ לדעת הרב ז"ל אפי' הקדש דמיס מפקיע מידי שעבוד ואין ב"ח יכול לגבות ממנו · הרי הרא"ב ז"ל השיגו וכתב המ"מ ז"ל שם בה' מלוה וז"ל דעת רבינו שכל הקדש אפילו קדושת דמיס מפקיע מידי שעבוד וזה אינו מימרא דרבא בגמ' בכמה מקומות דהקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד והוא מפרש שכל הקדש משמע וכו' וכבר השיגו הרא"ב ז"ל מזה בפ"ז מה' ערכין וכתב שם שיש לרבינו ז"ל שם מפי' זה אינו נכון וכל המופרשים לאותם אלוקים עליו וכו' הגיהת"מ ז"ל לא הסכים לדברי הרב ז"ל וכתב שכל המופרשים אלוקים ע"ז נר' פשוט דלא מקרינן כותיה ומה ג"כ שכתב הרש"בא ז"ל בתשו' סי' תרי"ח על מי שהקדיש נכסיו והיה חייב להבירו מנה וכשיב הרב ז"ל דמלוה נוכה מן ההקדש דסתם הקדש לעניים וגר' אלא שוס פדיון אפילו בדבר מועט כקדושת בדק הבית דהקדש עניים אין בו שום קדושה לממון הדיוט הוא ואסו' להלוותו ברבית כמ"ש המפרשים ז"ל · והרא"ש כתב בתשובה בלל י"ג סי' ה' דהקדש בדק הבית אפילו אינו קדושת הגוף אלא קדושת דמיס מותר להלוותו ברבית דאחיך כתיב ולא הקדש אבל הקדש שבזמן הזה שהוא לעניים אז לת"ת אחיך הם וברבית דרבנן דוקא דאמרו מותר · ולדעת הרש"בא ז"ל הסכימו כל האחרונים דסתם הקדש מימן הזה הוא לעניים דאין לנו בעזות לא בית ולא בדק הבית · ונתב הרש"בא ז"ל בתשו' שאביו הרש"בן ז"ל היה אומר שאפי' אמר הקדש לשמים הוא לעניים מדאמרי' בפ"ק דחסידי גבי עובדא דר"אליעזר ברבא ותא הרי הן הקדש לשמים ואין לך בהם אלא כאחד מעני ישראל אלמא אפי' אמר לשמים לעניים הוא · והרש"ן ז"ל בחל על מ' שהקדיש קרקע לקנות תמרים ס"ת ויצא עליו ס"ח ופסק מעבה חובו ממנו וז"ל אבל המקדיש קרקעו לקנות בדמיו ס"ת אותה קדושה על הקרקע להפקיע מידי שעבוד ולא להוציא דינר אחי' נקנה הס"ת בדמיו יכולה אשה ליטלו בכתובתה וכן ב"ח בחובו וכו' והרבה להביא ראיות · הגר רואה די דוע שגדול כח ס"ת מכתב העניים דהרי אין אדם רשאי למכור ס"ת רק לשני דברים בלבד ללמוד תורה וליתא אשה אבל לצורך מזונותיו אינו יכול למכרו כמ"ש הרב ז"ל פ"י מה' ס"ת וז"ל אסור לאדם למכור ס"ת אפי' אין לו מה יאכל וכתב שם מהר"יק ז"ל ומ"מ יש לתמוה היאך אומר שלא התירו למכור ס"ת מפני חייו והלא פקוח נפש דוחה כל מצות התורה · י"ל דא"כ שאם היה פקוח נפש ממש פ"ון שאחזו שלמוס פסיטא דמותר למוכרו כדי להחיותו והכא במאי עסקי' בשמוזמותיו מצומצמים ביותר אבל לא הגיעו לגדר שיש בו פקות נפש עכ"ל · הרי אתה רואה כמה גדול כח ס"ת שאפי' היה שלו הוא רשאי למכרו אפי' היה עני ביותר ומכ"ש אם אם הקדישו ופסק הרב ז"ל שאפי' הקדישו ב"ח גובה חובו ממנו ואע"ג דק"ל דרשאין הקהל למכור ס"ת לפדיון שבויים היינו בס"ת שקנו אותו הקהל מתנות שנתנו אבל אדם אחר שהקדיש ס"ח אין הקהל רשאים למוכרו לצורך הענין ולא לצורך שום מלוה · ובכמה דברים מצינו דיל הענים ויל ההדיוט שזה דהרי המקדיש חוב שיש לו על חבירו אם היה בשטר צריך להקנותו בכתיבה ומסירה לגזבר כיל ההדיוט אם שום מלוה ע"ב צריך שיקנהו לגזבר במעמד שלשתן ואם היה מלוה על המשכון והקדיש בעל המשכון את המשכון אינו מוקדש אלא אותו על החוב שהוא ממושכן בו ואפי' מה שהוא יתר על המשכון אינו יכול להקדישו דכל המשכון הוא משועבד לחבירו עד שיפרענו וכן המקדיש דשב"ל כגון פירות דקל כיון שבהדיוט אינו קונה כך הקדש אינו קונה ואע"פי שדעת הרב ז"ל בהקדיש דשב"ל אינו שוה להדיוט ובהקדש קונה כבר דחו דבריו כל הפוסקים · ונפקא מינה מכל מה שכתבנו דההקדש בזמן הזה בסתם הוא לעניים כמ"ש דברי הרש"בא והרמ"ש ז"ל ואינו מפקיע מידי שעבוד כיון של הדיוט ולא יצטרך שום פדיון לגבות ממנו הב"ח כשאין לו נכסים אחרים לפרוע מהם החוב · ומה גם בל"ל שרלובן ההקדש שהקדיש הוא בפי' לעניים ולצדקה דפשיטא דלא דיל העניים ויד שאר מקבלי המתנות שוים וכמו שחייבים מקבלי המתנות לפרוע השט"ח הזה כך חייבים העניים ליתן חלקם בחוב הזה · והוצרכתי להאריך בזה מעט אע"פ שנראים דברים פשוטי' מפני שאני יודע שהגזבר יג"ו וכדי להסך בזכות העניים יחזיק בשתי ידים בדברי החתם יג"ו שאמר לו שאין העניים חייבין לשלם חלקם בחוב הזה לכן האריכתי מעט הדבר בזה כדי שלא ימצא מקום להסתפק בו:

ומעניין שטר העסק שיש לראובן על יעקב שהוא בארלות המזרח ונתנו ליהודה ולא מסרו לידו ונסתפקתם אם תועיל לו כתיבה זו גבר' פשוט דזכה יהודה בשטר אע"פי שלא נתנו לו בכתיבה ומסיר' וכן פסק הרב ז"ל פ"י מה' זכייה וז"ל וכן אם אמר תנו שטר פלוני לפלוני זכה במה שיש בשטר ונתנו כתב ומסר אע"פי שלא משך השטר וכ"כ הר"ם ז"ל בתשו' כלל פ"ו סי' ד' וז"ל וש"מ שאמר תנו ש"מ לפלוני שיש לי עליו ונסתפקת אי אמרי' לא אמר אלא הנייר בעלמא לגזר ע"פ גלותיתא א"ד כל מה שכתוב בו קאמר · דע כי בכל דבר שמועיל שום קנין בבריא מועיל הדבור בש"מ וכשאמר תנו ש"מ לפלוני אפי' היה השט"ח על אחר כאלו כתב ומסר לו וקנה וכו' וכן פסק המור סי' רל"ג ואע"פ שכתב המ"מ ז"ל שם בפ' הגז' בשם הרש"בא ז"ל אע"ג דלא בעי כתיבה ומסירה מ"מ בעי למימר ליה על פה קני לך איהו וכל שעבודיה ואז קנה המקבל אע"פי שלא כתב ולא מסר וכו' והביא ראיה מהגיא דאיתא פ' מי שמת ש"מ שאחר ידור פלוני בבית זה לא אמר כלום אלמא לא מתקנינן ליתנה דש"מ דש"מ ככתובין וכמסורין דמו אבל להוסיף על דבריו לא אמרו דאי לא אף אמו מתקן הלשון ונאמר כיון דאמר יחזר הרי נילה דעתו שירצה שידור זה וכו' הרי המ"מ ז"ל כתב וכבר נחלקו עליו וכ"כ דעת המחבר שלא הזכיר הוא וכל שעבודו · והמ"מ ז"ל חילק בין דברי הרב ז"ל לש"מ דאמר ידור פלוני בבית זה חילוק נכון והעמיד דברי הרב ז"ל ונם המחר"יק ז"ל בפי' על הרב ז"ל כתב חילוק אחר בשם הר"ן ז"ל חילוק נכון ג"כ עם היות שאני עמדתי על דברי הר"ן בהלכות ולא מצאתי שכתב החילוק ההוא וגם הרב ז"ל בחיבורו הגדול סי' רל"ג כתב את לוק ההוא בשם הר"ן ואני בקשתיו בכל' בדפוס גדול ודפוס קטן ולא מצאתיו ואילו כתב הרב ז"ל כתב הר"ן שהם הייתי אומ' לו' בתשו' כתב ג"כ אך כתב כתב הר"ן בפ' מי שמת והדרבא בפ' מי שמת כתב בהפך שדעתו היא כדעת הרש"בא ז"ל דבעי למימר ליה קנה לך איהו ושעבודו ומלונא דשטרי דלאמיה דרב עמרם דשאמרה הן וכל שעבודן וכו' ואולי שכתב כן בחידושיו על בתרא ולא בפירש על ההלכות בהופן שדברי הרש"בא ז"ל בזה אינם מוסכמים וכן פסק הרש"בא ז"ל בתשו' סי' כ"ח ולזה הסכימו כל האחרוני' ז"ל דדוקא בדבריה שקנה שטר לגבי קרקע אע"פ שאינ"ל כתיב ומסירה מ"מ צריך שיאמר לו על פה קנה לך איהו וכל שעבודיה אבל בש"מ שאמר תנו שטר פ' לפלוני א"ל לא כתיבה ולא מסירה ולא אמירה בפה קני לך איהו ושעבודיה:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו ששטר לוואה זו שריר וקיים ושמעון יגבה שטר חובו אחר שישבע שבועת היורשין ויגבה חובו משאר מקבלי המתנה ובכללם הנכסים שהניח לעניים ואין מונכין לו מתנתו ולא ממתנת יהודה בן דולו שום דבר ויהודה זכה בשטר העסק שנתן לו ראובן אע"פ שלא מסרו לידו ולא כתב לו כתיבה ולא אמירה בפה · זהו מה שכל"ע דאני הפעוט להשיב על שאלותיך כפי העת והשעה שאינה שעת הכושר ואם עדיין הת"מ הזה שרוי אנלכם תפרשו עליו שוכת שלומיכם ואם יראה שהרציתי לפניו דברים אשר אין דעתו נוחה בהם האלהים יודע שכוונתי לשמי' ואל יחשוב לי עון בדבר הזה שלא הסכמתי לדעתו כי אדוני אמר אלי לא תתיראו פניש במשפט וה' יכפר בעד ואם כבר נסע מביניכם תעשה באופן שיהיו דבריו אלה קדושים אליו ותגלה את אזני במעמה פיו וכבוד תורתכם יגדל למעלה לשם ולתהלה כו' דל מעפר ומדור אחיכם הקטן שלמה גרור ס"ט:

שאלה ח

תיטולן: שאלת שמעון ולוי אחים ושותפים זה כמה ימים ושנים במשאם ומתנם ועתה נפלו ביניהם חילוקים כמעט שבלו ליפרד איש מעל אחיו וכדי להשקיט המחלוקת בררו ד' אנשים בעלי בתים מבני קהלם לעמוד ולברר עסקיהם ולדקדק חשבונם והסכימו שכל מה שיעשו הד' אנשים המוברדין הן בדין הן בפשרה עשוי ומקובל ומרוצה עליהם אך כל זה בלי נטילת קנין ולא שבועה מתחד מהם רק הסכימו ע"ז בדברים בעלמא ויסדו הברורים הנזכר וברר השבונם וכתבו וחתמו כפי מה שנראה בעיניהם וכשמוע שמעון את אשר כבר עשהו הברורים נר' לו שיצא לו עשוק בדינו ועתה הוא נותן כתף פורדת למה שעשו הברורים וע"ז הוא טוען ב' טענות האחת שאחל מן הברורי' נגלה לו שהוא שונא לו ומבקש רעתו ומתר שכל הנולם יודעין ומכירין מלבריו שהוא שונאו לפי שראיהו מהפך בחובתו וזכות מי שבנגדו ואין שורת הדין שיהא שונאו יושב בדינו. ועוד טוען שלא נטל לא קנין ולא שבועה ע"ז וקי"ל פשרה צריכה קנין ומאחר שלא נטל קנין ע"ז סתר הוא ונמר בדעתו שאם ירצה שעשו הברורים עמו כשורה יתרצה במה שעשו ואם לאו ואראה שהנו עלי את הדרך לכי מוזר כי זהו תורף טענות שמעון:

תשובה

הנה עדי בשנים עד כמה היה קשה עלי להטפל בענין זה להיות שעברו הדברים בעיר של חכמים ומה גם שכבר הוסגו לפני ה"ה הדיין המלוויין יחיל בדורו כמה"ר שאול סירדו נר"ו אשר טרע שמו בשערים המלוויינין בהלכה שדבריו הלכ' בכל מקום ומי כמוהו מורה בזמן הזה בכל גלילות המערב ומי הוא זה אשר מלאו לבו לבוא אחרי המלך את אשר כבר עשהו אבל מה אעשה כי לא בא מידי שלא להשיב שולחי דבר להיות שהנבון ומעולה אהובינו ה"ר יצחק נאהון יצ"ו הפציר בי עד בוש והיה בעבור כבודו פרצתי גדר המוסר וכתבתי שורותיט אלו בקוצר נמרץ מה שכל עד. מה שטען שמעון שאחד מהברורים הוא שונאו ולזה הוא רוצה לחזור בו נר' שטענתו זאת אין לה שחר שאם הברור הזה הוא מהשנים שבירר הוא לעצמו איהו דאפשיר אנפשיה ולמה לא בחן אותו אם הוא שונאו או אהובו קודם שבירר אותו ומה שנראה מדבריו שלא ידע בשנאתו אותו רק אחר המעשה ונמצא שמקודם היה מדבר עמו ולא היתה שום איבה ביניהם ואם בחולי היתה איבה ביניהם היתה כתוסה בלבו מאחר שקודם שבירדו היה מדבר עמו היה יכול ליסד בדינו דהרי פסקו פוסקים דהא דדיין פסול לדון את שונאו היינו שלא דבר עמו ג' ימי' באיבה ומה גם שכתב מהרי"ק ז"ל בח"מ סי' ז' דמה שאמרו שונא פסול לדון את שונאו היינו לכתחלה אבל בדיעבד אם עבר ודנו אפי' לא דבר עמו ג' ימים באיבה דינו דין. ואם הברור הזה הוא מהשנים שבירר לו מי שבנגדו ומה בכך והרי הוא ג"כ בירר לו שנים אחרים ואם שונאו מהפך בחובתו הרי הוא ג"כ יש לו מי שמהפך בזכותו ובודאי שהד' ברורים כל מה שהיו עושים היה נגמר בהסכמתם כולם כי בפשרה צריך שיסכימו כל הברורים משא"כ בדין שהולכין בו אחר הרוב. נמצא שמצד טענה זו אין שמעון יכול לחזור בו מכל מה שעשו והסכימו הברורים. אבל מן הטענה השני שטען שלא נטל קנין ולא שבועה נגע ד שהדין עמו ויכול לחזור בו אף על פי שכבר פסקו הברורים מה שפסקו וכתבו וחתמו:

ועיקרא

דהאי מילתא בפ"ק דסנהדרין איתא התם הלכתא פשרה צריכה קנין ומה שנראה מדברי המפרשים ז"ל דבפי' האי מלתא איפליגו בה רבותא ושלם חלוקות בדבר. הסברא הא' סברת רבינו יעקב ז"ל כתבה הטור ז"ל בח"מ סי' י"ב ת"ל מה שצריכה קנין דוקא במידי דמלי למהדר ביה כגון אחן לך או בחול לך דהפיס שטרא אבל בחול לך ולא תפיס שטרא א"צ קנין. והמרדכי כתב סברא זאת בפ"ק דסנהדרין בשם ריב"ן ואבי העזרי ז"ל כתב דדוק' הנותן יכול לחזור בו בלא קנין דהיינו הנתבע אבל התובע אינו יכול לחזור בו אף בלא קנין דמחיל"ל קנין הסבר' הב' היא סברת התוס' ז"ל דכתבו אם נפרס דקנין של פשרה עושים קודם הפשרה וקונין זה מזה לעשות כמו שיאמרו הברורים הן לשלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין דמה שנריך קנין הכא על המחילה משום דאי לאו קנין הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שיאמרו לו למחול כך וכך ואף ע"ג דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו אלמא מלתא פשי בקנין מבלא קנין ואף אם נפרס דהקנין הוא לאחר הפשרה אכתי אין ראיה משם דמצינו למימר דהקנין הוא על אותו שיש לפשרע אבל להתוא דמחיל א"ל קנין. הנה נת בחר מדברי התוספות ז"ל אם מחל אחר הפשרה כיון שהנתבע פוח מוחזק א"ל קנין ואם שתיקה כאודאה דמיא ושתק אחר הפשרה נם בזה כתב המרדכי ז"ל דאיכא שלוגתא דרבוותא. הסברא הב' היא סברת בה"ג כמ"ש התוספות והמרדכי ז"ל בשמו דאפילו אחר שאמרו הפשרים צריכה קנין ואף בחוזל לך והראש"ם ז"ל נראה דס"ל כסברת בה"ג לפי שסתם הדברים בפסקיו ולא פירש נראה דס"ל דבכל ענין צריכה קנין וכ"כ הטור ז"ל דכתב אחר סברת רביו יעקב ז"ל. והאדוני אבי הרא"ש ז"ל לא חילק. הרי שכתב הטור ז"ל שהרא"ש ז"ל לא חילק ובכל ענין צריכה קנין והטור ז"ל ס"ל הכי. וכן היא דעת הרב ז"ל בפל"כ מהלכות סנהדרין וכן פסק מהרי"ק ז"ל בספרו הקצר ולדעת בה"ג והרא"ש הסכימו האחרונים דבין תובע בין נתבע ואפי' אחל בפי' אחר שסמע הפשרה אם לא נטל קנין יכול לחזור בו כל א' מהם אבל אם נטלו קנין נם הנתבע אינו יכול לחזור ואין לנו לו' להוי קנין בטעות דדוקא בלא קנין אמרי' דמחילה בטעות היא לפי שמוחל ע"פ עצתם של הפשרנים שהשיאו אותו לחחול לפיכך צריך הקנין לחזק הדבר א"כ זכינו לדין בנדון זה שבודאי יסיבת הברורים האלה לא היתה רק לברר חשבון האחים הנזכר ולפשר ביניהם כפי מה שיסיג שכלם ומה שחשבים בו דעתם ולא לדין ד"ת ושיקוב הדין את הדר שאילו היה בלבם שידונו להם ד"ת היה להם להוסיב אנשים ת"ח המכוונים את הדין לאמיתו לא שיוסיבו אנשים בעלי בתים אלא בודאי שלענות משפט שלום שהיא פשרה הוסיבום ומאחר שלא קנו עדים מידם שהם מרוצים בפשרתם אעפ"י שקבלום עליהם והסכימה דעתם בהם וכתבו וחתמו העדים שנתרצו בהם כל עוד שלא קנו מידם יכולים לחזור בהם אפילו פסקו הפשרני' מה שפסקו שמ"ש בגמרא על משנת מצא שטרי בירורין דאיתמר התם מצא שטרי בירורין הכא הרגימו שטרי טענתא ורבי ירמיה אמר זה בורר לו אחר וזה לא ופרש"י ז"ל בשבוררין להם דיינים כותבין להם זה בורר לו פלוני וז"ב לו פ' שלא יוכלו לחזור בהם. דמשמע מדברי רש"י ז"ל שאחר שכתבו אינם יכולים לחזור בהם כל זה הוא בשבוררין להן דיינים לדון ד"ת בלי הטלת פשרה וכן דייק לשון רש"י ז"ל שכתב בשבוררין להן דיינים. וכ"כ פשוט מדברי הטור ז"ל דאחר שכתב דיני הפשרה בסימן ר"ב אח"כ בסי' י"ג התחיל ואחר לא נתרצו לדון בפשרה ורצו לדון בדין הלא שלא הסכימו שניהם לפני איזה ג' ידונו כל א' מבעלי דינין בורר לו דיין א' וכותבין פלוני בירר לו ופלוני בירר לו ופ' שכל זמן שלא כתבו יכולין לחזור בהם וכשכתבו אינם יכולין לחזור בהם עכ"ל. הרי כתב הטור ז"ל בפירש שלא נאמרו דברים אלו אלא לענין אם בירדו הברורים לדון ד"ת אז אם כתבו כל א' את מי הוא בורר אפילו לא נטלו קנין מהם אינם יכולין לחזור בהם. ואיכא מ"ד אם התחילו לטענן טענותיהם בפניהם אעפ"י שלא כתבו אינם יכולין לחזור בהם. וכל זה הוא לענין ד"ת כמו שכתבנו ולענין פשרה לא נאמרו דברים אלו אלא אפי' כתבו וחתמו העדים שנתרצו הבע"ד בברורים וקבלום עליהם לפשר ביניהם והגישו טענותיהם לפניהם ופסקו הפשרנים כפי מה שנראה להם וכתבו וחתמו ונתנו בידם אם לא נטלו קנין מידם יכולין לחזור בהם. א"כ נמצינו למדי' ששמעון זה זכה בדינו ויכול לחזור בו ואינו חייב לקבל עליו מה שפסקו הפשרנים בין ליתן לאחיו או למחול לו שלא לתבוע ממנו. ולא מיבעיא לדעת הרא"ש וכה"ג ז"ל דסברי אפי' מחל אחר שסמע הפשרה כל עוד שלא נטל קנין יכול לחזור בו אלא אפי' לדעת הה' ז"ל דסברי אם לאחר הפשרה מחל לו לשחות שתף ולא מיחה אפילו לא נטל קנין אינו יכול לחזור בו זכה ג"כ שמעון בדינו שברי בשמ' דברי הפשרנים לענין לעקה גדולה ומרה ולא נתרצה בדבריה ולא נטל קנין לא בתחלה ולא בסוף נראה ברור דאינו חייב לקבל דבריה אפילו פסקו וכתבו וחתמו בספר. הן אמת כי אפי' בפשרה יש זמן שאינו יכולין לחזור בהם ואם לו לא נטלו קנין וזה אם אחר שפסקו הפשרנים מה שפסקו קבל הנתבע גזירתם וכתב עליו שבר לשבנגדו בלשון חיוב או בלשון הודאה אפילו בלא קנין אינו יכול לחזור בו כמ"ש מהרי"ק ז"ל בשם הריטב"א ז"ל וכן פסק הרב הגדול כבוד מהרשד"ם ז"ל בתשובה סימן ע"ח הלכה למעשה כדעת הריטב"א

הריטב"א. וכן נ"כ אם אחר שפסקו הפסרכים וחייבו לא' מהבע"ד ליתן איזה דבר למי שכבר בו ונתן מה שפסקו הפסרכים ובא אח"כ לחזור בו לפי שלא נטל קנין בת חלה אין בדברין כלום ואינו יכול לחזור בו וכן פסק הרב הגדול מהריב"ל ז"ל בחלק א' מתשובותיו. וכלדון זה ליכא שום חלוקה מאלו שהרי לא קבל שמעון גזרתם מכל וכל אלרבא בשומעו דבריהם קרא בקול גדול ולא יסף ונתן כתף מורדת א"כ נראה פשוט שיכול לחזור ואינו חייב לקבל מה שפסקו. כה דברי המתאבק בעפר עבדי ה' ולדקתם מעפר דל. שלמה נרור:

שאלה ט

תיטולון. ראובן ושמעון יש להם חלר בשותפות ומשכן שמעון חלקו ביד ראובן במשכנתא דסוריא לזמן קצוב וראובן הגזר השכיר בית בחלר הגזר לשמעון הגזר כל ימי משך המשכונה ועתה בתוך זמן נכל מחלוקת ביניהם וראובן הגז' אומר עתה לשמעון גוד או איגוד ושאלת אם יוכל ראובן לכוף את שמעון ע"ז עכ"ל:

תשובה

להיות המובל כחוץ רגל בפנים ורגל בחוץ אין פנאי להאריך ולזה אני מקצר ועולה ומה שכלע"ד הוא מאלו ראובן לא השכיר לשמעון הבית הגזר בחלר רק שמעון משכן לו חלי החלר ויכא אין החלר חולה לית דינא ולית דיינא שלא יכול לכופו בטענת גוד או איגוד שמאחר ששמעון אינו שוכן עמו בחלר ואינו מזיק אין לו טענה הגזר שכל עיקר טענה זו אינה אלא משום היזק ראיה וכשלא יהיו השותפים בדיעותיהם ותפול קטטה ביניהם אז כל א' יכול לכוף את חבירו בטענה זו אבל אם משכן לו חלקו ויצאה חולה בטלה טענה זו וכן פסק מורינו הרשב"ש ז"ל סימן פ"ח ולפי שאני מסתפק אם הספר מנוי אצלכם ראיתי להעתיק לך דבריו אות באות וז"ל בפני עמדו לדין ראובן ושמעון חבע ראובן משמעון גוד או איגוד בחלר המשותפת ביניהם ודנתי מיניהם שביון שראובן שכר חלקו של שמעון אינו יכול לכופו בטענת גוד או איגוד שעיקר דינו של גוד או איגוד הוא משום היזק ראיה בחלר שאין בה דין חלוקה ובחלר הגזר אעפ"י שאין בה דין חלוקה ויש בה דין גוד או איגוד כיון שראובן הגזר שכר חלקו של שמעון הגזר בטלה טענת היזק ראיה תוך זמן השכירות אך אחר עבור זמן השכירות יש להם טענת גוד או איגוד עכ"ל הגר"ח ז"ל בפירש שמאחר ששמעון השכיר חלקו לראובן ויצא מן הבי' תנא כמ"ש הרב ז"ל בטלה טענת היזק ראיה שזה מורה ששמעון אלא מן הבית ועי"ז פסק הרב ז"ל שאינו יכול לכופו הא אילו היה שמעון עדיין שרוי בחלי' היה יכול הא בן לכופו בטענת גוד או איגוד אלא מלא הרב ז"ל טענה כמה שלא יכול לכופו אלא מפני שבטלה טענת גוד או איגוד לפי שלא היה שם היזק ראיה שכל עיקר דין גוד או איגוד תלוי בה ומינה נלמוד שכל זמן שהיזק ראיה מצוי ונמצא במקומו יכול לכופו א"כ בנדון זה אף עפ"י ששמעון משכן חלקו בחלר לראובן הרי הוא עדיין שרוי עמו בחלר לפי ששכר בית בחלר הגזר והרי יש כאן טענת היזק ראיה וא"כ יכול ראובן לכופו בטענת גוד או איגוד על זה הדרך שעתה כל זמן המשכונה שהבית הוא שכורה ביד שמעון יכול ראובן לומר לו אם שכור ממני אחר חלקי בחלר אם השכיר לי הבית שהיא שכורה ביד עד תוס זמן המשכונה אז יאמר לו בנוף הקרקע גוד או איגוד ומה שכתבנו שעתה בתוך זמן המשכונה יכול לכופו. בטענת גוד או איגוד בשכירות זה נר' פשוט מדברי הרב ז"ל בפ"א מה' שכנים וז"ל א' השוכר מחבירו מקלת בית או שדה שאין בו דין חלוקה וכן ב' ששכרו מקו' בשותפות כל א' מהם יכול לכוף את חבירו ולומר לו אם שכור ממני חלקי או תשכר לי חלקך ואם יש בו דין חלוקה חולקין עכ"ל הרי שכתב הרב ז"ל בפשיטות שאח' ששכר חלק חלר מחבירו יכול כל א' לכוף את חבירו בטענת גוד או איגוד. א"כ בנ"ד מאחר ששמעון משכן חלקו בחלר ביד ראובן נעשה כל הבית ברשות ראובן וכדיליה דמיא ואח"כ כשהשכיר הבית לשמעון ה"ז ממש שכר מחבירו מקלת חלר שכתב הרב ז"ל שכל א' מהן יכול לכוף את חבירו ולו' לו גוד או איגוד בשכירות. ואע"פי שהרא"ש ז"ל השיגו זהו לדעתו ז"ל ששוכר שאין דין גוד או איגוד רק בירושה ובמתנה וכבר חלקו עליו רבים גדולים ועצומים בזה ומה גם שהרש"בא ז"ל יצא לעזרת הרב ז"ל

והעמיד דבריו כמ"ש המ"מ ז"ל וגם המ"מ ז"ל הוסיף טוב טעם ודעת להעמיד ולחזק דברי הרב ז"ל. איברא כי מהר"יק ז"ל בח"מ סי' קנ"ח כתב שדברי המ"מ ז"ל אין מהם ראיה רק לדין שנים ששכרו מקום בשותפות. אך כתב נ"כ כי דברי הרש"בא ז"ל בהעמדת דברי הרמ"בם ז"ל כוללת נ"כ לאחד ששכר מקלת חלר מחבירו. וא"כ מאחר שהרמ"בם ז"ל כתב בפשיטות שיכול כל א' לכוף את חבירו בטענת גוד או איגוד והרש"בא ז"ל שהוא גדול האחרונים העמיד דבריו והטור ז"ל שדרכו להביא סברות החולקי' ואינו שכתב סברת הרמ"בם ז"ל ולא כתב סברת שום חולק אחר נר' פשוט דס"ל כותיה. ומה גם שמודעת זאת בכל גלילות המערב דנהגו לפסוק הלכה בדיני ממונות כהרב ז"ל דודאי כותי' נקטינן הכלל העולה שראובן זה יכול לכוף את שמעון תוך זמן המשכונה ולו' לו אם שכור ממני חלקי או השכר לי הבית שהיא שכור' ביד ואחר עבור זמן המשכונה יכול לכופו בטענת גוד או איגוד בנוף הקרקע. וכ"ז אני כותב להלכה אך למעשה הנה החכם השלם הדיין כה"ר אברהם ן' זמרה נר"ו הוא מאריה דאתרא ולו משפט ההוראה ואם יסכים למעשה גם אני כמוהו הגלע"ל כתבתי מעפר דל שלמה נרור ס"ט:

ענין י

מעשה שהיה כך היה שהחכם השלם מורינו כמה"ר מתנאל קרשקיש נר"ו כתב נגד כריתות שרלה הבעל לשלחו לאשתו לעיר תלמסאן וכשהגיע הגט ליד החכם ה"ר משה שורלקי יצ"ו שהוא חכם העיר מצא בשטה י"א שכתב החכם נר"ו ז' תיבות והם אלו מנאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין ויש בין תרוכין לאגרת כיר חלק שיעור כתיבת תיבה אחת וכן בין אגרת לשבוקין וכן בין וגט לפיטורין וחי' הגז' רצה להראות תפארת יקר חכמתו ובקיאותו בטיב גטין מחק הגו"ן מתרוכין והאריך הכף על שמילא כל הכיר החלק שביניה לאגרת וחזר וכתב הגו"ן וכן בט"ית של וגט והאריך הגיע"ל וחזר וכתב הטי"ת וכן עשה בגו"ן של פטורין וכל זה עשה מדעתו ומבלי צווי הבעל אלא היה עומד שם במקומו ונר' לו שהחכם נר"ו לא כתב הגט כדין וע"ז האריך פיו ולשונו נגד החכם נר"ו ושלח לי משתבח ומתפאר במה שעשה וכתב על החכם נר"ו דברים עזים ומרים קשים כנידין בחושבו כי כביר מנאה ידו. ולכבוד הב"ה ולכבוד החכם מורינו הגז' השיבותיו דבר ואם לא כלבבו להודיעו חסרונו וכי במקום שחשב לעמוד לא יוכל לעמוד ועדיין הוא מבחוץ הרחק כמטחוי קשת ולא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש וזהו מה שכתבתי לו:

החכם

השלם כה"ר משה נרו' אחד"ש ידיע ליהוי לך שכתבך בא אלי והגיע עדי וכפתחי עמדתי מרעיד ומשתומם על המראה בראותי בחזותי חזות קשה על שלוח רסן לשונך לשון מדברת גדולות נגד עילאה ומלל ולקדישי עליונין יבלא הלא ידעת שמאז נאספו ומנו חכמיכו בחטאיכו כשאחרה עירכו שוממה וגלמודה לולי ה' הותיר לנו שריד דבר אחד לדור הוא החכם מורינו נר"ו אשר הוא מרוה למאונכו ומימיו שותים כל יודע ספר בשערי עירכו לאורו הולכים כל הולכי חשכים בכל חכמתו אנו חיים ולטל מלקושו אנו מצפים ואם כ"ת גבר עליו כח המדמה אשר על הרוב הוא כוזב בדמיונותיו כמ"ש הרב בעל עקידת יצחק פרשת וילא ורואה כ"ת לערוך עצמו כמוהו כבודך במקומו מונח בזה אתה טועה מדרך השכל ומה גם להראות עצמך שאתה יודע בטיב גטין יותר ממנו ועלה בדמיונך שח"ו יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ואתה בכח דמיונך רוצה לתקן אותו והחוש הכזיב אותך ועוותת עיות גדול אשר אין מי שיעוותנו רק מי שלא ראה ולא למד הלכות גטין. וכי היום החל החכם נר"ו לכתוב גטין עד שאתה בא בכח דמיונך להתחכם עליו ולומר ידוע מ"ש הרא"ש ז"ל מי שאינו יודע בטיב גיטין וכו' ואילו אתה מרגיש במה שתוניא מפיך ונגד מי אתה אומר דבריך אלה הייתי יודע כמה נוקשת באמרי פיך וכי לא ידעת אם לא שמעת והוגד לך מראש שהחכם נר"ו זה לו יומים ושנים שהו' מסדר וכותב גטין וכמה גטין כתב ושולחו בכל גלילות ישראל מזרח ומערב עיירות של חכמים וסופרים ולא נמצא אדם קטון וגדול חכם או דיין שפקפק בהם שום פקפוק ועילה ושחיתה לא יכלין להשכחה כל קבול די מהימן הוא בעוד בחיי' חייתם החכמים הדייניס הקדושים אשר בארץ החיים המה חכמי דייני עירנו זאת ישב עמהם על כסא ההוראה יורה יורה ידין ידין ועולה לא נמצא

בשפתיו · ומ"ש שבתחלה העביר הקרקע מבעליו איני יודע מה
אתה שם אבל לא חילק ידענא ולא בילק ידענא · מה שאני יודע
ידיעה תמה הוא שהחכם גר"ו בכל בית הפסק נאמן הוא ודבריו
הלכה בכל מקום ואין מי שערב את לבו למרות את פיו וכל
המהרהר אחרי דברו כמהרהר אחר בית דין הגדול ודבר זה
מודע בשערי בת ציון שעריס המלוייניס בהלכות סוף דבר אין לי
מעניית לשון לערוך לפניך מעט מזער מיזער זכות שבלו ורוחב
תבונתו וכושר מפעליו ואוסר מספטיו ודיניו ופחות אמריו ודבריו
דברי צדיקים דבריס המלולקיס מספטי אמת ואם ידעתי דאת
לא ציית להגי בללי דביילנא לך בשבחי החכם גר"ו לאו לסברא
דידך אלא כריבנא ומה לי אי את לא ציית בבר קדמוך גדוליס ממך
יחד טולס הולו והמליכוהו עליהם וקבלו נפת צוף אמריו בהבה
דבה ובשלשה לשונות של חבה ובשתי לשונות דמוסיף ר' אבא
והגני מודיע לכ"ת שלולי יראת העונש כי אחריס אתאפק יקריני
עון לא הייתי מסיב לכ"ת ע"ז אבל מי יחוש לכבוד החכם גר"ו יותר
ומיני לזה גליתי את אזנך בקלת שבחיו להקילך מסגתך להודיעך
כי יש אל דיס בארץ ואם עיני בשר לך ותבין ותשכיל מעלת תהלת
החכם גר"ו ממולא דבר תכיר המעלתך נגד מעלתו ולשם ולתהלה
ולתפארת יהיה לך הדבר הזה והפילוסוף הביב יד ותקע יחד בדבר
הזה באומרו מי מי שידע ערכו ומכלן ולהבא אתה תחוס לעצמך :

ועתה נבוא לעניין הדין מה יהיה מספט הגט ובלע"ד שהגט
הזה בתקון הזה אשר חשבת לתקנו אדרבא נפסל ואין
בו שום צד להתגרש בו האשה הזאת ובריבה גט אחר כדי שתהא
מותרת ליבשא לפי שכל הפוסקים הראשונים והאחרונים פסקו כל
שנכתב הגט בלי ציווי הבעל מפיו אל הסופר שהוא בטל והרי הוא
כחרס הנשבר שאין בו ממש וז"ל הטור ז"ל בא"ה סי' ק"ד לא יכתבנו
הסופר ולא יחתמו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב כו' ואפי'
אמר הבעל לשליח אמור לסופר ויכתוב כו' לא יכתוב הסופר עד
שישמע מפיו ואיני מטריח עצמי להעתיק לך מ"ש מהר"יק ז"ל שם
ומה שהרבה להביא דיעות הפוסקים הפוסלים והם איתני מוסלי
ארץ הרמ"בן והר"אם והרש"בא ז"ל ואף הרמ"ה והר"ן ז"ל שדעתם
להכשיר כשמיינה הבעל שליח לו לסופר לכתוב אע"פי שלא שמע
הסופר מפי הבעל כתב מהר"יק ז"ל שלהלכה אמרו כן ולא למעשה
וכתב מהר"יק ז"ל שדעת הפוסלים בגט שכתבו הסופר מבלתי
שמוע מפי הבעל אלא מפי שלוחו שהגט בטל מדאורייתא ודוגא מ"ש
הרב ז"ל בפ"ב ופ"י מה' גירושין ההפרש שיש בין גט בטל לגט פסול
שבכל מקום שאמרו הגט בטל לא היו גט ר"ל שהוא בטל מן התורה
ואפי' אם נשאת תלא והוולד ממזר וכבר אמרתי לך שאיני מטריח
עצמי לכתוב לך דברי הרב המשביר והרי הספר מלוי אלכך ותוכל
לעמוד עליו · באופן שהדבר פשוט מפי סופרים ומפי ספריס
שכל שנכתב הגט בלא ציווי הבעל מפיו אל הסופר הגט בטל
ומבוטל · ואף הרב ז"ל שכתב פ"ד מה' גירושין אם אמר לשליח
אמור לסופר ויכתוב שהגט פסול סיים בדבריו ואמר וקרוב להיות
בטל ואף המכשירין לא הכשירו אלא אם נכתב בציווי הבעל לשליח
שיאמר לסופר וכתב מהר"יק ז"ל שלמעשה הם פוסלין אבל אם
נכתב בלי שום ציווי מן הבעל לא ממנו ולא משלוחו אלא שהסופר
כתבו מדעתו לית דינא ולית דיינא שהגט בטל ומבוטל · ואיך ע"ז
לא פקחת עיניך שהבעל לא נזה אותך ולא שלח לך ע"י שליח ואפי'
בתקוניך אינו עומד ואתה מדעתך שלחת יד ומחקת מה שרצית
וכתבת מה שכתבת בלא ציווי מהבעל ולא משלוחו · ואם נפשך לו'
שלא נאמרו דבריס אלו אלא אם כתב הסופר כל הגט בלא ציווי
הבעל ר"ל הטופס והתורף אז הוי הגט בטל ומנס בגט זה שאם
האיש והאשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם שזהו נקרא גופו של
גט לדעת הפוסקים נכתב בציווי הבעל ונראה לך שבטופס אפילו
כתבו אחר חוץ מן הסופר שלוה הבעל אין קפידא בכך גם בזה לא
לדקת אינך שלא כוונת יפה להלכה לפי שודן די יהוי ליכי מנאי
ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין לדעת רבי יהודה נקרא
ג"כ גופו של גט כמו והרי את מותר לכל אדם דהכי תנן בפ' המגרש
גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ריה"ו לו' ודן די יהוי ליכי וכו'
הרי דלדעת ריה"ו נקראים גופו של גט · והטור ז"ל סימן קכ"ו
כתב ואריך לכתוב והרי את מותרת לכל אדם וכו' ואריך לכתוב ודן
די יהוי ליכי מנאי ספר תרוכין וכו' · הנה הטור ז"ל כשם שהאריך
לכתוב הרי את מותרת שהוא נקרא מגוף הגט אליבא דרבנן כתב

נ"כ שאריך לכתוב ודן די יהוי ליכי וכו' משמע מדבריו שגם אלא
נקראין מגוף הגט ואף אם אינם נקראים מגוף הגט הרי כת' שאריך
לכותבם כמו גוף הגט שירגה לו' אף אם אינם גוף הגט ג"כ אינם
נקראים מטופס הגט מאחר שמכל טופס הגט לא כתב שאריך לכתוב
אלא ודן די יהוי ליכי וכו' משמע מדבריו שהם דומים לתורף הגט
ומינה כמו שבגוף הגט אם כתבו הסופר שלא בציווי הבעל אפילו
אות א' שהגט בטל כך אם כתב אות א' מדבריס אלו בלא ציווי
הבעל הגט בטל · ואף אם נאמר שהם מטופס הגט לגמרי אין
הסופר רשאי לכותבם בלי רשות וציווי הבעל ואפי' אות א' מהם
פקח עיניך וראה דברי הריב"ש ז"ל בתשובה סי' כ"ו וסי' שפ"ו וז"ל
ולענין הווי"ן לתקנן בשעת הדחק כדעת הרא"ש ז"ל הוא הרוק בעיני
כי אם אריך תיקון אין יתקן אחר זולתי הסופר שהוא שליח הבעל
לכתוב הגט עכ"ל · ראה עתה כמה רחקה דעתך מאדם אם
בהריכות ווי"ן שהיו אותיות שלימות רק שהיו נקראות ע"י הדחק
כמ"ש מהרי"ק ז"ל שהווי"ן האלו שהתיר הרא"ש ז"ל לתקנן בשעת
הדחק היו אותיות שלימות אלא שהיו נקראות ע"י הדחק קלת שלא
היו ארוכות כפי הצורך ועכ"ז לא התיר הרא"ש ז"ל שיתקנום ב"ד
אלא בשעת הדחק כת"ש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל מ"ה סי' ט"ו שהבעל
הרחיק נדוד ולא היה אופן אחר לכתוב גט אחר ובענינו גדול כזה
התיר הרא"ש ז"ל לב"ד שיתריכו קלת הווי"ן ואף ע"ז כתב הריב"ש
ז"ל שהוא מגדולי האחרונים שאין זה נכון בעיניו כדאיתא בעמוד מי
איך יתקן אדם אחר זולתי שליח הבעל · ק"ו ובמו שלא ק"ו בגט זה
שמחקת אותיות שלימות כמו שאתה מתגדר ומתפאר במלאכתך
וכתבת אותיות אחרות שלימות מדעתך בלי ציווי הבעל שמחקת
הגוני"ן והטי"ת מתיבת גט והרי כשמחקת הגוני"ן נשארו תיבת
תרוכין ושבוקין ופטורין מחסרי הגוני"ן ואין להם שום הבנה ולא שום
משמעות וכן תיבת גט כשמחקת הטי"ת נשארה בלי שום הבנה
ואינם נקראים אז תיבות והו"ל כמאן דליתיהו וכשחזרת ומתבת
הגוני"ן והטי"ת הרי כמו שכתבת תיבות שלימות ומי שמע מאת
מי ראה כאלה שיוכל אדם אחר שאינו מצווה מהבעל לכתוב גט
תיבות שלימות אם הריב"ש ז"ל בתריכות קלת הווי"ן שהיו כתובין
כבר אלא שהיו נקראים ע"י הדחק כתב שאין כאן בעיניו ומנס
לכתוב אותיות שלימות שבהם תוכן התיבה ותקרא תיבה ותחתל
אינם נקראת תיבה שיוכל אדם אחר לכותבם · ומהרי"ק ז"ל כתב
דברי הריב"ש ז"ל לפסק הלכה והגאון בעל הלבוש ז"ל סימן קכ"ו
אחר שכתב סברת הרא"ש ז"ל שהתיר להאריך הווי"ן בשעת הדחק
כתב דברי הריב"ש ז"ל וז"ל וי"א אפילו בשעת הדחק אין לב"ד לתקן
שום תיקון וכו' ואיך יתקנו הב"ד מה שלא נעשו עליו שליחי שעולם
ואין תקנה לתקן שום דבר בגט אלא הסופר בעצמו שכתבו שהוא
שליח הבעל שעשאו שליח ולא שום אדם אחר עכ"ל · הרי הגאון
ז"ל שהוא אחרון שבאחרונים ורא"ש שבראשונים הראשונים וקבע מסמרו
בסברת הריב"ש ז"ל ונעל הדלת והמר ואין להתקן שום תקנה בגט
אלא הסופר בעצמו שהוא שליח הבעל ולא שום אדם אחר ואם אדם
הגדול הזה לא זז ולא נטה מסברת הריב"ש ז"ל ופסק הדין נותיב
ולא חש לסברת הרא"ש ז"ל מי הוא זה בדור הזה אשר ימלאנו לבו
לזוז מדבריו אין זה כי אם כל קביל די רוח יתירא המשתבח ביה
ומה נם שהרא"ש ז"ל לא התיר להאריך הווי"ן אלא בשעת הדחק
שהבעל הרחיק נדוד ואין דרך לכתוב גט אחר אבל לכתוב אותיות
שלימות אדם אחר בלי ציווי הבעל אם ליה להרא"ש ז"ל להתיר כמו
שעשית אתה שלא אותיו' בלבד כתבת אלא תיבות שלימות שמבלעדי
הגוני"ן והטי"ת שכתבת לא היו נקראות תיבות ובמה שכתבת
נעשו תיבות ומה נם במקום שיש לכתוב כמה גטין אחריס הבעל
עומד לפניו ואין שום שעת הדחק ולא ענינו שאפי' להאריך הווי"ן
לא היית יכול · ואפילו בסופר שלוה מהבעל שיכול לתקן אזה
עיוות אינו יכול אלא קודם שיכתוב כדת משה וישראל אבל אם כתב
שטה אחרונה צריך שיכתוב גט אחר כמ"ש בעל המופה בשם מהר"ם
ז"ל ואפילו לסברת המקילים בזה דוקא קודם שחתמו העדים אבל
אחר שחתמו העדים אינמקום לתקון כלל אלא צריך לכתוב גט אחר
כמ"ש הגאון הגז' שם סי' קכ"ה סעיף י"ו ומה נם בנדון זה לכבר
נכתב ונחתם ראין כאן מקו' לתקן כלל אפי' אם היה הסופר השליח
מהבעל כ"ש וכ"ש אחר שאינו שליח הבעל · ולא ידעתי בשלמי
היתה הרעה הזאת ולאת המכשלה הזאת מתחת ידך ומה שיוצא
מדבריך הוא לפי שהיה הפרש בין התיבות הללו שיעור כתיבת

תיבה

חיבה אחת הן חסר הן יתר וכ"ל שזה פיסול בגט כמו שכתבת ספר
אחר רחמנא ר"ל כמו שכס"ת אין להניח מיר חלק בין תיבה לתיבה
אלא כמלא אות קטנה כמ"ש הרב ז"ל בפ"י מהל' ס"ת ולזה נר' לך
בגט זה שיש בין התיבות הללו יותר מאותיו' שתיש עלה בדמיונך
שהוא פסול דספר אחר רחמנא · באמת אם לזה נתכוונת הרבה
הסכלת עשה דספר דכתיב גבי גט אין ר"ל שצריך שיהיו בו דיני
ס"ת אלא פי' סיפור דבריס ולא לכל מילי דאותמרו שהרי כמה וכמה
דבריס שהם פוסלין בס"ת ובגט לא קפדינן בהוכמו ענין הכתב
דהרי דבר פשוט דס"ת צריך שתהיה כתיבתו בכתב אשורית ואם
נכתב בכתב אחר פסול והרי הוא כשאר חומשין אמרן בהם קדושה
בס"ם הרב ז"ל בפ' הנז' משא"כ בגט שהוא נכתב בכל כתב שיהיה
כמו שפסקו כל הפוסקים ז"ל וכן ס"ת אינו נכתב אלא על הגויל
אי על הקלף ושיהיה מעובד לשם ס"ת ואילו בגט תינן על הכל
כותבין על העלה של זית ועל קרן של פרה וכו' וס"ת אם כתבתו
אשה פסול ובגט תינן האשה עלמה כותבת גיטה וכמה דבריס
כאלה רבות שמנה הרב ז"ל בפ"י מה' ס"ת שאם חסר אחד מהם
בס"ת שהוא פסול ואין בגט ג' פוסל בגט באופן אע"ג דאיקרי ספר
לגו למימרא דאית ליה דין ס"ת לכל מילי · ועוד הדבר הזה שנר'
לך שהוא פיסול אפי' בס"ת עלמו לא מפסיל בהכי שהרי הרב ז"ל
בפ"ו מה' ס"ת אחר שכתב קלת דבריס שצריכין להיות בס"ת
ובכללן כתב שצריך להניח בין כל תיבה ותיבה כמלוא אות קטנה
דמשמע ולא יותר כתב אחר כך כל הדבריס האלה לא נאמרו אלא
לאנשה מן המובחר ואם שינה בתקון זה וכו' ה"ז ספר כשר ואח"כ
כתב הדבריס הפוסלין בספר תורה ובפ"י מההלכות הנזכר כתב
עבריס דבריס שהם פוסלין בספר תורה ודבר זה של פירוד
התיבות לא נזכר שם · וא"כ אפי' לפי דמיונך שרלית להשוות הגט
לספר תורה כמו שכתבת ספר אחר רחמנא מה שאין כן האמת
אין דבר זה פוסל בס"ת וא"כ למה הרה נתשתך ואם לבך ולירים
אחיוך כמ"ש לירים אחזוני וטע"ת טעות גדול כזה שבו נפסל
גט וקרוב להיות בטל · ואם ראית שכתב הטור ז"ל על שטה
אחרונה שלא יהיו בה רק ג' תיבות וכתב הוא ז"ל ויעשה ממנה
אותיות אחרוכות עד שתתמלא השיטה ומזה תשמע שבכל שטה
ושטה שלא תהיה מלאה מהתיבות שיעשה אותיות אחרוכות עד
שתתמלא כל השטה ולזה כשראית בשטה זו שהיה פירוד בין
התיבות עשית מה שעשית · גם בזה לא חשת לקיימך והלא
מיעיס יש לך לראות שלא כתב הטור ז"ל דבריס אלו אלא בשטה
אחרונה של כדת משה וישראל והנעשה לזה שאם יסיים באמצע
השטה יכולו העדיס לחתוס בהני השטה הנשאר ולדעת קלת
מהפוסקים אין נכון לעשות כן ולזה כתב הטור ז"ל שיצריך האותיו'
עד שתתמלא כל השטה ובשטה זו דוקא שיתמר ולאו בכל שטה
ושטה ועוד לא כתב הטור ז"ל אלא שיצריך האותיות לא שיכתוב
אותיות אחרות ועוד לא אמר הטור ז"ל אלא הסופר עלמו שהוא
עלוי הבעל ולא אדם אחר אחר שנחתם הגט שיוכל להאריך או
לקצר · אך לדעתי שלא עומדת על דברי הטור ז"ל בזה שאילו
עומדת על דבריו לא היית כותב מה שכתבת ראית מימיך מי
שכתוב ג' תיבות בשטה אחת והרי בשטה אחרונה הזהירו קלת
מהפוסקים שלא לכתוב בה רק ג' תיבות אלו ולא יותר כמ"ש הטור
ולאותה גם שהחכם נר"ו לא ג' תיבות לבד כתב דשבעה תיבות
שם שכתב בשטה זו ואיך אפי' בין ז' לשלשה לא דייקת ושלחת
יד ברעה נגד החכם נר"ו · ומה שכתבת שבשטר שליחות לא
נכתב בו נכתב ונתתם לפני השליח ואינה נוסחת הלבוש והשולחן
ועיתי לידע באיזה לבוש או שלחן ראית נוסחה זו והרי השלחן
ערוך לפנינו וגם ס' הלבוש והטור ז"ל ולא נמלא שם דבר מזה
לבלמו שכל דבריך בלו בלי השקפה והבחנה אף ע"ז לא פקחת
עינך · סוף דבר פקח עינך וראה ודע והבן שנכשלת במעשה
הזה שעשית כשלון גדול ומאחר שהאשה הזאת עדיין לא קבלה
קדושין מאחר אין לנו לדקדק בבטול הגט אך בפיסולו דבר פשוט
אפי' לדרדקי דבירב שהוא פסול ולא תגשא בו האשה הזאת
ואריכה לחכות שלוח שיעמוד עם הבעל עד שיכתוב לה גט אחר
כדי שתהיה יכולה להנשא ועליך לבדך תלות האשה הזאת שאתה
מגריה לגט אחר לא על החכם נר"ו כי מה שעשה כדין וכשורה
הוא ידיו אמונה ואתה למיעוט השקפתך והבחנתך בכל מעשיך
נמי שאתה גדול בעיניך נכשלת בנושא חמור כזה והיית קרוב

להרבות ממזרים בישראל ולכן הזהר והשמר ושמור נפשך מאד
ושלוח תשלח בעד האשה ותעכב על ידה לבלתי תקבל קדושין
מאחר עד שיכתוב לה הבעל גט אחר · ואם תפקח עיני שכלך
ותדמה כח המדמה הגובר עליך תוסיף בי אהבה על הדבריס האלה
אשר כתבתי לך אע"פי שאין דעתך נוחה בהם וכקוליס כסוחיס
עוקליס אותך כהיות דערכין על ריב"ן שהרבה פעמיס לקה רע"ק
על ידו שהיה קובל עליו לפני ר"ג וכ"ש שהוסיף בו אהבה לקייס
מה שנא' הוכח לחכם ויאהבך ואני לאלת ידי אמיס בחוב המוטל
על כל מי אשר נגע ה' בלבו להריס מכשול מדרך עמו כתבתי
והוריתי לך את הדרך אשר תעשה ולא יהיה לך לפוקה ולמכשול
לשמיס ולבריות להיות נושא ממזר אשר אין ארוכה למכתו ומוטב
שתבוש בעה"ז ולא תבוש בעה"ב ונס לבריות אם שמעו הדבריס
לפני כל יודעי דת ודין מה תעשה ליום פקודתם כי יכלון בהבל
פיהם ואוי לאותה בושה ולזה שמע בקולי אינעלך וזאת עצתי עליך
חזור בך חזור בך ותעכב האשה הזאת לקבל קדושין מאיש אחר על
שיפטרנה הבעל בגט אחר ובזה תהיה נקי מה' ומישראל כ"ד הקטן
שלמה צרור ס"ט ות"ל שלרף ה' מחשבה טובה לעשה שאם בלב
הבעל והלך לעיר תלמסאן ומצא אשתו שלא קבלה קדושין מאחר
והחזירה ושמחתו שמחה גדולה:

שאלה יא

שאלה מאנשי הר הגבון
כהה"ר משה מועטי י"ן
וז"ל גרסינן התם הנושא

והנותן באמונה אין לו עליו אונאה אף שלשון זה סתם הוא דמשמע
בין בתאנה מוכר בין בתאנה לוקח אין בו דין אונאה אעפ"כ לי נראה
שלא אמרו זה אלא אם בתאנה לוקח מהטעם שנתן ר"ח בזה שכתב
מפני שלא סמך משנה ראשונה על שווי המקח אלא על הדמיס
שלקח זה דלא שייך טעם זה אלא בלוקח שבתאנה שלא יחזו שמשנ'
ח' בשעת קנייתו ולא סמך על שווי המקח אלא על הדמיס שנתן בו
הלוקח ומאחר שכך הוא אחמת שנתן כמו שאמר אינו יכול לחזור
ולתבוע אונאתו נראה מזה שלא אמרו הנושא והנותן באמונה אין לו
עליו אונאה אלא בלוקח שבתאנה · ולא מלאני לבי לל מוד ג"כ
למוכר שבתאנה ולומר ג"כ שלא סמך מתחלה על שווי המקח אלא
על שווי ה' מיס ועל הריוח שנתן לו שאינו מיושב טעם זה במוכר
שבתאנה ומאחר שלא נזכר דין זה בגמרא ובפוסקיס אלא בלוקח
שבתאנה אין לנו ללמוד ממנו ג"כ למוכר שבתאנה דלא שייך הטע'
הנזכר · ועוד אף שלא מצינו טעם זה בדברי ר"ח אימא לך אנא היכא
דאיתתר איתתר · ועי"ל מאחר שדין זה אינו מוסכם מכל הגאונים
שלפי דעת רש"י ז"ל וכל הנמשכים אחריו פירש אחר יש בנושא
ונותן באמונה די לנו שנעשה דין זה במ"ש הם בפי' בלוקח שבתאנה
ולא להוסיף ג"כ במוכר שבתאנה · והואיל ואתא לידן זה נדייק
ביה אנב אורחין במ"ש הטור ז"ל וז"ל וי"מ שאפילו לא אמר בכך וכך
לקחתיו אלא א"ל תן לי חפץ זה כמו שקנית אותו ואני מאמינך במה
שתאמר קנית אותו והוסיף לך כ"וכ ריוח אין בו אונאה וכו' יש
לשאול מאי אפי' זה ומה חדוש יש בו על דברי הרמב"ם ז"ל עד
שכתב הטור ז"ל אפי' לא אמר לו · ומהרי"ק ז"ל כתב ע"ז וז"ל ומשמע
לרבינו שהוא פי' מחודש ולי נראה דבכלל דברי הרמ"בס ז"ל הוא
עכ"ל נר' מדבריו שהוא תופס על הטור ז"ל שכתב ואפי' דלא הוא
צריך לכותבו שדברי המפרשים ז"ל בכלל דברי הרמ"בס ז"ל הוא ·
ולי נראה אם יראה בעיני כ"ת דאפי' דכתב הטור ז"ל דייק שפיר
ואידוש גדול יש בדברי המפרשים ז"ל על דברי הרמ"בס ז"ל שדברי
הרב ז"ל משמע מהם אימתי אין לוקח אונאה בזמן שפי' לו בכמה
לקח ורלה באותו הערך ונתנלו כ"וכריוח והמפרשים ז"ל הידשו דלא
מבעיא אם אמר בכך וכך לקחתיו אלא אפי' לא א"ל בכך וכך
לקחתיו אלא שקנה ממנו בחנם שקנאו הוא בחנם ונתן לו כך וכך
ריוח לבד מראש המחון ולאחר שמשך החפץ א"ל ראש ממון וא"ל לוקח
מאחר שבכך קנית אותו הרי הוא ביותר ואינו רוצה לקחתו אף"ה
צריך ליקחנו דאלעת דהכי משכו ליתן לו כמו שקנאו ובזה נסתלקה
תפיסת מהרי"ק ז"ל מעל הטור ז"ל כנ"ל · אלא שתמהני היאך
מהרי"ק ז"ל לא ראה דבריס אלו שהם פשוטיס שכך היא כונת הטור
ז"ל ואידוש גדול יש בדברי המפרשים ז"ל על דברי הרמ"בס ז"ל ואיך
אמר דבכלל דברי הרב ז"ל הוא ואולי י"ל שאפי' אחדוש זה הוא
בכלל דברי הרב ז"ל אבל לא ידעתי איך דברי המפרשים ז"ל בכלל

דברי הרב כפי מה שפירשתי. וכן מספקא לי בדין זה היכא שסיקר שלא קנאם כמו שאמר אלא שקנאם בזול מעכו"ם א' שלא היה יודע ערכם שנלקם מסלל וכשבא למוכרם שם אותם בערכם שהם שוי' בשוק ואמר בכך ובך קניתם ר"ל כמו שהם שוי' בשוק ואחר כך א"ל הלוקח הסבא לי שקניתים כמו שאמרת וא"ל אני הרי הם אצלי כמו מגילה שקניתים בזול הרבה מעכו"ם שלא ידע ערכם ועתה אם רצונך לקחתם כמ"ש לך קחם ואם אין רצונך שתאמר שהטעיתיך בדבורי הרי אתקרך מקח טעות ואני אעמוד בשלי ואתה תעמוד בשלך לא יכולה דעתו לסבול שיתנם לו כמו שלקחם בעל כרחו והרי הוא לא מכרם לו אלא אדעתא דהכי ר"ל על הערך שא"ל ואיך יתנם לו בזול הרבה ויתאנה. וא"ת ומה קושיא היא זאת הרי אמרנו הנושא והנותן באמונה אין לו עליו אונאה כפי הפשט דמיירי בין במוכ' בין בלוקח דליתו דאפסיד אנפשיה שמכר באמונה כמו שלקחם עכ"ז לא יכולתי לסבול זה הדעת שאדם קונה דבר בזול הרבה כמו שמצא מצוון והעריך אותם בערכ' ששוים בשוק ואמר שבכך קנא' ומכרם בשווי' שיתנם לאחר בזול כמו שקנאם וא"ת ואם לא נאמר כן מהו הנושא ונותן באמונה י"ל היכא שבא לתבוע האונאה ולקיים המכר אמרי' ליה שאין בו אונא' אבל אם בא לבטל המכר לגמרי כנון שיאמר אם רצונך שתקחנו באותו הסך שאמרתי לך טוב ואם אין רצונך אלא שתקחנו בזול כמו שקניתיו יתבטל המכר שמיצינו ליה שזה שהטעהו בדיבורו דין מקח טעות יש לו ויש לזה הוכח מדברי רש"י ז"ל בתלינ' דהיכא דהטעהו בדיבורו דין מ"ט יש לו לא דין אונאה כלל. העולה מדברי מספקא ליה בדין זה לי איירי בלוקח ומוכר וכן מספקא לי לי איירי בלוקח ומוכר אם רצה לבטל המכר אם בגריתהו שלא לבטל ויתנהו בע"כ שיתנהו בזול כמו שקנאו או לא בגריתהו אלא יתבטל המכר כמו מ"ט שהטעהו בדיבורו אלו הספיקות מולדו לי בסרליתי לעמוד על דין זה בבירור אנא אדוני העמידני על דעתך במה שכתבתי ומה שמצאתי בדין זה בפוסקים המפורסמים לאדוה אמאוני מאת אהובך אהבה רבה בקירות לבו כתובה מפה מועטי ס"ט:

תשובה

אנא דזנגבילא ושקא דפלפלא חריפא התכס הנבון כה"ר משה נר"ו נמצאו דבריך לי ואוכלם ויהיו כפי כנפת לופים אמרוס ולהיות שלעת כזאת אני חלוש ביותר וזה לי ימים רבים ואני בדמשק ערב נוסף על ארות לבבי הרחיבו ולא היה מידי לחפש בזויות האחרונים הנמצאים אתי לבדר ולבבן הענין היעב שא"ל שלא נשאל דבר זה מאתם להיותו דבר מצוי בכל עת לבד זה מצאתי להרב הגדול כבוד מהרש"ס ז"ל שנשאל על ענין זה ויש קצת הוכחה מדבריו לענין זה כמו שנעתיק דבריו לקמן בס"ד אמנם מה שעלה בתלודתי ואם מעט מזער הוא כפי השעה אציגה לפניך עד יסקיף וירח ה' משמים ויניח לנו מעינבון ידינו אולי יקרה ה' ויאיר עינינו בדברי האחרונים דבר מפורש בענין זה:

מה שדייק כ"ת בדברי הטור ז"ל בתי האהבה בכל עת שיבוא לידי דין זה בס' הלבוש כך אני מבין מדבריו בלי שום עיון ודיוק לבד מפשטו הלשון דרך העברה בעלמא כך אני מבין דבריו ולדעתי אין מי שיפרש בדברי הטור ז"ל שום פירו' אחר שלפי הגראה אינו סובל פירוש אחר. ומ"ש שגם למהרי"ק ז"ל נראה' לו שזה פירש מחודש אלא שגם חידוש זה הוא בכלל דברי הרמ"בם ז"ל לא משמע כן מדבריו שהרי כתב ומשמע לרבי' ז"ל שהוא פי' מחודש ר"ל לדבריו נראה שהוא מחודש אבל ליה ז"ל נראה שאינו מחודש כמו שכתוב לקמן בס"ד. אך מה שתמהת עליו במ"ש בדברי המפרשים הם בכלל דברי הרב ז"ל בודאי כנון דא לריכה רבה שאינו אלא גילה לנו הוא ז"ל דבר זה כל הראוה דברי הרב ז"ל אלא הזכיר רק חלוקת זכירת הסך בתחלה יחשוב דפליג עלייהו שהרי הטור ז"ל הבין זה בדבריו שאחר שכתב דברי הרב ז"ל כתב וי"מ דמשמע דפליג עלייהו ואולי שמהרי"ק ז"ל האיר עינינו בסברת הרמ"בם זכרונו לברכה כך היינו מפרשים דברי הרב ז"ל ומי כמוהו מורה לירד לעומק דברי הרמ"בם ז"ל:

אמנם היאך דברי המפרשים ז"ל הם בכלל דברי הרב ז"ל באמת אל"ע ובפתחי ספר הרב ז"ל לראות אם יש בו נוסחא אחרת בשינוי מה"ש הטור ז"ל בשמו אשר כן יקרה לפעמים שיזדמנו לטור ז"ל נוסחאות משונות בדברי הרב ז"ל עמדתי ע"ד הנ"מ ז"ל ומדברין לתלתי ישוב לתמיהת כ"ת אם יראה בעיני מע"ת שהמ"מ ז"ל כתב וז"ל כיצד חפץ זה וכו' כך פי' ר"ח מושא ונותן באמונה במכיה שחורות ומצאו הרואה ללוקחו ונתרצה לתת לו שך ידוע מריוח והלה או' בכמה קני וכן הוא האמת וכו' הנה המ"מ ז"ל גלה לנו בתחלה שהרב ור"ח ז"ל שניהם בסגנון א' מתנבאו בדיבורם הברייתא דמושא ונותן באמונה ואח"כ כתב מה שפי' ר"ח ז"ל ואחר החלוקה הב' שהיא זכירת הסך לבסוף שכן אמר בתחלה ונתרצה בסך ידוע מריוח ואח"כ אמר והלה אומ' בכמה קנה שזהו זכיר' הסך בסוף ובודאי שהחלוקה הא' שהיא זכירת הסך בתחלה בכלל בדברי ר"ח ותייתי במכ"ש א"כ מאחר דהמ"מ ז"ל גלה לנו שהרב ז"ל ור"ח ז"ל שוים בפי' הברייתא וכתב בדברי ר"ח החלוקה הב' שלא נזכרה בדברי הרב ז"ל החלוקה שכתב הרב ז"ל היא בכלל בדברי ר"ח ז"ל א"כ משמע שגם הרב ז"ל מודה בחלוקה שכתב ר"ח אע"פ שלא כתבה מאחר שניהם שוים בפי' הברייתא גם בדיני הוצאתן ממנה ג"כ שוים ובודאי שמהרי"ק ז"ל גם הוא סובר כהמ"מ ז"ל שכתב ור"ח שניהם שוין בפי' הברייתא ובדיני הוצאתן ממנה וז"ל ול"כ דבכלל דברי הרמ"בם ז"ל ומה שלא כתב הרב ז"ל רק החלוקה האחת איפשר שמר אמר חדא ומר אמר חדא ולעולם לא פליגי זה מה שא"ל ליישב דברי מהר"יק כפי השעה: הן אמת שהוא דחוק קצת מלד הלשון שכתב וכ"ל דבכלל דברי הרמ"בם הוא שהוא שכתבנו הוא בכלל סברת הרמ"בם ז"ל הוא לא בכלל דבריו כמו שכתב מהר"יק ז"ל. אשר על כן כ"ל עתה ואני כותב ענין אחר ליישב דברי מהר"יק ז"ל והוא הנלע"ד נכון שמהר"יק ז"ל נ"ל שסתי חלוקות הן שוות ואין לאחת על חברתה שום הכרעה מה שאין כן דעת הטור ז"ל לפי שהטעם שנתנו הרב ור"ח ז"ל לדבריהם שלא יורדים לדעת הלוקח והומרים מאחר שזה לא קנה כדרך כל העולם ולא נתן אל לבו לדעת שווי המקח ונתרצה בתמה שקנה המוכר ואם רב הוא מערכו אין זה אלא שסמך על מעשה המוכר ואולי שזה חפץ במקח זה אוריך לו בעת היא ולזה אינו סומך על ערך המקח אלא מהדמים שנתן המוכר אם מעט ואם הרבה וא"כ מאחר שהטעם הוא זה מה לי אם ידע הסך בתחלה או בסוף מה שיש לומר אינו ידעתי זה בתחלה לא הייתי מתרצה אף המוכר שיכ אמרו לו למה לא שאלת בתחלה על הסך הא וודאי מוכח שלא סמכ בתחלה על שווי המקח אלא על הדמים שנתתי אני ואם אחר מדאי א"כ אין הפרש בין ידע בתחלה ובסוף תדע שהוא כן פירוש הסך בתחלה אינה מעלה ואינה מורדת בדין זה דנושא ונותן באמונ' דהרי בשאר קניות דעלמא אם זכר לו הסך בתחלה שהוא חולה במקחו כך וכך ונתרצה הלוקח ונגמר המקח ביניה' כפי הדין ואח"כ מודע ללוקח שנתאנה הדין הוא שחוזר ותובע הונאתו אע"פי שידע הסך קודם גמר הענין ונתרצה בו רצוי גמור אם"ה חוזר ותובע הונאתו מה שאין כן בדין דנושא ונותן באמונה שאינו יכול לתבוע הונאתו נמצא שידיעתו בתחלה אינה מועלת לו כלום מפני שסמך על קניית המוכר ואינו סומך על שווי המקח א"כ אחר שזה הוא טעם הברייתא שכתבו הרב ור"ח ז"ל אין הפרש בין ידע בתחלה או בסוף ואמי' אם יאמר אולי ידעתי שבכך קניתי לא הייתי מתרצה אנו אומרים לו שסקר הוא טוען ועתה הוא שחוזר בו ומעיקרא לא סמך אלא על קנין המוכר ואדרבא אחר שנעשה זר מעשהו ולקח על הסתם ולא נתן אל לבו לידע סך הקנייה קודם שקנה סובר מהר"יק ז"ל דהוא עדיף יותר מאשאילו ידע בתחלה שבזה הורה וגלה דעתו שסומך על מעשה המוכר וא"כ בין ידע בתחלה בין ידע בסוף בכל דבר אחד וא"ם ול"ל דבכלל דברי הרמ"בם ז"ל הוא ר"ל שטעם שיש להב' ז"ל בדבריו שהוא בלתי הסמיכה על ערך המקח הוא הטעם לענינו שם למפרשים ז"ל וא"כ מאחר שטעם אחד להם ובכל דברי אחד מהם שייך מעם זה מוכרח שדברי כל אחד בכלל דברי חבירו. ולדעתי שזה יוכן היטב מדברי המ"מ ז"ל שכתבנו לענין שם להבין במה שכתב כן פי' ר"ח והרי דברי ר"ח הוא שהזכיר לו המוכר סך המקח בסוף והרב ז"ל כתב שנזכר הסך בתחלה ואיך כתב כן פי' ר"ח אע"פי שיש לזה לומר שכוונתו לומר שהרב ור"ח ז"ל פירשו הברייתא בדרך אחרת ממה שפרש"י ז"ל וז"ש כך פי' ר"ח ר"ל על דרך הרב ז"ל ולא על דרך רש"י ז"ל אבל בענין הדינין היוצאין ממנה טעמם אין בהן הוכחה שהם שוים בהם לפוש הרשוה יוכל הדוחה לומר זה אבל ממה שלא כתב טעמם אלא אחר שכתב ר"ח אז כתב הטעם שיש לקרב שהוא הסכימה על מה שנתן המוכר נראה פשוט שכוונת המ"מ לומר

לומר במה שאמר כך פי' ר"ח ר"ל מן הטעם שכתב הרב ז"ל מה שכתב הוא הטעם בעצמו שיש לר"ח ולזה לא כתב טעם הרב ז"ל על שכתב דברי ר"ח ולזו כתב הטעם להבין ולהורות שטעם אחד יש לדבריהם וזאת היא דעת מהר"יק ז"ל זה הגלע"ד בהבנת דברי מהר"יק שלא כ"ל שום חידוש בדברי המפרשים על דברי הרב ז"ל

ובסכלל דבריו דבריהם מה שאין כן דעת הטור ז"ל:

ומזה שכתבת שכ"ל לחלק בדין זה בין לוקח למוכר אני הפעוט לא נראה לי לחלק ביניהם בשום צד מהצדדין וזה דבר שתחייבהו הסברא ויגזור עליו הטעם ויעיד עליו הסדר · אמנם מה שתחייבהו הסברא הוא שבדין ההוצאה השוו הלוקח והמוכר לבד בקצת ענינים שיש ביניהם אי זה חילוק ביארו לנו המפרשים ז"ל החלוק ההוא ובמקום שהן שוין שתמו דבריהם וקראו אמרו וכי המכרו ממכר לעמיתך או קנה וכו' וכדיהיב טעמא בגמרא דאצטריך למילקט תרוייהו ומשנה שלימה שנינו אחד הלוקח ואחד המוכר בהוצאה ומאחר שבניהם שוין בעיקר הדין כל מקום שלא פירשו לנו המפרשים אי זה חילוק ביניהם חזר הדין לסיני ואין לנו לומר דעבוד רבנן תקנתא למוכר ולא עבוד ללוקח דמי אינה מידי דעבוד רבנן תקנתא לחד ולא עבוד לחד מבלי נתינת טעם דשייך בחד ולא שייך בחד זה דבר זר כמו שנוכיח לקמן בס"ד ולא עוד אלו היינו מניחים דבר זה לומפשט הסכל היה שופט שהלוקח יש לו הוצאה בדין זה יותר מהמוכר אלולי המפרשים ז"ל שבכח האלהי הגלה עליהם בטלו לנו מפשט הסכל ונתנו לנו הטעם בדין זה שהוא בלתי סמיכה על שוי המקח שבטעם זה השוו בניהם ונתבטל מפשט הסכל והטעם שאני אומר שהיה הסכל השופט שבדין זה הלוקח יש לו הוצאה יותר מהמוכר אע"פי שאינה ראויה נחשבת אין שיהיה כמדומה ראויה היא דבגמ' על משנת ר' יהודה אומר אין לתגר הוצאה אותה התם בתגר ספסר שנו מ"ש משום דמיידע ידע זבנתיה כמה שוא ואחולי אחיל גביה והאי דזיבנה הכי משום דאיתרמיא ליה זבינתא אחריתי והשתא מייהא קא הדר ביה · ופיר"ש ז"ל ספסר קונה ומוכר מיד תמיד · ואע"ג דלא אפסיקא הלכתא הכי אין שיהיה · סברוה בעלי התלמוד ועלה בסכלם לפשוט מפשט זה כמי שקונה ומוכר מיד שלא יהיה הוצאה מטעם שהוא יודע ממכרו כמה שוה יותר ממה שמכרו ועכ"ז מכר בפחות והוה אמרינן אחולי אחיל גביה · ג"כ בנדון זה דנוסף ונותן בהוצאה ופרט אם היה כעין ספסר דאיתמר בגמ' שג"כ נמצא במי שאינו רוצה למכור מיד אין שיהיה היתה סכל שופט בסתמא שלא נתרצה זה למכור כך אלא דאחולי אחיל גביה אע"פי שהוא יודע שהוא שוה יותר ולא לי לנו שלא נשפוט זה בסכלנו אלא שנאמר שלמוכר יהיה לו דין הוצאה וללוקח אין לו דין הוצאה אלא בודאי הגזור כשם שעשו חז"ל תקנה למוכר בדין זה שאין ללוקח עליו הוצאה ג"כ עבוד ללוקח וחזר הדין לעיקרו שבניהם שוין בדין האוצאה:

ומן הטעם ג"כ אין נראה לחלק ביניהם שהטעם שכתבו המפר' ז"ל בדין זה הוא בלתי הסמיכה על שוי המקח ואחר שאין טעם לחד בדין זה אם נסקלם יחד יהיו שקולים במאזני לדק ואין לאחד על הבירו שום הכרע' וכשם שהלוקח אינו סומך על שוי המקח כך המוכר אינו סומך עליו אלא שזה סומך על מה שנתן המוכר וזה סומך על הריוח שנותן לו הלוקח ומהיכא תיתי לן לתת לך יתרון למוכר על הלוקח · ומה שכתבת שאינו מיושב טעם זה נלע"ד שהוא מיושב וכ"ת לא נתן טעם ולא הביא ראיה למיעוט ישובו אלא בדבריס בעלמא והרי הוא מיושב על מתכונתו · ומן הסדר ג"כ שיראה כ"ת שבכל מקום שיש חילוק בין המוכר והלוקח בא הדין שתוס בדברי הפוסקים כנראה שהם שוים בדין ואח"כ חוזרין וכותבין החילוק שיש ביניהם בדין ההוא ונותנים טעם לחילוק ההוא לתרץ לנו הקושי שיעלה בדעתנו לו' למה חילקו ביניהם מאחר שבניהם בעיקר הדין אין נמצא חילוק זה ביניהם לזה הם נותנים לנו הטעם והטעם ההוא שייך בא' מהם ולא בהבירו ומאחר דלא שייך בשניהם הוי שיהיו חלוקים הלא תראה בדין חזרת האוצאה בא בתחלה בדברי הפוסקים שתוס ואמרו עד מתי יכול לחזו' ולתבוע אוצאתו ולא פירשו על איזה מהם ידבר ואח"כ חזרו ואמרו בד"א בלוקח ואכל המוכר חוזר לעולם ונתנו הטעם לפי שהלוקח מקחו בידו והוצרכו לתת הטעם לפי שהסברא תחייב שיהיו שניהם שוין בזמן כמו שהם שוים בחזרה לזה נתנו הטעם והטעם ההוא שייך במוכר ולא בלוקח ומאחר שהטעם לא שייך בשניהם ויש הכרעה למוכר על הלוקח שאין מקחו בידו הוא שיהיה לו לך יתרון על הלוקח ולזה אמרו שמוכר חוזר לעולם אמנם אלו היה הטעם שייך בשניהם היו שניהם כשאריס שוין בדיניהם כמו בעיקר החזרה ששניהן חוזרין וכן נ"כ יראה כ"ת בדין בע"ה המוכר כליו שאין ללוקח עליו אוצאה כתב מהר"יק ז"ל לדחות דברי הרמ"ה ז"ל ולקיים דברי הרא"ש ז"ל שחילק בין מוכר ללוקח מטעמא דיהיב בגמ' בעל הבית מאני תשמישיה יקירי עליה כתב מהר"יק ז"ל וטעם זה לא שייך בלוקח וכן יראה כ"ת בכל מקום שתמצא איזה חילוק ביניהם מסבת איזה טעם וההוא טעמא לא שייך בשניהם ונותנין יתרון למי שיש לו הכרעה על חבירו וכשהם שקולים חוזר הדין לסיני ובדין זה כבר אנו רואים שהטעם שזה בשניהם והוא הבלתי סמיכה על שווי החפץ ואילו היה הטעם הזה שייך בלוקח ולא במוכר היינו מניחין המוכר עומד בדינו כשאר המוכרים שחוזרין באוצאתם וחוזרין לעולם וירא"ה כ"ת בפ"ג מה' מכירה להרב ז"ל על בע"ה המוכר כליו וכו' כתב הרמ"ם ז"ל וכתבו המפרשים ז"ל דוקא אם נתאנה לוקח וכו' אבל אם נתאנה מוכר הרי הוא כשאר מוכרין ולזה נתכוון הרב ז"ל שכתב שאלולי הרבה לי הדמיס וכו' ואין זה הטעם אלא כשנתאנה לוקח ע"כ והטעם הזה שכתב הרב ז"ל הוא הטע' שנתנו בגמ' מאני תשמישיה יקירי עליה וכמ"ש מהר"יק ז"ל הרי הוא שבדין זה הניחו המוכר עומד בדינו שחוזר באוצאתו ולא עשו כן ללוקח משום דהאי טעמא שייך במוכר ולא בלוקח אמנם בדין זה שהטעם שזה בשניהם לא עשו חילוק ביניהם דאילו אית בהו שום חילוק הו"ל להרמ"ם ז"ל לגלות לנו דעת המפרשים ז"ל אם אית דיש חילוק כמו שגילה לנו בבכח הסמוכה לה כנו"ל אלא פשיטא ודאי שאין מי שחולק בדין זה בין מוכר ללוקח · ומה שכתבת מאחר שלא נזכר זה בגמרא ובפוסקים איזה חילוק בלוקח וכו' מלבד מה שכתבנו לעיל דאילו הוה ביניהם איזה חילוק היו מפרשים אותו כמו שפי' לנו שאר חלוקים לבד זה נאמר שבגמ' ברייתא שתומה ולא פירשה אם בלוקח או במוכר ואדרבא מסדר לשון הברייתא מוכח טובא דבתרוייהו משתעי דהכי איתא בגמ' מיתיבי הנוטל והנותן באמונה והאומר ע"מ שאין לך עלי אוצאה אין לו אוצאה ומדמיגין דהברייתא מתתיהו להכי תרי דיני בחדא מתתא בודאי שהנוטלים אשר בהם ידבר דין א' מהב' דינין הם הנוטלים בעצמם אשר ידבר הדין השני ומינו שדין האו' ע"מ שאין לך עלי אונא' ידבר בין במוכר בין בלוקח והדין שזה בשניהם שאם אמר בשתם יש לו אוצאה ואם במפרש אין לו אונא' א"כ נ"כ הדין הב' הנו' בברייתא שוין בו המוכר והלוקח מאחר דנקטיהו בחדא וזאת נראית לי דהיה נכונה ועוד מלת אין לו אוצאה משמע בין איזה הוא או נתאנה כמ"ש שם התוס' דף י"ח ז"ל וא"ת ומנ"ל דאיירי בהדיוט וכו' וי"ל דלשון אין לו אוצאה משמע בכל ענין בין שהוא מאנה אותו מתאנה · וזאת שנית דהיה אמתית שבכל מקום שנאמר אין לו אונא' משמע בין נתאנה הוא או אינה אחריה ולשון הברייתא אין לו אוצאה · הא קמן בלשון וסדר הברייתא משמע פשוט דבתרוייהו משתעי · ואם מלשון הפוסקים ז"ל אע"פי שלא פי' הדין רק בלוקח נר' שדעת' לו' שהדין שזה בשניהם שהרי בתחלה כתבו לשון הברייתא בלורתה וז"ל הרב ז"ל הנוטל והנותן באמונה אין לו עליו אונא' וכן הוא לשון הטור ז"ל וכבר הוכחנו שלשון וסדר הברייתא משמע על שניהם וא"כ אע"פי שלא לקחו בידם רק חלוקת הלוקח ודאי שגם המוכר בכלל דאין סברא לו' שיפרשו דברי הברייתא הפך המובן מלשונה ויוציאו דין אחר שאינו מובן ממנה ועוד אם איתא שהם הבינו שהברייתא לא דברה אלא בלוקח הו"לל בד"א בלוקח אבל המוכר חוזר דכגון דלא הו"ל ולא לסתום ואם מפני שלא לקחו בידם רק חלוקת הלוקח ל"ק ולא מידי מתא' שכתבו הברייתא בלורתה שמובן ממנה שעל שניהם דברה אע"פי שלא פי' הענין רק בלוקח אמרי' שיורו שיורה למוכר ודכוותה איתא בגמ' בפ' הזהב על משנת ר' הלוקח ואחד המוכר באוצאה איתא התם אמ' רב אשי דיקא נמי דקתני ר' הלוקח ואחד המוכר ומפרש ליה ללוקח ש"מ שיורי שיריה למוכר · הרי בפי' איתמר שהתנא בתחלה זכר הדין בשניהם וכשחזר לפרש הענין פירשו בלוקח בלבד שאמר רבא אומר לו תן לי מעותי או תן לי מה שהוציתני ואמרו בגמ' שה"ה למוכר · אף בל"ד אמרי' מאחר שכתבו הפוסקים בתחלה הלשון שהוא מורה על שתיהן והוא לשון

הברייתא אע"פי שלא פי' רק בלוקח אמרי' דה"ה למוכר ושיורי
שיירוה למוכר. ומה שכתבת עדין זה אינו מוסכם מכל הפוסקים
שלפרש"י ז"ל פי' אחר יש בכוחה ונותן באמונה אינה הוה שבפי'
הברייתא חלוקים הם רש"י ז"ל ור"ח ז"ל אבל לענין הדין כתב
הגדול מוהרשד"ם ז"ל דאינו חולק רש"י ז"ל על ר"ח ז"ל כמו שיראה
כ"ת תשובת הרב הגז' שאני שולח לכ"ת וירא"ה מעוה דכ"ע מודו
לענין הדין. ולא דין אונאה לבד אין לנוטה ונותן באמונה אלא
ג"כ אין להם מקח טעות שהאונאה ומקח טעות כולם בסם אונאה
נקראים אלא שהאונאה היא על שתות ויותר משתות נקרא מ"ט
ובפי' כתבו הפוסקים הפן זה אני קניתיו בכך וכך ואני רוצה בו
כך וכך וכו' הגך רואה שלא נתנו בזה גבול אלא אפי' קנה באחד
ומכר בעשרה שהוא באחר מוכרים ביטול מקח בדין זה אמרו אין
בו אונאה ולא יתבטל המקח ודוקא בטול מקח דאמיס ושומא אבל
בטול מקח דמלה ומשקל ומוס יש בהם כך מצאתי כתוב בשם
הרש"ך ז"ל.

ועוד שהוכחנו בפי"ד שאין חילוק בין מוכר ללוקח בדין זה
ואין לאחד על חבירו לא אונאה ולא ביטול מקח ממילא
יתישבו כל הספיקות שנשתפקת בהם וכל זה לא נאמר אלא אם
נמצאו דברי המוכר כנים אבל אם נמצא שקרן בדבורו חייב להחזיר
ללוקח מה שהוסיף עליו וכ"ת מראה דברי הרש"ם ז"ל בתשו' סי'
בח' שהין לו כמה ניזי נמר ומוכרן לאחר באמונה אע"ל שקנאם בג'
לבנים ואני לכל ניזה ואח"כ מודע ללוקח אלא קנאם רק בג' לבנים
כמה וכמה הפלגי הרב ז"ל בגנותו ואמר שהוא גזל גמור ופתו אסר
לכל יקיראנו והשיב הגזילה אסר נזל ושובר על עשה ולא תעשה.
ואני או' שאם א"ל תאמר באמונת שמים וארץ בכמה קנית ואו'
המוכר הן כמו שטוענים לומר הטוענים ונותני' באמונה שעובר
ג"כ על שבועת ביטוי ועובר על לאו דלא תשבעו בשמי לשקר
כמ"ש הרב ז"ל פ"ב מה' שבועות ואע"פי שלא הזכיר לא שם ולא
כינוי דלא אמרי' דגריך להזכיר שם וכנוי אלא לחייבו קרבן או מלקו'
אבל איסור מיהא איכא כמ"ש מהר"יק ז"ל בפי' על הרב פ"י מהה'
הגז' וכן פסק הרב הגדול מוה"ר דודן זמרה בתשו' וכן עמא
דבר שנוהגין ליתבע בלשון זה והיא אלמס כמו שבועה בשמו ית'.
ומה שנסתפקת שאם קנאם בזול הרבה ושם אותם לעצמו כמו
שמוים ובשעת המכירה שיקר בדיבורו ואמר שקנאם בכך ושם
אותם לעצמו. בחמת שתמיהא לי טובא עליך מי שפי פרה פירש
איך אתפקת בענין זה וכ"כ הם דברים פשוטים עד שהתשובה
עליהם מותר נמור איך יעלה בשכל אנוש שהלוקח או' תאמר
באמונת שמים כמו שאתה יהודי בכמה קנית והוא או' בכמה שם
אותם לעצמו והיכן היא האמונה ובפיהו אין נכונה ולשון הפוסקים
נוח בכרוכיא ואומר תן לי החפץ כמו שקנית אותו ואני מאמינך
במה שתאמר שקנית והטעם שלא סמך זה על שוי החפץ אלא על
הדמיס שלקח ואם הוא שם אותם לעצמו היכן הוא שאמר לו
הלוקח כמו שקנית והרי הוא קנאם בפחות ממה שא"ל בחמת שפלות
דעת ממני איך לא שבלה דעתך דבר זה שתלגה אזנים משמוע
אותו וסבלה שיוכל לשקר ולו' שקנאם בכך והוא קנאם בפחות
ומ"ש והרי לא מכרם לו אלא אדעתא דהכי ר"ל על דעתך שא"ל גם
זה נפלאתי הפלא ופלא וכי הלוקח בתר מחשבתיה דמוכר אזיל
הוא לא אזיל אלא על הדמיס שנתן המוכר לא על מחשבות אין אסר
חשבונטה פשוטה בכל התלמוד דברים שבלב אינן דברים והרי
המוכר לבד מפני איזו סיבה אם פירש בשעת המכר ולא נתקיימה
הסיבה יכול לחזור אבל אם מכר סתם אע"פי שהיה בלבו שמפני כך
הוא מוכר אע"פי שנראין הדברים שמפני כך הוא מוכר אינו חוזר
כמ"ש הרב ז"ל בפ"ח מה' מכירה והטעם הוא שהלוקח אינו סומך
אלא על היוצא מפיו המוכר לא על מה שמחשב בדעתו ואם בתה
שהוציא מפיו כמלא שקרן בו חייב להחזיר ודברים אלו פשוטים הם
לכל מבין. וירא"ה כ"ת בתשו' הרשד"ם ז"ל שחייב המוכר להחזיר
ללוקח מה שקיקר בדיבורו ומי יאמר שהמוכר ג"כ לא שם האמר
לעצמו כמו שהיה שוה בשוק ועכ"ז כתב הרב ז"ל שחייב להחזיר מה
שהוסיף עליו באופן שנלע"ד שהדיבור בזה הוא מותר נמור. ומה
שהקשית לשאול וה"ת והרי אמרי' הנושא ונותן באמונה ואיהו
דאפסיד אנפשיה שמכר באמונה כמו שלקחם באמת שהקושיא
קושי' אבל התירון לא תירלת כלום אם בפעם א' כתבת לא יכולתי
לסבול זה הלשת בתחילה מכ"ת ובי בשביל שלא שבלה דעתך דבר

זה כתרלה הקושיא על כגון לא אמרי' גברא חזינא תירוצא לא חזינא
ומה גם שגם אתה לא כתה דעתך במה שאמרת והקשית לשאול פעם
שנייה וע"ז תירלת ואמרת י"ל היכא שבא לתבוע האונאה ולקיים
המוכר וכו' אבל אם בא לבטל המוכר לגמרי כגון שאחר אם רצונך
ליקחהו כמו שאמרתי לך טוב ואם אין רצונך יתבטל המכר שמיכון
ליה במחילה מכבודך והלא דין זה הוא בשאר מוכרים וקונים ודינא
הכי בגייהו שאם נמצא שאינו המוכר ללוקח ביותר משתות שהוא
ביטול מקח ובא הלוקח לתבוע אונאתו וא"ל המוכר אם תרצה בא"ש
לך טוב ואם לא תרצה תחזור המקח וטול מעותיך דינא הכי הוא
ויתבטל המכר וכל מ' עומד בשלו ואם תרצה לעשות דין זה ג"כ
בנוטה ונותן באמונה הלרא קושיא לחוכחתא דהרי ה"ז ירון הזה שרצה
לחרן ולעשות רבותא בדין זה דנוטה ונותן באמונה הרי הוא ג"כ
בשאר מוכרים וקונים וא"כ מהו הנוטה ונותן באמונה שהקשית
לשאול. ועוד אילו דינא הכי הוא למה לא מצא הרשד"ם ז"ל תקון
אחר אלא שיחזיר המוכר מה שאינה ושיקר הן אמת שתוכל השיבני
שהמוכר לא טען זה ואפשר שלא היה רוצה בביטול המקח ולזה היה
מוטן פעמים אחרות לקיים המכר אך עכ"ז לא הו"ל לרב ז"ל לשתוק
מיהא וכך הו"ל שחייב המוכר להחזיר לו מה ששיקר בדיבורו לבד
אם המוכר או' לו אם לא תרצה בכך יתבטל המכר אז יחזיר מעותיו
וכל מ' יעמוד בשלו שכך הוא דרכם של הפוסקים האחרונים בכמה
כשאלים על איזה דין הם משיבים על כל חלקי הדין ההוא בכל
פרטיו אע"פי שהשואל איכו טוען כל צדדי הדין הם משיבין על כל
פרטי הדין ההוא שנשאלין עליו והלכה למעשה היום הזה ראיתי
בפסק מ' ממה"רם נחלנטי ז"ל שהיה בדיניבה דמר אע"פי שהשואל
לא שאל על כל צדדי הדין הוכרחתי לכתוב כל פרטי הדין לדי שלא
יצטרך לשאול פעם אחרת ולהשיב עליהן וכן ראיתי בכמה תשובות
מהרש"ם ז"ל. ונעשה זה אני עושה סניף לראיה שכתבתי לעיל
שאם שורת הדין כך א"כ מהו הנוטה והנותן באמונה והרי בשאר
מוכרין הדין כך הוא שהיא קושיא שנתקשה בה כ"ת. כללו העולה
מה שכלע"ד שדין זה לנוטה ונותן באמונה אין בו לא אונאה ולא מקח
טעות לא למוכר ולא ללוקח ואם נמצא שקרן בדבריו המוכר חייב
להחזיר ללוקח מה ששיקר בו אפי' קנה אותם בזול ביותר לא יקח
אלא מה שנתן המוכר ולא כפי מה ששם אותם לעצמו ואין לו דין
מנוס לו' שיתבטל המכר שדין זה יצא משאר המוכרים וקונים לגל
דבר וגם מה שרצה כ"ת להוכיח בגדון דידך שנתן לו שטרה קלקה
ממנו שטרה הכה תשו' הרשד"ם ז"ל תוכיח שהגדון אסר בשאל עליו
הרב ז"ל בענין דידך וכתב הרב ז"ל שיחזיר לו מה שהוסיף ושיקר
בדבורו. זהו מה שראיה לעל"ד להשיב על ספיקותיך כפי סתת
והשעה עד שיאיר ה' עיניכו בדברי המפרשים ז"ל הוכחה ברורה
לאסר ולקיים מה שכתבנו אולעקל דעתכו מפני דעתם. כ"ל
נאמן אהבתך בלב זך וברור מעפר דל שלמה גרור ס"ט:

שאלה יב

תלמיד אחד: אל החכם הדיין כ' משה שורלאקי יצ"ו והכ' כה"ר אליהו יצ"ו: שאלה
וז"ל ראובן ושמעון היו יושבים לאכול ולשתות בחברת אנשים אחרי
בבית ראובן ובאה בת ראובן וביקה מיני מאכל להביא לפני היושבי
ואמר שמעון לראובן תן לי זאת הגערה לבני וענהו ראובן שיתנה
לו ואכלו ושתו ליום השבת הלכו ראובן ושמעון לב"ה להתפלל ואחרו
קצת אנשים אל החזן בלשון ערבי טלאע' ן' שמעון לס"ת אתמלך
מע"מ בת ראובן ואז החזן קרא לבן שמעון לקרות בתורה וקרא
עליו פיוטים כאחר בני אדם אלדי' יתמ"לכו וילאו מב"ה ומהיום
ההוא לא שלח שמעון לבת ראובן אפי' שוה פרוטה עד אחר עבור ל'
ראשי שני עמד ראובן לשדך בתו לבן לוי אז שלח שמעון לבן לוי וא"ל
הבת מקודש לבני ובן לוי לא שת לבו לדבריו ושדך בן לוי בת ראובן
ושמעון שלח אלו הדברים עם בעלי תורה לבן לוי קודם ששידך בת
ראובן לאחר ו' חדשים ראה ראובן לזמן את בת לוי להביאן לביתו
והזמין מאכל ומשתה כדי להביא אחתו לביתו הלך שמעון ואחר לבן
לוי בת ראובן ביד בני מקודשת וכשמוע ראובן הדבר הזה הלך
לשמעון וא"ל יש לך עליה שבתי מקודשת ביד בנך וא"ל שיש לו עדי'
ע"ז ובאו העדים אסר אמר שמעון לפניהו והעידו לפניהו שאמר
שמעון לראובן שיתן לו בתו לבנו אך הקדושין שאמר להל"ם ואמרו
הדברים ביניהם ומתרצו שני האנשי' ששאלו את פי כ"ת ומה תאמר

להם

לאם יעמוד ועתה בבקש מכ"ת תורינו מה יהיה מספט הבחור הזאת והלין עם מי מסכיהם והעולם כולו יודעי שרלוכן שתה כוס ח' מיל שמעון קידושין על בתו והעדים אומריס להד"ס ושמעון אומר בידוע שהם קידושין וכ"ת יגזור אומר מה שנראה לו כפי הדין והתשובה בנחון לרגל המוביל ושלום החותם שימן ולכל בני ישראל היה אור:

תשובה

אחר שלומכם וטובתכם כתבכם המפואר הגיעני ע"י אהובינו כה"ר יהודה כלן יצ"ו ורחיתי שכ"ת רצו לעמוד על דעתי על ענין הקול שיצא על בת ה"ר יהודה יצ"ו שנתקדשה לבן ה"ר אליעזר סקסיק יצ"ו ועמדתי על כל דברי השאלה ועם כי ידעתי אני את עלמי שאין זה מקומי ומירתי הורת אבי ובפרט בדבר קדושין אשר הוא נושא חמור ונוסף על זה הענה והעונה הזאת לבי בל עמי אל הלקח ומבני מחמד עיניהו המכסה הדיין אחינו ראש כה"ר נתן דורלון ז"ל עליו דוה לבנו וחסכו עיניהו אך להפקת רצון כ"ת ורצון ה"ר יהודה יצ"ו נפניתי לגלות דעתי עם היות שאינה מכרעת:

לאורה

היה נר' שהבחורה הזאת בת ראובן היא מוחזקת למקודשת לבן שמעון מחמת הקול אשר יצא בעיר שהיה הכל קדושין עליה ותנן בסוף פרקא בתרא דגטין יצא שמה בעיר מקודשת מקודשת ואינ"פ שנמצ'אח"כ שאין הקול אמת הא איכא פלוגתא בגמ'אי מבטלינן קלא או לא מבטלינן וכתבו קצת מהמפרשי ז"ל דלפי הנהו עובדי דמייתי התם בגמ'מ שמע דסיגיין כמאן דאמר דלא מבטלינן והר"ן ז"ל כתב וז"ל נר' דעכשיו בכתם מקומות אין מבטלין הקול ולפיכך לא כתבה הרי"ף ז"ל בהלכות - גרס' שדעת הר"ן ז"ל להחמיר ולא מבטלי' קלא והרב הגדול מוהרי"כל ז"ל כתב בתשו' שהרב רבינו פרץ ז"ל דעתו להחמיר ולא מבטלי' קלא - א"כ לענין הא הכא נר' לו שבת ראובן זו מאחר שיצא שמה בעיר שנתקדשה לבן שמעון אין מבטלין הקול שיצא כיון דאיכא תרי גברא דרבי נתנאל שהן הר"ן והרי"ף ז"ל דס"ל דלא מבטלינן קלא - אמנם אחר הסקירה וההבחנה בדברי האחרונים ז"ל נר' שהבחורה הזאת היא מותרת להתקדש לכל מי שתרצה ואין כאן מיחוש כלל ועיקר לא מיבעיא לדעת הרא"ש ז"ל דפליג על הני רבואתא וסבר דמבטלי' קלא כמ"ש שם בפסקיו וז"ל כתב מהר"ם בתשובה דמבטלי' קלא הוראה אתריה דרב ונהרדעא אתריה דשמואל ובאתריה דרב מבטלי קלא והלכתא כרב בחיסורי וחף על גב דרב ששת נמי דהילכתא מתיה בחיסורי ס"ל דלא מבטלי' קלא נר' דרב ששת מנהרדעא הוה ושם נהגו כשמואל ועוד דמיחש לקלא חששא דרבנן הוא ובשל טפרים הלך אחר המיקל - ועוד בירוש' משמע דרבי יוחנן סבר דמבטלי' קלא עכ"ל - הנה לדעת מהר"ם ז"ל מבטלין הקול ונראה גנם הרא"ש ז"ל מסכים לדעתו מאחר שהביא דעתו מבלי שום חולק ר' פשוט דס"ל כוותיה - אלא אפי' לדעת הר"ן והרי"ף ז"ל דס"ל דלא מבטלי קלא נר' פשוט דלא חיישינן להאי קלא והטעם לזה הוא דהאי קלא דאיתמר במסכת יצא שמה בעיר מקודשת מקודשת דאפלינו עליה הני רבואתא אי מבטלי' קלא או לא מבטלינן צריך שיהיה קול וחכסיסיו עמו ומפרש התם בגמרא שתכסיסי הקול כדי שיהיה נקרא קול הם ג' דברים הא' שיהיו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסין ויוצאין ואומרי' פלוניה נתקדשה היום והני שאומריס פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו לאם למדינת הים ועל הקול היוצא באחד משני דברים שו שיפלינו אי מבטלינן האי קלא או לא אמנם אם הקול שיצא אין בו שום א' מג' דברים אלו ליכא מאן דפליג לפי שאין כאן קול שיצטרך ביטול ואין זה רק הבנה בעלמא - ובנדון זה הקול הזה שיצא על הבחור' הזאת אין בו שום דרך מן השני דרכי' הללו המזכר א"כ אין כאן קול שיצטרך ביטול - והו איתא התם בגמרא אמר רב אשי כל קלא דלא אתחזק בב"ד לא הוי קלא הוא ודברים אלו לא נמצא עליהם שום חולק וכפי מה שנהבשאלה נר' דלא אתחזק הוי קלא בני דינא אחרינא עת שבאו לחזק הקול בב"ד נתחזק להפך שאמרו העדים להד"ס ולא נזכר שום זכר קדושין א"כ הדבר ברור שאין כאן שום חשש:

אברא

שיש בנדון זה דבר א' העומד בפניהם והוא עליית הבחור לס"ת ביום שבת קדש וקריאת הפיוטין עליו שאין לך שמחת קידושין יותר מזה וכתב הרב ז"ל פ"ט מהל' אישות ה"ל ובן אם באו שנים ואמרו ראינו כמו שמחת קידושין ושמענו הבר' ושמענו מפ' שמעו מפלוני שנתקדשה פלונית בפני פ' ופלוני והלכו למ"ה אם אמרו ה"ז קול שתתחזק בו האשה למקודשת עכ"ל - משמע מדברי הרב ז"ל אפי' אין כאן מצות מוצעות ולא נרות דולקות רק אם ראו לבד שמחת קידושין ה"ז קול ותתחזק בו האשה למקודשת ובנדון זה הרי יש שמחת קידושי' והיא עליית הבחור לס"ת וקריאת הפיוטין וא"כ ה"ז קול ואתיין לפלוגת' דהגהו רבואתא וכבר כתבנו שהר"ן והרי"ף ז"ל ס"ל דלא מבטלי' קלא ומי הוא זה ואיזה הוא אשר לא יחוש לדברי האלהים האדירים האלה להקל בדבר שהם מחמירין ובפרט בנושא חמור שהוא דבר שבערוה ואע"פי שמלינו דהרא"ש ומהר"ם ז"ל ס"ל דמבטלי' קלא מי יכנים ראשו בין הריס הרמיס האלה אמנם אחר ההקפה בדברי הרב ז"ל נר' דאין כאן בית מיחוש כלל כל"ד לפי שהרב ז"ל סיים בדבריו ואמר שמעינו מפלוני ששמע מפלוני וכו' ונשמע מדבריו שהאנשים אשר ראו שמחת קידושין הם בעצמם ששמעו שנתקדשה פלונית בפני פ' ופלוני אבל אם לא ראו רק שמחת קידושין לבד ולא שמעו מפלוני ופלוני שנתקדשה וכו' אין זה קול שראויה שתחת קידושין בלבד לא תתחזק האשה למקודשת - ועוד מ"ש הרב ז"ל וכן אם באו שנים ואמרו כו' ר"ל שבאו לב"ד להעיד כדי לחזק הקול כי כן כתב הוא ז"ל בתחלת דבריו וז"ל וכל קול שלא נתחזק בב"ד אין חוששין לו אבל אם הקול יצא בעיר אפילו קול גמור אם כשבאו לב"ד לא נמצא מי שמעיד אין חוששין לו ובנדון זה כפי הנר' מדברי כ"ת שהאנשים הנמצאים בב"ה כשעלה הבחור לס"ת לא ראו רק עליית הבחור לבדו ולא שמעו מפי אחר שבת ראובן נתקדשה לבן שמעון וגם האנשים אשר אמרו לס"ן שיעלה הבחור לס"ת לא אמרו ששמעו שנתקדשה פלונית בפני פ' ופלו' רק אמרו פלו' אתמ"ל ודבריס אלו אמרוס חוץ לב"ד וכבר כתבנו שכל קול שלא נתחזק ונועל עליו בב"ד לא חיישינן ליה - ועוד דבר זה שאמרו האנשים האלה לס"ן בלשון ערבי תוכל לפרשם על הסידוכין מבלי זכר שום קידושין ואיפשר ששמעו שאמר ראובן שיתן בתו לבן שמעון ושמעו דבריס אלו אשר עברו בין ראובן ושמעון וא"ו אמרו פלו' אתמ"ל מאי שלא פירשו דבריהם ואמרו פ' קדש בת פלו' - וא"כ אפי' לדעת הרב ז"ל נר' בנדון זה אין בו מיחוש כלל ואין זה נקרא קול שצריך ביטול שלא נמצא מי שאומר ששמע שנתקדשה פלוני' בפני פ' ופלוני ואת"ל שנמצא מי שיאמר כן מאחר שלא נמצא מי שאמר כן בב"ד שלא אדרבה כשבאו לחזק הקול בב"ד נתבטל הקול לגמרי ונמצא שלא"ד ס"כ אין כאן קול שנאמר עליו אי מבטלי' קלא או לא - ועוד שאפילו היה הקול הזה שיצא היה קול גמור בכל תכסיסיו ונתחזק בב"ד אפ"ה בנדון זה לא חיישינן ליה בשלמא אם העדים שהלו בהם הקדושי' היכם נמצאים לפנינו רק שבאו ב' ואמרו שמעינו מפלוני ופלוני מפלו' ששמע שנתקדשה פלונית בפני פ' ופלוני והלכו למ"ה אז אמרו אז הוה חיישינן שמא אם מחר יבואו העדי' ויאמרו שנתקדש בפניהם וכן אם אמרו חייש' שמא אינו היו העדים קיימים היו מעידים על הקידושין ולזה אנו חוששין לקול זה שיצא אבל אם העדים שאומרים שנתקדשה בפניהם הם עומדים לפנינו אין אנו צריכין לקול שיצא להחזיקה בו למקודשת שהרי העדים עומדים לפנינו ויבואו ויעידו על הקידושין אם אמת היה או לא והראיה לזה ממ"ש הטור ז"ל סי' מ"ב בשם הרמ"ה וז"ל כתב הרמ"ה ז"ל דוקא שנתברר ודאי ששקר היה ולא באמת לא כגון אותם העדים שתלה בהם הקידושין שנתקדשה בפניהם אמרו להד"ס וכו' וכתב מהר"יק ז"ל שכדעת הרמ"ה ז"ל פי' המפרשים ז"ל הרי לדעת הרמ"ה ז"ל אם באו העדים שתלה בהם הקידושין ואמרו לה"ס דלכ"ע לא חיישינן לקול אפי' היה הקול בתכסיסיו והטור ז"ל נר' דס"ל כותיה שהרי הביא דבריו בלא שום חולק וכן פסק הריב"ש ז"ל בתשובה סי' קנ"ג וז"ל אבל היכא דאיתברר דשקרא הוא אמאמת דהכך דאזלי למ"ה דתלי בהו עיקר קלא דאתו ואמרי להד"ס דכ"ע מבטלי' קלא דלא יהא אלא עדות גמורה כי איתברר דשקרא מי לא מבטלי' ליה לגמרי דוקא מי דנקט והלכו למ"ה טעמא דהלכו הא לא הלכו אמבי' עליהו עכ"ל וכן פסק הרב הגדול מהרי"ן לב ז"ל כדעת הרמ"ה ז"ל ובנדון זה הרי העדים שתלו בהן הקידושין באו והעידו הכך הקול שיצא ואמרו שלה"ס ולא נזכר שום זכר קדושין לא בדיבור ולא בתנועה ולא תלינן לו דאיפשר שהאנשים האחרים אשר היו מסובין שם המה ראו שנתן שמעון לראובן כוס יין קידושין על בתו לבנו והאנשים שאמרו להד"ס איפשר שהם לא שמעו רק

תחלת הדברי׳ אשר עברו בין ראובן ושמעון אך אח״כ נתן שמעון הכוס לראובן ואחר שנסובין ראו ואע״פי שלא נתייחדו לעדות יכולין הם להעיד כדאי׳ פ׳ האיש מקדש וכן פסק הרב ז״ל פ״ג מה׳ אישות שעידי הקידושין מ״ל ייחוד לעדות ואפילו הזמנה מ״ל כמ״ש הרמ״ם ז״ל אלא כל שראו העדות יכולין להעיד ובגדון זה מיפסר דאשר התסובין ראו בתיכת הכוס ושמעו שא״ל שמעון לשון קדושי׳ והשנים האחרים היו עסוקין בפת בגס ויין משתיהם ולא ראו ולא שמעו לזה י״ל הרי שמעון כשבא לב״ד והאמרו לו ב״ד אם יש לו עדיים בדבר אמר שיש לו פ׳ ופלוני והם השנים שבאו והעידו ואילו היה יודע שיש עדיים אחרי׳ הי׳ לו ג״כ ופלו׳ ופלו׳ וא״ת לפי שידע שאף ע״פ שנים עדיים יקום דבר לזה לא אמר אלא השנים לבד א״כ כשראו׳ העדיים העידו הפך דעתו ונגד רצונו למה לא אמר אז שעדיין יש לו עדיים אחרים אם באמת יש מהמסובין שיש לו עדות בקידושין אלא דמנוכחא מילתא שאין לו עדיים אחרים על מה לסמוך רק על ב׳ אלו אשר הביא לב״ד לחשבו שיסמוך עליהם ונמצאו קנה רצון ועוד שאלתי את פי כמה אנשים מתושבי תלמסאן ואמרו לי שאנשי העיר הוא שכל מי שמקדש או משדך אשה שולח שבלונות ומגדנות לבית הכלה תכף ומיד אחר הקידושין או השידוכין וכן בכל מועד ומועד ואפי׳ עני שבישראל לא יגרע מזקו א׳ הוא רבה ואחד המתעשר ושמעון זה אבי הבן כפי מה ששמעתי והגיד לי ויודע אני ג״כ בו אם אינו מעשירי העיר אינו ג״כ נחשב לעני ואילו היו דבריו נכנס שנגמר הענין בינו ובין ראובן אפילו בשידוכין איך עברו ד׳ ראשי שנים ולא שת לבו לשלוח איזה דבר לכלתו כמו שעושים עניי העיר ומאותי הערך בהיותו מנכבדי העיר גם הוא גם אבי הבת אין זה כי אם הדבר ברור כשמש שדברי העדים כנים ומכוונים שלא עבר לפניהם רק מה שהעידו והאמת יורה דרכו מכל הני טעמי דכתיב׳ נראה פשוט שבת ראובן היא מותרת להתקדש לכל גבר דתלבין ואין כאן לא קידושין ולא קול׳ ועוד נלע״ד ס״א להיתר הבת הזאת והוא פתח כפתחו של היכל דבגדון זה אפילו אם יבואו עדים ויעידו ששמעון נתן כוס יין לראובן וא״ל אני נותן לך כוס יין זה קדושין על בתך פלונית לבני ובכל ראובן הכוס ושתהו אפ״ה אין כאן כי׳ מיאוס כלל לפי שבן שמעון כפי מה שהוגד לי בעת ההיא היה בבן ח׳ שנים ואם הדברים כנים שהבן היה קטן אין קידושי אביו כלום דתנן בפ׳ האיש מקדש המקדש אחי נשים בשוה פרוטה או אשה א׳ בפחות מש״פ אעפ״י שאלא שבלונות לאחר מכאן אינה מקודשת וכן קטן שקדש וכן פסק הרב ז״ל פ״ד מה׳ אישות וכן הטור ז״ל׳ וא״ת זהו אם הקטן עצמו קדש דקי״ל אין מעשה קטן כלום אבל בגדון זה שאביו קדש לו אפשר לו׳ שיש מחשבת מעשיו׳ גם זה נראה׳ פשוט דלאו מילי הוא דאי מעשה שליחות אין קטן עושה שליח כדאיתא בגטין פ׳ התקבל ואי משום דגזמה יד אביו כידו כדאמרינן גבי קטנה גם זה פשוט דבבת זכי ליה רחמנא ולא בבן כדאיתא בפרק בערה שנתפתתה את בתי נתתי לאיש הזה׳ וא״ת הן אמת דמלאורי׳ לא הוו קדושין דילמא מדרבנן הוו קדושין כמו קטנה שאין לה אב דאין לה קדושין מדאורייתא ואית לה קידושין מדרבנן׳ הא׳ כמי ליתא וכמ״ש המפרשים ז״ל כל זה באריכות׳ וא״כ מאחר שבן שמעון זה היה קטן בעת ההיא ולא בא לכלל איש אין במעשה אביו כלום׳ הן אמת שמהרי״ק ז״ל בסי׳ מ״צ כתב דברי מהר״י קולון ז״ל שכתב בשורש ל׳ בשם רבינו׳ שקטן בן י״ח שנה שקדש לו אביו שגרוב׳ גט ועשה היות שהרב המשכיר ז״ל כתב על דבריו ודבריו תמוהים הם מלינו ג״כ הרב הגדול מוהרשד״ם ז״ל כתב בתשובה שנשאל על מעשה כנ״ד ולא כותיה קא אמינא בהאחד שנתן כוס יין לחבירו וא״ל הרי בתך מקודשת לבני בכוס של יין זה והיה הבן קטן והרב הנזכר ז״ל אחר שכתב דברי מוהרי״ק ז״ל ותמה גם הוא עליהם כתב וז״ל ומ״מ אחר שמהר״י קולון ז״ל רב וגדול ומפורסם הביא הסברה הזאת ראוי לחוש לדבריו׳ ואם הרב ז״ל חשש לדבריו מי הוא זה אשר לא ימוש׳ אבל הרב הרשד״ם ז״ל אחר שדחה הסברא הזאת בב׳ ראיות ברורות מדברי גדולי הפוסקים אשר ומעייניותיהם אנו מסתפקים כתב ולרווחא דמלתא אני אמ׳ לאפי׳ לדעת הרב ז״ל שהביא דבריו מהר״י קולון ז״ל בגדון זה יודה דליכא למיחש כלל דע״כ לא קאמר הרב התם אלא לפי שהיו קדושין בטבעת וכשהגדיל הבן דליכא למימר שמא כתרלה הוו הקדושין בעין אבל בגדון זה שהיה בכוס של יין דבשעת תלות הקדושין דהיינו בשעה שהגדיל אין הקדושין בטולים פשיטא דמודה הרב הנזכר ז״ל דלא הוו קדושין כלל וא״כ בהגמ״י עכ״ל׳ א״כ זכינו לדין בגדון זה שאפי׳ היו דברי שמעון כנים ויש לו עדים מעידים כדבריו הרי כשהגדיל הבן דליכא למימר שנתרלה במעשה אביו אין הקידושין בטולים׳ מכל הני טעמי נלע״ד הדבר פשוט שבת ראובן מותרת להתקדש לכל מי שהרצה כמ״ש לעיל את כל זה כתבתי להלכה אבל למעשה אינני כדאי להורות בנושא חמור כזה לבד אם יסכימו החכמים יל״ו ובפרט החכם השלם מורינו כמה״ר נתנאל נר״ו אשר אליו מסבא הוראה ומימיו אנו שותים ה׳ יאריך ימיו ושנותיו בטוב אמן׳ מעתר

לב שלמה נרור׳

אשמרה לפי מחשוב ומונא שפתי אבלוש פן יחשבנו שומע והייתי בעיניו כמתעתע לא יביב ידו מבלע לאמר מי פגשך להדש ללא שאלוך להמלא ללא בקשוך אמרת הנני אל מי לא קורא בשמך אשר כמה דקדק בלשון השאלה להיות הדבר נשלם ע״י כ״ת לא ע״י הזולת ולכן בעבו׳ חוסי בי אחשוך פי כעת ומה גם שהדברי׳ עתיקים ומשפטים לדיקים ואינם צריכים חיזוקים שהם ברור מולק חזקים ומותר הדברים בהם לפי פשיטותם בהיר הו׳ בשחקים ניב שפתי לא אכלא לשאת תתנה בעבדך ומה חיים עוכים מרוכים ערבים ומתוקים כיום את נפשך ונפש אוהבך אהבה רבה להבת עולם כשמחת לבב הולך במחול משחקים׳ אבין קנין נתנאל קרשקש ס״ט׳

שאלה יג

שאלה ראובן ושמעון היו בעיר קונסטינה עושים ונותנים והיה שם לוי עמהם ובאו אל לוי ואמרו לו אם יש לו מעות בעיר אלבזאייר ואמר להם שיש לו ביד יהודה ואמרו לו אם ירצה יכתוב ליהודה שיקנה לו בתמה גרושים מיני סחורות שיאמרו לו פרטן ומעות שיקנה לוקש פקידו ויטעון לותם בספינה אשר תכשר בעיניו וישלחם לעיר גנ׳ הם יהיו באחריותם ר״ל אחריות הדרך מאלבזאייר עד בונה והם מעכשו קנויים להם ויתנו לו עשרים גרושים ריוח ומעת שיקנם יהודה הם מחויבים בתמה ועשרי׳ גרושים הנז׳ באופן מעת שיקנם יהודה הם קנויות להם ועומדים באחריות׳ לכל מילי וכגמר הענין ביניהם בקנין ושבועה ואע״פ ששמעון וראובן כתחייבו ללוי בזה שכתוב לעיל לא רצה לוי לכתוב הפטר רק על שמעון וכתבו ללוי הסחורות אשר הם רוצים ולוי שלח ליהודה פנקס הסחורות וכתב לו שיקנה הסחורות ההם ממעותיו שהם בידו וישלחם עם הספינ׳ אשר תכשר בעיניו והגיד לו כל מה שעשה עם ראובן ושמעון גם הם כתבו ליהודה שיתחדל לקנות הסחורות הנז׳ באופן טוב שיו׳ וישלחם עם הקודש לבא וכן עשה יהודה שקנה הסחורות ההם ושלחם בספינה אחת ובעונות הספינה נטבעה בדרך ואבדו הסחורות בענין רע ואחר כדנפסר לב״ע וחילי״ם והפטר שכתב לוי על שמעון נאבד ממנו ועתה בא לוי ותובע משמעון הסך הנזכר שנתחייב לו בו לפי שהסחורות באו באחריותו ומעת שקבלם יהודה נתחייב בהם כמו שהתנו׳ ועל זה משיב שמעון אמת בתחלה כך היה בינינו אבל אח״כ כשלא רצית לכתוב רק עלי לבדי אמילא נתחייבתי אלא עד שיבואו הסחורות לידי לעיר קונסטינה׳ לזה משיב לוי הסביב לי שכן היא כדבריך ולא קבלת אחריות׳ עליך מעת קנייתם והפטר לזה משיב שמעון הן לויכי כדבריך מעיקרא אמר בטל ומבוטל לפי שאין אדם מקנה דם״כל וכל דבר שאינו ברשותו של אדם אינו כדם״כל וכשאמר לו הרי הסחורות ההם לא היו עדיין ברשותו ולא ברשות שלוחו נמצא שלא חל עליהם המכר והקנין בטל אלו הם תורף טענותיהם אף על פי שיש להם טענות אחרות כולם תלויות בטענות אלו שבזה הוא מתחזק שמעון׳

תשובה

הן אמת שלכאורה היה נראה שלדקו דברי שמעון לאפי׳ קבל עליו אחריות הסחורו׳ הנז׳ ומעת קנייתם קנו ליה ברשותיה והם קנויים לו מאחר דבשעת הקנין עדיין לא היו ברשות לוי ולא ברשות יהוד׳ שלוחו אין כאן שום דבר שיחול עליו הקנין מעצ׳ דאין אדם מקנה דם״כל דהכי אפסיקא הילכתא בפ״ב דקדושין כרבנן וכ״כ הרב ז״ל פ״כ מה׳ מכירה וכן הטור ז״ל בח״מ סי׳ ר״ע ולזה הסכימו כל האחרוני׳ ז״ל ודבר שאינו ברשותו של אדם חשיב כדשבל וכן כתב הרב ז״ל בפ׳ הנז׳ וכן הטור ז״ל סי׳ רי״ח ולזה הסכימו האחרונים ז״ל וא״כ מאחר שלוי הנז׳ בשקנה הסחורות הנז׳ לשמעון

בדיין לא היו ברשותו ולא ברשות שלוחו אין הקנין חל עליהם והיה
יכול לו לחזור בו וכמו שהיה לוי יכול לחזור בו כך שמעון יכול
לחזור בו בכל עת שירצה ונמצא שאין כאן לא מכר ולא קנייה והמכר
הזה הוא בטל מעיקרו כל זה היה נראה לכאורה:

אמנם כך בדקינן ספיר בדברי הפ׳ סקי׳ ז״ל נלע״ד ששמעון
חייב לפרוע ללוי מה שהוא נתחייב לו בשטר אם יודה
לדברין ואם יכחישו ישבע היסת ויפטר והטעם לזה שהגה מלאנו
ראינו בנדון אדם המקנה דבר שאינו ברשותו נפל הפרש בין
השטרים מהו הדבר שנקרא שאינו ברשותו של אדם שאינו יכול
להקנותו ואם הקנהו אין הקנין חל עליו ויכול לחזור בו ׳ שהרב
בעל העיטור כתב בשם רבינו נסים גאון שהדבר המצוי לקנותו אף
על פי שאינו ברשותו של אדם אם הקנהו לחבירו חל עליו הקנין והיי׳
להעמיד המכר ואינו יכול לחזור בו שלא אמרו אין אדם מקנה לדבר
שאינו ברשותו אלא כגון מה דאיתמר בפ״ק דמציעא מה שאירש
מאבא מכור לך מה שתעלה מלודתי מכור לך שדה זו לכשאקנה
מכורה לך דהני כלהו איפסר דלא להוו ולא סמכה דעתיה דמוכר
למכור ולא דעתיה דקונה לקנות ולזה אין הקנין חל עליהם אבל
הדבר המצוי לקנותו מיד אחרים אף ע״פ שאינו מצוי ב׳ידו אם הקנהו
לאחר חל עליו הקנין וחייב להקנותו מיד אחרים כדי להעמיד המכר
לקנה׳ והמרדכי בפ׳ המוכר את הבית כתב בשרא זו בשם גאון ז״ל
וכתב שלזה הסכים רי״בא ז״ל וכ״כ הר״ן ז״ל בפירש ה׳ לכות בפ׳
הנ׳ והרב המגיד ז״ל כתב שבא זו ג״כ בשם הגאון ז״ל בפ״כד מה׳
מכירה׳ הרי כל הני אריותא ס״ל שהדבר שהוא בעולם ומצוי
לקנותו מיד אחרים אע״פ שבשעת הקנין לא היה ברשות המקנ׳ יכול
להקנותו וחל עליו הקנין ואם הקנהו אינו יכול לחזור בו וחייב לקנותו
מיד אחרים כדי להעמיד המכר לבעליו׳ והרא״ש ז״ל נראה דפליג
עליהו דכת׳ בפסקיו בפ הנז׳ וז״ל אראעא ותרי דיקלי מזיקן אי אית ליה
דיקלי יהיב ליה הרי דיקלי ואי לא לזבן ליה תרי דיקלי׳ פירוש כדי
לעמוד בדיבורו ולא שיהיה מחייב לקנות לו שני דקלים שאין אדם
מקנה דבש״ל וכל שאינו ברשותו מיקרי דב״של עכ״ל׳ הרי מפשע
מדבריו דפליג על הני דבוראתא הנז׳ ולקמן בס״ד נפרש דבריו
באופן שמסכים לדעתם והרב ז״ל בפ׳ כ״ב מהלכות מכירה משמע
מדבריו שמסכים לדעת הרא״ש ז״ל שכתב דבר שאינו ברשותו של
אדם אינו נקנה והרי הוא כדא״ל בל כיצד מה שאירש מאבא מכור לך
וכו׳ ובפ׳ הנז׳ ג״כ כתב וז״ל מי שאמר קרקע במתנה לחבירו ונתן לו
על נבה מלה דינרין אם היו הדינרין ברשותו קנה וכו׳ וכן הדין לשאר
המלטלין אם אינם ברשות הנותן או המוכר לא קנה שאין אדם מקנ׳
דבר שאינו ברשותו׳ הרי מפשטות דבריו נראה דס״ל כהרא״ש ז״ל
וכן כתב מהרי״ק ז״ל בסי׳ ר״ט אחרי שכתב דברי הרא״ש ז״ל כת׳ וכן
דעת הרמ״בם ז״ל׳ אבל מהרי״ק ז״ל בפירושו על הרב ז״ל בהר
נלה לנו דעת הרב ז״ל דלהו כל דבר מיקרי אלא ברשותו וז״ל שם
על מה שכתב הרב ז״ל שם בפ׳ הנז׳ אבל הפוסק על שער שבשוק ולא
היגון מלאותו המין חייב לקנות וליתן ללוקח מה שפסק ואם חזר
מקבל מה שנרע עכ״ל׳ וכתב עליו מהרי״ק ז״ל וז״ל מאחר דהיא
דל׳ איהו נכך איכה שנויה אלא לענין רבית׳ הנין לו ללמד משם
לענין קיום מקח וכ״ל שרבינו למד דין זה מדאתי׳ בתוספתא דמציעא
המוכר להבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו לא כל הימנו לאבד
זמנו של זה ולא׳ת והא כיון דאינו ברשותו לא קני שכך כתב רבינו
בסמוך שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו׳ וי״ל דכיון שזה נמכר
בשוק ה״ל כאלו ברשותו וז״ם הפוסק על שער שבשו׳ הנז׳ וכו׳ משמע
שהוא דבר הנמכר בשוק בכל שעה ולפ״ז מה שכתב בסמוך שמי
שהקנה מטלטלין לגב קרקע שאם אינם ברשותו אינם קנויי׳ היינו
דווקא מטלטלין שאין כיונא בהן נמכר בשוק עכ״ל׳ הנה מהרי״ק
ז״ל פי׳ לנו דעת הרב ז״ל דלהו כל דבר ס״ל להרב ז״ל דמיקרי שלא
ברשותו אלא דווקא דבר שאינו מצוי בשוק בכל שעה לקנותו אבל
דבר שהוא מצוי ביד אחרים לקנותו קרוי ברשותו ואם הקנהו חל
עליו הקנין וחייב להקנותו להעמיד המכר וזו היא דעת הגאון ז״ל
שכתב בעל העיטור והמרדכי שכתבו דבריהם לעיל׳ ואין לתמוה
על מהרי״ק ז״ל שבחיבורו הגדול אחר שכתב דברי בעל העיטור ז״ל
והגאון ז״ל כתב דברי הרא״ש ז״ל וכתב אחר כך וכ״כ הרמ״בם ז״ל
דמשמע דהרב ז״ל קאי בשיטת הרא״ש ז״ל דכל דבר שאינו ברשותו
אפי׳ נמצא ביד אחרים אינו יכול להקנותו ובפי׳ על דברי הרב ז״ל
כתב דס״ל להרב ז״ל שכל דבר שהוא מצוי ביד אחרי׳ לקנותו מיקרי
דבר שהוא ברשותו וזה דלא כהרא״ש ז״ל דאיפסר לומר שבחיבורו
הגדול כתב מאי דמשמע מפשט דברי הרב ז״ל ואחר כך בחיבור
פירושו על הרב ז״ל דקדק בדבריו היטב וירד לסוף הבנת כוונתו
וביאר דעת הרב ז״ל׳ אי נמי י״ל שמה שכתב בחיבורו הגדול וכ״כ
הרמ״בם ז״ל הוא על מאי דאיתמר לעיל דברי הרא״ש ז״ל בדין אראע׳
ותרי דיקלי דכתב הרא״ש ז״ל שאין מחייבים אותו לקנות הדקלים
אלא אם יראה לקנות שני דקלים כדי לעמוד בדיבורו ולא ממחוסרי
אמנה שבזה מסכים הרב ז״ל לדברי הרא״ש ז״ל כמו שכתב בפ׳ כ״ל
מה׳ מכירה ועל זה כת׳ מהרי״ק וז״ל וכ״כ הרמ״בם ז״ל ולקמן בס״ל
נכתוב שיהיו דברי הרב ז״ל מה שכתב בפ׳ כ״ל בענין אראע ותרי
דיקלי מסכימים למה שכתב בפ׳ כ״ב על הפוסק על שער שבשוק
כפי דעת מהרי״ק ז״ל וגם הרא״ש ז״ל יסכים עם הרב ז״ל׳

ומצאתי להרב הר״ש בן הרש״בץ ז״ל בתשובה בסי׳ ע״ח אחר
שכתב דברי הרא״ש ז״ל כתב׳ דעת רבינו נסי׳ גאון
ז״ל ודעת הרב בעל העיטור ז״ל דלא מיקרי דבר שאינו ברשותו אלא
באומר מה שאירש מאבא וכו׳ לפי שאינם ברשותו כלל אבל המוכר
פירות לחבירו אע״פ שאינם ברשותו הם נמצאים ביד כל אדם וכן
נראה דעת הרב ז״ל שכתב הפוסק על שער שבשוק וכו׳ חייב לקנות
וליתן ללוקח אם חזר בו וקבל מי שפרע ומה שכתב רבינו יקבל מי
שפרע דווקא במעות אבל אם קבל בקנין חייב לו את שלו עכ״ל׳
הנה הרש״בש ז״ל גלה לנו דעת הרב ז״ל כמו שכתב מהרי״ק ז״ל ועוד
גלה לנו דמה שכתב הרב ז״ל יקבל מי שפרע דווקא אם נגמר המכר
במעות לבד אבל אם היה קנין סודר חייב המוכר לקנות הדבר ההוא
וליתנו ללוקח מאחר שמצוי לקנותו בכל שעה׳ וכן מצאתי להרב
מוהר״י אלדרבי ז״ל בתשובה סי׳ ע״ד שפי׳ דברי הרב ז״ל כמו שפירשו
הרבנים הנז׳ ז״ל שהרב נשאל על ראובן שמכר שך עורות לשמעון
בקנין ובשעת הקנין לא היו העורות ברשות ראובן לא כולן ולא
מקצתן ואחר כך בהו לידו העורות ונתייקרו ורצה ראובן לחזור בו
מטעם דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו והשיב הרב ז״ל שחייב
להעמיד המכר וליתן לו העורות ואינו יכול לחזור בו ואחר שכתב
דברי הגאון ובעל העיטור ז״ל כתב הרי לשברת כל הני רבבי
חייב ראובן לתת העורות עכ״פ אע״פ שלא היו ברשותו בשעת
הקנין ובר מן דין נראה דהרמ״בש ז״ל מודה בנדון זה דחייב ליתן לו
העורות וזה שהרי כתב הפוסק על שער שבשוק ולא היה לו מאותו
המין חייב לקנות וליתן ללוקח משום דהוי כאלו ברשותו אף בנדון
זה הע״פ שלא היו לשמעון עורות בשעת החיוב היו לו עורות לאחר
שהיה אפשר לקנותם וכיון שכן חל עליו חיוב הקנין עכ״ל׳ הנה
הרב ז״ל שהוא מגדולי האחרונים פירש לנו דעת הרב ז״ל בענין
המקנה דבר שאינו ברשותו כמו שפי׳ מהרי״ק ז״ל והרש״בש ז״ל ופסק
הלכה למעשה כדבריו שחל עליו הקנין ואינו יכול לחזור בו ונמצא
הרב ז״ל קאי בשיטת הגאון והנמשכים בשבתו׳ והרי״ף ז״ל כפי
הנראה שהיתה להרא״ש ז״ל ולהרב המגיד ז״ל בדבריו כר׳ שדעתו
כדעת הגאון ז״ל שהרי בפ׳ כ״ל מה׳ מכירה כתב הרב ז״ל האומר
לחבירו קרקע ודקלים אני מוכר לך אפי׳ לא היו בה דקלים אם רוצה
לקנות לו דקלים הרי זה נקנה המקח וכו׳ והשיגו הראב״ד ז״ל על
מה שכתב אם רצה וכו׳ וכתב שהרי״אף ז״ל כתב שחייבים לקנות לו
דקלים ועיקר והרב המגיד ז״ל כתב ז״ל ובהלכות מיהא שמעי׳ דמאן
דזבין לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף ע״ג דליתיה לההוא מידי
ברשותיה מחייבינו ליה למיזבן ולמיתן ליה וזהו שכתב הרא״בד ז״ל
עכ״ל׳ הרי נראה שהרא״בד והרב המגיד ז״ל היתה להם גירסת
ההלכות מיהא׳ למיזבן ולמיתן ליה והיא סברת הגאון ובעל העיטור
ז״ל׳ הן אמת שהגירסא בה׳ המצאות בידינו כך היא לאו מיבי
מחייבנן ליה למיזבן ליה תרי דיקלי דדבר שלא בא לעולם הוא שלא
רשות׳ יהיבינן ליה למיזבן ליה אי בעי דלא א״ל זבינגא לך תרי דיקלי
לא מצי אזיל למימר לא שקילנא אלא אראע דליתי בה תרי דיקלי
אלא הא זבין לי תרי דקלי חייב לקבולה לההיא אע״ג דליתי בה תרי
דיקלי ע״כ הנך רואה שהנוסחאות בדברי הרי״ף ז״ל והרב גומר
והדעת מכרעת שהנוסחא האמתית בדברי הרי״ף ז״ל היא נוסחת
הרא״בד ז״ל והרב המגיד ז״ל שלא השיג על הרא״בד ז״ל על הרב
ז״ל מדברי הרי״ף ז״ל אלא עד שבדק וחקר ודרש בדברי הרי״ף ז״ל
ומצא שכך היה גורס מאחר שראינו שהשיג על הרב ז״ל וגם מדברי
הרב המגיד ז״ל נראה פשוט שהגירסא הנכונ׳ בדברי הרי״ף ז״ל היא
כמו שכתב הרא״בד ז״ל שהרי אחר שכתב דברי הרי״ף ז״ל כתב ויש

ופירשו השמועה כדברי המחבר דלא ליחייב את המוכר קאמר אלא
שאם רצה שיהיה ממכרו קיים יקנה לו שני דקלים וכו' מדקאמר
ויש חולקין ופירשו השמועה כדברי המחבר ז"ל וכו' נראה שטוב
שגם הרב המגיד ז"ל נתבאר לו בבירור שגירסת הרי"ף ז"ל כמו
שכתב הראב"ד ז"ל ח"כ לדעת הראב"ד ז"ל והרב המגיד ז"ל שהרי"ף
ז"ל בשיטת הגאון קאי וגם הם הכי ס"ל דלאו כל דבר מיקרו שאינו
ברשותו של אדם אלא דוקא דבר שאינו מצוי ביד אחרים לקנותו :

אבל יש להבין בדברי הרב ז"ל שכתב כאן בדין ארעא ותרי
דקלי אם רצה לקנות לו שני דקלים שודאי הקנין נגמר
ביניהם בקנין וא"כ איך כתב אם רצה לקנות דמשמע שאינו מחוייב
להעמיד המוכר אלא ברצונו ואף אם ירצה הקונה לקיים המכר אם
לא ירצה המוכר לא משגחינן ביה והרי מהרי"ק והרשב"ם ומוהרי"ח ז"ל
פירשו דעת הרב ז"ל שכל דבר שאינו לקנותו אפילו לא היה המוכר
ברצות לקנותו וגם לא היה לו בשעת הקנין חייב לקנות וליתנו
לקונה וא"כ תקשי להו דברי הרב ז"ל שכתב כאן אם רצה לקנותו
והדקלים הם דבר שהוא מצוי ביד אחרים לקנותו וא"כ לדעתם ז"ל
תקשי לרב ז"ל מדידיה אדידיה לכן י"ל דשלא חלוקות בדבר שהמקנ'
דבר שאינו ברשותו לגמרי כגון מה שאינם מחבא אז מה שתעלה
מצודתי שאינו ברשותו וגם אינו מצוי ביד אחרים לקנותו כ"ע מודו
דלא חל עליו הקנין ואפילו אח"כ בא ליד המוכר אם לא ירצה ליתנו
לקונה ולא ליתן וכן הקונה אם לא ירצה ליקחו לא מחייבינן ליה
ליקחו לפי דלא סמכא דעתייהו לא דמוכר ולא דקונה מאחר שאינו
ברשות המוכר ולא ימצא אותו ברשות אחרים וכזה אפילו הגאון
ובעל העיטור ז"ל מודים דמצו הדרי בהו תרוייהו . והמקנה דבר
שאינו ברשותו ואל מצוי ביד אחרים לקנותו אבל אינו כ"כ מצוי
ר"ל דלאו בכל שעה ימצאו מוכרים אותו ר"ל שימצאו בני אדם מוכני'
ומזומנים שאומנותם ומשאם ומתנם באותו דבר אלא לפעמים
ימצא מי שימכור אותו דבר כזה דעת הגאון ובעל העיטור ולגירסת
הראב"ד ז"ל והרב המגיד ז"ל בדברי הרי"ף ז"ל נר"דם"ל כדע' הגאון
וכן ס"ל להראב"ד ז"ל והיינו דין ארעא ותרי דיקלי שהדקלים אמת
שהם מצויים ביד אחרים לקנותם אך אינם מצויי' לקנות בכל שעה
באופן שמי שירצה לקנותם לא ימצאם מוכנים ומזומנים לבד אם
ימצא מי שימכרם ולאו בכל שעה ושעה ימצא מי שימכרם וס"ל הגי
רבוותא מאחר שמצויים ביד אחרים לקנותם וגם בעולם חל
עליהם הקנין ואין אחד מהם יכול לחזור ומחייבים המוכר לקנותם
וליתנם לקונה . אבל הרב ז"ל והרא"ש ז"ל סוברים דלאו היובי
מחייבינן ליה לקנותם אלא אם ירצה לקיים מקחו אז כדי שלא יהא
מחוסר אומנה יקנה לו הדבר ההוא ואחר שאינו מצוי בכל שעה
לקנותו גם בזה ס"ל להגי רבוותא דלא סמכא דעתייהו וזהו דין
ארעא ותרי דיקלי שבתבו הרב והרא"ש ז"ל אם ירצה לקנות לו
דקלים ולגירסת הרי"ף שיש בידינו הכי ס"ל ג"כ וכל זה
עדיין לא קנה המוכר הדבר ההוא אז סברי הגי רבוותא דלא
מחייבינן ליה לקנותו לבד אם רצה לקנותו לקיים ממכרו אמנם
אם טרח המוכר וקנה הדבר ההוא והביאו אל הקונה ואינו רוצה
הקונה לקבלו יקבלנו בעל כרחו ואינו יכול לחזור בו כמו שכתוב
בהלכות בנוסחא שבידינו שכתבנו לעיל דאי א"ל זבינגא לך תרי
דיקלי לא מצי אידך למיהדר אלא מחייב לקבולה מאחר דטרח וקנה
המוכר ואין הלוקח יכול לחזור בו וכן כתב הרב ז"ל האומר לחבירו
קרקע ודקלים אני מוכר לך אפי' לא היו דקלים אם רצה לקנות
לו שני דקלים הרי זה נקנה המקח עכ"ל . הרי שכתב הרב בפי'
אם קנה לו השני דקלים נקנה המקח ואין הקונה יכול לחזור בו
ובן ג"כ המוכר אם אחר שקנה הדבר ההוא ורוצה לבטל המקח
והקונה רוצה בו אין המוכר יכול לחזור דוקא קודם שקנאו אם
רוצה אלא לקנות לא מחייבינן ליה לקנות אבל אם כבר קנאו והקונה
רוצה בו מחייבינן ליה למוכר ליתנו באופן אם כבר קנאו אין אחד
מהם יכול לחזור בו ומה שכתבנו שאם קנאו כבר והקונה רוצה בו
אין המוכר יכול לחזור בו אע"פי שנרא' זה מדברי הרב ז"ל שכתב אם
רצה לקנות לו שני דקלים ה"ז נקנה המקח ומדאמר נקנה המקח
משמע דלשניהם נקנה ואין אחד מהם יחזור אלא שמלאתי' בפי'
לבעל תרומת הדשן ז"ל בתשובה שנכתב בסמוך בס"ד והביאה
הגאון בעל הלבוש ז"ל לפסק הלכה סי' ר"ט וז"ל מ"מ אם טרח
המוכר וקנה הדבר ממכר ובא לידו צריך לקיים מקחו דודאי
אדעתא דהכי טרח וקנה כדי ליקום בהיגנותיה לפיכך קנאו זה
בקנייתו של זה הרי שכתב בפי' צריך לקיים מקחו וכך הם דברי
הרב ז"ל שכתב הרי זה נקנה המקח . וכתב הרב המגיד ז"ל וז"ל
מי שהקשה ואמר דכיון שהמקח בדבר שלא בא לעולם שניהם יכולי'
לחזור בהן וכיון שאינו ברשותו של מוכר בשעת המכר כמו שאינו
בעולם הוא וכו' הכוונה בדבריו ז"ל שיש מי שהקשה על דברי הרב
ז"ל שכתב שאם רצה המוכר לקנות הדקלים ולקיים המקח הרי
המקח נקנה ר"ל שאין הקונה יכול לחזור אבל אם לא רצה המוכר
לקנות הדקלים ורוצה לחזור בו מטעם שלא היו ברשותו בשעת
הקנין יכול לחזור בו . ועל זה הקשה מי שהקשה מאחר שהטעם
שאין אנו מחייבים המוכר לקנות הדקלים הוא מפני דהשתא ליה
כדם"בל וקי"ל דדם"בל שניהם יכולין לחזור בהם א"כ למה אחר
הרב ז"ל דהמוכר יכול לחזור בו אם לא רצה לקנות הדקלים מטעם
שלא היו ברשותו בשעת הקנין ואין הלוקח יכול לחזור בו מזה
הטעם אם כבר קנאם המוכר והלא הקונה יכול לומר לו מאחר שלא
היו ברשותך בשעת הקנין שמטעם זה היית יכול לחזור בך גם אני
מטעם זה אני חוזר בו ואינו רוצה לקבלם והרב המגיד ז"ל כתב
על דברי המקשה ז"ל ואין דבריו מוכרחין ולא כהן טעם לגמישם
הכריחותם . אבל מהר"יק ז"ל שם בפירושו על הרב ז"ל הקשה
קושיא הזאת בביאור יותר וז"ל וא"ת ממה נפשך אי הוו . כדשכ"ל
כיון שלא היו ברשות ואי הוו דבר של ב"ל דאע"ג שלא היו ברשותו
הרי בעולם הוו אי הוו כדם"בל הרי המוכר בטל כיון שלא היה אותה
שעה ברשותו ולמה לא יוכל הלוקח לחזור בו ואי הוו כד"שכ"ל
לעולם למה לא נחייב המוכר לקנות לו דקלים . יש לומר דדין זה
מורכב הוא שמלד שלא היו ברשותו אז חשיב שלא בא לעולם ואבל
שאף על פי שלא היו ברשותו כיון שלא היה בעולם בא לעולם מקרי
ולגבי לוקח דין אותו כבא לעולם ולגבי מוכר כלא בא לעולם .
וא"ת לימא איפכא י"ל דטעמא דמסתבר הוא דכשהמוכר נותן לו
השני דקלים הרי הוא אומר לו אני מקיים כמו שהתניתי ואע"פי
שבשעת המכר לא היה ברשותי כיון שאז היה בעולם ואמה הוא
ברשותי הוה ליה כאלו היה אותה שעה ברשותי ומחוייב אתה
לקיים המכר אבל כשאין רוצה לקנות הדקלים הרי הוא אומר לו
בעת שעשינו המכר לא היו ברשותי וגם עתה אינם ברשותי והוא
ליה דבש"בל וכיון שכן לא קנה ואין לנו לחייבו שיקנם לפיהו דבר
שבא לעולם עכ"ל :

ובאמת שהמסתבל בעין יפה יראה שהתירוץ הזה שהיקן
הרב ז"ל שהוס ומתוס הוא ועדיין קושיית ממה
נפשך במקומה עומדת . לכן הגלע"ד להרחיב מעט הביאור בדברי
הרב ז"ל ולפתוח להם פתח קטן דידוע הוא שהטעם דאין הקנין
חל על דבר שאינו ברשותו של אדם הוא לפי שלא סמכא דעתייהו
דמוכר וקונה עליו דאע"ג דאמרו דבר שאינו ברשותו שלאדם
חשיב כדם"בל אין הכוונה שמטעם שאין הקנין חל על דם"בל אין
הטעם הוא אין הקנין חל על דבר שאינו ברשותו של אדם שהטעם
שאין הקנין חל על דם"בל מפני שהדבר הוא אינו במציאות .
ומאחר שאינו במציאות אין כאן מה שימכור המוכר ויקנה הקונה אבל
הטעם שאין הקנין חל על דבר שאינו ברשותו של אדם שהטעם שאין
הקנין חל עליו לפי דלא סמכא דעתייהו שהקונה אינו סומך עליו
מאחר שידע שאינו ברשותו לא יסמוך עליו וגם המוכר אינו סומך
על קניית הקונה לפי שיאמר הקונה אינו סומך עלי באופן דתרוייהו
לא סמכא דעתייהו ודוקא בדבר שאינו ברשותו של מוכר וגם אינו
מצוי לקנותו מיד אחרים כמו שכתב הטור ז"ל דברי בעל העיטור
ז"ל וז"ל דלא חשיב דבר שאינו ברשותו אלא דבר שניהם יודעים
ומתכוים בדבר שאינו בעולם וכו' דטעמא הוא משום דלא סמכא
דעתייהו אבל דבר שאינו ברשותו של מוכר בשעת הקנין אבל הוא
מצוי ביד אחרים וכשירצה יוכל לקנותו בזה סמכא דעתיה דלוקח
יותר מדעתיה דמוכר שהלוקח אומר מאחר שהוא מצוי ביד אחרים
ולפעמים ימצאהו כשירצה לקיים ממכרו יטרח ויבקש עליו ואפילו
ירצו בו בעלו יותר מערכו כדי לקיים ממכרו יותר משווי ויקחנו
מה שאין דעתיה דמוכר דלא סמכא כ"כ מאחר שאינו ברשותו ויל
אחרים אינו מצוי כל כך לא סמכא דעתיה למוכר לבד אם ימצאהו
כפי רצונו או כשירצה לקיים ממכרו באופן שנגדון זה יותר סמכא
דעתיה דקונה לקנות ונומר בלבו לקנות מן המוכר למוכר ולזה
אם אין המוכר רוצה לטרוח ולקנות כדי לקיים ממכרו לא מחייבינן
ליה מאחר דידעינן דמעיקרא לא סמכא דעתיה למוכר אבל אם
רצונו

לאינו שטרח וקנה צריך הקונה לקבל המקח לפי שמעיקרא סמכא דעתיה לקנות כמו שכתבנו ולזה צריך לקיים המקח באופן שלחדמו שהדבר שאינו ברשותו של אדם בשעת הקנין ויש בו ברשות אחריס לבל אינו מצוי כל כך באופן שכל זמן . שיבקש לקנותו ימצאנו מצוי אם אינו רוצה לקיים ממכרו אין מחייבין אותו לקנותו וליתנו ללוקח ויוכל לחזור אבל אם טרח וקנאו חייב לקבלו הקונה ואינו יכול לחזור בו לא מיבעיא לדעת הגאון וכל מאן דעמיה אלא אפילו לדעת הרב ז"ל והרא"ש ז"ל : והמקנה דבר שאינו ברשותו אבל הוא מצוי ביד אחרים ולא לפעמים בלבד מצוי שצריך הקונה לטרוח עליו ולבקשו אלא שבכל שעה ושעה שירצהו ימצאהו מצוי ביד בני אדם אשר הם מוכנים ומזומנים למוכרו ואומנותם בכך כתוב בעלי החכמות והסוחרים שהם מוכנים בכל עת ובכל שעה למכור סחורותם אם הקונה אדם לחבירו דבר מזה המין חייב לקנות . ולתת ללוקח אע"פי שלא היה לו ממנו בשעת הקנין דבזה המין מהמכר סמכא דעתייהו דתרוייהו המוכר למכור והקונה לקנות וזהו מה שכתב הרב ז"ל בפ"כ"ב מה' מכירה ופירשו דבריו מהר"יק והר"ם ב"ש ז"ל ומהר"יא ז"ל וכתבו שכתב מהר"יק ז"ל שם ווי"ש הפוסק על שער שבשוק וכו' ומשמע שהוא דבר המוכר בשוק בכל שעה . ולפ"ז אתו שפיר דברי הרב ז"ל מה שכתב בפ"כ"ב שם מהשכתב בפ"כ"ד ולא תקשי מדידיה מדידיה . וכן הוא הגדון שנשאל עליו מהר"יא ז"ל שהיו עורות אשר הם נמצאים תמיד בשוק לקנותם כל מי שירצה ויש בני אדם שאין להם עסק אלא בהם ובזה המין מהמכר בלע"ד שאפילו הרא"ש מודה דחייב המוכר לקנותם ואיתנם ללוקח שכל דברי הרא"ש ז"ל לא אמרם על מאי דאיתמר בגמ' הרעא ותרי דיקלי דס"ל להר"אש ז"ל דלא מחייבינן להו למקנינהו אלא אם ירצה המוכר לקיים ממכרו כמו דס"ל להרב ז"ל אבל במין זה שהמוכר שהוא מצוי בכל שעה בשוק לקנותו דס"ל להרב ז"ל דחייב המוכר לקנותו וליתנו ללוקח איפסר שגם הרא"ש ז"ל יסכים עם כל הפוסקים דאפוסי פלוגתא לא מפסינן וכל מאי דמיתינן למעבד לקרב הסברות ולהשוות דעות הפוסקים ע"ד"ן : ואע"פי שהטור ז"ל סי' ר"ט אחר שכתב דברי בעל העיטור ז"ל כתב ואין דעת א"א הרא"ש ז"ל כן דמשמע דפליג הרא"ש על בעל העיטור ז"ל י"ל דדוקא במין מהמוכר שהוא בעולם ומצוי ביד אחרים אבל אינו נמצא בכל שעה בשוק דגם בזה ס"ל לבעל העיטור דחייב המוכר לקנותו וליתנו ללוקח בזה פליג עליה הרא"ש ז"ל ועל זה כתב הטור ז"ל ואין כן דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל והראיה לזה דלא פליג הרא"ש ז"ל אלא בהאי פי דינא דכתיבנא שמהר"יק ז"ל מסכתבורו הגדול על מה דכתב הטור ואין כן דעת א"א הרא"ש ז"ל כתב מהר"יק ז"ל והרא"ש בס"פ המוכר את הבית כתב ודיקלי מיון לי אית ליה דיקלי וכו' פירוש כדי להעמיד בדיבורו לא שיהיה מחוייב לקנות וכו' כוונת הרב ז"ל להורות לנו המקום שדבר הרא"ש שמשם למד הטור כן ממה שכתב הרא"ש ז"ל בדעת בעל העיטור וכתב שלמד הטור כן ממה שכתב הרא"ש ז"ל בדין הדקלים וכבר כתבנו ההפרש שיש בין דין הדקלים לבין שאר הדברים שהם מצויים בשוק בכל שעה שבדין הדקלים ונם הרמ"בם ז"ל פליג על בעל העיטור וס"ל כהר"אש ומינינו שבמין המכר הזה הנמצא בכל שעה בשוק כתב שחייב המוכר לקנותו וליתנו ללוקח מה שלא כתב כן בדין הדקלים שאינם נמצאים בכל שעה בשוק א"כ גם הרא"ש ז"ל דס"ל כהרב ז"ל בדין הדקלים אמרי' דס"ל כהרב ז"ל בדין שאר הדברים הנמצאים בכל שעה היכא דאיתמר דברי הרא"ש ז"ל בפי' דהיינו בדין הדקלים וכיוצא בהן איתמר אבל בדין שאר הדברים הנמצאים בכל שעה בשוק דלא איתמר אין אנו אומרים מדעתנו שגם בזה פליג הרא"ש ז"ל דיותר טוב לומר שהרא"ש ז"ל ס"ל כהרב ז"ל בדין זה דשאר דברים מאחר שמינו שבדין הדקלים ונמיולא בהן ס"ל כהרב ז"ל משנאמר דפליג עליה מאחר שלא מינו בשאר דברים פליג בפירוש . ועוד בהברח הגמור אין לן לאמר דלא פליג הרא"ש ז"ל על הרב ז"ל בדין זה דשאר דברים הנמצאים בכל שעה בשוק וס"ל כוותיה דחייב המוכר לקנותם וליתנם ללוקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו לפי דאילו הרב ז"ל סליק דין זה אין הסברא אין לן לומר דאיפסר דהר"אש ז"ל ס"ל הסברא זו שהוליא הרב ז"ל מסברתו אבל דין זה למד אותו מן הברייתא דפר' איזהו נשך כמו שכתב הרב המגיד ז"ל וההיא

ברייתא הלכה פסוקה בגמ' א"כ מאחר שהרב ז"ל למד דין זה מההיא מברייתא איך פליג הרא"ש ז"ל על ברייתא פסוקה בגמרא ואע"פי שמהר"יק ז"ל תמה על דברי הרב המגיד ז"ל וכתב מאחר דההיא ברייתא דריש פרק איזהו נשך אינה שנוייה אלא לענין רבית מנין לו ללמוד ממנה לענין קיום המקח לא מפני תוייהתו של מהר"יק ז"ל ידחו דברי הרב המגיד ז"ל שירד לעומק דברי הרב ז"ל וכתב שהרב ז"ל למד דין זה מההיא ברייתא ויכולה למסכוני נפשין להעמיד דברי הרב המגיד ז"ל כדי להשוות דעת הרא"ש ז"ל כהרב ז"ל ועוד אפילו לדברי מהר"יק ז"ל שכתב שהרב ז"ל למד דין מהתוספתא במציעא מאחר שהרב ז"ל לא הוצא דין זה מסברתו אלא מן הברייתא כדברי הרב המגיד ז"ל אי אין התוספתא כדברי מהר"יק ז"ל אית לן למימר דגם הרא"ש ז"ל פליג על ההיא ברייתא או על ההיא תוספתא כל עוד שלא מצינו דפליג בפי' על דין זה כשאר דברים הנמצאים בכל שעה מאחר שלא מצינו דפליג אלא על בעל העיטור בהאוא דינא דדקלים א"כ מכל הני טעמי אית לן למימר דהרא"ש ז"ל ס"ל כהרמ"בם ז"ל בהאי דינא :

ומעתה נבוא לפסק דין דהאי דדין דינן דלא אמנע מחלוקי אם נחשבינהו מהדברים שהם מצויים ביד אחרים לקנותם אבל אינם מצויים בכל שעה והשוה דין זה לדין ארעא ותרי דיקלי אע"פי שלא היו ברשותו של לוי ולא ברשות שלוחו מאחר שטרח שלוחו של לוי וקנאם אילו היה שמעון רוצה לחזור בו ושלא לקבלם לא היה יכול וחייב לקבלם ומשעה שקנה אותם שלוחו של לוי קמו להו ברשות שמעון לא מיבעיא לדעת הגאון ובעל העיטור וכל מאן דקיימי עמייהו אלא אפי' לדעת הרי"ף ז"ל בנוסחא שבידינו ולדעת הרמ"בם ז"ל והרא"ש ז"ל ג"כ מאחר שלוי רצה לקיים המכר וקנה שלוחו הסחורות אשר מכר לשמעון אין שמעון יכול לחזור בו ומאחר שלא היה יכול לחזור למכור הרי המקח נקנה אע"פי שלא היה ברשותו הקנין בשעה שהקנהו כמו שכתב הרב ז"ל אם רצה לקנות לו שני דקלים הרי זה נקנה המקח אע"פי שלא היה ברשותו הקנין בשעה שהקנהו כמו שכתב הרב ז"ל אם רצה לקנות לו שני דקלים הרי זה נקנה המקח ואם נחשוב אלו הסחורות מהמין הב' מהמכר והוא דבר הנמצא בכל שעה לקנותו כמו שכן האמת הוא שהסחורות מאיזה מין שיהיו הם נמצאים בשוקים ובחנויות ויש להם מוכרים מוכנים ומזומנים למוכרם בכל עת ובכל שעה לבד לפעמים יוקרו ולפעמים יוזלו אבל לעולם הם מצויים פשיטא ודאי שהמוכר חל עליהם לא מיבעיא לדעת הגאון ובעל העיטור ז"ל אלא לדעת הרב ז"ל כמו שפירשו דבריו מהר"יק והרש"בם ז"ל ומהר"יא וכפי מה שכתבנו שאף הרא"ש ז"ל יודה במין זה מהמוכר ונמצא דאליבא דכ"ע אין שמעון יכול לחזור בו וחייב לוי לקנות הסחורות וליתנם לשמעון וכמו שלוי לא היה יכול לחזור מטעם שלא היו ברשותו בשעת הקנין כך שמעון לא היה יכול לחזור מן הטעם הזה ואף אם נאמר שהר"אש ז"ל לא ס"ל כהרב ז"ל בהאי דינא מאחר שכבר טרח לוי וקנה הסחורות והזמינ"לא היה יכול שמעון לחזור בו אפי' לדעת הרא"ש ז"ל וא"כ אליבא דכ"ע בנדון זה לא היה יכול שמעון לחזור . ועתה שהוכחנו ששמעון לא היה יכול לחזור ובטלה טענת המוכר בטל שטוען שמעון מפני שהמוכר לא חל עליו הקנין ואחלא האי טענה ונקלעה תוך כף הקלע נחזור עתה לענין קבלת האחריות אם יש עדים לנו מעידים ששמעון קבל עליו אחריות הסחורות הנז' כמו שטוען לוי שעל תנאי זה כתב השטר אע"פי שאבד השטר אם עדיו קיימים וזוכרין עדותן יבואו ויגידו ואם אינם נמצאים כאן ונמצאים בעיר אחרת תתקבל עדותן שם בשני ב"ד ויעלאו קבלת עדותן ואם אין העדים נמצאים או שאין זוכרין העדות אם שמעון יודה לדברי לוי חייב לשלם הסך הנז' ואם יכפור ישבע היסת שלא קבל עליו הסחורות הנז' הלא נתחייב בדמיהם אלא עד שיגיעו לידו ויפטר ולפי מה ששמעתי מטענות אחרות שטוען לוי ומהדברים שעברו ביניהם בעיר בוגה ששמעון עצמו מודה בהם . נראה לי ששמעון אינו יכול לישבע על זה ולפי שכל עיקר טענת שמעון שהוא סליק ונחית בה היא טענת ביטול המכר מעיקרו ושלא חל עליו הקנין ושהיה יכול לחזור בו בכל עת שירצה כמו שנז' בשאלה לזה לא כתבנו אלא להפיל חומת הטענה

הא"ל הרצה הנלע"ד כתבתי מעפר דל' שלמה נרור ס"ט :

שאלה

שאלה יד

מעשה שהי' כך הי' ראובן ושמעון עשו עסק ביניה' ונמשך העסק שנתים ימים ושמעון הוא אשר היה מתעסק בשך העסק בחנות במיני סחורות וסך העסק מעיקרא לא היה לשום אחד מהם בו שום דבר ולפי שלקחו אותו מיהודה בתורת משכונה אך שטר המשכון נכתב על ראובן לבדו לפי ששמעון לא היה לו קרקע לכתוב המשכונה עליו בלעדו שנכתב הכל בשם ראובן ובתוך שנתים ימים היה נ"ת שמעון שכירות המשכון מן החנות פעמים ליד יהודה בעל המשכון ופעמים ליד ראובן ואחר שנתים ימים עמדו לחשבון ולא נמצא שום ריוח לשמעון בכל מכל כל אדרבא השכירות שהיה נותן נמצא חלק ממנו חסר מהקרן שעל זה הנשי קריה יפיחו לצון על שמעון איך נהיה כדבר הזה בהיות שכל משאו ומתנו היה על יד היותר טוב ולא הפסיד כלום לא בים ולא ביבשה אין זה כי אם גזלת ראובן בידו ועל זה עברו כמה קטטות ומריבו' ביניהם עד שעמדו לחשבון בפני שני אנשים ובשאר שמעון חייב לראובן שמנה מאות דינרי זהב גזירי בשטר כתוב וחתום לפורעם לזמנים ידועים ועתה שמעון אומר כי אין לו לפרוע רק חמש מאות והשלם מאות אומר שהשכירו שנתן במעות המשכונה הם רבית ואין מן הדין ליתן אותם רק ראובן יען שהוא יודע שהמעות ההם היו קודם שעשו העסק בחזקת ראובן שנטלן לעצמו להרויח בהם לעצמו ואם כן הוא חייב לשלם השכירות ולא שמעון יען שלא כתב עליו ראובן שטר משכונה ונמצא כל מה שנתן חלקו בשכירות הוא רבית גם אומר שהו' ראובן שאם היה הריוח שיתנו השכירות מהריוח ואם לאו שיתן ראובן השכירות מממונו ונמצא כל מה שנתן חלקו בשכירות הוא רבית קטנה והוא רוצה לנכות אותו מהסך הכתוב בשטר:

תשובה

הדין הזה צריך לבחון בו שלש בחינו' תחלה צריך לדעת אם חייב שמעון לפרוע הסך הכתוב בשטר בזמנים הכתובים ואחר שיפרע השטר יחזור ויתבע את ראובן במה שאומר שלקחו ממנו רבית או אם יענה אותם מהחוב שנית אם אחר שיפרע השטר ואח"כ יתבענו בסך אשר הוא אומר שהוא רבית ראובן יכחישנו ויאמר שלא היה כמו שהוא אומר ובהיותר נתן אם יהיה ראובן נאמן או שמעון ואם יהיה ראובן נאמן צריך לדעת אם יהיה העסק כפי דברי ראובן אם הוא בהיתר או באיסור ולזה נשיב על הראשון ראשון:

הרמב"ם

ז"ל כתב בפ' י"ד מהלכות מלוה וז"ל הוליא עליו שטר מקויים ולוה טוען ואומר שטר מזייף הוא ומעולם לא כתבתי שטר זה או שטוען שחוב זה רבית הוא או אבק רבית או שטוען שהוא שטר אמנה כללו של דבר טוען טענה שאם הודה בה בעל השטר היה השטר בטל וכו' הרי זה מחלוקת בין הגאונים יש מי שאומר והורה שחייב בעל השטר לישבע ורבותי הורו שלא ישבע המלוה אלא אם טוען על הלוה שפרעו בלבד שהרי הודה בשטר ולפרעון עומד וכו' ישלם ואח"כ יטען עליו במה שירצ' אם יודה יחזיר לו ואם כפר ישבע היסת ויפטר ולזה הענתי נוטה עכ"ל. וכדי לעמוד על תכונת הענין דברי הרב ז"ל צריך לדייק בהם קצת דיוקים שמפני זה הוצרכתי להעתיק כל לשונו. תחלה יש להבין בדברי הגאונים ז"ל דס"ל דבכל החלוקות הנזכר צריך לישבע המלוה הדבר תמוה למאד דבטענת מזוייף איך צריך המלו' לישבע המלוה הועילו חז"ל בתיקון קיום השטר אם יוכל הלוה לטעון מזוייף בשטר מקויים. עוד מה צורך לכל החלוקות האלו שכתב יאמר טענת מזוייף ואנו למדים ממנה כל הטענות האחרו' במ"ש ומה אם בטענת מזוייף שהוא עיקר השטר לגמרי ס"ל דצריך המלוה לישבע בשאר הטענות שהוא מודה בשטר שהוא אמת אלא שהוא בא לפטור עצמו בטענות אחרות לא כ"ש דצריך המלוה לישבע. עוד למה בכל חלוקה עשה לה טענה בפני עצמה שבתחלה כתב והלוה טוען וכו' וחזר וכתב או שטוען ואומר וחזר וכתב או שטוען ובאמרו בתחל' והלוה טוען היה מספיק ועוד אפי' כללו של דבר לומר אחת דלבאורה נראה דלא נשאר שום טענה אחרת ועוד באבק רבית איך כתב אם יודה יחזיר והא קי"ל אבק רבית אינה יוצאה לא ממלוה ללוה אלא מלוה ללוה והוא דבר מוסכם מהגמרא ומהפוסקים ז"ל וכן כתב הרב ז"ל בפ"ד ממלוה ולפי לא לאת ידי שמים כתב הר"ן ז"ל שאינו צריך להחזיר וכתב שכן דעת הרשב"א ז"ל וא"כ איך כתב הרב ז"ל באבק רבית אם יודה יחזיר. ועמדתי על הרב בעל לחם משנה וכתב לראות מה ידבר על לשון הרמב"ם ז"ל ומה ישיב על תוכחתו וראיתי שלא נתקשה רק בקושיא הראשונה שהקשינו גם בה לא עשה מלומה והניח הדבר בצריך עיון:

הן

אמת שעמדתי על דברי בעל התרומות ב"ח כ"א וראיתי שהביא לשון הרמב"ם ז"ל וטענת מזוייף לא העתיקה לבד הטענות האחרות וע"ז כתב הרב בעל גידולי התרומה ז"ל וז"ל ואולי מפני שלדעת בעל התרומות ז"ל אפי' הגאונים דמחייבי שבועה בהגך יודו בטענת מזוייף בקיום השטר מובטל לגמרי מאי דטענין לא כתבתי שטר זה שהרי נתקיים בחותמיו ואין מקום לשבועה. נראה דבעל התרומות ז"ל הרגיש בקושי שיש בטענת מזוייף דשאר ס"ל להגאוני' ז"ל דלדרי' לישבע בטענת מזוייף ולחדן זה לא העתיק טענת מזוייף והלין עליו בעל גידולי תרומה ז"ל למה לא העתיק טענת מזוייף לפי שלדעתו לא ס"ל להגאונים שצריך לישבע עליה ולעד"ן דבעל התרומות ז"ל לא תיקן כלום בזה שלא העתיק טענת מזוייף לפי שבדקנו בכל ספרי הרב בדפוס קטן בדפוס גדול בכולן לא מצאנו היא היושבת ראשונה בכל החלוקות גם כל מפרשי הרב ז"ל הרב המגיד ז"ל והרב מהרי"ק ז"ל כתבוה נראה שהרמב"ם ז"ל גרים לה גם מה שרצה הרב בעל גידולי התרומה להלין אלו בעל התרומות לא היה מעתיק הדברים מפם הרמב"ם ז"ל היינו אומרי' שראה בדברי הגאונים המולקים על הרמב"ם ז"ל ולא מצא טענה זו בדבריהם ז"ל אך הרב בעל התרומות ז"ל כתב הדברים בשם הרמב"ם ז"ל ואיך יוכל להלין עליו אם על בעל התרומו' ז"ל תוקל הלצתו על הרמב"ם ז"ל שכתב טענה זו מפם הגאונים לא תוקל ולא תליל:

לכן

נלע"ד דאיפשר לומר דס"ל לאלו הגאונים ז"ל דמה שהקשה חז"ל קיום השטר להוציאו מכלל מזוייף דוקא לענין בגיה דאם הלוה טוען שהשטר מזוייף ונתקיים השטר בחותמיו אין אנו מסגיחין בדבריו ונובה בו המלוה אבל אם יטען הלוה ישבע לי שאינו מזוייף ס"ל להגאוני ז"ל דישבע המלוה דמיחזי חיישינ לדבריו להגריכו שבועה דאיפשר דטרח וזייף חתימת העדים דהי מצינו רבא טעה בחתימתו ונדמה לו שהיתה חתימתו כדאיתא בכל גט פשוט בש' מי שמעיד על חתימת העדים אחריס וס"ל להגאונים ז"ל שלא טעה הלוה טענה זו אלא עד שידע מאיזה לד שהאלה טרח וזייף שאלו היה מוציא גילוי דעת מפי אחרים דהאלה מזייף לא היה נובה בו אפילו יתקיים כדאיתא בפרק אלו נאמנים האי שטרא ריעא לא מגבינן ביה אפילו נתקיים בחותמיו דאימר זיופי זייף וכתב ואף ע"גב דהתם אתו בי תרי ואמרי לדידהו ואמרי להו זייפו לי הרי הגמרא קא דחי ומקשה אם הוחזק הוא כל שהאל מי הוחזקו ומתרץ הכא מני כיון דקא מיהדר מזיופא אמור זיופי זיף וכתב הר"ר אעפ"י שלא הוחזקו ישראל לשמוע לו לזייף אפ"ה חיישינ שמא זייף הוא וכתב. והטור ז"ל כתב בשם הרמ"ה ז"ל דאפי' בו העדים לעצמן והעידו על חתימתן דלא נשאר לנו שום חשש זיוף אפ"ה חיישינ שמא זייף עד שהעדים עצמן שבורים שהם חתימתן אלא בשם שהורע מפי אחרים שאמר להם לזייף לא אע"פי שלא הוחזקו ישראל לזייף מאחר שיש רגלים לדבר דקא מיהד' לזייף אמרינן דלא מגבי ביה לגמרי אבל כאן שלא הורע מפי אחרים ואין רגלים לדבר ס"ל לגאונים ז"ל שבועה מיהא בעי מאחר שהלוה טוען כך לא לחנם היה טוען ויש לו חשש בדבר ולזה צריך לישבע ומה שכתב כל הטענות הנזכר נראה דכלהו אית להון צריכות' ולזה נתכוון הרב ז"ל לכתוב או שטוען בכל חלוקה מהן להודיע שכל אחת מהן יש לה טענה וצריכות בפני עצמה דאלו כתב סעל' מזוייף לבד הוה אמינא דוקא בהאי טענה צריך לישבע לפי שהלוה אינו מעיז עצמו רשע אבל בטענת רבית דקא מפי' עצמו רשע כדנפי' לימר לקמן דלדעת הרמ"ה ז"ל דאפי' עליין לא נתן הרבית מעשה שכתבו בשטר נקרא רשע וא"כ מאחר דהו' מעיז עצמו רשע בטענ' ברית הוה אמינא דאינו מזקיקו לשבועה קמ"ל דגם בטענה זו מזקיקו לשבועה דס"ל דלא מיקרו לשע אלא עד שיתן הרבי' מדלומר ואי' כתב הכי ולא כתב טענות אמנה הוה אמינא דבטענה זו אינו מזקיקו לשבועה להאיתה טענה שלא ניתנה ליכתב כדאיתא בפ"ב דכתובות על עדים שאמרו אמנה היו דברינו אינם נאמנין ויהיב טענתא התם משום דשטר אמנה לא ניתן ליכתב וכן כתב הרב המגי' ז"ל והוה אמינא דאינו צריך לישבע קמ"ל דגם בטענה זו מזקיקו

לשבועה

לשבועה. ומה שכתב כללו של דבר נראה דאתא לאשמועינן טעמא מחילה שכתב סס הטור ז"ל אחר שכתב סס דברי הרמ"בם ז"ל מחלוקת בעל העיטור ז"ל והרמ"בן ז"ל אם טוען הלוה מחלת לי דבעל העיטור ז"ל ס"ל דטענת מחילה אינו צריך ליסבע עליה דהני טענתי אחריתי. והרמ"בן ז"ל ס"ל דטענת מחילה כטענת פירעון ולזה כתב הרב ז"ל דהאי כללא לאתויי טענת מחילה דהג אונים ס"ל כהרמ"בן ז"ל דשטר למחילה עומד ודעת הרב ורבותיו ז"ל דלא חשיבא כטענת פרעון כדעת בעל העטור ז"ל והכי דייק לשון הרמ"בם ז"ל דכתב דברי הודה בשטר ולפרעון עומד דמשמע דשטר לפרעון עומד דווקא ולא למחילה. וא"ת אם איתא דס"ל להרמ"בם ז"ל האי סברא בטענת מחילה למה לא כתב הטור ז"ל והרמ"בם ז"ל כבעל העיטור מאחר שכתב אחר דברי הרמ"בם דברי הטור והרמ"בן בטענת מחילה. י"ל לפי שלא נזכר בדברי הרמ"בם ז"ל טענת מחילה בפירוש אלא שאני מדייק מדיוק דבריו שכתב כללו של דבר ומה שכתב ולפרעון עומד אנו אומרים דס"ל הכי לזה לא כתב הטור ז"ל בהדיא דס"ל כבעל העטור ומה שכתב בהגהב רבית אם יודה יחזיר ר"ל דס"ל כהרי"בם ז"ל שכתב בתשובה ס"ו ז"ל דלא אמרו אין מוציאין מהבן רבית מיד המלוה דוקא כשאכל המלוה הרבית מדעת הלוה אלא שבא לטעון עליו עתה מחמת איסור אבל אם קודם שאכל נועץ עליו שלא יאכל והוא מוציא ממנו בע"כ דוודאי גזל גמור ומוציאין ממנו וכתב אז דעת הרא"ש והרא"בד והרש"בא וכן כתב הרב מהר"יק ז"ל בטור יורה דעה סי' קס"ז ואיפשר דגם הרמ"בם ז"ל ס"ל הכי ולזה כתב שאם הלוה אומר חוב זה רבית הוא דהבנן ואינו רוצה ליתן ואנו מכריחין אותו ליתנו לפי שאין אנו מאמינין אותו כאלא שאינו נותנו מדעתו ולזה כתב הרב זלה"ה שאם יודה יחזיר זהו מה שנראה לע"ד ליישב דברי הרב זלה"ה כפי השעה:

נמצא לדעת הרמ"בם ז"ל ורבותיו שאין משגיחין למלוה אם יטענו הלוה על השטר מקויים טענת רבית אלא אנו מכריחין אותו לשלם מה שכתוב בשטר ואח"כ יטענו עליו אם יודה שלקח ממנו רבית יחזיר לו אפי' אבק רבית ואם לאו יסבע היסת ויפטר. והטור ז"ל שתם דבריו כדעת הרמב"ם ז"ל דכתב דבכל אלו הטענות אין הלוה נאמן להשביעו וכו' וכן פסק מוהר"י קארו ז"ל ונראה מדבריו שלזה הסכימו הרמ"בן ז"ל והרש"בא והר"ן ז"ל וכן כתב הרב בעל התרומות שער כ"א והכי נקיטינן:

וא"ת דברי הרמ"בם ז"ל הוא כשטוען הלוה טענת רבית והמלוה כופר ואומר שזה שקר טוען ר"ל שלא נטל לא בהיתר ולא באיסור ולהד"ם אז הוי דינא הכי שישלם השטר אבל אם המלוה אינו כופר אלא מודה שטוען בהיתר נטלתי ארינכן אנו לידע מה יהיה הדין בזה בין אם טוען כן מתחלה בין אם אחר שישלם השטר ומוזר וטוען עליו כמו שכתב הרמב"ם ז"ל אם יטען המלוה בהיתר נטלתי אם צריך ליסבע או יהיה נאמן בדיבורו. ומראה שנאמן המלוה בלא שבועה שהגה רבינו ירוחם כתב נתיב ח' חלק ו' תשובה אחת לרבינו מאיר הלוי ז"ל וז"ל הרמ"ה ז"ל הטוען על חבירו לקחת ממני הרבית ומשכון היה לי אצלך והוצרכתי לתת לך הרבית והמלוה טוען וכופר או שטוען על ידי עכו"ם בא משכון לידי ובהיתר נטלתי הרבית נאמן המלוה בלא שבועה כלאחרי' פרוזבול היה לי ואבד דנאמן בלא שבועה דלא שביק היתרא ואכל איסורא ואם המשכון בידו ואמר המלוה ע"י עכו"ם בא משכון לידו נוטל הרבית בלא שבועה ואם כבר נתן הרבית אין יכולין בידו להוציאו האין אדם מתים עליו רשע לומר נתתי לך הרבית החזיריהו לי אלא דלא תשימון קלי בין בלוה בין בערב והיה לו להפסיד משכונו קודם מיתן הרבית כן כתב הרמ"ה ז"ל עכ"ל. ולהיות שדברי התשובה הזאת נראה לכאורה סתומים ותתומים כפולים ומכופלי' צריך לדייק בה כדי לעמוד על הבנתה וגם צריך לדעת אם היא מסכמת לדעת הרמב"ם ז"ל שכתבנו לעיל בכל חלקי פרטיה ואם חולקת עליו במקצת ומסכמת עמו במקצת. תחלה יש להבין במה שאמר המלוה כופר בכל היכי דמי אם כופר בכל שאומר לא לקחתי לא איסור ולא בהיתר כמו שמוכן מכופר בכל למה הוא נאמן בלא שבועה והרי הוא כמי שאומר מנה לי בידך שנזלתני והלא אומר אין לך בידי כלום. לצריך ליסבע היסת ואין לומר דפטור משבועה משום דאית ליה מינו דהוה יכול למימר בהיתר נטלתי והיה פטור משבועה משום דלא שביק היתרא עתה שכופר בכל יהיה ג"כ פטור

משבועה דהרי הרמ"ה ז"ל מכח האומרים מינו לאיפטורי משבועה לא אמרינן כמו שכתב הרב המגיד ז"ל פ"ב משכירות שכן דעת ר"ח והר"י ן' מגאש ז"ל והרמ"ה ז"ל א"כ איך כתב דבכופר בכל נאמן בלא שבועה. ועוד הטעם שנוחן לפטורו לא שייך אלא באומר בהיתר נטלתי ולא בכופר בכל שהטעם שכתב הוא דלא שביק היתרא ואכיל איסורא ולא שייך האי טעמא בכופר בכל דהרי הוא טוען לא לקחתי ממך לא באיסור ולא בהיתר א"כ לא שייך האי טעמא אלא אם טוען בהיתר נטלתי. ואם ר"ל שכופר בכל ר"ל שלא באיסור רק בהיתר מלבד שהפי' הזה לא יסבלהו כופר בכל אלא שלא נוכל לומר זה הפי' שהרי טענה זו בלא בפי' שכתב או שטוען בהיתר בא לידי וכו' ועוד יש להבין בחליקה האחרונה שכתב ואם כבר נתן לו הרבית דנראה שהיא מיותרת דהיינו החלוקה הראשונה שכתב וא"כ למה חזר וכתבה פעם שנית:

וא"ת לפי שהוסיף בה טעם אחר דהיינו אין אדם מתים עליו רשע. מלבד שיש להקשות הרי טעמי למה לי אלא שהטעם הזה שכתב לבסוף אולי אמרו בתחלה היה ראוי והגון לשתי הטענות שכתב דמאחר שאין אנו מאמינים הלוה בטענה שנתן רבית מפני שמתים עליו רשע בה. אם כן בין אם המלוה כופר בכל בין אם אומר בהיתר נטלתי יהיה המלוה נאמן משום שאין אנו מאמינין הלוה וא"כ היה לו לכתוב הטעם הזה בראשונה ולא יצטרך לכתוב הדין פעם שניה ולכתוב הטעם הזה. ועוד יש להבין במה שכתב כלאחרי' פרוזבול היה לי ואבד דנאמן בלא שבועה דמשמע דס"ל הכי והטור ז"ל סי' ס"ז כתב בשם הרמ"ה ז"ל דבטענת פרוזבול דצריך המלוה ליסבע נאמן להרמ"ה קשה מדיליה אדיליה זהו מה שנראה לדייק בדברי התשובה הזאת כפי השעה הגם שידעתי שיש ויש כמה דיוקים אחרים אלא שאין הפנאי מסכים:

ונרע"ד ליישב דברי התשובה הזאת בשני פנים שניין דא מן דא. הא' שהר"מה ז"ל השמיענו בדבריו אלה שלשה דינים מחולקים. האחד אם טוען עליו נטלת ממני הרבית ר"ל שלא מדעתי נתתיו לך אלא אתה הכרחתני לקחת אותי והלה כופר בכל ואומר להד"ם או בהיתר בא לידי ע"י עכו"ם ולא דווקא שאינו נקרא בהיתר אלא ע"י עכו"ם אלא בכל ענין שמשיב בהיתר נטלתי על אחה אופן שיהיה בהיתר וזהו הדין הא'. הדין הב' שעדין לא נתן הרבית אלא שהמשכון בידו ובא ליטול ממנו הרבית. הג' אם נתן הלוה הרבית מדעתו ורצונו ובא עתה להוציאו מידו. והנה בדין הא' לא שייכי התרי טעמי דכתב הרב ז"ל ולא שייך אלא טעמא דלא שביק היתרא אבל טעמא דאין אדם מתים עליו רשע לא שייך לפי שנתנו שלא מדעתו ואע"ב דכתבינן לעיל דמשעת הלוה נקרא רשע דווקא אם נכתב בשטר אבל ע"פ אינו נקרא רשע עד שיתנהו מרצונו. וא"כ מאחר שנתנו שלא מדעתו אינו מתים עליו רשע והכי דייק ליישב דכתב נטלת ממני הרבית ר"ל אתה נטלת אותו ולא שנתתיו אני מרצוני מה שלא כתב כן לבסוף אלא כתב נתתי לך הרבית נמצא דבדין הא' לא שייך אלא טעמא דלא שביק היתרא ואף לתשובת המלוה דמשיב להד"ם שייך האי טעמא במקצת מאחר דאינו אוכל האיסור. א"כ כשיטען אתה נטלת ממני רבית והמלוה אומר להד"ם אנו מאמינים אותו לפי שאינו אוכל האיסור ומה שאמר דלא שביק היתרא שייך לטענה הב' שמשיב בהיתר נטלתי. ועוד י"ל דאפי' בטוען להד"ם ס"ל להר"מה ז"ל דלא דמי לאומר מנה לי בידך שנזלתני והלוה כופר דצריך ליסבע וכן מצאתי למה"ריק ז"ל שכתב בח"מ סי' ע"ה וז"ל ודעת תלמידי הרש"בא כמה"רם ז"ל וכתבו ומיהו הטוען לחבירו מנה של רבית יש לי בידך והלה אומר לה"דם דעת מורי שאינו נשבע וכו' וטעמא דאינו נשבע ברבית טפי מגזלה. ומשום דברבית ליכא למימר דמשום ספק מלוה שיש לו אצלו הלוהו. ברבית דברבית לא איפשר בחזרה אלא מתקן הלאו בהכי וכו' ואיפשר דהר"מה ז"ל ס"ל כוותייהו דבטענת רבית אפי' כופר בכל אינו נשבע משום דלא דמי לטוען גזלתני כמלא דבדין הא' לא שייך אלא טעמא דלא שביק היתרא ושייך לשתי הטענות שמשיב המלוה או אם כופר בכל או אם טוען בהיתר נטלתי כמו שכתבנו דטעם דלא שביק היתרא שייך לאומר בהיתר נטלתי וטעם לא אכיל איסור שייך לאומר להד"ם ולזה סמך לו הדין הב' שעדין לא נתן הרבית דלא שייך ביה ג"כ אלא האי טעמא אבל הטעם הב' לא שייך לפי

שלא נכתב הרבית בפשטו ועדיין לא נתנו והדין הג' אם נתן הרבית
מלבתו ובא עתה לחוביאו מידו וכתב ההמלוה נאמן בלא שבועה
ויסיב טענתא דאין אדם מפיס עצמו רשע ואע"ג דבסתמי דינא שייך
ג"כ טענתא דלא שביק ליתרא אפשר לומר דהאי טענתא דאין אדם
מפיס עצמו רשע טענתא דגרווח מפי לפי שיחשוב" המלוה ויאמר
מלחר שנתן לי הרבית מעצמתו ורצונו בודאי מחל לי אז נתנה לי
במתנה ויאמנו דברי הלוה להזקיקו שבועה לזה כתב זה הטעם
דאין אדם מפיס עצמו רשע ואין הלוה נאמן להזקיקו שבועה:

ועוד במה שכתבנו בהבנת דברי הר"מה ז"ל פשיטו אותו
חולק על הרמ"בם ז"ל דלהרמ"בם ז"ל אם יכפור צריך
לישבע והרמ"ה ז"ל ס"ל דנאמן בלא שבועה אף בכופר בכל ואילו
היו דברי הרמ"ה מתפרשין כפשטן בכל החלוקות הללו נתן הרבית
ומרצונו מצינו להשוות סברתם דבוכל לחלק ולומר דוקא בנדון
דהרמ"בם ז"ל המלוה נשבע לפי שאנו מכריחין אותו ליתן ונתנה
שנתנו שלא מדעתו ולא שייך התם אין מפיס עצמו רשע ולזה כתב
הרמ"בם דנשבע וגם הרמ"ה ז"ל יודה בזה אבל אם הלוה נתן הרבית
מדעתו גם הרמב"ם ז"ל יודה דאינו נשבע לפי שאין אדם מפיס
עצמו רשע לומר נתתי הרבית מדעתי. נמצא אלו אנו מכיחים
דברי הרמ"ה ז"ל בנראה מפשטן היינו יכולים להשוות הדעות ואם
הם קלת בדוחק כי לא נעלם ממני שיש למעיין להשיג עליהם קלת
אבל מה נעשה והרי דוחק לשון התשובה הכריחנו להבין אותה על
דרך שכתבנו ולחלק בין הדין הראשון לדין האחרון עד שיאמנו מדרך
היתרה לעשות הרמ"ה חולק על הרמ"בם ז"ל ודבר זה הוא דחוק
למאד יותר מדוחק בלבול דברי התשובה דכלל גדול בידינו הפוסקים
בפלוגתא לא מפשיטן וכל היכא דמצינו לפרש הלשון אפי' בדוחק כדי
להשוות דעות הפוסקים מפרשינן ליה הכי אפי' בדוחק לכן נראה
לישב דברי התשובה באופן אחר ואם הוא דחוק כדי לתווך שלום
בין הגי רבוותתא ז"ל דלעולם דברי התשובה מתוקמי בחד גווונא
דלעולם הלוה נתן הרבית מדעתו והדין הראשון הוא האחרון
ז"ת לומה לא כתב בתחלה הטעם שכתב בבסוף מאחר דשייך גם
בתחלה. י"ל לפי שדרכה לסתוך לו הדין הפני דעדיין לא נתן
הרבית דהתם לא שייך אלא הך טעמא דלא שביק היתרא כמו
שכתבנו לעיל ולזה לא כתב בתחלה אלא הך טעמא ועשאו תיקו בפני
עצמו לבסוף לומר לך הטעם החלוקה הראשונה דכופר בכל הו
ביתר נטלתי הוא ג"כ מפיס דאין אדם מפיס עצמו רשע ונמצא
לפי זה בכופר בכל לא שייך רק הטעם האחרון אבל באומר ביתר
נטלתי שייכי בה התרי טעמי הראשון והאחרון אבל אם עדיין לא נתן
הרבית והמשכון בידו לא שייך אלא הטעם הראשון ולפי שדרכה
לסתוך לה הדין הפני דלא שייך ביה אלא הזה לזה לא כתב הדין
הראשון אלא הך טעמא דשייך ג"כ לאומר ביתר נטלתי שבדין
הראשון אף ע"ג דבכופר בכללא שייך הך טעמא מאחר דשייך ביה
קלת ושייך לדין הפני לזה לא כתב רק אותו הטעם לבד וטעמא
כופר בכל דלא שייך בה אלא הטעם הפני חזר וכתבה בסוף ונתנה
טעם בפני עצמו ובזה נתישבו דברי הרמ"ה ז"ל ואם בא בדוחק
ז"הוחכו בזה להשוות דעת הרמ"בם ז"ל לדעת הרמ"ה ז"ל לעולם
אימא לך אם הלוה נתן הרבית מדעתו גם הרמ"בם ז"ל יודה דאין
המלוה נשבע. וכל זה אני כותב כדי להתלמד במקום אחר כי לענין
הדון דידן לא איכפת לן מידי דהאומן אינו מפיס ואומר אלא נטל
ונמנו כלום וכופר בו אלא הוא מפיס ביתר נטלתי דאף אם ירצה
הבעל דין לומר הר"מה פליג על הרמ"בם ז"ל ולא תבוה דעתו במה
שכתבנו להשוות דעות יהם כמו שמצינו להרא"ש והרש"בא ז"ל והטור
דפליגי על הרמ"ה ז"ל בכופר בכל כמו שנכתוב לקמן אם אינו
מולא מקום לחלוק רק בכופר בכל אך אם מפיס ביתר נטלתי מר'
פשוט דלא פליגי ומה גם אם נתנו מדעתו דשייכי התרי טעמי
דכתב הרמ"ה ז"ל בין אבל הנותן מאחר שנתנו מדעתו אינו נאמן
לומר נתתי הרבית דמפיס עצמו רשע ומבל המקבל שאומר ביתר
נטלתי הוא נאמן מטעם דלא שבק היתרא וכו' ובזה לא כל אפיה שוין
דאינו צריך לישבע ועם היות שדבר זה הוא מוכרח כמו שכתבנו יש
להביא ראיה לזה ממה שכתב הטור ז"ל בטור י"ד סי' קס"ט תשובת
הרא"ש ז"ל וז"ל דאומן שאמר לשמעון לקחת ממני רבית מיד ליד
ושמעון מפיב לא לקחתי רק ע"י עכו"ם כתב אדוני אבי הרא"ש
בתשובה דנאמן בלא שבועה וכתב מהרי"ק ז"ל וז"ל ובתשו' הרש"בא
ז"ל שכתב שאם טען להר"ם צריך לישבע היסת וכ"ל דגם הרא"ש
יודה בזה דכיון דטוען להר"ם מפביעין אותו דע"כ לא קאמר דנאמן
בלא שבועה אלא באומר לקחתיו על ידי עכו"ם משום דהוי כאומר
פרוזבול היה לי ואבד וכו':

ואין לומ"מי אמר להר"ם נהימני' במינו דאי בעי אמר ע"י עכו"ם
בא לידי דמינו לאיפטורי משבועה לא אמריגן. ודבינו
ירוחם ז"ל כתב בשם הרמ"ה ז"ל דבין טוען להר"ם בין טוען בהיתר
נטלתי נאמן בלא שבועה וקול' שאבא לבאר כוונתינו דאיתי לעמוד
על דברי מהרי"ק ז"ל בכל מה שכתב כי נלאתי להלוס דברינו הקשי'
בסלע תחלה במה שכתב בשם הרש"בא ז"ל נראה שהוא בהפך מזה
שכתבו תלמידי הרש"בא ז"ל בשמו שכתבנו לעיל ולא במקום אחר
בלבד כתב זה בשם הרש"בא ז"ל אלא גם בסי' קע"ז כתב וז"ל ועוד
שם האומר לחבירו מנה לי בידך מרבית קבולה והלה אומר להר"ם
משביעין הנתבע היסת ולא אמריגן כיון דלדברי הנתבע מפי' עצמו
רשע אינו נאמן בשבועה על"ל הרי בשני מקומות כתב מהרי"ק ז"ל
בשם הרש"בא ז"ל דם"ל בכופר בכל דצריך לישבע ואיך כתב בח"מ
סי' ע"ח שתלמידי הרש"בא ז"ל כתבו בשמו דלא משביעינן ליה ויסיב
טענתא לחלק בין גזל לרבית דבגזל מפיע ליה לאיבא דמיתתקן בחזרה
מה שאין כן ברבית דמשמע ליה אפי' מחזיר הרבית כבר שבר הלוה
ולזה לא אמריגן שפר מלוה ישבה היתה הלוה וכתבו לבסוף כן
דעת רבינו בדין זה ונכון הוא אע"פי שרבים חולקים עליו אע"פי
שכתבו ומייהו כי אמריגן דלא משמע להו לאיבא דרבית לא מתקן
לאויה בחזרה הוא ליה רבית כגזל לגמרי ונשבע עליו דמשמע
מהדברים הללו שהרבית הוא כגזל לגמרי ומשביעין עליו זהו דעת
הלמידיו ז"ל אבל דעת הרש"בא ז"ל נראה דלא משביעינן ליה ואל
הוא להו הרי תשובות דהרש"בא ז"ל שהרי אחדדי דתשובות
שפתבנו ראשונה נראה דס"ל בטענת להר"ם צריך לישבע ומזה
שכתבו תלמידיו משמו נראה דלא ס"ל הכי והתימה מהרי"ק
ז"ל שלא נתעורר על זה. ואיפשר שדברי תלמידיו הם כתובים
בחלושין וכשבא מעשה לידו ונשאל על זה חזר בו. ועוד איפשר
שמה שכתבו לבסוף ומייהו כי אמר וכו' אמרוהו ג"כ משם הרש"בא
ז"ל אע"ג דכתבו משמו דפליג בין רבית לגזל אפ"ה כיון דהשאה
לא משמע להו לאיבא דלא שמשבי' שגם ברבית יתוקן הללו כח הו
מודה הרש"בא ז"ל דחזר הרבית כגזל וכשם שהאומר לחבירו
מנה יש לי בידך שגזלתני והלה אומר להר"ם דצריך לישבע מטעם
שמא שפר מלוה יש לו אלא הוא הדין אם אומר מנה יש לי בידך
רבית והלה אומר להר"ם דצריך לישבע ובזה יבואו דברי הרש"בא
ז"ל במקומם לתשובותם על תלם:

עוד יש להבין במה שכתב מוה"ריק ז"ל וכ"ל שגם הרא"ש ז"ל
יודה בזה דמשמע הוא מסתפק בדעת הרא"ש שכן
משמע מאחר וכ"ל ואני בעניי לא ידעתי מהיכן נכנס לו ספק זה
בדעת הרא"ש ז"ל שפתיו ברור מלבו בתשובה דאינו פטור משבועה
אלא אם משיב לא לקחתי אלא ביתר ואם איתא דס"ל דאף בטענו
להר"ם פטור הוה ליה לאימור ומשמע מפיב לא לקחתי אלא ע"י
עכו"ם אז אם יאמר להר"ם ומדלא אמר וכתב כן נראה דמקא אם
יאמר ביתר נטלתי וא"ב מהיכן נסתפק בדעת הרא"ש ז"ל עד
שכתב וכ"ל:

וי"ל דאין מפס ראיה מדלא אמר אז אם יאמר להר"ם לפי שעל
שנשאל משמעון מפיב ע"י עכו"ם לקחתי ע"י הפיב הרא"ש
ז"ל דנאמן בלא שבועה דמה שסייס הטור ז"ל בלשונו אבל אם מפיב
אינו יודע דצריך ליבא אינו מדברי הרא"ש ז"ל בתשובה זו אלא
בתשובה סי' י"ג באופן שדעת הרא"ש ז"ל אם מפיב להר"ם לא
נתבאר בתשובה זו אם צריך ליבא ואפשר שלזה כתב מוהר"יק ז"ל
וכ"ל אך מזה שנתן הטעם בתשובה לתשובת ע"י עכו"ם לקחתי
דנאמן בלא שבועה דהיינו טעמא משום דאינו אומר פרוזבול היה לי
ואבד שזהו מה שהכריח לאמר"יק ז"ל. להבין בדעת הרא"ש
ז"ל דאם אומר להר"ם דצריך ליבא בטענה זו לא
הוי כאומר פרוזבול היה לי א"כ נראה פשוט שזו היא דעת הרא"ש
ז"ל וא"כ למה כתב וכ"ל:

ועוד הכרח אחר שזו היא דעת הרא"ש ז"ל דהרי מלינו הטור
ז"ל סתם כאן באומר ביתר לקחתי כדעת הרא"ש ז"ל
ובא"מ סי' פ"ב סתם דברי הרמ"בם ז"ל בטענו להר"ם צריך
ליבא כמו שכתבנו לעיל וא"כ בהכרח אתה אומר דלא ס"ל להר"אש
ז"ל הכי אלא באומר ביתר לקחתי דאי לא תימא הכי תקשי ליה
להטור

להטור ז"ל מדיליה לדיליה בחופן שאין מקום להסתפק בדברי הרא"ש ז"ל דהוה אמינא דס"ל הכי בחומר להד"ס. ועוד קשה דמה ארבה לתרץ על הרא"ש ז"ל דהרא"ש ז"ל ס"ל מינו לאיסורי. מסבועה לא אמרי' מוראות נפלאתי בזה התירון אין מקום לאומרו דהרי בסי' מקומות כתב הטור ז"ל דהרא"ש ז"ל ס"ל בהפך וז"ל בת"מ סי' ל"ב כתב הרמ"כס ז"ל הורו רבותינו שאם מת השותף וכו' וכל אלו נסבעין בנקיטת חפץ שאין אומרים מינו לפטור מסבועה וכן כתב הר"י ז"ל ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל שאין חילוק בזה בין מינו לסבועה דסבועה אתיא לכלל ממון וכו' הן אמת שמהר"יק ז"ל כתב לשון הרא"ש ז"ל וז"ל ברים הסבעין כתב הרא"ש ז"ל סברת ר"י הלוי וכתב ודבריו אינם מוכרחים לי דכיון דמינו דאורייתא הוא מה לי סבועה מה לי ממון וכו' דנראה דהר"אש ז"ל לא פליג בהדיא על ר"י הלוי אלא שכתב ודבריו אינם מוכרחים לי ואיפשר לאומר שיאמר שנתקשה בדבריו אך לענין הדין ס"ל כוותיה. אך כל זה אינו שוה לי כי מי לנו גדול להבין בסברת הרא"ש כהטור ז"ל וכתב בפסיקות ולא נהירא לא"א הרא"ש וקאמר מילתא בטעמא:

ועוד בה' פקדון ריש סי' רל"ו ז"ל אין חילוק בין המפקיד אצל חברו וכו' פירש הרמב"ם ז"ל ולא אמרינן מינו לאפטורי מסבועה וא"א הרא"ש ז"ל כתב ודאי בעלמא אמרינן שפיר מינו ליפטר מסבועה והכא היינו טעמא דלא אמרינן מינו משום דהוי מינו דהעזה וכו' הרי כתב הרא"ש ז"ל בפירש דבעלמא אמרינן מינו לאיפטורי מסבועה ודייק בלשונו וכתב ודאי וכן אמר אמרינן שפיר דנראה שאין לו שום ספק לענין הדין וא"כ איך כתב מהרי"ק ז"ל בפסיקות דלהרא"ש ז"ל ס"ל דלא אמרינן לפטור מסבועה והוא דבר תמוה ובתשובה זו אין כאן מינו דהעזה כדי שנאמר דבמינו דהעזה ס"ל דלא אמרי' מינו לפטור מסבועה דהרי כאן אומר ואין להקשות כי אמר להד"ס ניהמניה במינו דאי בעי אמר ע"י עכ"וס נקנתי וכו' ובטענת ע"י עכו"ס לקחתי אין כאן העזה דאין נקרא העזה אלא באומר להד"ס כמו שכתב סס הטור סימ' רל"ו דאין אדם מעיז פניו לכפור ולומר להד"ס דמשמע דאין נקרא העזה רק בכופר ואומר להד"ס ובתשובה זו הדבר בהפך. ובמה שכתב הטור ז"ל דס"ל להרא"ש דבמינו דהעזה לא אמרינן מינו לפטור מסבועה קשיא לי טובא דהרי בענין הסותפין דכתב סימ' ל"ג התס ג"כ הויה מינו דהעזה דהרי כתב וכל שו אפי' אין עדים שהיה שותפו או אריסו אלא שמודה מעצמו שהיה שותפו אלא שאומר לא גזלתי כלום אפילו הכי נסבע שאין אומרים מינו לפטור מסבועה ופשוט הוא שהמינו שם כאן הוא מינו שהיה יכול לומר להד"ס ולא הייתי שותף עמך וא"כ הוה ליה מינו דהעזה ואיך פליג כאן הרא"ש ז"ל ואמר דאמרי' מינו ובסי' רל"ו כתב דבטענת להד"ס דהוי מינו דהעזה לא אמרינן ונגבו ממני דברי מהרי"ק ז"ל ודברי הטור ז"ל ואין הפנאי מסכים ליישב דבריהם:

ונראה לענייננו דמה שהתם כאן הטור ז"ל דבריו כדעת הרא"ש ז"ל דאם אומר בהיתר נטלתי דנאמן בלא סבועה נראה פשוט דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל הכי דלא פליג על הרמ"ה ז"ל אלא באומר להד"ס אבל אם אומר בהיתר נטלתי יודה להרמ"ה ז"ל דהרי מלינו הטור בח"מ סימ' פ"ב סתם כדעת הרמב"ם ז"ל דצריך ליישב אם יחזור ויטענו עליו נטלת ממנו הרבית וא"כ אי לא אמרינן הכי קשה מדיליה לדיליה דכאן סתם כהרא"ש דנאמן בלא סבועה והתם סתם כהרמב"ם ז"ל דצריך ליישב והוא דבר זר אלא מחוורתא כדאמרן דלא פליג הרמב"ם ז"ל על הרמ"ה ז"ל אלא בכופר בכל כדס"ל להרא"ש ז"ל ולהרשב"א ז"ל אבל בטענת בהיתר נטלתי גם הרמב"ם ז"ל ס"ל דאינו נשבע נמצא נפסקן של דברים שהמוליא שטר מקוייס על חבירו והלוה טוען שלקח ממנו רבית ותולה לנכות הרבית ממה שכתוב בשטר אם המלוה אומר שבהיתר נטל נאמן בלא סבועה ויגבה כל החוב הכתוב בשטר ואם הוא עומד ומודה אינו יודע שום דבר אני שטר מקוים בידי ושקר הוא. מוטן יגבה השטר ואח"כ יחזור ויטענו עליו אם יודה יחזיר לו ואם כופר לדעת הרמ"ה ז"ל גם בזה נאמן בלא סבועה ואם יאמר בהיתר נטלתי נאמן בלא סבועה לדעת הרא"ש והרשב"א והרמ"ם והטור והרמב"ם ומהרי"ק ז"ל שפסק בספרו הקצר בסברתם והכי נקיטנן א"כ וכיון לדין נגדון זה דחייב שמעון לפרוע השטר ואח"כ יחזור ויטענו על ראובן כל טענות שיטענו שמהם מוכיח שנטל ממנו רבית אם ראובן מכחישו ויאמר שבהיתר נטל הוא נאמן בלא שום סבועה קלה וחמור:

ועתה יש לראות במה שאומר ראובן שהעסק היה כדבריו שהמעות לקחוס מיהודה בתורת משכונה אלא שסטר המשכונה נכתב על ראובן לפי שלא היה לשמעון קרקע לכתוב עליו חלקו העולה לו בעסק שזו היא טענת ראובן שאומר בהיתר נטלתי אם היה העסק על זה האופן אם הוא בהיתר או באיסור ולזה נקדי' ונאמר שהנה בדין איסורי הרבית הנו הדעות הפוסקים ולבבם בחילוקי ופרטי הרבית מני יש רחבו גדותיו ומה שאוסר זה מתיר זה ומה שמתיר זה אוסר זה ויש שמתי אע"פ שרבו עליו דעות האוסרי' ומביא ראיות לדעתי אפ"ג אלא נקיטנן כוותיה. ויש שמתיר מלד לוחך השעה שרואה העם במלוה ובמלוה והעולם חסר מכל טוב ואין מעות מלוויים ביד בני אדם ליתן ולהלוות מזונות לבני ביתם וכדי שלא לילך וליקח מן העכו"ם מעות ברבית והנשך עושך עקבותם או ליקח שחורה בהקפה ביותר ויותר מכדי ערכה ולטרכו למוכרה בזול כדי ליתן ולהלוות במה שנשאר בידם וכזה ירדו מטה מטה על זה יפקחו עיניהם גדולי הדור שבעירם ומלאו להם פתח היתר לשאת ולתת עם בני ברית אפי' בדבר שלדעת אחרים יש בו איסור רבית מפני לוחך השעה מבקשים פתח היתר כמו שכתב המרדכי ז"ל בפ' הזהב וז"ל ר"ת ז"ל היתר גמור ומלוה מן המובחר לתת מחיה לבני ברית ממה שיתן משכונות ליד עכו"ם ואפי' לעבדו ולשפחתו ויאמר לו לך ולוה מפלוני על משכון זה וכו' ועוד האריך והיתר אפי' אם המשכון הוא ספרים עכ"ל. וכתב ג"כ בשם רבינו שמשון ז"ל שמשום מחית בני אדם היתר בדין עכו"ם שלוה מעות מישראל ברבית על משכונות של ישראל אף ע"פ שהמלוה יודע שהעכו"ם לוה לצורך ישראל חבירו גובה הקרן והרבית ואף על פי שהישראל פורע הרבית ליד ישראל. הנך רואה בעיניך תרתי אריותא אלין ר"ת ז"ל מי לנו גדול ממנו ורבינו שמשון משלאן ז"ל שקבלה בידינו שהוא בעל התוספות כתבו שהוא היתר גמור ומלוה מן המובחר. (כאן חסר מן ההעתק חבל על דלחבדין):

שאלה טו

שאלת ראובן שדך אחת בתו ראל כמנהג האדיקה בשידוכין והיה זה יום חמישי בשבת וביום השבת לעת מנחת ערב נאספו יושבי קרנות אצר יש מהם ששלחו לראובן לשדך להם בתו הנו' והוא לא נתרצה אמרו לו ולמה כששלחנו לך על אודות בתך אמרת לנו כבר בתי היא נתונה להבחור פלוני ואיך עתה שדכת אותה פעם אחרת אמר להם אני לא אמרתי לכם כך כי אם מפני הראה לשמא העמיסו עלי באונס ע"י עכו"ס ותקחו אותה על כרחי וראובן הנו' הביא יהודי אחד שהשיאו עצה זו לומר על בתו שהיא נתונה להבחור הנזכ' וכה היו דברי היהודי הנו' מעיד אני לפני האל ית' שהייתי אני ופלו' אבי הנער' הזאת בכפר פלוני וראה לילך לתלמסאן ואמרתי לו אתה עתה הולך ובתך קטנה ויקפצו עליך בני אדם שאינם הגונים ויכריחו אותך ע"י תוגרמים ויקחו בתך על כרחך זאת עצתי עליך כל מי שיבא לשדך בתך אמור לו שהיא נתונה להבחור פלוני בכפר פלוני עד שתגדל היא בלבבך ועתה ראובן מלא היא בלבבו בבון ויודע ספר ועשיר וקדשה לו. ויש מי שאמר שהבת היא נריכה ג"כ מחמת הקול שהוליא אביה עליה והולך ומתענג ועומד בתוך הקהל ועדה ואמר בת ראובן נריכה נט וכל הנושא אותה נושא אשת איש. עכ"לה:

תשובה עם היות שדבר זה פשוט מביעתא בכותחה עד שנראה בעיני כל בעל נפש יניעת בשר ולהג הרבה לכתוב פסק בדבר פשוט כזה להיות הענין ברור כשמש ואין בו פקפוק דק לעורי לב שונאי אמת ועושים כווני' לחזק בדק הבקר מ"מ להפקת רצון השוא אשר כתת רגליו ובא מארץ רחוקה שלא להחזירו בידים רקניות כתבתי שורתיים אלו להודיע המקום שהיה אפשר לטעות בו שבודאי שבזה טעה מי שטעה ואמר שנריכה נט והענין הוא להיות שרחל הנז' היא קטנה ואביה זכאי בקדושיה וכשאמר בתי נתתי לפלוני יש מקום לומר שהחזיק אותה למקודשת לאותו פלוני והיא לה כאלו אמרה היא אני מקודשת ועם היות כי כפי האמת והצדק אפי' אמר ראובן בפי' קדשתי בתי לפלוני ואמר לשון קידושין בפירש בנדון זה לזה לא היה בית מיחוש כלל ועיקר מאחר שהוא נותן אמתלא לדבריו הראשונים שהיה אומר כן מפני הראה דנראה פשוט

דלית לן למיתסם כלל ורלה לזה לאיתלא בכתובות סוף פ' האשה שנתלמנה ת"ר אמרה אשת איש אני וחזר ואמרה פנויה אני נאמנת ופריך תלמודא והא שייה נפשה אתיב דאיסורא ותריץ כגון שנתנה אמתלא לדבריה ומייתי עובדא באשה אחת שהית' גדולה בנו וקפלו עליה בני אדם שאינם מהוגנים לקדשה ואמרה להם מקודשת אני לימים עמדה וקדשה עלמה אמרו לה חכמים מה ראית לומר כן אמרה להם בתחלה שבאו עלי בני אדם שאינם מהוגנים אמרתי מקודשת אני עכשו שבאו עלי בני אדם מהוגנים עמדתי וקדשתי עצמי וזו הלכה העלה רב אחא בר הבירה לפני חכמים באושא ואמרו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת עכ"ל הגמרא. ופי' רש"י ז"ל אמתלא משל ומעשה למה אמרה מתחלה מקודשת אני. הרי אפסיקא הילכתא בגמ' שאם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת וכן פסק הרי"ף ז"ל וכן פסק הרא"ש ז"ל בפסקיו ואפי' לא נתנה אמתלא לדבריה רק לאחר זמן שאמר מקודשת אני נאמנת דלא בעינן תוך כדי דיבור אלא אם לא נתנה אמתלא אבל אם נתנה אמתלא אפילו לאחר זמן נאמנת כ"ם שם הרא"ש ז"ל וכן פסק הרמ"בם ז"ל פ"ט מה"אישות ו"ל אמרה מקודשת אני ולאחר זמן עמדה וקדשה עלמ"אם נתנה אמתלא לדבריה ואמרה מפני כך אמרתי בתחלה שאני מקודשת ורמינו בדברי' ומתם הרי זה מקודשת לשני וכו' וכתב המ"מ ז"ל ופי' אמתלא טענה הנכרת שהיה כדי לסמוך עליהו כו' כוונת המ"מ ז"ל לבאר לנו מאין למד הרב ז"ל לומר ורמינו בדבריה ומתם דמלשון הגמרא משמע סתם דהכי אמר אם נתנה אמתלא לדבריה ומאין למד הרב ז"ל לומר שצריכין אנו לידע אם יש ממש בדבריה לזה כתב המ"מ ז"ל שפי' אמתלא הנזכר בגמ' דצריך שתהיה אמת ואז אנו סומכין עליה אבל אם אנו רואין שהיא שקר אין לסמוך עליה ואיפשר שזה יובן נ"כ מדברי רש"י ז"ל שכתב אמתלא משל ומעשה דלכאורה נראה שדבריו כפולים אבל האמת הוא שדבריו באו בדיוק נכון שבתחלה פי' פירוש המלה ואמר שהוא לשון תרגום שתרגום משל הוא מתלא וזהו אמתלא וכמו שהמשל הוא להבין עכש הענין כן הוא מתלא. הזאת שהיא נותנת כדי להבין דבריה הראשונים והוסיף עוד וכתב ומעשה יר"ל שצריך שיהיה באמתלא מעשה שתהא נכרת שהיא אמת ואז אנו סומכים על אמתלתה ובאמת דאפי' לדבריהם ז"ל עדיין יש לשאול מאין למד הרב ז"ל שצריכין לראות אם יש ממש בדבריה. וכ"ל שהרב ז"ל למד זה מהנהוג עובדא דהיא אישתא שלא האמינו חז"ל אלא מצד שהיתה גדולה בנו ומצד זה קפלו עליה בני אדם והיו אותם בני אדם אינם מהוגנים ולמי שקדשה עלמה היה הגון ונתנה אמתלא זו לדבריה ורמו שכנים דבריה ואמתלתה שרירה וקיימת אז סמכו על דבריה ואמתלתה שרמו שהיה אמת וקלת סיוע יש לדברים אלה מדברי הריב"ש ז"ל בתשובה סי' קל"ג. הרי נראה בפשוט מן הגמרא ומדברי הפוסקים ז"ל שהאשה שאמרה מקודשת אני ואח"כ קדשה עלמה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים ואנו רואים האמתלא שהיא אמת היא מקודשת ואנו אין אנו אומרים שהיא מקודשת לשני ואינה צריכה גט מראשון וה"ה בחב שאמר קדשתי בתי כשהיא קטנה ולאחר זמן קדשה לאחר ונתן אמתלא לדבריו מקודשת לשני א"כ בנדון זה אפי' אמר ראובן קדשתי בתי רחל ואמר לשון קידושין בפי' מאחר שהוא נותן אמתלא לדבריו שלא אמר כן רק מפני הירלה שקפלו עליו בני אדם שאינם מהוגנים ופחד ורהב לבבו כי יהפוך עליו המון עריצים ובחיל גדול יבואו לו ויפלו את בתו על כרחו ועתה מצא אים בלבבו ועוכר ומכסים אתו אנו סומכין עליו על אמתלתו כמו שסמכו חז"ל על דברי האשה הזאת:

וא"ת ההוא עובדא דההיא איתתא לא אמרה לאי מקדשה שלא אמרה סתם אני מקודשת ובנדון דידן אמר ראובן בתי מקודשת לפלוני וכתב הר"ן ז"ל בפי' ההלכות בשם הרא"ה ז"ל דאי אמרה מקודשת אני לפלוני לא מהימנן לה בשום מינו אלא א"כ הוה מודה בדבר דכיון שהודית שנתקדש לפלוני לאו כל כמינה לחוב לו ולהפקיע עצמה ממנו. י"ל שגם בזה אין כאן מיאוס כלל לפי שהבאור הזה שאמר ראובן בתו נתונה לו בא לפנינו ואמר שמעולא לא דבר עם ראובן על עסקי בתו ומעולם לא קדש ולא שדך בת ראובן הבא ואיפשר דאפי' במחשבה לא עלתה לו א"כ אפי' לדעת הרא"ה ז"ל שהביא הר"ן ז"ל אין כאן מיאוס כלל. ועוד כשאמר ראובן לאנשים האלה בתי נתונה לפלוני לא אמר שנתנה לפני עדים רק אמר בתם בתי נתונה לפלוני וכתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ל"ב סי' ס"ט אם יש עדים שאמרו מפי האשה שאמרה קדשני פלו בפני פלוני ופלוני והלכו ואמ"ה נאסרה בקרוביו על פי דיבורה אבל אם אמרה קדשני בסתם ולא אמרה בפני עדים אין בדיבורה כלום דקידושין שלא בפני עדים לאו קידושין הינהו וכבר כתבתי בתקון אחר מה שיש לדייק בתשובה זו באופן דנקטינן מכל מאי דכתיבנא דאפי' אמר ראובן בפי' קדשתי את בתי לפלוני מאחר שהוא נותן אמתלא לדבריו ואנו רואים שהאמתלא יש בה ממשות ומה גם שהביא ראובן היאודי אחר הסיאו עליה זו והעיד על נפשו ועל יהדותו שהוא הסיאו עליה זו שיש לנו על מה לסמוך בתוספת מרובה על העיקר בעדות האיש הזה וגם הבחור אחר יצא קול שהיא נתונה לו בא לפנינו והודה שמעולם לא היה ולא נגרא דבר זה פשיטא ודאי דאין כאן בית מיאוס כלל ועיקר וכל זה אנו אומרים אילו היה אומר ראובן בפי' קדשתי את בתי ואפ"ה אין אנו חוששין לדבריו הראשונים אבל עתה שלא נזכר שום זכר קידושין בעסק זה לא מפי ראובן ולא מפי האנשים אשר שמעו מפיו ולא אמר רק בתי נתונה ומלה זו אין מובן ממנה לשון קידושין בהחלט ויותר קרוב לפרשה שהיא לשון שידוכין מלפרשה לשון קידושין פשיטא ודאי דאין כאן בית מיאוס כלל דבגדולה מזו שנזכר לשון שידוכין כתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ל"ה סי' י"ח שדרך בני אדם לקרות למשודכת ארוסה כמו שירלה הרואה ומשם דמשמע מדבריו כל שלא אמר קידושין בפי' לא חיישינן לה כלל ומכ"ש בנדון זה שלא נזכר אפילו לשון שידוכין רק אמרו אתה אחות בתך נתונה לפלוני דבראה פשוט דאין כאן אפש כלל ומתאחר דנתברר לנו בירור גמור דאין כאן שום קידושין כלל גם קול קידושין אין כאן שנאחר שיצא עליה קול וחיישינן לקלה וכבר כתבתי זה שנתיים ימי' לאיש הזה האומר שצריכה גט עניינו הקול שנו' בגמ' ואפלינו בה רבוותא אתא לי מבטלינן קלא לי לא מבטלינן קלא וזה היה על אודות בת ה"ר יהודה כלא"ר ו' וכתבתי לו צריך שיהיה קול ובטכסיסו בדאיתא סוף פרקא בתרא דגיטין ושם נתפרש. טכסיסי הקול שיהיו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסין ויולאין ואומרים פלונית נתקדשה היום לו שיאמרו שמעתו מפלוני וכו' כדאיתא התם. והטעם בזה מאחר שיצא הקול שנתקדשה בפני שני עדים ואין העדיים נמצאים בפנינו לידע אם אמת היה הדבר הזה אנו חוששין לקול הזה שמא אילו היו העדים לפנינו היו אומרים אמת היה הדבר הזה ונתקדשה בפנינו וכן נ"כ אם היו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם אומרים נתקדשה פלונית אנו תולין ואומרים שלא לגיה ולבהלה הדליקו נרות והציעו המטות ולזה אנו חוששין לקול היוצא וגם צריך שיתחזק הקול בב"ד ר"ל שיבואו מוציאו הקול ההוא לב"ד ויאמרו דבריהם לפני ב"ד כמו שנו' כל זה בגמ' ובדברי הפוסקים אבל אם הקול הזה כשיצא הלכנו לחפש ולראות מסיבו יצא הקול ומצאנו המקום שיצא ממנו הקול אין בו ממשות אין אנו חוששין לקול ההוא לפי שהמקור נמצא מעין נרפש ומקור מעשת והרולה לעמוד על דברי הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ל"ה סי' י"ח ובתשובה אחר לפניה ירלה הדברים על בוריין ויבין הדבר לאשורו ומהגש שמהר"יק ז"ל בח"ה סי' מ"ו ביאר הדברים באר היטב דיש הקול שאנו חוששין לו וכב"ד הקול הזה שיצא על בת ראובן כשהלכנו לחקור ולבדוק מהיכן יצא הקול הזה לא מצאנו בו שום טכסיס מטכסיסי הקול הנו' בגמרא ובפוסקים רק יושבי קרנות הוציאו הקול ואמרו שראובן אמר להם שבתו נתונה לפלוני ולא אמרו שמעתנו מפלוני ופלוני אלא שמעתו מהבי הבת וכשהלכנו לשאול את פיו לאמר דבריה אלו נתן אמתלא לדבריו ורמינו שיש ממש באמתלתו מלא שהקול מעיקרו בטל ומבוטל וכבר הארכתי בפסק ההוא שכתבתי לו והרבותי יותר מדאי להביא לו ראיות הראויות להתכבד וכל הני מילי לית אנן צריכין להון אלא כשיש עסק קידושין בעניין אבל בנדון זה אלא נזכר ולא נשמע שום זכר קידושין אין מי שיאמר שיש לחוש לקול זה רק מי שאין לו מוח בקדקדו ולא ראו ואזנו עיניו בדיני קידושין באופן נראה ברור כשמש בלהריס שראל בת ראובן הגז' היא מותרת להתקדש לכל מי שתרצה ואין לחוש לקול זה שיצא עליה וכל מי שיאמר שצריכה גט אין בפיהו נכונה ודבר על ה' תועה ועתיד ליתן את הדין לפי אלה שם פחד אלי"ס לעבד

עיניו וה' יגילנו משגיחות ויעשה עמנו לטובה
אות ויטע אהבתו ויראתו בלבנו לבלתי
נחטא. מעפר דל שלמה
נרור ס"ע:

שאלה יז

שאלה נשאלתי בעיר תונס: ראובן נתן לחבן טובה לשמעון כדי לפסול אותה ולתקנה ואחר שתקנה הביא אותה לראובן כדי ליתן לו שכרו וא"ל שאין עתה מצוי בידו ושילך עתה ויחזור שעה אחרת ויתן לו אז אמר לו ראובן כמה שוה חבן זו ואמר לו שמעון שאינו יודע ערכה אך אם ירצה יוליך אותה לעכו"ס אחד אגלגוזי שסמו פלוני והוא בקי בשומתה וחזר ונתנה לו ראובן ובלכתו פגע בו עכו"ס אחד ומשך עמו בדברים ועבר לפניו בחור אחד שהיה משרת לראובן וראוי עמו בחנות וגם בבית וקרא אותו שמעון ואמר לו קח החבן הזאת שהיא של ראובן ותלך לפלוני העכו"ם ותאמר לו מעמי לו מפס ראובן שיעיין בה לראות כמה היא שוה ולקחה הבחור בידו והלך ובלכתו קרה מקרה שהיה אדם אחד בבית הדומי אחד וינח מן הבית לשוק ובני אדם העומדים בשוק בראותם אדם בראותם קריה בראו מלפניו במרוצה גדולה למלט נפש ובתוכם הבחור הנז' ברח אל נפשו ובהיותו בין העכו"ם במצוק ובמצוק דחפוהו ונפל ארצה ונפלה החבן מידו ועתה בא ראובן ותבע את שמעון לדין לשלם לו דמי החבן ואומר ששוה ששים גרושים ושמעון אומר שהוא שליח שלו ומה יש בידו לעשות וראובן טוען למה נתת אותה ביד הבחור שהוא פשעת והלו היתה בידך אפשר שלא היתה נופלת ושמעון משיב הלו היה הוא הולך ג"כ בנוקים הבחור כמקרה הבחור גם הוא יקרהו ועוד מי יאמר שהיא שוה הסך שאמרת וכי מפיך אנו חיים. והנה החכם ה"ר שמואל נר"ו חייב את שמעון מטעם שהוא שומר שכר שכל זמן שלא קבל שכירותו עדיין הוא עליה ס"ם וקי"ל ס"ם חייב בגניבה ואבידה וזו נקראת אבידה ועוד שסבא במה שמפרה ליד אחר וקי"ל שומר שמסר לשומר אינ"פי שריבה בשמירה חייב ועל הסך שאמר ראובן שהוא ס' גרושים דן החכם יצ"ו שמאחר ששמעון אינו יכול לישבע כמה היתה שוה שהרי הוא לא יודע ערכה שהרי כך הש"ב לראובן ואמר לו איני יודע הוא ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ע"כ:

תשובה

להיות שאני גר מתגורר בארץ הזאת ולבני בלי עמי משמועות יבהלוני מארץ מולדתי מיד ה' אשר היא היא שם ומן הראוי לא היה לי לעמוד ולהורות אך להיות שהפצירו בי שני בעלי הריב יחדו לגלות דעתי וראובן ביותר שאומר שאם אין הדין נותן שיש לו זכות שאינו רוצה ליקח מה שאינו שלו כי שמעון אינו עני הוא ובא בשכרו וגם החכם בפי' אומר שהוא ל"ל כך שורת הדין ואם יראה שלא כדין להלכה. שאין בכך כלום ולכן הוכרחתי עצות דעתי. ונלע"ד שמעון פטור מכל כל בין אם היה הולך החבן בידו ונפלה מידו ובין עתה שמסרה ליד הבחור מכל מ"מ פטור והטעם הוא לפי שהוא שומר חנם בשמירתה ואינ"נב דתנן בפ' האומנים כל האומנים שומרי שכר הן זהו קודם שכלו אומנותם או אפי' כלו אומנותם ואם מחזיקים בכלי עד שיקבלו שכרם אז הם נקראים שומרי שכר אבל אם אינם מחזיקים בכלי בשביל מגרש רק הבעלים אינם בחיים ליקח הכלי אינם עליהם רק ס"ח דהכי תנן התם במתניתין וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות וכו' וכן פסק הרמ"בם ז"ל פר' עשירי מה' שכירות וז"ל כל האומנים ס"ם כן וכולן שאמרו טול שלך והבא מעות או שאמ"לו האומן גמרתיו ולא נקחו הבעלים הכלי הרי האומן פ"ח. וכן פסק הטור ז"ל בח"מ סי' ש"ו וכל זה הוא שעדין הכלי ברשות האומן ובחזקתו ואפי' הכי אם הודיעו וא"ל שכבר גמרתי ולא בחו בעליו ליקחו הוה ליה ס"ח מג"ס בנ"ד שהביא שמעון החבן ומסרה ביד בעלה דבר פשוט הוא שכבר נתנה שמירתו ואם שחזר ראובן ונתנה לו פעם אחרת לארח אם לעכו"ס הוה ליה שלוחו ואילו היה נותן לו שכר על שליחותו הוה ליה ס"ם עליה אבל מאחר שלא נתן לו שכר לא הוה ליה רק ס"ח וקי"ל ס"ח פטור ומגניבה ואבידה ומה גם דאני אומר אפי' היה ס"ם ואירע לו מקרה כזה היה פטור דהמקרה הזה אינו נכנס בגדר אבידה אלא בגדר האונס דקי"ל אפי' שומר שכר פטור מן האונסים ולפי שבנדו זה אין שמעון רק ס"ח איני רואה להטפל עצמי להודיע מקרה כזה מיקרי אונס גמור וברור הוא:

ואח"ג דשמעון זה הוא ס"ח הרי קי"ל דס"ח חייב בפשיעה ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מפקדון נראה לבאור שמעון פשע שהניח החבן בידו ולא נר אותה בסדינו ולוקח הסדין בידו כמו שכתב הרב ז"ל וז"ל הפקיד אצל חבירו כספים בדרך להוליכ' לביתו או שלח עמו מעות ממקום למקום ארכין שיהיו ארוריים ומוכתים בידו וכו' הרי כתב הרב ז"ל דצריך שיהיו ארוזין והצרור מוכח בידו והטעם לזה כדי שלא יסבח ויטול מידו ואע"ג דנפילת חבן זו היתה באונס ולא מתמת שכחה שבח ונתן דעתו עליה אא"כ ק"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב וא"כ בנדון זה שהיה תחלתו בפשיעה לגבי שכחה שהיה הפסר שישכח אותה ותפול מידו אף על פי שנפלה באונס היה מקום לחייב את שמעון אך כל מעיינן שפיר נראה דלא מיחייב שמעון מפני שלא נר החבן בסדינו לפי שהשמירת הפקדון הוא בלי זמן שמירתו שיש לו לשמור כי אין מי שמשמור בידו חפץ לשומרו לזמן ארוך אינו שוה לזמן שנמסר בידו פקדון לשומרו שעה אחת להחזירו לבעליו כי הנפקד לזמן ארוך צריך ליזהר בכל התנאים הנזכרים בגמרא לשמירת הפקדון אבל הנפקד לפי שעה אינו צריך ליזהר בכל התנאים הצריכין הנזכר כמו שבפקדון עצמו כי כל דבר צריך שמירה ומקום הנחתו בפי מה שהוא הפקדון כי אינו דומה מקום הנחת המעות וכלי כסף וזהב למקום הנחת המלבושים והסחורות כן נ"ב שיעור זמן שמירת הפקדון והראוי לזה בהרי שמירת הכספים אינה בגמר' דאין להם שמירה אלא בקרקע ואע"ג דבתמו האחרונים דלא נאמרו דברים אלו אלא בזמן חכמי הגמרא אבל בזמן הזה אם הניחם באתנו או במקום המשתמר כראוי ונעל כראוי בזה אין שייכה לפוס דינא דגמרא אין להם שמירה רק בקרקע ומינו בדין המפקיד מעות אצל חברו ערב שבת בין השמשות אין צריך לטרוח לקוברם בקרקע עד מוצאי שבת כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר וז"ל המפקיד מעות אצל חבירו ע"ם בין השמשות אינו חייב לטרוח ולטמון אותם באופן שכל פקדון שצריך להיותו מזומן ביד השומר כדי להמציאו לבעליו אין השומר חייב לטרוח להניחו במקום מגעלה כמו שהיה חייב אם היתה שמירתו לזמן ארוך כמו שפסק המבים ז"ל בח"מ סימן שמ"ח ובמקומות אחרים ובפ"ד היה שמעון מוליך החבן בידו כדי להראותה לעכו"ם ולהחזיר לראובן מיד א"כ צריך שתהיה החבן מצויה ומזומנת בידו כדי להראותה מיד לעכו"ם ולא צריך לקוברה בסדינו וא"כ אינו נקרא פושע במה שלא נר אותה בסדינו. ועוד מאי דאיתמר במסכת אם נרו והפסילן לאחוריו חייב ובגמרא מייתי ראיה מדכתיב ונתת הכסף בידך אעפ"י שצרורין יהיו בידך הוא לענין דאפי' יהיו צרורין צריך שיהיה הצרור בידך כדי שיהא הצרור בידו שמור ביותר אבל אם הניחם בידו דוקא מכלי שנרו בסדין אדרבא נראה דהו' שמירה מעולה באופן שהנחת הכספים בסדין עדיף צריכה להנחת היד אבל הנחת היד דוקא בלי צרירת הסדין הויא שמירה מעולה וא"כ הנחת החבן בידו הויא שמירה מעולה ולא היה צריך לצור אות בסדינו ומהגם שהיה צריך את היה בידו מזומנת להראותה לעכו"ם שלא היה צריך לטרוח ולצור אותה בסדינו ולהתירה ולצור אותה פעם אחרת כדכתיבנא לעיל:

ועוד לעד"ן לפטור את שמעון ממקום אחר אפילו דחשבינן נתינת החבן בידו הויא פשיעה אפ"ה הוא פטור והטעם לזה הוא מאח' שראובן היה רואה ששמעון נעל החבן בידו והלך לו ולא נר אותה בסדינו והוא עומד ורואה ולא אמר לו שיצור אותה בסדינו נראה שקבל השמירה ההיא ונתרצה בה והראיה לזה שכתב המרדכי בפ' המפקיד וז"ל ושומר שמסר לפני בעל פקדון ולא מיחה אם נגנב או נאבד פסק בספר המקנות דליכא שני דלא פשע וגם ליתיה ברשותיה ונפטרו תרוייהו דכיון דלא מיחה בו ולא מצי האיך לומר לו האיך לא מסמין לי בשבועה עכ"ל. הא קמן דאע"ג דקי"ל שומר שמסר לשומר אפילו ס"ח לא ס"ם דעילוי עלייה לשמירתיה חייב השומר הראשון אפ"ה אם כשנתן הראשון לשני היה המפקיד רואה ושתק ולא אמר לו דבר פסק הרב ז"ל דפטור אם כן בנ"ד גם כן אף אם ת"ל דאין דרך להניח החבן בידו אלא שצריך לצור אותה בסדינו כיון שראובן רואה שלא נר אותה בסדינו אלא שלטלה מידו והניחה בידו והלך בה ולא מיחה בו הרי קבל השמירה הזאת:

ואח"ג והרי כתב הרא"ש ז"ל בתשובה והביאה הטור ז"ל ח"מ סימן רצ"ח על ראובן שהלך לדרך ואמר לו שמעון הולך לי מנעלים אל אמך ואמר לו הניחם כאן על החמור והניחם שמעון על החמור ולא קבלם ראובן מידו אלא כמו שהניחם שמעון כך הוליכם ראובן ולא קשרם והלך לו מן הגל להסך רגליו והניח החמור

על אם הדרך ונאבדו המלעליס והשיב הרא"ש ז"ל דחייב ראובן
והרי התם ששמעון עלמו שם אותם בידו על החמור ונתנה ששכר
וקבל השמירה ואפ"ה חייבו הרא"ש ז"ל אעג"ב דאיתמר בגמרא הא
ביאה קמך דאינו אפילו ס"ח וכן הגר לפניך ומכ"ש בנדון דידן
דדאיה בעלמא יש כאן שראהו שלא בר האבן בסדינו וי"ל דהתם
הלך ראובן והניח החמור לבדו על אם הדרך מה שאין כן בנ"ד שלא
זזה האבן מתוך ידו ועוד דהתם פשיטא דהנחה המעליס על
החמור בלי קשירה לא הוי מקום המשתמר כלל אפי' שמירה כל
דהוא וכבר ידוע שהיו נאבדים משם אם מחמת שיפלו במרוצת
החמור ולא היה מרגיש בהם וכל מה שחדש לנו הרא"ש ז"ל הוא שלא
נאמר שלא קבל עליו שמירה כלל דהוה אמרינן דדמי למאי דאיתמ'
בגמרא הא ביאה קמך ואפילו ס"ח לא הוי לזה בא הרא"ש ז"ל
לומר דלא נאמרו דברים אלו אלא בבית הנפקד דהוי מקום קבוע
משתמר אבל בנדון זה ששם אותם בידו ואגר ידו עליה דהוי
שמירה מעולה וראובן רואה אעג"ב דבעינן למימר שהיה חייב לגור
אותה בסדינו מאחר שראה אותו שלא גר אותה ולא מיחה בו הוי
כאלו אמר לו בפי' איני יכול לטרוח ולגור אותה וכן פסק מהרש"ש
על עניין דומה לזה ובדולה מזו כתב בעל תרומת הדשן ז"ל סימן
ס"ג בשם הגה"מ מהרי"ח ז"ל שאם נתן הנפקד הפקדון בחדר
סגור ונאבד משם דפטור ויהיב טעמא דהמפקיד אדעתא דהכי קא
מפקיד וסייס בה בת"ה ז"ל וז"ל ונראה דדוקא לומר דכיון דידע
המפקיד שהנפקד רגיל לסמור שם בחדר מעיקרא אדעת' דהכי
מפקיד וכו' הרי אע"ג דלא ראה המפקיד שהניח הנפקד הפקדון
בחדר ההוא אלא בידיעה בלבד שידע שהוא הניחו שם ולא מיחה
בו ונאבד משם שהוא פטור ומכ"ש בנדון דידן שראו ראובן שהניח
האבן בידו והלך לו לפניו ולא אמר לו שיגור אותה בסדינו
נראה דפטור:

ועוד שהוכחנו שאילו היה שמעון מוליך האבן בידו וקרה
מה שקרה שהיה פטור מפני שלא פשע בשמירתו
כדכתיבנא מ"כ עתה נ"כ ששלחה עם הבחור נראה נ"כ שהוא פטור
ואע"ג דקי"ל שומר שמסר לשומר חייב מאחר שהבחור הזה הוא
משרת לראובן בחנות וגם נביח הוא שרוי אצלו ומפקח ואכל ומה
שיש לו בחנות מחפצי זהב ואבנים טובות שמקבל מנגי אדם לעשו'
להם חפציה' הוא מניחם בידו בחנות וראובן מאמין בו להניח לפניו
בחנות ושולח בידו כמה פעמים אנני יקר להוליכם בידו אם כן
נראה פשוט דלא מיקרי פושע שמעון בזה כדאיתא בפרק המפקיד
בהוה עובדא דהנהו בנאי דהוו מפקדי מרייהו בכל יום לא נבי
הוה סבתא וכו' ומבאן פסקו הפוסקים שאם השומר השני רגיל
המפקיד להפקיד בידו חפצו דפטור השומר הראשון בין לטעמא
דאבי דאמר דמלי אמר ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר בין
לטעמא דרבא דאמר דמלי א"ל את מהימן לי בשבועה כאיך לא
מהימן לי דקי"ל כותיה דרבא מאחר שהמפקיד רגיל להפקיד ביד
השומר השני לא מצי למימר ליה האיך לא מהימן לי ו"ל הרמב"ם
ז"ל בפ"ח משכירות עבר השומר ומסר לשומר השני וכו' אפילו היה
הראשון ש"ומסר לש"ש וכו' לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד
תמיד דבר זה אצל השומר השני הרי השומר הראשון פטור שהרי
הוא אומר לבעלים זה הדבר שהפקדתם אצלי וכו' וכן פסק הטור
ז"ל ח"מ סימן רצ"ח ואם כן בנדון זה לא מצי ראובן לומר לשמעון
הבחור הזה אינו נאמן לי בשבועה שהרי הוא מאמינו ומניח חפציו
בידו וגם חפצי אחרים ואפילו לפי' דעת מהר"י ווי"ל ז"ל שהביא
דבריו מהרי"ק ז"ל בבית יוסף והכסף משנה דדייק מלשון הרמב"ם
ז"ל דדוקא שהמפקיד תמיד הוא רגיל להפקיד ביד השומר השני
ולא שמפקיד אצלו לפעמים דאז הוי פטור אך אם לפעמים לבד
הוא מפקיד אצלו לא מיפטר אעג"ב דמהרי"ק ז"ל דחה דבריו בדברי
נכונים ראויין למי שאמרו אלא אף שנדחוק עלמנו לקיי' דברי מה"ר
ווי"ל ז"ל בנדון דידן נראה דשמעון פטור שהרי הבחור הזה תמיד
מצלי הפסק הוא נאמן רוח לראובן וכל יום לו נתן בידו בבית ובחנות
והוא נוטלו ונותן בנכסיו ומה שיעשה עשוי ומקובל כאדם העושה
בשלו והרי זה דומה להניח תשובה שהביא המרדכי בפ' המפקיד
משם מהר"ם ז"ל על ראובן שאמר לשמעון תן לי פקדוני שיש לי
בידך ושמעון משיב כבר נתתיו ליד אשתך וראובן משיב מה איכפת
לי במה שנתת ביד אשתי וכו' והשיב מהר"ם ז"ל אם אשת ראובן בת
דעת והיא נוטלת ונוקנת ישבע שמעון שמסר בידה ופטור דלא
שייך בהא שומר שמסר לשומר דלא מבעיא לרבא דיהיב טעמא
משום שבועה דפשיטא דפטור דהא לאשתו מהימן דהיא נוטלת
ונותנת בנכסיו אלא אפילו לאבי דמחייב מטעם דאין רצוני שיהא
פקדוני ביד אחר הא פטור כדמשמע הכא גבי הנהו בנאי וכו' ה"ל
בנדון דידן שהבחור הזה הוא נוטלו ונותן בנכסי ראובן בפניו ואלא
בפניו לא מצי למימר ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ונם
למה שכתב מהרי"ק ז"ל בישוב דברי הרמב"ם ז"ל דכתב תרי זמנין
זה הדבר דבר זה שרצה מהר"י ווי"ל ז"ל לומר דבעינן שהמפקיד רגיל
להפקיד דבר זה בעצמו ולא דבר אחר ומהרי"ק ז"ל לישב דברי
הרמב"ם דכוונתו דווקא עד אותו שיעור שהיה דרכו להפקיד אצלו
הוא דפטרינן ליה אבל אם היה יותר מזה שרגיל להפקיד אצלו לא
מיפטר דדילמא לא היה מאמינו יותר מאותו שיעור וכתב דהשר
צריך תלמוד והנה כוונת מהרי"ק ז"ל בדבריו אלו אלא בבית הנפקד
לומר דלא מפקינן ממונא בהאי דיוקא דדייק דדוקא עד אותו
שיעור מאחר דלא אימתר בפירוש בדברי הרמב"ם ז"ל דאיפשר
דסירכה דגמרא נקיטו ומעשה דהנהו בנאי הכי הוי ולזה כת' והכי
צריך תלמוד ולא מפקינן ממונא תן הנתבע. ואע"ג דאיפשר
להבין בדבריו כוונה אחרת נראה דזאת היא ההבנה הנכונה. ולפי
זאתו שהדין דין אמת אף אם לא תהיה כוונת דברי הרמב"ם כמו
שהבינם מהרי"ק ז"ל מהניא תשובה דמהר"ם ז"ל דלא פטר שמעון
אלא מטעם דאשתו של ראובן רגילה ליתן וליטן בנכסיו בלא
ומסתמא משמע דיותר ויותר מהפקדון הנוח יש בידה אבל אי לא
הוה האי סתמא דמשה ומתן ולא היה בעלה מאמינה רק בדבר מועט
לא היה פוטר מהר"ם ז"ל יש להוכיח על מה שהבין מהרי"ק ז"ל בדברי
הרמב"ם ז"ל דלא בעינן הדבר ההוא עצמו דוקא דהרי הפקדון
ההוא לא היה רגיל להפקידו אצל אשתו ואפ"ה פטר אותו וכל"ל דה
ראובן מחיין הבחור הזה ביותר כפלי כפלים משל האבן הזה ואם
כן נראה פשוט דפטור הר' דוד ונם למה שכתב הרמב"ם ז"ל דאיך
שפטר השומר הא' דוקא אם לא נרע בשמירתו אבל אם נרע
בשמירתו כגון אם היה ביד השומר הא' בשכר והפקידו אצל הב'
בחנם או שהיה שואל אצלו והפקידו בשכר הוא ומיעט בשמירתו
חייב וכו' והדין הזה הוא אפילו אם היה המפקיד רגיל להפקיד אצל
השומר ה"כ בנ"ד שנראה פשוט דפטור הר' דוד דאחדרבא הרבה
והוסיף בשמירתו לפי שה"ר דוד הוא בעניין זה שומר חנם והבחור שומר
שכר אצל ה"ר יעקב שהוא שכור בידו לתת לו שך קלוב בכל שנה
ושנה לעשות מלאכתו עמו בחנות ובמשאו ובמתנו והרי הוא ש"ש
אצל ה"ר יעקב ואע"פ דבשמירת הפקדון בעת שהיה מוליכו
להרשותו לעצמו"ס לא היה מקבל שום שכר אחר שיהיה נקרא ש"ש אצל
יעקב ואת"ל דלא הרבה בשמירתו ואתה עושה שניהם ש"ש על
הפקדון הזה דל מהכא אלא מיעט א"כ מכל מאי דכתיב אתה
לומר שה"ר דוד פטור לגמרי מתביא ה"ר יעקב זהו מה שלא"ד לגמ'
את ה"ל דוד. ולענין הא שדן החכם הנזכר על תביעת הרב יעקב
שאמר שהאבן היתה שוה ששים נרושים וה"ר דוד משיב שאינו יודע
כמה היא שוה ואמר החכם נר"ו דהוה ליה מחויב שבועה שאינו יכול
ליפטר דמשלם תעפ"י דאין אנו צריכין לזה דכבר יצא ה"ר דוד זכאי
בדינו כדי להתלמד במקום אחר אני כותב זה ואומר דלכאו' נראה
דלדק החכם נר"ו דהרי כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מטוענו ז"ל ומה
לי בידך והלא אומר ל' ידענא ודאי שיש לך בידי וכ' איני יודע אם אני
חייב בהם אם לאו ה"ז מחויב שבועה מפני שהודה במקצת ואינו יכול
ליפטר במקצת שכפר בו שהרי אינו יודע לפיכך משלם המנה כלא
שבועה וכו' וכן פסק הטור סימ' ע"ה ואין לומר דהתם הרי הוא
מודה במקצת דאמר ל' אני יודע בהם והרי הוא מודה במקצ' דחייב
שבועה מן התורה ובה אמרינן מתוך שאינו יכול ליפטר משלם כמו
שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה משאלה וכן הטור סימ' ע"ה הכא נמי
חייב מודה במקצת כמו שכתב הר"ן בשם מהר"י ן' מיגאש ז"ל
שאפילו טענן בודאי הפקדת אצלי ממון ואיני יודע כמה אף על פי
שלא נתן מדה לטענתו חייב שבועה ומשל"ם שאין בתשמש
הודאתו אלא פחות שבמנין וכשם שאם בא לגבות ממנו הודאתו
אין לך בה אלא פרוטה כך לחייבו על השאר כמודה בפרוטה הא
דהא נ' ידענא ונ' לא ידענא אמי אלו דבר שבמדה הוא לגמרי כיון
דלא ידע בהנך נ' אלא בכל מה שאומר איני יודע רואין אותו כאלו
כפר בו להתחייב בשבועה מש"לס עכ"ל. הרי הרב ז"ל כתב
בפירוש דאפילו אינו מודה בדבר שבמנין חשבינן ליה כאלו מודה
במקצת

מקלת אפילו בכ"ד הרי ר' דוד אינו יכול להכחיש שהאבן הזאת
היא שוה לכל הפחות גרוש אחד מ"כ הרי הוא מודה במקלת ועל
הסאר שהוא תובע ממנו אומר שאינו יודע והו"ל מגי"לס · וכן
פסק ג"כ הרב ז"ל פ"ה מהלכה וז"ל ומכין שהדין כך הגע עצמך
שהפקיד אצלו כיס אבן זהובים ופשע בו הבעלים אומרים מאתים
דינרין היו והשומר אומר ולאו שהיו בו דינרים אבל איני יודע כמה
היו ממלא זה כשוען מאתים והודה לו במקלת ואומר השאר איני
יודע שהוא מחויב עכ"ל · הרי כתב בפירש דאפילו לא הודה לו
בשום מכין הוה ליה כמודה במקלת וחייב :

איברא דיש להבין בדברי הרב ז"ל ממה שכתב בפ"ד מטוען
וז"ל אבל אם אמר לו כיס דינרים מסרתי לך
והלה אומ' לא מסרתי לי אלא אמנים מאה דינרים מסרתי לך לא
מסרתי לי אלא צרור של דינרים ולא מכית אותם בפני ואיני יודע מה
היה בו ומה שהכחת אתה נוטל הרי זה פטור · הרי שבדין זה ג"כ
המטוען אומר מאה דינרים מסרתי לך והמטוען משיב שהכיס אני
יודע שיש בו דינרים כמו שאתה אומר אבל איני יודע כמה היה בו
וקא חזינן דלא קא חשיב לי מחויב · שבועה וכו' והטעם לפי שלא
הודה בדבר שבמכין ממו שכתב המ"מ ז"ל ומאי שנא זה ממה שכתב
בפ"ה מהלכה דהתם נמי לא קא מודה ליה בשום מכין · ואין לומר
הכא איכו מודה לו שיש בו דינרים אלא צרור סתם מסרת לי
דהא הרי כתב צרור של דינרין ולא מכית אותם בפני דמשמע
שהוא מודה לו שהיו בו דינרין · הן אמת דבגמ' בפ' שבועת הדייני'
לא איתמר אלא כיס אלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע מה
שהכחת אתה נוטל פטור ואלו הרב ז"ל הכתיק לשון הגמ' כמו שהוא
לא הוה קשה לן מידי דהוה אמרינן שהכחתה ביניהם על מה שיש
בכיס כדמשמע מפשטא דמתני' כיס אלא מסרתי לך ר"ל אלא
דינרים והלה משיב איני יודע ר"ל איני יודע אם יש בו דינרים או
דבר אחר חול או צרורות ומאחר שאינו מודה לו בשום דבר ומה
שטענו לזה הוא פטור אבל לפי מה שכתב הרב ז"ל קשה דגרא דבריו
סתרי אהדדי וגם יש להבין מאין הוציא הרב ז"ל הדין הזה ומפשטא
דמתני' נראה שהשכחתה ביניהם באיכות מה שיש בכיס · וכ"ל
הרב ז"ל ס"ל דאין לומר שהכחתה ביניהם באיכות ומה שמשיב
המתבע איני יודע ר"ל איני יודע אם היה אלא או חסר ולעולם דקא
מודה ליה שהיה בו דינרים והוכיח זה הרב ז"ל ממה שסיים התנא
ואמר זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב ובטענה זו נראה
נחר דאין ההכחשה ביניהם באיכות הפקדון אלא בכמות וא"כ גם
בטענה הראשונה הוכחשה היא בכמות וכל זה הוא דוחק גדול ·
נאופן שמדברי הרב ז"ל בפ"ד מטוען וגם"ה מהלכה נראה ברור
שדבי דוד מחוייב שבועה אבל גם מדברי הר"ן שכתב בפ"ב שבועת
הדיינין בשם הרמב"ן ז"ל וז"ל שומר שאבד מה שהפקיד בידו ואמר
איני יודע כמה שוה למה אנו דנין אותו כמחויב שבועה וכו' הרי
שלא הודה בדבר שבמכין והוה ליה כאומר מה שהכחת אתה נוטל
וכו' ותירץ הרמב"ן ז"ל דאלא דמי דכיון דהודה וכו' עד הכא נמי הרי
הוא אומר פרוטה ידענא שהוא שוה ואיך לא ידענא הא קמן שכת'
הרן בשם הרמב"ן ז"ל דשומר שאינו יודע כמה שוה החפץ שאבד
שיעול בעל החפץ בלא שבועה :

אמנם נלע"ד מאחר שהתבע הוא מוחזק יכול למימר קים
לי כהראב"ד ורבותי ז"ל דהרי מלינו להראב"ד ז"ל
בהגהותיו על הרב בדין שומר שהיו בידו פירות שאינן מדודין ושירבן
עם פירותיו ולא מדדן הרי זה נוטל בלא שבועה וכו' כת' הראב"ד
ז"ל ורבותי אין מורין כן לפי שאינו דומה לכ' ידענא ומשיב לא
ידענא דהתם הוה ליה למידע ואערומי הוא דהא מערים ותובע
מי לומר מודע ידעת ודבר שבממון קא תבע ליה ודבר שבמכין
קא כפר ליה והוה ליה מחוייב שבועה וכו' אבל הני לאו הכי · הא
קמן שהראב"ד ז"ל חולק על הרב ז"ל ושאני ליה בין דין השומ' שאומ'
איני יודע ובין מודה בכ' וכ' אומר איני יודע ויהיב טעמא דבשומר
לא הוה ליה למידע ומאחר שאינו מחוייב לידע אם אמר איני יודע
לא מיקרי חייב שבועה וכו' ומי שכנגדו אינו מוחל אלא בשבועה
ומדברי דפליג גם על הרמב"ם ז"ל וס"ל להראב"ד ורבותיו
דכל שלא הזכיר בהודאתו מכין יודע דממילא משמע שכפר בשאר
לא מיקרי כופר בדבר שבמכין אעפ"י שאין בהודאתו פחות משוה
פרוטה נמצא לסברת הראב"ד ורבותיו אינו הנפקד הזה היה פושע
בפקדון ואומר איני יודע כמה שוה לו מיקרי מחוייב שבועה וצריך

המפקיד לישבע כמה היה שוה ואז יטול מאחר שהנפקד לא הוה
ליה למידע לא חשיב מחוייב שבועה :

איברא דצריך להבין בדברי הראב"ד ז"ל שכתב ג' טעמות
בחילוק זה שחילק אי מצריך כל הג' טעמו' הנזכרים
להוציא הנתבע ממחוייב שבועה וכו' או אם באחת מהן לבד מספיק
דמדברי המ"מ נראה דבכל אחד מהן לבד יספיק דכתב על דברי
הראב"ד ז"ל וז"ל שורש דבריו ז"ל שאין קרוי מחוייב שבועה וכו' כל
שלא היה לו לידע וכו' ואם מחמת טענה זו ולאו הפקיד אצלו פירו'
מיוחדין ושירבן עם פירותיו היה לו לידע בשעבר ושירבן
שהיה לו למודדן אלא שהראב"ד ז"ל נשען על הטענה האח'
שאין זה טוענו בבירור אחה יודע שכך היו ואינו כופר לו בדבר
שבמכין וכו' ומכל מקום יש לטענה האחרת מקום בשלא שירבן
ונאבדו בפשיעה שישבע אלא ויטול ואפשר שכן הוא הדין וגם
הרשב"א ז"ל כתב שלא יטול אלא בלא שבועה שלא היה לו לתבע
לידע אעפ"י שהודה במקלת ואינו יכול לישבע על השאר עכ"ל ·
משמע מדבריו ז"ל שהבין בדברי הראב"ד ז"ל דבכל טענה מהם
יספיק דהרי כתב ואם מפני טענה זו וכו' אלא שהראב"ד ז"ל נשען
על הטענה האחרת ועוד כתב ומ"מ יש מקום לטענה האחרת וכו'
שמדבריו אלו נראה כמו שכתבנו · אמנם ממה שכתב בפרק י"ג
ממלוה נראה בהפך דכתב שם וז"ל בהשגה א"א על שיטתו הוא
הולך ואין אנו נסמכים עליו לפי שלא בא אינו יודע של זה על בריא
של זה שאינו אומר אתה יודע שבשים היה שוה אבל ולאו אם אמר
לו כן הדין בדבריו עכ"ל · ואם איתא דס"ל להראב"ד ז"ל דבכל
אחת מספיק אפילו היה תובעו אתה יודע שבשים היה שוה ומה בכך
והרי עדיין יש לו טענו' אחרות דהוה ליה למידע וגם לא כפר בדבר
שבמכין שהוא אומר אני יודע שהוא יותר מדמי המשכון אבל איני
יודע כמה דאע"ג דהוא מודה לכל הפחות בפרוטה הרי אינו מזכיר
שום מכין וא"כ איך כתב אבל אם אמר לו כן הדין כדבריו הן אמת
דלטענת דלא הוה ליה למידע הוה לן למימר כאן דהוה ליה למידע
מאחר שהוא מלוה מעותיו על המשכון ממילא · לא הלוהו עד שידע
כמה הוא שוה אך הטענה השנית שאינו כופר בדבר שבמכין אית
לן הכא ואם טענה אחת לבד תספיק הרי יש לו טענה זו שלא כפר
בדבר שבמכין ומדבריו שזכרו נראה דבאחת לבד יספיק · וכ"ל
דאע"ג דכתב הראב"ד ז"ל תלת טעמי נראה דאחמ"ת דאזלי' בתר
רוב הני טעמי והיכא דאית לן תרי מינו הני תלת מספיק להוציאו
מדין מחוייב שבועה וכו' ומה שכתוב בדברי המ"מ אלא שהראב"ד
נשען על הטענה כ"ל כל הטעמות האחרות דאל"כ איך כתב על
הטענה דמשמע אחת לבדו ומאינו כתב שתי טעמות הא' דאינו
טוענו בבירור אתה יודע והב' שאינו כופר לו בדבר שבמכין אלא
ולאו דנרסינן בדברי המ"מ על הטעמות האחרות וכזה אתי שפיר
מה שכתב בפרק י"ג ממלוה דהתם אלו הוה תובעו בבירור אתה
יודע שבשה שתים הוה לן תרי טעמי לחייבו אלא אי טעמא דתובעו
בבירור ואיך דהוה ליה לידע לפי שהוא לא הלוהו עד שידע כמה
שוה ולא נשאר רק טעם אחד לפטרו דאינו כופר בדבר שבמכין
ובטענה אחת לבד לא מיפטרי מאינו למד' דבפקדון שאבד השומ'
לדעת הראב"ד ורבותיו ז"ל אם אמר איני יודע כמה שוה דלא מיקרי
מחוייב שבועה וכו' · וכן מלאתי כתוב שאלה לרא"ם ז"ל בשלטי
גבורים וז"ל ראובן השאיל חפץ לשמעון והפסידו אמר שמעון
השבע כמה היה שוה ואפרע והשיב בעל החפץ השבע אתה והפטר
תשובה ישבע בעליו ויפרע שכנגדו ואם לא ישבע לא יפרע לו
שכנגדו ואינו נקרא מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע וכן נ"כ דעת
הרשב"א ז"ל כמו שכתב המ"מ בשמו ובטעם זה אתי שפיר מה שהביא
מהרי"ק ז"ל תשובת הרשב"א ז"ל ח"מ סי' ע"ב על המלוה לחבירו על
מבעת שיש בה אבן ונאבד וז"ל ואם המלוה אומר איני יודע כמה
שוה והלוה טוען בריא שויתיה שוה יותר הרי הוא נאמן לפי שהמלוה
מודה במקלת ואינו יודע כמה והוה ליה מחוייב שבועה וכו' ומשלם
כל מה שהלוה טוענו וכו' והרשב"א ז"ל אזיל לשיטתיה דכל מקום
שאין לו לידע לא מחייבינן ליה והכא בדין הטבעת הוה ליה למידע
לפי שהוא מלוה על המשכון כדכתיבנא לעיל מה שאין כן בשומר
שאבד הפקדון דלא הוה ליה למידע ולהכי מיפטר · נמצא אילו היה
רבי דוד פוסק באבן הזאת לא מחייבינן ליה דתלת טעמי דכתב
הראב"ד ז"ל להוציא השומר מדין מחוייב שבועה וכו' שייכי בכ"ל
חלא שאינו טוענו ה"ר יעקב אתה יודע בולאי שהוה כך וכך ועוד
אים

לאינו כופרו בדבר שבתכין אע"גב דהוה מודה דלכל הפחות שוה
גרוש לאחד הרי אינו מוכיר שום מכין ועוד מאחר שהוא כתבה לו
לרחות כמה שוה לא הוה ליה למידע כמה היא שוה א"כ הוה יכול
למימר קיים לי כהראב"ד ורבותיו והרשב"א ז"ל וא"ת מאחר דיכול
למימר הכי למה יצטרך הלה ביטול ויהיה הנתבע יודע כמה שוה
ויפטר. וכבר כתב המ"מ ז"ל תירץ קושי זה בשם הר"ן מינאש
ז"ל וז"ל ועוד הוסיף דברים ואמר ואם תשאל כיון דהלוי אמר ברית
לי בסיגין היה מלוה לא היה חייב אלא היסת כדין טענו חביש והודה
לו בשעורין ועכשיו שאומר איני יודע כמה יהיה כמי שטענו מנה לי
ביד והלה אומר אינו יודע שנתבע היסת שאינו יודע ויפטר ותירץ
הוא ז"ל כשאמרו מנה לך ביד והלה אומר איני יודע דפטור לא
אמרו אלא בדוקא כשאינו מודה לו בודאי משום דבר אבל כשהו מודה
שהוא חייב לו ואינו יודע מה הוא אין אומרים בכך יתבע ויפטר אלא
יתבע הלה ויטול עכ"ל. א"כ אילו היה רבי דוד פוסק לא יטול
ל' יעקב רק בשבועה ולעיקר הדין כבר כתבנו לעיל סה"ד פסוק
לגמרי הגלע"ד כתבתי מעפר דל. שלמה נרור ס"ט:

שאלה יז

שאלה ר' יצחק ב"ר בנזה הית'
לו שחורה הנקראת קרמוז
ובא אל ה"ר שלמה הכהן וא"ל

הנה עכו"ם פלוני שמעתי שהוא רוצה לקנות קרמוז לך אמור לו שיש
כאן מעט קרמוז אם ירצה לקנותו ואל תאמר לו שהוא שלי אמור לו
שהוא שלך ואני אתן לך שכרך והלך ודבר עם העכו"ם
ואמר לו העכו"ם שילך ויביא לו מעט ממנו והלך והביא
לו והוכשר בעיניו ועשה עמו סכום והלך והביא הקרמוז מבית רבי
יצחק ונקלוהו והוליך העכו"ם השחורה לביתו וכתן המעות לרבי
שלמה ונתנם לר' יצחק וקבל מידו שכרו ובכל זה העכו"ם לא ידע
דבר מר' יצחק והלך העכו"ם והתחיל לנבוע ממנו וילא גוון הנבע
רע ביותר לפי שהקרמוז היה מזויף והעכו"ם תבע לר' שלמה לבית
הערכאות שלהן ונתחיי' להחזיר המקח וגם דמי הנובעי' שנתקלקלו
בנבע ועתה ר' שלמה תובע לר' יצחק להחזיר לו המעות שקבל וגם
הנובעים שהעכו"ם תובע ממנו ור' יצחק אומר שיחזיר הדמי' שקבל
אך דמי הנובעים אינו רוצה ליתן ור' שלמה טוען מאחר שידע
בשחורתו שהיא מזויפת למה לא גילה לזה אזנו והיה מתנה על העכו"ם
שלא יחזור עליו שאילו התנה עליו ואמר לו קנה מה שאתה רוצה כמו
כמו שרגילין המוכרים להתנות לא היה לו מקום לחזור ועוד שאני
שלוחך ועשיתי ככל אשר צויתני ולא שניתי שום דבר בשליחותי ולא
פשעתי והראיה שאתה יודע שהוא מזויף שהרי לא רצית להודיע
לעכו"ם שהוא שלך ור' יצחק אומר אמה שלא רצה להודיע לעכו"ם
שהוא שלו לפי שיש לו עליו תלונה יסנה ופחד שיטול מתחת ידו
מה שאתה אומר שהוא חייב לו אלו הם תולף טענותיהם:

תשובה

מהר"י קולון ז"ל שורש קל"ח כתב
תשוב' הרש"בא ז"ל וז"ל שליח שהגיע
נזק בממונו מחמת שליחות שלוחו או

שהעלילו עליו מחמת שליחותו והפסידוהו ממון עם על המשלח
לשלם לו נזקו או לאו. תשובה אין המשלח חייב בנזק השליח וכו'
וכ"ש אם השליח שכיר שהרי הולך בשכרו כדכתי' ואליו הוא נושא את
נפשו ואלו דברים פשוטים הם וכו' הרי לך בהדיא שאין המשלח חייב
בנזקי השליח ואפי' עשאו בחנם ואפי' מירע לו נזק מחמת אונס ולא
פשע השליח כדמשמע מלשון השאלה דקאמר או שהעלילו עליו
כ"ש וכ"ש הכא שבטל השליח שכר. ועוד הביא מהר"י קולון ז"ל
ראיה ממרדכי לחזק דברי הרש"בא ז"ל וכ"כ בשורש קנ"ה. אם כן
לכאורה יראה מדברי הרש"בא ז"ל דבל"ד שהגיע לר' שלמה משליחות
יצחק שר' יצחק פטור ומה גם שהוא בטל שכר דאע"ג שיש חולקים
על הרש"בא ז"ל כמו שכתב מהר"ם איסרלן ז"ל דוקא אם היה
השליח בחנם בהא ליכא מאן דפליג על הרש"בא אבל שליח בשכר
ליכא מאן דפליג א"כ לכאורה נראה שהדין עם ר' יצחק:

אמנם כד דייקנן ספיר אשכחן דר' יצחק יתחייב בכל מאי
דמתחייב ר' שלמה מאחר שלא פשע בשליחתו ולא
שיבה ולא עיות כי מה שכתב הרשב"א הוא שהגיע נזק לשליח מחמת
עלמו ר"ל שהעלילו עליו עלילות מבחוץ ולא מחמת הדבר שהיה
שליח עליו אבל אילו הגיע לו ההפסד מחמת הדבר שהיה מוליך בידו
אל המשלח בודאי שהרש"בא מודה שעל המשלח לשלם כל הנזק

הכא לשליח ובכ"ד לא העלילו על ה"ר שלמה שום עלילה מלד עלמו
אלא שמלאת השחור' שמכר מזויפת נמצא שההפסד הוא בשחור
על המשלח ובכלון הזה לא הוה ליה למידע כמה היא דייק לשון הרש"בא
שכתב שליח שהגיע נזק בממון שלו מחמת שליחותו או שהעלילו
עליו מחמת שליחותו וכו' דמשמע שלא הגיע הנזק בממון המשלח
שהי' מוליך בידו אלא כמשל שה"ה לשליח איזה שחורה וקפלו לפניה
עליו ונקחו שחורתו ממנו או שהעלילו עליו על שחורתו אף על גב
דמחמת שהוא הולך בשליחות אתם לא הגיע לו הנזק אין המשלח חייב
בנזקו והכי דייק לשון הרש"בא ז"ל דכתב הבל אם הגיע נזק לשחורת
המשלח עלמו או הגיע לשליח נזק משחורת המשלח כמו אם היתה
שחור' שנזר המושל שלא להביא לות' אל עירו ורלוכן שלחה ביד
שמעון ולא ידע שמעון נזרת המושל והוליכ' ונתפס עליה והגיע לו
הפסד ליכא מאן דפליג דחייב המשלח בהפסד הבוא ומה גם אם
ידע המשלח בגזירת המושל דא"ל שמעון אילו הוליעתיו שאתפסי
שיגיע לי איזה נזק לפי שאין יכולת ביד שום אדם להוליכה לאיקום
ההוא לא הייתי מוליכה וכתו שמוליכין מת שוכת מהרי"ק שורש קל"ה
בענין הספר שהוליך בידו השליח ונתפס ביד המוכס והעלילו עליו
והפסיד ממון יע"ש. וגדון דידן לרא' ברור שר' יצחק ידע בשחורתו
שהיא מזויפת ולא הודיע לשליח וגם השליח לא ידע מהותה וה"ל
אומר אילו העלילו עליו ואמרו לו אתה מוכר שחור' מזויפת והפסיד
ממון אז היינו צריכין לחלק אם ידע השליח או לא ידע דאם הי' יודע
שהיא מזויפת אז אמרינן לי' מאחר שאתה יודע שכל המוכר לבי
מזויף ויודעים בו יעלילוהו ממון למה הי' לך ליפסל בה ואת הוא
דאפסדת הנפשך ואם המשלח הוא שידע והשליח לא ידע אז שיש
המשלח חייב בנזק השליח אבל בנדון זה אלא העלילו עליו על
המוכר' אלא שהשחורה עצמה נמצאת מזויפת לר' פשוט שההפסד
על המשלח. ומה גם בנדון זה דבדינא ובדייני היה המוכר חייב
להחזיר דמי המקח ללוקח ויקח שחורתו א"כ מה לו לשליח בצרה זו
ובנדולה מזו כתב הרמ"ם ז"ל כלל ע"ט סי' ו' בשותפין שחלקו ואלה
עלילה על אחד מהן מלד איזה שחור שמכרו בהיותן שותפין וכתב
הרב ז"ל אם היתי' התביע' כדין הע"פ שחלקו ואין העכו"ם תובע
רק לאחד מהם אין חבירו יכול לומר אנחנו נכבר לקחנו ומ"ד גם
מאחר שהעכו"ם תובע בדין וכ"ש בנ"ל שאין כאן שום שותפות
שליח לבד. ואפשר אי הוה נתתיכן לעומקא דדינא והי' המוכר הם
מוכר הקרמוז לר' שלמה בחוקת שהוא טוב ויפה והי' לרבי שלמה
מוכרו ליהודי אחר ונבע בו ומצא שהוא מזויף הי' מחזירו לר' שלמה
ורבי שלמה חוזר על המוכר ואף ע"פ שנלא בו יד ונבע בו קודם
שהכיר במומו הי' חוזר על המוכר לפי שכל דבר שעומד לנטע בו
לא יוכר מומו עד שנובעים בו ואם נבע בו והוכר מומו הרי אתה"ל
וחוזר לעולם כמ"ש הרמ"בם ז"ל פ"י"ג מלוכר' וכן הטור שיטת הל"
א"כ בנ"ד אין כאן שום עלילה רק שבדין היה המוכר חייב להחזיר
המקח ומה גם שנודע הדבר והנכר שהמוכר הזה ידע בשחור' שהיא
מזויפת אף אלא נודע לדברי רבי שלמה שאומר שהמוכר עצמו זייף
השחורה אלא אף לדברי המוכר שאומר שלא עירב בה שום זיף הרי
מודה שידע בה שהיא מזויפת. וכל זה היה אילו מכרו לר' שלמה
ועתה הוא חוזר עליו מלד המוס היינו נוסאים ונתאי לעיין בדינם
דאיכא כמה חולקים בענין זה כמו שכתוב בספרי הפוסקי' אך בנ"ד
שר' שלמה הוא שליח ועשה שליחותו כראוי עליו המשלח אין אם
הי' העכו"ם תובע כדין אלא כדין חייב המשלח לשלם לשליח כל
ההפסד שבא לו מחמת שחורת המשלח מאחר שלא פשע ולא שנה
השליח בשליחותו ואפי' הוא בטל שכר על שליחותו זהו הנראה לענ"ד
מעפר דל שלמה נרור ס"ט:

ואחר כמה שני וכני הסי"ת וכאו לידי ח"ב מתשובות המבי"ט
ורא"יתי בסימן קכ"ו על א' ששלח לחבירו לקנות לו בית
מעכו"ם אחד והלך ועשה הסכום עם העכו"ם אך עדיין לא נגמר
המכר ביניהם והמשלח נתחרט מלקנות הבית והעכו"ם תבע לשליח
והזמין עדי שקר שנגזר המכר בחופן שנתחייב השליח ליקח הבית
והמבי"ט כתב לחייב המשלח והביא תשובת הרש"בא שכתב
לעיל והביא עוד ראיה מתשובת מהר"ם שכתב המרדכי בפרק
הגוזל יע"ש:

שאלה יח

שאלה אלמנה אחת בהה
לב"ד ותבעה שיגבו לה
כתובתה מנכסי בעלה
ושטר

ושטר לתובתה לא נמצא בידה ואמרה שנאבד ממנה שהיה מונח ביד קרובה בענין שנאבד ולא נודע מה היה לו והמקום מקום שכותבין כתובה כמנהג היום בכל גלילות ישראל והבית עדים שהעידו על סך כתובתה כמה היה עיקר ונדוניה והוספת וכפל חילוק דעות בין הת"ח יש שאומר מאחר שאין לה שטר כתובה בידה אלא תטול כלום · ויש מי שאומר שלא תפסיד רק התוספת ויש מי שאומר שלא תפסיד כלום והקשה לומר לו יהי רק מלוה ע"פ הא קי"ל דמלוה ע"פ אם תוך הזמן נגבית מן היורשים ועתה יש עדים שראו שטר כתובת' ומעידים על הסך הכתוב בה הויא מלוה על פה ונקראת תוך הזמן דקי"ל לא נתנה כתוב' לגבות מחיים ונמצא שהיא מלוה תוך הזמן עכ"ל:

תשובה לעל"ן מי שאומר שאין לה כלום הדין עמו · וכיון שלא האמת ועיקרא דהאי מילתא בכתו' פ' הכותב תנן התם הוציאה נט ואין עמו כתובה בתובתה ובגמרא אוקמה שמואל לתתני' במקום שאין כותבין כתוב' אבל במקום שכותבין כתוב' אינ' נובה בלא כתוב' · והרי"ף ז"ל בהל' פסק כשמואל והקש' פליו בעל המאור ז"ל ממה דאיתא בפ"ק דמציעא א"ר יוחנן הטוען על מעשה נ"ד לא אמר כלום מאי טעמא דכל תנאי ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי ופסק שם הרי"ף ז"ל כר"י וא"כ איך פסק הכא כשמואל הלדעת ר"י דפסק התם כוותיה אפי' במקום דכותבין כתובה נובה כתוב' אע"פ שאין כתובת' בידה ואין הבעל ויורשיו יכולין לומר פרענו משום דהוו להו טוענין אחר מעשה ב"ד וא"כ לא הוה ליה למיפסק אלא כדב דמוקי לתתני' אפי' במקום דכותבין כתובה והרמ"בן ז"ל הכריע כדברי הרי"ף ז"ל · והרמ"בם ז"ל פי' מהלכות אישות כתב וז"ל אלמא שהיה כתובת' יולא מתחת ידה נוב' כתובת' לעולם ואם אין שטר כתובת' בידה אין לה כלום ואפי' עיקר כתוב' ואפי' תבעה ביום שמת בעלה ע"כ · וכתב המ"מ ז"ל שהרמ"בן ז"ל הכריע כדברי רבינו וכן דעת הרבה מן המפרשים ועיקר וידוע שלעולם טוענין ליורש · ואינא למידק בהאי תרי אפי' דכתב הרב ז"ל דלכאורה נר' דאין כאן רבותא בעיקר כתובה יותר מנדוניא דטענת מאי אמרינן דאיל' נובה דחיישינן דילמא פרע או מחלה לו כמו שכתב שם המ"מ וא"כ האי טעמא שייך ג"כ בעיקר כתוב' ומה נם בנדוניא אם היו בלאותיה קיימות נוטלתן בלא שבועה וכן אם מתה קודם שנשבעה יורשיה נוטלין בלאותי' בלא שבוע' ולא חיישינן דילמא פרע לה דמיהן או מחל' לו משא"כ בעיקר כתובה דאינה משלתו אלא בשבוע' דחיישינן דילמא פרע לה או מחלה לו א"כ מאי רבותא איית בעיקר כתוב' דכתב הרב ז"ל ואפי' בעיקר כתובה וכן וא"ל ואפי' דכתב ואפי' ביום שמת בעלה מאי רבותא איכא אם תבע' ביום שמת בעלה מיום אחר · וכ"ל דרבותא טובא איכא בעיקר הכתוב' לפי שאסור לו לאדם ליסב עם אשתו בלא כתוב' אפי' שעה אחת ואפי' פירע' או מחלה לו צריך לכתוב לה עיקר כתוב' הראוי לה מדאורייתא ואם לא כתב לה הוי' בעילתו בעילת זנות כמו שכתב הרב ז"ל בפ' י"ב מהלו' אישות משא"כ בנדוניא ותוספ' אם מחלה לו בהם אינו צריך לכתוב אותם פעם אחרת ואם כן מאחר שאסור לשהות עמה בלא כתוב' ואנו רואים בה שאין בידה שטר כתובה תליכן לומר בודאי שיש לה שטר כתוב' קיים עדיין · והוה אינא דאפי' לא הוציאה כתובת' בודאי יש לה שטר כתובה עדיין קיים והוא מונגע באין' מקום והיא לא ידעה בו ותנב' עיקר כתוב' אמ"ל הרמ"בם ז"ל דאיל' נובה וזהו שכתב ג"כ ואפי' תבעה ביום שמת בעלה וקל להבין וטעמא דאמרינן אפי' בעיקר הכתוב' אינה נובה ולא חיישינן לטעמא דאמרי' אסור לשהות עם אשתו כדאמרינן לעיל משום דחיישינן דלמא אתפסה גרדי בשעת מיתה כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשו' לפי שאינו רוצ' שתלטרך אשתו לחזור אחר היורשי' לגבות כתובת' ואתפס' גרדי בשעת מיתת' אם אמת מחלה לו וכת' לה שטר אחר מפני האיסור וכדי שלא תוציא אותו ותגבה בו הניחו ביד אלים כדי שלאחר מיתתו יקרענו ולא תגבה בו עד כאן לשונו · הרי מתוך תשובה זו נראה דמה שדייקנו בדברי הרמ"בם ז"ל הוא דיוק נכון וע"ז כתב ואפי' בעיקר כתובתה · וכן פסק הטור סי' ק"ו ז"ל ובמקום שכותבין כתובה אינה נגבית אלא א"כ יהיה שטר כתובה בידה אלא נשבע היסת ונפטר · ומה שכתב נשבע ונפטר אם היה הבעל קיים וטוען שמחלה לו או פרעה אבל אם מת היורשין עומדין בשלהן ואינם נשבעים שאין היורשים נשבעים רק כדי להוציא מיד אחרים אבל להחזיק במה שבידם אינם נשבעים כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה אבל מחרימין אתם במעמד היורשין ולדבריו הסכימו גדולי האחרוני' אע"פי שיש מי שמולק וז"ש המ"מ וידוע שטוענין ליורש דלכאורה נראה דדבריו אלא אין להם שייכות עם מה דכתב לעיל אלא הכונה דתינח אלו היה הבעל קיים והיה טוען פרעתיך או מחלת לי אינה נובה אבל אם מת הבעל מאן ליימא לן דפרעה או מחלה לו · לזה כתב וידוע דטוענין ליורש · כן אמת דקשה קצת בהאי כללא דכלל ואמר ולעולם טוענין ליורש ואנן מצינן לא אמרי' הכי אלא דמילתא דשכיחא אבל מלתא דלא שכיחא אפי' אילו הוה בעל הדבר מי והוה טוען הרי הוה מהימן אנן לא טענינן ליתמי כמו שכתבו התוספו' בפ' הכותב בהוה עובדא דר' מיאשא וז"ל אפי' אילו הוה ר' מיאשא קיים הוה מצי למיטען וכו' וי"ל דמילתא דלא שכיחא לא אמרי' הכי וכן פסק הרמ"בם ז"ל בפ"ו משאלה ועם היות דטענת פריעה או מחילה שכיחא לא הוה ליה להמ"מ ז"ל לומר וידוע דלעולם · נמצא שהאלמנה אסר אבדה שטר כתובתה במקום שכותבין כתובה לדעת הר"יף והרמ"בם והטור והרמ"בן ז"ל אינה נובה בלוס ואע"פי שכתב העיטור ז"ל שכתבו קצת גאונים שנובה עיקר ותוספת וכילד יעשו יוציאו שניים אונ' כתובות מכתובות קרובותיה ויגבו לה פחות שבהן ובשבועה כבר כתב מהר"יק ז"ל שחלקו עליהם גאונים הרבה ודחו דבריהם וכבל הני רבוותתה נקיטנן:

ומזה שהקשה המקשה ולמה דיינין לה כמלוה ע"פ מאחר שיש לה עדים מעידים על סך כתובתה אמינא לא נגרע חזינא ולא תיובתא חזינא דאם היורשים הם קטנים אפי' היא בתוך הזמן אם לא נתקבלה עדותם בחיי הלוה אינה נגבית מן היורשים משום דאין מקבלים עדים שלא בפני בעל דין וקטן כשלא בפניו דמי כמו שפסק הטור ז"ל סי' ק"ט וז"ל או שהיתה ההלואה לזמן ועדיין לא הגיע הזמן נובה בלא שבועה ואפי' מן הקטן וכגון שנתקבלה העדות בפני אביהם וכו' וכן פסק הרמ"בם ז"ל פ"ח מעדות וכן פסק הרא"ש ז"ל בתשובה וזה הוא במלוה ע"פ שהודה הלוה בפני עדים שהוא חייב כך וכך אף לא נכתב בשטר וכ"ל אם העדים האלה אינם החתומים בשטר הכתובה אלא אחרו הכתוב' וידעו מה שכתוב בה אינה נקראת מלוה ע"פ מאח' שלא הודה הבעל בפניהם ולא שמעו ממנו דבר ואם הם העדים החתומים על שטר הכתובה גם בזה לא הועילה כלום וגרע ממלוה ע"פ והטעם לפי שהמלוה ע"פ אם היא תוך הזמן אין לנו חוששין שמא פרע דחזקה אין אדם פורע חובו תוך הזמן ואין לנו במה לבטל החזקה הזאת אבל אם היתה מלוה בשטר ואין השטר יוצא מתחת יד המלוה · אע"ג שגם בזה איכא חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו יש לנו במה לבטל החזקה הזאת והוא העדר השטר דחיישינן שמא פרעו והחזיר לו השטר וקרעו דאילו לא פרעו הוה ליה להזהר בשטריה מאחר שאין לו על מה לסמוך רק על השטר נמצא שהעדר השטר מבטל החזקה דבגדולה תזו מצינו שתבטל החזקה הזאת והוא שאפי' היה השטר קיים רק שאינו יוצא מתחת יד המלוה שנפל ממנו ומצאו אחר אפי' אם היה נמצא ביום שנכתב השטר אפ"ה אם אין הלוה מודה שעדין לא פרעו לא יחזיר וחיישינן לפריעה בת יומה ואפי' במלוה לזמן ונפל תוך הזמן אזלה הך חזקה מכל שכן כשאין השטר במציאו' דפשוט הוא דחיישינן לפריעה ואפי' בתוך הזמן כמו שכתב הטור בשם הרמ"בם ז"ל סי' מ"א וז"ל כתב הרמ"בם ז"ל הורו רבותי אפי' היה החוב לזמן ועדין לא הגיע הזמן הואיל וכתב לו השטר ואין השטר בידו וכו' שאנו חוששין שמא פרעו ולפיכך קרע השטר וכו' שכיון שאין השטר ביד המלוה אין כאן חזקה וכתב מהר"יק ז"ל אין כאן חזקה ר"ל חזקה דאין אדם פורע תוך זמנו ודברי הרמ"בם ז"ל אפי' באו עדים עלמון שמתתו בשטר ואומרים שהם חתמו בשטר והראיה לזה דדכי הטור ז"ל כתב בתחלה מי שאבד שטר חובו ואח"כ שיכתבו לו שטר אחר אין כותבין לו ואפי' הביא עידי השטר חובו הראשון ומעידי' שכתבו ונתנו לו השטר הראשון דאינה לאיחש שמא פרעו · ואח"כ כתב דברי הרמ"בם ז"ל דאפי' היה החוב לזמן ר"ל החוב הנז"ל שאבד השטר והביא המלוה עידי השטר הראשון וע"ז חוזרים דברי הרמ"בם ז"ל ודבריו מפורשים בפ' י"ד ממלוה וז"ל מי שהיה לו שטר על חבירו ואבד השטר והרי העדים קיימים · אע"פי שקנו מידו וטוען שפרע הרי זה נשבע ונפטר והורו רבותי שאפי' היה החוב לזמן ועדין לא הגיע הזמן וכו' ואע"פי שהשינו

הרא"ש ז"ל כבר הא"מ ביארו וליכן דברי הרב ז"ל וממקום שהשיגו הרא"ש ז"ל מפה הלין בעדו וכתב שהרש"בא הסכים לדברי הרב ז"ל וכן עיקרו ובפ' כ"ג כתב דאפי' נאבד בשעה שכתבו אין גוכה בעדי החתומים בו. ומעתה נשתלקה קושיית המקשה וכזה אמרו יפה כח מי שאין לו שטר ממי שהיה לו ואבד ויש לדייק בדברי הטור ז"ל דמאחר שדברי הרמ"בם ז"ל מוחזרים על מה שכתוב בתחלה אבל מי שיש לו שטר ואבד והביא עדיו החתומים בו וכו' ועל זה חוזר מה שכתב אח"כ והרמ"בם כתב אפי' היה המוב לזמן ממלא שטוף הלשון ותחלתו הם דברי הרמ"בם מ"כ לתה הפסיק ביניהם בדברי הרא"ש מאחר שהכל דברי הרמ"בם ז"ל. והרא"ש ז"ל טרחה שכן דעתו שאילה גובה כלום כל זמן שלא תוציא שטר כתובתה ומה שכתב מהר"יק סי' ק' בשם הרא"ש השה שאבדה כתובתה רוחים כתובת בני משפחתה וכתובתה כמותם וכו' לאו לענין גבייה כתב אבי אלא לענין אם אבדה כתובתה והוא רולה לכתוב לה כתובה אחרת בזה כתב הרא"ש שרוחין כתובת בני משפחתה ודברין אלו בתבם העור ז"ל סימן ס"ו וז"ל לפיכך אשה שאבדה כתובתה ידקדקו בכתובות קרוביה כפי מה שנהגו לכתוב בני משפחתה כותבין לה אבו' הרי שכתב בפי' כותבין לה ואם היה לענין גבייה ה"ל לומר גובין לה אלא מחוורתא דלענין כתיבה קאמר הרא"ש ז"ל:

איברא אילו היה לה עדים מעידים שנאבד שטר כתובתה מידמי שהיה בידו היינו מוצאים מקום לדק' בדינה מתה שכתב הרי"בא ז"ל בשם הרא"ש סימן מ"ח וז"ל ובתשו' אחרת כתב אפי' נאבד דעדיים אין כותבין לו שתא ימצאנו אחר אלא אם יש עדים שנשרף ואפי' בזה כתב ואם היה ביד אחר ואבד משם והעידו מעידים שאבד כותבין לו אחר לריכא למיתב שתא ימצאנו כיון שלא היה בידו הרי כתב הרא"ש שאם היה ביד אחר ונאבד משם בעדים שכותבין לו אחר דלא בעינן שנשרף אלא אם היה ביד המלוה עצמו אבל ביד אחר בעידי אבידה כני וכתשובת הגו' נתן טוב טעם ודעת דבשלמא מיל המלוה עצמו חיישינן שמא יזכור המקום שנאבד בו ויתפס אחריו וימצאנו וינב' בו פעם אחרת אבל מיד אחר לא חיישינן א"כ בנ"ד אילו היה לה עדים שנאבד מיד קרובה ויש או עדי הכתוב' ויעידו הוינא מזכינן לה כדעת הרא"ש ז"ל אבל אם אין לה עדים שמעידין על אבידת הכתוב' אלא מפיה הנו חיין אילו הוה בעלה קיי' היה מוזן שפרעה או מחלה לו היה נאמן בשביע' כמו שכתב הרב ז"ל עתה שמת והיא בחה ליפרע מן היורשים הנן טענינן להו. ואף אם יבא מי שהיתה הכתוב' תחת ידו ואחר למת שהיתה בידו ונאבדה ממנו אינו מועיל כדמוכח מהניא תשובה שב"ד הפקידו הסטרות תחת יד סופר ונאבדו ממנו וכתב הרא"ש ז"ל דברין על אחר עם הסופר ואם אלו לא מהני. ויש להבין במה שכתוב בדברי הרמ"בם ז"ל ובכל דברי הפוסקים בענין הכתובה דקא משוו טענת פריע' לטענת מחילה דהכי כתבו ויכול הבעל לומר ולטעון פרעתיך או מחלת לי דמשמע דטענת מחילה ופריעה כי הדדי נינהו וכאלו דבר זה מוסכם והנן מצינן דהיא פלוגתא דרבוותא דהכי כתב הטור ז"ל בח"מ סי' פ"ב דהוי פלוגתא דהרמ"בן ובעל העיטור. וי"ל דפלוגתא דהני רבוותא הוא כשהשטר קיים ביד המלו' והלוה טוען פרעתיך או מחלת לי אבל אם נאבד השטר כל אפיה טוען דכהדדי נינהו ואע"ג דבגמרא ובדברי הרמ"בם ז"ל לא נזכר רק עיקר כתובה דהיינו מחתים לבתולה ומנה לאלמנה כבר ביאר הא"מ פי"ד מאישות שגם גדול' ותוספת אינה וז"ל ודע שהוא הדין שתוספת אינה נובה רק בראי' ברור' או שטר כתוב' ונא מתחת ידה ודין גדוניא כדין החוב לדעת רבינו וכן כת"הרש"בא ז"ל ופשוט הוא שאין הגדוניא נגבית בכל מקום אלא בשמרא' כתוכת' עכ"ל. וכ"כ הרי"בא ז"ל וז"ל וגדוניא ותוספת אין לה אלא אם כן כתובתה בידה ודברי הא"מ ודברי הטור הוא במקום שאין כותבין כתובה וסומכין על תנאי ב"ד דמן הדין יש לה עיקר כתובה וכתבו דאין לה גדוניא ותוספת אלא בראי' ברור' שלא מחלה ולא נפרעת כגון שלוה בעלה בשעת מיתה כ"ש במקום שכותבין לה כתוב' דמן הדין אינה גוב' עיקר כתובת' דאינה גובה גדוניא ותוספת א"כ מי שאמר שגוב' גדוניא לא דבר נכון. הכלל העולה מכל מה שכתבנו דנרא' פשוט שהאשה הזאת אשר בחה האמלה עליה אין לה לא כתובה ולא תוספת ולא גדוניא. מאחר שאין לה עדים מעידים על איבוד כתובת' ממי שהיתה בידו:

ועדין יש מקום לראות אם תפס' מנכסי בעלה תחת ידה ואין כאן עדי ראי' שהם בידה עתה קודם שעמדה בדין ונם לא עידי תפיס' אם תועיל לה תפיסת' ונראה' מדברי הפוסקים ז"ל שתועיל לה תפיסת' אע"פי שאין בידה כתוב' ולא עדים וז"ל הרי"בא בח"מ סי' ק"ז תפס המלוה מטלטלין מחייב נוב' מהם וכו' ושבע המלוה שכך חייב לו ויכול לטעון עד כדי דמיהן. וכתב מהרי"ק ז"ל בשם הא"מ דווקא וכו' וא"מ אפי' בתר תקנת הגאונים מהניא ליה תפיסה כגון אם אין עדיים אז שטר שזה חייב לו דאם לא תפס לא מגבינן לי' הרי כתב הרב דמהניא לי' היכא דאין לו שטר ולא עדי ונאמן המלוה בשבועה עד כדי דמיהן וה"ה באלמנ' שתפסה. ואף ע"ג דכתב השור דבעי תפיס מחייבים והאלמנ' הזאת לא תפסה מנכסי לפי שכל ימי היות בעלה חי אע"פ שנכסי בעל' תחת ידה לא מיקרו תחת ידה לענין תפיס' דלאו ברשות' קיימי ואין נקראת תפיסה רק לאחר מיתת בעלה והוי' תפיס' דלאחר מיתה. כבר כתב הרי"בא ז"ל בתשוב' סי' מל"ב דהאלמנה מהניא תפיס' אפי' לאחר מיתת' וכתב שכן דעת הרי"ף והרמ"בן. אם כן האלמנה הזאת אם יש מנכסי בעלה תחת ידה באין רוחה ואין יולא שתפסה מהניא לה. תפיסתה ותבא לפני ב"ד בפני היורשים ותשבע שלא נפרעה מנכסיה ולא מחלה לבעלה וכללו הבשועה שלא בשאר תחת ידה מנכסי בעלה שום דבר ושמין לה מה שתפסה אם יספיק לה לפרעון כתובה תמול ואם לא יספיק אין לה יותר ואם יש עדים שמעידים על סך כתוכת' גובה על פיהם ואם אין לה עדים תשבע כמה היה סך כתובתה ותטול ממה שתחת ידה כנז"ל. הגראה לע"ד כתבתי מעבר לו שלמה ברור:

ואחרי שובי מעיד תוכם בחה לידי תשובת מוריגו הרש"בא ז"ל וז"ל עמדו לפני מני שלמה בן הרב ר' שמעון ז"ל ולפי שהאשה הפלה לא הוציאה שטר כתובתה לא הייתי מוגבה לה כתובתה אך להיותה תפוסה בקלת מטלטלין ובשטר מסכומה וכו' והגביתי לה השטר מסכומה והוספתי לה מהמטלטלין שברשותה להשלים הסך הנו' אך תשבע תחלה על סך כתובתה כמה היה עכ"ל. והטעם משום דאית לה מיגו דיכולה לומר אין תחת ידי כלום וברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת:

שאלה יט

מוד שאל השואל ראובן נתן לשמעון סך מעות בתורת עסק להלך למצרים וקבעו זמן העסק על שילך שמעון לחברי' ויחזור לגר"ה וכתבו שטר העסק ושמעון קנה בסך הנו' שמן זית וקלת שליחות להוליכם למצרים ואחר עברה ימים להנעתו למצרים הוכה במגפה ומת ובא מושל העיר ולקח כל אשר נמצא אתו ובכללם נאבדו כל שחורות העסק הנו' כי כן דינה דמלכותא במצרים שכל מי שמת שם ואין לו יורש במצרים נכסיו הולכין לשמיון ואחר פטירתו כמו ד' חדשים נפטר ראובן ג"כ פה העיר ברצ"ה ונשו יורשי ראובן לתבוע מיורשי שמעון שיפרעו להם מנכסי מורשן תני הסך הכתוב בשטר שהוא מלוה גבי מורשן כדין העסק שבינה מלוה ובלנה פקדון ויש מי שאמ' שהדין עם יורשי שמעון ולא יפרעו שום דבר והאדון יורינו מורה לדק:

תשובה עם היות שלא נתברר בשאלה מאי זה נדנזר אומר הת"ח הזה ופטר את יורשי שמעון ג"ל שנראה לו כן לפי שבשמעון נפטר קודם ראובן ואח"כ נפטר ראובן וקי"ל מת לזה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה אין היורשין נוטלין כלום אפי' בשבועה מטעם דאין אדם מורים שבועה לבניו כמו שכתב הרמ"בם ז"ל פי' ל' ממלוה וכן פסק הטור סי' ק"ט ואם מטעם זה לבד רצה לפטור את יורשי שמעון במחילה מכבודו נראה דלא דק ולא מבעיא אם כתוב בשטר נאמנות שהאמין הלוה למלוה עליו ועל בחי כחו שנוטלין יורשיו בשבועת היורשין ואם האמין בם את יורשי המלוה נוטלין ג"כ כמו שמבואר כל זה בהרמ"בם והטור ז"ל אלא אפי' לא נכתב בשטר שום נאמנות לא למלוה ולא ליורשיו אפ"ה חייבים היורשים לפרע ליורשי ראובן מנכסי אביהן אלו הסך הכתוב בשטר שהוא מלוה בראשות מורשן והטעם לזה הוא משום שמה דאחר רב ושמואל בפ' שבועת הדיינין מת לזה בחיי מלוה אין היורשים נוטלין כלום ואפי' בשבועה טעמא הוי מפני דלבוהון לא הוה נטיל אלא בשבועה ולפיכך אם מת קודם שנשבע אין יורשיו נוטלין כלום לפי שאינן

יכולין ליסבע הסבועה שהיה מוריסין צריך ליסבע כדי לא יפרע אבל במקום שהיה אביהן מוטל בלא סבועה יורשיו נוטלין לפי שהעיכוב שהיה להם מצד מוריסן שהיה הסבועה שהיה צריך ליסבע הלכה לה וכנ"ל לולו היה רלוובן חי ובאה תובע את יורשי שמעון היה נובה מהם בלא סבועה לפי שהיה העסק לזמן קבוע עד שילך שמעון למצריס ויחזור והויה לה מלוה בתוך הזמן דבוטל המלוה בלא סבועה בין מלוה בין מיורשיו דהכי אפסיקא הלכתא בפ"ק דבתרא כר"ל דאמר אפי' הקובע זמן לחבירו ומת בתוך זמנו בוטל מלוה בלא סבועה ומסקנא דגמ' אפי' מיתתו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ח ממלוה וז"ל אין ההלואה ע"פ נגבית מן היורשין אלא בחזק מג' דרכים אלו כשחייב מודה בה וכו' או שהיתה מלוה לזמן ועדין לא הגיע הזמן וכו' כל אלו גובין מן היורשין בלא סבועה וכו' וכן פסק הטור ז"ל סי' ק"ח וז"ל או שהיתה ההלואה לזמן ידוע ועדין לא הגיע הזמן החזקה אין אדם פורע תוך זמנו ונובה אפילו מלוה ע"פ בלא סבועה. וכתב מהר"יק ז"ל השוה רבינו דין ההלואה לזמן ולא הגיע זמנה לאלו משום דליכא למיחש לגרדי דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו וכן דעת הרב ז"ל וכן ביאר דבריו הת"ת בראש פי"ב וכתב שכן דעת הרמ"בן והרש"בא ז"ל. והרא"ש כתב שר"י מלק במלוה לזמן ולחה הוא דבריו וה"רן כתב שיש מי שחולק במלוה לזמן והוא ז"ל דחה דבריו. הרי כל הני רבוותא ס"ל אם מת לוה תוך הזמן בוטל מלוה בלא סבועה ולא חייסינן דילמא גרדי אתפסיה. ומ"ת למה בעינן גביית כתובת אלמנה לא תבול מן היורשים אלא בסבועה אע"ג דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו וכתובה לא ניתנה ליגבות מחייס דחייסינן דילמא אתפסה הבעל גרדי ולמה בשאר שטרות לא חייסינן להאי חשש. כבר הרא"ש ז"ל בתשובה כ"ד נתן הטעם דהתם חייסינן דליפשר הבעל אינו רוצה שתתבזה אלמנתו ותלך לב"ד לתבוע כתובתה ואמרי' דילמא גרדי אתפסה מה שאין כן בשאר הלוואות דעדמא וגם לפריעה לא חייסינן דאין אדם פורע תוך זמנו. ואף אם קודם שנפרע המלוה מן היורשין מת גם הוא כנ"ל מאחר שהוא תוך הזמן לא דייסינן אך דינא דרב ושמואל וכן כתב הריב"א ז"ל בפירוש וז"ל ואם מת המלוה ובאים יורשיו לגבות מיורשי הלוה וכו' ואפי' מת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה שהרי אביהם לא היה צריך ליסבע. הרי מכתב בפי' אפי' מת לוה בחיי מלוה וכו' כנדון דידן ונתן הטעם לפי שאביהן לא היה צריך ליסבע ואין כאן סבועה שאוריסה לבניו ואפי' מסבועת היורשין פטורין דהכי משמע לשון הטור ז"ל דכתב נוכן מהן בלא סבועה. דמשמע בלא שום סבועה ובמלוה תוך הזמן לא שייכא סבועה רק סבועת היורשין. ומ"ת אם הסבועה מכתב הטור דגובין היורשין בלא סבועה היא שבועת היורשין לאה בענין הנאמנות אם האמין הלוה למלוה לבד ומת המלוה ובאו יורשיו ליפרע מן הלוה מיורשיו צריכין ליסבע היורשין ואינם נפטרין ממנה רק אם האמין ג"כ ליורשי המלוה עליו ועל יורשיו והלא גם שם לא היה אביהן צריך ליסבע מצד הנאמנו כמו שבמלוה לזמן לא היה צריך ליסבע מצד החזקה ומאחר שאני דינין אלו שעם אחד יש להם למה בנאמנות לא יטלו היורשים רק בסבועת היורשין ובמלוה תוך הזמן יטלו בלא סבועה וי"ל דבדין הנאמנות מאחר שעבר זמן ההלואה חייסינן שמא פרעו לפי שהמלוה היה לו יכולת וגם לתובעו ולדחוק אותו וליפרע ממנו ולזה חייסינן שמא פרעו ולא אם הלוה לתבוע הסבועה ואיפשר דבעת מיתתו לוה על שטר זה שהוא פרוע ולזה צריכין היורשין ליסבע. אבל מלוה לזמן אין המלוה יכול לדחקו וליפרע ממנו והלוה"ב אינו מוגבהו מדעתו דחזקה אין אדם וכו' ולזה לא חייסינן שמא פרעו ולא קרע השטר ואמרי' שמא לוה בשעת מיתה לפי שאין לנו מקום לומר שמא פרע מאחר שהלוה אינו פורע מרצונו והמלוה אינו יכול לדוחקו ולזה היורשים נוטלים בלא סבועה ואע"פי שאין זה לא כתבו הרמ"בם והטור ז"ל אלא במלוה ע"פ. נראה ברור שגם במלוה בשטר הדין כן ואתי מוב"ם ולשון הטור יוכיח דכתב אפי' במלוה ע"פ אלא מובעיא במלוה בשטר דאליס כח השטר אלא אפי' מלוה ע"פ דנרע כחה אם היא תוך הזמן גובה בלא סבועה. וכן כתב מהר"יק ז"ל בכסף משנה וז"ל ובמלוה בשטר אם יש בו אחד מג' דרכים אלו הנז' עדין אפי' מיורשים קטנים דלא נרע ממלוה ע"פ וכן כתב הרי"בש ז"ל סי' של"ב:

שאלה יט

ואם לחשך אדם לומר שכל זה הוא אילו היה כתוב בשטר זמן קבוע אדם או ימים ומת הלוה תוך הזמן הכתוב בשטר אז הוי תוך זמנו אבל בשטר זה לא נכתב לא אדם ולא שנה אלא על שילך למצריס ויחזור לנרב"ה ואין זה נקרא תוך זמנו ואיפשר ב"כ שנזד מג' לשמעון איזו שמור אשר ישרה בעיניו ושלחה לבעל העסק כי כן יקרה לפעמים ואע"פ שקובעין זמן העסק עד שילך ויחזור לפעמים תזדמן למתעסק שום שחורה בזול וישלחנ' לבעל העסק קודם שיבא ומעינן אנן ליורשין האי טענ' לפי שאביהן היה יכול לטעון טענ' זו ואולי מצד טענ' זו דנה האי לורבא מרבנן לפטור יורשי שמעון. אף אתה אמור לו אי משום האי לא איכפת לן מידי אם מפני שלא נקבע בשטר זמן קבוע אדם או שנה מאחר שכתוב עד שילך ויחזור הוי כאלו נכתב זמן קבוע לפי מה שלא קבעו אדם ושנים משום שלא היו יודעים כמה הי' לו להתעכב בדרך וכמה הי' רצונו ולזה לא היו יכולין לכתוב זמן קבוע והזמן שכתבו הוי כמו זמן קבוע תדע שהוא כן דאלו הי' רלוובן תובע מעותיו ממנו קודם שיחזור לנרב"ה לא היה יכולת בידו לטלם ממנו כמו שכת' הרמ"בם ז"ל פ"ד משלוחין וז"ל הנותן מעות לחבירו לילך למדינת הים לסחורה או לקנות סחורה או ליסב בחנות אינו יכול לחזור בו להחזיר המעות מיד השותף עד שילך למקום שהתנו ויחזור וכו' שזה כמו שקבעו זמן הוא. וכ"כ הטור ז"ל סי' קכ"ט הרי לך בהדיא שכתב הרמ"בם ז"ל והרי זה כמו שקבעו זמן הוא א"כ בנדון דידן אף ע"פ שלא קבעו אדם ושנים הרי זה כמו שקבעו. ולחששא האחרת דשמא תבוא לכניסתו למצרי' שלא לו איזה סחור' לא חייסינן לה מכמה אנפי אדא שמיום שהלך שמעון לא באה שום ספינה מעם א"כ עם מי שלא לו הסחורה ומענה זו אפי' היה שמעון חי וטוען טענה זו לא היה נאמן ולפי שהיה צריך להביא ראיה עם מי שלא הסחורה וידוע דלא טענינן ליורשין אלא מה דהוה אבוהון יכול למיטען והיה נאמן בסבועה אנן טענינן ליתומים ויהיו נאמני' בלא סבועה רק מחריימין עליהם שתם כמו שכתב הרא"ש ז"ל אבל בדבר שלא היה אביהן נאמן אנן לא טענינן להו. ואפי' אמ"ל באה איזו ספינה ממצריס היה שמעון זה תבוא ומיד אחר עשרה ימים לכניסתו לעיר הוכה ומת א"כ אימתי אלא פנאי לקנות הסחורה ולשלחה והוא עדין לא מכר הסחורות שהוליך בידו מה עסק שהרי בכלל הנכסים שלקח מוסל העיר היו סחורות העסק ואיך היה קונ' סחורת ושולחה והוא עדין לא נכנס בידו דבר מדמי הסחורות של העסק. ואפי' אם ירצה איזה מתעקש לומר שמא היו בידו מעות משלו וקנה בהם סחורה ושלחה על שמך שימכור סחורות העסק ויפרע מהם או שמא קנה סחור' בהקפ' ושלחה כולי האי לא עביד שיגיע למישבק רווחה דכספי' ועביד רווחה לאחריני ואע"ג דגם בעסק זה אית ליה רווחה מה שמרויח לעצמו הוא יותר טוב ומה גם אם לא נתן לו רשו' בעל המעות לשלוח לו ע"י אחרים שלא היה שמעון עושה דבר זה מדעתו שיתחיי' באונסין ותהי' יד רלוובן על העליונה וכל זה אנו אומרים אילו באה איזה ספינ' משם כל הימים אשר הי' שמעון חי אין אנו צריכין לשום דבר ממה שכתבנו רק שנרא' ברור ששמעון עדין לא מלא ידיו ורגליו למכור ולקנות והוא הולך בטח לעשות מלאכתו ושלוחי מות תפשוהו בבגדו כי הי' דבר המלך נחוץ ונשארו נכסיו עם נכסי העסק והלכו כולם לטמיון וחייביס יורשי שמעון לשלם מנכסי מוריסן אלו הסך הכתוב בשטר שהוא מלוה אצל מוריסן והוא חייב באונסו. הגל"עד כתבתי מעפר דל שלמה ברור ס"ע:

שאלה ך

שאלה רלוובן היה לו בן מראל אשתו שמתה בחייו ונשא אשה אחרת וילדה לו ב"כ בן אחר ומת בנו בכורו שהי' לו מאשתו הראשונה אחריו בת ורלוובן כשקפל עליו זקנה כתב לבנו שטר מתנ' מכל נכסיו שהיה לו מתנת בריא לבד סך מועט שהניח לבת בנו הנזכר וזהו נוסח שטר המתנ' עמוד לפנינו אנו עדים ח"מ הזקן הנכבד ה"ר משעוד הכהן ואמר לנו וכו' שרציתי ברצון נפשי ונתתי לנכדתי משעוד בת בני ר' מכלוף הכהן נ"ע שלשים גרושוש מנכסי ואשר נכסי שיש לי נתתי אות' ליולדת בני מטלטלי ואגבן מקרקעי מהיום ולאחר מיתי' וכך אמר לנו וכו' וקנינו מיד וכו' מה שהי' בפנינו וכו' ואחר ימים נפטר הזקן ובאת

מסעודה הגז' ותבעה חלק אביה בנכסי הזקן ושניה אביה בכור נוטל פי שנים והיא עומדת במקום אבי ויצחק דודה אומר שאין לה ריק השלשים גרושות שנתן לה אביו ושהוא עתה. כמה שנים מטפל הוא בחביו מאכילו ומשקהו ומלבישו ועושה לו כל צרכיו ומסעודה לא היתה מסגחת עליו ושלהיות דעתי קרוב אצלו לזה נמר ברצון נפשו ונתן לו כל נכסיו ושטר מתנתו בידו שריר וקיים זהו תורף טענותיהם:

תשובה

לע"ד נראה שהמתנה הזאת בטלה ואין בה שום ממשות ומזכה האשה בנכסי הזקן ותטול פי שנים מה שהיה אביה נוטל לפי שאילו היתה המתנה הזאת כשאר מתנות דעלמא ר"ל שלא היתה במצב היה הדין עם יצחק הטוענן לפי דרשאי אדם לתת נכסיו במתנה אפילו למי שאינו ראוי ליורשו דווקא בלשון ירושה אינו יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו ולא למעט ולא לרבות ליורשיו כשהוא בריא אבל בלשון מתנה יכול לרבות ולמעט בין בריא בין ש"מ אבל מתנה זו שהיא במצב ונתן מטלטלי ומצבן מקרקעי אין בדבריו כלום ועיקרא דהאי מילתא איתא בפ"ק דקדושין תנן נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות וגמרא אסמכוה אקרא דכתיב בבני יהוסף ויתן להם אביהם כסף וזהב ומגדנות עם ערים בצורות אשר ביהודה. ופי' רש"י ז"ל ויתן להם אביהם וכו' וסיפיה דקרא עם ערים בצורות. נראה דהרגיש דמאי ראיה מייתי מהאי קרא לגמרי דינא דמצב אי משום דכתיב עם ערים בצורות איפשר דפירושא דקרא הוא שנתן להם זה וזה לזה כתב רש"י ז"ל וסיפיה דקרא וכו' כלומר דאינו הוה פירושא דקרא שנתן להם זה וזה למה לא כתב עם רק לבסוף למה לא כתב ויתן להם כסף וזהב עם מגדנות וערים בצורות ומדחזינן דלא כתב עם רק לבסוף ר"ל אחר שכתב המטלטלין שנתן להם הפסיק הענין בתיבת עם לבסוף מוכח טובא דהאי דינא דמצב אתא למשמע והאי קרא דמניה ילפינן האי דינא לא מיירי אלא בכה"נ דהיינו מטלטלין אבל קרקע ולא בהפך. ומצינו למפרשים ז"ל דכתבו דקרקע אבל קרקע לא קני דהכי כתבו התוס' בפ"ק דקדושין בדיבור המתחיל בעינן דומיא דערים בצורות וז"ל דאין קרקע נקנה אבל קרקע וכן כתבו שם בדיבור המתחיל אחר וז"ל ומטעם אבל קרקע דאין קרקע נקנה אבל קרקע ואפי' אמר קני קרקע הסמוכה לתחום ואבנה תקנה העליונה דהשתא הוי זו בל נבי זו ר"ל דהוי לבור בתוכו אפ"ה לא קני באבן וכתבו המפרשי ז"ל דמאי שנא האי מהך דא"ר שמואל בפ' המוכר את הבית מכר לו שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן משום דסדנא דארעא חד הוא ר"ל כל השדות אחזקין בגוף קרקע של עולם שהוא אחד וכמו שהחזיק בכולן דמי והכא נמי בקנין נימא דסדנא דארעא חד הוא וכתבו בשם הרש"בא ז"ל דמאי דאמר שמואל דקנה כשנותן דמי כולן וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ח ממכירה הן אמת שיש עדין לשאול בשלמא במכר שייך האי תירוצא דהרש"בא ז"ל משום דלא סמכה דעתיה דמוכר לקנות עד שיתן דמי כולן. וא"ת אי יהיב דמי כולן א"כ חזקה למה לי והא קי"ל דקרקע נקנה בכסף ומאחר דיהיב דמי חזקה למה לי כבר כתב הר"ן ז"ל במקום שכותבין שטר עסיקנן דאע"ג דיהיב דמי לא סמכה דעתיה למקני עד דכתיב שטרא וקי"ל ג"כ חזקה קונה במקום שטר ואילו החזיק בכולן לא הוה בעי למיהב דמי והכא דלא החזיק בכולן בעי למיהב דמי. אבל זה נדחק במכר דצריך ליתן דמים אבל במתנה דאין שם נתינת דמים מאי שנא האי מהאי דשמואל והרמ"בם ז"ל כתב על האי מימרא דשמואל וז"ל בד"א שנתן דמי כולן וכו' לפיכך אם היו כולן במתנה קנה כולן וטעמא הוי משום דסדנא דארעא חד הוי וא"כ בקנין אבל למה לא אמרינן הכי דלקני מהאי טעמא דסדנא דארעא חד הוי. וי"ל דהרב ז"ל סוף על מאי דכתב בתחלת פרק זה בקנין החזקה וז"ל בד"א שהחזיק בפני המוכר או הנותן אבל שלא בפני המוכר או הנותן צריך שיאמר לו לך חזק וקני. הרי כתב דבחזקה שמחזיק הקונה שלא בפני המוכר והנותן צריך ש אמר לו לך חזק וקנה וא"כ בהאי דנתן לו עשר שדות ל"ל דאפרשה הרב ז"ל דא"ל לך חזק וקנה בשם כולן ולזה אם החזיק באחד מהם קנה משום דסדנא דארעא חד הוא מאחר שאמר לו חזק בשם אבל אם נתן לו שדה אחת וא"ל לך חזק וקני בה ואבנה נתתי לך שדה פלונית והרי לא אמר לו ולא נתן לו רשות שיחזיק בשדה הסמוכה אלא בראשונה ואבנה נתן לו הסמוכה ולדעת הרמב"ם ז"ל צריך שיאמר לו חזק בה גם בסמוכה. ולא נעלם ממני שהתירוץ הזה הוא לחוק עד מאד לפי שלדברי הרמ"בם ז"ל שכתבנו למה בנותן עשר שדות אם החזיק באחד מהן קנה כולן משום שהוא א"ל לך חזק בשם כולן לפי דבריו שכתב בתחלת הפרק ל"ל שכל זמן שלא החזיק בכולן לא קנה דהרי כתב בתחלת הפרק אבל שלא בפני המוכר או הנותן צריך שיאמר לו לך חזק וקנה ואח"כ אם החזיק קנה וכו' הרי כתב אע"פי שאמר לו לך חזק. וקני אם הלך והחזיק קנה ואם לא החזיק לא קנה וא"ת מה הועילו באמור לך חזק וקנה לומר שאע"פי שהחזיק שלא בפניו מאחר שאמר לו לך חזק וקנה אפי' החזיק שלא בפניו האמצע לעולם לא קנה עד שיחזיק אם כן בהברת אמו צריכין לומר בהאי דינא דעשר שדות שכתב הרב ז"ל בנותן מתנה דקנה כולן דבעינן לומר ש אמר לו לך חזק בכולן דרין ג"כ לומר דלא קנה עד שיחזיק בשם כמו שכתב בתחלת הפרק ואם רוצים שכתב אפי' לא החזיק אלא באחת מהן קנה כולן דמשמע מדבריו אפי' לא אמר לו לך חזק וקנה בכולן כמו שכתב בתחלת הפרק ואפי' לא אמר לו שיחזיק רק באחת מהן ולא החזיק רק בה קנה כולן וטעמא משום דסדנא דארעא חד הוא וא"כ הדרא קושיא לדוכתה ומאי שנא זו מקנין אבל. ואחר כמה שנים שתירצנו בתשובות המבי"ט ז"ל שהקשה קושיא זו ותירץ מעין מה שתירצנו ולא נראה לן ז"ל שהוא תירוץ לחוק והמביט בעין יפה יראה שהוא לחוק לגמרי באופן שנמליצו למדיש מדברי התוספות שאין קרקע נקנה אבל קרקע אלא דווקא מטלטלין אבל קרקע כדאמרינא קרא דבני יהוסף:

והרשב"א

ז"ל בתשובותיו המודפסים סי' תתקכ"ד כתב וז"ל לענין מה ששאלת אם קרקע נקנה אבל קרקע אם לאו דבר פשוט הוא דאינה נקנית דנכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם אחריות ועוד דקנייתא אבל מקרא דויתן להם אביהם וכו' אלמא מטלטלי אבל מקרקעי דווקא ועוד דאיה מדקאמרי' בגמ' בעינן לראין לו לא ואי קרקע נקנה אבל קרקע פשיטא דלא בעינן לבורים - הנה הרש"בא ז"ל נסתר בפי' דווקא מטלטלי אבל מקרקעי דהכל כתב קרא דמיניה ילפינן קנין אבל ומדכתב הרב דבר פשוט הוא נראה דהכי נקיטינן. אלא בנדון זה דנרע טובא מהוא דהרש"בא שהיפך הקערה על פה נראה ראיה דמייתי מדבעי הגמ' אי בעינן לבורים דהכוונה בדבריו מדבעי הגמרא בעיא זו נראה דאין קרקע נקנה אבל קרקע אם איתא דנקנה. מאי קא בעי אי בעינן לבורים פשיטא דאפי' לא לבורין קני דהרי קרקע אי אפשר להיות לבור תוך קרקע וקא מיפלגי דקרקע נקנה אבל קרקע אלא מדבעי הגמ' האי בעיא ודאי דאל לגמ' דאין קרקע נקנה אבל קרקע. ולדידי אין מפשט ראיה דאפשר לקרקע להיות לבור תוך הקרקע. כמו שכתבו התוספות ולשון ס"ל לגמ' דקרקע נקנה אבל קרקע וקא בעי הגמ' אי בעי לבור בתוך הקרקע אחד כדין המטלטלין או לאו. ועוד משמע מדבריו דקרקע עם היה לבור תוך קרקע אחר דקני והוא ז"ל סתם דבריו ואמר דאין קרקע נקנה בכסף כמו שכתב המ"מ ז"ל פ"ג ממכירה בשם הרש"בא ז"ל דזאת היא כוונתם במה שכתבו זו ע"ג זו ר"ל לגמ' בתוכו יש להבין בהאי אפי' דכתבו מאי רבותא אתו לאשמועינן דלפי מסקנת הגמרא דמסקינן והילכתא לבורין לא בעינן אבל וקני בעינן מאי רבותא איכא אם היו זו ע"ג זו דאי ליקני מן הדין אפי' לא היו לבורין ואי לא ליקני מן הדין אפי' לבורין לא קני. וי"ל דרבותא קמ"ל דסד"א מאחר שזה הקרקע שהקנה לו אחר על גבו הוא סמוך לו וזה על גבו ולבור בתוכו הוה אמינא דסדנא דארעא חד הוא ודמי לשדה גדול וכו'. שבשדה גדול אם החזיק בקצתו ונעל ונדר נקנה לו כל השדה כך הוה לן למימר בשתי שדות זו ע"ג זו קמ"ל דלא אמרינן הכי בקנין אבל לפי שהן שתי שדות ומחולקין. באופן שמדברי התוספות ותשובה זו דהרש"בא ז"ל נראה פשוט דאין קרקע נקנה באבן ומלאתי לה"ן ז"ל בפ"ק דקדושין בפי' הלכות דכתב דקרקע נקנית באבן וז"ל אבל הכא שקונה דבר בחבירו כמטלטלין אבל קרקע ושדה שבמדינה זו אבן שדה שבמדינה אחרת כיון דהקנאה ריעא וכו' הרי דכתב בפי' שדה זו אבן שדה שבמדינה אחרת ונמצא דהר"ן פליג על הרש"בא ז"ל איברא די"ל שה"ן ז"ל לא ראה תשובת הרש"בא וכתו שכתב מהר"

קנין ז"ל דלא אמרי' הלכה כבתרתי אלא כדברי הראשונים כתובים
על ספר ואז אמרי' הלכה כבתרתי וכו' ומאחר שדברי הרש"בא ז"ל
בתשובה איפשר שלא ראה אותה הר"ן ז"ל. אך אילו לא הוה
פליג הר"ן ז"ל אלא על הרשב"א ז"ל החרשנו אבל הריב"ש על דברי
התוספות פליג עליהו מן הקלה אל הקלה דאילו לתוספות אפי'
היה קרקע גבור תוך קרקע לא קני ולה"ן שדה זו ע"ג שדה זו
שבמדינה אחרת קני ובודאי שהר"ן ז"ל ראה דברי התוספות ופליג
עליהו. ועוד מלאתי למהר"יק ז"ל בח"מ פוף סי' קל"ה שהביא
תשובה להרש"בא עצמו שראה ממנה הפך תשובתו שכתבנו וז"ל
וכתב עוד הרש"בא בתשובה ומה שטוענין שאין המתנה מתנה אפני
שלא נתנה אלא בגבו ואין קרקע נקנה בגבו אין טענתו טענה
שהרי כתוב בסוף השטר וקנינו על מאי דכתיב ומפרש לעיל ואין
לאחר קנין כלום וכו' אלמא אליס כח הקנין ומגופה של קרקע קנה
מידו וכו' הרי דכתב הרש"בא ז"ל דמתנה בקנין אפי' קרקע לגבו
קרקע קני ודא הפך דבריו שכתבו בתשובה הא'. הן אמת דלענין
מעשה יכול האומר לומר לדסמכת על ההיא תשובה שהביא מהר"יק
ז"ל סמוך על התשובה הראשונה אבל אין הסכל נוח בזה לפי
שבתשובה שהביא מהרי"ק ז"ל היא בתשובות כתיבת יד דבתשובות
המדפסות בקשנה ולא מצאתיו ויותר יש לנו לסמוך על תשובה זו
דכתיבת יד דאיפשר שהרב ז"ל חזר בו ממה שכתב בתחלה ועוד
שיש ליישב השתי התשובות ולא סתרי אהדדי דאיפשר מה שכתב
בתשובה האחרת דאין קרקע נקנה בגבו לא היה קנין סודר רק
אמר לו חזק בקרקע זו דקנה בחזקה ואגבה קנה שדה פלוני ומה
שכתב בתשובה האחרת היה בקנין סודר וז"ש אין אחר קנין כלום
כמו שהביא ראיה מפ' הכותב דאליס כח הקנין ומגופה של קרקע
קנו מידו וכו' וזימני מה שכתב בתשובה הראשונה היה הקנין
בתחלה שאמר קנה מתני שאני נתן לפלוני קרקע פלוני ואגבו
קרקע פלוני ומה שכתב בתשובה האחרת היה הקנין בסוף כמו
שכתב שהרי קנו וכתב בסוף השטר וקנינו על כל מאי דכתיב וכו'
אין לאחר קנין כלום וכמו שכתב שם שקבל מרבו הר"י ז"ל דלא
אליס כח הקנין אלא כשיהיה בסוף וכמו שנכתוב לקמן בס"ד ובזה
אין הראשונים בכל קנין ובזה אתי שפיר שפתם דבריו ואמר אין
קרקע נקנה בגבו דמשמע בכל קנין רק שהטעם שם מפני שהיה
הקנין בתחלה והחילוק שחדש לנו בתשובה האחרת שאם היה
הקנין בסוף שהמתנה קיימת שהקנין שבסוף חוזר על שתי המתנו'
הרי זה כמו שנתן שתי קרקעות בחתת בקנין אחד שקונה שתיהן
מה שאין כן כשהקנין בתחלה דלא קאי אלא על הקרקע הראשון
שנתן והב' שנתנו בגבו אינה נקנית ונמצא ששתי התשובות נודקו'
לא סתרי אהדדי ונפקא מינה לענין דינא שאם היה כתוב בשטר
המתנה קנין בסוף שהמתנה קיימת ואפי' בגבו. הן אמת שעדין
אם לאומר שיאמר דמה שכתב הרב אם היה קנין בסוף שהמתנה
קיימת הוא דוקא בסוף ולא בתחלה אבל אם נזכר הקנין בתחלה
אם שנזכר ג"כ בסוף לא יועיל ויוכיח זה ממה שכתב שם וז"ל כך
קבלתי מגאוני הר"י ז"ל דדוקא כשהקנין בא באחרונה כגון שאמר דין
ודברים אין לי על שדה זו ואח"כ קנו מידו שאין לי דין ודברים על שדה זו
וכו' ודאי לא קנו ממנו אלא מדין ודברים ולא מגופה של קרקע
הרי מפשט דברי הר"י ז"ל משמע דוקא כשהיה הקנין באחרונה ולא
שיהיה גם בתחלה. אך אי אתינן למידק בדברי הר"י איפשר
שיהא דוקא אם נזכר הקנין בתחלה ולא בסוף אבל אם נזכר
בסוף אף אם נזכר ג"כ בתחלה יועיל. וכמו שראיתי בתשובה
לרא"ש שסון סי' קל"ג שהוכיח הבנה זו בדברי הר"י ז"ל מדברי
הרמ"בן ז"ל שהביא מהר"יק שם סי' קל"ה על ראובן שנתן דירה
לשמעון בעלייתו אם אין קנין בשטר אלא כמו שאמרת שקדם
הקנין. לגתינת הדירה שאמר קנו ממני שאני נותן דירה בביתי.
ל"ל שאין הקנין רק על הדירה לבד וכו' אבל אם אמר הריני נותן
דירה וקנינו ממנו קנה הדירה וכו' ולולי שאני סבור שאין העדים
יודעים דין זה הייתי אומר שאף אם יחזרו בסוף השטר וקנינו
לפלוני יועיל וכו' ועכ"ז אני סבור לומר שיועיל זכירת שני קנינים
לעולם וכו' ומה היות שיש דיוקים הרבה בתשובה זו אלא לאלת
מהמכוון לא ראינו לרייק בה שאין הפנאי מספיק. הנה המורם
מדברי הרב הנ"נב דקי"ל אין אדם מקנה דירה לחבירו אם כתוב
בשטר שהקנה לו קנין סודר. ונכתב הקנין בסוף וגם שנזכר
קנין בתחלה מועיל ומאחר שמהר"יק ז"ל כתב דברי הרמ"בן סמוך
לדברי הרש"בא ז"ל נראה דחדוייהו בחדא שיטה אזלי דכל דבר
שאינו נקנה מן הדין אם כתוב בשטר ההקנאה קנין בסוף אף אם
נזכר הקנין בתחלה גם כן יועיל הקנין שנכתב בסוף ונפקא לן
מינה לענין הקרקע באגב אם היה כתוב קנין בסוף יועיל. נמצא
שהתל אשר היינו פוסים אליו שהוא הרש"בא להוציא מדבריו
משפטינו לאור מצאנו ראינו שמובר אם היתה המתנה בקנין סודר
וכתוב בסוף השטר שהמתנה קיימת ואע"ג דבל"ד לא דמי להיא
דהרש"בא ובכ"ד כ"ע מודו שכמו שהכתוב לקמן בס"ד איך שיהיה
יוכל הלוחק עצמו לומר כמו שאנינו שלא נזכר בגמ' רק מטלטל
אגב קרקע כדמוכח קרא דבני יהוספ דדוקא מטלטל אגב קרקע
ולא קרקע אגב קרקע ומצינו להרש"בא ז"ל דס"ל דבקנין סודר אם
נכתב לבסוף יועיל ג"כ בקרקע אגב מטלטלין יכיל למימר שגם
הרש"בא ס"ל דיועיל קנין לבסוף:

על כן אני אומר בדקנין שפיר בדברי הפוסקים מצינו רבים
ועצומים חולקים על הרשב"א והרמב"ן בזה החילוק
שחולקים בענין הקנין לבסוף ולית מאן ס"ל כוותיהו אם בענין
קניית הדירה דכתב הרמב"ן ז"ל כתוב בהגהות מיימוני פרק ה'
ממכירה וס"י מזכיה שרבינו הא"י ובעל העיטור ורב שריר' גאון
כתבו שאין שום קנין מועיל בדירה וכן משמע מדברי הטור ז"ל שהו'
אחרון ורא' דברי הרמב"ן ז"ל וכת' לפיכך הקנה לחבירו דירת ביתו'
אינו נתפס בקנין וכו' ומדשתם דבריו וכתב אינו נתפס בקנין משמ'
בין יהיה בתחלה בין יהיה בסוף אינו נקנה דאי לא תימא הכי
ליפלוג וליתני בדירה אלא שנראה פשוט דבכל ענין אינו מועיל
ומדברי מהרי"ק ז"ל נראה דלא ס"ל לרבינו האי ז"ל זה החילוק
שחילקו הרשב"א והרמב"ן ז"ל שהרי כתב שם בסימן הנזכר וכתב
רבינו האי דבר שאין בו ממש לא מהני בזה קנין ואין כן דעת
הרשב"א והרמב"ן ז"ל בתשובה שהכתוב בסמוך א"כ נראה פשוט
שהגאונים הנזכר והטור לא ס"ל זה החילוק של הרשב"א והרמב"ן
אלא דבכל ענין אין קנין מועיל. וגם הרמב"ם ז"ל פ' י"ב ממכירה
ומדברי הרא"ש בפסקיו לכתבו שתם שלא יועיל שום קנין נראה
דלא ס"ל האי חילוק הנזכר. גם הפירוש שפירש הרשב"א בהאיה דפ'
חזקת שממנה הביא ראיה לדבריו נראה דאין פירושו בה מוסכם
וגדולי עולם חולקין עליו שכן כתוב בהגהות אשירי ז"ל ולפירש"
ורשב"ם מהני בשקנו מידו אפילו אם כתב לו בזה הלשון דין דברי'
אין לי על שדה זו אבל לר"ת ורי"ף והר"י וריב"ם ז"ל לא מהני בזה
הלשון עד שיקנו מידו בפירש מגופה של קרקע. הרי כל עיקר
ראייתו של הרשב"א שהביא לענין קרקע נקנה באגב שקנין לבסוף
הוא מהיא דפרק חזקת ופ' הכותב מהאומר לחבירו דין ודבריס
אין לי על שדה זו דמוקמינן לה דאם קנו מידו ואפי' בתם מועיל
ומשם למד הרשב"א ז"ל בקרקע אגב קרקע אם היה בקנין סודר
דקני לפי דאמרי' מגופ' של קרקע קנה והרי מצינו דהנהו רבוותא ז"
כלהו ס"ל כהאיה דהכותב דלא מהני קנין אתם עד שיקנה מידו
בפירוש על גוף הקרקע ומשם אנו לומדים גם כן לקרקע אגב
קרקע דלא מהני עד שיקנה מידו בפי' על הקרקע הב'. ומה גם
המסתכל בעין יפה יראה בדברי הרמב"ן שלא לבד על הקנין סמוך
לקיים המתנה אלא על החזקה שהחזיק המקבל בפני הנותן כמה
שנים בקרקע ולמה מיחה בו שבזה הראה לדעת שהקנין שהקנה
לו היה מגוף הקרקע כמו שמובן מדברי התשובה שטעם זה להיות
טעם לשבח כתבו הרמב"ן לבסוף להודיע וכו' להודיע שעל טעם
זה הוא סומך מאלא מכל מה שכתבנו נראה ברור שחילוק זה שחילק
זה שחילקו הרשב"א והרמב"ן רבים ועצומים חולקים עליהם ויכול
המוחזק לומר קים לי כהני רבוותא. וכל זה אני כותב לרווחא
דמילתא דבנדון דידן הקנה לו קרקע אגב מטלטלין וכ"ע מודו
דלא מהני דנכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם
אחריות תנן ולא כהפכן. וכן מצאתי שכתבו התוספות בפירש
בפ"ק דקדושין על הך בעיא דבעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך
מהו וקא פשיט מר זוטרא דמקודשת וא"ל רב אשי א"כ הוה ליה
נכסים שיש להם אחריות נקנים עם נכסים שאין להם אחריות
ואמן היפכא תנן ופירש"י דאדם הוקש לקרקעות והקשו התוספות
על פירושו וכתבו בתירוץ ראשון דאפי' אין להם אחריות לא מצינו
מטלטלין נקנין אגב מטלטלין דמטלטלין לא שייך בהו אגב הרי
דכתב דבמטלטלין לא שייך בהו אגב לקנות עמהם דבר אחר אפי'

מטלטלין לאחרים · ועוד בתבו בתירוץ הב' שהרי קנין בסף דלאשה
ילפינן מעדה קיימה קיימה ואם אין שדה נקנה לגבי מטלטלין מהיכא
תיתי לשה הרי כתבו בפסיקתא בדבר שהוא מוסכם מסיני ואם אין
שדה נקנה לגבי מטלטלין דגרמה שהוא דבר שהוא יחול עליו שוס
קנין · א"כ זכינו לדין שהמתנה הזאת מאחר שהיא מתנת לגבי וכאן
קרקע לגבי מטלטלין אין בדברינו מועיל והמתנה בטלה :

וא"ת והא"ל דבדבר שהשטר בטל לגמרי לא אמרי' יד בעל
השטר על התחתונה כמו שכתב העור ז"ל סימן מ"ב
בשם הרמ"ם ז"ל דאי אמרי' הכי א"כ למאי כתביה וכתב מהרי"ק ז"ל
שלשה הסכימו וגדולי הפוסקים וכל"ד אם נפרע השטר כמו שהוא
כתוב הרי בטיל לגמרי וא"כ למאי כתביה הגותן · וי"ל דהרי כתב
הגאון מהר"ם מיסרילן ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דלא אמרי' הכי אלא
בדבר דליכא למיתלי בטעות אבל בדבר שאיפשר שטעה הגותן
כגון דאמר לשון דלא מהני במתנה אמרי' יד בעל השטר על
התחתונה אעפ"י שיתבטל השטר לגמרי והמתנה בטלה דלא אמרי'
למאי כתביה לפי שהיה סבור שיועיל לשון זה וכתבו בטעות ואין
לאן מתנה ומהאי ג"כ ליכא למיתלי בטעות סופר ונאמר דטעה
הסופר דיותר תלינן דטעה הגותן בחשבו שהלשון מועיל מטעות
הסופר · ועוד דלא תלינן טעות בסופר אלא באחריות וכל יהיב
טעמא בגמ' דלא שדי איניש זוזי בכדי אבל דבר זה שהוא גוף
הענין לא תלינן טעות בסופר ושייך כאן מה שכתב הריב"ש ז"ל
שבכתוב דברינו לקמן דא"כ יאמר כל אדם דטעה הסופר ואין לך
מתנה שתתקיים :

ועדין יש לאומר שיאמר שאפשר דהגותן הזה לא דינא גמיר
והוא לא נתכוון רק למתנה גמורה ואיפשר דשמע מאי
דינא דאגב ולא נחית למידע אם מטלטל לגבי קרקע או בהפך
דלאו כולי עלמא הא דינא גמירי וכבי הא נוונא אזלי' בתר לומר לא
ואמדינן דעתיה ומה גם שהגותן הזה דעתו קרובה אצל בנו זה
המקבל שכמה פעמים היה מאכילו ומשקיהו ובודאי לא נתכוון לרמות
בו ליתן לו בלשון שאינו מועיל וכמו שהביא מהרי"ק ז"ל סימן רי"ב
תשובת הרמב"ן על מי שנתן קרקע ושייר דירה לעצמו ולאחר עמו
מי אמרינן כיון ששייר דירה לעצמו ר"ל גוף ודירה גם לאותו אחר
שייר או לא והשיב הרב ז"ל דמאחר שכלל אחר עמו לכול' שייר בענין
אחד לפי שאין הסתם רוצה לקיים מתנותיו וכל שאפשר לדון
כן נדון וכו' הרי אעפ"י דקי"ל דירה אינה נקנית לא במכר ולא
במתנה ואין שום קנין חל עליה כתב הרב ז"ל דקנה אותו פלוני
ששייר לו דירה מטעם אומדנא דאין אדם רוצה שיהיו דבריו לבטלה
וא"כ בנדון זה אף אנן נימדן ונאמר מאחר שהגותן הזה ידענו נאמר
שבלב שלם ובשם הפצה נמר ונתן לבנו המתנה הזאת אף עפ"י שאין
הדין אין הלשון מועיל אמרינן אינו רוצה שיהיו דבריו בטלי' ובפרט
למי שהגדיל עשות חסד עמו :

לזה יש לומר דליתא להאי מילתא וטעמא הוי דלא אמרינן
דאדם אדם רוצה לקיים מתנותיו אלא כמו שכתב מורי
אדרבי ז"ל בתשובה ס"י דלא אמרינן הכי במקו' שיש לסמוך בדבריו
ולומר שבכלל בדברים האלה אף הענין שאנו מסופקים בו אז נאמר
ודאי שבכלל הענין ההוא בדבריו לפי שאדם רוצה לקיים מתנתו לפי
שדבריו הראשונים שדבר הם עקרייס ומקויימים מן הדין ואין לנו
ספק אלא בדברים שאנו רוצים לכלול עמהם אבל כשעורם דבר
נחלא שאינו מועיל ולא יגיל כי תהו הוא מה לנו ולרצון הגותן דעתו
ואף אם נמר בלבו לותתנה גמורה דברים שבלב אינן דברים וזאת
הבנת כוונת דברי הרמב"ן בתשובה בהא קי"ל דאין קנין חל על
הדירה אבל הגותן קרקע לאחר ושייר דירה לעצמו אעפ"י שלא שייר
גוף הקרקע בפירש מהני ליה כדיקיב טעיגא בגמרא דכל לגבי
כפיה בעין יפה נשייר וכן פסק הרמב"ם ז"ל והטור ז"ל מאנא
אדם זה שנתן קרקע ושייר דירה לעצמו מן הדין קנה הדירה ששייר
לעצמו והוי כאלו שייר הגוף דהוי דבר שיש בו מושך וחל עליו הקנין
וכיון דמן הדין מהני מה ששייר לעצמו עתה נסתפק השואל אי
אמרי' שגם לאותו פלוני ששייר עמו בעין יפה ג"כ שייר והוי כמו
ששייר לו קרקע אי לא והשיב לו הרב דמאחר שמדין הדין מה ששייר
לעצמו הוי שיורגם הדבר האחר אשר כלל עמו שאנו מסופקים בו
ודאי שגם לו שייר וכי היכי דלגבי דידיה אמרינן דקנה מן הדין גם
למה שכלל עמו קנה מן הדין ולכן בנ"ד ששיק' דברי הגותן אין בהם
אותם כפי הדין דמטלטל לגבי קרקע ולא קרקע לגבי מטלטל אין לנו

לומר שמפני שרוצה לקיים מתנתו שיועיל במה שאינו קונה מן הדין
דאין לנו לומר כן רק בכה"ג דהמתב"ן וביולא בו ועוד ראיה אחר מה
שכתב הר"ן ז"ל בפירש הלכות וכתב דברי מהרי"ק ז"ל סי' רכ"ב
וז"ל וקמ"ל דבר נחמן שאין ס"מ יכול להקנות מה שאין בריאה יכול
להקנות וכו' ומהא שמעינן דלא מתקינן ליישנא דס"מ אלא דיינינן
ליה כדיינינן בבריאה ולא אמרינן כיון דנלי דעתיה שהוא רוצה יחזר
זה בביתו או יאכל פירות דקלו דבית לדירה ודקל לפירות קאמר ·
הרי הר"ן ז"ל ביאר הענין באר היטב דלאו בכה"ג אזלינן בתר דעת
הגותן דאין לך הוכחה גדולה יותר מהגותן דירה לחבירו בביתו
שגלה דעתו ופיו אלא לאמר שידור חבירו בביתו או יאכל פירות
דקלו ואמרינן דלא יועיל גילוי דעתו ואין לנו רק מה שהוציא מפיו
וכן כתב המ"מ ז"ל בשם הרשב"א ז"ל פ"ו מזכיה וגראה שהוא ז"ל
הסכים לדברי הרשב"א דלא מתקרי' דברי ס"מ ואע"ג דבמותן שטר
חוב לא ס"ל כהרשב"א ז"ל דבעי למימר ליה על פה קנה לך לחול
וכל שעבודיה · והא"מ ז"ל דלא בעי כבר כתן חילוק יפה אף נגיש
והוא הגותן דירה לריבים אנו להוסיף על דבריו מתנה אחרת ויש
גוף הקרקע ולזה אי אפשר לתקן בשום לד ואמרינן אילו רצה לתת
גוף הבית היה אומר בית לדור בו אבל בס"מ שמותן שטר חוב בלא
כתיבה ומסירה כשאנו אומרים בכלל השעבוד עמה אין זו מתנה
אחרת ומהרי"ק ז"ל בכסף משנה ובבית יוסף כתב בשם הר"ן חילוק
אחרת בין נתיבת שטר לדירה וז"ל ואפשר לי לקיים דבריו דכל ס"מ
המתחיל בדבר בדרך שיש לו להתחיל אעפ"י שלא גמר דבריו אמנו
גומרים אותם וכל אמרינן ס"מ שאמר בתבו גבו לאשתי כתבו ותנו
קאמר שכך דרכו של ס"מ מתחיל בדבר ונשמט דרך קדרה ולפיכך
אמרינן דרב עמרם דאמרה בהגנו שטרי להוו לעמרם ברי בגר
התחילה בהקנאתם של שטרות אין לנו אלא לומר שאף השעבוד בכלל
דבריה הוא אלא שלא פירשה כל ערכיה ומכיון שאלה הקנאת שטרות
של שטרות לא חלק לחלקין אבל ס"מ שאמר ידור פלוני בביתי זה אין
כאן חלות לדבריו כלל לא בכלל ולא בתקנת ואין לנו לחדש לשון
לגמרי כדי לקיים כוונתו כן כ"ל ועולה כהגון עכ"ל הן אמת שבדקתי
בכל ספרי אדשום הגמלאות אותו בפי' הלכות ולא מצאתי דברים
אלו להר"ן ולא מצאתי רק הלשון הראשון שכתב מהרי"ק ז"ל בב' מקום
הר"ן והם בהפך מן הלשון הב' דהר"ן מוקי ההוא עובדא דאמרה
דרב עמרם לאמרה אינה ושעבודיה והיא שברת הרשב"א ז"ל
ואיפשר שבחדושי הר"ן על הגמרא כתב כן ומקום הבי"אם מהרי"ק
ז"ל הרי בתב בביאור מכל הני אשלי דברבי דלא מת קיימן לשמה
לנותן אעפ"י שאנו רואים בביאור טוב כוונתו ורצונו שרצה לאמיל
ולתת לאקבל אף"ה כל אלה יצא מפיו דבו המועיל כפי הדין אלא
דנין ע"פ כוונתו והחילוקים האם שחלקו המ"מ והר"ן ז"ל בענינא
השטר לנתיבת דירה שייכי לחלק בנ"ד אם החילוק שחילק הרב
המגיד ז"ל אית לן לחלק בנ"ד בשב"ם דהתם הוא תוספת לגבי
שאנו רוצים להוסיף בדבריו שהוא גוף הבית ובנ"ד לא תוספת לגבי
אנו מוסיפים אלא שאנו עוקרין דבריו מעיקרן ונותנים דבריה
אחרים במקומן שהוא אמר מקרקעי לגבי מטלטלי ואנו רוצי' לאחוק
דבריו ולכתוב במקומן מטלטלי לגבי מקרקעי והרי הפך דבריו מן
הקצה אל הקצה וגם לחלוק הר"ן ז"ל איתיה בנ"ד דאין אלו לדברי
כלל ועיקר במה שאמר מקרקעי לגבי מטלטלי כמו שכתבנו לשל
דברי התוספות והרשב"א ז"ל דדווקא מטלטלי לגבי מקרקעי אמר
קרא א"כ אין לנו לחדש לשון אחר כדי לקיים כוונתו וגם למאי
דתלינן ג"כ דהאי כותבין לאו דינא גמיר מכל מה שכתבנו נראה
ברור דלא תלינן למימר הכי דא"כ מי שאמר ידור פלוני בבית זה
אמרי' ג"כ בהאי גברא לאו דינא גמיר ולא שפטוט הוא דלא תלינן
בהכי וכמו שכתב הריב"ש ז"ל בתשובה דאי אמרי' הכי לא דינא
גמיר בכל מתנה שנותן יאמרו מקבלי המתנה אז היו אין לא
דינא גמיר ואין מתנה שנותן מתקיימת לעולם · א"כ נראה ברור דלא
תלינן בהכי אלא כל היולא מפי הנותן לעשה ואין לנו לילך כפי
כוונתו בכל מקום אם הדבר היולא מפיו אינו מועיל כפי הדין
הכלל העולה מכל מה שכתבנו שהתנ' הזאת בטלה ואין בה תושיל
ותבטל הבית פי שנים בנכסי זקנה ותבטל ג"כ הלבשים גם אשר
שנתן לה הזקן יותר על ירושתה כמו שכתב הרא"ש ז"ל והביאו
הטור סי' רכ"ג וכתב שכן דעת הרמ"ה ז"ל ונראה שהטור פסיק
כוותיהו לפי שכתב דבריהם אחר דברי החולק עליהם גם מהרי"ק
ז"ל בשלהן ערוך כתב דברי הרא"ש לבסוף מכל זה נראה דנקטינן

כהרא"ש

ברא"ם ומ"מ מסוס דהוי פלונתא כרבוותא ומצינו להריב"ם סי' ר"ל שדעתו נוטה כרשב"ם דפליג על הרא"ש יעשו פסרה בשלשים ברוסוס אך בשאר נכסים תטול פי שנים הגלע"ד כתבתי מעפר דל שלמה לרור:

שאלה כא

ה"ר יצחק בחלי יצ"ו וה"ר יהודל ברוך נ"ע מקהל גרוש הי' להם בית אחד מושכר בילם שמניחים בו שחורותיהם ולא היו שותפים בשחורות רק בשכירו הבית ויהי היום ור' יהודה ברח מן העיר לכפר אחר מיד ה' אסר היתה בעיר הזא ואשתו ובניו ובהיותו בכפר נגעה בו יד ה' ובעת מותו לא נמצא לפניו רק אשתו ובניו ולהיותו ברוי בבית העכו"ם העלילו עליו שבעת מותו המיר דתו ובעונו' בחזקת יד נקבר בין העכו"ם ובעת בא השמועה לעיר שלח מושל העיר את עבדיו לקחת את כל נכסיו בכל מקום שהם שכן הוא חק דתם אלא ירשוהו בניו היהודים ובהו עבדי המושל אל ההלר אשר בו בית הגזכר ושלחו לר' יצחק בחלי הגזכר וקרלו אותו שיפתח להם בית ליקח נכסי המת וא"ל ר' יצחק בכל מה שבבית הוא שלו אלא למת שום דבר בבית והוא ילך לפני המושל וירץ אמריו לפניו וכן עשה והלך ודבר עם המושל ולא נשמעו אמריו בעת ההיא והלך ועשה השתדלות נמרץ בעזרת שר גדול שיש בעיר והוציא הוצאות הרבים לשר הגזכר ומשרתיו עד שהוציא משפטו לאור ונשארו נכסי המת ליורשיו ובהה אלמנת ר' יהודה ומתוני הקהל העומדים בעד העומדים ליקח נכסי המת שבבית ור' יצחק הפשיס תחת ידו עד שיטול כל מה שפזר והעומדים על המקומים אומרים שאין לו ליקח כלום בשעת שכל מה שפזר היה בשביל להציל ממונו מיד המושל אפילו היה נתפס בעד המת הא קי"ל הנתפס בעד חבירו אין חבירו חייב לשלם והוא לא היה יכול להרלות נכסי המת ולא המושרש ביד המושל שאינו יכול להרלות ממון חבירו לאחם ואם היה מרלה לו היה חייב לשלם ועוד אילו היה פותח להם הבית היו נטלין כל מה שבתוכו ואפילו נכסיו היו הולכין לטמיון שהיה צריך הבית עליהם שהם נכסיו ונמצא שכל מה שפזר כדי להציל ממונו אין אדם מציל ממונו בממון חבירו ור' יצחק משיב אמריו שהוא לא נתפס בעד חבירו רק שהמושל אמר לו שיתן לו נכסי המת אסר אמר בית וילך לדרכו ואפילו היה פותח להם הבית לא היו נוטלים אין נכסי המת שכן אמרו לו עבדי המושל וגם המושל כך א"ל ואם בל נכסי המת היה לו דין ודברים על נכסי אין לו שום תביעה ומה שם שכל העולם יודעים שאינו שותף והשחורות שיש לו בבית מקרוב אמר לי מעיר לינורלה וסופרי המוכס יודעים בזה שהם סופרי השר אשר ילא לעזרתי שהוא שר המכס ואם באולי היה אומר לי המושל ההרלה שבשחורות אלו הם שלך הייתי מביא סופרי המוכס ויעידו שאין כן בנכסי המת שאינו מוחזק לשוחר ומה שיש לו בביתו הגזכר הוא מהדברים המוכרים בחנות:

תשובה

לעד"ן שדבר פשוט יותר מביעתא בכותח שהדין עם ה"ר יצחק וחייבין היתומים לשלם כל מה שפזר ושכרו ותוספולתו לפניו ולדקה תתשב לו שאינו את לבבו והציל ממון היתומים לפי שהוא נתפס להרלות את ממון המת והלו היה מרלה הממון היה פטור וזה דבר מוסכם מגדולי הפוסקים אשר מימיהם לא עותים הרמב"ם ז"ל פ"ח מהלכות חבל המוסר ממון חבירו ביד אחם חייב לשלם וכו' בד"ח כשהרא' המוסר מעצמו אבל אם אנסוהו להרלות והרלה פטור שאם לא ירלה יכוהו או ימיתוהו וכן פסק הטו' ל' סי' שפ"ח וכתב מהרי"ק ז"ל שכן דעת הרי"ף והרשב"א ז"ל ונמצא מאחר שר' יצחק היה יכול להרלות נכסי המת שהרי נאנס אליהם בפירוש והוא לא רצה להרלותם והכנים עצמו בסכנה אם אפשר בעת הליכתו לפני המושל היה מפילו מרלה ויכוהו והוא מוטל על נכסי היתומים ושגם מהניו להציל ממונם נרלה פשוט שמושל אם שלו מן הדין. ובר מן דין ה"ר יצחק לא הרלה להם מקום הממון אלא שנכסי המושל הם ידעו את המקום של הממון היכן הוא אבל הם מעצמם ליקח אותו ואולו היה פותח להם הבית היו הם נטלין אותו מעצמם ונמצא שלא הרלה להם המקום שבו הממון אבל אפילו היה פותח להם הבית ונתן להם הממון בידו פטור אם הוא אונסים ליתן להם כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' הגזכר וז"ל נשא ונתן ביד האנס חייב בד"ח כשלא הניע הממון לרשות האנס אבל אם אנסוהו להרלות והרלה להם ועמד האנס על הממון ונעשה ברשותו ואפילו הוליכו ביד המוסר פטור שכיון שעמד בכל האוצר בבר אבד אבד מה שיש לו. וכן פסק הטור ז"ל בסימן הנז"ל וז"ל ואם היה במקום שהיה האנס יכול ליטלו אפילו נשא ונתן ביד פטור וכו' לפיכך אינו חייב אלא א"כ האנס מאנסו לילך ולהביא הממון ממקום פלוני ואפילו בזה כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינו חייב אלא א"כ לא ידע האנס שיש ממון לפלוני אלא ע"פ המוסר אבל ידע האנס שיש ממון לפלוני ואנסו לילך ולהביאו פטור. עכ"ל נמצא שאם היה ר' יצחק פותח להם הבית והיה מרלה להם נכסי המת היה פטור שהרי היה אנוס להרלות והם היו אונסים אותו ליתנו להם ג"כ היה פטור שהרי עומדים עמו באונס והיה יכולת בידם ליטלו ואפילו היה נותן בידו פטור ומכ"ש לדעת הרא"ש ז"ל לאפילו נשא ונתן ביד מבלי קדימת אונס על הרלה אם האנס היה יודע ממון לפלוני אפי' אינו יודע מקומו מאחר שידע שיש לו ממון שהוא פטור ובכ"ל האנס ידע שיש ממון למת שלא ע"פ ר' יצחק וגם ידע את מקומו ועמד בכל המקום דאפילו לדעת החכם המרשים ז"ל שכתב דבריו מהרי"ק ז"ל שפירש דברי הרא"ש דדוקא שידע האנס מקום הממון היה ר' יצחק פטור דהרי האנס ידע מקום הממון א"כ אליבא דכ"ע אם היה ה"ר יצחק מרלה הממון לו נתנו ביד היה פטור וא"כ מאחר שהוא לא כן עשה והציל נכסי היתומים מי נזר כן שלא יטול מה שפזר בהצלת הממון ואפילו לא היה תפוס בנכסי המת היה הדין נותן שיטול את שלו מתחת ידם ומה גם עתה שהוא מוחזק בנכסי המת דליכא מאן דפליג שיטול את שלו ממה שתחת ידו והע"ג דר' לא נאנס ביסורין ולא במכות רק שהמושל הגזים עליו בדברי וא"ל אם לא יתן בידו נכסי המת שייסרהו למשפט ויענה בכבל הגלו אך לא עשה שום מעשה וא"כ אילו היה מרא' נכסי המת היה חייב מפני שלא נתייסר עדיין רק הפחידוהו בדברים ואפשר שלא היה מייסרו עכ"ז מאחר שהמושל יש ספק בידו לעשות מה שהוציא מפיו וגם יותר ממה שאחר היה יכול לעשות הוה ליה כאלו עביד ואפילו היה הממון הזה מופקד ביד הר"י ובדשותו בתורת פקדון וידע המושל בממון ההוא שהוא מופקד בידו ואנסו להביאו אפילו בלא קדימת אונס הרלה והלך הר"י והביאו פטור והרלה לזה ממה שכתב הנמוקי ז"ל בפ' הגוזל וז"ל לפיכך כ"ל דוקא כשאין הממון בידו וכו' עד הילכך כשממון חבירו בידו ואונסים אותו עליו ממש אז אמרי' שמחמת אותו הממון בא לו האונס אבל כשאין הממון בידו בכי האי גוונא דחייב לדעת רבינו ז"ל דכיון שאין בידו אין האונס בא לו מחמת הממון מיקרי וחייב עכ"ל. הרי כתב הרב נמוקי ז"ל דאפ"ל להרי"ף ז"ל דאינו חייב רק כשאין הממון בידו ואנסוהו להביא מבי' חבירו כמו שנתן הטעם שכל שאינו בידו אין האונס בא לו מחמתו אבל אם היה ממון חבירו בידו ואנסוהו להביאו הרי האונס בא לו מחמתו וכל שהאונס בא מחמתו אם נתנו פטור וכן העלה הרב הנמקי ז"ל בסוף דבריו וז"ל ועיקרן של דברים שכל מקום שאין האונס בא לו מחמת אותו ממון כלומר שאין הממון נורם האונס בגון הבא לו ממון חבירך וכן אם היה מופקד אצלו וא"ל הבא לי ממון שתם והביא חייב אף כאן לא בא לו האונס מחמת אותו ממון אבל אם היה לו הממון מופקד אצלו ואנסוהו עכו"ם ליתנו ונתן פטור שהרי בא לו אותו אונס מחמת אותו ממון וכן כתב רבינו ז"ל ובזה הכל עולה יפה ועל זה הדרך יחלק אור עכ"ל הרי לכת' בפי' שכל מי שיש בידו ממון חבירו פקדון ונאנס עליו להביאו והביאו פטור לדעת הרי"ף והנמוקי ז"ל. ומרלה שגם הרא"ש ז"ל הכי ס"ל ממה שכתב הטור בשמו וז"ל אבל אם ידע האנס שיש לפלוני ממון ואנס לזה ליכך להביאו פטור. הן אמת דמה שכתב ואנס לזה להביאו איפסר לפרש שידע האנס שיש לזו ממון בביתו ואנסו לשמעון להביאו מבית לוי וס"ל להרא"ש ז"ל דגם בזה פטו' ופליג על הרי"ף דס"ל דכל שאין הממון בידו ובדשותו לא מיקרי אנוס מחמת הממון כנ"ל בדברי הנמוקי:

אמנם

אף בשנפרש פירוש זה בדברי הרא"ש ולא נפרש דבריו סתם גם באנס את שמעון להביא ממון לוי מבית שמעון כי גם דברי הרא"ש יסבלו פירוש זה אלא אף שנאמר דברי הרא"ש דוקא שאנסו להביא הממון מבית בעליו אפ"ה יודה הרא"ש לדברי הרי"ף במכל שכן ומה אם במה דס"ל להרי"ף דלא מיקרי אנוס מחמת אותו ממון דהיינו להביא ממון מבית בעליו או ממקום אחר

אשר הוא בו דמחייב הרי"ף מליגן להר"אם לחשיב ליה אנוס מחמת
אותו ממון ופטור במאי דס"ל להרי"ף דחשיב אנוס מחמת אותו
ממון בריבא למימר שהר"אם פוטר פשיטא ודאי דהר"אם פוטר
וכן מצאתי להרב הגדול מהר"ם מדינה ז"ל בתשובה סי' כ"ה וז"ל
כל שממון בידו והאונס בא לו מחמת אותו ממון אף הרי"ף מודה
דפטור ולא חייב הרי"ף אלא כשאין הממון בידו לפי שאז האונס
איננו בא לו מחמת אותו ממון אלא שאונסיה אותו בעצמו אבל
כשהאונס בא לו מחמת אותו ממון הוא רודף וניתן להצילו. וכן
פסק מהר"י אלגזי ז"ל סי' פ"ג על אותו נדון עצמו שנשאל הרשד"ם
ז"ל. וראיתי למהר"ר ז"ל דלא מיפטר אלא בפקדון אבל אם היה
הממון חוב ברשות הנאנס ונאנס עליו והביאו מחייב מטעם
דמלוה חייב באונסיה ודבריו צריכין הבנה דמה בכך אם חייב
באונסיה דוקא אונסיה דעצמו דאותו מחמת המלוה אבל אונסיה
דאותו מחמת המלוה לא מחייב והוה ליה כאלו נאנס המלוה עצמו.
גם בדברי מהרשד"ם ז"ל יש להבין דכתב אפי' לא נאנס עליו בפי'
רק שהגו אומדים דעליו נאנס ונתנו פטור ואנן לא מליגן בלשון הגמ'
והפוסקים רק הנסוהו להביא ממון חבירו דמשמע אנסוהו בפי'
ולא באומדנא ונראה שהרב למדה מהנוה עובדא דהגזל בתרא
בהו נבר דאפקידו גביה בסא דכסף ואתו גנבי עליה שקלי ויהבי
נהליה וכו' וכתב הר"ן ז"ל שם וז"ל והי לא אמיד ודאי בשביל ההוא
כסא הוא דאתו והרי זה כמי שאנסוהו ליתן ממון של פלוני דאפי'
בסא ונתן ביד פטור וכו' וכן כתב הר"ח ז"ל דהכא משום דלא אמיד
אמרי' על ההוא כסא אתו וכ"ש הכא דידיע דאנסוהו דאמונא
דחבריה עכ"ל הרי שהגנבים לא אמרו בפי' ליתן להם הכוס שהוא
רק שהגו אומדים בדעתנו שלא בחו רק על אותו הכוס ואפי' לא
אמרו לו בפי' ומכח אומדנא אתיגן עליה והרי זה הוא כאלו אמרו
לו בפי' תן לנו כוס פלוני כמו שכתב והרי הוא כאלו אנסוהו
מליגנו למדים שאם יהיה ממון אחד מופקד ביד חבירו ונאנס עליו
להביאו ואפי' לא נאנס בפי' רק שבאותה הדעת אנו אומדים שעליו
נאנס ונתנו ביד האנס פטור ואפי' נאנס על הגת יינה בלי קדימת
אונס על הראיה. ואע"פי שהממון הזה לא היה מופקד ברשות
הר"י דהרי הבית שבו הממון מושכר ביד שניהם ונמצא שממון
המת נתן ברשותו אפ"ה פטור הר"י מאחר שהוא מוחזק בממון המת
והראיה ממה שכתב שלטי הגבורים בפ' הגזל וז"ל לדעת הרי"ף ז"ל
אם ישראל נתן ממון חבירו ביד האנס חייב אע"פי שאנסוהו על
הנתינה וכו' עד וכיון שנעשה זה בידו וכן היא דעת המיימוני
הנתינה וכו' ולפי' רש"י והרא"ש וד"ר ור"ח ובעל העיטור שהביא הר"ן שם
וכו' ולפי' רש"י והרא"ש וד"ר ור"ח ובעל העיטור שהביא הר"ן שם וכו'
דבריהם באורך מוכח דוקא אם אנסו לזה על ממון שתם וכו' אבל
אמר לו האנס לך והבא לי ממון פלוני והלך והביא לו פטור דאמונן
חבירו הוא אנוס ואינו נקרא מגיל עצמו בממון חבירו עכ"ל.
והר"ן בפי' ההלכות הביא דברי הרא"ש ז"ל וקבלם אותה. והרש"בא
ז"ל בתשובה סי' התקעט אחר שכתב דברי הרי"ף כתב והנכון מה
שכתב הרא"ש ז"ל הן אמת שהמ"מ בפ"ח מחובל כתב שהרש"בא
הסכים לדברי הרי"ף אבל מה שנתנה בתשובתו הוא מה שכתבנו
לעיל ואיפשר שבחדושיו כתב כהר"יף וכשבא מעשה לידו עשה
כהרא"ש ז"ל סדי לך כמה אשלי דברבי דס"ל אם נאנס להביא
ממון חבירו והלך והביא דפטור ולא מחייב רק אם נאנס להביא
ממון שתם והלך והביא ממון חבירו דאז הוי מגיל עצמו בממון
חבירו. ודברי הני רבוותא הוא שהממון בבית בעליו ונאנס עליו
והביא מבית בעליו כאלו הוה ברשות הנאנס שהיה מופקד בידו הרי
כתבנו לעיל דאפי' לדעת הרי"ף והרמ"בם ז"ל הוא פטור כמו שכתב
הנמוקי ובהא כ"ע הודו ולא פליגי אלא בהיות הממון בבית בעליו
ובהא ס"ל לרש"י והרא"ש ור"ח ובעל העיטור והרש"בא דפטור
וא"כ עתה שהר"י מוחזק בנכסי המת אע"פי שהממון ברשות בעליו
אלו היה דהר"י נאנס עליו להביא היה פטור דיכול לומר קים לי
בכל הני רבוותא ומאחר שאם היה עושה מעשה היה פטור והוא
לא אכן עשה ועשה השתדלות חזק להצילו ובאים הורגים להוציא
מתחת ידו חייבים לפרוע לו כל מה שפזר. ומה גם שהיה ר"י
פטור אליבא דכ"ע מכמה טעמי חדא דלא היה נוטל ונותן ביד לפי
שהנכסי המושל היו שולחים ידם ונוטלין הממון אם היה מראה להם
הממון ועל הראיה היה פטור דאנוס הוא על הראיה ועוד טעמא
אחרינא שהנכסי המושל ידעו מקום שהממון ובאו מאליהם ועמדו
בבית הבית ואפי' לא היה פותח להם הדלת היו שוברים הדלת
ונכנסים ונמצא שהממון כמו שהוא בידם כבר מבלי פתיחת הבית
וכתב המ"מ ז"ל בשם הרש"בא שאם היה הממון במקום שיד האנס
שולטת בו אפי' אינו רואהו כל שיכול לחפש ולמצוא פטור וכ"ל
הרי האנס רואה המקום שאם הממון ועומד בלדו ובא יכולת בידם
לפתוח ולחפש ולמצוא א"כ אילו היה נותנו היה פטור נמצא מה
שאמרו הממונים ז"ה שאילו היה ר"י נותן להם הממון היה חייב אין
הדין עמהם. ומה שטעמו"כ שאם היה פותח להם הבית הרי
נוטלין כל מה שבתוכו ואפי' שחורותיו היו נוטלין לפי שהיה צריך
להביא עדים שהם נכסי דבריס אלו אין להם על מה לסמוך ואין
אלו אלא דברי נביאות דבשלמא אלו המושל בא על נכסי המת
בעלילה איננו אומרים אפשר שגם על נכסי ר"י היה מעליל
ואע"פי שפיהם דבר שוא ועיניהם הרואות שבעליל הם באים עליהם
בכל יום לשלול שלל ובוז בז אם המן הספק אין אנו נוגעים
מדעתנו מה שלא היה ורואה אני דברי ר' יצחק שהוא מסיב להם
בהונן אע"פי שלא היה צריך להשיב מה שהשיב לפי שאם היה
המושל אומ"כל מה שבבית הם נכסי המת ואני לוקח כל מה שבבית
אז היו דברי הממונים לודקים שיאמרו שאמרה המושל
שיקח כל אשר בבית שהכל נכסי המת וכדי להציל את שלך הייתי
צריך להביא עדים אז היה משיב ר"י שים בידו להביא עדים שהם
סופרי המכס ובודאי שהיו הסופרים מעידים כדבריו לפי שהם
משרתי הסר שהוא בעל המכס וכל מה דיכול הסר ומשרתיו לזכות
לר"י היו עושים והיה הסר מצוה לסופריו שיעידו כדבריו לפי שר"י
הוא מסומרי ליגורנה ובכל ספינה אשר תבא מעיר ליגורנה מוא
נהנה ממנו בסך גדול ממכס הסחורות ומה גם בדבר שהוא אמת
שהסופרים יודעים ומכירים הסחורות ההם אשר בא לו מקרב
והם כתובים בפרטם בספרי המכס וכל זה היה צריך להשיב אם
היה המושל תובע ממנו כל הנכסים שבאותר אבל דבר זה לא עלה
מפי המושל לא הוא ולא דומה לו ותחלת דבריו וסוף אמריו אמם
רק על נכסי המת. ועוד אם באים אנו לדון דין זה כפי הדרוש
אין כאן אונס כלל ועיקר ולא"כ דינא דמלכותא שלא מצד
הישמעאלים ותוגרמה אשר אנו שרויים ביניהם שכל ישראל
שהמיר אין בניו יורשים אותו כמו שאם המיר הבן אינו יורש אבי
ודבר זה מסודר בספרי דתם ולא מדינא דמלכותא א"כ כל מה
שהשיל ר"י אינו אלא כמגיל מיד המושל שהיה נוטל בדין ומי זה
אמר ותהי שלא יטול מה שהוציא מידו הכלל העולה מכל זה
שכתבנו שר"י זכאי בדינו ובריכין היתומים ליתן לו מה שפזר אחר
שישבע כמה הוציא הנלע"ד כתבתי מעפר לב שלמה צרור ס"ם:

שאלה כב

ראובן היה חייב לשמעון מנה לזמן ונתן לו משכון תחת יד לבטחון החוב אך לא מסר המשכון לידו אלא הניחו תחת יד יהודה והרשהו שבהגיע זמן הפרעון ולא יפרע לו חובו שמעכשיו יש לו רשות ליהודה למכור המחורה הנז' ויפרע ללוי חובו והלך ראובן למ"ה ובתוך הזמן אלא יהודה ערך טוב לסחורה הנז' ומכרה לשמעון לשמעון בהתנה לזמן שהיה חייב לפרוע ללוי ונגמר המקח בק"ם והסחורה נשארה ביד יהודה עד שיגיע הזמן הנז' ויהודה כשמכר הסחורה הנז' לשמעון לא הודיע דבר מזה רק מכרה לו בסתם ושמעון קנה אותה בחזקת שהיא של יהודה. אח"כ בא ראובן מ"ה והגיד לו יהודה מה שעשה במכירת הסחורה וא"ל ראובן מה לך ולסחורתי למוכרה קודם הזמן שקבעתי לך ואני לא הרשתך למוכרה רק לזמן הפרעון אך קודם הזמן הנז' אין לך רשות לגעת בה ועל זה נתעלמו בדין ונתחייב יהודה להחזיר הסחורה לראובן אח"כ חזר ראובן ונתפשר עם יהודה ועשה מכר אחר עם יהודה ומכר הסחורה ליהודה לו לעצמו. ובהגיע עת הפקידה עת השלום בא שמעון ליהודה וא"ל הן לי סחורתי ושול מעותיך ויהודה אומר אמת שאני מכרתי לך הסחורה הנז' שחשבתי שיש לי רשות למוכרה ולעשות בה הטוב בעיני אך עתה עמדתי לדין עם ראובן ואתה

שמה שמכרתי לך המכר בטל לפי שמכרתי לך דבר
שאינו שלי ואין לי רשות למוכרו ומה שהחזרתי
וקניתיה מראובן לעצמי
קניתי זהו תורף
טענותיהם:

תשובה

תשובה

נלע"ד שנתקיים המכר ביד שמעון ואין בדברי יהוד' ממשות ולא יתרוך רמיה לידו וזה אני אומר אפי' לא חזר יהודה וקנה הסחורה מראובן היה חייב מצד הדין להעמיד המקח ביד שמעון אם היתה הסחורה מהסחורות הנמצאות בכל זמן לימכר מכ"ש עתה שקנה יהודה הסחורה עצמה מראובן פשיטא ודאי שחייב יהודה להעמידה ביד שמעון דאע"ג דקי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודבר שאינו ברשותו של אדם הוי כשב"ל ואין הקנין חל עליו כבר הוכחתי בתשובה סי' י"ג שלדעת כמה אשלי רברבי אם היה דבר שהוא מצוי בכל זמן לימכר אע"פי שבשעת המכר לא היה ברשות המוכר והקנהו לאחר בק"ס חייב לקנותו ולהעמידו ביד הקונה אותו ודקדקתי שגם הרא"ש ז"ל דמפשט דבריו נראה דלא ס"ל הכי המדייק בדבריו בשהיא דפ' המוכר את הבית בדינא דארעא ותרי דיקלי וכו' יראה בעין יפה דלא פליג על האי דינא דכתיבנא ושם האריכתי והשויתי דעת הרא"ש ז"ל לדעת הרמב"ם ז"ל וכל מה שכתבתי שם היה שלא חזר המוכר וקנה הדבר ההוא אשר מכר תחלה · אמנם בכה"ג דנ"ד שחזר יהודה וקנה הסחורה עצמה שמכר לשמעון לית נגר וכר נגר שיבטל המכר מיד שמעון אע"פי שבשעה שמכרה לא היתה ברשותו למוכרה והוה ליה כאלו היתה בידו מאחר שחזר וקנאה קמה לה ברשות שמעון · וזה מתרי טעמי דלא ימנע מחלוקה או שנאמר שיהודה הוא שליח ראובן ר"ל שעשאו שליח למכור לו סחורתו ודיינינן ליה כשליח אלא ששינה בשליחותו שהוא לא עשאו שליח למוכרה רק לזמן שקבע לו והוא עבר על דעת משלחו · ומכרה קודם הזמן ונמצא שינה בשליחותו או נאמר שאין כאן דין שליח אלא דין הפקר שכל זמן שלא הגיע הזמן שקבע לו ראובן למכור הסחורה אינו נקרא שליח שלא נעשה שליח אלא מהזמן שקבע לו ואילך וקודם הזמן הנזכר אינה בידו רק בתורת פקדון באופן שיהודה נקרא או שליח או נפקד ובין שיהיה שליח או נפקד כל מה שעשה עם שמעון שריר וקיים שאם נאמר שהוא שליח ושינה מדעת משלחו וקי"ל שליח שעבר ושינה מדעת משלחו אין מעשיו כלום כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"א משלוחין וכן הטור ז"ל סי' קפ"ב זהו דוקא אם הודיע יהודה לשמעון כשמכר לו הסחורה ואמר לו שהוא של ראובן והוא אינו נקרא שליח בדבר אז לא היו מעשיו · כלום והמכר בטל לגבי שמעון אבל עתה כשמכר לו יהודה לשמעון מכרה לו בסתם ולא הודיע שהוא שליח א"כ המכר קיים בין יהודה ושמעון ואם הוא בטל הוא בין יהודה וראובן כמו שכתב הרב ז"ל פ"ב משלוחין וז"ל השליח שקנה או מכר והודיע שהוא שליח בדבר זה לפלוני וכו' ונמצא שעבר על דעת המשלח בטל המכר לגמרי ומחזיר ואם לא הודיע שהוא שליח נקנה המקח ויהיה הדין זה ובין מי ששלחו · הרי שכתב הרב בבירור שאם לא הודיע שהוא שליח בדבר כנ"ד שהמקח קיים בין הקונה ובין המוכר והטור ז"ל בסי' קנ"ז כתב שדברי הרא"ש ז"ל נוטים לדברי הרמב"ם ז"ל וצריך אני להבין בדברי הרא"ש ז"ל שמהר"יק ז"ל כתב על דברי הרא"ש שהוא מפרש ההוא עובדא דגט פשוט דההיא איתתא דיהבה ליה זוזי לההוא גברא למזבן לה ארעא וכו' שהשליח הודיע למוכר שהוא שליח לקנות השדה לאשה וכיון ששינה בשליחותו שסתם שדה אינה נקנית אלא באחריות והוא קנאה שלא באחריות נעשה שליחות ואין כאן מקח לכן הוצרך לקנותו מן המוכר וכו' הן אמת דהרא"ש ז"ל הוכרח לפרש בהאי עובדא שמתחלה קנאו בשם האשה משום דא"ל רב נחמן זיל זבנה מניה באחריות כאלו קנאו סתם לעצמו למה א"ל שיקנהו פעם אחרת מן המוכר אלא שמתחלה קנאו בשם האש' ואע"ג דכתב מהר"יק ז"ל דאין זה הכרח המסתכל בעין יפה יראה דמהר"יק ז"ל דחה הכרע' הרא"ש בקש · האמנם יקשה לנו בהאי פירושא דהרא"ש דאילו הוה כן והשליח קנאו בשם האשה והודיע שהוא שלוחה ונמצא שעבר מדעתה א"כ הוה בטל המקח לגמרי בין עם האשה בין עם המוכר דהלכה רווחת היא שליח שעבר ושינה מדעת משלחו אין במעשיו כלום ואין לומר דמה שקנאה שלא באחריות אינו נקרא שינוי דהרי כתב הרא"ש בביאור כיון ששינה בשליחות שסתם שדה אינה נקנית אלא באחריות וכו' הרי שנקרא שינה מדעת משלחו וא"כ המכר בטל בין כולם וא"כ מהו שכתב הרא"ש ז"ל אם אין בידו מעות להחזיר לאשה שיקבל עליו האחריות משמע מדבריו שהמקח קיים בין המוכר והקונה ולא נשאר הדבר רק בין האשה והשליח ואם יש לו מעות יחזיר לאשה ונשאר המקח קיים בין הקונה והמוכר ואם אין לו מעות יקבל עליו האחריות ולעולם המקח קיים דאי לא הוה ס"ל הכי מאי האי דקאמר אם יש לו מעות או אין לו מעות. אם המכר בטל ילך אל המוכר ויחזיר המעות שקבל ויתנם לאשה נמצא דס"ל להרא"ש שהמכר קיים בין השליח והמוכר ועוד ראיה אחרת שכן הוא דעת הרא"ש ממה שכתב מהר"יק ז"ל בסמוך בדברי הרשב"א ז"ל והרשב"א כתב בתשובה דהאי עובדא בשם האשה שעשאתו שליח ולפיכך המקח קיים אצלם וכו' וזה בדברי הרא"ש ז"ל הרי כתב הרשב"א שהמקח קיים בין השליח והמוכר וכתב מהר"יק ז"ל שזה בדברי הרא"ש · הן אמת שלא נעלם ממני שיש מקום לומר שמה שכתב מהר"יק ז"ל וזה בדברי הרא"ש ר"ל לפי שהרשב"א מפרש האי עובדא שקנה השליח בשם האשה ולא בסתם וע"ז כתב בדברי הרא"ש שגם הרא"ש מפרש הכי האי עובדא אבל לענין קיום המקח וביטולו דעת אחרת יש להרא"ש ויש קצת סיוע לזה ממה שסיים מהר"יק ז"ל בדברי הרשב"א וכתב ודחה דברי האומרים דהאי עובדא שזה המוכר לא ידע שזה קונה לאחרים דמשמע שלא כתב דברי הרשב"א רק להודיע דעתו בפירושא דהאי עובדא וזה בדברו הרא"ש ואע"ג שהביא דברי הרשב"א כתב גם כן דעתו לענין דינא כל זה היה אפשר לומר · אך אין נראה כן שהאמת יורה דרכו שמה שכתב וזה בדברי הרא"ש חוזר על כל דברי הרשב"א ור"ל שגם הרא"ש ס"ל שמקח קיים בין השליח והמוכר · ומעתה יקשה לנו על הרא"ש והרשב"א ז"ל מאחר שהם מפרשים האי עובדא שקנאו השליח בשם והמוכר ידע בזה ואנן קי"ל שליח ששינה כל מעשיו בטלים ויכולים לחזור בהם אך ס"ל להני רבוותא שהמקח קיים בין השליח והמוכר · ואע"ג דהרא"בד ז"ל גם הוא מפרש האי עובדא כוותיהו לא קשיא ליה מידי דס"ל שהדבר תלוי ביד המשלח שאם ירצה לקיים המקח יתקיים נ"כ בין השליח והמוכר ואם עיות עליו לתקן העיוות ואם אין המשלח רוצה לקיים המקח יתבטל ג"כ בין השליח והמוכר וההוא עובדא שהאשה רוצה לקיים המקח ולזה א"ל רב נחמן שימכרנה לה באחריות אבל להרא"ש והרשב"א דלא ס"ל כהרא"בד קשה להלום דבריהם ואין לומר דהרא"ש ז"ל אפשר דאית ליה האי סברא דהרא"בד שהרי הטור ז"ל אחר סמוך שכתב דברי הרא"בד כתב אבל א"א הרא"ש כתב דנראה פשוט דהרא"ש לא ס"ל האי סברא כהרא"בד · והואיל ואתו לידן דברי הרא"בד צריך להבין בהם דכתב בסוף השגתו על הרמ"בם ז"ל ולדבריו איפשר כי מעשה דרב נחמן סתם היה · דלא מיסתבר האי אפשר דכתב לפי שזה מוכרח בדברי הרמ"בם ואינו אפשר כמו שכתב דאי לא אמרת הכי יהיו דברי הרמ"בם סתרי אהדדי דבפ"ב מאלו ההלכות כתב השליח שמכר והודיע שהוא שליח בדבר וכו' ונמצא שעבר על דעת משלחו בטל המקח ויחזירו וכו' הרי דעת הרב שהמקח בטל בין כולם ובפ' זה כתב שהמקח קיים בין השליח והמוכר וא"כ מוכרח לומר דהאי עובדא שהוציא מכנו הרב הדין הזה לדעתו הוא בהכרח בסתם ואיך כתב הרא"בד ז"ל ואיפשר שהוא בהכרח · גם בדברי הטור צריך להבין שאחר שכתב בדברי הרא"ש כתב וזה נוטה לדברי הרמב"ם שאם כוונתו לומר על מי שלא הודיע שהוא שליח רק שקנה בסתם דבהאי דינא תרוייהו ס"ל שהמקח קיים בין השליח והמוכר למה כתב וזה נוטה והרי הם הם דברי הרמ"בם ולא ה"ל לומר אלא וכן כתב הרמב"ם ואם על מי שהודיע שהוא שליח כיצד דברי הרא"ש נוטי' לדברי הרמב"ם ז"ל והם פליגי אהדדי דלהרא"ש המקח קיים בין הקונה והמוכר ולהרמב"ם ז"ל בטל בין כלום · ונראה לומר שכוונת הטור הוא על מי שקונה בסתם שהמקח קיים ומ"ש וזה נוטה לדברי הרמ"בם ולא כן כתב וכן כתב הרמב"ם ז"ל לפי שידענו סברת הרמ"בם ז"ל במי שנתן מעות לחבירו לקנות לו איזה דבר והלך ולקח במעות חבירו ואומר שלעצמו קנה אין בדבריו כלום והמקח של המשלח כמו שכתב בפ"ז ממכירה והנה בדברי הרא"ש שכתב הטור בשמו נראה שאלו השליח הזה שקנה השדה לאשה קנאו' בסתם במעות שנתנה לו אם היה רוצה ליקחו לעצמו היה נוטלו אע"פי שקנאו במעותיה לפי שקנאו בסתם אמרי' שלעצמו קנאו והכי דייקי דברי הטור שכתב ואילו קנאו בסתם היה המקח קיים דכיון דלא אמר שקונה אותו לפלוני לעצמו קנאו דלמה הצטריך לומר לעצמו קנאו אלא ר"ל שאם ירצה שלא ליתנו לא היה השדה שלו מה שאין כן דעת הרמ"בם ז"ל דמאחר שקנאו במעות האשה אם היא חפצה בו היתה נוטלת השדה על כרחו

אחרת שלעניין קיום המקח בין השליח והמוכר בקונה סתם והוא
קיים לדעת הרא"ש והרמ"בם ז"ל אך לענין נתינת השדה לבעל
המעות דעת הרא"ש אם אין השליח רוצה ליתנו לבעל המעות
נוטלו לעצמו דיכול לומר לעצמו קנאו מאחר שקנאו בסתם ולדעת
הרמב"ם ז"ל יקנהו בעל המעות ולזה כתוב הטור וזה טוב
לדעת הרמב"ם ר"ל שקלת דבריו נוטים ולא כולם וזהו ג"כ מה
שהאריך הטור בלשונו וכתב דבשלא הודיע השליח שהוא שליח
שדיו כשאר כל אדם שלוקח לו מוכר. ר"ל שבענין קיום המקח
בין השליח והמוכר שוין הם הרא"ש ז"ל והרמ"בם ז"ל כשאר כל
אדם שלוקח לו מוכר אבל לענין כפיית השליח ליתן המקח למשלח
בזה הם חולקים ובזה כ"ל ספרה מעל מהר"יק תפיסת הרב
בעל לחם משנה שמהר"יק ז"ל בב"י סי' קפ"ג מאחר שכתב דברי הר"ן
הר"ן ז"ל כתב וכן נראה דעת הרמב"ם שכתב חוזר ומוכרה למשלח
הואיל וקנה אותה במעותיו משמע שהכפייה היא לשליח וכו' והנה
הואיל ונקנה אותה במעותיו משמע שהכופין לשליח ליתנה לבעל המעות
הוה לנו דעת הרמב"ם שכופין לשליח ליתנה לבעל המעות
והטעם לפי שהנאה במעותיו ובכסף משנה אחר שכתב דברי הר"ן
ז"ל כתב ולי נראה דאין הכי נמי דמחייבנן למשליח לקבלה כשיקבל
על ואחריות מפני שהרי קנאה במעותיו ונראה שזו היא כוונת
דבריו שכתב חוזר ומוכרה למשלח באחריות הואיל ונקנה אותה
במעותיו וכפ"ז ממכירה נראה כן. וכתב עליו בעל לחם משנה
ולא ראיתי שום ראיה לזה בפ"ז ממכירה דאיירי בעניינים כאלו.
ולעל"ן שיפה כיון מהר"יק ז"ל שתחלה בב"י הורה לנו דעת הרמ"בם
ז"ל שאם המשלח רוצה במקח כופין לשליח ליתנו לו והטעם לפי
שקנאו במעותיו ורצה להשוות דעתו לדעת הר"ן ז"ל בדוחק וכן
נראה מלשונו שכתב וכן נראה לומר דעת הרמב"ם ז"ל ולא כתב
וכן כתב אלא וכן נראה ר"ל בדוחק נראה לומר כן. אבל בפירושו
על הרמב"ם ז"ל דייק עוד בדבריו במה שאמר חוזר ומוכרה למשלח
באחריות הואיל ונקנה אותה במעותיו דלמה לו להרמב"ם ז"ל לומר
הואיל ונקנה אותה במעותיו אלא שהכוונה לומר מאחר שקנה אותה
במעותיו לזה אנו כופים אותה ליתנה לו א"כ הוא הטעם בעצמו
שיש לשליח לכפות המשלח ליטלה מפני שקנה אותה במעותיו
מה תאמר שיהא בשליחותו הרי השליח מקבל עליו האחריות א"כ
מחייבין המשלח לקבלה מטעם שמחייבין לשליח ליתנה וזהו מה
שכתב רבינו הואיל ונקנה אותה במעותיו ולהיות שמקור דין זה
כתבו הרמב"ם ז"ל בפ' מכירה פ"ז לזה כתב מהר"יק ז"ל ובפ"ז
ממכירה נראה כן ר"ל שסם נזכר דין הכפיה לשליח מן הטעם
שקנה במעותיו המשלח ומסם נלמוד נ"כ כפיית המשלח לקבל המקח
וזהו שכתב ונראה כן ולא אמר כתב כן וכזה עלו דברי הטור
ומהר"יק ז"ל כתבו:

באופן שהיולא לנו מדברי הרמב"ם והרא"ש והטור והר"ן ז"ל
לג"ד מאחר שיהודה כשמכר הסחורה לשמעון היה
בסתם ולא הודיעו שהוא שליח בדבר ושמעון קנאה בחזקת שהיא
של יהודה אעפ"י שאח"כ נודע שהיה שליח בדבר המקח קיים ביניו
ובין שמעון וכמו שכתב הר"ן ז"ל וז"ל ל"ל דהתם השליח לקח סתם
ואין למוכר דין ודברים אלא עמו ואעפ"י שהוא אומר עתה שלגורך
האמה קנאו ואין למוכר בכך כלום. ואעפ"י שלא כתב הר"ן דברי
אלו אלא בשליח לקנות נראה פשוט שה"ה בעושה שליח למכו' והלך
ומכר בסתם ושינה מדעת המשלח אעפ"י שאח"כ נודע שהוא שליח
אין לקונה בכך כלום וחייב המוכר להעמיד המקח ביד הקונה
ואם נדון יהודה כדין נפקד והלך ומכרו שלא ברשות בעליו נראה
פשוט נ"כ שחייב להעמיד המקח ביד הקונה מאחר שחזר בו וקנאו
מבעליו וזה אני אומר אם היו הדברים כנים ומכוונים כמו שכתוב
בשאלה שטען ראובן על יהודה וא"ל אני עשיתי עמך שקודם הזמן
הקבוע שאין לך לשלוח ידך בסחורה ולינע בה וא"כ מאחר שלא היה
רשות לשלוח יד בה והוא שלח ידו בה ומכרה אעפ"י שעדיין היא
מוזכרת ברשותו אי אפשר בשעת המכירה שקלוה שלא הגביה ושלח
ידו בה אז הוא אז שלוחו ומאחר שלח ידו בה ולא היה לו רשו' לשלוח
יד ולינע בה הוי עלה גזלן כמו שכתב הרב ז"ל בפ"צ מגזלה ובפ"ז
מפקדון וז"ל המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה לא ינע בהן וכו' וזה
אפילו על הסתם שלא התנה עליו ואפ"ה כתב הרב ז"ל הרי זה לא
ינע בהן מ"מ כמי שהתנה על הנפקד שלא ינע בפקדונו והלך
הוא ושלח ידו בו וינע בו דנקרא גזלן וכן כתב הטור סימן רל"ב
ומאחר שנקרא עליה גזלן הרי זה כמי שגזלה מראובן ומכרה ואח"כ
נודע שהיא גזולה בידו ומאחר שחזר וקנאה מבעליה חייב להעמיד
ביד הקונה כדמוכח מהיא שמעתא דפ"ק דמציעא בענין מציאה
שמואל מרב חזר ולקחה מבעליה דאשוניה מהו אמר ליה מה מכר
ראשון לשני כל זכות שתבא לו מ"ט מר זוטרא אמר ניחא ליה דלא
לקרייה גזלנא ורב אסי אמר ניחא ליה דליקוש בהימנותיה וקא
שקיל וטרי תלמודא הליכא דרב אסי והרי"ף פסק כרב אסי
וכן פסק הרא"ש ז"ל וכתבו התוספות בהך שמעתא
דוקא בשלא הכיר בה הלוקח שאינה שלו אבל אם הכיר בה הלוקח
שאינה שלו כשלקחה ממנו וחזר הגזלן ולקחה מבעליה דאשוניה
המקח בטל וכן כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל בפכ"ט מגזילה המוכר שדה
שאינה שלו וכו' וחזר ולקחה הגזלן מבעליה אחר שמכרה לתקיימה
ביד הלוקח וכו' שמפני זה טרח הגזלן עד שלקחה כדי לעמוד
בנאמנותו: הן אמת שאילו מכר יהודה הסחורה לאחר תכף ומיד
כשחזר ולקחה מראובן היתה מכירתו לשני קיימת ולא נשאר בה
שום זכות לשמעון כמו שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל לקחה הגזלן מן
הבעלים אחר שמכרה כשהיא גזולה וחזר ומכרה לאחר וכו' הרי
גילה דעתו שאינו רוצה להעמידה ביד זה שלקחה ממנו כשהיא
גזולה ואעפ"י שהטור חולק על הרמב"ם ז"ל בדין זה בכר הסכימו
האחרונים לדעתו:

ויש לי מקום עיון בדברי מהרי"ק ז"ל בתירוץ שני שתירץ על
הרמב"ם ז"ל וז"ל ועוד י"ל דלא אמרינן דלקחה כי היכי
דליקוש בהימנותיה אלא כל היכא דלא זכנה לו אותה בתר הכי
דהא דאמרינן דניחא ליה דליקוש בהימנותיה אומדן דעתא בעלמא
הוא וכו' ולפי זה אפי' לא זכנה אלא שהוא בעצמו בא לערער להוציא
מיד הלוקח וטען שעצמו קנאה כי היכי דליקוש בהימנותיה דשמואל
ובאמת שדברי הרב שנבו ממני דמסיכן לחד זה שהבעיא דשמואל
ששמואל מרב על מזונה שהגזלן הוא מערער על הלוקח וטוען שלמלו
קנאה מהגזל דאילו לא הוה אמר ורצה להעמידה ביד הקונה מה
היה צריך שמואל לשאול מרב הדבר ברור שזכה בה הליקוח דאילו
לא היתה שלו ורצה להעמידה ביד הליקוח לו ליתנו לו מה בכך והלא
הוא רשאי לעשות בה מה שלבו חפץ אלא בודאי שלא שאל שמואל
מרב אלא במקום שהגזלן אינו רוצה להעמידה ביד הלוקח ומעיר
ואומר שבעצמו קנאה וכן פירש רש"י ז"ל וז"ל מהו להיות במקום
בעלים כאלו לקחה מיד ויוצאה מיד הליקח הנה הורה בפי' שגזלן
מערער ורוצה להוציאה מיד הלוקח ועל זה השיב לו רב מה תכר
ראשון לשני וכו' ובטעמא דאלו לא הוה אפילו מר זוטרא ורב אסי
ואתוקש טעמא דרב אסי ואענ"ב דטעמא דרב אסי הוא אומדן
דעתא בעלי הגמרא ירדו לסוף דעתא דדאלו לזה טרח וקנה כי היכי
דליקוש בהימנותיה ואעפ"י שהוא אומר עתה שלעצמו קנאה לא
מצנחינן ביה וא"כ מהיכן יצא למהרי"ק ז"ל שאם הוא עצמו בא
לערער ולומר שלעצמו קנאה שהדין עמו. וא"ל שלא כתב כן אלא
כדי להשיב על הרמב"ם ז"ל על מה שחלק עליו הטור ולא לענין
דינא ס"ל הכי ובספרו הקנר לא פסק כן אלא כדינא דגמרא. ודין
זה של גזלן שחזר וקנאה מהגזל דאמרי' שתעמוד ביד הלוקח אף
עלגב דלא איתתר בגמרא כ"א בקרקע ה"ה במטלטלין נמי דינא
הכי הוי דלא מלינן הפרש בין גזל קרקע לגזל מטלטלין רק לענין
יאוש דבמטלטלין אם נתיאשו הבעלים מהם נקנו לגזלן ואינו צריך
להחזיר אלא דמים מה שאין כן בקרקע דאפי' נתיאשו הבעלי לעולם
בחזקת בעליה עומדת וכן נ"כ במטלטלין אם נשתנית הגזלה שינוי
שאינו חוזר נקנית לגזלן מה שאין כן בקרקעי אמנם אם הגזל עומד
כמות שהיא ולא נתיאשו הבעלים ממנה בין קרקע בין מטלטלין
דינם שוה באופן דבהא סלקי' ובהא נתיאנו שהמוכר קיים ביד שמעון
הלע"ד כתבתי מעפר לל שלמה נרור ס"ם:

שאלה כג

ראובן ובנו"ם אחד יש
להם חנות בשותפו ורצה
ראובן למכו' חלקו לשמעון
וא"ל שמעון שהוא חפץ לקנותה אך יש לו מיבה עם העכו"ם והוא
ירא לקנותה ואז א"ל שמעון שהוא יעשה באופן שגם העכו"ם ימכור
חלקו לשמעון ואז נתרצה שמעון לקנות חלק ר' ראובן ונגמר הדין ביניה
בק"ס וכתוב בספר וטעד עדים בתנאי שגם העכו"ם ימכור חלקו
לשמעון והלך ראובן ודבר עם העכו"ם לימכור חלקו ולא עלה בידו
ונשאר הדבר ביד שמעון אח"כ נתרצה העכו"ם לתכור חלקו והלך ראובן
אצל

אבל יהוד' וא"ל שאם ירצה לקנות חלקו וחלק העכו"ם שהרי העכו"ם מתרצ' למכור חלקו לראובן בסך ידוע באופן שהחנות כולה היא עתה שלו ונגמר הענין ביניה"ם בק"ס וכבר' הסתר וכשסיך ראובן לגמור המכר עם העכו"ם ולכתוב סטר המכר מחלך העכו"ם ולא רצה למכו' חלקו אחר אמרה בתרצה העכו"ם למכור חלקו וקנאו ראובן וכתב סטר המכר ובא ראובן אל שמעון וא"ל שהרי החנות היא כולה שלו ואם ירצה לקנותה ונגמר הענין ביניהם ונתן לו שמעון מעות ונכת' סטר המכר בכל חיזוקי סופר ופרע ראובן לעכו"ם סך אלי החנו' ועת' שמע יהודה ואומר שהחנות היא שלו שכבר קנאה מראובן וסטר המכר בידו וע"ז נפלו קושיות ומריבות ביניהם ואני הצעיר נ"ל שהדין עם שמעון בקניה הראשונה שקנה ממנו לפי שהקנ' הראשונה שקנה שמעון אינה כלום לפי שהיא' על תנאי והוא לא היה יכול לקיי' התנאי לפי שלא היה בידו לקיים ואם קי"ל שצריך להתנות בדבר שיכול לקיימו וזה לא היה יכול לקיימו לפי שאינו ברשותו וא"כ המכר בטל וגם המכר שמכר ליהודה אינו כלום לפי שהוא אמר שכבר היא כולה שלו ונמצא שלא היה כן ונתבטל הענין שהרי כשראה ראובן שהלך אל העכו"ם ולא רצה למכור חלקו חזר אל יהוד' וא"ל שהעכו"ם אינו רוצה למכור וא"ל יהודה שילך לדרכו ומה יש בידך לעשות א"כ הרי נתבטל המכר ביניהם ומקחו בטל אמנם קניית שמעון האחרונה היא קיימת אחתית שלא נשאר אחריה שום דבר ויורינו האלון דעתו בזה וינחנו בדרך הישרה כי אנו מצפים לתשובתו הרמתה:

תשובה החכם המעולה בכתם טהור לא יסולא שלם בחכמה ועיון ישמקהו אל עליון ויברכהו מלינו האמ נפשנו

נה"ל לוד חיון נר"ו אחר דרישת שלומך ושלום החוטים לפניך האירו אל עבר פני פניני דברותיך דברות קדש מלוטי להבות אש ויטיב הרה לי על מה שקרה לך עם הנער ההוא ומה שהעיז פניו בך בדברים הפי"ת ידרוש עלבונך ודוש לה' והתחולל לו וידוע תדע שהנגע הזה פשה בכל מקום ובעונו' חולל כבוד התורה ואין להשען רק על אביונו שבשמים עם היות כי גבי כל עמי ואני נגוע ומוכה אלהים וספרי אינם אתי נפנתי להפיק רצונך במה שרצית לעמוד על דעתי עם היות שנשענת על קנה רצוץ שתושיה נדחה ממני ומה מילי תקח כדי להשיב ופני הכבוד אינה נא לפניך מה שתעלה מנודתי אם מעט ואם הרבה:

ראיתי דברך שדעתם לקיים המכר ביד שמעון בקניי' הראש' שקנו וגם אני אודך וכן אנכי עמדי אך מה שכתבת לבטל הקנייה הראשונה שקנה ביטול קניית יהודה מהטעמים שכתבת לע"ד שלא לדקת ופליאה דעת ממני איך חכם שכמוהך תוציא מפיך מלים כאלה ומן הטעם עצמו שרצית לבטל קניית שמעון ראשונה אדרבה מסה ראיה לקיים הקנייה הנזכ' ואתה הפכת הקערה על פיה והנה רצית לבטל הקניה ההיא לפי שהתנה בדבר שאין בידו לקיימו לפי שלא היה חלק העכו"ם ברשותו ובחזקתו ומאילה שמעתו אזכיר מה שפיך מדבר וקודם כל דבר אכתוב לך מה שכתב המ"מ ז"ל בפ"י מאישות בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל נדון המקדש על תנאי וז"ל ודע שיש ללמוד מדינין אלו לדיני מתנות במתנה בהם וכן לכל מקום מצינו התנאים וכן כתבו ז"ל הרי שכתב שאנו למדים מדיני הקדושין לדיני מתנות במשפטי התנאים והנה מצינו האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שתעשי דבר פלוני אם יש בידה לקיימו אינה מקודשת עד שתעשה הדבר ההוא ואם לא עשתה הרי אינה מקודשת וכן פסק הרמב"ם פ"ו מאישות אבל אם אין בידה לקיימו התנאי בטל והרי היא מיד מקודשת וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם וז"ל וכן אם אמר לה אם תעלה לרקיע הרי את מקודשת לי וכו' הרי התנאי בטל והרי היא מקודש' מיד שהדבר ידוע שא"א לקיימו וכן פסק הטור סימן ל"ח א"ב לפי דבריך שאתה אומר שחלק העכו"ם אשר התנה עליו אין בידו לקיימו לפי שהוא ברשות אחרים מה שאין כן האמת שאין זה דבר שאין לו בידו לקיימו כמו שטוביה לקמן בס"ד אלא לפי דבריך שאתה אומר שדבר זה אין בידו לקיימו א"כ הרי התנאי בטל ואם התנאי בטל א"כ המעשה קיים וקניית אחי החנות של ראובן קיימת מיד שבכל מקום שהתנאי בטל המעשה קיים מיד ואין אנו מתמיהים לקיים התנאי והרי זה הפך דבריך מן הראשה אל הראשה:

אבל מה שהיה נראה לקיים המכר הראשון ביד שמעון אעפ"י שלא נתקיים התנאי לפי מה שאתי מגבין מדבריך שלא היה תנאי שלא כמשפטו והוא שלא נכפל התנאי רק התנה עליו שאם העכו"ם ימכור חלקו שיהיה חלקו נ"כ קנוי לו ולא כפל ואמר ואם לא ימכור העכו"ם חלקו שאינו קונה חלק ראובן ואמנם שלא נכפל התנאי וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ג מאישות וז"ל וכל תנאי שבעולם הן בקדושין הן במכר ומתנה צריך להיות בתנאי ד' דברים וכו' ואם חסר התנאי אחד מהן הרי התנאי בטל וכאלו אין שם תנאי כלל אלא תהיה מקודשת ויתקיים המקח או המתנה וכאלו לא התנה כלל הרי שכתב הרב ז"ל שאם חסר אחד מתשפטי התנאי הרי הוא כלא היה והמקח קיים מיד ואע"פ שיש מי שחולק על הרב וס"ל דלא בעינן אלו הד' דברים אלא בקידושין ונישין כפר הסכימו גדולי האחרונים לדעת הרב ז"ל כמו שכתב המ"מ ומהרי"ק ז"ל סימן ל"ח בתב דעת החולקים והטור כתב שהרא"ש ס"ל כהרמב"ם והכי נקטינן א"כ בכ"ד אם לא נכפל התנאי הרי הוא כאלו לא היה והמכר קיים וג"כ נראה מדבריך שהתנאי היה כלשון התנאי ולא על מנת שאם אמר על מנת לא היה צריך לכפול התנאי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל שכל האומר מעכשו אין צריך לכפול התנאי והאומר ע"מ כאומר מעכשו ומדבריך נראה שלא אמר מעכשו ולא ע"מ א"כ נראה פשוט שאין כאן שום תנאי ואילו היה רוצה אחד מהן לחזור בהכירת חני החנות לא היה יכול לחזור והמקח קיים מיד ומאלא שהיה שמעון זוכה בקנייתו ראשונה ומה שמכר ליהודה אח"כ אין בו ממש:

אבראי אילו התנאי היה שלם כמשפטו היה נראה מלל אחר לבטל המכר הא' לפי שהו' התנה עמו שלא יקנו חלקו אלא כל זמן שיתכור העכו"ם חלקו וכל זמן שלא יתכור העכו"ם המכר בטל ואעפ"י שחלק העכו"ם אינו ברשותו אין זה נקרא דבר שאין בידו לקיימו שיוכל לרצות העכו"ם ברצי כסף עד שיתכור חלקו וא"כ כל זמן שלא קנה חלק העכו"ם גם חלק ראובן אינו קנוי לשמעון כמו שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ל אבל אם התנה עליה שיתן לי פלוני תנרו וכיוצא בזה תנאי קיים שהרי אפשר בידו לקיימו ותתן לפלוני ממון רב עד שיתן לו חברו א"כ אילו היה התנאי כפול היה התנאי קיים לפי שהיה בידו לקיימו ויתן ממון רב לעכו"ם על שיתכור חלקו ומאחר שלא קיים תנאי היה המכר בטל:

דון אמת שיש כאן מקום עיון במה שנתקיים התנאי אח"כ אחר זמן שמלד אחד נראה לומר שלא נתכוונו שיהיה בקיום התנאי אלא בזמן ההוא ולא לאחר זמן שכך א"ל ראובן כשבא למתכור חלקו שהוא יעשה באופן שגם העכו"ם ימכור חלקו ר"ל בעת ובעונה ההיא לא שכל זמן שירצה העכו"ם אפילו אחר זמן הרבה והראיה ששמעון פירש לו הטעם שאינו רוצה לקנות חלקו שהוא ירא מהעכו"ם שיש לו איבה עמו הורה בדברין אלה שרוצה קודם שיהיה העכו"ם שקנה חלק ראובן יהיה חלק העכו"ם מכור אך אם יהי' חלק ראובן קנוי לו ועדיין לא מכר העכו"ם חלקו ישמע העכו"ם שקנ' חלק ראובן ואיפשר שיבא לו איזה הפסד שמזה היה ירא שמעון א"כ נראה ברור שלא נתכוון שמעון לקנות חלק ראובן אלא בעת ההיא שימכור העכו"ם חלקו ולא לאחר זמן ואף עפ"י שאלו דברים שבלב ולא פירש זה בפי' שיקנה חלק העכו"ם בעת ההיא וקי"ל דברי שבלב אינם דברים מ"מ אם מוכח מתוך הענין שכך היתה כוונתו לא מיקרי דברים שבלב כמו שכתב הר"ן ז"ל בפ"ב דקדושין ז"ל שמעינן מהכא דבכל מקום שהענין מוכיח תחוכו לאו דברי' שבלב ניהו אלא הרי הוא כמו שנאמר בפירש והביא ראיה מהוא עובדא דההיא איתתא שהיה בנה מיצר לה וקפלה ונשבעה וכו' ונשבעה הדבר אצל חכמים אמרו לה נתכוונה זו אלא לראות לה וכו' הרי שאזה זו נשבעה סתם ולא פירשה שום דבר ומתוך שמעשי' מוכיח' עליה שמלד צרת בנה נשבעה אז"ל שלא נתכוונה רק להבין לה מכ"ש בנדון זה שפירש ואמר שאינו רוצה לקנות ומלא אחר זמן א"כ מוכח שוכא שדוקא באותו הזמן הוא מתקיים לקנות ולא אחר זמן א"כ מצד זה נראה מאחר שהוא תלה קנייתו בהכירת העכו"ם חלקו ולא נתקיים התנאי בעת ההיא אף עפ"י שנתקיים אחר זמן המכר בטל ומצד אחר נראה לומר והוא הנכון שכל זמן שלא פי' הזמן רק היה הענין בסתם כל זמן שיתקיים התנאי אפילו אחר זמן המקח מתקיים למפרע ורחיה לזה מה שכתב הטור בשם הרמ"ה ז"ל בא"ח סי' ל"א וז"ל אמר לה הרי את מקודשת ע"מ שירצה אבא וכו' ואם א"ל ע"מ שיאמר הן כתב הרמ"ה מתי שיאמר הן מקודשת אפי' אמר לה תחלה לא הילכך לעולם הוי ספק מקודשת עד שיומות אביו. וכתב מהרי"ק ז"ל בשם הרב אביו ז"ל וז"ל ודע שכל התנאי שלא

אלא נקבע להם זמן סתמון לעולם וכן ומתבאר בדברי רבינו בפ"ח מגרושין והטעם לכל זה מפני שכל תנאי שהוא במעשה ולא נקבע לו זמן מן הסתם הוא לעולם וכו' וכן כתב בשם הר"ן ז"ל כמלא כל שמתנה על הסתם ולא קבע זמן אפילו לא נתקיים כן לאחר זמן מתקיים המעשה' לתפרע ח"כ בג"ד ג"כ מתאחר שלא נקבע זמן לקיו' התנאי כל זמן שיתכור העכו"ם חלקו מתקיים המקח שלקח שמעון וכמלא שמגד זה לא נשאר ליהודה שום זכו' במקח לפי שקדם מקח שמעון למקחו אעפ"י שלא נתקיים התנאי אלא אחר מקחו והעפ"י שכבר כתבנו בשם הר"ן דכל שמוכיח מקורו הרי זה כמי שמפרש וכל"ד הוכחנו דלא נתכוון לקנות רק בזמן ההוא הרי ג"כ יש לנו הוכח' אחרת שגראה ממנה שנתכוון לקנות בכל זמן שיתכור העכו"ם חלקו והיא תפיסת הסטר ביד שמעון דאילו לא הוה ס"ל הכי למה יניח הסטר קיום בידו שלא דמוכח שעלה בדעתו ואמר אעפ"י שלא נתרצ' העכו"ם עתה אי אפשר שלאחר כך יתרצה יתקיים מקחו בידי באופן שמגד אחד גראה שהמקח קיים ומגד אחר גראה שהוא בטל וכל זה אי כותב להתל מד במקום אחר אמנם כאן כבר הוכחנו שאין כאן שום תנאי מאחר שאינו כפול הרי הוא כמו שלא היה ומגלה לכאורה המקח קיים ביד שמעון:

וא"ת הגם שאין כאן שום תנאי ואשבינן כאילו היה המקח בלי שום תנאי והרי כשהלך ראובן אל העכו"ם לקנות חלקו ולא עלה בידו וחזר אצל שמעון ויגיד לו הענין שאתך שמעון ולא התזיק בחלי החנות של ראובן גראה שאחל לו שמעון במכירה שתכר לו שאילו היה בדעתו לקיים המקח היה לו לומר שהחלי שלו מכור לו וא"כ מאחר שלא אמר לו דבר גראה שנתחל לו הקנין שקנה לו י"ל לאין משם ראיה לפי שנתחול לו הקנין היה צריך לקנות ממנו ואפי' היה אומר לו בפי' שהוא מוחל לו הקנין לא היה מועיל עד שיקנה ממנו בפי' כמ"ש הריב"ש ז"ל סימן תק"ו וז"ל הדין עם הסוכר שכיון שקנה הקרקע לזמן המוסכר לו בקנין גמור זכסף הרי הוא שלו לזמן ואינו יכול להסתלק ממנו בדבור בלבד אפי' בפני עדים כי אם בקנין גמור דשכירות מכירה ליומיה וכו' וכיון שקנה הקרקע בקנין הגמור מעתה הקרקע קנוי לו ואף בגל פי שלא החזיק בו ואין מועיל הסילוק אלא בקנין גמור: הרי שכתב הרב אפילו ע"ל בפני עדים שהוא מוחל לו הקנין והוא נסתלק מן הקרקע אינו מועיל עד שיקנה לו קנין על הסילוק א"כ בנדון דידן אפילו היה שמעון מוחל לו המכר בפני עדים לא היה מועיל עד שיקנה בקנין ומה גם שאפי' בדברים לא מחל לו ולא סלק עצמו א"כ לכאורה גראה שהמקח הא' קיים ביד שמעון אמנם כד מעיינן שפיר אשכחן דאין כאן שום מקח כמו שנוכיח לקמן בס"ד:

גם המכר שמכר ראובן ליהודה היה גראה לכאורה שהחלי החצו' של ראובן היה קנויה ליהודה אם ירצה ליקח אותה דאילו של עכ"וס גראה פשוט שאין לו שום זכות בה לפי שמכר דבר שאינו שלו וקי"ל המוכר דבר שאינו ברשותו הוה ליה כמוכר דבר שלא בא לעולם א"כ בחלק העכ"וס אין לו שום זכות אבל בחלק ראובן היה גראה שאם ירצה יהודה בו יש לו בה זכות ואע"ג שלא קנה אלא החצות כולה ועתה שנמצא שאין לו בחלק העכו"ם זכות נמצא שבטל המקח מעיקרא דהוי מקח טעות דדמי למאי דאיתמר בפרק המוכר דאית לה אתם קרקע בדיקלי חזינן מי אית בה דיקלי יהיב ליה ואי לא מקח טעות וכן פסק הרמב"ם ז"ל פכ"ד ממכירה וכן פסק הטור סי' רי"ו ומאחר שהוא מ"ט והלוקח יכול לחזור גם המוכר יכול לחזור בו ונמצא המקח בטל הא לא דמי אלא להוה דינא דאיתמר בסמוך קרקע ודקליס אני מוכר לך אי אית ליה דקלי יהיב ליה הרי דיקלי ואי לאו זבין ליה תרי דיקלי ופי' רשב"ם ז"ל זבין ליה תרי דיקלי ייקנה לגורכו של זה שני דקלי שלא יהא מחוסר אחנה שכך התנה לי אני מוכר לך אילנות לגורכך: וכ"ל שאינו מחוייב לקנות לו דקליס אלא כדי שיהיה עומד בדיבורו וכן כתב שם הרא"ש ז"ל זבין ליה הרי דיקלי פירוש כדי לעמוד בדיבורו ולא שיהיה מחוייב לקנות לו שני דקליס דאין אדם מקנה דשב"ל וכל שאין ברשותו מיקרי דבר שלא בא לעולם הרי שפירשו דמאי דקאמר דלזבין ליה תרי דיקלי שלא היה ברשותו הוא מפני שיעמוד בדבור לא מצד חייב והעג"ב דלא זבין לה המקח קיים אם ירצה הלוקח: וא"כ בכ"ד אי מצי ראובן לקנות חלק העכו"ם כדי לעמוד בדיבורו מה טוב ואם לאו לא מפני זה יתבטל המכר של חלק ראובן: ואפילו להרמב"ם ז"ל שכתב שם האומר לחבירו קרקע ודקליס אני מוכר לך אפילו לא היו לו דקליס אם רצה לקנות לו שני דקליס הרי זה נקנה המקח ואין הלוקח יכול לומר לו אינו לוקח אלא קרקע שיש בו דקליס וכו' דמשמע מדבריו שאם ירצה המוכר לקיים המקח צריך לקנות שני דקליס ואם לאו יכול הלוקח לבטל המכר ונמצא לפי דבר בכ"ד לקיו' המקח הרי ראובן לקנות חלק העכו"ם ואם לאו יכול יהודה לבטל המכר זהו שהלוקח בידו לבטל המכר אם לא יקנה ראובן חלק העכו"ם אבל אם יהודה רוצה בחלק ראובן לבדו גראה פשוט לדעת הרב ז"ל שהמכר של חלק ראובן קיים וא"כ אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל אם ירצה יהודה בחלק ראובן לבדו הדין עמו: וגם מה שחז' ראובן וא"ל ליהודה שהעכו"ם ממלך וא"ל יהודה שילך לדרכו ומה בינו לעשות ועל זה נגזרת אומר שנתבטל המכר בינו ובין יהודה כבר כתבתי לך לעיל שהדבר נגמר בק"ם לא יתבטל אלא בקנין ואם כן אין מדברי יהודה ראיה לביטול המכר ואפילו אם נקרע שטר המכר כל שלא בטל קנין על ביטולו הקנין עדין עומד במקומו שכל דבר הנגמר בק"ם השטר שכותבין אינו אלא להיות בעלמא שהיה קנין בדבר לפי שלא יוכל המוכר או לוקח להכחיש הקנין אבל כל זמן שאינם מודים בקנין אין צריך שטר דדוקא בקידושין ובשאין בעינן עדים בדבר ואפילו שנים מודים אינו מועיל אבל כל דבר שנגמר בקנין כל זמן שאינם מודים בדבר אפילו אלא בפני עדים הקנין קיום א"כ בג"ד שאינ' מודים שנגמר בענין בקנין סודר אין לו שום בטול עד שיקנה ממנו על ביטולו א"כ מכל מה שכתבנו היה גראה לכאורה שהקנין הראשון קיים:

אבל כפי הדין והאמת אין כאן שום קנין לא לשמעון בקנה הראשונה ולא ליהודה הטעם לפי אלא נגמר קרקע זה בהלכתו לפי שהקרקע נקנה בג' דרכים בכסף ובשטר ובחזקה: כדתנן בפ"ק דקידושין בכסף שיש להם אחריות נקנים בשטר ובכסף ובחזקה: ומינו דבשלשה קניינים אלו קניית הכסף עולה על כולנה שאם קנה בכסף במקום שאין כותבין השט' הקרקע נקנה בכסף לבד ואפי' במקום שכותבין השטר אם החזיק בקרקע ולא כתב השטר נקנה הקרקע אך צריך כתיבת הכסף עם החזקה אמנם שהכסף צריך להיות עם שאר הקניות אם לא קנה אלא בשט' לבדו אם בשטר שכתב לו אדי מכירה לך שזהו קנין הקרקע בשטר דתנן במתניתין או אם כתב לו שטר קנין שאינו כותבין בזמן הזה במכירת הקרקע דהשיב שטר מכר אע"פ שאינו רק לראיה כמו שכת' הר"ן ומהרי"ק ז"ל בפ"ב ממכירה ובולן צריך קניית הכסף ואם כת' השטר ולא נתן דמיים אין לאו מקח ואינם יכולים לחזור בהם כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה ממכירה וז"ל כילד בשטר כתב לו וכו' בד"א במוכר שדהו מפני רעתה אבל בשאר קרקעות אעפ"י שנתן שטר של מכר בידו ואפילו היו בו עדים לא קלה עד שיתן הדמים א"כ בנדון דידן מאחר שקנין שמעון הא"ל נתן הדמים אעפ"י שנכת' השטר והעד עדים אין כאן שום קנין וג"כ בקנין יהודה לא היה נתינת דמים אין כאן מקח וקנין שמעון האחרון נקרא קנין שהיה בכסף ובשטר והוא הוא הקנין האמת: זהו מה שראיתי לנכון לכ"ת כפי העת והשעה והשי"ת ישיב שבותינו ושבות עמו ישראל:

כה דברי המר ונאלח מעפר דל שלמה נרור ס"ט:

שאלה כד

ראובן הביא לו שמעון עשרה משקלי זהב א"ל שיעש' לו מהם אגעל' אחת והוא רוצה שיעשה אותה לו ביוש ההוא לו לכל הפחות למחר לפי שהיה צריך לה וא"ל ראובן שאין לו פנאי לעשותה לפי שיש בידו חפץ אחר לעשותו ובעלו צריכים לו בו ביוש וגם המשרת שלו שמסייעהו בהפחת האש והתכת הזהב אינו אצלו ולהיות ששמעון הוא יודע בטיב מלאכת החפץ ההוא שהיה עושה ראובן א"ל שמעון שהוא יסייעהו במלאכת החפץ ההוא וגם יביא אצלו ויסייעהו בהפחת האש ובהתכת הזהב ולא רצה ראובן לקבל הזהב מיד שמעון עד שמסר לו ראובן הבדולח והכנים טובות שהיו ביד ראובן לקבוע בחפץ ההוא ויבא אצלו להתחיל לסייעו ואז קבל מידו הזהב והיה מסייעו במלאכת החפץ ההוא' עד לעת ערב ובסל' החפץ ואז התחיל ראובן להתיך הזהב ושמעון מסייעו בהתכתו לפי שלא היה שהות ביוש להשלי' ההגעל כשאר' ביד ראובן עד למחר ובשלמה כחלות היוש בא שמעון לראות בגמורה המלאכה וראה ראובן הוציא אותה מתוך אר"ז קטן שהוא מונח לפני ראובן שיש לצורפים ומביאי' אותו לפניהם

לפניהם ונתנה ליד שמעון ופסקו ביניהם דמי השכירות ולקחה שמעון והלך לו ותכף ומיד חזר שמעון ואמר לראובן בחייך הניח האגמד' אבלך שאני טורד עתה ואין לי פנאי לילך להוליכ' לעכו"ם ותכף אני אחזור להוליכה ושמעון הניחה בידו על הארגז אשר לפני ראובן ולא אמר לו ראובן שום דבר והלך לו שמעון ולא חזר עד לעת ערב ובבואו ליקח האגמדה לא נמצאת ולא נודע מה היה לה וכמדומה שבאו עכו"ם אצל ראובן לעשות להם איזה הפץ ובהיותו עושה ונותן עמהם בדברים והחזיר פניו לצד לפניהם לחנות לקחה העכו"ם ההם שכן נתאמת לראובן ואין לו שום ספק בזה ועתה יורנו מורה צדק מה יהיה משפט ראובן עם שמעון אם חייב לפרוע לו דמי ההוצאה אם לאו ואם הוא פטור אם חייב שמעון ליתן לראובן שכר פעולתו ותשובתו הרמתה מהרה תצמח:

תשובה ערבים עלי דברי דודים חברים מקשיבים לקול שוכני סגה קובעים לתורה עתים ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם אתה ה' תשמרם תצרר אורייתהון בלבהון אנס"ו לענ"ן שראובן פטור ואין עליו שום חיוב כלל ועיקר וקודם שאבוא לפסקה דדינא ראיתי לעמוד על היות שמעתתא דפרק האומנים הלכה למידק בה וגם למה שידעתי שאתם עוסקים בארבע אמות של הלכה בפ' הנזכר דתנן התם כל האומנין שומרי שכר הן וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות ש"מ: תהלה איכא למידק כל וכולן דתני מאי אתא לרבויי והל' האומנים ש"ם הן. הן אמת בגמ' קא מקיל ומרי לאוקמי מתני' כר"מ ויהיב טעמא בהיא הגא דקא יהיב ליה פורתא טפי הוי עלה ש"ם: ועוד יהיב טעמא אחריתא בהיא הגאה דקא שביק כולי עלמא ואוגיר ליה לדידיה וכו' דגראה מפשטא דגמרא דאין כל האומנין שוין ויש חילוק בטעמם ולבסוף מסיק טעמא לאוקומי מתני' כר"מ משום דבהיא הגאה דתפיס ליה אגרייה אלא בעי למיעל ולמיפק אזוזי הוי עליה ש"ם ומעת' איכא למידק בסלמא להאי טעמא דתפיס ליה אגרייה אתי שפיר מאי דקאמר כל האומנין ר"ל בין האומנים דיהבו להו טפי בין האומנים אלא יהבי להו טפי כולן ש"ם משום דתפסי להו אגרייהו בהאי הגאה דשוה בכולן הם ש"ם אבל להני טעמי אחריתי מאחר שאינם שוים קשה מאד דתני כל האומנים תינה הנהו דיהבי להו טפי או הנהו דקא שביק כולי עלמא ומוגרי ליה הוי ש"ם משום ההיא הגאה אבל אחריני למה יהיו ש"ם. ותו איכא למידק במאי דקא מדמה אומן לשומר וקא מקשה לימא מתני' דלא כר"מ לכאורה נראה דלא דמו אהדדי ומה שכתבו התוספות הוא דחוק בסלמא מצד שאינם מטלים שכר שמירה שוים הם דתרוייהו אינם נוטלין שכר על השמירה אך מצד אחר אינם שוים שהאומן הוא נוטל שכר פעולתו והשומר הוא נותן שכר בשביל פעולת הבהמה. ועוד גם מצד הא' אינם שוים שהאומן אעפ"י שאינו נוטל שכר על השמירה יש מקום לקרותו ש"ם לפי שהוא צריך לשומרו בשביל השכר שעתיד ליקח על פעולתו. אעפ"י שהשכר שנוטל אינו בשביל השמירה. אך השומר שאינו מקום ליקח שכר ואדרבא הוא נותן דמים אין מקום לקרותו ש"ם. אמנם לזה י"ל הרי גם השומר יש לו הגאה בבהמה שעושה בה מלאכתו וכמו שהאומן יש לו הגאה מצד שכר הפעולה גם השומר יש לו הגאה בבהמה שעושה בה מלאכתו ותו איכא למיל' בהאי טעמא דקאמר בהיא הגאה דקא שביק כ"ע דמשמע דאזלינן אתר דעת האומן כדי שיהיה ש"ם ר"ל צריך לידע האומן ההגאה היא שעושה עמו בעל החפץ שהיא כמה אומנים ובא אצלו להועיל כדי שבזה יהיה ש"ם ר"ל נומר בדעתו להתחייב כש"ם וזה ידלק אם יודע האומן שלהגאתו עשה עמו אך אם האומן לא ידע מזה דבר מהיכא תיתי דלהוי עליה שומר שכר ויותר תגדל הקושיא על הנוא טעמא אחריתי לפי דיהיב ליה טפי פורתא לפירש"י ז"ל וז"ל שאי אפשר לנמלא שכר קבלנות לשכר דמי פעולה שלא יטול יותר דגראה מדבריו דמאי דקאמר בגמרא יהיב ליה פורתא טפי אינו רל' בכוונת מכוין מוסיף לו בעל החפץ איזה דבר יותר על הראוי ליקח אלא מסתמא מ"מ לכוין אעג"ב ששניהם מסכימים לדעת אחת בשכר הפעולה וגראה להם שכך הוא שכר הפעולה ההי' מכ"ו מ"מ לנמלא שכר קבלנות לשכר פעולה נמצא לפי דברי' התו' הוא שאנו אומרים שמוסיף לו על שכר הקבלנות כדי שיהיה ש"ם אין כאן לא דעת נותן ולא דעת מקבל רק שאנו אומרים מן הסתם מ"מ מ"כ מהיכא ידע שניתוסף לו כדי שיקבל עליו להיות ש"ם וגם בדברי רש"י ז"ל ל' ל' דכתב אי איפשר לנמלא אי"ה אם הפעולה לא נגזר עליה כמה היא והלא שכר כל פעולה ופעולה הוא דבר שמסכימים עליו בני המלאכ' היא וא"כ כשמקבל עליו האומן לעשות מלאכת הכלי ההוא בסך הידוע הרי הוא שכר הפעולה בנמלוס דאי לא תימא הכי לפעמים ג"כ יהיה סך הקבלנות פחות משכר הפעולה ונמצא שנוטל פחות פורתא ועוד דמדברי רש"י ז"ל נראה דמאי דקאמר דקא יהיב ליה פורתא הוא שלא בכוונה בדכתי' לעיל ובמאי דקא מקשה הגמרא ושוכר נמי מי לא עסקינן דקא משוי ליה פורתא כתב רש"י ז"ל וז"ל אחזיל ליה משאר משכירי בהמה וכו' נראה מדבריו דבשוכר יש שם כוונת המשכיר שמשכיר לשוכר בפחו' משכירים באופן שדברי רש"י ז"ל מגומגמים הרבה יותר מדאי. ותו איכא למידק בסלמא לטעמא דקאמר בהיא הגאה דתפיס ליה אגרייה וכו' הוי ש"ם אתי שפיר מאי דקאמר במתני' וכולן שאמרו טול את שלך וכו' דמאחר דגלי דעתיה דלא תפיס ליה אגרייה דינא הוי דלהוי ש"ח מידי הוא טעמא דהוי ש"ם אלא משום דתפיס ליה אגרייה א"כ בהבטל הסבה יבטל המסובב אך להני טעמי אחריני קשה מאי קאמר דלהוי ש"ח לפי דהיא הגאה דקא שביק כ"ע ולטעמא אחריתי בהיא הגאה דקא מוסיף טפי פורתא איתנהו כל ימי היות החפץ ביד האומן וא"כ מה יתן ומה יוסיף אם אמר לו טול את שלך להיותו ש"ח ותו איכא למידק במאי דקא מותיב רב נחמן בר פפא על מתני' דפר' השואל מהאי מתני' וקא דייק האגמרתיו ש"ם נראה דאין מקום להאי דיוקא דקא מותיב מניה דלעולם אימא לך דטעמא דמתניתן דקאמר טול את שלך הוי ש"ח משום שהודיעו שכבר נגמר והוי ש"ח ומימילא משמע כשאמר לו ג"כ גמרתיו הוי שומר חנם ואתיא שפיר מתני' דבפ' השואל דאמרה וכן בשם שמחזיר' ואמר רב פפא לא שנו וכו' אבל לאחר ימי שאילתא פטור דטעמא הוי שכבר ידעו הבעלים שנשלם זמן השאלה והוי טעמא חדא לתרי מתניתן וא"ת לשמעינן גמרתיו דהוי ש"ח וכ"ש טול את שלך כדקא מקש' לקמן י"ל טול את שלך אגטריך לי' דסל"ח דהוי עדין ש"ם אעפ"י שהודיעו שכבר נגמר מאחר שאמרו לו הבא מעות נראה דקפיד אמעו' וכל זמן שלא הביא לו המעות עדין הוא ש"ם ובהיא הגאה דתפיס ליה אגרייה ר"ל שלא קבל המעות עדין הוא ש"ם קמל"ן מאחר שא"ל בתחלה טול שלך ר"ל שהודיעו שכבר נגמר הרי ש"ח ולעולם אימא לך אם א"ל גמרתי הוי ש"ח וא"כ אין מקום להאי דיוקא למיתב מניה. את זה ראיתי למידק בהאי שמעתתא כפי הסברה שאינ' שעת הכושר ולהיות בעוותי הרבים לבי בל עמי נעותי משמוע יל ה' בביתי ובחומותי אין לי יושב הדעת עד יסקיף וירא ה' משמים:

ונחזור לנפקותא דדינא דממסקנא דהאי שמעתתא מוכח דכל שהודיע האומן לבעל הכלי שכבר נגמר לא הוי עליה תו ש"ם כל שלא גלה דעתו שתופסו בשביל השכר אבל אם גלה דעתו שתופסו בשביל השכר כגון שאמר לו הבא מעות וטול שלך עדין ש"ם עד"ל שלא תעליהו עד שתביא מעות וכן פסק הרי"ף וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו משכירות וז"ל כולן שאמרו טול את שלך והבא מעות או שא"ל האומן גמרתיו ולא לקחו הבעלים את הכלי הרי האומן ש"ם: וכן פסק הטור ז"ל סי' ש"ו וז"ל כל האומני' כש"ם וזהו שכרן במה שנותנין להם לתקן וליטול שכר ואם א"ל טול את שלך או הודיעו שגמרו ולא לקחו אינו עוד ש"ם ואיכא למידק במה שכתבו הני רבוותתא ולא לקחו הבעלים וכו' דנראה דלא הוו צריכי למכת ביה דפשוט הוא שלא לקחו הבעלים החפץ דאילו לקחו החפץ והלכו להם ונגנב או נאבד ברשותם מהיכא תיתי דהוה אמינ' שיתחיי' האומן וא"כ פשיטא ודאי שלא לקחוהו הבעלים. ועוד איכא למידק בדברי הטו' דכתב וזהו שכרן במה שנותנין להם לתקן דנראה שתפס לעיקר התירוץ הראשון שתרצו בגמרא דבהיא הגאה דשביק לכ"ע ומגיר ליה לדידיה וזה דוחק גדול שהרי התירוץ הזה לא עמד טעמו בו והקשו עליו בגמרא שוכר נמי בהיא הגאה וכו' באופן שזה נשאר לחוי ומסיק תלמודא תירוץ אחר והוא שעמד וא"כ הטור למה תפס התירוץ הראחוי:

ונלע"ד שדבריה' ז"ל בהו בעיון עמוק להודיע לנו אגב ארחייהו דין אחר והוא דמה שאמרו בגמרא אם א"ל האומן בגמ' הכלי דהוי ש"ח דוקא שהיה יכולת ביד הבעלים ליקח הכלי אז הוי ש"ח אבל אם לא היה יכול להוליכו דרך משל שהיה כלי גדול שצריך לשכור פועלים להוליכו והלך הבעל לשכור פועלים להוליכו וכיון כך נאבד או שלא היה יכול להוליכו מפחד לסטים שהיו עומדים

לפניו באופן שלא היה יכול להוליכו אעפ"י שאמר לו האומן גמרתיו וידע שכבר נגמר עדין הוא עליו ש"ש דדוקא שהיו הבעלים להוליכו ולא לקחוהו אבל אם אינם יכולין ליקחו עדין הוא עליו ש"ש וזהו שכתבו ולא לקחו הבעלים ומה שתפס הטור ז"ל התירוץ הא' כ"ל שמה שכלתה התירוץ הא' הוא לפי גרסת הברייתא דתניא שוכר כיצד משלם רמ"א כש"ח רי"א כש"ש ועל גרסא זו מקשה הגמרא לימא מתניתן דלא כר"מ ותירץ אפילו תימא ר"מ בהסיא הכאה וכו' ודחי תלמודא האי תירוצא · אמנם למאי דמסיק תלמודא ולא בעי' אימא כדמחליף רב אבא בר אבוה ותני רמ"א כש"ש לא כראה התירוץ הא' ולזה הטור תפוס לעיקר מאי דמסיק תלמודא ואיב"א קהילכתא למיפסק כלישנא בתרא ומעילא עמד התירוץ הא' דהוי אומן כש"ש ולסותו התירוץ הא' שנזכר בגמרא תפסו לעיקר כמלא פסקן של דברים שכל שהודיע האומן לבעלי הכלי שנגמר ולא לקחוהו הבעלים אינו עליו רק ש"ח ופטור מגנבה ואבדה · וא"כ בנ"ד שלא בלבד שהודיעו שנגמר אלא שמעון עצמו לקח החפץ בידו ולא א"ל ראובן שום דבר על השכירות והוליכו בידו והלך לו א"כ כשתל' ראובן משמירתו מכל וכל ומה שהניחו לפניו אחר כך הוי כמי ש"ח עליו :

ואת כן אמת דלא הוי עליה רק ש"ח אך אכתי נראה לכאורה לחייב ראובן דאע"ג דש"ח פטור מגנבה ואבדה הרי הוא חייב בפשיעה וש"ח שלא שמר בראוי הויה ליה פשיעה ונרא' דהנחת החפץ על הארגז בחנות לא הוי מקום המשתמר שידוע שבני אדם עוברים ושבים ועומדים בפתח החנות ויש שעולים ויושבים בחנות והאומן לפעמים מחזיר פניו מנגד הארגז וישכח שהחפץ מונח שם ויאבד משם באופן שהמקום ההוא אינו מקום המשתמר ונמלא שהאומן פשע בשמירתו וש"ח שפשע חייב · וי"ל הן אמת שהמקום ההוא אינו מקום המשתמר אך עכ"ז ראובן פטור אפי' היה נוטל החפץ מיד שמעון ומניחו על הארגז היה פטור · והטעם לפי שהי' שמעון עומד ורואה כשהניח ראובן החפץ שם ולא אמר לו שיניחו תוך הארגז אלא ששתק ולא מיחה בו נרא' שנתרלה בשמירה ההוא ומאחר שנתרלה בשמירה ההיא אפי' לא היתה שמירה מעולה היה ראובן פטור וראיה לזה מה שכתב המרדכי בפ' המפקיד וז"ל ושומר שמסר לשומר בפני בעל הפקדון ולא מיחה אם נגנב או נאבד פסק בספר המקלוטות דלישבע שני דלא פשע וגם ליתיה ברשותיה ופטרו תרוייהו דכיון דלא מיחה בו לא מצי אידך למימר ליה היאך לא מהימן לי בשבועה עכ"ל · הא קמן אף על גב דקי"ל שומר שמסר לשומר וכו' אפי' ש"ח לש"ש חייב השומה הא' אפ"ה כשנותן לו בפני בעל הפקדון ושתק ולא מיחה בו פסק הרב דפטור והטעם לפי שנתרלה בשמירה ההיא א"כ בנ"ד ג"כ אף אם נאמר שהנחת הכלי שם אינו מקום המשתמר ואין כאן שמירה כיון ששמעון היה רואה ושותק נמלא שנתרלה בשמירה ההיא ואפי' אם נקראת שמירה · וגדולה מזו כתב בתרומת הדשן סי' של"ג בשם מהרי"ח ז"ל שאם נתן הנפקד החפץ בחדר ונאבד משם דפטור ויהיב טעמא דהמפקי' אדעתא דהכי אפקדיה וסיי' בה בעל ת"ה ז"ל וז"ל ונראה דר"ל דכיון דידע המפקיד שהנפקד רגיל לשמור שם בחדר מעיקרא אדעתא דהכי קא מפקיד וכו' הרי אע"פ שלא ראה המפקיד שהניח הנפקד החפץ בחדר אלא שידע שדרכו להניח בחדר ולא מיחה בו דפטור · ומהגם בנ"ד שראובן לא הניח החפץ בידו בפני שמעון אלא שמעון עצמו הניח החפץ בידו על הארגז ולא אמר לו שישאהו משם ויניחהו תוך הארגז וראובן עצמו היה מפליו מונחים שם על הארגז פשיטא ודאי שהוא פטור · ואע"פ שבתחלה א"ל תניחיהו אצלך שר"ל יניחהו אצלו וישמרהו הרי גם כן ראובן לא ענהו וא"ל הנח לפני כדי שיהיה ש"ח עליו ואפי' היה אומר לו הנח סתם היה פטור כדאיתא פרק האומנין וכ"ש בנ"ד דלא אמר לו הנח לפני ולא הנח סתם דפשיטא ודאי שלא קבל עליו שמירתו ולא הוי אפי' שומר חנם אף ע"פ שאינו מקום המשתמר כמו שכתב המרדכי בפ' הפרה ראובן היה עומד בר"ה וא"ל שמעון שמור לי חפץ זה או בהמה זו ואמר לו ראובן הנח לפניך אפי' פשע בו לא מחייב וה"ה אם אמר לו הנח סתם וכו' הרי שאין מקום שאין משתמר כמו רה"ר ואפי' אמר לו הנח לפניך או הנח סתם פסק מהר"ם ז"ל דפטור מכ"ש בנ"ד דהיכא כמה מלי דמעליותא אין החנות כמו ר"ה ועוד שלא א"ל הנח לפניך ולא הנח סתם דפשיטא ודאי דאינו נקרא ש"ח ופטור אפי' מפשיעה :

ואת והרי כתב הרא"ש בתשוב' והביאה הטור ז"ל ח"מ סימן רצ"א על ראובן ההולך ליריד וא"ל שמעון הולך לי מנעלים

אלו עמך וא"ל הניחם על החמור והניחם שמעון על החמור ולא קבלם ראובן מידו אלא כמו שהניחם שמעון כך הוליכם ראובן ולא קשרם והלך לו מן הכלל להסך רגליו והניח החמור על אם הדרך ונאבדו המנעלים והשיב הרא"ש ז"ל דחייב · והרי שם ג"כ שם אותם בידו שמעון על החמור דנמלא דסבר וקבל השמירה ההיא ואיתמר בגמרא הא ביתא קמך או הנח לפניך אפי' ש"ח לא הוי ועכ"ז כתב הרא"ש דחייב משום שפשע שהניח החמור לבדו והלך מן הכלל אם כן בנ"ד נמי היה מקום לחייב לראובן אף ע"פ ששמעון שם אותם בידו על הארגז · וי"ל דלא דמי כלון דידן לההיא דהרא"ש ז"ל לפי ששם הניח החמור לבדו על אם הדרך והלך לו מה שאין בנ"ד שלא הניח החנות לבדה ועוד שם הי' בדרך שאינו מקום משתמר וס"ל להרא"ש דמאי דאיתמר בגמרא הנח לפניך או הנח סתם דפטור דוקא בעיר ודייק לשון הגמ' הכי דאיתמר הא ביתא קמך והוי דבר הלמד מענינו דלא דברה הגמרא אלא בעיר ובהכי לימא לן דאיך יחלוק הרא"ש על גמ' ערוכה דאיתמר הנח לפניך פטור ואיך יחייב הרא"ש בנדון דידיה דא"ל הניחם כאן על החמור דהוי דומיא דהנח לפניך אלא ודאי דס"ל דלא קמרינן הכי אלא בעיר וגם בזה יש חולקים עליו כמו שכתב הנמוקי יוסף פ' האומנין · ואיפשר לומר ג"כ דס"ל בההיא עובדא דמה שא"ל הניחם כאן על החמור דהוי דומיא דמאי דאיתמר בגמ' הנח לפניך דהוי ש"ח מה שאין כאן בנדון דידן דלא אמר לי שום דבר ושם היה בדרך וכאן בעיר ושם הניח החמור והלך מן הכלל דאילו לא הלך והניח החמור לבדו אפי' היו. נאבדים מעל החמור לא היה הרא"ש מחייבו לפי שסבר וקבל השמירה אך בתנאי שיהי' בעל החמור עמו כמו שהיה עומד בעת הנחת המנעלים אבל שילך ויניח החמור לבדו לא קבל השמירה וכנ"ד ראובן לא ירד מן החנות א"כ אף הרא"ש ז"ל יודה בנ"ד דפטור :

ואין לומר אע"ג דלא אמר לו הנח לפניך ולא הנח סתם אלא ששתק כשהניחו אלו הרי הוא כאלו קבל עליו שמירתו ועדיף טפי מי שאמר לו הני ליטני גריעי דהנח לפניך או הנח סתם דדכוותה מליגו בענין קידושין דאיכא כמה ליטני גריעי מהיכא דלא אמר לה כלו' דאם היה מדבר עמה על עסקי קידושיה ונתן לה קידושיה בשתיקה הויא מקודשת והוי טפי שפיר ממי שאומר לה הרי את מיוחדת לי הרי את מיועדת לי דהוו ליטני גריעי וא"כ אף כאן נאמר דשפיר טפי השתיקה מיגרו ליטני גריעי · דודאי אין לומר כן דאדרבא מלשון הפוסקים · ובראשם הרמ"בם ז"ל נראה בהפך דהרי כתב פ"ב משכירות כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו בשומרין · דמשמע אין השומר חייב בשמירת הכלי או הבהמה עד שימשכנו ויביאהו לרשותו ולא די באמירה שיאמר לשמרו ואע"פי שכתב שם בסמוך אם א"ל הנח לפני דהוי ש"ח דמשמע דאמירה לבד הוי שומר אע"פי שלא משך כבר כתב הרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל דהכא אגן קיימין שהניח לפניו בד' אמותיו א"כ כבהמה וא"ל הכישה במקל וכו' אבל שלא בד' אמותיו בעי משיכה וכן פסק בפ"א משאלה ואע"פי דבפ"ז מנזקי ממון כתב ואם קבל עליו בע"ה בלשמור הרי הוא חייב בנזקי השור וכו' דנראה דמיד שקבל עליו לשמור נעשה עליה שומר אע"פי שלא משך · י"ל שגם שם הבהמה היתה ברשות השומר כמו שכתב הרב המגיד ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דכשקבל עליו ברשות לשמור והיא ברשותו הוי כמשיכה · ואע"פי שהטור ז"ל ח"מ סי' רל"א כתב בשם הרמ"בם ז"ל דאינו חייב עד שימשוך במקום שמשיכה קונה דהיינו מן מרשותו כבר כתבו האחרונים ז"ל דאין משמע כן מדברי הרמ"בם ז"ל ותירוץ הרשב"א שתירץ הוא נכון כמלא מדברי הרמ"בם ז"ל נראה דלא סגי באמירה וקבלה אלא במשיכה · ואף לדברי החולקים עליו וס"ל דבקבלה לבד סגי כמו שהסכימו האחרונים הרי בא בפי' בדבריהם שצריך קבלה כמו שכתב הטור והוא קבל עליו לשומרו ואפי' לא קבל עליו בפי' אלא שאמר לו הנח לפני הוי ש"ח הרי שהצריכו לכל הפחות אמירה א"כ אין מקום להוכיח דשתיקה מהניא ונמלא בנ"ד שלא א"ל ראובן שום דבר לא הנח לפניך ולא הנח סתם נראה ודאי דלא הוי שומר חנם :

ועוד נראה פשוט ממקום אחר לפטור את ראובן אפי' אם כדון לש"ש ואף אם יהיה פושע בשמירתו לפי ששמעון היה עוסק עמו במלאכתו בשעת שמירת החפץ וקי"ל פשיעה בבעלים פטור · ותחלה עלה בדעתי לפוטרו מהאי טעמא לפי שעשה עמו במלאכת הכלי עצמו שאבד וקי"ל היה עמו במלאכתו

הויה

הויה שמירה בבעליס ומטעם זה לבד היה נראה לפוטרו אך כד מעיינינן שפיר אשכחן דאיכא למשדי ביה נרגא לפי שיש לד לומר שאין כאן שמירה בבעליס לפי שהעסק שיתעסק בעל הכלי עם השומר כדי שיקרא עמו במלאכתו גריך שיהיה לתועלת השומר וכזה יקרא עמו במלאכתו לפטור השומר מטעם שמירה בבעליס אבל אם היה העסק לתועלת בעל הכלי אינו נקרא עמו במלאכתו ודבר זה יתבאר מהמשנה עובדא דפר' השואל את הפרה דאיתא התם מרימר אוגיר כלוכייתא לבי מזזאי נפק לדלויי טעינא בהדייהו פטעו ביה ומית אתו לקמיה דרבא וחייבינהו א"ל רבנן ואמאי פטיעה בבעליס היא אכסיף לסוף אגלאי מילתא דלמיסר הוא הנפיק הניחא למ"ד פטיעה בבעליס פטור אלא למאן דאמר חייב אמאי אכסיף אלא וכו' ואיכא למידק בהאי עובדא היכי הוה ידעה מריהטא דעובדא שלא סייעם מרימר בשום ענין אלא יצא עמהם כדי לסייעם אבל הוא לא שלח ידו ולא נתן אצבעו עמהם שמכאן למדו המפרשים ז"ל דאפי' לא סייע בעל הכלי לשומר רק שהכין עצמו לסייעו חשיב שפיר עמו במלאכתו כמו שכתב הטור ז"ל סי' שמ"ו וא"כ צריך להבין היאך הניחו טענותיהם השוכר והמשכיר לפני רבא אם אמרו בני חוזאי שלא היה עמהם אלא לסייעם במשא שהיא מלאכה המוטלת עליהם ונמצא על העולם יצא אם כן מאיזה טעם חייבם רבא אם כך טענו עליו והודה דבריהם למה חייבם וכי רבא לא ידע דשמירה בבעליס דפטור דמשנה שלימה השואל את הפרה ושאל בעליה פטור ומוכחת שם בגמ' דגם פטיעה בבעליס דפטור ואע"ג דהיא פלוגתא דאימורלי כבר אפסיקא הלכתא דפטור ולאו דוקא שאל בעליה עמה אלא אם נתרצה להיות שאול לו לסייעו הוי שמירה בבעליס כדמוכח התם בגמ' וא"כ מאיזה טעם חייבם רבא ואם לא יצא עמהם רק לראות כובד המשא כדמסיק בגמ'הם מודים לדבריו איך רבנן הקשו עליו ואמרו שמירה בבעלי' אף אם תהיה שמירה בבעליס הרי לתועלת עצמו יצא לראות אם המשא כבד על בהמתו וא"כ לא הויא שמירה בבעליס ונמצא לפתי הטענות שאיפשר להיות בענין זה מכל צד קושיא ותו איכא למידק במאי דקא מקשה הגמ' הניחא למ"ד וכו' אלא למ"ד אמאי אכסיף לא יכולתי להולמו דודאי רבא לא ס"ל אלא כמאן דאמר שמירה בבעליס דפטור דאי הוה ס"ל כמ"ד חייב כשהקשו לו רבנן למה אכסיף הו"ל אגא ס"ל כמאן דאמר חייב ומדלא תירץ הכי נראה דס"ל כמאן דאמר פטור וא"כ מאי קאמר הניחא וכו' אלא למאן דאמר חייב אמאי אכסיף ואם ס"ל כמ"ד פטור למה לא הוה מכסיף:

ונ"ל שמרימר לא יצא בתחלה רק לראות כובד המשא כדמסיק הגמ' לבסוף אבל הולרך לסייע עמהם בטעינת המשא כדי שע"י זה ידע כובד המשא ובבואם לפני רבא וטענו עליו שנשא עמם והויא שמירה בבעליס אמר אע"פי שנשא עמהם וסייעם הרי בטעינתו עמהם ידע כובד המשא ונמצא אע"פי שסייעם הרי נ"כ יצא זה תועלת לעצמו ולא הויא שמירה בבעליס גמורה ומרימר לא חזי לטעון שמתחלה לא יצא לטעון עמהם רק לראות כובד המשא שהשב שאינו מעלה ומוריד יצאתו בתחלה רק מאחר שבטעינתו עמהם ידע כובד המשא והוי תועלת עצמו שבזה לא הויא שמירה ובזה נתעצמו רבא ורבנן בדין רבא ס"ל אע"פי שסייעם הרי בסיוע זהים תועלת עצמו ולזה חייבם ורבנן ס"ל מאחר שגם בזה יש תועלת השוכריס והרוחה שהוא מסייעם לוושא מילתא שהיא שמירה בבעליס ורבא רבא שהדין עמהם מאחר שסייעם דאם לא היתה כוונתו רק לידע כובד המשא בראיית עין היה יכול לראות כובד המשא מבלי שיסייע עמהם ולזה אינכסיף רבא ומרימר הבין דבריהם וכוונתם וחזר והביא ראיה שלא היתה כוונתו רק לראות כובד המשא ומעיקרא לא יצא רק לראות כובד המשא וכודאי שהביא ראיה לדבריו וזהו שפי' בעל הגמרא לבסוף אגלאי מילתא ר"ל שהביא ראיה מרימר שמתחלה לא יצא רק לראות כובד והסיוע שסייעם לא היה רק כדי לידע כובד המשא וכודאי שהביא ראיה על זה שאם לא היה מביא ראיה לדבריו שמתחלה לא יצא רק לראות כובד המשא לא היה מוכל מהם דמי הבהמה שהמוציא מחבירו עליו הראיה ואחר כמה שנים בא לידי תשובות מהר"שך ז"ל ח"ב סי' ק"ד וראיתי שפי' ההוא עובדא בשני פנים שונים והעומד על דברי הרב ז"ל יראה שסיכם החוקים והעומד על דברי המרדכי שהביא מהר"יק ז"ל בבי' סי' שמ"ו וראה שפירושמו בהוא עובדא הוא ככון:

נמצינו למדים מהפי עובדא דמרימר שאם בעל הכלי היתה כוונתו בתחלת סיוענו לשומר כדי להועיל לעצמו אע"פי שבזה הוא מועיל ג"כ לשומר לא הויא שמירה בבעליס וחייב השומר. וכן פסק הטור ח"מ סי' שמ"ו א"כ בל"ד אע"פי שסמעון עשה עם ראובן במלאכתו שסייעו בהתכ' הזהב הרי קודם שהתחיל ראובן במלאכת שמעון א"ל שהמשרת שלו אינו מלוי אצלו וזה לא יוכל לעשות חפצו וא"ל שמעון שהוא יסייעהו במקום המשרת וכל זה הוא עושה בשביל הנאת עצמו כדי להשלים לו החפץ כחפצו ורצונו נמצא אע"פי שהיה עמו במלאכתו אינה נקראת עמו במלאכתו מאחר שלא סייעהו רק לתועלת עצמו. וגם מטעם אחר נראה דלא הויא שמירה בבעליס לפי שראובן לא נתחייב בשמירת הזהב אלא משעה שקבלו מיד שמעון ומאז והלאה נתחייב בשמירתו ומה שנתעסק עמו בהתכת הזהב היה אחר כן אחר שהשלים החפץ שהיה ביד ראובן נמצא שבשעה שנתחייב ראובן בשמירת הזהב עדין לא היה עמו בשעה שקיבל עליו השמירה ולא אחר כן כדאיתא בפ' השואל וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ב משכירות וז"ל אם שאל השומר את הבעליס עם הדבר שלהם או שכרן הרי זה פטור וכו' בד"א בששאל את הבעליס או שכרן בשעה שנטל את החפץ אבל נטל את החפץ ונעשה עליו שומר ואח"כ שאל את הבעלי' וכו' וכן בפ"ב משאלה וכן פסק הטור סי' שמ"ו ואע"פי שקודם שקבל הזהב מיד שמעון א"ל שמעון שיסייעהו בהפחת האש ונמצא שקודם שקבל עליו השמירה כבר א"ל שיסייעהו. ונמצא שקודם שנתחייב בשמירה היה עמו וכה"ג נקראת שמירה בבעליס אע"פי שלא היתה בשעת השמירה כדאי' בגמ' האי מאן דבעי למישאל מדי מחבריה וליפטר ליתא ליה אשקיין מיא וכו' וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכן כתב הטור ז"ל וז"ל לא שנה אם בזה שלת הבעליס עם שלת הפרה כאחד לא שנה היה הוא שאול או שכור לו ואח"כ השאיל לו פרתו פטור וא"כ נראה לראורה שהיא שמירה בבעליס. י"ל דכפי האמת אין זאת שמירה בבעליס דבשמירה שא"ל שיסייעהו איכא נקראת שמירה בבעליס דדוקא במעשה בידים שיעשה עמו או בהכנה שמכין עצמו לסייעו אבל בשמירה שאומר בפיו לסייעו לא הוי ש"ב כמו שכתב הטור א"כ אם בהנו לפטור ראובן מהאי טענתא אין זו נקראת שמירה בבעליס:

אמנם מלד מה שנתעסק עמו במלאכה נראה פשוט דהויא שמירה בבעליס שהרי קודם שקבל ממנו הזהב ונתחייב בשמירתו כבר היה שמעון שאול לו שקבל ממנו הבדולת והלבנים טובות ויפה אצלו והתחיל לסייעו ואז קבל מידו הזהב והנה עכשיית החפץ ההוא הוא כולו לתועלת ראובן ואין לשמעון בו שום תועלת א"כ דבר פשוט הוא דהויא פטיעה בבעליס לפטור דהכי אפסיקא הלכתא וכן פסקו כל הפוסקים נמצא שראובן אפי' משביבן ליה לשוכר גמור והיה פושע בשמירת החפץ היה פטור ומה גם דאפי' ס"ח לא הוי כמו שהוכחנו לעיל. ומאחר שהוכחנו שהוא פטור נראה פשוט שחייב שמעון לשל' לו דמי פעולתו בדינא ובדייני זהו מה שנלע"ד כפי הדין אך להאבת האמת והשלום הייתי רוצה לעשות משפט שלום ביניהם ויעשו לפנים משורה ומה גם שמעתי עתה לבסוף מי הם התובע והנתבע ואנשים אחים הם וכדי שלא תהיה אם הקטטה והמריבה הולכת וגוברת ביניהם ועל ידי שבשביל שיאחרו אחים ולא יתפרדו בפירוד שנאת הלב מוטב הוא שיעשו פשרה ביניהם שזהו הטוב והיפר בעיני אלהים ואדם שבעונותינו שרבו מי הוא זה ואיזה הוא שיוכל לעמוד על שורת הדין וכל ימי אני מרחיק עצמי בעז ותעצומות משורת הדין רק לעשות כל מיני השתדלות לעשות משפט ושלום ולכן טוב ויפר שיעמוד החכם הענוו כה"ר דוד יצ"ו והוא יפשר ביניהם פשרה קרובה לדין וזה כל אחד על מקומו יבא בשלום ומי שנקרא שמו שלום ישפוט לנו שלום ויברך את עמו בשלום כ"ד אחיכם הקטן מעפר לל שלמה נרור ס"ט:

שאלה כה

ראובן היה חייב מנה לשמעון לזמן בשטר ובתוך הזמן בא ראובן ליכך למדינת הים ועכבו שמעון שלא יצא עד שיזמין לו אם בלבבו

כלבבו שבהגיע זמן הפרעון יפרע לו מעותיו והלך והבילו שיכנס
ערבן קבלן בעדו לעת הפרעון וכן היה שנכנס לוי ערבן קבלן
לשמעון וכתב כתב ידו ונתנו ביד שמעון וז"ל הכתב היד מודה אני
החותם למטה איך נכנסתי ערבן קבלן לשמעון בעד ראובן בסך
שהוא חייב לו כגרלה מן הסטר שיש בידו שכל זמן שיגיע הזמן
שקבע לו ולא יפרענו אפרע לו אני הסך הנז' על מנת שבשבילך
ראובן למקום שהולך ישתדל בעד ותעכומות לגבות לי מעותי שיש
לי אצל יהודה ויברר לי חשבוני עמו באופן שלא יאחיר לי עם יהול'
שום חשבון ואם יברר לי חשבוני כנז' ואם לא יפרע לו ראובן לזמן
אפרע לו אני ואם לא יברר לי חשבוני לא אפרע לו שום דבר ואלך
ראובן למ"ה והתחיל לעסוק בעסקיו ובתוך הזמן העלילו עליו
אנשים בני בליעל עלילות ברשע ומזה היה הולך מדאי אל דמי
והולרך לפזר רוב מעותיו להגיל נפשו וברח מן העיר למלט נפשו
ולא מלא עת ועונה לישב עם יהודה לחשבון ושמעון כשידע בדבר
הלך וקנה סחורה מלוי בהקפה כדי שיהיה מוחזק במעותיו שנכנס
לו ערבן בהם ועתה הגיע זמן פרעון דמי הסחורה שלקח שמעון
מלוי ות בע לו מעותיו ושמעון אומר לו אתה נכנסת לי ערבן בעד
ראובן וראובן כבר נשבר ואין מוחזו ואין לי מה לגבות ממנו ולוי
ושיב אני לא נכנסתי ערבן אלא בתנאי כמו שכתוב בפתקא ומאחר
שלא נתקיים התנאי איני חייב כלום דאדעתא אם הייתי ערבן
ושמעון משיב שאם לא קיים התנאי מפני שנאנס והעלילו עליו ולא
מצא זמן לקיים הנאי ולוי אומר הרי יש עתי יותר מעני חדשים
ולא דבר עמו מאומה ושמעון אומר וכי אתה התנית עמו שתכף
בכניסתו לעיר יברר חשבונך אתה התנית עמו שיברר לך חשבונך
כל זמן שירצה לא תכף ומיד ועתה אתה האדון ברוך ה' תשיב לנו
תשובה נכונה לפי שאנחנו לא נדע מה נעשה כי אליך עינינו :

תשובה

אחי ורעי גבירי ושועי אדברה נא
שלום לכם שלום לתורתכם לתבל'
המפואר בא אלי והגיע עדי ואע"פי
שלבי בל עמי ורבות אנחותי ולבי דוי להפיק רצונכם ולהשיבות
הריב באתי בקצרה ולא בארוכה כפי העת והשעה . לבאורה היה
נראה לחייב את לוי במה שנתערב בעד ראובן ואע"פי שלא נכנס
ערבן אלא על תנאי שיברר לו חשבונו ואם לא יברר לו חשבונו שיהיה
פטור כמו שכתוב בכתב ידו שבו נשתעבד ומולא שלא קיים תנאו
ואם כן ממילא נתבטל השעבוד והחיוב ע"ז היה נראה לחייב את
לוי לפי שאנו רואים שראובן נאנס ולא בא מידו לקיים תנאו וקי"ל
אנוס רחמנא פטריה והפילו באיסור וחומר שבועות ונדרים אם
היה הנדר והשבועה באנוס אינם חלים בכל כדאיתא בפ' שבועות
שתים שהן ארבע התלה בשבועה פרט לאנוס ובפ' ארבעה נדרים
שנינו ארבעה נדרים התירו חכמים ואחד מהם נדרי אונסים
ואפי' לא היה אנוס בשעת המעשה אלא שתחלתו נעשה בדלון
וכשבא לקיימו נאנס עליו ולא מצא לקיימו מיקרי אנוס כדתנן התם
נדרי אונסים כיצד הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה
בנו או שעכבו נהר וכו' ובגמרא ההוא גברא דאיתפיס זכותיה בב"ד
ואמ' לי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלן זכותי איתנים ולא
אתא אמ' רב הונא ליבטלן זכותיה א"ל רבא אנוס הוא ורחמנא
פטריה . הרי שמתחלה כשהתפיס זכיותיו בב"ד לא היה אנוס רק
בדלונו הניחם ביד ב"ד שיתנו לו זמן עד שילך ויביא ראיותיו כמו
שפי' הר"ן וכשבא לקיים המעשה נאנס ולא היה יכול לבא ופטריה
רבא מטעמא דאנוס הוא . וא"כ בנ"ד אע"פי שלא נשתעבד לוי
אלא אם ראובן יקיים לו תנאיכהו' גברא דלא קבל עליו שיתבטלו
זכיותיו אלא אם לא יבא לשלשים יום ואח"כ לא היה יכול לבא
ופטריה רבא ולא נתבטלו זכיותיו וטעמא הוי דהו"ל כאלו קיים
תנאו ובא תוך השלשים יום אף כאן בנ"ד מאחר שלא היה יכול
ראובן לקיים תנאו חשבונו ליה כאלו קיימו ובקיום התנאי ממילא
מתחייב לוי ואפי' לא היה כאן אונס מיתה מקרי אנוס וכמו שמקשה
הגמרא אם וכי תימא קטלא שאני והתנן נדרי אונסים כיצד אלא
הוא אם אחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסים . הרי
עיכוב הנהר לבד שאין כאן אונס מיתה ומיקרי אונס . ואונס ממון
לבד מיקרי אונס כדאמרי' בבתרא פר' חזקת הבתים אמרי נהרדעא
כל מודעא דלא כתוב בה ידעינן ביה באונסא דפלניא וכו' אלא
מודעא וכו' ומסיק תלמודא כי ההוא מעשה דפרדיסא וכו' והוא
מעשה בפ' איזהו נשך דאמרינן התם ההוא גברא דמשכן ליה
פרדיסא לחבריה אכליה תלת שנין א"ל אי מזבינתו לי מזמנא ואי לא
כבישנא לשטרא דמשכנתא ואמינא לקוחה היא בידי . הנה כאן לא
היה מפסידו אלא ממון שהיה מכחישו ורצה לומר לו שהשדה מכורה
לו וזה מפסיד לבעל השדה וקא חשבי ליה אונס ועוד מתני'
דנדרים דתנן נודרים למוכסים והרי המוכס אינו נוטל ממונו אלא
ממון וקא חשיב ליה אונס וכן פסק הטור ז"ל סי' ר"מ וז"ל לא שנו
אנסוהו אונס הגוף ולא שנו אנסוהו ממון כגון שהפחידוהו בהפסד
ממון וא"כ בנ"ד שראובן היה אנוס אונס ממון שהעלילו עליו ולא
בלבד הפחידוהו אלא שהפסידוהו והלו לא ברח לנפשו איפשר שהיה
בא לידי מיתה נראה ודאי שהוא אנוס :

דין אמת שמלינו שיש מקום שאפי' יהיה אנוס ועכ"ז יהיה חייב
והוא כשיתחייב האדם לחבירו באיזה דבר אך על תנאי
שחבירו נ"כ יעשה לו דבר אחר וכשיבא חבירו לקיים התנאי שהתנה
עליו אפי' יהיה אנוס ולא יכול לקיימו עכ"ז לא חשבינן ליה כאלו
קיימו כדי שיתחייב לו חבירו והוא אם יהיה האנוס ההוא אונס מגוי
ונלוי ומפורסם ורגיל להיות דאמרי' לי' אחת משתי חלוקות לו שלא
עלה על דעתו בשע' שקבל עליו לקיים התנאי האונס ההוא שאינו
להיות לו שפלה על לבו ומכל לד אנו מחייבנן ליה אם לא עלה על
דעתו במ"ה איהו דאפסיד אנפשיה מאחר שהוא דבר מצוי להיות
א"כ הי' לו להעלותו על לבו ולתנות על חבירו ולומר אני מקבל עלי
לקיים לך התנאי שהתנית עלי אך אם יארע לי אונס פלוני ולא אוכל
לקיים התנאי אני פטור מקיום התנאי שנתחייבתי לך לקיימו .
ומאחר שלא התנה עליו כך איהו דאפסיד אנפשיה . אולם עלה
על דעתו וע"ז לא התנה אמרי' בודאי דסבר וקבל שאפי' יהיה
אנוס באנוס ההוא אפי' הכי יתחייב . והראיה לזה ממה שאקדים
הגמ' לרבא מ"ש מהא דתנן הרי זה גיטך מעכשיו אם לא בתוך
מכאן ועד י"ב חדש ומת תוך י"ב חדש הרי זה גט ואמאי והא מילתא
אחנים אמרי' ודילמא וכו' והדר מקשה הגמרא לרבא מ"ש מיהא
דאמר אי לא אתינא מכאן ועד מכאן ועד תלתין יומין ליבטלן
אתא ואפסקיה מברא אמר חזו דלא אתאי חזו דאתאי ואמר שמואל לא
שמיה מתיא ואמאי והא מינס אנים ותירץ הגמ' דילמ' אונסא דמגלא
שאני . ופר"י ומעברא אונסא דמגלא הוא דזמנין דלא משתכח
בהאי גיסא ומבעי לי' לאסוקי אדעתיה ודילמא אסיק אדעתי' ואפ"ה
לא אתא' משום הכי אי אתני בהאי זימנא אמרי' גמר ומקני דלמא
גט אפי' עיכבו שום אונס אבל בעלמא אי איתנים פטור הכא הרחוה
ירחה בארכיות לשון רש"י ז"ל להורות לנו שמכל לד שאיפשר לחיות
בענין כזה שאפשר לומר עלה על דעתו אונס זה מאחר שהוא מצוי
להיות אז לא עלה ומכל לד מחייב אם לא עלה בדעתו מחייב דמחני
ליה לאסוקי מאחר שהוא דבר מצוי . ואם עלה בדעתו נ"כ מחייב
וז"ש רש"י ז"ל ודילמא אסיק אדעתי' ואפ"ה לא אתנה וכו' וכתב
הרא"ש ז"ל שם דמעברא אונס דשכיח ועכבו נהר דמתני' הייני שנהל
הנהר מהפשרת שלגים לא שכיח וכ"כ הר"ן ז"ל ודלמ' אונס דמגלא
שאני כלומר דכיון דשכיח טובא הא"ל לאתנויי . ומלא שמה שאמרה
המשנה שעיכבו נהר דליהוי פטור הוא בנהר שאין דרכו ליגלות וכן
נ"כ ההוא דאתפיס זכותיה בב"ד דפטריה רבא הוא שנאנס בדבר
שאינו מצוי ולזה לא אמרי' חיבעי ליה למתני' ומלא אתני איהו
אפסיד אנפשיה אם סבר וקבל לפי שאינו דבר מצוי ודבר שאינו מצוי
לא יעלה על לב וכהוא גברא דאתיתא בפ' מי שחחזו דהוא גברא
דזבן חרעא לחבריה וקבל עליה כל אונסא דאתילד לסוף אפיקו בה
נהרא וכו' וא"ל רב תחליפא לרבינא אונסא דלא שכיח הוא ופי' רש"י
אפיקו בה נהרא לזה המלך שיעבירו בה הנהר דרך אותה שדה הרי
שפי' שנזה המלך ר"ל דבר שאינו מצוי ולא יעלה על לב וכן הכא
עובדא דאיתמר התם בסמוך דרב פפא ורב הונא דזבינו שושפתא
אגודא דנהר מלכא ואגור מלחי לעבירנהו קבילו עלייהו אונסא
דמתילד לסוף איסתכר נהרא אמר להו אגורו חמרי וכו' אתי לקייה
דרבא אמ' להו קאתי חיורי משלחי גלימי דאיגבי אונסא דלא שכיח
באופן שכל אונס שאינו מצוי לא אמרי' חיבעי ליה למיתני' ומלא
איתני אפסיד אנפשיה אבל זה שנתן גט ודרך המעברא לפעמים
תהיה בשפת הנה' מלד המזרח ולפעמים מלד המערב ומלא שהוא
דבר מצוי ומאחר שהוא מצוי היה לו להתנות ולומר אם לא בתוך
מכאן ועד שלשים יום יהיה גט לבד אם בתוך לשפת הנהר ולא
אמלא המעברא אע"פ שלא אנסם לעיר הרי אני כאלו בתוך ומשום
שלא התנה כך אמרי' שלא קיים תנאו :

ועתה יש לנו ב זה מקום עיון להודיע ולהודיע אם האוכ' הזה דמגליה כהאה דאפסקיה מברא ואם כן הוה להו לראובן ושמעון שכתחייבו לקיים ללוי תגלו כדי שבזה יתחייב גם הוא לפרוע מה שבפת עבד לאסוקי אדעתייהו ולהתנות על לוי ולומר אנו מקבלים עליונו לברר לך חשבונך עם יהודה אך אם יבא אונס פלוני לראובן אנו פטורים מחיוב קיום התנאי ואתה תעמוד בחיובך ומאחר שלא התנו לא מיקרי אונ' או נאמר שאין אונס זה מלוי להיות שיעלילו על אדם בלי עשות שום פשע אע"פ שבעונות אנו בין העכו"ם נשלול שלל ולבוז ובכל יום ויום עומדים עליונו לכלות ממונינו ודמינו והלבנו עכ"ז לא יעל' על לב אנוס להתנות על זה וכיון כהאה דתפס זכוותיה וכהנהו דבפ' מי שאחזו ונמצא שהאונס שבא על ראובן מיקרי אונס ומיפטר בהני מלקיים תנאו והרי הוא כמי שקיימו וממילא מתחייב לוי גם יש לראות על מי משכיחה הי' מוטל להתנות אם על לוי שנכנס על התנאי הנז' היה לו להתנות על ראובן ושמעון ולומר איני נכנס ערבן אלא על התנאי הנזכר ואם יבא אונס פלוני על ראובן ולא יכול לקיים תנאו אני פטור מהערבנות או על ראובן ושמעון היה מוטל להתנות התנאי הנז':

והנה לפשיטות הספק האחרון מצאתי להר"ן ז"ל שכתב נבי ההוא דאתפיס זכוותיה וז"ל ורב הונא אלא אני ליה מילי משמע דלא חש לפרכיה משום דהתם לא ה"ל למדיר לאתנויי דמאי איפכת ליה אבל הכא כיון דה"ל לאתנויי ולא אתני איהו אפסיד אנפשיה. נקטינן מדבריו שעל מקיים התנאי מוטל להתנות לא על המתנ' דמאי איפכת ליה למתנה א"כ בנ"ד בודאי על מקיימי התנאי היה מוטל להתנות ולא על לוי דמאי איכפת ליה הוא התנה על הסתם שלא יתחייב רק אם יברר לו חשבונו ומה יש לו עוד להתנות אבל מקיימי התנאי היה להם להתנות. אמנם לפשוט הספק הנ' בחמת דעת אין בידי בעיר הזאת מן הפוסקים האחרוני' רק אחד לו שכיס. ומצאתי להר"ן ז"ל בפ' ההלכות על הך דמסיק הרי"ף ז"ל ושמעינן מינה דהילכתא אין אונס בגיטין כתב וז"ל וג' מיני אונסים הן אונסא דשכיח טובא אפי' בממון לא הוי אונס דהוי בעי ליה לאתנויי ומדלא אתני איהו דאפסיד אנפשיה כדמוכח בריש כתובות. ואונס דלא שכיח כלל אפי' בגיטין הוי טענת אונס אבל באונס דשכיח ולא שכיח הוא איכא פלוגתא בין ממון לגיטין וכן כתבו התוספות בפ' מי שאחזו בדיבור איתיביה רבינא לרבא וז"ל ואומר ר"י דאיכא ג' גווני אונס דאונס דשכיח לגמרי לכ"ע אין אונס ואונס דלא שכיח כלל אפי' לרבא יש אונס בגיטין וכו' ופלוגתא לאין טענת אונס בשכיח ולא שכיח. והנה אם באנו לדייק מתחלת דברי הני רבוותא שכתבו דשכיח טובא ולגמרי שבזה לבד לא מיקרי אונס יצא לנו בנ"ד דלא הוו צריכי לאתנויי שדווקא בדבר שהוא מלוי הרבה בזה היה להתנות ועניין המקרה הרע שקרה לראובן אינו מלוי הרבה ולא הרבה לבד אלא מעט מן המעט פעם ביובל ואם כן לא אפסידו אנפשייהו במה דלא אתנו ואם באנו לדייק גם כן בסוף דבריהם שכתבו שכיח ולא שכיח יש חילוק בין ממון לגיטין ולא לגיטין ל"ד גם שדבר זה ב"כ שכיח ולא שכיח ונמצא שבממון מיקרי אונס:

יצא לנו עתה נפקותא לנ"ד שהאונס הזה שאירע לראובן אינו מאותם דשכיחי טובא ושכיחי לגמרי אלא מאותם דשכיחי ולא שכיחי וה"כ מיקרי אונס ונמצא שראובן איפטר מקיום התנאי והרי הוא כמו שקיימו וממילא מתחייב לוי מלא ערבנותו. הן אמת שמצאתי למהר"י בן לב בח"א סי' ע"ב שנשאל על איש אחד נשבע לאשתו בשעת כעסו שלא יוציאנה למדינה אחרת ואח"כ נראה שאינו יכול להתפרנס באותה מדינה שמזונותיה ביוקר שיביאת הכרכים קשה ורוצה לעקור דירתו ממדינה זו ורוצה ללכת למדינה אחרת שמזונותיה בזול ושרה אשתו מעכבת עליו וכו' והשיב הרב ז"ל וז"ל בסוף התשובה אלא יכול למימר אדעתא דהכי לא נשבעתי משום דהוי מילתא דשכיחא וכו' וכדאמרי' בפרקא קמא דכתובות ההוא דאמר לחבריה לא אתינא מכאן ועד שלשים יום וכו' ואמר שמואל לא שמיה מתיא וכו' וכן בנ"ד כמי הוי מילתא דשכיחא שאין אדם יכול להתפרנס במקום אחד וקשיש מזונותיו ובים ליה בהאי מתא לזיל לאתא אחריבא וכיון דכן הוי מילתא דשכיחא וה"ל לאתנויי ע"כ. הגה"רב ז"ל כתב דמיעטו הריוח והפרנסה הנם שלפי הנראה דמילתא דלא שכיח ולא שכיח ואין שום אדם מעלה על לב דבר זה ולומר שלא ימצא פרנס ומה גם שהאיש ההוא בודאי היה שרוי בעיר קודש שנשא האשה ההיא וידע מוצאיה ומבואיה ולא נשא אשה אם וקבע דירתו עד שנחה דעתו במזונות העיר ההיא וכת' הרב שהיה לו להעלות על לבו אולי יבא זמן שלא יוכל להרויח מזונותיו והבעלי ליה לאתנויי ומדלא אתני אפסיד אנפשיה וקא חשיב לה מילתא דשכיחא ומשום לה להאוא דאפסקיה מעברא. וא"כ נם בנ"ד אית לן למימר דהוי מילתא דשכיחא והיבעי ליה לאתנויי. ויש לד אחר גם כן לומר דמיפטר להיות בנדון ההוא חומרא דשבועה לזה הרב ז"ל דן אותו ענין דמילתא דשכיחא ואפטר ג"כ שמיעוטו הריוח והפרנסה תכלל בכלל העניות דשכיחא אמנם ענין זה שקרה לראובן הוי שכיח ולא שכיח כהאיש מתני' שחלה הוא או חלה בנו דהוי אונס בממון ולא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה ומצאנו שלוי עדין קיים בערבנותו אע"פ שלא קיים ראובן תנאו דהשכינן ליה כאלו קיימו מאחר שהיה אנוס אע"פ שלא היה אלא אונס ממון ולא ה"ל לאסוקי אדעתיה להתנות עליו בדכתבינא לעיל וגם מה שטוען לוי ואומר והרי הוא יושב עמו ב' אדמים והיה יכול לקיים תנאו אין בדברין ממשות ויפה הוא משיב לו שמעון מאחר שלא קבע לו זמן כדי לקיים תנאו הרי הדבר תלוי ברצונו כל זמן שירצ' לקיים וקיים וכמו שכתב מהרי"ק ז"ל בשם הרב המגיד ז"ל בטור ח"מ סי' ל"ח וז"ל ודע שכל התנאי שלא נקבע להם זמן סתמן לעולם והטעם לכל זה מפני שכל תנאי שהוא במעשה ולא נקבע לו זמן מן הסתם הוא לעולם וכן כתב בשם הר"ן ז"ל. ואם כן בנדון דידן מאחר שלא התנה עליו ונקבע לו זמן נשאר הדבר ביד ראובן כל זמן שירצה לברר לו חשבונו יברר אך צריך לברר לו חשבונו קודם שיצא מן העיר ואפי' ביום אחרון שירצה לצאת לדרך פעמיו היה יכול לברר חשבונו ואם כן אין בטענת לוי ממשות נמצא מכל מה שכתבנו היה נראה לחייב את לוי:

אמנם כפי האמת והצדק אין על לוי שום חיוב כלל מצד הערבנות ואפי' היה ראובן מברר לו חשבונו ומקיים תנאו אם לא היה לוי רוצה ליפרע לשמעון לא היה עליו שום חיוב כלל לפי שאין כאן דין ערבנות כלל משני צדדים הא' שלא היה קנין בדבר וקי"ל ערב אחר מתן מעות צריך לקנות ממנו כדי שיתחייב ואפי' שכתב לו כתב ידו ונתחייב בכתב ידו אין עליו חיוב דהא אפי' בשטר החוב עצמו אם אחר שנכתב השטר ואחתמו העדים כתב הערב ערבנותו ולא נטלו ממנו קנין אינו משתעבד כמו שכתב הטור סי' קפ"ט וז"ל וערב היולא אחר מיתום שטרות פירוש לאחר שנחתמו העדים בשטר כתב ואני ערב ועבר שהוא כת' ידו הוא זה אם שבדי' מעידים עליו כתב הרא"ב שהוא משתעבד בלא קנין וכו' והרמ"ה כתב שאינו משתעבד וכני מיסתבר הרי שהטור הסכים לדעת הרמ"ה שאינו משתעבד וכתב מהרי"ק ז"ל בשם הת"מ וז"ל וכת' הרב המגיד פכ"ו ממלוה שנראה מדברי הרמ"בם ז"ל שסובר ערב היולא אחר מיתום שטרות צריך קנין הרי שהרמ"בם הרא"ב ז"ל והרב המגיד ז"ל שהרמ"בן והרש"בא העלו מסוגייתא פ' הנשא שטר היולא אחר מיתום שטרות אינו צריך קנין דוקא שכתב בכתב ידו בשטר החוב עצמו אבל בנ"ד שהערבנות כתובה בפני עצמה ולאחר מתן מעות בזמן וזמנים דקי"ל בעי קנין אפי' כתב לו שטר בפני עדים על הערבנות ולא נטלו קנין אינו כלום אליבא דכ"ע ואין חולק בדבר כמו שכתב עם הטור בסמוך וז"ל וכל היכא דבעי קנין אי לא קנו מניה אינו גובה ממנו אפי' מנכסי בני חורין אפי' כתב לו שטר הרי שכתב בפי' אפי' כתב לו שטר ואם שטר בכל מקום הוא בפני עדים וכתב מהרי"ק ז"ל שם בשם המיסריס שאפי' תקע לו כפו לא משתעבד והטור ז"ל לא כתב שום חולק בדין גראה פשוט שהוא מוסכם ומכל שכן בנ"ד שאין כאן שטר בעדים ולא נשתעבד בפני עדים אלא כתב לו כתב ידו בלא שום קנין פשיטא ודאי דאין כאן ערבנות:

ועוד מטעמא אחריתי יש לפטור ואין באן ערבנות בלל ואפילו היתה הערבנות בקנין ואפ"ה לוי פטור והטעם לפי שהיתה הערבנות על תנאי וכתב הטור ז"ל סי' קל"ח וז"ל בתב הרמ"בם ז"ל ערב שנשתעבד עצמו על תנאי אף ע"פ שקנו מידו לא משתעבד כיצד אמר לו בשעת מתן מעות תן לו ואני ערבתם יהיה כך וכך ואם לא יהיה כך לא ישתעבד שכל התולה שיעבוד שאינו חיי' בו כי אם בתנאי יהיה ואם לא יהיה לא נתן ומקנה. הרי שכתב

הרמ"בם כל ערבנות שהיא על תנאי אפי' ישול קנין לא מתעבד ·
וסייס הטור ז"ל וז"ל אף ע"ג דכל ערב הוי אסמכתא דאמר אם לא
יפרע לך הלוה אני אפרע ואם יפרע לך אני לא אפרע שאני כל ערב
שלא תלה שעבודו בדבר בתנאי לא גמר ומקנה עכ"ל הרי הטור ז"ל
בירר וליכן לנו דברי הרמ"בם ותירץ מה שגראה בהם מהקושי ולא
הביא פוס חולק על דבריו גראה פשוט דנקטינן כוותיה · א"כ בנדון
דידן אפי' היה קנין בדבר או קודם מתן מעות דלא בעי קנין לא היה
מתעבד לוי לפי שלא נעשה ערב על תנאי באם יבורר לו חשבונו
ואם לא יבורר אינו מתעבד כיון שכתוב בכתב ידו והתנאי הנעש'
ביניהם נעשה כהלכתו תנאי בפול והן קודם ללאו באופן שהוא תנאי
גמור וא"כ מאחר שלא נתעבד אלא על תנאי אין כאן פוס ערבנות
וזה היה אפי' היה קנין בדבר מכ"ם שאין כאן פוס קנין ואפי' שהיה
לוי קבלן אין בכך כלום שבפירוש כתב הרמ"בם ז"ל וכן הערבן או
הקבלן שחייבו עצמן על תנאי וכו' וכן כתב הטור ז"ל סי' קכ"ט וכסה
שאין הערב מתעבד אלא בקנין או בשעת מתן מעות כך הקבלן
אינו מתעבד אלא בחתך מהדברים הכלל העולה מכל מה
שכתבנו שלוי פטור מכל ועד כל · זהו הגל"עד אחיכם הקטן שלמה
נרורס"ט:

שאלה כו

ילמדנו רבינו קודם זמן הדבר לא אליכם היה מנהגינו על דין תורה
הבעל יורש את אשתו אם תמות בחייו ומזמן הדבר הרחמן יגיענו
התקינו מכמינו גר"ו ויחידי סגולה שכל אשה שתמות תוך ג' שנים
לנשואיה ולא תשאיר זרע אחריה שיקח אבי האשה או הקרוב לירשה
אבי הנדוניא ואבי הנדוניא יקח הבעל ומן הזמן ההוא והלאה כך אנו
נוהגים ועתה אירע באשה אחת שנכנסה ערבית קבלנית בעד
אביה לראובן בב"ה גרושות ומתה האשה הנו' ובא אביה ולקח מה
שעלה בחלקו מירושת בתו ובא ראובן ורוצה ליטול מאבי האשה מה
שבתו חייבת לו מלד הערבנות בטענת שהוא יורש ואין לו מה
ליירש על שיפרע החוב שבתו חייבת ואנו נראה לנו שהוא חייב
לפרוע לו לפי שמשעה שחייבה עצמה לראובן שנשתעבדו נכסיה
לב"ח וא"כ אין לאביה שום זכות בנכסים ההם לפי שבבר הם
משועבדים לראובן בחייה ועכ"ז לא רצינו לסמוך על דעתינו
ומעכ"ת תורה לנו הדרך אשר נלך בה:

תשובה

בבר כתבתי לכם פעמים שלש שאני בעומתי גר מתגורר בארץ הזאת וספרי הפוסקים האחרונים
אשר אנו שותים דבריהם אינם נמצאים במקום הזה רק שנים
שלשה גרגרים בראש אמיר ואע"פי שספר הרמ"בם ז"ל וספר כ"י
ס"ל מצוי כאן עכ"ז לריכין אנו למודעי והם ספרי האחרונים שראו
דברי הקדמונים והם מבארים דבריהם ולולי ספריהם אשר הם
מאירים עינינו ומבארים לנו דברי הראשונים היינו ממשמשים
כעורים ההולכים בחשך · ועכ"ז השיגה לא לפניכם מה
שלקטתי מתוך דברי הספרים הנמצאים פה עמנו היום · וקודם
כל דבר צריך אני לעמוד ולהורות בחלק הזה שמחזיר הבעל ליורשי
האשה אם האשה בחייה יכולה היא לעשות בו כחפצה ורצונה
ר"ל לתת אותו לבעלה או למחול אותו לבעלה או לתתו לאיש אחר
במתנה וג"כ בשעת מיתה אם יכולה לצוות עליו להוריש לכל מי
שתרצה שידיעת דבר זה הוא מבוא ושער פתוח ליכנס מתוכו
לנפקותא דדינא בנדון דידן ואולי שבידיעת דבר זה הוא הוא
תשובת הענין הזה · ולזה אענן ואומר כי הטור ז"ל בח"מ סי' קי"ה
הביא תשובת הרא"ש על תקנת טולטילה שתקנו שכל שתמות
האשה ולא תניח זרע של קיימא שיחלקו הבעל וכל הקודם בירושת'
בל נכסי עזבונה חלק בחלק · ונשאל הרא"ש ז"ל אם האשה יכולה
לתת בחייה לבעלה או לאחר מי שתרצה שיזכה הרבה אחרי מותה
באותו החלק שראוי לירש זרעה או אחר היורש אותה והאריך הרבה
וכיולא מכלל דבריו שאין בידה לשנות כלל לתת אותו לבעלה ולא
לאחר ואם נתנה אותו אין במתנתה כלום וכו' וכתב מהר"יק ז"ל וז"ל
ומבואר שם בתחלת הכלל שלא כתב כן אלא לפי לשון תקנת
טולטילה וכו' וכ"כ הר"ש ז"ל בן הרש"בץ ז"ל מקומות שיש להם
תקנה שאם תמות האשה בחיי בעלה יחזיר מקלת הכתוב' ליורשיה
אם אותו מקלת האשה רוצה למחול אותו לבעלה והוציא הבעל

שטר מחילה מזה היא קיימת בכל טפדקי שאנו יכולים לעשות
להעמיד הנתלה במקומה הנו עושים עכ"ל · וסייס בה מהר"יק ז"ל
מיהו היכא שכתוב בתנאי שע"מ כן נתן לה הטתן נדוניא אין בידיה
לשנות התנאי · והנה מפשט דברי הרא"ש נראה בראין האשה
יכולה ליתן לבעלה ולא להחר ממה שיחזיר הבעל ליורשיה ולו
עשתה אין בתעשיה כלום · ומימה שכתב מהרי"ק ז"ל שם נראה
שהרש"בץ ז"ל אינו חולק על הרא"ש שהרי כתב בתחלה ומבואר מן
הכלל הנו' שלא כתב כן אלא לפי לשון תקנת טולטילה וכו' וכ'
כתב וכ"כ הר"ש ז"ל נראה שאחר מקומות לשון תקנתה הינו כלשון
תקנת טולטילה אמנם אם היה לשון תקנתה כלשון תקנת טולטיל'
לא פליג הר"ש ז"ל והיפסר מהר"יק ז"ל דייק לשון הר"ש ז"ל שכתב
מקומות שיש להם תקנה וכו' דאי איתא שיש להם תקנת טולטילה
הו"ל מקומות שיש להם תקנת טולטילה אלא ודאי שסגנון אחד יש
להם · ואני בעניי נלע"ד דאי מיהא לא גריע שהרי הנו רואים
בעינינו שאין שום שנוי בין לשון תקנת טולטילה ובין לשון
תקנות אחרות בחלוקה זו של החזרת אבי הנדוניא ליורשיה שהרי
בהעתק שהעתיק הטור ז"ל שם לשון התקנה כתב ואם לא תניח
זרע של קיימא וכו' יהיה כל מה שבאירנו מענייני עזבונה המוטיין
בעין בין הבעל ובין הראוי ליורשיה זולתו וכו' ובלשון שכתב הר"ש
ז"ל כתב מקומות שיש להם תקנה שאם תמות האשה בחיי בעלה
יחזיר מקלת הכתובה ליורשיה וכו' הרי שלשון הרא"ש ז"ל ולשון
הר"ש ז"ל הע"פי שחולקים במבטא שוין הם בענין כוונתם ואין
ביניהם שום חילוק רק שבתקנת טולטילה יחזיר אחלי ובלשון הר"ש
כתב מקלת הכתובה אבל לענין החזרה שוין הם בדין שיחזיר הבעל
ליורשיה ואם כתב הר"ש ז"ל מקומות שיש להם תקנה שאם תמות
האשה בחיי בעלה ליורשיה וכו' ולא כתב תקנת טולטילה ואיפסר
על פרטים אחרים שיש בתקנת טולטילה או לפי שתקנת טולטילה
יחזיר המתלית והמקומות מעלים ומורידים לאחלה לשלש ורביע
ונמצא שהר"ש ז"ל חולק על הרא"ש שלדעת הרא"ש אינה יכולה
לשנות במה שטונע ליורשיה ולא לבעלה ולא לאחר ולדעת הר"ש
ז"ל יכולה לשנות · ובחפשי אחתחות ספרים האחרונים הנמצאים
אתנו הייוס מצאתי להם דעות שניין דא"מן דא · כי הנה מוהר"ש
אלשיך ז"ל בתשובה סי' ט"ו נשאל על אשה בעוותה מחמת מיתה
שאבי נדוניתה שחייב בעלה להחזיר ליורשיה לתתו לאמה גרושת
אביה ושאל השואל אם יש בעותה ממשות ותחלה הביא מהר"ם ז"ל
תשובת הרא"ש והביא תשובת הר"ם ז"ל וכתב וז"ל והנה לכאורה
נראה שחולק על הרא"ש בראיתי דעת רבים מורים שמשיש
הבעל עם אחר והוא אומר דאנים כח הבעל ואפי' היה הדבר כן עכ"
כאן לא קאמר הר"ש ז"ל אלא בבעל דוקא שאליו משפט הירושה ן
הדין אבל לגבי אחר בנדון דידן מודה שאין מתנתה כלום וכ"ש
לדעתנו כמו שכתבנו על שאלות שבאו לידינו שאין חולקים דאר
אמר תרא ואמר אחר תרא דמתחלה שאני דעלה קאי הר"ש ז"ל ובא
מודה הרא"ש ז"ל כאשר הכראתי מלשון הרא"ש ז"ל · ויש לדייק
בדבריו ז"ל שבתחלה כתב שלדעת רבים מורים שהר"ש ז"ל חולק על
הרא"ש במה שמשיש הבעל עם אחר לדעת הר"ש והרא"ש ז"ל ·
ואינו שהר"ש שכתב דאנים כח הבעל נמצא שהוא חולק עליו אבל
לדעת הרב ז"ל שכתב וכ"ש לדעתנו נראה מריהטא דדבריו שאין
משנה הבעל לאחר דהכי משמע וכ"ש לדעתנו דנראה שהוא הפך
מדעת הרבים המורים ואינו שגם הרב ז"ל משנה הבעל לאחר אלא
דשאני מחילה ממתנה ומ"ל איך כתב וכ"ש לדעתינו · ונראה שמה
שכתב וכ"ש לדעתנו ר"ל שלדעת הרבים משיש הבעל לאחר אלא
דלדעת הר"ש אנים כח הבעל ונמצא הוא חולק הר"ש על הרא"ש
אמנם לדעת מהר"מא ז"ל שאינו חולק שהנדון אשר דבר בו הרא"ש
הוא במתנה שנתנה לבעל אמנם הר"ש דבר במחילה שמחלה לבעלה
אמנם לענין הבעל ואחר כולם שוים לענין מתנה שאינה יכולה
ליתן במתנה ובשביל דלא שייך לשון מחילה אלא בבעל נקט לשון
מחילה דשייך בבעל · נם צריך להבין מאין הכריח הרב ז"ל
דבמחילה גם הרא"ש מודה שיכולה למחול לבעלה והרב כתב כאשר
כתבתי בתשובה ובקשתי בתשובת הרב ז"ל ולא נמצא דבר מזה ·
וג"ל שהרב ז"ל הכרח זה מדברי הרא"ש ז"ל לפי שמתחלה כתב שאין
בידה לשנות כלל משמע מלשון שאין בידה לשנות כלל ר"ל שום שינוי
כלל ר"ל מחילה ולא מתנה ולא מכירה ואח"כ נתן לפרש השינוי לא
נזכר שום לשון של מחילה אלא מתנה וכן בכל התשובה לא נזכר רק

לשון

לשון מתנה ולא לשון מחילה מכאן נראה שהוכיח מהר"מא ז"ל שהר"ם ז"ל מודה במחילה:

ואחר כתבי זה מלאתי בתשובת הרא"ש ז"ל בכלל הנו' סי' ג' שכתב בפי' שם וכל האשה למחול לבעלה וז"ל ונם לפי תקנת טוליטלה יכולה למחול כי אינו זכור שכתבתי בענין התקנה אלא בענין זה שאם היתה יכולה האשה להפקיע התקנה וליתן לבעלה כל הנכסים להחר מותה איספר שזה היה כנגד התקנה אבל מה שמוחלת מעכשו לבעלה אין דבר זה נוגע בתקנה כלום ומחילת מחילה עכ"ל הרי הרא"ש ז"ל כתב בפי' שיכולה למחול לבעלה. ותמיהה לי איך הרב מהר"מא ז"ל הוכרח לדייק מדברי הרא"ש ז"ל דמודה הרא"ש במחילה והרי הרא"ש לשונו יראיה אף יגריח דמודה במחילה ולא מדיוקא איתמר אלא בפירושא איתמר ואין לומר שמתשובה זו הכריח מהרמ"א ז"ל דמודה הרא"ש במחילה דאילו היה הכרחו מתשובה זו לא היה כותב כאשר הכרחתי מדברי הרא"ש שדברי תשובה זו מפורשים בהר היטב ואינם צריכין הכרחיו כאשר כתבנו וא"כ איך מהרמ"א ז"ל לא הביא ראיה מתשובה זו והלך לו להביא ראיה מהכרח לשונו. וגראה לומר לפי שהנדון אשר נשאל עליו מהרמ"א ז"ל היה שלותה האשה בשוטות ש"מ ורצה להוכיח שמה שכתב הר"ם ז"ל שהאשה שמחלה לבעלה כתובתה שמחילתה מחילה לאו דווקא כשמחלה בעודה בחיים חייתה אלא אפילו בשעת מיתה' הויא מחיל כי כדייק לשון הרב שכתב כל מלדקי שאנו יכולים לעשות להעמיד הנחלה במקומה וכו' ואם דברי הר"ם ז"ל אינם דווקא במחילת מחיים ולא בשוטות ש"מ הרי בשוטות ש"מ אין אנו מעמידין הנחלה במקומה אם כן נראה פשוט דאלו טעמא דאנו מעמידין הנחלה במקומה דהיינו במוחלת לבעלה הוא בכל עם חיים שתמחול לבעלה. גם מדברי מהרי"ק ז"ל ונראה שהבין בדברי הר"ם ז"ל שבכל זמן יכולה האשה למחול לבעלה דהרי כתב וז"ל ואין ללמוד מתקנה זו לתקנה אחרת שאינה כתובה באותו סגנון וכן כתב הר"ם בן למח ז"ל מקומות שם להם ואם דברי הר"ם ז"ל הם במוחלת לבעלה בחיים דווקא ולא בשוטות ש"מ הרי גם בתקנת טולטילה כתב הרא"ש ז"ל בעלינו דמה שמוחלת לבעלה מעכשו אין זה נוגע בתקנה כלל ומחילתה מחילה אף לפי התקנה וא"כ איך אמר מהרי"ק ז"ל אין למדין מתקנה זו לתקנה אחרת מאחר שהר"ם ז"ל לא דבר אלא במחילה מעכשו הרי אנו למדין ולמדין אלא ודאי שדברי הר"ם הם בכל גווני דמחילה:

ועתה שראה מהרמ"א ז"ל להשוות דעת הרא"ש להר"ם ז"ל דבמחילה איירו ולפי שבתשובת הרא"ש סימן ג' לא נתפרש בבירור רק על מחילה מעכשו והוא רוצה לשוות דעת דבכל מחילה איירו ואפי' במחילה בשעת מיתה על כן הלך לו והכריח דבריו מדברי הרא"ש ר"ל מדיוק דבריו וזהו שכתב מהר"מא ז"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא דמחילה שאני דעלה קאי הרש"בן ובהא מודה הרא"ש ז"ל על ענין המחילה דקאי הרש"בא ז"ל דהויא בכל גווני דמחילה בהא מודה הרא"ש ג"כ ורצה להוכיח על נדון דידיה דהיתה המתנה לאיש אחר ואלתי בעלה דלא הויא מתנה דדווקא לשון מחילה לבעלה דיכולה למחול בכל גווני כדי שלא להעביר הנחלה אבל לולתו אינה יכולה. גם תמיהה לי על מהר"מא ז"ל לומה לא הוכיח לנדון דידיה דאינה יכולה ליתן מדברי מהר"יק ז"ל שאחר שכתב דברי הרש"בא ז"ל כתב מיהו היכא שכתב בתנאי שע"מ כן נתן לו הנותן הגדוניה אין בידה לשנות ע"ל. משמע מדבריו שאם היה בתנאי זה אליבא דכ"ע אינה יכולה לשנות ואין שום חולק בזה שכן משמעות לשון מיהו. והנה בנדון דידיה נראה שהיה כתוב בכתובה תנאי זה שכן כתוב בשאלה שאלי גדוניתה שהיא בעלה להחזיר ליורשיה כמו שכתב בתנאי הכתובה וכו' הרי שכתב השואל שהתנאי כתוב בכתובה ולא שיש להם תקנה שתם ואינם כותבים התנאי בכתובה כמו המקומות שכתב הר"ם. וא"כ למה לא הוכיח לנדון דידיה מהאי טעמא וא"ת שבתובה אינו כתוב בה שע"מ כן נתן לה אביה הגדוניה רק כתוב שהבעל קבל עליו בתנאי להחזיר המחלית ליורשיה לא אינפת לן מידי שהרי מהר"י אדרבי ז"ל סי' רל"ב נשאל על ענין זולא בזה וכתוב בשאלה וז"ל ועשו התנאים הנהוגים לעשות ואחר מסם הוא שאם תפטר היא בחיי בעלה בלי זש"ק נתחייב הבעל מעת' ומעכשו. להחזיר ליורשיה מחלית סך כתובתה ליורשיה וכו' ואחר שכתב שאין במעשיה כלום ושאינה יכולה לשנות כתב ואע"ג שכתב מהר"יק ז"ל בשם הרש"בא ז"ל מקומות שיש להם תקנה וכו' מ"מ הרי כתב מיהו היכא שכתוב בתנאי שע"מ כן נתן לה הנותן גדוניה ואינה יכולה לשנות ואם כל הנכסים כמו שכתוב בין בכל הכתובה ואחד מהם שקבל הגדוניה ע"מ להחזיר ליורשיה וכו' הרי הרב ז"ל בנדון דידיה לא היה כתוב בכתובה שע"מ נתן הנותן אלא שע"מ קבל הגדוניה להחזיר וכו' כלשון הכתוב בכתובה. שנשאל עליה מהר"מא ז"ל ובודאי שמהר"י אדרבי ז"ל הבין בלשון מהר"יק ז"ל דלאו דווקא שצריך להיות כתוב בלשון ההוא שע"מ כן נתן הנותן אלא העיקר בקבלת הבעל הגדוניה היא על מנת מה שקבלה וא"כ למה מהר"מא ז"ל לא הוכיח בנדון דידיה כמו שהוכיח מהר"יק ז"ל ואולי דלא ס"ל האי הבנה בדברי מהר"יק ז"ל כמו שהבין מהר"יא ז"ל אלא דווקא שיהיה כתוב כך. ואחר שהרבה להגרות בראיות כתב וז"ל וא"כ בנדון דידן אין ספק שמתנתה לאמה אינה מתנה. גם מהר"י אדרבי ז"ל בסי' קכ"א ורל"ב הרבה והאריך בראיות ברורו' מדינא דנמ' ואין המנהג שאין בידה לשנות ולתת שום ענין ממה שקבל הבעל להחזיר ליורשיה. גם הרב כמה"ר משה גלאנטי ז"ל סי' ל"ו העלה שאין בידה לזולת רק לבעלה. ומלא פסקן של דברים. שמקומות שיש להם תקנה זו לדעת הני רבוותא דכתיבנא לעיל שאין רשות לשנות ולתת לשום אדם מן החלק שיחזיר ליורשיה לבד למחול לבעלה בין בחתנת בריא בין בשוטות ש"מ והטעם שמלאו בקושי שיכולה למחול לבעל' כדי להעמיד הנחלה לאורייתא:

ועתה נבוא לנפקותא דדינא להאי נדון ונאמר כי נראה שפוטו כי אין לב"ח לתפוס זאת לנבות מאביה שום דבר מאחר שאין לאשה רשות לעשות שום דבר בחלק הזה שמגיע לאביה נמצא משעה שהגיעה גדוניתה וקבל הבעל עליו להחזיר ליורשיה החלק ההוא מהיום שעתה קמו להו הנכסים ברשות יורשיה וכוונת' בעת ההיא היתה לזכותם מיד מזמן הכתובה ומה"ז סילקה עצמה מהם ואין לה בהם מאז והלאה אחיזת יד כמו שהאריך בזה מהרי"א ז"ל בסי' קכ"ח ואעפ"י שעדין יש לה כח למחול לבעלה הרי נתנו הני רבוותא כדי להעמיד הנחלה ביד בעלה הראוי ליורשה מדין תור' ובקושי חתרו חתירה זו לבעל זהו מה שראיתי להציג לפניכם מה שלקטתי מדברי הפוסקים ומה שנראה לע"ד כתבתי מעפר דל שלמה נרור ס"ע:

ואחר כמה שנים ראיתי בתשובות מהר"ש די מדינ"ז ל בח"מ סימן קפ"ז שנשאל על ענין דומ' קלת לנ"ד וז"ל בתוך התשובה הן אמת כי בנ"ד נראה פשוט לענ"ד שאין אב האשה חייב לפרוע דהוא לאו יורש הוי כי מה שמגיע לידו הני הגדוניה אינו מעצם ירושה אלא מכח התנאי שהתנה אב האשה עם חתנו שיחזיר וכו' והשתא דמיתה הבת הגלגי מילתא למפרע שהנכסים האלו כאלו לא יצאו מרשות האב ואם בתו חייבת אין האב חייב לפרוע לב"ח שלה לא מן החור' ולא מן תקנת הגאונים שהם לא תקנו ליור' לפרוע אלא כשיורש נכסי' מן המורים אבל כי האי גוונא לא והאורך אלא לנורך וכו' וכתב עוד וז"ל איברא שאם היינו צריכין לראיה יפה כתב בזה דכיון שאין האשה חייבת בעודה תחת בעלה כלום אלא לכשתמלמן או תתגרש כיון שלא נתנ"מנה תכף ומיד לחייתה נכנסו הנכסים ברשות האב מכח התנאי ואין לאשה נכסים כלל וכו' הרי שכתב הרב הענין בפשיטות וכתב והאורך אלא לנורך ובדוק ה' אשר הנחנו בדרך וכוונתנו לדעת גדולים:

שאלה כז

עוד שאלתם על עסק ראובן שלקח שחורה מעכו"ם בהקפה לזמן בסך שלשים גרושים והגיח ביד העכו"ם משכון קנטר אחד אסטים שסו' חמשי' גרושים והלך ראובן לעיר תווז"ר ונתעכב שם והעכו"ם נתפס ביד המושל והפסיד ממונו וכדי לפרוע למושל הוכרח למכור נכסיו והוציא האסטים הנזכר ונתן קלת ממנו ביד הסרסור למוכרו ושמעון ראה האסטים ביד הסרסור ורצה לקנותו ואמר לסרסור שיולך אותו אצל בעליו לעשו' הסכום עמו והלך עמו והגיע אצלו ידע והכיר שהוא של ראובן ואמר לעכו"ם איך תעשה הפסד גדול כזה לראובן במכירת האסטים בזה הסכום ואני יודע שהוא קנאו בחמשים גרושים ענהו העכו"ם הוי סכל חסר דעת אין אתה יודע שאני תפוס ביד המושל ומכרתי נכסי בזול לשלם הקנס שקנס אותי אם רצונך לקנות ואם לאו לך לך אז אמר העכו"ם לסרסור שילך

שלך ויחליט המכר ויבא הקונה תכף ומיד לשקול האסטים ויביא המעות בידו שאני היום הזה צריך לשל למושל הקנס ואמר לשמעון אם אתה רוצה שלא יפסיד ראובן תן לי אל גרושום וקח האסטים בידך ואמר לו שמעון אני אין לי מעות אך יש לי חפץ אחד שהמושל כבר ראהו ונתן לו בו שלשים גרושים אתן לך החפץ והמושל יקחו ממך וכן היה ונתן לו החפץ וקבל האסטים ואחר ימי' בא ראובן והגיד לו שמעון כל מה שעשה וסבר וקבל שיפרע לו הסך שנתן בעדו ויש מי שאמר לראובן שאינו חייב לתת לשמעון כלום ממה שיפרע בעדו לעכו"ס וכנגסו דבריו בחזיו והפך לאיש אחר ונתן כתף סוררת וטוען על שמעון ששקר הוא מה שאומר ואינו מאמינו ושהעכו"ס מעולם לא עלה על דעתו למכור האסטים רק אתה כדי שתמכור החפץ שלך עשית מה שעשית הכא עדיס אז ראיה שהיה הענין כמו שאתה אומר והעכו"ס כשבר והלך לו מהעיר ועת' ראובן רוצה ליקח האסטים מיד שמעון ושמעון אומר אני לא הרוחתי שום דבר עמך ועשיתי עמך חסד שהיה העכו"ס מוכר האסטים בזול הרב' וראובן אומר מי הכריחך לפרוע בשבילי ועתה האדון תוליעני אם צדק ראובן בטענתו וידענו שמי שהבנים דבריס אלו בחזיו הוא תלויד חכם ושאלנו את פיו ואמר שכן הוא הדין הפורע חובו של חבירו שלא מדעתו פטור ואפי' פרע לעכו"ס ואפילו היה משכון ביד המלוה ורציט לעמוד על הדבר הזה ותאר עינינו בתורתך אם הוא פטור או חייב ואם יתחייב בשלשים גרושים או כפי שיעו' החפץ שפרע בעדו לפי שראובן אומר שלא נתן שום כ' גרושים:

תשובה

בחמת שיש לחתיבב בדין זה וכגון דא צריכה לפנים משוס דהיכא דל לומר לדקן דברי הר"ח אשר אמר לראובן שהוא פטור ובטל משכונו מיד שמעון לפי שפרע חובו שלא מדעת ובעיקרא דהאי מילתא בפר' בתרא דכתובות תנן התם מי שהלך למדינת הים ועמד ש' ופרעם את אשתו הגן אומר אבד את מעותיו וכו' ואפשיקא הילכתא כתנן וכתב רש"י ז"ל והוא הדין לכל חוב שעל ו' ועמד זה ופרעו וזה לא אמר לו הלוני אינו חייב כלום ואינא למידק במה שכתב והוא לא ה"ל הלוני דמאי קמל"ן רש"י ז"ל דפשיט' דלא ה"ל הלוני דאם ה"ל מפיכא מישק אדעתין דלא יתחייב ' וי"ל דהוה אמינא אפי' ה"ל הלוני שלא יתחייב דבמה יתחייב דודאי הכא עשקינן שלא קבל המעות מיד חבירו שלא שהלך ופרע לעכו"ס בעדו על פי דבורו וא"כ במה יתחייב לו מאחר שלא נתחייב בקנין על ההלואה ולא נשא ונתן המעות בידו ויכול לומר משטה אני בך לזה בארש"י ז"ל והודיע לנו שאילו ה"ל הלוני והלך ונתן לעכו"ס בשבילו יתחייב מדין ערב שאפילו לא היה חייב לעכו"ס שום דבר ואמר לו תן לו יתחייב מדין ערב או מדין שליח שהרי עשאו שליח להוליך המעות לעכו"ס דלא בעי לא קנין ולא עדים ולזה כתב רש"י ז"ל שלא אמר לו הלוני ' וכן פסקו הלכות וכן פסק הרמב"ם ז"ל פכ"ו מלוה וכן הטור סימן קכ"ח ' ואיתא בירושלמי וכתבו הרי"ף ז"ל דאפילו רבנן דפליגי אתנן במפרעם את אשתו מודיס בפורע חובו של חבירו ויש"ב טעמא דהתם במפרעם את אשת חבירו לא עלה על דעת בעלה שתמות בערב ברם הכא מאי אמר ליה הייתי מפיים את בעל חובי והיה מוחל לי אחוב ואפילו היה בעל חובו דוחקו שמרא' שאין דעתו למחול ואפי' היה מלוה על המשכון אין הלוה חייב כלו' ובטל משכונו בחנם וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפר' הנז"ל ' ומצאתי בתשובות דשייכי לסדר נזיקין דר"י הי' טעמא משום דא"ל הרבה אוהבים יש שהיו מרחמים עליו ופורעים בשבילו ' א"כ מזה נראה לכאורה שלדקו דברי הת"ח ומיפטר ראובן ובטל משכונו בתב' שהרי כתב הירושלמי אפי' היתה מלוה על המשכון ואפילו היה דוחקו שמרא' שאין דעתו למחול ופסקו הרי"ף והרמב"ם ז"ל כדברי הירוש' הן אמת שהרמב"ם ז"ל השמיט החלוקה השנית שכתב הירושלמי אפי' היה המלוה דוחקו ולא כתב אלא החלוקה הא' דאפי' היתה על המשכון ויש פנים לומר מאחר דפסק כוותיה בחדא הדעת מברעת דגם בהיא דהיה דוחקו פסיק כוותיה דלא חזי לן למימר דסביר כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא ' ויש פנים ג"כ לומר אילו ס"ל כוותייהו בתרוייהו למה השמיט הך חלוקה ולא כתבה וקרוב הדבר כן לפי שכל טעמו של הירושלמי הוא דא"ל הוינא מפייסנא לי' ומחיל לי וזה ילדק בשתים אך אם אנו רואים שהוא דוחקו ואין דעתו למחול מהיכא תיתי לן לומר דהיה מוחל לו בחופן שיש פנים לכאן ולכאן והדבר צריך שיקול הדעת נמצא מזה הצד היה פטור ראובן:

אמנם מצד אחר נראה שהוא חייב והוא ממה שכתב מהרי"ק ז"ל סס בסי' קכ"ח וז"ל מצאתי כתוב על שטען שמעון שראובן יצא עמו במה שהיה העכו"ס תובעו וכו' לעולן הוא והעכ"וס נוטל במשפט העכו"ס את ראובן נמצא שמעון פרע חובו של ראובן ואפי' למאן דפטר פורע חובו של חבירו דהני מילי בב"ח ישראל דמפרש טעמא בירושלמי אבל בב"ח עכו"ס שהדבר ידוע שאינו מתפיים רק ברצי כסף לא ' והגאון מהר"ם איסרלן כתב סברה זו בשם מהרי"ל ופסק כוותיה וז"ל וכ"ש אם היה המשכון ביד העכו"ס ופדאוה ישראל דחייב לשלם וכן ראוי להורות ומצאתי כתוב בספרי האחרונים שכתבו על דברי הגאון איסרלן ז"ל שראוי לחוש לדבריו שדברותיו דברות קדש הם בכל מקום ודבר אחד מדבריו בספריו לא יסוב ריקם וראיתי להרב הגדול הר"ם די מדיל' שסמך על סברה זו בשנים ג' תשובות וז"ל סי' קכ"ו ראיתי' דאמרי' הפורע חובו של חבירו ש"ז אין חבירו חייב לשלם ולדעת רש"י ז"ל בכל חוב אחיריו וכן דעת רוב הפוסקים מ"מ נמצא כתוב והביאו מהרי"ק ז"ל דהני בב"ח ישראל אבל בב"ח עכ"וס לא אמרי' הכי וכן כתב בסי' קל"ה וז"ל וכל ד"ב כ יכולין בני ראובן לומר אין זה אלא שפרעת חוב אחיכו מנכסך ואין אנו חייביס לשלם מ"מ אני אומר שמנאנו כתוב והביאו ב"י וכו' הרי מהרשד"ם ז"ל סמך על סברה הנמצאת כתובה להוציא ממון מיד היתומים שהוא דבר קשה עד מאד להוציא ממון מיד היתומים המוחזקים וכן כתב סי' שפ"ח אם כן מאחר שמצינו שמהרי"ק ז"ל כתב הסברא הזאת אף ע"פי שלא כתב אלא מי מקדושים אפנה והגאון מהרמ"ר ז"ל כתבה בשם מהרי"ל שטדע טבעו בעולם שהוא מגדולי רבני אשכנז וכתב על דברו וכן ראוי להורות והרב הגדול מהרשד"ם ז"ל שהוא מגדולי האחרונים סמך על סברה זו להוציא ממון מיד היתומים מי הוא זה ומיו' הוא אשר יומלאנו לבו להורות הפך דבריהם אשר כבר עשוהו ' איברא אילו היה נמצא מבואר בדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל דשי"ל הכי לא הוה לן למיסבק דבריהם ולמיעבד כהני רבוותא אחריני אבל הני רבוותא אתו לפרושי מלתייהו קא אתו שכן הרב הכותב ואפילו למאן דאמר פורע חובו של חבירו פטור בב"ח ישראל וכו' הרי שבא לגלות לנו דעת הגר רבוותא דפסקי פ"ח ש"ח שהם הרי"ף והרמב"ם ז"ל דלא פטרו אלא בב"ח ישראל וא"כ אעפ"י שלא בא מפורש בדבריהם שהרב הכותב גלה לנו דעתם וידע והבין שלא פטרו אלא ב"ח ישראל והשביחו לדבריו הגר רבוותא אחריני א"כ מדברי הרב הכותב מצינו לחייב לראובן ולא יטול משכונו מיד שמעון עד שיפרע מה שפרע לעכו"ס ואעפ"י שהרב הכותב גלה לנו דעת הרי"ף והרמב"ם מכלי הראוי' שום גלוי דעת ולא אמרו בדבריהם לא בפירוש ולא בדיוק ' אבל כתבנו שעל דבריו יש לנו לסמוך מאחר שהרבנים הנזכרים שמנו על דבריו:

ואני בעניותי אפשר לי לומר דהרי"ף והרמב"ם דאין דין הוא לומר אלא בב"ח ישראל ולא בב"ח עכו"ס לפי שהירושל' השמיענו תרי מלי דדבוותא חדא דאפילו היה ב"ח דוחקו ואם היתה דס"ל לירושלמי דאפילו היה ב"ח עכ"ס הוה ליה נ"כ לא שמועינן אלא רבוותא דהוי רבוותא אפי' ומה נם לפי הטעם שכתוב משוס דא"ל הוינא מפייסנא ליה ומחל לי שלא ילדק טעם זה אלא בב"ח ישראל דאית ביה מודעת קונו ומפיים מה שאין כן בב"ח עכו"ס ואם איתא דס"ל דגם בב"ח עכו"ס הוי דינא לא הוה ליה למיסתם מינה מאחר שהטעם שנתן בב"ח ישראל לא היה משמע דאייך רק בב"ח ישראל ומדשתק ולא כתב הך רבוותא א' נראה דס"ל דוקא בב"ח ישראל ולא בב"ח עכ"וס ואמטול הכי לא כתבו הרי"ף והרמב"ם ז"ל הך רבוותא וסתמו דבריהם כמו שסתם הירושלמי ' ואע"פי שיש לומר שמה שסתם הירושלמי דבריו ולא פירש לפי שסמך על מה שכתב ואפילו היה ב"ח דוחק שזהו הטעם שיש לנו לומר בב"ח עכו"ס שהוא חייב לפי שמסתמא העכו"ס דוחק ואינו מתפיים וא"כ בכלל מה שכתב ואפי' היה ב"ח דוחק ואפ"ס יפטור ג"כ אפי' היה עכו"ס הנה המסתכל בעין יפה יראה דאין הב"ח בכלל בהאי טעמא דבישראל אפילו היה דוחק איפשר אם היה דוחק בחחלה לבסוף היה מתפיים מה שאין כן בעכו"ס ' ומה נם לדברי הרמב"ם ז"ל שלא כתב חלוק זו דאפילו היה הב"ח דוחק ואפילו ישראל לא מיפטר ' וטעמא רבה איית ליה להרמב"ם ז"ל שלא כתב חלוקה זו בב"ח דוחק כמו שכתבנו הטעם לעיל ועוד נראה לפי שראה דהירושלמי קשה מדידי' מדידי'

שנתחל' כתב הטע' לחלק בין מזונות האש' לב"ח לפי שב"ח אופס היה מפייסו ומוחל לו משמ' מדבריו במקו' שאנו רואי' שאינו מתפייס ליתיי' וא"כ כתב ואפי' היה דוחקו פטו' והכא אם היה דוחקו בידוע שאינו מתפייס וא"כ למה יהי' פטו' ואע"פ שכתבנו לעיל בב"ח ישרא' אם אינו מתפייס בתחלה לסוף מתפייס והרמב"ם ז"ל לא ס"ל הכי ולזה לא כתב הרמב"ם ז"ל רק אפי' היתה על המשכון ותפס הטעם דהויא מפייסנא ליה ומחיל לעיקר וס"ל דבמקום שאנו רואים ואומדים בדעתנו דאפי' היה מפייס ליה לא הוה מח"ל לא מיפטר ולזה לא כתב ואפילו היה דוחקו שהדוחק לבעל חובו לא מפייס · א"כ לא כתב הרמב"ם ז"ל ואפי' היה דוחקו דס"ל להר"ן ז"ל שכתב בחלוקת ואפי' היתה על המשכון דלא אשכחן בגמרא דילן האך הירושלמי ולזה נקיטנן כירושלמי מה שאין כן באפי' היה דוחקו ולזה לא כתב הרמב"ם ז"ל רק ואפילו היתה על המשכון · כנלא מכל מה שכתבנו נראה שהירושלמי לא ס"ל למיפטר רק בב"ח ישראל ולא בב"ח עכו"ם והרי"ף והרמב"ם ז"ל דפסיקי כותיה גם כן ס"ל אע"פי שלא פירשו :

וראיתי אחרי רואי שאם לא באנו לחייב לראובן רק מזה הצד מקום יש לב"ח דין ולומר ממקום שבאת לחייב לראובן מתמן מלינן למפטריה לפי שמאחר שמצינו שהירושלמי סתם דבריו ולא פירש החילוק הזה שאנו רוצים לחלק בין ב"ח ישראל לב"ח עכו"ם איפשר לומר דס"ל דבכל חוב איירי דאם איתא דס"ל האי חילוקא ה"ל לפרש ולא לסתו' וכן הרי"ף והרמ"בם ז"ל הכי ס"ל וא"כ מאין לנו לעשות חילוק מדעתנו להוציא ממון מיד המוחזק מה שלא נמצא מפורש לא בירושלמי ולא בדברי הרי"ף והרמ"בם ז"ל ואע"פ שדברים אלו הם דחוית מעלתם וההכרעה שהכרענו בדברי הירושלמי והרי"ף והרמ"בם ז"ל הכרעה אמתית היא ומה גם שמלאנו לאחיך רבוותא דס"ל הכי איך שיהיה הרולה ליתלות בקורי עכבים ימלא מקום להסתבך בו · לכן לריכין אנו למצוא לד אחר שממנו יתחייב ראובן לפרוע לשמעון · וזה שמלאנו בין זה של פורע חובו של חבירו אינו מוסכם דהרא"ש ור"ת ז"ל ס"ל דלאו בכל איירי תנן דאמר איבד את מעותיו אלא דווקא בזן אשת חבירו כמו שכתב הטו' ז"ל וז"ל אבל ר"ת פי' וכו' שאין חובו כ"כ ברור שאם לא היה מפרנס' היתה מלמלמת על עלמה אבל בשאר חובו' לא וכן הוא מסכנת א"א הרא"ש ז"ל · הרי שהרא"ש ור"ת פליגי על הרי"ף ז"ל והרמ"בם ז"ל והטור נראה שכן דעתו שהביא דבריהם לבסוף ומהרי"ק ז"ל כתב בשם הרא"ש דגם רבינו חננאל ז"ל ס"ל הכי א"כ מאחר שדין זה אינו מוסכ' דהרי הרא"ש ז"ל ור"ת ז"ל ור"ח ז"ל פליגי על הרי"ף והרמ"בם ז"ל · וגם הטור נלוה עמהם מלי המוחזק לומר קים לי כהני רבוותא אחריני דפליגי על הרי"ף והרמ"בם · ז"ל איברא דיש להתיישב מי הוא המוחזק כאן אם ראובן שהוא מוחזק בממון ושמעון נקרא מוליא מחבירו או שמעון נקרא מוחזק במשכון שתחת ידו וראובן הבא להוליא משכונו מידו נקרא מוליא · והדעת מכרעת ששמעון הוא המוחזק שהוא אינו תובע מראובן שום דבר רק עומד ומחזיק במשכונו וראובן בא להוליא ממנו משכונו וא"כ הוה שמעון מלי למימר קים לי כהנך רבוותא · ואף אם יאמר החולק דראובן הוא מוחזק אפ"ה בנדון זה מוליאין מידו והטעם לזה לפי שיש כאן ספיקי דמתהפכי ספק אם הרי"ף והרמ"בם ז"ל ס"ל דבכל ב"ח איירי תנן או דוקא בב"ח ישראל · ואת"ל דס"ל דבכל ב"ח איירי ספק אם ס"ל הכי בב"ח דוחק או לא מאחר שמלינו שלא כתבו אלא במלוה על המשכון ואת"ל דגם בב"ח דוחק ס"ל דפטור ספק אם הלכה כוותייהו או כהרא"ש ור"ת והטור ור"ח דס"ל דלא איירי תנן אלא במפרנס אשת חבירו ולא בכל חוב איירי הרי אית לן למימר כמה ספיקי דמתהפכי וכה"ג לא אמרי' אוקי ממונא בחזקת מאריה ומוליאין מיד המוחזק והחידוש הזה חידשו לנו הרב הגדול מהרי"ן לב ז"ל בח"א מתשובותיו וז"ל ובנדון דידן דאיכא תרי ספיקי חדא דאיכא מאן דס"ל בכתב ידו אינו נאמן לומר פרעתי ואת"ל דנאמן נמי איכא מאן דס"ל לחלוק דהיכא דלא טעין הכי אלא טעין שטר אמנה אינו נאמן והוו להו ספק ספיקא ומוליאין מיד המוחזק ובנדון דידן עדיף טפי מההיא דמהרי"בל דהתם הספק הוא בפלוגתא דרבוותא ובנ"ד מלבד הספק שיש לנו אם הלכה כמותם או כמאן דפליג עלייהו אית לן תרי ספיקי אחריני בדבריהם אי ס"ל דבכל ב"ח איירו בין ב"ח דוחק בין שאינו דוחק או ס"ל דוקא כשאינו דוחק ואת"ל דבכל ב"ח פטרי אית לן ספק אי בכל ב"ח איירו בין עכו"ם בין ישראל או דוקא בב"ח ישראל. כנלא דבנ"ד אית בו רבותא מנדון דמהרי"בל ז"ל · איברא דהרב ז"ל כתב שמעולם לא סמך על טענה זו לבד להוליא מיד המוחזק רק אם בהצטרפות איזה סניף מטענה אחרת ויאמר החולק הרי ממקום שבאת למלוא סמך לא סמך על טענה זו לבד אם יהיה עמה סניף ובנ"ד לית לן טענה אחרת לעשותה סניף על כן אני אומר שאין לנו ראיה מדברי מהרי"בל ז"ל ומה גם אם באנו לדברי הרי"בל ז"ל יצא לנו סתירה לדברינו שעשינו לשמעון מוחזק ונמלא כי לא יוכל לומר קים לי משום הכי ספיקן :

וראיתי למהר"יק ז"ל סי' קכ"ח שכתב בשם בעל התרומות תשובת הרי"ף ז"ל במי שפרנס יתום בתוך ביתו וכשהגדיל היתום תבע מה שהוליא עליו והשיב הרי"ף שאין לו על היתום כלום לפי שלא א"ל הוליא עליך משלי לשם הלואה וכיון שלא אמר לו כן לא נתן רק לב"ח · כמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס אשתו שהניח מעותיו על קרן הצבי · וכתב מהר"יק ז"ל ומשמע שאין דברי המורים אלא כשלא היה בידו משל יתום כנגד מה שתובע ממנו אבל אם היה בידו משל היתום פשיטא שינכה ממנו מה שהוליא עליו דלא אמרי' כה"ג דלב"ח פרנסו · ואיכא למידק בדברי הרי"ף ובדברי מהר"יק ז"ל תחלה יש לראות איך דומה פרנס יתום למפרנס אשת חבירו דמשמע מדברי הרי"ף דטעמא דמפרנס יתום סתם הויא כוונתו לב"ח ולזה אין לו עליו כלום דודאי מחל לו מה שהוליא עליו' אמנם במפרנס אשת חבירו לאו מטעמא דאמרינן מחל לה ולב"ח יהב לה ולזה איבד מעותיו דהרי אפי' גמר בדעתו שיחזור ויתבענה אין לו עליה כלום עד שיאמר בפי' שבתורת הלואה הוא נותן לה או עד שתאמר לו הלויני כמו שפי' רש"י ז"ל על ההיא מתניתין ולאו מטעמא דב"ח מפטרינן דאפי' נתכוון לשם הלואה הבעל פטור וא"כ איך השוה דין מפרנס יתום לדין מפרנס אשת חבירו והם מחולקים בטעמם · ונ"ל שכל טעם הרי"ף ז"ל במפרנס יתום משום שלא א"ל הלויני והמפרנס ג"כ לא א"ל בתורת הלואה אני נותן לך ולכן עתה אפי' אומר לשם הלואה נתכוונתי אין לו עליו כלום עד שיאמר לו בפי' שלשם הלואה נתכוון אין לו כלום ונמלא שכל טעם הרי"ף אינו אלא משום שלא פירש לו · ואחר כך ראיתי במישרים שהביא תשובה זו דהרי"ף ז"ל ולא כתב כמו שכתב מהר"יק ז"ל ולא כתב רק לפי שלא א"ל הלויני והמפרנס לא א"ל אני מוליא עליך לשם הלואה · וכמה שפי' מהר"יק ז"ל דעת הרי"ף ז"ל שאין דבריו אלא שלא היה בידו משל יתום תמהתי לידע מאין הוכיח מהר"יק שכן דעת הרי"ף דמדברי התשובה אין מובן ממנה שום הוכחה וספר התרומות לא נמלא בידינו עתה לעמוד על דברי התשובה בכללה ופרטה לראות אם יש איזה ראיי' ממנה · ועוד אם זה הוא דעת הרי"ף שאם יש תחת ידו משל יתום שנוטל מה שהוליא עליו אך בפורע חובו של חבירו ונטל המשכון שהיתה עליו המלוה אומר הרי"ף שיטול משכונו ואין לו עליו כלום והרי שם ג"כ שלו תחת ידו ולמה לא יטול את שלו מתחת ידו וכו' מפרנס יתום שאני הרי הרי"ף ז"ל למד דין היתום מדין מפרנס את אשת חברו ופורע חובו של חברו ג"כ · ולמד מדין מפרנס אשת חבירו וכולן טעם אחד להם לפי שלא א"ל הלויני וגם המפרנס אינו אומר לשם הלואה אני נותן וא"כ איך ביתום פסק אם היה של יתום תחת יד המפרנס נוטל מה שהוליא עליו ובפורע חובו של חבירו והמשכון תחת ידו למה לא יטול מה שפרע עליו ממה שתחת ידו · ובחפשי בדברי המפרשים ז"ל מלאתי למהרי"בל שהביא תשובה זו דהרי"ף ז"ל וז"ל כתב הרי"ף ז"ל ראובן הכניס יתום לחצירו והיה לאותו יתום קרקע שעולה פירות בשנה עשרה זהובים והיה נוטלן ראובן זה ומוסיף עליהם משלו בכדי פרנסתו וכסותו והוא היה מתכוין למלוה וכשהגדיל היתום תבעו ראובן במה שהוליא עליו ואומר כי בתורת הלואה הוליא מה שהוליא והשיבו היתום כל מה שהולאת עלי יותר משלי לא הוליא אותם על דעתי וראובן טוען כי לא בתורת הלואה היה דעתי ועל זה השיב הרי"ף ז"ל וז"ל אין לראובן זה על היתום כלום לפי שלא א"ל הוליא עליך משלי בתורת הלואה וכו' והנה עתה זכינו לידע מאין הוכיח מהר"יק ז"ל דעת הרי"ף לפי שהיתום היה לו קרקע והיה המפרנס נוטל מפירות ומשלים משלו כדי פרנסת היתום ומנינו שהרי"ף ז"ל לא פיטר היתום אלא ממה שהשלים עליו משלו אבל מה שמוליא על היתום מהפירות שלו כן הרי"ף שיטול אותו המפרנס וה"ה נמי אם היה סך ההולאה כפי ההכנסה לא היה יכול לטעון תן לי פירות נכסי ומה שהולאת

עלי לא היה על דעתי. אבל תמיהה לי על מהר"יק ז"ל שכתב ומשמע שאין דברי הרי"ף מאוריים אלא בשלא היה בידו משל יתוס אבל אם היה בידו פשיטא שהיה נוטל את שלו מתחת ידו דמשמע מדבריו אלו שהר"יף לא דבר מזה מאומה והרי דברי השאלה והתשובה מבוארים ומבוארים היטב שכן היא שהיה ביד המפרנס משל יתוס וכן הרי"ף שיטול מה שהיה בידו משל יתוס ואין זה במשמעות דבריו כמו שכתב מהר"יק ומשמע וכו' אלא כך היה המעשה וכן דן הרי"ף ז"ל ולא הו"לל אלא והיתוס והוא היה משלו תחת יד המפרנס וכו' והנה הרש"בא ז"ל נראה שהוא חולק על הרי"ף ז"ל שכן כתב מהר"יק ז"ל תשובה בשמו סי' ר"ן וז"ל כתב הרש"בא ז"ל בתשובה יתומים שמתו אבל בעל הבית וזן אותם משלהם אם הוציא משלו לא הניח מעותיו על קרן הכבי' אפילו לחנן. והנה לכאורה נראין דברי תשובה זו מגומגמים שאמר וזן אותם משלהם מהו אחזר ואמר והוציא משלו אם הוא זן אותם משלהם איך ילדק שיוציא משלו ואיפשר לפרש שהמעשה הזה אירע כמו שהוא עובדא דהרי"ף שהיה להם משלהם אבל לא היה מספיק והוצרך להצלים משלו וזהו שאמר שהיה זן אותם משלהם ולפי שלא היה מספיק כתב הרב אם הוציא משלו לא הניח מעותיו על קרן הכבי. ואיפשר לפרש ג"כ שהלשון הוא מורכב יתומים שמתו אבל ב"ה ומזונותם לעולם היה משלהם אם אירע בזמן אחד שלא קבל משלהם בזמן ההוא כדי להוציא והוצרך להוציא ונטלו אע"פי שבכל עת לא היה מוציא עליהם רק משלהם דוקא אם אירע בזמן אחד קודם שקבל שלהם הוציא משלו אינו מפסיד ובין הכי ובין הכי נראה שהרש"בא חולק על הרי"ף ז"ל. ועלה על דעתי לומר דלא פליגי דההוא עובדא דהר"יף מיירי דהוה מתכוין לשם מצוה לב"ח ר"ל אם שנפרע ענין זה אם מוכח מתוך מעשיו דלשם ג"ח קא עביד והיה דהרש"בא ז"ל לא נתפרש וגם לא מוכח דלשם ג"ח קא עביד ולזה לא יפסיד כלום אך לא ניחא לן בהכי דהרי מלשון השאלה מוכח שלא נתפרש וגם לא מוכח דלב"ח קא עביד דהרי קא עביד ואמר לפי שלא אמר מוציא עליך משלי בתורת הלואה כמו שכתבנו לעיל שכל עיקר טעם הרי"ף ז"ל אינו דלפי שלא א"ל בתורת הלואה אני נותן לך אבל אם לא א"ל כן לא מחייב ולא שאנו אומרים

כן דלשם ג"ח נתן. וא"כ לא יכולנו להשוות דעתם:

ונראה לנכון דיקן שנלע"ד שראובן לא מיפטר כמו שהכרענו לעיל דעת הירושלמי וגם הרי"ף והרמ"בם ז"ל דס"ל דלאו בכל ב"ח דינא הכי אלא בב"ח ישראל דוקא וכמו שכתב הכותב והסכים לדבריו מהר"מאי ז"ל ומהרש"דם ז"ל שפסק כן בכמה תשובות ולא מצאנו בשום פוסק מהפוסקים המובהקים שכתבו בפי' דאפי' בב"ח עכו"ם דינא הכי כמו שכתבנו לעיל דהוי רבותא טפי לאשמועינן אפי' בב"ח עכו"ם ומה דאשמועינן ואפי' היתה מלוה על המשכון. ומה גם בנדון דיקן דאיכא כמה מילי מעליא לזכות שמעון ולא שייך בו לא טעם הירושלמי ולא הטעם שכתב ר"י ז"ל לפי שהנה כפי דברי השאל' העכו"ם הזה מפסיד ממונו וכשיו בנראה שלא נשאר בידו ומשלו כלום כמו שהוכיח סופו שנשבר ואין רואה משמע שלא נקי מנכסיו ואיפשר שאחריים נושים בו. אשר על כן ברח לו מן העיר ולאיש אשר שלה לו איך תיסק אדעתין לומר הכא טעמא דהוצאה מפייסנא לי והוה מחיל לי ואיך יסבול הדעת שזה היחוס הוא על אחרים שיש להם משלהם והוא לא יחוס על עצמו. ועוד אילו היה עולה על הדעת שיתפייס לו איך הוציא המשכון והחליט המוכר ולולי שמעון שנמצא כבר היה נמכר ואיש כזה שלא חס על ראובן למכור שחורתו בחצי ערכה איך היה חס עליו ומתפייס לו למחול לו חובו ולא מחמת אומדנא אנו אומרי' שלא היה מתפייס לו אלא באמת ובאמונה וודיעה תמה שרירא קיימת אנו יודעים ורואים שלא היה מתפייס לו בשום ענין ואם בשביל המתנת זמן מועט עד שיבא ראובן ממ"ה הרבה והפציר בו שמעון עד בוש ועכ"ו ואמר לו הוי שכל חסר דעת מכ"ש שיבא ראובן ויפייסהו יעלה על הדעת שהיה נושה פנינו וימחול לו חובו ומה גם לדעת הרמב"ם ז"ל דלא כתב ואפי' היה דוחקו כמו שהכרענו לעיל דודאי לא ס"ל בשם היה דוחקו שיהא פטור הרי כאן אנו רואים דלאו דוחקו בלבד אלא שהוציא המשכון והיה מוכרו בזול הרבה כי זה דוחק גדול לאחד שפשיטא ודאי לא שייך הכא טעמא דהוצאה מפייסנא לי ומחיל לי. ואני אומר אפי' לי אמרינן דס"ל להני רבוותא דאפי' בב"ח עכו"ם יהיה פטור אם יהיה ב"ח

עכו"ם כהאי נדון דידן יולו שיהיה חייב דאפשר בב"ח עכו"ם עשיר יוכל האומר לומר דילמא מתפייס מה שאין כן האמת דוקא בעשיר אבל בכה"ג. שהעני והוא חבוש ביד מושל העיר והפסיד נכסיו לא יעלה בשום שכל אנוש שיאמר שהיה מוחל לו חובו. וגם לפעם שכתב ר"י שיאמר הרבה רעיים יש לי לפרוע עלי לא שייך דדוקא שייך האי טעמא אם היה עני ואין לו ומשלו כלום והיה הב"ח דוחקו ורואים רעיו ואוהביו שהוא חנוק ביד הבע"ח ויודעים שאין לו ממה לפרוע ואיפשר שהיו פורעים בשבילו אבל ראובן זה יש לו נכסים שלו ואיך יעלה על הדעת שיהיו רעיו פורעים בשבילו ואם רואים שיש לו ממה לפרוע ובפרט בזמן הזה שאנו רואים בעונות כמה חביבין נכסיו של אדם עליו ואפי' בין אדם לבנו או להאיש לא יעשה עמו דבר מזה על כן אני אומר שלא יפסיד שמעון שום דבר ממה שפרע בשביל ראובן ויטול את שלו בדינא ובדייני: ואמר שהוכחנו שראובן חייב לפרוע לשמעון מה שפרע בשבילו ושוכן שהחפץ שלו לא היה שוה שלשים גרושים אם יביא עדים שמעון שהמושל עלמו מקודם נתן לו הסך יטול שלשים גרושים. ואם לאו ישבע שהמושל נתן לו הסך הנז' ויטול ואם אינו רוצה לישבע תעשו פשרה ביניהם וזהו מה שכלע"ד והשי"ת יעמידנו על האמת נאם מחיבם מעפר דל שלמה נרור ס"ט:

שאלה נח

שאלה שמעון היה עמו כמו עשרה שקי נתר ובא לוי לקנות ממנו שק אחד וא"ל לו לוי שצריך לפתוח לו השק וירא המכר קודם כל דבריו ולא נתרצה שמעון רק שיקח השק סתום כמות שהוא והלך לו לוי אחר עבור כמה ימים נתרצה שמעון לפתוח לו השק ובא לוי ופתח השק מצד אחד וראה הנמר והוכשר בעיניו ואז א"ל שמעון שיפתח מצד האחר וירא ג"כ כדי שלא ישאר עליו שום תרעומת לומר שמזה הצד נמצא לנמרע ונטרך לבא עמו בדינא ודייני בא"ש שהפציר בו עד שפתחו מצד האח' ונמצא טוב ויפה ולקח הלוי הנמר והלך לו ועתה שמעון בא בטענה לומר שהשק אשר מכר לו מעולם לא עלה על דעתו לאוכרן בסך הזה לפי שהיה יודע שיש לו שק א' משובח ביותר וכבר הוא נטל שק אחד והוא הלוי בחולר אחד בחושבו שהוא היה השק המשובח שיש לו ועתה הלך ופתח השק הזה ולא נמצא השק המשובח שיש לו אלא השק הזה אשר מכר לו הוא המשובח שיש לו והוא טעה במכירתו ועכשו אינו רוצה לאוכרו בסך ההוא עכ"ל:

תשובה

נראה ד' שדבר פשוט הוא שאין בדברי שמעון ממשות וזכה לוי במקחו לגבי אם יש הוצאה במכירה זו שיחזיר לוי לשמעון ה' הוצאה והוקח קיים ומשנה שלימה שנינו בפ' המוכר את הספינה ד' מדות במוכרן מכר לו חטין יפות ונמצאו רעות הלוקח יכול לחזור' בו רעות ונמצאו יפות המוכר יכול לחזור בו יפות ונמצאו יפות רעות ונמצאו רעות אין אחד מהם יכול לחזור בו ופי' רש"בם ז"ל וז"ל אין אחד מהם יכול לחזור בו ואפי' אם הוקר השער דנתחנה מוכר לו חוזל השער ונתחל לוקח דם"דא דהיכא דהוזל השער מצי לוקח למימר גבי רעות ונמצאו רעות אני ליפות נתכוונתי והא דאמרתי לך רעות לאו משו' דנתרציתי אלא משום דרע רע יאמר הקונה ובן היכא דהוקר השער ורוצה המוכר לחזור מצי מעין גבי יפות ונמצאו יפות אני רעות סוב' הייתי למכור והאי דאמרי לך יפות משום דטוב טוב יאמר המוכר דמלוקח יאמר רע רע טוב טוב אומר המוכר קמ"ל דתרוייהו לא מצי הדרי ליה"ה במוכר סתם שלא פירשו לא רעות ולא טובות אלא אחד מהם יכול לחזור בהן עכ"ל הרי שכתב דלאו בחר כוותם אנו הולכי' אלא אחר מה שסוגיתו מפיהם וא"כ בב"ד אף ע"פ ששמעון אומר אני לא נתכוונתי למכור לך השק ההוא שהיה לי משובח לא מסגחינן ביה כדבעינן למימר לקמן והרי אפי' בסתם שלא נזכר ביניהם שמוכר לו יפות אלא בסתם וקנה ממנו כתב הרב ז"ל שאין המוכר יכול לומר אני לא מכרתי לך יפות ואתה לא התנית עלי שאמרת לך יפות ועתה נמצאו יפו' אחזר בי שלא זכה הלוקח במקחו ואין המוכר יכול לחזור בו. ועל מה דתנינן יפות ונמצאו יפות כתב הר"ן ז"ל והביאו מהרי"ק ז"ל בסי' רל"ג וז"ל וכתב הר"ן ז"ל יפות ונמצאו יפות וכו' וא"ת פשיטא ופירשו בשם רבינו האי ז"ל שנמצאו יפות שביפות וא"ס לאו כל כמינה דמוכ' לומר שנתחלה דבין ליפות מכר וכו' הרי

שכתב

שכתב הרב בפי' שאם מכר לו יפות אפי' כמלאו יפות שביפות שאין למעלה מהם אין המוכר יכול לחזור וא"כ בכ"ד בודאי שלא מכר שמעון לוי אלא למר טוב ומה גם שהמעשה שעשה לוי שלא רצה לקנות עד שראה האמר משמע שלא בפל הקנין ביניהם אלא על למר טוב דאילו למר רע למה חרד כל החרדה ההיא לוי שלא רצה לקנות אלא עד שיראהו אלא בודאי שלא במשך הענין ביניהם אלא על למר טוב ואפי' לא אמר לו יפות אני מוכר לך ממעשה ידיהם מוכח טובא שעל האמר היפה במשך הענין ביניה' ומובן הענין מאליו שעל למר יפה במשכו דבריהם ביניהם וא"כ אם אח"כ נמצא יפה אפי' יפה שאין למעל' מזוכו אין המוכ' יכול לחזור בו וכל זה אמנ צריכין אילו לא נפתח השק לפני שמעון ורואה האמר ולא נתרצה ללוי בפתחו השק מצד אחד אלא גם הבריחו לפתוח אותו מצד אחר אמנם בכ"ד שנפתח השק לפני שניהם ונפל הקנין ביניהם על מה שראו שניהם אפי' לא מכר ביניהם שום זכר של יופי אלא במשך הענין ביניהם בשתם ונפתח האמר ורואה המוכר מה שמכר והלוקח מה שקנה פשיטא ודאי שאין לאחד מהם יכול לחזור לבד אם יש הוראה בדבר יחזיר המתנה ההוראה לגוזלה כמו שכתב הרמ"בם ז"ל בפי' ז' ממכירה וז"ל רעות ומלאו רעות יפות ומלאו יפות וכו' הרי יש שם הוראת שתות אין אחד מהם יכול לחזור בו אלא קנה ומחזיר הוראה. וכן פסק הטור ז"ל בסימן רל"ג אם כן אם יש במכר הזה הוראה המקח קיים ותחזור ההוראה וזה הגל"ד פשוט. והתריכות בו יגיעת בשר. מעפר דל.

שלמה נרור ס"ט:

על מה שכתבתי לעיל בתשובה י"ב על הפורע חובו של חבירו אחר שכתבתי ושלחתי התשוב' מנאתי בתשובת מהר"שך ז"ל בח"ב סי' ק"ז שנשאל הרב על אחד שפרע חובו של חבירו לישראל חבירו וכן השואל שהוא פטור וז"ל מהרש"ך ליבדא דאיכא רבותא טובא דשל"ל הכי כמו שפסק ר"ת שהפורע חובו של חבירו ש"ת ליבד העותיו ואפי' היה משכון על המלוה ופדאו הפורע אפ"ה פטור הלוה ואינו חייב לפרוע וכו' ולבסוף כתב וז"ל ולענין פסקא דדיינא לומר דמלתא דפשיטא היא דהפורע חש"ח ואין למלוה עליו משכון באופן שהפורע החוב אין בידו כלום שליבד מעותיו שיכול המוחזק דהיינו לוה לומר קיים לי בהך רבוותא' דש"ל הפורע חובו של חבירו ליבד מעותיו. אמנם כל שיש משכון ביד המלוה והפורע החוב בטל המשכון מיד המלוה לא ליבד מעותיו ויכול הפורע החוב לעכב המשכון עד שיפרע לו הלוה מה שפרע בעדו כיון שהוא מוחזק במשכון יכול לומר קיים לי כר"ח ור"ת דש"ל דאפילו הפורע חש"ח ואין בידו משכון לא ליבד מעותיו כ"ש בכ"ד שהיש שמואל די רוזא יש בידו המשכונות שעבד התנו מיכאל וכיון שכן אין לספק שמואל די רוזא יכול לעכב המשכונות שלקח מאברהם ליעקטיני עד שיפרע לו חתנו שמואל מיכאל וזה פשוט אפי' לדרדקי דבי רב ולכן אם כ"ת גזר אומר על שמואל די רוזא שישיב המשכונות לחתנו שמואל מיכאל והחזירם ע"י כ"ת הדין נותן שיחזיר שמואל מיכאל המשכונות לחתנו שמואל דירוזא שטעות כזה הוא טעות בדבר משנה וחזר הדין עכ"ל. והראה ירא"ה כמה קלין וחמורין הם בין כדון דידן לכדון זה וירא"ה עד כמה הפריז הרב על המדה בתחלה כתב מילתא דפשיטא ועוד כתב וזה פשוט אפי' לדרדקי דבי רב ועוד החזיר הדין וכתב שזה טעות בדבר משנה וגזר אומר להחזיר המשכונות מיד מי שהיו בכר בידו וראו עיני ושמח לבי כי הש"ית העמידנו על האמת:

שאלה כט שלוה לו קצת מעות שהוא צריך לחש וא"ל שאין בידו מעות ושאל ממנו שיתן לו משכון וילך וילוה עליו ממקום אחר וא"ל שאין בידו אבל ילך אצל שמעון ויאמר לו משמו שיתן לו החפץ שלו שהוא מופקד בידו וכן עשה לוי והלך אצל שמעון ושאל ממנו החפץ וא"ל שילך לביתו וימי' לאשתו שתתן לו חפץ פלו שהוא מופקד בידו של שמעון והרי הוא מונח במקום פלוני וכן עשתה האשה אך לא האמינה בלוי עד ששלחה את בנה אצל בעלה ואמר לו שתתן לו החפץ ועתה בא ראובן לשמעון וא"ל שיתן לו פקדונו וא"ל וכי לא אתה שלחת לי את לוי ונתתיו לו ועדיין הוא אצלו ואמר לו ראובן מי אמר לך ליתנו לוי מעולם אני לא שלחתיו א"ל שמעון וכי לוי מת ושתק ראובן

והלך שמעון אצל לוי וא"ל שיתן לו החפץ שלקח מיד אשתו וא"ל כבר החזירו ליד אשתו זה לו כמה ימים והלכו אצל האשה ואמרה שמיום שנתנה לו החפץ לא ראתה פניו ולא החזיר לה שום דבר וראובן עתה הוסיף להתענש בעון ותעלומות לומר שמעולם לא שלח לוי ליקח החפץ הן אמת שבא לוי אליו ושאל ממנו משכון וא"ל שאין בידו שום דבר רק חפץ אחד וגם הוא לוי ברשותו ששאלו ממנו שמעון ומעולם לא שלחו ולא אמר לו שילך ויקחהו ושמעון טוען לו למה בתחלה כשאמרתי לך שבא לוי משמך ונתתיו לו למה שתקת והלכת עמי לבית לוי הרי סברת וקבלת שמה שנתתיו ללוי אתה מתרצה בו וראובן אומר וכי לא אמרתי לך בעת ובעונה מי אמר לך ליתנו ללוי אני מעולם לא שלחתיו ואם שתקתי והלכתי עמך לבית לוי ומה בכך חשבתי שעדין הוא ביד לוי ושיתנהו לי ועכשו אני תובע את שלי מידך עכ"ל:

תשובה

כל ע"ד ששמעון פטור לשלם לראובן החפץ שלו אח"ש שיבא ראובן שמעולם לא שלח את לוי ליקח החפץ הנ"ל דבר זה פשוט אפי' לדרדקי דבי רב ואין צורך להביא עליו ראי' דבגדולה מזו מצינו שאם היה ראובן שולח חותמו לשמעון ביד לוי ולא נתנו לו בפני עדים ולא עשאה שליח אלא נתן לו חותמו והלך לוי וחותם ראובן בידו וא"ל לשמעון ראובן שלחני אלך ליתן לי החפץ שיש לו וראיה ששלחני הנה חותמו שנתן בידי ועדים מעידים שהוא חותמו ושלחו לו ונאבד היה שמעון חייב כדאיתא בפ' השואל אמר רב יהודה אמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקני ואפי' עדים חתומים ורבי יוחנן אמר עדים חתומים עליו משלחין ופרש"י ז"ל דיוקני מסר לו בעל הפקדון לשליח סימנים וכתב לו חותמו בחגרת ומסרה לו וא"ל לך התראה לפלוני ויתן לך מעות שיש לי בידו. והתוספות פירשו אם אמר לסופר כתוב לפלוני שישלח לי מעותי ע"י פלוני ואח"כ סתם דיוקני שלו ואפי' עדים חתומים עליה שהיא דיוקני שלו אינו מועיל אבל אם היו חתומים על זה שאמ' לו לשלוח על ידו אז הוי שליח. ואיכא למידק בפי' רש"י ז"ל שלא כתב ענין העדים מעידים על חותמו רק שתם כתב וכתב לו חותמו בחגרת ומסרה לו ולא כתב ועדים מעידים על חותמו ובדברי שמואל נזכרו העדים כי כן איתמר אין משלחין מעות בדיוקני ואפי' עדים חתומים עליה וא"כ איך רש"י השמיט ענין העדים. גם בדברי התוספות איכא למידק דכתבו אבל אם היו חתומים על זה שעשאו שליח לשלוח לו ע"י אז הוי שליח מה באו התוספות להשמיטנו בזה פשיטא ודאי שמועיל שזה הוא שליח בעדים בכל שליח דעלמא וא"כ מאי אתו להשמיטינן. וי"ל לפי שהתוספת ס"ל בשאר שליח שעשאו בעדים להביא לו מעותיו מיד הנפקד דאינו מועיל עד שיאמר לו בפניו שלח לי מעותי ע"י זה ובכל זמן שלא אמר לו בפניו לא יועיל כמו שכתבו שם בדיבור שלח לי מעותיו ע"י זה שעשאו בעדי בסוף הדיבור וז"ל לכך כ"ל דבכל ענין שלא בפניו לא הוי שליח עד שיאמר לו בפניו שלח לי על ידו הרי דס"ל דבכל ענין לא הוי שלי' עד שיאמ' לו בפניו וזה בשאר שלוחים אבל בזה ששלח לו חותמו ועדים מעידים על חותמו וגם מעידים על זה שעשה שליח ס"ל דאפי' שלא בפניו מועיל מאחר שיש לנו כמה ענין הוסיף על שאר שלוחי' אהני למהר שליח אפי' שלא בפניו. וראיה שזאת היא שעמדה לרש"י ז"ל עד שהשמיט ולא כתב ועדים מעידים דפשיטא ודאי שיש עדים מעידים על חותמו אז הוא מתקיים ומתקים אחר דאי לא תימא הכי יכול המפקיד לומר אינו חותמי אלא פשיטא שחותמו נתקיים. והרמ"בם ז"ל בפ"ה משלוחין כתב בפרש"י ז"ל וז"ל אבל אם לא היה הכתב ידו אז אין הלוה יודע שהוא כתב ידו אז אפי' היו כותבים בו סימנים ואותיות שביניהן ביחוד וכו' ולא כתב ועדים מעידים על חותמו וכו' והטור ז"ל כתב בדברי התוספות וז"ל ולא עשאו שליח בעדים אלא מסר חותמו לסימן וכו' והעדים מעידים על חותמו אבל אינם מעידים שעשאו שליח וכו' בהא פליגי שמואל וכו' ור' יוחנן ופסק הרי"ף כשמואל ותמה עליו ה"ה הרא"ש ז"ל וכו' וראיתי בשאלות דרב אחאי שפסק גם כשמואל ואף ע"פ שדבריהם תמוהים אין להלק על דבריהם וכן כתב הרמ"בן זכרונו לברכה שכתב שעדים מעידין על חותמו אבל אינם מעידים שעשה שליח וזה כדברי התוספות:

דרדי שכתבו התוספות שאפי' שלח לו חותמו ועדים מעידים עלחותמו אז שהוא מודה שהוא חותמו כל זמן שאין עדים מעידים על שליחתו אינו מועיל מכ"ש בכ"ד שלא שלח לו לא חותם ולא

ולא סימן ואף לפרש"י והרמ"בם ז"ל דלא מצרכי עדים על חותמו הכי
אין כאן חותם ולא סימן והמפקיד מכחיש ואומר שמעולם לא שלח
לו שום שליח וכתב הרמ"בם ז"ל וקבילו הטור ז"ל טען המלוה ואמר
לא שלחתי אלא אחר בימה ושלח הלוה חייב באחריותו ומשלי אחרי
שיחרים מי ששלח זה מדעתו ולא יודעו ויש מי שהורה שישבע המלוה
כדין כל הנשבעין ונוטלין: וכתב מהרי"ק ז"ל שטעם הרמ"בם ז"ל
שישבע לפי שאיפשר ששלח ולהו אדעתיה ורמו רבנן עליה שבועה כי
היכי דלידוק וכו' וא"כ בנ"ד שראובן מכחיש ואומר שמעולם לא שלח
לוי ולא אמר לו שילך ויקח המשכון ישבע ע"ז ויטול משכונו מיד
שמעון ואע"פ שלוי השליח מעיד שראובן עשה שליח לא מהימן לפי
שאין שליח נעשה עד כמו שכתב מהרי"ק ז"ל בסי' הנז' וז"ל מלאתי
כתוב ראובן חייב לדבורה מנה וטובן ששלחם לה ע"י שמעון ושמעון
אומר שנתנם לה ע"י זונתו שרה ודבורה אומרת שלא בא לידה
המנה ע"י שום נברא: תשובה הואיל ולא אמרה דבורה לראובן
שישלח לה המנה וכו' אפי' שמעון נופיה לא מהימן לומר שנתן
המנה לדבורה כדאיתא בפ' האיש מקדש דהשתא דתקון רבנן
שבועת היסת אין שליח נעשה עד וכו' א"כ בנ"ד אף ע"פ שהשליח
מעיד שעשאו ראובן שליח לא מהימן לפי שהוא שליח ואינו נעשה עד
אם כן נראה פשוט בנ"ד ששמעון חייב להחזיר לראובן פקדונו
שהפקיד אצלו ואע"פ שלא כתב הרמ"בם והטור ז"ל דינים אלו אלא
בשולח חוכו של חבירו וכו' בפקדון גם כן דינא הכי כמו שכתב הטור
סי' רנ"ג וז"ל שלח לו פקדונו ע"י אחר בין שאומר לו הולך לו אל תן
לו פקדונו חייב באחריותו עד שיגיע ליד הבעלים כיון שבעל
הפקדון לא עשאו שליח להביא לו לפיכך אם בא לחזור וליטלו מיד
השליח רשאי בד"א שלא הוחז' כפרן הנפקד אבל הנפקד הוחזק כפרן
וכה השליח מיד בשביל המפקיד וכו' ומ"מ חייב באחריותו: הרי
אע"פ שהוחזק כפרן דאינו יכול לחזור וליטלו מיד השליח ותימא
מאחר שילא מרשותו ואינו יכול להחזיר לרשותו תאמר שנסתלק
מאחריותו ואם"ה כתב הטור ז"ל שעדיין חייב באחריותו וכת"מהרי"ק
בשם הר"ן דה"ה נמי אם השליח רגיל המפקיד להפקיד אצלו לא
מצי למימר ליה מושלח אין רצונו של מפקיד שיהא פקדונו ביד אחר
וגם המפקיד ממילא לא יכיל למימר ליה אין רצוני שיהא פקדוני
ביד אחר שהרי הוא רגיל להפקיד אצלו לא אהני ליה אלא כדי שלא
יכול לחזור וליטלו אבל עדיין הוא חייב באחריותו ומכ"ש בנדון דידן
שנראה שאין ראובן רגיל להפקיד אצל לוי אם הוא כן האמת שאינו
רגיל להפקיד אצלו שפשיטא ודאי ששמעון חייב באחריותו: וכשאר
הדין עתה בין לוי ובין שמעון וגם זה פשוט: שלוי נשבע שהחזיר
הפקדון ליד אשת שמעון ולפטר דמגו דהיה יכול לומ' לא נטלתי כלום
מידה שהרי אין כאן עדים מעידים שנטל מידה ומינו דיכול לומר לא
נטלתי מידה כלום עתה שאומר נטלתי והחזרתי נאמן בשבועה וזה
פשוט: וגם אין שמעון יכול לטעון ולומר לראובן אני לא שלחתיו
מעולם ליקח המשכון מיד האשה אך הוא הלך ורימה בה ולקחו מיד'
וא"כ היא פשעה ימתין עד שתתאלמן או תתגרש ויגבה ממנה או ג"כ
יכול לטעון על לוי ולומר לו למה לא החזרת הפקדון לידי ולמה
החזירהו ליד האשה ואתה פשעת בחזרתך ליד האשה: אם לטענה
הראשונה הרי הוא אומר ששלח לוי לביתו ליקח המשכון אך היה
בשליחות ראובן וא"כ איך יכול עתה יתחור ויטען שלוי הלך שלא
מדעתו ובפרט אם היה טוען כנ"ד שאינו יכול לחזור ולטעון הפך
טענתו ראשונה כמו שכתב הטור ז"ל סי' פ' וז"ל מי שטוען בנ"ל
טענה אחת ונתחייב אינו יכול לטעון טענה אחרת שסותרת
הראשונה וכו' ובנ"ד מתחלה טען שברשות ראובן נתן הפקדון לנוי הרי
הודה שנתן הפקדון לנוי ושלחו להשתו ליקח הפקדון מידה והרי
נתחייב בטענה זו שנמצא שלא ברשות ראובן נתנו: וא"כ איך יכול
לחזור ולטעון מעולם לא שלחו ליקח הפקדון אלא שלוי הלך משלו והרי
טענתו זאת סותרת טענתו הראשונה לגמרי ואף אם נאמין דבריו
שלא שלח את לוי אלא שהלך מעצמו ושאל הפקדון מהאשה ופשעה בו
ונתנו ללוי אפ"ה חייב שמעון לשלם לראובן כמו שכתב הטור ז"ל
שם סי' רל"ח וז"ל נתן הפקדון ביד בניו או בנותיו הגדולות או ליד
אשתו ואמרו כראוי ונאבד או נגנב פטור שלא פשע במה שרבן בידם
וכו' ואם לא אמרו כראוי כתב הרמ"בם ז"ל וכו' וא"א הרא"ש ז"ל כתב
שכן כתבו התוספות והמרדכי בשם ר"ת וכן דעת בעל התרומות
והטור נראה דפסק כהרא"ש ז"ל שהביא סברתו לבסוף וכ"כ הטור
סי' ע"ב תשובת הרא"ש ז"ל וז"ל ואם פשע לוי בשמירת המשכון ואין
לו ממון לשלם אע"פ שראובן רגיל להפקיד אצל לוי שמעון חייב
לשלם לראובן: אף ע"פ שהרמ"בם ז"ל נראה דחולק על הרא"ש ז"ל
לדברי הרא"ש ז"ל הסכימו האחרונים ז"ל וכל זה אני כותב כדי
להתלמד במקום אחר שבנ"ד אין אנו צריכין לזה שהרי לא פשעה
האשה אלא נתנה הפקדון ללוי עד שנטלה רשות מבעלה כמו שבא
בשאלה וגם אם יטעון למה החזירו ליד האשה אין בטענתו ממש אך
צריך לראות אם כשבא לוי ליקח הפקדון משמעון סבר לו הענין כמות
שהוא שראובן שלחו ליקח הפקדון כדי ללות עליו וכשיפדהו יחזירו לו
בזה לית דינא ולית דייני שלא ישבע ויפטר מאחר שגלה דעתו
שיחזירהו וידע בזה שמעון א"כ אם עשה כן שהחזיק ליד האשה כמי
שהחזירו ליד שמעון עצמו ואם לוי כשבא אצל שמעון לא אמר רק
ראובן שלחני אלך שתתן לי הפקדון שיש בידך שהוא צריך לו ולוי
החזירו ליד האשה מבלי ידיעת בעלה בזה נראה שפשע לוי שהחזיק
ליד האשה זהו מה שכל"עד מעפר דל שלמה צרור ס"ט:

שאלה ל

שהלה ראובן הביא לשמעון חפץ אחד כדי לראות צורתו ולעשות לו חפץ כמותו ולקחו מידו וכשאר בידו כמו ה' ימים ואח"כ בא ראובן ואמר לו שיתן לו החפץ שבעליו רוצים אותו וא"ל שמעון שכבר ראהו וידע צורתו ושיטול שלו וא"ל ראובן שיאתנו אצלו עד שילך למקום פלוני ויחזור והלך ולא חזר עד עבור שני ימים ובין כך ובין כך נאבד החפץ יורינו אדוננו אם חייב שמעון באחריותו אם לאו:

תשובה

נלע"ד דדבר פשוט הוא ואין זו צריכ לפנים שאם לא פשע שמעון בשמירתו שהוא פטור כדין שומר חנם שפטור מגנבה והאבדה ואע"פ שהאומנין שומרי שכר הן דוקא אם לא הודיע האומן לבעל הכלי שכבר נגמר מלאכתו אבל אם אמר האומן לבעל הכלי טול את שלך והביא תעות או גמרתיו לבד ולא בא בעל הכלי ונטלו אינו עליו מכאן ולהבא אלא ש"ח כמו שפסק הרמ"בם ז"ל פ"ו משכירות וכן הטור ז"ל סי' ש"ו ואם כן בנדון דידן מאחר ששמעון הודיע לראובן שהחפץ שהביא לו לראות צורתו כדי לעשות לו אחר כמותו שכבר נגמרה מלאכתו שצריך לו לראות וראובן הניחו בידו ולא לקחו אם כן מהיום שעתה לא נעשה עליו רק שומר חנם:

עוד

חזר ושאל השואל וז"ל נראה מדברי מעב"ת שלא נפטר שמעון ונעשה ש"ח רק בשביל שהודיע לראובן שכבר נגמר בדעתו לייורי ופתוחי החפץ ואינו צריך לו עוד אך אינו לא הודיעו הוא עליו ש"ם משום דקי"ל האומנים שומרי שכר זה לזה ובמחילה ממעב"ת תורה היא וללמוד אני צריך שנלע"ד דלא קי"ל הכי אלא בכלי עצמו שעושה האומן בו במלאכה בהיא הגלה שמקבל שכר על הכלי נעשה עליו ש"ם אבל נדון זה: שבלי שנאבד אינו שעושה בו האומן מלאכתו רק כדי לראות צורתו הוי כמו פקדון אצלו וקי"ל שומר פקדון אינו רק ש"ח ומעב"ת ישבני דבר באשר ה' אתו וענותך כי הטרחתי על מעב"ת: ע"כ:

ראיתי

דצריך עוכים ונכוחים ואם הוקשה לך דבר זה אינו מן התימה ויפה לקדקת אבל אנו דקדקת עוד הדק היטב לא היית צריך למודעי כי צריך אתה לדעת בכל מקום שאמרו נעשה שומר שכר על שמירת הדבר הוא בשביל איזה הגלה שתבא ליד השומר מצד החפץ שבידו ולא בעינן הגלה גדולה רק הגלה מועטת כל שהוא בהיא הגלה בלבד נעשה ש"ם תדע בשומר אבדה מצינו שאינו מקבל שום הגלה ונעשה ש"ם כמו שאמרו בגמ' משום פרוטה דרב יוסף דקי"ל העוסק במלוה פטור מן המלוה ומשום דלפעמים בשעה שהוא שומר האבדה יבא עני ויטול ממנו פרוטה לצדקה והוא פטור מן המלוה הרא נעשה עליה ש"ם ראה עד כמה הפריזו רז"ל וקראוה הגלה בשביל פרוטה אחת שנקנה מצד האבדה נעשה ש"ם א"כ נקיטנן מהכא בכל מקום שיגיע הגלה לשומר מצד החפץ שבידו הוא נעשה ש"ם ונדון דידן אילו לא היה מראה החפץ בהוא לשמעון לא היה שמעון יודע לעשות אחר כמותו ונמצא שהשכר שקבל בעשיית הכלי לראובן הוא בשביל הכלי ההוא שהביא לו ראובן ובהוא הגלה נעשה עליו ש"ם וא"כ הוה ליה החפץ ההוא כמו החפץ עצמו שבטל שכר על עשייתו מאחר שבשבילו הוא עושה החפץ של ראובן ונמצא עזה ווה שוין וחזר הדין כמו שקי"ל

האומנין שומרי שכר הן וכולן שהודיעו לבעלים שכבר נגמר הכלי ולא בא הבעלים ליטלו שאינם מתו ולהבא אלא שומרי חנם הוא הדין בעצמו בכלי האחר וא"כ שמעון אינו נעש' עליו מעת שהודיע לראובן שכבר נגמר רק ש"ח ודו"ק. הגלע"ד כתבתי מעפר דל שלמה גרור ס"ט:

שאלה לא

ראובן ושמעון היה מנהגם ליקח שחורות ביחד ולא היה שמעון מקפיד על ראובן ר"ל בענין המעות שקונים בהם השחורות כי לפעמים היה שמעון פורע יותר משני שלישי המעות וראובן היה פורע השלים לבד ובריוח היו חולקים בשוה אח"כ ראה שמעון שראובן הלוך וחסור עד כי לפעמים לא היה נותן אפי' פרוטה אחת ושמעון היה פורע כל המעות עד שאמר לראובן אין מן הראוי שאני נותן כל מעות השחורה ואתה תטול כל אלי הריוח והשיב לו ראובן אם אתה נותן כל המעות או לפעמים יותר ממני גם אני הנני טורח במכירת השחורות יותר ממך ועתה שאתה מקפיד על זה בא ונחלוק הריוח שיש לנו ומכאן ולהבא כל אחד ילך לדרכו וכן עשו ועמדו כמו שנתיים ימים שלא לקחו שום דבר ביחד אח"כ נזדמנה שחורה ליד שמעון ולחיות שבעל השחורה דעתו קרובה אל ראובן בא לו לראובן וא"ל תדע שפלוני הוא רוצה למכור שני ארגזים של אסטים שלקח בהקפה מהתוגר לך וקנם ויהיה בין שנינו והלך ראובן וקנה האסטים ובשאל שמעון לראובן מה נעשה מהאסטים א"ל שכבר קנאו וכך וכך ובך מסקנו והלך שמעון ועשה חשבון ביני לבין עצמו והביא שלשת רבעי המעות שעלה באסטים ונתנו לראובן כדי לשרות לבעל האסטים וראובן השלים הרביע מנכסיו ופרע דמי האסטים ועתה נמכר האסטים ובא לחלוק הריוח ושמעון רוצה ליטול שלשת רבעי הריוח וטוען שבשביל דבר זה היה הפירוד ביניהם ואילו הייתי מתרצה בכך למה הקפדתי עליך וחלקנו החברה עתה שנתים ימים וכשנתתי לך שלשת רבעי המעות אם היה בדעתך ליקח אני הריוח למה לא החזרת לי רביע השך והיה לך לגלות דעתך ולומר שתקח אני השחורה כשכבר אתה יודע שעל דבר זה נפרדתי ממך וראובן משיב ואתה ג"כ למה לא גלית דעתך ותאמר לי שתקח שלשת רבעי האסטים ושמעון משיב אני חושבני לריך לגלות שבנתינת שלשת רבעי המעות אין לך גלוי דעת יותר מזה והקדומה הקדומה כבר היא רשומה בזכרונך וע"ז נתעצמו ראובן ושמעון שכל אחד אומר לחבירו היה לך לגלות דעתך והריוח ראובן מוחזק בו לפי שהוא מכר האסטים ונתן לשמעון הקרן שלו והריוח עדין הוא ברשות ראובן ואני הלעיר הבא על החתום לדעתי ביניהם שלא ליקח ראובן רק רביע הריוח לבד והעיקר שאילו היתה מתחלה שבת הפירוד מיד ראובן היה לו ליקח אני לפי שלא נתפרד ממנו אלא על זה הענין וא"כ כשאחר כך קנו האסטים על שמעון היה מוטל לגלות אזן ראובן ולומר הנה אתה בשביל חלוקת המעות נפרדת ממני ועתה הוי יודע שבפי הממון שיפרע כל אחדממנו יקח בריוח כפי מה שנותן ומאחר שלא גלה דעתו בודאי שכבר וקבל ליתן לו אני אבל עתה שסיבת הפירוד היה מיד שמעון א"כ כשקנו האסטים היה לו לראובן לגלות דעתו לומר לו הלא ידעת כי הפירוד היה ביניהם על זה הענין ואני עדין עומד בדיבורו שאפי' לא אתן שום ממון אקח אני בשחורה ואל תחשוב בדעתך שחזרתי ממחשבתי אלא עדין אומר שאם תרצה להיות כמו שהיינו מתחלה הנה מה טוב ואם לאו כל אחד ילך לדרכו זהו מה שכלע"ד אך להיות שלא מצאתי ראיה בשלחן ערוך ולא בהרמ"בס ז"ל ראיה על זה רציתי לסדר לפני האדון דברי אלה אם יש בהם טעם תאיר עיני בתורתך ומה שדנתי שיקח שמעון שני שלישים בדבר בלבד אבל המעות עדין הם ביד ראובן והאדון יראנו נפלאות מתורתו נאם העבד הצעיר יעקב הלוי ס"ט:

תשובה

החכם הותיק יקר בעיני אלהים וחדש הה"ר גר"ו ראיתי דברי השאלה שאלתת אלי ומה שדנת בין שמעון וראובן. וחתרתי למצוא אופן ודרך ליטב דבריך ולא עלה בידי לפי שחפצתי לדקדק אך ראיתי דבריך ראוקים הרבה כמנהגו קצת לא מובנים מן הדין והאמת אלא אפי' לקרב אותם לסברה לא יכולתי ואם בחנו לדון זה מן הסברה ונשקלם במאזנים יחד אין מקום להכריע כף אחת על חברתה כדי שנאמר שראובן היה לו לגלות דעתו לשמעון או שמעון לראובן ומה גם לפי דעתך שאתה תולה הענין בפי שבא מידו הפירוד אדרבא הסברה והשכל נוזר הפך מדעתך לפי שהפירוד היה מיד שמעון והנה שהיה מקפיד ג"כ עליו היה מוטל לגלות אזן ראובן ולומר לו שיקח הריוח כפי כתיבת המעות אלא על ראובן באופן שאינו מוכרח בדברים אלו ומה לנו לידע בזה ממי היה הפירוד אם היה משמעון או מראובן כי זה הוא העיקר בדין זה לא ממי היה הפירוד ודבר זה אנו למדים אותו מדברי הרמ"בס ז"ל ומדברי הטור ז"ל וז"ל הרמב"ם ז"ל פרק ג' ממכירה המבקש לקנות מקח מחבירו מוכר אומר במאתים ולוקח אומר במנה אני לוקח והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ נתקבלו ומשך זה החפץ שהם אם המוכר הוא שהבע הלוקח ואמר לו שיטול החפץ ונתן לו החפץ אינו נוטל אלא מנה ואם הלוקח הוא שבא ומשך זה החפץ שהם חייב ליתן מאתים וכן פסק הטור ז"ל סי' רכ"ח וכתב המ"מ ז"ל שזו תוספתא הובאה בהלכות ולא הגיהו שום חולק על זה ובודאי דהכי נקטינן. הרי הוא דבתר החזרה אזלינן. והקיבוץ אנו הולכין ונראה מי הוא זה שחזר ונתקבץ עם חבירו ולא בתר שעת הפירוד אזלינן א"כ בנדון דידן שראובן ושמעון בשעת הפירוד נתחלקו בדעות שמעון היה אומר שכל אחד כפי המעות יקח הריוח וראובן אומר שאינו רוצה ליקח אלא אחלי אחרי זה כמי שאומר אני מוכר במאתים וזה אומר במנה אני לוקח והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ בשבא לידם האסטים נראה ג"כ מי הוא מהם שהלך ודבר עם חבירו תחלה כמו שהוא הדין במוכר ולוקח שכתבו הפוסקים ז"ל דאזלינן בתר מי שהתחיל ובא אל חבירו וא"כ בנ"ד הרי שמעון הוא התחיל והלך לראובן ואמר לו שילך ויקח האסטים אע"פ שאמר לו שתם אמרינן בודאי שכבר וקבל ליתן לו אחלי והרי לך ראיה ברורה מדברי הרמב"ם ז"ל וכן פסק בשולחן ערוך אבל לפי שאתה עלה בדעתך לילך אחר שעת הפירוד לא הרגשת לבקש ראיה בדברי הפוסקים ואילו עלה על דעתך לילך אחר שעת הקיבוץ והחזרה היית מוציא ראיה. ועוד ראיה אחרת מתשובת הרש"בא ז"ל הביאה מהר"יק ז"ל בא"ה סי' ק' על ראובן שהיה נשוי עם אשה והתנה עמה שאם תמות האשה בלא זרע שיחזיר השלים מכתובתה ליורשיה וירשה והחזירה ולא נכתב התנאי הזה בכתובה. והשיב הרש"בא ז"ל שאע"פי שלא חדש לה התנאי רק על האתם חייב להחזיר השלים לפי שהחזרה באה ממנו ואע"פי שלא פירש על תנאי הכתובה הראשונה בשאה וא"כ בנ"ד שחלקו וחזרו ונשתתפו בשחורה הנז' בודאי על הדרך שהיה ביניהם מתחלה חזרו אע"פי שחזרו אתם והרי לך הענין ברור כשתם ולא ידעתי מה רצית במה שכתבת בשאלה והריוח עדיין הוא מונח ביד ראובן מה היה בדעתך לכתוב ענין זה אם רצית בזה שראובן הוא מוחזק וא"כ אדרבה מלך שאול מוחזק וגפל הספק בזה הענין היה לך לדון מאחר שהוא מוחזק לריך ראיה להוציא מידו שהמוציא מחבירו עליו הראיה. באופן בהא שלקינן ובהא נחתונן איקח ראובן אני הריוח בזה האסטים שקנו בשתם ובזה שכתבת בשאלה שראובן מוחזק במעות עוררתני לזכות לראובן איקח אני ממקום אחר והוא מתה שכתב הטור בסי' קע"ו וז"ל שנים שנשתתפו ביחד ונתן זה מנה וזה מאתים השכר לחולקו ולא לפי המעות וכו' פירש"ר והר"יף הא דאמרינן השכר לחולקו דוקא וכו' אבל אי נטחוהו שראוי ליחלק לחברים או שלקחו פירות או שחורה כיון שראוי ליחלק חולקין לפי המעות ורבינו יונה פירש שאפי' לקחו פירות או שחורה השכר וההפסד לחולקו ולזה הסכים מ"מ הרש"ש ז"ל הרי שכתב בשנים שקנו שחורה על השתם ונתן אחד יותר מחבירו שחולקים הריוח בשוה אע"פי שאחד נתן יותר מחבירו לפי סברות הר"י והרש"ש ונם הטור נראה שהסכים לדבריהם וגם הרמ"ה נראה שהסכים לדבריהם שכתב הטור בסמוך וכתב הרמ"ה הא דאמרי' השכר לחולקו דוקא שלא קבעו זמן לחלוקתו וכו' הרי שהר"מה נראה שדעתו מוסכמת לדעת הר"י והר"אש וא"כ בנ"ד שמעון וראובן קנו האסטים בשתם ולא התנו בשום תנאי איך יחלקו הריוח וההפסד לדעת הר"י והר"אש והרמ"ה והטור שיחלקו בשוה אע"פי שזה הטיל מנה וזה הטיל מאתי' וא"כ יכול ראובן שהוא המוחזק לומ' קיים לי בהני דבוותתה אע"פי שהר"יף והרמ"בם חולקים עליהם כמו שכתב מה"ריק סס בסי' הנז' א"כ זכינו לדין מכל לד זכה ראובן בדינו ויטול אני הריוח זהו מה שנראה לע"ד מעפר דל

עלמה צרור ס"ט:

שאלה לב

ראובן היה לו בן ובת ולוה מחמת מיתה שנותן לבתו קרקע אחד מיוחד מקרקעותיו וקנו מידו קנין גמור ולוה שהבית יתנו לבתו ואחריה ליורשיה היולדים ממנה עד סוף כל הדורות וכל זמן שתפטר ולא תשאיר אחריה זרע יחזור לבנו לו ליורשיו אחריו כדי שיהיה הבית נקרא על שמו לעולם ולא תסוב כחלתו למטה אחר ועתה מתה הבת והשאירה אחריה בת והבת רוצה ליתנה ורוצה להכנים הבית לבעלה בבית בייתה לפי שכך לוה זקנה כשנתן הבית לאמה ועתה שמתה היא יורשת אותה ואביה אינו רוצה לפי שאומר שהבית שלו שזוכה בה מכח אשתו שהבעל יורש את אשתו ועתה נסתפקנו בדין זה אם מלד שהמתנה הזאת יש בה קנין וכתוב בספר הרמ"בם ז"ל וכב"י מתנת שכיב מרע שיש בה קנין בטלה רק אם היה הקנין ליפות כח ונסתפקנו מה זה שכתבו ליפות אם צריך לכתוב כן וקנינו מידו ליפות כח כלשון הזה ממש אור"ל שהכוונה שהיה הקנין ליפות כח ועמדנו על הלוחה ולא מצינו רק כלשון הזה וקנינו מיד ה"ר דוד הנו' קנין גמור לקיים ולחזק המתנה הנזכר בקנין שלם וגם נסתפקנו מה יהיה משפט האיש עם בתו וטרחנו לעשות פשרה בין האיש ובתו ולא כח מידינו ואתה האדון עליך בוינינו לראות מה תשיב על שפקותינו ולך האדון תחשב לצדקה כמנהגך הטוב:

תשובה

כבר כתבתי לכם פעמים שלש שלבי בל עמי ומרוב אנחותי כהייתי ונחליתי והדבר אין בי לך כדי לתווך שלום בין בעלי הריב אשיב לכ"ת והנני משיב על ראשון ראשון וקולם כל דבר אומר על מה שבא בשאלה שמתנת ש"מ שיש בה קנין בטלה לא כתבתם יפה לפי מה דקי"ל שהיא בטלה הוא כשתהיה בכלה ר"ל שנתן הש"מ כל נכסיו ולא שייר כלום אבל אם נתן מקצת ושייר אדרבה צריכה קנין בהחזה חלק שנתן כמו שמפורש בדברי הרמ"בם ז"ל פ"ח מזכיה וז"ל ש"מ שנתן כל נכסיו מתנה סתם ולא שייר כלום וכו' שייר כלום לעצמו בין קרקע ובין מטלטלין הרי זו מתנה במקצת וסתמה כמתנת בריא שקונה מזמן הכתיבה לפיכך אינו חוזר והוא שקנו מידו שמתנת ש"מ במקצת צריכה קנין. הרי שכתב בפי' שמתנת ש"מ במקצת צריכה קנין וכן פסק הטור סי' ר"ן סעי' כ"ח וז"ל מתנת ש"מ בכולה לא בעי קנין כדפי' ואם היה בה קנין לא שנא אם כתב לו שטר ופירש בו הקנין וכו' גרע ולא קנה ואפי' אם מסר לו השטר מחיים לא קנה וכו' זה כתב במתנת ש"מ בכולה שאם היה בה קנין בטלה ובמתנת ש"מ במקצת כתב בפי' הנזכר סעי' ו' וז"ל בד"א כשנותן כל נכסיו אבל אם שייר כלום אלא נתן לו דינו כמתנת בריא ואינה נקנית אלא בקנין הרי שכתב שאם נתן מקצת ושייר מקצת צריך קנין כדי שיזכה המקבל במקצת שנתן וא"כ היאך כתבתם סתם שמתנת ש"מ שיש בה קנין בטלה ודנתם במתנה. ההיא שבאה עליה השאלה שהיא בטלה מלד שיש בה קנין והיא אדרבה צריכה קנין לפי שהיא במקצת שהרי לא נתן מכל נכסיו רק הבית ההוא לבתו ושאר נכסיו שייר לעצמו ולא ידעתי היכן מצאתם בספר הרמב"ם זה ולשון יבוא אומר שמתנת ש"מ במקצת צריכה קנין כמו שכתבנו לשונו לעיל ואולי שראיתם מה שכתב בפ' הנזכר בבא' וז"ל מתנת ש"מ שיש בה קנין בין שהיתה בכל נכסיו בין שהיתה במקצת נכסיו חוששין לה שמא לא נמר להקנותו אלא בשטר וכו' והרי המתנה בטלה עכ"ל. וזהו שכתבתם כמו שכתב בספר הרמ"בם ז"ל במחילה מכבודכם והרי הרב המגיד ז"ל פירש דבריו וז"ל ומה שכתב בין שהיתה במקצת הנכסים הוא במגלה דעתו שמחמת מיתה נתנן ויתבאר בפרק זה והוא מה שכתב בבא' ז' וז"ל אבל אם נתן לו מקצת בפי' במתנת ש"מ שאינו אלא לאחר מיתה אינו צריך קנין וכו' ואם היה בה קנין לא קנה וכו' הרי שמה שכתב לעיל בין שהיתה במקצת הוא כמלוה מחמת מיתה שיש חלוק בין ש"מ שאינו מלוה מחמת מיתה ובין ש"מ שמלוה מחמת מיתה והנדון שלכם מלוה מחמת מיתה שהרי כתוב בשאלה ולוה מחמת מיתה וא"כ לא היה לכם לכתוב אלא שהמתנה בטלה לפי שיש בה קנין וכתוב בספר הרמ"בם ז"ל מתנת ש"מ שהוא מלוה מחמת שיש בה קנין בטלה ולא לכתוב מתנת ש"מ סתם. וכמה שנסתפקתם אם דוקא צריך לכתוב כן. וקנינו מידו ליפות כחנס בזה תמה אני היכן מצאתם שצריך לכתוב לשון זה והלא לשון הרמב"ם ז"ל כך הוא ואם קנו מידו כדי ליפות כח המקבל כגון שכתוב וקנינו ממנו מוסיף על מתנה זו הרי היא קיימת ולשון הגמ' כך הוא היכי דמי מיפה כחו אמר רב חסדא וקנינא מניה מוסיף על מתנה דא. והכונה בדבריה' דכך שלוה המלוה בפני עדים ונמר דבריו אמרו לו העדי' טול קנין מידינו אע"פי שדבריך אינם צריכין קנין אנו מוסיפין על המתנה שנתת קנין זה ואין הכי נמי אם אמרו לו אנו נוטלין קנין אע"פי שאינו צריך כדי ליפות כח המקנה שיהא ויהא ולא שצריך דוקא לכתוב הלשון ההוא. הן אמת שלא נמצא בדברי הראשונים דבר שהוא ל יפות כח רק לשון הגמ' שהוא וקנינו ממנו קנין גמור מוסיף על מתנה זו אמנם אם נכתבו דברים אחרים שמורים על יפוי כח אם נדון בהם כלשון הנו' בגמ' דוקא אלא גם אם נזכר דברים אחרים שמורים על יפוי כח נדון בהם כלשון הנו' בגמ' לא נמצא דבר להר"ף והרמב"ם והרא"ש אך ראינו בדברי האחרונים שלא הצריכו לשון הנו' בגמ' דוקא אלא גם אם נזכר דברים אחרים שמורים על יפוי כח דיינן להו כההו' ליפות כח ודבר זה למדנו מתורתו של הרי"בם ז"ל שכתב בתשובה סי' קס"ו וכתבה מהר"יק ז"ל על לוחת מלוה ממחת מיתה שכתוב בה קנין במקצת ואחר הקנין שאלוהו עדי הלוחה אם הוא קיים במה שלוה בנכסיו ואמר שהוא קיים במה שלוה לעשות בנכסיו וכתב הריב"ם ז"ל שזהו כדי שיהיה הקנין ליפות כח המקבלים אע"פי שלא היה כתוב וקנינא מניה מוסף על מתנה זו וכן כתב הרב הגדול מהר"ם די מדינה בתשובה סי' שי"ז על שטר לוחה שכתוב בו כתבו לפלוני שאני נותן לו כך וכך וכתוב בסוף הלוחה ולראיה ולזכות ביד פלוני כתבנו ותתינו וכו' וקיים הרב המתנה היא אע"פי שהלכה רווחת בש"מ שלוה ואמר כתבו ותנו ולא כתבו אלא לאחר מיתה דאינן מועיל משום דלא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה לבד אם אמר אף כתבו שבזה ייפה כחו ודינו שוה לדין מתנת ש"מ בקנין אפ"ה כתב הרב ז"ל מאחר שכתוב ולראיה ולזכות כתבנו אף אם לא אמר אף כתבו מה שכתוב ולראיה ולזכות הוא ליפות כח. וא"כ מה שכתוב בלוחה זו וקנינו מידו קנין גמור לחזק המתנה לא גרע מהנך לשונות דכתב הרי"בם ומהרש"דם ז"ל ליפות כח נעל מידו קנין וכן הלשון עצמו אנו דנין כך שהרי דבר ידוע שהקנין הוא מקיים ומחזק הענין וא"כ למה הוסיפו לכתוב לקיים ולחזק הלוחה לאחר הקנין והוא דבר ידוע ולשנא יתירא הוא וכל ליש:ה יתירה ליפות כח אתא וכן כתב מהר"יק ז"ל שם בפי' ר"ן שכל ליש:ה יתירה בשטר הלוחה ליפות כח הוא והרי נתברר הספק הראשון שנסתפקתם בו:

ועתה

אמרו לענין המתנה אם תזכה הבת בבית שנתן זקנה לאמה או יזכה אביה בו והייתי רוצה לידע אם בשעת שנתן זקנה לאמה הבית הנו' היתה אמה פנויה או נשואה לפי שיש חילוק אם היתה פנויה לאם היתה נשואה ולכן אני צריך להשיב על ב' הספקות ויצקרא דהאי דינא בכתובות סוף פ' מי שהי' נשוי אמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה ונשאת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום כמאן כי האי תנא דתני' נכסי לך ואחריך לפלוני ירד הראשון ומכר השני מולי' מיד הלוקח דברי רבי רשב"ג אין לשני אלא מה ששייר הראשון ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים כרש"בג מי קאמר תנשא נשאת קאמר וכו' והדר מקשה הגמ' על האי מימרא דאביי ממימר' אחריתי דאביי ותירץ הגמרא התם כשאמר לפנויה אז הוי בעל לוקח ואין לאחריך במקום בעל כלום והך מימרא אחריתי דאביי דאמר לאחריך מוליא מיד הבעל כשנתן לה והיא נשואה מאי קאמר לה אחריך ליקני בעל לא ליקני ע"כ בגמרא. וקשה לי במאי דקא מקשה הגמ' מתחלה ומהך דאמר אביי איזהו רשע ערום וכו' דנראה דלא קא מקשה מידי לפי הנס דאמר אביי איזהו רשע ערום שר"ל שהמשיא עצה נקרא רשע נראה דלא קאמר אא על המשיא לא על המוכר עצמו ואף אם שהמוכר בכלל ונקרא רשע מאי נפקא לן לענין המכר עצמו אם יתקיים אם לאו והכי קיימא לן במכר שנעשה באיסור אף ע"פ שהמוכר והלוקח עשו איסור ונקראים רשעים קי"ל שהמכר קיים ואם כן מאחר שהמכר קיים ומה שנעשה עשו אלא שנקרא רשע מאי קא מקשה לאביי דאמר אין לאחריך במקום בעל כלום דמשמע מה שמכר הראשון מכרו קיים. ועוד מאי קא מתרץ מי קאמר תנשא

נשאת קאמר וכי המקשה לא ראה שאמר ונשאת א"כ מאי קא מתרץ נשאת קאמר אלא בודאי אית לן למימר שהמקשה ראה שנשאת קאמר שאז זכה הבעל כמו אם אם מכר הראשון שאין לשני כלום ואפ"ה קא מקשה משום דלא שאני ליה בין אם נשאת בין אם עדין לא נשאת לפי שאין סברא לומר שאם עמדה ליגשא דיש לנו לעכב עליה הן אמת שאין לנו להשיאה עצה ליגשא אך אם היה מעצמה רוצה ליגשא אין סברא לומר שאנו מעכבין על ידיה מלגשא כדי שלא ליראה הבעל וא"כ מאחר שהמקשה לא שאני לי' בין אם עדין לא נשאת ובין אם נשאת כבר נראה שהמתרץ לא תירץ כלום · וכ"ל שהגמרא סמך על מאי דאיתמר בפ' י"ב דאיתא התם נכסי לך ואחריך לפלוני וירד האחד ומכר הנכס"מ אין לשני אלא מה שייר ראשון ורמיניה נכסי לך ואחריך לפ' אין לראשון אלא אכילת פירות לא קשיא הא לכתחלה והא בדיעבד · הרי דשבב"מ דס"ל לאביי כוותיה שאני ליה בין לכתחלה לדיעבד ור"ל אם אנו רוצים שרוצה למכור אנו מתרצים בו שלא למכור ומודיעים לו שאין לו רק אכילת פירות אך אם כבר עבר ומכר בלי התראה ובלי הודעה מה שעשה עשוי ורבותה גבי אשה אין הכונה שאנו מעכבין עליה שלא תנשא אלא שאם היא עומדת ליגשא שתתנה עם הבעל שלא יזכה בתתא אלא אכילת פירות כל ימי היותה עמו והגיף יהיה קיים לומי שהוא אחריה אך אם עמד ונשאת כבר ולא עשתה התנאי עם בעלה זכה הבעל במתנה ההיא ואין לאחריך כלום · כלל העולה מן הסוגיא שאם ניתן לאשה שום מתנה והיא נשואה ואחריה לאחרים לא זכה הבעל במתנה ההיא ואם תמות האשה יזכו האחרים במתנה ואין לבעל זכות ליורש מטעם דבעל יורש את אשתו וכן פסק הרמ"בם ז"ל פ' י"ב מזכייה וז"ל ואם אמר לה כשהיא נשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומתה השני מוציא מיד הבעל וכו' וכן פסק הטור ז"ל סימן ל"ח וז"ל אבל האומר לנשוא' נכסי לך ואחריך לפלוני ומתה אחריך קונה וכו' וכן היא מסקנת האחרונים · וא"כ אם האשה הזאת כשנתן לה אביה הקרקע הנז' היתה נשואה הנה נתבאר דינה:

אמנם אם האשה הזאת כשנתן לה אביה הקרקע הנז' היתה פנויה בזה יש מקום עיון ונריכה רבה דהנה ממה דאיתמר בגמרא ומשיטפא דלשון הפוסקים ז"ל נראה לכאורה דזכה הבעל בבית הזה דהרי מימרא דלאביי הכי איתמר נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה ונשאת אין לאחריך במקום בעל כלום דבעל לוקח הוי ונשא שאם מכר הראשון אין השני מוציא מיד הלוקח כך אין השני מוציא מיד הבעל · וכן פסק הרב ז"ל בפ' הגז"ל וז"ל ש"מ שאמר לאשה פנויה נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה ונשאת בעל לוקח הוי ואין השני מוציא מיד הבעל וכן הטור ז"ל בסי' הגז"ל · ורואתי לגלות דעתכם במה דקשיא לי בדברי הרב ז"ל שכתב בדין זה של אשה פנויה דבעל לוקח הוי ואין השני מוציא מיד הבעל ולמעלה מזה כתב בדין אם עבר הראשון ומכר לאין השני מוציא מיד הלוקח כתב בד"א כשמכר הראשון או נתן לאחרים אבל אם מכר הראשון או נתן לבנו מתנה או לאחד מיורשיו לא עשה כלום וכו' הרי כתב שאם נתנם לאחד מיורשיו לא עשה כלום וא"כ בדין אשה פנויה איך כתב שאם עמדה ונשאת זכה הבעל והלא הבעל הוא נקרא מיורשי האשה ודומה לדין אם מכר הראשון או נתן לאחד מיורשיו לא עשה ולא כלום וא"כ כך הוה ליה למיפסק בדין האשה דאין לבעל כלום · ונשלמא לטור ז"ל לא קשה לפי שהוא חולק על הרמ"בם ז"ל בדין אם מכר ונתן ליורשיו דלא שאני ליה בין אחר ליורשיו כמו שכתב בס' רמ"ח אחר שכתב דברי הרמ"בם ז"ל כתב ואינו מבין מה חילוק יש בין אחר ליורש וכו' וכתב שם מהרי"ק ז"ל דהרמ"בם ז"ל מפרש דהוא עובדא דרב ביבי דאמר רב אפי' רש"בג לא אמר אלא לאחר אבל לעצמו לא ר"ל שהראשון מכר או נתן לאחר אבל לעצמו לא ר"ל אם נתן ליורשיו שהם כמו עצמו ולא כמו שכתב הרב המגיד ז"ל והטור ז"ל מפרש מה שאמר רב ביבי אלא לאחר אבל לעצמו לא ר"ל על הנותן מעיקרא דוקא אם הנותן אמר ואחריך לפלוני אז אם המקבל נתן או מכר לאחר אין לשני אלא מה שייר ראשון אבל אם הנותן אמר ואחריך לעצמו או ליורשיו לא עשה כלום בהופן שלעצור ז"ל לא קשיא אבל הרמ"בם ז"ל דשאני ליה בין אחר ליורש למה פסק בדין האש' שיזכה הבעל מאחר שהבעל יורש את אשתו ונלע"ד לחלק חילוק אחד בין שני הדינין אלא כדי דלא ליהוו דברי הרמ"בם ז"ל סתרי אלדי והוא דבדין אם מכר או נתן הראשון ליורשו ס"ל להרמ"בם ז"ל הדין נותן דלא עשה כלום מאחר שעשה מעשה בחיים ונתן או מכר להם וכמו שנכתוב לקמן דברי הרב המגיד ז"ל אבל באשה אפ"ע"פ שהבעל הוא יורשה היא היא נותנת לו שום דבר אלא שירושתו היא באה לו מעצמו ואע"פ שבגמ' השוו אותו למי שנתן או שמכר דהכי איתמר בעל לוקח הוי לאו דוקא לוקח אלא שעשאוהו כמו לוקח אך כפי האמת אינו לוקח וכדי לבאר החילוק הזה נכתוב דברי המ"מ ז"ל שכתב על דין אם מכר או נתן ליורשיו וז"ל והטעם נראה שהוא מפני שכוונת הנותן כשאמר ואחריך לפלוני לא היה בדעתו שיוכל המקבל הראשון לתתם לבניו או ליורשיו שא"כ לא עשה ולא כלום בשיורו שכל מה שיש לאדם הוא הנותן לבנו אבל כשאינו יכול לתתם לבניו או ליורשיו אף ע"פ שיוכל לתתם לאחרים אין לאדם חוטא ונותן לאחרים זהו דעת רבינו ז"ל ע"כ הנה הרב המגיד ז"ל ביאר לנו טעם הרמ"בם ז"ל דאזלינן בתר דעת הנותן דמאחר שיוכל המקבל ליתנם לבנו לא עלה זה בדעת הנותן לפי שכל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו וליורשיו ולזה אמדינן דעתיה שאלו ידע שיתנם ליורשו לא היה נותן לו דא"כ מה הועיל בשיורו וכ"ז שייר באחרים אבל באש' פנויה אע"פ שהיא עומדת ליגשא ואם מתה הבעל יורשה יעלה בדעת הנותן דאפשר שתמות הודם שתנשא והרי הועיל בשיורו ואת"ל שתנשא אפשר שלא תכנים המתנה ההיא לבעלה ואפי' אם תשאר כדין נכסי מלוג והבעל יורש אותה אפשר שתתנה על בעלה שלא יירשנה דיכולה היא להתנות עליו קודם שתנשא שלא יירשנה כמו שכתב הרמ"בם ז"ל וכן הטור ז"ל ואם כן הרי הוא מועיל בשיורו ואפשר וקרוב לודאי שתתקיים מתנתו לבני משא"כ בנותן לאחר אע"פ שגם שם אפשר שיועיל בשיורו ותתקיים מתנתו והמקבל לא יתנהו ליורשו אלא שיהיה מאחר שדעתו קרובה אצל בניו ועל הסתם אדם נותן לבניו וליורשיו לא דמי לנותן לפנויה דהרחק רב ביניהם וזהו שסיים הרב המגיד ז"ל ואמר כל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו שכוונתו לתת טעם למה שאמר לעיל שא"כ מה הועיל בשיורו שא"ת והלא אפשר שיועיל בשיורו ולא יתנהו לבניו וליורשיו לזה חזר וכתב לבטל האפשר הזה והוא שעל הסתם כל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו משא"כ באשה שתתן כל מה שיש להם על בעלה ונמצא שאפשר שיועיל בשיורו ואם מתה ובעלה יירשנה ממילא באה לו הירושה והיא לא נתנה לו כלום · ועוד חילוק אחר יש בין האשה לנותן לאחר והוא שהבעל עם אשתו נקרא אחר לגבי יורשיה שהם בניה או אחיה שאלו נקראים יורשים בעלם ועליהם נתכוון הרמ"בם ז"ל שכתב או לאחד מיורשיו ר"ל דומה לבניו שזכר תחלה משא"כ בעל והראיה שהרי לוקח שוויה ולא יורש א"כ ה"ל אחר לגבי יורשיה וכמו שנתנה לאחר דמי · אך קי"ל בדברי הרב המגיד ז"ל במה שכתב אלא עלה בדעת הנותן שיהא המקבל לבניו וליורשיו וכו' דלא שייך טעם זה אלא בנותן אבל במוכר אם מכרם לבניו ובקבל דמיהם מה לי מכרם לאחר או ליורשיו וראה שהמ"מ ז"ל הרגיש בזה ולזה נאמר בלשונו ולא נקט אלא מתנה ולא מכירה דנראה דלא שייך טעם זה רק בנותן מתנה לבניו לא במוכר להם והרמ"בם ז"ל השווה מתנה למכירה וצ"ע · ונחזור לד"ת דמה שנראה מן הגמרא ומפשט דברי הפוסקים ז"ל דהנותן מתנה לאשה פנויה ואחריה לאחריה ועמדה ונשאת אין לאחריה כלום במקום בעל א"כ אם האשה הזאת פנויה לכאורה נראה שזכה הבעל במתנה:

אמנם אחר הבחינה נלע"ד שבל"ד כפי נסת הגאונים אין לבעל כלום וזכתה הבת והטעם הוא לפי שמה שנזכר בדברי הפוסקים הוא כשאומר ואחריך לפ' בלבד ולא גילה דעתו שהוא מסלק הבעל מהמתנה אלא באומר סתם ואחריך לפ' אז אמרי' אין לאחריך במקום בעל הבעל ותוקע המתנה ביד אחריך לא אמרי' אין לאחר במקום בעל ואע"פ שלא חילקו ביפרוש אלא מדבריו אנו מבינים שהוא מסלקו הוי דינא הכי דאזלינן בתר דעתו ומה שמובן מדבריו והראיה לזה מדין הנשואה דאיתמר בגמרא וז"ל מאי קאמר לה אחריך ליקני בעל לא ליקני והאי דקאמר בגמרא אין הכוונה שאומר לה בפי' בעל ליקני דאי אמר לה הכי פשיטא שלא יקנ' אפי' בפנויה אלא ר"ל שאנו אומרי' שכוונתו שלא יקנה הבעל וכמו שכתב הר"ן ז"ל בשם הרש"בא ז"ל והרב הנמוקי ז"ל בפ' יש נוחלין וז"ל אבל כשהיא נשואה ואומר לה ואחריך לפלוני הויה כמי שאמר לה ולא לבעל וכו' הרי שפירש שלא אמר לה הכי בפירוש אלא הויה כמי שאמר לה וכך הם דברי הרמ"בם ז"ל וז"ל ונמצא כמי שאמר לה אחריך יקנה פ' ולא הבעל וכך הם דברי הטור ז"ל · וזה הטעם עצמו יצדק לפנויה אם גילה דעתו שהוא

שהוא מקיים המתנה ביד אחריך בתוספת דברים שהוסיף בדבריו
בהמוכן מהם שהוא מסלק הבעל וזה יוכן מדברי הר"ן ז"ל שכתב
וז"ל והקשה הרש"בא ז"ל במקום פסידא דאחריס למה לא עשאוהו
כיורש וכו' וי"ל כיון דאשה קיימת לא אינסובי והאי נותן מידע ידע
דברוב המקומות עשאוהו כלוקח ואפי' הכי לא פירש אחריך ליקני
בעל ולא ליקני ש"מ דאחריך שלא במקום בעל קאמר · ראה והביטה
בדברי הר"ן ז"ל דכל טעמו בפנויה הוא משום לאודיען דעת
הנותן דעל האמת הוא נותן מידע ידע דברוב המקומות וכו' אבל
אם אנו רואים בדבריו שלא בטח על האי טעמא אלא אנו רואים
שתקע התנה ביד אחריך במאמרות נטועים אחריני שסילק
הבעל והוי כמי שפי' ואמר אחריך ליקני בעל לא ליקני כמה שכתב
הר"ן ז"ל ואפ"ה לא פירש אחריך ליקני בעל לא ליקני אין הכוונה
שיפרש הכי ויאמר בעל לא ליקני אלא הכוונה שלא אמר דברים
שיוכן מהם בעל לא ליקני אלא שאמר שתש ואחריך לפלוני אבל אם
הוסיף דברים שיוכן מהם שלא יקנה הבעל הויא ליה כמי שפירש
בהדיא והכי דייק ג"כ לשון הגמוקי ז"ל וז"ל דכיון דהשתא היא פטיש
לא אמרי' במה שאמר ואחריך לפלוני אתא לסלק הבעל דלא סילק
אדעתיה אלא לשאר יורשיה וכו' הרי שכתב דבאומרו ואחריך
לפלוני בלבד לא אמרינן דאתא לסלק הבעל לפי שלא עלה בדעתו
לסלק הבעל דמשמע שאנו סומכי' על האמת שמה שאמר ואחריך
שלא עלה בדעתו לסלק הבעל · אינם במקום שאנו רואים שגמר
בדעתו לסלק הבעל ואנו רואים בדבריו שהוסיף ופירש הטעם
ואמר למה הוא נותן לאחריך בשביל איזו סברא ובשביל הסבה ההיא
הבעל מסתלק הוי כמו שפירש ואמר בעל לא ליקני וזהו גלוי
הילוק נכון והגון א"כ בל"ד שנילה דעתו ולא גלוי דעת לבד אלא
שפירש ואמר למה הוא נותן ליורשי בתו לפי שהוא רולה שהבית
לעולם יקרא על שמו ולא תסוב נחלתו למטה אחר א"כ הרי שסילק
הבעל ולא אמרי' דלא סילק אדעתיה לסלקו אתש לא עלה בדעתו
לסלקו איך לא תסוב נחלתו למטה אחר אם לא יסתלק הבעל אלא
בודאי מה שאמר ולא תסוב נחלתו למטה אחר גילה דעתו שסילק
הבעל · וקא קפיד על דבר זה הרבה וזה במה שסיים ואמר שכל
זמן שלא יהיה לה זרע שתחזור ליורשיו כדי שלא יהיה הבית לאיש
זר שכל זה מורה באצבע שהוא מסלק הבעל:

ועוד נלע"ד טעם אחר לזכות הבת מהפי' השני שכתב הרב
המגיד ז"ל בהוא עובדא דרב ביבי והוא פירוש רשב"ם
ז"ל שבו בחר הטור ז"ל וז"ל ופי' אחר יש בתוכו מעשה דאפי' רשב"ג
לא קאמר דאין לבני אלא מה שייר ראשון אלא כגון דאמר ואחריך
לפלוני אבל אם אמר הנותן ואחריך לעצמי או ליורשי ודאי אין
הראשון יכול למכור ולתת עכ"ל · הרי שנדעת הרשב"ם ז"ל אם
אמר הנותן ואחריך לעצמי או ליורשי ודאי אין הראשון יכול למכור
ולתת · עכ"ל · הרי שלדעת רשב"ם ז"ל אם אמר הנותן ואחריך
ליורשי אין הראשון יכול למכור ולתת וכן הטור ז"ל וז"ל בד"א
שאמר ואחריך לפלוני אבל אם אמר הנותן ואחריך יחזור לי ומכר
ונתן הראשון אין מעשיו כלום וכתב מהר"יק ז"ל שזהו פירוש
רשב"ם בהוא עובדא דרב ביבי והביא דברי הריב"ש ז"ל וז"ל כתב
הריב"ש ז"ל אם אמר נכסי לך כל ימי חייך אינו יכול למכור דהוי
כאומר ואחריך לי או ליורשי ואם מכר או נתן יורשי הנותן מוציאין
מיד הלקוחות וכ"כ הרמ"בן ז"ל הרי רשב"ם ז"ל והטור והרמ"בן
והרי"בש זכ"ל ס"ל דאם אמר ואחריך ליורשי ומכר הראשון או נתן
אין במעשיו כלום · ואע"פי שהרב המגיד ז"ל דחה זה הפירוש כמו
שכתב שם בהוא עובדא דאמר נכסי לסיבתא הרי הני רבוותא
ס"ל הכי א"כ בל"ד שאמר הנותן ואחריך ליורשיך והם גם הם
נקראים יורשיו ואע"פי שאז אינם יורשיו שהרי יש לו בן עכ"ז
נקראים יורשיו דאיפסר שיומת הבן בלא זרע ונכדיו בני בנותיו
יורשו אותו שזאת היא כוונת דבריו שאומר שהבית יהיה נקרא שמו
עליו והוי כמו שאמר ואחריך ליורשי שיורשיה נקראי יורשיו א"כ אם
מכרה או נתנה אין במעשיה כלום בין אם נתנה לאחר או לבעל ·
זהו מה שעלתה מלודתי בעת הזאת כפי בלבול הדעת והשעה
שאינה שעת הכושר ולפי שבמקום הזה אינם נמצאים ספרי
הפוסקים האחרונים לא סמכתי על דעתי להחליט הענין ולזה
טוב ויפה לפשר בין האיש ובין בתו פשרה קרובה לדין אם האשה
כשנתנה לה אביה היתה פנויה ואח"כ עמדה ונשאת אמנם אם היתה
נשואה הדבר פשוט שאין לנשא שום זכות בה דברי אחיכם גולה
וגלח סר וזעף מעפר דל שלמה נרור ס"ע:

ואחר שכתבתי כל הנז"ל נתא אחרה התשובה ומצאתי ספר
דברי ריבות ביד ת"ח אחד מעיר ליגורנה ראיתי בס'
ש"ג שאירע בויניציאה מאורע דומה לנ"ד קלא ופסק אחד
שיזכה הבעל במתנה לפי שהיתה פנויה ושלא הפסק להרב המחבר
והביא לשון הגמ' ופי' הר"ן והגמוקי ז"ל והוכיח מדבריהם בהפך
ממה שהוכחנו אנחנו והרב המחבר הסכים לדבריו · שהנותן
מתנה לאשה פנויה ועמדה ונשאת זכה הבעל וגם בנוואה היא
מוכח שרצה הנותן לסלק הבעל והתקיים המתנה ביד יורשיה
אחריה כנדון דידן ואפ"ה פסקו הר בכים ההם דזכה הבעל א"כ
דעתנו בטלה לנגד דעתם הן אמת דמן הטעם השני שכתבתי לא
נזכר בדבריהם שום זכר ממנו ונראה דלא חשיב בעיניהו הך
פירושא לפי שהר"יף והרמ"בם ז"ל ס"ל הך פירושא שפי' רשב"ם
ז"ל בהוא עובדא דרב ביבי וס"ל אם אמר ואחריך ליורשי דיכול
הראשון לתת ולמכור והבעל הוא מוחזק במתנה מדין הבעל יורש
את אשתו והבת בתה להוציא מידו מכח הטוהה א"כ יכול הבעל
לומר קים לי כהר"יף והרמב"ם זכ"ל ולזה לא כתבו הרבנים הטעם
הנ' שכתבנו באופן שדברי הרבנים הנז' אינגלד עטרות לראשי
ואם הבת היתה פנויה זכה הבעל במתנה ואין לבת ר"ל ליורשיה
שום זכות כמו שפסקו הרבנים הנז' שדבריהם עטרת תפארת ולף
גם זאת אני אומר שאם ירצה האב לפשר עם בתו מה טוב חלקו
ומה נעים גורלו ואוש על מקומו יבא בשלום גם אלה דברי שלמה
נרור ס"ט:

שאלה לג

מעשה שהיה כך היה שקהל אחד יש להם מנהג וחק קבוע מימי
עולם למנות להם שלשה אנשים לזמן קבוע · להטפל בכל ענני
הקהל לגבות המס מפורעי המס ולפרוע בבית מושל העיר ירא
בענין שכל ענני הקהל וההכנסה וההוצאה היא ביד שלשת האנשי'
אשר היו בכל זמן וזמן וכללות זמן מינויים יבואו ויתנו החשבון
לפני הדיין ולפני כלת מיחידי הקהל ויהי היום היו שלשה אנשים
ממונים וכללות זמן מנויים בתו לפני דיין העיר אשר היה קבוע
לדיין זה כמה שנים ולפני ת"ח אחר אשר היה ג"כ דיין אבל עדיין
לא נקבע בקביעות אך כל הקהל יודעים שהוא מוחזק לדיין וזן כמה
פעמים ולפני אחד יחיד מיחידי הקהל ובאו שלשת האנשים לתת
דין וחשבון הקהל ולהיות שהיה אחד מהם הוא הסופר ופנקס
ההכנסה וההוצאה מכתיבת ידו הוציא פנקסו והיה אומר עם
הסופר והת"ח הנז' כותב מפיו וכתבו בתחלה סך ההכנסה וכן
כתבו חשבון ההוצאה וכן החשבון מכוון ולהיות שהממונים הנז' נגבו
מפורעי המס שמונה גבויים שיעלה חשבונם אם היו נגבים
במושלם דרך משל אלף גרושים וכשנתנו הממונים החשבון אמרו
שנגבו בהם שם מאות תמהו הדיינים והיחידי' היושבים ואמרו להם
איך אתם אומרים שלא נכנס בידכם מהח' גבויים רק ת"ר וכפי
החשבון צריך להיות אלף השיבו הממונים שלא נבו אותם בשלימות
שעדין כמה וכמה אנשים שלא פרעו ויש שנאסר עליהם כלת מתה
שחייבים לפרוע אמרו להם וכי אין לכם פנקס מה שנאסר בלי נביי'
אז הוציאו פנקס הנאסר ונראה מה שנאסר בלי נבייה ואז הוציאו
הפנקס וראו שעדיין נאסר בלי נבייה דרך משל מאתיים ואמרו
להם הדיינים הרי עדיין ק"ק חסרים ואיכן הם הביטו וראו בחשבון
ההוצאה וחזרו ועשו חשבון ההוצאה בפרט ובכלל ומצאו החשבון
כראשונה ותמהו האנשים איש אל רעהו והת"ח הנז' כתב חשבון
ההכנסה וחשבון ההוצאה וחשבון מה שנאסר בלי נבייה כפי מה
שהיה אומר הממונה מכתיבת ידו בפנקסו וכתב מה שנאסר אחר
מהחשבון והקהל בשערי העיר שהממונים לא יצאו נאמנים בחשבון'
ואחר מן החשבון כך וכך והיו כל העם מרננים אחריהם ואחר
מהם שאלו אותו כמה בני אדם אם אמת היה הדבר הזה שנמצא
חסר מהחשבון והיה אומר להם אמת הדבר אבל אני נקי מהדבר
הזה שכולי עלמא ידעי שלא היה נכנס בידי אפי' פרוטה וכל
ההכנסה וההוצאה והממון ביד פלוני שהוא היה הסופר והכל היה
בידו אך החסרון אמת ובעת ההיא לא יכול הקהל לתבוע אותם
בדין לסבה ידועה · אחר עבור שנתים ימים רצה שר העיר למנו'
על הקהל אחד מהשלשה הנז' מבלי ידיעת הקהל ושלח אל הדיין
למנות

לחנות פלוני הגז' ממונה על הקהל וכשמוע הקהל הדבר הזה נתנו כתב סורדת ובטלוהו מהיות ממונה ועתה הם תובעים מהשלשה אנשים הנ"ל מה שנמצא חסר בחשבון שנתנו והם משיבים שהם מוכנים ומזומנים לתת חשבון ולהיות שאחד מהם לא נמצא אז בעיר השני מהם שאחד מהם שהיה הפקדם בידו והוא היה המוציא והמביא ואחר עמו רוצים לתת החשבון פעם אחרת להביא המוכ' הסופר חשבון חדש שנתחדשו גזירותיו וזהו תורף החשבון שהמציא עתה שהוסיף בחשבון הנ' גבויים דרך משל מאה גרושים שבחשבון הראשון אמר שלא נכנס בידם מהנ' גבויים רק ת"ר ועתה הוא אומר שגבה בהם שבע מאות והמאה אלו שהוסיף בחשבון ההכנסה הוסיף אותם עתה בחשבון ההוצאה שבתחלה אמר שהוציא בדרכי הקהל דרך משל ת"ק ועתה אומר שהוציא ת"ר והוסיף ג"כ בחשבון הנשאר בלי גבייה ד"מ מאה ומשיב שבתחלה נתן חשבון הנשאר בלי גבייה ת"כ ועתה הוא אומר שהם ת"ר בחופן שהק"ק שהיו חסרי בחשבון הראשון וה"ק שהוסיף עתה בחשבון ההכנסה הוסיף מהם עתה בחשבון ההוצאה ובמה שנשאר בלי גבייה ק"ן ועדיין חסר נ' ושאלו אותו הקהל מה נעשה מהנ' אלו שנשארו חסרים אף לפי חשבונך זה והוא משיב שאינו יודע לא הוא ולא חבירו מה נעשה מהם ויתכן שהוציאו אותם בדרכי הקהל ואינם נזכרי במה הוציאום והם יטענו שבועה שלא נשאר בידם אפי' פרוטה אחת ממה שנכנס בידם ממנון הקהל. ועוד בחשבון הנ' שנתנו כתב הממונה הסופר שהוציא בענין אחד מענייני הקהל ד"מ מאה גרושים וכשבא לתת החשבון בפעם הב' היה אומר ג"כ שהוציא מאה גרושים והכחישו חבירו ואמר לו איך אתה כתבת שהוציאנו בענין זה מאה גרושים והלא לא יצא בענין רק שבעים ואיך אתה אומר מאה ועכהו על זה וא"ל אמת שלא יצא רק שבעים אבל אני לא כתבתי מאה אלא בהסכמתך שאתה אמרת לי לכתוב מאה לזה ענהו חבירו וא"ל שאני וחבירי הסכמנו עמך לכתוב מאה לפי שאתה אמרת שעשית החשבון ואמרת שמצאת חסר שלשים מכל חשבון ההכנסה וההוצאה ולא ידעת מהם וע"ז אמרנו שתוסיף אותם בחשבון הוצאת ענין זה אבל עתה שנמצאת חסר יותר ויותר מדאי האמת אני אומר שלא יצא בזה הענין רק שבעים. ועתה הקהל הם תובעים מהם מכל מה שנמצא חסר מהחשבון הנ' שנתנו לפני דייני הקהל ולפני היחיד והם משיבים אנו טענו בחשבון הזה ועתה דקדקנו חשבונו והקהל אומרים כבר דקדקתם בחשבונכם ומאחר שנתתם החשבון לפני הדיינים מה שהוצאתם בהוצאת דרכי הקהל ומה שנשאר בלי גבייה אין אנו מאמינים אתכם עתה במה שהוספתם בחשבון ההוצאה והנשאר בלי גבייה ואם האמת אתכם שמצאתם טעות בחשבונכם למה לא חזרתם אל הדיינים לומר שאת' טועים בחשבון ושאתם רוצים לברר החשבון והלא לעזה עליכם מדינה והקול נשמע בנתי גוזי ובבתי בדרי שבגלות הקהל בבתיכם ורוב העם מחרפים ומגדפים בפיכם ושלא בפניכם ואם דברים אלו כנים למה הייתם נשמטים מלברר החשבון ולזה משיבים הממונים שקנת אנשים היו אומרים להם לא תלכו ולא תעשו חשבון באופן שהקהל הם מחזיקי' בטענתם ואומרים אין אנו מאמינים אתכם בחשבון הזה שחדשתם ומה שאתם אומרים טעיתם בחשבון הראשון שקר אתם דוברים ואין לנו רק החשבון שנתתם לפני הדיינים והודיתם שגבית ח' גבויים והודיתם שלא נשאר בלי גבוי רק הסך ההוא וכן בחשבון ההוצאה ובבר הודיתם בו שלא יצא בדרכי הקהל רק הסך ההוא ועתה מה שאתם מוסיפין בחשבון ההוצאה ובחשבון הנשאר בלי גבייה אין אנו מאמינים אתכם בו עד שתביאו ראיה לדבריכם והם שואלים מה שורת הדין נותנת בזה גם שואלי' על הסך החסר אחר החשבון הנני שאומרים הממונים אין אנו יודעים מה היה לו ומאת יצא בדרכי הקהל ואנו שנתנו במה יצא אם הם נפטרים בשבועה שלא נשאר בידם שום דבר מיתון הקהל אלו הם תורף טענותיהם:

תשובה אביהם של הקהל הוא ית' ויתע' שמו יריב ריבם וקבע את קובעיהם ויוציא לאור משפטם מהעושקים אותם ובפרט בקהל שיש ויש בו כמה יתומים קטנים נמולי מחלב ונתיקי משדים שהם פורעים מס מנכסי אביהם שזה יורה על נוגד העול והמשא שהם סובלים על שכמם וכמה הפליגו רז"ל בענוש גזל הרבים כדאיתא פ"ק דחגיגה דאין לו תקנה לבד זה כתבו התוספות שיעשה גשר ויעברו עליו רבים וזאת תקנה שהיא מן הנמנע. על כן נפניתי לעיין ולראות כפי קוצר דעתי אני הפעוט איכן הדין נוטה בין הקהל ובין הממונים ובעזרת צורי עליון אשוב על ראשון ראשון:

וקודם כל דבר ראיתי להקדים כאן מה שכתב מהר"ם בתשובה וז"ל אע"פי שאין מחשבין בלדקה עם גבאי הצדקה ולא בהקדש עם הגזברין שלא כי באמונה הם עושים אין אומרים כן בפקידי המס לפי שמוריס התר לעצמם וצריך לדקדק עמם בחשבון עכ"ל. ואפטרופא שמינהו ב"ד אע"פי שאין הדין אינו צריך לתת חשבון ממה שנכנס בידו רק אומר ליתומים זה הוא מה שנשאר לכם ונשבע בנקיטת חפץ שלא גזל משלהם כלום כמו שפסקו הפוסקים ז"ל דוקא אם לא נתן חשבון אבל אם בא ונתן החשבון כבר חייב עצמו בתיקת החשבון וצריכין ב"ד לדקדק עמו בחשבון כמו שכתב הרב כמוהר"ר שמואל די מדינה בתשובה סי' תכ"ג. מכאן יש ללמוד כמה אדם צריך ליזהר יות' מדאי בנכסי הרבים ולהועיל אותם בכל האפשר ולהיות נקי מה' ומישראל ויזהר שלא יטה ימין ושמאל מדרך הישרה ולא יעשה פנים לשום אדם על כן אני אמרתי אל לבי לגלות דעתי הקצרה במה שנראה לענות דעתי בזה הענין ולא אשא פנים בדבר שיש בו נזק לרבים וזה החילי בעזרת החונן לאדם דעת:

מה שטענו הממונים שטענו בחשבון הנ' בסך ההוצאה ומה שנשאר בלי גבייה ועתה הם אומרים שהוא יותר ממה שנתנו בחשבון הנ'. לעד"ן שאין בדבריהם ממשות וסמכו על קנה רצון ולאו כל כמינהו למימר הכי לבד אם יודו הקהל לדבריהם או יבררו הטעות בעדות ברורה ועיקרא דהאי מילתא בסוף פ"ק דגיטין איתא התם הנהו גיבאי דעביד חוסבנא בהדי הדדי פוס חמש איסטרי זוזי גבי חד מנייהו אמרי ליה יהבינהו נהליה למארי ארעא באפי מארי ארעא וקנו מניה לסוף אזל עבד חוסבנא בין דיליה לנכסי לא סם גביה ולא מידי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל מה אעביד לך חדא דאמר רב הונא מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מנך א"ל רבא אטו האי מי קאמר לא יהיבכי לליכא גבאי קאמר א"כ קנין בטעות וקנין בטעות מוזר ע"כ:

וכתבו התוספות שם וז"ל כפי ר"ח ור"ת שהיו בעלי דיינים מודיים לו אז היה הדבר בטעות גמורה וברור דלא פס גביה מידי ומשמע מדבריהם דמנפשיה אין נאמן לומר טעיתי במה שהודיתי אעג"כ דאית ליה מינו דאזדתי ופרעתי ועוד הביאו ראיה מדתנן בשבועו' מנה לי בידך וכו' וכן פסק הרי"ף ז"ל בהלכות וכן הרא"ש ז"ל בפסקיו וכתב שכן דעת ר"י ז"ל וכתב שהטעם הוא שאין דרך בני אדם להודות עד שידקדקו בחשבונם יפה. וכן פסק בתשובה כלל ס"ע סי' ז'. וכתב הר"ן ז"ל בפי' ההלכות בתירוץ שני דאפי' במקום שאין מהימן לומר טעיתי דהוה ליה מינו במקום עדים דאי לאו דדייק מעיקרא לא הוה משעבד נפשיה וכתב שם בשם הרא"ב ז"ל דאי ליכא עדים הוא דיכול לומר טעיתי משום דלא דייק דמימר אמר מי שעיגא הדרנא בי דליכא מאן דמסהיד עלי אבל בדאיכא עדים לא מהימן לומר טעיתי אפי' במקום דליכא מינו דמלי למימר פרעתי דהוי מינו במקום עדים. וכן פסק הטור ז"ל סי' קכ"ו וכתב בשם הרא"ש ז"ל משום דלא שכיח דטעי דאדרבא אדם מדקדק היטב קודם שיולה וכתב מהר"יק ז"ל דהכי הילכתא דבמקום שהולה בפני עדים אינו יכול לומר טעיתי ואפי' במקום דליכא מינו ולא נמצא חולק ע"ז רק בעל התרומות ולית הילכתא כוותיה דהוי יחידאה לגבי כמה וכמה גדולי עולם עכ"ל. ולסברא זו הסכימו גדולי האחרונים מהר"י בן לב ז"ל בח"א כלל כ"א סי' ו' מכללי המינו ובתשובה סי' ק"ג הסכים לדברי הר"ן ז"ל וכן הרב אדרבי סי' כ' וסי' קי"ד וסי' ת"ה הרב מהר"ם גלאנטי ז"ל סי' כ"ז הרב מהר"יט ז"ל סי' כ"ז. הרי לדעת כל הני רבוותא דראשונים ואחרונים אין אדם נאמן לומר טעיתי בחשבוני ואחר שהולה בפני עדים ואפי' במקום דליכא מינו דאזדתי ופרעתי מכ"מ במקום דליכא שום מינו כנדון דידן כמו שנוכיח לקמן בס"ד דאפי' בעל התרומות יודה דאינו נאמן לומר טעיתי לבד אם יודה לו מי שכנגדו או יברר בעדים:

ואם תאמר שהדין הזה שהסכימו בו כל הני רבוותא הוא במי שעשה חשבונו ונתחייב אח"כ במה שנשאר בידו כפי חשבונו ושעבד עצמו בחיוב למי שכנגדו או שהתחבו עם אדם אחר לפרוע לו מה שנשאר בידו דהני עיקרא דהאי דינא נפיק

מהחוא עובדא דהנהו גינאי והוה דפיק גביה ההוא מידי המקו
מבריון למארי מרעא בהדי דקוה מעמד שלשתן וקתחיב לחתו לבעל
הקרקע ולזה אמרי דאי לאו דדייק מעיקרא בחוסכניה לא הוה
מקשעביד נכסיה בטעמא שלשתן ועוד שבעל קנין לפרוע וכדמשמע
מדברי הר"ן דכתב דאי לאו דדייק מעיקרא לא הוה מקשעביד נכסי'
ומקשעביד נכסיה מקמע שנתחייב למי שכנגדו ולזה אפרי כל הני
רבוותא דלא מצי למימר טעיתי אבל אם לא חייב ומעבד עצמו
למי שכנגדו בגדון דידן שהמעונים אף ע"פ שנתלה חסר בחשבון
ההולאה מתה שנכנס ביד' ולא חייבו עצמם לפרוע לקהל מה שנתלה
חסר ומאן לימא לן דלא יכלי למימר טעינו בחשבונינו:

ליזה אני אומר שגם בגדון דידן זכו הקהל בדינם ואין בדברי
המעונים מתשות אף ע"פ שלא חייבו ולא שעבדו עצמם
לפרוע מה שחסר והטעם לזה מאחר שהודו שנתנו חשבונו כמלא שמה
שנגבה מהם הרי הוא ברשותם ונכנס בידם אע"פ שמתחלה כשנתנו
חשבון הגבויים אמרו שלא גבו בהם כל כך כשאחר כך חזרו והודו
לדברי הדיינים כשתמהו על דבריהם חזרו וחשבו מה שנשאר בלי
גבייה נמצא כל הנשאר מלבד מה שנשאר בלי גבייה כאלו הודו שהוא
ברשותם וכשאחר כך נתנו חשבון ההוצאה ולא בא מכוון כנגד
ההכנסה ממילא כל מה שנשאר הוא ברשותם ואף ע"פ שלא חייבו
עצמם לפורעו ממילא מתוייבים הם ועומדים לפורעו מאחר שעל
פי פנקסם נתנו החשבון בפני עדים והודו בחשבון ההוא
ובחפצי באמתחות האחרונים ז"ל מצאתי און לי בתשובה להרב
הגדול מהר"י אלדרבי ז"ל סו' קי"ד וז"ל אחרי ראיתי הגזרת הסלוחה
מיד ראובן מכתיבת ידו לשמעון שהוא כותב לו אוך קבלתי מבעל
חובך סך כך ונתקיימה בב"ד פשיטא דודאי שאינו יכול למימר לא
הל"ס ואם יטענו כך הוחזק בפרן אבל מ"מ היה אפשר לטענו ולומר
האמת הוא שהוא כתב ידי אבל חשבתי לקבל הסך ההוא והאמת שלא
קבלתי ויהיה נאמן כך במינו דאי בעי אמר חזרתי ופרעתי ו"ל
דלא מצי למימר טעיתי או חשבתי לקבל ולא קבלתי ואפי' במקום
דאוכלא מינו דלא שכיח שיטעה האדם והביא הרב ז"ל ראיה מההוא
עובדא דהנהו גינאי וסיים בה הרב ז"ל ואמר ואף כאן בל"ד לא
מהימן לומר טעיתי בכתבתי שקודם שיודם האדם מדקדק בחשבונו
ולא שכיח שיטעה האדם ואין בדברי ראובן ממש והדין והאמת עם
שמעון עכ"ל:

חדרי הגדון שנשאל עליו הרב ז"ל לא היה בו לא חיוב ולא שעבוד
לכשנגדו ולא המחהו עם אח' רק כתב לחבירו כתב דשכיח
טובא לטעו בה אינשי ולפעמים הם כותבים בנחץ ובחפזון וטועי'
ולפי שכתב ראובן לשמעון קבלתי מב"ח סך כך השיב הרב ז"ל שאם
נתקיימה כתיבתו בב"ד אינו יכול לומר להל"ס וגם אינו יכול לומר
טעיתי במה שכתבתי והביא ראיה מההוא עובדא דכתיבנא לעיל
ואם איתא דלא דייטינן דאי דינא שלא כנוונא דההוא עובדא שנתחייב
ושעבד נפשיה מה ראיה מייתי הרב ז"ל מההוא עובדא לגדון שנשאל
עליו שלא היה בו שעבוד ולא חיוב ולא המחהה אלא שנראה פשוט
מדברי הרב ז"ל שכל מי שמוד' לחבירו בפני עדים שקבל משלו איזה
דבר אף ע"פ שלא חייב ולא שעבד עצמו בו אינו יכול לחזור ולומר
טעיתי במה שהודיתי:

ועוד כתב הרב הגז' ז"ל דבר זה יותר בביאור סי' ת"ה וז"ל
לענייננו וגם לטענה הב' שטען רבי שבתי הגז' שטענה
בחשבונו וכתב שהיה הק"מוב"ו מש"ו פרסי"ם לזה אני אומר שהרי
פסקו כל הפוסקי' מהא דנרסי' בפ"ק דגיטין הנהו גינאי וכו' והביא
הרב ז"ל דברי התוספות שכתבנו לעיל וכתב בסוף וכן פסקו כל
הפוסקים דאין נאמן לומר טעיתי אפילו במקום דאינא מינו כי
אם בראיה או שכנגדו מודה לו וכיון שכן אינו נאמן לומר רבי שבתי
טעיתי:

ואת והרי כתב מהר"י קולון ז"ל שורש ס"ה דלא אמרי' דאינו
נאמן לומר טעיתי אפי' במקום מינו אלא כשמודה
לחבירו ומשתעבד בקנין ועדים אבל אלו החשבונות שאדם כותב על
פנקסו בינו לבין עצמו אינו מדקדק כ"כ כי חושב בלבו שאם טעה
יוכל לכוין החשבון פעם אחרת וכי ה"ג נאמן לומר טעיתי אפי' בלא
מינו והאריך שם עוד כמו שיראה המעיין וכיון שכן בל"ד נראה דמצי
ה"ר שבתי לומר טעיתי במה שכתבתי וי"ל שהרי כתב הרב ז"ל אדם
כותב על פנקסו בינו לבין עצמו כי יוכל לתקן את אשר עיוות אבל
בל"ד שכות' החשבון למי שכנגדו ודאי שמכוין אדם ומדקדק בחשבונו
כי אחר שיגיע מתחת ידו ובא ליד מי שכנגדו הוא מעוות שלא יוכל
לתקון וכו':

הנה הרב ז"ל פנה לו דרך וסתם כל מי מנמנם אשר יעלה
בדמיונו לנגנם ולומר דלא ס"ל להני רבוותא דאינו
נאמן לומר טעיתי אלא בטעמי' בחשעבד עצמו למי שכנגדו והראה
לדעת מדברי מהר"י קולון ז"ל דהין נאמן לומר טעיתי רק בחשבונות
שכותב בפנקסו בינו לבין עצמו וכדייקינ טעמא שיחשוב בלבו לומר
עדין יש לי מקום לדקדק היטב בחשבוני ולזה אם יבא מי שכנגדו
להופסו ביה שכתב על פנקסו יוכל לומר לו הן אמת שכתבתי כך על
פנקסי וחשבתי שבשעה שהני בא עתיך לחשבון ויחדיו למספר
נקרבה אז הייתי מדקדק בחשבוני ומתקן אשר טעיתי בפנקסי ובכי
ה"ג נאמן לומר טעיתי אבל אחר שבא אתת דין וחשבון עם שכנגדו
ונתן לו החשבון כפי מה שנמצא כתוב בפנקסו אין לו פה לומר אח"כ
טעיתי וחייב לשלם להבירו כפי החשבון ההוא שנתן לו ומי כמוהו
מורה ליראה לעומק כוונת דברי מהר"י קולון ז"ל ולפרש לנו לדבריו
כפי מה שפירשם הוא ז"ל הרי דברי מהר"י קולון ז"ל אשר היה בהם
אחיות יד לכל מי שירצ' ליתלות בהם בישרם לנו הרב ז"ל ודייק בהם
דיוק נמרץ ופסק הדין כמו שכתבנו ומה"כ בגדון דידן שהדבר
ידוע שכל מי שיתחוה פרנס על הקהל בכלות זמן המיכוי צריך ליתן
חשבון והמעונים אלו בודאי שקודם שבאו לפני הדיינים דקדקו
חשבונם ואחר כך באו לתת החשבון ונתנו חשבונם למי שכנגדם
שהם דייני הקהל ונמצא חשבונם חסר אלו כל כמנייהו לומר עתה
טעינו בחשבון ההוא עד שיבררו בעדות ברורה הטעות ההוא:

ואם תאמר שדברי הרב ז"ל הם בחוי שכתב החשבון בכתב
ידו ונתנו ביד מי שכנגדו אבל בגדון דידן אין
כאן כתיבת יד המעונים ביד הקהל רק כתיבת יד הת"ח ויש לאומר
שיאמר שלא דבר הרב ז"ל אלא בחוי שנתן החשבון בכתב ידו וכתי' ידו
ביד מי שכנגדו דאי לאו דדייק בחשבונו לא היה נותן החשבון בכתב
ידו ביד מי שכנגדו ולזה פסק הרב ז"ל שאין בטענתו כלום שאומר
טעיתי משא"כ בגדון זה שאין כתב יד מי שכנגדם:

ליזה אני אומר שמי שיאמר דברים אלו לא אם לקחתיה ומפשט
שאין בדברים אלו ממשות לפי שכל דברי הרב ז"ל בענין כתיבת ידו
מפני שלא יוכל לומר אח"כ לא היו דברים מעולם שלא כתבתי לך
וזהו אינו כתב ידי ולזה כתב הרב ז"ל בפסק הא וכשני אם נתקיימה
כתיבתו בב"ד וכמו שכתב בסי' קי"ד בפי ונתקיימה כתיבתו בב"ד
פשיטא דאינו יכול לומר להל"ס ואם יטענו זה הוחזק כפרן. נראה
שלא הקדיק הרב ז"ל כתיבת ידו אלא לענין שלא יוכל לומר להל"ס
ומעולם לא כתבתי לך שקבלתי משלך כלום אבל אילו היה במקום
שאינו יוכל לומר להל"ס ומעולם לא כתבתי לך שקבלתי משלך כלום
בלי כתיבת ידו כמו אם אמר לו בפני עדים שקבל מב"ח סך כך וכך
שאז לא יוכל ב"כ לומר להל"ס ואם יאמר הוחזק כפרן אין בטענתו
שיאמר טעיתי במה שאמרתי מעולם שהרי הרב ז"ל בסי' קי"ד אמר
שסיים דברינו בענין כתיבת ידו וחזר וכתב אבל מ"מ היה אפשר
לטעון ולומר האמת הוא שהוא כתב ידי אבל טעיתי וכו' הרי לטעל'
טעיתי אינה תלויה עם כתיבת ידו רק שכתיבת ידו היא ראיה
לענין שלא יוכל לומר להל"ס ואם"כ בכל מקום שלא יוכל לטעון
להל"ס אם יטעון טעיתי במה שהודתי אין בטענתו כלום אם כן
בל"ד שהמעונים אינו יכולין לטעון מעולם לא עשינו זה החשבון
ולא הודינו בסך ההוצאה שהיה הסך ההוא לבד ולא יותר וכן בחשבון
הנשאר בלי גבייה שהרי העדים מעידים שבשו החשבון והוא
בחשבון ההוא ואם יטענו טענה זו יוחזקו לכפרנים מה שטוענים
עתה שטעו בחשבון ההוא ואם יטענו טענה זו מיבין לקיים החשבון
ההוא ולשלם על פי החשבון הראשון מה שנמצא חסר כמו שהוכחנו
מדברי הרב אלדרבי ז"ל ואף ע"פ שדבר זה הוא פשוט מדברי
הרב ז"ל ומי שים לו עינים בראשו ומוח בקדקדו יבין הדבר הזה
לאחזורו מדברי הרב ז"ל עכ"ז ראיתי להביא כאן דברי הרב הגדול
מוהר"י טראני ז"ל שכתב בתשובה סי' כ"ג ולפי שהתשובה ארוכה
מאדם מדה לא אטריח עצמי להעתיקה כולה רק מה שהוא נוגע
מי שיראה לעמוד עליה ולזה לא אעתיק מזגה רק מה שהוא נוגע
לענייננו. הרב ז"ל שאול בשאל על ראובן שהיה אפוטרופוס של יתומים
וביתותו חולה נכנסו קרובי היתומים לבקש ממנו חשבון נכסי

היתומים

בתומים ולקח פנקסו בידו והיה שם איש אחד והיה רחוקן קורא
בתוך פנקסו והאיש הנו' כתב על שכתב סך הסכומים והחולקה
ואחר שנסתר בידו שהוא כך וכך הרי הוא תחת יד בנו הגדול ואחר
שמת רחוקן כאו הקרובים לתבוע מהבן הסך ההוא והוציא להם הבן
ולא מצאו הסך שכתן הביו בחשבונו והקרובים תובעין ממנו מה
שנמצא חסר והבן אומר הרי ממון היתומים והריני נשבע לכם שלא
נגעתי בהם ושמת אני טעה בחשבון שכתן ואין הדין נותן לקחת
ממעות יתומי' קטנים לפרוע טעות אביהם וכו' והשיב הרב ז"ל וז"ל
לענין הטענה שטוען הבן שמת הביו טעה בחשבונו נראה שטוב
שטענה זו אינה טענה כלל כדמוכח מפ"ק דגיטין והביא ראיה הרב
הוא עובדא דגיטין ופי' ר"ת ור"ח שכתבו התוספת ז"ל ומיים שמת
לא מהימן לומר אין לך בידי מפני שטעיתי בחשבוני והרבה והאריך
הרב ז"ל לחזק ולאחר כבראה זו וכת' אח"כ וכי תימא שאני בריא דודאי
דק בחושבניה ולא מהימן לומר טעה אבל פ"מ דאין דעתו מיושבת
עליו דילמא לא דק והגן טעינן ליתמי דשמא אביהם טעה באותה
שעה אין לך לומר כן והאריך בראיות לבטל טענה זו לפי דאפילו
אמיתון הוה טעין דא לא הוה מהימן. ולטענת שמת נאנס קודם
שכתן החשבון והוא לא ידע כ"ה הרב ז"ל דנאנסו מילתא דלא שכיחא
דאונס קלא אית ליה והרבה להאריך ראייתו דלא מצי למימר נאנסו
ובסוף כתב וז"ל אף אם לא נמצא ביד בנו שום נכסים זולתי אותם
המעות של יתומי' הע"פ שהיו לאביו נכסי' אחרי' שלא שאנס תחת ידו
היה מקום לפקפק ולומר מאחר שאביו עצמו אמר שכל אות' הנכסים
הם תחת יד ורשות בנו הגדול ולא נמצא בידו זולת הסך ההוא עד
שנפלה הטעות בדבריו לומר דזה שאמר שהם תחת יד ורשות בנו
הגדול ולא נמצא שמת לא היו כולם תחת ביד בנו ושכח באותה שעה
אף אנו נתלה הטעות בדבריו הראשונים שטעה בחשבונו ודבריו
ויכיחו שאמר שהכל תחת יד בנו ולא נמצא כן אבל נראה דודאי
בחשבון שכתן אין להלות בו טעות דחזקה אין אדם מוסר חשבונו
אא"כ מדקדק בו יפה ומעיקרא דקדק בחשבון דמלתא דרמא עליה
לדקדק בהכסה והולאה דהרי כל מה שלא ידע בבריא הוא יתחייב
בו דכל דלא ידע פשיעותא הוא. ופסק הרב ז"ל הלכה למעשה
שמונאין מיתומים קטנים לתקנות הסך שכתן אביהם בחשבונו הנה
בנדון זה של הרב ז"ל לא היה שם כתב יד רחוקן ביד מי שכנגדו רק
היה אומר מתוך פנקסו ואיש אחר היה כותב וכתב הרב ז"ל עליו אין
אדם מוסר חשבונו אא"כ מדקדק בו יפה הרי מקרא מוסר חשבון
אף ע"פ שלא היה החשבון מכתב ידו רק מפיו ואמלעי כותב א"כ בכל
מקום שבנו מוסר חשבונו הכוונה היא נתינת החשבון למי שכנגדו
יהיה מכתב ידו או מכתב יד אמלעי:

והמסתכל בעין יפה יראה כמה רב חיליה דהאי גברא
דהא שפסק בנדון דידיה מה שפסק דאית ביה
נמה מילי דנדרי עיתא מנדון דידן חדא שהחשבון אשר נתן רחוקן לא
היה בפני עדים אלא היה שם רק עד א' והוא האיש הכותב דקרובי
היתומים כמאן דליתהו דמי שהם מוגעים בעדות והוה לן למימר
דלא דייק בחושבניה מאחר דידע דליכא סהדי דמסהדי עליה דידע
מידע אלא יתחייב על פי הקרובים כמו שטען הבן והכי יחרב
בתשובתו דהולאה בפני עד אחד בנדון כזה חשיב הולאה. זאת
ועוד אחרת שהיה חולה והוה לן למימר מתוך שהיה חולה לא מיתבא
דעתיה ואפשר קרוב לודאי שטעה בחשבונו וכתב הרב ז"ל דאין לנו
לומר כן. ועוד בה שלישיה שיש כאן הוכחה גדולה שטעה דהרי
אמר שהסך האשאר מהחשבון שנתן הוא ביד בנו הגדול ולא נמצא כן
ולא שום דבר מנכסי אביו תחת ידו רק הסך ההוא שנתן להם ולא
נמצאו דברי אביו כנים ומכוונים א"כ הרי הדבר ברור שאביו טעה
בחשבונו דאי לא תימא הכי היכן הוא מה שאמר הרי הוא ביד בני
ולא נמצא ביד בנו מנכסי אביו זולת מה שנתן ועכ"ז דחה הרב כל
הטענות האלו בשתי ידים בטענה דחזקה אין אדם מוסר חשבונו אא"
מדקדק בו יפה ותלה הטעות בדבריו האחרונים שאמר והרי
הסך ההוא תחת יד בני ולא תלה הטעות במוסירת החשבון והוציא
ממון מיתומים קטנים שכמה וכמה צריך ראיות ברורות כשמם
נכסיים כדי להוציא ממון מיד יתומים קטנים והרב ז"ל בטעם זה
דחזקה אין אדם מוסר חשבונו אא"כ מדקדק בו יפה הוציא ממון מן
היתומים וזה מורה בהבנת שטעם זה חזק כעמוד ברזל:

והשתא נדון בנדון דידן ונאמר שהממוני' הנו' נתנו החשבון
לפני עדים נאמנים ולא שנים בלבד היו אלא לפני

שלשה ועוד שכתבו החשבון בכללות זמן מיוחס שודאי קודם שבא
לתת החשבון דקדקו בחשבונם שלא פתע פתאום דרשו הקהל מהם
החשבון כדי שכתלה ונאמר מאחר שלא ידעו שדורשים מהם החשבון
רק בא הדבר פתע פתאום בלי ידיעה וכוונה אפשר שלא דקדקו
בחשבונם שלא היה כן הדבר אלא הם מעצמם באו לתת החשבון
כמנהג הממונים שפשיטא ודאי דקדקו בחשבונם והראיה לזה שהרי
בת אלה כשנתנו החשבון בא החשבון מכוון כפי מה שסדרו הם
בחשבונם ולולי שהרגישו היושבים לקבל החשבון בחסרון הח'נבויים
כבר ז"ל והמרו להם איך לא נתתם בחשבון הח' אלא סך וכך וכפי
החשבון הנודע כך ראוי להיות שבזה נתגלה קלונם לא היה שום אדם
מרגיש בזה והיה בא חשבונם מכוון שזה יורה שדקדקו היושב בחשבון
ההולאה ובמה שנשאר בלי נבייה עד שהביאו חשבונם כפי דעתם
מכוון וחשבו שיאמרו שלא נכנס בידם מהח' נבויים רק הסך ההוא
שאמרו ואין מי שיגיש על לבו לחשוב כמה צריך להיות בח'נבוי' כפי
האמת וכן הוא האמת שאלו לא היה היחיד ההוא שיושב עם החכמים
יש"ו לקבל החשבון לא היה יושב עמהם לא היו החכמים יש"ו
מרגישים בדבר הזה לפי שאינם יודעים כמה עולה בכל נבוי אבל
להיות היחיד ההוא יושב עמהם וכבר היה הוא ממונה קודם אלו
הממונים ונבה כמה נבויים מפורעי המס וכבר נתן חשבונו כשלא
ממינויין והיה נזכר כמה נתן הוא בחשבונו נבייתי כל נבוי ונבוי
כשמעו חשבונם שלא נתנו נבויים שנבורר הסך ההוא תמה בינו
לבין עצמו ואז אמ' להם הדברים ההם שאז נתגלה הענין א"כ בודאי
שקודם בואם דייקו חשבונם. ועוד שאין כאן שום הוכחה שטעו
בחשבונם ואדרבא יש ויש הוכחות להפך שהרי מיום שיצאו מלפני
החכמים יש"ו לא חזרו פעם אחרת לברר הטעות עם היות שמעטו
חרפתם כמה פעמים ולא נתנו לנכם לברר החשבון אחרת ומעולם
לא טענו טענה זו שטעינו בחשבונו עד היום הזה שאמר זה
נראה פשוט דלא מיהמני לומר טעינו בחשבון הראשון שהיה בפני
עדים:

ומה גם דאית לן מילתא אחריתי דמעליותא שהיה החשבון
לפני ב"ד דאליתא ההודא' בב"ד יותר מהודא' בפני עדים
דהרי אפי' הטענות שטוען אדם בב"ד אינו יכול לחזור ולטעון
טענות אחרות שסותרות לראשונות ומשא"כ בפני עדים שיטעון
ויחזור ויטעון ואע"פ שלא נמצאו שם רק שני דייניס נקראת ההודא'
בפניהם הודא' דאפי' לא הוה אלא יחיד דגמיר וסביר והשנים הם
הדיוטות ההודא' לפניהם נקראת הודא' בב"ד כמו שכתב הטור ז"ל
בשם הרא"ש ז"ל וכוותי' פסקו האחרונים ואפי' לדעת הרא"ש ז"ל
דפליג עליה דהרא"ש ז"ל שכתב בפ"ה מסנהדרין שההודא' לפני
יחיד אפי' מומחה אינה נקראת הודא' בב"ד בנדון דידן יו"ל דנקראת
הודאה בב"ד שהרי כתב שם אבל ההודא' בפני שלשה אף ע"פי שהם
הדיוטות ואין אני קורא בהם אלהים הרי ההודא' בפניהם הודאה
בב"ד. וכתבו האחרונים שכוונת הרב ז"ל שצריך להיות בהן אחד
דגמיר וסביר ומכ"ש בנדון דידן שהיו שלשה יושבין לקבל החשבון וב'
מהם דייני העיר אין לא מיבעיא לדעת הרא"ש ז"ל אלא לדעת הרב ז"ל
נקראת הודאה זו בב"ד. ואף ע"פ שלא היו יושבים במקום הוועד
שהוא קבוע לדין וכתבו הפוסקים שלא נקראת הודאה בב"ד אא"כ
היו יושבין במקום הקבוע וכדומעמע מדברי הרב ז"ל פ"ו מטוען
זהו דוקא לענין אם חזר התובע ואמר כתבו לי הודאת הנתבע שאם
לא היו יושבים במקום הקבוע לדין אין כותבין הודאתו ומתנים
לבעל דינו לענין זה לבד צריכין קביעות המקום אבל לענין ההודא'
בפניהם נקראת הודא' בב"ד כמו שכל זה מבואר להרב ז"ל פ"ו
מטוען והטור ז"ל סי' ט"ל ומה גם שכתבו האחרונים ז"ל שזה היה
בזמנם שהי' לב"ד מקום קבוע לדון בו דוגמת לשכת סנהדרין שהי'
להם לותה הלשכה לדון בה אבל בזמנינו זה בכל מקום שהם נמצאי'
הם דנים בו ואין להם מקום קבוע. א"כ בנדון דידן אית ביה
מילתא מעלייתא שהיה החשבון בב"ד ואא"כ אף מי שרצה להתעקש
לא יוכיח בדברי מהר"י קולון ז"ל ולא יפרשם כמו שפי' מהרי"ק ז"ל
אע"פ שהנו מזיחון אותו כי מי הוא זה ואיזה הוא שיבא אחרי המלך
במה שהורה הלכה למעשה אלא אף אם המצא ימצא מי שזחה דעתו
עליו ויאמר שדברי מהר"י קולון ז"ל אם במי שחייב עצמו ונשתעבד
למי שכנגדו יש תשובתו בלדו שהרי מהר"י קולון ז"ל כתב עוד שם
בתשובה וז"ל ואמנם לענ"ן דמה שאומ' דאין אדם נאמן לומר מעיתי
ואפי' ע"י מיגו דהיינו היכא דטוען בפני ב"ד כי הנהיא תשוב' דמהר"ם

שכתבתי לעיל לו כשמודה לחבירו נ"כ ומשתעבד בעדים וכו' וחזר נ"כ וכתב וכן במודה לחבירו בב"ד לו ע"י עדים וקנין דמי לא דקיים ליה בני הוא לא הוה מודה אבל במה שכותב אדם על פנקסו ביניו לבין עצמו אין מדקדק כ"כ כי חושב בלבו שאם יטעה יוכל לבטל החשבון פעם אחרת וכו' הרי הרב ז"ל השוה הודאה בב"ד כמו שמשתעבד בעדים וקנין דלא יכיל למיטען ולומר טעיתי בחשבוני אע"כ אף אם יתלה מי שיעקיס שפתיו ומגודל לבב ירצה לחלוק על דברי מהרי"ם ז"ל במה שכתב בהכנת דברי מהר"י קולון ז"ל הרי בגדון זה היתה הודאת החשבון בב"ד כמו שכתבנו לעיל והודו הממונים במה שנכנס בידם ובא לרשותם והודו נ"כ במה שלוקחו בדברי הקהל ובמה שנשא בלי גבייה אף אם לא נתחייבו ונשתעבדו במה שנתלה חסר אינם נאמנים לומר עתה טעינו בחשבון ההוא אף לא נפרש דברי מהר"י קולון ז"ל כמו שפירש מהרי"ח ז"ל:

נמצינו למדים מכל מה שכתבנו מעם הקדושים אשר בארץ המייס המה שכל מי שמוסר חשבונו למי שבגנדו בין כתב החשבון בכתב ידו ונתנו למי שבגנדו ונתקיימה כתיבתו בין אם נתנו בפני עדים והוא אומר מתוך פנקסו ואחריש כותבין בין אם חייב ושעבד עצמו למי שבגנדו בין אם לא חייב עצמו רק נתן החשבון לחבירו ומתוך החשבון שנתן נראה שנשאר עדין משל חבירו בידו אין יוכל לחזור ולומר טעיתי בחשבון ההוא שנתתי לחזקה אין אדם מוסר חשבונו בכתב ידו או בפני עדים אלא א"כ דקדק בחשבונו יפה ומה גם אם היה החשבון בפני ב"ד לבד אם יודה לו חבירו בטעות ההוא לו יבחר בעדים שטעה. אם כן זכינו לדין שמה שטוענים הקהל אין אנו מחמיצים אתכם שאתם טועני' טעינו בחשבונינו הלין עמהם מאחר שניתן החשבון לפני העדים:

ומה שטוענים הקהל ואומרים אם האמת אתכם וטעיתם בחשבונכם למה לא חזרתם תכף ומיד ובררתם החשבון והטעות שאמרת' ומה גם בשמעכם הרבון והלעז שלעזה עליכם מדינה ואתם נשמטו' מלברר החשבון באמת שאני רואה דבריהם בזה דברי' בטעם ובדבר הזה בלבד לא היה מקום להאמיל' מאחר שהיו שומעי' חרפתם ולא נתנו ללבם ללכת ולברר חשבון' האמת אתם שטעו בחשבונם כמו שיש בידי ראיות על זה ובפרט מתשוב' אחת מתשוב' הרב הגדול מוהר"ר שמואל מדינ' ז"ל על האפטר ופוס אחד שהיה שותפו של הגפטר ולוה הגפטר בשעת מיתה שהאמינו על כל מה שיאמר ומפני שאחר שטירתו תבעו ממנו החשבון והיה נשמט מלתת החשבון ואח"כ כשבא לתת החשבון הראה דבר מועט ומה שהיה אמור הגפטר וכתב הרב ז"ל מאחר שהיה נשמט מלתת החשבון תכף ומיד אחר פטירת שותפו אף ע"פ שהאמינו אם ירצה לב"ד שנזלם אין ספק שהב"ד מוציאין ממנו וכל זה לפי שהיה נשמט מלתת החשבון. ובל"ד גם כן אף על פי שלא שלמו מהם הקהל חשבון המרופין והגדופין שהיו מחרפין ומגדפין אותם והם שומעין והלעז שלא עליהם הוא יותר משהיו מוסכין אותם בשלשלאות של ברזל לברר חשבונם כי המי יתן אל לבו ועכ"ז היו שומעין ושותקין ונשמטים מלברר חשבונם והם יודעים הסבה שלא היו הקהל דורשין מהם החשבון ומה גם שדבר ידוע שכמ' וכמה בני אדם אמרו להם ונתנו להם עצה הוגנת להם שילכו ויברר חשבונם אם אפשר שהיו טועים בחשבון' ויסיר מהם עקשות פה והנה ערלה אזנם ולא הטו אזן לדבריהם והיו נשמטים והולכין מלברר החשבון שזה מורה באצבע שלא מצאו ידיהם ורגליהם ולא היה פה להשיב ולא מצא לבריה רחש. ומה שמשיבין הממונים ואומרים שקנית מהקהל היו אומרים להם שלא יעשו חשבון מהלעז ההוא ולא יברר החשבון מלבד שלא אמרו מי ומי אלו האנשים שהיו אומרים כן ולא אמרו זה רק על איש אחד שנלב"ע והרוצה שיכוב ירחק עידיו אלא גם אם יאמרו דבריהם אם הם יודעו שעשו בחשבונם מה להם ולדברי האנשים אחלה שהיו מונעים אותם ומי יתן ידעתי אם היו הולכים ומברדים הטעות מה היו עושים להם שהגרה מדבריהם שאלו האנשים היו מאוהביהם ויודעי שמם אף ע"פ שכפי האמת הם שולחיהם שהיו משיאים אותם עצה שאינ' הוגנת וסוף הדבר הוכיח על תחלתו אלא שלפי הראות היו אוהביהם ואם היו הולכים ומבררים חשבונם תכף ומיד והיו יוצאים נקיים מה היו עושי' להם אדרבא מוסיפין בהם אהבה ומה שמעו דבריהם להם ולא שמעו דברי כמה אנשים שאמרו להם שילכו וינקו עצמם כמו שהם אומרים להם עתה ולא אמרו לכם כמה פעמים חוטו לעצמכם על הרבון הזה שיצא עליכם לכו וברר חשבונכם אלא שנראין דברי האמת שלא מצאו שום טעות וכל זמן שהיו יכולין ליטמט היו נשמטין וחשבו שתמיד תשאר הסבה שהיתה מונעת הקהל מלדרוש מהן החשבון ועתה שמצאו הקהל קצת פתחון פה לתבוע דינם מהם באו ליתלות בקורי בטעות טעינו בחשבונינו הראשון:

ואת מאחר שאין הקהל מחמיצים אותם שהוסיפו בחשבון ההולאה ובמה שנשאר בלי גבייה שהוסיפו עתה בחשבון הב' שהוא זכות להם וחובה אל הקהל נ"כ מה שהוסיפו בחשבון ההכנסה מהח' נבויים שהוא חובה להם וזכות לקהל לא יאמנו דבריהם ומה ראית להאמינם במה שהוא חובה זכות להם וחובה לקהל. לזה אני אומר מי שאומר דברים אלו לא מצא יניו ורגליו לפי שאף אם עודה לדבריהם ונאמר שה הודאה שהם מודים עתה בתוספת חשבון ההכנסה היא הודאה מחדש שהיא חובה להם וזכות לקהל מה שאין כן האמת כמו שנוכיח לקמן בס"ד אלא אף אם עודה לדבריהם שהיא הודאה מחדש אפ"ה מה שהוא לחובתם מקבלין מהם על פי הודאתם ומה שהוא זכות להם וחובה לקהל אין מקבלין מהם אפי' היו מביאים עדים על זה מאחר שהיתה הודאת' הראשונה בב"ד והראיה לזה ממה שכתב הטור ז"ל סי' ע"ט בשם הר"י ן' מיגש ז"ל שאם הודה האדם בב"ד ואח"כ הביא עדי' אע"פי שבעדות העדי' יש דבר שיש לו בו זכות ויש דבר שיש לו בו חובה מקבלין ממנו חובתו ולא זכותו עכ"ל ובגדון דידן שאין כאן עדים רק הודאתם לבד אף אם נשוה אותה לעדי' כמו שכתב מהר"יק ז"ל בפי' על הרב ז"ל פ"ז מטוען תשובת הרש"בא ז"ל וז"ל והודאת האדם לחובתו כמאה עדי' דמי א"כ ההודאה שמודים עתה לחובת' מקבלין מהם ומה שהם אומרי' לחובת הקהל אין מקבלין מהם מאחר שהודו כבר בב"ד בחשבון הא' וכל זה אני אומר לפי דברי האומר שהודאה הזאת שהיא לחובתם היא הודאה מחדש אבל האמת שאין כאן שום הודאה חדשה לפי שהשך הזה שהוסיפו עתה בחשבון ההכנסה אף אם לא מוסיפין אותו עתה ולא היו מודים בו ממילא בחשבון הראשון כבר נתחייבו לפי שבשהודו שנבו ח' נבויים שיעלה חשבונם דרך משל אלף גרושים ונתנו חשבון מה שנשאר' מהם בלי גבייה ד"מ שלש מאות הרי נתחייבו בת"ש הנשארי' ואם אמרו בתחלה שלא נכנס בידם רק ת"ר הם מחוייבי' במאה החסרה ואם עתה בחשבון הזה במאה היא שנכנסה בידם אין זאת נקראת הודאה חדשה כדי שנאמר שמודי' בדבר שהוא חובתם שכבר הודו בה בהודאת' שנבו ח' נבויים ומה יתן ומה יוסיף לקהל הודאת' זה עתה נמצא שכל מה שהוסיפו והודו עתה הוא זכות להם וחובה לקהל וגזה טלי עלמא מודו דאין מקבלין מהם אפי' הרב ז"ל דפליג על הרי' ן' מיגש ז"ל כמו שכתב הטור ז"ל בפי' הנז"ל בגדון זה יודה ומה גם שלא חלק הרב ז"ל אלא עם עדי' אבל בהודאת פיו לא פליג דלעולם חובתו מקבלין ואין מקבלין חובת מי שכנגדו ועוד כתב מהרי"ק ז"ל שהגמוקי ז"ל כתב שהרש"בא והרן ז"ל תמהו על הרב ז"ל ואף הרב המגיד ז"ל שדרכו להגיה על הרב ז"ל כתב דבר זה לא מצאתי לו עיקר מהגמרא ול"ע. ומה גם שהרב ז"ל יודה בגדון דידן מה שכתבנו אין כאן עדי' שמעידין על מה שהוא זכות להם ומה שמודי' עתה בחובתם כבר בהודאת' הראשונה נתחייבו בה:

ואין לומר מאחר שאתה הקהל זה שנתיים ימים ולא תבעו מהם שום דבר כבר מחלו להם דאי אתיתא הכי למה לא תבעום לפי שכבר ידוע שבת אתיקת הקהל וזה דבר מדע וכתפרש' וחע"פי שבתוך זה הזמן כתבו הממונו' הנז' פעם אחת על הקהל ידוע נ"כ שתיטויים הוא שלא ברשות הקהל ונגד רצונם ועל כראש עצו אמן ואפי' היו הקהל מוחלין להם בפי' אין בזה מחילה הרי שום ממשות ואנב אנסם מחלו שלא היה יכולת ביד הקהל לתפוס פה כנגדם ובמחילה בחוסם בגלוי דעתא בעלמא המחילה בטלה מבלי צורך הקדמת מודעא ומה גם שלא היתה שום מחילה רק שלא תבעום הקהל ואתיקה אינה מחילה אפי' לא היתה מחמת אונס כמו שיש ויש להביא ראיות על זה מדברי האחרונים ז"ל ולמאסת האריכות לא הראיתי לכתבם ומה גם שאין אנו צריכין להם שכבר ידוע שבת האתיקה שהיתה מאונס. באופן בהא שלקח שכבר נתתיכן שזכו הקהל בריבם כפי מה שנראה מן הדין מפי סופרי' ומפי ספרי' ואנו באנו לזכות הקהל תולד ומלד כמה וכמה אומדנות גדולות וילים ונגלי' מוכיחות שילאה הלשון לכותבם והעולה

והעולה על כולכה הענין הרע ההוא שכו׳ בלשון השאלה שלא הוציאו בענין ההוא מערכי הקהל רק שבעים גרושים וכתבו בפנקס ההוצאה שהוציאו מזה וכשבאו לתת החשבון החד״ם והייבו ה׳ בעלי תורה יושבי׳ יחד ונפלא ההכחשה ביניהם והודו כולם שבהסכמת׳ כולם כתבו מזה והם מודים שלא הוציאו רק שבעי׳ ולכתחלה בכוונת מכוין כתבו שהוציאו מזה׳ הדור לתת לרו״ה היתה כוונת מני׳ים הדם עלי ארץ שיבואו שלשתן בהסכמה להוסיף בערכי הקהל במה שנודע להם שהוא שקר וגזלות וחמסנות ויסכימו לכתוב על פנקסם מה שהוא גזל בידם ולהנשים אשר אלה להם איך יאמנו עתה דבריהם לומר טעינו בחשבוננו שאפי׳ לא היתה שורת הדין מחייבת אותם לבד מצד הוכחת ואומדנות אלו היינו מחייבים אותם מכ״ש שהדין פשוט מפי סופרי׳ וספרים שהדין עם הקהל והייבים המנוי׳ לשלם על פי החשבון הא׳ שנתנו לפני ב״ד הלדק ואין המנוים נאמנין לומר טעינו בחשבון ההוא וזה יספיק לתביע׳ ראשונה שתובעים הקהל:

וערה נבוא להשיב על התביעה השניה שתובעים הקהל הסך שחסר אחר החשבון הב׳ והאומרים המנוי׳ לא ידענו מה היה לו ומאת ג״כ יצא בערכי הקהל ושכחנו מלהעלותו על ספר ועל זה אנו כשבעין שלא נשאר בידינו שום דבר ממנון הקהל ואין אנו חייבין שום דבר:

לזה אני אומר שהתשובה על זה הוא להגיד הרבה ויגיעת בשר ופשוט הוא שאין בדבריהם כלום ואינו נפטרים בשבועתם ויל״ל קרי ביה רב הוא שמאחר שהם מודים שקבלו ממעות הקהל הסך ההוא ובא לידם וכנגם לרשותם ועתה הם אומרי׳ לא ידענו מה היה לו אין לך פשיעה גדולה מזו דכל לא ידענא פשיעותא הוא כדאי׳ בסוף פ׳ המפקיד בהוא דאתא לקמיה דרבא א״ל לא ידענא היכא אתיבנהו וא״ל רבא זיל שלם דכל לא ידענא פשיעותא הוא וכן פסקו כל הפוסקים ז״ל ואע״ג דהוא עובדא הוה שלא ידע הנפקד באיזה מקום שם הפקדון לאו למימרא דאינו נקרא לא ידענא אלא כי האינונא שלא ידע באיזה מקום שם הפקדון אלא בכל ענין שיאמר איני יודע נקרא פושע כמו שם אומר איני יודע החזרתיו לך או לא ואינו נפטר בשבועתו לומר שאינו בידו דכל לא ידענא פשיעותא הוא וכן מלאתי כתוב בשם המבי״ט ז״ל שנשאל על ראובן שהיה לו מנה ביד שמעון ושלח לו שישלחנו לו ע״י לוי וכן עשה ואח״כ שלח ראובן לשמעון שלוי לא שלח לו המנה בשליחו׳ ולוי אומר שמה שהבר מן המנה שלחו לוג״כ אבל אינו יודע ע״מי שלחו ושהוא נשבע שלא נשאר ברשותו כלום ופסק הרב ז״ל שלוי חייב לשלם דכל לא ידענא פשיעותא הוא ואינו נפטר בשבועה׳ וגם מה שטענין שמא הוציאוהו בערכי הקהל ושכחנו ממה שכתבנו מדברי המבי״ט ז״ל נראה פשוט שאין בדבריה׳ כלום שהרי בגדון דהרב ז״ל לוי היה טוען בריא שישלחו לראובן אלא שלא היה יודע על יד מי שלחו ועכ״ז חייבו הרב ז״ל לשלם ק״ו בגדון דידן שאינם טוענים בריא שיצא בערכי הקהל אלא אומרים שמא הוציאוהו ושכחו שנראה פשוט שהם חייבי׳ לשלם ועוד דין זה נראה שהוא פשוט בכל הפוסקי׳ הטור ז״ל סי׳ ע״ה ז״ל מנה לי ביד׳ שהלויתיך או הפקדתי אצלך והלה אומר איני יודע אם החזרתי לך חייב לשלם ואין התובע צריך לישבע׳ וז״ל הרב ז״ל בפ״ה מטוען מנה לי ביד׳ והגת בע אומר כן היה לך ביד׳ ואיני יודע אם החזרתי לך או עדיין לא החזרתיו לך חייב לשלם וכן פסקו כל הפוסקי׳ ז״ל ואע״פי שאין הקהל תובעין מהן רק על פי הודאת׳ מאחר שהיתה בפני ב״ד השיב שפיר תובעין הקהל בריא כמו שמבואר כל זה בדברי הרב ז״ל ובטור ז״ל והרי תביעת הקהל היא זאת בעצמה שהקהל תובעין להם מה שהודו הם שנשאר בידם ממנון הקהל והם אומרי׳ אמת הוא אבל אין אנו יודעי׳ אם החזרנוהו והוציאוהו בערכי הקהל אם לאו אז לא ידענו מה היה לו הרי אינם טוענין בריא שחזרו והוציאוהו בערכי הקהל רק אומרי׳ שמא הוציאוהו ושכחנו א״כ בדינא ובדייני חייבים הם לשלם:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו נראה פשוט שזכו הקהל בתביעותם בכל מכל כל וחייבי׳ המנוים לשלם כל מה שנתברר חסר מהחשבון הא׳ והחשבון הב׳ אשר בדו מלבם אין בו שום ממשות ואין בו על מה לסמוך לבד אם יברר בעדי הטעות שאומרי׳ שטעו ולא שאני חושד המנוי׳ ח״ו בשום דבר של גזל מדבר זה לא על שכמי אשאמורק אני אומר מה ששורת הדין מחייבת מפי סופרי׳ וספרים ואפי׳ יהיו כר׳ חנינא בן תרדיון ע״ה המבדיל כמה הבדלות כך היתה שורת הדין מחייבת זהו הנראה לע״ד אני הפעוט מעפר דל שלמה צרור ס״ט:

שאלה לד

ראובן שמתה אשתו והניחה לו שתי בנות ולקח אחותה והוליד ממנה ב״כ שתי בנות ויש לו שתי בתים בחצר אחד אחת היה הוא דר בה ואחת היה אחיו דר בה ובשעת פטירתו אמר לאחיו אני לא הנחתי מאומה ואין לי במה לקבר קנה אותה ממני הלי הבית אשר אתה דר בה ועשה לי ארון ותכריכין וכן היה והאלי הבני הניחו לבתו הגדולה מאשתו הבניה בשביל שחנשאו בו ולא אמר על הבית הבניה שום דבר ונלב״ע ואח״כ ויש ויבאה האלמנה ושתי בנותיה והגליאו במעשה ידיהם ונשאת הבת ולא מכרה אלי הבית לאחר ימים מתה האלמנה ובקשו לה תכריכין ולא מצאו עמדה הבת הגדולה מכרה מבגדיה שעשה לה בעלה ולקחה תכריכין ונקברה אמה ועתה עמדה הבת הקטנה לינשא ובקשו למכור הבית או להוציאוהו לבעלה בגדוניתה ועמד אחיו הראשון ועורער על הענין ואומר לבת אמך מתה ולא נשבעה שבועת אלמנה ואין לה כתובה ומעשה ידיכם להמצא שאתם עדיין ברשות אביכן ואומר לבת הגדולה הגשואה אתה לא החזקת במתנה שנתן לך אביך והוא רוצה שאחרבעת הבנות יחלקו הבית ואלי הבית בשוה ואפי׳ התכריכין אומ׳ שאינו רוצה לתת חלק אשתו והוא טוען על הבנות שמא יש בידכ׳ מנכסי המת ואין אנו יודעים בו ועתה תודיעני איזו הדרך יכון אור והאלמנה אם ירשו בנותיה כתובתה והמתנה שנתן האב לבתו אם תטול אותה יותר על חלק ירושתה והתכריכין אם יתן אחיו חלק אשתו ושלומך למעלה יגדל ולא ידל׳ זאת השאלה נשאל עליה החכם הנבון אחינו כה״ר משה מזעטי נר״ו מעיר קולמטינא וזאת תשובתו בקיצור ואם באו דבריו באריכות:

תשובה

הטענה שטען אחינו שמתה האלמנה קודם שנשבעה ולזה לא יזכו בנותיה בכתובה הדין עמו דקי״ל אין אדם יש מורים שבועה לבניו ולזה לא יזכו יורשיה בכתובתה לבד אם יש עדיין מנכסי נדוניתה קיימין כמו שכתב הרב ז״ל וזהו אם לא היה כתוב באמנות בשטר כתובתה אבל אם יש באמנות כתוב בשטר כתובתה אע״פי שמתה קודם שנשבעה ולא אבדו יורשיה כתובתה כמו שכתב הריב״ש ז״ל אבל מה שטוען אחי הבית שנתן ראובן לבתו לא זכתה בו ואין בדבריו כלום דקי״ל דברי ס״מ ככתובין וכמסורין דמי׳ ואע״ג דקי״ל מתנת ס״מ במקנת צריכה קנין וזו מתנה במקנת שהרי שייר הבית האני שלא נתנו לאחר׳ י״ל דזה איננו נקרא ס״מ הלא מלוה מחמת מיתה וקי״ל מתנת מלוה מחמת מיתה במקנת אינה צריכה קנין וראובן זה אע״פי שלא הזכיר מית׳ בפירוש הרי הזכיר ענייני המיתה שהרי אמר אני לא הנחתי מאומה ר״ל שהוא הולך למות ואינו מניח מאומה וגם אמר ואין לו תכריכין במה לקבר דכל הני מילי ענייני מיתה הם א״כ אפי׳ לא היה בה קנין קיימת׳ ומה שטוען ג״כ על התכריכין שאינו חייב לתת חלק לאשתו הנה אם היה הדין בהרב ז״ל שכתב דהלמנה שמתה קודם שנשבעה שאבדה כתובה שיורשי הבעל חייבים בקבורתה ולא היה עליו שום חולק לא היה בדברי הטוען כלו׳ שזה דומה למי שאומר לחבירו מנה לי ביד׳ והלה אומר איני יודע אם החזרתי לך שהוא חייב שהרי הבנות אומרים לו מנה לנו ביד׳ מדמי התכריכין והוא אומר שמא יש בידכם דבר שלא ידענו בו דחייב לשלם׳ אך כבר השיגו הראב״ד ז״ל וכתב שיורשיה שהיו ראויים ליורשה אנו נשבעה קודם שמתה חייבים בקבורתה ולדעתו הסכים הטור ז״ל וכן הסכימו האחרונו׳ ז״ל א״כ בגדון זה חייב קבורתה על שתי בנותיה לבד׳ אבל מה שנסתפק לי בענין זה אם תטול הבת הגדולה חלקה עם אחיותיה ויחלק הבית ביניהם להרבעה חלקים או אם נאמר שכבר נטלה חלקה בחלי הבית שנתן לה אביה וקנית הנשאר יחלק בין שלשת הבנות וע״ז כתב החכם נר״ו והביא סוגיית יש נוחלין ומחלוקת רשב״ם ז״ל והרא״ש ז״ל בחס אמר תנו ק״ק זוז לבני פתח דלדעת רשב״ם ז״ל דלא יטול שתיה׳ אלא אם אמר בראוי לו אבל אם אמר סתם לא יטול אלא אחת וידוי על העליונה והרא״ש ז״ל פליג עליה וסובר דאפי׳ לא אמר בראוי לו מאחר שלא אמר בבכרותו יטול

שתיהם וכתב הילכך בגדון זה לדעת הרא"ש והרמ"ה ז"ל תטול הבת חלקי הבית יותר על חלק ירושתה אבל לדעת הרשב"ם ז"ל והר"ם לא תטול אלא אחת וידה על העליונה ולדעת הרשב"א ז"ל אמה שכתב הרב המגיד ז"ל בשמו נראה שדעתו כרשב"ם ז"ל וא"כ נמצא לדעת כולהו הני רבוותא לבד הרא"ש והרמ"ה ז"ל לא תטול הבת אלא חלקי הבית אבל חלקה עם אחיותיה וא"כ היורשים שהם מוחזקים יכולין לומר קים לן כרשב"ם ז"ל ובכל מקום דעמיה ואחר כך כתב וי"ל דלא היא דלא תטול אלא כשתיהן ואין כאן ספק שכבר כתב הרי"בש ז"ל סי' ת"ף הסכימו הרמ"בן והרש"בא ז"ל היכא שנתן מתנה בפי' דתטול את שתיהן נמצא בגדון זה שאחר שהגיע חלקי הבית לבתו אם דברים אלו שכתבת בדיוק שבזה הלשון אמר אני מניח לבתי חלקי הבית הרי כתב הרא"ש ז"ל שלשון מניח בש"ת הוי לשון מתנה וכן כתב הריב"ש ז"ל בסי' הנזכר הילכך תטול את שתיהן כמו שכתב הריב"ש ז"ל בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל היכא שנתן מתנה בפי' שתטול את שתיהן וכ"ש הכא שאמר בשביל שתנשא בו ואף אם לא הזכיר לשון הנחה אלא שכך אמר אני הבית לבתי בשביל שתנשא בו אפי' הכי ודאי מתנה הוא לה בשביל שתפרנס את עצמה לגישואין לא מחמת ירושתה ודברי' פשוטים הם ואין לריכין ראיה כתוב בתשובות הרש"בא ז"ל שנשאל על ראובן שלוה בשעת מיתתו שתטול בתו מנכסיו. כך וכך ולא לוה שתטול מחמת גישואיה והשיב שתטול אותו סך מלבד עישור נכסי הבא מני דכוותה שאמר אני הבית לבתי בשביל שתנשא ולא לוה שתטול אותו מחמת ירושה תטול אותו אני הבית מלבד ירושתה. עכ"ל ההכש נר"ו. ושלח לי הפסק הזה שכתב לראות אם אני מסכים לדעתו בכל מה שכתב:

וזאת תשובתי החכם הגבון כה"ר משה יצ"ו מה שכתבו בענין בנות האלמנה שאינם יורשות כתובתה מאחר שמתה קודם שנשבעה ואין כתוב באלמנות בכתובה כך היא שורת הדין כמו שהסכימו גדולי האחרונים ז"ל גם מה שכתבת במתנה זו דאעב"כ דהויה במקלת ואין בה קנין שהיא קיימת כן הוא האמת שזה מלוה מחמת מיתה הוא אע"פי שלא נזכר מיתה בדבריו הרי הזכיר עניני המיתה שלוה לחתנו שיעשה לו תכריכין וארכי קבורה. גם מה שכתבת שחיוב קבורת האלמנה על יורשיה שהיו ראויים לירש בתובתה יפה דנת. אך במה שהוצרכת להביא דמיון ממי שאמר לחבירו מנה לי בידך. כ"ל שלא לצורך הבנת דמיון זה ודברי הטוענו בזה בטלים מעצמם והם פורחין באויר ואין להם על מה לסמוך. לפי שלא יתנע מחלוקה בטענתו זאת שטוענו שמא יש בידכם פיזה דבר ולא ידענו בו או כוונתו ר"ל ממה שהותירו ממעש' ידיהם שלדעתו שמה שהותירו הוא לכל היורשים או כוונתו שנשאר בידם מנכסי המת ולכל הפירושים דבריו בטלין ומבוטלין ואין לו דין ודבריים עמהם שאם כוונתו על מה שהותירה האלמנ' וכתב הוא שלהם ואין ליורשים עסק בו לפי שלא אמרו מעשה ידי האלמנה ליורשים אלא אם היא ניזונית מנכסי בעלה אבל אם אינה ניזונית מכל בעלה מעשה ידיה שלה. ובגדון זה נראה פשוט שלא הניח בעלה דבר בת"ת ניזונית ממנו שהרי בעת מותו בפיו דבר שלא היה משאיר אחריו מאומ' ואפי' התכריכין לא היו לו ולא ממה לקנות' שכל כך דבקה לארץ בעונו עד שאפי' מה שהוא לצורך קבורתו לא היה לו והוצרך למכור נחלתו כדי לעשות לו תכריכין והרי זה נוות בכרוכייא שבביתו אין לחם ואין שמלה שתזון ותתפרנס אלמנתו וא"כ האלמנ' ושתי בנותיה הנתלאות עמה לא היו ניזונות רק ממעשה ידיהן וא"כ מה שהותירו הותירו לעצמן וזה דבר פשוט ואם כוונתו שנשארו ביד האלמנה מעוזבון בעלה שהוא חוש שמא הכחידוהו ממה שכתבנו בביטול דבריו הראשונים גם אלה בטלים הם שהרי לוה בעת מותו ואמר שאפי' ליקבר אין לו. ואין לומר שמא היו לו נכסים וכדי שלא להשביע את יורשיו אמר כן ושמא הוא מעריס דעשוי אדם שלא להשביע את עצמו ואפי' אמר כן בשעת מיתה נ"כ דעשוי אדם שלא להשביע את בניו. אין סברא לומר כן בגדון זה מתרי טעמי חדא דאין עשוי אדם כל כך לומר שאין לו אפי' תכריכין במה ליקבר ומכור נחלתו בעת מותו על דבר התכריכין כדי שלא להשביע את בניו שזה הרפה רלופה וקלון מתמיד לומר אין לו תכריכין במה ליקבר כדי שלא להשביע את בניו ולא היה ראוכן זה תשוד לבני אדם לעשיר כדי שיאמר זה שלא להשביע את בניו וכל מי שיש לו מוח בקדקדו יעשנו זה ועוד טעמא אחריתי דלא אמרו עשוי אדם שלא להשביע את בניו אלא במי שאינו מוסר לפני עדים דבריו אלא מעיה שיחה בשעת מיתה אבל מי שמזמין עדים בעת מותו ומצוה לאותו לפניהם ובכלל מה שהוא מצוה הוא אומר שיודע שאינו מעאיר אחריו כלום כמו שאמר ראובן זה לא אמרי' בזה שהוא מעריס וכדי שלא להשביע את בניו אמר כן דכולי האי לא עביד אינש לומר כדי שלא להשביע את בניו וכן מצאתי בתשובה להרב הגדול מוה"רי טראנא ז"ל שנשאל על מ"מ שהיה מצוה לאותו ובכלל דבריו אמר הני יודע שאשתי אין לה מזה לנבות כתובתה וגם פחות הרבה ואני מחלה פניה אתעשה דבר פלוני ונלב"ע ואחר זמן מועט מתה האלמנה קודם שנשבעה ובא יורשיה לירש כתובתה ונשאל הרב ז"ל על זה ואחר שהביא כמה ראיות לזכות יורשיה לפי שלוה בעלה ואמר בשעת מיתה שהוא יודע שאין לה ממי לנבות כתובתה ומזה לא חיישינן דילמא אתפסה ארי כתב אחר זה ומי שאמר שאין בדברי ש"מ זה כלום דאדם עשוי שלא להשביע את בניו טעות הוא בידו דלא אמריגן הני אלא באומר כן אבל כשהוא מתכוין לנותן ומזמין עדים על צוואתו מוזהר הוא שלא לומר בפני עדים דבר שיהא נזק לו או לבניו ועל זה האריך הרב ז"ל להביא ראיות וכסוף אתם דבריו ואמר ופשיטא דהכא מוסר דבריו הוא שהרי הוא מצוה בפני עדים ומוסר דבריו לפניהם וכי האי לא אמריגן אדם עשוי שלא להשביע את בניו כללן של דברים מאחר שאמר ש"מ בצוואתו שהוא יודע שאין בכל הנכסי כדי כתובת אשתו אע"פי שמתה קודם שנשבעה הוחזקו כל הנכסים בחזקת יורשיה. הנה הרב ז"ל הורה הלכה למעשה שכל מה שאומר הש"מ בשעת מיתה ומסדר דבריו ומסרם לפני עדי' שמזמין על צוואתו לא אמרי' בכי האי גוונא אדם עשוי שלא להשביע בניו א"כ בגדון זה שהזמין ש"מ עדים לצוות צוואתו בפניהם וסדר ומסר דבריו ובכלל מה שצוה אמר שלא היה מניח אחריו אוש דבר ואין לו מלוה אפילו במה ליקבר שהוא דבר שלא יחסר רק למי שהוכה בשבט העניות והדלות לא אמרי' בכי האי אדם עשוי שלא להשביע את בניו וא"כ טענת אתנו היא פורחת באויר ולא היית צריך להביא ראיה עליה. ומה גם שאין הגדון דומה לראיה שהאומר לחבירו מנה יש לי בידך והלה אומר איני יודע אם החזרתיו דק"ל דחייב לשלם הוא בטוען בריא והאומר מנה לי בידך שהלויתיך או הפקדתי אצלך או שנתחייבת בפני עדים או שהודית לי בפני עדים ואחרת לעדים אתם עדי או אמרת אתם עדי שבכל זה התובע טוען ודאי והנתבע מודה איני יודע אז אמרי' חייב לשלם אבל אם התובע אינו טוען ודאי והנתבע נ"כ אינו מודה ודאי אינו צריך ליטבע לא מיבעיא אינו חייב לשלם אלא אפי' שטועה אינו נשבע דאפי' הוא טוען ודאי על פי הודאת הנתבע אלא שלא היתה בפני עדים או אפי' היתה בעדים אלא שלא אמר אתם עדי אין זה נקרא טוענו בריא אפי' היה טוען ודאי והאומר אתה מתחייבת לי שהודית לי כמו שכתב הטור ז"ל סי' ע"ה מכ"ם בכ"ד שהבנות אינם טוענות ודאי מנה לנו בידך אלא טוענו אתה מחייב לנו מנה שאתה צריך ליתן חלקן אם אתה בתבריכין ואין זה נקרא טוען בריא לפי שלא אמרו אמן הדין הוא חייב להם ויתכן שמן הדין אינו חייב להם ונרע זה ממה שכתב הטור ז"ל שבתבנו לשונו לעיל וא"כ הם אינם טוענים אלא שמא והוא"ג מש"ה שמא יש בידכם משלי ונמצא שאינם טוענים שמא וכתב הטור ז"ל בסי' האחר אם טענו שניהם שמא אינו צריך ליטבע ומכ"ש לשלם נמצא דאין הגדון דומה לראיה אלא כמו שכתבנו שטענתו זאת היא בטלה מעצמה:

ומה שרצית לזכות הבת בחלקי הבית יותר על חלק ירושתה בנכסי אביה מדברי הרי"בש ז"ל שכתב בסי' ת"ף בשם הרמ"בן והרש"בא ז"ל כבודך במקומו מונח ואין מקום ראיה לגדון זה לא ממנו ולא מקצתו לפי שדבריהם ז"ל הוא בנותן מתנה בפירוש שאומר כן אני נותן לפלוני במתנה או תנו לפלוני במתנה לאו פלוני במתנה אבל אם אמר אני נותן לפלוני או אני מניח לפלוני שגם הוא לשון מתנה כמו שכתב הטור בשם הרא"ש ז"ל ולדבריו הסכימו האחרונים ז"ל ולא פי' ואמר במתנה אין זאת נקראת מתנה בפי' אלא נקראת מתנה סתם כשאר ליתני דנאמרת פ' מי שמת שהם יטול ויחזור ויקנה שהם נקראות מתנה סתם אך כשמוסיף ואומר במתנה הרי פירש שהוא נותן הוא במתנה ודאי לא תימא הני הרי באומר תנו מנה לאשתי או לבני סתם ולא אמר במתנה דעת הרמ"בן והרש"בא דלא יטול שתיהן כמו שכתב הרי"בש בתשו' הנזכר

בעמוס

בשמם ואם היה הדבר כמו שכתבת דבכל לשון מתנה לדעתם ז"ל
דיטול את שתיהן למה אם אמר תנו מנה לאשתי או לבני אחרי דלא
יטול אלא אחת אלא שהדבר ברור בשמם שאין דעתם ז"ל דיטול את
שתיהן אלא באומר אני נותן במתנ' או תנו במתנה אבל אם אמר אני
נותן או מניח או יטול ולא הוסיף ואמר במתנה נקראת מתנה שתם
ולא יטול אלא אחת ודו על העליונה לדעת הני רבוותא ז"ל וזה נ"ל
ברור בדבריהם בעמדי על דברי הרי"בש ז"ל בש' בית יוסף וחמ"כ
עמדתי על דברי הרי"בש במקומם ורחיתי שכתב כן בפירש בתירוץ
הבני ז"ל וי"ל שבלשון טוהה זו ולא אמר בפירוש אני נותן לאשתי
במתנה מזונות וכו' א"כ מה שרגית לזכות את הבת בשתיהן מדברי
הרי"בש ז"ל שכתב בשם הרמ"בן והרש"בא שכרונו לברכה נראה
שאין משם ראיה:

ואשר אני אחזה לי לזכות את הבת הנו' בתחלה עלה בדעתי
לזכותה כדעת הרא"ש ז"ל והרמ"ה ז"ל דס"ל אפי' אמר
סתם תנו מנה לאשתי ולא אמר מלה יתירה דתטול את שתיהן וגם
הרש"בא ז"ל נראה מדבריו בתשו' דס"ל הני שהרי בתשו' שכתבת
משמו נראה דס"ל כהרא"ש ז"ל שהרי כת' שתטול הק"ק יותר על עיטור
נכסי ושם לא אמר אביה אלא תטול בתי ק"ק סתם ולא אמר שום
מלה יתירה וכתב הרב ז"ל שתטול הסך ההוא יותר על עיטור נכסי
והרי זה כמו שאמר תטול אשתי מנה ולא אמר בכתובתה דס"ל
להרא"ש ז"ל והרמ"ה ז"ל דתטול את שתיהן ועוד נראה להכריע שכן
הוא דעת הרש"בא ז"ל מתשו' אחריתי שכת' מהרי"ק ז"ל משמו שוף
כי רש"א ז"ל מכתבראה שאין לו אלא המנה או חלק ירושתו שאם רצה
האב ליתנם לו יותר על ירושתו למה כתב לו מחמת ירושה וכו' הרי
הרב ז"ל הורה בדבריו שאלו אמר סתם תנו לבני מנה סתם הי' נוטל
המנה יותר על ירושתו וכן מצאתי להרב מוהר"י אלדרבי ז"ל שהכריע
כן מתשו' אחרת מתשו' הרש"בא ז"ל דס"ל כרא"ש ז"ל ואף על פי
שהרי"בש ז"ל כת' משמו אם אמר בפירש בתנה דיטול שתיהן
דמשמע דוקא אם אמר במתנ' בפי' אפשר דכת' כן אפי' לדעת הש"בש
ז"ל דסבר דלא יטול שתיהן אלא אמר בראוי לו אם אמר במתנ' בפי'
אפי' הש"בש ז"ל מודה דיטול שתיהן. אי נמי שבחדושיו כת' כן
ובתשו' הסכים לדעת הרא"ש ז"ל ובהני יתיישב ג"כ מה שכת' הרב
המגיד ז"ל בשמו דאיפשר מה שכת' גם הוא בשמו הוא מה שכתב
בחידושיו כמה דאשכחן להרא"ש ז"ל דכמה פעמים כות' בתשו' אפך
מה שכת' בפסקיו וכן מצאתי להרש"בא עצמו בענין המוסר מרון
הבירו ביד אנס שבחדושיו הסכים לדעת הרי"ף ז"ל ובתשו' הסכים
לדעת הרא"בד ז"ל וא"כ מאחר שמצאנו שהרא"ש והרמ"ה והרש"בא
ז"ל חזלי בשטה חדא וגם הטור ז"ל דקאי בשיטת אביו וגם מוהרי"ח
ז"ל שהוא אחרון ופסיק כוותייהו דעת מכרעת דנקטינן כוותיהו.
אך מה נעשה והרי היורשים הם מוחזקי' ויכולים לומר קים לן
כהרש"בש ז"ל וכלל מקן דעמיה והדין עמהם בזה כמו שכתבתי
דאין ממון מחזקת בעליו מן הספק. ולכן נ"ל הדרך היסר והנכון
שמוטנו נבוה לזכות את הבת בחלי הבית יותר על חלק ירושת' ממה
שאמר אביה בשביל שתגשא בו שזה ליגשא יתירא הוא ובודאי לפם
מה' נהנו לה שאם כוונתו לחלק ירושת' למה אמר בשביל שתגשא
בו ומאחר שאמר ליגשא יתירה ודאי לטפויי אתא והרי זה כמי שאומר
תנו מנה לבני ברחוי לו דקי"ל אליבא דכ"מ שיטול המנה יותר על
מה שראוי לו ליטול בנכסי אביו שלא נמלא שום חולק בזה דהלכה
כר"ע דדריש ליגשא יתירה וכן פסק הרב מוהר"י אלדרבי ז"ל בתשו' על
מדון כיולה בזה ברחובן שהיו יורשיו שמעון ולוי שני בני לאיה ויהוד'
לאיה ולזה בשעת מיתה שיטול יהודה לאיה סך לכלכל את שיבתו
ופסק הרב ז"ל שיטול יהוד' הסך ההוא יותר על חלק ירושתו בנכסי
ראובן מאחר שהוסיף ואמר לכלכל את שיבתו דליגשא יתירה דא
לטיפוי אתא הרי הנדון שלפנינו הוא עצמו הנדון ז"ל וזיכה הרב ז"ל
ליהודה מחמת שאמר לו לכלכל את שיבתו שהוא ליגשא יתירה אף
זכה את הבת ה"ת מחמת שאמר אביה בשביל שתגשא בו שהוא
ליגשא יתירה. ומה שכתבת שאף אם לא הזכיר לשון הנאה אלא
אמר חלי הבית שתגשא בו אפ"ה זכתה בחלי הבית יותר על חלק
ירושתה בזה הפרזת על המדה שאם לא נזכר בדבריו לשון מתנה
מהיכא תייתי לן שתזכ' בו הבת ואם בלשונות שיובן מהן קנת לשון
מתנה כמו יהבה פלוני מנכסי או יעמוד פהן אחרינן דאין בם מועיל
כ"ש במקום שלא הזכיר שום לשון מתנה ולא עוד אלא שאתה דן בה
לשון מתנה בפי' והבאת לזה ראיה מדברי הרי"בש ז"ל ומה שהבאת

ראיה מתשו' הרש"בא ז"ל מאד תמהתי מדבריך אלה והרי שם אמר
תטול בתי מנכסי וכו' ולשון תטול בש"מ הוא לשון מתנ' ואיך תביא
משם ראיה למקום שלא נזכר בו לשון מתנה באופן שהדין דמי
כמו שכתבת שתזכה הבת בחלי הבית יותר על חלקה בנכסי
אביה אבל לא מן הראיות שכתבת שאינן דומות לנדון זה. זהו מה
שנראה לי ושלומך יגדל. ודראות החכם נר"ו דברי אלה חזר
וכתב וז"ל:

כזה שכתב כ"ת בתחלת הסגותיך עלי וז"ל שאין אנו צריכין
לדמויי זה ודברי הטוען בטלים מעצמם וכו' לי נראה דלמי
לאו ההיא דמוייא לא היו זוכות הבנות מנד טיפוטיך ופשוט הוא
דקי"ל אדם עשוי שלא להשביע את בניו כדאיתא בפ' נט פשוט
ואפי' אמר כן בפני עדים וע"ז כת' כמה ראיות לדעתו וכת' נמצא
דבהיא טענה שרגית לזכות הבנות איכה טענה כלל ולא מיג' ולא
מקלחה ואות' תשו' שמצאת און בה לא ראיתיה ולא טעמתי טעמה
וכל עוד איניני מניח תלמוד ערוך שבידינו ודברי הפוסקים לאדם
עשוי שלא להשביע בניו. נם מה שכת' כ"ת שהמתנ' בפירוש היא
שיאמר אני נותן במתנ' או אני מניח במתנ' וזאת היא הכוונ' בדברי
הריב"ש ז"ל אך אם אמר אני נותן או אני מניח ולא אמר במתנה
נקראת מתנה סתם והראיה שהרי באומר תנו מנה לבני או לאשתי
ס"ל דלא יטלו אלא אחת א"כ במלת מתנה תליא לומר שהיא בפירש
לזה אני אומר דלא דמי אומר תנו לאומר אני נותן או אני מניח
שהאומר תנו אינו לשון מתנה אלא שהוא מצו' לאחריים שיתנו הם אבל
הוא אינו נותן. ואיפשר שהוא פורע בחובו ומה שראוי ומוטל עליו
אבל כשהוא אומר אני נותן או אני מניח מוכח דלשם מתנ' הוא נותן
משא"כ באומר תנו דאף האומר תנו לפלוני בחובו אינו לשון מתנה.
שכן דרך בני אדם לומר כן ולא שני בלאו הכי נמצא דלא דמי מלת
תנו לאומר אני נותן או אני מניח דמשמע שהוא נותן במתנ' משא"כ
באומר תנו. ועוד"ל דאי לא תימא הכי איש הפרש בין תנו לאני
נותן מה קושיא זה שנתקשה בה הרי"בש ז"ל דאמאי לא תטול אתי
מזונות אחת מתנאי ב"ד ואחת מהמת המתנ' ומה קושיא היא זאת
הרי הוא בעצמו אמר באומר תנו לא יטול את שתיהן אלא שם אומר
במתנה וליטעמיך דאמרת שגם באומר אני נותן או אני מניח דלא
יטול את שתיהן אלא שם אמר במתנה אין מקום לקושית
הרי"בש ז"ל עד שיצטרך לתרץ שני תירוצין אלא בו דאי שיש הפרש בין
אומר תנו לאומר אני נותן ואין הוכחה שם לגבי אומר תנו דצריך
לומר במתנה לגבי אומר אני נותן דצריך לומר ג"כ במתנה כדי
לקרותה מתנה בפי'. דלא דאמי אומר אני נותן או אני מניח
ומה שהקש' עלי כ"ת מלשון הרי"בש ז"ל שכתב בתירוץ השני דבלשון
נוטה זו לא אמר בפי' אני נותן לאשתי במתנ' מזונות וכו' דאלמא
דלא תטול שתיהן עד שיאמר במתנה. ע"ז יש לי לומר דשם איתא
דכוונת הרי"בש היא רק על מלת מתנה דבה תלייא מלתא כדי
שתטול את שתיהן כך ה"ל למימר דבנוטה זו לא אמר אני נותן
לאשתי במתנ' שתהא מזונות עד זמן פלוני ולמה שינה דבורו ממלת
מזונות למלת מזונות אם כוונתו היא אינה רק בשביל שלא אמר
במתנה אלא כוונת הרב ז"ל על שלא אמר מזונות ואמר שתהא
מזונות זהו כוונת הרב ז"ל. עי"ל דשם איתא דהרב ז"ל ס"ל באומר
אני נותן שלא יספיק עד שיאמר במתנה כך ה"ל למימר תדע למה
לא תטול שתי מזונות משום דאגן בעינן עד שיאמר אני נותן במתנ'
ובנוטה זו לא אמר אלא אני מניח ולמה הוצרך לכל התירוצים ההם
אם איתא דהסכמת הרמ"בן והרש"בא ז"ל דאינה נקראת מתנה בפי'
רק עד שיאמר במתנה אלא ולאי שהרי"בש ז"ל ידע כוונתם שלא במלת
מתנה תלוי במתנה אלא הדבר כדבר הנלמד מן הענין ומלת במתנ'
שכת' הרי"בש ז"ל בתה אגב שיטפא א"כ על משמרתי אעמוד מזכה
אני ממלת אני מניח מדברי הרי"בש ז"ל שכת' בשם הרמ"בן והרש"בא
ז"ל בפשיטות בהשתתף עמה בשביל שתגשא בו הענין מוכיח
דמשום מתנה נתן לה ולא משום ירושה. ומה שהקשה כ"ת עלי
שאמרתי ואף אם תאמר שלא אמר לשון הנאה אלא חלי הבית לבתי
שתגשא בו אפ"ה זכתה בו ועל זה כת' כ"ת שהפרזתי על המדה דאם
לא הזכיר לשון מתנה מהיכא תיתי שתזכה בו. על זה י"ל מה
יקשה כ"ת קודם שיתקור ויפשפש על הדין הא קי"ל האומר נכסי
לפלוני אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום
מתנה ונפקא מינה לענין הפסקה ודבריה אלו דברים פשוטים ולא
הוצרכתי לכותבם אלא מפני שכת' כ"ת דאם אין בה לשון מתנה היא

בטלה

בטלה דלא נחלק אדם מעולם באומר נכסי לך שלא יזכה. ומה שכתב כ"ת והאדר מגי אחזה לי וכו' עד אפי' אמר סתם מגי מגיח לבני וכו' הלי אפי' אין לו הבנה ולא יתיישב כלל וגרתה ממנו דהפכת הסברה דמשמע לא מבעיא אם אמר לבני בבכורתו שיטול את שתיהן הלא אפי' אמר סתם מגי נותן לבני ולא אמר בבכורתו שיטול את שתיהן הרי בזה הפכת הסברה דאין מי שיאמר דאם אמר בבכורתו שיטול את שתיהן. זהו תורף דברי החכם יל"ו ואם באו באורך ובערבוביא וכפולים ומכופלים המורם מהם הוא הכתוב לעיל ועלה בדעתי שלא להשיב על דבריו שאין מטבעי לדחוק עצמי כדי לקיים דברי אך להשיב מפני הכבוד כתבתי לו שורותיה אלו:

תחלת דברי ורחשית אמרי אומר אני שמה שאני רואה בך שאינך מעריך דברי הפוסקים האחרונים וכשאתה רואה דין אחד בהרמ"בם ז"ל או בפוסקים הראשונים יעלה בדעתך שלך לבדך נגלו תעלומות הדין ההוא והם לא ידעו ולא הביטו אותו ולמה לא תעשה כמה קלין והמורין ותאמר אם אתה עיני בשר לך הם ז"ל אשר סוקרים התלמוד בסקירה אחת ודברי הפוסקי' יסיגם גם הדשים מנחי להו בכסתייהו יעלה בשכלך שנעלם מהם הדין ההוא ומי יתן והיה שימלא בדור הזה מי שיבין דבריהם על נכון ק"ו ובנו של ק"ו שימצא מי שיקום ויסתעי דין ודבריהם בהלייהו מדברי הראשונים כאלו נעלמו מהם דברי הפוסק אין זה כיאם כל קביל די רוח יתיר להסתכלת ביה ומאחר שהראתיך פסק הרב הגדול מהר"י ז"ל יריע אף יצריח הגדון בעלמו שלפניו והביא ראיות אשר נראו ויסרו בעיניו לא היה לך לפנות פה עוד ולדבר ומה היה לך להביא עוד עצות ורחוק רחוקים הרחק כמטחוי קשת מן הגדון הזה ולא יש להם שום שייכות עמו ואפי' דמדומי ראיה אינם והרי הגדון שנשאל עליו הרב הגדון הזה שבידינו שלוה הנותן שיתן לאחיו שהוא יורשו הסך ההוא כגדון שבידנו שלוה הנותן שיטול בחו שהיא ראויה ליורשו ואלו ראה הרב ז"ל שבכל לשון מתנה היא הסכמת הרמ"בן והרשב"א ז"ל שיטול המקבל את שתיהן אוך בעלמו ממנו דבריהם זהלך לו לטעם ליישבה יתירה ואתה לא עשית ערך מדבריו אחרי ראותך אותם והראית לדעת שנעלמו דבריהם ממנו ואלו השית עצמך אליו הראיתי אלא שחשבת שהבנת דבריהם יותר ממנו ולא ידעת שכל השומע ישחק לך ואם אתה לא חשבת לדבריו אין יחוסו אחריהם לדבריך. ועוד מה מאד נפלאתי מאוד אשר עסקת בתשו' אחריהם ולא דרכת בדרכיהם אשר אתה רואה כמה פעמים אחר האחרונים ולא דרכת בדרכיהם אשר אתה רואה כמה פעמים אחר אשר מביאים ראיות לדבריה' ושקלי וטרי חותמים דבריה' ואומרים ואחר שכתבתי כ"ז מצאתי תשו' אחת לרב פלוני וראיתי שנשאל על נדון כיוצא בזה ואם יומלו דבריהם מכוונים לדעת הרב הם מסתיעין ממנו ואם לאו ישימו יד לפה וסותרים דבריהם ומבטלים דעתם לפני דעתו ובאמת שכבר עלה בדעתי שלא לקרא בגרון ולא להשיב על הקונדרים הזה האחרון שרו' דברים ודבר שפתים למי שדוחק עצמו וכגנב המשעול נר מן המצר כדי להעמיד דעתו אך למחסור אך להשיב מפני הכבוד באתי בקצרה ואם היא ארוכה למי שעומד על תוכן הדברים:

מה שכתבת בענין אדם עשוי שלא להשביע את בניו והארכת לכתו' סוגיית הגמרא ודברי התוספת ודברי הרב ז"ל כל זה בנוי על יסוד אשר כתבתי לך שאתה מעריך עצמך באחד מיוחד מהאחרונים וע"ז כתבת ואותה תשו' וכו' מיניני מגיח תלמוד ערוך שבידינו ראה גם ראה עד היכן נבחת בשכלך ובחיזה מקום חשבת לעמוד שעל רב גדול בישראל ויחיד בדורו אתה אומר שלא תגיח תלמוד ערוך מפני דבריו כאלו הת תלמוד ההוא שאת' חוש' שהוא ערוך בידך לא ראהו הרב ז"ל ואינו ערוך בידו כמו שהוא ערוך בידך וכשו הרב ז"ל לא ראה דברי הרמ"בם ז"ל ולכל הפחות היה לך לבלוס פיך ולשוס מחסום לשפתיך עד שתעמוד על דברי התשו' ותבן אותה ואז תשכיל עם עמוד הרב ז"ל על דברי התלמוד ודברי הרמ"בם ז"ל ואם ראית שדבריו מיוסדים על פי הגמרא והרמ"בם ז"ל לא תשנה פעם אחרת לסמוך על דעתך ואם קצר מצע שכלך מלהבין דבריו עם דבריהם תבטל דעתך מפני דעתו וזה יהיה לך לשבח ולתהלה ות"ל אנחנו עמדנו על דברי הרב ז"ל בחברת אנשים חכמי' וידועי' וירדנו לסוף דעתו וטעמנו לוף דבש אמריו כי נעמו מיוסדים על פי הגמרא והתוספת ודברי הרמ"בם ז"ל ורחינו שכמה וכמה רחקו דבריהם מן הגדון שנשאל עליו הרב ז"ל ומן הגדון שבידנו ורחינו שהתלמוד הוא ערוך ביד הרב ז"ל יותר ויותר מדאי ממה שהוא ערוך ביד ואם תרצה לעמוד על דבריו הנה הספר שלו מצוי אצלנו והמתבונן בדבריו וילטוש עיני שכלו ירחה ויבין משם זכות יורשי האלמנה בכתובתה אף על פי שמתה קודם שנשבעה גם המעמיד בדבריו יבין הענין לאשורו למה הסבתי אחור ימיני מלזכות יורשיה:

עוד כתבת ואפי' שבועת היסת לא היו נשבעין הבנות וכו' בזה טרחת לכתו' בדברים הידועים לדרדקי דכי רב דאין נשבעין על טענת שמא ומה הועלת בזה אך למה העלמת עיניך מתקנת הגאונים שתקנו שמוריתן שתם על טענת שמא במעמד הטוענן והבטענן ונפקא מינה שלא להצריך הבנות לקבל חרם שתם וכבר כתבתי לך שאיך הראי' שהבאת מדין מנה לי בידך דומה לגדון זה דהתם טוענן ברית והכא הבנות טוענין שמנה שיש להם בידו הו שצריך ליתן חלק אשתו בתכריכין לכשיתחיי' בדין ואין זאת טענת בריה ועל זה לא הבאת דבר:

עוד כתבת באומר תנו שאינו לשון מתנה אלא שהוא מלוה לאחרי שיתנו הם אבל הוא אינו נותן והיפסר שהוא פורע חובו ומה שמוטל ורהו' עליו אבל כשהוא אומר אני נותן לו אני מגיח מוכח דלשם מתנה הוא נותן מה שאין כן באומר תנו וכו' וע"ז לא הבאת ראיה לא מן הגמרא ולא מן הפוסקים אלא אלקת הילוק זה מדעתך בין אומר תנו לאומר אני נותן לו אני מגיח כאלו דבריך אלה קבלה מסורים לך מסיני ואיך לא ידעת אם לא שמעת כי בעונותיו הרבים זה לנו כמה שנים שפסקה הקבלה ומפי ספרים אנו חיים. ואתה עתה המעיין אשר על כל דבריך לא יבואו רק בתכלית העיון וההשקפה בדברי הפוסקים ז"ל אשר אלך והודיעני אם אמר יטול פלוני מנה למה הוסכם מכל הפוסקים שהוא לשון מתנה והלא הוא לא אמר אני נותן לפלוני מנה רק לזה שיקבל המקבל והוא לא נתן לו מלוה ונמה לי אם אמר לאחרים תנו שלדעתך הוא אינו נותן ומה לי אם אמר יטול ולמה לא תאמר ג"כ בזה שהוא אינו נותן רק אמר למקבל שיטול מאחר שהדבר תלוי בדברי הנותן שצריך לומר שהוא נותן הרי באומר יטול לא אמר כלום שהוא נותן והרי הוא כאומר תנו ולפי דעתך שגם בין יטול ובין אני נותן מוכרח אתה לעשות חילוק זה ואיך הוסכם שהוא לשון מתנה. ועוד לשון תנו עצמו אין מי שאומר שאינו לשון מתנה ולא לשון מתנה כל דהו בלבד משמע הלא דלדעת הרא"ש קרי לה מתנה בפי' דהכי כתב האומר תנו מנה לפלו' בני נוטלו יתר על מה שראוי לו ראה עתה כמה רחקה דעתך מדעתו שלפי פירושך זה שאתה מפרש באומר תנו שהוא אינו נותן אינו נוטל כלום דהכי משמע מפירושך ודע' הרא"ש ז"ל שנוטל יותר על ירושתו ולמה לא תאמר לו דלאו שני בלאו הכי ודרכן של בני אדם לומר כן. ומה שאמרת שאיפסר באומר תנו שפורע חובו ומה שמוטל עליו דלגבי דידיה לא אמר מתנה אמור נ"כ זה לרא"ש ז"ל דאחר שלשון תנו חשיב מתנה גמורה שיטול בה שתיהן. ועוד למה לא תפרש פירוש זה ג"כ באומר יטול פלוני הו אני נותן לפ' דאיפסר לפורע חובו ומה שמוטל עליו ולמה לא נמה דעתך לפרש פ"ז זה אלא באומר תנו. גם מה שכתבת דאף האומר תנו מנה לפלוני בחובו אינו לשון מתנה מש"כ באומר אני נותן לו אני מגיח מנה לפלוני בחובו דלכאורה אינו מתנה דין זה בתלמוד ערוך שביד לו בדברי הפוסקים וכי מפני שלא ינאלת דין זה אלא באומר תנו לפלוני מנה בחובו ולפי שאמר בחובו אמרו דלא יטול אלא אחת ולא נזכר בגמרא דין זה באומר אני נותן על זה בחת אתה ורצית לעשות דין אדם ולומר שדוקא אם אמר בלשון הגמ' תנו מנה לפלוני בחובו אז לא יטול אלא אחת לפי שאינו לשון אבל אם אמר אני נותן לו אני מגיח מנה לפלוני בחובו שיטול את שתיהן מה שלא נזכר דין זה בשום פוסק. ועוד לפי דבריך אלה דאם אמר תנו מנה לפלוני בחובו דאינו לשון מתנה למה תהיה ידו על העליונה ואם יהיה המתנ' יתר על חובו למה אמרו יטול היתר משום מתנ' ואם הוא אינו נותן כלום ואין לשון מתנה למה יטול המות' על חובו מאחר שאת' אומר שאין כוונתו רק לפרוע חובו ולא שני בלאו לאיימר הכי א"כ לא יטול רק כדי חובו לפי שלא נתכוון רק לפרעת חובו בלבד ולא למתנה כפי פירושך. גם מה שכתבת אבל כשהוא אומר אני נותן לו אני מגיח מוכח דבמתנה הוא נותן שאם אין רצונו ליתן למה אומר אני נותן לו אני מגיח יאמר יורית ויחסיר' לו אחד מהלשונות לו יטול וכו' יוכן מדבריך אלה שגם הלשונות האלו מי שאומרים אין כוונתו נ"כ ליתן דהכי כתבת שאם אין רצונו ליתן יאמר הלשונות הנם דמשמע

מי שאין רצונו ליתן יאמר הלשונות ההם בזה הראיה לדעת שגם על הגמרא אתה חולק דהרי לשונות אלו נזכרו בגמרא ומסקנא דגמרא דכלהו לשון מתנה ר"ל מי שרוצה ליתן יאמר לשונות אלו ואתה אמרת שאם אין ליתן יאמר לשונות אלו · ואם כוונת לומר שאם אין רצונו ליתן ר"ל ליתן מתנה בפי' יאמר הלשונות ההם שר"ל הם לשון מתנה אבל אינם מתנה בפי' נמצא שאתה עושה שלש חלוקות בדבר אלא תנו אינה לשון מתנה והלשונות ההמה הכו' בגמרא הם מתנה אתם ולשון אני נותן או אני מניח הם מתנה בפי' והרי הטור ז"ל אחרי כתבו לשונות אלו הנזכר בגמרא ואמר שהם לשון מתנה אחר סמוך כתב שלשון אני מניח כתב הרא"ש שהוא לשון מתנה דמשמע דשוה לשון אני מניח להני לשונות אחריני ואין ללשון אני מניח יתר ש"ת עליהם · ועוד לשון אני מניח לדעת מהר"י קולון ז"ל אינו לשון מתנה כלל רק עתה כמה אחה רחוק מן האמת בסברתך זאת שאת' אומר שלשון אני מניח הוא מתנה בפי' ולדעת הרב הזה ז"ל אפילו לשון מתנה כל דהו אינו לשון ירושה כיחסין ויורית וכו' באופן שאת כלי' מה שאני מבין מדבריך אלה שתורה מדשה אתה בודה מלבך ואני סובר שאתה מבין מה שאתה כותב בזה וכל איש חכם לב אשר הוא שלם אתנו בדעתו בראותם דבריך אלה המה ראו כן תמהו ודחו ודחפו לאחם בשתי ידים שהן דברים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו והאמת יורה דרכו לאני שמודה על האמת שאין הפרש בין אומר תנו לאומר יטול או אני נותן או אני מניח כולם לשון מתנה אתם מקרו ואם אחד מלשונות אלו ואמר בחובו או בכתבתה יטול אחת וידו על העליונה ואם לא אמר בחובו אתאן למחלוקת רש"בם והרא"ש ז"ל ואם אמר בראוי לו או אמר במתנה יטול את שתיהן דס"ל ז"ל אם אמר לשונות אלו ולא אמר במתנה יפול לנו ספק בדבריו אם כוונתו למתנה או לא ולזה אמרי דלא יטול אלא אחת שמהספק שאנו מסופקים בדבריו אין לנו כח להוציא מן היורשים דאיפסר כוונתו לפרעת חובו והאחר למתנה מאחר שזכר לשון מתנה ואנו רואין שהחוב פחות ממה שאמר ליתן לו אמרי' על היתר במתנה נתנו אבל אני נותן מתנה לא נשאר לנו שום ספק בדבריו שוא בכלל מה שאמר שהרי ואמר במתנה ולזה יטול המתנה ויטול חובו וזאת החומרה אשר שם משה לפני בני ישראל גם מה שכתבת שאם אין הפרש בין תנו לאני נותן מה קושיא זאת שכתקשה בה רש"בם עד שהוצרך לתרלה על זה אני אומר שהרב ז"ל מעולם לא נתקשה בדבר זה ולא נראית בעיניו שום קושיא שהוא ידע והבין מדברי הרמ"בן והרש"בא ז"ל אין להם שייכו לנדון שנשאל הוא עליו ולא תהיה כזאת בישראל שיחשבו' זה הרי"בם ז"ל בדבריהם אך הרי"בם ז"ל בתחלה הוכיח דלשון אני מניח שאמר המלוה בנדון שנשאל עליו שהוא לשון מתנה כמו שכתב הרא"ש ז"ל ואמר שהוכיח שהוא לשון מתנה מ"ב דאתה מסוס מתנ' אוכלת דאתה מסוס תנאי ב"ד שיש לה מזונות כל ימי מינר שמותה אוכלת ולזה הבי' ראיה מדברי הרמ"בן והרש"בא דאם אמר תנו מנה לפלוני בחובו לא יטול שום אחת ואם אמר שתים ג"כ לא יטול שום אחת וידו על העליונה מ"כ בנדון זה שהי' יש לה מזונו מתנאי ב"ד ואמר אני מניח שתהא ניזונת ואנו דנין בל' זה דאמר אני מניח שהו לשון מתנה מ"כ ידה על העליונה דאתה מסוס תנאי ב"ד אוכלת דאתה מסוס מתנה דאמר אני מניח אוכלת · ולפי שכת' הרב ז"ל של' זה דאמ' אני מניח הוא לשון מתנ' עוד כתב בנדון זה ג"כ כיון שנתן לה מזונות במתנה בלשונו זה יבא מי שאינו יודע לשאול ויאמר והרי הסכימו הרמ"בן והרש"בא ז"ל דאם אמר אני נותן במתנה בפי' ויטול שתיהן ודאה שאנו דנין בנוחה זאת שהיא מתנ' וגם אמרנו כיון שנתן לה מזונות במתנה ויאמר למה לא תטול שתיהן דייק והבין בלשונו שכתב כיון שאנו דנין לשון נוחה זו שהיא לשון מתנה וכו' ולא אמר שהיא מתנה בפי' דלפי דבריך שלשון אני מניח לדעת הרי"בם ז"ל היא מתנה בפי' כך ה"ל לומר שהיא מתנה בפירש ואילו אמר כן היינו אומרים שהרב ז"ל נתקשה בזה מדברי הרמ"בן ז"ל אך הרב ז"ל לא אמר דברי' אלו שלא כנגד מי שאינו יודע לשאול ודאה שכתב שלשון נוחה זו אני דנין בה כמו שאומר ונותן במתנה אף על פי שלא אמר לשון אני נותן רק אמר אני מניח ואנו דנין בה כמו שנותן מתנה ודאה דברי הרמ"בן ז"ל שכתב דבלשון מתנה יטול את שתיהן ולא ירד לעומק דברי הרמ"בן ז"ל כעבדו בא השואל וכו' שהרב ז"ל אינו מקשה שום קושיא שהוא ידע והבין שאין שום שייכות לדברי הרמ"בן ז"ל עם הנדון שנשאל עליו ולזה לא אמר שאנו דנים בה מתנה בפירש ;

עוד כתבת שאם כוונת הרב ז"ל על מלת במתנה למה שיהא מלת מזונות לשהיא מזונות ועל זה כתבת דף אחד להבין אבל לדידך מי ניחא השנוי הזה שאמר ופי' ל דלשון נוחה זו לא אמר בפי' אני נותן במתנה מזונות וכו' והי' ל דבלשון נוחה זו לא אמר אני מניח מזונות אם איתא דכל כוונת הרב ז"ל הוא על מלת מזונות כך הי' לו ולמה שינה דבריו ועוד הריך לומר לא אמר בפי' אני נותן במתנה אך מי שיודע ויבין דקדוק הלשון וחיבור המלות אחת אל אחת כדי שיהיה לשון טופל על הלשון יבין דברי הרב ז"ל על נכון ולמה שינה מלת מזונות · לשתהא ניזונות לפי שבשאומר אני נותן במתנה צריך שיסמוך לה ר"ל למלת במתנה שם דבר שיותן ולזה צריך שיאמר מזונות שהוא שם דבר הניתן במתנה שאמ' מקור' ולא שיאמר שתהא ניזונת שאין כאן שם דבר שיאמר פליו במתנה ולזה כשאמר הרב ז"ל לא אמר בפי' אני נותן במתנה כתב מזונות ר"ל שבשאומר במתנה בפי דקדוק הלשון יאמר מזונות ולא שיאמר במתנה שתהא ניזונת ולא שיסבור הריב"ש ז"ל שמלת מזונות תוכן המתנה בפי' ולא תוכן מאומרו שתהא ניזונת · ותיבת בדברי הרי"בם מלאת קורי עכביש להסתבך בהם ועל זה בנית יסודך וכתבת דף ארוך מתחלתו לסופו ומה תעשה בדברי הרמ"בן ז"ל שאין שם במה לאחוז רק אמרו שתם אבל אם אמר אני נותן במתנה וכו' ומה נפלאו דבריך בעיני כל יודע ספר באומרך שמלת במתנה הבאה בדברי הריב"ש ז"ל אגב שיטפא היאמין כי יסופר שיאמר דבר זה על הריב"ש שכתב עליו המב"ט שהריב"ש ז"ל היה מומחה בדורו כרב נחמן אלילה אלילה שיש מי שאומר שלא באו דבריו בדיוק ממרן ובהשקפה ברופה ובחיבה נאמנה · ולא על הרי"בם ז"ל בלבד חשבת זה אלא אף על דברי הרמ"בן ז"ל בהכרח חשבת דמלת במתנה שכתב אגב שיטפא דקלמוסא כתבה שהרי לפי סברתך שאתה סובר שלדעת הרמ"בן ז"ל אם אמר אני נותן בלבד היא נקראת מתנה בפי' א"כ מלת במתנה שכתב אלא לעורך כתבה וכאה שלא בהשגחה · ראה גם ראה עד היכן נבחת בשכלך ובדמיונך שגם על הראשוני' אתה מתחכם וכל זה יבא לך מן היסוד אשר כתבתי לך בתחלה שאין אתה מעריך דברי האחרונים החוקקי' דבריהם בעטם ברזל ועתה נתחדש לי שגם על הראשונים אתה חושב שבאו דבריה' בלי הסגחה ואילו נתקשו לך דבריה' או מלאת במקום אחר דבר שהוא הפך דבריה' התרשתי אלא כדי להעמיד דבריך והעולה על רוחך אתה בא להוציא מפיך דברים אלו · ראה כמה רחקה דעתך מדעת הגאון בעל המפה והגאון בעל הלבוש · שכתבו דברי הריב"ש ז"ל וכמה לייקו בדבריהם וז"ל וכל זה לא מיירי אלא שלא אמר בפי' אני נותן במתנה אבל אם אמר במתנה אני נותן וכו' ראה והבן דיוק לשונם שזכרו מלת במתנה בסוף ובתחלה היאמין כי יסופר שהם יחשבו כי מלת במתנה שכתבו הרי"בם והרמ"בן ז"ל בא אגב ודקדקו בלשונם ויכתבו במתנה ובסוף כמו שחשבת אתה · גם זה מלאתי ראיתי לגאונים הנזכר שכתבו בטור ח"מ רנ"ג אלא שבא"ה כתבוהו על מי שאמר תנו ובא"מ כתבוהו על מי שאמר אני נותן שאם הוסיף ואמר במתנה הוי מתנה בפי' ובשתי מקומות אלו כתב בעל המפה שזאת סברת הריב"ש ז"ל סי' ת"ף והיא התשובה שעמדנו עליה · הרי ראה בפסיטות מדבריהם שלדעת הריב"ש ז"ל שאין הפרש בין אומר תנו לאומר אני נותן ובשתיהן בלי לקרותם מתנה בפי' כדי שיטול המקבל את שתיהן לריך שיאמר אני נותן במתנה או במתנה אני נותן וכן באומר תנו ואם לא אמר במתנה אתאן לפלוגתא דהרש"בם והרא"ש ז"ל והטעם כמו שכתבנו לעיל שבשאומר במתנ' לא נשאר לנו שום ספק בדברי האלוה אם נתכוון למתנה או לפרע' חוב או לכתובת אשתו שהרי פי' ואמר במתנה מה שאין כן אם אמר תנו או אני נותן או שאר לשונות אחרים ודברים פשוטי' הם מפי סופרים ומפי ספרים ;

עוד כתבת וז"ל למה לך להקשות קושם שתחקור על הדין הא קי"ל נכסי לך וכו' וגם על זה כתבת דף ארוך כוי"ו ויזתא ואתא סליק ונחית בנכסי לך · וע"ז אני אומר לך אם אני לא

חקרתי על הדין ונראה לך שנטיתי מן הדרך אינו מן התימה ואם מתחלה לא חקרתי אח"כ כשעמדתי על הדין במקומו כ"ל ש"ל שכוונתי אל נקודת האמת והתימה הגדול הוא ממך שאתה מתפאר בעצמך שאתה חוקר ומפשפש על הדין איך נעלם ממך מה שכתב בעל הלבוש ז"ל סי' רנ"ג סעי' כ' שכתב ואם אמר כך וכך לפלוני בנכסי אינו לא לשון ירושה ולא לשון מתנה ודבריו אלה הם דברי מהר"י קולון ז"ל בתשובה שורש · ואיך כתב הרב ז"ל דין זה והא קי"ל נכסי לך אם הוא ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לאו נוטלן משום מתנה ואין טעם לחלק בין אם אמר נכסי לך דמשמע כל נכסיו ובין אמר כך כך בנכסי דמשמע קצתם דהאי ודאי בוכרא הוא ואדמקשית לי מנכסי לך ותקשי לרב מהרי' קולון ז"ל דהאי נכסי לך מימרא היא בגמ' והכי אפסיקא הילכתא לכן עמוד על דברי מהר"י קולון ז"ל במקומם ותראה כמה נטית מן הדרך לבד נדבר אחד ראיתי לגלות אזנך שאתה אומרת אם אומר נכסי לך קי"ל דהוי לשון מתנה ואם הוא ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה וא"כ ישמעו אזניך מה שפיך מדבר דמשמע בנדון זה שהבת הזאת היא ראויה לירש אביה וכשאומר לה חצי הבית לבתי ולא זכר לשון מתנה אינה נוטלת חצי הבית אלא משום ירושה ולא משום מתנה ומאחר שאינה נוטלתו אלא משו' ירושה איך תזכה בו יותר על חלקה בנכסי אביה דכל מה שאומרו הפוסקים דתטול שתיהן הוא מפני שזכר מתנה בפי' אבל אילו היה נוטלו משום ירושה ליכא מאן דאמר דיטול את כתיקן ואיך אתה אוחז החבל בשני ראשים אתה אמרת שאם אמר חצי הבית לבתי הוא דומה לאומר נכסי לך והאומר נכסי לך קי"ל דאם היה ראוי ליורשו אינו נוטלן אלא משו' ירושה ומאחר שאינו נוטלן אלא משום ירושה איך אתה דן בבת הזאת שתטול חצי הבית יותר על ירושתה · ומה שאמרת ונפקא מינה לענין הפסקה מי אמר לך דלענין הפסקה בלבד איתמר ולא לכל מילי דדיני ירושה איתמר ואילו עמדת על סוגיית הגמ' במקומה היית מבין הדברים על יסודן ולא היית כותב מה שכתבת דהרי בגמ' איתא אמר רב הונא ש"מ שכתב כל נכסיו לאחר אם היה ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה וכו' ועלה איתמר ההוא עובדא בההוא דאמר נכסי לפלוני וכו' ומזה אפסיקא הילכתא באומר נכסי לך וכו' אם הוא ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ופי' רשב"ם ז"ל דכיון דראוי ליורשו מסתמא להוריש לא נתכוון הואיל ולא זכר לשון מתנה הילכך כל היכא דאיכא לאוקומה בירושה דתפסא מן התורה לא מוקמינן לה מסתמא במתנה · והא כמה דייק הרב בלשונו להורות לנו הדין באומר נכסי לך שאם היה ראוי ליורשו אין נוטל אלא משום ירושה לפי שבודאי לא נתכוון המלוה לתת לו אלא משום ירושה עד שיפרש בהדיא ויאמר לשון מתנה ועוד בגמ' בעי הגמ' למאי הילכתא ר"ל מאחר שבין לשון ירושה בין לשון מתנה זוכה בכן מה הפרש בין זה לזה וסבר רב אדא לומר לענין מזונות אלמנתו שאם נוטלן משום ירושה אלמנתו ניזונת מהם כדין שאר היורשין שהאלמנה ניזונת מנכסי מורישן דהכי תנן בפר' הניזקין אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדין וא"ל רבא מגרע גרעא כח האלמנה במתנת ש"מ מן הירושה ואם בירושה שהיא מן התורה אלמנה ניזונת ממנה מתנת ש"מ שהיא מדרבנן לא תיזון ממנה וכתבו הפוסקים דוקא במתנת בריא שהיא בקנין או מכירה אין האלמנה מוציאה מהן למזונותיה ובהכי מתוקמא הך מתני' אבל מתנת ש"מ היא תקנתא דרבנן כדי שלא תטרף דעתו ומזונות האשה נ"כ תקנתא דרבנן שהוא תנאי ב"ד ולא אידחיא האי מקמי האי וכמו שכתב רשב"ם ז"ל שם נמצא דלא אידחו דברי רב אדא דהוה סבר לחלק בין לשון ירושה ללשון מתנה לענין מזונות האלמנה אלא משום דלאו הכי דיכא אלא דגם ממתנת ש"מ האלמנה ניזונת הא אילו הוה דיכא כוותיה דאין האלמנה ניזונת ממתנת ש"מ הוה מפקינן מדברי רב הונא דנפקותא לענין דיכא דאם היה ראוי ליורשו אלמנה ניזונת ממה שנתן לו לפי שלא נתכוון לתת לו אלא משום ירושה כל עוד שלא נתן לו במתנה ואם אינו ראוי ליורשו לא היתה אלמנתו ניזונת מנכסיו ואם איתא דלא נפקא לן לענין דיכא בין לשון ירושה ללשון מתנה אלא לענין הפסקה בלבד כגון שהשכבת אפי' הוה דיכא דאין אלמנה ניזונת ממתנת ש"מ כמו שחשב רב אדא לא היה יכול לחלק וזה החלוק שחשב לחלק לפי דעתך דאין לחלק ביניהם אלא לענין הפסקה בלבד ולא לענין אחר אלא נראה פשוט דמאי דאמר רב הונא אם היה ראוי לירשו נוטלן

משום ירושה לכל מילי דירושה איתמר וכאלו אמר בפי' ירש פלוני נכסי ולזה אילולי שהדין הוא שהאלמנה ניזונת ממתנת ש"מ הוה לן למימר שאם הוא ראוי ליורשו אלמנה ניזונת מנכסיו אע"פי שלא אמר לשון ירושה בפי' מאחר שהוא ראוי ליורשו בודאי לירושה איכוון ואם אינו ראוי ליורשו לא היתה אלמנתו ניזונת ממה שנתן · א"כ בנדון זה שהבת הזאת היא ראויה לירש אביה אילו היה אומר לה חצי הבית לבתי ולא היה אומר אני מניח שהוא לשון מתנה לא היתה נוטלתו אלא משום ירושה ומאחר שלא היתה נוטלתו אלא משום ירושה איך תזכה בו יתר על ירושתה והרי זה דמי קצת להא תשובה דהרש"בא ז"ל דכתב מהר"יק ז"ל סי' רנ"ג על מי שאומר אני נותן לבני ק"ק זוז מחמת ירושתו דכתב הרש"בא ז"ל דלא יטול אלא אחת שאם האב רצה ליתנם לו יותר על חלקו למה כתב לו מחמת ירושה וכו' אף הנו נאמר כאן אם איתא דרצה האב ליתן לה יתר על ירושתה למה אמר לה בלשון שאינה זוכה בו אלא משום ירושה ויאמר לה בלשון מתנה · וכבר עלה בדעתי להאריך בענין זה בראיות ברורות מסוגיית הגמ' ומדברי הפוסקים להכריע דמאי דאמר רב הונא לאו לענין הפסקה בלבד איתמר אלא לפי שבנדון זה לא נפקא לן מינה לענין דינא לפי שהאב אמר אני מניח שהוא לשון מתנה לא ראיתי להטריח עלי' · ומה גם שאתה כתבת וז"ל אבל בענין זה דמספקא לן בש"מ שאמר תנו מנה לפלוני בני וכו' אם כוונתו שנכלל בדבריו במה שראוי לו ליקח ממנו או כוונתו שיתנו להם במתנה וכו' הילכך אם אמר מתנה בפי' הרי נתן לו במתנה בפי' ואם לא אמר מתנה בפי' לא יטול אלא אחת · א"כ לפי דבריך שאתה מדמה זה לאומר נכסי לך והרי באומר נכסי לך מספקא לן אי משום ירושה קאמר או משום מתנה כמו שפי' רשב"ם ז"ל בפ' י"נ עד שמפני ספק זה אמרו אם היה ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואף לענין הפסקה כתב הר"ן והר"ז"ה והר"ש וכמה מהאחרונים ז"ל דלא איתמר נוטלן משום ירושה לענין הפסקה דאין לשני כלום אפי' במה ששייר ראשון אלא בלשון זה דנכסי לך מפני שהוא לשון מסופק אבל אם נתן לו בלשון מתנה יש לה הפסקה אפי' היה ראשון ראוי ליורשו נמצא כי לשון נכסי לך הוא לשון מסופק א"כ מאחר שהוא לשון מסופק ואתה בא לומר שאם היה אומר חצי הבית לבתי הוי כמו אומר נכסי לך נמצא שאם אמר חצי הבית לבתי היה הלשון מסופק והרי דבריך אלו סותרים למה שכתבת בתחלה הילכך אם אמר מתנה בפי' והיכן היא המתנה בפי' ואתה אומר שהוא לשון מסופק ראה עתה התימה הגדול עליך שאתה תמיה על אחרים וכותב למה לא תחקור על הדין קודם שאתה כותב ואם על דבריך אשר אתה מוציא מפיך אין אתה חוקר להסכים ראשן לסופן איך תתמה על אחרים שלא יחקרו על דברי אחרים ואם רצית לומר במה שאמר שתנשא בו כוונתו היא למתנה זאת נקראת כוונה לא לשון מתנה ולא די שאתה עושה מהכוונה לשון מתנה מה שלא יכלו הפוסקים לעשות מהאי לישני דסלקו בגמ' בתיקו שהאומרים מהם שכוונת הנותן למתנה ואפי' הכי לא היה כח בפוסקים לדון אותם אחר כוונת הנותן ולקרות להם לשון מתנה אלא שגדל כחך כל כך לדון בה לשון מתנה בפי' מה שכתב הרמ"בן ז"ל אני נותן במתנה דלית לדמות בשביל שתנשא בו להך ליפנא דהרמ"בן חי נפשי שבושתי וגם נכלמתי לראות דבריך אלה :

עוד כתבת האי אפילו שכתבת אין לו הבנה וכתבת שני פעמי' על הכתב ועל הגליון · ואמרתי שהפכתי השיטה · גם בזה איני מקפיד עליך ועל כי האי גוונא אמרי' אם על עצמו לא חס כילד יחא חס על אחרים והרי דברי מובנים אפי' לבי רב דחד יומא שאני כתבתי · שבתחלה עלה בדעתי לזכות את הבת כדעת הרא"ש ז"ל דסבר אפי' אם אמר בראוי לו דיטול שתיהן אפי' לדעת הרש"בם ז"ל אלא אפי' אמר סתם יטול בני מנה שדעת הרא"ש ז"ל יטול את שתיהן ראה עתה והביטה השיטה אם היא הפוכה או היא מיוסדת על נכון :

עוד כתבת וז"ל ומה שכתבת שיש לבעל דין וכו' בזה אני אומר כד כיים ושכיב וכתבת על הגליון כתבתיהו בלי עיון · לזה אני אומר אות שתיבת כתבתיהו היא מהתיבות שאין להם הכרע ואולי האמת נפל בפיך במקרה ואיך לא ראית שכל מה שכתבתי בדברי הרש"בא ז"ל הוא להלכה שאני עשיתי חלקי הסותר מה שאיפשר להבין בדברי הרש"בא ז"ל · ואמרתי אם איפשר שיש לבעל דין לחלוק וירצה להבין בדברי הרש"בא ז"ל

שאלו

שאלו אמר שמעון אני נותן לבתי היה יותר טוב משאמר בשביל שתגשה בו שיאמר החולק בזה כמי שאומר בבכורתו או בחובו ועל זה אמרתי כי מי שירצה לדחוק עצמו יבין זה בדברי הרש"בא ז"ל וחזרתי וסתרתי הלד ההוא ואמרתי י"ל שיש להבין מדבריו בהפך שזכתה הבת בשתיהן מפני שלא אמר מחמת כישואיה דהויה לה מתנה שתש ולזה אמר הרב שתטול שתיהן ר"ל המתנה ההיא זולת עישור נכסי הראוי לה בנכסי אביה כמו שהוא האמת והנכון בדברי הרש"בא ז"ל הלד הזה האחרון שכתבתי וכל זה כתבתי בהכנת דברי הרש"בא ז"ל ולזה כתבתי שיש לבעל דין לחלוק אם ירצה לדמות נדון דידן לנדון דהרש"בא ז"ל וירצה לומר כמו דבנדון דהרש"בא ז"ל לא זכתה הבת במתנה אלא בשביל שלא אמר מחמת כישואיה כך בנדון דידן וגמר אומר שאילו אמר שתש אני מניח אני הבית לבתי שתש ולא היה אומר בשביל שתגשה בו היתה הבת זוכה בו כדעת הר"אש ז"ל וכל זה כתבתי ליישב וליתן בדברי הרש"בא ז"ל כי כן דרך האחרונים בתשובותיהם כותבים כל מאי דאיפשר לבעל דין לחלוק אפי' בדרך רחוק כדי לברר ולבנן דבריהם מבלי שימלא החולק מקום לסתור דבריהם וזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם. אך מה שכתבתי לענין הדין מאיזה מקום אני בא לזכות הבת בחצי הבית יותר על חלקה בנכסי אביה שהוא מלישנא תניה שאמר אביה בשביל שתגשה בו היא הדרך הנכונה והישרה. מיוסדת על פי הגמרא. ועל אדני דברי הפוסקים דהרי בגמ' אמרו אם אמר תנו מנה לפלוני בני בראוי לו והוה פשוט שהוא יורש עצר נוטל המנה מלבד חלק ירושתו ואע"ג דלשון בראוי לו הוא לשון גרוע כמו שהקשה הגמ' ודילמא בראוי לו ר"ל במה שנוגע לחלק ירושתו ותירלו הא מני ר' עקיבא היא דדרש לישנא יתירה ור"ל אשם כוונתו על מה שראוי לו בירושתו לזה צריך לומר בראוי לו ומדאמר מילתא דלא הוה צריך למימרה א"כ לטפויי אתא ודכוותה בנדון דידן שהבת היא יורשת בנכסי אביה ומאחר שהיא יורשת אם אינתא דמה שנתן לה אני הבית הוא לסלק ירושתה למה אמר בשביל שתגשה בו אלא ודאי לטפויי אתא שמלבד חלק ירושתה נתן לה אני הבית תוספת על חלק ירושתה ולזה הבאתי סעד וסיוע לדברי מתשובת מהר"יא ז"ל שהיא דומה בדומה לנדון דידן וזאת נראית לי נכונה וסלולה דרך המלך מלכו של עולם יקרא לה ואין בה נפתל ועקש. ומה שכתבת על תשובת הרש"בא ז"ל אני בתחלה לא עמדתי על דברי התשובה נמקומה ואתה רמיתני שהבאת אותה ראיה לנדון דידן והשבתי שאתה עמדת עליה ובאת עד תכונתה ועתה בשלחך הקונטרים האחרונים עמדתי עליה בב"י סי' ר"ן וראיתי דלא שייכא כלל ועיקר לנדון דידן שהשואל שאל אם נאמר שויתרה הבת עישור נכסי שיש לה ליטול מנכסי אביה מחמת המתנה שנתן לה כמי שירשה בנכסי אביה שהדין הוא שאין לה עישור נכסי משום רווח ביתא ורצה השואל לידע אם נשוה המתנה שנתן לה אביה לירושה והשיב הרב ז"ל דלא אמרי' ויתרה עישור נכסי אלא אם מת הבן ונפלה לה ירושה בנכסי אביה אבל במתנה שנתן לה אביה כמי שנתנו לה אחריש דמי ולא ויתרה עישור נכסי ואין מכאן ראיה לנדון דידן כלל. ומעתה הקולות יחדלון ומטר הויכוח לא יותך אך לא שאין מטבעי לומר קבלו דעתי וכבר כתבתי אלא היה בלבי להשיב על הקונטרים האחרון הזה להיותי יודע שלא יכנסו דברי אחריש באוזיך. ולא תבטל דעתך מפני כמה דעות. ומה גם שאתה אתה הוא השואל על זה והשיב תשיב מה שעלה בדעתך ולענין הדין אני מסכים עמך ואם לא מטעמך ומה בכך ואם יגזור ה' בחייס ויבא דין אחר לפנינו שנצטרך בו אל החילוקים אשר בינינו אז נדעה בינינו מה טוב נהרלות הדברים לפני ההריס הגבוהים היושבים על כסא ההורא' בעיירות של חכמים אשר כח בהם להכריח ואם ראית דברי ויש בם דברים אשר אין לדעתך נוחה האלהים בשמים חוקר לב ויודע העלומות שלא יצאו הדברים ממני אלא שהשתדלתי לכבוד הרבנים הקדושים אשר בארץ החיים המה הי' ויכפר בעדי כה דברי העבד הגרגע לעבודת עבדי ה' ולדקתם נאמן אהבתך בלב זך וברור

מעפר דל שלמה נרור ס"ט:

שאלה לה

שאלה ראובן ושמעון עשו עסק ביניהם וזה נוסח השטר שכתבו שיהם עמדו לפנינו אנו עדים ח"מ ראובן כו' שנטלתי וקבלתי

מידו שלש מאות ושמונים גרושים ונתתי ב"ל שמעון הנז' פ"נ ככרי כחו"ל להוליכם למצרים ולמוצרם-שם במה שיזמין הפי"ת ואחר שיגמרם יקח הש"פ גרושים שלו והנשאר בידו מדמי הכח"ול הנזכר ילבישהו בסחורות היוצאות פה העיירה תוכ"ם וכל ריוח שיזמין הש"י בסך הנז' הנשאר מדמי הכח"ול הנז' יחלק ביניהם לשלשה חלקים שני חלקים אטול אני ראובן הנז' וחלק אחד לשמעון וקבל עליו שמעון הנז' אחריות הכח"ול הנזכר מגמל תוכם עד גמל מצרים וגמר הענין ביניהם בקנין שלש וכו' ואחריות שטר זה קבלו וכו' ולא כאסמכתא וכו' והיה זה יום פלוני שנה פלונית וקנינו מיד שניהם והכל שריר וקייס. והלך שמעון למצרים ומכר הכח"ול הנז' ונטל ש"פ גרושים והנשאר הלבים הוקו מיני סחורות ובא לתוכם ובא לתת החשבון של הכח"ול לראובן וראה ראובן שנתן לו חשבון הוצאת הכח"ול של נוא אמון ושל בולא"ק שהיה קרוב לכפלים מהכהוב להוציא וגם המשקל שנתן לו ראה שהוא חסר יותר מלאי ממה שמנהג משקל תוכם להוצאה במצרים ועל זה התחיל ראובן לצעוק ולומר שקר אתה אומר שהוצאת וגם על המשקל היני מאמינך ואיני רוצה לקבל ממך שום דבר עד שתשאל ואגשה מפי הסוחרי' שידעו במנהג הנהוג להוציא בנא אמון ובמצרים ואחר זה ראה שמעון לשים לדרך פעמיו ועמדו שם שני אנשים ואמרו לראובן הרי שמעון הוא הולך ומה עלה היה לך זאת שאתה מניח בידו מה שיש לך בידו טול עתה מה שהוא מודה בו ואם תראה הסביעהו שבועה ואם לאו זמן יש לך לדרוש ולחקור על חשבונו וכן עשו שני האנשים הנז' עמדו ביניהם עד שנתן שמעון החשבון על פי דבורו ונטל ראובן הנשאר בידו ומה שעלה ריוח חלקו ביניהם כפי התנאי הכתוב בשטר ושאל שמעון לראובן שיתן לו השטר ויקרעהו או לכתוב לו מחילה ולא רצה ראובן שאמר לו לא אקרע השטר ולא אכתוב לך מחילה כי אני רוצה לשלוח בנא אמון ולמצרים לדרוש על השבוכך אם הוא לודק או כוזב ועל זה רבו קטטות ומריבות עד שעשו האנשים הנזכר ביניהם שכתוב ראובן על גב השטר שהוא פרוע ולא נשאר לראובן על שמעון רק תביעת ההוצאה שאמר שהוציא הסך הנזכר וכל זמן שימצא ראובן שלא שמעון שקרן בחשבונו חייב לשלם לראובן מה שיברר בחשבונו וגם אחר שמעון בחשבונו הלך שמעון ונשאר השטר ביד ראובן כתוב על גבו ככו"ל ואח"כ שלח ראובן לבא אמון לשאול את פי הסוחרים על מנהג הנהוג להוציא על הכחול ושלחו לו המנהג הנהוג וראה ראובן שנמצא שקרן בחשבון ההוצאה וחזר ושלח לשאול על המשקל ושלחו מסש ואמרו לו הכחול שהביא בידו שמעון המשקל שהוציא בדיוו"ן של בא אמון עלה כ"ט ככרים גר"ווי ועשה אז ראובן חשבון המשקל שנתן לו שמעון ומצא שהוא חסר יותר מדאי. ועתה יורנו מוריינו אם יוכל ראובן לתבוע את שמעון במה שנקר לו בחשבון המשקל מפני שכתב על גב השטר שהוא פרוע ולא נשאר לו עליו רק תביעת חשבון ההוצאה ויאמר שמעון שמחל לו על תביעת חשבון המשקל והראיה שהרי כתב על השטר שהוא פרוע וי"ל שהוא פרוע מכל תביעה ולא נשאר רק תביעת ההוצאה. אז יוכל ראובן לומר מה שכתבתי פרוע הוא לטובתי נתכוונתי מפני שאני הייתי חייב לך ש"פ גרושים ולזה כתבתי שהוא פרוע. ועוד שהרי כתוב וכל זמן שימצא ראובן שלא שמעון שקרן בחשבונו חייב לשלם לראובן מה שיברר שנקר שמעון בחשבונו הרי שתי פעמים כתוב בחשבונו סתם ולא פירש בחשבון ההוצאה ממנה כי עדיין נשאר לראובן תביעת ברירת החשבון על כל החשבון שנתן לו שמעון על ההוצאה ועל המשקל. וידוע ששמעון לא הוליך בידו למצרים כחו"ל אחר לא שלו ולא של אחריס כדי שיוכל לומר שמה שכתבו מסש שהכ"מול שהביא בידו שמעון עלה משקלו כך וכך הוא מכחול אחר שהוליך בידו שלו או של אחריס. ועוד אם יטעון שמעון שמא נגנב או נאבד בספינה אם יזכה בטענה זו לפי שכתוב בשטר שקבל עליו אחריות הכח"ול הנז'. ועוד אם יטעון ג"כ מי אמר שמשקלו בתוכם היה כמו שאתה אומר ושמא לא היה משקלו כך ואני לא עמדתי על משקלו רק אתה אמרת שכך היה משקלו ואע"פי שכתוב בשטר שקבלתי מידך פ"ג ככרים אני מאמינך עתה אע"פי שהאמנתיך בעת ההיא עתה אני מאמינך כמו שאתה אינך מאמין אותי אם תועילו לו טענה זו לפי שראובן מודה בזה שלא נמצא שמעון עומד בעת המשקל אם יהיה נאמן ראובן בשבועתו שהמשקל ההוא שכתוב בשטר הוא כפי האמת ששקל במשקל שסוקלים בו כל בני העיר על הכל

הכל יורינו מורינו ורבינו בחר היטב :

תשובה דבר זה אין צריך לפנים ובדור הזה יותר מביעתה בכותחה שהדין עם הלוכן ושמעון כלל בחיים אדירי'

והעלה חרס בידו ופתו אשר אכל צריך שיקלינה והשיב ישיב הגזלה אשר גזל והאמת כי לא הייתי כותב על זה אם לא שלא בא מידי שלא להשיב לשואלי דבר וכדי שמבלין ואילך יזהר כל אדם להיות מבני ישראל אשר לא יעשה עולה ולא ידברו כזב לכן באתי לכתוב שורותיהם אלו בקצרה כי לדעתי אין צריך להביא ראיה על זה והם דברים פשוטים ועל כי הרי גוזלא אמריכן למפורסמות אין צריך ראיה. אם על ענין ההוצאות שעשה שמעון והיסיף בחשבונו אע"פי דלא הוה טרח הלוכן לשלוח לגא אמון ולמצרים לברר חשבון ההוצאה הנהוג על הסחורה ולהביא עדות על זה לא היה נאמן שמעון אפי' בשבועה אלא שצריך להם ראיה שהוציא כמו שאמר וכל עוד שלא היה מביא ראיה לא היה נאמן אפי' בשבועה לפי שהיה טוען הפך מה שהוא נהוג. וקי"ל הטוען הפך המנהג אינו נאמן אפי' בשבועה כמו שכתב מהר"י קולון ז"ל פורש י"ט ובנדון זה הרי כמה סוחרים שהלכו למצרים והוליכו בידם מזה המין מהסחורה ויודעים ומכירים החק הקצוב להוצאות הסחורה הנז' שהוא פחות ממה שנתן שמעון בחשבונו ואם היה טוען שמעון שנכשלו בעלי המכס ולקחו ממנו אלא כחק הקבוע גם בזה לא היה נאמן בשבועה רק אם יביא ראיה על זה דהכי אתסיקא הילכתא בפר' הגוזל בתרא דאיסי בן יהודה דאמר ואין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא אם יש רואה ר"ל במקום שיש רואים אינו נאמן בשבועה וצריך להביא ראיה אם טוען טענת הגוזם וכתב עם הר"ן ז"ל בפי' ההלכות דלאו בשבועת הסוחרים בלבד אמרה איסי אלא בכל השבועות וכן פסק הרב ז"ל פר' ב' מה' שלוחין וז"ל כל שליח שטוען שהרעו לוגם פלוני והפסיד כך וכך הרי זה נשבע שבועת הסוחרים בל"ח שהיה הלוגם במקום שאי אפשר להביא ראיה עליו אבל אם במקום שאפשר להביא ראיה עליו או דבר שהוא גלוי וידוע שהרי אמלא עדים הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו ואם לא הביא אינו נאמן ויתלם וכו' וכן הדין בכל טענה שיטען השותף ויכולה בו וכו' הרי כתב הרב ז"ל שבכל טענה שיטען השותף על חבירו אם היה חבירו יכול להביא ראיה כדי לבטל הטענה שטוען עליו ולא הביא אינו נאמן בשבועתו ומה גם בנדון זה היה צריך לישבע שבועת הסוחרין שהכ"חול הנז' היה ביד שמעון משכון על הס"פ ברוסוס. שחייב לו לוכן וקי"ל המלוה על המשכון הרי זה עליו שומר שכר ואם הוא בתורת פקדון בידו הוה ליה ס"ח נמלא דמכל צד היה עליו שומר והיה חייב לישבע עליו שבועת הסוחרין ואיסי בן יהודה אמר בשבועת הסוחרין וידוע שמקום המכס בגא אמון ובמצרים מקום רואים הוא ואם איתא דלהנסוהו ולקחו ממנו יותר מהנהוג קלא איתא ליה והיה לו לצעוק ולהודיע לערו לרבים כמו שכתב הר"ן ז"ל שם בפ' הגוזל א"כ לא היה נאמן שמעון בשבועה אם היה טוען שנכשלוהו בהוצאת הכ"חול הנז' ואם היה טוען שהטעוהו ואמרו לו שחייב ליתן המך הוא שאמר שהוצי וכל אשר שאלו ומנו נתן להם גם בזה הבל יבלה פיהו ואפי' היה האמת כדבריו חייב לשלם מה שנתן ביותר מן הנהוג משום דהוי פסיעותא דהוה ליה לשאול הסוחרים על הנהוג קודם שיתן ומאחר דלא שם על לבו לשאול ונתן להם מה שאמרו פסיעותא מקרי ומזיק בידים מיקרי וחייב לשלם ומה גם אילו היה טוען זה היו כל העולם טופחין אותו על פניו ומכחישין אותו שידוע הוא שהמכס של גא אמון ומצרים כל סחורה וסחורה יש לה חק קבוע במלה במשקל במשור' מימי עולם וסנים קדמוניות ואם היה המוכס רוצה להוסיף איזה דבר על איזה מין מהסחורה לא היה על שמעון לבדו מוסיף אלא על כל הסוחרים הבאים בשערי העיר ההיא היה מוסיף ומה גם שספרי המכס מערים ההמה הם ישראלים ולא היה להם לגזול את ישראל אחיהם אלא שהאמת יורה דרכו ששמעון זה חשב מחשבות און ומה גם אחר אשר הלוכן שלח לגא אמון ולמצרים וברר שעשקו שמעון בחשבונו שפסיטא ודאי שצריך להחזיר לרלוכן מה שהוסיף עליו בחשבון ההוצאות שאמר שהוציאו גם מה שנמלא שעשקו בחשבון המשקל כראה פשוט שצריך לתת דין וחשבון המשקל כפי מה שבא מגא אמון שנמלא משקלו אם שלא אם יטענו דברי כתוב על גב השטר שהוא פרוע ולא נשאר לו רק תביעת חשבון ההוצאה ומשמע שבתביעת חשבון המשקל

סבר וקבל הלוכן החשבון ההוא וראה שמחל לו התביעה היא אין בטענה זו כלום ולא שום ממשות ולא משני תשובת הלוכן שמשיב שמה שכתבתי על גבו שהוא פרוע משני הסך שכתוב בו שאני חייב לך ולפי שלא תחזור היום או למחר ותתבעני בסך הנז' לזה כתבתי שהוא פרוע לפי שטענה זו בדויה מלבו בעת הזאת שאם השטר הוא ביד הלוכן הילך היה שמעון מוליאו לתבוע בו את הלוכן והוא תחת יד הלוכן. ומ"ת מיישינן שמא יפול מהלוכן וימצאנו שמעון ויתבע בו את הלוכן גם מזה אין שום חשש. שאפי' אלו שמעון לא היה נוכה בו מהלוכן כלום לפי שכתב בו שנתן לו הכח"ל הנז' תחת ידו למוכרו במצרים וליפרע מדמיו הסך הכתוב בשטר וכל זמן שהיה שמעון מוליא השטר לגבות בו היה הלוכן אומר לו אין לי המשכון שנתתי בידך ואני אפרע לך חובך ואם היה שמעון טוען שאבד המשכון ממני אונאנס הרי כתב בשטר שקבל עליו

אחריות הכחול הנז' מ"כ אין כאן שום חשש :

אמנם בטענה השני שטוען הלוכן שהרי כתוב על גבו שתי פעמים וכל זמן שימלא הלוכן משעבד שמעון בחשבונו שתם ולא פירש בחשבון ההוצאה משמע על כל החשבון מה הלאו ועל סופו נכתב בזה אני רואה את טענת הלוכן טובה ונכונה מכמה אנפי לפי דאף ע"ג דקי"ל יד בעל השטר על התחתונה ויכול שמעון לומר מה שנכתב בחשבונו ר"ל מה שנכתב לעיל דהיינו תביע' חשבון ההוצאה ואמרי' ביד בעל השטר על התחתונ' שבא להוציא ועליו להביא ראיה שפי' השטר כדבריו דוקא בדבר שהוא מסופק ואין מתברר מתוך השטר למה כתכוון כמו שכתב הרי"בש ז"ל בתשובה סי' תפ"ח והאריך להביא ראיות על זה וכל שכן בשטר זה שיולין אנו לפרש שתי הלשונות בדרך שיהיו מסכימים זה לזה ולא יהיה ביניהם שום סתירה שאי אפשר שבתחלה כתבו שלא נשאר לו עליו רק תביעת חשבון ההוצאה ואחר כך חזרו וכתבו לשון כללי שכולל גם

חשבון המשקל ולזה כתבו בחשבונו שתם :

ועוד אפי' היה הלשונות סותרים זת לזה לגמרי כנדון זה לא אמרי' יד בעל השטר על התחתונ' מאחר שהלשון התחתון הוא לזכות בעל השטר אין אנו לדונין אלא מהלשון התחתון ולא נאמר בעל יד השטר על התחתונה דאמרי' מהדר קא הדרי בהו כמו שכתב הטור ז"ל דיניים אלו בסי' מ"ב וכ"כ הרי"בש ז"ל בסי' הנזכר וז"ל מאחר שהלשון האחרון משמע לזכות בעל השטר דהכי כתב שתם

בחשבונו לא אמרי' ביה יד בעל השטר על התחתונה :

ובר מן דין אפי' היה כותב לו הלוכן מחילה בפי' על הביעת חשבון המשקל ואחר כדמלא עדיים או דאיה שנגזלו במשקל צריך להחזיר לו הגזלה אשר בידו מאחר שלא פירש לו ואמר אני יודע שעדיין יש לי בידך מהמשקל כך וכך והריני מוחל לך הסך ההוא וכל עוד שלא אמר ופי' במחילתו כך אלא מחל לו שתם ונמלא שהיה טועה במחילתו אין במחילתו כלו' כמו שכתב מהרי"ק ז"ל בח"מ סי' י"ב בשם הרש"בא ז"ל וז"ל אפי' לא נאנס כלל וסבור שאין לו בידו יותר ומצא שיש לו מחילתו בטלה דכל דלא ידע מחילתו בטל' ואע"פ שהוא כתב לו הריני מוחל לך בדלא אנוס אין בדבריו כלו' עד שיאמר יודע אני שיש לי בידך יותר וכדתניא מוכר שאמר ללוקח הפץ זה שאני מוכר לך בק"ק יודע אני שאינו שוה אלא מנה ואמר שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה אכ"ל. הרי כתב הרש"בא ז"ל אף ע"פ שמחל לו בפי' כל עוד שלא יפרש הסך שמחל לו אין במחילתו כלום אף על פי שפי' לו בפי' שמחל לו דבר פלוני ומכל שכן בנדון דידן שלא מחל בפי' על חשבון המשקל ולא נזכר לשון מחילה מכל ועד כל ואחר כך נתגלה הדבר שנמלא שקרן בדבריו בחשבון המשקל שפסיטא ודאי שיחזיר כל הנמלא בידו גנוב וגזול וכמה וכמה יש להביא ראיות על זה מדברי האחרונים ז"ל אלא שנלע"ד

שגיעת בשר להאריך להביא ראיות על זה :

ומעתה אין צורך להשיב על הטענות האחרות הבאות בשאלה אם על ששאל השואל שאם יטענו שמא נגנב או נאבד בספינה אע"פ שתשובתו בגדו שכתוב בשטר שקבל עליו אחריות הכח"ול הנז' אלא אפי' לא היה כתוב בשטר זה מאחר שהוא משכון בידו הרי הוא עליו ס"ס דהכי הסכימו כל הגאונים המצ' על המשכון ס"ס הוי כמו שכתב הטור ז"ל סי' ע"ב ומאחר שהוא ס"ס חיי' בגניבה ואבידה וא"כ אפי' היה טוען שנגנב או נאבד היה חייב בו אף ע"פ שלא היה מקבל עליו אחריותו בפי' ומהגם עתה שקבל האחריו' בפי' שחייב אפי' באונסין. וכבר כתבתי שאין מן הצורך להפי' על

טענה

טענה זו שלא תצדק טענה זו אלא אם לא נתברר מהמשקל שנשקל
הכחו"ל בנא אמון שנמצא משקלו פחות מהמשקל שאמר שמעון לו
היינו אומרים שמא כנגב או נאבד אבל אנו לא אתינן על שמעון רק
שיתן החשבון כפי מה שנמצא משקל הכחו"ל אחר הגיעו לנא אמון
וא"כ אין מקום לטענת שמא לא היה משקלו בעיר תוגם כמו שאמר ראובן
שטענו אלו היו נודקות אם לא נתברר משקלו בנא אמון שעל
חשבון המשקל ההוא שואל ממנו ראובן שיתן לו ולא על משקל
תוגם ולפי שלא יש שייכות לטענות אלו בנדון זה לא ראיתי
להאריך בהם :

הכלל

העולה שחייב שמעון לשלם לראובן כל מה שהוסיף על
החשבון שבא ממגרים הנהוג להוליא בסחורה הנז' וכן
חייב לשלם כל מה שנמצא חסר בחשבונו מהמשקל אשר בא העדו'
מנא אמון על המשקל שהוציא שם שמעון בכחו"ל הנז' מאחר שיש
עדים מעידים שלא הוליך בידו שמעון כחו"ל אח' לבד זה של ראובן
או שהוא מודה בדבר ושב ורפא לו ובזה יבא לגאלת ידי שמים וידי
הבריות ולא ראיתי להאריך בראיות על זה כי לעד"ן שהדברים
פשוטים הם לכל מבין והאמת יורה דרכו הנרא' לע"ד כתבתי מעפר
דל שלמה נרור ס"ט :

תם ונשלם טור השני מחוט המשולש

מפתחות לשאלות ותשובות מטור השני מחוט המשולש חלק רביעי

מספר התשבץ

דין מבטל כיסו של חבירו ושם נתבארו הרבה דינין מהלכות שלוחין
ושותפין דף לח שאלה א
בענין מתנת שכיב מרע שריבה לאחד ומיעט לא' ושם נתבאר פרטי
לשונות שהן לשון ירושה ולשונות שהן לשון מתנה דף מ שאלה ב
בענין מתנת קטן אם מתנתו קיימת דף מג שאלה ג
בענין עידי קדושין קרובים מלד האם ושם נתבארו כמה פרטים
בענין הקדושין דף מד שאלה ד
בענין מת לזה בחיי מלוה ושם העמיק הרב בפלפולו הזך כמה
פרטים השייכין לזה דף מה שאלה ה
בענין אלמנה שנגבה מנכסי בעלה ועניין אם סומכין על
המודאה בדיני ממונות דף מט שאלה ו
בענין לוואת שכיב מרע ומתנתו ועניין ההקדש אם יגבה מהמתנה
ואם יש הבדל בהקדש בזמן זה דף נ שאלה ז
בענין פשרה בין השותפין אם צריכה קנין דף נב שאלה ח
בענין שכירות ומשכונה לדין גוד ואינגול דף נג שאלה ט
בענין נט שתקן לותו חכם אחד בלי לוואות
תבעל דף נג שאלה י
בענין כושא וכותן באמונה כמה פרטים דף נד שאלה יא
בענין הקדושין ודין קלא בקדושין ודין האב שקידש
אשה לבנו קטן דף נה שאלה יב

בענין דבר שאינו ברשותו ומצוי בעיר לקנות אם
חל עליו הקנין דף נו שאלה יג
בענין טוען על שטר חוב שיש בו רבית דף נח שאלה יד
בענין הקידושין בקול שיצא שנתקדשה פלונית דף ס שאלה טו
בענין לוקח שהיתה בידו טבעת אחד ונתנה לשליח להוליכה
להגלותה ונגנב מיד השליח אם חייב האומן דף סא שאלה יו
בענין השליח שחירע נזק בשליחותו בחיזה לוקן יהיה חייב
המשלח דף סב שאלה יז
בענין אלמנה שבאה לגבות כתובתה ולא היה בידה
שטר כתובה דף סב שאלה יח
בענין המתעסק שמת בתוך זמן אם חייבין יורשיו
לשלם דף סג שאלה יט
בענין מתנה לבנו קטן וסילק בת בנו הגדול שיש לו מאשה
אחרת דף סד שאלה ך
בענין מת שהעלילו על יורשיו ועמד השותף ופיזר אחדי' כדי להציל
ממונם אם פטורין היורשים לשלם לו דף סו שאלה כא
בענין שליש שנמסרה בידו סחורה על דעת שאם לא ישרע ראובן
החוב לזמן ימכרנה ומכרה השליש קודם זמן
הקצוב דף סו שאלה כב
בענין מי שמכר חנות לחבירו על תנאי בק"ס ולא היה יכול לקיים
תנאו

תעלו׳ ולאחר זמן מכר למר ולא היה יכול לקיים ממכרו מחמת
לוזו לוקס׳ ולאחר זמן כשהיה יכול למכור מכר לותו ללוקח ראשון
ועתה לומר לוקח שני שהוא קנאו הדין
עם מי דף סז שאלה כג
בענין מי שמייע לאומן בחפץ שנתן לו לתקנו ואחר שגמר והוליכוהו
חזר והחזירו לאומן ונאבד אם חייב לשלם דף סח שאלה כד
במי שנכנס ערב בכתב יד בלא קנין ועוד התנה על הלוה שאם לא
יעשה לו דבר שלוני לא יסתעבד ונגנס הלוה ולא קיים
התנאי דף ע שאלה כה
באשת איש שנכנסה ערבנית לאחד ומתה וירש אביה מנכסייתה לפי
התקנה האחי אם הוא חייב לשלם מה שערבה
בתו דף עא שאלה כו
בעכו׳ס שהוציא משכון של ישראל שבידו כדי למוכרו בתוך הזמן
מחמת שהעליל עליו המושל וקנאו ישראל א׳ בזול ובאו בעליו אח׳כ
לערער על המקח דף עב שאלה כז
מוכר שמכר שחורה שהיתה בשק אחד ואחר שנטל הלוקח השק אמר
המוכר שנתחלף לו הרע ביפה והיה סובר שלא מכר
אלא הרע דף עג שאלה כח
בראובן שהי׳ לו חפץ מופקד ביד שמעון והלך לוי לאשת שמעון ונטלו
מידה וראובן אומר שמעולם לא שלחו ונאבד החפץ אם
שמעון חייב דף עד שאלה כט
בדמי שנתן כלי לאומן כדי לעשות לו כלי אחר כמותו ורשבו אח׳כ
שידליק את שלו וא׳ל בעליו שיביאהו עכשיו עד שילך ויחזור ונאבד
אם יתחייב האומן דף עד שאלה ל
שותפין שנפרדו על חלוקת הריוח שכל אחד רוצה ביותר ואח׳כ קנו
סחורה אחת ואחד פרע מעות יותר מחבירו ורוצה ליקח בריוח כפי
המעות כיון שקנו שתים דף עה שאלה לא
בשביב מרע שנתן בית א׳ מתנה לבתו בקנין ואחרייה ליורשיו אם לא
הניחה זרע ומתה בתו והניחה בת ורוצה ליטול ואביה רוצה לזכות
הבית לעצמו שהבעל יורש אם אשתו דף עה שאלה לב
בענין ממוני הקהל שבאו לחשבון וביררוהו ואחר שילא מידם אתב
החשבונות אמרו שטעו אם יאמנו דבריהם דף עו שאלה לג
בשביב מרע שנתן לבתו הגדולה מחשתו השניה בית אחת לגורך
ניסואיה ואח״כ אמה השיאתה ממעשה ידיה ומתה האם ולא בשבעה
על כתובתה ונפל ספק מי יזכה בבית אם קטנה או גדולה או שיחלקו
עם בנות אשתו אחת ומתבאר שם מחלוקת הרב ז״ל בזה עם תכש
אחל דף ע״ב שאלה לד
במי שנתן עפר לראובן למוכרו ·במקום פלוני ואחר שמוכרו כתב
בחשבון הוצאות כפלים שאינן נהוגים ושאר פרטים
נתבארו שם דף פ״ב שאלה לה

נשלמו המפתחות בסדר ברור ·

שחיבר כמהורר שלמה צרור ·

חוט המשולש

חלק רביעי

הטור השלישי

שחבר הנשר הגדול בעל הכנפים · אשר שכו נודע בשערים · שהידש
כמה חידושים נאים · ודינים עמוקים ונפלאים · כאשר עיני הקורא
תחזינה משרים · הלא הוא המאור הגדול הרב הגאון כמהו"ר

אברהם אבן טוואה

זל"הה

גם אלו תשובות שחבר בכח חכמתו הרמה · גם הם כמה מאות שנים היו
גנוזים ונשמרים עד היום שנעשו חלק רביעי לספר **החשבון**
הבירים · והיום הזה נתגלגל הזכות על ידי שלוחא דרחמנא
יקר רוח איש תבונה החכם המרומם כמה"ר

מאיר קרשקש יצו

סבנן של קדושים ושלשלת יוחסים בן החכם השלם כמהר"ר נתנאל זלה"ה
נין ונכד לאותו צדיק החכם השלם הדיין הרב הגדול הישיש כמהו"ר
נתנאל קרשקש זלה"ה · אשר רוח ה' נוססה בו ונדבה רוחו לזכות
את הרבים ולעשות נחת רוח · דובב שפתי ישנים להרב המחבר
ז"ל הנ"ל זכות הרבים תלוי בו ולכל בני ישראל עם קרובו :

נדפס

באמשטרדם

בבית ובדפוס

הגביר הרופא המובהק ה"ה כהר"ר **נפתלי הירץ לוי**
רופא בן הגביר החלוף והקלין פ"ו כהר"ר

אלכסנדר זיסקינד לוי

מעמדין :

בשנת **צ**דיק **ת**מר **יפר ח** לפ"ק :

הטור השלישי

שאלה א

שאלת שטר כתובה שחתמו בו עדים שאחד מהם נשוי לבת אחי אמו של האחד וגם שתפקת להכשיר לפי שנמסר השטר מיד החתן ליד הכלה בעדים כשרים אם יש לסמוך על זה לגבות בו מהיורשים ולערוך מהלקוחות עד כאן לשונו:

תשובה

הדבר פשוט שכפי שטחיות דברי השאלה שטר כזה חספא בעלמא. ומ"מ אית לנדד לך נדדי שאם היה הענין על איזה נד מהם יש מקום להכשיר. הראשון הוא אם קבלו אותם בעלי הדברים להכשיר עדותן כמו שכתב בחושן המשפט בסי הרמ"ז ל"ל וכ"כ הרש"בא ז"ל שהלבור יכולים להנהיג מנהג שיראה להם שיש בו תקנה לגבור כמו יחידים שקבלו עליהם קרוב או פסול בקנין ובמיפרים כתב כן בשמו וכתב שהלבור אינם לריכין קנין דאלים כמייהו. וכ"כ הרש"בא בתשובה לגבור ארלו לתקן שיהא סופר העיר כות עיקר העדות והנאיה בפנקס שלו ויהיה אותו פנקס נאמן בשני עדים והשיב ז"ל כל מה שהסכימו הגבור בענין המון רשאין הם והרי הוא מוסכם ומקובל כדין נמור שהסכמתם בזה חזרה דין ובלבד שיעשה מרלון הגבור ואם יש תלמיד חכם ממונה עליהם לריך שיהא הענין בהסכמתו ומדעתו ורלונו כדאמרינן בפ' השותפין הנהו טבחי דאתנו וכו'. ובסוף דבריו כת' וז"ל ועוד שהרי אינו נאמן עלי אבדך חכמים אומרים אינו יכול לחזור בו ואביו כמי אין הדין כמי שאינו הוא ואפ"ה אינו יכול לחזור. ואף ע"ג דהתם קולם נמור דין יכול לחזור בו הסכמת הרבים יפה ואין יחידי יכולים לחזור ממנה דהא אפי' לכתחילה הרוב כופין את המיעוט עכ"ל וגם הר"ם מרוטבורג נשאל על זה והשיב וז"ל מה שטען התובע שדרך הקהל להחתים בתקנותיהם אנשי המדינה טענה יפה היא שאם אתה אומר כן בטלת כל תקנות הקהלות. ומנהגן של קהלות תורה היא וכל כיולא בזה מנהג הקהל הלכה ע"כ. הנך רואה ממה שכתבתי שאם היתה תקנת הקהל להחתי' קרובי' בשטרי כתובותיה' או אפי' לא היתה תקנה בזה הלא בעלי הדבר קבלה בקנין להכשירן שטר זה כשר ודע כי כל זה דוקא בדברים שבממון אבל דבר שבערוה כגון ניטין או קידושין והדומה לזה אין תקנה לא בב' עדים כשרים כדאיתא בפ' האומר:

עוד יש לך אחר להכשיר בשט' כתובה אף ע"פ שאין להם תקנת קהל וגם לא קבלו אותם בקנין. והיא שמאחר שנהגו להחתים בכתובה הרבה אנשים אע"פ שנמצאו קנת מהם פסולים תתקיים העדות בשאר שהם כשרים והכי איתא בגמ' פ' נגו פשוט הון ארבעה וחמשה עדים התומים על השטר ונמצאו הראשונים קרובים או פסולים תתקיים העדות בשאר. מסייע ליה לחזקיה דאמר מלאוהו בקרובים כשר ואל תתמה שהרי אויר פוסל בג' וסכך פסול בד' ע"כ. ויש מהפוסקים שכתב דוקא בראשונים פסולים אבל אם האחרונים פסולים פסול וכן כתב הרא"ש ז"ל אבל הגאונים ז"ל כתבו בין ראשונים פסולים או אחרונים פסולים כשר אא"כ יש עדות ברורה שישבו כלם להעיד. וכ"כ הרי"אף ז"ל בפ"ק דמכות שיבוא ברורה שישבו שלשתן להעיד וכתבו עדותן זה בפני זה לא מבטלי שטרא אספק אלא מתקיים העדות בשאר דאמרי דילמא שבק רווחא למאן דקשיש מיניה ואתא זה הקרוב ואתם שם שלא מדעת חבריו עכ"ל וכן כתב הרמ"בם ז"ל פ"ה מהלכות עדות וז"ל אפר שהיו עדיו מרובים ונמצא אחד מהם פסול או שהיו קרובים זה לזה והרי אין העדים קיימים כדי לשאול אותם אם יש עדות ברורה שכלם ישבו לאתוס הרי נתבטלו כלם להעיד והרי"ז בטל ואם לא תתקיים העדות בשאר. ולמה מקיימין העדות בשאר שאי אפשר שאתמו הכשרים והניחו מקו' לגדול לאתו' ובא זה הפסול ואתם שלא מדעת אע"פ שהעד אחתו' בתחל' הוא הפסול הרי השטר כשר עכ"ל ואודיעך כי נהגו כאן שעני' האחרונים כותבים כל אחד עד ואלכם לא ידעתי כולד מהגים ואם ככה אתם עושים הנה אותם הב' הם העדים ובהם יתקיים השטר והשאר אין מעלין ואין מורידים ואין אתיתן מועלת ולא פוסלת וכן כתב הרש"בא בתשובה בפירוש:

עוד ראיתי להודיעך שיש כאן חקנה שהחתן מותם בכתובה וימצאו ב' עדים לקיים אחתיו' החתן הרי הוא כאלו נתקיימה אתיתת העדים ואינו נאמן לומר פרעתי ונובה מן היורשים ומערוך מן הלקוחות כדין שטר מקוים וכ"כ הרש"בא ז"ל באותה תשובה שאפילו לדעת הגאונים שסוברים שכתב ידו אינו אלא כמלוה על פה ואינו גובה מהיורשים ולא מערוך מהלקוחות וכו' ובסוף דבריו כתב סוף דבר כל שידוע שטר כתובה זה קודם ללקוחות היא מערוך מהלקוחות שאתיתתו קיימה כתב יד העדים עכ"ל וכן הסכים מ"ז הרש"בן ז"ל בפירש הכתובה וכתב עוד דזה לא מהני אלא כשאתם החתן בעצמו ולא כשיבוה לאתוס ע"כ. והיה אי אפשר לעמוד מדבריהם לגדון דידך שאף ע"פ שיש פיסול קורבה בעדים נתקיים השטר על ידי אתיתת החתן אלא שאין דעתי סומכת על זה דיש לחלק דדוקא בשלא נתקיימו העדים הוא דמהני קיום אתיתת החתן אבל בענין פיסול דה"ל מזייף מתוכו לא מהני קיום אתיתת החתן גם על מ"ש מ"ז הרש"בן דלא אמרי' אתיתת החתן מתקיימת כתב העדים אלא כשאתם בעצמו ולא כשיבוה לאתוס יש להשיב על זה ולא רציתי להאריך כי לפי הנשמע לא נהגתם בזה להאתים החתן בכתובה מעולם:

ומענין ריבוי האתיתות לא ידענו מנהגכם. סוף דבר אם אין לכם שום תיקון ממה שכתבנו לעיל וגם אין אותמים כי אם שנים ונמצא בהם פיסול או קורבה בודאי שטר זה פסול. ואפי' אמרו בפני עדים כשרים דאילו היו בו עדים לא שלא נתקיימו או אפי' אין עדים אתומים בו כלל היה כשר כשנמסר בפני עדים כשרים דקי"ל עידי מסירה כרתי אבל אם יש בו עדים והם פסולים לא יועילוהו עדי מסירה דה"ל מזייף מתוכו דמודה ביה ר' אלעזר וכדאיתא בפ' זה בורר ההיא מתנתא דהוו אתיתי עלה תרי ניסי סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי. א"ל אביי ממאי דכר' יוסי דמיקרי' דמכשר בניסי דילמא כר' יוסי דברייתא דפסל בניסי. א"ל זיל קייים בעידי מסירה כר' אלעזר א"ל אביי והאמר רבי אבא מודה ר"א דמזייף מתוכו פסול א"ל זיל דלא שבקי ליה דאותביה נהליך ע"כ. הנה רב יוסף רצה שיבית להכשירו מטעם אחר שאם יש לו עדים אחרים כשרי' שאמר לו שטר המתנה בפניהם יזכה במתנתו וכר' אלעזר דאמר במסכת גיטין שאם אין עדים אתומים בו ואמרו בפני ב' עדים כשרים כשר שאין העדים חות מיש על השטר אלא מפני תיקון העולם ואחר אביי והקשה לו שר' אלעזר מודה במזייף מתוכו שהעדים האתומים בו פסולים לא תועיל מסירתו בעדים כשרים וכ"כ הרי"אף ז"ל פ"ק דמכות וז"ל והיכא דליכא בשטרא אלא תרי סהדי וחד מינייהו פסול אי נמי תרי קרובים להדדי אפי' מסריה ניהליה באפי סהדי דכשרי לא מהני מידי. דה"ל מזייף מתוכו ע"כ. הנה נתבאר דשטר שאין בו אלא ב' עדים והם פסולים או קרובים אף אם נאמר בעדים כשרים לא מהני ואספא בעלמא הוא ואם כן לפי זה נראה דבנדון דידך ליתי ביה תקנה וכפי הנשמע להרבה כתובות ושטרות יש אצלכם שלא אתמו בהם אלא אלו השנים. ולכן צריך שתחדשו הכתובות והשטרות בעדים כשרים וידעתי שזה יהיה עליהם לעזרת:

לכן אי אפשר למצוא לכם תקנה באופן אחר והיא שיבואו הלווים והאתנים ויקבלו עליהם בקנין עדות אותם קרובים האתומים שזה פשוט שהבעלי דינים יכולים לקבל עליהם קרובים או פסולים בין לדין בין לעדות כלתן נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנים עלי ב' רועי בקר ר"מ אומ' יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו וכו'. והמפרשים נתקלקו היכא דאיכא תרתי לגריעותא כגון קרוב או פסול שקבלוהו במקום שנים אפי' בעלו קנין

לא יועיל להיו קנין בטעות דרחמנא אמר על פי שנים עדים. אבל הרי"ף ז"ל דחה דברי הגאון ז"ל וכתב דעל ידי קנין מועיל אפי' כי ה"ג דאין אחר קנין כלום. וכ"כ הרא"ש ז"ל דדברי הגאון אינם כלום דאם איתא אפי' קבלה עליה בחד נמי היו קנין בטעות דרחמנא אמר לא יומתו אבות על בנים וכו' בעדות שנים וכן רחמנא אמר אל תשית רשע עד אלא ודאי אין לאחר קנין כלום ולא שייך הכא קנין בטעות. וכ"כ הרמ"בם ז"ל פ"ז מהל' סנהדרין מי שקבל עליו קרוב או פסול בין לגיות דיין בין להיות עד אפי' קבל עליו א' מהפסולים בעבירה כשני עדים כשרי. או כשלשה מומחין לדון לו בין שקבל על עצמו לאחד זכיותיו. או לומחול מה שהוא טוען לפניהם על פיהם בין שקבל שיתן כל מה שיטענו עליו חבירו בעדות זה. הקרוב או הפסול אם הקנו מידו על זה אינו יכול לחזור בו עכ"ל. וא"כ גם בנדון זה יכולו הבעלי דינים ויקבלו עליהם עדות קרובים אלו ויכתבו למטה הקבלה. ובאיזה זמן קבלם סודאי שאינם יכולים לגבות בכתובות ובשטרות אלו אלא מזמן שקבלום עליהם דעד השתא מסופא בעצמא הוו ומעתה הוא שנעשו שטרות. לכך צריך לכתוב זמן ההכשר. ואם תאמר זו תקנה להולכים בדרכי יושר ומודים על האמת אבל המטים עקלקלותם ואינם רוצים להודות ומתעקשים למצות טענות אין זה מועיל. ואיפשר שגם לזה יש תקנה שאם יש עדים כשרים שוכרים העדות על ידי ראיית הסטר יעידו בכ"ד וב"ד כותבין עדותם כמו שכתב בסטר והוי כמו שטר הראשון. וכ"כ רי"בה בח"מ בשם הרא"ש ז"ל וז"ל כתב מ"ה הרא"ש ז"ל בתשובה אע"פ שנפסל הסטר על ידי ראיית הפסולים אם הכשרים שוכרים העדות על ידי ראיית הסטר יכולין להעיד וב"ד יכתבו עדותן כמו שכתוב בסטר ואשוב כמו שטר הראשון עכ"ל. וסברת גדולה היא זו ובדאי היא הרב ז"ל סמוך עליו להוציא ממון על פי סברתו וכ"כ בענין זה שלכם. ואם איפשר שיש מי שיתלוק לומ' אלא אמרה הרב ז"ל אלא בשטר שיש בו הרבה עדים ונראה אבל בשאר פסולים בזה כתב תקנה זו על פי סברתו אבל בשאין מתוס בשטר רק אלו השני' הכשרים שוכרים אינם מתומים לא הכשיר הרב בתיקון זה. הנה אם היה פנאי לאריך היה איפשר להוסיף. אין לחלוק בכך ומ"מ הדבר ברור לבנדון שלכם שהדבר ידוע. שכל מה שנכתב באותן כתובות ושטרו' הוא אמת ויציב רק המטים עקלקלותם נמצא עולה בזה ורצו לבא בעקיפין לגנות את הידוע. בזה כתב כ"ד יפה לשבר מתלעות עול ולדמות ולעשות מעשה בשברת הרב שזברנו ולגמוד פתום מהמ"ורש ולהקל בזה. משום תיקון העולם וכל המשתדל להמליצ תקנה בענין זה שמר הדת והחוקה. ותחשב לו לצדקה. אשר מעשיה שלם ועבודתה השקט ובטח. נאם הנעיר אברהם בכה"ר יעקב הכן טווהה ז"ל:

שאלה ב

שאלה ילמדנו רבינו קטנה בת י"ח שנה שנשאת ומיאנה בבעלה והוציאוהו בנגד מיאון אם היא מותרת להנשא מיד או אם צריכה להמתין תשעים יום עד כאן:

תשובה

נראה בודאי שלא שאלת אלא על קטנה שהיית יתומה ראינו כשיש לה אב היית צריך לפרש שאלתך שהיא בנת אלמנ' או נתגרשה בנגד מאותם נישואין שהשיאה האב דלזו פקפ מימנה רשות האב אע"פ שבדיין היא קטנה ואם נשאת עוד בעודה קטנ' יכולה למאן וזו היא שאחרון יתומה בחיי האב שדינה כדין יתומה. אבל בנישואין ראשונים שהשיאה אביה פשיטא שאינה יכולה למאן שהתורה נתנה רשות לאב להשיא בתו למי שירצ' שנאמ' את בתי נתתי לאיש הזה ובודאי שלא שאלת אלא על יתומה קטנה שהשיאוה אחיה ואמה שיכולה למאן ויש שצריכה מיאון כגון כשהיא מעשר שנים עד י"ב שנים אפי' שכלה ביומר. או אם היא משש שנים ועד עשר אם יודעת לשמור קדושיה. ויש שאינה צריכה אפי' מיאון וזה על שלשה פנים. ראשון אם היא פחותה משש שנים אפי' היא פקחית ביותר ויודעת לשמור קדושיה. השני אם היא משש שנים ועד עשר אלא שהיא שכלה שאינה יודעת לשמור קידושיה כראוי אלא כמו ששומרת אנוז או תמרה. השלישי שאפי' יודעת לשמור קידושיה וגם היא בת עשר שנים או יותר. אלא שלא נתקדשה לדעתה אלא אמנה קידושה שלא לדעתה ופירוש לדעתה ושלא לדעתה בזכר בירושלמי וז"ל איזו היא לדעתה עבדין לה גיין ומלבשין לה קזמרין ומדברין לה גבר ואיזו היא שלא לדעתה עבדין לה גיין ומלבשין לה קזמרין ולא מדברין לה גבר עכ"ל. והרש"בא ז"ל העתיקו. הנה בכל אחת משלש אלה אינה צריכה מיאון אלא הוכלת לבית אמה כשלא לא נתקדשה. מעולם וכל זה מפורש בגמ' יבמות פ' ב"ש ובגיטין פ' המקבל ובהרמ"בם ז"ל פי"ח מהלכות גירושין. ועינן מי שצריכה מיאון מפורש ג"כ שם בפ' ב"ש כיצד האשה מתמנת אחותה בפני ב' אין רצוני בפלוני בעלי או אין רצוני בקידושין שקדשוני אמי או אחי וביאלה הדברים אלו. ואותם השנים שמתמנת בפניהם כותבים ביו' פלוני מיאנ פלונית בפלוני בעלה בפנינו ואותמנין וכותבים לה וזהו גופו של גט מיאון ואינו אלא כמעשה ב"ד לראיה בעלמא ואינו צריך שום דבר ממשפטי הגט. מפני שאין קידושיה כלום עד שתהיה צריכה גט דדוקא מי שקידושיה קידושין היא שצריכה גט מפוש דבעלה הוא שמשלחה בדכתב ושלחה מביתו ולא שהשלח היא לת עצמה אבל המתמנת היא משלחת את עצמה ולכך לא בעינן בה וכתב לה ספר כריתות ונתן ביד'. וזהו הטעם שאינה צריכה להמתין ג' יום אע"פ שלא מצינו שחילקו חכמים בחלוקה וגרושה לענין המתנת ל' יום של הכחנת הזרע בין ראויה לזרע לראויה אלא בכל גווונא צריכה להמתין ג' יום מיום שמת בעלה ובגרושה מיום שנתגרשה ולהרי"ף והרמ"בם ז"ל בגרושה תשעים יום מיום שנכתב הגט אע"פ שלא נתן לה אלא אחד זמן ולא חילקו בזה אלא אפי' נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין ואפי' קטנה או שהיה ראוי' לזרע בגין חיילכות מו מי שלא נשאת עד שהיה למעלה מארבעים שנה דשוב אינה יולדת. דכל הני לא צריכי להמתנה זרע ואף ע"פ כן הצריכום להמתין ג' יום היינו משו' דסוף סוף דאיכא היו קידושין וכנכסים תחת סוג גוס אותן דשייך בהו הנחת זרע אבל קטנה שמיאנה דמעיקרא לא היו קידושיה כלום אינה בכנסה תחת סוג גוס אותן שזכרנו ולכן אינה צריכה להמתין. וזה מפורש ביבמות פ' ד' אחין ובהרמ"בם ז"ל ובפוסקים ז"ל. ואין להאריך בדבר ברור מוריך מרור ומברכיך ברוך:

שאלה ג

להחכם לה"ר יוסף יצ"ו במעתי מפי כתבים בשטר בת רבים. כי קולים ומקרבים. הם מכים וגם מכאיבים. והאחת לאחור מטיבים. וגם הדייניס אע"פי שבלבם האחת אוהבים. הנה עשו עניים כמתנגבים. ואל הכלים נחבים. וידעתי כי הבעל דין אים אלם ונתלה בעכו"ם שופטי הארץ. ופורץ פרץ על פני פרץ. ולא בלה על ראשו מורא משוכן שמי ארץ. אשר על כן החלש גבור אני יאמר. לקיים מצות אלהינו ומקרא שנאמר. עת לעשות לה' וכו'. עובדא הוה בראובן ובניו שנדבה רוחם לעלות לא"י תוב"ב. ומכרו קרקע לשמעון וגילו דעתם שהם מוכרים כדי לעלות לא"י. וגם אומרים שהתנו עליו שאם לא נסתייעו מן המיס לעלות שיחזיר להם הקרקע והם יצאו את העיר והלכו בחצי הדרך וחזרו ונלד שיבוש ניסות ובחזרתן לא יכלו לשוב מיד לעיר מחמת פחד המלכות. ועתה הגיע ה' להם וחזרו לעיר ואמרו לשמעון להחזיר להם הקרקע ולא רצה ואמר להם הרי שטר שבו קניתי מכם עשוי בנוסן שלהם ואין בו זכרון דברים אלו כלל והם טוענים כי אם לא שטר אחר עשוי בעידי ישראל ושם נתפרש לשמכר הוא בשביל שרוצים לעלות לא"י ושמעון כפר בזה ע"כ:

תשובה

דע לך כי ענינים אלו תלוקים לשלשה. האחד הוא ענין דברים דסני בהו בחומדן דעתא והשני הוא דברים שצריך בהם גילוי דעת. והשלישי דברים שצריכים תנאי שלם. הדברים דסני בהו בחומדן דעתא הם בגון שטר מכרתא וכן הכות כל נכסיו לא זתו או הכותב כל נכסיו לבנו וכן מי שמוציא שמת בנו יכת' כל נכסיו לאחרים כדאית' בפ' מי שיות כל אלו ומה שדומה להם אין צריך שום גילוי דעת אלא אחדי חז"ל דיתו שעל דעת כן עשה. והדברים דלא סני בהו חומדן דעתא אלא צריך גילוי דעת כהיא דפ' המקדם ההוא דזבין כל נכסי אדעתא למיסק לא"י ובעיבלא דזבין לא אמר ולא מידי אמ' רבא הוי דברים שבלב ואינם דברים והוכיחו זה מהא דהאומר לחבירו הבא לי מן החלון וכו' וזהו עלמו נדון דידן והוא צריך שלשה דברים. הראשון

גילוי דעת בשעת המכר. הסני צריך שיהיה הדבר הנמכר קרקע. הסליסי צריך שיתחדש דבר המעכב אותו מלעלות לח"י. ומה שכתבנו שצריך בזה גילוי דעת ולא סגי בחומדן דעתא הנה הוא מבואר מגופא דעובדא דרבא דקאמ' הוו דברים שבלב ואינם דברים דמסמע דבעינן דברים בפירוש ולא דגיזל בתר חומדני דחומדני לא הוו אלא דברים שבלב ואין בם מועיל ולזה לא קאמ' רבא מאן ליימא ליה דלא אזיל אתוסס דבעי למיסק דילמא בלאו הכי נמי הוה אזיל דא"ל אמ' כן הוה משמע דאי ידעינן דבשביל כך הוא מוכר אפי' בחומדנא סגי להכי אמר הוו דברים שבלב ר"ל אפי' כודע שבדעתו היה כך לא יועילנו. ולענין שצריך שיאמר כן בשעת המכירה הוא גם כן מובן מלשון הגמרא דקאמ' ובעידנא דזכין לא אמר ולא מידי דמשמע שבעת שהיתה מועלת המכירה הוא שעת המכר ולא קודם לכן ומן משמע מלשון רש"י ז"ל שכת' אבל אם מכר וכו' אפי' אמר בשעת מכירה וכו' וכן כת' בחושן המשפט. והטעם הוא דכל שלא פירש כן בשעת מכירה לא מהני אפי' אמ' קודם לכן שהוא מוכר בשביל כך. הוא מפני שאנו אומרים כיון שלא חזר והזכיר כן בשעת המכר דילמא הוא רוצה למכור אפי' בלא סיבה זו דהא כמה פעמים אדם מוכר קרקעות ואין ידוע למה מוכר. וזה שאומרו דאם אמ' בשעת מכירה שהוא חוזר לעלות לח"י יכול לחזור בו. אבל זה שאינו חוזר אלא אחת עיכוב הוא כשאמר כן בשעת מכירה בדרך גילוי דעת נעלמא הזכיר שבת המכר. הסני שכתבנו שיהא הדבר הנמכר קרקע כך פי' דס"ל ז"ל שם דזכין נכסים ר"ל הקרקעות לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שמתפרנס מהם אם לא היה בדעתו לעקור דירתו מכאן אבל אם מכר מטלטלין אפי' אמ' בשעת מכירה שדעתיה למיסק המכר קיים אם לא שהתנה כן לפי שלפעמים אדם מוכר מטלטלי' אפי' דעתו ליסחר כאן. הסליסי שצריך שיארע דבר המעכב הני איתה שם ההוא נברא דזכין נכסיה אדעתא למיסק לא"י למוף לא סליק אמר רב אשי אי בעי סליק. אוכ' דאמרי אמ' רב אשי אי בעי לא סליק מאי ביניהו איכ' דאתי אילד אונסא באורחא לליסנא קמא אי בעי סליק כשומא חכורה ולליסנא נתרא צריך שיוכל ללכת בלא עיכוב. ופסקו הפוסקים ז"ל כליסנא נתרא. ויש עוד להביא ראיה ממה שהוזכר בפ' אלמנה ניזונית ההוא עובדא דהות בצורתא בגרדעא זביניהו כולי עלמא לאפדייהו. לסוף אתו חיטי אמ' רב נחמן דינא הוא דהדרי אמרייהו ואסיקנא הלכתא זבין ולא איעטריכו ליה זוזי דהדרי זביני:

והוי יודע דהא דלא איעטריכו ליה זוזי דהדרי זביני תיינו דלא איעטריכו ליה מחמת דבר שנתחדש כמו ההוא עובדא דגרדעא או שמכר נכסיו לקנות דבר ידוע ומונע שלא לרצונו עמן שחזרו בהם המוכרים לו אותו דבר. אבל אם אין שם מונע אלא שהוא היינו דוקא לקנות אע"פי שמונא לא הדרי זביני. כיון דליכא הכא אלא גילוי דעת בעלמא וגרע כחיה מתנאי דאי הוה תנאי גמור אפי' לא נולד לו דבר המעכבו אלא מרצונו אינו רוצה לעשות הדבר שמכר בשבילו הדרי זביני. וגם צריך שתדע דבהא דזבין ולא איעטריכו ליה זוזי צריך שיאמר בשעת המכר שהוא מוכר בשביל כך לא הדרי זביני. ואע"פי דבההוא עובדא דגרדעא לא הוזכר שפירשו כן בשעת מכר באני אתם שהדבר היה נודע מעצמו אצלם והדבר מעיד על עצמו דלא שכיח שרוב בני העיר ימכרו שדותיהם בזמן אחד אם לא מסבה שהיה כללת זונעת לכלם ולכך דן אותה רב נחמן בהגך מילי דסגי בהו חומדן דעתא דחומדנא דמוכח הוא ואינו צריך אפי' גילוי דעת אבל ענין שיארע ביחיד או יחידים אין סבתם נודעת מעצמה ויש לתלות בכמה סיבות ולכן צריך גילוי דעת בשעת מכירה שמפני שנצטרכו לעשות כך או לקנות כך הוא מוכר אבל בלאו הכי לא הדרי זביני. והדברים שצריכים תנאי גמור הם שאר כל הדברים חוץ מאלו שזכרנו כדק"ל כל תנאי שבממון קיים והכל לפי תנאו ואם נתקיים התנאי נתקיים המכר ואם לאו המכר בטל.

ודבר ידוע שמספני התנאי הם ששה ויש מחלוקת בין הפוסקים ז"ל מה צריך להיות מהם בתנאי שבממון ולא אחריך בזה כי לא שאלתם על ענין זה וגם כי כבר כתבתי פעם אחרת לה"ר יוסף הלפחאל יל"ו והנה הכתב אצלכם לכך אין צריך לפרוט הדברים:

והנה הנדון שלכם פשוט הוא שהוא מהדברים שצריך בהם גילוי דעת ויש בוכל תלקי הדברים הנזרמים ביעול המכר שהרי הדבר הנמכר הוא קרקע ולא מטלטלין. וגם כפי לדברי השאלה שהתנו כן בשעת מכירה ושמעון אינו כופר בזה אלא אומר שזה אינו מפורש בשטר המכירה שבידו שעשו בנופן שלהם וסובר דכיון שאינו כתוב בשטר אינו מועיל. וגם אירע להם דבר המעכב מלעלות ומה שלא חזר לעירו מיד היה מחמת פחד המלכות אלא שיש לב"ד לחקור מצד שנת אדך הדבר הרבה מה היתה שבת אורך העיכוב מלחזור וגם אם שתקו כל זה הזמן או מיהו בזה וגם אם שתקו צריך לדעת אם יש סבה לאותה שתיקה ועל פי זה ידונו כפי מה שיראה להם אחר שתהיה כונתם אל האמת. ובר מן דין הנה בנדון זה יראה שאין צריך לחקור על זה שהרי לפי דברי השואל תנאי היה ביניהם שאם לא יעלו לא"י יחזיר להם הקרקע ואם הדבר כן אית דין ולית דיין שאפי' כתעכבו בלא שום סיבה אלא מרצונם לא רצו לעלות צריך להחזיר להם הקרקע ואם שמעון כופר בזה צריך ליסבע שלא היה שום תנאי ביניהם לא בכתב ולא בעל פה ואם הוא מודה שיש בידו שטר הקנין בעידי ישראל אלא שאומר שלא נזכר בו שום תנאי צריך להראות השטר ויש לב"ד לכפותו על זה שהרי אפי' מי שאינו יודע זכותו ביד מי הוא צריך הדיין להטיל חרם על כל מי שיודע לו זכות בעדים או ראיה שיראה אותו לדיין ואפילו אותו זכות ביד מי שבגנבו צריך להראותו דמאי שנא הוא מאחר והדרב' כ"ש הוא דכיון שיש בידו זכות של שבגנבו והוא תובע ממנו היאך יתכלוהו דבר איסור להגבותו ממון שאינו שלו אלא מזקיקין אותו להראות כל מה שבידו לזכות זה שבגנבו עכ"ל וכ"ש הוא לגדון דידן שהם טוענים טענת בריא שזכותם מפורש בשטר שבידו שודאי צריך להראותו. עוד כתב הרא"ש ז"ל על מה שנשאל האומר לחבירו שטר שביד יש לי בו זכות שהורו הגאונים ז"ל שצריך להראותו. תשובה הוראה זו של הגאונים ז"ל לא פשטה בארצנו ואין כופין לשום אדם להראות שטר שבידו לטענת אחר שאומ' שיש לו בו זכות אם לא שיאמ' לפני ב"ד דברים שיש בהם אמתלא אז יראה השטר לב"ד וראו אם יתנלו בו זכות זה שטוען ובענין אחר אין כופין לאדם להראות שטרו שאין האדם רוצה שידעו העולם עושרו ומנוו ע"כ והדבר פשוט שדברי הרא"ש ז"ל הם באינם דעלמא אבל התובע עצמו פשיטא שצריך להראות כל כתב שבידו וצריך הדיין להזקיק הנתבע והתובע להראות כל שטר שיש להם כדי שיתברר האמת. וכ"ש בנדון זה שהרי אפי' באינם דעלמא כת' הרב ז"ל שהם אומ' דבר שיש בו אמתלא צריך להראות השטר לב"ד כ"ש כאן שהו' בעל דבר והתובע טוען בריא ויש אמתלא בדבריו וקרוב לודאי לפי הגשמע שעיקר המכר היה בשטר בידי ישראל ושם נתפרשו הדברים ולפיכך צריך להכריחו להוציא שטר זה. ובודאי שדין מדומה הוא זה ושמעון הגז' שקרן כמה שאומ' שאין לו שטר. וצריך הדיין לחקור ולדרוש ולעשות מאמצי כחו לשם שמים להוציא הדין לאמתו. והנה שברו אתו. ולפניו פעולתו. ותהיה שלמה משכורתו:

שאלה ד

ראובן שקיבל קרקע במתנה על מנת שיפרע לפלוני שך מעות לזמן פלוני

וקודם שפרע אותם מעות מכר אותו קרקע לשמעון בעדים וקנו ממנו בקנין סודר ועבר זמן מה ולא תבע ראובן משמעון דמי הקרקע וגם השט' לא נכתב יותר מיתם ראובן על המכר וחזרה לבטלו וטען ואמר כיון שהקרקע ניתן לו במתנה על תנאי בשעת שמכרו עדיין לא קיים תנאו הנה עדיין הקרקע אינו שלו ומה מכר לשמעון. עוד טוען דכיון שלא קבל המעות משמעון וגם לא החזיק שמעון בקרקע ואין כאן אלא קנין סודר והשטר עדיין לא נכתב אם כן יכול הוא לחזור ולבטל המכר יורנו רבינו הדיין עם מי:

תשובה ודאי דאין כאן דין עייל ונפיק אזוזי שהרי לא שאל ראובן המעות כלל והיו מוכנים ביד שמעון ואלו שאלם תכף ומיד היה נותנם לו. אלא שראובן רוצה לבטל המכר משום טענות הראשונה כיון שמכר קודם שקיים תנאו הרי מכר דבר שאינו שלו

שלו ואין זה מכר. הטעית כיון שאין כאן לא כסף ולא חזקה אלא קנין סודר והסטר לא נכתב עדיין לא נתקיים המכר ויכול לחזור בו. ובשתי הטענות אין בהם ממש אם לראשונה מאחר שהמתנה היתה בעל מנת הגה קנה משעה ראשונה שאע"פי שכמה חילוקים נאמרו בענייני התנאי כתבם הרמ"בם ז"ל פ' ג' מהלכות זכייה ופ"ו מהלכות אישות. הנה אם היה מעכשיו אין צריך לשום דבר מומפסטי התנאי והטעם הוא שתעת' נעשה המעשה ויקיים תנאו אח"כ וכאומ' על מנת. למי קי"ל דכאומ' מעכשו דמי כדתנן בפ' האומר אמר להשה הרי את מקודשת לי על מנת שאתן לך מאתים זוז הרי זו מקודשת ויתן ונרסינן עלה בגמ' איתמ' רב הונא אמר והוא יתן רב יהודה אמ' לכשיתן מאי ביניייהו איכא ביניייהו איכא שפשט ידה וקיבלה קידושין מאחר לרב הונא לא תפסי בה קידושין ולרב יהודה תפסי וכתב הרי"ף ז"ל והלכתא כרב הונא דקי"ל כל האומר על מנת כאומ' מעכשיו דמי. וכן כת' הרמ"בם ז"ל פ' ג' מהלכות זכייה ומתנה. ורש"י ז"ל כת' אמ' רב הונא והוא יתן בסירלה ומז חלין הקידושין למפרע ע"כ הרי לך דמשעה ראשונה חלו הקידושין כשיקיים התנאי וקידושי שני אע"פי שקדמו לקיום התנאי אינם כלום מאחר שלבסוף קיים תנאו. והוא הדין בעלמו לענין מתנה זו כיון שהיא בעל מנת קנאה ראובן משעה ראשונה הואיל ולבסוף קיים תנאו. וזה לשון הרמ"בם ז"ל פ' י' מהלכות אישות כל האומ' על מנת כאומ' מעכשיו דמי ואינו צריך לכפול התנאי ולא להקדימו למעשה. כיצד האומ' להשה הרי את מקודשת לי על מנת שתתן לי מאתים זוזי. הרי זה נישאת על מנת שתתן לי מאתים זוז הרי חצי זו נתונה לך במתנה על מנת שתתן לי מאתים זוז תנאי קיים ונתקדשה זו או נתגרשה זו או זכתה זו בחצי והם יתנו המאתים זוז והם לא נתנו לא תפה זו מקודשת ולא זו מגורשת ולא תזכה זו בחצי. ואע"פי שלא כפל תנאו ולא הקדימו למעשה ונתן הקידושין או הגט לילה והחזיקה זו בחצי אח"כ השלימו תנאם הרי כשקיימו הנאם תזכה זו בחצי או נתקדשה זו או נתגרשה זו משעה ראשונה שבה נעשה המעשה כאלו לא היה שם תנאי עכ"ל. הרי מבואר דמאחר שהוא בעל מנת משעה ראשונה זכה הזוכה וקנה הקונה כיון שלבסוף קיים תנאו וא"כ המתנה שניתנה לראובן בעל מנת זכה בה משעה ראשונה כיון שקיים תנאו לבסוף והם כן מה שמכר שלו הוא מוכר ומכירתו קיימת וכן נמי מוכרח מדברי הרמ"בם ז"ל פ' ח' מהלכות גירושין. והטענה השנית שטען שמאחר שלא היה לא כסף ולא חזקה רק קנין סודר והסטר לא נכתב. גם טענה זו היא בטלה. דקנין סודר קנין מועלייא הוא לקנות בלא שטר ובלא חזקה דקנין סודר הוא אחד מן ההקנאות שקונין בקרקע וזה מפורש בפ' האזהב ובכמה מקומות בתלמוד. ולענין אם צריך עם הקנין נתינת מעות אע"פי שיש מחלוק בין הגאונים ויש מהם סוברים שצריך נתינת דמים עם הקנין אע"פי שאין הכונה לקנות באותן מעות מ"מ צריך לפרוע המגו' כדי שיהיה נקנה הדבר בקנין סודר. אבל אין כן דעת הרמ"בם ז"ל אלא כדעת הסוברים דלא בעינן מעות עם הקנין שכת' פ' ה' מהלכות מכירה וז"ל הקרקעות והעבדים והבהמה והמטלטלין כל אחד מהם נקנה בחליפין והוא הנקרא קנין סודר וכת' הרב המגיד ז"ל דעת רבינו כמי שסובר שדין קנין סודר הוא אפי' בלא כסף וכן עיקר עכ"ל וכתוב בחושן המשפט וז"ל הקרקע נקנה וכו' בקנין כילד הקונה נותן כלי למקנה והוא יקנה לו החפץ שלו בחליפי הכלי שהקונה נותן לו וכיון שמשך הכלי נקנו החליפין ללוקח לו למקבל המתנה בכל מקום שהן ואין אחד מהם יכול לחזור בו ואפי' אין עדים בדבר אם הם מודים זה לזה ע"כ. וכתבו הרמ"בן ז"ל והרש"בא ז"ל בחידושיהן דאליס כח הקנין שאפי' במקום שנהגו לכתוב שטר אם קנו בקנין סודר אע"פי שלא כתבו הסטר המכר קיים ע"כ ואע"פי שנראה מדעתו של מ"ז הרש"בן ז"ל דבמקום שנהגו לכתוב שטר לא קנה בקנין סודר עד שיכתוב הסטר ודבר תימה הוא ונראה לענ"ד דעתי להכריע דהוא ז"ל לא אמרה אלא אם היה העיכוב מצד המוכר שעשה סיבות ואמתלאות לעיכוב כתיבת הסטר ואמתמה העדים דאז אמדינן דעתיה דלא סמכה להקנותו בקנין סודר לחוד אבל אם עיכוב הסטר היה מצד התרשלות הקונה ופתיותו כמו כדון דילן שהקונה מצד פתיותו כל זמן שלא תבע המוכר מעותיו נראה בעיניו מיעוט דרך ארץ לכתוב הסטר בזה ולאי מודה מ"ז הרש"בן ז"ל שקנה. הנה נתבאר לך שקניית שמעון שקנה בקנין סודר קנייה גמורה ואמתא היא וזכה בקרקע והרי היא שלו זהו מה שנראה לענ"ד:

שאלה ה

ראובן שאמ' לשמעון קנה לי חיטה אחת של נמר מהגולרי שאני חייב לותה ליסמעאלי אחד והלך שמעון וקנה חיטה בהקפה כמו שאמ' לו ראובן וכשה"ש חיטה לא רצה היסמעאלי לקבלה כי לא ישרה בעיניו ואמר ראובן לשמעון תחזירנה לגולרי והגולרי לא רצה לקבלה וידע ראובן בזה ונשארה בבית שמעון אח"כ הוצרך שר העיר אל חיטה ולקח חיטה בלא כסף וכלה מהיר והגולרי תובע המעות וראובן אומ' לשמעון שיפסיד דמי חיטה לפי שהי' לו לקחת חיטה טובה ואלו היתה טובה היה מקבלה היסמעאלי בעל חובו ולא היה לוקחה אשר ועוד שהשר לקחה מביתך ועוד שנשאת בית ולכן תתחייב בדמיה. ושמעון משיב שאני קניתי חיטה טובה ולא רעה ואפי' אינה מן המשובחות מ"מ היא מן הבינוניות אשר דרך בני אדם לקחת אותה ואם בעל חובך אלם וקשה ולא רצה לקבלה אני מה פשעי ואתה הוא שפשעת בעצמך מאחר שידע שבעל חובך קשה היה לך לנוות שאלתה לך מהמשובחות משופרי דשופרי אע"פי שידוע שהם ביוקר ומכיון שלא אמרת אלא חיטה ירעה סתם קניתי כדרך כל הקונים מן הבינוניות. ומה שאמרת שהשר לקחה מביתי הנה בכל מקום שהיתה היא שלך וברשותך עומדת. ומה שאתה אומ' שאני נשאתי ונתתי ביד מה אוכל לעשות מאחר שהשר ידע שהיריעה שלך היא תחת ידי ושאל אותה בפירוש ולקחה ממני בעל כרחי ואנוס הנמנה פטריה. עכ"ל:

תשובה

דברי שמעון נראים נכונים שהרי ידוע שבשליחו של אדם כחותו וזלתי לדבר עבירה. ואע"פי שאם שינה מדעת משלחו או עיוות בשליחותו אין מעשיו כלום ומלי אמר ליה משלח לחקוני שדרתיך ולא לעוותי הנה בנדון זה שמעון קנה בשליחות ראובן ולא שנה ולא עיוות בין בשטוס שהרי לא קנאה אלא בשוייה בין בירעה עלמה שקנה שהיא כדרך כל הירעות הנקנים והנמכרים ומאחר שעשה שליחותו של ראובן בלא עיוות ובלא שינוי הירעה היה של ראובן משעת קנייה וברשותו קיימת בכל מקום שהיא ואם נאנסה ביד שמעון הו"ל כשלוח שאירעו אונס שהוא פטור כדאית' בגמ' מציעא פ' ז' וכת' הרמ"בם ז"ל פ"ב מהלכות שלוחין ושותפין וז"ל שליח שאירעו אונס וכו' נשבע שבועת השומרין ויפטר וכת' בחשן המשפט ע"ש הגה מבוא' דשליח שאירעו אונס ישבע שאירעו אונס שהוא טוען ויפטר ולכן שמעון שלוחו של ראובן ישבע שנאנס הירעה כמו שאומר ויפטר. אבל אם האונס שאירעו היה במקום רחוק צריך להביא עדים שיעידו על אונסו דהא יליפינן לה מקראי בפ' ו' דמציעא נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה וכו' הא במקום דאיכא רואה עד שיביא עדים ומייתי עלה עובדא דההוא דאיתבר ליה תביתא דחמרא בריסקתא דמחוזא ואמ' ליה רבא ריסקתא דמחוזא שביקי אינשי זיל אייתי סהדי וכו' וכן בהוא שליח דאמ' למשלחו זבינת לך ת' דני דחמרא ותקיפו ואמ' ליה רבא קלא היא להו זיל אייתי סהדי ופטירת. וכן כת' הרמ"בם ז"ל בחותו פרק עלמו ואם היה האונס במקום שאיפשר להביא עליו עדים או דבר שהוא גלוי וידוע לכל וכו' ה"ז צריך להביא ראיה ואם לא הביא עדים אינו נאמן ומשלם ע"כ. ואם כן בנדון זה שהוא גלוי ומפורסם צריך שמעון להביא עדים שהשר לקח ממנו הירעה בחזקה ויפטר. ומה שטוען ראובן לחייבו מפני שנשא ונתן ביד לא דבר' נכונה שאע"פי שהדברים אלו' בענין נושא ונותן ביד בגמ' ובהרי"ף ז"ל פ' הגזול והרמ"בם הלכות חובל ומזיק וכחושן המשפט ויש בזה חילוקים ודקדוקים הרבה מ"מ בנדון זה שהירעה היא של ראובן והיא אבל שמעון מופקדת והשר שאל אותה בפי' אע"פי שנשא ונתן ביד פטור ואפי' לא היתה ברשות שמעון אלא במקום אחר ואמ' לו השר הבא אותה לי ממקום פלוני פטור וגדולה מזו כת' ה"ר הרש"בן ז"ל על מה שאמרו שאם אנסוהו והביא חייב כת' וז"ל הני מילי אם אותו ממון אינו במקום שיד האנס שולטת עליו אבל אם הוא במקום שיד שולטת אפי' אינו רואה כל שיכול לחפש ולמצוא פטור האנס וכת' הה"מ ז"ל שזה בכלל דברי הרמ"בם ז"ל. וכ"ש אם הדבר בידו וכח האנס בשבילו ושאל אותו בשם בנדון דידן שאמ' לו

בפירוש

בפירוש מ"ם תן לי יריעה פלונית שתחת ידך שודאי אע"פ שנתכה בינו פטור וכן כת' הרא"ה ז"ל בשם רבו מ"ז הרמ"בן ז"ל וז"ל אם היה בידו פקדון ואנסוהו עכו"ם לתתו להם כיון שבא לו האונס מתחת אותו תמון פטור שידו כיד הבעלים והדעתה דהכי אפקידו גביה והדעתה דהכי קיבל מהם שאין אדם מיחס עצמו על ממון חבירו יותר ממחזקו ע"כ. הנה כתבאר שמעון פטור והיריעה ברשות ראובן עומד ושלו נאנסה והוא חייב לפרוע דמיה. ולא יבקש להפטר בשום סיבה. אלא יקבל הדין באהבה וחיבה. נאם הכותב בס' ובנחה יאמר טובה. הצעיר בנני אדם וחוה. אברהם בכה"ר יעקב אבן עזרא ז"ל:

שאלה ו

ושאלת בענין דיני הערכאות מה הוא האסור והמותר בזה ואם כבר דנו אם חייב להחזיר לחבירו מה שקיבל ואם קבלו על זה קנין אם יש בו ממשות עכ"ל:

תשובה

גודל איסור המביא דין ישראל לפני עכ"ג הוא ידוע לכל וזכר בכמה מקומות וגם רש"י ז"ל מביאו בפירושו על פסוק ואלה המשפטים ואותו לשון עצמו הוא במדרש ילמדנו פרשת משפטים. ומה שכת' ומייקר שם האלילים הוא כולל את אותה זו אע"פי שאינם עע"ז הרי הם מכחישים משפטי תורתנו והמביא דין לפניהם מ"ז עושה עליו לדתם על תורתנו וכן כת' מ"ז הרמ"בן ז"ל. ואיסור זה דאוריתא הוא כדתניא בפ' המגרש ר' מרפון אומ' כל מקום שאתה מוצא אונריות של עכו"ם אע"פי שדיניהן כדיני ישראל אי אתה רשאי להדקק להם שנא' אשר תשים לפניהם. ולא לפני עכו"ם ואע"ג דהתם נמי הנא לפניהם ולא לפני הדיוטות ואנן הדיוטות אנן דהאידנא ליכא מומחין וכדאקשי ליה אביי לרב יוסף כבר תירצו בגמרא דבהודאות והלוואות ועשוי נם והדומה לכל זה דשליחותייהו דמומחין עבדינן לאפוקי דיני קנסות דהוא מידי דלא שכיח ואית ביה חסרון כיס דלא עבדינן שליחותיהו. ובקבלת גרוש כתיב בה משפט ובעי ב"ד מלאוריתא והאידנא ליכא מומחין והיאך מקבלין גרוש ומותרים בבת ישראל והא הדיוטות אנן. תירצו בתוס' דבהא נמי עבדינן שליחותייהו ואין תירוצם מספיק להתיר עכו"ם בבת ישראל. והרש"בא ז"ל כתב דממשמעות הפסוק מצינן למעבד הכי דכתי' וכי יגור אתכם גר או אשר בתוככם לדורותיכם משמע שבכל הדורות ראשין לקבל גרים אע"פי שהדבר ידוע שאין בכל הדורות ב"ד מומחין ומהאי טעמא נמי אוריגן בפ' ד' מתוסרי כפרה דהרלת דמיס לא העבבא הנה נתבאר דאע"ג דמלפניהם אימעוט נמי הדיוטות הכשרים הוה מטעם דשליחותן דמומחין עבדינן אמנם עכו"ם דלא שייך בהו האי טעמא דהא לאו משום שליחות דמומחין דינן עבד ואינם מודים באמונתנו כ"ם דלא מכווני לשליחות חכמינו ולאו בני שליחות ניהו אפי' במידי דשייך שליחות ואכתי באיסורא דאוריתא דנפיק מקרא דלפניהם קיימי:

ודבר

פשוט הוא שבענין שאין דיניהן כדינינו מלבד גודל האיסור שבו אלא שהדין בפניהם ה"ז גזלן וססול לעדו' ואם קידש אשה באותם מעות שקיבל בדיניהן אינה מקודשת דלא קי"ל כר' שמעון דאמ' סתם גזלה יאוש בעלים כדאיתא בפ' האיש מקדש. וכל זמן שלא החזיר ולא שילם לחבירו מה שנטל ממנו שלא כדינינו הרי הוא גזלן וססול לעדות ומנדין אותו עד שיחזיר לו. ואין לומר בכיונא בזה דינא דמלכותא דינא שאין המלכות מקפדת אלא להבטיר עדי הערכאות ומשום הכי מכשרינן שטר העולה בערכאות שלהן כמו שאנחנו לקמן בע"ה אבל אין המלכות מקפד' שיהא השטר נידון בדיניה' וכן כתוב בחשן המשפט בשם תשובת הרמ"בן ז"ל וכן כתב בחידושי בתרא פ' חזקת וכן כת' הרש"בא ז"ל בחידושי ניטין וכתב בתשובה שכן עשה מעשה שאם לא תאמר כן בטלת הם ושלום דיני ישראל עכ"ל וכת' הרמ"ה ז"ל בפסקי הלכותיו פ' המגרש כל מאן דכייף לבעל דיניה למידן קמי ערכאות חז' לשמותיה וכן כת' הרב ר' יצחק קרקושא בפירושו בפ' חזקת וכן תשובה להר"יף ז"ל כל המזמין חבירו לפני ערכאות מנדין אותו. והנה הענין מוכרע מעצמו דמאן דלא קיים דינא אע"פי שדן כדיני ישראל משתתין אותו כדאיתא בהלו מגלחין הדן בערכאות לא כ"ם שמשני טעמים הוא בר כידוי מפני העבירה ומפני שמרד בדין וכ"כ ה"ז הרש"בן ז"ל בתשובה. ומדברי כלם משמע דלא סוף דבר שאם כבר דן בדיניהן וזכה שלא כדינינו הוא שמנדין אותו עד שיחזיר אלא משעה שהוא מוחרים ומעיז פניו ואומ' שילך לדון לפניהם מוחין בו שלא ילך ואם עדיין עומד במרדו גוזרין עליו שאם ילך הוא מנוד' ואם עבר והלך הרי הוא מנודה וכת' בחושן המשפט וז"ל אין יכול לתובעו בדיניהם חלילה ואם דאפי' אותנו קמן ונתפייסו בדבר מחיכן להו ואי לא ליית מלוה משמתינן ליה ע"כ וכתוב במיוחריס וז"ל אחד מבעלי דינין שרוצה לדון בערכאות אין שומעין לו וכת' הרי"אף ז"ל בתשובה וצריך לגדותו ע"כ. ואפי' אם אחר שדנו בערכאות לא ידענו ולא שמענו דבריהם לדעת אם דנו בדינינו או בהפך צריך לכוף אותם מספק לסתור הדין ולחזור ולדון בדיני ישראל וגם אם ידענו שדנו להם בדינינו מ"מ צריכין לחזור ולדון בדיני ישראל ולעשות תשובה על מעלם אשר מעלו כי עברו על איסורא דאורית' ולחומר זה הענין כת' הרמ"בם ז"ל בסוף הלכות סנהדרין כל הדן בדיני עכו"ם ובערכאות שלהן אע"פי שדנו כדיני ישראל ה"ז רשע וכאלו חירף וגדיס יד בתורת מרע"ה שנאמ' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עכו"ם ע"כ וכן הוא בשאלתות פ' משפטים ובגמ' כמו שזכרנו לעיל. וכת' מ"ז הרמ"בן ז"ל בפ' משפטים לפניהם ואפי' אם קבלו עליהם השני בעלי דינים אסור להם לדון לפני עכו"ם וכן כתבתי לעיל בשם חושן המשפט. ומה שאמרת אם נטלו קנין על זה אם אפילו כתבו קבלתם קנין ועשו שטר על זה אפי' הכי אסורים לדון בערכאותיה' ואע"פי שדעת בעל התרומות ז"ל דאין אחר קנין כלו' אינו ענין לדבר זה וכת' בחושן המשפט בשם תשובת הרא"ש ז"ל וז"ל וכיונא בזה דנתי כבר כאן על מה שנהגו לכתוב בשטרות בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם ואמרתי חלילה ואם שיהיה רשות למלוה לתבוע הלוה בדיני אומות העולם דאפי' אם נתרצה הלוה למלוה בזה לפנינו מחיכן במלוה שלא להוליכו לערכאות אלא יתבענו בדיני ישראל ואי לא ליית מסמתינן ליה. והאי לכתבי בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם יש לפרשו שלא לעקור דברי תורה אלא כגון אי בגרא אלמא הוא ואין כח בדייני ישראל לכוף אותו אז יש לו רשות להביאו לפני עכו"ם שלא יפסיד ממונו ע"כ וכן האריך החושן המשפט סי' ר"ו:

ומה

שיש בו לד היתר הוא אם בעל דינו אם ואינו יכול לגבות ממנו בדייני ישראל אז מותר להביאו לפני הערכאות וכן כת' רב שרירא גאון ז"ל כל המורד בדין מתרין בו תחילה התראה מפורסמת ואם אינו מקבל מעידין עליו לפני הערכאות ונוכין ממנו דכי אמרינן לפניהם ולא לפני עכו"ם בתקום שיכול לגבות בישראל אל יזקק לעכו"ם וכן בדיין מומחה אל יזקק להדיוטות אבל אם אין ב"ד מומחה נדון גם בהדיוטות ואל יאבד הממון ובתקום שלא יוכל לגבות בישראל גיכה המוב בעכו"ם בדין וכן הדין והמנהג אצלנו לעכב ג' פעמים בבית הכנסת ואח"כ מתרין בו עכ"ל ז"ל וכן יש ראיה לזה ממאי דאמרינן בפ' החובל קרית לחברך ולא עבד גודלא רבא שדי עליה ופירשו רבני הצרפתים ז"ל אם הזמנת את חבירך לדין ולא רצה לילך אחריך דמה עליו כותל גדול דהיינו להוציא ממנו על ידי עכו"ם דכיון שנעשה סרבן בב"ד עכו"ם חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך ואפי' בגנו התירו לעשות כן כדאיתא בסוף המגרש. וז"ל הרמ"בם ז"ל סוף הלכות סנהדרין היתה יד העכו"ם תקיפה ובעל דינו אנס ואינו יכול להוציא ממנו בדייני ישראל תבענו לדין ישראל תחלה ואם לא רצה נוטל רשות מב"ד ומציל בדיני עכו"ם מבעל דינו ע"כ. וכן כתו' הרא"ש ז"ל בתשובה שזכרתי לעיל וכן כתוב בחושן סי' כ"ו וכן כת' בעמודי גולה:

הנה

נתבארלך שבשום לד. ואופן אין להביא דיני ישראל לפני עכו"ם חוץ מפרט זה כשיהיה הבעל דין אנס אינו לדייני הישראל אבל בלאו הכי אסור אפי' לב"ד ליתן רשות ללכת לפני עכו"ם. ועתה אודיעך דין שטרות העשויים בערכאות שאף ע"פ שאסור לדון לפני הערכאות מ"מ שטרות הנעשים על ידם דינן על פיהם כדתנן פ"ק דגטין כל שטרות העושים בערכאות של עכו"ם אע"פ שחותמיהם עכו"ם כשרים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים ור"ש אומר וכו' ואמרינן עלה בגמרא קא פסיק ותני לה שנא' מכר לא שנא' מתנה בשלמא מכר מכי יהיב זוזי קמייהו קנה ודאי שטרא דאיה בעלמא הוא דאי לא יהיב זוזי קמייהו לא מרעי נכסייהו

ובתבי ליה שטרא אלא מתנה במאי קני לה בהאי שטרא והאי שטרא מסקא בעלמא הוא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא ואי בעית אימא תנאי הוא דתנאי כל שטרות שאין כניסי נכסים שעל ידי השטר נגמר הדבר והיינו נמי שטרי מתנה הכי נמי כניסי נכסים וסתרורי עבדים שאינם כסרים בעש"נ: והנה בסוגיא זו רבו הפירושים והסברות והדקדוקים לפוסקים ז"ל ולא רציתי להאריך כי הנולד רואה לבוא בקברה והרמ"בם ז"ל אינו מכסיר שטרי הערכאות אלא במכר דווקא וגם בזה מצריך כמה תנאים האחד שיהיו עשויים בערכאות אבל מקום קיבוץ פליטים בלא קיום סופט שלהם אינו כלום וגם שיעידו עדי ישראל על אלו העדים שבשטר ועל השופט המקיימו שאינם ידועים לקבל שוחד וכתב הרא"ש ז"ל על דבריו ולא מסתבר כלל דמי יעיד עליהם שאינם מקבלים שוחד ומנין ידעו העדים זה ובלא סתם עכו"ם מקבלי שוחד הם כדאיתא בפ' כל כתבי אלא דאמרי' סתם ערכאות לא מקבלי שוחד ואין זה חלוי בעדות עדים רק סומכין על חזק"ו עכ"ל והסכמ' כל האחרוני' ז"ל דכל שטרי מכר והלואות העולים בערכאות כסרים ונוכן בהם אפי' ממשעבדי סברי קלא אית להו וכדאיתא בגיטין רב פפא כי הוה אתי לידיה שטרא פרסאה שעשוי בערכאות הוה מקרי לפני עכו"ם זה אלא בפני זה ומגבי' בים ממשעבדי זו היא הגירסא הנכונה שהסכימו עליה האחרונים ז"ל: הרי לך דכל שטר שאינו אלא לראיה ולידע אמתות הענין סומכין בזה על הערכאות דחזקה לא חיישי בפסייהו ולא מסקרי ואפי' לא כתבו שנתן המעות לפניהם כשר דאי

ודוי יודע שלהכשיר ספר העולה בערכאות לדון ע"פ גרוך שני תנאים הראשון שיהא נכתב כתקונו בדיניהם שאם אינו כשר בדיניהם פשיטא שלא נכשיר אנחנו אותו יותר מהם וכן כתב הרי"בם ז"ל בתשובה ומסיים בו דאין זה גרוך לפנים: התנאי השני שיהא כשר בדיניהם שאם יהי' בו שום דבר שנפסול בו שטר שלנו ואלו שלא נכשיר שלהם יות' משלנו וכתב בחשן המשפט בשם ה"ז הרמ"בן ז"ל וז"ל שטרות העשויים בסופרי המלך אפי' אין עדים חתומים בו אלא אחד הממונ' ע"פ המלך כשר ולא אין הדין אלא משום דינא דמלכותא ונובין בו אין המשועבדים דקלא אית להו ואם חסר בו דרך מדרכי ההקנאה כגון שלא הקנה מטלטלי אגב מקרקעי או שלא כתב דאקני וכיולא בזה אין דנין בו לענין אותו דבר שחסר ממנו' ואם יש בו דבר הפוסלו כגון שנתן לו מעות מתנה בלא אגב או שטרות בלא מסירה ובלא כתיבת קנה לך איהו וכל שעבודיה פסולים לגמרי דלא עדיפי ערכאות מסופרי ישראל שאין דינן של מלכים אלא להכשיר שטרות שלהם ולעשות סופר שלהם כמו עדים שלנו אבל לענין דרכי הקנאה לא עדיפא מסטרי דידן דאפי' העכו"ם במקומות הרבה חלוקים בדיניהן וכשיחסר מהן דרך מהגימוסין שלהן הדריכין לפי דעת אותו דיין פוסלין אותו לפי שכל מקו ברור לו דין וגימוס לפי דעת חכמיהם ומנהג מקומותיהם ואין המלכים מקפידים אלא להכשיר שטרות שלהם ע"כ: הנשאר פרט אחד צריך להזכירו שאפי' עם העכו"ם אסור לדון בערכאות וזה נזכר במדרש ילמדנו וכן בשאלות ותשובות ואלה המשפטים ופר' שופטים וז"ל ומנין שישראל ועכו"ם שיש להם דין ועסק זה עם זה שאסו' לומר לעכו"ם לך עמי לערכאו' לפי שהוא עובר בלאו שנ' מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי ע"כ: ומה שהולכי היום עם העכו"ם לערכאות הוא כדי ליגיל מיד' וכמו שאמרו פ"ק דע"ז הולכין לירידו של עכו"ם ולוקחי' מהם בהמה ועבדי' ושפחות שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמגיל מיד' ור' יהושע בן קרחה מתיר לגבות מהם מלוה על פה ביו' אידם מפני שהוא כמגיל הכי נמי לדון עם העכו"ם בעש"נ לא התירו אלא מהאי טעמא דמגיל מהם דהיינו שהעכו"ם לא ניית לדיניהו ואינו פורע לישראל על פי ד"ד לכן הותר להוליכן לערכאות שהרי אפי' ישראל אם הוא אלם ולא ניית לדינא מלילין מנהנו ע"י עכו"ם וכ"ש עכו"ם דלא ניית לדיניהו אבל אם העכו"ם ניית לדינא וכ"ש שהוא רוצה לדון בדיניהו ומקבל את הדין פשיטא שאסור להוליכו לערכאות ומזה הנדון כמה ק"ו לישראל עם ישראל הבא לתבוע לך פרטי איסור ההולך לדון בערכאות שלהם ואגב זה דין שטרות העולים בערכאות של עכו"ם הכשרן ופיסולן לסיכך מי שיש לו שטר על חבירו בגופן שלהם יביא אותו לפני דייני ישראל וילינוהו על פי הדרכים שזכרנו ואיש על מקומו יבא בשלו והמעיס בקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון ועל ישראל שלום:

שאלה ז

שאלת עוד וז"ל כי ראיתי מרבנין לבטלו נר שהדליקו בו בשבת ולא ידעתי מנין להם זה כי בגמרא אסרו לבטלו וכן פסקו הרי"ף והרמ"בם ז"ל וקבלתב הר"י בעל הטורים ז"ל אבא אדוני בגדול חסדך מאיר עיני אם יש להם שום סמך או שום נד היתר לסמוך עליו כי בקשתיהו ולא מצאתיהו עכ"ל:

תשובה

אמת כי בגמ' דינן ובפוסקי' שזכרת כתבו לאסור וכן נראה לפוס ריבטא לאסור בפשיטות דהא נר שהדליקו בו באותה שבת הוא מוקצה מחמת איסור וידוע דאסור לבטלו ולפ ע"ג דר"ש מתיר לא קי"ל כוותיה אלא במוקצה מחמת מיאוס אבל במוקצה מחמת איסור לא קי"ל כוותיה כדתנן בפרק כירה מטלטלין נר חדש וכו' ונרסינן עלה בגמ' ת"ר מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דברי ר"מ אומר' כל הנרות מטלטלין חוץ מנר שהדליקו בו באותה שבת ר"ש אומ' כל הנרות מטלטלין חוץ מנר הדולק בשבת כבתה מותר לטלטלה וכו' וטעמיה דר"ש משום שמא יבבהו בטלטולו ולאחר שכבה מותר לטלטלה דלית ליה לר"ש מוקצי' אלא דוקא מוקצה מחמת חסרון כיס כדתנן כל הכלי' מיטלין בשבת חוץ ממיסר הגדול ואיתא של מחרישה אבל מוקצה אפי' מחמת איסור מתיר לטלטלה ובהא לא קי"ל כותיה דבפ' מי שהחשיך פליגי רב אחא ורבינא חד אמר בכל שבת כולה הלכה כר"ש בר ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר אפי' במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבד ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותה שבת ע"כ וקי"ל דכל היכא דאיפליגו רב אחא ורבינא הלכי כדברי אביקל והרי אפי' המיקל קאמר דלית הילכתא כר"ש במוקצי' מחמת איסור ונר שהולקה בו באותה שבת הוא מוקצה מחמת איסור: ועוד טעמא רבה איכא בזה דלא קי"ל כר"ש בנר שהדליקו בו באותה שבת דהא עיקר גדול אגלנו דכל תידי דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא וכ"כ הרמ"בם ז"ל דעיקר אגלנו כל מה שהוקצה לבין השמשות ואינו מותר לטלטלו באותה שעה אסור לטלטלו כל השבת והוא אומרים מינו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא עכ"ל וכדאמרינן גבי כוי סוכה מינו דאיתקצאי וכו' ואינו יכול ליהנות מהם אלא אם כן אמר איני בודל מהם כל בין השמשות ודבר פשוט לתנאי זה לא שייך בנר שהרי בין השמשו' בודל הוא מאנו בעל כרחו שהרי הוא דלוק:

ומה שיש רוצים להתיר לבטלו על ידי מעט לחם שנותנים בו מערב שבת ורוצין לדמות זה למה שאמרו בפ' כירה במת שמניחין עליו כבר או תינוק ומטלטלין: זה טעות גמורה שאם לחם זה מועיל למה יתנוהו מערב שבת יתנו אותו אפי' בשבת כמו שנותנים על המת בשבת: וכתוב בפסקי הרא"ש ז"ל וז"ל מכאן אתה למד כי אלו האנשים שנותנין כבר על המנורה שהדליקו בה בשבת ומטלטלין אותה מתוקום לתוקום אינו עושין יפה ע"כ: ובפ' נוטל מסיק רב אשי דלא ב"ש ירו כבר או תינוק אלא לאת בלבד מפני כבוד הבריות ומפני שאדם בהול על מתו התירו לו: ומה שיש מוסבין לתת טעם לנתינת הלחם בנר מערב שבת כדי שיהיה הנר בסים לדבר האותר כמו שהוא בסים לדבר האסור והמים שהם מוקצים מחמת איסו' וכיון שהוא בסים לדבר האסור ולדבר המות' מותר לטלטלו כדאית' בפ' כירה ובפ' נוטל: גם בזה לא דברו נכונה אלא התירו לטלטל כשהוא בסים לדב' האסו' ולדבר המותר אלא כלי שמלאכתו להיות' אבל כלי שמלאכתו לאיסו' לא הות' לטלטלו על ידי שנעשה בסים לדב' המותר יותר ממה שהוה דינו אלו לא נעשה בסים: ואע"פ שמצד זה היה איפשר' שיש לאלו בנר: מ"מ הנה אותו הלחם שנותנים הוא מעט או פירורין ולכל השחות היה צריך להיות אותו לחם חשוב מן השמן כי כל דבר הנעשה בסים לדבר האסו' ולדבר המות' לא הותר לטלטלו אלא אם כ' הדבר המות' חשוב יותר מן האסו' כדאמרינן התם גבי מחתה שאם אין האפר שבה חשוב הסור לטלטלה אף ע"פ שיש שם קורטי לבונה שהם מותרין ואפי' היו חשובין בלא אגאים כל שאינם חשובין לבעל הבית אסור לטלטל וכן מבואר באותה סוגיא שבסוף פ' כירה ובמקומות אחרים ולכן זה המעיט לחם שנותנים בנר אין בו מועיל: ועוד אפי' היו נותנים דבר חשוב אין הדב' ברור להתיר לפי שהשמן שבנר חשוב לו יותר לפי שהוא צריך לו לשעתו ולמנותו כל זמן שהוא דולק

וא"כ

אע"פ אפי' לאחר שכבה אסור משום דמיגו דאיתקלאי לבין השמשות
הו' וכ"כ הרי"בש ז"ל הגה מכל מה שכתבנו לא עלה בידינו טעם
להתיר טלטול גר שהדליקו בו באותה שבת:

ולאחר ההשקפה נראה שיש שני לדרים להתיר טלטול גר
שהדליקו בו באותה שבת לאחר שכבה. הלד
הראשון הוא ע"י תנאי מע"ש לטלטלו אחר שיכבה ואע"פ שלא הוזכ'
זה בגמ' דידן בירושלמי הזכירוהו וכן פסק מ"ז הרמ"כן ז"ל והביאו
אחיה מדאיתא התם אפי' התנה עליו מותר מה אכן קיימין אי כר"מ
אפי' התנה אסור אי כרבי יהודה וכו' אי כר"ש אפי' לא התנה מותר
תירצו כר"ש היא ומיירי בכוס וקערה ועשאה דאסר ר"ש אפילו
לאחר שכבו דאם התנה עליהם מות' הילכך לדידן דקי"ל דמוקצה
מחמת מיאוס שרי בין בגר של חרס בין בגר של מתכת מהני תנאה
ע"כ לשון הר"ן ז"ל בפי' ההלכות. ר"ל דבירושלמי פירשו דדבר
המוקצה מחמת מיאוס ליתן דאסור מוקצה מחמת מיאוס לית ליה
פקנת ע"י תנאי דאין תנאי מועיל לדבר המאוס לעשותו בלתי מוקצ'
הלא המיאוס שעושה אותו מוקצה לא פקע מיניה בשום אופן אבל
מתיר מוקצה מחמת מיאוס ואינו אוסר אלא מוקצה מחמת איסור
בגון גר שהדליקו באותה שבת לאחר שכבה הגה יש לו היתר על
ידי תנאי וא"כ לדידן דשריגן מוקצה מחמת מיאוס בגון גר ישן ולא
שריגן אלא גר שהדליקו באותה שבת ומטעם דאיקלאי מחמת איסו'
שהדלקה הגה נפתחו לנו שערי היתר על ידי תנאי מע"ש שלאחר
שיכבה יטלטלנו. והטעם בזה דמהני תנאי מע"ש אע"ג דאין יכול
לומר שאינו בודל ממנו כל בין השמשות כמו בנוי סוכה מפוש דנוי
סוכה בוף ופירות עצמן מוקצה ואם חל עליהם איסורה ב"ה תו לא
פקע אבל הגר לא הוקצה בוסו אלא הוקצה לאורו בעודו דולק מטעם
שמא יכבנו ואם כן בין השמשות בוסיה לא היה בוסו מוקצ' אלא נאסר
מלטולו מטעם הכיבוי וכיון שכבה אינו אלא מילתא דלא היה מוקצה
באותה שעה אלא לצורך אורו ולא הוקצה בוסו כלל הילכך מהני ביה
תנאה. ודע שטלטול זה לא הותר אלא לצורך בוסו או לצורך מקומו
אבל לצורך עצמו אסור דתנן פ' כל הכלים ביטלים וכו' ואמרי' עלה
בגמ' אמר רבא כלי שמלאכתו להיתר בין לצורך בוסו בין לצורך
מקומו בין מחמה לצל וכלי שמלאכתו לאיסור לצורך בוסו או מקומו
אין אבל מחמה לצל לא וכן כתב הרמ"בם ז"ל פ' כ"ה מהל' שבת וז"ל יש
כלי שמלאכתו להתיר וכו' ויש כלי וכו' עד אבל בשביל עצמו של כלי
אסור ע"ש ונתבאר דלצורך בוסו הוא לעשות אי זה דבר בו שבוף הכלי
הוי לאותו דבר ולצורך מקומו הוא אם הולרך למקום שהכלי מונח
בו לייבש שם ולצורך עצמו הוא כדי שלא יבבב או יפבר ואם כן בר זה
אע"פ שהתנו עליו הא מלאכתו לאיסור היא ולכן אין לטלטלו אלא
לצורך בוסו בבון להשקות בו לתרנגולין ודומה לזה או לצורך מקומו
אבל לצורך עצמו כדי שלא יפבר וכדומה לזה אסור לטלטלו. הגה
ביארנו לד היתר לכלי שהדליקו בו באותה שבת לטלטלו לצורך
בוסו או לצורך מקומו על ידי תנאי מע"ש על פי סבר' הרמ"בן והר"ן
ז"ל וכן דעת הרש"בא ז"ל וכן דעת הה"ממ והרי"בש וא"ז הרש"בץ"ל
ולדאי הוא כל אחד מהם לסמוך עליו וכ"ש בהלטרף כולם וכל
החוסש אחר דבריהם ועדיין לבו נוקפו אין חוששין לו וכתב א"ז
הרמ"בן ז"ל שדעת הרא"בד ז"ל דגרות כלי שמלאכתו להיתר הם
שאינו אלא בסיס לשמן ופתילה ואינם עושים אוס מלאכה וגם הרב
אלפסי ז"ל אומר דגרות משמשי שבת הן ואין שמלאכתו לאיסור אלא
בגון קורנס ורחת שאין להם תשמיש קבוע בשבת ע"כ ולפי סברא זו
אפי' לצורך עצמו של גר שלא יפבר מותר לטלטלו ע"י תנאי. ויש
לי ספק בענין זה אם צריך להתנות בכל שבת או אם די להתנות
בשבת אחת לכל השנה שיאמר כל גר שאדליק לכל שבת ושבת בשנה
זו אני מדליקו על מנת שבשיכבה אטלטלנו בשבת כדאמרי' בגדרים
הרוצה שלא יתקיימו בדריו ואמר בראש השנה כל נדרים שאני עתיד
לידור בשנה זו יהיו בטלים. ואיפסר לומר שאפי' לא התנה כלל
מאחר שהכל נהגו לטלטל הוי כאלו התנו ע"מ כן הם מדליקין וכן
כתבו קצת מפרשים בענין שמיטה דהתירא דנהגו שלא להשתמט
ה"ל כאלו התנה עמו כשהלוהו ע"מ שלא ישמטנו בשביעית וא"כ גם
לענין גר של שבת כל המדליק על דעת המנהג הוא מדליק ואפשר
שלזה נותנים פירוש לחס לעשות זכר שהמנהג לטלטל. סוף דבר
ע"י תנאי בכל שבת הדבר ברור שמותר לטלטל לצורך בוסו ולצורך
מקומו וגם המטלטל ע"י תנאי אחד לכל השנ' יש לו על מה לסמוך
וגם המטלטל ע"י תנאי בכל שבת אפי' לצורך עצמו של כלי יש לו על
מה לסמוך:

עוד יש לד אחר להתיר והוא אם הגר עומד במקום שיזוקו בו
בני הבית דאז מטלטלין אותו אפי' בלא תנאי דבמקום
היזק לא גזור רבנן וכדאמרינן בפ' כירה קוץ בר"ה מעבירו פחות
פחות מארבע אמות ובכרמלית אפי' טובא והטעם הוא דבמקו' היזק
לא גזרו חכמי' איסור שבות שהוא הולכת פחות פחות מארבע אמות
בר"ה אז הולכה בכרמלית אפי' טובא. ואם כן הוא הדין לגר בשהוא
עומד במקום שמזיק לבני הבית אז לאחריש שמותר לטלטלו דלאו
דוקא משום דרבים ניזוקים בו הוא שהתירו דה"ה אפי' בשביל היזק
יחיד ובפ' גדין אסיק רבינא דשפוד שלנו בו בשר בי' מות' לטלטלו
אע"פ שאין בו בשר מידי דהוה קוץ בר"ה וכ"כ מ"ז הרש"בץ ז"ל בתשו'
ובודאי רוב הגרות שלנו הם עומדים במקום שמזיקים לבני הבית
ויש בהם מותר שמניח ופתילות ומים מטונפים שמזיקים הבגדים
כשנשפכים עליהם ואיפשר לומר שעל זה סמכו לטלטלן ולהסירם
ממקומם אע"פ שלא התנו עליהם. והמעיין עוד בזה איפשר לו
למצוא לדדים אחרים. ומכל מקום להעמיד מנהג שכבר נהגו בו
הגה במה שכתבנו ודי. ואל שדי יריח עליכם ברכה עד בלי די משמי
מרומים. נאם הכותב בסדר ואל שדי יתן לכם רחמים ושלום.
להחכם כה"ר שלמה נר"ו:

שאלה ח

שאלת בענין שיהוי הקדרה
על האש בשבת ואמר' שראי'
בזה חילוקי' בין כירה וכופח
ותנור ובין גרופיס או קטומיס לאינם גרופיס וקטומיס וכן בענינ'
התבשילין איזה הוא הראוי להשהות וכן בענין תוכס או על גבן או
לסמוך להם כי רבו בזה סברות למפרשים ז"ל ובקשת ממני
להעמידך על בירור דיניהם בדרך קצרה כי רבה מבוכתך בהם זהו
מכוון דבריך אע"פי שבאו בהרוכה:

תשובה

ידעתי באמנה שאין אתה צריך
למודעי אבל לעשות רצונך חפצתי
ואני אפרש בקוצר כאשר צויתני
אע"פי שהדברים ארוכים בגמרא ופוסקים. ורבו בהם הדקדוקים
העולה מהם הוא שלשה דעות חלוקים. דתנן במסכת שבת כירה
שהסיקוה בקש או בגבבה נותנים עלי' תבשיל בגפת או בעצים לא
יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ואמרינן עלה בגמרא איבעיא
להו האי לאיתן לא יחזיר הוא אבל להשהות משהין אע"פי שאינן
גרוף או קטום ומני תנניא היא דתניא תנניא אומר כל שהוא כמאכל
בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה אע"פי שאינה גרופה
וקטומה או דילמא להשהות תנן והא גריף וקטום אין ואי לא לא
וכ"ש להחזיר והאריכו הרבה בזה בגמרא ויש בזה לפוסקים ז"ל שלש
דעות. הראשונה דעת הגאונים ז"ל שפסקו להחזיר תנן והלכתא
כתנניא ולפיכך כל תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו
על גבי כירה אפי' אינה גרופה ולא קטומה ואפי' הוא מלטומת
ויפה לו. הדעת השנית היא דעת הרי"אף ז"ל שסובר להשהות תנן
ולפיכך אסור אלא אם כן מלטומת ורע לו. הדעת השלישית היא
דעת הר"הה ז"ל שסובר כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אם אין
לימוקו יפה לו מותר אבל אם לימוקו יפה לו אסור ואם נתבשל כל
צרכו אפי' לימוקו יפה לו תלוי במנהג המדינה וטעמ' דזה מדאמרי'
בגמרא א"ל מר עוקבא ממישאן לרב אשי אתון דמקרביתו לרב
ושמואל עבידו כרב ושמואל ר"ל שאסורין ואנן נעביד כר' יוחנן דאמ'
אפי' מלטומת ויפה לו מותר ולפיכך אמרו לבני מדינתא דמקרבי לרב
ושמואל אסור לבני מערבא דמקרבי לר' יוחנן שרי ומאן דלית
מנהגא בעי נקיט לקולא כבני מערבא ואם רוצה להחזיר על
עצמו כבני מדינתא רשאי. גם בענין גריפה וקטימה יש חילוקין
בין כירה כופח ותנור וכן בענין התבשילין בין אי אם נתנו בו אבר
אי לא מבושל כמ"בד אי מבושל כל צרכו אי מלטומת ויפה לו אי לא רע לו
יש חילוקין לריכין אורך ואתה צוית לקצר לכן אכתוב לך מה
שכתבתי ביתר חרפי בלתדי מסכתא זו וכתב לי אני הצעיר וז"ל
כלי האש שלשה ודיניהן שנים והמקומות שלשה ודיניהן שנים
והתבשילין ששה ודיניהן שלשה. ר"ל כלי האש שהם כירה שהיא
מקום שפיתת שתי קדרות והם אחת לשתיהן וכופח שהוא מקום
שפיתת קדירה אחת והכל שלא מרובה משל כירה ותנור שהכל שלו
מרובה מכולן. דיניהן שני' כי הכופח שממולא ביניה בהבל הוא פעם
נכלל

נכלל עם הכיר׳ פעם נכלל עם התנור אם הוסק בדבר שאין הבלו מרובה כמו קש או גבבא דימו כבירה ואם הוסק בדבר שהבלו מרובה כגפת או עלים דימו כתנור׳ והמקומות שהם תוכה או על גבה או סמוך לה דיניהן שלשה תוכה ועל גבה דיקן שוה וסמוך לה חלוק בדיניו והתבשילין שהם ששה מי שו שנתנו בו מתיכה היה שו שולטמק ורע לו דין אחד להם שמותר להשהותן אפי׳ על כופח ותנור שאינם גרופים וקטומים והטעם הוא דאיסור שיהוי הוא מתקשה שמה יתתה בגחלים והבשילין אלו מסיח דעתו בהן מלחתות בגחלים כל אחד מטעמא דשייך ביה׳ והרביעי שהוא שיהוא תבשיל שהתחיל להתבשל אין משהין אותו בשום מקום זולתי שמוך לכירה מבעוד יום׳ החמישי והששי שהם תבשיל שנתבשל כל צרכו ומלטמק ויפה לו או תבשיל שנתבשל שלים ביטול שהוא מתבשל ויפה לו בתנור אפי׳ גרוף וקטוש אסור אפי׳ לשמוך לו ובכופח וכירה גרופים או קטומים מותר אפי׳ בתוכם ואם אינם גרופים או קטומים בזה הוא מחלוקת הפוסקים שכתבתי׳ ואם תשאל דמאחר שהכופח אם הוסק בגפת או עלים דינו כתנור דאפי׳ גרוף וקטוש אסור לשמוך לו וכ״ש תוכו או על גבו וכירות שלנו דין כופח יש להם שאין בהם אלא מקום שפיתת קדירה אחת ואם כן אפי׳ גרופים או קטומים אסור אפי׳ לשמוך להם׳ ותשובת דבר זה הוא שתדע כי מנהגנו הוא מיוסד על דעת הסוברי׳ להחזיר הקדרה על האש בשבת הוא שאסרה המשנה אבל להשהות מותר לדברי הכל לא שנא כירה או כופח ותנור בין בתוכו או על גביו וכ״ש שמוך לו ומשנתנו כתנגיה וזו היא שיטת הגאונים ז״ל שכתבו וז״ל ושאלתם בתבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי והוא להטמינו על גבי גחלים מבעוד יום או בכירה שאינה גרופה וקטומה׳ הלי לאתחזי לגא מילתא דכל דבשיל כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה אע״פי שאינה גרופה וקטומה כדקתני אין לגין בסר בגל ובילה אלא כדי שיטולו מבעוד יום וכתב ר׳ אלעזר אומ׳ עד שיגלו כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום וכתב הגגיה אומ׳ כל שהוא כמ״כ מותר להשהות על גבי כירה אע״פי שאינה גרופה ולא קטומ׳ וטעמא הוא דכיון דבשיל כמ״כ מטיא קדרה בעידנה ולא אתי לאתווי נחלים ע״כ וכן כת׳ רב שרירא גאון דהלכה כתגנה וכן כת׳ רש״י ז״ל וז״ל ואגן דמשהינן על גבי כירה שאינה גרופה וקטומ׳ אדמגנה סמכינן הואיל ואתי כוותיה כדאמרי׳ הא קרמו פגיה מבעוד יום שרי ואע״ג דלא בשיל כל צרכו ע״כ׳ וכן כתוב בפסקי הרא״ש ז״ל׳ ובשביל שרבו הדעות בהאי פיסקא ויש אדוקין במלות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר הנה להם במנהגם שנהגו על פי הפוסקים כתנגיה׳ ומיהו בעינן שלא תהא הקדרה נוגעת בגחלים דאם נוגעת שיהוי מיקרי ולא הטמנה ולכן מותר׳ ואע״פי שמכסין אותה בבגדים מלמעלה הרי הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל שמותר מבעוד יום וזאת היא הברת מ״ז הרמ״בן ז״ל והר״ן ז״ל כת׳ וז״ל ומנהגנו היום על פי סברא זו שטומנין את החמין בבגדים ובדברים שאינם מוסיפים הבל והקדרה עומדת על גבי כירה וכו׳ ושריגן הכי משום דס״ל דשיהוי עגין לעלמו והטמנה עגין לעלמו ולא אסריגן אלא דווקא כשאין אויר מפסיק בין נפת לקדרה דאז הויא כולה מוטמנת בדבר המוסיף הבל ואע״פי שרבי יוגה אוסר אלא אם כן תשים עליה כלי רחב דאז לא הויא הטמנה ויש שמחמירין כו׳ ותיה ומשיתין אלי חבית על הקדרה הנה הריב נהגו כהרמ״בן ז״ל שכדאי הוא לסמוך עליו׳ וכתב עוד הר״ן ז״ל ולפיכך לדברי מי שפוסק דלהחזיר תנן שרי אפי׳ אינה גרופה או קטומה ולדברי מי שפוסק להשהות תנן לריך שיתן את האפר וכ״ל שמנהגינו עכשיו כמאן דאמ׳ להחזיר תנן דאי כמאן דאמ׳ להשהות תנן אפי׳ בגרופה לא סני דהא תנורי חמין שלנו דין כופח יש להם שאין בהם אלא מקום שפיתת קדרה אחת ולא מהני ביה גריפה או קטימה וכדכתיבנא אלא ודאי כדאמרן׳ מיהו בעינן שלא תהא קדרה נוגעת בגחלים דאי לא הוה ליה מטמין בדבר המוסיף הבל ואסור׳ ולדעת רש״י ז״ל שהוא סובר דכירה קטומה אינה מוספת הבל אי תנורין שלנו ככירה דמיין אע״פי שנגעת בגחלים שרי דס״ל ז״ל דנהי דגפת של זיתים והדומים לו אסור להטמין בהם משום דהנהו כל שעתא ושעתא מוסיפין הבל מה שאין גחלים שותתים עליהם אפר שעוממות והולכות והבלן הולך ופורחת׳ וכת׳ הר״זה ז״ל שעל פי סברא זו נהגנו לאכול

ממין במקומותינו כמנהג הטמנתם ע״כ׳ הנה נתבאר לך שאם כירות שלנו יש להם דין כירה אפי׳ גריפה או קטימה אינם גריבות לענין להשהות עליהן בשבת התבשיל שניתן עליהם מבעוד יום אע״פי שלא נתבשל אלא כמאכל בן דרוסאי ואם כירות שלנו דין כופח יש להם מותרים ע״י גריפה או קטימה ודריך שלא תהיה הקדרה נוגעת בגחלים ואז מותר אפי׳ היתה מכוסה בבגדים ואם מנהגנו שהוא מיוסד על דעת הגאונים ז״ל והסכימו עליו רש״י והר״זה והרמ״בן והר״ן ז״ל וכדאי הם לסמוך עליהם להקל ובפרט שכבר נהגו כן כל קהלות אלו ומנהגן של ישראל תורה׳

שאלה ט

עוד שאלת ואמרת כי ראית שנוהגין כאן להסיר קדירת החמין מעל האש ולוקחין ממנה מה שרוצים ומחזירים אותה למקומה על גבי הכירה אלא שיש קצת שנזהרין שלא להניחה על גבי קרקע אלא על גבי כלים ותמהת על דבר זה ואמרת כי נראה לך שאין להם על מה שיסמוכו והתרכת בראיות שנראה מהם לאסור לפי דעתך ורצית לעמוד על דעתי על מה אנו סומכים שנהגנו בהיתר זה׳

תשובה

תנן בפ׳ כירה ב״ש אומרין טולין ואין מחזירין ובית הלל אומרין אף מחזירין ואמרינן עלה בגמרא אמ׳ רב ששת לדברי האומר אף מחזירין אפי׳ בשבת מחזירין ואף ר׳ אושעיא סבר דמחזירין אפי׳ בשבת דאמר ר׳ אושעיא פעם אחת היינו עומדים לעילא מר׳ חייא רבא והעלינו לו קומקום של חמין מדיושא תחתונה לדיושא העליונה ומזגנו לו את הכוס והחזרנוהו למקומו ולא אמר לנו דבר ע״כ׳ ושם בגמרא חילקו בין עודן בידו או הניחם על גבי קרקע או דעתו להחזיר או אין דעתו להחזיר׳ ואיכא תרי ליבני כליסנא קמא אם הניחו על גבי קרקע בכל גונא אסור ובעודן בידו אם דעתו להחזיר מותר ואם אין דעתו להחזיר אסור וכליסנא בתרא אפי׳ הניחם על גבי קרקע כל שדעתו להחזיר מותר ויש לזה לפוסקים ארבעה דעות הראשונה דעת הרי״ף ז״ל דפסק כליסנא קמא לחומרא ולדעתו אין להחזיר אלא אם כן הוא בידו ודעתו להחזירו וכן נראה דעת הר״י בעל הטוריס ז״ל׳ הדעת השני׳ יש מן הפוסקים שפסקו כליסנא בתרא לקולא ולא אסרו להחזיר אלא בתרתי לריעותא דהייטו הניחן על גבי קרקע ונם אין דעתו להחזיר אבל אי ליכא אלא חדא מיניהו מותר להחזיר׳ הדעת השלישית היא דעת הרמ״בם ז״ל שאוסר בהניחן על גבי קרקע אפי׳ דעתו להחזיר ואם לא הניחן על גבי קרקע בין הניחן על גבי כלי או עדיין הם בידו לריך שיהיה דעתו להחזיר׳ הדעת הרביעי יש מן הפוסקים שסוברים בהניחן על גבי קרקע כהרמ״בם ז״ל דאפי׳ דעתו להחזיר אסור ואם עדיין בידו או אפי׳ הניחן על גבי כלי מותר להחזיר אפי׳ לא היה דעתו להחזיר׳

וכל

חילוקי דעות אלו הוא על פי מה שנראה מגמרא דילן דמיירי אפי׳ בנטלו בשבת אבל בירושלמי משמע דהני תרי ליבני לא איפליגו אלא בנטלן מעל גבי כירה מבעוד יום ולא החזיר אלא עד שתשכה דהכי איתא התם נטלו מבעוד יום וקדש עליו היום ר׳ שמון בשם ר׳ אושעיא אמר אם הניחו אסור לשלטו וקאמ׳ עלה אינבעיא להו תלתא ביתא ד מהו הניחו על גבי ספסל מהו וכו׳ ומאחר שדבר זה מפורש בירושלמי כ כל לסמוך עליו דאין להחמיר אלא בשסלקו מבעוד יום אבל נטלו בשבת שרי להחזיר בכל ענין וכן כתב הר״ן ז״ל דנטלו בשבת בכולהו גווני שרי ע״כ׳ וכת׳ מ״ז הרמ״בן ז״ל וז״ל ויש מקילין על פי הירושלמי להחזיר אפי׳ אין הכירה גרופה או קטומה ע״כ׳ ומעתה אין לך היה על מנהגנו דהא יש מקומות שנוהגים להתיר לגמרי על פי הירושלמי׳ אבל אנן קפדינן שלא להניח על גבי קרקע זולתי אם יש קצת בורות שאין מדקדקין בכך ועוד דאפי׳ במקומות שנהגו על פי הירושלמי אין למחות בידם דיש להם על מה שיסמוכו הואיל ונזכר זה שם בפירו׳ וגם יש פוסקים מן המפורסמים שסמכו עליו והנהיגו להקל׳

שאלה י

שאלה ששאו ממני חכמי פאס והם החכ׳ כה״ר משה שוכליר יצ״ו והחכם כה״ר אברהם והחכ׳ כה״ר יוסף כרבשלה יצ״ו וז״ל רגילים נוהגים במקומינו׳ כשינטמק התבשיל נותנים בו

מרק

מדק ממקו' אחר ואין מקפידין אם יהיה אותו מדק חם או צונן ויש מהם שמקילי' יותר שמטמינים מערב שבת קומקום של מים חמין אעתא דהכי שאם יצמק התבשיל מותני' בו מלו המים ותמהנו על זה כי לא ראינו סמך לזה לא מהגמרא ולא בדברי הרי"ף ז"ל ולא בהרמ"בם ולא בהרא"ש ולא כבעל הטורים ז"ל וראינו ממעכ"ת להודיענו אם יש סמך לדבר זה ואיה מקומו עכ"ל:

תשובה דעו שמרכם האל כי מגורשי מארץ קטלוניא אנחנו ועל פי מה שנהגו אבותינו ז"ל בהיותם שם נהגנו גם אנחנו במקומות אלו אשר נתפזרנו בהם בעונותינו ואתם יודעים שרבני קטלוניא אשר כל מנהגי הקהלות מיוסדים על פי הוראת הרמ"בן והרש"בא והרא"ה והר"ן וז"ל ועוד כמה רבני גדולי אשר היו בכל דור ודור הרבני הגז' אע"פ שלא נתפשטו פסקיהם ולא יצאו לאויר העולם ולכן אין ראוי לפקפק על מנהגיו קבלותיה' אף על פי שלא ימצא אותו ענין מפורש בספרי' כי מסתמא על פי גדולי' הללו נהגו. וכ"ש שענין זה שהגדלת' תמיהתכם עליו הוא דבר ברור היותר כי מענין המרק אין להסתפק בהיתרו אפי' הוא צונן שזה מוזכ' בגמ' וזהו אומרם כל שבא בחמין מע"פ שורין אותו בחמין בשב' וזה ודאי אפי' בצונן וכן פירשו המפרשי' ז"ל וכן כתבו הרב רבי יונה ז"ל והר"ן בפי' ההלכו' ומענין המים שראית' מטמיני' כבר קדם לכם רב גדול ביסראל רבינו יונה ז"ל שכתב וז"ל והמבשל לה הגדול' תחת יד קלת העם שטומני' קומקום של מים חמין ליתן לתוך הקדר בשבת כשהתבשיל מצטמק ופעמים שהאחד מהם אין היד סולדת בו והאחר היד סולדת בו ומתבשל זה מזה ונמצאו מבשלי' בשב' ואפי' אם שניהם היד סולדת בהם הא איכא מאן דאמ' בירוש' דעירוי לאו ככלי ראשון וכשמערין המי' לאלתר שיצאו מן הכלי אע"פ שהם רותחין פסק כח רתיחתן מלבשל כדין כלי שני והרי הן מתבשלי' בתוך כלי ראשון ומי' המתבשלי' שפסקה רתיחתן יש בהן משום ביטול עכ"ל הרב ז"ל ולדבריו אפי' עדיין המי' חמין אסור לתת מהם לתוך קדירת התבשיל שהיא כלי ראשון וכ"ש כשהוא על האש. אלא שהר"ן ז"ל בפי' ההלכות תמה על סברת זו וכתב וז"ל לא ידעתי מנין לו זה שהרי כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת אף ע"פ שהוא צונן גמור ולא ידעתי הפרש בין מים מבושלי' למתבשל אחר וצריך עיון ובדיקה עכ"ל ואף ע"פ שאיני בדאי להכריע נראה לע"ד שעל דברי הר"ן יש לסמוך ואין לחלק בין מרק למים הוחיל והבגמ' אמרו סתם כל שבא בחמין ולא חלקו בין שום דבר לדבר ולכן הרוצה לחלק ולומ' שהמי' אחר שנתבשלו אם פסקה רתיחתן יש בהם משום ביטול עליו להביא ראיה מהיכן יצא לו חילוק זה אבל מסתברא בעלמא אין שומעין לו. ומאחר שלא מצינו לדברי האוסר בירור וראיה. והמנהג הזה הוא מימי קדמוני' ראוי להניחם לנהוג מנהגם והרוצה להחמי' בדבר שאין בו איסור מפורש גורם מחלוקת כי"מ ולא ישמעו לו וכ"ש שיאמרו שכב' נהגו זה לפני כמה גדולים ולא מיחו בהם נאם הכותב בס' וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום:

אל החכמים הגז' יש"ו:

שאלה יא

עוד שאלתם וז"ל כי מנהג כמה ארצות וגם בארץ הזאת ליכנס בספינה בע"ש ולפעמי' ביו' השבת והספינה הולכת ביו' השבת חוץ לתחום ולא ידענו טעם להיתר זה כי לפי דברי הרי"ף והרמ"בם ושאר מפרשי' ז"ל נראה דאין להתי' זה. עוד ראינו גדולה מזאת כי גם כשבאה הספינה לגמל ביום השבת אם יורדים מהספינה לעיר ומהלכין בכל העיר והוקשו דברי' אלו בעינינו וראינו לדעת אם יש לד היתר לסמוך עליו דודאי לא נהגו כל אלו קהלות הקדש בהיתר זה בלי שום סמך לכן לדרך אמו מיחליס אולי תשקיטו מבוכתינו ולמע"כת החיי' והשלו' עכ"ל:

תשובה מנהג זה נתפשט ברוב גלילות ישראל ובולטו לפי' הר"ף והרמ"בם ז"ל והנמשכי' אחריהם אין לזה לד היתר כלל והכי איתא בפ"ק דשבת ת"ר אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת בד"א לדבר הרשות אבל לדב' מצוה פוסק פמו ע"מ לשבות ואינו שובת דברי ר' רשב"ג אומ' אינו צריך ע"כ. ובטעם האיסור נחלקו המפרשי' לארבעה דעות יש סוברי' שהטעם הוא גזרה שמא יעשה חבית של שייטים וזו היא דעת רבינו האיי גאון ז"ל שכתב הרמ"בן ז"ל שכן ראה בתשובתו וכן דעת רבני הצרפתים ז"ל כמו שכ' בתוספות. הדעת השנית סוברים שהטעם הוא משו' בטול עונג שבת דכל ג' ימים יש לו שינוי ווסת מנעגוע הספינה ומתבטל מעונג שבת והיינו טעמא דלבב' מצוה שרי משום דעוסק במצוה פטרוהו ממצות עונג שבת וכדתנן שלוחי מצוה פטורי' מן הסוכה וכו' ודומה לזה אמרו אין צרין על עיירות של עכו"ם פחות מג' ימי' קול' לשבת דמשום טרחא ופחדא לא מיתהני להו אכילה ושתייה ואיכא ביטול עונג שבת אבל לאח' שלשה נחו מיגיעתם ומפחדם ומיתהני להו אכילה ושתייה וזו היא דעת הרי"ף ז"ל כמו שהאריך בזה בהל' וכן דעת הרמ"בם ז"ל בפ"ל מה' שבת וירא שכן דעת הרא"ש ז"ל הדעת השלישית היא דעת רבינו חננאל ז"ל שכתב להעמיד המנהג שלא אסרו אלא בספינה גוסשת שאין במי' עשרה טפחים ומשום גזרת תחומין אבל אם יש במי' עשר' טפחי' לא אסרו הדעת הרביעית היא דעת הרז"ה ז"ל בספר המאור שכתב דבין בזו בין בהי' אין צרין על עיירות של עכו"ם הטעם הוא משו' דכיון דהני מקומות סכנה הם ואי איפשר שלא יבאו בהם לידי חילול שבת דהא אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש הילכך תוך ג' ימים אסור דקמי שבתא מיקרו כדאיתא בפ' מי שאחזו וכשמפלינין בספינה או צרין על העיירות בתוס שלשה ימי' דשייכו לשבת הבאה הוה להו כעושה על דעת לדחות השבת. אבל קודם ג' ימי' שלפני השבת הם נטפלין לשבת שעברה ובתר שבתא מיקרו ולכך התחיל בהם לא הוי כמתנה לחלל שבת:

והנה לשני הפירושי' הראשוני' אי איפשר לקיים המנהג אם לדעת הראשון דגזרה משו' שמא יקח חבית של שייטין אפי' בתוך התחו' אסרו כמו שכתבו התוס' ז"ל אין מפליגין אפי' בתוך התחו' אסו' משו' שע שהולך בספינה דומה לשט כדמוכח בפ' תולין גבי ההוא טורבא מרבנן דאמ' למינס קא בעינא ואזל במברא לאידך ניסא ומתר פירי משמע דתוך התחו' הוה ואפ"ה בלא הערמה אסור ע"כ. ולדעת השני שהוא משו' ביטול עונג שבת שכל שלשה ימים הראשוני' יחוגו וימצו כשיכור מפני שינוי ווסת אסו' בכל ענין להפליג אלא פחות מג' ימי' אע"פ שהספינה של עכו"ם ומלחיה עכו"ם וכל העושה בה ע"י עכו"ם והישראל שבה מעטים וכל הנעשה בה אינה בשביל אפ"ה אסור משו' ביטול עונג שבת ולדעת השלישי דלא אסרו אלא בספינה גוסשת ומשו' איסור תחומין נגעו בה איפשר לקיי' המנהג שהרי כל הפלגות אלו המקומות ליס הם מפליגין ויש בגובה המי' כמה מאות טפחי' ואין בזה משו' איסור תחומין. אלא שדעת זאת דחו אותה הרי"ף והרא"ש ז"ל דא"כ אפי' מיי' ראשון אסור ועוד היה לחז"ל לפ' ולומר אין מפליגין בספינה קטנה והאריכו בקושיות לבטל פי' זה דלא איירי אלא בספינה גדולה ולאו משו' איסור תחומין הוא דספינה גדולה אינה מפלגת אלא במי' עמוקי' ואין תחומין למעלה מעשרה ואע"ג דהיא בעיא דלא איפשיטא כדאיתא בפ' מי שהוציאוהו כיון דאיסור תחומין דרבנן נקטינן לקולא ואפי' להרמ"בם ז"ל דסבר דתחומין דג' פרסאות דאורייתא. כבר ביאר בתשובתו לאנשי בגדאד דאין זה אלא ביבשה אבל במי' ונהרות אין בהם שום איסור תחומין דאורייתא ולכך היתר להפליג בחדקל ופרת וגילום שלא אסרו אלא במי' מלוחי' הגורמים קיא ושינוי ווסת והעיד שהרבה גאוני' הלכו בנהר אסכ"לייא עד היס שיש בינינם שמוני' מיל ומכלכם רבינו משה גאון והר"ן גיאת והרי"אף והר"ן מג"אש זכר כלם לברכה. והנה כיון שנדחה פי' זה מעיקרו גם התולדה שהיתה יוצאת ממנו לקיים מנהג היתר בטלה מאליה:

אבל לפי' הרביעי שהוא פי' הרז"ה שהטעם הוא משו' דתוך ג' ימי' קודם שבת ה"ל כמתנה לחלל השבת אבל קודם ג' ימי' לא שייכי לשבת הבאה ולא הוי כמתנה לחלל שבת ולכן מותר להפליג אפי' לדבר הרשות אע"פ שהספינה של ישראל דמלחי' ישראל והם יצטרכו בשבת אפי' למלכה דאורייתא מותרים לעשותה כיון שברשות יצאו דעדיין לא חל עליה' לחוש לשב' הבאה לכן אם יצטרכו בשבת לעשות מלאכה עושין משו' פיקוח נפש וכן נמי להפליג במדברות אם לא רצו בני השיירה לשבות מותר להלך עמהם אפילו שינו' כמה תחומין ואם אינו יכול להלך ברגליו מות' לרכוב כל שהוא צריך להציל נפשו משו' שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ואפי' בדבר איסורא דאורייתא וכל זה לא התירו אלא למפרש בים ויוצא לשיירה קודם שלשה ימים משום דהוא יוצא ברשות אבל תוך ג' ימים דמיקרו

דמיקרו קמי שבתא אפי' הספינה עכו"ם ומלחיה עכו"ם אסור משום
אחד עתה דישראל הסוכרים אותה קא עבדי הישראל נהנה מאותה
מלאכה שעושה העכו"ם בשבילו בשבת ולכן קתני ברייתא זו שתש
אין מפליגין וכו' דבכל ענין אסור בין אם ישראלים הם העושים
מלאכה בין אם הם עכו"ם כיון שעושי' אותה בשביל ישראל והוא
נהנה ממנה בשעתה · ולענין סוף הברייתא דקתני אבל לדבר מצוה
מותר ופוסק עמו על מנת לשבות והיו שוכת רש"בג אומ' אינו צריך
הגה הרמ"בם ז"ל פסק כרבי דצריך לפסוק ולהתנות ע"מ לשבות
ואז אף אם לא שבת מותר ואפ' הסכים א"ז הרש"בן ז"ל דכל כה"ג
מינקט לאומרא עדיף אבל הרי"אף ז"ל פ' הניזקין ובעל העיטו' ז"ל
באות קיום והרמ"בן ז"ל פ' המקבל והרש"בא והרא"ש והרי' בעל
העודי' ז"ל כלם פסקו כרש"בג על פי הכלל המסור בידינו והע"ג
דקי"ל הלכה כרבי מחבירו דווקא מחבירו ולא מרש"בג שהוא אביו
ורבו ולזה הסכים הרי"בם ז"ל ונראה דאם יכול להתנות צריך
להתנות לאוס לדברי הרמ"בם לכתחלה אבל אם אינו יכול להתנות
כגון בעיירא או ספינה גדולה שאי אפשר להתנות והמזכיר תנאי
יהיה ללעג וקלס בפי העכו"ם וגורם להם לחרף ולגדף אז הולך
עמה לכתחלה בלא תנאי דכדאי הם כל הך רבותא לסמוך עליהם
הגה נתבאר כי לשיטה זו של הרז"ה ז"ל שהטעם הוא משום דאתי
לידי חילול שבת כיון דמקומות סכנה לכן קודם ג' ימי' דלא מתייחסי
לשבת הבאה מותר אף ע"פ שלא נתנה לידי חילול שבת ואפי'
לאיסורא דאוריתא כיון דיונה ברשות הוא אבל תוך שלשה ימים
המתייחסים לשבת הבאה אסור לצאת כיון שבמקומות אלו אי אפשר
שלא לחלל שבת או לפחות יהנה מהמלאכה הנעשית בשבת בשבילו
ואם כן הי"ל כמתכוין לחלל שבת ולשיטה זו הסכימו הרמ"בן ז"ל והר"ן
ז"ל והרי"בם ז"ל והרז"ה הרש"בן ז"ל:

ואם על גב דלא נתבאר בדברי ב"ה אלא היתר דקודם
ג' ימים אבל תוך ג' ימים לא היתר בשום צד
וכ"ש ביום השבת עצמו מ"מ מטעמו של בעל המאור למד הרמ"בן
ז"ל להתיר ואחב"ז ז"ל כשאסרו להפליג בספינה תוך ג' ימים לא אמרו
אלא כשהישראל שוכר את הספינה דאז כל מלאכה הנעשית בה היא
בשבילו אבל כשאין ישראל שוכר את הספינה ורוב הספינה עכו"ם
והישראלים הם מיעוט מפליגין בה דכיון דרובה עכו"ם כל הנעשה
בשביל העכו"ם היא וכדאמרינן פ' כל כתבי מסבה שרובה עכו"ם
והדליק עכו"ם את הגר בשבת מותר לישראלים שעמהם להשתמש
לאורו דעכו"ם הדעתה דרובא קא עביד ע"כ והר"ן ז"ל הסכי' להתיר
זה וכן הסכימו הרי"בם ז"ל והרש"בן ז"ל וכ"ש לפי מה שכתב בעל
העטורים ז"ל בשם ר"ת ז"ל שכל הליכה לסחורה או לאות חבירו
ויונה בזה כולה לדב' מצוה איקרו ולא מיקרי דבר הרשות שלא להולך
לטייל והרש"בן ז"ל הביא ראיה לזה מדאמרינן פ' שן מגלחין דהבא
מדינת הים במועד מותר לגלח אף ע"פ שהגיעתו היתה בשביל
מזונותיו משום דהוי כהולך לדבר מצוה ע"כ ובודאי דאין לך בזמן
הזה מי שהולך לטייל כי עלו על מחרבו העולים והמסי' והארנוניות
ובפרט שכל הדרכים בחזקת סכנה כי רבו הגולים והבוזזים בין
בספינות שבים בין בשיירות שבישבה ואין אדם מסכן עצמו ללכת
שלא מלוחק גדול ולא לטייל · ולפי סברת זו אין להתיר שלא לצאת
בערב שבת אבל ביום השבת אסור להפליג אפי' לדבר מצוה דלמה
הלחה מלאת שבת מפני אותה מצוה · אבל לטעמיה דהר"ה ז"ל
כפי מה שלמד הרמ"בן ז"ל לפי שיטתו לענין להפליג בספינה שרובה
עכו"ם מותר אפי' בשבת שהרי הישראל אינו עושה שום מלאכה וגם
העכו"ם אינם עושים בשבילו שלא הדעתה דרובה קא עבדי · וכתב
הר"ן ז"ל לפיכך נוהגים עכשיו להכנס לספינה ע"ם ומסדרי' שולחן
ומדליקים את הגרות לקנית שם שביתה ואח"כ מוזרים ונכנסים בה
בשבת והטע' למה שעושין כן מפני שהספינה עתידה לצאת בשבת
אין לתחום ויהא אסור לזז בתוכה מחרבע אמות שלו לפי שלא שבת
בה יד מחילות מבעוד יום · והע"ג דקי"ל הלכה כר"ג בדור וסחר
דלא שבת בחוץ מחילות ה"מ בתחומו עכו"ם שם דהוי אמום · אבל
לדעת לא עשאום כחרבע אמות · אבל כשנכנס לתוכה בע"ש נעשה
כמי שערב בדגליו ואמר כאן הנה שביתתי וכיון דקונה שם שביתה
הי"ל שובת מבעוד יום בחוץ מחילות ומהלך את כלה דכחרבע אמות
היא אצלו עכ"ל · והע"פ שיש הרבה שאומרים שאין דבר זה מועיל
כלום הוא הר"ן ז"ל לסמוך עליו אפי' בגדול מזו ובפרט בדבר שכבר
נהגו בו וכ"ש שיש אומרים שאין צריך לזה ודעת הרש"בם ז"ל שבקידוש
שעושה אותר להלך אח כולה והרא"ש ז"ל מתיר להלך את כולה אפי'
בלא קידוש והעול' נהגו לקדש ות"מ אם נדחק ולא יכול לקדש כלל
הוא הרא"ש לסמוך עליו · הגה גם אחר שהפלינין מיבשה ליבשה
היסוב לתבר לדבר הרשות שלשה ימים קודם השבת ולדבר מצוה
אפי' בערב שבת וזה בספינה של ישראל או מלחיה ישראל או רוב
ההולכים בה ישראל אבל בספינה שרובה עכו"ם נכנסים בה אפי' יום
השבת וכדי שיוכל להלך את כולה עולה לה מע"ש ומקדש שם וקיו'
שביתה ויורד ולמחר אם הי' צריך לעלות עולה ומהלך את כולה
ואם כשעלה בע"ש נדחק ולא יוכל לקדש די בקביית שביתה אפי' בלא
קידוש ומנהגם של ישראל הורה ובהתר הם עושים על פירבני' אסר
ניקבו בסמות · ודורש רשומות · נאם אחיכם הפורש עליכם
שובת שלומות:

שאלה יב

ושאלתם עוד אם יש סמך למה שנהגו לירד מן הספינה שבאה לנמל בשבת מחוץ לתחום ואם יכולין להלך בכל העיר או דווקא בארבע אמות:

תשובה

שנינו בפ' מי שהוציאוהו עכו"ם לו רוח רעה וכו' פעם אחת היו בספינה ולא הגיעה לנמל עד שחשכה אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד אמר להם מותרים אתם שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה ע"כ ומכאן נראה דאין להתיר לירד מספינה ביום השבת אלא כשנכנסה לתחום קודם חשכה למטעם זה התיר להם ר"ג והמנהג היום לירד בכל שעה שתכנס הספינה ולהלך בכל העיר אע"פי שבשחשכה היתה רחוקה מן התחום כמה מילין וצריך לחקור אם יש להם על מה לסמוך · ומצאתי סמך לזה בהגהות מיימוני שבחבו בשם רבינו יואל ז"ל שמתיר לפי שהירידה מן הספינה היא לעיר והעיר מוקפת לדירה ולא חשיבא אלא כחרבע אמות וכן פירש רש"י ז"ל שהבא לעיר אינם לה מחיצות כדיר וסהר חשיבא בחרבע אמות ע"כ ובת' עוד רבינו יואל ודי לזה דמסתפינא הוה אמינא דאפי' היקף מחיצות אינה צריכה · ואע"פי שרבינו אפרים בר יצחק מולק עליו ואומר דעיר לא חשיבא כדיר וסהר הגה רבינו אפרים מבונא ז"ל הסכים לדברי רבינו יואל דעיר חשיבא כדיר וסהר והוא בחרבע אמות וכבר כתבנו כן בשם רש"י ז"ל ועליהם אינם לסמוך ובענין לאות מקום צריך שתגיע הספינה כדי שיוכל לרדת מותר בשבת שור רבינו אפרים מבונא שצריך שתגיע עד שפת הנהר · אבל רבינו יואל כתב שאפי' לא הגיעה אלא לנמל סגי' אינם לסמוך עליו להקל בדבר שאסורו דרבנן · הרי נתבאר לכם הסיוף שיש לומנהג זה וכן נראה מדברי א"ז הרש"בן ז"ל בתשובה שבת' ח"ל ואם נכנס לעיר בשבת מותר להלך בכולה והרי היא לו כחרבע אמות ולא מיבעיא לדעת הרש"בא ז"ל שסובר דכל שהכניסוהו לעיר אפי' מעיקרא ינאמן התחום לדעת כיון שנכנס לעיר הרי היא לו כחרבע אמות ומהלך את כולה אלא אפי' באוסר בילא לדעתו מתיר בזה וכו' ע"ש
שכן יש ללמוד מדבריו:

עוד יש סמך אחר להתיר מדאית אמש בגמ' בעא מיניה מרבא הוצרך לנקביו מהו אמר לה גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה · ואמרי נהרדעי אם פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על ע"כ ובת' הרא"ש ז"ל פירוש אם פקח הוא כשאינו יוצא חוץ לחרבע אמותיו לבקש מקום נטוע לעשות צרכיו ילך לצד תחומו הראשון ולא לשאר רוחות ואם לא מצא מקום נטוע עד שנכנס לתחו' חוזר לדין תחומו הראשון בין לדרשות שנכנס והיינו לבקש מקום נטוע אבל אם מצא מקום נטוע קודם שהגיע לתחומו אין לו רשות להלך יותר אלא עומד שם צריכו ואחר שעשה צרכיו יש לו רשות להתרחק מעט עד שיכלה הריח ביאין זה כבוד הבריות ליעשה כל היום במקום מטונף ובאותו מקום שיכלה הריח קונה חרבע אמות חדשות וכשהוא הולך להתרחק מן הריח אם באותו הילוך נכנס לתחומו הראשון חזר לדין תחומו לפי שברשות הלך אותה הלכה עכ"ל · ומכאן יש ללמוד למי שהוא בספינה והיא מהלכת ליבשה והצריך לנקביו שיכול לרדת מותר לעשות צרכיו במקום נטוע ואע"פי שבדרך אינה בלב יש דרכם לעשות צרכיהם דרך דפנות הספינה ליש שאני התם שאי אפשר לו בענין אחר דאינה הולך

יכול לעשות הכל פרוץ יפרץ בחוץ אבל בשהות סמוך ליבשה יכול לירד מעוש הגדול בבור הבריות כי יש לו בושת לעשות צרכיו לעיני כל אנשי הספינה וכ"ש שבשהיה בגמל קרובה לעיר שגם היושבים על שפת הים מלעיגים עליו ולכן יש לו רשות לירד ליבש' ואם פקחותו הולך לגד העיר לבקש מקום לנוע ויכנס לעיר דרך הלוכו לעשות צרכיו ויכול להלך את כולה כיון דהליכתו ברשות היתה: ולכן אין צריך לשאול ליורד מן הספינה מה היא שבת ירידתו דגון השתא אמרינן שנגמרך לשבת זו כי כל אדם צריך לאותה מדה ובשעושה צרכיו על דופני הספינה יש לו בושת כדאמרן ונם נזק ונער נמי הים ובפרט אם היה הים סוער שיש לו בזה סכנה ומן השתא הים מעוותך לכל זה: שוב מצאתי כתוב בהגהות מא"ז וז"ל וכן מי שבא בספינה מחוץ לתחום בשבת לו בי"ט ונצרך לנקביו יולא וממשמש נקביו ואם פקח הוא נכנס לתחום ונכנס לעיר ומשיבת ליה כארבע אמות וחולה לה הלפיס עכ"ל: אחר כתבי זה מצאתי כתוב בשם הרמ"בן ז"ל טעם כולל לעליה לספינה ולירידה ממנו שלא אסרו אלא בספינה שאינה לתעלה מעברה אבל כל שהיא לתעלה מעברה אין חשש לעלות לה או לירד ומונה ליבשה אלא שמצריך תנאי בזה שבספינה זו לא פירשה בו ביום מגמל שהיתה שם והגיעה למחוז החפץ ביום השבת עצמו דבכי האי גוונא אסור לירד כיון שביום שבת זה פירש מהיבשה שהיה שם כשנכנס השבת אבל אם עלה לספינה בחול והגיע למחוז חפצו בשבת מותר לירד והמהרי"ם שלא לירד אז כשירידום בעלי הספינה בע"כ אינם רוצים להלוך ולזוז מארבע אמות שלהם טעות הוא בידם וכתב מ"ז הר"ם ן' הרש"בן ז"ל שעל פיו נהגו לעלות ולירד מן הספינה בשבת עכ"ל: ואני"פי שכתבנו בתשובה הקודמת לזו אזו היה דעת רבינו הגנאל ושהר"ף והרא"ש ז"ל דאם אותה מ"מ מנאתי אין לי לקיים המנהג כיון שהרמ"בן שהוא גדול האחרונים סמך למעשה על פי סברא זו ועוד דלענין ירידה מהספינה לא שייכי רוב אותם קושיות שכתבו הרי"ף והרא"ש לדחות סברא זו דלא שייכא אלא על מה שכתב ר"ח טעם הזה לאסור הפ"נה בספינה בשבת שנזכר זה בגמרא פ"ק דשבת אבל על נתינת טעם זה לענין ירידה מהספינה בשבת אדון זה נזכר בפ' מי שהוציאו הרוחה ירידה דרוב אותם קושיות לא שייכי לזה: ואני כבר כתבתי באותה תשובה דלענין עליה יש לנו על מה לסמוך על פי דעת שנמים וכן רבים ולענין ירידה נוכל לסמוך על סברא זו כיון דלענין ירידה אינה דחוייה מכח אותם קושיות וכ"ש שכתבתי בזה טעמים אחרים ובפרט שה"ז הרמ"בן ז"ל כתב להתר זה לענין מעשה בפירוש כמ"ש: הנה במה שכתבתי די לתשובת שאלתכם וידעתי שבזה תשקטו מבוכתם ותנוח: והשם יתן לכם השקט ולבבכם יהיה בו תמיד בטוח: ויקיים בכם מקרא שכתוב וקויי ה' יחליפו כח: נאם החותם בם: ואלה תולדות כת: אלהחכם כהה"ר יהודה יל"ו:

שאלה יג

וז"ל פת שאפהו עכו"ם בשבת אם מותר לישראל לאכול ממנו דאיתי ממע"כת שתעמידני על דעתך והסבמתך מהו האסור בזה ומהו המותר עכ"ל:

תשובה

אבקוב לך לדדי האיסור והיתר לדך כלל בקיצור הראשון שבכל דדי האיסור הוא אם אמר לעכו"ם ביום השבת לעשות לו זה כי שתים רעות הוא עושה כי באמירה לעכו"ם איסור שבות ועוד שהוא נהנה מהלאכת איסור שנעשית בשבילו בהותה שבת: השני שאפי' לא אמר לו ביום השבת אלא לזהו מערב שבת אסור לאמירה לעכו"ם שבות אפי' מערב שבת כדאיתא בגמ' פ"ק דשבת ובמלינעת פ' השור בשמעתא דמהו לומר לגוי חשוש כרה זו ודוש בה וכן כת' הרמ"בם ז"ל אסור גוי לעכו"ם לעשות מלאכה בשבת זכו' ואע"פי שאמר לו קודם השבת ואע"פי שאינו צריך להותה מלאכה אלא אחר השבת ודבר זה אסור מדברי סופרי' כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ויבאו לעשות בעצמן עכ"ל: הסלישי שאפילו לא אמר ישראל לעכו"ם לעשות אלא עשה העכו"ם מעצמו מאחר שאפהו בשבת ישראל אסור לאכול ממנו עד מוצאי שבת בכלי שיעשו כדאית' בפ' כל כתבי ובהרמ"בם ז"ל וז"ל עכו"ם שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל עשה אותה אסור ליהנות מאותה מלאכה עד מוצאי שבת ומתין בכלי שיעשו וכו' הרביעי שאפי' לא אפאה בשבילו אלא בשביל ישראל אחר אסור דלא אי רו דבר הבא מן הנעשה בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אלא באיסור תמונין אבל באיסור אחר לא' וזה ראיה שהוא דעת הרמ"בם ז"ל וכן כתב המ"מ וכן דעת הר"י בעל הטורים ז"ל: אע"פי שיש חולקים ואומרי' שעכו"ם שהדליק נר בשבת בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר להשתמש לאורו: ולאיתי כתוב שיש מתירין לאכול פת שאפהו עכו"ם בשביל ישראל בשבת מעשה שאומרי' שמלוה לאכול פת חמה בשבת: וכבר תמה הרש"בא על זה והלעיג על האומר כן וסתר דבריו דהיכן מצינו מצוה זו ומה מצוה יש בפת חמה יותר מפת אחרת הלד אחמיני אם אין לו מה יאכל יש מתירים לומר לעכו"ם לאפות לו אלא נזרו חז"ל שבות דאמירה לעכו"ם במקום מצוה והרי שלא להתענות בשבת היא מצוה ויש אוסרין ואומרים שלא התירו איסור שבות אלא במקום מצוה שדוחה שבת אבל לא במצוה אחרת ואמרו עוד שאין איסורי שבות שוין ואין אומרין בהם זה דומה לזה דאין לנו בהם אלא מה שהתירו חז"ל בפירוש שלא' לבדם ניחנה הפערה זו לשער הסברה שמכריחנו לבטל שבות לפעמים התירו אפי' מחמת דבר שברחה שהוא מצוה קלה כמו שאמרו בקונה בית בארץ ישראל שכותב ומעלה בערכאות משום ישוב ארץ ישראל ולפעמים מעמידים איסור שבות אפי' בדבר שיש בביטולו בחול איסור כרת כמו בהזאה ואיזמל:

ומזה שהוא מותר בענין זה הוא בפת שלא נאפית היום אלא לענין לומר לעכו"ם להביאה לו מרשות הרבים לרשותו דיש אוסרים משום אמירה לעכו"ם שבות ויש מתירין הואילנא אין לנו רשות הרבים גמורה ור"ת התיר לישראל לאכול מפת שהכנים לעכו"ם בשבילו אפי' מרשות הרבים גמורה משום דלא אהנו ליה מע"ו שהרי הישראל היה יכול לילך לאקום שהפת שם ולאכול ממנו: וכן במיש שמילא העכו"ם בשבילו לא אסרו בגמרא אלא אם מילא העכו"ם לבהמת ישראל לפי שאין הבהמה יכולה לירד לבור לשתות אבל הישראל יכול לירד לבור לשתות כדאמרינן מטפס וירד מטפס ינוקה ואם כן לא אהני ליה מעשה לעכו"ם: וכן כת' הר"זה ז"ל בשם חכמי ברכונה ז"ל אע"פי שיש חולקים על זה ודעתם לאסור: האופן השני יותר פשוט להתיר והוא כשאפה העכו"ם הפת לעצמו או בשביל עכו"ם אחר ונתן ממנו לישראל בשבת שאע"פי שכתבו התוספות ז"ל שהיה מעשה ברבי יצחק בר מרדכי ואסר לו ר"ת וכן בה"ג אסרו שמא נתן היום ובין השמשות היה מוקלה ובספר התרומה לידד לאיסור ולהתיר הנה התוספות התירו והרא"ש ז"ל כת' וז"ל ולי נראה להתיר דאפי' היה קמח או עיסה בין השמשות לא הוי מוקלה כיון דגמרו בידי אדם והטמינה והאפיה אינה אוסרת כיון שנעשית בשבילו עכו"ם עכ"ל והרי ב"ה הסכים לדברי: ואם בשבילו חשש עכיש שנאפה בהם אפי' למאן דאמר יש שבח עכיש בפת הוכיחו התוס' פרקא בתרא דע"ז דאין איסורין בשבילו זה אלא כשאפהו בערלה או כלאי הכרם שאסורין בהנאה אבל משום עכיש מוקלים אין לאסור כיון דאינם אסורים בהנאה וכן כת' הרב המגיד ז"ל וז"ל ויש לומר שפת שאפה עכו"ם בשבת בשבילו או בשבילו עכו"ם אחר מותר לישראל אלא אם כן מכירו ויודע שהוא צריך לפת שיש לחוש שמא יבא בשבילו וכן כת' הרמ"בן ז"ל עכ"ל וכת' מ"ז הרש"בן ז"ל בתשו' פת שאפהו עכו"ם לעצמו מותר לישראל לאכול ממנה: ומה שהוא מוחר לדברי הכל הוא כשאין לישראל מה לאכול ואם לא יאכלו זה ישבו בתענית שבזה אפי' האוסרים איפשר שהם מתירי' משום דאסור ליסר בתענית בשבת ואפי' היא פת של בעלי בתים שאסור לאכול ממנה בחול התירו הגאונים ז"ל בתשובותיהם לאכול ממנה בשבת כדי שלא ישב בתענית וכן התיר מ"ז הרש"בן ז"ל בתשובה ואפי' נאפה הפת של בעלי בתים בשבת: העולה מזה לענין מה שנשאלת שפת שאפה עכו"ם בשבת בשביל עצמו ובשביל עכו"ם אחרים מותר ליסראל לאכול ממנו בשבת אפי' יש לו פת אחרת לאכול אולתי אם הדבר ידוע שהעכו"ם הרבה בשבילו: ואם אין לו מה לאכול אז מותר בכל גוונא ואפי' היא פת של בעלי בתים שאסור' בחול מותרת בשבת כדי שלא ישב בתענית: ולענין פת הבלה מרשות הרבים גמורה לרשות היחיד בשבת: כתבתי לך דעת האוסרים ודעת המתירים וכדאי הם המתירים לסמוך עליה' הרוצה להתמיר כדעת האוסרים תבא עליו ברכה:

להחכם

להחכם הה"ר יצחק נר"ו:

שאלה יד

שאלת וז"ל ראובן ושמעון שותפין וראה ראובן להשכיר חלקו לוי ושמעון מעכב עליו מחמת שהוא שותף והשכירות שיתן לוי הוא יתגנו ולא יכנס עמו איש אחר וראובן אומר כיון שאין בשכירות דין בן המגר אשכור חלקי למי שארצה ונתעצמו הרבה בענין זה והסכימו להגיה הדבר עד עת בא דברי הדדן להורות לנו איזה הדרך יסכון אור:

תשובה

דבר זה לא הוזכר בגמ' ולא בהרי"ף ז"ל ובקודמים לו. אלא בהרמ"בם ז"ל פ' י"ב מה' שכנים שכתב וז"ל השכירות אין בו משום דין בן המגר ע"כ וראיתי שהרא"ש ז"ל לא השיגו עליו בזה כגראה שמסכימים לדעתו והמ"מ ז"ל כתב ואף ע"פי שלא נזכר דבר זה בגמרא הבה הוא ק"ו ממשכנתא ע"כ. אלא שהרא"ש ז"ל חולק ע"ז ואומ' דכיון דשכירות ממכר ליומיה יש בו דין בן המגר וכתב הרבה טעמים לדבריו בתשובת שאלה על דבר זה שאם שמעון איש עשיר ורוצה להכול ולשתות כפי עשרו ולוי שרוצה להכנס הוא עני ומתפרנס בדוחק וחושש שמעון לקנאה או לפעמים בהפך שמעון עני ולוי הנכנס הוא עשיר ואין שמעון יכול לזון בני ביתו כמוהו ויאחר עמהם ביגון ואנחה לו אם שמעון אדם מיוחס ולוי הנכנס איש נקלה ואין כבודו לדור עמו וכן פעמים שזה שרוצ' ליכנס הוא בעל מחלוקת או בעל לשון הרע או יש לו עין הרע והרבה דומה לזה כתב הרב ז"ל והר"י בעל התוריס ז"ל הסכים לדבריו. ונראין דבריו נכונים בטעמים: שהאדם ודאי חושש לכבודו ולתועלתו וכשיבוא מי שידור עמו צריך לבדוק על כל זה. וראובן זה שרוצה להכניס לוי עם שמעון בעל כרחו אם יש בזה שום חשש מדברים הלו לא טוב עשה וכ"ש שאין לו חסרון שהרי שמעון מעלה לו שכר כמו שנותן לוי וכיוצא בזה אמרו חכמים על מדת סדום ואין לך ועשית הישר והטוב גדול מזה כשיהיה שום דבר מהחששות הנזכרים. ופלאה בעיני דעת הרמ"בם ז"ל שלא חילק בשו"ת בין דבריו דבכל גווונא אין בשכירות דין בן המגר ואיפשר לומר שטעמו ז"ל ופשט שדינא דבר מגרא במכר אינו אלא לפנים משורת הדין משום ועשית הטוב לכך אין לך בו אלא מה שבא מפורש בדבריהם שהוא מכר גמור דיש בזה לבן המגר פשיטא דלא הדר עולמית אבל שכירות שהוא מוש עובר לפי שעה בחיזה נד שיהיה אין להשוותו למכר לענין דינא דבר מגרא כיון דאין עיקרו אלא לפנים משורת הדין יש לומר בזה הפקיעו כח בעלי הקרקע שלא יוכל למוכרו למי שירצה וכזה שהוא לפי שעה לא הפקיעו. ולכן במקומות שהסכימו לדון על פי ספרי הרמ"בם ז"ל אינם יכולי' לבטות מדבריו ימין ושמאל ויוכל ראובן להשכיר ביתו למי שירצה ואין מי שיעכב על ידו ואם לא הסכימתם לדון על פיו יוכל הדיין לפסוק כדעת הרא"ש ז"ל וכנו ז"ל והיינו כשירצה שיש בענין שום דבר מהחששות שזכרנו והדבר תלוי למראה עיני הדיין ושלום:

שאלה טו

שאלת עוד וז"ל יהודה ולוי יש להם חנות בשותפות ורצה יהודה למשכן חלקו לחנוך כדי לדור בו ולוי מעכב מכח שהוא שותף ואומר שהוא ימשכן אותה בחותו סך עצמו כדי שלא יכנס עמו איש בכרי והרמ"בם ז"ל לא הזכיר דין זה שלא אם היה ממושכנת כבר ומכרה לזה שמושכנת בידו אין בעל המגר מעכב והאדון נר"ו ידרכוני בדרך ישרה בנדון זה כי עינינו לך חלויות עכ"ל:

תשובה

מה שכ"ז בזה בגמרא הוא מה שאמרו בפ' המקבל משכנתא ליח בו משום דינא דבר מגרא ופירש רש"י ז"ל אם משכן אדם מקומו ובא למוכר לזה שהיא ממושכנת בידו אין בן המגר יכול לעכב דמאי משכנתא דשכונה היא נביה ע"כ וכן איתא שם אמ' רב אשי אמרו ליה סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא דשכונה נביה למאי נפקא מינה לד בא דבר מגרא דהיינו שיוכל המשכן לקנות אותה ואין בן המגר יכול לעכב ולא לסלקו וכן הם דברי הרמ"בם ז"ל פי"ב מה' שכנים בסגנון הנז' אבל מה ששאל עליו עם היות שהרי"אף ז"ל ורש"י ז"ל והרמ"בם לא זכרוהו הבה האחרונים ז"ל פירשוהו והם הרש"בא ז"ל בחידושיו והר"י בעל התוריס ז"ל בחידושיו וביאורה דעה והר"ן ז"ל בסם הרמ"בן ז"ל והמ"מ ז"ל וכן הסכים הרא"בד ז"ל שאין בעל המגר יכול לעכב על בעל הקרקע מלמשכן קרקעו למי שירצ' אע"פ שהוא רוצה ליתן כמו שנותן חבירו יכול בעל הקרקע לומר לו זה כוח לי יותר ממך וכדומה לזה. ואם טענת המגרן הערמה היא זו שמשכנה לו היום ומחר מוכרה לו ולא אוכל להוציאה מידו כתב בעל העיטור שמחרימין כל מי שיש בדעתו הערמה בדבר זה והמגיד משנה ז"ל בסם א"ז הרמ"בן ז"ל כתב שאין מזקיקין אותו אפי' להרס שאם. והרמ"ה ז"ל כתב דכל שאחזר ומכרו לו גו שתא הוא הערמה אא"כ הוצע למוכר דבר שהולך למוכר בשבילו ומוכחא מילתא דליכא הערמה. והרא"ש ז"ל כתב וז"ל ואם בתחלת המשכונא בא המגרן לערער ולומר אני אלוה לך דמאי אתה מכוין להערים כדי למוכרה למלוה י"א שהדין עמו וי"א דמאי למימר לי איך מה שכתבת שאם אלא טענן הערמה' אלא שהוא רוצה לגאותו מה שהאחר מלוה אפשרא שהדין עם בעל הקרקע למשכן קרקעו למי שירצה ואין מי שיעכב על ידו. ואם המגרן טוען שהיא הערמה יעילו הדיינים הרס בתם על מי שיש בדעתו הערמה בדבר זה כדעת בעל העיטור כיון דהאידנא שכיחי רמאי שמערימין באופן רחוק שאינו ניכר לדיינים. ואם גראה לדייני' שיש הערמ' בדבר מכח אומדנא דמוכח באיזה נד שיהיה דוחין את המלוה ומשכנה לבן המגר. וגם לאחר שמשכנה לאחר אם מכרה לו אח"כ אם גראה לבד שהיתה הערמה בדבר ואפי' היה המכר אחר שנתיים אלא למשכונא כל שהדבר מוכיח שיש שם הערמה מזכין הקרקע לבן המגר ודבר זה מסור לדייני' כל שגראה לדיינים לד ערמה בדבר בודקים עד מקום שיד שכלם מגעת להפר מחשבות ערומים ולא יחרוך ומיה בידו:

ולענין

אם לא היתה הערמה בדבר ומשכן הממשכן לפי תומו ואח"כ הוצרך בעל הקרקע למכו ובן המגר רוצה לסלק הממשכן שקנאו או לעכב עליו שלא לקנות. גם בזה יש דעות חלוקות לאחרונים ז"ל כי הרא"ש ז"ל סובר שאם בא לאוכרה ומכרנה לבעל המשכונא ולא לבן המגר ואפי' קדם ומכרה לבן המגר יסלקנו בעל המשכונא ויש גם כן מן האחרונים דסברי כוותיה וז"ל מטשם שהם מבינים מה שאמרו בגמ' מאי משכנתא דשכונה היא נביה אינו בלבד לענין שלא יסלקנו בן המגר אלא אפי' ליפות כחו יותר מן בן המגר שאם קדם וקנה מני בעל המשכונא לסלקו. אמנם ה"ז הרמ"בן סובר שאם מכרה לבן המגר אין בעל המשכונא יכול לסלקו ואפי' רצה למכרה לאיש אחרינא אין בעל המשכונא מעכב עליו. ולזה הסכים הרש"בא ז"ל ברשה שהם ז"ל סוברים דלא אמרו משכנתא שכונה היא נביה אלא לענין שאם קנה הממשכן לא מני מגרן מסלק ליה וכן אם רוצה למכור לו אין המגרן מעכב עליו. ולענין אם יש שותף אחר בקרקע זה ורצה למכור חלקו. ובעל זה החלק הממושכן רוצ' לקנותו והממשכן רוצ' לקנותו או אם כבר מכרו לא' מהם וחבירו רוצה לסלקו הרש"בא ז"ל כתב דלא מני חד מינייהו לעכב על חבירו וכן כתב הר"ן ז"ל בחידושיו. אבל בחתן המשפט כתב בסם הרא"ש ז"ל דבעל הקרקע עלאו מני מעכב על בעל המשכונא ואם אין בעל הקרקע רוצה בה זכה בה בעל המשכונא ואין אחד מהמגרני' מסלקו. מכל מה שכתבתי נראה לע"ד שכל מי שקדם וקנה זכה ולא מני אחיך מסלק ליה. דכיון דהיא פלוגתא דרבוותא אין מוציאין מיד המוחזק זולתי באיש דעלמא לגבי בעל הקרקע עצמו או לגבי האגרים דליכא בזה פלוגתא. ולענין אם עדיין לא מכר אלא רוצה למכור נמי לא מני חד מעכב על חבירו אלא הרשות ביד המוכר למכור למי שירצה. הבה כתבתי לך בדין זה כמה דקלוקין אגב גרדא. הש"י ינילך מכל נזק וגרה. ויהיה בעזרך למחסה ומתרה אכ"ר ושלום:

שאלה יז

ומה ששאלת וז"ל על ראובן ושמעון ששכרו מקום אחד לדור בו וא"כ אמר ראובן לשמעון גוד לו אינוד שאינו יכול לדו' עמך ושמעון משיבו וכי שלכ היא

ליה לומר בוד לו איבוד והלא של אחרים היא ועל דעת כן שכרנו אותה ואינו רוצה לא בוד ולא איבוד וכתעלמו בזה הרבה הודיעני בחסדיך הדין עם מי עכ"ל:

תשובה

הנה הרמ"בס ז"ל פ' ראשון מהל' שכירות כת"ז ז"ל אחד השוכר מחבירו וכו' או שניים ששכרו מקום אחד בשותפות כל אחד מהם יכול לבוא את חבירו לומר לו או שכו' ממנו מלקי לו השכיר לי חלקך ואם יש בו דין חלוקה חולקין וכו' אלא שברא"ב ד ז"ל השיגו בזה וז"ל גם זה הדין נפשו אותה ויעם דשכירו' ע"מ כן שכרו וקרוב אני לומר דלף במקח כן ולא אמרו בוד לו איבוד אלא בירושה ומחלה ע"כ וכתב הת"מ ז"ל דבריס אלו דברי טעם אלא שאין להם ראיה עכ"ל וגם הרב רבינו יונה דליכא דין בוד לו איבוד אלא ביורשין או מקבלי מתנה דהוו מילתא דאתיא ממילא אבל לזוקחין או שוכרין לא דע"מ כן לקחו או שכרו להשאר בשותפות. וגם הרא"ש ז"ל תמה על הרמ"בס ז"ל בדין שוכרין וכתב וז"ל כיצד חולקין דבר שאינו שלהם. אבל הרש"בא ז"ל הסכים לדעת הרמ"בס ז"ל וכתב להעמיד דבריו וז"ל כיון שהם קנו או שכרו סתם יכול לומ' בשקניתי או שכרתי הייתי סבור שאוכל לקבל לדור עמך או להיות שותף עמך ועכשו לא אוכל לקבל וכיון הוא עכ"ל והת"מ ז"ל הוסיף בזה טעם לשבח שהאחד מהם יכול לומר על דעת נשתתפנו בקנייה או בשכירות כדי שלא להרבות בדמים שאם היה כל אחד ממנו רוצה בה היינו מעלים אותה בדמים לפיכך נשתתפנו ועכשיו אם אחד ממנו יעלה אותה בדמי לא יפסיד אלא מחצה ועוד שהוא יכול לקנות דמים ברצונו לקנות או למכור ועל הכלל יכול לומר לו סמוך הייתי על דין בוד או איבוד ונשתתפתי עמך עכ"ל. וכיון שהם ז"ל פתחו לנו פתח זה האירו עינינו בדברי הרב ז"ל שכמה סיבות וטעמים יש בהם תועלת לשיתוף זה אע"פ שעתה אחד מהם אינו רוצה לקיימו דלא יהא אלא הריוח סמרויח עכשיו כל אחד מהם בתוספת בוד או איבוד היה מסיק להשתתף בשבילו דאע"פ שתלא הקרקע בידו מ"מ הרי הוא נהנה ממנה. ועוד שכמה פעמים יהיה המוכר או השוכ' קרוב או אהוב לשניהם או מחביים או מפחד משניהם וכשיראה כל אחד מהם רוצה בכולה יתן לכל אח' מהם שבה בחבירו ומחמת כך יהנה בתוספת מה שאין כן כשיסכימו שניהם לקנותה בשותפות אין לו שבה להשמט ומוכרח לעשות רצונם והרבה פעמים כמו אלה יוכל כל אחד מהם לומר שמפני תועלת זה נשתתפתי שאם יתקיים השותפות ביניהם הרי טוב ואם לא אוכל להיות בשותפות עמך יזכה כל אחד ממנו בכולה או בחלי התוספת כדין בוד או איבוד. וכיון שנתבלבלו לנו טעמי דינו של הרב ז"ל והרש"בא ז"ל שהו גדול האחרוני' הסכים לדבריו וכן הת"מ הראה פנים לדבריו מעתה נסתלק טענת הרא"ש ז"ל ודעמיה שאומרים ע"מ כן שכרו שהרי יש כמה טעמים שבגללם יסתתפו במקח או בשכירות אע"פ שלא תמשך בו שותפות' ולכן כדברי הרמ"בס נקטינן והדין עם ראובן שגם בשכירות יש דין בוד או איבוד ושלום:

שאלה יז

אל החכם הדיין של בני קהלתנו יש"ו. שאלת וז"ל ראובן נשבע לשמעון שיפרע לו חוב שהוא חייב לו לזמן פלוני וכשהגיע הזמן הביאו לב"ד והודה לו בפניהם כי כן נשבע לו אלא שהוא מתגלל שחשב אולי יזמין לו השי"ת ושלותיו גרמו שלא שיעורוהו מן השמים ואין לבל ידו ואין לו אפי' פת לאכול והדבר ידוע שדברינו אמת ושאין לו כלום ושמעון אומר אינו לב"ד לגבותו על אלא קיים שבועתו ויש כאן אינו יודע סבר מחזיק בידו ואומר מראלי לעשות כן והאדון יודיעני מה אדון בענין זה עכ"ל:

תשובה

תלילה ואם לבייש בן ברי' ולהחריבו על לא חטא עשה כיון שהדבר גלוי וידוע שאין לו מה לפרוע מה יש לו לעשות האיש ינגוב או יגזול כדי לפרוע לו ואע"פ שנשבע חשוב אלי יסייעוהו מן השמים לקיים שבועתו ולא אסתייעה מילתא ואנוס הוא בשבועה זו ופטור עליה דכתו שפטרו רז"ל בדברי אונסין או שבועת אונסין כשהוא אונס בשעה שנדר ונשבע ונפקא לה מקרא דהתם בשבועה פרט לאנוס אם אח"כ אירעו דבר שמחמתו לא יכול לקיים שבועתו אנוס קרינן ביה ופטור ונפקא לה לרז"ל מקרא דולבער לא תעשו דבר ומרגלא בפומייהו אנוס רחמנא פטריה וכן כת' הרמ"בס ז"ל פ"ב מה' שבועות וכן כתב בעל הטורים ז"ל וכן כתוב בס' אדם וחוה. ולאוכן זה שאין לו במה לפרוע אנוס הוא דמסתמא לא נשבע לו לפרעו אלא משלו והרי נאנס על זה שלא נזדמן לו במה לפרוע דהא ודאי לא תיסק אדעתין שחייב עצמו בשבועה לגלות כדי לפרוע דודאי לא סמכא דעתיה דמי יאמר לו שימלא מי שילוהו והוא איש עני ואין לו מה למשכן ובודאי שאין כוונת השבועה אלא שבים לו לא ידחנו יותר אלא יפרענו באותו זמן. ולא מיבעיא לאוכן זה שאין לו אפי' פת לאכול אלא אפי' יש לו מה לאכול אם אינו אלא כדי שיעו' מה שקבלו רז"ל לסילוד לב"ח אינו חייב לפרוע לו ממנו ופטור משבועתו לפי שמה שקבלו חכמים לסדר מיקרי כדי חיין ופשיטא שאוכם בגמר מיקרי מי שאין לו ית' תזה כדי לפרוע בו חובו דמשיעור זה לא חייבוהו לפרוע אך אם יש לו יותר על זה חייב לפרוע והוי עובר על השבועה על מה שלא פרע וב"ד מסדרין לו ויתנו המותר לב"ח ומעכבין אותו על שעבר על שבועתו. ושמעו אחרים ולקחו מוסר כדי שלא לזלזל עוד בשבועו' ובפרט בשבועה כזו לפרוע לבעל חובו כי פריעת ב"ח מצוה. תבלה בטוב ימיך ושנותיך בשמחה וחדוה. אם נאמן אהבתך אברהם בכה"ר יעקב אבן טוואה ז"ל:

שאלה יח

ראובן ושמעון היה ביד' כלי ממושכן והפקידוהו אצל עכו"ם אחד ובא יהודה ושאול אותו כלי משמעו' ואמר שמעון לעכו"ם תן אותו ליהודה ונתנו לו ונאנס מידו וכשמע ראובן אמר לעכו"ם למה נתת בלא רשותי והשיבו ברשות שותפך נתתי וחשבתי שעשה מדעתך וכיון שלא יכול ראובן עם העכו"ם תבע את שמעון ויהודה לדין וכל אחד דוחה אותו אצל חבירו וסוף דבר השיבוהו הכלי אינו שלך יבא בעל הכלי וכדון עמו יורנו מורינו מה הוא הדין בזה:

תשובה

לענין מה שאומרים שמעון ויהודה שהכלי אינו של ראובן ולא ידונו אלא עם בעל הכלי הנה אע"פי שאין הכלי שלו מ"מ הם חייבים לו סך שהיה הכלי ממושכן בו שהרי הזיקו שעבודו וקי"ל דמזיק שעבוד חבירו חייב כדאיתא בגיטין פ' השולח במשנה עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושיחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר חוב על דמיו רש"בג אומר אינו כותב אלא משחררו ואמרינן עלה בגמ' מי שחררו אמר רב רבו ראשון שחררו. שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני דאמר רב' הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד אלא מפני תקון העולם כופין את רבו שני ועושה אותו בן חורין שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה וכותב שטר חוב על דמיו. ורש"בג אומר אינו כותב אלא המשחררו וקא מפלגי במזיק שעבוד חבירו רש"בג אומר חייב ורבנן סברי פטור ע"כ. ובקצת נסחאות בהלכות הרי"אף ז"ל כתוב וז"ל וקי"ל כרש"בג דאמר חייב דדינא דגרמי הוא ע"כ וכן כתוב בספרי הרא"ש ז"ל וכן כת' הרמ"בס ז"ל בפירוש המשנה וכת' ב' מהלכות חובל ומזיק וז"ל וכן העושה עבדו אפותיקי וחזר ושחררו חייב המשחרר לשלם לבעל חוב שהרי הפקיע שעבודו וגרם לאבד ממונו. וכופין את בעל חוב גם הוא לשחרר העבד כדי שלא יפגע בו בשוק ויאמר לו עבדי אתה עכ"ל וכת' עליו הרא"בד ז"ל א"א הרב ז"ל אינו פוסק כן דרש"בג הוא דאית לי הכין ורבנן פליגי עליה וקי"ל כרבנן ולא דמי לשורף שטר חבירו דבדאחבריה קא עביד מעשה אבל הכא בדנפשאי קא עבידנא ע"כ וכת' הת"מ וז"ל ואינו יודע אם נתכוון הרא"בד ז"ל באומרו הרב לרב אל פסקי ז"ל כדרכו בשאר המקומות או לא לפי שלא נמצא דבר זה בהלכות הרב ובמקצתן נמצא כרש"בג וכיון שכן הדיינין לכללין כל מקום שסגה הש"בג במשנתיו' הלכה כמותו וזו משנה בפ' השולח וכ"ש שהדבר הברור כאן לפסוק כמותו דטעמיה משום דס"ל דמזיק שעבוד חבירו חייב ואמנ קי"ל הכי בדינא דגרמי כ"ש במזיק זה שהוא חייב דאלים טפי כדמוכח בהדיא בפ' המניח את הכד וכו' וכן כת' הרמ"בן ז"ל וז"ל וכן הא דאמרינן בהשולח עשה עבדו אפותיקא וכו' כרש"בג דהא דיינינן דינא דגרמי וכן עיקר עכ"ל ואלו הם דברי רבינו ז"ל עכ"ל וכן כת' הר"ן ז"ל והסכים גם הוא וכן דעת הרא"ש

ז"ל בפסקים וכן כתב בטו ז"ל בח"מ סי' קט"ו ומאחר שכל גדולי האחרונים ז"ל לית דחש לדברי הרא"ב ז"ל וכלם בסגנון אחד מסכימי' לדעת הרמ"בם ז"ל הכי נקיטנן דמזיק שעבודו של חבירו חייב אפי' לא עשה מעשה בשל חבירו ולכן שמעון ויהודה שהזיקו שעבוד ראובן חייבין לשלם מה שהפסידוהו ועל השאר ידונו עם בעל הכלי:

ואין להם התנצלות במה שיאמרו שהעכו"ם הוא שפשע במה שנתן הכלי שהיי שעבוד שעליו הוא של ראובן עליו בלא רשותו אבל אמירתנו לעכו"ם לבדה לא היתה מפקעת שעבוד ראובן אם לא היה העכו"ם מתרלה לתת ואינו נקרא מזיק שעבוד אפי' בלא עשיית מעשה אלא באמירה לבדה אלא כגון ההיא דמשחרר עבדו ולא כי האי גוונא שעיקר הפקעת השעבוד היתה בנתינת הכלי ליהודה. הטענה זו היתה מועלת להם אלו היה הנפקד ישראל דאם יהודה שאל ממנו ושמעון נתן לו רשות לא היה לו לשמוע להם במה שטוענים להלק ראובן שלא נתן לו רשות אבל כיון שהנפקד הוא עכו"ם כמאן דליתיה דמי וכל אחד מהם כאלו עשה המעשה הוא לבדו לפתח עכו"ם לא ליית דינא ובודאי שלא יוכל ראובן לדון עמו להוציא ממנו מה שהוא חייב בפשיעה זו דבסבה קלה יכול להשמט ולכן הם באמירתם לעכו"ם הזיקו שעבוד ראובן. ולענין מה שכל אחד מהם דוחה אותו אצל חבירו הנה שניהם פשעו והדין נותן שאם רצה מזה נוכה רצה מזה נוכה אבל מאחר שסוף הדבר מתגלגל ליהודה כיון שהוא נשתמש בכלי וכל הנאה שלו ומידו נגנב אע"פי שהוא פטור על חלק שמעון הוא חייב על חלק ראובן ואינו יכול לומ' לאו בעל דבריס דידיה את דבעל כרחו הוא בעל דינו כיון שיהודה ידע שיש לו שעבוד על חצי הכלי ונטלו להשתמש בו על פי רשות שמעון שאינו מועיל לחלק ראובן הילכך חייב לשלם לו ואם אין לו ישלם בעדו שמעון לראובן והוא ילך אחר יהודה אבל אם יש ליהודה ממה לשלם אפוכי מטרתא ואטרוחי בי דינא בכדי למה לי. אחר שכתבתי זה מצאתי כתוב שנשאל ר"ת ז"ל על סוס שהיה ממושכן ביד ראובן ושמעון והפקידוהו ביד עכו"ם לשומרו ובא לוי ושאל הסוס מהעכו"ם ולא רצה לתתו לו עד שאמר לו שמעון להשאילו והוליכו לוי ונגזל מידו. והשיב הרב ז"ל נראין הדברים ששמעון הזיק שעבודו של ראובן כרב ורב נחמן וכרש"בג דהמזיק שעבודו של חבירו חייב. ונם אם ראובן רוצה לחזור על לוי יכול הוא דשניהם הזיקוהו ורצה מזה נוכה רצה מזה נוכה ובעל דבריס דידיה הוא ואפי' במציאה בעלמ' אם הכיסה נתחייב בה וכל הלוקח של ישראל מיד עכו"ם כלוקח מיד ישראל עצמו ואין חיוב בין של ישראל ביד עכו"ם ולקחו ישראל מן העכו"ם הנפקד ובין המוציא במקום שחייב להחזיר והכי אמרינן בהמפקיד דל"ת ודל שבועתך ואנה משתמי דינא בהדי שואל עכ"ל וברוך הש"י שזיכני לכוון לדעת הרב ז"ל ומאחר שפסק כן למעשה החזיק ידינו במה שפסקנו בזה ונתקיים בחותמינו. האל ממרומיו. יכן לכם ולנו ברחמיו. וסלוס:

אל החכם כהה"ר יצחק שוכיריל נר"ו:

שאלה יט

שאלת ממני להודיעך דעתי בענין ראובן ושמעון שהי להם פקדון בעיר אחרת קרוב להפסד ואמר ראובן לשמעון בא ונשתדל ונוציא הולאות ושוחד להציל את שלנו ולא רצה שמעון ונשתדל ראובן לבדו והוציא החצי ובא שמעון ורצה לחלוק עמו מה שהציל בטענת שהם שותפים ואמר לו מתן פלג לך וראובן משיבו כיון שאתה לא נתרצית לי ואני הוצאתי הולאות משלי עד שהצלתי ולעצמי הצלתי:

תשובה

לפני כ"ת גלוי שדבר זה עצמו לא נזכר בגמרא ולא בפוסקים ז"ל ומ"מ מצינו כיוצא בזה ונוכל ללמוד ממנו לגדון דידן והוא מה שאמרו בפ' הגוזל בתרא תנו רבנן שיירה שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה נייס וטרפה ועמד אחד מהם והציל הציל לאמצע ואם אמר לעצמי אני מציל לעצמו הציל: היכי דמי אי דיכול להציל אפי' סיפא נמי לאמצע ואי בדלא יכול להציל אפי' ריסא נמי לעצמו אמר רמי בר חמא הכא בשותפין עסיקנן וכגון זה שותף חולק שלא מדעת חבירו אמר פליג לא אמר לא פליג עכ"ל הגמרא ופסקוהו הפוסקים ז"ל להלכה ומוסיפין בה דבריס שאם אמר לעצמי אני מציל והציל אם היו יכולין להציל אם לא הציל אלא כדי חלקו לעצמו ואם הציל יותר מכדי חלקו האותר לשותפי ואם אינם יכולין להציל כל מה שהציל הוא לעצמו. ואם לא אמר לעצמי אני מציל אפי' אינן יכולין להציל הכל לאמצע וכן כתב הרמ"בם ז"ל וכת' הרב המגיד ז"ל דדין זה ר"ל בדין שלא הציל אלא כדי חלקו אין חילוק בין יכולין להציל לאין יכולין להציל דכל כי האי גוונא שותף חולק שלא מדעת חבירו ואם לא אמר לעצמי אני מציל בכל גוונא הציל לאמצע וזה עיקר עכ"ל הרי כתבתי דבכל כה"ג שותף חולק שלא מדעת ואם כן בנדון דידן כמי ראובן זה מה שהציל הוא לעצמו שיכול הוא לחלוק שלא מדעת שותפו כ"ש שאמר לו להשתדל עמו ולא רצה ואין לחלוק בין נדון זה למה שמוזכר בגמרא ובפוסקים שהוא דין שיירה שטרפה נייס ולומר שאני התם שכבר נתבדו מהם הנכסים ולוקחי השוללים ולכן בדין הוא לעצמו הציל דהוי כזוכה מן ההפקר מה שאין כן נדון דידן דבשעת הצלה עדיין לא נתבד שאר הפקדון אלא אח"כ הוא שנתבד ובשעת ההצלה עדיין היה הכל ברשות הנפקד ולכן אע"פי שלא הציל אלא אחד מהם הכל לאמצע ואפילו אמר לעצמי אני מציל לו כל כמיניה כל שעדיין לא נתבד הפקדון. דכל דייקת תשכח דאין לחלק בכך שאלו בדין השיירה לא היו בענין אלא ביכולין להציל הו אין יכולין היה מקום לומ' דדוקא התם משום דהוי כזוכה מן ההפקר ושותפ ת שביניה' חלפה הלכה לה אבל כיון שהטילו תנאי לדריך לומר לעצמי אני מציל ואמרו שכל כה"ג שותף חולק שלא מדעת הרי אע"פי שנתבדו מהם הנכסים וטרפם הנייס עדיין שותפותם נמשכת על שיחלוק השותף במה שאומר לעצמי אני מציל שבזה הוא מתפרד מן השותפות העיקר תלוי בפירוד שנעשה במאמר זה ולכן כל שיש הנכסים בחזקת חיובו וחהיה לו סבה מכרחת להפרד יאמר כן ויפרד מהשותפות ויציל לעצמו דבמה שהעיקר תלוי הרי אמרו. וכלבד שיאמר כן בפני שני עדי' ואם הוא במקו' שאין עדים מצויים יאמר כן בפיו וצריך ליזהר שאמר כן אבל אם הוא במקום שעדי' מצויים צריך להביא עדים שאמר כן ולא סגי ליה בשבועה שהרי אפי' שומר שהוא נשבע ליפטר אינו נפטר בשבועה במקו' שעדים מצויים כדדרשו במציעא מקרא דכתי' לו נשבר לו נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה וכו' הא במקום דאיכא רואה עד שיהו עדי'. ומייתי עובדא דריסקתא דמחוזא וכו' אמר רבא ריסקתא דמחוזא שכיחי סהדי זיל אייתי סהדי ומיפטרת. וכן עובדא דהוא דאמ' דתקיפו ליה ארבע מאה דני דאמרה ואמ' רבא קלא איתי להו זיל אייתי סהדי וכן כת' הרמ"בם ז"ל פ"ב מהלכות שלוחין ושותפין וכבר כתבתי זה בפסק אחר ואין שונין לחכם הכלל שאם הראובן הוא במקו' שעדים מצויים צריך להביא עדי' שאמר כן בפניהם ואין לזכותו במה שהציל בשבועה דל"ם הוא שאומר שאינו נפטר מלשלם בשבועה במקום דאיכא רואי'. אבל אם ראובן במקו שאין עדי' מצויים ישבע שאמר כן בפיו וזכה בחלקו. ומצאתי מפורש להר"ם מרוטנבורק שהשיב בנדון דומה לנדון דידן כמו שכתבתי וז"ל בראובן ושמעון שהיו דרים תחת שר אחד והיה להם חוב בשותפות וילא ראובן משם לדור תחת שר אחר וכעס עליו השר הראשון ואמר לשמעון בחלקך אני משייע שיפרעו לך אבל בחלק ראובן איני משייע אם אמר שמעון לעצמי אני מציל לעצמו הציל דכל כי האי גוונא במקו' איכוד שותף חולק שלא מדעת חבירו ועוד כל היכא דקאמ' תלמודא כגון זה למדין ממנו דבר הדומה אע"פי שאינו דומה לגמרי אלא דומה קצת ע"כ עוד השיב בשנים שיש להם חוב ביחד והחוב מקולקל וצריך ליתן שוחד ולהוציא עליו הולאות והאחד רצה והשני לא רצה יכול האחד לחלוק שלא מדעת חבירו ולומר אציל לעצמי ואוציא חלקי דכיון דאיכא פסידא אי אמר הכי מצי פליג עכ"ל וכתב רא"ה ז"ל שצריך להביא עדים שמ' כן בפניהם ואם אין עדים ישבע שאמר כך ויעמוד בשלו ע"כ. וכבר כתבתי זה בביאור וסלוס לך ולכ"ח שלם:

עוד להחכם הרופא נר"ו:

שאלה כ

עוד שאלת וז"ל בענין חולה שהולך לשמנים ופסק עם הרופא לתיהם כפלי כפלים לשויים גם בשכר הרופא שאל ממנו שיעור כפול ומכופל והודה החולה לדבריו ולאחר שנתרפא טען ואמר כי היה אנוס בין בפיסוק דמי הסימנין בין בשכר הרופא ואינו חייב לתת לו אלא הראוי ומה שהתנדב לתת יותר לא היה אלא מחמת אונס. גם בענין

בענין השדוכין ראובן שאמר לשמעון לשדך לו בת פלוני ונדר לו
כך וכך בשכרו והלך שמעון והשתדל ועלתה בידו ועתה ראובן אינו
רוצה לתת לו מה שהתנדב לו כי אם שכר הראוי לו ולא יותר
הודיעני דעתך בכל זה ושלו עכ"ל:

תשובה

בענין הסימנים נראה פשוט שלא
יתן לו אלא דמים הראויים לאיש
ודומה לזה אמרו בהגוזל בתרא
תניא הרי שברח מבית האסורים והיתה לפניו מעבורת ואמר לו טול
דינר והעבירני אין לו אלא שכרו ופסקוה הפוסקים להלכה כמו
שכת' הרמ"בם ז"ל בפ' י"ב מהלכות גזילה ואבדה וכן כת' בעל
הטורים והטעם בזה משום דאונס אונס דמחמת אונסו הוא שנדר לו כך
ולכן לא יתן אלא שכר הראוי לו וא"כ הוא הדין והוא הטעם למוכר
הסימני' שלא יתנו לו אלא דמים הראויים לו: ומצאתי שכתב הר'
חזקיה ז"ל על מה שאמרו שכרו להביא כרוב ודרמוסקין לחולה
ומצאו שמת אז שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא
נותן לו כל שכרו וכת' וז"ל דוקא אם עשוק במלאכה שהפסיד כל
כך אז נותן לו כל שכרו משלם אפילו יותר מכדי טרחו אבל אי
לאו הכי לא יתן לו אלא שכר טרחו דדמי לברח מבית האסורים
וכו' והכא נמי מצוה להביא רפואה לחולה אבל בשאר מלאכות חייב
לתת כל מה שהתנה עכ"ל הנה בתבאר מדבריו מה שרגילו לדמות
דין מכירת סימני' לדין ברח שמצא לפניו מעבורת דכמו שיש מצוה
לסייע בהגלת הברח מבית האסורים כן מצוה להביא רפואה
לחולה או למכור לו סימנים להגלת נפשו ובשביתה אינו מ"ט עליו
לעשות בחנם דהא כל מצוה דרמיא אכוליה עלמא אין חייב
לעשותה בחנם אבל מה שאומר יותר מהראוי לו אלא כהונן שאל
מלאחר דסוף סוף מילי דמצוה הוא ולכן אע"פי שהודה לו לתת כמו
שהוא רוצה פטרו אותו משום דהוי אנוס וכן הדין בכל דבר שהוא
מצוה אלא דרמיא עליה לחוליה:

אבל

מה שפסק עם הרופא בשכרו צריך לתת לו משלם
לחכמתו הוא מוכר לו ואין לה שיעור וכל מה שיתן בה
מיקרי שכר הראוי לו וכן כת' הרש"בא ז"ל בחידושי יבמות בשם
הרמ"בן ז"ל דבסימנים אין לתת אלא שכר הראוי לו וברפואה חייב
לתת כל מה שנדר לו ולזה הסכים הרב המגיד ז"ל וכן כת' הם"מג
בשם רבינו יהודה ז"ל דברפואה דרך ליתן דמים מרובי' וכן כת'
בעור יורה דעה מי שיש לו סימנים וחבירו חולה וכו' אין לו אלא
דמיהן אבל אם התנה בשכר הרופא הרבה חייב ליתן לו וכו' והם
דברי הרמ"בן ז"ל בש' תורת האדם: ודווקא אם התנה אבל בשתק
אין לו אלא שכר בעלתו וטרחו אבל שכר הלמוד אסור דרחמנא אמר
והשבותו לו לרבות אבדת גופו ואע"ג דהויא מצוה דרמיא אכוליה
עלמא ורשאי הוא שלא לעשותה אלא בשכר הייבו כשהתנה שכרו
קודם עשייתה אבל אם עשאה אתם בלא תנאי אסור ליטול שכר
למולו וזה בכלל מה שאמרו ז"ל מה אני בחנם אף אתה בחנם:
וכן כתב העור ז"ל בביורה דעה:

ולענין

שכר השידוכין אם היה בינייה קנין חייב לתת לו כל
מה שנדר לו וכ"ש אם היתה שבועה שודאי כופין אותו
ואם אין קנין ולא שבועה בזה נסתפק הר"ם מרוטנבורק ז"ל וכתב
ומאחר שהדבר ספק המוציא מחבירו עליו הראיה ולכן אין לו אלא
שכר הראוי לו עכ"ל אבל באור זרוע כת' בש' רבינו שמחה
דבשדוכין דרכם לתת יותר מכדי טרחם הרבה והביא ראי' ממעשה
שהיה לפני ר"י ז"ל באחד שעשה השדכות בענין החורת
גניבה ונדרו לו זקוק אחד ואחר שעשה לא רצו ליתן לו אלא הראוי לו
ופסק ר"י ז"ל לתת לו כל מה שהתנה דבדבר זה רגילין לתת יותר
ויותר מכדי טרחו ע"כ ומצאתי בתוספו' פ' מי שמת בהא דהמבשרני
גוזה שנפטר רחמה של אשתי אם היה זכר יטול מנה כתבו ז"ל תימה
אלא קני המבשר ונראה דהיינו כמו שכר אמירה דאמרינן בפ'
הנו כסף דשקיל: ומתם לייק רבי אחאי סרסורי דמן הדין
קלי ואסמכתא כמי לא שייכא דאם כן בכל פעולות איכא למימר
כי ואע"ג דלא דמי דהתם בידו לעשות מלאכה אבל הכא אין בידו
לבשרו דמי יימר דתוליד מ"מ אינו אסמכתא אלא בשאותו אינו
מתכוין להקנות ובטוח הוא שלא יזכה אותו שכנגדו אבל הכא מרצונו
הוא מקנה מי הזקיקו לכך עכ"ל ונדון דידן עדיף ממה שכתבו ז"ל
דאם לענין אסמכתא כ"ש הוא שכרי התם ודאי אין בידו לעשות
לשמח תמות היא וודאי קודם שתלד אז שתוליד וולד מת אבל הכא
דמי טפי לשאר מלאכות שבידו הוא לעשות דבר זה ואע"פי שאיפשר
שלא יתרצה לו הוא דבר רחוק ועוד שהתשת דלות ברצות הוא עושה
אותו בדברין ופייסו מש"אב בהיא דהמבשרני שהכל הוא בידי
שמים: והטעם דלא מיקרי אסמכתא שייך נמי הכא דודאי מרצונו
הטוב נמר והקנה ורצונו הוא בלב זה שיתקיימו השידוכין ואין רצונו
שיתבטלו ויפטר מן השכר: ונמי טעם דשכר אמירה הכא שייך
להרבות דברים הדברי' וכמה מיני המלאות הראויין לשכר מרובה:
והתוס' ז"ל לא כתבו טעם בהיא דהמבשרני למה לא יתן לו שכר
הראוי לו וכודאי שצריך לתת כל מה שנדר אלא שהם ז"ל לא דקדקו
לפרש טעם זה וכבר פירשו לנו הטעם ר"י ז"ל ורבינו שמחה ז"ל
לכל כי הא גוונא דרכם להרבות שכר יותר מכדי טרחה: ולפי מה
שכתבתי לעיל בשם ה"ר חזקיה ז"ל נראה דאין אנו צריכין לטעם
זה דבדברים אלו דרכם להרבות שהוא ז"ל כת' וז"ל דוקא בטרח
שהוא מסוכן וכן להביא רפואה לחולה דהני מלוה קא עבדי הכל
בשאר מלאכות חייב לתת לו כראשר התנה ע"כ אם כן לא מילי דמצוה
דאין לתת בהם אלא שכר הראוי אבל בכל מילי צריך לתת כל מה
שנדר ומדשתם דבריו נראה דאין להלק בין איכא קנין לליכא קנין
דבמילי דמצוה אפי' איכא קנין הוי קנין בחנם ואינו כלום ובמילי
דלאו מצוה אפי' בלא קנין צריך לתת כל מה שנדר וא"מ למעשה
אין לסמוך בזה אלא בדברים שדרך להרבות בשכרם או אפי' בשאר
מילי אם היתה תוספת קרובה למה שראוי לו זלא בתוספת הרבה
יותר מדאי בדבר שאין דרך להרבות בו ושלו:

שאלה כא

להחכם ה"ר שלמה
נרפתי נר"ו לשמדייה:
ראובן הפקיד כלים
ותכשיטין ביד שמעון ושמעון מסר אותם ביד אשת ראובן וביד בנו
הגדול והם מודים שמסר להם שמעון הכלים והתכשיטין ואומרים
שנאנסו מידם וראובן תובע את שמעון למה מסרת פקדוני בידם
ושמעון משיבו כי לאשתך ובניך מסרתי אשר כל ממונך הוא
בידם למי כל חמדתך יותר: בחסדך הודיעני מה היא דעת
כ"ת בזה:

תשובה

לכאורה נראה ששמעון חייב בדין כל
אומר שמסר לשומר כדאיתא בפרק
המפקיד דרב פוטר ור' יוחנן מחייב
ואמ' רבא הילכתא שומר שמסר לשומר חייב וא"מ שומר שכר שמסר
לשומר חנם דברוני גרעא לשמידהו אלא אפי' שומר חנם שרוי לשומ'
שכר חייב מאי טעמא דאמ' ליה את מיהמנת ליה בשבועה והאיך
לא מהימן לי ע"כ וכתב הרי"אף ז"ל שמעת מינה דהיכא דאיכא
עדים דכתרה שומר בתרא כי אורחיה ונאמניה לא מחייב שומ' קמא
דהא ליכא שבועה לישמא ליה את מיהמנת ליה ע"כ האחרונים ז"ל
הוסיפו לומ' שאפי' אין עדים אם השומר הראשון ראה בעצמו
שנאנסה ביד שומר שני פטו' מלשלם שהרי יכול לישבע שלא שם
ובטלה טענת אחיך לא מהימן לי בשבועה אם כן אם לא היה שום
אחד משני דברים הללו חייב השומר הראשון ולכן בנדון זה שמעון
חייב לשלם שהרי אין עדים שיעידו על האונס ונם שמעון בעצמו
לא ראה האונס: ואינו יודע אם האשה ובנה אומרים אמת או לא:
אלא דכך מעיינת יש לו זכות לפטו' את שמעון כיון שלא מסר ביאנס
אחרינא אלא לאשתו ולבנו של ראובן שדרך כל העולם למסור כל
אשר להם ביד נשיהם ובניהם הגדולים כשהם סומכים על שולחנם
אם היו בני דעת ואפי' פקדונות שמקבלים מאחרים דרכם למסור
בידם כדאמ' רבא כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ואם
כן נדון זה עדיף מסומ' שמסר לשומ' שדרך בעל החפץ להפקיד בידו
שהדין הוא שהשומר הראשון פטור דהכי איתא בפ' המפקיד הנהו
ניכלי דכל יומא הוו מפקדו מרייהו נבי חד שבתא יומא חד אפקדוה
נבי חד מוכייהו שמע קל הילולא אזיל אפקדינהו נבי הייא שבתא
אדאזיל ואתא אינגוב אתו לקמיה דרב ופטריה ע"כ וטעמא הוא
כיון דאינהו הוו רגילי להפקיד נבי לא יכלי למימר דלא מהימנא
להו בשבועה וכן פסקו הפוסקים וכ"כ כל זה הרמ"בם ז"ל פ"ח מה'
שכירות וס"ד מה' שאלה ופקדון: עוד כתבו הפוסקים ז"ל דדוקא
היכא דרגיל להפקיד אצל השומר האני אבל אם לא ידענו שרגיל
להאמינו אפי' כ"ע ידעי שהוא אדם כשר וטוב מן הראשון מאי
המפקיד לומ' את מהימנת לי אחיך לא מהימן לי דלא כל כמיך
להאמין

להאמין עלי אל שאין לי עסק עמו עכ"כ ואל"כ כשמקבל הפקדון מסרו ביד אשתו ובניו לא מני מפקיד לומר ליה את מהימנת לי ואינהו לא מהימני שהרי כל המפקיד אצל שום אדם על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד · אלא שכתב ר"ת ז"ל דוקא אם יש להם לשלם אם נתחייבו אז פטור שומר ראשון אבל אם אין להם מה לשלם חייב הוא לשלם דאי לא תימא הכי כל פקדונות שיפקיד האדם אצל חבירו ימסרם לאשתו והיא תאכלם ע"כ וכ"כ ר' יעקב בטור ח"מ סי' רל"ז בשם אביו הרא"ש ז"ל · אמנם גדולי האחרונים חלקו ע"ז כמו שמבואר בדברי הרמ"בן והרש"בא ז"ל שאף ע"פ שאין להם מזה לשלם פטור השומר הראשון וכתב הרב המגיד וכן עיקר וגם זה נכלל בדברי הרמ"בם ז"ל ע"כ · ומעתה שמעון שמסר הפקדון ביד אשתו ובנו של ראובן פטור מכלום שהרי ראובן נופיה רגיל להפקיד כל אשר לו ביד וכ"ש כלים ותכשיטין · והר"ם מרוטנבורק ז"ל נשאל על ראובן שהלוה לשמעון ופרע שמעון ליד אשתו של ראובן ועדיין ראובן תובע ממנו הלואתו והשיב ז"ל דשמעון פטור כיון דאשת ראובן בת דעת היא והטעם הוא ממה שאמרו כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ועוד הביא ראיה לדבריו מעובד' דהגהו גיגאי ולחד מינו לענין הקזרת מלוה : אלא שדברי הרמ"בם ז"ל פ"ו מכ' טוענן ונטענן נראה שהוא סובר דכה"ג בהלואה לא הוי פירעון · אמנם בנדון דידן שהוא פקדון נס הרמ"בם יולה בזה דשמעון פטור וכמו שכתבתם · עוד ראיתי להודיעך מה שאירע בשנלכד' עיר בגייאה כי החכ' הדיין כה"ר שמואל הכהן בקרי מסר קופה אחת מלאה חלי כסף והב ביד יהודי אחד הנקרא בן חיון כדי להצילה והיהודי הנז' היה מתחל מהגייס שישללוה ממנו ופגע בעכו"ם אחד שהוא נאמן להחכם הנז' והיה רגיל להפקיד אצלו והיהודי הנז' כשפגע העכו"ם נתן לו הקופה הנז' כדי להצילה ואח"כ כשתבע הקופה מהעכו"ם כפר בו ואמר לא ראיתך באותו היום ובאו לדין החכם הנז' עם בן חיון הנז' ופטרתי את בן חיון במעמד החכמים יל"ו וכלם הודו לדברי · ומן הטעם הזה פטרתי את השומר הנז' לפי שהחכם התובע הודה שהוא היה רגיל להפקיד אצל העכו"ם הנז' מלבד שיש כמה עדים על זה ואמרתי שאע"פ שהעכו"ם אם איבד חזק' אמונתו ולא נתביים לכפור לא יודה על ידי שבועה אין הדבר תלוי באמונה בו ע"י שבועה אלא כל שבעל הדבר רגיל להפקיד אצלו מחמת שיודע בו שהוא מתביים ולכפור ושאינו מאבד חזקת אמונתו גם השומר אם נתן בידו על זה הדרך שסמך על אותה חזקה שהיו הבעלים בוטחי' בה להפקיד אצלו פטור הוא מלשלם · ודע שכל זה דוקא כשהיה בעל החפץ רגיל להפקיד אצל זה השומר הנני ולא מיקרי רגיל בפחות משלשה פעמים דהוחזק להיות מפקיד אצלו אבל פעם ושתי' אקרהי בעלמא הוא וכן הוא משמעות לשון הפוסקי' דבעינן רגיל · וכל זה בשמסר השומר לאיכס אחרינא אבל בנדון דידן לא נחתינן להכי דמסתמא רגיל הוא להפקיד אצל בנו ואשתו וכמו שאמרו שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ואתה שלוש וכל אשר לך שלוש ·

אמיה לקמ"ע ס"ק מכראה מדבר הרב לענין בתחבע תשובה זו דלא כביר' ליה בהרב מרוטנבורק כדין לזה שהחזיר המוש לאשת המלוה ולקמ"ע על מי שלענין החזרת הפקדון ק"ל דאם השומר מסרו לאשת המפקיד פטור מטעם דלא מני לאיתר לא שיהמלא לי . ומ"כ בפורים לענין כמי לא בארינן מדין שומר שמסר לשומר לענין פרעון המלוה מ"מ כראה שהרב מחלק בין אשה לערב שהאש"לינו רגיל להחזיר לא לענין שמפקיד אצלה לא לענין בגיית חוכו ולא לענין לרות בטוח בו יותר מהלוה אבל בערב הרי גילה דעתו המלוה בענין זה עצמו שהיא בטוח בחוב זה בעצת יותר מהמלוה ולכן לא יוכל לומר המ"ל לא מהימנת לי ומטעם זה לא בעינן רגיל בענין זה כדבעינן בני שומר שיהא רגיל להפקיד אצלו :

תשובה

הדבר ידוע לבעלי דבר שמלוה בו המוש לא אמרי' כדי שירלה לתבר לו לקרובו אלא כל זמן שנתבלה המוש ללוקח מחזיר המקח משום דהוי מקח טעות כמו שכתב הרי"ף ז"ל פ' האזהב וכתב שכן דעת רבינו האי גאון וכ"כ הרמ"בם ז"ל פ' ס"ל מה' מכירה וכתב עוד בפ' הנז' דהמקח בטל אפי' אם רולה אחד מהם לחבב הפחת שמחמת המוש ושבנגדו אינו רול' הדין עם מי שאינו רולה · ופשוט הוא שאין הדברים אמורים אלא כשהובר הדבר בעדים או שהמוכר מודה שמוש זה היה במקחקודם מכירה אבל אם נפלה הבחשה ביניהם בנדון זה הנה זה נוכר בתס' כתובות פ' הילדי אמר רב יהודה אמר שמואל החליף פרה בחמור ומשך בעל החמו' את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך החמור עד שמת החמו' על בעל החמור להביא ראיה והקשו עליו מדאמרינן מחט שנמלאת בעובי בית הכוסות וכו' לא הונלד אי המכה המוצא מחבירו עליו הראיה ומשני בגמרא קושיא זו ומייתי הא דכי אתא רמי בר יחזקאל וכו' הכי אמר שמואל כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה ע"כ ויש מן הפוסקים שלא פסקו כשמואל משום שהקשו על דבריו בגמרא ואע"ג דשני תלמודא לא שמכינן אהשוא שינויא אלא לעולם המע"ה אחנס הרי"אף ז"ל והרא"ש ז"ל פסקו הלכה כשמואל דבכי הנ"ג כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה עם שישקלת שינוי בענין בין הרי"ף להרא"ש וכ"כ הרמ"בם ז"ל פ' ב' מה' מכירה וז"ל כל מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה כילד התחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה וכו' ולא הונלד אי המכה שנמלאת בעובי בית הכוסות וכו' וכן כתב גם כן בדין מחט שנמלאת בעובי בית הכוסות לא הונלד אי המכה הרי הדבר ספק ועל הטבח להביא ראיה שקולם לקיחתו נטרפה שהרי ברשותו נולד הספק ואם לא הביא ראיה ישלם למוכר עכ"ל ואם כן בנדון זה על הלוקח להביא ראיה שהיה המוש קודם שקנאו ואם לאו אע"פ שעדיין לא פרע הדמים למוכר צריך לפרוע בע"כ · אמנם מה"ש בגמרא דאם הונלד אי המכה בידוע שנטרפה שלשה ימים קודם שחיטה יש ללמוד לנדון זה שיש להראות המוש שבשור זה לכן אם היו"ש בטוב עניניה אלו ואם יכריעו שמוש זה נולד ברשות מוכר או ברשות לוקח כפי מה שירלה להם במוש כפי הזמן שעבר משעת מכירה עושים על פיהם וכן הביא הריב"ש בשם אביו הרא"ש ז"ל בתשובה על ראובן שמכר בביות לשמעון ולאחר ג' ימים פתח ומלא בהם רקבון גדול ש לשאול לעוסי בביות בכמה זמן ראוי רקבון כזה ואם יאמרו שהוא מזמן שהוא בבית המוכר נמלא שהיה מקח טעות עכ"ל ה"כ בנדון זה אם יש בקיאים עושים על פיהם ואם עדיין הדבר ספק מי שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה ואם אין לו ראיה ישלם · ואם טוענן שמעון על ראובן אתה שהיה המוש בו קודם שמכרתו לי יש אומרים דאין לו עליו אלא חרס שתם כיון שאין שמעון טוענן טענת בריא וי"ל שצריך ראובן לישבע וכ"כ הר"ש מרוטנבורק ז"ל בתשובה על ראובן שמכר סוס לשמעון ונמלא בו מום שישבע ראובן שלא ידע ולא הרגיש במוס זה ואם אינו רולה לישבע יפטר שמעון מדמי הסוס ואם כבר נתנם יחזור ויטלם ממנו ע"כ ויש להכריע בנדון דידן שאם עדיין הלוקח לא פרע המעות לא יטלם המוכ' אלא בשבועה לכיון דהלוקח מוחזק בהם אומרים למוכר זיל אייתי ראיה דלית הלכתא כמאן דמחייב שבועה ואם כבר פרע המעות לא יקבל המוכר אלא חרס שתם דאמרינן ללוקח אייתי ראיה דלית הלכתא כמאן דאמר שאינו צריך אלא חרס שתם ואם לו ישבע לו יחזיר לך · ואם אין ראובן רולה לקבל אפי' חרס שתם ודאי צריך להחזיר המעות ויסבע שמעון שאינו יודע שמוס זה נולד ברשותו ואם אינו רולי ליסבע יעמדו המעות ביד ראובן שהרי עיקרא דדינא הספק מל ברשות שמעון · ולענין ראובן שמכר הכל שלו לשמעון אם יכולים לעמוד על דבר זה על פי בקיאים כפי שיעור הזמן והמקום שהוא בו הדבש יעשו על פיהם ואם אין יש בקיאים הנה ראובן בנדון זה טוען עוד שמא שמעון החליפו בדבש רע ולכן יסבע ראובן שידוע לו שלא מכר לו אלא דבש טוב ויפטר ואם אינו רולה להשבע יסבע שמעון שלא החליף הדבש ולא נתנו במקום המוזיקן ויטול

דבש שתומה לשמעון וסמך שמעון על דבריו שאמר שהוא דבש טוב ואחר קלת ימים פתח הכל ומצא דבש רע ורולה להחזירה ולאובו אמר כי לא מכר לו אלא דבש טוב וזה אירע לו מלד שאינו שמעון במקום שהוא מזיק לדבש או שמא החליף הדבש כי אני לא מכרתי לו אלא דבש טוב עכ"ל :

שאלה כב

עוד שאל החכם הנז' גר"ן : שאלה ראובן מכר לשמעון שור לחרישה ואחר קלת ימים נמלא בו מוס ונפלה הבחשה ביניהם זה אומר ברשותך נולד המוס וזה אומר קודם שמכרתו לי היה בו והרי זה המקח טעות · עוד אירע בשני בני אדם אחרים ראובן מכר כל של

ויפול ראובן הדבש והדבר ידוע דבגדון אה כל אחד מהם אינו ממלא מן הספק כיון שהבד היתה סתומה מזמן שהיתה ברשות המוכר ונם הלוקח לא פתחה מיד אין שום אחד מהם יוצא מידי ספק ולכן לא האריכתי לדקדק בזה כי הנכון הוא לפשר ביניהם ולא יכנס שום אחד מהם בספק שבועי שוא וזו היא דרך ישרה בגדון זה ושלו:

שאלה כג

להמשכיל ה"ר אברהם דרנו י"ם שאלת וז"ל מהו ללמוד או לשנות בין תפלת שחרית לתפלת מוסף כי שמעתי שיש מפקפקין בדבר זה לאסור ואני לא ראיתי ולא שמעתי שיש מי שאוסר לכן שאלתי מלת האדון להודיעני אם יש סמך לאיסור זה ושלו לכסא מע"כת:

תשובה

דבר זה לא ראיתיו שגז' בגמרא ולא בפוסקים ז"ל זולתי בהלכות הגאון רבינו יצחק בן גיאת ז"ל כתב וז"ל אין אדם רשאי ללמוד ולשנות בין תפלת יוצר לתפלת מוסף עכ"ל ולא פירש טעם לזה וגם לא ראיתי טעם ברור אם לא שנאמר דמייסינן דילמא משכח לייה שמעתא ואתי לאמנועי מתפלת מוסף בזמנה. אי נמי מייסנן ליותר מזה שמא יגיע זמן תפלת מנחה וצריך להקדימה ואינו ראוי לעשות כן וכ"ש אם הדבר בלבור כמו שכת' הרמ"בם ז"ל בתה שמאריכין בסליחות בשחרית דיום הכפורי' ולפעמים יגיע זמן המנחה קודם שהתפללו מוסף ויש מי שכתב שמקדימין תפלת המנחה וכתב הרב ז"ל שאין ראוי לעשות כן בלבור ואע"פי שהוא ז"ל לא כתב אלא בלבור בודאי שאפילו יחיד אם בזמנה. אי נמי מייסנן לזה עד שהוצרך להקדים מנחה לתוספ עשה אלא הזקיק עצמו לזה עד שהוצרך להקדים מנחה לתוספ עשה אלא שראוי אלא שבלבור מיבעיא מלתא טפי. זה נראה לומ' בטעם דבר זה עם שאין זה כדאי לי בטל מלמוד ולשנות ובפרט אם יש עוד זה בין שחרית לתוספ מתשמה רחוקה כזאת. ולא ראיתי לאחרוני פנוי בין שחרית לתוספ ראיתי לאחרוני ז"ל מי שזכר דברי הרב הגז' ואיפשר לומ' שלא בא לידם אם לא כן לא ימנע שהיה נמצא מי שיחלוק עליו או יסכים לדבריו סוף דבר כיון שהוא ז"ל אוסר ולא נתנה מי שחולק עליו יש לאוש לדבריו כי נאון מפורס היה. ואל תתמה על מה שנהגו לדרוש תמיד ברבים בין שחרית לתפלת מוסף וידענו שכן היה מנהג הראשונים ז"ל כמו שכתב המ"מ ז"ל שכך היה מנהגם וכן הוא מנהגינו היום. ואיפשר שכתב המ"מ ז"ל שכך היה מנהגם אין הרבים מניחים אותו להאריך אותר דמאחר שהוא דורש ברבים אין בכליחות שכלם עסוקי' בהם ולא בודאי מפני חשש זו מה שאין כן בסליחות שכלם עסוקי' בהם ולא יהכו לב לזה ועוד דבלאו הכי הרבים ממהרים אותו ואינם מניחים אותו לאריך מלד טורח לבור ולעולם לא יגיע לעבור לכן לא חששו אותו לה לאריך בדבר שאוא זכות לבור לשמוע ל"ת ולעשות אמן והא זה ופרט בדבר שאוא זכות לבור לשמוע ל"ת ולעשות אמן והא אמיה רבא על הקדים שאחר הדרשה שמקדימין בו בזר דין של שבעים שנה ומנהגן של ישראל תורה ואין לשנותו ושלו:

שאלה כד

מעם שאירע בשנלבר' עיר בגאיה ביל הגוברים בעונות הרבים וכל היהודים שנמצאו שם היו לבז ואין מציל ונם הם עצמם הלכו שבי לפני גר זולתי קנתם שברחו ונמלטו ושתה נפשם להם לשלל ולאחר שנתיישבו בה הגוברים הלכו קנת בני אדם לקנות מיד השבאים יתר הבז ומכללם יהודי אחד קנה מהם ספרי' הלכות הרי"אף ז"ל וספרים אחרי' וכשראו אותם כאן בידו תבעוהו הלכות להחזירם להם והקונה משיבם כיון שקניתי אותם מיד בעליהם להחזירם ועוד לולי שקניתי מיד השבאי היו שורפי' אותם כמו שברפו בעו"הר כמה ספרי' אחרים וכשעמדו לדין נחלקו חכמי הדור בדבר יש מחייבים להחזיר ויש פוטרים דמאחר שלקחו הגוברי' ודאי נתיאשו הבעלים ולכן הקונה אותם זכה במקחו ושאלו ממני לכתוב דעתי בזה ולעשות רצונם:

תשובה

הנה מסקנת דגמ' פ' הגוזל ומאכיל דבלסטים ישראל שתמת הוי יאוש בעלים וזכה הקונה מהלסטים ביאוש ושנוי רשות אבל לסטים עכו"ם שתמת לא הוי יאוש מד' מודע בודאי שנתיאשו הבעלים ואמרו ויי לחסרון כיס אבל שתמת לא ומעמת הוא משום דייני עכו"ם דייני בני זוגתא אבל דייני ישראל דייני במי ימר. ופי' רש"י דייני עכו"ם דייני בני זוגתא בגאוה וזרוע אבל דייני ישראל אמרי לבנזל מי ימר כדקאמרת הבא עדים שנגנבו ממך ע"כ וא"כ הלוקח מלסטים ישראל לא זכה במקחו מכח יאוש ושנוי רשות. ומיהו נראה דווקא בשתם אבל אם ידענו שלא נתייאשו הבעלים מפני שאותו דבר איפשר להם להוציאו מהלסטים על ידי שיכולים לברר שכך וכך נאבד להם ושזה הלסטים גזלו מהם גם הקונה מלסטים ישראל לא זכה ביון דלא שייך טעמא דמי יימר:ו' דלא אמרו אלא בלסטים ישראל שתמת הוי יאוש אבל בידוע שלא נתייאשו לא. ודין גנב אפי' הוא גנב עכו"ם כדין ליסטים ישראל דשתם גניבה הוי יאוש בעלים. ולענין החזרה נראה דאיכא להחזיר זה הקונה מהלסטים או מן הגנב הא אם לא נתייאשו הבעלים חייב להחזיר זה הקונה גוף הגנבה אפי' קנאו בזול הרבה או אפי' הצילו מיד הגזלן בחנם יחזירנו לבעלים בחנם. וה"ה אם קנאו מגנב מפורסם אפי' לקחו בשוויו יחזירנו בחנם והוא ידון אחר מעותיו עם הגנב המפורסם או עם הגזלן. ואם נתייאשו הבעלים זכה הקונה בגוף החבילה ואינו מחזירו לבעלים אבל לענין הדמים אם קנה מגנב מפורס' או מגזלן חייב לחזור ולתת המעות לבעלים ואם קנה מגנב שאינו מפורסם בזול הרבה יצלם העודף לבעלים ואם נתנה לו בחנם יתן דמיה משלם. כן נראה מדברי הרמ"בם ז"ל פ"ה מה' גנבה וכן דעת הרא"ש ז"ל אבל ר"י בעל התוספות ז"ל סובר דבנתייאשו הבעלים זכה הקונה לגמרי ולא יתן לבעלים אפי' דמים. וכ"כ בחושן המשפט וכן הסכי' מ"ז הרש"בן ז"ל וירא שכן דעת הרמב"ם ז"ל פ"ה ופ"ו מה' גזלה וכן נראה מהגמ' בפ' הגוזל ומאכיל דלוקח מן הגזלן אם נתייאשו הבעלי' קנה ואינו נותן דמים וכן מוכח בפ' חזקת הבתים. ומה שאומר שם נהי דמנופה מייאש מדמיה מי מיאש כבר תרגמה הרב"ם ז"ל שזהו. לגבי גזלן עצמו שיש לו דין עמו על דמי הגזלה אבל הלוקח פטור מליתן וכן כתב הרי"אף ז"ל:

ודין

לוקח מיד השבאי הדבר פשוט שלכל הפחות אינו דומה ללוקח מגזלן ישראל ואינו צריך יאוש בפירוש אלא שתמת לא הוי יאוש דזיל בתר טעמא למה אמרו דגזלן עכו"ם שתמת לא הוי יאוש משום שדנין בזרוע על הלסטים להחזיר בלא עדים ראיה וזה ודאי לא שייך בשבאי דודאי לית מאן דמשתעי בהדיה כלל בדינא ודיינא שהרי זה דרכם כשל למו ידי ישמעאל באדום ויד אדום ביישמעאל אי לבבשה המתגוררת ביניהם דבין כך ובין כך אין מנוח לכף רגלה. א"כ הלוקח מן השבאי זכה שהרי אין בעל הדבר יכול להעמיד השבאי בדין והלוקח ממנו הוי כמגיל מזונו של איש ושלוליתו של כהר דאע"ג דאית ביה סימנא אינו חייב להחזיר כדאמרינן בחלו מלאות מדכתיב כן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ומצאת שאינה אבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה לכל אדם ולפי זה אפי' אמר לא מיאשנה לאו כל כמיני' דעל כרחו הוי יאוש דבטלה דעתו אצל כל אדם דכל כי האי גוונא מתייאשים:

וראיתי

להרש"בא ז"ל שכתב דבשבאי אין צריך יאוש דכיון דשבאי נופה במלחמה הוא לוקח זכה במה שנטל וגם הקונה ממנו זכה אפי' ליכא יאוש בעלים ואע"פ שאמרו בפ' השולח עבד שבשבה ופדאו ישראל אמר רבא לאחר יאוש יתעבד בו רבו שני משמע דגבי שבאי נמי בעי יאוש כבר פירש הרש"בא ז"ל דלא נקט לאחר יאוש אלא משום סיפא אבל ריש' דמיירי בלוקח לשם עבד בין לפני יאוש או לאחר יאוש. יתעבד לרבו שני משום דשבאי נופה קנייה למעשה ידיו בחזקה דשבי' והביא ראיה לזה מדאמרינן בחזקה דמלחמה ליקניה בכספא ולקניה בכספא לא בעינן יאוש ועוד הביא ראיה מדקא מדמי התם חזק דעכו"ם בישראל לחזק דעכו"ם בעכו"ם וחזק דעכו"ם בעכו"ם לאתר היא ועוד הביא ראייה ממאי דמייתי ראיה התם מעמון ומואב ביהרו בסיחון ועוג והתם בקרקע מיירי ובקרקע ליכא יאוש בעלים לעולם שהרי קרקע אינה נגזלת. ועוד נראה פנים לדבריו שהרי העכו"ם קונה גוף הישראל בשבי לאתר. וכיון דילפינן דבגוף הישראל לא בעי יאוש וקונה לאתר כ"ש בממונו של ישראל דרך שבי זוכה בו העכו"ם לאתר וק"ן זה הוזכר בפרקא קמא דבכורות והביאו הרי"ף ז"ל בפ' הזהב. ועוד הביא הרש"בא ז"ל ראיה דכיון דאיתקש ישראל לעכו"ם לענין שבי מדכתיב ושב ממנו שבי ואשכח בעכו"ם דקונה ממונו בלא יאוש כדאמרינן עמון ומואב ביהרו בסיחון ועוג מ"ב הוא הדין דעכו"ם קונה מתון במלחמה ולא בעינן יאוש דהשתא

נוף ויבוף למדין ממון ממון לא כ"ם · ואדוני זקיני הרש"בץ ז"ל הביא עוד ראיה מדברסי' פ' הלק ואוסף שלכם כאוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שלכם אמרו ליה לבזוז ולחלוק א"ל כאוסף החסיל מה אסיפת החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף אסיפת שלכם כל אחד לעצמו אל והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו א"ל כמשיק נביס מהנביס הללו מעלים את החדש מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד האומות טיהר ובודאי דמליגא דמיד טיהר דמשמע דאלתר הוא ולא צריך יאוש ועוד דאי על ידי יאוש אפי' ביד ישראל נמי טיהר ומאי איריא דכיון שנפל ביד עכו"ם אלא ודאי דבלא יאוש מיירי ומשום דבמלחמה הואי זכה בו אפי' בלא יאוש · א"כ בלוקח מן השבאי אין צריך לדקדק אם אותו ענין סובל יאוש או אם יש אפשרות שלא יהיה בו יאוש לומר בו דאם הומר שעדיין לא נתיאש לא קנה לוקח מן השבאי אלא בכל גווגא לא בעי יאוש ולאלתר קני ליה שבאי והקונה ממנו זכה:

ומיד שנשאר לבאר בזה אם יש הפרש בין ספרים למטלטלין אחרים ובדברי רוב הפוסקים בהר"ף והרמ"בם והרמ"בן והרא"ש זכ"ל · וזולתם לא נזכר חילוק בזה · אבל בתוספות דפ' בוזל ומאכיל כתבו וז"ל ונראה דבספרים לעולם הוי לפני יאוש דאין רגילות להתייאש מספרים ולא מיבעייא מעכו"ם דדייני בגיזותה אלא אפי' בגנב ישראל אין רגילות להתייאש מספרים דסוף שיבואו ליד ישראל דאין גנבין מוכרין אותם אלא לישראל וסופן לחזור לבעלים ע"כ · וכן כתוב בפסקי דיניהם · וכן כתבו הגהות מיימוני פ' ה' מה' גזלה וז"ל מטלטלין הוי שפיר יאוש אבל ספרים לא הוי יאוש דהעכו"ם לא יוכל למוכרם אלא לישראל אבל כל מה שנתן בהם לעכו"ם הישראל שלקחם וכל מה שהוציא עליהם צריכי' הבעלים ליתן לו אם ירצו שיחזירם להם מידי דהוה כרועה שקדם במקלות שנותנים לו הוצאתו עד כדי דמייהן ע"כ · וכן כתבו פ' מהלכות גנבה וז"ל אמנם ספרי' נראה לעולם הם לפני יאוש שהרי לעולם בחיים ליד ישראל וכדאמרינן פ' ב' דמציעא שאני בהר בירלן כיון דישראל כרו ליה וישראל שברו ליה לא מיאשן ע"כ · וכן כתבו במקומות אחרים וכן כת' בס' המלות וכן כתיב בחבן הראשה בשם רבינו פרץ ז"ל · ספרים שגזלום עכו"ם ומכרו' לישראל חייב הקונה לאותם להחזירם לבעלים בדמי' שקנאם לפי שאין הבעלים מתייאשים מהם לעולם' מפני שסופם לבוא ליד ישראל וכל דבר שסופו לבא ליד ישראל אין הבעלים מתייאשי' ממנו ע"כ ומאחר שלא נולא בדברי הפוסקי' המפורסמים מי שיחלוק על זה בפי' ודאי דקטינן בדברי אלו הרבנים שכתבו דבין בגנבה בין בגזל בין בגירוש הספרי' אינן נאחר מטלטלין אלא לעולם לא מייאשי בעלים מינייהו · ואע"פי שלא למדנו מדבריהם אלא לדברים שצריכי יאוש כמו גנבה וגזלה והדומה להם אבל לענין שבי דאמרינן דעכו"ם גופיה קני ליה לאלתר בחזקה דמלחמה ולא בעי יאוש ירא דלא מפלגינן בין דברים אחרי' לספרים דטעמא מאי אמרינן בספרי' שצריך להחזיר לבעלים משום דלעולם לא מייאשי מינייהו א"כ דווקא בגזלה וגנבה וגרוש שדברו בהם הבבלי' הנז' דצריכים יאוש ואם לאו מתייאשו הבעלי' לא זכה הקונה אבל שבי שקונהו העכו"ם בכח המלחמה וזכה בו אפי' לא נתייאשו הבעלים אין לחלק בו בין מידי אחריני לספרים · אבל כדדייקינן נראה לנם בשבי ומלקוח יש לחלק בין ספרים לחידי אחריני לענין אותו המותר שבין הספרי' יותר ממה שקנאם הישראל מהעכו"ם לאותו המותר מעולם לא זכה בו העכו"ם בכח השבי דלא קנה אלא מה שידע בו ונחטון לקנותו והרי העכו"ם השבאי לא קיים ליה בערך הספרי' יותר מכלי דמייהן נייר חלק ולכן מחפיים למוכרם לישראל בדמי מועטי' כערך מה שהם שוי' אבל העכ"וס לדמי הנייר בעלמ' וכיון דאותו המותר לעולם אין העכו"ם מרגיש בו לא זכה בו מעולם מכח חזקה דמלחמה ואין הבעלים מתייאשים ממנו ממנו' דסוף ספרי' לבא ליד ישראל וא"כ במאי זוכה ישראל הקונה מן השבאי במה שבויים הספרי' יותר על מה שקנאם מן השבאי הילכך צריך להחזיר' לבעלים אחר שיתנו לו מה שנתן לעכו"ם ויש להביא ראיה לזה מדין ישראל שיש לו חזקת חצר או חנות והעכו"ם מכר גוף הקרקע לישראל אחר שנם יש מי שכתב שכיון שהעכו"ם מכר גוף הקרקע לישראל קנה אותו הישראל השבי לחלוטין ואבד ישראל הראשון חזקתו · הנה חלקו על זה פוסקי' מפורסמי' וכתבו מילתא בטעמא דעכו"ם לא מכר לישראל השבי אלא זכות הידוע לו בקרקע זה וזה הכח של החזקה שיש לישראל בקרקע זה הוא בעלם ונסחר מהעכו"ם ונם אינו אלא מלקי מסויים מחלקי הקרקע וכיון שלא נודע לעכו"ם מעולם לא זכה בו העכו"ם ולא יזכו בו הישראל הקונה ממנו דמה מכר עכו"ם לו כל זכות שהיה ידוע לעכו"ם בקרקע זה · והוא הדין בספרי' שקנאם עכו"ם בחזקה דשבי הרי אותו המותר שבין הספרי' אלמנו לא זכה בו העכו"ם ולכן נם הקונה ממנו לא זכה ונם יש עוד להביא ראיה מתה שכתבו הפוסקי' ז"ל דישראל שקנה עבדות מעכו"ם בחזקת שהחבן שבה הוא זכותי ולא ידע זה הקונה שהיא חבן טובה ומכרה לישראל אחר בחזקת זכותי וביד השני נודעה שהיא חבן טובה זכה השני ואין לתמוה בה כיון שהוא לא ידע בה כשהיתה ברשותו אין אדם זוכה במה שלא ידע בו ואם אמרו כן בישראל ובדבר שקנאו בכסף ומשכו לרשותו ק"ו לעכו"ם ובדבר שלא קנאו אלא בחזקה דשבי דודאי שלא קנה דבר שאינו ידוע לו ולכן הקונה ממנו לא זכה אלא יחזיר הספרי' לבעלים אחר שיפרעו לו מה שהוציא בעדם · ואם נתנם לו העכו"ם בחנם צריכין הבעלי' לתת לו כפי שויים הספרי' ביד העכו"ם דאותו ערך קנאו העכו"ם בחזקה דשבי וזכה בו הישראל הקונה ממנו ואלא דמי לדבר התלוי ביאוש ולא נתייאשו הבעלי' דאם נתנו הגזלן לישראל בחנם חייב גם הוא להחזירו לבעלים חנם דהת' עכו"ם גזלן הוא ומעול' לא זכה בו אבל שבאי קנה אותו הערך בחזקה דשבי · ובחקו' שיש מנהג בזה יעשו כמנהג' בין מגזלן ונגב בין משבאי דבדברי כאלו מנהג המדינה עיקר ואין לו זז ממנו · וכן כתבו שרירא גאון ז"ל בתשובה הבאה הטור בחשן המשפט וזה לשונו והלוקח מהלסטים אם בא לגאת ידי שמים מחזיר לבעלים ואם נתכוון לקנות הבעלים וליקח בזול הדבר מסור ללב ומן השמי' נפרעים ממנו ומה שאמרת שיש מנהג במקומכם שהקונה מלסטים או גנבים מחזיר לבעלים ובטל מה שהוציא אם כך הוא כל אדם חייב לבלתי שנות המנהג כדאמרינן מנא לן דמנהגא מילתא היא דכתיב לא תסיג גבול ועוד אמר גבלו ראשונים וכ"ש בדבר שיש בו תקנה גדולה והסרת מריבה ולכן עשו כמנהגכם ולא תשנו ממנו עכ"ל ורחיתי אני שנהגו במקומותינו שכל שתאבד ממנו אבדה או גנבה יכריז עליה שמש בית הכנסת פלוני אבד לו דבר פלוני ברוך יהיה מי שיבא לידו ויחזרנו לו ונראה שכונת מנהג זה הוא להוספת חזוק כדי שינהגו לחזור ולא יבטרנו לדינא ודינא שהלוקח יאמר אחר יאוש קניתי והבעלי יאמרו לו לפני יאוש קנית לכן תקנו להכריז להורות שלא נתייאש ונם לא יתייאש לעתיד כיון שמודע לו הדבר אדעתא דהכי יקנה אותה מי שקונה מן העכו"ם ויחזירנ' לבעלי' כי עדיין הם מקוי' שאותה הכרזה תעשה פירות לעתיד לעת מצוא אותה ישראל ביד עכו"ם ישתדל בחזירתה לבעלי' ולפי מנהג זה אפי' דברי אחרים זולת הספרי' צריך להחזיר לבעלים ויתנו לו מה שהוציא · אלא שלענין שבי לא ראיתי מנהג · במקומות אלו ולכן חזר ענינו לשורת הדין דבשאר מטלטלין אין הקונה חייב להחזיר לבעלי' וזכה במה שקנה אבל ספרי' צריך להחזיר לבעלי' ויתנו לו שיעור מה שקנאם מהעכו"ם · ומ"מ אפי' במידי אחריני כלתי שמחזיר אבדת אחיו אחוי לברכה וכ"ש התתכון לקנותה כדי להחזיר לבעלים נמקו' שאין מנהג ובדבר שאינו חייב מן הדין להחזיר' עליו תבא ברכת טוב כפולה ומכופלת ובודאי שלא יקנאנו אבדו ומן השמים ישלמו לו מליאה המועלת · ובעולם הבא יש לו עם הצדיקי' תקונ ותגמלת · ונשלם:

שאלה כה

נשאלתי מבודקי הקהל יש"ו לבאר להם מהו שיפולי שמוזכר בטרפיות שבריאה כי קנאם אומרי' כי הוא התחתית האותות וקלת' רוצים לומר כי גם שפתי האותות יגם שאלו ממני להודיעם טעמי איסור הסרכא וגם מה שיש בו נפקותא לענין הדין כפי חילוק הטעמים:

תשובה

הנני משיב תחלה על מה ששאלתם באחרונה להודיעכ' טעם איסור הסרכא בזה יש מחלוקת בין הפוסקי' ורבו להם הסברות ואי איפשר להעלות על ספר כל מה שצריך לכתוב בזה כי צריך להאריך הרבה לכן אכתוב דרך כלל

בתכלית הקצור: כי ג' טעמי' נאמרו בזה. הראשון הוא
דעת רש"י ז"ל והמסכים אחריו דלעולם לא תהיה פירכא בלא
נקב ולכן אע"ג דלא מפקא זיקא אסורה וכלשון הזה כתב ז"ל כל
פירכי דרחמא קרוס שעלה מחמת חוכה בריאה ניהו הילכך אע"ג
דלא מפקא זיקא טריפה. עכ"ל. ורבו הקושיות על סברא זו
בתוספות ז"ל ובה"רן ז"ל הלא הם כתובי' בחורף לא"ז הרשב"ץ ז"ל
גם יבין שמועה הרוצה לעמוד עליהם יבקשם משם. הב' הוא
דעת בעל התוספות ז"ל והיא דעת כמה פוסקי' ז"ל וכן היא הסכמת
מ"ז הרמ"בן ז"ל שסוברי' כי יש סירכא בלא נקב וטעם איסור
הסרכות הוא מפני שעחידה לינקב שהריהא סרוכה למקו' אחר
שהוא קשה לגבי הריאה ומושך הסרכא ועי"כ ניתקת מן הריאה
ואי אפשר לה להתפרק מן הריאה מבלי שתנקב הריאה וכשהיא
הרוכה למקום אחר בריאה עצמה בלא כסדרן סופה למי להתפרק
ושופה נקב בריאה באותו צד שמתפרקת ממנו. וכל שעתיד
לינקב כנקוב דמי וכפי טעם זה נהגו להתיר סירכא תלויה. אע"פי
שלדעת רש"י ז"ל ראוי לאוסרה כיון שאין סירכא בלא נקב. אבל
נטעם זה הב' שכתבנו מוחרת שהרי אינה סרוכה למקו' אחר
הנורם לה להתפרק מן הריאה וסמכו על טעם זה להתירה בכל
גילות ישראל בלי פוס בדיקה. ואע"פי שהרמ"בס ז"ל מצריך
בדיקה כל האחרוני' ז"ל הסכימו להתירה בלא בדיקה וכתב עוד
שאינה אלא דיר בעלמא שהוא טופח מהריאה שסותבת מכל המשקי'
שבגוף. ומ"מ אם ראינו שיש סירכא בדופן יש לחוש ואם אמר
הבודק בריא לי אלא היתה הריאה סרוכה שם נאחין ואם לאו וראינו
שהסירכא כנגד המקו' שהשיש בו יש לבדקה על ידי נפיחה שלא
לאבד ממוצם של ישראל. וראיתי כתוב בספר המכת"ו אם סירכא
יוצאת ממקו' לתקו' בחוכה אחת או בחוכה נהגו להתיר כדין סירכא
תלויה והיינו כפי הטע' הזה שזכרנו וכן כתבו בשם הרא"ב ז"ל
ואם היא יוצאת מהבועה מסריפין אותן שהולין הקלקלה בחקולקל'
וכתב מ"ז הרשב"ץ ז"ל כי מעשה בא לידו בריאה שהיה יוצא ממנה
חוט עב קצת ולכן כמו הסומן ואחוך הרבה והיה מדולדל ודבוק
בדפנות והחזתיו בידי בחת ונפסק והתרתי הבהמה כי נראה לי
שאין זה מחמת נקב כיון שהיו דומה לריר היוצא מן הנקב וגם אין
כאן חשש שאם יתפרק מהריאה. ונראו לה להנקב לפי שהיה אחוך
הרבה ומדולדל ולכן התרתיה עכ"ל. ומטעם זה נהגו להתיר חוכה
סרוכה לענש ובטר הדופן דמאחר שהוא מקו' רביתא אין סופה
להתפרק והרמ"בס ז"ל כתב שהביו ז"ל מן האוסרין בזה והוא מן
המתירין ע"כ. והמנהג פשט להתיר ומהטע' שכתבתי. ואע"פי
שלפי טעם זה היה ראוי להתיר אפי' כשהחוכה סרוכה לענש לבדו
וכן היא דעת רבינו גרשו' הרא"בד ז"ל ור"ת וא"ז הרמ"בן ז"ל מ"מ
לא פשט המנהג להתיר ואיפשר מפני שהוא סרוכה לענש לבד שהו'
קשה גורם לה להתפרק מן הריאה אע"פי שהוא מקו' רביתא לכך
נהגו לאסור. ודעת הבלשיות היא דעת הרא"בד ז"ל שהוא סובר
שטע' האיסור משום דאין סירכא בלא נקב ואפ"ה מתיר סירכא
תלויה לפי שסירכא כשמהכן היא אם כסרוכה למקו' אחר אבל אם
אינה סרוכה למקו' אחר אינה קרויה סירכא ועוד אומר דאפילו
בסירכא לא אמרו שאין סירכא בלא נקב אלא שלא במקו' רביתא אבל
במקו' רביתא מתהוית הסירכא בלא נקב אלא מחמת דוחק רביתא
שם ומטע' זה מתיר כשסרוכה החוכה לדופן. אפילו לענש לבדו
ומפרש מה שאמרו בגמ' והוא דסבר בבשרא היינו בריאה שנקבה
דבעיקבה ולאי דבעינן שתיומה חזקה אבל בסירכא במקו' רביתא
תלינן בדוחק רבינא הריאה נתהות הסרכא ולא מחמת נקבי אלו
קן הטעמים שנאמרו באיסור הסירכות ומהבדל הטעמי' יצא כמה
חלוקי דינין אי אפשר להאריך לבארם:

אמנם הבאר מה שאמרתם מהו הנקרא שיפולי ויש מן הבודקי'
שרוצים לומר כי השיפולי הוא גם שפת החוכה שגם
הוא יקרא שיפולי כמו תחתית החוכה וכראה שמה שהביאם לזה הוא
מה שראו בדברי המפרשים שכתבו בפי' מלת שיפולי שיפולי וחוכה
של חוכה וחשבו כי שיפולי הוא התחתית וחוד הוא השפה והכל ככלל
גשם שיפולי. והנה לא דברו נכונה כי לא כיוונו המפרשים ז"ל בשני
השמות על שני מקומות בריא' כי אם על מקום אחד שהוא התחתית
פעם יקראוהו שיפולי על שם שהוא בתחתית הריאה וקורין לו ג"כ
בשם חוד לפי שאותו שפת הוא חד ודק ולזה לא תחלא בדבריה בשום
מקום שיאמרו בסירכא מן חוד לשיפולי אן מן השיפולי לחודה של

חוכה משום דהיינו שיפולי היינו חוד מקום אחד בחלוף שמות האחד
בשביל מקומו והשני בשביל צורתו אבל השפה אינה בכלל שם זה
ועוד שמלת שיפולי היא על תחתית הדבר בחוחו שהוא עצמו כמו
ספי' רש"י ז"ל אומרים ז"ל שפול לפיפי' דקרא כל דבר שהוא בסוף
קדוי שיפולו של דבר ע"כ. וכן בתחתית ההר מתרגמינן בשיפולי
טורא וכו' דהי שהוא שטח ההר עצמו. וכן אמרו בגדים בשפולי מעייה
של אשה. אבל השפה אינה משטח הריאה ואינה מתחלת אלא אחר
תשלום השטח ואם השטח יקרא מעלה השפה תקרא צד. ועוד זה
מוכרח מן הדין לכל הדעות שהרי אנו מתירין אם נסרכו החוכות
בסדרן ואוסרין בנסרכו משיפולי לשיפולי וא"כ בין למ"ד אין
סירכא בלא נקב ומתיר בסדרן משום דסוכבות זו על זו ומגיעות
וסותמות התימה מעלייתא הגה אם השפה תקרא שיפולי אחר
אוסרין אותה והרי השפתים שוכבות זו על זו ומגיעות שפיר ובשלמא
אם אין פי' שיפולו אלא תחתית שפיר אסרינן משיפולי לשיפולי דאינן
לא שוכבות ולא מגיעות. וכן נמי למ"ד יש סירכא בלא נקב וטעם
האיסור מנשום שסופה להתרחק ולינקב אם פירוש שיפולי תחתית
ודאי שסופה להתפרק שאנו רואים בחוש בשנופחין הריאה השיפולי
מרוחקות זו מזו אבל אם נם השפולו יקרא שיפולי אחתי אסרי' הרי
אנו רואין בשנופחין הריאה מתאדקות ומדובקות זו לזו וליכא חוש
חשש לפירוק. וע"ז הדרך גם כן יש לאוכיח ממה שאוסרין הסירכא
מהשיפולי לדופן דאם פי' שיפולי הוא השפולו הרי שפתי חיתוכי
האוכות ליכא כגב לפי שעומדות במצר הדופן ולא"ד אין סירכא
בלא נקב הרי יש כאן סתימה מעלייתא כמו שמועלת סתימת הדופן
לסרכת גב האוכה ולנתן דאמר שאת תתפרק הרי אינה מתפרקת
וא"כ למה אסרוה אבל אם פי' שיפולי דוקא תחתית שפיר אסרינן
שהתחתית עומד בחלל ואין שם הגנה וגם חיישינן לפירוק. ודע
שהרש"בא ז"ל כתב טעם איסור הסירכא משיפולי לדופן הוא משום
דחיישינן שמא מהפגוש בחה ר"ל דכיון שהשיפולי הוא תחתית גב
האוכות לא היתה הסירכא נאסרת ממנו לדופן והיה ליע' כמו מהגב
לדופן דכל הגב לגבי דופן היינו רבותא ולא תאסר אלא משום שמא
בחה מגד פניס של האוכה ועלתה על השיפולי ולכך אסורה כיון
דעיקרא מגד פניס לא הוי דופן מקום רבותא. וא"ז הרש"בץ ז"ל
כתב בזה נופחין הריאה ואם נראית שהיא מהגב טרפה ודברי אמת
הם שבחוי הבהמה הריא' כפוחה וכשה סרכא היא מתחלת מסוף הגב
כשרה שהגב כלו כשר לדופן מראש הגב עד סופו. ועוד שאפי' היה
הדבר שפק אם השפ' נקראת שיפולי או יהיה דינה בחיתוך עם היות
שכפי האמת הינו שפק כמו שהוכחנו מ"מ ראוי להקל בשפק זה ולדון
מן השפה לשפה כמו מחתוך לחתוך שהרי רש"י ז"ל והרמ"בס ז"ל וכן
הרבה מהפוסקים סובריס דלא אסרו אלא כסדרן אלא מראשונה
לשליטת אבל מראשונה לשניה בכל מקום שנסרכת אפי' מגב לגב
ומשיפולי לשיפולי כשרה משום דהוי כסדרן וא"כ כ"ש הוא משפת
האוכה הראשונה לשפת השניה ואפי' הרמ"בן ז"ל שאוסר בכסדרן
מגב לגב ומחתוך לגב מודה הוא להתיר משיפולי לשיפולי. וגם
לדעת האחרוני' ז"ל שהחמירו אפי' משיפולי לשיפולי הרי הם מתירי'
מחתוך לחתוך ועוד אמרו אפי' איכא כרחית מחתוך לחתוך אלא
אחד כפיחה כשרה ומאחר שלדעת רש"י ז"ל והרמ"בס ז"ל כשנסרכה
מראשונה לשניה לעולם כשרה וגם הרמ"בן ז"ל מכשיר במשיפולי
לשיפולי ולא נשא' בזה כי אם שפק דוקא לדעת המחמירי' בשיפולי
לשיפולי אמת השפה נמי נקראת שיפולי וכיון שלדעת המחמירים
לא הוי אלא שפיקא ראוי להקל בו וכ"ש שכפי האמת ליכא אפי' שפק
ואחר שכתבתי זה מצאתי תשובה מפורשת בענין זה להרש"בא ז"ל
וז"ל הנריך לענין זה שאלת ממני להעתיק על דעתי בסירכא
יוצאת משיפולי האוכה ונכפפת למעלה וסמכה לדופן כנגד גב
האוכה וסביב בבשרא ע"כ. בדבר זה אני חוכך להתיר מן הדין
לפי שאפי' האוכין לא תכשרנו אלא כשעומדת במצר הדופן וגם בשר
סביב בבשרא להשתא היא סתימה מעלייתא ושוב אינה אם פרקת כיון
דתנועתה מועטת אבל בפילוש שאינם עומדין במצר אלא סוכים הן
כנגד החלל. ואין כאן סתימת דופן בחה תחזור להכשירה הקרוס
לבד שעלה עליה אינו כלום ע"כ הרי מבואר שאין השפולו
בכלל שם שיפולי שהרי הם עומדות במצר הדופן כמו
גב האוכות. הרי זכינו להסכים אל האמת
על ידי עד בשתק נאמן אלה:
ושלום:

שאלה כו

ראובן הפקיד כיס מעות ביד שמעון והניחו שמעון בארנז וסגר עליו וחל"כ הלך מחוץ לעיר לדרכו והניח ביתו ביד אשתו וכניו וכשחזר מצא שנגנב כיס המעות וראובן תובעו למה הנחת המעות בארנז ולא שמרת אותם כדינם שאין שמירה אלא בקרקע. ועוד למה הלכת חוץ לעיר והנחת אותם. יורנו מוריו אם שמעון חייב לשלם לראובן או לא כי לדברי האדון אמו מיחליט:

תשובה

אף ע"ב דתנן בפ' המפקיד מעות אצל חבירו לדרך והפסילן לאחורין או נעל בפניהם אלא בקרקע אבל לא באמצע הכותל שמא יחפרו אם גנבים ויגנבו אף ע"פ שנעל בפניהם לא מיקרי שמר כראוי כמו שמפורש בדברי הרמ"בם ז"ל וז"ל הכספים והמיניים אין להם שמירה אלא בקרקע ויתן עליהם בפח עפר או יטמנם בכותל בטפח הסמוך לקורה אבל לא באמצע הכותל שמא יחפרו אם גנבים וינגבו אפי' נעל עליהם כראוי בחיב' או החבית אותם במקום שאין אדם מכיר או מרגיש בהם הרי זה פושע וחייב לשלם עכ"ל. וכן בדברי שאר המפרשים בפי' שאם נתנה בתיבה ונעל בפניהם לא מיקרי שמר כראוי:

אלא

שמצאתי מקום פטור לשמעון מדברי פוסקי' ומפרשים שכתבו כי מה שאמרו בגמרא בכספים אין להם שמירה אלא בקרקע אלא בדורות אלה שכיחי גנבים כמו שהזכירו בגמרא האידנא דשכיחי גשושאי פרומאי טפוחאי. ופי' רש"י ז"ל גשושאי לגנבים מגששים בקרקע בשיפודי ברזל להכיר מקום שתחתיו חלל. פרומאי שסוברים התקרה. טפוחאי שמכים בכותל לידע אם יש שם חלל אבל בדורות אלה שכיחי גנבי לא אמרינן דאין להם שמירה אלא בקרקע וז"ל ר"ת ז"ל שמעתתין מיירי דוקא לדידהו שהיו בתיהם רעועים בשדה אבל לדידן האידנא אין צריך שמירה בקרקע ע"כ. והר"ן ז"ל בחדושיו כתב וז"ל אלא שנתשנתינו שאמרה נעל בפניה שלא כראוי חייב משמע דדוקא משום דנעל שלא כראוי הוא דחייב הא נעל כראוי פטור הילכך שמתינו מינה דאע"ג דאמר שמואל בכספים אין להם שמירה אלא בקרקע דוקא להנהו דרי ובהנהו אתרי דשכיחי גנבי והיה מנהג כל אדם לקבור מעותיו המקובלים שאינו צריך להם לחולאה והכי מוכח בגמ' אבל מקומות ודורות דלא שכיחי גנבי כולי האי ואין דרך בני אדם לקבור מעותיהם אף הנפקד אינו חייב בכך אלא כל שנעל בפניהם כראוי דיו וכדמוכחת מתני' ה"כ מוכחת הגמרא מדאמרו והאידך דשכיחי גשושאי ופרומאי וטפוחאי אלמא הכל לפי מקומו ושעתו ולפיכך כגון אנו שכל שנעל בפניהם כראוי כמו שעוש כל אדם בשלו פטור והכי איתא בירושלמי דנרסי' התם איתמר אמרו שומר חנם נשבע ויולא בזמן שמור כדרך השומר נעל כראוי וכו' נתנם במקום שרגיל ליתן את שלו אם היה ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב ע"כ בירושלמי וקרי"ף ז"ל הביא מקלתו בהלכות אלמא דאם נעל בפני המעות כראוי אע"פ שלא טמנם בקרקע פטור אח"כ הוא באתרא דשכיחי גנבי ודרך בני אדם לקבור את שלהם וכן כתב הרב ר' יצחק ברבי ראובן אלברגלוני ז"ל שקבל מרבותיו עכ"ל הר"ן ז"ל וכן כתוב בגמוקי יוסף ז"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל בשם הרב אלברגלוני ז"ל וז"ל הרי"בה ז"ל בח"מ כתב הרב ר' יהודה אלברגלוני ז"ל ולאי כך הלכה דכספי' אין להם שמיר' אלא בקרקע אבל כך קבלנו שלא נאמר דבר זה אלא בזמן שגנבין ואגשים רמאים שמחפשי' מנוי' אבל במקו' דליכא כל הני אין צריך להניח בקרקע אלא מניחם במקום שמניח את מעותיו דלא עדיף מדידיה. ועל זה סמכו קדמוניו ז"ל גו"כ וכתב אלדוגי אבי הרא"ש ז"ל וראוי לסמוך על קבלתו והכי איתא בירושלמי אם נתנם במקו' שרגיל ליתן את שלו אם היה ראוי לשמירה פטור עכ"ל. ומאחר שאו הרבנים ז"ל כתבו כן וכן העידו שכן מנהג קדמוניהם ז"ל וכן קבלו מרבותיהם ונסר"ת ז"ל כתב כן והרא"ש ז"ל והר"ן ז"ל והגמוקי יוסף ז"ל והטור ז"ל הסכימו שראוי לסמוך על קבלתם הני נקטינן. וי"ל שמנה שלא גו' זה בדברי הרמ"בם ז"ל ושאר פוסקים הוא לפי שהם העתיקו הדין כמו שנו' בגמרא ומעמו בגילו וזה לשונו בתר טעמא דכדורות ומקומות דלא שכיח אותם חששות ודלא דאין צריכין לאותה שמירה וחזר התנין לדין משנתינו שאמרה נעל בפניהם שלא כראוי חייב דמשמע הא אם נעל כראוי פטור:

ונראה

שגם מלשון הרמ"בם ז"ל יש להוכיח כן שכת' וז"ל אבל באמצע הכותל שמא יחפרו אם הגנבים וינגבו ואפי' נעל עליהם כראוי בתיבה או החביה אותם וכו' חייב לשלם מה שבאר הטעם לשלא יטמנם באמצע הכותל שמא יחפרו הגנבי' וכו ועלה קאי מה שכתב עוד ואפי' נעל עליהם כראוי משמע דהבל הוא מטעם האחד שכל השמירו' אלו עדין יד גנבים התופרים שולפת עליהם ויחפרו ויטלום או יפצרו התיב' ויטלום משם. הא כשאין חששא דשמא יחפרו הגנבים וינגבום הוי שמירה כראוי כשהנם בתיבה ונעל או כשטמנם באמצע הכותל מכל זה למדנו שמעון פטור מטענה זאת דלמא לא טמנם בקרקע אלא נתנם בארנז ונעל דכיון דהאידנא ליכא חשש גנבים כמו באותם דורות ודרך כל בני אדם להניח בדורותינו לא כל הזמנים שיש ולא כל המקומות שיש שלשעתם לאיזה סבה שכיחי חששות אז כגון מלד התרשלות במשפט יבואו שודדי לילה וגנבים יגנבו דיש וכו ראי לאם נראו סימנים אז באיזה עיר או אם דירת הנפקד חוץ לעיר או אם יש שיבוש מלחמות או מצור על אותה העיר ומחמת סיבות אז איתרע חזקתייהו דאותם מקומות וחוזרין לדינא דגמרא שאין להם שמירה אלא בקרקע ודרך הנפקד להטמינם בקרקע לפי שכל כה"ג דרך העולם לשומרם בקרקע ונראה שלזה הרמ"בם ז"ל סתם דבריו בזה אלא כתב דין הגמ' והזכיר הטע' שיובן ממנו דבלאו הכי טעמא אין צריך שמירת קרקע ולא כיאר החילוק בביאור מפני שגם בזמן הזה לא נעקר הטעם שכתבו בגמרא לגמרי דאיפשר שיארעו עניינים שלסבתם יחזור הדין לקדמותו לכן העתיק דין הגמ' בטעמו ומינה נשמע דאין לענין זה אלא מקומו ושעתו. והנה נדון דידן הוא במקום ובזמן שאין חשש גנבים ולכן אין לחייב שמעון. גם מלד הטענה השנית שטען ראובן על שמעון למה הלכת חוץ לעיר והנחת מעותי אין לחייב שמעון דלאו משו' דפקדון אלא מצא מלבקש פרנסתו ויהא יושב אצל הפקדון תמיד זה לא יעלה על הדעת אלא מכיון שנתן הפקדון במקום שראוי לשמרו יש לו רשות להניחו שם וליל לאיזה מקו' שירצה ואפי' היה ביתו ריקם כל שהארנז והבית נעולים במפתח ויניחם וילך ועוד הרי מניח הבית ביד אשתו וכניו ואתרינן בגמרא על מאי דקתני משנתינו מסרן לבנו ולבתו הקטנים חייב הא גדולי' פטור מאי טעמא אמר רבא כל המפקיד על דעת אשתו וכניו הוא מפקיד ע"כ. ופסקוה כל הפוסקים ז"ל להלכה וכתבו שזל דלאו דוקא אשתו וכניו אלא אף אמו ואחיו ואשר קרובים אם הם סמוכים על שלחנו. וגדולה מזו ראיתי במרדכי מעשה בחסד שהפקיד אצל חבירו פקדון להוליכו עמו בספינה ונתנו עם שלו בספינה והלך הוא בספינה אחרת והלסטי' שללו הספינה שהפקדון בתוכה וכתב שאם היה באותה ספינה אפי' אותם אם שבירו פטור שאינו בכלל כל המפקיד על דעת אשתו וכניו הוא מפקיד עכ"ל. העולה מזה כי שמעון פטור מלשלם לראובן כלום ושבעו שמעון ואשתו וכניו אלא שלחו יד בפקדון ולא הניחו האדנו שהפקדון בתוכו פתוח ושאין הפקדון ברשות' וכלם פטורים מלשלם ואתה שלום:

שאלה כו

שאלה ראובן היה לו פקדון ביד שמעון וכשאל ממנו להחזיר לו פקדונו השיבו לא אתנהו לך עד שתעשה עמי מחילה גמורה מכל עניני המשא והמתן שהיה בינינו וכשראה ראובן שאלבעו נתון בין שיניו הוכרח לעשות לו מחילה גמורה כמו ששאל אלא שקודם המחילה מסר מודעה בפני עדים שלא מחל אלא מחמת אונס כפירות פקדונו ולאחר שעשה המחיל שקבל הפקדון עמד לתבוע משמעון מה שאומר שהוא חייב לו מלד משא ומתן שהיה ביניהם והוציא שמעון שטר המחילה ואין כתוב בו בטול המודעה ופיסול עדיה וראובן הוי' המודעה ולא נכתב בו שהעדים ידעו באונסו ונחלקו הת"ח שבעיר יש מבטלים המחילה מכח המודעה ויש מקיימי' המחילה ומבטלים המודעה לפי

שאין

שאין כתוב בה שהעדי הכירו באונסו והסכימו על מה שיגזור האדון אלא ברחמיך האיר עינינו כי על דרכיך נגה אור:

תשובה

הן אמת שהסוברים לבטל המחילה ולקיים המודעה אף ע"פ שאין כתוב בה שהעדים ידעו באונסו לא נתנו טעם לדבריהם ולא פירשו מהיכן יוצא דין זה אבל אני אפרש בס"ד שהאמת אתם כי ידוע הוא שאין דין המודעות שוה יש מהם שצריך שיכתב בה שהעדים ידעו באונסו וזה שייך במודעה הנעשית על אונס באונס כדגרסינן בפ' חזקת אמרי נהרדעי כל מודעה דלא כתיב בה אנן שהדיה ידעינן באונסא דפלניא לאו מודעה ואוקמינן לה במודעה דמכר דלקח ע"ג דאמר רבא לא כתבינן מודעה אזבינו אולה הוא היכא דמכר באונס כמו שנזכר שם. ובפ' איזהו נשך בהוא גברא דמשכן פרדסא לחבריה ואכלה תלת שנין א"ל אי מיזבנת ליה היכלאי מוטב ואי לא כביסנא שטר מסכנתא ואמינא לקומה היא בידי וכו' וכתב רבי' אליעזר גאון ז"ל בהאי עובדא לא הוה ביה מודעה אלא דאקני לבנו קטן והאי דמייתי ליה תלמודא למגמר מיניה דכל כה"ג הוי אונסא שכל מי שמפחד את חבירו בדבר שבידו לעשותו הוי אונס ולדעתו ז"ל אין צריך מודעה אבל ר"ח ז"ל פירש שמודעה היתה בהוא עובדא וכן פסק הרמ"בם ז"ל דכיון דמכירה היתה צריך מסירת מודעה ולא סני באונס לחודיה דאגב זוזי גמר ומקני אם לא שמסר מודעה וכן כתב רש"בם ז"ל בפ' חזקת ווז"ל אבל במכר אפי' ידעו העדי' באונסו אם לא מסר בפניהם מודעה המכר קיים דאמריכן זוזי אונסיה ואגב זוזי גמר ומקני ע"כ ולענין אם צריך לכתוב במודעה שנמסרה על המכר ואנן שהדי הכרנו באונסו הנה הרמ"בם ז"ל כתב פ"י מה' מכירה וז"ל מי שאנסוהו עד שמכר ולקח דמי המקח אפי' תלאוהו עד שמכר ממכרו ממכר וכו' לפיכך אם מסר מודעה קודם שמכר ואמר לבני עדים דעו שזה שאני מוכר חפץ פלוני לפלוני מפני שאני הנוס המכר בטל וכו' וצריכין העדים לידע שהוא מוכר מפני האונס ושהוא אנוס בודאי לא סומכו על פיו וכל מודעה שאין כתוב בה ואנו עדים ידענו שפלוני זה אנוס היה אינה מודעה עכ"ל. הנה דעתן מבוארת שבמכר לא סני באונס אלא צריך מסירת מודעה וצריך שיכירו העדים באונסו ויכתבו כן במודעה ואם לא כתבו כן אינה מודעה. אבל הרש"בא ז"ל כתב שאע"פ שלא נכתב במודעה שידעו באונסו אם יברר המוכר שהיה אנוס הרי זה כמו שהוא כתוב כן במודעה ויבטל המכר וכ"כ שכשהוא אומר שהוא אנוס ואין העדים יודעים בזה יכתבו לו שלפי דבריו אנוס הוא ולכשיברר שדבריו אמת יבטל המכר וכן כת' המ"מ ז"ל הכלל דמודעה דמכר צריך שידעו עדי המודעה באונסו או לפחות יברר זה בעדים אחרים. ובדין מודעה שנעשית על ענין פשרה כתב הרמ"בם ז"ל גם כן שצריך שיכתוב בה שהעדים ידעו האונס. מ"כ דין מודעה דפשרה כדין מודעה דמכר. אבל במתנה או בגט אין צריך לכתוב במודעה שהעדים הכירו באונסו וכן כתב הרמ"בם ז"ל אם בד"א במכירה או בעושה פשרה אבל במתנה או במחיל' אם מסר מודעה קודם אע"פ שאינו אונס הרי המתנ' בטלה שאין הולכין במתנה אלא אחר כוונת. ונגלו דעת הנותן שאם אינו רוצה להקנות בכל לבו לא קנה המקבל ע"כ וכ"כ בה' גיטין בענין מודעה שנמסרה על הגט. אלא שיש מקום עיון בדברי הרב ז"ל מודעה שנמסרה דפשרה היא כמודעה דמכירה שצריך לכתב בה שכתב שמודעה דפשרה היא כמודעה דמכירה ובמחילה כתב דלא בעיא מודעה דידה הכרת בה ידיעת האונס. ובמחילה כתב דלא בעיא מודעה דידה הכרת אונס אלא דינה כמתנה והרי הפשרה היא מטעם מחילה והיה צריך להיות מודעה דפשרה כמודעה דמתנ' כמו שכתב במודעה דמחילה ואמאי כתב דמודעה דפשרה כמודעה דמכר:

ואין

לומר שמפני שבפשרה הרי הוא מקבל קצת ומוותר קצת ואגב זוזי קצת שהוא מקבל גמר ומקני ולכן הויא כמודעה דמכר שצריכה הכרת אונס דזה אינו דשאני נבי מכר הוא מקבל זוזי בעל כל החפץ אבל בפשרה אינו מקבל כלום בעל החלק שמוותר אלא מחלו ועוד דאם כן גם במחילה נמי היה צריך הרב לומר דלא הויא כמתנה אלא כשמוחל כל טובו אבל כשיקבל מקצתו ויתמול השאר דינה כפשרה שצריכה מודעה דלא הכרת אונס והוא ז"ל לא חילק אלא שתם ובתב מחילה דינה כמתנה וצריך לומר ולידחק שפשרה זו שהזכיר הרב כאן הינה פשרה שיש בה מחילת ממון אלא דגון פשרה שנעשית בחלוקת נכסים זה כנגד זה ואנס האחד את חבירו עד שנתפשר שזה יטול חפץ זה וזה יטול חפץ זה כנגדו כמו שנו' בריש בתרא לו פשרה בעמיתים אחריש הדומים להה"ה דשתי ספינות עוברות בנהר שנו' בפ' אחד דיני ממונות לו פשרה דאחרוני זמנא שאין בה מחילת ממון אבל במתנה לו מחילה תהיה בכל לו אפי' במקצת בזה לא מיבעיא אם לא הכירו העדים באונסו אלא אפי' הכירו שאין לו אונס בכלל אלא שלא רצה שתתקיים אותה מתנה לו אותה מחילה והקדיש לה מודעה הרי אותה מתנ' לו מחילה בטלה כיון דבגילוי מלתא בעלמא שאינו רוצה להקנות בכל לבו לא קנה המקבל. ומשמע מדברי רבי' ז"ל דאפי' בשמסר המודעה אמר שהוא אנוס ונמצא שקרן ולא היה שום אונס אפ"ה מודעתו קיימת. אע"פ שיראה מדברי רש"בם ז"ל ומדברי א"ז הרמ"בן ז"ל שאם הוא אומר שהוא אנוס והוא אינו אנוס אין מודעתו מודעה אינו נראה כן מדברי רבינו ז"ל וכן כתבו האחרונים ז"ל דאפי' טענת אונס בשקרא מודעתו קיימת. וז"ל הרא"ש ז"ל בשקריו בגט ומתנה אין צריכין העדים להעיד באונס דגילוי מילתא בעלמא הוא ואפי' האונס שאמר שקר היה ע"כ. וכ"כ הרש"בא ז"ל בחדושיו וז"ל ואפי' תלה מודעתו בדבר ונמצא שאותו דבר לא היה מעולם ושהוא כיחש לעדים אפ"ה הגט בטל עכ"ל. וכן כתב הרמ"בם ז"ל בפ"ה מהלכות זכייה וכן כתב הריף ז"ל מקרקיאה ומסמו בפי' הלכות בפ' חזקת מכל זה נתבאר דמודעות המתנה או הגט אם לא נכתב בהם שהכירו באונסו ואפי' לא היה שם אונס כלל כ"ש נדון דידן דהוה ביה אונס אלא שלא נכתב במודעה. ובבר הוכחנו שהמחילה דינה כמתנ' ופירשנו דברי רבי' שלא יסתרו קנתם את קלת' וכמו שכתבתי כן מצאתי לא"ז הרש"בן ז"ל שייסד דברי הרמב"ם ז"ל כך עם היות שצריך להרחיב הענין יותר כדי להלום דברי רבי' ולישבם די בזה לנדון שלנו שהאונס ידוע אלא שלא נכתב במודעה דולאי מודעה קיימת ומחילה בטלה וכל זכות שיש לראובן על שמעון עדיין הוא בתוקפו ובורתו ולא עלה ביד שמעון בתה שלה להבריחו בכפירת הפקדון עד שימחול אלא מחשבת הרשע לבד ולא אהני רמאה ברמאותיה. ומצאתי להרש"בא ז"ל שנשאל בדומה לזה במי שכפר בחבירו בפקדון ומתוך כך נתרצה בעל הפקדון לקבל החצי דהיינו חמשים דינרים ועשה לו על השאר מחילת שמים ומחילת בריות והשיב הרב ז"ל שאין מחילה פוטרתו דמחילה בטעות או באונס היא ומי שהנסוהו ליתן ונתן אינה מתנה ומה שמחל אינה מחילה ואם יתבאר שיש לו אצלו יותר ממה שקבל ממנו מוציאין מידו עכ"ל הנה אפי' בלא מסירת מודעה מאחר שהיה שם אונס בטל הרב ז"ל את המחילה כ"ש בנדון זה שיש מודעה כתובה ומתומה ולכן חייב שמעון לפרוע לראובן כל מה שיברר שיש לו עליו והמחילה בטלה וכל המחזיק ביד שמעון שרצה לגזול לראובן בחרמה וערמה הוא נותן יד לפושעים. וכל המחזיק ביד ראובן להיות בעוזרין להציל אותו מיד שמעון מסייע בדבר מצוה הוא. כאם נאמן אהבתכם. ודורש שלומכם. הצעיר בבני אדם ותוה. אברהם בכה"ר יעקב אבן טאוה ז"ל:

שאלה כח

מקאב לה"ר יצחק המכונ' דאדה יש"ט: שאלת על מה שראית שכתב הרמ"בם ז"ל בפ"ג מה' ברכות וז"ל עיסה שנאפית בקרקע כמו שהערביים שוכני מדברות אופים הואיל ואין עליה צורת פת מברך עליה בורא מיני מזונות ואם קבע עליה מזונו מברך עליה המוציא ותמהת על זה כי נראה לך שהיא פת גמורה ולמה פוטרה בברכת בורא מיני מזונות ולפי שאת' מהולכי מדברות רגילים לעמוד על דין זה:

תשובה

אם הרב ז"ל כיון לפת זו שאתה אומר יפה תמהת דולאי פת גמורה היא כי הדבר ידוע כי שם תבואה כולל מחמשת מיני דגן ואמרי' בירושלמי פ"ק דחלה דכולהי נפקי מהדין קרא דכתיב ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו. ושם חטה אלו הן חטין. שורה זו שבולת שועל ולמה נקרא שמה שורה שעשויה כשורה. ושעו"רה אלו הן השעורין. כס"מן זה שיפון. וכוס"מת אלו כוסמין גבולתו עד כאן גבולו של לחם. ואסיקנא נבי חלה דלא איקרי לחם אלא העשוי מחמשת מיניה אלו דנמרי' לחם מלחם ממלה דהתם כתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא ידי חובתו

בהם לבריינו מינים אלו ואלו מינים אחרים שאין באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון: והנה כל מאכל הנעשה מהם קודם גבול ליסה בכל אופן מיעשה לא מיקרי לחם: וגם הנעשה לאחר גבול ליסה אם נתבשל עם שום משקה אלא כדרך אפייה לא מיקרי לחם ואין מברכים עליו המוציא אלא בורא מיני מזונות אלא אם הכל הנאפה בתנור או אפי' בשאפם בלי שום משקה בין שהיתה בלילתו עבה או רכה מברכין עליו המוציא ולאחריו שלש ברכות והטעם משום דנשתנה למעלותה כשנעשה באופן זה שהוא שועל הלב במאחר הכתוב ולחם לבב אנוש יסעד לא מיקרי לחם אלא דבר המקרא את שהוא הנאפה בלי שום משקה ובין אם היתה בלילתו עבה בין אם היתה בלילתו רכה כל שנאפה דרך אפיה בלי שום משקה הוא הלחם שמברכין עליו ברכת המוציא ולחם גמור הוא לרבי יוחנן וכוות יה פסק הרי"ף ז"ל וכן הסכימו האחרונים ז"ל ומזה תלמד לחלק בין כל מין שנזכר בדברי המפרשי ז"ל שתדע אופן עשייתו והנה באלו האחרונות יש כמה מינים זולת הפת למו מה שקורין מוטל"ע ומו ורקי"ק ומו קור"ם ומו מערו"בה ומו מל"ה וכלם דין פת יש להם מאחר שכלם אפויים בלא משקה וכן כל כיוצא בזה אלא שהשמערו"כה לדעת הרמ"בם ז"ל יראה שאם לא קבע עליה סעודה לא יברך עליה אלא במ"מ שכך כתב שאם עירב עמה מיני תבלין ואפאה נקראת את הבאה בכסנין ואע"פ שהיא את מברך עליה במ"מ ואם קבע סעודתו עליה מברך המוציא ע"כ: ומ"כ המערו"כה שלנו שמערבין בה שמן ובצים ומלטרב"י לדעתו ז"ל היא את הבאה בכפנין אמנם לא נהגנו כן אלא שמברכין עליה המוציא כי מנהגינו על פי שיטת הסובריס שאפי' את הבאה בכסנין היא הנעשי' כמין כיסין מלאי דבש ותבלין כמו השמקר"וד ושבר"ך שאפי' אופין אותם בלא משק' את הבאה בכסנין מיקרו וכן נראה מלש"ון הגמ':

ומערתה

זאת הפת שעושין הערבים שקורין מל"ה אינה חסירה שום ענין מעניני הלחם הגמור: באופן ליסתה ועשייתה ומזונה כמו כל מין פת אלא שבאפיתה חופרין בקרקע מושב הפת ומסיקין אותו היסק הראוי לאפייה ומסירין האש ותנקים המקום מעפר ואפר ומניחין הפת בו ומחזירין האש עליה ומוסיף זה כדי לחמר הדבר בשאם מסעיים אז כשיסכרו לחם כלי אפייה אז כשהאוכלים מרובים ולא יספיק לחם כלי האפיה ודבר חשוב היא אלא שהי' את מחומץ ובלילתו עבה ומכבדין בה לגדוליה' ומשתבחי' בטעמה ואכו אכלנו ממנה כמה פעמים בהיותינו במדבר בורחים מזלעפות המנפה והיא את גמורה ואריך לברך עלי' המוציא וברכת המזון ובודאי אלא גריעא את זו מטרוקנין שהזכירו בגמרא שעושין גומא בארה ונותנין בה קמח ומים ומערבין אותם ונאפות שם והיא מיוחדת בחלה ומברכין עליה המוציא ובר"מ ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח והטעם הוא לפי שבגומא מתקבץ יחד ונעשה כמו את ומעתה ק"ו לזו הפת הנקראת מל"ה שהיא את גמורה בכל אופני עשית': ואולי שבימי הרב ז"ל היו עושין באופן אחר כגון שסומין גחלים על גבי קרקע ושופכין הנעשה עליהם או באיזה אופן אחר ועל כיוצא בזה הוא שכתב הרב ז"ל לברך במ"מ אבל בזו הנק' מל"ה שעושין היום מודה הרב ז"ל והכל מסכימין שהיא את גמורה לברך עליה ברכת המוציא ולאחרי ב"המ כמו שמברכין על כל את חסובה: והאל ברחמיו יעביר למו פשע וחובה: ויתחיל חטאת כתובה ויש מיעטו במהרה בשורה טובה: ושלום:

שאלה כט

שאלה שנים שאוכלים בשר ואחד אוכל חלב או בהפך מהו שיפטרפו לזמון מי אמרינן כיון שזה אוכל מה שאסור לחבירו לאוכלו לא מלטרפין או דילמא שכל אחד מהם התירא קא אכיל מלטרפין:

תשובה

זה לא נזכר בגמרא ולא בפוסקים: ומה שנז' בגמרא הוא שאמרו אכל פבל אין מזמנין עליו: ואחד הרמ"בם ז"ל מבל וכ"ם נבלות וטרפות ויין נסך ולא מיבעיא זמון לא אפי' ברכה לא יברך לא בתחלה ולא בסוף אלא אם כן אכל דבר שאיסורו כל כגון דמאי ומעשר שני והקדש שנפדו אף ע"פ שלא נתן החומש וטעמו ז"ל בזה ממה שאמרו חז"ל אין זה מברך אלא מברך ועליו הכתוב אומר ובוצע ברך נאץ ה': והרא"ש ז"ל הסינו על זה ואמר שלא הזכירו זה בגמרא אלא לענין זמון שאין מזמנין דמאחר שאכלו איסור אין לחם קביעות אבל ברכה לחם לא יברך והרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה בלא ברכה מעל ע"כ: והרא"ש ז"ל בפסקים הסכים לדבריו וכן כתב בטו ז"ל בטוריס: ולעד"ן שכן ראוי להורות עם שאין לעתי מכריעת כי דברי רבי' ז"ל חמוהים דהנו מי שאכל שום וריחו נודף יאכל שום ויהא עוד ריחו נודף ומה שאמרו אין זה מברך אלא מבאן לא לשמרו מהברכה אמרו אלא לגמתו על מעשה הגזל שגזל הכיס ועשה מהם גלוסקא וכו' דבין דהיא גזולה אפי' מצות הברכה לגיאוך תחסב ולא אמרו זה להפקיע ממנו חובת הברכה ואין להאריך בזה כי אינו ענין לנדון זה אבל מה שיש ללמוד מתינו לענין שאלתכם הוא מה שכתב רש"בם ז"ל שלשה שאכלו כאחד ואחד מהם אינו נזהר מפת של עכו"ם או שאחד כהן אוכל חלות אע"פ שאותם הנזהרים אינם יכולין לאכול עם אותו שאינו נזהר וכן הישראל אינו יוכל לאכול עם הכהן חלות שהוא אוכל כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהרים והכהן יכול לאכול עם הישראלים הרי אלו מלטרפין עכ"ל: וה"ה לענין שאלתכם שלש ע"פ שהאוכל בשר אינו יכול לאכול חלב עם חבירו כיון שהאוכל חלב יכול לאכול לאחר בשר מלטרפין הן לזמון אלא שיש להסתפק אם יש לומר גם לדעת הרא"בם ז"ל שמלטרפין או לא כי הוא לא הזכיר חילוק זה דאם אחד יכול להצטרף אלא הלה הענין באם הכלו איסור קל או אם אכלו איסור חמור ואם כן כשיהי' האיסור חמור שאפי' לא יהיה אלא לגבי אחד מהם יסבור הרב ז"ל דלא מיצטרפי ואין להקל ולומר דאפי' האוכל בשר נמי לא נאסר לאכול חלב אלא לפי שעה אבל לאחר שיהיה ביניהם שיעור הראוי יכול גם הוא לאכול חלב ומאי זה גם הוא יצטרף כיון שאינו מגיע מאי דבר שאות אסור לו לעולם דזה ודאי אינו נכון דאין לו אלא שעתו והרי הוא עתה בזמון של סעודה זו אסור לאכול חלב: וכן כתב ר"י ז"ל על דברי רש"בם ז"ל שכתבתי לעיל וז"ל אם אלמוד מדבריו דשלשה שמודרין הנאה זה מזה אין מצטרפין לזימון אע"פ שיכולים ליטול על נדרם ולהתירו מ"מ עדיין לא נשאלו עכ"ל: והביאו הר"י ז"ל בטוריס וא"כ ק"ו הדברים אם אלו שיכולין לאחר ליטול על נדרם אפ"ה כל זמן שלא נשאלו אינם מצטרפין זה שאין בידו להתיר עצמו לאכול חלב עד שיעבור זמן הקבוע לו אינו דין שלא יצטרף שאם שעם כל זה אפשר לנדר ולהתיר דכיון דאין זה עובר הדהוריתא לאכול בשר בחלב כאחד או שמבושלים יחד אלא לאחר הבשר יאכל חלב לא היה זה חמור מאוכל הקדש ומעשר שני שלא נתן חומש:

ואחר

שכתבתי זה מצאתי שדברי רש"בם ז"ל הם גמרא ערוכה פ"ק דערכין הכל מצטרפין לזימון כהנים ולויים וישראלים: פשיטא לא צריכא דקא אכלי כהנים תרומה או קדשים והזר קא אכל חולין סד"א הואיל ואי בעי זר למיכל בהדי כהן לאחמי אכיל אימא לא מצטרף קמ"ל נהי דזר בהדי כהן לא מצי אכל כהן בהדי זר מצי אכיל ע"כ ומאחר שהדבר מפורש בת"מוד בלי חולק ודאי שמה שלא הזכיר הרמ"בם ז"ל הילוק זה הוא לרוב פשיטתו מק"ו ממה שאם אכלו כלם איסור קל שמצטרפין וזה פשוט ושלום:

ענין ל

על מודות שני יאוליים שהיו בחנות ונפל כותל על החנות ונפל קלת מהחנו' עליהם ונפצע אחד מהם ושל"ית שניה' נילולו בנם עצום ובבה"כ שאלוני אם יברכו הגומל ואמרתי להם ודאי שיברכו ולאחר שבירכו גמגמו קלת מחכמי הדור דמאחר שלא נזכרו בגמ' ולא בפוסקי' אלא אותם הרבעה והסמכינהו אקראי דמזמור הודו וכו' מכן להוסיף עוד עליהם:

ובדי

שלא יטעו בדבר זה הוכרחתי להשיבם כי אמת שלא הזכירו חז"ל אלא הארבעה ונתנו בהם סימן וכל החיים יודוך סלה כוסריקון חבוש ייסורים יש מדבר ולא מפני שלא יברכו אלא אלו דודאי כל שנעשה לו נס ונגלל מאות לחיים שצריך להודות ולברך הגומל על הצלתו אלא שחז"ל דברו בהווה ובמצוי ואלו הארבעה הם מצויים יותר מזולת' ורואתי שנשאל רבינו האיי גאון ז"ל למה חז"ל במאמרם לא לקחו אותם על סדר הפסוקי' והשיב כי הפסוקים התחילו בתסוכן יותר וחז"ל הזכירו תחלה המצוי ע"כ אם כן מן הטעם שלא הקפידו אלא על המצוי יותר להזכירו התחלה הפך סדר המקרא לכן לא חשו להזכיר אחרים שהיו מצויים כאלו: ובודאי שצריך לברך על כל מיני סכנה שינגל אחד מהם ובכיוצא בזה אמרו במגילה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כל שכן וכן הוא בענין זה טעמא מאי אמרו חז"ל שיברך על אותן הרבעה מפני שהיה בחזקת סכנה ואע"פי שהוא מספק כי לא כל הולכי מדברות יפגעו לסטים וארות נחש שרף

ונקרב ולא כל יורדי סיס יסתכנו שהרי כמה פעמים איל' באיש לכבל סכנה ואע"פי כן מריכין לברך מאחר שדבר זה היה ראוי להיו' בו סכנה וק"ו הוא למי שבא לידי סכנה כגון מי שעמוד עליו אריה לטרפו או נחש להכיסו או כיוצא בזה דאמר מסוס שאירע לו ענין זה בישוב או בביתו וכן מי שנפל עליו מפולת ונינול מהמות מפני שאירע לו זה בישוב לא יברך הגומל ולא יתן שבח והודאה לשי"ת על הצלתו זה לא יעלה על לב והדבר פשוט שחז"ל דברו במצויים הוא הדין והוא הטעם לכל דבר סכנה שיגיל האל' ממנו וכשמעתו החכמי' שנמנמו לא מצאו מענה לדברי אלה ולאחר התפלה חיפשתי להרי"בש ז"ל שנשאל בכיוצא בזה והשיב כדברי והראיתי אותה תשובה לחכמים סגז' והסכימו כלם לדברי כי האמת

עומדת לעד:

להמשכיל הנכון כה"ר משה הכהן בקרי ישל"ו:

שאלה לא

יודע לחדוני מאור עיני כי יש לי בת בוגרת קרובה לעשרים שנה וגם יש לי בן גדול ממנה ורצוי לנשואין ואין לאל ידי להשיאם כי הכסף אזל מכלי לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גוייתי ויש לי ס"ת ולא ידעתי אם אוכל למוכרו כדי להשיאם או לא ואכן יש אוסרי' ויש מתירים למכור ורציתי לשמוע ממעכ"ת ומדברך לא אסור ימין ושמאל:

תשובה

כבר ידעת מה שאמרו במגלה בני העיר שמכרו רחוב' של עיר לוקחין בית הכנסת מכרו בית הכנסת לוקחין תיבה וכו' מכרו ספרי' לוקחים תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרי' וכו' והטעם משום דמעלין בקדש ואין מורידין ולמדו דמעלין בקדש מדכתיב ויקם משה את המשכן שבגלגל עשאו ומשה שהיה גדול ממנו הקימו והא דאין מורידין למדו מקרא דאת מחתות החטאים האלה ועשו אותם רקועי פחים ליפוי למזבח כי הקדישום לפני ה' ויקדשו כיון שקדשו קדשו ע"כ. והנה ידוע שאין מעלה למעלה ממעלת התורה ולכן אין מוכרין ס"ת שהרי לא יתנאו לקנות בדמיו דבר מעולה ממנו ואפי' למכור יש לקנות בדמיו חדש היא בעיא דלא איפשיטא. ונקיסנן לתומרא ואפי' אין לו מה יאכל לא יתכבד ס"ת דהכי תניא התם יתר על כן אר"ש בג' אפי' אין לו מה יאכל ומכר ס"ת אינו רואה סימן ברכה לעולם. ולא התירו מכירת ס"ת זולתי לשני דברי' בלבד דהיינו ללמוד תור' ולישא אשה דהכי איתא התם א"ר יוחנן משו' ר' מאיר אין מוכרין ס"ת וכו' והטעם דמזכרין כדי ללמוד לפי שעל ידי הלימוד יבא לידי מעשה לקיי' כמה מצות ומעשים כדי לישא אשה משום לא תהו ברואה לשבת ילדה. עוד טעם כולל לשניהם שאם לא יהיה האל' לומד התורה וכ"ש אם יעדר האל' מהבריאה תורה מה תהא עליה תהא מונחת בקרן זוית לכן הותר למכור ס"ת לצורך שני דברים אלו וז"ל הרמ"בם ז"ל פ' י' מה' ס"ת ואסור להדש למכור ס"ת אפי' אין לו מה יאכל ואפי' היו לו ספרים רבים ואפי' יש לקחת חדש לעולם אין מוכרין ס"ת אלא לשני דברי' שילמוד תורה בדמיו או ישא אשה בדמיו והוא שלא יהיה לו דבר אחר למכור ע"כ. אמנם הרא"ש ז"ל בפסקיו ובנו ז"ל בטורי' וברמזים כתבו שהיחיד יכול למכור ס"ת שלו. והרי"בש ז"ל בתשובה מחמיר כדעת הרמב"ם ז"ל וז"ל הריב"ש ששאלת אם יכולין למכור ס"ת לחזק בית הכנסת בדמיו מבוארים הוא שאסור ואפי' אית ביה תיובא ומה שאמרת דלקח בשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר לא התיר הרא"ש ז"ל אלא בשל כפרים דע שאני הוכך להחמיר בס"ת אפי' בשל כפרי ואפי' בשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר דמה שאמרו בגמ' לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' למישתי ביה שכרא שפיר דמי. נ"ל דבית הכנסת קאי וכדמשמע לישנא דלמישתי ביה שכרא דהיינו בבית הכנסת עצמו ודומיא דעובדא דבסמוך דרבינא הוה ליה תלא דבי כנישתא בארעיה ובעי למזרעיה ואע"ג שהדמיס גם הם בכלל למישתי בהו שיכרא דהיינו שיכולין למוכרו ולקנות בדמיו שכר לשתותו אלא עדיפי דמיס מבית הכנסת עצמה מ"מ ליתנא משמע דבבית הכנסת גופה מיירי וכ"ש לגירסת הרי"ף ז"ל דגרים אפי' למישתי ביה שכרא ולמשטח ביה פירי. אבל ס"ת כמו שאין ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולין להתנות להוריד

הס"ת עצמו מקדושתו כך אין יכולי' להתנות להוריד דמיו מקדושה חמורה לקדושה קלה וכו' ועוד שהריך בזה ובסוף דבריו כתב אבל מה שנראה לי להתיר הלכה למעשה למכור ס"ת שמצאנו בו טעות וכו' כיון שהוא פסול אין בו קדושת ס"ת והרי הוא כחומשים ושבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר ימכרוהו וכו' עד אם שימכרו אפי' ס"ת כשר להספקת התלמידים או להשיא יתומים בדמיו דהוי דומיא דללמוד תורה ולישא אשה עכ"ל. ומכל מה שכתבנו נתברר שדין ס"ת של יחיד שנוי במחלוקת שלדעת הרא"ש ובנו ז"ל יוכל למוכרו ולדעת הרי"ף והרמ"בם ז"ל והרי"בש ז"ל שהולך בשיטתם אין סיתר למוכרו לזולת השני דברים הנז':

ומכל

מקום נלע"ד דכי האינוהא דכדון דידך אפי' לדעת המחמירים מותר למכור לצורך דבריס שכתבת שהרי אמרו בגמ' ללמוד תורה ולישא אשה סתם ויש במשמע ללמוד תורה כל למוד בין שלו בין של אחרי' וכן לישא אשה כל נישואין במשמע בין לנישואי עצמו בין כדי לישא אשה אחר שאין לו במה לישא אם לא יתכר זה הס"ת שלו לתת לו דמיו ולישא בהם אשה ובודאי שאם יש גם לזה הנוחן שום דבר למוכרו ולתת דמיו לזה לישא בהם אשה שלא יוכל למכור ס"ת וכמו שמפורש בדברי הרמ"בם ז"ל. אבל כשיהיה זה הרוצה ללמוד או לישא אשה עני ואין לו מה למכור וגם לזה הרוצה להטפל בו אין לו זולת הס"ת והוא רוצה לזכות במצות זה הלמוד או הלו הנישואין ודאי שיוכל למכו' הס"ת ואע"פי שהרמ"בם ז"ל סתם ולא פירש פרט זה הרי"בש ז"ל פירשו שכת' שהוא מתיר הלכה למעשה שימכרו ס"ת להספקת התלמידים ולנישואי יתומי' דהוי דומיא דמה שאמרו ללמוד תורה ולישא אשה הכא הוא ז"ל מבין מה שאמרו בגמ' ללמוד תורה ולישא אשה כולל בו כל למוד וכל נישואין בין של המוכר בעצמו בין לצורך לימוד ונישואי אחרי' ובודאי דאפי' לשיטת הרמ"בם ז"ל קאמר לה דאע"פי שאין זה מפורש בלשונו מ"מ זיל בתר טעמא כל שתהא מניעת המכירת ס"ת נורמת ביטול הלימוד או הנישואין מותר למוכרו. והדברים ק"ו לכדון ששאלת שהוא לצורך נישואי בנך ובתך ובפרט כי בעו"ה יתומים בחיי אביה' הס והגיעו לפרקן וחלפו חק ואין לאל ידם בשום אופן אחר ואיפשר שישארו בקרן זוית עד שילבין ראשם וחז"ל אמרו בגרה בתך שחרר עבדך והבה מהליה וכל כיוצא בזה מותר למכור של אחרים בשבילם של אביהם לא כל כל שכן. וראיתי דהאידנא נהגו להקל בס"ת של יחיד למוכרו ולעשו' בדמיו מה שירצה וכן הקהל מוכרין ס"ת לפדות שבויים וחולי שסמכו על הרא"ש ז"ל שמיקל אבל נדון דידן נלע"ד שמותר אתה למכור אליבא דכ"ע ולכן עשה הכלה למכור אותו ולהשיאן וראה בניס לבניך שלו על ישראל:

ועל

מה ששאלת אם הקטן עולה למנין שלשה או אינו עולה אלא למנין שבעה גם כאן אירע מעשה בקטן שחוט מי"ג שנה שאירס לו אביו אשה והמנהג שהמארס אשה עולה לקרות בתור' יום שרוצה לקדש ואילע זה ביום שני ונשאלתי על זה ואמרתי שיעלה גם למנין שלשה והתחילו לנהגם אותם שדרכם לנהגם ואמרו קטן עולה למנין ז' שמעמו למנין ג' לא שמענו אז אמרתי להם ומה נשתנה והלא שבת יום שנתחייב בשבעה הוא וקטן עולה למנין העולים של חובת היו"כן בשני וחמישי שחובת היום בשלשה קטן עולה למנינם. ועוד שהרמ"בם ז"ל כתב קטן שיודע לקרות עולה ממנין הקרואים הוא עולה למנין בין שהם ז' או ג' וכן כתבו הגהות מימוני בפירוש דקטן עולה למנין שלשה אח"כ מצאתי לא"ז הרש"בץ ז"ל שכתב בתיקון החזנים שעשה וז"ל קטן עולה בין למנין ז' בין למנין ג' ואמרתי זה לאותם שנמנמו ועמדו ולא שנו עוד:

שאלה לב

ומה ששאלת עוד על שנוהגי' בלילי שבתות וי"ט לקדש בבית הכנסת ולברך על הכוס ואין מטעימי' ממנו לשום אדם ואפילו לתינוקות וחשבת לאיסור ברכה לבטלה. על כאן:

תשובה

לענין מה שאין המברך בעצמו טוע' מהכוס אין בזה חשש דהא אפי' בדברים שאין הכוס בהם חובה אלא מנהגא בעלמא כגון במילה וארוסין ונישואין ופדיון הבן שלא נזכר בהם בתלמוד בשום מקום שטעונים כוס וברכת נישואין אמרו בפ"ק

בפ"ק דכתובות בריך שיח ולא אמרו שבע בשום מקו' מפני שלא היו מברכין על הכוס אלא מנהג הוא שנתחדש בחלו הדורות וכן כתב הרמ"בס ז"ל בקונטרס נהגו להביא יין וכו' ואם כן הויא ברכת בפ"הג דידהו ברכת הנהנין והיה ראוי שאין לברך אלא השותה מהם דלא סביר אמרת ואזיכן לגאון שכת' שמברך על היין ומניחו עד הערב ושותהו ולא סבירא לן הכי דקי"ל המברך צריך שיטעום והיכ' ז"ל המקדש לאחריס חוץ לביתו נראה בעיני שאין צריך לטעום שם דאפי' לא סעד שם יצאו בני אותה הבית ידי חובתן דלדידהו הוי קידוש במקו' סעודה ע"כ: ולפי זה יכול המקדש בבית הכנסת לברך להוציא האורחים וכדומה לזה וליכא ברכה לבטלה ואע"פי שלבאורה נראה שצריכים אורחי' לטעום ומעולם לא ראינו שאורחי' טועמי' הקידוש ונראה לקום מה דאין להקפיד בזה שראינו להרא"ש ז"ל ולהר"ן ז"ל דלא קפדי אם היה זה היוצא בברכה במקום שהמברך שם או שיהיה שומע מהמברך בלבד אע"פי שהוא בבית אחר וז"ל הרא"ש ז"ל והא דאמרינן לאפוקי אורחי' דאכלי ושתו בבי כניסתא לאו דוקא בבי כניסת ממש אלא איפשר לאחול בבית הכנסת דאמרינן פ' בני העיר בתי כנסיות אין אוכלין בהם ואין שותין ואין נכנסי' בהן בחמה מפני החמה ובלילה מפני הלנה וכו' אלא הכא מיירי בחדרים הסמוכי' אבל בית הכנסת ואיידי דמקרבי לכניסתא קרי להו בי כניסתא כדאמרינן פרקא קמא דיומא ב"ה שיש בו דירה לחזן ושם היו אוכלים האורחי' ושומעים הקידוש: שמקדש בבה"כ עכ"ל: והר"ן ז"ל כתב וז"ל אורחי דאכלי בבי כניסתא לאו דוקא אלא בחדרי' הסמוכים לה ושומעים הקידוש משום שהוא מקו' קביעות סעודתן וא"ה הרשב"ן ז"ל כתב' על דבריו וז"ל ומכאן למי שאוכל אלא במקו' המקדש כיון שאומעו מתקו' סעודה יצא עכ"ל:

וא"ת תינח היכא דאיכא אורחי' היכא דליכא אורחי' מאי איכא למימר: אין בזה שום תימה דכשאין אורחי' בטל הוא מעיקרו דבטיל מי יקדיש הרי אין כאן אורחי' ועיקרו לא נתקן אלא בשבילם ומוכרח אתה לומר בעיקר הקדוש הואיל ונתקן נתקן הכי נמי נימא בפרט זה דאם אין מטעימין אותו לשום אדם אעג"כ דליכא אורחים הואיל ונתקן כשיש אורחים ושפיר נפקי אע"פי שאין טועמין הכי נמי בדליכא אורחים אין צריך להטעימו דהואיל בכי האי גוונא נתקן: וכן בעיקר הקידוש יכין בפרט זה דראה דאין חסם ברכה לבטלה דהוי מילי אחרינא דאמרי' בהו הואיל ונתקן נתקן ונית בהו שום חסם ברכה לבטל' כמו בברכה אחת מעין שבע שנתקנה בשביל עם שבשדות אע"גב דעכין זה לא שכיח אחרינא עכ"ז תקנת הברכה לא זזה ממקומה: וכן ש"ץ שירד לפני התיבה להוציא מי שאינו בקי אמרינן דאע"גב דכולם בקיאי' יורד לפני התיבה ואע"פי שבטלה הסבה תקנה במקומה עומדת ואין כאן ברכה לבטלה וה"ה והוא הטעם שנתקן בשביל האורחי' דאע"גב דליכא אורחים תקנה במקומה עומדת ואין כאן ברכה לבטלה וכן השיב הרמ"בס ז"ל כששאלוהו על קהל שכולן בקיאים ומתפללי' אם ירד ש"ץ להחזיר התפלה כיון שעיקר הדבר הוא להוציא את מי שאינו בקי וכאן ליכא מי שהויא ברכה לבטלה אולא והשיב וז"ל הואיל ותיקנו חז"ל שירד ש"ץ לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי ולדברי ר"נ וכו' לא תהי' החזרת ש"ץ ברכה לבטלה כלל מפני שעיקר התקנה אע"פי שאין בלבור מי שאינו בקי: כמו שתקנו קידוש בבית הכנסת והיה עקר התקנה בשביל האורחים ונתחייבו בו' כל בתי כנסיות ואע"פי שאין שם אורחי' וכמו שתקנו ברכה אחת מעין שבע בלילי שבתות בשביל המאחרי' לבא לבית הכנסת ונתחייבו לאומרה תמיד אע"פי שיהיו שם כל הקהל וכן כל דבר שנתקן בשביל דבר אחד אין ענינו אלא תעשה התקנה היא עד שיהא אותו הדבר שנתקנה בשבילו רק ענינו שתעשה התקנה ההיא על כל פנים גזרה שמא יהיה אותו הדבר שנתקנה בשבילו וצריך שיזכו זה הענין כן שאם לא נעשו כן חז"ל נותנים דבריהם לשעורי' ויהיה צריך בכל תפלה לחתם על כל שבבית הכנס' אם הוא בקי אז לא ואז יחזור ש"ץ התפלה וזה כולו חוץ מענין הגזרות והתקנות עכ"ל ז"ל: וכן כתבו הרשב"א והר"ן ז"ל וז"ל ואמן עכשו אע"גב

ברכת המזון נמי לא יברך מי שלא אכל על מי שאכל אלא אם כן אכל עמו וכן ברכת הנהנין אין מי שלא נהנה מוציא את הנהנה ולא שייך בזה טעם ערבים זה לזה שאין חובה על הנהנה ליהנות כדי שיוציאנו חבירו מטעם ערבות אבל ברכת קידוש היום ברכת המצות היא ושייך בה טעם ערבות: ומה ששאלו בגמ' ברכת הלח' וברכת הקידוש אי אמרינן אע"פי שיצא מוציא לא שאלו אלא על ברכת היין שבקידוש שהיא ברכת הנהנין לא על ברכת הקידוש עצמה דפשיטא שמוציא אחרים וכן שאלו על ברכת המוציא לחם שבברכת המזון שהיא גם כן ברכת הנהנין ואפי' באלו אסיקנא שאע"פי שיצא מוציא דכיון דכפ"הג היא חובה עצמה וכן כתב רש"י ז"ל והמקדש לאחרים חוץ לביתו נראה בעיני שאין צריך לסעוד שם דאפי' לא סעד שם יצאו בני אותה הבית ידי חובתן דלדידהו הוי קידוש במקו' סעודה ע"כ: ולפי זה יכול המקדש בבית הכנסת לברך להוציא האורחים וכדומה לזה וליכא ברכה לבטלה ואע"פי שלבאורה נראה שצריכים אורחי' לטעום ומעולם לא ראינו שאורחי' טועמי' הקידוש ונראה לקום מה דאין להקפיד בזה שראינו להרא"ש ז"ל ולהר"ן ז"ל דלא קפדי אם היה זה היוצא בברכה במקום שהמברך שם או שיהיה שומע מהמברך בלבד אע"פי שהוא בבית אחר וז"ל הרא"ש ז"ל והא דאמרינן לאפוקי אורחי' דאכלי ושתו בבי כניסתא לאו דוקא בבי כניסת ממש אלא איפשר לאחול בבית הכנסת דאמרינן פ' בני העיר בתי כנסיות אין אוכלין בהם ואין שותין ואין נכנסי' בהן בחמה מפני החמה ובלילה מפני הלנה וכו' אלא הכא מיירי בחדרים הסמוכי' אבל בית הכנסת ואיידי דמקרבי לכניסתא קרי להו בי כניסתא כדאמרינן פרקא קמא דיומא ב"ה שיש בו דירה לחזן ושם היו אוכלים האורחי' ושומעים הקידוש: שמקדש בבה"כ עכ"ל: והר"ן ז"ל כתב וז"ל אורחי דאכלי בבי כניסתא לאו דוקא אלא בחדרי' הסמוכים לה ושומעים הקידוש משום שהוא מקו' קביעות סעודתן וא"ה הרשב"ן ז"ל כתב' על דבריו וז"ל ומכאן למי שאוכל אלא במקו' המקדש כיון שאומעו מתקו' סעודה יצא עכ"ל:

ואל מה שכתבת שנהגו שאין מטעימים אותו אפי' לקטן בזה הפרישו על מדתן וקרוב להיות ברכה לבטלה והיה ראוי לבטל מנהג זה אם יש אפשרות לבטלו בלא מחלוקת: אבל אם יש בזה חשש מחלוקת ראוי להניחם על מנהגם כי אין צריך לכוף אות' לבטל המנהג אלא בדבר שיש בו איסורא דאורייתא כמו שאמרו במס' ר"ה כי נהגו במקום איסורא מי שבקינן להו אבל בדבר שהוא מדרבנן אע"גב דחז"ל אסמכוה אקרא אם נהגו בו איתר לא כייפינן להו לבטל מנהגם כי יהיה בזה חשש מחלוקת וכן כשיודעין בהם שאינם מקבלין שבקינן להו ולא אמרינן להו מידי וכדאמרינן גבי שאינם מקבלין שבקינן להו ולא אמרינן להו מידי ובדאורייתא אלא תוספת י"ה: ועניין זה דאיסור ברכה לבטלה אינו מדאורייתא אלא מדרבנן ואסמכוה אקרא דלא תשא אסמכתא בעלמא כמו שכתב ר"ת ז"ל ולפיכך התיר לנשים לברך על מצות שהם פטורות מהן ואע"גב דבהא לא קי"ל כוותיה מ"מ בתה שכתב שאיסור ברכה שאינו צריכה הוא מדרבנן אין לפקפק כלל ולכך על כל האי גוונא אם נהגו יש חשש מחלוקת בשינוי: מניחם אותם על מנהגם: ועוד טעם אחר שברכת הקידוש ברכת המצות היא ולא ברכת הנהנין אלא דומיא דשופר ומגילה היא שאע פי שיצא מוציא אחרים ומברך להם ברכה הצריכה מטעם דכל ישראל ערבים זה לזה דברכת קידוש על הכוס היא מצות עשה כמו שדרשו רז"ל זכור את יום השבת לזכרהו על היין: וא"כ שפיר מצי מברך להוציא אחרים אע"פי שאינו יוצא באותה דלא הוציא מכלל זה בירושלמי אלא תפלה שאין אחד מתפלל להוציא את חבירו אלא דוקא שליח לבור הוא שמוציא את שאינו בקי והטעם הוא לפי שצריך כל אחד להתפלל על עצמו וכן

אע"ג דלא אכלי אורחי בבי כניסתא ונקיטנן דאין קידוש אלא במקו' סעודה אפ"ה נהינגן לקדש בבי כניסתא דכיון דמעיקרא איתקן משום אורחי' אמרינן ליה שתקנו' חז"ל קבועות הן כדאשכחן במענין שבע וכו' דכיון דאיתקן איתקן עכ"ל. ועוד יש סמך לענין כוס של קידוש מע"פי שאין טועמין בב"ה כלל מדחזינן לגאון דקאמר עליפא מינה דכוס דמילה ביה"כ יניחנו עד הלילה וישתו אותו וכ"ש כוס זה דקידוש בבה"כ אע"פי שאין טועמין ממנו לאלתר פשיטא שלא ישפכו אותו לבעלה דולאי שמש הכנסת או אחר יוליכנו וישתהו בביתו ולשתיה הוא עומד ופוק חזי מה בין שהייה מועטת כזו לשהייה שהתיר הגאון ז"ל להשהות הכוס משעת המילה עד לערב וכ"ש שהגאונים ז"ל סוברים דקידוש דבה"כ לא נתקן בשביל אורחים בלבד אלא להוציא מי שאינו יודע לקדש או מי שאינו לו יין וכמו שהביא הרי"בה ז"ל דברי רב נטרונאי גאון וכן כתב רבינו נסים גאון ז"ל דאע"גב דק"ל כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה דוקא אם לא היה דעתו לאכול במקום סעודה אבל אם היה דעתו לאכול במקום אחר שפיר דמי ע"כ. ולפי זה אדם יכול לשמוע הקידוש בבה"כ אדעתא דלאכול ביתו אם אינו יודע לקדש או אם אין לו יין ובאמת שתיקון גדול וזכות הרבים תלוי בזה שהרבה מתבטלי' מהקידוש מחמת שאין להם יין או שאינם יודעים לקדש. ורבינו יונה ז"ל כתב וז"ל דאמרינן אין קידוש אלא במקו' סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה אקרא דוקראת לשבת עונג ועיקר הקידוש מדאורייתא הוא כדאמרינן זוכרהו על היין בכניסתו הילכך כיון שיש בני אדם שאינם יודעי' לקדש נהגו לקדש בבה"כ כדי שילאו ידי חובת קדוש מן התורה שהוא העיקר אע"פי שלא ילאו ידי חובת קידוש מדרבנן עכ"ל:

הנה בתבאר מכל זה דליכא קפידא אם לא יטעום הקידוש שום אדם ואי לאו דמסתפינא שאין ראוי להטעים לתינוקות דחייישינן דילמא אתי למיסרך לקדש אלא במקו' סעודה כשיג דיל אפי' בלי שום סבה וק"ו היא ממה שאין מברכין בלילי"ה על הכוס להטעימו לתינוקות דילמא אתו למיסרך וכן בע"ב שחל במ"ש ואם תשאל בי"ה שהוא דבר הבא מסנה לשנה וגם בע"ב במ"ש שהוא פעם אחת בשתים או שלש שני' כל שכן שיש לחוש לזה לקידוש בבה"כ שהוא תמידי בכל ליל שבת ואפי' להתוספות ז"ל שהתירו להטעים כוס של מילה ביה"כ וע"ב לתינוק היינו טעמא משום דלא תדירי ואינו דבר קבוע בכל שנה לכך לא חיישי דילמא אתי למיסרך ומודי' הם בע"ב שחל במ"ש אע"פי שאינו בכל שנה חיישינן לזה ואין מבדילין להטעים לתינוקות וכ"ש בלילי יה"כ שהוא בכל שנה ואם כן פשיטא דכ"ש שיש לחוש בקידוש. שבבית הכנסת שהוא בכל לילי שבתות ואינו סומך על מה שכתבתי לבטל המנהג במקו' שנהגו להטעים הכוס של קידוש לתינוקות דולאי יחזיקו במנהגם. אבל במקום שנהגו שלא להטעימו אלא מולינו לביתו ושותה כמו שכתבת שמוהגים במקומכם טוב הדבר להניחם במנהגם ולא ישנוהו שיש לחש על מה שסמוכו וכ"ש אם יש בדבר חשש מחלוקת לפי שאינם רוצים לבטל מנהג אבותיהם ולאי שאינו ראוי לבטלו:

ואחר שכתבתי זה ראיתי להרש"בא ז"ל בתשובה חשש למה שכתבתי שכל ענין שאתה אוסרו לגדול אסור לתינוק דילמא אתי למסרך ונדחק לומ' דלא חששו אלא במילתא דקביעא בכל שנה ושנה באותו זמן כהוה דיה"כ אבל מילתא דלא קביעא בנין הא דקידוש בית הכנסת דזימנין דאיכא אורחים אין צריך להטעים לינוקא דלא חיישינן לסרוני עכ"ל. ודוחק גדול הוא זה ועל כל פנים לנו היו שאין לנו אורחים ולא דיורים להם בבית הכנסת הנה הוא דבר תמידי וקבוע. וגם הרב ז"ל נראה דאכתי לא נתייישבה דעתו בזה שהרי כתב וז"ל ומה שנהגו התינוקו' למיסתי כסא דקדושא דבי כנישתא אף הא נמי לא ניחא לי שפיר משום דאשכחת לה פירכא מכישותא דרב משרשיא דפ' תולין דלאו מילתא דקביע' ואפ"ה אמרו ושלא ליתן לתינוק ליטרל דילמא אתי למיסרך עכ"ל. והכי איתיה בפ' תולין בשאלות ששאלו בני בשכר את לוי כילה מהו כישותא מהו מת בי"ט מהו וכו' מכריז רב האי מאן דבעי למיזרע כשותא בכרמא ליזרע. רב עמרם חסידא מנגיד עלוויה רב משרשיא יהיב פרוטא לתינוק עכו"ם וזרע ליה וליתן לתינוקי ישראל דילמא אתי למיסרך ע"כ. הנה אפי' בדבר שאינו קבוע ולא תמידי חששו דילמא אתי למיסרך. כל שכן קידוש בבה"כ אפי' בימי הרב ז"ל דזמנין דאיכא אורחים מ"מ מה שמטעימין אותו בדליכא אורחין הוא קבוע ותמידי מיקרי לגבי זריעת כשותא בכרם דיש לחוש בו דילמא אתי למיסרך וכ"ש בזמנינו דליכא אורחים כלל הוא קבוע ותמידי בכל לילי שבתות ואחוי שלא להטעימו לתינוקות דילמא אתו למיסרך אלא שבמקומות שבבר נהגו להטעימו ולא יקבלו ממי שרוצה לבטל מנהגם יש להניחם על מנהגם כי גדול השלום:

שאלה לג

שאלת מענין הכוסות הנקר' בערבי תאנ"ין אם אחר שאפו בו פת בחמאה חוזרים ואופים בו ביום פת ואוכלים אותה עם בשר כי נראה לך שזה אסור ותמהת על מה שאמרו לך משמי להתיר לעשות כן לכתחלה ואחרת שלא נראה לך לך להתיר אפי' בדיעבד שהרי הכלי בן יומו ובלע מן הפת שנילושה בחמאה והפת השנייה בולעת ממנו ואין אוכלין אותה עם בשר. עוד כתבת וז"ל ואפי' אקבל להתיר בדיעבד אין דעתי סובלת שיוכלו לאפות הפת אדעתא לאוכלו עם בשר ואם עשו כן שיהיו מותרים לאוכלו עם בשר לכתחלה כמו שמעתי אומרים בשם מע"כת לכן בחסדך תודיעני דעתך ולדדי ההיתר שאוכל לסמוך עליהם עכ"ל:

תשובה

דין זה בעצמו הוא דין דגים שעלו בקערה שאמרו בש' כל הבשר דגים שעלו בקערה מותר לאכלם בכותח ואע"ג דפליגי בה רב ושמואל אפשיטא הילכתא התם שמות' לאכלם בכותח משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם להיתרא והא דאמרינן עלו לאו דוקא אלא ה הגתבשלו וכן כתב הרמ"בם ז"ל פי' ומה' מאכלו' אסורו' וכן הסכמת האחרוני' ז"ל וכן הדין במה שאלת דהכוביי"א היינו קערה ופת שנייה היינו דגים וכמו שמותר לאכול הדגים בכותח כך מותר לאכול פת זו עם בשר וזה דבר פשוט. ומה שכתבת דווקא בדיעבד ואמרת שבעל אורחות חייס כתב כן ומדקדק מה שאמרו שעלו בקער' דמשמע דוקא שבבר עלו אבל להעלותן לכתחל' ודאתו לאוכלן בכותח אסור לאוכלן. גם עליו תמהתי דולאי זה אינו וכבודו במקומו מונח שאין הדבר תלוי בשעת עליית הדגים בקערה אלא בשעת אכילתן עם הכותח או דשייך איסור או דשייך היתר וכבר אמרו מותר לאוכלן עם הכותח ולשון זה לכתחלה הוא וזה פשוט אין צריך להביא עליו ראיה. אלא להשקיט דעתוכי לבך אזכור לך ראיה ממה שאמרו בפסחים פ' כל שעה אין לשין וכו' כיוצא בו אין שפין את התנור בחליה וכו' ואם טח אותו צריך להסיר התנור וכתבו המפרשי' ז"ל דהא אמרינן עד שיסיר התנור הוא כדי להסיר טיחה שעל פניו דאלו מה שבלוע בו לא היה צריך היסק דקי"ל בבשר בחלב נ"ט בר נ"ט מותר ואלו נמי נ"ט בר נ"ט הוא אליה בתנור והתנור בפת ואכתי היתירא הוא אלא משום טיחה שעל פניו הוא שצריך להסיר את התנור ולא סבי בקינוח משום דליפסר שלא יתקנח יפה התנור אלא ע"י היסק. אי נמי כיון שדרכו בהיסק ולא בקינוח להכי נקט היסק ולא נקט קינוח עכ"ל. וראיה ברורה היא זו דהא אפיית פת זו בתנור אדעתא לאוכלה בחלב היא דאי לאו הכי למה צריך להסיר התנור ואפ"ה קאמר דמותר לאפות לכתחלה. וכן נראה ג"כ ממה שכתבו הפוסקים ז"ל בענין ההגעלה וז"ל וערב הפסח קודם שעה חמישית שהיא שעת היתר מותר להגעיל אפי' כלי בן יומו דהוי נותן טעם בר נ"ט החמץ בכלי והכלי במים וחוזרים ונבלעים בכלי וכולו היתר והוי כמו דגים שעלו בקערה דמותר לאוכלם עם כותח והנה זה דבר ברור לא נצטרך בו לראיות יותר. ודע כי בענין דגים שעלו בקער' יש לרב בעל התרומות סברא אחרת וכבר דחתה א"ז הרמ"בן ז"ל וכתב לא איסתבום כהני והיה אפשר עוד להאריך בראיות בענין זה ואני באתי בקצרה. כי כן נוהגים להשיב בנחילה ובקיצור אמרים. נא נאמן אהבתך החותם בסדר ואלה הדברים. הצעיר בבני אדם וחוה. אברהם בבה"ר יעקב אבן טאווה ז"ל:

שאלה לד

להחכם כה"ר שלמה צרפתי יצ"ו: שאלת ראובן שנתן המשיס זהובים במתנה להיות הקרן קיים והפירות יתחלקו לעניים ואתה לא נמלא מי שיקח אותם אפי' במשכונה בעניתא ולא בהוכן רחוק אין

ההפסד וקרוב לשכר והמעות בטלים ואין העניים נהנים מהם כלום וכאן כמלא מי שרוצה לקחת אותם ולהעלות בהם שכירות קבוע מדי חדש בחדשו שהוא רבית דאורייתא אם יש צד להתיר להלוותן ברבית לתועלת העניים או לא:

תשובה

גם כי לפום ריהטא נראה פשוט לאסור מ"מ המדקדק בענין אפשר שימצא צד הית' לסמוך עליו לתועלת העניים והוא ממאי דאיתא בירושלמי דמועד קטן ובפ' בן סורר ומורה ז"ל לווין ברבית לחבורת מצוה ולקידוש החדש ע"כ · מכאן נר' דמותר להלוות מעות העניים ברבית וק"ו הוא דאם התירו ללוות ברבית מעות של הזולת כדי לעשות מצוה באותם מעות אף ע"פ שאותו הרבית לוקחו אדם אחר לצורכו וכל זה כדי שלא תבטל המצוה כ"ש שגוף המצוה נעשית באותם מעות של רבית ובהעדר אותה הנאה תבטל המצוה מכל וכל · ואין להקשות אמאי לא הזכיר הירושלמי דבר זה דמותר להלוות מעות צדקה ברבית · די"ל משום דאיירי לעיל בכיוצא בזה דאמר רבי יוחנן נכנס לאביו ואמו ואכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה לכך הזכיר מה שדומה לזה דברים שיש בהם חבורת מצוה · עוד יש להביא ראיה להתיר ממה שאמרו בפ' הזהב אין דין רבית ואונאה בהקדש · ואמרו ג"כ בהקדש שומר שכר אינו משלם ושומר חנם אינו נשבע וכיון שדין ההקדש משונה מדין ההדיוט בדברים אלו ה"ה למעות צדקה · ויש להביא ראיה לזה ממאי דאיתא בפ' החובל כי יתן איש אל רעהו וכו' לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים · הא קמן שפטרו שומר מעות העניים כמו שהוא הדין בשומר ההקדש שהוא פטור וא"כ יש ללמוד מזה דכמו שהם שוים בדין השומרים הכי נמי בדיני רבית ואונאה שוה דין מעות צדקה למעות הקדש שאין בהם איסור רבית ואונאה:

אלא שיש לדקדק על זה מדאמרינן בסוף החובל ההוא ארנקי דצדקה דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא ופשע ביה וחייביה רב יוסף לשלומי · ותירצו על זה בגמרא שאני עניים דפומבדיתא דמיקץ קייץ להו והוי כמי שהפקידו כשאין הממון מיוחד לעניים · דהכא בריתא דקתני לשמור ולא לחלק לעניים כשאין הממון מיוחד לעניים ידועים דאז הוי דינו כדין ההקדש שאין השומר חייב לשלם והכא דרב יוסף שהי' אותו הממון ידוע לעניי פומבדיתא והוי כאלו כל אחד מהם הפקיד חלקו באותו הממון ביד השומר ולכך חייב לשלם כדין כל ממון שיש לו תובעין · וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' שאלה ופקדון · וכפי זה הא דאמרי' בערכין אין נזקקין לנכסי יתומים אלא א"כ רבית אוכלת בהם · ופי' רש"י ז"ל כגון שלוה אביהן מעות מן העכו"ם וכו' ה"ה דהוה מצי לאוקמה כגון שלוו אפי' הם עצמם מעות של צדקה · אלא דנקט מאי דשכיח טפי · ועוד דנקט מילתא פסיקתא ואי הוה מוקי לה במעות צדקה צריך לחלק באיזה אופן מיירי דהא איכא מעות דצדקה שאין להלוותם כלל וכדתנן במסכת שקלים ומייתי לה בפ' שני דייני גזירות אין משתכרין לא במעות הקדש ולא במעות עניים ומפרש טעמא בשל הקדש אין עניות במקום עשירות ובשל עניים דילמא מתרמי זוזי ולית להו:

ואין לומר דמן הטע' הזה גם הני מעות דנדון דידן אין להלוותם בשום אופן דיש לומר דהתם מיירי בצדקה העומדת לחלק הקרן עצמו לעניים אבל בה"ג שהצדק' היא להיות הקרן קיים ויזונו העניים מפירותיהם מותר להלוותם ברבית וכן כתב הר"י מקורביל ז"ל והעיד שכן עמא דבר:

ועדיין נשאר לבאר אם רבית זו שהוזכר שמותר להלוות בו מעות צדקה הוא דווקא ברבית דרבנן או אפי' ברבית קצוצה · ונראין הדברים דאפי' ברבית קצוצה מותר להלוות דאי בדרבנן לא הוו צריכי לאשמועינן דמותר להלוות מעות הקדש ברבית דק"ו הוא ממעות יתומים דמותר להלוותם ברבית דרבנן כמו שאמרו באיזהו נשך דמותר להלוות מעות יתומים קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד שהוא רבית דרבנן · ועוד דלא הוה להו לאיתנקט בהאי דלווין לחבורת מצוה אלא ליסבא דקרוב לשכר ורחוק מן ההפסד שהוא הנוסח שנשתמשו בו בדין היתומים פשהזכירו היתר רבית דרבנן ומדאמרו לווין ברבית נראה דאפי' רבית קצוצה וכן נמי משמע מדסתמו דבריהם גבי מעות הקדש וכתבו סתם בפ' הזהב אין דין רבית בהקדש אלא ודאי דמיירי אפי' ברבית קצוצה וכן כתב ר"י ז"ל בתוספות ולכן בנדון דידן אם ימצאו להלוות מעות אלו ברבית דרבנן ילוו אותם ואם לא מצאו יכולין להלוותן אפי' ברבית דאורייתא לתועלת העניים · האל ברחמיו יחיש ישועתינו ויודע שמו בגויים ובאיים · אכ"יר:

ענין לה

מעש' אירע בעירנו זאת כי יצא קול בעי' שהבחור יצחק אשכינזי פיתה את בת רבי יצחק' יקר שכינתו ויחרד כל העם על לא טובה השמועה · ונדלה נעקת' עד לב השמים ואחר כמה קטטות ומריבות שעברו בקהל נכנסו ביניהם מתווכים ופשרנים ותווכו ביניהם שהמפתה הנז' יקח בת המפותה · ואחי הבת הנז' יקח אחות המפתה ומתוך דברים אלו עמדו וקידשו ועשו שטרות בשבועות וחרמות שקיבלו עליהם לקיים ענייכם · והחכם הדיין יצ"ו היתה בתו מקודשת למפתה הנז' וכשראה כל זה ושהבחור הנז' לקח הבת המפותה אמר אתה צריך לגרש את בתי על כל פנים מחמת כמה טענות · האחת מפני שנדרת לי נדר ואסרת איסר שאם תשא הבת הנזכר בתי אסורה לך איסור גמור ותלית נדרך ואיסורך בדבר הנדור · ועוד כי נשבעת לי שבועה חמורה בפני רבים ונשבעת על דעת רבים והם ואני והעדים וגם על דעת המקום ברוך הוא בלי שום פתח ותרטה לעולם שאם תשא הבת המפותה תגרש את בתי ותפטרנה בגט · וכל זה בשטר כתוב וחתום ומקויים · ועוד כי אין בתי ראויה להכנס לאיש אחר אלא לו וכל העם יודעים ייחוסה ומדותיה ועתה היא מואסת אותך מחמת הדופי שיש בך ואינה רוצה לינשא לך בשום פנים אפי' אם לא תשא המפותה הנז' · וגם אני ואמה וכל משפחתה מואסנו בך · וגם כל הקהל פה אחד אמרו שינו מן הראוי שבת הדיין תנשא לאיש כזה · ואפי' למ"ד אין כופין לגרש בטענת מאיס עלי שמא נתנה עיניה באחר יודו בנדון זה שאין בזאת הבת חשש מזה אלא מפני שמואסת בו הוא שרוצה להתגרש ולא משום שנתנה עיניה באחר · ועוד שיש אמתלא מוכחת וגלוייה והוא המעשה הרע אשר עשית ובגללו ראוי לה לפי כבודה וכבוד בית אביה שתהא מואסת בך והרב' ישו הטענות והבחור הנז' אומר כי אין בי אשמה דבר להמאס בגללו וגם בו בדבר הזה לא עשיתי מאומה ומחזיק בטענתו לאמר לא אגרש לעולם · ואז הדיין אבי הנערה הזמין את הבחור לפני החכמים והקהל והראש קראו אותי בכלל הקוראים ושאל הראש אותנו לאמר הנה שמעתם טענות בעלי הדין ומה נראה לכם לדין ועט פי החכמים ואמרו יגרש · ואני שתקתי כי לא רציתי שיגמר הענין כזה במהירות · ולפי הנראה לי צריך להתיישב בדבר הרבה · ואז שאל אותי הראש מה נראה לך בזה אמרתי לו אחרי רבים להטות כי אמרתי מאחר שלהם הדבר ברור יחתך הדין על פיהם · אמר לי לא אקבל ממך תשובה זו אלא תאמר דעתך בלשון ברור אמרתי לו לא תשמע ממני יותר מזה · אז קבל ושתק · אחר כך בא אלי הדיין והראיתי לו ולאוהביו הבאים עמו תשובת מורינו הרמב"ן ז"ל שכתב שהסכמת בני העיר שלא לכפות לגרש בטענת מאיס עלי · א"כ באו החכמים והקהל אלי ליסובה להסכים עמהם לכוף הבחור הנז' לגרש בטענה הנז' אמרתי להם לא תהיה כזאת בישראל ולא אסכים עמכם הפך הסכמת רבני העיר שהסכימו שלא לכפו' לגרש בטענות מאיס עלי והראיתי להם התשובה הנז' · אז חזרו ואמרו לי תהיה הכפייה מצד האיסור והשבועה · ושתקתי כי לפי דעתי שגם בזה צריך להתיישב ולצאת מן הספק · והם התחילו לכתו' מצד שראינו האיסור והשבועה וכו' ואז אמרתי להם גם בזה לא תזכירו לשון כפייה רק הסכמנו להשתדל עמו עד שיגרש וכשכתבו ובקשו ממני לחתו' לא רציתי וכשהפצירו אמרתי להם לדעתי לא היה ראוי לפסוק הדין במהירות אלא מאחר שאתם כלכם כ"מה לכם הדבר ברור ומלבד השני החכמי' יש ת"ח אחרים מסכימים בזה יחתך הדין על פיכם ואני איני חותם אלא מפני כבודכם כי לפי דעתי צריך להתיישב בדבר קודם מעשה · ואז הלכו ובשעת מעשה אמרו להבחור הנז' לא תחוש לשום דבר ממה ששמעת לא מפסק החכמים ולא מאיסור ושבועה ולא מטענת מיאוס ולא מהוונין אשר אומרים ההמון ולא משום דבר כי את כלם ישא רוח ואם עדיין אתה רוצה ארוסתך הנה היא לפניך ואם תרצה לגרשה מרצונך הטוב גרש וכן עשה וביטל המודעות בכל מיני ביטול שכתבו חז"ל ונתן הגט וקבל עליו שבועה וחרם ונדוי שלא יערער לעולם על הגט וכתבו שטר

בכל

בכל זה והרבה חזוקים כאלה כתובים בסדר ההוא:

אחר כל זה הלך אבי הבת וסידר בתו לראובן ואז הבחור המגרש התחיל לזעוק ולהוציא קול וכל מה שעשה אינו אלא בחוכם מחמת האיומין שהיו מתיימין עליו ומפחידין אותו בשביל הצע"ו הפחד עשה רצונם ושהוא סמך על המודעות שעשה וכ"ש על מודעה אחת שהגה בה שלעולם אין לה ביטול אלא קרייתה וכיון שלא נקרעה אע"פי שביטל אותה בכל מיני ביטול לא בטלה והיא מבטלת הגט ועדיין הבת ארוסתו ותהס כל העיר על זה ונחלקו הקהל לשתי כתות ורבה המהומה ואחר זה הסכימו כלם שיגמר הענין כפי מה שיראה לעל"ד והני לא מרעיתי להם וחזרו ונתוועדו כלם והחכמים יל"ו עמהם וכלו לחלות פני להטפל בענין זה כדי שלא תגדל מדורת המחלוקת בין הקהל ואז אמרתי להם כמה עכבתי בדבר כדי שלא לבא לידי מדה זו כי ראיתי את הגולל והחכמים יל"ו ואע"פ שמתחלה לא רצית להסכים על הכפייה והאמת אתך זהו לכתחלה אבל עכשו שכבר נעשית אף אם מה שנעשה הוא כפייה הנה בדיעבד מה שנעשה עשוי ובודאי שבזה גם אתה תסכים שהרי הרב עצמו שכתב בתשובה שהסכמת רבני העיר שלא לכפות הנה כתב בתשובה אחרת שאם עשו מעשה וסמכו על דעת הרמ"בם ז"ל מה שעשו עשוי ונסתייע בזה מדברי הרא"ש ז"ל אז אמרתי להם הנה אתם בורחים לסברא זו כדי לנאת מתכונת המודעות ונראה לכם שהיא דרך קנרה אבל כפי האמת היא דרך קנרה וארוכה מאד אחר כי אין הדבר ברור שדעת הרב כמו שכתב בתשובה זו שראיתם שהרי כתב תשובה אחרת בספר ודבריו ז"ל נראים יישוב אבל מאחר גודל המחלוקת המתמשך מזה שכנה גדולה לכן חשבתי דרכי וראיתי כי עוד לאלוה מלין בהיתר הבת הזאת ולכן הגני מסכים בקיום הגירושין ובהיתר הבת ואז כתבו החכמים פסק דין וחתמתי עליו וחתמו גם החכמים יל"ו ועכ"ז עדיין אם המחלוקת בוערת כי החכם הדיין אבי הערה חזר בו ורוצה להחזיר הבת למגרש ולכן ביקש תוקפה וסבה להמר אני לא אעשה הפך הסכמת הרב זקיני שכתב שכך היא הסכמת העיר הזאת והשתדל עם החכם ה"ר משה אל"בי יל"ו עד שחזר בו גם הוא ואמר אני לא אעשה מעשה נגד ההסכמה ולא אחלוק עליה ולכן אפי' בדיעבד אין כאן גירושין אז אמרתי לחכמים יל"ו לפי האמת אומר שיש בני מיני שיש הלא כה דברי שאמרתי לכם דרך זו קצרה וארוכה ומ"מ לא הסכמתי ואתמתי באחרונה עד שישבתי בדעתי הדברים שסמכתי עליהם ובעבור חוסי בי שעיפי שיבוני ורוח מבינתי יענני וכלים אשר יעור משנתו יעירני לכתוב על ספר היתר הבת הזאת בדברים מוסכמים להלכה ולא אשא פני איש ולבן אדם לא אכנה ויען כי ראיתי דבת רבים המון העם מחרפים התורה ולומדיה לאמר שאם מתהפכים בכל שעה מענין לענין לכן הוכרחתי להאריך קצת ולכתוב פרטי הענינים בבאור למען יהיו מובנים לכל ומהעוזר האמתי אשאל ולו אעתירה. נאני בדרך אמת להסוקי אמעתתא להלכה ברורה. וזו החלי בע"ה:

ראשונה כי זה הימים מאחר שגדר גדר והוציא בשפתיו והיו פיו ולבו שוי בשעת הגדר ואסר אות באיסור מהקיים דהיינו שהתפיס בדבר שגידר והגידר כמו שנו בשאלה ועוד שפירש דבריו הוא בעצמו ולא אמר בלשון שהנו גריטי לפרשו ועוד שכוונתו ידועה וגלויה שהוא רוצה לאוסרה ולהחמיר באיסור כדי להתרחק מגישואי האחרת ואין לנו שום אומד אחר לתלותו בכוונתו ועוד שהלשון שאסרה בו הוא לשון תורה אסר נדון בו כפי משמעותו ולא דבר בלשון בני אדם אסר דנין בו כפי חילוף המקומות ולאחר שאסר אותה בלשון תורה חזר והתפיס אותה בדבר הגידר והגידר והרי נאסרה עליו בשני אסורין כי נדר חל על נדר והאומר הרי עלי קרבן אם אוכל בכר זה הרי עלי קרבן אם אכלנה ואכל חייב על כל אחת ואחת ועוד שהדירוהו אחרים על דעתם וקבל ולא חזר בו לא תוך כדי דיבור ולא אחר כך ומאחר שמחמת כל זה האשה נאסרה ואסור לבא עליה ואינו יכול לבוסנה ואם רצה לבוסנה אין מניחין אותו מחמת איסור ק"כ מחוייב הוא לשלחה לגרשה ולפטרה בגט כשר ואם רצה לענגה כופין אותו לגרש ולא יהיה אלא כמדיר אשתו מתשמיש המטה הרי שנינו בפ"ק אף על פי המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שתי שבתות וב"ה אומרים שבת אחת ומייתי לה בגדרים בפרק ואלו מותרין ב"ש אומרים אם הדירה שתי שבתות תמתין ואם יותר יוצא ויתן כתובה וב"ה אומרים שבת אחת ובגמ' אמר רב מחלוקת במפרש אבל בסתם דברי הכל יוציא ויתן כתובה ושמואל אמר אף בסתם תמתין אולי ימצא פתח לנדרו והילכתא כשמואל. אם כן לבית הילל דקי"ל כוותייהו אם הדיר אשתו בין בסתם בין במפרש ימתין שבוע אחד אולי ימצא פתח לנדרו ואחר כך יוציא ויתן כתובה ובכל מקו' שאמרו אז"ל יוצא ויתן כתובה איכא פלוגתא דרבוותא ז"ל יש אומרים שכופין אותו לגרש ויש אומרים דלא כייפינן אלא איכא דאמרו ליגמא דכופין אבל כל איכא דאיתתר יוצא ויתן כתובה לא כייפינן ליה אלא לפרוע כתובה אבל הגט לא יתן אלא כרצונו. וכתבו המפרשים ז"ל דבמורד על אשתו ואינו רוצה לשמש עמה אע"גב דתנן מוסיפין לה שלשה דיברים בכל שבוע היינו אם היא רוצה אבל אם אינה רוצה כופין אותו להוציאה בגט וכן כתב הרש"בן ז"ל כמו שהעתיק דבריו לקמן. והשתא נדון דידן הוא איכא דכוליה עלמא דאפי' למאן דאמר כל איכא דאוקמי דיוצא לא כייפינן לגט אלא לפרעון כתובה מודה הוא בנדון זה כיון דהוי מורד עליה מלשמש עמה וכמו שיתבאר לקמן הילכך כופין אותו להוציאה בגט:

ועוד שהרי הוא נשבע על דעת רבים ועל דעת המקו' ב"ה שאם יעשה את המפותה שיגרש ארוסתו הראשונה והמתיר עוד בשבועתו שלא יהיה בה שום פתח וחרטה לעולם. ואע"פי שלדעת רוב הפוסקים דאפי' לאומרא זו יש לה התרה הא איכא פוסקי' דס"ל שאם המתיר ואמר שלא יהיה לשבועתו פתח וחרטה אין לה התרה לעולם ורהוי לחוש לדעת המחמירים באיסורא דאוריתא. ובענין שבועה על דעת רבים שלש דעות יש בפוסקים דס"ל דהיינו שתהיה השבועה בפני רבים ויש דס"ל דכשאומר על דעת רבים לבד סני ויש אומרי שצריך לפרט אותם הרבים בשמם וכן כתב ר"ת ז"ל שאם לא פירש אות' לא להוסיף בחומר השבועה כלום וכש' המוצות כת' בשמו שאם נדר על דעת רבי' בפני שלשה אפי' לא פירש' הוי נדר על דעת רבים דמסתמא על אותם רבים שהם לפניו קאמר וכן כת' הטור בי"ד וכן כת' א"ז הרש"בן ז"ל והוסיף עוד דאפי' היו נפי' רבים מיקרוי והנה אע"פי שלפי הסכמת האחרוני' כל שאמר על דעת רבי' לבד יספיק. הנה נדון דידן הוא איכא דכולי עלמא שהרי יש בו כל החילוקים שהרי אמר על דעת רבי' ופירש אותם שהם חמיו ושני העדי' וגם השבוע' היתה בפניהם. ומה שנשאר לראות בזה אם נדון זה איפשר להתיר בו שבועה או נדר שעל דעת רבים או לא. וראיתי שכתב ר"ת ז"ל דאפי' לדבר מצוה אין לו התרה אלא דוקא כי הוא דמקרי דרדקי דהוי כמו נדרי טעות שהיו שבורים שימצאו אחר מדקדק כוותיה אבל לכל שאר דבר מצוה אין לו התרה. ויש פוסקי' שסוברים דלכל דבר מצוה יש לו התרה. וא"ז הרמ"בן ז"ל בחידושי ניטין בפ' השולח קלש סברת ר"ת ז"ל. אבל במסכת מכות פ' אין הלוקין דתה אותה בשתי ידים ממה שאמרו שם שהמגרש אנוסתו אפי' הדירה על דעת רבי' לא בטל המעשה דולו המעשה לאשה ואע"גב דלא דמי ממש להיא מיקרי דרדקי כיון דאיכא דבר מצוה יש לו התרה. וכן רוב הפוסקי' ז"ל דאו סברת ר"ת מהיא דפ' הלוקין. וכן כת' הרמב"ם ז"ל פ' ו' מה' שבועות אחד הנשבע ביני לבין עצמו וכו' מתירין לו שבועתו והנשבע על דעת רבים אין מתירין לו לעולם אלא לדבר מצוה ע"כ. וכן כת' ריב"ה בי"ד סי' רל"א נדר שהודר על דעת רבים אין לו התרה בלא דעתם אלא אם כן יש מצוה בהתרה ע"כ. וכן כת' הרי"בש ז"ל בתשובה. והנה בנדון זה ל"מ לדעת ר"ת ז"ל דודאי אין לו התרה אלא אפי' לדעת הפוסקי' שאמו סברתו וס"ל דכל שיש שום מצוה בהתרה מתירין לו אפי' אלא מדעת רבים שנדר לדעתם הנה בנדון זה איכא אפי' ריח מצוה דמה מצוה יש בלקיחת אשה זו יותר מזולת' וכ"ש שכבר לקח המפותה ולמה יוסיף זו ולכן לעולם אין לו התרה אלא מדעת אותם רבים שתלה נדרו בדעתם והם לעולם לא יסכימו להתיר. וגם מה שהוסיף חומרא אחרת בשבועה על דעת המקום ב"ה הוא איסור אחר להתירו ואע"פ שהתוספת ז"ל נוטים להקל האחרונים ז"ל הסכימו בו כמו שכתב א"ז הרמ"בן ז"ל בחידושיו במס' מכות וכן כתב הרש"בא ז"ל בחדושיו ובתשובת דודאי לא גרע מנדר שהודר על דעת רבים ולולי שכתבו האחרונים ז"ל שיש לסמוך על הש"י ז"ל שפי' שעל דעת המקום ב"ה הוי כעל דעת רבים לא היה לו היתר אפי' לדבר מצוה אלא שסמכו על דעת הש"י ז"ל להתיר כשיש מצוה בדבר וגם מנד שהשבוע' היא

להגלות ותועלת מי שנשבע להם שהדין הוא שאין מתירין אותה אלא מדעתם ובפניהם. דהא הוזכרו בזה שני טעמים בירושלמי רבי יוחנן אמר מפני הבושה ורבי יהושע בן לוי אמר מפני החשד והנה כשנדר על דעת חבירו ואין הגלה לחבירו באותו הנדר אלא משום שנשבע בפניו על דעתו יכולין להתירו שלא בפניו ויודיעוהו שהתירו לו מפני החשד אבל מפני הבושה ליכא כיון שאין לחבירו תועלת בנדר למה יתביים זה ממנו כשמתירו עד שילטרך שיהיה ההיתר בפניו. אבל כל שהנדר להנאתו ולהי שאין מתירין לו אלא מדעתו דפי' אין מתירין לו אלא בפניו ר"ל שיהיה נס כן ברצונו ונס לא סגי במה שיודיעוהו ונתרצה אלא צריך שיתירוהו בפניו משום טעמא דמפני הבושה. וכל שאין מתרצה אין מתירין לו אליבא דכ"ע כן הסכימו האחרונים ז"ל וכ"כ הרי"בש ז"ל בתשובה: ואם עברו והתירו לו הוא מחלוקת הפוסקים ז"ל דאיכ' מאן דאמר התירו היתר ואיכא מ"ד אין התירו היתר. ובנדון זה אין להאריך שהרי לא הותר מדעתו השבועה קודם הגירושין אפי' שלא מדעתם א"כ זה הנשבע חייב לגרש ואם לא הרצה קיום שבועה משאר מצות עשה שמכין אותו עד שיתן נפשו דלא נרע קיום שבועה משאר מצות עשה שמכין אותו עד שתן נפשו או יקיים המצוה וזה דבר ברור אינו צריך ראיה. ומ"מ ראיתי להעתיק מה שכתב הרש"בא ז"ל בתשובה וז"ל ומה שאמרתם שכתב בעל ה"ג ז"ל שהנשבע לגרש את אשתו יצקה על שבועתו ויקיים את אשתו לא סבירא לן הכי ודברים בטלים הם ואין לחוש להם אלא חייב לגרש אשתו לקיים שבועתו ולא יחלל שם שמים בפרהסיא אלא יגרשנה לאלתר ויתן כתובה ולא אמרי' בזה לשום שלום בין איש לאשתו. ואי קשיא ממאי דאמריגן בסוטה אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה לשום שלום בין איש לאשתו. הא לא קשיא מידי דהתם לברר הספק להוציא מידי איסור ערוות ועוד דשבוע' המורה כופי דרחמנ' אמר לא תשא וכתיב כי לא ינקה הילכך יוציא ויתן כתוב' ואין בזה משום שימת שלום בין איש לאשתו ע"כ. עוד מצאתי לא"ז הרש"בן ז"ל שכתב בתשובה וז"ל אני אומר דהנשבע לגרש את אשתו אומרים לו לקיים את שבועתו משום מצות עשה דכל היוצא מפיו יעשה ואם אמר איני מגרש כופין אותו כדין כל מבטל מצות עשה כדאיתא בפ' הכותב ולא הוי גט מעושה שהרי מצו' עליו לגרש והכי מוכח בפ' חזקת הבתים דאמרי' התם תלה וזבין זביני ומ"ט וכו' אלא מסיפא וכן אתה אומר בנ"ד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ודילמא ההם כמי מצוה לשמוע דברי חכמים הרי דמשום מצוה לשמוע דברי חכמים אין כאן אונס ולא הוי גט מעושה כ"ש אם רמיא עליה מצו' דאורייתא ולהי דכייפינן ליה ולא הוי גט מעושה עכ"ל. והנה הרבנים ז"ל דברו בשתים שבועה כ"ש בשבועה כזו שחמורה מכל הנדרים וכ"ש בגירושין כאלו ולכן אם כפו אותו עד שיגרש כדין עשו ואפי' כפו אותו במכות ועונשין גרושין והאשה מותרת להנשא:

עוד ראיתי להודיע שאפי' זולתי הטעמים שכתבתי להוכיח שכפי הדין נעשית כפייה זו אלא שאפי' בזולת זה לא היתה הכפיי' אלא מפני שמאשה אותו הנה בנדון זה כופין אותו לכתחלה וכ"ש שאם כבר עשו מעשה מה שעשו עשוי ובזה צריך להאריך קצת בכל חילוקי דעת הפוסקים ז"ל בדיני מורדת כדי לברר הדין בנדון זה וראיתי שמחלוקת הפוסקים זכרונם לברכה בזה לשבעה דעות:

הדעת הראשון הוא מי שכובר דבין במורדת האומרת בעיא לה ומצערנא ליה בין באומרת מאים עלי משהין אותם שנים עשר חדש ואז הפסיד' כהובת' ויאסר הדבר ברשות הבעל רצה לגרש יגרש רצה לקיים יקיים אלא שצריך לכתוב לה כתובה אחרת שהרי הפסידה כתובתה הראשונה ואסור לשהות עם אשתו בלא כתובה:

הדעת השני סוברים שלא נזכר שהיית י"ב חדש שלא באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה דאז משהין אותם י"ב חדש ולאחר י"ב חדש כופין אותו לגרש אבל אם אמרה מאים עלי כופין אותו לאלתר לגרש ושזה הוא כפי הדין ולא משום תקנה וזה דעת הרמ"בם ז"ל כמו שכתב פרק י"ד מה' אישות וז"ל האשה שמנע בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת ושואלין אותו' מפני מה מרד אם אחרה מאשתו והיא יכולה ליבעל לו מדעתו כופין אותו לשעתו שאינ' כשבויה שתבעל לשנוי לה וכו' וכן דעת רש"י ז"ל ורבי' גרשום מאור הגולה ור"י ורש"בם והרא"ש והסמ"ג וכמה מחכמי ישראל נמשכו אחריהם:

הדעת השניה סוברים הפך מזה לגמרי ואומרים דמן הדין אין לכוף על הגירושין בשום אופן שאין אדם מגרש שלא לרצונו וכל הכופה לגרש על ידי שום טענה בעולם אז מאי זה טעם שיהיה ה"ז מרבה ממזרים בישראל. חוץ מן האמורות לו מן הדין לקיימן הו אותם שפירשו חז"ל והזכירו בהם כפייה אבל אחרות אף ע"פ שאמרו בהם יוציא ויתן כתובה אינו אלא לענין פירעון כתובה אבל לא לגט שאין האיש נותן גט אלא לרצונו וזה דעת ר"ת ז"ל והסכימו לדעתו הרמ"בן והרש"בא והרא"ש והר"ן וז"ל והגמ"ים אחריהם וכתבו לזה ראיות נגד דעת הרי"אף ז"ל והרמ"בם ז"ל שסוברים שכל מקום שאמרו יוציא ויתן כתובה כופין אותו ליתן גט בעל כרחו ונס יתן כתובה ולקמן נכתוב בזה בס"ד:

הדעת הרביעי דעת הסוברים שאף ע"פ שמן הדין אין כופין לגרש מ"מ משום חשש דשמא תצא לתרבות רעה כופין את הבעל לגרש וזה דעת הגאונים ז"ל והוא דיל' למתיבת' דהכי דייני שאם בלה האשה ואמרה לא בעינ' לאהוי גברא ליתיב לי גיטא יהיה לה גיטא לאלתר. וכ"כ הרי"ף ז"ל תקנה זו ואמר שכך נוהגים מכמה שנים ונראה שהוא ז"ל נוסכים בזה. וראיתי שכתב בתשובות פרק שני דייני גזירות על מסכת הסוסה מעמת לחתנו וז"ל והשתא דתקינו רבנן במורדת למיהב לה גיטא לאלתר ה"נ לא שנא פסק לה אבי' ל"ש פסקה היא כל דאמר' ליה כגון אם פטור כייפינן ליה ויהיב לה גיטא ע"כ וכן כתב רב שרירא גאון ז"ל שנותנין לה גיטא לאלתר פן תצאנה נשים לתרבות רעה כתקנת הגאונים ז"ל וכן כתב בנו רבינו האי גאון ז"ל וז"ל אף על פי שמדין ההלכה אין לכוף את הבעל לגרש מ"מ גאוני הישיבות של בבל תקנו שכופין ליתן גט מיד ויותר משלש מאות שנה היה בימיהם משנעשית תקנה זו והובאו דבריו בהגהות:

הדעת החמישי הוא הפך מדעת זה שאע"פ שמן הדין כופין אותו ליתן גט הנה ראוי לתקן שלא לכוף אותו לגרש משום פריצות וקלקול הדור שמא נתנה עיניה באחר: ומה שתקנו הגאונים ז"ל איפשר שלא תיקנו אלא לבטל שהיית י"ב חדש שהם סוברים שמן הדין אפי' באומרת מאים עליה משהין אותם י"ב חדש ומשום חשש דשמא תצאנה לתרבות רעה התקינו שאין משהין אותו לגרש לאלתר ומרגינו אבל אם לא רצה לגרש אין כופין אותו לגרשה ואין מעשין אלא לפסולות ומה שתקנו הגאונים ז"ל לא תקנו להרבות ממזרים בישראל והתיקון הוא שלא לכוף לגרש שיש לחוש שנתנה עיניה באחר אבל מענין חשש שמא תצאנה לתרבות רעה אין לתקן כפייה שמוטב שבנות ישראל הרעות תצאנה לתרבות רעה ואל ירבו ממזרים בישראל וזה דעת הרא"ש ז"ל שכתב בפסקיו וז"ל הטור סי' ע"ז כתב ה"א הרא"ש ז"ל על דברי הרי"אף ז"ל איפשר שראו קלקול בנות ישראל דאי משהינן לה תריסר ירחי אגיטא תולות עלאן בעכו"ם ויוצאות לתרבו' תרעה בטלו הבהייה והתקינו לגרש מיד אבל לא שיכופו לגרש שלא תקנו להרבות ממזרים בישראל ומוטב שבנות ישראל הרעות יוסיפו רעה על רעתן ואל ירבו ממזרים בישראל:

הדעת השני שאע"פי שאין כופין האיש לגרש אפי' באומרת מאים עלי. משום דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר מ"מ אם נתנה אמתלא לדבריה כופין אותו לגרש וזה דעת הר"ש מרוטנבורג ז"ל וכתבו הרא"ש ז"ל בפסקיו. אבל היה מחריש על מי שלמדה ונתן לה עצה למרוד על בעלה כדי להוציא הגדוניה מידו וכשהיה רוצה ערמה בדבר היה מצוה להחזיר הגדוניה הילכך לא היה דן דין מאים עלי אלא כשתתן אמתלא לדבריה למה אינו מקובל אצלה אם מפני שהוא הולך בדרך לא טוב או מפני שמכלה ממונה ודומה לזה:

הדעת השביעי שסובר גם שאע"פי שאין הדין נותן לכוף לגרש אם יש אמתלא כופין אלא שצריך שתהיה האמתלא גלויה ומפורסמת וידועה לעין כל שבזה תו ליכא חשש דשמא עיניה נתנה באחר דכיון שהכל רואין שהאמתלא שנותנת שהיא אמת לא נשאר מקום לשום חשש וזה דעת התוספות ז"ל וכן כתב ב"כ הר"ש מרטונבורג ז"ל בשתי בתשובה. והמורם מכל זה שהאשה זו כופין אותו לגרשה בטענת מאים עלי ומ"מ לדעת הרמ"בם ז"ל ולקצת רבני ישראל הנמשכים אחרי שבתו וכ"ש לפי פשט תקנת הגאונים ז"ל אשר תקנו וקבלתם תורה היא ראוי לסמוך על דבריהם אפי' לדעת הכך רבותא שמלקים משום חשש נותנת עיניה באחר יודו בנדון זה דליכא למיחש להכי כמו שיתבאר בסמוך

בסמוך בס"ד:

הה נודע בעצמו מכמה בדרכים הגד הרמשון שאין לחוש בחשבה
זו שנתנה עיניה בחבר הוא מגד הבחור עצמו שאין בו חוש
חוש אסור בעבורו תמן עיניה בחבר שהוא טוב ממנו כי כל טוביות
שימצאו בבחורי ישראל כלם נמצאו בו יפה תואר ויפה מראה בחור
נאה זיוס אביו עושר ובעל תורה ומגדולי פורעי המס ומיחידי הקהל
ובעל צדקות ולא תמצא בחור טוב וכולל כל אלו הטוביות כמוהו כדי
שתתן עיניה בו ותמחס בזה. ועוד מגד הבת עצמה שמלבד
היותה בת חכמים ומתפחה מיוחסת אלא גם מגד עצמה הדבר
ידוע שאין לחושדה בכך שתבגוד בחרוסה כדי לקחת טוב ממנו.
ועוד כי סבת המיחוס גלויה וידועה לכל ואין מניחין הסבה הגלויה
שהיא כדאי שתשגח אותו בעבורה וניחוש לשמא נתנה עיניה בחבר.
ועוד שיש אות ומופת מוחך על היות אמתלא זאת סבת שנאתה
שהרי אירע ענין זה. פתאום ותכף לשמיעת הקול אמרה מי אפשר
ינצל וקודם זה לא היה בלבה עליו כלום והיתה ביניהם אהבה
ואחוה ומעולם לא יצא מפיה שום דבר שנאה עליו אפי' ברמז ואו
לא היתה אמתלא זו סבת השנאה לא היתה נהפכת פתאום תכף.
לשמיעת הקול מאהבה לשנאה כי אז היתה מסבה אחרת היתה
ממשמשת והולכת בהדרגה מיום אל יום. ועוד שלא היא לבדה
מאסתהו אלא גם אביה ואמה מאסוהו מחמת קול זה וגם בני
משפחתה כלם פה אחד מאסוהו מסבה זאת לאמר לא תנתן בתנו
לאיש הזה שנפגם בקול כזה. וגם כל הקהל יצ"ו מאסו אותו על
לא טובה השמועה יען כי חושבים עצמם גדורים בעריות יותר מכל
הקהלות והאמת שהם נשמרים מזה הרבה ואם ישמע על שום אדם
ממן דופי הוא תיכף בעיניהם. ולכך כשנשמע הקול כלם שנאו
אותו ואמרו חלילה שתנתן בת הדיין לאיש כזה. ואם היתה
שנאת הבת מסבה אחרת האם ישתתפו. עמה אביה ואמה ובני
משפחתה וגם הקהל יצ"ו. אלא ודאי ילמד סתום מהמפורש וכשם
שנאתם אי אפשר לתלותה בסבה אחרת זולת זו כן שנאתה הבת לא
שנאתו אלא מחמת סבה זו. הרי נתבאר מכל זה דבנדון זה לדיבה
חשבה דשמא נתנה עיניה בחבר שהאמתלא נגלית לעין כל איפשר
שלא יתגלה שום חלק בזה וכ"ע יודו שכופין אותו לגרש:

ובר מן דין שכפי האמת לא היתה כפייה בנדון זה ומה שטוענ
הוא וקרוביו שכפאוהו הבל יפלה פיהם. דלא מיקרי
כפייה אלא בחדמשלשה פנים או שעל ידי ישראל יהיו כופין אותו
בשוטים עד שיקבל לעשות הדבר ההוא וכמו שכת' הרי"ף ז"ל בפ'
המדיר על משנת הלוי שכופין אותם להולך וכו' וז"ל וכיצה בין הלי
דרבנן דתנן במתני' שכופין אותם להוציא בין הני דאורייתא כגון
אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו' בכלהו כייפינן
להו בשוטים דבדבריהם לא יוסר עבד וכן כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו
וכן כתב הרמ"בס ז"ל פ' ב' מה' גירושין מי שהדין נותן שכופין אותו
לגרש את אשתו ולא רצה ב"ד של ישראל בכל מקום ובכל זמן כופין
אותו במכת מרדות עד שיאמר רוצה אני ויכתוב גט כשר ע"כ.
וכן כת' הטור וז"ל ואלו שכופין אותם בשוטים לגרש וכו' וכן כתב
הרי"בס ז"ל בתשובה סי' ס"ז וכן הוא בדברי רוב הפוסקים. הגד
השני שיכפו אותו ב"ד של ישראל בנדוי ואע"פי שלא הזכירוהו הדבר
ברור דמיקרי כפייה ואמור הוא מכפייה בשוטים דהא רבנן תמנו
איגידא דצורבא מרבנן ולא ממנו אשמתא ואמרו מאי שמתא שם
תהא מיתה. הגד השלישי אם כפאוהו ע"י עכו"ם אפי' בלא הכאות
אלא באיום וגזומות תקרא כפייה דאמודים הם לעשות כל מיני
כפיות ואפי' סכנת נפשות. ולכן כל שכפאוהו ע"י עכו"ם אפי'
בדברים בעלמא הויא כפייה. והנה בנדון זה לא היתה שום מין
כפייה לא בהכאות או נידוי ע"י ב"ד של ישראל ולא ע"י עכו"ם כלל
אפי' בדברים בעלמא. רק ישראלים היו מאיימים עליו בדברים
בעלמא והם איגשי דייתי לדינא וידוע הוא דגזמי ולא עבדי
ואחזוקי איגשי ברשיעי לא מחזקינן ובפרט שהמאיימים עצמם היו
אומרים שלא יגרש אלא על פי ב"ד. ועוד שבב"ד כשכתבו הפסק
דין לא כתבו לכופו לגרש רק הסכמתו שגירש הרי שלא הכריחוהו
בשום ענין רק מגד הסכמתם שיגרש והיינו לרצונו משום דמצוה
לשמוע דברי חכמים ואם לא רצה אין לו עונש אלא שמותר לקרותו

עבריין הבל שום מין כפייה אין כאן:

ועוד אפי' נגייר מה שהי אפשר לגיירו ונאמר שזה יקרא כפייה
עם שזה איננה אמת וגם נניח הנחה שלא היתה כאן אלא

טענת מה שאמרת מאים עלי בלבד מ"מ מאחר שכבר נעשה מעשה
בדאי הם הגאונים והרמ"בס ז"ל וכל חכמי ישראל שהוליכם בשיטת
לסמוך עליהם לעשות מעשה אפי' לכתחלה וכ"ש בדיעבד שכבר
נעשה מעשה דודאי שמכיון עלייהו ואין לפקפק בזה. וכ"ש שלא
שמענו שהחולקים עליהם אומרים שלא לכפות שיאמרו אפי' עשו
מעשה וכפו לגרש שיהיו הגירושין בטלים והדרבא יש הוכחה
גדולה שלא כתבו דבריהם אלא לכתחלה אבל אם נעשה מעשה יודו
שיש לסמוך על המתירים. שהרי הרא"ש ז"ל ובנו ז"ל שהם מגדולי
ישראל וכתבו שלא לכפות וכל הכופה מרבה ממזירים בישראל ומוטב
שיאלו הנשים לתרבות רעה וכו' כמו שכתבנו דבריהם לעיל.
עם כל זה הם עצמו כתבו והורו הלכה למעשה שאם הב"ד סמכו
על הרמ"בס ז"ל ועשו מעשה וכפו אותו ומה שעשה עשוי ואם כן
ילמד סתום מן המפורש. ובפרט בנדון זה שיש בו אמתלא
מוכחת למיאוס זה אין שום ספק דבדיעבד שכל החולקים יודו
דבדיעבד מה שעשו עשוי שהרי לא שמענו שחלקו על הרמ"בס ז"ל
אלא בשאין שם אמתלא שהרי הוא ז"ל מתיר בלי שום אמתלא וכפי
מה שהוא שטחיות דבריו הוא שחלקו עליו וראינו שגדולי החולקים
עליו הסכימו דבדיעבד יש לסמוך עליו ואפי' בשאין שם אמתלא.
וגם ראינו להר"ם מרוטנבורק ז"ל שהוא גם כן מהחולקים על
הרמ"בס ז"ל וסובר שלא לכפות הוא מתיר הכפייה בשרואה שיש
שם אמתלא. וגם האמתלא היא גלויה וגם יש רגלים לדבר שהטע'
שחשבו לו החולקים שמא נתנה עיניה באחר ליתיה כלל בנדון זה
ודאי שאין פתחון פה לבעל הדין לחלוק אליבא דכ"ע:

ומ"מ ראיתי להתייאב בדברי מ"ז הרש"בן ז"ל שהוא היה רב
המדינה והוא עיקר באותה תקנה שתקנו שלא לדון על פי
הרמ"בס ז"ל בדין זה לכפות הבעל לגרש בטוענת מאים עלי כי הנה
הוא ז"ל כתב בתשובה ז"ל אחת וז"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל שאין כופין
לגרש אלא שאם ב"ד כפו אותו לגרש כיון שסמכו על הרמב"ם ז"ל
מה שעשו עשוי אלא שמלמדים אותם שלא יעשו כן עוד עכ"ל.
ובתשובה אחרת כת' וז"ל ואף לדברי הגאונים ז"ל שפוסקים שמות
ייבים קודמות למות חליצה כופין אותו לחלוץ מדין מורדת שכן
כת' הרמ"בס ז"ל פ' ב' מה' יבום וחליצה. ובמה הראויה להתייבם
שלא רצתה להתייב' דינה כדין מורדת על בעלה וכופין אותו לחלוץ
ותצא בלא כתובה ואע"פי שהאחרונים ז"ל חלקו עליו בשאם אין
וכתבו שאין כופין היינו לכתחלה אבל בדיעבד אם עשו מעשה כת'
הרא"ש ז"ל דהויא מגורשת וכיון דבנו מגורשת בדיעבד בחליצה
אפי' לכתחלה כופין אותו. עכ"ל. ובתשובה אחרת כת' וז"ל
ולענין דינא דמורדת שאלת אם יש לכוף על פי ספרי הרמ"בס
ז"ל במקומות שנוהגים לדון על פי ספריו. כבר ידעת איך המירו
האחרוני' ז"ל בזה וקראו על הכופה שהוא מרבה ממזירי בישראל.
וא"כ מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות מעשה בדבר ובמקומנו זה
מיום שנתיישבנו כאן הסכמנו לדון על פי ספרי הרמב"ם ז"ל וזולתי
קצת דברי' אחד מהם הוא דין המורדת ודע כי זה קרוב לשלשי' שנה
בא דין מורדת ליד מורי הקדוש ה"ר וידאל בן אפרי' ז"ל ואמרו קצת
מהמנהיגי' לו שיכוף לגרש כדעת הרמ"בס ז"ל כי כן היתה הסכמת
הקהל ההוא והוא חקר על זה ואמרו לו מעולם לא נעשית כפייה
שם והוא נמלך עמי אם יש כח ביד הצבור להסכים בכיוצא בזה.
ואני אמרתי לו שאין הצבור רשאין בענייני אישות משום הומר ערוה
ורצו לדון בהסכמת האחרונים ז"ל אמר לי כי בהיותו למעלה מבן
עשרים שנה שאל על זה מרבו הר"ן ז"ל והשיבו כדברי ומ"מ זה הוא
לכתחלה אבל אם נעשה מעשה במקומות שנוהגי' על פי ספריו
כתב הרא"ש ז"ל שאין מחזירין הדבר. ואני אומר דהיינו אם נשאת
שלא תצא אבל להתירה להנשא לכתחלה הדבר קשה ונראה לדון
להלכה שהדין שוה בכל המקומות שלא תנשא ואם נשאת לא תצא
עכ"ל ז"ל. ומלבד מה שדבריו בתשובת זו נראין שסותרין לשתי
התשובות הראשונות אלא שדבריו בתשובה זו עצמה איכא למידק.
חדא במה שנתן טעם שלא לסמוך על הרמב"ם ז"ל מפני שחלקו
עליו חכמי ישראל והלא זה הוא תלמודנו תנאים ואמוראי' חולקים
בכל מקו' וכן הגאונים והפוסקים ז"ל תמיד חולקי' הללו אוסרין
והללו מתירין הללו מטמאין והללו מטהרין ותורתינו הקדושה
הקדימה תקנה לזה במאמרה אחרי רבים להטות ואמרה כי יפלא
ממך דבר למשפט וכו' דקמי שמיא שיחלקו החכמים בדשאתיה'
בהבנת פרטי הדיני' ומצות התורה שתהיה ההכרעה על פי הרוב

והנה סברת הרמב"ם ז"ל בדין זה אינה יחידית שהרי הגאונים ז"ל
וכמה רבנים עמודי עולם סברי כוותיה. כאשר זכרתי לות' לעיל
אחד על אחד למצוא חשבון ונורלות נפלאתי על נוסח זה שכת'
הרש"בץ ז"ל וז"ל מאחר שחלקו עליו חכמי ישראל באלו החולקים עליו
לבד הם חכמי ישראל ולא מסכימים עמו וח"ו לא תהיה כזאת בישראל
כי גדולי עולם הם וסוף דבר איני מבין זה שאמר שאין לפסוק
כהרמ"בם ז"ל מפני שחלקו עליו דאינו לא נפסוק כהרמב"ם ז"ל
אלא כשלא יהיה מי שחולק עליו וזה תימה. ועוד אפי' לא היה מי
שמתיר בזה אלא הרמב"ם ז"ל ואפי' היה הרמב"ם ז"ל כאחד מאחר
חכמי ישראל מאחר שהסכימו לדון על פיו הרי קבלוהו עליהם
לרב ונריכין לדון על פיו בכל ענין בין להחמיר בין להקל וכמו
שאמרו רז"ל אם כב"ה בקוליהן וחומריהן אם כב"ש ונינו את האוחז
חומרת שניהם אם קולת שניהם וקראוהו כמיל בחשך ילך אלא אחר
רב אחד בין לחומרא בין לקולא ואין מי שיאמר בידם כמו שאמרו
במקומו שלר' שעזר היו כותבין עליהם וכו' ובמקומו שלר' יוסי היו
אוכלים בשר עוף בחלב ולא מיחו בידם באיסורי' המוריס באלה נגד
דעת כל חכמי ישראל מעוס שנהגו כן על פי רבים. ואם כן בנדון
זה כיון שנהגו והסכימו לדון על פי הרמ"בם ז"ל ידונו על פיו אפי'
בקולא זו ואין מי שיוכל למחות בידם וכ"ש כי חבל נביאים סברי
כוותיה. ועוד במה שכת' וז"ל מאחר שהוא איסור ממור איסור
ערוה וכו' וכי באיסורו עריות לא נחלקו חכמי ישראל ואפי' בענין
הבנים הגולדים מזה עריות יש פוסלים ואומרים שהם ממזרים
ויש מכשירים ולא ראינו שהסכימו חז"ל ללכת בזה אחר המחמירים
אלא ממזרים וגאוני ופוסקים. פסקו לקולא בכמה מקומות
כשרוחי דמיסחבר פעם המיקל וזה בין בדיני גיטין או קדושין או
עדויות הסייכים בהם ובכמה דיני עריות. עוד סתירת דבריו
בתשובה שליסי' עצמה שהוא כת' שבמקומינו זה תיקון הוא והריב"ש
ז"ל ושאר חכמי הדור לדון על פי הרמב"ם ז"ל מלבד בדין
המורדת הרי שהוצרכו להוציאה מן ההסכמה בפי' ואם לא הוציאוה
היו מוכרחים לדון בה גם כן על פי הרמ"בם ז"ל וחזר וכתב כשאל
אותו רבו ז"ל אם יוכל לבוא כדעת הרמב"ם ז"ל כי כן הסכמתי לדון
על פיו והוא השיבו שאין לבור יכולים להסכים בזה מפני חומר
ערוה הרי שאע"פ שלא הוציאו דין המורדת מההסכמה היא מוצאת
מעצמה ואם כן למה הוא ז"ל הוצרך להוציא מן ההסכמה בפירוש
היה לו לתקן תקנה סתם ויסמוך על מה שכתב בתשובה שאין
ההסכמה הלא על דין מורדת ובזה מודיענו חדוש שאף על פי שלא
הוציאו היא מוצאת לעצמ' ואיפשר שיש ללמוד מזה איזה ענין לדורות
אבל ממה שהוצרך להוציאה ילמדו בהפך שאם היו סותמי' תקנתם
היה גם דין מותרים בכלל. ונניח עתה מלהשתדל ביאור דבריו רק
בשתדל במה שהוא לענין הדין על איזה מדבריו לסמוך או אם יש
להסכימם אפי' בל נד הדחק ורוב המרחק. וכפי האמת על מה
שכתב בשתי התשובות יש לסמוך שאם כבר נעשה מעשה הגט כשר
ומה שעשה עשוי וסמי מלא מקמי תרתי ואחרי רבים להטות וגם כי
יש תשובת אחרות נוטים לזה שכתב גם כן בתשובה אחר' על אשה
שהוציאה קול על בעלה שהוא קנס עצמו במלאה זהובים למלך אם
יחזירנה וכו' תשובה אשה זו שהוציאה קול זה עליו הרי זו מוכעת
בעלה מתשמיש ודינה דין מורדת וכו' ואם אומרת שמפני טענת
אנשים עלי הוציאה הקול אפי' דעת קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל
גם דעת הרמ"בם ז"ל כופין לגרש ואם כן אם גירש מדעתו אפילו
מכת: ההפסד אין זה גט מעושה שהרי הדין נותן לכיסו לכתחלה
ואף לדעת ר"ת ז"ל וכל האחרונים שהסכימו שלא לגרש שלא מדעתו
כל שגירש מדעתו אע"פ שאומר שאינו מגרש אלא מפני חשש הפסד
ממונו גטו גט דמ"מ מדעתו גירש ואפי' כפאוהו לגרש כתב הרא"ש
ז"ל בתשובה שאף ע"פ שאין לכופו לכתחלה אם סמכו על הרמ"בם
ז"ל אין להחזיר המעשה וכדאי הוא לסמוך עליו עכ"ל. וכן בתשובת
אחרונה דבריה נוטים לזה ואף ע"פ שאותה תשובה שכתב בה שאם
עדיין לא נגאלת לא תנשא. היא כתובה באחרונה אולי אירע זה
בעת הכידור וההעתקה. ודאיה לזה שהוא כתב באותה תשובה
כי קודם שלבי' שנה אירע מעשה לפני רבו וכו' אשר דבריו עם רבו
ז"ל באותו מעשה וגם מה שאמר לו רבו ז"ל בשם הר"ן ז"ל כפי
הגראה משטחיות דבריו שזהו שורש לסברתו אשר חלק על הרא"ש
ז"ל וסובר היא שאם נשאת לא תנשא כפי מה שנלטייר בשכלו
המוגרא בלכתו הוסיף להחמיר בדיעבד ואם אותן התשובות

שסמך בהם על הרא"ש ז"ל היו בתחלה ובפרט תשובה זו של מלאה
זהובי' שנראים דבריו נוטים לדעת הרמב"ם ז"ל אפי' לכתחלה
ולמה לא מזכר אז דבריו עם רבו וגם דברי הר"ן ז"ל אשר הם שורש
לסברא זו שרצה להחמיר אפי' בדיעבד ולא זכר זה עד אותה תשובה
אחרונה והלא ראוי להזכיר זה בראשונות שהם קרובות יותר לאותה
מעשה שלא ודאי שאותה תשובה היתה ראשונה ועלה בדעתו מעיקר
לחלוק על הרא"ש ולהחמיר שאם נשאת לא תנשא ודאי לא יעלה על
הדעת לומר שאינו חולק על הרא"ש אלא מפרש דברי הרא"ש ז"ל כך
דזה לא יסבול אותו לא לשונו ולא לשון הרא"ש ז"ל אלא שבדבריו
הוא חולק על הרא"ש כי כן עלה בדעתו בתחלה ואח"כ הסכים
לדבריו בכל אותם התשובות. ומלבד זה איפשר לומר שמעיקרא
לא כתב מה שכתב. באותה תשובה אלא בנושא ונותן להלכה ולא
למעשה. וכן מוכח לשונו שכת' לפיכך אני אומר להלכה וכו' ר"ל
שזהו דעתו להלכה אבל למעשה ודאי מבטל דעתו מפני דעת
הרא"ש ז"ל ודאי אם בא לחלוק על הרא"ש ז"ל לענין מעשה היה
צריך להביא ראיות על זה וגם להסמך על דברי קצת פוסקים
שקדמוהו. ועוד שאותה תשובה לא היה הנדון על דיעבד אלא
שאל השואל אלא אם יוכלו לכפות על פי הרמב"ם ז"ל שנוהגי' לדון
על פיו ולא נשאל באותה שאלה לענין בדיעבד אלא שהוא ז"ל
הרחיב דבריו גם לענין דיעבד לכתוב מה שנראה בדעתו דרך
כלפול ומשא ומתן ובודאי שבדעתו שאם יראע מעשה יתישב בדבר
ולכן באותה התשובות האחרות כשנתישב בדבר עשה דברי הרא"ש
ז"ל יסוד. וכל מה שנתחדש בזה אינו אלא לראותה דמילתא כדי
שלא יהיה פתחון פה לבעל דין לחלוק אפי' בחופן רחוק כי לפי
האמת אין אנו אחראין לחוש כלל לאותה תשובה בנדון זה שהרי
אפי' לכתחלה ואפי' בלא אמתלא כמה גדולי עולם מתירים לכופו
וכשיש אמתלא אפי' החולקי' על הרמב"ם ז"ל מודים לכוף לכתחלה
וכ"ש אמתלא כזו גלויה ומפורסמת וכ"ש לענין בדיעבד שאפי'
החולקים סומכים על הרמב"ם ז"ל אפי' בלא אמתלא. ובפרט
בנדון זה אשר הדבר ידוע. לליכא ביה חששא דשמא נתנה עיניה
דודאי ליכא מאן דפליג ואין בזה שום פקפוק. אלא שעל כל איותר
טוב ביאתרתי דעת מ"ז הרשב"ץ ז"ל וכוונתו האמתית והאמת
יעיד לעלמו:

ויען כי ראיתי את הנמצא מפי אבי האדוסה הנו' שעדיין אינו
מתרצה באותן גירושין ושהבת אומרת שמעולם לא מאסה
אותו ושכל הנעשה היה שלא לרצונה ומחמת הבושה היתה שותקת
למה שהיו אומרים לה להתגרש ממנו. ועוד שהיא מתחזקת לבטל
הגירושין מחמת המודעות שעשה המגרש. ואומרת שאינה רוצה
להכנים עצמה בספק חשש איסור. וברוך ה' שהעדיפו שעשתה
המורשה בפניהם לקבל גיטה עדיין חיים וקיימים. והאמת כי
דבריה אלו עולבנה דדייני וחרפה ובושה וכלמה לב"ד ולרא"ש
יל"ו ולכל הקהל יל"ו ודברי באלו אסור לשמעם אשל אותם ודעותי
על מה רגזה ותרעש הארץ ותהי לחרדת אלהים ועל מה היו לועגים
בבתי כנסיות ובראש הומיות ולמה סגרו בית המטבחיים וכל
החנויות ועל מה גדולה זעקת בנים ובנות ואבות בשוקי ורחובות.
ותהם כל העיר על החכמים יסל"ו ובפרט עלי שהייתי מעכב
בדבר עד שאמרו לי אם יה עכב הדבר עוד ולא יתן הגט לאלתר
אתה גורם מחלוקת גדולה ודברי ריב ואת הקהלה הזאת תבלבל
ותחריב. ובודאי שלא נניח המפורסמות כאלה וניחוש לדברי' שאין
להם שורש וענף. לא קדסולים ולא כנף. ואין לדיין אלא מה
שעיניו רואות ולא נניח הגלוי מדבריהם לעיניהם אשר נתברר לנו
אמתתו מחשש ספק דברים שבלב ואפי' יגכם לא יועילו ולא
יגילו כי תהו המה:

אמנם במה שהם נתלים בענין המודעות ראוי להרחיב בזה
לברר האמ' שאין כאן שום חשש מזה כלל ועיקר וכדי
שיובן הענין בשורש ראיתי להגיע ענין גט מעושה בפרטיו.
תכן בפ' המגרש גט מעושה בישראל כשר ובעכו"ם פסול ובעכו"ם
חובטים אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר.
ואיתמר עלה בגמ' אמר רב נחמן אמר שמואל גט מעושה בישראל
כדין כשר ושלא כדין פסול. ופופל. ובעכו"ם כדין פסול ופוסל
ושלא כדין אפי' ריח הגט אין בו. ופריך ממה נפשך אי עכו"ם בני
עשוי ליגנהו אכשורי מאי ליתכשר ואי לאו בני עשוי ליגנהו מיפסל מאי
לא פסיל. אמר רב משרשיא דבר תורה גט המעושה בעכו"ם

כשר

נסר ומה טעם אמרו פסול שלא תהא כל אחת הולכת ותולה עצמה בעכו"ס ומפקעת עצמה מידי בעלה. אי הכי שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו וניהוי כשלא כדין דישראל וליפסול אלא הא דרב מתרשיא בדותא היא ומעמא מאי כדין דעכו"ס בכדין דישראל מיתלף שלא כדין בכדין דישראל לא מיתלף. פי' רב נחמן אמר שמואל פירש מה שסתמה המשנה וקתני סתמא גט מעושה בישראל כשר דזה דוקא אם הוא כדין דהיינו שהדין נותן לגרש כגון אותם שאמרו יוצא ויתן כתובה או אותן שאסורות לקיימן אבל אם אין הדין נותן לגרש אם כפאוהו אפי' ישראל הגט. פסול ואינה מגורשת בו ופוסל ובעכו"ס גם כן דברי המשנה סתם דמשמע. דמעושה ע"י עכו"ס לעולם הא ביטל כיון שהעכו"ס הכריחוהו על כך ובא רב נחמן ופי' שאם הדין נותן שיגרש ועשאוהו עכו"ס מעצמם אינו בטל אלא פסול ופוסל מאחר דאינה חדא לטיבותא שהדין נותן לגרש ומ"מ מאחר שמעצמם כפאוהו לא הוי גט כשר. אבל אם כפאוהו עכו"ס ונם הדין אינו נותן לגרש אז אפי' ריח גט אין בו. והקשו על זה דאי עכו"ס בני עשוי ניהו ליתכשר הגט כשהדין נותן לגרש ואי לאו בני עשוי ניהו ליהוי גט בטל ואמאי פוסל מן הכהונה ותירץ רב מתרשיא דמן הדין הגט הוא כשר אלא שהחכמים הם שגזרו שלא תהי מגורשת בו משום שלא תתלה כל אחת עצמה בעכו"ס וכו' והקשו על זה דאי אמרת בעשוי עכו"ס בגט שהדין נותן לגרש כשר הוא מן התורה אם כן כשהדין נותן שלא לגרש לא יהיה בטל לגמרי רק פסול ופוסל כמו גט מעושה בישראל במקום שאין הדין נותן לגרש ואומר אמרו אפי' ריח הגט אין בו ומכח זה אמרו דרב מתרשיא בדותא היא ועוד' עכו"ס לא בני עשוי ניהו ואפי' כשהדין נותן לגרש אין גט זה כלום ובטל הוא מן הדין אלא שחשו חכמים דמיתלף בגט מעושה ע"י ישראל במקום שהדין נותן לגרש לכך אמר שיהא זה הנעשה כדין אפי' בעשוי על ידי עכו"ס יהיה בו ריח הגט לפסול מן הכהונה אבל אם הוא מעושה ע"י עכו"ס ונם הדין נותן שלא לגרש לא גזרו בו כלל דשלא כדין של עכו"ס לא אתי למיתלף בכדין דישראל. ובסיפרא דמתני' דקתני ובעכו"ס חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך רבה ר"ת לפרש שגם בזה פסול והקשו על דבריו ונם הוא בתשובה חזר בו ופי' כפי' המפרשים דכשהעכו"ס חובטים אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך כשר לגמרי וכן כת' הרמב"ם ז"ל והר"ן ז"ל בשם המפרשי וכת' הרמ"ה ז"ל גם דוקא כשאומרי' לו בלשון זה עשה מה שישראל אומרים לך אבל אם אומרים לו תן גט אע"פי שישראל אמרו להם לכופו פסול אבל הרא"ש ז"ל כת' כיון שישראל הם שאמרו לעכו"ם לכופו אע"פי שהם אומרים לו תן גט כשר הוא וכן כת' בטור סי' קל"ו ורא"ית בירושלמי שאמרו מתני' אמרה עשה מה שישראל אומרים לך ולא מה שאנו אומרי' לך וכן הזכירו בתוספתא עשה מה שפלוני אומר לך ר"ל הישראל שאומר להם לכפות ר"ל החכם המלוה על כך. ורשב"ם ז"ל כת' וז"ל ומלמדים אותם לומר עשה מה שב"ד של ישראל אומרים לך ומכל זה נלע"ד שדברי הרמ"ה ז"ל עיקר ויש טעם לדבריו דמאחר שאין הגט הנעשה ע"י כפייתם כשר אלא מצד שישראל ציוו אותם לכפותו אבל בלא ציווי ישראל הגט פסול אם כן צריך להודיע שהכפייה הוא בציווי ישראל והיינו שיאמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך וזה הן הן מצד המוגרש עצמו הן מצד הרואים אם מצדו מאחר שהעכו"ם אומרים לו עשה מה שב"ד של ישראל אומרי' לך ידע שהענין הוא על פי הדין ומוכרח הוא לגרש כיון שב"ד של ישראל נתתי להכי עד שכפאוהו על ידי עכו"ם אבל כשלא יאמרו לו כך יחשוב דשלא כדין הוא מגרש אלא עכו"ם הם שכפאוהו לאיזה סבה או שהאשה נתלית בהם וכיוצא בזה ולכן לא יתן הגט מרצונו ואם מצד הרואים שלא יטעו ויאמרו שהעכו"ם מעצמן מעשין אותו ונפקא מינה חורבא שיכשירו גט מעושה בעכו"ם שלא מדעת ישראל כלל ולכן צריך שיאמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך ואם לא אמרו אינה מגורשת בגט זה. והואיל והתחלנו לדבר בדין גט מעושה ראוי להרחיב הדבור מעט בכל הפרטים ובאחר למי מעשים כי שנינו בכתובות פ' המדיר אלו שכופין אותם להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס וכו' ואמרי' בגמ' אמר רב יהודה אמר רב אין מעשין אלא לפסולות ובירושלמי הקשו על זה והא תנינא בכל אלו שכופין ר"ל אע"פי שאינם פסולות ומפרקינן כגון דאמר כלומר לאו דווקא אלו כל שיש בביאתן איסור דומים לו כמו שניות ודומה לזה הם בכלל וכבר ביארנו שלדעת רש"י ז"ל והר"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל והמשכי' אחריהם שבכלל זה לכפות על הגט. בטענת מאיס עלי. ודע שהכפייה היא בשוטים וביאר זה מ"ז הרשב"ן ז"ל וז"ל בתשובה הא דאמרינן אין מעשין אלא לפסולות היינו עשוי בגופו ממש כדי לגרש דזהו ליכנא דעשוי וכן נמי הא דתנן גט המעושה שלא כדין פסול היא דכוותה שעשו אותו בגופו עד שיגרש עכ"ל. וכן כת' בתשובות אחריים. ואע"פי שראיתי מי שפירש שהעשוי הוא בדברי' ומביא ראיה ממה שאמרו בכתובות ההוא דאמר ליה מעלאי דידי וכו' עשוי הוא וכן אמרו גדול המעשה יותר מן העושה וכדבריה הוא וקרי ליה עשוי ואם באנו לזה יש ראיות יותר מזה ממה שאמרו בקידושין ההוא דאמר לקריבאי והיא אמרה לקריבאי כפתיה ואמר תיהוי לקריבך ופרש"י ז"ל הכריחתו ובלי ספק שלא הכתה אותו רק אלצתו בדברים לעשות רצונה ועכ"ז קראוהו כפייה והרבה יש מזה אלא בולאי שאפי' שם מקומות שיתפרש עשוי בדברי' כאן במשנה זו ומה שדומה לזה הוא עשוי בשוטי' וסיפא דמתני' תוכיח דקתני ובעכו"ם חובטין אותו ואומרי' לו וכו' וכן ראיתי להרשב"ן ז"ל דמייתי מינה ראיה. וצריך לבאר מה שאמר רב נחמן אמר שמואל פסול ופוסל וכו'. והמפרשי' ז"ל מולקים בזה לפתי דעות רש"י ז"ל סובר דגט המעושה בישראל שלא כדין ובעכו"ם אפי' הדין נותן לגרש הוא גט בטל מן התורה אלא שחז"ל גזרו שיהא פוסל מן הכהונה ונעשה לזה כי בישראל שלא כדין כיון דשלא כדין הוא בטל הוא מן התורה אלא שחז"ל גזרו לפסול מן הכהונה כיון שהוא על ידי ישראל שמא יטעו וילמדו ממנו לפסול גט מעושה כדין ע"י ישראל. וכן בכדין של עכו"ם מן התורה בטל דעכו"ם לאו בני עשוי ניהו וחז"ל גזרו שיפסול מן הכהונה דכיון דסוף סוף כדין הוא ילמדו ממנו לטעות בכדין דישראל אבל כשלא כדין דעכו"ם לא חששו לגזור דרחוק הוא לטעות לדמות כדין דישראל לשלא כדין דעכו"ם. וא"ת וניחוש דילמא אתו למיטעי בשלא כדין דישראל או בכדין דעכו"ם ולא יפסלו בו מן הכהונה ותשובת זה כיון דפיסול זה דכהונה הוא גזרה לא עבדינן גזירה לגזירה זו היא דעת רש"י ז"ל ורבינו יהונתן הכהן ז"ל בפירושיו ור"י בעל העורי' ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה אע"פי שם בלשונו קצת התחלפות הכוונה אחת היא כמו פי' רש"י ז"ל שפירש פסול הוא בטל ופי' פוסל הוא מן הכהונה. אמנם בחיבורו בהלכות גירושין כתב בהפך וז"ל סוף פ' ב' מי שהדין נותן לכופו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש ב"ד של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב גט והוא גט כשר וכן אם הכוהו עכו"ם ואמרו לו עשה מה שישראל אומרי' לך ולאחר אותו ישראל ביד עכו"ם עד שיגרש הרי גט כשר ואם העכו"ם מעצמם אנסוהו על שכתב הואיל והדין נותן שיכתב ובהרי זה גט פסול ולמה לא יהיה זה גט בטל שהרי אנוס הוא בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל. שאין אומרי' אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב מן התורה לעשותו כגון מי שנאנס עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה מה שהוא חייב לעשות או עד שנתרחק ממנה שהוא אסור לעשותו אין זה אנוס אלא הוא אנוס את עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות מצוה ולהתרחק מן העבירות וילרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש כחו וילרו ואמר רוצה אני כברגירש לרצונו. ואם לא היה הדין נותן לכופו וטעו ב"ד של ישראל או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שיגרש הרי זה גט פסול הואיל וישראל אנסוהו יגמור ויגרש ואם העכו"ם אנסוהו לגרש שלא כדין אינו גט אפי' יאמר רוצה אני וכו' הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והעכו"ם אנסוהו אינו גט עכ"ל. הנה כאן כתב בין בכפאוהו עכו"ם בכדין בין בכפאוהו ישראל בשלא כדין שהגט אינו בטל לגמרי אלא פסול ולכן לא הזכיר פיסול מן הכהונה דאין צריך להודיענו זה אלא כשיהיה הגט בטל וחספא בעלמא אז יצטרך להודיענו שאע"פי כן גזרו חכמים שיהיה פוסל מן הכהונה אבל כשאינו בטל אלא פסול אין צריך להשמיענו שפוסל מן הכהונה דהא גט הוא ואם קבלה הקידושין מאחר צריכה גט משניהם ואם כן פשיטא שפוסלה מן הכהונה דהא מגורשת היא באותו גט ורבנן הם שהחמירו שיתן לה הבעל גט אחר. וזה שכת' כאן הוא הפך פי' רש"י ז"ל והפך מה שפי' במשנה ומה שנראה לענ"ד בזה לומר שהרב ז"ל חזר בו ממה שפי' במשנה לפי מה שפי' הוא ז"ל הוא כפי סוגיית הגמ' דסוף פרק המגרש וכן דברי רש"י ז"ל שם הם על פי דברי הגמ' שכך הוא פירושם לפי מה שהקשו על

דברי רב משרשיא דאמר דבר תורה נמי המעושה בעכו"ם כשר וכו' ודחו דברין ונתנו טעם אחר משום דכדין בכדין דישראל מיחלף וזה עיקר דברי רב משרשיא שאמר דמן התורה כשר ויולא מדבריו שלאחר תקנת חכמים מטעם שלא תתלה עלמה בעכו"ם לא יהא בטל לגמרי אלא פסול אבל כשסתרו דבריו ונתנו טעם דכדין בכדין דישראל מיחלף נעקרה לותה הגחה דמן התורה כדין דעכו"ם הוי נמי כשר אלא לעולם מן התורה אינו כלום ואפי' לאחר תקנת חכמים עדיין נמי בטל הוא דכיון דאין לו עיקר מן התורה למה יהיה נמי פסול אלא לעולם נמי בטל הוא אלא משום דילמא אתי למיחלף בכדין דישראל נזרו בו שיהיה פוסל מן הכהונה לבד וכן הדין נמי בשלא כדין דישראל ומה שחזרו הרב ז"ל מזה ממאי דאיתא בפ' חזקת הבתים אמר רב הונא תלויה וזבין זביניה זביני מאי טעמא מי משום דאי לאו דאינים לא מזבין ואם"ה הוי זביני כלומר דבעלמא נמי אין אדם מוכר אלא משו' שהוא דחוק על המעות והרי הוא אנוס ואם"ה המכר קיים וא"כ ה"ה כשאנסוהו נמי מכרו קיים: ודילמא שאני הונסא דנפשיה מאונסא דאחריני אלא מהכא יקריב לותו ומלמד שכופין לותו יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין לותו עד שיאמר רוצה אני והגייא כפייה ודילמא שאני התם דגיחה ליה דלהוי ליה כפיה אלא מסיפא וכן אתה מוצא בגיטי גסי' כופין לותו עד שיאמר רוצה אני ודילמא התם נמי סבר מצוה לסמוך דברי חכמים אלא סברא הוא דאנב אונסיה נמר ומקנו ומותיב להרב יהודה ממתני' דגט המעושה בישראל כשר ובעכו"ם פסול ואמאי התם נמי אנב אונסיה נמר ומגרש כלומר דהאי נמי דומיא דמוכר אדהו הוא שמקבל דמי שדהו ואינו מפסיד הכי נמי שמגרש ע"י כפייה לא מפסיד כלום דכיון דאשתו שונאתו ובלא גט נמי אלא תתרצה ואלא תשיב אליו ועל כל פנים היא מפורשת ממנו וגט זה אינו אלא להתירה לאחרי ואם כן אפי' באונס הוי גט ומשני הא איתמר עלה אמר רב משרשיא דבר תורה אפי' בעכו"ם נמי כשר ומה טעם אמרו שפסלוהו להתגרש בו מטעם הכז' וידוע דבלא כדין דישראל דינו כמו בדין דע"י עכו"ם ועל פי סוגיא זו הוא

פסק הרב בחיבורו:

אך קשה דלמה תפס הרב סוגיא זו עיקר ולא הניח דפ' המגרש והדרבא סוגיא בדוכתא עדיפא. ובלאו הכי קשה סתירת הסוגיות זו לזו. ובתוספות כתבו דרו על זה ותירצו תירוץ שאינו מספיק וגם אינו מועיל לקושי הנופל בדברי הרמ"בם ז"ל:

ומה שנראה לענ"ד לומר בזה כי דעת הרב ז"ל דסוגיא דפרק חזקת היא עיקר שהרי דברי רב הונא שאמר תלויה וזבין הוי זביני הם עיקר והכי הילכתא וכיון שאין המשנה דפ' המגרש מתיישבת לפי דבריו אלא כאוקמתא דרב משרשיא ובהכי מסיק תלמודא דפ' חזקת אם כן דברי רב משרשיא עיקר הם והכי קיים ליה לתלמודא שהם עיקר ואע"פ שבפרק המגרש הקשו על דבריו דאי מעשה בעכו"ם כדין הוי גט מן התורה א"כ ניהוי שלא כדין דעכו"ם נמי כשלא כדין דישראל שיפסול מן הכהונ' ואמאי אמר שמואל אפי' ריח הגט אין בו סובר הרב ז"ל תלמודא נמי קיים ליה שאין קושיא זאת מוכרחת לסתור דברי רב משרשיא דים לתרץ ליה שאני שלא כדין דישראל יסברו הרואים דכיון שרואים שישראל הם הכופים אותו על זה יסברו שראוי לו לגרש ויגמור ויגרש ולכך הוי פוסל מן הכהונה מה שאין כן כשהכופים הם עכ"וס וגם הכפייה היא שלא כדין ליכא למיחש למידי. ומה שלא תירץ התלמוד כך אם באופן אחר והוא ידוע גם כן לתתבונן בדברי הרמב"ם ז"ל הוא לפי שראה התלמוד לתרץ מילתיה דשמואל אפילו עם הנחת שקושית המקשה היא אמתית לבטל דברי רב משרשיא עם כל זה הקושיא הראשונה שהקשה התלמוד על דברי שמואל היא מתורצת בתירוצא דכדין בכדין מיחלף וכו' וזה דרך התלמוד לעשות כן לרווחא דמילתא על לד הויכוח דעם היות שהנחת המקשה אמיתית על כל זה יתרץ לו קושייתו אבל כפי האמת דברי רב הונא להלכה דתליוה וזבין הוי זביני אלא בקיום דברי רב משרשיא גילה דעתו שהם עיקר ולכן לא חזר להקשו' ולא איתמר התם דהא דרב משרשיא בדוכתא אית משום דס"ל דאותה

קושיא שהבריחתו לזה היא מתורצת על אחד מהאופנים דומיא דמה שכתבנו ולא ידעו דברי רב משרשיא זהו מה שכלע"ד בשום סתירת דברי הגמרא ובדבר שת רבינו ז"ל והמדקדק יותר איפשר שימצא לייסב באופן אחר ומ"מ זה מספיק לייסב. ולענין הה פרש שיש בין גט פסול מן התורה שהוא בטל לגמרי לבין גט שפיסולו מדרבנן אין אנו צריכין להאריך כיון דאינו ענין לבלון דידן והדבר מפורש בפוסקים דבשהוא פסול מן התורה הגט בטל ואם נשאת לאחר תצא והולד ממזר ובכל מקום שאמרו פסול מדרבנן ה"ז אם נשאת ואם נשאת לא תצא והולד כשר וכל שיש שפר פיסול דאורייתא בגט מאיזה צד שיהי' ה"ז לא תנשא ואם נשאת בו תצא והולד שפר ממזר כך הסכמי הפוסקים ודלא כהרי"ף ז"ל בת שובה:

ונחזור לענין המודעות ורציתי להרחיב מעט בשורש הדבר ואח"כ נבוא לענין נדון זה. תנן בערכין פ' האומר חייבי עולות ושלמי' מתשכנין אותם ואינם" שאין מתכפר עד שירצה שנאמר לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. וגרסינן עלה בגמרא אמר רב ששת האי מאן דמסר מודעה אגיסא מודעא מודעא פסיסא לא צריכא דעשויה ואזלי מ"ד בטולי בטליה למודעייה קמל"ן. ואימא הכי נמי אם כן ליתני וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני עד דמבטל ליה למודעייה קמא ע"כ בגמר' אמנם צריך לבאר אם צריך שיהיה לו אונס ומה הוא הנקרא אונס ואם צריך שידעו העדים אונסו ויכתבוהו במודעה או אם הוא מסקר ואומר שהוא אנוס ואינו אונס. וכבר האריכתי בזה בתשובה אחרת כי עניינים אלו נחלקים כפי הנדון אם הוא מבר או מתנה או מחילה או יבום או חליצה או קידושין או גירושין כפי הנדון ושאנו הפרטים ואין צריך לכפול הדברי' כאן רק אדבר כאן בענין הגירושין לבד שלא האריכתי בו שם. דע כי במתנה ובגט אין צריך שום דבר אלא אפי' אנסוהו כדין וכ"ש שלא כדין בכל ענין אם מסר מודעה מודעתו קיימת וגיטו ומתנתו בטלים ההכי פריך בגמר' בפ' חזקת על מאי דאמרי נהרדעי כל מודעה דלא כתיב בה אנן סהדי ידעינן אונסיה דפלניא לאו מודעה היא ופריך תלמודא דמאי מודעה דמאי לאימא מודעה דגיטא ומתנתא גילוי מילתא בעלמא הוא. ר"ל דבשלמא במכר איפשר שאין מי שאנסו ומפני שהוצרך למעות מכר הוא ומסקר ואומר שהיה אנוס לאוסור מודעה כדי לבטל המכר כשיזדמנו לו מעות ולכן צריך שנדע שהוא אנוס אלא בגט ומתנה שאינו מקבל מעות למאי ניחוש וכל שמוסר מודעה ואומר שהוא אנוס דמהימנן ליה ואין גטו או מתנתו בטלים. וכן כתב רשב"ם ז"ל ואל תאמר שדוקא אם ידעו באונסו או אפילו לא ידעו גם כן שהוא מסקר אבל אם ידעו שהוא מסקר לא אלא שעם כל זה מודעתו מודעה וגיטו גט בטל ע"כ. וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק ה' מהלכות זכייה ופרק י' מהלכות מכירה. וכן הסכימו האחרונים ז"ל וז"ל הרשב"א ז"ל בחדושיו אפילו תלה עלמו ומודעתו באיזה דבר ונמצא שאותו דבר לא נמצא ולא היה בעולם ושהוא כיחש לעדים אפילו הכי הגט בטל. וכן כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו דבגט ומתנה אין צריכין העדים להכיר אונסו דגילוי מילתא בעלמא הוא ואפילו אם האונס הוא שקר מכל מקום הרי אמר שאינו חפץ בגט עכ"ל. וכן כתב הר"י מקרקושא ז"ל בפירוש ההלכות בפרק חזקת בשם הר"ם ז"ל. וכלל העולה דבגט לא משגיחינן אי איכא אונס אי לא דכל שגילה דעתו שאינו מגרש מודגנו הגט בטל וכן כתב א"ז ז"ל בת שובה:

וראוי לבאר במודעות הגט אי מהני הבטול או לא ואזכור בזה דברי המפרשי' בקונר כי אם לא היה אנוס ומסר מודע' ולא בטלה המודעה קיימת ואם ביטלה בטלה דאתי דבור ומבטל דבור ואם היה אנוס אם הוא בדין ומסר מודעה נראה מדברי הטור ז"ל שאינה צריכה ביטול דכיון דבדין כפו אותו אין מודעתו מודעה ולכך אינה צריכה בטול ואם אנסוהו שלא כדין ומסר מודעה אם בטלה מבוטלת כי הולך לשיטתו דבדבר אפילו אינה צריכה ובשלא כדין דהויא מודעה צריכה היא בטול ואם ביטלה היא בטלה אלא שא"ז הר שב"ץ ז"ל כתב דטעות סופרים הוא ואין לתלין ממנה אלא לעולם בכדין צריך ביטול והביטול מועיל ובשלא כדין אם מסר מודעה אפילו ביטלה אינה בטלה וזה ששינו גט המעושה בישראל שלא כדין פסול דמשמע בכל ענין בין לא מסר בין מסר וביטל ובכדין אם לא מסר אינו פסול ואם מסר צריך בטול וכשר ואם

לא

לא ביטל פסול והביא ראיות דכל משנת גט המעושה מיירי בשלא
מסר מודעה או כשמסר וביטל והעולה מדבריו ז"ל דאם כפאוהו
ישראל כדין ומסר מודעה ולא בטלה פסול ואם לא מסר או שמסר
וביטלה אפילו מתוך עישוי כשר וכן כתב רבי' האיי גאון ז"ל והריא"ף
ז"ל ובעל העיטור ז"ל ורבינו יונה ז"ל ובשלא כדין אם מסר מודעה
וביטלה פסול ואם לא ביטלה הגט בטל ובעל"וס בכדין פסול
ופוסל אפילו ביטול המודעה ואם לא ביטל גיטו בטל וכשלא כדין
בכל ענין אינו גט כלל ואף על פי שיש לדקדק על דבריו לא רציתי
להאריך עוד כי בגדון דידן כבר כתבתי שאפי' היתה כפייה כדין
היתה מכל אותם טעמים שכתבתי ועוד דכפי האמת לא היתה
כפיה כאשר כתבתי וכאשר אכתוב עוד בס"ד ואם כן אליבא דכ"ע
יועיל הביטול:

עוד טעם אחר בדין זה שנתפשרו עמו במעות ומאחר שהיה
כך חזר הדין כמכר וכבר אמרו במכר חליוה וזבין זביניה
זביני וכן בגט מאחר שנתרצה ברצי כסף לגרש הוי גרשו גט וכן כתב
רש"בם ובעל העיטור ז"ל וקנת מרבותינו הצרפתים ז"ל שגט שיש בו
מעות הוא כמכר וישראל שברא זו לאחרונים ז"ל והרי"בם ז"ל עשה
בה מעשה וא"ז הרש"בן ז"ל כתב בתשובה לחכמי איטליה שלא מצא
לשום פוסק שיחלוק על שברא זו חוץ מאון גברא רבא קא מסהיד עלה
ולפי זה אם לא מסר מודעה אפי' הגט מתוך שיגש הוי גט כשר דאגב
זוזי גמר ומגרש ואם מסר מודעה אין מודעתו מודעה שלא מ"כ ידעו
העדים בשגגתו שהוא אמת וגם כתבו בה ואתן שהדי ידעי בשגגתיה
ואם לאו איכא מודעה כמו שהוא הדין במודעה דמכר ואפי' כתוב
בה כך אם ביטלה מבוטלת: עוד היה בגדון זה ענין אחד שהוא
שקול כנגד כל כסף והוא הוא לבדו יספיק אפי' לא קיבל שום ממון
זה הענין הוא יספיק להיות גט זה כמו גט שנתפשרו בו בממון
והענין הוא שאל המגרש ואביו שיכתוב לו שטר שלא מאסה בו
בשביל החשד ושהוא לא נחשד על כך וגם שיכתבו לו שהוא מעצמו
רצה לגרש זו ולקחת אחרת וכל זה להגלל מהבושת וכן היה שכתבו
לו שטר כרצונו להשקיט המחלוקת וכדי להתלמד במקומות אחרים
אומר כי דבר זה בודאי מספיק להיות הגט יותר מגט שקבלו עליו
מעות כי אין דבר נערך להגלה מהבושת ובפרט לאיש אשר יש לו
מעט הבחנה וכבר שאלו לחכם מה הוא הבושת אמ' להם השכל ושאלו
אותו עוד ומה הוא השכל אמר להם הבושת כי הרגשת האדם בדבר
המביישו הוא שלמות שכלו והוא שבה למונעו מכל ענין הפוגמו וגם
כי זה הוא כל פרי השכל ותולדתו כשגיע בעליו למדת הבייסמות:
ואם כן איקורת רוח לאדם בהגלתו מהבושת וכ"ש בהיותו איש נלבב
ובעל תורה או מזרע אנשים ומשפחה מיוחסת וכבר ראינו לרז"ל
כמה הפליגו בענין המוביים את חבירו ומלבין פניו ברבים שהוא
מהיורדי' ואינם עוליים וכן היתה תשובת דוד המלך לדואג ואחיתופל
וכן למדו מענין תמר דמוטב לאדם ליפול לכבשן האש ואל ילבין פני
חבירו ברבים ועל עובדת דקמצא וכר קמצא נחרב ב"ה והרבה כיוצא
בזה בדברי רבותי' ז"ל: ויהוא שהנחשד אפי' בדבר שקר הוא חרפה
לו ולזרעו אחריו והמגיל אותו ממנו אפי' יהיה הנחשד קל שבקלים
ועני שבעניים הוא שמה בהגלתו מן החשד בעל כל כסף וזהב וכ"ש
זה האיש שאביו עשיר ונכבד ובעל תורה ולאי שיש להם נחת רוח
בענין זה מאלפי זהב וכסף ואם כן מגד זה בלבד יהיה גט זה כגט
שקבל בו מעות שדינו כדין מכר מודעותיו משונים בדינם ממודעות
הגט כמו שנתבאר: ובענין ביטול המודעה נחלקו הפוסקים ז"ל
דעת רבי' האיי גאון ז"ל והרי"ף ז"ל והרמ"בם ז"ל דדוקא אם ביטל
מדעתו אבל ביטול באונס אינו ביטול ודעת רש"בם ז"ל ור"י ז"ל
דאפי' באונס יועיל הביטול דכמו דמתוך אונס גמר ומקני כן מתוך
אונס גמר ומבטל ולשברא זו הסכימו הרש"בא ז"ל והרא"ש ז"ל ובנו
ז"ל בטור ולפי שאין זה ענין לגדון דידן שהביטול לא היה באונס שלא
בדרון לכך לא אאריך בזה:

ובענין ביטול המודעות דעת הרא"ש ז"ל שביטול אחד מועיל
אפי' לכמה מודעות ולמודעה שעשה על ביטול
המודעה דכמו שנתרצה בביטול המודעה נתרצה בביטול המודעות
שעשה על הביטול וכיון שאמר הריני מבטל כל מודעה שמסרתי
יועיל לכל שהרי בלב שלם הוא מבטל הכל וכן מוכחא ההיא דערכין
שדקדק רב ששת מדקתני כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ולא קתני
עד שיתן גט שמעינן מינה דצריך שיבטל מודעה קמא דבאמירת
רוצה אני דהיינו שיבטל המודעות יספיק דכיון שנתרצה לבטל הכל

בטלים וכן כתב הרש"בא ז"ל בחידושיו דלדעת הראשונים ביטול מ'
מהני לכמה מודעות: אמנם הרמ"בם ז"ל נראה מדבריו שחולק על
זה וסובר שאין ביטול המודע מועיל למודע דמודעי שזה ענין לעצמו
וזה ענין לעצמו שהמודעה הוא ביטול לגט והמודעי דמודעי הם
ביטול לביטול שעשה על מודעת שמסר על הגט ולא יהו ככלל ן
בביטול אחד: והצריך הרב ז"ל תקנה לזה שיאמרו לו העליים קודם
נתינת הגט אמור בפנינו שכל דברי שמסרת שנורמים שכשיתקיימו
יבטלו גט הרי הם בטלים והוא אומר הן עכ"ל: הנה לדבריו שלשון
ביטול מודעות לבד יספיק לבטל המודעות הנעשים על הביטול
אבל לשון זה הוא כולל אפי' עניינים שונים ואע"פ שאמר מתחילה
הריני מוסר מודעה לכל מה שאומר לקיים הגט מ"מ דברו האחרון
הוא כולל לכל מה שמסר ומבטלם ואחריו אנו הולכים: ויש שהקשו
על דבריו דהיאך בביטול הזה יבטל המודעה שנמסרה עליו שאינה
חלה אלא עד שיעשה זה הביטול: והרב המגיד ז"ל תירץ ואמר שאין
קושיתם מוכרחת שדברי רבי' הם שאחר דיבורו האחרון הנו הולכים
וכיון שהוא כולל כל מה שקדם וכל מה שאמר הוא ככלל בכלל דבריו
האחרונים והכל בטל עכ"ל: והר"ן ז"ל בפרק השולח בפי' ההלכות
הוסיף לישב דברי הרב ז"ל שכתב וז"ל ומ"מ מה שהזכיר הרמ"בם
ז"ל נראה שהוא מספיק לכל מודעות שמסר שסם בערכין אמרו מאי
עד מה שיאמר רוצה אני עד שיבטל למודעיה קמא ולא על מודעה
ידועה אמרו אלא מפני הספק של מודעות ובודאי דכמו שיש לחוש
למסירת מודעה כן יש לחוש שמסר מודעה על הביטול ואפ"פ כן
העלו דבביטול סני שאע"פ שידעינו אונסו מתחלה שהרי אנו כופין
אותו להוציא ואפשר גם כן כשמסר מודעה על הגט ועל הביטולין
כיון שחזר וביטלן אנו דנין שנתרצה אף בשאר הביטולין אפי' מסר
מודעי ומודעי דמודעי דכל שחזר וביטל יש לומר שנסתלק אונסו
ונתרצה ולפיכך כתב הרב ז"ל אמור בפנינו שכל דברים שמסרת
וכו' לפי שאלו לא אמר אלא שהוא מבטל המודעה הרי עדיין לא
ביטל מודעת הביטול ואפי' יבטל מודעת הביטול שמא מסר
מודעה דביטול זה ואין לדבר סוף ולפיכך תיקון הרב ז"ל שיאמר
כל הדברים וכו' שעכשיו אין ספק שביטל כל מה שאמר שיהא גור'
ביטול לגט זה ובדיבורו זה האחרון נתבטלו דבריו הראשונים
ובהכי סני עכ"ל: הנה הרב ז"ל פי' לנו דעת הרמ"בם ז"ל כוח
מילתא בטעמא דכשיהיה הביטול בנוסח זה שכל הדברים הגורמי'
ביטול הגט הרי הם בטלים לפי שלשון זה כולל מינים שונים מה
שאין כן אם יאמר שמבטל כל מודעות אין מועיל אלא לבטל מודעות
הגט ולא המודעות שנמסרו על הביטול: וגם שלשון זה הוא טוב
ומועיל יותר ממה שיפרט ויאמר הריני מבטל המודעה ויחזור גם
כן ויבטל המודעה שמסר על הביטול דשמא גם על זה הביטול מסר
מודעה לבטלו: ואם תאמר שיבטלנה גם כן מי יודע דעל כמה
ביטולים מסר מודעות ואין לדבר סוף דלעולם יש לחוש לשמא גם
על הביטול האחרון מסר מודעה: מה שאין כן בנוסח זה שתיקן
הרב שהוא כולל: ולקושיית האחרונים דהיאך יספיק ביטול אחד
ואפי' הוא למינים שונים היאך יועיל לבטל מודעות שנעשו גם עליו
לזה הביא ראיה ממשמעות לשון הגמ' דלא משמע מינה אלא
שמבטל פעם אחד ומועיל שצריך לחזור ולבטל מודעה הנעשית
על הביטול: ואם תאמר והרי לא משמע מדברי הגמ' אלא לשון
ביטול מודעה כדקאמר רב ששת על דבטלה למודעיה קמא וא"כ
ממ"כ אם אתה לוקח דברי הגמ' כפשטן אין צריך לתיקון הרב ודי
בשברת הראשונים ז"ל ואם דברי הגמ' לאו דוקא אלא הרגיל הוא
שיאמר באופן המועיל אם כן עדיין הקושיא על הרב ז"ל במקומה:
ויש לומר דכיון שהגמ' לא הזכירה אלא ביטול בפעם אחת שוב לא
יסבול לשון הגמ' שיבטל ויחזור ויבטל אבל זה שיהיה הביטול בלשון
המועיל אע"פי שאינו כלשון הגמ' יסבלנו לשון הגמ' כי לא כיון
התלמוד להודיענו לשון הביטול רק המכוון הוא שיבטל: הנה לפי
זה שתיקון זה של הרב ז"ל מספיק וכולל לבטל כל דבר שגורם
ביטול הגט ותיקון נאה יותר מכל מה שנאמר בענין זה:

וראיתי להרא"ש ז"ל שכתב על דברי הרמב"ם ז"ל וז"ל מתחלי
כת' שאם ביטל המודעה לבד הגט בטל כיון שלא
ביטל מודעה דמודעה דהשתא מודעה ראשונה דוקא בטלה אבל
האחרונה קיימת אבל כשיאמרו לו אמור שכל הדברים שמסרת וכו'
ואומר הן הרי בטל כל מודע' דמודעי וכ"ש אם אמר בפי' הריני מבט'
מודעי ומודעי דמודע' שכולן בטלות וכן עמא דבר וכת' על זה א"ז

הרש"בץ ז"ל בתשובה וז"ל ומעדותו של הרב ז"ל נאמר כיון שכן הוא מנהגן של ישראל אפילו היתה הלכה רופפת בידינו סומכין על המנהג כ"ש שהדברים פשוטים ומבוארים דכל כה"ג מהני לבטל מודעי דמודעי עכ"ל. ר"ל כן אמר בתיקון הרמב"ם ז"ל כיון אם אמר מודעי ביטול מודעי ומודעי דמודעי מבואר הוא שהוא לשון מועיל לבטל כל מין מודעה דפי' מודעי דמודעי הוא מודעות התקיימות המודעות דהיינו שמסר לאחרים לבטל הביטול וכיון שאומר בלשון רבים מודעי דמודעי ביטל הכל. אבל ראיתי להרש"בא ז"ל שכתב שלא תלה תקנה שתועיל לגלות מידי כל ספק. בביטול המודעות אלא כשיפסול כל המודעה ויפסול כל גוד שיעיד שמסר מודעה בפניו ואח"פי שכבר העידו במודעה אפ"ה מהני לפוסלם שכיון שהוא פוסל העדים הרי הוא מבטל המודעה לגמרי ע"כ. וברוב מלכיות אדום נהגו לעשות על פי הוראת הרב ז"ל אבל כאן לא נהגו כן אלא עתה מחדש קצת מקפידין ולרוחה דמילתא כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק התחילו במנהג זה עם היות שלפי האמת אינו צריך:

ומ"מ בגדון זה בשטר שנכתב בענין ביטול המודעות ונמצאו בו כל אופני המועיל שכתוב בו שאמרו לו אמור לפנינו שכל הדברי שמסרת וכו' הרי הן בטלין ואמר כן וגם אמר בביטול כל מודעי ומודעי דנפקו מנו מודעי עד סוף כל מודעי. וגם פיסל עדיהן כדע' הרש"בא ז"ל וגם הבמול היה ברצונו בלי כפייה. ובפרט מן הפרט שהתנה אותו תנאי שיכתבו לו אותו שטר להגיעו מהבוטת. וזה לבדו אות ומופת חותך שמרצונו הגמור נעשה הכל ולא נשאר בזה שום אונס. ואחר זה בוקש הדבר ונמצא שאין בידו אלא מודעה אחת על הגט לבד וכשיגלת מתחת ידו קרועה. קרע ב"ד ונם איזה כתובה כהונן שסופר בור כתבה ואפי' נדון אותה כאלו כתוב בה שלא תבטל אלא בקרע ב"ד הרי היא קרועה וחזקתה שנקרעה קודם בתיבת הגט לקיים שבועותיו הראשוני' והאחרונים והחרם שקיבל בהתנאה שלא להוציא שום לע"ז ושום שמץ פיסול על הגט ומסתמא לא נזקיקין ליה לרשע כולי האי ואפי' יאמר שלא קרעו אלא אח"כ איני נאמן דשטר קרוע לפנינו ולאו כל כמיניה לפיס עצמו רשע. וכל זה הוא לרווחה דמילתא דלפי האמת אין צריכין לכל זה דכיון דפסול העדי' כדעת הרש"בא ז"ל מה יש לו עוד לומר הרי התניתי בה שלא יהא לה ביטול אלא קריעה נאמר לו מי יעיד לך לא במודעאו ולא בתנאי שבה הרי פסלת את העדים והרי בלא עדים ואינה שוה אלא הנייר:

עוד ראיתי לכתוב פרט אחד בענין זה עם היות שאין צריך עוד שום טעם לגדון זה לא חסכתי עצמי מלכתבו והואי אפי' לדעת האומרים שאין לכפות על הגט אלא בחות' שהזכירו חז"ל כפייה מ"מ ראיתי שהם עצמם מתירי' לכתחלה לכוף כשירא להם שהענין צריך לכך שהרי כת' הרמ"ם ז"ל בתשובה הביאה הטור ז"ל וז"ל אשה שמתירלה מבעלה שילך לארץ אחרת ושולחת שיגרשנה או יבעלה שלא ילך והשיב הרב ז"ל שאם הוא רוצה לילך ובעלה שלא ילך או יכפלוהו לגרש קודם שילך הנה מצו' חשש דשמא ילך ויתעכב דן הרב שיכופו אותו לגרש ועל תשובה זו סמכו הריב"ש ז"ל וא"ז הרשב"ץ ז"ל ונכון ז"ל ועשו מעשה. וגם הרש"בא ז"ל כתב בתשובה מי שמנער את אשתו ומשליכה מביתו כופין אותו להוציאה בגט. וכן א"ז הרש"בץ ז"ל נשאל על איש שמנער את אשתו הרבה על שמאסה אותו מרוב הקטטות והמריבות והכל יודעים שהוא קשה וגם שהוא מרעיבה וכו' והשיב קרוב הדבר שיוציא ויתן כתובה כדק"ל נחייש ניתנה ולא לנער כדנפקא לן מכי היתה אם כל חי בפ' הע"פי ואפי' מדיר את אשתו בדברי שאינם לה כל כך נער ק"ל יוצא ויתן כתובה כדאית' בהמדיר בכמה מקומות דוק ותשלח כ"ש בנער תמיד כזה שיוצא ויתן כתובה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ואע"פי שבאומר איני זן ואיני מפרנס כתב הרי"אף ז"ל דלא יוציא ויתן כתובה הנם איפסר בתקנה דעד שיכפוהו לגרש יכפוהו לזון אבל זה מצוות לא יוכל לתקן דשוב פת חרבה ושלוה בה וכו' וטוב לרוחת ירק וכו' ויותר קשה המריבה מחסרון מזונות ואיזה טובה יש לה זה שבעלה מנערה בכל יום במריבה. ויכולין לכוף אותו להוציא ק"ו מבעל פוליפוס דהשתא אפשי ריח הפה כופין מפני נער תמיד מר ממות לא כ"ש וגם יש פוסקים באומר איני זן שכופין אותו להוציא והמרעיב אותה הוא בכלל זה. והפרש שיש בין יוציא ויתן כתובה לבין כופין אותו להוציא דכשאמרו יוציא ויתן כתוב' אין כופין לגרש אלא מגבין לה כתובת' ואם גירש מצאמו מוטב ואם לאו קרינן ליה עוברין וכשאמרו כופין עושים כל כפייה אפי' בשוטים ואבי מוכח בירושל' וכן כתבו התפרשים ז"ל ואע"פי שיש בתשובות גדולי חכמי האחרוני' ז"ל שאין כופין בזה כלל אלא קטלי קני באגמא אגן ומילתא דתלייא בסברא אין לריין אלא מה שעיניו רואות ואיפסר אלא אמרו כן על כיוצא בזה הנער הגדול מצורף לזה מה שמרעיב אותה וכו' עיין שם שהאריך בזה. הגן רואה שהרא"ש ז"ל והטור ז"ל והרי"בא ז"ל וא"ז הרש"בץ ז"ל הם רוב בנין ורוב מנין. המחמירים אלא לכוף בגט. והרי כלם הסכימו. במה שנראה להם לפי אותו גדון לכוף מר מחמת חשש שילך לעיר אחרת אלא מרצונה ומר מחמת שמנערה ומשליכה מביתו ומר מחמת מחלוקת וקטטה ורעבון. העולה מדבריהם ז"ל ולפי' לדעת הסוברים אלא לכוף אם יש צורך שיגה בכפייה יכופו אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ומזה יש ללמוד למה דברי' אחרים שאם יראינו יש בהם כדי להתיר הכפייה לפ"ע ובלבד שתהא כיוצא הדיין לפ"ם ויחקור על הדבר. כראוי. ובגדון זה יש גם כן סבות מכריחות לכפייה זולת מה שזכרנו ואין צריך לזכור אותם כי במה שכתבתי דיגהוהר. ובכל יכולת חקרתי בגדון זה בכל פרטיו לברר הדברים על אמיתתן ואם יש מי שנרס להעלים ממני איזה פרט שידיעתו היתה גורמת להפיל איזה יסוד מבנין זה עוכנו לשמים כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכבר הזהרתי לאחי הכת כי אים חכם ודיין הוא וצריך לשמור עצמו הרבה מעניין זה כי שגגתו עולה זדון וכ"ש זדונו ב"מ: אשאל מהאל מושיע ונואל יטע בלב כלנו אהבתו ויראתו: ויזכנו לשמור מצותיו ותורותיו ולעבוד עבודתו. ויכן כחו רמים מקדשו בעיר קדשו ונחלתו. ויקיים בו מקראה שכתוב לכן ידע עתי שמי. ויאמר עמי. בנוה שלום.

נאם המחבר. ורוב הדברים סותם. הצעיר
בני אדם ומוה. אברהם
בכה"ר יעקב אבן
מוזאה ז"ל:

חם ונשלם חלק רביעי הנקרא חוט המשולש: ה' יזכינו לעלות לירושלים ויבנו לנו בית המקדש: יעלו בו שאלות ותשובות סך על

על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז

מפתחות לשאלות ותשובות טור השלישי מחוט המשולש חלק רביעי

מספר התשבץ

כתובה שתתמו בו עדים ואחד מהם נשוי לבת אחי אמו של האחר
ונמסר הפטר מיד החתן ליד הכלה בעדים כשרים אם יש
לסמוך על זה לנשות בו מהיורשים ולטרוף
מהלקוחות דף פה שאלה א
קטנה בת י"א שנה שנשאת ומיאנה בבעלה והוציאוהו בגט מיאון
אם היא מותרת להנשא מיד. או אם צריכה להמתין
ג' יום דף פה שאלה ב
ראובן ובניו נדבה רוחם לעלות לא"י ומכרו קרקע לשמעון והתנו
עמו שאם לא נסתיימו מן הסמוים לעלות שיחזיר להם הקרקע.
וכאשר היו בחצי הדרך היו מוכרחים לחזור מפני שיבוש גייסות
וכאשר חזרו לעירם. לא רצה שמעון להחזיר להם הקרקע ואמר
שים לו פטר עשוי בגוזן שלהם ולא יש בו שום זכר מדברים אלו
וראובן טוען שים לו פטר אחר עשוי בעידי ישראל ושם כתפרש
שהמר[illegible] בשביל שרוצים לעלות לא"י ושמעון כופר
בזה הדין עם מי. דף פה שאלה ג
ראובן שקיבל קרקע במתנה על מנת שיפרע לפלוני סך מעות
וקודם שפרע מכר אותה הקרקע לשמעון בק"ם ולא תבע ראובן
מהשמעון דמי הקרקע ונם שמעון לא החזיק בו. וראובן מתחרט
על המכר הדין עם מי דף פו שאלה ד
שליח שעשה שליחותו בקנית ירושה של אמר ואח"כ החזיר המשלח
לשליח ונתנם ע"י הבר אם חייב לשל' אם לא דף פו שאלה ה
בענין דיני הפרכות מהו האסור והמותר בזה ואם כבר דנו וקבלו
קנין אם חייב להחזיר אם לא ע"ח פז שאלה ו
אם מותר לטלטל מר שהדליקו בו בשבת דף פז שאלה ז
בענין שיהוי הקדרה על האש בשבת ותילוקים בין כירה וכופח
ותנור. ובין גרוף לשאינו גרוף דף פח שאלה ח
בענין הסרת קדירת החמין מעל האש בשבת וליקח ממנו מה
שרוצים ולהחזירה אח"כ דף פח שאלה ט
בענין התבשיל שנצטמק אם מותר לתת עליו מרק אם לא נוכן
מוקום אחר דף פח שאלה י
אם מותר לכנס לספינה או לירד מהספינה בשבת
לנמל בשבת דף פט שאלה יא
אם מותר לירד מהספינה שבאה לנמל בשבת מחוץ לתחום ואם
יכולין להלוך בכל העיר או דוקא בד"א דף פט שאלה יב
פת שאפהו עכו"ם בשבת אם מותר לישראל
לאכול ממנו דף צ שאלה יג
בשכירות בתים או חנות אם יש בו דין בר
מיצרא דף צ שאלה יד
מעשנתא אם יש בו דינא דבר מיצרא דף צ שאלה טו
שנים שסכרו מקום לדור בו אם יש בו דין נוד
או חיגוד דף צ שאלה יז
מי שנשבע להבירו שיפרע לו סוב שהוא חייב לו לזמן פלוני וכשהגיע
[illegible] ולא פרע [illegible] ד והוא מודה שהוא אמת אבל מתנצל
שאין לו וידוע שהאמת אחו אם יכולין ב"ד לכפותו על שלא קיים
שבועתו דף צא שאלה יח
ראובן ושמעון היה בידם כלי ממושכן והפקידוהו אצל עכו"ם ובא
יהודה ושאל לאחו כלי משמעון ואחר שמעון לעכו"ם תן לאותו
ליהודה ונתנו לו ונתנם מידו וכיון שלא היה יכול ראובן לדין עם
העכו"ם תבע את שמעון ויהודה לדין וכל ח"דוחה אותו אצל חבירו.
ולבסוף השיבוהו הכלי אינו שלך ובא בעל הכלי
ונקון עתו מהו הדין בזה דף צא שאלה יח
ראובן ושמעון שהיה להם פקדון בעיר אחרת קרוב להפסד ואמר
ראובן לשמעון בא ונשתדל ונוציא הולאות ושוחד להציל את שלנו

ולא רצה שמעון. וראובן השתדל והוציא הולאת והציל החלי ועתה
תובע שמעון לחלק עמו וראובן אומר מה שהצלתי לעצמי הצלתי
הדין עם מי דף צא שאלה יט
בענין חולה שפסק עם הרופא בשכר עתו ונם שכר שמים שהיה
צריכין לו שיעור כפול ומכופל. ולאחר שנתרפא שנן ואמר שאין
רוצה לתת לו כי אם שכר הראוי כי מה שפסק היה מתחת אונס.
וכן בענין ראובן אמר לשמעון שיתדל לשדך לו בת פלוני וכתר לו
כך וכך בשכרו. ולאחר שעלתה בידו טען ראובן שאינו רוצה לתת
לו אלא שכר הראוי לו ולא יותר הדין עם מי דף צא שאלה כ
ראובן הפקיד כלים ביד שמעון. ושמעון מסר אותם ביד אשת
ראובן וביד בנו הגדול. אם יש לו דין שומר שמסר לשומר
או לא דף צב שאלה כא
ראובן מכר לשמעון שור להריסה ואחר קלת ימים נמצא בו מום זה
אומר ברשותך נולד המום וזה אומר קודם שמכרתו לי היה בו מום
והרי זה מקח טעות. וכיוצא בזה אירע בב' בני אדם
עם כל דבש הדין עם מי דף צב שאלה כב
אם מותר לשנות או ללמוד בין תפלת שחרית
לתפלת מוסף דף צג שאלה כג
יהודי שקנה ספרים מיד הגבאים וכשראו אותם הבעלים תובעים
מהם אם יתוייב להחזיר להם או לא דף צג שאלה כד
ביאור מהו שיפולי המו זכר בטרפות שבריאה ונם שעמי
איסור הסירכות דף צג שאלה כה
ראובן הפקיד כים מעות ביד שמעון והניחו שמעון בארנו וסגר
עליו ואח"כ הלך חוץ לעיר והגיח ביתו ביד אשתו וכיון וכשחזר מצא
שנגנב כים המעות אם היא שמירה כראוי או יש לומר נספים אין
להם שמירה אלא בקרקע דף צד שאלה כו
ראובן היה לו פקדון ביד שמעון וכשאל ממנו להחזיר לו פקדונו
השיבו לא אתנהו לך עד שתעשה עמי מחילה נמורה מכל עניני
מו"מ שהיה בינינו וראובן בשראה שהוכרח לעשות לו מחילה כונו
ששאל מסר מודעה בפני עדים ולאח"כ תבע ראובן משמעון מה
שהוא חייב לו ומשא ומתן והוציא שמעון שטר המכירה ולא כתוב בו
ביטול המודעות. וראובן הוציא שטר המודעה ולא נכתב בו שהעדי
ידעו בתוכנו הדין עם מי דף צד שאלה כז
עיכה שנאפית בקרקע כמו שהערבים שוכני מדברים מוציא
הוא ואין עליה צורת פת אם מברכים עליו בורא מיני מזונות או המוציא
ברכת המוציא דף צי שאלה כח
שנים שאוכלים בשר ואחד אוכל חלב [illegible] מהו שילטרפו
לזימון דף צה שאלה כט
אם יש לברך ברכת הגומל על כסף שנעשה לו [illegible] דברים שאמרו
חז"ל שצריכים להודות דף צה שאלה ל
אם מותר למכור ס"ת להשיא בנו ובתו דף צו שאלה לא
על מה שנוהגין בלילי שבתות וי"ט לקדש בב"ה ולברך על הכוס
ואין מטעימים ממנו לשום אדם ואפי' [illegible] לוקות אם יש בו חשש
ברכה לבטלה דף צו שאלה לב
כובעי הנקרא בערבי תל"נין אם אסור בו פת בחמאה הוזרים
ואופין בו ביום פת ואוכלים עם בשר אם מותר
או אסור דף צז שאלה לג
מי שנתן ממישים זהובים במחנה להיות הקרן קיים [illegible]
יתחלק לעניים אם מותר להלוות אותם בריבית
לישראל אם לא דף צ[illegible] שאלה לד
אם כופין לנרש בטענת מאיס עלי אם [illegible]
רבים ומהו הנקרא כפיוס דף צ[illegible]

נשלמו המפתחות בסדר טוב כאשר צוה: המחבר [illegible]
אברהם אבן טוואה

באשר ראתי אני הנעזר מאיר קרשקש כי נשלמה מלאכתי מלאכת הקדש דברי הגאון הגדול הרש"בץ ונלפה
מטיבי לעד בעלי חוט המשולש ניני ונכדי הרב הג"ל
אשר דבריהם מעולפת ספירים גדולים חקרי לב בפלפולים עמוקי' עמוק מי' אלקיתנו וידלנו
גדולים חקרי לב הגאונים חדשים גם ישנים. בהם עמדים מלאים כל טוב מגדני תבונתם. ואמירים מתקלי רברבי יסתופפו בהם
בפרי התורה באמרים אמת יורה בעתו. נשא לבי לשאת משלי בשבח הספר לדבר. ואמרי אמת לאחר:

מִי מִשְׁבְּצוֹת זָהָב מִזְּמָרֶיךָ · נֹצֵב וְהוּצַק חֵן בִּשְׂפָתוֹתֶיךָ.
אָסַף בְּחָכְמָה וּדְבַשׁ לְשׁוֹן פְּרִי · פִּאֲרוֹת שִׂפְתֶיךָ וְיוֹנְקוֹתֶיךָ:
יִתְגּוֹרְרוּ יִרְוּ צְמָאָם כָּל עֵינֶיךָ · פִּים מַעְיָנוֹתַי בְּאֵרוֹתֶיךָ:
רְעֵבִים לְתוֹרַת אֵל בְּעֵת הֵם יֶחֱווּ · תַּשְׁבִּין יְפִי צִיּוֹן מִזְּמָרֶיךָ:

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה שהשלמתי בדפוס ספר
התשבין והחוט המשולש והיתה ראשית המלאכה בחדש סיון בפרשת נשא בסדר על פיה' פקד
אותם ביד משה איש איש על עבודתו וכו' בשנת צדיק כתמר יפרח
ונשלם בחדש אייר בפרשת במדבר בסדר והיו ולא ימותו בשנת חמשת אלפים וארבע מאות ותשעים ותשעה לבריאת העולם והסימן
תשבין מלגפת והכנתי ויעלו בו בכל ארבעה הלקים שלמות ותשובות סך תת"ק מאות וארבעים ותשעה. והסימן לכל תכלה
ראיתי קץ רחבה מאד מאד. יהי רצון מלפניך אלהי האמתים שזכות התחבר יעמוד לי להעלות על מזבח הדפוס
כל הספרים שחבר הרב זל"ה הנז' שמותם בספר ולהאיר עינינו בבריאת משיחנו במהרה בימינו אמן
וכן יהי רצון נאם החותם ואנכי תולעת ולא איש הנעזר
מאיר קרשקש ס"ט בן כמוה"ר
נתנאל
קרשקש
זל"ה:

על ידי ר"יועלים העוסקים במלאכת הקודש באמונה הזעצירש נאם שמואל זנויל בן כהר"ר יוסף
שוואב זצ"ל ממשפחת גינצבורג:
ועל ידי המרעי' יעציר במלאכת הקודש באמונה נאם צבי הירש בן לא"א כמר יצחק ז"ל סג"ל
מק"ק אמשטרדם: